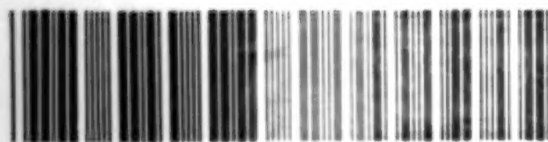
Biblia Sacra Latina, Veteris Testamenti

Constantin von Tischendorf, Theodor Heyse

BIBLIA SACRA LATINA

VETERIS TESTAMENTI.

BIBLIA SACRA LATINA

VETERIS TESTAMENTI

HIERONYMO INTERPRETE

EX ANTIQUISSIMA AUCTORITATE

IN STICHOS DESCRIPTA.

VULGATAM LECTIONEM EX EDITIONE CLEMENTINA
PRINCIPE ANNI MDXCII ET ROMANA ULTIMA ANNI MDCCCLXI
REPETITAM TESTIMONIUM COMITATUR CODICIS AMIATINI
LATINORUM OMNIUM ANTIQUISSIMI.

EDITIONEM INSTITUIT

SUASORE CHRIST. CAROLO IOSIA DE BUNSEN

THEODORUS HEYSE

AD FINEM PERDUXIT

CONSTANTINUS DE TISCHENDORF.

CUM TABULA.

LIPSIAE:

F. A. BROCKHAUS.

1873.

Postquam libris Novi Testamenti ex codice Amiatino ante annos duo et viginti a me editis rara praestantia libri eius antiquissimi a viris doctis perspecta est, non defuerunt qui exoptarent ut etiam altera eius pars, quae Veteris Testamenti scripta complectitur, criticum in usum converteretur. Quod quantum subsidii eis adlaturum esset qui pristino nitori reddendos curarent Hieronymi interpretis circa Vetus Testamentum labores toto orbe Christiano illos quidem celeberrimos, Christianus Carolus Josias de Bunsen, vir de sacris litteris meritissimus, tantopere sensit atque intellexit, ut nova studia circa thesaurum illum bibliothecae Laurentianae Mediceae suis sumptibus ineunda curaret. Totum igitur Vetus Testamentum ut accurate cum editis conferret, Theodoro Heyse mandavit, viro in litteris et profanis et sacris multum versato atque in excutiendis ipsis veteribus libris exercitatissimo. Quo in labore consumpsit ille totos novem menses a mense Iunio anni 1857 usque ad mensem Martium anni 1858. Paucis annis post, Bunsenio brevi ante defuncto, domus Lipsiensis florentissima quae a F. A. Brockhaus nomen gerit, beati viri quocum coniunctissima fuerat voluntati ut satisfaceret, Biblia Latina cum conlatione Amiatina edendi sumptus suscepit, editionis cura in Theodorum Heyse delata. Hic vero, in Florentiae urbem remigrans, ut ipsum Amiatinum codicem quotidie denuo inspicere atque consulere posset, in eo quod promiserat negotio non acquiescendum sibi putabat, sed, quod suadebat maxime collectio variarum lectionum a Carolo Vercellone tum temporis instituta, cum Amiatinis plures alias coniunxit lectiones easque ipsas passim subtilius examinavit, ratione etiam Hebraicorum verborum et Alexandrinae interpretationis habita, quo magis rem iuvaret criticam. Quem in modum auctis laboribus ac valetudine editoris interdum labante tardius processit opus quam in votis erat. Denique prorsus ille impeditus est quominus inceptum perficeret. Quod evenit quum Esdrae liber primus prelum exercebat, nondum dimidia totius Veteris Testamenti parte absoluta. Tum ego a viris honoratissimis quorum sumptibus opus parabatur rogatus sum ut perficiendi libri curam in me reciperem. Rogantibus amicis deesse nolebam, quamvis in elaboranda editione Novi Testamenti octava critica maiore aliisque haud parvi

momenti libris magnopere sudarem. Neque tamen aliud facere poteram quam ut in conlatione codicis Amiatini Heysiana Romanae editioni addenda acquiescerem, quemadmodum ab initio constitutum erat ut per totum librum nihil aliud fieret.

Haec igitur ante omnia praemonenda videbantur, non sine grata beati eius viri memoria, cuius consilio et liberalitate ante hos quattuordecim annos factum est ut Vetus Testamentum Amiatinum sollerter excuteretur ad iuvandas Christianas litteras.

Scribebam Lipsiae m. Aug. a. 1872.

Const. de Tischendorf.

PROLEGOMENORUM PARS PRIOR.

Celeberrimus codex Amiatinus, suppresso monachorum Cisterciensium coenobio montis Amiatae[1], anno 1786 iussu Petri Leopoldi, tum magni ducis Etruriae, post imperatoris Austriae, translatus Florentiam et bibliothecae Laurentianae sive Mediceae traditus est. Eodem ipso anno de adeptione tanti thesauri A. M. Bandinius, bibliothecae Laurentianae praefectus, vir immortalis memoriae, in Novellis litterariis Florentinis uberius exposuit.[2]

In Amiatinum autem monasterium per quem et quo tempore pervenerit, ipse codex luculenter testatur. Primo enim folio verso inter duas columnas, quibus arcus imponitur, rubro ac viridi colore distinctus, litteris maximis carmen scriptum est hunc in modum:

> Coenobium ad eximii merito venerabile Salvatoris,
> Quem caput ecclesiae dedicat alta fides,
> Petrus Longobardorum extremis de finibus abbas
> Devoti affectus pignora mitto mei,
> Meque meósque optans tanti inter gaudia patris
> In caelis memorem semper habere locum.

Quo ex carmine intellegitur Petrum Longobardorum hunc bibliorum codicem coenobio Amiatino dono misisse. Erat autem Petrus ille, quem ex Longobardis oriundum suspicari licet, exeunte saeculo nono eiusdem coenobii abbas, eumque in maxima apud aequales existimatione fuisse plurimumque apud ipsos principes polluisse, praeter cetera duo Guidonis et Arnulphi imperatorum testantur diplomata, alterum anni 892. alterum 896., in favorem abbatis illius eiusque cui praeerat coenobii conscripta.[3]

---

[1] Mons iste situs est prope Senam Iuliam, hodieque monte delle fiore nominatur. Coenobium ibi in honorem Salvatoris circa annum 750. exstructum creditur. Cf. dissertationem Bandinii (vide post) pag. 701 sq. Quo postquam monachi Benedictini per quinque fere saecula usi sunt, iussu Gregorii IX. ante medium saeculum decimum tertium in eorum locum Cisterciensium ordo successit.

[2] Ibi quae scripserat paullo post singulari libello repetiit, cui hunc titulum fecit: Dissertazione di A. M. Bandini sull' antichissima Bibbia creduta dei tempi di S. Gregorio PP. In Venegia MDCCLXXXVI. nella stamperia Coleti. Denique dissertationem uberrimam „de insigni codice biblico Amiatino“ anno 1791. inseruit Bibliothecae Leopoldinae Laurentianae s. Catalogo codicum mss. qui iussu Petri Leopoldi in Laurentianam translati sunt. Legitur ibi tom. I. pagg. 701—732.

[3] Cf. apud Bandinium pag. 709.

Qua auctoritate Petrus abbas valebat etiam factum videtur ut codicem illum pretiosum adipisceretur. Unde adeptus sit, etsi non satis liquet, tamen dubium non est quin ille ad libros sedis apostolicae antea pertinuerit; ad hanc enim ab ipso scriptore olim dono missus est. Qua de re idem de quo iam diximus carmen testis est. Cuius quam formam modo adscripsimus, non ipsa prima ratio est, sed quemadmodum Petrus abbas interpolavit. Suae enim dedicationi ut accommodaret, erasis primo versu verbis „Culmen" et „Petri" reposuit, quae ipsi metro repugnant, „Coenobium" et „Salvatoris"; item tertio versu in locum verborum „Servandus Latii" invito metro substituit „Petrus Longobardorum". Quibus de mutationibus tam scite, tam recte Bandinius explicuit, ut nulla dubitatio remanserit. Sic igitur versus illi ab initio dedicationis caussa ab ipso auctore scripti sunt:

Culmen ad eximii merito venerabile Petri,
Quem caput ecclesiae dedicat alta fides,
Servandus Latii extremis de finibus abbas
Devoti effectus pignora mitto mei,
Meque meosque optans tanti inter gaudia patris
In caelis memorem semper habere locum.

Confirmatur autem Servandi auctoris nomen eo quod exeunte libro Exodi, post inscriptionem quae subsequitur Levitici[1], nota Graeca inventa est quae sic habet:

ο κγρις cερβανδος
λιποιhcεn

Neque obscurum est quis fuerit Servandus ille. Mabillonius enim docet in annalibus ordinis S. Benedicti tom. I. pag. 94 sq.[2] Servandum ipsius Benedicti disciplina usum esse, postea abbatem fuisse monasterii a Liberio patricio in Campania iuxta civitatem Alatrinam haud procul a Verulis[3] in honorem S. Sebastiani martyris constructi, indeque frequenter S. Benedictum in Casino monte adisse. De tali itinere, quod Servandus cum discipulis aliquot suis suscepit, in annalibus Mabillonii ad annum 541. relatum est. Quod ipsum eiusmodi est ut vix a vero aberraverit si quis circa eundem annum, quo iam discipulis abbas usus est, Servandum scripsisse codicem suum putaverit.

Post autem misit ille ac dedicavit librum apostolicae sedi, ut carmine in fronte libri posito fit planissimum. Quod quo tempore contigerit quaerentem Bandinius adiuvari censet veteri traditione, cuius primum ab anno 1036. testimonium repetitum est.[4] Iam illo enim tempore codicem Amiatinum „manibus beatissimi Gregorii" exaratum crediderunt. Quam famam Bandinius inde ortam suspicatus est quod ad Gregorium Magnum, quum anno 590. pontifex electus esset, liber iste a Servando missus videretur. Quam coniecturam nec mihi displicere olim dixi in Prolegg. Novi Testamenti Amiatini pag. XI., licet donator tum aetate admodum provecta fuisse ponendus sit. Traditiones tamen eiusmodi iam

---

[1] Cf. infra editionis nostrae pag. 91.

[2] Hunc annalium locum ex Gregorio Magno haustum accurate exscripsimus in Prolegg. Novi Testamenti Amiatini, quod prodiit 1850 (et 1854), pag. X.

[3] Hinc rectissime Servandus in dedicatione sua „Latii extremis de finibus" Romam misisse se scripsit.

[4] Cf. Prolegg. Novi Test. Amiatini pag. XII.

antiquitus multae circumferebantur, nullo alio fundamento nisi hominum credulitate nixae; neque quicquam in carmine dedicationis caussa adscripto invenitur quod in Gregorium potissimum cogitationes nostras converti iubeat. Nec magis in numero ponendum illud est, quod quam effigiem monachi eiusque iuvenis pagina codicis sexta exhibet, eam ut de ipso Servando ita de Gregorio iuvene accipi posse Bandinius dixit.[1] Hinc nescio an eodem atque Gregorium iure unum de quinque illis qui inde ab anno 538. Gregorium in sede apostolica praecesserunt biblia Amiatina a Servando dono accepisse putemus.

Sed ab hac commentatione historica discedere non possumus quin addamus, Amiatinum codicem eis ex libris fuisse qui Romam mitterentur, quum Sixtus V. in emendandis bibliis Latinis vulgatis studia poni iussisset. Quam rem verba testantur quae in interiore codicis tegumento inscripsit comes de Ilice, qui tum temporis legatione magni ducis Etruriae apud sedem apostolicam functus videtur. Scripsit enim sic: „La presente Bibia a dì 12. di Luglio 1587. fu portata all' Illustrissimo Cardinale Antonio Carafa per l'opera dell' emendazione della Bibia Latina vulgata, per ordine di S. Santità Sixto V. in Roma, e fu restituita alli 19. di Gennaro 1590. alli Reverendi P. D. Marcello Vanni e Don Stefano Pizzetti Monaci di Monastero di S. Salvatore in Montamiata. Io Arturo de' Conti d' Elci". Quo quidem codice si editores Romani illo tempore recte uti voluissent aut didicissent, litteris sacris maiorem in modum eos consulturos fuisse, quis est qui dubitet?

Ad describendum codicem pergendum est.

Uno constat volumine eoque formae longe maximae tantaeque molis, ut de loco in locum ab uno homine non facile portari manibus possit. Membrana laevi utitur, sed non ita tenui. Foliis constat mille undetriginta, quorum septingenta nonaginta sex ad Vetus Testamentum pertinent, ducenta triginta duo ad Novum. Singula ex more antiquissimo in quaterniones distributa sunt, numero in calce ultimae cuiusque paginae prope marginem interiorem apposito. Numerantur per libros Veteris Testamenti quaterniones 99, notato primo in calce folii 16., ita ut quae initium Veteris Testamenti praecedunt octo folia extra hunc quaternionum numerum cadant. Singulae paginae in binas columnas quae dicuntur divisae sunt. Verba sacra stichometrice sive per versus scribuntur. Praeter stichometricam interpunctio antiquissimae manus fere nulla, certe rarissima est. In mediis versibus passim sunt intervalla, quae et ipsa interpunctionis locum tenent. Scriptio continua est, tamen saepe inter singulas voces aliquid spatii relinquitur, quemadmodum in tabula lapidi incisa expressum est. Scriptura ex antiquo genere unciali est, similis aliis sexti saeculi codicibus. Maiores litterae, quas initiales dicunt, fere non habentur nisi ubi nova orationis pars incipit; differunt tamen inter se magnitudine.

Scripturae compendia habentur $\overline{\text{ds}}$-deus, $\overline{\text{dns}}$-dominus, $\overline{\text{sps}}$-spiritus, $\overline{\text{scs}}$-sanctus, $\overline{\text{slm}}$-seculum, $\overline{\text{ihs}}$-ihesus[2], $\overline{\text{xps}}$-christus, cum declinatis $\overline{\text{do}}$, $\overline{\text{dno}}$,

---

[1] Cf. dissertationem eius l. l. pag. 714 sq.

[2] Apparet sic rectius plene scribi quam *iesus*, quemadmodum etiam ipse codex ac. 3, 29. *ihesu* plene habet.

spu, sco etc. Item isrl, quod ubicumque plene datur *israhel* scribitur; in psalmorum titulis Dd-David, Al-Alleluia, Psl vel Psal-Psalmus. Item passim scribitur ff· pro fratres, q· pro que (dixitq· fecernntq· videruntq·)[1], qm pro quoniam. In subscriptionibus et inscriptionibus leguntur etiam haec et similia: INC· EXPL· LIB· PROLOG CAP PROP i. e. incipit, explicit, liber, prologus, capitula, propheta etc.[2]

De primis octo codicis foliis accurate scripsit Bandinius pag. 711—715. Iam expositum a nobis est de epigrammate in fronte libri posito, quo primus Servandus, postea Petrus abbas dedicationem expresserunt. Sequitur folio altero et per bibliopegi incuriam septimo templi Salomonis delineatio. Hanc pictura excipit Esdram repraesentans, addito hoc disticho:

Codicibus sacris hostili clade perustis
Esdra deo fervens hoc reparavit opus.

Sed iam ante Esdrae picturam canon librorum sacrorum exhibetur, duabus columnis perscriptus. Singulos titulos haec inscriptio praecedit: In hoc codice continentur Veteris et Novi Testamenti libri numero LXXI.

Ipsi libri sic recensentur: Genesis. Exodus. Leviticus. Numeri. Deuteronomium. Iosue. Iudicum. Ruth. Samuhel. Malachias.[3] Paralypomenon. Liber Psalmorum. Proverbia. Ecclesiastes. Cantica Canticorum. Liber Sapientiae. Ecclesiasticum. Esaias. Hieremias. Hiezechiel. Danihel. Osee. Iohel. Amos. Abdias. Ionas. Michas. Naum. Habacuc. Soffonias. Aggeus. Zacharias. Malachias. Iob. Thobias. Iudith. Hester. Ezras. Machabeorum libri duo.

Sequuntur altera columna: Evangelium secundum Matheum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Iohannem. Actus apostolorum. Epistulae Paulli apost. ad Romanos I. ad Corintheos II. ad Galatas I. ad Ephesios I. ad Philippenses I. ad Colosenses I. ad Thessalonicenses II. ad Timotheum II. ad Titum I. ad Philimon I. ad Hebreos I. Epist. Iacobi I. Petri I. (*sic*) Iohannis III. Iudae I. Apocalypsis Iohan. Amen.

Subscripti sunt hi versus:

Hieronyme interpres variis doctissime linguis,
Te Bethlehem celebrat, te totus personat orbis.
Te quoque nostra tuis promet bibliotheca[4] libris,
Qua nova cum priscis condis donaria gazis.

In tribus foliis reliquis variae depictae sunt tabulae, quibus enumerationes librorum sacrorum exhibentur iuxta divisionem Hieronymi, item Hilarii et Epiphanii, denique Augustini. De quibus omnibus accuratiora quaerenti Bandinius l. l. satisfaciet.

---

[1] Etiam seniorib· legi.

[2] Haec ad Vetus Testamentum spectant; similia in Novo habentur, cf. Nov. Test. Amiat. pag. XIX.

[3] Postea, fol. V., ubi divisio Hieronymi affertur, Malachian scriptum est. Sed infra pag. apud nos 325, recte legitur Malachim.

[4] Hoc vocabulum eo sensu adhibitum est quo volumen utriusque Testamenti significat. Cf. Ducangii Glossarium.

De huius editionis ratione.

Editio nostra ita instituta est ut verba sacra eum in modum repetat quo primum Romae anno 1592. iussu Clementis VIII. edita sunt. Recepimus tamen emendationes plerasque quibus Clementinam editionem principem Carolus Vercellone nuperrimus editor Romanus anno 1861. auxit, praeeuntibus plerumque aliis. Sunt istae eiusmodi ut vel menda typorum manifesta auferant, ut *Cam* pro *Cham* Gen. 5, 31. *hostium* pro *ostium* Gen. 19, 6. (rursus Iudith 13, 1. *hostia* pro *ostia*), *conspectu* pro *conspecto* Gen. 24, 64., *noluoritis* pro *nolueritis* Gen. 34, 17. *tantaque fuit magnitudinis* pro *tantaeque f. m.* Exod. 9, 24. *omnis enim execrationes* Lev. 18, 27. *nobilis* pro *nubilis* Lev. 19, 20. *patribus vostris* pro *patribus vestris* Deut. 11, 9. *Iesue* pro *Iosue* 1 Esdr. 3, 2. *Abraam* pro *Abraham* Iudith 8, 22. *substulerat* pro *sustulerat* Iudith 16, 23. *multipex* pro *multiplex* Iob. 8, 2. *secutae* pro *securae* Iob 21, 9. *multitudinae* pro *multitudine* Ps. 68, 14. *cuircuitu* pro *circ.* Ps. 88, 8. *quidem* pro *quidam* Sap. 11, 16. *adsum* pro *adsunt* Esa. 41, 27. *per* pro *puer* Esa. 65, 20. *fonfusa* pro *confusa* Ierem. 48, 1. *triginti* pro *viginti* Ierem. 52, 28. *Chanaam* pro *Chanaan* Baruch 3, 22. *dicistis* pro *dix.* Mal. 3, 14. *earum* male transpositum ante *et avolarunt* Nah. 3, 17. *concupiscaris* pro *concupiscatis* 1 Macc. 4, 17. *frequentare* pro *frequentate* 2 Macc. 1, 9.; vel scripturam parum rectam corrigant, ut *corigiam* pro *corrigiam* Gen. 14, 23. (rursus Esa. 5, 27. *corigia* pro *corrigia*) *azima* pro *azyma* Gen. 19, 3. *cumbussit* pro *combussit* Lev. 9, 11. *synceriter* pro *sinc.* Tob. 3, 5. *allophili* pro *allophyli* Ps. 55, 1. *quaeruntur* pro *queruntur* Ecclesiastic. 41, 10. *Aphrico* pro *Africo* Esa. 21, 1. et alibi, *foemur* pro *femur* Ezech. 21, 12. *topatius* et *berillus* pro *topazius et beryllus* Ezech. 28, 13. *sydus* pro *sidus* Amos 5, 26. *Tarsenses* pro *Thars.*[1] 2 Macc. 4, 30.; vel lege constantiae nitantur, ut Gen. 10, 21. pro *Iaphet* reponendum erat *Iapheth,* quemadmodum eodem capite bis praecessit, item Num. 23, 30. *Balaam,* ut toties praecessit, pro *Balam,* item *Ioacim* pro *Ioachim* Iudith 15, 9., *Sennacherib* pro *Senacherib* Ecclesiastic. 48, 20., *Iosedec* pro *Iosadec* Agg. 1, 1., item *Gergesaeum* pro *Gergezaeum* Deut. 7, 1. et *Iebusaeum* pro *Iebuzaeum* Iudith 5, 20.;[2] vel denique locos manifesta editorum neglegentia corruptos sanent, ut *subter quercum* pro *super querc.* Gen. 35, 8. reponendum erat, *agnum* pro *agnos* Lev. 9, 3., *Cum* pro *Cumque* Lev. 19, 9., *adnumerati* pro *enumerati* Num. 2, 9., *Sacerdos* pro *Sacerdotes* Iudith 4, 5., *exaltabit* pro *exaltavit* Ps. 149, 4., *non facias* pro *non facies* Ecclesiastic. 8, 19., *contristare* pro *contristari* Ierem. 22, 3., *ascendit-dissipavit* pro *ascendet-dissipabit* Ierem. 48, 18., *adv. eam* pro *adv. eum* Ier. 50, 29., *dominabuntur eius* pro *dom. eis* Baruch 2, 34., *pertransiit* pro *pertransit* Os. 11, 1.

---

[1] Eandem scripturam ed. Clem. princeps secuta est Act. 9, 11 et 30. 11, 25. 21, 39. 22, 3., sed his Novi Testam. locis iam ed. Clem. altera (1593.), invito Amiatino qui *Thars.* confirmat, reposuit *Tars.* Nescio an etiam 2 Macc. 4, 30. in Am. *Tharsenses* inveniatur. Cf. quae infra de *Loth* et *Lot* dicta sunt.

[2] Inconstantiam scripturae in verbis *solicitus, solicitudo* etc. non sustulimus. Frequentius est *sollic.*, sed nec altera scriptura rara, ut Ierem. 17, 8. 38, 19. 42, 16. Ecclesiastic. 38, 32. 42, 9. Nec magis *Loth*, quae est constans Amiatini codicis scriptura, Deut. 2, 9 et 19. cum Vercellonio mutavimus. Mutavimus tamen Ecclesiastic. 16, 9. (ubi Am. *illorum* pro *Lot*) Iob 2, 11. reposuimus *Naamathites*, ut postea semper scriptum est, pro *Naamatites*, licet sic Am. habeat.

Recensuit Carolus Vercellone locos editionis principis in sua editione mutatos in Praefatione pag. V. et sqq.[1] Ipsi Clementinam lectionem mendosam saepe in commentario adnotavimus, per priorem maxime libri partem.[2] Ab emendatione Vercellonii ipsi quidem raro discessimus, ut 3 Reg. 19, 16. 1 Paralipom. 6, 17 et 71., quos locos vide in commentario. Passim etiam interpunctionem ille falsam aut neglectam correxit, quod et ipsi aliquoties fecimus, ut Ierem. 22, 11. dedimus *isto: Non*, pro *isto. Non*; ibidem 36, 23. ante *donec* supplevimus comma.[3] Item passim ille maiores litteras pro minoribus ad ipsius editionis principis legem reposuit. Nos vero praeeunte editione Clementina, a qua post a plerisque editoribus, etiam Vercellonio, discessum est, quibus locis novus versus incipit, maiorem litteram non posuimus nisi interpunctio quae praecedit flagitabat.[4]

Praeterea totam editionem ad similitudinem antiquorum librorum, Amiatini maxime, eo adduximus quod verba sacra per stichos describenda curavimus. Secuti igitur hac in re sumus codicem Amiatinum. Iste vero non a conscriptore tantum suo aut aliorum librariorum exemplo pendebat, sed ipse Hieronymus hanc verborum sacrorum distinctionem in codicibus Latinis „utilitati legentium providens" praeivisse putandus est, id quod de prophetarum libris ipse eis testa-

---

[1] Antea vero, postquam professus est mandatum pontificis de textu Clementino praeter manifesta typographicae incuriae vitia inviolabiliter observando exsequuturum se fuisse, haec de editionibus Vaticanis scripsit: „Duplex mihi difficultatis ratio observabatur. Primo enim quum ab anno 1592. ex typographia vaticana iussu Clementis VIII. tres prodierint editiones, quae nonnihil inter se differunt, dubius haerebam utrum hanc vel illam sequerer ubi eaedem minime consentiunt. Dein saepius dubitabam utrum incuriae librariorum manifeste adscribendae essent quaedam lectiones, quae mendosae videbantur. Ut autem hisce difficultatibus obviam irem, tres ipsas vaticanas editiones secum invicem accurate, quantum licuit, contuli; indeque intellexi non pauca sphalmata, quae in priorem irrepserant, castigata fuisse in altera; at multo plura alia menda in hac quam in illa a typographis admissa fuisse: ac rursum ex secunda, paucis invectis correctionibus, tertiam editionem derivatam fuisse, quae mendorum numero utramque superavit: sed huic postremae adnexum est triplex correctorium, quo fere praecipua illarum trium editionum errata notantur, paucaeque novae lectiones ab ipsis pontificiis correctoribus obtruduntur. Exinde certior factus sum editionem vaticanam principem reliquis praehabendam, eiusdemque exemplum pro archetypo assumendum atque unice exprimendum esse, demtis tamen typographi mendis accitisque paucis illis lectionibus, quae novissime ingestae fuerant".

[2] Tamen non ubique, ut Gen. 14, 10. ed. Clem. *remanserunt* pro *remanserant* praebet, item 26, 18. *Philistiim* pro *Philisthiim*, 2 Esdr. 11, 17. *Idithum* ex ed. Francof. (1826.) a nobis relatum est, item Iudith 1, 2. permutata *altitudinem* et *latitudinem*, sed utrumque illa ex ed. Clem. repetiit. Ex eodem fonte praeter alia hausit etiam *habebat* 1 Macc. 13, 15. pro *debebat*, ut iam ad ipsum locum indicavimus.

[3] Ierem. 21, 7. *Et post haec ait Dominus: dabo* fideliter ex ed. princ. cum Vercellonio repetivimus, sed emendandum videtur: *Et post haec, ait Dominus, dabo.* Nec alii loci desunt ubi interpunctio emendari possit, licet universa ratio interpunctionis Clementinae retineatur.

[4] Ceterum editio Romana Vercellonii curis adornata prae ceteris emendate descripta est; tamen non vacua a vitiis est. Praeter locos 12 mendosos ab ipso editore in Praef. p. IV. indicatos invenimus haec: Ps. 98, 7. *ed eos* pro *ad eos;* ibidem 147, 17. *crystallum suam;* Prov. 3, 14. *acquisito* pro *acquisitio;* Cant. Cantic. 1, 1. *ubera tuo vino* pro *ubera tua vino*; Esai. 45, 14. *Post et* pro *Post te;* Dan. 11, 18. *faciam suam* pro *faciem suam;* Zach. 3, 1. *corum* pro *coram;* 1 Macc. 3, 28. *At* pro *Et;* ibidem 12, 33. *ed* pro *et*, item 12, 44. *Ex* pro *Et;* 2 Macc. 11, 5. *praesidum* pro *praesidium.* Eadem virtute multo inferior est editio anni 1826. Francofurtensis, quae vitiis ex Clementina repetitis multa alia omnis generis ipsa addidit, ut *ia* pro *in*, *cum* pro *eum*, *officiam* pro *afficiam*, *panes meas*, *pac-* pro *peccato*, *et ex eis* pro *et es eis*, *tunt* pro *sunt;* Ezech. 24, 19. totus versus „*Et dixit ad me populus: Quare non indicas nobis quid ista significent, quae tu facis?*" omissa sunt, pergiturque *Et dixit ad eos* pro *Et dixi ad eos*, propter eaque eius capitis tantum versus 26 pro 27 numerantur. Nonnulla alia, ut iam dictum est, in ipso commentario adnotavimus.

tur quae Esaiae et Hieremiae Latine a se ex Hebraeo versis praefatus est.[1] Difficilem illam quidem quaestionem, quae est de his stichis sive versibus, ipse hoc loco tractare nolo, etsi facile conferri possunt quae iam ab aliis, ut a Thomasio, a Vallarsio, ad cognoscendas varias stichometriae rationes in antiquis codicibus exhibitas notata sunt. Sed ea res altiorem et ampliorem poscit indaginem, nec possum quin Theodorum Heyse virum doctissimum invitem ut, quod sibi propositum esse mihi litteris significavit, de stichometria veterum inque primis Hieronymi singulari libello exponat. Eam quidem rationem, quam ex Amiatino libro in editionem nostram transtulimus, non ab omni parte perfectam esse, facile sibi persuadebunt qui accuratius in singula inquirent. Passim nobis distinctio neglecta esse videbatur, quod quidem properante calamo facile fieri poterat. Quae res aliquoties tam manifesta erat ut ipsi suppleremus distinctionem[2], ut post Sap. 4, 15 et 5, 7., post Ecclesiastic. 48, 23., post Esai. 11, 10 et 21, 8., Ierem. 52, 22., Ezech. 8, 5. 30, 8. 46, 9., Dan. 3, 37., Amos 2, 10., 1 Macc. 3, 11. 4, 32. 10, 33., 2 Macc. 8, 5.[3], item 2 Macc. 7, 13. ante *Et hoc*. Alibi non mutavimus scripturam codicis a Theod. Heyse nobis traditam, quamquam distinguendum videbatur, ut Cantic. Cantic. 8, 2. ante *Apprehendam*, Ezech. 7, 13. ante *et tollet*, Dan. 11, 13. ante *Convertetur enim*, Zach. 11, 8. ante *Et succidi*, 1 Macc. 1, 51. ante *et relinquere*.

Similiter ad ipsum textum quem dicunt ex Amiatino codice a nobis appositi sunt capitulorum numeri, qui eis respondent capitulis quae, praepositis plerumque prologis sive praefationibus, singulos libros in codice praecedunt et infra Prolegomenis nostris inserta sunt. Fit vero etiam ut nihil numerorum verbis contextis adscribatur, ut per Tobiae librum, quem solus prologus sine capitulatione praecedit; passim etiam neglegenter et ex parte tantum positi sunt, ut in Ecclesiastico. Quod ubi fit, isti numeri ad capitulorum indices corrigi possunt, quemadmodum in Esaia fecimus, ubi falsum quem codex numerum praebet uncis [ ] inclusimus, et eum quem index poscit addidimus lunulis ( ) inclusum. Item plura in Proverbiis desunt, et alibi. In Ecclesiaste numeri undecim adscribuntur, sed duodecim praenotata sunt capitula. Item in Sapientia Salomonis.[4] Accedit ad hanc capitulorum notationem quod etiam, quae ad significanda illorum initia faciunt, litterarum initialium vel magnitudine eaque duplici[5] vel colore sive rubro sive aureo distinctarum ratio a nobis habita est. Inveniuntur eiusmodi litterae

---

[1] Cf. infra (XXXII.) „ad Paulam et Eustochium in translationem Isaiae ex Hebraica veritate" praefationem Hieronymi.

[2] Theod. Heyse per priorem libri partem aliquoties suspecta Amiatini fide quid sibi videretur in commentario notavit. Cf. pag. 245. ad Iudic. 20, 11.

[3] His locis omnibus post eum quem adscripsimus versum i. e. ante ipsum eius qui sequitur initium distinctum a nobis est.

[4] Per incuriam factum est ut per librum Iob longe maior capitulorum pars omitteretur. Supple igitur numeros V. VI. VII. usque ad XXVI. locis his: V. ad 2, 1. *Factum est:* VI. ad 2, 7. *Egressus*: VII. ad 2, 11. *Igitur:* VIII. ad 3, 3. *Pereat:* VIIII. ad 4, 1. *Respondens:* X. ad 6, 1. *Respondens:* XI. ad 8, 1. *Respondens*: XII. ad 9, 1. *Et respondens:* XIII. ad 11, 1. *Respondens:* XIIII, ad 12, 1. *Resp.*: XV. ad 15, 1. *Resp.:* XVI. ad 16, 1. *Resp.:* XVII. ad 18, 1. *Resp.:* XVIII. ad 19, 1. *Resp.:* XVIIII. ad 20, 1. *Resp.:* XX. ad 21, 1. *Resp.*: XXI. ad 22, 1. *Resp.:* XXII. ad 23, 1. *Resp.*: XXIII. ad 25, 1. *Resp.:* XXIIII. ad 26, 1. *Respondens:* XXV. ad 27, 1. *Addidit:* XXVI. ad 29, 1. *Addidit.*

[5] Differunt enim illae inter se, ut in ipsis initialibus certe maiores et minores distinguendae sint.

per plerosque libros; passim non inveniuntur, ut per librum Tobiae, de quo iam dictum est, per Maccabaeorum libros quamvis instructos capitulis, et alios. Rursus per librum Esther passim litterae eiusmodi positae et a nobis expressae sunt, licet nulla capitulatio praecedat. Congruunt illae aliquoties, sed non ubique, cum eis numeris quos recentior manus addidit. Notandum est enim praeter antiquos sive antiquissimos capitum numeros esse etiam per totum codicem in marginibus posteriore manu additos alios, quibus recentior quaedam singulorum librorum divisio indicatur.[1]

Iamvero accuratius dicendum est qua ratione commentarius utatur. Hunc ab initio non destinatum fuisse nisi lectionibus codicis Amiatini, iam significatum est supra eis quae ante Prolegomena praemonuimus. Quum autem ipso eo tempore quo editionis initium parabatur Carolus Vercellone doctus Barnabita primum tomum Variarum lectionum vulgatae Latinae Bibliorum editionis edidisset, quum amicis a Brockhausio consultis tum ipsi Theodoro Heyse consentaneum videbatur libro Vercellonii ad locupletandum commentarium utendum esse. Quod prorsus ex optato contigit Heysii, qui, quo litterarum sacrarum amore ducebatur, ea occasione data quicquid posset conferre studebat ad promovenda critica circa Latinam librorum sacrorum versionem studia. Quo consilio, duce plerumque Vercellonio[2], non tantum multorum aliorum codicum lectiones ad commentarium adhibuit, sed etiam locis impeditis, ipso Hebraeo consulto et conlatis Alexandrinis interpretibus neque aliorum iudiciis neglectis, quid potissimum ab Hieronymo scriptum videretur quaesivit; etiam sermonem Latinum, orthographica[3], nomina propria inlustravit. Quo labore, conversis in communem usum Vercellonii lucubrationibus quae non cuivis facile patent, non dubium est quin multis gratum fecerit multorumque studia adiuverit. At duae res in caussa erant cur, qua ratione per primos quattuordecim vel potius duodecim libros editio adornata est, non eadem ad finem perduceretur. Antequam enim ultra quattuor Regum libros progressae essent Variae lectiones, auctor praematura morte litteris praereptus est; ipse vero Heysius tam adversa valetudine esse coepit ut a doctis laboribus ei desistendum videretur. Hinc, ut iam relatum est, res ad me pervenit, cui per alios labores, qui dudum urgebant, non licuit nisi Amiatinis lectionibus Clementinas augere. Ab istis autem, ut ipse libri titulus docet, singularis huius editionis gravitas atque utilitas pendet. Neque negaveris Amiatinum codicem, ut in Novo Testamento ad pristinam Hieronymi formam revocando primas tenet, etiam Veteris Testamenti Latini testem esse principalem. Praecipua enim antiquitatis laus, qua omnes superat reliquos codices qui totum Vetus Testamentum vel certe maiorem librorum eius partem complectuntur, talem adiunctam habet lectionis virtutem quae non paucos editionis Clementinae locos ab errore vindicet; quibus vero locis ipsam

---

[1] De hac altera sive recentiore divisione infra relatum est a nobis duce Bandinio, qui in dissertatione identidem iam laudata p. 716 sqq. indicavit summam capitum quam singulis libris efficit ea divisio. Quantopere autem eiusmodi divisiones fluctuent, docent eae quae ex variis codicibus apud Thomasium haustae sunt.

[2] Hunc vero ipsum passim corrigit, inprimis de Amiatino testantem.

[3] Notandum tamen est in conlatione Heysii orthographica multa non singulis locis relata aut repetita esse. Hinc videndum est ne quis in errorem ducatur, si quando ad formas vulgares, ut *intelligere*, *negligere*, *proiiciamus*, *adolescentia* etc. nihil quod differat in Amiatinis lectionibus relatum est. Aliter ipse olim in edendo Novo Testamento versatus sum. Aliter etiam Heysius eis in partibus codicis quas plene transscripsit, cuiusmodi sunt praefationes, argumenta, capitula. Tamen de his etiam vide quae infra adnotavimus.

Clementinam lectionem confirmat, probabilitatem eius auctoritatemque non parvo momento auget. Sed non ubique eadem est scripturae Amiatinae bonitas. Ut in Ecclesiastico facile omnibus reliquis praestat, ita in Maccabaeorum libris saepe prae ceteris corrupta est tamque detortas lectiones praebet ut an mentione dignae sint dubites.[1]

Singulare officium meum in edendo erat psalterio. Quod quum Romae olim ita editum sit uti ab Hieronymo ex Alexandrinis interpretibus versum est, codex vero Amiatinus eam Hieronymi versionem praebeat quam ad ipsum ille Hebraeum conformavit, videri alicui potuerit conlatione supersedendum fuisse. Mihi non ita visum est. Quamvis enim inter utramque versionem permulta differant, tamen id ipsum cognitione dignum videbatur quae utriusque per singula ratio esset. Dum autem Amiatina cum Clementinis conferebam, simul indicandum duxi quae apud Sabatarium aliis eiusdem versionis codicibus usum aliter atque in Amiatino leguntur.

Quo quidem in psalterio codici Amiatino propriae sunt singulorum psalmorum inscriptiones, quibus quorsum vatis verba spectent breviter significatur, Christi atque ecclesiae inprimis ratione habita. Quae a qua veteri auctoritate pendeant dicere non habeo.[2] Simile quid per paginas quae Canticum Canticorum praebent invenitur. Qui enim alterni sermones ibi proponuntur, cuiusnam singuli sint praenotatur. Hac in re conferendus est Amiatinus cum Sinaitico Bibliorum codice.

Ceterum in commentario etiam adnotandos curavimus quaterniones, in quos omnia codicis Amiatini folia inde a nono, quo Hieronymi praefatio in Pentateuchum („*Desiderii mei*“ etc.) legitur, descripta sunt.[3] Hinc pag. 19. ad Gen. 23, 11. notatur: loquar ∫ *Q. II. Seq. fol. 25.* i. e. verbo *loquar* exit quaternio II. Sequitur folium 25, quo quaternio III. incipit.[4]

Quibus de commentario huius editionis expositis consentaneum erit ut explicemus de siglis et notis in commentario adhibitis. Ac primum quidem de auctoritatibus referendum est quibus praeter Amiatinum codicem in priore libri parte Theod. Heyse usus est.

A indicat codicem Amiatinum ubi cum aliis codicibus affertur. Ubi enim solus est, lectio eius absque sigla datur.

B Toletanum significat codicem saeculi VIII. ut videtur (aliis non ante decimum saec. scriptus videbatur). Ex eo Blanchinus in Vindiciis edidit varias lectiones a Christophoro Palomares iussu Sixti V. Romam missas.

---

[1] Nihilominus multa eiusmodi in commentario dedimus, modo cum nota, modo absque nota.

[2] Laborant illae quidem passim magna inconcinnitate et vitiositate. Nos fideliter dedimus ut ex codice transscripsit Theod. Heyse.

[3] Quaternionis nomen ad significandum octo foliorum fasciculum inde explicandum est quod octona folia, ut ipsi solemus numerare, quaterna tantum ex antiquorum computatione efficiunt, quippe quae ex quattuor tantum membranis consistant.

[4] Ad haec corrige notationem quaternionum per psalmorum librum exhibitam. Ubicumque enim quaternio notatur, ut p. 569.: *Post* recti *incipit Quat.* XLVII. *folio* 587., pro *incipit* legendum est *exit*, et pro *folio* substituendum: *Sequitur folium.* Pagina igitur 569. scribi debebat: *Post* recti *exit Quat.* XLVII. *Sequitur fol.* 587. Alibi quinquies notatio ea per incuriam praetermissa est. Supple igitur ad Ierem. 7, 27: audient te∫ *Qu.* LVII. *Seq. fol.* 544. Ad Ierem. 27, 18: proph. sunt∫ *Qu.* LVIIII. *Seq. fol.* 560. Ad Ierem. 35. 6: pater noster ∫ *Qu.* LXX. *Seq. fol.* 568. Ad Ierem. 44, 14: fugerint∫ *Qu.* LXXI. *Seq. fol.* 576. Ad Iob 30, 26: tenebrae∫ *Qu.* LXXXVII. *Seq. fol.* 696.

C codex est monachorum ord. S. Bened. apud basilicam S. Pauli extra moenia urbis. Etiam Carolinus dictus, quippe ex veteri traditione Carolo imperatori oblatus. Putatur vix saeculo IX. antiquior.

D codex Vallicellianus IX. vel VIII. saeculi. Pertinet ad bibliothecam Vallicellianam oratorii S. Philippi urbis.

E codex Vaticanus Ottobonianus saeculi VIII. est. Explicit Iudicum 13, 20.

F saeculi X., olim in sacrario Romanae basilicae S. Mariae ad martyres, nunc ex donatione Aloisii Lambruschinii collegii Barnabitarum Romani.

G collegii Barnabitarum Romani. Saeculi XIII.

K monasterii Cavensis prope Neapolim. Saeculi VIII. vel VII.

M et N significant correctoria saeculorum XIV. et XIII. Sed inde ab initio libri I. Paralipomenon sigla *M* ad Martianaeum spectat, quemadmodum pag. 397. in commentario iam notatum est.

Aliis tribus raro usus est. Siglas habent: T (codex Romanus saec. X., Octateuchum continens) U (Londiniensis saec. XII.) V (collegii Barnabitarum saec. XIII.)

Explicat autem de B — V accuratius Vercellonius in Variarum lectionum tom. I. pag. LXXXIII usque XCI. Accedunt alii codices quinque post Pentateuchum adhibiti. In his tres sunt maxime insignes; Mediolanensis saeculi VII., qui 1 Reg. 13, 14 — 4 Reg. 22, 19. complectitur; Veronensis eiusdem fere saeculi, cuius varias lectiones a Blanchino collectas Vallarsius edidit tom. IX. operum Hieronymi; liber palimps. Bobiensis cum multis libri Judicum et libri Ruth fragmentis saeculi fere VI. Explicat de his Vercell. tomo II. parte II. pag. XIX sqq. Reliqui duo sunt: Y Casinensis saeculi X., de quo Vercell. ibidem dicit, et R i. e. Riccardianus num. 221. quem Heysius ad Iudicum capp. 2—6. consuluit. Sixtini viri docti dicuntur, qui in edendis Bibliis Sixti V. partem habuerunt; item Gregoriani, qui congregationis Gregorianae erant ad recognoscenda Biblia Sixti V. convocatae. Cf. Vercell. tom. I. p. LXXX. Passim Toleti mentio fit, cuius de notationibus cf. Vercell. tom. I. pag. LXXXI. „Graec. Ven.“ ad Graecam Pentateuchi versionem referendum est, quam ex codice Veneto in lucem protulit Villoison: cum Gr. significat lectionem *cum Graeco* Alexandrinae versionis convenire, cum Hebr. i. e. *cum Hebraeo textu*: pl. significat *plurimos*. Lectiones igitur quibus additur *(pl.)*, plurimis testibus communes esse dicuntur: ead. m. est *eadem manu*: corr. m. rec. est *correctum manu recentiori*: *om.* est *omittit*, *add.* est *addidit*.

˜ ubi lectioni alicui praeponitur, significat de verborum transpositione agi: | cum lectionibus Amiatinis coniunctum ad stichos spectat. Ita: | *Non* significat a voce *Non* stichum incipere: *illi* | hac voce exire stichum: *ubi adponitur voci alicui, eam vocem semper ita scribi indicat, ut milia* Nineven* Malalehel* Enoch* Iareth*. Ubi vero* praecedit lectionem, quemadmodum in libris criticis adhiberi solet, significat primam manum, ** secundam. Heysius vero: *F. pr.* i. e. F *prima manu* etc. S̲urrexit: quid ejusmodi lineola sibi velit, vide infra pag. 50. nota ad Exod. I, 8.

Correctiones antiquissimae scripturae apud Heysium saepenumero cum quadam ipsius codicis imitatione indicatae sunt, id quod etiam retinendis scripturae compendiis factum est. Huiusmodi est: *ibi*$^{q\cdot}$, quo significatur *q.* i. e. *que* supra lineam suppletum esse. Eadem significatione dedit *et*^{non}*revertebatur*. Item

Cherubim ***alium*** dedit, ut significaret eum in modum *Cherub alium* correctum esse. Eiusmodi enim puncta in codice litteras delendas notant. *ʻinquitʻ servus:* hoc modo librarius verba transponenda esse significavit.

Quae similia inveniuntur, per se clara fore spes est.

Hic autem locus aptissimus est quo Corrigenda et Addenda demus.

In textu igitur corrige: Gen. XIII, 6. *capere* pro *apere:* XVII, 6. dele comma post *ex te:* XXXIV, 4. ante *Et pergens* supple numerum 4.: Exod. XV, 2. scribe *in salutem*: pro *in salutem.*: XXIV, 10. pro *pedidus* scribe *pedibus*: Num. XXXV, 6. pro *popida* scribe *oppida*: Iudic. XIII, 1. pro *Philistinorum* scribe *Philisthinorum*: 2 Reg. VI, 2 et XXII, 11. repone *cherubim* pro *Cherubim.* Cf. huc quae infra de eisdem locis ad notas adduntur: 3 Reg. XVI, 24. pro *Samariae a Semer* repone *Samariae a Somer.* („*Semer*] *Somer*“ in notis spectat ad *Semer* post *nomine* in textu positum): in inscriptione capitis Iob XXXVI. dele X quod abundat: Prov. VI, 8 pro *qarat* lege *parat*: Ierem. XV, 2. lege bis *famem* pro famen: XXXII, 8. lege *Anathoth* pro *Anothoth*: Zach. XI, 8. lege *uno* pro uuo.

In commentario pag. 7. lin. 2. ab ima post verba *ad se* adde: Nos interpretem putamus per compendium dedisse *ad aim*, i. e. *ad animum.* Cf. not. ad Exod. 15, 6. Pag. 8. ante *16. illud* adde: 15. ad delendam *(omnes).* Ibidem XIII, 7. adde: autem] *in rasura.* XIV, 1. scribe: Godorlahomor (= 4. 5. 9) rex *elamitarum 2. adde: Gomorrae* 7. adde: Amalechitarum 9. adde: Aelamitarum. Pag. 12. XIV, 17: adde: Codorlahomor. Pag. 13. XV, 20. adde: Ferezaeos, et v. 21. ad Gergesseos adde: (*cf. Deut.* 7, 1.). Ibidem adde: XVI, 6. *pri. manu* utere eam, *corr.* utere ea. Pag. 16. adde: XIX, 38. Ammanitarum* (cf. Deut. 2, 20. 1 Reg. 11, 1.) Pag. 17. lin. ultim. ad ʼΙσαάκ adde: *cf. notam ad 2 Reg.* II, 14. Pag. 29. XXXI, 25. scribe: | cum, *et mox om.* fuisset (*pl. et Sixtini, comma ponentes post* tabernaculum). Pag. 32. XXXIII, 19. ad Sychem adde: (*sic ubique).* Pag. 47. XLVIII, 7. adde: Bethlem | Pag. 49. lin. 3. ab ima pro *Azad* lege *Atad.* Pag. 50. lin. 3 ab ima corrige *lineolam.* Pag. 51. II, 10. ad Mosi* adde: *De hoc nomine accuratius refertur ad Num.* X, 13. Pag. 55. lin. 4. post *Iud.* 9, 10. adde: 16, 15. *Deut.* 32, 36. Pag. 62. lin. 2. pro 49, 11. scribe 49, 10. Pag. 63. ad 16. eduxit] adde haec: *Exemplis locorum in quibus* eo quod *particulas, quum periodi protasin inchoant, indicativus verbi sequitur, ad pleniorem regulae confirmationem alia eiusdem generis, ubi idem fit post* pro eo quod, *plus viginti possunt superaddi ex prophetis maioribus*: Isa. 3, 16. 8, 6. 30, 12. 53, 11. 60, 15. 65, 12. *Ier.* 29, 31. 48, 7. *Ezech.* 5, 11. 13, 22. 21, 4. 24. 25, 3. 6. 8. 12. 15. 31, 10. 34, 8 *(exemplum prae ceteris luculentum)* et 21. 36, 13. 44, 12. *Ad eandem porro regulam mutanda videtur interpunctio in Isa.* 65, 12. *ita ut punctum fiat post* corruatis, *colon post* elegistis; *et Ezech.* 35, 5 *et* 10, *ubi apparet non plene sed colo tantum distinguendum esse ante verba* eo quod feceris *et* eo quod dixeris. *Notanda restant propter modi discrepantiam vel inconsequentis turbataeque constructionis nomine haec potissimum*: *Ezech.* 36, 2, *ubi pro* dixerit *malim legere* dixit, *et Isa.* 53, 12. *Ier.* 19, 4. 29, 3. *Ezech.* 16, 43. Pag. 67. lin. 7. pro *libris* corrige *locis.* Pag. 78. lin. ult. pro unicamt lege tunicam. Pag. 99. lin. ult. ad 7. Mosi | adde: *cf. Num.* 10, 13. Pag. 100. X, 15. ad elevabis adde: *vide ad Exod.* 13, 16. *et de indicativo futuri Exod.* 6, 7. Pag. 111. XX, 26. lege sci. Pag. 136. lin. 2. pro *emendatum* lege *emendandum.* Pag. 143. XXI, 24. adde Ammanitarum* | Pag. 153. ad XXXII, 4. terram quam adde:

cf. not. ad 1 Esdr. 4, 18. Pag. 160. lin. 3. ab ima corrige *Eccli.* 16. pro *Eccli.* 19. Pag. 161. II. 23. scribe Aserim usq. Gazam. Pag. 166. VI, 16. adde: tentationis] *ed. Rom.* 1861. Tentationis. Pag. 191. lin. ult. dele verba *Hoc monet stichus.* Pag. 193. XXXIV, 7. ad notam adde: *Aliis octo locis dedit* caligare. Pag. 194. lin. 4. pro 14, 4. lege 14, 40. Pag. 200. lin. 3. pro *BA* lege *BE.* Pag. 201. lin. 6. pro *pergata* scribe *pergrata.* Pag. 222. lin. 4. pro 222. lege 221. Pag. 233. lin. 1. dele verba *Praeponendum est comma.* Pag. 244. lin. 1. pro aberant lege aderant. Pag. 252. I, 1. dele notam ad Heliu appositam. Pag. 285. ad v. 26. repone manum tuam, item p. 294. lin. 3. *fuerit* pro *fuit* et lin. penult. unus pro nuus. Pag. 298. lin. 3. ab ima lege 11, 23 pro 11, 28. Pag. 299. VI, 2. adde: *Clem.* 1. *ab hoc inde loco semper* cherubim, *antea decies* Cherubim. Pag. 300. lin. 4. ab ima lege 20, 6 pro 20, 8. Ibidem repone *tutus atque protectus.* Pag. 313. XVI, 22. dele | post igitur. Ibidem ad XVII, 3. adde ad finem: *Veritatis viam praecepit Moses Ex.* 23, 2. Pag. 315. lin. 1. scribe: *In 1 Par.* Pag. 317. lin. 5. pro *v.* 16, 2. scribe *c.* 16, 2. Pag. 331. IV, 12. scribe ḅaṭṭhanac. Pag. 336. lin. 9. ab ima corrige capiebat]. Pag. 399. lin. 3. dele alterum *ut.* Pag. 409. lin. 21. scribe *mutat.* Pag. 468. IV, 18. locis collatis adde Ps. 117, 22. Pag. 531. Iob 6, 13. adde hanc notam: *post* recesserunt a me *addit Am. totum stichum*: Aversa est a me misericordia et visitatio domini mei me dispexit. Pag. 557. Ps. XII, 2. *pro* animam meam *codex* animā meā. Pag. 570. Ps. XXXIV, 1. scribe: (*Sab.* impugn.) pro (*Sab.* expugn.). *Italae est* expugn. Pag. 817. lin. 3. ab ima scribe *male.*

PROLEGOMENORUM PARS ALTERA.

Vetus Testamentum Amiatinum etiam inde eximiam laudem habet quod sacrorum auctorum libros praefationibus Hieronymi, capitulis sive titulis argumentisque, quibus veteres librorum sacrorum intellectui atque usui consulendum iudicarunt, adauctos praebet. Horum nonnihil quum iam in editione principe Romae edendum curassent, quaerebam qua potissimum via procedendum esset ut et conservarentur vetera et nova adderentur. Qua in re videbatur ab universa huius editionis ratione proficiscendum esse. Hinc fideliter repetendum censebam quicquid id genus iam editio Romana contineret, idque ipsum adnotatione critica ex Amiatino codice augendum; ordinem etiam singulorum, ut esset in editione Clementina invito codice Amiatino, retinendum; quicquid vero novi ex Amiatino adsumi posset, id omne addendum et suo quodque loco inserendum. Hac lege observata singula in his Prolegomenis ita se excipiunt:

I. Primo loco ponitur editorum Romanorum praefatio ad lectorem.

II. Hieronymi prologus galeatus: *ex editione Clementina, ad quam codex Amiatinus confertur, in quo dicitur* praefatio Regnorum.

III. Hieronymus Paulino: *ex editione Clementina. In Amiatino non habetur.*

IV. In Genesin capitula. Item

V. Exodi capitula. Item

VI. Levitici capitula. Item

VII. Numerorum capitula. Item

VIII. Deuteronomii capitula: *haec omnia ex Amiatino solo dantur.*

IX. Eiusdem in Iosue praefatio: *ex editione Clementina, conlata cum Amiatino.*

X. Capitula Iosue: *ex Amiatino solo.*

XI. Tituli libri Iudicum: *ex Amiatino solo.*

XII. Post notam ex ed. Clem. de praefatione in libros Regum ponitur „brevis“ [in Regum libros I. et II.]: *ex Amiatino solo.*

XIII. [Capitula Regum III. et IV. sive Malachim:] *ex Amiatino solo.* Cf. infra pag. 325.

XIV. Eiusdem in librum Paralipomenon praefatio: *ex ed. Clem. conlata cum Amiatino.*

XV. Eiusdem ad Domnionem et Rogatianum in eundem praefatio eiusdem: *ex ed. Clem. sola.*

XVI. Eiusdem ad Domnionem et Rogatianum in Esdram et Nehemiam praefatio: *ex ed. Clem. conlata cum Amiatino.*

XVII. Eiusdem ad Chromatium et Heliodorum in Tobiam praefatio: *ex ed. Clem. conlata cum Amiatino.*

XVIII. Eiusdem praefatio in librum Iudith: *ex ed. Clem. conlata cum Amiatino.*
XIX. Capitula [in Iudith]: *ex Amiatino solo.*
XX. Eiusdem in librum Esther praefatio: *ex ed. Clem. cum Amiatino conlata.*
XXI. Eiusdem in librum Iob praefatio: *ex ed. Clem. conlata cum Amiatino.*
XXII. Alia eiusdem praefatio: *ex ed. Clem. sola.*
XXIII. Capitula Iob: *ex solo Amiatino.*
XXIV. Eiusdem in psalterium, quod secundum Septuaginta editionem correxit, praefatio: *ex ed. Clementina.*
XXV. Hieronymus Soffronio suo salutem: *ex Amiatino solo.*
XXVI. Eiusdem praefatio in libros Salomonis: *ex ed. Clem. conlata cum Amiatino, in quo dicitur* prologus [in Proverbia].
XXVII. Capitula [in Proverbia]: *ex solo Amiatino.*
XXVIII. Capitula Ecclesiastes: *ex solo Amiatino.*
XXIX. Capitula libri Sapientiae Salomonis: *ex Amiatino.*
XXX. Capitula [in librum Ecclesiasticum Salomonis]: *ex Amiatino.*
XXXI. *Versus duo et viginti ad finem Ecclesiastici positi*: *ex Amiatino.*
XXXII. Ad Paulam et Eustochium in translationem Isaiae ex Hebraica veritate, eiusdem praefatio: *ex ed. Clem. cum Amiatino conlata.*
XXXIII. Capitula [in Esaiam]: *ex solo Amiatino.*
XXXIV. Eiusdem in Ieremiam praefatio: *ex ed. Clem. conlata cum Amiatino.*
XXXV. Tituli Hieremiae prophetae: *ex solo Amiatino.*
XXXVI. Eiusdem in Ezechielem praefatio: *ex ed. Clem. conlata cum Amiatino.*
XXXVII. Capitula [Ezechielis]: *ex solo Amiatino.*
XXXVIII. Eiusdem in Danielem praefatio: *ex ed. Clem. conlata cum Amiatino.*
XXXIX. Capitula Danihelis: *ex solo Amiatino.*
XL. Eiusdem in XII prophetas praefatio: *ex ed. Clem. conlata cum Amiatino.*
XLI. Tituli duodecim prophetarum. [Tituli Osee prophetae.] Tituli Iohel prophetae. Tituli Amos prophetae. Tituli Abdiae prophetae. Tituli Ionae prophetae. Tituli in Micheam prophetam. Tituli in Naum prophetam. Tituli in Ambacum prophetam. Tituli Sofoniae prophetae. Tituli Aggei prophetae. Tituli Zachariae prophetae. Tituli Malachiae prophetae: *ex solo Amiatino.*
XLII. *Hos titulos excipiunt prologi singulorum prophetarum*: prologus Osee, prologus Iohel, prologus Amos, Abdias, prologus Ionae, Micha, Naum, Habacuc, Sofonias, Aggeus, prologus Zachariae, Malachias: *ex solo Amiatino.*
XLIII. Capitula Macchabeorum I.: *ex solo Amiatino.*
XLIV. Capitula Macchabeorum II.: *ex solo Amiatino.*

Quo ex indice apparet, pleraque quae iam in Clementina editione habentur conlatione Amiatina aucta esse[1]; multo vero plura ad pristina illa nunc demum ex Amiatino codice accessisse. Amiatina autem ista ita inter se differunt, ut alia iam innotuerint, alia nondum innotuerint. Innotuisse tamen dicimus non ex ipso codice Amiatino, sed ex aliis codicibus, imprimis a Iosepho Maria Thomasio[2]

[1] Excipienda sunt quae sub numeris III. XV. XXII. XXIV. supra recensuimus.

[2] Edidit librum quem inscripsit: *Sacrorum bibliorum veteres tituli, sectiones, stichometriae.* Is in editione operum omnium Thomasii, quam recensuit notisque auxit Ant. Franc. Vezzosi, tomum facit primum. Romae 1747.

excussis. Nec tamen horum quicquam est, a quo non saepe scriptura Amiatina discedat. Pertinent autem quum haec iam alibi et aliunde in lucem prolata tum quae nondum viderunt lucem ad capitulationes. Quibus in edendis quomodo versandum esset saepius haesitabam. Quum enim pleraque rusticitate sermonis excellunt, tum multa tam neglegenter, tam inconcinne, tam vitiose scripta sunt ut dubites an editione digna sint.[1] Postquam autem nihilominus omnia editioni destinavi, quaerebam utrum scripturam codicis fideliter reddere satis esset habendum an praestaret emendare, certe passim emendare. At quum emendare eiusmodi facillimum sit, nec vero satis liqueat quousque a sinceritate linguae degeneraverit vulgaris usus, atque certum sit plurima vitiositatis nomine nobis suspecta ab ipso auctore, non a librario, profecta esse, quippe quae saepius repetantur et cum quadam constantia ponantur, consentaneum mihi visum est ut ab emendando plerumque abstinerem. Hinc intacta reliquimus *cum Seba filium*, *cum uxorem suam*, *post caede regis vel morte Absalon*, *profectus in terra Cades*, *pro fratrem suum*, *pro incuriam*, *propter temeritate*, *propter idolatria*, *ad porta*, *de quattuor bella*, *de iudicium*, *de reditus annui*, *de scelus*, *de regnum*, *de domino congregans*, *de domini indignatione maledicens*, *de reliquis viris non adorantes*, *de pulmentum quem*, *de templo — succendit eum*, *de omne ornatu* etc.[2] Ubi vero, quod raro fit, vitiosum aliquid mutare maluimus, adnotavimus id quod in codice est. Nec magis data est opera ut orthographiam quam dicunt ad certam legem revocaremus, etiamsi ipsius codicis scriptura satis fluctuat, ut et *describsit*, *babtismum* et *scripsit*, *baptismum* habet, et *profeta* et *propheta*, *aput* et *apud*, *ortatus* et *hortatus*. Tamen hac in re proposito nostro non omni ex parte satisfacere licebat. Praeter inedita enim a Theodoro Heyse multa ad Vallarsii vel Sabatarii editionem conlata, non plene ex codice descripta sunt; in conlatione vero quae scriptura tantum differunt non ubique ille indicavit. Quapropter iam perscripturi quo ordine singula in codice se excipiunt, etiam illud indicabimus quas partes conlatas tantum, non descriptas, ad haec Prolegomena adhibuimus.

Folio igitur 9. posita est sine ullo titulo Hieronymi ad Desiderium praefatio in Pentateuchum: *Desiderii mei* etc. Hanc excipiunt *in Genesin capitula* LXIII. Differunt autem ab recensionibus eis quinque quae apud Vallarsium et apud Ios. Mar. Thomasium leguntur. Recentior divisio capita L numerat.

Folio 50. *librum Exodi* praecedunt capitula XIV. Eadem apud Vallarsium leguntur; longe alia apud Thomasium. (Heys. contulit, non ad verbum descripsit.) Recentior divisio est capitum XL.

Folio 86. *Leviticum* praecedunt capitula XVI. Eadem Vallars. habet (quibuscum Heys. contulit), alia Thomasius. Recentior divisio capitum est XXVII.

Folio 110. capitula *libri Numerorum* XIX. leguntur. Eadem habet Vallars. (quibuscum contulit Heys.), alia Thom. Recentior divisio capp. XXXVI. habet.

---

[1] Hoc prae ceteris in capitula libri Sapientiae Salomonis et Ecclesiastae quadrat.

[2] Haud pauca eiusmodi iam apud Thomasium et Vallarsium leguntur. Fit vero etiam ut quae apud illos vitiose leguntur ex Amiatino corrigenda sint, ut in II. capitulo Levitici non *temere curantibus* cum Vallarsio, sed *temere iurantibus* cum Amiatino scribendum est.

Folio 144. *Deuteronomii* capita XX. recensentur. Eadem sunt apud Vallars. (quibuscum contulit Heys.), duae rationes longe diversae apud Thom. Recentior divisio capita XXXIV. habet.

Folio 174. sequitur Hieronymi *praefatio in Iosue* (quam cum Vallars. contulit Heys.) una cum indice capitum X. (item H. contulit cum Vallars.) Differunt capitula apud Thomasium. Recentior divisio capp. XXI. habet.

Folio 215. incipit *liber Ruth*, quem nil praeter titulum praecedit. Aliter fit apud Vallarsium et apud Thomasium. Divisio recentior capp. IV. numerat.

Folio 218. habetur *praefatio Regnorum*, quam cum editione Clementina post „praefationem ad lectorem" dedimus. Sequuntur verba: *explicit prologus. Incipit brevis*, adponunturque capp. XC. Similia sunt capitulis XCVIII. apud Thomasium. Alia apud Vallarsium leguntur. Complectuntur illa capita XC. priores duo Regum libros. A verbis: *Factum est autem* (II, 1), caput XLVII. incipit. Recentior divisio duos libros facit, quorum priori capp. XXX. tribuit, posteriori XXIV.

Folio 275. sine ullo titulo sequuntur capita libri Regum III. et IV. eadem serie comprehensa. Sunt autem LXXXIV. Similia apud Thomasium habentur; satis diversa apud Vallarsium. Ex recentiore divisione libro III. tribuuntur capp. XXII., libro IV. capp. XXV.

Folio 329. habetur Hieronymi praefatio [*in Paralipomenon*], sed nulla sequitur capitulatio; nec magis antiqua in margine capitum enumeratio habetur. Recentior divisio, qua duo libri distinguuntur, priori dat XXIX, alteri XXXVI capp.

Folio 379. prologo ad Soffronium incipit *Psalmorum liber.*[1] Argumenta sive titulos singulis psalmis praepositos huic codici proprios videri iam supra notatum est.

Folio 419. legitur *Proverbiorum* prologus, inscriptus Chromatio et Heliodoro, quem ed. Clem. dixit „praefationem in libros Salomonis". Tum sequitur XXX capitum index, a quibus satis differunt quae apud Thomasium exhibentur. Recentior divisio capp. XXXI habet.

Folio 437. incipit *Ecclesiastes*, quem praecedunt capita XII., quae alibi non leguntur.

Folio 443. sequitur liber *Cantica Canticorum* sine capitulatione. Recentior tantum manus capita distinxit, eaque octo numerantur.

Folio 447. incipit *liber Sapientiae Salomonis*, quem praecedunt capita XIII.[2] Alibi non inveniuntur. Recentior manus capita XIX. numerat.

Folio 460. incipit *Ecclesiasticus.* Post prologum posita sunt capitula XXVI, alibi non inventa. Exeunte libro addita sunt versus duo et viginti, qui fere eis respondent quae III. Reg. 8, 22—31. et II. Paralipom. 6, 13 sqq. leguntur. Cf. infra, ubi post capitula dedimus.

Folio 496. sequitur *Esaias* cum prologo (Heys. contulit) et capitulis CLVIII. His similia apud Thomasium exscripta sunt. Divisio recentior capitum LXVI. est.

Folio 536. prologus in *Hieremiam* legitur (Heys. contulit), quem excipiunt tituli CLXIII, quorum ultimus complectitur *Lamentationes.* Iidem apud Thomasium

---

[1] Bandinius l. l. pag. 718. psalmum CL. describens in titulo dat *post Saulem devictum.* At pro *Saulem* debebat *seculum* scribere, quod compendio slm expressum est.

[2] Numerantur XIV, sed deest caput IV.

habentur. Recens divisjo capitum LII. est, non numeratis Lamentationibus nec Oratione.

Folio 590. *Ezechiel* sequitur praemissis prologo (contulit Heys.) et capitulis CX., quae etiam Thomasius habet. Recens divisio capita XLVIII. habet.

Folio 633. praefatio Hieronymi in *Danihelem* legitur (Heys. contulit), quam excipiunt eiusdem capitula XXXI. Eadem a Thomasio dantur. Ex recentiore divisione capp. XIV. numerantur.

Folio 650. incipiunt *prophetae XII.*, qui minores dicuntur. Initium fit a *prologo duodecim prophetarum* (contulit Heys.). Hunc excipiunt *tituli duodecim prophetarum*. Ordo eorum et titulorum numerus sic habent: Osee, capita VIII. (ex recentiore divisione IV.) Iohel, capita V. (recent. III.) Amos, capp. X. (recent. IX.) Abdias, caput I. (recent. I.) Ionas, capp. II. (recent. IV.) Micheas, capp. VI. (recent. VII.) Naum, caput I. (recent. III.) Ambacum (in subscriptione Ambacuc), capp. III. (recent. III.) Sofonias, cap. I. (recent. III.) Aggeus, cap. I. (recent. II.) Zacharias, capp. XV. (recent. XIV.) Malachias, capp. III. (recent. IV.) Expositis singulorum titulis pergitur ad textum singulorum prophetarum cum prologis. Hinc fol. 652. legitur prologus Osee prophetae; fol. 657. prologus Iohel; fol. 659. prologus Amos prophetae; fol. 663. Abdiae; fol. 664. Ionae; fol. 665. Micha; fol. 668. Naum; fol. 669. Habacuc; fol. 671. prologus Sofoniae; fol. 673. Aggei; fol. 674. Zachariae; fol. 680. Malachiae.

Folio 682. incipit *Iob.* Ipsum librum praecedit prologus (*Cogor per singulos* etc.) cum XXXVI. capitulis, quae ab eis quae apud Thomasium leguntur differunt. Recentior divisio capitum XLII. est.

Folio 701. sequitur prologus *Tobiae* sine capitulis. Ex recentiore divisione capita XIV. numerantur.

Folio 709. prologus *Iudith* legitur, quem excipiunt capita XXIII. Eadem apud Thomasium exhibentur. Recentior divisio capita XVI. habet.

Folio 720. sequitur liber *Hester* cum solo prologo. Recentior manus capita XVI. numerat.

Folio 730. habetur *Esdras* cum praefatione. Altera libri inscriptio *Neemia* folio 738. sequitur. Ex recentiore divisione capita X. et XII. numerantur.

Folio 750. exhibentur *capitula Macchabeorum I.*, eaque sunt LXI. Contulit Heys. cum Sabatario (et Thomasio). Recentioris divisionis capita XVI. sunt. Sequuntur folio 778. *capitula Macchabeorum II.*, eaque sunt LV. Etiam haec Heys. ad editionem Sabatarii (Thomasius pag. 282. exhibet) contulit, ubi eadem pleniora et integra dantur. In Amiatino codice propterea male coarctata esse apparet, ne unam paginam excederent. Ex recentiore divisione capita XV. numerantur.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Ex editione vaticana anni MDXCII.

In multis magnisque beneficiis, quae per sacram tridentinam synodum Ecclesiae suae Deus contulit, id in primis numerandum videtur, quod inter tot latinas editiones divinarum Scripturarum solam veterem ac vulgatam, quae longo tot saeculorum usu in Ecclesia probata fuerat, gravissimo decreto authenticam declaravit. Nam, ut illud omittamus, quod ex recentibus editionibus non paucae ad haereses huius temporis confirmandas licenter detortae videbantur: ipsa certe tanta versionum varietas atque diversitas magnam in Ecclesia Dei confusionem parere potuisset. Iam enim hac nostra aetate illud fere evenisse constat, quod sanctus Hieronymus tempore suo accidisse testatus est [1], tot scilicet fuisse exemplaria, quot codices; cum unusquisque pro arbitrio suo adderet vel detraheret. Huius autem veteris ac vulgatae editionis tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens praestantia, ut eam ceteris omnibus latinis editionibus longe anteferendam esse, apud aequos iudices in dubium revocari non posset. Qui namque in ea libri continentur (ut a maioribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex sancti Hieronymi translatione vel emendatione suscepti sunt; partim retenti ex antiquissima quadam editione latina, quam sanctus Hieronymus communem et Vulgatam [2], sanctus Augustinus Italam [3], sanctus Gregorius Veterem translationem appellat [4]. Ac de Veteris quidem huius sive Italae editionis sinceritate atque praestantia praeclarum sancti Augustini testimonium exstat in secundo libro *de doctrina christiana* [5], ubi latinis omnibus editionibus, quae tunc plurimae circumferebantur, Italam praeferendam censuit, quod esset, ut ipse loquitur, verborum tenacior cum perspicuitate sententiae. De sancto vero Hieronymo multa exstant veterum Patrum egregia testimonia: cum enim sanctus Augustinus [6] hominem doctissimum ac trium linguarum peritissimum vocat, atque eius translationem ipsorum quoque hebraeorum testimonio veracem esse confirmat. Eumdem sanctus Gregorius ita praedicat [7], ut eius translationem, quam novam appellat, ex hebraeo eloquio cuncta verius transfudisse dicat: atque idcirco dignissimam esse cui fides in omnibus habeatur. Sanctus autem Isidorus non uno in loco Hieronymianam versionem ceteris omnibus anteponit [8], eamque ab ecclesiis christianis communiter recipi ac probari affirmat [9], quod sit in

[1] Praef. in Iosue. [2] S. Hieron. in c. 49. Isaiae. [3] S. Aug. lib. 2. Doct. Christ. c. 14. [4] S. Greg. Epist. Dedic. ad Leandrum c. 5. in fin. [5] S. Aug. ubi supra. [6] Lib. 18. de Civit. Dei c. 43. [7] Lib. 20. Moral. 24. [8] Lib. 6. Etymol. c. 5. [9] Lib. 1. de Divin. offic. 12.

verbis clarior, et veracior in sententiis. Sophronius quoque, vir eruditissimus, sancti Hieronymi translationem non latinis modo sed etiam graecis valde probari animadvertens, tanti eam fecit, ut Psalterium et Prophetas ex Hieronymi versione in graecum eleganti sermone transtulerit. Porro qui secuti sunt, viri doctissimi, Remigius, Beda, Rabanus, Haymo, Anselmus, Petrus Damiani, Richardus, Hugo, Bernardus, Rupertus, Petrus Lombardus, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura, ceterique omnes, qui his nongentis annis in Ecclesia floruerunt, sancti Hieronymi versione ita sunt usi, ut ceterae, quae pene innumerabiles erant, quasi lapsae de manibus theologorum, penitus obsoleverint. Quare non immerito catholica Ecclesia sanctum Hieronymum Doctorem maximum atque ad Scripturas sacras interpretandas divinitus excitatum ita celebrat, ut iam difficile non sit illorum omnium damnare iudicium, qui vel tam eximii Doctoris lucubrationibus non acquiescunt, vel etiam meliora aut certe paria praestare se posse confidunt. Ceterum ne tam fidelis translatio, tamque in omnes partes Ecclesiae utilis, vel iniuria temporum, vel impressorum incuria, vel temere emendantium audacia, ulla ex parte corrumperetur, eadem sacrosancta synodus tridentina illud decreto suo sapienter adiecit, ut haec ipsa vetus ac vulgata editio emendatissime, quoad fieri posset, imprimeretur: neque ulli liceret eam sine facultate et approbatione Superiorum excudere. Quo decreto simul typographorum temeritati ac licentiae modum imposuit, et Pastorum Ecclesiae in tanto bono quamdiligentissime retinendo et conservando vigilantiam atque industriam excitavit. Et quamvis insignium Academiarum theologi in editione vulgata pristino suo nitori restituenda magna cum laude laboraverint; quia tamen in tanta re nulla potest esse nimia diligentia, et codices manuscripti complures et vetustiores Summi Pontificis iussu conquisiti atque in Urbem advecti erant; et demum, quoniam executio generalium Conciliorum, et ipsa Scripturarum integritas ac puritas ad curam Apostolicae Sedis potissimum pertinere cognoscitur; ideo Pius IV. Pontifex Maximus pro sua in omnes Ecclesiae partes incredibili vigilantia, lectissimis aliquot sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus, aliisque tum sacrarum litterarum tum variarum linguarum peritissimis viris, eam provinciam demandavit, ut vulgatam editionem latinam, adhibitis antiquissimis codicibus manuscriptis, inspectis quoque hebraicis graecisque Bibliorum fontibus; consultis denique veterum Patrum commentariis, accuratissime castigarent. Quod itidem institutum Pius V. prosecutus est. Verum conventum illum ob varias gravissimasque Sedis Apostolicae occupationes iamdudum intermissum, Sixtus V. divina providentia ad summum Sacerdotium evocatus ardentissimo studio revocavit, et opus tandem confectum typis mandari iussit. Quod cum iam esset excusum, et ut in lucem emitteretur idem Pontifex operam daret, animadvertens non pauca in sacra Biblia praeli vitio irrepsisse, quae iterata diligentia indigere viderentur, totum opus sub incudem revocandum censuit atque decrevit. Id vero cum morte praeventus praestare non potuisset, Gregorius XIV. qui, post Urbani VII. duodecim dierum Pontificatum, Sixto successerat, eius animi intentionem executus perficere aggressus est, amplissimis aliquot Cardinalibus aliisque doctissimis viris ad hoc iterum deputatis. Sed eo quoque et, qui illi successit, Innocentio IX. brevissimo tempore de hac luce subtractis, tandem sub initium Pontificatus Clementis VIII. qui nunc Ecclesiae universae gubernacula tenet, opus, in quod Sixtus V. intenderat, Deo bene iuvante per-

fectum est. Accipe igitur christiane lector, eodem Clemente Summo Pontifice annuente, ex vaticana typographia veterem ac vulgatam sacrae Scripturae editionem, quanta fieri potuit diligentia castigatam: quam quidem sicut omnibus numeris absolutam pro humana imbecillitate affirmare difficile est, ita ceteris omnibus, quae ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem purioremque esse, minime dubitandum. Et vero quamvis in hac Bibliorum recognitione in codicibus manuscriptis hebraeis graecisque fontibus et ipsis veterum Patrum commentariis conferendis non mediocre studium adhibitum fuerit; in hac tamen pervulgata lectione sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia quae mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt; tum quod ita faciendum esse ad offensionem populorum vitandam sanctus Hieronymus [10] non semel admonuit: tum quod facile fieri posse credendum est, ut maiores nostri, qui ex hebraeis et graecis latina fecerunt, copiam meliorum et emendatiorum librorum habuerint, quam ii qui post illorum aetatem ad nos pervenerunt, qui fortasse tam longo tempore identidem describendo minus puri atque integri evaserunt; tum denique quia sacrae Congregationi amplissimorum Cardinalium aliisque eruditissimis viris ad hoc opus a Sede Apostolica delectis propositum non fuit, novam aliquam editionem cudere, vel antiquum interpretem ulla ex parte corrigere vel emendare; sed ipsam veterem ac vulgatam editionem latinam a mendis veterum librariorum, necnon pravarum emendationum erroribus repurgatam, suae pristinae integritati ac puritati, quoad eius fieri potuit, restituere; eaque restituta, ut quamemendatissime imprimeretur iuxta Concilii oecumenici decretum pro viribus operam dare. Porro in hac editione nihil non canonicum, nihil adscititium, nihil extraneum apponere visum est: atque ea causa fuit cur liber tertius et quartus Esdrae inscripti, quos inter Canonicos libros sacra tridentina synodus non annumeravit, ipsa etiam Manassae regis Oratio, quae neque hebraice neque graece quidem exstat, neque in manuscriptis antiquioribus invenitur, neque pars est ullius canonici libri, extra canonicae Scripturae seriem posita sint: et nullae ad marginem concordantiae (quae posthac inibi apponi non prohibentur), nullae notae, nullae variae lectiones, nullae denique praefationes, nulla argumenta ad librorum initia conspiciantur. Sed sicut Apostolica Sedes industriam eorum non damnat, qui concordantias locorum, varias lectiones, praefationes sancti Hieronymi, et alia id genus in aliis editionibus inseruerunt; ita quoque non prohibet, quin alio genere characteris in hac ipsa vaticana editione eiusmodi adiumenta pro studiosorum commoditate atque utilitate in posterum adiiciantur; ita tamen, ut lectiones variae ad marginem ipsius textus minime annotentur.

---

[10] **Ep. ad Suniam et Fretellam; Praef. Ev. ad Damasum.**

---

*HIERONYMI PROLOGUS GALEATUS.

Viginti et duas [a] litteras esse apud hebraeos, syrorum quoque et chaldaeorum lingua testatur, quae hebraeae magna ex parte confinis est: nam et ipsi viginti duo elementa habent eodem sono, sed diversis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum [b] Moysi totidem litteris scriptitant, figuris tantum et apicibus discrepantes. Certumque est [c] Esdram scribam legisque doctorem, post [d] captam Ierosolymam et instaurationem templi sub Zorobabel, alias litteras reperisse quibus nunc utimur: cum ad illud usque tempus iidem samaritanorum et hebraeorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum haec eadem supputatio, sub Levitarum ac Sacerdotum censu, mystice ostenditur. Et nomen Domini tetragrammaton in quibusdam graecis voluminibus usque hodie antiquis expressum litteris invenimus. Sed et Psalmi trigesimus sextus, et centesimus decimus, et centesimus undecimus, et centesimus octavus decimus, et centesimus quadragesimus quartus, quanquam diverso scribantur metro, tamen eiusdem numeri texuntur alphabeto. Et Ieremiae Lamentationes et Oratio eius: Salomonis quoque in fine Proverbia, ab eo loco [1] in quo ait: Mulierem fortem quis inveniet? iisdem alphabetis vel incisionibus supputantur. Porro quinque litterae duplices [e] apud hebraeos sunt, Caph, Mem, Nun, Pe, Sade: aliter enim per has scribunt principia medietatesque verborum, aliter fines. Unde et quinque a plerisque libri duplices aestimantur, [f] Samuel, Malachim, Dibre haiamim, Esdras, Ieremias cum Cinoth, id est, Lamentationibus suis. Quomodo igitur viginti duo elementa sunt, per quae scribimus hebraice omne quod loquimur, et eorum initiis vox humana comprehenditur: ita viginti duo volumina supputantur, quibus quasi litteris et exordiis, in Dei doctrina, tenera adhuc et [g] lactens viri iusti eruditur infantia.

Primus apud eos liber vocatur [h] בראשית Beresith: quem nos Genesim dicimus.

Secundus ואלה שמות Veelle semoth: qui Exodus appellatur.

Tertius ויקרא Vaicra, id est, Leviticus.

Quartus וידבר Vaiedabber, quem Numeros vocamus.

Quintus אלה הדברים Elle haddebarim, qui Deuteronomium praenotatur.

Hi sunt quinque libri Moysi, quos proprie תורה [i] Thora, id est, Legem appellant.

Secundum, prophetarum ordinem faciunt: et incipiunt ab Iesu filio Nave, qui apud eos יהושע בן נון Iosue ben Nun dicitur.

Deinde subtexunt שופטים [k] Sophetim, id est, Iudicum librum. Et in eundem compingunt Ruth: quia in diebus Iudicum facta narratur historia.

Tertius sequitur שמואל Samuel, quem nos [l] Regum primum et secundum dicimus.

Quartus מלכים Malachim, id est, Regum, qui tertio et quarto [m] Regum volumine continetur. Meliusque multo est מלכים Malachim, id est, Regum, quam ממלכות [n] Mamlachot, id est, Regnorum dicere. Non enim multarum gentium regna describit, sed unius Israelitici populi, qui tribubus duodecim continetur.

Quintus ישעיה [o] Isaias.

Sextus ירמיה Ieremias.

Septimus יחזקאל Ezechiel.

Octavus liber duodecim Prophetarum; qui apud illos vocatur תרי עשר [p] There asar.

Tertius ordo [q] Hagiographa possidet.

Et primus liber [r] incipit a איוב Iob.

Secundus a דוד David: quem quinque incisionibus et uno Psalmorum volumine comprehendunt.

Tertius est שלמה [s] Salomon, tres libros habens; Proverbia, [t] quae illi משלי Misle, id est, Parabolas appellant.

[u] Quartus, Ecclesiasten, id est, קהלת Coheleth.

Quintus, Canticum canticorum, quem titulo שיר השירים Sir [v] hasirim praenotant.

Sextus est דניאל Daniel.

Septimus, דברי הימים [w] Dibre haiamim, id est, Verba dierum: quod significantius [x] Chronicon totius divinae historiae possumus appellare, qui liber apud nos [y] Paralipomenon primus et secundus inscribitur.

Octavus, עזרא [z] Esdras: qui et ipse similiter apud graecos et latinos in duos libros divisus est.

Nonus, אסתר [a] Esther.

Atque ita fiunt pariter veteris legis libri vigintiduo: id est, Moysi quinque, Prophetarum octo, Hagiographorum novem. Quan-

---

* Praefatio regnorum. [a] esse litteras [b] Mosi (*ut ubique*) [c] Ezram [d] post capta Hierosolyma [e] aput eos sunt [f] Samuhel Malachim Dabre iamin Ezras Hieremias [g] lactans [h] *hebraica ubique om. Nomina vero librorum sic habet:* Bresith, Hellesmoth, Vaiecra, Vaiedabber, Addabarim [i] Thorath [k] Sopthim [l] Regnorum [m] Regnorum [n] Malachoth [o] Esaias — Hieremias — Hiezecihel [p] Thare asra [q] αγιογραφα [r] incipiet [s] Solomon [t] quae illi parabolas id est Masaloth [u] Et Ecclesiasten id est Accoeleth et canticum cant. [v] assirim [w] Dabre iamin [x] χρονικον [y] παραλιπομενον — scribitur. [z] Ezras [a] Esther (*sine discrimine*)

[1] Prov. 31, 10.

quam nonnulli רות וקינות Ruth et Cinoth, inter [b] Hagiographa scriptitent, et [c] hos libros in suo putent numero supputandos, ac per hoc esse priscae legis libros vigintiquatuor; quos sub numero vigintiquatuor seniorum Apocalypsis [d] Ioannis inducit adorantes Agnum, et coronas suas prostratis vultibus offerentes [2]: stantibus coram quatuor animalibus, oculatis et retro et ante, id est, [e] in praeteritum et in futurum [f] respicientibus, et indefessa voce clamantibus, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui [g] venturus est [3]. Hic prologus, Scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris quos de hebraeo vertimus in latinum, convenire potest; ut scire valeamus, quidquid extra hos est, inter apocrypha [h] esse ponendum. Igitur Sapientia quae vulgo [i] Salomonis inscribitur, et [k] Iesu filii Sirach liber, et Iudith, et Tobias, et Pastor, non sunt in canone. Machabaeorum primum librum hebraicum reperi. Secundus graecus est: quod ex ipsa quoque phrasi probari potest. Quae cum ita se habeant, obsecro te, lector, ne laborem meum reprehensionem [l] existimes antiquorum. In tabernaculum Dei offert unusquisque quod potest: alii aurum, [m] argentum et lapides pretiosos: alii byssum et purpuram [n] et coccum offerunt et hyacinthum: nobiscum bene agetur, si obtulerimus pelles et caprarum pilos [4]. Et tamen Apostolus contemptibiliora nostra magis necessaria iudicat [5]. Unde et tota illa tabernaculi pulchritudo, et per singulas species, Ecclesiae praesentis futuraeque distinctio, pellibus tegitur et ciliciis, ardoremque solis et iniuriam imbrium ea quae viliora sunt prohibent. Lege ergo primum [o] Samuel et Malachim meum; meum, inquam, meum. Quidquid enim crebrius vertendo et emendando [p] sollicitius et didicimus et tenemus, nostrum est. Et cum intellexeris quod antea nesciebas, vel interpretem me aestimato, si gratus es; vel [q] paraphrasten, si ingratus. Quanquam mihi omnino conscius non sim, mutasse me quippiam de hebraica veritate. Certe si incredulus es, lege graecos codices et latinos, et confer cum his opusculis: et ubicumque inter se videris discrepare, interroga quemlibet hebraeorum cui magis accommodare debeas fidem: et si nostra firmaverit, puto quod eum non aestimes coniectorem, ut in eodem loco mecum similiter divinarit. Sed et vos famulas Christi rogo (quae Domini discumbentis [r] pretiosissima fidei myrrha ungitis caput, quae nequaquam Salvatorem quaeritis in sepulchro, quibus iam ad Patrem Christus ascendit), ut contra latrantes canes, qui adversum me rabido ore desaeviunt et circumeunt civitatem, atque in eo se doctos arbitrantur, si aliis detrahant, orationum vestrarum clypeos [s] opponatis. Ego sciens humilitatem meam, illius semper sententiae recordabor: [t] Dixi: Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cum consisteret [u] peccator adversum me. Obmutui, et humiliatus sum, et silui [v] a bonis [6].

---

† HIERONYMUS PAULINO.

Frater Ambrosius tua mihi munuscula perferens detulit et suavissimas litteras, quae a principio amicitiarum, fidem iam probatae fidei et veteris amicitiae praeferebant. Vera enim illa necessitudo est, et Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non praesentia tantum corporum, non subdola et palpans adulatio: sed Dei timor et divinarum Scripturarum studia conciliant. Legimus in veteribus historiis quosdam lustrasse provincias, novos adisse populos, maria transisse, ut eos quos ex libris noverant, coram quoque viderent. Sic Pythagoras memphiticos vates, sic Plato Aegyptum et Architam Tarentinum, eamque oram Italiae, quae quondam magna Graecia dicebatur, laboriosissime peragravit: ut qui Athenis magister erat et potens, cuiusque doctrinam Academiae gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus: malens aliena verecunde discere, quam sua impudenter ingerere. Denique cum litteras quasi toto fugientes orbe persequitur, captus a piratis et venumdatus, etiam tyranno crudelissimo paruit, captivus, vinctus et servus; tamen quia philosophus, maior emente se fuit. Ad Titum Livium lacteo eloquentiae fonte manantem de ultimis Hispaniae Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus: et quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa aetas inauditum omnibus saeculis celebrandumque miraculum, ut urbem tantam ingressi aliud extra urbem quaererent. Apollonius, sive ille magus, ut vulgus loquitur, sive philosophus, ut pythagorici tradunt, intravit Persas, pertransivit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiae regna penetravit: et ad extremum, latissimo Phison amne transmisso, pervenit ad Brachmanas, ut Hiarcam in throno sedentem aureo et de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos, de natura, de motibus siderum ac dierum cursu audiret docentem. Inde per Elamitas, Babylonios, Chaldaeos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phoenices, Arabes, Palaestinos, reversus Alexandriam, perrexit Aethiopiam, ut gymnosophistas et famosissimam Solis mensam videret in sabulo. Invenit ille vir ubique quod disceret, et semper proficiens, semper se melior

[b] αγιογραφα [c] libros hos [d] Iohannis [e] et in pr. [f] * *om.* respic., ** *suppl.* respicientes [g] futurus [h] seponendum (*om.* esse) [i] Solomonis [k] Hiesu [l] aestimes [m] et argentum [n] *om.* et [o] Samuhel [p] sollic. edidicimus [q] παραφραστην [r] praetiosissimo fid. myro [s] supponatis [t] *om.* Dixi [u] adv. me peccator [v] de bonis † *Haec non sunt in Am.*

[2] Apoc. 4, 10. 5, 14. [3] Apoc. 4, 8. [4] Ex. 25, 4. [5] 1 Cor. 1, 28. [6] Ps. 38, 2.

fieret. Scripsit super hoc plenissime octo voluminibus Philostratus. Quid loquar de saeculi hominibus, cum apostolus Paulus [1], vas electionis et magister gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur [2]: An experimentum quaeritis eius qui in me loquitur Christus? post Damascum Arabiamque [3] lustratam ascenderit Ierosolymam, ut videret Petrum, et manserit apud eum diebus quindecim? Hoc enim mysterio hebdomadis et ogdoadis futurus gentium praedicator instruendus erat [4]. Rursumque post annos quatuordecim, assumpto Barnaba et Tito, exposuerit Apostolis Evangelium, ne forte in vacuum curreret aut cucurrisset. Habet enim nescio quid latentis ἐνεργείας viva vox, et in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat. Unde et Aeschynes cum Rhodi exularet, et legeretur illa Demosthenis oratio, quam adversus eum habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus suspirans ait: Quid si ipsam audissetis bestiam sua verba resonantem? Haec non dico, quod sit in me aliquid tale, quod vel possis a me audire vel velis discere: sed quod ardor tuus ac discendi studium etiam absque nobis per se probari debeat. Ingenium docile, et sine doctore, laudabile est. Non quid invenias, sed quid quaeras consideramus. Mollis cera et ad formandum facilis, etiam si artificis et plastae cessent manus, tamen virtute totum est quidquid esse potest. Paulus apostolus [5] ad pedes Gamalielis legem Moysi et prophetas didicisse se gloriatur, ut armatus spiritalibus telis postea diceret confidenter [6]: Arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum, consilia destruentes et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et captivantes omnem intellectum ad obediendum Christo, et parati subiugare cunctam inobedientiam. Ad Timotheum scribit [7] ab infantia sacris litteris eruditum, et hortatur ad studium lectionis [8], ne negligat gratiam quae data sit ei per impositionem manus presbyterii. Tito praecipit ut inter ceteras virtutes episcopi, quem brevi sermone depinxit, scientiam quoque eligat Scripturarum [9]. Obtinentem, inquit, eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana et contradicentes revincere. Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest: et quantum aedificat ex vitae merito Ecclesiam Christi, tantum nocet si destruentibus non resistat. Aggaeus propheta, immo per Aggaeum [10] Dominus, Interroga, ait, sacerdotes legem: in tantum sacerdotis officium est interrogatum respondere de lege. Et in Deuteronomio [11] legimus: Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; seniores tuos, et dicent tibi. In Psalmo quoque centesimo decimo octavo: Cantabiles mihi erant iustificationes tuae in loco peregrinationis meae [12]. Et in descriptione iusti viri, cum eum David arbori vitae, quae est in paradiso, compararet, inter ceteras virtutes et hoc intulit: In lege Domini voluntas eius, et in lege eius meditabitur die ac nocte [13]. Daniel in fine sacratissimae visionis ait [14], iustos fulgere sicut stellas, et intelligentes, hoc est doctos, quasi firmamentum. Vides quantum inter se distent, iusta rusticitas et docta iustitia? Alii stellis, alii caelo comparantur. Quamquam iuxta hebraicam veritatem utrumque de eruditis possit intelligi. Ita enim apud eos legimus: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: et qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates. Cur dicitur Paulus apostolus vas electionis [15]? Nempe quia legis et sanctarum Scripturarum armarium est. Pharisaei stupent ad doctrinam Domini: et mirantur in Petro et Ioanne quomodo legem sciant, cum litteras non didicerint [16]. Quidquid enim aliis exercitatio et quotidiana in lege meditatio tribuere solet, illis Spiritus sanctus suggerebat, et erant iuxta quod scriptum est θεοδίδακτοι [17]. Duodecim [18] annos Salvator impleverat, et in templo senes de quaestionibus legis interrogans, magis docet dum prudenter interrogat. Nisi forte rusticum Petrum, rusticum dicimus Ioannem: quorum uterque dicere poterat: Etsi [19] imperitus sermone, non tamen scientia. Ioannes rusticus, piscator, indoctus? et unde illa vox, obsecro: In principio erat Verbum [20], et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum? λόγος enim graece multa significat: nam et verbum est, et ratio, et supputatio, et causa uniuscuiusque rei, per quam sunt singula quae subsistunt: quae universa recte intelligimus in Christo. Hoc doctus Plato nescivit, hoc Demosthenes eloquens ignoravit. Perdam, inquit, sapientiam sapientium [21], et prudentiam prudentium reprobabo. Vera sapientia perdet falsam sapientiam; et quamquam stultitia praedicationis in cruce sit [22], tamen Paulus sapientiam loquitur inter perfectos: sapientiam autem non saeculi huius [23], nec principum saeculi istius, qui destruuntur; sed loquitur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam praedestinavit Deus ante saecula. Dei sapientia Christus est; Christus enim, Dei virtus et Dei sapientia. Haec sapientia in mysterio abscondita est [24]: de qua et noni Psalmi titulus praenotatur: Pro occultis filii, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi. Et qui in mysterio absconditus erat, praedestinatus est ante saecula: praedestinatus autem et praefiguratus in lege et Prophetis: unde

[1] Act. 9, 15. [2] 2 Cor. 13, 3. [3] Gal. 1, 17. [4] Gal. 2, 1. [5] Act. 22, 3. [6] 2 Cor. 10, 4. 5. [7] 2 Tim. 3, 15. [8] 1 Tim. 4, 13. [9] Tit. 1, 9. [10] Agg. 2, 12. [11] Deut. 32, 7. [12] Ps. 118, 54. [13] Psal. 1, 2. [14] Dan. 12, 3. [15] Act. 9, 15. [16] Act. 4, 13. [17] Isai. 24, 13; Ioan. 6, 45. [18] Luc. 2, 42. [19] 2 Cor. 11, 6. [20] Ioan. 1, 1. [21] Abd. 8; 1 Cor. 1, 19; Is. 29, 14. [22] 1 Cor. 1, 23. [23] 1 Cor. 2, 7. [24] Coloss. 2, 2. 3.

et Prophetae appellabantur videntes, quia videbant eum, quem ceteri non videbant. Abraham vidit diem eius, et laetatus est [25]. Aperiebantur coeli Ezechieli, qui populo peccatori clausi erant [26]. Revela, inquit David, oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua [27]. Lex enim spiritualis est [28], et revelatione opus est ut intelligatur, ac revelata facie Dei gloriam contemplemur [29]. Liber in Apocalypsi septem sigillis signatus ostenditur [30]: quem si dederis homini scienti litteras ut legat, respondebit tibi: Non possum; signatus est enim. Quanti hodie putant se nosse litteras, et tenent signatum librum, nec aperire possunt [31], nisi ille reseraverit qui habet clavem David, qui aperit et nemo claudit; claudit et nemo aperit [32]? In Actis Apostolorum sanctus eunuchus, immo vir (sic enim eum Scriptura cognominat) cum legeret Isaiam prophetam [33], interrogatus a Philippo: Putasne intelligis quae legis? respondit: Quomodo possum, nisi aliquis me docuerit? Ego (ut de me interim loquar) nec sanctior sum hoc eunucho, nec studiosior; qui de Aethiopia, id est de extremis mundi finibus, venit ad templum, reliquit aulam regiam: et tantus amator legis divinaeque scientiae fuit, ut etiam in vehiculo sacras litteras legeret. Et tamen cum librum teneret, et verba Domini cogitatione conciperet, lingua volveret, labiis personaret, ignorabat eum quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus, ostendit ei Iesum, qui clausus latebat in littera. O mira doctoris virtus! eadem hora credit eunuchus, baptizatur, fidelis et sanctus factus est: ac de discipulo magister, plus in deserto fonte Ecclesiae, quam in aurato synagogae templo reperit. Haec a me perstricta sunt breviter (neque enim epistolaris angustia evagari longius patiebatur) ut intelligeres te in Scripturis sanctis sine praevio et monstrante semitam non posse ingredi. Taceo de grammaticis, rhetoribus, philosophis, geometris, dialecticis, musicis, astronomis, astrologis, medicis, quorum scientia mortalibus vel utilissima est, et in tres partes scinditur τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρίαν. Ad minores artes veniam, et quae non tam lingua, quam manu administrantur. Agricolae, caementarii, fabri metallorum, lignorumque caesores, lanarii quoque et fullones, et ceteri qui variam supellectilem et vilia opuscula fabricantur, absque doctore non possunt esse quod cupiunt. Quod medicorum est, promittunt medici: tractant fabrilia fabri [34]; sola Scripturarum ars est quam sibi omnes passim vindicant. Scribimus indocti doctique poemata passim. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi praesumunt, lacerant, docent antequam discant. Alii, adducto supercilio grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris litteris philosophantur. Alii discunt (proh pudor) a feminis quod viros doceant: et ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum, immo audacia, edisserunt aliis quod ipsi non intelligunt. Taceo de mei similibus, qui si forte ad Scripturas sanctas post saeculares litteras venerint, et sermone composito aurem populi mulserint, quidquid dixerint, hoc legem Dei putant; nec scire dignantur quid prophetae, quid apostoli senserint, sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia: quasi grande sit, et non vitiosissimum docendi genus, depravare sententias, et ad voluntatem suam Scripturam trahere repugnantem. Quasi non legerimus Homerocentonas, et Virgiliocentonas: ac non sic etiam Maronem sine Christo possimus dicere christianum, qui scripserit: Iam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna: Iam nova progenies caelo demittitur alto [35]. Et Patrem loquentem ad Filium: Nate, meae vires, mea magna potentia solus. Et post verba Salvatoris in cruce: Talia perstabat memorans, fixusque manebat. Puerilia sunt haec, et circulatorum ludo similia, docere quod ignores: immo, ut cum stomacho loquar, ne hoc quidem scire quod nescias.

Videlicet manifestissima est Genesis, in qua de natura mundi, de exordio generis humani, de divisione terrae, de confusione linguarum, et descensione usque ad Aegyptum gentis scribitur hebraeorum.

Patet Exodus cum decem plagis, cum Decalogo, cum mysticis divinisque praeceptis.

In promptu est Leviticus liber, in quo singula sacrificia, immo singulae pene syllabae, et vestes Aaron et totus ordo leviticus spirant caelestia sacramenta.

Numeri vero nonne totius arithmeticae, et prophetiae Balaam, et quadraginta duarum per eremum mansionum mysteria continent?

Deuteronomium quoque secunda lex, et Evangelicae legis praefiguratio, nonne sic ea habet quae priora sunt, ut tamen nova sint omnia de veteribus? Hucusque Pentateuchus: quibus quinque verbis loqui se velle Apostolus [36] in Ecclesia gloriatur.

Iob exemplar patientiae, quae non mysteria suo sermone complectitur? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur; omnesque leges dialecticae, propositione, assumptione, confirmatione, conclusione determinat. Singula in eo verba plena sunt sensibus. Et (ut de ceteris sileam) resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius vel cautius scripserit. Scio, inquit, quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum: et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt, et non alius. Reposita est haec spes mea in sinu meo [37].

Veniam ad Iesum Nave qui typus Domini non solum in gestis, sed etiam in nomine

---

[25] Ioan. 8, 56. [26] Ezech. 1, 1. [27] Ps. 118, 18. [28] Rom. 7, 14. [29] 2 Cor. 3, 18. [30] Apoc. 5, 1. [31] Isai. 29, 11. [32] Apoc. 3, 7. [33] Act. 8, 30. [34] Horat. lib. 2. epist. 1. [35] Eclog. IV. [36] 1 Cor. 14, 19. [37] Iob 19, 25. 26. 27.

praefert, transit Iordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, et per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiae caelestisque Ierusalem spiritualia regna describit.

In Iudicum libro, quot principes populi, tot figurae sunt.

Ruth Moabitis Isaiae explet vaticinium [38], dicentis: Emitte agnum Domine Dominatorem terrae de petra deserti ad montem filiae Sion.

Samuel [39] in Heli mortuo et in occiso Saul veterem legem abolitam monstrat. Porro in Sadoc atque David, novi sacerdotii novique imperii sacramenta testatur.

Malachim, id est Regum tertius et quartus liber, a Salomone usque ad Iechoniam, et a Ieroboam filio Nabat usque ad Osee, qui ductus est in Assyrios, regnum Iuda et regnum describit Israel. Si historiam respicias, verba simplicia sunt: si in litteris sensum latentem inspexeris, Ecclesiae paucitas, et haereticorum contra Ecclesiam bella narrantur.

Duodecim prophetae in unius voluminis angustias coarctati, multo aliud, quam sonant in littera, praefigurant.

Osee crebro nominat Ephraim, Samariam, Ioseph, Iezrahel, et uxorem fornicariam, et fornicationis filios, et adulteram cubiculo clausam mariti multo tempore sedere viduam, et sub veste lugubri viri ad se reditum praestolari.

Ioël filius Phatuel describit terram duodecim tribuum, eruca, brucho, locusta, rubigine vastante corruptam: et post eversionem prioris populi effusum iri Spiritum sanctum super servos Dei et ancillas, id est, super centum viginti credentium nomina, qui effundendus erat in coenaculo Sion. Qui centum viginti, ab uno usque ad quindecim paulatim et per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in Psalterio mystice continentur.

Amos pastor et rusticus et ruborum mora distringens, paucis verbis explicari non potest. Quis enim digne exprimat tria aut quatuor scelera Damasci, et Gazae, et Tyri, et Idumaeae, et filiorum Ammon et Moab, et in septimo et octavo gradu Iudae et Israel? Hic loquitur ad vaccas pingues, quae sunt in Samariae monte, et ruituram domum maiorem minoremque testatur. Ipse cernit fictorem locustae, et stantem Dominum super murum litum vel adamantinum, et uncinum pomorum, attrahentem supplicia peccatoribus et famem in terram; non famem panis, nec sitim aquae, sed audiendi verbum Dei.

Abdias, qui interpretatur servus Dei, pertonat contra Edom sanguineum terrenumque hominem: fratris quoque Iacob semper aemulum, hasta percutit spirituali.

Ionas, columba pulcherrima, naufragio suo passionem Domini praefigurans, mundum ad poenitentiam revocat: et sub nomine Ninive, salutem gentibus nuntiat.

Michaeas de Morasthi coheres Christi, vastationem annuntiat filiae latronis, et obsidionem ponit contra eam: quia maxillam percusserit iudicis Israel.

Nahum consolator orbis increpat civitatem sanguinum, et post eversionem illius loquitur: Ecce super montes pedes evangelizantis et annuntiantis pacem.

Habacuc luctator fortis et rigidus stat super custodiam suam, et figit gradum super munitionem, ut Christum in cruce contempletur et dicat: Operuit caelos gloria eius, et laudis eius plena est terra. Splendor eius ut lux erit, cornua in manibus eius: ibi abscondita est fortitudo eius.

Sophonias speculator et arcanorum Domini cognitor, audit clamorem a Porta piscium, et eiulatum a Secunda, et contritionem a collibus. Indicit quoque ululatum habitatoribus Pilae, quia conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt universi qui involuti erant argento.

Aggaeus festivus et laetus, qui seminavit in lacrymis, ut in gaudio meteret: destructum templum aedificat, Deumque patrem inducit loquentem: Adhuc unum modicum, et ego commovebo caelum et terram et mare et aridam, et movebo omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus.

Zacharias memor Domini sui, multiplex in prophetia, Iesum vestibus sordidis indutum et lapidem oculorum septem: candelabrumque aureum cum totidem lucernis quot oculis: duas quoque olivas a sinistris lampadis cernit et dextris: ut post equos rufos, nigros et albos et varios, et dissipatas quadrigas ex Ephraim, et equum de Ierusalem, pauperem regem vaticinetur et praedicet sedentem super pullum filium asinae subiugalis.

Malachias aperte, et in fine omnium prophetarum, de abiectione Israel et vocatione gentium: Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus: et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda.

Isaiam, Ieremiam, Ezechielem, et Danielem, quis potest vel intelligere vel exponere? Quorum primus non prophetiam mihi videtur texere, sed Evangelium.

Secundus virgam nuceam, et ollam succensam a facie aquilonis, et pardum spoliatum suis coloribus, et quadruplex diversis metris nectit alphabetum.

Tertius principia et finem tantis habet obscuritatibus involuta, ut apud hebraeos istae partes cum exordio Geneseos ante annos triginta non legantur.

Quartus vero, qui et extremus inter quatuor prophetas, temporum conscius et totius mundi φιλίστωρ, lapidem praecisum de monte sine manibus, et regna omnia subvertentem, claro sermone pronuntiat.

David Simonides noster, Pindarus et

[38] Is. 16, 1. [39] 1 Reg. 1 et 2.

Alcaeus, Flaccus quoque, Catullus atque Serenus, Christum lyra personat, et in decachordo psalterio ab inferis suscitat resurgentem.

Salomon pacificus et amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam iungit et Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium.

Esther in Ecclesiae typo populum liberat de periculo; et interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivii et diem celebrem mittit in posteros.

Paralipomenon liber, id est, instrumenti veteris ἐπιτομή, tantus ac talis est, ut absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina iuncturasque verborum et praetermissae in Regum libris tanguntur historiae, et innumerabiles explicantur Evangelii quaestiones.

Esdras et Nehemias, adiutor videlicet et consolator a Domino, in unum volumen coarctantur, instaurant templum, muros extruunt civitatis: omnisque illa turba populi redeuntis in patriam, et descriptio sacerdotum, levitarum, Israelis, proselytorum, ac per singulas familias murorum ac turrium opera divisa, aliud in cortice praeferunt, aliud retinent in medulla. Cernis me Scripturarum amore raptum excessisse modum epistolae, et tamen non implesse quod volui. Audivimus tantum quid nosse, quid cupere debeamus, ut et nos quoque possimus dicere: Concupivit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore [40]. Ceterum Socraticum illud impletur in nobis: Hoc tantum scio, quod nescio.

Tangam et novum breviter Testamentum.

Matthaeus, Marcus, Lucas et Ioannes, quadriga Domini et verum Cherubim, quod interpretatur scientiae multitudo, per totum corpus oculati sunt, scintillae emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos et in sublime tendentes, terga pennata et ubique volitantia, tenent se mutuo, sibique perplexi sunt, et quasi rota in rota volvuntur, et pergunt quocumque eos flatus sancti Spiritus perduxerit [41].

Paulus apostolus ad septem ecclesias scribit: octava enim ad Hebraeos a plerisque extra numerum ponitur. Timotheum instruit ac Titum, et Philemonem pro fugitivo famulo deprecatur. Super quo tacere melius puto, quam pauca scribere.

Actus Apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam, et nascentis Ecclesiae infantiam texere, sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cuius laus est in Evangelio [42], animadvertemus pariter omnia verba illius animae languentis esse medicinam.

Iacobus, Petrus, Ioannes, Iudas Apostoli septem epistolas ediderunt, tam mysticas quam succinctas, et breves pariter ac longas: breves in verbis, longas in sententiis: ut rarus sit qui non in earum lectione caecutiat.

Apocalypsis Ioannis tot habet sacramenta quot verba. Parum dixi pro merito voluminis. Laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiae. Oro te, frater charissime, inter haec vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quaerere. Nonne tibi videtur iam hic in terris regni coelestis habitaculum? Nolo offendaris in Scripturis sanctis simplicitate et quasi vilitate verborum, quae vel vitio interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionem facilius instruerent, et in una eademque sententia aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans et hebes, ut haec me nosse pollicear, et eorum fructus in terra capere, quorum radices in caelo fixae sunt: sed velle fateor. Sedenti me praefero, magistrum renuens, comitem spondeo. Petenti datur, pulsanti aperitur, quaerens invenit [43]. Discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in caelo. Obviis te manibus excipiam, et (ut inepte aliquid ac de Hermagorae tumiditate effutiam) quidquid quaesieris, tecum scire conabor. Habes hic amantissimum tui fratrem Eusebium, qui litterarum tuarum mihi gratiam duplicavit, referens honestatem morum tuorum, contemptum saeculi, fidem amicitiae, amorem Christi. Nam prudentiam et eloquii venustatem etiam absque illo ipsa epistola praeferebat. Festina, quaeso te, et haerentis in salo naviculae funem magis praecide quam solve. Nemo renuntiaturus saeculo bene potest vendere quae contempsit ut venderet. Quidquid in sumptus de tuo tuleris, pro lucro computa. Antiquum dictum est: Avaro tam deest quod habet quam quod non habet [44]. Credenti totus mundus divitiarum est: infidelis autem etiam obolo indiget. Sic vivamus [45], tamquam nihil habentes et omnia possidentes. Victus et vestitus divitiae christianorum sunt. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, proiice. Tollenti tunicam [46] et pallium relinquendum est. Scilicet nisi tu, semper recrastinans et diem de die trahens, caute et pedetentim tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus unde alat pauperes suos. Totum Deo dedit qui seipsum obtulit. Apostoli navem tantum et retia reliquerunt [47]. Vidua duo aera misit ad gazophylacium [48], et praefertur Croesi divitiis [49]. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.

---

[40] Ps. 118, 20. [41] Ezech. 1. [42] 2 Cor. 8, 18. [43] Matth. 7, 8. Lucae 11, 10. [44] Prov. 17, 6 ex graeco. [45] 2 Cor. 6, 10. [46] Matth. 5, 40. [47] Matth. 4, 20. [48] Marc. 12, 42. [49] Luc. 21, 3.

*PRAEFATIO S. HIERONYMI PRESBYTERI.

In Pentateuchum Moysi ad Desiderium.

Desiderii mei desideratas accepi [a] epistolas, qui quodam praesagio futurorum cum Daniele [1] sortitus est nomen, obsecrantis, ut translatum in latinam linguam de hebraeo sermone Pentateuchum nostrorum auribus traderem. Periculosum opus certe, [aa] et obtrectatorum meorum latratibus patens: qui me asserunt in septuaginta interpretum sugillationem nova pro veteribus cudere, ita ingenium quasi vinum probantes: cum ego saepissime testatus sim, me pro virili portione [b] in tabernaculo Dei offerre [2] quae possim, nec opes alterius aliorum paupertate foedari. Quod ut auderem, Origenis me studium provocavit, qui editioni antiquae translationem Theodotionis miscuit, asterisco et obelo [c] opus omne distinguens: dum aut illucescere facit quae minus ante fuerant: aut superflua quaeque iugulat et confodit, [d] maxime quae evangelistarum et apostolorum auctoritas promulgavit. In quibus multa de veteri Testamento legimus, quae in nostris codicibus non habentur: ut est illud, Ex Aegypto vocavi filium meum: et, Quoniam Nazaraeus vocabitur [3]: et, Videbunt in quem compunxerunt [4]: et, Flumina de ventre eius fluent aquae vivae [5]: et, Quae nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quae praeparavit Deus diligentibus se [6]: et multa alia quae proprium σύνταγμα desiderant. Interrogemus ergo eos ubi haec scripta sint: et cum dicere non potuerint, de libris hebraicis proferamus. Primum testimonium est in Osee [7], secundum in Isaia [8], tertium in Zacharia [9], quartum in Proverbiis [10], quintum aeque in Isaia [11]. Quod multi ignorantes, apocryphorum deliramenta sectantur: et iberas naenias libris authenticis praeferunt. Causas erroris non est meum exponere. Iudaei prudenti factum dicunt esse consilio: ne [e] Ptolemaeus unius Dei cultor, etiam apud hebraeos duplicem divinitatem deprehenderet. Quod maxime idcirco [f] faciebant, quia in Platonis dogma cadere videbatur. Denique ubicumque sacratum aliquid Scriptura testatur de Patre et Filio et Spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt: ut et regi satisfacerent, et arcanum fidei non vulgarent. Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriae mendacio suo extruxerit, quibus divisi eadem scriptitarent: cum Aristaeas eiusdem Ptolemaei ὑπερασπιστής et multo post tempore Iosephus nihil tale retulerint: sed in una basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse. Aliud est enim vatem, aliud esse interpretem: ibi Spiritus ventura praedicit: hic eruditio et verborum copia ea quae intelligit transfert. Nisi forte putandus est Tullius Oeconomicum Xenophontis, et Platonis Protagoram, et Demosthenis pro Ctesiphonte [g] orationem, afflatus rhetorico spiritu transtulisse. Aut aliter de eisdem libris per septuaginta interpretes, aliter per Apostolos Spiritus sanctus testimonia texuit; ut quod illi tacuerunt, hi scriptum esse mentiti sint. Quid igitur? damnamus veteres? Minime. Sed post priorum studia, in domo Domini quod possumus laboramus. Illi interpretati sunt ante adventum Christi, et quod nesciebant dubiis protulere sententiis: nos [h] vero post passionem et resurrectionem eius, non tam prophetiam, quam historiam scribimus. Aliter enim audita, aliter visa narrantur: quod melius intelligimus, melius et proferimus. Audi igitur aemule, obtrectator ausculta: non damno, non reprehendo septuaginta: sed confidenter cunctis illis apostolos praefero. Per istorum os mihi Christus sonat, quos ante prophetas inter spiritalia charismata positos lego: in quibus ultimum pene gradum interpretes tenent [12]. Quid livore torqueris? quid imperitorum animos contra me concitas? Sicubi [i] in translatione tibi videor errare, interroga hebraeos, diversarum urbium magistros consule. Quod illi habent de Christo, tui codices non habent. Aliud est si contra se postea ab apostolis usurpata testimonia probaverunt, et emendatiora sunt exemplaria latina quam graeca, [k] et graeca quam hebraea. Verum haec contra invidos. Nunc te precor, Desideri charissime, ut, [l] quia tantum opus me subire fecisti, et a Genesi exordium capere, orationibus iuves: quo possim eodem spiritu quo scripti sunt libri, in latinum eos transferre sermonem.

IN GENESIN CAPITULA.

I. Opus deificum sex diebus, et septimo requievit.

II. Adam posuit Deus in paradiso ut operaretur.

III. Adam cunctis animantibus nomina inposuit, sed Eva de costis eius producta adduxit ad Adam.

---

* Praefatio — Desiderium: *haec in cod. Am. non leguntur.* [a] epistulas, *item* Danihele [aa] *om.* et *atque* meorum [b] in tabernaculum [c] obelo: *addit* id est stella et veru [d] maximeque evangelistarum et app. auctoritas (*sine* promulgavit, *quod tamen corr. addidit*) [e] Ptolomeus (*ubique*) [f] faciebat [g] aflatus (*om.* orationem) [h] *om.* vero [i] tibi in translatione [k] *om.* et [l] quia: qui

[1] Dan. 9, 23. [2] Exod. 35, 5. [3] Matth. 2, 15. 23. [4] Ioan. 19, 37. [5] ibid. 7, 38. [6] 1 Cor. 2, 9. [7] Os. 11, 1. [8] Isai. 11, 2. [9] Zach. 12, 10. [10] Prov. 18, 4. [11] Isai. 64, 4. [12] 1 Cor. 12, 10. 30.

IV. Serpens qui seduxit Evam scilicet et Adam adgustu non cibi sed inoboedientiae.
V. Adam procreavit filios.
VI. Instigante adverso Cain occidit fratrem suum et generatio Cain oritur.
VII. Item genuit Adam Seth, et cuncta generatio eius subsequitur. Hic constituit offensus deus annos hominum CXX.
VIII. Paenitet me, ait Dominus, fecisse eos super terram prae malitia hominum.
IX. Hae generationes Noe, cui et dixit: Te enim vidi iustum coram me in generatione hac. Praecepit etiam ut faceret [1] arcam; etiam promittit ne ultra percutiat hominem, praecepta tradens Noe et semini eius modum legis.
X. Arcus foederis: qui dum apparuerit in caelo, recordabitur Dominus quod ultra non erit, ait Dominus: et generationes filiorum Noe natique filii post diluvium: ab his divisae sunt gentes in terra post diluvium.
XI. Turrem quam temere extruxerunt habitatores terrae in terra Sennaar, ubi ad videndum descendit Deus: generationes Tharae, qui genuit Abram et Nahor et Aran, unde oritur Israhel. Principium sermonis Domini ad Abram.
XII. Abraham facta fame in terra Aegypti abiit cum uxorem suam.
XIII. Abraham et Loth ascenderunt de Aegypto, diviseruntque ab invicem. Abraham habitavit in terra Chanaan et Loth in Sodomis.
XIV. Abraham expugnatis regibus reduxit Loth fratrem suum cum substantia sua.
XV. Melchisedech rex Sale proferens panem et vinum occurrit.
XVI. Abrahae promittit deus filium habiturum.
XVII. Apparuit Deus Abrahae, cui etiam nomen ampliavit.
XVIII. Praecepit Dominus circumcisionem Abrahae et futurae generationi.
XIX. Ampliatur nomen Sarae ore Domini.
XX. Apparuerunt Abrahae tres viri erepto Loth subvertentes Sodomam.
XXI. Recordatus est Deus Abrahae et liberavit Loth de subversione urbium.
XXII. Incubuit Loth cum filiabus suis.
XXIII. Profectus Abraham in terra Cades, ubi uxorem sororem suam dedisset, et temptatus est in ea Abimelech.
XXIV. Sarra genuit Isaac.
XXV. Agar ancillam et filium eius Ismahel dimisit a se Abraham iubente Domino.
XXVI. Abimelech et Fichol humiliant se Abrahae.
XXVII. Temptat Deus Abraham, si offerret ei Isaac.
XXVIII. Obitus Sarae et locus monumenti.
XXIX. Praecepit Abraham famulo suo ne acciperet filio suo uxorem de filiabus Cananeorum sed de cognatione sua.
XXX. Abraham aliam duxit uxorem nomine Cetthuram.
XXXI. Hae generationes Ismahel, quem genuit Agar.
XXXII. Generationes Isaac, cui genuit Rebecca Esau et Iacob.
XXXIII. Isaac peregrinatur compellente fame in Gerara ad Abimelech, temptaturque rex in uxore eius.
XXXIV. Iurgium pastorum Abimelech et Isaac propter puteos patris sui Abraham.
XXXV. Apparuit autem Deus Isaac confortans eum, et aedificavit ibi altare Domino.
XXXVI. Isaac hortatur filium suum Esau ut de venatione eius offerat ei.
XXXVII. Vocavit itaque Isaac Iacob et benedixit, dicens ne acciperet uxorem de filiabus Chananeorum.
XXXVIII. Visio quam vidit Iacob pergens ad Laban, destinatus ab Isaac patre suo, ubi filios procreavit duodecim.
XXXIX. Regressio Iacob cum filiis et peculio ad patrem suum.
XL. Praeces et munera dirigit ad Esau fratrem suum.
XLI. Temptat Iacob angelus Domini vires corporis, cui et nervum femoris tetigit in signo.
XLII. Filia Iacob et Liae Dina vim passa est a filio regis regionis illius, Sychem nomine, [2] filio Emor Hevei.
XLIII. Voce Domini admonetur Iacob facere altare in Bethel, qui convocata omni domo sua ait: Abicite deos alienos. Ibi enim apparuit ei, cum fugeret fratrem suum.
XLIV. Apparuit iterum Deus Iacob, cui et nomen mutavit, dicens: Israhel erit nomen tuum. Ibi obiit Rahel.
XLV. Filii Iacob XII: qui de qua matre [3] nasceretur indicatur: et obitus Isaac CLXXX annorum.
XLVI. Generationes Esau describsit.
XLVII. Reges qui regnaverunt in terra Edom: et nomina Esau in cognationibus et locir et vocabulis suis: ipse est Esau pates Idumeorum.
XLVIII. Ioseph accusat fratres suos Iacob patri suo.
XLIX. Ioseph fratribus suis somnium referet, et quod in odium fratribus venerit.
L. Aliud quoque vidit somnium Ioseph, quod audiens pater in silentium ei inposuit.
LI. Ioseph, venundatus a fratribus Madianitis, ductus est in Aegyptum.
LII. Thamar uxor Her, quae post obitum fratrum etiam cum patre ipsorum Iuda se miscuit.
LIII. Ad ordinem redit scriptura, ut illa narraret de Ioseph.
LIV. Duobus servis regis Aegypti in carcere trusis [4] cum Ioseph somnium quem viderunt disputat.
LV. Somnia Pharaonis Ioseph exponit.
LVI. Duo filii qui nati sunt Ioseph in Aegyptum.
LVII. Fratres Ioseph cum aliis, qui per-

[1] arca [2] filius [3] *sic* [4] *sic*

gebant ad emendum frumentum, ingressi sunt in Aegyptum: quos agnovit Ioseph frater.

LVIII. Agnitis fratribus suis Ioseph commotus miseratione flevit.

LIX. Nomina filiorum Israhel qui ingressi sunt in Aegyptum.

LX. Nuntiatum est Ioseph quod infirmaretur pater eius.

LXI. Praecepit Iacob filiis suis dicens: Congregamini, ut adnuntiem vobis ventura.

LXII. Obitus Iacob, quem sepelierunt Ioseph cum fratribus suis.

LXIII. Hortatur Ioseph fratres suos dicens: Visitabit vos Dominus et ascendere faciet de Aegypto, auferte ossa mea vobiscum.

EXODI CAPITULA.

I. Numerus eorum qui ingressi sunt in Aegyptum. Crementum populi, ac depressio eius a rege: obstetrices convocat, et ut masculos necarent imperat. De nativitate Mosi et adoptione aput filiam Pharaonis, ubi Aegyptium [1] percutit: a conspectu Pharaonis fugiit [2]: filias sacerdotum Madian a pastoribus defendit, et Sepphoram sortitur uxorem.

II. Mortuo rege Aegypti clamorem Israhel Deus exaudivit: Moses in monte Choreb Dominum conspicit: in rubo flammante vocatus accedit: ad Pharaonem ire praecipitur. Signa deposcit et accipit: excusat et ineloquentem se esse pronuntiat. Iratus Dominus ut cum Aaron pergeret iubet.

III. Mosi revertenti in Aegyptum occurrit angelus Domini ob circumcisionem filii et sponsionem sanguinum. Aaron praecipitur obviam Mosi pergere. Audit ab eo quae Dominus imperarat. Signa faciunt coram populo: credunt, laetantur, exultant, Pharaonis auribus ingerunt imperia Dei: resultat ac duriora populo quam ingerebat, ingessit: flagellat principes Israhel: Mosi et Aaron Dei iudicium imprecantur, nec ultra eorum sermonibus credunt maiore angustia coarctati.

IV. Catalogus familiae Levitarum: et ubi Moses a Deo deus constituitur Pharaoni: signa quae coram Pharaone faciunt, virga convertitur in draconem, aquae vertuntur in sanguinem, producuntur ranae quae totam inquinarent supellectilem: nec in his tribus plagis coercetur, sed potius induratur.

V. Dominus iubet Pharaonem iterum convenire. Imperatur Aaron pulverem terrae percutere, ut omnis pulvis verteretur in [3]scynifas: itemque muscis diversi generis cuncta repletur Aegyptus, excepta terra in qua filii Israhel habitabant. Pestem super universa animantia gravem induci iubet: vulnera et vesicae turgentes in hominibus ex cineris aspersione fiunt. Grando superinducitur, qui universa virentia popularetur: et paenitentiam [4] Pharao simulans donec requies daretur deprecatur; cum praestaretur, multo gravius induratur.

VI. Praecipitur Mosi ut ad eum ingrediatur, locustae levantur, tenebrae superinducuncuntur, et in omnibus his minime cohibetur.

VII. Lex paschae praecipitur, et quod media nocte Aegyptus percutienda sit nuntiatur. Superliminaria et postes Israhel pro signo sanguine liniuntur. In noctis medio primogenita Aegyptiorum extinguuntur: Pharao consurgit, ac sine mora populum de terra sua exire compellit.

VIII. Profectio Israhel de Ramesse in Soccoth, ubi religionem paschae audiunt, et quibus comedere sit licitum. Loquitur Dominus ad Mosen, quod secuturus sit Pharao Israhel: et ubi Pharao Israhelem secutus est super mare; ac timore coarctati murmuraverunt contra Mosen; Mosique praecipitur ut mota castra mare percutiat ac dividat. De transitu eorum et nece Aegyptiorum, et canticum triumphorum.

IX. De mari rubro translati in Marath veniunt. Aquae dulcantur, et iudicia proponuntur: in Helim veniunt, duodecim fontes et septuaginta arbores palmarum inveniunt, ac deinde in Sina murmurant, panem et carnes desiderant. Manna de caelo praestatur, et modus qui sufficiat imperatur.

X. Ubi venerunt Raphidim, et non erat aqua ad bibendum, ac virga petra percussa aquae fluxerunt. De pugna Israhel et Amalech. De Iethro cognato Mosi, et de iudicibus [5] constitutis.

XI. De Raphidim veniunt Sinai, ubi Moses ad montem ascendit ad Deum, iubet in tertium diem sanctificare populum. Decalogum proponit, populus terretur vocibus Dei, et rogat ut per Mosen praecepta Dei audiat.

XII. Ubi leges pro singulis rebus Dominus imperat, vel quo iudicio quis plectendus sit.

XIII. Ubi aedificato altari Moses offeret holocaustum, et sanguine respergit populum et librum. Praecipitur ascendere ad montem, ut tabulas accipiat lapideas: iubetur a populo primitias accipere: aurum et argentum, vel ceteras species ad tabernaculum faciendum, vel universam supellectilem eius, vestesque sacerdotales et Leviticas, vel quo ordine in sacerdotium consecrentur, et iura sacrificii mandantur.

XIV. Ubi praecipitur quid singuli pro animabus suis pretium offerant Domino, et labium aeneum sanctuario, compositio timiamatis, oleum sanctificationis, et denominatio prudentium virorum qui universa perficiant.

---

[1] Aegyptum [2] *sic* [3] scynifas: *sic Am. Edd.* sciniphes [4] *om.* Pharao, *item* cum praestaretur [5] constitutum

XV. Ubi tabulas testimonii accepit, et tardante Mose populus idolum fabricatur. Dominus Mosi iratus nuntiat, et ille pronus adorat: de monte descendens tabulas frangit: vitulum arripuit, combussit atque contrivit, et cum Levitica familia quantos potuit interfecit, ac rursum Dominum deprecatur.

XVI. Ubi tabernaculum foederis extra castra ponit, in quo Dominus facie ad faciem cum Mose loquitur: et rogat ostendi sibi gloriam Dei, ac deinde alias iubetur tabulas praeparare, cum quibus ascendit in montem, ibique quae populus custodire debeat imperatur, et decem verba foederis conscribuntur.

XVII. Ubi clarificato vultu de monte descendit, ac velata facie populo quae Dominus iusserat enarrabat, observationem sabbati et oblationem ad constructionem tabernaculi: populus sponte offeret, et prudentes viri sapientiae spiritu ut faciant adimplentur.

XVIII. Ubi perfectum tabernaculum cunctus populus offeret, et a sacerdotibus conlocatum gloria Domini [6] operitur.

LEVITICI CAPITULA.

I. Ubi lex holocaustorum de immundis animalibus vel avibus a Domino promulgatur.

II. Ubi sacrificium pro peccato per ignorantiam admisso iubetur: de ignorantia pontificis, pro errore populi, pro unius ex populo, pro actu immundi et recordatione peccati et temere iurantibus.

III. De sacrificio eorum qui per errorem sanctificata comedunt, et denegantis et peierantis, et libamentis.

IV. De oblationibus sacerdotum, quas pro se offerre debeant, vel quid de oblationibus consequantur, de adipe et sanguine.

V. Quomodo initiandi sint sacerdotes, vel quibus vestibus induendi. De unctione tabernaculi et vasorum eius. Ubi Moses sicut pontifex [1] accepit portionem: Aaron sacerdotio fungitur. Ubi filii Aaron ignem inlicite offerentes percussi sunt.

VI. Ubi sacerdotibus praecipitur vinum non bibere, cum templum ingrediuntur. De mundis et immundis animalibus et avibus comedendis.

VII. De mulieris parientis [2] inmunditia. De leprae contaminatione vel discrimine. De lepra vestimentorum. De mundatione leprosi divitis et pauperis. De leprae mundatione domorum.

VIII. De viro fluxum seminis sustinente, vel de his quae per [3] somnum contingere solent. De menstruis mulierum vel profluvio.

IX. De duobus hircis et de duobus vitulis pro populo et pontifice immolandis.

X. Ubi praecipitur ut omnis victima quae in agro mactatur, ut primitiae ex eadem Domino offerantur, et ne sanguinem quis comedat vel morticinum vel captum a bestia.

XI. Ubi timor Dei imperatur: timendum patrem et matrem: idola non facienda, et cetera quae ad legem et iustificationes pertinent.

XII. Ubi praecipitur nullum [4] ex Israhel et sancti seminis idolo consecrandum. De moechis et adulteris: quae sunt personae quibus liceat [5] coniugio sociari.

XIII. Ubi sacerdos praecipitur neminem lugere, neque viduam aut repudiatam uxorem accipere, corporalibus vitiis maculatum sacrificium non offerre, nullum alienigenam sancta sanctorum attingere.

XIV. De victimis pacificorum, quae sint in Domino consecranda. De solemnitate azymorum et consecratione spicarum in Pentecosten.

XV. De mense tubarum et ieiunio, de feriis tabernaculorum. Et oleum ad luminaria offerendum. De panibus duodecim super altare iugiter imponendis.

XVI. De blasphemo legis lapidato: de ingressu qualiter terram promissionis obtineant. De tenuatione Hebraei vendentis possessionem suam. De aedibus Levitarum: de venditione [6] ingenuorum: de advenis. Benedictiones servantium legem et maledictiones in contemptoribus legis Dei. De votis et sacrificiis, et extimatione sacerdotis.

NUMERORUM CAPITULA.

I. Ubi praecepit Dominus Mosi ut numerum totius populi a viginti annis et supra, omnium virorum ac principum familiarum describat, excepta tribu Levi, et qualiter castra promoveantur vel [1] ponantur.

II. Descriptio tribus Leviticae, et cui quis debeat in ministerio Domini officio mancipari.

III. Ubi praecepit maculatos extra castra esse, de votis [2] reorum, de aqua zelotypiae inter maritum et uxorem.

IV. De consecratione [3] nazarenorum et oblationibus eorum: quomodo sacerdotes populum benedicant.

V. De dedicatione tabernaculi et altaris, et quid per duodecim dies singuli principes tribuum obtulerint. De consecratione Levitarum, et de lucernis contra Aquilonem ponendis, ut mensam panum propositionis respiciant.

VI. De primo pascha in deserto, et secundo eorum qui primum facere non potuerunt, et tubis argenteis ad congregandum populum faciendis.

---

[6] operietur

[1] *sic* [2] et inmunditia [3] somnium [4] ex *deest in Am.* [5] coniugia

[6] ingenuarum

[1] ponant [2] reos [3] *sic*

VII. Ubi mota castra. Cognato suo Moses suadet ut ad terram promissionis secum pergat. De murmuratione populi et igne iracundiae Dei vindicantis in eos. De desiderio populi quaerentis carnes, cepas et cucumeres et cetera, et nolentium dulcissimum man. De septuaginta presbyteris prophetantibus, et de coturnicibus ad comedendum eis irascente Deo adductis, et de sepulcris concupiscentiae.

VIII. De murmuratione Aaron et Mariae, et de lepra Mariae. De exploratoribus ad terram promissionis considerandam missis. De fructuum indiciis allatis. De temptatione populi et pavore, de fide Iosue et Chaleb, de iracundia Dei, ubi per se ipsum iurat nullum ex eis terram promissionis contingere.

IX. De spontaneis votis, de primitiis separandis, de anima quae per ignorantiam vel per superbiam peccat. De homine ligna colligente die sabbati, [4] qua sententia debuit Deo imperante percelli. De fimbriis in angulis palliorum.

X. De certamine Dathan, Core et Abiron, et de interitu eorum. Ubi populus contra Mosen et Aaron pro eis murmuratus est. Ubi ira exiit a Domino et populum percutere coepit, et Aaron thuribulum cum timiamate offerens prohibuerit vastatorem. De virgis duodecim, et virga Aaron frondescente.

XI. De custodia tabernaculi, quod ad sacerdotem pertineat. De primogenitis redimendis et decimis decimandis.

XII. De vitula rufa, quae extra castra mactatur. De expiatione, de aqua contradictionis et morte Mariae.

XIII. Ubi Moses nuntios mittit ad Edom transitum petens et prohibitus est. De morte Aaron in monte Hor; de Eleazaro successore filio eius. De serpente aeneo. De nuntiis ad Seon regem Amorraeorum directis.

XIV. De Balaac rege et Balam ariolo, ubi asina locuta est, et quomodo contrario benedixerit populo Israhel.

XV. Ubi populus initiatus est Beelphegor, et iubet Dominus principes populi suspendi in patibulis. De scorto Madianitide et vindicta Phinees in utroque. De bello Madianitis illato. De populo iterum numerato. De filiabus Salphaad hereditatem quaerentibus. De Mosi morte praedicta et Iosue ordinato successore eius.

XVI. De ritu sacrificii matutini et holocausti faciendi per singulos menses, qui sibi anno vertente succedunt. De oblatione [5] in pentecosten, de oblatione mensis tubarum et votis mulierum.

XVII. De interfectione Madianitarum et praeda eorum. De petitione Rubenitarum et Gaditarum, ut in eadem terra animalium merito sortem accipiant, et concessione Mosi.

XVIII. Hic profectionum loca commemorat [6] et in quibus fixerint locis tentoria.

XIX. Ubi [7] praecipit Dominus qualiter terram promissionis sorte dividant, et unaquaeque tribus cuius loci debeat fine concludi.

XX. Ubi iubentur urbes in fugitivorum praesidia separari, et qui sint qui debeant praesidio confoveri. Filii filiorum Ioseph Mosen interpellant pro filiabus Salphaad, ne hereditatem [8] donante in alia tribu [9] quibus coniugia sortiantur, ne sortium et aliorum possessio ad alteros transeat, confusio fiat ac praeceptae sunt in tribu sua voluissent coniugio sociari.

DEUTERONOMII CAPITULA.

I. Trans Iordanem populo legem explanat, et commemorat quemadmodum eos hortatus fuerit ut prudentes eligerent viros, quos iudices constituerent: quomodo ad terram promissionis miserit inspectores: et quod rebellis exstiterit cuncta populi multitudo: et quod propter delictum eorum etiam ipse Moses terrae promissionis privaretur introitu. Et ubi a Domino praecipitur ne de possessione filiorum Esau et Loth aliquid contingatur.

II. Transitum commemorat per urbem Har, quam Cappadoces possederunt, et quomodo nuntios direxerit ad Seon et Og reges Amorraeorum, [1] qui cum sprevissent praecepta Dei, adversus ipsos initum est certamen, ipsisque pulsis duabus semis tribubus possidenda eorum terra fuit tradita.

III. Hortatur populum ut praecepta et vitae iudicia servet ac faciat, nec caeremoniis gentium dediti Dominum offendant, et paterna caritate blanditur nullam esse tam inclytam gentem, quae Deo sit proxima. Quomodo ad montem accesserint et vocem Dei de medio ignis audierint, ac decalogum in tabulis lapideis digito Dei fuisse conscriptum. Moriturum se dicit. Ne idola faciant commonet, et quia non est alius nisi unus deus. Commemorat quae sint separatae civitates in praesidia fugitivorum, qui hominem [2] occiderint nolentes.

IV. Ubi accito omni populo dixit se ipsum sequestrem fuisse vel medium inter Israhelem et Deum, et quae sint decem verba per ordinem digerit: hortatur ut custodiant, ne ut transgressores pereant.

V. Audi Israhel, Dominus Deus tuus Dominus unus est, et diliges Dominum Deum tuum. Hoc semper meditandum, hoc filiis et nepotibus commendandum, non iendum post deos alienos. Non tacendum quod servierint Pharaoni et eruerit Dominus: septem gentes exstinguendas esse:

---

[4] quae [5] *om.* in [6] *perquam corrupte:* et in quo in quem fixerint loca tentoria
[7] praecepit [8] *ita pro* hereditate *scribendum videbatur* [9] in quibus
[1] quos cum spr. praecepto — inire certamen — sit tradita [2] occiderit nolens

[3] quorum filiis non licet misceri connubio. Non formidandum hostes amplissimos, eo quod Dominus tradat eos. Nihil auri vel argenti de idolis concupiscendum, eo quod sit anathema. Commemorat itinera annorum quadraginta per desertum: praestitum man: vestimenta vel supellex cetera nulla vetustate consumpta, pro quibus semper Domini Dei memores esse debeant.

VI. Ubi dicit ingressurum populum terram quam promisit Dominus Deus, et admonet ne iustitia sua sibi subiectam vel datam terram illam fuisse praesumat, maxime qui semper ad iracundiam provocaverit Dominum, cum vitulum fabricassent et ob hoc ipse tabulas confregisset, atque pro hoc scelere praecator accederet. Dein de sepulcris concupiscentiae. De exploratoribus missis ac postea aliis tabulis factis. Arcam fabricatam [4] dicit, et de morte Aaron in monte Hor.

VII. Commonet nihil aliud imperare homini Dominum nisi culturam suam et praecepta custodienda, nec sequendum scelus transgressorum. Benedictiones, si obedieris; maledictiones, si neglexeris.

VIII. Ubi [5] praecipit iudicia quae in terra promissionis debeant fieri. Idola confringenda, decimas et primogenita danda, holocausta offerenda et sacerdotes non deserendos.

IX. De propheta falso et somniatore. De fratre, filio, amico et uxore, suadentibus ire post idola: lapidibus obruendos [6] esse monet. De discretione animalium, avium, pisciumque mundarum et immundarum. Quid comedere liceat quidve non liceat. Anno remissionis nihil repetendum, egeno et pauperi nihil negandum. De Hebraeo distracto, de primogenitis reddendis, et ne sanguinem comedatis.

X. Faciendum pascha, et [7] de ritu solemnitatis eius. In iudicio personam non accipiendam. Solis et lunae adoratores lapidibus obruendos. Regem alterius gentis hominem non debere constitui, et Levitas ac sacerdotes decimis et oblationibus esse contentos.

XI. Levitam venientem ex civitate sua iure inter fratres Domini debere fungi ministerio. Maleficos auferendos. Profetam ex eadem gente magnum surgere, augures extingui debere. Et leges quas debeant observare.

XII. De proventu [8] bellatorum, quomodo progredi debeant, et extinctis hostibus [9] quomodo exercitui dividatur praeda. De cadavere hominis iuxta urbem reperti. De muliere pulchra et captiva: de duabus uxoribus et filiis earum. De filio contumace. De peccato gravi: de inventione reddenda: de veste viri et mulieris, et diversis legibus.

XIII. De his quae per somnium contingere solent, et aliae leges pro iustificationibus promulgatae.

XIV. De ingressu terrae promissionis, et quomodo coram sacerdotibus obtinuisse profiteantur.

XV. Praecepta custodienda, et maledictiones negligentibus, et benedictiones custodientibus, et responsio populi dicentis amen.

XVI. Verba foederis replicat: hortatur ne derelicto Domino idola sequantur vel caeremonias gentium, quarum terram accepturi sunt possidendam.

XVII. Ubi centum viginti se dicit annorum: vocat Iosue verbisque corroborat suis, ac praedicit quod terram ipse sorte dividat: legem scripsit ac sacerdotibus tradidit, eamque congregato populo legit.

XVIII. Dominus dicit ad Mosen: Prope sunt dies mortis tuae; voca Iosue ad ostium tabernaculi, et praecipiam ei: apparuitque ei Dominus in columna nubis, et pronuntiat populum idola secuturum.

XIX. Moses scribit canticum et docet filios Israhel, ac Levitis praecipit in arcae latere pro testimonio reponendum. Invocat contra eos testes caelum et terram, quod pereant cum mala [10] patrarint, et cantat praesagum canticum futurorum, in quo ex persona Domini eis improperat dicens: Ubi sunt dii tui, Israhel, in quibus confidebas, et cetera mirabiliter tremescenda.

XX. Postquam Moses omnia carminis verba [11] complevit, dixit ei Dominus eadem die: Ascende montem Nebo, et morere, et iungeris populis tuis. Et antequam ascenderet, universum Israhel per singulas tribus propriis benedictionibus benedixit; ascensoque verticem montis universam terram promissionis aspexit, ad quam pro contradictione et exacerbatione [12] aquarum contradictionis intrare non potuit: ibique describitur mortuus, et incognitum eius esse sepulchrum, ac talem ultra in Israhel non surrexisse prophetam.

---

* EIUSDEM IN IOSUE PRAEFATIO.

Tandem [a] finito Pentateucho Moysi, velut grandi foenore liberati, ad Iesum filium Nave manum mittimus, quem hebraei [b] יהושע בן נון *Iosue ben Nun*, id est Iosue filium Nun, vocant: et ad Iudicum librum, quem [c] שופטים *sophetim* appellant: ad Ruth quoque et [d] Esther, quos eisdem nominibus efferunt. Monemusque lectorem ut silvam hebraicorum nominum et distinctiones per membra divisas diligens [e] scriptor conservet:

---

[3] *sic*, *Vall.* qu. vel filiabus [4] *om.* dicit, *item* de [5] praecepit [6] *om.* esse monet. De [7] *om.* de [8] bellorum [9] *(quibus nihil verborum sacrorum respondet)* nihil sertorum succidere *pro* quomodo *usque* praeda. [10] pararint [11] loquitur [12] *om.* et exac.

* Praefatio in Iosue [a] finita Pent. Mosi [b] *om. hebraica, item post* [c] sophtim [d] Hester [e] scriptura

ne et noster labor et illius studium pereat. Et ut in primis, quod saepe testatus sum, sciat me non in reprehensionem veterum nova cudere, sicut amici mei criminantur: sed pro virili parte offerre linguae meae hominibus (quos tamen nostra delectant) ut pro graecorum ἐξαπλοῖς quae et sumptu et labore maximo indigent, editionem nostram habeant. Et sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, haec illis conferentes, inveniant quod requirunt: maxime cum apud latinos tot sint exemplaria quot codices: et unusquisque pro arbitrio suo vel addiderit vel subtraxerit quod ei visum est; et utique non possit verum esse quod [f] dissonat. Unde cesset arcuato vulnere contra nos insurgere scorpius, et sanctum opus venenata carpere [g] lingua, vel suscipiens, si placet, vel contemnens, si displicet: memineritque illorum versuum [1]: Os tuum [h] abundavit nequitia, et lingua tua concinnabat dolos. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus filium matris tuae ponebas scandalum: haec fecisti, et tacui. Existimasti inique quod ero tui similis: arguam te, et statuam contra faciem tuam. Quae enim audientis vel legentis utilitas est, nos [i] laborando sudare et alios detrahendo laborare? dolere Iudaeos quod calumniandi eis et irridendi christianos sit ablata occasio, et Ecclesiae homines id despicere, immo lacerare, unde adversarii torqueantur? Quod si vetus eis tantum interpretatio placet, quae et mihi non displicet, et nihil extra recipiendum putant; cur ea quae sub asteriscis et obelis vel addita sunt vel amputata, legunt [k] et negligunt? Quare Danielem iuxta Theodotionis translationem Ecclesiae susceperunt? Cur Origenem mirantur et Eusebium [l] Phamphili, cunctas editiones similiter disserentes? Aut quae fuit stultitia, postquam vera dixerint, proferre quae falsa sunt? Unde autem in novo Testamento probare [m] poterunt assumpta testimonia, quae in libris veteribus non habentur? Haec dicimus, ne omnino calumniantibus tacere videamur. Ceterum post sanctae Paulae dormitionem, cuius vita virtutis exemplum est, et hos libros quos [n] Eustochio virgini Christi negare non potui; decrevimus, dum spiritus hos regit artus, prophetarum explanationi incumbere, et omissum [o] iamdiu opus, [p] quasi quodam postliminio, repetere: praesertim cum et admirabilis sanctusque vir Pammachius hoc idem litteris flagitet, et nos ad patriam festinantes mortiferos Sirenarum cantus surda debeamus aure transire.

CAPITULA IOSUE.

I. Post mortem Mosi Iosue Dominus adloquitur, et hortatur ut surgens Iordane transmisso ad terram, quam promiserat, pergeret obtinendam. Tecum ero, ait, confortare et esto robustus. Volumen legis de corde tuo non recedat, et cetera. Ubi Iosue praecepit populo inclamari, ut cibariis praeparatis Iordanem pergerent transituri. Duos absconditos viros exploratores ad Iericho dirigit civitatem, qui meretricis Raab domum ingressi atque a rege quaesiti absconditi sunt, pactoque inito per murum demissi montana conscendunt, ad Iosue veniunt, et quae sibi contigerant pandunt.

II. Ubi Iosue, mota castra, venit ad Iordanem, populum triduo sanctificat Dominus, et ei dicit: Hodie te incipiam exaltare coram filiis Israhel, dic Levitis ut, cum ingressi fuerint aquas Iordanis, stent. Ac deinde, descendentibus in aqua, supervenientes aquae instar montium intumescentes in una consistebant mole, inferiores vero desiccatae sunt: per siccam humum omnis populus pertransivit, bis duodenos pro testimonio lapides de eius medio adportantes.

III. Ubi castra metantur in Galgalis. Dominus ad Iosue dicit ut lapideos faciat cultros, et causam secundae circumcisionis ostendit. Ibi pascha celebrant: comederunt de frugibus terrae promissionis azyma nova, et non est ultra eis praestitum manna. Ibi Iosue elevatis oculis militiae caelestis gladium tenentem principem cernit et audit: Solve calceamentum de pedibus tuis, et cetera. Et iterum: Tradidi Iericho et regem eius in manu tua: sit omnis anathema. Sic et sic conclamabitis, et supradictae sequitur interitus civitatis. Raab educitur et servatur. Ubi filii Israhel praevaricati sunt, id est Achan filius Charmi. Ad Hai exercitum dirigit, qui terga hostibus dedit: ipse scissis vestibus Dominum deprecatur, et Dominus dicit quod peccaverit populus. Inquisitus qui hoc fecerit, deprehenditur et a populo lapidatur.

IV. Ubi praecepit Dominus ut ad supradictam pergeret civitatem, atque clypeo elevato sciret sibi eam fuisse contraditam: qui pergens cepit, delevit, occidit: iumenta autem et praedam civitatis populus invicem sibi distribuit, et aedificato altari sacrificium obtulit. Deuteronomium scripsit, verba benedictionis et maledictionis omni populo legit. Ubi reges Canaan turbantur, Gabaonitae legatos callide mittunt, foedus ineunt et in servitio deputantur.

V. Ubi quinque reges Amorraeorum congregantur adversus Israhel, et eos Iosue persequitur et dicit: Stet sol in Gabaon, et cetera, caesoque exercitu quinque reges in speluncam fugiunt atque apprehensi occiduntur. Eodem die percutit Maceda

---

[f] dissonet [g] lingua: *add.* desistat [h] abundabat [i] labore [k] et non legunt [l] Pamphili [m] potuerunt [n] Eustochiae [o] iam dudum opus [p] *om.*

[1] Psal. 49, 19.

et Lemna, deinde Lachis et Gazer, omnesque montanas et plano positas civitates Domino tradente possedit.

VI. Ubi Enachim interfectos reges enumerat singulos, id est triginta unum, quibus extinctis provincias eorum possedit.

VII. Ubi dicit Dominus ad Iosue: Senuisti et longaevus es, divide terram filiis Israhel: atque sedens cum Eleazar sacerdote universam terram dividit. Chaleb ad eum loquitur ut Cariath-Sepher civitatem ei sorte contraderet, et sicut iusserat Dominus. Et sequitur quae sors unicuique tribui sit tradita.

VIII. Ubi in Silo fixerunt tabernaculum testimonii, et inde ad reliquam quae necdum subiecta fuerat terram dirigit inspectores. Levitis ac sacerdotibus ad habitandum separat civitates de tribubus singulis et suburbana ad alenda iumenta.

IX. Praecepit Dominus Iosue ut urbes in praesidia fugitivorum separentur, sicut locutus est ad Mosen, et legem dat qui illarum civitatum debeat intrare praesidia.

X. Ubi Iosue vocavit Rubenitas et Gaditas et mediam partem filiorum Manasse, et dixit eis: Implestis imperium Domini, ite in tabernacula vestra; et pergentes ad tumulos Iordanis aedificaverunt altare infinitae magnitudinis, quod Iosue et Israhel putaverunt esse sacrilegum, et nuntios dirigunt, qui ratione accepta leniti sunt.

XI. Ubi Iosue vocavit omnem Israhelem, et admonet ut serviant Domino: et numerat seriem generationis antiquae, et quomodo de Aegypto sint liberati, quomodo Amorraei vel Chananaei et ceteri sint virtute Domini pressi: et optionem dat utrum Deo velint servire an diis gentium; populus spondet se Domino serviturum. Iosue lapidem ponit in testimonium, posthaec mortuus et sepultus in Thamnassare. Ossa Ioseph sepeliuntur in Sycem, et Eleazar sacerdos in Gab in monte Ephraim.

TITULI LIBRI IUDICUM.

I. Ubi post mortem Iosue consuluerunt filii Israhel Dominum, quis esset dux belli, et Dominus: Iudas. Adonibezech rex ab Israhel[1] conprehenditur, civitas capitur, deinde Cariath-Arbe et ceterae civitates. De Chaleb et Axa filia eius: de agro postulato, de Gaza, de filiis Enach extinctis, de Bethel, de Luza et homine proditore eius: quarum cum habitatores non delevissent, postea reversi oppresserunt Israhelem: et angelus Domini venit et improperat eis flentibus.

II. Ubi tamquam mox mortuum Iosue commemorat et senioribus timoratis mortuis novella aetas lasciva succrevit, quae Deum omnino non coluit, et Bahalim serviendo Dominum ad iracundiam provocavit, et tradidit eos in manibus hostium. De quinque satrapis Philistinorum relictis, de filiis Chananaeorum et filiis eorum sociatis: de Chusan Rasatain regem Mesopotamiae: et de Othonia iudice[2] Israhel.

III. Ubi peccaverunt filii Israhel et tradidit eos Dominus Eglon regi Moab; et clamaverunt ad Dominum, et suscitavit eis Aoth filium Gera, qui occidit Eglon crassum et Moabitas decem milia. De Samgari filio Anath, qui occidit sexcentos viros de vomere. Ubi iterum peccaverunt, et traditi sunt Iabin regi. De Debbora et Barach, qui exercitu ducto occiderunt Iabin. De Iachal uxore Haber, quae de palo occidit Sisara. Et canticum Debborae et Barach.

IV. Ubi peccantes iterum traditi sunt in manu Madian, et humiliati clamant ad Dominum, et mittit ad eos prophetam improperans. Ubi angelus Domini venit ad Gedeon frumenta terentem, et salutat eum, et mala quae sibi acciderant enumerat, et audit Gedeon quod per ipsum liberaturus esset Dominus Israhelem. De sacrificio oblato, et cetera. Ubi dixit Dominus ad eum nocte ut destructa ara Bahal et luco exciso de tauro septenario patris sui offerat sacrificium. De conventu Madian. Ubi Gedeon, vellere posito in area, quaerit signum. Item ut siccitas in vellere, ros in omni terra. Ubi Dominus dicit: Multus est populus tecum. Ad aquas probantur, et trecenti viri probi inveniuntur. Ubi Dominus dicit: Descende in castra et audi somnium referentem. Et de proventu belli. De Salmana et Zebe. De Oreb et Zeb. De viris Soccoth. De turre Fanuel, et centum viginti milia occisorum. De inauribus aureis a Gedeon de praeda postulatis, et de morte quieta eiusdem Gedeon.

V. Ubi iterum peccaverunt filii Israhel. Ubi Abimelech naturalis Gedeon conspirat cum Sichimitis, et conductis vagis occidit septuaginta viros filios Gedeon, et Ionathan minor absconditus est. Ubi venit Ionathan[3] et dicit super eos parabolam. Ubi Gaal[4] filius Obed cum fratribus suis transit in Sichimam, et Zebul princeps civitatis mittit ad Abimelech occulte. Ubi committunt proelium. De turre Sichimorum, ubi fumo et igne mille homines perierunt. De oppido Thebes et turre in medio eius firmissima, ad quam accedens Abimelech, iecit mulier fragmentum molae super caput eius et occidit eum.

VI. Post Abimelech surrexit Thola, post eum Iair. Iterum peccaverunt filii Israhel Deo, et traditi sunt Philisthaeis; et afflicti sunt nimis, et clamaverunt ad Dominum dicentes: Peccavimus tibi. Et loquutus est eis dominus et inproperavit illis. Iterum clamaverunt ad Dominum, et misertus est eis. De Iephthe Galaadite constituto principe super Israhel. Ubi legatos mittit ad Philisthim[5]. De voto temerario. De victoria belli et morte filiae. De seditione Ephraim. Post Ie-

[1] Adonibezechi rex Isr. [2] iudices [3] Ioatha [4] Gal [5] *codex passim* Philisthiim

phthe surrexit Abessa, deinde Ahialon et Abdo. Rursum de peccato Israhel.

VII. De Manoe, et ubi angelus apparuit. De nativitate Samson, ubi adultus accepit mulierem de filiabus Philisthim. De leone occiso. Parabolam proposuit, quam uxor publicat: qua dimissa pater alteri tradidit. Iratus vulpes capit et conligatas igne supposito in segetes mittit. Veniunt Philisthim ut eum capiant. Et de maxilla asini mille viros occidit, et inde aqua sitienti processit. De muliere in Gaza adamata. De Dalila, et qualiter eum deceperit. Ubi eiectis oculis in carcerem mittunt. Productus ut luderet, templum super eos una secum deiecit, ubi pariter mortui sunt.

VIII. De Michas et mille centum argenteis. De sculptili et conflatili. De altero adulescente Bethleemita peregrinante, qui factus est sacerdos in domo Micha. De filiis Dan euntibus Lachis, anferentibus sacerdotem et idola. De Ionathan filio Gerson, filii Mosi, sacerdote idoli.[5]

IX. De Levita accipiente uxorem de Bethleem Iuda, quae reversa est in domum patris sui, quam vir eius secutus grate suscipit. De laetitia eorum, de itinere. De Gabaa Beniamin et hominibus eius iniquis, virum appetentibus ac mulierem. De abusa muliere ac fatigata coitu et mortua. De cadavere eius inposito ac diviso in duodecim partes, emisso per omnes tribus. Omnis populus congregatur, ad tribum Beniamin dirigitur, ut huius sceleris patratores tradantur despiciunt. Coniurantes tribus undecim in uno conspirant. Interrogant Dominum, et adversus eos indicunt[6] bellum. Semel et iterum superantur, tertio victores existunt. Paenitentia ducti flentes dolent unam perisse tribum extinctis universis viris ac feminis, remanentibus viris solis sescentis. Consilium ineunt, qualiter tribus, quae cecidit, reparetur. Et de Iabis Galaad quadringentae virgines adducuntur, quae quadringentae directae sunt singulae quae supererant. Consilium dederunt ut de ducentibus[7] choros Silo singuli singulas raperent.

† PRAEFATIONEM EIUSDEM SANCTI HIERONYMI IN LIBROS REGUM SUPRA REPERIES, IDEO IN PRINCIPIO POSITAM, QUOD LIBRORUM SACRORUM ORDINEM CONTINEAT. INSCRIBITUR AUTEM PROLOGUS GALEATUS.

EXPLICIT PROLOGUS · INCIPIT BREVIS.*

I. Duo filii Heli, Ophni et Finees, sacerdotes.
II. Anna sterelis.
III. Oratio Annae habendi filium.
IV. Canticum Annae.
V. Samuhel in ministerio domus Dei delegatur[1] a parentibus.
VI. Excessus filiorum Heli sacerdotis.
VII. Peccatum puerorum Heli sacerdotis.
VIII. Item Annae ex benedictione nati sunt tres filii.
IX. Adulterium filiorum Heli.
X. Heli arguitur a Domino pro excessibus.
XI. Ministerium Samuhel.
XII. Vocatur Samuhel a domino tertio per visionem.
XIII. Sermo Domini ad Samuhel in Silo.
XIV. Proelium Philisthim contra Israhel, in quo arca est capta, etiam Ophni et Finees mortui sunt.
XV. Veniens celerinuntius, et cecidit Heli sacerdos et mortuus est. Et arcam Dei posuerunt contra simulachrum Dagon: propter quod percussit Dominus Philistheos in posteriora, et reduxerunt eam ad Israhel.
XVI. Adloquitur Samuhel Israheli, ut relinquant Bahalim et Astaroth et serviant domino; et orante eo liberati sunt a Philisteis[2], et nec ultra valuerunt in diebus Samuhel.
XVII. Samuhel duos filios suos iudices Israhel constituit, qui excesserunt: quapropter petiit Israhel a Samuhel constitui sibi regem, et Domino displicuit.
XVIII. Iubente Domino ius regis constituitur Israhel; quorum filios in servitium redegit, etiam praedia.
XIX. In regnum eligitur Saul.
XX. Ignoranti Samuheli deducitur Saul a Domino et constituitur dux Israhel.
XXI. Primum bellum Saul contra Naas.
XXII. Renitentes aliquos ex populo[3], iterum innovavit regnum Saul Samuhel in Galgalis, et penituit populum petisse sibi regem.
XXIII. Excessit Saul, offerens victimas inlicitas.[4]
XXIV. Prima caedis Ionathae de Philisthim, et nomina filiorum Saul.
XXV. Paenitet dominum fecisse Saul regem.
XXVI. Testimonium prophetae dicentis nolle Deum sacrificium sed oboedientiam: paenituit Saul et eo nolente oravit Samuhel, et avertens se ab eo tenuit summitatem pallii eius, et scissum est: et Samuhel propheta manibus suis interfecit Agag regem Amalech.
XXVII. Spreto Saul rege elegit Dominus filium Isai in regno, nomine David, et Saul vexatur ab spiritu malo.
XXVIII. Golia spurius surrexit contra Israhel, quem extinxit David adiuvante Domino. Principium belli eius.
XXIX. Ionatha filius Saul et David inierunt foedus.
XXX. Anreptus Saul percutere voluit David lancia.
XXXI. Post adreptionem Saul denuo prophetavit cum ceteris. Signum inter David et Ionatha.

[5] sacerdotis idolis [6] indicent [7] ducentibus: *sic de coniectura; Am.* ducentis *post* singulae
† *Ita ed. Rom.* * *Sic Am.* [1] *Am.* diligatur [2] *Am.* a Phylistheos. *Huius nominis scriptura passim fluctuat.* [3] *Am. sic, nec aliter edidit Thomasius.* [4] *Am.* victimas inlicitam; *Thom.* victimas inlicite

XXXII. David mutat regionem, in qua panes propositionis acceptos ab Abimelech sacerdote comedit.

XXXIII. Refugit David ad Achis regem Geth.

XXXIV. Fugit iterum in speluncam Odollam, ubi incolae elegerunt eum sibi principem, et commendavit matrem et fratres suos regi Moab.

XXXV. Arreptus diabolo Saul iussit Doec servo suo, et interfecit sacerdotes LXXV [5] vestitos Epod lineo, et civitatem eorum percussit in ore gladii.

XXXVI. Consulit David Dominum secundo, si iuberet ei ut exiret contra Philistheos in Ceila, et hortatur, et audiens Saul consurgens adversus eum.

XXXVII. Occurrit Ionathan in silva ad confortandum David, quem incolae terrae produnt [6] ad Saul.

XXXVIII. Mutavit locum latendi David in Engaddi [7]: quem secutus Saul in spelunca, introgresso ad secreta naturae, amputavit David extremum clamydis eius, et non sensit: quem percutere noluit metu Domini, sed secutus est eum increpans; ostendit ei scissuram clamydis.

XXXIX. Testimonium quod contra Saul arguendo dixit David, et conpunctus Saul flevit et profitetur iustiorem esse David quam se.

XL. Obitum [8] Samuhel prophetae: et Nabal tondit oves, qui respuit nuntios David, sed Abigail uxor eius curavit vulnus quod fecerat vir suus. [9]

XLI. Iterum Saul post beneficium, quod ei concessit David, persequitur eum in Ziph, et tradidit eum Dominus in manus David, et noluit percutere eum.

XLII. Item fugiit David in regione Philisthinorum: quem desiit persequi Saul, et percussit David omnem terram.

XLIII. Bellum Achis contra Israhel: et de Samuhelis morte: et Saul abstulit magos de terra.

XLIV. Saul rex excedit quaerens pithonissam, et spiritus Samuhel loquitur ad eum, qui ei praedixit mortem sibi venturam in alio die, et filiorum suorum pariter.

XLV. Populus Siceleg lapidare voluerunt David, dolentes pro suis qui fuerunt captivati: spolia [10] iubet David dividi etiam his qui defecerant euntes post latrunculos: misit etiam dona senioribus Iuda proximis suis.

XLVI. Superatur Israhel a Philisthim, et interficiunt filios Saul, et ipsum sagittis vulnerarunt. Postmodum gladio suo incubuit et armiger eius similiter. Populus Iabin [11] secuti Philisthim sustulerunt corpus Saul et filiorum eius, et incenderunt igni, et sepelierunt eos, et ieiunaverunt septem diebus.

XLVII. Nuntium [12] sceleris iubet David ante se interfici, et pro morte Ionathae et patris et fratrum eius.

XLVIII. Luxit David mortem Saul et filiorum eius, quae ante praedicta sunt, et testimoniis adloquitur David.

XLIX. Consuluit David Dominum in qua urbe Iudae ascendat, et respondit ei „in Hebron": et egit gratias viris Iabis pro sepultura Saul.

L. Abner filius Ner filium Saul regem fecit, et regnavit duobus annis; qui et pugnaverunt contra David graviter, et Asahel ibi occiditur.

LI. Longa fuit discordia inter domum David et Saul: et sex nomina filiorum David, qui nati sunt ei in Hebron.

LII. Iurgium inter Abner et filium Saul causa concubinae Saul patris sui, et Michol reducitur ad David.

LIII. Abner deseruit filium Saul et venit ad David cum universis qui dissentiebant, quos David subdit.

LIV. Ioab displicuit amicitia Abner cum David, quem revocans occidit inscio rege pro Asahel fratrem suum. [13]

LV. Displicuit David factum Ioab, et maledixit eum dicens: Non deficiat de domo Ioab fluxum seminis sustenens, vel leprosus, et cetera.

LVI. David exequias et luctum celebrari iubet percussorem Abner, id est Ioab, etiam vulgus cum eo: et de morte Hisboseth.

LVII. Post necem filiorum Saul vel Abner venit universus Israhel et seniores eorum ad David, et celebravit cum eis foedus, quod quadraginta annis regnaverit in Israhel.

LVIII. Rex Tyri misit munera David: et nomina filiorum eius, qui nati sunt ei in Hierusalem.

LIX. Ascenderunt Philisthim ad debellandum David; qui consuluit Dominum, et iussit ei adgredi bellum; quos interfecit, et reparantes se secundo redeunt. Itemque consuluit Dominum, et respondit ei quod ante faciem eius egrederetur contra Philisthim cum arca Domini.

LX. Oza percussit manum in arca Domini, et contristatus est David.

LXI. Benedixit Dominus Obededom, qui suscipit arcam Dei tribus mensibus: quod David noluit timeri.

LXII. David revocat arcam Dei de domo Obededom in civitatem suam, cum gaudio saltans ante eam, et obtulit holocaustum Domino, et dedit viris et mulieribus collyridam [14] panis unam et assaturam carnis bubulae unam et similam frixam oleo.

LXIII. Michol uxor David primaria filia Saul displicuit, quia saltavit ante arca, cui David digne respondit.

LXIV. Visum est David iniustum, quod

[5] *Sic Am.* [6] *Am.* prodent, *nec aliter ed. Thom.* [7] in Engaddi: *Am.* in gaddi *praebet.* [8] *Sic Am.* [9] vulnus quod ferat vir suus: *sic Am.*, *substitui* fecerat. *Apud Thom. nil nisi:* humilitate sua. [10] spolia: *Am.* spoliam et [11] Iabin: *apud Thom. est* Iaben, *alibi* Iabes. [12] *Am.* Nuntiatum [13] *Sic Am.* [14] *Sic.*

ipse habitaret in domo cedrina et arca Dei in pellibus; et accepit responsum legis filium habiturum, qui aedificabit domum Domino: et oratio David.

LXV. Percussit David Moab, et abstulit frenum tributi de manu Philisthiim, et fecit eum sibi tributarium et alios reges, et spolia eorum.

LXVI. Thou rex Emath misit Ioram filium suum cum muneribus, ut salutaret eum: et in valle salinarum caesi [15] XII milia.

LXVII. Filii David sacerdotes: requirit etiam semen Ionathae ad retribuendum bona.

LXVIII. Requirit David filium Ammon nomine Anon, ut faceret cum eo misericordiam, recolens beneficia patris eius: qui adprehendens pueros David rasit dimidiam barbam eorum, hortantes principes eius; exinde oritur proelium.

LXIX. Incurrit rex in uxorem Uriae Etthei: quod displicuit Domino, et misit Nathan prophetam ad David, increpans eum pro facto hoc; et percussit filium eius morte.

LXX. Consilium Ioab dicentis regi: Adesto victoriae belli, ne postmodum adscribatur mihi victoria sed potius tibi.

LXXI. Filius David Amnon sororem suam Thamar stupravit, propter quam occidit eum Absalon, et fugit ad regem Gessur.

LXXII. Ioab per mulierem sapientem figuris [16] fecit adire regem David, ut parceret filio suo Absalon; et indulgens iussit Ioab reducere eum de Gessur, ita ut regem non videret: qui reconciliatus patri obsculatus est eum, faciente Ioab.

LXXIII. Fugiit rex David propter temeritatem filii sui Absalon: [LXXIV.] [17] Et arcam Dei, quam secum portaverit, iussit in domum Domini revocari.

LXXV. Semei filius Gera de cognatione domus Saul resultans lapidabat David, exprobrans ei, qui patienter sustenuit.

LXXVI. Consilium petiit Absalon Ahitofel [18], qui dedit ei incertum, petens ab eo XII milia virorum ut persequeretur David; et revocat eum Husai dans meliorem [19], ut induceret Dominus super Absalon malum: quod cernens Abitofel, non se praevaluisse, reversus domum suam suspendio interiit.

LXXVII. Dividens David exercitum tribus ducibus, ipsum prohibent secum exire: quibus praecepit filium sibi Absalom reservari.

LXXVIII. Interitus Absalon filii David: quem lugens pater, arguit [20] eum Ioab princeps, quod exercitum suum contristaret et quod in civitatem reverti nollet.

LXXIX. Absque voluntate omnis populi Israhel noluit reverti David in Hierusalem post caede regis vel morte Absalon, quem sibi elegerant. [21]

LXXX. Clementia regis David circa omnes qui maledixerant ei pergenti a facie Absalon, vel qualiter responderit oranti sibi malum.

LXXXI. Beneficia Berzellai circa regem: cui cum voluerat reddere beneficium senectus inpedivit. [22]

LXXXII. Iurgium inter tribum Iuda, qui erat cum David, et Israhel qui erat cum Seba filium [23] Bochri.

LXXXIII. Seba filius Bochri cogitavit malum contra David regem, quem Ioab consecutus in civitatem obsidebat: quam subvertere voluit, nisi mulier per murum postulasset pro cunctis habitantibus et amputasset caput Seba: tradidit Ioab et salvavit civitatem.

LXXXIV. Minatur Deus David fame interempturum omnia propter Saul, qui consuluit Dominum, et dedit remedium in viris VII, quos tradidit Gabaonitis, et placatus est. Recollectis ossis Saul et Ionatha sepelivit in sepulchro Chis patris sui.

LXXXV. De quattuor bella: statu proceri, qui unus eorum senos digitos habuit in manibus et in pedibus, id est vigintiquattuor digitos. [24]

LXXXVI. Canticum David, quem cantavit Domino in die qua liberavit eum de manu inimicorum eius et de manu Saul.

LXXXVII. Ubi adloquitur David ad populum.

LXXXVIII. Sitiens David in spelunca desideravit aquam de cisterna, quae est ad porta Bethleem: delatam noluit bibere propter temeritate portitorum, dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne bibam sanguinem hominum, et libavit eam Domino. [25]

LXXXIX. Abasai [26] frater Ioab, qui levavit manum contra trecentos viros, interfecit eos; et ceteri [27] fortes viri, in quibus unus leones absque ferro occidit et Aegyptium fortem hasta sua [28] puniit.

XC. Indignatur Deus contra Israhel, iussit dinumerari, et post dinumerationem iubet eum per dilationem electionem [29] plagarum trium, e quibus una evenit in populo tribus diebus, et iubetur angelo a Domino quiescere, et ut non sit offerendum holocausta nisi de proprio labore.

EXPLICIT BREVIS· INCIPIT REGVM LIBER PRIMVS QVI HEBRAICE APPELATUR SAMUHEL.

---

[15] salutaret-et-caesi: *Am.* salvaret-ut-caesis [16] *Am.* figuri [17] *Hic numerus male desideratur in codice, quum pergatur* „LXXV" *etc.* [18] *h. l. Am.* Ahithofel, *non item postea.* [19] *Ita etiam apud Thom.* [20] *Am.* arguet [21] post caede regis vel morte *etc.*: *ita singula Am.* [22] *Codex* cui voluerans reddere *etc.* *Apud Thomasium est:* qui voluit reddere vicem, sed senectus eius impediit. [23] cum Seba filium: *ita etiam Thomas.* [24] *Ita singula Am.* [25] ad porta — propter temeritate: *sic Am.*, *sed habet etiam* aqua. [26] *Sic.* [27] *Am.* ceteris [28] *Am. addit* eum *post* hasta sua [29] *Sic Am.*, *sed scripsimus* electionem *pro* electione.

* [CAPITULA REGUM III. IV. SIVE MALACHIM.]

I. Senectus David; et Adonias filius eius nitebatur regnum; sed David hoc repperiens iussit ungui Salomonem regem.
II. Mandatis dat David Salomoni quae custodiat; et moriens iussit adversariis suis reddi mala a Salomone: qui regnavit quadraginta annis.
III. Allegat Adonias apud matrem Salomonis, petens Abisag Sunamiten in coniugium: et iratus Salomon iussit occidi eum, et Abiathar sacerdotem privavit honorem [1], parcens sanguini eius.
IV. Iubente Salomone interficitur Ioab ad cornum [2] altaris.
V. Semei occiditur, quia non servavit concessam sibi veniam, ne de templo discederet, et contempsit.
VI. Adfinitate coniunctus est Salomon Pharaoni, accipiens filiam eius uxorem, et idolis tura obtulit.
VII. In Gabaon apparuit Dominus Salomoni, dicens: Postula quod vis ut dem tibi, et petiit cor docile.
VIII. De iudicium Salomonis: dominatum regni: et humanitas eius, vel numerum iumentorum eius. [3]
IX. Ait Salomon: Quia non est Satan [4] neque incursus malus, idcirco aedifico templum nomini Domini Dei Israhel.
X. De mensura templi.
XI. Sermo Domini ad Salomonem: de omne ornatu templi et aedificium. [5]
XII. De perfectione templi, in quo arca Dei posita, et statim apparuit ibi [6] Dominus.
XIII. Oratio Salomonis et benedictio plebis et dedicatio templi.
XIV. Apparuit Dominus iterum Salomoni, protestans eum.
XV. De terra in qua est aurum Ophir. [7]
XVI. De regina Sabaa.
XVII. De reditus annui [8] Salomonis, et thronum eius, et scuta aurea.
XVIII. De excessu Salomonis, et numerum [9] uxorum eius.
XIX. Iratus Dominus Salomonem increpat.
XX. Suscitantur a Domino adversarii Salomonis.
XXI. Spreto Salomone Hieroboam elegit Dominus, commonens eum ne discederet de cultu Dei.
XXII. De morte Salomonis, cui successit Roboam filius eius.
XXIII. Hieroboam revertens de Aegypto subiunctis populis: rogant filium Salomonis sublevari de iugum [10] Salomonis, et ille comminando adicere promisit.
XXIV. Spreto Roboam eligunt Hieroboam in regnum: qui volens bellare contra Hieroboam, revocavit Deus quod ipse eligerit eum.
XXV. De scelus [11] Hieroboam, faciens vitulos aureos adorandos.
XXVI. Vir Dei apparuit Hieroboam, stans ad altare: quem increpans nitebatur adprehendere, et manus Hieroboam aruit: pro quo statim oravit et restituit sanitati.
XXVII. Vir Dei completo praecepto Domini secessit de civitate: ad quem alius prophetes [12] inquirendum venit, et contra Dei praeceptum ad convivium revocavit: et iratus Dominus tradidit eum leoni id est exactori, et conlisus mortuus est pro inoboedientia: et post ab eo sepultus a quo et seductus est ut comederet.
XXVIII. Percussit Dominus filium Hieroboam pro mala patris sui, et mortui sunt simul: et regnavit Nadab filius eius pro eo.
XXIX. Quinto anno regni Roboam ascendit Sesac rex Aegypti Hierusalem, et diripuit omnia: obiit etiam Roboam, et regnavit pro eo Abia filius eius: qui excedens mortuus est, et regnavit pro eo Asa filius eius.
XXX. Fecit Asa rectum coram Domino: qui in senectute pedes dolens mortuus est in pace, et regnavit Iosafath filius eius pro eo.
XXXI. Regnum Nadab, qui fecit malum coram Domino: et percussit eum Baasa, et regnavit pro eo. Et percussit domum Hieroboam et omne semen eius iuxta verbum Domini.
XXXII. De regnum [13] Baasa.
XXXIII. De regnum Hela: quem occidit Zamri, et regnavit pro eo.
XXXIV. Regnum tyranni Zamri, qui se in palatio incendit cum omni domo regia.
XXXV. De divisione populi pro electione regum.
XXXVI. Regnum Amri, qui emit montem Samariae a Somer: aedificans in eo mortuus est, et regnavit pro eo Ahab filius suus.
XXXVII. Regnum Ahab nequam: qui eduxit Hiezabel uxorem filiam Ethbaal [14] regis Sidoniorum, qui multa mala fecit.
XXXVIII. Primum verbum Heliae, ubi contradicit ros et pluviam: cui iubet Dominus discedere ad orientem.
XXXIX. Iubente Domino venit Helias in Sarepta ad mulierem viduam, et de filio eius resuscitato.
XL. Iubet Dominus Heliae redire ad Ahab, ut destrueret Bahalim et sacerdotes eius interficeret: et data est pluvia super terram: et Hiezabel volens interficere Heliam, abscondit se ab ea.
XLI. Angelus Domini pavit Heliam, latens sub iunipero.
XLII. Sermo Domini ad Heliam, iubens ei

* *Inscriptio deest in codice.*

1 honorem: *sic Am.*, *antea* alligat 2 cornum: *sic Am.* 3 *Sic singula.* 4 *Am.* Satanan 5 de omne — et aedificium: *sic Am.* 6 *Am.* tibi 7 *Am.* Opirh 8 *Sic Am.*, *item quae sequuntur.* 9 *Sic.* 10 *Sic.* 11 *Sic.* 12 *Am.* prophetis 13 *Sic Am.*, *item postea* 14 *Am.* Methbaal

unguere reges et Helisaeum prophetam pro se: et de reliquis viris non adorantes [15] Bahal.

XLIII. Bellum Benadab regis Syriae contra Israhel in Samaria.

XLIV. Admonet Dominus regem Israhel in futuro anno cavere gladium regis Syriae.

XLV. Iterat bellum rex Syriae contra Israhel: quem suscipiens Israhel sine iussu Domini foederatus est cum eo.

XLVI. De propheta, qui rogavit socium ut se percuteret gladio; et quia facere noluit, tradidit eum Deus leoni occidendum.

XLVII. Denuntiat regi [16] propheta dignum morte, quia dimisit regem Syriae vivum.

XLVIII. De vineam [17] Naboth, quam cupiens rex indigne tulit; et Hiezabel occidit Naboth et invasit vineam eius; et Dominus indignatus maledixit regi, et penituit rex, et avertit [18] Dominus a furore.

XLIX. Congregati reges ut ascenderent Ramoth Galaad consulentes [19] prophetas: qui prophetae [20] spiritu mendacii hortabantur eos. Micheas vero prohibuit, et exinde est traditus custodiae.

L. Occisus in bello Ahab, regnavit pro eo Ohozias filius eius.

LI. Regnum Iosafat, qui cum deo ambulavit: cui successit Ioram filius eius.

LII. Regnum Ohoziae, qui cecidit per cancellos domus suae; unde consuluit idolum Accaron, et iratus Dominus misit ad eum prophetam, qui ei diceret quod moreretur; qui misit quinquaginarios adprehendere Heliam, qui ait: Si vir Dei sum, descendat ignis et devoret eos. Post haec mortuus est, regnavitque pro eo Ioram frater eius.

LIII. Adsumptio Heliae, qui percussit aquas Iordanis, et divisae sunt: et Helisaeus similiter.

LIV. Miraculum Helisaei in Hiericho, ubi invocavit Dominum, et convertit aquas in dulcedinem.

LV. Pueri contumeliam [21] fecerunt Helisaeo: qui maledicens eis, exierunt duo ursi de saltu et laceraverunt eos.

LVI. Bellum regum, in quo sitim [22] laborabant, et orante Helisaeo data est eis aqua. Et unus ex eis obtulit filium suum primogenitum holocaustum super murum, et sic recessit Israhel ab eo.

LVII. Liberat Helisaeus mulierem viduam a creditoribus in benedictionem olei.

LVIII. De muliere Sunamitis, cui pro suo obsequio Helisaeus filium donavit, et eo mortuo suscitavit et ei reddidit.

LIX. De pulmentum coloquintidarum, quem [23] Helisaeus in dulcedinem convertit.

LX. De decem panes, quos iussit Helisaeus adponi centum viris, et saturati sunt.

LXI. De lepra Naaman.

LXII. De secure, quam fecit Helisaeus natare in Iordane.

LXIII. Rex Syriae insidiatur ut Helisaeum adprehenderet.

LXIV. De obsidione Samariae, quod caput asini ibidem venderetur octoginta argenteis: et de muliere, quae filium suum cum vicina comedit; unde rex voluit Helisaeum occidere: qui ei in alia die promisit similam et hordeum ad portas Samariae venundari.

LXV. Rex Syriae obsidens Israhel; terror Domini invadens eum, derelictis omnibus suis fugiit cum suis trans Iordanen.

LXVI. Praedicit Helisaeus mulieri de civitate discedere propter famem futuram.

LXVII. Rex Syriae infirmatus consulet [24] Helisaeum, qui ei mortem nuntiavit: et servus eius infundens sagum in aqua suffocavit eum, et regnavit pro eo. Et de morte Ioram: Athalia.

LXIII. Helisaeus iubet ungui Hieu in regem, filium Iosafat, ut deleret domum Ahab domini sui.

LXIX. Mors Hiezabel pessima, sicut praedixerat Helia servus Dei.

LXX. Hieu interfecit filios Ahab septuaginta viros, et cultores Bahal intra templum, et ipsum idolum simul comminuit, et fecit secessum in eodem loco: et quia fecit iussa Domini, usque in quarta generatione [25] regnavit semen eius.

LXXI. De regnum Athaliae reginae, et morte eius: et regnum Ioas, et sartatecta templi Domini.

LXXII. Azahel rex Syriae expugnans Hierusalem munera accepta discessit, et regnum: quem servi sui occiderunt.

LXXIII. Infirmitas Helisaei, in qua praedixit regi Ioas extricandam gentem Syriae Deo iubente.

LXXIV. De obitum Helisaei. In ipso anno contigit miraculum grande [26]: proiectum funus cuiusdam a latronibus tetigit corpus Helisaei prophetae, et revixit: et regnum dicit multorum regum.

LXXV. Rex Ahaz consecravit filium suum more gentium per ignem, et de Uriam sacerdotem.

LXXVI. Filii Israhel post admonitionem prophetarum filios suos immolaverunt.

LXXVII. Rex Assyriorum captivavit Israhel de Samaria: qui constituit ibi gentes ignorantes Deum, quibus inmisit Dominus leones, et interfecerunt eos. Et rex Assyriorum iussit revocari illuc unum de sacerdotibus Iudaeorum habitare cum illis, ut doceret eos Dominum colere; qui non deseruerunt errores priores.

LXXVIII. Rex Ezechias filius Ahaz dissipavit excelsa, comminuit statuas, succidit lucos, confregitque serpentem aereum quem fecerat Moses, cuiusque ad illud tempus filii Israhel adolebant incensum: et regnum Assyriorum.

LXXIX. Humiliatus est Ezechias a Domino per Esciam prophetam, quod extolleretur,

---

[15] *Sic.* [16] *Sic.* [17] *Sic.* [18] *Sic Am., sine* se [19] consulentes: *Am. et Thomas.* consulent [20] *Am.* prophetas [21] *Am.* contumelium [22] sitim: *sic.* [23] quem *sic.* [24] consulet: *sic.* [25] *Sic, antea* iussu *pro* iussa [26] *Codex* grandem

ita ut filii [27] eius in captivitate eunuchi fierent: et de morte eius, et regnavit post eum Manasse.

LXXX. De regem, qui meruit scire per bonis operibus [28] diem mortis suae: et regna plurima.

LXXXI. De rege Ioachim, qui ductus est cum omni populo et omne ornatum [29] templi Domini in Babylonia captivus.

LXXXII. De secunda cladis [30] Hierusalem, ita ut post famem et fugam et rege comprehenso filii eius occisi in conspectu eius, et ipsius effossi sunt oculi.

LXXXIII. Nabuzardan princeps exercitus Nabuchodonosor, qui abstulit omnia de templo Domini, succendit eum [31] igni et muros Hierusalem destruxit.

LXXXIV. Mortuo Nabuchodonosor successit alius nomine Evil Merodach, qui bene agens cum Ioachim rege eiecit de carcere.

---

*EIUSDEM IN LIBRUM PARALIPOMENON PRAEFATIO.

Si septuaginta interpretum, pura et ut ab eis in graecum versa est, editio permaneret, superflue [a] me, Chromati episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres, ut [b] hebraea tibi volumina latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat, et nascentis Ecclesiae roboraverat fidem, iustum erat etiam nostro silentio comprobari. Nunc vero, cum pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, et germana illa antiquaque translatio corrupta sit atque violata, nostri arbitrii putas, aut e pluribus iudicare quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere, illudentibusque Iudaeis, cornicum, ut dicitur, oculos configere. Alexandria et Aegyptus in septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediae inter has provinciae palaestinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius et [c] Pamphilus vulgaverunt: totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat. Et certe Origenes non solum [d] exempla composuit quatuor editionum, e regione singula verba describens, ut unus dissentiens statim ceteris [e] inter se consentientibus arguatur: sed, quod maioris audaciae est, in editione septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans quae [f] minus ante fuerant, et virgulis quae ex superfluo [g] videbantur apposita. Si igitur aliis licuit non tenere quod semel susceperant; et post septuaginta cellulas, quae vulgo sine auctore iactantur, singulas cellulas aperuere, [h] hocque in ecclesiis legitur quod septuaginta nescierunt; cur me non suscipiant latini mei, qui inviolata editione veteri ita novam condidi, ut laborem meum hebraeis, et quod his maius est, apostolis auctoribus probem? Scripsi nuper librum de optimo genere interpretandi, ostendens illa de Evangelio [1]: Ex Aegypto vocavi filium meum; et: Quoniam Nazaraeus vocabitur; et: Videbunt in quem compunxerunt; et illud apostoli: Quae oculus non vidit, nec auris audivit, [i] nec in cor hominis ascenderunt, quae praeparavit Deus diligentibus se [2]: ceteraque his similia in hebraeorum libris inveniri. Certe apostoli et evangelistae septuaginta interpretes noverant: et unde eis haec dicere quae in septuaginta non habentur? Christus Dominus noster utriusque Testamenti conditor, in Evangelio secundum Ioannem [3], Qui credit, inquit, in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquae vivae. Utique scriptum est, quod Salvator scriptum esse testatur. Ubi scriptum est? Septuaginta non habent: apocrypha nescit Ecclesia. Ad hebraeos igitur revertendum est, unde et Dominus loquitur, et discipuli exempla praesumunt. Haec pace veterum [k] loquor, et obtrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes, legentes in angulis, iidem et accusatores et defensores, cum in aliis probent quod in me reprobant: quasi virtus et vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Ceterum memini, editionem septuaginta translatorum, olim de graeco emendatam tribuisse me nostris: nec inimicum debere [l] existimari eorum quos in conventu fratrum semper edissero. Et quod nunc [m] דברי הימים *Dibre haiamim*, id est Verba dierum, interpretatus sum; idcirco feci, ut inextricabiles moras et silvam nominum, quae scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque barbariem, apertius et per versuum cola digererem, mihimetipsi et meis iuxta [n] Ismeniam canens, si aures surdae sunt ceterorum.

---

†AD DOMNIONEM ET ROGATIANUM, IN EUMDEM PRAEFATIO EIUSDEM.

Quomodo graecorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderint; et tertium Virgilii librum, qui a Troade per Leucaten et Acroceraunia ad Siciliam, et inde ad ostia Tiberis navigarint: ita sanctam Scripturam lucidius intuebitur, qui Iudaeam oculis contemplatus est, et antiquarum urbium memorias, locorumque vel eadem

[27] filii *pro* filios *dedimus, quod codex praebet.* [28] *ita Am.* [29] *ita Am.* [30] *Sic.* [31] eum: *sic.*

* Praefatio beati Hieronymi praesbyteri. [a] me, Chromati: mi Cromati [b] tibi hebraea [c] Pamphilius [d] exemplaria conposuit [e] inter se: in se [f] minus fuerint (*om.* ante) [g] videantur [h] hoc quoque [i] et in cor hominis non [k] loquar [l] aestimari [m] *omissis hebraeis* Dabre iamim [n] Hismoenium † *Haec in Am. non sunt.*

[1] Matth. 2, 15. 23; Ioan. 19, 37. [2] 1 Cor. 2, 9. [3] Ioan. 7, 38.

vocabula vel mutata cognoverit. Unde et nobis curae fuit, cum eruditissimis hebraeorum hunc laborem subire, ut circumiremus provinciam, quam universae Christi Ecclesiae sonant. Fateor enim, mi Domnion et Rogatiane charissimi, numquam me in divinis voluminibus propriis viribus credidisse, nec habuisse opinionem meam, sed ea etiam de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitum, quanto magis de his super quibus anceps eram? Denique cum a me nuper litteris flagitassetis, ut vobis librum Paralipomenon latino sermone transferrem, de Tiberiade legis quemdam doctorem, qui apud hebraeos admirationi habebatur, assumpsi: et contuli cum eo a vertice, ut aiunt, usque ad extremum unguem: et sic confirmatus, ausus sum facere quod iubebatis. Libere enim vobis loquor, ita et in graecis et latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, ut non tam hebraea quam barbara quaedam et sarmatica nomina congesta arbitrandum sit. Nec hoc septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni ea quae vera fuerant transtulerunt, sed scriptorum culpae adscribendum, dum de emendatis inemendata scriptitant: et saepe tria nomina, subtractis e medio syllabis in unum vocabulum cogunt, vel e regione unum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula dividunt. Sed et ipsae appellationes, non homines, ut plerique existimant, sed urbes et regiones et saltus et provincias sonant, et oblique sub interpretatione et figura eorum quaedam narrantur historiae: de quibus in Regnorum libro dicitur: Nonne ecce haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? Quae utique in nostris codicibus non habentur. Hoc primum sciendum, quod apud hebraeos Paralipomenon liber unus sit, et apud illos vocetur דברי הימים *Dibre haiamim*, id est, Verba dierum: qui propter magnitudinem apud nos divisus est. Quod nonnulli etiam in Bruto, Ciceronis dialogo, faciunt, ut eum in tres partes secent, cum unus a suo auctore sit editus. Deinde etiam illud attendendum, quod frequenter nomina non vocabula hominum, sed rerum, ut dixi, significantias sonent. Ad extremum quod omnis eruditio Scripturarum in hoc libro continetur: et historiae vel quae praetermissae sunt in suis locis, vel perstrictae leviter, hic per quaedam verborum compendia explicentur. Orationum itaque vestrarum adiutus auxilio, misi librum benevolis placiturum, tamen invidis displiciturum esse non ambigo. Optima enim quaeque, ut ait Plinius, malunt contemnere plerique quam discere. Si quis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere, interroget hebraeos, suam conscientiam recolat, videat ordinem textumque sermonis: et tunc nostro labori, si potuerit, detrahat. Ubicumque ergo asteriscos, id est stellas, radiare in hoc volumine videritis, ibi sciatis de hebraeo additum quod in latinis codicibus non habetur. Ubi vero obelus, transversa scilicet virga, praeposita est, illic signatur quid septuaginta interpretes addiderint, vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus sancti auctoritatem, licet in hebraeis voluminibus non legatur.

*EIUSDEM AD DOMNIONEM ET ROGATIANUM IN ESDRAM ET NEHEMIAM PRAEFATIO.

Utrum difficilius sit, facere quod poscitis an negare, necdum statui: nam neque vobis aliquid imperantibus abnuere, [a] sententiae est: et magnitudo [b] oneris impositi ita cervices premit, ut ante sub fasce ruendum sit quam levandum. Accedunt ad hoc invidorum studia, qui omne quod scribimus reprehendendum putant: et interdum contra se conscientia repugnante publice lacerant quae occulte legunt, in tantum ut clamare compellar et dicere: Domine, libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa [1]. Tertius annus est quod semper scribitis atque rescribitis, ut [c] Esdrae librum vobis de hebraeo transferam: quasi non habeatis graeca et latina volumina: aut quidquid illud est quod a nobis vertitur, non statim ab omnibus conspuendum sit. Frustra autem, [d] ut ait quidam, niti, neque aliud fatigando nisi odium quaerere, extremae dementiae est. Itaque obsecro vos, mi [e] Domnion et Rogatiane charissimi, ut privata lectione contenti, librum non efferatis in publicum nec fastidiosis ingeratis cibos: vitetisque eorum supercilium, qui iudicare tantum de aliis, et ipsi facere [f] nihil noverunt. Si qui autem fratrum sunt, [g] quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar; admonentes ut hebraea nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, distincte et per intervalla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio librariorum diligentia conservetur. Nec quemquam moveat quod unus a nobis editus liber est: nec apocryphorum tertii et quarti [h] somniis delectetur: quia et apud hebraeos [i] Esdrae Nehemiaeque sermones in unum volumen coarctantur: et quae non habentur apud illos nec de viginti quatuor senibus sunt, procul abiicienda. Si quis autem septuaginta vobis opposuerit interpretes, quorum exemplaria varietas ipsa lacera [k] et eversa demonstrat; nec potest utique verum asseri quod diversum est: mittite eum ad Evangelia, in quibus multa ponuntur quasi de veteri Testamento quae apud septuaginta interpretes non habentur, velut illud: Quoniam Nazaraeus vocabitur; et: Ex Aegypto vocavi filium meum; et:

* Incipit praefatio Hieronimi praesbyteri. [a] sententia est [b] operis [c] Ezrae [d] *om.* ut [e] Dominion [f] nil [g] *om.* quibus nostra non displ. [h] *add.* libri [i] Ezrae Neemiaeque [k] *om.* et

[1] Ps. 119, 2.

Videbunt [l] in quem compunxerunt; multaque alia quae latiori operi reservamus: et quaerite ab eo ubi scripta sint. Cumque proferre non potuerit, vos legite de his exemplaribus quae nuper a nobis edita maledicorum quotidie linguis confodiuntur. Sed ut ad compendium veniam, certe quod illaturus sum aequissimum est. Edidi aliquid quod non habetur in graeco, [m] aut aliter habetur quam a me versum est? Quid interpretem laniant? interrogent hebraeos: et ipsis auctoribus, translationi meae vel arrogent vel derogent fidem. Porro aliud est, si clausis quod dicitur oculis, mihi volunt maledicere, et non imitantur graecorum studium ac benevolentiam, qui post septuaginta translatores, iam Christi Evangelio coruscante, Iudaeos et Ebionitas legis veteris interpretes, Aquilam videlicet [n] et Symmachum et Theodotionem, et curiose legunt, et per Origenis laborem in [o] hexaplis ecclesiis dedicarunt. Quanto magis latini grati esse deberent, quod exultantem cernerent Graeciam a se aliquid mutuari? Primum enim magnorum sumptuum est [p] et infinitae difficultatis exemplaria posse habere omnia: deinde etiam qui habuerint et hebraei sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantes quis e multis verius dixerit. Quod etiam sapientissimo cuidam nuper apud graecos accidit, ut interdum Scripturae sensum relinquens, uniuscuiusque interpretis sequeretur errorem. Nos autem qui hebraeae linguae saltem parvam habemus scientiam, et latinus nobis utcumque sermo non deest, et de aliis magis possumus iudicare, et ea quae ipsi [q] intelligimus, in nostra lingua promere. Itaque licet et excetra sibilet, victorque Sinon incendia iactet: nunquam meum, iuvante Christo, silebit eloquium: etiam praecisa lingua balbutiet. Legant qui volunt: qui nolunt abiiciant. [r] Eventilent apices, litteras calumnientur: magis vestra charitate provocabor ad studium, quam illorum detractione et odio deterrebor.

EIUSDEM AD CHROMATIUM ET HELIODORUM IN TOBIAM PRAEFATIO.*

Mirari non desino exactionis vestrae instantiam; exigitis enim ut librum chaldaeo sermone conscriptum ad latinum stilum traham [a]; librum utique Tobiae, quem hebraei de catalogo divinarum scripturarum secantes, his quae apocrypha memorant, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguunt enim nos hebraeorum studia: et imputant nobis, contra suum canonem latinis [b] auribus ista transferre. Sed melius esse iudicans pharisaeorum displicere iudicio, et episcoporum iussionibus deservire, institi ut potui. Et quia vicina est chaldaeorum lingua sermoni hebraico, utriusque linguae peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui: et quidquid ille mihi hebraicis verbis expressit, hoc [c] ego accito notario sermonibus latinis exposui. Orationibus vestris mercedem huius operis compensabo, cum gratum vobis didicero, me quod iubere estis dignati complesse [d].

---

*EIUSDEM PRAEFATIO IN LIBRUM IUDITH.

Apud hebraeos liber Iudith inter apocrypha legitur: cuius auctoritas ad roboranda illa quae in contentionem [a] veniunt, minus idonea iudicatur. Chaldaeo tamen sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum synodus Nicaena in numero sanctarum scripturarum legitur computasse, acquievi postulationi vestrae, immo exactioni: et sepositis occupationibus, quibus vehementer arctabar [b], huic unam lucubratiunculam dedi, magis sensum e sensu, quam ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitiosissimam amputavi: sola ea, quae intelligentia integra in verbis chaldaeis invenire potui, latinis expressi. Accipite Iudith viduam, castitatis exemplum, et triumphali laude perpetuis eam praeconiis declarate. Hanc enim non solum feminis, sed et viris imitabilem dedit qui castitatis eius remunerator, virtutem ei [c] talem tribuit, ut invictum omnibus hominibus vinceret, et [d] insuperabilem superaret.

INCIPIUNT CAPITULA.

---

[l] *om.* in [m] vel [n] *om.* et [o] ἐξαπλοις [p] ἐξαπλα *pro verbis* et inf. diff. exempl. [q] intellegim. nostra lingua expromere [r] et ventilent

* *Am.* Incipit prologus Thobiae. Chromatio et Heliodoro et episcopis Hieronymus in domino salutem. [a] traham stilum [b] latinorum [c] haec [d] *addit Am.* Explicit prologus.

* *Am.* Incipit prologus Iudith. [a] in contentione [b] artabar [c] *om.* ei [d] *om.* et

pugnam contra Holofornem [1], ieiuniis et orationibus instructi cum sacerdotibus.
VI. Ubi cognoscit Holofornes famam populi Israhel et mirabilia Dei per Achior.
VII. Irato Holoforne tradidit Achior populo Israheli.
VIII. De Achior narrante filiis Israhel consilia Holofornis.
IX. De obsidione populi Israhel in Vetulia [2] civitate.
X. De populo disperante et volente civitatem tradere in manibus Holofornis.
XI. De consilio sacerdotum cum Iudith.
XII. Oratio Iudith.
XIII. De ornatu Iudith, cum quo profecta est ad Holofornem.
XIV. De simulatione Iudith, quod traderet populum Dei in manibus Holofornis.
XV. De rogatione Holofornis per eunuchum, ut Iudith in coniugium acciperet.
XVI. Ubi Iudith occidit Holofornem, et auferens caput eius abiit.
XVII. De reversione Iudith ad civitatem et narratione eius de mirabilia [3] Dei.
XVIII. De capite Holofornis suspenso in porta et adhortatione civium ad bellum.
XIX. De circumcisione Achior.
XX. Ubi tradidit Dominus Assyrios in manu Israhel, et depraedati sunt eos.
XXI. De sacerdotibus benedicentibus Iudith et dantibus ei omnes divitias Holofornis.
XXII. Canticum Iudith.
XXIII. De populo venienti Hierusalem et adoranti Dominum optulitque sacrificia, et Iudith vasa et conopeum Holofornis optulit in templum Domini. [4]

EXPLICIUNT CAPITVLA.

---

*EIUSDEM IN LIBRUM ESTHER PRAEFATIO.

Librum Esther variis translatoribus constat esse vitiatum, quem ego de archivis hebraeorum relevans [a], verbum e verbo pressius transtuli. Quem librum editio vulgata laciniosis hinc inde verborum sinibus [b] trahit, addens ea quae ex tempore dici poterant et audiri: sicut solitum est scholaribus disciplinis, sumpto themate, excogitare quibus verbis uti potuit qui iniuriam passus est, vel [c] qui iniuriam fecit. Vos autem, o Paula et Eustochium, quoniam et bibliothecas hebraeorum studuistis intrare, et interpretum certamina comprobastis, tenentes Esther hebraicum librum, per singula verba nostram translationem aspicite: ut possitis agnoscere, me nihil etiam augmentasse addendo, sed fideli testimonio simpliciter, sicut in hebraeo habetur, historiam hebraicam [d] latinae linguae tradidisse. Nec affectamus [e] laudes hominum, nec vituperationes expavescimus. Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus: quoniam Deus dissipat [f] ossa eorum qui hominibus placere desiderant [1]: et secundum Apostolum, qui eiusmodi [g] sunt, servi Christi esse non possunt [2]. [Rursum, in libro Esther alphabetum ex minio usque ad Teth litteram fecimus diversis in locis, volentes scilicet septuaginta interpretum ordinem per hoc insinuare studioso lectori. Nos enim iuxta morem hebraicum, ordinem prosequi etiam in septuaginta editione maluimus.] [h]

---

* EIUSDEM IN LIBRUM IOB PRAEFATIO.

Cogor per singulos Scripturae divinae libros adversariorum respondere maledictis, qui interpretationem meam reprehensionem septuaginta interpretum criminantur: quasi non et apud graecos Aquila, Symmachus, et Theodotio [a], vel verbum e verbo, vel sensum e [b] sensu, vel ex utroque commixtum et medie temperatum genus translationis expresserint: et omnia veteris instrumenti volumina Origenes obelis asteriscisque distinxerit, quos vel additos vel de Theodotione sumptos translationi antiquae inseruit, probans defuisse quod additum est. Discant igitur obtrectatores mei recipere in toto quod in partibus susceperunt [c], aut interpretationem meam cum asteriscis suis radere. Neque enim fieri potest, ut quos plura intermisisse perspexerint [d], non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur, praecipue in Iob: cui si ea quae sub asteriscis addita sunt, subtraxeris, pars maxima detruncabitur, et hoc dumtaxat apud graecos. Ceterum apud latinos, ante eam translationem [e], quam sub asteriscis et obelis nuper edidimus, septingenti ferme aut octingenti versus desunt: ut decurtatus et laceratus corrosusque liber foeditatem sui publice legentibus praebeat. Haec autem translatio nullum de veteribus sequitur interpretem: sed ex ipso hebraico arabicoque sermone, et interdum syro, nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque resonabit [f]. Obliquus enim etiam apud hebraeos totus liber fertur et lubricus: et quod graeci [g] rhetores vocant ἐσχηματισ-

[1] *Am. repetit h. l.* ad pugnam [2] *Ita etiam Thom. Alibi* Bethulia. [3] *Sic* [4] *Sic singula.*
* *Am.* Incipit liber Hester. Deo gratias. [a] elevans [b] funibus [c] vel ille [d] historia hebraica [e] affectamur [f] dissipat deus [g] huiusmodi [h] *Uncis inclusa Am. non habet.*
[1] Psal. 52, 6. [2] Gal. 1, 10.
* *Am.* Incipit prologus Hieronimi. [a] Theodotion [b] de [c] receperunt [d] susceperunt (*ed. Francf.* susceperint) [e] editionem [f] resonavit [g] graece

μένος[h], dumque aliud loquitur, aliud agit: ut si velis anguillam vel muraenulam[i] strictis tenere manibus, quanto fortius presseris, tanto citius elabitur. Memini me ob intelligentiam huius voluminis Lyddaeum[k] quemdam praeceptorem, qui apud hebraeos primus haberi putabatur, non parvis redemisse nummis: cuius doctrina an aliquid profecerim, nescio: hoc unum scio, non potuisse me interpretari, nisi quod ante intellexeram. A principio itaque voluminis usque ad verba Iob, apud hebraeos prosa oratio est. Porro a verbis Iob, in quibus ait: Pereat dies in qua natus sum, et nox in qua dictum est: Conceptus est homo [1], usque ad eum locum, ubi ante finem voluminis scriptum est: Idcirco ipse me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere [2]: hexametri versus sunt, dactylo spondaeoque currentes: et propter linguae idioma crebro recipientes et alios pedes, non earundem syllabarum, sed eorumdem temporum. Interdum quoque rhythmus ipse dulcis et tinnulus fertur numeris lege metri[l] solutis: quod metrici magis quam simplex lector intelligunt. A supradicto autem versu usque ad finem libri, parvum comma quod remanet, prosa oratione contexitur. Quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud hebraeos, et in morem nostri Flacci graecique Pindari et Alcaei et Sappho, vel Psalterium vel Lamentationes Ieremiae vel omnia ferme Scripturarum cantica comprehendi; legat Philonem, Iosephum[m], Origenem, caesariensem Eusebium, et eorum testimonio me verum dicere comprobabit. Audiant quapropter canes mei, idcirco me in hoc volumine laborasse, non ut interpretationem antiquam reprehenderem, sed ut ea quae in illa aut obscura sunt aut omissa aut certe scriptorum vitio depravata, manifestiora[n] nostra interpretatione fierent: ut qui[o] hebraeorum[p] sermonem ex parte didicimus, et in latino pene ab ipsis incunabulis inter grammaticos et rhetores et philosophos detriti sumus. Quod si apud graecos, post septuaginta editionem, iam Christi Evangelio coruscante, Iudaeus Aquila et Symmachus ac Theodotio[q], iudaizantes haeretici, sunt recepti, qui multa mysteria Salvatoris subdola interpretatione celarunt[r], et tamen in ἑξαπλοῖς habentur apud ecclesias, et explanantur ab ecclesiasticis viris: quanto magis ego christianus, et[s] de parentibus christianis natus, et vexillum crucis in mea fronte portans, cuius studium fuit omissa repetere, depravata corrigere, et sacramenta Ecclesiae puro et fideli aperire sermone: vel a fastidiosis vel a malignis lectoribus non debeo reprobari? Habeant qui volunt veteres libros vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgo aiunt, litteris onera magis exarata quam codices: dummodo[t] mihi meisque permittant pauperes habere schedulas, et non tam[u] pulchros codices quam emendatos. Utraque autem[v] editio, et septuaginta iuxta graecos, et mea iuxta hebraeos, in latinum meo labore translata est. Eligat unusquisque quod vult: et studiosum me[w] magis quam malevolum probet.

---

† ALIA EIUSDEM PRAEFATIO.

Si aut fiscellam iunco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem et ventris opus sollicita mente tractarem; nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia iuxta sententiam Salvatoris volo operari cibum qui non perit, et antiquam divinorum voluminum viam sentibus virgultisque purgare, mihi genuinus infigitur: corrector vitiorum, falsarius vocor, et errores non auferre, sed serere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant: dum magis pulchros habere volunt codices quam emendatos. Quapropter, o Paula et Eustochium, unicum nobilitatis et humilitatis exemplar, pro flabello, calathis, sportellisque, munusculo monachorum, spiritalia haec et mansura dona suscipite; ac beatum Iob, qui adhuc apud latinos iacebat in stercore et vermibus scatebat errorum, integrum immaculatumque gaudete. Quomodo enim probatione atque victoria dupliciter universa ei sunt reddita: ita ego in lingua nostra, ut audacter loquar, feci eum habere quae amiserat. Igitur et vos et unumquemque lectorem solita praefatione commoneo, et in principiis librorum eadem semper annectens, rogo ut ubicumque praecedentes virgulas videritis, sciatis ea quae subiecta sunt in hebraicis voluminibus non haberi. Porro ubi stellae imago fulserit, ex hebraeo in nostro sermone addita. Necnon et illa quae habere videbamur, et ita corrupta erant, ut sensum legentibus tollerent, orantibus vobis magno labore correxi: magis utile quid ex otio meo Christi ecclesiis eventurum ratus, quam ex aliorum negotio.

---

[h] *corrupte* εεχαν αντισ αενοσ [i] aut murenulam [k] Lyddeum [l] metri: *om.*, *ut etiam ed. Francf.* [m] Ioseppum [n] manifesta [o] ut qui: qui et [p] hebraeum [q] Theodotion [r] celaverunt [s] *om.* et, *item* natus [t] dum [u] scidulas, non tam [v] *om.* autem [w] se

[1] Iob 3, 2. [2] Iob 42, 6.

† *Hanc praefationem Am. non habet.*

INCIPIUNT CAPITULA IOB.

EXPLICIUNT CAPITULA IOB.

---

* EIUSDEM IN PSALTERIUM, QUOD SECUNDUM SEPTUAGINTA EDITIONEM CORREXIT, PRAEFATIO.

Psalterium Romae dudum positus emendaram, et iuxta septuaginta interpretes, licet cursim, magna illud ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis, o Paula et Eustochium, scriptorum vitio depravatum, plusque antiquum errorem quam novam emendationem valere: cogitis, ut veluti quodam novali, scissum iam arvum exerceam, et obliquis sulcis renascentes spinas eradicem: aequum esse dicentes, ut quod crebro male pullulat, crebrius succidatur. Unde consueta praefatione commoneo tam vos, quibus forte labor iste desudat, quam eos qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, ut quae diligenter emendavi, cum cura et diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque vel iacentem lineam, vel signa radiantia; id est, vel obelos vel asteriscos. Et ubicumque viderit virgulam praeceden-

[1] *Sic.* [2] Themanites. *Sic cod.* [3] *et* [4] Suites *et* Naamatites. *Sic.* [5] *Sic.* [6] *Sic.*
* *Huius praefationis loco Am. codex eam habet quae sequitur.*

tem, ab ea usque ad duo puncta quae impressimus, sciat in septuaginta translatoribus plus haberi. Ubi autem stellae similitudinem perspexerit, de hebraeis voluminibus additum noverit aeque usque ad duo puncta, iuxta Theodotionis dumtaxat editionem, qui simplicitate sermonis a septuaginta interpretibus non discordat. Haec ergo et vobis et studioso cuique fecisse me sciens, non ambigo multos fore, qui vel invidia vel supercilio malint contemnere videri praeclara quam discere, et de turbulento magis rivulo quam de purissimo fonte potare.

---

† HIERONYMUS SOFFRONIO * SUO SALUTEM.

Scio quosdam putare Psalterium in quinque libros esse divisum, ut [1], ubicumque apud LXX interpretes scriptum est γενοιτο γενοιτο [2], id est fiat fiat, finis librorum sit, pro quo in hebraeo [3] legitur amen amen. Nos autem hebraeorum auctoritatem sequuti et maxime apostolorum, qui semper in Novo Testamento Psalmorum librum nominant, unum volumen asserimus. Psalmos quoque omnes eorum testamur auctorum, qui ponuntur in titulis, David scilicet et Asaph et Idithun filiorum Chore, Eman Ezrahitae, Mosi et Salomonis, et reliquorum quos Ezra uno volumine comprehendit. Si enim amen (fideliter), pro quo Aquila transtulit πεπιστωμενως [4], in finem tantum librorum ponitur [5], et non interdum, aut in exordio aut in calce sermonis sive sententiae, nunquam et Salvator in Evangelio loqueretur [6]: Amen amen dico vobis, et Pauli epistulae in medio illud opere continerent. Moyses quoque et Hieremias et ceteri in hunc modum multos haberent libros, qui in mediis voluminibus suis amen frequenter intersererent. [7] Sed et numerus XXII hebraeicorum librorum et mysterium eiusdem numeri commotabitur. [8] Nam et titulus ipse hebraicus, Sephear Theallim [9], quod interpretatur volumen hymnorum, apostolicae auctoritati congruens, non plures libros sed unum volumen ostendit. Quia igitur cum hebraeo nuper disputans quaedam pro Domino Salvatore de Psalmis testimonia protulisti, volensque ille te eludere per sermones paene singulos adserebat non ita haberi in hebraeo ut tu de LXX interpretibus opponebas, studiosissime postulasti ut post Aquilam Symmachum et Theodotionem novam editionem latino sermone transferrem. Aiebas enim te magis interpretum varietate turbari, et amore quo laberis, vel translatione vel iudicio meo esse contentum. Unde impulsus a te, cui et quae possum debeo et quae non possum negare non possum [10], rursum me obtrectarorum latratibus tradidi, maluique te vires potius meas quam voluntatem in amicitia [11] quaerere. Certe confidenter dicam et multos huius operis testes citabo, me nihil dumtaxat scientem de hebraica veritate mutasse. Sicubi ergo editio mea a veteribus discrepaverit, interroga quemlibet hebraeorum, et liquido pervidebis me ab aemulis frustra lacerari, qui malunt contemnere videri praeclara quam discere. Perversissime [12] homines; nam cum semper novas expetant voluptates [13] et gulae eorum vicina maria non sufficiant, cur in solo studio scribturarum [14] veteri sapore contenti sunt. Nec hoc dico quo praecessores meos mordeam aut quicquam de his arbitrer detrahendum, quorum translationem diligentissime emendatam olim meae linguae hominibus dederim; sed quod aliud [15] sit in ecclesiis Christo credentium Psalmos legere, aliud Iudaeis calumniantibus singula verba respondere. Quod opusculum meum si in graecum, ut polliceris, transtuleris, id est imperitiae meae doctissimos viros quoque testes facere [16], dicam tibi illud Horatianum: In silvam ne ligna feras. [17] Nisi quod hoc habeo solamen, si in labore communi intellegam mihi vel laudem vel vituperationem tecum esse communem. [18] Valere te cupio in Domino Ihesu et meminisse mei.

EXPLICIT PROLOGUS.

---

† EIUSDEM PRAEFATIO IN LIBROS SALOMONIS.

Iungat epistola [1] quos iungit sacerdotium, immo charta non dividat quos Christi nectit amor. Commentarios in Osee, Amos, Zachariam, Malachiam, quos [2] poscitis, scripsissem, si licuisset prae valetudine. [3] Mittitis solatia sumptuum: notarios nostros et librarios sustentatis, ut vobis potissimum nostrum desudet [4] ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diversa poscentium: quasi aut aequum sit me, vobis esurientibus, aliis laborare: aut in ratione dati et accepti

---

† *Ex Am.* * *Sic.* [1] *Am. om.* ut [2] *Am. corrupte* renoto tenoto [3] *Am.* hebreo hebreorum hebreicus chorae aezrahitae *etc.* [4] *Am. corrupte* nesictanento [5] in finem *et* ponitur: *sic* [6] *Am.* legeretur [7] *Sic Am.* [8] *Sic Am. ut solet* [9] *Sic Am., apud Vallars. est* Sephar Thallim [10] *Am. om.* et quae possum debeo [11] *Am.* in amicitiam [12] *Apud Vall. est* perversissimi [13] *Am.* voluntates [14] *Sic, ut solet Am.* [15] *Am. h. l.* aliut, *non item post.* [16] *Apud Vall. additur* volueris [17] *Am.* verus [18] *Am.* commonem (*non item antea*) † *Hanc praef. Am. Proverbiis praeponit his verbis:* Incipit prologus. Chromatio et Heliodoro episcopis Hieronymus.

[1] epistula [2] Malachiamq. (*omisso* quos) [3] per valetudinem [4] sudet

cuiquam praeter vos obnoxius sim. Itaque longa aegrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem, et apud vos mutus essem, tridui opus nomini vestro[5] consecravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum: משלי *Misle*, quas[6] hebraei Parabolas, vulgata autem[7] editio Proverbia vocat: קהלת *Coheleth*, quem[8] graece Ecclesiasten, latine Concionatorem possumus dicere: שיר השירים *Sir hasirim*, quod in nostra lingua[9] vertitur Canticum canticorum. Fertur et Panaeretos Iesu[10] filii Sirach liber, et alius pseudepigraphus[11], qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem hebraicum[12] reperi, non Ecclesiasticum, ut apud latinos, sed Parabolas praenotatum; cui iuncti erant Ecclesiastes et Canticum canticorum: ut similitudinem Salomonis, non solum librorum numero, sed etiam[13] materiarum genere coaequaret. Secundus apud hebraeos nusquam est, quin[14] et ipse stilus graecam eloquentiam redolet: et nonnulli scriptorum veterum hunc esse[15] Iudaei Philonis affirmant. Sicut ergo Iudith et Tobiae[16] et Machabaeorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos[17] inter canonicasScripturas non recipit; sic et haec duo volumina legat[18] ad aedificationem plebis[19], non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Si cui sane[20] septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam a nobis olim emendatam. Neque enim sic nova cudimus[21], ut vetera destruamus. Et tamen cum diligentissime legerit, sciat magis nostra intelligi[22], quae non in tertium vas transfusa coacuerint, sed statim de prelo purissimae commendata testae suum saporem servaverint.[23]

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIUNT CAPITULA.

I. Ad sciendam sapientiam et disciplinam.
II. Sive non adquiescendum peccatoribus ad malum. De praedicatione sapientiae.
III. De suscipiendos sermones patris, si intraverit sapientia cor tuum.
IV. Vel non obliviscendam legem Domini et non abicienda disciplina eius.
V. De ammonitione patris ad filios, ut disciplinam custodiendo longaevi fiant.
VI. Exoratio Dei ut omnis homo sapientiam quaerat et disciplinam conservet.
VII. De fideiussore pro amico, et de formicae sapientiam, vel de septem praeceptis, ac muliere fornicaria fugienda.
VIII. Custodiendos praecipit sermones suos Deus et mulierem meretricem animas capientem vitandam.
IX. De sapientia et timore Domini quia malum odit.
X. De domo sapientiae et timore Domini.
XI. De filio sapienti quod laetitia patris sit, et de riso stulti quia scelus est.
XII. De corde pravo quod abominabile sit apud Deum, et in divitiis non confidere.
XIII. De operatione terrae quia in ea abundantia est, et de filio sapiente quod doctrina sit patris.
XIV. De prudente [quia][1] omnia cum consilio agit, et de filio semper corripiendo.
XV. Non disperandum proximum et pauperi condolendum.
XVI. De stulto qui sapientiam inridet.
XVII. De regis divinatione, et de ira eius cavenda.
XVIII. Quod malus homo semper iurgia quaerat.
XIX. De bilingue qui fingit simplicitatem.
XX. Quod paupere Deum timente nihil sit melius.
XXI. De vino sobrie potato, et de emptione et venditione.
XXII. Quod impiorum hostiae abominabiles sint apud Dominum.
XXIII. Homini iracundo non coniungendum.
XXIV. De conviviis potatorum vitandis.
XXV. De ruina inimici non esse gaudendum.
XXVI. De melle non multum edendum.
XXVII. Quod qui fodit foveam incidit in eam.
XXVIII. De fuga impii nemine persequente.
XXIX. De homine pavido quia beatus sit timendo Dominum.
XXX. De visionibus Salamonis, vel mulierem fortem.

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIUNT CAPITULA ECCLESIASTES.

I. Verba Ecclesiastes[1] fili David.
II. Quod cunctae res difficilia[2] sunt, et quod sub sole nihil est novum, vel quod Ecclesiastes fuerit rex in Israhel.
III. Magnus effectus est Salomon de studiis sapientiae atque doctrinae: quod vanitas sint[3] affluentia deliciorum: de magnificentia operum, vel contemplanda sapientia.
IV. Detestatio omnium industriarum: quod nullus ita voravit et deliciis afluit ut Ecclesiastes: quod omnia tempus habent: de afflictione quam dedit Deus filiis hominum, vel opera quae fecit Deus quod perseverent in aeternum.
V. De probatione filiorum hominum quod similes sint iumentis, vel [de] calumniis quae sub sole geruntur: de contempla-

---

[5] vestro nomini [6] vol. Masloth quos [7] *om.* [8] vocat Coeleth (*corr. ex* Come-) quod [9] dicere Sir assirim quod in nostram linguam [10] Panerethos Hiesu [11] pseudografus [12] pri. et hebreicum [13] et [14] quia [15] *om.* [16] et Ind. et Tobi [17] *om.* [18] legit [19] *om.* [20] *om.* [21] condimus [22] intellegi [23] servarint

[1] *deest in codice*

[1] *ita codex, ut etiam in inscriptione* [2] *sic* [3] *sic*

tione omnium laborum et invidia proximi: de uno et secundum non habentem [3], et tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi eius divitiis.

VI. Quod melior est puer pauper et sapiens rege sene et stulto: de cunctos viventes qui ambulant sub sole, vel custodia pedum ingredi domum Dei: ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam, sive divitiae congregatae malum domini sui.

VII. De eo cui dedit Deus divitias atque substantiam, item cui dedit Deus divitias et non tribuit ei potestatem comedendi ex eas: quod omnis labor hominis in ore eius sit et anima illius non impletur: non necesse est homini maiora se quaerere.

VIII. De nomine bono: de corde sapientium et stultorum: quod melius est a sapiente corripi, sive quia calumnia conturbat sapientem, vel non irascendum velociter.

IX. De temporibus diversis, sive consideratione operum Dei, et quia iustus in iustitia sua morietur: quod cuncta temtavit Ecclesiastes in sapientia sua, sive quia quaerenda est sapientia.

X. De viro qui inventus est bonus unus de mille: quod nullus similis sit sapienti, seu quod sapientia observet os regis, vel quod non sit in hominis dicione prohibere spiritum: de dominatione hominis homini in malum suum.

XI. De malis quae accidunt iustis, et prosperitate impiorum: de eo qui diebus ac noctibus somnum oculis non capit: quod opera iustorum sit in manu Dei: ut comedatur panis in laetitia et bibatur vinum in gaudio: quod nec velocium sit cursum [4] nec fortium bellum.

XII. De viro sapiente, qui liberavit civitatem sapientia sua: de stulto in honore posito: quod vae sit terrae cuius rex puer est, sive iuvenis quod laetetur et in bono sit cor eius: ut ante mortem memoretur quis creatorem suum.

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI SAPIENTIAE SALOMONIS.

I. De diligendo iustitiam, et in simplicitate cordis quaerere Deum: non zelare mortem quam Deus non fecit: quod immortalis sit iustitia: qui est Christus, et de passione eius.

II. Quod iustorum animae in manu Dei sint, vel impii secundum quae cogitaverunt correptionem habebunt: de generatione cum claritate vel iusti morte.

III. De constantia iustorum, sive aeternitate iustorum: quod clara sit et nunquam marcescit sapientia.

V. [1] Quod Deus sit sapientiae deus et sapientium emendator: quod amatores sapientiae diligat Deus: de persona Salomonis.

VI. De primo homine hoc est Adam, vel parricidium Cain, sive Abraham, de Loth et uxore eius, vel fuga Mosi.

VII. De Ioseph vel populo Israhel, sive egressio filiorum Israhel ex Aegypto: de vindicta hostium, et aqua de petra.

VIII. Quod iustos tamquam pater Deus [2] probat et impios condemnat: per quae peccat quis, per haec torquetur: quod bonus sit spiritus Dei in hominibus.

IX. Quod non sit alius deus nisi Dominus, cui cura est de omnibus: de his qui in vita sua insensate vixerunt.

X. De cultores navium: quod odio sunt Deo impius et impietas eius: de invidia et homicidio.

XI. De suavitate et veritate Dei, vel opera figuli: de populo Israhel, quibus pluit Deus coturnices, sive populum serpentis et signum salutis.

XII. Quod vitae et mortis Deus habeat potestatem: glacies et nix sustinebant vim ignis et non tabescebant: quod magna sunt iudicia Dei et inenarrabilia iudicia eius.

XIII. Quod nihil sit timor nisi praesumtionis adiutorio: de sanitate iustorum et exterminatione impiorum: vel omnis creatura ab initio ad suum genus refigurabatur.

XIV. De exsultatione iustorum, et muscas ranasque in exterminatione iniustorum, vel hi [3] hospitalitatem non sectantur: de bona hospitalitate.

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIUNT CAPITULA [IN LIBRUM ECCLESIASTICUM SALOMONIS].

I. Quod omnis sapientia a Domino Deo sit: quod plenitudo sapientiae sit timor Dei.

II. De concupiscenda sapientia et servanda iustitia, vel metuentes Deum et mercis eorum: quod filii sapientiae sint ecclesiae sanctorum.

III. De honore parentum: de mansuetudine: de iudicando pupillo et viduae.

IV. De studiis sapientiae, vel non confidendo in divitiis incertis: quod verbum dulce multiplicat amicos et mitigat inimicos.

V. Quod a iuventute suscipienda sit doctrina:

---

[3] *sic codex pro* habente [4] *sic*

[1] *sic*, *deest igitur* IV. [2] *codex* deus pater [3] *videtur certe* qui *pro* hi *reponendum esse*

malum nullo modo faciendum, sive [de][1] mendacio vitando: de servo bono.

VI. De eruditione filiorum et custodia ac traditione filiarum: quod in tota anima timendus sit Deus et sacerdotes eius sanctificare, vel [de] non litigando cum homine potente.

VII. [De] non stando contra faciem contumeliosi: de non relinquendum amicum antiquum: quod non sit scelestius avaro nihil.

VIII. Quod initium sit separationis a Deo superbia, nec in multis sint actus, et de integra societate divitum et discretione amici.

IX. De incongrua societate divitis et pauperi[2]: quod bona sit substantia cui non est peccatum in conscientia: non est speciosa laus in ore peccatoris.

X. De filiis impiis, vel conversione ad Deum, sive de continentia animae.

XI. De correptione amici: quod post peccatum non debet quis peccare, sive fidem possidendam in proximo, etiam in paupertate.

XII. De doctrina oris sui, sive muliere adultera: sapientiae laus, sive [de] tribus bonis.

XIII. De duabus speciebus abominandis, vel nequitia mulieris: de quattuor malis et timendis.

XIV. De filia inreverenti, gratia mulieris sedulae, sive iustitia sequenda.

XV. De dilectione proximi, vel mala lingua discordiam[3] seminante, sive de fenore.

XVI. De fideiussore, vel disciplina filiorum, sive pauperem sanum et divitem inbecillum.

XVII. De labore pauperis et divitis, vel continentia, sive vinolento et sobrio.

XVIII. De non arguendo proximum in convivio, vel seniore loquente sive iuniore.

XIX. Omnia cum consilio facienda: [de] non danda potestate super se, vel somnia quod sint vana.

XX. Quod spiritus timentium Deum quaeritur: de observatione mandatorum, sive misericordia Dei.

XXI. De distinctione ciborum, vel non consiliando cum amico: de quattuor partibus.

XXII. De sapiente bono et malo, sive medicum honorandum: de sapientia quattuor artificum.

XXIII. Quod sapientia omnia exquirit[4], vel bona bonis vel mala malis creata sunt, et quia omnia transeunt praeter fides.[5]

XXIV. De divitia sibi sufficiente[6], vel duo genera mortis: de bono nomine.

XXV. De disciplina servanda in pace, vel signare et claudere et numerare et scribere.

XXVI. De filia inreverenti et luxuriosa: laus creaturae, vel laus parentum.

AD FINEM LIBRI ECCLESIASTICI ANTE SUBSCRIPTIONEM ADDUNTUR HI VERSUS DUO ET VIGINTI:

Et inclinavit Salamon
  genua sua in conspectu
  totius ecclesiae Israhel,
Et aperuit manus suas
  ad caelum et dixit:
Domine Deus Israhel, non est tibi similis deus
  in caelo sursum neq· in terra
  deorsum:
Qui custodis testamentum
  tuum et misericordiam
  pueris tuis,
Euntibus in conspectu tuo
  in toto corde,
Servans puero tuo David
  quae locutus es illi.[1]
Et locutus es in ore tuo, et in
  manu tua supplesti
  quasi dies isti.
Et nunc, Domine Deus Israhel, custodi
  puero tuo David patri meo
  quae locutus es illi, dicens:
Non deerit tibi vir a facie mea,
  sedens in throno Israhel:
Verum si custodierint
  filii tui legem meam,
Ut in praeceptis meis ambu
  lent, sicut ambulaverunt
  in conspectu meo fideles.
Et nunc, Domine Deus Israhel, creditum
  est verbum quod locutus
  es puero tuo David.
Quoniam si vere habitavit Deus
  cum hominib· in terra,
Si caelum caeli non sufficiat,
  verum domus quam
  aedificavi.
Sed respicias ad orationem
  pueri tui
Et praecationem, Domine, ut ex
  audias placationem
  orationis, quam puer tuus
  orat coram te hodie:
Ut sint oculi tui aperti
  super domum hanc
  die ac nocte,
In locum quem dixisti
  invocari nomen tuum:
Et exaudias orationem
  quam puer tuus orat
  in hunc locum:
Et exaudias praecationem
  pueri tui et populi tui
  Israhel, si oraverit
  in loco isto:
Et exaudias in loco habitâtionis
  de caelo:
Et exaudias et propitius sis,
  si peccaverit vir iuxta te.

EXPLICIT LIBER ECCLESIASTICUM SALOMONIS.

---

[1] *deest in codice, item postea quater* [2] *sic; sed postea sub* XVII. pauperis *legitur* [3] *codex* discordia [4] *codex* exquiret [5] *sic* [6] *codex* sufficente

[1] *codex* milli

* AD PAULAM ET EUSTOCHIUM IN TRANSLATIONEM ISAIAE EX HEBRAICA VERITATE, EIUSDEM PRAEFATIO.

Nemo cum prophetas versibus viderit esse descriptos, metro eos existimet[a] apud hebraeos ligari, et aliquid simile habere de de Psalmis et[b] operibus Salomonis: sed quod in Demosthene et Tullio solet fieri, ut per cola scribantur et commata, qui utique prosa et non versibus conscripserunt. Nos quoque utilitati legentium providentes, interpretationem novam novo scribendi genere distinximus. Ac primum de Isaia sciendum, quod in sermone suo disertus sit: quippe ut vir nobilis et urbanae eloquentiae[c], nec habens quidquam[d] in eloquio rusticitatis admixtum. Unde accidit ut prae ceteris florem sermonis eius translatio non potuerit conservare. Deinde etiam hoc adiiciendum, quod non tam propheta, quam evangelista dicendus sit. Ita enim universa Christi Ecclesiaeque mysteria ad liquidum prosecutus[e] est, ut non eum putes de futuro vaticinari, sed de praeteritis historiam texere. Unde coniicio noluisse tunc temporis septuaginta interpretes fidei suae sacramenta perspicue ethnicis prodere: ne sanctum canibus, et margaritas porcis darent: quae, cum hanc editionem legeritis, ab illis animadvertetis[f] abscondita. Nec ignoro quanti laboris sit prophetas intelligere: nec facile quempiam posse iudicare de interpretatione nisi intellexerit ante quae legerit: nos quoque[g] patere morsibus plurimorum, qui stimulante invidia, quod consequi non valent, despiciunt. Sciens ergo et prudens in flammam mitto manum; et nihilominus hoc a fastidiosis lectoribus precor, ut quomodo graeci post septuaginta translatores Aquilam et Symmachum et Theodotionem legunt, vel ob studium doctrinae suae, vel ut septuaginta magis ex collatione eorum intelligant: sic et isti saltem unum post priores habere dignentur interpretem. Legant prius et postea despiciant: ne videantur, non ex iudicio, sed ex odii praesumptione ignorata damnare. Prophetavit autem Isaias in Ierusalem et in Iudaea, necdum decem tribubus in captivitatem ductis: ac de utroque regno, nunc commistim, nunc separatim texit oraculum. Et cum interdum ad praesentem respiciat historiam, et post Babyloniam captivitatem reditum populi significet in Iudaeam: tamen omnis ei cura de vocatione gentium et[h] adventu Christi est. Quem quanto plus amatis, o Paula et Eustochium, tanto magis ab eo petite, ut pro obtrectatione praesenti, qua me indesinenter aemuli laniant, ipse mihi mercedem restituat in futuro[i], qui scit me ob hoc in peregrinae linguae eruditione sudasse, ne Iudaei de falsitate Scripturarum Ecclesiis eius diutius insultarent.

CAPITULA.

I. Sermo Domini super Hierusalem et Iudaeam: propter peccata eas fuisse desertas cessantibus omnibus solemnitatibus legis.
II. Lavacro futuro praedicavit propheta mundari homines a peccatis.
III. Increpat Dominus Hierusalem, quae fuit fidelis et facta est meretrix, cui minatur vindicari in illa ab inimicis.
IV. De Domino Christo, quod mons sit dictus.
V. Typus populi novi, repudiatis Iudaeis pro idolis, quae fecerunt et adoraverunt.
VI. Quod auferet Dominus a Iudaea omnem potentiam virtutis, in qua praevalebant pro peccatis.
VII. De Domino Christo.
VIII. De cogitatione Iudaeorum, ut occiderent Dominum Christum.
IX. De Domino Christo iudice et de iniquitate Iudaeorum.
X. De Domino Christo.
XI. Canticum Esaiae super Hierusalem.
XII. De eo qui rapuit domum aut villam.
XIII. De sicera sectantibus: vicini lasciviae vinum biberunt, et suscepit eos tartarus et infernus.
XIV. De peccatoribus et potentibus populi Israhel, qui ponunt malum bonum.
XV. Repromissio gentis.
XVI. Ubi Dominum vidit Esaias in thronum.
XVII. Tactu carbonis altaris labia prophetae iussu Domini et[1] peccata cuncta purgata sunt.
XVIII. Praedicat Esaias populo ne converterentur et salvi fierent.
XIX. Quod deserta fieret Iudaea, et decimaretur populo suo a rege Assyriorum.
XX. De his qui voluerunt expugnare Hierusalem.
XXI. De nativitate Domini nostri Ihesu Christi, et de baptismate.
XXII. De Domino Christo.
XXIII. Vox Domini Christi de discipulis.
XXIV. De Domini Christi imperio super humeros eius.
XXV. De Syris, quod sint a solis ortu et Graeci ab occasu, et adflictione eorum.
XXVI. De vidua et pupilla et populo oppressis.
XXVII. Sermo Domini super Hierusalem et Samariam pro idolis.
XXVIII. De secure et serra.
XXIX. De Domino nostro Ihesu Christo.
XXX. De Rama civitate Saul.
XXXI. De Domino nostro Ihesu Christo et populo gentium Christiano.
XXXII. De Domino Christo et aqua baptismi.
XXXIII. De passione crucis Christi et adventu diei eius.
XXXIV. Sermo Domini super Babyloniam inimicam populi Dei: quod in eversione

* *Am. inscriptionis loco tantum habet* Prologus. *Infra est* Esaia, *non* Isaia.
[a] aestimet [b] vel *pro* et [c] elegantiae [d] quippe [e] persecutus [f] animadvertitis [g] nosque [h] et de [i] in futurum
[1] et: *om. Am.*

eius habitent in ea syrenae, ericii et onocentauri.
XXXV. De diabolo loquitur spiritus sanctus, ubi dixit: Ero similis altissimo, et quod in se reges et orbem totum commoveat ad perdendum.
XXXVI. Sermo Domini super Babyloniam.
XXXVII. Onus Moabitidum.
XXXVIII. De Domino Christo et super Moab.
XXXIX. Sermo Domini super Damascum.
XL. Indignatio Domini super Iacob.
XLI. Sermo Domini super gentes et super Aethiopiam.
XLII. De Domino Christo, quod videndus esset in Hierusalem.
XLIII. Sermo Domini super Aegyptum et super divinos eius.
XLIV. Quod Aegyptus creditura esset in Domino Christo.
XLV. Sermo Domini super Aegyptios et Aethiopas.
XLVI. Sermo Domini super Tyrum.
XLVII. De ruina Babyloniae.
XLVIII. Sermo Domini super Idumaeam.
XLIX. Sermo Domini super Sion pro idolis.
L. De aversione aquae et falso baptismo Iudaeorum, et de idololatria, et quod dicebant: Manducemus et bibamus.
LI. Sermo Domini super Sobnam scribam populi, id est dispensatorem.[2]
LII. Sermo Domini super Carthaginem, quod LXX annis esset deserta et restitueretur.
LIII. De malis quae promisit Deus dare super terram pro peccatis.
LIV. De ebrietate vini.
LV. De desperantibus et reprobantibus legem Dei, et confusione solis et lunae.
LVI. De Domino Christo, quod regnaturus esset veniens in carne.
LVII. De fide gentibus promissa.
LVIII. De Domino Christo, et de iusto et impio.
LIX. De Domino Christo et resurrectione eius.
LX. De interitu diaboli et cantico vineae meri.
LXI. Sermo Domini super terram pro idolis.
LXII. De mulieribus spectacula amantibus.
LXIII. Indignatio Domini super Efraim.
LXIV. De ebrietate vini et sicerae.
LXV. Sermo Domini super principes populi et fallaces, et de Domino Christi nascituro, qui in Sion esset lapis offensionis.
LXVI. De gith et cymino et omni frumento.
LXVII. Sermo Domini super civitatem Arihel, quam expugnavit David.
LXVIII. Perire omnes dicit qui populum Dei laeserint.
LXIX. Inebriatos dicit Iudaeos spiritu transpunctionis pro peccatis suis, et de libro signato.
LXX. De his qui sine Deo aliquid faciunt et dicunt: Non videt Dominus.
LXXI. De operibus Domini Christi et quod nobis sit fides promissa, non Iudaeis, qui in eum peccaverunt.
LXXII. De incredulitate Iudaeorum, qui prophetas audire contemnunt.
LXXIII. De paenitentia agenda.
LXXIV. De Domino Christo, quod revocaturus sit populum ab errore idolorum.
LXXV. De Domino Christo, de baptismo et populo novo Christiano et splendore solis et lunae.
LXXVI. Iratus est Dominus his qui cum peccato introierunt in sanctuario, et tradidit eos in manus inimicorum.
LXXVII. Sermo Domini super populum, quod accipere auxilia ab Aegypto voluerunt.
LXXVIII. Sermo Domini super terram et homines pro idolis.
LXXIX. De opulentia mulieris.
LXXX. De seminantibus super aqua.
LXXXI. De Domino Christo, de passione et resurrectione eius.
LXXXII. De prudentibus et consiliariis servis qui Dominum Christum cognoverunt.
LXXXIII. De Domino Christo, ecclesia et baptismate.
LXXXIV. Quod traderetur populus inimicis in perditionem, et de ruina Babyloniae.
LXXXV. De Domino Christo, et gentium populo, de signis curationum et baptismo.
LXXXVI. De Sennacerib rege Assyriorum, cum vellet expugnare Hierusalem et Dominus non permisit, unde consuluit Ezechias Esaiam prophetam.
LXXXVII. Oratio Ezechiae, et de idolis, quod dii non sint.
LXXXVIII. Avertit Dominus regem Assyriorum ab Hierusalem, et occidit ei angelus Domini in castris per noctem centum LXXXXV milia virorum, et ipse post a filiis suis est interfectus.
LXXXIX. Ubi Deus addidit Ezechiae regi annos XV ad vitam, et canticum eiusdem.
XC. Sermo Domini super Hierusalem: de adventu Domini et Iohannis.
XCI. Quod omnis caro sit faenum.
XCII. De Domino Christo congregans[3] populos ad fidem.
XCIII. Neminem scire consilium Dei.
XCIV. De idolis quae homo facit, quod dii non sint.
XCV. Dei sensum non conpraehendi, et in ipsum omnia nobis dari.
XCVI. De ecclesia et Domino Christo revocante ab idolis populum.
XCVII. De baptismo novo praedicto.
XCVIII. De iudicio Dei in idolis.
XCIX. De Domino Christo est vox patris, quod ei omnia dederit, et de baptismo.
C. De idololatriis Iudaeorum, quod pro his traditi sint in direptionem.
CI. Non laedi aqua aut igni eum quem Dominus protegit.
CII. De populo novo ex omnibus gentibus futuro.
CIII. Vox Dei patris de Domino Christo et baptismo.
CIV. De sacrificiis et incensis Iudaeorum reprobatis.

[2] *Am.* dispensatoris [3] *sic Am.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

---

* EIUSDEM IN IEREMIAM PRAEFATIO.

Ieremias propheta, cui hic prologus scribitur, sermone quidem apud hebraeos Isaia et Osee et quibusdam aliis prophetis videtur esse rusticior, sed sensibus par est: quippe qui eodem spiritu prophetaverit. Porro simplicitas eloquii, de loco ei in quo natus est, accidit. Fuit enim Anathothites, qui est usque hodie viculus, tribus ab Ierosolymis distans millibus, sacerdos ex sacerdotibus, et in matris utero sanctificatus: virginitate sua evangelicum virum Christi Ecclesiae dedicans. Hic vaticinari exorsus est puer, et captivitatem urbis atque Iudaeae non solum spiritu, sed et oculis carnis intuitus est. Iam decem tribus Israel Assyrii in Medos transtulerant: iam terras earum coloniae gentium possidebant. Unde in Iuda tantum et in [a] Beniamin prophetavit: et civitatis suae ruinas quadruplici planxit alphabeto, quod nos mensurae metri versibusque reddidimus. Praeterea ordinem visionum, qui apud graecos et latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correxi-

[4] *sic Am.*
* *Am. nil nisi* Prologus. *Ubique habet* Hieremias, *non* Ieremias. [a] *om.* in

-mus. Librum autem Baruch notarii eius, qui apud hebraeos nec legitur nec habetur, praetermisimus: pro his omnibus maledicta ab aemulis praestolantes, quibus me necesse est per singula opuscula respondere. Et hoc patior: quia vos cogitis. Ceterum ad compendium mali rectius fuerat modum furori eorum silentio meo ponere, quam quotidie novi aliquid scriptitantem invidorum insaniam provocare.

TITULI HIEREMIAE PROPHETAE.

I. In utero matris sanctificatum Hieremiam ad prophetandum.
II. De baculo nucino.
III. De olla succensa secundum iram Domini super Hierusalem pro idolis.
IV. Pro idolis datos Iudaeos in depraedatione.
V. De pseudosacerdotibus et pseudoprophetis.
VI. De falso baptismo.
VII. Non prodesse baptisma hereticorum extra ecclesiam.
VIII. De idololatria Iudaeorum.
IX. Increpat Dominus Iudaeos pro idolis et sanguine pauperum et innocentium.
X. De uxore adultera non recipienda.
XI. Propter idola et adulteria repudiat Dominus Iudaeam.
XII. Invitat Deus homines ad paenitentiam, ut a peccatis liberentur et vivant.
XIII. Unum de civitate et duo de patria promittit Dominus constituere sacerdotes super populum suum.
XIV. De paenitentia agenda et voce eius.
XV. Quod revertentem peccatorem suscipiat Deus et renovet.
XVI. Irascitur Dominus perdere terram Iuda pro peccatis, nisi paenitentiam egerint.
XVII. De spiritu seductionis.
XVIII. Vox prophetae dolentis interitum [1] Iudaeae gentis.
XIX. Sermo Domini super Iudaeam et Hierusalem, quas pro peccatis tradidit inimicis.
XX. Non esse inventum qui quaereret fidem et faceret iudicium.
XXI. De inpaenitentibus et non revertentibus.
XXII. Ulciscitur Dominus Iudaeos pro incredulitate eorum.
XXIII. Pro peccatis idololatriae [2] traditos Iudaeos inimicis et Hierusalem desolatam.
XXIV. De pupillo et pauperibus oppressis.
XXV. De synagogae congregatione, et iniquitate populi et sacerdotum, et contemptu eorum.
XXVI. Gentes audisse Deum et non Iudaeos: et reprobat incensum et sacrificia eorum.
XXVII. Tradi populum indireptionem pro peccatis.
XXVIII. Argentum reprobum dictos Iudaeos pro peccatis suis.
XXIX. De iudicio inter virum et virum: pupillo et viduae non calumniari: et de fraudantibus et adulterantibus.
XXX. Domum Dei non esse speluncam latronum.
XXXI. Non prodesse precem sacerdotis populo peccanti.
XXXII. De colligentibus ligna ad idolorum coquenda libamina.
XXXIII. Reprobat Dominus holocausta et sacrificia Iudaeorum pro peccatis.
XXXIV. Sermo Domini super Iudaeos pro inoboedientia et idololatria, quando aedificaverunt aram Tofeth ad immolandum filios suos.
XXXV. De inpaenitentibus Iudaeis, qui nec avibus adaequantur, et falsis prophetis et sacerdotibus.
XXXVI. Vox paenitentiae.
XXXVII. Pro idolis irascitur Dominus.
XXXVIII. Vox Domini Christi, quem Iudaei non receperunt.
XXXIX. De malitia fratris et fallacia amici et de malis hominibus.
XL. De lingua dolosa et desolatione Hierusalem.
XLI. Pro idolis traditos Iudaeos in dispersione gentium.
XLII. Non gloriari sapientem aut fortem aut divitem nisi in Domino, et de incircumcisione cordis Iudaeorum.
XLIII. De idolis gentium quae sibi faciunt homines: non in eis sperandum sed in Domino, qui omnia constituit.
XLIV. De idolis quae homines faciunt, pro quibus et reprobati sunt Iudaei.
XLV. De pellibus tabernaculi et de sacerdotibus.
XLVI. Verba testamenti Domini ad populum.
XLVII. Propter quod secuti sunt idola Iudaei, irascitur Dominus, et prohibet prophetam orare pro populo.
XLVIII. De passione Domini Christi.
XLIX. De via impiorum, quod prosperentur, et sanctificari eos in die interitus sui.
L. De reprobantibus synagogam, et ipsos a Domino reprobari.
LI. De conversis ad Dominum et nolentibus reverti.
LII. De cinctorio [3] lineo.
LIII. Quomodo impletur uter [4] vino, ita impletos Iudaeos ebrietate irae Domini.
LIV. De pseudosacerdotibus, qui sunt montes tenebrosi.
LV. De varietate Aethiopis, et pardis, id est inpaenitentibus.
LVI. De inopia pluviae.
LVII. Vox paenitentium, quod Domini recordentur, et de luxuriosis.
LVIII. De ieiuniis Iudaeorum et sacrificiis, ubi iubetur propheta non pro eis orare.
LIX. De pseudoprophetis.
LX. Vox paenitentium.
LXI. Non prodesse populo peccanti preces Mose [5] et Samuhel.

---

[1] *Am.* iterum [2] *Am.* idololatri [3] *Am.* cincturio [4] *om. Am.* [5] *Sic Am.*

[6] *Am.* discendit [7] *ut supra* (XXXIV), *sed h. l. scriptum est* Thofeth [8] *sic h. l.*
[8] *Sic singula.*

---

* EIUSDEM IN EZECHIELEM PRAEFATIO.

Ezechiel propheta cum Ioachin rege Iuda[a] captivus ductus est in Babylonem, ibique iis[b] qui cum eo captivi[c] fuerant prophetavit, poenitentibus quod ad Ieremiae vaticinium se ultro adversariis tradidissent, et viderent adhuc urbem Ierosolymam stare, quam ille casuram esse praedixerat. Trigesimo autem aetatis suae anno, et captivitatis quinto, exorsus est ad concaptivos loqui. Et eodem tempore, licet posterior, hic in Chaldaea, Ieremias in Iudaea prophetaverunt. Sermo eius nec satis disertus, nec admodum rusticus est, sed ex utroque

---

[9] *Codex male repetit* CXXIII. *Demum capite* CXXXI. *redit ad ordinem.* [10] *Sic singula. Vix recte* [11] *Am.* properantem. [12] *Sic codex.* [13] *Ita codex.* [14] *Sic.* [15] *Sic codex.* [16] *Ita codex.* [17] *Ita codex.* [18] *Am.* Saraim

* *Am.* Prologus in Hiezechihel profetam. [a] Iudae [b] his [c] capti

medie temperatus. Sacerdos et ipse fuit, sicut Ieremias[d]: principia voluminis et finem magnis habens obscuritatibus involuta. Sed et vulgata eius editio non multum distat ab hebraico. Unde satis miror quid causae exstiterit, ut si eosdem in universis libris habemus interpretes, in aliis eadem, in aliis diversa transtulerint. Legite igitur[e] et hunc iuxta translationem nostram: quoniam[f] per cola scriptus et commata manifestiorem legentibus sensum[g] tribuit. Si autem amici mei et hunc subsannaverint, dicite eis quod nemo eos compellat ut scribant[h]. Sed vereor ne illud eis eveniat quod graece significantius dicitur ut vocentur φαγολοίδοροι, quod est, manducantes sannas.[i]

CAPITULA.

I. Visio quattuor animalium et rotarum.

II. Visio throni Dei et imaginis eius super thronum.

III. Dominus mittit prophetam ad populum ut revertantur ab erroribus suis.

IV. Ubi cibatur propheta volumine libri a Domino, et mittitur ad filios Israhel sedentes in captivitate.

V. Quod propheta sive sacerdos omni facinoroso peccanti adnuntiare oporteat ut desinat et vivat, ne sanguinem eius Dominus ab eo requirat: quod si non audierit, periet in suo facinore: similiter et de iusto si peccaverit.

VI. Ubi in campo visus est Dominus prophetae, et mittit eum ad populum cum praeceptis.

VII. De latere, super quem propheta iussus depinxit Hierusalem in signum, et portavit iniquitatem populi CCCXC diebus.

VIII. Ubi propheta iubetur panem in pondere manducare fimo boum cocto, in signum populi futuri, et aquam in mensuram bibere.

IX. Ubi propheta accepit macera acuta[2], ut raderet caput suum et barbam[3] et spargeret vento in interitus[4] populi signum.

X. Pro idolis percussum populum fame et gladio et dispersione.

XI. Pro idolis traditos Iudaeos in diversis malis, et destruxit Dominus delubra eorum ante eos.

XII. Hic dicit: Qui emit non gaudeat, et venditor non defleat: de tribus plagis, et in capitibus Iudaeorum calvitium.

XIII. Argentum eorum et aurum eorum non liberabit eos.

XIV. Sermo Domini super prophetam, et super sacerdotes et seniores et regem et principes.

XV. Visio similis claritatis Dei, et sermo prophetae ad populum pro idolis.

XVI. De LXX senioribus operantibus facinora.

XVII. De mulieribus plangentibus idola.

XVIII. De viginti quinque viris domus Iudae adorantibus solem et vasa interfectionis tenentibus.

XIX. Ubi misit Dominus angelos vastare Hierusalem, et ut a sanctis eius inciperent.

XX. Orat propheta pro vastatione populi, et non auditur.

XXI. De viro qui accipit carbones de medio rotarum et Cherubin, et similitudine claritatis Dei, et quattuor rotis.

XXII. Sermo Domini super principes Israhel, quod ipsi essent carnes et Hierusalem olla, et de morte Feltiae.

XXIII. Ubi iterum vidit propheta claritatem Domini, et factus est ad eum sermo eius.

XXIV. Praecipit Dominus prophetae, ut vasa captivitatis acciperet, et fosso pariete nocte exiret de civitate, quo[5] populus exiturus esset in captivitate.

XXV. Edet[6] panem propheta et aquam bibet[7] in tribulatione, ut sic populus in captivitate potaretur.

XXVI. Irascitur Deus populo dicenti: Elongabunt dies et periet visio.

XXVII. Sermo Domini super pseudoprophetas, quos non misit Dominus.

XXVIII. Sermo Domini super feminas falsa prophetantes, et de iusto et iniusto viro

XXIX. Sermo Domini super viros Israhel pro abominationibus suis. Admonet eos Dominus converti a peccatis, quia ipse novit corda hominum.

XXX. De propheta errante.

XXXI. Si fuerint Noe, Danihel et Iob, non posse per eos liberari peccatores, sed ipsos tantum salvari a bestiis, fame et gladio.

XXXII. Sermo Domini super vitem Hierusalem infructuosam.

XXXIII. Increpat Dominus Hierusalem pro idolis.[8]

XXXIV. Hic dicit: Mater vestra Cetthea, et pater vester Amorreus, et soror vestra Samaria et Sodoma: quae sunt iustificatae quam Israhel.

XXXV. De parabola aquilae, id est ecclesiae.

XXXVI. Quod Hierusalem traderetur regi Babyloniae, et reliqui gladio caderent et in dispersionem mitterentur.

XXXVII. De promissione populi novi et ex gentibus.

XXXVIII. Hic dicit humiliari excelsum et humilem exaltari.

XXXIX. De uva acerba, et de patre iusto et filio impio: currit per quattuor generationes iusti et inusti.

---

[d] et ipse sicut et Hieremias [e] iterum [f] quia [g] sensum legentibus [h] ut scripta mea legant [i] φαγολυδοροι hoc est mand. senecias

[1] *Am.* sanguine [2] macera acuta: *sic Am. Ibidem* [3] *et* [4] barba *et* interitu, *quae correximus* [5] quo: *Am.* quod [6] et [7] *Ita etiam apud Thom. legitur.* [8] *Am. add.* adulteria, *non item Thom.*

[9] *Am.* stagnum [10] et effusione: *Codex* etffusionem [11] *om. Am.* [12] *Thom.* u sanctificabitur in eis populus domini.

---

*EIUSDEM IN DANIELEM PRAEFATIO.

Danielem prophetam iuxta septuaginta interpretes Domini Salvatoris Ecclesiae non legunt, utentes Theodotionis editione: et hoc cur acciderit, nescio. Sive enim quia sermo chaldaicus [a] est et quibusdam proprietatibus a nostro eloquio discrepat, noluerunt septuaginta interpretetes easdem linguae [b] lineas in translatione servare: sive sub nomine eorum ab alio nescio quo non satis chaldaeam [c] linguam sciente editus liber est: sive aliud quid causae extiterit ignorans: hoc unum affirmare possum, quod multum a veritate discordet, et recto iudicio repudiatus sit. Sciendum quippe est, Danielem maxime et Esdram [d] hebraicis quidem litteris, sed chaldaico [e] sermone conscriptos, et unam Ieremiae pericopen: Iob quoque cum arabica lingua plurimam habere [f] societatem. Denique et ego adolescentulus, post Quintiliani et Tullii lectionem ac flores rhetoricos, cum me in linguae huius pistrinum reclusissem, et multo sudore multoque tempore vix coepissem anhelantia [g] stridentiaque verba resonare, et quasi per cryptam ambulans rarum desuper lumen aspicerem [h], impegi novissime in Danielem: et tanto taedio affectus sum, ut desperatione subita omnem veterem laborem voluerim contemnere. Verum adhortante me quodam [i] hebraeo, et illud mihi crebrius in sua lingua [k] ingerente, Labor omnia vincit improbus: et [l] qui mihi videbar sciolus inter hebraeos [m], coepi rursus esse discipulus chaldaicus [n]. Et ut verum [o] fatear, usque ad praesentem diem magis possum sermonem chaldaicum legere et intelligere quam sonare. Haec idcirco refero [p], ut difficultatem vobis Danielis ostenderem: qui apud hebraeos nec Susannae habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis draconisque fabulas: quas nos quia in toto orbe dispersae sunt, veru anteposito [q] easque iugulante subiecimus, ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detruncasse. Audivi ego quemdam de praeceptoribus Iudaeorum, cum Susannae derideret historiam et a graeco nescio quo eam [r] diceret esse confictam, illud opponere quod Origeni quoque Africanus opposuit, etymologias ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, de graeco sermone descendere. Cuius rei nos intelligentiam nostris hanc possumus dare, ut verbi gratia dicamus ab arbore ilice dixisse eum, ilico pereas: et a lentisco, in lentem [s] te comminuat angelus: vel non lente pereas: aut lentus, id est, flexibilis ducaris ad mortem; sive aliud quid ad arboris nomen conveniens. Deinde tantum fuisse otii tribus pueris cavillabatur, ut in camino aestuantis incendii metro luderent: et per ordinem ad laudem Dei omnia elementa [t] provocarent: aut quod miraculum divinaeque aspirationis indicium, vel draconem interfectum offa picis, vel sacerdotum Belis machinas deprehensas: quae magis prudentia solertis viri quam prophetali essent spiritu perpetrata? Cum vero ad Habacuc veniret [u], et de Iudaea in [v] Chaldaeam raptum discophorum lectitaret [w], quaerebat exemplum ubi legissemus in toto veteri Testamento quemquam sanctorum gravi volasse corpore, et in puncto horae tanta terrarum spatia transisse; cui cum quidam e nostris satis ad loquendum promptulus [x] Ezechielem [y] adduxisset in medium, et diceret eum de Chaldaea in Iudaeam fuisse translatum: derisit hominem,

---

[13] *sic codex.* [14] populi: *ita Am.* **, *Am.* * populo [15] *ita et. Thom.*

* *Am.* Praefatio beati Hieronimi. [a] chaldaeicus [b] *om.* linguae [c] chaldaeicam [d] Sciendum quippe Dan. et Ezram [e] chaldaeico [f] habere plurimam [g] balantia [h] aspicere [i] *om.* quodam [k] mihi sua lingua crebrius [l] vicit improbus: qui [m] inter eos [n] rursum discipulus esse chaldaeicus [o] vere [p] *om.* refero [q] ante disposito [r] *om.* eam [s] in lente [t] elementa omnia [u] ad Abbacuc venerat [v] ad [w] lectitabat [x] promtulus ad loquendum [y] Hiezechiel

et ex ipso volumine demonstravit Ezechielem in spiritu se vidisse transpositum. Denique et Apostolum nostrum, videlicet ut eruditum virum, et qui legem ab hebraeis didicisset, non fuisse ausum affirmare se[*] raptum in corpore, sed dixisse: Sive in corpore, sive extra corpus, nescio: Deus scit. His et talibus argumentis apocryphas in libro Ecclesiae fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio iudicium derelinquens, illud admoneo, non haberi Danielem apud hebraeos inter prophetas, sed inter eos qui hagiographa[a] conscripserunt. In tres siquidem partes omnis ab eis Scriptura dividitur[b]: in legem, in prophetas, et in hagiographa, id est, in quinque, et octo, et in[c] undecim libros: de quo non est huius temporis disserere. Quae autem ex hoc propheta, immo contra hunc librum Porphyrius obiiciat, testes sunt Methodius, Eusebius, et[d] Apollinaris: qui multis versuum millibus eius vesaniae respondentes nescio an curioso lectori satisfecerint. Unde obsecro vos, o Paula et Eustochium, fundatis pro me ad Dominum preces, ut quamdiu in hoc corpusculo sum, scribam aliquid gratum vobis, utile Ecclesiae, dignum posteris. Praesentium quippe iudiciis non satis moveor: qui in utramque partem, aut amore labuntur aut odio.

CAPITULA DANIHELIS.

I. De filiis captivitatis Iudae, quos elegit Nabuchodonosor ut litteras discerent.
II. Ubi introducuntur iidem pueri ad regem, et miratur sapientiam eorum.
III. De somnio Nabuchodonosor: qui latuit, pro quo[1] iussit divinos interfici.
IV. Ubi Danihel cum tribus pueris rogavit Dominum ut sibi visionem regis manifestaret, et ostendit ei quod regnum eius everteretur.
V. De statua aurea et lapide exciso a monte, qui est Christus Dominus.
VI. De statua quam statuit Nabuchodonosor, et iussit eam ab omnibus populis adorari.
VII. Ubi tres pueri missi sunt in camino ignis ardentis.
VIII. Oratio Azariae in fornace, et laus trium puerorum.
IX. Ubi diabolus per Nabuchodonosor confessus est Christum filium Dei.
X. Aliud somnium interpretatus est Danihel regi Nabuchodonosor.
XI. Vox Domini de caelo ad regem facta, quod regnum ab eo auferret, et per paenitentiam restitutus est regno suo.
XII. De Balthazar, quod dum biberet in vasis Dei et laudaret deos suos, statim ablatum est ab eo regnum.
XIII. Ubi Danihel legit scripturam regi et praedixit ei tolli ab eo regnum et dari Medis et Persis.
XIV. Ubi satrapae accusant Danihelem regi, et missus est in lacum leonum.
XV. Ubi vidit Danihel quattuor bestias in figura quattuor regum.
XVI. Visio similitudinis Domini et gloriae sedis eius.
XVII. Visio Domini Christi.
XVIII. Visio Antichristi.
XIX. De ariete et hirco.
XX. De diebus duo milia trecentis.
XXI. De interpretatione arietis et hirci.
XXII. Ubi angelus loquitur ad Danihelem de LXX hebdomadis.
XXIII. De Christo Domino.
XXIV. Ubi ieiunavit Danihel tres hebdomadas et vidit angelum Domini.
XXV. De regibus Persarum praedixit angelus Domini Daniheli.
XXVI. De rege qui se attollet contra Deum cum Antichristo.
XXVII. De resurrectione iustorum et iniustorum, et dies M.CCC.XXXV.
XXVIII. De duobus presbyteris, qui concupierunt Susannam violare.
XXIX. Ubi excitavit Deus spiritum sanctum ad Danihelem, et liberavit Susannam a morte.
XXX. Ubi Danihel evertit Bel et templum eius destruxit.
XXXI. Ubi Danihel occidit draconem, et missus est in lacum leonum, et attulit ei prandium Ambacu propheta.

---

* EIUSDEM IN XII PROPHETAS PRAEFATIO.

Non idem ordo est duodecim prophetarum apud hebraeos, qui est[a] apud nos. Unde secundum id quod ibi legitur, hic quoque dispositi sunt. Osee commaticus est, et quasi per sententias loquens. Ioël planus in principiis, in fine obscurior. Et usque ad Malachiam habent singuli proprietates suas; quem Esdram scribam, legisque doctorem hebraei autumant. Et quia longum est nunc de omnibus dicere, hoc tantum vos, o Paula et Eustochium, admonitas volo, unum librum esse duodecim prophetarum, et Osee synchronon Isaiae, Malachiam vero Aggaei et Zachariae fuisse temporibus. In quibus autem tempus non praefertur in titulo, sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus et hi qui ante eos habent titulos prophetaverunt.[b]

---

[*] *om.* se [a] agiografa [b] dividatur [c] *om.* in [d] *om.* et

[1] *Sic.*

* *Am.* Incipit prologus duodecim prophetarum. [a] et [b] *Am. add.* Explicit prologus. Iam vero quicquid sequitur ex solo *Am.* hausimus.

INCIPIUNT TITULI DUODECIM PROP̅.

I. De uxore fornicaria, quam a Domino propheta iubetur accipere, et de populo peccaturo et a Domino castigando.
II. Ammonetur populus Israhel a malis recedere, ne diversas, quas interminatur Dominus, suscipiat ultiones.
III. De idolorum destructione perpetua et de Christi ecclesia construenda.
IV. Iubetur adhuc propheta populos monere ne peccent: quorum aliqui quidem redituri tantum promissione dicuntur ad Dominum.
V. Sacerdotibus et domui Israhel pro peccatis cladem venire pronuntiat, et misericordiam Dei paenitentibus pollicetur.
VI. Diversa mala referuntur Israhel: quos nimiam famem passuros et post haec dicit Assyriis esse tradendos.
VII. Adhuc peccata referuntur Israhel, et ultio in eos per iram Domini processura narratur.
VIII. Per paenitentiam et damnationem malorum actuum Israhel reverti monetur ad Dominum.

EXPL. TITULI OSEE PROP̅.

INCIP̅. TITULI IOHEL PROPHETAE.

I. De fame et bellis et vastationem, quam passurus erat Israhel, verbis propheticis admonetur.
II. De his quae ventura sunt in novissimis temporibus super infideles dicit, et de futuro iudicio.
III. De congregatione futura populi fidelis, et diaboli destructione, sanctorumque aeterna beatitudine prophetatur.
IV. De sancto spiritu, quem erant apostoli percepturi, et de prodigiis novissimi temporis et salute fidelium.
V. De universis gentibus infidelibus populus Domini promittitur vindicandus, et beatitudine atque perpetua amoenitate laetari.

EXPLICIUNT TITULI IOHEL PROPHETAE.

INCIPIUNT TITULI AMOS PROPHETAE.

I. De temporibus prophetae Amos, et de indignatione dicit Domini, quae sit infidelibus adfutura.
II. Gentibus quae numerantur et Israhel delinquenti dicit tertio miserendum, ulterius vero nec conversionem concedendam eis fore nec veniam.
III. De increpatione populi Israhel et idololatria gentilium.
IV. Pro idolorum cultura Dominus infidelibus minatur interitum.
V. Domini indignatione praemissa peccatores hortatur ad paenitentiam et idolorum damnare culturam.
VI. Delicta referuntur eorum qui spernentes mandata Domini idolorum culturae deserviunt: quibus quanta sint superventura mala prophetatur.
VII. Propter scelera populi Dominum propheta depraecatur: cui Dominus respondit et idola destruenda et templi subvertenda sacraria.
VIII. De indignatione Domini, quae multimodis super impios novissimo tempore sit futura.
IX. Relinquentes Dominum et idolorum culturae servientes commemorat qualia sint mala passuri.
X. De futura dicit congregatione fidelium, et de conferenda eis afluentia praemiorum.

EXP̅. TITULI AMOS PROPHETAE.

INCIP̅. TITULI ABDIAE PROPHETAE.

I. Arguuntur illi qui populum Domini persequentes eum virtute dicebant propria subiugatum: simulque et persequentium poena et populi Domini praemia referuntur.

EXP̅. TITULI ABDIAE PROPHETAE.

INCIPIUNT TITULI IONAE PROPHETAE.

I. De Iona misso Nineve orta navigii tempestate.
II. De Ninevetarum paenitentia, et Domini misericordia subsecuta.

EXPL̅. TITULI IONAE PROPHETAE.

INCIP̅. TITULI IN MICHEAM PROPHETAM.

I. Propter idololatriam Samariae et praevaricationem populi Israhel captivitatem et interitum eis venturum propheta pronuntiat.
II. Super prophetas, sacerdotes et principes, qui ad similitudinem legis idolorum culturae serviebant, indignatio Domini ventura praedicitur.[1]
III. De nova Hierusalem dicit, et de populo qui subiugatis gentibus in ea sunt regnaturi cum Domino.
IV. De regno Domini Christi futuro, et de vindicta gentilium, et fidelium purificatione populorum.
V. Enumeratione beneficiorum Dominus peccantem increpat Israhel, respuens eius sacrificia, et mandata virtutum potius monens esse servanda.
VI. De lamentatione Micheae prophetae pro interitu populi delinquentis, et de

[1] *Am.* praedicetur

paenitentia eorum et misericordia Domini secutura, et de infidelium destructione perpetua.

VII. Novissimis temporibus fidelibus congregatis ad praemia gentes adnihilandas esse pronuntiat, sanctis in beata aeternitate mansuris.

EXPL. TITULI IN MICHEAM PROPHETAM.

INCIP. TITULI IN NAUM PROPHETAM.

I. Ninevitae per Naum prohibentur peccare, quatenus per paenitentiam liberentur: Nineve vero ab Assyriis subvertendam praedicitur.

EXP. TITULI IN NAUM PROPHETAM.

INCIP. TITULI IN AMBACUM PROPHETAM.

I. De iniquitate Israhelitici populi, ad Dominum propheta clamante. Chaldaeorum gens in eorum vindicta dicitur excitanda.

II. Propter populi peccata, quae refert, indignatione Domini excitatis gentibus civitatem et populum dicit esse periturum.

III. Oratio Ambacum prophetae cum cantico.

EXP. TITULI AMBACUC[1] PROPHETAE.

INCIP. TITULI SOFONIAE PROPHETAE.

I. Diversa pericula, quae post mortem Iosiae erant populo delinquenti ventura, propheta praedicit, sub cuius tamen imperio securitas mansura promittitur.

EXPL. SOFONIAE PROPHETAE.[2]

INC. TITULI AGGEI PROPHETAE.

I. De reversione populi post captivitatem Chaldaeorum, et templi aedificatione, et renovatione civitatis, et observantia sacerdotum, et gentium destructione prophetatur.

EXP. TITULI AGGEI PROPHETAE.

INCIP. TITULI ZACHARIAE PROPHETAE.

I. Ammonetur populus Israhel ne peccata, quae commemorantur, paterna sectetur, sed Domini potius mandata custodiat.

II. De vindicta in gentibus facienda, quae populum Israhel in captivitatem redegerant, et de misericordia Domini super populum Israhel et restaurationem Hierusalem.

III. De quattuor regnis, quae populum Israhel disperserant, extinguendis, et de restauratione Hierusalem et congregatione fidelium, et de hostium prophetatur interitu.

IV. Post captivitatem Hierusalem laetitiam illi dicit esse venturam, commemorans diabolum destruendum, quia dextris Ihesu magni sacerdotis adstabat, et de purificatione populi fidelis.

V. De adventu Christi et lapide ante faciem eius dato, et de interpraetatione visionum, quae sunt prophetae monstratae per angelum.

VI. Visio duarum mulierum et quattuor curruum, procedentium de medio duorum montium, quae interpraetatur ab angelo.

VII. De adventu Domini Christi, eius potentia, et de ecclesia construenda prophetatur.

VIII. Non tantum de ieiuniis, sed potius observationem iustitiae ceterarumque virtutum Domino placere commemorat.

IX. In captivitate deficiente populo qui peccaverat, eorum filios qui reversi sunt Domini consecuturos dicit esse misericordiam: quos tamen ammonet ut praeceptis debeant oboedire divinis.

X. De ieiuniis dicit quarti, quinti, septimi et decimi mensis.

XI. Post captivitatem reverso populo Israhel gentes quas enumerat asserit subiugandas.

XII. De Domino salvatore, et quod super pullum asinae esset venturus in Hierusalem propheta praedicit.

XIII. De seductoribus populi futuro Dei iudicio conburendis, et de idolorum cultura funditus amputanda commemorat.

XIV. Vindictam de gentibus facere Dominum creatorem omnium pollicetur: de Gog et Magog, et de beatitudine futura fidelium et damnatione simulacra colentium.

XV. De futuro regno[3] caelestis Hierusalem textus lectionis evidenter eloquitur.

EXPLICIUNT TITULI ZACHARIAE PROPHETAE.

INCIP. TITULI MALACHIAE PROPHETAE.

I. Increpantur populi Israhel, cur sacerdotes haberent corpore vitiosos, et deos colerent alienos.

II. De angelo, id est Helia, qui in saeculi fine venturus est, et de Domini futuro iudicio.

III. Referuntur qualia sint in die iudicii impiorum futura supplicia et praemia perpetua beatorum.

EXPLICIUNT CAPITULA DUODECIM PROPHETARUM.

---

[1] *Supra habuerat* Ambacu *et* Ambacum. [2] *Sic.* [3] *Am.* regni

INCIP PROLOGUS OSEE PROPHETAE

Duplex est apud hebraeos de his quattuor versibus qui capite praenotati sunt sententia. Plerique enim dicunt quod ab Esdra scriba in omnibus prophetis sic fuerit titulatum, ut praescripto uniuscuiusque nomine prophetia cuius sit sequens noscatur. Ipse autem est Esdras, qui ultimus prophetarum scribitur, Malachiae nomine. Alii vero dicunt quod ab ipsis prophetis per spiritum sanctum ut cetera sunt conscripta.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIP. PROLOGUS [Iohel proph.].

Iohel filius Fatuhel describit terram duodecim tribuum, eruca bruco lucusta robigine vastante consumtam, post eversionem prioris populi effusum iri spiritum sanctum super servos Dei et ancillas, id est super CXX credentium nomina, et effusum iri in coenaculo Sion: qui CXX ab uno usque ad XV paulatim et per incrementa surgentes XV graduum numerum efficiunt, qui in psalterio mystice continentur. Ex tribus generibus thetorum sumuntur principia, et tres sunt argumentorum partes, ex quibus incipere solet orator: aut enim dociles aut benivolos aut attentos auditores debet efficere. Hic ergo propheta recte a magnitudine cladis sumens principium, eosque qui audituri erant volens ad paenitentiam provocare reddidit intentos, admirans futurum malum, ut considerantes venturam cladis asperitatem ocius adriperent paenitentiam. In hoc propheta idcirco nec reges nec tempora sunt praenotata, quia isdem temporibus ac regibus, quibus Osee prophetaverat, et ipse prophetavit. Iohel interpraetatur incipiens aut Domini Dei; Fatuhel vero aut latitudo aut ostium Dei. Sensus tropologiae hic est, quod qui ostium Dei scientiae Domini habuerit apertum, recte incipit prophetare.

EXP. PROLOGUS IOHEL PROP̄.

INCIP̄. PROLOḠ AMOS PROP̄.

Amos pastor et rusticus et ruborum mora distringens paucis verbis explicari non potest. Quis enim digne exprimat tria et quattuor scelera, Damasci, Gazae, Tyri, Idumaeae, filiorum Ammon et Moab, et in septimo octavoque gradu Iudaeae et Israhel? Hic loquitur ad vaccas pingues, quae sunt in monte Samariae, inruituram domum maiorem minoremque testatur. Ipse cernit fictorem lucustae et stantem Dominum super murum litum vel adamantinum, et uncinum pomorum adtrahentem supplicia peccatoribus et famem in terram: non famem panis neque sitim aquae, sed audiendi verbum Domini. Non dixit verbum, sed verba. Amos vero interpretatur onustus. Hic Amos spiritalis gratiae plenus prophetavit inter ceteros prophetas; non enim ipse solus erat prophetes, sed etiam alii: esse quippe non poterat prophetes, nisi ante pastor fuisset, qui etiam tuba sua clangit, per singulos dies erudiens et docens in ecclesia. In veritate enim vox omnium prophetarum tamquam tuba spiritalis est, praedicans in ecclesia; secundum quod scriptum est: Ascende in montem excelsum, tu qui evangelizas Sion; exalta vocem tuam, qui praedicas Hierusalem.

EXP̄ PROLOḠ AMOS PROP̄.

INCIPIT ABDIAS PROPHETA.

Abdias, qui interpretatur servus Domini, pertonat contra Edom et sanguineum terrenumque, fratris quoque Iacob semper aemulum, hasta percutit spiritali.

EXPL. PROLOḠ ABDIAE PROP̄.

INCIP. PROLOḠ IONAE PROP̄.

Ionas interpretatur columba, naufragio suo passionem Domini praefigurans, mundum ad paenitentiam revocat, et sub nomine Ninevae salutem gentibus nuntiat.

EXPLICIT PROLOḠ. IONAE PROP̄.

INCIPIT MICHA PROPHETA.

Micha de Morasti coheres Christi vastationem adnuntiat filiae latronis, et obsidionem ponit contra eam, quia maxillam percusserit iudicis Israhel.

INC. NAUM PROPHETA.

Naum consolator orbis interpretatur: increpat civitatem sanguinum, et post eversionem illius loquitur: Ecce super montes pedes evangelizantis et annuntiantis pacem.

EXP. PROLOḠ. NAUM PROPHETAE.

INCIP. HABACUC PROPHETA.

Habacuc luctator fortis et rigidus stat super custodiam suam, et figit gradum super munitionem, ut Christum in cruce contempletur, et dicat: Operuit caelos gloria eius, et laudis eius plena est terra; splendor eius ut lux erit, cornua in manibus eius: ibi abscondita est fortitudo eius.

EXP. PROL. HABACUC PROP̄.

INCIP. SOFONIAS PROP̄.

Sofonias speculator et arcanorum Domini cognitor audivit clamorem a porta piscium, et eiulatum a secunda, et contritionem a collibus: indicit quoque ululatum habitatoribus pilae, quia conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt universi qui involuti erant argento.

EXPLICIT PROLOGUS SOFONIAE PROP̄.

INCIPIT AGGEUS PROPHETA.

Aggeus festivus et laetus, qui seminavit in lacrimis ut in gaudio meteret, destructum templum aedificat, Deum patrem inducit loquentem: Adhuc unum modicumque et ego commovebo caelum et terram et mare et aridam, et movebo omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus.

EXP̄. PROLOGUS AGGEUS PROPHETAE.

INCIP. PROLOḠ. ZACHARIAE PROP̄.

Zacharias memor Domini sui, multiplex in prophetia, Iesu vestibus sordidis, et lapidem oculorum septem, candelabrorum quoque aureorum cum totidem lucernis quot oculis, duas quoque olivas a sinistris lampadis cernit et una a dextris, ut post equos rufos varios et albos et dissipatas quadrigas ex Efraim et equum de Hierusalem pauperem regem vaticinetur, et praedicet sedentem super pullum filium asinae subiugalis.

EXP̄. PROLOḠ ZACHARIAE PROP̄.

INCIP̄. MALACHIAS PROPHETA.

Malachias aperte et in fine omnium prophetarum de abiectione Israhel et vocatione gentium. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda.

EXP̄ PROLOGUS MAL̄. PROP̄.

CAPITULA MACCHABEORUM I.

I. Ubi eversa Hierusalem consenserunt Iudaei edicto regis sacrificare idolis.

II. Ubi lex Dei exusta est iussu regis Antiochi, populo sacrificante idolis.

III. De Matthathia et filiis eius, lamentantibus populum Hierusalem.

IV. Ubi minister regis, cum cogerent Matthathiam [1] sacrificare, non fecit, et interfecit sacrificantem.

V. Ubi Iudaei qui non sacrificarunt, fugientes in deserto occisi sunt.

VI. Ubi Matthathias cum filiis occidit persecutores et aras evertit.

VII. Ubi Matthathias moriens admonet filios.

VIII. Ubi surrexit Iudas post mortem Matthathiae defendere Israhel.

IX. Ubi Iudas occidit Apollonium et Serom [2] principem exercitus Syriae.

X. Ubi Antiochus congregat exercitum contra Iudam: et de actibus Lysiae et victoria Iudae.

XI. Ubi veniens Lysias amicus Antiochi cum exercitu a Iuda debellatus est.

XII. Ubi Iudas purificat templum ab immundis [3] gentium.

XIII. Ubi Iudas debellavit gentes volentes perdere Israhel: et de Timotheo.

XIV. Ubi Simon expugnavit gentes, missus a Iuda fratre suo.

XV. Ubi Iudas et fratres eius expugnavit castra Timothei et cepit civitates munitas et civitatem Ebron. [4]

XVI. Ubi Ioseppus [5] et Azarias voluerunt expugnare gentes, et victi sunt: et ubi Iudas expugnavit filios Esau.

XVII. De morte Antiochi et successione filii eius.

XVIII. Ubi filius Antiochi mittit exercitum ad debellandum Iudam, et vincitur, et pacem dat ficte [6], quam continuo dirrupit. [7]

XIX. Ubi Demetrius occiso Antiocho et Lysia obtinuit regnum: et de Alcimo et Bacchide, et malitia eorum.

XX. Ubi secundo misit Demetrius Nicanorem ad debellandum Iudam.

XXI. Ubi oravit Iudas Dominum, et vicit Nicanorem et occidit eum.

XXII. De Romanorum fama, quod omnia regna sibi subiecerunt.

XXIII. Ubi Iudas mittit legatos Romam coniurationis gratia.

XXIV. Rescripta Romanorum ad Iudaeos, et ut Demetrius Iudaeis non adversetur.

XXV. Ubi Demetrius mittit exercitum ad Iudaeos debellandos.

XXVI. Ubi Iudas mortuus est in bello, postquam destinxit [8] partem Bacchidis.

XXVII. De viris impiis in malitia Bacchidis post obitum Iudae.

XXVIII. Ubi Ionathas suscepit principatum et expugnavit filios Iambri et Bacchidem.

XXIX. Ubi Alchimus volens templum destruere obmutuit: et de consilio malignorum prodito.

XXX. Ubi superatus est Bacchides a Simone et Ionathan, et reddidit [9] ei Ionathan captivitatem, et pacem firmavit.

---

[1] *Am.* Matthathia [2] *Sic Am.* [3] *Sic Am.* [4] Ebron: *apud Sab. est* Esron, *apud Thom.* Ephron. [5] *Sab. et Thom.* Iosephus [6] *Am.* fincte [7] *Scripturam eiusdem* dirrupit *retinuimus.* [8] *Sic Am.* [9] *Am.* reddit, *posteaque* captivitate pacem firm.

XXXI. Ubi Alexander Antiochi filius suscepit regnum, et vult cum eo pugnare Demetrius, et Ionathan [10] praevenit ad amicitias faciendas Demetrius.

XXXII. Ubi Jonathan tenuit Hierusalem et munivit eam.

XXXIII. Ubi rex Alexander petit auxilium Ionathae adversus Demetrium.

XXXIV. Ubi Demetrius petit auxilium Ionathae contra Alexandrum et contemnitur.

XXXV. Ubi Alexander in pugna occidit Demetrium et accepit filiam Ptolomei regis uxorem: et gloria Ionathae.

XXXVI. Ubi Demetrius filius Demetrii accepit regnum, et missum ab eo Apollonium expugnavit Ionathas.

XXXVII. Ubi Ionathas venit Ascalona cum gloria, et mittit ei Alexander fibulam auream.

XXXVIII. Ubi Ptolomeus rex surrexit contra Alexandrum, et ablatam ab eo filiam suam dedit Demetrio, et quod duo regna habuerit. [11]

XXXIX. Ubi occiditur Alexander rex a Gatdihel [12] Arabe: et de morte Ptolomei regis.

XL. Ubi Demetrius regnans confirmat foedus cum Ionatha, et quietis omnibus dimisit exercitum Demetrius.

XLI. Ubi Tryfon erigit regem Antiochum filium Alexandri adversus Demetrium, et auxilio Iudaeorum salvatur Demetrius, et perfidus existit.

XLII. Ubi victus est Demetrius a Tryfone et Antiocho.

XLIII. De amicitiis Antiochi cum Ionatha et Simone.

XLIV. Ubi Ionathas pugnavit cum alienigenis, et recuperata virtute expugnavit eos.

XLV. Ubi Ionathan legatos mittit Romanis et Spartiatis de renovatione amicitiae et pacis.

XLVI. Ubi principes Demetrii cum exercitu fugat Ionathas, et percussit Arabas, qui vocantur Zabadaei.

XLVII. Ubi Tryfon adsumere volens regnum Antiochiae dolo agit cum Ionatha, et apud Ptolomaidam conclusus est.

XLVIII. Ubi Simonem loco fratrum eius exercitus ducem constituit: et de morte Ionathae.

XLIX. Ubi Tryfon occidit Antiochum, et regnavit pro eo.

L. Ubi Demetrius constituit pacem cum Simone et tributa dimisit.

LI. Ubi Simon expugnans Gazam [13] exoratus [14] dextras dedit, et filium suum constituit ducem.

LII. Ubi congregavit rex Demetrius exercitus suos et abiit Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryfonem. Et misit Arsaces rex Persidis et Mediae principem suum, et vivum comprehendit Demetrius et posuit eum in custodiam.

LIII. Ubi captus Demetrius est a rege Persidis et habitus in custodia: de sublimitate et potentia Simonis et quiete terrae.

LIV. Rescripta pacis ad Simonem ab Spartiatis.

LV. Ubi populus Iudaeorum titulos gloriae Simoni duci suo statuerunt tabulis aeneis.

LVI. Ubi Antiochus Demetrii filius accepit regnum paternum, et coniuratus Simoni persecutus est Tryfonem et fugavit.

LVII. Rescripta Romanorum pacis cum Simone constitutae ad Ptolomeum regem et ceteros. [15]

LVIII. Ubi Antiochus Demetrii rupta pace mittit Cendebeum ad debellandam Iudaeam, et ipse persequitur Tryfonem.

LIX. Ubi Simon mittit duos filios suos ad Cendebeum ducem Ptolomei expugnandum.

LX. Ubi filii Simonis vicerunt Cendebeum, et Iudas filius Simonis vulneratus est.

LXI. Ubi Ptolomeus filius Abobi occidit Simonem cum filiis suis in convivio, et Iohannes filius Simonis occidit eos qui venerant perdere eum.

CAPITULA MACCHABEORUM II.

I. Ubi occisus est Antiochus rex in templo Naneae a sacerdotibus, cum his qui secum erant.

II. De igne sacrificii, qui fuit absconditus in puteo.

III. De oratione Nehemiae tenenda, et quod regi Persarum manifestum sit.

IV. Ubi arca Dei et altare inclusa sunt ab Hieremia propheta.

V. Ubi Simon detulit dona templo Dei.

VI. Et mittitur Heliodorus ad auferenda ea.

VII. Sacerdotes et populus orant Dominum ut deposita custodiantur.

VIII. Quomodo Heliodorus volens spoliare templum correptus est. [1]

IX. Summus sacerdos oblato sacrificio pro Heliodoro orat. De insidiis Simonis proditoris.

X. Ubi Iason frater Oniae praemio [2] corrupit regem Antiochum pro adipiscendo summo sacerdotio.

XI. Ubi Iason misit argenti didragmas CCC. ad sacrificium.

XII. Ubi Iason misit Menelaum ad regem, et idem Menelaus exclusit Iasonem de sacerdotio. Qui Menelaus postea amotus est succedente ei Lysimacho fratre suo.

XIII. Ubi Onias sacerdos occiditur ab Andronico.

XIV. Ubi occiditur Andronicus pro Onia sacerdote occiso.

---

[10] *Am.* Ionathas. [11] *Ita correctum in Am. ex* habuerat. [12] *Idem nomen ad* 1 *Macc.* 11, 17 *in Am. legitur* Gaddiel [13] Gazam: *Am. om.* [14] *Am.* exortatus [15] *Am.* ad Ptolomeo regem ceteris *(suprascripto* o *super* i*)*

[1] correptus est: *haec verba om. Am.* [2] *Am.* praemium

XV. Ubi a populo Lysimachus occisus est, et contra Menelaum apud regem. [3]
XVI. De signis caelestibus apud Hierosolymam, et de morte Iasonis persecutoris civium.
XVII. Ubi Antiochus persequens Iudaeam occiso populo.
XVIII. Ubi Antiochus exspoliato templo Antiochiam profectus est, relictis persecutoribus Iudaeorum et Apollonio, per quem populum interfecit.
XIX. Ubi Iudas Macchabeus in deserto ferarum vixit.
XX. De edicto persecutionis regis, et de passione.
XXI. De passione Eleazari et VII fratrum.
XXII. De zelo Iudae, et quomodo Ptolomeus misit Nicanorem et Gorgiam adversus Iudaeos a Philippo. [4]
XXIII. Ubi Iudas Macchabeus pro contritione populi vindicat in persecutores.
XXIV. Ubi duces adversariorum superavit.
XXV. Ubi Antiochus rex, apud Persipolim victus, turpiter fugit de Perside.
XXVI. Ubi Dominus Antiochum plaga percussit.
XXVII. Ubi Antiochus in poenis positus paenitentiam agit, et Iudaeis relaxat scribens eis.
XXVIII. De morte Antiochi et de operibus eius.
XXIX. Ubi Iudas Macchabeus Hierusalem recepit et solemnia celebravit.
XXX. Ubi Antiochi filius regnum paternum obtinuit.
XXXI. Ubi Gorgias superatur persecutor Iudaeorum.
XXXII. Ubi Timotheus superatus est et fugatus.
XXXIII. De Timotheo occiso et Cerea et Apollofane.
XXXIV. Ubi Lysias impugnans Iudaeos superatur a Iuda.
XXXV. De pactionibus Lysiae et regis Antiochi, Romanorum cum Iudaeis.
XXXVI. Ubi Ioppitae dolo occiderunt CC. Iudaeorum.
XXXVII. De civitatibus quas succendit Iudas.
XXXVIII. Ubi Timotheus a Iuda expugnatus est.
XXXIX. De praeliis Iudae Macchabei ad Efron et ad Scytopolim.
XL. Ubi cum Gorgia pugnavit Iudas et, ipso per fugam evadente, exercitum eius fugavit.
XLI. Ubi occisi sunt iudicio Dei.
XLII. De resurrectionis spe.
XLIII. Ubi Antiochus cum exercitu venit in Iudaeam.
XLIV. Ubi in castris Antiochi noctu Iudas cum suis occiderit IV. milia virorum.
XLV. Ubi victus Antiochus reversus est in gratiam cum Iudaeis, et Ptolomenses hoc referentes Lysias alloquitur.
XLVI. Ubi Demetrius tenuit regnum.
XLVII. Ubi Demetrius mittit Nicanorem ad interficiendum Iudam.
XLVIII. Ubi Nicanor pacem iungit cum Iuda.
XLIX. Ubi rursum accusante Alchimo iubet rex pacem solvi [5] et vinctum ad se Iudam mitti.
L. Ubi Macchabeus fugit manus Nicanoris.
LI. Ubi comminatur Nicanor sacerdotibus, ut Iudam traderent.
LII. De Raxio presbytero.
LIII. Ubi Nicanor superbia elatus blasphemat, et Iudas suos exhortatur.
LIV. Ubi Iuda pugnante, interfectis XXX. milibus, cecidit Nicanor.
LV. Ubi caput et manum Nicanoris abscidi Iudas praecepit et Hierusolyma mitti.

[3] *Sic Am. Adde certe* agitur
[4] Iudaeos a Philippo: *Am. pro his* Nicanorem *male habet.*
[5] *Am. om.* solvi

PROLEGOMENORUM INDEX.

LIBER GENESIS

HEBRAICE BERESITH.

CAPUT I.

(L) 1 In principio creavit Deus caelum, et terram.
2 Terra autem erat inanis et vacua,
et tenebrae erant super faciem abyssi:
et Spiritus Dei ferebatur super aquas.
3 Dixitque Deus: Fiat lux. Et facta est lux.
4 Et vidit Deus lucem quod esset bona:
et divisit lucem a tenebris.
5 Appellavitque lucem Diem, et tenebras Noctem:
factumque est vespere et mane, dies unus.
6 Dixit quoque Deus:
Fiat firmamentum in medio aquarum:
et dividat aquas ab aquis.
7 Et fecit Deus firmamentum,
divisitque aquas, quae erant sub firmamento, ab his, quae erant super firmamentum.
Et factum est ita.
8 Vocavitque Deus firmamentum, Caelum:
et factum est vespere et mane, dies secundus.
9 Dixit vero Deus:
Congregentur aquae, quae sub caelo sunt, in locum unum: et appareat arida.
Et factum est ita.
10 Et vocavit Deus aridam, Terram,
congregationesque aquarum appellavit Maria.
Et vidit Deus quod esset bonum. 11 Et ait:
Germinet terra herbam virentem, et facientem semen,
et lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum,
cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita.
12 Et protulit terra herbam virentem, et facientem semen iuxta genus suum,
lignumque faciens fructum,
et habens unumquodque sementem secundum speciem suam.
Et vidit Deus quod esset bonum.
13 Et factum est vespere et mane, dies tertius.
14 Dixit autem Deus:
Fiant luminaria in firmamento caeli,
et dividant diem ac noctem,
et sint in signa et tempora, et dies et annos:
15 ut luceant in firmamento caeli, et illuminent terram.
Et factum est ita.
16 Fecitque Deus duo luminaria magna:
luminare maius, ut praeesset diei:
et luminare minus, ut praeesset nocti: et stellas.
17 Et posuit eas in firmamento caeli,
ut lucerent super terram, 18 Et praeessent diei ac nocti,
et dividerent lucem ac tenebras.
Et vidit Deus quod esset bonum.
19 Et factum est vespere et mane, dies quartus.
20 Dixit etiam Deus:
Producant aquae reptile animae viventis,
et volatile super terram sub firmamento caeli.
21 Creavitque Deus cete grandia,
et omnem animam viventem atque motabilem,
quam produxerant aquae in species suas,
et omne volatile secundum genus suum.
Et vidit Deus quod esset bonum.
22 Benedixitque eis, dicens:
Crescite, et multiplicamini, et replete aquas maris:
avesque multiplicentur super terram.
23 Et factum est vespere et mane, dies quintus.
24 Dixit quoque Deus:
Producat terra animam viventem in genere suo,
iumenta, et reptilia, et bestias terrae secundum species suas.
Factumque est ita.
25 Et fecit Deus bestias terrae iuxta species suas,

Post Hieronymi Praefationem ad Desiderium et capitula libri Genesis (foll. 9 et 10) incipit fol. 11. *ipse* LIB· GENESIS. — I. 2. et *ante* sps *casu detritum* 4. lucem ac tenebras (*non* „2 m.“ *ut ait Vercellone*); cg ds luc. a tenebris 9. Et factum] factumque (*pl.*) 12. facientem] adferentem 13. Factumque est (*pl.*) 16. ˜magna luminaria (*pl.*) 21. coeta . . . mutabilem (*sed cf. ad* 2 *Par.* 29, 8), *E* mobilem

et iumenta, et omne reptile terrae in genere suo.
Et vidit Deus quod esset bonum, 26 Et ait:
Faciamus Hominem ad imaginem, et similitudinem nostram,
et praesit piscibus maris, et volatilibus caeli,
et bestiis, universaeque terrae,
omnique reptili, quod movetur in terra.
27 Et creavit Deus hominem ad imaginem suam:
ad imaginen Dei creavit illum,
masculum et feminam creavit eos.
28 Benedixitque illis Deus, et ait:
Crescite et multiplicamini, et replete terram, et subiicite eam,
et dominamini piscibus maris, et volatilibus caeli,
et universis animantibus, quae moventur super terram.
29 Dixitque Deus:
Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram,
et universa ligna quae habent in semetipsis sementem generis sui,
ut sint vobis in escam: 30 Et cunctis animantibus terrae,
omnique volucri caeli, et universis quae moventur in terra,
et in quibus est anima vivens, ut habeant ad vescendum.
Et factum est ita.
31 Viditque Deus cuncta quae fecerat: et erant valde bona.
Et factum est vespere et mane, dies sextus.

CAPUT II.

1 Igitur perfecti sunt caeli et terra, et omnis ornatus eorum.
2 Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat:
et requievit die septimo ab universo opere quod patrarat.
3 Et benedixit diei septimo; et sanctificavit illum:
quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, quod creavit Deus ut faceret.
II. 4 Istae sunt generationes caeli et terrae, quando creata sunt,
in die quo fecit Dominus Deus caelum et terram:
5 Et omne virgultum agri antequam oriretur in terra,
omnemque herbam regionis priusquam germinaret:
non enim pluerat Dominus Deus super terram,
et homo non erat qui operaretur terram:
6 Sed fons ascendebat e terra, irrigans universam superficiem terrae.
7 Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae,
et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae,
et factus est homo in animam viventem.
8 Plantaverat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis a principio:
in quo posuit hominem quem formaverat.
9 Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave:
lignum etiam vitae in medio paradisi,
lignumque scientiae boni et mali.
10 Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum,
qui inde dividitur in quatuor capita.
11 Nomen uni Phison:
ipse est qui circuit omnem terram Hevilath,
ubi nascitur aurum:
12 Et aurum terrae illius optimum est:
ibi invenitur bdellium, et lapis onychinus.
13 Et nomen fluvii secundi Gehon:
ipse est qui circumit omnem terram Aethiopiae.
14 Nomen vero fluminis tertii, Tygris:
ipse vadit contra Assyrios.
Fluvius autem quartus, ipse est Euphrates.
15 Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis,
ut operaretur, et custodiret illum.
16 Praecepitque ei dicens:
Ex omni ligno paradisi comede:
17 de ligno autem scientiae boni et mali ne comedas;
in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.

18 Dixit quoque Dominus Deus: (III.)
Non est bonum esse hominem solum:
faciamus ei adiutorium simile sibi.
19 Formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terrae,
et universis volatilibus caeli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea:
omne enim quod vocavit Adam animae viventis, ipsum est nomen eius.
20 Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia,
et universa volatilia caeli, et omnes bestias terrae:
Adae vero non inveniebatur adiutor similis eius.
21 Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam:
cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, et replevit carnem pro ea.
22 Et aedificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem:

I. 29. sementem] semen 31. quae fecit *(pl.)*

II. 2. Deus die septimo] *Sic A et pl. cum Hebr.*; Deus die sexto *FG cum Gr. et Itala* . . . pa'rarat 4. Istae generationes *(pl.)* . . . creatae *(ut pl.)*, *sed e ultim. erasum* 8. autem] enim 11. Evilath (*alias* Evila *vel* Hevila: *Gen.* 25, 18; 1 *Reg.* 15, 7) 12. ibiq. 13. fluvio secundo Geon *(pl.)* . . . circuit (*pl.*, *cf. ad Deut.* 2, 1.) 14. Tigris . . . Eufrates (*cf.* 4 *Reg.* 23, 29.) 16. comede (*in fine erasum* s) 18. *Hic inchoari Cap.* III, *quum absit numerus, index capitulorum et grandior* D *littera testantur.* — illi adiutorium similem sui (*sic A;* ei adiut. simile sui *multi*, ei adiutorem similem sui *BFpr.*) 20. Adae] Adam

et adduxit eam ad Adam.
23 Dixitque Adam:
Hoc nunc, os ex ossibus meis, et caro de carne mea:
haec vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est.
24 Quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem,
et adhaerebit uxori suae: et erunt duo in carne una.
25 Erat autem uterque nudus,
Adam scilicet et uxor eius: et non erubescebant.

CAPUT III.

(IV.) 1 Sed et serpens erat callidior cunctis animantibus terrae quae fecerat Dominus Deus.
Qui dixit ad mulierem:
Cur praecepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi?
2 Cui respondit mulier:
De fructu lignorum, quae sunt in paradiso, vescimur:
3 de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi,
praecepit nobis Deus ne comederemus: et ne tangeremus illud, ne forte moriamur.
4 Dixit autem serpens ad mulierem:
Nequaquam morte moriemini.
5 Scit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo,
aperientur oculi vestri: et eritis sicut dii, scientes bonum et malum.
6 Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum,
et pulchrum oculis, aspectuque delectabile:
et tulit de fructu illius, et comedit: deditque viro suo,
qui comedit. 7 Et aperti sunt oculi amborum:
cumque cognovissent se esse nudos,
consuerunt folia ficus, et fecerunt sibi perizomata.
8 Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem,
abscondit se Adam et uxor eius a facie Domini Dei in medio ligni paradisi.
9 Vocavitque Dominus Deus Adam, et dixit ei: Ubi es?
10 Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso: et timui, eo quod nudus essem, et abscondi me.
11 Cui dixit: Quis enim indicavit tibi quod nudus esses,
nisi quod ex ligno de quo praeceperam tibi ne comederes, comedisti?
12 Dixitque Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi.
13 Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti?
Quae respondit: Serpens decepit me, et comedi.
14 Et ait Dominus Deus ad serpentem:
Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, et bestias terrae:
super pectus tuum gradieris,
et terram comedes cunctis diebus vitae tuae.
15 Inimicitias ponam inter te et mulierem,
et semen tuum et semen illius:
ipsa conteret caput tuum,
et tu insidiaberis calcaneo eius.
16 Mulieri quoque dixit:
Multiplicabo aerumnas tuas, et conceptus tuos:
in dolore paries filios, et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui.
17 Adae vero dixit:
Quia audisti vocem uxoris tuae,
et comedisti de ligno, ex quo, praeceperam tibi, ne comederes,
maledicta terra in opere tuo:
in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae.
18 Spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbam terrae.
19 In sudore vultus tui vesceris pane,
donec revertaris in terram de qua sumptus es:
quia pulvis es, et in pulverem reverteris.
20 Et vocavit Adam nomen uxoris suae, Heva: eo quod mater esset cunctorum viventium.
21 Fecit quoque Dominus Deus Adae et uxori eius tunicas pelliceas,
et induit eos: 22 et ait:
Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum:
nunc ergo ne forte mittat manum suam,
et sumat etiam de ligno vitae,
et comedat, et vivat in aeternum.
23 Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis,
ut operaretur terram de qua sumptus est. 24 Eiecitque Adam,
et collocavit ante paradisum voluptatis
Cherubim, et flammeum gladium atque versatilem,
ad custodiendam viam ligni vitae.

III. 1. *inc. cap.* IV; *rubricator in mg. perperam signavit* III. 2. vescimur] edemus (*Septuag.* φαγούμεθα) 3. vero] autem 5. eritis ut dii 6. *om.* ad vescendum *in transitu ad alteram paginam.* 7. oculi eorum | . . . ~esse se 11. ~tibi praeceperam 12. ~sociam mihi *(pl.)* 15. *habet* ipsa *cum plerisque Mss. Latinis. Contra* ipse *cum textu Hebraico et Graeco D pr.* et *E*, *quasi ante non legatur* semen, *sed* filium. *Edd. quaedam vett.* ipsum. *Quod quum ambiguum esset et ad* caput *referri posset, masculino autem* ipse *post* semen *non liceret uti, interpres praetulit* ipsa, *i. e. mulier per semen suum.* — insidiaveris 16. tui] *E* tibi (*cf. Iud.* 9, 2.) 17. | ad Adam *AE* . . . ne] ut non . . . ex ea] eam *(pl.)* 18. *hab.* herbam; *alii plerique:* herbas 20. Hava 21. Adam . . . pellicias 22. ~factus est quasi unus ex nobis *(pl.)* 23. *om.* Et 24. Cherubin (*vide ad* 2. *Par.* 3, 7.)

CAPUT IV.

V. 1 Adam vero cognovit uxorem suam Hevam:
quae concepit et peperit Cain, dicens:
Possedi hominem per Deum.
2 Rursumque peperit fratrem eius Abel.
Fuit autem Abel pastor ovium, et Cain agricola.
3 Factum est autem post multos dies
ut offerret Cain de fructibus terrae munera Domino.
4 Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum:
et respexit Dominus ad Abel, et ad munera eius.
5 Ad Cain vero, et ad munera illius non respexit:
iratusque est Cain vehementer, et concidit vultus eius.
6 Dixitque Dominus ad eum:
Quare iratus es? et cur concidit facies tua?
7 Nonne si bene egeris, recipies:
sin autem male, statim in foribus peccatum aderit?
sed sub te erit appetitus eius, et tu dominaberis illius.
VI. 8 Dixitque Cain ad Abel fratrem suum:
Egrediamur foras.
Cumque essent in agro,
consurrexit Cain adversus fratrem suum Abel, et interfecit eum.
9 Et ait Dominus ad Cain: Ubi est Abel frater tuus?
Qui respondit: Nescio. Num custos fratris mei sum ego?
10 Dixitque ad eum: Quid fecisti?
vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.
11 Nunc igitur maledictus eris super terram,
quae aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.
12 Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos:
vagus et profugus eris super terram.
13 Dixitque Cain ad Dominum:
Maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear.
14 Ecce eiicis me hodie a facie terrae,
et a facie tua abscondar,
et ero vagus et profugus in terra:
omnis igitur qui invenerit me, occidet me.
15 Dixitque ei Dominus:
Nequaquam ita fiet:
sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur.
Posuitque Dominus Cain signum, ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum.
16 Egressusque Cain a facie Domini, habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.
17 Cognovit autem Cain uxorem suam,
quae concepit, et peperit Henoch:
et aedificavit civitatem, vocavitque nomen eius ex nomine filii sui, Henoch.
18 Porro Henoch genuit Irad,
et Irad genuit Maviael,
et Maviael genuit Mathusael,
et Mathusael genuit Lamech.
19 Qui accepit duas uxores,
nomen uni Ada, et nomen alteri Sella.
20 Genuitque Ada Iabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis, atque pastorum.
21 Et nomen fratris eius Iubal: ipse fuit pater canentium cithara et organo.
22 Sella quoque genuit Tubalcain,
qui fuit malleator et faber in cuncta opera aeris et ferri.
Soror vero Tubalcain, Noema.
23 Dixitque Lamech uxoribus suis Adae et Sellae:
Audite vocem meam uxores Lamech,
auscultate sermonem meum:
quoniam occidi virum in vulnus meum,
et adolescentulum in livorem meum.
24 Septuplum ultio dabitur de Cain:
de Lamech vero septuagies septies.
25 Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam: et peperit filium, VII
vocavitque nomen eius Seth, dicens:
Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain.
26 Sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos:
iste coepit invocare nomen Domini.

CAPUT V.

1 Hic est liber generationis Adam.
In die, qua creavit Deus hominem,
ad similitudinem Dei fecit illum.
2 Masculum et feminam creavit eos,
et benedixit illis: et vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt.
3 Vixit autem Adam centum triginta annis:
et genuit ad imaginem et similitudinem suam,
vocavitque nomen eius Seth.
4 Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni:
genuitque filios et filias.

IV. 1. ˜Haevam uxorem suam *(pl.)* . . . per dn̄m| 2. Rursusque 4. dn̄s ad Abel *(ead. m)* 6. iratus] mestus 7. sin] si 8. Egrediamur foras] *Itala:* Transeamus in campum. *In Hebraeo haec verba desiderantur* . . . ˜adversus Abel fratrem suum *(pl.)* 9. *om.* ego 15. *hab.* Cain signum (*Septuag.* τῷ Κάϊν. *Sequiores Mss.* in Cain signum, *vel* Cain in signum). — ˜eum interficeret *(pl.)* 16. ˜in terra profugus *(pl.)* 17. Enoch* 18. Mauiahel *utrimque (Scholiastes M apud Verc. nomen enunciat his syllabis* Ma-u-ia-el, *quas vertit: Quis est ut Dominus Deus?*) — Mathusahel *bis* 19. ˜uxores duas 20. Ihobel 22. Thubalchain| . . . Thubalcain Noemma|
V. 1. ˛creavit ˛qua *sic corr.* . . . fecit eum| 3. ˜similitudinem et imaginem *(pl.)*

*Asteriscus * orthographiam constantem denotat et ceteris, ubi idem nomen legitur, omnibus locis communem.*

5 Et factum est omne tempus quod vixit Adam, anni nongenti triginta, et mortuus est.
6 Vixit quoque Seth centum quinque annis, et genuit Enos.
7 Vixitque Seth, postquam genuit Enos, octingentis septem annis,
genuitque filios et filias.
8 Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, et mortuus est.
9 Vixit vero Enos nonaginta annis, et genuit Cainan.
10 Post cujus ortum vixit octingentis quindecim annis,
et genuit filios et filias.
11 Factique sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni, et mortuus est.
12 Vixit quoque Cainan septuaginta annis, et genuit Malaleel.
13 Et vixit Cainan postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis,
genuitque filios et filias.
14 Et facti sunt omnes dies Cainan nongenti decem anni, et mortuus est.
15 Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis, et genuit Iared.
16 Et vixit Malaleel postquam genuit Iared, octingentis triginta annis:
et genuit filios et filias.
17 Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, et mortuus est.
18 Vixitque Iared centum sexaginta duobus annis, et genuit Henoch.
19 Et vixit Iared postquam genuit Henoch, octingentis annis,
et genuit filios et filias.
20 Et facti sunt omnes dies Iared nongenti sexaginta duo anni, et mortuus est.
21 Porro Henoch vixit sexaginta quinque annis, et genuit Mathusalam.
22 Et ambulavit Henoch cum Deo: et vixit, postquam genuit Mathusalam, trecentis annis,
et genuit filios et filias.
23 Et facti sunt omnes dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni.
24 Ambulavitque cum Deo, et non apparuit: quia tulit eum Deus.
25 Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis, et genuit Lamech.
26 Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis,
et genuit filios et filias.
27 Et facti sunt omnes dies Mathusala nongenti sexaginta novem anni, et mortuus est.
28 Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis,
et genuit filium: 29 vocavitque nomen eius Noe, dicens:
Iste consolabitur nos ab operibus et laboribus manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus.
30 Vixitque Lamech, postquam genuit Noe, quingentis nonaginta quinque annis,
et genuit filios et filias.
31 Et facti sunt omnes dies Lamech, septingenti septuaginta septem anni, et mortuus est.
Noe vero cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, et Japheth.

CAPUT VI.

1 Cumque coepissent homines multiplicari super terram, et filias procreassent,
2 Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae,
acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.
3 Dixitque Deus: Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est:
eruntque dies illius centum viginti annorum.
4 Gigantes autem erant super terram in diebus illis;
postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illaeque genuerunt,

Isti sunt potentes a saeculo viri famosi. VIII.
5 Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra,
et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore,
6 poenituit eum quod hominem fecisset in terra.
Et tactus dolore cordis intrinsecus,
7 Delebo, inquit, hominem, quem creavi, a facie terrae,
ab homine usque ad animantia,
a reptili usque ad volucres caeli;
poenitet enim me fecisse eos.

8 Noe vero invenit gratiam coram Domino. IX.
9 Hae sunt generationes Noe:
Noe vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis,
cum Deo ambulavit.
10 Et genuit tres filios, Sem, Cham, et Iapheth.
11 Corrupta est autem terra coram Deo, et repleta est iniquitate.
12 Cumque vidisset Deus terram esse corruptam,

V. 6. annos 7. *pr.* annos, *corr.* annis 11. nongentorum quinque annorum 12. Malalehel * 13. octingentos q. annos 15. annos . . Iareth * 19. octingentos annos 22. *om.* et vixit *(cum Hebr. et Septuag., quamquam Graeci Codd. multum variant)* 25. Mathusalam . . . annos 26. Mathusalam . . . septingentos o. duo annos 27. Mathusalae 30. quingentos n. q. annos 31. Sem et Ham et Iafeth (*Clem.* 1. *mendose* Cam)

VI. 2. ~uxores sibi 4. *Rubricator cap. incipit ab* isti sunt, *apodosin a protasi divellens, quum oporteat inchoare a* Videns. *Omittunt* sunt *Codd. BE Vercellonis, uterque Saeculi* VIII. *Septuaginta:* ἐκεῖνοι ἦσαν. *Aptius verbum fuisset* exstiterant; *sed interpres pendet ab Hebraeo.* 10. Ham Iafeth

(omnis quippe caro corruperat viam suam
super terram),
13 dixit ad Noe: Finis universae carnis venit
coram me:
repleta est terra iniquitate a facie eorum,
et ego disperdam eos cum terra.
14 Fac tibi arcam de lignis laevigatis:
mansiunculas in arca facies,
et bitumine linies intrinsecus, et extrinsecus.
15 Et sic facies eam:
Trecentorum cubitorum erit longitudo
arcae,
quinquaginta cubitorum latitudo,
et triginta cubitorum altitudo illius.
16 Fenestram in arca facies, et in cubito
consummabis summitatem eius:
ostium autem arcae pones ex latere:
deorsum,
caenacula, et tristega facies in ea.
17 Ecce ego adducam aquas diluvii super
terram,
ut interficiam omnem carnem,
in qua spiritus vitae est subter caelum:
Universa quae in terra sunt, consumentur.
18 Ponamque foedus meum tecum:
et ingredieris arcam tu et filii tui,
uxor tua, et uxores filiorum tuorum tecum.
19 Et ex cunctis animantibus universae carnis,
bina induces in arcam, ut vivant tecum:
masculini sexus et feminini.
20 De volucribus iuxta genus suum,
et de iumentis in genere suo,
et ex omni reptili terrae secundum genus
suum:
bina de omnibus ingredientur tecum, ut
possint vivere.
21 Tolles igitur tecum ex omnibus escis,
quae mandi possunt, et comportabis
apud te:
et erunt tam tibi, quam illis in cibum.
22 Fecit igitur Noe omnia, quae praeceperat
illi Deus.

CAPUT VII.

1 Dixitque Dominus ad eum:
Ingredere tu, et omnis domus tua in
arcam:
te enim vidi iustum coram me in generatione hac.
2 Ex omnibus animantibus mundis tolle septena et septena, masculum et feminam:
de animantibus vero immundis duo et duo,
masculum et feminam.
3 Sed et de volatilibus caeli septena et
septena, masculum et feminam:
ut salvetur semen super faciem universae
terrae.
4 Adhuc enim, et post dies septem ego
pluam super terram
quadraginta diebus et quadraginta noctibus:
et delebo omnem substantiam, quam feci,
de superficie terrae.
5 Fecit ergo Noe omnia, quae mandaverat
ei Dominus.
6 Eratque sexcentorum annorum quando diluvii aquae inundaverunt super terram.
7 Et ingressus est Noe et filii eius,
uxor eius et uxores filiorum eius cum eo
in arcam propter aquas diluvii.
8 De animantibus quoque mundis et immundis,
et de volucribus, et ex omni, quod movetur super terram,
9 duo et duo ingressa sunt ad Noe in arcam,
masculus et femina,
sicut praeceperat Dominus Noe.
10 Cumque transissent septem dies, aquae
diluvii inundaverunt super terram.
11 Anno sexcentesimo vitae Noe, mense secundo, septimodecimo die mensis,
rupti sunt omnes fontes abyssi magnae,
et cataractae caeli apertae sunt:
12 et facta est pluvia super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus.
13 In articulo diei illius ingressus est Noe,
et Sem, et Cham, et Japheth filii eius:
uxor illius, et tres uxores filiorum eius
cum eis in arcam:
14 ipsi et omne animal secundum genus suum,
universaque iumenta in genere suo,
et omne quod movetur super terram in
genere suo,
cunctumque volatile secundum genus suum,
universae aves, omnesque volucres
15 ingressae sunt ad Noe in arcam, bina et
bina
ex omni carne, in qua erat spiritus vitae.
16 Et quae ingressa sunt, masculus et femina
ex omni carne introierunt,
sicut praeceperat ei Deus:
et inclusit eum Dominus deforis.
17 Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram:
et multiplicatae sunt aquae, et elevaverunt arcam in sublime a terra.
18 Vehementer enim inundaverunt: et omnia
repleverunt in superficie terrae:
porro arca ferebatur super aquas.
19 Et aquae praevaluerunt nimis super terram:
opertique sunt omnes montes excelsi sub
universo caelo.
20 Quindecim cubitis altior fuit aqua super
montes, quos operuerat.
21 Consumptaque est omnis caro quae movebatur super terram,
volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quae reptant super terram:

VI. 14. laevigatis] *Hebraice* gopher, *quod in Quaest. Hebr. Hieronymus interpretatur* bituminatis. *E contra Sept.* τετραγώνων, *Itala:* lignis quadratis 16. *om.* eius . . . *Non ante, sed post* deorsum *et alii Codd. et pleraeque Edd. vett. interpungunt.* 17. ~diluvii aquas 21. manducari 22. igitur] ergo . . . Deus] dn̄s.

VII. 1. tua arcam| 2. septena septena . . . non mundis duo duo 3. septena septena 5. quae praeceperat dn̄s illi| 7. filiorum illius 10. *om.* super 13. Ham et Jafeth * 14. iumenta in genus suum| 15. *Cod. E:* Ingressaeque sunt 18. *om.* enim

universi homines, 22 et cuncta, in quibus spiraculum vitae est in terra, mortua sunt.
23 Et delevit omnem substantiam, quae erat super terram, ab homine usque ad pecus,
tam reptile quam volucres caeli: et deleta sunt de terra:
remansit autem solus Noe, et qui cum eo erant in arca.
24 Obtinueruntque aquae terram centum quinquaginta diebus.

CAPUT VIII.

1 Recordatus autem Deus Noe, cunctorumque animantium,
et omnium iumentorum, quae erant cum eo in arca,
adduxit spiritum super terram, et imminutae sunt aquae.
2 Et clausi sunt fontes abyssi, et cataractae caeli:
et prohibitae sunt pluviae de caelo.
3 Reversaeque sunt aquae de terra euntes et redeuntes:
et coeperunt minui post centum quinquaginta dies.
4 Requievitque arca mense septimo, vigesimo septimo die mensis super montes Armeniae.
5 At vero aquae ibant et decrescebant usque ad decimum mensem:
decimo enim mense, prima die mensis, apparuerunt cacumina montium.
6 Cumque transissent quadraginta dies,
aperiens Noe fenestram arcae, quam fecerat, dimisit corvum:
7 qui egrediebatur, et non revertebatur, donec siccarentur aquae super terram.
8 Emisit quoque columbam post eum, ut videret si iam cessassent aquae super faciem terrae.
9 Quae cum non invenisset ubi requiesceret pes eius, reversa est ad eum in arcam:
aquae enim erant super universam terram:
extenditque manum, et apprehensam intulit in arcam.
10 Exspectatis autem ultra septem diebus aliis, rursum dimisit columbam ex arca.
11 At illa venit ad eum ad vesperam,
portans ramum olivae virentibus foliis in ore suo.
Intellexit ergo Noe quod cessassent aquae super terram.
12 Exspectavitque nihilominus septem alios dies: et emisit columbam,
quae non est reversa ultra ad eum.
13 Igitur sexcentesimo primo anno, primo mense, prima die mensis
imminutae sunt aquae super terram:
et aperiens Noe tectum arcae, aspexit, viditque quod exsiccata esset superficies terrae.
14 Mense secundo, septimo et vigesimo die mensis arefacta est terra.
15 Locutus est autem Deus ad Noe, dicens:
16 Egredere de arca, tu et uxor tua,
filii tui et uxores filiorum tuorum tecum.
17 Cuncta animantia, quae sunt apud te, ex omni carne,
tam in volatilibus quam in bestiis
et universis reptilibus, quae reptant super terram,
educ tecum, et ingredimini super terram:
crescite et multiplicamini super eam.
18 Egressus est ergo Noe, et filii eius:
uxor illius, et uxores filiorum eius cum eo.
19 Sed et omnia animantia, iumenta, et reptilia quae reptant super terram
secundum genus suum, egressa sunt de arca.
20 Aedificavit autem Noe altare Domino:
et tollens de cunctis pecoribus et volucribus mundis, obtulit holocausta super altare.
21 Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, et ait:
Nequaquam ultra maledicam terrae propter homines:
sensus enim et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua:
non igitur ultra percutiam omnem animam viventem sicut feci.
22 Cunctis diebus terrae, sementis et messis, frigus et aestus,
aestas et hiems, nox et dies non requiescent.

CAPUT IX.

1 Benedixitque Deus Noe et filiis eius. Et dixit ad eos:
Crescite, et multiplicamini, et replete terram.
2 Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terrae,
et super omnes volucres caeli, cum universis quae moventur super terram:

VII. 24. terras *(pl.)*

VIII. 1. Recordatus est autem 3. *om.* sunt 4. vicesima septima die *(In Hebr. et verss. orientalibus:* decima septima die. *Hieronymus sequitur Septuag.)* 7. et non revertebatur *(corr. m. rec.) Omittunt negativam Hebraeus et Itala, habent Septuaginta. Utrumque, si Toletum audimus, sensu fere eodem: „nam quia corvus non ingressus est arcam, dicitur non reversus; at quia volabat huc illuc, et versus arcam et ab arca, dictus est reversus."* 11. ergo] igitur 12. et remisit 14. septima et vicesima *(pl.)* 17. |et in universis 19. repunt . . . arcam egressae sunt| *(cum quatuor aliis; alii quatuor:* de arca; *vera lectio esse videtur:* arcā, *simplici ablativo.)* 21. et ait ad eum| *(Mirum si sic transtulisset Hier. voces Hebraicas* el-libbo, *q. e. ad cor suum, in animo suo; Sept.* διανοηθείς. *Quare vel invitis Codd. Latinis Sixtini expunxerunt has voculas, nullo sententiae detrimento. Bellarminus earum loco malebat:* ad se. — animam viventem] animantem

IX. 1. et inplete *(pl.)* 2. *hab.* super terram; *alii:* in terra

omnes pisces maris manui vestrae traditi sunt.
3 Et omne, quod movetur et vivit, erit vobis in cibum:
quasi olera virentia tradidi vobis omnia.
4 Excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis.
5 Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum:
et de manu hominis,
de manu viri, et fratris eius requiram animam hominis.
6 Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius:
ad imaginem quippe Dei factus est homo.
7 Vos autem crescite et multiplicamini, et ingredimini super terram, et implete eam.
8 Haec quoque dixit Deus ad Noe, et ad filios eius cum eo:
9 Ecce ego statuam pactum meum vobiscum, et cum semine vestro post vos:
10 et ad omnem animam viventem, quae est vobiscum,
tam in volucribus quam in iumentis et pecudibus terrae
cunctis, quae egressa sunt de arca, et universis bestiis terrae.
11 Statuam pactum meum vobiscum,
et nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram.

X. 12 Dixitque Deus: Hoc signum foederis quod do inter me et vos,
et ad omnem animam viventem, quae est vobiscum in generationes sempiternas:
13 Arcum meum ponam in nubibus,
et erit signum foederis inter me, et inter terram.
14 Cumque obduxero nubibus caelum,
apparebit arcus meus in nubibus:
15 et recordabor foederis mei vobiscum,
et cum omni anima vivente quae carnem vegetat:
et non erunt ultra aquae diluvii ad delendum universam carnem.
16 Eritque arcus in nubibus, et videbo illum,
et recordabor foederis sempiterni
quod pactum est inter Deum et omnem animam viventem universae carnis quae est super terram.
17 Dixitque Deus ad Noe:
Hoc erit signum foederis, quod constitui inter me et omnem carnem super terram.
18 Erant ergo filii Noe, qui egressi sunt de arca, Sem, Cham, et Iapheth:
porro Cham ipse est pater Chanaan.
19 Tres isti filii sunt Noe: et ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram.
20 Coepitque Noe vir agricola exercere terram,
et plantavit vineam.
21 Bibensque vinum inebriatus est, et nudatus in tabernaculo suo.
22 Quod cum vidisset Cham pater Chanaan,
verenda scilicet patris sui esse nudata,
nunciavit duobus fratribus suis foras.
23 At vero Sem et Iapheth pallium imposuerunt humeris suis,
et incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui:
faciesque eorum aversae erant, et patris virilia non viderunt.
24 Evigilans autem Noe ex vino,
cum didicisset quae fecerat ei filius suus
minor, 25 ait:
Maledictus Chanaan,
servus servorum erit fratribus suis. 26 Dixitque:
Benedictus Dominus Deus Sem,
sit Chanaan servus eius.
27 Dilatet Deus Iapheth, et habitet in tabernaculis Sem,
sitque Chanaan servus eius.
28 Vixit autem Noe post diluvium trecentis quinquaginta annis.
29 Et impleti sunt omnes dies eius nongentorum quinquaginta annorum: et mortuus est.

CAPUT X.

1 Hae sunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham, et Iapheth:
natique sunt eis filii post diluvium.
2 Filii Iapheth: Gomer, et Magog, et Madai, et Iavan, et Thubal, et Mosoch, et Thiras.
3 Porro filii Gomer: Ascenez et Riphath et Thogorma.
4 Filii autem Iavan: Elisa et Tharsis, Cetthim et Dodanim.
5 Ab his divisae sunt insulae gentium in regionibus suis,
unusquisque secundum linguam suam
et familias suas in nationibus suis.
6 Filii autem Cham: Chus, et Mesraim, et Phuth, et Chanaan.
7 Filii Chus: Saba, et Hevila, et Sabatha, et Regma, et Sabatacha.
Filii Regma: Saba, et Dadan.
8 Porro Chus genuit Nemrod:
ipse coepit esse potens in terra,
9 et erat robustus venator coram Domino.
Ob hoc exivit proverbium: Quasi Nemrod robustus venator coram Domino.
10 Fuit autem principium regni eius Babylon, et Arach, et Achad, et Chalanne, in terra Sennaar.
11 De terra illa egressus est Assur,

IX. 3. vivet 10. *Ante* cunctis *comma ponendum est.* (*Cf. similia Gen.* 17, 23; *Num.* 4, 3. 14. 23. 26. 30. 32. 35. 39. 43. 46.) 16. illud . . . et inter omnem *(pl.)* 17. *om.* ad . . . et inter omnem *(pl.)* 18. Erant igitur *(pl.)* . . . *om.* et 19. ˜sunt filii *(pl.)* . . . est hominum genus 23. verecunda

X. 1. Hae generationes *(sic plerique cum Hebr. et Gr.)* . . . *om.* et 2. Gomaer . . . *om.* et *ante* Jabun *(pl.)* 3. Rifath 5. *om.* suam *et* suas 6. Fut 7. Hebila . . . Recma 9. ab hoc 10. Calannae

et aedificavit Niniven, et plateas civitatis, et Chale.
12 Resen quoque inter Niniven et Chale: haec est civitas magna.
13 At vero Mesraim genuit Ludim, et Anamim, et Laabim,
Nephthuim, 14 et Phetrusim, et Chasluim: de quibus egressi sunt Philisthiim et Caphtorim.
15 Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum,
Hethaeum, 16 et Iebusaeum,
et Amorrhaeum, Gergesaeum, 17 Hevaeum, et Aracaeum:
Sinaeum, 18 et Aradium, Samaraeum et Amathaeum:
et posthaec disseminati sunt populi Chananaeorum.
19 Factique sunt termini Chanaan
venientibus a Sidone Geraram usque Gazam,
donec ingrediaris Sodomam et Gomorrham, et Adamam, et Seboim usque Lesa.
20 Hi sunt filii Cham in cognationibus, et linguis, et generationibus, terrisque et gentibus suis.
21 De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Iapheth maiore.
22 Filii Sem: Aelam et Assur, et Arphaxad, et Lud, et Aram.
23 Filii Aram: Us, et Hul, et Gether, et Mes.
24 At vero Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber.
25 Natique sunt Heber filii duo:
nomen uni Phaleg, eo quod in diebus eius divisa sit terra:
et nomen fratris eius Iectan.
26 Qui Iectan genuit Elmodad, et Saleph, et Asarmoth,
Iare, 27 et Aduram, et Uzal,
et Decla, 28 et Ebal, et Abimael,
Saba, 29 et Ophir, et Hevila, et Iobab:
omnes isti, filii Iectan.
30 Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem.
31 Isti filii Sem secundum cognationes et linguas, et regiones in gentibus suis.
32 Hae familiae Noe iuxta populos et nationes suas.
Ab his divisae sunt gentes in terra post diluvium.

CAPUT XI.

XI. 1 Erat autem terra labii unius, et sermonum eorundem.
2 Cumque proficiscerentur de oriente,
invenerunt campum in terra Sennaar, et habitaverunt in eo.
3 Dixitque alter ad proximum suum:
Venite, faciamus lateres, et coquamus eos igni.
Habueruntque lateres pro saxis,
et bitumen pro caemento:
4 et dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem et turrim, cuius culmen pertingat ad caelum:
et celebremus nomen nostrum antequam dividamur in universas terras.
5 Descendit autem Dominus ut videret civitatem et turrim, quam aedificabant filii Adam, 6 et dixit:
Ecce, unus est populus, et unum labium omnibus:
coeperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant.
7 Venite igitur, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum,
ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.
8 Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco in universas terras,
et cessaverunt aedificare civitatem.
9 Et idcirco vocatum est nomen eius Babel,
quia ibi confusum est labium universae terrae:
et inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.
10. Hae sunt generationes Sem:
Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad, biennio post diluvium.
11 Vixitque Sem postquam genuit Arphaxad, quingentis annis:
et genuit filios et filias.
12 Porro Arphaxad vixit triginta quinque annis, et genuit Sale.
13 Vixitque Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis tribus annis:
et genuit filios et filias.
14 Sale quoque vixit triginta annis, et genuit Heber.
15 Vixitque Sale postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis:
et genuit filios et filias.
16 Vixit autem Heber triginta quatuor annis, et genuit Phaleg.
17 Et vixit Heber, postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis:
et genuit filios et filias.
18 Vixit quoque Phaleg triginta annis, et genuit Reu.

X. 11. Nineven* *(Haec est perpetua in* A *et legitima nominis scriptura, Hebraicae Graecaeque congruens.)* . . . Calae 12. Cale 14. et Fethrusim et Cesluim (*Ed. Rom.* 1861 *mendose:* in Ch.) . . . Philisthim et Capthurim 15. Sydonem . . . |et theum 16. Amorreum Gergesseum 17. Evaeum 18. Samariten 19. Adama 20. Hii filii *(pl. ut v.* 1; *cap.* 2, 4; 35, 26; 36, 19. 20. 29) 21. Eber* — *Clem.* 1 *err.* Japhet 22. Arfaxad* 24. Sala (*at* Sale 11, 12—15) 25. unius Faleg 26. Helmodad 27. |Decla 28. Abimahel

XI. 2. oriente⌈ *exit primus quaternio, sign.* Q. 1. *Sequitur fol.* 17. , 7. Venite ergo . . . linguas 10. *om.* sunt . . . ˜centum erat *(pl.)* 11. quingentos annos 12. annos 13. trecentis tribus annis] *Sic* A *cum plurimis; sed in Hebraico legitur:* quadringentis tribus annis; *Graeci denique eidem Arphaxad aut* 400, *aut* 430, *aut* 330 *annos tribuunt, aliam insuper inter hunc et Sale inferentes generationem Cainan, cui totidem fere annos, vel* 430, *vel* 330 *adsignant.* 16. Falech 18. Vixitque Falech

19 Vixitque Phaleg postquam genuit Reu,
ducentis novem annis,
et genuit filios et filias.
20 Vixit autem Reu triginta duobus annis,
et genuit Sarug.
21 Vixit quoque Reu postquam genuit Sarug,
ducentis septem annis:
et genuit filios et filias.
22 Vixit vero Sarug triginta annis, et genuit
Nachor.
23 Vixitque Sarug postquam genuit Nachor,
ducentis annis:
et genuit filios et filias.
24 Vixit autem Nachor viginti novem annis,
et genuit Thare.
25 Vixitque Nachor postquam genuit Thare,
centum decem et novem annis:
et genuit filios et filias.
26 Vixitque Thare septuaginta annis, et genuit
Abram, et Nachor, et Aran.
27 Hae sunt autem generationes Thare:
Thare genuit Abram, Nachor, et Aran.
Porro Aran genuit Lot.
28 Mortuusque est Aran ante Thare patrem
suum,
in terra nativitatis suae in Ur Chaldaeorum.
29 Duxerunt autem Abram et Nachor uxores:
nomen uxoris Abram, Sarai:
et nomen uxoris Nachor, Melcha
filia Aran patris Melchae, et patris Ieschae.
30 Erat autem Sarai sterilis, nec habebat
liberos.
31 Tulit itaque Thare Abram filium suum,
et Lot filium Aran, filium filii sui,
et Sarai nurum suam, uxorem Abram
filii sui,
et eduxit eos de Ur Chaldaeorum, ut irent
in terram Chanaan:
veneruntque usque Haran, et habitaverunt
ibi.
32 Et facti sunt dies Thare ducentorum
quinque annorum, et mortuus est in
Haran.

CAPUT XII.

1 Dixit autem Dominus ad Abram:
Egredere de terra tua, et de cognatione
tua, et de domo patris tui, et veni
in terram, quam monstrabo tibi.
2 Faciamque te in gentem magnam,
et benedicam tibi, et magnificabo nomen
tuum, erisque benedictus.
3 Benedicam benedicentibus tibi, et maledicam
maledicentibus tibi,
atque in te benedicentur universae cognationes
terrae.
4 Egressus est itaque Abram sicut praeceperat
ei Dominus, et ivit cum eo Lot:
septuaginta quinque annorum erat Abram
cum egrederetur de Haran.
5 Tulitque Sarai uxorem suam, et Lot
filium fratris sui,
universamque substantiam quam possederant,
et animas quas fecerant in Haran:
et egressi sunt ut irent in terram Chanaan.
Cumque venissent in eam,
6 pertransivit Abram terram usque ad locum
Sichem, usque ad convallem illustrem:
Chananaeus autem tunc erat in terra.
7 Apparuit autem Dominus Abram, et dixit ei:
Semini tuo dabo terram hanc.
Qui aedificavit ibi altare Domino, qui apparuerat
ei.
8 Et inde transgrediens ad montem, qui
erat contra orientem Bethel, tetendit
ibi tabernaculum suum,
ab occidente habens Bethel, et ab oriente
Hai:
aedificavit quoque ibi altare Domino, et
invocavit nomen eius.
9 Perrexitque Abram vadens, et ultra progrediens
ad meridiem.

10 Facta est autem fames in terra: XII
descenditque Abram in Aegyptum, ut peregrinaretur
ibi:
praevaluerat enim fames in terra.
11 Cumque prope esset ut ingrederetur
Aegyptum,
dixit Sarai uxori suae:
Novi quod pulchra sis mulier:
12 et quod cum viderint te Aegyptii, dicturi
sunt: Uxor ipsius est:
et interficient me, et te reservabunt.
13 Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis:
ut bene sit mihi propter te, et vivat
anima mea ob gratiam tui.
14 Cum itaque ingressus esset Abram Aegyptum,
viderunt Aegyptii mulierem quod esset
pulchra nimis.
15 Et nunciaverunt principes Pharaoni, et
laudaverunt eam apud illum:
et sublata est mulier in domum Pharaonis.
16 Abram vero bene usi sunt propter illam:
fueruntque ei oves et boves, et asini, et
servi et famulae, et asinae et cameli.
17 Flagellavit autem Dominus Pharaonem
plagis maximis, et domum eius
propter Sarai uxorem Abram.
18 Vocavitque Pharao Abram, et dixit ei:
Quidnam est hoc quod fecisti mihi?
quare non indicasti quod uxor tua esset?
19 Quam ob causam dixisti esse sororem
tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem?
Nunc igitur ecce coniux tua, accipe eam,
et vade.
20 Praecepitque Pharao super Abram viris:
et deduxerunt eum, et uxorem illius, et
omnia quae habebat.

XI. 21. Vixitque R. 22. Nahor* 24. Tharae = 27. 28. 31. (*at* Thare 25. 26.) 25. annos 26. Aram* 27. et Nahor . . . Loth* (*cf. Deut.* 2, 9) 29. |nomen autem uxoris A. . . . |filiae.

XII. 1. *om.* et veni *(cum Hebr. et Cod. Alexandrino)* 6. Sychem* 7. Apparuitque dñs *(pl.)* 8. Ai 12. sunt] *rectius:* sint *Cod. G. Verc.* (*cf. Exod.* 6, 7) 16. et asinae] *Nonnulli Codd. omittunt; Graeci:* καὶ ἡμίονοι, et muli, *quod reapse probabilius est. Sed Gen.* 45, 23 *eadem redit diversitas.* (*Cf. Verc. ad Jud.* 5, 10). 18. *om.* hoc *(pl.)*

CAPUT XIII.

XIII. 1 Ascendit ergo Abram de Aegypto,
ipse et uxor eius, et omnia quae habebat,
et Lot cum eo ad australem plagam.
2 Erat autem dives valde in possessione auri et argenti.
3 Reversusque est per iter, quo venerat, a meridie in Bethel
usque ad locum ubi prius fixerat tabernaculum inter Bethel et Hai:
4 in loco altaris quod fecerat prius,
et invocavit ibi nomen Domini.
5 Sed et Lot qui erat cum Abram,
fuerunt greges ovium, et armenta, et tabernacula.
6 Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul:
erat quippe substantia eorum multa,
et nequibant habitare communiter.
7 Unde et facta est rixa inter pastores gregum Abram et Lot.
Eo autem tempore Chananaeus et Pherezaeus habitabant in terra illa.
8 Dixit ergo Abram ad Lot: Ne quaeso sit iurgium inter me et te,
et inter pastores meos, et pastores tuos:
fratres enim sumus.
9 Ecce universa terra coram te est:
recede a me, obsecro:
si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo:
si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.
10 Elevatis itaque Lot oculis,
vidit omnem circa regionem Iordanis, quae universa irrigabatur
antequam subverteret Dominus Sodomam et Gomorrham,
sicut paradisus Domini, et sicut Aegyptus venientibus in Segor.
11 Elegitque sibi Lot regionem circa Iordanem, et recessit ab Oriente:
divisique sunt alterutrum a fratre suo.
12 Abram habitavit in terra Chanaan:
Lot vero moratus est in oppidis, quae erant circa Iordanem, et habitavit in Sodomis.
13 Homines autem Sodomitae pessimi erant,
et peccatores coram Domino nimis.
14 Dixitque Dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot:
Leva oculos tuos, et vide a loco, in quo nunc es,
ad aquilonem et meridiem, ad orientem et occidentem.
15 Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo,
et semini tuo usque in sempiternum.
16 Faciamque semen tuum sicut pulverem terrae:
si quis potest hominum numerare pulverem terrae,
semen quoque tuum numerare poterit.
17 Surge, et perambula terram in longitudine, et in latitudine sua: quia tibi daturus sum eam.

18 Movens igitur tabernaculum suum Abram XIIII.
venit, et habitavit iuxta convallem Mambre, quae est in Hebron:
aedificavitque ibi altare Domino.

CAPUT XIV.

1 Factum est autem in illo tempore, ut Amraphel rex Sennaar,
et Arioch rex Ponti,
et Chodorlahomor rex Elamitarum,
et Thadal rex gentium
2 inirent bellum contra Bara regem Sodomorum,
et contra Bersa regem Gomorrhae,
et contra Sennaab regem Adamae,
et contra Semeber regem Seboim,
contraque regem Balae, ipsa est Segor.
3 Omnes hi convenerunt in vallem silvestrem, quae nunc est mare salis.
4 Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor,
et tertiodecimo anno recesserunt ab eo.
5 Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahomor, et reges qui erant cum eo:
percusseruntque Raphaim in Astarothcarnaim,
et Zuzim cum eis,
et Emim in Save Cariathaim,
6 et Chorraeos in montibus Seir,
usque ad campestria Pharan, quae est in solitudine.
7 Reversique sunt, et venerunt ad fontem Misphat, ipsa est Cades:
et percusserunt omnem regionem Amalecitarum
et Amorrhaeum, qui habitabat in Asasonthamar.
8 Et egressi sunt rex Sodomorum, et rex Gomorrhae,
rexque Adamae, et rex Seboim,
nec non et rex Balae, quae est Segor:
et direxerunt aciem contra eos in valle silvestri:
9 scilicet adversus Chodorlahomor regem Elamitarum,
et Thadal regem gentium,
et Amraphel regem Sennaar,
et Arioch regem Ponti:
quatuor reges adversus quinque.
10 Vallis autem silvestris habebat puteos multos bituminis.

XIII. 2. ˜argenti et auri *(pl. et Hebr.)* 3. Ai 4. quo[d] *(pr. m.)* 6. |et non quibant *(pl.)* 7. Ferezeus 9. ego ad dexteram 11. alterutrum] *Ita Codd. Alibi Hieronymus:* unusquisque; *Brev. Goth.* alteruter; *Septuag.* ἕκαστος. 12. *om.* vero 14. ˜Loth ab eo *(pl.)* . . . et ad meridiem . . et ad occ. 16. *om.* terrae *sec. loco (pl.)* 18. ˜Abram tab. suum| *(pl.)* . . . quod est *(pl.)*

XIV. 1. Amrafel . . . Godorlahomor * . . . Thadar * 4. recesserant 5. Sabe 7. Mesfat . . . *habet cum plurimis:* Amorraeum qui habitabat *(Idem legitur in Hebraeo. Graeci autem:* τοὺς Ἀμοῤῥαίους τοὺς κατοικοῦντας, *unde Vett. Edd.* Amorrhaeorum qui habitabant*)* in Asasonthamor. 8. ˜contra eos aciem 9. adversum G. . . . *at habet* adversus q.

Itaque rex Sodomorum, et Gomorrhae terga verterunt, cecideruntque ibi:
et qui remanserant, fugerunt ad montem.
11 Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum et Gomorrhae,
et universa quae ad cibum pertinent, et abierunt:
12 necnon et Lot et substantiam eius,
filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis.
13 Et ecce unus, qui evaserat, nunciavit Abram Hebraeo,
qui habitabat in convalle Mambre Amorrhaei,
fratris Eschol, et fratris Aner:
hi enim pepigerant foedus cum Abram.
14 Quod cum audisset Abram, captum videlicet Lot fratrem suum,
numeravit expeditos vernaculos suos trecentos decem, et octo:
et persecutus est usque Dan.
15 Et divisis sociis, irruit super eos nocte:
percussitque eos, et persecutus est eos usque Hoba, quae est ad laevam Damasci.
16 Reduxitque omnem substantiam, et Lot fratrem suum cum substantia illius,
mulieres quoque et populum.
17 Egressus est autem rex Sodomorum in occursum eius
postquam reversus est a caede Chodorlahomor, et regum qui cum eo erant
in valle Save, quae est vallis regis.

18 At vero Melchisedech rex Salem, proferens panem et vinum,
erat enim sacerdos Dei altissimi,
19 benedixit ei, et ait:
Benedictus Abram Deo excelso, qui creavit caelum et terram:
20 et benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt.
Et dedit ei decimas ex omnibus.
21 Dixit autem rex Sodomorum ad Abram:
Da mihi animas, cetera tolle tibi.
22 Qui respondit ei: Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem caeli et terrae,
23 quod a filo subtegminis usque ad corrigiam caligae non accipiam ex omnibus quae tua sunt,
ne dicas: Ego ditavi Abram:
24 exceptis his, quae comederunt iuvenes,
et partibus virorum, qui venerunt mecum,
Aner, Eschol et Mambre: isti accipient partes suas.

CAPUT XV.

XVI. 1 His itaque transactis,
factus est sermo Domini ad Abram per visionem dicens:
Noli timere Abram,
ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis.
2 Dixitque Abram: Domine Deus, quid dabis mihi?
ego vadam absque liberis:
et filius procuratoris domus meae iste Damascus Eliezer.
3 Addiditque Abram:
Mihi autem non dedisti semen: et ecce vernaculus meus, heres meus erit.
4 Statimque sermo Domini factus est ad eum dicens:
Non erit hic heres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredem.
5 Eduxitque eum foras, et ait illi:
Suspice caelum, et numera stellas, si potes.
Et dixit ei: Sic erit semen tuum.
6 Credidit Abram Deo, et reputatum est illi ad iustitiam.
7 Dixitque ad eum:
Ego Dominus qui eduxi te de Ur Chaldaeorum
ut darem tibi terram istam, et possideres eam.
8 At ille ait: Domine Deus, unde scire possum quod possessurus sim eam?
9 Et respondens Dominus:
Sume, inquit, mihi vaccam triennem,
et capram trimam, et arietem annorum trium,
turturem quoque, et columbam.
10 Qui tollens universa haec, divisit ea per medium,
et utrasque partes contra se altrinsecus posuit: aves autem non divisit.
11 Descenderuntque volucres super cadavera, et abigebat eas Abram.
12 Cumque sol occumberet, sopor irruit super Abram,
et horror magnus et tenebrosus invasit eum.
13 Dictumque est ad eum:
Scito praenoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua,
et subiicient eos servituti, et affligent quadringentis annis.
14 Verumtamen gentem, cui servituri sunt, ego iudicabo:
et post haec egredientur cum magna substantia.
15 Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona.
16 Generatione autem quarta revertentur huc:
necdum enim completae sunt iniquitates Amorrhaeorum usque ad praesens tempus.
17 Cum ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa,
et apparuit clibanus fumans, et lampas ignis transiens inter divisiones illas.

XIV. 10. remanserant (a *in rasura*) 12. eius *minutioribus litt., sed pr. m. additum.* 14. est eos usque *et* 15. est usque Oban (*Fortuito errore in Edd. Clementinis pronomen* eos *sedem mutavit.)* 18. *E:* panes (*Gr.* ἄρτους) 23. subteminis . . corrigiam] *Ed. Clem. minus recte* corigiam 24. Mamre

XV. 6. Credidit dnō et deputatum est ei *(ita plerique. „Quod dicitur* Abram Deo, *non est huius loci, sed epist. ad Rom.* IV, 3.“ *Schol. N. ap. Verc.)* 9. *om.* Et . . . *om.* mihi 10. *om.* ea *(pl.)* 13. sua,] *Aptius interpungitur:* sua: (*vide not. ad Exod.* 6, 7) 17. lampans

18 In illo die pepigit Dominus foedus cum Abram, dicens:
Semini tuo dabo terram hanc
a fluvio Aegypti usque ad fluvium magnum Euphraten,
19 Cinaeos, et Cenezaeos, Cedmonaeos, 20 et Hethaeos, et Pherezaeos,
Raphaim quoque, 21 et Amorrhaeos, et Chananaeos, et Gergesaeos, et Iebusaeos.

CAPUT XVI.

1 Igitur Sarai, uxor Abram, non genuerat liberos:
sed habens ancillam Aegyptiam nomine Agar, 2 dixit marito suo:
Ecce, conclusit me Dominus, ne parerem:
ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios.
Cumque ille acquiesceret deprecanti,
3 tulit Agar Aegyptiam ancillam suam
post annos decem quam habitare coeperant in terra Chanaan:
et dedit eam viro suo uxorem.
4 Qui ingressus est ad eam.
At illa concepisse se videns, despexit dominam suam.
5 Dixitque Sarai ad Abram:
Inique agis contra me:
ego dedi ancillam meam in sinum tuum,
quae videns quod conceperit, despectui me habet;
iudicet Dominus inter me, et te.
6 Cui respondens Abram:
Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea ut libet.
Affligente igitur eam Sarai, fugam iniit.
7 Cumque invenisset eam angelus Domini iuxta fontem aquae in solitudine, qui est in via Sur in deserto, 8 dixit ad illam:
Agar, ancilla Sarai, unde venis? et quo vadis?
Quae respondit: A facie Sarai dominae meae ego fugio.
9 Dixitque ei angelus Domini:
Revertere ad dominam tuam, et humiliare sub manu illius.
10 Et rursum: Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, et non numerabitur prae multitudine.
11 Ac deinceps: Ecce, ait, concepisti, et paries filium:
vocabisque nomen eius Ismael,
eo quod audierit Dominus afflictionem tuam.
12 Hic erit ferus homo:
manus eius contra omnes, et manus omnium contra eum:
et e regione universorum fratrum suorum figet tabernacula.
13 Vocavit autem nomen Domini qui loquebatur ad eam: Tu Deus qui vidisti me.
Dixit enim: Profecto hic vidi posteriora videntis me.
14 Propterea appellavit puteum illum
Puteum viventis et videntis me.
Ipse est inter Cades et Barad.
15 Peperitque Agar Abrae filium: qui vocavit nomen eius Ismael.
16 Octoginta et sex annorum erat Abram quando peperit ei Agar Ismaelem.

CAPUT XVII.

1 Postquam vero nonaginta et novem annorum esse coeperat, XVII.
apparuit ei Dominus: dixitque ad eum:
Ego Deus omnipotens: ambula coram me, et esto perfectus.
2 Ponamque foedus meum inter me et te:
et multiplicabo te vehementer nimis.
3 Cecidit Abram pronus in faciem. 4 Dixitque ei Deus:
Ego sum, et pactum meum tecum,
erisque pater multarum gentium.
5 Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram:
sed appellaberis Abraham:
quia patrem multarum gentium constitui te,
6 Faciamque te crescere vehementissime,
et ponam te in gentibus, regesque ex te, egredientur.
7 Et statuam pactum meum inter me et te,
et inter semen tuum post te
in generationibus suis foedere sempiterno:
ut sim Deus tuus, et seminis tui post te.
8 Daboque tibi et semini tuo terram peregrinationis tuae,
omnem terram Chanaan in possessionem aeternam, eroque Deus eorum.

9 Dixit iterum Deus ad Abraham: XVIII.
Et tu ergo custodies pactum meum,
et semen tuum post te in generationibus suis.
10 Hoc est pactum meum quod observabitis inter me et vos, et semen tuum post te:
Circumcidetur ex vobis omne masculinum:
11 et circumcidetis carnem praeputii vestri,
ut sit in signum foederis inter me et vos.
12 Infans octo dierum circumcidetur in vobis,
omne masculinum in generationibus vestris:
tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur,
et quicunque non fuerit de stirpe vestra:
13 eritque pactum meum in carne vestra in foedus aeternum.
14 Masculus, cuius praeputii caro circumcisa non fuerit,
delebitur anima illa de populo suo:
quia pactum meum irritum fecit.

15 Dixit quoque Deus ad Abraham: XVIIII.
Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram.

XV. 18. In die illo *(pl.)* . . ˜cum Abram foedus *(pl.)* . . fluvium magnum flumen Eufraten 19. Cetmoneos 20. Hettheos 21. Gergesseos

XVI. 2. Dominus] ds̄ 7. illam . . . qui est in deserto Sur, 8. ad eam| 9. sub manibus ipsius| 11. ait] inquit . . . Ismahel* 15. *om.* Agar 16. *om.* Abram

XVII. 6. ponam in g. 10. *om.* meum — observabis 11. *om.* in 15. Saram] Sarram. *Graeci item*: Σαρα, Σάῤῥα ἔσαι. *Sed in Quaest. Hebr. Hieronymus adnotat, antiquius nomen* Sarai *in* Sara (*vel* Sarah) *esse mutatum; quae adnotatio regulam dedit Clementinis.*

16 Et benedicam ei, et ex illa dabo tibi filium cui benedicturus sum,
eritque in nationes, et reges populorum orientur ex eo.
17 Cecidit Abraham in faciem suam, et risit, dicens in corde suo:
Putasne centenario nascetur filius? et Sara nonagenaria pariet?
18 Dixitque ad Deum: Utinam Ismael vivat coram te.
19 Et ait Deus ad Abraham:
Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen eius Isaac,
et constituam pactum meum illi in foedus sempiternum, et semini eius post eum.
20 Super Ismael quoque exaudivi te;
ecce, benedicam ei, et augebo et multiplicabo eum valde:
duodecim duces generabit, et faciam illum in gentem magnam.
21 Pactum vero meum statuam ad Isaac,
quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero.
22 Cumque finitus esset sermo loquentis cum eo,
ascendit Deus ab Abraham.
23 Tulit autem Abraham Ismael filium suum,
et omnes vernaculos domus suae: universosque quos emerat,
cunctos mares ex omnibus viris domus suae:
et circumcidit carnem praeputii eorum
statim in ipsa die, sicut praeceperat ei Deus.
24 Abraham nonaginta et novem erat annorum quando circumcidit carnem praeputii sui.
25 Et Ismael filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suae.
26 Eadem die circumcisus est Abraham et Ismael filius eius.
27 Et omnes viri domus illius,
tam vernaculi, quam emptitii et alienigenae pariter circumcisi sunt.

CAPUT XVIII.

XX. 1 Apparuit autem ei Dominus in convalle Mambre
sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei.
2 Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum:
quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi,
et adoravit in terram. 3 Et dixit:
Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum:
4 Sed afferam pauxillum aquae, et lavate pedes vestros, et requiescite sub arbore.
5 Ponamque buccellam panis, et confortate cor vestrum,
postea transibitis:
idcirco enim declinastis ad servum vestrum.
Qui dixerunt: Fac ut locutus es.
6 Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei:
Accelera, tria sata similae commisce, et fac subcinericios panes.
7 Ipse vero ad armentum cucurrit,
et tulit inde vitulum tenerrimum et optimum,
deditque puero: qui festinavit et coxit illum.
8 Tulit quoque butyrum et lac, et vitulum quem coxerat, et posuit coram eis:
ipse vero stabat iuxta eos sub arbore.
9 Cumque comedissent, dixerunt ad eum:
Ubi est Sara uxor tua?
Ille respondit: Ecce in tabernaculo est.
10 Cui dixit:
Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite,
et habebit filium Sara uxor tua.
Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi.
11 Erant autem ambo senes, provectaeque aetatis,
et desierant Sarae fieri muliebria.
12 Quae risit occulte dicens:
Postquam consenui, et dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo?
13 Dixit autem Dominus ad Abraham:
Quare risit Sara, dicens: Num vere paritura sum anus?
14 Numquid Deo quidquam est difficile?
iuxta condictum revertar ad te
hoc eodem tempore, vita comite, et habebit Sara filium.
15 Negavit Sara, dicens: Non risi: timore perterrita.
Dominus autem: Non est, inquit, ita: sed risisti.
16 Cum ergo surrexissent inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam:
et Abraham simul gradiebatur, deducens eos.
17 Dixitque Dominus:
Num celare potero Abraham quae gesturus sum:
18 cum futurus sit in gentem magnam, ac robustissimam,
et benedicendae sint in illo omnes nationes terrae?

XVII. 17. *om.* suam 22. *hab.* ab; *nonnulli perperam* ad 23. Ismahelem 24. *om.* Abraham — *om.* et *(pl.)* 25. filius] filius eius *(pl.)*

XVIII. 2. in terra *(cf. cap.* 19, 1; 24, 52; 48, 12; 50, 18*: ubique ablativo et A et cett. antiquiores. Censores Romani quum diu de casu fluctuassent, ultimo Gregoriani quartum adoptavere, fortasse Graecorum Intt. habita ratione, qui ter dederunt* προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, *quamquam semel* (48, 12) ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς. *Attamen tutior videtur auctoritas optimorum Codd. Lat., praesertim quum* adorandi *verbo nisi accedat v.* pronus *vel* procidens, *durior sit accusativus* in terram, *et ne tum quidem, quum illa accedunt, utique necessarius.)* 5. Ponam 12. *Post* occulte *comma addidit Clem. tertia.* 13. *E:* Numquid vero 14. ~est quicquam *(pl.)* 16. *E:* consurrexissent . . . oculos suos c. *(= BEF)*

19 Scio enim quod praecepturus sit filiis suis et domui suae post se
ut custodiant viam Domini, et faciant iudicium et iustitiam:
ut adducat Dominus propter Abraham omnia quae locutus est ad eum.
20 Dixit itaque Dominus:
Clamor Sodomorum et Gomorrhae multiplicatus est,
et peccatum eorum aggravatum est nimis.
21 Descendam, et videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint:
an non est ita, ut sciam.
22 Converteruntque se inde, et abierunt Sodomam:
Abraham vero adhuc stabat coram Domino.
23 Et appropinquans ait:
Numquid perdes iustum cum impio?
24 Si fuerint quinquaginta iusti in civitate, peribunt simul?
et non parces loco illi propter quinquaginta iustos, si fuerint in eo?
25 Absit a te, ut rem hanc facias et occidas iustum cum impio,
fiatque iustus sicut impius,
non est hoc tuum: qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc.
26 Dixitque Dominus ad eum: Si invenero Sodomis quinquaginta iustos in medio civitatis,
dimittam omni loco propter eos.
27 Respondensque Abraham, ait:
Quia semel coepi, loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis.
28 Quid si minus quinquaginta iustis quinque fuerint?
delebis, propter quadraginta quinque, universam urbem?
Et ait: Non delebo, si invenero ibi quadraginta quinque.
29 Rursumque locutus est ad eum:
Sin autem quadraginta ibi inventi fuerint, quid facies?
Ait: Non percutiam propter quadraginta.
30 Ne quaeso, inquit, indigneris Domine, si loquar:
Quid si ibi inventi fuerint triginta?
Respondit: Non faciam, si invenero ibi triginta.
31 Quia semel, ait, coepi, loquar ad Dominum meum:
Quid si ibi inventi fuerint viginti?
Ait: Non interficiam propter viginti.
32 Obsecro, inquit, ne irascaris Domine, si loquar adhuc semel:
Quid si inventi fuerint ibi decem?
Et dixit: Non delebo propter decem.
33 Abiitque Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham:
et ille reversus est in locum suum.

CAPUT XIX.

1 Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere, et sedente Lot in foribus civitatis.
Qui cum vidisset eos, surrexit, et ivit obviam eis:
adoravitque pronus in terram, 2 et dixit:
Obsecro, domini, declinate in domum pueri vestri, et manete ibi:
lavate pedes vestros, et mane proficiscemini in viam vestram.
Qui dixerunt: Minime, sed in platea manebimus.
3 Compulit illos oppido ut diverterent ad eum:
ingressisque domum illius fecit convivium,
et coxit azyma: et comederunt.
4 Prius autem quam irent cubitum,
viri civitatis vallaverunt domum
a puero usque ad senem, omnis populus simul.
5 Vocaveruntque Lot, et dixerunt ei:
Ubi sunt viri qui introierunt ad te nocte?
educ illos huc, ut cognoscamus eos.
6 Egressus ad eos Lot, post tergum occludens ostium, ait:
7 Nolite, quaeso, fratres mei, nolite malum hoc facere.
8 Habeo duas filias, quae necdum cognoverunt virum:
educam eas ad vos, et abutimini eis sicut vobis placuerit,
dummodo viris istis nihil mali faciatis,
quia ingressi sunt sub umbra culminis mei.
9 At illi dixerunt: Recede illuc.
Et rursus: Ingressus es, inquiunt, ut advena; numquid ut iudices?
te ergo ipsum magis quam hos affligemus.
Vimque faciebant Lot vehementissime:
iamque prope erat ut effringerent fores.
10 Et ecce miserunt manum viri, et introduxerunt ad se Lot, clauseruntque ostium:
11 et eos, qui foris erant, percusserunt caecitate a minimo usque ad maximum,
ita ut ostium invenire non possent.
12 Dixerunt autem ad Lot:
Habes hic quempiam tuorum? generum, aut filios, aut filias,
omnes, qui tui sunt, educ de urbe hac:
13 delebimus enim locum istum,
eo quod increverit clamor eorum coram Domino,
qui misit nos ut perdamus illos.

XVIII. 19. ˜iustitiam et iudicium *(pl.)* 20. earum 21. *Distingue:* an, non est ita, — *sensus:* an, si non est ita, 25. *Post* impius *colo interpungendum. In fine Codex om.* hoc, *sc. ut interrogative legas:* nequaquam facies iudicium? 27. Respondens A. *(pl.)* 28. propter quinque, *(sic Hebr.)* 29. *om.* ibi *(pl.)* 30. *om.* inquit . . . ˜inventi fuerint ibi *(pl.)* . . . *om.* ibi 31. ˜inventi fuerint ibi *(pl.)* . . . |Dixit: *(pl.)* 32. *om.* Et *(pl.)* 33. |Abiit *(pl.)*

XIX. 1. *om.* et *(item reliqui Codd. adprobante Vercellone)* . . . *om.* eos . . . in terra 2. proficiscimini 3. deverterent . . . *om.* et *(pl.)* — *mendose Clem.*1. azima 6. adcludens — *mendum in Clem.*1. hostium 8. ˜placuerit vobis| . . . ˜faciatis mali| *(pl.)* . . . sub umbraculum tegminis mei| 9. |iam . . . refringerent 10. cluseruntq. 11. ˜erant foris *(pl.)* 12. ˜tuorum quempiam *(pl.)*

14 Egressus itaque Lot, locutus est ad generos suos
qui accepturi erant filias eius, et dixit:
Surgite, egredimini de loco isto:
quia delebit Dominus civitatem hanc.
Et visus est eis quasi ludens loqui.
15 Cumque esset mane, cogebant eum angeli, dicentes:
Surge, tolle uxorem tuam, et duas filias quas habes:
ne et tu pariter pereas in scelere civitatis.
16 Dissimulante illo, apprehenderunt manum eius, et manum uxoris, ac duarum filiarum eius,
eo quod parceret Dominus illi.
17 Eduxeruntque eum, et posuerunt extra civitatem:
ibique locuti sunt ad eum, dicentes:
Salva animam tuam: noli respicere post tergum,
nec stes in omni circa regione:
sed in monte salvum te fac, ne et tu simul pereas.
18 Dixitque Lot ad eos:
Quaeso Domine mi, 19 quia invenit servus tuus gratiam coram te,
et magnificasti misericordiam tuam quam fecisti mecum,
ut salvares animam meam,
nec possum in monte salvari, ne forte apprehendat me malum, et moriar:
20 Est civitas haec iuxta, ad quam possum fugere, parva, et salvabor in ea:
numquid non modica est, et vivet anima mea?
21 Dixitque ad eum:
Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas,
ut non subvertam urbem pro qua locutus es.
22 Festina, et salvare ibi: quia non potero facere quidquam donec ingrediaris illuc.
Idcirco vocatum est nomen urbis illius Segor.
23 Sol egressus est super terram, et Lot ingressus est Segor.
24 Igitur Dominus pluit super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem a Domino de caelo:
25 et subvertit civitates has, et omnem circa regionem,
universos habitatores urbium, et cuncta terrae virentia.
26 Respiciensque uxor eius post se, versa est in statuam salis.

XXI. 27 Abraham autem consurgens mane, ubi steterat prius cum Domino,
28 intuitus est Sodomam et Gomorrham,
et universam terram regionis illius:
viditque ascendentem favillam de terra quasi fornacis fumum.
29 Cum enim subverteret Deus civitates regionis illius,
recordatus Abrahae, liberavit Lot de subversione urbium in quibus habitaverat.
30 Ascenditque Lot de Segor, et mansit in monte,
duae quoque filiae eius cum eo
(timuerat enim manere in Segor)
et mansit in spelunca ipse, et duae filiae eius cum eo.

31 Dixitque maior ad minorem: XXI
Pater noster senex est, et nullus virorum remansit in terra
qui possit ingredi ad nos iuxta morem universae terrae.
32 Veni, inebriemus eum vino, dormiamusque cum eo,
ut servare possimus ex patre nostro semen.
33 Dederunt itaque patri suo bibere vinum nocte illa:
Et ingressa est maior, dormivitque cum patre:
at ille non sensit, nec quando accubuit filia, nec quando surrexit.
34 Altera quoque die dixit maior ad minorem:
Ecce dormivi heri cum patre meo,
demus ei bibere vinum etiam hac nocte,
et dormies cum eo, ut salvemus semen de patre nostro.
35 Dederunt etiam et illa nocte patri suo bibere vinum,
ingressaque minor filia, dormivit cum eo:
et ne tunc quidem sensit quando concubuerit, vel quando illa surrexerit.
36 Conceperunt ergo duae filiae Lot de patre suo.
37 Peperitque maior filium, et vocavit nomen eius Moab:
ipse est pater Moabitarum usque in praesentem diem.
38 Minor quoque peperit filium, et vocavit nomen eius Ammon, id est filius populi mei:
ipse est pater Ammonitarum usque hodie.

CAPUT XX.

1 Profectus inde Abraham in terram australem, XX
habitavit inter Cades, et Sur:
et peregrinatus est in Geraris.
2 Dixitque de Sara uxore sua, Soror mea est.
Misit ergo Abimelech rex Gerarae, et tulit eam.
3 Venit autem Deus ad Abimelech per somnium nocte, et ait illi:
En morieris propter mulierem quam tulisti: habet enim virum.
4 Abimelech vero non tetigerat eam,
et ait: Domine,
num gentem ignorantem et iustam interficies?
5 Nonne ipse dixit mihi: Soror mea est:

XIX. 17. Et duxerunt eum posueruntq. (*alii:* Et eduxerunt *etc.*) . . . |ibi locutus est ad eum| S. 19. quia] si 21. ut] et 23. est in Segor 29. regionis] et regiones 30. *in fine om.* cum eo *(item Hebr.)* 35. etiam et] et in . . . *om.* suo bibere . . . ne] nec
XX. 2. Gerarae] terrae 3. noctis . . ei| En morere 5. |Non

et ipsa ait: Frater meus est?
in simplicitate cordis mei, et munditia manuum mearum feci hoc.
6 Dixitque ad eum Deus:
Et ego scio quod simplici corde feceris:
et ideo custodivi te ne peccares in me,
et non dimisi ut tangeres eam.
7 Nunc ergo redde viro suo uxorem,
quia propheta est: et orabit pro te, et vives:
si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu, et omnia quae tua sunt.
8 Statimque de nocte consurgens Abimelech, vocavit omnes servos suos;
et locutus est universa verba haec in auribus eorum,
timueruntque omnes viri valde.
9 Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, et dixit ei:
Quid fecisti nobis? quid peccavimus in te,
quia induxisti super me et super regnum meum peccatum grande?
quae non debuisti facere, fecisti nobis.
10 Rursumque expostulans, ait: Quid vidisti, ut hoc faceres?
11 Respondit Abraham:
Cogitavi mecum, dicens: Forsitan non est timor Dei in loco isto:
et interficient me propter uxorem meam:
12 alias autem et vere soror mea est,
filia patris mei, et non filia matris meae, et duxi eam in uxorem.
13 Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam:
Hanc misericordiam facies mecum:
In omni loco, ad quem ingrediemur, dices quod frater tuus sim.
14 Tulit igitur Abimelech oves et boves, et servos et ancillas, et dedit Abraham:
redditditque illi Saram uxorem suam, 15 et ait:
Terra coram vobis est, ubicunque tibi placuerit habita.
16 Sarae autem dixit:
Ecce mille argenteos dedi fratri tuo,
hoc erit tibi in velamen oculorum
ad omnes qui tecum sunt, et quocunque perrexeris:
mementoque te deprehensam.
17 Orante autem Abraham, sanavit Deus Abimelech et uxorem, ancillasque eius, et pepererunt:
18 concluserat enim Dominus omnem vulvam domus Abimelech
propter Saram uxorem Abrahae.

CAPUT XXI.

1 Visitavit autem Dominus Saram, sicut promiserat; et implevit quae locutus est. XXIIII.
2 Concepitque et peperit filium in senectute sua,
tempore quo praedixerat ei Deus.
3 Vocavitque Abraham nomen filii sui, quem genuit ei Sara, Isaac:
4 et circumcidit eum octavo die, sicut praeceperat ei Deus,
5 cum centum esset annorum:
hac quippe aetate patris, natus est Isaac.
6 Dixitque Sara: Risum fecit mihi Deus:
quicunque audierit, corridebit mihi.
7 Rursumque ait:
Quis auditurum crederet Abraham quod Sara lactaret filium,
quem peperit ei iam seni?
8 Crevit igitur puer, et ablactatus est;
fecitque Abraham grande convivium
in die ablactationis eius.
9 Cumque vidisset Sara filium Agar Aegyptiae ludentem cum Isaac filio suo,
dixit ad Abraham:
10 Eiice ancillam hanc, et filium eius:
non enim erit heres filius ancillae cum filio meo Isaac.
11 Dure accepit hoc Abraham pro filio suo.
12 Cui dixit Deus:
Non tibi videatur asperum super puero, et super ancilla tua:
omnia quae dixerit tibi Sara, audi vocem eius:
quia in Isaac vocabitur tibi semen.
13 Sed et filium ancillae faciam in gentem magnam,
quia semen tuum est.

14 Surrexit itaque Abraham mane, XXV.
et tollens panem et utrem aquae, imposuit scapulae eius,
tradiditque puerum, et dimisit eam.
Quae cum abiisset, errabat in solitudine Bersabee.
15 Cumque consumpta esset aqua in utre,
abiecit puerum subter unam arborum, quae ibi erant.
16 Et abiit, seditque e regione procul
quantum potest arcus iacere;
dixit enim: Non videbo morientem puerum:
et sedens contra, levavit vocem suam et flevit.
17 Exaudivit autem Deus vocem pueri:
vocavitque angelus Dei Agar de caelo, dicens:

XX. 5. *om.* mearum 6. demisi. 7. Nunc igitur r. uxorem viro suo| *(pl.)* 10. Rursusque 12. *om.* in *(pl.)* 18. dš *(pl.)* . . . Sara u. Abraham|

XXI. 9. cum Isaac filio suo] cum Isaac filio eius *Cod. noster. Alii tantum:* cum Isaac; *at plerique plane omittunt haec verba, quae nec in textu Hebraico haberi ipse attestatur Hier. in Tradit. Hebr. Verumtamen summus Interpres ut eadem recipere maluerit e versione Septuag., ubi legimus* παίζοντα μετὰ Ἰσαὰκ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, *tres causae esse poterunt: prima, quod haudquaquam inepta, sed valde in rem esse videbantur; altera, quod non suo unice exemplo Hebraico ille confidendum, sed quibusdam in rebus aliquid tribuendum censeret praecursoribus Graecis; tertia, quod ad haec ipsa verba videbat alludentem Paulum* (*Gal.* 4, 29), *quem quidem apparet h. l. aut legisse aut intellexisse:* παίζοντα εἰς τον Ἰσαὰκ *vel* ἐμπαίζοντα τῷ Ἰσαάκ. 10. *B (Toletanus) om.* hanc 17. Dei] dñi *(pl.)*

Quid agis Agar? noli timere:
exaudivit enim Deus vocem pueri de loco
in quo est.
18 Surge, tolle puerum, et tene manum illius:
quia in gentem magnam faciam eum.
19 Aperuitque oculos eius Deus:
quae videns puteum aquae, abiit, et im-
plevit utrem, deditque puero bibere.
20 Et fuit cum eo:
qui crevit, et moratus est in solitudine,
factusque est iuvenis sagittarius.
21 Habitavitque in deserto Pharan,
et accepit illi mater sua uxorem de terra
Aegypti.

XXVI. 22 Eodem tempore dixit Abimelech, et Phi-
col princeps exercitus eius ad Abra-
ham:
Deus tecum est in universis quae agis.
23 Iura ergo per Deum, ne noceas mihi, et
posteris meis, stirpique meae:
sed iuxta misericordiam, quam feci tibi,
facies mihi, et terrae in qua versatus es
advena.
24 Dixitque Abraham: Ego iurabo.
25 Et increpavit Abimelech
propter puteum aquae quem vi abstule-
rant servi eius.
26 Responditque Abimelech:
Nescivi quis fecerit hanc rem:
sed et tu non indicasti mihi, et ego non
audivi praeter hodie.
27 Tulit itaque Abraham oves et boves, et
dedit Abimelech:
percusseruntque ambo foedus.
28 Et statuit Abraham septem agnas gregis
seorsum.
29 Cui dixit Abimelech:
Quid sibi volunt septem agnae istae, quas
stare fecisti seorsum?
30 At ille: Septem, inquit, agnas accipies
de manu mea:
ut sint mihi in testimonium, quoniam ego
fodi puteum istum.
31 Idcirco vocatus est locus ille Bersabee:
quia ibi uterque iuravit. 32 Et inierunt
foedus pro puteo iuramenti.
33 Surrexit autem Abimelech, et Phicol prin-
ceps exercitus eius,
reversique sunt in terram Palaestinorum.
Abraham vero plantavit nemus in Ber-
sabee,
et invocavit ibi nomen Domini Dei aeterni.
34 Et fuit colonus terrae Palaestinorum die-
bus multis.

CAPUT XXII.

XXVII. 1 Quae postquam gesta sunt,
tentavit Deus Abraham, et dixit ad eum:
Abraham, Abraham. At ille respondit:
Adsum.
2 Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum,
quem diligis, Isaac,
et vade in terram visionis: atque ibi
offeres eum in holocaustum
super unum montium quem monstravero
tibi.
3 Igitur Abraham de nocte consurgens, stra-
vit asinum suum:
ducens secum duos iuvenes, et Isaac
filium suum:
cumque concidisset ligna in holocaustum,
abiit ad locum quem praeceperat ei Deus.
4 Die autem tertio, elevatis oculis, vidit
locum procul:
5 dixitque ad pueros suos:
Exspectate hic cum asino: ego et puer
illuc usque properantes, postquam ad-
oraverimus, revertemur ad vos.
6 Tulit quoque ligna holocausti, et impo-
suit super Isaac filium suum:
ipse vero portabat in manibus ignem et
gladium.
Cumque duo pergerent simul,
7 dixit Isaac patri suo: Pater mi.
At ille respondit: Quid vis fili?
Ecce, inquit, ignis et ligna; ubi est victima
holocausti?
8 Dixit autem Abraham: Deus providebit
sibi victimam holocausti, fili mi.
Pergebant ergo pariter:
9 et venerunt ad locum quem ostenderat
ei Deus,
in quo aedificavit altare, et desuper ligna
composuit:
cumque alligasset Isaac filium suum,
posuit eum in altare super struem ligno-
rum.
10 Extenditque manum, et arripuit gladium,
ut immolaret filium suum.
11 Et ecce angelus Domini de caelo clama-
vit, dicens:
Abraham, Abraham.
Qui respondit: Adsum. 12 Dixitque ei:
Non extendas manum tuam super puerum,
neque facias illi quidquam:
nunc cognovi quod times Deum, et non pe-
percisti unigenito filio tuo propter me.
13 Levavit Abraham oculos suos, viditque
post tergum arietem inter vepres hae-
rentem cornibus,
quem assumens obtulit holocaustum pro
filio.
14 Appellavitque nomen loci illius, Dominus
videt.
Unde usque hodie dicitur: In monte Do-
minus videbit.
15 Vocavit autem angelus Domini Abraham
secundo de caelo, dicens:

XXI. 20. factusque] et factus 22. Fichol 23. Deum| dñm *(pl.)* 25. illius| *(pl.)* 26. Respondit 30. ˉin testimonium mihi *(pl.)* . . fodii 31. *Sublato puncto coniunge:* iuravit et inierunt 33. exercitus] militiae *(pl.)* . . . Philistinorum|

XXII. 1. temptavit . . . ad eum| Abraham. Ille *(pl.)* 2. ei . . . terram visionis *in Hebr.* terram Moria, *quod Symmachus vertit:* τῆς ὀπτασίας, *Septuaginta* τὴν ὑψηλήν . . ˉoffer eum ibi hol. 8. *om.* autem 9. |veneruntque *(pl.)* . . . conligasset *(pl.)* . . . in altari 10. *om.* suum 12. *om.* ei . . . ei quicquam| . . . timeas dñm et non peperceris filio tuo unigenito (*pl. Vide notam ad Exod.* 6, 7) 13. *om.* suos

16 Per memetipsum iuravi, dicit Dominus:
quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me:
17 benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli, et velut arenam quae est in littore maris:
possidebit semen tuum portas inimicorum suorum,
18 et benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae,
quia obedisti voci meae.
19 Reversus est Abraham ad pueros suos, abieruntque Bersabee simul, et habitavit ibi.

XVIII. 20 His ita gestis, nunciatum est Abrahae quod Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo,
21 Hus primogenitum, et Buz fratrem eius, et Camuel patrem Syrorum, 22 et Cased, et Azau,
Pheldas quoque et Iedlaph, 23 ac Bathuel, de quo nata est Rebecca:
octo istos genuit Melcha, Nachor fratri Abrahae.
24 Concubina vero illius, nomine Roma, peperit Tabee, et Gaham, et Tahas, et Maacha.

CAPUT XXIII.

1 Vixit autem Sara centum vigintiseptem annis.
2 Et mortua est in civitate Arbee, quae est Hebron, in terra Chanaan:
venitque Abraham ut plangeret, et fleret eam.
3 Cumque surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens:
4 Advena sum et peregrinus apud vos:
date mihi ius sepulcri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum.
5 Responderunt filii Heth, dicentes:
6 Audi nos, domine, princeps Dei es apud nos:
in electis sepulcris nostris sepeli mortuum tuum:
nullusque te prohibere poterit quin in monumento eius sepelias mortuum tuum.
7 Surrexit Abraham, et adoravit populum terrae,
filios videlicet Heth;
8 dixitque ad eos:
Si placet animae vestrae ut sepeliam mortuum meum,
audite me, et intercedite pro me apud Ephron filium Seor:
9 ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui:
pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulcri.
10 Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth.
Responditque Ephron ad Abraham cunctis audientibus qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens:
11 Nequaquam ita fiat, domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor:
Agrum trado tibi, et speluncam, quae in eo est, praesentibus filiis populi mei, sepeli mortuum tuum.
12 Adoravit Abraham coram populo terrae.
13 Et locutus est ad Ephron circumstante plebe:
Quaeso, ut audias me:
Dabo pecuniam pro agro:
suscipe eam, et sic sepeliam mortuum meum in eo.
14 Responditque Ephron: 15 Domine mi, audi me:
Terra, quam postulas, quadringentis siclis argenti valet:
istud est pretium inter me et te:
sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum.
16 Quod cum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, audientibus filiis Heth,
quadringêntos siclos argenti probatae monetae publicae.
17 Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre,
tam ipse, quam spelunca, et omnes arbores eius in cunctis terminis eius per circuitum, 18 Abrahae in possessionem,
videntibus filiis Heth, et cunctis qui intrabant portam civitatis illius.
19 Atque ita sepelivit Abraham Saram uxorem suam in spelunca agri duplici,
quae respiciebat Mambre, haec est Hebron in terra Chanaan.
20 Et confirmatus est ager, et antrum, quod erat in eo, Abrahae in possessionem monumenti a filiis Heth.

CAPUT XXIV.

1 Erat autem Abraham senex, dierumque multorum: XXVIIII.
et Dominus in cunctis benedixerat ei.

XXII. 16. ˜rem hanc *(pl.)* . . . *om.* propter me *(pl.)* 17. *om.* caeli 20. itaq. . . . Abraham *(pl.)* 21. |Camuhel patrem *(corr. ex* fratrem) 22. Chased 23. Batuel 23. Nahor* fr. Abraham. 24. et Gaon et Thaas

XXIII. 1. viginti et septem 5. Responderuntq. *(pl.)* . . *om.* dicentes 6. ˜prohibere te 8. *om.* pro me . . . Soor| 9. ˜mihi eam 10. *om.* Ephron 11. *om.* tu *(pl.)* . . . loquar⌈ Q. II. *Seq. fol.* 25. — *Stichus falsam redarguit rationem quarumdam Edd., quae ante* praesentibus *faciunt colon, quod rectius incidit post* mei. 13. ad ephron *(rasura ante et post* e; *fort. pr.* hebron) . . . *clare habet* ut *quod omm. Sixtini* . . . |dabo tibi p. 14. Respondit E. *(pl.)* 15. audi| Terram . . . ˜argenti siclis *(pl.)* 16. probatae] et probatae (ae *ex* i, *sed pr. m. factum; servant* probati *CDE*) 17. terminis per circuitum *(typographi vitio plene hic interpungit Ed. Clem.)* 19. quae] qui *(pl.)*

2 Dixitque ad servum seniorem domus suae, qui praeerat omnibus quae habebat:
Pone manum tuam subter femur meum,
3 ut adiurem te per Dominum, Deum caeli et terrae,
ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananaeorum, inter quos habito:
4 sed ad terram et cognationem meam proficiscaris,
et inde accipias uxorem filio meo Isaac.
5 Respondit servus:
Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc,
numquid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es?
6 Dixitque Abraham: Cave nequando reducas filium meum illuc.
7 Dominus Deus caeli, qui tulit me de domo patris mei, et de terra nativitatis meae,
qui locutus est mihi, et iuravit mihi, dicens:
Semini tuo dabo terram hanc:
ipse mittet angelum suum coram te,
et accipies inde uxorem filio meo:
8 sin autem mulier noluerit sequi te, non teneberis iuramento:
filium meum tantum ne reducas illuc.
9 Posuit ergo servus manum sub femore Abraham domini sui,
et iuravit illi super sermone hoc.
10 Tulitque decem camelos de grege domini sui, et abiit,
ex omnibus bonis eius portans secum,
profectusque perrexit in Mesopotamiam ad urbem Nachor.
11 Cumque camelos fecisset accumbere
extra oppidum iuxta puteum aquae vespere,
tempore quo solent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit:
12 Domine Deus domini mei Abraham,
occurre, obsecro, mihi hodie, et fac misericordiam cum domino meo Abraham.
13 Ecce ego sto prope fontem aquae,
et filiae habitatorum huius civitatis egredientur ad hauriendam aquam.
14 Igitur puella, cui ego dixero: Inclina hydriam tuam ut bibam,
et illa responderit: Bibe, quin et camelis tuis dabo potum: ipsa est, quam praeparasti servo tuo Isaac:
et per hoc intelligam quod feceris misericordiam cum domino meo.
15 Necdum intra se verba compleverat,
et ecce Rebecca egrediebatur,
filia Bathuel, filii Melchae uxoris Nachor fratris Abraham,
habens hydriam in scapula sua:
16 puella decora nimis, virgoque pulcherrima, et incognita viro:
descenderat autem ad fontem, et impleverat hydriam, ac revertebatur.
17 Occurritque ei servus, et ait:
Pauxillum aquae mihi ad bibendum praebe de hydria tua.
18 Quae respondit:
Bibe domine mi;
celeriterque deposuit hydriam super ulnam suam, et dedit ei potum.
19 Cumque ille bibisset, adiecit:
Quin et camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant.
20 Effundensque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum ut hauriret aquam:
et haustam omnibus camelis dedit.
21 Ipse autem contemplabatur eam tacitus,
scire volens utrum prosperum iter suum fecisset Dominus, an non.
22 Postquam autem biberunt cameli,
protulit vir inaures aureas, appendentes siclos duos:
et armillas totidem pondo siclorum decem.
23 Dixitque ad eam: Cuius es filia? indica mihi:
est in domo patris tui locus ad manendum?
24 Quae respondit: Filia sum Bathuelis, filii Melchae, quem peperit ipsi Nachor.
25 Et addidit, dicens:
Palearum quoque et foeni plurimum est apud nos,
et locus spatiosus ad manendum.
26 Inclinavit se homo, et adoravit Dominum, 27 dicens:
Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham,
qui non abstulit misericordiam et veritatem suam a domino meo,
et recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei.
28 Cucurrit itaque puella, et nunciavit in domum matris suae omnia quae audierat.
29 Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban,
qui festinus egressus est ad hominem, ubi erat fons.
30 Cumque vidisset inaures et armillas in manibus sororis suae,

XXIV. 3. habito] ego habito 4. et ad cognationem 5. |num red. *(pl.)* . . . *om.* tu *(pl.)* 6. Dixit *(pl.)* . . . ˜illuc filium meum 7. iuravit dicens| *(pl.)* 8. ˜noluerit mulier *(pl.)* . . . ˜tantum meum *(pl.)* 10. *om.* in *(pl.)* 11. |eo tempore 12. ˜hodie mihi — domino] Domino *err. Clem.*1. 13. prope] propter 15. *om.* sua *(pl.)* 17. Pauxillulum mihi ad sorbendum praebe aquae 21. Ille *(pl.)* . . . ˜fecisset iter suum *(pl.)* 22. Postquam vero biberant 23. in domům 24. ˜Bathuelis sum . . . quem peperit ··Nahor *(In medio rasura est duarum litterarum. Nonnulli codices inepte interponunt* ei, *quod si item fuit in nostro, iure abiit. Vallicellianus D cum Ruperto ibidem posuit* ex, *haud inconvenienter, nisi tamen sufficere videatur simplex lectio* peperit Nahor *(casu dativo), quam tuentur Hebr. Graec. et quindecim Mss. Toleti. At idem postea Toletus, ultra fidem librorum succurrens ambiguitati, interpolavit* ipsi, *quod inane fulcrum grammaticale est. Edd. aliquot antiquae hic quoque ut v.* 47. *legebant:* filii Nachor, quem peperit ei Melcha. 27. ˜me itinere *(pl.)* 28. *E:* in domo

et audisset cuncta verba referentis:
Haec locutus est mihi homo:
venit ad virum, qui stabat iuxta camelos,
et prope fontem aquae: 31 dixitque ad
eum:
Ingredere, benedicte Domini: cur foris
stas?
praeparavi domum, et locum camelis.
32 Et introduxit eum in hospitium: ac de-
stravit camelos,
deditque paleas et foenum, et aquam ad
lavandos pedes eius, et virorum qui
venerant cum eo.
33 Et appositus est in conspectu eius panis.
Qui ait: Non comedam, donec loquar ser-
mones meos.
Respondit ei: Loquere.
34 At ille: Servus, inquit, Abraham sum:
35 et Dominus benedixit domino meo valde,
magnificatusque est: et dedit ei oves et
boves, argentum et aurum, servos et
ancillas, camelos et asinos.
36 Et peperit Sara uxor domini mei filium
domino meo in senectute sua,
deditque illi omnia quae habuerat.
37 Et adiuravit me dominus meus dicens:
Non accipies uxorem filio meo de filiabus
Chananaeorum, in quorum terra habito;
38 sed ad domum patris mei perges,
et de cognatione mea accipies uxorem
filio meo.
39 Ego vero respondi domino meo:
Quid si noluerit venire mecum mulier?
40 Dominus, ait, in cuius conspectu ambulo,
mittet angelum suum tecum, et diriget
viam tuam:
accipiesque uxorem filio meo de cogna-
tione mea, et de domo patris mei.
41 Innocens eris a maledictione mea, cum
veneris ad propinquos meos, et non
dederint tibi.
42 Veni ergo hodie ad fontem aquae, et dixi:
Domine Deus domini mei Abraham,
si direxisti viam meam, in qua nunc am-
bulo,
43 ecce sto iuxta fontem aquae,
et virgo, quae egredietur ad hauriendam
aquam, audierit a me:
Da mihi pauxillum aquae ad bibendum ex
hydria tua,
44 et dixerit mihi: Et tu bibe, et camelis
tuis hauriam:
ipsa est mulier, quam praeparavit Domi-
nus filio domini mei.
45 Dumque haec tacitus mecum volverem,
apparuit Rebecca veniens cum hydria,
quam portabat in scapula: descen-
ditque ad fontem, et hausit aquam.
Et aio ad eam:
Da mihi paululum bibere.
46 Quae festinans deposuit hydriam de hu-
mero,
et dixit mihi:
Et tu bibe, et camelis tuis tribuam potum.
Bibi, et adaquavit camelos.
47 Interrogavique eam, et dixi: Cuius es
filia?
Quae respondit:
Filia Bathuelis sum, filii Nachor, quem
peperit ei Melcha.
Suspendi itaque inaures ad ornandam
faciem eius, et armillas posui in ma-
nibus eius.
48 Pronusque adoravi Dominum, benedicens
Domino Deo domini mei Abraham,
qui perduxit me recto itinere,
ut sumerem filiam fratris domini mei filio
eius.
49 Quamobrem si facitis misericordiam et
veritatem cum domino meo, indicate
mihi:
sin autem aliud placet, et hoc dicite mihi,
ut vadam ad dexteram, sive ad sinistram.
50 Responderuntque Laban et Bathuel:
A Domino egressus est sermo: non pos-
sumus extra placitum eius quidquam
aliud loqui tecum.
51 En Rebecca coram te est, tolle eam et
proficiscere,
et sit uxor filii domini tui, sicut locutus
est Dominus.
52 Quod cum audisset puer Abraham, pro-
cidens adoravit in terram Dominum.
53 Prolatisque vasis argenteis, et aureis, ac
vestibus, dedit ea Rebeccae pro munere:
fratribus quoque eius, et matri dona ob-
tulit.
54 Inito convivio, vescentes pariter et biben-
tes manserunt ibi.
Surgens autem mane, locutus est puer:
Dimittite me, ut vadam ad dominum meum.
55 Responderuntque fratres eius et mater:
Maneat puella saltem decem dies apud
nos, et postea proficiscetur.
56 Nolite, ait, me retinere, quia Dominus
direxit viam meam:
dimittite me, ut pergam ad dominum
meum.
57 Et dixerunt: Vocemus puellam, et quae-
ramus ipsius voluntatem.
58 Cumque vocata venisset, sciscitati sunt:
Vis ire cum homine isto?
Quae ait: Vadam.
59 Dimiserunt ergo eam, et nutricem illius,
servumque Abraham, et comites eius,
60 imprecantes prospera sorori suae, atque
dicentes:
Soror nostra es,
crescas in mille millia, et possideat semen
tuum portas inimicorum suorum.

XXIV. 30. et prope] propter 32. introduxit eum hospitium . . . pedes eius] pedes camelorum *(cum Mss. Latinis fere omnibus; sed eius est lectio Hebraea, Graeca, Augustini et Chrysostomi).* 34. ˊinquit ˊservus 38. *Post* meo *colo tantum Clem., posterae rectius plene interpungunt.* 42. *om.* aquae *(pl.)* 43. pauxillulum 45. Dum haec mecum tacitus *(pl.)* 46. festina . . . ˇpotum tribuam| 47. ei] illi *(pl.)* . . . *om. ult.* eius 48. perduxisset 49. dicite, ut *(pl.)* 50. Responderunt . . . ˇtecum loqui| *(pl.)* 52. *om.* procidens *(pl.)* — in terra *(pl.)* 54. |initoq. *(pl.)* 55. Responderunt *(pl.)* 57. *om.* Et *(pl.)* 60. milia*

61 Igitur Rebecca, et puellae illius, ascensis camelis, secutae sunt virum:
qui festinus revertebatur ad dominum suum.
62 Eo autem tempore deambulabat Isaac per viam, quae ducit ad puteum, cuius nomen est Viventis et videntis:
habitabat enim in terra australi:
63 et egressus fuerat ad meditandum in agro, inclinata iam die:
cumque elevasset oculos, vidit camelos venientes procul.
64 Rebecca quoque, conspecto Isaac, descendit de camelo,
65 et ait ad puerum: Quis est ille homo qui venit per agrum in occursum nobis?
Dixitque ei: Ipse est dominus meus.
At illa tollens cito pallium, operuit se.
66 Servus autem cuncta, quae gesserat, narravit Isaac.
67 Qui introduxit eam in tabernaculum Sarae matris suae, et accepit eam uxorem:
et in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris eius acciderat, temperaret.

CAPUT XXV.

XXX. 1 Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Ceturam:
2 quae peperit ei Zamran et Iecsan, et Madan, et Madian, et Iesboc, et Sue.
3 Iecsan quoque genuit Saba, et Dadan.
Filii Dadan fuerant Assurim, et Latusim, et Loomim.
4 At vero ex Madian ortus est Epha, et Opher, et Henoch, et Abida, et Eldaa:
omnes hi filii Ceturae.
5 Deditque Abraham cuncta quae possederat, Isaac:
6 filiis autem concubinarum largitus est munera,
et separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam orientalem.
7 Fuerunt autem dies vitae Abrahae, centum septuaginta quinque anni.
8 Et deficiens mortuus est in senectute bona,
provectaeque aetatis, et plenus dierum:
congregatusque est ad populum suum.
9 Et sepelierunt eum Isaac et Ismael filii sui
in spelunca duplici, quae sita est in agro Ephron filii Seor Hethaei, e regione Mambre, 10 quem emerat a filiis Heth:
ibi sepultus est ipse et Sara uxor eius.
11 Et post obitum illius benedixit Deus Isaac filio eius,
qui habitabat iuxta puteum nomine Viventis et videntis.

12 Hae sunt generationes Ismael filii Abrahae, XXX
quem peperit ei Agar Aegyptia, famula Sarae:
13 et haec nomina filiorum eius in vocabulis et generationibus suis.
Primogenitus Ismaelis Nabaioth,
deinde Cedar, et Adbeel, et Mabsam,
14 Masma quoque, et Duma, et Massa,
15 Hadar, et Thema,
et Iethur, et Naphis, et Cedma.
16 Isti sunt filii Ismaelis:
et haec nomina per castella et oppida eorum,
duodecim principes tribuum suarum.
17 Et facti sunt anni vitae Ismaelis centum triginta septem,
deficiensque mortuus est, et appositus ad populum suum.
18 Habitavit autem ab Hevila usque Sur, quae respicit Aegyptum introeuntibus Assyrios.
Coram cunctis fratribus suis obiit.

19 Hae quoque sunt generationes Isaac filii Abraham: XX
Abraham genuit Isaac:
20 qui cum quadraginta esset annorum,
duxit uxorem Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban.
21 Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis:
qui exaudivit eum,
et dedit conceptum Rebeccae.
22 Sed collidebantur in utero eius parvuli;
quae ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere?
Perrexitque ut consuleret Dominum.
23 Qui respondens, ait:
Duae gentes sunt in utero tuo,
et duo populi ex ventre tuo dividentur,
populusque populum superabit, et maior serviet minori.
24 Iam tempus pariendi advenerat,
et ecce gemini in utero eius reperti sunt.
25 Qui prior egressus est, rufus erat, et totus in morem pellis hispidus:
vocatumque est nomen eius Esau.
Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu:
et idcirco appellavit eum Iacob.
26 Sexagenarius erat Isaac quando nati sunt ei parvuli.
27 Quibus adultis, factus est Esau vir gnarus venandi, et homo agricola:

XXIV. 62. *om.* autem *(pl.)* — ˘Isaac deambulabat 63. levasset 64. conspecto] conspectu *err. Clem.* 1. 65. |dixit ei 67. *post* accepit *et* dilexit *om.* eam . . . *om.* eius

XXV. 1. Cetthuram 2. Zambram et Iexan . . . Mazian 3. Saban et Dodan| . . . Lathusi et Loommim| 4. Maziam . . . Enoch . . . Cetturae| 7. Abrahae] eius . . . annorum| 9. Soor . . . Mamre 12. Abraham 12. 13. *Edd. Clem. dividunt versus:* et| haec *(err. typ.)* 13. dein . . Abdeel 14. |Masfa 15. |Adad . . |Itur *(pl.)* 16. Ismahel| 17. *om.* Et facti sunt *(pl.)* . . . Ismahel . . . |deficiens *(scilicet anteposito colo)* 18. Evila 20. Bathuel 21. *om.* Isaac 23. ˘in utero tuo sunt| *(pl.)* . . . ˘minori serviet| 24. venerat| . . . *om.* eius 25. Qui primus *(pl.)* . . . *post* vocatumque *om.* est 26. *om.* ei *(pl.)*

Iacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis.
28 Isaac amabat Esau, eo quod de venationibus illius vesceretur:
et Rebecca diligebat Iacob.
29 Coxit autem Iacob pulmentum:
ad quem cum venisset Esau de agro lassus, 30 ait:
Da mihi de coctione hac rufa, quia oppido lassus sum.
Quam ob causam vocatum est nomen eius Edom.
31 Cui dixit Iacob: Vende mihi primogenita tua.
32 Ille respondit: En morior, quid mihi proderunt primogenita?
33 Ait Iacob: Iura ergo mihi.
Iuravit ei Esau, et vendidit primogenita.
34 Et sic accepto pane et lentis edulio, comedit, et bibit,
et abiit; parvipendens quod primogenita vendidisset.

CAPUT XXVI.

XXXIII. 1 Orta autem fame super terram
post eam sterilitatem, quae acciderat in diebus Abraham,
abiit Isaac ad Abimelech regem Palaestinorum in Gerara.
2 Apparuitque ei Dominus, et ait:
Ne descendas in Aegyptum, sed quiesce in terra, quam dixero tibi. 3 Et peregrinare in ea,
eroque tecum, et benedicam tibi:
tibi enim et semini tuo dabo universas regiones has,
complens iuramentum quod spopondi Abraham patri tuo.
4 Et multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli:
daboque posteris tuis universas regiones has:
et benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae,
5 eo quod obedierit Abraham voci meae, et custodierit praecepta et mandata mea,
et ceremonias legesque servaverit.
6 Mansit itaque Isaac in Geraris.
7 Qui cum interrogaretur a viris loci illius super uxore sua,
respondit: Soror mea est;
timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata coniugio,
reputans ne forte interficerent eum propter illius pulchritudinem.
8 Cumque pertransissent dies plurimi, et ibidem moraretur,
prospiciens Abimelech rex Palaestinorum per fenestram,
vidit eum iocantem cum Rebecca uxore sua. 9 Et accersito eo, ait:
Perspicuum est quod uxor tua sit:
cur mentitus es eam sororem tuam esse?
Respondit: Timui ne morerer propter eam.
10 Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis?
potuit coire quispiam de populo cum uxore tua,
et induxeras super nos grande peccatum.
Praecepitque omni populo, dicens:
11 Qui tetigerit hominis huius uxorem, morte morietur.

12 Sevit autem Isaac in terra illa, et invenit in ipso anno centuplum, XXXIIII.
benedixitque ei Dominus. 13 Et locupletatus est homo,
et ibat proficiens atque succrescens,
donec magnus vehementer effectus est.
14 Habuit quoque possessiones ovium et armentorum,
et familiae plurimum.
Ob hoc invidentes ei Palaestini,
15 omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore
obstruxerunt, implentes humo:
16 in tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac:
Recede a nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.
17 Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Gerarae, habitaretque ibi,
18 rursum fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham,
et quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philisthiim:
appellavitque eos eisdem nominibus quibus ante pater vocaverat.
19 Foderuntque in torrente, et repererunt aquam vivam.
20 Sed et ibi iurgium fuit pastorum Gerarae adversus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua;
quam ob rem nomen putei ex eo, quod acciderat, vocavit Calumniam.
21 Foderunt autem et alium: et pro illo quoque rixati sunt,
appellavitque eum, Inimicitias.
22 Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt:
itaque vocavit nomen eius, Latitudo, dicens:
Nunc dilatavit nos Dominus, et fecit crescere super terram.

XXV. 33. *om.* ei *(pl.)* 34. *Longe aptiorem et concinniorem verborum dispositionem designat stichus, ad quem ita interpungendum est:* comedit et bibit; et abiit parvipendens *etc. Similiter coniungunt et distinguunt Septuaginta:* καὶ ἔφαγε καὶ ἔπιε· καὶ ἀναστὰς ᾤχετο καὶ ἐφαύλισεν Ἠσαῦ τὰ πρωτοτόκια.

XXVI. 1. Phalestinorum. 3. spo͞ndi 5. praecepta mea et 8. ibi demoraretur . . . ˜Palestinorum rex *(pl.)* 9. et arcessito ait *(pl.)* . . . *post* es *om.* eam *(pl.)* 10. Dixitq. ei A. 12. |Seruit 13. proficiscens 14. possessionem . . . |Ob haec 16. potentior nostri *(cum cett. antiquis. Consulto, ni fallimur, interpres graecissat, ne si diceret* nobis, *ablativum velut dativum acciperemus).* 17. descendens veniret *(scil. post* valde *colo distinguendum, plene post* ibi.) 18. |rursus . . . hisdem 19. Foderunt 20. adversum 21. *om.* autem *(pl.)* 22. fodiit . . . illius

XXXV. 23 Ascendit autem ex illo loco in Bersabee,
24 ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens:
Ego sum Deus Abraham patris tui,
noli timere, quia ego tecum sum:
benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham.
25 Itaque aedificavit ibi altare: et invocato nomine Domini, extendit tabernaculum:
praecepitque servis suis ut foderent puteum.
26 Ad quem locum cum venissent de Geraris Abimelech, et Ochozath amicus illius, et Phicol dux militum,
27 locutus est eis Isaac:
Quid venistis ad me, hominem quem odistis, et expulistis a vobis?
28 Qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, et idcirco nos diximus:
Sit iuramentum inter nos, et ineamus foedus,
29 ut non facias nobis quidquam mali,
sicut et nos nihil tuorum attigimus,
nec fecimus quod te laederet: sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini.
30 Fecit ergo eis convivium,
et post cibum et potum 31 surgentes mane, iuraverunt sibi mutuo:
dimisitque eos Isaac pacifice in locum suum.
32 Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac annunciantes ei de puteo, quem foderant, atque dicentes: Invenimus aquam.
33 Unde appellavit eum Abundantiam:
et nomen urbi impositum est Bersabee, usque in praesentem diem.

XXXVI. 34 Esau vero quadragenarius duxit uxores,
Iudith filiam Beeri Hethaei,
et Basemath filiam Elon eiusdem loci:
35 quae ambae offenderant animum Isaac et Rebeccae.

CAPUT XXVII.

1 Senuit autem Isaac, et caligaverunt oculi eius, et videre non poterat:
vocavitque Esau filium suum maiorem, et dixit ei: Fili mi!
Qui respondit: Adsum.
2 Cui pater:
Vides, inquit, quod senuerim, et ignorem diem mortis meae.
3 Sume arma tua, pharetram, et arcum, et egredere foras:
cumque venatu aliquid apprehenderis,
4 fac mihi inde pulmentum sicut velle me nosti,
et affer ut comedam: et benedicat tibi anima mea antequam moriar.
5 Quod cum audisset Rebecca,
et ille abiisset in agrum ut iussionem patris impleret,
6 dixit filio suo Iacob:
Audivi patrem tuum loquentem cum Esau fratre tuo, et dicentem ei:
7 Affer mihi de venatione tua, et fac cibos ut comedam,
et benedicam tibi coram Domino antequam moriar.
8 Nunc ergo fili mi, acquiesce consiliis meis:
9 et pergens ad gregem, affer mihi duos hoedos optimos,
ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur:
10 quas cum intuleris, et comederit, benedicat tibi priusquam moriatur.
11 Cui ille respondit:
Nosti quod Esau frater meus homo pilosus sit, et ego lenis:
12 si attrectaverit me pater meus, et senserit,
timeo ne putet me sibi voluisse illudere,
et inducam super me maledictionem pro benedictione.
13 Ad quem mater: In me sit, ait, ista maledictio, fili mi:
tantum audi vocem meam, et pergens affer quae dixi:
14 Abiit, et attulit, deditque matri.
Paravit illa cibos, sicut velle noverat patrem illius.
15 Et vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit eum,
16 pelliculasque hoedorum circumdedit manibus, et colli nuda protexit.
17 Deditque pulmentum, et panes, quos coxerat, tradidit.
18 Quibus illatis, dixit: Pater mi!
At ille respondit: Audio. Quis es tu fili mi?
19 Dixitque Iacob: Ego sum primogenitus tuus Esau:
feci sicut praecepisti mihi:
surge, sede, et comede de venatione mea,
ut benedicat mihi anima tua.
20 Rursumque Isaac ad filium suum:
Quomodo, inquit, tam cito invenire potuisti, fili mi?
Qui respondit: Voluntas Dei fuit ut cito occurreret mihi quod volebam.
21 Dixitque Isaac: Accede huc, ut tangam te, fili mi,
et probem utrum tu sis filius meus Esau, an non.

XXVI. 24. Deus] dn̄s . . . timere] metuere — *om.* ego *(pl.)* 26. Ochozat . . . Fichol 28. nos dix.| nunc dix. 29. atti·gimus 30. cibum vel potum 34. Helon.

XXVII. 1. dixit] ait — filii mi| *perpetuo mendo: sic* 8. 18. 20. 21. 25. 26. 37. 43 (*v.* 8 *idem irrepsit in Ed. Rom.* 1861) 3. pharetra (*err. Verc.* faretra) 4. *Post* comedam *sufficit comma* (*ut v.* 7): *cum colo posceretur* benedicet. *Graecus:* ἵνα φάγω, ὅπως εὐλογήσῃ σε ἡ ψυχή μου. 5. expleret| 7. mihi venationem tuam. 12. adtractaverit . . . ˜sibi me . . . inducat 13. perge afferq. 14. ˜noverat velle *(pl.)* 17. Dedit *(pl.)* 18. |et ille . . . ˜tu es 19. ˜Esau primogenitus tuus *(pl.)*| feci. (t *erasum*) 20. Rursum *(pl.)* . . . venire . . . *post* respondit *erasum est* ei — voluntas| voluntatis . . . ˜mihi occurreret *(pl.)* 21. Dixitque ei I.

22 Accessit ille ad patrem, et palpato eo, dixit Isaac:
Vox quidem, vox Iacob est: sed manus, manus sunt Esau.
23 Et non cognovit eum, quia pilosae manus similitudinem maioris expresserant.
Benedicens ergo illi, ait:
24 Tu es filius meus Esau?
Respondit: Ego sum.
25 At ille: Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi,
ut benedicat tibi anima mea.
Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiam vinum;
quo hausto, 26 dixit ad eum:
Accede ad me, et da mihi osculum, fili mi.
27 Accessit, et osculatus est eum.
Statimque ut sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait:
Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.
28 Det tibi Deus de rore caeli et de pinguedine terrae
abundantiam frumenti et vini.
29 Et serviant tibi populi, et adorent te tribus:
esto dominus fratrum tuorum, et incurventur ante te filii matris tuae;
qui maledixerit tibi, sit ille maledictus:
et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.
30 Vix Isaac sermonem impleverat,
et egresso Iacob foras, venit Esau,
31 coctosque de venatione cibos intulit patri, dicens:
Surge, pater mi, et comede de venatione filii tui, ut benedicat mihi anima tua.
32 Dixitque illi Isaac: Quis enim es tu?
Qui respondit: Ego sum filius tuus primogenitus Esau.
33 Expavit Isaac stupore vehementi: et ultra quam credi potest, admirans, ait:
Quis igitur ille est qui dudum captam venationem attulit mihi,
et comedi ex omnibus priusquam tu venires?
benedixique ei, et erit benedictus.
34 Auditis Esau sermonibus patris, irrugiit clamore magno, et consternatus ait:
Benedic etiam et mihi, pater mi.
35 Qui ait: Venit germanus tuus fraudulenter, et accepit benedictionem tuam.
36 At ille subiunxit:
Iuste vocatum est nomen eius Iacob:
supplantavit enim me en altera vice:
primogenita mea ante tulit,
et nunc secundo surripuit benedictionem meam.
Rursumque ad patrem:
Numquid non reservasti, ait, et mihi benedictionem?
37 Respondit Isaac: Dominum tuum illum constitui,
et omnes fratres eius servituti illius subiugavi:
frumento et vino stabilivi eum,
et tibi post haec, fili mi, ultra quid faciam?
38 Cui Esau: Num unam, inquit, tantum benedictionem habes, pater?
mihi quoque obsecro ut benedicas.
Cumque eiulatu magno fleret,
39 motus Isaac dixit ad eum:
In pinguedine terrae et in rore caeli
desuper 40 erit benedictio tua.
Vives in gladio, et fratri tuo servies:
tempusque veniet, cum excutias, et solvas iugum eius de cervicibus tuis.
41 Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione qua benedixerat ei pater:
dixitque in corde suo:
Venient dies luctus patris mei, et occidam Iacob fratrem meum.
42 Nunciata sunt haec Rebeccae:
quae mittens et vocans Iacob filium suum, dixit ad eum:
Ecce Esau frater tuus minatur ut occidat te.
43 Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam,
et consurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran:
44 habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui,
45 et cesset indignatio eius,
obliviscaturque eorum quae fecisti in eum:
postea mittam, et adducam te inde huc.
Cur utroque orbabor filio in uno die?
46 Dixitque Rebecca ad Isaac:
Taedet me vitae meae propter filias Heth:
si acceperit Iacob uxorem de stirpe huius terrae, nolo vivere.

CAPUT XXVIII.

1 Vocavit itaque Isaac Iacob, et benedixit XXXVII.
eum, praecepitque ei dicens:
Noli accipere coniugem de genere Chanaan:
2 Sed vade, et proficiscere in Mesopotamiam Syriae,
ad domum Bathuel patris matris tuae,
et accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban avunculi tui.
3 Deus autem omnipotens benedicat tibi,
et crescere te faciat, atque multiplicet:
ut sis in turbas populorum.
4 Et det tibi benedictiones Abrahae et semini tuo post te:
ut possideas terram peregrinationis tuae, quam pollicitus est avo tuo.
5 Cumque dimisisset eum Isaac,
profectus venit in Mesopotamiam Syriae

XXVII. 25. offer inquit mihi. 27. *om.* illi . . . *om.* pleni *(pl. et Hebr.)* 28. Deus] dn̄s . . . et vini] *Codd. recentiores addunt:* et olei 29. tibi, sit ille] te sit 31. ut] et 32. ˋprimogenitus filius tuus 34. etiam mihi 37. et tibi] tibi 39. 40. *Cf.* 49, 25. *Sed Graecus:* ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἄνωθεν. 40. *om.* in *(pl.)* 41. |veniant . . . et] ut *(Etiam Sept.* ἵνα ἀποκτείνω*)* — ˋfratrem meum Iacob| 43. *om.* mi. 45. filio una die| 46. Dixit quoque *(pl.)*

XXVIII. 1. *om.* eum *(pl.)* 2. patris] patrem, *D* fratrem 4. Abraham

ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccae matris suae.
6 Videns autem Esau quod benedixisset pater suus Iacob,
et misisset eum in Mesopotamiam Syriae, ut inde uxorem duceret;
et quod post benedictionem praecepisset ei, dicens:
Non accipies uxorem de filiabus Chanaan:
7 quodque obediens Iacob parentibus suis isset in Syriam:
8 probans quoque quod non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus:
9 ivit ad Ismaelem, et duxit uxorem absque iis, quas prius habebat,
Maheleth filiam Ismael filii Abraham, sororem Nabaioth.

XXXVIII. 10 Igitur egressus Iacob de Bersabee, pergebat Haran.
11 Cumque venisset ad quendam locum, et vellet in eo requiescere post solis occubitum,
tulit de lapidibus qui iacebant,
et supponens capiti suo, dormivit in eodem loco.
12 Viditque in somnis scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens caelum:
angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam,
13 et Dominum innixum scalae dicentem sibi:
Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac:
terram, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo.
14 Eritque semen tuum quasi pulvis terrae:
dilataberis ad occidentem, et orientem, et septentrionem, et meridiem:
et benedicentur in te et in semine tuo cunctae tribus terrae.
15 Et ero custos tuus quocunque perrexeris,
et reducam te in terram hanc:
nec dimittam nisi complevero universa quae dixi.
16 Cumque evigilasset Iacob de somno, ait:
Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam.
17 Pavensque: Quam terribilis est, inquit, locus iste!
non est hic aliud nisi domus Dei, et porta caeli.
18 Surgens ergo Iacob mane, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo,
et erexit in titulum,
fundens oleum desuper.
19 Appellavitque nomen urbis Bethel, quae prius Luza vocabatur.
20 Vovit etiam votum, dicens:
Si fuerit Deus mecum, et custodierit me in via, per quam ego ambulo,
et dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum,
21 reversusque fuero prospere ad domum patris mei:
erit mihi Dominus in Deum,
22 et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei:
cunctorumque quae dederis mihi, decimas offeram tibi.

CAPUT XXIX.

1 Profectus ergo Iacob venit in terram orientalem.
2 Et vidit puteum in agro,
tres quoque greges ovium accubantes iuxta eum:
nam ex illo adaquabantur pecora,
et os eius grandi lapide claudebatur.
3 Morisque erat ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem,
et refectis gregibus rursum super os putei ponerent.
4 Dixitque ad pastores:
Fratres, unde estis?
Qui responderunt: De Haran.
5 Quos interrogans:
Numquid, ait, nostis Laban filium Nachor?
Dixerunt: Novimus.
6 Sanusne est? inquit:
Valet, inquiunt:
et ecce Rachel filia eius venit cum grege suo.
7 Dixitque Iacob: Adhuc multum diei superest,
nec est tempus ut reducantur ad caulas greges:
date ante potum ovibus, et sic eas ad pastum reducite.
8 Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregentur,
et amoveamus lapidem de ore putei, ut adaquemus greges.
9 Adhuc loquebantur,
et ecce Rachel veniebat cum ovibus patris sui:
nam gregem ipsa pascebat.
10 Quam cum vidisset Iacob, et sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui:
amovit lapidem quo puteus claudebatur.
11 Et adaquato grege, osculatus est eam:
et elevata voce flevit,
12 et indicavit ei quod frater esset patris sui, et filius Rebeccae:
at illa festinans nunciavit patri suo.
13 Qui cum audisset venisse Iacob filium sororis suae, cucurrit obviam ei:
complexusque eum, et in oscula ruens, duxit in domum suam.
Auditis autem causis itineris, 14 respondit:

XXVIII. 6. accipies coniugem de 7. *om.* suis *(pl.)* 9. his . . . Maheleth] Melech 14. semen] germen *(pl.)* . . . et sept.] *omittunt* et *BCDE* 17. ˜inquit est . . . portae 18. *om.* Iacob *(pl.)* 20. *om.* ego *(pl.)* . . . vestem

XXIX. 1. in] ad 2. tres quoque] tresque *(pl.)* 6. Rahel* (*cf.* 31, 19) 9. loquebatur (n supra) *(ead. m.)* 11. |elevataq. *(pl.)* 12. sui] eius *(pl.)* 13. *mend.* soris . . . *om.* ei *(pl.)*

Os meum es, et caro mea.
Et postquam impleti sunt dies mensis unius, [15] dixit ei:
Num quia frater meus es, gratis servies mihi?
dic quid mercedis accipias.
16 Habebat vero duas filias, nomen maioris Lia: minor vero appellabatur Rachel.
17 Sed Lia lippis erat oculis:
Rachel decora facie, et venusto aspectu.
18 Quam diligens Iacob, ait:
Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis.
19 Respondit Laban: Melius est ut tibi eam dem quam alteri viro,
mane apud me.
20 Servivit ergo Iacob pro Rachel septem annis:
et videbantur illi pauci dies prae amoris magnitudine.
21 Dixitque ad Laban:
Da mihi uxorem meam: quia iam tempus impletum est, ut ingrediar ad illam.
22 Qui vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias.
23 Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum,
24 dans ancillam filiae, Zelpham nomine.
Ad quam cum ex more Iacob fuisset ingressus,
facto mane vidit Liam: [25] et dixit ad socerum suum:
Quid est quod facere voluisti?
nonne pro Rachel servivi tibi? quare imposuisti mihi?
26 Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias.
27 Imple hebdomadam dierum huius copulae:
et hanc quoque dabo tibi pro opere quo serviturus es mihi septem annis aliis.
28 Acquievit placito: et hebdomada transacta, Rachel duxit uxorem,
29 cui pater servam Balam tradiderat.
30 Tandemque potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori praetulit,
serviens apud eum septem annis aliis.
31 Videns autem Dominus quod despiceret Liam, aperuit vulvam eius,
sorore sterili permanente.
32 Quae conceptum genuit filium, vocavitque nomen eius Ruben, dicens:
Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir meus.
33 Rursumque concepit et peperit filium, et ait:
Quoniam audivit me Dominus haberi contemptui, dedit etiam istum mihi,
vocavitque nomen eius Simeon.
34 Concepitque tertio, et genuit alium filium: dixitque:
Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus,
eo quod pepererim ei tres filios:
et idcirco appellavit nomen eius, Levi.
35 Quarto concepit, et peperit filium, et ait:
Modo confitebor Domino; et ob hoc vocavit eum, Iudam:
cessavitque parere.

CAPUT XXX.

1 Cernens autem Rachel quod infecunda esset, invidit sorori suae, et ait marito suo:
Da mihi liberos, alioquin moriar.
2 Cui iratus respondit Iacob:
Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui?
3 At illa: Habeo, inquit, famulam Balam: ingredere ad illam,
ut pariat super genua mea, et habeam ex illa filios.
4 Deditque illi Balam in coniugium:
quae, [5] ingresso ad se viro, concepit, et peperit filium.
6 Dixitque Rachel: Iudicavit mihi Dominus, et exaudivit vocem meam, dans mihi filium;
et idcirco appellavit nomen eius, Dan.
7 Rursumque Bala concipiens, peperit alterum,
8 pro quo ait Rachel:
Comparavit me Deus cum sorore mea, et invalui:
vocavitque eum, Nephthali.
9 Sentiens Lia quod parere desiisset,
Zelpham ancillam suam marito tradidit.
10 Qua post conceptum edente filium, [11] dixit: Feliciter;
et idcirco vocavit nomen eius, Gad.
12 Peperit quoque Zelpha alterum. [13] Dixitque Lia:
Hoc pro beatitudine mea:
Beatam quippe me dicent mulieres; propterea appellavit eum, Aser.
14 Egressus autem Ruben tempore messis triticeae in agrum,
reperit mandragoras: quas matri Liae detulit.
Dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui.
15 Illa respondit: Parumne tibi videtur, quod praeripueris maritum mihi,
nisi etiam mandragoras filii mei tuleris?
Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui.
16 Redeuntique ad vesperam Iacob de agro,
egressa est in occursum eius Lia,
et, Ad me, inquit, intrabis: quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei.

XXIX. 14. expleti *(pl.)* 16. ˜filias duas . . . minor app. Rahel *(pl.)* 19. ˜viro alteri| *(pl.)* 20. igitur *(pl.)* 21. expletum *(pl.)* . . . ad eam| 23. ˜filiam suam Liam 24. Zelfan (*semper* f) 25. *om.* suum *(pl.)* 27. ebdomadem 28. ebdomadae 29. Ballam* dederat *(pl.)* 33. ˜dñs haberi me *(pl.)* . . . vocavitq· n. illius Symeon| 34. Concepit *(pl.)* . . . *om.* filium *(pl.)* . . . ei] illi *(pl.)* . . |et idcirco

XXX. 1. *om.* suae *(pl.)* 3. ad eam| . . . ex ea 4. ei Ballam 6. nomen illius 8. Neptali 9. desisset| Zelfan 13. |beata 14. quas] quos 16. ˜de agro Iacob *(pl.)* . . . *om.* eius . . . mandragora

Dormivitque cum ea nocte illa. 17 Et exaudivit Deus preces eius:
concepitque et peperit filium quintum, 18 et ait:
Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo;
appellavitque nomen eius Issachar.
19 Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium, 20 et ait:
Dotavit me Deus dote bona: etiam hac vice
mecum erit maritus meus, eo quod genuerim ei sex filios:
et idcirco appellavit nomen eius, Zabulon.
21 Post quem peperit filiam, nomine Dinam.
22 Recordatus quoque Dominus Rachelis,
exaudivit eam, et aperuit vulvam eius.
23 Quae concepit, et peperit filium, dicens:
Abstulit Deus opprobrium meum.
24 Et vocavit nomen eius Ioseph, dicens:
Addat mihi Dominus filium alterum.
25 Nato autem Ioseph, dixit Iacob socero suo:
Dimitte me ut revertar in patriam, et ad terram meam.
26 Da mihi uxores, et liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam:
tu nosti servitutem qua servivi tibi.
27 Ait illi Laban: Inveniam gratiam in conspectu tuo:
experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te:
28 constitue mercedem tuam quam dem tibi.
29 At ille respondit:
Tu nosti quo modo servierim tibi, et quanta in manibus meis fuerit possessio tua.
30 Modicum habuisti antequam venirem ad te,
et nunc dives effectus es:
benedixitque tibi Dominus ad introitum meum.
Iustum est igitur, ut aliquando provideam etiam domui meae.
31 Dixitque Laban: Quid tibi dabo?
At ille ait: Nihil volo:
sed si feceris quod postulo,
iterum pascam, et custodiam pecora tua.
32 Gyra omnes greges tuos, et separa cunctas oves varias et sparso vellere:
et quodcunque furvum, et maculosum, variumque fuerit, tam in ovibus quam in capris, erit merces mea.
33 Respondebitque mihi cras iustitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te:
et omnia quae non fuerint varia, et maculosa, et furva,
tam in ovibus quam in capris, furti me arguent.
34 Dixitque Laban: Gratum habeo quod petis.
35 Et separavit in die illa capras, et oves, et hircos, et arietes varios, atque maculosos:
cunctum autem gregem unicolorem, id est albi, et nigri velleris,
tradidit in manu filiorum suorum.
36 Et posuit spatium itineris trium dierum inter se et generum,
qui pascebat reliquos greges eius.
37 Tollens ergo Iacob virgas populeas virides, et amygdalinas, et ex platanis,
ex parte decorticavit eas: detractisque corticibus, in his, quae spoliata fuerant, candor apparuit:
illa vero quae integra fuerant, viridia permanserunt:
atque in hunc modum color effectus est varius.
38 Posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua:
ut cum venissent greges ad bibendum,
ante oculos haberent virgas,
et in aspectu earum conciperent.
39 Factumque est ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas,
et parerent maculosa, et varia, et diverso colore respersa.
40 Divisitque gregem Iacob, et posuit virgas in canalibus ante oculos arietum:
erant autem alba et nigra quaeque, Laban:
cetera vero, Iacob, separatis inter se gregibus.
41 Igitur quando primo tempore ascendebantur oves,
ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum et ovium,
ut in earum contemplatione conciperent:
42 quando vero serotina admissura erat, et conceptus extremus, non ponebat eas.
Factaque sunt ea quae erant serotina, Laban: et quae primi temporis, Iacob.
43 Ditatusque est homo ultra modum,
et habuit greges multos, ancillas et servos, camelos et asinos.

CAPUT XXXI.

1 Postquam autem audivit verba filiorum Laban dicentium:
Tulit Iacob omnia quae fuerunt patris nostri,
et de illius facultate ditatus, factus est inclytus;
2 animadvertit quoque faciem Laban, quod non esset erga se sicut heri et nudiustertius,
3 maxime dicente sibi Domino:

XXX. 16. |Dormivit *(pl.)* 18. nomen illius 20. Ditavit *(pl.)* — *Sticho indice corrige interpunctionem:* dote bona etiam hac vice: *Et Graeca consentiunt.* 22. illius| *(pl.)* 24. illius *(pl.)* 26. habeam| 27. ei *(pl.)* . . . quia] quod *(pl. Vide Ex.* 6, 7) 30. *om.* ad te *(pl.)* 31. ˜dabo tibi| *(pl.)* 32. fulvum 33. fulva . . . furtim me 34. Dixit 35. illo . . oves, hircos *(pl.)* 36. ˜inter se et generum dierum trium *(pl.)* 37. |etex parte . . . integra erant *(pl.)* 39. *habet* maculosa *(erravit Verc.)* 40. *om.* in canalibus *(Desunt eadem in aliis quamplurimis Codd. et Hebr. et Graeco. Quare Sixtini ut spuria et ex v.* 38 *inlata iure sustulerant.)* . . . ˜quaeque et nigra *(pl.)*

XXXI. 2. 5. nudus tertius *(sic Ex. c.* 4 *et* 21; *Deut.* 19; 1 *Mach.* 9; — *alibi recte)*

Revertere in terram patrum tuorum, et ad generationem tuam, eroque tecum.
4 Misit, et vocavit Rachel et Liam in agrum, ubi pascebat greges, 5 dixitque eis:
Video faciem patris vestri quod non sit erga me sicut heri et nudiustertius:
Deus autem patris mei fuit mecum.
6 Et ipsae nostis quod totis viribus meis servierim patri vestro.
7 Sed et pater vester circumvenit me,
et mutavit mercedem meam decem vicibus:
et tamen non dimisit eum Deus ut noceret mihi.
8 Si quando dixit: Variae erunt mercedes tuae:
pariebant omnes oves varios foetus;
quando vero e contrario ait:
Alba quaeque accipies pro mercede:
omnes greges alba pepererunt.
9 Tulitque Deus substantiam patris vestri, et dedit mihi.
10 Postquam enim conceptus ovium tempus advenerat,
levavi oculos meos, et vidi in somnis
ascendentes mares super feminas, varios et maculosos, et diversorum colorum.
11 Dixitque angelus Dei ad me in somnis:
Iacob? et ego respondi: Adsum.
12 Qui ait: Leva oculos tuos, et vide universos masculos ascendentes super feminas,
varios, maculosos, atque respersos.
Vidi enim omnia quae fecit tibi Laban.
13 Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem, et votum vovisti mihi.
Nunc ergo surge, et egredere de terra hac, revertens in terram nativitatis tuae.
14 Responderuntque Rachel et Lia:
Numquid habemus residui quidquam in facultatibus, et hereditate domus patris nostri?
15 Nonne quasi alienas reputavit nos,
et vendidit, comeditque pretium nostrum?
16 Sed Deus tulit opes patris nostri, et eas tradidit nobis ac filiis nostris:
unde omnia quae praecepit tibi Deus, fac.

XXXIX. 17 Surrexit itaque Iacob, et impositis liberis ac coniugibus suis super camelos, abiit.
18 Tulitque omnem substantiam suam, et greges, et quidquid in Mesopotamia acquisierat,
pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan.
19 Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves,
et Rachel furata est idola patris sui.
20 Noluitque Iacob confiteri socero suo quod fugeret.
21 Cumque abiisset tam ipse quam omnia quae iuris sui erant,
et amne transmisso pergeret contra montem Galaad,
22 nunciatum est Laban die tertio quod fugeret Iacob.
23 Qui, assumptis fratribus suis, persecutus est eum diebus septem:
et comprehendit eum in monte Galaad.
24 Viditque in somnis dicentem sibi Deum:
Cave ne quidquam aspere loquaris contra Iacob.
25 Iamque Iacob extenderat in monte tabernaculum:
Cumque ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Galaad fixit tentorium.
26 Et dixit ad Iacob:
Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio?
27 Cur ignorante me fugere voluisti,
nec indicare mihi, ut prosequerer te cum gaudio, et canticis, et tympanis, et citharis?
28 Non es passus ut oscularer filios meos et filias:
stulte operatus es:
et nunc quidem 29 valet manus mea reddere tibi malum:
sed Deus patris vestri heri dixit mihi:
Cave ne loquaris contra Iacob quidquam durius.
30 Esto, ad tuos ire cupiebas, et desiderio erat tibi domus patris tui:
cur furatus es deos meos?
31 Respondit Iacob:
Quod inscio te profectus sum,
timui ne violenter auferres filias tuas.
32 Quod autem furti me arguis: apud quemcunque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris.
Scrutare, quidquid tuorum apud me inveneris, et aufer.
Haec dicens, ignorabat quod Rachel furata esset idola.
33 Ingressus itaque Laban tabernaculum Iacob, et Liae, et utriusque famulae, non invenit.
Cumque intrasset tentorium Rachelis,
34 illa festinans abscondit idola subter stramenta cameli, et sedit desuper:
scrutantique omne tentorium, et nihil invenienti, 35 ait:
Ne irascatur dominus meus quod coram te assurgere nequeo:
quia iuxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi.
Sic delusa sollicitudo quaerentis est.

XXXI. 7. Sed pater (*= DE, itaque Sixtini*) 12. ˜respersos atque maculosos| (*pl.*) 14. Responderunt (*pl.*) 16. ˜nobis eas tradidit (*pl.*) . . nostris⌈ Q. III. *Seq. fol.* 33. — *om.* tibi Deus 17. ac] et (*pl.*) 18. *om.* suam (*pl.*) . . . in Mesopotamiam quaesierat| 19. ˜Laban ierat (*pl.*) . . . *hic tantum scripsit* Rachel 20. *hab.* Noluitque (*falso Verc.* Noluit) . . . *om.* suo 21. sui] eius (*pl.*) 23. *post* comprehendit *erasit* eum 24. dn̄m| 25. Cum (*pl.*) . . *om.* fuisset (*pl.*) 27. cithara| (*pl.*) 28. ~~ac~~ filias| 28 .29. ˜valet quidem 29. contra] cum (*ita pl. cum Hebr. et Gr.*) 30. ˜tibi erat (*pl.*) 32. *pr.* furtim, *corr.* furti me 33. Ingressus est itaq. 34. stramen

36 Tumensque Iacob, cum iurgio ait:
Quam ob culpam meam, et ob quod peccatum meum sic exarsisti post me,
37 et scrutatus es omnem supellectilem meam?
Quid invenisti de cuncta substantia domus tuae?
pone hic coram fratribus meis, et fratribus tuis,
et iudicent inter me et te.
38 Idcirco viginti annis fui tecum?
oves tuae et caprae steriles non fuerunt,
arietes gregis tui non comedi:
39 nec captum a bestia ostendi tibi,
ego damnum omne reddebam:
quidquid furto peribat, a me exigebas:
40 die noctuque aestu urebar, et gelu,
fugiebatque somnus ab oculis meis.
41 Sicque per viginti annos in domo tua servivi tibi,
quatuordecim pro filiabus, et sex pro gregibus tuis:
immutasti quoque mercedem meam decem vicibus.
42 Nisi Deus patris mei Abraham, et timor Isaac affuisset mihi,
forsitan modo nudum me dimisisses:
afflictionem meam et laborem manuum mearum respexit Deus, et arguit te heri.
43 Respondit ei Laban:
Filiae meae et filii, et greges tui, et omnia quae cernis, mea sunt:
quid possum facere filiis et nepotibus meis?
44 Veni ergo, et ineamus foedus: ut sit in testimonium inter me et te.
45 Tulit itaque Iacob lapidem, et erexit illum in titulum;
46 dixitque fratribus suis: Afferte lapides.
Qui congregantes fecerunt tumulum, comederuntque super eum:
47 quem vocavit Laban Tumulum testis:
et Iacob, Acervum testimonii,
uterque iuxta proprietatem linguae suae.
48 Dixitque Laban:
Tumulus iste erit testis inter me et te hodie,
et idcirco appellatum est nomen eius Galaad, id est, Tumulus testis.
49 Intueatur et iudicet Dominus inter nos, quando recesserimus a nobis,
50 si afflixeris filias meas,
et si introduxeris alias uxores super eas:
nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui praesens respicit.
51 Dixitque rursus ad Iacob:
En tumulus hic, et lapis quem erexi inter me et te, 52 testis erit:
tumulus, inquam, iste et lapis sint in testimonium,
si aut ego transiero illum pergens ad te,
aut tu praeterieris, malum mihi cogitans.
53 Deus Abraham, et Deus Nachor iudicet inter nos, Deus patris eorum.
Iuravit ergo Iacob per timorem patris sui Isaac:
54 immolatisque victimis in monte, vocavit fratres suos ut ederent panem.
Qui cum comedissent, manserunt ibi.
55 Laban vero de nocte consurgens, osculatus est filios, et filias suas,
et benedixit illis: reversusque est in locum suum.

CAPUT XXXII.

1 Iacob quoque abiit itinere quo coeperat:
fueruntque ei obviam angeli Dei.
2 Quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt haec;
et appellavit nomen loci illius Mahanaim, id est, Castra.

3 Misit autem et nuncios ante se ad Esau XL.
fratrem suum in terram Seir, in regionem Edom:
4 praecepitque eis, dicens:
Sic loquimini domino meo Esau:
Haec dicit frater tuus Iacob:
Apud Laban peregrinatus sum, et fui usque in praesentem diem.
5 Habeo boves, et asinos, et oves, et servos, et ancillas:
mittoque nunc legationem ad dominum meum,
ut inveniam gratiam in conspectu tuo.
6 Reversique sunt nuncii ad Iacob, dicentes:
Venimus ad Esau fratrem tuum
et ecce properat tibi in occursum cum quadringentis viris.
7 Timuit Iacob valde: et perterritus divisit populum qui secum erat,
greges quoque et oves
et boves et camelos in duas turmas, 8 dicens:
Si venerit Esau ad unam turmam, et percusserit eam,
alia turma, quae reliqua est, salvabitur.
9 Dixitque Iacob:
Deus patris mei Abraham, et Deus patris mei Isaac:
Domine qui dixisti mihi:
Revertere in terram tuam, et in locum nativitatis tuae,
et benefaciam tibi:
10 minor sum cunctis miserationibus tuis, et veritate tua quam explevisti servo tuo.
In baculo meo transivi Iordanem istum:
et nunc cum duabus turmis regredior.

XXXI. 36. *om.* meum *(pl.)* 39. periebat (*BE* perierat) 40. |fugiebat 41. Sic *(pl., Hebr. et Gr.)* 43. *om.* meae 44. ut sit testimonium *(pl.)* 47. tumulus *(pl.)* 48. ˜tèstis erit *(pl.)* 49. ˜dñs et iudicet *(pl.)* 50. uxores alias *(pl.)* 52. in testimonio| . . . praeteriens 53. *om.* ergo *(pl.)* 55. ac filias . . . reversusque est] reversus *(alii quidam* revertens. *Tolle colon.)*

XXXII. 2. Manaim *(sic ipsa Clementina alibi quinquies)* 3. terram] terra — in regionem] in regionib' (*A solus; plerique:* regionis) 5. et oves] oves . . . et anc.] atque anc. *(pl.)* 6. Reversi *(pl.)* . . . ˜in occursum tibi 7. |boves 10. minor] memor . . . *om.* tuis *et* tua *(pl.)* — explesti *(pl.)* . . . Iordanen (*Vide Ios.* 1, 2)

11 Erue me de manu fratris mei Esau,
quia valde eum timeo:
ne forte veniens percutiat matrem cum filiis.
12 Tu locutus es quod benefaceres mihi,
et dilatares semen meum sicut arenam maris,
quae prae multitudine numerari non potest.
13 Cumque dormisset ibi nocte illa,
separavit de his quae habebat, munera Esau fratri suo,
14 capras ducentas, hircos viginti,
oves ducentas, et arietes viginti, 15 camelos foetas cum pullis suis triginta,
vaccas quadraginta, et tauros viginti,
asinas viginti, et pullos earum decem.
16 Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges,
dixitque pueris suis:
Antecedite me, et sit spatium inter gregem et gregem.
17 Et praecepit priori, dicens:
Si obvium habueris fratrem meum Esau,
et interrogaverit te, Cuius es? aut, Quo vadis? aut, Cuius sunt ista quae sequeris?
18 respondebis: Servi tui Iacob, munera misit domino meo Esau: ipse quoque post nos venit.
19 Similiter dedit mandata secundo, et tertio, et cunctis qui sequebantur greges, dicens:
Iisdem verbis loquimini ad Esau, cum inveneritis eum.
20 Et addetis: Ipse quoque servus tuus Iacob iter nostrum insequitur:
dixit enim: Placabo illum muneribus quae praecedunt, et postea videbo illum,
forsitan propitiabitur mihi.
21 Praecesserunt itaque munera ante eum,
ipse vero mansit nocte illa in castris.
22 Cumque mature surrexisset,
tulit duas uxores suas, et totidem famulas cum undecim filiis,
et transivit vadum Iaboc.
23 Traductisque omnibus quae ad se pertinebant, 24 mansit solus:

XLI. Et ecce vir luctabatur cum eo usque mane.
25 Qui cum videret, quod eum superare non posset,
tetigit nervum femoris eius, et statim emarcuit.
26 Dixitque ad eum: Dimitte me, iam enim ascendit aurora.
Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.
27 Ait ergo: Quod nomen est tibi?
Respondit: Iacob. 28 At ille:
Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel:
quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praevalebis?
29 Interrogavit eum Iacob:
Dic mihi, quo appellaris nomine?
Respondit: Cur quaeris nomen meum?
Et benedixit ei in eodem loco.
30 Vocavitque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens:
Vidi Deum facie ad faciem, et salva facta est anima mea.
31 Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel:
ipse vero claudicabat pede.
32 Quam ob causam non comedunt nervum filii Israel, qui emarcuit in femore Iacob, usque in praesentem diem:
eo quod tetigerit nervum femoris eius, et obstupuerit.

CAPUT XXXIII.

1 Elevans autem Iacob oculos suos, vidit venientem Esau,
et cum eo quadringentos viros:
divisitque filios Liae et Rachel, ambarumque famularum:
2 et posuit utramque ancillam, et liberos earum in principio:
Liam vero, et filios eius in secundo loco:
Rachel autem, et Ioseph novissimos.
3 Et ipse progrediens adoravit pronus in terram septies,
donec appropinquaret frater eius.
4 Currens itaque Esau obviam fratri suo, amplexatus est eum:
stringensque collum eius, et osculans flevit.
5 Levatisque oculis, vidit mulieres et parvulos earum, et ait:
Quid sibi volunt isti? et si ad te pertinent?
Respondit: Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo.
6 Et appropinquantes ancillae et filii earum, incurvati sunt.
7 Accessit quoque Lia cum pueris suis:
et cum similiter adorassent,
extremi Ioseph et Rachel adoraverunt.
8 Dixitque Esau: Quaenam sunt istae turmae, quas obviam habui?
Respondit: Ut invenirem gratiam coram domino meo.
9 At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi.
10 Dixitque Iacob: Noli ita, obsecro:
sed si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis:

XXXII. 11. Esau] de manu Esau *(pl., Hebr. et Gr.)* 12. bene mihi faceres| *(pl.)* 14. *om.* et 15. camelas 17. ˆEsau fratrem meum| *(pl.)* . . . aut — aut] et — et *(pl.)* 18. venit] sequitur 19. ˆmandata dedit *(pl.)* — ac tertio . . . |hisdem 20. additis . . . *post* videbo *om.* illum 22. Iaboc] Iacob („*Cf. Ios.* 12, 2; *Iud.* 11, 13. 22: Iaboc; *contra Num.* 21, 24; *Deut.* 2, 37; 3, 16: Ieboc.“ *Verc.)* 23. Transductisque *(pl.)* 24. remansit *(pl.)* 29. appelleris (e *in rasura*) 30. Phanuhel 32. ˆfilii Israhel nervum *(pl.)*

XXXIII. 1. Levans *(pl.)* . . . ˆEsau venientem| 3. praegrediens 4. *om.* eius 7. Accessitq. L. — pueris] liberis *(pl.)* 8. |Ait E. — sunt] sunt inquit . . . obvias 9. Et ille habeo ait *(pl., E om.* ait) 10. Dixit *(pl.)*

sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei:
esto mihi propitius, [11] et suscipe benedictionem quam attuli tibi,
et quam donavit mihi Deus tribuens omnia.
Vix fratre compellente, suscipiens, [12] ait:
Gradiamur simul, eroque socius itineris tui.
13 Dixitque Iacob: Nosti domine mi quod parvulos habeam teneros,
et oves, et boves foetas mecum:
quas si plus in ambulando fecero laborare,
morientur una die cuncti greges.
14 Praecedat dominus meus ante servum suum:
et ego sequar paulatim vestigia eius, sicut videro parvulos meos posse,
donec veniam ad dominum meum in Seir.
15 Respondit Esau: Oro te, ut de populo qui mecum est, saltem socii remaneant viae tuae.
Non est, inquit, necesse: hoc uno tantum indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu tuo domine mi.
16 Reversus est itaque illo die Esau itinere quo venerat in Seir.
17 Et Iacob venit in Socoth:
ubi aedificata domo et fixis tentoriis
appellavit nomen loci illius Socoth, id est, tabernacula.
18 Transivitque in Salem urbem Sichimorum, quae est terra in Chanaan,
postquam reversus est de Mesopotamia Syriae,
et habitavit iuxta oppidum.
19 Emitque partem agri in qua fixerat tabernacula,
a filiis Hemor patris Sichem centum agnis.
20 Et erecto ibi altari, invocavit super illud fortissimum Deum Israel.

CAPUT XXXIV.

XLII. 1 Egressa est autem Dina filia Liae ut videret mulieres regionis illius.
2 Quam cum vidisset Sichem filius Hemor Hevaei, princeps terrae illius,
adamavit eam: et rapuit, et dormivit cum illa, vi opprimens virginem.
3 Et conglutinata est anima eius cum ea,
tristemque delinivit blanditiis.
Et pergens ad Hemor patrem suum,
Accipe, inquit, mihi puellam hanc coniugem.
5 Quod cum audisset Iacob,
absentibus filiis, et in pastu pecorum occupatis,
siluit donec redirent.
6 Egresso autem Hemor patre Sichem ut loqueretur ad Iacob,
7 ecce filii eius veniebant de agro:
auditoque quod acciderat, irati sunt valde,
eo quod foedam rem operatus esset in Israel,
et, violata filia Iacob, rem illicitam perpetrasset.
8 Locutus est itaque Hemor ad eos:
Sichem filii mei adhaesit anima filiae vestrae:
date eam illi uxorem: [9] et iungamus vicissim connubia:
filias vestras tradite nobis, et filias nostras accipite. [10] Et habitate nobiscum:
terra in potestate vestra est, exercete, negotiamini, et possidete eam.
11 Sed et Sichem ad patrem et ad fratres eius ait:
Inveniam gratiam coram vobis: et quaecunque statueritis, dabo:
12 augete dotem, et munera postulate, et libenter tribuam quod petieritis:
tantum date mihi puellam hanc uxorem.
13 Responderunt filii Iacob Sichem et patri eius in dolo,
saevientes ob stuprum sororis:
14 Non possumus facere quod petitis,
nec dare sororem nostram homini incircumciso;
quod illicitum et nefarium est apud nos.
15 Sed in hoc valebimus foederari,
si volueritis esse similes nostri,
et circumcidatur in vobis omne masculini sexus:
16 tunc dabimus et accipiemus mutuo filias vestras, ac nostras:
et habitabimus vobiscum, erimusque unus populus:
17 si autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam nostram, et recedemus.
18 Placuit oblatio eorum Hemor, et Sichem filio eius:
19 nec distulit adolescens quin statim quod petebatur expleret:
amabat enim puellam valde,
et ipse erat inclytus in omni domo patris sui.
20 Ingressique portam urbis, locuti sunt ad populum:
21 Viri isti pacifici sunt, et volunt habitare nobiscum:
negotientur in terra, et exerceant eam, quae spatiosa et lata cultoribus indiget:
filias eorum accipiemus uxores, et nostras illis dabimus.
22 Unum est quo differtur tantum bonum:
Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes;
23 et substantia eorum, et pecora, et cuncta quae possident, nostra erunt:
tantum in hoc acquiescamus,

XXXIII. 11. omnia haec| 13. Dixit . . . ac boves 14. ˆposse parvulos meos 15. *om.* tantum *(pl.)* . . . in conspectu domini mei| *(pl.)* 17. Soccoth 18. Sicimorum . . . regressus 19. tabernaculum| . . Emor p. Sychem

XXXIV. 2. Emor Euhei . . . *om.* eam *(pl.)* 3. ˆblanditiis delinivit *(pl.)* 4. ˆmihi inquit *(pl.)* 5. ˆoccupatis pecorum| *(pl.)* 7. ˆesset operatus *(pl.)* 12. et munera] munera *(pl.)* — et libenter] libens *(pl.)* 15. ˆesse volueritis nostri similes| *(pl.)* 16. ˆnostras ac vestras *(pl.)* 17. |sin *(pl.)* . . *Clem.* 1 *err.* noluoritis — *Cod. habet* tollemus, *sed mox* recedimus 20. ad populum] populo *(pl.)* 22. quod *(pl.)*

et habitantes simul, unum efficiemus
populum.
24 Assensique sunt omnes, circumcisis cunctis
maribus.
25 Et ecce, die tertio quando gravissimis
vulnerum dolor est:
arreptis, duo filii Iacob, Simeon et Levi
fratres Dinae, gladiis,
ingressi sunt urbem confidenter:
interfectisque omnibus masculis, [26] Hemor
et Sichem pariter necaverunt,
tollentes Dinam de domo Sichem sororem
suam.
27 Quibus egressis, irruerunt super occisos
ceteri filii Jacob:
et depopulati sunt urbem in ultionem
stupri.
28 Oves eorum, et armenta, et asinos, cuncta-
que vastantes quae in domibus et in
agris erant,
29 parvulos quoque eorum et uxores duxe-
runt captivas.
30 Quibus patratis audacter, Jacob dixit ad
Simeon et Levi:
Turbastis me, et odiosum fecistis me Cha-
nanaeis, et Pherezaeis habitatoribus
terrae huius;
nos pauci sumus: illi congregati percu-
tient me, et delebor ego, et domus
mea.
31 Responderunt: Numquid ut scorto abuti
debuere sorore nostra?

CAPUT XXXV.

XLIII. 1 Interea locutus est Deus ad Iacob:
Surge, et ascende Bethel, et habita ibi,
facque altare Deo qui apparuit tibi quando
fugiebas Esau fratrem tuum.
2 Iacob vero convocata omni domo sua, ait:
Abiicite deos alienos qui in medio vestri
sunt,
et mundamini, ac mutate vestimenta vestra.
3 Surgite, et ascendamus in Bethel,
ut faciamus ibi altare Deo:
qui exaudivit me in die tribulationis meae,
et socius fuit itineris mei.
4 Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos
habebant,
et inaures quae erant in auribus eorum:
at ille infodit ea subter terebinthum, quae
est post urbem Sichem.
5 Cumque profecti essent,
terror Dei invasit omnes per circuitum
civitates,
et non sunt ausi persequi recedentes.
6 Venit igitur Iacob Luzam, quae est in
terra Chanaan, cognomento Bethel:
ipse et omnis populus cum eo.
7 Aedificavitque ibi altare, et appellavit
nomen loci illius, Domus Dei;
ibi enim apparuit ei Deus cum fugeret
fratrem suum.
8 Eodem tempore mortua est Debora nu-
trix Rebeccae,
et sepulta est ad radices Bethel subter
quercum:
vocatumque est nomen loci illius, Quer-
cus fletus.

9 Apparuit autem iterum Deus Iacob post- XLIIII.
quam reversus est de Mesopotamia
Syriae,
benedixitque ei, [10] dicens:
Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel
erit nomen tuum.
Et appellavit eum Israel,
11 dixitque ei:
Ego Deus omnipotens, cresce, et multi-
plicare:
gentes, et populi nationum ex te erunt,
reges de lumbis tuis egredientur.
12 Terramque quam dedi Abraham et Isaac,
dabo tibi et semini tuo post te.
13 Et recessit ab eo.
14 Ille vero erexit titulum lapideum in loco
quo locutus fuerat ei Deus:
libans super eum libamina, et effundens
oleum: [15] vocansque nomen loci illius,
Bethel.
16 Egressus autem inde, venit verno tem-
pore ad terram quae ducit Ephratam:
in qua cum parturirit Rachel, [17] ob diffi-
cultatem partus periclitari coepit.
Dixitque ei obstetrix: Noli timere, quia
et hunc habebis filium.
18 Egrediente autem anima prae dolore, et
imminente iam morte,
vocavit nomen filii sui Benoni, id est
filius doloris mei:
pater vero appellavit eum Beniamin, id
est filius dextrae.
19 Mortua est ergo Rachel, et sepulta est
in via quae ducit Ephratam, haec est
Bethlehem.
20 Erexitque Iacob titulum super sepulchrum
eius:
Hic est titulus monumenti Rachel, usque
in praesentem diem.
21 Egressus inde, fixit tabernaculum trans
turrem gregis.
22 Cumque habitaret in illa regione,
abiit Ruben, et dormivit cum Bala concu-
bina patris sui: quod illum minime latuit.

Erant autem filii Iacob duodecim. XLV.
23 Filii Liae: primogenitus Ruben, et Simeon,
et Levi, et Iudas, et Issachar, et Za-
bulon.
24 Filii Rachel: Ioseph et Beniamin.
25 Filii Balae ancillae Rachelis: Dan et
Nephthali.

XXXIV. 24. Assensi *(pl.)* 25. ˜Iacob filii *(pl.)* 29. ˜et uxores eorum *(pl.)* duxere 30. *post* fecistis *om.* me *(pl.)* 31. sororem nostram|

XXXV. 3. ˜fuit socius 4. subter] sub 5. civitatis| 6. *om.* igitur 7. *om.* illius *(pl.)* 8. Debbora . . . subter] *mero typ. errore Edd. Clem.* super . . . *om.* illius *(pl.)* 11. ˜erunt ex te| *(pl.)* 14. ˜ei fuerat *(pl.)* 15. *om.* illius *(pl.)* 16. *om.* autem *(pl.)* . . . Efratham 18. *om.* sui 19. *post* sepulta *om.* est *(pl.)* . . . Efratha id est Bethleem 25. Balae] *Clem.* 1 *err.* Bale . . . Nepthalim

26 Filii Zelphae ancillae Liae: Gad et Aser:
hi sunt filii Iacob, qui nati sunt ei in
Mesopotamia Syriae.
27 Venit etiam ad Isaac patrem suum in
Mambre, civitatem Arbee, haec est
Hebron:
in qua peregrinatus est Abraham et Isaac.
28 Et completi sunt dies Isaac centum octo-
ginta annorum.
29 Consumptusque aetate mortuus est: et
appositus est populo suo senex et ple-
nus dierum:
et sepelierunt eum Esau et Iacob filii sui.

CAPUT XXXVI.

1 Hae sunt autem generationes Esau, ipse
est Edom.
2 Esau accepit uxores de filiabus Chanaan:
Ada filiam Elon Hethaei, et Oolibama
filiam Anae filiae Sebeon Hevaei:
3 Basemath quoque filiam Ismael sororem
Nabaioth.
4 Peperit autem Ada, Eliphaz: Basemath
genuit Rahuel:
5 Oolibama genuit Iehus et Ihelon et Core;
hi filii Esau qui nati sunt ei in terra Cha-
naan.
6 Tulit autem Esau uxores suas et filios et
filias, et omnem animam domus suae,
et substantiam, et pecora, et cuncta quae
habere poterat in terra Chanaan:
et abiit in alteram regionem, recessitque
a fratre suo Iacob.
7 Divites enim erant valde, et simul habi-
tare non poterant:
nec sustinebat eos terra peregrinationis
eorum prae multitudine gregum.
8 Habitavitque Esau in monte Seir, ipse est
Edom.

XLVI. 9 Hae autem sunt generationes Esau patris
Edom in monte Seir,
10 et haec nomina filiorum eius:
Eliphaz filius Ada uxoris Esau:
Rahuel quoque filius Basemath uxoris eius.
11 Fueruntque Eliphaz filii: Theman, Omar,
Sepho, et Gatham, et Cenez.
12 Erat autem Thamna, concubina Eliphaz
filii Esau: quae peperit ei Amalech.
hi sunt filii Ada uxoris Esau.
13 Filii autem Rahuel: Nahath et Zara,
Samma et Meza.
hi filii Basemath uxoris Esau.
14 Isti quoque erant filii Oolibama filiae Anae
filiae Sebeon, uxoris Esau, quos ge-
nuit ei
Iehus et Ihelon et Core.
15 Hi duces filiorum Esau:
Filii Eliphaz primogeniti Esau:
dux Theman, dux Omar, dux Sepho,
dux Cenez, 16 dux Core, dux Gatham, dux
Amalech.
hi filii Eliphaz in terra Edom, et hi filii
Ada.
17 Hi quoque filii Rahuel filii Esau:
dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux
Meza.
hi autem duces Rahuel in terra Edom:
isti filii Basemath uxoris Esau.
18 Hi autem filii Oolibama uxoris Esau:
dux Iehus, dux Ihelon, dux Core.
hi duces Oolibama filiae Anae uxoris Esau.
19 Isti sunt filii Esau, et hi duces eorum:
ipse est Edom.
20 Isti sunt filii Seir Horraei, habitatores
terrae:
Lotan, et Sobal, et Sebeon, et Ana, 21 et
Dison, et Eser, et Disan.
hi duces Horraei, filii Seir in terra Edom.
22 Facti sunt autem filii Lotan: Hori et He-
man;
erat autem soror Lotan, Thamna. 23 Et
isti filii Sobal:
Alvan et Manahat et Ebal, et Sepho et
Onam. 24 Et hi filii Sebeon:
Aia et Ana.
Iste est Ana qui invenit aquas calidas in
solitudine,
cum pasceret asinos Sebeon patris sui:
25 habuitque filium Dison, et filiam Ooli-
bama.
26 Et isti filii Dison: Hamdan, et Eseban,
et Iethram, et Charan.
27 Hi quoque filii Eser:
Balaan, et Zavan, et Acan.

XXXV. 26. |hii filii *(pl.)* 27. Arbae 29. *post* appositus *om.* est *(pl.)*

XXXVI. 2. filiae Sebeon] *Consentit Codex et hic et infra v.* 14. *Sed* Ana *quum sit nomen viri (vide v. 24), facilior certe, ni verior, lectio est* filii Sebeon, *quam offerunt Edd. veteres ante Stephanum cum aliquot Mss. Latinis, Graecisque pluribus. Sin praevalet Hebraea veritas, qua femininum, i. e. filia pro filio, praescribitur, saltem hoc priore loco emendandus est casus et scribendum* filiam, *ut legitima constructione vocabulum referre possimus ad* Oolibama, *quae propter mysterium, ut ait Scholiastes, avi non secus ac patris filia nuncupatur. Nimirum improprio vel laxiore quodam usu v.* filia *induit significatum* neptis *vel* prognatae *(cf. infra v.* 39*), sicut Gen.* 32, 9 pater *pro* avo *usurpatur. Hoc modo Saul, qui erat filius Cis, filii Abiel, filii Seror, filii Bechorath, filii Aphia, filii viri Iemini, ipse se vocat filium Iemini* (1 *Reg.* 9, 21, *cf. v.* 1); *et Miphiboseth, Ionathae filius, haec audit a Davide* (2 *Reg.* 9, 7): „*Faciam misericordiam in te propter Ionatham patrem tuum, et restituam tibi agros Saul patris tui.*“ 3. 4. Besemath 4. Rauhel* 5. |O. edidit *(pl.)* Hieus et Hielon 9. *om.* autem *(pl.)* 10. *om.* quoque . . . *habet* Basemath, *item v.* 13. 11. ˉfilii Eliphaz *(pl.)* — Omor Sephu *(pl.)* 12. Adae = 16. 13. Naath . . Semna 14. |Hieus et Hielom 15. Sephum| 17. *om.* autem *(pl.)* 18. Ana 19. *om.* sunt *(pl.)* 20. *om.* sunt *(pl.)* . . . |Lotham . . . Anam (*non*: Anan) 21. *om.* et *ante* Dison *(pl.)* 22. Horrei et Theman *(pl.)* 23. Maneeth . . . et Sepho] Sephi *(pl. Cf.* 1 *Paral.* 1, 40*)* 24. Ahaia et Anam| . . *mox hab.* Ana 25. Disan *(pl.)* 26. Amdan et Esban (*cf.* 1 *Par.* 1, 41) 27. Zeban et Acham| (*cf.* 1 *Par.* 1, 42)

28 Habuit autem filios Disan: Hus et Aram.
29 Hi duces Horraeorum:
dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon,
dux Ana, 30 dux Dison, dux Eser, dux Disan:
isti duces Horraeorum qui imperaverunt
in terra Seir.

XLVII. 31 Reges autem qui regnaverunt in terra
Edom
antequam haberent regem filii Israel, fuerunt hi:
32 Bela filius Beor,
nomenque urbis eius Denaba.
33 Mortuus est autem Bela,
et regnavit pro eo Iobab filius Zarae de
Bosra.
34 Cumque mortuus esset Iobab, regnavit
pro eo Husam de terra Themanorum.
35 Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Adad
filius Badad,
qui percussit Madian in regione Moab:
et nomen urbis eius Avith.
36 Cumque mortuus esset Adad, regnavit pro
eo Semla de Masreca.
37 Hoc quoque mortuo regnavit pro eo Saul
de fluvio Rohoboth.
38 Cumque et hic obiisset, successit in regnum Balanan filius Achobor.
39 Isto quoque mortuo regnavit pro eo Adar,
nomenque urbis eius Phau:
et appellabatur uxor eius Meetabel, filia
Matred filiae Mezaab.
40 Haec ergo nomina ducum Esau in cognationibus, et locis, et vocabulis suis:
dux Thamna, dux Alva, dux Ietheth,
41 dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,
42 dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,
43 dux Magdiel, dux Hiram:
hi duces Edom habitantes in terra imperii
sui,
ipse est Esau pater Idumaeorum.

CAPUT XXXVII.

XLVIII. 1 Habitavit autem Iacob in terra Chanaan,
in qua pater suus peregrinatus est.
2 Et hae sunt generationes eius.
Ioseph cum sedecim esset annorum, pascebat gregem cum fratribus suis adhuc
puer:
et erat cum filiis Balae et Zelphae uxorum
patris sui:
accusavitque fratres suos apud patrem
crimine pessimo.
3 Israel autem diligebat Ioseph super omnes
filios suos,
eo quod in senectute genuisset eum:
fecitque ei tunicam polymitam.
4 Videntes autem fratres eius quod a patre
plus cunctis filiis amaretur oderant
eum,
nec poterant ei quidquam pacifice loqui.

5 Accidit quoque ut visum somnium referret fratribus suis: XLVIIII.
quae causa maioris odii seminarium fuit.
6 Dixitque ad eos:
Audite somnium meum quod vidi:
7 Putabam nos ligare manipulos in agro:
et quasi consurgere manipulum meum, et
stare,
vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.
8 Responderunt fratres eius:
Numquid rex noster eris? aut subiiciemur
ditioni tuae?
Haec ergo causa somniorum atque sermonum, invidiae et odii fomitem ministravit.

9 Aliud quoque vidit somnium, quod narrans fratribus, ait: L.
Vidi per somnium, quasi solem, et lunam,
et stellas undecim adorare me.
10 Quod cum patri suo, et fratribus retulisset,
increpavit eum pater suus, et dixit:
Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti?
Num ego et mater tua, et fratres tui adorabimus te super terram?
11 Invidebant ei igitur fratres sui:
pater vero rem tacitus considerabat.
12 Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem,
13 dixit ad eum Israel:
Fratres tui pascunt oves in Sichimis:
veni, mittam te ad eos.
Quo respondente, 14 Praesto sum, ait ei:
Vade, et vide si cuncta prospera sint erga
fratres tuos, et pecora:
et renuncia mihi quid agatur.
Missus de valle Hebron, venit in Sichem:
15 invenitque eum vir errantem in agro,
et interrogavit quid quaereret.
16 At ille respondit:
Fratres meos quaero,
indica mihi ubi pascant greges.
17 Dixitque ei vir: Recesserunt de loco isto:
audivi autem eos dicentes: Eamus in Dothain.
Perrexit ergo Ioseph post fratres suos, et
invenit eos in Dothain.
18 Qui cum vidissent eum procul,

XXXVI. 28. Aran| 29. Hi] Isti *(pl.)* 32. |Bale (33. Balae. „*Vulgatus legit* Bale 1 *Paral.* 1, 43. 44; 8, 1. 3; Bala 1 *Paral.* 5, 8; Bela *Gen.* 46, 21; *Num.* 26, 38. 40; 1 *Paral.* 7, 6. 7; *nonnulli Codd.* Balach *vel* Balac.“ *Verc.)* 33. 34. „filius Zara de Bosra| cumque mortuus esset Iobab“. *Haec omissa in textu, supplentur in mg. manu secunda.* 35. Badadi| . . Mazian . . . Abuith| 36. Masereca 37. Rooboth 38. obisset . . . Balaanam f. Achorbor| 39. Adad *(pl.)* |nomen quoque . . . illius Meezabel *(pl.)* . . filiae Mizaab| *(non* filia, *quod in aliis Mss. repperit Vercellone)* 40. *om.* ducum 41. Dolibama 43. Mabdiel — Iram| . . . in terram

XXXVII. 1. ˜peregrinatus est pater suus| *(pl.)* 2. sedecim] *Latini Codd. universi annos XVI, textus Hebr. et Graecus XVII Iosepho tribuunt.* 4. pacificum *(pl.)* 5. *om.* suis 7. ˜ligare nos *(pl.)* 10. *om.* suus *(pl.)* 11. ˜igitur ei *(pl.)* 13. Sycimis 14. *om.* ei *(pl.)* 17. ei] *om.* E *(item Hebr.)* 18. ˄procul ˄eum|

antequam accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere: [19] et mutuo loquebantur:
Ecce somniator venit: [20] venite, occidamus eum,
et mittamus in cisternam veterem:
dicemusque: Fera pessima devoravit eum:
et tunc apparebit quid illi prosint somnia sua.
21 Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, et dicebat:
22 Non interficiatis animam eius, nec effundatis sanguinem:
sed proiicite eum in cisternam hanc, quae est in solitudine,
manusque vestras servate innoxias:
hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, et reddere patri suo.
23 Confestim igitur ut pervenit ad fratres suos,
nudaverunt eum tunica talari, et polymita:
24 miseruntque eum in cisternam veterem, quae non habebat aquam.
25 Et sedentes ut comederent panem,
viderunt Ismaelitas viatores venire de Galaad,
et camelos eorum portantes aromata, et resinam, et stacten in Aegyptum.
26 Dixit ergo Iudas fratribus suis:
Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum, et celaverimus sanguinem ipsius?
27 Melius est ut venundetur Ismaelitis, et manus nostrae non polluantur:
frater enim, et caro nostra est.
Acquieverunt fratres sermonibus illius.
28 Et praetereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna,
vendiderunt eum Ismaelitis, viginti argenteis:
qui duxerunt eum in Aegyptum.
29 Reversusque Ruben ad cisternam, non invenit puerum:
30 et scissis vestibus pergens ad fratres suos, ait:
Puer non comparet, et ego quo ibo?
31 Tulerunt autem tunicam eius, et in sanguine hoedi, quem occiderant, tinxerunt;
32 mittentes qui ferrent ad patrem, et dicerent:
Hanc invenimus: vide utrum tunica filii tui sit, an non.
33 Quam cum agnovisset pater, ait:
Tunica filii mei est, fera pessima comedit eum,
bestia devoravit Ioseph.
34 Scissisque vestibus, indutus est cilicio,
lugens filium suum multo tempore.
35 Congregatis autem cunctis liberis eius ut lenirent dolorem patris, LI.
noluit consolationem accipere, sed ait:
Descendam ad filium meum lugens in infernum.
Et illo perseverante in fletu,
36 Madianitae vendiderunt Ioseph in Aegypto
Putiphari eunucho Pharaonis magistro militum.

CAPUT XXXVIII.

1 Eodem tempore descendens Iudas a fratribus suis,
divertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram.
2 Viditque ibi filiam hominis Chananaei, vocabulo Sue:
et accepta uxore, ingressus est ad eam.
3 Quae concepit, et peperit filium, et vocavit nomen eius Her.
4 Rursumque concepto foetu, natum filium vocavit Onan.
5 Tertium quoque peperit: quem appellavit Sela;
quo nato, parere ultra cessavit.

6 Dedit autem Iudas uxorem primogenito LII.
suo Her, nomine Thamar.
7 Fuit quoque Her primogenitus Iudae, nequam in conspectu Domini: et ab eo occisus est.
8 Dixit ergo Iudas ad Onan filium suum:
Ingredere ad uxorem fratris tui, et sociare illi, ut suscites semen fratri tuo.
9 Ille sciens non sibi nasci filios,
introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram,
ne liberi fratris nomine nascerentur.
10 Et idcirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret.
11 Quamobrem dixit Iudas Thamar nurui suae:
Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus:
timebat enim ne et ipse moreretur, sicut fratres eius.
Quae abiit, et habitavit in domo patris sui.
12 Evolutis autem multis diebus, mortua est filia Sue uxor Iudae:
qui post luctum consolatione suscepta,
ascendebat ad tonsores ovium suarum,
ipse et Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas.
13 Nunciatumque est Thamar quod socer illius ascenderet in Thamnas ad tondendas oves.
14 Quae, depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum:

XXXVII. 18. illum] eum 20. dicamusq. 21. *om.* autem *(pl.)* 22. *habet cum paucis* |non interficiatis a. e. nec effundatis; *plerique*: non interficiamus (interficiemus *E*) a. e. nec effundamus 23. *om.* suos *(pl.)* 24. *om.* eum *(pl.)* . . *om.* veterem *(pl.)* 25. ˜viatores Ismahelitas *(pl.)* . . . portare 27. vendatur *(pl.)* . . . eius| *(pl.)* 28. Mazianitis . . . *om.* eum *ante* Ismahelitis *(pl.)* 30. *om.* suos 31. *om.* autem *mox addit pr. m.* — in sanguinem (*cf. Exod.* 12, 22) 33. cognovisset 34. *om.* suum *(pl.)* 35. recipere et ait| *(pl.)* 36. Madianei *(pl.)* . . . Putipharae . . . militiae *(pl.)*

XXXVIII. 1. Eodem] Eo *(pl.)* 2. ˜uxore accepta *(pl.)* 3. et vocavit] vocavitque *(pl.)* 4. Rursum *(pl.)* . . . Onam 7. Fuitque H. 12. Odollamita *(pl.)*

et mutato habitu, sedit in bivio itineris,
quod ducit Thamnam:
eo quod crevisset Sela, et non eum accepisset maritum.
15 Quam cum vidisset Iudas, suspicatus est esse meretricem:
operuerat enim vultum suum, ne agnosceretur.
16 Ingrediensque ad eam, ait:
Dimitte me ut coeam tecum:
nesciebat enim quod nurus sua esset.
Qua respondente: Quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo?
17 dixit: Mittam tibi hoedum de gregibus.
Rursumque illa dicente:
Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris.
18 Ait Iudas: Quid tibi vis pro arrhabone dari?
Respondit: Annulum tuum, et armillam, et baculum quem manu tenes.
Ad unum igitur coitum mulier concepit,
19 et surgens abiit:
depositoque habitu, quem sumpserat, induta est viduitatis vestibus.
20 Misit autem Iudas hoedum per pastorem suum Odollamitem,
ut reciperet pignus quod dederat mulieri:
qui cum non invenisset eam, 21 interrogavit homines loci illius:
Ubi est mulier quae sedebat in bivio?
Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix;
22 reversus est ad Iudam, et dixit ei: Non inveni eam:
sed et homines loci illius dixerunt mihi, numquam sedisse ibi scortum.
23 Ait Iudas: Habeat sibi, certe mendacii arguere nos non potest,
ego misi hoedum quem promiseram:
et tu non invenisti eam.
24 Ecce autem post tres menses nunciaverunt Iudae, dicentes:
Fornicata est Thamar nurus tua,
et videtur uterus illius intumescere.
Dixitque Iudas: Producite eam ut comburatur.
25 Quae cum duceretur ad poenam,
misit ad socerum suum, dicens:
De viro, cuius haec sunt, concepi:
cognosce cuius sit annulus, et armilla, et baculus.
26 Qui, agnitis muneribus, ait:
Iustior me est: quia non tradidi eam Sela filio meo.
Attamen ultra non cognovit eam.
27 Instante autem partu, apparuerunt gemini in utero:
atque in ipsa effusione infantium unus protulit manum,
in qua obstetrix ligavit coccinum, dicens:
28 Iste egredietur prior.
29 Illo vero retrahente manum, egressus est alter:
dixitque mulier:
Quare divisa est propter te maceria?
et ob hanc causam vocavit nomen eius Phares.
30 Postea egressus est frater eius, in cuius manu erat coccinum: quem appellavit Zara.

CAPUT XXXIX.

1 Igitur Ioseph ductus est in Aegyptum, LIII.
emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus, vir Aegyptius,
de manu Ismaelitarum, a quibus perductus erat.
2 Fuitque Dominus cum eo,
et erat vir in cunctis prospere agens:
habitavitque in domo domini sui,
3 qui optime noverat Dominum esse cum eo,
et omnia, quae gereret, ob eo dirigi in manu illius.
4 Invenitque Ioseph gratiam coram domino suo, et ministrabat ei:
a quo praepositus omnibus gubernabat creditam sibi domum, et universa quae ei tradita fuerant:
5 benedixitque Dominus domui Aegyptii propter Ioseph,
et multiplicavit tam in aedibus quam in agris cunctam eius substantiam:
6 nec quidquam aliud noverat, nisi panem quo vescebatur.
Erat autem Ioseph pulchra facie, et decorus aspectu.
7 Post multos itaque dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph, et ait:
Dormi mecum.
8 Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam:
Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua:
9 nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, praeter te, quae uxor eius es:
quomodo ergo possum hoc malum facere,
et peccare in Deum meum?
10 Huiuscemodi verbis per singulos dies et mulier molesta erat adolescenti:
et ille recusabat stuprum.
11 Accidit autem quadam die ut intraret Ioseph domum, et operis quidpiam absque arbitris faceret:
12 et illa, apprehensa lacinia vestimenti eius, diceret: Dormi mecum.
Qui relicto in manu eius pallio fugit, et egressus est foras.

XXXVIII. 15. cognosceretur| *(pl.)* 16. ˜mihi dabis *(pl.)* . . *Ed. Rom.* 1861 *err.* concubito 17. Rursum *(pl.)* 18. ˜vis tibi *(pl.)* . . . ˜concepit mulier *(pl.)* 19. adsumpserat *(pl.)* . . ˜vestibus viduitatis| 22. ˜ibi sedisse *(pl.)* 23. ˜nos arguere non poterit| *(pl.)* 24. Dixit *(pl.)* 25. *hab.* duceretur; *alii* educeretur 26. |Et tamen . . . illam| 28. egreditur 30. *om.* eius

XXXIX. 2. |habitabatque *(pl.)* 3. ˜esse dn̄m *(pl.)* 4. ˜tradita fuerant ei| 6. nisi] praeter 7. itaque] autem — iecit — *om.* sua *(pl.)* 10. per s. d. et m.] mulier per singulos dies . . . |at 11. ˜ut quadam die *(pl.)* . . . absque] sine 12. et] at . . . in manu illius *(pl.)* pallio · · fugiit *(rasura in medio; cf.* 18; *errat Verc.)*

13 Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis, et se esse contemptam,
14 vocavit ad se homines domus suae, et ait ad eos:
En introduxit virum Hebraeum, ut illuderet nobis:
ingressus est ad me, ut coiret mecum:
cumque ego succlamassem, [15] et audisset vocem meam,
reliquit pallium quod tenebam, et fugit foras.
16 In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito revertenti domum,
[17] et ait:
Ingressus est ad me servus Hebraeus quem adduxisti, ut illuderet mihi:
18 cumque audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebam, et fugit foras.
19 His auditis dominus, et nimium credulus verbis coniugis, iratus est valde:
20 tradiditque Ioseph in carcerem, ubi vincti regis custodiebantur, et erat ibi clausus.
21 Fuit autem Dominus cum Ioseph, et misertus illius dedit ei gratiam in conspectu principis carceris.
22 Qui tradidit in manu illius universos vinctos qui in custodia tenebantur:
et quidquid fiebat, sub ipso erat.
23 Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis:
Dominus enim erat cum illo, et omnia opera eius dirigebat.

CAPUT XL.

LIIII. 1 His ita gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Aegypti, et pistor, domino suo.
2 Iratusque contra eos Pharao
(nam alter pincernis praeerat, alter pistoribus),
3 misit eos in carcerem principis militum, in quo erat vinctus et Ioseph.
4 At custos carceris tradidit eos Ioseph, qui et ministrabat eis.
Aliquantulum temporis fluxerat, et illi in custodia tenebantur.
5 Videruntque ambo somnium nocte una, iuxta interpretationem congruam sibi:
6 ad quos cum introisset Ioseph mane, et vidisset eos tristes, [7] sciscitatus est eos, dicens:
Cur tristior est hodie solito facies vestra?
8 Qui responderunt:
Somnium vidimus, et non est qui interpretetur nobis.
Dixitque ad eos Ioseph:
Numquid non Dei est interpretatio?
referte mihi quid videritis.
9 Narravit prior, praepositus pincernarum, somnium suum:
Videbam coram me vitem, [10] in qua erant tres propagines,
crescere paulatim in gemmas, et post flores uvas maturescere:
11 calicemque Pharaonis in manu mea:
tuli ergo uvas, et expressi in calicem quem tenebam,
et tradidi poculum Pharaoni.
12 Respondit Ioseph:
Haec est interpretatio somnii:
Tres propagines, tres adhuc dies sunt:
13 post quos recordabitur Pharao ministerii tui,
et restituet te in gradum pristinum:
dabisque ei calicem iuxta officium tuum, sicut ante facere consueveras.
14 Tantum memento mei, cum bene tibi fuerit,
et facias mecum misericordiam:
ut suggeras Pharaoni ut educat me de isto carcere:
15 quia furto sublatus sum de terra Hebraeorum,
et hic innocens in lacum missus sum.
16 Videns pistorum magister quod prudenter somnium dissolvisset, ait:
Et ego vidi somnium, quod tria canistra farinae haberem super caput meum:
17 et in uno canistro quod erat excelsius,
portare me omnes cibos qui fiunt arte pistoria,
avesque comedere ex eo.
18 Respondit Ioseph:
Haec est interpretatio somnii:
Tria canistra, tres adhuc dies sunt:
19 post quos auferet Pharao caput tuum, ac suspendet te in cruce,
et lacerabunt volucres carnes tuas.
20 Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat:
qui faciens grande convivium pueris suis,
recordatus est inter epulas magistri pincernarum, et pistorum principis.
21 Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum:
22 alterum suspendit in patibulo, ut coniectoris veritas probaretur.
23 Et tamen succedentibus prosperis, praepositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

CAPUT XLI.

1 Post duos annos vidit Pharao somnium. LV.
Putabat se stare super fluvium, [2] de quo ascendebant septem boves,
pulchrae et crassae nimis:
et pascebantur in locis palustribus.
3 Aliae quoque septem emergebant de flumine, foedae, confectaeque macie:
et pascebantur in ipsa amnis ripa in locis virentibus:

XXXIX. 14. *om.* ad se *(pl.)* 17. ^{et}ait 18. audisset] vidisset *(pl.)* . . *om. cum pl.* quod tenebam; *sed aperuit vacuum, quasi postea aliquid additurus.* — fugit] defugiit. 20. *om.* regis 22. illius] ipsius *(pl.)* 23. ˘eius opera

XL. 1. *Ed. Rom.* 1861 *mendo:* enunchi 2. ˘Pharao contra eos| *(pl.)* 3. in quo] ubi . . *om.* et 4. Aliquantum *(pl.)* 7. *om.* eos *(pl.)* 10. in gemmas] *om.* in *(pl.)* 13. ministerii] magisterii (*Gr.* τῆς ἀρχῆς σου) . . . ˘facere ante consueras| 14. ˘tibi bene *(pl.)* . . . facies) *(pl.)* . . . ut educat] et educat *(pl.)* 16. ˘haberem tria canistra farinae *(pl.)* 19. suspendet ^ in crucem| *addit al. m.* ^ te. 20. Exin 21. ei] regi *(pl.)* 23. |ad tamen

4 devoraveruntque eas, quarum mira species et habitudo corporum erat.
Expergefactus Pharao, [5] rursum dormivit,
et vidit alterum somnium:
Septem spicae pullulabant in culmo uno plenae atque formosae:
6 aliae quoque totidem spicae tenues, et percussae uredine oriebantur,
7 devorantes omnem priorum pulchritudinem.
Evigilans Pharao post quietem, [8] et facto
mane, pavore perterritus,
misit ad omnes coniectores Aegypti, cunctosque sapientes:
et accersitis narravit somnium, nec erat qui interpretaretur.
9 Tunc demum reminiscens pincernarum magister, ait:
Confiteor peccatum meum:
10 Iratus rex servis suis, me et magistrum pistorum retrudi iussit in carcerem principis militum:
11 ubi una nocte uterque vidimus somnium praesagum futurorum.
12 Erat ibi puer Hebraeus, eiusdem ducis militum famulus:
cui narrantes somnia, [13] audivimus quid-
quid postea rei probavit eventus;
ego enim redditus sum officio meo: et ille suspensus est in cruce.
14 Protinus ad regis imperium eductum de carcere Ioseph totonderunt:
ac veste mutata obtulerunt ei. [15] Cui ille
ait:
Vidi somnia, nec est qui edisserat: quae audivi te sapientissime coniicere.
16 Respondit Ioseph:
Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni.
17 Narravit ergo Pharao quod viderat:
Putabam me stare super ripam fluminis,
18 et septem boves de amne conscendere, pulchras nimis, et obesis carnibus:
quae in pastu paludis virecta carpebant;
19 et ecce, has sequebantur aliae septem boves in tantum deformes et macilentae, ut numquam tales in terra Aegypti viderim:
20 quae, devoratis et consumptis prioribus,
[21] nullum saturitatis dedere vestigium:
sed simili macie et squalore torpebant.
Evigilans, rursus sopore depressus, [22] vidi
somnium:
Septem spicae pullulabant in culmo uno plenae atque pulcherrimae.
23 Aliae quoque septem tenues et percussae uredine, oriebantur e stipula:
24 quae priorum pulchritudinem devoraverunt.
Narravi coniectoribus somnium, et nemo est qui edisserat.
25 Respondit Ioseph: Somnium regis unum est:
quae facturus est Deus, ostendit Pharaoni.
26 Septem boves pulchrae, et septem spicae plenae: septem ubertatis anni sunt:
eandemque vim somnii comprehendunt.
27 Septem quoque boves tenues atque macilentae, quae ascenderunt post eas,
et septem spicae tenues, et vento urente percussae:
septem anni venturae sunt famis.
28 Qui hoc ordine complebuntur:
29 Ecce septem anni venient fertilitatis magnae in universa terra Aegypti:
30 quos sequentur septem anni
alii tantae sterilitatis,
ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia:
consumptura est enim fames omnem terram,
31 et ubertatis magnitudinem perditura est inopiae magnitudo.
32 Quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnium: firmitatis indicium est,
eo quod fiat sermo Dei, et velocius impleatur.
33 Nunc ergo provideat rex virum sapientem et industrium,
et praeficiat eum terrae Aegypti:
34 qui constituat praepositos per cunctas regiones:
et quintam partem fructuum
per septem annos fertilitatis, [35] qui iam
nunc futuri sunt, congreget in horrea:
et omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur,
serveturque in urbibus. [36] Et praepare-
tur futurae septem annorum fami, quae oppressura est Aegyptum,
et non consumetur terra inopia.
37 Placuit Pharaoni consilium et cunctis ministris eius:
38 Locutusque est ad eos:
Num invenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit?
39 Dixit ergo ad Ioseph:
Quia ostendit tibi Deus omnia quae locutus es,
numquid sapientiorem et consimilem tui invenire potero?
40 Tu eris super domum meam,
et ad tui oris imperium cunctus populus obediet:
uno tantum regni solio te praecedam.
41 Dixitque rursus Pharao ad Ioseph:
Ecce, constitui te super universam terram Aegypti.
42 Tulitque annulum de manu sua, et dedit eum in manu eius:

XLI. 4. erant| Experrectus 7. *om.* Pharao 8. *om.* omnes *(pl.)* 10. iussisti 12. Hebraeus⌈ Q. IV. *Seq. fol.* 41. 14. ˜totonderunt Ioseph| 15. sapientissime] prudentissime *(pl.)* 17. Pharao] ille 19. in terra] in universa terra 21. rursum 24. devorarunt| *(pl.)* 27. ˜sunt venturae *(pl.)* 30. *Post* anni *irrita est incisio.* — trada.tur (*erasum* n) 31. *om.* est *(pl.)* 34. cunctas] singulas *(pl.)* . . . fructum| 35. ˜nunc iam . . *Placeret comma post* urbibus, *mox colon post* Aegyptum: 36. et paretur *(pl.)* . . . pressura *(pl.)* 37. 38. *Vulgatae Edd. commate tantum hos versus separant.* 39. ˜dš tibi . . . similem *(pl.)* . . poterimus| *(tacet Verc.)* 41. |Dicens quoque rursum *(pl.)* . . . Ecce] *E addit* nunc (Gr. σήμερον) 42. Tulit . . . *post* dedit *om.* eum

vestivitque eum stola byssina, et collo torquem auream circumposuit.
43 Fecitque eum ascendere super currum suum secundum, clamante praecone,
ut omnes coram eo genu flecterent,
et praepositum esse scirent universae terrae Aegypti.
44 Dixit quoque rex ad Ioseph: Ego sum Pharao:
absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti.
45 Vertitque nomen eius, et vocavit eum lingua Aegyptiaca, Salvatorem mundi.
Deditque illi uxorem Aseneth filiam Putiphare sacerdotis Heliopoleos.
Egressus est itaque Ioseph ad terram Aegypti
46 (triginta autem annorum erat quando stetit in conspectu regis Pharaonis)
et circuivit omnes regiones Aegypti.
47 Venitque fertilitas septem annorum:
et in manipulos redactae segetes congregatae sunt in horrea Aegypti.
48 Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est.
49 Tantaque fuit abundantia tritici, ut arenae maris coaequaretur,
et copia mensuram excederet.

LVI. 50 **N**ati sunt autem Ioseph filii duo antequam veniret fames:
quos peperit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos.
51 Vocavitque nomen primogeniti Manasses, dicens:
Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, et domus patris mei.
52 Nomen quoque secundi appellavit Ephraim, dicens:
Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meae.
53 **I**gitur transactis septem ubertatis annis, qui fuerant in Aegypto:
54 coeperunt venire septem anni inopiae, quos praedixerat Ioseph:
et in universo orbe fames praevaluit,
in cuncta autem terra Aegypti panis erat.
55 Qua esuriente, clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens.
Quibus ille respondit:
Ite ad Ioseph: et quidquid ipse vobis dixerit, facite.
56 Crescebat autem quotidie fames in omni terra:
aperuitque Ioseph universa horrea, et vendebat Aepyptiis:
nam et illos oppresserat fames.
57 Omnesque provinciae veniebant in Aegyptum, ut emerent escas,
et malum inopiae temperarent.

CAPUT XLII.

1 **A**udiens autem Iacob quod alimenta venderentur in Aegypto, dixit filiis suis:
Quare negligitis? 2 Audivi quod triticum venundetur in Aegypto:
descendite, et emite nobis necessaria,
ut possimus vivere, et non consumamur inopia.

3 **D**escendentes igitur fratres Ioseph decem, LVI
ut emerent frumenta in Aegypto,
4 Beniamin domi retento a Iacob,
qui dixerat fratribus eius:
Ne forte in itinere quidquam patiatur mali:
5 ingressi sunt terram Aegypti cum aliis qui pergebant ad emendum.
Erat autem fames in terra Chanaan.
6 Et Ioseph erat princeps in terra Aegypti, atque ad eius nutum frumenta populis vendebantur.
Cumque adorassent eum fratres sui, 7 et agnovisset eos,
quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Unde venistis?

XLI. 42. aureum 43. *om.* eum *(pl.)* 45. illius *(pl.)* . . . |Dedit quoque *(pl.)* . . *hab.* Aseneth . . . *om.* est *(pl.)* 46. ~erat annorum *(pl.)* . . . *om.* et *(pl.)* 49. abundantia] multitudo *(pl.)* 50. ~ei peperit *(pl.)* . . Putifares 51. Manasse . . . domum 53. ~annis ubertatis *(pl.)* 54. panis erat] non erat panis. *Utrum horum elegerit Hieronymus, disceptatur. Licet enim et unum, et alterum ponere, prout aut initium rei, aut exitum intuearis; aut malum commemorare velis, aut remedium. Scilicet ex naturali communique Aegypti conditione dicendum est:* non erat panis; *sin porro prospicimus ad effectum providentiae Iosephi, quadrat contrarium:* panis erat. *At inter utrumque narranti data optione, ad id certe quod elegerit, narrationis tenorem modumque accommodare oportebit. Iam vero si quis enunciet haec:* Panis erat in Aegypto, *nolet idem eodem halitu continuare:* Qua esuriente clamavit populus. *Haec causa est cur Hieronymum ea potius scripsisse arbitremur, quibus fidem facit optimus et vetustissimus noster A. Tum animadverte, particulam* autem *continuativa vi magis quam adversativa adhibitam, non tam contrarias sibi res opponere, quam rhetorice ab universo orbe distinguere terram Aegypti. Sic ordo narrationis per singula momenta commodissime procedit: Fames in toto terrarum orbe; in Aegypto quoque panis deficit; esuriens populus clamat ad Pharaonem; is petentes mandat ad Ioseph; hinc aperiuntur horrea, venditur, atque tunc demum liquido iure dicimus, panem esse in Aegypto. — Ceterum h. l. Codd. mirum quantum discrepant. In eundem sensum cum A plures antiqui:* erat fames, *vel:* fames erat; *aliqui:* defecerat panis. *In contrarium:* panis erat *cum Cod. Germanensi Ed. Lovan., quam sequuntur Clementini; alii.* erat panis, *vel:* non erat fames. *His suffragantur Hebraeus* et *Samaritanus; Graeci in utramque partem discedunt:* ἦσαν *vel* οὐκ ἦσαν ἄρτοι. 55. *om.* ipse *(pl.)* 56. autem] enim . . . terra] terra Aegypti 57. |omnesque (e *ex* i)

XLII. 2. possemus 4. ab Iacob *(pl.)* 6. *om.* erat *et* in terra *(pl.)* . illius ad *(pl.)*

Qui responderunt: De terra Chanaan, ut
emamus victui necessaria.
8 Et tamen fratres ipse cognoscens, non
est cognitus ab eis.
9 Recordatusque somniorum, quae aliquando
viderat, ait ad eos:
Exploratores estis: ut videatis infirmiora
terrae venistis.
10 Qui dixerunt: Non est ita, domine,
sed servi tui venerunt ut emerent cibos.
11 Omnes filii unius viri sumus:
pacifici venimus, nec quidquam famuli tui
machinantur mali.
12 Quibus ille respondit: Aliter est:
immunita terrae huius considerare venistis.
13 At illi: Duodecim, inquiunt, servi tui, fra-
tres sumus, filii viri unius in terra
Chanaan:
minimus cum patre nostro est, alius non
est super.
14 Hoc est, ait, quod locutus sum: Explora-
tores estis.
15 Iam nunc experimentum vestri capiam:
per salutem Pharaonis non egrediemini
hinc, donec veniat frater vester mini-
mus.
16 Mittite ex vobis unum, et adducat eum:
vos autem eritis in vinculis, donec pro-
bentur quae dixistis utrum vera an
falsa sint:
alioquin per salutem Pharaonis explora-
tores estis.
17 Tradidit ergo illos custodiae tribus diebus.
18 Die autem tertio eductis de carcere, ait:
Facite quae dixi, et vivetis: Deum enim
timeo.
19 Si pacifici estis, frater vester unus lige-
tur in carcere:
vos autem abite, et ferte frumenta quae
emistis, in domos vestras,
20 et fratrem vestrum minimum ad me ad-
ducite,
ut possim vestros probare sermones, et
non moriamini.
Fecerunt ut dixerat, 21 et locuti sunt ad
invicem:
Merito haec patimur, quia peccavimus in
fratrem nostrum,
videntes angustiam animae illius, dum de-
precaretur nos, et non audivimus:
idcirco venit super nos ista tribulatio.
22 E quibus unus Ruben, ait:
Numquid non dixi vobis: Nolite peccare
in puerum: et non audistis me?
en sanguis eius exquiritur.
23 Nesciebant autem quod intelligeret Ioseph:
eo quod per interpretem loqueretur ad
eos.
24 Avertitque se parumper, et flevit:
et reversus locutus est ad eos.
25 Tollensque Simeon, et ligans illis prae-
sentibus,
iussit ministris ut implerent eorum sac-
cos tritico,
et reponerent pecunias singulorum in sac-
culis suis, datis supra cibariis in viam:
qui fecerunt ita.
26 At illi portantes frumenta in asinis suis,
profecti sunt.
27 Apertoque unus sacco, ut daret iumento
pabulum in diversorio,
contemplatus pecuniam in ore sacculi,
28 dixit fratribus suis:
Reddita est mihi pecunia, en habetur in
sacco.
Et obstupefacti, turbatique mutuo dixerunt:
Quidnam est hoc, quod fecit nobis Deus?
29 Veneruntque ad Iacob patrem suum in
terram Chanaan,
et narraverunt ei omnia quae accidissent
sibi, dicentes:
30 Locutus est nobis dominus terrae dure,
et putavit nos exploratores esse provinciae.
31 Cui respondimus:
Pacifici sumus, nec ullas molimur insidias.
32 Duodecim fratres uno patre geniti sumus:
unus non est super,
minimus cum patre nostro est in terra
Chanaan.
33 Qui ait nobis: Sic probabo quod pacifici
sitis:
Fratrem vestrum unum dimittite apud me,
et cibaria domibus vestris necessaria su-
mite, et abite,
34 fratremque vestrum minimum adducite ad
me,
ut sciam quod non sitis exploratores:
et istum, qui tenetur in vinculis, recipere
possitis:
ac deinceps quae vultis, emendi habeatis
licentiam.
35 His dictis, cum frumenta effunderent, sin-
guli
repererunt in ore saccorum ligatas pecu-
nias:
exterritisque simul omnibus, 36 dixit pater
Iacob:
Absque liberis me esse fecistis,
Ioseph non est super, Simeon tenetur in
vinculis, et Beniamin auferetis:
in me haec omnia mala reciderunt.
37 Cui respondit Ruben:
Duos filios meos interfice, si non reduxero
illum tibi:
trade illum in manu mea, et ego eum tibi
restituam.

XLII. 8. agnitus *(pl.)* 9. *om.* ad eos . . . inferiora 11. *om.* viri 13. |Et illi *(pl.)* 15. capiam] accipiam 16. e vobis *(pl.)* . . adducite . . . ˜falsa an vera *(pl.)* 17. |Tradidit ergo eos; *alii:* Et tradidit eos *(errat de nostro Verc.)* 18. de custodia, . . quae] quod *(pl.)* 20. possimus . . . moriemini| 21. *om.* ad *(pl.)* . . . cum depraecaretur *(pl.)* 25. Tollens . . . |iussitque *(pl.)* . . . ˜saccos eorum *(pl.)* trittico| et reponere^nt 26. *om.* suis *(pl.)* 28. ˜mihi est . . . ˜dixerunt mutuo| *(pl.)* . . . ˜nobis fecit 29. in terra 30. *om.* esse*(pl.)* 32. nostro est] versatur *(pl.)* 34. ˜emendi quae vultis *(pl.)* 35. *Interpunge:* effunderent singuli, *(cf.* 44, 11. *Quamquam Graeca confirmant vulgatam distinctionem)* . . . *om.* ligatas 36. *om.* et *(pl.)* — aufertis . . . ˜mala omnia *(pl.)* recederunt| 37. *post* trade *om.* illum *(pl.)* . . . *om.* tibi

38 At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum:
frater eius mortuus est, et ipse solus remansit:
si quid ei adversi acciderit in terra ad quam pergitis,
deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

CAPUT XLIII.

1 **I**nterim fames omnem terram vehementer premebat.
2 Consumptisque cibis quos ex Aegypto detulerant, dixit Iacob ad filios suos:
Revertimini, et emite nobis pauxillum escarum.
3 Respondit Iudas:
Denunciavit nobis vir ille sub attestatione iurisiurandi, dicens:
Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum.
4 Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter,
et ememus tibi necessaria:
5 sin autem non vis, non ibimus:
vir enim, ut saepe diximus, denunciavit nobis, dicens:
Non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo.
6 Dixit eis Israel:
In meam hoc fecistis miseriam, ut indicaretis ei et alium habere vos fratrem.
7 At illi responderunt:
Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem:
si pater viveret: si haberemus fratrem:
et nos respondimus ei consequenter iuxta id quod fuerat sciscitatus:
numquid scire poteramus quod dicturus esset: Adducite fratrem vestrum vobiscum?
8 Iudas quoque dixit patri suo:
Mitte puerum mecum, ut proficiscamur, et possimus vivere:
ne moriamur nos et parvuli nostri.
9 Ego suscipio puerum: de manu mea require illum;
nisi reduxero et reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore.
10 Si non intercessisset dilatio, iam vice altera venissemus.
11 **I**gitur Israel pater eorum dixit ad eos:
Si sic necesse est, facite quod vultis:
sumite de optimis terrae fructibus in vasis vestris, et deferte viro munera,
modicum resinae, et mellis, et storacis, stactes, et terebinthi, et amygdalarum.
12 Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum:
et illam, quam invenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit:
13 sed et fratrem vestrum tollite, et ite ad virum.
14 Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem:
et remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet, et hunc Beniamin:
ego autem quasi orbatus absque liberis ero.
15 Tulerunt ergo viri munera, et pecuniam duplicem, et Beniamin:
descenderuntque in Aegyptum, et steterunt coram Ioseph.
16 Quos cum ille vidisset, et Beniamin simul, praecepit dispensatori domus suae, dicens:
Introduc viros domum, et occide victimas, et instrue convivium:
quoniam mecum sunt comesturi meridie.
17 Fecit ille quod sibi fuerat imperatum,
et introduxit viros domum.
18 Ibique exterriti, dixerunt mutuo:
Propter pecuniam, quam retulimus prius in saccis nostris, introducti sumus:
ut devolvat in nos calumniam,
et violenter subiiciat servituti et nos, et asinos nostros.
19 Quamobrem in ipsis foribus accedentes ad dispensatorem domus [20] locuti sunt:
Oramus domine ut audias nos.
Iam ante descendimus ut emeremus escas:
21 quibus emptis, cum venissemus ad diversorium,
aperuimus saccos nostros, et invenimus pecuniam in ore saccorum:
quam nunc eodem pondere reportavimus.
22 Sed et aliud attulimus argentum, ut emamus quae nobis necessaria sunt:
non est in nostra conscientia, quis posuerit eam in marsupiis nostris.
23 At ille respondit: Pax vobiscum, nolite timere:
Deus vester et Deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis vestris;
nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo.
Eduxitque ad eos Simeon.
24 Et introductis domum, attulit aquam, et laverunt pedes suos,
deditque pabulum asinis eorum.
25 Illi vero parabant munera, donec ingrederetur Ioseph meridie:
audierant enim quod ibi comesturi essent panem.
26 Igitur ingressus est Ioseph domum suam,
obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis:
et adoraverunt proni in terram.

XLII. 38. descendit . . . acciderit] contigerit

XLIII. 3. sub testificationem (*alii emendate:* testificatione) iurandi (*pl.*) 4. ˜mittere eum n. pergimus 6. indicaretis ei (m. 2.) 7. ˜vobiscum fratrem vestrum| (*pl.*) 9. reddidero] tradidero (*pl.*) . . . ˜in te reus (*pl.*) 11. *hab.* storacis (*non* styracis) et stactis (*pl.*) 12. Pecuniamque d. (*pl.*) 14. ˜eum vobis 16. comesuri (*pl.*) 17. quod sibi fuerat] *Concinit A. Alii Mss.:* quod fuerat; *plures:* sicut fuerat. 19. accidentes 21. sacculos (*pl.*) . . . sacculorum| . . . reportamus 22. *om.* nobis (*pl.*) . . . (*Ed. Rom.* 1861 *err. typ.* conscentia) — ˜eam posuerit (*pl.*) 23. sacculis (*pl.*) 24. pabula (*pl.*) 25. comesuri (*ut* 16.) 26. suam] *om. B. (item Hebr. Gr.)* . . . *hab.* in, *sed om.* suis.

27 At ille, clementer resalutatis eis, interrogavit eos, dicens:
Salvusne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi? Adhuc vivit?
28 Qui responderunt: Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit.
Et incurvati, adoraverunt eum.
29 Attollens autem Ioseph oculos, vidit Beniamin fratrem suum uterinum, et ait:
Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi?
Et rursum: Deus, inquit, misereatur tui, fili mi.
30 Festinavitque quia commota fuerant viscera eius super fratre suo, et erumpebant lacrymae:
et introiens cubiculum flevit.
31 Rursumque lota facie egressus, continuit se, et ait: Ponite panes.
32 Quibus appositis, seorsum Ioseph, et seorsum fratribus,
Aegyptiis quoque qui vescebantur simul, seorsum
(illicitum est enim Aegyptiis comedere cum Hebraeis,
et profanum putant huiuscemodi convivium)
33 sederunt coram eo,
primogenitus iuxta primogenita sua,
et minimus iuxta aetatem suam.
Et mirabantur nimis, 34 sumptis partibus quas ab eo acceperant:
maiorque pars venit Beniamin,
ita ut quinque partibus excederet.
Biberuntque et inebriati sunt cum eo.

CAPUT XLIV.

1 Praecepit autem Ioseph dispensatori domus suae, dicens:
Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere:
et pone pecuniam singulorum in summitate sacci.
2 Scyphum autem meum argenteum, et pretium quod dedit tritici, pone in ore sacci iunioris.
Factumque est ita.
3 Et orto mane, dimissi sunt cum asinis suis.
4 Iamque urbem exierant, et processerant paululum:
tunc Ioseph accersito dispensatore domus,
Surge, inquit, et persequere viros: et apprehensis dicito:
Quare reddidistis malum pro bono?
5 Scyphus, quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, et in quo augurari solet:
pessimam rem fecistis.
6 Fecit ille ut iusserat.
Et apprehensis per ordinem locutus est.
7 Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint?
8 Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum,
reportavimus ad te de terra Chanaan:
et quomodo consequens est ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum?
9 Apud quemcunque fuerit inventum servorum tuorum quod quaeris, moriatur,
et nos erimus servi domini nostri.
10 Qui dixit eis: Fiat iuxta vestram sententiam:
apud quemcunque fuerit inventum, ipse sit servus meus, vos autem eritis innoxii.
11 Itaque festinato deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli.
12 Quos scrutatus, incipiens a maiore usque ad minimum,
invenit scyphum in sacco Beniamin.
13 At illi, scissis vestibus, oneratisque rursum asinis, reversi sunt in oppidum.
14 Primusque Iudas cum fratribus ingressus est ad Ioseph
(necdum enim de loco abierat)
omnesque ante eum pariter in terram corruerunt.
15 Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis?
An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia?
16 Cui Iudas:
Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur,
aut iuste poterimus obtendere?
Deus invenit iniquitatem servorum tuorum:
en omnes servi sumus domini mei, et nos, et apud quem inventus est scyphus.
17 Respondit Ioseph: Absit a me ut sic agam:
qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus:
vos autem abite liberi ad patrem vestrum.
18 Accedens autem propius Iudas, confidenter ait:
Oro domine mi, loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, et ne irascaris famulo tuo:
tu es enim post Pharaonem 19 Dominus meus.
Interrogasti prius servos tuos: Habetis patrem aut fratrem?
20 Et nos respondimus tibi domino meo:
Est nobis pater senex, et puer parvulus, qui in senectute illius natus est;
cuius uterinus frater mortuus est:
et ipsum solum habet mater sua,
pater vero tenere diligit eum.
21 Dixistique servis tuis: Adducite eum ad me,

XLIII. 27. *om.* eos *(pl.)* . . . *Quaedam Edd. colon faciunt ante* adhuc, *quasi diceret:* quod adhuc vivit, *et esset fratrum assertio, non Iosephi interrogatio. Sed Graeci similiter interrogationem geminant.* 28. Qui responderunt *etc. ad* vivit.] *Haec primum omissa secunda manus addidit in mg. inferiori.* 29. ˜oculos suos Ioseph; *alii:* oculos Ioseph

XLIV. 2. sacculi 4. praecesserant . . . arcessito . . . *post* inquit *om.* et *(pl.)* 5. *hab.* augurari 8. sacculorum| 9. ˜servi erimus *(pl.)* 10. *om.* eis . . . |aput quem fuerit inventus scyfus *(pronomen* quem *fere omnes)* 14. abierant| . . . ˜in terra pariter 15. auguriandi 16. loquamur| — iusti 18. *om.* autem *(pl.)* 20. senectute] senecta *(pl.)* . . . *CDE:* ˜est mortuus 21. Dixisti

et ponam oculos meos super illum.
22 Suggessimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suum:
si enim illum dimiserit, morietur.
23 Et dixisti servis tuis:
Nisi venerit frater vester minimus vobiscum,
non videbitis amplius faciem meam.
24 Cum ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum,
narravimus ei omnia quae locutus est dominus meus.
25 Et dixit pater noster:
Revertimini, et emite nobis parum tritici.
26 Cui diximus: Ire non possumus:
si frater noster minimus descenderit nobiscum, proficiscemur simul:
alioquin illo absente, non audemus videre
faciem viri. 27 Ad quae ille respondit:
Vos scitis quod duos genuerit mihi uxor mea.
28 Egressus est unus, et dixistis: Bestia devoravit eum:
et hucusque non comparet.
29 Si tuleritis et istum, et aliquid ei in via contigerit,
deducetis canos meos cum moerore ad inferos.
30 Igitur si intravero ad servum tuum patrem nostrum, et puer defuerit,
(cum anima illius ex huius anima pendeat)
31 videritque eum non esse nobiscum, morietur,
et deducent famuli tui canos eius cum dolore ad inferos.
32 Ego proprie servus tuus sim qui in meam hunc recepi fidem, et spopondi dicens:
Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore.
33 Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerio domini mei,
et puer ascendat cum fratribus suis.
34 Non enim possum redire ad patrem meum, absente puero:
ne calamitatis, quae oppressura est patrem meum, testis assistam.

CAPUT XLV.

LVIII. 1 Non se poterat ultra cohibere Ioseph multis coram astantibus:
unde praecepit ut egrederentur cuncti foras,
et nullus interesset alienus agnitioni mutuae.
2 Elevavitque vocem cum fletu:
quam audierunt Aegyptii, omnisque domus Pharaonis.
3 Et dixit fratribus suis:
Ego sum Ioseph: adhuc pater meus vivit?
Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti.
4 Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me.
Et cum accessissent prope,
Ego sum, ait, Ioseph, frater vester, quem vendidistis in Aegyptum.
5 Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur quod vendidistis me in his regionibus:
pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Aegyptum.
6 Biennium est enim quod coepit fames esse in terra:
et adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit, nec meti.
7 Praemisitque me Deus ut reservemini super terram,
et escas ad vivendum habere possitis.
8 Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum:
qui fecit me quasi patrem Pharaonis,
et dominum universae domus eius,
ac principem in omni terra Aegypti.
9 Festinate, et ascendite ad patrem meum, et dicetis ei:
Haec mandat filius tuus Ioseph:
Deus fecit me dominum universae terrae Aegypti:
descende ad me, ne moreris, 10 et habitabis in terra Gessen:
erisque iuxta me tu, et filii tui, et filii filiorum tuorum,
oves tuae, et armenta tua, et universa quae possides.
11 Ibique te pascam
(adhuc enim quinque anni residui sunt famis)
ne et tu pereas, et domus tua, et omnia quae possides.
12 En, oculi vestri, et oculi fratris mei Beniamin vident quod os meum loquatur ad vos.
13 Nunciate patri meo universam gloriam meam,
et cuncta quae vidistis in Aegypto:
festinate, et adducite eum ad me.
14 Cumque amplexatus recidisset in collum Beniamin fratris sui, flevit:
illo quoque similiter flente super collum eius.
15 Osculatusque est Ioseph omnes fratres suos, et ploravit super singulos:
post quae ausi sunt loqui ad eum.
16 Auditumque est, et celebri sermone vulgatum in aula regis: Venerunt fratres Ioseph:
et gavisus est Pharao, atque omnis familia eius.
17 Dixitque ad Ioseph
ut imperaret fratribus suis, dicens:
Onerantes iumenta, ite in terram Chanaan,
18 et tollite inde patrem vestrum et cognationem, et venite ad me:

XLIV. 23. amplius] ultra 24. ascenderemus . . . meus] noster 25. parvum trriticum| 26. ˜minimus noster descendet . . . audebimus 27. Ad quae] atque 28. non paret| 32. *om.* sim *(pl.)* 34. possumus . . . *om.* meum *priore loco (pl.)*

XLV. 3. Non] nec *(pl.)* 4. in Aegypto| 5. nec *(pl.)* 6. *om.* enim *(pl.)* — ˜fames esse coepit *(pl.)* 8. ˜huc voluntate *(pl.)* 9. dicite . . . |dñs me fecit (deus me fecit *plerique*) 10. habita *(pl.)* . . Gessem| . . . *om.* tua 14. amplexus . . . ˜flente similiter *(pl.)* 15. *om.* Ioseph . . . |postquam 17. terra[m]

et ego dabo vobis omnia bona Aegypti,
ut comedatis medullam terrae.
19 Praecipe etiam, ut tollant plaustra de
terra Aegypti,
ad subvectionem parvulorum suorum ac
coniugum: et dicito:
Tollite patrem vestrum, et properate quantocius
venientes. 20 Nec dimittatis quidquam de
supellectili vestra:
quia omnes opes Aegypti vestrae erunt.
21 Feceruntque filii Israel ut eis mandatum
fuerat.
Quibus dedit Ioseph plaustra, secundum
Pharaonis imperium: et cibaria in itinere.
22 Singulis quoque proferri iussit binas stolas:
Beniamin vero dedit trecentos argenteos
cum quinque stolis optimis:
23 tantundem pecuniae et vestium mittens
patri suo,
addens et asinos decem qui subveherent
ex omnibus divitiis Aegypti,
et totidem asinas, triticum in itinere, panesque portantes.
24 Dimisit ergo fratres suos, et proficiscentibus ait:
Ne irascamini in via.
25 Qui ascendentes ex Aegypto, venerunt in
terram Chanaan ad patrem suum Iacob.
26 Et nunciaverunt ei, dicentes:
Ioseph filius tuus vivit: et ipse dominatur
in omni terra Aegypti.
Quo audito Iacob, quasi de gravi somno
evigilans, tamen non credebat eis.
27 Illi econtra referebant omnem ordinem rei.
Cumque vidisset plaustra et universa quae
miserat, revixit spiritus eius, 28 et ait:
Sufficit mihi si adhuc Ioseph filius meus
vivit:
vadam, et videbo illum antequam moriar.

CAPUT XLVI.

1 **P**rofectusque Israel cum omnibus quae
habebat, venit ad puteum Iuramenti:
et mactatis ibi victimis Deo patris sui
Isaac,
2 audivit eum per visionem noctis
vocantem se, et dicentem sibi: Iacob, Iacob.
Cui respondit: Ecce adsum.
3 Ait illi Deus: Ego sum fortissimus Deus
patris tui: noli timere, descende in
Aegyptum,
quia in gentem magnam faciam te ibi.
4 Ego descendam tecum illuc,
et ego inde adducam te revertentem:
Ioseph quoque ponet manus suas super
oculos tuos.
5 Surrexit autem Iacob a puteo Iuramenti,
tuleruntque eum filii cum parvulis et uxoribus suis
in plaustris quae miserat Pharao ad portandum senem, 6 et omnia quae possederat in terra Chanaan:
venitque in Aegyptum cum omni semine
suo,
7 filii eius, et nepotes, filiae, et cuncta simul
progenies.

8 Haec sunt autem nomina filiorum Israel, LVIIII.
qui ingressi sunt in Aegyptum, ipse
cum liberis suis.
Primogenitus Ruben.
9 Filii Ruben: Henoch et Phallu et Hesron
et Charmi.
10 Filii Simeon: Iamuel et Iamin et Ahod,
et Iachin et Sohar, et Saul filius Chanaanitidis.
11 Filii Levi: Gerson et Caath et Merari.
12 Filii Iuda: Her et Onan et Sela et Phares et Zara.
mortui sunt autem Her et Onan in terra
Chanaan.
Natique sunt filii Phares: Hesron et Hamul.
13 Filii Issachar: Thola et Phua et Iob et
Semron.
14 Filii Zabulon: Sared et Elon et Iahelel.
15 Hi filii Liae quos genuit in Mesopotamia
Syriae cum Dina filia sua.
omnes animae filiorum eius et filiarum,
triginta tres.
16 Filii Gad: Sephion et Haggi et Suni et
Esebon et Heri et Arodi et Areli.

XLV. 19. et coniugum ac dicito| *(cum plerisque)* 20. Nec] ne — *Insigni, sed irritae, ut videtur, divisioni Codicis, qua v.* venientes *ad sequentia vocatur, accedit disertum testimonium Correctorii Vat. N: „Antiqui hic inchoant versum:* Venientes ne dimittatis." *Ottobonianus E omittit* venientes. *Unde suspiceris, in antiquissimo Codice, utriusque (A et E) parente, hanc vocem in margine fuisse suppletam, ut alter negligere, alter alieno eandem loco inserere potuerit. — Ambigitur autem de sensu verbi* dimittatis. *Toletus adnotat: „In Hebraico sic habetur:* Nec oculus vester parcat super supellectilem vestram; *in Graeco:* Nec oculis parcatis supellectilibus vestris: *id est, nihil afferatis de vestra supellectili, sed relinquite omnia." Itaque Arnheim: „Lasset euch nicht leid sein um eure Geräthe." Alii in contrarium, ut Alliolius: „Lasset nichts von euerm Geräthe zurück." Cf.* 46, 32. *Atque haec certe solita est eius verbi significatio. (Cf. Lev.* 23, 22; *Ios.* 10, 28. 30 *et* 37*). — Codex mendose:* desuper lectile 22. Singulisq. pr. *(pl.)* 23. vestimentum . . . addens et] addens eis *A aliique sex vetustiores;* addens ei *novem Codd. Verc.;* addens et *Sixtus* . . . asinas] asinos 24. irascimini 26. *om.* filius tuus *(pl.)* . . . *om.* Iacob *(item Hebraeus)* 27. contra *(pl.)* 28. ˜filius meus Ioseph *(pl.)*

XLVI. 4. ˜adducam te inde . . . manum suam *(pl.)* 5. *om.* autem *(pl.)* . . . filii] filii sui 6. possidebat 8. ipsi *(sed Hebr. et Gr.* Iacob) 9. Enoch et Fallu et Esron 10. Iemuhel . . . Ahod . . . Sacher 11. *om. prius* et *(pl.)* 12. Esron et Amul 14. Helon et Ielel| 15. Liae] *Edd. Clem.* Lia *ex errore Plantinianae* 16. Thaggi, S. . . *om.* et *ante* Heri et harodi (*cf. Num.* 26, 17)

17 Filii Aser: Iamne et Iesua et Iessui et Beria,
Sara quoque soror eorum.
Filii Beria: Heber et Melchiel.
18 Hi filii Zelphae, quam dedit Laban Liae
filiae suae;
et hos genuit Iacob sedecim animas.
19 Filii Rachel uxoris Iacob: Ioseph et Beniamin.
20 Natique sunt Ioseph filii in terra Aegypti,
quos genuit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos:
Manasses et Ephraim.
21 Filii Beniamin: Bela et Bechor et Asbel
et Gera et Naaman et Echi et Ros et
Mophim et Ophim et Ared.
22 Hi filii Rachel quos genuit Iacob: omnes
animae, quatuordecim.
23 Filii Dan: Husim.
24 Filii Nephthali: Iasiel et Guni et Ieser et
Sallem.
25 Hi filii Balae, quam dedit Laban Racheli
filiae suae:
et hos genuit Iacob: omnes animae, septem.
26 Cunctae animae, quae ingressae sunt cum
Iacob in Aegyptum,
et egressae sunt de femore illius, absque
uxoribus filiorum eius, sexaginta sex.
27 Filii autem Ioseph, qui nati sunt ei in
terra Aegypti, animae duae.
Omnes animae domus Iacob, quae ingressae sunt in Aegyptum, fuere septuaginta.
28 Misit autem Iudam ante se ad Ioseph, ut
nunciaret ei, et occurreret in Gessen.
29 Quo cum pervenisset, iuncto Ioseph curru
suo, ascendit obviam patri suo ad eundem locum:
vidensque eum, irruit super collum eius,
et inter amplexus flevit.
30 Dixitque pater ad Ioseph:
Iam laetus moriar, quia vidi faciem tuam,
et superstitem te relinquo.
31 At ille locutus est ad fratres suos, et ad
omnem domum patris sui:
Ascendam, et nunciabo Pharaoni, dicamque ei:
Fratres mei, et domus patris mei, qui
erant in terra Chanaan, venerunt ad me:
32 et sunt viri pastores ovium, curamque
habent alendorum gregum:
pecora sua, et armenta, et omnia quae
habere potuerunt, adduxerunt secum.
33 Cumque vocaverit vos, et dixerit: Quod
est opus vestrum?
34 Respondebitis: Viri pastores sumus servi
tui, ab infantia nostra usque in praesens, et nos et patres nostri.
Haec autem dicetis, ut habitare possitis
in terra Gessen:
quia detestantur Aegyptii omnes pastores
ovium.

CAPUT XLVII.

1 Ingressus ergo Ioseph nunciavit Pharaoni,
dicens:
Pater meus et fratres, oves eorum et armenta, et cuncta quae possident, venerunt de terra Chanaan:
et ecce consistunt in terra Gessen.
2 Extremos quoque fratrum suorum quinque
viros constituit coram rege:
3 quos ille interrogavit: Quid habetis operis?
Responderunt: Pastores ovium sumus servi
tui, et nos, et patres nostri.
4 Ad peregrinandum in terra tua venimus:
quoniam non est herba gregibus servorum
tuorum,
ingravescente fame in terra Chanaan:
petimusque ut esse nos iubeas servos
tuos in terra Gessen.
5 Dixit itaque rex ad Ioseph:
Pater tuus et fratres tui venerunt ad te.
6 Terra Aegypti in conspectu tuo est:
in optimo loco fac eos habitare, et trade
eis terram Gessen.
Quod si nosti in eis esse viros industrios,
constitue illos magistros pecorum meorum.
7 Post haec introduxit Ioseph patrem suum
ad regem, et statuit eum coram eo:
qui benedicens illi,
8 et interrogatus ab
eo: Quot sunt dies annorum vitae tuae?
9 respondit: Dies peregrinationis meae centum triginta annorum sunt, parvi et
mali,
et non pervenerunt usque ad dies patrum
meorum quibus peregrinati sunt.
10 Et benedicto rege, egressus est foras.
11 Ioseph vero patri et fratribus suis dedit
possessionem in Aegypto
in optimo terrae loco, Ramesses, ut praeceperat Pharao.
12 Et alebat eos, omnemque domum patris
sui, praebens cibaria singulis.
13 In toto enim orbe panis deerat,
et oppresserat fames terram, maxime
Aegypti et Chanaan.

XLVI. 17. Iabne . . . Iesui 20. Asenech 21. *habet* Bela . . . *om.* et *ante* Gera *(pl.)* — (*hab.* Naaman) et Thechi et Rosmophim et Opphim 22. quatuordecim] tredecim *(quia duo nomina* Ros *et* Mophim *in unum contraxerunt librarii)* 23. Usim 24. Genui et Hieser 25. dedit| *positum post* suae 26. *om.* in . . . *om.* sunt *(pl.)* . . . *om.* eius *(pl.)* 27. *pr. m.* Omnis anima d. I. quae ingressa est Aeg., *correcta* Omnes animae — ingressae sunt Aeg. — septuaginta] *Graeci* ἑβδομηκονταπέντε, *quia v.* 20 *addunt quinque filios Ephraim et Manassis. Cf. Exod.* 1, 5; *Deut.* 10, 22. 28. et ille occurreret *(optima et omnium Codd. communis lectio)* . . in Gessen] *Gr.* καθ' Ἡρώων πόλιν, εἰς γῆν Ῥαμεσσῆ. 29. |quo· *(erasa una litt.)* . . . *post* patri *om.* suo *(pl.)* 31. |Et ille *(pl.)* . . . *om.* suos *(pl.)* 32. adduxere 34. usque ad pr.

XLVII. 1. Ingressus est ergo I. et n. 2. statuit *(pl.)* 4. ¯nos esse 6. ¯habitare eos *(pl.)* . . . ¯esse in eis *(pl.)* 9. dies peregrinationis meae] *Sic A. Alii Codd.* dies peregrinationis vitae meae 11. ¯loco terrae solo R. *(ubi comma ponendum est post* terrae; *plures Codd. tantum:* terrae solo R.)

14 E quibus omnem pecuniam congregavit
pro venditione frumenti,
et intulit eam in aerarium regis.
15 Cumque defecisset emptoribus pretium,
venit cuncta Aegyptus ad Ioseph, dicens:
Da nobis panes: quare morimur coram
te, deficiente pecunia?
16 Quibus ille respondit:
Adducite pecora vestra, et dabo vobis pro
eis cibos, si pretium non habetis.
17 Quae cum adduxissent, dedit eis alimenta
pro equis, et ovibus, et bobus, et asinis:
sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum.
18 Venerunt quoque anno secundo, et dixerunt ei:
Non celabimus dominum nostrum quod
deficiente pecunia pecora simul defecerunt:
nec clam te est, quod absque corporibus et
terra nihil habeamus.
19 Cur ergo moriemur te vidente?
et nos et terra nostra tui erimus:
eme nos in servitutem regiam,
et praebe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem.
20 Emit igitur Ioseph omnem terram Aegypti,
vendentibus singulis possessiones suas prae
magnitudine famis.
Subiecitque eam Pharaoni, [21] et cunctos
populos eius
a novissimis terminis Aegypti usque ad
extremos fines eius,
22 praeter terram sacerdotum, quae a rege
tradita fuerat eis:
quibus et statuta cibaria ex horreis publicis praebebantur,
et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas.
23 Dixit ergo Ioseph ad populos:
En ut cernitis, et vos et terram vestram
Pharao possidet:
accipite semina, et serite agros, [24] ut fruges habere possitis.
Quintam partem regi dabitis: quatuor reliquas permitto vobis
in sementem, et in cibum familiis et liberis vestris.
25 Qui responderunt: Salus nostra in manu
tua est:
respiciat nos tantum dominus noster, et
laeti serviemus regi.
26 Ex eo tempore usque in praesentem diem
in universa terra Aegypti regibus quinta
pars solvitur,
et factum est quasi in legem,
absque terra sacerdotali, quae libera ab
hac conditione fuit.
27 Habitavit ergo Israel in Aegypto,
id est, in terra Gessen, et possedit eam:
auctusque est, et multiplicatus nimis.
28 Et vixit in ea decem et septem annis:
factique sunt omnes dies vitae illius, centum quadraginta septem annorum.
29 Cumque appropinquare cerneret diem mortis suae,
vocavit filium suum Ioseph, et dixit ad
eum:
Si inveni gratiam in conspectu tuo, pone
manum tuam sub femore meo:
et facies mihi misericordiam et veritatem,
ut non sepelias me in Aegypto: [30] sed
dormiam cum patribus meis,
et auferas me de terra hac, condasque in
sepulchro maiorum meorum.
Cui respondit Ioseph: Ego faciam quod
iussisti.
31 Et ille: Iura ergo, inquit, mihi.
Quo iurante, adoravit Israel Deum, conversus ad lectuli caput.

CAPUT XLVIII.

1 His ita transactis nunciatum est Ioseph LX.
quod aegrotaret pater suus:
qui, assumptis duobus filiis Manasse et
Ephraim, ire perrexit.
2 Dictumque est seni: Ecce filius tuus Ioseph venit ad te.
Qui confortatus sedit in lectulo. [3] Et ingresso ad se ait:
Deus omnipotens apparuit mihi in Luza,
quae est in terra Chanaan:
benedixitque mihi, [4] et ait:
Ego te augebo et multiplicabo, et faciam
te in turbas populorum:
daboque tibi terram hanc, et semini tuo
post te in possessionem sempiternam.
5 Duo ergo filii tui, qui nati sunt tibi in
terra Aegypti antequam huc venirem
ad te,
mei erunt: Ephraim et Manasses,
sicut Ruben et Simeon reputabuntur mihi.
6 Reliquos autem quos genueris post eos,
tui erunt,
et nomine fratrum suorum vocabuntur in
possessionibus suis.
7 Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere,
eratque vernum tempus: et ingrediebar
Ephratam,
et sepelivi eam iuxta viam Ephratae, quae
alio nomine appellatur Bethlehem.
8 Videns autem filios eius dixit ad eum:
Qui sunt isti?
9 Respondit: Filii mei sunt, quos donavit
mihi Deus in hoc loco.

XLVII. 15. emptoris *(pl. vett.)* 18. Veneruntque a. . . . et pecora simul defecerint| *(cf. Ex.* 6, 7) . . . |et terra *(male stichum incipit; quem transivimus)* 19. morimur *(pl.)* . . . culture . . in solitudine| 20. *om.* omnem 22. *Brev. Goth. ita*: praeter terram sacerdotum, quibus statuta cibaria ex horreis publicis provehebantur, quae a rege tradita fuerant eis. 24. et cibos famulis 25. *om.* est — |˜tantum respiciat nos 28. quadraginta et septem 29. ˜mortis diem| *(pl.)* 30. de hac terra *(pl.)* . . . *om.* meorum *(pl.)*

XLVIII. 1. suus] eius *(pl.)* 4. *post* faciam *om.* te *(pl.)* 5. igitur *(pl.)* . . . ˜venirem huc 7. in ipso] ipso . . . Euphratam| et sepeli . . . Eufratae 9. donavit] dedit *(pl.)*

Adduc, inquit, eos ad me, ut benedicam illis.
10 Oculi enim Israel caligabant prae nimia senectute, et clare videre non poterat.
Applicitosque ad se deosculatus et circumplexus eos, 11 dixit ad filium suum:
Non sum fraudatus aspectu tuo:
insuper ostendit mihi Deus semen tuum.
12 Cumque tulisset eos Ioseph de gremio patris,
adoravit pronus in terram.
13 Et posuit Ephraim ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israel:
Manassen vero in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris,
applicuitque ambos ad eum.
14 Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraim minoris fratris:
sinistram autem super caput Manasse qui maior natu erat, commutans manus.
15 Benedixitque Iacob filiis Ioseph, et ait:
Deus, in cuius conspectu ambulaverunt patres mei Abraham, et Isaac,
Deus qui pascit me ab adolescentia mea usque in praesentem diem:
16 Angelus, qui eruit me de cunctis malis,
benedicat pueris istis: et invocetur super eos nomen meum,
nomina quoque patrum meorum Abraham, et Isaac,
et crescant in multitudinem super terram.
17 Videns autem Ioseph quod posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraim,
graviter accepit: et apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraim,
et transferre super caput Manasse.
18 Dixitque ad patrem:
Non ita convenit, pater: quia hic est primogenitus,
pone dexteram tuam super caput eius.
19 Qui renuens, ait: Scio fili mi, scio:
et iste quidem erit in populos, et multiplicabitur:
sed frater eius minor, maior erit illo:
et semen illius crescet in gentes.
20 Benedixitque eis in tempore illo, dicens:
In te benedicetur Israel, atque dicetur:
Faciat tibi Deus sicut Ephraim, et sicut Manasse.
Constituitque Ephraim ante Manassen.
21 Et ait ad Ioseph filium suum:
En ego morior, et erit Deus vobiscum,
reducetque vos ad terram patrum vestrorum.
22 Do tibi partem unam extra fratres tuos,
quam tuli de manu Amorrhaei in gladio et arcu meo.

CAPUT XLIX.

1 Vocavit autem Iacob filios suos, et ait eis: LXI
Congregamini, ut annunciem quae ventura sunt vobis in diebus novissimis.
2 Congregamini, et audite filii Iacob,
audite Israel patrem vestrum:
3 **R**uben primogenitus meus,
tu fortitudo mea, et principium doloris mei:
prior in donis, maior in imperio.
4 Effusus es sicut aqua, non crescas:
quia ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum eius.
5 **S**imeon et Levi fratres: vasa iniquitatis bellantia.
6 In consilium eorum non veniat anima mea,
et in coetu illorum non sit gloria mea:
quia in furore suo occiderunt virum, et in voluntate sua suffoderunt murum.
7 Maledictus furor eorum, quia pertinax:
et indignatio eorum, quia dura:
dividam eos in Iacob, et dispergam eos in Israel.
8 **I**uda, te laudabunt fratres tui:
manus tua in cervicibus inimicorum tuorum,
adorabunt te filii patris tui.
9 Catulus leonis Iuda: ad praedam, fili mi, ascendisti:
requiescens accubuisti ut leo, et quasi leaena, quis suscitabit eum?
10 Non auferetur sceptrum de Iuda, et dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit exspectatio gentium.
11 Ligans ad vineam pullum suum, et ad vitem, o fili mi, asinam suam.
Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvae pallium suum.
12 Pulchriores sunt oculi eius vino, et dentes eius lacte candidiores.
13 **Z**abulon in littore maris habitabit, et in statione navium pertingens usque ad Sidonem.
14 **I**ssachar asinus fortis accubans inter terminos.
15 Vidit requiem quod esset bona: et terram quod optima:

XLVIII. 10. caliginaverant (*plures:* caligaverant; *de nostro erravit Verc. Cf. Deut.* 34, 7) . . |adplicatosq. . . osculatus . . *om.* eos *(pl.)* 11. *om.* suum *(pl.)* 12. de] a . . . in terra| 13. Manasse . . . |adplicavitq. 14. minoris] iunioris 15. Iacob filiis Ioseph] filio suo Ioseph. *Magna in his lectionis varietate cum Mšci tum impressi differunt, quorum alii nomen* Iacob *addunt, alii omittunt; dein eundem benedicere faciunt aut* Ioseph filio suo *(sic enim plerique) vel simpliciter* Ioseph, *aut* filiis (*vel* filios) Ioseph. *In Graeco est:* *καὶ εὐλόγησεν αὐτούς, i. e. filios Iosephi, unde Vetus Itala:* Benedixitque eos. — pascet 16. ˜nomen meum super eos| 17. ˜patris manum 19. *om.* mi . . . iunior — ˜illo erit| *(pl.)* 20. in ipso tempore . . . Manassen] Manasse

XLIX. 1. vobis novissimis diebus| 3. maior imperio| *(pl.)* 6. In consilio ×eorum ne veniat . . . coitu, *corr.* coetu 7. ˜|et indignatio illorum . . . dispergam ×in *mg.* ×illos *ead. m.* 9. suscitavit 10. de femoribus *(pl.)* . . eveniat 11. |lavavit — *om. utrumque* in *(pl.)* 12. *om.* sunt *(pl.)* . . . *post* dentes *om.* eius *(pl.)* 15. Viditq. . . . optima⌈ Q. V. *Seq. fol.* 49. — *(Masochius coniicit* opima; *sic Hebr. et Gr.)*

et supposuit humerum suum ad portandum,
factusque est tributis serviens.
16 Dan iudicabit populum suum sicut et alia
tribus in Israel.
17 Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita,
mordens ungulas equi, ut cadat ascensor
eius
retro. 18 Salutare tuum exspectabo Domine.
19 Gad, accinctus praeliabitur ante eum: et
ipse accingetur retrorsum.
20 Aser, pinguis panis eius, et praebebit de-
licias regibus.
21 Nephthali, cervus emissus, et dans elo-
quia pulchritudinis.
22 Filius accrescens Ioseph, filius accrescens
et decorus aspectu:
filiae discurrerunt super murum. 23 Sed
exasperaverunt eum,
et iurgati sunt, invideruntque illi haben-
tes iacula.
24 Sedit in forti arcus eius, et dissoluta sunt
vincula brachiorum et manuum illius
per manus potentis Iacob:
inde pastor egressus est, lapis Israel.
25 Deus patris tui erit adiutor tuus, et omni-
potens benedicet tibi
benedictionibus caeli desuper,
benedictionibus abyssi iacentis deorsum,
benedictionibus uberum et vulvae.
26 Benedictiones patris tui confortatae sunt
benedictionibus patrum eius:
donec veniret desiderium collium aeter-
norum:
fiant in capite Ioseph, et in vertice Naza-
raei inter fratres suos.
27 Beniamin lupus rapax, mane comedet prae-
dam, et vespere dividet spolia.
28 Omnes hi in tribubus Israel duodecim:
haec locutus est eis pater suus,
benedixitque singulis, benedictionibus pro-
priis. 29 Et praecepit eis, dicens:
Ego congregor ad populum meum:
sepelite me cum patribus meis in spe-
lunca duplici
quae est in agro Ephron Hethaei, 30 con-
tra Mambre in terra Chanaan,
quam emit Abraham cum agro ab Ephron
Hethaeo in possessionem sepulchri.
31 Ibi sepelierunt eum, et Saram uxorem eius:
ibi sepultus est Isaac cum Rebecca con-
iuge sua:
ibi et Lia condita iacet.

XLIX. 33 Finitisque mandatis quibus filios instrue-
bat,
collegit pedes suos super lectulum, et obiit:
appositusque est ad populum suum.

CAPUT L.

1 Quod cernens Ioseph, ruit super faciem
patris
flens et deosculans eum.
2 Praecepitque servis suis medicis ut aro-
matibus condirent patrem.
3 Quibus iussa explentibus, transierunt qua-
draginta dies:
iste quippe mos erat cadaverum condi-
torum.
flevitque eum Aegyptus septuaginta diebus.
4 Et expleto planctus tempore, locutus est
Ioseph ad familiam Pharaonis:
Si inveni gratiam in conspectu vestro,
loquimini in auribus Pharaonis:
5 eo quod pater meus adiuraverit me, dicens:
En morior, in sepulchro meo quod fodi
mihi in terra Chanaan, sepelies me.
Ascendam igitur, et sepeliam patrem
meum, ac revertar.
6 Dixitque ei Pharao:
Ascende et sepeli patrem tuum sicut ad-
iuratus es.
7 Quo ascendente, ierunt cum eo omnes
senes domus Pharaonis,
cunctique maiores natu terrae Aegypti:
8 domus Ioseph cum fratribus suis, absque
parvulis et gregibus, atque armentis
quae dereliquerant in terra Gessen.
9 Habuit quoque in comitatu currus et equites:
et facta est turba non modica.
10 Veneruntque ad aream Atad, quae sita
est trans Iordanem:
ubi celebrantes exequias planctu magno at-
que vehementi, impleverunt septem dies.
11 Quod cum vidissent habitatores terrae
Chanaan, dixerunt:
Planctus magnus est iste Aegyptiis.
Et idcirco vocatum est nomen loci illius,
Planctus Aegypti.
12 Fecerunt ergo filii Iacob sicut praecepe-
rat eis:
13 et portantes eum in terram Chanaan, se-
pelierunt eum in spelunca duplici,
quam emerat Abraham cum agro in pos-
sessionem sepulchri ab Ephron Hethaeo
contra faciem Mambre.
14 Reversusque est Ioseph in Aegyptum cum
fratribus suis, et omni comitatu, se-
pulto patre.
15 Quo mortuo, timentes fratres eius et
mutuo colloquentes:

XLIX. 16. *om.* et . . *om.* in 17. ungulas (s *ex* m) — *Valde notabilis nec dubie Hieronymiana est haec distinguendi ratio:* eius. Retro salutare tuum exspectabo dne; *ubi* retro *usurpatur pro* posthac, in posterum, *sicut Exod.* 16, 32: in futuras retro generationes. *Scilicet eadem inest duplex notio et voci hebraicae* achor (*cf. Is.* 42, 23), *et graecae* (*apud* LXX) εἰς τὰ ὀπίσω. — *Alibi tamen* (*Gen.* 41, 30; 3 *Reg.* 3, 13; *Esther* 14, 5) *idem adverbium magis latine ad tempus praeteritum refertur.* 19. Gaad 22. discurrunt 26. Nazareni 27. *om.* et 28. suus] eorum| — singulis duodecim, *(A solus)* 29. sepeli[te] . . . Cetthei 31. *om.* sua *(pl.)* . . . iacet] est *(solus)* 32. *om.* suos *(tacet Verc.)*

L. 3. diebus] dies *(pl.)* 4. *Post pr.* Pharaonis *add.* dicens 5. ac sepeliam 7. cum illo 10. *om.* Atad, *quod ab Hieronymo, ut videtur, non expressum alii Codd. assumpserunt ex LXX.* *„Hebraei dicunt, quod Azad non est nomen proprium, sed commune, et significat genus spinarum, quia area illa clausa erat in modum sepis talibus spinis.“* *Nic. de Lira.* 11. Aegyptiis] Hebraeis *(solus)* . . vocatum est] appellaverunt *(pl.)* 13. *post* sepelierunt *om.* eum

Ne forte memor sit iniuriae quam passus est,
et reddat nobis omne malum quod fecimus,
16 mandaverunt ei dicentes: Pater tuus praecepit nobis antequam moreretur,
17 ut haec tibi verbis illius diceremus:
Obsecro ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum,
et peccati atque malitiae quam exercuerunt in te:
nos quoque oramus ut servis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc.
Quibus auditis flevit Ioseph.
18 Veneruntque ad eum fratres sui:
et proni adorantes in terram dixerunt: Servi tui sumus.
19 Quibus ille respondit:
Nolite timere: num Dei possumus resistere voluntati?
20 Vos cogitastis de me malum: sed Deus vertit illud in bonum,
ut exaltaret me, sicut in praesentiarum cernitis,
et salvos faceret multos populos.
21 Nolite timere: ego pascam vos et parvulos vestros.
Consolatusque est eos, et blande ac leniter est locutus.
22 Et habitavit in Aegypto cum omni domo patris sui:
Vixitque centum decem annis. LXI
Et vidit Ephraim filios usque ad tertiam generationem.
Filii quoque Machir filii Manasse nati sunt in genibus Ioseph.
23 Quibus transactis, locutus est fratribus suis:
Post mortem meam Deus visitabit vos, et ascendere vos faciet de terra ista
ad terram quam iuravit Abraham, Isaac, et Iacob.
24 Cumque adiurasset eos atque dixisset: Deus visitabit vos,
asportate ossa mea vobiscum de loco isto,
25 mortuus est, expletis centum decem vitae suae annis.
Et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Aegypto.

LIBER EXODUS

HEBRAICE VEELLE SEMOTH.

CAPUT I.

I. 1 Haec sunt nomina filiorum Israel
qui ingressi sunt in Aegyptum cum Iacob:
singuli cum domibus suis introierunt:
2 Ruben, Simeon, Levi, Iudas,
3 Issachar, Zabulon, et Beniamin,
4 Dan, et Nephthali, Gad, et Aser.
5 Erant igitur omnes animae eorum qui egressi sunt de femore Iacob, septuaginta:
Ioseph autem in Aegypto erat.
6 Quo mortuo, et universis fratribus eius, omnique cognatione illa,
7 filii Israel creverunt, et quasi germinantes multiplicati sunt:
ac roborati nimis, impleverunt terram.
8 Surrexit interea rex novus super Aegyptum, qui ignorabat Ioseph:
9 et ait ad populum suum:
Ecce, populus filiorum Israel multus, et fortior nobis est.
10 Venite, sapienter opprimamus eum,
ne forte multiplicetur:
et si ingruerit contra nos bellum,
addatur inimicis nostris,
expugnatisque nobis egrediatur de terra.
11 Praeposuit itaque eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus:
aedificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom, et Ramesses.
12 Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, et crescebant:
13 oderantque filios Israel Aegyptii,

L. 15. ~malum omne *(pl.)* 16. *om.* dicentes 18. ~in terra adoraverunt et d. 19. timere] metuere . . . rennuere voluntatem| *(Hebraeus: Numquid loco Dei ego?* i. e. *num Dei potestas mihi est? Gr. Alexandr.* ὅτι μὴ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ. *Cf. Gen.* 30, 2. *„Itaque Iosephus insinuare vult, se non posse obsistere admirabili Dei providentiae, qui facinus a suis fratribus admissum in bonum convertit.“ Verc.* 20. sed] et *(pl.)* . . . et] ut 21. timere] metuere *(pl.)* . . . *om.* est *ante* eos 22. annos| 23. *om.* vos *l. sec. (pl.)*

EXPLĪC LĪB GEN| INCIPIVNT CĀPIT| *Post capitula XVIII, quae implent paginas duas:* EXPLĪC CĀPIT| INCIPIT IPSE| LIBER FELICITER

I. 1. *om.* in 5. septuaginta] *Aliquot Codd.* septuaginta quinque *secundum Gr. Intt. et concinente Stephano in Act. Apost.* 7, 14, *qui indidem hunc numerum didicerat. Cf. Gen.* 46, 27 10. de] e 11. Phiton

---

Ad v. 8. Surrexit. *Stichorum initiis quibus lineolam subdidimus, ea scito hoc signo* ⸆ *a correctore Codicis praenotari ut minorum sectionum principia, a librario non observata, nec grandiorem litteram sortita. Quae quidem sectiones fere ubique cum Martianaei capitulatione congruunt.*

et affligebant illudentes eis:
14 atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum
operibus duris luti, et lateris,
omnique famulatu, quo in terrae operibus premebantur.
15 Dixit autem rex Aegypti obstetricibus Hebraeorum:
quarum una vocabatur Sephora, altera Phua, 16 praecipiens eis:
Quando obstetricabitis Hebraeas, et partus tempus advenerit:
si masculus fuerit, interficite eum: si femina, reservate.
17 Timuerunt autem obstetrices Deum,
et non fecerunt iuxta praeceptum regis Aegypti, sed conservabant mares.
18 Quibus ad se accersitis, rex ait:
Quidnam est hoc quod facere voluistis, ut pueros servaretis?
19 Quae responderunt:
Non sunt Hebraeae sicut Aegyptiae mulieres:
ipsae enim obstetricandi habent scientiam,
et priusquam veniamus ad eas, pariunt.
20 Bene ergo fecit Deus obstetricibus:
et crevit populus, confortatusque est nimis.
21 Et quia timuerunt obstetrices Deum, aedificavit eis domos.
22 Praecepit ergo Pharao omni populo suo, dicens:
Quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen proiicite:
quidquid feminini, reservate.

CAPUT II.

1 Egressus est post haec vir de domo Levi:
et accepit uxorem stirpis suae.
2 Quae concepit, et peperit filium:
et videns eum elegantem, abscondit tribus mensibus.
3 Cumque iam celare non posset,
sumpsit fiscellam scirpeam, et linivit eam bitumine ac pice:
posuitque intus infantulum, et exposuit eum in carecto ripae fluminis,
4 stante procul sorore eius, et considerante eventum rei.
5 Ecce autem descendebat filia Pharaonis ut lavaretur in flumine:
et puellae eius gradiebantur per crepidinem alvei.
Quae cum vidisset fiscellam in papyrione,
misit unam e famulabus suis:
et allatam 6 aperiens, cernensque in ea parvulum vagientem,
miserta eius, ait:
De infantibus Hebraeorum est hic.
7 Cui soror pueri: Vis, inquit, ut vadam, et vocem tibi mulierem Hebraeam, quae nutrire possit infantulum?
8 Respondit: Vade.
Perrexit puella et vocavit matrem suam.
9 Ad quam locuta filia Pharaonis:
Accipe, ait, puerum istum, et nutri mihi:
ego dabo tibi mercedem tuam.
Suscepit mulier, et nutrivit puerum:
adultumque tradidit filiae Pharaonis.
10 Quem illa adoptavit in locum filii,
vocavitque nomen eius Moyses, dicens: Quia de aqua tuli eum.
11 In diebus illis postquam creverat Moyses,
egressus est ad fratres suos: viditque afflictionem eorum,
et virum Aegyptium percutientem quendam de Hebraeis fratribus suis.
12 Cumque circumspexisset huc atque illuc,
et nullum adesse vidisset,
percussum Aegyptium abscondit sabulo.
13 Et egressus die altero conspexit duos Hebraeos rixantes:
dixitque ei qui faciebat iniuriam:
Quare percutis proximum tuum?
14 Qui respondit: Quis te constituit principem et iudicem super nos?
num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Aegyptium?
Timuit Moyses, et ait: Quomodo palam factum est verbum istud?
15 Audivitque Pharao sermonem hunc, et quaerebat occidere Moysen:
qui fugiens de conspectu eius moratus est in terra Madian, et sedit iuxta puteum.
16 Erant autem sacerdoti Madian septem filiae,
quae venerunt ad hauriendam aquam:
et impletis canalibus adaquare cupiebant greges patris sui.
17 Supervenere pastores, et eiecerunt eas:
surrexitque Moyses, et defensis puellis, adaquavit oves earum.
18 Quae cum revertissent ad Raguel patrem suum, dixit ad eas:
Cur velocius venistis solito?
19 Responderunt: Vir Aegyptius liberavit nos de manu pastorum:
insuper et hausit aquam nobiscum, potumque dedit ovibus.
20 At ille: Ubi est? inquit, Quare dimisistis hominem?
vocate eum ut comedat panem.
21 Iuravit ergo Moyses quod habitaret cum eo.
Accepitque Sephoram filiam eius uxorem:
22 quae peperit ei filium, quem vocavit Gersam,
dicens: Advena fui in terra aliena.

I. 15. Sephra 16. eum] illum *(pl.)* 21. timuerant 22. ergo] autem

II. 1. et accepit uxorem] accepta uxore *(pl.)* 3. linivit] levit 5. famulis 6. |miserata . . . *om.* hic 7. ˜Hebraeam mulierem *(pl.)* 8. suam] eius| *(pl.)* 9. locuta est . . . ˜tibi dabo *(pl.)* 10. Mosi* *(sic* 11. Moses, 15. Mosen, *et porro ubique; semel modo,* 3 *Reg.* 2, 3, *pinguiorem sonum* oy *expressum vidimus)* 11. *om.* est . . . vidit *(pl.)* 14. respondit, *(sic adiecta virgula stichus dirimitur)* . . . *om.* heri 15. Madiam 16. *om.* autem *(pl.)* . . . auriendas aquas| 17. Supervenerunt . . °iecerunt 21. Sefforam . . *om.* uxorem 22. *om.* ei

Alterum vero peperit, quem vocavit Eliezer, dicens:
Deus enim patris mei adiutor meus eripuit me de manu Pharaonis.

II. 23 Post multum vero temporis mortuus est rex Aegypti:
et ingemiscentes filii Israel, propter opera vociferati sunt:
ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus.
24 Et audivit gemitum eorum,
ac recordatus est foederis quod pepigit cum Abraham, Isaac, et Iacob.
25 Et respexit Dominus filios Israel et cognovit eos.

CAPUT III.

1 Moyses autem pascebat oves Iethro soceri sui sacerdotis Madian:
cumque minasset gregem ad interiora deserti,
venit ad montem Dei Horeb.
2 Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi:
et videbat quod rubus arderet, et non combureretur:
3 Dixit ergo Moyses: Vadam, et videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.
4 Cernens autem Dominus quod pergeret ad videndum,
vocavit eum de medio rubi, et ait:
Moyses, Moyses. Qui respondit: Adsum.
5 At ille: Ne appropies, inquit, huc:
solve calceamentum de pedibus tuis:
locus enim, in quo stas, terra sancta est.
6 Et ait: Ego sum Deus patris tui,
Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Iacob.
Abscondit Moyses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum.
7 Cui ait Dominus: Vidi afflictionem populi mei in Aegypto,
et clamorem eius audivi
propter duritiam eorum qui praesunt operibus:
8 et sciens dolorem eius, descendi ut liberem eum de manibus Aegyptiorum,
et educam de terra illa in terram bonam, et spatiosam,
in terram quae fluit lacte et melle,
ad loca Chananaei, et Hethaei, et Amorrhaei,
et Pherezaei, et Hevaei, et Iebusaei.
9 Clamor ergo filiorum Israel venit ad me:
vidique afflictionem eorum, qua ab Aegyptiis opprimuntur.
10 Sed veni, et mittam te ad Pharaonem,
ut educas populum meum, filios Israel de Aegypto.
11 Dixitque Moyses ad Deum:
Quis sum ego ut vadam ad Pharaonem,
et educam filios Israel de Aegypto?
12 Qui dixit ei: Ego ero tecum: et hoc habebis signum, quod miserim te:
Cum eduxeris populum meum de Aegypto,
immolabis Deo super montem istum.
13 Ait Moyses ad Deum:
Ecce ego vadam ad filios Israel, et dicam eis:
Deus patrum vestrorum misit me ad vos.
Si dixerint mihi: Quod est nomen eius?
quid dicam eis?
14 Dixit Deus ad Moysen: Ego sum, qui sum.
Ait: Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos.
15 Dixitque iterum Deus ad Moysen:
Haec dices filiis Israel:
Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Iacob misit me ad vos:
hoc nomen mihi est in aeternum,
et hoc memoriale meum in generationem et generationem.
16 Vade, et congrega seniores Israel, et dices ad eos:
Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi,
Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Iacob, dicens:
Visitans visitavi vos, et vidi omnia quae acciderunt vobis in Aegypto;
17 et dixi, ut educam vos de afflictione Aegypti
in terram Chananaei et Hethaei et Amorrhaei et Pherezaei et Hevaei et Iebusaei,
ad terram fluentem lacte et melle.
18 Et audient vocem tuam;
ingredierisque tu et seniores Israel ad regem Aegypti, et dices ad eum:
Dominus Deus Hebraeorum vocavit nos;
ibimus viam trium dierum in solitudinem,
ut immolemus Domino Deo nostro.
19 Sed ego scio quod non dimittet vos rex Aegypti, ut eatis
nisi per manum validam.
20 Extendam enim manum meam, et percutiam Aegyptum

II. 22. alium vero genuit Eleazar dicens| *A. Nonnulli Mss. lat. et graeci omittunt haec omnia:* Alterum *etc. ad* Pharaonis, *quae tamen leguntur in Hebraeo.* 23. *om.* vero *(pl.)* 24. *om.* est . . pepigerat *(fere omnes)* 25. Et resp. Dominus] Respexit

III. [*In hoc cap. corrector A aliquoties stichorum aut neglectas vices, aut subdivisiones seu* κόμματα *virgula adposita denotat; sic. v.* 3 *post* Moses, 4 rubi, — Moses, qui 5 ille, 6 ait, 7 dn̄s, 12 ei, 14 ait, — Israel,] 1. soceri] cognati *(pl. Cf. c.* 4, 18. *Et sic vulgatus c.* 18, 1. 6. 7 *etc. Quod haud dubie praetulit Hieronymus. Scilicet Iethro et Hobab (Num.* 10, 29*) erant filii Raguelis et fratres Sephorae.)* 2. |apparuit·q· *(ead. m.)* 5. calciamentum 6. *om.* et *ante* Deus 7. in Aegyptum| 8. liberarem . . . educerem *(pl.)* . . . et Ph.] Pherezei *(pl.)* 10. *om.* et *(pl.)* 11. Dixit *(pl.)* . . . ˜ego sum *(pl.)* . . . *om.* de Aegypto 12. *om.* Ego . . . *om.* meum 14. Sic dicis *(cf.* 20, 22*)* 15. vestrum *(al. m. corr.)* . . et ds̄ Isaac 16. Vade congrega *(pl.)* . . . et ds̄ Isaac . . . vidi *ponitur post* Aegypto 17. *om.* et *ante* Pherezei *(pl. Cf. v.* 8*)* 18. in] per *(pl.)* 20. Aegypt-um *(eraso* i*)*

in cunctis mirabilibus meis, quae facturus sum in medio eorum:
post haec dimittet vos.
21 Daboque gratiam populo huic coram Aegyptiis:
et cum egrediemini, non exibitis vacui:
22 sed postulabit mulier a vicina sua et ab hospita sua, vasa argentea et aurea, ac vestes:
ponetisque eas super filios et filias vestras, et spoliabitis Aegyptum.

CAPUT IV.

1 Respondens Moyses ait:
Non credent mihi, neque audient vocem meam,
sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.
2 Dixit ergo ad eum:
Quid est quod tenes in manu tua?
Respondit: Virga.
3 Dixitque Dominus: Proiice eam in terram.
Proiecit, et versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses.
4 Dixitque Dominus: Extende manum tuam, et apprehende cauda meius.
Extendit, et tenuit, versaque est in virgam.
5 Ut credant, inquit, quod apparuerit tibi Dominus Deus patrum suorum,
Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Iacob.
6 Dixitque Dominus rursum: Mitte manum tuam in sinum tuum.
Quam cum misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.
7 Retrahe, ait, manum tuam in sinum tuum.
Retraxit, et protulit iterum, et erat similis carni reliquae.
8 Si non crediderint, inquit, tibi,
neque audierint sermonem signi prioris,
credent verbo signi sequentis.
9 Quod si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam:
sume aquam fluminis, et effunde eam super aridam,
et quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem.
10 Ait Moyses: Obsecro Domine, non sum eloquens
ab heri et nudiustertius: et ex quo locutus es ad servum tuum,
impeditioris et tardioris linguae sum.
11 Dixit Dominus ad eum:
Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum et surdum, videntem et caecum? nonne ego?
12 Perge igitur, et ego ero in ore tuo: doceboque te quid loquaris.
13 At ille: Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es.
14 Iratus Dominus in Moysen, ait:
Aaron frater tuus levites, scio quod eloquens sit:
ecce ipse egreditur in occursum tuum,
vidensque te laetabitur corde.
15 Loquere ad eum, et pone verba mea in ore eius:
et ego ero in ore tuo, et in ore illius,
et ostendam vobis quid agere debeatis.
16 Ipse loquetur pro te ad populum, et erit os tuum:
tu autem eris ei in his quae ad Deum pertinent.
17 Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.
18 Abiit Moyses, et reversus est ad Iethro socerum suum,
dixitque ei: Vadam et revertar ad fratres meos in Aegyptum,
ut videam si adhuc vivant.
Cui ait Iethro: Vade in pace.

19 Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian: III.
Vade, et revertere in Aegyptum:
mortui sunt enim omnes qui quaerebant animam tuam.
20 Tulit ergo Moyses uxorem suam, et filios suos,
et imposuit eos super asinum:
reversusque est in Aegyptum,
portans virgam Dei in manu sua.
21 Dixitque ei Dominus revertenti in Aegyptum:
Vide ut omnia ostenta quae posui in manu tua,
facias coram Pharaone:
ego indurabo cor eius, et non dimittet populum.
22 Dicesque ad eum: Haec dicit Dominus:
Filius meus primogenitus Israel.
23 Dixi tibi: Dimitte filium meum ut serviat mihi,
et noluisti dimittere eum:
ecce ego interficiam filium tuum primogenitum.
24 Cumque esset in itinere, in diversorio,
occurrit ei Dominus, et volebat occidere eum.
25 Tulit illico Sephora acutissimam petram,
et circumcidit praeputium filii sui,
tetigitque pedes eius, et ait:
Sponsus sanguinum tu mihi es.
26 Et dimisit eum, postquam dixerat: Sponsus sanguinum ob circumcisionem.
27 Dixit autem Dominus ad Aaron: Vade in occursum Moysi in desertum.
Qui perrexit obviam ei in montem Dei, et osculatus est eum.

III. 21. populo meo huic . . . egredimini 22. postulavit . . . *om.* sua *sec. loco* . . . et expoliatis (*falso Verc.* et expoliabitis)

IV. 2. est hoc quod 3. |Ait proice 4. |et extendit 5. suorum] tuorum (*cum cett. omnibus. At lectioni Clem. favent Hebr. Chald. Gr. Syrus et Arabs*) . . . et ds̄ Isaac 6. protulit eam l. 7. *om.* tuam (*pl.*) 9. ^et quicquid auxeris 10. nudus tertius (*cf. Gen.* 31, 2) 14. dn̄s ad Mosen 15. ^et pone (*ead. m.*) . . . |ego 18. socerum] cognatum (*pl.*) . . . vivunt| 19. *om.* et . . . ˜enim sunt 20. *om.* ergo (*pl.*) . . *om.* suam 23. *post* dixi· *et* dimitte· *erasit* t 26. circumcisiones| 27. in deserto| (*pl.*)

28 Narravitque Moyses Aaron omnia verba
Domini quibus miserat eum,
et signa quae mandaverat.
29 Veneruntque simul, et congregaverunt cunctos seniores filiorum Israel.
30 Locutusque est Aaron omnia verba quae
dixerat Dominus ad Moysen:
et fecit signa coram populo, 31 et credidit
populus.
Audieruntque quod visitasset Dominus
filios Israel,
et quod respexisset afflictionem illorum:
et proni adoraverunt.

CAPUT V.

1 Post haec ingressi sunt Moyses et Aaron,
et dixerunt Pharaoni:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Dimitte populum meum ut sacrificet mihi
in deserto.
2 At ille respondit:
Quis est Dominus, ut audiam vocem eius,
et dimittam Israel?
nescio Dominum, et Israel non dimittam.
3 Dixeruntque: Deus Hebraeorum vocavit
nos,
ut eamus viam trium dierum in solitudinem,
et sacrificemus Domino Deo nostro:
ne forte accidat nobis pestis aut gladius.
4 Ait ad eos rex Aegypti:
Quare Moyses et Aaron sollicitatis populum ab operibus suis?
ite od onera vestra.
5 Dixitque Pharao: Multus est populus terrae: videtis quod turba succreverit:
quanto magis si dederitis eis requiem ab
operibus?
6 Praecepit ergo in die illo praefectis operum et exactoribus populi, dicens:
7 Nequaquam ultra dabitis paleas populo
ad conficiendos lateres, sicut prius:
sed ipsi vadant, et colligant stipulas.
8 Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quidquam:
vacant enim, et idcirco vociferantur, dicentes:
Eamus, et sacrificemus Deo nostro.
9 Opprimantur operibus, et expleant ea:
ut non acquiescant verbis mendacibus.
10 Igitur egressi praefecti operum et exactores, ad populum dixerunt:
Sic dicit Pharao: Non do vobis paleas:
11 ite, et colligite sicubi invenire poteritis:
nec minuetur quidquam de opere vestro.
12 Dispersusque est populus per omnem terram Aegypti ad colligendas paleas.
13 Praefecti quoque operum instabant, dicentes:
Complete opus vestrum quotidie,
ut prius facere solebatis quando dabantur vobis paleae.
14 Flagellatique sunt qui praeerant operibus
filiorum Israel,
ab exactoribus Pharaonis, dicentibus:
Quare non impletis mensuram laterum
sicut prius, nec heri, nec hodie?
15 Veneruntque praepositi filiorum Israel,
et vociferati sunt ad Pharaonem dicentes:
Cur ita agis contra servos tuos?
16 Paleae non dantur nobis, et lateres similiter imperantur:
en famuli tui flagellis caedimur,
et iniuste agitur contra populum tuum.
17 Qui ait: Vacatis otio, et idcirco dicitis:
Eamus, et sacrificemus Domino.
18 Ite ergo, et operamini: paleae non dabuntur vobis,
et reddetis consuetum numerum laterum.
19 Videbantque se praepositi filiorum Israel
in malo,
eo quod diceretur eis: Non minuetur quidquam de lateribus per singulos dies.
20 Occurreruntque Moysi et Aaron, qui stabant ex adverso, egredientibus a Pharaone:
21 et dixerunt ad eos: Videat Dominus et
iudicet,
quoniam foetere fecistis odorem nostrum
coram Pharaone et servis eius,
et praebuistis ei gladium, ut occideret nos.
22 Reversusque est Moyses ad Dominum, et
ait:
Domine, cur afflixisti populum istum?
quare misisti me?
23 Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonem ut loquerer in nomine tuo,
afflixit populum tuum: et non liberasti eos.

CAPUT VI.

1 Dixitque Dominus ad Moysen: Nunc videbis quae facturus sim Pharaoni:
per manum enim fortem dimittet eos,
et in manu robusta eiiciet illos de terra
sua.
2 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens:
Ego Dominus 3 qui apparui Abraham,
Isaac, et Iacob
in Deo omnipotente:
et nomen meum Adonai non indicavi eis.
4 Pepigique foedus cum eis, ut darem eis
terram Chanaan,
terram peregrinationis eorum, in qua fuerunt advenae.
5 Ego audivi gemitum filiorum Israel, quo
Aegyptii oppresserunt eos:
et recordatus sum pacti mei.
6 Ideo dic filiis Israel: Ego Dominus

IV. 29. seniores filiorum] filios 31. adflictiones eorum|

V. 2. dimittam filios Israhel| — Dominum] dm̄ 7. (*Ed. Rom.* 1861 *err. typ.* conficendos) . . . stipulam| 8. quam] quos 10. regressi . . . dicit] dixit 11. potueritis| *(pl.)* — minuitur 12. |dispersusq· (q. *al. m. add.*) 15. contra] circa 20. *Tolle comma ante* egredientibus, *ne perperam hoc participium ad Mosen et Aaron referatur, quum spectet ad praepositos filiorum Israel.* 21. Pharao 22. *om.* est *et* et *(pl.)* 23. *om.* in

VI. 1. Dixit *(pl.)* 2. Locutusq· *(m. ead.)* 3. Isaac] et Isaac 4. ˜cum eis foedus *(pl.)* . . illis *(pl.)*

qui educam vos de ergastulo Aegyptiorum,
et eruam de servitute:
ac redimam in brachio excelso,
et iudiciis magnis. 7 Et assumam vos mihi in populum,
et ero vester Deus:
et scietis quod ego sum Dominus Deus vester qui eduxerim vos de ergastulo Aegyptiorum:
8 et induxerim in terram, super quam levavi manum meam
ut darem eam Abraham, Isaac, et Iacob:
daboque illam vobis possidendam, ego Dominus.
9 Narravit ergo Moyses omnia filiis Israel:
qui non acquieverunt ei
propter angustiam spiritus, et opus durissimum.

IIII. 10 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
11 Ingredere, et loquere ad Pharaonem regem Aegypti,
ut dimittat filios Israel de terra sua.
12 Respondit Moyses coram Domino:
Ecce filii Israel non audiunt me:
et quomodo audiet Pharao,
praesertim cum incircumcisus sim labiis?
13 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron,
et dedit mandatum ad filios Israel,
et ad Pharaonem regem Aegypti
ut educerent filios Israel de terra Aegypti.
14 Isti sunt principes domorum per familias suas.
Filii Ruben primogeniti Israelis:
Henoch et Phallu, Hesron et Charmi.
15 Hae cognationes Ruben.
Filii Simeon: Iamuel et Iamin, et Ahod,
et Iachin, et Soar, et Saul filius Chananitidis.
hae progenies Simeon.
16 Et haec nomina filiorum Levi per cognationes suas:
Gerson et Caath et Merari.
Anni autem vitae Levi fuerunt centum triginta septem.
17 Filii Gerson: Lobni et Semei, per cognationes suas.
18 Filii Caath: Amram et Isaar, et Hebron et Oziel.

VI. 7. |scietisque quod ego sim *AE. Sic certo legendum est tum hoc loco, tum infra c.* 16, 12. *Nam indicativum verbi in tali positione non recipit Hieronymiana syntaxis seu constantissima dicendi lex et consuetudo, quam quum Clementini editores non satis observasse videantur* (*cf. Gen.* 22, 12; *Exod.* 16, 12; *Iud.* 9, 10), *rationem huius constructionis disertis verbis exponere operae pretium est. Scilicet ubicunque exactior latinitas et grammaticorum praecepta accusativum cum infinitivo postulant, imprimis post verba sentiendi et declarandi, Hieronymus in S. Scripturae versione identidem ac plurimum maluit uti coniunctione* quod *cum verbi coniunctivo construenda, ratus forsitan, alteram illam et legitimam constructionem aliquid profanae eloquentiae vel exquisitius de schola sapere, quod vel Hebraico idiomati minus conveniret, vel etiam abhorreret a populi sensu et simplici sermone. Nimirum quo colore internoscantur et a vulgari loquendi usu distent accusativi cum infinitivo, commode percipi poterit in libro Esther* (c. 13) *ex Ahasveri regis edicto, curiae stilum referente. Igitur consulto interpres, etsi non prorsus exclusit accusativos cum infinitivo, in maiore tamen parte Bibliorum paucos adhibuit nec nisi quosdam breviores. Nam ut quinque tantum libros in examen adducamus, Genesin, Exodum, Iosue, Iudices et primum Regum, in Genesi accusativorum cum infinitivo exempla occurrunt* 29, *coniunctivi autem cum particula* quod 56; *in Exodo prioris modi non plus* 5, *quum alterius sint* 25; *in Iosue habemus* 8 *contra* 10; *in libro Iudicum* 6 *contra* 18; *in primo Regum* 8 *contra* 35. *Atque interdum, ut est omnino varietatis studiosior, in eiusdem sensus repetitionibus alternat structuram, sive alteram cum altera coniungit; velut Gen.* 6, 6: poenituit eum, quod hominem fecisset, — 7: poenitet enim me fecisse eos; 16, 4: illa, concepisse se videns, — 5: quae videns quod conceperit; 40, 16: Vidi somnum, quod tria canistra haberem, et in uno canistro portare me cibos; *Ios.* 8, 20: videntes fumum conscendere, — 21: vidensque quod fumus ascenderet. *Numquam autem, in libris historicis Vet. Testamenti, vice coniunctivi indicativum admisit, nisi aliquoties in verbis futuri temporis, vel propter formas eorum commodiores, vel alia de causa qualicunque. Cuius positionis exempla sex offerunt praedicti quinque libri: Gen.* 3, 5. scit Deus, quod aperientur oculi vestri; 20, 7. scito quod morte morieris; *Exod.* 3, 19 scio quod non dimittet vos; *Iud.* 6, 37. sciam quod liberabis Israel; 11, 10. Dominus testis est quod promissa faciemus; 17, 13. nunc scio quod benefaciet mihi Deus. *Quamquam alias et tempori futuro coniunctivum servat: Gen.* 15, 8. 13; 18, 19; 1 *Reg.* 24, 21. *(Et nota, in illis Gen.* 15, 13 „scito praenoscens, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua“, *post* sua *rectius interpungi colo quam commate, ne sequentibus indicativis* „et subiicient et affligent“ *ad verbi* scito *regimen vocatis, dissideat sibi constructio). — Atque haec quidem norma, ut diximus, generalis et perpetua est in maiori parte versionis Hieronymianae. In Novo autem Testamento usus aliquantum differt, sicut Paulus praecipue post* quod *particulam indicativum sibi vindicat, certum per omnia et directum animum ipso verbo manifestans. Cf. Rom.* 1, 9; 10, 2; 2 *Cor.* 1, 23; 7, 3. 8; *Gal.* 2, 16; *Philipp.* 4, 15; *Col.* 4, 1, 13; (*raro coniunctivus intervenit, ut* 2 *Tim.* 1, 3). — *Ceterum praeter hanc positionem* (*per* quod) *ordinariam et frequentiorem, interpres noster et aliam novit, qua in Vet. Test. subinde, longe saepius utitur in Novo: ponit enim eodem sensu et* quia *et* quoniam *coniunctiones cum verbo indicativo construendas: de qua re mox agemus ad c.* 8, 10. 10. Locutusq· (*ead. m.*) 11. Pharao 12. ˜me audiunt| (*pl.*) . . audiet me Ph. (*cf. v.* 30) . . ˜sim incircumcisus (*pl.*) 13. Locutus (*pl.*) . . . Pharao 14. Enoch et Fallu Asrom 15. Aod |Iachin et Seor . . . Chanaanitidis 17. Lobeni 18. Isuar

anni quoque vitae Caath, centum triginta tres.
19 Filii Merari: Moholi et Musi.
hae cognationes Levi per familias suas.
20 Accepit autem Amram uxorem Iochabed patruelem suam:
quae peperit ei Aaron et Moysen.
Fueruntque anni vitae Amram, centum triginta septem.
21 Filii quoque Isaar: Core, et Nepheg, et Zechri.
22 Filii quoque Oziel: Misael, et Elisaphan et Sethri.
23 Accepit autem Aaron uxorem Elisabeth filiam Aminadab, sororem Nahason,
quae peperit ei Nadab, et Abiu, et Eleazar, et Ithamar.
24 Filii quoque Core: Aser, et Elcana, et Abiasaph.
hae sunt cognationes Coritarum.
25 At vero Eleazar filius Aaron accepit uxorem de filiabus Phutiel:
quae peperit ei Phinees.
hi sunt principes familiarum Leviticarum per cognationes suas.
26 Iste est Aaron et Moyses, quibus praecepit Dominus
ut educerent filios Israel de terra Aegypti per turmas suas.
27 Hi sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Aegypti,
ut educant filios Israel de Aegypto:
iste est Moyses et Aaron,
28 in die qua locutus est Dominus ad Moysen, in terra Aegypti.
29 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
Ego Dominus: loquere ad Pharaonem regem Aegypti,
omnia quae ego loquor tibi.
30 Et ait Moyses coram Domino:
En incircumcisus labiis sum,
quomodo audiet me Pharao?

CAPUT VII.

1 Dixitque Dominus ad Moysen:
Ecce constitui te Deum Pharaonis:
et Aaron frater tuus erit propheta tuus.
2 Tu loqueris ei omnia quae mando tibi:
et ille loquetur ad Pharaonem,
ut dimittat filios Israel de terra sua.
3 Sed ego indurabo cor eius,
et multiplicabo signa et ostenta mea in terra Aegypti,
4 et non audiet vos:
immittamque manum meam super Aegyptum,
et educam exercitum et populum meum filios Israel de terra Aegypti
per iudicia maxima.
5 Et scient Aegyptii quia ego sum Dominus
qui extenderim manum meam super Aegyptum,
et eduxerim filios Israel de medio eorum.
6 Fecit itaque Moyses et Aaron
sicut praeceperat Dominus: ita egerunt.
7 Erat autem Moyses octoginta annorum,
et Aaron octoginta trium,
quando locuti sunt ad Pharaonem.
8 Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron:
9 Cum dixerit vobis Pharao, Ostendite signa:
dices ad Aaron: Tolle virgam tuam, et proiice eam coram Pharaone, ac vertetur in colubrum.
10 Ingressi itaque Moyses et Aaron ad Pharaonem,
fecerunt sicut praeceperat Dominus.
Tulitque Aaron virgam coram Pharaone et servis eius,
quae versa est in colubrum.
11 Vocavit autem Pharao sapientes et maleficos:
et fecerunt etiam ipsi per incantationes Aegyptiacas et arcana quaedam similiter.
12 Proieceruntque singuli virgas suas,
quae versae sunt in dracones:
sed devoravit virga Aaron virgas eorum.
13 Induratumque est cor Pharaonis,
et non audivit eos, sicut praeceperat Dominus.
14 Dixit autem Dominus ad Moysen:
Ingravatum est cor Pharaonis, non vult dimittere populum.
15 Vade ad eum mane,
ecce egredietur ad aquas:
et stabis in occursum eius super ripam fluminis:
et virgam quae conversa est in draconem,
tolles in manu tua. 16 Dicesque ad eum:
Dominus Deus Hebraeorum misit me ad te, dicens:
Dimitte populum meum ut sacrificet mihi in deserto:
et usque ad praesens audire noluisti.
17 Haec igitur dicit Dominus:
In hoc scies quod sim Dominus;
ecce percutiam virga, quae in manu mea est, aquam fluminis,
et vertetur in sanguinem.
18 Pisces quoque, qui sunt in fluvio, morientur,
et computrescent aquae,
et affligentur Aegyptii bibentes aquam fluminis.
19 Dixit quoque Dominus ad Moysen:
Dic ad Aaron,
Tolle virgam tuam, et extende manum tuam super aquas Aegypti,
et super fluvios eorum, et rivos ac paludes, et omnes lacus aquarum,

---

VI. 18. |Anniq. vitae 20. Iocabed 22. Ozihel Misahel et Helsapha 23. Elisabe . . . Nasson| . . . Auiud 24. Chore Asir et Helcana et Abiasab| 25. Putihel| . . . Finees 27. Pharao . . . *om.* est *(pl.)* 28. quo 29. Pharao

VII. 1. *om.* et 2. *om.* ei *A cum CDF aliisque* . . . *om.* et *(pl.)* 5. quod ego sim *A;* quod ego sum *BCDF* 7. *In Clementinis prioribus perperam distinguebatur:* Moyses, octoginta 9. coram Pharao 10. |tulit itaque . . . Pharao 11. Aegyptias 15. egreditur 17. dñs sim| *(pl.)* 19. *post* virgam *om.* tuam

ut vertantur in sanguinem:
et sit cruor in omni terra Aegypti,
tam in ligneis vasis quam in saxeis.
20 Feceruntque Moyses et Aaron sicut praeceperat Dominus:
et elevans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone et servis eius:
quae versa est in sanguinem.
21 Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt:
computruitque fluvius,
et non poterant Aegyptii bibere aquam fluminis,
et fuit sanguis in tota terra Aegypti.
22 Feceruntque similiter malefici Aegyptiorum incantationibus suis:
et induratum est cor Pharaonis,
nec audivit eos, sicut praeceperat Dominus.
23 Avertitque se, et ingressus est domum suam,
nec apposuit cor etiam hac vice.
24 Foderunt autem omnes Aegyptii per circuitum fluminis aquam ut biberent:
non enim poterant bibere de aqua fluminis.
25 Impletique sunt septem dies, postquam percussit Dominus fluvium.

CAPUT VIII.

1 Dixit quoque Dominus ad Moysen:
Ingredere ad Pharaonem, et dices ad eum:
Haec dicit Dominus:
Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi:
2 sin autem nolueris dimittere,
ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis.
3 Et ebulliet fluvius ranas:
quae ascendent, et ingredientur domum tuam,
et cubiculum lectuli tui,
et super stratum tuum,
et in domos servorum tuorum,
et in populum tuum, et in furnos tuos,
et in reliquias ciborum tuorum:
4 et ad te, et ad populum tuum,
et ad omnes servos tuos, intrabunt ranae.
5 Dixitque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron:
Extende manum tuam super fluvios ac super rivos et paludes,
et educ ranas super terram Aegypti.
6 Et extendit Aaron manum super aquas Aegypti,
et ascenderunt ranae, operueruntque terram Aegypti.
7 Fecerunt autem et malefici per incantationes suas similiter,
eduxeruntque ranas super terram Aegypti.
8 Vocavit autem Pharao Moysen et Aaron, et dixit eis:
Orate Dominum ut auferat ranas a me et a populo meo:
et dimittam populum ut sacrificet Domino.
9 Dixitque Moyses ad Pharaonem:
Constitue mihi quando deprecer pro te, et pro servis tuis, et pro populo tuo,
ut abigantur ranae a te et a domo tua et a servis tuis et a populo tuo:
et tantum in flumine remaneant.
10 Qui respondit: Cras.
At ille: Iuxta, inquit, verbum tuum faciam:
ut scias quoniam non est sicut Dominus Deus noster.
11 Et recedent ranae a te, et a domo tua, et a servis tuis, et a populo tuo:
et tantum in flumine remanebunt.
12 Egressique sunt Moyses et Aaron a Pharaone:
et clamavit Moyses ad Dominum pro sponsione ranarum quam condixerat Pharaoni.
13 Fecitque Dominus iuxta verbum Moysi:
et mortuae sunt ranae de domibus, et de villis, et de agris.
14 Congregaveruntque eas
in immensos aggeres, et computruit terra.
15 Videns autem Pharao quod data esset requies,
ingravavit cor suum, et non audivit eos,
sicut praeceperat Dominus.

16 Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron: V.
Extende virgam tuam, et percute pulverem terrae:
et sint sciniphes in universa terra Aegypti.
17 Feceruntque ita.
Et extendit Aaron manum, virgam tenens:

VII. 20. Moyses] ita Moses *(pl.)* . . . |et levans . . aquas . . Pharao . . . versae sunt 21. tota] omni 24. *Ponendum comma ante* aquam

VIII. 1. Pharao 3. fornos 5. Dixit quoque . . . dic Aaron| . . . ac] et 6. |Extendit *(pl.)* . . . *post* terram *om.* Aegypti 7. Feceruntq. m. 8. *om.* eis 9. Moses Pharaoni| *(pl.)* — *Verba:* et a servis tuis et a populo tuo *exulant ab omnibus Codd. antiquis nec habentur in Hebraeo; quare merito expuncta fuerant a Sixtinis. Clementini revocaverunt secundum LXX et Edd. vett.* 10. ˜verbum inquit *(pl.)* . . . quoniam] quia *A*, *item v.* 22. *Voculae* quoniam *et* quia, *quarum perantiqua nec multum diversa fuerunt compendia, a librariis tam facile confundebantur, quam* igitur *et* ergo. *Praeferendum autem h. l.* quia, *non solum auctore Codice, sed potiore usu. Nam etsi utrumque admittatur post verba sentiendi ac declarandi, particulae* quoniam *tamen in Vet. Test. minus frequens quam in Novo apparet usus. Quin etiam* quia *huius magis proprium est quam illius. Utramque autem coniunctionem de regula verbum indicativo modo sequitur. In quinque iisdem libris, quos de particula* quod *contulimus ad c.* 6, 7, *pro illa substitutum invenimus* quia: *Exod.* 7, 5; 9, 29; 14, 4. 18; 1 *Reg.* 6, 9; (10, 1); 14, 29; 17, 46. 47; 20, 3. 7. 30; 29, 9. *In* 1 *Reg.* 20, 7—9 *alternat cum infinitivo:* scito quia completa est malitia eius; — si cognovero completam esse patris mei malitiam. — *Atque animadverte, nonnunquam post* quia *prorsus omitti verbum* esse, *in hac quidem formula:* quia ego Dominus (*cf. v.* 22; *c.* 10, 2; 18, 11; 29, 46; 31, 13; *Lev.* 20, 7); *tametsi hic illic in uno vel alio Codice suppletum fuit* sum *vel* est. 11. |tantum *(pl.)* 13. et villis 15. praeceperat *pro* praedixerat, *sicut v.* 19; c. 7, 13; 9, 35.

percussitque pulverem terrae,
et facti sunt sciniphes in hominibus, et in iumentis:
omnis pulvis terrae versus est in sciniphes per totam terram Aegypti.
18 Feceruntque similiter malefici incantationibus suis,
ut educerent sciniphes, et non potuerunt:
erantque sciniphes tam in hominibus quam in iumentis.
19 Et dixerunt malefici ad Pharaonem: Digitus Dei est hic.
Induratumque est cor Pharaonis, et non audivit eos sicut praeceperat Dominus.
20 **D**ixit quoque Dominus ad Moysen:
Consurge diluculo, et sta coram Pharaone:
egredietur enim ad aquas:
et dices ad eum: Haec dicit Dominus:
Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.
21 Quodsi non dimiseris eum,
ecce ego immittam in te, et in servos tuos, et in populum tuum, et in domos tuas omne genus muscarum:
et implebuntur domus Aegyptiorum muscis diversi generis,
et universa terra in qua fuerint.
22 Faciamque mirabilem in die illa terram Gessen, in qua populus meus est,
ut non sint ibi muscae:
et scias quoniam ego Dominus in medio terrae.
23 Ponamque divisionem inter populum meum, et populum tuum:
cras erit signum istud.
24 Fecitque Dominus ita.
Et venit musca gravissima in domos Pharaonis et servorum eius,
et in omnem terram Aegypti:
corruptaque est terra ab huiuscemodi muscis.
25 Vocavitque Pharao Moysen et Aaron, et ait eis:
Ite et sacrificate Deo vestro in terra hac.
26 Et ait Moyses: Non potest ita fieri:
abominationes enim Aegyptiorum immolabimus Domino Deo nostro:
quodsi mactaverimus ea quae colunt Aegyptii coram eis,
lapidibus nos obruent.
27 Viam trium dierum pergemus in solitudinem:
et sacrificabimus Domino Deo nostro, sicut praecepit nobis.
28 Dixitque Pharao:
Ego dimittam vos ut sacrificetis Domino Deo vestro in deserto:
verumtamen longius ne abeatis, rogate pro me.
29 Et ait Moyses: Egressus a te, orabo Dominum:
et recedet musca a Pharaone, et a servis suis, et a populo eius cras:
verumtamen noli ultra fallere,
ut non dimittas populum sacrificare Domino.
30 Egressusque Moyses a Pharaone, oravit Dominum.
31 Qui fecit iuxta verbum illius:
et abstulit muscas a Pharaone, et a servis suis, et a populo eius:
non superfuit ne una quidem.
32 Et ingravatum est cor Pharaonis,
ita ut nec hac quidem vice dimitteret populum.

CAPUT IX.

1 Dixit autem Dominus ad Moysen:
Ingredere ad Pharaonem, et loquere ad eum:
Haec dicit Dominus Deus Hebraeorum:
Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.
2 Quodsi adhuc renuis, et retines eos:
3 ecce manus mea erit super agros tuos:
et super equos, et asinos, et camelos, et boves, et oves, pestis valde gravis.
4 Et faciet Dominus mirabile inter possessiones Israel, et possessiones Aegyptiorum,
ut nihil omnino pereat ex his quae pertinent ad filios Israel.
5 Constituitque Dominus tempus, dicens:
Cras faciet Dominus verbum istud in terra.
6 Fecit ergo Dominus verbum hoc altera die:
mortuaque sunt omnia animantia Aegyptiorum:
de animalibus vero filiorum Israel nihil omnino periit.
7 Et misit Pharao ad videndum:
nec erat quidquam mortuum de his quae possidebat Israel.
Ingravatumque est cor Pharaonis, et non dimisit populum.
8 Et dixit Dominus ad Moysen, et Aaron:
Tollite plenas manus cineris de camino,
et spargat illum Moyses in caelum coram Pharaone.
9 Sitque pulvis super omnem terram Aegypti:
erunt enim in hominibus, et iumentis ulcera, et vesicae turgentes
in universa terra Aegypti.
10 Tuleruntque cinerem de camino, et steterunt coram Pharaone,
et sparsit illum Moyses in caelum:
factaque sunt ulcera vesicarum turgentium
in hominibus, et iumentis:

VIII. 19. Pharao . . . *om.* hic 20. egreditur *(ead. m.)* 21. in te⌈Q.VI. *Seq. fol.* 57 — |et in universa (*erasum* in) 22. mirabile . . . in terram Gesen (in *eadem m. additum*) . . . quoniam] quia *ACDF* 24. in domo 25. Vocavit . . . illis| ite sacrificate *(pl.)* . . . *om.* hac 26. Deo nostro:] *Clem.* 1. 2. *err.* Deo nostro? 27. |via . . . solitudine| . . . praeceperit 28. verumtamen] ita tamen (*recte; nam alioquin nec rata foret vulgata interpunctio, sed sententia claudenda esset in verbo* abeatis.) 29. suis] eius . . . ˜ultra noli 30. Pharao 31. Pharao . . . *om.* suis *(pl.)* 32. nec] ne *(pl.)*

IX. 4. pereat] intereat 5. in terram| *(mendose. Recte Sept.* ἐπὶ τῆς γῆς) 6. altero 7. possederat 8. illud . . . Pharao 9. et in iumentis vulnera *(pl.)* 10. Pharao| . . illud . . . vulnera *(pl.)* . . et in iumentis| *(pl.)*

11 nec poterant malefici stare coram Moyse
propter ulcera quae in illis erant, et in
omni terra Aegypti.
12 Induravitque Dominus cor Pharaonis,
et non audivit eos, sicut locutus est Dominus ad Moysen.
13 Dixitque Dominus ad Moysen:
Mane consurge, et sta coram Pharaone, et dices ad eum:
Haec dicit Dominus Deus Hebraeorum:
Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.
14 Quia in hac vice mittam omnes plagas meas super cor tuum,
et super servos tuos, et super populum tuum:
ut scias quod non sit similis mei in omni terra.
15 Nunc enim extendens manum percutiam te, et populum tuum peste,
peribisque de terra.
16 Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam,
et narretur nomen meum in omni terra.
17 Adhuc retines populum meum: et non vis dimittere eum?
18 En pluam cras hac ipsa hora grandinem multam nimis,
qualis non fuit in Aegypto
a die qua fundata est, usque in praesens tempus.
19 Mitte ergo iam nunc, et congrega iumenta tua, et omnia quae habes in agro:
homines enim, et iumenta, et universa quae inventa fuerint foris,
nec congregata de agris,
cecideritque super ea grando, morientur.
20 Qui timuit verbum Domini de servis Pharaonis,
fecit confugere servos suos, et iumenta in domos:
21 qui autem neglexit sermonem Domini,
dimisit servos suos, et iumenta in agris.
22 Et dixit Dominus ad Moysen:
Extende manum tuam in coelum, ut fiat grando in universa terra Aegypti
super homines, et super iumenta,
et super omnem herbam agri in terra Aegypti.
23 Extenditque Moyses virgam in caelum,
et Dominus dedit tonitrua, et grandinem,
ac discurrentia fulgura super terram:
pluitque Dominus grandinem super terram Aegypti.
24 Et grando et ignis mista pariter ferebantur:
tantaeque fuit magnitudinis,
quanta ante nunquam apparuit in universa terra Aegypti
ex quo gens illa condita est.
25 Et percussit grando in omni terra Aegypti
cuncta quae fuerunt in agris,
ab homine usque ad iumentum:
cunctamque herbam agri percussit grando,
et omne lignum regionis confregit.
26 Tantum in terra Gessen, ubi erant filii Israel, grando non cecidit.
27 Misitque Pharao, et vocavit Moysen et Aaron, dicens ad eos:
Peccavi etiam nunc:
Dominus iustus: ego et populus meus, impii.
28 Orate Dominum ut desinant tonitrua Dei, et grando:
ut dimittam vos, et nequaquam hic ultra maneatis.
29 Ait Moyses: Cum egressus fuero de urbe,
extendam palmas meas ad Dominum,
et cessabunt tonitrua, et grando non erit:
ut scias quia Domini est terra:
30 novi autem quod et tu, et servi tui necdum timeatis Dominum Deum.
31 Linum ergo, et hordeum laesum est,
eo quod hordeum esset virens,
et linum iam folliculos germinaret:
32 triticum autem, et far non sunt laesa,
quia serotina erant.
33 Egressusque Moyses a Pharaone ex urbe,
tetendit manus ad Dominum:
et cessaverunt tonitrua et grando,
nec ultra stillavit pluvia super terram.
34 Videns autem Pharao quod cessasset pluvia, et grando et tonitrua,
auxit peccatum: [35] et ingravatum est cor eius, et servorum illius, et induratum nimis:
nec dimisit filios Israel, sicut praeceperat Dominus per manum Moysi.

CAPUT X.

1 Et dixit Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem: VI.
Ego enim induravi cor eius, et servorum illius:
ut faciam signa mea haec in eo,
2 et narres in auribus filii tui, et nepotum tuorum,
quoties contriverim Aegyptios,
et signa mea fecerim in eis:
et sciatis quia ego Dominus.
3 Introierunt ergo Moyses et Aaron ad Pharaonem, et dixerunt ei:
Haec dicit Dominus Deus Hebraeorum:
Usquequo non vis subiici mihi?
dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.
4 Sin autem resistis, et non vis dimittere eum:
ecce ego inducam cras locustam in fines tuos:
5 quae operiat superficiem terrae,
ne quidquam eius appareat,
sed comedatur quod residuum fuerit grandini.
corrodet enim omnia ligna quae germinant in agris.
6 Et implebunt domos tuas, et servorum tuorum, et omnium Aegyptiorum:
quantam non viderunt patres tui, et avi,

IX. 11. vulnera *(pl.)* 13. Dixit quoque . . . Pharao 14. |super servos *(pl.)* 15. manum meam 17. ˜eum dimittere| *(pl.)* 18. ˜hac ipsa hora cras *(pl.)* 19. et morientur| 20. Pharao| 24. |Grando . . . tantaeque] *Clem.* 1 *err. typ.* tantaque 27. ego autem et 28. ut desinant] et desinant 29. |ut sciatis 35. et induratum] induratum est
X. 1. Pharao| 3. ei] ad eum *(pl.)* 4. lucustam* 5. |nec quicquam *(pl.)* . . . fuit

ex quo orti sunt super terram, usque in praesentem diem.
Avertitque se, et egressus est a Pharaone.
7 Dixerunt autem servi Pharaonis ad eum:
Usquequo patiemur hoc scandalum:
dimitte homines, ut sacrificent Domino Deo suo.
Nonne vides quod perierit Aegyptus?
8 Revocaveruntque Moysen, et Aaron ad Pharaonem:
qui dixit eis:
Ite, sacrificate Domino Deo vestro:
quinam sunt qui ituri sunt?
9 Ait Moyses: Cum parvulis nostris, et senioribus pergemus, cum filiis et filiabus,
cum ovibus et armentis:
est enim sollemnitas Domini Dei nostri.
10 Et respondit Pharao:
Sic Dominus sit vobiscum, quo modo ego dimittam vos, et parvulos vestros.
Cui dubium est quod pessime cogitetis?
11 Non fiet ita,
sed ite tantum viri et sacrificate Domino:
hoc enim et ipsi petistis.
Statimque eiecti sunt de conspectu Pharaonis.
12 Dixit autem Dominus ad Moysen:
Extende manum tuam super terram Aegypti ad locustam, ut ascendat super eam,
et devoret omnem herbam quae residua fuerit grandini.
13 Et extendit Moyses virgam super terram Aegypti:
et Dominus induxit ventum urentem tota die illa, et nocte:
et mane facto, ventus urens levavit locustas.
14 Quae ascenderunt super universam terram Aegypti:
et sederunt in cunctis finibus Aegyptiorum innumerabiles,
quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futurae sunt.
15 Operueruntque universam superficiem terrae, vastantes omnia.
Devorata est igitur herba terrae,
et quidquid pomorum in arboribus fuit, quae grando dimiserat:
nihilque omnino virens relictum est
in lignis, et in herbis terrae, in cuncta Aegypto.
16 Quam ob rem festinus Pharao vocavit Moysen et Aaron, et dixit eis:
Peccavi in Dominum Deum vestrum, et in vos.
17 Sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice, et rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat a me mortem istam.
18 Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis, oravit Dominum.
19 Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum,
et arreptam locustam proiecit in mare rubrum:
non remansit ne una quidem in cunctis finibus Aegypti.
20 Et induravit Dominus cor Pharaonis,
nec dimisit filios Israel.
21 Dixit autem Dominus ad Moysen:
Extende manum tuam in caelum:
et sint tenebrae super terram Aegypti
tam densae, ut palpari queant.
22 Extenditque Moyses manum in caelum:
et factae sunt tenebrae horribiles in universa terra Aegypti
tribus diebus. 23 Nemo vidit fratrem suum,
nec movit se de loco in quo erat:
ubicunque autem habitabant filii Israel, lux erat.
24 Vocavitque Pharao Moysen et Aaron, et dixit eis:
Ite, sacrificate Domino:
oves tantum vestrae, et armenta remaneant,
parvuli vestri eant vobiscum.
25 Ait Moyses:
Hostias quoque et holocausta dabis nobis,
quae offeramus Domino Deo nostro.
26 Cuncti greges pergent nobiscum:
non remanebit ex eis ungula:
quae necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri:
praesertim cum ignoremus quid debeat immolari:
donec ad ipsum locum perveniamus.
27 Induravit autem Dominus cor Pharaonis,
et noluit dimittere eos.
28 Dixitque Pharao ad Moysen:
Recede a me, et cave ne ultra videas faciem meam:
quocunque die apparueris mihi, morieris.
29 Respondit Moyses: Ita fiet ut locutus es,
non videbo ultra faciem tuam.

CAPUT XI.

1 Et dixit Dominus ad Moysen:
Adhuc una plaga tangam Pharaonem et Aegyptum,
et post haec dimittet vos, et exire compellet.
2 Dices ergo omni plebi
ut postulet vir ab amico suo, et mulier a vicina sua vasa argentea, et aurea.
3 Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Aegyptiis.
Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Aegypti

X. 7. *om.* Deo 9. senibus *(Cf. cap.* 17, 5. 6; 18, 12; 24, 9; *Num.* 11, 16) . . . *om.* Dei *(pl.)* 10. *om.* Pharao 12. |ut devoret . . . fuit 13. |Extendit 14. *om.* universam 15. |devorantes ergo herbam . . . |nihil q· 17. Sed et nunc dimittite mihi peccatum . . . orate 18. *om.* Moses *(cum plurimis. Suppleverunt nomen Edd. vett. et Sixtus)* 22. |Extendit *(pl.)* 22. 23. *Eandem cum A nostro interpunctionem tenebant antiquae Editiones:* Tribus diebus nemo vidit fratrem suum, — *quam primus mutavit Rob. Stephanus. Sciendum autem, in Hebraeo et Graeco bis legi* tribus diebus, *et in fine prioris versus, et in primo commate sequentis.* 23. in quo erant 24. dn̄o d̄o vestro| . . . maneant| 25. |Et ait Moses 28. Moysen] eum *ABC* . . . *om.* et (= *Hebr. Gr.*) 29. fiet] fiat *(plerique omnes)*

XI. 3. *om.* suo . . . Pharao

coram servis Pharaonis, et omni populo.
4 Et ait: Haec dicit Dominus:
Media nocte egrediar in Aegyptum:
5 et morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum,
a primogenito Pharaonis qui sedet in solio eius,
usque ad primogenitum ancillae quae est ad molam,
et omnia primogenita iumentorum.
6 Eritque clamor magnus in universa terra Aegypti,
qualis nec ante fuit, nec postea futurus est.
7 Apud omnes autem filios Israel non mutiet canis
ab homine usque ad pecus:
ut sciatis quanto miraculo dividat Dominus Aegyptios et Israel.
8 Descendentque omnes servi tui isti ad me,
et adorabunt me, dicentes:
Egredere tu, et omnis populus qui subiectus est tibi:
post haec egrediemur.
9 Et exivit a Pharaone iratus nimis.
Dixit autem Dominus ad Moysen:
Non audiet vos Pharao
ut multa signa fiant in terra Aegypti.
10 Moyses autem et Aaron
fecerunt omnia ostenta quae scripta sunt, coram Pharaone.
Et induravit Dominus cor Pharaonis,
nec dimisit filios Israel de terra sua.

CAPUT XII.

VII. 1 Dixit quoque Dominus ad Moysen, et Aaron in terra Aegypti:
2 Mensis iste, vobis principium mensium:
primus erit in mensibus anni.
3 Loquimini ad universum coetum filiorum Israel, et dicite eis:
Decima die mensis huius
tollat unusquisque agnum per familias et domos suas.
4 Sin autem minor est numerus
ut sufficere possit ad vescendum agnum,
assumet vicinum suum qui iunctus est domui suae,
iuxta numerum animarum quae sufficere possunt ad esum agni.
5 Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus:
iuxta quem ritum tolletis et hoedum.
6 Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis huius:
immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam.
7 Et sument de sanguine eius, ac ponent super utrumque postem,
et in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum.
8 Et edent carnes nocte illa assas igni,
et azymos panes cum lactucis agrestibus.
9 Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua,
sed tantum assum igni:
caput cum pedibus eius et intestinis vorabitis.
10 Nec remanebit quidquam ex eo usque mane.
si quid residuum fuerit, igne comburetis.
11 Sic autem comedetis illum:
Renes vestros accingetis,
et calceamenta habebitis in pedibus,
tenentes baculos in manibus,
et comedetis festinanter:
est enim Phase (id est transitus) Domini.
12 Et transibo per terram Aegypti nocte illa,
percutiamque omne primogenitum in terra Aegypti
ab homine usque ad pecus:
et in cunctis diis Aegypti faciam iudicia, ego Dominus.
13 Erit autem sanguis vobis in signum in aedibus in quibus eritis:
et videbo sanguinem, et transibo vos:
nec erit in vobis plaga disperdens
quando percussero terram Aegypti.
14 Habebitis autem hunc diem in monumentum:
et celebrabitis eam sollemnem Domino
in generationibus vestris cultu sempiterno.
15 Septem diebus azyma comedetis:
in die primo non erit fermentum in domibus vestris:
quicunque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israel,
a primo die usque ad diem septimum.
16 Dies prima erit sancta atque sollemnis,
et dies septima eadem festivitate venerabilis:
nihil operis facietis in eis, exceptis his, quae ad vescendum pertinent.
17 Et observabitis azyma:
in eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Aegypti,
et custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo.
18 Primo mense, quartadecima die mensis ad vesperam comedetis azyma
usque ad diem vigesimam primam eiusdem mensis ad vesperam.
19 Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris:
qui comederit fermentatum, peribit anima eius de coetu Israel,
tam de advenis quam de indigenis terrae.
20 Omne fermentatum non comedetis:
in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.
21 Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Israel, et dixit ad eos:
Ite tollentes animal per familias vestras,
et immolate Phase.

XI. 4. *habet* egrediar. *Nonnulli Codd.* egredior, *Graec. Ven.* ἔξειμι. *Alii* ingrediar, *Septuag.* εἰςπορεύομαι. 7. muttiet 8. *hab.* adorabunt; *multi* orabunt . . . populus] populus tuus *(sic Sept.)* 9. ˜nimis iratus|

XII. 2. mens·um| 3. dicetis ad eos| 4. suae] eius *(pl.)* 7. *om.* eius *(pl.)* 8. carnem . . assam 9. comedetis (e *ex* i) 10. ˜ex eo quicquam *(pl.)* 11. |calciamentum *(Tollendae* et *particulae auctores sunt Codd. plurimi et Hebraeus)* . . . comeditis festinantes| . . Phase] *cf. Num.* 9, 6. 12. |Et pertransibo . . . omnem 14. hunc] hanc *(pl.)* 15. |a die primo 20. comeditis| 21. Vocavitq. M. . . . *om.* et *ante* imm.

22 Fasciculumque hyssopi tingite in sanguine qui est in limine,
et aspergite ex eo superliminare, et utrumque postem:
nullus vestrum egrediatur ostium domus suae usque mane.
23 Transibit enim Dominus percutiens Aegyptios:
cumque viderit sanguinem in superliminari, et in utroque poste,
transcendet ostium domus, et non sinet percussorem ingredi domos vestras et laedere.
24 Custodi verbum istud legitimum tibi et filiis tuis usque in aeternum.
25 Cumque introieritis terram, quam Dominus daturus est vobis ut pollicitus est,
observabitis ceremonias istas.
26 Et cum dixerint vobis filii vestri: Quae est ista religio?
27 dicetis eis: Victima transitus Domini est,
quando transivit super domos filiorum Israel in Aegypto
percutiens Aegyptios, et domos nostras liberans.
Incurvatusque populus adoravit.
28 Et egressi filii Israel fecerunt sicut praeceperat Dominus Moysi et Aaron.
29 Factum est autem in noctis medio,
percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti,
a primogenito Pharaonis, qui in solio eius sedebat,
usque ad primogenitum captivae quae erat in carcere,
et omne primogenitum iumentorum.
30 Surrexitque Pharao nocte, et omnes servi eius, cunctaque Aegyptus:
et ortus est clamor magnus in Aegypto:
neque enim erat domus in qua non iaceret mortuus.
31 Vocatisque Pharao, Moyse, et Aaron nocte, ait:
Surgite et egredimini a populo meo, vos et filii Israel:
ite, immolate Domino sicut dicitis.
32 Oves vestras et armenta assumite ut petieratis,
et abeuntes benedicite mihi.
33 Urgebantque Aegyptii populum de terra exire velociter, dicentes: Omnes moriemur.
34 Tulit igitur populus conspersam farinam antequam fermentaretur:
et ligans in palliis, posuit super humeros suos.
35 Feceruntque filii Israel sicut praeceperat Moyses:
et petierunt ab Aegyptiis vasa argentea et aurea, vestemque plurimam.
36 Dominus autem dedit gratiam populo coram Aegyptiis ut commodarent eis:
et spoliaverunt Aegyptios.
37 Profectique sunt filii Israel de Ramesse in Socoth, VIII
sexcenta fere millia peditum virorum, absque parvulis.
38 Sed et vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis,
oves et armenta et animantia diversi generis multa nimis.
39 Coxeruntque farinam, quam dudum de Aegypto conspersam tulerant:
et fecerunt subcinericios panes azymos:
neque enim poterant fermentari
cogentibus exire Aegyptiis, et nullam facere sinentibus moram:
nec pulmenti quidquam occurrerat praeparare.
40 Habitatio autem filiorum Israel qua manserunt in Aegypto, fuit quadringentorum triginta annorum.
41 Quibus expletis, eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Aegypti.
42 Nox ista est observabilis Domini, quando eduxit eos de terra Aegypti:
hanc observare debent omnes filii Israel in generationibus suis.
43 Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron:
Haec est religio Phase:
Omnis alienigena non comedet ex eo.
44 Omnis autem servus empticius
circumcidetur, et sic comedet.
45 Advena et mercenarius non edent ex eo.
46 In una domo comedetur,
nec efferetis de carnibus eius foras,
nec os illius confringetis.
47 Omnis coetus filiorum Israel faciet illud.
48 Quodsi quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, et facere Phase Domini,
circumcidetur prius omne masculinum eius, et tunc rite celebrabit:
eritque sicut indigena terrae:
si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo.
49 Eadem lex erit indigenae et colono qui peregrinatur apud vos.
50 Feceruntque omnes filii Israel sicut praeceperat Dominus Moysi et Aaron.
51 Et eadem die eduxit Dominus filios Israel de terra Aegypti per turmas suas.

CAPUT XIII.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam in filiis Israel,

---

XII. 22. in sanguinem 23. insuper liminari (*cf. Gen.* 45, 20) . . *om.* domus *(pl.)* . . . domos vestras] domus 24. in sempiternum| 27. eliberans (*cf. Gen.* 49, 11; *Lev.* 25, 50; *Iud.* 21, 2; 2 *Reg.* 19, 7; 23, 18; *Psalm.* 43, 23; *Isai.* 51, 17) 29. omnem . . . ˜sedebat in solio eius| *(pl.)* 31. *om.* Pharao *(pl.)* . . . |surgite egredimini *(pl.)* . . . vos] et vos 34. consparsam 36. |˜dedit autem dñs *(pl.)* 37. Soccoth| — ferme milia 39. ˜conspersam de Aegypto *(pl.)* . . . quiqnam occurrerant *(pl.)* 40. manserant — *Ad numerum annorum cf. Gen.* 15, 13. 42. ˜est ista *(pl.)* . . . Domini] *iubente Correctorio Vat.* 1598, *quum priores Clementinae dedissent* Domino. *Conspirant in genitivo latini Codd., at dativum habent Hebr. et Graecus.* 48. pase (h superscript) 50. Fecerunt *(pl.)* 51. Et in eadem *(pl.)*

tam de hominibus quam de iumentis: mea sunt enim omnia.
3 Et ait Moyses ad populum:
Mementote diei huius in qua egressi estis de Aegypto et de domo servitutis,
quoniam in manu forti eduxit vos Dominus de loco isto:
ut non comedatis fermentatum panem.
4 Hodie egredimini mense novarum frugum.
5 Cumque introduxerit te Dominus
in terram Chananaei et Hethaei et Amorrhaei et Hevaei et Iebusaei,
quam iuravit patribus tuis ut daret tibi,
terram fluentem lacte et melle,
celebrabis hunc morem sacrorum mense isto.
6 Septem diebus vesceris azymis:
et in die septimo erit sollemnitas Domini.
7 Azyma comedetis septem diebus:
non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis.
8 Narrabisque filio tuo in die illo, dicens:
Hoc est quod fecit mihi Dominus quando egressus sum de Aegypto.
9 Et erit quasi signum in manu tua,
et quasi monimentum ante oculos tuos:
et ut lex Domini semper sit in ore tuo,
in manu enim forti eduxit te Dominus de Aegypto.
10 Custodies huiuscemodi cultum statuto tempore a diebus in dies.
11 Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananaei,
sicut iuravit tibi et patribus tuis,
et dederit tibi eam:
12 separabis omne quod aperit vulvam Domino,
et quod primitivum est in pecoribus tuis:
quidquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino.
13 Primogenitum asini mutabis ove:
quod si non redemeris, interficies.
Omne autem primogenitum hominis de filiis tuis, pretio redimes.
14 Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? respondebis ei:
In manu forti eduxit nos Dominus de terra Aegypti, de domo servitutis.
15 Nam cum induratus esset Pharao, et nollet nos dimittere,
occidit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti
a primogenito hominis usque ad primogenitum iumentorum:
idcirco immolo Domino omne quod aperit vulvam masculini sexus,
et omnia primogenita filiorum meorum redimo.
16 Erit igitur quasi signum in manu tua,
et quasi appensum quid, ob recordationem, inter oculos tuos:
eo quod in manu forti eduxit nos Dominus de Aegypto.

XIII. 2. deiniumentis 5. ˜te introduxerit *(pl.)* 7. |azymam 8. ˜dn̄s mihi *(pl.)* 9. *om.* sit *(pl.)* — *Pone comma post* tuos, *colon post* tuo: 11. *om.* Dominus . . . ˜eam tibi| *(pl.)* 12. *Ed. Rom.* 1861 *mendo:* quiquid 13. redimeris *(i in rasura)* 14. de Aegypto *(ita Hebr.)* 16. eduxit] eduxerit *ABCDE*, *quod iure receperunt Sixtini. Nam haec est biblici sermonis, qualem Hieronymus constituit, certa ac stabilis regula, ut particulis causalibus* eo quod (*vel* pro eo quod) *non indicative verbum, sed coniunctive subiiciatur. Qua de re h. l. accuratius et plenius disserere extra rem non erit. Etenim in toto Bibliorum corpore quum vocularum* eo quod *exempla numerentur circiter* 220 (*quorum* 18 *continet Genesis, Exodus alia* 9 *in capp.* 5, 9, 13, 15, 16, 18, 19, 36), *in tam ingenti numero vulgatus textus praeter hunc locum non plus decies et octies indicativum offert, scil.* 2 *Reg.* 2, 6; *Iudith* 10, 12 *et* 15; *Esther* 9, 2; *Is.* 29, 13; *Ier.* 4, 28; 35, 17; *Ezech.* 22, 19; 28, 2—6; 36, 3; 44, 7; 1 *Mach.* 14, 35; 2 *Mach.* 6, 11; 9, 4; *in N. T. Marc.* 4, 6; *Act.* 17, 31; 2 *Cor.* 5, 4; 2 *Thess.* 2, 10. *Quibus quidem locis evidentissimum est aut a speciali quapiam conditione excusationem licentiae oportere accedere, aut lectioni mendum non inesse non posse. Iam ut singula videamus: Primum tres loci a Codicibus liquide emendantur. Nam* 2 *Reg.* 2, 6, *ubi Ed. Clem.* eo quod fecistis, *A cum plerisque exhibet:* feceritis; *in Iudith* 10, 12 *vulgatam* pro eo quod — noluerunt, *A corrigit:* noluerint; *nec non in Esther* 9, 2 *quae vulgo leguntur:* eo quod omnes populos — formido penetrarat, *eiusdem fide Codicis recipient legitimum verbum:* penetraret. *Deinde quae in Machabaeorum libris inveniuntur tria exempla, ad Hieronymianae regulae quaestionem ea quidem aut parum aut nihil habent momenti, quoniam isti libri non prodierunt ex translatione Hieronymi. His igitur exclusis, reliqui sunt loci duodecim, in quibus indicativum, Amiatini etiam suffragio adfirmatum, perspicuis alioquin idoneisque rationibus explicari defendique posse arbitramur. Legitur in Iudith* 10, 15: Conservasti animam tuam eo quod tale reperisti consilium. *Hic quoque A primum posuerat:* reppereris, *immo* repperieris, *sed erasis ultimis syllabis idem substituit* repperisti, — *recte faciens. Quippe h. l. non, ut alibi, comprehensae* eo quod *particulae serviunt inferendae causae, quae impulerit ad agendum, sed pronomen* eo *separatim ut ablativus instrumenti ad verbum* conservasti *refertur, non, quamobrem voluerit Iudith, sed quomodo potuerit sese conservare, exprimens. Quodsi coniunctivum legeres, ineptus esset sensus. Porro in prophetis loci quinque internoscuntur, propria quadam et insolita coniunctionis positione sibi consimiles, a ceteris diversi. Nam de communi usu quum hae particulae* eo quod *ei sententiae, cuius causam inducunt, succedere postponique soleant, apud Isaiam et Ezechielem orationis ordo invertitur, ut ab* eo quod *inchoetur protasis, quam in apodosi excipit adverbium* propterea, ideo *vel* idcirco. *Sic Is.* 29, 13: Eo quod appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est a me, et timuerunt me —: ideo ecce ego addam *etc. Et Ezech.* 36, 3: Pro eo quod desolati estis — et ascendistis super labium linguae —: propterea montes

17 **I**gitur cum emisisset Pharao populum,
non eos duxit Deus per viam terrae Philisthiim quae vicina est:
reputans ne forte poeniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere,
et reverteretur in Aegyptum.
18 Sed circumduxit per viam deserti, quae est iuxta mare rubrum:
Et armati ascenderunt filii Israel de terra Aegypti.
19 Tulit quoque Moyses ossa Ioseph secum:
eo quod adiurasset filios Israel, dicens:
Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum.
20 Profectique de Socoth castrametati sunt in Etham in extremis finibus solitudinis.
21 Dominus autem praecedebat eos ad ostendendam viam
per diem in columna nubis,
et per noctem in columna ignis:
ut dux esset itineris utroque tempore.
22 Nunquam defuit columna nubis per diem,
nec columna ignis per noctem, coram populo.

CAPUT XIV.

1 **L**ocutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere filiis Israel:
Reversi castrametentur e regione Phihahiroth
quae est inter Magdalum et mare contra Beelsephon:
in conspectu eius castra ponetis super mare.
3 Dicturusque est Pharao super filiis Israel:
Coarctati sunt in terra,
conclusit eos desertum.
4 Et indurabo cor eius, ac persequetur vos:
et glorificabor in Pharaone, et in omni exercitu eius.
scientque Aegyptii quia ego sum Dominus.
Feceruntque ita.
5 Et nunciatum est regi Aegyptiorum quod fugisset populus:
immutatumque est cor Pharaonis et servorum eius super populo, et dixerunt:
Quid voluimus facere ut dimitteremus Israel, ne serviret nobis?
6 Iunxit ergo currum, et omnem populum suum assumpsit secum.
7 Tulitque sexcentos currus electos,
et quidquid in Aegypto curruum fuit:
et duces totius exercitus.
8 Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Aegypti,
et persecutus est filios Israel:
at illi egressi erant in manu excelsa.
9 Cumque persequerentur Aegyptii vestigia praecedentium,
repererunt eos in castris super mare:
omnis equitatus et currus Pharaonis, et universus exercitus
erant in Phihahiroth contra Beelsephon.
10 Cumque appropinquasset Pharao,
levantes filii Israel oculos, viderunt Aegyptios post se: et timuerunt valde:
clamaveruntque ad Dominum, 11 et dixerunt ad Moysen:
Forsitan non erant sepulchra in Aegypto,
ideo tulisti nos ut moreremur in solitudine:
quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Aegypto?
12 Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Aegypto, dicentes:
Recede a nobis, ut serviamus Aegyptiis?
multo enim melius erat servire eis, quam mori in solitudine.

Israel audite vocem Domini. *Similiter Ez.* 22, 19; 28, 2—6; 44, 7. *Quas sententiarum si quis bene attendat aequales conformationes, ultro percipiet, Hieronymum in eiusmodi conversione, ubi facti causa factum antecedit, consulto praetulisse indicativum, ut vel simplicitate opportuniorem, vel etiam gravitate quasi rotundiorem. Huc item pertinet in N. T. Marc.* 4, 6: eo quod non habebat radicem, exaruit. *Et Ieremiae prior locus* 4, 28: Lugebit terra, et moerebunt caeli desuper: eo quod locutus sum, cogitavi, et non poenituit me, nec aversus sum ab eo; — *quamquam subobscurus est et ad structuram paene incompositus, ipso tamen, ni fallimur, indicativo interpres hoc voluit declarare, verbum* cogitavi *et quae sequuntur, in apodosi habenda esse seu logicam consequentiam continere. Alteri autem Ieremiae loco* (35, 17) *alia indicativi ratio suppetit.* „Ecce ego adducam super — omnes habitatores Ierusalem universam afflictionem, eo quod locutus sum ad illos et non audierunt." *Hic enim verbum* locutus sum *non conficit, sed causam praeparat, partem eius praeviam quandam absolute interiiciendo, unde si voluisset coniunctivo uti, is secundo potius verbo deberetur, ut diceret:* et non audierint. *Quam rationem in eo genere copulatorum quum nonnunquam revera sequatur Hieronymus (vide Ios.* 3, 10*), h. l. tamen ut adstrictiorem et putidam dimittens, maluit geminare indicativum. Denique quae ultima restant in N. T. exempla tria: Act.* 17, 31; 2 *Cor.* 5, 4; 2 *Thess.* 2, 10, *ea minime sollicitanda sunt, quia sunt Pauli (nam et in Actibus Paulus loquitur), cui hoc quodammodo peculiare dedit Hieronymus, ut tantum non ubique indicativum efferret post* quod (*cf. not. ad* 6, 7), *nec secus post* eo quod. *Non ubique, inquimus, siquidem et idem Paulus regulariter scribit* 2 *Cor.* 2, 13: non habui requiem —, eo quod non invenerim Titum; *et Philipp.* 1, 7: est mihi iustum hoc sentire, eo quod habeam vos in corde. — *Fuimus paullo longiores in hac disputatione; quamquam haud abs re esse videatur, aliquatenus demonstrasse, quam certis et constantibus legibus nitatur biblicae orationis constructio, quas nec scriptori temere migrare libitum fuerit, nec critico liceat ignorare.*

17. Deus] dñs . . . adversus 19. |visitavit

XIV. 2. Phi^{hi}aroth . . . Belsephon 4. Pharao 7. sexcentos] *In Glossis Bibliorum:* trecentos, *quem errorem refutavit Rogerius Baco.* — et quidquid] quicquid *(pl.)* 9. ȧequitatus — eraṇt — *Ahi*roth (*primae tres litterae in rasura. Cf. Num.* 33, 7) 12. erat] est *(pl.)*

13 Et ait Moyses ad populum: Nolite timere: state, et videte magnalia Domini quae facturus est hodie:
Aegyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum.
14 Dominus pugnabit pro vobis, et vos tacebitis.
15 Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me?
Loquere filiis Israel ut proficiscantur.
16 Tu autem eleva virgam tuam, et extende manum tuam super mare, et divide illud:
ut gradiantur filii Israel in medio mari per siccum.
17 Ego autem indurabo cor Aegyptiorum ut persequantur vos:
et glorificabor in Pharaone, et in omni exercitu eius,
et in curribus et in equitibus illius.
18 Et scient Aegyptii quia ego sum Dominus
cum glorificatus fuero in Pharaone, et in curribus atque in equitibus eius.
19 Tollensque se Angelus Dei, qui praecedebat castra Israel, abiit post eos:
et cum eo pariter columna nubis,
priora dimittens, post tergum 20 stetit, inter castra Aegyptiorum et castra Israel:
et erat nubes tenebrosa, et illuminans noctem,
ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent.
21 Cumque extendisset Moyses manum super mare,
abstulit illud Dominus flante vento vehementi et urente tota nocte,
et vertit in siccum: divisaque est aqua.
22 Et ingressi sunt filii Israel per medium sicci maris:
erat enim aqua quasi murus a dextra eorum et laeva.
23 Persequentesque Aegyptii ingressi sunt post eos,
et omnis equitatus Pharaonis, currus eius et equites per medium maris.
24 Iamque advenerat vigilia matutina,
et ecce respiciens Dominus super castra Aegyptiorum per columnam ignis et nubis,
interfecit exercitum eorum:
25 et subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum.
Dixerunt ergo Aegyptii: Fugiamus Israelem:
Dominus enim pugnat pro eis contra nos.
26 Et ait Dominus ad Moysen:
Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquae ad Aegyptios
super currus et equites eorum.
27 Cumque extendisset Moyses manum contra mare,
reversum est primo diluculo ad priorem locum:
fugientibusque Aegyptiis occurrerunt aquae,
et involvit eos Dominus in mediis fluctibus.
28 Reversaeque sunt aquae,
et operuerunt currus et equites cuncti exercitus Pharaonis,
qui sequentes ingressi fuerant mare:
nec unus quidem superfuit ex eis.
29 Filii autem Israel perrexerunt per medium sicci maris,
et aquae eis erant quasi pro muro a dextris et a sinistris:
30 liberavitque Dominus in die illa Israel de manu Aegyptiorum.
31 Et viderunt Aegyptios mortuos super littus maris,
et manum magnam quam exercuerat Dominus contra eos:
timuitque populus Dominum, et crediderunt Domino, et Moysi servo eius.

CAPUT XV.

1 Tunc cecinit Moyses et filii Israel carmen hoc Domino, et dixerunt:
Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est,
equum et ascensorem deiecit in mare.
2 Fortitudo mea, et laus mea Dominus,
et factus est mihi in salutem.
iste Deus meus, et glorificabo eum:
Deus patris mei, et exaltabo eum.
3 Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen eius.
4 Currus Pharaonis et exercitum eius proiecit in mare:
electi principes eius submersi sunt in mari rubro.
5 Abyssi operuerunt eos,
descenderunt in profundum quasi lapis.
6 Dextera tua Domine magnificata est in fortitudine:
dextera tua, Domine, percussit inimicum.
7 Et in multitudine gloriae tuae deposuisti adversarios tuos:
misisti iram tuam, quae devoravit eos sicut stipulam.
8 Et in spiritu furoris tui congregatae sunt aquae:
stetit unda fluens,
congregatae sunt abyssi in medio mari.

XIV. 13. *om.* nunc 16. *om.* tuam *post* manum (*cf. cap.* 7, 19) 17. autem] enim . . . |in curribus 18. quia] quod (*A solus*, *praeter legem. Vide ad* 6, 7) 22. ˜maris sicci| 23. |omnis *(pl.)* 24. interfecit (e *ex* i) 28. |ne unus 30. illo 31. servo] famulo

XV. 1. magnificatus] honorificatus . . . proiecit 2. (*Ed. Francof.* 1826 *turpissimo mendo om.* et laus mea) 3. *om.* vir 5. descend^er^unt 6. magnificata est] magnificem (*cum E, quod evidenter ducit ad hanc lectionem hebraicae plane congruentem:* Dexteram tuam, Domine, magnificem. *Quin sic emendate legit Cod. Memmianus. Nec absurde aliquis hinc coniiciat, in Hieronymi chirographo esse potuisse minuta quaedam litterarum compendia, quibus omni aetate, quorum opus erat ut magna laboriosaque volumina exararent, scribendi moram solebant corripere. Quodsi h. l. scriptum fuit:* Dexterā tuā, *facilius evenit descriptori, ut apices*, m *litterae vicarios*, *amitteret).* 7. tuos] meos| *(pl.)* . . . sicut] ut

9 Dixit inimicus: Persequar et comprehendam,
dividam spolia, implebitur anima mea:
evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.
10 Flavit spiritus tuus, et operuit eos mare:
submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.
11 Quis similis tui in fortibus Domine? quis similis tui,
magnificus in sanctitate,
terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?
12 Extendisti manum tuam, et devoravit eos terra.
13 Dux fuisti in misericordia tuo populo quem redemisti:
et portasti eum in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum.
14 Ascenderunt populi, et irati sunt:
dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim.
15 Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor:
obriguerunt omnes habitatores Chanaan.
16 Irruat super eos formido et pavor, in magnitudine brachii tui:
fiant immobiles quasi lapis,
donec pertranseat populus tuus Domine,
donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti.
17 Introduces eos, et plantabis in monte hereditatis tuae,
firmissimo habitaculo tuo quod operatus es Domine:
Sanctuarium tuum Domine, quod firmaverunt manus tuae.
18 Dominus regnabit in aeternum et ultra.
19 Ingressus est enim eques Pharao cum curribus et equitibus eius in mare:
et reduxit super eos Dominus aquas maris:
filii autem Israel ambulaverunt per siccum in medio eius.
20 **S**umpsit ergo Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manu sua:
egressaeque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis et choris,
21 quibus praecinebat, dicens:
Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est,
equum et ascensorem eius deiecit in mare.

VIIII. 22 **T**ulit autem Moyses Israel de mari rubro,
et egressi sunt in desertum Sur:
ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, et non inveniebant aquam.
23 Et venerunt in Mara,
nec poterant bibere aquas de Mara, eo quod essent amarae:
unde et congruum loco nomen imposuit,
vocans illum Mara, id est, amaritudinem.
24 Et murmuravit populus contra Moysen, dicens: Quid bibemus?
25 At ille clamavit ad Dominum, qui ostendit ei lignum:
quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versae sunt.
ibi constituit ei praecepta, atque iudicia,
et ibi tentavit eum, 26 dicens:
Si audieris vocem Domini Dei tui,
et quod rectum est coram eo feceris,
et obedieris mandatis eius,
custodierisque omnia praecepta illius,
cunctum languorem, quem posui in Aegypto, non inducam super te:
ego enim Dominus sanator tuus.
27 **V**enerunt autem in Elim filii Israel,
ubi erant duodecim fontes aquarum, et septuaginta palmae:
et castrametati sunt iuxta aquas.

CAPUT XVI.

1 Profectique sunt de Elim,
et venit omnis multitudo filiorum Israel in desertum Sin,
quod est inter Elim et Sinai:
quintodecimo die mensis secundi,
postquam egressi sunt de terra Aegypti.
2 Et murmuravit omnis congregatio filiorum Israel
contra Moysen et Aaron in solitudine.
3 Dixeruntque filii Israel ad eos:
Utinam mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti,
quando sedebamus super ollas carnium,
et comedebamus panem in saturitate:
cur eduxistis nos in desertum istud,
ut occideretis omnem multitudinem fame?
4 Dixit autem Dominus ad Moysen:
Ecce ego pluam vobis panes de caelo:
egrediatur populus, et colligat quae sufficiunt per singulos dies:
ut tentem eum utrum ambulet in lege mea, an non.
5 Die autem sexto parent quod inferant:
et sit duplum quam colligere solebant per singulos dies.
6 Dixeruntque Moyses et Aaron ad omnes filios Israel:
Vespere scietis quod Dominus eduxerit vos de terra Aegypti:
7 et mane videbitis gloriam Domini:
audivit enim murmur vestrum contra Dominum:
nos vero quid sumus, quia mussitastis contra nos?
8 Et ait Moyses:

XV. 11. tui] tibi *utrimque* — in fortibus] *Gr. et Itala:* in diis . . . faciens] et faciens 14. Ascenderunt] *Sic ad unum omnes libri scripti legere perhibentur, certe non aliter A. Verumtamen vix dubium est, Hieronymum dedisse:* Attenderunt, *quem sensum et Hebraeus et Graecus exprimunt. Item Rabanus, Brev. Goth. et Liturgia Gallicana:* Audierunt. — |dolor obtinuit — Phylistiim 16. in magnitudine] magnitudinis . . . transeat *priore loco* 17. *om.* tuum 18. regnavit 19. eques] aequus *(pl.)* . . . equitatibus 20. prophetis 22. per] in 23. Marath *primo et sec. loco; tertio:* illud Mara 26. vocem] nomen . . . enim] *add.* sum 27. ˜filii Israhel in Helim| . . . |et castrametati

XVI. 2. et contra Aaron *(pl.)* 3. ˜ad eos filii Israhel| *(pl.)* . . . panes *(cum cett. fere omnibus)* . . . eduxisti 7. mussitatis *(sic plurimi)*

Dabit vobis Dominus vespere carnes edere,
et mane panes in saturitate:
eo quod audierit murmurationes vestras
quibus murmurati estis contra eum,
nos enim quid sumus?
nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.
9 Dixit quoque Moyses ad Aaron: Dic universae congregationi filiorum Israel:
Accedite coram Domino: audivit enim murmur vestrum.
10 Cumque loqueretur Aaron ad omnem coetum filiorum Israel,
respexerunt ad solitudinem:
et ecce gloria Domini apparuit in nube.
11 Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:
12 Audivi murmurationes filiorum Israel,
loquere ad eos:
Vespere comedetis carnes, et mane saturabimini panibus:
scietisque quod ego sum Dominus Deus vester.
13 Factum est ergo vespere, et ascendens coturnix, cooperuit castra:
mane quoque ros iacuit per circuitum castrorum.
14 Cumque operuisset superficiem terrae,
apparuit in solitudine minutum, et quasi pilo tusum
in similitudinem pruinae super terram.
15 Quod cum vidissent filii Israel,
dixerunt ad invicem: Manhu? quod significat: Quid est hoc?
ignorabant enim quid esset.
Quibus ait Moyses:
Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum.
16 Hic est sermo, quem praecepit Dominus:
Colligat unusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum:
gomor per singula capita,
iuxta numerum animarum vestrarum quae habitant in tabernaculo sic tolletis.
17 Feceruntque ita filii Israel:
et collegerunt, alius plus, alius minus.
18 Et mensi sunt ad mensuram gomor:
nec qui plus collegerat, habuit amplius:
nec qui minus paraverat, reperit minus:
sed singuli iuxta id quod edere poterant, congregaverunt.
19 Dixitque Moyses ad eos:
Nullus relinquat ex eo in mane.
20 Qui non audierunt eum,
sed dimiserunt quidam ex eis usque mane,
et scatere coepit vermibus, atque computruit.
et iratus est contra eos Moyses.
21 Colligebant autem mane singuli, quantum sufficere poterat ad vescendum:
cumque incaluisset sol, liquefiebat.
22 In die autem sexta collegerunt cibos duplices,
id est, duo gomor per singulos homines:
venerunt autem omnes principes multitudinis,
et narraverunt Moysi.
23 Qui ait eis: Hoc est quod locutus est Dominus:
Requies sabbati sanctificata est Domino
cras. quodcunque operandum est, facite:
et quae coquenda sunt coquite:
quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane.
24 Feceruntque ita ut praeceperat Moyses,
et non computruit, neque vermis inventus est in eo.
25 Dixitque Moyses:
Comedite illud hodie, quia sabbatum est Domini:
non invenietur hodie in agro.
26 Sex diebus colligite:
in die autem septimo sabbatum est Domini,
idcirco non invenietur.
27 Venitque septima dies:
et egressi de populo ut colligerent, non invenerunt.
28 Dixit autem Dominus ad Moysen:
Usquequo non vultis custodire mandata mea, et legem meam?
29 Videte quod Dominus dederit vobis sabbatum,
et propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices:
maneat unusquisque apud semetipsum,
nullus egrediatur de loco suo die septimo.
30 Et sabbatizavit populus die septimo.
31 Appellavitque domus Israel nomen eius man:
quod erat quasi semen coriandri album,
gustusque eius quasi similae cum melle.
32 Dixit autem Moyses:
Iste est sermo, quem praecepit Dominus:
Imple gomor ex eo, et custodiatur in futuras retro generationes:
ut noverint panem, quo alui vos in solitudine,
quando educti estis de terra Aegypti.
33 Dixitque Moyses ad Aaron:
Sume vas unum, et mitte ibi man, quantum potest capere gomor:
et repone coram Domino ad servandum in generationes vestras:
34 sicut praecepit Dominus Moysi.
Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum.
35 Filii autem Israel comederunt man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem:

XVI. 8. ˜dn̄s vobis ... Dominum] dn̄i 9. Dixitq. M. 12. murmurationem .. |et scietis quod sim 13. ergo] autem ... castra] terra (*sic; non* terram) 14. tunsum| 15. ˜dedit dn̄s (*pl.*) 16. ˜ex eo unusquisque (*pl.*) 18. congregarunt| 22. autem] vero *pr. loco (pl.)* 23. est Domino] erit dn̄o| *Item Edd. vett. et Gr. connectunt:* Cras quodcunque operandum est. 25. dn̄o| non inveniebatur 26. dn̄i 27. Venit (*pl.*) 29. ˜tribuerit vobis die sexto (*pl.*) — *Et explicit post* tribuerit⌈Q. VII. *Seq. fol.* 65. — 31. 33. 35. *Codex:* man̄ (*sic vocem insigniens; pariter Num.* 11 *et Psalm.* 77, 24; *in reliquis libris cum vulgato:* manna). *Ed. Clem.* Man 32. retro] *Cf. notam ad Gen.* 49, 17. 34. in tabernaculum

hoc cibo aliti sunt, usquequo tangerent fines terrae Chanaan.
36 Gomor autem decima pars est ephi.

CAPUT XVII.

X. 1 Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel de deserto Sin
per mansiones suas, iuxta sermonem Domini,
castrametati sunt in Raphidim,
ubi non erat aqua ad bibendum populo.
2 Qui iurgatus contra Moysen, ait:
Da nobis aquam, ut bibamus.
Quibus respondit Moyses:
Quid iurgamini contra me? cur tentatis Dominum?
3 Sitivit ergo ibi populus prae aquae penuria,
et murmuravit contra Moysen, dicens:
Cur fecisti nos exire de Aegypto,
ut occideres nos, et liberos nostros, ac iumenta siti?
4 Clamavit autem Moyses ad Dominum, dicens:
Quid faciam populo huic? adhuc paululum, et lapidabit me.
5 Et ait Dominus ad Moysen:
Antecede populum, et sume tecum de senioribus Israel:
et virgam qua percussisti fluvium, tolle in manu tua, et vade.
6 En ego stabo ibi coram te, supra petram Horeb:
percutiesque petram, et exibit ex ea aqua, ut bibat populus.
Fecit Moyses ita coram senioribus Israel:
7 et vocavit nômen loci illius, Tentatio,
propter iurgium filiorum Israel,
et quia tentaverunt Dominum, dicentes:
Estne Dominus in nobis, an non?
8 Venit autem Amalec, et pugnabat contra Israel in Raphidim.
9 Dixitque Moyses ad Iosue:
Elige viros: et egressus, pugna contra Amalec:
cras ego stabo in vertice collis,
habens virgam Dei in manu mea.
10 Fecit Iosue ut locutus erat Moyses,
et pugnavit contra Amalec:
Moyses autem et Aaron et Hur ascenderunt super verticem collis.
11 Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israel:
sin autem paululum remisisset, superabat Amalec.
12 Manus autem Moysi erant graves:
sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit.
Aaron autem et Hur sustentabant manus eius ex utraque parte.
Et factum est ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis.
13 Fugavitque Iosue Amalec, et populum eius in ore gladii.
14 Dixit autem Dominus ad Moysen:
Scribe hoc ob monumentum in libro,
et trade auribus Iosue:
delebo enim memoriam Amalec sub caelo.
15 Aedificavitque Moyses altare:
et vocavit nomen eius, Dominus exaltatio mea, dicens:
16 Quia manus solii Domini, et bellum Domini erit contra Amalec, a generatione in generationem.

CAPUT XVIII.

1 Cumque audisset Iethro, sacerdos Madian, cognatus Moysi,
omnia quae fecerat Deus Moysi, et Israeli populo suo,
et quod eduxisset Dominus Israel de Aegypto:
2 tulit Sephoram uxorem Moysi quam remiserat: 3 et duos filios eius,
quorum unus vocabatur Gersam,
dicente patre: Advena fui in terra aliena.
4 Alter vero Eliezer:
Deus enim, ait, patris mei adiutor meus,
et eruit me de gladio Pharaonis.
5 Venit ergo Iethro cognatus Moysi,
et filii eius, et uxor eius ad Moysen in desertum,
ubi erat castrametatus iuxta montem Dei.
6 Et mandavit Moysi, dicens:
Ego Iethro cognatus tuus venio ad te,
et uxor tua, et duo filii tui cum ea.
7 Qui egressus in occursum cognati sui,
adoravit, et osculatus est eum:
salutaveruntque se mutuo verbis pacificis.
Cumque intrasset tabernaculum,
8 narravit Moyses cognato suo
cuncta quae fecerat Dominus Pharaoni, et Aegyptiis propter Israel:
universumque laborem, qui accidisset eis in itinere,
et quod liberaverat eos Dominus.
9 Laetatusque est Iethro super omnibus bonis, quae fecerat Dominus Israeli,

---

XVI. 36. oephae|

XVII. 1. |castrametata est 3. ˜populus ibi pro *(pl.)* . . . ˜nos fecisti exire (*Falso Verc.:* nos exire fecisti) . . . et nos et 4. pauxillum *(pl.)* et lapidabunt 5. |Ait *(pl.)* . . . senibus (*cf.* 10, 9) 6. ˜coram te ibi super petram Choreb| . . . senibus 7. temptaverant 8. Amalech* 9. *Edd. quaedam cum Graeco distinguunt:* contra Amalec cras: ego *etc.* — in verticem 10. locutus ei erat 12. sustinebant . . . illius] ipsius 14. in auribus 16. solii] soli *(scriptura, non significatu diversum. Falso aliquot Codd. et Edd.* solius. *Ceterum in Hebraeo quod est* solium כס, *id vocabuli Maurerus aliique reformandum censuerunt in* vexillum, *mutata prima littera* כ *in similem* נ, *ut haec efficiatur sententia: Nam manus (mea) vexillo Iovae (admota est), vel Schroedero interprete: Nam manum vexillo impositam tenebat Iova)* . . . bellum dī *(pl.)* . . . in generatione|

XVIII. 1. Israhel . . |eo quod *(pl.)* 3. aliena.] *Rectius interpunges:* aliena; 6. ˜cognatus tuus Iethro *(pl.)* 8. universum *(pl.)* . . . |quo liberarat (*pl. Cf. notam ad* 6, 7).

eo quod eruisset eum de manu Aegyptiorum, 10 et ait:
Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Aegyptiorum, et de manu Pharaonis,
qui eruit populum suum de manu Aegypti.
11 Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes deos:
eo quod superbe egerint contra illos.
12 Obtulit ergo Iethro cognatus Moysi holocausta et hostias Deo:
veneruntque Aaron et omnes seniores Israel,
ut comederent panem cum eo coram Deo.
13 Altera autem die sedit Moyses ut iudicaret populum,
qui assistebat Moysi a mane usque ad vesperam.
14 Quod cum vidisset cognatus eius,
omnia scilicet quae agebat in populo, ait:
Quid est hoc quod facis in plebe? cur solus sedes,
et omnis populus praestolatur de mane usque ad vesperam?
15 Cui respondit Moyses:
Venit ad me populus quaerens sententiam Dei.
16 Cumque acciderit eis aliqua disceptatio,
veniunt ad me ut iudicem inter eos,
et ostendam praecepta Dei, et leges eius.
17 At ille: Non bonam, inquit, rem facis:
18 stulto labore consumeris et tu, et populus iste qui tecum est:
ultra vires tuas est negotium,
solus illud non poteris sustinere.
19 Sed audi verba mea atque consilia, et erit Deus tecum.
Esto tu populo in his quae ad Deum pertinent,
ut referas quae dicuntur ad eum:
20 ostendasque populo ceremonias et ritum colendi,
viamque per quam ingredi debeant, et opus quod facere debeant.
21 Provide autem de omni plebe viros potentes, et timentes Deum,
in quibus sit veritas, et qui oderint avaritiam,
et constitue ex eis tribunos, et centuriones, et quinquagenarios, et decanos
22 qui iudicent populum omni tempore:
quidquid autem maius fuerit, referant ad te,
et ipsi minora tantummodo iudicent:
leviusque sit tibi, partito in alios onere.
23 Si hoc feceris, implebis imperium Dei,
et praecepta eius poteris sustentare:
et omnis hic populus revertetur ad loca sua cum pace.
24 Quibus auditis, Moyses fecit omnia quae ille suggesserat.
25 Et electis viris strenuis de cuncto Israel,
constituit eos principes populi,
tribunos, et centuriones, et quinquagenarios, et decanos.
26 Qui iudicabant plebem omni tempore:
quidquid autem gravius erat, referebant ad eum,
faciliora tantummodo iudicantes.
27 Dimisitque cognatum suum: qui reversus abiit in terram suam.

CAPUT XIX.

1 Mense tertio egressionis Israel de terra Aegypti, in die hac XI.
venerunt in solitudinem Sinai.
2 Nam profecti de Raphidim, et pervenientes usque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco,
ibique Israel fixit tentoria e regione montis.
3 Moyses autem ascendit ad Deum:
vocavitque eum Dominus de monte, et ait:
Haec dices domui Iacob, et annunciabis filiis Israel:
4 Vos ipsi vidistis quae fecerim Aegyptiis,
quo modo portaverim vos super alas aquilarum, et assumpserim mihi.
5 Si ergo audieritis vocem meam,
et custodieritis pactum meum,
eritis mihi in peculium de cunctis populis:
mea est enim omnis terra.
6 Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta.
haec sunt verba quae loquéris ad filios Israel.
7 Venit Moyses: et convocatis maioribus natu populi,
exposuit omnes sermones quos mandaverat Dominus.
8 Responditque omnis populus simul:
Cuncta quae locutus est Dominus, faciemus.
Cumque retulisset Moyses verba populi ad Dominum,
9 ait ei Dominus: Iam nunc veniam ad te in caligine nubis,
ut audiat me populus loquentem ad te,
et credat tibi in perpetuum.
Nunciavit ergo Moyses verba populi ad Dominum.
10 Qui dixit ei: Vade ad populum, et sanctifica illos hodie, et cras,
laventque vestimenta sua.
11 Et sint parati in diem tertium:
in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai.
12 Constituesque terminos populo per circuitum, et dices ad eos:
Cavete ne ascendatis in montem,
nec tangatis fines illius:
omnis qui tetigerit montem, morte morietur.
13 Manus non tanget eum,
sed lapidibus opprimetur, aut confodietur iaculis:
sive iumentum fuerit, sive homo, non vivet.

XVIII. 10. Aegypti·| *unum* i *abrasum* 12. senes . . . coram dño| *(pl.)* 13. Altero . . . de mane *(pl.)* 14. |et omnis 16. eis] ei 20. |viam . . . *om. ult.* debeant *(pl.)* 22. ˇtibi sit *(pl.)* 23. ˇcum pace ad loca sua| *(pl.)* 27. *om.* suum

XIX. 4. videtis 6. *om.* in 7. Venit ergo M. 8. omnis] universus *(pl.)* . . . dñs noster, . . . Dominum] dm̄ 11. |die enim tertio *(pl.)* 12. *om.* ad eos *(pl.)*

cum coeperit clangere buccina, tunc ascendant in montem.
14 Descenditque Moyses de monte ad populum, et sanctificavit eum.
Cumque lavissent vestimenta sua, 15 ait ad eos:
Estote parati in diem tertium,
et ne appropinquetis uxoribus vestris.
16 Iamque advenerat tertius dies, et mane inclaruerat:
et ecce coeperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura,
et nubes densissima operire montem,
clangorque buccinae vehementius perstrepebat: et timuit populus qui erat in castris.
17 Cumque eduxisset eos Moyses in occursum Dei de loco castrorum,
steterunt ad radices montis.
18 Totus autem mons Sinai fumabat:
eo quod descendisset Dominus super eum in igne,
et ascenderet fumus ex eo quasi de fornace:
eratque omnis mons terribilis.
19 Et sonitus buccinae paulatim crescebat in maius, et prolixius tendebatur:
Moyses loquebatur, et Deus respondebat ei.
20 Descenditque Dominus super montem Sinai in ipso montis vertice,
et vocavit Moysen in cacumen eius.
Quo cum ascendisset, 21 dixit ad eum:
Descende, et contestare populum:
ne forte velit transcendere terminos ad videndum Dominum,
et pereat ex eis plurima multitudo.
22 Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos.
23 Dixitque Moyses ad Dominum:
Non poterit vulgus ascendere in montem Sinai:
tu enim testificatus es, et iussisti, dicens:
Pone terminos circa montem, et sanctifica illum.
24 Cui ait Dominus: Vade, descende:
ascendesque tu, et Aaron tecum:
sacerdotes autem et populus ne transeant terminos,
nec ascendant ad Dominum, ne forte interficiat illos.
25 Descenditque Moyses ad populum, et omnia narravit eis.

CAPUT XX.

1 Locutusque est Dominus cunctos sermones hos:
2 Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis.
3 Non habebis Deos alienos coram me.
4 Non facies tibi sculptile,
neque omnem similitudinem quae est in caelo desuper, et quae in terra deorsum,
nec eorum quae sunt in aquis sub terra.
5 Non adorabis ea, neque coles:
ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes,
visitans iniquitatem patrum in filios,
in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me:
6 et faciens misericordiam in millia
his qui diligunt me, et custodiunt praecepta mea.
7 Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.
nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.
8 Memento ut diem sabbati sanctifices.
9 Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua.
10 Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo,
tu, et filius tuus et filia tua,
servus tuus et ancilla tua,
iumentum tuum, et advena qui est intra portas tuas.
11 Sex enim diebus fecit Dominus caelum et terram, et mare, et omnia quae in eis sunt,
et requievit in die septimo,
idcirco benedixit Dominus diei sabbati, et sanctificavit eum.
12 Honora patrem tuum et matrem tuam,
ut sis longaevus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.
13 Non occides.
14 Non moechaberis.
15 Non furtum facies.
16 Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.
17 Non concupisces domum proximi tui:
nec desiderabis uxorem eius,
non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quae illius sunt.
18 Cunctus autem populus videbat voces et lampades, et sonitum buccinae,
montemque fumantem:
et perterriti ac pavore concussi,
steterunt procul, 19 dicentes Moysi:
Loquere tu nobis, et audiemus:
non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.

XIX. 13. coeperint 14. Descendit 15. *om.* et *(pl.)* 16. |Iam advenerat dies tertius ... |et n. d. operire· (*corr. ex* ut n. d. operiret) . . . *om.* et *ante* timuit 17. ad radice[s] 18. "mons omnis *(pl.)* 19. Deus] dñs *(pl.)* 21. terminum *(quod tacet Verc.)* 23. illum] illos| 24. ascendeṅsq. — transeat 24. Descendit *(pl.)*

XX. 1. Locutus quoque 2—17. *Decem legis praecepta in Codice antepositis numeris graecis hoc modo distinguuntur:* α Ego sum dñs *etc.* B Non habebis *etc.* Γ Non adsumes nomen *etc.* Δ Memento ut diem *etc.* E Honora patrem *etc.* ϛ Non occides Z Non moechaveris H Non furtum facies Θ Non loquaris *etc.* I Non concupisces *etc.* *Idem fit in Deut.* 5, 5—21, *nec vero liquet quo iure quave iniuria etiam Lev.* 19, 11—16. — 5. iniquitates (s *in rasura*) p. in filiis| *(pl.)* 7. *om.* Dei *sec. loco* 10. |septima autem die sabbati dñi dī tui non facies omne opus| *(sic plerique)* 11. in die] die — *Post* septimo *pone semicolon* 12. *om.* tuam . . . longe[vus] 16. loquaris 18. autem] quoque . . . lampadas

20 Et ait Moyses ad populum: Nolite timere:
ut enim probaret vos venit Deus,
et ut terror illius esset in vobis, et non peccaretis.
21 Stetitque populus de longe.
Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus.

XII. 22 Dixit praeterea Dominus ad Moysen:
Haec dices filiis Israel:
Vos vidistis quod de caelo locutus sim vobis.
23 Non facietis deos argenteos,
nec deos aureos facietis vobis.
24 Altare de terra facietis mihi,
et offeretis super eo holocausta et pacifica vestra,
oves vestras et boves in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei:
veniam ad te, et benedicam tibi.
25 Quodsi altare lapideum feceris mihi,
non aedificabis illud de sectis lapidibus:
si enim levaveris cultrum super eo, polluetur.
26 Non ascendes per gradus ad altare meum,
ne reveletur turpitudo tua.

CAPUT XXI.

1 Haec sunt iudicia quae propones eis.
2 Si emeris servum Hebraeum,
sex annis serviet tibi:
in septimo egredietur liber gratis.
3 Cum quali veste intraverit, cum tali exeat:
si habens uxorem, et uxor egredietur simul.
4 Sin autem dominus dederit illi uxorem,
et pepererit filios et filias:
mulier et liberi eius erunt domini sui,
ipse vero exibit cum vestitu suo.
5 Quodsi dixerit servus: Diligo dominum meum et uxorem ac liberos, non egrediar liber:
6 offeret eum dominus diis,
et applicabitur ad ostium et postes,
perforabitque aurem eius subula:
et erit ei servus in saeculum.
7 Si quis vendiderit filiam suam in famulam,
non egredietur sicut ancillae exire consueverunt.
8 Si displicuerit oculis domini sui cui tradita fuerat, dimittet eam:
populo autem alieno vendendi non habebit potestatem, si spreverit eam.
9 Sin autem filio suo desponderit eam,
iuxta morem filiarum faciet illi.
10 Quodsi alteram ei acceperit,
providebit puellae nuptias,
et vestimenta, et pretium pudicitiae non negabit.
11 Si tria ista non fecerit, egredietur gratis absque pecunia.
12 Qui percusserit hominem volens occidere,
morte moriatur.
13 Qui autem non est insidiatus,
sed Deus illum tradidit in manus eius:
constituam tibi locum in quem fugere debeat.
14 Si quis per industriam occiderit proximum suum, et per insidias:
ab altari meo evelles eum, ut moriatur.
15 Qui percusserit patrem suum aut matrem,
morte moriatur.
16 Qui furatus fuerit hominem, et vendiderit eum,
convictus noxae, morte moriatur.
17 Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.
18 Si rixati fuerint viri,
et percusserit alter proximum suum lapide vel pugno,
et ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lectulo:
19 si surrexerit, et ambulaverit foris super baculum suum,
innocens erit qui percusserit,
ita tamen ut operas eius, et impensas in medicos restituat.
20 Qui percusserit servum suum, vel ancillam virga,
et mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit.
21 Sin autem uno die vel duobus supervixerit,
non subiacebit poenae, quia pecunia illius est.
22 Si rixati fuerint viri, et percusserit quis mulierem praegnantem,
et abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit:
subiacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, et arbitri iudicaverint.
23 Sin autem mors eius fuerit subsecuta,
reddet animam pro anima,
24 oculum pro oculo, dentem pro dente,
manum pro manu, pedem pro pede,
25 adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere,
livorem pro livore.
26 Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillae, et luscos eos fecerit,
dimittet eos liberos pro oculo quem eruit.
27 Dentem quoque si excusserit servo vel ancillae suae,
similiter dimittet eos liberos.

XX. 20. Deus] dn̄s 22. dicis . . . videtis (*cf.* 19, 4) . . . sum 23. facietis mecum deos *(cum plerisque et Hebr.)* . . . vobiscum| 24. offertis *(pr. m.)* . . . ˜fuerit memoria 25. cultrum tuum super eum, *ABC; at plures* super eo; *Graecus* ἐπ' αὐτοὺς, *scilicet* τοὺς λίθους. *In Hebraeo singularis quidem est numerus, sed item referendus ad* lapidem, *collective pro lapidibus positum. Rabanus:* super illos.

XXI. 1. proponis 3. egrediatur 4. ei . . . peperit *(pl.)* . . . *om.* sui 6. *om.* ei 7. *Martianaeus ex Cod. Germanensi:* Et si vendiderit filiam eius in famulam, *ut non sit praeceptum de quolibet homine, sed de servo, cuius filiam vendit dominus. Et sic Hebr.* 8. fuerit *(pl.)* 9. suo de sponderit *(m. pr.)* 13. in manu . . . in quem] quo *(pl.)* 14. de industria *(pl.)* 15. aut] et *(pl.)* 17. vel] et 19. qui percussit| 21. ˜supervixerit vel duobus *(pl.)* . . . eius 22. ˜expetierit maritus mulieris *(pl.)* . . iudicarint 26. 27. *post* dimittet *om.* eos

28 **Si** bos cornu percusserit virum aut mulierem, et mortui fuerint,
lapidibus obruetur: et non comedentur carnes eius,
dominus quoque bovis innocens erit.
29 Quodsi bos cornupeta fuerit ab heri et nudiustertius,
et contestati sunt dominum eius, nec recluserit eum,
occideritque virum aut mulierem:
et bos lapidibus obruetur, et dominum eius occident.
30 Quodsi pretium fuerit ei impositum,
dabit pro anima sua quidquid fuerit postulatus.
31 Filium quoque et filiam si cornu percusserit, simili sententiae subiacebit.
32 Si servum, ancillamque invaserit,
triginta siclos argenti domino dabit,
bos vero lapidibus opprimetur.
33 **Si** quis aperuerit cisternam, et foderit, et non operuerit eam,
cecideritque bos aut asinus in eam,
34 reddet dominus cisternae pretium iumentorum:
quod autem mortuum est, ipsius erit.
35 **Si** bos alienus bovem alterius vulneraverit, et ille mortuus fuerit:
vendent bovem vivum, et divident pretium,
cadaver autem mortui inter se dispertient.
36 Sin autem sciebat quod bos cornupeta esset ab heri et nudiustertius,
et non custodivit eum dominus suus:
reddet bovem pro bove, et cadaver integrum accipiet.

CAPUT XXII.

1 **Si** quis furatus fuerit bovem aut ovem,
et occiderit vel vendiderit:
quinque boves pro uno bove restituet,
et quatuor oves pro una ove.
2 **Si** effringens fur domum sive suffodiens fuerit inventus,
et accepto vulnere mortuus fuerit:
percussor non erit reus sanguinis.
3 Quodsi orto sole hoc fecerit,
homicidium perpetravit, et ipse morietur.
Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venundabitur.
4 si inventum fuerit apud eum quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis:
duplum restituet.
5 **Si** laeserit quispiam agrum vel vineam,
et dimiserit iumentum suum ut depascatur aliena:
quidquid optimum habuerit in agro suo, vel in vinea,
pro damni aestimatione restituet.
6 **Si** egressus ignis invenerit spinas,
et comprehenderit acervos frugum,
sive stantes segetes in agris,
reddet damnum qui ignem succenderit.
7 **Si** quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in custodiam,
et ab eo, qui susceperat, furto ablata fuerint:
si invenitur fur, duplum reddet:
8 si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos,
et iurabit quod non extenderit manum in rem proximi sui, 9 ad perpetrandam fraudem,
tam in bove quam in asino, et ove ac vestimento,
et quidquid damnum inferre potest:
ad deos utriusque causa perveniet:
et si illi iudicaverint, duplum restituet proximo suo.
10 **Si** quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem, et omne iumentum ad custodiam,
et mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hostibus,
nullusque hoc viderit:
11 iusiurandum erit in medio,
quod non extenderit manum ad rem proximi sui:
suscipietque dominus iuramentum, et ille reddere non cogetur.
12 Quodsi furto ablatum fuerit, restituet damnum domino.
13 Si comestum a bestia,
deferat ad eum quod occisum est, et non restituet.
14 Qui a proximo suo quidquam horum mutuo postulaverit,
et debilitatum aut mortuum fuerit domino non praesente, reddere compelletur.
15 Quodsi impraesentiarum dominus fuerit, non restituet,
maxime si conductum venerat pro mercede operis sui.
16 **Si** seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea:
dotabit eam, et habebit eam uxorem.
17 Si pater virginis dare noluerit,
reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.
18 Maleficos non patieris vivere.
19 Qui coierit cum iumento, morte moriatur.
20 Qui immolat diis, occidetur, praeterquam Domino soli.
21 Advenam non contristabis, neque affliges eum:
advenae enim et ipsi fuistis in terra Aegypti.
22 Viduae et pupillo non nocebitis.
23 Si laeseritis eos,
vociferabuntur ad me, et ego audiam clamorem eorum:
24 et indignabitur furor meus,

XXI. 28. |Si bus cornu petierit *(pl.)* 29. bus cornipeta . . . reclusit *(pl.)* . . . illius *(pl.)* 30. ˜ei fuerit *(pl.)* 31. sententia° *(corr. pr. m.)* 32. ˜dabit dn̄o| *(pl.)* 33. aut] vel *(pl.)* 34. |˜dn̄s cisternae reddet *(pl.)* 35. vulnerarit (*non:* vulneravit)

XXII. 1. aut] et . . . *om.* bove 3. *post* reddat *om.* ipse *(pl.)* 6. spinas] *Ita ex A et paucis optimae notae Codd. iuxta Hebr. et Gr.* (ἀκάνθας) *correxerunt Romani, quum antea in omnibus fere Edd. legeretur:* spicas. 13. |deferet 15. ˜fuit dn̄s *(pl.)* 16. [de]sponsatam et dormierit . . . *om. sec.* eam 17. consuerunt| 18. patiaris 20. praeter *(pl.)*

percutiamque vos gladio,
et erunt uxores vestrae viduae,
et filii vestri pupilli.
25 **S**i pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum,
non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.
26 Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum,
ante solis occasum reddes ei.
27 Ipsum enim est solum, quo operitur, indumentum carnis eius,
nec habet aliud in quo dormiat:
si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.
28 Diis non detrahes, et principi populi tui non maledices.
29 Decimas tuas et primitias tuas non tardabis reddere,
primogenitum filiorum tuorum dabis mihi.
30 De bobus quoque, et ovibus similiter facies;
septem diebus sit cum matre sua,
die octava reddes illum mihi.
31 Viri sancti eritis mihi:
carnem, quae a bestiis fuerit praegustata,
non comedetis, sed proiicietis canibus.

CAPUT XXIII.

1 Non suscipies vocem mendacii:
nec iunges manum tuam ut pro impio dicas falsum testimonium.
2 Non sequeris turbam ad faciendum malum:
nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiae, ut a vero devies.
3 Pauperis quoque non misereberis in iudicio.
4 **S**i occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum.
5 Si videris asinum odientis te iacere sub onere,
non pertransibis, sed sublevabis cum eo.
6 Non declinabis in iudicium pauperis.
7 Mendacium fugies.
Insontem et iustum non occides:
quia aversor impium.
8 Nec accipies munera, quae etiam excaecant prudentes,
et subvertunt verba iustorum.
9 **P**eregrino molestus non eris. scitis enim advenarum animas:
quia et ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti.
10 **S**ex annis seminabis terram tuam, et congregabis fruges eius.
11 Anno autem septimo dimittes eam, et requiescere facies,
ut comedant pauperes populi tui:
et quidquid reliquum fuerit, edant bestiae agri:
ita facies in vinea et in oliveto tuo.
12 **S**ex diebus operaberis:
septimo die cessabis,
ut requiescat bos et asinus tuus:
et refrigeretur filius ancillae tuae, et advena.
13 **O**mnia, quae dixi vobis, custodite.
Et per nomen externorum deorum non iurabitis,
neque audietur ex ore vestro.
14 Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis:
15 Sollemnitatem azymorum custodies.
Septem diebus comedes azyma, sicut praecepi tibi,
tempore mensis novorum, quando egressus es de Aegypto:
non apparebis in conspectu meo vacuus.
16 Et sollemnitatem messis primitivorum operis tui, quaecunque seminaveris in agro.
sollemnitatem quoque in exitu anni,
quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.
17 Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo.
18 Non immolabis super fermento sanguinem victimae meae,
nec remanebit adeps sollemnitatis meae usque mane.
19 **P**rimitias frugum terrae tuae deferes in domum Domini Dei tui.
Non coques hoedum in lacte matris suae.
20 Ecce ego mittam angelum meum, qui praecedat te, et custodiat in via,
et introducat in locum quem paravi.
21 Observa eum, et audi vocem eius, nec contemnendum putes:
quia non dimittet cum peccaveris,
et est nomen meum in illo.
22 Quodsi audieris vocem eius, et feceris omnia quae loquor,
inimicus ero inimicis tuis,
et affligam affligentes te.
23 Praecedetque te angelus meus,
et introducet te ad Amorrhaeum, et Hethaeum, et Pherezaeum,
Chananaeumque et Hevaeum, et Iebusaeum,
quos ego conteram.
24 Non adorabis deos eorum, nec coles eos:

XXII. 25. urges 26. redde *(pl.)* 27. ⸍solum ⸍est — operietur 29. reddere] offerre| *(pl.)* 30. octavo 31. ⸍eritis mihi ⸍sci| . . . comeditis

XXIII. 1. suscipietis . . . iungis 3. indicio] negotio. *Sic plerique Codd. lat. et Hebraeus. Sensus est:* in causa sua, *vel definitius:* in causa iniusta, *quod scienter interpolavit unus Casinensis. Gregoriani praetulerunt* iudicio *cum Edd. melioribus et Septuaginta* (ἐν κρίσει). 6. in iudicio (*cum pluribus, recte. Gr.* οὐ διαστρέψεις κρίμα πένητος ἐν κρίσει αὐτοῦ.) 8. accipias . . . ˜excecant etiam *(pl.)* . . avertunt 9. Aegyptii| 10. eius] tuas| 11. reliqui *(pl.)* 12. |septima *(pl.)* 16. mensis *(pl. Sed cf.* 34, 22) . . . serueris 17. *om.* tuo *(pl.)* 19. |nec coques 20. ad locum *(pl.)* 21. peccaveritis 22. *Post* loquor *graeci Codd. (nec tamen omnes, vide Holmesium) habent additamentum, ex cap.* 19, 5. 6 *compilatum, quod etiam duo latini sequiores his verbis referunt:* „ad te: et custodieris testamentum meum, eris mihi populus exsuperans ab omni gente; mea est enim omnis terra; vos autem eritis mihi regnum conservatum et gens sancta: haec ergo verba dices filiis Israel. Si autem audieritis vocem meam et feceritis omnia quae dico vobis“ 23. Cetthaeum . . . contribo|

non facies opera eorum,
sed destrues eos, et confringes statuas eorum.
25 Servietisque Domino Deo vestro,
ut benedicam panibus tuis et aquis,
et auferam infirmitatem de medio tui.
26 Non erit infoecunda, nec sterilis in terra tua:
numerum dierum tuorum implebo.
27 Terrorem meum mittam in praecursum tuum,
et occidam omnem populum, ad quem ingredieris:
cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam:
28 emittens crabrones prius,
qui fugabunt Hevaeum, et Chananaeum, et Hethaeum, antequam introeas.
29 Non eiiciam eos a facie tua anno uno:
ne terra in solitudinem redigatur,
et crescant contra te bestiae.
30 Paulatim expellam eos de conspectu tuo,
donec augearis, et possideas terram.
31 Ponam autem terminos tuos a mari rubro usque ad mare Palaestinorum,
et a deserto usque ad fluvium:
tradam in manibus vestris habitatores terrae,
et eiiciam eos de conspectu vestro.
32 Non inibis cum eis foedus, nec cum diis eorum.
33 Non habitent in terra tua,
ne forte peccare te faciant in me,
si servieris diis eorum: quod tibi certe erit in scandalum.

CAPUT XXIV.

1 Moysi quoque dixit:
Ascende ad Dominum tu, et Aaron, Nadab et Abiu,
et septuaginta senes ex Israel,
et adorabitis procul.
2 Solusque Moyses ascendet ad Dominum,
et illi non appropinquabunt:
nec populus ascendet cum eo.
XIII. 3 Venit ergo Moyses et narravit plebi omnia verba Domini, atque iudicia:
responditque omnis populus una voce:
Omnia verba Domini, quae locutus est, faciemus.
4 Scripsit autem Moyses universos sermones Domini:
et mane consurgens aedificavit altare ad radices montis,
et duodecim titulos per duodecim tribus Israel.
5 Misitque iuvenes de filiis Israel,
et obtulerunt holocausta,
immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos.
6 Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, et misit in crateras:
partem autem residuam fudit super altare.
7 Assumensque volumen foederis, legit audiente populo: qui dixerunt:
Omnia quae locutus est Dominus, faciemus,
et erimus obedientes.
8 Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum, et ait:
Hic est sanguis foederis quod pepigit Dominus vobiscum
super cunctis sermonibus his.
9 Ascenderuntque Moyses et Aaron, Nadab et Abiu,
et septuaginta de senioribus Israel:
10 et viderunt Deum Israel:
et sub pedidus eius quasi opus lapidis sapphirini,
et quasi caelum, cum serenum est.
11 Nec super eos qui procul recesserant de filiis Israel, misit manum suam,
videruntque Deum, et comederunt, ac biberunt.
12 Dixit autem Dominus ad Moysen:
Ascende ad me in montem, et esto ibi:
daboque tibi tabulas lapideas,
et legem, ac mandata quae scripsi: ut doceas eos.
13 Surrexerunt Moyses, et Iosue minister eius:
ascendensque Moyses in montem Dei, 14 senioribus ait:
Exspectate hic donec revertamur ad vos.
habetis Aaron et Hur vobiscum:
si quid natum fuerit quaestionis, referetis ad eos.
15 Cumque ascendisset Moyses, operuit nubes montem,
16 et habitavit gloria Domini super Sinai,
tegens illum nube sex diebus:
septimo autem die vocavit eum de medio caliginis.
17 Erat autem species gloriae Domini, quasi ignis ardens
super verticem montis in conspectu filiorum Israel.
18 Ingressusque Moyses medium nebulae, ascendit in montem:
et fuit tibi quadraginta diebus, et quadraginta noctibus.

CAPUT XXV.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

XXIII. 24. destrues aras eorum . . . *om.* eorum 25. tuis] vestris 26. *om.* in *ABFG*, *prave tamen. Cf LXX.* 31. *om.* in *(cum plerisque), quod raro fit in illa formula. Vide notam ad Ios.* 6, 2. 32. inibitis 33. certo

XXIV. 1. |et adorabitis (et *minuscule, sed ead. m.*) 2. ascendat *pr. loco* 3. omnis] cunctus *(pl.)* 8. his] eius| 9. de senioribus I.] senes ex Israhel| 10.| sub *(pl.)* . . . sapphiri| 11. qui procul recesserant] *Nihil variant Codices. Sed in Hebraico quum horum loco legatur:* principes *vel* nobiles, *apud Sept.* καὶ τῶν ἐπιλέκτων τοῦ Ἰσραήλ, *non improbabiliter suspicatur Vercellone, Hieronymum scripsisse:* qui proceres erant, *quam lectionem pervetus error librariorum corruperit.* 14. refertis 16. eum] *addit* dn̄s

XXV. 1. Locutusque] *Ed. Francof.* 1826 *errore typ.* Locutus

2 Loquere filiis Israel ut tollant mihi primitias;
ab omni homine qui offeret ultroneus, accipietis eas.
3 Haec sunt autem quae accipere debetis:
Aurum, et argentum, et aes,
4 hyacinthum et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum,
pilos caprarum, 5 et pelles arietum rubricatas,
pellesque ianthinas, et ligna setim:
6 oleum ad luminaria concinnanda:
aromata in unguentum, et thymiamata boni odoris:
7 lapides onychinos, et gemmas ad ornandum ephod, ac rationale.
8 Facientque mihi sanctuarium, et habitabo in medio eorum:
9 iuxta omnem similitudinem tabernaculi quod ostendam tibi,
et omnium vasorum in cultum eius:
sicque facietis illud:
10 Arcam de lignis setim compingite,
cuius longitudo habeat duos et semis cubitos:
latitudo, cubitum et dimidium:
altitudo, cubitum similiter ac semissem.
11 Et deaurabis eam auro mundissimo intus et foris:
faciesque supra, coronam auream per circuitum:
12 et quatuor circulos aureos,
quos pones per quatuor arcae angulos:
duo circuli sint in latere uno, et duo in altero.
13 Facies quoque vectes de lignis setim,
et operies eos auro.
14 Inducesque per circulos qui sunt in arcae lateribus, ut portetur in eis:
15 qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis.
16 Ponesque in arca testificationem quam dabo tibi.
17 Facies et propitiatorium de auro mundissimo:
duos cubitos et dimidium tenebit longitudo eius,
et cubitum ac semissem latitudo.
18 Duos quoque Cherubim aureos, et productiles facies, ex utraque parte oraculi:
19 Cherub unus sit in latere uno, et alter in altero.
20 Utrumque latus propitiatorii tegant
expandentes alas, et operientes oraculum,
respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium
quo operienda est arca,
21 in qua pones testimonium quod dabo tibi.
22 Inde praecipiam, et loquar ad te
supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim,
qui erunt super arcam testimonii,
cuncta quae mandabo per te filiis Israel.
23 Facies et mensam de lignis setim,
habentem duos cubitos longitudinis, et in latitudine cubitum,
et in altitudine cubitum ac semissem.
24 Et inaurabis eam auro purissimo:
faciesque illi labium aureum per circuitum,
25 et ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis:
et super illam, alteram coronam aureolam.
26 Quatuor quoque circulos aureos praeparabis,
et pones eos in quatuor angulis eiusdem mensae per singulos pedes.
27 Subter coronam erunt circuli aurei,
ut mittantur vectes per eos, et possit mensa portari.
28 Ipsos quoque vectes facies de lignis setim,
et circumdabis auro ad subvehendam mensam.
29 Parabis et acetabula, ac phialas, thuribula, et cyathos,
in quibus offerenda sunt libamina,
ex auro purissimo.
30 Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper.
31 Facies et candelabrum ductile de auro mundissimo,
hastile eius, et calamos,
scyphos, et sphaerulas, ac lilia ex ipso procedentia.
32 Sex calami egredientur de lateribus,
tres ex uno latere, et tres ex altero.
33 Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos,
sphaerulaque simul, et lilium:
et tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero,
sphaerulaque simul et lilium.
hoc erit opus sex calamorum, qui producendi sunt de hastili:
34 in ipso autem candelabro erunt quatuor scyphi in nucis modum,
sphaerulaeque per singulos, et lilia.
35 Sphaerulae sub duobus calamis per tria loca,
qui simul sex fiunt procedentes de hastili uno.
36 Et sphaerulae igitur et calami ex ipso erunt,
universa ductilia de auro purissimo.
37 Facies et lucernas septem, et pones eas super candelabrum, ut luceant ex adverso.

XXV. 2. *Clem.* 1. 2. *indistincte:* primitias ab —, *in tertia comma interponitur, a Sixtinis colon.* — *om.* omni . . . offert *(sic Mss. omnes)* 5. pelles hiacynthinas (*Sept.* ὑακίνθινα; *Aquila, Symmachus et Theodotio:* ἰάνθινα) . . . setthim* *(sic vicies sexies in Exodo, non settim, ut enotat Verc.)* 6. *om.* in . . . thymiama 7. onycinos (h superscript) 9. in cultu *A solus; adprobaverunt Sixtini.* 10. duos semis (*cf.* 37, 1) 16. in arcam *(pl.)* — quam ego dabo 17. |˘semissem et cubitum 19. |Cherubin (*erasum* in) 22. |supra propitiatorio scilicet ac medio . . . super] supra 23. *hab.* in latitudine, *sed* in altitudinem *(In v. 22 et 23 ter erravit Verc.)* 28. |Ipsosque v. 29. acitabula 31. sperulas 32. egrediuntur 33. |sperulasque simul ac lilium| *pr. loco* — sperulaq. et l. *altero* 35. Sperula

38 Emunctoria quoque et ubi quae emuncta sunt exstinguantur, fiant de auro purissimo.
39 Omne pondus candelabri cum universis vasis suis
habebit talentum auri purissimi.
40 Inspice, et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.

CAPUT XXVI.

1 Tabernaculum vero ita facies:
Decem cortinas de bysso retorta, et hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies.
2 Longitudo cortinae unius habebit viginti octo cubitos:
latitudo, quatuor cubitorum erit.
unius mensurae fient universa tentoria.
3 Quinque cortinae sibi iungentur mutuo,
et aliae quinque nexu simili cohaerebunt.
4 Ansulas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum,
ut possint invicem copulari.
5 Quinquagenas ansulas cortina habebit in utraque parte,
ita insertas, ut ansa contra ansam veniat,
et altera alteri possit aptari.
6 Facies et quinquaginta circulos aureos
quibus cortinarum vela iungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat.
7 Facies et saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi.
8 Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos:
et latitudo, quatuor:
aequa erit mensura sagorum omnium.
9 E quibus quinque iunges seorsum,
et sex sibi mutuo copulabis,
ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices.
10 Facies et quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut coniungi cum altero queat:
et quinquaginta ansas in ora sagi alterius,
ut cum altero copuletur.
11 Facies et quinquaginta fibulas aeneas quibus iungantur ansae,
ut unum ex omnibus operimentum fiat.
12 Quod autem superfuerit in sagis quae parantur tecto,
id est unum sagum quod amplius est,
ex medietate eius operies posteriora tabernaculi.
13 Et cubitus ex una parte pendebit, et alter ex altera
qui plus est in sagorum longitudine,
utrumque latus tabernaculi protegens.
14 Facies et operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis:
et super hoc rursum aliud operimentum de ianthinis pellibus.
15 Facies et tabulas stantes tabernaculi de lignis setim,
16 quae singulae denos cubitos in longitudine habeant,
et in latitudine singulos ac semissem.
17 In lateribus tabulae, duae incastraturae fient,
quibus tabula alteri tabulae connectatur:
atque in hunc modum cunctae tabulae parabuntur.
18 Quarum viginti erunt in latere meridiano quod vergit ad Austrum.
19 Quibus quadraginta bases argenteas fundes,
ut binae bases singulis tabulis per duos angulos subiiciantur.
20 In latere quoque secundo tabernaculi, quod vergit ad Aquilonem,
viginti tabulae erunt,
21 quadraginta habentes bases argenteas,
binae bases singulis tabulis supponentur.
22 Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas,
23 et rursum alias duas
quae in angulis erigantur post tergum tabernaculi.
24 Eruntque coniunctae a deorsum usque sursum,
et una omnes compago retinebit.
Duabus quoque tabulis quae in angulis ponendae sunt, similis iunctura servabitur.
25 Et erunt simul tabulae octo,
bases earum argenteae sedecim,
duabus basibus per unam tabulam supputatis.
26 Facies et vectes de lignis setim quinque
ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi,
27 et quinque alios in altero,
et eiusdem numeri ad occidentalem plagam:
28 qui mittentur per medias tabulas
a summo usque ad summum.
29 Ipsas quoque tabulas deaurabis,
et fundes in eis annulos aureos
per quos vectes tabulata contineant:
quos operies laminis aureis.
30 Et eriges tabernaculum
iuxta exemplar quod tibi in monte monstratum est.
31 Facies et velum de hyacintho, et purpura,
coccoque bis tincto, et bysso retorta,
opere plumario et pulchra varietate contextum:
32 quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim,
quae ipsae quidem deauratae erunt,
et habebunt capita aurea,
sed bases argenteas.
33 Inseretur autem velum per circulos, intra quod pones arcam testimonii,

---

XXV. 38. fient 39. mundissimi| *(pl.)*

XXVI. 1. facies] *A cum aliis*, (*Gr.* ποιήσεις); *BCD cum Hebr.* fiet 3. |et alia 10. ora] ore . . . ora sagi alterius] ore alterius| 11. *om.* Facies et *(pl.)* . . . |et unum *(pl.)* 12. cooperies 13. ex altero| 14. hyacinthinis *(pl.)* 17. castraturae 18. erant 22. tabulas⌈Q. VIII. *Seq. fol.* 73 24. omnis conpago 27. |eiusdem 28. mittuntur 29. |Ipsasq. t. . . . *om.* in — anulos* . . . lamminis* (*Numquam aliter in A utrumque vocabulum scribitur, quod singulis quibusque locis notare omittemus. Semel Lev.* 8, 9 *ex correctione prodiit:* la^m^minam.) 30. exemplum *(pl.)* 31. *Clem.* 1 *err. typ.* hyacintbo 33. testamenti|

quo et Sanctuarium, et Sanctuarii sanctuaria dividentur.
34 Pones et propitiatorium super arcam testimonii in Sancto sanctorum:
35 mensamque extra velum:
et contra mensam candelabrum
in latere tabernaculi meridiano:
mensa enim stabit in parte Aquilonis.
36 Facies et tentorium in introitu tabernaculi
de hyacintho, et purpura,
coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumarii.
37 Et quinque columnas deaurabis lignorum setim,
ante quas ducetur tentorium:
quarum erunt capita aurea, et bases aeneae.

CAPUT XXVII.

1 Facies et altare de lignis setim,
quod habebit quinque cubitos in longitudine,
et totidem in latitudine, id est quadrum,
et tres cubitos in altitudine.
2 Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt:
et operies illud aere.
3 Faciesque in usus eius
lebetes ad suscipiendos cineres,
et forcipes atque fuscinulas, et ignium receptacula.
omnia vasa ex aere fabricabis.
4 Craticulamque in modum retis aeneam:
per cuius quatuor angulos erunt quatuor annuli aenei,
5 quos pones subter arulam altaris:
eritque craticula usque ad altaris medium.
6 Facies et vectes altaris de lignis setim duos,
quos operies laminis aeneis:
7 et induces per circulos,
eruntque ex utroque latere altaris ad portandum.
8 Non solidum, sed inane et cavum intrinsecus facies illud,
sicut tibi in monte monstratum est.
9 Facies et atrium tabernaculi, in cuius australi plaga contra meridiem
erunt tentoria de bysso retorta:
centum cubitos unum latus tenebit in longitudine.
10 Et columnas viginti cum basibus totidem aeneis,
quae capita cum caelaturis suis habebunt argentea.
11 Similiter et in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum,
columnae viginti, et bases aeneae eiusdem numeri,
et capita earum cum caelaturis suis argentea.
12 In latitudine vero atrii, quod respicit ad occidentem,
erunt tentoria per quinquaginta cubitos,
et columnae decem, basesque totidem.
13 In ea quoque atrii latitudine, quae respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt.
14 in quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur,
columnaeque tres et bases totidem:
15 et in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim,
columnae tres, et bases totidem.
16 In introitu vero atrii fiet tentorium cubitorum viginti
ex hyacintho et purpura,
coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumarii:
columnas habebit quatuor, cum basibus totidem.
17 Omnes columnae atrii per circuitum
vestitae erunt argenteis laminis,
capitibus argenteis, et basibus aeneis.
18 In longitudine occupabit atrium cubitos centum,
in latitudine quinquaginta,
altitudo quinque cubitorum erit.
fietque de bysso retorta, et habebit bases aeneas.
19 Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus et ceremonias,
tam paxillos eius quam atrii, ex aere facies.
20 Praecipe filiis Israel
ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum
purissimum, piloque contusum:
ut ardeat lucerna semper [21] in tabernaculo testimonii,
extra velum quod oppansum est testimonio.
Et collocabunt eam Aaron et filii eius,
ut usque mane luceat coram Domino.
Perpetuus erit cultus per successiones eorum a filiis Israel.

CAPUT XXVIII.

1 Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israel,
ut sacerdotio fungantur mihi:
Aaron, Nadab, et Abiu, Eleazar, et Ithamar.
2 Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam et decorem.
3 Et loquéris cunctis sapientibus corde,
quos replevi spiritu prudentiae,
ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.
4 Haec autem erunt vestimenta quae facient:
Rationale, et superhumerale,
tunicam et lineam strictam,
cidarim et balteum.
Facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron et filiis eius,
ut sacerdotio fungantur mihi.
5 Accipientque aurum, et hyacinthum, et purpuram,

XXVI. 33. |˜et quo *(pl.)* 34. *habet* testimonii 36. plumario|
XXVII. 2. illud de aere| 5. *om.* ad 9. ˜plaga australi *(pl.)* 11. Similiter in *(pl.)* 13. *In Ed. Francof.* 1826 *typographi vitio deest:* quae respicit 15. |columnas *(pl.)* — *habet* et *(erravit Verc.)* 16. In introitu. (*erasum* m) 17. argenti lamminis| *(pl.)* 20. offerant 21. appensum (*at cf.* 35, 12) . . . |et usque
XXVIII. 2. *om.* Aaron *(pl.)* 4. ˜Aaron fratri tuo *(pl.)*

coccumque bis tinctum, et byssum.
6 Facient autem superhumerale de auro et hyacintho et purpura,
coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere polymito.
7 Duas oras iunctas habebit in utroque latere summitatum, ut in unum redeant.
8 Ipsa quoque textura et cuncta operis varietas
erit ex auro et hyacintho, et purpura,
coccoque bis tincto, et bysso retorta.
9 Sumesque duos lapides onychinos, et sculpes in eis nomina filiorum Israel:
10 sex nomina in lapide uno,
et sex reliqua in altero,
iuxta ordinem nativitatis eorum.
11 Opere sculptoris et caelatura gemmarii,
sculpes eos nominibus filiorum Israel,
inclusos auro atque circumdatos:
12 et pones in utroque latere superhumeralis, memoriale filiis Israel.
Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino
super utrumque humerum, ob recordationem.
13 Facies et uncinos ex auro,
14 et duas catenulas ex auro purissimo
sibi invicem cohaerentes, quas inseres uncinis.
15 Rationale quoque iudicii facies opere polymito
iuxta texturam superhumeralis
ex auro, hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta.
16 Quadrangulum erit et duplex:
mensuram palmi habebit tam in longitudine quam in latitudine.
17 Ponesque in eo quatuor ordines lapidum:
in primo versu erit lapis sardius, et topazius, et smaragdus:
18 in secundo carbunculus, sapphirus, et iaspis:
19 in tertio ligurius, achates et amethystus:
20 in quarto chrysolithus, onychinus, et beryllus.
inclusi auro erunt per ordines suos.
21 Habebuntque nomina filiorum Israel:
duodecim nominibus caelabuntur,
singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus.
22 Facies in rationali catenas sibi invicem cohaerentes ex auro purissimo:
23 et duos annulos aureos,
quos pones in utraque rationalis summitate:
24 catenasque aureas iunges annulis, qui sunt in marginibus eius:
25 et ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis
in utroque latere superhumeralis quod rationale respicit.
26 Facies et duos annulos aureos,
quos pones in summitatibus rationalis,
in oris, quae e regione sunt superhumeralis,
et posteriora eius aspiciunt.
27 Nec non et alios duos annulos aureos,
qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum,
quod respicit contra faciem iuncturae inferioris,
ut aptari possit cum superhumerali,
28 et stringatur rationale annulis suis
cum annulis superhumeralis vitta hyacinthina,
ut maneat iunctura fabrefacta,
et a se invicem rationale et superhumerale nequeant separari.
29 Portabitque Aaron nomina filiorum Israel
in rationali iudicii super pectus suum, quando ingredietur Sanctuarium,
memoriale coram Domino in aeternum.
30 Pones autem in rationali iudicii Doctrinam et Veritatem,
quae erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino:
et gestabit iudicium filiorum Israel in pectore suo, in conspectu Domini semper.
31 Facies et tunicam superhumeralis totam hyacinthinam,
32 in cuius medio supra erit capitium, et ora per gyrum eius textilis,
sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpatur.
33 Deorsum vero, ad pedes eiusdem tunicae, per circuitum,
quasi mala punica facies,
ex hyacintho, et purpura, et cocco bis tincto,
mixtis in medio tintinnabulis,
34 ita ut tintinnabulum sit aureum et malum punicum:
rursumque tintinnabulum aliud aureum et malum punicum.
35 Et vestietur ea Aaron in officio ministerii,
ut audiatur sonitus quando ingreditur et egreditur Sanctuarium
in conspectu Domini, et non moriatur.
36 Facies et laminam de auro purissimo:
in qua sculpes opere caelatoris, Sanctum Domino.
37 Ligabisque eam vitta hyacinthina,
et erit super tiaram, 38 imminens fronti Pontificis.
portabitque Aaron iniquitates eorum,
quae obtulerunt et sanctificaverunt filii Israel,
in cunctis muneribus et donariis suis.
Erit autem lamina semper in fronte eius,
ut placatus sit eis Dominus.
39 Stringesque tunicam bysso,
et tiaram byssinam facies,

XXVIII. 6. ac purpura| 8. Ipsaque t. *(pl.)* 9. ˜lapides duos 14. catinulas auro 16. |mensura 17. topadius 18. sappirus 19. lygirius . . amethistus| 20. chrysolithus] *Clem. 2 mendose* chrysolitus, *quod in multas deinde transiit Edd.* 22. catinulas 25. copulabuntur 26. |et in oris *(pl.)* 28. |et instringetur 29. 30. ingreditur *(pl.)* 32. rumpantur 34. sit] alium . . . *om.* punicum *primo l. (item BE)* 35. in officium 38. obtulerint et s̄cificaverint filiis . . . ˜eis sit *A*, ei sit *CDEF*, sit eis *B* 39. ˜bysso unicamt|

et balteum opere plumarii.
40 Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis
et balteos ac tiaras in gloriam et decorem:
41 vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum et filios eius cum eo.
Et cunctorum consecrabis manus,
sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi.
42 Facies et feminalia linea,
ut operiant carnem turpitudinis suae,
a renibus usque ad femora:
43 et utentur eis Aaron et filii eius
quando ingredientur tabernaculum testimonii,
vel quando appropinquant ad altare
ut ministrent in sanctuario,
ne iniquitatis rei moriantur.
Legitimum sempiternum erit Aaron, et semini eius post eum.

CAPUT XXIX.

1 Sed et hoc facies, ut mihi in sacerdotio consecrentur.
Tolle vitulum de armento,
et arietes duos immaculatos,
2 panesque azymos, et crustulam absque fermento,
quae conspersa sit oleo,
lagana quoque azyma oleo lita:
de simila triticea cuncta facies.
3 Et posita in canistro offeres:
vitulum autem et duos arietes.
4 Et Aaron, ac filios eius
applicabis ad ostium tabernaculi testimonii.
Cumque laveris patrem cum filiis suis aqua,
5 indues Aaron vestimentis suis,
id est, linea et tunica, et superhumerali et rationali, quod constringes balteo.
6 Et pones tiaram in capite eius,
et laminam sanctam super tiaram,
7 et oleum unctionis fundes super caput eius:
atque hoc ritu consecrabitur.
8 Filios quoque illius applicabis,
et indues tunicis lineis, cingesque balteo,
9 Aaron scilicet et liberos eius,
et impones eis mitras:
eruntque sacerdotes mihi religione perpetua.
Postquam initiaveris manus eorum,
10 applicabis et vitulum coram tabernaculo testimonii.
Imponentque Aaron et filii eius manus super caput illius,
11 et mactabis eum in conspectu Domini,
iuxta ostium tabernaculi testimonii.
12 Sumptumque de sanguine vituli, pones super cornua altaris digito tuo,
reliquum autem sanguinem fundes iuxta basim eius.
13 Sumes et adipem totum qui operit intestina,
et reticulum iecoris, ac duos renes,
et adipem qui super eos est,
et offeres incensum super altare:
14 carnes vero vituli et corium et fimum
combures foris extra castra,
eo quod pro peccato sit.
15 Unum quoque arietem sumes,
super cuius caput ponent Aaron et filii eius manus.
16 Quem cum mactaveris,
tolles de sanguine eius, et fundes circa altare:
17 Ipsum autem arietem secabis in frusta.
lotaque intestina eius ac pedes
pones super concisas carnes, et super caput illius.
18 Et offeres totum arietem in incensum super altare:
oblatio est Domino, odor suavissimus victimae Domini.
19 Tolles quoque arietem alterum,
super cuius caput Aaron et filii eius ponent manus.
20 Quem cum immolaveris, sumes de sanguine eius,
et pones super extremum auriculae dextrae Aaron et filiorum eius,
et super pollices manus eorum ac pedis dextri,
fundesque sanguinem super altare per circuitum.
21 Cumque tuleris de sanguine qui est super altare, et de oleo unctionis,
asperges Aaron et vestes eius,
filios et vestimenta eorum.
Consecratisque ipsis et vestibus,
22 tolles adipem de ariete, et caudam
et arvinam, quae operit vitalia, ac reticulum iecoris,
et duos renes, atque adipem, qui super eos est,
armumque dextrum,
eo quod sit aries consecrationis:
23 tortamque panis unius,
crustulam conspersam oleo,
laganum de canistro azymorum,
quod positum est in conspectu Domini:
24 ponesque omnia super manus Aaron et filiorum eius,
et sanctificabis eos elevans coram Domino.
25 Suscipiesque universa de manibus eorum:
et incendes super altare in holocaustum,
odorem suavissimum in conspectu Domini,
quia oblatio eius est.
26 Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron,
sanctificabisque illud elevatum coram Domino,
et cedet in partem tuam.
27 Sanctificabisque et pectusculum consecratum,

XXVIII. 42. femora] femina[lia] *(caudam appendit m. rec.)*

XXIX. 2. crustulam] *hab. A. Rectius autem ex Bedae sententia cum CD legitur* crustula, *neutro plurali, et mox:* conspersa sint. *Cf. v.* 23 *et Graeca.* 4. *om.* suis *(pl.)* 9. sacerdotes mei in rel. *A cum octo Codd. Verc.;* sacerdotes mei rel. *totidem alii cum Hebr.* 18. in incensu . . . dn̄i . . . victimae dī| (*alii* victima dei; *fallitur de A Verc.)* 20. sanguine ipsius| *(pl.)* . . . ˉdextrae auriculae 21. ipsis] et ipsis *(pl.)* 22. consecrationum| 23. |tortam *(pl.)* . . |crustulum conspersum 26. delatum *(solus)* 27. |s̄cificabis

et armum quem de ariete separasti,
28 quo initiatus est Aaron et filii eius,
cedentque in partem Aaron et filiorum eius
iure perpetuo a filiis Israel:
quia primitiva sunt et initia
de victimis eorum pacificis quae offerunt Domino.
29 Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron, habebunt filii eius post eum,
ut ungantur in ea, et consecrentur manus eorum.
30 Septem diebus utetur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis eius,
et qui ingredietur tabernaculum testimonii ut ministret in Sanctuario.
31 Arietem autem consecrationis tolles,
et coques carnes eius in loco sancto:
32 quibus vescetur Aaron et filii eius.
Panes quoque, qui sunt in canistro,
in vestibulo tabernaculi testimonii comedent,
33 ut sit placabile sacrificium,
et sanctificentur offerentium manus.
Alienigena non vescetur ex eis, quia sancti sunt.
34 Quodsi remanserit de carnibus consecratis,
sive de panibus usque mane,
combures reliquias igni:
non comedentur, quia sanctificata sunt.
35 Omnia, quae praecepi tibi, facies
super Aaron et filiis eius.
Septem diebus consecrabis manus eorum:
36 et vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum.
Mundabisque altare cum immolaveris expiationis hostiam,
et unges illud in sanctificationem.
37 Septem diebus expiabis altare, et sanctificabis,
et erit Sanctum sanctorum.
omnis, qui tetigerit illud, sanctificabitur.
38 Hoc est quod facies in altari:
Agnos anniculos duos per singulos dies iugiter,
39 unum agnum mane, et alterum vespere,
40 decimam partem similae conspersae oleo tuso,
quod habeat mensuram quartam partem hin,
et vinum ad libandum eiusdem mensurae in agno uno.
41 Alterum vero agnum offeres ad vesperam
iuxta ritum matutinae oblationis,
et iuxta ea quae diximus,
in odorem suavitatis: 42 sacrificium est Domino,
oblatione perpetua in generationes vestras,
ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino,
ubi constituam ut loquar ad te.
43 Ibique praecipiam filiis Israel,
et sanctificabitur altare in gloria mea.
44 Sanctificabo et tabernaculum testimonii cum altari,
et Aaron cum filiis suis, ut sacerdotio fungantur mihi.
45 Et habitabo in medio filiorum Israel,
eroque eis Deus, 46 et scient quia ego Dominus Deus eorum,
qui eduxi eos de terra Aegypti,
ut manerem inter illos, ego Dominus Deus ipsorum.

CAPUT XXX.

1 **F**acies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis setim,
2 habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis,
id est, quadrangulum,
et duos cubitos in altitudine.
Cornua ex ipso procedent.
3 Vestiesque illud auro purissimo,
tam craticulam eius, quam parietes per circuitum, et cornua.
Faciesque ei coronam aureolam per gyrum,
4 et duos annulos aureos sub corona per singula latera,
ut mittantur in eos vectes, et altare portetur.
5 Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et inaurabis.
6 Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii
coram propitiatorio quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi.
7 Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragrans, mane.
Quando componet lucernas, incendet illud:
8 et quando collocabit eas ad vesperum,
uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras.
9 Non offeretis super eo thymiama compositionis alterius,
nec oblationem, et victimam, nec libabitis libamina.
10 Et deprecabitur Aaron super cornua eius semel per annum,
in sanguine quod oblatum est pro peccato,
et placabit super eo in generationibus vestris.
Sanctum sanctorum erit Domino.

11 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: XII
12 Quando tuleris summam filiorum Israel
iuxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino,
et non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti.

XXIX. 28. [in] partē   29. utitur   31. consecrationum *(pl.)*   35. filios   36. immolāris [ve]
37. s̄cificabis illud| 40. conspersam . . . tunso| — habeạt   41. ad vesperam] vespere| . . . *Coniunge:* In odorem suavitatis sacrificium est Domino, obl. *Item Septuaginta:* ποιήσας εἰς ὀσμὴν εὐωδίας κάρπωμα κυρίῳ.   44. suis] eius *(pl.)*   46. ipsorum] eorum|

XXX. 1. ad] in   4. sub coronam   7. flagrans   8. conlocat *(pl.)*   9. offer‸tis *(al. m. corr.)* . . . nec ˊlivabitis| *mg.* ˊliba *ead. manu. At multi tantum* libabitis. (*Cf. Num.* 28, 7) 12. *Adverte divisionem:* „Israel, iuxta numerum dabunt.“ *Vulgatae favent Graeca.*

13 Hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen,
dimidium sicli iuxta mensuram templi.
Siclus viginti obolos habet.
Media pars sicli offeretur Domino.
14 Qui habetur in numero, a viginti annis et supra, dabit pretium.
15 Dives non addet ad medium sicli,
et pauper nihil minuet.
16 Susceptamque pecuniam, quae collata est a filiis Israel,
trades in usus tabernaculi testimonii,
ut sit monumentum eorum coram Domino,
et propitietur animabus eorum.
17 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
18 Facies et labrum aeneum cum basi sua ad lavandum:
ponesque illud inter tabernaculum testimonii et altare.
Et missa aqua, 19 lavabunt in ea Aaron, et filii eius manus suas ac pedes,
20 quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii,
et quando accessuri sunt ad altare,
ut offerant in eo thymiama Domino, 21 ne forte moriantur.
legitimum sempiternum erit ipsi, et semini eius per successiones.
22 Locutusque est Dominus ad Moysen, 23 dicens:
Sume tibi aromata, primae myrrhae et electae quingentos siclos,
et cinnamomi medium, id est, ducentos quinquaginta siclos,
calami similiter ducentos quinquaginta,
24 casiae autem quingentos siclos in pondere sanctuarii,
olei de olivetis mensuram hin:
25 faciesque unctionis oleum sanctum,
unguentum compositum opere unguentarii,
26 et unges ex eo tabernaculum testimonii, et arcam testamenti,
27 mensamque cum vasis suis,
candelabrum, et utensilia eius,
altaria thymiamatis, 28 et holocausti,
et universam supellectilem quae ad cultum eorum pertinet.
29 Sanctificabisque omnia, et erunt Sancta sanctorum:
qui tetigerit ea, sanctificabitur.
30 Aaron et filios eius unges,
sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi.
31 Filiis quoque Israel dices:
Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras.
32 Caro hominis non ungetur ex eo,
et iuxta compositionem eius non facietis aliud,
quia sanctificatum est, et sanctum erit vobis.
33 Homo quicunque tale composuerit, et dederit ex eo, alieno, exterminabitur de populo suo.
34 Dixitque Dominus ad Moysen:
Sume tibi aromata, stacten et onycha,
galbanum boni odoris, et thus lucidissimum,
aequalis ponderis erunt omnia:
35 faciesque thymiama compositum opere unguentarii,
mixtum diligenter, et purum, et sanctificatione dignissimum.
36 Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis,
pones ex eo coram tabernaculo testimonii,
in quo loco apparebo tibi.
Sanctum sanctorum erit vobis thymiama.
37 Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino.
38 Homo quicunque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

CAPUT XXXI.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Ecce, vocavi ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Iuda,
3 et implevi eum spiritu Dei,
sapientia, et intelligentia, et scientia in omni opere,
4 ad excogitandum quidquid fabrefieri potest ex auro, et argento, et aere,
5 marmore, et gemmis, et diversitate lignorum.
6 Dedique ei socium Ooliab filium Achisamech de tribu Dan.
Et in corde omnis eruditi posui sapientiam:
ut faciant cuncta quae praecepi tibi,
7 tabernaculum foederis, et arcam testimonii,
et propitiatorium, quod super eam est,
et cuncta vasa tabernaculi,
8 mensamque et vasa eius,
candelabrum purissimum cum vasis suis,
et altaria thymiamatis, 9 et holocausti,
et omnia vasa eorum,
labrum cum basi sua,

XXX. 13. qui transit ad nomen] *scil. profitendum, vel: qui in censum venit. Frustra nonnulli:* ad numerum. *Cf. Num.* 4, 46. 15. n*ihil* (*ex* non) 16. in usum . . . illorum| 18. lavium . . vasi . . . inter] in . . et] ad 20. *post* accessuri *om.* sunt *(pl.)* 23. aromata prima et zmyrnae electae. *Hinc Sixtini dederant:* aromata prima, myrrhae electae *etc., quam lectionem verissimam et Clementinae praeferendam esse putamus, nisi quod antiquiorem orthographiam* zmyrnae *licebat retinere. Iure autem illi censores* et *copulam sustulisse videntur, quia* aromata prima, *i. e. praestantissima, genus oblationis universe inferunt, cuius deinceps inde sequuntur singulae species:* zmyrna, cinnamomum, calamus, casia. *Hieronymus h. l. verbum de verbo reddens veritatem hebraicam pressius imitatur quam Graeci in suis:* ἡδύσματα, τὸ ἄνθος σμύρνης ἐκλεκτῆς. — *om.* siclos *secundo loco* 27. cum[et] utensilia — |altare *(sed infra c.* 31, 8 *habet* altaria, *ubi alii:* altare) 34. |ghaluanen 36. universam . . . testimonio tabernaculi| *(pl.)*

XXXI. 2. Beselehel* 3. *om.* et *ante* intellegentia *(pl.)* 4. ˜fabre quicquid fieri *(pl.)* 6. Hooliab (= 38, 23; Holiab 35, 34; 36, 1; *Gr.* Ἐλιάβ) 9. lavium — vase

10 vestes sanctas in ministerio
Aaron sacerdoti, et filiis eius,
ut fungantur officio suo in sacris.
11 oleum unctionis, et thymiama aromatum in Sanctuario,
omnia quae praecepi tibi, facient.
12 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
13 Loquere filiis Israel, et dices ad eos:
Videte ut sabbatum meum custodiatis:
quia signum est inter me et vos in generationibus vestris:
ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos.
14 Custodite sabbatum meum. sanctum est enim vobis:
qui polluerit illud, morte morietur:
qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui.
15 Sex diebus facietis opus:
in die septimo sabbatum est, requies sancta Domino.
omnis qui fecerit opus in hac die, morietur.
16 Custodiant filii Israel sabbatum,
et celebrent illud in generationibus suis.
Pactum est sempiternum 17 inter me et filios Israel,
signumque perpetuum.
sex enim diebus fecit Dominus caelum et terram,
et in septimo ab opere cessavit.

XV. 18 Deditque Dominus Moysi, completis huiuscemodi sermonibus in monte Sinai,
duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei.

CAPUT XXXII.

1 Videns autem populus quod moram faceret descendendi de monte Moyses,
congregatus adversus Aaron, dixit:
Surge, fac nobis deos, qui nos praecedant:
Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Aegypti, ignoramus quid acciderit.
2 Dixitque ad eos Aaron:
Tollite inaures aureas de uxorum, filiorumque et filiarum vestrarum auribus, et afferte ad me.
3 Fecitque populus quae iusserat, deferens inaures ad Aaron.
4 Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio,
et fecit ex eis vitulum conflatilem.
dixeruntque: Hi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti.
5 Quod cum vidisset Aaron, aedificavit altare coram eo,
et praeconis voce clamavit dicens:
Cras sollemnitas Domini est.
6 Surgentesque mane, obtulerunt holocausta, et hostias pacificas,
et sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere.
7 Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:
Vade, descende: peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti.
8 Recesserunt cito de via, quam ostendisti eis:
feceruntque sibi vitulum conflatilem, et adoraverunt,
atque immolantes ei hostias, dixerunt:
Isti sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti.
9 Rursumque ait Dominus ad Moysen:
Cerno quod populus iste durae cervicis sit:
10 dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos,
faciamque te in gentem magnam.
11 Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens:
Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti,
in fortitudine magna, et in manu robusta?
12 Ne quaeso dicant Aegyptii:
Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus, et deleret e terra:
quiescat ira tua, et esto placabilis super nequitia populi tui.
13 Recordare Abraham, Isaac, et Israel servorum tuorum,
quibus iurasti per temetipsum, dicens:
Multiplicabo semen vestrum sicut stellas caeli,
et universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro,
et possidebitis eam semper.
14 Placatusque est Dominus ne faceret malum
quod locutus fuerat adversus populum suum.
15 Et reversus est Moyses de monte,
portans duas tabulas testimonii in manu sua,
scriptas ex utraque parte, 16 et factas opere Dei:
scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis.
17 Audiens autem Iosue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen:
Ululatus pugnae auditur in castris.
18 Qui respondit:
Non est clamor adhortantium ad pugnam,
neque vociferatio compellentium ad fugam:
sed vocem cantantium ego audio.
19 Cumque appropinquasset ad castra,
vidit vitulum, et choros:
iratusque valde, proiecit de manu tabulas,
et confregit eas ad radicem montis:
20 arripiensque vitulum quem fecerant,
combussit, et contrivit usque ad pulverem,

XXXI. 13. ego sum dn̄s 14. meum] *om. BE cum Hebraeo* . . . anima eius 17. opere] *add.* suo 18. Dedit quoque Mosi *ACD*

XXXII. 1. dixit] ait *(pl.)* 3. Fecit *(pl.)* 6. manducare ac *A*, comedere ac *CD*, comedere et *E* 7. *om.* dicens *(pl.)* . . . populus iste tuus 12. nequitia] malitia *(solus)* 13. Isaac] et Isaac . . . sum] es 15. *om.* sua *(pl.)* 19. radices *(pl.)*

quem sparsit in aquam, et dedit ex eo potum filiis Israel.
21 Dixitque ad Aaron:
Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum?
22 Cui ille respondit: Ne indignetur dominus meus:
tu enim nosti populum istum, quod pronus sit ad malum:
23 dixerunt mihi: Fac nobis deos, qui nos praecedant:
huic enim Moysi, qui nos eduxit de terra Aegypti, nescimus quid acciderit.
24 Quibus ego dixi: Quis vestrum habet aurum?
Tulerunt, et dederunt mihi:
et proieci illud in ignem,
egressusque est hic vitulus.
25 Videns ergo Moyses populum quod esset nudatus,
(spoliaverat enim eum Aaron
propter ignominiam sordis,
et inter hostes nudum constituerat)
26 et stans in porta castrorum, ait:
Si quis est Domini, iungatur mihi.
Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi:
27 quibus ait: Haec dicit Dominus Deus Israel:
Ponat vir gladium super femur suum:
ite, et redite de porta usque ad portam per medium castrorum,
et occidat unusquisque fratrem, et amicum, et proximum suum.
28 Feceruntque filii Levi iuxta sermonem Moysi,
cecideruntque in die illa quasi viginti tria millia hominum.
29 Et ait Moyses:
Consecrastis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio, et in fratre suo, ut detur vobis benedictio.
30 **F**acto autem altero die,
locutus est Moyses ad populum:
Peccastis peccatum maximum:
ascendam ad Dominum,
si quo modo quivero eum deprecari pro scelere vestro.
31 Reversusque ad Dominum, ait:
Obsecro, peccavit populus iste peccatum maximum,
feceruntque sibi deos aureos:
aut dimitte eis hanc noxam,
32 aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.
33 Cui respondit Dominus:
Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo:
34 tu autem vade, et duc populum istum quo locutus sum tibi:
angelus meus praecedet te.
Ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum.
35 Percussit ergo Dominus populum
pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

CAPUT XXXIII.

1 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
Vade, ascende de loco isto
tu, et populus tuus quem eduxisti de terra Aegypti,
in terram quam iuravi Abraham, Isaac, et Iacob, dicens:
Semini tuo dabo eam:
2 et mittam praecursorem tui angelum,
ut eiiciam Chananaeum, et Amorrhaeum, et Hethaeum, et Pherezaeum, et Hevaeum, et Iebusaeum,
3 et intres in terram fluentem lacte et melle.
Non enim ascendam tecum, quia populus durae cervicis es:
ne forte disperdam te in via.
4 Audiensque populus sermonem hunc pessimum, luxit:
et nullus ex more indutus est cultu suo.
5 Dixitque Dominus ad Moysen:
Loquere filiis Israel: Populus durae cervicis es,
semel ascendam in medio tui, et delebo te.
Iam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi.
6 Deposuerunt ergo filii Israel ornatum suum a monte Horeb.

7 **M**oyses quoque tollens tabernaculum, tetendit extra castra procul, XVI.
vocavitque nomen eius, Tabernaculum foederis.
Et omnis populus, qui habebat aliquam quaestionem, egrediebatur ad Tabernaculum foederis, extra castra.
8 Cumque egrederetur Moyses ad tabernaculum,
surgebat universa plebs,
et stabat unusquisque in ostio papilionis sui,

XXXII. 23. ˉpraecedant nos| *(pl.)* 25. |expoliaverat 27. |occidat 28. Fecerunt *(cum aliis antiquis)* . . . illo *(pl.)* . . viginti tria milia] *Sic ACDFG plures; accedunt e Patribus Gregorius M., Petrus Dam., Thomas Aq., Cyrillus Alex. Verum BE aliique*: tria milia, *quem numerum confirmant textus Hebraeus, Graecus, Vetus Itala, Ambrosius, Optatus, Tertullianus, Cassiodorus, Isidorus. Quare etsi mendi originem ignoramus, vetustatemque et extensionem merito miramur, certe pro mendo habendum erit illud* viginti, *quum non sit credibile, Hieronymum in suo canone hebraico aliquid invenisse, quod tantum discrepet ab omnibus nostris exemplis.* 29. et fratre *(pl.)* 30. altero die] mane die altero| *(A solus)* . . . Peccasti . . . ˉeum quivero *(pl.)* 31. maximum] magnum| *(pl.)* . . . eis] ei 35. |pro hoc reatu (o *in rasura*) . . fecit *(pl.)*

XXXIII. 1. *om.* dicens *(cum plerisque)* . . . Aegyptii *(erasit ult.* i)| ad terram 2. et Hethaeum] Chetthaeum . . . Aevaeum 3. es] est| *(pl.)* 4. Audiens autem 5. 6. ornamentum . . Choreb| 8. in ostio] ad ostium

aspiciebantque tergum Moysi, donec ingrederetur tentorium.
9 Ingresso autem illo tabernaculum foederis, descendebat columna nubis, et stabat ad ostium,
loquebaturque cum Moyse,
10 cernentibus universis quod columna nubis staret ad ostium Tabernaculi.
Stabantque ipsi, et adorabant per fores tabernaculorum suorum.
11 Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.
Cumque ille reverteretur in castra,
minister eius Iosue filius Nun, puer, non recedebat de Tabernaculo.
12 Dixit autem Moyses ad Dominum:
Praecipis ut educam populum istum: et non indicas mihi quem missurus es mecum,
praesertim cum dixeris: Novi te ex nomine, et invenisti gratiam coram me.
13 Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam,
ut sciam te, et inveniam gratiam ante oculos tuos:
respice populum tuum gentem hanc.
14 **D**ixitque Dominus: Facies mea praecedet te,
et requiem dabo tibi.
15 Et ait Moyses: Si non tu ipse praecedas, ne educas nos de loco isto.
16 In quo enim scire poterimus ego et populus tuus invenisse nos gratiam in conspectu tuo,
nisi ambulaveris nobiscum, ut glorificemur ab omnibus populis qui habitant super terram?
17 Dixit autem Dominus ad Moysen:
Et verbum istud, quod locutus es, faciam:
invenisti enim gratiam coram me,
et teipsum novi ex nomine.
18 Qui ait: Ostende mihi gloriam tuam.
19 Respondit: Ego ostendam omne bonum tibi,
et vocabo in nomine Domini coram te:
et miserebor cui voluero,
et clemens ero in quem mihi placuerit.
20 Rursumque ait: Non poteris videre faciem meam:
non enim videbit me homo, et vivet.
21 Et iterum: Ecce, inquit, est locus apud me,
et stabis supra petram.
22 Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae,
et protegam dextera mea, donec transeam:
23 tollamque manum meam, et videbis posteriora mea:
faciem autem meam videre non poteris.

CAPUT XXXIV.

1 Ac deinceps: Praecide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum,
et scribam super eas verba, quae habuerunt tabulae, quas fregisti.
2 Esto paratus mane, ut ascendas statim in montem Sinai,
stabisque mecum super verticem montis.
3 Nullus ascendat tecum,
nec videatur quispiam per totum montem:
boves quoque et oves non pascantur econtra.
4 Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant:
et de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut praeceperat ei Dominus,
portans secum tabulas.
5 Cumque descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo, invocans nomen Domini.
6 Quo transeunte coram eo, ait:
Dominator Domine Deus, misericors et clemens, patiens et multae miserationis, ac verax,
7 qui custodis misericordiam in millia:
qui aufers iniquitatem, et scelera, atque peccata,
nullusque apud te per se innocens est.
Qui reddis iniquitatem patrum filiis, ac nepotibus
in tertiam et quartam progeniem.
8 Festinusque Moyses, curvatus est pronus
in terram, et adorans 9 ait:
Si inveni gratiam in conspectu tuo Domine,
obsecro ut gradiaris nobiscum
(populus enim durae cervicis est)
et auferas iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas.
10 Respondit Dominus: Ego inibo pactum
videntibus cunctis, signa faciam
quae nunquam visa sunt super terram, nec in ullis gentibus:
ut cernat populus iste, in cuius es medio, opus Domini terribile quod facturus sum.
11 Observa cuncta quae hodie mando tibi:
Ego ipse eiiciam ante faciem tuam
Amorrhaeum, et Chananaeum, et Hethaeum, Pherezaeum quoque, et Hevaeum, et Iebusaeum.
12 Cave ne unquam cum habitatoribus terrae illius iungas amicitias, quae sint tibi in ruinam:
13 sed aras eorum destrue,
confringe statuas, lucosque succide:
14 noli adorare Deum alienum.
Dominus zelotes nomen eius, Deus est aemulator.

XXXIII. 11. ˜loqui solet *(pl.)* . . . puer] adhuc puer *(A solus)* 12. es] sis 13. faciem tuam] gloriam tuam| *A*; viam tuam *B cum Hebraeo;* temetipsum *Itala ex Graeco.* 14. Dixit autem 15. Et Moses . . . praecedis 19. vocabo] *BCFG* vocabor; *at Gr.* καλέσω τῷ ὀνόματί μου. *Rubanus ex Augustino:* „Vocabo *dixit, non* vocabor, *activum verbum pro passivo ponens, genere locutionis inusitato.*" — Domini] dei 20. videt 21. |stabis super p. *(pl.)* 22. protegam] protegat te (*non:* protegam te; *at Gr.* σκεπάσω τῇ χειρί.)

XXXIV. 4. ante . . . *om.* in . . . *om.* ei 6. ac verax] et verus 7. auferes . . . reddes *(pl.)* . . *erasum* in *ante* filiis 8. in terra 9. ut egrediaris . . . nosque possideas] *Gr.* καὶ ἐσόμεθά σοι. 10. *Interpunge:* Ego inibo pactum: videntibus cunctis signa faciam, — ˜sunt visa *(pl.)* . . nec ullis 12. ˜tibi sint *(pl.)*

15 Ne ineas pactum cum hominibus [illarum regionum:
ne, cum fornicati fuerint cum diis suis,
et adoraverint simulacra eorum,
vocet te quispiam ut comedas de immolatis.
16 Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis:
ne, postquam ipsae fuerint fornicatae,
fornicari faciant et filios tuos in deos suos.
17 Deos conflatiles non facies tibi.
18 Sollemnitatem azymorum custodies.
Septem diebus vesceris azymis,
sicut praecepi tibi, in tempore mensis novorum:
mense enim verni temporis egressus es de Aegypto.
19 Omne, quod aperit vulvam generis masculini, meum erit.
De cunctis animantibus tam de bobus, quam de ovibus, meum erit.
20 Primogenitum asini redimes ove:
sin autem nec pretium pro eo dederis, occidetur.
Primogenitum filiorum tuorum redimes:
nec apparebis in conspectu meo vacuus.
21 Sex diebus operaberis,
die septimo cessabis arare, et metere.
22 Sollemnitatem hebdomadarum facies tibi
in primitiis frugum messis tuae triticeae,
et sollemnitatem, quando redeunte anni tempore cuncta conduntur.
23 Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum
in conspectu omnipotentis Domini Dei Israel.
24 Cum enim tulero gentes a facie tua, et dilatavero terminos tuos,
nullus insidiabitur terrae tuae,
ascendente te, et apparente in conspectu Domini Dei tui
ter in anno. 25 Non immolabis super fermento sanguinem hostiae meae:
neque residebit mane de victima sollemnitatis Phase.
26 Primitias frugum terrae tuae offeres in domo Domini Dei tui.
Non coques hoedum in lacte matris suae.

XVII. 27 Dixitque Dominus ad Moysen:
Scribe tibi verba haec, quibus et tecum et cum Israel pepigi foedus.
28 Fuit ergo ibi cum Domino quadraginta dies et quadraginta noctes:
panem non comedit, et aquam non bibit,
et scripsit in tabulis verba foederis decem.
29 Cumque descenderet Moyses de monte Sinai,
tenebat duas tabulas testimonii,
et ignorabat quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.
30 Videntes autem Aaron et filii Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt prope accedere.
31 Vocatique ab eo, reversi sunt
tam Aaron quam principes synagogae.
Et postquam locutus est ad eos, 32 venerunt ad eum etiam omnes filii Israel:
quibus praecepit cuncta quae audierat a Domino in monte Sinai.
33 Impletisque sermonibus, posuit velamen super faciem suam.
34 Quod ingressus ad Dominum, et loquens cum eo, auferebat donec exiret,
et tunc loquebatur ad filios Israel
omnia quae sibi fuerant imperata.
35 Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam,
sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

CAPUT XXXV.

1 Igitur congregata omni turba filiorum Israel, dixit ad eos:
Haec sunt quae iussit Dominus fieri.
2 Sex diebus facietis opus:
septimus dies erit vobis sanctus, sabbatum, et requies Domini:
qui fecerit opus in eo, occidetur.
3 Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem sabbati.
4 Et ait Moyses ad omnem catervam filiorum Israel:
Iste est sermo quem praecepit Dominus, dicens:
5 Separate apud vos primitias Domino.
Omnis voluntarius et prono animo offerat eas Domino:
aurum et argentum, et aes,
6 hyacinthum et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum,
pilos caprarum, 7 pellesque arietum rubricatas, et ianthinas,
ligna setim, 8 et oleum ad luminaria concinnanda,
et ut conficiatur unguentum, et thymiama suavissimum,
9 lapides onychinos, et gemmas ad ornatum superhumeralis et rationalis.
10 Quisquis vestrum sapiens est, veniat, et faciat quod Dominus imperavit:
11 tabernaculum scilicet, et tectum eius, atque operimentum,
annulos, et tabulata cum vectibus,
paxillos et bases: 12 arcam et vectes,

XXXIV. 15. ˜regionum illarum| 16. ˜fornicatae ipsae fuerint| fornicare 22. primitivis 24. 25. *Prave stichus coniungit:* ter in anno non immolabis. (*Cf. c.* 23, 18; *Lev.* 2, 11.) *Correxit errorem m.* 2 *posito ante* non *siglo* k, *q. e.* κῶλον. 26. in domum (*vix recte, quamquam Graecus:* θήσεις εἰς τὸν οἶκον.) 28. Fuit] Fecit (*sic plerique; nonnulli:* stetit; *Sept.* καὶ ἦν) 29. Domini] dei 30. accidere| 31. *om.* ad eos *(pl.)* 35. ˜rursus ille *(pl.)*

XXXV. 1. *om.* fieri (*solus; Sept.* ποιῆσαι αὐτούς) 2. dñi|⌈Q. IX. *Seq. fol.* 81. 3. succenditis 5. proni animi offeret *(pl.)* 6. *om.* et *ante* purpuram (*cf. v.* 23; *cap. sq.* 8. 35) 7. et pelles *(pl.)* . . . hyacinthinas| *(pl.)* 9. ad ornandum superumerales et rationales| 10. ˜est sapiens *(pl.)*

propitiatorium, et velum, quod ante illud
oppanditur:
13 mensam cum vectibus et vasis, et pro-
positionis panibus:
14 candelabrum ad luminaria sustentanda,
vasa illius et lucernas, et oleum ad nutri-
menta ignium:
15 altare thymiamatis, et vectes,
et oleum unctionis et thymiama ex aro-
matibus:
tentorium ad ostium tabernaculi:
16 altare holocausti, et craticulam eius
aeneam cum vectibus et vasis suis:
labrum et basim eius:
17 cortinas atrii cum columnis et basibus,
tentorium in foribus vestibuli,
18 paxillos tabernaculi et atrii cum funicu-
lis suis:
19 vestimenta, quorum usus est in ministe-
rio sanctuarii,
vestes Aaron pontificis ac filiorum eius,
ut sacerdotio fungantur mihi.
20 Egressaque omnis multitudo filiorum Is-
rael de conspectu Moysi,
21 obtulerunt mente promptissima atque de-
vota primitias Domino,
ad faciendum opus tabernaculi testimonii.
Quidquid ad cultum et ad vestes sanctas
necessarium erat,
22 viri cum mulieribus praebuerunt,
armillas et inaures, annulos et dextralia:
omne vas aureum in donaria Domini se-
paratum est.
23 Si quis habebat hyacinthum, et purpuram,
coccumque bis tinctum,
byssum et pilos caprarum,
pelles arietum rubricatas, et ianthinas,
24 argenti, aerisque metalla, obtulerunt Do-
mino,
lignaque setim in varios usus.
25 Sed et mulieres doctae, quae neverant,
dederunt
hyacinthum, purpuram, et vermiculum, ac
byssum,
26 et pilos caprarum, sponte propria cuncta
tribuentes.
27 Principes vero obtulerunt lapides onychi-
nos, et gemmas
ad superhumerale et rationale,
28 aromataque et oleum ad luminaria con-
cinnanda,
et ad praeparandum unguentum,
ac thymiama odoris suavissimi componen-
dum.
29 Omnes viri et mulieres mente devota ob-
tulerunt donaria,
ut fierent opera quae iusserat Dominus
per manum Moysi.
Cuncti filii Israel voluntaria Domino de-
dicaverunt.
30 Dixitque Moyses ad filios Israel:
Ecce, vocavit Dominus ex nomine Bese-
leel filium Uri filii Hur de tribu Iuda.
31 Implevitque eum spiritu Dei,
sapientia et intelligentia, et scientia
et omni doctrina [32] ad excogitandum, et
faciendum opus in auro et argento, et
aere,
33 sculpendisque lapidibus, et opere carpen-
tario.
quidquid fabre adinveniri potest, [34] dedit
in corde eius:
Ooliab quoque filium Achisamech de tribu
Dan:
35 ambos erudivit sapientia,
ut faciant opera abietarii, polymitarii, ac
plumarii
de hyacintho ac purpura, coccoque bis
tincto, et bysso,
et texant omnia, ac nova quaeque repe-
riant.

CAPUT XXXVI.

1 Fecit ergo Beseleel, et Ooliab, et omnis
vir sapiens,
quibus dedit Dominus sapientiam et intel-
lectum,
ut scirent fabre operari quae in usus
Sanctuarii necessaria sunt,
et quae praecepit Dominus.
2 Cumque vocasset eos Moyses,
et omnem eruditum virum, cui dederat
Dominus sapientiam,
et qui sponte sua obtulerant se ad facien-
dum opus,
3 tradidit eis universa donaria filiorum Is-
rael.
Qui cum instarent operi,
quotidie mane vota populus offerebat.
4 Unde artifices venire compulsi, [5] dixerunt
Moysi:
Plus offert populus quam necessarium est.
6 Iussit ergo Moyses praeconis voce can-
tari:
Nec vir nec mulier quidquam offerat ultra
in opere Sanctuarii.
Sicque cessatum est a muneribus offeren-
dis,
7 eo quod oblata sufficerent et superabun-
darent.
8 Feceruntque omnes corde sapientes
ad explendum opus tabernaculi, cortinas
decem
de bysso retorta, et hyacintho, et purpura,
coccoque bis tincto,
opere vario, et arte polymita:
9 quarum una habebat in longitudine viginti
octo cubitos,
et in latitudine quatuor.

XXXV. 15. |oleum *(pl.)* 21. |obtulit *(pl.)* . . . in cultum *(pl.)* 23. habuit *(pl.)* — *om.* et *ante* purp. — hyacinthinas| 24. et aeris 25. ˜dederunt quae noverant| *(habent* neverant *CEF*, voverant *D* 2. *m.)* 29. ˜obtulerunt donaria mente devota| . . . iusserat] praeceperat — *hab.* manum *(falso Verc.* manus) — |cunctis filiis 31. |sapientiae et intellegentiae et scientiae| omni 34. Holiab 35. abieçtarii polimetarii . . . et purpura

XXXVI. 1. Holiab . . . deus . . intellegentiam| ut sciant 2. ˜virum eruditum . . Dominus] ds̄ . . . obtulerunt 5. offerẹt 6. ˜ultra offerat *(pl.)* . . . muneribus] mulieribus 8. *om.* et *ante* purp.

una mensura erat omnium cortinarum.
10 Coniunxitque cortinas quinque, alteram alteri,
et alias quinque sibi invicem copulavit.
11 **F**ecit et ansas hyacinthinas in ora cortinae unius ex utroque latere,
et in ora cortinae alterius similiter,
12 ut contra se invicem venirent ansae,
et mutuo iungerentur.
13 unde et quinquaginta fudit circulos aureos,
qui morderent cortinarum ansas, et fieret unum tabernaculum.
14 **F**ecit et saga undecim de pilis caprarum
ad operiendum tectum tabernaculi:
15 unum sagum in longitudine habebat cubitos triginta,
et in latitudine cubitos quatuor:
unius mensurae erant omnia saga:
16 quorum quinque iunxit seorsum,
et sex alia separatim.
17 Fecitque ansas quinquaginta in ora sagi unius,
et quinquaginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem iungerentur.
18 Et fibulas aeneas quinquaginta, quibus necteretur tectum,
ut unum pallium ex omnibus sagis fieret.
19 Fecit et opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis:
aliudque desuper velamentum de pellibus ianthinis.
20 **F**ecit et tabulas tabernaculi de lignis setim stantes.
21 Decem cubitorum erat longitudo tabulae unius:
et unum ac semis cubitum latitudo retinebat.
22 Binae incastraturae erant per singulas tabulas, ut altera alteri iungeretur.
Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis.
23 E quibus viginti ad plagam meridianam erant contra Austrum,
24 cum quadraginta basibus argenteis.
Duae bases sub una tabula ponebantur
ex utraque parte angulorum,
ubi incastraturae laterum in angulis terminantur.
25 **A**d plagam quoque tabernaculi, quae respicit ad Aquilonem,
fecit viginti tabulas, 26 cum quadraginta basibus argenteis,
duas bases per singulas tabulas.
27 Contra Occidentem vero, id est, ad eam partem tabernaculi, quae mare respicit,
fecit sex tabulas, 28 et duas alias per singulos angulos tabernaculi retro:
29 quae iunctae erant a deorsum usque sursum,
et in unam compaginem pariter ferebantur.
Ita fecit ex utraque parte per angulos:
30 ut octo essent simul tabulae,
et haberent bases argenteas sedecim,
binas scilicet bases sub singulis tabulis.
31 **F**ecit et vectes de lignis setim, quinque
ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi,
32 et quinque alios ad alterius lateris coaptandas tabulas:
et extra hos, quinque alios vectes
ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare.
33 **F**ecit quoque vectem alium,
qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret.
34 Ipsa autem tabulata deauravit, fusis basibus earum argenteis.
Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent:
quos et ipsos laminis aureis operuit.
35 **F**ecit et velum de hyacintho, et purpura, vermiculo, ac bysso retorta,
opere polymitario, varium atque distinctum:
36 et quatuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deauravit,
fusis basibus earum argenteis.
37 Fecit et tentorium in introitu tabernaculi
ex hyacintho, purpura, vermiculo, byssoque retorta, opere plumarii:
38 et columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro,
basesque earum fudit aeneas.

CAPUT XXXVII.

1 Fecit autem Beseleel et arcam de lignis setim,
habentem duos semis cubitos in longitudine,
et cubitum ac semissem in latitudine,
altitudo quoque unius cubiti fuit et dimidii:
vestivitque eam auro purissimo intus ac foris.
2 Et fecit illi coronam auream per gyrum,
3 conflans quatuor annulos aureos per quatuor angulos eius:
duos annulos in latere uno, et duos in altero.
4 Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestivit auro,
5 et quos misit in annulos, qui erant in lateribus arcae ad portandum eam.
6 Fecit et propitiatorium, id est, oraculum, de auro mundissimo,
duorum cubitorum et dimidii in longitudine,
et cubiti ac semis in latitudine.
7 Duos etiam Cherubim ex auro ductili,
quos posuit ex utraque parte propitiatorii:

XXXVI. 15. ˜habebat in longitudine 17. necterentur| 18. |et unum p. 19. hyacinthinis| *(pl.)* 22. ˜tabulis tabernaculi| *(pl.)* 24. ˜angulorum parte| *(pl.)* 25. quae] qui 26. ˜argenteis vasibus| 29. *om.* a . . . conpagem 32. ˜tabulas coaptandas| extra 34. *om.* fusis basibus earum argenteis *(omm. item reliqui bonae notae Msc̄i et Hebr.)* . . . possint| . . . ˜aureis lamminis 35. de hyacinthino purpura . . . polimetario 37. in introitum . . . plumarii] polymetarii

XXXVII. 1. Beselehel arcam . . . ac semissem in latitudine] semis in latitudinē| . . uno cubito . . dimidio| 5. ex lateribus 6. purissimo| . . . dimidio . . . et cubitum ac semissem

8 Cherub unum in summitate unius partis,
et Cherub alterum in summitate partis
alterius:
duos Cherubim in singulis summitatibus
propitiatorii,
9 extendentes alas, et tegentes propitiato-
rium,
seque mutuo et illud respicientes.
10 Fecit et mensam de lignis setim
in longitudine duorum cubitorum,
et in latitudine unius cubiti,
quae habebat in altitudine cubitum ac se-
missem.
11 circumdeditque eam auro mundissimo,
et fecit illi labium aureum per gyrum,
12 ipsique labio coronam auream interrasi-
lem quatuor digitorum,
et super eandem, alteram coronam auream.
13 Fudit et quatuor circulos aureos, quos
posuit in quatuor angulis
per singulos pedes mensae 14 contra co-
ronam:
misitque in eos vectes, ut possit mensa
portari.
15 Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim,
et circumdedit eos auro.
16 Et vasa ad diversos usus mensae,
acetabula, phialas, et cyathos, et thuri-
bula, ex auro puro,
in quibus offerenda sunt libamina.
17 Fecit et candelabrum ductile de auro mun-
dissimo.
De cuius vecte calami, scyphi, sphaeru-
laeque ac lilia procedebant:
18 sex in utroque latere,
tres calami ex parte una, et tres ex altera:
19 tres scyphi in nucis modum per calamos
singulos,
sphaerulaeque simul et lilia:
et tres scyphi instar nucis in calamo altero,
sphaerulaeque simul et lilia.
Aequum erat opus sex calamorum,
qui procedebant de stipite candelabri.
20 In ipso autem vecte erant quatuor scyphi
in nucis modum,
sphaerulaeque per singulos simul et lilia:
21 et sphaerulae sub duobus calamis per loca
tria,
qui simul sex fiunt calami procedentes de
vecte uno.
22 et sphaerulae igitur, et calami ex ipso
erant,
universa ductilia ex auro purissimo.
23 Fecit et lucernas septem cum emunctoriis
suis,
et vasa ubi ea quae emuncta sunt, ex-
stinguantur, de auro mundissimo.
24 Talentum auri appendebat candelabrum
cum omnibus vasis suis.
25 Fecit et altare thymiamatis de lignis setim,
per quadrum singulos habens cubitos, et
in altitudine duos:
e cuius angulis procedebant cornua.
26 Vestivitque illud auro purissimo
cum craticula ac parietibus et cornibus.
27 Fecitque ei coronam aureolam per gyrum,
et duos annulos aureos sub corona per
singula latera,
ut mittantur in eos vectes, et possit altare
portari.
28 Ipsos autem vectes fecit de lignis setim,
et operuit laminis aureis.
29 Composuit et oleum ad sanctificationis
unguentum,
et thymiama de aromatibus mundissimis
opere pigmentarii.

CAPUT XXXVIII.

1 Fecit et altare holocausti de lignis setim,
quinque cubitorum per quadrum, et trium
in altitudine:
2 cuius cornua de angulis procedebant,
operuitque illud laminis aeneis.
3 Et in usus eius paravit ex aere vasa di-
versa,
lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, et
ignium receptacula.
4 Craticulamque eius in modum retis fecit
aeneam,
et subter eam in altaris medio arulam,
5 fusis quatuor annulis per totidem retia-
culi summitates,
ad immittendos vectes ad portandum:
6 quos et ipsos fecit de lignis setim, et ope-
ruit laminis aeneis:
7 induxitque in circulos, qui in lateribus
altaris eminebant.
Ipsum autem altare non erat solidum,
sed cavum ex tabulis, et intus vacuum.
8 Fecit et labrum aeneum cum basi sua
de speculis mulierum, quae excubabant in
ostio tabernaculi.
9 Fecit et atrium, in cuius australi plaga
erant tentoria de bysso retorta, cubi-
torum centum,
10 columnae aeneae viginti cum basibus suis,
capita columnarum, et tota operis caela-
tura, argentea.
11 Aeque ad septentrionalem plagam
tentoria, columnae, basesque et capita
columnarum
eiusdem mensurae, et operis ac metalli,
erant.
12 In ea vero plaga, quae ad Occidentem re-
spicit,
fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta,
columnae decem cum basibus suis aeneae,
et capita columnarum, et tota operis cae-
latura, argentea.

XXXVII. 8. |Cherubim unum summitate huius partis| et Cherubim alium 9. respectan-tes| 11. per] in 12. *om. l. priore* aeream 14. in eis 16. *om.* et *ante* cyathos 17. sciphi sperulae 18. ex alia| 19. procedeba^n^t 21. |sperulae 23. *om.* ea (*pl. Cf.* 25, 38) . . . extinguntur 25. |˜habens per quadrum singulos| 27. et possit] ut possit

XXXVIII. 1. per] in 2. ˜aereis lamminis| 3. |levetas 5. reti^a^culi *(m. pr.)* 7. ˜altaris lateribus *(pl.)* 8. excubant 9. *om.* Fecit *(pl.)* 11. |aequ·e a septentrionali plagā| *(sic)* . . . te metalli 12. *om.* ad *(pl.)* . . |fuere . . . *hab.* ẻt tota operis caelatura. *Alii pro his tantum:* caelata

13 Porro contra orientem quinquaginta cubitorum paravit tentoria:
14 e quibus, quindecim cubitos columnarum trium, cum basibus suis unum tenebat latus:
15 et in parte altera (quia inter utraque introitum tabernaculi fecit)
quindecim aeque cubitorum erant tentoria, columnaeque tres, et bases totidem.
16 Cuncta atrii tentoria byssus retorta texuerat.
17 Bases columnarum fuere aeneae,
capita autem earum cum cunctis caelaturis suis argentea:
sed et ipsas columnas atrii vestivit argento.
18 Et in introitu eius opere plumario fecit tentorium
ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta,
quod habebat viginti cubitos in longitudine,
altitudo vero quinque cubitorum erat
iuxta mensuram, quam cuncta atrii tentoria habebant.
19 Columnae autem in ingressu
fuere quatuor cum basibus aeneis,
capitaque earum et caelaturae argenteae.
20 Paxillos quoque tabernaculi et atrii per gyrum fecit aeneos.
21 Haec sunt instrumenta tabernaculi testimonii,
quae enumerata sunt iuxta praeceptum Moysi
in ceremoniis Levitarum
per manum Ithamar filii Aaron sacerdotis:
22 quae Beseleel filius Uri filii Hur de tribu Iuda,
Domino per Moysen iubente, compleverat,
23 iuncto sibi socio Ooliab filio Achisamech de tribu Dan:
qui et ipse artifex lignorum egregius fuit,
et polymitarius atque plumarius
ex hyacintho, purpura, vermiculo, et bysso.
24 Omne aurum quod expensum est in opere Sanctuarii, et quod oblatum est in donariis, viginti novem talentorum fuit,
et septingentorum triginta siclorum
ad mensuram Sanctuarii.
25 Oblatum est autem ab his qui transierunt ad numerum
a viginti annis et supra,
de sexcentis tribus millibus,
et quingentis quinquaginta, armatorum.
26 Fuerunt praeterea centum talenta argenti,
e quibus conflatae sunt bases Sanctuarii,
et introitus ubi velum pendet.
27 Centum bases factae sunt de talentis centum,
singulis talentis per bases singulas supputatis.
28 De mille autem septingentis, et septuaginta quinque fecit capita columnarum,
quas et ipsas vestivit argento.
29 Aeris quoque oblata sunt talenta septuaginta duo millia, et quadringenti supra sicli,
30 ex quibus fusae sunt bases in introitu tabernaculi testimonii,
et altare aeneum cum craticula sua,
omniaque vasa, quae ad usum eius pertinent,
31 et bases atrii tam in circuitu quam in ingressu eius,
et paxilli tabernaculi atque atrii, per gyrum.

CAPUT XXXIX.

1 De hyacintho vero et purpura, vermiculo ac bysso
fecit vestes, quibus indueretur Aaron quando ministrabat in sanctis,
sicut praecepit Dominus Moysi.
2 Fecit igitur superhumerale
de auro, hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta,
3 opere polymitario,
inciditque bracteas aureas, et extenuavit in fila,
ut possent torqueri cum priorum colorum subtegmine,
4 duasque oras sibi invicem copulatas in utroque latere summitatum,
5 et balteum ex eisdem coloribus,
sicut praeceperat Dominus Moysi.
6 Paravit et duos lapides onychinos, astrictos et inclusos auro,
et sculptos arte gemmaria, nominibus filiorum Israel:
7 posuitque eos in lateribus superhumeralis

XXXVIII. 15. quia inter utraque] quia utraque *A cum octo Codd. Verc.;* qui utraque *vel* quae utraque *vel* quia inter utrumque *alii.* — facit| . . . in tentoria| columnae 17. *om.* cunctis *(pl.)* 18. in introitum . . . ˜habebant tentoria| *(pl.)* 19. in ingressus| 21. numerata *AEG* . . . |in caerimonias 22. |quas (s *in rasura*) . . . ˜iubente per Mosen 23. Hooliab 24. *Post verba:* ad mensuram sanctuarii *notabile supplementum addunt Hebr., Gr., nonnulli Msci lat. et Edd. glossatae, quod apud Martianaeum his verbis legitur:* „Numerus autem argenti de donariis populi centum talentorum et mille septingentorum septuaginta quinque siclorum ad mensuram sanctuarii: medium siclum per capita singulorum.“ *In Bibl. Rob. Stephani aliter:* „Argentum autem numeratae congregationis centum talenta, mille septingenti septuaginta quinque sicli, secundum siclum sanctuarii. Singula capita obtulerunt dimidium sicli iuxta pondus sicli sanctuarii.“ *Quae ut exciderent e libris nostris, librariorum festinationi tribuendum videtur, quos deceperat binorum versuum par exitus in v.* sanctuarii. 25. transierant 26. conflatae] completae 28. ipsa[s] 29. supra sicli] sicli supra| *quod magis convenit. Et corrigenda est interpunctio:* talenta septuaginta, duo milia et quadringenti sicli supra; *nisi etiam, copula* et *transposita, legere maluerimus:* talenta septuaginta, et duo milia quadringenti sicli supra. *Hunc enim calculum ponit textus Hebraeus, quamquam Graeci multum turbant.* 30. in introitum

XXXIX. 3. bratteas . . . possint . . . subtegmine| 5. hisdem

in monimentum filiorum Israel,
sicut praeceperat Dominus Moysi.
8 Fecit et rationale opere polymito iuxta
opus superhumeralis,
ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis
tincto, et bysso retorta:
9 quadrangulum, duplex, mensurae palmi.
10 Et posuit in eo gemmarum ordines quatuor.
In primo versu erat sardius, topazius,
smaragdus.
11 In secundo, carbunculus, sapphirus et ia-
spis.
12 In tertio, ligurius, achates, et amethystus.
13 In quarto, chrysolithus, onychinus, et be-
ryllus,
circumdati et inclusi auro per ordines suos.
14 Ipsique lapides duodecim,
sculpti erant nominibus duodecim tribuum
Israel,
singuli per nomina singulorum.
15 Fecerunt in rationali et catenulas sibi in-
vicem cohaerentes, de auro purissimo:
16 et duos uncinos, totidemque annulos au-
reos.
Porro annulos posuerunt in utroque latere
rationalis,
17 e quibus penderent duae catenae aureae,
quas inseruerunt uncinis,
qui in superhumeralis angulis eminebant.
18 Haec et ante et retro ita conveniebant sibi,
ut superhumerale et rationale mutuo necte-
rentur,
19 stricta ad balteum et annulis fortius co-
pulata,
quos iungebat vitta hyacinthina,
ne laxa fluerent, et a se invicem move-
rentur,
sicut praecepit Dominus Moysi.
20 Fecerunt quoque tunicam superhumeralis
totam hyacinthinam,
21 et capitium in superiori parte contra me-
dium,
oramque per gyrum capitii textilem:
22 deorsum autem ad pedes mala punica
ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso
retorta:
23 et tintinnabula de auro purissimo,
quae posuerunt inter malogranata
in extrema parte tunicae per gyrum:
24 tintinnabulum autem aureum, et malum
punicum,
quibus ornatus incedebat pontifex quando
ministerio fungebatur,
sicut praeceperat Dominus Moysi.
25 **F**ecerunt et tunicas byssinas opere tex-
tili Aaron et filiis eius:
26 et mitras cum coronulis suis ex bysso:
27 feminalia quoque linea, byssina:
28 cingulum vero de bysso retorta, hyacin-
tho, purpura, ac vermiculo bis tincto
arte plumaria,
sicut praeceperat Dominus Moysi.
29 Fecerunt et laminam sacrae venerationis
de auro purissimo,
scripseruntque in ea opere gemmario,
Sanctum Domini:
30 et strinxerunt eam cum mitra vitta hya-
cinthina,
sicut praeceperat Dominus Moysi.

31 Perfectum est igitur omne opus taberna- XV
culi et tecti testimonii:
feceruntque filii Israel cuncta quae prae-
ceperat Dominus Moysi.
32 Et obtulerunt tabernaculum et tectum et
universam supellectilem,
annulos, tabulas, vectes, columnas ac bases,
33 opertorium de pellibus arietum rubricatis,
et aliud operimentum de ianthinis pellibus,
34 velum: arcam, vectes, propitiatorium,
35 mensam cum vasis suis et propositionis
panibus:
36 candelabrum, lucernas, et utensilia earum
cum oleo:
37 altare aureum, et unguentum,
et thymiama ex aromatibus: 38 et tento-
rium in introitu tabernaculi:
39 altare aeneum, retiaculum, vectes, et vasa
eius omnia:
labrum cum basi sua:
tentoria atrii, et columnas cum basibus suis:
40 tentorium in introitu atrii, funiculosque
illius et paxillos.
Nihil ex vasis defuit, quae in ministerium
tabernaculi, et in tectum foederis iussa
sunt fieri.
41 Vestes quoque, quibus sacerdotes utuntur
in Sanctuario, Aaron scilicet et filii eius,
42 obtulerunt filii Israel, sicut praeceperat
Dominus.
43 Quae postquam Moyses cuncta vidit com-
pleta, benedixit eis.

CAPUT XL.

1 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, di-
cens:
2 Mense primo, prima die mensis,
eriges tabernaculum testimonii, 3 et pones
in eo arcam,
dimittesque ante illam velum: 4 et illata
mensa, pones super eam quae rite prae-
cepta sunt.
Candelabrum stabit cum lucernis suis,

XXXIX. 7. monumentum 10. topadius et sm. 11. *om.* et 12. ligyrius . . . *om.* et *ante* amethistus *(pl.)* 13. *om.* et *ante* ber. *(pl.)* 18. superumerali et rationali 19. laxae *(pl.)* 23. mundissimo| *(pl.)* . . . mala granata *(pl.)* 24. |et tintinabulum aureum *(quamquam v.* 23 tintinnabula. *Eadem varietate c.* 28, 34, *ubi bis idem nomen occurrit, priore loco scriptum est* tintinnabulum, *altero* tintinabulum; *praecedente autem v.* 33 *et Eccli.* 45, 10 *ex correctione:* tintinabulis) . . . *habet* praeceperat, *sed v.* 28. 30. 31: praecepit *cum plurimis* 33. ianthinis] hyacinthinis *(pl.)* 34. vectes] *Ed. Franc.* 1826 *mendose:* vestes 37. |tymiama cum aromatibus 38. 40. in introitum 43. cuncta Moses

XL. 3. |dimittesque] *item A, quem quidem usque memineris circa litteras* e *et* i *saepissime errare. Nam sensus et rei ratio latinique sermonis usus flagitant ut legamus:* demittesque. 4. inpones . . . stabit] statuit

5 et altare aureum in quo adoletur incensum, coram arca testimonii.
Tentorium in introitu tabernaculi pones,
6 et ante illud altare holocausti:
7 labrum inter altare et tabernaculum, quod implebis aqua,
8 Circumdabisque atrium tentoriis, et ingressum eius.
9 Et assumpto unctionis oleo unges tabernaculum cum vasis suis, ut sanctificentur:
10 altare holocausti et omnia vasa eius:
11 labrum cum basi sua:
omnia unctionis oleo consecrabis, ut sint Sancta sanctorum.
12 Applicabisque Aaron et filios eius ad fores tabernaculi testimonii,
et lotos aqua [13] indues sanctis vestibus,
ut ministrent mihi, et unctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat.
14 Fecitque Moyses omnia quae praeceperat Dominus.
15 Igitur mense primo anni secundi, prima die mensis, collocatum est tabernaculum.
16 Erexitque Moyses illud,
et posuit tabulas ac bases et vectes,
statuitque columnas, [17] et expandit tectum super tabernaculum,
imposito desuper operimento, sicut Dominus imperaverat.
18 Posuit et testimonium in arca,
subditis infra vectibus, et oraculum desuper.
19 Cumque intulisset arcam in tabernaculum,
appendit ante eam velum ut expleret Domini iussionem.
20 Posuit et mensam in tabernaculo testimonii
ad plagam septentrionalem extra velum,
21 ordinatis coram propositionis panibus,
sicut praeceperat Dominus Moysi.
22 Posuit et candelabrum in tabernaculo testimonii
e regione mensae in parte australi,
23 locatis per ordinem lucernis, iuxta praeceptum Domini.
24 Posuit et altare aureum sub tecto testimonii contra velum,
25 et adolevit super eo incensum aromatum, sicut iusserat Dominus Moysi.
26 Posuit et tentorium in introitu tabernaculi testimonii,
27 et altare holocausti in vestibulo testimonii,
offerens in eo holocaustum, et sacrificia, ut Dominus imperaverat.
28 Labrum quoque statuit inter tabernaculum testimonii et altare, implens illud aqua.
29 Laveruntque Moyses et Aaron, ac filii eius manus suas et pedes,
30 cum ingrederentur tectum foederis,
et accederent ad altare, sicut praeceperat Dominus Moysi.
31 Erexit et atrium per gyrum tabernaculi et altaris,
ducto in introitu eius tentorio.
Postquam omnia perfecta sunt,
32 operuit nubes tabernaculum testimonii,
et gloria Domini implevit illud.
33 Nec poterat Moyses ingredi tectum foederis,
nube operiente omnia,
et maiestate Domini coruscante,
quia cuncta nubes operuerat.
34 Si quando nubes tabernaculum deserebat,
proficiscebantur filii Israel per turmas suas:
35 si pendebat desuper, manebant in eodem loco.
36 Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo,
et ignis in nocte,
videntibus cunctis populis Israel per cunctas mansiones suas.

XL. 8. tentorii 9. ˜oleo unctionis 12. et lotos aqua indues scis vestib.] *Haec primum omissa supplevit corrector.* 13. et ut unctio . . . ˜proficiat sempiternum| *(pl.)* 16. ˜illud Moses| *(pl.)* 17. |et inposuit desuper operimentum 18. intra 20. 22. in tabernaculum 24. sub tectum 25. *om.* Moysi *(pl.)* 26. *om.* testimonii *(pl.)* 30. *om.* Moysi *(pl.)* 31. omnia] cuncta *(pl.)* 36. incumbebat . . . *om.* cunctis *(pl.)* — EXPLĪC. HELLESMOT.| ID EST EXODUS. FELIC[IT']| INCIP' CĀPIT. LEVITICI| *Post capitula* XVI *in fol.* 86: EXPLICIVNT CAPITULA| INCIPIT LIBER LEVITICUS| QVI HEBRAICE DICITUR| VAIECRA: LEGE FELICITER.| O KYRIC CEPBANΔOC| AIIIOIHCEN — *De scriptore codicis Amiatini cf. Bandinii dissertationem in Bibl. Leopoldino-Laurentiana Tom.* I *p.* 706, *qua praeclare demonstratur, Servandum illum fuisse S. Benedicti discipulum, deinde abbatem monasterii in honorem S. Sebastiani a Liberio patricio in finibus Latii prope Verulos aedificati, commemoratumque et in Mabillonii Annalibus Benedictinis sub a.* 541, *et a Gregorio Magno in Dialogis* (II, 35), *cui ipsi Gregorio pontifici* (590—604) *idem porro Servandus devotionis causa hunc suum codicem muneri obtulisse videtur.*

LIBER LEVITICUS,

HEBRAICE VAICRA.

CAPUT I.

I. 1 Vocavit autem Moysen, et locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonii, dicens:
2 Loquere filiis Israel, et dices ad eos:
Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus,
id est, de bobus et ovibus offerens victimas,
3 si holocaustum fuerit eius oblatio, ac de armento;
masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii,
ad placandum sibi Dominum:
4 ponetque manum super caput hostiae,
et acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiens.
5 Immolabitque vitulum coram Domino,
et offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem eius,
fundentes per altaris circuitum,
quod est ante ostium tabernaculi.
6 detractaque pelle hostiae,
artus in frusta concident,
7 et subiicient in altari ignem,
strue lignorum ante composita:
8 et membra quae sunt caesa, desuper ordinantes,
caput videlicet, et cuncta quae adhaerent iecori,
9 intestinis et pedibus lotis aqua:
adolebitque ea sacerdos super altare
in holocaustum et suavem odorem Domino.
10 Quodsi de pecoribus oblatio est,
de ovibus sive de capris holocaustum,
masculum absque macula offeret:
11 immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem, coram Domino:
sanguinem vero illius fundent super altare filii Aaron per circuitum:
12 dividentque membra,
caput, et omnia quae adhaerent iecori:
et ponent super ligna, quibus subiiciendus est ignis:
13 intestina vero et pedes lavabunt aqua.
Et oblata omnia adolebit sacerdos super altare
in holocaustum et odorem suavissimum Domino.
14 Si autem de avibus, holocausti oblatio fuerit Domino,
de turturibus, aut pullis columbae,
15 offeret eam sacerdos ad altare:
et retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco,
decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris:
16 vesiculam vero gutturis, et plumas proiiciet prope altare ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent,
17 confringetque ascellas eius,
et non secabit, neque ferro dividet eam,
et adolebit super altare, lignis igne supposito.
Holocaustum est et oblatio suavissimi odoris Domino.

CAPUT II.

1 Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino,
simila erit eius oblatio.
fundetque super eam oleum, et ponet thus,
2 ac deferet ad filios Aaron sacerdotes:
quorum unus tollet pugillum plenum similae et olei, ac totum thus,
et ponet memoriale super altare in odorem suavissimum Domino.
3 quod autem reliquum fuerit de sacrificio,
erit Aaron et filiorum eius,
Sanctum sanctorum de oblationibus Domini.
4 Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano: de simila,
panes scilicet absque fermento, conspersos oleo,
et lagana azyma oleo lita.
5 Si oblatio tua fuerit de sartagine,
similae conspersae oleo et absque fermento,

I. 2. de bobus] bubus 5. *hab.* sacerdotes. *Alii multi:* sacerdotis. *Cf.* 2, 2. . . . per] super 8. ˜caesa sunt *(pl.)* 10. sive capris — masculum absque] anniculum et absque *cum plurimis, itaque Sixtini;* agnum anniculum et absque *Edd. vett. falso;* „*nam legitur*", *ait Toletus*, „de ovibus sive de capris; *agnus autem non est communis foetus illis, sed solis ovibus; capris enim haedus est proprius.*" *Lectio Clementina* masculum, *ad Hebr. et Gr. conformata, latinis tamen eget testibus* 12. *Clem.* 1. *err. typ.* adherent . . ponet[n] 14. Sin . . . aut] et de 16. prope] propter *(pl.)* . . . in quo] ubi
II. 1. ˜oblatio eius| 4. ˜obtuleris autem . . in cliuano tolles 5. *om.* et

6 divides eam minutatim, et fundes super eam oleum.
7 Sin autem de craticula fuerit sacrificium, aeque simila oleo conspergetur:
8 quam offerens Domino, trades manibus sacerdotis.
9 Qui cum obtulerit eam,
tollet memoriale de sacrificio,
et adolebit super altare in odorem suavitatis Domino,
10 quidquid autem reliquum est, erit Aaron, et filiorum eius,
Sanctum sanctorum de oblationibus Domini.
11 **O**mnis oblatio, quae offertur Domino, absque fermento fiet,
nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domino.
12 Primitias tantum eorum offeretis ac munera:
super altare vero non imponentur in odorem suavitatis.
13 Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies,
nec auferes sal foederis Dei tui de sacrificio tuo.
In omni oblatione tua offeres sal.
14 Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino
de spicis adhuc virentibus,
torrebis igni, et confringes in morem farris,
et sic offeres primitias tuas Domino,
15 fundens supra oleum, et thus imponens, quia oblatio Domini est.
16 de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris
partem farris fracti, et olei, ac totum thus.

CAPUT III.

Quodsi hostia pacificorum fuerit eius oblatio,
et de bobus voluerit offerre, marem sive feminam,
immaculata offeret coram Domino.
2 Ponetque manum super caput victimae suae,
quae immolabitur in introitu tabernaculi testimonii,
fundentque filii Aaron sacerdotes, sanguinem per altaris circuitum.
3 Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, adipem qui operit vitalia,
et quidquid pinguedinis est intrinsecus:
4 duos renes cum adipe quo teguntur ilia,
et reticulum iecoris cum renunculis.
5 adolebuntque ea super altare in holocaustum,
lignis igne supposito:
in oblationem suavissimi odoris Domino.
6 **S**i vero de ovibus fuerit eius oblatio et pacificorum hostia,
sive masculum obtulerit, sive feminam, immaculata erunt.
7 Si agnum obtulerit coram Domino, 8 ponet manum suam super caput victimae suae:
quae immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonii:
fundentque filii Aaron sanguinem eius per circuitum altaris.
9 Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino:
adipem et caudam totam 10 cum renibus,
et pinguedinem quae operit ventrem atque universa vitalia,
et utrumque renunculum cum adipe qui est iuxta ilia,
reticulumque iecoris cum renunculis.
11 et adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis et oblationis Domini.
12 Si capra fuerit eius oblatio, et obtulerit eam Domino, 13 ponet manum suam super caput eius:
immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii.
Et fundent filii Aaron sanguinem eius per altaris circuitum.
14 Tollentque ex ea in pastum ignis dominici,
adipem qui operit ventrem, et qui tegit universa vitalia:
15 duos renunculos cum reticulo, quod est super eos iuxta ilia,
et arvinam iecoris cum renunculis:
16 adolebitque ea super altare sacerdos
in alimoniam ignis, et suavissimi odoris.
Omnis adeps, Domini erit 17 iure perpetuo
in generationibus, et cunctis habitaculis vestris:
nec sanguinem nec adipem omnino comedetis.

CAPUT IV.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: II.
2 Loquere filiis Israel:
Anima, quae peccaverit per ignorantiam,
et de universis mandatis Domini, quae praecepit ut non fierent, quidpiam fecerit:
3 si sacerdos, qui unctus est, peccaverit,
delinquere faciens populum,
offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino:

II. 6. dividis . . . super eam] supra *(pl.)* 7. *om.* fuerit *(pl.)* . . . conspergitur| 8. offeres — tradens 11. ac] nec . . in sacrificio dñi| *(cum pl. Falso Verc.* „sacrificii dñi") 12. offertis et m. . . . imponentur] ponuntur 14. Sin . . . primarum frugum] *sic ex nostro Censores Romani, quum antea legeretur:* primitiarum frugum . . . |torres eas igni *(pl. vett.)*

III. 1. |inmaculatum (*plures Codd.* immaculatam) 2. *om.* testimonii *(pl.)* . . . ˜circuitum altaris| *(pl.)* 3. dñi . . . ˜intrinsecus est| *(pl.)* 6. ˜sive feminam obtulerit *(pl.)* 8. *om.* suam *(pl.)* . . . ˜altaris circuitum| *(pl.)* 10. cum adipe] adipem 11. patibulum 15. quod] qui *(pl.)* 16. |˜adolebitque sacerdos super altare| 17. |˜nec adipes nec sanguinem ˜comedetis ˜omnino|

IV. 2. quae] *receptum ex A; plerique Codd. et Edd. vett.* cum 3. ˜est unctus *(pl.)*

4 et adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino,
ponetque manum super caput eius, et immolabit eum Domino.
5 Hauriet quoque de sanguine vituli,
inferens illum in tabernaculum testimonii.
6 Cumque intinxerit digitum in sanguine,
asperget eo septies coram Domino contra velum Sanctuarii:
7 ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino,
quod est in tabernaculo testimonii.
omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi.
8 Et adipem vituli auferet pro peccato,
tam eum qui vitalia operit
quam omnia quae intrinsecus sunt:
9 duos renunculos et reticulum quod est super eos iuxta ilia,
et adipem iecoris cum renunculis,
10 sicut aufertur de vitulo hostiae pacificorum:
et adolebit ea super altare holocausti.
11 Pellem vero et omnes carnes cum capite et pedibus
et intestinis et fimo, 12 et reliquo corpore
efferet extra castra in locum mundum, ubi cineres effundi solent:
incendetque ea super lignorum struem,
quae in loco effusorum cinerum cremabuntur.
13 Quodsi omnis turba Israel ignoraverit,
et per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est,
14 et postea intellexerit peccatum suum,
offeret pro peccato suo vitulum,
adducetque eum ad ostium tabernaculi.
15 Et ponent seniores populi manus super caput eius coram Domino.
Immolatoque vitulo in conspectu Domini,
16 inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine eius in tabernaculum testimonii,
17 tincto digito aspergens septies contra velum.
18 ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii:
reliquum autem sanguinem fundet
iuxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii.
19 Omnemque eius adipem tollet, et adolebit super altare:
20 sic faciens et de hoc vitulo quo modo fecit et prius:
et rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus.
21 Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet
sicut et priorem vitulum:
quia est pro peccato multitudinis.
22 **S**i peccaverit princeps,
et fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur:
23 et postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino,
hircum de capris immaculatum. 24 Ponetque manum suam super caput eius:
cumque immolaverit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino,
quia pro peccato est,
25 tinget sacerdos digitum in sanguine hostiae pro peccato,
tangens cornua altaris holocausti,
et reliquum fundens ad basim eius.
26 Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet:
rogabitque pro eo sacerdos, et pro peccato eius, et dimittetur ei.
27 **Q**uod si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terrae,
ut faciat quidquam de his, quae Domini lege prohibentur, atque delinquat,
28 et cognoverit peccatum suum,
offeret capram immaculatam. 29 Ponetque manum super caput hostiae quae pro peccato est,
et immolabit eam in loco holocausti.
30 Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo: et tangens cornua altaris holocausti,
reliquum fundet ad basim eius.
31 Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum,
adolebit super altare in odorem suavitatis Domino:
rogabitque pro eo, et dimittetur ei.
32 **S**in autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam;
33 ponet manum super caput eius,
et immolabit eam in loco ubi solent caedi holocaustorum hostiae.
34 Sumetque sacerdos de sanguine eius digito suo,
et tangens cornua altaris holocausti,
reliquum fundet ad basim eius.
35 Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis:
cremabit super altare in incensum Domini:
rogabitque pro eo, et pro peccato eius, et dimittetur ei.

IV. 4. illū.(*erasum* d) 5. illud in tabernaculo 6. in sanguinem| 7. in introitum 8. *hab.* auferet (*multi* offeret) . . . ˜operit vitalia| *(pl.)* 10. auferetur (*quidam Mss.* offertur, *plures* aufertur) 12. |quae in locum 14. ˜vitulum pro peccato| *(pl.)* 16. |infert 20. *post* erit *om.* eis *(pl.)* 21. ˜pro peccato est *(pl.)* 25. in sanguinem 26. *om.* sacerdos *(cum plerisque, sed habent Hebr. et Gr.)* . . . ac demittetur 27. de his] ex his *(pl.)* 31. ˜auferens adipem *(pl.)* . . . pro eo sacerdos⌈Q. X. *Seq. fol.* 89 33. ˜ holocaustorum caedi *(pl.)* 35. ˜auferens adipem *(pl.)* . . . |et cremavit . . . illi| *A (Vercelloni inobservatus) cum plerisque.*

CAPUT V.

1 **Si** peccaverit anima,
et audierit vocem iurantis, testisque fuerit
quod aut ipse vidit, aut conscius est:
nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam.
2 **Anima** quae tetigerit aliquid immundum,
sive quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile:
et oblita fuerit immunditiae suae, rea est, et deliquit:
3 et si tetigerit quidquam de immunditia hominis
iuxta omnem impuritatem, qua pollui solet,
oblitaque cognoverit postea, subiacebit delicto.
4 **Anima, quae** iuraverit, et protulerit labiis suis
ut vel male quid faceret, vel bene,
et idipsum iuramento et sermone firmaverit,
oblitaque postea intellexerit delictum suum,
5 agat poenitentiam pro peccato,
6 et offerat de gregibus agnam sive capram,
orabitque pro ea sacerdos et pro peccato eius:
7 sin autem non potuerit offerre pecus,
offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino,
unum pro peccato, et alterum in holocaustum,
8 dabitque eos sacerdoti:
qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput eius ad pennulas,
ita ut collo haereat, et non penitus abrumpatur.
9 Et asperget de sanguine eius parietem altaris.
quidquid autem reliquum fuerit,
faciet distillare ad fundamentum eius, quia pro peccato est.
10 Alterum vero adolebit in holocaustum, ut fieri solet:
rogabitque pro eo sacerdos et pro peccato eius, et dimittetur ei.
11 Quodsi non quiverit manus eius
duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum,
offeret pro peccato suo similae partem ephi decimam.
non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est.
12 tradetque eam sacerdoti: qui plenum ex ea pugillum hauriens,
cremabit super altare in monimentum eius qui obtulerit, 13 rogans pro illo et expians,
reliquam vero partem ipse habebit in munere.

14 **Locutusque** est Dominus ad Moysen, dicens: III.
15 Anima si praevaricans ceremonias, per errorem
in his, quae Domino sunt sanctificata, peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum
de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus Sanctuarii:
16 ipsumque quod intulit damni restituet,
et quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti,
qui rogabit pro eo offerens arietem, et dimittetur ei.
17 **Anima** si peccaverit per ignorantiam,
feceritque unum ex his quae Domini lege prohibentur,
et peccati rea intellexerit iniquitatem suam,
18 offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti,
iuxta mensuram, aestimationemque peccati:
qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit:
et dimittetur ei,
19 quia per errorem deliquit in Dominum.

CAPUT VI.

1 **Locutus** est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Anima quae peccaverit, et contempto Domino,
negaverit proximo suo depositum
quod fidei eius creditum fuerat,
vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit,
3 sive rem perditam invenerit,
et infitians insuper peieraverit,
et quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines,
4 convicta delicti, 5 reddet omnia quae per fraudem voluit obtinere, integra,
et quintam insuper partem domino cui damnum intulerat.
6 Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, et dabit eum sacerdoti,
iuxta aestimationem, mensuramque delicti:
7 qui rogabit pro eo coram Domino, et dimittetur illi
pro singulis quae faciendo peccavit.

V. 1. vidit aut testis fuit aut 2. vel quodlibet *(pl.)* 4. fecerit. — *Post* bene *quidam recc. addunt:* et non fecerit, *quae non sunt in Hebr. et Gr.* 6. ˜agnam de gregibus 7. |offeret . . vel] aut 8. pinnulas| 10. *om.* in *(recte)* 11. |˜offerre duos *(pl.)* . . vel *(pl.)* . . columbae| (*sic omnes fere Mss. et Hebr., quamquam Gr. dedit* περιστερῶν. *Cf.* 12, 8; 14, 22; 15, 29) . . . *om.* suo (*cum plurimis, cf.* 4, 14; 12, 6) similam p. oephi . . . in eo 12. ex eo (*aliquot vett.* ex toto) . . . obtulit *(pl.)* 13. pro eo 14. Locutus *(pl.)* 15. ˜scificata sunt dño. — *In hoc ambitu verborum bis, ubi non convenit, incidendo, semel, ubi opus erat, non incidendo erravit Codex.* 18. quia] quod 19. delinquit

VI. 2. ˜depositum proximo suo| *(pl.)* 3. (*Ed. Franc.* 1826 *mendose:* inficiens) — periuraverit| . . . ˜peccare solent 4. convicta delicti] *Sic duae voces totum versum explent in Ed. Stephani et Clem.* 1. *Posterae Edd. proximum verbum* reddet *adiunxerunt.* 7. peccaverit|

8 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
9 Praecipe Aaron et filiis eius:
Haec est lex holocausti:
Cremabitur in altari tota nocte usque mane:
ignis ex eodem altari erit.
10 vestietur tunica sacerdos et feminalibus lineis:
tolletque cineres, quos vorans ignis exussit,
et ponens iuxta altare,
11 spoliabitur prioribus vestimentis,
indutusque aliis, efferet eos extra castra,
et in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet.
12 Ignis autem in altari semper ardebit,
quem nutriet sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies,
et imposito holocausto, desuper adolebit adipes pacificorum.
13 Ignis est iste perpetuus, qui numquam deficiet in altari.
14 Haec est lex sacrificii et libamentorum, quae offerent filii Aaron
coram Domino, et coram altari.
15 Tollet sacerdos pugillum similae, quae conspersa est oleo,
et totum thus, quod super similam positum est:
adolebitque illud in altari in monimentum odoris suavissimi Domino:
16 reliquam autem partem similae comedet Aaron cum filiis suis, absque fermento:
et comedet in loco sancto atrii tabernaculi.
17 Ideo autem non fermentabitur,
quia pars eius in Domini offertur incensum.
Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto.
18 Mares tantum stirpis Aaron comedent illud.
Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini.
omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur.

IIII. 19 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
20 Haec est oblatio Aaron, et filiorum eius, quam offerre debent Domino in die unctionis suae.
Decimam partem ephi offerent similae in sacrificio sempiterno,
medium eius mane, et medium eius vespere:
21 quae in sartagine oleo conspersa frigetur.
Offeret autem eam calidam in odorem suavissimum Domino
22 sacerdos, qui iure patri successerit,
et tota cremabitur in altari.
23 Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur,
nec quisquam comedet ex eo.
24 Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:
25 Loquere Aaron et filiis eius:
Ista est lex hostiae pro peccato:
In loco ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est.
26 Sacerdos qui offert, comedet eam
in loco sancto, in atrio tabernaculi.
27 Quidquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur.
Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa,
lavabitur in loco sancto.
28 Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur.
quodsi vas aeneum fuerit, defricabitur, et lavabitur aqua.
29 Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus eius, quia Sanctum sanctorum est.
30 Hostia enim quae caeditur pro peccato,
cuius sanguis infertur in tabernaculum testimonii ad expiandum in Sanctuario,
non comedetur, sed comburetur igni.

CAPUT VII.

1 Haec quoque lex hostiae pro delicto,
Sancta sanctorum est:
2 idcirco ubi immolabitur holocaustum, mactabitur et victima pro delicto:
sanguis eius per gyrum altaris fundetur.
3 Offerent ex ea caudam et adipem qui operit vitalia:
4 duos renunculos, et pinguedinem quae iuxta ilia est,
reticulumque iecoris cum renunculis.
5 et adolebit ea sacerdos super altare:
incensum est Domini pro delicto.
6 Omnis masculus de sacerdotali genere,
in loco sancto vescetur his carnibus, quia Sanctum sanctorum est.
7 Sicut pro peccato offertur hostia, ita et pro delicto:
utriusque hostiae lex una erit:
ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit.
8 Sacerdos qui offert holocausti victimam, habebit pellem eius.
9 Et omne sacrificium similae, quod coquitur in clibano,
et quidquid in craticula, vel in sartigine praeparatur,
eius erit sacerdotis a quo offertur:

VI. 8. Locutus *(pl.)* 9. *om.* est 10. ˜sacerdos tunica *(pl.)* 11. usque ad favillam consumi faciet] *Haec si sincera sunt, et quidem leguntur in omnibus codicibus, per amplificationem ab interprete addita videntur. Hebraeus et Graecus tantum:* efferet cineres extra castra in locum mundum. 15. in monimento 16. *hab.* sancto atrii *cum melioribus; alii:* sanctuarii 18. erit] est *(pl.)* 19. |Et locutus *(pl.)* 20. oephi . . . *om.* eius *sec. loco (pl.)* 23. consumitur| 24. Locutusq. est dn̄s 25. in locum . . . *In Ed. Rom.* 1861 *desideratur comma post* holocaustum 27. illius] eius 29. *post* vescetur *om.* de . . quia] quoniam
VII. 1. quoque est l. *(pl.)* 2. immolatur . . . ˜fundetur altaris| *(pl.)* 4. quae *corr. ex* qui 6. de ˊgenere ˊsacerdotali|

10 sive oleo conspersa, sive arida fuerint,
cunctis filiis Aaron mensura aequa per
singulos dividetur.
11 **H**aec est lex hostiae pacificorum quae
offertur Domino.
12 Si pro gratiarum actione oblatio fuerit,
offerent panes absque fermento consper-
sos oleo,
et lagana azyma uncta oleo,
coctamque similam, et collyridas olei ad-
mistione conspersas:
13 panes quoque fermentatos cum hostia gra-
tiarum, quae immolatur pro pacificis:
14 ex quibus unus pro primitiis offeretur
Domino,
et erit sacerdotis qui fundet hostiae san-
guinem.
15 cuius carnes eadem comedentur die,
nec remanebit ex eis quidquam usque mane.
16 **S**i voto, vel sponte quispiam obtulerit
hostiam,
eadem similiter edetur die:
sed et si quid in crastinum remanserit,
vesci licitum est:
17 quidquid autem tertius invenerit dies, ignis
absumet.
18 Si quis de carnibus victimae pacificorum
die tertio comederit,
irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti:
quin potius quaecumque anima tali se edu-
lio contaminaverit, praevaricationis rea
erit.
19 **C**aro, quae aliquid tetigerit immundum,
non comedetur, sed comburetur igni:
qui fuerit mundus, vescetur ex ea.
20 **A**nima polluta quae ederit de carnibus
hostiae pacificorum, quae oblata est
Domino, peribit de populis suis.
21 Et quae tetigerit immunditiam hominis,
vel iumenti,
sive omnis rei quae polluere potest,
et comederit de huiuscemodi carnibus,
interibit de populis suis.
22 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, di-
cens:
23 Loquere filiis Israel:
Adipem ovis, et bovis, et caprae non co-
medetis.
24 Adipem cadaveris morticini, et eius ani-
malis, quod a bestia captum est,
habebitis in varios usus.
25 Si quis adipem, qui offerri debet in in-
censum Domini, comederit, peribit de
populo suo.
26 Sanguinem quoque omnis animalis non
sumetis in cibo,
tam de avibus quam de pecoribus.
27 Omnis anima, quae ederit sanguinem,
peribit de populis suis.
28 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
29 Loquere filiis Israel, dicens:
Qui offert victimam pacificorum Domino,
offerat simul et sacrificium, id est, liba-
menta eius.
30 tenebit manibus adipem hostiae, et pe-
ctusculum:
cumque ambo oblata Domino consecra-
verit, tradet sacerdoti,
31 qui adolebit adipem super altare,
pectusculum autem erit Aaron, et filiorum
eius.
32 armus quoque dexter de pacificorum hostiis
cedet in primitias sacerdotis.
33 Qui obtulerit sanguinem et adipem, filio-
rum Aaron,
ipse habebit et armum dextrum in por-
tione sua.
34 Pectusculum enim elevationis, et armum
separationis
tuli a filiis Israel de hostiis eorum paci-
ficis,
et dedi Aaron sacerdoti, et filiis eius
lege perpetua, ab omni populo Israel.

35 Haec est unctio Aaron et filiorum eius V.
in ceremoniis Domini
die qua obtulit eos Moyses, ut sacerdotio
fungerentur,
36 et quae praecepit eis dari Dominus a filiis
Israel
religione perpetua in generationibus suis.
37 Ista est lex holocausti, et sacrificii pro
peccato atque delicto,
et pro consecratione et pacificorum victi-
mis:
38 quam constituit Dominus Moysi in monte
Sinai,
quando mandavit filiis Israel ut offerrent
oblationes suas Domino in deserto
Sinai.

CAPUT VIII.

1 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, di-
cens:
2 Tolle Aaron cum filiis suis,
vestes eorum, et unctionis oleum,
vitulum pro peccato, duos arietes, cani-
strum cum azymis,
3 et congregabis omnem coetum ad ostium
tabernaculi.
4 Fecit Moyses ut Dominus imperaverat.
Congregataque omni turba ante fores ta-
bernaculi, 5 ait:
Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri.
6 Statimque obtulit Aaron et filios eius.
Cumque lavisset eos, 7 vestivit pontificem
subucula linea,
accingens eum balteo, et induens eum tu-
nica hyacinthina,

VII. 10. fuerit| . . . ˜aequa mensura 12. ˜fuerit eius oblatio| . . . colliras 14. offertur 16. quisquam 18. ˜pacificorum victimae 19. *om.* ex *(pl.)* 20. populo eius| 23. ˜bovis et ovis (*cf. Exod.* 9, 3; 22, 1; *Deut.* 14, 4; 17, 1) 24. in usus varios| *(pl.)* 26. *(hab.* sumetis; *erravit Verc.)* in cibos| 27. sanguinem] de sanguine 28. Locutus *(pl.)* 29. *om.* dicens . . |offeret simul et sacrificiorum 30. consecrarit 34. el^ev^ationis *(corr. m. rec.)* . . . et filiis] ac filiis *(pl.)* 36. ˜dari eis *(pl.)* 38. quam] quas *(pl.)*
VIII. 4. sicut dñs imperarat| . . . *om.* tabernaculi *(pl.)* 6. |statim quoq. 7. subbucula . . . *post* induens *om.* eum *(pl.)*

et desuper humerale imposuit,
8 quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo erat Doctrina et Veritas.
9 Cidari quoque texit caput:
et super eam, contra frontem, posuit laminam auream
consecratam in sanctificatione, sicut praeceperat ei Dominus.
10 **T**ulit et unctionis oleum, quo linivit tabernaculum cum omni supellectili sua.
11 Cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus,
unxit illud, et omnia vasa eius,
labrumque cum basi sua sanctificavit oleo.
12 Quod fundens super caput Aaron, unxit eum, et consecravit:
13 filios quoque eius oblatos vestivit tunicis lineis, et cinxit balteis,
imposuitque mitras, ut iusserat Dominus.
14 **O**btulit et vitulum pro peccato.
cumque super caput eius posuisset Aaron, et filii eius manus suas,
15 immolavit eum: hauriens sanguinem,
et tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum.
quo expiato et sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius.
16 Adipem vero qui erat super vitalia, et reticulum iecoris,
duosque renunculos, cum arvinulis suis adolevit super altare:
17 vitulum cum pelle, et carnibus, et fimo, cremans extra castra, sicut praeceperat Dominus.
18 Obtulit et arietem in holocaustum:
super cuius caput cum imposuissent Aaron et filii eius manus suas,
19 immolavit eum, et fudit sanguinem eius per circuitum altaris.
20 Ipsumque arietem in frustra concidens,
caput eius, et artus, et adipem adolevit igni,
21 lotis prius intestinis et pedibus.
totumque simul arietem incendit super altare,
eo quod esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut praeceperat ei.
22 Obtulit et arietem secundum, in consecratione sacerdotum:
posueruntque super caput eius Aaron et filii eius manus suas.
23 Quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine eius, tetigit extremum auriculae dextrae Aaron,
et pollicem manus eius dextrae, similiter et pedis.
24 Obtulit et filios Aaron.
cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculae singulorum dextrae,
et pollices manus ac pedis dextri,
reliquum fudit super altare per circuitum:
25 adipem vero, et caudam, omnemque pinguedinem quae operit intestina,
reticulumque iecoris, et duos renes cum adipibus suis, et armo dextro separavit.
26 Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram Domino, panem absque fermento,
et collyridam conspersam oleo, laganumque posuit super adipes, et armum dextrum,
27 tradens simul omnia Aaron et filiis eius.
Qui postquam levaverunt ea coram Domino,
28 rursum suscepta de manibus eorum,
adolevit super altare holocausti,
eo quod consecrationis esset oblatio,
in odorem suavitatis, sacrificii Domino.
29 Tulitque pectusculum elevans illud coram Domino,
de ariete consecrationis in partem suam,
sicut praeceperat ei Dominus.
30 Assumensque unguentum, et sanguinem qui erat in altari,
aspersit super Aaron et vestimenta eius,
et super filios illius ac vestes eorum.
31 Cumque sanctificasset eos in vestitu suo,
praecepit eis, dicens:
Coquite carnes ante fores tabernaculi, et ibi comedite eas.
panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro,
sicut praecepit mihi Dominus, dicens:
Aaron et filii eius comedent eos:
32 quidquid autem reliquum fuerit de carne et panibus, ignis absumet.
33 De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus,
usque ad diem quo complebitur tempus consecrationis vestrae.
septem enim diebus finitur consecratio:
34 sicut et impraesentiarum factum est,
ut ritus sacrificii compleretur.
35 Die ac nocte manebitis in tabernaculo
observantes custodias Domini, ne moriamini:
sic enim mihi praeceptum est.
36 **F**eceruntque Aaron et filii eius cuncta quae locutus est Dominus per manum Moysi.

CAPUT IX.

1 **F**acto autem octavo die, vocavit Moyses Aaron et filios eius, ac maiores natu Israel,
dixitque ad Aaron:
2 Tolle de armento vitulum pro peccato,

VIII. 8. stringens 9. |cidarim . . . ei ds̄| 10. levit . . . superlectili *(sic mutavit m. 2.)* 11. Cum 13. balteo *(pl.)*| — mitram sicut praeceperat 14. posuissent *(pl.)* 16. autem *(pl.)* qui fuit 18. ˜manus suas Aaron et filii eius| 19. ˜altaris circuitum| 22. caput illius *(pl.)* 23. *post* sanguine *om.* eius *(pl.)* 25. quae] qui 26. panes . . . collyram 27. libaverunt 28. dn̄i| *(pl.)* 29. Tulit et *(pl.)* . . ˜coram dn̄o ˜illud| 31. comedite] comedetis 32. adsumet| 33. finitur] erit *(solus)*

et arietem in holocaustum, utrumque immaculatum,
et offer illos coram Domino.
3 Et ad filios Israel loquéris:
Tollite hircum pro peccato,
et vitulum, atque agnum, anniculos, et sine macula in holocaustum,
4 bovem et arietem pro pacificis:
et immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum similam conspersam oleo offerentes.
hodie enim Dominus apparebit vobis.
5 Tulerunt ergo cuncta quae iusserat Moyses ad ostium tabernaculi:
ubi cum omnis multitudo adstaret, 6 ait Moyses:
Iste est sermo, quem praecepit Dominus:
facite, et apparebit vobis gloria eius.
7 Et dixit ad Aaron: Accede ad altare, et immola pro peccato tuo:
offer holocaustum, et deprecare pro te et pro populo.
cumque mactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut praecepit Dominus.
8 Statimque Aaron accedens ad altare,
immolavit vitulum pro peccato suo:
9 cuius sanguinem obtulerunt ei filii sui:
in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris,
et fudit residuum ad basim eius.
10 Adipemque et renunculos, ac reticulum iecoris, quae sunt pro peccato,
adolevit super altare, sicut praeceperat Dominus Moysi:
11 carnes vero et pellem eius extra castra combussit igni.
12 Immolavit et holocausti victimam:
obtuleruntque ei filii sui sanguinem eius,
quem fudit per altaris circuitum.
13 ipsam etiam hostiam in frusta concisam,
cum capite et membris singulis obtulerunt.
quae omnia super altare cremavit igni,
14 lotis aqua prius intestinis et pedibus.
15 Et pro peccato populi offerens, mactavit hircum:
expiatoque altari, 16 fecit holocaustum,
17 addens in sacrificio libamenta, quae pariter offeruntur,
et adolens ea super altare,
absque ceremoniis holocausti matutini.
18 Immolavit et bovem atque arietem, hostias pacificas populi:
obtuleruntque ei filii sui sanguinem,
quem fudit super altare in circuitum.
19 Adipem autem bovis, et caudam arietis,
renunculosque cum adipibus suis,
et reticulum iecoris 20 posuerunt super pectora.
cumque cremati essent adipes super altare,
21 pectora eorum, et armos dextros
separavit Aaron, elevans coram Domino,
sicut praeceperat Moyses.
22 Et extendens manus ad populum, benedixit ei.
Sicque completis hostiis pro peccato, et holocaustis, et pacificis, descendit.
23 Ingressi autem Moyses et Aaron in tabernaculum testimonii,
et deinceps egressi benedixerunt populo.
Apparuitque gloria Domini omni multitudini:
24 et ecce egressus ignis a Domino,
devoravit holocaustum, et adipes qui erant super altare.
Quod cum vidissent turbae, laudaverunt Dominum, ruentes in facies suas.

CAPUT X.

1 Arreptisque Nadab, et Abiu filii Aaron thuribulis,
posuerunt ignem, et incensum desuper,
offerentes coram Domino ignem alienum:
quod eis praeceptum non erat.
2 Egressusque ignis a Domino, devoravit eos,
et mortui sunt coram Domino.
3 Dixitque Moyses ad Aaron:
Hoc est quod locutus est Dominus:
Sanctificabor in iis, qui appropinquant mihi,
et in conspectu omnis populi glorificabor.
Quod audiens tacuit Aaron.
4 Vocatis autem Moyses Misaele, et Elisaphan filiis Oziel, patrui Aaron, ait ad eos:
Ite et tollite fratres vestros de conspectu Sanctuarii, et asportate extra castra.
5 Confestimque pergentes, tulerunt eos
sicut iacebant, vestitos lineis tunicis,
et eiecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum.
6 Locutusque est Moyses ad Aaron, et ad Eleazar, et Ithamar filios eius:
Capita vestra nolite nudare, et vestimenta nolite scindere,
ne forte moriamini, et super omnem coetum oriatur indignatio.
Fratres vestri, et omnis domus Israel plangant incendium quod Dominus suscitavit:
7 vos autem non egrediemini fores tabernaculi,
alioquin peribitis:
oleum quippe sanctae unctionis est super vos.
Qui fecerunt omnia iuxta praeceptum Moysi.

IX. 2. inmaculatos| 3. |[et]ad filios . . . agnum] *In Clem.* 1 *mendum typ.* agnos *calamo correctum est:* agnum 4. pacificis] peccatis| . . . ˜oleo conspersam *(pl.)* 5. ˜staret multitudo *(pl.)* 7. |Dixit et ad 10. renunculum . . . praecepit 11. *Clem.* 1 *vit. typ.* cumbussit 12. Immolavitque et 14. ˜prius aqua *(pl.)* 17. |additis . . libamentis 19. *om.* autem 20. in altari| *(pl.)* 22. |Et tendens manus contra p. *(alii:* manum ad *vel:* manum contra; *Gr.* τὰς χεῖρας ἐπὶ) 23. *om.* in *(pl.)*

X. 1. thuribulis] *CDF addunt* suis 3. in his . . . gloriabor| 4. Misahel et Elsapham filios Ozihel . . . tollite] colligite *(solus)* 6. Locutus est *(pl.)* . . . atque Ithamar *(pl.)* . . . vestimenta] *add.* vestra 7. Mosi|

VI. 8 Dixit quoque Dominus ad Aaron:
9 Vinum, et omne quod inebriare potest,
non bibetis tu et filii tui,
quando intratis in tabernaculum testimonii, ne moriamini:
quia praeceptum sempiternum est in generationes vestras.
10 Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum,
inter pollutum et mundum:
11 doceatisque filios Israel omnia legitima mea
quae locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.
12 Locutusque est Moyses ad Aaron,
et ad Eleazar, et Ithamar filios eius, qui erant residui:
Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini,
et comedite illud absque fermento iuxta altare,
quia Sanctum sanctorum est.
13 Comedetis autem in loco sancto:
quod datum est tibi et filiis tuis de oblationibus Domini, sicut praeceptum est mihi.
14 Pectusculum quoque quod oblatum est,
et armum qui separatus est,
edetis in loco mundissimo
tu et filii tui, et filiae tuae tecum.
tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israel:
15 eo quod armum et pectus, et adipes qui cremantur in altari, elevaverunt coram Domino,
et pertineant ad te, et ad filios tuos
lege perpetua, sicut praecepit Dominus.
16 Inter haec, hircum, qui oblatus fuerat pro peccato,
cum quaereret Moyses, exustum reperit:
iratusque contra Eleazar et Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait:
17 Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto,
quae Sancta sanctorum est,
et data vobis ut portetis iniquitatem multitudinis,
et rogetis pro ea in conspectu Domini,
18 praesertim cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta,
et comedere debueritis eam in Sanctuario, sicut praeceptum est mihi?
19 Respondit Aaron:
Oblata est hodie victima pro peccato, et holocaustum coram Domino:
mihi autem accidit quod vides.
quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in ceremoniis mente lugubri?
20 Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem.

CAPUT XI.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens: 2 Dicite filiis Israel:
Haec sunt animalia quae comedere debetis
de cunctis animantibus terrae:
3 Omne quod habet divisam ungulam, et ruminat in pecoribus, comedetis.
4 Quidquid autem ruminat quidem, et habet ungulam,
sed non dividit eam, sicut camelus et cetera, non comedetis illud,
et inter immunda reputabitis.
5 Choerogryllus qui ruminat, ungulamque non dividit, immundus est.
6 Lepus quoque: nam et ipse ruminat, sed ungulam non dividit.
7 Et sus: qui cum ungulam dividat, non ruminat.
8 horum carnibus non vescemini, nec cadavera contingetis, quia immunda sunt vobis.
9 Haec sunt quae gignuntur in aquis, et vesci licitum est.
Omne quod habet pinnulas et squamas,
tam in mari quam in fluminibus et stagnis, comedetis.
10 Quidquid autem pinnulas et squamas non habet
eorum quae in aquis moventur et vivunt,
abominabile vobis, 11 exsecrandumque erit,
carnes eorum non comedetis, et morticina vitabitis.
12 Cuncta quae non habent pinnulas et squamas in aquis, polluta erunt.
13 Haec sunt quae de avibus comedere non debetis, et vitanda sunt vobis:
Aquilam, et gryphem, et haliaeetum,
14 et milvum ac vulturem iuxta genus suum,
15 et omne corvini generis in similitudinem suam,
16 struthionem, et noctuam, et larum, et accipitrem iuxta genus suum:
17 bubonem, et mergulum, et ibin, 18 et cygnum, et onocrotalum, et porphyrionem,
19 herodionem et charadrion iuxta genus suum,
upupam quoque, et vespertilionem.
20 Omne de volucribus quod graditur super quatuor pedes,
abominabile erit vobis.
21 Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes,
sed habet longiora retro crura, per quae salit super terram, 22 comedere debetis,
ut est bruchus in genere suo,

X. 8. ad Mosen et Auron| 9. inebriari . . . *om.* in *(pl.)* . . . ˜est sempiternum *(pl.)* 12. atque Ith. *(pl.)* . . . ˜residui erant| *(pl.)* . . . ˜iuxta altare absque fermento| quoniam 13. Comeditis 14. ablatum (*cf.* 4, 8. 10. 35) . . . *om.* tui . . . seposita 15. elevabis *(alii:* elevaverint, *itaque Sixtini)* 17. ˜multitudinis iniquitatem| 18. ˜eam debueritis *(pl.)*

XI. 1. Locutus *(pl.)* 5. |chyrogryllius 10. pinnas non habet et squamas| — quae] quie *(sic)* 11. et execrandum *(pl.)* 13. grypem et alietum (*cf. Deut.* 14, 12) 14. |milvum *(pl.)* 16. |strutionem 18. cycnum 19. |erodionem et charadrionem . . . |opopam 21. *om.* quidem 22. comedetis| . . brucus

et attacus atque ophiomachus, ac locusta,
singula iuxta genus suum.
23 Quidquid autem ex volucribus quatuor tantum habet pedes,
exsecrabile erit vobis:
24 et quicunque morticina eorum tetigerit, polluetur, et erit immundus usque ad vesperum:
25 et si necesse fuerit ut portet quidpiam horum mortuum,
lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad occasum solis.
26 Omne animal quod habet quidem ungulam,
sed non dividit eam, nec ruminat, immundum erit:
et qui tetigerit illud, contaminabitur.
27 Quod ambulat super manus ex cunctis animantibus, quae incedunt quadrupedia, immundum erit:
qui tetigerit morticina eorum, polluetur usque ad vesperum.
28 Et qui portaverit huiuscemodi cadavera, lavabit vestimenta sua,
et immundus erit usque ad vesperum:
quia omnia haec immunda sunt vobis.
29 Haec quoque inter polluta reputabuntur de his, quae moventur in terra,
mustela et mus et crocodilus,
singula iuxta genus suum,
30 mygale, et chamaeleon, et stellio, et lacerta, et talpa:
31 omnia haec immunda sunt.
Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperum:
32 et super quod ceciderit quidquam de morticinis eorum, polluetur
tam vas ligneum et vestimentum, quam pelles et cilicia: et in quocunque fit opus,
tingentur aqua, et polluta erunt usque ad vesperum,
et sic postea mundabuntur.
33 Vas autem fictile, in quod horum quidquam intro ceciderit, polluetur,
et idcirco frangendum est.
34 Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit:
et omne liquens quod bibitur de universo vase, immundum erit.
35 Et quidquid de morticinis huiuscemodi ceciderit super illud, immundum erit:
sive clibani, sive chytropodes, destruentur, et immundi erunt.
36 Fontes vero et cisternae, et omnis aquarum congregatio munda erit.
Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur.
37 Si ceciderit super sementem, non polluet eam.
38 Si autem quispiam aqua sementem perfuderit,
et postea morticinis tacta fuerit, illico polluetur.
39 **S**i mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere,
qui cadaver eius tetigerit, immundus erit usque ad vesperum:
40 et qui comederit ex eo quidpiam, sive portaverit;
lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum.
41 Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum.
42 Quidquid super pectus quadrupes graditur,
et multos habet pedes, sive per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est.
43 Nolite contaminare animas vestras,
nec tangatis quidquam eorum, ne immundi sitis.
44 Ego enim sum Dominus Deus vester: sancti estote, quia ego sanctus sum.
Ne polluatis animas vestras in omni reptili quod movetur super terram.
45 Ego enim sum Dominus, qui eduxi vos de terra Aegypti, ut essem vobis in Deum.
Sancti eritis, quia ego sanctus sum.
46 Ista est lex animantium ac volucrum, et omnis animae viventis,
quae movetur in aqua, et reptat in terra,
47 ut differentias noveritis mundi, et immundi,
et sciatis quid comedere et quid respuere debeatis.

CAPUT XII.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: VII.
2 Loquere filiis Israel, et dices ad eos:
Mulier, si suscepto semine pepererit masculum,
immunda erit septem diebus
iuxta dies separationis menstruae.
3 Et die octavo circumcidetur infantulus:
4 ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suae:
Omne sanctum non tanget,
nec ingredietur in Sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suae.
5 **S**in autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus
iuxta ritum fluxus menstrui,
et sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suae.
6 Cumque expleti fuerint dies purificationis suae, pro filio, sive pro filia,
deferet agnum anniculum in holocaustum,
et pullum columbae sive turturem pro peccato,
ad ostium tabernaculi testimonii,

XI. 22. asthacus — opimacus 23. ′ex volucrib′ ′autem 25. ~solis occasum| *(pl.)* 26. dividet 28. sunt] erunt 29. Hoc . . . reputabitur . . . corcodillus 30. ac lacerta 32. ′usque ad vesperum ′et polluta erunt 33. in quo 34. comeditis 35. istiusmodi *(pl.)* . . . clivanus sive cytropedes 36. erunt| 37. polluent *(pl.)* 38. Sin *(pl.)* 39. *In Ed. Franc.* 1826 *deest* usque 42. non comeditur 44. quia] quoniam et 45. quia] quia et 46. et volucrum . . . moventur . . . reptant

XII. 1. Locutus *(pl.)* 3. octaba 4. *hab.* tribus, *quod quidam omittunt — post* ingredietur *om.* in *(cum pl.)* 5. *om.* et 6. impleti . . . suae] eius sive

et tradet sacerdoti
7 qui offeret illa coram Domino, et orabit pro ea,
et sic mundabitur a profluvio sanguinis sui.
ista est lex parientis masculum aut feminam.
8 Quodsi non invenerit manus eius,
nec potuerit offerre agnum,
sumet duos turtures vel duos pullos columbarum,
unum in holocaustum, et alterum pro peccato.
orabitque pro ea sacerdos, et sic mundabitur.

CAPUT XIII.

1 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, et Aaron, dicens:
2 Homo, in cuius cute et carne ortus fuerit diversus color
sive pustula, aut quasi lucens quidpiam, id est plaga leprae,
adducetur ad Aaron sacerdotem,
vel ad unum quemlibet filiorum eius.
3 Qui cum viderit lepram in cute, et pilos in album mutatos colorem,
ipsamque speciem leprae
humiliorem cute et carne reliqua:
plaga leprae est, et ad arbitrium eius separabitur.
4 Sin autem lucens candor fuerit in cute,
nec humilior carne reliqua,
et pili coloris pristini,
recludet eum sacerdos septem diebus,
5 et considerabit die septimo:
et siquidem lepra ultra non creverit, nec transierit in cute priores terminos,
rursum recludet eum septem diebus aliis.
6 Et die septimo contemplabitur:
si obscurior fuerit lepra, et non creverit in cute,
mundabit eum, quia scabies est:
lavabitque homo vestimenta sua, et mundus erit.
7 Quodsi postquam a sacerdote visus est, et redditus munditiae, iterum lepra creverit;
adducetur ad eum, [8] et immunditiae condemnabitur.
9 **P**laga leprae si fuerit in homine,
adducetur ad sacerdotem, [10] et videbit eum.
Cumque color albus in cute fuerit,
et capillorum mutaverit aspectum,
ipsa quoque caro viva apparuerit:
11 lepra vetustissima iudicabitur, atque inolita cuti.
Contaminabit itaque eum sacerdos, et non recludet,
quia perspicuae immunditiae est.
12 Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, et operuerit omnem cutem a capite usque ad pedes,
quidquid sub aspectum oculorum cadit,
13 considerabit eum sacerdos,
et teneri lepra mundissima iudicabit:
eo quod omnis in candorem versa sit,
et idcirco homo mundus erit.
14 Quando vero caro vivens in eo apparuerit,
15 tunc sacerdotis iudicio polluetur,
et inter immundos reputabitur.
caro enim viva si lepra aspergitur, immunda est.
16 Quodsi rursum versa fuerit in alborem,
et totum hominem operuerit,
17 considerabit eum sacerdos, et mundum esse decernet.
18 **C**aro autem et cutis in qua ulcus natum est, et sanatum,
19 et in loco ulceris cicatrix
alba apparuerit, sive subrufa,
adducetur homo ad sacerdotem:
20 qui cum viderit locum leprae humiliorem carne reliqua,
et pilos versos in candorem, contaminabit eum:
plaga enim leprae orta est in ulcere.
21 Quodsi pilus coloris est pristini,
et cicatrix subobscura,
et vicina carne non est humilior,
recludet eum septem diebus.
22 et si quidem creverit, adiudicabit eum leprae.
23 sin autem steterit in loco suo, ulceris est cicatrix,
et homo mundus erit.
24 **C**aro autem et cutis, quam ignis exusserit,
et sanata albam sive rufam habuerit cicatricem,
25 considerabit eam sacerdos,
et ecce versa est in alborem,
et locus eius reliqua cute est humilior:
contaminabit eum, quia plaga leprae in cicatrice orta est.
26 Quod si pilorum color non fuerit immutatus,
nec humilior plaga carne reliqua,
et ipsa leprae species fuerit subobscura,
recludet eum septem diebus,
27 et die septimo contemplabitur:
si creverit in cute lepra, contaminabit eum.
28 sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est,
et idcirco mundabitur, quia cicatrix est combusturae.
29 **V**ir, sive mulier, in cuius capite vel barba germinaverit lepra,
videbit eos sacerdos.
30 et siquidem humilior fuerit locus carne reliqua,

XII. 7. orabit] rogavit (*plerique emendate:* rogabit) . . . aut] ac (*pl.*) 8. vel] aut . . . columbae| (*pl. Vide ad* 5, 11; *adde* 1, 14; 15, 14; *Num.* 6, 10: *ubique interpres cum Hebraeo singularem posuit, semel tantum* 5, 7 *pluralem cum* LXX *et Luc.* 2, 24)

XIII. 1. Locutus (*pl.*) 5. ˜non ultra . . . priores] praeteritos 10. ˜fuerit in cute| . . mutarit 12. refluerit („*fort.* refloruerit.“ *Verc.*) . . . aspectu (*pl.*) 15. aspergatur (*pl.*) 17. decernit| 18. *om.* autem 19. |apparuerit alba sive rufa| add. ad sacerdotem homo| 20. contaminabit] contabit 21. ˜est coloris 24. *om.* autem (*pl.*) 25. *post* cute *om.* est (*pl.*) 28. ˜candor in loco suo 29. germinarit

et capillus flavus, solitoque subtilior;
contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbae est.
31 Sin autem viderit locum maculae aequalem vicinae carni, et capillum nigrum:
recludet eum septem diebus,
32 et die septimo intuebitur.
Si non creverit macula, et capillus sui coloris est,
et locus plagae carni reliquae aequalis:
33 radetur homo absque loco maculae,
et includetur septem diebus aliis.
34 Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo,
nec humilior carne reliqua, mundabit eum,
lotisque vestibus suis mundus erit.
35 Sin autem post emundationem rursus creverit macula in cute,
36 non quaeret amplius utrum capillus in flavum colorem sit immutatus,
quia aperte immundus est.
37 Porro si steterit macula, et capilli nigri fuerint,
noverit hominem sanatum esse,
et confidenter eum pronunciet mundum.
38 **V**ir, sive mulier, in cuius cute candor apparuerit,
39 intuebitur eos sacerdos.
si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute,
sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, et hominem mundum.
40 **V**ir, de cuius capite capilli fluunt, calvus et mundus est:
41 et si a fronte ceciderint pili,
recalvaster et mundus est.
42 Sin autem in calvitio sive in recalvatione albus vel rufus color fuerit exortus,
43 et hoc sacerdos viderit, condemnabit eum
haud dubie leprae, quae orta est in calvitio.
44 Quicunque ergo maculatus fuerit lepra,
et separatus est ad arbitrium sacerdotis,
45 habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum,
contaminatum ac sordidum se clamabit.
46 Omni tempore quo leprosus est, et immundus,
solus habitabit extra castra.
47 **V**estis lanea sive linea, quae lepram habuerit 48 in stamine atque subtegmine,
aut certe pellis, vel quidquid ex pelle confectum est,
49 si alba vel rufa macula fuerit infecta,
lepra reputabitur, ostendeturque sacerdoti.
50 qui consideratam recludet septem diebus:
51 et die septimo rursus aspiciens
si deprehenderit crevisse, lepra perseverans est:
pollutum iudicabit vestimentum, et omne in quo fuerit inventa:
52 et idcirco comburetur flammis.
53 Quodsi eam viderit non crevisse,
54 praecipiet, et lavabunt id, in quo lepra est,
recludetque illud septem diebus aliis.
55 Et cum viderit faciem quidem pristinam non reversam, nec tamen crevisse lepram,
immundum iudicabit, et igne comburet,
eo quod infusa sit in superficie vestimenti vel per totum, lepra.
56 Sin autem obscurior fuerit locus leprae, postquam vestis est lota,
abrumpet eum, et a solido dividet.
57 Quodsi ultra apparuerit in his locis, quae prius immaculata erant,
lepra volatilis et vaga: debet igne comburi.
58 si cessaverit, lavabit aqua ea, quae pura sunt, secundo, et munda erunt.
59 Ista est lex leprae
vestimenti lanei et linei, staminis, atque subtegminis, omnisque supellectilis pelliceae,
quomodo mundari debeat, vel contaminari.

CAPUT XIV.

1 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Hic est ritus leprosi,
quando mundandus est: Adducetur ad sacerdotem:
3 qui egressus de castris, cum invenerit lepram esse mundatam,
4 praecipiet ei, qui purificatur,
ut offerat duos passeres vivos pro se, quibus vesci licitum est,
et lignum cedrinum, vermiculumque et hyssopum.
5 et unum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viventes:
6 alium autem vivum cum ligno cedrino, et cocco
et hyssopo tinget in sanguine passeris immolati,
7 quo asperget illum, qui mundandus est, septies, ut iure purgetur:
et dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet.

XIII. 30. ac] et 31. locum] et locum . . . nigrum] *Quidam:* non nigrum, *vel:* non esse nigrum, *provocantes ad Hebr. et Graeca, ubi aiunt adesse negationem. Qui non animadvertunt, illic legi:* ξανθίζουσα οὐχ ἔστιν, *capillum autem non flavum idem hic dicere ac nigrum.* 33. *om.* aliis 34. *Cod. E*: Si et die septimo . . . *om.* suis *(noster cum plerisque)* 36. immutatus] *receptum ex A*; *alii* commutatus 37. ˜esse sanatum| *(pl.)* 38. sive] et *(pl.)* 40. Vir in cuius capite fluunt capilli calvus ac mundus erit| 41. ac mundus 42. recalvitione| (*Hesychius et Rabanus:* recalvitio) 43. |aut dubiae *(adiectivum in multis offertur Codd. et confirmatur a stichica divisione)* 44. *om.* est *(pl.)* 47. ˜habuerit lepram 48. subtemine*| (*cf. Gen.* 14, 23; *Ex.* 39, 3) 49. vel] et 50. consideratam] consideret eam *(solus; at non subiungit copulam quae est in Graeco)* 51. rursum . . . ˜crevisse deprachenderit 58. *om.* aqua *(pl., Hebr. et Gr.)* 59. pelliciae|

XIV. 2. *Stichus colon exigit ante* quando, *comma post* est. *Eandem interpunctionem commendant Correctoria MO.* 4. ˜pro se duos passeres vivos quos v. 5. ex] e 6. et cocco⌈Q. XI. *Seq. fol.* 97. — |[et]hysopo* *(semper, i. e. duodecim locis, simplici* s)

8 Cumque laverit homo vestimenta sua,
radet omnes pilos corporis, et lavabitur aqua:
purificatusque ingredietur castra,
ita duntaxat ut maneat extra tabernaculum suum septem diebus,
9 et die septimo radet capillos capitis,
barbamque et supercilia, ac totius corporis pilos.
Et lotis rursum vestibus et corpore,
10 die octavo assumet duos agnos immaculatos,
et ovem anniculum absque macula,
et tres decimas similae in sacrificium, quae conspersa sit oleo,
et seorsum olei sextarium.
11 Cumque sacerdos purificans hominem, statuerit eum, et haec omnia coram Domino
in ostio tabernaculi testimonii,
12 tollet agnum, et offeret eum pro delicto,
oleique sextarium.
et oblatis ante Dominum omnibus,
13 immolabit agnum, ubi solet immolari hostia pro peccato, et holocaustum, id est, in loco sancto.
Sicut enim pro peccato, ita et pro delicto
ad sacerdotem pertinet hostia: Sancta sanctorum est.
14 Assumensque sacerdos de sanguine hostiae, quae immolata est pro delicto,
ponet super extremum auriculae dextrae eius qui mundatur,
et super pollices manus dextrae et pedis:
15 et de olei sextario mittet in manum suam sinistram,
16 tingetque digitum dextrum in eo,
et asperget coram Domino septies.
17 quod autem reliquum est olei in laeva manu,
fundet super extremum auriculae dextrae eius qui mundatur,
et super pollices manus ac pedis dextri,
et super sanguinem qui effusus est pro delicto, [18] et super caput eius.
19 Rogabitque pro eo coram Domino,
et faciet sacrificium pro peccato.
Tunc immolabit holocaustum, [20] et ponet illud in altari cum libamentis suis,
et homo rite mundabitur.
21 Quodsi pauper est, et non potest manus eius invenire quae dicta sunt,
pro delicto assumet agnum ad oblationem,
ut roget pro eo sacerdos,
decimamque partem similae conspersae oleo in sacrificium, et olei sextarium,
22 duosque turtures sive duos pullos columbae,
quorum unus sit pro peccato, et alter in holocaustum:
23 offeretque ea die octavo purificationis suae sacerdoti,
ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino.
24 qui suscipiens agnum pro delicto et sextarium olei, levabit simul:
25 immolatoque agno, de sanguine eius ponet super extremum auriculae dextrae illius qui mundatur,
et super pollices manus eius ac pedis dextri:
26 olei vero partem mittet in manum suam sinistram,
27 in quo tingens digitum dextrae manus
asperget septies coram Domino:
28 tangetque extremum dextrae auriculae illius qui mundatur,
et pollices manus ac pedis dextri
in loco sanguinis qui effusus est pro delicto:
29 reliquam autem partem olei, quae est in sinistra manu,
mittet super caput purificati, ut placet pro eo Dominum:
30 et turturem sive pullum columbae offeret,
31 unum pro delicto, et alterum in holocaustum cum libamentis suis.
32 Hoc est sacrificium leprosi,
qui habere non potest omnia in emundationem sui.
33 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:
34 Cum ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem,
si fuerit plaga leprae in aedibus,
35 ibit cuius est domus, nuncians sacerdoti, et dicet:
Quasi plaga leprae videtur mihi esse in domo mea.
36 At ille praecipiet ut efferant universa de domo,
priusquam ingrediatur eam, et videat utrum leprosa sit,
ne immunda fiant omnia quae in domo sunt.
Intrabitque postea ut consideret lepram domus:
37 et cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore sive rubore deformes,
et humiliores superficie reliqua,
38 egredietur ostium domus, et statim claudet illam septem diebus.
39 Reversusque die septimo, considerabit eam.
si invenerit crevisse lepram,
40 iubebit erui lapides in quibus lepra est,
et proiici eos extra civitatem in locum immundum:
41 domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum,
et spargi pulverem rasurae extra urbem in locum immundum,
42 lapidesque alios reponi pro his qui ablati fuerint,
et luto alio liniri domum.

XIV. 9. radat *(pl.)* 13. ˜immolari solet . . . *om.* enim *(solus)* 14. delicto] peccato| . . . ac pedis| 16. ˜septies contra dñm| *(pl.)* 17. fundetq̃. . . . effusus] fusus *(pl.)* 21. |˜sumet agnum pro delicto *(pl.)* . . . *om.* et — ˜sextarium olei| 22. ˜sit unus *(pl.)* 23. *om.* ea 27. contra dñm| *(pl.)* 28. ˜auriculae dextrae 29. placeat 31. alterum] unum *(= Hebr. Gr.)* 32. mundationem 36. efferat *(alii:* efferantur) . . . leprosa] lepra *(pl.)* . . . ˜domus lepram| *(pl.)* 38. eam *(pl.)* 40. *om.* eos . . 40. 41. 45. in loco inmundo| 42. ˜reponi alios

43 Sin autem postquam eruti sunt lapides,
et pulvis erasus, et alia terra lita,
44 ingressus sacerdos viderit reversam lepram,
et parietes respersos maculis,
lepra est perseverans, et immunda domus:
45 quam statim destruent,
et lapides eius ac ligna, atque universum pulverem
proiicient extra oppidum in locum immundum.
46 Qui intraverit domum quando clausa est,
immundus erit usque ad vesperum:
47 et qui dormierit in ea, et comederit quidpiam,
lavabit vestimenta sua.
48 Quodsi introiens sacerdos
viderit lepram non crevisse in domo, postquam denuo lita fuerit,
purificabit eam reddita sanitate:
49 et in purificationem eius sumet duos passeres,
lignumque cedrinum, et vermiculum atque hyssopum:
50 et immolato uno passere in vase fictili super aquas vivas,
51 tollet lignum cedrinum, et hyssopum, et coccum et passerem vivum,
et tinget omnia in sanguine passeris immolati, atque in aquis viventibus,
et asperget domum septies, 52 purificabitque eam
tam in sanguine passeris quam in aquis viventibus,
et in passere vivo, lignoque cedrino et hyssopo atque vermiculo.
53 Cumque dimiserit passerem avolare in agrum libere,
orabit pro domo, et iure mundabitur.
54 Ista est lex omnis leprae et percussurae,
55 leprae vestium et domorum,
56 cicatricis et erumpentium papularum,
lucentis maculae, et in varias species, coloribus immutatis,
57 ut possit sciri quo tempore mundum quid, vel immundum sit.

CAPUT XV.

VIII. 1 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:
2 Loquimini filiis Israel, et dicite eis:
Vir, qui patitur fluxum seminis, immundus erit.
3 Et tunc iudicabitur huic vitio subiacere,
cum per singula momenta adhaeserit carni eius, atque concreverit foedus humor.
4 Omne stratum, in quo dormierit, immundum erit, et ubicumque sederit.
5 Si quis hominum tetigerit lectum eius,
lavabit vestimenta sua:
et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.
6 Si sederit ubi ille sederat,
et ipse lavabit vestimenta sua:
et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.
7 Qui tetigerit carnem eius, lavabit vestimenta sua:
et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.
8 Si salivam huiuscemodi homo iecerit super eum qui mundus est,
lavabit vestimenta sua:
et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.
9 Sagma, super quo sederit, immundum erit:
10 et quidquid sub eo fuerit, qui fluxum seminis patitur, pollutum erit usque ad vesperum.
Qui portaverit horum aliquid,
lavabit vestimenta sua:
et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.
11 Omnis, quem tetigerit qui talis est, non lotis ante manibus, lavabit vestimenta sua:
et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.
12 Vas fictile quod tetigerit, confringetur:
vas autem ligneum lavabitur aqua.
13 Si sanatus fuerit qui huiuscemodi sustinet passionem,
numerabit septem dies post emundationem sui,
et lotis vestibus et toto corpore in aquis viventibus, erit mundus.
14 Die autem octavo sumet duos turtures, aut duos pullos columbae,
et veniet in conspectum Domini ad ostium tabernaculi testimonii, dabitque eos sacerdoti.
15 qui faciet unum pro peccato, et alterum in holocaustum:

XIV. 43. erasus] elatus. *Ita omnes Codd. boni, quod qui attendit ad v.* 41, *et menti interpretis et verborum proprietati melius congruere fatebitur. Certe Hieronymus* erasam *potius* domum *dixisset, quam* erasum pulverem, *siquidem* pulvis *ipsius est rasurae effectus, et complectitur quidquid scobis e parietibus derasis in pavimentum decidit. Hanc porro congeriem ramentorum non opus erat* eradi, *sed foras* efferri *et* extra urbem spargi in loco immundo. *Nec sane quisquam diceret Germanice: wenn der Schutt heruntergeschabt ist, sed: wenn er herausgeschafft ist. Quare legitimam putamus lectionem latinam:* pulvis elatus. *Cui non obstat, quod paullulum discedunt Hebraea et Graeca, ubi est:* μετὰ τὸ ἀποξυσθῆναι τὴν οἰκίαν; *apparet enim in hac universa descriptione interpretem non tam verba verbis reddere voluisse, quam plene dilucideque legis sensum explicare. Item in his quae sequuntur:* et alia terra lita, *nulla fit* domus *mentio, neque probanda est duorum Codd. interpolatio:* et aliâ terrâ domus lita, *sed* terra *loco subiecti est, et* lita *h. l. idem valet ac parietibus illita. Sic recte Alliolius: wenn ein andrer Lehm gebraucht worden.* 44. aspersos *(pl.)* 48. |videritq. . . . fuerit] est| 51. intinguet *(pl.)* 53. *om.* libere *(cum Hebr. et Gr.)* 55. |lepra[e]

XV. 3. ˜momenta singula . . illius — creverit 8. vestem suam| *(pl.)* 9. quo] quam — inmunda (*Aeque recte dicitur* sagma, sagmae, *et* sagma, sagmatis.) 13. ac toto

rogabitque pro eo coram Domino, ut emundetur a fluxu seminis sui.
16 Vir de quo egreditur semen coitus,
lavabit aqua omne corpus suum:
et immundus erit usque ad vesperum.
17 Vestem et pellem, quam habuerit,
lavabit aqua, et immunda erit usque ad vesperum.
18 Mulier, cum qua coierit, lavabitur aqua, et immunda erit usque ad vesperum.
19 Mulier, quae redeunte mense patitur fluxum sanguinis,
septem diebus separabitur.
20 Omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperum:
21 et in quo dormierit vel sederit diebus separationis suae, polluetur.
22 Qui tetigerit lectum eius, lavabit vestimenta sua:
et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.
23 Omne vas, super quo illa sederit, quisquis attigerit,
lavabit vestimenta sua:
et ipse lotus aqua, pollutus erit usque ad vesperum.
24 Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus:
et omne stratum, in quo dormierit, polluetur.
25 Mulier, quae patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali,
vel quae post menstruum sanguinem fluere non cessat,
quamdiu subiacet huic passioni,
immunda erit quasi sit in tempore menstruo.
26 omne stratum, in quo dormierit,
et vas in quo sederit, pollutum erit.
27 quicunque tetigerit ea,
lavabit vestimenta sua:
et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.
28 Si steterit sanguis, et fluere cessaverit,
numerabit septem dies purificationis suae:
29 et die octavo offeret pro se sacerdoti
duos turtures, aut duos pullos columbarum
ad ostium tabernaculi testimonii:
30 qui unum faciet pro peccato, et alterum in holocaustum,
rogabitque pro ea coram Domino,
et pro fluxu immunditiae eius.
31 **D**ocebitis ergo filios Israel ut caveant immunditiam,
et non moriantur in sordibus suis,
cum polluerint tabernaculum meum quod est inter eos.
32 **I**sta est lex eius, qui patitur fluxum seminis,
et qui polluitur coitu,
33 et quae menstruis temporibus separatur,
vel quae iugi fluit sanguine,
et hominis, qui dormierit cum ea.

CAPUT XVI.

1 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen VIIII
post mortem duorum filiorum Aaron,
quando offerentes ignem alienum interfecti sunt:
2 et praecepit ei, dicens:
Loquere ad Aaron fratrem tuum,
ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum
coram propitiatorio quo tegitur arca, ut non moriatur
(quia in nube apparebo super oraculum),
3 nisi haec ante fecerit:
Vitulum pro peccato offeret, et arietem in holocaustum.
4 Tunica linea vestietur,
feminalibus lineis verenda celabit:
accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti:
haec enim vestimenta sunt sancta:
quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur.
5 Suscipietque ab universa multitudine filiorum Israel
duos hircos pro peccato, et unum arietem in holocaustum.
6 Cumque obtulerit vitulum, et oraverit pro se et pro domo sua,
7 duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonii:
8 mittensque super utrumque sortem,
unam Domino, et alteram capro emissario:
9 cuius exierit sors Domino, offeret illum pro peccato:
10 cuius autem in caprum emissarium,
statuet eum vivum coram Domino,
ut fundat preces super eo, et emittat eum in solitudinem.
11 His rite celebratis, offeret vitulum
et rogans pro se et pro domo sua, immolabit eum:
12 assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleverit,
et hauriens manu compositum thymiama in incensum, ultra velum intrabit in Sancta:
13 ut positis super ignem aromatibus,
nebula eorum et vapor operiat oraculum,
quod est supra testimonium, et non moriatur.
14 Tollet quoque de sanguine vituli, et asperget digito septies contra propitiatorium ad orientem.
15 Cumque mactaverit hircum pro peccato populi,

XV. 16. iumundus (s *ex* m) 23. quo] quod . . . *om.* ipse . . pollutus] inmundus 25. non tempore . . . |quamdiu huic subiacet p. 27. eam| (*pl. cum Gr.*, ea *Gregoriani secundum Hebr.)* 28. fluere cessarit| 29. ˜octavo die . . . vel . . columbae| 30. pro ea] *add.* sacerdos . . . inmunditiae (*erasit* in) 33. |et qui m.

XVI. 1. duorum] duum 3. haec . . . ˜offeret pro peccato (*pl.)* 4. verecunda . . . chidarim 6. oraverit 8. |mittens . . . |unum . . alterum 9. ˜sors exierit (*pl.)* 10. emittat illum (*pl.)* 12. ˜in sca intrabit| 13. |ut inpositis . . . super testimonium ut

inferet sanguinem eius intra velum,
sicut praeceptum est de sanguine vituli,
ut aspergat e regione oraculi,
16 et expiet Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel,
et a praevaricationibus eorum, cunctisque peccatis.
Iuxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonii,
quod fixum est inter eos in medio sordium habitationis eorum.
17 Nullus hominum sit in tabernaculo
quando pontifex Sanctuarium ingreditur,
ut roget pro se et pro domo sua, et pro universo coetu Israel donec egrediatur.
18 Cum autem exierit ad altare quod coram Domino est, oret pro se,
et sumptum sanguinem vituli atque hirci
fundat super cornua eius per gyrum:
19 aspergensque digito septies, expiet, et sanctificet illud
ab immunditiis filiorum Israel.
20 Postquam emundaverit Sanctuarium, et tabernaculum, et altare,
tunc offerat hircum viventem:
21 et posita utraque manu super caput eius,
confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel,
et universa delicta atque peccata eorum:
quae imprecans capiti eius,
emittet illum per hominem paratum, in desertum.
22 Cumque portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam,
et dimissus fuerit in deserto,
23 revertetur Aaron in tabernaculum testimonii,
et depositis vestibus, quibus prius indutus erat cum intraret Sanctuarium,
relictisque ibi, 24 lavabit carnem suam in loco sancto,
indueturque vestibus suis.
Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum ac plebis,
rogabit tam pro se quam pro populo:
25 et adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare.
26 ille vero, qui dimiserit caprum emissarium,
lavabit vestimenta sua et corpus aqua,
et sic ingredietur in castra.
27 Vitulum autem et hircum, qui pro peccato fuerant immolati,
et quorum sanguis illatus est in Sanctuarium ut expiatio compleretur,
asportabunt foras castra, et comburent igni
tam pelles quam carnes eorum ac fimum:
28 et quicunque combusserit ea,
lavabit vestimenta sua, et carnem aqua,
et sic ingredietur in castra.
29 Eritque vobis hoc legitimum sempiternum:
Mense septimo, decima die mensis affligetis animas vestras, nullumque opus facietis,
sive indigena, sive advena qui peregrinatur inter vos.
30 In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio
ab omnibus peccatis vestris: coram Domino mundabimini:
31 sabbatum enim requietionis est,
et affligetis animas vestras religione perpetua.
32 Expiabit autem sacerdos,
qui unctus fuerit, et cuius manus initiatae sunt
ut sacerdotio fungatur pro patre suo:
indueturque stola linea et vestibus sanctis,
33 et expiabit Sanctuarium et tabernaculum testimonii atque altare,
sacerdotes quoque et universum populum.
34 Eritque vobis hoc legitimum sempiternum,
ut oretis pro filiis Israel,
et pro cunctis peccatis eorum semel in anno.
Fecit igitur sicut praeceperat Dominus Moysi.

CAPUT XVII.

1 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: X.
2 Loquere Aaron et filiis eius,
et cunctis filiis Israel, dicens ad eos:
Iste est sermo, quem mandavit Dominus, dicens:
3 Homo quilibet de domo Israel,
si occiderit bovem aut ovem, sive capram in castris vel extra castra,
4 et non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit:
quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui.
5 Ideo sacerdoti offerre debent filii Israel hostias suas, quas occident in agro,
ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii,

XVI. 16. faciet et tabernaculum (et *copulam solus offert, satis opportune; de accusativo secus est, licet consentiant ETU. Sed* faciendi *verbum ideo quod subit in vicem* expiandi, *eiusdem simul adsumere constructionem, non aequum esse arbitramur*) . . . sortium (*sic libri fere omnes, vitio tamen, ut videtur, descriptorum qui respexerunt ad vv.* 8. 9. *In Hebr. Gr. et Glossa est* sordium *vel* immunditiae. *Ceterum utroque modo eadem res designatur.*) 17. ~ingreditur sanctuarium| 20. emundarit 23. ~indutus erat prius 24. vestimentis (*pl.*) 27. est, ut in scuario exp. (*pl.*) . . foras] extra . . . ac] et (*pl.*) 29. ~hoc vobis (*pl.*) . . . decimo . . . ~facietis opus| . . . peregrina tur (*cf.* 18, 26; 25, 6. *Gr.* ὁ προσκείμενος ἐν ὑμῖν) 30. *Ad codicem post* mundatio *semicolo distinguendum, tollendaque interpunctio post* vestri *et* vestris. *Septuaginta diverse construunt.* 32. ~initiatae manus| *A*, initiata manus *E*, initiata est manus *CDF* 34. ~hoc vobis (*pl.*) . . . praecepit

XVII. 2. et dices ad eos| (*pl.*) 4. ~reus erit sanguinis| — *om.* si 5. ~offerre debent sacerdoti (*pl.*) . . . occidunt (*omnium librorum et bona lectio, quam fortuito amiserunt Clementini*)

et immolent eas hostias pacificas Domino.
6 Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini
ad ostium tabernaculi testimonii,
et adolebit adipem in odorem suavitatis Domino:
7 et nequaquam ultra immolabunt hostias suas daemonibus, cum quibus fornicati sunt.
Legitimum sempiternum erit illis et posteris eorum.
8 **E**t ad ipsos dices:
Homo de domo Israel, et de advenis, qui peregrinantur apud vos,
qui obtulerit holocaustum sive victimam,
9 et ad ostium tabernaculi testimonii
non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo.
10 **H**omo quilibet de domo Israel, et de advenis qui peregrinantur inter eos,
si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius,
et disperdam eam de populo suo,
11 quia anima carnis in sanguine est:
et ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris,
et sanguis pro animae piaculo sit.
12 Idcirco dixi filiis Israel:
Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem,
nec ex advenis, qui peregrinantur apud vos.
13 **H**omo quicunque de filiis Israel, et de advenis, qui peregrinantur apud vos,
si venatione atque aucupio ceperit feram vel avem, quibus vesci licitum est,
fundat sanguinem eius, et operiat illum terra.
14 Anima enim omnis carnis in sanguine est:
unde dixi filiis Israel:
Sanguinem universae carnis non comedetis,
quia anima carnis in sanguine est:
et quicunque comederit illum, interibit.
15 Anima, quae comederit morticinum, vel captum a bestia,
tam de indigenis quam de advenis,
lavabit vestimenta sua et semetipsum aqua,
et contaminatus erit usque ad vesperum:
et hoc ordine mundus fiet.
16 Quodsi non laverit vestimenta sua et corpus,
portabit iniquitatem suam.

CAPUT XVIII.

1 **L**ocutus est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere filiis Israel, et dices ad eos:
Ego Dominus Deus vester:
3 iuxta consuetudinem terrae Aegypti, in qua habitastis, non facietis:
et iuxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agetis,
nec in legitimis eorum ambulabitis.
4 Facietis iudicia mea, et praecepta mea servabitis, et ambulabitis in eis.
ego Dominus Deus vester.
5 Custodite leges meas atque iudicia, quae faciens homo vivet in eis. Ego Dominus.
6 Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet,
ut revelet turpitudinem eius. ego Dominus.
7 Turpitudinem patris tui et turpitudinem matris tuae non discooperies:
mater tua est. non revelabis turpitudinem eius.
8 Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies: turpitudo enim patris tui est.
9 Turpitudinem sororis tuae ex patre, sive ex matre, quae domi vel foris genita est, non revelabis.
10 Turpitudinem filiae filii tui vel neptis ex filia non revelabis: quia turpitudo tua est.
11 Turpitudinem filiae uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, et est soror tua, non revelabis.
12 Turpitudinem sororis patris tui non discooperies: quia caro est patris tui.
13 Turpitudinem sororis matris tuae non revelabis, eo quod caro sit matris tuae.
14 Turpitudinem patrui tui non revelabis,
nec accedes ad uxorem eius, quae tibi affinitate coniungitur.
15 Turpitudinem nurus tuae non revelabis,
quia uxor filii tui est:
nec discooperies ignominiam eius.
16 Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis:
quia turpitudo fratris tui est.
17 Turpitudinem uxoris tuae et filiae eius non revelabis.
Filiam filii eius, et filiam filiae illius non sumes,
ut reveles ignominiam eius:
quia caro illius sunt, et talis coitus incestus est.
18 Sororem uxoris tuae in pellicatum illius non accipies,
nec revelabis turpitudinem eius adhuc illa vivente.
19 Ad mulierem, quae patitur menstrua, non accedes,
nec revelabis foeditatem eius.
20 Cum uxore proximi tui non coibis,
nec seminis commistione macularberis.
21 De semine tuo non dabis ut consecretur idolo Moloch,
nec pollues nomen Dei tui: ego Dominus.
22 Cum masculo non commiscearis coitu femineo,

XVII. 6. |et ad ostium . . . |adolebit 9. [et]ad ostium 10. inter eos] *Sic ACDEF et Hebraeus;* inter vos *B aliique cum Graeco, Chaldaeo et Syro.* (*Cf. v.* 8. 12. 13.) . . . eam] eum *(solus)* 12. 13. apud] inter *(pl.)* 13. illud 14. comeditis| 15. et seipsum

XVIII. 1. Locutusq. *(pl.)* 3. sum [vos] non 4. *post* praecepta *om.* mea *(pl.)* 7. discoperies*| (*sic* 8. 12. 15; *item* 20, 19; 21, 10) 15. *Post* eius| *multi Codd. secundae notae addunt:* et uxorem fratris sui nullus accipiat 17. filiae illius] filiae eius 18. illius] eius 19. foeditatem] turpitudinem 21. ˜ut consecretur idolo Moloch non dabis| 22. commisceris (*manifesto errore. Sixtini cum decem Codd. Verc.* commisceberis)

quia abominatio est.
23 Cum omni pecore non coibis,
nec maculaberis cum eo.
Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei: quia scelus est.
24 Nec polluamini in omnibus his
quibus contaminatae sunt universae gentes,
quas ego eiiciam ante conspectum vestrum,
25 et quibus polluta est terra:
cuius ego scelera visitabo,
ut evomat habitatores suos.
26 **C**ustodite legitima mea atque iudicia,
et non faciatis ex omnibus abominationibus istis,
tam indigena quam colonus qui peregrinantur apud vos.
27 Omnes enim exsecrationes istas
fecerunt accolae terrae qui fuerunt ante vos,
et polluerunt eam.
28 Cavete ergo ne et vos similiter evomat,
cum paria feceritis,
sicut evomuit gentem, quae fuit ante vos.
29 **O**mnis anima, quae fecerit de abominationibus his quidpiam, peribit de medio populi sui.
30 Custodite mandata mea.
Nolite facere quae fecerunt hi qui fuerunt ante vos, et ne polluamini in eis:
ego Dominus Deus vester.

CAPUT XIX.

XI. 1 Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere ad omnem coetum filiorum Israel,
et dices ad eos:
Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester.
3 Unusquisque patrem suum, et matrem suam timeat.
Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester.
4 Nolite converti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. ego Dominus Deus vester.
5 **S**i immolaveritis hostiam pacificorum Domino ut sit placabilis,
6 eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, et die altero:
quidquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis.
7 si quis post biduum comederit ex ea,
profanus erit, et impietatis reus:
8 portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit,
et peribit anima illa de populo suo.
9 **C**um messueris segetes terrae tuae,
non tondebis usque ad solum superficiem terrae:
nec remanentes spicas colliges.
10 Neque in vinea tua racemos
et grana decidentia congregabis,
sed pauperibus et peregrinis carpenda dimittes.
ego Dominus Deus vester.
11 Non facietis furtum.
Non mentiemini,
nec decipiet unusquisque proximum suum.
12 Non periurabis in nomine meo,
nec pollues nomen Dei tui. ego Dominus.
13 Non facies calumniam proximo tuo,
nec vi opprimes eum.
Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane.
14 Non maledices surdo,
nec coram caeco pones offendiculum:
sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus.
15 Non facies quod iniquum est,
nec iniuste iudicabis.
Non consideres personam pauperis,
nec honores vultum potentis.
Iuste iudica proximo tuo.
16 Non eris criminator, nec susurro in populo.
Non stabis contra sanguinem proximi tui. ego Dominus.
17 Non oderis fratrem tuum in corde tuo,
sed publice argue eum,
ne habeas super illo peccatum.
18 Non quaeras ultionem,
nec memor eris iniuriae civium tuorum.
Diliges amicum tuum sicut teipsum. ego Dominus.
19 Leges meas custodite.
Iumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus.
Agrum tuum non seres diverso semine.
Veste, quae ex duobus texta est, non indueris.
20 **H**omo si dormierit cum muliere coitu seminis,
quae sit ancilla etiam nubilis, et tamen pretio non redempta,
nec libertate donata:

XVIII. 24. istis| 26. ˜iudicia mea atque legitima mea| et non faciat (*Hesych. et Rab.* et non faciet; *nonnulli:* et non facietis, *Gr.* οὐ ποιήσετε; *alii:* ut non faciatis) . . . peregrinatur 27. *Clem.* 1 *typographi mendo:* Omnis

XIX. 2. quia et ego 3. ˜matrem et patrem suum (*pl.*, *cf.* 21, 2) 4. facietis 8. |portabit *(cum aliis, sed abnuente sticho)* 9. Cum] *Edd. Clem. invitis editoribus:* Cumque. *Cf. Corr. Vat.* 1598 *et Vercellone.* 10. dimittis| 11—16. *Quae his versibus continentur, Codex ita disposuit, ut additis litteris graecis singula per ordinem ac numerum praecepta in modum decalogi constituantur, videlicet:* A (11) Non facietis f. B Non mentiemini *etc.* Γ (12) Non peierabis *etc.* Δ (13) Non facies cal. E Non morabitur *etc.* S (14) Non maledices surdo Z nec coram *etc.* H (15) Non facies quod *etc.* Θ (16) Non eris *etc.* I Non stabis *etc.* — (*Cf. Exod.* 20) 12. peierabis 13. facies *ex* facias . . . *om.* tui 14. *om.* Dominum 15. |nec consideres 16. nec] et *(pl.)* . . populis| 17. |Ne oderis *(pl.)* . . . |nec habeas 18. |Ne quaeras . . . temetipsum 19. |iumenta tua *(pl.)* . . . |agrum non seris . . . texta] *Clem.* 1 *err. typ.* testa 20. nubilis] *Multi Mss.* nobilis, *quod in ipsam Clem. priorem quum irrepsisset, calamo postmodum in singulis exemplis correctum est.*

vapulabunt ambo, et non morientur,
quia non fuit libera.
21 pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonii arietem:
22 orabitque pro eo sacerdos, et pro peccato eius coram Domino,
et repropitiabitur ei, dimitteturque peccatum.
23 Quando ingressi fueritis terram,
et plantaveritis in ea ligna pomifera,
auferetis praeputia eorum:
poma, quae germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.
24 Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino.
25 Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quae proferunt.
ego Dominus Deus vester.

26 Non comedetis cum sanguine.
Non augurabimini, nec observabitis somnia.
27 Neque in rotundum attondebitis comam:
nec radetis barbam.
28 Et super mortuo non incidetis carnem vestram,
neque figuras aliquas, aut stigmata facietis vobis. ego Dominus.
29 Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, et impleatur piaculo.
30 Sabbata mea custodite,
et Sanctuarium meum metuite. ego Dominus.
31 Non declinetis ad magos,
nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos.
ego Dominus Deus vester.
32 Coram cano capite consurge,
et honora personam senis: et time Dominum Deum tuum.
ego sum Dominus.
33 Si habitaverit advena in terra vestra,
et moratus fuerit inter vos,
non exprobretis ei: 34 sed sit inter vos quasi indigena:
et diligetis eum quasi vosmetipsos:
fuistis enim et vos advenae in terra Aegypti.
ego Dominus Deus vester.
35 Nolite facere iniquum aliquid in iudicio,
in regula, in pondere, in mensura.
36 Statera iusta, et aequa sint pondera,
iustus modius, aequusque sextarius.
ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti.
37 Custodite omnia praecepta mea,
et universa iudicia, et facite ea. ego Dominus.

CAPUT XX.

XII. 1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Haec loquéris filiis Israel:
Homo de filiis Israel, et de advenis, qui habitant in Israel,
si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur:
populus terrae lapidabit eum.
3 Et ego ponam faciem meam contra illum:
succidamque eum de medio populi sui,
eo quod dederit de semine suo Moloch,
et contaminaverit Sanctuarium meum,
ac pollucrit nomen sanctum meum.
4 Quodsi negligens populus terrae,
et quasi parvipendens imperium meum,
dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere:
5 ponam faciem meam super hominem illum,
et super cognationem eius,
succidamque et ipsum, et omnes qui consenserunt ei
ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.
6 **A**nima, quae declinaverit ad magos et ariolos,
et fornicata fuerit cum eis,
ponam faciem meam contra eam,
et interficiam illam de medio populi sui.
7 Sanctificamini, et estote sancti, quia ego sum Dominus Deus vester.
8 Custodite praecepta mea, et facite ea:
Ego Dominus qui sanctifico vos.
9 **Q**ui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur:
patri, matrique maledixit,
sanguis eius sit super eum.
10 Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius,
et adulterium perpetraverit cum coniuge proximi sui,
morte moriantur et moechus et adultera.
11 **Q**ui dormierit cum noverca sua, et revelaverit ignominiam patris sui,
morte moriantur ambo:
sanguis eorum sit super eos.
12 Si quis dormierit cum nuru sua,
uterque moriatur, quia scelus operati sunt:
sanguis eorum sit super eos.
13 **Q**ui dormierit cum masculo coitu femineo,
uterque operatus est nefas, morte moriantur:
sit sanguis eorum super eos.
14 Qui supra uxorem filiam, duxerit matrem eius, scelus operatus est: vivus ardebit cum eis,
nec permanebit tantum nefas in medio vestri.
15 **Q**ui cum iumento et pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite.
16 **M**ulier, qua esuccubuerit cuilibet iumento, simul interficietur cum eo:

XIX. 22. peccato] delicto . . . et [re]propitiabitur 24. *om.* autem *(pl.)* . . . laudabili 26. auguramini 27. radatis 28. aliquas aut] alias et 29. ne cont.] et cont. 31. |Ne decl. 32. *hab.* consurge (*falso Verc.* „surge") . . . *om.* Dominum 33. |ne expr. 35. ˜aliquid iniquum 37. ˜ego dn̄s et facite ea|

XX. 2. morietur| 3. sanctuarium] testamentum 4. dedit] dederit 5. consenserint . . . fornicarentur *(pl. et Hebr.)* 7. *om.* sum (*Cf. notam ad Exod.* 8, 10) 10. perpetrarit 12. moriantur *(pl.)* 13. operati sunt *(pl.)*

sanguis eorum sit super eos.
17 **Q**ui acceperit sororem suam
filiam patris sui, vel filiam matris suae,
et viderit turpitudinem eius,
illaque conspexerit fratris ignominiam:
nefariam rem operati sunt:
occidentur in conspectu populi sui,
eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint,
et portabunt iniquitatem suam.
18 **Q**ui coierit cum muliere in fluxu menstruo, et revelaverit turpitudinem eius,
ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui,
interficientur ambo de medio populi sui.
19 **T**urpitudinem materterae, et amitae tuae non discooperies:
qui hoc fecerit, ignominiam carnis suae nudavit,
portabunt ambo iniquitatem suam.
20 **Q**ui coierit cum uxore patrui, vel avunculi sui,
et revelaverit ignominiam cognationis suae,
portabunt ambo peccatum suum:
absque liberis morientur.
21 **Q**ui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam,
turpitudinem fratris sui revelavit:
absque liberis erunt.
22 **C**ustodite leges meas, atque iudicia, et facite ea:
ne et vos evomat terra quam intraturi estis et habitaturi.
23 Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos.
Omnia enim haec fecerunt, et abominatus sum eas.
24 Vobis autem loquor:
Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hereditatem,
terram fluentem lacte et melle.
ego Dominus Deus vester,
qui separavi vos a ceteris populis.
25 **S**eparate ergo et vos iumentum mundum ab immundo,
et avem mundam ab immunda:
ne polluatis animas vestras in pecore, et avibus, et cunctis quae moventur in terra,
et quae vobis ostendi esse polluta.
26 Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus,
et separavi vos a ceteris populis, ut essetis mei.
27 **V**ir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur.
lapidibus obruent eos:
sanguis eorum sit super illos.

CAPUT XXI.

1 **D**ixit quoque Dominus ad Moysen: XIII.
Loquere ad sacerdotes filios Aaron, et dices ad eos:
Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum,
2 nisi tantum in consanguineis, ac propinquis,
id est, super patre et matre, et filio, et filia,
fratre quoque, 3 et sorore virgine quae non est nupta viro:
4 sed nec in principe populi sui contaminabitur.
5 Non radent caput, nec barbam,
neque in carnibus suis facient incisuras.
6 Sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen eius:
incensum enim Domini, et panes Dei sui offerunt,
et ideo sancti erunt.
7 Scortum et vile prostibulum non ducent uxorem,
nec eam, quae repudiata est a marito:
quia consecrati sunt Deo suo,
8 et panes propositionis offerunt.
Sint ergo sancti, quia et ego sanctus sum, Dominus, qui sanctifico eos.
9 Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro,
et violaverit nomen patris sui,
flammis exuretur.
10 **P**ontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos,
super cuius caput fusum est unctionis oleum,
et cuius manus in sacerdotio consecratae sunt,
vestitusque est sanctis vestibus,
caput suum non discooperiet,
vestimenta non scindet:
11 et ad omnem mortuum non ingredietur omnino.
super patre quoque suo, et matre non contaminabitur.
12 Nec egredietur de sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini,
quia oleum sanctae unctionis Dei sui super eum est. ego Dominus.
13 **V**irginem ducet uxorem:
14 Viduam autem et repudiatam, et sordidam atque meretricem non accipiet,
sed puellam de populo suo:
15 ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suae:
quia ego Dominus, qui sanctifico eum.
16 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

XX. 17. |illaque viderit ignominiam fratris| . . . revelarint| 19. materterae tuae et . . . nudabit| 20. ˜sui vel avunculi| 21. revelabit| — liberis] filiis *(pl.)* 23. sum eos| 25. |avem . . . et in avib' *(pl.)* . . . moventur] morantur (*cf. Deut.* 4, 18; 14, 9) 26. |Et eritis sci mihi 27. pithonicus . . . illos] eos|

XXI. 1. ad eos] eis| 2. ac] et . . . ˜matre et patre *7 et* 8. ducet . . . |qui consecratus est . . . offert| Sit ergo scs *(Ita Codd. et Edd. antiquae, concinente Hebr. et Gr., nisi quod prius verbum Septuaginta dederunt plurative:* οὐ λήψονται. *Vulgatam lectionem Sixtus introduxit.* 8. vos| (*cf.* 23; *cap. seq.* 9. 16) 10. ˊcaput ˊcuius 11. ingreditur 12. ˜est super eum 14. *om.* autem *(pl.)*

17 Loquere ad Aaron:
Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam,
non offeret panes Deo suo,
18 nec accedet ad ministerium eius:
si caecus fuerit, si claudus,
si parvo, vel grandi, vel torto naso,
19 si fracto pede, si manu,
20 si gibbus, si lippus,
si albuginem habens in oculo,
si iugem scabiem,
si impetiginem in corpore, vel herniosus.
21 Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis,
non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo:
22 vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario,
23 ita duntaxat, ut intra velum non ingrediatur,
nec accedat ad altare,
quia maculam habet, et contaminare non debet Sanctuarium meum.
Ego Dominus qui sanctifico eos.
24 Locutus est ergo Moyses ad Aaron, et ad filios eius, et ad omnem Israel
cuncta quae fuerant sibi imperata.

CAPUT XXII.

1 Locutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere ad Aaron et ad filios eius,
ut caveant ab his quae consecrata sunt filiorum Israel,
et non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quae ipsi offerunt.
ego Dominus.
3 Dic ad eos, et ad posteros eorum:
Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra
ad ea quae consecrata sunt, et quae obtulerunt filii Israel Domino,
in quo est immunditia, peribit coram Domino.
ego sum Dominus.
4 Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis,
non vescetur de his quae sanctificata sunt mihi donec sanetur.
Qui tetigerit immundum super mortuo, et ex quo egreditur semen quasi coitus,
5 et qui tangit reptile, et quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus,
6 immundus erit usque ad vesperum,
et non vescetur his quae sanctificata sunt:
sed cum laverit carnem suam aqua, 7 et occubuerit sol,
tunc mundatus vescetur de sanctificatis,
quia cibus illius est.
8 Morticinum et captum a bestia non comedent, nec polluentur in eis.
ego sum Dominus.
9 Custodiant praecepta mea, ut non subiaceant peccato,
et moriantur in Sanctuario, cum polluerint illud.
ego Dominus qui sanctifico eos.
10 Omnis alienigena non comedet de sanctificatis,
inquilinus sacerdotis, et mercenarius non vescentur ex eis.
11 Quem autem sacerdos emerit, et qui vernaculus domus eius fuerit, hi comedent ex eis.
12 Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit:
de his quae sanctificata sunt, et de primitiis non vescetur.
13 sin autem vidua, vel repudiata, et absque liberis reversa fuerit ad domum patris sui:
sicut puella consueverat, aletur cibis patris sui:
Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem.
14 Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comedit,
et dabit sacerdoti in Sanctuarium.
15 Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quae offerunt Domino:
16 ne forte sustineant iniquitatem delicti sui,
cum sanctificata comederint.
ego Dominus qui sanctifico eos.

17 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: XIII
18 Loquere ad Aaron et filios eius
et ad omnes filios Israel, dicesque ad eos:
Homo de domo Israel, et de advenis qui habitant apud vos,
qui obtulerit oblationem suam,
vel vota solvens, vel sponte offerens,
quidquid illud obtulerit in holocaustum Domini,
19 ut offeratur per vos,
masculus immaculatus erit
ex bobus, et ovibus, et ex capris:
20 si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile.
21 Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino,
vel vota solvens, vel sponte offerens,
tam de bobus quam de ovibus,
immaculatum offeret ut acceptabile sit:
omnis macula non erit in eo.
22 Si caecum fuerit, si fractum,
si cicatricem habens, si papulas,
aut scabiem, aut impetiginem:

XXI. 18. si parvo] *A solus obtulit. Plerique:* si vel parvo; *pauci:* sive parvo . . . vel torto] et torto *(pl.)* 20. hirniosus| (*Quidam:* ponderosus) 23. accedet . . . vos| 24. ˉsibi fuerant *(pl.)*

XXII. 2. filiorum] filiis 4. de his] ex his 6. his] ex his 8. (*Cod. E:* ne polluantur) 9. |custodient *(pl.)* . . *om.* ut . . . vos| 10. vescetur 13. consuerat . . . ˉnon habet potestatem comedendi ex eis| 14. scuario| 15. offeruntur 16. vos| 17. Locutus *(pl.)* 18. apud vos] apud eos| 19. et ovibus] ex ovibus *(pl.)* 21. offeret] offert 22. vel inpetiginem|

non offeretis ea Domino,
nec adolebitis ex eis super altare Domini.
23 Bovem et ovem, aure et cauda amputatis, voluntarie offerre potes,
votum autem ex eis solvi non potest.
24 Omne animal, quod vel contritis vel tusis, vel sectis, ablatisque testiculis est,
non offeretis Domino,
et in terra vestra hoc omnino ne faciatis.
25 De manu alienigenae non offeretis panes Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerit:
quia corrupta, et maculata, sunt omnia:
non suscipietis ea.
26 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
27 Bos, ovis, et capra cum genita fuerint,
septem diebus erunt sub ubere matris suae:
die autem octavo, et deinceps offerri poterunt Domino.
28 Sive illa bos, sive ovis,
non immolabuntur una die cum foetibus suis.
29 Si immolaveritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis,
30 eodem die comedetis eam, non remanebit quidquam in mane alterius diei.
ego Dominus.
31 Custodite mandata mea, et facite ea. ego Dominus.
32 Ne polluatis nomen meum sanctum,
ut sanctificer in medio filiorum Israel.
Ego Dominus qui sanctifico vos,
33 et eduxi de terra Aegypti, ut essem vobis in Deum. ego Dominus.

CAPUT XXIII.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere filiis Israel, et dices ad eos:
Hae sunt feriae Domini, quas vocabitis sanctas.
3 Sex diebus facietis opus:
dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus.
omne opus non facietis in eo.
sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris.
4 Hae sunt ergo feriae Domini sanctae,
quas celebrare debetis temporibus suis.
5 Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum, Phase Domini est:
6 et quintadecima die mensis huius,
sollemnitas azymorum Domini est.
Septem diebus azyma comedetis.
7 dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque:
omne opus servile non facietis in eo:
8 sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus.
dies autem septimus erit celebrior et sanctior:
nullumque servile opus facietis in eo.
9 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
10 Loquere filiis Israel, et dices ad eos:
Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis,
et messueritis segetem,
feretis manipulos spicarum,
primitias messis vestrae ad sacerdotem:
11 qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis,
altero die Sabbati, et sanctificabit illum.
12 Atque in eodem die quo manipulus consecratur,
caedetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini.
13 Et libamenta offerentur cum eo,
duae decimae similae conspersae oleo
in incensum Domini, odoremque suavissimum:
liba quoque vini, quarta pars hin.
14 Panem, et polentam, et pultes non comedetis ex segete,
usque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro.
Praeceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis vestris.
15 Numerabitis ergo ab altero die Sabbati,
in quo obtulistis manipulum primitiarum,
septem hebdomadas plenas,
16 usque ad alteram diem expletionis hebdomadae septimae, id est quinquaginta dies:
et sic offeretis sacrificium novum Domino
17 ex omnibus habitaculis vestris,
panes primitiarum duos
de duabus decimis similae fermentatae,
quos coquetis in primitias Domini.
18 Offeretisque cum panibus
septem agnos immaculatos anniculos,
et vitulum de armento unum, et arietes duos,
et erunt in holocaustum cum libamentis suis,
in odorem suavissimum Domino.
19 Facietis et hircum pro peccato,
duosque agnos anniculos hostias pacificorum.
20 Cumque elevaverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino,
cedent in usum eius.
21 Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum:
omne opus servile non facietis in eo.

XXII. 22. nec] neq. 23. ex his 24. *om. prius* vel . . . tunsis . . . non facietis| 25. offertis . . . voluerint| et quia 27. *Commate post* Domino, *v. seq. colo post* ovis *opus est* 28. ille . . . |non enim imm. 30. ea 32. Israhel]⌈Q. XII. *Seq. fol.* 105

XXIII. 1. Locutus *(pl.)* 8. |n. s. fit in eo opus| (*Beda, Hesychius, alii:* fiet) 10. |fertis . . . messis] terrae *(solus)* 11. *habet* acceptabile; *CDF* acceptabilis — illud| 12. |caeditur 13. offeruntur . . . odoremque] *CDF Hebr.* odorem 14. pulentam (*Quinquies Codex dedit* pulenta, *semel* 1 *Reg.* 25, 18 polenta, *et Iudith* 10, 5 ἑτεροκλίτως polentum.) . . . offeratis . . Deo] dño . . . ˜vestris cunctisq. habitaculis| 16. ˜dño novum 20. |caedent

Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, et generationibus vestris.
22 **P**ostquam autem messueritis segetem terrae vestrae,
non secabitis eam usque ad solum:
nec remanentes spicas colligetis,
sed pauperibus et peregrinis dimittetis eas.
ego sum Dominus Deus vester.

XV. 23 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
24 Loquere filiis Israel:
Mense septimo, prima die mensis,
erit vobis sabbatum, memoriale, clangentibus tubis,
et vocabitur sanctum: 25 omne opus servile non facietis in eo,
et offeretis holocaustum Domino.
26 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
27 Decimo die mensis huius septimi,
dies expiationum erit celeberrimus,
et vocabitur sanctus:
affligetisque animas vestras in eo,
et offeretis holocaustum Domino.
28 Omne opus servile non facietis in tempore diei huius:
quia dies propitiationis est,
ut propitietur vobis Dominus Deus vester.
29 Omnis anima, quae afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis:
30 et quae operis quidpiam fecerit, delebo eam de populo suo.
31 Nihil ergo operis facietis in eo:
legitimum sempiternum erit vobis
in cunctis generationibus, et habitationibus vestris.
32 sabbatum requietionis est,
et affligetis animas vestras
die nono mensis: a vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.
33 **E**t locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
34 Loquere filiis Israel:
A quintodecimo die mensis huius septimi,
erunt feriae tabernaculorum septem diebus Domino.
35 Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus:
omne opus servile non facietis in eo.
36 Et septem diebus offeretis holocausta Domino.
dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus,
et offeretis holocaustum Domino:
est enim coetus atque collectae:
omne opus servile non facietis in eo.
37 **H**ae sunt feriae Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas,
offeretisque in eis oblationes Domino,
holocausta et libamenta iuxta ritum uniuscuiusque diei:
38 exceptis sabbatis Domini, donisque vestris,
et quae offeretis ex voto, vel quae sponte tribuetis Domino.
39 A quintodecimo ergo die mensis septimi,
quando congregaveritis omnes fructus terrae vestrae,
celebrabitis ferias Domini septem diebus.
die primo et die octavo erit sabbatum, id est requies.
40 Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimae,
spatulasque palmarum,
et ramos ligni densarum frondium,
et salices de torrente,
et laetabimini coram Domino Deo vestro.
41 celebrabitisque sollemnitatem eius septem diebus per annum.
legitimum sempiternum erit in generationibus vestris.
Mense septimo festa celebrabitis,
42 et habitabitis in umbraculis septem diebus.
omnis, qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis:
43 ut discant posteri vestri quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel,
cum educerem eos de terra Aegypti.
ego Dominus Deus vester.
44 **L**ocutusque est Moyses super sollemnitatibus Domini ad filios Israel.

CAPUT XXIV.

1 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Praecipe filiis Israel,
ut afferant tibi oleum de olivis
purissimum, ac lucidum,
ad concinnandas lucernas iugiter,
3 extra velum testimonii in tabernaculo foederis.
Ponetque eas Aaron a vespere usque ad mane coram Domino,
cultu rituque perpetuo in generationibus vestris.
4 Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini.
5 Accipies quoque similam,
et coques ex ea duodecim panes,
qui singuli habebunt duas decimas:
6 quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues;
7 et pones super eos thus lucidissimum,
ut sit panis in monimentum oblationis Domini.
8 Per singula sabbata mutabuntur coram Domino

XXIII. 22. dimittetis eas] carpenda dimittitis| — *om.* sum *(pl.)* 27. vocabitur] *Ed. Francof.* 1826 *err. typ.* vocatur 28. *om.* servile *(pl.)* 29. die hoc 32. |adfligetis *(pl.)* . . . *Colon fiat post* vestras: *ibidem claudunt sententiam Hebr. Gr. et Edd. vett.* — vespere . . vesperum 35. *om.* in eo 36. *Post* in eo| *addit iterum:* et septem diebus offeretis holocaustum dño| 37. celeberrimas et s̄cas| 38. offertis . . . tribuistis 40. spatulasque] stipulasque 43. ~fecerim habitare

XXIV. 2. offerant 3. *Clem. princeps versum incipit ab* extra, *altera a* Ponetque — in tabernaculum 4. |super candelabro mundissimo pone(n)tur 7. monumento

suscepti a filiis Israel foedere sempiterno:
9 eruntque Aaron et filiorum eius,
ut comedant eos in loco sancto:
quia Sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini iure perpetuo.

XVI. 10 Ecce autem egressus filius mulieris Israelitidis,
quem pepererat de viro Aegyptio inter filios Israel,
iurgatus est in castris cum viro Israelita.
11 Cumque blasphemasset nomen, et maledixisset ei,
adductus est ad Moysen:
(Vocabatur autem mater eius Salumith, filia Dabri de tribu Dan.)
12 Miseruntque eum in carcerem, donec nossent quid iuberet Dominus.
13 Qui locutus est ad Moysen, 14 dicens:
Educ blasphemum extra castra,
et ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius,
et lapidet eum populus universus.
15 Et ad filios Israel loquéris:
Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum:
16 et qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur:
lapidibus opprimet eum omnis multitudo,
sive ille civis, sive peregrinus fuerit.
Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.
17 Qui percusserit, et occiderit hominem, morte moriatur.
18 Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima.
19 Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum:
sicut fecit, sic fiet ei:
20 fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet.
qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur.
21 Qui percusserit iumentum, reddet aliud.
Qui percusserit hominem, punietur.
22 Aequum iudicium sit inter vos,
sive peregrinus, sive civis peccaverit:
quia ego sum Dominus Deus vester.
23 Locutusque est Moyses ad filios Israel:
et eduxerunt eum, qui blasphemaverat, extra castra,
ac lapidibus oppresserunt.
Feceruntque filii Israel sicut praeceperat Dominus Moysi.

CAPUT XXV.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen in monte Sinái, dicens:
2 Loquere filiis Israel, et dices ad eos:
Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino.
3 Sex annis seres agrum tuum,
et sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus eius:
4 septimo autem anno sabbatum erit terrae, requietionis Domini:
agrum non seres, et vineam non putabis.
5 Quae sponte gignet humus, non metes:
et uvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam:
annus enim requietionis terrae est:
6 sed erunt vobis in cibum,
tibi et servo tuo, ancillae et mercenario tuo,
et advenae qui peregrinantur apud te:
7 iumentis tuis et pecoribus
omnia quae nascuntur, praebebunt cibum.
8 Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum,
id est, septies septem, quae simul faciunt annos quadraginta novem:
9 et clanges buccina mense septimo, decima die mensis,
propitiationis tempore in universa terra vestra.
10 Sanctificabisque annum quinquagesimum,
et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terrae tuae:
ipse est enim iubileus.
Revertetur homo ad possessionem suam,
et unusquisque rediet ad familiam pristinam:
11 quia iubileus est et quinquagesimus annus.
Non seretis neque metetis
sponte in agro nascentia, et primitias vindemiae non colligetis,
12 ob sanctificationem iubilei,
sed statim oblata comedetis.
13 Anno iubilei redient omnes ad possessiones suas.
14 quando vendes quidpiam civi tuo, vel emes ab eo,
ne contristes fratrem tuum,
sed iuxta numerum annorum iubilei emes ab eo,
15 et iuxta supputationem frugum vendet tibi.

XXIV. 10. Israhelitis| . . . Israhelit e| 11. *Post* nomen *plerique Codd., exceptis AE, addunt* Domini, *quod tacent Hebr. et Graecus. Augustinus diserte: „Cum hic non addiderit Dei, manifestum est tamen nomen Dei esse intelligendum."* 14. ^universus ^populus 16. *In Ed. Paris.* 1837 *ante* Sive ille *plene distinguitur, commate tantum post* fuerit, — *haud apte, quia pronomen* ille *ad praedicta et iam nota respicit, non prospicit ad sequentia. Cod. pro altero* sive: seu 18. reddat *(pl.)* 19. sic fiet ei] fiet illi *A*; fiat ei *E* 20. inflixerat 21. punietur] *B Hebr.* morietur 22. *om.* sum 23. Locutus

XXV. 2. sabbatizet *A cum duodecim Codd. melioribus. Subintelligitur* terra, *quod ipsum addunt Hebr. et Gr. Vide cap.* 26, 35. *Aliquot Mss.* sabbatizetis *vel* sabbatizate — dñi *(pl.)* 5. gignit 6. *hab.* peregrinantur; *alii antiqui iuxta Hebr. et Gr. rectius* peregrinatur. *Cf. cap.* 16, 29 *not.* — 8. ˜septem septies *(pl.)* 9. bucina* *(sic ubique, i. e. prope quadragies)* . . decimo 10. iubeleus| revertitur . . . redit 11. iobeleus est quinq. 12. iobelei* *(ita porro in ceteris locis omnibus.* Theodotio Ἰωβήλ.) 13. redibunt 14. ˜annorum numerum

16 Quanto plures anni remanserint post iubileum, tanto crescet et pretium:
et quanto minus temporis numeraveris, tanto minoris et emptio constabit.
tempus enim frugum vendet tibi.
17 Nolite affligere contribules vestros,
sed timeat unusquisque Deum suum,
quia ego Dominus Deus vester.
18 Facite praecepta mea, et iudicia custodite, et implete ea:
ut habitare possitis in terra absque ullo pavore,
19 et gignat vobis humus fructus suos,
quibus vescamini usque ad saturitatem,
nullius impetum formidantes.
20 Quodsi dixeritis: Quid comedemus anno septimo,
si non severimus, neque collegerimus fruges nostras?
21 Dabo benedictionem meam vobis anno sexto,
et faciet fructus trium annorum:
22 seretisque anno octavo, et comedetis veteres fruges usque ad nonum annum:
donec nova nascantur, edetis vetera.
23 Terra quoque non vendetur in perpetuum,
quia mea est, et vos advenae et coloni mei estis.
24 unde cuncta regio possessionis vestrae
sub redemptionis conditione vendetur.
25 **Si** attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam,
et voluerit propinquus eius, potest redimere quod ille vendiderat.
26 sin autem non habuerit proximum,
et ipse pretium ad redimendum potuerit invenire:
27 computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit:
et quod reliquum est, reddet emptori,
sicque recipiet possessionem suam.
28 quodsi non invenerit manus eius ut reddat pretium:
habebit emptor quod emerat, usque ad annum iubileum.
In ipso enim omnis venditio redibit ad dominum, et ad possessorem pristinum.
29 **Qui** vendiderit domum intra urbis muros,
habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus.
30 si non redemerit, et anni circulus fuerit evolutus,
emptor possidebit eam, et posteri eius in perpetuum,
et redimi non poterit, etiam in iubileo.
31 Sin autem in villa fuerit domus, quae muros non habet, agrorum iure vendetur.
si ante redempta non fuerit, in iubileo revertetur ad dominum.
32 Aedes Levitarum, quae in urbibus sunt,
semper possunt redimi:
33 si redemptae non fuerint, in iubileo revertentur ad dominos,
quia domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel.
34 Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est.
35 **Si** attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus manu,
et susceperis eum quasi advenam et peregrinum,
et vixerit tecum,
36 ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti.
time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te.
37 Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram,
et frugum superabundantiam non exiges.
38 Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti,
ut darem vobis terram Chanaan, et essem vester Deus.
39 **Si** paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus,
non eum opprimes servitute famulorum,
40 sed quasi mercenarius et colonus erit:
usque ad annum iubileum operabitur apud te,
41 et postea egredietur cum liberis suis,
et revertetur ad cognationem et ad possessionem patrum suorum.
42 mei enim servi sunt, et ego eduxi eos de terra Aegypti.
non veneant conditione servorum:
43 ne affligas eum per potentiam, sed metuito Deum tuum.
44 Servus et ancilla sint vobis de nationibus quae in circuitu vestro sunt.
45 Et de advenis qui peregrinantur apud vos,
vel qui ex his nati fuerint in terra vestra,
hos habebitis famulos: 46 et hereditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in aeternum.
fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis per potentiam.
47 **Si** invaluerit apud vos manus advenae atque peregrini,
et attenuatus frater tuus vendiderit se ei,
aut cuiquam de stirpe eius:
48 post venditionem potest redimi.
Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum,
49 et patruus, et patruelis, et consanguineus, et affinis.
Sin autem et ipse potuerit, redimet se,
50 supputatis duntaxat annis
a tempore venditionis suae usque ad annum iubileum:
et pecunia, qua venditus fuerat,
iuxta annorum numerum et rationem mercenarii supputata.
51 Si plures fuerint anni qui remanent usque ad iubileum,
secundum hos reddet et pretium.

XXV. 16. plures] plus . . . *om.* et *ante* emptio 18. possetis 19. usque in 21. facietis 23. vendetur] veniet 25. voluerint . . poste[st] redemere 26. ˜invenire potuerit| 28. redit ad dominum [et] ad *(pr. m.)* 30. poterit] potest 31. venditur| *corr. pr. m.* vendetur 33. Leviticarum 34. venient 36. ne accipias] *E*: nec accipies . . . dedisti ei| . 37. *om.* ei 42. venient in cond. 43. adfliges 45. fuerint] sunt 50. quaevenditus (*lege* qua evenditus; *cf. Exod.* 12, 27) 51. remanserint . . . *om.* et

52 si pauci, ponet rationem cum eo iuxta
annorum numerum,
et reddet emptori quod reliquum est
annorum, [53] quibus ante servivit merce-
dibus imputatis:
non affliget eum violenter in conspectu
tuo.
54 Quodsi per haec redimi non potuerit,
anno iubileo egredietur cum liberis suis.
55 Mei enim sunt servi, filii Israel, quos
eduxi de terra Aegypti.

CAPUT XXVI.

1 Ego Dominus Deus vester:
Non facietis vobis idolum et sculptile,
nec titulos erigetis,
nec insignem lapidem ponetis in terra ve-
stra, ut adoretis eum.
ego enim sum Dominus Deus vester. [2] Cu-
stodite sabbata mea,
et pavete ad Sanctuarium meum. ego
Dominus.
3 Si in praeceptis meis ambulaveritis,
et mandata mea custodieritis, et feceri-
tis ea,
dabo vobis pluvias temporibus suis,
4 et terra gignet germen suum,
et pomis arbores replebuntur.
5 Apprehendet messium tritura vindemiam,
et vindemia occupabit sementem:
et comedetis panem vestrum in saturitate,
et absque pavore habitabitis in terra vestra.
6 Dabo pacem in finibus vestris:
dormietis, et non erit qui exterreat.
Auferam malas bestias:
et gladius non transibit terminos vestros.
7 Persequemini inimicos vestros, et corruent
coram vobis.
8 persequentur quinque de vestris centum
alienos,
et centum de vobis decem millia:
cadent inimici vestri gladio in conspectu
vestro.
9 Respiciam vos, et crescere faciam:
multiplicabimini, et firmabo pactum meum
vobiscum.
10 Comedetis vetustissima veterum,
et vetera novis supervenientibus proiicie-
tis.
11 Ponam tabernaculum meum in medio ve-
stri,
et non abiiciet vos anima mea.
12 Ambulabo inter vos, et ero Deus vester,
vosque eritis populus meus:
13 Ego Dominus Deus vester: qui eduxi vos
de terra Aegyptiorum, ne serviretis eis,
et qui confregi catenas cervicum vestra-
rum, ut incederetis erecti.
14 Quodsi non audieritis me, nec feceritis
omnia mandata mea,
15 si spreveritis leges meas, et iudicia mea
contempseritis,
ut non faciatis ea quae a me constituta
sunt,
et ad irritum perducatis pactum meum:
16 ego quoque haec faciam vobis:
Visitabo vos velociter in egestate, et ar-
dore,
qui conficiat oculos vestros, et consumat
animas vestras.
Frustra seretis sementem, quae ab hosti-
bus devorabitur.
17 Ponam faciem meam contra vos,
et corruetis coram hostibus vestris,
et subiiciemini his qui oderunt vos.
fugietis, nemine persequente.
18 **S**in autem nec sic obedieritis mihi,
addam correptiones vestras septuplum pro-
pter peccata vestra,
19 et conteram superbiam duritiae vestrae.
Daboque vobis caelum desuper sicut fer-
rum, et terram aeneam.
20 Consumetur incassum labor vester,
non proferet terra germen, nec arbores
poma praebebunt.
21 Si ambulaveritis ex adverso mihi,
nec volueritis audire me,
addam plagas vestras in septuplum pro-
pter peccata vestra:
22 immittamque in vos bestias agri,
quae consumant vos, et pecora vestra,
et ad paucitatem cuncta redigant,
desertaeque fiant viae vestrae.
23 Quodsi nec sic volueritis recipere disci-
plinam,
sed ambulaveritis ex adverso mihi:
24 ego quoque contra vos adversus incedam,
et percutiam vos septies propter peccata
vestra.
25 inducamque super vos gladium ultorem
foederis mei.
Cumque confugeritis in urbes, mittam pe-
stilentiam in medio vestri,
et trademini in manibus hostium,
26 postquam confregero baculum panis vestri:
ita ut decem mulieres in uno clibano co-
quant panes,
et reddant eos ad pondus:
et comedetis, et non saturabimini.
27 **S**in autem nec per haec audieritis me,
sed ambulaveritis contra me:
28 et ego incedam adversus vos in furore
contrario,

XXV. 52. *om.* cum eo 52. 53. *Perapte v.* annorum *cum* mercedibus *iungitur, et pronomen* quibus *pendet a praecedente genitivo.* — tuo] suo| 54. poterit|

XXVI. 1. **Ego Dominus Deus vester.** *Haec verba in Codice cum ultimis superioris capituli ita coniuncta leguntur, ut ne stichum quidem seorsum faciant. Item in Hebraeo et tertia Ed. Stephaniana apparent in clausula capituli.* — et] nec 5. |adpraehendit messis . . . in saturitatem| 7. Persequimini 8. de vobis] ex vobis . . . ˜in conspectu vestri gladio| *(pl.)* 12. ˜vester ds̄| 13. vestrarum] vestrum . . . recti| 16. sementem] *addit* vestram 17. hostibus] inimicis . . . |et fugietis 19. ˜duritiam superbiae . . ˜caelum vobis *(pl.)* . . . aeream| 20. incassum 21. in septuplum] *om.* in; *plerique:* usque in septuplum 22. |emittamque *(pl.)* . . . vos et] et vos et 24. adversus] versus 25. confugeritis] fugetis . . . |et tradam in hostium manib'| 26. ˜coquant panes in uno clibano| 28. adversum

et corripiam vos septem plagis propter peccata vestra,
29 ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum et filiarum vestrarum.
30 destruam excelsa vestra, et simulacra confringam.
Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum,
et abominabitur vos anima mea,
31 in tantum ut urbes vestras redigam in solitudinem,
et deserta faciam Sanctuaria vestra,
nec recipiam ultra odorem suavissimum.
32 Disperdamque terram vestram,
et stupebunt super ea inimici vestri, cum habitatores illius fuerint.
33 vos autem dispergam in gentes,
et evaginabo post vos gladium,
eritque terra vestra deserta, et civitates vestrae dirutae.
34 Tunc placebunt terrae sabbata sua cunctis diebus solitudinis suae:
quando fueritis [35] in terra hostili,
sabbatizabit, et requiescet in sabbatis solitudinis suae,
eo quod non requieverit in sabbatis vestris quando habitabatis in ea.
36 Et qui de vobis remanserint,
dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium,
terrebit eos sonitus folii volantis,
et ita fugient quasi gladium: cadent, nullo persequente,
37 et corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes,
nemo vestrum inimicis audebit resistere.
38 peribitis inter gentes, et hostilis vos terra consumet.
39 Quodsi et de iis aliqui remanserint,
tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum,
et propter peccata patrum suorum et sua affligentur:
40 donec confiteantur iniquitates suas, et maiorum suorum, quibus praevaricati sunt in me,
et ambulaverunt ex adverso mihi.
41 Ambulabo igitur et ego contra eos,
et inducam illos in terram hostilem,
donec erubescat incircumcisa mens eorum:
tunc orabunt pro impietatibus suis.
42 Et recordabor foederis mei
quod pepigi cum Iacob, et Isaac, et Abraham.
Terrae quoque memor ero:
43 quae cum relicta fuerit ab eis,
complacebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos.
Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis, eo quod abiecerint iudicia mea, et leges meas despexerint.
44 Et tamen etiam cum essent in terra hostili, non penitus abieci eos,
neque sic despexi ut consumerentur,
et irritum facerem pactum meum cum eis.
Ego enim sum Dominus Deus eorum,
45 et recordabor foederis mei pristini,
quando eduxi eos de terra Aegypti in conspectu gentium,
ut essem Deus eorum. ego Dominus.
Haec sunt iudicia atque praecepta et leges,
quas dedit Dominus inter se et filios Israel in monte Sinai per manum Moysi.

CAPUT XXVII.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere filiis Israel, et dices ad eos:
Homo qui votum fecerit, et spoponderit Deo animam suam,
sub aestimatione dabit pretium. [3] Si fuerit masculus
a vigesimo anno usque ad sexagesimum annum,
dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram Sanctuarii:
4 si mulier, triginta.
5 A quinto autem anno usque ad vigesimum,
masculus dabit viginti siclos: femina decem.
6 Ab uno mense usque ad annum quintum,
pro masculo dabuntur quinque sicli: pro femina tres.
7 Sexagenarius et ultra masculus dabit quindecim siclos: femina decem.
8 Si pauper fuerit, et aestimationem reddere non valebit,
stabit coram sacerdote:
et quantum ille aestimaverit, et viderit eum posse reddere, tantum dabit.
9 Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit,
10 et mutari non poterit,
id est, nec melius malo, nec peius bono.
quodsi mutaverit:
et ipsum quod mutatum est, et illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino.
11 Animal immundum, quod immolari Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem.
12 qui iudicans utrum bonum an malum sit, statuet pretium.
13 quod si dare voluerit is, qui offert, addet supra aestimationem quintam partem.
14 **H**omo si voverit domum suam, et sanctificaverit Domino,

XXVI. 29. *om.* vestrorum 31. redigantur 33. vestrae dirutae] destructae| 34. placebunt 35. *Post* hostili *colon faciendum est. Cf. Graeca.* — requiescit . . . habitabitis 36. fugiunt . . . sequente| *(pl.)* 39. de his 40. iniquitates suas] peccata sua — *habet* maiorum suorum (*multi Codd. perperam:* malorum suorum recordentur) 45. Deus] dñs dš . . . *A verbis* Haec sunt *in Edd. vett. incipit versus* 46, *cuius numerum praetermisit Clementina.* — ˜praecepta atque iudicia

XXVII. 3. *om.* anno 8. valebit] valuit *A*, valuerit *B* — stabit] statuet 10. nec melius 12. *hab.* iudicans; *plures:* diiudicans 13. offeret| . . . aestimationis *(pl.)*

considerabit eam sacerdos utrum bona an mala sit,
et iuxta pretium, quod ab eo fuerit constitutum, venundabitur:
15 sin autem ille, qui voverat, voluerit redimere eam,
dabit quintam partem aestimationis supra, et habebit domum.
16 Quodsi agrum possessionis suae voverit, et consecraverit Domino:
iuxta mensuram sementis aestimabitur pretium.
si triginta modiis hordei seritur terra,
quinquaginta siclis venundetur argenti.
17 Si statim ab anno incipientis iubilei voverit agrum,
quanto valere potest, tanto aestimabitur.
18 sin autem post aliquantum temporis:
supputabit sacerdos pecuniam
iuxta annorum, qui reliqui sunt, numerum usque ad iubileum,
et detrahetur ex pretio.
19 Quodsi voluerit redimere agrum ille, qui voverat,
addet quintam partem aestimatae pecuniae, et possidebit eum.
20 Sin autem noluerit redimere,
sed alteri cuilibet fuerit venundatus,
ultra eum qui voverat redimere non poterit:
21 quia cum iubilei venerit dies, sanctificatus erit Domino,
et possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum.
22 Si ager emptus est, et non de possessione maiorum sanctificatus fuerit Domino,
23 supputabit sacerdos iuxta annorum numerum usque ad iubileum, pretium:
et dabit ille qui voverat eum, Domino.
24 in iubileo autem revertetur ad priorem dominum, qui vendiderat eum,
et habuerat in sorte possessionis suae.
25 Omnis aestimatio siclo sanctuarii ponderabitur.
Siclus viginti obolos habet.
26 **P**rimogenita, quae ad Dominum pertinent,
nemo sanctificare poterit et vovere:
sive bos, sive ovis fuerit, Domini sunt.
27 Quodsi immundum est animal,
redimet qui obtulit, iuxta aestimationem tuam,
et addet quintam partem pretii. si redimere noluerit, vendetur alteri
quantocunque a te fuerit aestimatum.
28 **O**mne, quod Domino consecratur,
sive homo fuerit, sive animal, sive ager,
non vendetur, nec redimi poterit.
Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.
29 Et omnis consecratio, quae offertur ab homine,
non redimetur, sed morte morietur.
30 **O**mnes decimae terrae,
sive de frugibus, sive de pomis arborum,
Domini sunt, et illi sanctificantur.
31 Si quis autem voluerit redimere decimas suas,
addet quintam partem earum.
32 **O**mnium decimarum bovis et ovis et caprae,
quae sub pastoris virga transeunt,
quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.
33 Non eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur.
si quis mutaverit:
et quod mutatum est, et pro quo mutatum est,
sanctificabitur Domino, et non redimetur.
34 Haec sunt praecepta, quae mandavit Dominus Moysi ad filios Israel in monte Sinai.

XXVII. 16. Domino] illum dño| . . . vendetur *in rasura; fort. pr.* venundetur 17. *hab.* quanto, *sed* tantum 22. *om.* est . . . [fu]erit *(corr. rec.)* 23. qui] quod — *om.* eum 24. in sortem *(pl.)* 27. tuam] suam| *(cum plerisque et Sept.* κατὰ τὴν τιμὴν αὐτοῦ. *Radulfus: „In superioribus (v. 12) sacerdos his quae redimuntur statuit pretium; hic autem iuxta aestimationem offerentis redemptio fit.“ Quod alii minime probantes, diversam ineunt interpretationem, scilicet ut pronomen* suam *vel* αὐτοῦ *non ad emptorem, sed ad ipsum animal referentes,* aestimationem suam *dicant idem significare ac pretium iustum, quod animali a sacerdote impositum fuerit. Ceterum lectioni Clementinae* tuam *et Hebraeus, Samar., Gr. Ven. favent, nec Latinorum desunt quaedam suffragia)* — pretii.] *Hic necessario incidendum erat. Verum in Codice nec scriba divisit stichum, nec illius negligentiam animadvertit corrector.* — *om.* alteri 28. fuerit] erit . . |non venietur 29. moriatur| 31. ˜redimere voluerit 32. bovis et ovis] boves oves 33. elegitur (*m.* 2: elegetur)

EXPL. LEVITICVS QVI HEBRAICE| DICITUR VAIECRA. LEGE FELIX| INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI NVMERORVM| *Sequuntur XIX capitula. Dein:* EXPLIC. CAPIT.| INCIPIT LIBER| NUMERORUM QVI| APPELLATUR HEBRA|ICE VAIEDDABER| GLORIA INDIVIDV| AE TRINITATI. AMEN.

LIBER NUMERI,

HEBRAICE VAIE DABBER.

CAPUT I.

(I.) 1 Locutusque est Dominus ad Moysen in
deserto Sinai
in tabernaculo foederis,
prima die mensis secundi,
anno altero egressionis eorum ex Aegypto,
dicens:
2 Tollite summam universae congregationis
filiorum Israel
per cognationes et domos suas, et nomina
singulorum,
quidquid sexus est masculini
3 a vigesimo anno et supra, omnium virorum fortium ex Israel,
et numerabitis eos per turmas suas, tu
et Aaron.
4 Eruntque vobiscum principes tribuum ac
domorum in cognationibus suis,
5 quorum ista sunt nomina:
De Ruben, Elisur filius Sedeur.
6 de Simeon, Salamiel filius Surisaddai.
7 de Iuda, Nahasson, filius Aminadab.
8 de Issachar, Nathanael filius Suar.
9 de Zabulon, Eliab filius Helon.
10 Filiorum autem Ioseph,
de Ephraim, Elisama filius Ammiud.
de Manasse, Gamaliel filius Phadassur.
11 De Beniamin, Abidan filius Gedeonis.
12 de Dan, Ahiezer filius Ammisaddai.
13 de Aser, Phegiel filius Ochran.
14 de Gad, Eliasaph filius Duel.
15 de Nephthali, Ahira filius Enan.
16 Hi nobilissimi principes multitudinis
per tribus et cognationes suas, et capita
exercitus Israel:
17 quos tulerunt Moyses et Aaron cum omni
vulgi multitudine:
18 et congregaverunt primo die mensis secundi,
recensentes eos per cognationes, et domos,
ac familias, et capita, et nomina singulorum
a vigesimo anno et supra,
19 sicut praeceperat Dominus Moysi.
Numeratique sunt in deserto Sinai.
20 De Ruben primogenito Israelis
per generationes et familias ac domos
suas, et nomina capitum singulorum,
omne quod sexus est masculini
a vigesimo anno et supra,
procedentium ad bellum,
21 quadraginta sex millia quingenti.
22 De filiis Simeon per generationes et familias ac domos cognationum suarum
recensiti sunt per nomina et capita singulorum,
omne quod sexus est masculini
a vigesimo anno et supra,
procedentium ad bellum,
23 quinquaginta novem millia trecenti.
24 De filiis Gad per generationes et familias ac domos cognationum suarum
recensiti sunt per nomina singulorum
a viginti annis et supra,
omnes qui ad bella procederent,
25 quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta.
26 De filiis Iuda per generationes et familias ac domos cognationum suarum,
per nomina singulorum
a vigesimo anno et supra,
omnes qui poterant ad bella procedere,
27 recensiti sunt septuaginta quatuor millia
sexcenti.
28 De filiis Issachar, per generationes et familias ac domos cognationum suarum,
per nomina singulorum
a vigesimo anno et supra,
omnes qui ad bella procederent,
29 recensiti sunt quinquaginta quatuor millia
quadringenti.
30 De filiis Zabulon per generationes, et familias, ac domos cognationum suarum
recensiti sunt per nomina singulorum
a vigesimo anno et supra,
omnes qui poterant ad bella procedere,
31 quinquaginta septem millia quadringenti.
32 De filiis Ioseph, filiorum Ephraim
per generationes, et familias, ac domos
cognationum suarum
recensiti sunt per nomina singulorum
a vigesimo anno et supra,
omnes qui poterant ad bella procedere,
33 quadraginta millia quingenti.
34 Porro filiorum Manasse
per generationes et familias ac domos
cognationum suarum
recensiti sunt per nomina singulorum
a viginti annis et supra,

I. 3. a vicensimo *(sic pluries, non semper, A)* 6. Symeon* Salamihel* 7. Naasson* (*semel tantum Ex.* 6, 23: Nasson) 8. Nathanahel* 9. Heliab (*ita terdecies; sed sexies:* Eliab) 10. Helisama (*sexies; at novies* Elisama; 1 *Par.* 7, 26 Elizama; *Ier.* 41, 1 Aelisama) . . . Galamihel* 13. Phegihel 14. Heliasaph f. Duhel* (*cf.* 7, 42) 15. Nepthali (*cf.* 2, 29) . . Henan* 18. *omissum* anno *suppletur in mg.* 22. |recenseti = 24. 27. 29 *etc.* 43. sescenti* (*nusquam in Cod. scriptum vidimus* sexcenti)

omnes qui poterant ad bella procedere,
35 triginta duo millia ducenti.
36 De filiis Beniamin per generationes et familias ac domos cognationum suarum
recensiti sunt nominibus singulorum
a vigesimo anno et supra,
omnes qui poterant ad bella procedere,
37 triginta quinque millia quadringenti.
38 De filiis Dan per generationes, et familias ac domos cognationum suarum
recensiti sunt nominibus singulorum
a vigesimo anno et supra,
omnes qui poterant ad bella procedere,
39 sexaginta duo millia septingenti.
40 De filiis Aser per generationes et familias ac domos cognationum suarum
recensiti sunt per nomina singulorum
a vigesimo anno et supra,
omnes qui poterant ad bella procedere,
41 quadraginta millia et mille quingenti.
42 De filiis Nephthali per generationes et familias ac domos cognationum suarum
recensiti sunt nominibus singulorum
a vigesimo anno et supra,
omnes qui poterant ad bella procedere,
43 quinquaginta tria millia quadringenti.
44 Hi sunt, quos numeraverunt Moyses et Aaron, et duodecim principes Israel,
singulos per domos cognationum suarum.
45 Fueruntque omnis numerus filiorum Israel
per domos et familias suas
a vigesimo anno et supra,
qui poterant ad bella procedere,
46 sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta.
47 Levitae autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis.
48 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
49 Tribum Levi noli numerare,
neque pones summam eorum cum filiis Israel:
50 sed constitue eos super tabernaculum testimonii
et cuncta vasa eius, et quidquid ad ceremonias pertinet. Ipsi portabunt
tabernaculum et omnia utensilia eius:
et erunt in ministerio,
ac per gyrum tabernaculi metabuntur.
51 Cum proficiscendum fuerit, deponent Levitae tabernaculum:
cum castrametandum, erigent.
quisquis externorum accesserit, occidetur.
52 Metabuntur autem castra filii Israel
unusquisque per turmas et cuneos atque exercitum suum.
53 Porro Levitae per gyrum tabernaculi figent tentoria,
ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel,
et excubabunt in custodiis tabernaculi testimonii.
54 Fecerunt ergo filii Israel iuxta omnia quae praeceperat Dominus Moysi.

CAPUT II.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens:
2 Singuli per turmas, signa, atque vexilla,
et domos cognationum suarum
castrametabuntur filii Israel,
per gyrum tabernaculi foederis.
3 Ad Orientem Iudas figet tentoria per turmas exercitus sui:
eritque princeps filiorum eius Nahasson filius Aminadab.
4 et omnis de stirpe eius summa pugnantium,
septuaginta quatuor millia sexcenti.
5 Iuxta eum castrametati sunt de tribu Issachar,
quorum princeps fuit Nathanael filius Suar.
6 et omnis numerus pugnatorum eius
quinquaginta quatuor millia quadringenti.
7 In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon.
8 omnis de stirpe eius exercitus pugnatorum,
quinquaginta septem millia quadringenti.
9 Universi qui in castris Iudae adnumerati sunt,
fuerunt centum octoginta sex millia quadringenti:
et per turmas suas primi egredientur.
10 In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam
erit princeps Elisur filius Sedeur:
11 et cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt,
quadraginta sex millia quingenti.
12 Iuxta eum castrametati sunt de tribu Simeon:
quorum princeps fuit Salamiel filius Surisaddai.
13 et cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt,
quinquaginta novem millia trecenti.
14 In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duel.
15 et cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt,
quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta.
16 Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben,
centum quinquaginta millia et mille quadringenti quinquaginta
per turmas suas: in secundo loco proficiscentur.
17 Levabitur autem tabernaculum testimonii
per officia Levitarum et turmas eorum.

I. 43. tria] quattuor 45. omnis numerus filiorum] omnes filiorum (*cum pl.; alii:* omnes filii) 49. ponas *(pl.)* 50. |cuncta *ABCDE* (*distinguendum igitur colo post* testimonii *et post* portabunt, *commate ante* ipsi) — tabernaculi⌈Q. XIII. *Seq. fol.* 113.

II. 4. sescentorum| *(pl.)* 6. omnis (i *in rasura)* 7. Helom| (*hic tantum. De ceteris nominibus vide c.* 1) 9. adnumerati] *ita Codd. et Edd. vett. In Clementinis legitur* enumerati *errore typorum, quem emendat Corr. Vat.* 1598. 11. milia quingentorum| 16. *Interpunctionem post* suas *Edd. quaedam recc. iure suo sustulerant, quod nunc licet auctoritate A. Item Graecus:* σὺν δυνάμει αὐτῶν δεύτεροι ἐξαροῦσι. *Et respondent vv.* 9. 24.

quomodo erigetur, ita et deponetur.
Singuli per loca et ordines suos proficiscentur.
18 Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim,
quorum princeps fuit Elisama filius Ammiud.
19 cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt,
quadraginta millia quingenti.
20 Et cum eis tribus filiorum Manasse,
quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur.
21 cunctusque exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt,
triginta duo millia ducenti.
22 In tribu filiorum Beniamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis.
23 et cunctus exercitus pugnatorum eius, qui recensiti sunt,
triginta quinque millia quadringenti.
24 Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim,
centum octo millia centum
per turmas suas: tertii proficiscentur.
25 Ad Aquilonis partem castrametati sunt filii Dan:
quorum princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai.
26 cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt,
sexaginta duo millia septingenti.
27 Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aser:
quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran:
28 cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt,
quadraginta millia et mille quingenti.
29 De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan.
30 cunctus exercitus pugnatorum eius,
quinquaginta tria millia quadringenti.
31 Omnes qui numerati sunt in castris Dan,
fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti:
et novissimi proficiscentur.
32 Hic numerus filiorum Israel,
per domos cognationum suarum
et turmas divisi exercitus, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta.
33 Levitae autem non sunt numerati inter filios Israel:
sic enim praeceperat Dominus Moysi.
34 Feceruntque filii Israel iuxta omnia quae mandaverat Dominus.
Castrametati sunt per turmas suas,
et profecti per familias ac domos patrum suorum.

CAPUT III.

II. 1 Hae sunt generationes Aaron et Moysi
in die qua locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinai.
2 Et haec nomina filiorum Aaron:
primogenitus eius Nadab, deinde Abiu, et Eleazar, et Ithamar.
3 Haec nomina filiorum Aaron sacerdotum
qui uncti sunt, et quorum repletae et consecratae manus ut sacerdotio fungerentur.
4 Mortui sunt enim Nadab et Abiu
cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinai, absque liberis:
functique sunt sacerdotio Eleazar et Ithamar coram Aaron patre suo.
5 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
6 Applica tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis
ut ministrent ei, et excubent, 7 et observent
quidquid ad cultum pertinet multitudinis
coram tabernaculo testimonii,
8 et custodiant vasa tabernaculi, servientes in ministerio eius.
9 Dabisque dono Levitas 10 Aaron et filiis eius,
quibus traditi sunt a filiis Israel.
Aaron autem et filios eius constitues super cultum sacerdotii.
Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.
11 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
12 Ego tuli Levitas a filiis Israel
pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel,
eruntque Levitae mei.
13 Meum est enim omne primogenitum:
ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti:
sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in Israel
ab homine usque ad pecus, mei sunt:
ego Dominus.
14 Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, dicens:
15 Numera filios Levi per domos patrum suorum et familias,
omnem masculum ab uno mense, et supra.
16 Numeravit Moyses, ut praeceperat Dominus,
17 et inventi sunt filii Levi per nomina sua,
Gerson et Caath et Merari.
18 Filii Gerson: Lebni et Semei.
19 Filii Caath: Amram et Iesaar, Hebron et Oziel.
20 Filii Merari: Moholi et Musi.
21 De Gerson fuere familiae duae, Lebnitica, et Semeitica:
22 quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense et supra,
septem millia quingenti.
23 Hi post tabernaculum metabuntur ad Occidentem
24 sub principe Eliasaph filio Lael.

II. 21. |cunctus *(pl.)* 23. recensiti] numerati 27. Phegihel 29. Nephthalim *(sic iterum Iud.* 1, 33; *alias ubique cum tenui* p: Nepthalim *viginti duobus locis*, Nepthali *tredecim*, Neptali *sex*, Neptalim *tribus)* 33. praecepit *(pl.)*

III. 1. Haeç 2. dein 4. *om.* enim *(pl.)* 5. Locutus 10. Aaroni et . . . |exterus 11. Locutus 14. Locutus *(pl.)* 19. Iessaar . . Ozihel * *et* 20 Mooli * *(semper, etiam Ex.* 6, 18. 19; *in vitio:* Molli *Esdr.* 8, 18) 22. milia quingentorum| 24. Lahel

25 Et habebunt excubias in tabernaculo foederis,
26 ipsum tabernaculum et operimentum eius,
tentorium quod trahitur ante fores tecti foederis, et cortinas atrii:
tentorium quoque quod appenditur in introitu atrii tabernaculi,
et quidquid ad ritum altaris pertinet,
funes tabernaculi et omnia utensilia eius.
27 Cognatio Caath habebit populos
Amramitas et Iesaaritas et Hebronitas et Ozielitas.
Hae sunt familiae Caathitarum
recensitae per nomina sua:
28 omnes generis masculini ab uno mense et supra,
octo millia sexcenti,
habebunt excubias Sanctuarii,
29 et castrametabuntur ad meridianam plagam.
30 Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel:
31 et custodient arcam, mensamque et candelabrum,
altaria et vasa Sanctuarii, in quibus ministratur,
et velum, cunctamque huiuscemodi supellectilem.
32 Princeps autem principum Levitarum
Eleazar filius Aaron sacerdotis,
erit super excubitores custodiae Sanctuarii.
33 At vero de Merari erunt populi Moholitae et Musitae,
recensiti per nomina sua:
34 omnes generis masculini ab uno mense et supra,
sex millia ducenti.
35 Princeps eorum Suriel filius Abihaiel:
in plaga septentrionali castrametabuntur.
36 Erunt sub custodia eorum
tabulae tabernaculi et vectes, et columnae ac bases earum,
et omnia quae ad cultum huiuscemodi pertinent:
37 columnaeque atrii per circuitum cum basibus suis,
et paxilli cum funibus.
38 Castrametabuntur ante tabernaculum foederis, id est, ad orientalem plagam,
Moyses et Aaron cum filiis suis,
habentes custodiam Sanctuarii in medio filiorum Israel.
quisquis alienus accesserit, morietur.
39 Omnes Levitae, quos numeraverunt Moyses et Aaron iuxta praeceptum Domini
per familias suas in genere masculino
a mense uno et supra,
fuerunt viginti duo millia.
40 Et ait Dominus ad Moysen:
Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israel ab uno mense et supra,
et habebis summam eorum.
41 Tollesque Levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel,
ego sum Dominus:
et pecora eorum pro universis primogenitis pecorum filiorum Israel:
42 Recensuit Moyses, sicut praeceperat Dominus, primogenitos filiorum Israel.
43 et fuerunt masculi per nomina sua, a mense uno et supra,
viginti duo millia ducenti septuaginta tres.
44 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
45 Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israel,
et pecora Levitarum pro pecoribus eorum,
eruntque Levitae mei. ego sum Dominus.
46 In pretio autem ducentorum septuaginta trium,
qui excedunt numerum Levitarum
de primogenitis filiorum Israel,
47 accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram Sanctuarii.
Siclus habet viginti obolos.
48 Dabisque pecuniam Aaron et filiis eius
pretium eorum qui supra sunt.
49 Tulit igitur Moyses pecuniam eorum, qui fuerant amplius,
et quos redemerant a Levitis [50] pro primogenitis filiorum Israel,
mille trecentorum sexaginta quinque siclorum
iuxta pondus Sanctuarii,
51 et dedit eam Aaron et filiis eius
iuxta verbum quod praeceperat sibi Dominus.

CAPUT IV.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:
2 Tolle summam filiorum Caath de medio Levitarum
per domos et familias suas,
3 a trigesimo anno et supra, usque ad quinquagesimum annum,
omnium qui ingrediuntur ut stent et ministrent in tabernaculo foederis.
4 Hic est cultus filiorum Caath:
Tabernaculum foederis, et Sanctum sanctorum [5] ingredientur Aaron et filii eius,
quando movenda sunt castra,
et deponent velum quod pendet ante fores,
involventque eo arcam testimonii,
6 et operient rursum velamine ianthinarum pellium,
extendentque desuper pallium totum hyacinthinum,
et inducent vectes.
7 Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio,

III. 27. Iessaaritas . . . Ozihelitas*| 33. Moolitae* 35. Surihel . . Abiahihel| (*cf.* 1 *Par.* 5, 14; *Esth.* 2, 15; 9, 29) 37. funibus] funib' suis| 39. viginti duo milia] „*Haec summa cum numeris qui habentur vv.* 22. 28. 34, *non consentit. Fere omnes interpretes asserunt, aut hic trecentos omissos, aut potius in superioribus trecentos perperam superadditos fuisse.*" *Verc.* 40. |a mense uno *(pl.)* 41. pecorum] pecoris 44. *om.* dicens 47. ˜obolos viginti| *(pl.)* 49. redemerant] *ita Codices;* redemerat *Edd. vett.* 51. Aaroni . . . sibi] ei
IV. 6. 8. *habet* ianthinarum *(hic primum)*

et ponent cum ea thuribula et mortariola, cyathos et crateras ad liba fundenda:
panes semper in ea erunt:
8 extendentque desuper pallium coccineum,
quod rursum operient velamento ianthinarum pellium,
et inducent vectes.
9 Sument et pallium hyacinthinum
quo operient candelabrum cum lucernis et forcipibus suis
et emunctoriis et cunctis vasis olei, quae ad concinnandas lucernas necessaria sunt:
10 et super omnia ponent operimentum ianthinarum pellium,
et inducent vectes.
11 Nec non et altare aureum involvent hyacinthino vestimento,
et extendent desuper operimentum ianthinarum pellium,
inducentque vectes.
12 Omnia vasa, quibus ministratur in Sanctuario,
involvent hyacinthino pallio,
et extendent desuper operimentum ianthinarum pellium,
inducentque vectes.
13 **S**ed et altare mundabunt cinere, et involvent illud purpureo vestimento,
14 ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio eius utuntur,
id est, ignium receptacula,
fuscinulas ac tridentes,
uncinos et batilla.
Cuncta vasa altaris operient simul velamine ianthinarum pellium,
et inducent vectes.
15 Cumque involverint Aaron et filii eius Sanctuarium et omnia vasa eius in commotione castrorum,
tunc intrabunt filii Caath
ut portent involuta: et non tangent vasa Sanctuarii, ne moriantur.
Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo foederis:
16 super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis,
ad cuius curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas,
et compositionis incensum,
et sacrificium, quod semper offertur,
et oleum unctionis,
et quidquid ad cultum tabernaculi pertinet,
omniumque vasorum, quae in Sanctuario sunt.
17 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, et Aaron, dicens:
18 Nolite perdere populum Caath de medio Levitarum:
19 sed hoc facite eis, ut vivant, et non moriantur, si tetigerint Sancta sanctorum.
Aaron et filii eius intrabunt,
ipsique disponent opera singulorum,
et divident quid portare quis debeat.
20 Alii nulla curiositate videant quae sunt in Sanctuario priusquam involvantur,
alioquin morientur.
21 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
22 Tolle summam etiam filiorum Gerson
per domos ac familias et cognationes suas,
23 a triginta annis et supra, usque ad annos quinquaginta. Numera
omnes qui ingrediuntur et ministrant in tabernaculo foederis.
24 Hoc est officium familiae Gersonitarum,
25 ut portent cortinas tabernaculi et tectum foederis
operimentum aliud, et super omnia velamen ianthinum
tentoriumque quod pendet in introitu tabernaculi foederis,
26 cortinas atrii, et velum in introitu quod est ante tabernaculum.
Omnia quae ad altare pertinent,
funiculos, et vasa ministerii,
27 iubente Aaron et filiis eius, portabunt filii Gerson:
et scient singuli cui debeant oneri mancipari.
28 Hic est cultus familiae Gersonitarum in tabernaculo foederis,
eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.
29 Filios quoque Merari per familias et domos patrum suorum recensebis
30 a triginta annis et supra, usque ad annos quinquaginta,
omnes qui ingrediuntur ad officium ministerii sui et cultum foederis testimonii.
31 **H**aec sunt onera eorum:
Portabunt tabulas tabernaculi et vectes eius,
columnas ac bases earum,
32 columnas quoque atrii per circuitum
cum basibus et paxillis et funibus suis.
Omnia vasa et supellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt.
33 Hoc est officium familiae Meraritarum
et ministerium in tabernaculo foederis:
eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.
34 Recensuerunt igitur Moyses et Aaron et principes synagogae
filios Caath per cognationes et domos patrum suorum
35 a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum,

IV. 10. 11. 12. 14. ia[e]nthinarum *(corr. al. m.)* 12. vasa in quibus 14. vatilla| 15. tangant 16. ˜pertinet curam — [ad] concinnandas 21. Locutus *(pl.)* 23. quinquagesimus, *corr. ead. m.* quinquaginta. *Insigni autem discrimine a vulgari punctatione recedunt stichi, ad quos ita distinguendum est:* Gerson: per domos *etc.* usque ad annos quinquaginta numera, omnes *etc.* *Nec discordant Graeca:* ἕως πεντηκονταετοῦς ἐπίσκεψαι αὐτούς, πᾶς ὁ εἰσπορευόμενος *etc.* *Cf. cap.* 3, 15; 4, 3 *et infra* 29—30, 38—39, 42—43. 25. *Mero errore, ut videtur, Edd. Clem. cum plerisque recentioribus omiserunt interpunctionem post* tectum foederis . . . ˜foederis tabernaculi| *(pl.)* 31. ac] et *(pl.)* 35 annos quinquaginta|

omnes qui ingrediuntur ad ministerium
tabernaculi foederis:
36 et inventi sunt duo millia septingenti quinquaginta.
37 Hic est numerus populi Caath qui intrant
tabernaculum foederis:
hos numeravit Moyses et Aaron
iuxta sermonem Domini per manum Moysi.
38 Numerati sunt et filii Gerson per cognationes et domos patrum suorum,
39 a triginta annis et supra, usque ad quinquagesimum annum,
omnes qui ingrediuntur ut ministrent in tabernaculo foederis:
40 et inventi sunt duo millia sexcenti triginta.
41 Hic est populus Gersonitarum,
quos numeraverunt Moyses et Aaron iuxta verbum Domini.
42 Numerati sunt et filii Merari per cognationes et domos patrum suorum
43 a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum,
omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi foederis:
44 et inventi sunt tria millia ducenti.
45 hic est numerus filiorum Merari,
quos recensuerunt Moyses et Aaron
iuxta imperium Domini per manum Moysi.
46 Omnes qui recensiti sunt de Levitis,
et quos recenseri fecit ad nomen Moyses et Aaron, et principes Israel
per cognationes et domos patrum suorum
47 a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum,
ingredientes ad ministerium tabernaculi, et onera portanda,
48 fuerunt simul octo millia quingenti octoginta.
49 Iuxta verbum Domini recensuit eos Moyses,
unumquemque iuxta officium et onera sua,
sicut praeceperat ei Dominus.

CAPUT V.

III. 1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Praecipe filiis Israel, ut eiiciant de castris
omnem leprosum, et qui semine fluit, pollutusque est super mortuo:
3 tam masculum quam feminam eiicite de castris,
ne contaminent ea cum habitaverim vobiscum.
4 Feceruntque ita filii Israel,
et eiecerunt eos extra castra,
sicut locutus erat Dominus Moysi.
5 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
6 Loquere ad filios Israel:
Vir, sive mulier, cum fecerint ex omnibus peccatis, quae solent hominibus accidere,
et per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint,
7 confitebuntur peccatum suum,
et reddent ipsum caput, quintamque partem desuper ei, in quem peccaverint.
8 Sin autem non fuerit qui recipiat,
dabunt Domino, et erit sacerdotis,
excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia.
9 Omnes quoque primitiae, quas offerunt filii Israel,
ad sacerdotem pertinent:
10 et quidquid in Sanctuarium offertur a singulis,
et traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.
11 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
12 Loquere ad filios Israel, et dices ad eos:
Vir, cuius uxor erraverit,
maritumque contemnens 13 dormierit cum altero viro,
et hoc maritus deprehendere non quiverit,
sed latet adulterium,
et testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro:
14 si spiritus zelotypiae concitaverit virum contra uxorem suam,
quae vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur,
15 adducet eam ad sacerdotem, et offeret oblationem pro illa
decimam partem sati farinae hordeaceae:
non fundet super eam oleum, nec imponet thus:
quia sacrificium zelotypiae est, et oblatio investigans adulterium.
16 Offeret igitur eam sacerdos, et statuet coram Domino.
17 assumetque aquam sanctam in vase fictili,
et pauxillum terrae de pavimento tabernaculi mittet in eam.
18 Cumque steterit mulier in conspectu Domini,
discooperiet caput eius, et ponet super manus illius sacrificium recordationis,
et oblationem zelotypiae:

IV. 37. intrat *(pl. et Hebr.)* 39. ˜annum quinquagesimum| *(pl.)* . . . in tabernaculum 46. recenseri] *Abest hoc verbum in A et antiquis omnibus. Recte Vercellone: „Phrasis* fecit ad nomen, *pro recensuit, numeravit, non abhorret a stilo Hieronymi.“ Cf. Exod.* 30, 13.

V. 1. *om.* est 3. habitaverint *(ita clare A, non* „habitaverim“, *ut putabat Vercellone. Omnes nimirum, quotquot sunt, latini Codd. uno ore:* habitaverint, *quam lectionem postmodo, suadente, ut aiunt, textu hebraeo et graeco Sixtini mutaverunt in* habitaverim. *Conf. Bukentopius p.* 150. *Attamen quaeritur, num eadem fuerit mens Hieronymi. Qui si hunc sensum adprobasset, profecto non usus esset praeterito tempore* habitaverim, *sed idem posuisset quod prima manu scriptum perhibetur in cod. Palatino:* quia habito vobiscum; *quin etiam, ni multum fallimur, perspicuitatis et gravitatis causa adiiciendum putasset pronomen* ego. 5. Locutus 6. deliquerint 7. peccaverunt| 10. *habet* in scuarium| *(erravit Verc.)* . . . traditur (i *in rasura)* 11. Locutus 13. altero] alio 18. |discoperiet* *(Semper* discoperio *simplici* o *in Codice scribitur, gemina autem semper* cooperio.)

ipse autem tenebit aquas amarissimas,
in quibus cum exsecratione maledicta congessit.
19 adiurabitque eam, et dicet:
Si non dormivit vir alienus tecum,
et si non polluta es deserto mariti toro,
non te nocebunt aquae istae amarissimae,
in quas maledicta congessi.
20 Sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es,
et concubuisti cum altero viro:
21 his maledictionibus subiacebis:
Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo:
putrescere faciat femur tuum, et tumens uterus tuus disrumpatur.
22 ingrediantur aquae maledictae in ventrem tuum,
et utero tumescente putrescat femur.
Et respondebit mulier, Amen, amen.
23 Scribetque sacerdos in libello ista maledicta,
et delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit,
24 et dabit ei bibere.
Quas cum exhauserit,
25 tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiae,
et elevabit illud coram Domino, imponetque illud super altare:
ita duntaxat, ut prius, 26 pugillum sacrificii tollat de eo, quod offertur,
et incendat super altare:
et sic potum det mulieri aquas amarissimas.
27 Quas cum biberit,
si polluta est, et contempto viro adulterii rea,
pertransibunt eam aquae maledictionis,
et inflato ventre computrescet femur:
eritque mulier in maledictionem, et in exemplum omni populo.
28 Quod si polluta non fuerit,
erit innoxia, et faciet liberos.
29 Ista est lex zelotypiae. Si declinaverit mulier a viro suo, et si polluta fuerit,
30 maritusque zelotypiae spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini,
et fecerit ei sacerdos iuxta omnia quae scripta sunt:
31 maritus absque culpa erit, et illa recipiet iniquitatem suam.

CAPUT VI.

IIII. 1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere ad filios Israel, et dices ad eos:
Vir, sive mulier, cum fecerint votum ut sanctificentur,
et se voluerint Domino consecrare:
3 a vino, et omni, quod inebriare potest, abstinebunt.
Acetum ex vino, et ex qualibet alia potione,
et quidquid de uva exprimitur, non bibent:
uvas recentes siccasque non comedent
4 cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur:
quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent.
5 Omni tempore separationis suae novacula non transibit per caput eius
usque ad completum diem, quo Domino consecratur.
Sanctus erit, crescente caesarie capitis eius.
6 Omni tempore consecrationis suae super mortuum non ingredietur,
7 nec super patris quidem et matris et fratris sororisque funere contaminabitur,
quia consecratio Dei sui super caput eius est.
8 Omnibus diebus separationis suae sanctus erit Domino.
9 **S**in autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo,
polluetur caput consecrationis eius:
quod radet illico in eadem die purgationis suae, et rursum septima.
10 in octava autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbae sacerdoti
in introitu foederis testimonii.
11 facietque sacerdos unum pro peccato, et alterum in holocaustum,
et deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo:
sanctificabitque caput eius in die illo:
12 et consecrabit Domino dies separationis illius,
offerens agnum anniculum pro peccato:
ita tamen ut dies priores irriti fiant,
quoniam polluta est sanctificatio eius.
13 **I**sta est lex consecrationis. Cum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur:
adducet eum ad ostium tabernaculi foederis,
14 et offeret oblationem eius Domino,
agnum anniculum immaculatum in holocaustum,
et ovem anniculam immaculatam pro peccato,
et arietem immaculatum, hostiam pacificam,
15 canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo,
et lagana absque fermento uncta oleo, ac libamina singulorum:
16 quae offeret sacerdos coram Domino,
et faciet tam pro peccato, quam in holocaustum.
17 Arietem vero immolabit hostiam pacificam Domino,
offerens simul canistrum azymorum, et libamenta quae ex more debentur.
18 Tunc radetur nazaraeus ante ostium tabernaculi foederis caesarie consecrationis suae:

V. 20. *in fine om.* viro 21. *om.* tuus 25. imponetq. super *(pl.)* 29. *Iunge:* Ista est lex zelotypiae, si declinaverit mulier *etc. Idem connexus c.* 6, 13. 31. fuerit

VI. 1. Locutus *(pl.)* 3. |vino et omne 7. |ne super 8. |omnes dies 9. ilico et in 10. |in octavo 18. nazoreus* (= 19. 20. 21; *Iud.* 13, 5. 7; *at* nazareus *Deut.* 33, 16; *Iud.* 16, 17; *Thren.* 4, 7; 1 *Mach.* 3, 49; nazarenus *Gen.* 49, 26; *Amos* 2, 11. 12)

tolletque capillos eius, et ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum.
19 Et armum coctum arietis,
tortamque absque fermento unam de canistro, et laganum azymum unum,
et tradet in manus nazaraei, postquam rasum fuerit caput eius.
20 Susceptaque rursum ab eo, elevabit in conspectu Domini:
et sanctificata sacerdotis erunt,
sicut pectusculum, quod separari iussum est, et femur.
post haec potest bibere nazaraeus vinum.
21 Ista est lex nazaraei, cum voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suae,
exceptis his, quae invenerit manus eius.
iuxta quod mente devoverat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suae.
22 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
23 Loquere Aaron et filiis eius:
Sic benedicetis filiis Israel, et dicetis eis:
24 Benedicat tibi Dominus, et custodiat te.
25 Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui.
26 Convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem.
27 Invocabuntque nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis.

CAPUT VII.

V. 1 Factum est autem in die qua complevit Moyses tabernaculum, et erexit illud:
unxitque et sanctificavit cum omnibus vasis suis,
altare similiter et omnia vasa eius.
2 Obtulerunt principes Israel et capita familiarum, qui erant per singulas tribus,
praefectique eorum, qui numerati fuerant,
[3] munera coram Domino
sex plaustra tecta cum duodecim bobus.
Unum plaustrum obtulere duo duces, et unum bovem singuli,
obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi.
4 Ait autem Dominus ad Moysen:
5 Suscipe ab eis ut serviant in ministerio tabernaculi,
et trades ea Levitis iuxta ordinem ministerii sui.
6 Itaque cum suscepisset Moyses plaustra et boves, tradidit eos Levitis.
7 Duo plaustra et quatuor boves dedit filiis Gerson,
iuxta id quod habebant necessarium.
8 quatuor alia plaustra, et octo boves dedit filiis Merari
secundum officia et cultum suum,
sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.
9 filiis autem Caath non dedit plaustra et boves:
quia in Sanctuario serviunt, et onera propriis portant humeris.
10 Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua unctum est,
oblationem suam ante altare.
11 Dixitque Dominus ad Moysen:
Singuli duces per singulos dies
offerant munera in dedicationem altaris.
12 Primo die obtulit oblationem suam Nahasson filius Aminadab de tribu Iuda:
13 fueruntque in ea acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum,
phiala argentea habens septuaginta siclos iuxta pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
14 mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso:
15 bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum: [16] hircumque pro peccato:
17 et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.
haec est oblatio Nahasson filii Aminadab.
18 Secundo die obtulit Nathanael filius Suar, dux de tribu Issachar, [19] acetabulum argenteum
appendens centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta siclos, iuxta pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
20 mortariolum aureum habens decem siclos plenum incenso:
21 bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum: [22] hircumque pro peccato:
23 et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.
haec fuit oblatio Nathanael filii Suar.
24 Tertio die princeps filiorum Zabulon Eliab filius Helon,
25 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
26 mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso:
27 bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum: [28] hircumque pro peccato,
29 et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.
haec est oblatio Eliab filii Helon.
30 Die quarto princeps filiorum Ruben, Elisur filius Sedeur
31 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:

VI. 19. in manibus   22. Locutus (*pl.*)   27. Invocabunt (*pl.*)
VII. 1. *om.* omnia (*pl.*)   5. tradas   8. ′plaustra ′alia   16. hircumque pro peccato:]
Haec quinquies adnectuntur, septies stichum faciunt.   27. [et]arietem (*pr. m.*)   30. Helisur

32 mortariolum aureum appendens decem si-
clos plenum incenso:
33 bovem de armento, et arietem, et agnum
anniculum in holocaustum: 34 hircum-
que pro peccato:
35 et in hostias pacificorum boves duos, arie-
tes quinque, hircos quinque, agnos an-
niculos quinque.
haec fuit oblatio Elisur filii Sedeur.
36 **D**ie quinto princeps filiorum Simeon Sa-
lamiel filius Surisaddai
37 obtulit acetabulum argenteum appendens
centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta
siclos ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in
sacrificium:
38 mortariolum aureum appendens decem si-
clos plenum incenso:
39 bovem de armento, et arietem, et agnum
anniculum in holocaustum:
40 hircumque pro peccato:
41 et in hostias pacificorum boves duos, arie-
tes quinque, hircos quinque, agnos an-
niculos quinque.
haec fuit oblatio Salamiel filii Surisaddai.
42 **D**ie sexto princeps filiorum Gad, Eliasaph
filius Duel
43 obtulit acetabulum argenteum appendens
centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta
siclos ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in
sacrificium:
44 mortariolum aureum appendens decem si-
clos plenum incenso:
45 bovem de armento, et arietem, et agnum
anniculum in holocaustum:
46 hircumque pro peccato:
47 et in hostias pacificorum boves duos, arie-
tes quinque, hircos quinque, agnos an-
niculos quinque.
haec fuit oblatio Eliasaph filii Duel.
48 **D**ie septimo princeps filiorum Ephraim,
Elisama filius Ammiud
49 obtulit acetabulum argenteum appendens
centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta
siclos ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo
in sacrificium:
50 mortariolum aureum appendens decem si-
clos plenum incenso:
51 bovem de armento, et arietem, et agnum
anniculum in holocaustum:
52 hircumque pro peccato:
53 et in hostias pacificorum, boves duos, arie-
tes quinque, hircos quinque, agnos an-
niculos quinque.
haec fuit oblatio Elisama filii Ammiud.
54 **D**ie octavo, princeps filiorum Manasse, Ga-
maliel filius Phadassur,
55 obtulit acetabulum argenteum appendens
centum trigenta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta
siclos ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in
sacrificium:
56 mortariolum aureum appendens decem si-
clos, plenum incenso:
57 bovem de armento, et arietem, et agnum
anniculum in holocaustum: 58 hircum-
que pro peccato:
59 et in hostias pacificorum boves duos, arie-
tes quinque, hircos quinque, agnos an-
niculos quinque.
haec fuit oblatio Gamaliel filii Phadassur.
60 **D**ie nono princeps filiorum Beniamin, Abi-
dan filius Gedeonis,
61 obtulit acetabulum argenteum appendens
centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta
siclos ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo
in sacrificium:
62 et mortariolum aureum appendens decem
siclos plenum incenso:
63 bovem de armento, et arietem, et agnum
anniculum in holocaustum:
64 hircumque pro peccato:
65 et in hostias pacificorum boves duos, arie-
tes quinque, hircos quinque, agnos an-
niculos quinque.
haec fuit oblatio Abidan filii Gedeonis.
66 **D**ie decimo princeps filiorum Dan, Ahie-
zer filius Ammisaddai:
67 obtulit acetabulum argenteum appendens
centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta
siclos, ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in
sacrificium:
68 mortariolum aureum appendens decem si-
clos plenum incenso:
69 bovem de armento, et arietem, et agnum
anniculum in holocaustum:
70 hircumque pro peccato:
71 et in hostias pacificorum boves duos, arie-
tes quinque, hircos quinque, agnos an-
niculos quinque.
haec fuit oblatio Ahiezer filii Ammisaddai.
72 **D**ie undecimo princeps filiorum Aser, Phe-
giel filius Ochran
73 obtulit acetabulum argenteum appendens
centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta
siclos ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in
sacrificium:
74 mortariolum aureum appendens decem si-
clos plenum incenso:
75 bovem de armento, et arietem, et agnum
anniculum in holocaustum:
76 hircumque pro peccato:
77 et in hostias pacificorum boves duos, arie-
tes quinque, hircos quinque, agnos an-
niculos quinque.
haec fuit oblatio Phegiel filii Ochran.

VII. 42. 47. Heliasaph (*sicut* 1, 14; *sed* Eliasaph 2, 14; Elisaph 10, 12) 44. ˜siclos decem 62. |mortariolum *(Particula* et, *quae nusquam in hac formula admittitur, ex errore tantum Ed. Antv.* 1583 *in Clementinam hic semel transiit.)* 72. 77. Phagaihel

78 Die duodecimo princeps filiorum Nephthali, Ahira filius Enan
79 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila oleo conspersa in sacrificium:
80 mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:
81 bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum:
82 hircumque pro peccato:
83 et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.
haec fuit oblatio Ahira filii Enan.
84 Haec in dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israel, in die qua consecratum est.
acetabula argentea duodecim:
phialae argenteae duodecim:
mortariola aurea duodecim:
85 ita ut centum triginta siclos argenti haberet unum acetabulum,
et septuaginta siclos haberet una phiala:
id est, in commune vasorum omnium ex argento
sicli duo millia quadringenti, pondere Sanctuarii.
86 mortariola aurea duodecim plena incenso
denos siclos appendentia pondere Sanctuarii:
id est, simul auri sicli centum viginti:
87 boves de armento in holocaustum duodecim,
arietes duodecim,
agni anniculi duodecim, et libamenta eorum:
hirci duodecim pro peccato.
88 In hostias pacificorum,
boves viginti quatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta.
Haec oblata sunt in dedicatione altaris, quando unctum est.
89 Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum foederis, ut consuleret oraculum,
audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio
quod erat super arcam testimonii inter duos Cherubim, unde et loquebatur ei.

CAPUT VIII.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere Aaron, et dices ad eum:
Cum posueris septem lucernas,
[candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur praecipe ut lucernae contra boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis,]
contra eam partem, quam candelabrum respicit, lucere debebunt.
3 Fecitque Aaron, et imposuit lucernas super candelabrum, ut praeceperat Dominus Moysi.
4 Haec autem erat factura candelabri,
ex auro ductili, tam medius stipes, quam cuncta quae ex utroque calamorum latere nascebantur:
iuxta exemplum quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.
5 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
6 Tolle Levitas de medio filiorum Israel,
et purificabis eos 7 iuxta hunc ritum:
Aspergantur aqua lustrationis, et radant omnes pilos carnis suae.
Cumque laverint vestimenta sua, et mundati fuerint,
8 tollent bovem de armentis, et libamentum eius similam oleo conspersam:
bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato:
9 et applicabis Levitas coram tabernaculo foederis,
convocata omni multitudine filiorum Israel.
10 Cumque Levitae fuerint coram Domino,
ponent filii Israel manus suas super eos.
11 et offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini a filiis Israel,
ut serviant in ministerio eius.
12 Levitae quoque ponent manus suas super capita boum,
e quibus unum facies pro peccato,
et alterum in holocaustum Domini,
ut depreceris pro eis.
13 Statuesque Levitas in conspectu Aaron et filiorum eius,
et consecrabis oblatos Domino,
14 ac separabis de medio filiorum Israel, ut sint mei.
15 et postea ingredientur tabernaculum foederis, ut serviant mihi.
Sicque purificabis et consecrabis eos in oblationem Domini:
quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel.
16 Pro primogenitis quae aperiunt omnem vulvam in Israel, accepi eos.
17 Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israel,

VII. 78. Nepthalim Achira f. Henan| (Achira *etiam v.* 83; 10, 27; *at supra* 1, 15; 2, 29 Ahira; — *ubique* Henan) 79. ˜conspersa oleo 85. ˜argenti siclos *(pl.)* . . . *om. sec. loco* haberet 87. |hircos 88. |hostiae *(pl.)* . . XX et quattuor

VIII. 1. Locutus *(pl.)* 2. Aaroni . . . [candelabrum *etc. ad* propositionis] *Haec verba quum in omnibus desint Codd. antiquis, nec habeantur in Hebr. et Graeco, Sixtini pridem expunxerant, nos uncinis inclusimus. Etenim manifeste prodierunt a glossa, quam ex aliis locis, ut putat Vercellone (Exodi potissimum cap.* 26, 35; 25, 37; 27, 20; 40, 22) *conflatam scholiastes aliquis Saec. IX adposuisse videtur in margine, ita videlicet primo conceptam:* „Candelabrum in australi parte erigebatur. Hoc igitur praecipit, ut lucernae contra boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis.“ 4. *om.* ex utroque 8. |tollant 11. mạnus 15. ingrediantur . . . serviant mihi⌐Q. XIV. *Seq. fol.* 121. — 16. quaequạẹ (*perperam Verc.* quaeque) . . . accipi 17. *om.* enim

tam ex hominibus quam ex iumentis.
Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Aegypti, sanctificavi eos mihi:
18 et tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel:
19 tradidique eos dono Aaron et filiis eius de medio populi,
ut serviant mihi pro Israel in tabernaculo foederis,
et orent pro eis ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium.
20 Feceruntque Moyses et Aaron et omnis multitudo filiorum Israel super Levitis quae praeceperat Dominus Moysi:
21 purificatique sunt, et laverunt vestimenta sua.
Elevavitque eos Aaron in conspectu Domini,
et oravit pro eis, 22 ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum foederis
coram Aaron et filiis eius.
Sicut praeceperat Dominus Moysi de Levitis, ita factum est.
23 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
24 Haec est lex Levitarum,
A viginti quinque annis et supra, ingredientur ut ministrent in tabernaculo foederis.
25 Cumque quinquagesimum annum aetatis impleverint, servire cessabunt:
26 eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo foederis,
ut custodiant quae sibi fuerint commendata,
opera autem ipsa non faciant.
Sic dispones Levitis in custodiis suis.

CAPUT IX.

VI. 1 Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai anno secundo,
postquam egressi sunt de terra Aegypti, mense primo dicens:
2 Faciant filii Israel Phase in tempore suo,
3 quartadecima die mensis huius ad vesperam,
iuxta omnes ceremonias et iustificationes eius.
4 Praecepitque Moyses filiis Israel ut facerent Phase.
5 Qui fecerunt tempore suo:
quartadecima die mensis ad vesperam in monte Sinai.
Iuxta omnia quae mandaverat Dominus Moysi, fecerunt filii Israel.
6 **E**cce autem quidam immundi super anima hominis,
qui non poterant facere Phase in die illo,
accedentes ad Moysen et Aaron, 7 dixerunt eis:
Immundi sumus super anima hominis.
quare fraudamur ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israel?
8 Quibus respondit Moyses:
State ut consulam quid praecipiat Dominus de vobis.
9 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
10 Loquere filiis Israel:
Homo qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra,
faciat Phase Domino 11 in mense secundo,
quartadecima die mensis ad vesperam:
cum azymis et lactucis agrestibus comedent illud:
12 non relinquent ex eo quidpiam usque mane,
et os eius non confringent,
omnem ritum Phase observabunt.
13 Si quis autem et mundus est, et in itinere non fuit,
et tamen non fecit Phase,
exterminabitur anima illa de populis suis,
quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo:
peccatum suum ipse portabit.
14 Peregrinus quoque et advena si fuerint apud vos,
facient Phase Domino iuxta ceremonias et iustificationes eius.
Praeceptum idem erit apud vos tam advenae quam indigenae.
15 **I**gitur die qua erectum est tabernaculum, operuit illud nubes.
A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque mane.
16 sic fiebat iugiter:
per diem operiebat illud nubes,
et per noctem quasi species ignis.
17 Cumque ablata fuisset nubes, quae tabernaculum protegebat,
tunc proficiscebantur filii Israel:
et in loco ubi stetisset nubes, ibi castrametabantur.
18 Ad imperium Domini proficiscebantur, et ad imperium illius figebant tabernaculum.
Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco:
19 et si evenisset ut multo tempore maneret super illud,
erant filii Israel in excubiis Domini,
et non proficiscebantur 20 quot diebus fuisset nubes super tabernaculum.
Ad imperium Domini erigebant tentoria, et ad imperium illius deponebant.
21 Si fuisset nubes a vespere usque mane, et statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur:

VIII. 17. omne] omnem 19. Aaroni 22. praecepit 23. Locutus *(pl.)* 26. Levitas
IX. 1. in deserto] in monte *(solus, sed concinente Cyrillo Al.)* 6. animam . . . Phase] pascha *(cum plerisque, Graecorum more; alias, ut Exod.* 12, 11, Phase. *Hieronymus ad Matth. cap.* 26: *„Pascha, quod hebraice dicitur Phase, non a passione, ut plerique arbitrantur, sed a transitu nominatur, eo quod exterminator, videns sanguinem in foribus Israelitarum, pertransierit.“)* 7. animam (*sed* 10. *hab.* anima) . . . ˜offerre oblationem 11. *om.* in *(pl.)* 14. fuerit . . |faciet 20. |quotquot

et si post diem et noctem recessisset,
dissipabant tentoria.
22 Si vero biduo aut uno mense vel longiori
tempore fuisset super tabernaculum,
manebant filii Israel in eodem loco, et non
proficiscebantur:
statim autem ut recessisset, movebant
castra.
23 Per verbum Domini figebant tentoria, et
per verbum illius proficiscebantur:
erantque in excubiis Domini iuxta imperium
eius per manum Moysi.

CAPUT X.

1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Fac tibi duas tubas argenteas ductiles,
quibus convocare possis multitudinem
quando movenda sunt castra.
3 Cumque increpueris tubis,
congregabitur ad te omnis turba ad ostium
tabernaculi foederis.
4 Si semel clangueris, venient ad te principes, et capita multitudinis Israel.
5 Si autem prolixior atque concisus clangor
increpuerit,
movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam.
6 In secundo autem sonitu et pari ululatu
tubae,
levabunt tentoria qui habitant ad meridiem.
et iuxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectionem.
7 Quando autem congregandus est populus,
simplex tubarum clangor erit, et non concise ululabunt.
8 Filii autem Aaron sacerdotes clangent
tubis:
eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.
9 Si exieritis ad bellum de terra vestra
contra hostes qui dimicant adversum vos,
clangetis ululantibus tubis,
et erit recordatio vestri coram Domino
Deo vestro,
ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum.
10 Si quando habebitis epulum, et dies festos,
et calendas,
canetis tubis super holocaustis, et pacificis victimis,
ut sint vobis in recordationem Dei vestri.
ego Dominus Deus vester.
VII. 11 Anno secundo, mense secundo, vigesima
die mensis
elevata est nubes de tabernaculo foederis:
12 profectique sunt filii Israel per turmas
suas de deserto Sinai,
et recubuit nubes in solitudine Pharan.
13 Moveruntque castra primi iuxta imperium
Domini in manu Moysi: 14 Filii Iuda
per turmas suas:
quorum princeps erat Nahasson filius Aminadab.
15 In tribu filiorum Issachar fuit princeps
Nathanael filius Suar.
16 In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius
Helon.
17 Depositumque est tabernaculum,
quod portantes egressi sunt filii Gerson et
Merari.
18 Profectique sunt et filii Ruben, per turmas et ordinem suum:
quorum princeps erat Helisur filius Sedeur.
19 In tribu autem filiorum Simeon, princeps
fuit Salamiel filius Surisaddai.
20 Porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius Duel.
21 Profectique sunt et Caathitae portantes
Sanctuarium.
Tamdiu tabernaculum portabatur, donec
venirent ad erectionis locum.
22 Moverunt castra et filii Ephraim per turmas suas,
in quorum exercitu princeps erat Elisama
filius Ammiud.
23 In tribu autem filiorum Manasse princeps
fuit Gamaliel filius Phadassur.
24 et in tribu Beniamin erat dux Abidan filius
Gedeonis.
25 Novissimi castrorum omnium profecti sunt
filii Dan per turmas suas,
in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer
filius Ammisaddai.
26 In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran.
27 Et in tribu filiorum Nephthali princeps fuit
Ahira filius Enan.
28 Haec sunt castra, et profectiones filiorum
Israel
per turmas suas quando egrediebantur.
29 Dixitque Moyses Hobab filio Raguel Madianitae, cognato suo:
Proficiscimur ad locum, quem Dominus
daturus est nobis:
veni nobiscum, ut beneficiamus tibi:
quia Dominus bona promisit Israeli.
30 Cui ille respondit:
Non vadam tecum, sed revertar in terram
meam, in qua natus sum.
31 Et ille: Noli, inquit, nos relinquere:
tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus,
et eris ductor noster.
32 Cumque nobiscum veneris,

IX. 22. Si vero biduo] Sive duo *AE, corrupte, ut videtur, pro* Si biduo, *quod habent ceteri.*
X. 1. Locutus *(pl.)* 3. ˜foederis tabernaculi| *(pl.)* 5. sin autem *(A cum pl.)* 6. in profectione| 8. *om.* autem *(pl.)* 10. kalendas* *(ita sedecies; semel,* 1 *Par.* 23, 31: calendis; 2 *Par.* 31, 3 *factum* k *ex* c) 12. Pharam| 13. Moysi] *In toto Pentateucho hic tantum et v.* 29, *i. e. bis inter* 500 *locos, Amiatinus nomen* Moysi *cum* oy *diphthongo exhibet. In ceteris autem libris V. T. sedecies eadem occurrit scriptura: ter in Regibus* (3 *Reg.* 2, 3; 4 *Reg.* 14, 6; 21, 8); *septies in Psalmis, bis in Isaia, quater in* 2 *Machabaeorum. Hinc corrige, quae ad Exod.* 2, 10 *strictim notaveramus, infidae memoriae nimium creduli.* 20. Elisaph 24. *om.* erat *(pl.)* 26. Phagibel f. Ochram| 29. Rahuhel Madianiti 31. ˜relinquere nos|

quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi.
33 Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium dierum,
arcaque foederis Domini praecedebat eos, per dies tres providens castrorum locum.
34 Nubes quoque Domini super eos erat per diem cum incederent.
35 Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses:
Surge Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te, a facie tua.
36 Cum autem deponeretur, aiebat:
Revertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.

CAPUT XI.

1 Interea ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum.
Quod cum audisset Dominus, iratus est.
Et accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem.
2 Cumque clamasset populus ad Moysen,
oravit Moyses ad Dominum, et absorptus est ignis.
3 Vocavitque nomen loci illius, Incensio:
eo quod incensus fuisset contra eos ignis Domini.
4 Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis,
flagravit desiderio, sedens et flens, iunctis sibi pariter filiis Israel, et ait:
Quis dabit nobis ad vescendum carnes?
5 Recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis:
in mentem nobis veniunt cucumeres, et pepones, porrique et cepe, et allia.
6 Anima nostra arida est,
nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man.
7 Erat autem man quasi semen coriandri, coloris bdellii.
8 Circuibatque populus, et colligens illud, frangebat mola, sive terebat in mortario,
coquens in olla, et faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati.
9 Cumque descenderet nocte super castra ros,
descendebat pariter et man.
10 Audivit ergo Moyses flentem populum per familias,
singulos per ostia tentorii sui.
Iratusque est furor Domini valde:
sed et Moysi intoleranda res visa est. 11 et ait ad Dominum:
Cur afflixisti servum tuum?
quare non invenio gratiam coram te?
et cur imposuisti pondus universi populi huius super me?
12 Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam,
ut dicas mihi: Porta eos in sino tuo
sicut portare solet nutrix infantulum,
et defer in terram, pro qua iurasti patribus eorum?
13 Unde mihi carnes ut dem tantae multitudini?
flent contra me, dicentes:
Da nobis carnes, ut comedamus.
14 Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi.
15 Sin aliter tibi videtur, obsecro ut interficias me,
et inveniam gratiam in oculis tuis,
ne tantis afficiar malis.
16 Et dixit Dominus ad Moysen:
Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel,
quos tu nosti quod senes populi sint ac magistri:
et duces eos ad ostium tabernaculi foederis,
faciesque ibi stare tecum,
17 ut descendam et loquar tibi:
et auferam de spiritu tuo, tradamque eis,
ut sustentent tecum onus populi, et non tu solus graveris.
18 Populo quoque dices:
Sanctificamini: cras comedetis carnes.
ego enim audivi vos dicere:
Quis dabit nobis escas carnium?
bene nobis erat in Aegypto.
Ut det vobis Dominus carnes, et comedatis:
19 non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem,
nec viginti quidem,
20 sed usque ad mensem dierum,
donec exeat per nares vestras, et vertatur in nauseam,
eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est,
et fleveritis coram eo, dicentes:
Quare egressi sumus ex Aegypto?
21 Et ait Moyses: Sexcenta millia peditum huius populi sunt.
et tu dicis: Dabo eis esum carnium mense integro?
22 Numquid ovium et boum multitudo caedetur,
ut possit sufficere ad cibum?
vel omnes pisces maris in unum congregabuntur, ut eos satient?
23 Cui respondit Dominus:
Numquid manus Domini invalida est?
Iam nunc videbis utrum meus sermo opere compleatur.
24 Venit igitur Moyses, et narravit populo verba Domini,
congregans septuaginta viros de senibus Israel,

X. 33. via (*cf. Ex.* 8, 27) . . . per tres dies

XI. 1. *om.* Dominus *et* Domini (*de ultimo tacet Verc., et videtur esse mendum unius A. Graecus:* πῦρ παρὰ κ̄ῡ.) 2. Moses dn̄m *(pl.)* 3. incensus] *invexit Sixtus. Codd. omnes:* succensus 5. alia| 8. Circumibatq. 14. ˜mihi est| *(pl.)* 16. *hab.* de senibus. *Multi Codd. hic et v.* 24. de senioribus. *Cf. Exod.* 10, 9; *Deut.* 22, 17. 18. Sanctificamini: cras comedetis — *Alii distinguunt:* Sanctificamini cras: comedetis —, *vel addita copula* cras: et comedetis. *Cf. Exod.* 16, 23. — 24. |et congregans *(A solus)*

quos stare fecit circa tabernaculum.
25 Descenditque Dominus per nubem, et locutus est ad eum,
auferens de spiritu qui erat in Moyse, et dans septuaginta viris.
Cumque requievisset in eis Spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessaverunt.
26 Remanserant autem in castris duo viri,
quorum unus vocabatur Eldad, et alter Medad,
super quos requievit Spiritus.
nam et ipsi descripti fuerant, et non exierant ad tabernaculum.
27 Cumque prophetarent in castris,
cucurrit puer, et nunciavit Moysi, dicens:
Eldad et Medad prophetant in castris.
28 Statim Iosue filius Nun, minister Moysi, et electus e pluribus, ait:
Domine mi Moyses prohibe eos.
29 At ille: Quid, inquit, aemularis pro me?
quis tribuat ut omnis populus prophetet,
et det eis Dominus Spiritum suum?
30 Reversusque est Moyses, et maiores natu Israel in castra.
31 Ventus autem egrediens a Domino
arreptas trans mare coturnices
detulit, et demisit in castra
itinere quantum uno die confici potest,
ex omni parte castrorum per circuitum,
volabantque in aëre duobus cubitis altitudine super terram.
32 Surgens ergo populus toto die illo, et nocte, ac die altero,
congregavit coturnicum, qui parum, decem coros:
et siccaverunt eas per gyrum castrorum.
33 Adhuc carnes erant in dentibus eorum,
nec defecerat huiuscemodi cibus:
et ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis.
34 Vocatusque est ille locus, Sepulchra concupiscentiae:
ibi enim sepelierunt populum qui desideraverat.

XIII. Egressi autem de Sepulchris concupiscentiae, venerunt in Haseroth, et manserunt ibi.

CAPUT XII.

1 Locutaque est Maria et Aaron contra Moysen
propter uxorem eius Aethiopissam, [2] et dixerunt:
Num per solum Moysen locutus est Dominus?
nonne et nobis similiter est locutus?
Quod cum audisset Dominus,
3 (erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra)
4 statim locutus est ad eum, et ad Aaron et Mariam:
Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum foederis.
Cumque fuissent egressi,
5 descendit Dominus in columna nubis, et stetit in introitu tabernaculi
vocans Aaron et Mariam.
Qui cum issent, [6] dixit ad eos:
Audite sermones meos:
Si quis fuerit inter vos propheta Domini,
in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum.
7 At non talis servus meus Moyses,
qui in omni domo mea fidelissimus est:
8 ore enim ad os loquor ei:
et palam, et non per aenigmata et figuras Dominum videt.
Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi?
9 Iratusque contra eos, abiit:
10 nubes quoque recessit quae erat super tabernaculum:
et ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix.
Cumque respexisset eam Aaron, et vidisset perfusam lepra, [11] ait ad Moysen:
Obsecro domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum quod stulte commisimus,
12 ne fiat haec quasi mortua, et ut abortivum quod proiicitur de vulva matris suae.
ecce iam medium carnis eius devoratum est a lepra.
13 Clamavitque Moyses ad Dominum, dicens:
Deus, obsecro, sana eam.
14 Cui respondit Dominus:
Si pater eius spuisset in faciem illius,
nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi?
Separetur septem diebus extra castra, et postea revocabitur.
15 Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus:
et populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.

CAPUT XIII.

1 Profectusque est populus de Haseroth fixis tentoriis in deserto Pharan.
2 ibique locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

XI. 24. circa] iuxta 25. cessarunt| *(Similiter Hebr.* et non cessaverunt. *Contrarium sensum* „nec ultra, sed cessaverunt" *exprimunt Syrus, Arabs, Alex., Gr. Ven. et Itala.)* 26. 27. Heldad 29. At] Et 31. arreptas] *In Clem. altera:* arreptans, *quod mendum in multas Edd. propagatum est.* 32. choros| 34. sepelierant . . . Aseroth* *(semper, i. e. quinque locis. In Ed. Rom.* 1861 *vitio typ. deest* in)

XII. 2. *Post* audisset Dominus *plurimi Codd. addunt:* iratus est *vel* iratus est valde. *Removerunt hoc emblema Sixtini ad fidem A et Hebr. et Gr.* 8. *om.* et *ante* non *(pl.)* . . . ergo] igitur 12. *om.* a *(pl.)* 14. dierum rubore *(pl.)*

XIII. 1. Profectus est de Aseroth. *Ita libri meliores, omissa voce* populus, *quam primi videntur intulisse (saeculo ferme* XII) *qui hic capituli initium esse voluerunt. Contra Cod. E et Beda, hunc versum cum superiore iungentes, legunt continenter:* et populus non est motus de loco illo, donec, revocata Maria, profectus est de H. 2. |ibi *(pl.)*

3 Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel,
singulos de singulis tribubus, ex principibus.
4 Fecit Moyses quod Dominus imperaverat,
de deserto Pharan mittens principes viros,
quorum ista sunt nomina.
5 De tribu Ruben, Sammua filium Zechur.
6 De tribu Simeon, Saphat filium Huri.
7 De tribu Iuda, Caleb filium Iephone.
8 De tribu Issachar, Igal filium Ioseph.
9 De tribu Ephraim, Osee filium Nun.
10 De tribu Beniamin, Phalti filium Raphu.
11 De tribu Zabulon, Geddiel filium Sodi.
12 De tribu Ioseph, sceptri Manasse, Gaddi filium Susi.
13 De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli.
14 De tribu Aser, Sthur filium Michael.
15 De tribu Nephthali, Nahabi filium Vapsi.
16 De tribu Gad, Guel filium Machi.
17 haec sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandam terram:
vocavitque Osee filium Nun, Iosue.
18 misit ergo eos Moyses ad considerandam terram Chanaan, et dixit ad eos:
Ascendite per meridianam plagam.
Cumque veneritis ad montes,
19 considerate terram, qualis sit:
et populum qui habitator est eius,
utrum fortis sit an infirmus:
si pauci numero an plures:
20 ipsa terra, bona an mala:
urbes quales, muratae an absque muris:
21 humus, pinguis an sterilis,
nemorosa an absque arboribus.
Confortamini, et afferte nobis de fructibus terrae.
Erat autem tempus quando iam praecoquae uvae vesci possunt.
22 Cumque ascendissent, exploraverunt terram a deserto Sin, usque Rohob intrantibus Emath.
23 Ascenderuntque ad meridiem, et venerunt in Hebron,
ubi erant Achiman et Sisai et Tholmai filii Enac.
nam Hebron septem annis ante Tanim urbem Aegypti condita est.
24 Pergentesque usque ad torrentem Botri,
absciderunt palmitem cum uva sua,
quem portaverunt in vecte duo viri.
De malis quoque granatis et de ficis loci illius tulerunt:
25 qui appellatus est Nehelescol, id est torrens Botri,
eo quod botrum portassent inde filii Israel.
26 Reversique exploratores terrae post quadraginta dies,
omni regione circuita,
27 venerunt ad Moysen et Aaron et ad omnem coetum filiorum Israel
in desertum Pharan, quod est in Cades.
Locutique eis et omni multitudini
ostenderunt fructus terrae: [28] et narraverunt, dicentes:
Venimus in terram, ad quam misisti nos,
quae revera fluit lacte et melle, ut ex his fructibus cognosci potest:
29 sed cultores fortissimos habet,
et urbes grandes atque muratas.
Stirpem Enac vidimus ibi.
30 Amalec habitat in meridie,
Hethaeus et Iebusaeus et Amorrhaeus in montanis:
Chananaeus vero moratur iuxta mare et circa fluenta Iordanis.
31 Inter haec Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait:
Ascendamus, et possideamus terram,
quoniam poterimus obtinere eam.
32 Alii vero, qui fuerant cum eo, dicebant:
Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est.
33 Detraxeruntque terrae, quam inspexerant, apud filios Israel, dicentes:
Terra, quam lustravimus, devorat habitatores suos:
populus, quem aspeximus, procerae staturae est.
34 Ibi vidimus monstra quaedam filiorum Enac de genere giganteo:
quibus comparati, quasi locustae videbamur.

CAPUT XIV.

1 Igitur vociferans omnis turba flevit nocte illa,
2 et murmurati sunt contra Moysen et Aaron cuncti filii Israel, dicentes:
3 Utinam mortui essemus in Aegypto: et in hac vasta solitudine

XIII. 4. imperarat| 5. Semma f. Zacchur 6. Saphath 7. Chaleb f. Iephonen (Chaleb *in A viginti octo locis legitur*, Caleb *novies*, *bis* Chalep *vel* Calep. *In patris nomine multifariam erratur; at potior scriptura est* Iephonne.) 11. Geddihel 13. Ammihel f. Gemmalli 14. Michahel 15. Nepthali Naabbi f. Vaphsi 19. *Cod. E om.* sit *post* fortis 23. *om.* ad . . . Ahiman 25. Nelescol . . . ˜inde portassent *(pl.)* 29. Enach* *(sexies; semel Ios.* 15, 13: Enac) 30. Amalech* *(semper)* 31. qui] *Ita Codices; at Hieronymum oportuit scribere* quod. *Quamquam mire allucinans Vercellone cum Scholiastis NO hanc emendationem ideo supervacaneam putat, quia* murmur *aeque masculino ac neutro genere efferatur. Quasi vero non ipse scriptor liquidissime tam sibi, quam lectori neutrum genus praescripserit. Nam quum primum dixit:* Caleb compescens murmur (*non:* murmurem) populi, *quo pacto pergat:* qui oriebatur? 33. *om.* filios

XIV. 3. et non in hac vasta solitudine| *Hic colon faciendum est. Nec aliter legunt vel interpungunt cett. Codd. et Edd. antiquae. Verum Sixtinis sublata negatione placuit haec verba cum sequentibus una comprehensione complecti, quae quidem ratio, utut post probata a Clementinis, non solum sine causa idonea a traditione scripturae recedit, sed plane destruit parallelismum membrorum, quem ex arte hic instituisse Hieronymum manifestum est. Etenim duo Israelitarum vota proferuntur: utrumque incipit ab* utinam, *utrumque eandem habet antitheticam partium conformationem, ut priore commate enuncient, quod malunt, altero, quod nolunt.*

utinam pereamus, et non inducat nos Dominus in terram istam,
ne cadamus gladio, et uxores ac liberi nostri ducantur captivi.
Nonne melius est reverti in Aegyptum?
4 Dixeruntque alter ad alterum:
Constituamus nobis ducem, et revertamur in Aegyptum.
5 Quo audito Moyses et Aaron ceciderunt proni in terram
coram omni multitudine filiorum Israel.
6 At vero Iosue filius Nun, et Caleb filius Iephone,
qui et ipsi lustraverant terram,
sciderunt vestimenta sua,
7 et ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt:
Terra, quam circuivimus, valde bona est.
8 si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam,
et tradet humum lacte et melle manantem.
9 Nolite rebelles esse contra Dominum:
neque timeatis populum terrae huius,
quia sicut panem ita eos possumus devorare.
recessit ab eis omne praesidium:
Dominus nobiscum est, nolite metuere.
10 Cumque clamaret omnis multitudo,
et lapidibus eos vellet opprimere,
apparuit gloria Domini super tectum foederis cunctis filiis Israel.
11 Et dixit Dominus ad Moysen:
Usquequo detrahet mihi populus iste?
Quousque non credent mihi in omnibus signis, quae feci coram eis?
12 Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam:
te autem faciam principem super gentem magnam, et fortiorem quam haec est.
13 Et ait Moyses ad Dominum:
Ut audiant Aegyptii, de quorum medio eduxisti populum istum,
14 et habitatores terrae huius,
qui audierunt quod tu Domine in populo isto sis,
et facie videaris ad faciem,
et nubes tua protegat illos,
et in columna nubis praecedas eos per diem,
et in columna ignis per noctem:
15 quod occideris tantam multitudinem quasi unum hominem,
et dicant: 16 Non poterat introducere populum in terram, pro qua iuraverat:
idcirco occidit eos in solitudine.
17 Magnificetur ergo fortitudo Domini sicut iurasti, dicens:
18 Dominus patiens et multae misericordiae,
auferens iniquitatem et scelera,
nullumque innoxium derelinquens,
qui visitas peccata patrum in filios
in tertiam et quartam generationem.
19 Dimitte, obsecro, peccatum populi huius
secundum magnitudinem misericordiae tuae,
sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto usque ad locum istum.
20 **D**ixitque Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum.
21 Vivo ego: et implebitur gloria Domini universa terra.
22 Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam,
et signa quae feci in Aegypto et in solitudine,
et tentaverunt me iam per decem vices,
nec obedierunt voci meae,
23 non videbunt terram pro qua iuravi patribus eorum,
nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam.
24 Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me,
inducam in terram hanc, quam circuivit:
et semen eius possidebit eam.
25 Quoniam Amalecites et Chananaeus habitant in vallibus.
Cras movete castra, et revertimini in solitudinem per viam maris rubri.
26 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:
27 Usquequo multitudo haec pessima murmurat contra me?
querelas filiorum Israel audivi.
28 Dic ergo eis:
Vivo ego, ait Dominus:
sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis.
29 In solitudine hac iacebunt cadavera vestra.
Omnes qui numerati estis a viginti annis et supra,
et murmurastis contra me,
30 non intrabitis terram, super quam levavi manum meam ut habitare vos facerem,
praeter Caleb filium Iephone, et Iosue filium Nun.

Atqui malunt isti alia simul atque alia: vel pridem obisse in Aegypto, vel nunc obire in deserto, vel unde venerant rursum reverti; quidquid sit demum, nil displicet, modo ne faciant id unum, quod Dei fert voluntas, ut terram promissam ingrediantur. Peregregie omnia animum vulgi describunt ancipitem, pusillum et agitante metu sibimet pugnantem. Cf. Exod. 14, 11; 16, 3. — *In primi autem coli parte altera quum appareat ex priore verbum esse supplendum, quale vel quomodo suppleatur, in ambiguo est. Licet enim perinde aut subaudire:* mortui essemus, *aut simpliciter:* essemus. *Si hoc ultimum, perspicua exit sententia; sin illud, ut videantur dicere:* ne in hac solitudine mortui essemus, *hyperbolam proferunt, quasi id genus vitae, quod peragebant in deserto, mortis similius quam vitale existimantes. Uterque modus fere aeque convenit. Septuaginta, ut solent, minus accurate, sed similiter:* ὄφελον ἀπεϑάνομεν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ, εἰ ἀπεϑάνομεν, *i. e. Satius erat mori in Aegypto, quam in hoc deserto, si erat utique moriendum.* — 6. Iepphonae| 7. |terram quam circumivimus *(A cum FK)* 9. contra dm̄| . . . ab illis 16. poterant 19. populi tui huius| *(A cum decem aliis. Sed Toletus: „Non habent* tui *Hebr., Graecus, Compl. Reg. et aliqui Mss.“.*
25. Amalechites (*ita sexies; at quinquies in libris Regum:* Amalecites.) . . . *Ante* cras, *ut inter protasin et apodosin, commate vel colo rectius quam puncto distinguitur.* 30. Chaleb f. Iephonne

31 Parvulos autem vestros, de quibus dixistis
quod praedae hostibus forent,
introducam: ut videant terram, quae vobis
displicuit.
32 Vestra cadavera iacebunt in solitudine.
33 Filii vestri erunt vagi in deserto annis
quadraginta,
et portabunt fornicationem vestram,
donec consumantur cadavera patrum in
deserto,
34 iuxta numerum quadraginta dierum, qui-
bus considerastis terram:
annus pro die imputabitur.
Et quadraginta annis recipietis iniquita-
tes vestras,
et scietis ultionem meam:
35 quoniam sicut locutus sum, ita faciam
omni multitudini huic pessimae,
quae consurrexit adversum me:
in solitudine hac deficiet, et morietur.
36 **I**gitur omnes viri, quos miserat Moyses
ad contemplandam terram,
et qui reversi murmurare fecerant contra
eum omnem multitudinem,
detrahentes terrae quod esset mala,
37 mortui sunt atque percussi in conspectu
Domini.
38 Iosue autem filius Nun, et Caleb filius
Iephone
vixerunt ex omnibus, qui perrexerant ad
considerandam terram.
39 **L**ocutusque est Moyses universa verba
haec ad omnes filios Israel,
et luxit populus nimis.
40 Et ecce mane primo surgentes
ascenderunt verticem montis, atque dixe-
runt:
Parati sumus ascendere ad locum, de
quo Dominus locutus est: quia pecca-
vimus.
41 Quibus Moyses: Cur, inquit, transgredimini
verbum Domini, quod vobis non cedet
in prosperum?
42 Nolite ascendere: non enim est Dominus
vobiscum:
ne corruatis coram inimicis vestris.
43 Amalecites et Chananaeus ante vos sunt,
quorum gladio corruetis,
eo quod nolueritis acquiescere Domino,
nec erit Dominus vobiscum.
44 At illi contenebrati ascenderunt in ver-
ticem montis.
Arca autem testamenti Domini et Moyses
non recesserunt de castris.
45 Descenditque Amalecites et Chananaeus,
qui habitabat in monte:
et percutiens eos atque concidens, per-
secutus est eos usque Horma.

CAPUT XV.

1 **L**ocutus est Dominus ad Moysen, dicens: VIII
[2] Loquere ad filios Israel, et dices ad eos:
Cum ingressi fueritis terram habitationis
vestrae, quam ego dabo vobis,
3 et feceritis oblationem Domino in holo-
caustum, aut victimam,
vota solventes, vel sponte offerentes munera,
aut in sollemnitatibus vestris adolentes odo-
rem suavitatis Domino,
de bobus sive de ovibus:
4 offeret quicunque immolaverit victimam,
sacrificium similae, decimam partem ephi,
conspersae oleo,
quod mensuram habebit quartam partem
hin:
5 et vinum ad liba fundenda eiusdem men-
surae
dabit in holocaustum sive in victimam.
Per agnos singulos [6] et arietes
erit sacrificium similae duarum decimarum,
quae conspersa sit oleo tertiae partis hin:
7 et vinum ad libamentum tertiae partis eius-
dem mensurae
offeret in odorem suavitatis Domino.
8 Quando vero de bobus feceris holocaustum
aut hostiam,
ut impleas votum vel pacificas victimas,
9 dabis per singulos boves similae tres decimas
conspersae oleo, quod habeat medium men-
surae hin:
10 et vinum ad liba fundenda eiusdem men-
surae
in oblationem suavissimi odoris Domino.
11 Sic facies [12] per singulos boves et arietes
et agnos et hoedos.
13 Tam indigenae quam peregrini [14] eodem
ritu offerent sacrificia.
15 Unum praeceptum erit atque iudicium
tam vobis quam advenis terrae.
16 **L**ocutus est Dominus ad Moysen, dicens:
17 Loquere filiis Israel, et dices ad eos:
18 Cum veneritis in terram, quam dabo vobis,
19 et comederitis de panibus regionis illius,
separabitis primitias Domino [20] de cibis
vestris.
Sicut de areis primitias separatis,
21 ita et de pulmentis dabitis primitiva Do-
mino.
22 Quodsi per ignorantiam praeterieritis quid-
quam horum, quae locutus est Domi-
nus ad Moysen,
23 et mandavit per eum ad vos, a die qua
coepit iubere et ultra,
24 oblitaque fuerit facere multitudo:
offeret vitulum de armento, holocaustum
in odorem suavissimum Domino,

XIV. 31. ut] *Ed. Franc.* 1826 *err.* et *Fortasse emendatum:* At illico temerarii   38. Iepphonne   44. contenebrati] *insolenter.*   45. habitabant *(pl.)* . . . *om.* eos *ante* usque *(pl.)*

XV. 3. bub'   4. oephin (*Num.* 28, 5 ephiṇ, *eraso* n; *Ex.* 16, 36 oephae; *Ruth* 2, 17 °ephi; *ceteris sedecim locis* oephi *iuxta graecum* οἰφὶ, *quumquam Hebraico congruentius erat:* epha, ephae.)   5. holocausto . . victima| 5. 6. *Falsum esse stichum, qui connectit* per agnos singulos et arietes, *neque etiam in Clementina recte fieri punctum post* victimam, *scite exposuit Bukentopius. Et Schol. N ad verba* et arietes: „*De libamentis offerebatur per agnos singulos una decima, per arietes duae, per vitulos tres decimae. Novi ponunt* arietis, *et est littera planior, utinam verior.*“ *Attamen necessario sic erit corrigendum, et ponendum punctum post* singulos   11. facietis *(pl.)*

et sacrificium eius ac liba, ut ceremoniae postulant,
hircumque pro peccato:
25 et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel: et dimittetur eis,
quoniam non sponte peccaverunt,
nihilominus offerentes incensum Domino
pro se et pro peccato atque errore suo:
26 et dimittetur universae plebi filiorum Israel,
et advenis, qui peregrinantur inter eos:
quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam.
27 **Q**uodsi anima una nesciens peccaverit,
offeret capram anniculam pro peccato suo:
28 et deprecabitur pro ea sacerdos,
quod inscia peccaverit coram Domino:
impetrabitque ei veniam, et dimittetur illi.
29 Tam indigenis quam advenis
una lex erit omnium, qui peccaverint ignorantes.
30 **A**nima vero, quae per superbiam aliquid commiserit,
sive civis sit ille, sive peregrinus,
(quoniam adversus Dominum rebellis fuit)
peribit de populo suo:
31 verbum enim Domini contempsit, et praeceptum illius fecit irritum:
idcirco delebitur, et portabit iniquitatem suam.
32 **F**actum est autem, cum essent filii Israel in solitudine,
et invenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati,
33 obtulerunt eum Moysi et Aaron et universae multitudini.
34 Qui recluserunt eum in carcerem,
nescientes quid super eo facere deberent.
35 Dixitque Dominus ad Moysen:
Morte moriatur homo iste,
obruat eum lapidibus omnis turba extra castra.
36 Cumque eduxissent eum foras, obruerunt lapidibus,
et mortuus est sicut praeceperat Dominus.
37 Dixit quoque Dominus ad Moysen:
38 Loquere filiis Israel, et dices ad eos
ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum,
ponentes in eis vittas hyacinthinas:
39 quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini,
nec sequantur cogitationes suas et oculos per res varias fornicantes,
40 sed magis memores praeceptorum Domini faciant ea,
sintque sancti Deo suo.
41 Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti,
ut essem Deus vester.

CAPUT XVI.

X. 1 **E**cce autem Core filius Isaar, filii Caath, filii Levi,
et Dathan atque Abiron filii Eliab,
Hon quoque filius Pheleth de filiis Ruben,
2 surrexerunt contra Moysen,
aliique filiorum Israel ducenti quinquaginta viri
proceres synagogae, et qui tempore concilii per nomina vocabantur.
3 Cumque stetissent adversum Moysen et Aaron, dixerunt:
Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, et in ipsis est Dominus:
Cur elevamini super populum Domini?
4 Quod cum audisset Moyses, cecidit pronus in faciem;
5 locutusque ad Core et ad omnem multitudinem:
Mane, inquit, notum faciet Dominus, qui ad se pertineant,
et sanctos applicabit sibi: et quos elegerit, appropinquabunt ei.
6 Hoc igitur facite: Tollat unusquisque thuribula sua,
tu Core, et omne concilium tuum:
7 et hausto cras igne, ponite desuper thymiama coram Domino:
et quemcunque elegerit, ipse erit sanctus:
multum erigimini filii Levi.
8 Dixitque rursum ad Core:
Audite filii Levi:
9 Num parum vobis est quod separavit vos Deus Israel ab omni populo, et iunxit sibi,
ut serviretis ei in cultu tabernaculi,
et staretis coram frequentia populi, et ministraretis ei?
10 idcirco ad se fecit accedere te et omnes fratres tuos filios Levi,
ut vobis etiam sacerdotium vindicetis,
11 et omnis globus tuus stet contra Dominum?
quid est enim Aaron, ut murmuretis contra eum?
12 Misit ergo Moyses, ut vocaret Dathan et Abiron filios Eliab.
Qui responderunt: Non venimus.
13 numquid parum est tibi quod eduxisti nos de terra, quae lacte et melle manabat, ut occideres in deserto,
nisi et dominatus fueris nostri?
14 Revera induxisti nos in terram, quae fluit rivis lactis et mellis,
et dedisti nobis possessiones agrorum et vinearum.
an et oculos nostros vis eruere? non venimus.
15 Iratusque Moyses valde, ait ad Dominum:
Ne respicias sacrificia eorum:
tu scis quod ne asellum quidem unquam acceperim ab eis,
nec afflixerim quempiam eorum.
16 Dixitque ad Core:
Tu, et omnis congregatio tua state seorsum coram Domino,
et Aaron die crastino separatim.
17 Tollite singuli thuribula vestra,

XV. 26. inter vos| *(pl.)* 41. ˆvester ds| *(pl.)*

XVI. 1. Isaar f. Cath . . . Abiram*. *Ita novies A, iuxta Hebraeum; semel modo in Ecclesiastico* (45, 22) *qui ex Graeco translatus est,* Abiron; *nam Septuaginta scribunt* Ἀβειρών.

3. ¦sufficit *(pr. m.)* 10. *Ed. Clem.* vendicetis 12. Heliab| (*cf.* 1, 9)

et ponite super ea incensum,
offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula:
Aaron quoque teneat thuribulum suum.
18 Quod cum fecissent, stantibus Moyse et Aaron,
19 et coacervassent adversum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi,
apparuit cunctis gloria Domini.
20 **L**ocutusque Dominus ad Moysen et Aaron, ait:
21 Separamini de medio congregationis huius,
ut eos repente disperdam.
22 Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt:
Fortissime Deus spirituum universae carnis,
num, uno peccante, contra omnes ira tua desaeviet?
23 Et ait Dominus ad Moysen:
24 Praecipe universo populo ut separetur a tabernaculis Core et Dathan et Abiron.
25 Surrexitque Moyses, et abiit ad Dathan et Abiron:
et sequentibus eum senioribus Israel, 26 dixit ad turbam:
Recedite a tabernaculis hominum impiorum,
et nolite tangere quae ad eos pertinent,
ne involvamini in peccatis eorum.
27 Cumque recessissent a tentoriis eorum per circuitum,
Dathan et Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum
cum uxoribus et liberis, omnique frequentia.
28 Et ait Moyses:
In hoc scietis quod Dominus miserit me
ut facerem universa quae cernitis,
et non ex proprio ea corde protulerim:
29 Si consueta hominum morte interierint,
et visitaverit eos plaga, qua et ceteri visitari solent,
non misit me Dominus:
30 sin autem novam rem fecerit Dominus,
ut aperiens terra os suum deglutiat eos et omnia quae ad illos pertinent,
descenderintque viventes in infernum,
scietis quod blasphemaverint Dominum.
31 Confestim igitur ut cessavit loqui,
dirupta est terra sub pedibus eorum:
32 et aperiens os suum, devoravit illos cum tabernaculis suis et universa substantia eorum.
33 descenderuntque vivi in infernum operti humo,
et perierunt de medio multitudinis.
34 At vero omnis Israel, qui stabat per gyrum,
fugit ad clamorem pereuntium, dicens:
Ne forte et nos terra deglutiat.
35 Sed et ignis egressus a Domino,
interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum.
36 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
37 Praecipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti
ut tollat thuribula quae iacent in incendio,
et ignem huc illucque dispergat:
quoniam sanctificata sunt 38 in mortibus peccatorum:
producatque ea in laminas, et affigat altari,
eo quod oblatum sit in eis incensum Domino, et sanctificati sint,
ut cernant ea pro signo et monimento filii Israel.
39 Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula aenea,
in quibus obtulerant hi quos incendium devoravit,
et produxit ea in laminas, affigens altari:
40 ut haberent postea filii Israel, quibus commonerentur,
ne quis accedat alienigena, et qui non est de semine Aaron
ad offerendum incensum Domino,
ne patiatur sicut passus est Core, et omnis congregatio eius,
loquente Domino ad Moysen.
41 **M**urmuravit autem omnis multitudo filiorum Israel sequenti die
contra Moysen et Aaron, dicens:
Vos interfecistis populum Domini.
42 Cumque oriretur seditio, et tumultus incresceret,
43 Moyses et Aaron fugerunt ad tabernaculum foederis.
Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes, et apparuit gloria Domini.
44 **D**ixitque Dominus ad Moysen:
45 Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos.
Cumque iacerent in terra, 46 dixit Moyses ad Aaron:
Tolle thuribulum, et hausto igne de altari, mitte incensum desuper,
pergens cito ad populum ut roges pro eis:
iam enim egressa est ira a Domino, et plaga desaevit.
47 Quod cum fecisset Aaron, et cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium,
obtulit thymiama: 48 et stans inter mortuos ac viventes,
pro populo deprecatus est, et plaga cessavit.
49 Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum et septingenti,
absque his qui perierant in seditione Core.
50 Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi foederis, postquam quievit interitus.

CAPUT XVII.

1 **E**t locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere ad filios Israel, et accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas,
a cunctis principibus tribuum, virgas duodecim,

XVI. 20. Locutusq. est *ABCDF* . . . ait] et ait| 22. ˘tua ira *(pl.)* 30. 34. degluttiat* 32. *om.* eorum *ABFK Hbr. Gr.* 37. sacerdotis| *(cum plerisque A quem praeteriit Verc.)* 43. operuit] *addit* illud *(item Hebr. Gr. et Sixtini, virgula scil. post* Quod *carentes.)*

et uniuscuiusque nomen superscribes virgae suae.
3 nomen autem Aaron erit in tribu Levi,
et una virga cunctas seorsum familias continebit:
4 ponesque eas in tabernaculo foederis coram testimonio, ubi loquar ad te.
5 quem ex his elegero, germinabit virga eius:
et cohibebo a me querimonias filiorum Israel, quibus contra vos murmurant.
6 Locutusque est Moyses ad filios Israel:
et dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus:
fueruntque virgae duodecim absque virga Aaron.
7 Quas cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonii:
8 sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi:
et turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt.
9 Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israel:
videruntque et receperunt singuli virgas suas.
10 Dixitque Dominus ad Moysen:
Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi
in signum rebellium filiorum Israel,
et quiescant querelae eorum a me, ne moriantur.
11 Fecitque Moyses sicut praeceperat Dominus.
12 Dixerunt autem filii Israel ad Moysen:
Ecce consumpti sumus, omnes perivimus.
13 quicunque accedit ad tabernaculum Domini, moritur.
num usque ad internecionem cuncti delendi sumus?

CAPUT XVIII.

XI. 1 Dixitque Dominus ad Aaron:
Tu, et filii tui, et domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sanctuarii:
et tu et filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri.
2 sed et fratres tuos de tribu Levi, et sceptrum patris tui sume tecum,
praestoque sint, et ministrent tibi:
tu autem et filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii.
3 Excubabuntque Levitae ad praecepta tua, et ad cuncta opera tabernaculi:
ita duntaxat, ut ad vasa Sanctuarii et ad altare non accedant,
ne et illi moriantur, et vos pereatis simul.
4 sint autem tecum, et excubent in custodiis tabernaculi,
et in omnibus ceremoniis eius.
Alienigena non miscebitur vobis.
5 Excubate in custodia Sanctuarii et in ministerio altaris:
ne oriatur indignatio super filios Israel.
6 Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israel,
et tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi eius.
7 Tu autem et filii tui custodite sacerdotium vestrum:
et omnia quae ad cultum altaris pertinent, et intra velum sunt,
per sacerdotes administrabuntur.
si quis externus accesserit, occidetur.
8 Locutusque est Dominus ad Aaron:
Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum.
Omnia quae sanctificantur a filiis Israel,
tradidi tibi et filiis tuis
pro officio sacerdotali legitima sempiterna.
9 Haec ergo accipies de his, quae sanctificantur, et oblata sunt Domino.
Omnis oblatio, et sacrificium,
et quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, et cedit in Sancta sanctorum,
tuum erit, et filiorum tuorum.
10 In Sanctuario comedes illud:
mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi.
11 Primitias autem, quas voverint et obtulerint filii Israel,
tibi dedi, et filiis tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo.
qui mundus est in domo tua, vescetur eis.
12 Omnem medullam olei, et vini, ac frumenti,
quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi.
13 Universa frugum initia, quas gignit humus, et Domino deportantur, cedent in usus tuos:
qui mundus est in domo tua, vescetur eis.
14 Omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit.
15 Quidquid primum erumpit e vulva cunctae carnis, quam offerunt Domino,
sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui iuris erit:
ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias,
et omne animal quod immundum est redimi facias,
16 cuius redemptio erit post unum mensem,
siclis argenti quinque, pondere Sanctuarii.
Siclus viginti obolos habet.
17 Primogenitum autem bovis et ovis et caprae non facies redimi,
quia sanctificata sunt Domino.
sanguinem tantum eorum fundes super altare,
et adipes adolebis in suavissimum odorem Domino.
18 Carnes vero in usum tuum cedent,
sicut pectusculum consecratum, et armus dexter, tua erunt.

XVII. 3. seorsum] *BEK* eorum, *congruente Hebr. et Graeco, quod praestat. Nam* cunctas seorsum, *seu universas separatim, prope contradictio in adiecto esse videtur.* 5. quibus] qui 6. principes⌈Q. XV. *Seq. fol.* 129. 8. dilatati 9. viderunt[q] 12. perivimus] *A alii* (*Gr.* ἀπολώλαμεν); peribimus *plures et Edd. antiquae* 13. morietur

XVIII. 8. Locutus *(pl.)* . . . |˜tibi tradidi 10. comeditis 11. *post* filiis *om.* tuis *(pl.)*

19 Omnes primitias Sanctuarii, quas offerunt filii Israel Domino,
tibi dedi et filiis, ac filiabus tuis iure perpetuo.
Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis.
20 **D**ixitque Dominus ad Aaron:
In terra eorum nihil possidebitis,
nec habebitis partem inter eos:
ego pars et hereditas tua in medio filiorum Israel.
21 Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem
pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo foederis:
22 ut non accedant ultra filii Israel ad tabernaculum,
nec committant peccatum mortiferum,
23 solis filiis Levi mihi in tabernaculo servientibus,
et portantibus peccata populi.
legitimum sempiternum erit in generationibus vestris.
Nihil aliud possidebunt, [24] decimarum oblatione contenti,
quas in usus eorum et necessaria separavi.
25 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
26 Praecipe Levitis, atque denuncia:
Cum acceperitis a filiis Israel decimas, quas dedi vobis,
primitias earum offerte Domino,
id est, decimam partem decimae,
27 ut reputetur vobis in oblationem primitivorum,
tam de areis quam de torcularibus: [28] et universis quorum accipitis primitias,
offerte Domino, et date Aaron sacerdoti.
29 Omnia quae offeretis ex decimis, et in donaria Domini separabitis,
optima et electa erunt.
30 Dicesque ad eos:
Si praeclara et meliora quaeque obtuleritis ex decimis,
reputabitur vobis quasi de area et torculari dederitis primitias:
31 et comedetis eas in omnibus locis vestris,
tam vos quam familiae vestrae:
quia pretium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonii.
32 Et non peccabitis super hoc,
egregia vobis et pinguia reservantes,
ne polluatis oblationes filiorum Israel, et moriamini.

CAPUT XIX.

XII. 1 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:
2 Ista est religio victimae, quam constituit Dominus.
Praecipe filiis Israel, ut adducant ad te vaccam rufam aetatis integrae,
in qua nulla sit macula, nec portaverit iugum:
3 tradetisque eam Eleazaro sacerdoti.
qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium:
4 et tingens digitum in sanguine eius,
asperget contra fores tabernaculi septem vicibus,
5 comburetque eam cunctis videntibus,
tam pelle et carnibus eius quam sanguine et fimo flammae traditis.
6 Lignum quoque cedrinum, et hyssopum, coccumque bis tinctum
sacerdos mittet in flammam, quae vaccam vorat.
7 Et tunc demum, lotis vestibus et corpore suo, ingredietur in castra,
commaculatusque erit usque ad vesperum.
8 Sed et ille qui combusserit eam,
lavabit vestimenta sua et corpus,
et immundus erit usque ad vesperum.
9 Colliget autem vir mundus cineres vaccae,
et effundet eos extra castra in loco purissimo,
ut sint multitudini filiorum Israel in custodiam, et in aquam aspersionis:
quia pro peccato vacca combusta est.
10 Cumque laverit qui vaccae portaverat cineres, vestimenta sua,
immundus erit usque ad vesperum.
Habebunt hoc filii Israel et advenae, qui habitant inter eos, sanctum iure perpetuo.
11 Qui tetigerit cadaver hominis, et propter hoc septem diebus fuerit immundus:
12 aspergetur ex hac aqua die tertio et septimo, et sic mundabitur.
Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari.
13 Omnis qui tetigerit humanae animae morticinum,
et aspersus hac commistione non fuerit,
polluet tabernaculum Domini, et peribit ex Israel:
quia aqua expiationis non est aspersus,
immundus erit, et manebit spurcitia eius super eum.
14 Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo:
Omnes qui ingrediuntur tentorium illius,
et universa vasa quae ibi sunt, polluta erunt septem diebus.
15 Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit.
16 Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui,

XVIII. 19. Pactum salis] *ita A. In aliis est:* pactum salutis *vel* pactum pacis. *Sed in Hebraeo et Gr. legitur* salis, „*q. e. foedus sanctissimum et in omne aevum duraturum. Cf.* 2 *Paral.* 13, 5.“ *Verc.* 28. *Deme interpunctionem post* torcularibus, *pone comma post* accipitis, *quod verbum desiderat obiectum* decimas, *cogitatione saltem supplendum, nisi forte librariorum culpa e scriptis excidit; proximum autem nomen* primitias *pertinet ad* offerte. *Cf. v.* 26. *Et stichus irritus est, et vix integra lectio.* 29. offertis . . . separatis|
XIX. 6. hysopum* 7. 8. 19. 21. vesperam (*at* 22. vesperum) 10. inter vos (*cf.* 15, 26)
14. *Ed. Francof.* 1826 *vitio typographi om.* vasa

sive os illius, vel sepulchrum, immundus erit septem diebus.
17 Tollentque de cineribus combustionis atque peccati,
et mittent aquas vivas super eos in vas.
18 in quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum,
asperget ex eo omne tentorium, et cunctam supellectilem,
et homines huiuscemodi contagione pollutos:
19 atque hoc modo mundus lustrabit immundum tertio et septimo die.
expiatusque die septimo, lavabit et se et vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum.
20 Si quis hoc ritu non fuerit expiatus,
peribit anima illius de medio ecclesiae:
quia sanctuarium Domini polluit, et non est aqua lustrationis aspersus.
21 erit hoc praeceptum legitimum sempiternum.
Ipse quoque qui aspergit aquas,
lavabit vestimenta sua:
Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad vesperum.
22 Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet:
et anima, quae horum quidpiam tetigerit, immunda erit usque ad vesperum.

CAPUT XX.

1 **V**eneruntque filii Israel, et omnis multitudo in desertum Sin, mense primo:
et mansit populus in Cades.
Mortuaque est ibi Maria, et sepulta in eodem loco.
2 Cumque indigeret aqua populus, convenerunt adversum Moysen et Aaron:
3 et versi in seditionem, dixerunt:
Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino.
4 Cur eduxistis ecclesiam Domini in solitudinem,
ut et nos et nostra iumenta moriamur?
5 Quare nos fecistis ascendere de Aegypto,
et adduxistis in locum istum pessimum,
qui seri non potest,
qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata,
insuper et aquam non habet ad bibendum?
6 Ingressusque Moyses et Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum foederis,
corruerunt proni in terram,
[clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi, et aperi eis thesaurum tuum fontem aquae vivae, ut satiati, cesset murmuratio eorum.]
Et apparuit gloria Domini super eos.
7 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
8 Tolle virgam, et congrega populum, tu et Aaron frater tuus,
et loquimini ad petram coram eis, et illa dabit aquas.
Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo et iumenta eius.
9 Tulit igitur Moyses virgam, quae erat in conspectu Domini, sicut praeceperat ei,
10 congregata multitudine ante petram, dixitque eis:
Audite rebelles et increduli:
Num de petra hac vobis aquam poterimus eiicere?
11 Cumque elevasset Moyses manum, percutiens virga bis silicem,
egressae sunt aquae largissimae,
ita ut populus biberet et iumenta.
12 **D**ixitque Dominus ad Moysen et Aaron:
Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel,
non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis.
13 Haec est aqua contradictionis, ubi iurgati sunt filii Israel contra Dominum,
et sanctificatus est in eis.

14 **M**isit interea nuncios Moyses de Cades XIII.
ad regem Edom, qui dicerent:
Haec mandat frater tuus Israel:
Nosti omnem laborem, qui apprehendit nos,
15 quo modo descenderint patres nostri in Aegyptum,
et habitaverimus ibi multo tempore,
afflixerintque nos Aegyptii, et patres nostros:
16 et quo modo clamaverimus ad Dominum, et exaudierit nos,
miseritque angelum, qui eduxerit nos de Aegypto.
Ecce in urbe Cades, quae est in extremis finibus tuis, positi,
17 obsecramus ut nobis transire liceat per terram tuam.
Non ibimus per agros, nec per vineas,
non bibemus aquas de puteis tuis,
sed gradiemur via publica,
nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes,
donec transeamus terminos tuos.
18 Cui respondit Edom:
Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi.
19 Dixeruntque filii Israel:
Per tritam gradiemur viam:
et si biberimus aquas tuas nos et pecora nostra,
dabimus quod iustum est:
nulla erit in pretio difficultas,

XIX. 17. |Tollent *(pl.)* 18. *om.* ex 19. et mundus erit ad vesperam| *AEK*

XX. 2. coierunt *(pl.)* 3. perissemus 4. moriantur| *(pl.)* 6. [clamaveruntque *etc. ad* murmuratio eorum.] *Haec omnia (cum hac diversitate:* „exaudi cl. populi huius et aperies th.“) *in mg. Codicis nostri adscripsit manus aliena Saec. fere* X. *Quae nec Hebraeus agnoscit, nec Graecus, nec Latinorum alius quisquam ante Alcuinum. De origine autem additamenti, quam Lucas Brugensis ex Missae Lectionariis repetebat, nihildum satis compertum est. Vercellone ad verba* aperi eis thesaurum *confert Deut.* 28, 12. — 10. eiicere] *Petrus Dam., Rupertus, alii:* elicere, *longe aptius. Cf. Prov.* 30, 33. *Graeci:* ἐξάξομεν.

tantum velociter transeamus.
20 At ille respondit: Non transibis.
Statimque egressus est obvius, cum infinita multitudine, et manu forti,
21 nec voluit acquiescere deprecanti,
ut concederet transitum per fines suos.
quam ob rem divertit ab eo Israel.
22 Cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terrae Edom:
23 ubi locutus est Dominus ad Moysen:
24 Pergat, inquit, Aaron ad populos suos:
non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel,
eo quod incredulus fuerit ori meo, ad aquas contradictionis.
25 Tolle Aaron et filium eius cum eo, et duces eos in montem Hor.
26 Cumque nudaveris patrem veste sua,
indues ea Eleazarum filium eius:
Aaron colligetur, et morietur ibi.
27 Fecit Moyses ut praeceperat Dominus:
et ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine.
28 Cumque Aaron spoliasset vestibus suis,
induit eis Eleazarum filium eius.
29 Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro.
30 Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron,
flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

CAPUT XXI.

1 Quod cum audisset Chananaeus rex Arad, qui habitabat ad meridiem,
venisse scilicet Israel per exploratorum viam,
pugnavit contra illum, et victor exsistens, duxit ex eo praedam.
2 At Israel voto se Domino obligans, ait:
Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes eius.
3 Exaudivitque Dominus preces Israel, et tradidit Chananaeum,
quem ille interfecit subversis urbibus eius:
et vocavit nomen loci illius Horma, id est, anathema.
4 Profecti sunt autem et de monte Hor, per viam, quae ducit ad mare rubrum,
ut circumirent terram Edom.
Et taedere coepit populum itineris ac laboris:
5 locutusque contra Deum et Moysen, ait:
Cur eduxisti nos de Aegypto, ut moreremur in solitudine?
Deest panis, non sunt aquae:
anima nostra iam nauseat super cibo isto levissimo.
6 Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes,
ad quorum plagas et mortes plurimorum,
7 venerunt ad Moysen, atque dixerunt:
Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum et te:
ora ut tollat a nobis serpentes.
Oravitque Moyses pro populo, 8 et locutus est Dominus ad eum:
Fac serpentem aeneum, et pone eum pro signo:
qui percussus aspexerit eum, vivet.
9 Fecit ergo Moyses serpentem aeneum, et posuit eum pro signo:
quem cum percussi aspicerent, sanabantur.
10 Profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth.
11 Unde egressi fixere tentoria in Ieabarim,
in solitudine, quae respicit Moab contra orientalem plagam.
12 Et inde moventes, venerunt ad torrentem Zared.
13 Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon,
quae est in deserto, et prominet in finibus Amorrhaei.
siquidem Arnon terminus est Moab,
dividens Moabitas et Amorrhaeos.
14 Unde dicitur in libro bellorum Domini:
Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon.
15 Scopuli torrentium inclinati sunt,
ut requiescerent in Ar, et recumberent in finibus Moabitarum.
16 Ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen:
Congrega populum, et dabo ei aquam.
17 Tunc cecinit Israel carmen istud:
Ascendat puteus. Concinebant:
18 Puteus, quem foderunt principes, et paraverunt duces multitudinis
in datore legis, et in baculis suis.
De solitudine, Matthana.
19 De Matthana in Nahaliel:
de Nahaliel, in Bamoth.
20 De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga,
quod respicit contra desertum.
21 Misit autem Israel nuncios ad Sehon regem Amorrhaeorum, dicens:
22 Obsecro ut transire mihi liceat per terram tuam:
non declinabimus in agros et vineas,

XX. 21. devertit 22. 25. 27. Or (*item* 31, 4; *contra c.* 33 *ter, et Deut.* 32, 50: Hor) 26. |et Aaron *(Ita legendum est cum Mss. omnibus, Edd. antiquis, et Hebraeo et Graeco. In Ed. Sixti typographus perdiderat* et, *quod fugit censores Romanos.* 30. super eum

XXI. 7. Dominum] dm̄ . . . |Oravit *(pl.)* 8. *om.* aeneum 9. serpentem aeneum]. „*Quum in plerisque Edd. Hentenianis usu receptum fuisset, ut haec verba maioribus litteris impressa exhiberentur, Sixtinis adnotare placuit, hanc litterarum distinctionem amovendam esse.*“ *Verc.* — *om.* eum *(pl.)* 11. Hieabarim 15. Ar] *sic AEK;* Arnon *vel* Aran *perperam alii.* LXX: Ἢρ. 19. *om.* in *ante* Nahalihel 20. |et quod *A cum novem aliis.* „*Sed alterum redundat, aut* et, *aut* quod. *Hebraice* et *tantum legitur, graece* quod, τὸ βλέπον.“ *Luc. Brugensis.* 21. Seon.* *Hanc nominis scripturam immutabilem plus triginta loci confirmant. Eandem semel* (*Ier.* 48, 45) *recepit textus vulgatus.*

non bibemus aquas ex puteis,
via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos:
23 Qui concedere noluit ut transiret Israel per fines suos:
quin potius exercitu congregato, egressus est obviam in desertum,
et venit in Iasa, pugnavitque contra eum.
24 A quo percussus est in ore gladii, et possessa est terra eius
ab Arnon usque Ieboc, et filios Ammon:
quia forti praesidio tenebantur termini Ammonitarum.
25 Tulit ergo Israel omnes civitates eius, et habitavit in urbibus Amorrhaei,
in Hesebon scilicet, et viculis eius.
26 Urbs Hesebon fuit Sehon regis Amorrhaei,
qui pugnavit contra regem Moab:
et tulit omnem terram, quae ditionis illius fuerat, usque Arnon.
27 Idcirco dicitur in proverbio:
Venite in Hesebon, aedificetur, et construatur civitas Sehon:
28 Ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Sehon,
et devoravit Ar Moabitarum, et habitatores excelsorum Arnon.
29 Vae tibi Moab, peristi popule Chamos.
Dedit filios eius in fugam, et filias in captivitatem regi Amorrhaeorum Sehon.
30 Iugum ipsorum disperiit ab Hesebon usque Dibon,
lassi pervenerunt in Nophe, et usque Medaba.
31 Habitavit itaque Israel in terra Amorrhaei.
32 Misitque Moyses qui explorarent Iazer:
cuius ceperunt viculos, et possederunt habitatores.
33 Verteruntque se, et ascenderunt per viam Basan,
et occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai.
34 **D**ixitque Dominus ad Moysen:
Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum,
et omnem populum, ac terram eius:
faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhaeorum habitatori Hesebon.
35 Percusserunt igitur et hunc cum filiis suis,
universumque populum eius usque ad internecionem,
et possederunt terram illius.

CAPUT XXII.

1 Profectique castrametati sunt in campestribus Moab,
ubi trans Iordanem Iericho sita est.
2 Videns autem Balac filius Sephor omnia quae fecerat Israel Amorrhaeo, XIIII.
3 et quod pertimuissent eum Moabitae,
et impetum eius ferre non possent,
4 dixit ad maiores natu Madian:
Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur,
quomodo solet bos herbas usque ad radices carpere.
Ipse erat eo tempore rex in Moab.
5 **M**isit ergo nuncios ad Balaam filium Beor ariolum,
qui habitabat super flumen terrae filiorum Ammon,
ut vocarent eum, et dicerent:
Ecce egressus est populus ex Aegypto,
qui operuit superficiem terrae, sedens contra me.
6 Veni igitur, et maledic populo huic, quia fortior me est:
si quo modo possim percutere et eiicere eum de terra mea.
novi enim quod benedictus sit cui benedixeris,
et maledictus in quem maledicta congesseris.
7 Perrexeruntque seniores Moab, et maiores natu Madian,
habentes divinationis pretium in manibus.
Cumque venissent ad Balaam, et narrassent ei omnia verba Balac: 8 ille respondit:
Manete hic nocte, et respondebo, quidquid mihi dixerit Dominus.
Manentibus illis apud Balaam, venit Deus, et ait ad eum:
9 Quid sibi volunt homines isti apud te?
10 Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me, 11 dicens:
Ecce populus qui egressus est de Aegypto, operuit superficiem terrae:
veni, et maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum.
12 **D**ixitque Deus ad Balaam:
Noli ire cum eis, neque maledicas populo: quia benedictus est.
13 Qui mane consurgens dixit ad principes:
Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum.
14 Reversi principes dixerunt ad Balac:
Noluit Balaam venire nobiscum.
15 Rursum ille multo plures et nobiliores quam ante miserat, misit.
16 Qui cum venissent ad Balaam, dixerunt:
Sic dicit Balac filius Sephor: Ne cuncteris venire ad me:
17 paratus sum honorare te, et quidquid volueris dabo tibi:
veni, et maledic populo isti.
18 Respondit Balaam:

XXI. 22. bibimus 24. usque in Iebboc 25. Esebon* (*Sic prope quadragies A, nisi quod Num.* 32, 3 *scripsit* Esbon.) 26. ˜regis Seon 27. in proverbio] *Cf. Ier.* 48, 45 *sq.* 30. Iugum] *idem significat ac* iugerum. *Alex.* τὸ σπέρμα, *Gr. Ven.* τὸ νέωμα. — Nophe] Iophe
XXII. 1. Iordanen Hierichus 2. 10. 16. Sepphor 7. Perrexerunt *(pl.)* 11. abicere 13. Dominus] ds̄ *(pl.)* 16. Balaām 17. paratus sum] paratum *(quod receperant Sixtini et Gregoriani)* . . dabo tibi] dare| *(cum aliis; hoc quoque Sixtinis probatum)*

Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti et auri,
non potero immutare verbum Domini Dei mei,
ut vel plus, vel minus loquar.
19 Obsecro ut hic maneatis etiam hac nocte,
et scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus.
20 Venit ergo Deus ad Balaam nocte, et ait ei:
Si vocare te venerunt homines isti, surge, et vade cum eis:
ita duntaxat, ut quod tibi praecepero, facias.
21 Surrexit Balaam mane,
et strata asina sua profectus est cum eis.
22 Et iratus est Deus. Stetitque angelus Domini in via contra Balaam,
qui insidebat asinae, et duos pueros habebat secum.
23 Cernens asina angelum stantem in via, evaginato gladio,
avertit se de itinere, et ibat per agrum.
Quam cum verberaret Balaam, et vellet ad semitam reducere,
24 stetit angelus in angustiis duarum maceriarum, quibus vineae cingebantur.
25 Quem videns asina, iunxit se parieti, et attrivit sedentis pedem.
At ille iterum verberabat eam:
26 et nihilominus angelus ad locum angustum transiens,
ubi nec ad dexteram, nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit.
27 Cumque vidisset asina stantem angelum, concidit sub pedibus sedentis.
qui iratus, vehementius caedebat fuste latera eius.
28 Aperuitque Dominus os asinae, et locuta est:
Quid feci tibi? cur percutis me? ecce iam tertio?
29 Respondit Balaam:
Quia commeruisti, et illusisti mihi:
utinam haberem gladium, ut te percuterem.
30 Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui sêmper sedere consuevisti usque in praesentem diem?
dic quid simile unquam fecerim tibi.
At ille ait: Nunquam.
31 Protinus aperuit Dominus oculos Balaam,
et vidit angelum stantem in via evaginato gladio,
adoravitque eum pronus in terram.
32 Cui angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam?
Ego veni ut adversarer tibi,
quia perversa est via tua, mihique contraria:
33 et nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti,
te occidissem, et illa viveret.
34 Dixit Balaam:
Peccavi, nesciens quod tu stares contra me:
et nunc si displicet tibi ut vadam, revertar.
35 Ait angelus: Vade cum istis, et cave ne aliud quam praecepero tibi loquaris.
Ivit igitur cum principibus.
36 Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum eius
in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon.
37 Dixitque ad Balaam:
Misi nuncios ut vocarem te, cur non statim venisti ad me?
an quia mercedem adventui tuo reddere nequeo?
38 Cui ille respondit:
Ecce adsum:
numquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo?
39 Perrexerunt ergo simul, et venerunt in urbem, quae in extremis regni eius finibus erat.
40 Cumque occidisset Balac boves, et oves,
misit ad Balaam, et principes qui cum eo erant, munera.
41 Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal,
et intuitus est extremam partem populi.

CAPUT XXIII.

1 Dixitque Balaam ad Balac:
Aedifica mihi hic septem aras,
et para totidem vitulos, eiusdemque numeri arietes.
2 Cumque fecisset iuxta sermonem Balaam,
imposuerunt simul vitulum et arietem super aram.
3 Dixitque Balaam ad Balac:
Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam,
si forte occurrat mihi Dominus,
et quodcunque imperaverit, loquar tibi.
4 Cumque abiisset velociter, occurrit illi Deus.
Locutusque ad eum Balaam:

XXII. 21. *om.* sua *(pl. et Sixtini)* 22. insidebat] sedebat (*ita plerique omnes; dein CDFK* asinam, *AE rectius* asinae, *quia sollemni quodam idiotismo in V. T. verbum simplex* sedere, *equitandi sensu, tertium casum adsumit. Cf. v.* 30; *Iud.* 1, 14; 2 *Reg.* 18, 9; 2 *Esdr.* 2, 12. 14; 2 *Mach.* 3, 25) 25. (*Ed. Francof.* 1826 *errore*: verberat) — *om.* eam *(pl.)* 26. deviari *(ita omnes, et bene convenit.)* 30. consuesti 41. Bahal

XXIII. 1. eiusque 4. abisset. *Numquam aliter Amiatinus, quod quidem quibusdam in locis (ut Gen.* 21, 14; 27, 5) *notare dimisimus. Atqui certo sciendum est, in omnibus compositis verbi* ire *sine ulla exceptione ante s consonam scribi per synizesin:* abisti (s), abisse (t, nt); existi, exisse *etc.*; obisset, redisset, transisset, perisset, inisset, interisset, praeterisset *etc.*; *eodemque modo:* audisti, audisse, desisset, *alia similia. Quem nec Hieronymi solum, sed omnino communem fuisse veterum scribendi morem, vix est cur moneamus. — Editores Clementini in eiusmodi formis mediam quandam viam tenendo, geminare maluerunt* i *in verbo* abiisse (t, nt) *viginti locis, quamquam semel dederunt* abistis (1 *Reg.* 10, 14); *pariter in* obiisset, rediisset, (*at* redistis *ap. Amos c.* 4); iniisset, (*sed* inisti, inistis 4 *Reg.* 18, 20; *Ier.* 34, 15); —

Septem, inquit, aras erexi, et imposui vitulum et arietem desuper.
5 Dominus autem posuit verbum in ore eius, et ait:
Revertere ad Balac, et haec loqueris.
6 Reversus invenit stantem Balac iuxta holocaustum suum,
et omnes principes Moabitarum:
7 assumptaque parabola sua, dixit:
De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis:
Veni, inquit, et maledic Iacob:
propera, et detestare Israel.
8 Quo modo maledicam, cui non maledixit Deus?
Qua ratione detester, quem Dominus non detestatur?
9 De summis silicibus videbo eum,
et de collibus considerabo illum.
Populus solus habitabit, et inter gentes non reputabitur.
10 Quis dinumerare possit pulverem Iacob,
et nosse numerum stirpis Israel?
Moriatur anima mea morte iustorum,
et fiant novissima mea horum similia.
11 Dixitque Balac ad Balaam:
Quid est hoc quod agis?
ut malediceres inimicis meis vocavi te:
et tu e contrario benedicis eis.
12 Cui ille respondit:
Num aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus?
13 Dixit ergo Balac:
Veni mecum in alterum locum
unde partem Israel videas, et totum videre non possis,
inde maledicito ei.
14 Cumque duxisset eum in locum sublimem, super verticem montis Phasga,
aedificavit Balaam septem aras,
et impositis supra vitulo atque ariete,
15 dixit ad Balac:
Sta hic iuxta holocaustum tuum, donec ego obvius pergam.
16 Cui cum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore eius, ait:
Revertere ad Balac, et haec loqueris ei.
17 Reversus invenit eum stantem iuxta holocaustum suum,
et principes Moabitarum cum eo.
Ad quem Balac: Quid, inquit, locutus est Dominus?
18 At ille assumpta parabola sua, ait:
Sta Balac, et ausculta, audi fili Sephor:
19 Non est Deus quasi homo, ut mentiatur:
nec ut filius hominis, ut mutetur.
Dixit ergo, et non faciet? locutus est, et non implebit?
20 Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo.
21 Non est idolum in Iacob, nec videtur simulacrum in Israel.
Dominus Deus eius cum eo est, et clangor victoriae regis in illo.
22 Deus eduxit illum de Aegypto,
cuius fortitudo similis est rhinocerotis.
23 Non est augurium in Iacob, nec divinatio in Israel.
Temporibus suis dicetur Iacob et Israeli quid operatus sit Deus.
24 Ecce populus ut leaena consurget, et quasi leo erigetur:
non accubabit donec devoret praedam,
et occisorum sanguinem bibat.
25 Dixitque Balac ad Balaam:
Nec maledicas ei, nec benedicas.
26 Et ille ait: Nonne dixi tibi quod quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem?
27 Et ait Balac ad eum: Veni, et ducam te ad alium locum:
si forte placeat Deo ut inde maledicas eis.
28 Cumque duxisset eum super verticem montis Phogor, qui respicit solitudinem,
29 dixit ei Balaam:
Aedifica mihi hic septem aras,
et para totidem vitulos, eiusdemque numeri arietes.
30 Fecit Balac ut Balaam dixerat:
imposuitque vitulos et arietes per singulas aras.

CAPUT XXIV.

1 Cumque vidisset Balaam quod placeret Domino ut benediceret Israeli,
nequaquam abiit ut ante perrexerat, ut augurium quaereret:
sed dirigens contra desertum vultum suum,
2 et elevans oculos,
vidit Israel in tentoriis commorantem per tribus suas:
et irruente in se spiritu Dei, 3 assumpta parabola ait:
Dixit Balaam filius Beor:
dixit homo, cuius obturatus est oculus:
4 dixit auditor sermonum Dei,

---

e contrario nunquam non vocalem simplicem praetulerunt in transisse (t, nt, mus), transisti (s); *item locis septendecim in* existi (s), exisset, *infinitivo tantum eiusdem verbi geminum* i *servantes* (exiisse: *Marc.* 7, 30; *Luc.* 8, 46; 1 *Cor.* 5, 10); *etiam* interisset; *sed bifariam:* praeterissent (2 *Mach.* 1, 20) *et* praeteriisset (*Act.* 27, 9); iniisset *et* inisti (s); *item quater:* peristi, perisse (t), *et alibi quater:* periisti, periisset (m, mus). — *Et haec vero etsi minima esse videntur, de quo genere praetorem non curare veteres dicebant, nobis equidem, quod ad varietatem lectionis pertinent, et legem aliquam requirunt, non plane fuere praetereunda.* — illi] ei 10. denumerare 11. *om.* meis 13. Israhelis 15. tuum] tum (*eadem manu illico abstersum, quasi esset prava repetitio praecedentis syllabae. At Hebr. addit* tuum) . . . ˜pergam obvius| *(pl.)* 22. illum] eum *(pl.)* 26. ˜Nonne ait 28. Phoor (*error est; alibi* Phogor: *cap.* 25, 18; 31, 16.) 30. *Clem.* 1 Balam, *correctum calamo:* Balaam . . . per] super

XXIV. 2. et levans 3. obturatus est oculus] „*quod vel proprio sensu de oculis prophetae somno clausis accipiendum et ad visionem referendum est, vel ad mentem Bileami antea obscuratam, scilicet cui occlusae et incognitae essent res futurae, donec Deus ei recluderet obtutum animi, ut apertos haberet oculos* (*v.* 4 *et* 16).“ *Gesenius.*

qui visionem Omnipotentis intuitus est,
qui cadit, et sic aperiuntur oculi eius:
5 Quam pulchra tabernacula tua Iacob, et
tentoria tua Israel!
6 ut valles nemorosae,
ut horti iuxta fluvios irrigui,
ut tabernacula quae fixit Dominus,
quasi cedri prope aquas.
7 Fluet aqua de situla eius, et semen illius
erit in aquas multas.
Tolletur propter Agag, rex eius, et aufe-
retur regnum illius.
8 Deus eduxit illum de Aegypto,
cuius fortitudo similis est rhinocerotis.
Devorabunt gentes hostes illius, ossaque
eorum confringent, et perforabunt sa-
gittis.
9 Accubans dormivit ut leo, et quasi leaena,
quam suscitare nullus audebit.
Qui benedixerit tibi, erit et ipse bene-
dictus:
qui maledixerit, in maledictione reputa-
bitur.
10 Iratusque Balac contra Balaam, complo-
sis manibus ait:
Ad maledicendum inimicis meis vocavi te,
quibus e contrario tertio benedixisti:
11 revertere ad locum tuum.
Decreveram quidem magnifice honorare te,
sed Dominus privavit te honore disposito.
12 Respondit Balaam ad Balac:
Nonne nunciis tuis, quos misisti ad me, dixi:
13 Si dederit mihi Balac plenam domum suam
argenti et auri,
non potero praeterire sermonem Domini
Dei mei,
ut vel boni quid, vel mali proferam ex
corde meo:
sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar?
14 Verumtamen pergens ad populum meum,
dabo consilium, quid populus tuus populo
huic faciat extremo tempore.
15 Sumpta igitur parabola, rursum ait:
Dixit Balaam filius Beor:
dixit homo, cuius obturatus est oculus:
16 dixit auditor sermonum Dei,
qui novit doctrinam Altissimi,
et visiones Omnipotentis videt,
qui cadens apertos habet oculos.
17 Videbo eum, sed non modo:
intuebor illum, sed non prope.
Orietur stella ex Iacob, et consurget
virga de Israel:
et percutiet duces Moab, vastabitque omnes
filios Seth.
18 Et erit Idumaea possessio eius:
hereditas Seir cedet inimicis suis:
Israel vero fortiter aget.
19 De Iacob erit qui dominetur, et perdat
reliquias civitatis.
20 Cumque vidisset Amalec, assumens para-
bolam, ait:
Principium gentium Amalec, cuius extrema
perdentur.
21 Vidit quoque Cinaeum: et assumpta para-
bola, ait:
Robustum quidem est habitaculum tuum:
sed si in petra posueris nidum tuum,
22 et fueris electus de stirpe Cin,
quamdiu poteris permanere?
Assur enim capiet te.
23 Assumptaque parabola iterum locutus est:
Heu, quis victurus est, quando ista faciet
Deus?
24 Venient in trieribus de Italia,
superabunt Assyrios,
vastabuntque Hebraeos,
et ad extremum etiam ipsi peribunt.
25 Surrexitque Balaam, et reversus est in
locum suum:
Balac quoque via, qua venerat, rediit.

CAPUT XXV.

1 **M**orabatur autem eo tempore Israel in XV
Settim,
et fornicatus est populus cum filiabus Moab,
2 quae vocaverunt eos ad sacrificia sua.
At illi comederunt et adoraverunt deos
earum.
3 Initiatusque est Israel Beelphegor:
et iratus Dominus, 4 ait ad Moysen:
Tolle cunctos principes populi, et sus-
pende eos contra solem in patibulis:
ut avertatur furor meus ab Israel.
5 Dixitque Moyses ad iudices Israel:
Occidat unusquisque proximos suos, qui
initiati sunt Beelphegor.
6 Et ecce unus de filiis Israel intravit coram
fratribus suis ad scortum Madianitidem
vidente Moyse, et omni turba filiorum Is-
rael,
qui flebant ante fores tabernaculi.
7 Quod cum vidisset Phinees filius Elea-
zari filii Aaron sacerdotis,
surrexit de medio multitudinis,
et arrepto pugione, 8 ingressus est post
virum Israelitem in lupanar,
et perfodit ambos simul,
virum scilicet et mulierem in locis geni-
talibus.
Cessavitque plaga a filiis Israel:
9 et occisi sunt vigintiquatuor millia homi-
num.
10 **D**ixitque Dominus ad Moysen:
11 Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis

XXIV. 4. qui cadit] *Haec est littera hebraica; sensus autem: qui dormit et in somniis videt. Graeci:* ὅρασιν θεοῦ ἰδὼν ἐν ὕπνῳ. 6. prope] propter *(pl.)* 9. erit ipse *(pl.)* 14.˜huic populo *(pl.)* 20. Amalech* 21.˜est quidem 22. Cin] Chain (*Schol. N.* „*Hebr. et antiqui habent idem nomen, quale fuit Cain primi filii Adam; pro quo multi multa posuerunt, alii* Cain, *alii* Cham, *alii* Chen, *alii* Cin.“) 23. |eheu

XXV. 1. Setthim| 2. comederunt] *Arabs et LXX adiiciunt, quod in Hebraeo subauditur:* de sacrificiis illorum. 6. Madianitin| 7. Finees* (*sic quater et vicies; ter tantum* Phinees *in* 1 *Paral.* 6) 9. viginti quattuor milia] *ita Codd. fere omnes cum Hebr. et Graeco. Perpauci:* viginti tria milia, *sicut legitur in Pauli* 1 *Cor.* 10, 8, *ad quem locum de numeri diversitate cautissime ac religiose disseruit Estius.*

avertit iram meam a filiis Israel:
quia zelo meo commotus est contra eos,
ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo:
12 idcirco loquere ad eum:
Ecce do ei pacem foederis mei,
13 et erit tam ipsi quam semini eius pactum sacerdotii sempiternum,
quia zelatus est pro Deo suo,
et expiavit scelus filiorum Israel.
14 Erat autem nomen viri Israelitae, qui occisus est cum Madianitide,
Zambri filius Salu, dux de cognatione et tribu Simeonis.
15 Porro mulier Madianitis, quae pariter interfecta est, vocabatur Cozbi
filia Sur principis nobilissimi Madianitarum.
16 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
17 Hostes vos sentiant Madianitae, et percutite eos:
18 quia et ipsi hostiliter egerunt contra vos,
et decepere insidiis per idolum Phogor,
et Cozbi filiam ducis Madian sororem suam,
quae percussa est in die plagae pro sacrilegio Phogor.

CAPUT XXVI.

1 Postquam noxiorum sanguis effusus est,
dixit Dominus ad Moysen et Eleazarum filium Aaron sacerdotem:
2 Numerate omnem summam filiorum Israel
a viginti annis et supra,
per domos et cognationes suas,
cunctos, qui possunt ad bella procedere.
3 Locuti sunt itaque Moyses et Eleazar sacerdos,
in campestribus Moab super Iordanem contra Iericho,
ad eos, qui erant 4 a viginti annis et supra,
sicut Dominus imperaverat,
quorum iste est numerus:
5 **R**uben primogenitus Israel.
huius filius, Henoch, a quo familia Henochitarum:
et Phallu, a quo familia Phalluitarum:
6 et Hesron, a quo familia Hesronitarum:
et Charmi, a quo familia Charmitarum.
7 hae sunt familiae de stirpe Ruben:
quarum numerus inventus est quadraginta tria millia, et septingenti triginta.
8 Filius Phallu, Eliab.
9 huius filii, Namuel et Dathan et Abiron.
isti sunt Dathan et Abiron principes populi,
qui surrexerunt contra Moysen et Aaron in seditione Core,
quando adversus Dominum rebellaverunt:
10 et aperiens terra os suum devoravit Core,
morientibus plurimis,
quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros.
Et factum est grande miraculum,
11 ut, Core pereunte, filii illius non perirent.
12 **F**ilii Simeon per cognationes suas:
Namuel, ab hoc familia Namuelitarum:
Iamin, ab hoc familia Iaminitarum:
Iachin, ab hoc familia Iachinitarum:
13 Zare, ab hoc familia Zareitarum:
Saul, ab hoc familia Saulitarum.
14 hae sunt familiae de stirpe Simeon,
quarum omnis numerus fuit viginti duo millia ducenti.
15 Filii Gad per cognationes suas:
Sephon, ab hoc familia Sephonitarum:
Aggi, ab hoc familia Aggitarum:
Suni, ab hoc familia Sunitarum:
16 Ozni, ab hoc familia Oznitarum:
Her, ab hoc familia Heritarum:
17 Arod, ab hoc familia Aroditarum:
Ariel, ab hoc familia Arielitarum.
18 istae sunt familiae Gad,
quarum omnis numerus fuit quadraginta millia quingenti.
19 Filii Iuda, Her, et Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan.
20 Fueruntque filii Iuda, per cognationes suas:
Sela, a quo familia Selaitarum:
Phares, a quo familia Pharesitarum:
Zare, a quo familia Zareitarum.
21 Porro filii Phares:
Hesron, a quo familia Hesronitarum:
et Hamul, a quo familia Hamulitarum.
22 Istae sunt familiae Iuda,
quarum omnis numerus fuit septuaginta sex millia quingenti.
23 Filii Issachar, per cognationes suas:
Thola, a quo familia Tholaitarum:
Phua, a quo familia Phuaitarum:
24 Iasub, a quo familia Iasubitarum:
Semran, a quo familia Semranitarum.
25 hae sunt cognationes Issachar,
quarum numerus fuit sexaginta quatuor millia trecenti.
26 **F**ilii Zabulon per cognationes suas:
Sared, a quo familia Sareditarum:
Elon, a quo familia Elonitarum:
Ialel, a quo familia Ialelitarum.
27 hae sunt cognationes Zabulon,
quarum numerus fuit sexaginta millia quingenti.
28 **F**ilii Ioseph per cognationes suas,
Manasse et Ephraim.

XXV. 12. ad eos| *ACDFK* — ecce ego do *(ex nostro receperunt Sixtini.)* 13. illius *(pl.)* 15. *post* Madianitis *rasura duarum litterarum* — Chozbi|

XXVI. 1. Aaronis 3. Iordanen contra Hierichum| 4. imperarat| *(pl.)* 5. Enoch* (*„quod habetur et in vulgato ad* 1 *Par.* 5, 3 *et in epist. Iudae v.* 14; *sed Hebraeus adspirationem requirit.“ Verc. ad Gen.* 4, 17.) . . . Enochitarum| 6. Esrom . . . Esromitarum| = 21. 8. Heliab| 9. Namuhel . . Abiram| . . . adversum — rebellarunt| 12. |Namuhel . . . Namuhelitarum| 14. ducentorum| *(pl.)* 15. Sepphon (*sed* Sephonitarum) 16. Heri 17. |Arihel . . . Arihelitarum| 18. quingentorum| 20. Selanitarum| 21. |et amul *(erasa prima littera)* . . . Amulitarum| 22. *om.* sex *(pl.)* — quingentorum| 25. trecentorum| 26. |Helon . . . Helonitarum| 27. *om.* sunt *suppl. in mg. pr. m.* — quingentorum|

29 De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum.
Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum.
30 Galaad habuit filios: Iezer, a quo familia Iezeritarum:
et Helec, a quo familia Helecitarum:
31 et Asriel, a quo familia Asrielitarum:
et Sechem, a quo familia Sechemitarum:
32 et Semida, a quo familia Semidaitarum:
et Hepher, a quo familia Hepheritarum.
33 Fuit autem Hepher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias.
quarum ista sunt nomina:
Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa.
34 hae sunt familiae Manasse,
et numerus earum quinquaginta duo millia septingenti.
35 **F**ilii autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi:
Suthala, a quo familia Suthalaitarum:
Becher, a quo familia Becheritarum:
Thehen, a quo familia Thehenitarum.
36 porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum.
37 hae sunt cognationes filiorum Ephraim:
quarum numerus fuit triginta duo millia quingenti.
38 Isti sunt filii Ioseph per familias suas.
Filii Beniamin in cognationibus suis:
Bela, a quo familia Belaitarum:
Asbel, a quo familia Asbelitarum:
Ahiram, a quo familia Ahiramitarum:
39 Supham, a quo familia Suphamitarum:
Hupham, a quo familia Huphamitarum.
40 Filii Bela: Hered, et Noeman.
De Hered, familia Hereditarum:
de Noeman, familia Noemanitarum.
41 hi sunt filii Beniamin per cognationes suas,
quorum numerus fuit quadraginta quinque millia sexcenti.
42 Filii Dan per cognationes suas:
Suham, a quo familia Suhamitarum.
hae sunt cognationes Dan per familias suas.
43 omnes fuere Suhamitae,
quorum numerus erat sexaginta quatuor millia quadringenti.
44 **F**ilii Aser per cognationes suas:
Iemna, a quo familia Iemnaitarum:
Iessui, a quo familia Iessuitarum:
Brie, a quo familia Brieitarum.
45 Filii Brie: Heber, a quo familia Heberitarum:
et Melchiel, a quo familia Melchielitarum.
46 Nomen autem filiae Aser, fuit Sara.
47 hae cognationes filiorum Aser,
et numerus eorum quinquaginta tria millia quadringenti.
48 **F**ilii Nephthali per cognationes suas:
Iesiel, a quo familia Iesielitarum:
Guni, a quo familia Gunitarum:
49 Ieser, a quo familia Ieseritarum:
Sellem, a quo familia Sellemitarum.
50 hae sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas:
quorum numerus quadraginta quinque millia quadringenti.
51 Ista est summa filiorum Israel, qui recensiti sunt,
sexcenta millia, et mille septingenti triginta.
52 **L**ocutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
53 Istis dividetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas.
54 Pluribus maiorem partem dabis, et paucioribus minorem:
singulis, sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio:
55 ita duntaxat ut sors terram tribubus dividat et familiis.
56 Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.
57 **H**ic quoque est numerus filiorum Levi per familias suas:
Gerson, a quo familia Gersonitarum:
Caath, a quo familia Caathitarum:
Merari, a quo familia Meraritarum.
58 hae sunt familiae Levi:
Familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Core.
At vero Caath genuit Amram:
59 qui habuit uxorem Iochabed filiam Levi, quae nata est ei in Aegypto.
haec genuit Amram viro suo filios, Aaron et Moysen, et Mariam sororem eorum:
60 De Aaron orti sunt Nadab et Abiu, et Eleazar et Ithamar:
61 quorum Nadab et Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino.
62 Fueruntque omnes, qui numerati sunt, viginti tria millia generis masculini
ab uno mense et supra:
quia non sunt recensiti inter filios Israel,
nec eis cum ceteris data possessio est.
63 Hic est numerus filiorum Israel,
qui descripti sunt a Moyse et Eleazaro sacerdote,
in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.
64 inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moyse et Aaron in deserto Sinai.

XXVI. 30. Hiezer . . . Hiezeritarum| et Elec . . . Elecarum| 31. Asrihel . . . Asrihelitarum| 32. Semidatarum| et Epher . . . Epheritarum| 33. Egla 34. septingentorum| 35. Suthalitarum| . . . |Tehen . . . Tehenitarum| 37. *om.* fuit . . . quingentorum| 38. Bale . . . Baleitarum| (*pl. cf. Gen.* 36, 32) Azbel . . . Azbelitarum| Ahirama *(error)* 40. Bale *(pl.)* 41. *om.* fuit *(pl.)* . . . sescentorum| 42. *om.* sunt 43. quadringentorum| 44. Brietarum| 45. Haber . . . Haberitarum| — Melchihel . . . Melchihelitarum| 47. quadringentorum| 48. Nepthalim . . . |Iessihel . . . Iessihelitarum| 49. Iesser . . . Iesseritarum| 50. Nepthali . . . quadringentorum| 51. sunt⌈Q. XVI. *Seq. fol.* 137. 56. accipient 58. Lomni . . . Mooli f. Mosi f. Cori 59. *om.* ei . . . ˜viro suo Amram *(pl.)* 62. quia] qui . . . ˜est data possessio| 63. Iordanen c. Hiericho|

65 Praedixerat enim Dominus quod omnes morerentur in solitudine.
Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Iephone, et Iosue filius Nun.

CAPUT XXVII.

1 Accesserunt autem filiae Salphaad, filii Hepher, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse, qui fuit filius Ioseph:
quarum sunt nomina, Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa.
2 Steteruntque coram Moyse et Eleazaro sacerdote,
et cunctis principibus populi
ad ostium tabernaculi foederis, atque dixerunt:
3 Pater noster mortuus est in deserto,
nec fuit in seditione, quae concitata est contra Dominum sub Core,
sed in peccato suo mortuus est:
hic non habuit mares filios.
Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium?
Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri.
4 Retulitque Moyses causam earum ad iudicium Domini.
5 Qui dixit ad eum:
6 Iustam rem postulant filiae Salphaad:
da eis possessionem inter cognatos patris sui,
et ei in hereditatem succedant.
7 Ad filios autem Israel loquéris haec:
8 Homo cum mortuus fuerit absque filio,
ad filiam eius transibit hereditas.
9 si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos.
10 quodsi et fratres non fuerint, dabitis hereditatem fratribus patris eius.
11 sin autem nec patruos habuerit, dabitur hereditas his, qui ei proximi sunt.
eritque hoc filiis Israel sanctum lege perpetua,
sicut praecepit Dominus Moysi.
12 **D**ixit quoque Dominus ad Moysen:
Ascende in montem istum Abarim,
et contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israel.
13 cumque videris eam, ibis et tu ad populum tuum,
sicut ivit frater tuus Aaron:
14 quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis,
nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas.
hae sunt aquae Contradictionis in Cades deserti Sin.
15 Cui respondit Moyses:
16 Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis,
hominem, qui sit super multitudinem hanc:
17 et possit exire et intrare ante eos,
et educere eos vel introducere:
ne sit populus Domini sicut oves absque pastore.
18 **D**ixitque Dominus ad eum:
Tolle Iosue filium Nun virum in quo est Spiritus,
et pone manum tuam super eum.
19 Qui stabit coram Eleazaro sacerdote et omni multitudine:
20 et dabis ei praecepta cunctis videntibus,
et partem gloriae tuae,
ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israel.
21 Pro hoc, siquid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum.
Ad verbum eius egredietur et ingredietur
ipse, et omnes filii Israel cum eo, et cetera multitudo.
22 Fecit Moyses ut praeceperat Dominus.
Cumque tulisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote et omni frequentia populi.
23 Et impositis capiti eius manibus, cuncta replicavit quae mandaverat Dominus.

CAPUT XXVIII.

1 **D**ixit quoque Dominus ad Moysen: XVI.
2 Praecipe filiis Israel, et dices ad eos:
Oblationem meam et panes, et incensum odoris suavissimi offerte per tempora sua.
3 Haec sunt sacrificia quae offerre debetis:
Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum:
4 unum offeretis mane, et alterum ad vesperum:
5 decimam partem ephi similae, quae conspersa sit oleo purissimo,
et habeat quartam partem hin.
6 holocaustum iuge est quod obtulistis in monte Sinai
in odorem suavissimum incensi Domini:
7 et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in Sanctuario Domini.
8 Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam
iuxta omnem ritum sacrificii matutini, et libamentorum eius,
oblationem suavissimi odoris Domino.
9 **D**ie autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos,
et duas decimas similae oleo conspersae in sacrificio,
et liba 10 quae rite funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum.
11 In calendis autem
offeretis holocaustum Domino,

XXVI. 65. Chaleb f. Iephonne
XXVII. 6. *BCDK:* in hereditate   14. offendisti . . . voluisti   17. educere illos
18. spiritus] *addunt* Dei *CDE, quod deest in Hebraeo et Graeco. Schol. M: „Hieronymus ait: Ubicunque dicitur* spiritus *sine additamento, intelligitur bonus et spiritus Dei, excepto* 3 *Reg.* 22, 21, *ubi dicitur: Egressus est spiritus et stetit coram Domino.*"
XXVIII. 4. vesperam (*ut v.* 8)   5. ephin   6. *Cod. G* (*saec.* XIII): suavissimi incensi dño.   10. in holocausto sempiterno| 11. In kalendis autem idest in mensium exordiis| *(cum plerisque omnibus; „quod ab ipso interprete profectum videtur." Verc.)*

vitulos de armento duos,
arietem unum,
agnos anniculos septem immaculatos,
12 et tres decimas similae oleo conspersae
in sacrificio per singulos vitulos:
et duas decimas similae oleo conspersae
per singulos arietes:
13 et decimam decimae similae ex oleo in
sacrificio per agnos singulos.
holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino.
14 Libamenta autem vini, quae per singulas
fundenda sunt victimas, ista erunt:
Media pars hin per singulos vitulos,
tertia per arietem,
quarta per agnum.
hoc erit holocaustum per omnes menses,
qui sibi anno vertente succedunt.
15 Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum
libamentis suis.

16 Mense autem primo, quartadecima die
mensis Phase Domini erit,
17 et quintadecima die sollemnitas:
septem diebus vescentur azymis.
18 Quarum dies prima venerabilis et sancta
erit:
omne opus servile non facietis in ea.
19 Offeretisque incensum holocaustum Domino,
vitulos de armento duos,
arietem unum,
agnos anniculos immaculatos septem:
20 et sacrificia singulorum ex simila quae
conspersa sit oleo,
tres decimas per singulos vitulos,
et duas decimas per arietem,
21 et decimam decimae per agnos singulos,
id est, per septem agnos.
22 Et hircum pro peccato unum, ut expietur
pro vobis,
23 praeter holocaustum matutinum quod semper offeretis.
24 Ita facietis per singulos dies septem dierum
in fomitem ignis, et in odorem suavissimum Domino,
qui surget de holocausto, et de libationibus singulorum.
25 Dies quoque septimus celeberrimus et
sanctus erit vobis:
omne opus servile non facietis in eo.
26 Dies etiam primitivorum
quando offeretis novas fruges Domino, expletis hebdomadibus,
venerabilis et sancta erit:
omne opus servile non facietis in ea.
27 Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino,
vitulos de armento duos,
arietem unum,
et agnos anniculos immaculatos septem:
28 atque in sacrificiis eorum
similae oleo conspersae tres decimas per
singulos vitulos,
per arietes duas,
29 per agnos decimam decimae, qui simul
sunt agni septem.
hircum quoque 30 qui mactatur pro expiatione:
praeter holocaustum sempiternum et liba
eius.
31 Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

CAPUT XXIX.

1 **M**ensis etiam septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis.
omne opus servile non facietis in ea,
quia dies clangoris est et tubarum.
2 Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino,
vitulum de armento unum,
arietem unum,
et agnos anniculos immaculatos septem:
3 et in sacrificiis eorum similae oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos,
duas decimas per arietem,
4 unam decimam per agnum, qui simul sunt
agni septem:
5 et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi,
6 praeter holocaustum calendarum cum sacrificiis suis,
et holocaustum sempiternum cum libationibus solitis.
eisdem ceremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.
7 Decima quoque dies mensis huius septimi
erit vobis sancta atque venerabilis,
et affligetis animas vestras:
omne opus servile non facietis in ea.
8 Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum,
vitulum de armento unum,
arietem unum,
agnos anniculos immaculatos septem:
9 et in sacrificiis eorum similae oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos,
duas decimas per arietem,
10 decimam decimae per agnos singulos, qui
sunt simul agni septem:
11 et hircum pro peccato,
absque his quae offerri pro delicto solent
in expiationem, et holocaustum sempiternum,
cum sacrificio et libaminibus eorum.
12 **Q**uintadecima vero die mensis septimi,
quae vobis sancta erit atque venerabilis,
omne opus servile non facietis in ea,
sed celebrabitis sollemnitatem Domino
septem diebus.
13 offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino,

XXVIII. 12. singulos arietes] „*i. e. arietem singulis mensibus offerendum.*" *Verc.* 14. ˜vitulos singulos| (*cf.* 29, 9) 19. in incensum *(pl.)* . . . et immaculatos 23. 26. 31. offertis

XXIX. 2. |agnos *(pl. Hebr. Gr.)* 6. |hisdem *(consuete)* 9. ˜vitulos singulos| 11. |in sacrificio 12. ˜erit sc̄a . . . *om.* in ea *ABK* (*recte, pro variata constructione, quum iam praecesserit ablativus* die. *Cf. v.* 35.)

vitulos de armento tredecim,
arietes duos,
agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
14 et in libamentis eorum similae oleo conspersae tres decimas
per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim:
et duas decimas arieti uno, id est, simul arietibus duobus,
15 et decimam decimae agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim:
16 et hircum pro peccato,
absque holocausto sempiterno, et sacrificio, et libamine eius.
17 **In** die altero offeretis vitulos de armento duodecim,
arietes duos,
agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
18 sacrificiaque et libamina singulorum
per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis:
19 et hircum pro peccato,
absque holocausto sempiterno,
sacrificioque et libamine eius.
20 **Die** tertio offeretis vitulos undecim,
arietes duos,
agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
21 sacrificiaque et libamina singulorum
per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis:
22 et hircum pro peccato,
absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine eius.
23 **Die** quarto offeretis vitulos decem,
arietes duos,
agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
24 sacrificiaque et libamina singulorum
per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis:
25 et hircum pro peccato,
absque holocausto sempiterno,
sacrificioque eius et libamine.
26 **Die** quinto offeretis vitulos novem,
arietes duos,
agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
27 sacrificiaque et libamina singulorum
per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis:
28 et hircum pro peccato,
absque holocausto sempiterno,
sacrificioque eius et libamine.
29 **Die** sexto offeretis vitulos octo,
arietes duos,
agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
30 sacrificiaque et libamina singulorum
per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis:
31 et hircum pro peccato,
absque holocausto sempiterno,
sacrificioque eius et libamine.
32 **Die** septimo offeretis vitulos septem,
et arietes duos,
agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
33 sacrificiaque et libamina singulorum
per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis:
34 et hircum pro peccato,
absque holocausto sempiterno,
sacrificioque eius et libamine.
35 **Die** octavo, qui est celeberrimus,
omne opus servile non facietis,
36 offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino,
vitulum unum,
arietem unum,
agnos anniculos immaculatos septem:
37 sacrificiaque et libamina singulorum
per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis:
38 et hircum pro peccato,
absque holocausto sempiterno,
sacrificioque eius et libamine.
39 **Haec** offeretis Domino in sollemnitatibus vestris:
praeter vota et oblationes spontaneas
in holocausto, in sacrificio, in libamine,
et in hostiis pacificis.

CAPUT XXX.

1 Narravitque Moyses filiis Israel omnia quae ei Dominus imperarat:
2 et locutus est ad principes tribuum filiorum Israel:
Iste est sermo, quem praecepit Dominus:
3 Si quis virorum votum Domino voverit,
aut se constrinxerit iuramento:
non faciet irritum verbum suum,
sed omne quod promisit implebit.
4 **Mulier** si quidpiam voverit, et se constrinxerit iuramento,
quae est in domo patris sui, et in aetate adhuc puellari:
si cognoverit pater votum quod pollicita est,
et iuramentum quo obligavit animam suam,
et tacuerit, voti rea erit:
5 quidquid pollicita est et iuravit, opere complebit.
6 sin autem statim ut audierit, contradixerit pater:
et vota et iuramenta eius irrita erunt,
nec obnoxia tenebitur sponsioni,
eo quod contradixerit pater.

XXIX. 13. ˜XIIII immaculatos| 14. uno] *Antiquiorem dativi formam, nec tamen et Ciceroni Caesarique spretam, Hieronymus etiam in Ex.* 27, 14 *euphoniae gratia praetulit. Nam* arieti uni *et* lateri uni *quandam aurium habent offensionem.* 17. offeretis] offeres (*pl., item* 20. 23. 26. 29. 32) 18. celebrabitis] celebrabis (*pl.*, = 21. 24. 27. 30. 33. 37) 19. ˜eius et libamine| (*„uti habet vulgatus in vv.* 25. 28. 31. 34. 38.“ *Verc.*) 22. sacrificioque] et sacrificio 24. |sacrificiaque eorum et (*pl. Hebr.*) 32. |arietes (*pl. Hebr. Gr.*)

XXX. 1. Narravitque] *Cod. N. adnotat: „Epilogus est eorum, quae dicuntur in capitulis* 28 *et* 29, *et respondet prologo:* Praecipe filiis Israel; *unde non potest hic incipere capitulum, sed incipit a verbis:* Est locutus ad principes.“ 2. est] *Ed. Rom.* 1861 *errore typ.* et 4. puellari] *E:* pupillari (*significantius. Sic ap. Suet. Aug.* 66*:* pupillari aetate.) 6. sponsionis| *A solus, quod aeque bonum est et iuridicis fortasse magis proprium.*

7 Si maritum habuerit, et voverit aliquid,
et semel de ore eius verbum egrediens animam eius obligaverit iuramento:
8 quo die audierit vir, et non contradixerit,
voti rea erit, reddetque quodcunque promiserat.
9 sin autem audiens statim contradixerit,
et irritas fecerit pollicitationes eius,
verbaque quibus obstrinxerat animam suam:
propitius erit ei Dominus.
10 Vidua et repudiata quidquid voverint, reddent.
11 Uxor in domo viri cum se voto constrinxerit et iuramento,
12 si audierit vir, et tacuerit, nec contradixerit sponsioni,
reddet quodcunque promiserat.
13 sin autem extemplo contradixerit,
non tenebitur promissionis rea:
quia maritus contradixit,
et Dominus ei propitius erit.
14 Si voverit, et iuramento se constrinxerit,
ut per ieiunium, vel ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam,
in arbitrio viri erit, ut faciat, sive non faciat.
15 quodsi audiens vir tacuerit,
et in alteram diem distulerit sententiam:
quidquid voverat atque promiserat, reddet:
quia statim ut audivit, tacuit.
16 sin autem contradixerit postquam rescivit,
portabit ipse iniquitatem eius.
17 Istae sunt leges, quas constituit Dominus Moysi
inter virum et uxorem,
inter patrem et filiam,
quae in puellari adhuc aetate est,
vel quae manet in parentis domo.

CAPUT XXXI.

XVII. 1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Ulciscere prius filios Israel de Madianitis,
et sic colligeris ad populum tuum.
3 Statimque Moyses, Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam,
qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis.
4 mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel qui mittantur ad bellum.
5 Dederuntque millenos de singulis tribubus,
id est, duodecim millia expeditorum ad pugnam:
6 quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis,
vasa quoque sancta, et tubas ad clangendum tradidit ei.
7 Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt,
8 et reges eorum Evi, et Recem, et Sur, et Hur, et Rebe, quinque principes gentis:
Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio.
9 Ceperuntque mulieres eorum, et parvulos,
omniaque pecora, et cunctam supellectilem:
quidquid habere potuerant depopulati sunt:
10 tam urbes quam viculos et castella flamma consumpsit.
11 Et tulerunt praedam, et universa quae ceperant
tam ex hominibus quam ex iumentis,
12 et adduxerunt ad Moysen, et Eleazarum sacerdotem,
et ad omnem multitudinem filiorum Israel.
reliqua autem utensilia portaverunt ad castra
in campestribus Moab iuxta Iordanem contra Iericho.
13 Egressi sunt autem Moyses, et Eleazar sacerdos, et omnes principes synagogae
in occursum eorum extra castra.
14 Iratusque Moyses principibus exercitus,
tribunis, et centurionibus qui venerant de bello, 15 ait:
Cur feminas reservastis?
16 Nonne istae sunt, quae deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam,
et praevaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor,
unde et percussus est populus?
17 Ergo cunctos interficite, quidquid est generis masculini, etiam in parvulis:
et mulieres, quae noverunt viros in coitu, iugulate:
18 puellas autem et omnes feminas virgines reservate vobis:
19 et manete extra castra septem diebus.
Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit,
lustrabitur die tertio et septimo.
20 Et de omni praeda, sive vestimentum fuerit, sive vas,
et aliquid in utensilia praeparatum,
de caprarum pellibus, et pilis, et ligno expiabitur.
21 Eleazar quoque sacerdos ad viros exercitus, qui pugnaverant, sic locutus est:
Hoc est praeceptum legis, quod mandavit Dominus Moysi:
22 Aurum, et argentum, et aes, et ferrum, et plumbum, et stannum,
23 et omne, quod potest transire per flammas, igne purgabitur.
quidquid autem ignem non potest sustinere,
aqua expiationis sanctificabitur:
24 et lavabitis vestimenta vestra die septimo,
et purificati postea castra intrabitis.
25 **D**ixit quoque Dominus ad Moysen:

XXX. 7. ˜verbum de ore eius egr. a. illius *(pl.)* 8. reddetque] reddet 9. ˜ei erit ds̄| 13. contradixerit| non 14. |ut vel per 16. portavit

XXXI. 4. *om.* ex 5. singulis] cunctis *(pl.)* 8. Reve 9. Cǫeperuntq. 12. et ad El. . . . Iordanen c. Hiericho*| *(Nusquam aliter A quam cum adspiratione:* Hiericho, *quod singulis porro locis repetere supersedebimus.)* 13. sacerdotes 16. ˜fecerunt vos 17. quae norunt viros iugulate| *(recte, ut et visum Sixtinis. Supervacaneum additamentum est* in coitu. *Cf. infra v.* 35; *Gen.* 19, 8; *Iud.* 21, 11) 22. ˜stagnum et plumbum| *(pl.)* 25. Dixitq. d. *(pl.)*

26 Tollite summam eorum, quae capta sunt ab homine usque ad pecus,
tu et Eleazar sacerdos et principes vulgi:
27 dividesque ex aequo praedam
inter eos, qui pugnaverunt, egressique sunt ad bellum,
et inter omnem reliquam multitudinem.
28 et separabis partem Domino ab his, qui pugnaverunt et fuerunt in bello,
unam animam de quingentis
tam ex hominibus quam ex bobus et asinis et ovibus,
29 et dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiae Domini sunt.
30 Ex media quoque parte filiorum Israel
accipies quinquagesimum caput
hominum, et boum, et asinorum, et ovium, cunctorum animantium,
et dabis ea Levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.
31 Feceruntque Moyses, et Eleazar, sicut praeceperat Dominus.
32 Fuit autem praeda, quam exercitus ceperat,
ovium sexcenta septuaginta quinque millia,
33 boum septuaginta duo millia,
34 asinorum sexaginta millia et mille:
35 animae hominum sexus feminei, quae non cognoverant viros, triginta duo millia.
36 Dataque est media pars his, qui in proelio fuerant,
ovium trecenta triginta septem millia quingentae:
37 e quibus in partem Domini supputatae sunt oves sexcentae septuaginta quinque.
38 Et de bobus triginta sex millibus, boves septuaginta et duo:
39 de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus:
40 de animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini triginta duae animae.
41 Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti,
sicut fuerat ei imperatum,
42 ex media parte filiorum Israel,
quam separaverat his, qui in proelio fuerant.
43 De media vero parte, quae contigerat reliquae multitudini,
id est, de ovibus trecentis triginta septem millibus quingentis,
44 et de bobus triginta sex millibus,
45 et de asinis triginta millibus quingentis,
46 et de hominibus sedecim millibus,
47 tulit Moyses quinquagesimum caput,
et dedit Levitis, qui excubabant in tabernaculo Domini,
sicut praeceperat Dominus.
48 **C**umque accessissent principes exercitus ad Moysen,
et tribuni, centurionesque dixerunt:
49 Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra:
et ne unus quidem defuit.
50 Ob hanc causam offerimus in donariis Domini
singuli quod in praeda auri potuimus invenire,
periscelides et armillas, annulos et dextralia, ac muraenulas,
ut depreceris pro nobis Dominum.
51 Susceperuntque Moyses, et Eleazar sacerdos
omne aurum in diversis speciebus,
52 pondo sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos
a tribunis et centurionibus.
53 Unusquisque enim quod in praeda rapuerat, suum erat.
54 Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii,
in monimentum filiorum Israel coram Domino.

CAPUT XXXII.

1 **F**ilii autem Ruben et Gad habebant pecora multa,
et erat illis in iumentis infinita substantia.
Cumque vidissent Iazer, et Galaad aptas animalibus alendis terras,
2 venerunt ad Moysen, et ad Eleazarum sacerdotem, et principes multitudinis, atque dixerunt:
3 Ataroth, et Dibon, et Iazer, et Nemra, Hesebon, et Eleale, et Saban, et Nebo, et Beon,
4 terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel,
regio uberrima est ad pastum animalium:
et nos servi tui habemus iumenta plurima:
5 precamurque si invenimus gratiam coram te,
ut des nobis famulis tuis eam in possessionem,
nec facias nos transire Iordanem.
6 Quibus respondit Moyses:
Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, et vos hic sedebitis?
7 Cur subvertitis mentes filiorum Israel,
ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Dominus?
8 nonne ita egerunt patres vestri,
quando misi de Cadesbarne ad explorandam terram?

XXXI. 27. et egressi *(pl.)* 29. ea 30. cunctorum] cunctarumque *A cum aliis; plures* cunctorumque, *quam lectionem ipsis quoque Clementinis vindicat Verc. Cf. Gen.* 8, 1. — dabis (s *in rasura*) 36. quingenti| 38. bub' (= 44) . . . septuaginta duo| 39. unum| 41. ˆei fuerat *(pl.)* 43. de ovium 47. excubant 48. *Ante* dixerunt *commate distinguendum est.* 50. murenulas| 54. in monumento

XXXII. 1. ˆalendis animalibus *(pl.)* 3. Astaroth . . . |Esbon . . . Sabam 4. |terram quam (*Eodem casus hyperbato, quod efficitur pronominis relativi quadam attractione, interpres supra c.* 14, 7 *usus est. Ita Virgilius: „Urbem quam statuo, vestra est.“ Similiter et vetus poeta Germanus, Fischart: „Den liebsten Bulen, den wir han, der liegt beim Wirth im Keller.“ Congruunt denique* LXX: τὴν γῆν ἣν παρέδωκε κ̅ς̅, γῆ κτηνοτρόφος ἐστί.) . . . |regionis uberrimae est *AEK (eleganter per genitivum qualitatis.)* 8. decades barne (*cf.* 34, 4)

9 Cumque venissent usque ad vallem Botri,
lustrata omni regione, subverterunt cor filiorum Israel,
ut non intrarent fines, quos eis Dominus dedit.
10 Qui iratus iuravit, dicens:
11 Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Aegypto a viginti annis et supra,
terram, quam sub iuramento pollicitus sum Abraham, Isaac, et Iacob:
et noluerunt sequi me,
12 praeter Caleb filium Iephone Cenezaeum, et Iosue filium Nun:
isti impleverunt voluntatem meam.
13 Iratusque Dominus adversum Israel,
circumduxit eum per desertum quadraginta annis,
donec consumeretur universa generatio, quae fecerat malum in conspectu eius.
14 Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patribus vestris,
incrementa, et alumni hominum peccatorum,
ut augeretis furorem Domini contra Israel.
15 Quodsi nolueritis sequi eum,
in solitudine populum derelinquet,
et vos causa eritis necis omnium.
16 At illi prope accedentes, dixerunt:
Caulas ovium fabricabimus, et stabula iumentorum,
parvulis quoque nostris urbes munitas:
17 nos autem ipsi armati et accincti pergemus ad proelium ante filios Israel,
donec introducamus eos ad loca sua.
Parvuli nostri, et quidquid habere possumus,
erunt in urbibus muratis, propter habitatorum insidias.
18 Non revertemur in domos nostras, usque dum possideant filii Israel hereditatem suam:
19 nec quidquam quaeremus trans Iordanem,
quia iam habemus nostram possessionem in orientali eius plaga.
20 Quibus Moyses ait:
Si facitis quod promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam:
21 et omnis vir bellator armatus Iordanem transeat,
donec subvertat Dominus inimicos suos,
22 et subiiciatur ei omnis terra:
tunc eritis inculpabiles apud Dominum et apud Israel,
et obtinebitis regiones, quas vultis coram Domino.
23 Sin autem quod dicitis, non feceritis,
nulli dubium est quin peccetis in Deum:
et scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos.
24 Aedificate ergo urbes parvulis vestris,
et caulas et stabula ovibus ac iumentis:
et quod polliciti estis implete.
25 Dixeruntque filii Gad et Ruben ad Moysen:
Servi tui sumus, faciemus quod iubet dominus noster.
26 Parvulos nostros, et mulieres, et pecora, ac iumenta relinquemus in urbibus Galaad:
27 nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum sicut tu domine loqueris.
28 Praecepit ergo Moyses Eleazaro sacerdoti, et Iosue filio Nun,
et principibus familiarum per tribus Israel, et dixit ad eos:
29 Si transierint filii Gad, et filii Ruben vobiscum Iordanem
omnes armati ad bellum coram Domino,
et vobis fuerit terra subiecta:
date eis Galaad in possessionem.
30 Sin autem noluerint transire armati vobiscum in terram Chanaan,
inter vos habitandi accipiant loca.
31 Responderuntque filii Gad, et filii Ruben:
Sicut locutus est Dominus servis suis, ita faciemus:
32 ipsi armati pergemus coram Domino in terram Chanaan,
et possessionem iam suscepisse nos confitemur trans Iordanem.
33 Dedit itaque Moyses filiis Gad et Ruben,
et dimidiae tribui Manasse filii Ioseph
regnum Sehon regisAmorrhaei,
et regnum Og regis Basan,
et terram eorum cum urbibus suis per circuitum.
34 Igitur exstruxerunt filii Gad, Dibon, et Ataroth, et Aroer,
35 et Etroth, et Sophan, et Iazer,
et Iegbaa, 36 et Bethnemra, et Betharan, urbes munitas,
et caulas pecoribus suis.
37 Filii vero Ruben aedificaverunt
Hesebon, et Eleale, et Cariathaim, 38 et Nabo, et Baalmeon versis nominibus,
Sabama quoque:
imponentes vocabula urbibus, quas exstruxerant.
39 Porro filii Machir, filii Manasse
perrexerunt in Galaad, et vastaverunt eam
interfecto Amorrhaeo habitatore eius.
40 Dedit ergo Moyses terram Galaad
Machir filio Manasse, qui habitavit in ea.
41 Iair autem filius Manasse abiit, et occupavit vicos eius,
quos appellavit Havoth Iair, id est, villas Iair.
42 Nobe quoque perrexit, et apprehendit Chanath cum viculis suis:
vocavitque eam ex nomine suo Nobe.

XXXII. 12. ˊIephonne ˊfilium 15. |Qui si *(pl.)* . . . solitudinem 18. usquequo p. 19. quaeremus] *CDF* quaerimus, *(sed Gr.* κληρονομήσομεν) . . . ˜possessionem nostram *(pl.)* 22. et apud dn̄m *(pl.)* — *Pone comma post* vultis, 23. *om.* est *(pl.)* . . in dn̄m| *(pl.)* 24. ac stabula *(pl.)* 25. facimus *(A solus)* 30. *om.* armati *(pl.)* 32. trans] cis *(A, accedunt quatuor Codd. Verc., tres Martianaei. Cf. v.* 19. 33. Seon* 34. Astaroth 35. |Etroth Sophan et Iazer| Iecbaa 38. extruxerunt| 41. Avoth 42. Canath

CAPUT XXXIII.

1 Hae sunt mansiones filiorum Israel,
qui egressi sunt de Aegypto per turmas suas in manu Moysi et Aaron,
2 quas descripsit Moyses iuxta castrorum loca,
quae Domini iussione mutabant.

XVIII. 3 Profecti igitur de Ramesse
mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phase
filii Israel in manu excelsa,
videntibus cunctis Aegyptiis,
4 et sepelientibus primogenitos, quos percusserat Dominus
(nam et in diis eorum exercuerat ultionem),
5 castrametati sunt in Soccoth.
6 Et de Soccoth venerunt in Etham, quae est in extremis finibus solitudinis:
7 Inde egressi venerunt contra Phihahiroth, quae respicit Beelsephon,
et castrametati sunt ante Magdalum.
8 Profectique de Phihahiroth, transierunt per medium mare in solitudinem:
et ambulantes tribus diebus per desertum Etham, castrametati sunt in Mara.
9 Profectique de Mara venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, et palmae septuaginta:
ibique castrametati sunt.
10 Sed et inde egressi, fixerunt tentoria super mare rubrum.
Profectique de mari rubro, 11 castrametati sunt in deserto Sin.
12 Unde egressi, venerunt in Daphca.
13 Profectique de Daphca castrametati sunt in Alus.
14 Egressique de Alus, in Raphidim fixere tentoria,
ubi populo defuit aqua ad bibendum.
15 Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai.
16 Sed et de solitudine Sinai egressi, venerunt ad sepulchra concupiscentiae.
17 Profectique de sepulchris concupiscentiae, castrametati sunt in Haseroth.
18 Et de Haseroth venerunt in Rethma.
19 Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remmomphares.
20 Unde egressi venerunt in Lebna.
21 De Lebna castrametati sunt in Ressa.
22 Egressique de Ressa, venerunt in Ceelatha.
23 Unde profecti castrametati sunt in monte Sepher.
24 Egressi de monte Sepher, venerunt in Harada.
25 Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth.
26 Profectique de Maceloth, venerunt in Thahath.
27 De Thahath castrametati sunt in Thare.
28 Unde egressi, fixere tentoria in Methca.
29 Et de Methca castrametati sunt in Hesmona.
30 Profectique de Hesmona, venerunt in Moseroth.
31 Et de Moseroth castrametati sunt in Beneiaacan.
32 Profectique de Beneiaacan, venerunt in montem Gadgad.
33 Unde profecti, castrametati sunt in Ietebatha.
34 Et de Ietebatha venerunt in Hebrona.
35 Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asiongaber.
36 Inde profecti, venerunt in desertum Sin, haec est Cades.
37 Egressique de Cades, castrametati sunt in monte Hor,
in extremis finibus terrae Edom.
38 Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor iubente Domino:
et ibi mortuus est
anno quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Aegypto,
mense quinto, prima die mensis,
39 cum esset annorum centum viginti trium.
40 Audivitque Chananaeus rex Arad,
qui habitabat ad meridiem, in terram Chanaan
venisse filios Israel.
41 Et profecti de monte Hor, castrametati sunt in Salmona.
42 Unde egressi, venerunt in Phunon.
43 Profectique de Phunon, castrametati sunt in Oboth.
44 Et de Oboth venerunt in Iieabarim, quae est in finibus Moabitarum.
45 Profectique de Iieabarim, fixere tentoria in Dibongad.
46 Unde egressi, castrametati sunt in Helmondeblathaim.
47 Egressique de Helmondeblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nabo.
48 Profectique de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab, supra Iordanem, contra Iericho.

XXXIII. 3. altera die Phase] *Multae Edd. cum Mss. deterioribus praemittebant* fecerunt, *quod abstulerunt Sixtini ad fidem optimorum librorum.* 6. 8. Aetham 7. 8. Phiahiroth (*Scribe cum Martianaeo:* Phi Ahiroth, *quod nomen Hieronymus alibi interpretatur:* os nobilium; *Alex.* τὸ ςόμα Εἰρώϑ, *Vet. Itala:* Os Eroth. *Cf. Exod.* 14, 9.) . . . Magdolum| 9. Helim| 10. fixere . . . |Profecti 12. 13. Dephca| 14. |Egressi . . *om.* in *(pl.)* . . . ˜aqua populo defuit 17. 18. Aseroth 19. Remmonphares 21. |Et de *(pl.)* 22. |Egressi 24. Harada *Clem.* 1; Arada *Codex et Clem.* 2 *cum plerisque Edd. sqq.* 26. 27. Thaath 29. 30. Esthmona 31. 32. Baneiacan *(pl.)* 32. |Egressique *(pl.)* 33. 34. Hietebatha 34. 35. Ebrona 38. in montem] *om.* in 40. in terra Chanaan| *A. Ita cum pluribus Mss. et Edd. rectius legerant Sixtini*, *deleto commate post* meridiem, *reposito post* Chanaan, 42. 43. Phunon] Phinon (*sic Mss. omnes ipseque vulgatus in Gen.* 36, 41; 1 *Paral.* 1, 52) 44. 45. Ieabarim (*cf.* 21, 11) 46. 47. Helmon] Elmon (*Ios.* 21, 18 Almon) 47. Egressi

49 Ibique castrametati sunt
de Bethsimoth usque ad Abelsatim in planioribus locis Moabitarum,
50 ubi locutus est Dominus ad Moysen:
51 Praecipe filiis Israel, et dic ad eos:
Quando transieritis Iordanem, intrantes terram Chanaan,
52 disperdite cunctos habitatores terrae illius:
confringite titulos, et statuas comminuite,
atque omnia excelsa vastate,
53 mundantes terram, et habitantes in ea.
ego enim dedi vobis illam in possessionem,
54 quam dividetis vobis sorte.
Pluribus dabitis latiorem, et paucis angustiorem.
Singulis ut sors ceciderit, ita tribuetur hereditas.
Per tribus et familias possessio dividetur.
55 Sin autem nolueritis interficere habitatores terrae:
qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, et lanceae in lateribus,
et adversabuntur vobis in terra habitationis vestrae:
56 et quidquid illis cogitaveram facere, vobis faciam.

CAPUT XXXIV.

XIX. 1 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Praecipe filiis Israel, et dices ad eos:
Cum ingressi fueritis terram Chanaan,
et in possessionem vobis sorte ceciderit,
his finibus terminabitur:
3 Pars meridiana incipiet a solitudine Sin,
quae est iuxta Edom:
et habebit terminos contra Orientem mare salsissimum.
4 qui circuibunt australem plagam per ascensum scorpionis,
ita ut transeant in Senna, et perveniant a meridie usque ad Cadesbarne,
unde egredientur confinia ad villam nomine Adar,
et tendent usque ad Asemona.
5 ibitque per gyrum terminus ab Asemona usque ad torrentem Aegypti,
et maris magni littore finietur.
6 Plaga autem occidentalis a mari magno incipiet, et ipso fine claudetur.
7 Porro ad septentrionalem plagam
a mari magno termini incipient, pervenientes usque ad montem altissimum,
8 a quo venient in Emath usque ad terminos Sedada:
9 ibuntque confinia usque ad Zephrona, et villam Enan.
hi erunt termini in parte Aquilonis.
10 Inde metabuntur fines contra orientalem plagam
de villa Enan usque Sephama,
11 et de Sephama descendent termini in Rebla contra fontem Daphnim:
inde pervenient contra Orientem ad mare Cenereth,
12 et tendent usque ad Iordanem,
et ad ultimum salsissimo claudentur mari.

XXXIII. 49. Bethsimon . . Belsattim 52. terrae] regionis *(pl.)* . . titulos] „*Cf. Lev.* 26, 1. *Nomen Hebr. significat cippos cum imagine idoli.*“ *Vere. Multi perperam:* vitulos 54. |per tribub' *(mendum)* 55. nolueris 56. ˜facere cogitaveram *(pl.)*

XXXIV. 1. Locutus *(pl.)* . . . *om.* dicens *(pl.)* 4. circumibunt . . . *om.* in . . . in meridiem *(pl.)* . . Cades Barnae| . . . Addar| . . usque Asemona 8. venies 9. *om.* ad *(pl.)* . . . Henan| 11. Daphnim] *Deest nomen in A et paucis optimae notae libris, additur in ceteris omnibus. In Hebraeo non legitur, ubi tantum animadvertas, eam vocem* „ain“, *quam Hieronymus reddidit* fontem, *ab aliis, ut Graeco Veneto, pro nomine proprio haberi. At noster interpres in Comm. ad Ezech.* (V, 599) *ita scribit:* „*Ut scias,* Reblam *hanc significare urbem (Antiochiam), quae nunc in Syria Coele nobilissima est, sequitur* contra fontem, *quem perspicuum est significare Daphnen, de quo fonte supradicta urbs aquis abundantissimis fruitur.*“ *De Daphne prope Antiochiam fonte clarissimo, unde ipsa urbs cognominabatur Epidaphne, cf. imprimis C. O. Mülleri Antiquitates Antiochenas p. 42. Sed hoc qualecunque nomen, aut graecum, aut indigenum, in Mosaicam narrationem ne tum quidem introducere poterat Hieronymus, si undique exploratum habuisset, eo olim loci fuisse Reblam, quo post Seleucus Antiochiam condidit. Immo glossatores ex eius adnotatione textum interpolaverunt. — Ceterum hac in re antiquorum et alios et Hieronymum a vero longius aberrasse, dum terrae promissae fines septentrionales ultra Syriam ad ostia usque Orontis proferebant, cum pridem observavit Cellarius (vide Michaelis Suppl. Lex. Hebr. p.* 2229), *tum nova peregrinatorum recognitio planissime edocuit, Reblam vel Reblatham oppidum,* „*quod Babylonii et irruentes et abeuntes transire solebant:* 4 *Reg.* 23, 33; 25, 6. 7; *Ier.* 39, 5. 6; 52, 9. 10. 26. 27“ *(Gesenii Thes. s. v. Riblah), e regione Libani in Hamathensi agro idem Orontis vadum attigisse, ubi hodie visitur vicus Ribleh.* (*Lege praecipue Robinson later biblical researches* 1856 *p.* 542—46). — *Erroris autem veterum causam principalem in voce* „ain“ *quaerendam esse suspicamur, siquidem aquarum copia et salubritate in universo terrarum orbe paene ad proverbium Antiochia inclaruerat. Quid quod ea locutio* „Rebla contra Ain, *q. e. fertilitas contra fontem*“, *mirifice describere videbatur positionem urbis, in fertilissima Orontis ripa suppositae monti Silpio, cuius a latere et uberrimi rivi Daphnaei adfluunt et alius devolvitur torrens Parmenius. (Cf. Müller p.* 43 *et* 8 *sq.) Adde quod Silpii in vertice, post Antiochenorum acropoli, fama erat antiquissimo tempore stetisse pagum, quem graece* Ionen *vocabant. (Auctores sunt Malalas, Libanius, Steph. Byz. s. v.* Ἰώνη, *alii ap. Müllerum p.* 18 *sqq.) Quod nomen ut ad sonum hebraicum* Ain *proxime accedit, ita eiusdem esse potuisse significationis, ex ipsius loci natura non inepte collegeris. — In fine versus:* Chenereth| 12. usque Iordanen|

Haec habebitis terram per fines suos in circuitu.
13 Praecepitque Moyses filiis Israel, dicens:
Haec erit terra, quam possidebitis sorte,
et quam iussit Dominus dari novem tribubus, et dimidiae tribui.
14 Tribus enim filiorum Ruben per familias suas,
et tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum,
media quoque tribus Manasse,
15 id est, duae semis tribus,
acceperunt partem suam trans Iordanem contra Iericho ad orientalem plagam.
16 Et ait Dominus ad Moysen:
17 Haec sunt nomina virorum, qui terram vobis divident,
Eleazar sacerdos, et Iosue filius Nun, 18 et singuli principes de tribubus singulis,
19 quorum ista sunt vocabula:
De tribu Iuda, Caleb filius Iephone.
20 De tribu Simeon, Samuel filius Ammiud.
21 De tribu Beniamin, Elidad filius Chaselon.
22 De tribu filiorum Dan, Bocci filius Iogli.
23 Filiorum Ioseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod.
24 De tribu Ephraim, Camuel filius Sephthan.
25 De tribu Zabulon, Elisaphan filius Pharnach.
26 De tribu Issachar, dux Phaltiel filius Ozan.
27 De tribu Aser, Ahiud filius Salomi.
28 De tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud.
29 Hi sunt, quibus praecepit Dominus ut dividerent filiis Israel terram Chanaan.

CAPUT XXXV.

1 **H**aec quoque locutus est Dominus ad Moysen
in campestribus Moab supra Iordanem, contra Iericho:
2 Praecipe filiis Israel ut dent Levitis de possessionibus suis
3 urbes ad habitandum, et suburbana earum per circuitum:
ut ipsi in oppidis maneant, et suburbana sint pecoribus ac iumentis:
4 quae a muris civitatum forinsecus, per circuitum,
mille passuum spatio tendentur.
5 contra Orientem duo millia erunt cubiti,
et contra Meridiem similiter erunt duo millia:
ad mare quoque, quod respicit ad Occidentem, eadem mensura erit,
et septentrionalis plaga aequali termino finietur.
eruntque urbes in medio, et foris suburbana.
6 De ipsis autem oppidis, quae Levitis dabitis,
sex erunt in fugitivorum auxilia separata,
ut fugiat ad ea qui fuderit sanguinem:
et exceptis his, alia quadraginta duo oppida,
7 id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis.
8 Ipsaeque urbes, quae dabuntur de possessionibus filiorum Israel,
ab his qui plus habent, plures auferentur: et qui minus, pauciores.
singuli iuxta mensuram hereditatis suae dabunt oppida Levitis.

9 **A**it Dominus ad Moysen: XX.
10 Loquere filiis Israel, et dices ad eos:
Quando transgressi fueritis Iordanem in terram Chanaan,
11 decernite quae urbes esse debeant in praesidia fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderint:
12 in quibus cum fuerit profugus,
cognatus occisi non poterit eum occidere,
donec stet in conspectu multitudinis, et causa illius iudicetur.
13 De ipsis autem urbibus, quae ad fugitivorum subsidia separantur,
14 tres erunt trans Iordanem, et tres in terra Chanaan,
15 tam filiis Israel quam advenis atque peregrinis,
ut confugiat ad eas qui nolens sanguinem fuderit.
16 **S**i quis ferro percusserit, et mortuus fuerit qui percussus est:
reus erit homicidii, et ipse morietur.
17 Si lapidem iecerit, et ictus occubuerit: similiter punietur.
18 Si ligno percussus interierit:
percussoris sanguine vindicabitur.
19 Propinquus occisi, homicidam interficiet,
statim ut apprehenderit eum, interficiet.
20 Si per odium quis hominem impulerit,
vel iecerit quidpiam in eum per insidias:
21 aut cum esset inimicus, manu percusserit,
et ille mortuus fuerit:
percussor, homicidii reus erit.
cognatus occisi statim ut invenerit eum, iugulabit.
22 Quodsi fortuitu, et absque odio, 23 et inimicitiis quidquam horum fecerit,
24 et hoc audiente populo fuerit comprobatum,
atque inter percussorem et propinquum sanguinis quaestio ventilata:
25 liberabitur innocens de ultoris manu,
et reducetur per sententiam in urbem, ad quam confugerat,
manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur.
26 Si interfector extra fines urbium, quae exulibus deputatae sunt, 27 fuerit inventus,
et percussus ab eo qui ultor est sanguinis:
absque noxa erit qui eum occiderit.

XXXIV. 13. ˜dari dñs *(pl.)* 19. Chaleb f. Iephonne| 20. Symeon* Samuhel* *(sic semper utrumque nomen)* 21. Helidad 23. Hannihel 24. Camuhel f. Sephtam| 25. Helisaphan 26. Faltihel 27. Hahiud 28. Phedahel f. Ameiud|

XXXV. 1. *nomina ut supra* 4. tende^n^tur| 5. *om. sec. loco* erunt *(pl.)* . . . *post* respicit *om.* ad *(pl.)* 12. fuerit] fugerit . . . ˜eum non poterit *(pl.)* 19. interficiet] percutiet| *(pl.)* 22. fortuito *ACD Sixtini*

28 debuerat enim profugus usque ad mortem pontificis in urbe residere.
postquam autem ille obierit, homicida revertetur in terram suam.
29 Haec sempiterna erunt, et legitima in cunctis habitationibus vestris.
30 Homicida sub testibus punietur:
ad unius testimonium nullus condemnabitur.
31 Non accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis,
statim et ipse morietur.
32 Exules et profugi ante mortem pontificis nullo modo in urbes suas reverti poterunt:
33 ne polluatis terram habitationis vestrae,
quae insontium cruore maculatur:
nec aliter expiari potest,
nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit.
34 Atque ita emundabitur vestra possessio me commorante vobiscum.
ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israel.

CAPUT XXXVI.

1 Accesserunt autem et principes familiarum Galaad
filii Machir, filii Manasse
de stirpe filiorum Ioseph:
locutique sunt Moysi coram principibus Israel, atque dixerunt:
2 Tibi domino nostro praecepit Dominus
ut terram sorte divideres filiis Israel,
et ut filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri:
3 quas si alterius tribus homines uxores acceperint,
sequetur possessio sua,
et translata ad aliam tribum de nostra hereditate minuetur.
4 atque ita fiet, ut, cum iubileus, id est quinquagesimus annus remissionis advenerit,
confundatur sortium distributio,
et aliorum possessio ad alios transeat.
5 Respondit Moyses filiis Israel, et Domino praecipiente, ait:
Recte tribus filiorum Ioseph locuta est.
6 et haec lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est:
Nubant quibus volunt, tantum ut suae tribus hominibus:
7 ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.
Omnes enim viri ducent uxores de tribu et cognatione sua:
8 et cunctae feminae de eadem tribu maritos accipient:
ut hereditas permaneat in familiis,
9 nec sibi misceantur tribus,
sed ita maneant
10 ut a Domino separatae sunt.
Feceruntque filiae Salphaad ut fuerat imperatum:
11 et nupserunt Maala, et Thersa, et Hegla, et Melcha, et Noa
filiis patrui sui
12 de familia Manasse, qui fuit filius Ioseph:
et possessio, quae illis fuerat attributa,
mansit in tribu et familia patris earum.
13 Haec sunt mandata atque iudicia, quae mandavit Dominus per manum Moysi ad filios Israel,
in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.

LIBER DEUTERONOMII,

HEBRAICE ELLE HADDEBARIM.

CAPUT I.

1 Haec sunt verba, quae locutus est Moyses ad omnem Israel
trans Iordanem in solitudine campestri, contra mare rubrum,
inter Pharan et Thophel et Laban et Haseroth,
ubi auri est plurimum:
2 undecim diebus de Horeb per viam montis Seir usque ad Cadesbarne.
3 Quadragesimo anno, undecimo mense, prima die mensis

XXXVI. 1. Ga^la^ad| 4. iobeleus 8. ˜maritos de eadem tribu *(pl.)* 11. Egla
13. mandavit] praecepit *(pl.)* . . . Iordanen c. Hiericho⌐Q. XVII. *Seq. fol.* 145, *quo continentur libri sequentis capitula* XX. *Dein:* EXPLICIVNT CAPITVLA| INCIPIT LIBER DEVTERO|NOMIVM QVI HEBRA|ICE DICITVR HELLEAD|DABARIM. D̄O LAVDES| LEGE FELICITER. AMEN| P ORA O M E

I. 1. *Priores sex stichi a rubricatore quasi tituli instar extra capitulationem proponuntur, ut ipse liber incipiat v.* 3 *a* Locutus est. *Quae hactenus memorabilis est distinctio, quod indicatio temporis* „quadragesimo *etc. ad* mensis“ *cum antecedentibus coniuncta ad exordium narrationis refertur.* — Iordanen . . . Aseroth| 2. *om.* ad

I. Locutus est Moyses ad filios Israel
omnia quae praeceperat illi Dominus ut
diceret eis:
4 postquam percussit Sehon regem Amor-
rhaeorum, qui habitabat in Hesebon:
et Og regem Basan, qui mansit in Asta-
roth, et in Edrai, [5] trans Iordanem in
terra Moab.
Coepitque Moyses explanare legem, et
dicere:
6 Dominus Deus noster locutus est ad nos
in Horeb, dicens:
Sufficit vobis quod in hoc monte man-
sistis:
7 revertimini, et venite ad montem Amor-
rhaeorum,
et ad cetera quae ei proxima sunt
campestria atque montana et humiliora
loca
contra Meridiem, et iuxta litus maris,
terram Chananaeorum, et Libani usque ad
flumen magnum Euphraten.
8 En, inquit, tradidi vobis: ingredimini et
possidete eam,
super qua iuravit Dominus patribus vestris
Abraham, Isaac, et Iacob,
ut daret illam eis, et semini eorum post eos.
9 Dixique vobis illo in tempore:
10 Non possum solus sustinere vos:
quia Dominus Deus vester multiplicavit vos,
et estis hodie sicut stellae caeli, plurimi.
11 (Dominus Deus patrum vestrorum addat
ad hunc numerum multa millia,
et benedicat vobis sicut locutus est.)
12 Non valeo solus negotia vestra sustinere,
et pondus ac iurgia.
13 Date ex vobis viros sapientes et gnaros,
et quorum conversatio sit probata in tri-
bubus vestris,
ut ponam eos vobis principes.
14 Tunc respondistis mihi:
Bona res est, quam vis facere.
15 Tulique de tribubus vestris viros sapien-
tes et nobiles,
et constitui eos principes,
tribunos, et centuriones, et quinquagena-
rios ac decanos,
qui docerent vos singula.
16 Praecepique eis, dicens:
Audite illos, et quod iustum est iudicate:
sive civis sit ille, sive peregrinus.
17 Nulla erit distantia personarum,
ita parvum audietis ut magnum:
nec accipietis cuiusquam personam, quia
Dei iudicium est.
Quodsi difficile vobis visum aliquid fuerit,
referte ad me, et ego audiam.
18 Praecepique omnia quae facere deberetis.
19 Profecti autem de Horeb, transivimus per
eremum terribilem et maximam, quam
vidistis,
per viam montis Amorrhaei,
sicut praeceperat Dominus Deus noster
nobis.
Cumque venissemus in Cadesbarne, [20] dixi
vobis:
Venistis ad montem Amorrhaei, quem Do-
minus Deus noster daturus est nobis.
21 Vide terram, quam Dominus Deus tuus
dat tibi:
ascende et posside eam,
sicut locutus est Dominus Deus noster
patribus tuis:
noli timere, nec quidquam paveas.
22 Et accessistis ad me omnes, atque dixistis:
Mittamus viros qui considerent terram:
et renuncient per quod iter debeamus
ascendere,
et ad quas pergere civitates.
23 Cumque mihi sermo placuisset,
misi ex vobis duodecim viros, singulos de
tribubus suis.
24 Qui cum perrexissent, et ascendissent in
montana,
venerunt usque ad vallem Botri:
et considerata terra, [25] sumentes de fructi-
bus eius, ut ostenderent ubertatem,
attulerunt ad nos, atque dixerunt:
Bona est terra, quam Dominus Deus noster
daturus est nobis.
26 Et noluistis ascendere,
sed increduli ad sermonem Domini Dei
nostri
27 murmurastis in tabernaculis vestris, atque
dixistis:
Odit nos Dominus, et idcirco eduxit nos
de terra Aegypti,
ut traderet nos in manu Amorrhaei, atque
deleret.
28 Quo ascendemus? nuncii terruerunt cor
nostrum, dicentes:
Maxima multitudo est, et nobis statura
procerior:
urbes magnae, et ad caelum usque mu-
nitae,
filios Enacim vidimus ibi.
29 Et dixi vobis: Nolite metuere, nec timea-
tis eos:
30 Dominus Deus, qui ductor est vester, pro
vobis ipse pugnabit,
sicut fecit in Aegypto cunctis videntibus.
31 Et in solitudine (ipse vidisti)
portavit te Dominus Deus tuus,
ut solet homo gestare parvulum filium
suum, in omni via, per quam ambu-
lastis,
donec veniretis ad locum istum.
32 Et nec sic quidem credidistis Domino Deo
vestro,
33 qui praecessit vos in via,
et metatus est locum, in quo tentoria
figere deberetis,

I. 4. Aseroth (*pl. mendose. Cf. Ios.* 9, 10; 12, 4; 13, 31) 8. Isaac] et Isaac 9. dixi·q. 10. plurimae| 12. ˜vestra negotia 13. e vobis 17. ˜aliquid visum 19. Oreb (*hic tantum; alibi duodecies* Horeb, *quater* Choreb, semel Coreb.) . . . venissetis 21. timere] metuere 23. e vobis 27. murmurastis] murmurati estis (*cf. Exod.* 16, 8; *Num.* 14, 2) . . . *post* traderet *om.* nos 30. ˜videntibus cunctis| 31. (ipse vidisti) *Ita ex A Sixtini; antea cum plurimis Codd. legebatur:* ipsi vidistis . . . ambulasti| 32. |Et ne

nocte ostendens vobis iter per ignem, et die per columnam nubis.
34 Cumque audisset Dominus vocem sermonum vestrorum, iratus iuravit et ait:
35 Non videbit quispiam de hominibus generationis huius pessimae
terram bonam, quam sub iuramento pollicitus sum patribus vestris:
36 praeter Caleb filium Iephone.
ipse enim videbit eam, et ipsi dabo terram, quam calcavit, et filiis eius,
quia secutus est Dominum.
37 Nec miranda indignatio in populum,
cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit:
Nec tu ingredieris illuc:
38 sed Iosue filius Nun minister tuus, ipse intrabit pro te.
hunc exhortare et robora, et ipse sorte terram dividet Israeli.
39 Parvuli vestri, de quibus dixistis quod captivi ducerentur,
et filii qui hodie boni ac mali ignorant distantiam,
ipsi ingredientur: et ipsis dabo terram, et possidebunt eam.
40 Vos autem revertimini et abite in solitudinem per viam maris rubri.
41 Et respondistis mihi: Peccavimus Domino:
ascendemus et pugnabimus, sicut praecepit Dominus Deus noster.
Cumque instructi armis pergeretis in montem,
42 ait mihi Dominus: Dic ad eos:
Nolite ascendere, neque pugnetis,
non enim sum vobiscum: ne cadatis coram inimicis vestris.
43 Locutus sum, et non audistis: sed adversantes imperio Domini, et tumentes superbia ascendistis in montem.
44 Itaque egressus Amorrhaeus, qui habitabat in montibus, et obviam veniens
persecutus est vos, sicut solent apes persequi:
et cecidit de Seir usque Horma.
45 Cumque reversi ploraretis coram Domino, non audivit vos, nec voci vestrae voluit acquiescere.
46 Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

CAPUT II.

1 Profectique inde venimus in solitudinem, quae ducit ad mare rubrum,
sicut mihi dixerat Dominus:
et circuivimus montem Seir longo tempore.
2 Dixitque Dominus ad me:
3 Sufficit vobis circuire montem istum:
ite contra Aquilonem:
4 et populo praecipe, dicens:
Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau,
qui habitant in Seir, et timebunt vos.
5 Videte ergo diligenter ne moveamini contra eos.
neque enim dabo vobis de terra eorum quantum potest unius pedis calcare vestigium,
quia in possessionem Esau dedi montem Seir.
6 Cibos emetis ab eis pecunia, et comedetis:
aquam emptam haurietis, et bibetis.
7 Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum:
novit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc magnam, per quadraginta annos
habitans tecum Dominus Deus tuus, et nihil tibi defuit.
8 Cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabant in Seir,
per viam campestrem de Elath, et de Asiongaber,
venimus ad iter, quod ducit in desertum Moab.
9 Dixitque Dominus ad me:
Non pugnes contra Moabitas, nec ineas adversus eos praelium:
non enim dabo tibi quidquam de terra eorum,
quia filiis Loth tradidi Ar in possessionem.
10 Emim primi fuerunt habitatores eius,
populus magnus, et validus,
et tam excelsus ut de Enacim stirpe
11 quasi gigantes crederentur,
et essent similes filiorum Enacim.
Denique Moabitae appellant eos Emim.
12 In Seir autem prius habitaverunt Horraei:
quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau,
sicut fecit Israel in terra possessionis suae, quam dedit illi Dominus.
13 Surgentes ergo ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum.
14 Tempus autem, quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared,
triginta et octo annorum fuit:
donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris,
sicut iuraverat Dominus:
15 cuius manus fuit adversum eos,
ut interirent de castrorum medio.
16 Postquam autem universi ceciderunt pugnatores,

I. 34. iuravit] iuratus 38. ˜terram sorte dividat Israheli| *(pl.)* 41. |ascendimus atque

II. 1. circũivimus˜ *et* 3. circumire (*In hoc verbo Codex promiscue nulloque discrimine usus totidem ferme locis* m *consonam elisit atque retinuit, nisi forte tenuerit paulo saepius. Contra vulgatus eiicere solet* m *ante* i *vocalem, servare ante* e, *in* circumeam, circumeunt *etc., bis tantum fortuito mutans: Gen.* 2, 13 *et Num.* 21, 4, *ubi habemus* circumit *et* circumirent.) 7. *Nota post* annos *incisionem fieri, quamquam sensui et constructioni minus opportunam.* 8. Helath 9. adversum . . . Loth] *Ita Clem. hic et* 19 *et Eccli.* 19, 9; *alibi* Lot; *Codex semper* Loth. 12. Horrei| (*multi Codd.* Horim; *Clem.* 1 Horraei, 2 *et* 3 Horrhaei; *cf. Gen.* 36, 20—30) . . . illi] ei *(pl.)* 13. ergo] autem 14. *om.* et 16. ceciderant

II. 17 locutus est Dominus ad me, dicens:
18 Tu transibis hodie terminos Moab,
urbem nomine Ar:
19 et accedens in vicina filiorum Ammon,
cave ne pugnes contra eos, nec movearis ad proelium:
non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon,
quia filiis Lot dedi eam in possessionem.
20 Terra gigantum reputata est:
et in ipsa olim habitaverunt gigantes,
quos Ammonitae vocant Zomzommim,
21 populus magnus, et multus, et procerae longitudinis,
sicut Enacim, quos delevit Dominus a facie eorum:
et fecit illos habitare pro eis,
22 sicut fecerat filiis Esau, qui habitant in Seir,
delens Horraeos, et terram eorum illis tradens,
quam possident usque in praesens.
23 Hevaeos quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazan,
Cappadoces expulerunt:
qui egressi de Cappadocia deleverunt eos,
et habitaverunt pro illis.
24 Surgite, et transite torrentem Arnon:
ecce tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon Amorrhaeum, et terram eius
incipe possidere, et committe adversus eum proelium.
25 Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam
in populos, qui habitant sub omni caelo:
ut audito nomine tuo paveant,
et in morem parturientium contremiscant,
et dolore teneantur.
26 Misi ergo nuncios de solitudine Cademoth
ad Sehon regem Hesebon
verbis pacificis, dicens:
27 Transibimus per terram tuam,
publica gradiemur via:
non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram.
28 Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur:
aquam pecunia tribue, et sic bibemus.
Tantum est ut nobis concedas transitum,
29 sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir,
et Moabitae, qui morantur in Ar:
donec veniamus ad Iordanem, et transeamus ad terram, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.
30 Noluitque Sehon rex Hesebon dare nobis transitum:
quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum eius, et obfirmaverat cor illius,
ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides.
31 Dixitque Dominus ad me:
Ecce coepi tibi tradere Sehon, et terram eius,
incipe possidere eam.
32 Egressusque est Sehon obviam nobis cum omni populo suo ad proelium in Iasa.
33 Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis:
percussimusque eum cum filiis suis et omni populo suo.
34 Cunctasque urbes in tempore illo cepimus,
interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus et parvulis.
non reliquimus in eis quidquam.
35 Absque iumentis, quae in partem venere praedantium:
et spoliis urbium, quas cepimus
36 ab Aroer, quae est super ripam torrentis Arnon,
oppido quod in valle situm est, usque Galaad.
Non fuit vicus et civitas, quae nostras effugeret manus:
omnes tradidit Dominus Deus noster nobis.
37 Absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus:
et cunctis quae adiacent torrenti Ieboc,
et urbibus montanis, universisque locis,
a quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

CAPUT III.

1 Itaque conversi ascendimus per iter Basan:
egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in Edrai.
2 Dixitque Dominus ad me:
Ne timeas eum: quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua:
faciesque ei sicut fecisti Sehon regi Amorrhaeorum, qui habitavit in Hesebon.
3 Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris
etiam Og regem Basan, et universum populum eius:
percussimusque eos usque ad internecionem,
4 vastantes cunctas civitates illius uno tempore.
non fuit oppidum, quod nos effugeret:
sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan.
5 Cunctae urbes erant munitae muris altissimis, portisque et vectibus,
absque oppidis innumeris, quae non habebant muros.
6 Et delevimus eos, sicut feceramus Sehon regi Hesebon,
disperdentes omnem civitatem, virosque ac mulieres et parvulos:

II. 17. *Rubricatoris vitio capitulum inchoatur a* locutus est, *quod incipiendum erat a* Postquam 20. Ammanitae* (*Ita per* a *vocalem Codex constanter, Graecorum more qui scribunt* Ἀμμανῖται. *Vide ad* 1 *Reg.* 11, 1. 2.) — Zōm zom mim 22. *Clementinae* Horrhaeos, *quod correximus iuxta v.* 12. 23. |Euhaeos . . . Aserim 24. in manus tuas Seon* r. Esebon* — *Pone semicolon post* eius; *consentiunt Graeca. Cf. v.* 31. — adversum 29. Iordanen . . in terram *(pl.)* 31. ˉtradere tibi Seon *(pl.)* 32. Iesa| *cum pl. Nomen variat. In A:* Iesa, Iessa, Iasa, Iassa. *Cf. Num.* 21, 23; *Ios.* 13, 18; *Iud.* 11, 20; 1 *Par.* 6, 78. *Septuaginta:* Ἰασσὰ *et* Ἰασά. 33. *om.* suis 36. oppido] *Cod. Sangermanensis cum Hebraeo:* et oppido

III. 2. populo] *addit* suo (= *Hebr. Gr.)*

7 iumenta autem et spolia urbium diripuimus.
8 Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhaeorum, qui erant trans Iordanem:
a torrente Arnon usque ad montem Hermon,
9 quem Sidonii Sarion vocant, et Amorrhaei Sanir:
10 omnes civitates, quae sitae sunt in planitie,
et universam terram Galaad et Basan
usque ad Selcha, et Edrai
civitates regni Og in Basan.
11 Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum.
Monstratur lectus eius ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon,
novem cubitos habens longitudinis, et quatuor latitudinis
ad mensuram cubiti virilis manus.
12 Terramque possedimus tempore illo
ab Aroer, quae est super ripam torrentis Arnon,
usque ad mediam partem montis Galaad:
et civitates illius dedi Ruben et Gad.
13 Reliquam autem partem Galaad, et omnem Basan regni Og,
tradidi mediae tribui Manasse,
omnem regionem Argob:
cunctaque Basan vocatur terra gigantum.
14 Iair filius Manasse possedit omnem regionem Argob
usque ad terminos Gessuri, et Machati.
Vocavitque ex nomine suo Basan,
Havoth Iair, id est, villas Iair, usque in praesentem diem.
15 Machir quoque dedi Galaad.
16 Et tribubus Ruben et Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentem Arnon
medium torrentis, et confinium
usque ad torrentem Ieboc, qui est terminus filiorum Ammon:
17 et planitiem solitudinis, atque Iordanem,
et terminos Cenereth usque ad mare deserti, quod est salsissimum,
ad radices montis Phasga contra orientem.
18 Praecepique vobis in tempore illo, dicens:
Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hereditatem,
expediti praecedite fratres vestros filios Israel omnes viri robusti:
19 absque uxoribus, et parvulis atque iumentis.
Novi enim quod plura habeatis pecora,
et in urbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis,
20 donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit:
et possideant ipsi etiam terram, quam daturus est eis trans Iordanem:
tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis.
21 Iosue quoque in tempore illo praecepi, dicens:
Oculi tui viderunt quae fecit Dominus Deus vester duobus his regibus:
sic faciet omnibus regnis, ad quae transiturus es.
22 Ne timeas eos: Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis.
23 Precatusque sum Dominum in tempore illo, dicens:
24 Domine Deus tu coepisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam.
neque enim est alius Deus vel in caelo, vel in terra,
qui possit facere opera tua, et comparari fortitudini tuae.
25 Transibo igitur, et videbo terram hanc optimam trans Iordanem,
et montem istum egregium, et Libanum.
26 Iratusque est Dominus mihi propter vos,
nec exaudivit me, sed dixit mihi:
Sufficit tibi: nequaquam ultra loquaris de hac re ad me.
27 Ascende cacumen Phasgae,
et oculos tuos circumfer ad occidentem, et ad aquilonem, austrumque et orientem, et aspice.
nec enim transibis Iordanem istum.
28 Praecipe Iosue, et corrobora eum atque conforta:
quia ipse praecedet populum istum, et dividet eis terram, quam visurus es.
29 Mansimusque in valle contra fanum Phogor.

CAPUT IV.

1 Et nunc Israel audi praecepta et iudicia, III
quae ego doceo te,
ut faciens ea, vivas,
et ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis.
2 Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo:
custodite mandata Domini Dei vestri quae ego praecipio vobis.
3 Oculi vestri viderunt omnia quae fecit Dominus contra Beelphegor,
quomodo contriverit omnes cultores eius de medio vestri.
4 Vos autem qui adhaeretis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in praesentem diem.
5 Scitis quod docuerim vos praecepta atque iustitias,
sicut mandavit mihi Dominus Deus meus:
sic facietis ea in terra, quam possessuri estis: 6 et observabitis et implebitis opere.
Haec est enim vestra sapientia, et intellectus coram populis,
ut audientes universa praecepta haec, dicant:
En populus sapiens et intelligens, gens magna.

III. 9. *om.* et 10. *om.* ad *(pl.)* 12. in tempore illo| 13.| cuncta *(pl.)* 14. Gesuri et Machathi| . . . |Avoth 16. de terra] terram *(pl.)* . . . et finium| 19. atque] ac *(pl.)* 20. ˜etiam ipsi *(pl.)* 27. et aquilonem 29. in vallem
IV. 2. nec] neque 6. universi *(cum pl., non* „universa" *citante Verc.)*

7 Nec est alia natio tam grandis, quae habeat deos appropinquantes sibi,
sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.
8 Quae est enim alia gens sic inclyta, ut habeat ceremonias, iustaque iudicia,
et universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?
9 Custodi igitur temetipsum, et animam tuam sollicite.
Ne obliviscaris verborum, quae viderunt oculi tui,
et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitae tuae.
Docebis ea filios ac nepotes tuos,
10 a die in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb,
quando Dominus locutus est mihi, dicens:
Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos,
et discant timere me omni tempore quo vivunt in terra,
doceantque filios suos.
11 Et accessistis ad radices montis, qui ardebat usque ad caelum:
erantque in eo tenebrae, et nubes, et caligo.
12 Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis.
Vocem verborum eius audistis, et formam penitus non vidistis.
13 Et ostendit vobis pactum suum, quod praecepit ut faceretis,
et decem verba, quae scripsit in duabus tabulis lapideis.
14 Mihique mandavit in illo tempore ut docerem vos ceremonias et iudicia,
quae facere deberetis in terra, quam possessuri estis.
15 Custodite igitur sollicite animas vestras.
Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis:
16 ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminae,
17 similitudinem omnium iumentorum, quae sunt super terram,
vel avium sub caelo volantium, 18 atque reptilium, quae moventur in terra,
sive piscium qui sub terra morantur in aquis:
19 ne forte elevatis oculis ad caelum, videas solem et lunam, et omnia astra caeli,
et errore deceptus adores ea et colas
quae creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quae sub caelo sunt.
20 Vos autem tulit Dominus, et eduxit de fornace ferrea Aegypti,
ut haberet populum hereditarium, sicut est in praesenti die.
21 Iratusque est Dominus contra me propter sermones vestros,
et iuravit ut non transirem Iordanem,
nec ingrederer terram optimam, quam daturus est vobis.
22 Ecce morior in hac humo, non transibo Iordanem:
vos transibitis, et possidebitis terram egregiam.
23 Cave ne quando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum:
et facias tibi sculptam similitudinem eorum, quae fieri Dominus prohibuit:
24 quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus aemulator.
25 Si genueritis filios ac nepotes,
et morati fueritis in terra,
deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem,
patrantes malum coram Domino Deo vestro,
ut eum ad iracundiam provocetis:
26 testes invoco hodie caelum et terram,
cito perituros vos esse de terra,
quam transito Iordane possessuri estis:
non habitabitis in ea longo tempore,
sed delebit vos Dominus, 27 atque disperget in omnes gentes,
et remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus est Dominus.
28 ibique servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt,
ligno et lapidi qui non vident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorantur.
29 Cumque quaesieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum:
si tamen toto corde quaesieris, et tota tribulatione animae tuae.
30 Postquam te invenerint omnia quae praedicta sunt,
novissimo tempore reverteris ad Dominum Deum tuum, et audies vocem eius.
31 Quia Deus misericors Dominus Deus tuus est:
non dimittet te, nec omnino delebit,
neque obliviscetur pacti, in quo iuravit patribus tuis.
32 Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te
ex die quo creavit Deus hominem super terram,
a summo caelo usque ad summum eius,
si facta est aliquando huiuscemodi res, aut umquam cognitum est,
33 ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis,
sicut tu audisti, et vixisti:
34 si fecit Deus ut ingrederetur, et tolleret sibi gentem de medio nationum,
per tentationes, signa, atque portenta,
per pugnam et robustam manum,
extentumque brachium, et horribiles visiones
iuxta omnia, quae fecit pro vobis Dominus Deus vester in Aegypto, videntibus oculis tuis:

IV. 9. excedant (*pl. Sic apud Terentium, Livium, Ovidium:* ex corde, e memoria, de pectore excedere; *quamquam et usitatissimum est:* excidere ex animo.) . . . |et docebis 10. |a die] diem *(pl.)* . . . audiat . . . discat . . vivit *(pl.)* 11. et nubes] *om.* et *(pl.)* 15. ˜dñs vobis *(pl.)* 16. scalptam 19. ˜oculis elevatis *(pl.)* . . . videas] *K:* videns 23. scalptam 28. nec — nec — nec] non — non — non *(pl.)* 31. demittet 32. [de]dieb' . . . caelo] *sic AEC* (= *Psalm.* 18, 7); caeli *plures* (*cf. Ier.* 25, 33; *Matth.* 24, 31; *Marc.* 13, 27)

35 ut scires quoniam ipse est Deus, et non est alius praeter eum.
36 De caelo te fecit audire vocem suam, ut doceret te,
et in terra ostendit tibi ignem suum maximum,
et audisti verba illius de medio ignis,
37 quia dilexit patres tuos, et elegit semen eorum post eos.
Eduxitque te praecedens in virtute sua magna ex Aegypto,
38 ut deleret nationes maximas et fortiores te in introitu tuo:
et introduceret te, daretque tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in praesenti die.
39 Scito ergo hodie, et cogitato in corde tuo
quod Dominus ipse sit Deus in caelo sursum, et in terra deorsum, et non sit alius.
40 Custodi praecepta eius atque mandata, quae ego praecipio tibi:
ut bene sit tibi, et filiis tuis post te,
et permaneas multo tempore super terram,
quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.
41 Tunc separavit Moyses tres civitates trans Iordanem ad orientalem plagam,
42 ut confugiat ad eas qui occiderit nolens proximum suum,
nec sibi fuerit inimicus ante unum et alterum diem,
et ad harum aliquam urbium possit evadere:
43 Bosor in solitudine, quae sita est in terra campestri de tribu Ruben:
et Ramoth in Galaad, quae est in tribu Gad:
et Golan in Basan, quae est in tribu Manasse.
44 Ista est lex, quam proposuit Moyses coram filiis Israel,
45 et haec testimonia et ceremoniae atque iudicia,
quae locutus est ad filios Israel,
quando egressi sunt de Aegypto,
46 trans Iordanem in valle contra fanum Phogor
in terra Sehon regis Amorrhaei, qui habitavit in Hesebon, quem percussit Moyses.
Filii quoque Israel egressi ex Aegypto
47 possederunt terram eius,
et terram Og regis Basan,
duorum regum Amorrhaeorum, qui erant trans Iordanem ad solis ortum:
48 Ab Aroer, quae sita est super ripam torrentis Arnon,
usque ad montem Sion, qui est et Hermon,
49 omnem planitiem trans Iordanem ad orientalem plagam,
usque ad mare solitudinis, et usque ad radices montis Phasga.

CAPUT V.

1 Vocavitque Moyses omnem Israelem, et dixit ad eum: IIII.
Audi Israel ceremonias atque iudicia,
quae ego loquor in auribus vestris hodie:
discite ea, et opere complete.
2 Dominus Deus noster pepigit nobiscum foedus in Horeb.
3 Non cum patribus nostris iniit pactum,
sed nobiscum qui inpraesentiarum sumus, et vivimus.
4 Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis.
5 Ego sequester et medius fui inter Dominum et vos in tempore illo,
ut annuntiarem vobis verba eius.
timuistis enim ignem, et non ascendistis in montem,
et ait: 6 Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti de domo servitutis.
7 Non habebis deos alienos in conspectu meo.
8 Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium,
quae in caelo sunt desuper, et quae in terra deorsum, et quae versantur in aquis sub terra.
9 Non adorabis ea, et non coles.
Ego enim sum Dominus Deus tuus: Deus aemulator,
reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam et quartam generationem his qui oderunt me,
10 et faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, et custodientibus praecepta mea.
11 Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra:
quia non erit impunitus qui super re vana nomen eius assumpserit.
12 Observa diem Sabbati, ut sanctifices eum, sicut praecepit tibi Dominus Deus tuus.
13 Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua.
14 Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui.
Non facies in eo quidquam operis
tu, et filius tuus, et filia,
servus et ancilla, et bos, et asinus, et omne iumentum tuum,
et peregrinus qui est intra portas tuas:
ut requiescat servus tuus, et ancilla tua, sicut et tu.
15 Memento quod et ipse servieris in Aegypto,
et eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, et brachio extento.

IV. 35. praeter unum| (*pl. Sed* eum *Hebr. Gr. BEG. Cf. Tob.* 13, 4; *Marc.* 12, 32)
40. *om.* tuus 42. confugiant . . . *om.* sibi *(pl.)* 43. Gaad| et Golam 46. Iordanen 48. *om.* et
V. 5—21. *Decalogi praecepta hic iterum, sicut Exod.* 20, *graecis numeris in mg. signantur:* Α Et ait ego dñs *etc.* Β Non habebis *etc.* Γ Non usurpabis *etc.* Δ Observa diem *etc.* Ε Honora patrem *etc.* S Non occides Ζ Neque moechaberis Η Furtumque non facies Θ Nec loqueris *etc.* Ι Non concupisces *etc.* 8. *om.* sub terra (*solus; at habent eadem Hebr. Gr. Cf.* 4, 18.) 14. requiei . . . et bos] *om.* et . . . *post* servus *om.* tuus

Idcirco praecepit tibi ut observares diem
Sabbati.
16 Honora patrem tuum et matrem, sicut
praecepit tibi Dominus Deus tuus,
ut longo vivas tempore, et bene sit tibi
in terra, quam Dominus Deus tuus
daturus est tibi.
17 Non occides.
18 Neque moechaberis.
19 Furtumque non facies.
20 Nec loqueris contra proximum tuum fal-
sum testimonium.
21 Non concupisces uxorem proximi tui:
non domum, non agrum, non servum, non
ancillam,
non bovem, non asinum, et universa quae
illius sunt.
22 Haec verba locutus est Dominus ad om-
nem multitudinem vestram in monte
de medio ignis et nubis, et caliginis, voce
magna,
nihil addens amplius:
et scripsit ea in duabus tabulis lapideis,
quas tradidit mihi.
23 Vos autem postquam audistis vocem de
medio tenebrarum, et montem ardere
vidistis,
accessistis ad me omnes principes tribuum
et maiores natu, atque dixistis:
24 Ecce ostendit nobis Dominus Deus noster
maiestatem et magnitudinem suam,
vocem eius audivimus de medio ignis,
et probavimus hodie quod loquente Deo
cum homine, vixerit homo.
25 Cur ergo moriemur, et devorabit nos ignis
hic maximus?
Si enim audierimus ultra vocem Domini
Dei nostri, moriemur.
26 Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei
viventis, qui de medio ignis loquitur,
sicut nos audivimus, et possit vivere?
27 Tu magis accede: et audi cuncta quae
dixerit Dominus Deus noster tibi:
loquerisque ad nos, et nos audientes fa-
ciemus ea.
28 Quod cum audisset Dominus, ait ad me:
Audivi vocem verborum populi huius
quae locuti sunt tibi: bene omnia sunt
locuti.
29 Quis det talem eos habere mentem, ut
timeant me,
et custodiant universa mandata mea in
omni tempore,
ut bene sit eis et filiis eorum in sempi-
ternum?
30 Vade et dic eis:
Revertimini in tentoria vestra.
31 Tu vero hic sta mecum,
et loquar tibi omnia mandata mea, et cere-
monias atque iudicia: quae docebis eos,
ut faciant ea in terra, quam dabo illis in
possessionem.
32 Custodite igitur et facite quae praecepit
Dominus Deus vobis:
non declinabitis neque ad dexteram, neque
ad sinistram:
33 sed per viam, quam praecepit Dominus
Deus vester, ambulabitis,
ut vivatis, et bene sit vobis, et protelen-
tur dies in terra possessionis vestrae.

CAPUT VI.

1 Haec sunt praecepta, et ceremoniae, atque
iudicia, quae mandavit Dominus Deus
vester
ut docerem vos, et faciatis ea in terra,
ad quam transgredimini possidendam:
2 ut timeas Dominum Deum tuum,
et custodias omnia mandata et praecepta
eius,
quae ego praecipio tibi, et filiis, ac nepo-
tibus tuis, cunctis diebus vitae tuae,
ut prolongentur dies tui.
3 Audi Israel, et observa, ut facias quae
praecepit tibi Dominus, et bene sit
tibi, et multipliceris amplius,
sicut pollicitus est Dominus Deus patrum
tuorum tibi
terram lacte et melle manantem.

4 Audi Israel, Dominus Deus noster, Do- V.
minus unus est.
5 Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde
tuo, et ex tota anima tua, et ex tota
fortitudine tua.
6 Eruntque verba haec, quae ego praecipio
tibi hodie, in corde tuo:
7 et narrabis ea filiis tuis:
et meditaberis in eis sedens in domo tua,
et ambulans in itinere, dormiens atque
consurgens.
8 Et ligabis ea quasi signum in manu tua,
eruntque et movebuntur inter oculos tuos,
9 scribesque ea in limine, et ostiis domus tuae.
10 Cumque introduxerit te Dominus Deus
tuus in terram,
pro qua iuravit patribus tuis Abraham,
Isaac, et Iacob:
et dederit tibi civitates magnas et opti-
mas, quas non aedificasti,
11 domos plenas cunctarum opum, quas non
exstruxisti,
cisternas, quas non fodisti,
vineta et oliveta, quae non plantasti,
12 et comederis, et saturatus fueris:
13 cave diligenter ne obliviscaris Domini,
qui eduxit te de terra Aegypti, de domo
servitutis.
Dominum Deum tuum timebis, et illi soli
servies,

V. 15. observaris 25. morimur *ACDEK. Cf. notam ad* 1 *Reg.* 20, 32. 28. *Stichus colon post* huius, *comma post* tibi *exigit; vulgatae favent Graeca.* 31. *om.* mea *(pl.)*

VI. 3. *om.* quae praecepit tibi Dominus *(pl. Hebr. Gr.)* 4. *habent* dñs unus *ACD;* ds̄ unus *ceteri. Cf. Marc.* 12, 29. 7. in eis] *ex A solo suppleverunt Sixtini* 13. Domini] dñi dī tui| . . . illi soli] ipsi (*A cum aliis antiquis, recentiores Mss. addunt* soli, *quod Hebraeus et Graeci plerique tum hic, tum c.* 10, 20 *ignorant, quamquam legitur apud Matth.* 4, 10 *et Luc.* 4, 8. *Verum huc pertinet, quod in universum monuit Hieronymus* VII. *p.* 431, *apostolos sensum magis testimonii quam verba posuisse.*)

ac per nomen illius iurabis.
14 Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quae in circuitu vestro sunt:
15 quoniam Deus aemulator Dominus Deus tuus in medio tui:
nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te,
et auferat te de superficie terrae.
16 Non tentabis Dominum Deum tuum,
sicut tentasti in loco tentationis.
17 Custodi praecepta Domini Dei tui,
ac testimonia et ceremonias, quas praecepit tibi:
18 et fac quod placitum est et bonum in conspectu Domini,
ut bene sit tibi: et ingressus possideas terram optimam,
de qua iuravit Dominus patribus tuis,
19 ut deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est.
20 Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens:
Quid sibi volunt testimonia haec, et ceremoniae, atque iudicia,
quae praecepit Dominus Deus noster nobis? 21 dices ei:
Servi eramus Pharaonis in Aegypto,
et eduxit nos Dominus de Aegypto in manu forti:
22 fecitque signa atque prodigia magna et pessima in Aegypto
contra Pharaonem, et omnem domum illius in conspectu nostro,
23 et eduxit nos inde,
ut introductis daret terram, super qua iuravit patribus nostris.
24 Praecepitque nobis Dominus ut faciamus omnia legitima haec,
et timeamus Dominum Deum nostrum,
ut bene sit nobis cunctis diebus vitae nostrae, sicut est hodie.
25 Eritque nostri misericors,
si custodierimus et fecerimus omnia praecepta eius coram Domino Deo nostro,
sicut mandavit nobis.

CAPUT VII.

1 Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis,
et deleverit gentes multas coram te,
Hethaeum et Gergesaeum et Amorrhaeum,
Chananaeum, et Pherezaeum, et Hevaeum, et Iebusaeum,
septem gentes multo maioris numeri quam tu es, et robustiores te:
2 tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi,
percuties eas usque ad internecionem.
Non inibis cum eis foedus,
nec misereberis earum,
3 neque sociabis cum eis coniugia.
Filiam tuam non dabis filio eius,
nec filiam illius accipies filio tuo:
4 quia seducet filium tuum, ne sequatur me, et ut magis serviat diis alienis.
irasceturque furor Domini, et delebit te cito.
5 Quin potius haec facietis eis:
Aras eorum subvertite,
et confringite statuas, lucosque succidite,
et sculptilia comburite.
6 Quia populus sanctus es Domino Deo tuo.
Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram.
7 Non quia cunctas gentes numero vincebatis,
vobis iunctus est Dominus, et elegit vos,
cum omnibus sitis populis pauciores:
8 sed quia dilexit vos Dominus,
et custodivit iuramentum, quod iuravit patribus vestris:
eduxitque vos in manu forti, et redemit de domo servitutis,
de manu Pharaonis regis Aegypti.
9 Et scies quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis et fidelis,
custodiens pactum et misericordiam diligentibus se,
et his qui custodiunt praecepta eius in mille generationes:
10 et reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, et ultra non differat,
protinus eis restituens quod merentur.
11 Custodi ergo praecepta et ceremonias atque iudicia,
quae ego mando tibi hodie ut facias.
12 Si, postquam audieris haec iudicia,
custodieris ea et feceris,
custodiet et Dominus Deus tuus pactum tibi, et misericordiam quam iuravit patribus tuis:
13 et diliget te ac multiplicabit,
benedicetque fructui ventris tui, et fructui terrae tuae,
frumento tuo, atque vindemiae,
oleo, et armentis, gregibus ovium tuarum super terram,
pro qua iuravit patribus tuis ut daret eam tibi.
14 Benedictus eris inter omnes populos.
Non erit apud te sterilis utriusque sexus,
tam in hominibus quam in gregibus tuis.
15 Auferet Dominus a te omnem languorem:
et infirmitates Aegypti pessimas, quas novisti,
non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis.
16 Devorabis omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi.
Non parcet eis oculus tuus,
nec servies diis eorum, ne sint in ruinam tui.
17 Si dixeris in corde tuo: Plures sunt gentes istae quam ego,
quo modo potero delere eas?

VI. 24. |et bene

VII. 1. ingrederis] ingredieris (*plerique omnes. Item futuro utitur A in* 11, 10; 12, 29; 23, 20; 28, 21; 30, 16; *praesenti autem* 9, 5; 28, 63. *Contra Graecus semel modo* 9, 5: εἰσπορεύσῃ, *alibi semper:* εἰσπορεύῃ.) . . . Gergesaeum] *Edd. Clem.* Gergezaeum, *at alias constanter per* s, *sicut Graecus* Γεργεσαῖον. *Nec aliter A, quamquam bis in Genesi* (10, 16; 15, 21) *cum duplici* s: Gergesseum. 5. |confringite *(pl.)* 12. ˜tibi pactum *(pl.)* 15. novisti] vidisti *(solus)*

18 noli metuere, sed recordare quae fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni, et cunctis Aegyptiis,
19 plagas maximas, quas viderunt oculi tui, et signa atque portenta, manumque robustam, et extentum brachium,
ut educeret te Dominus Deus tuus.
sic faciet cunctis populis, quos metuis.
20 Insuper et crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos,
donec deleat omnes atque disperdat
qui te fugerint, et latere potuerint.
21 Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est,
Deus magnus et terribilis:
22 ipse consumet nationes has in conspectu tuo
paulatim atque per partes.
Non poteris eas delere pariter:
ne forte multiplicentur contra te bestiae terrae.
23 Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo:
et interficiet illos donec penitus deleantur.
24 Tradetque reges eorum in manus tuas,
et disperdes nomina eorum sub caelo:
nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos.
25 Sculptilia eorum igne combures:
non concupisces argentum et aurum, de quibus facta sunt,
neque assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea
quia abominatio est Domini Dei tui.
26 Nec inferes quidpiam ex idolo in domum tuam,
ne fias anathema, sicut et illud est.
Quasi spurcitiam detestaberis,
et velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est.

CAPUT VIII.

1 **O**mne mandatum, quod ego praecipio tibi hodie, cave diligenter ut facias:
ut possitis vivere, et multiplicemeni,
ingressique possideatis terram, pro qua iuravit Dominus patribus vestris.
2 Et recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum,
ut affligeret te, atque tentaret,
et nota fierent quae in tuo animo versabantur,
utrum custodires mandata illius, an non.
3 Afflixit te penuria, et dedit tibi cibum manna,
quod ignorabas tu et patres tui:
ut ostenderet tibi quod non in solo pane vivat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei.
4 Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit,
et pes tuus non est subtritus,
en quadragesimus annus est.
5 Ut recogites in corde tuo,
quia sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudivit te,
6 ut custodias mandata Domini Dei tui,
et ambules in viis eius, et timeas eum.
7 Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam,
terram rivorum aquarumque et fontium:
in cuius campis et montibus erumpunt fluviorum abyssi:
8 terram frumenti, hordei ac vinearum,
in qua ficus, et malogranata, et oliveta nascuntur:
terram olei ac mellis.
9 Ubi absque ulla penuria comedes panem tuum,
et rerum omnium abundantia perfrueris:
cuius lapides ferrum sunt,
et de montibus eius aeris metalla fodiuntur:
10 ut cum comederis, et satiatus fueris,
benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.
11 Observa, et cave nequando obliviscaris Domini Dei tui,
et negligas mandata eius atque iudicia et ceremonias, quas ego praecipio tibi hodie:
12 ne postquam comederis et satiatus fueris, domos pulchras aedificaveris, et habitaveris in eis,
13 habuerisque armenta boum et ovium greges,
argenti et auri, cunctarumque rerum copiam,
14 elevetur cor tuum, et non reminiscaris Domini Dei tui,
qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis:
15 et ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili,
in qua erat serpens flatu adurens,
et scorpio ac dipsas, et nullae omnino aquae:
qui eduxit rivos de petra durissima,
16 et cibavit te manna in solitudine, quod nescierunt patres tui.
Et postquam afflixit ac probavit,
ad extremum misertus est tui,
17 ne diceres in corde tuo:

VII. 18. recordare⌠Q. XVIII. *Seq. fol.* 153 22. ˜delere eas *(pl.)* 24. Tradet *(pl. omnes)* 25. *Hoc innuit Codex:* ne offendas propter ea. *Et adnuunt Graeca:* μὴ πταίσῃς δὶ αὐτὸ (sc. τὸ χρυσίον), ὅτι βδέλυγμα κυρίῳ τῷ θεῷ σου ἐστί.

VIII. 3. Manna *maiuscula initiali Clem.* (*cf. Ex.* 16, 31) |quem ignorabas *(pl.)* . . . egredietur ex ore dñi| *(pl.)* 5. ˜homo filium suum *(pl.)* 8. et vinearum| 12. *om.* fueris, *quod fugit Vercellonem* 13. *om.* boum (*pl. Cf. Gen.* 13, 5) 15. dipsas] „*Latine* dipsas *est viperae genus, cuius morsu icti siti perire dicuntur; apud Graecos* dipsas *tum istam viperam significat, tum siticulosam, aridam, puta regionem. Haec autem postrema notio inest hebraicae voci, quam in sacro textu hic legimus et Psalm.* 106, 33; *Isai.* 35, 7.“ *Verc.* 16. *Male comma posuit post* extremum *editor novissimus Ratisbonae* 1863. *Nam* ad extremum *significat* postremo, ultimum. *Horatius: Solve senescentem equum, ne peccet ad extremum ridendus etc.*

Fortitudo mea, et robur manus meae, haec mihi omnia praestiterunt.
18 Sed recorderis Domini Dei tui
quod ipse vires tibi praebuerit,
ut impleret pactum suum, super quo iuravit patribus tuis,
sicut praesens indicat dies.
19 Sin autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos,
coluerisque illos et adoraveris:
ecce nunc praedico tibi quod omnino dispereas.
20 Sicut gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo,
ita et vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

CAPUT IX.

VI. 1 Audi Israel: Tu transgredieris hodie Iordanem,
ut possideas nationes maximas et fortiores te,
civitates ingentes, et ad caelum usque muratas,
2 populum magnum atque sublimem,
filios Enacim, quos ipse vidisti, et audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere.
3 Scies ergo hodie quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te,
ignis devorans atque consumens,
qui conterat eos et deleat atque disperdat ante faciem tuam velociter,
sicut locutus est tibi.
4 Ne dicas in corde tuo,
cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo:
Propter iustitiam meam introduxit me Dominus ut terram hanc possiderem,
cum propter impietates suas istae deletae sint nationes.
5 Neque enim propter iustitias tuas, et aequitatem cordis tui ingredieris ut possideas terras earum:
sed quia illae egerunt impie, introeunte te deletae sunt:
et ut compleret verbum suum Dominus,
quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac, et Iacob.
6 scito ergo quod non propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem,
cum durissimae cervicis sis populus.
7 Memento, et ne obliviscaris quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in solitudine.
Ex eo die, quo egressus es ex Aegypto usque ad locum istum, semper adversum Dominum contendisti.
8 Nam et in Horeb provocasti eum, et iratus delere te voluit,
9 quando ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas,
tabulas pacti quod pepigit vobiscum Dominus:
et perseveravi in monte quadraginta diebus ac noctibus,
panem non comedens, et aquam non bibens.
10 Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei,
et continentes omnia verba quae vobis locutus est in monte de medio ignis,
quando concio populi congregata est.
11 Cumque transissent quadraginta dies, et totidem noctes,
dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas foederis,
12 dixitque mihi: Surge, et descende hinc cito:
quia populus tuus, quem eduxisti de Aegypto,
deseruerunt velociter viam, quam demonstrasti eis,
feceruntque sibi conflatile.
13 Rursumque ait Dominus ad me:
Cerno quod populus iste durae cervicis sit:
14 dimitte me ut conteram eum, et deleam nomen eius de sub caelo,
et constituam te super gentem, quae hac maior et fortior sit.
15 Cumque de monte ardente descenderem,
et duas tabulas foederis utraque tenerem manu,
16 vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro,
et fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam eius, quam vobis ostenderat:
17 proieci tabulas de manibus meis,
confregique eas in conspectu vestro.
18 Et procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus et noctibus
panem non comedens, et aquam non bibens
propter omnia peccata vestra quae gessistis contra Dominum,
et eum ad iracundiam provocastis:
19 timui enim indignationem et iram illius, qua adversum vos concitatus, delere vos voluit.
Et exaudivit me Dominus etiam hac vice.
20 Adversum Aaron quoque vehementer iratus, voluit eum conterere,
et pro illo similiter deprecatus sum.
21 Peccatum autem vestrum quod feceratis, id est vitulum, arripiens, igne combussi,
et in frusta comminuens, omninoque in pulverem redigens,
proieci in torrentem, qui de monte descendit.
22 In incendio quoque et in tentatione et in sepulchris concupiscentiae provocastis Dominum:

VIII. 18. ˜tibi vires *(pl.)* 19. ˜alienos deos| *(pl.)* 20. delebit
IX. 5. ingrederis . . . eorum| *cum pl. Sed* earum *BEG* . . . ˜te introeunte 6. igitur *(pl.)* 7. ˜es egressus *(pl.)* 10. ˜in monte locutus est *(pl.)* 12. quem] quos 14. |demitte . . . de sub] *Sic vulgatus iterum* 4 *Reg.* 14, 27. *At A cum reliquis libris melioribus utrobique legit simpliciter* sub. *Vide etiam Exod.* 17, 14; *Deut.* 7, 24; 25, 19; 29, 20. 15. descenderim 22. In incendio *etc.*] „*Haec sunt nomina locorum propria, quae proinde cum priori littera maiuscula scribenda forent.*“ *Verc.*

23 et quando misit vos de Cadesbarne, dicens:
Ascendite, et possidete terram, quam dedi vobis,
et contempsistis imperium Domini Dei vestri,
et non credidistis ei, neque vocem eius audire voluistis:
24 sed semper fuistis rebelles
a die qua nosse vos coepi.
25 Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus,
quibus eum suppliciter deprecabar,
ne deleret vos ut fuerat comminatus:
26 et orans dixi:
Domine Deus, ne disperdas populum tuum,
et hereditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua,
quos eduxisti de Aegypto in manu forti.
27 Recordare servorum tuorum Abraham, Isaac, et Iacob,
ne aspicias duritiem populi huius, et impietatem atque peccatum:
28 ne forte dicant habitatores terrae, de qua eduxisti nos:
Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, et oderat illos:
idcirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine.
29 qui sunt populus tuus et hereditas tua,
quos eduxisti in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extento.

CAPUT X.

1 In tempore illo dixit Dominus ad me:
Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt,
et ascende ad me in montem:
faciesque arcam ligneam,
2 et scribam in tabulis verba quae fuerunt in his, quas ante confregisti,
ponesque eas in arca.
3 Feci igitur arcam de lignis settim.
Cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum,
ascendi in montem, habens eas in manibus.
4 Scripsitque in tabulis iuxta id, quod prius scripserat,
verba decem, quae locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis,
quando populus congregatus est: et dedit eas mihi.
5 Reversusque de monte, descendi,
et posui tabulas in arcam, quam feceram,
quae hucusque ibi sunt, sicut mihi praecepit Dominus.
6 Filii autem Israel moverunt castra ex Beroth filiorum Iacan
in Mosera, ubi Aaron mortuus ac sepultus est,
pro quo, sacerdotio functus est Eleazar filius eius.
7 Inde venerunt in Gadgad:
de quo loco profecti, castrametati sunt in Ietebatha,
in terra aquarum atque torrentium.
8 Eo tempore separavit tribum Levi,
ut portaret arcam foederis Domini,
et staret coram eo in ministerio,
ac benediceret in nomine illius usque in praesentem diem.
9 Quam ob rem non habuit Levi partem, neque possessionem cum fratribus suis:
quia ipse Dominus possessio eius est,
sicut promisit ei Dominus Deus tuus.
10 Ego autem steti in monte, sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus:
exaudivitque me Dominus etiam hac vice,
et te perdere noluit.
11 Dixitque mihi: Vade, et praecede populum,
ut ingrediatur, et possideat terram,
quam iuravi patribus eorum ut traderem eis.

12 Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te, VII.
nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in viis eius,
et diligas eum, ac servias Domino Deo tuo
in toto corde tuo, et in tota anima tua:
13 custodiasque mandata Domini, et ceremonias eius, quas ego hodie praecipio tibi, ut bene sit tibi?
14 En Domini Dei tui caelum est, et caelum caeli,
terra et omnia, quae in ea sunt:
15 et tamen patribus tuis conglutinatus est Dominus, et amavit eos,
elegitque semen eorum post eos, id est vos, de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur.
16 Circumcidite igitur praeputium cordis vestri,
et cervicem vestram ne induretis amplius,
17 quia Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, et Dominus dominantium,
Deus magnus et potens, et terribilis,
qui personam non accipit, nec munera.
18 Facit iudicium pupillo et viduae,
amat peregrinum, et dat ei victum atque vestitum.
19 et vos ergo amate peregrinos, quia et ipsi fuistis advenae in terra Aegypti.
20 Dominum Deum tuum timebis, et ei soli servies:
ipsi adhaerebis, iurabisque in nomine illius.
21 Ipse est laus tua, et Deus tuus,
qui fecit tibi haec magnalia et terribilia, quae viderunt oculi tui.
22 In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Aegyptum:

IX. 23. dedi] dedit 29. *Cod. B* (*saec.* VIII) *om.* magna *et* tuo
X. 3. settim] setthim (*cf. Exod.* 25, 5) 6. ˘castra moverunt (*pl.*) . . . Musera (*cf. Num.* 33, 30) . . . ˘filius eius Eleazar| (*pl.*) 7. Ietabatha (*cf. Num.* 33, 33) 10. in montem 13. *om.* Domini *et prius* tibi 20. *om.* soli (*pl. Cf.* 6, 13)

et ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra caeli.

CAPUT XI.

1 Ama itaque Dominum Deum tuum,
et observa praecepta eius et ceremonias, iudicia atque mandata omni tempore.
2 Cognoscite hodie quae ignorant filii vestri,
qui non viderunt disciplinam Domini Dei vestri,
magnalia eius et robustam manum, extentumque brachium,
3 signa et opera quae fecit in medio Aegypti
Pharaoni regi, et universae terrae eius,
4 omnique exercitui Aegyptiorum, et equis ac curribus:
quo modo operuerint eos aquae maris rubri, cum vos persequerentur,
et deleverit eos Dominus usque in praesentem diem:
5 vobisque quae fecerit in solitudine donec veniretis ad hunc locum:
6 et Dathan atque Abiron filiis Eliab, qui fuit filius Ruben:
quos aperto ore suo terra absorbuit
cum domibus et tabernaculis, et universa substantia eorum, quam habebant
in medio Israel.
7 Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna quae fecit,
8 ut custodiatis universa mandata illius, quae ego hodie praecipio vobis,
et possitis introire, et possidere terram, ad quam ingredimini,
9 multoque in ea vivatis tempore:
quam sub iuramento pollicitus est Dominus patribus vestris, et semini eorum,
lacte et melle manantem.
10 Terra enim, ad quam ingrederis possidendam,
non est sicut terra Aegypti, de qua existi,
ubi iacto semine in hortorum morem aquae ducuntur irriguae:
11 sed montuosa est et campestris,
de caelo exspectans pluvias.
12 quam Dominus Deus tuus semper invisit,
et oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem eius.
13 Si ergo obedieritis mandatis meis, quae ego hodie praecipio vobis,
ut diligatis Dominum Deum vestrum, et serviatis ei
in toto corde vestro, et in tota anima vestra:
14 dabit pluviam terrae vestrae
temporaneam et serotinam,
ut colligatis frumentum, et vinum, et oleum,
15 foenumque ex agris ad pascenda iumenta,
et ut ipsi comedatis ac saturemini.
16 Cavete ne forte decipiatur cor vestrum,
et recedatis a Domino, serviatisque diis alienis, et adoretis eos:
17 iratusque Dominus claudat caelum, et pluviae non descendant, nec terra det germen suum,
pereatisque velociter de terra optima, quam Dominus daturus est vobis.
18 Ponite haec verba mea in cordibus et in animis vestris,
et suspendite ea pro signo in manibus, et inter oculos vestros collocate.
19 Docete filios vestros ut illa meditentur,
quando sederis in domo tua, et ambulaveris in via, et accubueris atque surrexeris.
20 Scribes ea super postes et ianuas domus tuae:
21 ut multiplicentur dies tui, et filiorum tuorum
in terra, quam iuravit Dominus patribus tuis, ut daret eis
quamdiu caelum imminet terrae.
22 Si enim custodieritis mandata quae ego praecipio vobis, et feceritis ea,
ut diligatis Dominum Deum vestrum,
et ambuletis in omnibus viis eius, adhaerentes ei,
23 disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram,
et possidebitis eas, quae maiores et fortiores vobis sunt.
24 Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit.
A deserto, et a Libano, a flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini vestri.
25 Nullus stabit contra vos:
terrorem vestrum et formidinem
dabit Dominus Deus vester super omnem terram quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis.
26 En propono in conspectu vestro hodie benedictionem et maledictionem:
27 benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quae ego hodie praecipio vobis;
28 maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri,
sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis,
et ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis.
29 Cum vero introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, ad quam pergis habitandam,

---

XI. 1. iudicia] et iudicia 4. ˜rubri maris 5. |vobis . . . ad] in 6. Abiram f. Heliab . . . et universa] universaque . . . Israhelis| *(pl.) Opportune stichus separat haec tria verba* in medio Israel, *ut referantur ad verbum longinquius et principale* absorbuit. *Pone virgulam post* habebant. 10. ingredieris *(pl.)* . . . existis| 11. spectans 13. *om.* ego 14. |temporibam (temporivam *CDE*, temporinam *K*, temporaneam *recentiores*). „Temporanea *dicitur pluvia prima seu autumnalis (ab autumno enim anni periodum Hebraei occipiebant), quae terram ad semen recipiendum praeparat*; serotina *autem est pluvia verna.*“ *Verc. — om.* et *ante* vinum 15. faenumq. . . . |ut et . . et sat. 24. et Libano *(pl.)* . . . Euphrate] *Clem.* 1. 2 *hic semel, per errorem,* Eufrate; *Codex* Eufraten 27. *om.* hodie *AFK; at habent Hebr. Gr.* 28. audieritis mandata *(pl.)* 29. *om.* vero *(pl.)*

pones benedictionem super montem Garizim,
maledictionem super montem Hebal:
30 qui sunt trans Iordanem post viam, quae vergit ad solis occubitum
in terra Chananaei, qui habitat in campestribus
contra Galgalam, quae est iuxta vallem tendentem et intrantem procul.
31 Vos enim transibitis Iordanem, ut possideatis terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis,
ut habeatis et possideatis illam.
32 Videte ergo ut impleatis ceremonias atque iudicia, quae ego hodie ponam in conspectu vestro.

CAPUT XII.

VIII. 1 Haec sunt praecepta atque iudicia, quae facere debetis
in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi,
ut possideas eam cunctis diebus, quibus super humum gradieris.
2 Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos
super montes excelsos, et colles, et subter omne lignum frondosum.
3 Dissipate aras eorum, et confringite statuas,
lucos igne comburite, et idola comminuite:
disperdite nomina eorum de locis illis.
4 Non facietis ita Domino Deo vestro:
5 sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris,
ut ponat nomen suum ibi, et habitet in eo,
venietis: 6 et offeretis in loco illo holocausta et victimas vestras,
decimas et primitias manuum vestrarum, et vota atque donaria,
primogenita boum et ovium.
7 Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri:
ac laetabimini in cunctis, ad quae miseritis manum,
vos et domus vestrae, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester.
8 Non facietis ibi quae nos hic facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur.
9 Neque enim usque in praesens tempus venistis ad requiem,
et possessionem, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.
10 Transibitis Iordanem, et habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis,
ut requiescatis a cunctis hostibus per circuitum:
et absque ullo timore habitetis
11 in loco, quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen eius in eo.
illuc omnia, quae praecipio, conferetis, holocausta, et hostias, ac decimas, et primitias manuum vestrarum:
et quidquid praecipuum est in muneribus, quae vovebitis Domino.
12 Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro,
vos et filii ac filiae vestrae,
famuli et famulae atque Levites, qui in urbibus vestris commoratur.
neque enim habet aliam partem et possessionem inter vos.
13 Cave ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris:
14 sed in eo, quem elegerit Dominus, in una tribuum tuarum
offeres hostias, et facies quaecunque praecipio tibi.
15 Sin autem comedere volueris, et te esus carnium delectaverit,
occide, et comede iuxta benedictionem Domini Dei tui,
quam dedit tibi in urbibus tuis:
sive immundum fuerit, hoc est, maculatum et debile:
sive mundum, hoc est, integrum et sine macula, quod offerri licet, sicut capream et cervum, comedes,
16 absque esu duntaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.
17 Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, et vini, et olei tui,
primogenita armentorum et pecorum,
et omnia quae voveris, et sponte offerre volueris, et primitias manuum tuarum:
18 sed coram Domino Deo tuo comedes ea
in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus,
tu et filius tuus et filia tua,
et servus et famula, atque Levites, qui manet in urbibus tuis:
et laetaberis et reficieris coram Domino Deo tuo
in cunctis, ad quae extenderis manum tuam.
19 Cave ne derelinquas Levitem in omni tempore quo versaris in terra.
20 Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi,
et volueris vesci carnibus, quas desiderat anima tua:
21 locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus ut sit nomen eius ibi, si procul fuerit,
occides de armentis et pecoribus, quae habueris, sicut praecepi tibi,

---

XI. 30. 31. Iordanen (*ita Codex plerumque, graecanice: attamen et saepe* Iordanem, *velut Deut.* 12, 10; 27, 2; *Ios.* 1, 11. 14. 15; 3, 1, 11; 7, 7 *bis*; 9, 10; 12, 1) — 30. qui[ae] habitant 31. |et habeatis ac p. *(pl.)* 32. proponam

XII. 1. |in terram 6. in illo loco *(pl.)* 9. *om.* vester 10. in terram 11. conferitis| . . . vobitis (*Plerique* vovistis; *unus Sabaterii:* voveritis) 12. Levitae qui in vestris urbibus commorantur| *(pl.)* 15. sive immundum *etc. ad* comedes] „*In Hebraeo et Gr. haec tantum leguntur:* sive immundus fuerit, sive mundus, sicut capream et cervum comedes: *cetera intermedia interpres interposuit explicationis causa.*“ *Toletus.* 16. quem] quod 18. |servus *(pl.)* . . . ad quae] *corr. ex* atq. 19. Leviten omni (Levitem *prava accusativi forma, quia nomen primae declinationis est. Nominativus* Levites, *interdum* Levita.) 21. praecepit *(pl.)*

et comedes in oppidis tuis, ut tibi placet.
22 Sicut comeditur caprea et cervus, ita vesceris eis:
et mundus et immundus in commune vescentur.
23 Hoc solum cave, ne sanguinem comedas.
sanguis enim eorum pro anima est:
et idcirco non debes animam comedere cum carnibus:
24 sed super terram fundes quasi aquam,
25 ut bene sit tibi et filiis tuis post te,
cum feceris quod placet in conspectu Domini.
26 Quae autem sanctificaveris, et voveris Domino,
tolles, et venies ad locum, quem elegerit Dominus:
27 et offeres oblationes tuas
carnem et sanguinem super altare Domini Dei tui:
sanguinem hostiarum fundes in altari:
carnibus autem ipse vesceris.

VIIII. 28 Observa et audi omnia quae ego praecipio tibi,
ut bene sit tibi et filiis tuis post te in sempiternum,
cum feceris quod bonum est et placitum in conspectu Domini Dei tui.
29 Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingredieris possidendas,
et possederis eas, atque habitaveris in terra earum:
30 cave ne imiteris eas, postquam te fuerint introeunte subversae,
et requiras ceremonias earum, dicens:
Sicut coluerunt gentes istae deos suos, ita et ego colam.
31 Non facies similiter Domino Deo tuo.
Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis,
offerentes filios et filias, et comburentes igni.
32 Quod praecipio tibi, hoc tantum facito Domino:
nec addas quidquam, nec minuas.

CAPUT XIII.

1 Si surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium vidisse se dicat,
et praedixerit signum atque portentum,
2 et evenerit quod locutus est,
et dixerit tibi: Eamus, et sequamur deos alienos quos ignoras, et serviamus eis:
3 non audies verba prophetae illius aut somniatoris:
quia tentat vos Dominus Deus vester,
ut palam fiat utrum diligatis eum an non, in toto corde, et in tota anima vestra.
4 Dominum Deum vestrum sequimini, et ipsum timete,
et mandata illius custodite, et audite vocem eius:
ipsi servietis, et ipsi adhaerebitis.
5 Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur:
quia locutus est ut vos averteret a Domino Deo vestro,
qui eduxit vos de terra Aegypti, et redemit vos de domo servitutis:
ut errare te faceret de via, quam tibi praecepit Dominus Deus tuus: et auferes malum de medio tui.
6 Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuae,
aut filius tuus vel filia, sive uxor quae est in sinu tuo,
aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens:
Eamus, et serviamus diis alienis, quos ignoras tu, et patres tui,
7 cunctarum in circuitu gentium, quae iuxta vel procul sunt, ab initio usque ad finem terrae,
8 non acquiescas ei, nec audias,
neque parcat ei oculus tuus ut miserearis et occultes eum, 9 sed statim interficies.
sit primum manus tua super eum, et postea omnis populus mittat manum.
10 Lapidibus obrutus necabitur:
quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo,
qui eduxit te de terra Aegypti de domo servitutis:
11 ut omnis Israel audiens timeat,
et nequaquam ultra faciat quidpiam huius rei simile.
12 Si audieris in una urbium tuarum,
quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos:
13 Egressi sunt filii Belial de medio tui, et averterunt habitatores urbis suae, atque dixerunt:
Eamus, et serviamus diis alienis quos ignoratis:
14 quaere sollicite et diligenter, rei veritate perspecta,
si inveneris certum esse quod dicitur,
et abominationem hanc opere perpetratam,
15 statim percuties habitatores urbis illius in ore gladii,
et delebis eam ac omnia, quae in illa sunt, usque ad pecora.
16 quidquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius,

---

XII. 22. vescuntur| 25. ˜sit tibi bene *(pl.)* 27. in altare| 28. in semp.] usque in semp. 29.| et possideris 30. ˜fuerint te 31. |Nec . . . igne|

XIII. 3. audias 4. |mandata *(pl.)* 5. redemit de *(pl.)* 6. ˜in sinu tuo est| 11. audiens] videns *(solus)* 13. suae] tuae *(pl.)* 14. *Aptius interpunges:* quaere sollicite, et diligenter rei veritate perspecta si inveneris *etc. Alioquin, si comma ponimus post* diligenter, *ibidem, vel nullo codice addicente,* et *copulam iterare necesse est, ne hi ablativi* veritate perspecta *cum praecedenti verbo* quaere *iungantur, quasi veritatis perspectio non tam consequeretur ex quaesitione, quam, quod absurdissimum est, quaerendi quandam sive praecursionem seu viam indicaret. Hebraeus:* Et quaeres, et investigabis, et interrogabis bene: et ecce veritas, certum est verbum *etc. Cf. c.* 17, 4. 15. ac omnia quae] omnia quaeq., *correxit* omniaque quae

et cum ipsa civitate succendes,
ita ut universa consumas Domino Deo tuo,
et sit tumulus sempiternus.
non aedificabitur amplius,
17 et non adhaerebit de illo anathemate quidquam in manu tua:
ut avertatur Dominus ab ira furoris sui,
et misereatur tui, multiplicetque te sicut iuravit patribus tuis,
18 quando audieris vocem Domini Dei tui,
custodiens omnia praecepta eius, quae ego praecipio tibi hodie,
ut facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

CAPUT XIV.

1 **F**ilii estote Domini Dei vestri:
non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo.
2 quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo:
et te elegit ut sis ei in populum peculiarem
de cunctis gentibus, quae sunt super terram.
3 Ne comedatis quae immunda sunt.
4 **H**oc est animal, quod comedere debetis,
Bovem, et ovem, et capram,
5 cervum et capream, bubalum,
tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum.
6 Omne animal, quod in duas partes findit ungulam, et ruminat, comedetis.
7 De his autem, quae ruminant, et ungulam non findunt, comedere non debetis,
ut camelum, leporem, choerogryllum:
haec quia ruminant, et non dividunt ungulam,
immunda erunt vobis.
8 Sus quoque quoniam dividit ungulam, et non ruminat, immunda erit.
carnibus eorum non vescemini,
et cadavera non tangetis.
9 **H**aec comedetis ex omnibus quae morantur in aquis:
Quae habent pinnulas et squamas, comedite:
10 quae absque pinnulis et squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt.
11 Omnes aves mundas comedite.
12 Immundas ne comedatis:
aquilam scilicet, et gryphem, et haliaeetum,
13 ixion, et vulturem ac milvum iuxta genus suum:
14 et omne corvini generis,
15 et struthionem, ac noctuam, et larum, atque accipitrem iuxta genus suum:
16 herodium ac cygnum, et ibin, 17 ac mergulum,
porphyrionem, et nycticoracem, 18 onocrotalum, et charadrium,
singula in genere suo:
upupam quoque et vespertilionem. 19 Et omne quod reptat et pennulas habet,
immundum erit, et non comedetur.
20 Omne quod mundum est, comedite.
21 Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo.
Peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut vende ei:
quia tu populus sanctus Domini Dei tui es.
Non coques hoedum in lacte matris suae.
22 Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis qui nascuntur in terra per annos singulos,
23 et comedes in conspectu Domini Dei tui
in loco, quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur,
decimam frumenti tui, et vini, et olei,
et primogenita de armentis et ovibus tuis:
ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore.
24 Cum autem longior fuerit via, et locus quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit,
nec potueris ad eum haec cuncta portare,
25 vendes omnia, et in pretium rediges,
portabisque manu tua, et proficisceris ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus:
26 et emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit,
sive ex armentis, sive ex ovibus,
vinum quoque et siceram, et omne quod desiderat anima tua: et comedes coram Domino Deo tuo,
et epulaberis tu et domus tua: 27 et Levites qui intra portas tuas est,
cave ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua.
28 **A**nno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quae nascuntur tibi eo tempore:
et repones intra ianuas tuas.
29 Venietque Levites qui aliam non habet partem nec possessionem tecum,
et peregrinus ac pupillus et vidua,
qui intra portas tuas sunt,
et comedent et saturabuntur:
ut benedicat tibi Dominus Deus tuus
in cunctis operibus manuum tuarum quae feceris.

CAPUT XV.

1 Septimo anno facies remissionem,
2 quae hoc ordine celebrabitur.

XIII. 16. |ut sit

XIV. 4. |˜ovem et bovem (*solus. Cf.* 17, 1) 5. et bubalum| 6. ˜ungulam findit (*pl.*) 7. *om.* ut . . corcodillum| *mendose* (*cf. Lev.* 11, 5) — *om.* haec (*omnes*) 8. dividu̇ṅt . . . ruminaṅt — eriṅt| . . . vescimini| 9. morantur] moventur (*cf. Lev.* 11, 10) 10. ne] non 12. grypem et alietum (*Clem.* haliaetum *err. typ. pro* haliaeetum) 13. ixon (*sic vett. omnes; praeivit Aquila:* ἶξον, *alias ignotum*, ἰκτίνου *fere synonymum.*) 14. omni 15. |strutionem 16. et cicnum (*pl.*) 19. pinnulas* (*Nunquam vidimus in A* penna, pennula, pennatus, *semper, i. e. circiter triginta locis*, pinna, pinnula, pinnatus.) . . . et non] nec (*pl.*) comeditur| 21. *om.* autem . . . vescimini 22. qui] quae (*pl.*) 24. poteris 27. relinquas 29. et pup. ac vidua|

Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo,
repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini.
3 A peregrino et advena exiges:
civem et propinquum repetendi non habebis potestatem.
4 Et omnino indigens et mendicus non erit inter vos:
ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem.
5 Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, et custodieris universa quae iussit,
et quae ego hodie praecipio tibi,
benedicet tibi, ut pollicitus est.
6 Foenerabis gentibus multis, et ipse a nullo accipies mutuum.
Dominaberis nationibus plurimis, et tui nemo dominabitur.
7 Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuae
in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi,
ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum,
8 sed aperies eam pauperi, et dabis mutuum,
quo eum indigere perspexeris.
9 Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo:
Appropinquat septimus annus remissionis;
et avertas oculos tuos a paupere fratre tuo,
nolens ei quod postulat mutuum commodare:
ne clamet contra te ad Dominum, et fiat tibi in peccatum.
10 Sed dabis ei: nec ages quidpiam callide in eius necessitatibus sublevandis:
ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore,
et in cunctis ad quae manum miseris.
11 Non deerunt pauperes in terra habitationis tuae:
idcirco ego praecipio tibi ut aperias manum fratri tuo
egeno et pauperi, qui tecum versatur in terra.
12 Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebraeus, aut Hebraea, et sex annis servierit tibi,
in septimo anno dimittes eum liberum:
13 et quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris:
14 sed dabis viaticum de gregibus, et de area, et torculari tuo,
quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi.
15 Memento quod et ipse servieris in terra Aegypti,
et liberaverit te Dominus Deus tuus,
et idcirco ego nunc praecipio tibi.
16 Sin autem dixerit: Nolo egredi:
eo quod diligat te, et domum tuam,
et bene sibi apud te esse sentiat:
17 assumes subulam, et perforabis aurem eius in ianua domus tuae,
et serviet tibi usque in aeternum.
ancillae quoque similiter facies.
18 Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos:
quoniam iuxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi:
ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus quae agis.
19 De primogenitis, quae nascuntur in armentis, et in ovibus tuis,
quidquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo.
Non operaberis in primogenito bovis,
et non tondebis primogenita ovium.
20 In conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos
in loco, quem elegerit Dominus, tu et domus tua.
21 Sin autem habuerit maculam,
vel claudum fuerit, vel caecum,
aut in aliqua parte deforme vel debile,
non immolabitur Domino Deo tuo.
22 sed intra portas urbis tuae comedes illud:
tam mundus quam immundus similiter vescentur eis quasi caprea, et cervo.
23 Hoc solum observabis, ut sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

CAPUT XVI.

1 Observa mensem novarum frugum, et verni X.
primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo:
quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Aegypto nocte.
2 Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus, et de bobus
in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen eius ibi.
3 Non comedes in eo panem fermentatum:
Septem diebus comedes absque fermento, afflictionis panem,
quoniam in pavore egressus es de Aegypto:
ut memineris diei egressionis tuae de Aegypto, omnibus diebus vitae tuae.
4 Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus,
et non remanebit de carnibus eius quod immolatum est vespere in die primo usque mane.
5 Non poteris immolare Phase in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi;

XV. 3. civem] *pro:* a cive. *Variationis causa placuit petendi verbum cum accusativo personae construere* (repetere aliquem aliquid), *quia in proximo est:* a peregrino exiges. *Poterat et dici:* in civem, *scil.* potestatem non habebis. — habebis] habet (*plerique* habes) 4. *om.* Deus tuus *(pl.)* 5. ˜praecipio tibi hodie| 7. moratur 8. |quod *A (quem tacet Verc.) cum CDFK. Item* c. 23, 20. 9. subrepat] obripiat (*Lege:* obrepat. *Alii plures:* subripiat) 10. |et cunctis 11. in terram . . . versantur *(pl.)* 14. et area et torculario 15. |memento te 18. avertes *A cum pl.* 19. ˜sexus est *(pl.)* m. scificabitur 20. *om.* Dominus 21. |et vel claudum *(prope omnes)* . . . aut debile|
XVI. 4. remanebit] manebit . . . vesperi . . . *om.* usque *(pl.)*

6 sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen eius ibi:
immolabis Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Aegypto.
7 Et coques, et comedes in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus,
maneque consurgens vades in tabernacula tua.
8 Sex diebus comedes azyma:
et in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.
9 Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris.
10 et celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuae, quam offeres iuxta benedictionem Domini Dei tui:
11 et epulaberis coram Domino Deo tuo,
tu, filius tuus, et filia tua, servus tuus, et ancilla tua,
et Levites qui est intra portas tuas, advena ac pupillus et vidua, qui morantur vobiscum:
in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen eius ibi:
12 et recordaberis quoniam servus fueris in Aegypto:
custodiesque ac facies quae praecepta sunt.
13 Sollemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies,
quando collegeris de area et torculari fruges tuas:
14 et epulaberis in festivitate tua,
tu, filius tuus, et filia, servus tuus et ancilla,
Levites quoque et advena, pupillus ac vidua qui intra portas tuas sunt.
15 Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis
in loco, quem elegerit Dominus: benedicetque tibi Dominus Deus tuus
in cunctis frugibus tuis, et in omni opere manuum tuarum, erisque in laetitia.
16 Tribus vicibus per annum
apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit:
in sollemnitate azymorum,
in sollemnitate hebdomadarum,
et in sollemnitate tabernaculorum.
Non apparebit ante Dominum vacuus:
17 sed offeret unusquisque secundum quod habuerit
iuxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei.
18 Indices et magistros constitues
in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas:
ut iudicent populum iusto iudicio,
19 nec in alteram partem declinent.
Non accipies personam, nec munera:
quia munera excaecant oculos sapientum, et mutant verba iustorum.
20 Iuste quod iustum est persequeris:
ut vivas et possideas terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.
21 Non plantabis lucum, et omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui.
22 Nec facies tibi, neque constitues statuam:
quae odit Dominus Deus tuus.

CAPUT XVII.

1 Non immolabis Domino Deo tuo ovem, et bovem, in quo est macula, aut quidpiam vitii:
quia abominatio est Domino Deo tuo.
2 Cum reperti fuerint apud te intra unam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi,
vir aut mulier qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui,
et transgrediantur pactum illius,
3 ut vadant et serviant diis alienis, et adorent eos,
solem et lunam, et omnem militiam caeli, quae non praecepi:
4 et hoc tibi fuerit nunciatum,
audiensque inquisieris diligenter et verum esse repereris,
et abominatio facta est in Israel:
5 educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuae,
et lapidibus obruentur.
6 In ore duorum, aut trium testium peribit qui interficietur.
Nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium.
7 Manus testium prima interficiet eum,
et manus reliqui populi extrema mittetur:
ut auferas malum de medio tui.
8 Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris
inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram:
et iudicum intra portas tuas videris verba variari:
surge, et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus.

XVI. 6. vesperi 7. |mane quoque . . in tabernaculo| 8. septimo 11. |tu et filius t. *(omnes)* . . . et ancilla| . . . et advena *(omnes)* 12. fueras (*rectius*, *quia coniunctivo non locus est post* quoniam. *Vide ad Ex.* 8, 10.) 13. et de torc. 14. |tu et filius *(omnes)* . . . et pupillus *(omnes)* 16. in sollemnitatem a.| et in sollemnitatem ebd.| et in sollemnitatem t.| 18. magistros] *FK hic et Ios.* 23, 2 magistratus, *non sincere.* 22. *om.* tibi

XVII. 1. ˜bovem et ovem (*omnes Cf. Lev.* 7, 23) . . est dñi dĩ tui| 3. praecepit| 4. ˜nuntiatum fuerit| 8. lepram et non lepram| *(sic Mss. longe plurimi. Correctorium N: „Hebraeus habet* inter lepram et lepram, *quod tamen interpres transtulit* inter lepram et non lepram. *Quae maior oppositio quam ea quae est inter sic et non? et tamen in sensu* lepra et non lepra *idem est quod lepra vera, et lepra apparens et non exsistens." Haud ineptum scholion, nostro quidem animo, nec ab Hieronymiani operis instituto discrepans; quamquam lubrici rem discriminis ad normam hebraicam revocare, quam latinis testibus committere Romani arbitri maluerunt.*

9 Veniesque ad sacerdotes Levitici generis,
et ad iudicem, qui fuerit illo tempore:
quaeresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem.
10 Et facies quodcunque dixerint
qui praesunt loco, quem elegerit Dominus,
et docuerint te [11] iuxta legem eius;
sequerisque sententiam eorum. nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram.
12 Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio,
qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo,
et decreto iudicis,
morietur homo ille, et auferes malum de Israel:
13 cunctusque populus audiens timebit,
ut nullus deinceps intumescat superbia.
14 Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi,
et possederis eam, habitaverisque in illa,
et dixeris: Constituam super me regem,
sicut habent omnes per circuitum nationes:
15 eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum.
Non poteris alterius gentis hominem regem facere,
qui non sit frater tuus.
16 Cumque fuerit constitutus,
non multiplicabit sibi equos,
nec reducet populum in Aegyptum, equitatus numero sublevatus,
praesertim cum Dominus praeceperit vobis
ut nequaquam amplius per eandem viam revertamini.
17 Non habebit uxores plurimas, quae alliciant animum eius,
neque argenti et auri immensa pondera.
18 Postquam autem sederit in solio regni sui,
describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine
accipiens exemplar a sacerdotibus Leviticae tribus,
19 et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitae suae,
ut discat timere Dominum Deum suum,
et custodire verba et ceremonias eius, quae in lege praecepta sunt.
20 Nec elevetur cor eius in superbiam super fratres suos,
neque declinet in partem dexteram vel sinistram,
ut longo tempore regnet
ipse, et filii eius super Israel.

CAPUT XVIII.

1 Non habebunt sacerdotes et Levitae, et omnes qui de eadem tribu sunt,
partem et hereditatem cum reliquo Israel,
quia sacrificia Domini, et oblationes eius comedent,
2 et nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum:
Dominus enim ipse est hereditas eorum,
sicut locutus est illis.
3 Hoc erit iudicium sacerdotum a populo,
et ab his qui offerunt victimas:
sive bovem, sive ovem immolaverint,
dabunt sacerdoti armum ac ventriculum:
4 primitias frumenti, vini, et olei,
et lanarum partem ex ovium tonsione.
5 Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus
de cunctis tribubus tuis,
ut stet, et ministret nomini Domini ipse,
et filii eius in sempiternum.

6 Si exierit Levites ex una urbium tuarum XI.
ex omni Israel in qua habitat,
et voluerit venire, desiderans locum quem elegerit Dominus, [7] ministrabit in nomine Domini Dei sui,
sicut omnes fratres eius Levitae, qui stabunt eo tempore coram Domino.
8 Partem ciborum eandem accipiet, quam et ceteri:
excepto eo, quod in urbe sua ex paterna ei successione debetur.
9 Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi,
cave ne imitari velis abominationes illarum gentium.
10 nec inveniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem:
aut qui ariolos sciscitetur, et observet somnia atque auguria,
nec sit maleficus, [11] nec incantator,
nec qui pythones consulat, nec divinos,
aut quaerat a mortuis veritatem.
12 omnia enim haec abominatur Dominus,
et propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.
13 perfectus eris, et absque macula cum Domino Deo tuo.
14 Gentes istae, quarum possidebis terram,
augures et divinos audiunt:
tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es.
15 Prophetam de gente tua et de fratribus tuis
sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus:
ipsum audies, [16] ut petisti a Domino Deo tuo in Horeb,
quando concio congregata est, atque dixisti:
Ultra non audiam vocem Domini Dei mei,
et ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar.

XVII. 9. |quaerisque 11. |sequeris *(pl.)* . . neque] vel 12. de medio Isrl| 14. possideris 17. inliciant *(pl.)* . . . ˜auri et argenti *(tacet Verc.)* 18. in volumine] *cf.* 28, 58. 61 19. |et discat . . . *om.* in

XVIII. 1. Israel] populo Isrl| 3. *Post* armum *Sixtini invitis Codd. lat. addunt* maxillas *ex Hebr. Gr. et Hieron. Epist.* 64 *n.* 2. „*In Levitico* (7, 34; 10, 15), *ubi Moses agit de sacrificiorum partibus, quae ad sacerdotes pertinebant, maxillae nulla occurrit mentio.*“ *Verc.* — 4. et vini 6. ex una] de una *(pl.)* 7. *om.* Domini 8. *om.* et . . . ^ei successione 9. abomi|nationes Q. XIX. *seq. fol.* 161 11. |nec pitones (*plures* ne pythones) c. neque d.| et q. 12. abominabitur 13. *om.* et 14. di^vinos

17 Et ait Dominus mihi: Bene omnia sunt
locuti.
18 Prophetam suscitabo eis de medio fratrum
suorum similem tui:
et ponam verba mea in ore eius,
loqueturque ad eos omnia quae praecepero
illi.
19 qui autem verba eius, quae loquetur in
nomine meo, audire noluerit, ego ultor
exsistam.
20 Propheta autem qui arrogantia deprava-
tus
voluerit loqui in nomine meo, quae ego
non praecepi illi ut diceret,
aut ex nomine alienorum deorum, inter-
ficietur.
21 Quodsi tacita cogitatione responderis:
Quomodo possum intelligere verbum, quod
Dominus non est locutus?
22 hoc habebis signum: Quod in nomine Do-
mini propheta ille praedixerit, et non
evenerit:
hoc Dominus non est locutus,
sed per tumorem animi sui propheta con-
finxit:
et idcirco non timebis eum.

CAPUT XIX.

1 Cum disperdiderit Dominus Deus tuus gen-
tes, quarum tibi traditurus est ter-
ram,
et possederis eam, habitaverisque in ur-
bibus eius et in aedibus:
2 tres civitates separabis tibi in medio ter-
rae, quam Dominus Deus tuus dabit
tibi in possessionem,
3 sternens diligenter viam:
et in tres aequaliter partes totam terrae
tuae provinciam divides:
ut habeat e vicino qui propter homici-
dium profugus est, quo possit evadere.
4 Haec erit lex homicidae fugientis, cuius
vita servanda est:
Qui percusserit proximum suum nesciens,
et qui heri et nudiustertius nullum contra
eum odium habuisse comprobatur:
5 sed abiisse cum eo simpliciter in silvam
ad ligna caedenda,
et in succisione lignorum securis fugerit
manu,
ferrumque lapsum de manubrio
amicum eius percusserit, et occiderit:
hic ad unam supradictarum urbium con-
fugiet, et vivet:
6 ne forsitan proximus eius, cuius effusus
est sanguis,
dolore stimulatus, persequatur, et appre-
hendat eum si longior via fuerit,
et percutiat animam eius, qui non est reus
mortis:
quia nullum contra eum, qui occisus est,
odium prius habuisse monstratur.
7 Idcirco praecipio tibi, ut tres civitates
aequalis inter se spatii dividas.
8 Cum autem dilataverit Dominus Deus tuus
terminos tuos, sicut iuravit patribus
tuis,
et dederit tibi cunctam terram, quam eis
pollicitus est,
9 (si tamen custodieris mandata eius, et
feceris quae hodie praecipio tibi,
ut diligas Dominum Deum tuum,
et ambules in viis eius omni tempore)
addes tibi tres alias civitates,
et supradictarum trium urbium numerum
duplicabis,
10 ut non effundatur sanguis innoxius
in medio terrae, quam Dominus Deus tuus
dabit tibi possidendam, ne sis sangui-
nis reus.
11 Si quis autem odio habens proximum suum,
insidiatus fuerit vitae eius,
surgensque percusserit illum, et mortuus
fuerit,
fugeritque ad unam de supradictis urbi-
bus,
12 mittent seniores civitatis illius, et arri-
pient eum de loco effugii,
tradentque in manu proximi, cuius san-
guis effusus est, et morietur. 13 Non
misereberis eius,
et auferes innoxium sanguinem de Israel,
ut bene sit tibi.
14 Non assumes, et transferes terminos pro-
ximi tui,
quos fixerunt priores in possessione tua,
quam Dominus Deus tuus dabit tibi in
terra, quam acceperis possidendam.
15 Non stabit testis unus contra aliquem,
quidquid illud peccati, et facinoris fuerit:
sed in ore duorum aut trium testium sta-
bit omne verbum.
16 Si steterit testis mendax contra hominem,
accusans eum praevaricationis,
17 stabunt ambo, quorum causa est, ante Do-
minum
in conspectu sacerdotum et iudicum qui
fuerint in diebus illis.
18 Cumque diligentissime perscrutantes,
invenerint falsum testem dixisse contra
fratrem suum mendacium:
19 reddent ei sicut fratri suo facere cogi-
tavit,
et auferes malum de medio tui:
20 ut audientes ceteri timorem habeant, et
nequaquam talia audeant facere.
21 Non misereberis eius, sed animam pro
anima,
oculum pro oculo, dentem pro dente,
manum pro manu, pedem pro pede ex-
iges.

XVIII. 18. |loquiturque   21. ˜non est locutus dñs *(pl.)*

XIX. 1. possideris . . . *Cod. E post* eius *om.* et; *idem typographi errore Ed. Francof.* 1826. 4. nudus tertius . . . ˜habuisse odium conpr. *(pl.)*   5. abisse simpliciter cum eo . . . manu] *CGK:* manum   7. aequales   9. ˜alias tres   10. nec sis   13. Non] nē *(pl.)* . . . innoxium] noxium *AG. Rectius cum ceteris Mss. censores Romani* (*sicut supra v.* 10) innoxium sanguinem, *i. e. culpam innoxii sanguinis effusi, seu piaculum patratae caedis.*

CAPUT XX.

XII. 1 Si exieris ad bellum contra hostes tuos,
et videris equitatus et currus,
et maiorem quam tu habeas adversarii exercitus multitudinem,
non timebis eos: quia Dominus Deus tuus tecum est,
qui eduxit te de terra Aegypti.
2 Appropinquante autem iam proelio,
stabit sacerdos ante aciem, et sic loquetur ad populum:
3 Audi Israel, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum,
nolite metuere, nolite cedere,
nec formidetis eos:
4 quia Dominus Deus vester in medio vestri est,
et pro vobis contra adversarios dimicabit,
ut eruat vos de periculo.
5 Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt:
Quis est homo, qui aedificavit domum novam, et non dedicavit eam?
vadat, et revertatur in domum suam,
ne forte moriatur in bello, et alius dedicet eam.
6 Quis est homo qui plantavit vineam,
et necdum fecit eam esse communem, de qua vesci omnibus liceat?
vadat, et revertatur in domum suam:
ne forte moriatur in bello,
et alius homo eius fungatur officio.
7 Quis est homo, qui despondit uxorem, et non accepit eam?
vadat, et revertatur in domum suam,
ne forte moriatur in bello,
et alius homo accipiat eam.
8 His dictis addent reliqua, et loquentur ad populum:
Quis est homo formidolosus, et corde pavido?
vadat, et revertatur in domum suam,
ne pavere faciat corda fratrum suorum,
sicut ipse timore perterritus est.
9 Cumque siluerint duces exercitus, et finem loquendi fecerint,
unusquisque suos ad bellandum cuneos praeparabit.
10 Si quando accesseris ad expugnandam civitatem,
offeres ei primum pacem.
11 Si receperit, et aperuerit tibi portas,
cunctus populus, qui in ea est, salvabitur,
et serviet tibi sub tributo.
12 Sin autem foedus inire noluerit,
et coeperit contra te bellum,
oppugnabis eam.
13 Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua,
percuties omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladii,
14 absque mulieribus et infantibus, iumentis et ceteris, quae in civitate sunt.
Omnem praedam exercitui divides,
et comedes de spoliis hostium tuorum,
quae Dominus Deus tuus dederit tibi.
15 Sic facies cunctis civitatibus, quae a te procul valde sunt,
et non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es.
16 De his autem civitatibus, quae dabuntur tibi,
nullum omnino permittes vivere:
17 sed interficies in ore gladii,
Hethaeum videlicet, et Amorrhaeum, et Chananaeum,
Pherezaeum, et Hevaeum, et Iebusaeum,
sicut praecepit tibi Dominus Deus tuus:
18 ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis:
et peccetis in Dominum Deum vestrum.
19 Quando obsederis civitatem multo tempore, et munitionibus circumdederis ut expugnes eam,
non succides arbores, de quibus vesci potest,
nec securibus per circuitum debes vastare regionem:
quoniam lignum est, et non homo,
nec potest bellantium contra te augere numerum.
20 Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, et in ceteros apta usus,
succide, et instrue machinas,
donec capias civitatem, quae contra te dimicat.

CAPUT XXI.

1 Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi,
hominis cadaver occisi, et ignorabitur caedis reus,
2 egredientur maiores natu, et iudices tui,
et metientur a loco cadaveris
singularum per circuitum spatia civitatum:
3 et quam viciniorem ceteris esse perspexerint,
seniores civitatis illius tollent vitulam de armento,
quae non traxit iugum, nec terram scidit vomere,
4 et ducent eam ad vallem asperam atque saxosam,
quae nunquam arata est, nec sementem recepit:
et caedent in ea cervices vitulae:
5 accedentque sacerdotes filii Levi,
quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei,

XX. 1. equitatum *(pl.)* . . . habes *(pl.)* 2. loquitur 5. eam *ult.*] illam| *(pl.)* 6. ˜eam fecit *(pl.)* . . de qua] et de qua *(pl.)* 7. *habet* despondit. *Plures* desponsavit 8. Hic dictis 9. ˜exercitus duces *(pl.)* 11. Si receperint et aperuerint *(tacet Vercellone)* 12. et receperint 15. quae a te] quiate 16. permittis 17. *nomina ut alibi* 20. *om.* et . . . et instrue] extrue

XXI. 1. in terram . . . ignoratur *(pl.)* 3. eius *(pl.)* . . . scindit

et benedicant in nomine eius,
et ad verbum eorum omne negotium, et quidquid mundum, vel immundum est, iudicetur.
6 Et venient maiores natu civitatis illius ad interfectum,
lavabuntque manus suas super vitulam,
quae in valle percussa est, 7 et dicent:
Manus nostrae non effuderunt sanguinem hunc,
nec oculi viderunt.
8 propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti Domine,
et ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel.
Et auferetur ab eis reatus sanguinis:
9 tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fusus est, cum feceris quod praecepit Dominus.
10 Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, et tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris,
11 et videris in numero captivorum mulierem pulchram,
et adamaveris eam, volucrisque habere uxorem,
12 introduces eam in domum tuam:
quae radet caesariem, et circumcidet ungues,
13 et deponet vestem, in qua capta est:
sedensque in domo tua, flebit patrem et matrem suam uno mense:
et postea intrabis ad eam,
dormiesque cum illa, et erit uxor tua.
14 Si autem postea non sederit animo tuo,
dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecunia,
nec opprimere per potentiam: quia humiliasti eam.
15 **Si** habuerit homo uxores duas,
unam dilectam, et alteram odiosam,
genuerintque ex eo liberos,
et fuerit filius odiosae primogenitus,
16 volueritque substantiam inter filios suos dividere:
non poterit filium dilectae facere primogenitum, et praeferre filio odiosae,
17 sed filium odiosae agnoscet primogenitum,
dabitque ei de his quae habuerit cuncta duplicia:
iste est enim principium liberorum eius,
et huic debentur primogenita.
18 Si genuerit homo filium contumacem et protervum,
qui non audiat patris aut matris imperium,
et coercitus obedire contempserit:
19 apprehendent eum,
et ducent ad seniores civitatis illius,
et ad portam iudicii, 20 dicentque ad eos:
Filius noster iste protervus et contumax est,
monita nostra audire contemnit,
comissationibus vacat, et luxuriae atque conviviis:
21 lapidibus eum obruet populus civitatis: et morietur,
ut auferatis malum de medio vestri,
et universus Israel audiens pertimescat.
22 Quando peccaverit homo quod morte plectendum est,
et adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo:
23 non permanebit cadaver eius in ligno,
sed in eadem die sepelietur:
quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno:
et nequaquam contaminabis terram tuam,
quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.

CAPUT XXII.

1 Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, et praeteribis: sed reduces fratri tuo,
2 etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum:
duces in domum tuam, et erunt apud te
quamdiu quaerat ea frater tuus, et recipiat.
3 Similiter facies de asino, et de vestimento, et de omni re fratris tui, quae perierit:
si inveneris eam,
ne negligas quasi alienam.
4 Si videris asinum fratris tui aut bovem cecidisse in via,
non despicies, sed sublevabis cum eo.
5 Non induetur mulier veste virili,
nec vir utetur veste feminea:
abominabilis enim apud Deum est qui facit haec.
6 Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris,
et matrem pullis vel ovis desuper incubantem:
non tenebis eam cum filiis,
7 sed abire patiéris, captos tenens filios:
ut bene sit tibi, et longo vivas tempore.
8 Cum aedificaveris domum novam,
facies murum tecti per circuitum:
ne effundatur sanguis in domo tua,
et sis reus labente alio, et in praeceps ruente.

XXI. 5. quidquid] quid 6. *om.* venient *cum BEK et Rabano.* „*Nimirum ex praecedentibus sententia pendet:* Accedentque sacerdotes filii Levi (quos elegit Dominus Deus ut ministrent ei et ad verbum eorum omne negotium iudicetur) et maiores natu ad interfectum. *An autem etiam sacerdotibus manus super vitulum lavandae fuerint, id quod Rabani lectione praecipi iubetur, dubitari merito potest.*“ *Luc. Brugensis.* 7. ˜hunc sanguinem| *(pl.)* 8. |et non rep. *(pl.)* 9. effufusus *(erasae 4 litterae)* 12. *om.* eam *(pl.)* 14. |Sin *(pl.)* . . . |dimittis . . . |nec opprimes *(solus, probantibus Sixtinis et Verc.)* 15. *CD:* genueritque ex ea 16. ˜primogenitum facere 17. cognoscet 18. *habet* aut, *plures* ac 19. |adpraehendit, *corr.* ent 20. comissationibus] *Ita recte A; in vulgata:* commessationibus, *qui scripturae modus usui communi repugnat.* 21. |ut universus

XXII. 2. ˜tuus frater nec 3. facies] *addunt* et *BK* . . et vestimento . . . ea| . . . aliena| 5. facit haec] fecit hoc|

9 Non seres vineam tuam altero semine:
ne et sementis quam sevisti, et quae nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur.
10 Non arabis in bove simul et asino.
11 Non induéris vestimento, quod ex lana linoque contextum est.
12 Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui, quo operiéris.
13 Si duxerit vir uxorem, et postea odio habuerit eam,
14 quaesieritque occasiones quibus dimittat eam,
obiiciens ei nomen pessimum, et dixerit:
Uxorem hanc accepi, et ingressus ad eam non inveni virginem:
15 tollent eam pater et mater eius,
et ferent secum signa virginitatis eius ad seniores urbis qui in porta sunt:
16 et dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem:
quam quia odit, [17] imponit ei nomen pessimum,
ut dicat: Non inveni filiam tuam virginem:
et ecce haec sunt signa virginitatis filiae meae.
expandent vestimentum coram senioribus civitatis:
18 apprehendentque senes urbis illius virum,
et verberabunt illum,
19 condemnantes insuper centum siclis argenti,
quos dabit patri puellae:
quoniam diffamavit nomen pessimum super virginem Israel:
habebitque eam uxorem, et non poterit dimittere eam omnibus diebus vitae suae.
20 Quodsi verum est quod obiicit,
et non est in puella inventa virginitas:
21 eiicient eam extra fores domus patris sui,
et lapidibus obruent viri civitatis illius, et morietur:
quoniam fecit nefas in Israel,
ut fornicaretur in domo patris sui:
et auferes malum de medio tui.
22 Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur,
id est, adulter et adultera:
et auferes malum de Israel.
23 Si puellam virginem desponderit vir,
et invenerit eam aliquis in civitate et concubuerit cum ea,
24 educes utrumque ad portam civitatis illius,
et lapidibus obruentur:
puella, quia non clamavit, cum esset in civitate:
vir, quia humiliavit uxorem proximi sui.
et auferes malum de medio tui.
25 Sin autem in agro repererit vir puellam, quae desponsata est,
et apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus:
26 puella nihil patietur, nec est rea mortis:
quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, et occidit animam eius,
ita et puella perpessa est. [27] sola erat in agro:
clamavit, et nullus adfuit qui liberaret eam.
28 Si invenerit vir puellam virginem, quae non habet sponsum,
et apprehendens concubuerit cum illa, et res ad iudicium venerit:
29 dabit qui dormivit cum ea, patri puellae quinquaginta siclos argenti,
et habebit eam uxorem,
quia humiliavit illam: non poterit dimittere eam cunctis diebus vitae suae.
30 Non accipiet homo uxorem patris sui,
nec revelabit operimentum eius.

CAPUT XXIII.

1 Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis et abscisso veretro, ecclesiam Domini.
2 Non ingredietur mamzer, hoc est, de scorto natus, in ecclesiam Domini, usque ad decimam generationem.
3 Ammonites et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini, in aeternum:
4 quia noluerunt vobis occurrere cum pane et aqua in via quando egressi estis de Aegypto:
et quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriae, ut malediceret tibi:
5 et noluit Dominus Deus tuus audire Balaam,
vertitque maledictionem eius in benedictionem tuam,
eo quod diligeret te.
6 Non facies cum eis pacem,
nec quaeras eis bona cunctis diebus vitae tuae in sempiternum.
7 Non abominaberis Idumaeum, quia frater tuus est:
nec Aegyptium, quia advena fuisti in terra eius.
8 Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini.
9 Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam,
custodies te ab omni re mala.

10 Si fuerit inter vos homo, qui nocturno XI
pollutus sit somnio,
egredietur extra castra, [11] et non revertetur,
priusquam ad vesperam lavetur aqua:

XXII. 9. Non inseres . . . seruisti (*cf. Ex.* 23, 16) 10. in bove] bovem 13. ˜eam odio habuerit| (*pl.*) 17. imponet . . . senibus 19. eam omnibus diebus] omni tempore (*pl.*) 20. *hab.* obicit| (*non* obiecit) . . . ˜inventa in puella 21. illius] eius (*pl.*) 22. morientur| (*pl.*) 23. cum illa| (*pl.*) 24. |et vir 25. repperit . . . cum illa 28. cum ea 29. illam] eam . . . *om.* eam (*sicut v.* 19)

XXIII. 1. absciso 2. *om.* in 3. Ammanitae et Moavitae 6. |facies (*corrector praeposuit* Non) . . pacem] pactum| (*bona lectio quam tacet Vercellone*) nec quaeres 8. *om.* in 11. vesperum

et post solis occasum regredietur in castra.
12 Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturae, [13] gerens paxillum in balteo.
cumque sederis, fodies per circuitum,
et egesta humo operies, [14] quo relevatus es
(Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum,
ut eruat te, et tradat tibi inimicos tuos)
et sint castra tua sancta,
et nihil in eis appareat foeditatis ne derelinquat te.
15 Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit.
16 habitabit tecum in loco, qui ei placuerit,
et in una urbium tuarum requiescet:
ne contristes eum.
17 Non erit meretrix de filiabus Israel,
nec scortator de filiis Israel.
18 Non offeres mercedem prostibuli,
nec pretium canis in domo Domini Dei tui,
quidquid illud est quod voveris:
quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.
19 Non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam,
nec fruges, nec quamlibet aliam rem: [20] sed alieno.
Fratri autem tuo absque usura id, quo indiget, commodabis:
ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo
in terra, ad quam ingrediéris possidendam.
21 Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere:
quia requiret illud Dominus Deus tuus.
et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.
22 Si nolueris polliceri, absque peccato eris.
23 Quod autem semel egressum est de labiis tuis,
observabis, et facies sicut promisisti Domino Deo tuo,
et propria voluntate et ore tuo locutus es.
24 Ingressus vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit:
foras autem ne efferas tecum.
25 Si intraveris in segetem amici tui,
franges spicas, et manu conteres:
falce autem non metes.

CAPUT XXIV.

1 Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam,
et non invenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam foeditatem:
scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua.
2 Cumque egressa alterum maritum duxerit,
3 et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii,
et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit:
4 non poterit prior maritus recipere eam in uxorem:
quia polluta est, et abominabilis facta est coram Domino:
ne peccare facias terram tuam,
quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam.
5 Cum acceperit homo nuper uxorem,
non procedet ad bellum, nec ei quidpiam necessitatis iniungetur publicae,
sed vacabit absque culpa domi suae,
ut uno anno laetetur cum uxore sua.
6 Non accipies loco pignoris inferiorem, et superiorem molam: quia animam suam opposuit tibi.
7 Si deprehensus fuerit homo sollicitans fratrem suum de filiis Israel,
et vendito eo acceperit pretium,
interficietur, et auferes malum de medio tui.
8 Observa diligenter ne incurras plagam leprae,
sed facies quaecunque docuerint te sacerdotes Levitici generis
iuxta id, quod praecepi eis, et imple sollicite.
9 Mementote quae fecerit Dominus Deus vester Mariae, in via cum egrederemini de Aegypto.
10 Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi,
non ingrediéris domum eius ut pignus auferas:
11 sed stabis foris, et ille tibi proferet quod habuerit.
12 sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus,
13 sed statim reddes ei ante solis occasum:
ut dormiens in vestimento suo, benedicat tibi,

XXIII. 13. pauxillum . . . et egesta humo operies [14] quo relevatus es] *Incongrua versuum divisio nonnullos interpretes in eum errorem induxit, ut vocem* egesta *tamquam neutrum plurale de stercoribus acciperent. Ita Alliolius: „und mit Erde bedecken, was von dir gegangen und wovon du erleichtert worden.“ Quorum rationem non eo reprehendimus, quasi* egerendi *verbum nequeat et de alvi evacuatione usurpari (vide 2 Par.* 21, 19 *et Deut.* 28, 27, *quamquam ibi codices pro* egeruntur *legunt* digeruntur); *at nostro loco, si* egesta *essent pro excrementis, tum illa* quo relevatus es, *non solum re supervacarent, sed nec dictione recte cohaererent cum prioribus, quia pronomen singulare* quo *disconvenit plurali* egesta. *Immo, geminis ablativis* egestâ humo *idem dicitur quod est in Ios.* 7, 21 fossâ humo operire; *placuit autem nunc variare, quum iam praecesserit verbum* fodies. *Aliqui codices corrupte:* quo revelatus es *CD*, quod revelatus es *K*. *Hebraeus haec tantum:* et operies excrementum tuum. 14. |ut sint *(pl.)* 15. tradis — *Clem.* 1. 2. Domino *err.*, 3. domino. 16. ne] nec *(pl.)* 17. nec] neq. *(pl.)* 18. in domum *(pl.)* . . . voverit| *A*; voverint *plerique*, voveris *BF* 19. |Nec fen. 20. id quod (*cf.* 15, 8). . . |in terram 21. ˇvoveris votum . . . rememoratus f. reputabit 24. comedes 25. |frange . . . contere| . . . metas|

XXIV. 1. |scribe[t] 4. ˇtibi tradiderit *(pl.)* 5. publice| . . . domui *(pl.)* 6. adposuit *(pl.)* 7. acceperit] accipiens *AEFGK et Sixtini* 8. in plagam *(pl.)* . . facias 11. profert

et habeas iustitiam coram Domino Deo tuo.
14 Non negabis mercedem indigentis, et pauperis fratris tui,
sive advenae, qui tecum moratur in terra, et intra portas tuas est:
15 sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum,
quia pauper est, et ex eo sustentat animam suam:
ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum.
16 Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus,
sed unusquisque pro peccato suo morietur.
17 Non pervertes iudicium advenae et pupilli, nec auferes pignoris loco viduae vestimentum.
18 Memento quod servieris in Aegypto,
et eruerit te Dominus Deus tuus inde.
Idcirco praecipio tibi ut facias hanc rem.
19 Quando messueris segetem in agro tuo,
et oblitus manipulum reliqueris,
non revertéris ut tollas illum:
sed advenam, et pupillum, et viduam auferre patiéris,
ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum.
20 Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non revertéris ut colligas:
sed relinques advenae, pupillo, ac viduae.
21 Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos,
sed cedent in usus advenae, pupilli, ac viduae.
22 Memento quod et tu servieris in Aegypto,
et idcirco praecipio tibi ut facias hanc rem.

CAPUT XXV.

1 Si fuerit causa inter aliquos, et interpellaverint iudices:
quem iustum esse perspexerint, illi iustitiae palmam dabunt:
quem impium, condemnabunt impietatis.
2 Sin autem eum, qui peccavit, dignum viderint plagis:
prosternent, et coram se facient verberari.
Pro mensura peccati erit et plagarum modus:
3 ita duntaxat, ut quadragenarium numerum non excedant:
ne foede laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.
4 Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas.
5 Quando habitaverint fratres simul,
et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit,
uxor defuncti non nubet alteri:
sed accipiet eam frater eius,
et suscitabit semen fratris sui:
6 et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit,
ut non deleatur nomen eius ex Israel.
7 Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quae ei lege debetur,
perget mulier ad portam civitatis,
et interpellabit maiores natu, dicetque:
Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israel: nec me in coniugem sumere.
8 Statimque accersiri eum facient, et interrogabunt.
Si responderit: Nolo eam uxorem accipere:
9 accedet mulier ad eum coram senioribus,
et tollet calceamentum de pede eius,
spuetque in faciem illius, et dicet:
Sic fiet homini, qui non aedificat domum fratris sui.
10 Et vocabitur nomen illius in Israel, Domus discalceati.
11 Si habuerint inter se iurgium viri duo,
et unus contra alterum rixari coeperit,
volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris,
miseritque manum, et apprehenderit verenda eius:
12 abscides manum illius, nec flecteris super eam ulla misericordia.
13 Non habebis in sacculo diversa pondera, maius et minus:
14 nec erit in domo tua modius maior et minor.
15 pondus habebis iustum et verum,
et modius aequalis et verus erit tibi:
ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.
16 abominatur enim Dominus tuus eum, qui facit haec,
et aversatur omnem iniustitiam.
17 Memento quae fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Aegypto:
18 quomodo occurrerit tibi:
et extremos agminis tui, qui lassi residebant, ceciderit,
quando tu eras fame et labore confectus,
et non timuerit Deum.

19 Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, XII
et subiecerit cunctas per circuitum nationes
in terra, quam tibi pollicitus est:
delebis nomen eius sub caelo.
Cave ne obliviscaris.

CAPUT XXVI.

1 Cumque intraveris terram, quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam,

XXIV. 16. ˆsuo peccato *(pl.)* 19. illud| *plerique:* eum 20. collegeris] colliges *(pl.)*
XXV. 3. abeat] iaceat (*egregia correctio, quam receperunt Sixtini.*) 4. bovis triturantis 7. *habent* nomen *AGK. Cf. Ruth* 4, 5. 10. *Alii* semen 9. illius] eius . . . fit *ABK* 10. eius . . . disculciati *A cum DE* (*non:* discultiati) *Cf. Is.* 20, 2. 3. 4 11. *om.* duo *(pl.)* . . . rixare . . . de manibus f.| miserit *(cum plurimis et optimo iure)* 12. super ea 15. *om.* et verus 16. |abominabitur . . *om.* tuus *(cum Codd. fere omnibus)* 18. |ut extremos . . . ceciderint| 19. subiecerit . . . |in terram

et obtinueris eam, atque habitaveris in ea:
2 tolles de cunctis frugibus tuis primitias,
et pones in cartallo,
pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit,
ut ibi invocetur nomen eius:
3 accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, et dices ad eum:
Profiteor hodie coram Domino Deo tuo,
quod ingressus sum in terram, pro qua iuravit patribus nostris, ut daret eam nobis.
4 Suscipiensque sacerdos cartallum de manu tua,
ponet ante altare Domini Dei tui:
5 et loquéris in conspectu Domini Dei tui:
Syrus persequebatur patrem meum,
qui descendit in Aegyptum, et ibi peregrinatus est in paucissimo numero:
crevitque in gentem magnam ac robustam et infinitae multitudinis.
6 Affixeruntque nos Aegyptii, et persecuti sunt
imponentes onera gravissima:
7 et clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum:
qui exaudivit nos, et respexit humilitatem nostram, et laborem, atque angustiam:
8 et eduxit nos de Aegypto in manu forti, et brachio extento,
in ingenti pavore, in signis atque portentis:
9 et introduxit ad locum istum,
et tradidit nobis terram lacte et melle manantem.
10 Et idcirco nunc offero primitias frugum terrae, quam Dominus dedit mihi.
Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui,
et adorato Domino Deo tuo.
11 Et epulaberis in omnibus bonis, quae Dominus Deus tuus dederit tibi, et domui tuae,
tu et Levites, et advena qui tecum est.
12 Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum,
anno decimarum tertio
dabis Levitae, et advenae, et pupillo et viduae,
ut comedant intra portas tuas, et saturentur:
13 loquérisque in conspectu Domini Dei tui:
Abstuli quod sanctificatum est de domo mea,
et dedi illud Levitae et advenae, et pupillo ac víduae, sicut iussisti mihi:
non praeterivi mandata tua, nec sum oblitus imperii tui.
14 Non comedi ex eis in luctu meo,
nec separavi ea in qualibet immunditia,
nec expendi ex his quidquam in re funebri.
Obedivi voci Domini Dei mei,
et feci omnia sicut praecepisti mihi.
15 Respice de sanctuario tuo,
et de excelso caelorum habitaculo,
et benedic populo tuo Israel,
et terrae, quam dedisti nobis,
sicut iurasti patribus nostris,
terrae lacte et melle mananti.
16 Hodie Dominus Deus tuus praecepit tibi
ut facias mandata haec atque iudicia:
et custodias et impleas ex toto corde tuo,
et ex tota anima tua.
17 Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus,
et ambules in viis eius, et custodias ceremonias illius,
et mandata atque iudicia, et obedias eius imperio.
18 et Dominus elegit te hodie ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi,
et custodias omnia praecepta illius:
19 et faciat te excelsiorem cunctis gentibus quas creavit, in laudem, et nomen, et gloriam suam:
ut sis populus sanctus Domini Dei tui,
sicut locutus est.

CAPUT XXVII.

1 Praecepit autem Moyses et seniores Israel, populo dicentes: XV.
Custodite omne mandatum quod praecipio vobis hodie.
2 Cumque transieritis Iordanem in terram,
quam Dominus Deus tuus dabit tibi,

XXVI. 1. in illa| *(pl.)* 2. *om.* tuis . . . |pergensque *(quod valde placeret, si v. seq. legeret* accedes; *at habet* accedesque) 3. sum in] sim *(pl.)* 4. de manib' eius| (*falso Verc.* de manu eius) 5. et robustam 7. angustias| *(pl.)* 10. ˜dedit dñs . . . et adorato Domino Deo tuo] *Ita A solus. At plurimi veteres tum manuscripti tum editi rectius, ut videtur, omittunt* et, *siquidem praestat hos ablativos absolutos superiori periodo quam sequenti adnectere, quod ultimum placebat Sixto, cum paucis recentioribus libris comma ponenti post* tuo, *et expungenti* Et *ante* epulaberis. *Ceterum in Hebr. et Gr. quum legatur:* et adorabis Dominum Deum tuum, *Clementini* et *copulam retinendam putaverunt, ita nimirum, ut id quod est* adorato *pro imperativo haberent, postera autem* Domino Deo tuo *pro casu tertio, quem cum adorandi verbo nonnunquam construi exemplis quibusdam ex Vet. Itala demonstravit Maius in Spicil. Rom. tom. IX. pag. 2. Verumtamen haec omnia illi admodum intricate nec satis probabiliter, nisi vero credas interpretem data opera, ut si quis griphis verborum ludit, captum legentium torquere voluisse.* 12. decimam] decimas 13. abstuli] adtuli *(omnium Codd. optima lectio, quam iniuria mutaverunt Sixtini. Num auferendi notio ab animo et actione eius, qui de rebus suis aliquid in aliorum commoda impertit, plane aliena est. Auferimus res aliorum (cf. Ios. 7, 21); nostra autem si communicamus cum aliis, adferimus potius et exhibemus. Igitur si dicit:* attuli, *hoc dicit: non retinui, sed candidus in medium protuli.* — et pupillo ac] pupillo et *(pl.)* . . . *om.* tui *(pl.)* 14. his] eis 15. |de excelso 18. eius| *(pl.)*

XXVII. 1. dicentes] *E*: dicens 2. 4. transieritis Iordanem] transieris Iordanen. *(Schol. M.: „Non mireris, si numerus frequenter mutatur apud Hebraeos, quia Moses sic loquebatur omnibus quasi uni, et uni quasi omnibus.“*

eriges ingentes lapides, et calce levigabis eos,
3 ut possis in eis scribere omnia verba legis
huius, Iordane transmisso:
ut introeas terram, quam Dominus Deus
tuus dabit tibi,
terram lacte et melle manantem,
sicut iuravit patribus tuis.
4 Quando ergo transieritis Iordanem,
erigite lapides, quos ego hodie praecipio
vobis in monte Hebal, et levigabis eos
calce:
5 et aedificabis ibi altare Domino Deo tuo
de lapidibus, quos ferrum non tetigit,
6 et de saxis informibus et impolitis:
et offeres super eo holocausta Domino
Deo tuo,
7 et immolabis hostias pacificas,
comedesque ibi, et epulaberis coram Domino Deo tuo.
8 Et scribes super lapides omnia verba legis
huius plane et lucide.
9 Dixeruntque Moyses et sacerdotes Levitici generis ad omnem Israelem: Attende, et audi Israel:
Hodie factus es populus Domini Dei tui:
10 audies vocem eius, et facies mandata atque iustitias, quas ego praecipio tibi.
11 Praecepitque Moyses populo in die illo,
dicens:
12 Hi stabunt ad benedicendum populo super
montem Garizim, Iordane transmisso:
Simeon, Levi, Iudas, Issachar, Ioseph, et
Beniamin.
13 Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal:
Ruben, Gad, et Aser, et Zabulon, Dan, et
Nephthali.
14 Et pronunciabunt Levitae, dicentque ad
omnes viros Israel excelsa voce:
15 **M**aledictus homo, qui facit sculptile et
conflatile, abominationem Domini,
opus manuum artificum, ponetque illud in
abscondito.
et respondebit omnis populus, et dicet:
Amen.
16 Maledictus qui non honorat patrem suum,
et matrem.
et dicet omnis populus: Amen.
17 Maledictus qui transfert terminos proximi
sui.
et dicet omnis populus: Amen.
18 Maledictus qui errare facit caecum in itinere.
et dicet omnis populus: Amen.
19 Maledictus qui pervertit iudicium advenae,
pupilli et viduae.
et dicet omnis populus: Amen.
20 Maledictus qui dormit cum uxore patris
sui, et revelat operimentum lectuli eius.
et dicet omnis populus: Amen.
21 Maledictus qui dormit cum omni iumento.
et dicet omnis populus: Amen.
22 Maledictus qui dormit cum sorore sua,
filia patris sui, vel matris suae.
et dicet omnis populus: Amen.
23 Maledictus qui dormit cum socru sua.
et dicet omnis populus: Amen.
24 Maledictus qui clam percusserit proximum
suum.
et dicet omnis populus: Amen.
25 Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis.
et dicet omnis populus: Amen.
26 Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit.
et dicet omnis populus: Amen.

CAPUT XXVIII.

1 **S**i autem audieris vocem Domini Dei tui,
ut facias atque custodias omnia mandata
eius,
quae ego praecipio tibi hodie,
faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem
cunctis gentibus, quae versantur in
terra.
2 Venientque super te universae benedictiones istae, et apprehendent te:
si tamen praecepta eius audieris.
3 Benedictus tu in civitate, et benedictus in
agro.
4 Benedictus fructus ventris tui, et fructus
terrae tuae, fructusque iumentorum
tuorum,
greges armentorum tuorum, et caulae
ovium tuarum.
5 Benedicta horrea tua, et benedictae reliquiae tuae.
6 Benedictus eris tu ingrediens et egrediens.
7 Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgunt adversum te, corruentes in
conspectu tuo:
per unam viam venient contra te, et per
septem fugient a facie tua.
8 Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, et super omnia opera manuum tuarum:
benedicetque tibi in terra, quam acceperis.
9 Suscitabit te Dominus sibi in populum
sanctum, sicut iuravit tibi:
si custodieris mandata Domini Dei tui, et
ambulaveris in viis eius.
10 Videbuntque omnes terrarum populi quòd
nomen Domini invocatum sit super te,
et timebunt te.
11 Abundare te faciet Dominus omnibus bonis,
fructu uteri tui, et fructu iumentorum
tuorum,

XXVII. 4. |elige (*alii* erige) . . . Chebal . . *om.* eos 5. |ex lap. 8. et plane 12. populo] dño *A; plures* dñm, *perperam utrumque; Hebr. Gr. Cod. E et Sangermanensis Stephani:* populo . . . Iordanen *(err.)* 13. *om.* isti . . . in montem Chebal| . . . *om.* et *ante* Zabulon *(pl.)* 14. excelsaq. 20. 21. 22. 23. dormit] dormierit 22. vel] sive 24—25. *Hisce duobus versiculis alium medium interponunt sequiores quidam Mss., Hebraeo et veteribus ignotum:* Maledictus qui dormit cum uxore proximi sui: et dicet omnis populus Amen. 26. perfecerit

XXVIII. 1. Sin *(pl.)* 4. *post* armentorum *om.* tuorum 6. tu ingrediens] *ex nostro Sixtini. In aliis pl.* et ingrediens *vel tantum* ingrediens 7. consurgent 11. omnibus] in omnibus . . uteri] ventris

fructu terrae tuae, quam iuravit Dominus patribus tuis ut daret tibi.
12 Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, caelum,
ut tribuat pluviam terrae tuae in tempore suo:
benedicetque cunctis operibus manuum tuarum.
Et foenerabis gentibus multis, et ipse a nullo foenus accipies.
13 Constituet te Dominus in caput, et non in caudam:
et eris semper supra, et non subter:
si tamen audieris mandata Domini Dei tui quae ego praecipio tibi hodie,
et custodieris et feceris, 14 ac non declinaveris ab eis nec ac dexteram, nec ad sinistram,
nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.
15 Quodsi audire nolueris vocem Domini Dei tui,
ut custodias, et facias omnia mandata eius et ceremonias, quas ego praecipio tibi hodie,
venient super te omnes maledictiones istae, et apprehendent te.
16 Maledictus eris in civitate, maledictus in agro.
17 Maledictum horreum tuum,
et maledictae reliquiae tuae.
18 Maledictus fructus ventris tui, et fructus terrae tuae,
armenta boum tuorum, et greges ovium tuarum.
19 Maledictus eris ingrediens,
et maledictus egrediens.
20 Mittet Dominus super te famem et esuriem, et increpationem in omnia opera tua, quae tu facies:
donec conterat te, et perdat velociter,
propter adinventiones tuas pessimas in quibus reliquisti me.
21 Adiungat tibi Dominus pestilentiam,
donec consumat te de terra, ad quam ingredieris possidendam.
22 Percutiat te Dominus egestate, febri et frigore,
ardore et aestu, et aëre corrupto ac rubigine,
et persequatur donec pereas.
23 Sit caelum, quod supra te est, aeneum:
et terra, quam calcas, ferrea.
24 Det Dominus imbrem terrae tuae pulverem,
et de caelo descendat super te cinis, donec conteraris.
25 Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos.
per unam viam egrediaris contra eos, et per septem fugias,
et dispergaris per omnia regna terrae.
26 sitque cadaver tuum in escam cunctis volatilibus caeli, et bestiis terrae,
et non sit qui abigat.
27 Percutiat te Dominus ulcere Aegypti,
et partem corporis, per quam stercora egeruntur,
scabie quoque et prurigine: ita ut curari nequeas.
28 Percutiat te Dominus amentia et caecitate ac furore mentis,
29 et palpes in meridie sicut palpare solet caecus in tenebris, et non dirigas vias tuas.
Omnique tempore calumniam sustineas,
et opprimaris violentia, nec habeas qui liberet te.
30 Uxorem accipias, et alius dormiat cum ea.
Domum aedifices, et non habites in ea.
Plantes vineam, et non vindemies eam.
31 Bos tuus immoletur coram te, et non comedas ex eo.
Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, et non reddatur tibi.
Oves tuae dentur inimicis tuis, et non sit qui te adiuvet.
32 Filii tui et filiae tuae tradantur alteri populo,
videntibus oculis tuis, et deficientibus ad conspectum eorum tota die,
et non sit fortitudo in manu tua.
33 Fructus terrae tuae, et omnes labores tuos comedat populus, quem ignoras:
et sis semper calumniam sustinens, et oppressus cunctis diebus,
34 et stupens ad terrorem eorum quae videbunt oculi tui.
35 Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus et in suris,
sanarique non possis a planta pedis usque ad verticem tuum.
36 Ducet te Dominus, et regem tuum, quem constitueris super te,
in gentem, quam ignoras tu et patres tui:
et servies ibi diis alienis, ligno et lapidi.
37 Et eris perditus in proverbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus.
38 Sementem multam iacies in terram, et modicum congregabis:
quia locustae devorabunt omnia.
39 Vineam plantabis, et fodies:
et vinum non bibes, nec colliges ex ea quidpiam:
quoniam vastabitur vermibus.
40 Olivas habebis in omnibus terminis tuis,
et non ungéris oleo: quia defluent, et peribunt.
41 Filios generabis et filias, et non fruéris eis: quoniam ducentur in captivitatem.
42 Omnes arbores tuas et fruges terrae tuae rubigo consumet.
43 Advena, qui tecum versatur in terra,

XXVIII. 12. *om.* caelum . . . |benedicet *(pl.)* 13. *om.* tamen *(pl.)* 14. ˋalienos deos 20. *om.* tu . . . *om.* in 22. robigine 23. aereum| 25. |tradet 26. in escam] esca 27. parte *(pl.)* . . . digeruntur| *antiqui omnes* (*G tantum:* egeruntur) — |scaviae 29. *in fine om.* te *(cum Hebraeo)* 31. |boos 32. ^tra^dantur *(corr. m. rec.)* . . . ad conspectum] aconspectum (*erasit* m. *Cf.* 31, 6) 36. ˋdñs te . . . |et servies^ibi^ *(ead. m. add.)* 38. lucustae omnia. devorabunt| *(pl.)*

ascendet super te, eritque sublimior:
tu autem descendes, et eris inferior.
44 Ipse foenerabit tibi, et tu non foenerabis ei.
Ipse erit in caput, et tu eris in caudam.
45 Et venient super te omnes maledictiones istae,
et persequentes apprehendent te, donec intereas:
quia non audisti vocem Domini Dei tui,
nec servasti mandata eius et ceremonias, quas praecepit tibi.
46 Et erunt in te signa atque prodigia, et in semine tuo usque in sempiternum:
47 eo quod non servieris Domino Deo tuo in gaudio, cordisque laetitia,
propter rerum omnium abundantiam.
48 Servies inimico tuo, quem immittet tibi Dominus,
in fame, et siti, et nuditate, et omni penuria:
et ponet iugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat.
49 Adducet Dominus super te gentem de longinquo, et de extremis terrae finibus
in similitudinem aquilae volantis cum impetu:
cuius linguam intelligere non possis:
50 gentem procacissimam,
quae non deferat seni, nec misereatur parvuli,
51 et devoret fructum iumentorum tuorum, ac fruges terrae tuae: donec intereas,
et non relinquat tibi triticum, vinum, et oleum,
armenta boum, et greges ovium:
donec te disperdat, 52 et conterat in cunctis urbibus tuis,
et destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua.
Obsideberis intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus:
53 et comedes fructum uteri tui,
et carnes filiorum tuorum et filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus,
in angustia et vastitate qua opprimet te hostis tuus.
54 Homo delicatus in te, et luxuriosus valde,
invidebit fratri suo, et uxori, quae cubat in sinu suo,
55 ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedet:
eo quod nihil aliud habeat in obsidione et penuria,
qua vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas.
56 Tenera mulier et delicata,
quae super terram ingredi non valebat,
nec pedis vestigium figere propter mollitiem et teneritudinem nimiam,
invidebit viro suo, qui cubat in sinu eius,
super filii et filiae carnibus,
57 et illuvie secundarum, quae egrediuntur de medio feminum eius,
et super liberis qui eadem hora nati sunt.
comedent enim eos clam
propter rerum omnium penuriam
in obsidione et vastitate, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas.
58 Nisi custodieris, et feceris omnia verba legis huius,
quae scripta sunt in hoc volumine,
et timueris nomen eius gloriosum et terribile, hoc est, Dominum Deum tuum:
59 augebit Dominus plagas tuas, et plagas seminis tui,
plagas magnas et perseverantes,
infirmitates pessimas et perpetuas.
60 et convertet in te omnes afflictiones Aegypti, quas timuisti, et adhaerebunt tibi:
61 Insuper et universos languores, et plagas, quae non sunt scriptae in volumine legis huius,
inducet Dominus super te, donec te conterat:
62 et remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra caeli prae multitudine,
quoniam non audisti vocem Domini Dei tui.
63 Et sicut ante laetatus est Dominus super vos, bene vobis faciens, vosque multiplicans:
sic laetabitur disperdens vos atque subvertens,
ut auferamini de terra, ad quam ingredieris possidendam. 64 Disperget te Dominus in omnes populos
a summitate terrae usque ad terminos eius:
et servies ibi diis alienis,
quos et tu ignoras et patres tui, lignis et lapidibus.
65 In gentibus quoque illis non quiesces,
neque erit requies vestigio pedis tui.
Dabit enim tibi Dominus ibi cor pavidum, et deficientes oculos, et animam consumptam moerore:
66 Et erit vita tua quasi pendens ante te.
Timebis nocte et die, et non credes vitae tuae.
67 Mane dices: Quis mihi det vesperum?
et vespere: Quis mihi det mane?
propter cordis tui formidinem, qua terreberis,
et propter ea, quae tuis videbis oculis.
68 Reducet te Dominus classibus in Aegyptum
per viam, de qua dixit tibi ut eam amplius non videres.
Ibi vendéris inimicis tuis in servos et ancillas, et non erit qui emat.

XXVIII. 44. *om.* eris 48. ˆdn̄s tibi| *(pl.)* . . . *habet* omni *(cum K, ut videtur; ceteri:* omnium, *quod praeferunt Sixtini.)* 49. ˆfinibus terrae| *(pl.)* 50. parvulo| *AEF* 52. obsedeberis . . . terra tua quam] *om.* tua *(pl.)* 53. uteri] ventris . . . *om.* tuorum *(pl.)* . . . dedit 55. ˆhabeat aliud 57. |et inlubiae 59. tui⌈Q. XX. *Seq. fol.* 169. 63. ingredieris] ingredimini *(solus)* 64. *Stichi continuatio indicat, post* subvertens *esse plene interpungendum, post* possidendam *commate tantum* . . . ibi] illic 65. ˆmerore consumtā| 66. credis 67. dicis

CAPUT XXIX.

XVI. 1 Haec sunt verba foederis quod praecepit Dominus Moysi ut feriret cum filiis Israel in terra Moab:
praeter illud foedus, quod cum eis pepigit in Horeb.
2 Vocavitque Moyses
omnem Israel, et dixit ad eos:
Vos vidistis universa, quae fecit Dominus coram vobis in terra Aegypti
Pharaoni, et omnibus servis eius, universaeque terrae illius,
3 tentationes magnas, quas viderunt oculi tui,
signa illa, portentaque ingentia,
4 et non dedit vobis Dominus cor intelligens, et oculos videntes, et aures quae possunt audire,
usque in praesentem diem.
5 Adduxit vos quadraginta annis per desertum:
non sunt attrita vestimenta vestra,
nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.
6 Panem non comedistis, vinum et siceram non bibistis:
ut sciretis quia ego sum Dominus Deus vester.
7 Et venistis ad hunc locum:
egressusque est Sehon rex Hesebon, et Og rex Basan, occurentes nobis ad pugnam.
Et percussimus eos, 8 et tulimus terram eorum,
ac tradidimus possidendam Ruben et Gad, et dimidiae tribui Manasse.
9 Custodite ergo verba pacti huius, et implete ea:
ut intelligatis universa quae facitis.
10 Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro,
principes vestri, et tribus,
ac maiores natu, atque doctores, omnis populus Israel, 11 liberi et uxores vestrae,
et advena qui tecum moratur in castris,
exceptis lignorum caesoribus, et his, qui comportant aquas:
12 ut transeas in foedere Domini Dei tui,
et in iureiurando quod hodie Dominus Deus tuus percutit tecum:
13 ut suscitet te sibi in populum, et ipse sit Deus tuus
sicut locutus est tibi, et sicut iuravit patribus tuis, Abraham, Isaac, et Iacob.
14 Nec vobis solis ego hoc foedus ferio, et haec iuramenta confirmo,
15 sed cunctis praesentibus et absentibus.
16 Vos enim nostis quomodo habitaverimus in terra Aegypti,
et quomodo transierimus per medium nationum,
quas transeuntes 17 vidistis abominationes et sordes, id est, idola eorum,
lignum et lapidem, argentum et aurum, quae colebant.
18 Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus,
cuius cor aversum est hodie a Domino Deo nostro:
ut vadat et serviat diis illarum gentium:
et sit inter vos radix germinans fel et amaritudinem.
19 Cumque audierit verba iuramenti huius, benedicat sibi in corde suo, dicens:
Pax erit mihi, et ambulabo in pravitate cordis mei:
et absumat ebria sitientem,
20 et Dominus non ignoscat ei:
sed tunc quam maxime furor eius fumet,
et zelus contra hominem illum,
et sedeant super eum omnia maledicta, quae scripta sunt in hoc volumine:
et deleat Dominus nomen eius sub caelo,
21 et consumat eum in perditionem ex omnibus tribubus Israel,
iuxta maledictiones, quae in libro legis huius ac foederis continentur.
22 Dicetque sequens generatio, et filii qui nascentur deinceps,
et peregrini, qui de longe venerint,
videntes plagas terrae illius, et infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus,
23 sulphure, et salis ardore comburens,
ita ut ultra non seratur, nec virens quidpiam germinet,
in exemplum subversionis Sodomae et Gomorrhae, Adamae et Seboim,
quas subvertit Dominus in ira et furore suo.
24 Et dicent omnes gentes: Quare sic fecit Dominus terrae huic?
quae est haec ira furoris eius immensa?
25 Et respondebunt: Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de terra Aegypti:
26 et servierunt diis alienis, et adoraverunt eos,
quos nesciebant, et quibus non fuerant attributi:
27 idcirco iratus est furor Domini contra terram istam,

XXIX. 2. Israhelem 4. ˆdñs vobis . . . possint *(pl.)* 5. Adduxit] *Verius E cum Hebr. et Gr.* Adduxi, *non ut suo nomine Moses, sed ut per Mosen ipse loquatur Deus. Nam haec sunt illa verba Domini, quae non audiebantur a populo, quia aures non habebat. Igitur post* diem *colo distinguendum est. Et hinc recte v. sequenti:* ut sciretis quia ego sum dñs. *Alioquin, ex suomet ore, dixisset Moses:* quia ipse est dñs, *quod non perspecta prosopopoeia invexerunt Codd. CDFG.* — vestrorum] tuorum 7. ˆlocum hunc| egressusq.^est Seon r. Esebon 10. ac tribus| et m. *(pl.)* . . . omnisq. 11. exceptis] *An* nec exceptis? *Ita quidem Hebraeus. Notantur autem infimae conditionis homines et servi publici. Cf. Ios.* 9, 21. 23. 27. 12. percutiet 16. nostis quod (*alii:* nostis ut) 18. deo vestro| 19. absumat] adsumat „*quod est addat seu adiungat sibi. Utrumque ex Hebraeo verti potest.*“ *Luc. Brugensis. Sensum explicat Maurerus: „ut perdat satiata, scil. anima, sitientem, id est, ut impius alios quoque pronos ad peccatum suo exemplo corrumpat eisque perniciem afferat.*“ 20. super eo . . . *om.* Dominus *(pl.)* 22. venerunt| 23. salis] solis (*plerique. Restituerunt* salis *Sixtini ad Hebr. et Gr. cum Cod. E paucisque Martianaei et Stephani.)* — et furore suo] furoris sui| 24. fecerit

ut induceret super eam omnia maledicta, quae in hoc volumine scripta sunt:
28 et eiecit eos de terra sua
in ira et in furore, et in indignatione maxima,
proiecitque in terram alienam, sicut hodie comprobatur.
29 Abscondita, Domino Deo nostro: quae manifesta sunt, nobis et filiis nostris usque in sempiternum,
ut faciamus universa verba legis huius.

CAPUT XXX.

1 Cum ergo venerint super te omnes sermones isti,
benedictio sive maledictio, quam proposui in conspectu tuo:
et ductus poenitudine cordis tui
in universis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus,
2 et reversus fueris ad eum, et obedieris eius imperiis,
sicut ego hodie praecipio tibi, cum filiis tuis,
in toto corde tuo, et in tota anima tua:
3 reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam, ac miserebitur tui,
et rursum congregabit te de cunctis populis, in quos te ante dispersit.
4 Si ad cardines caeli fueris dissipatus,
inde te retrahet Dominus Deus tuus,
5 et assumet, atque introducet in terram, quam possederunt patres tui, et obtinebis eam:
et benedicens tibi, maioris numeri te esse faciet quam fuerunt patres tui.
6 Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, et cor seminis tui:
ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua, ut possis vivere.
7 Omnes autem maledictiones has convertet super inimicos tuos,
et eos, qui oderunt te et persequuntur.
8 Tu autem revertéris, et audies vocem Domini Dei tui:
faciesque universa mandata quae ego praecipio tibi hodie:
9 et abundare te faciet Dominus Deus tuus
in cunctis operibus manuum tuarum,
in sobole uteri tui, et in fructu iumentorum tuorum,
in ubertate terrae tuae, et in rerum omnium largitate.
Revertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis,
sicut gavisus est in patribus tuis: 10 si tamen audieris vocem Domini Dei tui,
et custodieris praecepta eius et ceremonias, quae in hac lege conscripta sunt:
et revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua.
11 Mandatum hoc, quod ego praecipio tibi hodie,
non supra te est, neque procul positum, 12 nec in caelo situm,
ut possis dicere: Quis nostrum valet ad caelum ascendere,
ut deferat illud ad nos, et audiamus atque opere compleamus?
13 Neque trans mare positum: ut causeris, et dicas:
Quis ex nobis poterit transfretare mare,
et illud ad nos usque deferre:
ut possimus audire, et facere, quod praeceptum est?
14 Sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, et in corde tuo, ut facias illum.
15 Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum,
et e contrario mortem et malum:
16 ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis eius,
et custodias mandata illius ac ceremonias atque iudicia:
et vivas, atque multiplicet te, benedicatque tibi in terra, ad quam ingredieris possidendam.
17 Si autem aversum fuerit cor tuum, et audire nolueris,
atque errore deceptus adoraveris deos alienos, et servieris eis:
18 praedíco tibi hodie quod pereas,
et parvo tempore moréris in terra,
ad quam, Iordane transmisso, ingredieris possidendam.
19 Testes invoco hodie caelum et terram,
quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem.
Elige ergo vitam, ut et tu vivas, et semen tuum:
20 et diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci eius, et illi adhaereas
(ipse est enim vita tua, et longitudo dierum tuorum)
ut habites in terra, pro qua iuravit Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac, et Iacob, ut daret eam illis.

CAPUT XXXI.

1 Abiit itaque Moyses, et locutus est omnia XVII
verba haec ad universum Israel, 2 et dixit ad eos:
Centum viginti annorum sum hodie,

XXIX. 28. et furore (*cf. v.* 23). 29. Abscondita *etc.*] „*Sensus est: rerum futurarum notitia soli Deo reservatur; hominibus ex apertis eius legibus vita est instituenda.*“ *Vercellone.* — in aeternum| *(pl.)* . . . *om.* verba *(pl.)*

XXX. 1. proposuit . . . disperdiderit 2. |reversus . . . ˆhodie ego 4. ˆdetrahet te 5. ˆesse te *(pl.)* 6. *om.* Deus tuus . . . ut possis] et possis 9. |et in subole 10. vocem] nomen 12. valeat . . conscendere| 13. ˆtransfretare poterit *(pl.)* 14. illud| 15. proposuerit (*cum plerisque. Sed E:* proposuerim) 16. et caerimonias *(pl.)* . . . atque m.] et m. (*plures* ac m.) . . . *om.* ad 17. Sin *(pl.)* 19. vitam et mortem] *addit* bonum et malum; *eadem legunt Cyprianus et Ambrosius.* — *om.* et tu

non possum ultra egredi, et ingredi,
praesertim cum et Dominus dixerit mihi:
Non transibis Iordanem istum.
3 Dominus ergo Deus tuus transibit ante te:
ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, et possidebis eas:
et Iosue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus.
4 Facietque Dominus eis sicut fecit Sehon et Og regibus Amorrhaeorum, et terrae eorum, delebitque eos.
5 Cum ergo et hos tradiderit vobis, similiter facietis eis sicut praecepi vobis.
6 Viriliter agite, et confortamini:
nolite timere, nec paveatis ad conspectum eorum:
quia Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus,
et non dimittet, nec derelinquet te.
7 **V**ocavitque Moyses Iosue, et dixit ei coram omni Israel:
Confortare, et esto robustus:
tu enim introduces populum istum in terram, quam daturum se patribus eorum iuravit Dominus,
et tu eam sorte divides.
8 Et Dominus qui ductor est vester, ipse erit tecum:
non dimittet, nec derelinquet te:
noli timere, nec paveas.
9 Scripsit itaque Moyses legem hanc,
et tradidit eam sacerdotibus filiis Levi,
qui portabant arcam foederis Domini,
et cunctis senioribus Israel.
10 Praecepitque eis, dicens:
Post septem annos, anno remissionis,
in sollemnitate tabernaculorum,
11 convenientibus cunctis ex Israel,
ut appareant in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit Dominus,
leges verba legis huius coram omni Israel,
audientibus eis, 12 et in unum omni populo congregato, tam viris quam mulieribus,
parvulis, et advenis, qui sunt intra portas tuas:
ut audientes discant, et timeant Dominum Deum vestrum,
et custodiant, impleantque omnes sermones legis huius.
13 filii quoque eorum qui nunc ignorant; ut audire possint,
et timeant Dominum Deum suum cunctis diebus quibus versantur in terra,
ad quam vos, Iordane transmisso, pergitis obtinendam.

14 **E**t ait Dominus ad Moysen: XVIII.
Ecce prope sunt dies mortis tuae:
voca Iosue, et state in tabernaculo testimonii, ut praecipiam ei.
Abierunt ergo Moyses et Iosue,
et steterunt in tabernaculo testimonii:
15 apparuitque Dominus ibi in columna nubis,
quae stetit in introitu tabernaculi.
16 Dixitque Dominus ad Moysen:
Ecce tu dormies cum patribus tuis,
et populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos
in terra, ad quam ingreditur ut habitet in ea:
ibi derelinquet me, et irritum faciet foedus, quod pepigi cum eo.
17 Et irascetur furor meus contra eum in die illo:
et derelinquam eum, et abscondam faciem meam ab eo, et erit in devorationem:
invenient eum omnia mala et afflictiones,
ita ut dicat in illo die:
Vere quia non est Deus mecum, invenerunt me haec mala.
18 Ego autem abscondam, et celabo faciem meam in die illo propter omnia mala, quae fecit,
quia secutus est deos alienos.
19 Nunc itaque scribite vobis canticum istud,
et docete filios Israel:
ut memoriter teneant, et ore decantent,
et sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israel.
20 Introducam enim eum in terram, pro qua iuravi patribus eius,
lacte et melle manantem.
Cumque comederint, et saturati, crassique fuerint,
avertentur ad deos alienos, et servient eis:
detrahentque mihi, et irritum facient pactum meum.
21 Postquam invenerint eum mala multa et afflictiones,
respondebit ei canticum istud pro testimonio,
quod nulla delebit oblivio ex ore seminis sui.
Scio enim cogitationes eius, quae facturus sit hodie,
antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus sum.
22 **S**cripsit ergo Moyses canticum, et docuit filios Israel.
23 Praecepitque Dominus Iosue filio Nun, et ait:

XXXI. 2. egredi et ingredi] ingredi et egredi| *(Ed. Francof.* 1826 *errore typ. om.* et ingredi, *quae dein v.* 15. *post* stetit *perperam inseruntur)* . . . Iordanen 3. |dn̄s ergo dn̄s ds̄ tuus *(sic A de quo totus fallitur Verc.)* 4. *habet* delebitque *(non* „delevitque“ *referente Verc.)* 5. *Quod stichus non ante, sed post* similiter *clauditur, minus quadrat.* — praecepit (*cf.* 30, 15) 6. a conspectu (*cum Hebr. Gr. Cf.* 28, 32) . . . demittet te nec 8. ˜vester est *(pl.)* . . . dimittet te nec 9. Israhelis| 11. leges] *Cod. E* recitabis 12. tam viri[s] quam mulieres[ibus] . . . |ut cust. 13. *om.* ut . . . transmisso] transito (*cf.* 4, 26) p. possidendam| *(solus)* 16. ingredietur et habitavit (*sic fere omnes, duntaxat* habitabit) 17. dicant 19. ut] et 20. crassatiq. . . . |et detrahent *(pl.)* 21. *om.* multa . . . ei] eis . . . sui] tui| *(pl.)* 23. *abest* Dominus *in A et plerisque, neque est in Hebraeo et parte Graecorum, quorum alii substituunt* Moses. *Attamen Schol. N: „Antiqui legunt:* Praecepitque Dominus Iosue: *vel de antiquo exemplari, vel ne videretur loqui de Mose, de quo immediate prius loquebatur, interpres apposuit* Dominus.“

Confortare, et esto robustus:
tu enim introduces filios Israel in terram,
quam pollicitus sum, et ego ero tecum.
24 Postquam ergo scripsit Moyses verba legis
huius in volumine, atque complevit:
25 praecepit Levitis, qui portabant arcam
foederis Domini, dicens:
26 Tollite librum istum, et ponite eum in
latere arcae foederis Domini Dei vestri:
ut sit ibi contra te in testimonium.
27 Ego enim scio contentionem tuam, et cer-
vicem tuam durissimam.
Adhuc vivente me et ingrediente vobiscum,
semper contentiose egistis contra Dominum:
quanto magis cum mortuus fuero?
28 Congregate ad me omnes maiores natu
per tribus vestras, atque doctores,
et loquar audientibus eis sermones istos,
et invocabo contra eos coelum et terram.
29 Novi enim quòd post mortem meam ini-
que agetis,
et declinabitis cito de via, quam praecepi
vobis:
et occurrent vobis mala in extremo tem-
pore,
quando feceritis malum in conspectu Do-
mini,
ut irritetis eum per opera manuum vestra-
rum.
30 Locutus est ergo Moyses, audiente uni-
verso coetu Israel, verba carminis
huius, et ad finem usque complevit.

CAPUT XXXII.

1 Audite caeli quae loquor,
audiat terra verba oris mei.
2 Concrescat ut pluvia doctrina mea,
fluat ut ros eloquium meum,
quasi imber super herbam, et quasi stil-
lae super gramina.
3 Quia nomen Do-
mini invocabo:
date magnificentiam Deo nostro.
4 Dei perfecta sunt opera,
et omnes viae eius iudicia:
Deus fidelis, et absque ulla iniquitate,
iustus et rectus.
5 Peccaverunt ei, et non filii eius in sor-
dibus:
generatio prava atque perversa.
6 Haeccine reddis Domino popule stulte et
insipiens?
numquid non ipse est pater tuus, qui pos-
sedit te, et fecit, et creavit te?
7 Memento dierum antiquorum,
cogita generationes singulas:
interroga patrem tuum, et annunciabit tibi:
maiores tuos, et dicent tibi.
8 Quando dividebat Altissimus gentes:
quando separabat filios Adam,
constituit terminos populorum iuxta nu-
merum filiorum Israel.
9 Pars autem Domini, populus eius: Iacob
funiculus hereditatis eius.
10 Invenit eum in terra deserta,
in loco horroris, et vastae solitudinis:
circumduxit eum, et docuit: et custodivit
quasi pupillam oculi sui.
11 Sicut aquila provocans ad volandum pul-
los suos, et super eos volitans,
expandit alas suas, et assumpsit eum, at-
que portavit in humeris suis.
12 Dominus solus dux eius fuit: et non erat
cum eo Deus alienus.
13 Constituit eum super excelsam terram:
ut comederet fructus agrorum,
ut sugeret mel de petra, oleumque de
saxo durissimo.
14 Butyrum de armento, et lac de ovibus
cum adipe agnorum, et arietum filiorum
Basan:
et hircos cum medulla tritici, et sangui-
nem uvae biberet meracissimum.
15 Incrassatus est dilectus, et recalcitravit:
incrassatus, impinguatus, dilatatus,
dereliquit Deum factorem suum, et reces-
sit a Deo salutari suo.
16 Provocaverunt eum in diis alienis, et in
abominationibus ad iracundiam con-
citaverunt.
17 Immolaverunt daemoniis et non Deo, diis,
quos ignorabant:
novi recentesque venerunt, quos non co-
luerunt patres eorum.
18 Deum qui te genuit dereliquisti,
et oblitus es Domini creatoris tui.
19 Vidit Dominus, et ad iracundiam concita-
tus est:
quia provocaverunt eum filii sui et filiae.
20 Et ait: Abscondam faciem meam ab eis,
et considerabo novissima eorum:
generatio enim perversa est, et infideles
filii.
21 Ipsi me provocaverunt in eo, qui non
erat Deus,
et irritaverunt in vanitatibus suis:
et ego provocabo eos in eo, qui non est
populus,

XXXI. 26. in testimonio| 27. cervicem durissimam| adhuc enim viv. 29. agatis| *AE*

XXXII. 1. *Diversam aliquatenus, quin et veriorem fortasse et antitheticae membrorum rationi convenientiorem dispositionem huius cantici, qua singula quaeque commata accurate distinguuntur, proposuit Martianaeus (in Hieronymi Opp. Tom. I pag.* 237), *nisi quod iure dubitamus, num ea omnia ad cuiuspiam vetusti codicis instar expresserit, an suo etiam editor iudicio quaedam suffecerit, compleverit, reconcinnaverit. Nos interim, quod nostri officii est, exemplar Amiatinum utut stichos digessit, lectorum oculis fideliter subiicimus.* 2. ut pluvia] in pluvia (*alii:* in pluviam) 5. ei et non] ei non (*pl.* „*Sensus est: Peccaverunt adversus eum, adeoque non iam filii.*" *Verc.)* 6. |haeccine reddes . . . (*Clem.* 1 *err.* et et insipiens) . . . *om. prius* te 13. fructum — ut sugeret] *E et Sangermanensis Stephani:* et sugeret 14. |botyrum . . . bibere *AGK* (*alii* biberent) 15. dilectus] *Gregoriani* directus. *Sed Gr.* ὁ ἠγαπημένος. („*Nimirum in Hebraeo est quaedam blanda et caritativa appellatio, veluti si diceres:* rectulus, iustinus." *Verc.)* . . . salutari] salvatore (*Gr.* σωτῆρος) 17. daemonibus (*pl. cf. Lev.* 17, 7) . . . ignoraverunt| *solus* 21. in eo quod (*priore loco*)

et in gente stulta irritabo illos.
22 Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima:
devorabitque terram cum germine suo, et montium fundamenta comburet.
23 Congregabo super eos mala,
et sagittas meas complebo in eis.
24 Consumentur fame, et devorabunt eos aves morsu amarissimo:
dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium.
25 Foris vastabit eos gladius, et intus pavor,
iuvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene.
26 Dixi: Ubinam sunt?
cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.
27 Sed propter iram inimicorum distuli: ne forte superbirent hostes eorum, et dicerent:
Manus nostra excelsa, et non Dominus, fecit haec omnia.
28 Gens absque consilio est, et sine prudentia.
29 Utinam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent.
30 Quo modo persequatur unus mille, et duo fugent decem millia?
nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos, et Dominus conclusit illos?
31 Non enim est Deus noster ut dii eorum:
et inimici nostri sunt iudices.
32 De vinea Sodomorum, vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhae:
uva eorum uva fellis, et botri amarissimi.
33 Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile.
34 Nonne haec condita sunt apud me, et signata in thesauris meis?
35 Mea est ultio, et ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum:
iuxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora.
36 Iudicabit Dominus populum suum, et in servis suis miserebitur:
videbit quod infirmata sit manus, et clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt.
37 Et dicet: Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam?
38 De quorum victimis comedebant adipes,
et bibebant vinum libaminum:
surgant, et opitulentur vobis, et in necessitate vos protegant.
39 Videte quod ego sim solus, et non sit alius Deus praeter me:
ego occidam, et ego vivere faciam: percutiam, et ego sanabo,
et non est qui de manu mea possit eruere.
40 Levabo ad coelum manum meam,
et dicam: Vivo ego in aeternum.
41 Si acuero ut fulgur gladium meum, et arripuerit iudicium manus mea:
reddam ultionem hostibus meis,
et his qui oderunt me retribuam.
42 Inebriabo sagittas meas sanguine,
et gladius meus devorabit carnes,
de cruore occisorum, et de captivitate, nudati inimicorum capitis.
43 Laudate gentes populum eius,
quia sanguinem servorum suorum ulciscetur:
et vindictam retribuet in hostes eorum,
et propitius erit terrae populi sui.
44 Venit ergo Moyses, et locutus est omnia verba cantici huius in auribus populi, ipse et Iosue filius Nun.
45 Complevitque omnes sermones istos, loquens ad universum Israel. [46] et dixit ad eos:
Ponite corda vestra in omnia verba, quae ego testificor vobis hodie:
ut mandetis ea filiis vestris
custodire et facere, et implere universa quae scripta sunt legis huius: [47] quia non incassum praecepta sunt vobis,
sed ut singuli in eis viverent:
quae facientes longo perseveretis tempore
in terra, ad quam, Iordane transmisso, ingredimini possidendam.

48 Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens: XVIIII.
49 Ascende in montem istum Abarim, id est, transituum,
in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Iericho:
et vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israel obtinendam,
et morere in monte. [50] Quem conscendens iungéris populis tuis,
sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor,
et appositus populis suis:
51 quia praevaricati estis contra me in medio filiorum Israel ad aquas contradictionis in Cades deserti Sin:
et non sanctificastis me inter filios Israel.
[52] Econtra videbis terram, et non ingredieris in eam,
quam ego dabo filiis Israel.

XXXII. 21. inritabo eos| 25. lactantem *(pl.)* 30. persequatur — fugent] persequitur — fugiant *A* (*non* „fugent", *citante Vercellone; plures Mss. vel* persequatur *vel* persequebatur, *dein* fugarent, fugant, fugient. *Schol. N* „*Antiqui et Strabus iuxta Hebraeum* fugent." *Rectius leges:* persequitur — fugant. *Vide notam ad* 1 *Reg.* 20,32) 31. dii] ds̄ *(pl.)* 32. vinea eorum] *Quaedam Edd. vett.* vinum eorum. „*Proverbialis locutio est, qua significatur, Israelitas imitari perditos Sodomitarum mores.*" *Verc.* — botri] botrui (*at alias ubique consentit vulgatae, quae duodecies flectit* botrus, botri, botro, *semel Iob* 15, 33 *in genitivo:* botrus) 35. perditionis eorum, *(cum Hebr. et Itala)* 36. defecerint . . sint| 38. De] et (*Rabanus* ex) . . . libationum| 39. *Clem.* 1 occido, *sed calamo correctum:* occidam 40. manum meam] *addit* et iurabo per dexteram meam *(cum Gr. et Itala)* 42. devorabit] manducavit . . . et de capt.] de capt. „*In bello aliqui occiduntur, aliqui captivantur spoliati et humiliati; propter spoliationem dicit:* nudati, *propter humiliationem:* capitis, *quia signum est subiectionis nudare caput.*" *Toletus.* 46. *om.* verba 49. transitum| *(pl.)* . . . *in fine:* in montem 52. *Ante* econtra, *unde apodosis incipit, colo tantum distingue, plene autem v.* 50 *post* suis. *Hoc monet stichus.*

CAPUT XXXIII.

1 Haec est benedictio, qua benedixit Moy-
ses, homo Dei, filiis Israel ante mor-
tem suam. [2] Et ait:
Dominus de Sinai venit, et de Seir ortus
est nobis: apparuit de monte Pharan,
et cum eo sanctorum millia.
In dextera eius ignea lex. [3] Dilexit po-
pulos, omnes sancti in manu illius sunt:
et qui appropinquant pedibus eius, acci-
pient de doctrina illius.
4 Legem praecepit nobis Moyses,
hereditatem multitudinis Iacob.
5 Erit apud rectissimum rex, congregatis
principibus populi cum tribubus Israel.
6 Vivat Ruben, et non moriatur, et sit par-
vus in numero.
7 Haec est Iudae benedictio:
Audi Domine vocem Iudae, et ad popu-
lum suum introduc eum:
manus eius pugnabunt pro eo, et adiutor
illius contra adversarios eius erit.
8 **L**evi quoque ait:
Perfectio tua, et doctrina tua viro sancto tuo,
quem probasti in tentatione, et iudicasti
ad aquas contradictionis.
9 Qui dixit patri suo, et matri suae: Ne-
scio vos;
et fratribus suis: Ignoro vos:
et nescierunt filios suos.
Hi custodierunt eloquium tuum, et pactum
tuum servaverunt,
10 iudicia tua o Iacob, et legem tuam o Israel:
ponent thymiama in furore tuo,
et holocaustum super altare tuum.
11 Benedic Domine fortitudini eius, et opera
manuum illius suscipe.
Percute dorsa inimicorum eius: et qui
oderunt eum, non consurgant.
12 **Et** Beniamin ait:
Amantissimus Domini habitabit confiden-
ter in eo: quasi in thalamo tota die
morabitur,
et inter humeros illius requiescet.
13 **I**oseph quoque ait:
De benedictione Domini terra eius,
de pomis caeli, et rore, atque abysso sub-
iacente.
14 De pomis fructuum solis ac lunae,
15 de vertice antiquorum montium,
de pomis collium aeternorum:
16 et de frugibus terrae, et de plenitudine eius.
Benedictio illius, qui apparuit in rubo,
veniat super caput Ioseph,
et super verticem nazaraei inter fratres suos.
17 Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius,
cornua rhinocerotis cornua illius:
in ipsis ventilabit gentes usque ad termi-
nos terrae.
Hae sunt multitudines Ephraim: et haec
millia Manasse.
18 **Et** Zabulon, ait: Laetare Zabulon in exitu
tuo,
et Issachar in tabernaculis tuis. [19] Popu-
los vocabunt ad montem:
ibi immolabunt victimas iustitiae.
Qui inundationem maris quasi lac sugent,
et thesauros absconditos arenarum.
20 **Et** Gad ait: Benedictus in latitudine Gad:
quasi leo requievit,
cepitque brachium et verticem.
21 Et vidit principatum suum, quòd in parte
sua doctor esset repositus: qui fuit
cum principibus populi,
et fecit iustitias Domini, et iudicium suum
cum Israel.
22 **Dan** quoque ait:
Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan.
23 Et Nephthali dixit: Nephthali abundan-
tia perfruetur,
et plenus erit benedictionibus Domini:
mare et meridiem possidebit.
24 **A**ser quoque ait: Benedictus in filiis Aser,
sit placens fratribus suis,
et tingat in oleo pedem suum.
25 Ferrum et aes calceamentum eius.
Sicut dies iuventutis tuae, ita et senectus tua.
26 Non est Deus alius ut Deus rectissimi:
ascensor caeli auxiliator tuus.
Magnificentia eius discurrunt nubes, [27] ha-
bitaculum eius sursum,
et subter brachia sempiterna:
eiiciet a facie tua inimicum, dicetque:
Conterere.
28 Habitabit Israel confidenter, et solus.
Oculus Iacob in terra frumenti et vini,
caelique caligabunt rore.
29 Beatus es tu Israel: quis similis tui
popule, qui salvaris
in Domino? scutum auxilii tui,
et gladius gloriae tuae:
negabunt te inimici tui, et tu eorum colla
calcabis.

CAPUT XXXIV.

1 Ascendit ergo Moyses de campestribus
Moab super montem Nebo,
in verticem Phasga contra Iericho:

XXXIII. 1. qua] quam 2. *habet* Sinai; *ceteri fere omnes* Sina . . . |in dextra 3. populus *pr* 8. Leviq. ait| 10. indicia tua ^o Iacob et legem tuam ^o Israhel| 11. et qui] qui 13. pomis fructum caeli 14. fructum solis atque 16. et plenitudine . . . venit 17. rinocherotis . . . |haeç 19. ˜ad montem vocabunt| *(pl.)* 23. benedictione *(alii* benedictionis, *numero singulari etiam Hebr. et Gr.)* 24. |tinguat 26. *om. loco pr.* Deus *(pl.)* . . . rectissimi] *KG* rectissimus (*cf. v.* 5). *Maluerimus et hic et post* caeli *virgulis interpungere. Hebraeus ita:* equitans caelos in auxilium tui, et in magnificentia sua nubes. 27. |eiecit 28. |habitavit *(consueto errore)* . . *om.* et *ante* solus 29. *om.* es *(pl.)* . . . |in dño scutum — „*Hebr., Strabus, Rupertus interrogationis notam non post* Domino, *sed post* salvaris *ponunt.*“ *Verc. Graecus, quum vertit* ὑπὸ κυρίου, *vulgatam distinctionem agnoscit. Attamen verborum* in Domino *minus necessaria apud* salvaris *videtur adiectio, quam durior omissio apud* scutum auxilii.
XXXIV. 1. |in vertice

ostenditque ei Dominus omnem terram
Galaad usque Dan,
2 et universum Nephthali,
terramque Ephraim et Manasse,
et omnem terram Iuda usque ad mare
novissimum, 3 et australem partem,
et latitudinem campi Iericho civitatis palmarum usque Segor.
4 Dixitque Dominus ad eum:
Haec est terra, pro qua iuravi Abraham,
Isaac, et Iacob, dicens:
Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis
tuis, et non transibis ad illam.
5 Mortuusque est ibi Moyses servus Domini, in terra Moab, iubente Domino:
6 et sepelivit eum in valle terrae Moab
contra Phogor:
et non cognovit homo sepulchrum eius
usque in praesentem diem.
7 Moyses centum et viginti annorum erat
quando mortuus est:
non caligavit oculus eius, nec dentes illius
moti sunt.
8 Fleveruntque eum filii Israel in campestribus Moab triginta diebus:
et completi sunt dies planctus lugentium
Moysen.
9 Iosue vero filius Nun repletus est spiritu sapientiae,
quia Moyses posuit super eum manus suas.
Et obedierunt ei filii Israel,
feceruntque sicut praecepit Dominus Moysi.
10 Et non surrexit ultra propheta in Israel
sicut Moyses,
quem nosset Dominus facie ad faciem,
11 in omnibus signis atque portentis,
quae misit per eum,
ut faceret in terra Aegypti
Pharaoni, et omnibus servis eius,
universaeque terrae illius,
12 et cunctam manum robustam,
magnaque mirabilia, quae fecit Moyses
coram universo Israel.

LIBER IOSUE,

HEBRAICE IEHOSUA.

CAPUT I.

I. 1 Et factum est post mortem Moysi servi
Domini,
ut loqueretur Dominus ad Iosue filium
Nun, ministrum Moysi, et diceret ei:
2 Moyses servus meus mortuus est:
surge, et transi Iordanem istum
tu et omnis populus tecum, in terram, quam
ego dabo filiis Israel.
3 Omnem locum, quem calcaverit vestigium
pedis vestri, vobis tradam,
sicut locutus sum Moysi.
4 A deserto et Libano usque ad fluvium
magnum Euphraten,
omnis terra Hethaeorum usque ad mare
magnum contra solis occasum erit terminus vester.
5 Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitae tuae:
sicut fui cum Moyse, ita ero tecum:
non dimittam, nec derelinquam te.
6 Confortare, et esto robustus:
tu enim sorte divides populo huic terram,
pro qua iuravi patribus suis, ut traderem
eam illis.
7 Confortare igitur, et esto robustus valde:
ut custodias, et facias omnem legem, quam
praecepit tibi Moyses servus meus:
ne declines ab ea ad dexteram vel ad
sinistram, ut intelligas cuncta quae agis.
8 Non recedat volumen legis huius ab ore
tuo:
sed meditaberis in eo diebus ac noctibus,
ut custodias et facias omnia quae scripta
sunt in eo:
tunc diriges viam tuam, et intelliges eam.
9 Ecce praecipio tibi, confortare, et esto
robustus.
Noli metuere, et noli timere:
quoniam tecum est Dominus Deus tuus
in omnibus ad quaecunque perrexeris.
10 Praecepitque Iosue principibus populi,
dicens:
Transite per medium castrorum, et imperate populo, ac dicite:

XXXIV. 2. *om.* Iuda *(pl., habent tamen Hebr. Gr. et aliquot Latini)* 3. et australem partem] *Secundum Codicem haec construuntur cum particulis* usque ad; *in vulgata autem pendent a verbo* ostendit. *Septuaginta eorum loco:* καὶ τὴν ἔρημον. — civitates 4. transibis] intrabis 7. caliginavit (*cf. Gen.* 48, 10) 12. Israhel Amen∫ *Expl. Q.* XXI, *qui fuit quinque tantum foliorum. Seq. folio* 174 *praefatio in Iosue quae inc.* Tandem finita, *desinit:* aure transire. *Dein capitula* X *libri Iosue, porro:* EXPL· CAPITULA| INCP· LIB. IESV NAVE.

Iosue. I. 2. Iordanen (*Cf. Deut.* 11, 30.) — 5. ˜vobis poterit *(pl.)* . . . cum Mosi ero tecum| *(alii:* ero et tecum, *quod nostro perperam tribuit Vercellone.)* 6. patribus vestris *AE (plurimi autem* tuis, *quod Sixtini secundum Hebraeum mutarunt in* suis.) 8. ab] de *(pl.)* 9. et noli] *EK om.* et 10. Praecepitque˟ *in mg.* ˟Iosue

11 Praeparate vobis cibaria:
quoniam post diem tertium transibitis Iordanem,
et intrabitis ad possidendam terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.
12 **R**ubenitis quoque et Gaditis, et dimidiae tribui Manasse ait:
13 Mementote sermonis, quem praecepit vobis Moyses famulus Domini, dicens:
Dominus Deus vester dedit vobis requiem, et omnem terram.
14 Uxores vestrae, et filii, ac iumenta manebunt in terra,
quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem:
vos autem transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu,
et pugnate pro eis,
15 donec det Dominus requiem fratribus vestris sicut et vobis dedit,
et possideant ipsi quoque terram, quam Dominus Deus vester daturus est eis:
et sic revertemini in terram possessionis vestrae,
et habitabitis in ea,
quam vobis dedit Moyses famulus Domini trans Iordanem contra solis ortum.
16 **R**esponderuntque ad Iosue, atque dixerunt:
Omnia, quae praecepisti nobis, faciemus:
et quocunque miseris, ibimus.
17 Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita obediemus et tibi:
tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse.
18 Qui contradixerit ori tuo, et non obedierit cunctis sermonibus, quos praeceperis ei, moriatur.
tu tantum confortare, et viriliter age.

CAPUT II.

1 **M**isit igitur Iosue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscondito:
et dixit eis:
Ite, et considerate terram, urbemque Iericho.
Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab,
et quieverunt apud eam.
2 Nunciatumque est regi Iericho, et dictum:
Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israel, ut explorarent terram.
3 Misitque rex Iericho ad Rahab dicens:
Educ viros, qui venerunt ad te, et ingressi sunt domum tuam:
exploratores quippe sunt,
et omnem terram considerare venerunt.
4 Tollensque mulier viros, abscondit, et ait:
Fateor, venerunt ad me, sed nesciebam unde essent:
5 cumque porta clauderetur in tenebris, et illi pariter exierunt,
nescio quo abierunt:
persequimini cito, et comprehendetis eos.
6 Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domus suae,
operuitque eos stipula lini, quae ibi erat.
7 Hi autem, qui missi fuerant,
secuti sunt eos per viam, quae ducit ad vadum Iordanis:
illisque egressis statim porta clausa est.
8 Necdum obdormierant qui latebant,
et ecce mulier ascendit ad eos, et ait:
9 Novi quod Dominus tradiderit vobis terram:
etenim irruit in nos terror vester,
et elanguerunt omnes habitatores terrae.
10 Audivimus quod siccaverit Dominus aquas maris rubri ad vestrum introitum,
quando egressi estis ex Aegypto:
et quae feceritis duobus Amorrhaeorum regibus, qui erant trans Iordanem:
Sehon et Og, quos interfecistis.
11 Et haec audientes pertimuimus, et elanguit cor nostrum,
nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum:
Dominus enim Deus vester ipse est Deus in caelo sursum, et in terra deorsum.
12 Nunc ergo iurate mihi per Dominum,
ut quomodo ego misericordiam feci vobiscum,
ita et vos faciatis cum domo patris mei:
detisque mihi verum signum,
13 ut salvetis patrem meum et matrem,
fratres ac sorores meas,
et omnia quae illorum sunt,
et eruatis animas nostras a morte.
14 Qui responderunt ei:
Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos.
cumque tradiderit nobis Dominus terram,
faciemus in te misericordiam et veritatem.
15 Demisit ergo eos per funem de fenestra:
domus enim eius haerebat muro.
16 Dixitque ad eos:
Ad montana conscendite, ne forte occurrant vobis revertentes:
ibique latitate tribus diebus, donec redeant,
et sic ibitis per viam vestram.
17 Qui dixerunt ad eam:
Innoxii erimus a iuramento hoc, quo adiurasti nos:
18 si ingredientibus nobis terram, signum fuerit funiculus iste coccineus,
et ligaveris eum in fenestra, per quam demisisti nos:

I. 14. ˜vobis tradidit 15. ˜requiem dñs *(pl.)* . . . eis |*in rasura; fort. primum* illis . . . . . . revertimini 16. ad] *om. CE. Cf.* 1 *Reg.* 21, 4. *Magis proprie quidem dicitur:* respondere ad aliqua verba (*velut Gen.* 44, 27), *sed tamen et saepe in Bibliis legimus:* respondere ad aliquem *pro* alicui (*vide Num.* 24, 12; *Ios.* 9, 6; 1 *Reg.* 11, 2; 14, 4.)

II. 1. igitur] ergo . . . in abscondito] abscondite . . . Hiericho* *(nusquam aliter)* . . . Raab* 5. abierint (i *corr. ex* u) . . . comprehenditis 6. ˜lini stipula *(pl.)* 9. ˜tradiderit dñs *(pl.)* 10. Iordanen |Seon* (*cf. Num.* 21, 21) 12. ˜feci vobiscum misericordiam| *(pl.)* . . . ˜signum verum *(pl.)* 13. ut] et *(pl.)* . . . eorum *(pl.)* . . . de morte| *(pl.)* 15. dimisit *(pl.)* 16. latete tribus diebus *(non:* diebus tribus, *ut est in aliis)* 18. in fenestrā . . ˜nos dimisisti *(pl.)*

et patrem tuum ac matrem,
fratresque et omnem cognationem tuam
congregaveris in domum tuam.
19 Qui ostium domus tuae egressus fuerit,
sanguis ipsius erit in caput eius, et nos erimus alieni.
Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint,
redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit.
20 Quodsi nos prodere volueris, et sermonem istum proferre in medium,
erimus mundi ab hoc iuramento, quo adiurasti nos.
21 Et illa respondit: Sicut locuti estis, ita fiat.
dimittensque eos ut pergerent,
appendit funiculum coccineum in fenestra.
22 Illi vero ambulantes pervenerunt ad montana,
et manserunt ibi tres dies,
donec reverterentur qui fuerant persecuti:
quaerentes enim per omnem viam, non repererunt eos.
23 Quibus urbem ingressis, reversi sunt, et descenderunt exploratores de monte:
et, transmisso Iordane, venerunt ad Iosue filium Nun,
narraveruntque ei omnia quae acciderant sibi, 24 atque dixerunt:
Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras,
et timore prostrati sunt cuncti habitatores eius.

CAPUT III.

II. 1 Igitur Iosue de nocte consurgens movit castra:
egredientesque de Setim, venerunt ad Iordanem
ipse, et omnes filii Israel,
et morati sunt ibi tres dies.
2 Quibus evolutis, transierunt praecones per castrorum medium, 3 et clamare coeperunt:
Quando videritis arcam foederis Domini Dei vestri,
et sacerdotes stirpis Leviticae portantes eam,
vos quoque consurgite, et sequimini praecedentes:
4 sitque inter vos et arcam spatium cubitorum duum millium:
ut procul videre possitis, et nosse per quam viam ingrediamini:
quia prius non ambulastis per eam:
et cavete ne appropinquetis ad arcam.
5 Dixitque Iosue ad populum:
Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia.
6 Et ait ad sacerdotes:
Tollite arcam foederis, et praecedite populum.
Qui iussa complentes, tulerunt, et ambulaverunt ante eos.
7 Dixitque Dominus ad Iosue:
Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel:
ut sciant quod sicut cum Moyse fui, ita et tecum sim.
8 Tu autem praecipe sacerdotibus, qui portant arcam foederis, et dic eis:
Cum ingressi fueritis partem aquae Iordanis, state in ea.
9 Dixitque Iosue ad filios Israel:
Accedite huc, et audite verbum Domini Dei vestri.
10 Et rursum: In hoc, inquit, scietis quod Dominus Deus vivens in medio vestri est,
et disperdet in conspectu vestro
Chananaeum et Hethaeum, et Hevaeum et Pherezaeum,
Gergesaeum quoque et Iebusaeum, et Amorrhaeum.
11 Ecce, arca foederis Domini omnis terrae antecedet vos per Iordanem.
12 Parate duodecim viros de tribubus Israel,
singulos per singulas tribus.
13 Et cum posuerint vestigia pedum suorum sacerdotes
qui portant arcam Domini Dei universae terrae in aquis Iordanis,
aquae, quae inferiores sunt, decurrent atque deficient:
quae autem desuper veniunt, in una mole consistent.
14 Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Iordanem:
et sacerdotes, qui portabant arcam foederis, pergebant ante eum.
15 Ingressisque eis Iordanem, et pedibus eorum in parte aquae tinctis
(Iordanis autem ripas alvei sui tempore messis impleverat)

II. 19. ˜fuerint in domo| *(pl.)* 21. append*it*. (*fort. pr.* appendens) 22. per omnes vias *(pl.)* — reppererunt 23. ˜Iordane transmisso *(pl.)* 24. ˜in manus nostras omnem terram hanc| *(pl.)*

III. 1. Setthim 7. Mosi 9. verba 10. disperdat *ABEFG*, *fortasse recte*, *ut antecedens membrum tamquam in parenthesi interiectum accipiatur, hoc sensu:* quod Dominus Deus, vivens in medio vestri, disperdat *etc.* *Nam secundum regulam, quam exposuimus ad Exod.* 6, 7, *post* quod *particulam*, *accusativi cum infinitivo vices agentem*, *verbum coniunctivi modi postulatur. Graecus:* ἐν τούτῳ γνώσεσθε, ὅτι θεὸς ζῶν ἐν ὑμῖν καὶ ὀλοθρεύων ὀλοθρεύσει. *Vide omnino quae diximus ad Exod.* 13, 16 *de loco Ieremiae* 35, 17; *cui adde et alium similem* 1 *Reg.* 3, 13. — |Chananaeum Hetheum Eveum et Ferezeum| Gergeseum quoque et Amorreum et Iebuseum *(pl.)* 13. qui portabant 14. Iordanen . . . ante eam| 15. Iordanen . . . ˜tinctis in partem aquae| cum Iordanes autem . . . impleret| (*cum E*; *in qua lectione abundat* autem; *recte vero scribitur* Iordanes, *sicut* Euphrates; *cf. cap.* 13, 23; *quamquam pro notissima veterum librorum circa* e *et* i *vocales instabilitate ac paene* ἀδιαφορίᾳ *etiam* Iordanis *in nominandi casu occurrit* c. 13, 27.)

16 steterunt aquae descendentes in loco uno,
et ad instar montis intumescentes apparebant procul
ab urbe, quae vocatur Adom usque ad locum Sarthan:
quae autem inferiores erant, in mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descenderunt,
usquequo omnino deficerent.
17 Populus autem incedebat contra Iericho:
et sacerdotes qui portabant arcam foederis Domini,
stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti,
omnisque populus per arentem alveum transibat.

CAPUT IV.

1 **Q**uibus transgressis, dixit Dominus ad Iosue:
2 Elige duodecim viros singulos per singulas tribus:
3 et praecipe eis ut tollant de medio Iordanis alveo,
ubi steterunt pedes sacerdotum,
duodecim durissimos lapides,
quos ponetis in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.
4 Vocavitque Iosue duodecim viros, quos elegerat de filiis Israel,
singulos singulis tribubus, 5 et ait ad eos:
Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Iordanis medium,
et portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris,
iuxta numerum filiorum Israel,
6 ut sit signum inter vos:
et quando interrogaverint vos filii vestri cras, dicentes:
Quid sibi volunt isti lapides?
7 respondebitis eis:
Defecerunt aquae Iordanis ante arcam foederis Domini,
cum transiret eum:
idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israel usque in aeternum.
8 Fecerunt ergo filii Israel sicut praecepit eis Iosue,
portantes de medio Iordanis alveo duodecim lapides,
ut Dominus ei imperarat,
iuxta numerum filiorum Israel,
usque ad locum, in quo castrametati sunt,
ibique posuerunt eos.
9 Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alveo,
ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam foederis:
et sunt ibi usque in praesentem diem.
10 Sacerdotes autem qui portabant arcam, stabant in Iordanis medio,
donec omnia complerentur, quae Iosue, ut loqueretur ad populum, praeceperat Dominus,
et dixerat ei Moyses.
Festinavitque populus, et transiit.
11 Cumque transissent omnes, transivit et arca Domini,
sacerdotesque pergebant ante populum.
12 **F**ilii quoque Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse,
armati praecedebant filios Israel, sicut eis praeceperat Moyses:
13 et quadraginta pugnatorum millia per turmas, et cuneos, incedebant per plana atque campestria urbis Iericho.
14 **I**n die illo magnificavit Dominus Iosue coram omni Israel,
ut timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adviveret.
15 Dixitque ad eum:
16 Praecipe sacerdotibus, qui portant arcam foederis, ut ascendant de Iordane.
17 Qui praecepit eis, dicens: Ascendite de Iordane.
18 Cumque ascendissent portantes arcam foederis Domini,
et siccam humum calcare coepissent,
reversae sunt aquae in alveum suum,
et fluebant sicut ante consueverant.
19 **P**opulus autem ascendit de Iordane, decimo die mensis primi,
et castrametati sunt in Galgalis
contra orientalem plagam urbis Iericho.
20 Duodecim quoque lapides, quos de Iordanis alveo sumpserant,
posuit Iosue in Galgalis,
21 et dixit ad filios Israel:
Quando interrogaverint filii vestri cras patres suos, et dixerint eis:
Quid sibi volunt lapides isti?
22 docebitis eos, atque dicetis:
Per arentem alveum transivit Israel Iordanem istum,

III. 16. in uno loco| et instar *(pl.)* 17. Iericho] Iordanem. *Ita Codd. pleno consensu: quod Gregoriani iuxta Hebraeum et Graecum mutaverunt:* Iericho, *scilicet ut his quae sunt* „incedebant contra Iericho“ *declaretur, populum in suscepto itinere, ad illam urbem, ut superiore capite praedictum est, tendente perrexisse. Attamen non deerunt, qui unanimem librorum lectionem* Iordanem *non descriptorum errori, sed ipsius interpretis iudicio esse tribuendam existiment, cui opportunius videri poterat, ut Israelitas, dum sacerdotes medium flumen ingrediuntur, ab his et a flumine duobus milibus cubitum distantes (cf. v. 4), primum ad fluvii ripam, tamquam ad proximum scopum, accedere, inde vero, completoque miraculo, ipsum etiam alveum desiccatum transire faceret. Etenim haec duo progressionis momenta discretim expressit Hieronymus. — Pro* transibat *noster cum aliis* transiebat.

IV. 3. ˜sacerdotum pedes *(pl.)* 4. singulos de tribubus singulis *(pl.)* 6. ˜lapides isti| 8. ˜eis praecepit *(pl.)* . . . ˜ei dñs *(pl.)* 9. steterunt] *Cod. E* steterant 12. dimidiae *(cum pluribus apud Vercellonem, nostri oblitum)* 14. adviveret] *Ita Codd. antiquiores. Cf.* 3 *Reg.* 12, 6; 2 *Par.* 10, 6; *Eccles.* 8, 10. *Alii:* adhuc viveret. 19. ˜mensis primi die| 21. ˜isti lapides| *(pl.)* 22. transibit

23 siccante Domino Deo vestro aquas eius
in conspectu vestro, donec transiretis:
24 sicut fecerat prius in mari rubro, quod
siccavit donec transiremus:
25 ut discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum,
ut et vos timeatis Dominum Deum vestrum
omni tempore.

CAPUT V.

III. 1 **P**ostquam ergo audierunt omnes reges
Amorrhaeorum,
qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam,
et cuncti reges Chanaan, qui propinqua
possidebant magni maris loca,
quod siccasset Dominus fluenta Iordanis
coram filiis Israel donec transirent,
dissolutum est cor eorum, et non remansit in eis spiritus,
timentium introitum filiorum Israel.
2 **E**o tempore ait Dominus ad Iosue:
Fac tibi cultros lapideos,
et circumcide secundo filios Israel.
3 Fecit quod iusserat Dominus,
et circumcidit filios Israel in colle praeputiorum.
4 Haec autem causa est secundae circumcisionis:
Omnis populus, qui egressus est de Aegypto generis masculini,
universi bellatores viri, mortui sunt in
deserto
per longissimos viae circuitus,
5 qui omnes circumcisi erant.
Populus autem qui natus est in deserto,
6 per quadraginta annos itineris latissimae
solitudinis incircumcisus fuit:
donec consumerentur qui non audierant
vocem Domini,
et quibus ante iuraverat ut non ostenderet eis terram lacte et melle manantem.
7 Horum filii in locum successerunt patrum,
et circumcisi sunt a Iosue:
quia sicut nati fuerant, in praeputio erant,
nec eos in via aliquis circumciderat.
8 Postquam autem omnes circumcisi sunt,
manserunt in eodem castrorum loco, donec
sanarentur.
9 **D**ixitque Dominus ad Iosue:
Hodie abstuli opprobrium Aegypti a vobis.
Vocatumque est nomen loci illius Galgala,
usque in praesentem diem.
10 Manseruntque filii Israel in Galgalis,
et fecerunt Phase, quartadecima die mensis ad vesperum in campestribus Iericho:
11 et comederunt de frugibus terrae die altero,
azymos panes, et polentam eiusdem anni.
12 Defecitque manna postquam comederunt
de frugibus terrae,
nec usi sunt ultra cibo illo filii Israel,
sed comederunt de frugibus praesentis
anni terrae Chanaan.
13 **C**um autem esset Iosue in agro urbis Iericho,
levavit oculos, et vidit virum stantem contra se,
evaginatum tenentem gladium,
perrexitque ad eum, et ait:
Noster es, an adversariorum?
14 Qui respondit: Nequaquam:
sed sum princeps exercitus Domini,
et nunc venio.
15 Cecidit Iosue pronus in terram. Et adorans ait:
Quid Dominus meus loquitur ad servum
suum?
16 Solve, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis:
locus enim, in quo stas, sanctus est.
Fecitque Iosue ut sibi fuerat imperatum.

CAPUT VI.

1 Iericho autem clausa erat atque munita,
timore filiorum Israel,
et nullus egredi audebat aut ingredi.
2 **D**ixitque Dominus ad Iosue:
Ecce dedi in manu tua Iericho, et regem
eius, omnesque fortes viros.

IV. 25. |˘et ut vos *(cum CDF aliis)*

V. 1. magno mari 4. ex Aegypto *(pl.)* 6. ut non ostenderet] ut ostenderet *(pl.). At manifesta rei ratio postulat negativam, quam intulerunt Sixtini ex Hebraeo et Graeco. Dein post* terram *Isidorus Clarius et Vallarsius opinantur librariorum vitio e Codd. latinis excidisse haec verba:* quam iuravit Dominus patribus eorum, ut daret nobis terram 7. ab Iosue 11. pulentam 12. *praesentis (vocabuli principium in rasura)* 13. |et evaginatum *(pl.)* 15. *Post hunc versum Cod. B. addit:* Et dixit princeps militiae Domini ad Iosue: *quae item leguntur in Hebraeo et Graeco.* 16. calciamentum

VI. 2. in manus tuas *AEFGK. In hac usitatissima locutione et numerus et casus substantivi passim variat, nec dubitari potest, quin ipse interpres diversas promiscue adhibuerit formulas, id interim frequentiore usu persequens, ut ablativum singulariter maluerit efferre, accusativum pluraliter. Nempe dicebat:* dare, tradere, incidere *etc. aut* in manus, *aut* in manu inimicorum, *raro:* in manum, *vel* in manibus, *vel* sub manu, *vel solo dativo:* tradere manibus. *Qua de re paulo inquirenti circumspectius, haec maxime notanda obveniunt. In textu Hebraeo, pro eius linguae indole, casus nullus, vel indefinitus est (quamquam qui vocis proprietatem latine adaequare nituntur, eo quod motus absit significatio, status indice ablativo sibi utendum putant), numerus autem semper singularis. Exhibent quidem et pluralem, adiecta iod litterula, nonnullis locis quidam Mss. Kennicottiani et Rossiani, sed constituta lectio (Chetib) nusquam eum numerum agnoscit, nisi semel in Ios.* 10, 4 *(ibi quoque in correctoriis [Keri] singulari commendato) atque* 4 *Reg.* 10, 20 *in dictione aliquantum diversa:* adduxero in (*Hebr.* super) manus vestras. — *Graeci LXX per omnia liberius agunt, multimodis eadem transferendo:* παραδιδόναι (ἀποδίδοσθαι) εἰς χεῖρας *vel* εἰς τὰς χεῖρας, εἰς (τὴν) χεῖρα, ἐν χειρὶ

3 Circuite urbem cuncti bellatores semel per diem:
sic facietis sex diebus.
4 Septimo autem die sacerdotes tollant septem buccinas,
quarum usus est in iubilaeo,
et praecedant arcam foederis:
septiesque circuibitis civitatem,
et sacerdotes clangent buccinis.
5 Cumque insonuerit vox tubae longior atque concisior,
et in auribus vestris increpuerit,
conclamabit omnis populus vociferatione maxima,
et muri funditus corruent civitatis,
ingredienturque singuli per locum contra quem steterint.
6 **V**ocavit ergo Iosue filius Nun sacerdotes, et dixit ad eos:
Tollite arcam foederis:
et septem alii sacerdotes tollant septem iubilaeorum buccinas,
et incedant ante arcam Domini.
7 Ad populum quoque ait:
Ite, et circuite civitatem, armati, praecedentes arcam Domini.
8 **C**umque Iosue verba finisset,
et septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam foederis Domini,
9 omnisque praecederet armatus exercitus,
reliquum vulgus arcam sequebatur,
ac buccinis omnia concrepabant.
10 Praeceperat autem Iosue populo, dicens:
Non clamabitis, nec audietur vox vestra,
neque ullus sermo ex ore vestro egredietur:
donec veniat dies in quo dicam vobis:
Clamate, et vociferamini.
11 Circuivit ergo arca Domini civitatem semel per diem,
et reversa in castra, mansit ibi.
12 **I**gitur Iosue de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcam Domini,
13 et septem ex eis septem buccinas,
quarum in iubilaeo usus est:
praecedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes:
et armatus populus ibat ante eos,
vulgus autem reliquum sequebatur arcam,
et buccinis personabat.
14 Circuieruntque civitatem secundo die semel,
et reversi sunt in castra.
Sic fecerunt sex diebus.
15 Die autem septimo, diluculo consurgentes,
circuierunt urbem, sicut dispositum erat, septies.
16 Cumque septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes,
dixit Iosue ad omnem Israel:
Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus civitatem:
17 sitque civitas haec anathema:
et omnia quae in ea sunt, Domino.
sola Rahab meretrix vivat cum universis, qui cum ea in domo sunt:
abscondit enim nuncios quos direximus.
18 Vos autem cavete ne de his, quae praecepta sunt, quidpiam contingatis,
et sitis praevaricationis rei,
et omnia castra Israel sub peccato sint atque turbentur.
19 Quidquid autem auri et argenti fuerit, et vasorum aeneorum ac ferri,
Domino consecretur, repositum in thesauris eius.
20 **I**gitur omni populo vociferante, et clangentibus tubis,
postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit,
muri illico corruerunt:
et ascendit unusquisque per locum, qui contra se erat:
ceperuntque civitatem,
21 et interfecerunt omnia quae erant in ea,
a viro usque ad mulierem, ab infante usque ad senem.
Boves quoque et oves et asinos in ore gladii percusserunt.
22 **D**uobus autem viris, qui exploratores missi fuerant, dixit Iosue:

(rarius ἐν τῇ χειρὶ) *nonnumquam* ἐν χερσὶν, *vel* ὑποχείριον, *vel* διὰ χειρός. *In solo libro Iudicum iidem paene litteram aucupantes, plerumque, i. e.* 29 *locis, dederunt* ἐν (τῇ) χειρὶ, *quater tantum* εἰς (τὰς) χεῖρας; *at in universum cunctorumque Veteris Test. locorum summa subducta, singularem numerum usu et frequentia longe superat pluralis* εἰς χεῖρας. — *A Graecis porro in Veterem quoque Italam variata transierat formula, seu (quantum ex Sabaterii fragmentis colligitur) duplex potissimum:* in manus *et* in manibus. *Unde quum etiam isti ablativo, utut abnormi minusque latino, dudum insuevissent clerici, praesertim ipso saeculo in eiusmodi distinctionum incuriam vergente, Hieronymus hac in re nihil sibi nimis castigandum duxit, immo, si Codices observamus, crebrius ipse hebraizans posuisse videtur* in manu, *quam* in manus. *Nam in omni Vet. Test. quum eius locutionis exempla legantur circiter* 240, *horum in Amiatino fere* 140 *offerunt* in manu, 70 in manus, *reliqua* 30 *aut* in manibus, *aut* in manum, *aut* sub manu, *aut* manibus. *Contra si vulgatum inspicis Clementinum, Romanos censores, fortuitu nescias an iudicato, ad Graecorum propius rationes, quam ad antiquissimi Codicis lectionem accessisse apparebit, quum vix* 80 *locis habeamus* in manu, *ferme* 130 in manus, *in ceteris* 30 *aliquid diversum, prout est in Codice. In N. T. non plus undecim occurrunt exempla dictionum* incidere in manus hominum, *et* dare in manus, *atque in his quidem vulgatus usquequaque cum Codice congruens recte dedit* 10 *locis* in manus, *uno tantum* (*Io.* 3, 35) in manu. —
4. bucinas* (*cf. Lev.* 25, 9) . . . iobeleo* (*cf. Lev.* 25, 11)   5. conclamavit . . . (*Ed. Francof.* 1826 *vitiose:* ingredieruntque)   7. |Vadite et circūite   10. in qua   11. Circumivit . . . reversa est, *sed habet* mansit, *ubi alii quidam* mansitque   13. in iobeleis *A cum E* . . . personabat] *i. e. sonitu quasi perfundebatur; quomodo supra v.* 8: ac buccinis omnia concrepabant. *Cave enim putes, ipsum vulgus buccinis sonasse.*   16. Israel] populum Israel *(quod fugit Vercellonem)*   17. quae] quaeque   20. ˋvociferante populo *(pl.)* . . . ilico conruerunt

Ingredimini domum mulieris meretricis,
et producite eam, et omnia quae illius sunt,
sicut illi iuramento firmastis.
23 Ingressique iuvenes, eduxerunt Rahab, et parentes eius,
fratres quoque, et cunctam supellectilem ac cognationem illius,
et extra castra Israel manere fecerunt.
24 Urbem autem, et omnia, quae erant in ea, succenderunt;
absque auro et argento, et vasis aeneis, ac ferro,
quae in aerarium Domini consecrarunt.
25 Rahab vero meretricem, et domum patris eius, et omnia quae habebat,
fecit Iosue vivere,
et habitaverunt in medio Israel usque in praesentem diem:
eo quod absconderit nuncios, quos miserat ut explorarent Iericho.
In tempore illo, imprecatus est Iosue, dicens:
26 Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et aedificaverit civitatem Iericho.
In primogenito suo fundamenta illius iaciat,
et in novissimo liberorum ponat portas eius.
27 Fuit ergo Dominus cum Iosue, et nomen eius vulgatum est in omni terra.

CAPUT VII.

1 **F**ilii autem Israel praevaricati sunt mandatum,
et usurpaverunt de anathemate.
Nam Achan filius Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Iuda,
tulit aliquid de anathemate:
iratusque est Dominus contra filios Israel.
2 **C**umque mitteret Iosue de Iericho viros
contra Hai, quae est iuxta Bethaven, ad orientalem plagam oppidi Bethel,
dixit eis: Ascendite, et explorate terram.
Qui praecepta complentes exploraverunt Hai.
3 Et reversi dixerunt ei:
Non ascendat omnis populus,
sed duo vel tria millia virorum pergant,
et deleant civitatem:
quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos?
4 Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum.
Qui statim terga vertentes, 5 percussi sunt a viris urbis Hai,
et corruerunt ex eis triginta sex homines:
persecutique sunt eos
adversarii de porta usque ad Sabarim,
et ceciderunt per prona fugientes:
pertimuitque cor populi, et instar aquae liquefactum est.
6 Iosue vero scidit vestimenta sua,
et pronus cecidit in terram coram arca Domini usque ad vesperam,
tam ipse quam omnes senes Israel:
miseruntque pulverem super capita sua,
7 et dixit Iosue:
Heu Domine Deus, quid voluisti traducere populum istum Iordanem fluvium,
ut traderes nos in manus Amorrhaei, et perderes?
utinam ut coepimus, mansissemus trans Iordanem.
8 Mi Domine Deus quid dicam,
videns Israelem hostibus suis terga vertentem?
9 Audient Chananaei, et omnes habitatores terrae,
et pariter conglobati circumdabunt nos,
atque delebunt nomen nostrum de terra:
et quid facies magno nomini tuo?
10 **D**ixitque Dominus ad Iosue:
Surge, cur iaces pronus in terra?
11 Peccavit Israel, et praevaricatus est pactum meum:
tuleruntque de anathemate, et furati sunt atque mentiti,
et absconderunt inter vasa sua.
12 Nec poterit Israel stare ante hostes suos,
eosque fugiet:
quia pollutus est anathemate.
non ero ultra vobiscum,
donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est.
13 **S**urge, sanctifica populum, et dic eis:
Sanctificamini in crastinum:
haec enim dicit Dominus Deus Israel:
Anathema in medio tui est Israel:
non poteris stare coram hostibus tuis,
donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere.
14 Accedetisque mane singuli per tribus vestras:
et quamcunque tribum sors invenerit,
accedet per cognationes suas,
et cognatio per domos, domusque per viros.
15 Et quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus,
comburetur igni cum omni substantia sua:
quoniam praevaricatus est pactum Domini,
et fecit nefas in Israel.
16 **S**urgens itaque Iosue mane, applicuit Israel per tribus suas,
et inventa est tribus Iuda.
17 Quae cum iuxta familias suas esset oblata,
inventa est familia Zare.

VI. 22. domum] in domum *(tacet Verc.)* . . . et omnia] omniaq. *(pl.)* 24. erant in ea] in ea sunt *AE*, in ea inventa sunt *D*, in ea erant *B*; *alii aliter.* — ˜argento et auro *(pl.)* 25. et omnia] atq. omnia *(pl.)* 26. iaceat| 27. ˜in omni terra vulgatum est| *(pl.)*

VII. 2. Abi* *(ita vicies in libro Iosue; at in Gen.* 12, 8; 13, 3: Ai; *in* 1 *Esdr.* 2, 28; 2 *Esdr.* 11, 31 *corruptum est nomen.)* 3. vexatur; *plures*: vexetur (*Cf. notam ad* 1 *Reg.* 20, 32) 4. milia pugnatores 6. |et cecidit pronus *(pl.)* . . . vesperum *cum cett. antiquis* 7. transducere *(pl.)* 8. Israhel 9. |ac pariter *(cum pluribus; om. nostrum Verc.)* 12. ˜stare Israhel 13. *om.* est *post* tui 15. ille hoc f. 16. adplicavit *(pl.)* 17. Zarai *(sic A etiam* 1 *Par.* 9, 6, *eodemque fortasse ducit mendum* Azaria *in* 2 *Esdr.* 11, 24; *alibi tamen hic filius Iudae in Codice, ut in vulgata, modo* Zare, *modo* Zara *scribitur.)*

Illam quoque per domos offerens, reperit Zabdi:
18 cuius domum in singulos dividens viros,
invenit Achan filium Charmi, filii Zabdi:
filii Zare de tribu Iuda.
19 Et ait Iosue ad Achan:
Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel,
et confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.
20 Responditque Achan Iosue, et dixit ei:
Vere ego peccavi Domino Deo Israel, et sic et sic feci.
21 Vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum,
et ducentos siclos argenti,
regulamque auream quinquaginta siclorum:
et concupiscens abstuli, et abscondi in terra contra medium tabernaculi mei,
argentumque fossa humo operui.
22 Misit ergo Iosue ministros:
qui currentes ad tabernaculum illius,
repererunt cuncta abscondita in eodem loco, et argentum simul.
23 Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Iosue, et ad omnes filios Israel,
proieceruntque ante Dominum.
24 Tollens itaque Iosue Achan filium Zare,
argentumque et pallium, et auream regulam,
filios quoque et filias eius,
boves et asinos et oves,
ipsumque tabernaculum, et cunctam supellectilem:
(et omnis Israel cum eo)
duxerunt eos ad vallem Achor: 25 ubi dixit Iosue:
Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac.
Lapidavitque eum omnis Israel:
et cuncta quae illius erant, igne consumpta sunt.
26 Congregaveruntque super eum acervum magnum lapidum,
qui permanet usque in praesentem diem.
Et aversus est furor Domini ab eis.
Vocatumque est nomen loci illius, vallis Achor, usque hodie.

CAPUT VIII.

IIII. 1 Dixit autem Dominus ad Iosue:
Ne timeas, neque formides:
tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum,
et consurgens ascende in oppidum Hai.
ecce tradidi in manu tua regem eius, et populum, urbemque et terram.
2 Faciesque urbi Hai, et regi eius,
sicut fecisti Iericho, et regi illius:
praedam vero, et omnia animantia diripietis vobis:
pone insidias urbi post eam.
3 Surrexitque Iosue, et omnis exercitus bellatorum cum eo, ut ascenderent in Hai:
et electa triginta millia virorum fortium misit nocte,
4 praecepitque eis, dicens:
Ponite insidias post civitatem: nec longius recedatis:
et eritis omnes parati.
5 ego autem, et reliqua multitudo, quae mecum est, accedemus ex adverso contra urbem.
Cumque exierint contra nos, sicut ante fecimus, fugiemus, et terga vertemus:
6 donec persequentes ab urbe longius protrahantur:
putabunt enim nos fugere sicut prius.
7 Nobis ergo fugientibus, et illis persequentibus,
consurgetis de insidiis, et vastabitis civitatem:
tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras.
8 Cumque ceperitis, succendite eam,
et sic omnia facietis, ut iussi.
9 Dimisitque eos, et perrexerunt ad locum insidiarum,
sederuntque inter Bethel, et Hai, ad occidentalem plagam urbis Hai:
Iosue autem nocte illa in medio mansit populi,
10 surgensque diluculo recensuit socios,
et ascendit cum senioribus in fronte exercitus,
vallatus auxilio pugnatorum.
11 Cumque venissent, et ascendissent ex adverso civitatis,
steterunt ad septentrionalem urbis plagam,
inter quam et eos erat vallis media.
12 Quinque autem millia viros elegerat, et posuerat in insidiis inter Bethel et Hai
ex occidentali parte eiusdem civitatis:
13 omnis vero reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat,
ita ut novissimi illius multitudinis occidentalem plagam urbis attingerent.
Abiit ergo Iosue nocte illa, et stetit in vallis medio.
14 Quod cum vidisset rex Hai,
festinavit mane, et egressus est cum omni exercitu civitatis,
direxitque aciem contra desertum,
ignorans quod post tergum laterent insidiae.
15 Iosue vero, et omnis Israel cesserunt loco,
simulantes metum, et fugientes per solitudinis viam.

VII. 17. domos] viros *(pl.)* 19. *om.* Iosue *(pl.)* . . |filii *(ut solet)* 24. |filiosque eius et filias| *(pl.)* 26. Congregaverunt quoque *(pl.)*

VIII. 1. Ahi* 5. accedimus *A solito mendo;* accedemus *BA alii; contra D cum asseclis:* ascendemus. *Cf. v.* 10. 11.— 6.˜fugere nos *(fere omnes)* 7. sequentibus| *(pl.)* 8. *om.* et *(pl.)* 9.˜insidiarum locum| *(pl.)* 11.˜vallis media erat| *(pl.)* 12.˜milia autem *(pl.)* . . . Bethel] Bethaven *(cum plerisque; sed* Bethel *hic perinde ac vv.* 9 *et* 17 *exhibent Hebraeus et Chaldaeus; unde vulgatum primus correxit Rob. Stephanus.* 13. *om.* illius, *quod Sixtus intulit, nullo, ut videtur, codice suffragante.* 15.˜viam solitudinis *(omnes)*

16 At illi vociferantes pariter, et se mutuo cohortantes, persecuti sunt eos.
Cumque recessissent a civitate,
17 et ne unus quidem in urbe Hai et Bethel remansisset qui non persequeretur Israel
(sicut eruperant aperta oppida relinquentes,)
18 dixit Dominus ad Iosue:
Leva clypeum, qui in manu tua est, contra urbem Hai, quoniam tibi tradam eam.
19 Cumque elevasset clypeum ex adverso civitatis,
insidiae, quae latebant, surrexerunt confestim:
et pergentes ad civitatem, ceperunt, et succenderunt eam.
20 Viri autem civitatis, qui persequebantur Iosue,
respicientes et videntes fumum urbis ad caelum usque conscendere,
non potuerunt ultra huc illucque diffugere:
praesertim cum hi, qui simulaverant fugam, et tendebant ad solitudinem,
contra persequentes fortissime restitissent.
21 Vidensque Iosue et omnis Israel
quod capta esset civitas, et fumus urbis ascenderet,
reversus percussit viros Hai.
22 Siquidem et illi qui ceperant et succenderant civitatem,
egressi ex urbe contra suos, medios hostium ferire coeperunt.
Cum ergo ex utraque parte adversarii caederentur,
ita ut nullus de tanta multitudine salvaretur,
23 regem quoque urbis Hai apprehenderunt viventem, et obtulerunt Iosue.
24 Igitur omnibus interfectis, qui Israelem ad deserta tendentem fuerant persecuti,
et in eodem loco gladio corruentibus,
reversi filii Israel percusserunt civitatem.
25 Erant autem qui in eodem die conciderant a viro usque ad mulierem,
duodecim millia hominum, omnes urbis Hai.
26 Iosue vero non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum
donec interficerentur omnes habitatores Hai.
27 Iumenta autem et praedam civitatis diviserunt sibi filii Israel,
sicut praeceperat Dominus Iosue.
28 Qui succendit urbem, et fecit eam tumulum sempiternum:
29 regem quoque eius suspendit in patibulo usque ad vesperam et solis occasum.
Praecepitque Iosue, et deposuerunt cadaver eius de cruce:
proieceruntque in ipso introitu civitatis,
congesto super eum magno acervo lapidum, qui permanet usque in praesentem diem.
30 Tunc aedificavit Iosue altare Domino Deo Israel in monte Hebal:
31 sicut praeceperat Moyses famulus Domini filiis Israel,
et scriptum est in volumine legis Moysi:
Altare vero de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit:
et obtulit super eo holocausta Domino,
immolavitque pacificas victimas.
32 Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi,
quod ille digesserat coram filiis Israel.
33 Omnis autem populus, et maiores natu, ducesque ac iudices
stabant ex utraque parte arcae,
in conspectu sacerdotum qui portabant arcam foederis Domini,
ut advena ita et indigena.
Media pars eorum iuxta montem Garizim,
et media iuxta montem Hebal,
sicut praeceperat Moyses famulus Domini.
Et primum quidem benedixit populo Israel.
34 Post haec legit omnia verba benedictionis et maledictionis,
et cuncta quae scripta erant in legis volumine.
35 Nihil ex his, quae Moyses iusserat, reliquit intactum,
sed universa replicavit coram omni multitudine Israel,
mulieribus ac parvulis et advenis, qui inter eos morabantur.

CAPUT IX.

1 Quibus auditis, cuncti reges trans Iordanem,
qui versabantur in montanis et campestribus,
in maritimis ac littore magni maris,
hi quoque qui habitabant iuxta Libanum,
Hethaeus et Amorrhaeus, Chananaeus,
Pherezaeus, et Hevaeus, et Iebusaeus
2 congregati sunt pariter, ut pugnarent contra Iosue et Israel
uno animo, eademque sententia.
3 At hi, qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quae fecerat Iosue, Iericho et Hai:

VIII. 17. remansissent 19. levasset 20. poterant 23. adprehendere 25. eodem] eo *(pl.)* 29. vesperum . . . Iosue] *Omittitur nomen in omnibus libris sinceris, quibus nostrum adiicere debebat Vercellone; deest etiam in Clementina* 1, *quamquam invitis editoribus, ut ex Correctorio Vaticano et Toleti notis cognoscitur. In Hebraeo quidem et Graeco exstat; verumtamen ab Hieronymo additum non fuisse, ut narrationis continuitati minus commodum et supervacuum, locupletissimi testes sunt Codices. — Ceterum pergata esset haec Martianaei lectio:* usque ad vesperum. Et solis occasu praecepit *etc., si modo certiora veterum exemplorum testimonia accederent.* 31. *om.* vero *(pl.)* . . . pacificas et victimas| 33. ˜eorum pars *(pl.)* . . . Israheli| *(pl.)*

IX. 1. Iordanen| . . . et in campestribus et maritimis . . . ˜maris magni| *(pl.)* . . . Chananaeus] et Chananaeus *(pl.)* — *om.* et *ante* Evaeus

4 et callide cogitantes tulerunt sibi cibaria,
saccos veteres asinis imponentes,
et utres vinarios scissos atque consutos,
5 calceamentaque perantiqua
quae ad indicium vetustatis pittaciis consuta erant,
induti veteribus vestimentis:
panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant, et in frusta comminuti:
6 perrexeruntque ad Iosue,
qui tunc morabatur in castris Galgalae,
et dixerunt ei, atque simul omni Israeli:
De terra longinqua venimus,
pacem vobiscum facere cupientes.
Responderuntque viri Israel ad eos, atque dixerunt:
7 Ne forte in terra, quae nobis sorte debetur, habitetis,
et non possimus foedus inire vobiscum.
8 At illi ad Iosue, Servi, inquiunt, tui sumus.
Quibus Iosue ait: Quinam estis vos? et unde venistis?
9 Responderunt: De terra longinqua valde venerunt servi tui in nomine Domini Dei tui.
Audivimus enim famam potentiae eius,
cuncta quae fecit in Aegypto,
10 et duobus regibus Amorrhaeorum qui fuerunt trans Iordanem,
Sehon regi Hesebon, et Og regi Basan,
qui erat in Astaroth:
11 dixeruntque nobis seniores, et omnes habitatores terrae nostrae:
Tollite in manibus cibaria ob longissimam viam,
et occurrite eis, et dicite:
Servi vestri sumus, foedus inite nobiscum.
12 En, panes quando egressi sumus de domibus nostris, ut veniremus ad vos, calidos sumpsimus,
nunc sicci facti sunt, et vetustate nimia comminuti.
13 utres vini novos implevimus, nunc rupti sunt et soluti.
vestes et calceamenta quibus induimur, et quae habemus in pedibus,
ob longitudinem longioris viae trita sunt, et pene consumpta.
14 Susceperunt igitur de cibariis eorum,
et os Domini non interrogaverunt.
15 Fecitque Iosue cum eis pacem,
et inito foedere pollicitus est quod non occiderentur:
principes quoque multitudinis iuraverunt eis.
16 **P**ost dies autem tres initi foederis, audierunt quod in vicino habitarent, et inter eos futuri essent.
17 Moveruntque castra filii Israel,
et venerunt in civitates eorum die tertio,
quarum haec vocabula sunt,
Gabaon, et Caphira, et Beroth, et Cariathiarim.
18 Et non percusserunt eos,
eo quod iurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israel.
Murmuravit itaque omne vulgus contra principes.
19 Qui responderunt eis:
Iuravimus illis in nomine Domini Dei Israel,
et idcirco non possumus eos contingere.
20 Sed hoc faciemus eis:
Reserventur quidem ut vivant,
ne contra nos ira Domini concitetur, si peieraverimus:
21 sed sic vivant, ut in usus universae multitudinis ligna caedant, aquasque comportent.
Quibus haec loquentibus: 22 vocavit Gabaonitas Iosue, et dixit eis:
Cur nos decipere fraude voluistis,
ut diceretis: Procul valde habitamus a vobis,
cum in medio nostri sitis?
23 Itaque sub maledictione eritis,
et non deficiet de stirpe vestra
ligna caedens, aquasque comportans in domum Dei mei.
24 Qui responderunt:
Nunciatum est nobis servis tuis, quod promisisset Dominus Deus tuus Moysi servo suo
ut traderet vobis omnem terram,
et disperderet cunctos habitatores eius.
Timuimus igitur valde, et providimus animabus nostris, vestro terrore compulsi,
et hoc consilium inivimus.
25 Nunc autem in manu tua sumus:
quod tibi bonum et rectum videtur, fac nobis.
26 Fecit ergo Iosue ut dixerat,
et liberavit eos de manu filiorum Israel, ut non occiderentur.
27 Decrevitque in illo die eos esse in ministerio cuncti populi, et altaris Domini,
caedentes ligna, et aquas comportantes,
usque in praesens tempus,
in loco, quem Dominus elegisset.

CAPUT X.

1 **Q**uae cum audisset Adonisedec rex Ierusalem, V.
quod scilicet cepisset Iosue Hai, et subvertisset eam
(sicut enim fecerat Iericho et regi eius, sic fecit Hai, et regi illius)
et quod transfugissent Gabaonitae ad Israel, et essent foederati eorum,
2 timuit valde.
Urbs enim magna erat Gabaon,

IX. 6. Galgalae] in Galgala . . . ˜omni simul *(pl.)* 7. forte] forsitan *(fere omnes)* . . . possumus foedus⌈Q. XXII. *Seq. fol.* 182 8. Quibus Iosue quinam ait estis et 10. ˜Amorraeorum regibus trans I. *(fere omnes)* — Seon* r. Esebon* . . . Astharoth| 13. sunt et] *Ed. Francof.* 1826 *mendose:* et sunt . . . longioris] largioris *ACDE*, *quod sane praestat, quum vulgatae lectionis vix ferri possit tautologia. Dicitur* via *pro itione vel labore meandi. Hebraeus:* ob pluralitatem viae nimis. 24. quod] quae *(pl.)* 27. ˜esse eos in ministerium *(pl.)*
X. 1. Adonisedech r. Hierusalem*

et una civitatum regalium, et maior oppido Hai,
omnesque bellatores eius fortissimi.
3 **M**isit ergo Adonisedec rex Ierusalem
ad Oham regem Hebron, et ad Pharam regem Ierimoth,
ad Iaphia quoque regem Lachis,
et ad Dabir regem Eglon, dicens:
4 Ad me ascendite, et ferte praesidium, ut expugnemus Gabaon,
quare transfugerit ad Iosue, et ad filios Israel.
5 Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhaeorum:
rex Ierusalem, rex Hebron, rex Ierimoth, rex Lachis, rex Eglon,
simul cum exercitibus suis,
et castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam.
6 Habitatores autem Gabaon urbis obsessae
miserunt ad Iosue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, et dixerunt ei:
Ne retrahas manus tuas ab auxilio servorum tuorum:
ascende cito, et libera nos, ferque praesidium:
convenerunt enim adversum nos omnes reges Amorrhaeorum, qui habitant in montanis.
7 Ascenditque Iosue de Galgalis,
et omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortissimi.
8 Dixitque Dominus ad Iosue:
Ne timeas eos: in manus enim tuas tradidi illos:
nullus ex eis tibi resistere poterit.
9 Irruit itaque Iosue super eos repente,
tota nocte ascendens de Galgalis:
10 et conturbavit eos Dominus a facie Israel:
contrivitque plaga magna in Gabaon,
ac persecutus est eos per viam ascensus Beth horon,
et percussit usque Azeca et Maceda.
11 Cumque fugerent filios Israel, et essent in descensu Beth-horon,
Dominus misit super eos lapides magnos de caelo usque ad Azeca:
et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis,
quam quos gladio percusserant filii Israel.
12 Tunc locutus est Iosue Domino
in die, qua tradidit Amorrhaeum in conspectu filiorum Israel,
dixitque coram eis:
Sol contra Gabaon ne movearis, et luna contra vallem Aialon.
13 Steteruntque sol et luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis.
Nonne scriptum est hoc in libro iustorum?
Stetit itaque sol in medio caeli,
et non festinavit occumbere spatio unius diei.
14 Non fuit antea nec postea tam longa dies,
obediente Domino voci hominis,
et pugnante pro Israel.
15 **R**eversusque est Iosue cum omni Israel in castra Galgalae.
16 Fugerant enim quinque reges, et se absconderant in spelunca urbis Maceda.
17 Nunciatumque est Iosue quod inventi essent quinque reges latentes in spelunca urbis Maceda.
18 Qui praecepit sociis, et ait:
Volvite saxa ingentia ad os speluncae,
et ponite viros industrios, qui clausos custodiant:
19 vos autem nolite stare,
sed persequimini hostes, et extremos quosque fugientium caedite:
nec dimittatis eos urbium suarum intrare praesidia,
quos tradidit Dominus Deus in manus vestras.
20 **C**aesis ergo adversariis plaga magna, et usque ad internecionem pene consumptis,
hi, qui Israel effugere potuerunt, ingressi sunt civitates munitas.
21 Reversusque est omnis exercitus ad Iosue in Maceda, ubi tunc erant castra,
sani et integro numero:
nullusque contra filios Israel mutire ausus est.
22 Praecepitque Iosue, dicens:
Aperite os speluncae, et producite ad me quinque reges, qui in ea latitant.
23 Feceruntque ministri ut sibi fuerat imperatum:
et eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca,
regem Ierusalem, regem Hebron, regem Ierimoth, regem Lachis, regem Eglon.
24 Cumque educti essent ad eum,
vocavit omnes viros Israel,
et ait ad principes exercitus qui secum erant:
Ite, et ponite pedes super colla regum istorum.
Qui cum perrexissent, et subiectorum colla pedibus calcarent,
25 rursum ait ad eos:
Nolite timere, nec paveatis, confortamini et estote robusti:
sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis.
26 Percussitque Iosue, et interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites:
fueruntque suspensi usque ad vesperum.
27 Cumque occumberet sol, praecepit sociis ut deponerent eos de patibulis.

X. 2. ˜regalium civitatum *(pl.)* 3. Hieremoth| ad Iaphie *(ultimum nomen in rasura)* 4. |˜ascendite ad me *(pl.)* . . . et filios 6. habitant] habitabant 8. |nullus enim tibi ex eis r. p. 9. ˜ascendens nocte 10. *post* est *om.* eos *(pl.)* . . . Bethoron *(et sic alibi Clementinae)* 11. usque Azeca| *(pl.)* 12. Ahialon| *(Variat in A forma nominis; etenim tribus locis ponitur* Ahialon, *duobus* Ahilon, *aliis duobus* Achilon, *semel* Aialom) 14. ante et post ea *(fere omnes)* 15. omni Israhele 17. *om.* urbis *(pl.)* 19. |ne dimittatis 20. ergo] igitur *(pl.)* . . . Israhelem 21. muttire 23. Fecerunt 24. ˜pedibus colla c. *(pl.)* 25. conforta··mini *(rasura in medio)*

Qui depositos proiecerunt in speluncam, in qua latuerant,
et posuerunt super os eius saxa ingentia, quae permanent usque in praesens.
28 **E**odem quoque die Macedam cepit Iosue, et percussit eam in ore gladii,
regemque illius interfecit,
et omnes habitatores eius:
non dimisit in ea saltem parvas reliquias.
Fecitque regi Maceda, sicut fecerat regi Iericho.
29 Transivit autem cum omni Israel de Maceda in Lebna,
et pugnabat contra eam:
30 quam tradidit Dominus cum rege suo in manus Israel:
percusseruntque urbem in ore gladii, et omnes habitatores eius.
non dimiserunt in ea ullas reliquias.
Feceruntque regi Lebna, sicut fecerant regi Iericho.
31 **D**e Lebna transivit in Lachis cum omni Israel:
et exercitu per gyrum disposito oppugnabat eam.
32 Tradiditque Dominus Lachis in manus Israel,
et cepit eam die altero, atque percussit in ore gladii,
omnemque animam, quae fuerat in ea, sicut fecerat Lebna.
33 Eo tempore ascendit Horam rex Gazer, ut auxiliaretur Lachis:
quem percussit Iosue cum omni populo eius usque ad internecionem.
34 Transivitque de Lachis in Eglon,
et circumdedit, [35] atque expugnavit eam eadem die:
percussitque in ore gladii omnes animas, quae erant in ea
iuxta omnia quae fecerat Lachis.
36 Ascendit quoque cum omni Israel de Eglon in Hebron,
et pugnavit contra eam:
37 cepit eam, et percussit in ore gladii,
regem quoque eius, et omnia oppida regionis illius,
universasque animas, quae in ea fuerant commoratae:
non reliquit in ea ullas reliquias:
sicut fecerat Eglon, sic fecit et Hebron,
cuncta quae in ea reperit consumens gladio.
38 **I**nde reversus in Dabir, [39] cepit eam atque vastavit:
regem quoque eius atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladii:
non dimisit in ea ullas reliquias:
sicut fecerat Hebron et Lebna et regibus earum,
sic fecit Dabir et regi illius.
40 **P**ercussit itaque Iosue omnem terram montanam et meridianam atque campestrem,
et Asedoth cum regibus suis:
non dimisit in ea ullas reliquias,
sed omne quod spirare poterat interfecit,
sicut praeceperat ei Dominus Deus Israel,
41 a Cadesbarne usque Gazam.
Omnem terram Gosen usque Gabaon,
42 universosque reges, et regiones eorum uno impetu cepit atque vastavit:
Dominus enim Deus Israel pugnavit pro eo.
43 reversusque est cum omni Israel ad locum castrorum in Galgala.

CAPUT XI.

1 **Q**uae cum audisset Iabin, rex Asor,
misit ad Iobab regem Madon,
et ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph:
2 ad reges quoque Aquilonis, qui habitabant in montanis et in planitie
contra meridiem Ceneroth,
in campestribus quoque et in regionibus Dor iuxta mare:
3 Chananaeum quoque ab Oriente et Occidente,
et Amorrhaeum atque Hethaeum ac Pherezaeum et Iebusaeum in montanis:
Hevaeum quoque qui habitabat ad radices Hermon in terra Maspha.
4 Egressique sunt omnes cum turmis suis, populus multus nimis
sicut arena, quae est in littore maris,
equi quoque et currus immensae multitudinis.
5 Conveneruntque omnes reges isti in unum ad aquas Merom, ut pugnarent contra Israel.
6 **D**ixitque Dominus ad Iosue: Ne timeas eos:
cras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel:
equos eorum subnervabis, et currus igne combures.
7 Venitque Iosue, et omnis exercitus cum eo adversus illos ad aquas Merom subito,
et irruerunt super eos,
8 tradiditque illos Dominus in manus Israel.
Qui percusserunt eos, et persecuti sunt usque ad Sidonem magnam,
et aquas Maserephoth,

X. 28. ˜die Macedam quoque *(pl.)* . . . *om.* eam *(pl.)* . . . saltim 29. *om.* autem *(pl.)* 30. in manu *(pl.)* 31. *om.* cum omni Israel 32. in manu *(pl.)* 33. Hiram *(pl.)* 36. Israhele 37. cepitque et p. *(omnes)* 39. atque omnia] et omnia *(pl.)* 40. *om.* ei 41. Gosen] *Clem.* 2 *mendose* Gozen 42. universos *(pl.)* . . . ˜cepit impetu *(pl.)* 43. Israhele

XI. 1. Someron (*cf. c.* 12, 20) . . . Acsaph 2. et planitie| . . . Cheneroth 3. Chananaeumque ab . . . Masphe *(pl.) Et sic v.* 8, *c.* 13, 26 *cum A ipse vulgatus. Plerumque vero, i. e. 22 locis, vulgatus praetulit* Maspha, *idque ita consentiente Codice, ut ter tantum variet:* Masfat, Mespha, Massefath (1 *Reg.* 10, 17; 2 *Esdr.* 3, 19; 1 *Mach.* 3, 46). *Praeterea in Ios.* 15, 38 *vulgatus:* Masepha, *A*: Mesfa; 18, 26 *vulg.* Mesphe, *A*: Mesfeth 7. adversum *(pl.)* 8. in manu

campumque Masphe, qui est ad orientalem illius partem.
Ita percussit omnes, ut nullas dimitteret ex eis reliquias:
9 fecitque sicut praeceperat ei Dominus,
equos eorum subnervavit, currusque combussit igni.
10 Reversusque statim cepit Asor:
et regem eius percussit gladio.
Asor enim antiquitus inter omnia regna haec principatum tenebat.
11 Percussitque omnes animas, quae ibidem morabantur:
non dimisit in ea ullas reliquias,
sed usque ad internecionem universa vastavit,
ipsamque urbem peremit incendio.
12 Et omnes per circuitum civitates, regesque earum
cepit, percussit atque delevit,
sicut praeceperat ei Moyses famulus Domini.
13 Absque urbibus, quae erant in collibus, et in tumulis sitae,
ceteras succendit Israel:
unam tantum Asor munitissimam flamma consumpsit.
14 Omnemque praedam istarum urbium ac iumenta
diviserunt sibi filii Israel,
cunctis hominibus interfectis.
15 Sicut praeceperat Dominus Moysi servo suo,
ita praecepit Moyses Iosue,
et ille universa complevit:
non praeteriit de universis mandatis, nec unum quidem verbum quod iusserat Dominus Moysi.
16 **C**epit itaque Iosue omnem terram montanam, et meridianam,
terramque Gosen, et planitiem, et occidentalem plagam,
montemque Israel, et campestria eius:
17 et partem montis, quae ascendit Seir
usque Baalgad per planitiem Libani subter montem Hermon:
omnes reges eorum cepit, percussit, et occidit.
18 Multo tempore pugnavit Iosue contra reges istos.
19 Non fuit civitas quae se traderet filiis Israel,
praeter Hevaeum, qui habitabat in Gabaon:
omnes enim bellando cepit.
20 Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum,
et pugnarent contra Israel, et caderent,
et non mererentur ullam clementiam, ac perirent,
sicut praeceperat Dominus Moysi.
21 **I**n illo tempore venit Iosue, et interfecit Enacim VI.
de montanis, Hebron, et Dabir, et Anab,
et de omni monte Iuda et Israel,
urbesque eorum delevit.
22 Non reliquit ullum de stirpe Enacim, in terra filiorum Israel:
absque civitatibus Gaza, et Geth, et Azoto, in quibus solis relicti sunt.
23 **C**epit ergo Iosue omnem terram, sicut locutus est Dominus ad Moysen,
et tradidit eam in possessionem filiis Israel
secundum partes et tribus suas.
quievitque terra a praeliis.

CAPUT XII.

1 **H**i sunt reges, quos percusserunt filii Israel,
et possederunt terram eorum trans Iordanem ad solis ortum,
a torrente Arnon usque ad montem Hermon,
et omnem orientalem plagam, quae respicit solitudinem.
2 Sehon rex Amorrhaeorum, qui habitavit in Hesebon,
dominatus est ab Aroer, quae sita est super ripam torrentis Arnon,
et mediae partis in valle, dimidiaeque Galaad,

XI. 9. |fecit . . . combusit| *omittens* igni *cum ceteris plerisque; omiserat idem Clem.* 1; *sed posterae Edd. admonente Correctorio reduxerunt.* 11. peremit] percussit 15. ne unum *(pl.)* 17. subter] super . . . *om.* et *ante* occidit *cum CDEK. Rhetoricum et summae gravitatis asyndeton est.* 19. quae se non traderet. *Ita A cum reliquis antiquis; perpauci carent negatione. Verum Toletus: „Expunge* non; *in Hebraeo sic habetur:* quae pacem haberet cum filiis Israel; *cui consonat lectio affirmativa:* quae se traderet, *nempe pacifice et sponte. Graeca LXX varia est, aut:* ἣν οὐ παρέδωκεν, *scil.* Deus, *aut:* ἣν οὐκ ἔλαβεν Ἰσραήλ. *Inter has lectiones ea est magis probanda, quae propius accedit hebraeae, nempe:* quae se traderet, *sponte scilicet et sine bello. Opponitur enim ei quod sequitur:* omnes bellando cepit.“ *Sic fere censor Romanus, cuius in argumentatione veremur ut satis recte critici acquieverint. Sunt enim haec duo potissimum animadvertenda: primum, quod in nullo veteri codice additur particula* enim; *deinde, quod A noster uno eodemque sticho vel colo haec verba complectitur:* |praeter Hevaeum, qui habitabat in Gabaon, omnes bellando cepit.| *Hinc apparet, totum versum* 19 *duobus colis, sensu consimilibus ac parallelis, componi, et in fine prioris post* Israel *coli signo seu duplici puncto distinguendum esse. Nimirum prior stichus:* Non fuit civitas quae se non traderet filiis Israel, *hoc omnino dicit: „Nulla non civitas venit in potestatem Israelis“; alter idem factum, sed alio modo expressum, in hanc sententiam iterat: „omnes cepit, et quidem cepit bellando, si unam excipias civitatem Gabaon“, utpote quam supra diximus* (c. 9, 3—15) *sponte et callido quodam mendacio foedus cum Israelitis expetivisse. — Denique et sciendum est, illud comma:* praeter Hevaeum qui habitabat in Gabaon, *ad complendam historiam ab ipso interprete fuisse inlatum; nam in Hebraeo et Graeco non habetur.* 20. sententiae 21. In tempore illo *(pl.)*

XII. 1. Iordanen 2. Seon* . . . Esebon* . . . dimidiique *(pl.)*

usque ad torrentem Iaboc, qui est terminus filiorum Ammon.
3 et a solitudine usque ad mare Ceneroth contra Orientem,
et usque ad mare deserti, quod est mare salsissimum, ad orientalem plagam
per viam quae ducit Bethsimoth:
et ab australi parte, quae subiacet Asedoth, Phasga.
4 Terminus Og regis Basan, de reliquiis Raphaim,
qui habitavit in Astaroth, et in Edrai,
et dominatus est in monte Hermon, et in Salecha, atque in universa Basan,
usque ad terminos [5] Gessuri, et Machati,
et dimidiae partis Galaad: terminos Sehon regis Hesebon.
6 Moyses famulus Domini, et filii Israel percusserunt eos,
tradiditque terram eorum Moyses in possessionem
Rubenitis, et Gaditis, et dimidiae tribui Manasse.
7 **H**i sunt reges terrae, quos percussit Iosue et filii Israel
trans Iordanem ad occidentalem plagam,
a Baalgad in campo Libani, usque ad montem, cuius pars ascendit in Seir:
tradiditque eam Iosue in possessionem tribubus Israel, singulis partes suas,
8 tam in montanis quam in planis atque campestribus.
In Asedoth, et in solitudine, ac in meridie
Hethaeus fuit et Amorrhaeus,
Chananaeus et Pherezaeus,
Hevaeus et Iebusaeus.
9 **R**ex Iericho unus:
rex Hai, quae est ex latere Bethel, unus:
10 rex Ierusalem unus,
rex Hebron unus,
11 rex Ierimoth unus,
rex Lachis unus,
12 rex Eglon unus,
rex Gazer unus,
13 rex Dabir unus,
rex Gader unus,
14 rex Herma unus,
rex Hered unus,
15 rex Lebna unus,
rex Odullam unus,
16 rex Maceda unus,
rex Bethel unus,
17 rex Taphua unus,
rex Opher unus,
18 rex Aphec unus,
rex Saron unus,
19 rex Madon unus,
rex Asor unus,
20 rex Semeron unus,
rex Achsaph unus,
21 rex Thenac unus,
rex Mageddo unus,
22 rex Cades unus,
rex Iachanan Carmeli unus,
23 rex Dor, et provinciae Dor unus,
rex gentium Galgal unus,
24 rex Thersa unus:
Omnes reges triginta unus.

CAPUT XIII.

1 Iosue senex, provectaeque aetatis erat, VII.
et dixit Dominus ad eum:
Senuisti, et longaevus es,
terraque latissima derelicta est, quae necdum sorte divisa est:
2 omnis videlicet Galilaea, Philisthiim,
et universa Gessuri.
3 A fluvio turbido, qui irrigat Aegyptum,
usque ad terminos Accaron contra Aquilonem:
terra Chanaan, quae in quinque regulos Philisthiim dividitur,
Gazaeos, et Azotios, Ascalonitas, Gethaeos, et Accaronitas.
4 Ad meridiem vero sunt Hevaei,
omnis terra Chanaan, et Maara Sidoniorum usque Apheca
et terminos Amorrhaei, [5] eiusque confinia.
Libani quoque regio contra Orientem
a Baalgad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emath.
6 Omnium qui habitant in monte
a Libano usque ad aquas Maserephoth, universique Sidonii.
Ego sum qui delebo eos a facie filiorum Israel.
Veniat ergo in partem hereditatis Israel, sicut praecepi tibi.
7 Et nunc divide terram in possessionem
novem tribubus, et dimidiae tribui Manasse,
8 cum qua Ruben et Gad possederunt terram,
quam tradidit eis Moyses famulus Domini
trans fluenta Iordanis, ad orientalem plagam
9 ab Aroer, quae sita est in ripa torrentis Arnon, et in vallis medio,
universaque campestria Medaba, usque Dibon. [10] Et cunctas civitates Sehon, regis Amorrhaei, qui regnavit in Hesebon

XII. 3. Cheneroth . . . Bethsimoth (*corr. eadem manus. Etiam CDEK* Bethesimoth. *Aliter Num.* 33, 49) . . . subiacent *(pl.)*. *Tolle distinctionem post* Asedoth. „*Nam* Asedoth-phasga *(adnotat Bukentopius) urbs una erat, vel potius irrigua vallis ad radices montis Phasga.*" *Cf. Deut.* 3, 17. — 4. Edrain . . . Salacha *(cum plurimis)* 5. Gesuri et Machathi . . . terminus (o *ex* u *eadem manu*) 7. usque in montem 8. |In Aseroth et solitudine ac meridie| *(pl.)* 15. Odollam *(pl. Sic ipse vulgatus aliis septem locis, in quorum uno tantum, Mich.* 1, 15, *differt A, pro* ad Odollam *exhibens* Adollam. *In Ios.* 15, 35 *vulg.* Adullam, *A* Adulam. *Et quidem proprie* Adullam *hebraica scriptura est,* Odollam *graeca.)* 17. Thaffua . . Afer 20. Someron . . Acsaph (*pr. m. Cf.* 11, 1) 21. Thenach 22. Iachanem Chermeli 24. triginta et unus *(pl.)*

XIII. 1. ˜est sorte divisa| *(pl.)* 3. *om.* et *ante* Azotios 4. Afeca 6. habitabant . . . Masrefoth . . . in parte 8. |cumque R. 9. campestria] *Ed. Francof. mendo:* campestri

usque ad terminos filiorum Ammon. 11 et Galaad,
ac terminum Gessuri et Machati,
et omnem montem Hermon, et universam Basan, usque ad Salecha,
12 omne regnum Og in Basan,
qui regnavit in Astaroth et Edrai,
ipse fuit de reliquiis Raphaim:
percussitque eos Moyses, atque delevit.
13 Nolueruntque disperdere filii Israel Gessuri et Machati:
et habitaverunt in medio Israel usque in praesentem diem.
14 Tribui autem Levi non dedit possessionem:
sed sacrificia et victimae Domini Dei Israel,
ipsa est eius hereditas, sicut locutus est illi.
15 **D**edit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben iuxta cognationes suas.
16 Fuitque terminus eorum
ab Aroer, quae sita est in ripa torrentis Arnon,
et in valle eiusdem torrentis media:
universam planitiem, quae ducit Medaba,
17 et Hesebon,
cunctosque viculos earum, qui sunt in campestribus:
Dibon quoque, et Bamothbaal, et oppidum Baalmaon,
18 et Iassa, et Cedimoth, et Mephaath,
19 et Cariathaim, et Sabama, et Sarathasar in monte convallis.
20 Bethphogor et Asedoth, Phasga et Bethiesimoth,
21 et omnes urbes campestres,
universaque regna Sehon regis Amorrhaei,
qui regnavit in Hesebon,
quem percussit Moyses cum principibus Madian:
Hevaeum, et Recem, et Sur, et Hur, et Rebe duces Sehon habitatores terrae.
22 Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filii Israel gladio cum ceteris interfectis.
23 Factusque est terminus filiorum Ruben Iordanis fluvius.
Haec est possessio Rubenitarum per cognationes suas urbium et viculorum.
24 **D**editque Moyses tribui Gad et filiis eius per cognationes suas possessionem,
cuius haec divisio est.
25 Terminus Iaser, et omnes civitates Galaad,
et dimidiam partem terrae filiorum Ammon,
usque ad Aroer, quae est contra Rabba.
26 et ab Hesebon usque Ramoth, Masphe et Betonim:
et a Manaim usque ad terminos Dabir.
27 in valle quoque Betharan, et Bethnemra, et Socoth, et Saphon
reliquam partem regni Sehon regis Hesebon:
huius quoque finis, Iordanis est usque ad extremam partem maris Cenereth
trans Iordanem ad orientalem plagam.
28 Haec est possessio filiorum Gad per familias suas,
civitates, et villae earum.
29 **D**edit et dimidiae tribui Manasse, filiisque eius
iuxta cognationes suas possessionem,
30 cuius hoc principium est:
a Manaim universam Basan,
et cuncta regna Og regis Basan,
omnesque vicos Iair, qui sunt in Basan,
sexaginta oppida. 31 et dimidiam partem Galaad,
et Astaroth, et Edrai urbes regni Og in Basan:
filiis Machir, filii Manasse
dimidiae parti filiorum Machir iuxta cognationes suas.
32 Hanc possessionem divisit Moyses in campestribus Moab
trans Iordanem contra Iericho ad orientalem plagam.
33 **T**ribui autem Levi non dedit possessionem:
quoniam Dominus Deus Israel ipse est possessio eius,
ut locutus est illi.

CAPUT XIV.

1 Hoc est, quod possederunt filii Israel in terra Chanaan,
quam dederunt eis Eleazar sacerdos, et Iosue filius Nun,
et principes familiarum per tribus Israel:
2 sorte omnia dividentes,
sicut praeceperat Dominus in manu Moysi,
novem tribubus, et dimidiae tribui.
3 Duabus enim tribubus, et dimidiae dederat Moyses trans Iordanem possessionem:
absque Levitis, qui nihil terrae acceperunt inter fratres suos:
4 sed in eorum successerunt locum
filii Ioseph in duas divisi tribus, Manasse et Ephraim:
nec acceperunt Levitae aliam in terra partem,
nisi urbes ad habitandum, et suburbana earum
ad alenda iumenta et pecora sua.
5 Sicut praeceperat Dominus Moysi,
ita fecerunt filii Israel, et diviserunt terram.

XIII. 11. et omnem] omnemque *cum plerisque*, *(non: „omnem", ut ait Verc.)* . . . usque Saleca| *(pl.)* 12. Edraim 17. Baalmon| 18. |Iessa et Cedmoth et Mepheeth| 19. |Cariathaim et Sebama 20. Betpheor — *cf.* 12, 3 — Bethesimoth| 21. |omnes . . . *post* Recem *erasae tres litterae* . . et Ur et Rabee 22. Behor 23. Iordanes 25. Iazer (*cf. Num.* 21, 32) . . . |dimidiamque *(pl.)* 26. Batanim *(errat Verc.)* |et Manaim 27. Betharaam . . . Soccoth . . . ˉIordanis finis *(pl.)* . . . Cheneret| 30. universamque . . . Air 31. |Astharoth *(om.* et *prope omnes.)* — *hab.* Edrai . . . partis
XIV. 5. praecepit *ABCDE*

6 Accesserunt itaque filii Iuda ad Iosue in
Galgala,
locutusque est ad eum Caleb filius Iephone
Cenezaeus:
Nosti quid locutus sit Dominus ad Moy-
sen hominem Dei de me et te in
Cadesbarne.
7 Quadraginta annorum eram quando misit
me Moyses famulus Domini de Cades-
barne, ut considerarem terram,
nunciavique ei quod mihi verum videbatur.
8 Fratres autem mei, qui ascenderant mecum,
dissolverunt cor populi:
et nihilominus ego secutus sum Dominum
Deum meum.
9 Iuravitque Moyses in die illo, dicens:
Terra, quam calcavit pes tuus, erit pos-
sessio tua, et filiorum tuorum in aeter-
num:
quia secutus es Dominum Deum meum.
10 Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut
pollicitus est usque in praesentem diem.
Quadraginta et quinque anni sunt, ex quo
locutus est Dominus verbum istud ad
Moysen,
quando ambulabat Israel per solitudinem:
hodie octoginta quinque annorum sum
11 sic valens, ut eo valebam tempore quando
ad explorandum missus sum:
illius in me temporis fortitudo usque hodie
perseverat,
tam ad bellandum quam ad gradiendum.
12 Da ergo mihi montem istum, quem polli-
citus est Dominus, te quoque audiente,
in quo Enacim sunt, et urbes magnae at-
que munitae:
si forte sit Dominus mecum, et potuero
delere eos: sicut promisit mihi.
13 Benedixitque ei Iosue: et tradidit ei He-
bron in possessionem.
14 atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Ie-
phone Cenezaeo usque in praesentem
diem:
quia secutus est Dominum Deum Israel.
15 Nomen Hebron ante vocabatur Cariath
Arbe:
Adam maximus ibi inter Enacim situs est:
et terra cessavit a praeliis.

CAPUT XV.

1 Igitur sors filiorum Iudae per cognationes
suas ista fuit:
A termino Edom, desertum Sin contra
meridiem,
et usque ad extremam partem australis
plagae.
2 initium eius a summitate maris salsissimi,
et a lingua eius, quae respicit meri-
diem.
3 Egrediturque contra ascensum scorpionis,
et pertransit in Sina:
ascenditque in Cadesbarne, et pervenit in
Esron,
ascendens ad Addar, et circuiens Carcaa,
4 atque inde pertransiens in Asemona, et
perveniens ad torrentem Aegypti:
eruntque termini eius mare magnum.
hic erit finis meridianae plagae.
5 Ab Oriente vero erit initium, mare sal-
sissimum usque ad extrema Iordanis:
et ea quae respiciunt ad Aquilonem
a lingua maris usque ad eundem Iordanis
fluvium.
6 ascenditque terminus in Beth hagla,
et transit ab Aquilone in Beth Araba:
ascendens ad lapidem Boen filii Ruben.
7 et tendens usque ad terminos Debera
de valle Achor, contra Aquilonem respi-
ciens Galgala,
quae est ex adverso ascensionis Adom-
mim, ab australi parte torrentis:
transitque aquas, quae vocantur fons
solis:
et erunt exitus eius ad fontem Rogel.
8 ascenditque per convallem filii Ennom ex
latere Iebusaei ad meridiem,
haec est Ierusalem:
et inde se erigens ad verticem montis,
qui est contra Geennom ad Occiden-
tem
in summitate vallis Raphaim contra Aqui-
lonem.
9 pertransitque a vertice montis usque ad
fontem aquae Nephtoa:
et pervenit usque ad vicos montis Ephron:
inclinaturque in Baala, quae est Cariath-
iarim, id est, urbs silvarum.
10 et circuit de Baala contra Occidentem, us-
que ad montem Seir:
transitque iuxta latus montis Iarim ad
Aquilonem in Cheslon:
et descendit in Bethsames,
transitque in Thamna.
11 et pervenit contra Aquilonem partis Ac-
caron ex latere:
inclinaturque Sechrona, et transit montem
Baala:
pervenitque in Iebneel,
et magni maris contra occidentem fine
concluditur.
12 hi sunt termini filiorum Iuda per circui-
tum in cognationibus suis.
13 Caleb vero filio Iephone dedit partem
in medio filiorum Iuda,

XIV. 6. Galgal . . . Iephonne . . . quod locutus est (*falso Verc.* quid locutus est) 7. ~me misit (*pl. omnes*) 9. *habet* terra; *plures, referente Vercellone*, terram (*cf. Num.* 32, 4) 13. *post* tradidit *om.* ei 14. Chaleb 15. Adam] „*Hieronymus hoc loco expressit opinionem ab Hebraeis traditam de Adamo Hebrone sepulto, de qua saepius in suis operibus verba facit.*“ *Verc. Verius autem alii sic interpretantur Hebraica: Homines maximi sunt inter Enacim. Graecus:* μητρόπολις τῶν Ἐνακὶμ αὕτη.

XV. 3. |asc. Addara et circūiens Caricaa| 5. respiciunt aquilonem| (*pl.*) . . . Iordanem fl. (*pl.*) 6. Bethagla| 8. Gehennon 9. Nepthoa . . . Bala (*item* 10; *sed* 11 *habet* Baala; *cf. v.* 29 *et c.* 19, 3) 11. Iebnehel| et maris magni (*pl.*) 13. Chaleb v. filius Iephonne

sicut praeceperat ei Dominus:
Cariath Arbe patris Enac, ipsa est Hebron.
14 Delevitque ex ea Caleb tres filios Enac,
Sesai et Ahiman et Tholmai de stirpe Enac.
15 Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir,
quae prius vocabatur Cariath Sepher, id est, civitas litterarum.
16 Dixitque Caleb:
Qui percusserit Cariath Sepher, et ceperit eam,
dabo ei Axam filiam meam uxorem.
17 Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb iunior:
deditque ei Axam filiam suam uxorem.
18 Quae, cum pergerent simul, suasa est a viro suo ut peteret a patre suo agrum,
suspiravitque ut sedebat in asino.
Cui Caleb: Quid habes, inquit?
19 At illa respondit: Da mihi benedictionem:
Terram australem et arentem dedisti mihi,
iunge et irriguam.
Dedit itaque ei Caleb irriguum superius et inferius.
20 Haec est possessio tribus filiorum Iuda per cognationes suas.
21 Erantque civitates ab extremis partibus filiorum Iuda iuxta terminos Edom a meridie:
Cabseel et Eder et Iagur, 22 et Cina et Dimona et Adada, 23 et Cades, et Asor, et Iethnam, 24 Ziph et Telem
et Baloth, 25 Asor nova et Carioth, Hesron, haec est Asor. 26 Amam,
Sama, et Molada, 27 et Asergadda et Hassemon

XV. 14. Enach 16. ei] illi 17. Othonihel 18. pergerent] pergeret *E pr. m.* — suasa est a viro suo] suasit viro *AE alii quinque. Quod esse genuinum ex Hieronymi manu, cuiris accuratius in hunc locum inquirenti undique apparebit. Nam eundem sensum edunt Hebraea:* „Et fuit in veniendo ipsa, et seduxit (*vel* induxit) eum ad petendum a patre suo agrum.“ *In quo enunciato duo animadvertenda sunt: primum, quod diserte dicitur, a muliere ortum fuisse consilium, mulierem viro idem insinuavisse itaque probavisse, ut utriusque communi voluntate petitio fieri potuerit; alterum, quod in eo quod est* „ad petendum“, *nullum personae inest indicium, quae petitionem facere debeat, mulierne inquam an maritus. At quod in conatu tacetur, actu statim suggerit procedens narratio. Sic Hebraeus. Iam videamus interpretes. Septuaginta planissima paraphrasi omnem ambiguitatem abstulerunt:* καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαι αὐτὴν, καὶ συνεβουλεύσατο αὐτῷ λέγουσα· αἰτήσομαι τὸν πατέρα μου ἀγρόν. *Hieronymus, obscurior quia brevior, indefinitum illud quod est in Hebraeo, quoad eius latine fieri potest, sic quasi imitatur, ut locutioni subiecti dubiae et ancipiti debita interpretatio a sequenti demum facto accedat. Nam quum scribit:* „suasit viro, ut peteret“, *mox effectu suasionis addocemur, haec ita esse intelligenda: Axa a viro impetravit, ut sibi liceret petere; sive: suadendo acceptabile fecit Othonieli id propositum, quo ipsa erat agrum a patre petitura. Hoc modo noster hebraicam litteram curiosius reddens, nec sensum commutasse, neque etiam a Graecis dissonare videbitur; nec necesse erit, cum Nicolao Lirano narrationis seriem lacunosam putare, ut quae duobus hisce colis fuerit componenda: „Axa rogavit virum, ut (ille) peteret; vir autem maluit ipsam petere“; quorum posterius colon interpres omiserit, a lectoribus cogitatione supplendum. — Iam vero eadem historia iterum refertur Iud.* 1, 14 *etc., quod in Hebraeo fit eisdem verbis, apud Graecos et Latinum variate. Nam* LXX *interpretibus nescio quomodo hic libuit Othonielem consilii auctorem facere, his verbis:* καὶ ἐγένετο ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτῆς καὶ ἐπέσεισεν αὐτὴν Γοθονιὴλ τοῦ αἰτῆσαι παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἀγρόν. *Hieronymus autem, sicut in universo libro Iudicum plusculum quam alibi e Graecorum rivis hausisse crebris exemplis manifestus est, ibi quoque, Hebraici securus et prioris loci immemor, non dubitavit in eandem cum Graecis semitam devertere, ita scribens:* „Quam pergentem in itinere monnit vir suus, ut peteret a patre suo agrum.“ *Quae verba quum fluere commode et cum sequentibus videamus bene cohaerere, a recto tamen traditionis tramite deviare fatendum est. At speciosa, qua praenitebant, facilitas seduxit posteros, Alcuini potissimum aetate, ut ad deteriorem secundi loci interpretationem etiam priorem conformando depravarent. Hinc versu nostro obortae sunt plurimorum librorum interpolationes aeque falsae, vel:* suasit vir, *vel:* suasit ei vir, *vel:* suasit vir eius *(C), vel:* suasit ei vir eius *(BDF); in quibus praeterea, si ante legerant pluraliter* „pergerent“, *immutare cogebantur pronomen* „quae“ *in* „qui“; *perpauci denique (ut K, nisi de hoc deceptus fuit Vercellone), quo conservare possent* „quae“, *substituerunt lectionem omnium pessimam:* „suasa est a viro suo“, *scilicet rei falsitatem cumulantes dictionis soloecismo, quem ab Hieronymo tam temere admitti potuisse quovis pignore infitiamur. Occurrit quidem semel in vulgata eiusmodi passivi* κατάχρησις, *ubi legimus:* „a quibusdam suasi sunt pecunia“, *sed est in Machab. l.* II. (*cap.* 10, 20), *quem librum non ab Hieronymo fuisse translatum, nec parum omnino rusticitatis verborum prae se ferre, harum litterarum periti non ignorant. Participii quidem compositi* persuasus *aliquanto diversa ratio est et latius patet usus. Cf. Act. App.* 12, 20; 14, 18. — *Sed iam satis in hunc locum. Ut autem in omni re humana quidam casus veritati iniquus ludere et recti iudicium deludere potest, ita accidit, ut quae ceteris omnibus posthabenda erat lectio, ea prae ceteris in primas editiones recepta, traditionisque continuitate sancita, Toleti adeo et sociorum acumen ac diligentiam falleret.* — 18. *habet* in asino] *omittunt* in *DF. Cf. Iud.* 1, 14; *Num.* 22, 22. 21. Cabsehel (bs *in litura*) 22. et Adada] Adeda *ABEG* 23—26. et Cedes et Asor et [h]anzif et Thelem| Valoth et Asor . . . Amman| Samac 27. Asemon| *(cf. Num.* 33, 29*)*

et Bethphelet, 28 et Hasersual et Bersabee et Baziothia 29 et Baala et Iim
et Esem, 30 et Eltholad et Cesil et Harma,
31 et Siceleg et Medemena et Sensenna,
32 Lebaoth et Selim et Aën et Remmon.
omnes civitates vigintinovem, et villae earum.
33 In campestribus vero: Estaol et Sarea et Asena, 34 et Zanoe
et Aengannim et Taphua et Enaim, 35 et Ierimoth et Adullam, Socho et Azeca, 36 et Saraim et Adithaim et Gedera et Gederothaim:
urbes quatuordecim, et villae earum.
37 Sanan et Hadassa et Magdalgad, 38 Delean et Masepha et Iecthel,
39 Lachis et Bascath et Eglon, 40 Chebbon et Leheman et Cethlis, 41 et Gideroth
et Bethdagon et Naama et Maceda:
civitates sedecim, et villae earum:
42 Labana et Ether et Asan,
43 Iephtha et Esna et Nesib,
44 et Ceila et Achzib et Maresa:
civitates novem, et villae earum.
45 Accaron cum vicis et villulis suis.
46 Ab Accaron usque ad mare: omnia quae vergunt ad Azotum et viculos eius.
47 Azotus cum vicis et villulis suis.
Gaza cum vicis et villulis suis, usque ad torrentem Aegypti,
et mare magnum terminus eius.
48 Et in monte: Samir et Iether et Socoth 49 et Danna
et Cariathsenna, haec est Dabir:
50 Anab et Istemo et Anim, 51 Gosen et Olon et Gilo:
civitates undecim et villae earum.
52 Arab et Ruma et Esaan, 53 et Ianum et Beththaphua et Apheca,
54 Athmatha et Cariatharbe, haec est Hebron, et Sior:
civitates novem, et villae earum.
55 Maon et Carmel et Ziph et Iota,
56 Iezrael et Iucadam et Zanoë,
57 Accain, Gabaa et Thamna:
civitates decem, et villae earum.
58 Halhul, et Bessur, et Gedor,
59 Mareth, et Bethanoth, et Eltecon:
civitates sex et villae earum.
60 Cariathbaal, haec est Cariathiarim urbs silvarum, et Arebba: civitates duae, et villae earum:
61 In deserto Betharaba, Meddin, et Sachacha
62 et Nebsan, et civitas salis, et Engaddi:
civitates sex, et villae earum.
63 Iebusaeum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filii Iuda delere:
habitavitque Iebusaeus cum filiis Iuda in Ierusalem usque in praesentem diem.

CAPUT XVI.

1 Cecidit quoque sors filiorum Ioseph ab Iordane contra Iericho et aquas eius ab Oriente:
solitudo quae ascendit de Iericho ad montem Bethel: 2 et egreditur de Bethel Luza:
transitque terminum Archi, Atharoth.
3 Et descendit ad Occidentem iuxta terminum Iephleti,
usque ad terminos Beth horon inferioris, et Gazer:
finiunturque regiones eius mari magno:
4 possederuntque filii Ioseph Manasses et Ephraim.
5 Et factus est terminus filiorum Ephraim per cognationes suas: et possessio eorum
contra Orientem Ataroth addar usque Beth horon superiorem.
6 Egrediunturque confinia in mare:
Machmethath vero Aquilonem respicit,
et circuit terminos contra Orientem in Thanathselo:
et pertransit ab Oriente Ianoe.
7 Descenditque de Ianoe in Ataroth et Naaratha:
et pervenit in Iericho,
egrediturque ad Iordanem. 8 De Taphua
pertransit contra mare in vallem arundineti,
suntque egressus eius in mare salsissimum.

XV. 27. |Bethfel 28—30. Aserval . . . Bazioth Iuvalam et hiim| Sem et Celtholad (h) exiil 31. |Siceleg . . . Sensanna| 32. |Labaoth . . . Aenremmon| . . XX et novem 33. Esthaul et Saraa (*cf. Iud.* 16, 31) 34. et Azanoe . . . Taffua et Aenai 35. et Hierimoth Adulam et Soccoth 36. *om.* et *ante* Adithaim *(pl.)* . . . Gidderothaim| 37. Adesa 38. Mesfa 39. Aglon 40. 41. Thelbon et Lebemas et Chethlis et Gidero*th* (th *in rasura*)| Beth dagon et Neema et Macheda| 42. Aeter 43. |Ieptha 44. |Ceila *(pl.)* . . . Mare.sab| *(in medio erasa una littera)* 45. |Accharon, *sed* 46. Accaron 47. *om.* et *ante* mare 48. Soccoth 49. et Edanna| Chariath senna 50. Istemmo 52—54. |Arab et Roma et Essaan Lanon et Bethafua et Afeca| Amatha et Chariatharbe . . Ebron 55. 56. Chermel et Sif et Iothea| Iezrehel et Lucadam 57. |Acchaim 58. |Alul et Bethsur 59. Bethanon et Thel thecim| 61. 62. et Meddin et Schacha| Anepsan 63. *om.* autem

XVI. 1. ascendit de I.] descendit de H. *(non:* ascendit H., *quod in aliis invenit Verc.)* — montem] montana *(omnes)* 2. Luzam| (*cf. Gen.* 28, 19; *Ios.* 18, 13.) . . Archi, Atharoth] *Ita Clem.* 1. *At tollenda est virgula et corrigendum* Ataroth, *uti recte legitur* v. 5. 7; *c.* 18, 13; *Num.* 32, 3. *Codex noster:* Architharoth. 3. Ieflethi| . . terminos (os *in rasura*; *pr.* um) Bethoron . . . mari] in mari 4. Manasse 6. |Machime tath . . . terminus . . . Hanath selo| 7. Noaratha| . . . |et egreditur ad Iordanen 8. de Taffua| pertransitque *(cum plurimis Codd. et Syro; vulgatae tamen divisionem tuentur Hebr. et Gr.)* . . . mare salsissimum] *quo nomine alibi mare mortuum significatur, hic intelligendum est mediterraneum.* —

haec est possessio tribus filiorum Ephraim
per familias suas.
9 Urbesque separatae sunt filiis Ephraim in
medio possessionis filiorum Manasse,
et villae earum.
10 Et non interfecerunt filii Ephraim Chananaeum, qui habitabat in Gazer:
habitavitque Chananaeus in medio Ephraim
usque in diem hanc tributarius.

CAPUT XVII.

1 Cecidit autem sors tribui Manasse:
(ipse enim est primogenitus Ioseph)
Machir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator,
habuitque possessionem Galaad et Basan:
2 et reliquis filiorum Manasse iuxta familias
suas,
filiis Abiezer, et filiis Helec, et filiis Esriel,
et filiis Sechem, et filiis Hepher, et filiis
Semida.
isti sunt filii Manasse filii Ioseph, mares,
per cognationes suas.
3 Salphaad vero filio Hepher filii Galaad
filii Machir filii Manasse
non erant filii, sed solae filiae:
quarum ista sunt nomina,
Maala et Noa et Hegla et Melcha et Thersa.
4 Veneruntque in conspectu Eleazari sacerdotis, et Iosue filii Nun, et principum
dicentes:
Dominus praecepit per manum Moysi, ut
daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum.
Deditque eis iuxta imperium Domini possessionem in medio fratrum patris
earum.
5 Et ceciderunt funiculi Manasse, decem,
absque terra Galaad et Basan trans Iordanem.
6 Filiae enim Manasse possederunt hereditatem in medio filiorum eius.
Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse qui reliqui erant.
7 Fuitque terminus Manasse ab Aser, Machmethath quae respicit Sichem:
et egreditur ad dextram iuxta habitatores
fontis Taphuae.
8 Etenim in sorte Manasse ceciderat terra
Taphuae,
quae est iuxta terminos Manasse filiorum
Ephraim.
9 Descenditque terminus vallis arundineti
in meridiem torrentis civitatum Ephraim,
quae in medio sunt urbium Manasse:
terminus Manasse ab Aquilone torrentis,
et exitus eius pergit ad mare:
10 ita ut possessio Ephraim sit ab Austro,
et ab Aquilone Manasse, et utramque claudat mare,
et coniungantur sibi in tribu Aser ab
Aquilone,
et in tribu Issachar ab Oriente.
11 Fuitque hereditas Manasse in Issachar et
in Aser,
Bethsan et viculi eius, et Ieblaam cum
viculis suis,
et habitatores Dor cum oppidis suis,
habitatores quoque Endor cum viculis suis:
similiterque habitatores Thenac cum viculis suis,
et habitatores Mageddo cum viculis suis,
et tertia pars urbis Nopheth.
12 Nec potuerunt filii Manasse has civitates
subvertere,
sed coepit Chananaeus habitare in terra
sua.
13 Postquam autem convaluerunt filii Israel,
subiecerunt Chananaeos, et fecerunt sibi
tributarios, nec interfecerunt eos.
14 Locutique sunt filii Ioseph ad Iosue, et
dixerunt:
Quare dedisti mihi possessionem sortis
et funiculi unius,
cum sim tantae multitudinis, et benedixerit mihi Dominus?
15 Ad quos Iosue ait:
Si populus multus es, ascende in silvam,
et succide tibi spatia in terra Pherezaei
et Raphaim:
quia angusta est tibi possessio montis
Ephraim.
16 Cui responderunt filii Ioseph:
Non poterimus ad montana conscendere,
cum ferreis curribus utantur Chananaei,
qui habitant in terra campestri,
in qua sitae sunt Bethsan cum viculis suis,
et Iezrael mediam possidens vallem.
17 Dixitque Iosue ad domum Ioseph, Ephraim
et Manasse:
Populus multus es, et magnae fortitudinis,
non habebis sortem unam, [18] sed transibis ad montem,
et succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia:
et poteris ultra procedere
cum subverteris Chananaeum,
quem dicis ferreos habere currus, et esse
fortissimum.

CAPUT XVIII.

1 Congregatique sunt omnes filii Israel in VIII.
Silo,
ibique fixerunt tabernaculum testimonii,

XVI. 8. *om.* filiorum

XVII. 1. ˜est enim *(pl.)* . . . primogenito M.] primogenitus M. 2. Elech . . Esrihel| . . . Hepher] Sepher . . . *om.* sunt . . filio Ioseph 3. |Salphat . . Epher . . . Noa Egla 7. Eser Mach mathath qui r. Sychem| . . . Taffuae = 8. 8. *habet* in sorte. „*Nonnulli codd., Bibl. ord., priores edd. Rob. Stephani:* in sortem, *uti est supra v. 6.*“ *Vercellone.* 10. |ita ut [ab]austro sit possessio Ephraim| *non m. 2, ut notat Verc., sed primitus* 11. Hieblaam cum villulis . . . Hendor c. villulis . . . Thanach c. villulis . . . villulis 12. ˜subvertere civitates| . . . sua] ista *(cum aliis apud Verc. cui noster excidit)* 14. atque dixerunt| *(omnes)* 16. habitant in campestribus| . . . Iezrahel

XVIII. 1. *Ed. Francof.* 1826 *err.* Congregati

et fuit eis terra subiecta.
2 Remanserant autem filiorum Israel sep-
tem tribus,
quae necdum acceperant possessiones suas.
3 Ad quos Iosue ait: Usquequo marcetis
ignavia,
et non intratis ad possidendam terram,
quam Dominus Deus patrum vestro-
rum dedit vobis?
4 Eligite de singulis tribubus ternos viros,
ut mittam eos, et pergant atque circum-
eant terram,
et describant eam iuxta numerum unius-
cuiusque multitudinis:
referantque ad me quod descripserint.
5 Dividite vobis terram in septem partes:
Iudas sit in terminis suis ab australi plaga,
et domus Ioseph ab Aquilone.
6 mediam inter hos terram in septem par-
tes describite:
et huc venietis ad me,
ut coram Domino Deo vestro mittam vobis
hic sortem: 7 quia non est inter vos
pars Levitarum,
sed sacerdotium Domini est eorum here-
ditas.
Gad autem et Ruben, et dimidia tribus
Manasse iam acceperant possessiones
suas trans Iordanem ad orientalem
plagam:
quas dedit eis Moyses famulus Domini.
8 Cumque surrexissent viri, ut pergerent ad
describendam terram,
praecepit eis Iosue, dicens:
Circuite terram, et describite eam, ac re-
vertimini ad me:
ut hic coram Domino, in Silo mittam vobis
sortem.
9 Itaque perrexerunt: et lustrantes eam, in
septem partes diviserunt, scribentes
in volumine.
Reversique sunt ad Iosue in castra Silo.
10 Qui misit sortes coram Domino in Silo,
divisitque terram filiis Israel in septem
partes.
11 Et ascendit sors prima filiorum Beniamin
per familias suas,
ut possiderent terram inter filios Iuda et
filios Ioseph.
12 Fuitque terminus eorum contra Aquilonem
a Iordane:
pergens iuxta latus Iericho septentrionalis
plagae,
et inde contra Occidentem ad montana
conscendens,
et perveniens ad solitudinem Bethaven,
13 atque pertransiens iuxta Luzam ad Meri-
diem, ipsa est Bethel:
descenditque in Ataroth addar
in montem, qui est ad meridiem Beth
horon inferioris:
14 et inclinatur circuiens contra mare ad
meridiem montis qui respicit Beth
horon contra Africum:
suntque exitus eius in Cariath baal, quae
vocatur et Cariathiarim, urbem filio-
rum Iuda.
haec est plaga contra mare, ad Occidentem.
15 A meridie autem ex parte Cariathiarim
egreditur terminus contra mare,
et pervenit usque ad fontem aquarum
Nephtoa.
16 Descenditque in partem montis, qui re-
spicit vallem filiorum Ennom:
et est contra septentrionalem plagam in
extrema parte vallis Raphaim.
Descenditque in Geennom (id est, vallem
Ennom) iuxta latus Iebusaei ad Au-
strum:
et pervenit ad fontem Rogel,
17 transiens ad Aquilonem, et egrediens ad
Ensemes, id est fontem solis:
18 et pertransit usque ad tumulos, qui sunt
e regione ascensus Adommim:
descenditque ad Abenboen, id est, lapi-
dem Boen filii Ruben:
et pertransit ex latere Aquilonis ad cam-
pestria:
descenditque in planitiem, 19 et praeter-
greditur contra Aquilonem Beth hagla:
suntque exitus eius contra linguam maris
salsissimi ab Aquilone
in fine Iordanis ad australem plagam: 20 qui
est terminus illius ab Oriente.
haec est possessio filiorum Beniamin per
terminos suos in circuitu, et familias
suas.
21 Fueruntque civitates eius, Iericho et Beth
hagla et vallis Casis,
22 Beth Araba et Samaraim et Bethel: 23 et
Avim et Aphara et Ophera,
24 villa Emona et Ophni et Gabee:
civitates duodecim, et villae earum.
25 Gabaon et Rama et Beroth, 26 et Mesphe
et Caphara, et Amosa 27 et Recem,
Iarephel et Tharela, 28 et Sela, Eleph,
et Iebus, quae est Ierusalem, Gabaath
et Cariath:
civitates quatuordecim, et villae earum.
Haec est possessio filiorum Beniamin iuxta
familias suas.

CAPUT XIX.

1 Et egressa est sors secunda filiorum Si-
meon per cognationes suas:

XVIII. 3. ad quos] *scil.* filios Israel, *quos et repetit Graecus:* καὶ εἶπεν Ἰησοῦς τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ. 6. *om.* hic 7. sacerdotum dūs (sacerdotum dūi *CF alii*) 8. dnō dō 11.| et possederunt *(tacet Verc.)* 12. ad Iordanem| 14. ad meridiem] et a meridie (*alii:* a meridie) . . . vocatur Cariatharim *(cetera nomina ut supra)* . . . ad] et *(pl.)* 15. Nepthoa| 16. in Geennom] Gehennon . . vallis Enom 17. Aensemes 18. |et pertransiit *(utrobique)* 19. *hab.* in fine (*CDF* in finem) — *ibidem et* 21: Bethagla 20. suas] singulas| *(pl.)* 23. Affura *(sic)* et Offra| 24. Ofini 26. et Mesfeth| Cafera et Ammosa 27. |Irafhel et Tharala 28. et Sala et Eleph . . . Gabaath] et Gabiath . . . earum| Fiunt omnes civitates XXVI| Haec est

XIX. 1. |Egressa . . . Symeon*

fuitque hereditas [2] eorum in medio possessionis filiorum Iuda:
Bersabee et Sabee et Molada [3] et Hasersual, Bala et Asem [4] et Eltholad,
Bethul et Harma [5] et Siceleg et Bethmarchaboth
et Hasersusa [6] et Bethlebaoth et Sarohen:
civitates tredecim, et villae earum.
7 Ain et Remmon et Athar et Asan:
civitates quatuor, et villae earum: [8] omnes viculi per circuitum urbium istarum
usque ad Baalath Beer Ramath contra australem plagam.
Haec est hereditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas,
9 in possessione et funiculo filiorum Iuda: quia maior erat.
et idcirco filii Simeon possederunt in medio haereditatis eorum.
10 Ceciditque sors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas:
et factus est terminus possessionis eorum usque Sarid.
11 Ascenditque de Mari et Merala, et pervenit in Debbaseth, usque ad torrentem qui est contra Ieconam.
12 Et revertitur de Sared contra Orientem in fines Ceseleththabor:
et egreditur ad Dabereth,
ascenditque contra Iaphie.
13 Et inde pertransit usque ad orientalem plagam Gethhepher et Thacasin:
et egreditur in Remmon, Amthar et Noa.
14 Et circuit ad Aquilonem Hanathon: suntque egressus eius vallis Iephtahel,
15 et Cateth et Naalol et Semeron et Iedala et Bethlehem:
civitates duodecim, et villae earum.
16 Haec est hereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, urbes et viculi earum.
17 Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas. [18] fuitque eius hereditas
Iezrael et Casaloth et Sunem [19] et Hapharaim
et Seon, et Anaharath [20] et Rabboth et Cesion, Abes, [21] et Rameth, et Engannim, et Enhadda et Bethpheses.
22 Et pervenit terminus eius usque Thabor et Sehesima et Bethsames: eruntque exitus eius Iordanis:
civitates sedecim, et villae earum.
23 Haec est possessio filiorum Issachar per cognationes suas, urbes, et viculi earum.
24 Ceciditque sors quinta tribui filiorum Aser per cognationes suas:
25 fuitque terminus eorum
Halcath et Chali et Beten et Axaph [26] et Elmelech et Amaad et Messal:
et pervenit usque ad Carmelum maris et Sihor et Labanath.
27 Ac revertitur contra orientem Bethdagon:
et pertransit usque Zabulon et vallem Iephthael contra Aquilonem in Bethemec et Nehiel.
Egrediturque ad laevam Cabul, [28] et Abran et Rohob et Hamon et Cana, usque ad Sidonem magnam.
29 reverti turque in Horma usque ad civitatem munitissimam Tyrum, et usque Hosa:
eruntque exitus eius in mare
de funiculo Achziba: [30] et Amma et Aphec et Rohob.
civitates vigintiduae, et villae earum.
31 Haec est possessio filiorum Aser per cognationes suas, urbesque et viculi earum.
32 Filiorum Nephthali sexta sors cecidit per familias suas:
33 et coepit terminus de Heleph et Elon in Saananim et Adami,
quae est Neceb, et Iebnael usque Lecum:
et egressus eorum usque ad Iordanem:
34 revertiturque terminus contra Occidentem in Azanotthabor,
atque inde egreditur in Hucuca,
et pertransit in Zabulon contra meridiem,
et in Aser contra Occidentem,
et in Iuda ad Iordanem contra ortum solis.
35 civitates munitissimae,
Assedim, Ser, et Emath, et Reccath et Cenereth, [36] et Edema et Arama,
Asor [37] et Cedes et Edrai,
Enhasor [38] et Ieron et Magdalel,
Horem et Bethanath et Bethsames:

XIX. 3—6. et Asersua Balam et Asem Hel. tholath| Bethularma et Seceleg et Bethmar chamoth| Asersua et Bethlabaoth et Saroen| 7. |Ahin 8. Balat Beramet 9.|˜in funiculo et possessione *(pl.)* . . . ˜possederunt filii Symeon 10. |Cecidit quoque *(pl.)* . . . Sarith| 11. et de Medala ac p. in Deblaseth . . . Iecennam| 12. Sarith . . . Ceselech et Thabor| . . . Iefie| 13. *om.* usque *(cum plurimis A inobservatus Vercelloni)* . . . Gethefer et Tacasin| . . . Amphar 14. Hanathon] et Nathon . . . valles Iepthahel 15. |et Chatheth et Nehala et Semron et Iedala et Betlem| *(Clementinae mendose* Ierala; *posterae Edd. admonente Luca Brugensi restituerunt* Iedala, *quod ante dederant Stephanicae et Hentenianae.)* 18—20. |Saloth Iezahel et Chiana et Sonem et Afaraim| Seon et Anaarath et Sabbith et C. — *Explicit in v.* Chiana⌈Q. XXIII. *Sequitur fol.* 190. — 21. Enganni et Enadda et Betferes| 22. *om.* eius . . . Secsima 23. viculi] villae 24. Cecidit . . tribus 25. |Alchath et Olia . . . Axab 26. et Melech . . . Sior Labanath| 27. occidentem *(solus)* . . . ˜Cepthahel . . . Bethemech et Neihel| . . . Chabul 28. et Achran et Robooth et (Amon et) Cane usque S. m. *(Verba* Amon et *postea suppleta sunt.)* 29. Norma . ... Osa| . . . Acziba 30. Afeca et Roab| 31. urbes *(pl.)* 32. Nepthalim sexta pars 33. terminus deleb ethelon isanim et . . . Ienahel 34. Aznoth thabor| . . ingreditur in Ucoca *(non advertit Verc.)* . . . in Iudaea 35. |Aseddim . . Ammath *AE*, Amath *CDFG* („*quod idem oppidum videtur ac* Hammoth Dor, *de quo c.* 21, 32.“ *Verc. Cf. ad* 3 *Reg.* 8, 65.) et Regath Cenereth 37. |Nasor 38. Bethsemes|

civitates decem et novem, et villae earum.
39 Haec est possessio tribus filiorum Nephthali per cognationes suas, urbes et viculi earum.
40 Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima:
41 et fuit terminus possessionis eius
Sara et Esthaol, et Hirsemes, id est, civitas solis,
42 Selebin et Aialon et Iethela,
43 Elon et Themna et Acron,
44 Elthece, Gebbethon et Balaath,
45 et Iud et Bane et Barach et Gethremmon:
46 et Meiarcon et Arecon, cum termino qui respicit Ioppen,
47 et ipso fine concluditur.
Ascenderuntque filii Dan, et pugnaverunt contra Lesem,
ceperuntque eam: et percusserunt eam in ore gladii,
et possederunt, et habitaverunt in ea,
vocantes nomen eius Lesem Dan,
ex nomine Dan patris sui.
48 Haec est possessio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, urbes et viculi earum.
49 Cumque complesset sorte dividere terram singulis per tribus suas,
dederunt filii Israel possessionem Iosue filio Nun in medio sui,
50 iuxta praeceptum Domini, urbem quam postulavit,
Thamnath Saraa in monte Ephraim:
et aedificavit civitatem, habitavitque in ea.
51 Hae sunt possessiones, quas sorte diviserunt
Eleazar sacerdos, et Iosue filius Nun,
et principes familiarum, ac tribuum filiorum Israel
in Silo, coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitique sunt terram.

CAPUT XX.

VIIII. 1 **Et** locutus est Dominus ad Iosue, dicens: Loquere filiis Israel, et dic eis:
2 Separate urbes fugitivorum, de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi;
3 ut confugiat ad eas quicunque animam percusserit nescius:
et possit evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis:
4 Cum ad unam harum confugerit civitatum, stabit ante portam civitatis,
et loquetur senioribus urbis illius ea, quae se comprobent innocentem:
sicque suscipient eum, et dabunt ei locum ad habitandum.
5 Cumque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus eius:
quia ignorans percussit proximum eius,
nec ante biduum, triduumve eius probatur inimicus.
6 Et habitabit in civitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui,
et moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore:
tunc revertetur homicida, et ingredietur civitatem
et domum suam de qua fugerat.
7 Decreveruntque Cedes in Galilaea montis Nephthali,
et Sichem in monte Ephraim,
et Cariatharbe, ipsa est Hebron in monte Iuda.
8 Et trans Iordanem contra orientalem plagam Iericho,
statuerunt Bosor, quae sita est in campestri solitudine de tribu Ruben,
et Ramoth in Galaad de tribu Gad, et Gaulon in Basan de tribu Manasse.
9 Hae civitates constitutae sunt cunctis filiis Israel,
et advenis, qui habitabant inter eos:
ut fugeret ad eas qui animam nescius percussisset,
et non moreretur in manu proximi, effusum sanguinem vindicare cupientis,
donec staret ante populum expositurus causam suam.

CAPUT XXI.

1 Accesseruntque principes familiarum Levi ad Eleazarum sacerdotem, et Iosue filium Nun,
et ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israel:
2 locutique sunt ad eos in Silo terrae Chanaan, atque dixerunt:
Dominus praecepit per manum Moysi,
ut darentur nobis urbes ad habitandum,
et suburbana earum ad alenda iumenta.
3 Dederuntque filii Israel de possessionibus suis
iuxta imperium Domini,
civitates et suburbana earum.
4 Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis,
de tribubus Iuda, et Simeon, et Beniamin, civitates tredecim:
5 et reliquis filiorum Caath, id est Levitis, qui superfuerant

---

XIX. 39. viculi] villae 41. Saraa *(sic ipse vulgatus octies alibi)* et Aesthaol 42. Ahialon et Hiethala| 43. |Helon 44. |Helthecen et Gebthom et Balath 45. |Iud et Bne barach 46. |atq. hercon *(errorem Codicis emenda:* aquae Hercon, *vel potius:* aquae Hiercon, *sicut scripserant Sixtini cum CDE. Vulgata lectio* Meiarcon *duas voces conglutinat; nam* me *hebraice significat* aquas. *Gr. Alex.* καὶ ἀπὸ θαλάσσης Ἱερακῶν.) et Areccon 47. et in ipso . . . *om.* eam *sec. loco* . . . |ac poss. *(pl.)* 49. ˜terram sorte dividere *(pl.)* 50. Saree 51. |haeç . . . [et] Iosue *(superadditum* et *pr. manu).*

XX. 1. dic] dicis *(scil. pro* dices; *sic K Rabanus alii.)* 3. |ut possit *(item G et Rabanus)* 4. |stabitque (*cum cett. omnibus; scilicet post* sanguinis *commate distinguendum est, colo ante* stabitque) 5. in manu 6. |Habitavit 9. |haeç . . . habitant

XXI. 1. familiarum] filiorum 4. Symeon* 5. superflui erant|

de tribubus Ephraim, et Dan, et dimidia
tribu Manasse, civitates decem.
6 Porro filiis Gerson egressa est sors, ut
acciperent de tribubus Issachar et Aser
et Nephthali,
dimidiaque tribu Manasse in Basan
civitates numero tredecim.
7 Et filiis Merari per cognationes suas
de tribubus Ruben et Gad et Zabulon
urbes duodecim.
8 Dederuntque filii Israel Levitis civitates
et suburbana earum,
sicut praecepit Dominus per manum Moysi,
singulis sorte tribuentes.
9 De tribubus filiorum Iuda et Simeon
dedit Iosue civitates: quarum ista sunt
nomina,
10 filiis Aaron per familias Caath Levitici
generis
(prima enim sors illis egressa est)
11 Cariatharbe patris Enac, quae vocatur
Hebron, in monte Iuda, et suburbana
eius per circuitum.
12 Agros vero, et villas eius dederat Caleb
filio Iephone ad possidendum.
13 Dedit ergo filiis Aaron sacerdotis Hebron
confugii civitatem, ac suburbana
eius:
et Lobnam cum suburbanis suis:
14 et Iether, et Estemo, [15] et Holon,
et Dabir, [16] et Ain, et Ieta, et Bethsames,
cum suburbanis suis: civitates novem
de tribubus, ut dictum est, duabus.
17 De tribu autem filiorum Beniamin,
Gabaon, et Gabae, [18] et Anathoth et Almon,
cum suburbanis suis: civitates quatuor.
19 Omnes simul civitates filiorum Aaron sacerdotis,
tredecim, cum suburbanis suis.
20 Reliquis vero per familias filiorum Caath
Levitici generis haec est data possessio.
21 De tribu Ephraim urbes confugii, Sichem
cum suburbanis suis in monte Ephraim,
et Gazer [22] et Cibsaim et Beth horon, cum
suburbanis suis, civitates quatuor.
23 De tribu quoque Dan,
Eltheco et Gabathon, [24] et Aialon et Gethremmon,
cum suburbanis suis, civitates quatuor.
25 Porro de dimidia tribu Manasse,
Thanach et Gethremmon, cum suburbanis
suis civitates duae.
26 Omnes civitates decem, et suburbana earum,
datae sunt filiis Caath inferioris gradus.
27 Filiis quoque Gerson Levitici generis
dedit de dimidia tribu Manasse confugii
civitates, Gaulon in Basan, et Bosram,
cum suburbanis suis, civitates duas.
28 Porro de tribu Issachar, Cesion, et Dabereth,
[29] et Iaramoth, et Engannim, cum
suburbanis suis, civitates quatuor.
30 De tribu autem Aser, Masal et Abdon,
[31] et Helcath, et Rohob,
cum suburbanis suis, civitates quatuor.
32 De tribu quoque Nephthali civitates confugii,
Cedes in Galilaea,
et Hammoth Dor, et Carthan, cum suburbanis
suis, civitates tres.
33 Omnes urbes familiarum Gerson, tredecim,
cum suburbanis suis.
34 Filiis autem Merari Levitis inferioris gradus
per familias suas data est de tribu
Zabulon,
Iecnam et Cartha [35] et Damna et Naalol,
civitates quatuor cum suburbanis suis.
36 De tribu Ruben ultra Iordanem contra
Iericho civitates refugii,
Bosor in solitudine, Misor et Iaser et
Iethson et Mephaath, civitates quatuor
cum suburbanis suis.
37 De tribu Gad civitates confugii, Ramoth
in Galaad,
et Manaim et Hesebon et Iazer,
civitates quatuor cum suburbanis suis.
38 Omnes urbes filiorum Merari per familias
et cognationes suas, duodecim.
39 Itaque civitates universae Levitarum in
medio possessionis filiorum Israel
fuerunt quadraginta octo [40] cum suburbanis
suis, singulae per familias distributae.
41 Deditque Dominus Deus Israeli omnem
terram, quam traditurum se patribus
eorum iuraverat:
et possederunt illam, atque habitaverunt
in ea.
42 Dataque est ab eo pax in omnes per circuitum
nationes: nullusque eis hostium
resistere ausus est,
sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt.

XXI. 8. singuli[s] *(corr. pr. m.)* 12. Iepphone (*cf. Num.* 13, 7) 13. Lebna (= *Num.* 33, 20) 14—16. |et Hiether et Isthimon et Helon| Dabir et Ain et Hiethan et Bethsemes| 17. et Gabee 18. et Nathoth 21. urbs *(cum EK aliis; recte, quia in una tribu una tantum urbs confugii fuit. Eadem de causa vv.* 27. 32. 36. 37 *pluralis* civitates *irritus est.)* 22. Cebsain 23. |Elthecee et Gebbethon 24. Achilon 25. duas| 27. *om.* de ... confugii civitatem *(pl.)* ... duae| 28. *om.* et 30. Abdon] Achom et Abchrondon (*CDEF*: Achon et Abdon; *K*: Cachem et Abdon) 31. et Alachoth et Roob 32. civitatem *(pl.)* ... Ammoth .. Charthan 34. |Iechenam et Charatha 35. et Damnaa et Nalol| 36. *Carent toto versu AE, pr. D et libri meliores Martianaei. Deest idem in recepto textu hebraeo et tertia fere parte codicum hebraicorum; unde fit probabile, Hieronymum haec verba, in suo quoque canone desiderata, non transtulisse. Quamquam, ut diximus, Hebraeorum antigrapha plura (scilicet* 167 *inter* 248, *ex Vercellonis computatione) neque immerito, versum tuentur, accedentibus Graecis, ex quibus vulgata fluxisse videtur versio, quam diorthotae postea Hieronymianae interpretationi adiunxerunt. Pro eo autem quod est* civitates refugii, *Tostatus iure reposuit* civitas refugii. *Cf. ad v.* 21. — 37. |Et de tribu Gad civitates *(Iterum corrigendum est:* civitas, *adstipulante Hebr. et Gr.)* — Esebon* 38. familias suas et 39. ~universae civitates *(pl.)* 41. *om.* Deus *(pl.)* 42. dicionem

43 Ne unum quidem verbum, quod illis prae-
stiturum se esse promiserat, irritum fuit,
sed rebus expleta sunt omnia.

CAPUT XXII.

(X.) 1 Eodem tempore vocavit Iosue Rubenitas,
et Gaditas, et dimidiam tribum Ma-
nasse, 2 dixitque ad eos:
Fecistis omnia quae praecepit vobis Moy-
ses famulus Domini: mihi quoque in
omnibus obedistis,
3 nec reliquistis fratres vestros longo tem-
pore, usque in praesentem diem,
custodientes imperium Domini Dei vestri.
4 Quia igitur dedit Dominus Deus vester
fratribus vestris quietem et pacem,
sicut pollicitus est:
revertimini, et ite in tabernacula vestra,
et in terram possessionis, quam tradidit
vobis Moyses famulus Domini trans
Iordanem:
5 ita dumtaxat, ut custodiatis attente, et
opere compleatis
mandatum et legem quam praecepit vobis
Moyses famulus Domini,
ut diligatis Dominum Deum vestrum,
et ambuletis in omnibus viis eius,
et observetis mandata illius, adhaereatis-
que ei, ac serviatis
in omni corde, et in omni anima vestra.
6 Benedixitque eis Iosue, et dimisit eos.
Qui reversi sunt in tabernacula sua.
7 Dimidiae autem tribui Manasse possessio-
nem Moyses dederat in Basan:
et idcirco mediae, quae superfuit, dedit
Iosue sortem inter ceteros fratres suos
trans Iordanem ad occidentalem plagam.
Cumque dimitteret eos in tabernacula sua,
et benedixisset eis, 8 dixit ad eos:
In multa substantia atque divitiis rever-
timini ad sedes vestras,
cum argento et auro, aere ac ferro, et
veste multiplici:
dividite praedam hostium cum fratribus
vestris.
9 Reversique sunt, et abierunt filii Ruben,
et filii Gad, et dimidia tribus Manasse,
a filiis Israel
de Silo, quae sita est in Chanaan,
ut intrarent Galaad terram possessionis
suae,
quam obtinuerant iuxta imperium Domini
in manu Moysi.
10 Cumque venissent ad tumulos Iordanis in
terram Chanaan,
aedificaverunt iuxta Iordanem altare infi-
nitae magnitudinis.
11 Quod cum audissent filii Israel, et ad eos
certi nuncii detulissent
aedificasse filios Ruben, et Gad, et dimi-
diae tribus Manasse altare
in terra Chanaan, super Iordanis tumulos,
contra filios Israel:
12 convenerunt omnes in Silo,
ut ascenderent, et dimicarent contra eos.
13 Et interim miserunt ad illos in terram
Galaad Phinees filium Eleazari sacer-
dotis,
14 et decem principes cum eo,
singulos de singulis tribubus.
15 Qui venerunt ad filios Ruben, et Gad, et
dimidiae tribus Manasse in terram Ga-
laad,
dixeruntque ad eos:
16 Haec mandat omnis populus Domini:
Quae est ista transgressio?
Cur reliquistis Dominum Deum Israel,
aedificantes altare sacrilegum,
et a cultu illius recedentes?
17 An parum vobis est quod peccastis in
Beelphegor,
et usque in praesentem diem macula huius
sceleris in nobis permanet?
multique de populo corruerunt.
18 Et vos hodie reliquistis Dominum,
et cras in universum Israel ira eius de-
saeviet.
19 Quodsi putatis immundam esse terram
possessionis vestrae,
transite ad terram, in qua tabernaculum
Domini est,
et habitate inter nos:
tantum ut a Domino, et a nostro consor-
tio non recedatis,
aedificato altari praeter altare Domini Dei
nostri.
20 Nonne Achan filius Zare praeteriit man-
datum Domini,
et super omnem populum Israel ira eius
incubuit?
Et ille erat unus homo,
atque utinam solus periisset in scelere
suo.
21 Responderuntque filii Ruben et Gad et
dimidia tribus Manasse
principibus legationis Israel:
22 Fortissimus Deus Dominus, Fortissimus
Deus Dominus, ipse novit,
et Israel simul intelliget:
si praevaricationis animo, hoc altare con-
struximus,

XXI. 43. prestaturum (*pl. Cf.* 23, 14.)

XXII. 2. ˜vobis praecepit (*pl.*) 4. ac pacem (*cum plerisque A quem om. Verc.*) 5. attente] ac teneatis (*solus*) . . . famulus] servus 6. ac dimisit 7. |Tribui autem M. mediae (*pl.*) . . . plagam] eius plagam (*pl.*) . . . eis] illis (*pl.*) 8. praedas 9. dimidiae (*fortasse cum aliis* [*vide v.* 21], *siquid coniicere licet in Vercellonis silentio. Graeci tamen nominativo:* τὸ ἥμισυ.) . . . obtinuerunt (*tacet Verc.*) 10. in terra (*pl. Graecus:* ῆ ἐστιν ἐν γῇ Χαναάν) 13. in terra G. Finees f. Eleazar sacerdotem| 14. de tribubus singulis| (*pl.*) 16. |cu· (*erasum* i) 17. parvum . . . Bel phegor . . . in nobis] *Pauci et sequiores Mss.* in vobis, *refragante Hebraeo, ubi haec habentur:* An parum nobis est peccatum Phegor, a quo non sumus sanctificati usque ad diem hanc? 18. dereliquistis (*cf.* 29) . . . ˜eius ira (*cum pl. Utrimque nostrum neglexit Verc.*) 19. ad terram] in terram . . . nostri] vestri (*pl.*) 20. omnem] universum . . . perisset 21. *habet* dimidia. *Sed* dimidiae *BEFK*

non custodiat nos, sed puniat nos in praesenti:
23 et si ea mente fecimus ut holocausta, et sacrificium, et pacificas victimas super eo imponeremus,
ipse quaerat et iudicet:
24 et non ea magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus:
Cras dicent filii vestri filiis nostris:
Quid vobis et Domino Deo Israel?
25 terminum posuit Dominus inter nos et vos, o filii Ruben, et filii Gad, Iordanem fluvium:
et idcirco partem non habebitis in Domino.
Et per hanc occasionem avertent filii vestri filios nostros a timore Domini.
Putavimus itaque melius, 26 et diximus:
Exstruamus nobis altare,
non in holocausta, neque ad victimas offerendas,
27 sed in testimonium inter nos et vos,
et sobolem nostram vestramque progeniem,
ut serviamus Domino, et iuris nostri sit offerre et holocausta, et victimas, et pacificas hostias:
et nequaquam dicant cras filii vestri filiis nostris:
Non est vobis pars in Domino.
28 Quod si voluerint dicere, respondebunt eis:
Ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri,
non in holocausta, neque in sacrificium,
sed in testimonium nostrum ac vestrum.
29 Absit a nobis hoc scelus
ut recedamus a Domino, et eius vestigia relinquamus
exstructo altari ad holocausta, et sacrificia, et victimas offerendas, praeter altare Domini Dei nostri,
quod exstructum est ante tabernaculum eius.
30 Quibus auditis, Phinees sacerdos, et principes legationis Israel, qui erant cum eo, placati sunt:
et verba filiorum Ruben, et Gad, et dimidiae tribus Manasse, libentissime susceperunt.
31 Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos:
Nunc scimus quod nobiscum sit Dominus,
quoniam alieni estis a praevaricatione hac,
et liberastis filios Israel de manu Domini.
32 Reversusque est cum principibus a filiis Ruben et Gad
de terra Galaad, finium Chanaan
ad filios Israel, et retulit eis.
33 Placuitque sermo cunctis audientibus.
Et laudaverunt Deum filii Israel,
et nequaquam ultra dixerunt, ut ascenderent contra eos, atque pugnarent,
et delerent terram possessionis eorum.
34 Vocaveruntque filii Ruben, et filii Gad altare, quod exstruxerant,
Testimonium nostrum, quod Dominus ipse sit Deus.

CAPUT XXIII.

1 Evoluto autem multo tempore, postquam pacem dederat Dominus Israeli, (XI.)
subiectis in gyro nationibus universis,
et Iosue iam longaevo et persenilis aetatis:
2 vocavit Iosue omnem Israelem,
maioresque natu, et principes ac duces, et magistros, dixitque ad eos:
Ego senui, et progressioris aetatis sum:
3 vosque cernitis omnia, quae fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus,
quo modo pro vobis ipse pugnaverit:
4 et nunc quia vobis sorte divisit omnem terram
ab orientali parte Iordanis usque ad mare magnum, multaeque adhuc supersunt nationes:
5 Dominus Deus vester disperdet eas et auferet a facie vestra,
et possidebitis terram, sicut vobis pollicitus est.
6 tantum confortamini, et estote soliciti,
ut custodiatis cuncta quae scripta sunt in volumine legis Moysi:
et non declinetis ab eis neque ad dexteram neque ad sinistram:
7 ne postquam intraveritis ad gentes, quae inter vos futurae sunt,
iuretis in nomine deorum earum,
et serviatis eis, et adoretis illos:
8 sed adhaereatis Domino Deo vestro:
quod fecistis usque in diem hanc.
9 Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas et robustissimas, et nullus vobis resistere poterit.
10 Unus e vobis persequetur hostium mille viros:
quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est.
11 Hoc tantum diligentissime praecavete,
ut diligatis Dominum Deum vestrum.
12 Quod si volueritis gentium harum, quae inter vos habitant, erroribus adhaerere,
et cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare:
13 iam nunc scitote quod Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram,
sed sint vobis in foveam ac laqueum, et offendiculum ex latere vestro,

---

XXII. 22. *post* puniat *om.* nos *cum plurimis Vercellonianis.* 27. subolem* . . . dn̄o dō nostro et . . . *om.* et *ante* holocausta 28. in holocaustum . . . ˜vestrum ac nostrum| *(pl.)* 29. derelinquamus| . . ad holocaustum *(Deest utrumque Vercelloni, in hoc capite, ut videtur, aliquam iacturam notationum passo.)* . . . |quo[d] 31. Dominus] deus . . . pravaricatione *(sic)* 33. Deum] dn̄m . . . contra] ad 34. R. et Gad . . extruxerunt| . . . sit] est (*praeter regulam, de qua vide ad Ex.* 6, 7. *Ceteri fere omnes:* sit)
XXIII. 1. ˜dn̄s dederit Isr̄l| 6. nec — nec *(pl.)* 8. usque ad 9. *om.* Deus *cum pl.*

et sudes in oculis vestris,
donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.
14 En ego hodie ingredior viam universae terrae, et toto animo cognoscetis
quod de omnibus verbis, quae se Dominus praestiturum vobis esse pollicitus est,
unum non praeterierit incassum.
15 Sicut ergo implevit opere quod promisit, et prospera cuncta venerunt:
sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est,
donec vos auferat atque disperdat
de terra hac optima, quam tradidit vobis,
16 eo quod praeterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum,
et servieritis diis alienis, et adoraveritis eos:
cito atque velociter consurget in vos furor Domini,
et auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

CAPUT XXIV.

1 Congregavitque Iosue omnes tribus Israel in Sichem,
et vocavit maiores natu, ac principes, et iudices, et magistros:
steteruntque in conspectu Domini:
2 et ad populum sic locutus est:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio,
Thare pater Abraham, et Nachor: servieruntque diis alienis.
3 Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiae finibus:
et adduxi eum in terram Chanaan:
multiplicavique semen eius,
4 et dedi ei Isaac:
Illique rursum dedi Iacob et Esau.
E quibus, Esau dedi montem Seir ad possidendum:
Iacob vero, et filii eius descenderunt in Aegyptum.
5 Misique Moysen et Aaron, et percussi Aegyptum multis signis atque portentis.
6 Eduxique vos et patres vestros de Aegypto, et venistis ad mare:
persecutique sunt Aegyptii patres vestros cum curribus et equitatu, usque ad mare rubrum.
7 Clamaverunt autem ad Dominum filii Israel:
qui posuit tenebras inter vos et Aegyptios,
et adduxit super eos mare, et operuit eos.
Viderunt oculi vestri cuncta quae in Aegypto fecerim,
et habitastis in solitudine multo tempore:
8 et introduxi vos in terram Amorrhaei, qui habitabat trans Iordanem.
Cumque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras,
et possedistis terram eorum, atque interfecistis eos.
9 Surrexit autem Balac, filius Sephor rex Moab,
et pugnavit contra Israelem.
Misitque et vocavit Balaam filium Beor, ut malediceret vobis:
10 et ego nolui audire eum,
sed econtrario per illum benedixi vobis,
et liberavi vos de manu eius.
11 Transistisque Iordanem, et venistis ad Iericho.
Pugnaveruntque contra vos viri civitatis eius,
Amorrhaeus, et Pherezaeus et Chananaeus, et Hethaeus, et Gergesaeus, et Hevaeus, et Iebusaeus:
et tradidi illos in manus vestras.
12 Misique ante vos crabrones: et eieci eos de locis suis, duos reges Amorrhaeorum,
non in gladio nec in arcu tuo.
13 Dedique vobis terram, in qua non laborastis,
et urbes quas non aedificastis, ut habitaretis in eis:
vineas et oliveta, quae non plantastis.
14 Nunc ergo timete Dominum, et servite ei perfecto corde atque verissimo:
et auferte deos, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia et in Aegypto,
ac servite Domino.
15 Sin autem malum vobis videtur ut Domino serviatis,
optio vobis datur: eligite hodie quod placet,
cui servire potissimum debeatis,
utrum diis, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia,
an diis Amorrhaeorum, in quorum terra habitatis:
ego autem et domus mea serviemus Domino.
16 Responditque populus, et ait:
Absit a nobis ut relinquamus Dominum, et serviamus diis alienis.
17 Dominus Deus noster ipse eduxit nos, et patres nostros de terra Aegypti, de domo servitutis:
fecitque videntibus nobis signa ingentia,
et custodivit nos in omni via, per quam ambulavimus,
et in cunctis populis, per quos transivimus.

XXIII. 14. ingrediar ^universae terrae *in mg. suppletur* ^viam *(minus accurate Verc.)* . . . cognoscitis| . . . praestaturum nobis *(pl.)* . . . incasum| 15. implevit] *K*: complevit . . . propera 16. ab hac terra] de terra hac *(pl.)*

XXIV. 5. Misi.q' (*erasum* t) . . . percussit 6. Eduxitq. 7. *om.* autem . . . super illos . . . *om.* cuncta 8. ad terram *(pl.)* . . . eos] illos *(pl.)* 9. Balaac (*sic etiam Mich.* 6, 5; *at in Num. c.* 22—24 *semper* Balac) 11. et Chanaanaeus Hettheus et Gergesseus 12. nec] et *(pl.)* 15. ˜potissimum servire . . . serviamus dño|

18 Et eiecit universas gentes,
Amorrhaeum habitatorem terrae, quam nos intravimus.
Serviemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster.
19 Dixitque Iosue ad populum: Non poteritis servire Domino:
Deus enim sanctus, et fortis aemulator est,
nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis.
20 Si dimiseritis Dominum, et servieritis diis alienis,
convertet se, et affliget vos, atque subvertet
postquam vobis praestiterit bona.
21 Dixitque populus ad Iosue:
Nequaquam ita ut loqueris, erit, sed Domino serviemus.
22 Et Iosue ad populum,
Testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum ut serviatis ei.
Responderuntque: Testes.
23 Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio vestri,
et inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israel.
24 Dixitque populus ad Iosue:
Domino Deo nostro serviemus, et obedientes erimus praeceptis eius.
25 Percussit ergo Iosue in die illo foedus,
et proposuit populo praecepta atque iudicia in Sichem.
26 Scripsit quoque omnia verba haec in volumine legis Domini:
et tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quercum, quae erat in Sanctuario Domini:
27 et dixit ad omnem populum:
En lapis iste erit vobis in testimonium
quod audierit omnia verba Domini, quae locutus est vobis:
ne forte postea negare velitis, et mentiri Domino Deo vestro.
28 Dimisitque populum, singulos in possessionem suam.
29 Et post haec mortuus est Iosue filius Nun servus Domini, centum et decem annorum:
30 sepelieruntque eum in finibus possessionis suae in Thamnathsare,
quae est sita in monte Ephraim,
a septentrionali parte montis Gaas.
31 Servivitque Israel Domino cunctis diebus Iosue
et seniorum, qui longo vixerunt tempore post Iosue,
et qui noverunt omnia opera Domini quae fecerat in Israel.
32 Ossa quoque Ioseph, quae tulerant filii Israel de Aegypto,
sepelierunt in Sichem,
in parte agri, quem emerat Iacob a filiis Hemor patris Sichem,
centum novellis ovibus,
et fuit in possessionem filiorum Ioseph.
33 Eleazar quoque filius Aaron mortuus est:
et sepelierunt eum in Gabaath Phinees filii eius,
quae data est ei in monte Ephraim.

XXIV. 18. |Amorraeorum . . . dñs ds̄ noster| *(pl.)* 21. *om.* ita 22. quia ipsi elegeritis] *Consentit A, tametsi coniunctivus desciscit a regula generali (vide Exod.* 8, 10), *ad quam dicendum erat aut*: quia ipsi elegistis, *aut*: quod ipsi elegeritis. *Illud proponit Correctorium O, alterum aeque bonum est. Cf. haec exempla: Deut.* 30, 19: Testes invoco caelum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem; *Ruth* 4, 9: Testes vos estis, quod possederim; *Isai.* 44, 9: Ipsi sunt testes eorum, quia non vident neque intelligunt; *Mich.* 1, 2: Sit Dominus in testem, quia Dominus egredietur. *Unus refragari videtur locus* 1 *Reg.* 12, 5: Testis est Dominus, quia non inveneritis in manu mea quidpiam; *verum ibi, ni fallimur,* inveneritis *rectius pro futuro exacto accipiendum est, ut non opus sit cum quibusdam Edd. vett. corrigere* invenistis, *quod Augustinus legebat ex Graeco* (ὅτι οὐχ εὑρήκατε). 23. vestri] vestrum *(pl.)* 24. et obedientes erimus] oboedientes (*cum BEK*) 25. igitur *(pl.)* 26. |Scripsitq' omnia *(pl.)* . . . legis dī| . . . quae] qui 29. CX 30. finibus] terram . . . Thamnathsarae| quae sita est *(pl.)* 31. noverant *(sic omnes Codd. et Edd. vett.)* 32. Emmor *(in Gen.* c. 34 *semper* Emor) p. Sychem* . . . in possessione 33. in Gaab Finees filius eius (*falso Verc. ex A:* filiis. *Quod autem in vulgata recte legitur* filii, *cave ne putes nominativum pluralis numeri, quum sit genitivus singularis, quem clarius exprimunt Hebraeus et Graecus. Scilicet Gabaath in tribu Beniamin erat possessio Phinees, filii Eleazar. Cf. Hieron.* III, 223.) — *In v.* Ephraim⌈ *explicit pagina et signatur Quaternio* XXIV, *quamquam is dimidius modo fuit seu quatuor foliis constans. Sequuntur fol.* 194 CAPITVLA IVDICVM. — *Superest ut adnotemus, in ultimis libri Iosue paginis scriptorem Amiatini saepius sese ita egisse, ut stichometrica partitione neglecta non singulos quosque versus pvoponeret loco discretos ac seiunctos, sed ordinem scripturae continuans, incisa orationis sive* κώλων *et* κομμάτων *fines interiecto tantum puncto signaret. Coyebat enim scribentem et coartabat quaedam spatii angustia, quum membranarum eo numero, quem in pensum suum, i. e. ad librum Iosue conficiendum praeparaverat, vix ipsam aequari videret libri extensionem. Neque tamen in eo genere interpunctionis ullam positurae observavit diversitatem, qua veteribus moris erat plenam atque mediam distinctionem a subdistinctione discernere, sed, uti diximus, simplici puncto pariliter adposito satis habuit locum divisionis indicasse. Nobis autem in edito nostro ex his indiciis integram stichorum seriem repraesentare aequius visum est.*

LIBER IUDICUM,

HEBRAICE SOPHETIM.

CAPUT I.

I. 1 Post mortem Iosue consuluerunt filii Israel Dominum, dicentes:
Quis ascendet ante nos contra Chananaeum, et erit dux belli?
2 Dixitque Dominus: Iudas ascendet: ecce tradidi terram in manus eius.
3 Et ait Iudas Simeoni fratri suo:
Ascende mecum in sortem meam, et pugna contra Chananaeum,
ut et ego pergam tecum in sortem tuam.
Et abiit cum eo Simeon.
4 Ascenditque Iudas, et tradidit Dominus Chananaeum, ac Pherezaeum in manus eorum:
et percusserunt in Bezec decem millia virorum.
5 Inveneruntque Adonibezec in Bezec,
et pugnaverunt contra eum,
ac percusserunt Chananaeum, et Pherezaeum.
6 Fugit autem Adonibezec:
quem persecuti comprehenderunt,
caesis summitatibus manuum eius ac pedum.
7 Dixitque Adonibezec:
Septuaginta reges amputatis manuum ac pedum summitatibus
colligebant sub mensa mea ciborum reliquias:
sicut feci, ita reddidit mihi Deus.
Adduxeruntque eum in Ierusalem, et ibi mortuus est.
8 Oppugnantes ergo filii Iuda Ierusalem, ceperunt eam,
et percusserunt in ore gladii,
tradentes cunctam incendio civitatem.
9 Et postea descendentes pugnaverunt contra Chananaeum,
qui habitabat in montanis, et ad meridiem, et in campestribus.
10 Pergensque Iudas contra Chananaeum, qui habitabat in Hebron,
(cuius nomen fuit antiquitus Cariatharbe)
percussit Sesai, et Ahiman, et Tholmai:
11 atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir,
cuius nomen vetus erat Cariath Sepher,
id est, civitas litterarum.
12 Dixitque Caleb:
Qui percusserit Cariath Sepher, et vastaverit eam,
dabo ei Axam filiam meam uxorem.
13 Cumque cepisset eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor,
dedit ei Axam filiam suam coniugem.
14 Quam pergentem in itinere monuit vir suus
ut peteret a patre suo agrum.
Quae cum suspirasset sedens in asino,
dixit ei Caleb: Quid habes?
15 At illa respondit:
Da mihi benedictionem,
quia terram arentem dedisti mihi:
da et irriguam aquis.
Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, et irriguum inferius.
16 **F**ilii autem Cinaei cognati Moysi
ascenderunt de civitate palmarum, cum filiis Iuda
in desertum sortis eius, quod est ad meridiem Arad,
et habitaverunt cum eo.
17 Abiit autem Iudas cum Simeone fratre suo,
et percusserunt simul Chananaeum qui habitabat in Sephaath,
et interfecerunt eum.
Vocatumque est nomen urbis, Horma, id est, anathema.
18 Cepitque Iudas Gazam cum finibus suis,
et Ascalonem, atque Accaron cum terminis suis.
19 **F**uitque Dominus cum Iuda, et montana possedit:
nec potuit delere habitatores vallis,
quia falcatis curribus abundabant.
20 Dederuntque Caleb Hebron, sicut dixerat Moyses,
qui delevit ex ea tres filios Enac.
21 Iebusaeum autem habitatorem Ierusalem non deleverunt filii Beniamin:
habitavitque Iebusaeus cum filiis Beniamin in Ierusalem, usque in praesentem diem.
22 **D**omus quoque Ioseph ascendit in Bethel,
fuitque Dominus cum eis.
23 Nam cum obsiderent urbem, quae prius Luza vocabatur,
24 viderunt hominem egredientem de civitate,
dixeruntque ad eum:
Ostende nobis introitum civitatis,

LIB. IVCVM *(sic)* I. 3. in sorte mea . . . in sorte tua| *(pl. Item Graeci utroque loco:* ἐν τῷ κλήρῳ. *Lutherus: „Zeuch mit mir hinaus in meinem Loos, so will ich wieder mit dir ziehen in deinem Loos.“ Nempe sors de ea promissae terrae parte sive provincia ponitur, quae unicuique tribui sorte obvenerat; verba autem* ascendere *et* pergere *quum idem significent ac belli periculum obire vel proelium capessere, rectius casum status quam casum motus adsumunt.)* 6. |quem secuti *(pl.)* 10. Sisai 11. 12. Chariathsepher 13. Othonihel . . . *om.* Axam *(pl.)* 14. sedens asino (*pl. Cf. Ios.* 15, 18) 17. Sephath *(Codd. omnes)*

et faciemus tecum misericordiam.
25 Qui cum ostendisset eis,
percusserunt urbem in ore gladii:
hominem autem illum, et omnem cognationem eius dimiserunt.
26 Qui dimissus, abiit in terram Hetthim,
et aedificavit ibi civitatem,
vocavitque eam Luzam:
quae ita appellatur usque in praesentem diem.
27 **M**anasses quoque non delevit Bethsan, et Thanac cum viculis suis,
et habitatores Dor, et Ieblaam, et Mageddo cum viculis suis,
coepitque Chananaeus habitare cum eis.
28 Postquam autem confortatus est Israel,
fecit eos tributarios, et delere noluit.
29 **E**phraim etiam non interfecit Chananaeum,
qui habitabat in Gazer, sed habitavit cum eo.
30 **Z**abulon non delevit habitatores Cetron, et Naalol:
sed habitavit Chananaeus in medio eius,
factusque est ei tributarius.
31 **A**ser quoque non delevit habitatores Accho, et Sidonis,
Ahalab, et Achazib, et Helba, et Aphec, et Rohob:
32 habitavitque in medio Chananaei habitatoris illius terrae, nec interfecit eum.
33 **N**ephthali quoque non delevit habitatores Bethsames, et Bethanath:
et habitavit inter Chananaeum habitatorem terrae,
fueruntque ei Bethsamitae et Bethanitae tributarii.
34 Arctavitque Amorrhaeus filios Dan in monte,
nec dedit eis locum ut ad planiora descenderent:
35 habitavitque in monte Hares, quod interpretatur testaceo, in Aialon et Salebim.
Et aggravata est manus domus Ioseph,
factusque est ei tributarius.
36 Fuit autem terminus Amorrhaei ab ascensu Scorpionis, petra, et superiora loca.

CAPUT II.

1 Ascenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, et ait:
Eduxi vos de Aegypto, et introduxi in terram,
pro qua iuravi patribus vestris: et pollicitus sum
ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum:
2 ita dumtaxat ut non feriretis foedus cum habitatoribus terrae huius,
sed aras eorum subverteretis:
et noluistis audire vocem meam:
cur hoc fecistis?
3 Quam ob rem nolui delere eos a facie vestra:
ut habeatis hostes,
et dii eorum sint vobis in ruinam.
4 Cumque loqueretur Angelus Domini haec verba ad omnes filios Israel:
elevaverunt ipsi vocem suam, et fleverunt.
5 Et vocatum est nomen loci illius: locus flentium, sive lacrymarum:
immolaveruntque ibi hostias Domino.
6 Dimisit ergo Iosue populum,
et abierunt filii Israel unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam:
7 servieruntque Domino cunctis diebus eius,
et seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore,
et noverant omnia opera Domini, quae fecerat cum Israel.
8 **M**ortuus est autem Iosue filius Nun, famulus Domini, II.
centum et decem annorum,
9 et sepelierunt eum in finibus possessionis suae
in Thamnathsare in monte Ephraim,
a septentrionali plaga montis Gaas.
10 Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos:
et surrexerunt alii, qui non noverant Dominum, et opera quae fecerat cum Israel.
11 Feceruntque filii Israel malum in conspectu Domini,
et servierunt Baalim. 12 Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum,
qui eduxerat eos de terra Aegypti:
et secuti sunt deos alienos,
deosque populorum, qui habitabant in circuitu eorum,
et adoraverunt eos:
et ad iracundiam concitaverunt Dominum,
13 dimittentes eum, et servientes Baal et Astaroth.
14 Iratusque Dominus contra Israel,
tradidit eos in manus diripientium:
qui ceperunt eos, et vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum:
nec potuerunt resistere adversariis suis:
15 sed quocumque pergere voluissent, manus Domini super eos erat,
sicut locutus est, et iuravit eis:
et vehementer afflicti sunt.
16 Suscitavitque Dominus iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus:
sed nec eos audire voluerunt,
17 fornicantes cum diis alienis, et adorantes eos.

I. 26. Etthim| 30. Naalon| *(pl.)* 31. Achcho . . |Alab . . . Alba et Afec et Roob| 33. ,Nepthalim — *om.* quoque *(cum cett. omnibus)* . . . Bethsemes et Bethaneth| . . . Bethsemitae 34. |artavitq. . . . planitiora 35. testacio in Ahilon et Salabin| 36. petra] *Gregoriani:* Petra, *quia nomen proprium est urbis. Vide Is.* 16, 1; 42, 11 *et notam ad* 4 *Reg.* 14, 7.

II. 1. Galgal . . . et poll.] sicut poll. 2. |et aras *(omnes)* 4. ˜verba haec *(pl.)* . . . *om.* ipsi *(omnes)* 5. |vocatumque . . . *om.* locus *(pl.)* 8. |Mortuusque est I. 9. Thamnathsarae (*cf. Ios.* 24, 30) 10. fecit 12. eduxit . . . populi qui habitabat 15. ˊsuper eos ˊerat| . . . (iuravit] *Ed. Franc.* 1826 *mendose*: narravit) 16. nec illos

Cito deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum:
et audientes mandata Domini, omnia fecere contraria.
18 Cumque Dominus iudices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordia,
et audiebat afflictorum gemitus,
et liberabat eos de caede vastantium.
19 Postquam autem mortuus esset iudex,
revertebantur, et multo faciebant peiora quam fecerant patres eorum,
sequentes deos alienos, servientes eis, et adorantes illos.
Non dimiserunt adinventiones suas,
et viam durissimam, per quam ambulare consueverunt.
20 Iratusque est furor Domini in Israel, et ait:
Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum,
et vocem meam audire contempsit:
21 et ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue, et mortuus est:
22 ut in ipsis experiar Israel,
utrum custodiant viam Domini, et ambulent in ea,
sicut custodierunt patres eorum, an non.
23 Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, et cito subvertere noluit,
nec tradidit in manus Iosue.

CAPUT III.

1 **H**ae sunt gentes, quas Dominus dereliquit,
ut erudiret in eis Israelem,
et omnes, qui non noverant bella Chananaeorum:
2 ut postea discerent filii eorum certare cum hostibus,
et habere consuetudinem praeliandi:
3 quinque satrapas Philisthinorum,
omnemque Chananaeum, et Sidonium, atque Hevaeum, qui habitabat in monte Libano,
de monte Baal Hermon usque ad introitum Emath.
4 Dimisitque eos, ut in ipsis experiretur Israelem,
utrum audiret mandata Domini quae praeceperat patribus eorum per manum Moysi, an non.
5 Itaque filii Israel habitaverunt in medio Chananaei, et Hethaei, et Amorrhaei:
et Pherezaei, et Hevaei, et Iebusaei:
6 et duxerunt uxores filias eorum,
ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt,
et servierunt diis eorum.
7 Feceruntque malum in conspectu Domini, et obliti sunt Dei sui, servientes Baalim et Astaroth.
8 Iratusque contra Israel Dominus,
tradidit eos in manus Chusan Rasathaim regis Mesopotamiae,
servieruntque ei octo annis.
9 Et clamaverunt ad Dominum: qui suscitavit eis salvatorem, et liberavit eos,
Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem:
10 fuitque in eo Spiritus Domini: et iudicavit Israel.
Egressusque est ad pugnam, et tradidit Dominus in manus eius Chusan Rasathaim regem Syriae, et oppressit eum.
11 Quievitque terra quadraginta annis,
et mortuus est Othoniel filius Cenez.
12 **A**ddiderunt autem filii Israel facere malum in conspectu Domini:
qui confortavit adversum eos Eglon regem Moab: III.
quia fecerunt malum in conspectu eius.
13 Et copulavit ei filios Ammon, et Amalec:
abiitque et percussit Israel, atque possedit urbem palmarum.
14 Servieruntque filii Israel Eglon regi Moab decem et octo annis:
15 et postea clamaverunt ad Dominum:
qui suscitavit eis salvatorem vocabulo Aod, filium Gera, filii Iemini,
qui utraque manu pro dextera utebatur.
Miseruntque filii Israel per illum munera Eglon regi Moab.

II. 17. deserunt (ver) . . . |nec audientes *(solus)* 18. adflictionem 19. multo maiora faciebant *(pl.)* . . patres sui| . . . et servientes illis . . . consuerant| 23. *om.* Dominus — ˜has nationes . . . in manu

III. *Contulimus in quatuor proxima capitula etiam Cod. Riccardianum* 222, *membr., Saeculo* XI *exeunte (anno circiter* 1090) *scriptum, qui in universum Vercellonis codicibus FVY suppar, neque adeo eis in locis discors, quae Petri Damiani lectiones referunt (cf. Verc. Prolegom. p.* LXXXVII), *excepto uno, Num.* 31, 17, *ubi pro eo quod est* in parvulis, *non ut illi* parvulos *dedit, sed semicorrectum* inparvulis, *habet tamen et alias varietates et suas, et quidem praeter menda commemorabiles, quarum aliquem delectum sub siglo R adponemus.* — 1. ˜dereliquit dn̄s| . . . noverunt 2. certari . . . haberent 3. Phylistinorum . . . Evaeum qui habitabant (*cum plurimis; om. nostrum Verc. Sed Hebraeus et Graecus:* habitantem, *ad ultimum unumque Hevaeum relato participio. Cod. R.:* qui habitat) 4. Israhel| utrum custodiret (*A; reliqui:* utrum audirent) 5. *om.* et Hethaei et Amorrhaei (*Palimps. Bob. om.* et Pherezaei, *quae perinde desunt in Ex.* 13, 5; *R mutato ordine:* Chananei et Evei et Aethei et Ammorei et Pherezei et I. 6. ˜eorum filiis *(pl.)* 8. |dn̄s contra Israhel| *(pl.)* — *R*: Iratusque est dn̄s contra Isrl et tradidit) . . . in manus] *sic A de quo fallitur Verc., item R; alii antiqui*: in manu — Rasathain 9. Othonihel . . . Chaleb 10. (*Ed. Franc.* 1826 *err.* Egressus) . . . in manu . . *hab.* Rasathaim 12. *R*: filiis *(male)* . . . quia] qui *A* 13. *R*: eius filius *(mendose)* 15. |postea . . . *om.* eis . . Aod] Achot; *item* 20. 21; *sed* Achoth 23. 26; c. 4, 1 (*R*: Aoth inclitum filium G. f. Gemini) — ˜utebatur pro dextra|

16 Qui fecit sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmae manus,
et accinctus est eo subter sagum in dextro femore.
17 Obtulitque munera Eglon regi Moab.
Erat autem Eglon crassus nimis.
18 Cumque obtulisset ei munera,
prosecutus est socios, qui cum eo venerant.
19 Et reversus de Galgalis, ubi erant idola, dixit ad regem:
Verbum secretum habeo ad te, o rex.
Et ille imperavit silentium:
egressisque omnibus qui circa eum erant,
20 ingressus est Aod ad eum:
sedebat autem in aestivo coenaculo solus,
dixitque: Verbum Dei habeo ad te.
Qui statim surrexit de throno.
21 Extenditque Aod sinistram manum,
et tulit sicam de dextro femore suo,
infixitque eam in ventre eius
22 tam valide, ut capulus sequeretur ferrum in vulnere,
ac pinguissimo adipe stringeretur.
Nec eduxit gladium,
sed ita ut percusserat, reliquit in corpore:
statimque per secreta naturae alvi stercora proruperunt.
23 Aod autem clausis diligentissime ostiis coenaculi, et obfirmatis sera,
24 per posticum egressus est.
Servique regis ingressi viderunt clausas fores coenaculi, atque dixerunt:
Forsitan purgat alvum in aestivo cubiculo.
25 Exspectantesque diu donec erubescerent,
et videntes quod nullus aperiret,
tulerunt clavem:
et aperientes invenerunt dominum suum in terra iacentem mortuum.
26 Aod autem, dum illi turbarentur, effugit,
et pertransiit locum idolorum, unde reversus fuerat.
Venitque in Seirath:
27 et statim insonuit buccina in monte Ephraim:
descenderuntque cum eo filii Israel, ipso in fronte gradiente.
28 Qui dixit ad eos:
Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras.
Descenderuntque post eum,
et occupaverunt vada Iordanis quae transmittunt in Moab:
et non dimiserunt transire quemquam:
29 sed percusserunt Moabitas in tempore illo, circiter decem millia,
omnes robustos et fortes viros.
nullus eorum evadere potuit.
30 Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israel:
et quievit terra octoginta annis.
31 Post hunc fuit Samgar filius Anath,
qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere:
et ipse quoque defendit Israel.

CAPUT IV.

1 **A**ddideruntque filii Israel facere malum in conspectu Domini post mortem Aod,

III. 16. habentem in medio capulum] *Haec in Latino accesserunt; num recte, dubites. Hebraica sunt:* Fecit sibi gladium et ei duo ora; cubitus longitudo eius. *Ibi Septuaginta felicissima parilitate posuerunt:* μάχαιραν δίστομον *(q. e.* ἀμφήκη *vel* ἐξ ἑκατέρου μέρους ἠκονημένην, *germanice: „ein zweischneidig Schwert".) Latine sufficiebat eodem sensu scribere:* gladium ancipitem *vel* utrimque acutum. *Qui autem addidit:* habentem in medio capulum, *(non ipse interpres, arbitramur, sed, quod multo credibilius, vetus aliquis glossator), is aut in vocabulo* δίστομον *nimium quaerens, aut etiam vulneris effectu (v. 22) inductus, quamquam sine causa idonea, singularem quandam gladii formam, lamina transversaria praefixam et bipenni adsimilem, videtur describere, quam nec utilem dixeris in pugione, vel aptam ad perfodiendum.* — in dextro latere| 17. grassus (*nota recentis Italorum scripturae in sexto Saeculo specimen. De sensu congruunt Hebraeus, Chaldaeus, Arabs. At Syrus pro homine obeso* rudem, *Graecus e contrario* urbanum, comem ac lepidum *proposuit, vel etiam, in sera Graecitate,* placentem atque gratum (*cf. Act. App.* 7, 20). *Nempe haec omnia insunt voci* ἀστεῖος; *nequaquam vero eadem poterat fieri synonymon* τοῦ λιπαρός. 18. *R*: persecutus . . qui convenerant| *A* 21. ~manum sinistram (*plerique; R*: manum suam sinistram) . . . *R*: in ventrem 22. ~ferrum sequeretur *(pl.)* . . . per secreta naturae alvi stercora proruperunt] *R subdistinxit post* alvi. *Hebraeus haec tantum*: et exivit stercoris effusio; *Chaldaeus*: et exiit cibus eius eiectus. *Longe autem diversa ex eodem commate conceperunt Syrus, Arabs et Graecus. Hic enim:* καὶ ἐξῆλθεν Ἀὼδ τὴν προστάδα: *illi*: Tum exivit Ahor festinus. 23. serra 24. posticam *(pl.)* . . . in aestivo cubiculi| *quod tacet Vercellone. Et sane mendum est; quis enim* aestivum *substantive et de loco secretiore usurpaverit? Quamquam graeci Codd. aliquot Holmesiani offerunt*: ἐν τῇ ἀποχωρήσει τοῦ κοιτῶνος, in secessu cubiculi. *Sed Hebraeus scripsit*: in conclavi refrigerii, *ubi genitivus postpositus vim attributivam habet, quam etiam LXX exprimunt*: ἐν τῷ ταμείῳ τῷ θερινῷ, *sicut supra v.* 20. ἐν τῷ ὑπερώῳ τῷ θερινῷ, in aestivo coenaculo; *(apud Lutherum: „in der Sommerlaube")*. *Chaldaeus*: in cubiculo domus aestatis. 25. erubescerent] *i. e. donec morae taedio caperentur.* — ~iacentem in terra *(pl.)* 26. Setrath (*R*: Seyrath, *vitio suo, quo solet scribere* Ephraym, Sydonius *etc.*) 28. *R*: ~quemquam transire 29. *om.* circiter *A tacente Verc.* 30. *om.* in *(pl.)* 31. Philisthim . . de vomere *(secundum Graecos, qui interpretantur:* ἐν τῷ ἀροτρόποδι τῶν βοῶν. *Sed hebraica dictio proprie et verius* stimulum bovis *significat, i. e., ait Vercellone, praelongum baculum, ferrea cuspide instructum, eoque ad profligandos hostes peropportunum. Catena* (*Sacra Bibbia di Vence*, 1832) *aptissime confert Hom. Il.* VI, 132, *ubi Lycurgus Maenadas, Bacchi orgia celebrantes, fuste bovino persequitur* (θεινομένας βουπλῆγι).

2 et tradidit illos Dominus in manus Iabin
regis Chanaan, qui regnavit in Asor:
habuitque ducem exercitus sui nomine Sisaram,
ipse autem habitabat in Haroseth gentium.
3 Clamaveruntque filii Israel ad Dominum:
nongentos enim habebat falcatos currus,
et per viginti annos vehementer oppresserat eos.
4 **E**rat autem Debbora prophetis uxor Lapidoth,
quae iudicabat populum in illo tempore.
5 Et sedebat sub palma, quae nomine illius vocabatur,
inter Rama et Bethel in monte Ephraim:
ascendebantque ad eam filii Israel in omne iudicium.
6 Quae misit, et vocavit Barac filium Abinoem de Cedes Nephthali:
dixitque ad eum: Praecepit tibi Dominus Deus Israel,
vade, et duc exercitum in montem Thabor,
tollesque tecum decem millia pugnatorum
de filiis Nephthali, et de filiis Zabulon:
7 ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison,
Sisaram principem exercitus Iabin,
et currus eius, atque omnem multitudinem,
et tradam eos in manu tua.
8 Dixitque ad eam Barac:
Si venis mecum, vadam:
si nolueris venire mecum, non pergam.
9 Quae dixit ad eum:
Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi,
quia in manu mulieris tradetur Sisara.
Surrexit itaque Debbora, et perrexit cum Barac in Cedes.
10 Qui, accitis Zabulon et Nephthali,
ascendit cum decem millibus pugnatorum,
habens Debboram in comitatu suo.
11 Haber autem Cinaeus recesserat quondam
a ceteris Cinaeis fratribus suis
filiis Hobab, cognati Moysi:
et tetenderat tabernacula usque ad vallem,
quae vocatur Sennim,
et erat iuxta Cedes.
12 Nunciatumque est Sisarae quod ascendisset Barac filius Abinoem, in montem Thabor:
13 et congregavit nongentos falcatos currus,
et omnem exercitum
de Haroseth gentium ad torrentem Cison.
14 Dixitque Debbora ad Barac:
Surge, haec est enim dies, in qua tradidit
Dominus Sisaram in manus tuas:
en ipse ductor est tuus.
Descendit itaque Barac de monte Thabor,
et decem millia pugnatorum cum eo.
15 Perterruitque Dominus Sisaram, et omnes currus eius,
universamque multitudinem in ore gladii
ad conspectum Barac:
in tantum, ut Sisara de curru desiliens,
pedibus fugeret,
16 et Barac persequeretur fugientes currus,
et exercitum usque ad Haroseth gentium,
et omnis hostium multitudo usque ad internecionem caderet.
17 Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Iahel uxoris Haber Cinaei.
Erat enim pax inter Iabin regem Azor,
et domum Haber Cinaei.
18 Egressa igitur Iahel in occursum Sisarae,
dixit ad eum:
Intra ad me domine mi: intra, ne timeas.
Qui ingressus tabernaculum eius,
et opertus ab ea pallio, 19 dixit ad eam:
Da mihi, obsecro, paululum aquae, quia sitio valde.
Quae aperuit utrem lactis, et dedit ei bibere, et operuit illum.
20 Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi:
et cum venerit aliquis interrogans te, et dicens:
Numquid hic est aliquis? Respondebis: Nullus est.
21 Tulit itaque Iahel uxor Haber clavum tabernaculi,
assumens pariter et malleum:
et ingressa abscondite, et cum silentio
posuit supra tempus capitis eius clavum,
percussumque malleo
defixit in cerebrum usque ad terram:
qui soporem morti consocians defecit, et mortuus est.
22 Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat:
egressaque Iahel in occursum eius, dixit ei:
Veni, et ostendam tibi virum, quem quaeris.
Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram
iacentem mortuum,
et clavum infixum in tempore eius.
23 Humiliavit ergo Deus in die illo Iabin
regem Chanaan coram filiis Israel:

IV. 2. in manu *(pl.)* . . . Aroseth 3. Clamaverunt[q.] . . . nungentos 4. *R*: prophetisa . . . *A om.* in 5. ˜illius nomine — |interram[a] 6. Barach *AR* . . . (*Ed. Francof.* 1826 *perperam*: Praecipit) *om.* tibi . . . *R*: et deduc exercitus in monte Th. tollensque . . . Nepthalim et f. *A* 7. educam 8. |si venire nolueris non pergam| *(deest* mecum *in plurimis.)* 9. ˜tibi vict. non rep. *(pl.)* 10. accinctis *AEF et pr. R qui corr.* accersitis . .[t]. Debboram in] secum Debboram cum *A*, Debbora in *R* 11. |Aber . . . Obab . . . *R*: vocabatur 12. in monte 13. et omnem] omnemque *(pl.)* . . Aroseth 14. ˜ad Barach Debbora| . . . *R om.* enim 15. |in conspectu *A*, a conspectu *R* . . . exiliens *A*, exiens *R* 17. Assor *A*, Asor *R aliique pl.* 18. Qui ingressus est t. 19. ˜valde sitio *(pl.)* |qui, *corr.* quae 20. respondes nullus| *(sic A)* 21. pariter malleum| *(pl.)* . . . |et posuit — (*R*: tympus) . . . in cerebrum eius *A*, in cerebro *R* . . . soporem morti consocians] *sic A*; sopore mortis socians *R cum E* 22. sequens] *Palimps. Bob.* persequens — Sisara *R* . . . dixitque ei *idem (nimirum in hoc maxime vitiosus, ut ad libidinem hic illic audeat inserere voculas* que, et, est) — et ostendam] *om.* et *E*

24 qui crescebant quotidie, et forti manu opprimebant Iabin regem Chanaan,
donec delerent eum.

CAPUT V.

1 **C**ecineruntque Debbora et Barac filius Abinoem in illo die, dicentes:
2 Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Domino.
3 Audite reges, auribus percipite principes:
Ego sum, ego sum quae Domino canam, psallam Domino Deo Israel.
4 Domine cum exires de Seir, et transires per regiones Edom,
terra mota est, caelique ac nubes distillaverunt aquis.
5 Montes fluxerunt a facie Domini, et Sinai a facie Domini Dei Israel.
6 In diebus Samgar filii Anath, in diebus Iahel quieverunt semitae:
et qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per calles devios.
7 Cessaverunt fortes in Israel, et quieverunt: donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel.
8 Nova bella elegit Dominus, et portas hostium ipse subvertit:
clypeus et hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israel.
9 Cor meum diligit principes Israel:
qui propria voluntate obtulistis vos discrimini,
benedicite Domino. 10 Qui ascenditis super nitentes asinos,
et sedetis in iudicio, et ambulatis in via, loquimini.
11 Ubi collisi sunt currus, et hostium suffocatus est exercitus,
ibi narrentur iustitiae Domini et clementia in fortes Israel:
tunc descendit populus Domini ad portas, et obtinuit principatum.
12 Surge, surge Debbora, surge, surge, et loquere canticum:
surge Barac, et apprehende captivos tuos fili Abinoem.
13 Salvatae sunt reliquiae populi, Dominus in fortibus dimicavit.
14 Ex Ephraim delevit eos in Amalec, et post eum ex Beniamin
in populos tuos o Amalec: de Machir principes descenderunt,
et de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.
15 Duces Issachar fuere cum Debbora, et Barac vestigia sunt secuti,
qui quasi in praeceps ac barathrum se discrimini dedit:
diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.
16 Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.
17 **G**alaad trans Iordanem quiescebat, et Dan vacabat navibus:
Aser habitabat in littore maris, et in portubus morabatur.
18 **Z**abulon vero et Nephthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.
19 Venerunt reges et pugnaverunt, pugnaverunt reges
Chanaan in Thanach iuxta aquas Mageddo, et tamen nihil tulere praedantes.

V. 1. ˜in die illo *(pl.)* 2. *om.* de Israel, *tacente Verc.* — dn̄o (o *in rasura*) *A*, dn̄m *R.* — *Hebraeus ita:* „In ulciscendo ultiones in Israel, in offerendo se spontaneum populus, benedicite Domino“; *Arabs: Propter vindictam quam sumpserunt filii Israel, laudent Dominum populi; Graecus:* ἀπεκαλύφϑη ἀποκάλυμμα ἐν Ἰσραὴλ ἐν τῷ ἑκουσιασϑῆναι λαόν, εὐλογεῖτε Κύριον. 3. ˜percipite auribus *(pl.)* 4. caeli . . stillaverunt *AEK* destillaverunt *R*
8. *Hieronymi versio hanc sententiam edit: „Dominus novo genere pugnae, nempe per manum mulieris, hostem devicit; nam virorum virtus cessabat: in tot milibus non unum cerneres arma gerentem.“ Coniunctio* si, *quam et Hebraeus praeivit* („clypeus si conspicietur“), *et Graecus* (ϑυρεὸς ἐὰν ὀφϑῇ), *ironicam facit interrogationem. Ceterum Hebraea multum differunt in principio, ubi sic habent:* „Eliget deos novos: tunc bellum portis“; *i. e. explicante Maurero: „Quotiescunque novos deos eligebat Israel, hostis erat ante portas“. Nec alium sensum Graeci expresserunt his verbis:* ἐξελέξαντο ϑεοὺς καινούς· τότε ἐπολέμησαν *(intellige:* τῷ Ἰσραὴλ) πόλεις ἀρχόντων. *Mirum autem, unde repertum quidam Codd. graeci, accedente Syro et Arabe, post* καινοὺς *emblema proferant valde alienum ac dissonum; addunt enim:* ὡς ἄρτον κρίϑινον. *Quod additamentum quum ignorare non posset Hieronymus, siquidem et in veterem Italam transierat (ita conceptam:* „Elegerunt, ut panem hordeaceum, deos novos; tunc expugnaverunt civitates principum“), *iure tamen ac merito ut spurium reiecisse videtur.*
9. diliget . . . *R pr.* dn̄m, *corr.* dn̄o 10. *R* ascendi.tis (*erasit* s) 11. conclusi *(A solus)* . . . ˜est suffocatus *(pl.)* . . . in fortes] *R* in portis. *Hic quoque veteres versiones mirum quantum variant. Hebraea quidem haec sunt:* „A voce iaculatorum inter fontes (*vel* puteos), ibi narrabunt institias Domini.“ 15. et magnanimorum repperta contentio est (*R mendose:* operta). „*Taxat Rubenitarum circa hoc bellum importunas et inutiles consultationes*“. *Ephraemus.* 16. *Secundum colon, a voce* diviso *usque ad* contentio *deest in ABK*
17. Galaad] Gad *AK et corr. B. Hebr. et Graeci habent* Galaad, *Syrus tamen* Gad, *quod Hieronymus, iudice Houbigantio, iure praetulit, quia crimen inertiae non cadebat in Galaad, quae erat sedes Machir filii Manasses; Machir autem (v.* 14) *in eorum numero praedicatur, qui ad proelium descenderant.* — portibus *AR* 18. regionem romae *A*, regionē rome *R*, regione prome *E (In Hebraeo* merom *significat locum excelsum. Septuag.* ἐπὶ ὕψη ἀγροῦ.
19. |Venerunt et pugnaverunt reges| Chanaan *A*; Venerunt reges, et pugnaverunt reges Chanaan *R* (*sic distinguens post* reges) . . . Magedon *R*

20 De caelo dimicatum est contra eos:
stellae manentes in ordine et cursu suo,
adversus Sisaram pugnaverunt.
21 Torrens Cison traxit cadavera eorum, torrens Cadumim, torrens Cison:
conculca anima mea robustos.
22 Ungulae equorum ceciderunt, fugientibus impetu, et per praeceps ruentibus fortissimis hostium.
23 Maledicite terrae Meroz, dixit Angelus Domini:
maledicite habitatoribus eius,
quia non venerunt ad auxilium Domini, in adiutorium fortissimorum eius.
24 Benedicta inter mulieres Iahel uxor Haber Cinaei, et benedicatur in tabernaculo suo.
25 Aquam petenti lac dedit, ˆet in phiala principum obtulit butyrum.
26 Sinistram manum misit ad clavum,
et dextram ad fabrorum malleos,
percussitque Sisaram quaerens in capite vulneri locum, et tempus valide perforans.
27 Inter pedes eius ruit: defecit, et mortuus est:
volvebatur ante pedes eius, et iacebat exanimis et miserabilis.
28 Per fenestram respiciens, ululabat mater eius: et de coenaculo loquebatur:
Cur moratur regredi currus eius? quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?
29 Una sapientior ceteris uxoribus eius, haec socrui verba respondit:
30 Forsitan nunc dividit spolia, et pulcherrima feminarum eligitur ei:
vestes diversorum colorum Sisarae traduntur in praedam,
et supellex varia ad ornanda colla congeritur.
31 Sic pereant omnes inimici tui Domine:
qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent.
32 Quievitque terra per quadraginta annos.

CAPUT VI.

IIII. 1 Fecerunt autem filii Israel malum in conspectu Domini:
qui tradidit illos in manu Madian septem annis,
2 et oppressi sunt valde ab eis.
Feceruntque sibi antra et speluncas in montibus,
et munitissima ad repugnandum loca.
3 Cumque sevisset Israel, ascendebat Madian et Amalec, ceterique orientalium nationum:
4 et apud eos figentes tentoria,
sicut erant in herbis cuncta vastabant
usque ad introitum Gazae:
nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel,
non oves, non boves, non asinos.
5 Ipsi enim et universi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis,
et instar locustarum universa complebant,
innumera multitudo hominum, et camelorum, quidquid tetigerant devastantes.
6 Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian.
7 Et clamavit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas.
8 Qui misit ad eos virum prophetam, et locutus est:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Ego vos feci conscendere de Aegypto,
et eduxi vos de domo servitutis,
9 et liberavi de manu Aegyptiorum,
et omnium inimicorum, qui affligebant vos:
eiecique eos ad introitum vestrum,
et tradidi vobis terram eorum. 10 Et dixi:
Ego Dominus Deus vester,
ne timeatis deos Amorrhaeorum, in quorum terra habitatis.
Et noluistis audire vocem meam.
11 Venit autem Angelus Domini, et sedit sub quercu, quae erat in Ephra,
et pertinebat ad Ioas, patrem familiae Ezri.
Cumque Gedeon filius eius excuteret atque purgaret frumenta in torculari,
ut fugeret Madian, 12 apparuit ei Angelus Domini, et ait:
Dominus tecum virorum fortissime.
13 Dixitque ei Gedeon:
Obsecro mi Domine, si Dominus nobiscum est,
cur apprehenderunt nos haec omnia?
ubi sunt mirabilia eius, quae narraverunt patres nostri, atque dixerunt:
De Aegypto eduxit nos Dominus?
Nunc autem dereliquit nos Dominus et tradidit in manu Madian.

V. 20. stillae micantes *A* . . . adversum *(pl.)* 21. traxit] reduxit *R* 22. impetum *A* 24. et] *om. ABEK*, ut *R* 25. aquapetenti *R* . . et fyala *A (alias prope tricies in V. T. scripsit* fiala; *Ex.* 25, 29 phyala; *bis tantum* 1 *Esdr.* 1, 9 *recte* phiala; *et sic semper in Apocalypsi.)* 26. manuum misit ad clavum . . . vulneris *A* ˜locum vulneri *R* 27. |˜ante pedes illius volvebatur *(pl.)* 28. prospiciens *(fere omnes)* . . . illius] eius *A* ipsius *R (tacet Verc.)* 30. pulcherrima fortissimaq' f. eligetur *A* . . . in praeda *idem* . . . congeretur *E. Luculenter hoc colon interpretatus est Hieronymus. At sane quam pulcherrima sunt Hebraea:* „Nonne invenient, divident spolium? amasia, amasiae duae capiti viri; spolium colorum ipsi Sisara; spolium colorum recamatum" *etc: ubi singulis quasi ictibus pungunt iterata* σκώμματα *et quodam vividiore petulantiae spiritu invehuntur.* 32. ˜annos quadraginta|

VI. 1. eos *(paene omnes)* 3. seruisset *A*, seuisset *(principium in rasura) R* — (*Ed. Franc.* 1826 *err.* ascendebant) — *om.* et Amalec *A;* — et ceteri *AR* 4. |et ad puteos *A* 5. *om.* suis 6. ˜valde Isrl 8. *om.* virum . . . *post* eduxi *om.* vos *(pl.)* 9. ˜vos affligebant *R* 11. *om.* autem *R* . . . super quaercum *A* . . . illius eius excuteret *idem* 12. *om.* Angelus Domini *ABEK* . . . ˜virorum tecum *R* 13. mi Domine] domine *ABCEK;* domine mi *R cum DF* (*sicut v.* 15) . . . *om.* eius *R* . . . *om.* nostri *A* . . . *om.* Dominus *ult. loco (pl.)* . . in manibus *R*

14 Respexitque ad eum Dominus, et ait:
Vade in hac fortitudine tua,
et liberabis Israel de manu Madian:
scito quod miserim te.
15 Qui respondens ait:
Obsecro, mi Domine, in quo liberabo Israel?
ecce familia mea infima est in Manasse,
et ego minimus in domo patris mei.
16 Dixitque ei Dominus:
Ego ero tecum: et percuties Madian quasi unum virum.
17 Et ille, Si inveni, inquit, gratiam coram te,
da mihi signum quod tu sis qui loqueris ad me.
18 Nec recedas hinc, donec revertar ad te,
portans sacrificium, et offerens tibi.
Qui respondit: Ego praestolabor adventum tuum.
19 Ingressus est itaque Gedeon, et coxit hoedum, et de farinae modio azymos panes:
carnesque ponens in canistro,
et ius carnium mittens in ollam,
tulit omnia sub quercu, et obtulit ei.
20 Cui dixit Angelus Domini:
Tolle carnes et azymos panes,
et pone supra petram illam, et ius desuper funde.
Cumque fecisset ita,
21 extendit Angelus Domini summitatem virgae, quam tenebat in manu,
et tetigit carnes et panes azymos:
ascenditque ignis de petra, et carnes, azymosque panes consumpsit:
Angelus autem Domini evanuit ex oculis eius.
22 Vidensque Gedeon quod esset Angelus Domini, ait:
Heu mi Domine Deus: quia vidi Angelum Domini facie ad faciem.
23 Dixitque [illegible]: Pax tecum: ne ti-
[illegible]ris.
24 [illegible] ibi Gedeon altare Domino,
[illegible] illud, Domini Pax, usque in praesentem diem.
Cumque adhuc esset in Ephra, quae est familiae Ezri,
25 nocte illa dixit Dominus ad eum:
Tolle taurum patris tui, et alterum taurum annorum septem,
destruesque aram Baal, quae est patris tui:
et nemus, quod circa aram est, succide:
26 et aedificabis altare Domino Deo tuo
in summitate petrae huius, super quam ante sacrificium posuisti:
tollesque taurum secundum, et offeres holocaustum super struem lignorum,
quae de nemore succideris.
27 Assumptis ergo Gedeon decem viris de servis suis, fecit sicut praeceperat ei Dominus.
Timens autem domum patris sui,
et homines illius civitatis,
per diem noluit id facere, sed omnia nocte complevit.
28 Cumque surrexissent viri oppidi eius mane,
viderunt destructam aram Baal, lucumque succisum,
et taurum alterum impositum super altare, quod tunc aedificatum erat.
29 Dixeruntque ad invicem: Quis hoc fecit?
Cumque perquirerent auctorem facti, dictum est:
Gedeon filius Ioas fecit haec omnia.
30 Et dixerunt ad Ioas: Produc filium tuum huc, ut moriatur:
quia destruxit aram Baal, et succidit nemus.
31 Quibus ille respondit:
Numquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo?
qui adversarius est eius, moriatur antequam lux crastina veniat:
si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram eius.
32 Ex illo die vocatus est Gedeon, Ierobaal,
eo quod dixisset Ioas: Ulciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram eius.
33 Igitur omnis Madian, et Amalec, et orientales populi congregati sunt simul,
et transeuntes Iordanem, castrametati sunt in valle Iezrael.
34 Spiritus autem Domini induit Gedeon,
qui clangens buccina convocavit domum Abiezer, ut sequeretur se.
35 Misitque nuncios in universum Manassen,
qui et ipse secutus est eum:
et alios nuncios in Aser et Zabulon et Nephthali,
qui occurrerunt ei.

VI. 14. Respexit dñs ad eum *A* . . . Israhelem 15. ˇdñe mi *(pl.)* . . . Israhelem| . . . infirma *A et Palimps. Bob. Congruunt Hebr. et Gr.* 17. loquaris (*pl. In R:* quid loquaris) 18. |ne *(pl.)* 19. *om.* est *AR* . . *om.* et *ante* coxit *A* . . . *om.* de *R* . . . mittens] ponens *A*, misit *R* . . . quaercum *A* 20. dñ| *A* . . et panes azymos| et pone super *AR pl.* 21. ˇazymos pa-nes| *AR* . . . *om.* panes *ante* consumpsit *R* 22. ait] et ait *R*| heu mi^hi *A (plerique* mihi, [illegible] *FVY, nisi fallitur Vercellone, quamquam servant* mi *R et BCD)* 23. tecum] tibi [illegible] 24. Aedificavitque ibi *R* . . . cumque] cum autem *A*, cum *R* . . . Esdri| [illegible] strues *R* 26. in summitatem *A* . . . ˇsacrificium ante *A* — |tollensq' *A*; [illegible] . . . ˇlignorum struem *AR* — de^ne more *A* 27. igitur *AR* . . . suis] patris [illegible] *om.* ei *AR* . . . ˇid facere noluit *A*; ^facere noluit *R cum pl.* 28. Bahal *A* (*Sic Hieronymus scriptitabat, litteram* ע *per* h *exprimens; sic enim A, si non omnibus locis, longe plurimis. In libro Iudicum sexies dedit* Bahal *et* Bahalim, *quinquies* Baal *et* Baalim; *in 4 Regum et prophetis quadragies* Bahal, Bahalim; *in Regum* 1. 2 *et Paralipomenis vicies* Baal, Baalim.) . . . altarem *A* 30. *om.* huc *AR* 31. ut] et *A* . . . ˇeius est *AR* 32. Hierobahal (*eadem scriptura c.* 7, 1; 8, 29; 9, 5 *semel, et ex correctione* 8, 35; 9, 1; *postea vero c.* 9, 5. 16. 19. 24. 28. 57 *scripsit* Hierobaal; *in* 1 *Reg.* 12, 11. Hieroboal, *in* 2 *Reg.* 11, 21 Ieroboseth) . . . ˇBa^hal de eo *A* . . aram] altare *A (cum plerisque; sed* aram *R)* 33. Hiezrahel 34. bucinam *R* . . Aiezer ut ˇˇsequeretur| *A (eod. ord. R)*

36 Dixitque Gedeon ad Deum: Si salvum
facis per manum meam Israel, sicut
locutus es,
37 ponam hoc vellus lanae in area:
si ros in solo vellere fuerit,
et in omni terra siccitas,
sciam quod per manum meam, sicut locu-
tus es, liberabis Israel.
38 Factumque est ita.
Et de nocte consurgens expresso vellere,
concham rore implevit.
39 Dixitque rursus ad Deum:
Ne irascatur furor tuus contra me
si adhuc semel tentavero, signum quae-
rens in vellere.
Oro ut solum vellus siccum sit, et omnis
terra rore madens.
40 Fecitque Deus nocte illa ut postulaverat:
et fuit siccitas in solo vellere, et ros in
omni terra.

CAPUT VII.

1 Igitur Ierobaal qui et Gedeon,
de nocte consurgens, et omnis populus
cum eo,
venit ad fontem qui vocatur Harad.
erant autem castra Madian in valle
ad septentrionalem plagam collis excelsi.
2 Dixitque Dominus ad Gedeon:
Multus tecum est populus, nec tradetur
Madian in manus eius:
ne glorietur contra me Israel, et dicat:
Meis viribus liberatus sum.
3 Loquere ad populum, et cunctis audien-
tibus praedica:
Qui formidolosus et timidus est, revertatur.
Recesseruntque de monte Galaad,
et reversi sunt. De populo vigintiduo mil-
lia virorum,
et tantum decem millia remanserunt.
4 Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc po-
pulus multus est,
duc eos ad aquas, et ibi probabo illos:
et de quo dixero tibi ut tecum vadat,
ipse pergat:
quem ire prohibuero, revertatur.
5 Cumque descendisset populus ad aquas,
dixit Dominus ad Gedeon:
Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent
canes lambere, separabis eos seorsum:
qui autem curvatis genibus biberint, in
altera parte erunt.
6 Fuit itaque numerus eorum qui manu ad
os proiiciente, lambuerant aquas, tre-
centi viri:
omnis autem reliqua multitudo flexo po-
plite biberat.
7 Et ait Dominus ad Gedeon:
In trecentis viris qui lambuerunt aquas,
liberabo vos,
et tradam in manu tua Madian:
omnis autem reliqua multitudo revertatur
in locum suum.
8 Sumptis itaque pro numero cibariis et tubis,
omnem reliquam multitudinem abire prae-
cepit ad tabernacula sua:
et ipse cum trecentis viris se certamini
dedit.
Castra autem Madian erant subter in valle.
9 Eadem nocte dixit Dominus ad eum:
Surge, et descende in castra:
quia tradidi eos in manu tua.
10 sin autem solus ire formidas,
descendat tecum Phara puer tuus.
11 Et cum audieris quid loquantur,
tunc confortabuntur manus tuae,
et securior ad hostium castra descendes.
Descendit ergo ipse et Phara puer eius
in partem castrorum,
ubi erant armatorum vigiliae.
12 Madian autem et Amalec, et omnes orien-
tales populi
fusi iacebant in valle, ut locustarum mul-
titudo:
cameli quoque innumerabiles erant,
sicut arena quae iacet in litore maris.
13 Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis
somnium proximo suo:
et in hunc modum referebat quod viderat:
Vidi somnium, et videbatur mihi quasi
subcinericius panis ex hordeo
volvi, et in castra Madian descendere:
cumque pervenisset ad tabernaculum,
percussit illud, atque subvertit,
et terrae funditus coaequavit.
14 Respondit is, cui loquebatur:
Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis
filii Ioas viri Israelitae:
tradidit enim Dominus in manus eius Ma-
dian, et omnia castra eius.
15 Cumque audisset Gedeon somnium, et
interpretationem eius, adoravit:
et reversus est ad castra Israel, et ait:
Surgite, tradidit enim Dominus in manus
nostras castra Madian.
16 Divisitque trecentos viros in tres partes,
et dedit tubas in manibus eorum,
lagenasque vacuas ac lampades in medio
lagenarum.
17 Et dixit ad eos: Quod me facere videri-
tis, hoc facite:

VI. 36. Deum] dn̄m *(pl.)* 37. ˇvellus hoc *A* . . . in manu mea *A* 38. et expresso *R* . . . complevit *AR (fere omnes)* 39. rursum *R* — ad dn̄m *R* 40. Deus] dn̄s *AR*

VII. 1. Hierobahal qui est et . . . Arad| 2. traditur 3. reversi sunt.] *Vaticanae editiones quod hoc loco periodum claudunt, typographorum vitio tribuendum putat Vercellone.* 4. |duces . . . probabo eos| (eos *videtur postea additum.)* 5. *hab.* lambuerint . . . curbatis genu·s [ib] (*ex* genuis) 6. proicientes aquam lambierant (*sic A; fortasse pro* manu *legendum est* manum. *Cf.* 1. *Reg.* 14, 27.) . . . ˇmultitudo reliqua . . bibebat| 7. lambierunt . . . ˇMadian in manu tua| *(pl.)* 9. ad Gedeon| *(tacet Verc.)* 12. Amalech et omnis orientalium (e *ex* i) . . . in litoribus 13. ˇquod viderat referebat . . . ˇin Madian castra *(pl.)* . . venisset 14. *om.* hoc . . . |tradidit ds̄ in manu *(pl.)* 15. *om.* est *et mox* et (*AEK Palimps. Bob.*) 16. |lagynasque . . lampadas . . lagynarum|

ingrediar partem castrorum, et quod fecero sectamini.
18 Quando personuerit tuba in manu mea,
vos quoque per castrorum circuitum clangite, et conclamate, Domino et Gedeoni.
19 Ingressusque est Gedeon, et trecenti viri qui erant cum eo in partem castrorum,
incipientibus vigiliis noctis mediae,
et custodibus suscitatis, coeperunt buccinis clangere,
et complodere inter se lagenas.
20 Cumque per gyrum castrorum
in tribus personarent locis, et hydrias confregissent,
tenuerunt sinistris manibus lampades,
et dextris sonantes tubas,
clamaveruntque: Gladius Domini et Gedeonis:
21 stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium.
Omnia itaque castra turbata sunt,
et vociferantes, ululantesque fugerunt:
22 et nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes.
Immisitque Dominus gladium in omnibus castris,
et mutua se caede truncabant,
23 fugientes usque ad Bethsetta, et crepidinem Abelmehula in Tebbath.
Conclamantes autem viri Israel
de Nephthali, et Aser, et omni Manasse persequebantur Madian.
24 Misitque Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim, dicens:
Descendite in occursum Madian, et occupate aquas usque Bethbera atque Iordanem.
Clamavitque omnis Ephraim,
et praeoccupavit aquas atque Iordanem usque Bethbera.
25 Apprehensosque duos viros Madian, Oreb, et Zeb, interfecit
Oreb in petra Oreb, Zeb vero in torculari Zeb.
Et persecuti sunt Madian,
capita Oreb et Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Iordanis.

CAPUT VIII.

1 Dixeruntque ad eum viri Ephraim:
Quid est hoc quod facere voluisti,
ut nos non vocares, cum ad pugnam pergeres contra Madian?
iurgantes fortiter, et prope vim inferentes.
2 Quibus ille respondit:
Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis?
nonne melior est racemus Ephraim, vindemiis Abiezer?
3 In manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb, et Zeb:
quid tale facere potui, quale vos fecistis?
Quod cum locutus esset, requievit spiritus eorum, quo tumebant contra eum.
4 Cumque venisset Gedeon ad Iordanem,
transivit eum cum trecentis viris, qui secum erant:
et prae lassitudine, fugientes persequi non poterant.
5 Dixitque ad viros Soccoth:
Date, obsecro, panes populo, qui mecum est, quia valde defecerunt:
ut possimus persequi Zebee, et Salmana reges Madian.
6 Responderunt principes Soccoth:
Forsitan palmae manuum Zebee et Salmana in manu tua sunt,
et idcirco postulas ut demus exercitui tuo panes.
7 Quibus ille ait:
Cum ergo tradiderit Dominus Zebee et Salmana in manus meas,
conteram carnes vestras cum spinis, tribulisque deserti.
8 Et inde conscendens, venit in Phanuel:
locutusque est ad viros loci illius similia.
Cui et illi responderunt, sicut responderant viri Soccoth.
9 Dixit itaque et eis:
Cum reversus fuero victor in pace, destruam turrim hanc.
10 Zebee autem et Salmana requiescebant cum omni exercitu suo.
Quindecim enim millia viri remanserant ex omnibus turmis orientalium populorum,
caesis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium.
11 Ascendensque Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur,
ad orientalem partem Nobe, et Iegbaa,
percussit castra hostium,
qui securi erant, et nihil adversi suspicabantur.
12 Fugeruntque Zebee et Salmana,
quos persequens Gedeon comprehendit,
turbato omni exercitu eorum.
13 Revertensque de bello ante solis ortum,
14 apprehendit puerum de viris Soccoth:
interrogavitque eum nomina principum et seniorum Soccoth,
et descripsit septuaginta septem viros.
15 Venitque ad Soccoth, et dixit eis:
En Zebee, et Salmana super quibus exprobrastis mihi, dicentes:
Forsitan manus Zebee et Salmana in manibus tuis sunt,

VII. 18. personaverit bucina . . . ˜circuitum castrorum 19. Ingressusque] Ingressus *Ed. Franc.* 1826 *err. typ.* . . . lagynas| 20. lampadas| 23. fugientesque usque Betseca *(perperam Verc.)* . . Abelmaula . . . Nepthali et Asser 25. *post* viros *om.* Madian

VIII. 2. potuit 3. ˜tradidit dn̄s 5. Socchoth (*hic tantum; alibi*, *v.* 6. 8. 14. 15. 16; *Gen.* 33, 7; *Num.* 33, 5: Soccoth) . . . possemus 6. in manib' tuis 7. in manu mea 8. consurgens . . Phanuhel| . . . |Cui illi 9. Dixitq. et 10. ˜milia enim . . . et educentium (*pl. Sed cf. cap.* 20, 35) 11. Nobee et Hiecbaa|

et idcirco postulas ut demus viris qui
lassi sunt, et defecerunt panes.
16 Tulit ergo seniores civitatis et spinas deserti ac tribulos,
et contrivit cum eis, atque comminuit
viros Soccoth.
17 Turrim quoque Phanuel subvertit, occisis
habitatoribus civitatis.
18 Dixitque ad Zebee et Salmana:
Quales fuerunt viri, quos occidistis in
Thabor?
Qui responderunt: Similes tui, et unus
ex eis quasi filius regis.
19 Quibus ille respondit:
Fratres mei fuerunt, filii matris meae.
vivit Dominus, quia si servassetis eos,
non vos occiderem.
20 Dixitque Iether primogenito suo:
Surge, et interfice eos.
Qui non eduxit gladium:
timebat enim, quia adhuc puer erat.
21 Dixeruntque Zebee et Salmana:
Tu surge, et irrue in nos:
quia iuxta aetatem robur est hominis.
Surrexit Gedeon, et interfecit Zebee et
Salmana:
et tulit ornamenta ac bullas, quibus colla
regalium camelorum decorari solent.
22 Dixeruntque omnes viri Israel ad Gedeon:
Dominare nostri tu, et filius tuus, et filius
filii tui:
quia liberasti nos de manu Madian.
23 Quibus ille ait:
Non dominabor vestri, nec dominabitur
in vos filius meus, sed dominabitur
vobis Dominus.
24 Dixitque ad eos: Unam petitionem postulo a vobis:
Date mihi inaures ex praeda vestra.
Inaures enim aureas Ismaelitae habere
consueverant.
25 Qui responderunt: Libentissime dabimus.
Expandentesque super terram pallium,
proiecerunt in eo inaures de praeda:
26 et fuit pondus postulatarum inaurium,
mille septingenti auri sicli,
absque ornamentis, et monilibus, et veste
purpurea,
quibus reges Madian uti soliti erant,
et praeter torques aureas camelorum.
27 Fecitque ex eo Gedeon Ephod,
et posuit illud in civitate sua Ephra.
Fornicatusque est omnis Israel in eo,
et factum est Gedeoni et omni domui eius
in ruinam.
28 Humiliatus est autem Madian coram filiis
Israel,
nec potuerunt ultra cervices elevare:
sed quievit terra per quadraginta annos,
quibus Gedeon praefuit.
29 Abiit itaque Ierobaal filius Ioas, et habitavit in domo sua:
30 habuitque septuaginta filios, qui egressi
sunt de femore eius:
eo quod plures haberet uxores.
31 Concubina autem illius, quam habebat in
Sichem,
genuit ei filium nomine Abimelech.
32 Mortuusque est Gedeon filius Ioas in
senectute bona,
et sepultus est in sepulchro Ioas patris
sui in Ephra de familia Ezri.

33 Postquam autem mortuus est Gedeon, V.
aversi sunt filii Israel, et fornicati sunt
cum Baalim.
Percusseruntque cum Baal foedus, ut esset
eis in deum:
34 nec recordati sunt Domini Dei sui,
qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum:
35 nec fecerunt misericordiam cum domo Ierobaal Gedeon
iuxta omnia bona, quae fecerat Israeli.

CAPUT IX.

1 Abiit autem Abimelech filius Ierobaal in
Sichem ad fratres matris suae,
et locutus est ad eos, et ad omnem cognationem domus patris matris suae,
dicens:
2 Loquimini ad omnes viros Sichem:
Quid vobis est melius, ut dominentur vestri septuaginta viri omnes filii Ierobaal,
an ut dominetur unus vir?
simulque considerate
quod os vestrum, et caro vestra sum.
3 Locutique sunt fratres matris eius de eo
ad omnes viros Sichem universos sermones istos,
et inclinaverunt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est.

VIII. 15. |idcirco . . . *Ante* panes *oportet subdistingui* 17. turrem quoq. Fanuhel 19. respondit] ait *(pl.)* . . . *om.* quia *(pl.)* 20. Etther 21. ac bullas⌈Q. XXIV *(sic iterum; vide finem Iosue). Seq. fol.* 202. 23. *om.* vobis *(fere omnes)* 24. Ismahelitae h. consuerant 25. |extendentesque 26. septingentorum . . . ˜Madian reges *(fere omnes)* 27. Ephod] *In Exodo et Levitico significat humerale summi sacerdotis, quem sensum etiam hoc loco tuetur Augustinus. Alii quaedam idola vel falsi dei simulacra intelligere malunt. Cf. Iud. c.* 17, 5 *et c.* 18. *Et vide Gesenii Thes. p.* 135. — ˜in eo omnis Israhel| 28. ˜levare cervices| . . . *om.* per . . . ˜praefuit Gedeon| *(pl.)* 32. *om.* est *sec. loco* 33. Bahalim 34. *om.* omnium, *quod ceteri fere omnes ponunt ante* inimicorum 35. Hierob[h]aal et G.

IX. 1. 2. Hierob[h]aal 2. ˜melius est vobis . . . dominetur] dominetur vestri. *Etiam Septuaginta utroque loco pronomen adhibent:* κυριεῦσαι *(vel* κυριεύειν*)* ὑμῶν. *Ceteri Codd. aeque recte:* dominetur vobis. *Nam interpres promiscue cum verbo* dominari *et casum graecum coniungit (vide notam ad Gen.* 26, 16*), et dativum, et praepositionem* in *(cf. cap. superiore* 8 *v.* 22 *et* 23*).* — quod] quia *(ita Codd. et veteres Edd. rectissime, quoniam sequitur indicativus verbi. Vide notas ad Exod.* 6, 7 *et* 8, 10.*)*

4 Dederuntque illi septuaginta pondo argenti de fano Baalberit.
Qui conduxit sibi ex eo viros inopes et vagos,
secutique sunt eum.
5 Et venit in domum patris sui in Ephra,
et occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros, super lapidem unum:
remansitque Ioatham filius Ierobaal minimus, et absconditus est.
6 Congregati sunt autem omnes viri Sichem,
et universae familiae urbis Mello:
abieruntque et constituerunt regem Abimelech iuxta quercum, quae stabat in Sichem.
7 Quod cum nunciatum esset Ioatham,
ivit, et stetit in vertice montis Garizim:
elevataque voce, clamavit, et dixit:
Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus.
8 Ierunt ligna, ut ungerent super se regem:
dixeruntque olivae: Impera nobis.
9 Quae respondit:
Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua et dii utuntur, et homines,
et venire ut inter ligna promovear?
10 Dixeruntque ligna ad arborem ficum:
Veni, et super nos regnum accipe.
11 Quae respondit eis:
Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suavissimos,
et ire ut inter cetera ligna promovear?
12 Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, et impera nobis.
13 Quae respondit eis:
Numquid possum deserere vinum meum, quod laetificat Deum et homines,
et inter ligna caetera promoveri?
14 Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum:
Veni, et impera super nos.
15 Quae respondit eis:
Si vere me regem vobis constituitis,
venite, et sub umbra mea requiescite.
si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, et devoret cedros Libani.
16 Nunc igitur, si recte, et absque peccato constituistis super vos regem Abimelech,
et bene egistis cum Ierobaal, et cum domo eius,
et reddidistis vicem beneficiis eius,
qui pugnavit pro vobis, 17 et animam suam dedit periculis,
ut erueret vos de manu Madian,
18 qui nunc surrexistis contra domum patris mei,
et interfecistis filios eius septuaginta viros super unum lapidem,
et constituistis regem Abimelech filium ancillae eius super habitatores Sichem,
eo quod frater vester sit:
19 si ergo recte, et absque vitio egistis cum Ierobaal, et domo eius,
hodie laetamini in Abimelech, et ille laetetur in vobis.
20 Sin autem perverse:
egrediatur ignis ex eo, et consumat habitatores Sichem, et oppidum Mello:
egrediaturque ignis de viris Sichem, et de oppido Mello, et devoret Abimelech.
21 Quae cum dixisset, fugit, et abiit in Bera:
habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui.
22 Regnavit itaque Abimelech super Israel tribus annis.
23 Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech et habitatores Sichem:
qui coeperunt eum detestari,
24 et scelus interfectionis septuaginta filiorum Ierobaal, et effusionem sanguinis eorum
conferre in Abimelech fratrem suum,
et in ceteros Sichimorum principes, qui eum adiuverant.
25 Posueruntque insidias adversus eum in summitate montium:
et dum illius praestolabantur adventum,
exercebant latrocinia, agentes praedas de praetereuntibus.
nunciatumque est Abimelech.

IX. 4. Baalbrith 5. in domo p. s. Ephra| 6. *om.* autem — viri in Sychem*| universae . . . quercum] *Gr.* πρὸς τῇ βαλάνῳ. *Hieron.* III, 178: „*Balanus, id est quercus Sicimorum, ubi regnavit Abimelech, quae usque hodie ostenditur in suburbano rure Neapoleos propter sepulcrum Ioseph.*“ — *Post ultimum* Sychem *Codex iteravit:* universae familiae Mello; *dein observatum errorem correxit obelo.* 7. ita ut audiat *(at rectius omittunt* ut *BEK)* 9. respondit eis] 11. commovear| *(pl.)* 12. Locuta sunt quoque ligna et ad 13. *om.* eis *(pl.)* . . . hominem| . . . commoveri| *(A et plerique. Hebraeus et Graecus tribus pariter locis, v.* 9. 11. 13, *eodem verbo usi sunt. Verum Hieronymo in similibus placet aliquid variare, quem eius morem interpretandi liberiorem ut multa in Sacris Scripturis exempla et passim obvia testantur, opportune etiam animadvertit epanorthotes N ad* 2 *Reg.* 1, 6. „*Decoratur enim*“, *ait ille,* „*oratio, idem non penitus eadem voce, sed eodem sensu repetendo*“, *porro adnotans, unum idemque verbum hebraicum intra breve spatium orationis reddi* „nunciabat, narrabat, nunciaverat“; *unique sacri textus vocabulo quatuor nomina* „nuncios, satellites, lictores, apparitores“ *respondere. Quam observationem verissimam in hunc quoque locum puta convenire, ubi codices priore versu* promovear, *altero ac tertio* commovear *et* commoveri *legunt, quod servare tutius est, ne spreta testium fide et ad amussim verba redigentes, arctiore quam sua aequabilitatis lege videamur scriptorem circumscribere.* 14. *om.* et 15. ˜constituistis vobis| (*Ed. Franc.* 1826 *err. typ. om.* vobis) . . . ˜requiescite sub mea umbra| sin 21. Ephra (*cf. c.* 6, 11. 24. *Plerique Codd.* Berara) . . ob metum] metu *(pl.)* 23. Dominus] dš *(pl.)* 24. effusionis . . . Sychimarum . . . adiuvaverant 25. in montium summitatem| . . . praestolantur (*cum BCEK Palimps. Bobiensi: recte, quia boni auctores solent* dum *contemporale cum indicativo verbi praesentis coniungere; codd. secundarii ex Alcuini recensione:* praestolarentur)

26 Venit autem Gaal filius Obed cum fra-
tribus suis, et transivit in Sichimam.
Ad cuius adventum erecti habitatores Si-
chem, 27 egressi sunt in agros
vastantes vineas, uvasque calcantes:
et factis cantantium choris, ingressi sunt
fanum dei sui,
et inter epulas et pocula maledicebant
Abimelech, 28 clamante Gaal filio Obed:
Quis est Abimelech, et quae est Sichem,
ut serviamus ei?
numquid non est filius Ierobaal,
et constituit principem Zebul servum suum
super viros Emor patris Sichem?
Cur ergo serviemus ei?
29 utinam daret aliquis populum istum sub
manu mea,
ut auferrem de medio Abimelech.
Dictumque est Abimelech:
Congrega exercitus multitudinem, et veni.
30 Zebul enim princeps civitatis
auditis sermonibus Gaal filii Obed, iratus
est valde,
31 et misit clam ad Abimelech nuncios, dicens:
Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichimam
cum fratribus suis,
et oppugnat adversum te civitatem.
32 Surge itaque nocte cum populo, qui tecum
est, et latita in agro:
33 et primo mane oriente sole, irrue super
civitatem.
illo autem egrediente adversum te cum
populo suo, fac ei quod potueris.
34 Surrexit itaque Abimelech
cum omni exercitu suo nocte,
et tetendit insidias iuxta Sichimam in qua-
tuor locis.
35 Egressusque est Gaal filius Obed,
et stetit in introitu portae civitatis.
Surrexit autem Abimelech, et omnis ex-
ercitus cum eo de insidiarum loco.
36 Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad
Zebul:
Ecce de montibus multitudo descendit.
Cui ille respondit:
Umbras montium vides quasi capita ho-
minum, et hoc errore deciperis.
37 Rursumque Gaal ait:
Ecce populus de umbilico terrae descendit,
et unus cuneus venit per viam, quae re-
spicit quercum.

38 Cui dixit Zebul:
Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris:
Quis est Abimelech ut serviamus ei?
Nonne hic populus est, quem despiciebas?
Egredere, et pugna contra eum.
39 Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum
populo,
et pugnavit contra Abimelech,
40 qui persecutus est eum fugientem, et in
urbem compulit:
cecideruntque ex parte eius plurimi, us-
que ad portam civitatis:
41 et Abimelech sedit in Ruma:
Zebul autem, Gaal, et socios eius expulit
de urbe, nec in ea passus est com-
morari.
42 Sequenti ergo die egressus est populus in
campum.
Quod cum nunciatum esset Abimelech,
43 tulit exercitum suum, et divisit in tres
turmas,
tendens insidias in agris.
Vidensque quod egrederetur populus de
civitate,
surrexit, et irruit in eos 44 cum cuneo suo,
oppugnans, et obsidens civitatem:
duae autem turmae palantes per campum
adversarios persequebantur.
45 Porro Abimelech omni die illo oppugna-
bat urbem:
quam cepit, interfectis habitatoribus eius,
ipsaque destructa,
ita ut sal in ea dispergeret.
46 Quod cum audissent qui habitabant in turre
Sichimorum, ingressi sunt fanum dei
sui Berith,
ubi foedus cum eo pepigerant,
et ex eo locus nomen acceperat,
qui erat munitus valde.
47 Abimelech quoque audiens viros turris Si-
chimorum pariter conglobatos,
48 ascendit in montem Selmon cum omni po-
pulo suo:
et arrepta securi, praecidit arboris ramum,
impositumque ferens humero,
dixit ad socios: Quod me videtis facere,
cito facite.
49 Igitur certatim ramos de arboribus prae-
cidentes, sequebantur ducem.
Qui circumdantes praesidium, succende-
runt:

IX. 26. Sycimam 28. clamantes *(errore suo)* . . . quis] qui *AE* *(rectius, quia de qualitate hominis quaeritur. Sic iterum v.* 38) . . . igitur *(pl.)* servimus *(cum B et Palimps. Bob., tacet nostrum Verc.)* 29. daret] traderet 31. *om.* nuncios 36. ˜hominum capita, *om.* et 38. loquebaris:] *Clementinae interrogative:* loquebaris? *quod correximus, ut appareat, ipsum Gaal loquentem induci* (*cf. v.* 28). — quis] qui . . . |nonne iste est populus *(pl.)* 39. Sychimarum 40. ad portas 45. ˜illo die *(pl.)* 46. Brith| *Verba sequentia:* „ubi foedus cum eo pepigerant, et ex eo locus nomen acceperat", *desunt in Hebraeo et Graeco; nec satis liquet, utrum ab ipso interprete, quamquam sine necessitate, an forte adiecta fuerint a glossatore. Vercellone Hieronymiana putat, idcirco addita, „ut nominis idoli origo et etymon cognosceretur, eaque refricarentur, quae ad c.* 8, 33 *praescripta sunt."* — ˜valde munitus *(pl.)* 48. videritis *A*, vidistis *EK Palimps. Bob.; Graecus* εἴδετε. 49. |Quos circumdantes praesidio succenderunt *ABCE Palimps. Bob. Optima lectio. Pronomen* quos *ad ramos respicit et est utriusque verbi, et* circumdantes *et* succenderunt, *commune obiectum. Igitur idem sensus, ac si diceret: ramorum fasciculos, praesidio circumpositos, succenderunt. His Hebraea plane congruunt:* „Et posuerunt contra arcem, *scil. congestos ramos*, et succenderunt." *Minus commode DFK:* Quos circumdantes, praesidium succenderunt. *In recepta autem lectione male habet, quod de ramis, incendii fomite, nulla relinquitur mentio.*

atque ita factum est, ut fumo et igne mille homines necarentur,
viri pariter et mulieres, habitatorum turris Sichem.
50 Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes,
quod circumdans obsidebat exercitu.
51 Erat autem turris excelsa in media civitate,
ad quam confugerant simul viri ac mulieres, et omnes principes civitatis,
clausa firmissime ianua, et super turris tectum stantes per propugnacula.
52 Accedensque Abimelech iuxta turrim, pugnabat fortiter:
et appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur:
53 et ecce una mulier fragmen molae desuper iaciens, illisit capiti Abimelech,
et confregit cerebrum eius.
54 Qui vocavit cito armigerum suum, et ait ad eum:
Evagina gladium tuum, et percute me:
ne forte dicatur quod a femina interfectus sim.
Qui iussa perficiens, interfecit eum.
55 Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reversi sunt in sedes suas:
56 et reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum,
interfectis septuaginta fratribus suis.
57 Sichimitis quoque quod operati erant, retributum est,
et venit super eos maledictio Ioatham filii Ierobaal.

CAPUT X.

VI. 1 Post Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Issachar,
qui habitavit in Samir montis Ephraim:
2 et iudicavit Israelem viginti et tribus annis,
mortuusque est, ac sepultus in Samir.
3 Huic successit Iair Galaadites, qui iudicavit Israelem per viginti et duos annos,
4 habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum,
et principes triginta civitatum,
quae ex nomine eius sunt appellatae Havoth Iair, id est, oppida Iair,
usque in praesentem diem in terra Galaad.
5 Mortuusque est Iair; ac sepultus in loco, cui est vocabulum Camon.
6 **F**ilii autem Israel peccatis veteribus iungentes nova,
fecerunt malum in conspectu Domini,
et servierunt idolis, Baalim et Astaroth,
et diis Syriae ac Sidonis et Moab et filiorum Ammon et Philisthiim:
dimiseruntque Dominum, et non coluerunt eum.
7 Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthiim et filiorum Ammon.
8 Afflictique sunt, et vehementer oppressi per annos decem et octo,
omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhaei, qui est in Galaad:
9 in tantum, ut filii Ammon, Iordane transmisso, vastarent Iudam et Beniamin et Ephraim:
afflictusque est Israel nimis.
10 Et clamantes ad Dominum, dixerunt:
Peccavimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, et servivimus Baalim.
11 Quibus locutus est Dominus:
Numquid non Aegyptii et Amorrhaei, filiique Ammon et Philisthiim,
12 Sidonii quoque et Amalec et Chanaan oppresserunt vos,
et clamastis ad me, et erui vos de manu eorum?
13 Et tamen reliquistis me, et coluistis deos alienos:
idcirco non addam ut ultra vos liberem:
14 ite, et invocate deos quos elegistis:
ipsi vos liberent in tempore angustiae.
15 Dixeruntque filii Israel ad Dominum:
Peccavimus, redde tu nobis quidquid tibi placet:
tantum nunc libera nos.
16 Quae dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola proiecerunt, et servierunt Domino Deo:
qui doluit super miseriis eorum.
17 Itaque filii Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria:
contra quos congregati filii Israel, in Maspha castrametati sunt.
18 Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos:
Qui primus ex nobis contra filios Ammon coeperit dimicare, erit dux populi Galaad.

CAPUT XI.

1 **F**uit illo tempore Iephte Galaadites vir fortissimus atque pugnator,
filius mulieris meretricis,
qui natus est de Galaad.

IX. 49. et mulieres] ac mulieres; — habitatorum] habitatores *(quod tacet Verc. Praeponendum est comma)* 51. ˇviri simul *(cum aliis antiquis; om. nostrum Verc.)* 53. fragmentum *(pl.)* 55. *Clem.* 1 *mendo typogr. om.* eo . . . sedes] domos 56. *om.* suis

X. 1. Phoa . . . Sanir (*Latini fere omnes. Sed Hebr. et Graecus* Samir, *immo quidam Codd. graeci* Samaria) 2. Israhel viginti tribus 3. Galaditis . . . Israhel, *om.* per 4. ˇappellatae sunt Avoth 6. colebant eum| *(pl.)* 7. *om.* Dominus *(pl.)* . . . in manu Philisthim 8. habitant (ha) . . . *habet* qui est; *plures*: quae est 10. Dominum Deum] dm̄ *(pl.)* 11. filii quoque 12. Sidoni[1] 13. addam ultra vos liberare| 15. *om.* tu *(fort. solus, quum taceat Verc.)* 16. *om.* Domino 18. e nobis *(pl.)*

XI. 1. Iepthe* (*ita constanter, et rectius, quia hebraicum* ת *per* th *reddi solet,* פ *autem per* p *et* ph *promiscue. Graeci scribunt* Ἰεφθάε.)

2 Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios:
qui postquam creverant, eiecerunt Iephte, dicentes:
Heres in domo patris nostri esse non poteris,
quia de altera matre natus es.
3 Quos ille fugiens atque devitans,
habitavit in terra Tob:
congregatique sunt ad eum viri inopes, et latrocinantes,
et quasi principem sequebantur.
4 **In** illis diebus pugnabant filii Ammon contra Israel.
5 Quibus acriter instantibus
perrexerunt maiores natu de Galaad,
ut tollerent in auxilium sui Iephte de terra Tob:
6 dixeruntque ad eum:
Veni et esto princeps noster, et pugna contra filios Ammon.
7 Quibus ille respondit:
Nonne vos estis, qui odistis me, et eiecistis de domo patris mei,
et nunc venistis ad me necessitate compulsi?
8 Dixeruntque principes Galaad ad Iephte:
Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus,
ut proficiscaris nobiscum, et pugnes contra filios Ammon,
sisque dux omnium qui habitant in Galaad.
9 Iephte quoque dixit eis:
Si vere venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon,
tradideritque eos Dominus in manus meas,
ego ero vester princeps?
10 Qui responderunt ei:
Dominus, qui haec audit, ipse mediator ac testis est
quod nostra promissa faciemus.
11 Abiit itaque Iephte cum principibus Galaad,
fecitque eum omnis populus principem sui.
Locutusque est Iephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha.
12 Et misit nuncios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent:
Quid mihi et tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam?
13 Quibus ille respondit:
Quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Aegypto
a finibus Arnon usque Iaboc atque Iordanem:
nunc ergo cum pace redde mihi eam.
14 Per quos rursum mandavit Iephte,
et imperavit eis ut dicerent regi Ammon:
15 Haec dicit Iephte:
Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon:
16 sed quando de Aegypto conscenderunt,
ambulavit per solitudinem usque ad mare rubrum, et venit in Cades.
17 Misitque nuncios ad regem Edom, dicens:
Dimitte me ut transeam per terram tuam.
Qui noluit acquiescere precibus eius.
Misit quoque ad regem Moab,
qui et ipse transitum praebere contempsit.
Mansit itaque in Cades, 18 et circuivit ex latere terram Edom et terram Moab:
venitque contra orientalem plagam terrae Moab,
et castrametatus est trans Arnon:
nec voluit intrare terminos Moab:
Arnon quippe confinium est terrae Moab,
19 Misit itaque Israel nuncios ad Sehon regem Amorrhaeorum, qui habitabat in Hesebon, et dixerunt ei:
Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluvium.
20 Qui et ipse Israel verba despiciens,
non dimisit eum transire per terminos suos:
sed infinita multitudine congregata egressus est contra eum in Iasa,
et fortiter resistebat.
21 Tradiditque eum Dominus in manus Israel cum omni exercitu suo,
qui percussit eum, et possedit omnem terram Amorrhaei habitatoris regionis illius,
22 et universos fines eius
de Arnon usque Iaboc,
et de solitudine usque ad Iordanem.
23 Dominus ergo Deus Israel subvertit Amorrhaeum,
pugnante contra illum populo suo Israel,
et tu nunc vis possidere terram eius?
24 Nonne ea quae possidet Chamos Deus tuus, tibi iure debentur?

XI. 2. altera] adultera *AE*; *complures tamen* altera. *In Graeco eadem varietas est:* γυναικὸς ἑταίρας *vel* ἑτέρας: *illud textus Sixtinus, hoc codices satis multi offerunt. Atqui sciendum, inter haec duo vocabula,* ἕτερος *et* ἑταῖρος, *a librariis graecis saepissime ac paene perpetua confusione fluctuari. Hic autem veriorem* τῶν LXX *scripturam esse* ἑτέρας *eam ob causam arbitramur, quod Hebraeus posuit:* de alia. *Nihilo secius, si de Hieronymo quaeritur, utrum horum ab ipso redditum fuisse probabilius sit,* altera *an* adultera, *dicemus ultimum. Nam primo semper loco habenda est optimorum codicum fides et auctoritas, quibus haud ita facile poterat obvenire, ut suo mendo ab* altera *in* adultera *aberrarent. Hinc porro sequitur, Hieronymum, utpote multifariam in libro Iudicum a Graecis pendentem, in suis quoque Alexandrinae versionis codicibus lectionem* ἑταίρας *repperisse.* — natus es] generatus es *(pl.)* 8. Dixerunt. (*erasum* q.) 9. ˜princeps vester *(pl.)* 10. audit] vidit . . . faciamus| *(pl.)* 11. sui] sibi| 12. ut] *Ed. Rom.* 1861 *mendose:* et 13. ergo] igitur *(pl.)* 16. |ambulaverunt 17. Misit quoque] Misitque 19. *om.* Israel . . . Dimitte me ut 20. Israhelis . . . Iassa| (*cf. Deut.* 2, 32) 21. in manu *AEF* 23. illum] eum (*Nonnulli Mss. legunt:* pugnantem contra populum suum Israel. *Verum in Hebr. et Gr. est:* a facie populi sui Israel.) . . . ˜vis nunc 24. possidet (*correctum ex* possedit)

Quae autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem:
25 nisi forte melior es Balac filio Sephor rege Moab:
aut docere potes, quod iurgatus sit contra Israel, et pugnaverit contra eum,
26 quando habitavit in Hesebon, et viculis eius,
et in Aroer, et villis illius,
vel in cunctis civitatibus iuxta Iordanem, per trecentos annos.
Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis?
27 Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me male agis, indicens mihi bella non iusta.
Iudicet Dominus arbiter huius diei inter Israel, et inter filios Ammon.
28 Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Iephte, quae per nuncios mandaverat.
29 Factus est ergo super Iephte Spiritus Domini,
et circuiens Galaad, et Manasse,
Maspha quoque Galaad,
et inde transiens ad filios Ammon,
30 votum vovit Domino, dicens:
Si tradideris filios Ammon in manus meas,
31 quicunque primus fuerit egressus de foribus domus meae,
mihique occurrerit revertenti cum pace a filiis Ammon,
eum holocaustum offeram Domino.
32 Transivitque Iephte ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos:
quos tradidit Dominus in manus eius.
33 Percussitque ab Aroer usque dum venias in Mennith, viginti civitates,
et usque ad Abel, quae est vineis consita, plaga magna nimis.
humiliatique sunt filii Ammon a filiis Israel.
34 Revertente autem Iephte in Maspha domum suam,
occurrit ei unigenita filia sua cum tympanis et choris. non enim habebat alios liberos.
35 Qua visa, scidit vestimenta sua, et ait:
Heu me filia mea decepisti me, et ipsa decepta es:
aperui enim os meum ad Dominum, et aliud facere non potero.
36 Cui illa respondit:
Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunque pollicitus es,
concessa tibi ultione atque victoria de hostibus tuis.
37 Dixitque ad patrem:
Hoc solum mihi praesta quod deprecor:
Dimitte me ut duobus mensibus circumeam montes,
et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.
38 Cui ille respondit: Vade.
Et dimisit eam duobus mensibus.
Cumque abiisset cum sociis ac sodalibus suis,
flebat virginitatem suam in montibus.
39 Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum,
et fecit ei sicut voverat, quae ignorabat virum.
Exinde mos increbruit in Israel, et consuetudo servata est:
40 ut post anni circulum conveniant in unum filiae Israel,
et plangant filiam Iephte Galaaditae diebus quatuor.

CAPUT XII.

1 Ecce autem in Ephraim orta est seditio.
nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Iephte:
Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon,
vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum?
Igitur incendemus domum tuam.
2 Quibus ille respondit:
Disceptatio erat mihi et populo meo
contra filios Ammon vehemens:
vocavique vos, ut praeberetis mihi auxilium, et facere noluistis.
3 Quod cernens posui animam meam in manibus meis,
transivique ad filios Ammon,
et tradidit eos Dominus in manus meas.
Quid commerui, ut adversum me consurgatis in proelium?
4 Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad,
pugnabat contra Ephraim:

XI. 26. |in Aroer et villis eius| *(Vercellonis non integra est notatio)* . . . iuxta Iordanem] *Sic Codd. latini graecique omnes. Contra Hebraeus:* iuxta Arnon, *quod a Rabbinis suppositum pro* Iordane *suspicabatur Bonfrerius: „quamquam, addens, verum sit utrumque; nam Israëlitae urbes possidebant Sehoni ereptas ad Arnonis et Iordanis ripas. Hoc tamen loco magis Iordanes congruit, quum in praecedentibus iam mentionem fecerit Aroer et villarum eius, quae ad Arnonis ripas sitae erant."* 27. contra me *(sic)* 29. Factusque 31. ˜egressus fuerit . . . |mihi quoque 33. Percussit itaque 34. *habet* revertente, *quod fefellit Vercellonem; BK Palimps. Bob.* revertenti, *dativo, scilicet iidem mox omittentes pronomen* ei, *quod tamen agnoscunt Hebraeus et noster A. — om.* sua *(pl.)* 35. |heu filia mi (*cum plurimis. Nimirum serae Latinitatis auctores voculam* mi *in omnis generis ac numeri vocativis admittebant, quasi quaedam esset syncope vel secundi vel tertii casus pronominis personalis,* mei *aut* mihi, *sermone populari trita et usitata. Cf. Ruth c.* 1, 11, 12. 13; 2, 2. 22; 3, 1, 18; 1 *Reg.* 2, 24). — 38. abisset

XII. 1. ˜seditio est| *(pl.)* . . . incendimus (*cum aliis; addit* te et *B; cf. cap.* 14, 15) 2. ˜mihi auxilium praeberetis (*plures:* mihi praeberetis auxilium) 3. ˜in manibus meis animam meam| *(pl.)* . . . adversus 4. itaque] igitur

percusseruntque viri Galaad Ephraim,
quia dixerat: Fugitivus est Galaad de Ephraim,
et habitat in medio Ephraim et Manasse.
5 Occupaveruntque Galaaditae vada Iordanis, per quae Ephraim reversurus erat.
Cumque venisset ad ea de Ephraim numero, fugiens, atque dixisset:
Obsecro ut me transire permittatis:
dicebant ei Galaaditae: Numquid Ephrathaeus es?
quo dicente: Non sum, 6 interrogabant eum:
Dic ergo Scibboleth, quod interpretatur spica.
Qui respondebat, Sibboleth:
eadem littera spicam exprimere non valens.
Statimque apprehensum iugulabant in ipso Iordanis transitu.
Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia.
7 Iudicavit itaque Iephte Galaadites Israel sex annis:
et mortuus est, ac sepultus in civitate sua Galaad.
8 **P**ost hunc iudicavit Israel Abesan de Bethlehem:
9 qui habuit triginta filios, et totidem filias,
quas emittens foras maritis dedit,
et eiusdem numeri filiis suis accepit uxores, introducens in domum suam.
Qui septem annis iudicavit Israel:
10 mortuusque est, ac sepultus in Bethlehem.
11 Cui successit Ahialon Zabulonites:
et iudicavit Israel decem annis:
12 mortuusque est, ac sepultus in Zabulon.
13 **P**ost hunc iudicavit Israel Abdon, filius Illel Pharathonites:
14 qui habuit quadraginta filios, et triginta ex eis nepotes,
ascendentes super septuaginta pullos asinarum,
et iudicavit Israel octo annis:
15 mortuusque est, ac sepultus in Pharathon terrae Ephraim, in monte Amalec.

CAPUT XIII.

1 Rursumque filii Israel fecerunt malum in conspectu Domini:
qui tradidit eos in manus Philistinorum quadraginta annis.

2 Erat autem quidam vir VII.
de Saraa, et de stirpe Dan, nomine Manue,
habens uxorem sterilem.
3 Cui apparuit Angelus Domini, et dixit ad eam:
Sterilis es et absque liberis:
sed concipies et paries filium:
4 cave ergo ne bibas vinum ac siceram,
nec immundum quidquam comedas:
5 quia concipies, et paries filium, cuius non tanget caput novacula:
erit enim nazaraeus Dei ab infantia sua, et ex matris utero,
et ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum.
6 Quae cum venisset ad maritum suum, dixit ei:
Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis.
Quem cum interrogassem, quis esset, et unde venisset, et quo nomine vocaretur,
noluit mihi dicere: 7 sed hoc respondit:
Ecce concipies et paries filium:
cave ne vinum bibas, nec siceram,
et ne aliquo vescaris immundo:
erit enim puer nazaraeus Dei ab infantia sua,
ex utero matris suae usque ad diem mortis suae.

XII. 4. percusserunt *(tacet Verc.)* 5. (*Ed. Francof.* 1826 *mendo:* Occupaverunt) . . . reversus erat| . . . Nnm Eufrateus es| 6. Scibboleth] Sebboleth . . . Sibboleth] Thebboleth| — *Hoc modo A cum plerisque antiquioribus legitimum sonum vocabuli distinguit ab eo quem Ephraemitae proferebant. Alcuiniani codices (CDF Riccard.) secundo loco ponunt:* Gebboleth, *Martianaei duo:* Zebboleth. *In Hebraeo sincera vocis scriptura fit per schin litteram, i. e. stridorem crassum et mixtum; prava enunciatio per samech, i. e. purissimum sibilum notatur. Hieronymus, pro diversa linguarum indole, quum utriusque soni proprietatem ac differentiam latinis elementis aequare penitus non posset, priori sono, Hebraeis admodum peculiari, substituit* s *simplex, quod apud Latinos in principio syllabarum asperrimum est; huic vero quod aliud opponeret contiguum, sed mitius, vix habebat quam* z, *aut mutuatam a Graecis* th *litteram, cui lenis inerat quidam susurrus, sono* s *adfinis, qualem Angli hodie in eadem audiunt. Hac ratione, si vetustis codicibus confidimus, doctissimus interpres altero loco scripsit* Thebboleth. *Romani denique censores, quo et sonorum veritati, et nostrae aetatis lectorum intelligentiae melius consulerent, priore loco dederunt:* Scibboleth, *Italico scilicet more pronunciandum; (quod si Gallorum voluissent usui accommodare, scribendum fuisset:* Chibboleth, *si Anglorum:* Shibboleth, *si Germanorum:* Schibboleth); *dein altero:* Sibboleth. *Nec inepte illi profecto, iureque suo utentes; modo ne quis eos opinetur cuiuspiam codicis testimonium secutos; nam de nostro quidem A egregie fallitur Vercellone. — Ceterum verba haec:* „quod interpretatur spica“, *et illa:* „eadem littera spicam exprimere non valens“, *in Hebraeo et Graeco non habentur, sed explicationis causa ab Hieronymo addita sunt.* 7. Iudicavitque Iepthe 8. indicavit in Israhel Abessam de Bethleem (*non*: Abessan) 9. dedit] tradidit . . . in domum] domum 10. sepultus] *add.* est 11. Hiailon . . . Israhelem 13. in Israhel Abdo f. Illeel 14. triginta[ex] eis . . . in Israhel

XIII. 1. in manu 2. ˜vir quidam *(pl.)* 4. ˜vinum bibas *(pl.)* . . |ne 5. 7. nazoreus 7. matris suae] *om.* suae *(In Ed. Francof.* 1826 *foedissimo typographi mendo exciderunt haec:* ex utero matris suae; *et versu seq.* 8 *pro* debeamus *male legitur* debemus)

8 Oravit itaque Manue Dominum, et ait:
Obsecro Domine, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterum,
et doceat nos quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est.
9 Exaudivitque Dominus deprecantem Manue,
et apparuit rursum Angelus Dei uxori eius sedenti in agro.
Manue autem maritus eius non erat cum ea.
Quae cum vidisset Angelum, 10 festinavit,
et cucurrit ad virum suum: nunciavitque ei, dicens:
Ecce apparuit mihi vir, quem ante videram.
11 Qui surrexit, et secutus est uxorem suam:
veniensque ad virum, dixit ei:
Tu es qui locutus es mulieri?
Et ille respondit: Ego sum.
12 Cui Manue:
Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus,
quid vis ut faciat puer? aut a quo se observare debebit?
13 Dixitque Angelus Domini ad Manue:
Ab omnibus, quae locutus sum uxori tuae, abstineat se:
14 et quidquid ex vinea nascitur, non comedat:
vinum et siceram non bibat,
nullo vescatur immundo:
et quod ei praecepi, impleat atque custodiat.
15 Dixitque Manue ad Angelum Domini:
Obsecro te ut acquiescas precibus meis,
et faciamus tibi hoedum de capris.
16 Cui respondit Angelus:
Si me cogis, non comedam panes tuos:
si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino.
Et nesciebat Manue quod Angelus Domini esset.
17 Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen,
ut, si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te?
18 Cui ille respondit:
Cur quaeris nomen meum, quod est mirabile?
19 Tulit itaque Manue hoedum de capris, et libamenta,
et posuit super petram,
offerens Domino, qui facit mirabilia:
ipse autem et uxor eius intuebantur.
20 Cumque ascenderet flamma altaris in caelum,
Angelus Domini pariter in flamma ascendit
Quod cum vidissent Manue et uxor eius,
proni ceciderunt in terram,
21 et ultra eis non apparuit Angelus Domini.
Statimque intellexit Manue, Angelum Domini esse,
22 et dixit ad uxorem suam:
Morte moriemur, quia vidimus Deum.
23 Cui respondit mulier:
Si Dominus nos vellet occidere,
de manibus nostris holocaustum et libamenta non suscepisset,
nec ostendisset nobis haec omnia,
neque ea, quae sunt ventura, dixisset.
24 Peperit itaque filium, et vocavit nomen eius Samson.
Crevitque puer, et benedixit ei Dominus.
25 Coepitque Spiritus Domini esse cum eo
in castris Dan inter Saraa et Esthaol.

CAPUT XIV.

1 Descendit ergo Samson in Thamnatha.
vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthiim,
2 ascendit, et nunciavit patri suo, et matri suae, dicens:
Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum:
quam quaeso ut mihi accipiatis uxorem.
3 Cui dixerunt pater et mater sua:
Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, et in omni populo meo,
quia vis accipere uxorem de Philisthiim,
qui incircumcisi sunt?
Dixitque Samson ad patrem suum:
Hanc mihi accipe: quia placuit oculis meis.
4 Parentes autem eius nesciebant quod res a Domino fieret,
et quaereret occasionem contra Philisthiim.
eo enim tempore Philisthiim dominabantur Israeli.
5 Descendit itaque Samson cum patre suo et matre in Thamnatha.
Cumque venissent ad vineas oppidi,
apparuit catulus leonis saevus, et rugiens, et occurrit ei.
6 Irruit autem Spiritus Domini in Samson,
et dilaceravit leonem, quasi hoedum in frusta discerpens, nihil omnino habens in manu:
et hoc patri et matri noluit indicare.
7 Descenditque et locutus est mulieri, quae placuerat oculis eius.
8 Et post aliquot dies revertens ut acciperet eam,
declinavit ut videret cadaver leonis,
et ecce examen apum in ore leonis erat ac favus mellis.
9 Quem cum sumpsisset in manibus comedebat in via:

XIII. 9. deprecantem] praecem (*ceteri*: precantem) . . . Dei] dñi *(pl.)* 10. *om.* ei 11. ad virum] *addit* suum . . . |cui ille r. 12. quid vis ut faciat puer, aut a quo se observare debebit?] *Hebraeus*: quod erit iudicium (*Chaldaeus*: praeceptum) pueri et opus eius? *Apte Lutherus: „Welches soll des Knaben Weise und Werk sein?“* 14. ad[q] 16. sin autem *(pl.)* 20. ˜in flamma pariter *(pl.)* 21. ˜non eis *(pl.)* . . . ˜esse dñi *(pl.)* 23. |si vellet dñs occidere nos| 25. Esthahol (*cf.* 16, 31)

XIV. 1. igitur *(pl.)* 2. *om.* suae *(pl.)* 3. meo] *sic ABK cum Hebraeo; alii:* tuo 4. Philisthim (*ita plerumque, non semper. Cf.* 1 *Reg.* 4, 1) 5. saevus rugiens *(pl.)* . . eis| *(pl.)* 6. discerpens] *ex nostro; plerique Codd.* decerperet 8. aliquos . . . apium

veniensque ad patrem suum et matrem,
dedit eis partem, qui et ipsi comederunt:
nec tamen eis voluit indicare quod mel
de corpore leonis assumpserat.
10 Descendit itaque pater eius ad mulierem,
et fecit filio suo Samson convivium.
sic enim iuvenes facere consueverant.
11 Cum ergo cives loci illius vidissent eum,
dederunt ei sodales triginta ut essent
cum eo.
12 Quibus locutus est Samson:
Proponam vobis problema:
quod si solveritis mihi intra septem dies
convivii,
dabo vobis triginta sindones, et totidem
tunicas:
13 sin autem non potueritis solvere,
vos dabitis mihi triginta sindones,
et eiusdem numeri tunicas.
Qui responderunt ei: Propone problema,
ut audiamus.
14 Dixitque eis:
De comedente exivit cibus, et de forti
egressa est dulcedo.
nec potuerunt per tres dies propositionem
solvere.
15 Cumque adesset dies septimus,
dixerunt ad uxorem Samson:
Blandire viro tuo, et suade ei ut indicet
tibi quid significet problema.
quod si facere nolueris,
incendemus te, et domum patris tui.
an idcirco vocastis nos ad nuptias ut
spoliaretis?
16 Quae fundebat apud Samson lacrymas, et
querebatur dicens:
Odisti me, et non diligis: idcirco problema,
quod proposuisti filiis populi
mei, non vis mihi exponere.
At ille respondit:
Patri meo et matri nolui dicere: et tibi
indicare potero?
17 Septem igitur diebus convivii flebat ante
eum:
tandemque die septimo cum ei esset molesta,
exposuit.
Quae statim indicavit civibus suis.
18 Et illi dixerunt ei die septimo ante solis
occubitum:
Quid dulcius melle, et quid fortius leone?
Qui ait ad eos:
Si non arassetis in vitula mea, non invenissetis
propositionem meam.
19 Irruit itaque in eum Spiritus Domini,
descenditque Ascalonem,
et percussit ibi triginta viros.
quorum ablatas vestes dedit iis, qui problema
solverant.
Iratusque nimis ascendit in domum patris
sui:
20 uxor autem eius accepit maritum unum
de amicis eius et pronubis.

CAPUT XV.

1 Post aliquantulum autem temporis,
cum dies triticeae messis instarent,
venit Samson, invisere volens uxorem suam,
et attulit ei hoedum de capris.
Cumque cubiculum eius solito vellet intrare,
prohibuit eum pater illius, dicens:
2 Putavi quod odisses eam,
et ideo tradidi illam amico tuo:
sed habet sororem, quae iunior et pulchrior
illa est, sit tibi pro ea uxor.
3 Cui Samson respondit:
Ab hac die non erit culpa in me contra
Philisthaeos:
faciam enim vobis mala.
4 Perrexitque et cepit trecentas vulpes,
caudasque earum iunxit ad caudas,
et faces ligavit in medio:
5 quas igne succendens, dimisit, ut huc illucque
discurrerent.
Quae statim perrexerunt in segetes Philisthinorum.
Quibus succensis, et comportatae iam fruges,
et adhuc stantes in stipula, concrematae
sunt,
in tantum, ut vineas quoque et oliveta
flamma consumeret.
6 Dixeruntque Philisthiim: Quis fecit hanc
rem?
Quibus dictum est: Samson gener Thamnathaei:

XIV. 9. et ad matrem ˊqui *in mg. ead. m.* ˊdedit eis partem . . . de corpore] *Hebraeus et plerique Graeci sicut versu praecedente:* de ore, ἐκ τοῦ στόματος, *quamquam nonnulli:* ἐκ τῆς ἕξεως. *Vide quae notavimus ad c.* 9, 13. — 10. consuerant 11. igitur *(pl.)* . . *om.* illius *(pl.)* . . . ut] *ex nostro; ceteri* qui 12. problema ΠΡΟΒΛΗΜΑ| quod *(sic)* 14. de forte 15. dies septimus] *Exspectares* dies quartus; *et revera sic legunt Graecus, Syrus et Arabs. Sed latini Codd. ad unum omnes:* septimus, *eundemque numerum proponunt Hebraea. Quare, nisi vitium haeret in ipso sacro textu, interpretatione sensui succurrendum est. Hugo de S. Victore hac fere ratione difficultatem explanare conatur:* „Cumque adesset dies septimus: *hic suspende, ut subaudiatur, tunc solverunt propositionem. Et quomodo solutionem eius invenerint, subiungit: quia locuti sunt ad uxorem Samson; locuti sunt scilicet post diem tertium quum defecissent.*“ *Atqui veremur, ne tam multa subaudire sit idem atque magnam in textu lacunam agnoscere. Petrus Comestor verbum* adesset *pro adpropinquaret et instaret dici existimat. Nos numerum potius in Hebraeo mendosum putaverimus.* — incendemus] incendimus . . . ˜nos vocastis *(pl.)* 16. matri] *add.* meae . . . indicare] dicere (*falso Verc.* indicere) 17. Septem igitur diebus] „*Non totis septem diebus, sed in illis septem, a quarto usque ad consummationem septem dierum.*“ *Ita Hugo de S. Victore.* — ante] apud . . . ˜molesta esset *(pl.)* 18. ˜leone fortius| *(pl.)* . . . inveniretis

XV. 1. aliquantum *(pl.)* . . . trittici m. instaret *(de numero singulari consentiunt CDFGK)* 3. respondit Samson *(pl.)* 5. Quae] qui (ae *supra*) *(ead. m.)* . . . confortatae

quia tulit uxorem eius, et alteri tradidit,
haec operatus est.
Ascenderuntque Philisthiim, et combusserunt tam mulierem quam patrem eius.
7 Quibus ait Samson:
Licet haec feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultionem, et tunc quiescam.
8 Percussitque eos ingenti plaga,
ita ut stupentes suram femori imponerent.
Et descendens habitavit in spelunca petrae Etam.
9 Igitur ascendentes Philisthiim in terram Iuda castrametati sunt
in loco, qui postea vocatus est Lechi, id est, maxilla, ubi eorum effusus est exercitus.
10 Dixeruntque ad eos de tribu Iuda:
Cur ascendistis adversum nos?
Qui responderunt:
Ut ligemus Samson, venimus, et reddamus ei quae in nos operatus est.
11 Descenderunt ergo tria millia virorum
de Iuda, ad specum silicis Etam,
dixeruntque ad Samson:
Nescis quod Philisthiim imperent nobis?
quare hoc facere voluisti?
Quibus ille ait:
Sicut fecerunt mihi, sic feci eis.
12 Ligare, inquiunt, te venimus, et tradere in manus Philisthinorum.
Quibus Samson,
Iurate, ait, et spondete mihi quod non occidatis me.
13 Dixerunt: Non te occidemus, sed vinctum trademus.
Ligaveruntque eum duobus novis funibus,
et tulerunt eum de petra Etam.
14 Qui cum venisset ad locum Maxillae,
et Philisthiim vociferantes occurrissent ei,
irruit Spiritus Domini in eum:
et sicut solent ad odorem ignis lina consumi,
ita vincula quibus ligatus erat, dissipata sunt et soluta.
15 Inventamque maxillam, id est, mandibulam asini, quae iacebat, arripiens,
interfecit in ea mille viros, 16 et ait:
In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum delevi eos, et percussi mille viros.
17 Cumque haec verba canens complesset,
proiecit mandibulam de manu, et vocavit nomen loci illius Ramathlechi,
quod interpretatur elevatio maxillae.
18 Sitiensque valde, clamavit ad Dominum, et ait:
Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam atque victoriam:
en siti morior, incidamque in manus incircumcisorum.
19 Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini,
et egressae sunt ex eo aquae.

XV. 8. percussit quoque . . . ut stupentes suram femori imponerent] *Hebraeus:* crus super femur, *proverbiali locutione, cuius sensus est: funditus, usque ad internecionem.* — Hetham| *item* 11. 13. 9. |et in loco . . . *om.* ubi — fusus est exercitus 10. de tribu] tribus . . . quae] quod 11. imperant *(mendose; cf. not. ad Exod.* 6, 7. *Vercellone idem tribuit soli B, aut sigli errore, aut neglecto A)* . . hoc] haec . . . *om.* sic *(pl.)* 12. in manu — Quibus Samson, Iurate, ait, et spondete mihi] „*Etsi in his verbis consentiant veteres editiones, tamen eadem luxata esse arbitramur: maxima enim est in Codicibus et reliquis testibus discrepantia, ita ut haud facile quid Hieronymus posuerit definiri possit. Verba sacri textus perspicua sunt:* Dixit eis Samson: iurate mihi" (*congruenter Graeca:* καὶ εἶπεν αὐτοῖς Σαμψών· ὀμόσατέ μοι): „*ex quibus suspicio oritur, illud* spondete *superadditum fuisse.*" *Hactenus Vercellone, verissimo iudicio. Quod in A legitur:* |Quibus respondit| iurate respondentes mihi, *manifestus error est, quem etsi in promptu foret emendare:* iurate spondentes mihi, *vix tamen genuinam lectionem eo modo restituisse videremur, quia nec omnino spondendi verbo opus erat, quo caret Hebraeus, et ingrato sono haec ipsa paronomasia* „respondit — spondentes" *suspicionem movet, et nominis* Samson *omissio nec per se placere potest, nec collato textu hebraeo. Verumtamen ex hoc primigeno errore Amiatini ceterorum codicum plerique profecti suppositum* spondendi *sensum arbitraria correctione expresserunt, quin etiam barbara, ut FVY:* iurate et spopondite mihi; *CD emendatius:* iurate et spondete mihi; — *B et Rabanus breviter:* Respondit: iurate mihi. *Elegantiorem autem ceteris omnibus et, nisi nimium fallimur, probabilem lectionem unus offert K:* Quibus Samson: Iurate, respondit, mihi. *Haec enim lectio et canoni fide, et orationi satisfacit concinnitate, et Amiatini erroribus evidentiorem causam vel quasi fundum substruit. Nisi quod illius codicis Cavensis (K) non usquequaque nobis ita est perspecta sinceritas, quin, si quid melius habet in locis vitiatis, id de felici coniectura magis, quam incorrupta traditione eum recepisse credamus.* — *Deinde:* quod me non occidatis *AFVY* (˜non me *CDK*) 13. occidimus . . tradimus . . de duobus *(tacet Verc.)* . . . *om.* eum 14. lina] ligna *(fere omnes, mendose. Hebr. Gr. Syrus et Arabs:* tamquam lina quae combusta sunt igne; *quidam Graeci etiam:* ἡνίκα ἂν ὀσφρανθῇ πυρός. *Hoc reddidit Latinus:* ad odorem ignis 16. asinarum] asinorum 17. ˜canens verba *(pl.)* 18. |et en *(omnes)* 19. molarem dentem in maxilla asini] „*Hieronymus quum existimaret, aquam ex ipsa mandibula profluxisse, quod alii quoque veteres censuerunt, vocem* asini *adiecit, cui suffragantur Syrus et Arabs. At vero hanc vocem Hebraeus, Graecus et Chaldaeus non habent; non enim ex molari maxilla fons emanavit, sed ex foramine rupis.*" *Verc. Quippe Hebraeus:* aperuit cavum (*vel* alveolum) in Lechi, *i. e.* Maxilla, *quod nomen h. l. ipsam rupem significat* (*cf. v.* 9), *plenius vocatam* (*v.* 17) Ramath-lechi, *collis maxillae.* — aquae] *addit* largissimae

Quibus haustis, refocillavit spiritum, et vires recepit.
Idcirco appellatum est nomen loci illius, fons invocantis de maxilla,
usque in praesentem diem.
20 Indicavitque Israel in diebus Philisthiim viginti annis.

CAPUT XVI.

1 Abiit quoque in Gazam, et vidit ibi mulierem meretricem,
ingressusque est ad eam.
2 Quod cum audissent Philisthiim,
et percrebruisset apud eos, intrasse urbem Samson,
circumdederunt eum, positis in porta civitatis custodibus:
et ibi tota nocte cum silentio praestolantes,
ut facto mane exeuntem occiderent.
3 Dormivit autem Samson usque ad medium noctis:
et inde consurgens apprehendit ambas portae fores cum postibus suis et sera,
impositasque humeris suis portavit ad verticem montis, qui respicit Hebron.
4 Post haec amavit mulierem, quae habitabat in valle Sorec, et vocabatur Dalila.
5 Veneruntque ad eam principes Philisthinorum, atque dixerunt:
Decipe eum, et disce ab illo,
in quo habeat tantam fortitudinem,
et quo modo eum superare valeamus,
et vinctum affligere.
quod si feceris, dabimus tibi singuli mille et centum argenteos.
6 Locuta est ergo Dalila ad Samson:
Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo,
et quid sit quo ligatus erumpere nequeas?
7 Cui respondit Samson:
Si septem nerviceis funibus necdum siccis, et adhuc humentibus ligatus fuero,
infirmus ero ut ceteri homines.
8 Attuleruntque ad eam satrapae Philisthinorum septem funes, ut dixerat:
quibus vinxit eum, [9] latentibus apud se insidiis, et in cubiculo finem rei exspectantibus,
clamavitque ad eum: Philisthiim super te Samson.
Qui rupit vincula, quomodo si rumpat quis filum de stuppae tortum putamine, cum odorem ignis acceperit:
et non est cognitum in quo esset fortitudo eius.
10 Dixitque ad eum Dalila:
Ecce illusisti mihi, et falsum locutus es:
saltem nunc indica mihi quo ligari debeas.
11 Cui ille respondit:
Si ligatus fuero novis funibus, qui nunquam fuerunt in opere,
infirmus ero, et aliorum hominum similis.
12 Quibus rursum Dalila vinxit eum, et clamavit:
Philisthiim super te, Samson,
in cubiculo insidiis praeparatis.
Qui ita rupit vincula quasi fila telarum.
13 Dixitque Dalila rursum ad eum: Usquequo decipis me, et falsum loqueris?
ostende quo vinciri debeas.
Cui respondit Samson: Si septem crines capitis mei cum licio plexueris,
et clavum his circumligatum terrae fixeris,
infirmus ero.
14 Quod cum fecisset Dalila, dixit ad eum:
Philisthiim super te Samson.
Qui consurgens de somno extraxit clavum cum crinibus et licio.
15 Dixitque ad eum Dalila:
Quomodo dicis quod amas me, cum animus tuus non sit mecum?
Per tres vices mentitus es mihi,
et noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua.
16 Cumque molesta esset ei, et per multos dies iugiter adhaereret,
spatium ad quietem non tribuens,
defecit anima eius, et ad mortem usque lassata est.
17 Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam:
Ferrum nunquam ascendit super caput meum,
quia nazaraeus, id est, consecratus Deo sum de utero matris meae:
si rasum fuerit caput meum,
recedet a me fortitudo mea, et deficiam,
eroque sicut ceteri homines.
18 Vidensque illa quod confessus ei esset omnem animum suum,

XV. 19. invocationis

XVI. 2. apud] ad *(tacet Verc.)* 3. ˜noctis medium *(pl.)* . . . *om.* suis *(pl.)* . . . aspicit 4. Sorech 5. tantam habet̂ . . . mille centum *(pl.)* 6. quod ligatus 7. ˜funibus nervicis *(De forma adiectivi consentiunt BCDF. Glossarium vetus in Maii Auctt. class. VIII.* 385: *„Nervicus et nervicosus pro fortis dicuntur." Haec et plura Verc.* — humentibus] humectibus 9. Qui rupit] rupitque . . . filum de stuppae tortum putamine] *Sic A cum ceteris melioribus (in CDF abest* de*). Antiquae autem Edd. legebant:* filum de stupa, tortum sputamine: *haud incongrue, ut videtur. Cf. Catulli Epithal. Thet.* 315 *etc. Neque enim dispicimus, quomodo putaminis notio ad stuppam possit pertinere, cuius adeo si purgamenta intelligantur, eorum ad stamina conficienda nullus unquam cuiquam fuit usus. In Hebraeo duo tantum verba sunt:* funiculum stuppeum; LXX *verterunt:* ϛρέμμα ϛυππίου, *Theodotio:* κλῶσμα τοῦ ἀποτινάγματος. 10. quo] in quo 12. 14. Philisthim 13. vinci — Cui respondit Samson: Si] Si inquit *(pl.)* 15. ames *(cum plerisque, secundum regulam, de qua vide ad Exod.* 6, 7*)* . . . ˜tua maxima fortitudo *(pl.)* 16. ˜ei esset *(pl.)* . . . perlata esset| 17. ˜sum deo . . . sicut] ut *(pl.)* 18. |videns

misit ad principes Philisthinorum ac mandavit:
Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum.
Qui ascenderunt assumpta pecunia, quam promiserant.
19 At illa dormire eum fecit super genua sua,
et in sinu suo reclinare caput.
Vocavitque tonsorem, et rasit septem crines eius,
et coepit abigere eum, et a se repellere:
statim enim ab eo fortitudo discessit:
20 dixitque: Philisthiim super te Samson.
Qui de somno consurgens, dixit in animo suo:
Egrediar sicut ante feci, et me excutiam,
nesciens quod recessisset ab eo Dominus.
21 Quem cum apprehendissent Philisthiim,
statim eruerunt oculos eius,
et duxerunt Gazam vinctum catenis,
et clausum in carcere molere fecerunt.
22 Iamque capilli eius renasci coeperant,
23 et principes Philisthinorum convenerunt in unum
ut immolarent hostias magnificas Dagon deo suo,
et epularentur, dicentes:
Tradidit deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras.
24 Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dicebat:
Tradidit deus noster adversarium nostrum in manus nostras, qui delevit terram nostram,
et occidit plurimos.
25 Laetantesque per convivia, sumptis iam epulis, praeceperunt
ut vocaretur Samson, et ante eos luderet.
Qui adductus de carcere ludebat ante eos,
feceruntque eum stare inter duas columnas.
26 Qui dixit puero regenti gressus suos:
Dimitte me, ut tangam columnas, quibus omnis imminet domus,
et recliner super eas, et paululum requiescam.
27 Domus autem erat plena virorum ac mulierum,
et erant ibi omnes principes Philisthinorum,
ac de tecto et solario circiter tria millia utriusque sexus
spectantes ludentem Samson.
28 At ille invocato Domino ait:
Domine Deus, memento mei,
et redde mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, ut ulciscar me de hostibus meis,
et pro amissione duorum luminum unam ultionem recipiam.
29 Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus,
alteramque earum dextera, et alteram laeva tenens, 30 ait:
Moriatur anima mea cum Philisthiim.
concussisque fortiter columnis, cecidit domus
super omnes principes, et ceteram multitudinem, quae ibi erat:
multoque plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat.
31 Descendentes autem fratres eius et universa cognatio
tulerunt corpus eius, et sepelierunt
inter Saraa et Esthaol in sepulchro patris sui Manue:
iudicavitque Israel viginti annis.

CAPUT XVII.

1 Fuit eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas, (VIII.)
2 qui dixit matri suae:
Mille et centum argenteos, quos separaveras tibi,
et super quibus me audiente iuraveras,
ecce ego habeo, et apud me sunt.
Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino.
3 Reddidit ergo eos matri suae, quae dixerat ei:
Consecravi et vovi hoc argentum Domino,
ut de manu mea suscipiat filius meus,
et faciat sculptile atque conflatile:
et nunc trado illud tibi.
4 Reddidit igitur eos matri suae:
quae tulit ducentos argenteos, et dedit eos argentario,
ut faceret ex eis sculptile atque conflatile,
quod fuit in domo Michae.
5 Qui aediculam quoque in ea Deo separavit,
et fecit ephod, et theraphim, id est, vestem sacerdotalem, et idola:
implevitque unius filiorum suorum manum,
et factus est ei sacerdos.
6 In diebus illis non erat rex in Israel,
sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.
7 Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Iuda, ex cognatione eius:

XVI. 18. Phylistinorum . . . promiserāt| 19. abicere *(pl.)* 20. quod dn̄s discessisset ab eo| 21. Phylistim . . . *om.* in 23. magnificas] pacificas . . . deus] *Edd. Rom.* 1768 *et* 1861: Deus (*item v.* 24) 24. ˜in manus nostras adversarium qui 25. vocarentur S. *(corr. alia manus, fort. eadem, quae signavit nova capitula)* 26. dixit] *Clem.* 1 *err.* dixi . . . omnibus 27. ˜plena erat *(pl.)* . . . ac (et) de solario . . milia⌈Q. XXV. *Seq. fol.* 210. — |spectabant *(pl.)* 28. ˜nunc mihi pristinam fortitudinem meam (*A cum plerisque, nisi quod solus addit* meam) . . . |ut pro 29. nitebatur *(solus)* 30. Philisthim| 31. Esthahol, *sicut* 13, 25; 18, 2. 8; *sed ibidem* 11: Estahol; *Ios.* 15, 33: Esthaul . . . *om.* sui

XVII. 2. |mille centum *(pl.)* 3. ˜argentum hoc *(pl.)* . . . |ut faciat 4. *post* igitur *om.* eos *(pl.)* . . . Micha| 5. theraphin vestem: *postea interposuit signum* ·|· *(id est). Atqui haec verba* „id est vestem sacerdotalem et idola“ *apud Hebraeum scilicet nemo quaeret; nec Graeci interpretes intulerunt, sed Latinus, ut solet in rebus reconditioribus, commentando subiicit.* (*Cf.* c. 8, 27.) . . . inplebitq. 7. ex] et

eratque ipse Levites, et habitabat ibi.
8 Egressusque de civitate Bethlehem,
peregrinari voluit ubicunque sibi commodum reperisset.
Cumque venisset in montem Ephraim, iter faciens,
et declinasset parumper in domum Michae,
9 interrogatus est ab eo unde venisset.
Qui respondit: Levita sum de Bethlehem Iuda,
et vado ut habitem ubi potuero, et utile mihi esse perspexero.
10 Dixitque Michas:
Mane apud me, et esto mihi parens ac sacerdos:
daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, et quae ad victum sunt necessaria.
11 Acquievit, et mansit apud hominem,
fuitque illi quasi unus de filiis.
12 Implevitque Michas manum eius, et habuit puerum sacerdotem apud se,
13 Nunc scio, dicens, quod benefaciet mihi Deus
habenti Levitici generis sacerdotem.

CAPUT XVIII.

1 In diebus illis non erat rex in Israel,
et tribus Dan quaerebat possessionem sibi, ut habitaret in ea:
usque ad illum enim diem inter ceteras tribus sortem non acceperat.
2 Miserunt ergo filii Dan, stirpis et familiae suae
quinque viros fortissimos
de Saraa et Esthaol, ut explorarent terram,
et diligenter inspicerent:
dixeruntque eis: Ite, et considerate terram.
Qui cum pergentes venissent in montem Ephraim,
et intrassent domum Michae, requieverunt ibi:
3 et agnoscentes vocem adolescentis Levitae,
utentesque illius diversorio, dixerunt ad eum:
Quis te huc adduxit? quid hic agis? quam ob causam huc venire voluisti?
4 Qui respondit eis: Haec et haec praestitit mihi Michas,
et me mercede conduxit ut sim ei sacerdos.
5 Rogaverunt autem eum ut consuleret Dominum,
ut scire possent an prospero itinere pergerent, et res haberet effectum.
6 Qui respondit eis: Ite in pace:
Dominus respicit viam vestram, et iter quo pergitis.
7 Euntes igitur quinque viri venerunt Lais:
videruntque populum habitantem in ea absque ullo timore,
iuxta consuetudinem Sidoniorum,
securum et quietum, nullo ei penitus resistente,
magnarumque opum, et procul a Sidone atque a cunctis hominibus separatum.
8 Reversique ad fratres suos in Saraa et Esthaol,
et quid egissent sciscitantibus responderunt:
9 Surgite, ascendamus ad eos:
vidimus enim terram valde opulentam et uberem:
nolite negligere, nolite cessare.
eamus, et possideamus eam,
nullus erit labor. 10 Intrabimus ad securos, in regionem latissimam,
tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria eorum, quae gignuntur in terra.
11 Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Saraa et Esthaol
sexcenti viri accincti armis bellicis,
12 ascendentesque manserunt in Cariathiarim Iudae:
qui locus ex eo tempore castrorum Dan nomen accepit,
et est post tergum Cariathiarim.
13 Inde transierunt in montem Ephraim.
Cumque venissent ad domum Michae,
14 dixerunt quinque viri, qui prius missi fuerant ad considerandam terram Lais,
ceteris fratribus suis:
Nostis quod in domibus istis sit ephod, et theraphim, et sculptile, atque conflatile:
videte quid vobis placeat.
15 Et cum paululum declinassent,
ingressi sunt domum adolescentis Levitae,
qui erat in domo Michae:
salutaveruntque eum verbis pacificis.
16 Sexcenti autem viri ita ut erant armati, stabant ante ostium.
17 At illi, qui ingressi fuerant domum iuvenis,
sculptile, et ephod, et theraphim, atque conflatile tollere nitebantur,
et sacerdos stabat ante ostium,
sexcentis viris fortissimis haud procul exspectantibus.

XVII. 7. habitavit 8. in monte . . . Micha| 9. unde venis| *(pl.)* . . . ut··habitem (*erasum in medio* in) . . . praespexero ´|Mane inquit apud me *(Alia manus in fine prioris stichi supplet* ´Dixitque Micha, *quae item leguntur in FVY, sed exulant ab antiquioribus BCDK Palimps. Bob.)* 10. et vestem . . . ˜necessaria sunt| *(pl.)* 12. ˜apud se puerum sacerdotem| *(pl.)* 13. ˜bene mihi faciat *(pl.)* . . Leviti

XVIII. 1. |In illo tempore 2. igitur *(pl.)* . . . in monte . . . Micha 3. diversorium . . illum| 5. |Rogaveruntque eum *(pl.)* . . . |et scire *(pl.)* 7. |Euntes itaque *(pl.)* . . . ˜Sidoniorum consuetudinem| *(pl.)* . . . ei] eis 8. |Reversique sunt *(quod iure receperunt Sixtini; alioquin, post simplex participium* reversi, *delenda esset* et *copula in sticho sequenti.)* 9. |Surgite et asc. *(omnes)* 10. intravimus 11. accinctis *(err.)* 12. Chariatharim, *at paullo inferius:* Chariathiarim| 13. in monte . . . in domum Micha| 14. *Post* Lais *facit notam commutis* . . . therafin = 17. 15. adolescentis (i *ex* e) . . erant 17. stabant

18 Tulerunt igitur qui intraverant, sculptile,
ephod, et idola, atque conflatile.
Quibus dixit sacerdos: Quid facitis?
19 Cui responderunt: Tace, et pone digitum
super os tuum:
venique nobiscum, ut habeamus te patrem,
ac sacerdotem.
Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in
domo unius viri,
an in una tribu et familia in Israel?
20 Quod cum audisset, acquievit sermonibus
eorum,
et tulit ephod, et idola, ac sculptile,
et profectus est cum eis.
21 Qui cum pergerent, et ante se ire fecis-
sent parvulos ac iumenta, et omne
quod erat pretiosum,
22 et iam a domo Michae essent procul,
viri qui habitabant in aedibus Michae
conclamantes secuti sunt,
23 et post tergum clamare coeperunt.
Qui cum respexissent, dixerunt ad Mi-
cham:
Quid tibi vis? cur clamas?
24 Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci,
tulistis,
et sacerdotem, et omnia quae habeo,
et dicitis: Quid tibi est?
25 Dixeruntque ei filii Dan: Cave ne ultra
loquaris ad nos,
et veniant ad te viri animo concitati,
et ipse cum omni domo tua pereas.
26 Et sic coepto itinere perrexerunt.
Videns autem Michas, quod fortiores se
essent,
reversus est in domum suam.
27 Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem,
et quae supra diximus:
veneruntque in Lais ad populum quiescen-
tem atque securum,
et percusserunt eos in ore gladii:
urbemque incendio tradiderunt,
28 nullo penitus ferente praesidium,
eo quod procul habitarent a Sidone,
et cum nullo hominum haberent quidquam
societatis ac negotii.
Erat autem civitas sita in regione Rohob:
quam rursum exstruentes habitaverunt
in ea,
29 vocato nomine civitatis Dan,
iuxta vocabulum patris sui, quem genue-
rat Israel, quae prius Lais dicebatur.
30 Posueruntque sibi sculptile,
et Ionathan filium Gersam filii Moysi, ac
filios eius sacerdotes in tribu Dan, us-
que ad diem captivitatis suae.
31 Mansitque apud eos idolum Michae
omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo.
in diebus illis non erat rex in Israel.

CAPUT XIX.

1 Fuit quidam vir Levites, habitans in latere (VIIII.)
montis Ephraim,
qui accepit uxorem de Bethlehem Iuda:
2 quae reliquit eum, et reversa est in do-
mum patris sui in Bethlehem,
mansitque apud eum quatuor mensibus.
3 Secutusque est eam vir suus,
volens reconciliari ei, atque blandiri, et
secum reducere,
habens in comitatu puerum et duos asinos:
quae suscepit eum, et introduxit in domum
patris sui.
Quod cum audisset socer eius, eumque
vidisset,
occurrit ei laetus, 4 et amplexatus est ho-
minem.
Mansitque gener in domo soceri tribus
diebus,
comedens cum eo et bibens familiariter.
5 Die autem quarto de nocte consurgens,
proficisci voluit.
Quem tenuit socer, et ait ad eum:
Gusta prius pauxillum panis, et conforta
stomachum, et sic proficisceris.
6 Sederuntque simul, ac comederunt et bi-
berunt.
Dixitque pater puellae ad generum suum:
Quaeso te ut hodie hic maneas, pariter-
que laetemur.
7 At ille consurgens, coepit velle proficisci.
Et nihilominus obnixe eum socer tenuit,
et apud se fecit manere.
8 Mane autem facto, parabat Levites iter.
Cui socer rursum:
Oro te, inquit, ut paululum cibi capias,
et assumptis viribus, donec increscat dies,
postea proficiscaris.
Comederunt ergo simul.
9 Surrexitque adolescens, ut pergeret cum
uxore sua et puero.
Cui rursum locutus est socer:
Considera quod dies ad occasum declivior
sit, et propinquat ad vesperum:
mane apud me etiam hodie, et duc lae-
tum diem,
et cras proficisceris ut vadas in domum
tuam.
10 Noluit gener acquiescere sermonibus eius:
sed statim perrexit, et venit contra Iebus,
quae altero nomine vocatur Ierusalem,

XVIII. 18. |qui[b.] dixit 19. et sacerdotem| *(pl.)* 20. |et cum eis profectus est *(pl.)* 21. ac] et 22. |iamque *(pl.)* . . *hab.* Michae *bis*; clamantes 26. Micha . . *om.* se 27. atque] ac *(tacet Verc.)* 28. ferentem . . . rursus 30. sibi] ibi . . . Ionatham f. Gersan f. Mosi — „*In hebraeis ac graecis voluminibus Gersom iste constanter dicitur filius Manasse; quum tamen in omnibus latinis codd. legatur esse filius Mosis. Id vero dissidii conciliare videtur Theodoretus dum ait:* Ionathan filius Manasse, filii Gersam, filii Moysi. *Hebraeorum doctores aiunt hunc adolescentem fuisse quidem filium Gersam filii Mosis, sed quia fecit opera Manassis, eiusdem quoque filium dici ob cultum idolorum.*" *Martianaeus.*

XIX. 1. Bethlem 2. in domo patris sui Bethlem| 3. ˜ei reconciliari *(pl.)* 6. et com. ac bib. *(pl.)* 8. *om.* autem *(pl.)* — parabant . . . ˜rursus socer| 9. propinquet *(plerique; recte et congruenter)* 10. |Noluitque . . . Hiebus| . . . vocabatur *(pl.)* Hierusalem*

ducens secum duos asinos onustos, et concubinam.
11 Iamque erant iuxta Iebus, et dies mutabatur in noctem: dixitque puer ad dominum suum:
Veni, obsecro, declinemus ad urbem Iebusaeorum, et maneamus in ea.
12 Cui respondit dominus:
Non ingrediar oppidum gentis alienae,
quae non est de filiis Israel,
sed transibo usque Gabaa:
13 et cum illuc pervenero, manebimus in ea,
aut certe in urbe Rama.
14 Transierunt ergo Iebus, et coeptum carpebant iter,
occubuitque eis sol iuxta Gabaa,
quae est in tribu Beniamin:
15 diverteruntque ad eam, ut manerent ibi.
Quo cum intrassent, sedebant in platea civitatis, et nullus eos recipere voluit hospitio.
16 Et ecce, apparuit homo senex, revertens de agro et de opere suo vesperi,
qui et ipse de monte erat Ephraim,
et peregrinus habitabat in Gabaa.
homines autem regionis illius erant filii Iemini.
17 Elevatisque oculis, vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea civitatis: et dixit ad eum: Unde venis? et quo vadis?
18 Qui respondit ei:
Profecti sumus de Bethlehem Iuda, et pergimus ad locum nostrum:
qui est in latere montis Ephraim,
unde ieramus in Bethlehem:
et nunc vadimus ad domum Dei,
nullusque sub tectum suum nos vult recipere,
19 habentes paleas et foenum in asinorum pabulum,
et panem ac vinum in meos et ancillae tuae usus, et pueri, qui mecum est:
nulla re indigemus nisi hospitio.
20 Cui respondit senex:
Pax tecum sit, ego praebebo omnia quae necessaria sunt:
tantum, quaeso, ne in platea maneas.
21 Introduxitque eum in domum suam,
et pabulum asinis praebuit:
ac postquam laverunt pedes suos, recepit eos in convivium.
22 Illis epulantibus, et post laborem itineris, cibo et potu reficientibus corpora,
venerunt viri civitatis illius, filii Belial, (id est, absque iugo)
et circumdantes domum senis, fores pulsare coeperunt,
clamantes ad dominum domus, atque dicentes:
Educ virum, qui ingressus est domum tuam, ut abutamur eo.
23 Egressusque est ad eos senex, et ait:
Nolite fratres, nolite facere malum hoc:
quia ingressus est homo hospitium meum, et cessate ab hac stultitia:
24 habeo filiam virginem, et hic homo habet concubinam,
educam eas ad vos, ut humilietis eas, et vestram libidinem compleatis:
tantum, obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum.
25 Nolebant acquiescere sermonibus illius.
quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam,
et eis tradidit illudendam:
qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane.
26 At mulier, recedentibus tenebris,
venit ad ostium domus, ubi manebat dominus suus, et ibi corruit.
27 Mane facto, surrexit homo, et aperuit ostium, ut coeptam expleret viam:
et ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine manibus.
28 Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur:
Surge, et ambulemus.
Qua nihil respondente, intelligens quod erat mortua:
tulit eam, et imposuit asino,
reversusque est in domum suam.
29 Quam cum esset ingressus, arripuit gladium,
et cadaver uxoris cum ossibus suis
in duodecim partes ac frusta concidens,
misit in omnes terminos Israel.
30 Quod cum vidissent singuli, conclamabant:
Nunquam res talis facta est in Israel
ex eo die, quo ascenderunt patres nostri de Aegypto,
usque in praesens tempus:
ferte sententiam, et in commune decernite quid facto opus sit.

XIX. 11. erant] aberant *ABCK* aderat *D* . . . Hiebusaeorum 14. igitur in Hiebus *A*, *sine* in *ceteri*. 15. |deverteruntque . . . recipere revolebat 16. senes (=17) . . . vespere| . . . ˜erat de monte *(pl.)* . . . Iemini] *hebraice* Iemin, *i. e.* Beniamin. *Illud significat* dexterum, *hoc* filium dexterae, *quorum alterum pro altero ponitur. Cf.* 3, 15. 17. *Post* civitatis *virgulam fecit.* 18. ieramus Bethlem| . . . ˜nos sub tecto suo voluit r. 21. laberant 22. ac potu *(pl.)* 23. ˜hoc malum| 25. illius] eius *(pl.)* . . . |quam cum *(quod perinde licet.)* 26. decedentibus 28. et] ut . . . *om.* mortua *A et Palimps. Bobiensis, egregie Hieronymum sibi restituentes. Dicit:* intelligens quod erat: *nil amplius. Igitur* quod *est pronomen, non coniunctio, quae quum adeo de certa lege syntactica coniunctivum verbi postularet (cf. Ex.* 6, 7), *ipsa constructionis pravitas illud* mortua *spurium arguit, nisi vel magis offendimur frigidissimo sensu. Nam ubi res clamat, verbo parcendum est, et in nefandis reverenter tacet commiseratio. Omnino hanc totam atrocissimi sceleris enarrationem tam admirabili verborum electione, eaque vi, dignitate et decentia pertexuit interpres, ut nihil vel purius vel commoventius potuerit scribi. Hebraeus paene nuda simplicitate:* non respondente ea, tulit eam super asinum; *Graecus garrit:* non respondit, quia erat mortua; *at quam vere, quam humane noster:* intelligens quod erat: *qui et ante mira cum suavitate solus addidit:* putans eam quiescere. 29. |et misit

CAPUT XX.

1 Egressi itaque sunt omnes filii Israel,
et pariter congregati, quasi vir unus,
de Dan, usque Bersabee, et terra Galaad
ad Dominum in Maspha:
2 omnesque anguli populorum, et cunctae
tribus Israel
in ecclesiam populi Dei convenerunt
quadringenta millia peditum pugnatorum.
3 (Nec latuit filios Beniamin quod ascendissent filii Israel in Maspha.)
Interrogatusque Levita, maritus mulieris
interfectae,
quomodo tantum scelus perpetratum esset,
4 respondit:
Veni in Gabaa Beniamin cum uxore mea,
illucque diverti:
5 et ecce homines civitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam,
volentes me occidere, et uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes,
denique mortua est.
6 Quam arreptam, in frusta concidi,
misique partes in omnes terminos possessionis vestrae:
quia nunquam tantum nefas, et tam grande
piaculum factum est in Israel.
7 Adestis omnes filii Israel, decernite quid
facere debeatis.
8 Stansque omnis populus, quasi unius hominis sermone respondit:
Non recedemus in tabernacula nostra,
nec suam quisquam intrabit domum:
9 sed hoc contra Gabaa in commune faciamus.
10 Decem viri eligantur e centum
ex omnibus tribubus Israel,
et centum de mille,
et mille de decem millibus,
ut comportent exercitui cibaria,
et possimus pugnare contra Gabaa Beniamin, et reddere ei pro scelere, quod
meretur.
11 Convenitque universus Israel ad civitatem,
quasi homo unus
eadem mente, unoque consilio. 12 Et miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent:
Cur tantum nefas in vobis repertum est?
13 Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt,
ut moriantur, et auferatur malum de Israel.
Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum:
14 sed ex cunctis urbibus, quae sortis suae
erant, convenerunt in Gabaa,
ut illis ferrent auxilium,
et contra universum populum Israel dimicarent.
15 Inventique sunt viginti quinque millia de
Beniamin educentium gladium,
praeter habitatores Gabaa,
16 qui septingenti erant viri fortissimi,
ita sinistra ut dextra proeliantes:
et sic fundis lapides ad certum iacientes,
ut capillum quoque possent percutere,
et nequaquam in alteram partem ictus
lapidis deferretur.
17 Virorum quoque Israel, absque filiis Beniamin,
inventa sunt quadringenta millia educentium gladios, et paratorum ad pugnam.
18 Qui surgentes venerunt in domum Dei,
hoc est, in Silo:
consulueruntque Deum, atque dixerunt:
Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin?
Quibus respondit Dominus: Iudas sit dux
vester.
19 Statimque filii Israel surgentes mane,
castrametati sunt iuxta Gabaa:
20 et inde procedentes ad pugnam contra
Beniamin, urbem oppugnare coeperunt.
21 Egressique filii Beniamin de Gabaa,
occiderunt de filiis Israel die illo viginti
duo millia virorum.
22 Rursum filii Israel et fortitudine et numero confidentes,
in eodem loco, in quo prius certaverant,
aciem direxerunt:
23 ita tamen ut prius ascenderent et flerent
coram Domino usque ad noctem:
consulerentque eum, et dicerent:
Debeo ultra procedere ad dimicandum contra filios Beniamin fratres meos, an non?
Quibus ille respondit:
Ascendite ad eos, et inite certamen.

XX. 1. |Ingressi sunt itaque (*solus; ceteri recte:* Egressi sunt itaque) 2. |quadraginta *AF Palimps. Bob., falso tamen. Hebraeus et veteres Intt. hic et v.* 17 *numerum quadringenarium ponunt, cuius et constat ratio tum ex proportione universi Israel contra unam tribum Beniamin, viginti quinque mille armatis instructam* (*cf. praeterea* 1 *Reg.* 11, 8; 15, 4), *tum ipsius pugnae eventu* (*v.* 21 *et* 25); *nam Beniamitae, ait Hugo de S. Charo, prima vice interfecerunt viginti duo millia, et secunda octodecim millia: ita nullus remansisset de Israel, si summa exercitus fuisset quadraginta millium.* 4. deverti| 5. ˘libidinis furore — |denique et m. 8. recedimus 10. |et possemus pugnantes c. G. B. reddere ei pro scelere (*ultimum* e *in rasura, fort. ex* a). 11. ˘unus homo . . . consilio.] *Hic oportebat stichum claudi.* 14. ˘suae sortis *(pl.)* . . . |ut illis ferrent auxilium| *totus stichus in rasura* . . . ˘Isl populum *(pl.)* 15. *viginti* milia (vi *et* i *in rasura, fort. primum:* triginta. *Hebraeus:* viginti sex, *Graeci:* εἰκοσιτρεῖς, *quamquam multi codices* εἴκοσι καὶ πέντε. *Et hunc, quem dedit vulgatus, esse verum numerum, evincit singularum partium consummatio* (*v.* 35. 44. 45. 46). — ducentium 16. ˘ad certum iacientes lapides| *(pl.)* . . . ictus] iactus *(solus; receperunt Sixtini)* 17. quadraginta (*mutavit sera manus:* quadrigenta, *sic*) 18. in domum Dei, hoc est in Silo] *Ita Hieronymus reddit Hebraica* in Beth-El (*Gr.* εἰς Βαιθήλ), *oppidi nomen appellativo sensu referens ad tabernaculum foederis, quod quidem (notante Vercellone) „a Iosue temporibus in urbe Silo plerumque commoratum fuisse exploratum est ex Ios.* 18, 1; 19, 51; 1 *Reg.* 1, 24.“ *Verum arca foederis in Hebraeo non solet appellari* beth-El, *sed* beth-Elohim, *vel* beth-Iehova. — Deum] eum *(pl.)* 21. viros| 22. certabant

24 Cumque filii Israel altera die contra filios Beniamin ad proelium processissent,
25 eruperunt filii Beniamin de portis Gabaa:
et occurrentes eis tanta in illos caede bacchati sunt,
ut decem et octo millia virorum educentium gladium prosternerent.
26 Quamobrem omnes filii Israel venerunt in domum Dei,
et sedentes flebant coram Domino:
ieiunaveruntque die illo usque ad vesperam,
et obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas,
27 et super statu suo interrogaverunt.
Eo tempore ibi erat arca foederis Dei,
28 et Phinees filius Eleazari filii Aaron praepositus domus.
Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt:
Exire ultra debemûs ad pugnam contra filios Beniamin fratres nostros, an quiescere?
Quibus ait Dominus: Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras.
29 Posueruntque filii Israel insidias per circuitum urbis Gabaa:
30 et tertia vice, sicut semel et bis, contra Beniamin exercitum produxerunt.
31 Sed et filii Beniamin audacter eruperunt de civitate,
et fugientes adversarios longius persecuti sunt,
ita ut vulnerarent ex eis sicut primo die et secundo,
et caederent per duas semitas vertentes terga,
quarum una ferebatur in Bethel, et altera in Gabaa,
atque prosternerent triginta circiter viros:
32 putaverunt enim solito eos more cedere.
Qui fugam arte simulantes inierunt consilium
ut abstraherent eos de civitate, et quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent.
33 Omnes itaque filii Israel surgentes de sedibus suis,
tetenderunt aciem in loco, qui vocatur Baalthamar.
Insidiae quoque, quae circa urbem erant, paulatim se aperire coeperunt,
34 et ab occidentali urbis parte procedere.
Sed et alia decem millia virorum de universo Israel, habitatores urbis ad certamina provocabant.
Ingravatumque est bellum contra filios Beniamin:
et non intellexerunt quod ex omni parte illis instaret interitus.
35 Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israel,
et interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque millia, et centum viros, omnes bellatores et educentes gladium.
36 Filii autem Beniamin cum se inferiores esse vidissent,
coeperunt fugere.
Quod cernentes filii Israel,
dederunt eis ad fugiendum locum,
ut ad praeparatas insidias devenirent,
quas iuxta urbem posuerant.
37 Qui cum repente de latibulis surrexissent,
et Beniamin terga caedentibus daret,
ingressi sunt civitatem, et percusserunt eam in ore gladii.
38 Signum autem dederant filii Israel his, quos in insidiis collocaverant,
ut postquam urbem cepissent, ignem accenderent:
ut ascendente in altum fumo, captam urbem demonstrarent.
39 Quod cum cernerent filii Israel in ipso certamine positi
(putaverunt enim filii Beniamin eos fugere,
et instantius persequebantur, caesis de exercitu eorum triginta viris.)
40 et viderent quasi columnam fumi de civitate conscendere.
Beniamin quoque aspiciens retro, cum captam cerneret civitatem,
et flammas in sublime ferri:
41 qui prius simulaverant fugam, versa facie fortius resistebant.
Quod cum vidissent filii Beniamin, in fugam versi sunt,
42 et ad viam deserti ire coeperunt,
illuc quoque eos adversariis persequentibus:
sed et hi, qui urbem succenderant, occurrerunt eis.
43 Atque ita factum est, ut ex utraque parte ab hostibus caederentur,
nec erat ulla requies morientium.
Ceciderunt, atque prostrati sunt ad orientalem plagam urbis Gabaa.
44 Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt,
decem et octo millia virorum,
omnes robustissimi pugnatores.

XX. 24. altero *(pl.)* . . *om.* filios *(pl.)* 26. ˜illo die *(pl.)* . . . atque] et 28. Finees — *Post* Eleazari *addit* sacerdotis, *cum nonnullis codd. hebraeis, Syro et Arabe* . . . domus] domus dñi| *recte, absque quo genitivo insufficiens nec satis perspicua foret significatio tabernaculi. Cf. Ex.* 23, 19; 34, 26; *Deut.* 23, 18; *Ios.* 9, 23; *Iud.* 18, 31; 19, 18; 20, 26; 21, 2. *Sunt autem ab Hieronymo haec addita:* praepositus domus Domini; *in Graeco desunt; Hebraeus tantum:* coram ea, *sc.* arca. — ad pugnandum 31. ˜et secundo die| *(pl.)* et ceciderunt . . . ˜terga vertentes| *(pl.)* . . ferebat in Bethleem altera 32. ˜eos solito — cedere] *perperam nonnullae Edd.* caedere (*Cf. v.* 39. eos fugere) . . . iniere *(pl.)* 33. Balthamar . . . *Post* erant *erasit duas litteras.* 35. Percussitq· (q. *al. m.*) . . . *om.* ex eis . . : *om.* et *ante* educentes (*cf. v.* 25; 8, 10; 2 *Reg.* 24, 9; 4 *Reg.* 3, 26; 1 *Par.* 21, 5) 36. *om.* quas iuxta urbem posuerant *(solus)* 38. *om.* in . . . |et asc. fumo in altum 39. sequebantur *(pl.)* 40. *Post* conscendere *minore distinctione seu colo opus est* . . ˜retro aspiciens *(pl.)* *om.* cum *(adprobantibus Sixtinis)* 43. ˜morientium requies *(pl.)* |Cecideruntque 44. bellatores|

45 Quod cum vidissent, qui remanserant de Beniamin,
fugerunt in solitudinem: et pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon.
In illa quoque fuga palantes, et in diversa tendentes, occiderunt quinque millia virorum.
Et cum ultra tenderent, persecuti sunt eos,
et interfecerunt etiam alia duo millia.
46 Et sic factum est, ut omnes qui ceciderant de Beniamin in diversis locis,
essent viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptissimi.
47 Remanserunt itaque de omni numero Beniamin, qui evadere, et fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri:
sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor.
48 Regressi autem filii Israel,
omnes reliquias civitatis a viris usque ad iumenta gladio percusserunt,
cunctasque urbes et viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

CAPUT XXI.

1 Iuraverunt quoque filii Israel in Maspha et dixerunt:
Nullus nostrum dabit filiis Beniamin de filiabus suis uxorem.
2 Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo,
et in conspectu eius sedentes usque ad vesperam,
levaverunt vocem, et magno ululatu coeperunt flere, dicentes:
3 Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum in populo tuo,
ut hodie una tribus auferretur ex nobis?
4 Altera autem die diluculo consurgentes, exstruxerunt altare:
obtuleruntque ibi holocausta, et pacificas victimas, et dixerunt:
5 Quis non ascendit in exercitu Domini de universis tribubus Israel?
Grandi enim iuramento se constrinxerant, cum essent in Maspha,
interfici eos qui defuissent.
6 Ductique poenitentia filii Israel
super fratre suo Beniamin, coeperunt dicere: Ablata est tribus una de Israel,
7 unde uxores accipient?
omnes enim in commune iuravimus, non daturos nos his filias nostras.
8 Idcirco dixerunt: Quis est de universis tribubus Israel, qui non ascendit ad Dominum in Maspha?
Et ecce inventi sunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu non fuisse.
9 (Eo quoque tempore, cum essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.)
10 Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, et praeceperunt eis:
Ite, et percutite habitatores Iabes Galaad in ore gladii,
tam uxores quam parvulos eorum.
11 Et hoc erit quod observare debebitis:
Omne generis masculini, et mulieres, quae cognoverunt viros, interficite, virgines autem reservate.
12 Inventaeque sunt de Iabes Galaad quadringentae virgines,
quae nescierunt viri torum,
et adduxerunt eas ad castra in Silo, in terram Chanaan.
13 Miseruntque nuncios ad filios Beniamin, qui erant in petra Remmon,
et praeceperunt eis, ut eos susciperent in pace.
14 Veneruntque filii Beniamin in illo tempore,
et datae sunt eis uxores de filiabus Iabes Galaad:
alias autem non repererunt, quas simili modo traderent.
15 Universusque Israel valde doluit, et egit poenitentiam
super interfectione unius tribus ex Israel.
16 Dixeruntque maiores natu: Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt uxores?
omnes in Beniamin feminae conciderunt,
17 et magna nobis cura, ingentique studio providendum est,
ne una tribus deleatur ex Israel.
18 Filias enim nostras eis dare non possumus,

XX. 45. petram *Clem.* 1; *at* 2 *et* 3 Petram *maiuscula initiali, quam ipsa princeps praetulit v.* 47; *c.* 21, 13. *Attamen evidenter est vox appellativae significationis.* — viros| *(pl.)* . . . alios 46. pugnatorum 47. ˜potuerunt et fug. in sol. *(omnes)*

XXI. 2. |elevaverunt (*tacet Vercellone. Cf. Ruth* 1, 9; 2 *Reg.* 23, 18. *Et ad Ex.* 12, 27) 4. *habet* diluculo; *Verc. ex aliis antiquis profert* deluculo, *quod in notissima perpetuaque codicum de his vocalibus inconstantia nullius momenti est. Nam in hac voce, si qua alia,* di *praepositionis vis separativa plane perspici potest, quippe quum* diluculum *sit illud tempus intermedium, quod lucem a noctis caligine distinguit ac dividit.* 5. trib' (bu) — |grandi enim se iuramento *(non:* gravi, *ut est in aliis)* 6. ˜una tribus *(cum plerisque A quem om. Verc.)* 7. ˜filias nostras his| 8. Iabis (*pl.* = 10. 12. 14.) 10. decem millia] *Hebraeus et veteres interpretes:* duodecim millia, *quod revera etiam ab Hieronymo positum, sed vitio antiquissimorum librariorum mutatum fuisse, cum Bonfrerio et Bukentopio censet Vercellone, idem tamen censores Romanos, quod a codicum lectione non recesserint, ex aequo bonoque praeclare defendens.* 11. debetis| . . . virgines autem reservate] *Desunt haec in A et cett. antiquioribus, nec videntur Hieronymo iure posse tribui, quum exulent ab Hebraeo et aliquot codd. graecis, quamquam in graeca Sixtina legatur:* τὰς δὲ παρθένους περιποιήσεσθε 12. in castra . . in terra *(pl.)* 13. ˜in pace susciperent| *(pl.)* 15. penitudinem |super interfectionem . . *om.* ex *(solus)* 16. maiores] omnes maiores 17. *Vocem* cura *pr. omissam, mox loco suo suprascripsit idem librarius. (Errat Verc.)* 18. *om.* enim *(pl.)* . . . possimus|

constricti iuramento et maledictione, qua
diximus:
Maledictus qui dederit de filiabus suis
uxorem Beniamin.
19 Ceperuntque consilium, atque dixerunt:
Ecce sollemnitas Domini est in Silo anniversaria,
quae sita est ad Septentrionem urbis Bethel,
et ad orientalem plagam viae, quae de Bethel tendit ad Sichimam,
et ad meridiem oppidi Lebona.
20 Praeceperuntque filiis Beniamin, atque dixerunt:
Ite, et latitate in vineis.
21 Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de vineis, et rapite ex eis singuli uxores singulas,
et pergite in terram Beniamin.
22 Cumque venerint patres earum, ac fratres,
et adversum vos queri coeperint, atque iurgari,
dicemus eis: Miseremini eorum:
non enim rapuerunt eas iure bellantium atque victorum,
sed rogantibus ut acciperent, non dedistis,
et a vestra parte peccatum est.
23 Feceruntque filii Beniamin, ut sibi fuerat imperatum:
et iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his, quae ducebant choros, uxores singulas:
abieruntque in possessionem suam
aedificantes urbes, et habitantes in eis.
24 Filii quoque Israel reversi sunt per tribus, et familias in tabernacula sua.
In diebus illis non erat rex in Israel:
sed unusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

LIBER RUTH.

CAPUT I.

1 In diebus unius iudicis, quando iudices praeerant,
facta est fames in terra.
Abiitque homo de Bethlehem Iuda, ut peregrinaretur in regione Moabitide
cum uxore sua, ac duobus liberis.
2 Ipse vocabatur Elimelech, et uxor eius Noëmi:
et duo filii, alter Mahalon, et alter Chelion,
Ephrathaei de Bethlehem Iuda.
Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi.
3 Et mortuus est Elimelech maritus Noëmi:
remansitque ipsa cum filiis.
4 Qui acceperunt uxores Moabitidas,
quarum una vocabatur Orpha, altera vero Ruth.
Manseruntque ibi decem annis, 5 et ambo mortui sunt,
Mahalon videlicet et Chelion:
remansitque mulier orbata duobus liberis ac marito.
6 Et surrexit ut in patriam pergeret
cum utraque nuru sua de regione Moabitide:
audierat enim quod respexisset Dominus populum suum, et dedisset eis escas.
7 Egressa est itaque de loco peregrinationis suae, cum utraque nuru:
et iam in via revertendi posita in terram Iuda, 8 dixit ad eas:
Ite in domum matris vestrae,
faciat vobiscum Dominus misericordiam,
sicut fecistis cum mortuis et mecum.
9 Det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sortiturae estis.
Et osculata est eas.
Quae elevata voce flere coeperunt, 10 et dicere:
Tecum pergemus ad populum tuum.
11 Quibus illa respondit:
Revertimini filiae meae, cur venitis mecum?
num ultra habeo filios in utero meo,
ut viros ex me sperare possitis?
12 Revertimini filiae meae, et abite:
iam enim senectute confecta sum,
nec apta vinculo coniugali.
etiam si possem hac nocte concipere, et parere filios,
13 si eos exspectare velitis donec crescant, et annos pubertatis impleant,
ante eritis vetulae quam nubatis.

XXI. 19. |Sychimam 20. latete 21. *Post* procedere *ponit virgulam* . . . ex eis] eas *(pl.)* 22. ac iurgari| . . . rapuerant 23. et iuxta] *om.* et *(tacet Verc.)* 24. faciebat Amen. EXPLIC LĪB IUDICUM| INCĪP LĪB RYTH.

I. 2. Helimelech* uxor . . . filii] filii eius — Maalon* . . Cellion*| Efratheus . . . |Egressiq. in regionem Moabitidę 4. altera vero] et altera 5. remansitque] *addit* ibi *(quod tacet Verc.)* 6. *om.* in . . . Moabitidąe| 7. ˜positaę revertendi 8. dixitq. . . . patris vestri| *(cum plerisque. Sed Hebraeus et Graecus firmant receptam lectionem.)* — ˜dn̄s vobiscum *(pl.)* . . . mortuis] *add.* meis 9. levata 11. filiae mi *(Sic A cum antiquis Mss. omnibus. Vide notam ad Iud.* 11, 35.) 12. meae, et] mi 13. ˜impleant pubertatis|

Nolite, quaeso, filiae meae: quia vestra angustia magis me premit,
et egressa est manus Domini contra me.
14 Elevata igitur voce, rursum flere coeperunt,
Orpha osculata est socrum, ac reversa est:
Ruth adhaesit socrui suae.
15 Cui dixit Noëmi:
En reversa est cognata tua ad populum suum, et ad deos suos, vade cum ea.
16 Quae respondit:
Ne adverseris mihi ut relinquam te et abeam:
quocunque enim perrexeris, pergam:
et ubi morata fueris, et ego pariter morabor.
Populus tuus populus meus, et Deus tuus Deus meus.
17 Quae te terra morientem susceperit, in ea moriar:
ibique locum accipiam sepulturae.
Haec mihi faciat Dominus, et haec addat,
si non sola mors me et te separaverit.
18 Videns ergo Noëmi, quod obstinato animo Ruth decrevisset secum pergere,
adversari noluit,
nec ad suos ultra reditum persuadere:
19 profectaeque sunt simul, et venerunt in Bethlehem.
Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebruit:
dicebantque mulieres: Haec est illa Noëmi.
20 Quibus ait: Ne vocetis me Noëmi (id est, pulchram)
sed vocate me Mara (id est, amaram)
quia amaritudine valde replevit me Omnipotens.
21 Egressa sum plena, et vacuam reduxit me Dominus.
Cur ergo vocatis me Noëmi,
quam Dominus humiliavit, et afflixit Omnipotens?
22 Venit ergo Noëmi cum Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suae:
ac reversa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.

CAPUT II.

1 Erat autem viro Elimelech consanguineus,
homo potens, et magnarum opum, nomine Booz.
2 Dixitque Ruth Moabitis ad socrum suam:
Si iubes, vadam in agrum, et colligam spicas, quae fugerint manus metentium,
ubicunque clementis in me patrisfamilias reperero gratiam.
Cui illa respondit: Vade filia mea.
3 Abiit itaque et colligebat spicas post terga metentium.
Accidit autem ut ager ille haberet dominum nomine Booz,
qui erat de cognatione Elimelech.
4 Et ecce, ipse veniebat de Bethlehem.
dixitque messoribus: Dominus vobiscum.
Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus.
5 Dixitque Booz iuveni, qui messoribus praeerat:
Cuius est haec puella?
6 Cui respondit:
Haec est Moabitis, quae venit cum Noëmi, de regione Moabitide,
7 et rogavit ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia:
et de mane usque nunc stat in agro,
et ne ad momentum quidem domum reversa est.
8 Et ait Booz ad Ruth:
Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco:
sed iungere puellis meis,
9 et ubi messuerint, sequere.
Mandavi enim pueris meis, ut nemo molestus sit tibi:
sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas,
et bibe aquas, de quibus et pueri bibunt.
10 Quae cadens in faciem suam et adorans super terram, dixit ad eum:
Unde mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos tuos,
et nosse me dignareris peregrinam mulierem?
11 Cui ille respondit:
Nunciata sunt mihi omnia, quae feceris socrui tuae post mortem viri tui:
et quod reliqueris parentes tuos, et terram in qua nata es,

I. 13. meae] mi . . . ˜me magis *(pl.)* 14. |Elata . . . est socrum ac] socru *(receperunt Sixtini. Verborum deponentium participia perfecti nonnunquam et passivo sensu usurpari, notum est.)* 16. averseris *(mendum)* . . . *om.* enim *(pl.)* . . |ubi *(tacet Vercellone)* . . . *om.* et *ante* Deus 17. ˜morientem terra *(pl.)* . . . Dominus] dn̄ *(pl.)* 18. ˜Ruth animo *(pl.)* . . . |aversari . . ˜ultra ad suos *(pl.)* 19. percrebuit . . Haec est illa Noemi.] „*Est in Hebraeo manifesta interrogatio:* Haeccine est Noemi? *Similiter LXX:* εἰ αὕτη ἐστὶ Νωεμίν;“ *Bukentopius. Nec aliter Latina quam interrogative vel admirative accipi poterunt, tametsi nulla interrogationis particula additur. Sensus: Quantum haec distat ab illa Noemi, quam ante noveramus! quae facta est mutatio! Cf.* 4 *Reg.* 9, 37: Haeccine est illa Iezabel? 20. ˜valde me amaritudine replevit *(pl.)* 21. igitur *(pl.)* . . . ˜humiliavit dn̄s

II. 1. viro] vir *A cum pluribus, cui lectioni favent Graeca:* καὶ τῇ Νωεμὶν ἀνὴρ γνώριμος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. *Igitur nomen* Elimelech *unum et solum dative interponitur. Hieronymo nulla unquam cautio est, ne nudum aliquod nomen indeclinabile ponat in casibus obliquis. Cf. Gen.* 4, 15; *Ruth* 4, 8. *Hebraeus quidem:* affinis marito eius, *quod magis congruere videtur cum lectione recepta et faciliore; verumtamen vix dubitamus, quin interpres si voluisset ponere* viro, *necessario sibi etiam addendum putasset* eius. — et] ac 2. Moabitidis . . . ˜metentium fugerint manus| *(pl.)* . . mea] mi| 3. Abiit] ibit 6. Cui] Qui *(pl. Hebr. Gr.)* 8. ˜ad colligendum in alterum agrum *(pl.)* 9. ˜tibi molestus sit| *(pl.)* 11. *om.* ille . . . |et dereliqueris

et veneris ad populum, quem antea nesciebas.
12 Reddat tibi Dominus pro opere tuo,
et plenam mercedem recipias a Domino Deo Israel,
ad quem venisti, et sub cuius confugisti alas.
13 Quae ait:
Inveni gratiam apud oculos tuos domine mi,
qui consolatus es me, et locutus es ad cor ancillae tuae,
quae non sum similis unius puellarum tuarum.
14 Dixitque ad eam Booz:
Quando hora vescendi fuerit,
veni huc, et comede panem, et intinge buccellam tuam in aceto.
Sedit itaque ad messorum latus,
et congessit polentam sibi,
comeditque et saturata est, et tulit reliquias.
15 Atque inde surrexit, ut spicas ex more colligeret.
Praecepit autem Booz pueris suis, dicens:
Etiamsi vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam:
16 et de vestris quoque manipulis proiicite de industria, et remanere permittite,
ut absque rubore colligat,
et colligentem nemo corripiat.
17 Collegit ergo in agro usque ad vesperam:
et quae collegerat virga caedens et excutiens,
invenit hordei quasi ephi mensuram,
id est, tres modios.
18 Quos portans reversa est in civitatem,
et ostendit socrui suae:
insuper protulit, et dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat.
19 Dixitque ei socrus sua:
Ubi hodie collegisti, et ubi fecisti opus?
sit benedictus qui misertus est tui.
Indicavitque ei apud quem fuisset operata:
et nomen dixit viri, quod Booz vocaretur.
20 Cui respondit Noëmi: Benedictus sit a Domino:
quoniam eandem gratiam, quam praebuerat vivis, servavit et mortuis.
Rursumque ait: Propinquus noster est homo.
21 Et Ruth, Hoc quoque, inquit, praecepit mihi,
ut tamdiu messoribus eius iungerer,
donec omnes segetes meterentur.
22 Cui dixit socrus:
Melius est, filia mea, ut cum puellis eius exeas ad metendum,
ne in alieno agro quispiam resistat tibi.
23 Iuncta est itaque puellis Booz:
et tamdiu cum eis messuit, donec hordea et triticum in horreis conderentur.

CAPUT III.

1 Postquam autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea:
Filia mea, quaeram tibi requiem, et providebo ut bene sit tibi.
2 Booz iste, cuius puellis in agro iuncta es, propinquus noster est,
et hac nocte aream hordei ventilat.
3 Lavare igitur, et ungere, et induere cultioribus vestimentis, et descende in aream.
non te videat homo, donec esum potumque finierit.
4 Quando autem ierit ad dormiendum,
nota locum, in quo dormiat:
veniesque et discooperies pallium, quo operitur a parte pedum,
et proiicies te, et ibi iacebis:
ipse autem dicet tibi quid agere debeas.
5 Quae respondit: Quidquid praeceperis, faciam.
6 Descenditque in aream, et fecit omnia, quae sibi imperaverat socrus.
7 Cumque comedisset Booz, et bibisset, et factus esset hilarior,
issetque ad dormiendum iuxta acervum manipulorum,
venit abscondite, et discooperto pallio a pedibus eius, se proiecit.
8 Et ecce, nocte iam media expavit homo, et conturbatus est:
viditque mulierem iacentem ad pedes suos,
9 et ait illi: Quae es?
Illaque respondit:
Ego sum Ruth ancilla tua:
expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es.
10 Et ille, Benedicta, inquit, es a Domino filia,
et priorem misericordiam posteriore superasti:
quia non es secuta iuvenes pauperes, sive divites.
11 Noli ergo metuere, sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi.
Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meae,
mulierem te esse virtutis.
12 Nec abnuo me propinquum,

II. 11. venires . . . ante 13. Inveni] *id est: video me invenisse. Hebraeus*, *Graecus et Cod. Sangermanensis:* inveniam. — apud] ante. *Cf. v.* 10; *Ex.* 33, 13; *Deut.* 24, 1. „*Haec locutio in Bibliis frequentissima est; at vulgatus alias numquam posuit* apud oculos." *Vercellone. Scriptores profani dicunt:* gratiam inire *vel* esse in gratia apud aliquem; *S. Scriptura:* invenire gratiam in oculis *vel* in conspectu alicuius, *vel* coram aliquo. 14. pulentam 17. vesperum| . . colligerat v. cedens (*Est autem illa* virga caedens et excutiens, *quam de suo hic addidit interpres*, *quoddam flagellum*, *ut vulgo dicebatur, quo manipulos spicarum collectos percutere et quassare solebant, ut grana extererentur. Vide Hieron. ad Is.* 28, 27.) . . . °ephi 19. *om.* sua *(pl.)* 20. ˜propinquus ait *(pl.)* 22. mea] mi

III. 1. mea] mi 3. lava *(pl.)* . . . ac descende *(pl.)* 4. discoperies* . . operietur 7. discoperto a parte pedum pallio eius (*cf. v.* 4); *ceteri Codd. plerique:* d. a pedibus eius pallio. *Edd. Clementinae priores post* pallio *comma posuerunt, quod tollitur in Corr. Vat.* 1598. 10. *Post* ille *commatis notam adponit A.* 11. habitant 12. |Nec — *Hic incepimus*, *ut par erat*, *novum stichum*, *quem in Codice non rite expressit librarius.*

sed est alius me propinquior.
13 Quiesce hac nocte: et facto mane,
si te voluerit propinquitatis iure retinere, bene res acta est:
sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione suscipiam,
vivit Dominus. dormi usque mane.
14 Dormivit itaque ad pedes eius, usque ad noctis abscessum.
Surrexit itaque antequam homines se cognoscerent mutuo,
et dixit Booz: Cave ne quis noverit quod huc veneris.
15 Et rursum, Expande, inquit, pallium tuum, quo operiris, et tene utraque manu.
Qua extendente, et tenente,
mensus est sex modios hordei, et posuit super eam.
Quae portans ingressa est civitatem, 16 et venit ad socrum suam.
Quae dixit ei: Quid egisti filia?
Narravitque ei omnia, quae sibi fecisset homo. 17 Et ait:
Ecce sex modios hordei dedit mihi, et ait:
Nolo vacuam te reverti ad socrum tuam.
18 Dixitque Noemi: Exspecta filia donec videamus quem res exitum habeat.
neque enim cessabit homo nisi compleverit quod locutus est.

CAPUT IV.

1 Ascendit ergo Booz ad portam, et sedit ibi.
Cumque vidisset propinquum praeterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum:
Declina paulisper, et sede hic: vocans eum nomine suo.
Qui divertit, et sedit.
2 Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete hic.
3 Quibus sedentibus, locutus est ad propinquum:
Partem agri fratris nostri Elimelech
vendet Noëmi, quae reversa est de regione Moabitide:
4 quod audire te volui, et tibi dicere coram cunctis sedentibus, et maioribus natu de populo meo.
Si vis possidere iure propinquitatis: eme, et posside.
sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, ut sciam quid facere debeam.
nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es:
et me, qui secundus sum.
At ille respondit: Ego agrum emam.
5 Cui dixit Booz:
Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quae uxor defuncti fuit, debes accipere:
ut suscites nomen propinqui tui in hereditate sua.
6 Qui respondit:
Cedo iuri propinquitatis:
neque enim posteritatem familiae meae delere debeo.
tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor.
7 Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos,
ut si quando alter alteri suo iuri cedebat:
ut esset firma concessio,
solvebat homo calceamentum suum, et dabat proximo suo.
hoc erat testimonium cessionis in Israel.
8 Dixit ergo propinquo suo Booz:
Tolle calceamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo.
9 At ille maioribus natu, et universo populo,
Testes vos, inquit, estis hodie,
quod possederim omnia quae fuerunt Elimelech; et Chelion et Mahalon, tradente Noëmi:
10 et Ruth Moabitidem, uxorem Mahalon, in coniugium sumpserim,
ut suscitem nomen defuncti in hereditate sua,
ne vocabulum eius de familia sua ac fratribus et populo deleatur.
Vos, inquam, huius rei testes estis.
11 Respondit omnis populus, qui erat in porta, et maiores natu: Nos testes sumus:
faciat Dominus hanc mulierem, quae ingreditur domum tuam,
sicut Rachel, et Liam, quae aedificaverunt domum Israel:
ut sit exemplum virtutis in Ephratha,

III. 13. absque] sine 14. et dixit] dixitque 15. palliolum *(pl.)* 16. *om.* homo 18. filia mi

IV. 1. ˜sermo prius . . . devertit 3. residentibus *(pl. omnes)* . . . |vendit *(pl.)* 4. ˜tibi displicet hoc ipsūḍ . . . ˜est enim *(pl.)* . . . prior] propinquior 5. *om.* tui 6. iure *(plerique. Adprobarunt Sixtini, pr. Gregoriani et ultimo Toletus, ut mireris in Clementinis tamen dativum obtinuisse)* . . . *om.* me 7. |et si quando *(pl. et Sixtini;* si quando *Rabanus. Certe vulgata lectio, ubi* ut *particulam sequitur verbi indicativus* solvebat, *correctionem flagitat.)* . . . iure *(pl.)* 8. propinquo suo] propinquus *(cum paucis)* . . . *om.* tuum *(cum plurimis). Optime utrumque, quod nec fugit Sixtinos. Num Hebraeus ad litteram habet:* Et dixit redemptor ad Boaz: Acquire tibi. Et solvit calceamentum suum. *Graeci copiosius:* Καὶ εἶπεν ὁ ἀγχιστεὺς τῷ Βοόζ· κτῆσαι σεαυτῷ τὴν ἀγχιστείαν μου· καὶ ὑπελύσατο τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ καὶ ἔδωκεν αὐτῷ. „*Potuit igitur (ait Vercellone) Hieronymus interpretari:* Dixit ergo propinquus Booz: Tolle *(nempe sume tibi, aufer, accipe)* calceamentum: quod statim solvit de pede suo. *Hoc sensu apud Ambrosium legimus:* Et dicebat propinquus: Accipe et adquire tibi tu; et solvebat calceamentum suum.“ 9. ˜inquit vos *(pl.)* . . . Cellion* et Maalon* 11. Liam⌈Q. XXVI. *Sequitur fol.* 218. . . . Ephrata|

et habeat celebre nomen in Bethlehem:
12 fiatque domus tua, sicut domus Phares, quem Thamar peperit Iudae, de semine quod tibi dederit Dominus ex hac puella.
13 Tulit itaque Booz Ruth, et accepit uxorem: ingressusque est ad eam, et dedit illi Dominus ut conciperet, et pareret filium.
14 Dixeruntque mulieres ad Noëmi:
Benedictus Dominus, qui non est passus ut deficeret successor familiae tuae,
et vocaretur nomen eius in Israel.
15 Et habeas qui consoletur animam tuam, et enutriat senectutem.
de nuru enim tua natus est, quae te diligit: et multo tibi melior est, quam si septem haberes filios.
16 Susceptumque Noëmi puerum posuit in sinu suo,
et nutricis ac gerulae fungebatur officio.
17 Vicinae autem mulieres congratulantes ei, et dicentes:
Natus est filius Noëmi: vocaverunt nomen eius Obed: hic est pater Isai, patris David.
18 Hae sunt generationes Phares:
Phares genuit Esron.
19 Esron genuit Aram,
Aram genuit Aminadab,
20 Aminadab genuit Nahasson,
Nahasson genuit Salmon.
21 Salmon genuit Booz,
Booz genuit Obed,
22 Obed genuit Isai,
Isai genuit David.

LIBER PRIMUS SAMUELIS

QUEM NOS PRIMUM REGUM DICIMUS.

CAPUT I.

I. 1 Fuit vir unus de Ramathaimsophim, de monte Ephraim,
et nomen eius Elcana,
filius Ieroham, filii Eliu, filii Thohu, filii Suph, Ephrathaeus:
2 et habuit duas uxores,
nomen uni Anna, et nomen secundae Phenenna.
Fueruntque Phenennae filii:
Annae autem non erant liberi.
3 Et ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus,
ut adoraret et sacrificaret Domino exercituum in Silo.
Erant autem ibi duo filii Heli, Ophni et Phinees, sacerdotes Domini.

4 Venit ergo dies, et immolavit Elcana, II.
deditque Phenennae uxori suae, et cunctis filiis eius, et filiabus partes:
5 Annae autem dedit partem unam tristis,

IV. 11. Bethlem 12. ^peperit ^Thamar . . . ^dederit dn̄s tibi *(pl.)* 14. et vocaretur] *In his interpres quodam zeugmate sententiarum duriusculo utitur, quum proprie post negativam* non est passus *pergendum fuerit affirmative:* sed ita egit ut vocaretur nomen eius. *Nisi forte pro* et *sit legendum* ut 15. consolaretur 17. ei dicebant| 18. 19. Esrom 19. 20. Haram 20. Naasson| Naason — Salma *bis* 22. David] *adiiciunt* regem *AE alii; quod additamentum, utpote Hebraeo alienum, nec graecorum codicum nisi paucis notum, Hieronymo abiudicat Vercellone. Attamen, quemadmodum ex hac libri Ruth clausula genealogiam Davidis proferenti Matthaeo* (1, 5. 6)*, ut titulum regalem adiungeret, tum usus dicendi communis, tum quaedam plenior suasit dignatio, sic idem Hieronymo cum iisdem rationibus suadere poterat Matthaei exemplum.* — EXPLICIT LIB RUTH.

Fol. 218. Praefatio regnorum| *Inc.* Viginti et duas . . . . *expl.* silui de bonis.| EXPLICIT PROLOGUS| INCIPIT BREVIS| *Sequuntur capitula* XC.| EXPLICIT BREVIS| INCIPIT REGUM| LIBER PRIMUS| QUI HEBRAICE APPEL|LATUR SAMUHEL|

In Codice E, quo siglo Vercellone in libris Regum Biblia Farfensia denotat, saeculi XI librum, haec inscribuntur: Incipit liber Regum qui apud Hebraeos in duobus divisus est voluminibus, apud Latinos autem propter prolixitatem sui in quatuor sectus est partes. *Cf. Hieronymus in Prologo galeato.*

I. 1. Helcana* — Hieroam — Heliu (*idem nomen est atque* Helias, *de quo cf.* 3 *Reg.* 17, 1) — Thau 2. Fenenna 4. partes] „*Partes sacrificiorum, quas de immolatis dedit, intelliguntur secundum consuetudinem legis, quamquam opinio Iudaeorum vestes intelligi velit.*“ *Angelomus.* 5. unam tristis] *Vocabulum hebraicum* aphaim (*i. e.* facierum) *alii cum Syro et Arabe rectius interpretantur:* duplicem; *at idem et verti potest:* cum ira, *quam notionem Hieronymus ad viri tristitiam retulit. (Cf. Vercellone.)*

quia Annam diligebat. Dominus autem
conluserat vulvam eius.
6 Affligebat quoque eam aemula eius, et
vehementer angebat,
in tantum, ut exprobraret quod Dominus
conclusisset vulvam eius:
7 sicque faciebat per singulos annos,
cum redeunte tempore ascenderent ad templum Domini:
et sic provocabat eam.
porro illa flebat, et non capiebat cibum.

III. 8 Dixit ergo ei Elcana vir suus:
Anna, cur fles? et quare non comedis?
et quam ob rem affligitur cor tuum?
numquid non ego melior tibi sum, quam
decem filii?
9 Surrexit autem Anna postquam comederat, et biberat in Silo.
Et Heli sacerdote sedente super sellam
ante postes templi Domini,
10 cum esset Anna amaro animo,
oravit ad Dominum, flens largiter,
11 et votum vovit, dicens:
Domine exercituum,
si respiciens videris afflictionem famulae
tuae,
et recordatus mei fueris, nec oblitus ancillae tuae,
dederisque servae tuae sexum virilem:
dabo eum Domino omnibus diebus vitae eius,
et novacula non ascendet super caput eius.
12 Factum est autem, cum illa multiplicaret
preces coram Domino,
ut Heli observaret os eius.
13 Porro Anna loquebatur in corde suo,
tantumque labia illius movebantur,
et vox penitus non audiebatur.
Aestimavit ergo eam Heli temulentam,
14 dixitque ei:
Usquequo ebria eris?
digere paulisper vinum, quo mades.
15 Respondens Anna, Nequaquam, inquit,
domine mi:
nam mulier infelix nimis ego sum,
vinumque et omne quod inebriare potest,
non bibi,
sed effudi animam meam in conspectu
Domini.
16 Ne reputes ancillam tuam quasi unam de
filiabus Belial:
quia ex multitudine doloris, et moeroris mei
locuta sum usque in praesens.
17 Tunc Heli ait ei:
Vade in pace: et Deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum.
18 Et illa dixit:
Utinam inveniat ancilla tua gratiam in
oculis tuis.
Et abiit mulier in viam suam, et comedit,
vultusque illius non sunt amplius in diversa mutati.
19 Et surrexerunt mane, et adoraverunt coram Domino:
reversique sunt, et venerunt in domum
suam Ramatha.
Cognovit autem Elcana Annam uxorem
suam:
et recordatus est eius Dominus.
20 Et factum est post circulum dierum,
concepit Anna, et peperit filium,
vocavitque nomen eius Samuel: eo quod
a Domino postulasset eum.
21 Ascendit autem vir eius Elcana, et omnis
domus eius,
ut immolaret Domino hostiam sollemnem, et
votum suum,
22 et Anna non ascendit:
dixit enim viro suo:
Non vadam, donec ablactetur infans, et
ducam eum, ut appareat ante conspectum Domini,
et maneat ibi iugiter.
23 Et ait ei Elcana vir suus:
Fac quod bonum tibi videtur,
et mane donec ablactes eum:
precorque ut impleat Dominus verbum suum.
Mansit ergo mulier, et lactavit filium suum,
donec amoveret eum a lacte.
24 Et adduxit eum secum, postquam ablactaverat,
in vitulis tribus, et tribus modiis farinae,
et amphora vini,
et adduxit eum ad domum Domini in Silo.
Puer autem erat adhuc infantulus:
25 et immolaverunt vitulum, et obtulerunt
puerum Heli.
26 Et ait Anna: Obsecro mi domine, vivit
anima tua domine:
ego sum illa mulier, quae steti coram te
hic orans Dominum.
27 Pro puero isto
oravi, et dedit mihi Dominus petitionem
meam, quam postulavi eum.
28 Idcirco et ego commodavi eum Domino
cunctis diebus, quibus fuerit commodatus
Domino.
Et adoraverunt ibi Dominum.
Et oravit Anna, et ait:

I. 6. ˜conclusisset dñs *(pl.)* 7. *om.* ad *(pl.)* 8. ˜sum tibi *(pl.)* 9. ˜in Silo et biberat| *(pl.)* 10. *om.* Anna *(= Hebraeus)* . . . *om.* ad *(pl.)* 11. omnes dies vitae eius| *(Graecus addit:* καὶ οἶνον καὶ μέθυσμα οὐ πίεται. *Cf. Iud.* 13, 14) 12. autem] ergo 13. ergo] igitur 17. *om.* ei . . . *om.* tuam *(pl.)* 18. illius] eius 19. Ramatha] *Cod. Veronensis, pervetus et bonae notae liber, qui continet Samuel et Malachim, a Vallarsio minus plene collatus quam collaudatus, adnotat in margine: „Haec est civitas, quae in Evangelio* Arimathia *dicitur, unde et Ioseph decurio fuit.“* 20. Samuhel* *(numquam aliter)* 21. vir Helcana *ABEK Veron., item Hebraeus; omittunt* vir eius *CD* 22. ut] et *(pl.)* 24. in vitulis tribus] *cum Hebraeo; contra Graecus, Syrus et Arabs:* vitulo trienni. — tribus modiis] *Hebraice:* et ephi uno farinae; LXX: καὶ οἰφὶ σεμιδάλεως. *Nimirum* ephi *quum sit trium satorum* (μέτρων) *mensura, Hieronymus pro tribus satis tres modios posuit. Eodem significatu* modium *usurpat in Ruth* 2, 17; 4 *Reg.* 7, 1. 16. 18; *Is.* 5, 10. *Alibi tamen totum* ephi *latine reddidit* modium: *Deut.* 25, 14. 15; *Iud.* 6, 19. 26. *om.* Anna . . . *Interpunge:* orans Dominum pro puero isto. Oravi *etc Eandem rationem sequebantur Edd. veteres.* 27. ˜dñs mihi 28. accômodatus *(omnes)*

CAPUT II.

IIII. 1 Exultavit cor meum in Domino,
et exaltatum est cornu meum in Deo meo:
dilatatum est os meum super inimicos meos:
quia laetata sum in salutari tuo.
2 Non est sanctus, ut est Dominus:
neque enim est alius extra te,
et non est fortis sicut Deus noster.
3 Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes:
recedant vetera de ore vestro:
quia Deus scientiarum, Dominus est,
et ipsi praeparantur cogitationes.
4 Arcus fortium superatus est,
et infirmi accincti sunt robore.
5 Repleti prius, pro panibus se locaverunt:
et famelici saturati sunt,
donec sterilis peperit plurimos:
et quae multos habebat filios, infirmata est.
6 Dominus mortificat et vivificat,
deducit ad inferos et reducit.
7 Dominus pauperem facit et ditat,
humiliat et sublevat.
8 Suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem:
ut sedeat cum principibus, et solium gloriae teneat.
Domini enim sunt cardines terrae, et posuit super eos orbem.
9 Pedes sanctorum suorum servabit,
et impii in tenebris conticescent:
quia non in fortitudine sua roborabitur vir.
10 Dominum formidabunt adversarii eius:
et super ipsos in caelis tonabit:
Dominus iudicabit fines terrae, et dabit imperium regi suo,
et sublimabit cornu christi sui.

V. 11 Et abiit Elcana Ramatha, in domum suam:
puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli sacerdotis.

VI. 12 Porro filii Heli, filii Belial,
nescientes Dominum, 13 neque officium sacerdotum ad populum:
sed quicunque immolasset victimam,
veniebat puer sacerdotis, dum coquerentur carnes,
et habebat fuscinulam tridentem in manu sua,
14 et mittebat eam in lebetem, vel in caldariam,
aut in ollam, sive in cacabum:
et omne, quod levabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi.
sic faciebant universo Israeli venientium in Silo.
15 Etiam antequam adolerent adipem,
veniebat puer sacerdotis, et dicebat immolanti:
Da mihi carnem, ut coquam sacerdoti:
non enim accipiam a te carnem coctam, sed crudam.
16 Dicebatque illi immolans:
Incendatur primum iuxta morem hodie adeps,
et tolle tibi quantumcunque desiderat anima tua.
Qui respondens aiebat ei: Nequaquam:
nunc enim dabis, alioquin tollam vi.

17 Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: VII.
quia retrahebant homines a sacrificio Domini.
18 Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer,
accinctus ephod lineo.
19 Et tunicam parvam faciebat ei mater sua,
quam afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo,
ut immolaret hostiam sollemnem.

20 Et benedixit Heli Elcanae et uxori eius: VIII.
dixitque ei: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac
pro foenore quod commodasti Domino.
Et abierunt in locum suum.
21 Visitavit ergo Dominus Annam,
et concepit, et peperit tres filios, et duas filias:
et magnificatus est puer Samuel apud Dominum.

22 Heli autem erat senex valde,
et audivit omnia quae faciebant filii sui universo Israeli: VIIII
et quomodo dormiebant cum mulieribus:
quae observabant ad ostium tabernaculi:
23 et dixit eis: Quare facitis res huiuscemodi,
quas ego audio, res pessimas ab omni populo?
24 Nolite filii mei:
non enim est bona fama, quam ego audio,
ut transgredi faciatis populum Domini.

II. 1. *om.* et . . . in Deo meo] in dn̄o| *(pl.)* 3. quia] quoniam *(pl.)* 5. |Saturati prius pro pane *(pl.)* . . . plurimos] *Hebr. et Gr.:* septem. „*Septenarius numerus multitudinem denotat.*“ *Procopius Gazaeus.* 6. ad infernum *ABE* 9. *om.* sua *(pl.)* 10. et super] super *(pl.)* . . . christi] *Ed. Clem.* Christi; *item* 35; *c.* 12, 3. 5; 16, 6; *postea vero, inde a c.* 24, 7. 11, *minuscula initiali utitur.* 12. Blial 14. |aut *in rasura, alia manu* . . . caccabum *(Sic duplici* c *A noster etiam* 2 *Par.* 35, 13 *et Eccli.* 13, 3; *quam Hieronymi orthographiam apud Latinos non secus atque Graecos ubique praeferendam putamus. Num primae syllabae longitudo metris comicorum constat, quamquam in codicibus scripturam hic illic mutat librariorum inscitia. De voce* κακκάβη *vel* κάκκαβος *egit Lobeckius ad Phrynichum.* 17. |quia detrahebant homines sacrificio dn̄i| *A cum antiquioribus omnibus, congruenter Hebraeo et Graeco; scilicet ut vox* homines *non obiecti loco, sed subiecti habeatur. Sensus est: quia propter improbitatem sacerdotum et alii sacra Dei legitima vilipendebant.* (*LXX:* ὅτι ἠϑέτουν τὴν ϑυσίαν Κυρίου). *Cf. Ex.* 22, 28; *Num.* 14, 11. 23; *Deut.* 31, 20. *Lectio vulgata: (Filii Heli iniquitatibus suis)* retrahebant homines (*i. e. animum eorum alienabant, cf. Deut.* 13, 10) a sacrificio Domini, *tamquam alia via progrediens, re ipsa tamen eiusdem consequentiae finem assequitur.* 20. Helcana . . . |dixitq. reddat dn̄s tibi 22. Israhel| 24. mei] mi| *(plerique. Cf. Iud.* 11, 35)

25 Si peccaverit vir in virum, placari ei
potest Deus:
si autem in Dominum peccaverit vir, quis
orabit pro eo?
Et non audierunt vocem patris sui:
quia voluit Dominus occidere eos.
26 Puer autem Samuel proficiebat, atque cre-
scebat,
et placebat tam Domino quam hominibus.

X. 27 Venit autem vir Dei ad Heli,
et ait ad eum: Haec dicit Dominus:
Numquid non aperte revelatus sum domui
patris tui,
cum essent in Aegypto in domo Pharaonis?
28 Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel
mihi in sacerdotem,
ut ascenderet ad altare meum, et adoleret
mihi incensum,
et portaret ephod coram me:
et dedi domui patris tui omnia de sacri-
ficiis filiorum Israel.
29 Quare calce abiecistis victimam meam,
et munera mea quae praecepi ut offer-
rentur in templo:
et magis honorasti filios tuos quam me,
ut comederetis primitias omnis sacrificii
Israel populi mei?
30 Propterea ait Dominus Deus Israel:
Loquens locutus sum,
ut domus tua, et domus patris tui
ministraret in conspectu meo, usque in
sempiternum.
Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me:
sed quicunque glorificaverit me, glorifi-
cabo eum:
qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.
31 Ecce dies veniunt:
et praecidam brachium tuum, et brachium
domus patris tui,
ut non sit senex in domo tua.
32 Et videbis aemulum tuum in templo, in
universis prosperis Israel:
et non erit senex in domo tua omnibus
diebus.
33 Verumtamen non auferam penitus virum
ex te ab altari meo:
sed ut deficiant oculi tui, et tabescat
anima tua,
et pars magna domus tuae morietur
cum ad virilem aetatem venerit.
34 Hoc autem erit tibi signum,
quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni
et Phinees:
In die uno morientur ambo.
35 Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem,
qui iuxta cor meum et animam meam faciet:
et aedificabo ei domum fidelem,
et ambulabit coram christo meo cunctis
diebus.
36 Futurum est autem, ut quicunque reman-
serit in domo tua,
veniat ut oretur pro eo,
et offerat nummum argenteum, et tortam
panis,
dicatque: Dimitte me obsecro ad unam
partem sacerdotalem,
ut comedam buccellam panis.

CAPUT III.

1 Puer autem Samuel ministrabat Domino XI.
coram Heli,
et sermo Domini erat pretiosus in diebus illis,
non erat visio manifesta.
2 Factum est ergo in die quadam,
Heli iacebat in loco suo,
et oculi eius caligaverant, nec poterat videre:
3 lucerna Dei antequam exstingueretur,
Samuel dormiebat in templo Domini, ubi
erat arca Dei.
4 Et vocavit Dominus Samuel. XII.
Qui respondens, ait: Ecce ego.
5 Et cucurrit ad Heli, et dixit:
Ecce ego: vocasti enim me.
Qui dixit: Non vocavi: revertere, et dormi.
Et abiit, et dormivit.
6 Et adiecit Dominus rursum vocare Sa-
muelem.
Consurgensque Samuel, abiit ad Heli,
et dixit: Ecce ego, quia vocasti me.
Qui respondit: Non vocavi te fili mi:
revertere et dormi.
7 Porro Samuel necdum sciebat Dominum,

II. 25 *habet* in dn̄m; *plures* in dn̄o 26. Domino] deo 28. ad altare] altare
29. abicitis *(pl.)* . . . ōferentur 30. ignorabiles| 35. faciat| *(pl.)* 36. veniat ut oretur pro eo, et offerat] *Haec ut sunt in vulgato et codicibus, ab authentico sensu declinant, et scribarum mendis depravata videntur. Ad Hebr. et Gr. ita correxeris:* veniat et oret pro eo ut offerat, *nimirum: posteri Heli, ad extremam egestatem redacti*, venient, et *sacerdotem, qui tum erit, suppliciter* orabunt pro eo *(i. e. ad eum finem)* ut *nummulum ac frustum panis sibi porrigat. Librarii acceperunt* oret *tamquam* oret', *et particularum* ut *et* et *sedes transmutarunt.* — buccillam

III. 3. Samuhel autem dormiebat — *Valde inter se differunt in huius loci interpretatione tum veteres commentarii, tum editores, quorum diversas rationes prolixius exposuit Vercellone. Si nostri codicis auctoritate particulam* autem *ut legitimam accipimus, certo apparet, interpretem longiore verborum ambitu in unius periodi complexionem redegisse sex stichos, qui in vv.* 2, 3, 4 *comprehenduntur, eo videlicet modo, ut quinque priora commata usque ad* arca Dei *protasin seu praeparationem constituant facti principalis, quod continetur in his:* vocavit Dominus Samuel. *Igitur quod ibidem in A capitulum finitur, non convenit, nec erit plene interpungendum post* arca Dei, *sed colo. Antecedentium autem commatum, ex rei circumstantia praemissorum, illud quod est:* et oculi eius caligaverant nec poterat videre, *quum obiter tantum memoret sacerdotis conditionem, in parenthesi effertur; dein proximum:* lucerna Dei antequam exstingueretur, *sensu propius contingit illa* in die quadam, *quia declarat tempus, quando locutus fuit Dominus, nempe (ut ait Toletus) post mediam noctem, ante auroram, in qua exstinguebantur lucernae. Cf. Ex.* 27, 21 *et Petavius ad Epiphan. haer. LXVI, num.* 85.
5. revertere dormi| Abiit 6. ~vocare rursum Samuhel|

neque revelatus fuerat ei sermo Domini.
8 Et adiecit Dominus, et vocavit adhuc Samuelem tertio.
Qui consurgens abiit ad Heli,
9 et ait: Ecce ego: quia vocasti me.
Intellexit ergo Heli quia Dominus vocaret puerum:
et ait ad Samuelem: Vade, et dormi:
et si deinceps vocaverit te,
dices: Loquere Domine, quia audit servus tuus.
Abiit ergo Samuel, et dormivit in loco suo.
10 Et venit Dominus, et stetit:
et vocavit, sicut vocaverat secundo, Samuel, Samuel.
Et ait Samuel: Loquere Domine, quia audit servus tuus.
11 Et dixit Dominus ad Samuelem:
Ecce ego facio verbum in Israel:
quod quicunque audierit, tinnient ambae aures eius.
12 In die illa suscitabo adversum Heli omnia quae locutus sum super domum eius:
incipiam, et complebo.
13 Praedixi enim ei quod iudicaturus essem domum eius in aeternum, propter iniquitatem,
eo quod noverat indigne agere filios suos, et non corripuerit eos.
14 Idcirco iuravi domui Heli
quod non expietur iniquitas domus eius
victimis et muneribus usque in aeternum.
15 Dormivit autem Samuel usque mane,
aperuitque ostia domus Domini.
Et Samuel timebat indicare visionem Heli.
16 Vocavit ergo Heli Samuelem, et dixit:
Samuel fili mi!
Qui respondens, ait: Praesto sum.
17 Et interrogavit eum:
Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te?
oro te ne celaveris me.
haec faciat tibi Deus, et haec addat,
si absconderis a me sermonem ex omnibus verbis, quae dicta sunt tibi.
18 Indicavit itaque ei Samuel universos sermones,
et non abscondit ab eo.
Et ille respondit: Dominus est: quod bonum est in oculis suis faciat.
19 Crevit autem Samuel, et Dominus erat cum eo, XI
et non cecidit ex omnibus verbis eius in terram.
20 Et cognovit universus Israel a Dan, usque Bersabee,
quod fidelis Samuel propheta esset Domini.
21 Et addidit Dominus ut appareret in Silo,
quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, iuxta verbum Domini.
Et evenit sermo Samuelis universo Israeli.

CAPUT IV.

1 Et factum est in diebus illis, convenerunt Philisthiim in pugnam: XII
et egressus est Israel obviam Philisthiim in proelium,
et castrametatus est iuxta lapidem adiutorii.
Porro Philisthiim venerunt in Aphec,
2 et instruxerunt aciem contra Israel.
Inito autem certamine, terga vertit Israel Philisthaeis:
et caesa sunt in illo certamine passim per agros, quasi quatuor millia virorum.
3 Et reversus est populus ad castra:
dixeruntque maiores natu de Israel:
Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthiim?
Afferamus ad nos de Silo arcam foederis Domini,
et veniat in medium nostri,
ut salvet nos de manu inimicorum nostrorum.
4 Misit ergo populus in Silo,
et tulerunt inde arcam foederis Domini exercituum sedentis super Cherubim:
erantque duo filii Heli cum arca foederis Dei, Ophni et Phinees.
5 Cumque venisset arca foederis Domini in castra,
vociferatus est omnis Israel clamore grandi,
et personuit terra.
6 Et audierunt Philisthiim vocem clamoris,
dixeruntque: Quaenam est haec vox clamoris magni in castris Hebraeorum?
Et cognoverunt quod arca Domini venisset in castra.

III. 8. Samuhel   9. ergo] igitur *(pl.)* . . . ad Samuhel   10. *om.* Domine *(item Hebraeus et Graecus; addiderunt autem alii interpretes. Nec inepte admonet Houbigantius: „Heli docuerat sic esse respondendum, nec credere fas est Samuelem praetermisisse id verbum, quo uno significare poterat, se iam nosse, eum qui se vocabat esse ipsum Iehova.“*   11. Samuhel . . . tinnient ambae aures eius] *sc. terrore tamquam attonitae. Cf.* 4 *Reg.* 21, 12; *Ier.* 19, 3. *Catullus in imitatione Sapphici carminis: „sonitu suopte tintinant aures geminae.“*   12. illo . . . domum] *Clem.* 1 *typographi mendo:* donum   13. corripuerit] corripuit *A cum plerisque. De consecutione modorum vide notam ad Ex.* 13, 16, *ubi similem locum Ier.* 35, 17 *explanavimus.*   17. *om.* Dominus *(pl. Hebr. Graec.)*   21. in Silo, quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli] *Haec primum omissa corrector supplevit in margine.*

IV. 1. Et factum est in diebus illis, convenerunt Philisthiim in pugnam: et egressus est Israel] *Pro his AEK Veron. alii:* Egressus est namque Israhel. *Consentiunt Hebraeus, Chaldaeus, Syrus et Arabs. Graeci prius comma adiecerunt, ex quibus idem redundavit in aliquot codd. latinos. Ceterum in A prima verba* Egressus est (*sicut et supra c.* 2, 12 *vox* Porro) *recentiori manu scripta sunt in vacuo relicto, quod rubricatori servabatur.* — Phylisthiim. *De nominis forma codex parum sibi constat. In hoc cap. prioribus locis* (*v.* 1—7) *dedit* Phylisthiim; *v.* 9. Philisthiim, 10. Philisthim, *et sic porro, modo simplici* 1, *modo gemina. Cf. notas ad Iud.* 14, 4 *et* 1 *Par.* 10, 1.   4. Ofni et Finees   6. haec est . . . venit in castra

7 Timueruntque Philisthiim, dicentes: Venit
Deus in castra.
Et ingemuerunt, dicentes: 8 Vae nobis:
non enim fuit tanta exultatio heri et nudiustertius:
vae nobis. Quis nos salvabit de manu
Deorum sublimium istorum?
hi sunt Dii, qui percusserunt Aegyptum
omni plaga, in deserto.
9 Confortamini, et estote viri, Philisthiim:
ne serviatis Hebraeis, sicut et illi servierunt vobis:
confortamini, et bellate.
10 Pugnaverunt ergo Philisthiim, et caesus
est Israel,
et fugit unusquisque in tabernaculum suum:
et facta est plaga magna nimis:
et ceciderunt de Israel triginta millia peditum.
11 Et arca Dei capta est:
duo quoque filii Heli mortui sunt, Ophni
et Phinees.

IV. 12 Currens autem vir de Beniamin ex acie,
venit in Silo in die illa, scissa veste,
et conspersus pulvere caput.
13 Cumque ille venisset, Heli sedebat super
sellam contra viam spectans.
Erat enim cor eius pavens pro arca Dei.
Vir autem ille postquam ingressus est,
nunciavit urbi:
et ululavit omnis civitas.
14 Et audivit Heli sonitum clamoris,
dixitque: Quis est hic sonitus tumultus
huius?
At ille festinavit, et venit, et nunciavit Heli.
15 Heli autem erat nonaginta et octo annorum,
et oculi eius caligaverant, et videre non
poterat.
16 Et dixit ad Heli: Ego sum qui veni de proelio,
et ego qui de acie fugi hodie.
Cui ille ait: Quid actum est fili mi?
17 Respondens autem ille, qui nunciabat,
Fugit, inquit, Israel coram Philisthiim,
et ruina magna facta est in populo:
insuper et duo filii tui mortui sunt, Ophni
et Phinees:
et arca Dei capta est.
18 Cumque ille nominasset arcam Dei,
cecidit de sella retrorsum iuxta ostium,
et fractis cervicibus mortuus est.
Senex enim erat vir et grandaevus:
et ipse iudicavit Israel quadraginta annis.
19 Nurus autem eius, uxor Phinees, praegnans erat, vicinaque partui:
et audito nuncio quod capta esset arca Dei,
et mortuus esset socer suus, et vir suus,
incurvavit se et peperit:
irruerant enim in eam dolores subiti.
20 In ipso autem momento mortis eius,
dixerunt ei quae stabant circa eam:
Ne timeas, quia filium peperisti.
Quae non respondit eis, neque animadvertit.
21 Et vocavit puerum, Ichabod,
dicens: Translata est gloria de Israel,
quia capta est arca Dei,
et pro socero suo et pro viro suo;
22 et ait: Translata est gloria ab Israel,
eo quod capta esset arca Dei.

CAPUT V.

1 Philisthiim autem tulerunt arcam Dei,
et asportaverunt eam a lapide adiutorii
in Azotum.
2 Tuleruntque Philisthiim arcam Dei, et
intulerunt eam in templum Dagon,
et statuerunt eam iuxta Dagon.
3 Cumque surrexissent diluculo Azotii altera
die,
ecce Dagon iacebat pronus in terra ante
arcam Domini:
et tulerunt Dagon, et restituerunt eum in
locum suum.
4 Rursumque mane die altera consurgentes,
invenerunt Dagon iacentem super faciem
suam in terra coram arca Domini:
caput autem Dagon, et duae palmae manuum eius
abscissae erant super limen:
5 porro Dagon solus truncus remanserat in
loco suo.
Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon,
et omnes qui ingrediuntur templum eius,
super limen Dagon in Azoto, usque in
hodiernum diem.
6 Aggravata est autem manus Domini super
Azotios,
et demolitus est eos:
et percussit in secretiori parte natium
Azotum, et fines eius.

IV. 7. *post* ingemuerunt *om.* dicentes 8. salvabit] servabit *(pl., tacet nostrum Verc.)* 9. sicut illi *(pl.)* 11. |duoque f. 12. in die illa] die illo *(pl.)* 13. spectans] *quamquam paene caecus, at animo mentisque intentione totus conversus in eam regionem, ubi erat arca Dei, quin etiam, ut anxium cogebat natura, vultum et caligantes oculos eodem dirigens. Hoc prisca brevitate exprimit simplex verbum* spectans (*Gr.* σχοπεύων τὴν ὁδόν), *quod ex antiquissimis codd. restituerunt Sixtini, quum ante ad alios interpolatos legeretur* exspectans, *non solum frigide, sed quam pessima hac verborum iunctura:* contra viam exspectans. — Dei] dñi 14. nunciavit] adnuntiavit 15. poterant| 17. *habet* ille *quod om. CDK (erravit de nostro Verc.)* . . . Finees| 18. quadraginta] *sic Hebraeus; Graeci:* viginti 19. *post* mortuus *om.* esset *ACDK* 21. Hichabod|

V. 1. Azothum| *(hic solum; alibi per t. In Hebraeo est* Asdod.) 2. |Tulerunt 3. in terram . . . in loco suo| *cum plerisque, et rectius; nam* restituerunt *h. l. significat:* rursum erexerunt, *non significat:* reportaverunt, remiserunt (*cf.* 6, 2), *quam notionem iam praeoccupavit praecedens verbum* tulerunt. *Graeci vice versa:* καὶ ἤγειραν τὸν Δαγὼν, καὶ κατέστησαν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. 4. die alio . . . |abscisae *(pl.)* 5. ˜truncus solus *(pl.)* 6. ˜autem est . . . et demolitus est *etc.*] *A primum hos posuit tres stichos:* |et demolitus est eos†| et percussit in secretiori parte natium azotum et fines eius| videntes autem viri *etc.*

Et ebullierunt villae et agri in medio regionis illius,
et nati sunt mures, et facta est confusio mortis magnae in civitate.
7 Videntes autem viri Azotii huiuscemodi plagam, dixerunt:
Non maneat arca Dei Israel apud nos:
quoniam dura est manus eius super nos, et super Dagon deum nostrum.
8 Et mittentes congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum ad se, et dixerunt:
Quid faciemus de arca Dei Israel?
Responderuntque Gethaei:
Circumducatur arca Dei Israel.
Et circumduxerunt arcam Dei Israel.
9 Illis autem circumducentibus eam,
fiebat manus Domini per singulas civitates interfectionis magnae nimis:
et percutiebat viros uniuscuiusque urbis, a parvo usque ad maiorem,
et computrescebant prominentes extales eorum.
Inieruntque Gethaei consilium, et fecerunt sibi sedes pelliceas.
10 Miserunt ergo arcam Dei in Accaron.
Cumque venisset arca Dei in Accaron,
exclamaverunt Accaronitae, dicentes:
Adduxerunt ad nos arcam Dei Israel,
ut interficiat nos et populum nostrum.
11 Miserunt itaque et congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum:
qui dixerunt: Dimittite arcam Dei Israel, et revertatur in locum suum,
et non interficiat nos cum populo nostro.
12 Fiebat enim pavor mortis in singulis urbibus,
et gravissima valde manus Dei.
viri quoque, qui mortui non fuerant,
percutiebantur in secretiori parte natium:
et ascendebat ululatus uniuscuiusque civitatis in caelum.

CAPUT VI.

1 Fuit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus.
2 Et vocaverunt Philisthiim sacerdotes et divinos, dicentes:
Quid faciemus de arca Domini? indicate nobis
quomodo remittamus eam in locum suum.
Qui dixerunt: 3 Si remittitis arcam Dei Israel,
nolite dimittere eam vacuam,
sed quod debetis, reddite ei pro peccato,
et tunc curabimini:
et scietis quare non recedat manus eius a vobis.
4 Qui dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei?
Responderuntque illi:
5 Iuxta numerum provinciarum Philisthinorum
quinque anos aureos facietis,
et quinque mures aureos:
quia plaga una fuit omnibus vobis, et satrapis vestris.
Facietisque similitudines anorum vestrorum,
et similitudines murium, qui demoliti sunt terram.
et dabitis Deo Israel gloriam:
si forte relevet manum suam a vobis, et a diis vestris, et a terra vestra.
6 Quare aggravatis corda vestra,
sicut aggravavit Aegyptus, et Pharao cor suum?
nonne postquam percussus est, tunc dimisit eos, et abierunt?
7 Nunc ergo arripite et facite plaustrum novum unum:
et duas vaccas foetas, quibus non est impositum iugum, iungite in plaustro,
et recludite vitulos earum domi.
8 Tolletisque arcam Domini, et ponetis in plaustro,
et vasa aurea, quae exsolvistis ei pro delicto,
ponetis in capsellam ad latus eius:
et dimittite eam ut vadat. 9 Et aspicietis:
et si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames,
ipse fecit nobis hoc malum grande:

Postea alia manus, specie propemodum aequalis, in margine inferiori addidit ad eos: † et ebullierunt ville et agri in medio regionis illius. et nati sunt mures et facta est confusio mortis in civitate; *in fine autem stichi secundi eadem m. adiecit:* percussit eos passione quam greci siringe vocant; *quamquam haec ultima punctis subterpositis rursum reprobantur. Atqui sciendum, illa quoque:* et ebullierunt *etc., nec in Hebraeo haberi, nec in ceteris codd. antiquioribus (DEK aliis), sed ad historiam amplificandam et complendam (cf.* c. 6, 5) *superaddita primum a Graecis, deinde transisse in veterem Italam, cuius denique e codicibus scholiastae Saec. VII vel VIII Hieronymianam versionem adulterarunt. Atque id quidem saepenumero accidit in libris Regum, ut margines Amiatini a secunda manu additamenta proponant, non Hieronymiana, sed graecanica et ad Italam releganda.* 9. Domini] dei . . . interfectiones *(A solus, sed vere. Incidendum levi distinctione ante* interfectiones, *ut hoc nomen plurale per appositionem et explicative succedat voci* manus. *Similiter Graecus:* γίνεται χεὶρ κυρίου τῇ πόλει, τάραχος μέγας σφόδρα. *Contra quod vulgatus coniungit* manus Domini interfectionis, *insolentius dictum eoque durius est, quod genitivus interiectu trium vocabulorum* per singulas civitates *a v.* manus, *unde pendet, abscinditur.* — prominentes extales] „*i. e. haemorrhoidales mariscae.*" *Verc. Graecus:* ἕδραι. — Inierunt Gethei c. et f. s. s. pellicias. *Haec ad mg. supplevit secunda manus. Desunt eadem in DEK et Veronensi;* „*nec in Hebraico habentur, sed sunt ex graecis* καὶ ἐποίησαν οἱ Γεθαῖοι ἑαυτοῖς ἕδρας, *auctaque in Latino verbis* inierunt consilium *et* pelliceas." *Vallarsius.* 12. nati··um |*(erasae duae litterae.)*

VI. 2. Domini] dei *(pl.)* . . . remittemus *(pl.)* 5. Philisthiim 6. gravatis *(pl., tacet* nostrum *Verc.)* 8. in capsella *(sicut antea* in plaustro; *nam verba ponendi et collocandi solent locum in sexto casu adsumere.)* 9. ascenderint *(tacet Verc.)*

sin autem, minime:
sciemus quia nequaquam manus eius tetigit nos, sed casu accidit.
10 Fecerunt ergo illi hoc modo:
et tollentes duas vaccas, quae lactabant vitulos, iunxerunt ad plaustrum,
vitulosque earum concluserunt domi.
11 Et posuerunt arcam Dei super plaustrum,
et capsellam, quae habebat mures aureos et similitudines anorum.
12 Ibant autem in directum vaccae per viam, quae ducit Bethsames,
et itinere uno gradiebantur, pergentes et mugientes:
et non declinabant neque ad dextram neque ad sinistram:
sed et satrapae Philisthiim sequebantur usque ad terminos Bethsames.
13 Porro Bethsamitae metebant triticum in valle:
et elevantes oculos suos, viderunt arcam,
et gavisi sunt cum vidissent.
14 Et plaustrum venit in agrum Iosue Bethsamitae, et stetit ibi.
Erat autem ibi lapis magnus,
et conciderunt ligna plaustri,
vaccasque imposuerunt super ea holocaustum Domino.
15 Levitae autem deposuerunt arcam Dei,
et capsellam, quae erat iuxta eam, in qua erant vasa aurea,
et posuerunt super lapidem grandem.
Viri autem Bethsamitae obtulerunt holocausta,
et immolaverunt victimas in die illa Domino.
16 Et quinque satrapae Philisthinorum viderunt,
et reversi sunt in Accaron in die illa.
17 Hi sunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philisthiim pro delicto, Domino:
Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unum:
18 et mures aureos secundum numerum urbium Philisthiim, quinque provinciarum,
ab urbe murata, usque ad villam, quae erat absque muro,
et usque ad Abelmagnum, super quem posuerunt arcam Domini,
quae erat usque in illum diem in agro Iosue Bethsamitis.
19 Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent arcam Domini:
et percussit de populo septuaginta viros, et quinquaginta millia plebis.
Luxitque populus, eo quod Dominus percussisset plebem plaga magna.
20 Et dixerunt viri Bethsamitae:
Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti huius?
et ad quem ascendet a nobis?
21 Miseruntque nuncios ad habitatores Cariathiarim, dicentes:
Reduxerunt Philisthiim arcam Domini,
descendite, et reducite eam ad vos.

CAPUT VII.

1 Venerunt ergo viri Cariathiarim, et reduxerunt arcam Domini,
et intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa:
Eleazarum autem filium eius sanctificaverunt, ut custodiret arcam Domini.
2 Et factum est, ex qua die mansit arca Domini in Cariathiarim,
multiplicati sunt dies
(erat quippe iam annus vigesimus)
et requievit omnis domus Israel post Dominum.

3 Ait autem Samuel ad universam domum Israel, dicens: XVI.
Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum,
auferte deos alienos de medio vestri, Baalim et Astaroth:
et praeparate corda vestra Domino, et servite ei soli,
et eruet vos de manu Philisthiim.
4 Abstulerunt ergo filii Israel Baalim et Astaroth,
et servierunt Domino soli.
5 **D**ixit autem Samuel:
Congregate universum Israel in Masphath,
ut orem pro vobis Dominum.
6 Et convenerunt in Masphath:
hauseruntque aquam, et effuderunt in conspectu Domini,
et ieiunaverunt in die illa,
atque dixerunt ibi: Peccavimus Domino.
Iudicavitque Samuel filios Israel in Masphath.
7 Et audierunt Philisthiim quod congregati essent filii Israel in Masphath,

VI. 9. "malum hoc — *Interpunge:* sin autem minime, sciemus quia *etc. Septuaginta:* καὶ ἐὰν μὴ, καὶ γνωσόμεθα, *ubi redundat alterum* καὶ   11. similitudinem *(pl.)*   12. Philisthinorum *(pl.)*   13. *om.* suos   14. Hiesu (*at v.* 18 *hab.* Iosue)   15. illa] illo   17. |Azothus   18. in illum diem] in illa die *AEK*, in illo die *CD*, in die illa *B* . . . Bethsamitis] *Gregorius M.* Bethsamitae *(quia nomina patria in* tes *rectius primam quam tertiam declinationem sequuntur.)*   19. Bethsamitibus] *E*: Bethsamitis . . . quinquaginta] *E*: quinque *cum Syro et Arabe; sed Hebraeus* quinquaginta. — populus quod percussisset dn̄s *(pl.)*   21. Cariathiarim] *Clem.* 1 *hic et alibi* (7, 1. 2) Caria Thiarim, *prava divisione. Nam* Cariath (kirjath) urbem *significat, unde* Cariath iarim *est urbs silvarum*, Cariath senna *urbs palmae*, Cariath sepher *urbs libri*, Cariathaim *urbs gemina.* — et ducite

VII. 1. reduxerunt] duxerunt   2. *om.* Domini   3. de medio vestrum" et Astharoth| *In mg. al. manus* "Baalī. *Omittunt* Baalim *BCDE*, *Hebr.*, *Gr. et rell. interpretes.* Astharoth *itidem scripsit A v.* 4; 3 *Reg.* 11, 33; 4 *Reg.* 23, 13, *quamquam alibi quinquies* (*Iud.* 2, 13; 3, 7; 10, 6; 1 *Reg.* 12, 10; 31, 10) Astaroth *cum Graecis* (Ἀσταρώθ). *At prior scriptura verior est, quia vox hebraica eandem in medio ut in fine habet dentalem aspiratam* ת.   5. Masphat|
6. |et dixerunt. tibi peccavimus dn̄e| (e *ex* o). *Ita cum plurimis A quem om. Vercellone.*

et ascenderunt satrapae Philisthinorum
ad Israel.
Quod cum audissent filii Israel, timuerunt
a facie Philisthinorum.
8 Dixeruntque ad Samuelem:
Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum,
ut salvet nos de manu Philisthinorum.
9 Tulit autem Samuel agnum lactentem unum,
et obtulit illum holocaustum integrum Domino:
et clamavit Samuel ad Dominum pro Israel,
et exaudivit eum Dominus.
10 Factum est autem, cum Samuel offerret
holocaustum,
Philisthiim iniere proelium contra Israel:
intonuit autem Dominus fragore magno in
die illa super Philisthiim,
et exterruit eos, et caesi sunt a facie Israel.
11 Egressique viri Israel de Masphath
persecuti sunt Philisthaeos,
et percusserunt eos usque ad locum, qui
erat subter Bethchar.
12 Tulit autem Samuel lapidem unum,
et posuit eum inter Masphath et inter Sen:
et vocavit nomen loci illius, lapis adiutorii.
Dixitque: Hucusque auxiliatus est nobis
Dominus.
13 Et humiliati sunt Philisthiim,
nec apposuerunt ultra ut venirent in terminos Israel.
Facta est itaque manus Domini super Philisthaeos, cunctis diebus Samuelis.
14 Et redditae sunt urbes, quas tulerant Philisthiim ab Israel, Israeli,
ab Accaron usque Geth,
et terminos suos: liberavitque Israel de
manu Philisthinorum,
eratque pax inter Israel et Amorrhaeum.
15 Iudicabat quoque Samuel Israelem cunctis diebus vitae suae:
16 et ibat per singulos annos circuiens Bethel
et Galgala et Masphath,
et iudicabat Israelem in supradictis locis.
17 Revertebaturque in Ramatha:
ibi enim erat domus eius,
et ibi iudicabat Israelem:
aedificavit etiam ibi altare Domino.

CAPUT VIII.

XVII. 1 Factum est autem cum senuisset Samuel,
posuit filios suos iudices Israel.
2 Fuitque nomen filii eius primogeniti Ioel:
et nomen secundi Abia, iudicum in Bersabee.
3 Et non ambulaverunt filii illius in viis eius:
sed declinaverunt post avaritiam,
acceperuntque munera, et perverterunt iudicium.
4 Congregati ergo universi maiores natu Israel,
venerunt ad Samuelem in Ramatha.
5 Dixeruntque ei:
Ecce tu senuisti, et filii tui non ambulant in viis tuis:
constitue nobis regem,
ut iudicet nos, sicut et universae habent
nationes.
6 Displicuit sermo in oculis Samuelis,
eo quod dixissent: Da nobis regem, ut
iudicet nos.
Et oravit Samuel ad Dominum.
7 Dixit autem Dominus ad Samuelem:
Audi vocem populi in omnibus quae loquuntur tibi.
non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem
super eos.
8 Iuxta omnia opera sua, quae fecerunt
a die qua eduxi eos de Aegypto usque
ad diem hanc:
sicut dereliquerunt me, et servierunt diis
alienis,
sic faciunt etiam tibi.
9 Nunc ergo vocem eorum audi:
verumtamen contestare eos,
et praedic eis ius regis, qui regnaturus
est super eos.

10 Dixit itaque Samuel omnia verba Domini XV
ad populum,
qui petierat a se regem,
11 et ait:
Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis:
Filios vestros tollet, et ponet in curribus
suis,
facietque sibi equites et praecursores quadrigarum suarum,
12 et constituet sibi tribunos, et centuriones,
et aratores agrorum suorum, et messores
segetum,
et fabros armorum et curruum suorum.
13 Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias,
et focarias, et panificas.
14 Agros quoque vestros, et vineas, et oliveta
optima
tollet, et dabit servis suis.
15 Sed et segetes vestras, et vinearum reditus addecimabit,
ut det eunuchis et famulis suis.
16 Servos etiam vestros, et ancillas, et iuvenes optimos, et asinos
auferet, et ponet in opere suo.

VII. 8. ad Samuhel |ne,cesses 9. lactantem *(pl.)* 10. autem] ergo . . . |Philistheos inire (*cum cett. antiquis; G solus:* Philisthiim iniere. *Sane post* factum est, *dictionis genus innumeris locis obvium (vide c.* 18, 19 *not.), nusquam alias in V. T. per accusativum cum infinitivo continuatur, quamquam bis ita fit in Actibus, qui liber circa usum infinitivi quiddam proprium habet. Nam Act.* 16, 16 *legimus:* Factum est euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam obviare nobis; *et* 22, 17: Factum est revertenti mihi, fieri me in stupore mentis.) . . . a facie] a filiis *ABFGK;* a facie *CDE cum Hebr. et Gr.* 11. super Betchar| 12. Sen] *Veron.* Senei . . . loci illius] eius *ABK Hebr.* 13. Samuhel| *(pl.)* 14. Israheli| *(a correctore transfoditur)* . . . |et terminos suos liberavit Israhel *AB cum Hebraeo; (K:* et ad terminos *etc.)* 15. Israhel *(pl.)* 16. circumiens . . Galgal et Masfat|

VIII. 2. Iohel| 4. ad Samuhel *(cum pl.)* 6. |Displicuitque *(omnes)* . . . *om.* ad 7. Samuhel| 9. ˆaudi vocem eorum| *(pl.)*

17 Greges quoque vestros addecimabit,
vosque eritis ei servi.
18 Et clamabitis in die illa a facie regis vestri, quem elegistis vobis:
et non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis regem.
19 Noluit autem populus audire vocem Samuelis,
sed dixerunt: Nequaquam: rex enim erit super nos,
20 et erimus nos quoque sicut omnes gentes:
et iudicabit nos rex noster,
et egredietur ante nos, et pugnabit bella nostra pro nobis.
21 Et audivit Samuel omnia verba populi,
et locutus est ea in auribus Domini.
22 Dixit autem Dominus ad Samuelem:
Audi vocem eorum, et constitue super eos regem.
Et ait Samuel ad viros Israel:
Vadat unusquisque in civitatem suam.

CAPUT IX.

VIIII. 1 Et erat vir de Beniamin nomine Cis, filius Abiel,
filii Seror, filii Bechorath,
filii Aphia,
filii viri Iemini, fortis robore.
2 Et erat ei filius vocabulo Saul, electus et bonus:
et non erat vir de filiis Israel melior illo.
ab humero et sursum eminebat super omnem populum.
3 Perierant autem asinae Cis patris Saul:
et dixit Cis ad Saul filium suum:
Tolle tecum unum de pueris,
et consurgens vade, et quaere asinas.
Qui cum transissent per montem Ephraim,
4 et per terram Salisa, et non invenissent,
transierunt etiam per terram Salim, et non erant:
sed et per terram Iemini, et minime repererunt.
5 Cum autem venissent in terram Suph,
dixit Saul ad puerum, qui erat cum eo:
Veni et revertamur,
ne forte dimiserit pater meus asinas, et sollicitus sit pro nobis.
6 Qui ait ei: Ecce vir Dei est in civitate hac, vir nobilis:
omne, quod loquitur, sine ambiguitate venit.
Nunc ergo eamus illuc,
si forte indicet nobis de via nostra, propter quam venimus.
7 Dixitque Saul ad puerum suum:
Ecce ibimus: quid feremus ad virum Dei?
panis defecit in sitarciis nostris:
et sportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud.
8 Rursum puer respondit Sauli, et ait:
Ecce inventa est in manu mea quarta pars statéris argenti,
demus homini Dei, ut indicet nobis viam nostram.
9 (Olim in Israel sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum:
Venite, et eamus ad Videntem.
Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.)
10 Et dixit Saul ad puerum suum:
Optimus sermo tuus, Veni, eamus.
Et ierunt in civitatem, in qua erat vir Dei.
11 Cumque ascenderent clivum civitatis,
invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam,
et dixerunt eis: Num hic est Videns?
12 Quae respondentes, dixerunt illis: Hic est:
ecce ante te, festina nunc:
hodie enim venit in civitatem,
quia sacrificium est hodie populi in excelso.
13 Ingredientes urbem, statim invenietis eum
antequam ascendat excelsum ad vescendum.

VIII. 17. *om.* quoque (= Hebr.) 18. quia petistis vobis regem] *Haec ignorant boni codices (ACDK Veron.) et Hebraeus; addiderunt Graeci et Itala.* 22. Samuhel|

IX. 1. Abihel| . . . Bechoreth| f. Abia| 5. puerum] puerum suum *(pl. Hebr. Gr.)* 6. ⁻est vir dei *(pl.)* . . . sine] absque *(pl.)* 7. *om.* Dei *(pl. Hebr.)* . . . sitarchiis *A*, sitarciis *DF*, sistarciis *EG*, sarcinis *K*. *Iure Sixtini posuerunt* sitarciis, *tametsi aliis quoque locis, ubi idem vocabulum legitur, antiquissimi Mss. aspiratione* ch *uti dicuntur. Sed graecorum nominum orthographiam quam multifarie deformare soleat latinorum notariorum inscitia, nemo nescit codicum paullo peritior.* Sitarchia *foret annonae praefectura;* sitarcia *frumenti vel victus quod satis est* (τὰ ἀρκοῦντα) *significat. Apud Aristotelem et Polybium* σιταρχία *(vel rectius* σιτάρκεια, *ex analogia verborum* αὐτάρκεια, ἐπάρκεια) *ad militarem praecipue refertur commeatum seu cibaria, stipendii loco in singulos menses militibus subministranda. Hinc porro Latini* sitarciam *vocabant, quidquid in victum quotidianum secum portant iter facturi. Appul. 2. Metam. „Vinum istud sorbeamus hodie omne; hac enim sitarcia navigium Veneris indiget sola.“ Hieron. Vita Malch. n. 10: „Camelis ascensis et nova sitarcia refocillati, decima tandem die ad Romana castra venimus.“ Idem Praef. Comm. in Matthaeum: „Miror cur Romam subito navigaturus hanc tibi a me quasi sitarciam dari volueris, ut Matthaeum breviter exponam.“ Haec collegit Forcellinus. Manet autem eadem notio vocabuli in his:* panis defecit in sitarciis nostris, *scilicet quae hodie vertas: nelle nostre provvisioni, in unsern Reisevorräthen; nec necesse est, per metonymiam sarcinas potius, annonam continentes, intelligere; nedum ut audiendus sit Lucas Brugensis, suo periculo praeter femininum* sitarcia (annona) *nescio quod neutrum* sitarcium, *quasi* annonae sacculum, *ideo procudens, quia in Hebraeo et Graeco habeatur:* in vasibus nostris. *Hieronymus enim suo modo magis sensum expressit, quam verbum reddidit.* — 8. Saul 13. excelsum] *„Alexandrinus hebraicum ipsum verbum tamquam nomen proprium retinens posuit ἐν* Βαμᾶ, *unde Hieronymus* (III, 179) *ex Eusebio habet:* Bama, *ubi Saul ungendus in regem cum Samuele cibum sumpsit. Porro* Bama *Aquila semper* excelsum (ὑψώματι) *transtulit.“ Vercellone.*

neque enim comesurus est populus donec ille veniat:
quia ipse benedicit hostiae, et deinceps comedunt qui vocati sunt.
Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum.
14 Et ascenderunt in civitatem.

XX. Cumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum.
15 Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unam diem quam veniret Saul, dicens:
16 **H**ac ipsa hora, quae nunc est, cras mittam virum ad te de terra Beniamin,
et unges eum ducem super populum meum Israel:
et salvabit populum meum de manu Philisthinorum:
quia respexi populum meum,
venit enim clamor eorum ad me.
17 Cumque aspexisset Samuel Saulem,
Dominus dixit ei: Ecce, vir, quem dixeram tibi,
iste dominabitur populo meo.
18 Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portae, et ait:
Indica, oro, mihi, ubi est domus Videntis.
19 Et respondit Samuel Sauli dicens:
Ego sum Videns. ascende ante me in excelsum,
ut comedatis mecum hodie,
et dimittam te mane:
et omnia, quae sunt in corde tuo, indicabo tibi.
20 Et de asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne sollicitus sis, quia inventae sunt.
Et cuius erunt optima quaeque Israel?
nonne tibi et omni domui patris tui?
21 Respondens autem Saul, ait:
Numquid non filius Iemini ego sum de minima tribu Israel,
et cognatio mea novissima inter omnes familias de tribu Beniamin?
quare ergo locutus es mihi sermonem istum?
22 Assumens itaque Samuel Saulem, et puerum eius,
introduxit eos in triclinium,
et dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant invitati.
erant enim quasi triginta viri.
23 Dixitque Samuel coco:
Da partem, quam dedi tibi, et praecepi ut reponeres seorsum apud te.
24 Levavit autem cocus armum, et posuit ante Saul.
Dixitque Samuel: Ecce quod remansit, pone ante te, et comede:
quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi.
Et comedit Saul cum Samuele in die illa.
25 Et descenderunt de excelso in oppidum,
et locutus est cum Saule in solario:
stravitque Saul in solario, et dormivit.
26 Cumque mane surrexissent, et iam elucesceret,
vocavit Samuel Saulem in solario, dicens:
Surge, et dimittam te.
Et surrexit Saul: egressique sunt ambo,
ipse videlicet, et Samuel.
27 Cumque descenderent in extrema parte civitatis,
Samuel dixit ad Saul:
Dic puero ut antecedat nos, et transeat:
tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi verbum Domini.

CAPUT X.

1 Tulit autem Samuel lenticulam olei, et effudit super caput eius,
et deosculatus est eum, et ait:
Ecce, unxit te Dominus super hereditatem suam in principem,
et liberabis populum suum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt.
Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem.
2 Cum abieris hodie a me,
invenies duos viros iuxta sepulchrum Rachel
in finibus Beniamin, in meridie,
dicentque tibi: Inventae sunt asinae, ad quas ieras perquirendas:
et intermissis pater tuus asinis, sollicitus est pro vobis,
et dicit: Quid faciam de filio meo?
3 Cumque abieris inde, et ultra transieris,

IX. 15. revelaverat auriculam] *Gr.* ἀπεκάλυψε τὸ ὠτίον, *i. e. ad aurem Samuelis praemonuerat. Eadem locutio* 1 *Reg.* 20, 13; 2 *Reg.* 7, 27; 1 *Par.* 17, 25; *Iob* 36, 10. — Samuelis] Samuhel 16. ˜quae nunc est hora *(pl.)* . . ˜ad te virum *(pl.)* 17. dixit] ait *(pl.)* 19. comedatis] *Sic libri meliores et Hebraeus;* comedas *BFG cum Graeco* 20. ˜perdidisti nudiustertius *(pl.)* 24. |quia[de] industria . . . cum Samuhel 25. stravitque Saul in solario, et dormivit] *om. A, adponit sec. manus:* stravitque Saul et dormivit in solario. *In Hebraeo haec desunt, adduntur a Graecis.* 26. |Cum enim mane . . . dilucisceret| . . Saul in solarium *(pl.)* „*Non dicitur Samuel vocasse Saulem, qui dormivit in solario, sed vocasse Saulem in quamdam partem solarii, id est in superiorem partem domus, ut ibi secretius loqueretur.*" *Hugo.* „*In Palaestina et Aegypto, ubi vel scripti sunt divini libri vel interpretati, non habent in tectis culmina, sed* δώματα, *quae Romae vel* solaria *vel* maeniana *vocant, id est plana tecta, quae transversis trabibus sustentantur.*" *Hieronymus in Epist.* 106.

X. 1. |et deosculatus eum ait| . . . |et tu liberabis populum eius de manib. inimicorum eius qui in circuitu sunt et hoc tibi signum quia unexit te ds̄ in principem. *Haec omissa in textu, m.* 2 *in mg. adfert. Ignorant DEK cum Hebraeo, suppleverunt Graeci ex* c. 9, 16 *et* 10, 7; *nec vero ad Hieronymi interpretationem, sed ad Italam ista pertinere perspicuum est.* 2. in meridie] *Interpres legit in Hebraico:* zel—zach, *q. e.* in umbra sereni; *Chaldaeus, Syrus et Arabs, fortasse rectius, acceperunt* Zelzach *ut nomen proprium oppidi Beniamitarum. Cod. CG addunt:* salientes magnas foveas; *LXX* ἁλλομένους μεγάλα.

et veneris ad quercum Thabor,
invenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel,
unus portans tres hoedos, et alius tres tortas panis,
et alius portans lagenam vini.
4 Cumque te salutaverint, dabunt tibi duos panes,
et accipies de manu eorum.
5 Post haec venies in collem Dei, ubi est statio Philisthinorum:
et cum ingressus fueris ibi urbem,
obvium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso,
et ante eos psalterium et tympanum,
et tibiam, et citharam, ipsosque prophetantes.
6 Et insiliet in te Spiritus Domini,
et prophetabis cum eis,
et mutaberis in virum alium.
7 Quando ergo evenerint signa haec omnia tibi,
fac quaecunque invenerit manus tua,
quia Dominus tecum est.
8 Et descendes ante me in Galgala,
(ego quippe descendam ad te)
ut offeras oblationem, et immoles victimas pacificas:
septem diebus exspectabis, donec veniam ad te,
et ostendam tibi quid facias.
9 Itaque, cum avertisset humerum suum ut abiret a Samuele,
immutavit ei Deus cor aliud,
et venerunt omnia signa haec in die illa.
10 Veneruntque ad praedictum collem,
et ecce cuneus prophetarum obvius ei:
et insiluit super eum Spiritus Domini, et prophetavit in medio eorum.
11 Videntes autem omnes qui noverant eum heri et nudiustertius,
quod esset cum prophetis, et prophetaret,
dixerunt ad invicem:
Quaenam res accidit filio Cis? num et Saul inter prophetas?
13 Responditque alius ad alterum, dicens:
Et quis pater eorum?
propterea versum est in proverbium: Num et Saul inter prophetas?
13 Cessavit autem prophetare, et venit ad excelsum.
14 Dixitque patruus Saul ad eum, et ad puerum eius: Quo abistis?
Qui responderunt: Quaerere asinas: quas cum non reperissemus, venimus ad Samuelem.
15 Et dixit ei patruus suus:
Indica mihi quid dixerit tibi Samuel.
16 Et ait Saul ad patruum suum:
Indicavit nobis quia inventae essent asinae.
De sermone autem regni non indicavit ei quem locutus fuerat ei Samuel.
17 Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha:
18 et ait ad filios Israel:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Ego eduxi Israel de Aegypto,
et erui vos de manu Aegyptiorum,
et de manu omnium regum qui affligebant vos.
19 Vos autem hodie proiecistis Deum vestrum,
qui solus salvavit vos de universis malis et tribulationibus vestris:
et dixistis: Nequaquam:
sed regem constitue super nos.
Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, et per familias.
20 Et applicuit Samuel omnes tribus Israel,
et cecidit sors tribus Beniamin.
21 Et applicuit tribum Beniamin et cognationes eius,
et cecidit cognatio Metri, et pervenit usque ad Saul filium Cis.
Quaesierunt ergo eum, et non est inventus.
22 Et consuluerunt post haec Dominum
utrumnam venturus esset illuc.
Responditque Dominus: Ecce absconditus est domi.
23 Cucurrerunt itaque et tulerunt eum inde:
stetitque in medio populi,
et altior fuit universo populo ab humero et sursum.
24 Et ait Samuel ad omnem populum:
Certe videtis quem elegit Dominus,
quoniam non sit similis illi in omni populo.
Et clamavit omnis populus, et ait: Vivat rex.
25 Locutus est autem Samuel ad populum legem regni,
et scripsit in libro, et reposuit coram Domino:
et dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam.
26 Sed et Saul abiit in domum suam in Gabaa:
et abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda.
27 Filii vero Belial dixerunt:
Num salvare nos poterit iste?
Et despexerunt eum, et non attulerunt ei munera:
ille vero dissimulabat se audire.

X. 5. Dei] dñi *(pl.)* . . . |obviam 8. *Codex firmat interpunctionem Clementinam, qua coniunguntur haec:* septem diebus exspectabis; *at Pseudo-Hieronymus ille auctor quaestionum hebraicarum (de quo cf. Martianaei Proleg.* III, 6) *contendit Samuelem septem dies oblationis et sacrificii Sauli praecepisse, quam ad rationem colon ponendum esset post* diebus. — quid] quae *(pl.)* 10. Domini] dei *(pl.)* 11. inter prophetas] in prophetis| 12. Et quis pater eorum?] *Sic A et Hebraeus. „Sensus est: Quemnam ducem ac magistrum habent prophetae isti, ut Saul indignus in eorum societate versetur?" Maurerus. Alii codd.:* et quis est pater eius? *DEK*: et Cis est pater eius. 16. essent] *EG*: sunt (*cf. notam ad Ex.* 8, 10) . . . ˜illi fuerat *(pl.)* 17. Masfat| 19. familias] milia| *Consonat Hebraeus, „quamquam eadem voce* אלפים *et familiae significantur Iud.* 6, 15." *Verc.* 21. Metri] *„Hieron. de hebr. nomm.* III, 54 *legit* Matari, *et interpretatur* pluvia." *Verc.* 23. sursum] *Clem.* 1 *err.* rursum 24. ˜populum omnem| . . . non sit] *Rectius codd. BEF* non est (*eadem de norma, quam vulgatus negligit v.* 16.) — illi] ei . . . omnis] cunctus *(pl.)* 26. Gabaath |*A cum aliis pl.*

CAPUT XI.

XXI. 1 Et factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, et pugnare coepit adversum Iabes Galaad.
Dixeruntque omnes viri Iabes ad Naas: Habeto nos foederatos, et serviemus tibi.
2 Et respondit ad eos Naas Ammonites:
In hoc feriam vobiscum foedus,
ut eruam omnium vestrum oculos dextros,
ponamque vos opprobrium in universo Israel.
3 Et dixerunt ad eum seniores Iabes:
Concede nobis septem dies,
ut mittamus nuncios ad universos terminos Israel:
et si non fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te.
4 Venerunt ergo nuncii in Gabaa Saulis:
et locuti sunt verba haec, audiente populo:
et levavit omnis populus vocem suam, et flevit.
5 Et ecce Saul veniebat, sequens boves de agro,
et ait: Quid habet populus quod plorat?
Et narraverunt ei verba virorum Iabes.
6 Et insilivit Spiritus Domini in Saul, cum audisset verba haec,
et iratus est furor eius nimis.
7 Et assumens utrumque bovem, concidit in frusta,
misitque in omnes terminos Israel per manum nunciorum, dicens:
Quicunque non exierit, et secutus fuerit Saul et Samuel,
sic fiet bobus eius.
Invasit ergo timor Domini populum, et egressi sunt quasi vir unus.
8 Et recensuit eos in Bezech:
fueruntque filiorum Israel trecenta millia:
virorum autem Iuda triginta millia.
9 Et dixerunt nunciis, qui venerant:
Sic dicetis viris, qui sunt in Iabes Galaad:
Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol.
Venerunt ergo nuncii, et annunciaverunt viris Iabes:
qui laetati sunt.
10 Et dixerunt:
Mane exibimus ad vos:
et facietis nobis omne quod placuerit vobis.
11 Et factum est, cum dies crastinus venisset, XXII
constituit Saul populum in tres partes:
et ingressus est media castra in vigilia matutina,
et percussit Ammon usque dum incalesceret dies:
reliqui autem dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter.
12 Et ait populus ad Samuelem:
Quis est iste qui dixit: Saul num regnabit super nos?
Date viros, et interficiemus eos.
13 Et ait Saul: Non occidetur quisquam in die hac,
quia hodie fecit Dominus salutem in Israel.
14 Dixit autem Samuel ad populum:
Venite, et eamus in Galgala, et innovemus ibi regnum.
15 Et perrexit omnis populus in Galgala,
et fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala,
et immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino.
Et laetatus est ibi Saul, et cuncti viri Israel nimis.

CAPUT XII.

1 Dixit autem Samuel ad universum Israel:
Ecce audivi vocem vestram iuxta omnia quae locuti estis ad me,
et constitui super vos regem.
2 Et nunc rex graditur ante vos:
ego autem senui, et incanui:
porro filii mei vobiscum sunt:
itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad hanc diem,
ecce praesto sum.
3 Loquimini de me coram Domino, et coram christo eius,
utrum bovem cuiusquam tulerim, aut asinum:
si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem,
si de manu cuiusquam munus accepi:
et contemnam illud hodie, restituamque vobis.
4 Et dixerunt: Non es calumniatus nos,

XI. 1. |Ascendit autem Naas Ammanites *(sic ADE Veron. alii. Quae vulgo praemittuntur* Et factum est quasi post mensem, *non sunt in Hebraeo, sed irrepserunt ex LXX. De nominis* Ammanites *orthographia ut quae breviter diximus ad Deut.* 2, 20, *nunc magis definita appareant, haec accipe. In viginti quinque locis (nam toties in V. T. id nomen legitur), bis tantum Amiatinus fortuito alteri syllubae vocalem* o *tribuit: in* 1 *Par.* 11, 39 (Ammonites) *et* 2 *Esdr.* 13, 23 (Ammonitidas), *ceteroquin graecanicae per* a *scripturae tenacissimus; quod in prioribus libris etsi nescio qua festinatione transivimus, nec ibi tamen minus certum puta: nam in Gen.* 19, 38 *et Num.* 21, 24 *liquido exhibetur* Ammanitarum. *Est autem haec optimi codicis constantia non ambiguo argumento, interpretem ubique pariter* Ammanites *scriptitasse, licet vulgatus ita fluctuet, ut quum decies proferat* Ammanitas, *quindecies* Ammonitas *et* Ammonitidas *adduxerit.* 3. ad univ.] in univ. *AEK* 4. Gabaath . . . *om.* haec *(pl.)* 6. insiluit *(pl.) recte* 7. et secutus] secutusq. *(pl.)* . . . Samuhelem| . . bubus 8. Bezec| 9. dicetis (e *ex* i) 11. ~venisset dies crastinus| *(pl.)* 12. Samuelem] Saul| *(errore librarii; nam Hebraeus et Graecus habent* Samuel) . . . Saul [non] regnavit *(Negationem, sequiore manu in codice additam, Hebraeus praetermisit, nimirum ut verba interrogative efferantur. Graecus autem:* ὅτι οὐ βασιλεύσει ἡμῶν.)

XII. 2. *om.* et incanui *A solus* . . . ~ad diem hanc *(pl.)* 3. christo] *scilicet Saule rege. Edd. Vaticanae minus apte cum priore maiuscula scribunt* Christo, *nec vel ipsae in ea ratione sibi constant.* (*Vide ad* 2, 10) . . . aut] an *(pl.)*

neque oppressisti,
neque tulisti de manu alicuius quidpiam.
5 Dixitque ad eos:
Testis est Dominus adversum vos, et testis christus eius in die hac,
quia non inveneritis in manu mea quidpiam.
Et dixerunt: Testis.
6 **E**t ait Samuel ad populum:
Dominus qui fecit Moysen et Aaron,
et eduxit patres nostros de terra Aegypti.
7 Nunc ergo state, ut iudicio contendam adversum vos coram Domino
de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, et cum patribus vestris:
8 quo modo Iacob ingressus est in Aegyptum,
et clamaverunt patres vestri ad Dominum:
et misit Dominus Moysen et Aaron,
et eduxit patres vestros de Aegypto:
et collocavit eos in loco hoc.
9 Qui obliti sunt Domini Dei sui,
et tradidit eos in manu Sisarae magistri militiae Hasor,
et in manu Philisthinorum, et in manu regis Moab,
et pugnaverunt adversum eos.
10 Postea autem clamaverunt ad Dominum, et dixerunt:
Peccavimus, quia dereliquimus Dominum,
et servivimus Baalim et Astaroth:
nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, et serviemus tibi.
11 Et misit Dominus Ierobaal, et Badan, et Iephte, et Samuel,
et eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum,
et habitastis confidenter.
12 Videntes autem quod Naas rex filiorum Ammon venisset adversum vos,
dixistis mihi: Nequaquam, sed rex imperabit nobis:
cum Dominus Deus vester regnaret in vobis.
13 Nunc ergo praesto est rex vester, quem elegistis et petistis:
ecce dedit vobis Dominus regem.
14 Si timueritis Dominum, et servieritis ei,
et audieritis vocem eius, et non exasperaveritis os Domini:
eritis et vos, et rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum.
15 si autem non audieritis vocem Domini,
sed exasperaveritis sermones eius,
erit manus Domini super vos, et super patres vestros.
16 Sed et nunc state, et videte rem istam grandem quam facturus est Dominus in conspectu vestro.
17 Numquid non messis tritici est hodie?
invocabo Dominum, et dabit voces et pluvias:
et scietis, et videbitis quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini,
petentes super vos regem.
18 **E**t clamavit Samuel ad Dominum,
et dedit Dominus voces et pluvias in illa die.
19 Et timuit omnis populus nimis Dominum et Samuelem,
et dixit universus populus ad Samuelem:
Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur.
addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem.
20 **D**ixit autem Samuel ad populum: Nolite timere,
vos fecistis universum malum hoc:
verumtamen nolite recedere a tergo Domini,
sed servite Domino in omni corde vestro.
21 Et nolite declinare post vana, quae non proderunt vobis,
neque eruent vos, quia vana sunt.
22 Et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum:
quia iuravit Dominus facere vos sibi populum.
23 Absit autem a me hoc peccatum in Dominum,
ut cessem orare pro vobis,
et docebo vos viam bonam et rectam.
24 Igitur timete Dominum, et servite ei in veritate, et ex toto corde vestro.
vidistis enim magnifica quae in vobis gesserit.
25 Quodsi perseveraveritis in malitia:
et vos et rex vester pariter peribitis.

CAPUT XIII.

1 Filius unius anni erat Saul cum regnare coepisset, XXIII.
duobus autem annis regnavit super Israel.

XII. 5. |Testis dñs adversus vos . . . eius] est . . . inveneritis] *Cf. notam ad Ios.* 24, 22. 6. Dominus *etc.*] „*Clausula imperfecta est. Illud enim* testis, *quod antecessit proxime, cogitatione repetendum est in hunc sensum: Vos affirmatis Deum esse testem; idem ego assero, et illum etiam testem voco eius integritatis, quam in me omnes fuisse confitemini.*“ *Sanctius. Codices FG post* Aegypti *adiiciunt* adest, *quod nescit canon Hebraeus.* 8. ˜ingressus est Iacob *(pl.)* . . . de] ex *(pl.)* 9. Asor 11. Hieroboal et Benedan et Ieptha. *De priore nomine vide Iud.* 6, 32. *Alterum, si Hieronymus scripserit* Bendan, *i. e.* filium Dan, *referendum est ad* Samsonem, *qui fuit de tribu Dan. Ita Chaldaeus. At Graecus, Syrus et Arabs pro* Badan *legunt* Barac. *Gesenius autumat eundem h. l. dici* Badan, *qui in Iud.* 12, 13 Abdon *vocatur.* 13. ˜dñs vobis. 15. sermones eius] sermonem dñi| *(pl.)* 18. pluviam in die illa| *(cum pl.)* 19. et Samuhel| dixitq. *(pl.)* 20. |et servite *(pl.)* 21. [non]proderunt 23. *habet* in dnm|, *plures:* in dño 24. et toto

XIII. 1. Filius unius anni [erat] Saul (erat, *quod altera manus supplevit, item deest in BCDK, Hebraeo et Graeco*). *Diu multumque commentatores torsit huius loci explanatio. Fuere qui candorem et simplicitatem Saulis hic describi putarent; quemadmodum vertit Chaldaeus:* sicut

2 Et elegit sibi Saul tria millia de Israel:
et erant cum Saul duo millia in Machmas, et in monte Bethel:
mille autem cum Ionatha in Gabaa Beniamin.
porro ceterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua.
3 Et percussit Ionathas stationem Philisthinorum, quae erat in Gabaa.
Quod cum audissent Philisthiim,
Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebraei.
4 Et universus Israel audivit huiuscemodi famam:
Percussit Saul stationem Philisthinorum:
et erexit se Israel adversus Philisthiim.
Clamavit ergo populus post Saul in Galgala.
5 Et Philisthiim congregati sunt ad proeliandum contra Israel,
triginta millia curruum, et sex millia equitum,
et reliquum vulgus, sicut arena quae est in littore maris plurima.
Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad orientem Bethaven.
6 Quod cum vidissent viri Israel se in arcto positos,
(afflictus enim erat populus)
absconderunt se in speluncis, et in abditis,
in petris quoque, et in antris, et in cisternis.
7 Hebraei autem transierunt Iordanem in terram Gad et Galaad.
Cumque adhuc esset Saul in Galgala,
universus populus perterritus est, qui sequebatur eum.
8 Et exspectavit septem diebus iuxta placitum Samuelis,
et non venit Samuel in Galgala,
dilapsusque est populus ab eo.
9 Ait ergo Saul: Afferte mihi holocaustum, et pacifica.
Et obtulit holocaustum.
10 Cumque complesset offerens holocaustum,
ecce Samuel veniebat:
et egressus est Saul obviam ei ut salutaret eum.
11 Locutusque est ad eum Samuel: Quid fecisti?
Respondit Saul:
Quia vidi quod populus dilaberetur a me,
et tu non veneras iuxta placitos dies,
porro Philisthiim congregati fuerant in Machmas,
12 dixi: Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala,
et faciem Domini non placavi.
Necessitate compulsus, obtuli holocaustum.
13 Dixitque Samuel ad Saul:

---

filius anni, in quo non sunt culpae, Saul; *et Symmachus:* υἱὸς ὡς ἐνιαύσιος Σαούλ. *Verius haud dubie proprietatem Hebraismi interpretantes Hugo de S. Victore, Ghiringhellus et Vercellone hanc fere sententiae expediendae rationem ineunt:* Iam annum Saul expleverat, ex quo primum rex fuerat creatus (per duos autem annos regnavit), quum satellitium sibi delegit. „*At enim, pergit Vercellone, quae a Saule gesta sunt, biennio perfici potuisse, subductis rationibus verisimillimum apparet; Paulus autem Act.* 13, 21 *spatio* quadraginta *annorum non modo Saulis regnum, sed et Samuelis iudicatum complectitur.*“ *Nobis equidem quamquam illa quaestio, quot annorum spatium vitae Saulis rebusque gestis magis convenire videatur, in medio sit relinquenda (nec profecto brevis operae foret eiusmodi disputatio), hoc interim persuasissimum est, ex verbis istis* „duobus autem annis regnavit super Israel“, *haud necessario consequi, universum Saulis regnum non ultra biennium duravisse. Etenim eadem et alio sensu accipi possunt, quem pridem quodammodo divinavit scholiastes N, nisi quod praepostera applicatione rursum rem pervertit. Scribit enim ita: „Post unum annum in quo fuit inchoatio regni, et duobus annis quibus iam quasi confirmatus in regno libere regnavit,* et elegit sibi Saul tria millia: *dicit* et *pro* tunc *etc.*“ *Hoc est quod dicitur, ex fulgore fumum effundere. Nam confirmatio regni seu potestatis consolidatio quum istam quam vocat inchoationem non potuerit praecedere, sed utique insecuta sit, absurdum est, illam ad antiquiorem terminum, hanc vero ad propinquiorem et secundum referre. Immo in contrario ratio constat: nempe uno post anno quam Saul, devictis Ammonitis, eorum quoque Israelitarum, quibus ante contemptui fuerat* (10, 27), *assensum et gratiam adeptus, ab universo Israel in Galgala iterum fuit rex salutatus* (11, 15); *duobus autem postquam a Samuele primum designatus et unctus* (10, 1), *moxque ad populum productus fuerat* (10, 24): *tum, inquam, ipse sibi instituit regiam cohortem. Igitur ab electione Saulis ad confirmationem vel „innovationem regni“ (uti habetur* 11, 14) *unus intercesserat annus. Et hanc quidem probabilissimam, ut arbitramur, vetusti problematis solutionem, ne si quid in ea sit meriti, nobismet totam adrogemus, invenimus etiam in exemplo Bibliorum de Vence, quod usui nostro commodavit David Norsa, adscriptam ibi eiusdem humanissimi viri manu, in hunc modum (placet enim et ipsa verba subiicere): „Nel primo anno del suo regno effettivo, secondo poi della sua nomina in re d'Israele, fece Saul etc. Si osservi: Dapprima Saul fu bensì unto da Samuele ed eletto a sorte; ma solo più tardi fu confermato e riconosciuto generalmente come re d'Israele. Il regno di diritto decorre dalla prima epoca; il regno di fatto dalla seconda.“ Ceterum, quod ad dictionem attinet, Hieronymus certe et rei et lectorum intelligentiae melius consuluisset, si pro verbo perfecto* regnavit *posuisset* regnabat *vel* regnaverat. — 2. Ionatham in Gabaath (*sed* 3 *hab.* Gabaa) 3. Ionatham st. Philisthiim 4. adversum 5. triginta millia] *Syrus et Arabs (accedente uno Cod. R apud Verc.):* tria millia. *Maurerus lectionem hebraicam explicat: „triginta millia peditum in curribus constitutorum“, quorum denos singulis curribus accenseri potuisse putat Vercellone.*

6. audissent . . . in arto sitos| adflictus est enim populus| et absconderunt . . . et in cisternis| 7. in terram] terram . . . Galgal| 11. ˜dilaveretur populus

Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quae praecepit tibi.
Quod si non fecisses, iam nunc praeparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum,
14 sed nequaquam regnum tuum ultra consurget.
Quaesivit Dominus sibi virum iuxta cor suum:
et praecepit ei Dominus ut esset dux super populum suum,
eo quod non servaveris quae praecepit Dominus.
15 **S**urrexit autem Samuel, et ascendit de Galgalis in Gabaa Beniamin.
[Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Beniamin.]
Et recensuit Saul populum, qui inventi fuerant cum eo, quasi sexcentos viros.
16 Et Saul et Ionathas filius eius,
populusque qui inventus fuerat cum eis, erat in Gabaa Beniamin:
porro Philisthiim consederant in Machmas.
17 Et egressi sunt ad praedandum de castris Philisthinorum tres cunei.
Unus cuneus pergebat contra viam Ephra ad terram Sual.
18 porro alius ingrediebatur per viam Bethhoron.
tertius autem verterat se ad iter termini imminentis valli Seboim contra desertum.
19 Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israel.
caverant enim Philisthiim, ne forte facerent Hebraei gladium aut lanceam.
20 Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthiim,
ut exacueret unusquisque vomerem suum, et ligonem et securim et sarculum.
21 Retusae itaque erant acies vomerum, et ligonum, et tridentum, et securium,
usque ad stimulum corrigendum.
22 Cumque venisset dies proelii,
non est inventus ensis et lancea
in manu totius populi, qui erat cum Saule et Ionatha,
excepto Saul et Ionatha filio eius.
23 Egressa est autem statio Philisthiim, ut transcenderet in Machmas.

CAPUT XIV.

1 Et accidit quadam die ut diceret Ionathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum: XXIII
Veni, et transeamus ad stationem Philisthinorum, quae est trans locum illum.
Patri autem suo hoc ipsum non indicavit.
2 Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa
sub malogranato, quae erat in Magron:
et erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum.
3 Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filii Phinees,
qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo, portabat ephod.
Sed et populus ignorabat quo isset Ionathas.
4 Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Ionathas transire ad stationem Philisthinorum,
eminentes petrae ex utraque parte,
et quasi in modum dentium scopuli hinc et inde praerupti,
nomen uni Boses, et nomen alteri Sene:
5 unus scopulus prominens ad Aquilonem ex adverso Machmas,
et alter ad meridiem contra Gabaa.
6 Dixit autem Ionathas ad adolescentem armigerum suum:
Veni, transeamus ad stationem incircumcisorum horum,
si forte faciat Dominus pro nobis:
quia non est Domino difficile salvare vel in multis, vel in paucis.
7 Dixitque ei armiger suus:
Fac omnia, quae placent animo tuo:
perge quo cupis, et ero tecum ubicunque volueris.
8 Et ait Ionathas: Ecce nos transimus ad viros istos.
Cumque apparuerimus eis,
9 si taliter locuti fuerint ad nos,
manete donec veniamus ad vos:
stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos.

XIII. 15. [Et reliqui *etc. ad* Beniamin.] *Haec desunt in AK Mediol., nec in Hebraeo leguntur; sed ex Graeco et Itala in vulgatum invecta fuerunt.* 16. Ionathan*. *Eandem nominis formam Hieronymus per omnes casus retinuit. Ter tantum in A vidimus* Ionatham (*supra v.* 2. 3 *et Iud.* 18, 30); *semel in nominativo* Ionathas (1 *Reg.* 23, 18); *alias semper* Ionathan, *numquam* Ionathae *et* Ionatha. *Diversam autem rationem codex sequitur in libris Machabaeorum, ubi nusquam non congruit cum vulgato.* 17. Philisthiim *(pl.)* . . . Sual] Saul *(cum plerisque.* „*Fortasse idem est oppidum, quod* 13, 17 *dicitur* Salim, Saalim *vel* Sualim.“ *Vercellone.* 18. vallis eboim 21. |retuṅsae . . . corrigendum] *i. e. acuendum. Hebraeus:* et ad statuendum stimulum; *Chald.* et ad stabilimentum stimuli. *Ceteri Intt. discrepant. Graecus:* καὶ τῇ ἀξίνῃ καὶ τῷ δρεπάνῳ ὑπόστασις ἦν ἡ αὐτή, securi atque falci eadem conditio, *i. e. falx tam obtusam habebat aciem ut vix a securi differret.* 22. cum Saul et cum Ionathan|

XIV. 1. Philisthiim *(pl.)* 2. *Mediol.* malo granata *(Et fortasse arbor aptius vocatur* malus granata *quam* malogranatus, *fructus autem vel* malum granatum *vel* malogranatum. *Attamen et de arbore neutrum compositum* malogranatum *poni videas* (*Ioel* 1, 12; *Agg.* 2, 20). *Codex noster fructum in plurali sexies scripsit* malogranata, *sexies et* malagranata, *quin etiam genitivo* malagranatorum (2 *Par.* 4, 13), *quod falsissimum est.)* 3. Ahias (*cf.* 3 *Reg.* 11, 29) . . . Hichabod f. Finees| . . . quo] quod *(cum Veron. Mediol., Hebraeo et Graeco)* 5. a meridie *(= Veron. Mediol. Hebr. Gr.)* 6. in multitudine *(pl.)* 7. *om.* et *(pl.)*

10 Si autem dixerint: Ascendite ad nos,
ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris, hoc erit nobis signum.
11 Apparuit igitur uterque stationi Philisthinorum:
dixeruntque Philisthiim:
En Hebraei egrediuntur de cavernis, in quibus absconditi fuerant.
12 Et locuti sunt viri de statione ad Ionatham, et ad armigerum eius,
dixeruntque: Ascendite ad nos, et ostendemus vobis rem.
Et ait Ionathas ad armigerum suum:
Ascendamus, sequere me:
tradidit enim Dominus eos in manus Israel.
13 Ascendit autem Ionathas manibus et pedibus reptans,
et armiger eius post eum.
Itaque alii cadebant ante Ionatham,
alios armiger eius interficiebat sequens eum.
14 Et facta est plaga prima, qua percussit Ionathas et armiger eius,
quasi viginti virorum in media parte iugeri,
quam par boum in die arare consuevit.
15 Et factum est miraculum in castris, per agros:
sed et omnis populus stationis eorum, qui ierant ad praedandum,
obstupuit, et conturbata est terra:
et accidit quasi miraculum a Deo.
16 Et respexerunt speculatores Saul, qui erant in Gabaa Beniamin,
et ecce multitudo prostrata, et huc illucque diffugiens.
17 Et ait Saul populo, qui erat cum eo:
Requirite, et videte quis abierit ex nobis.
Cumque requisissent, repertum est non adesse Ionatham, et armigerum eius.
18 Et ait Saul ad Achiam: Applica arcam Dei.
(Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Israel.)
19 Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem,
tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum:
crescebatque paulatim, et clarius resonabat.
Et ait Saul ad sacerdotem:
Contrahe manum tuam.
20 Conclamavit ergo Saul, et omnis populus, qui erat cum eo,
et venerunt usque ad locum certaminis:
et ecce versus fuerat gladius uniuscuiusque ad proximum suum,
et caedes magna nimis.
21 Sed et Hebraei qui fuerant cum Philisthiim heri et nudiustertius,
ascenderantque cum eis in castris,
reversi sunt ut essent cum Israel, qui erant cum Saul et Ionatha.
22 Omnes quoque Israelitae, qui se absconderant in monte Ephraim,
audientes quod fugissent Philisthaei,
sociaverunt se cum suis in proelio.
[Et erant cum Saul, quasi decem millia virorum].
23 Et salvavit Dominus in die illa Israel.
pugna autem pervenit usque ad Bethaven.
24 Et viri Israel sociati sunt sibi in die illa:
adiuravit autem Saul populum, dicens:
Maledictus vir, qui comederit panem usque ad vesperam,
donec ulciscar de inimicis meis.
Et non manducavit universus populus panem:
25 omneque terrae vulgus venit in saltum,
in quo erat mel super faciem agri.
26 Ingressus est itaque populus saltum, et apparuit fluens mel,
nullusque applicuit manum ad os suum.
timebat enim populus iuramentum.
27 Porro Ionathas non audierat cum adiuraret pater eius populum:
extenditque summitatem virgae, quam habebat in manu,
et intinxit in favum mellis:
et convertit manum suam ad os suum, et illuminati sunt oculi eius.
28 Respondensque unus de populo, ait:
Iureiurando constrinxit pater tuus populum, dicens:
Maledictus vir, qui comederit panem hodie.
(defecerat autem populus)
29 Dixitque Ionathas,
Turbavit pater meus terram:
vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei,
eo quod gustaverim paululum de melle isto:
30 quanto magis si comedisset populus de praeda inimicorum suorum, quam reperit?
nonne maior plaga facta fuisset in Philisthiim?

XIV. 12. ostendimus . . . ˜eos dn̄s *(pl.)* 13. ˜reptans manibus et pedibus| *(pl.)* . . . Itaque] *BG et alii quidam:* Et cum vidissent faciem Ionathan, *quae sunt ascita de graecis:* καὶ ἐπέβλεψαν κατὰ πρόσωπον Ἰωνάθαν. 14. qua] quam *(pl. et Graecus)* 15. ierant] erant . . obstupuit] obstipuit *(aeque ut illud veteribus usitatum).* 18. Ahaiam — applica arcam] *Sic Hebraeus. Contra LXX* applica ephod. *Cf.* 23, 9; 30, 7. 19. resonabat] *CDFG Mediol.* reboabat . . . contrahe manum] *Sensus: non amplius opus est precibus et oratione, quoniam Deus manifeste nos adiuvat.* 21. cum Israhele qui erat 22. Philisthiim| . . . [Et erant *etc. ad* virorum] *Haec ad veritatem hebraicam et versionem Hieronymi non pertinent, sed accesserunt e Graeco. Desunt in DEK Mediol., in A manu 2 adduntur.* 23. *om.* ad *(pl.)* 24. Et viri Israel sociati sunt sibi] Et vir Israhel sociatus sibi est *ABDEK*; — sociatus est ibi *Mediol. In his manifestae corruptioni occasionem praebuerunt verba superiora v.* 22: sociaverunt se cum suis. *Hebraeus dedit:* Israel defatigatus est, *unde recte Lutherus: „da die Männer Israels matt wurden.“ Hieronymum scripsisse putamus:* et vir Israhel sauciatus est ibi, *i. e. et nimii laboris fatigatione longaque inedia confectus, quarum utraque saucios facit. Appuleius Metam.* 2°: *„Mihi fatigationis hesternae etiam nunc saucio“; et ibidem* 4°: *„fauces diutina fame saucias et araneantes.“* 27. in favo *(cum cett. antiquis. Tacet nostrum Verc.)* 28. *om.* vir *(pl.)* 30. ˜facta fuisset plaga *(pl.)*

31 Percusserunt ergo in die illa Philisthaeos
a Machmis usque in Aialon.
Defatigatus est autem populus nimis:
32 et versus ad praedam tulit oves, et boves,
et vitulos,
et mactaverunt in terra: comeditque populus cum sanguine.
33 Nunciaverunt autem Sauli dicentes
quod populus peccasset Domino, comedens cum sanguine.
Qui ait: Praevaricati estis: volvite ad me iam nunc saxum grande.
34 Et dixit Saul: Dispergimini in vulgus, et dicite eis
ut adducat ad me unusquisque bovem suum et arietem,
et occidite super istud, et vescimini, et non peccabitis Domino comedentes cum sanguine.
Adduxit itaque omnis populus
unusquisque bovem in manu sua usque ad noctem:
et occiderunt ibi.
35 Aedificavit autem Saul altare Domino;
tuncque primum coepit aedificare altare Domino.
36 Et dixit Saul: Irruamus super Philisthaeos nocte,
et vastemus eos usquedum illucescat mane,
nec relinquamus ex eis virum.
Dixitque populus: Omne quod bonum videtur in oculis tuis, fac.
Et ait sacerdos: Accedamus huc ad Deum.
37 Et consuluit Saul Dominum:
Num persequar Philisthiim?
si trades eos in manus Israel?
Et non respondit ei in die illa.
38 Dixitque Saul: Applicate huc universos angulos populi:
et scitote, et videte per quem acciderit peccatum hoc hodie.
39 Vivit Dominus salvator Israel, quia si per Ionatham filium meum factum est,
absque retractatione morietur.
Ad quod nullus contradixit ei de omni populo.
40 Et ait ad universum Israel:
Separamini vos in partem unam,
et ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera.
Responditque populus ad Saul:
Quod bonum videtur in oculis tuis, fac.
41 Et dixit Saul ad Dominum Deum Israel:
Domine Deus Israel da indicium: [quid est, quod non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Ionatha filio meo est iniquitas haec, da ostensionem: aut si haec iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem.]
Et deprehensus est Ionathas et Saul,
populus autem exivit.
42 Et ait Saul: Mittite sortem inter me, et inter Ionatham filium meum.
Et captus est Ionathas.
43 Dixit autem Saul ad Ionatham:
Indica mihi quid feceris.
Et indicavit ei Ionathas, et ait:
Gustans gustavi in summitate virgae,
quae erat in manu mea, paululum mellis,
et ecce, ego morior.
44 Et ait Saul: Haec faciat mihi Deus, et haec addat,
quia morte morieris Ionatha.
45 Dixitque populus ad Saul:
Ergone Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel?
hoc nefas est:
vivit Dominus, si ceciderit capillus de capite eius in terram,
quia cum Deo operatus est hodie.
Liberavit ergo populus Ionatham, ut non moreretur.
46 Recessitque Saul, nec persecutus est Philisthiim:
porro Philisthiim abierunt in loca sua.
47 Et Saul, confirmato regno super Israel,
pugnabat per circuitum adversum omnes inimicos eius,
contra Moab, et filios Ammon,
et Edom, et reges Soba, et Philisthaeos:
et quocunque se verterat, superabat.
48 Congregatoque exercitu, percussit Amalec,
et eruit Israel de manu vastatorum eius.
49 Fuerunt autem filii Saul, Ionathas et Iessui, et Melchisua:
et nomina duarum filiarum eius,
nomen primogenitae Merob, et nomen minoris Michol.
50 Et nomen uxoris Saul, Achinoam filia Achimaas:
et nomen principis militiae eius
Abner, filius Ner, patruelis Saul.
51 Porro Cis fuit pater Saul, et Ner pater Abner, filius Abiel.
52 Erat autem bellum potens adversum Philisthaeos omnibus diebus Saul.
Nam quemcunque viderat Saul virum fortem, et aptum ad proelium,
sociabat eum sibi.

XIV. 31. Ahialon| 33. Saul 35. Domino] dñi *utrimque. Tacet Verc.* 36. Philisthiim *(pl.)* . . . ex] de *(pl.)* 37. deum| Nam . . . in manu *(pl.)* 40. altera] una *(pl.)*| Respondit p. 41. *om.* Domine Deus Israel . . *Quae in uncinis posuimus verba* [quid est *etc. ad* sanctitatem], *a textu Hieronymiano excludenda esse, inter criticos plane constat. Nihil enim horum in hebraicis et antiquioribus libris latinis (ADEK Mediol.) legitur, sed omnia manaverunt ex LXX graecis, qui in sua hic versione, ut ait Flaminius Nobilius, coagmentationem quamdam variarum eiusdem rei interpretationum exhibent.* 43. |ecce 47. |At Saul *(pl.)* — regno] regno suo . . . Suba (*cf.* 2 *Par.* 8, 3) 48. Amalech* *(nusquam aliter, quod notare primo loco Gen.* 36, 12 *neglеximus.)* 49. Iesui . . |nomina *(pl.)* . . . Merab (=*D Mediol. cum Hebraeo; sed c.* 18, 17. 19 *Cod. noster* Merob) . . . Michel 50. Achinoem f. Ahimaas| (*De nomine* Ahimaas *cf.* 2 *Reg.* 15, 27.) et nomina principum *ACDEK*, et nomina principis *Mediol.* 51. *om.* Porro *AK* — fuit] fuerat *(pl.)* . . . Abihel|

CAPUT XV.

1 **Et** dixit Samuel ad Saul:
Me misit Dominus, ut ungerem te in regem super populum eius Israel:
nunc ergo audi vocem Domini:
2 Haec dicit Dominus exercituum:
Recensui quaecunque fecit Amalec Israeli:
quomodo restitit ei in via cum ascenderet de Aegypto.
3 Nunc ergo vade, et percute Amalec, et demolire universa eius:
non parcas ei, [et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid:] sed interfice a viro usque ad mulierem,
et parvulum atque lactentem,
bovem et ovem, camelum et asinum.
4 Praecepit itaque Saul populo,
et recensuit eos quasi agnos:
ducenta millia peditum, et decem millia virorum Iuda.
5 Cumque venisset Saul usque ad civitatem Amalec,
tetendit insidias in torrente.
6 Dixitque Saul Cinaeo:
Abite, recedite, atque descendite ab Amalec:
ne forte involvam te cum eo.
tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel,
cum ascenderent de Aegypto.
Et recessit Cinaeus de medio Amalec.
7 Percussitque Saul Amalec
ab Hevila, donec venias ad Sur, quae est e regione Aegypti.
8 Et apprehendit Agag regem Amalec vivum:
omne autem vulgus interfecit in ore gladii.
9 Et pepercit Saul, et populus Agag,
et optimis gregibus ovium et armentorum,
et vestibus et arietibus,
et universis, quae pulchra erant,
nec voluerunt disperdere ea:
quidquid vero vile fuit et reprobum, hoc demoliti sunt.
XV. 10 Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens:
11 Poenitet me quod constituerim Saul regem:
quia dereliquit me, et verba mea opere non implevit.
Contristatusque est Samuel, et clamavit ad Dominum tota nocte.
12 Cumque de nocte surrexisset Samuel, ut iret ad Saul mane,
nunciatum est Samueli, eo quod venisset Saul in Carmelum,
et erexisset sibi fornicem triumphalem,
et reversus transisset, descendissetque in Galgala.
Venit ergo Samuel ad Saul, et [Saul offerebat holocaustum Domino de initiis praedarum, quae attulerat ex Amalec.
13 Et cum venisset Samuel ad Saul,] dixit ei Saul:
Benedictus tu Domino, implevi verbum Domini.
14 Dixitque Samuel:
Et quae est haec vox gregum, quae resonat in auribus meis,
et armentorum, quam ego audio?
15 Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea:
pepercit enim populus melioribus ovibus et armentis
ut immolarentur Domino Deo tuo,
reliqua vero occidimus.
16 Ait autem Samuel ad Saul:
Sine me, et indicabo tibi quae locutus sit Dominus ad me nocte.
Dixitque ei: Loquere.
17 Et ait Samuel:
Nonne cum parvulus esses in oculis tuis,
caput in tribubus Israel factus es?
unxitque te Dominus in regem super Israel,
18 et misit te Dominus in viam, et ait:
Vade, et interfice peccatores Amalec,
et pugnabis contra eos usque ad internecionem eorum.
19 Quare ergo non audisti vocem Domini:
sed versus ad praedam es,
et fecisti malum in oculis Domini?
20 Et ait Saul ad Samuelem:
Immo audivi vocem Domini,
et ambulavi in via per quam misit me Dominus,
et adduxi Agag regem Amalec, et Amalec interfeci.
21 Tulit autem de praeda populus oves et boves,
primitias eorum quae caesa sunt,
ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.
22 Et ait Samuel: XXV.
Numquid vult Dominus holocausta et victimas,
et non potius ut obediatur voci Domini?
M e l i o r est enim obedientia quam victimae:
et auscultare magis quam offerre adipem arietum.

XV. 3. ergo] igitur *(pl.)* . . . Amalech* . . . ei] eis — Verba [et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid] *desunt in ADEK Mediol., nec tale quidpiam habet Hebraeus; Graeci etiam plura.* 6. descendite] *Sic A Mediol.;* discedite *cett. plerique.* 7. Evila — venias] *BCDE* venit — ad Sur] Sur *AK Mediol.;* Assur *BCDE* 12. eo quod] *Sixtini confodiunt* eo, *nullo codice suffragante, praeter unum G, purissimum librum, sed ex arte et grammatica conscientia castigatum. Certe redundat* eo, *ut in propositione simpliciter declarativa; verumtamen et alias cum emphasi quadam usurpatur* eo quod *pro* quod (*cf. Gen.* 50, 3; *Ex.* 18, 1. 9; 1 *Reg.* 22, 8; 1 *Par.* 14, 2. 8), *quemadmodum apud Graecos sequiores* διότι *pro* ὅτι. 12. 13. [Saul offerebat . . . ad Saul] *Omittunt haec ACDEK Mediol. aliique libri sinceri. Hebraeus non habet, addiderunt Graeci et Itala.* 16. Ait] Dixit *AEK Mediol.* 17. esses] Q. XXVIII. *Seq. fol.* 234. — in regem] *om.* in 18. in via *A (quem transit Verc.) cum pluribus. Item Graeci:* ἐν ὁδῷ. 20. audi[vi] *(corr. pr. m.)* 21. ˜populus de praeda *(pl.)* 22. aut victimas] *(pl.)* . . . Melior] *K:* Melius . . . magis] *Latinorum et antiquissimi et seri scriptores, praesertim iuridici, ut Gaius et Ulpianus, dicebant* magis est *pro* melius est, praestat. *Apud Marc.* 12, 33 *in simili enunciato legimus:* diligere proximum maius est omnibus holocautomatibus. *Ad sententiam cf. Prov.* 16, 5; *Eccle.* 4, 17; *Os.* 6, 6; *ad compositionem: Ps.* 83, 11.

23 quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare:
et quasi scelus idololatriae, nolle acquiescere.
Pro eo ergo quod abiecisti sermonem Domini,
abiecit te Dominus ne sis rex.
24 Dixitque Saul ad Samuelem:
Peccavi, quia praevaricatus sum sermonem Domini, et verba tua,
timens populum, et obediens voci eorum.
25 Sed nunc porta, quaeso, peccatum meum,
et revertere mecum, ut adorem Dominum.
26 Et ait Samuel ad Saul:
Non revertar tecum, quia proiecisti sermonem Domini,
et proiecit te Dominus ne sis rex super Israel.
27 Et conversus est Samuel ut abiret:
ille autem apprehendit summitatem pallii eius, quae et scissa est.
28 Et ait ad eum Samuel:
Scidit Dominus regnum Israel a te hodie,
et tradidit illud proximo tuo meliori te.
29 Porro Triumphator in Israel non parcet,
et poenitudine non flectetur:
neque enim homo est ut agat poenitentiam.
30 At ille ait: Peccavi: sed nunc honora me coram senioribus populi mei, et coram Israel,
et revertere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum.
31 Reversus ergo Samuel secutus est Saulem:
et adoravit Saul Dominum. 32 Dixitque Samuel:
Adducite ad me Agag regem Amalec.
Et oblatus est ei Agag pinguissimus, et tremens.
Et dixit Agag:
Siccine separat amara mors?
33 Et ait Samuel:
Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus,
sic absque liberis erit inter mulieres mater tua.
Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis.
34 Abiit autem Samuel in Ramatha:
Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa.
35 Et non vidit Samuel ultra Saul usque ad diem mortis suae:
verumtamen lugebat Samuel Saulem,
quoniam Dominum poenitebat quod constituisset eum regem super Israel.

CAPUT XVI.

1 Dixitque Dominus ad Samuelem: XXVII.
Usquequo tu luges Saul,
cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel?
imple cornu tuum oleo,
et veni, ut mittam te ad Isai Bethlehemitem:
providi enim in filiis eius mihi regem.
2 Et ait Samuel: Quo modo vadam?
audiet enim Saul, et interficiet me.
Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua,
et dices: Ad immolandum Domino veni.
3 Et vocabis Isai ad victimam,
et ego ostendam tibi quid facias,
et unges quemcunque monstravero tibi.
4 Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus.
Venitque in Bethlehem,
et admirati sunt seniores civitatis, occurrentes ei,
dixeruntque: Pacificusne est ingressus tuus?
5 Et ait: Pacificus:
ad immolandum Domino veni,
sanctificamini, et venite mecum ut immolem.
Sanctificavit ergo Isai et filios eius,
et vocavit eos ad sacrificium.
6 Cumque ingressi essent, vidit Eliab, et ait:
Num coram Domino est christus eius?
7 Et dixit Dominus ad Samuelem:
Ne respicias vultum eius, neque altitudinem staturae eius:

XV. 23. *habet* idololatriae, *sicut et* 1 *Cor.* 10, 7 *recte* idololatrae; *at Act.* 17, 16 idolatriae, *et Apoc.* 21, 8 idolatris, *quod mendum omnino in libris scriptis frequentissimum, paullatim et sermo vulgaris recepit et propagavit in linguas recentiores. — om.* Dominus (*pl. et Hebr.*) 24. Samuhel| 30. senibus (*cf. Deut.* 22, 17; 2 *Reg.* 5, 3; 17, 15; 2 *Par.* 10, 6) 32. *om.* et tremens *(cum plurimis. „Nimirum pro eadem voce hebraica, quam Hieronymus vertit* pinguissimus, *Alexandrinus* posuit τρέμων: *utraque porro interpretatio in hodiernis vulgati libris coaluit.“ Verc. Hebraeus dicit:* cum deliciis, *quo plerique hominem delicatum, mollem ac voluptarium describi putant. Unde Symmachus:* ἁβρός. *Lutherus idem vocabulum adverbialiter accepit de animo quieto et hilari, quo se Samueli obtulerit rex captivus: „Agag ging zu ihm getrost.“* — |Sicine 33. eum Samuel] Samuhel Agag *(pl.)* 34. Gabaath *(pl.)* 35. Saul *etiam* 2°. . . . eum regem] regem Saul *(omnes)*

XVI. 1. ad Samuhel| . . . Bethleemitem| 4. Bethleem| *In his nominibus* Bethleem *et* Bethleemites, *quae prope quinquagies in Bibliis leguntur, numquam Amiatinus geminae e vocali aspirationem interponit, sed ubique aut* Bethleem, *aut per syncopen scripsit* Bethlem, *hoc ultimum septendecim locis, quorum unum* (*Gen.* 48, 7) *in notis nostris praetermisimus. Et bis quidem se corrigendo dedit* Bethlem (with e written above) (*Ruth* 4, 11; 1 *Par.* 11, 16), *frustra tamen suum quemdam scrupulum movens, quum unam et alteram formam, et alibi, si bene meminimus, apud sacros auctores obviam, Hieronymus commode potuerit alternare.* — pacificus [ne est] ingressus *(In vacuo primum relicto prima incertum an alia manus posuit* ne est. *Omittunt* ne *etiam B Mediol.*, est *CDE)* 6. Heliab . . . *Edd. Clem.* Christus (*cf.* 12, 3) 7. Samuhel|

quoniam abieci eum,
nec iuxta intuitum hominis ego iudico:
homo enim videt ea quae parent,
Dominus autem intuetur cor.
8 Et vocavit Isai Abinadab,
et adduxit eum coram Samuele.
Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus.
9 Adduxit autem Isai Samma, de quo ait:
Etiam hunc non elegit Dominus.
10 Adduxit itaque Isai septem filios suos coram Samuele:
et ait Samuel ad Isai:
Non elegit Dominus ex istis.
11 Dixitque Samuel ad Isai:
Numquid iam completi sunt filii?
Qui respondit: Adhuc reliquus est parvulus, et pascit oves.
Et ait Samuel ad Isai:
Mitte, et adduc eum:
nec enim discumbemus prius quam huc ille veniat.
12 Misit ergo, et adduxit eum.
Erat autem rufus, et pulcher aspectu, decoraque facie.
et ait Dominus:
Surge, unge eum, ipse est enim.
13 Tulit ergo Samuel cornu olei,
et unxit eum in medio fratrum eius:
et directus est Spiritus Domini
a die illa in David, et deinceps:
surgensque Samuel abiit in Ramatha.
14 Spiritus autem Domini recessit a Saul
et exagitabat eum spiritus nequam a Domino.
15 Dixeruntque servi Saul ad eum:
Ecce spiritus Dei malus exagitat te.
16 Iubeat dominus noster,
et servi tui, qui coram te sunt,
quaerent hominem scientem psallere cithara,
ut quando arripuerit te spiritus Domini malus,
psallat manu sua, et levius feras.
17 Et ait Saul ad servos suos:
Providete ergo mihi aliquem bene psallentem,
et adducite eum ad me.
18 Et respondens unus de pueris, ait:
Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem
scientem psallere, et fortissimum robore,
et virum bellicosum, et prudentem in verbis,
et virum pulchrum: et Dominus est cum eo.
19 Misit ergo Saul nuncios ad Isai, dicens:
Mitte ad me David filium tuum, qui est in pascuis.
20 Tulit itaque Isai asinum plenum panibus,
et lagenam vini, et hoedum de capris unum,
et misit per manum David filii sui Sauli.
21 Et venit David ad Saul, et stetit coram eo:
at ille dilexit eum nimis,
et factus est eius armiger.
22 Misitque Saul ad Isai, dicens:
Stet David in conspectu meo:
invenit enim gratiam in oculis meis.
23 Igitur quandocunque spiritus Domini malus arripiebat Saul,
David tollebat citharam, et percutiebat manu sua,
et refocillabatur Saul, et levius habebat:
recedebat enim ab eo spiritus malus.

CAPUT XVII.

1 Congregantes autem Philisthiim agmina sua in proelium, XXVIII.
convenerunt in Socho Iudae:
et castrametati sunt inter Socho et Azeca in finibus Dommim.
2 Porro Saul et filii Israel congregati venerunt in vallem terebinthi,
et direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthiim.
3 Et Philisthiim stabant super montem ex parte hac,
et Israel stabat supra montem ex altera parte:
vallisque erat inter eos.
4 Et egressus est vir spurius de castris Philisthinorum
nomine Goliath, de Geth,
altitudinis sex cubitorum et palmi:
5 et cassis aerea super caput eius,
et lorica squamata induebatur.
porro pondus loricae eius, quinque millia siclorum aeris erat:
6 et ocreas aereas habebat in cruribus:
et clypeus aereus tegebat humeros eius.
7 hastile autem hastae eius erat quasi liciatorium texentium.
ipsum autem ferrum hastae eius sexcentos siclos habebat ferri:
et armiger eius antecedebat eum.
8 Stansque clamabat adversum phalangas Israel, et dicebat eis:
Quare venistis parati ad proelium?
Numquid ego non sum Philisthaeus, et vos servi Saul?
Eligite ex vobis virum, et descendat ad singulare certamen:

XVI. 7. *om.* ego *(pl.)* 8. 10. Samuhel 11. ˜ille huc venerit| *A Mediol.*, huc ille venerit *B*, ille huc veniat *CDEK (errat de A Verc.)* 13. ergo] igitur *(pl.)* . . . s̄p̄s dn̄i in David| a die illa et in reliquum| 16. Domini] dei *(pl.)* 17. *om.* ergo *(pl.)* 18. Bethleemiten| 20. Tulitque Isai *AE Mediol.* . . . Saul| 21. eius] *DE*: ei 23. Domini] dei *(pl.)* . . . |˜tollebat David *(pl.)*

XVII. 1. autem] vero *(cum pl.)* phylistiim (*item* 2. 3) . . . Soccho (*cf. Ios.* 15, 35) 2. filii] viri *(pl.)* 3. ˜ex hac parte| *(pl.)* . . . supra] super *(pl.)* 4. palmo| *(pl.)* 5. squamata] hamata (*cum plerisque; Graecus:* ἁλυσιδωτὸν, *vetus Itala:* catenata). *Hebraeo quidem melius congruit* squamata, *i. e. lamellis ferreis in modum squamarum composita; at Hieronymum praetulisse* hamata *codices testantur. Martianaeus utriusque exempla adfert ex Virgilio: „nec duplici squama lorica", et Aen.* 3° *„loricam consertam hamis."* — *om.* erat *(cum pl.)* 8. venitis *(quod a Sixtinis receptum nec Vercelloni displicet.)*

9 si quiverit pugnare mecum, et percusserit me, erimus vobis servi:
si autem ego praevaluero, et percussero eum,
vos servi eritis, et servietis nobis.
10 Et aiebat Philisthaeus:
Ego exprobravi agminibus Israel hodie:
Date mihi virum, et ineat mecum singulare certamen.
11 Audiens autem Saul, et omnes Israelitae sermones Philisthaei huiuscemodi,
stupebant, et metuebant nimis.
12 David autem erat filius viri Ephrathaei, de quo supra dictum est, de Bethlehem Iuda,
cui nomen erat Isai,
qui habebat octo filios,
et erat vir in diebus Saul senex, et grandaevus inter viros.
13 Abierunt autem tres filii eius maiores post Saul in proelium:
et nomina trium filiorum eius, qui perrexerunt ad bellum,
Eliab primogenitus, et secundus Abinadab, tertiusque Samma:
14 David autem erat minimus.
Tribus ergo maioribus secutis Saulem,
15 abiit David, et reversus est a Saul, ut pasceret gregem patris sui in Bethlehem.
16 Procedebat vero Philisthaeus mane et vespere, et stabat quadraginta diebus.
17 Dixit autem Isai ad David filium suum:
Accipe fratribus tuis ephi polentae, et decem panes istos,
et curre in castra ad fratres tuos,
18 et decem formellas casei has deferes ad tribunum:
et fratres tuos visitabis, si recte agant:
et cum quibus ordinati sunt, disce.
19 Saul autem, et illi, et omnes filii Israel, in valle terebinthi pugnabant adversum Philisthiim.
20 Surrexit itaque David mane,
et commendavit gregem custodi:
et onustus abiit, sicut praeceperat ei Isai.
Et venit ad locum Magala,
et ad exercitum, qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine.
21 Direxerat enim aciem Israel,
sed et Philisthiim ex adverso fuerant praeparati.
22 Derelinquens ergo David vasa, quae attulerat,
sub manu custodis ad sarcinas,
cucurrit ad locum certaminis,
et interrogabat si omnia recte agerentur erga fratres suos.
23 Cumque adhuc ille loqueretur eis,
apparuit vir ille spurius ascendens,
Goliath nomine, Philisthaeus, de Geth, de castris Philisthinorum:
et loquente eo haec eadem verba audivit David.
24 Omnes autem Israelitae,
cum vidissent virum, fugerunt a facie eius,
timentes eum valde.
25 Et dixit unus quispiam de Israel:
Num vidistis virum hunc, qui ascendit?
ad exprobrandum enim Israeli ascendit.
Virum ergo, qui percusserit eum,
ditabit rex divitiis magnis,
et filiam suam dabit ei,
et domum patris eius faciet absque tributo in Israel.
26 Et ait David ad viros, qui stabant secum, dicens:
Quid dabitur viro, qui percusserit Philisthaeum hunc,
et tulerit opprobrium de Israel?
quis enim est hic Philisthaeus incircumcisus,
qui exprobravit acies Dei viventis?
27 Referebat autem ei populus eundem sermonem, dicens:
Haec dabuntur viro, qui percusserit eum.
28 Quod cum audisset Eliab frater eius maior,
loquente eo cum aliis, iratus est contra David, et ait:
Quare venisti, et quare dereliquisti pauculas oves illas in deserto?
ego novi superbiam tuam, et nequitiam cordis tui:
quia ut videres proelium, descendisti.
29 Et dixit David: Quid feci? numquid non verbum est?
30 Et declinavit paululum ab eo ad alium:
dixitque eundem sermonem.
Et respondit ei populus verbum sicut prius.
31 Audita sunt autem verba, quae locutus est David,
et annunciata in conspectu Saul.
32 Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei:
Non concidat cor cuiusquam in eo:
ego servus tuus vadam, et pugnabo adversus Philisthaeum.
33 Et ait Saul ad David:
Non vales resistere Philisthaeo isti,
nec pugnare adversus eum: quia puer es,
hic autem vir bellator est ab adolescentia sua.
34 Dixitque David ad Saul:
Pascebat servus tuus patris sui gregem,
et veniebat leo, vel ursus,
et tollebat arietem de medio gregis:
35 et persequebar eos, et percutiebam,
eruebamque de ore eorum:

XVII. 10. Israhelis 11. omnes viri Israhelitae *(pl.)* 12. Bethleem* . . ˜erat nomen *(pl.)* 13. ˜perrexerant *(pl.)* . . . |Heliab . . . Semma| 17. oephi pulentae 18. sunt] sint *AFGK (recte). Intellige: quem locum et ordinem in exercitu sortiti sint. Hebraeus ambigue:* pignus eorum capies, *quod Syrus et Arabs interpretantur: nuncium eorum ad me deferto; Graecus:* ὅσα ἂν χρήζωσιν, γνώσῃ, *alii aliter.* 20. Magala] *i. e.* ad carraginem, *„zur Wagenburg".* 22. erga] *pro:* de, circa, *sicut Gen.* 37, 14; *Luc.* 10, 41. 23. ex castris *(pl.)* 25. vidisti 26. ˜est enim *(fere omnes)* 28. videris 29. numquid non verbum est?] *Sensus: numquid aliud quam verbum feci? num hiscere non licet?* 30. sicut et prius |*(pl.)* 32. in eo] *i. e. propter hunc, non: propter hoc; Graeci:* ἐπ' αὐτόν . . . adversum 33. nec repugnare adversum . . . *om.* est *(pl. Hebr. Gr.)* 34. |tollebantq. *ABE Mediol.*, tollebatque *plures et Hebr.* 35. |et sequebar *(pl.)*

et illi consurgebant adversum me,
et apprehendebam mentum eorum,
et suffocabam, interficiebamque eos.
36 Nam et leonem, et ursum interfeci ego servus tuus:
erit igitur et Philisthaeus hic incircumcisus, quasi unus ex eis.
[Nunc vadam, et auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthaeus incircumcisus], qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis?
37 Et ait David:
Dominus qui eripuit me de manu leonis, et de manu ursi,
ipse me liberabit de manu Philisthaei huius.
Dixit autem Saul ad David:
Vade, et Dominus tecum sit.
38 Et induit Saul David vestimentis suis,
et imposuit galeam aeream super caput eius,
et vestivit eum lorica.
39 Accinctus ergo David gladio eius super vestem suam,
coepit tentare si armatus posset incedere:
non enim habebat consuetudinem.
Dixitque David ad Saul:
Non possum sic incedere, quia non usum habeo.
Et deposuit ea, [40] et tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus:
et elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente,
et misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum,
et fundam manu tulit:
et processit adversum Philisthaeum.
41 ibat autem Philisthaeus incedens, et appropinquans adversum David,
et armiger eius ante eum.
42 Cumque inspexisset Philisthaeus, et vidisset David, despexit eum.
Erat enim adolescens: rufus, et pulcher aspectu.
43 Et dixit Philisthaeus ad David:
Numquid ego canis sum, quod tu venis ad me ˚cum baculo?
Et maledixit Philisthaeus David in diis suis:
44 dixitque ad David:
Veni ad me, et dabo carnes tuas volatilibus caeli et bestiis terrae.
45 Dixit autem David ad Philisthaeum:
Tu venis ad me cum gladio, et hasta, et clypeo:
ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel,
quibus exprobrasti [46] hodie,
et dabit te Dominus in manu mea,
et percutiam te, et auferam caput tuum a te:
et dabo cadavera castrorum Philisthiim hodie
volatilibus caeli, et bestiis terrae:
ut sciat omnis terra quia est Deus in Israel.
47 Et noverit universa ecclesia haec,
quia non in gladio, nec in hasta salvat Dominus:
ipsius enim est bellum, et tradet vos in manus nostras.
48 Cum ergo surrexisset Philisthaeus, et veniret, et appropinquaret contra David,
festinavit David, et cucurrit ad pugnam ex adverso Philisthaei.
49 Et misit manum suam in peram,
tulitque unum lapidem, et funda iecit,
et circumducens percussit Philisthaeum in fronte:
et infixus est lapis in fronte eius,
et cecidit in faciem suam super terram.
50 Praevaluitque David adversum Philisthaeum in funda et lapide,
percussumque Philisthaeum interfecit.
Cumque gladium non haberet in manu David,
51 cucurrit, et stetit super Philisthaeum,
et tulit gladium eius, et eduxit eum de vagina sua:
et interfecit eum, praeciditque caput eius.
Videntes autem Philisthiim, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt.
52 Et consurgentes viri Israel et Iuda
vociferati sunt, et persecuti sunt Philisthaeos usquedum venirent in vallem,
et usque ad portas Accaron,
cecideruntque vulnerati de Philisthiim in via Saraim, et usque ad Geth, et usque ad Accaron.
53 Et revertentes filii Israel postquam persecuti fuerant Philisthaeos,
invaserunt castra eorum.
54 Assumens autem David caput Philisthaei,
attulit illud in Ierusalem:

XVII. 36. [Nunc vadam . . . incircumcisus] *Haec duo commata, a textu genuino tum hebraico, tum Hieronymiano extranea, et Graecorum de commentis profecta, in A aliisque integrae fidei libris non reperiuntur. Codd. BFG priore tantum commate recepto et ad finem versiculi collocato, legunt*: quasi unus ex eis, qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis. Nunc vadam et auferam opprobrium populi. Et ait *etc., haud inconcinne, non item sinceriter.* 37. eripuit] eruit *(pl.)* . . . ˜liberavit me (*Codd. fere omnes:* liberabit me) 38. *Mediol.* loricam 39. veste sua| *AK alii* . . . quia nec *(pl.)* 45. exprobrasti [46] hodie, et dabit] *Romani editores quod versum incipientes ab* hodie, *eidem tamen voci distinctionis notam subiiciunt, et latinorum codicum, et diversam hebraeorum divisionem simul indicare et quodammodo complecti videntur. Nam Hebraeus, Chaldaeus, Syrus et Arabs ante* hodie *interpungunt, nec etiam adhibent coniunctionem* et, *quam pro sua ratione intulit Hieronymus, praeeunte Graeco:* σήμερον, καὶ ἀποκλείσει σε. 46. cadaver *A Mediol. Veron. et Hebraeus. Graeci pleniora:* τὰ κῶλά σου καὶ τὰ κῶλα παρεμβολῆς, *quae assumpsit unus V, liber Saeculi XIII, ita legens:* cadaver tuum et cadavera castrorum. 47. ˜est enim *(pl.)* 49. *om.* circumducens *ADEK Mediol. cum Hebr. et Gr. Igitur glossema est* circumducens, *idque ne suo quidem loco insertum, quum potius pertineat ad verbum* iecit. *Nam circumactio vel vibratio fundae non est feriendi momentum, sed iaciendi.* 50. et in lapide| 51. *post* eduxit *om.* eum *(pl.)* 52. persecuti Phil. . . . Sarim *(pl.)* usque ad G. et usque A.

arma vero eius posuit in tabernaculo suo.
55 Eo autem tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philisthaeum,
ait ad Abner principem militiae:
De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner?
Dixitque Abner:
Vivit anima tua, rex, si novi.
56 Et ait rex: Interroga tu, cuius filius sit iste puer.
57 Cumque regressus esset David, percusso Philisthaeo,
tulit eum Abner, et introduxit coram Saule,
caput Philisthaei habentem in manu.
58 Et ait ad eum Saul:
De qua progenie es o adolescens?
Dixitque David:
Filius servi tui Isai Bethlehemitae ego sum.

CAPUT XVIII.

XXVIIII. 1 Et factum est cum complesset loqui ad Saul:
anima Ionathae conglutinata est animae David,
et dilexit eum Ionathas quasi animam suam.
2 Tulitque eum Saul in die illa,
et non concessit ei ut reverteretur in domum patris sui.
3 Inierunt autem David et Ionathas foedus:
diligebat enim eum quasi animam suam.
4 Nam exspoliavit se Ionathas tunica, qua erat indutus,
et dedit eam David,
et reliqua vestimenta sua
usque ad gladium et arcum suum, et usque ad balteum.
5 Egrediebatur quoque David ad omnia quaecunque misisset eum Saul, et prudenter se agebat:
posuitque eum Saul super viros belli,
et acceptus erat in oculis universi populi,
maximeque in conspectu famulorum Saul.
6 Porro cum reverteretur percusso Philisthaeo David,
egressae sunt mulieres de universis urbibus Israel,
cantantes, chorosque ducentes in occursum Saul regis,
in tympanis laetitiae, et in sistris.
7 Et praecinebant mulieres ludentes, atque dicentes:
Percussit Saul mille, et David decem millia.
8 Iratus est autem Saul nimis,
et displicuit in oculis eius sermo iste:
dixitque: Dederunt David decem millia,
et mihi mille dederunt:
quid ei superest, nisi solum regnum?
9 Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David a die illa, et deinceps.

10 Post diem autem alteram, invasit spiritus Dei malus Saul, XXX.
et prophetabat in medio domus suae:
David autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies.
tenebatque Saul lanceam, 11 et misit eam,
putans quod configere posset David cum pariete:
et declinavit David a facie eius secundo.
12 Et timuit Saul David, eo quod Dominus esset cum eo, et a se recessisset.
13 Amovit ergo eum Saul a se,
et fecit eum tribunum super mille viros:
et egrediebatur, et intrabat in conspectu populi.
14 In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat, et Dominus erat cum eo.
15 Vidit itaque Saul quod prudens esset nimis,
et coepit cavere eum.
16 Omnis autem Israel et Iuda diligebat David:
ipse enim ingrediebatur et egrediebatur ante eos.
17 Dixitque Saul ad David:
Ecce filia mea maior Merob,
ipsam dabo tibi uxorem:
tantummodo esto vir fortis, et proeliare bella Domini.
Saul autem reputabat, dicens:
Non sit manus mea in eum, sed sit super eum manus Philisthinorum.
18 Ait autem David ad Saul:
Quis ego sum, aut quae est vita mea, aut cognatio patris mei in Israel,
ut fiam gener regis?
19 Factum est autem tempus, cum deberet dari Merob filia Saul David,

---

XVII. 54. in tabernaculo suo] *Pseudo-Hieronymus malebat:* in tabernaculo Domini, *„de quo, inquit, tabernaculo postea haec ab Abimelech sacerdote accepit.“ Sed Hebraeus,* LXX *et Codd. latini:* suo. *„Nimirum David arma Goliathi, quae primum domum detulerat, deinceps Nobe sacerdotibus commendavit, sive quod apud ipsos propter Saulis invidentiam magis in tuto essent, sive propter grati animi significationem victoriam Deo acceptam referentis.“ Vercellone.* 55. *Adnotat Ephraemus Syrus: „Saul non de persona, sed de stirpe Davidis interrogat. Quod enim eum angebat, dubium erat, ne forte is esset, ad quem iuxta Samuelis vaticinium regnum foret transferendum.“* 57. Saul| 58. Bethleemitae*

XVIII. 1. Ionathan conligata *A cum plerisque. Cf. Eccli.* 27, 23. *Unus B, ut videtur:* conglutinata, *quod verbum alibi quidem in locis persimilibus eodem sensu occurrit. Vide Gen.* 34, 3; *Deut.* 10, 15. 3. ˜Ionathan et D. *(pl.)* 4. Ionathan tunicam *(ita plures apud Vercellonem, Amiatini oblitum. Sed utique sexto casu opus est.)* . . vestitus| *A cum ceteris omnibus, excepto B.* 5. ad omnia quaecunque] *K*: ad omnia quae; *Alexandrinus:* ἐξεπορεύετο ἐν πᾶσιν οἷς *(i. e.* εἰς ὁ,τιοῦν πρᾶγμα*)* ἀπέστειλεν αὐτὸν Σαούλ. 6. David] *Codd. ECFG addunt ex antiqua glossa:* et ferret caput eius in Ierusalem. 7. adq. dicebant| *(pl. Hebr. Gr.)* 8. ˜iste sermo| *(pl.)* . . . ˜dederunt mille| *(pl.)* 9. ex die *(pl.)* 10. malus · · Saul *(erasum* in, *quod habet B)* 12. ˜esset dn̄s *(pl.)* 16. ˜egrediebatur et ingrediebatur *(pl. Hebr.)* 17. Dixit autem *(pl.)* . . . in eum] in eo *(cum pl., non:* in illum, *ut refert Verc.)* . . . super illum *(pl.)*

data est Hadrieli Molathitae uxor.
20 Dilexit autem David Michol filia Saul altera.
Et nunciatum est Saul, et placuit ei.
21 Dixitque Saul: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum,
et sit super eum manus Philisthinorum.
Dixitque Saul ad David:
In duabus rebus gener meus eris hodie.
22 Et mandavit Saul servis suis:
Loquimini ad David clam me, dicentes:
Ecce places regi, et omnes servi eius diligunt te.
Nunc ergo esto gener regis.
23 Et locuti sunt servi Saul in auribus David omnia verba haec.
Et ait David:
Num parum videtur vobis, generum esse regis?
Ego autem sum vir pauper et tenuis.
24 Et renunciaverunt servi Saul, dicentes:
Huiuscemodi verba locutus est David.
25 Dixit autem Saul: Sic loquimini ad David:
Non habet rex sponsalia necesse,
nisi tantum centum praeputia Philisthinorum,
ut fiat ultio de inimicis regis.
Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philisthinorum.
26 Cumque renunciassent servi eius David verba, quae dixerat Saul,
placuit sermo in oculis David, ut fieret gener regis.
27 Et post paucos dies surgens David, abiit cum viris, qui sub eo erant.
Et percussit ex Philisthiim ducentos viros,
et attulit eorum praeputia, et annumeravit ea regi,
ut esset gener eius.
Dedit itaque Saul ei Michol filiam suam uxorem.
28 Et vidit Saul, et intellexit
quod Dominus esset cum David.
Michol autem filia Saul diligebat eum.
29 Et Saul magis coepit timere David:
factusque est Saul inimicus David cunctis diebus.
30 Et egressi sunt principes Philisthinorum.
a principio autem egressionis eorum,
prudentius se gerebat David quam omnes servi Saul,
et celebre factum est nomen eius nimis.

CAPUT XIX.

1 Locutus est autem Saul ad Ionathan filium suum,
et ad omnes servos suos, ut occiderent David.
Porro Ionathas filius Saul diligebat David valde.
2 Et indicavit Ionathas David, dicens:
Quaerit Saul pater meus occidere te:
quapropter observa te, quaeso, mane,
et manebis clam, et abscondéris.
3 Ego autem egrediens stabo iuxta patrem meum, in agro ubicunque fueris:
et ego loquar de te ad patrem meum:
et quodcunque videro, nunciabo tibi.
4 Locutus est ergo Ionathas de David bona ad Saul patrem suum:
dixitque ad eum:
Ne pecces rex in servum tuum David,
quia non peccavit tibi,
et opera eius bona sunt tibi valde.
5 Et posuit animam suam in manu sua,
et percussit Philisthaeum,
et fecit Dominus salutem magnam universo Israeli:
vidisti, et laetatus es.
Quare ergo peccas in sanguine innoxio,
interficiens David, qui est absque culpa?
6 Quod cum audisset Saul, placatus voce Ionathae, iuravit:
Vivit Dominus, quia non occidetur.
7 Vocavit itaque Ionathas David,
et indicavit ei omnia verba haec:
et introduxit Ionathas David ad Saul,
et fuit ante eum, sicut fuerat heri et nudiustertius.

8 Motum est autem rursum bellum: XXXI.
et egressus David, pugnavit adversum Philisthiim:
percussitque eos plaga magna,

XVIII. 19. data est] *Vercellone maluerit:* et data est, *fortasse nimis sollicitus. Post* factum est *aeque saepe tribus modis pergi videmus: aut per* ut, *aut per* et, *aut per asyndeton. (Cf. v.* 1; *cap.* 1, 20; 3, 2; 4, 1; 7, 2. 10 *ibique notam). Iam si additur* tempus, *prior quidem modus per* ut *minus convenit; at alteri duo eadem stabunt ratione, quamquam coniunctione interveniente oratio paullo lenius procedit. Graeci pro* tempus *posuerunt* tempore (ἐν τῷ καιρῷ τοῦ δοθῆναι), *et sic certe constructio fit expeditior.* — Hadrihel 20. ˜Michol f. S. altera David *(pl.)* 21. Dixitque *sec. loco*] Dixit ergo *(pl.)* . . . in duabus rebus] *Hebraeus, vett. Intt. et Edd. antiquae tantum:* in duabus, *scilicet* filiabus, *in hanc sententiam:* secundam filiarum mearum tibi despondebo; *Lutherus: „du sollst heute mit der andern mein Eidam werden.“ Vulgata lectio, si modo sincera sit Hieronymi, quod quidem in unanimi codicum consensu vix audemus dubitare, bifariam intelligi potest, aut: „Quod tibi iam semel fueram pollicitus, hoc altera vice vere persolvam“; aut: „Si mihi hoc alterum praestiteris, ut centum viros Philisthaeorum interimas, gener meus eris.“* — hodie] *i. e. nunc demum.* 23. ˜vobis videtur *(pl.)* 25. ˜necesse rex sponsalia| *(pl.)* . . . in manibus (*pl. Cf. notam ad Ios.* 6, 2) Phylisthinorum ˜ 26. quae dixerat Saul] quae dixerat *CF*, quae diximus *AD Mediol. Veron. et fragm. alterius antiquissimi Veronensis ap. Blanchinium;* τὰ ῥήματα ταῦτα LXX. 27. ˜dies paucos *(fere omnes)* . . . Et percussis Phylisthiim ducentis viris| adtulit praeputia eorum *ADK Mediol.*; et percussit Ph. in ducentis viris et attulit *etc. Veron. Blanchini* . . . ˜ei Saul *(pl.)* 28. quod] quia *A cum plerisque, perperam* (*cf. Ex.* 8, 10).

XIX. 1. occiderent 4. *Sangermanensis cum Hebraeo:* Ne peccet rex in servum suum David 5. in universo Israhel| *(pl.)* 8. rursus

et fugerunt a facie eius.
9 Et factus est spiritus Domini malus in Saul.
sedebat autem in domo sua, et tenebat lanceam:
porro David psallebat manu sua.
10 Nisusque est Saul configere David lancea in pariete,
et declinavit David a facie Saul:
lancea autem casso vulnere perlata est in parietem,
et David fugit, et salvatus est nocte illa.
11 Misit ergo Saul satellites suos in domum David,
ut custodirent eum, et interficeretur mane.
Quod cum annunciasset David Michol uxor sua, dicens:
Nisi salvaveris te nocte hac, cras morieris:
12 deposuit eum per fenestram.
porro ille abiit et aufugit, atque salvatus est.
13 Tulit autem Michol statuam, et posuit eam super lectum,
et pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius,
et operuit eam vestimentis.
14 Misit autem Saul apparitores, qui raperent David:
et responsum est quod aegrotaret.
15 Rursumque misit Saul nuncios ut viderent David, dicens:
Afferte eum ad me in lecto, ut occidatur.
16 Cumque venissent nuncii,
inventum est simulacrum super lectum,
et pellis caprarum ad caput eius.
17 Dixitque Saul ad Michol:
Quare sic illusisti mihi,
et dimisisti inimicum meum ut fugeret?
Et respondit Michol ad Saul:
Quia ipse locutus est mihi:
Dimitte me, alioquin interficiam te.
18 David autem fugiens, salvatus est, et venit ad Samuel in Ramatha,
et nunciavit ei omnia quae fecerat sibi Saul:
et abierunt ipse et Samuel, et morati sunt in Naioth.
19 Nunciatum est autem Sauli a dicentibus:
Ecce David in Naioth in Ramatha.
20 Misit ergo Saul lictores, ut raperent David:
qui cum vidissent cuneum prophetarum vaticinantium,
et Samuelem stantem super eos,
factus est etiam Spiritus Domini in illis,
et prophetare coeperunt etiam ipsi.
21 Quod cum nunciatum esset Sauli,
misit et alios nuncios:
prophetaverunt autem et illi.
Et rursum misit Saul tertios nuncios:
qui et ipsi prophetaverunt.
[Et iratus iracundia Saul,]
22 abiit etiam ipse in Ramatha,
et venit usque ad cisternam magnam, quae est in Socho,
et interrogavit, et dixit: In quo loco sunt Samuel et David?
Dictumque est ei: Ecce in Naioth sunt in Ramatha.
23 Et abiit in Naioth in Ramatha,
et factus est etiam super eum Spiritus Domini,
et ambulabat ingrediens, et prophetabat usquedum veniret in Naioth in Ramatha.
24 Et exspoliavit etiam ipse se vestimentis suis,
et prophetavit cum ceteris coram Samuele,
et cecidit nudus tota die illa et nocte.
Unde et exivit proverbium:
Num et Saul inter prophetas?

CAPUT XX.

1 Fugit autem David de Naioth, quae est in Ramatha,
veniensque locutus est coram Ionatha:
Quid feci? quae est iniquitas mea, et quod peccatum meum in patrem tuum,
quia quaerit animam meam?
2 Qui dixit ei: Absit, non morieris:
neque enim faciet pater meus quidquam grande vel parvum, nisi prius indicaverit mihi:
hunc ergo celavit me pater meus sermonem tantummodo?
nequaquam erit istud.
3 Et iuravit rursum Davidi.
Et ille ait:
Scit profecto pater tuus quia inveni gratiam in oculis tuis,
et dicet: Nesciat hoc Ionathas, ne forte tristetur.
Quinimmo vivit Dominus, et vivit anima tua,
quia uno tantum (ut ita dicam) gradu ego morsque dividimur.
4 Et ait Ionathas ad David:
Quodcunque dixerit mihi anima tua, faciam tibi.
5 Dixit autem David ad Ionathan:
Ecce calendae sunt crastino,
et ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vescendum:

XIX. 9. sp̄s dī . . . manu] in manu *(ita plerique; at supra c.* 18, 10 *carent praepositione.)* 10. ˜lancea David *(pl.)* 16. *Ed. Rom.* 1861 *err. typ.* venisset 18. [et nu]ntiavit — [et abieru]nt — [nuntia]tum. *Haec versuum initia propter defectum membranae notarius scribere omisit; serus aliquis lector hariolando prave explevit.* — Nahioth*| 19. Rama| *(item v.* 22 *secundo loco, et* 23; *contra* Ramatha *v.* 18 *et* 22 *pr. loco. Hebraeus similiter nominis formam variat.)* 20. Samuhel . . . ˜in illis sp̄s dn̄i| *(pl.)* 21. *om.* et *ante* alios *(pl.)* . . . ˜Saul misit *(omnes)* — *om.* nuncios *(A solus)* . . . [Et iratus iracundia Saul] *om. ADK Mediol. et Veron. Blanchini. Nec in Hebraeo ista leguntur, sed invecta sunt ex LXX.* 22. |abiit autem et ipse 23. *om.* in *ante* Nahioth, *utrimque.* 24. ˜se etiam ipse *(pl.)* . . . Samuhel| — cecidit] *Sic A cum Hebr. et Graeco; plurimi codd.* cecinit

XX. 1. quae erat in Rama| 3. David| „*casu recto: nam ex Hebraeo manifestus est huius loci sensus, Davidem rursum iurasse atque dixisse Ionathano.*“ *Verc.* — Et ille ait] *Ita codices. Vercellone tamen suspicatur, Hieronymum scripsisse* illi *cum Arabe et Graeco, qui dedit* τῷ Ἰωνάθαν. *Stichi non favent; sed ratio praevalere videtur.* 5. kalendae*

dimitte ergo me ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiae.
6 Si respiciens requisierit me pater tuus, respondebis ei:
Rogavit me David, ut iret celeriter in Bethlehem civitatem suam:
quia victimae sollemnes ibi sunt universis contribulibus suis.
7 Si dixerit, Bene: pax erit servo tuo.
si autem fuerit iratus, scito quia completa est malitia eius.
8 Fac ergo misericordiam in servum tuum:
quia foedus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti.
si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interfice,
et ad patrem tuum ne introducas me.
9 Et ait Ionathas: Absit hoc a te:
neque enim fieri potest,
ut si certe cognovero
completam esse patris mei malitiam contra te,
non annunciem tibi.
10 Responditque David ad Ionathan:
Quis renunciabit mihi, si quid forte responderit tibi pater tuus dure de me?
11 Et ait Ionathas ad David:
Veni, et egrediamur foras in agrum.
Cumque exissent ambo in agrum,
12 ait Ionathas ad David:
Domine Deus Israel,
si investigavero sententiam patris mei crastino vel perendie:
et aliquid boni fuerit super David,
et non statim misero ad te, et notum tibi fecero,
13 haec faciat Dominus Ionathae, et haec addat.
Si autem perseveraverit patris mei malitia adversum te,
revelabo aurem tuam, et dimittam te, ut vadas in pace,
et sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo.
14 Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini:
si vero mortuus fuero,
15 non auferes misericordiam tuam
a domo mea usque in sempiternum,
quando eradicaverit Dominus inimicos David,
unumquemque de terra:
[auferat Ionathan de domo sua, et requirat Dominus de manu inimicorum David.]
16 Pepigit ergo Ionathas foedus cum domo David:
et requisivit Dominus de manu inimicorum David.
17 Et addidit Ionathas deierare David,
eo quod diligeret illum:
sicut enim animam suam, ita diligebat eum.
18 Dixitque ad eum Ionathas:
Cras calendae sunt, et requiréris:
19 requiretur enim sessio tua usque perendie.
Descendes ergo festinus, et venies in locum ubi celandus es
in die qua operari licet,
et sedebis iuxta lapidem, cui nomen est Ezel.
20 Et ego tres sagittas mittam iuxta eum,
et iaciam quasi exercens me ad signum.
21 Mittam quoque et puerum, dicens ei:
Vade, et affer mihi sagittas.
22 Si dixero puero: Ecce sagittae intra te sunt, tolle eas:
tu veni ad me, quia pax tibi est, et nihil est mali, vivit Dominus.
Si autem sic locutus fuero puero:
Ecce sagittae ultra te sunt:
vade in pace, quia dimisit te Dominus.
23 De verbo autem quod locuti sumus ego et tu,
sit Dominus inter me et te usque in sempiternum.
24 Absconditus est ergo David in agro,
et venerunt calendae,
et sedit rex ad comedendum panem.
25 Cumque sedisset rex super cathedram suam (secundum consuetudinem) quae erat iuxta parietem,
surrexit Ionathas, et sedit Abner ex latere Saul,
vacuusque apparuit locus David.
26 Et non est locutus Saul quidquam in die illa:
cogitabat enim quod forte evenisset ei,
ut non esset mundus, nec purificatus.
27 Cumque illuxisset dies secunda post calendas,

XX. 6. |Si requisiverit *A cum plerisque. Hebraeus quidem:* si quaerens quaesierit, *et ad litteram Graecus:* ἐὰν ἐπισκεπτόμενος ἐπισκέψηταί με, *quem usitatissimum apud Hebraeos amplificationis modum, Latinorum fere frequentativo verbo* (quaeritaverit) *aequiparabilem interpres nonnunquam imitatur, est ubi non attendat.* — Bethleem* . . . suis] eius| *(pl.)* 8. ˜in me aliqua iniquitas *(pl.)* 9. a te] *CEG:* a me; *sed Hebraeus:* a te; *et sic A noster* . . . certo *(rectius)* . . . ˜patris mei esse *(pl.)* 10. |quis nuntiavit . . . *om.* de me *(pl. Hebr. Gr.)* 11. |Veni egrediamur in agrum *(omittunt* et *plurimi Codd.,* foras *etiam Hebr. et Gr.)* 13. Ionathan* *(ita semper, ut praemonuimus ad c.* 13, 16) . . addat] augeat *(cum antiquis paene omnibus: insolentius quidem et minus commode; verum Hieronymo hanc variationem placuisse, consensus codicum dubitare non sinit. Altera locutio:* haec faciat Dominus et haec addat, *in libris Regum decies legitur.* 15. [auferat *etc. ad* David] *Haec de versione Hieronymi eximenda sunt, quia non exstant in Hebraeo melioribusve Mss. ACDK Mediol. Veron., nec aliud continent quam subsequentis propositionis* „pepigit ergo Ionathan *etc. ad* inimicorum David“ *diversam Graecorum interpretationem. Libri minus sinceri BEFG* (*cf.* 17, 36) *accepto hoc assumento, ut sententiarum nexui prospicerent, ante* quando *superaddiderunt:* aut si non fecero. 16. ˜foedus Ionathan *(pl.)* 17. ˜animam enim 18. kalendae* (*vide Num.* 10, 10) 19. ˜est nomen 20. iaciam] *Ed. Francof.* 1826 *mendose* faciam 22. ˜mali est . . . *om.* in pace *(pl. Hebr. Gr.)* 23. sumus] fuimus *(pl.)* 26. venisset

rursus apparuit vacuus locus David.
Dixitque Saul ad Ionathan filium suum:
Cur non venit filius Isai nec heri, nec
hodie ad vescendum?
28 Responditque Ionathas Sauli:
Rogavit me obnixe, ut iret in Bethlehem,
29 et ait: Dimitte me, quoniam sacrificium
sollemne est in civitate,
unus de fratribus meis accersivit me:
nunc ergo si inveni gratiam in oculis tuis,
vadam cito, et videbo fratres meos.
Ob hanc causam non venit ad mensam regis.
30 Iratus autem Saul adversum Ionathan,
dixit ei:
Fili mulieris virum ultro rapientis,
numquid ignoro quia diligis filium Isai
in confusionem tuam,
et in confusionem ignominiosae matris tuae?
31 Omnibus enim diebus, quibus filius Isai
vixerit super terram,
non stabiliéris tu, neque regnum tuum.
Itaque iam nunc mitte, et adduc eum ad
me: quia filius mortis est.
32 Respondens autem Ionathas Sauli patri
suo, ait:
Quare morietur? quid fecit?
33 Et arripuit Saul lanceam ut percuteret eum.
Et intellexit Ionathas quod definitum esset
a patre suo, ut interficeret David.
34 Surrexit ergo Ionathas a mensa in ira furoris,
et non comedit in die calendarum secunda
panem.
Contristatus est enim super David,
eo quod confudisset eum pater suus.
35 Cumque illuxisset mane,
venit Ionathas in agrum iuxta placitum
David,
et puer parvulus cum eo,
36 et ait ad puerum suum:
Vade, et affer mihi sagittas, quas ego iacio.
Cumque puer cucurrisset, iecit aliam sagittam trans puerum.
37 Venit itaque puer ad locum iaculi, quod
miserat Ionathas:
et clamavit Ionathas post tergum pueri,
et ait:

XX. 27. |rursum vacuus app. *(pl.)* 28. |Et respondit *(pl.)* . . . Bethleem 30. virum ultro rapientis] *Rabbini narrant, quo tempore filii Beniamin uxores sibi rapuere de filiabus Silo choros ducentibus (Iud.* 21, 23), *tum unum Saulem verecundius haesitantem quin quod cuperet caperet, a puellarum una procaciori, quam forma adolescentis incenderat, ultro ad se fuisse arreptum. Lepidi homines Rabbini et fabellarum adinventa promere faciles. Nam unde ipsis id ludicrum, nisi ex hoc loco? nimirum quum dicta Saulis non ex dicentis conditione animique habitu, sed ex littera metientes, cassae voci facta adfingunt. At quisquis sobrie legere consueverit, hoc solum videbit: hominem iratum, omnia sua susque deque habentem, tamquam caeco furore in propria viscera saevire, secundum illud Ecclesiastici* 2, 28: Iracundia animositatis illius subversio illius est. 31. stabilis eris 32. moritur *A (sicut Gr. Vat.* ἀποθνήσκει;) *Hanc lectionem cur veram et recipiendam putemus, duplex est causa. Primum enim invenimus, in eiusmodi interrogationibus, ubi quod quis interrogat, id ipse animo suo vel addubitat, vel absolute negat, vel reprobat, quum de communi usu verbum aut coniunctivo praesentis aut indicativo futuri proferri soleat, Hieronymum hic illic maluisse ponere indicativum praesentis, quam eius rationem praecisam ac paullo rigidiorem nonnullis quidem locis servavit vulgatus (velut* 1 *Par.* 13, 12: Quomodo possum ad me introducere? *Ps.* 72, 11: dixerunt: Quomodo scit Deus?), *sed et aliis pluribus postliminio restituet Amiatinus, cuius ad fidem erit legendum in Deut.* 32, 30: Quomodo persequitur unus mille, et duo fugant decem milia? *(vulgo:* persequatur *et* fugent); *Iud.* 9, 28: Cur igitur servimus ei? *(vulgo:* serviemus); *Ios.* 7, 3: Quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? *(vulgo:* vexabitur); 2 *Reg.* 12, 23: Nunc autem, quia mortuus est, quare ieiuno? *(vulgo:* ieiunem); 2 *Reg.* 19, 35: Quare servus tuus fit oneri domino meo regi? *(vulgo:* sit). *Quamquam, ut par est, in eo genere non omnino desunt exempla futuri vel coniunctivi praesentis, in quibus enitet illud remissius dictum a Iob* (2, 10): Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? *et alterum Balaami in Num.* 23, 8: Quo modo maledicam, cui non maledixit Deus? qua ratione detester, quem Dominus non detestatur? *(Cf. praeterea Eccle.* 4, 11; *Eccli.* 49, 13; *Is.* 19, 11; *Ier.* 27, 13.) *Huc accedit, quod in ipso verbo* moriendi, *nisi nos fallit observatio, aliquid proprium et singulare usu invaluerat, quo fiebat, ut magis placeret dicere:* cur morior? *quam:* cur moriar? *Nimirum priori dictioni inest quoddam* πάθος, *quasi illa leti necessitas non modo immineat aut proxime instet, sed loquentem iamiam corripere et opprimere videatur. Ita secundum Codicem rectius legemus in Gen.* 47, 19: Cur ergo morimur te vidente? *sicut paullo ante (v.* 15) *ipse vulgatus habet:* quare morimur coram te? *Pariter Deut.* 5, 25: cur ergo morimur? *et Ez.* 18, 31; 33, 11: et quare morimini domus Israel? *Nec solum scilicet in interrogationibus, sed et in assertione usurpatur haec quasi temporis praeoccupatio, quemadmodum vulgatus recte posuit:* en morior *in Gen.* 25, 32; 48, 21; 50, 5; *similiter autem, quod est in Gen.* 20, 3: en morieris, *cum A et Sixtinis oportebit corrigi:* en morere *(antique, pro* moreris, *ut apud Horatium: „non experyiscere; ut tu rere" etc.). Ad eandem porro rationem referri convenit Graecorum illam loquelam de trivio, quam toties indignans exagitat Io. Chrysostomus:* φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν, *q. e. germanice fere: „denn morgen sind wir todt"; quamquam vulgatus latinus ibi (Is.* 22, 13; 1 *Cor.* 15, 32) *futurum exhibet:* Comedamus et bibamus; cras enim moriemur. *Alia horum similia et satis multa ultro dimittimus, ne profusione locorum simus molesti, praesertim quum hoc omne genus quaestionis ita sit comparatum, ut quod aliis parum, idem vel nimium aliis et subargutulum videri possit.* 33. a patre] patri *(pl.)* 35. iuxta placitum David] *proprie: ut ipsi cum David convenerat, ex constituto. Eodem sensu* placitum *ponitur Gen.* 29, 28; 30, 33.

Ecce ibi est sagitta porro ultra te.
38 Clamavitque iterum Ionathas post tergum pueri, dicens:
Festina velociter, ne steteris.
Collegit autem puer Ionathae sagittas, et attulit ad dominum suum:
39 et quid ageretur, penitus ignorabat:
tantummodo enim Ionathas et David rem noverant.
40 Dedit ergo Ionathas arma sua puero,
et dixit ei: Vade, et defer in civitatem.
41 Cumque abiisset puer,
surrexit David de loco, qui vergebat ad austrum,
et cadens pronus in terram, adoravit tertio:
et osculantes se alterutrum, fleverunt pariter,
David autem amplius.
42 Dixit ergo Ionathas ad David:
Vade in pace:
quaecunque iuravimus ambo in nomine Domini, dicentes:
Dominus sit inter me et te, et inter semen meum et semen tuum usque in sempiternum.
43 Et surrexit David, et abiit:
sed et Ionathas ingressus est civitatem.

CAPUT XXI.

XXXII. 1 Venit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem:
et obstupuit Achimelech, eo quod venisset David. Et dixit ei:
Quare tu solus, et nullus est tecum?
2 Et ait David ad Achimelech sacerdotem:
Rex praecepit mihi sermonem, et dixit:
Nemo sciat rem, propter quam missus es a me,
et cuiusmodi praecepta tibi dederim:
nam et pueris condixi in illum et illum locum.
3 Nunc ergo siquid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inveneris.
4 Et respondens sacerdos ad David, ait illi:
Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum:
si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus?
5 Et respondit David sacerdoti, et dixit ei:
Equidem, si de mulieribus agitur:
continuimus nos ab heri et nudiustertius, quando egrediebamur,
et fuerunt vasa puerorum sancta.
porro via haec polluta est,
sed et ipsa hodie sanctificabitur in vasis.
6 Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem.
neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis,
qui sublati fuerant a facie Domini,
ut ponerentur panes calidi.
7 Erat autem ibi vir quidam de servis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini:
et nomen eius Doeg Idumaeus,
potentissimus pastorum Saul.
8 Dixit autem David ad Achimelech:
Si habes hic ad manum hastam, aut gladium?
quia gladium meum, et arma mea non tuli mecum.
sermo enim regis urgebat.
9 Et dixit sacerdos:
Ecce hic gladius Goliath Philisthaei, quem percussisti in valle terebinthi,
est involutus pallio post ephod:
si istum vis tollere, tolle.
neque enim hic est alius absque eo.
Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum.

10 Surrexit itaque David, et fugit in die illa a facie Saul: XXXIII.
et venit ad Achis regem Geth:
11 dixeruntque servi Achis ad eum cum vidissent David:
Numquid non iste est David rex terrae?
nonne huic cantabant per choros, dicentes:
Percussit Saul mille, et David decem millia?
12 Posuit autem David sermones istos in corde suo,
et extimuit valde a facie Achis regis Geth.

XX. 38. *om.* iterum *et* dicens *(pl. Hebr.)* 40. ergo] igitur *(pl.)* . . . vade defer *(pl.)* 41. abisset . . . *om.* se *cum plerisque* 42. quaecunque iuravimus *etc.*] „*Ad hanc periodum subauditur* rata sunt: *nam dolor cordis facit defectum locutionis*". *Scholiastes M.* 43. *om.* David *(pl.)*

XXI. 1. Nobe] „*in Hebraeo* נב, *oppidum sacerdotibus separatum ad fines Beniamin prope Ierusalem, cuius et mentionem facit Isaias* 10, 32. *Aliud fuit oppidum* Nobe, *hebr.* נבח, *in regione Galaad transiordanensi, quod memoratur Num.* 32, 42 *et Iud.* 8, 11." *Ita fere Vercellone.* — Ahimelech *priore loco; altero et v.* 2: Ahimelec. *Dein v.* 8 *rursum* Ahimelech, *et sic postea semper. Etiam vulgatus in Paralipomenis praefert* Ahimelech (*per* h), *et merito, quia Hieronymus litteram* ח *per* h *exprimere solet. In Psalmis tamen A noster cum Graecis bis* (33, 1; 51, 2) *eundem scribit:* Abimelech, *quod significat: pater meus rex; alterum nomen* Ahimelech *dicit: frater meus rex.* — obstipuit (*cf. c.* 14, 15). *Haec quidem solita est, non sola scriptura codicis; nam duodecies in toto volumine invenimus* obstipuit, obstipuerunt, *quater* obstupuit, obstupuerunt, obstupuerit. 2. ˇa me missus es *(pl.)* . . ˇtibi praecepta *(pl.)* 3. ˇergo] igitur *(pl.)* 4. ad David] *om.* ad — illi] ei| *(pl.)* 4. ˇpanes laicos *(fere omnes)* 5. polluta est *etc.*] „*Etiamsi via profana est (quia ibat ad gentes), nihilominus hodie sanctificatur ea per vasa sancta.*" *Gesenius.* 7. *om.* quidam *(pl. Hebr.)* . . . Doec* — potentissimus pastorum Saul] *i. e. praefectus pastorum. Pro his Graeci:* νέμων τὰς ἡμιόνους Σαούλ, *quem sensum temere adnectunt DF aliique, ita expressum:* hic pascebat mulas Saul. 8. Si habes] *Nota* si *particulam interrogativam, qua illa arma, quibus indigebat David, leniter requirit a sacerdote et urbane postulat. Cf. supra v.* 4 si mundi sunt? *et vide notam ad* 1 *Par.* 14, 10. — 9. *om.* Ecce hic *(pl.)* . . . ˇest alius hic *ACDK* 11. servi A. ad eum cum vidissent D.] ei servi Achis *ADK Veron.*

13 Et immutavit os suum coram eis,
et collabebatur inter manus eorum:
et impingebat in ostia portae,
defluebantque salivae eius in barbam.
14 Et ait Achis ad servos suos:
Vidistis hominem insanum:
quare adduxistis eum ad me?
15 An desunt nobis furiosi,
quod introduxistis istum, ut fureret me praesente?
hiccine ingredietur domum meam?

CAPUT XXII.

XXXIIII. 1 Abiit ergo David inde, et fugit in speluncam Odollam.
Quod cum audissent fratres eius, et omnis domus patris eius,
descenderunt ad eum illuc.
2 Et convenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti,
et oppressi aere alieno, et amaro animo:
et factus est eorum princeps,
fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.
3 Et profectus est David inde in Maspha, quae est Moab,
et dixit ad regem Moab:
Maneat, oro, pater meus et mater mea vobiscum,
donec sciam quid faciat mihi Deus.
4 Et reliquit eos ante faciem regis Moab:
manseruntque apud eum cunctis diebus, quibus David fuit in praesidio.
5 Dixitque Gad propheta ad David: Noli manere in praesidio,
proficiscere, et vade in terram Iuda.
Et profectus est David, et venit in saltum Haret.
6 Et audivit Saul quod apparuisset David, et viri qui erant cum eo.
Saul autem cum maneret in Gabaa,
et esset in nemore, quod est in Rama,
hastam manu tenens,
cunctique servi eius circumstarent eum,
7 ait ad servos suos qui assistebant ei:
Audite nunc filii Iemini:
numquid omnibus vobis dabit filius Isai agros et vineas,
et universos vos faciet tribunos, et centuriones:
8 quoniam coniurastis omnes adversum me,
et non est qui mihi renunciet,
maxime cum et filius meus foedus inierit cum filio Isai?
Non est qui vicem meam doleat ex vobis,
nec qui annunciet mihi:
eo quod suscitaverit filius meus servum meum adversum me, insidiantem mihi usque hodie.
9 Respondens autem Doeg Idumaeus,
qui assistebat, et erat primus inter servos Saul,
Vidi, inquit, filium Isai in Nobe apud Achimelech filium Achitob sacerdotem.
10 Qui consuluit pro eo Dominum,
et cibaria dedit ei:
sed et gladium Goliath Philisthaei dedit illi.
11 Misit ergo rex ad accersendum Achimelech sacerdotem filium Achitob,
et omnem domum patris eius, sacerdotum, qui erant in Nobe,
qui universi venerunt ad regem.
12 Et ait Saul ad Achimelech:
Audi fili Achitob. Qui respondit: Praesto sum Domine.
13 Dixitque ad eum Saul:
Quare coniurastis adversum me, tu et filius Isai,
et dedisti ei panes et gladium,
et consuluisti pro eo Deum,
ut consurgeret adversum me, insidiator usque hodie permanens?
14 Respondensque Achimelech regi, ait:
Et quis in omnibus servis tuis, sicut David fidelis,
et gener regis, et pergens ad imperium tuum,
et gloriosus in domo tua?
15 Num hodie coepi pro eo consulere Deum?
absit hoc a me:
ne suspicetur rex adversus servum suum rem huiuscemodi, in universa domo patris mei:
non enim scivit servus tuus quidquam super hoc negotio, vel modicum vel grande.

16 Dixitque rex: Morte morieris Achimelech, XXXV.
tu, et omnis domus patris tui.
17 Et ait rex emissariis, qui circumstabant eum:
Convertimini, et interficite sacerdotes Domini:
nam manus eorum cum David est:
scientes quod fugisset, et non indicaverunt mihi.
Noluerunt autem servi regis extendere manus suas in sacerdotes Domini.
18 Et ait rex ad Doeg: Convertere tu, et irrue in sacerdotes.
Conversusque Doeg Idumaeus, irruit in sacerdotes,

XXI. 15. |hicine *A*; hic ne *alii quidam.*

XXII. 1. *om.* inde — fugiit 2. qui erant in angustia constituti *etc.*] *Drachius ad h. l. recordatur verborum Caesaris de B. G.* 6, 13: *„Plerique quum aut aere alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant nobilibus.“* 5. |Et profectus David venit *(pl.)* . . . Hareth| 6. ˏmaneret ˏcum . . . hastam manu tenens] *Iustinus* 43, 3 *(citante Drachio): „Per ea adhuc tempora reges hastas pro diademate habebant, quas Graeci sceptra dixere.“* . . . servi] socii 7. *om.* nunc *AK Mediol.* 8. inierit] iunxerit *(pl.)* . . . annuntiet mihi⌈Q. XXVIIII. *Seq. fol.* 242. 9. Ahimelech* f. Achitoph| *nil amplius (=Hebr. et BDK Mediol.). De priore nomine vide c.* 22, 1. 11. ˜filium Achitoph sacerdotem| *(pl. Hebr.)* . . . ˜venerunt universi *(pl.)* 12. *om.* ad Achimelech *(pl.)* 13. ˜consulere pro eo *(pl.)* 17. et non] *omittunt* et *ABK, quod constructionis necessitate quum pridem expunxerint Sixtini et Gregoriani, errore tantum typographi in Edd. Clem. remansisse videtur.* — manum suam *(pl.)* 18. ad Doeg] Doec* Idumeo

et trucidavit in die illa octogintaquinque viros
vestitos ephod lineo.
19 Nobe autem civitatem sacerdotum percussit in ore gladii,
viros et mulieres, et parvulos, et lactentes,
bovemque et asinum, et ovem in ore gladii.
20 Evadens autem unus filius Achimelech, filii Achitob,
cuius nomen erat Abiathar, fugit ad David,
21 et annunciavit ei quod occidisset Saul sacerdotes Domini:
22 Et ait David ad Abiathar:
Sciebam in die illa, quod cum ibi esset Doeg Idumaeus, proculdubio annunciaret Sauli:
ego sum reus omnium animarum patris tui.
23 Mane mecum, ne timeas:
si quis quaesierit animam meam, quaeret et animam tuam, mecumque servaberis.

CAPUT XXIII.

XXXVI. 1 Et annunciaverunt David, dicentes:
Ecce Philisthiim oppugnant Ceilam, et diripiunt areas.
2 Consuluit ergo David Dominum, dicens:
Num vadam, et percutiam Philisthaeos istos?
Et ait Dominus ad David:
Vade, et percuties Philisthaeos, et Ceilam salvabis.
3 Et dixerunt viri, qui erant cum David, ad eum:
Ecce nos hic in Iudaea consistentes timemus:
quanto magis si ierimus in Ceilam adversum agmina Philisthinorum?
4 Rursum ergo David consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei:
Surge, et vade in Ceilam:
ego enim tradam Philisthaeos in manu tua.
5 Abiit ergo David, et viri eius in Ceilam,
et pugnavit adversum Philisthaeos,
et abegit iumenta eorum, et percussit eos plaga magna:
et salvavit David habitatores Ceilae.
6 Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad David in Ceilam,
ephod secum habens descenderat.
7 Nunciatum est autem Sauli quod venisset David in Ceilam:
et ait Saul: Tradidit eum Deus in manus meas,
conclususque est introgressus urbem, in qua portae et serae sunt.
8 Et praecepit Saul omni populo ut ad pugnam descenderet in Ceilam:
et obsideret David, et viros eius.
9 Quod cum David rescisset quia praepararet ei Saul clam malum,
dixit ad Abiathar sacerdotem:
Applica ephod.
10 Et ait David:
Domine Deus Israel,
audivit famam servus tuus,
quod disponat Saul venire in Ceilam, ut evertat urbem propter me:
11 Si tradent me viri Ceilae in manus eius?
et si descendet Saul, sicut audivit servus tuus?
Domine Deus Israel indica servo tuo.
Et ait Dominus: Descendet.
12 Dixitque David:
Si tradent me viri Ceilae, et viros qui sunt mecum, in manus Saul?
et dixit Dominus: Tradent.
13 Surrexit ergo David et viri eius quasi sexcenti,
et egressi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti:
nunciatumque est Sauli quod fugisset David de Ceila, et salvatus esset:
quam ob rem dissimulavit exire.
14 Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis,
mansitque in monte solitudinis Ziph, in monte opaco:
quaerebat eum tamen Saul cunctis diebus:
et non tradidit eum Deus in manus eius.
15 Et vidit David quod egressus esset Saul ut quaereret animam eius.

Porro David erat in deserto Ziph in silva. XXXVII.
16 Et surrexit Ionathas filius Saul,
et abiit ad David in silvam,
et confortavit manus eius in Deo:
dixitque ei: 17 Ne timeas:
neque enim inveniet te manus Saul patris mei,

XXII. 18. octogintaquinque] *Graeci Sixt.* τριακοσίους καὶ πέντε . . ephod lineo] *Hebr.* ephod bad. *De hac veste sacerdotali cf. Hier. Epist.* 130 *ad Marcellam et* 128 *ad Fabiolam. Et vide infra c.* 30, 7. 19. et parvulos] *om.* et . . |bovem *(pl.)* 22. Saul|

XXIII. 1. nuntiaverunt . . . Ceila (*pro* Ceilam) = 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. — 2. ergo] igitur *(pl.)* . . . ˜salvabis Ceila| *fere omnes* 4. ˜ei ait| — *habet* Surge et vade *(om. et CDF)* 5. *om.* ergo *(pl.)* . . . iumenta] *intellige:* pecora; *Graeci:* τὰ κτήνη. *Haec frequentissima in Bibliis et paene sollemnis est vocis* iumenta *significatio. Cf. Ex.* 9, 19—22. — (*hab.* Ceilae) 6. Ahimelech* 7. Sauli] Saul . . . et serrae| 9. ˜rescisset David *(pl.)* — quia praepararet] *Coniunctivus h. l. non adversatur regulae, quam explicavimus ad Ex.* 8, 10, *sed necessario iuxta legem consecutionis ponitur, ut in propositione subsecundaria, quae ab alio verbo coniunctivo pendet.* 10. ad Ceilam *(pl.)* 11. ˜Ceila in manu *(pl.)* 12. ˜viri Ceilae me . . . in manu *(pl.)* 13. Saul . . . dissimulavit] *i. e. non curavit, omisit, neglexit. Hebraeus:* cessavit exire, *Gr.* ἀνῆκεν τοῦ ἐλθεῖν *(Germanus: „er liess sein Ausziehen anstehn"); eodemque sensu verbum* dissimulare *apud sequiores scriptores, tum alios, ut Vegetium, in usum venerat, tum Hieronymo. Sap.* 11, 24: Misereris omnium, quia omnia potes, et dissimulas peccata hominum propter poenitentiam. *Gen.* 19, 6: Dissimulante illo (Loth), apprehenderunt manum eius. *Et aequalia his aut proxima:* 1 *Reg.* 10, 27; *Prov.* 12, 16. 14. *om.* in monte opaco *ACDEK Mediol. Veron.*, *nec non Hebraeus, scilicet quum sit interpretamentum ipsius verbi* Ziph. — ˜tamen eum *(pl.)* 16. in silva

et tu regnabis super Israel, et ego ero tibi secundus,
sed et Saul pater meus scit hoc.
18 Percussit ergo uterque foedus coram Domino:
mansitque David in silva:
Ionathas autem reversus est in domum suam.
19 Ascenderunt autem Ziphaei ad Saul in Gabaa, dicentes:
Nonne ecce David latitat apud nos in locis tutissimis silvae,
in colle Hachila, quae est ad dexteram deserti?
20 Nunc ergo, sicut desideravit anima tua ut descenderes, descende:
nostrum autem erit ut tradamus eum in manus regis.
21 Dixitque Saul:
Benedicti vos a Domino, quia doluistis vicem meam.
22 Abite ergo, oro, et diligentius praeparate,
et curiosius agite, et considerate locum ubi sit pes eius,
vel quis viderit eum ibi,
recogitat enim de me, quod callide insidier ei.
23 Considerate et videte omnia latibula eius, in quibus absconditur:
et revertimini ad me ad rem certam, ut vadam vobiscum.
quodsi etiam in terram se abstruserit,
perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda.
24 At illi surgentes abierunt in Ziph ante Saul:
David autem et viri eius erant in deserto Maon, in campestribus
ad dexteram Iesimon.
25 Ivit ergo Saul et socii eius ad quaerendum eum:
et nunciatum est David, statimque descendit ad petram,
et versabatur in deserto Maon.
quod cum audisset Saul, persecutus est David in deserto Maon.
26 Et ibat Saul ad latus montis ex parte una:
David autem et viri eius erant in latere montis ex parte altera:
porro David desperabat se posse evadere a facie Saul:
itaque Saul, et viri eius
in modum coronae cingebant David, et viros eius, ut caperent eos.
27 Et nuncius venit ad Saul, dicens: Festina, et veni,
quoniam infuderunt se Philisthiim super terram.
28 Reversus est ergo Saul desistens persequi David,
et perrexit in occursum Philisthinorum.
propter hoc vocaverunt locum illum, petram dividentem.

CAPUT XXIV.

1 Ascendit ergo David inde: et habitavit in locis tutissimis Engaddi. XXXVIII.
2 Cumque reversus esset Saul, postquam persecutus est Philisthaeos,
nunciaverunt ei, dicentes:
Ecce, David in deserto est Engaddi.
3 Assumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israel,
perrexit ad investigandum David et viros eius,
etiam super abruptissimas petras, quae solis ibicibus perviae sunt.
4 Et venit ad caulas ovium, quae se offerebant vianti.
eratque ibi spelunca, quam ingressus est Saul, ut purgaret ventrem:
porro David et viri eius in interiore parte speluncae latebant.
5 Et dixerunt servi David ad eum:
Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te:
Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis.
Surrexit ergo David, et praecidit oram chlamydis Saul silenter.
6 Post haec percussit cor suum David,
eo quod abscidisset oram chlamydis Saul.
7 Dixitque ad viros suos:
Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini,
ut mittam manum meam in eum, quia christus Domini est.
8 Et confregit David viros suos sermonibus,
et non permisit eos ut consurgerent in Saul:
porro Saul exsurgens de spelunca, pergebat coepto itinere.
9 Surrexit autem et David post eum:
et egressus de spelunca, clamavit post tergum Saul, dicens:
Domine mi rex.

XXIII. 18. ergo] igitur *(pl.)* . . . *habet* Ionathas (*numquam antea Cf.* 13, 16.) 19. *om.* ecce *AK Mediol.* . . . Achilae — quae] *Rob. Stephanus malebat:* qui (*item infra c.* 26, 1) *et sic Mediol.* 1 *m.* — ad dexteram deserti] *Hebr. et Gr. sicut v.* 24: ad dexteram Iesimon. 22. abite ergo, oro] abite oro *AB Mediol;* abite rogo *E;* abite ergo *CDFG;* abite *K* . . . °pes (*addit s m.* 2.) . . . recogitat enim de me, quod callide insidier ei] *Hebraeus:* quoniam dixit mihi (*quispiam*): callidissime agit ipse; *Graeci:* „*ne forte versute agat*“; *Lutherus:* „*denn mir ist gesagt, dass er listig ist.*“ 23. in terra *(pl.)* 24. Iesimuth| (*pl. Sed Hebr.* Iesimon) 25. *om.* eum 26. Et ibat Saul] *BFG:* Stabat Saul et servi eius . . . desperabat] *Hebraeus*, *Syrus et Arabs:* festinabat; *apud* LXX *corrupte legitur:* καὶ ἦν Δαυὶδ σκεπαζόμενος πορεύεσθαι, *tegens se ad eundum, quod confidenter corrigas:* σκοπιαζόμενος, *speculans*, *circumspectans.*

XXIV. 1. 2. Aengaddi 3. hivicibus 4. caulas quoque ovium] *A cum BC Mediol. Veron.* . . . ut purgaret ventrem] *Hebraei obscoenitatis velandae hac phrasi utuntur:* ad tegendos pedes suos. *Sic etiam Iud.* 3, 24. 7. ˉmihi sit *ACK* . . . quia] quoniam *(pl.)* — *Post hunc versum Codd. CDFG addunt:* Vivit dn̄s, quia nisi dn̄s percusserit eum, aut dies eius venerit ut moriatur, aut descendens in proelium perierit, propitius mihi sit dn̄s, ut non mittam manum meam in christum dn̄i. *Quae a glossatore repetita sunt ex c.* 26, 10.

Et respexit Saul post se:
et inclinans se David pronus in terram, adoravit,
10 dixitque ad Saul:
Quare audis verba hominum loquentium,
David quaerit malum adversum te?
11 Ecce hodie viderunt oculi tui quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca:
et cogitavi ut occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus.
dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum,
quia christus Domini est.
12 Quin potius pater mi,
vide, et cognosce oram chlamydis tuae in manu mea:
quoniam cum praescinderem summitatem chlamydis tuae,
nolui extendere manum meam in te.
animadverte, et vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te:
tu autem insidiaris animae meae ut auferas eam.

XXXVIIII. 13 Iudicet Dominus inter me et te,
et ulciscatur me Dominus ex te:
manus autem mea non sit in te.
14 Sicut et in proverbio antiquo dicitur:
ab impiis egredietur impietas:
manus ergo mea non sit in te.
15 Quem persequeris, rex Israel? quem persequeris?
canem mortuum persequeris, et pulicem unum.
16 Sit Dominus iudex, et iudicet inter me et te:
et videat, et iudicet causam meam,
et eruat me de manu tua.
17 **C**um autem complesset David loquens sermones huiuscemodi ad Saul,
dixit Saul: Numquid vox haec tua est fili mi David?
Et levavit Saul vocem suam, et flevit:
18 dixitque ad David:
Iustior tu es quam ego:
tu enim tribuisti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala.
19 Et tu indicasti hodie quae feceris mihi bona:
quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, et non occideris me.
20 Quis enim cum invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona?
Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc
pro eo quod hodie operatus es in me.
21 Et nunc quia scio quod certissime regnaturus sis,
et habiturus in manu tua regnum Israel:
22 iura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me,
neque auferas nomen meum de domo patris mei.
23 Et iuravit David Sauli.
Abiit ergo Saul in domum suam:
et David, et viri eius ascenderunt ad tutiora loca.

CAPUT XXV.

1 Mortuus est autem Samuel, et congregatus est universus Israel, XL.
et planxerunt eum, et sepelierunt eum in domo sua in Ramatha.
Consurgensque David descendit in desertum Pharan.
2 Erat autem vir quispiam in solitudine Maon,
et possessio eius in Carmelo,
et homo ille magnus nimis:
erantque ei oves tria millia, et mille caprae:
et accidit ut tonderetur grex eius in Carmelo.
3 Nomen autem viri illius erat Nabal:
et nomen uxoris eius Abigail.
eratque mulier illa prudentissima et speciosa:
porro vir eius durus, et pessimus, et malitiosus:
erat autem de genere Caleb.
4 Cum ergo audisset David in deserto
quod tonderet Nabal gregem suum,
5 misit decem iuvenes, et dixit eis:
Ascendite in Carmelum, et venietis ad Nabal,
et salutabitis eum ex nomine meo pacifice.
6 Et dicetis: Sit fratribus meis,
et tibi pax, et domui tuae pax,
et omnibus, quaecunque habes, sit pax.
7 Audivi quod tonderent pastores tui, qui erant nobiscum in deserto:
nunquam eis molesti fuimus,
nec aliquando defuit quidquam eis de grege,
omni tempore quo fuerunt nobiscum in Carmelo.
8 Interroga pueros tuos, et indicabunt tibi.
Nunc ergo inveniant pueri tui gratiam in oculis tuis:
in die enim bona venimus.
quodcunque invenerit manus tua,
da servis tuis, et filio tuo David.
9 Cumque venissent pueri David,

XXIV. 10. audięs 11. in domino meo *(pl.)* 12. praeciderem *(pl.)* . . . *om.* meam 15. |Quem sequeris . . . mortuum sequeris *(pl.)* 16. |(ut videat *E*) et diiudicet *AE*

XXV. 1. et sepelierunt in domo sua Rama| (*De* Rama *vel* Ramatha *cf. c.* 19, 19 *et* 1, 19.) . . . Faran| 6. Et dicetis: Sit fratribus meis] *Ita A. Alii aliter. C post* dicetis *addit* ei; *E*: et dicetis sic: Fratribus meis; *K pro* sic *posuit* ei sic. *Hebraeus:* et dicetis sic: Ad vitam (lechai), *quae est salutandi formula; Graecus eodem sensu:* εἰς ὥρας. *Verum Hieronymus in suo canone aliud vocabulum, littera* aleph *auctum* (lachai) *invenisse videtur, quod* fratrem *significat.* — sit pax] *BG addunt:* ex multis annis salvos faciens tuos et omnia tua; *quae de Graecis sumpta sunt.* 7. in deserto] *In Hebraeo non legitur, sed opportune accessit in versione Alexandrina et Arabe.* — ˇeis quicquam *(pl.)* 8. *om.* tui *AEK Hebr.* . . . da, *in principio omissum, suppletur ad finem post* David

locuti sunt ad Nabal omnia verba haec
ex nomine David: et siluerunt.
10 Respondens autem Nabal pueris David, ait:
Quis est David? et quis est filius Isai?
hodie increverunt servi qui fugiunt dominos suos.
11 Tollam ergo panes meos, et aquas meas,
et carnes pecorum, quae occidi tonsoribus meis,
et dabo viris quos nescio unde sint?
12 Regressi sunt itaque pueri David per viam suam,
et reversi venerunt, et nunciaverunt ei omnia verba quae dixerat.
13 Tunc ait David pueris suis:
Accingatur unusquisque gladio suo.
Et accincti sunt singuli gladiis suis,
accinctusque est et David ense suo:
et secuti sunt David quasi quadringenti viri:
porro ducenti remanserunt ad sarcinas.
14 Abigail autem uxori Nabal nunciavit unus de pueris suis, dicens:
Ecce David misit nuncios de deserto,
ut benedicerent domino nostro:
et aversatus est eos.
15 homines isti, boni satis fuerunt nobis, et non molesti:
nec quidquam aliquando periit omni tempore, quo fuimus conversati cum eis in deserto:
16 pro muro erant nobis tam in nocte quam in die,
omnibus diebus quibus pavimus apud eos greges.
17 Quam ob rem considera, et recogita quid facias:
quoniam completa est malitia adversum virum tuum,
et adversum domum tuam,
et ipse est filius Belial,
ita ut nemo possit ei loqui.
18 Festinavit igitur Abigail,
et tulit ducentos panes,
et duos utres vini,
et quinque arietes coctos,
et quinque sata polentae,
et centum ligaturas uvae passae,
et ducentas massas caricarum,
et posuit super asinos:
19 dixitque pueris suis:
Praecedite me: ecce, ego post tergum sequar vos:
viro autem suo Nabal non indicavit.
20 Cum ergo ascendisset asinum, et descenderet ad radices montis,
David et viri eius descendebant in occursum eius:
quibus et illa occurrit.
21 Et ait David:
Vere frustra servavi omnia quae huius erant in deserto,
et non periit quidquam de cunctis quae ad eum pertinebant:
et reddidit mihi malum pro bono.
22 Haec faciat Deus inimicis David, et haec addat,
si reliquero de omnibus quae ad ipsum pertinent usque mane, mingentem ad parietem.
23 Cum autem vidisset Abigail David,
festinavit, et descendit de asino,
et procidit coram David super faciem suam,
et adoravit super terram,
24 et cecidit ad pedes eius, et dixit:
In me sit, domine mi, haec iniquitas:
loquatur, obsecro, ancilla tua in auribus tuis:
et audi verba famulae tuae.
25 Ne ponat, oro, dominus meus rex cor suum super virum istum iniquum Nabal:
quoniam secundum nomen suum stultus est,
et stultitia est cum eo:
ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos, domine mi, quos misisti.
26 Nunc ergo domine mi, vivit Dominus, et vivit anima tua,
qui prohibuit te ne venires in sanguinem,
et salvavit manum tuam tibi:
et nunc fiant sicut Nabal inimici tui,

XXV. 10. fugerant (*falso Verc.* fugerunt) 11. aquas meas] *Nempe* panis *et* aqua *generatim de cibo et potu. Chaldaeus et Arabs: potum meum; Graeci: vinum.* 13. Tunc David ait viris suis| *(pl.)* . . . gladiis suis] gladio suo *(pl.)* 14. *om.* suis *(pl.)* . . ˜misit David *(pl.)* . . . aversus 15. peri^it *(corr. m. sec.)* . . . fuimus] sumus *(pl.)* 17. ˜filius est *(pl.)* . . . ˜ei possit *(pl.)* 18. |et inposuit *(pl.)* 21. Et ait David] *In Codice haec perperam iunguntur priori sticho.* 22. inimicis David] *Item Hebraeus, quamquam mire perversus est is modus exsecrationis. Nam adiurandi formula:* haec faciat Deus et haec addat, *numquam alio sensu effertur, quam ut sibimet ipsi aliquis pessima quaeque imprecetur, nisi id quod in animo habet, sit effecturus. Igitur ad sententiam verissime Syrus et Arabs pro* inimicis David *posuerunt:* servo suo David, *pariter ut Graeci:* τῷ Δαυίδ. *Qui utrum eadem in suis exemplis hebraicis legerint, an lectionem* παράδοξον *intelligentiae et iudicii iure commutaverint, incompertum est. At certe acquiescere non possumus in Clerici interpretatione, qua vulgati verba in hunc modum accipiuntur: „Deus iterum atque iterum benefaciat hostibus meis, et proinde mihi malefaciat, si hunc inultum dimisero.“ Nam, ut praediximus, verbis* faciat et addat *nusquam subest benefaciendi notio. Verisimiliorem explicationis viam ostendere videtur Drachius, qui animadvertit, Hebraeos quadam naturali* φιλαυτίας *vel timiditate vel prudentia, tum omnino si quid adversi ipsis immineret, tum etiam in imprecationibus, proprio nomini nomen inimicorum substituere consuevisse. Quod genus euphemismi si hic admittamus, res ita se habebit, ut David seipsum quidem intelligat, at religioni ducat et refugiat tam dura diraque palam enunciare, linguae maiore quam animi cautione utens.* — ipsum] eum *(pl.)* 25. Nabal] „*Significatio verbi* Nabal *est maledicus et contumeliosus.*“ *Ephraemus.* — quoniam] quia *(pl.)* . . . |et est stultitia *(pl.)* 26. in sanguine| — salvavit manum tuum] *i. e. insontem servavit et puram a culpa privatae ultionis. Cf. v.* 33.

et qui quaerunt domino meo malum.
27 Quapropter suscipe benedictionem hanc,
quam attulit ancilla tua tibi domino meo:
et da pueris qui sequuntur te dominum meum.
28 Aufer iniquitatem famulae tuae:
faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem,
quia proelia Domini, domine mi, tu proeliaris:
malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitae tuae.
29 Si enim surrexerit aliquando homo persequens te, et quaerens animam tuam,
erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium, apud Dominum Deum tuum:
porro inimicorum tuorum anima rotabitur,
quasi in impetu et circulo fundae.
30 Cum ergo fecerit Dominus tibi domino meo
omnia quae locutus est bona de te,
et constituerit te ducem super Israel,
31 non erit tibi hoc in singultum, et in scrupulum cordis domino meo,
quod effuderis sanguinem innoxium,
aut ipse te ultus fueris:
et cum benefecerit Dominus domino meo,
recordaberis ancillae tuae.
32 **E**t ait David ad Abigail:
Benedictus Dominus Deus Israel,
qui misit hodie te in occursum meum,
et benedictum eloquium tuum,
33 et benedicta tu, quae prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem,
et ulciscerer me manu mea.
34 Alioquin vivit Dominus Deus Israel
qui prohibuit me ne malum facerem tibi:
nisi cito venisses in occursum mihi,
non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam, mingens ad parietem.
35 **S**uscepit ergo David de manu eius omnia quae attulerat ei,
dixitque ei: Vade pacifice in domum tuam,
ecce audivi vocem tuam, et honoravi faciem tuam.
36 Venit autem Abigail ad Nabal:
et ecce erat ei convivium in domo eius, quasi convivium regis,
et cor Nabal iucundum:
erat enim ebrius nimis:
et non indicavit ei verbum pusillum aut grande usque mane.
37 Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal,
indicavit ei uxor sua verba haec,
et emortuum est cor eius intrinsecus,
et factus est quasi lapis.
38 Cumque pertransissent decem dies,
percussit Dominus Nabal, et mortuus est.
39 Quod cum audisset David mortuum Nabal, ait:
Benedictus Dominus, qui iudicavit causam opprobrii mei de manu Nabal,
et servum suum custodivit a malo,
et malitiam Nabal reddidit Dominus in caput eius.
Misit ergo David, et locutus est ad Abigail,
ut sumeret eam sibi in uxorem.
40 Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmelum,
et locuti sunt ad eam, dicentes:
David misit nos ad te, ut accipiat te sibi in uxorem.
41 Quae consurgens adoravit prona in terram, et ait:
Ecce famula tua sit in ancillam, ut lavet pedes servorum domini mei.
42 Et festinavit, et surrexit Abigail,
et ascendit super asinum,
et quinque puellae ierunt cum ea, pedissequae eius,
et secuta est nuncios David:
et facta est illi uxor.
43 Sed et Achinoam accepit David de Iezrael:
et fuit utraque uxor eius.
44 Saul autem dedit Michol filiam suam uxorem David
Phalti, filio Lais, qui erat de Gallim.

CAPUT XXVI.

1 **E**t venerunt Ziphaei ad Saul in Gabaa, dicentes: XLI.
Ecce, David absconditus est in colle Hachila, quae est ex adverso solitudinis.
2 Et surrexit Saul, et descendit in desertum Ziph,
et cum eo tria millia virorum de electis Israel,
ut quaereret David in deserto Ziph.
3 Et castrametatus est Saul in Gabaa Hachila, quae erat ex adverso solitudinis in via:
David autem habitabat in deserto.
Videns autem quod venisset Saul post se in desertum,
4 misit exploratores, et didicit quod illuc venisset certissime.
5 Et surrexit David clam, et venit ad locum ubi erat Saul:
cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saul,
et Abner filius Ner, princeps militiae eius,
et Saulem dormientem in tentorio, et reliquum vulgus per circuitum eius,
6 ait David ad Achimelech Hethaeum, et Abisai filium Saruiae, fratrem Ioab, dicens:
Quis descendet mecum ad Saul in castra?
Dixitque Abisai: Ego descendam tecum.

XXV. 28. Aufer] „*i. e. ignosce, condona.*“ *Verc.* 29. in fasciculo viventium] *Hebraeus:* in vinculo vitae, *Gr.* ἐν δεσμῷ ζωῆς, *id est in paucis et selectis quos sospitaturus est, in collegio sanctorum.* — ˜anima inimicorum tuorum *(pl.)* . . . in impetum 32. ˜te hodie *(pl.)* 34. ne malum facerem] malum facere *A Veron.* — Nabal] *casu tertio; Gr.* τῷ Νάβαλ 35. omnia] *in Hebraeo deest; Graeci addiderunt.* 36. usque in mane| *(pl.)* 42. pedisequae* (*cf.* 3 *Reg.* 20, 14; *Esther* 2, 9) 43. Ahinoem 44. |Falti

XXVI. 1. 3. Achilae 3. Gabaa] *ipsum est vocabulum, quod v.* 1 *et* 23, 19 *vertitur* collis. *Graeci utroque loco:* ἐν τῷ βουνῷ τῷ (*vel* τοῦ) Ἐχελά. 4. *om.* illuc *(pl. Hebr.)* 5. *om.* clam *AK Mediol. cum Hebraeo* . . . |Saulem *(pl.)* 6. Cetheum

7 Venerunt ergo David, et Abisai ad populum nocte,
et invenerunt Saul iacentem et dormientem in tentorio,
et hastam fixam in terra ad caput eius:
Abner autem et populum dormientes in circuitu eius.
8 Dixitque Abisai ad David:
Conclusit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas:
nunc ergo perfodiam eum lancea in terra, semel, et secundo opus non erit.
9 Et dixit David ad Abisai: Ne interficias eum:
quis enim extendet manum suam in christum Domini, et innocens erit?
10 Et dixit David:
Vivit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum,
aut dies eius venerit ut moriatur,
aut in proelium descendens perierit:
11 propitius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in christum Domini.
nunc igitur tolle hastam, quae est ad caput eius,
et scyphum aquae, et abeamus.
12 Tulit igitur David hastam et scyphum aquae, qui erat ad caput Saul, et abierunt:
et non erat quisquam, qui videret, et intelligeret, et evigilaret,
sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos.
13 Cumque transisset David ex adverso,
et stetisset in vertice montis de longe,
et esset grande intervallum inter eos,
14 clamavit David ad populum,
et ad Abner filium Ner, dicens:
Nonne respondebis Abner?
Et respondens Abner, ait:
Quis es tu, qui clamas, et inquietas regem?
15 Et ait David ad Abner:
Numquid non vir tu es? et quis alius similis tui in Israel?
quare ergo non custodisti dominum tuum regem?
ingressus est enim unus de turba ut interficeret regem, dominum tuum.
16 Non est bonum hoc, quod fecisti:
vivit Dominus, quoniam filii mortis estis vos,
qui non custodistis dominum vestrum, christum Domini.
nunc ergo vide ubi sit hasta regis,
et ubi sit scyphus aquae, qui erat ad caput eius.
17 Cognovit autem Saul vocem David, et dixit:
Numquid vox haec tua, fili mi David?
Et ait David: Vox mea, domine mi rex.
18 Et ait:
Quam ob causam dominus meus persequitur servum suum?
Quid feci? aut quod est malum in manu mea?
19 Nunc ergo audi, oro, domine mi rex, verba servi tui:
Si Dominus incitat te adversum me, odoretur sacrificium:
si autem filii hominum, maledicti sunt in conspectu Domini:
qui eiecerunt me hodie, ut non habitem in hereditate Domini, dicentes:
Vade, servi diis alienis.
20 Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino:
quia egressus est rex Israel ut quaerat pulicem unum,
sicut persequitur perdix in montibus.
21 Et ait Saul: Peccavi, revertere fili mi David:
nequaquam enim ultra tibi malefaciam,
eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie:
apparet enim quod stulte egerim, et ignoraverim multa nimis.
22 Et respondens David, ait:
Ecce hasta regis: transeat unus de pueris regis, et tollat eam.
23 Dominus autem retribuet unicuique secundum iustitiam suam, et fidem:
tradidit enim te Dominus hodie in manum meam,
et nolui extendere manum meam in christum Domini.
24 Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis,
sic magnificetur anima mea in oculis Domini,
et liberet me de omni angustia.
25 Ait ergo Saul ad David:
Benedictus tu fili mi David:
et quidem faciens facies, et potens poteris.

XXVI. 7. ˆDavid ˆergo 8. ~hodie inimicum tuum *(pl.)* . . . perfodi 9. *om.* ad . . . extendit *ABE Mediol. et Martianaeus, quod Hieronymianae syntaxi consentaneum est. Quum dicit:* quis extendit manum et innocens erit? *hoc significat:* quis mauum extendens innocens erit? 11. ~mihi sit *(pl.)* 12. sopor Domini] *Dictio superlativa et quasi admirantis somnum altum ac gravissimum. Graeci:* ϑάμβος Κυρίου. *Cf. notam ad* 2 *Reg.* 23, 20. *Quidquid enim insolitum, insigne, communem modum excedens humanae cogitationi ocius operam divinae providentiae revelat, licet eiusdem non minus minima sint quam maxima.* 16. *om.* sit *secundum (pl.)* 17. Num vox tua est haec *(pl.)* . . . *om.* ait *(pl.)* 18. ~in manu mea malum *(pl.)* 19. odoretur sacrificium] *Sensus: fiat quod Deo gratum est. Graecus:* ὀσφρανϑείη ϑυσία σου. 20. persequitur perdix] *Verbi* persequitur *passivam significationem Vercellone aliis quatuor defendit exemplis, quibus et addere possis titulum psalmi* 142 *in A. Illud autem Italae* „persequitur noctua“ *accipimus active, quia expressum est ad haec graeca:* καϑὼς καταδιώκει ὁ νυκτικόραξ ἐν τοῖς ὄρεσι, *ubi, quamvis incommode, deest obiectum, sicut in Deut.* 1, 44. *Cod. G suo arbitratu:* sicut persequitur aquila perdicem. *Certe tamen vulgatae soloecismus librariis dignior est quam Hieronymo, qui nescio an h. l. maluerit scribere* perquiritur (*cf. c.* 10, 2; 2 *Par.* 22, 9) *aut* persequendo quaeritur, *postquam v.* 18 *dedit:* dominus persequitur servum. 21. ~male tibi faciam| *(pl.)* . . . *om.* enim *(pl.)* 22. *post* pueris *om.* regis *(pl. Hebr. Gr.)* 23. in manu mea| *A cum pl.* . . . extendere] levare *(pl.)* 25. faciens facies et potens poteris] *Gr.* καὶ ποιῶν ποιήσεις καὶ δυνάμενος δυνήσῃ. *Sensus: Macte virtute esto: quidquid porro conatus fueris, perficies, et magna consequéris.*

Abiit autem David in viam suam,
et Saul reversus est in locum suum.

CAPUT XXVII.

1 **E**t ait David in corde suo:
Aliquando incidam una die in manus Saul:
nonne melius est ut fugiam, et salver in terra Philisthinorum,
ut desperet Saul, cessetque me quaerere in cunctis finibus Israel?
fugiam ergo manus eius.
XLII. 2 Et surrexit David, et abiit ipse, et sexcenti viri cum eo,
ad Achis filium Maoch regem Geth.
3 Et habitavit David cum Achis in Geth,
ipse et viri eius; vir et domus eius;
et David, et duae uxores eius,
Achinoam Iezrahelitis, et Abigail uxor Nabal Carmeli.
4 Et nunciatum est Sauli quod fugisset David in Geth,
et non addidit ultra quaerere eum.
5 **D**ixit autem David ad Achis:
Si inveni gratiam in oculis tuis,
detur mihi locus in una urbium regionis huius, ut habitem ibi:
cur enim manet servus tuus in civitate regis tecum?
6 Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg:
propter quam causam facta est Siceleg regum Iuda, usque in diem hanc.
7 **F**uit autem numerus dierum, quibus habitavit David in regione Philisthinorum,
quatuor mensium.
8 Et ascendit David, et viri eius,
et agebant praedas de Gessuri, et de Gerzi, et de Amalecitis:
(hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus,)
euntibus Sur usque ad terram Aegypti.
9 Et percutiebat David omnem terram,
nec relinquebat viventem virum et mulierem:
tollensque oves, et boves, et asinos, et camelos, et vestes,
revertebatur, et veniebat ad Achis.
10 Dicebat autem ei Achis:
In quem irruisti hodie?
Respondebat David: Contra meridiem Iudae,
et contra meridiem Ierameel,
et contra meridiem Ceni.
11 Virum et mulierem non vivificabat David,
nec adducebat in Geth, dicens:
Ne forte loquantur adversum nos: Haec fecit David:
et hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitavit in regione Philisthinorum.
12 **C**redidit ergo Achis David, dicens:
Multa mala operatus est contra populum suum Israel:
erit igitur mihi servus sempiternus.

CAPUT XXVIII.

1 Factum est autem in diebus illis, XLIII.
congregaverunt Philisthiim agmina sua,
ut praepararentur ad bellum contra Israel:
dixitque Achis ad David:
Sciens nunc scito, quoniam mecum egredieris in castris tu, et viri tui.
2 Dixitque David ad Achis:
Nunc scies quae facturus est servus tuus.
Et ait Achis ad David:
Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus.
3 **S**amuel autem mortuus est, planxitque eum omnis Israel,
et sepelierunt eum in Ramatha urbe sua.
Et Saul abstulit magos, et hariolos de terra.
4 Congregatique sunt Philisthiim, et venerunt, et castrametati sunt in Sunam:
congregavit autem et Saul universum Israel,
et venit in Gelboe.
5 Et vidit Saul castra Philisthiim, et timuit,
et expavit cor eius nimis.
6 Consuluitque Dominum, et non respondit ei
neque per somnia, neque per sacerdotes,
neque per prophetas.
7 Dixitque Saul servis suis: XLIIII.
Quaerite mihi mulierem habentem pythonem,
et vadam ad eam, et sciscitabor per illam.
Et dixerunt servi eius ad eum:
Est mulier pythonem habens in Endor.
8 Mutavit ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis,
et abiit ipse, et duo viri cum eo,
veneruntque ad mulierem nocte,
et ait illi: Divina mihi in pythone,
et suscita mihi quem dixero tibi.
9 Et ait mulier ad eum:
Ecce, tu nosti quanta fecerit Saul,

XXVII. 1. una die] in uno die *ADK alii; erravit Verc. de nostro.* 2. Mahoc 3. et David] *In Clem.* 1 *haec duo verba exciderunt; atqui supplentur in Correctoriis et a Toleto. A cum plerisque Mss. tantum:* David . . . Iezrahelites 4. Saul . . . quaerere] ut quaereret *(pl.)* 7. quattnor mensum| 8. Gisuri . . Gedri *(pl.)* . . Amalechitis (*At porro in* 1 *Reg.* 30, 1. 13. 18; 2 *Reg.* 1, 8. 13 *sicut in vulgato scribitur* Amalecites. *Cf. Num.* 14, 25.) 10. |Respondebatque *(pl. Hebr.)* . . . Iuda| . . . Hiramel| (*Ierameel oppidum in tribu Iuda nomen traxit ab Ierameel filio Esron. Sensus nominis: „quem Deus amat." Scriptura in A variat:* Ieramehel, Hieramehel, Ierameli, Ieremahel, Hieremael. *Vide* 1 *Par.* 2, 9.) . . . Ceni] *est terra Cinaeorum. Cf.* 30, 29. 12. mala operatus est] *Hebraeus:* foetidum se reddidit in populo, *i. e. populi odium sibi contraxit.*

XXVIII. 2. Et ⸍Achis ⸍ait 3. Rama . . . de terra] *EG addunt:* et interfecit eos qui pythones habebant in ventre 7. mulier habens pithonem (*pl. In Hebraeo:* spiritum divinationis. *Cf. Lev.* 20, 27; *Deut.* 18, 11; *Is.* 8, 19; *Act.* 16, 16. *Graeci:* γυνὴ ἐγγαστρίμυθος.) 8. *om.* est *(pl.)* . . |abiit (*pl., addendus A apud Verc.)* . . . *om.* illi *(pl. Hebr.)*

et quomodo eraserit magos et hariolos de terra:
quare ergo insidiaris animae meae, ut occidar?
10 Et iuravit ei Saul in Domino, dicens:
Vivit Dominus, quia non eveniet tibi quidquam mali propter hanc rem.
11 Dixitque ei mulier:
Quem suscitabo tibi?
Qui ait: Samuelem mihi suscita.
12 Cum autem vidisset mulier Samuelem,
exclamavit voce magna, et dixit ad Saul:
Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saul.
13 Dixitque ei rex: Noli timere: quid vidisti?
Et ait mulier ad Saul:
Deos vidi ascendentes de terra.
14 Dixitque ei: Qualis est forma eius?
Quae ait: Vir senex ascendit, et ipse amictus est pallio.
Et intellexit Saul quod Samuel esset,
et inclinavit se super faciem suam in terra, et adoravit.
15 Dixit autem Samuel ad Saul:
Quare inquietasti me ut suscitarer?
Et ait Saul: Coarctor nimis:
siquidem Philisthiim pugnant adversum me,
et Deus recessit a me, et exaudire me noluit
neque in manu prophetarum, neque per somnia:
vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam.
16 Et ait Samuel:
Quid interrogas me, cum Dominus recesserit a te,
et transierit ad aemulum tuum?
17 Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea,
et scindet regnum tuum de manu tua,
et dabit illud proximo tuo David:
18 quia non obedisti voci Domini,
neque fecisti iram furoris eius in Amalec.
idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie.
19 Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philisthiim:
cras autem tu et filii tui mecum eritis:
sed et castra Israel tradet Dominus in manus Philisthiim.
20 StatimqueSaul cecidit porrectus in terram:
extimuerat enim verba Samuelis,
et robur non erat in eo,
quia non comederat panem tota die illa.
21 Ingressa est itaque mulier illa ad Saul,
(conturbatus enim erat valde)
dixitque ad eum:
Ecce obedivit ancilla tua voci tuae,
et posui animam meam in manu mea:
et audivi sermones tuos, quos locutus es ad me.
22 Nunc igitur audi et tu vocem ancillae tuae,
et ponam coram te buccellam panis,
ut comedens convalescas,
et possis iter agere.
23 Qui renuit, et ait: Non comedam.
Coëgerunt autem eum servi sui et mulier,
et tandem audita voce eorum
surrexit de terra, et sedit super lectum.
24 Mulier autem illa habebat vitulum pascualem in domo,
et festinavit, et occidit eum:
tollensque farinam, miscuit eam, et coxit azyma,
25 et posuit ante Saul et ante servos eius.
Qui cum comedissent, surrexerunt,
et ambulaverunt per totam noctem illam.

CAPUT XXIX.

1 **C**ongregata sunt ergo Philisthiim universa agmina in Aphec:
sed et Israel castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrahel.
2 Et satrapae quidem Philisthiim incedebant in centuriis et millibus:
David autem et viri eius erant in novissimo agmine cum Achis.
3 Dixeruntque principes Philisthiim ad Achis:
Quid sibi volunt Hebraei isti?
Et ait Achis ad principes Philisthiim:
Num ignoratis David, qui fuit servus Saul regis Israel,
et est apud me multis diebus, vel annis,
et non inveni in eo quidquam
ex die qua transfugit ad me, usque ad diem hanc?
4 Irati sunt autem adversus eum principes Philisthiim,
et dixerunt ei:
Revertatur vir iste, et sedeat in loco suo, in quo constituisti eum,
et non descendat nobiscum in proelium,
ne fiat nobis adversarius, cum proeliari coeperimus:
quomodo enim aliter poterit placare dominum suum,
nisi in capitibus nostris?
5 Nonne iste est David, cui cantabant in choris, dicentes:

XXVIII. 11. ˜suscita mihi| *(pl.)* 13. Deos] *Pluralis hebraicus* (elohim), *quem vocant maiestatis, unius tamen personae facit significationem. Itaque Chaldaeus:* angelum Dei. *At Graeci, sicut Latinus, plurative:* θεοὺς ἀναβαίνοντας, *nec aliter Syrus et Arabs.* 14. |Intellexit *(pl.)* 17. ˜dñs tibi *(pl.)* . . . tuum] *hab. A, om. plures cum Hebr.* 19. tecum in manum (*alii:* manu) . . . tu] et tu . . . in manu *(pl.)* 20. Samuhel| . . . tota die illa] *Veron.* tota nocte illa; *Hebr. Gr.* tota die et tota nocte illa: *quae nescio an et nostri interpretis vera et integra fuerit scriptura.* 21. Ingressa est itaque mulier ad Saul et ait| *Sic A cum plurimis, perperam; nam* et ait *nec est in Hebraeo, et supervacat, quia continuo sequitur:* dixitque ad eum. — conturbatus enim erat valde] *Melius Hebraeus:* et vidit quia conturbatus erat valde. *Eandem lectionem edidit Martianaeus ex cod. Corbeiensi.* 22. |ut ponam *A (cum BK, nisi forte operarum errore apud Vercellonem pro A legitur B)* . . . |et com. *(pl.)* — |ut possis iter facere| *AFK Mediol.*

XXIX. 1. Afec 2. centuriis et millibus] *E:* centurionibus et militibus 3. *om.* ad Achis *(pl. Hebr. Gr.)* 4. adversum . . . vir iste] *Ita Sixtini ex A; reliqui codd. omittunt* iste . . . ˜placare poterit *(pl.)* 5. in choro *AFGK Mediol;* per choros *C Martianaeus.*

Percussit Saul in millibus suis,
et David in decem millibus suis?
6 Vocavit ergo Achis David, et ait ei:
Vivit Dominus, quia rectus es tu,
et bonus in conspectu meo:
et exitus tuus, et introitus tuus mecum est in castris:
et non inveni in te quidquam mali
ex die qua venisti ad me, usque in diem hanc:
sed satrapis non places.
7 Revertere ergo, et vade in pace,
et non offendas oculos satraparum Philisthiim.
8 Dixitque David ad Achis:
Quid enim feci, et quid invenisti in me servo tuo
a die qua fui in conspectu tuo usque in diem hanc,
ut non veniam, et pugnem contra inimicos domini mei regis?
9 Respondens autem Achis, locutus est ad David:
Scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut Angelus Dei:
sed principes Philisthinorum dixerunt: Non ascendet nobiscum in proelium.
10 Igitur consurge mane tu, et servi domini tui, qui venerunt tecum:
et cum de nocte surrexeritis, et coeperit dilucescere, pergite.
11 Surrexit itaque de nocte David
ipse et viri eius, ut proficiscerentur mane,
et reverterentur ad terram Philisthiim:
Philisthiim autem ascenderunt in Iezrahel.

CAPUT XXX.

1 Cumque venissent David et viri eius in Siceleg die tertia,
Amalecitae impetum fecerant ex parte australi in Siceleg,
et percusserant Siceleg,
et succenderant eam igni.
2 Et captivas duxerant mulieres ex ea,
a minimo usque ad magnum:
et non interfecerant quemquam,
sed secum duxerant, et pergebant itinere suo.
XLV. 3 Cum ergo venissent David et viri eius ad civitatem,
et invenissent eam succensam igni,
et uxores suas, et filios suos, et filias ductas esse captivas,
4 levaverunt David et populus qui erat cum eo voces suas,
et planxerunt donec deficerent in eis lacrymae.
5 Siquidem et duae uxores David captivae ductae fuerant,
Achinoam Iezrahelites, et Abigail uxor Nabal Carmeli.
6 Et contristatus est David valde:
volebat enim eum populus lapidare,
quia amara erat anima uniuscuiusque viri super filiis suis, et filiabus:
confortatus est autem David in Domino Deo suo.
7 Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Achimelech:
Applica ad me ephod. Et applicavit Abiathar ephod ad David,
8 et consuluit David Dominum, dicens:
Persequar latrunculos hos, et comprehendam eos, an non?
Dixitque ei Dominus: Persequere:
absque dubio enim comprehendes eos, et excuties praedam.
9 Abiit ergo David ipse, et sexcenti viri qui erant cum eo,
et venerunt usque ad torrentem Besor:
et lassi quidam substiterunt.
10 Persecutus est autem David ipse, et quadringenti viri:
substiterant enim ducenti, qui lassi transire non poterant torrentem Besor.
11 Et invenerunt virum Aegyptium in agro,
et adduxerunt eum ad David:
dederuntque ei panem ut comederet, et biberet aquam,
12 sed et fragmen massae caricarum,
et duas ligaturas uvae passae.
Quae cum comedisset, reversus est spiritus eius, et refocillatus est:
non enim comederat panem, neque biberat aquam, tribus diebus et tribus noctibus.
13 Dixit itaque ei David: Cuius es tu? vel unde? et quo pergis?
Qui ait: Puer Aegyptius ego sum, servus viri Amalecitae:
dereliquit autem me dominus meus, quia aegrotare coepi nudiustertius.
14 Siquidem nos erupimus ad australem plagam Cerethi,
et contra Iudam, et ad meridiem Caleb,
et Siceleg succendimus igni.

XXIX. 6. usque ad *(pl.)* 8. ad Achis] Achis *(tacet Verc.)* 9. Philisthiim *(pl.)* . . ascendet] *FGK Mediol.* ascendat 10. dilnciscere

XXX. 2. |et a minimo . . . itinere] in itinere *AK (om. nostrum Verc.)* 3. venissent] venisset *(omnes et Hebr., quamquam v.* 1 venissent) 5. |Ahinoem Iezrahelites. *Corrige* Iezrahelitis, *sicut* 27, 3. 7. adplicuit *ACF Veron.* — ephod] „*Sacerdos indutus* ephod, *veste sacerdotali, quod et superhumerale, pro Davide adstante Dominum consulit. Aliud vestimenti genus est, quod cum additamento* ephod lineum *vocatur, quo et puer Samuel fuit amictus* (c. 2, 18), *et ipse David* (2 *Reg.* 6, 14), *ante arcam Domini ludens.*“ *Ita fere Estius. Cf. supra* c. 22, 18. 8. |Persequar an non latr. hos et compr. eos| *(pl.)* . . *om.* Dominus *(pl. Hebr. Gr.)* 10. potuerunt 11. et ut biberet 13. unde quo pergis *AK Veron. Veteribus perplacebat asyndeton in hoc genere interrogationum, quamquam Horatio metrum dictaverit:* „*Unde et quo Catius?*“ *Ceterum Hebraeus non adiicit:* quo pergis? . . ait] ait ei *(pl.)* . . . [a]nudiustertins| 14. plagam] partem *(pl.)* Cerethii| *(cf.* 2 *Reg.* 8, 18) . . . Chaleb (*Nomen* Caleb *pro ea civitate ponitur, quae olim in possessionem Caleb filii Iephone cesserat. Ista autem erat* Hebron *seu* Cariath arbe. *Cf. Ios.* 14, 13—15.)

15 Dixitque ei David:
Potes me ducere ad cuneum istum?
Qui ait: Iura mihi per Deum, quod non occidas me,
et non tradas me in manus domini mei,
et ego ducam te ad cuneum istum. [Et iuravit ei David.]
16 Qui cum duxisset eum, ecce illi discumbebant super faciem universae terrae
comedentes et bibentes, et quasi festum celebrantes diem,
pro cuncta praeda, et spoliis quae ceperant de terra Philisthiim, et de terra Iuda.
17 Et percussit eos David a vespere usque ad vesperam alterius diei,
et non evasit ex eis quisquam,
nisi quadringenti viri adolescentes,
qui ascenderant camelos, et fugerant.
18 Eruit ergo David omnia, quae tulerant Amalecitae,
et duas uxores suas eruit.
19 Nec defuit quidquam a parvo usque ad magnum,
tam de filiis quam de filiabus, et de spoliis,
et quaecunque rapuerant, omnia reduxit David.
20 Et tulit universos greges et armenta,
et minavit ante faciem suam:
dixeruntque: Haec est praeda David.
21 Venit autem David ad ducentos viros,
qui lassi substiterant, nec sequi potuerant David,
et residere eos iusserat in torrente Besor:
qui egressi sunt obviam David, et populo qui erat cum eo.
Accedens autem David ad populum, salutavit eos pacifice.
22 Respondensque omnis vir pessimus, et iniquus
de viris, qui ierant cum David, dixit:
Quia non venerunt nobiscum,
non dabimus eis quidquam de praeda, quam eruimus:
sed sufficiat unicuique uxor sua et filii:
quos cum acceperint, recedant.
23 Dixit autem David:
Non sic facietis fratres mei
de his, quae tradidit nobis Dominus,
et custodivit nos, et dedit latrunculos, qui eruperant adversum nos, in manus nostras:
24 nec audiet vos quisquam super sermone hoc.
aequa enim pars erit
descendentis ad proelium, et remanentis ad sarcinas,
et similiter divident.
25 Et factum est hoc ex die illa, et deinceps
constitutum et praefinitum, et quasi lex in Israel usque in diem hanc.
26 Venit ergo David in Siceleg, et misit dona de praeda senioribus
Iuda proximis suis, dicens:
Accipite benedictionem de praeda hostium Domini:
27 His, qui erant in Bethel, et qui in Ramoth ad meridiem,
et qui in Iether, [28] et qui in Aroer,
et qui in Sephamoth,
et qui in Esthamo,
29 et qui in Rachal, et qui in urbibus Ierameel,
et qui in urbibus Ceni, [30] et qui in Arama,
et qui in lacu Asan, et qui in Athach,
[31] et qui in Hebron,
et reliquis qui erant in his locis,
in quibus commoratus fuerat David ipse, et viri eius.

CAPUT XXXI.

1 Philisthiim autem pugnabant adversum Israel: XLVI.
et fugerunt viri Israel ante faciem Philisthiim,
et ceciderunt interfecti in monte Gelboe.
2 Irrueruntque Philisthiim in Saul, et in filios eius,
et percusserunt Ionathan, et Abinadab, et Melchisua filios Saul,
3 totumque pondus proelii versum est in Saul:
et consecuti sunt eum viri sagittarii,
et vulneratus est vehementer a sagittariis.
4 Dixitque Saul ad armigerum suum:
Evagina gladium tuum, et percute me:
ne forte veniant incircumcisi isti,
et interficiant me, illudentes mihi.
Et noluit armiger eius:
fuerat enim nimio terrore perterritus.
arripuit itaque Saul gladium, et irruit super eum.
5 Quod cum vidisset armiger eius,
videlicet quod mortuus esset Saul,
irruit etiam ipse super gladium suum, et mortuus est cum eo.
6 Mortuus est ergo Saul, et tres filii eius,
et armiger illius, et universi viri eius in die illa pariter.
7 Videntes autem viri Israel, qui erant trans vallem, et trans Iordanem,
quod fugissent viri Israelitae,
et quod mortuus esset Saul, et filii eius,

XXX. 15. ˜istum cuneum| *(pl.)* . . . tradas in manu . . . *om.* ego *(pl.)* . . . [Et iuravit ei David] „*Hoc omittitur ut a multis latinis libris (ADK Mediol. Veron.), ita et ab hebraeo et quibusdam graecis.*" *Luc. Brugensis.* 16. celebrabant *A Mediol.* 17. in vesperam *(tacet Verc.)* 21. ne[c] . . . o[b]viam 22. omnis] *EFG* unus; sed *Hebr. Chald. Gr.* omnis 23. fratres mei⌈Q. XXX. *Seq. fol.* 250. —˜dn̄s nobis| *(pl.)* . . . in manu nostra| *(pl.)* 25. usque ad *(pl., praetermisit nostrum Verc.)* 26. 27. *Stichorum divisio non quadrat.* 28. Sefamoth| . . . Esthama| 29. Rachel . . . Ierameli| 30. Arama] Herma *A Mediol., sicut Ios.* 12, 14; *alibi bis* Harma (*Ios.* 15, 30; 19, 4); *saepius et rectius, in codice ut in vulgato,* Horma, *hebr.* חָרְמָה, *q. e. exsecratio vel locus internecione deletus* (*cf. Num.* 21, 3; *Iud.* 1, 17.) . . . in lacu Asan] *hebr.* בּוֹר־ *aut* כּוּר־עָשָׁן, *fovea aut fornax fumans* . . . Athac

XXXI. 2. et filios eius *(pl.)* . . . Melchisue 4. terrore] timore *A cum pl. Congruit locus parallelus* 1 *Par.* 10, 4. *Adde Gen.* 18, 15; *Deut.* 20, 8; 1 *Par.* 21, 30; 2 *Par.* 20, 3. *Contra:* terrore perterritus *Gen.* 45, 3, *quamquam ibi quoque dederunt* timore *BCE.*

reliquerunt civitates suas, et fugerunt:
veneruntque Philisthiim, et habitaverunt ibi.
8 Facta autem die altera, venerunt Philisthiim, ut spoliarent interfectos,
et invenerunt Saul et tres filios eius iacentes in monte Gelboe.
9 Et praeciderunt caput Saul, et spoliaverunt eum armis:
et miserunt in terram Philisthinorum per circuitum,
ut annunciaretur in templo idolorum, et in populis.
10 Et posuerunt arma eius in templo Astaroth,
corpus vero eius suspenderunt in muro Bethsan.
11 Quod cum audissent habitatores Iabes Galaad,
quaecunque fecerant Philisthiim Saul,
12 surrexerunt omnes viri fortissimi,
et ambulaverunt tota nocte,
et tulerunt cadaver Saul, et cadavera filiorum eius de muro Bethsan:
veneruntque Iabes Galaad, et combusserunt ea ibi:
13 et tulerunt ossa eorum, et sepelierunt in nemore Iabes,
et ieiunaverunt septem diebus.

LIBER SECUNDUS SAMUELIS,

QUEM NOS SECUNDUM REGUM DICIMUS.

CAPUT I.

XLVII. 1 Factum est autem, postquam mortuus est Saul,
ut David reverteretur a caede Amalec,
et maneret in Siceleg duos dies.
2 In die autem tertia apparuit homo veniens de castris Saul
veste conscissa, et pulvere conspersus caput.
et ut venit ad David, cecidit super faciem suam, et adoravit.
3 Dixitque ad eum David: Unde venis?
Qui ait ad eum: De castris Israel fugi.
4 Et dixit ad eum David:
Quod est verbum quod factum est? indica mihi.
Qui ait: Fugit populus ex proelio,
et multi corruentes e populo mortui sunt:
sed et Saul et Ionathas filius eius interierunt.
5 Dixitque David ad adolescentem, qui nunciabat ei:
Unde scis quia mortuus est Saul, et Ionathas filius eius?
6 Et ait adolescens, qui nunciabat ei:
Casu veni in montem Gelboe,
et Saul incumbebat super hastam suam:
porro currus et equites appropinquabant ei,
7 et conversus post tergum suum, vidensque me vocavit.
Cui cum respondissem: Adsum:
8 dixit mihi: Quisnam es tu?
Et aio ad eum: Amalecites ego sum.
9 Et locutus est mihi:
Sta super me, et interfice me:
quoniam tenent me angustiae,
et adhuc tota anima mea in me est.
10 Stansque super eum, occidi illum:
sciebam enim quod vivere non poterat post ruinam:
et tuli diadema quod erat in capite eius,
et armillam de brachio illius,
et attuli ad te dominum meum huc.
11 Apprehendens autem David vestimenta sua scidit,
omnesque viri, qui erant cum eo,
12 et planxerunt, et fleverunt, et ieiunaverunt usque ad vesperam
super Saul, et super Ionathan filium eius,
et super populum Domini, et super domum Israel, eo quod corruissent gladio.
13 Dixitque David ad iuvenem qui nunciaverat ei: Unde es tu?
Qui respondit: Filius hominis advenae Amalecitae ego sum.
14 Et ait ad eum David:
Quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres christum Domini?

XXXI. 8. spoliarent] *Ita ex A Sixtini; in ceteris:* expoliarent 9. expoliaverunt *(plerique omnes)* . . . in terra . . . in templo] *Edd. quaedam antiquae* in templis (*cf.* 1 *Par.* 10, 9) 12. *om.* Galaad *(= Hebr. Gr.)*

Libri II *in A nulla fit inscriptio, initium tamen* (Factum) *miniatur.*

I. 1. ˜dies duos| *(pl.)* 2. aspersus *(pl.)* 4. e proelio| 5. *om.* ei . . . Ionathan* (*Vide* 1 *Reg.* 13, 16) 6. |Ait adulescens qui narrabat ei| (*cf. notam ad Iud.* 9, 13) . . . in monte 8. *om.* ego 9. *om.* mea *AK* 10. quod vivere non poterat] *contra legem vel consuetudinem Hieronymi, ex qua alterutrum dicendum est, aut:* quia vivere non poterat, *aut:* quod vivere non posset. (*Vide ad Ex.* 6, 7.) *Attamen miro hic consensu codices vulgatam lectionem tuentur.* 12. eo quod] quod *(pl.)* 13. *om.* tu — respondit] respondit ei

15 **Vocansque David unum de pueris suis, ait:**
Accedens irrue in eum.
Qui percussit illum, et mortuus est.
16 **Et ait ad eum David:**
Sanguis tuus super caput tuum:
os enim tuum locutum est adversum te, dicens:
Ego interfeci christum Domini.

XLVIII. 17 **Planxit autem David planctum huiuscemodi super Saul, et super Ionathan filium eius,**
18 **(et praecepit ut docerent filios Iuda arcum,**
sicut scriptum est in libro iustorum.)
[Et ait: Considera Israel pro his, qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati.]
19 **Inclyti, Israel, super montes tuos interfecti sunt:**
quo modo ceciderunt fortes?
20 **Nolite annunciare in Geth,**
neque annuncietis in compitis Ascalonis:
ne forte laetentur filiae Philisthiim,
ne exultent filiae incircumcisorum.
21 **Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniant super vos,**
neque sint agri primitiarum:
quia ibi abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul,
quasi non esset unctus oleo.
22 **A sanguine interfectorum, ab adipe fortium,**
sagitta Ionathae numquam rediit retrorsum,
et gladius Saul non est reversus inanis.
23 **Saul et Ionathas amabiles, et decori in vita sua,**
in morte quoque non sunt divisi:
aquilis velociores, leonibus fortiores.
24 **Filiae Israel super Saul flete,**
qui vestiebat vos coccino in deliciis,
qui praebebat ornamenta aurea cultui vestro.
25 **Quo modo ceciderunt fortes in proelio?**
Ionathas in excelsis tuis occisus est?
26 **Doleo super te frater mi Ionatha**
decore nimis, et amabilis super amorem mulierum.
Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam.

I. 15. *om.* **suis . . . ⸢in eum ⸢inrue|** 18. **arcum]** *Antiqui* **arcum** *referebant ad artem sagittandi, quam David Israelitas addoceri iusserit, quos fuerit compertum hanc novissimam cladem a sagittariis potissimum Philisthinorum accepisse* (1 *Reg.* 31, 3). *Itaque Chaldaeus:* **arcu iacere.** *Recentiores* **arcum** *appellari putant ipsum canticum, ab honorifica arcus Ionathanis mentione, quae v. 22 inseritur, nomine indito.* — **in libro iustorum]** „*Ipsum librum hodie nusquam, neque apud Hebraeos inveniri posse asseverant, sicut nec librum bellorum Domini, cuius in libro Numerorum* (21, 14) *mentio est, neque carmina Salomonis, neque disputationes eius sapientissimas de lignorum natura herbarumque omnium, itemque iumentorum, volucrum, reptilium et piscium. Vel quod in libro verborum dierum dicitur* (2 *Par.* 9, 29): **Reliqua vero operum Salomonis priorum et novissimorum scripta sunt in verbis Nathan prophetae, et in libris Ahiae Silonitis, in visione quoque Addo videntis, contra Hieroboam filium Nabat:** *et multa huiusmodi volumina, quae Scriptura quidem fuisse probat scripta, sed hodie constat non esse. Vastata namque a Chaldaeis Iudaea, et bibliotheca antiquitus congregata inter alias provinciae opes hostili est igne consumpta: ex qua pauci, qui nunc in S. Scriptura continentur, libri postmodum Ezrae pontificis et prophetae sunt industria restaurati.*" *Beda et Rabanus.* — *Verba* **[Et ait:** *etc. ad* **vulnerati]** *nec in Hebraeo leguntur, nec in A vel ullo codice vetustiore, nisi qua secunda manus post Saec.* X *adscripserit, ut in BDF. Suborta sunt autem ex alia interpretatione proximi commatis:* **Inclyti, Israel, super montes tuos interfecti sunt,** *quod a Graecis ita erat expressum:* στήλωσον Ἰσραὴλ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων ἐπὶ τὰ ὕψη σου τραυματιῶν. 21. **pluviae** *ACF Mediol.* 22. 23. 25. 26. **Ionathan*** 22. **redit** 24. **ornamenta]** *Veron.* **indumenta** 26. **mulierum]** *Veron.* **mulieris** — **Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam.]** *Haec quoque desunt in Hebraeo, Graeco et duobus antiquis Mss. latinis, Mediolanensi et Veronensi. Amiatinus priorem tantum coli partem recepit:* **|Sicut mater unicum amat filium|**, *ceteri totum habent, omissa tamen voce* **suum** *in BK,* **ego** *in DF, utraque in G. Iam primum nemo non videt, dimidiatum colon, quale adest in A, quia plenum non facit sensum, ab interprete non potuisse proponi; sin totum ille posuisset, mirum cur mutilum ac decurtatum referret optimus codex, alioquin in omissionum damna haud fere praeceps. Deinde vero, quod gravius est, ipsa etiam fides Hieronymi prohibet, ne tam eximio venerandae vetustatis cantico novicium de suo commentum credatur adfinxisse. Qui sicubi alias aliquid, quod non sit in canonis littera, latino sermone supplevit, at nusquam ullave ex parte ultra substantiam sententiarum ac praefinitum ordinem egreditur, sed explicationis iure hactenus solet uti, ut quae in rebus et cogitatis implicite continentur, ea disertiore eloquio aperire et exponere studeat. Quippe aliud est, in datis sententiis involuta quaedam expedire, subintelligenda suggerere, abrupta obscurioraque, quod genus in scriptis Hebraeorum multa sunt, perspicua oratione vel aliqua dicendi amplificatione illustrare; aliud, naeniam Davidicam alieno corollario augmentare atque protendere. Illud intra officium interpretis et laudi est; alterum reconcinnatoris praesumptionem, vel interpolatricem rhapsodi licentiam arguit. Quare, quantumvis hoc quidquid est additamenti per se non displiceat (nam sensu ingenuum, dictione rectum confitemur), certe non Hieronymi, sed ex glossemate succrevisse putandum est, cuius primum tamquam surculum tulit Amiatinus, causam vero adnotationis nonnulli eam voluerunt fuisse, ut ab his quae sunt* „**amabilis super amorem mulierum**", *inhonesti amoris suspicio excluderetur, quapropter glossator ad purissimum omnium affectum respicit, quo nec sanctiorem, nec, si fata dirumpant, alium luctuosiorem fecit natura, amorem matris in unigenitum filium* (*cf. Amos* 8, 10): *quod item sentiebat venustissimus poeta*

27 Quo modo ceciderunt robusti, et perierunt arma bellica?

CAPUT II.

XLVIIII. 1 Igitur post haec consuluit David Dominum, dicens:
Num ascendam in unam de civitatibus Iuda?
Et ait Dominus ad eum: Ascende.
Dixitque David: Quo ascendam?
Et respondit ei: In Hebron.
2 Ascendit ergo David, et duae uxores eius, Achinoam Iezrahelites, et Abigail uxor Nabal Carmeli:
3 sed et viros, qui erant cum eo, duxit David singulos cum domo sua:
et manserunt in oppidis Hebron.
4 Veneruntque viri Iuda, et unxerunt ibi David, ut regnaret super domum Iuda.
Et nunciatum est David, quod viri Iabes Galaad sepelissent Saul.
5 Misit ergo David nuncios ad viros Iabes Galaad, dixitque ad eos:
Benedicti vos Domino,
qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, et sepelistis eum.
6 Et nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam et veritatem:
sed et ego reddam gratiam, eo quod fecistis verbum istud.
7 Confortentur manus vestrae, et estote filii fortitudinis:
licet enim mortuus sit dominus vester Saul, tamen me unxit dominus Iuda in regem sibi.

L. 8 Abner autem filius Ner princeps exercitus Saul
tulit Isboseth filium Saul,
et circumduxit eum per Castra,
9 regemque constituit super Galaad, et super Gessuri,
et super Iezrahel, et super Ephraim,
et super Beniamin, et super Israel universum.
10 Quadraginta annorum erat Isboseth filius Saul cum regnare coepisset super Israel,
et duobus annis regnavit:
sola autem domus Iuda sequebatur David.
11 Et fuit numerus dierum, quos commoratus est David, imperans in Hebron super domum Iuda,
septem annorum, et sex mensium.
12 Egressusque est Abner filius Ner,
et pueri Isboseth filii Saul de Castris in Gabaon.
13 Porro Ioab filius Saruiae, et pueri David egressi sunt,
et occurrerunt eis iuxta piscinam Gabaon.
Et cum in unum convenissent, e regione sederunt:
hi ex una parte piscinae, et illi ex altera.
14 Dixitque Abner ad Ioab:
Surgant pueri, et ludant coram nobis.
Et respondit Ioab: Surgant.
15 Surrexerunt ergo, et transierunt numero duodecim de Beniamin, ex parte Isboseth filii Saul,
et duodecim de pueris David.
16 Apprehensoque unusquisque capite comparis sui,
defixit gladium in latus contrarii, et ceciderunt simul:
vocatumque est nomen loci illius: ager robustorum, in Gabaon.
17 Et ortum est bellum durum satis in die illa:
fugatusque est Abner, et viri Israel a pueris David.
18 Erant autem ibi tres filii Saruiae, Ioab, et Abisai, et Asael:
porro Asael cursor velocissimus fuit,
quasi unus de capreis, quae morantur in silvis.
19 Persequebatur autem Asael Abner,
et non declinavit ad dexteram neque ad sinistram omittens persequi Abner.
20 Respexit itaque Abner post tergum suum, et ait: Tune es Asael?
Qui respondit: Ego sum.
21 Dixitque ei Abner:
Vade ad dextram, sive ad sinistram,
et apprehende unum de adolescentibus,
et tolle tibi spolia eius.
Noluit autem Asael omittere, quin urgeret eum.
22 Rursumque locutus est Abner ad Asael:
recede, noli me sequi,
ne compellar confodere te in terram,
et levare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum.
23 Qui audire contempsit, et noluit declinare:

Veronensis, ubi ait: „Si ad pii rogum filii lugetur, orba quum flet unicum mater.“ Quamquam in hac re non opus est ut pluribus moremur, siquidem et aliis iampridem criticis satis persuasum fuerit, versiculum istum ad versionem Hieronymi non pertinere.

II. 2. Achinoam Iezrahelites (*lege:* Iezrahelitis. *Cf.* 1 *Reg.* 27, 3). *Clem.* 1: Iezraelites, *et v.* 9: Iezrael; *at alibi semper per* h. . . . Carmelii| 6. ˉquidem vobis . . . feceritis (*cum pl. Vide ad Ex.* 13, 16) 7. *om.* in *(pl.)* 8. Hisboseth* (*„Hieronymus libro de nominibus hebraicis* (III, 58) *docuit nos legendum esse* Hisboseth *cum aspiratione. Quum enim e libro secundo Regum recensuisset quatuor ista nomina* Hiram, Histob, Hiras, Hisboseth, *hanc addit observationem: Idcirco cum aspiratione haec nomina adposuimus, quia apud Hebraeos et apud Graecos per diphthongum scribuntur.“ Martianaeus.)* . . . Castra] *Clem.* 1 castra; *item v.* 12: de castris; *sed v.* 29; *c.* 17, 24. 27; 19, 32; 3 *Reg.* 2, 8, *sicut Gen.* 32, 2 *cum prima maiuscula, quia proprium loci nomen est, hebr.* Manaim. *Correxit Vercellone.* 9. Gesuri| 12. *om.* est *ACK* 14. ludant] *i. e. certamen ludicrum instituant, seu armis inter se decertantes praebeant nobis spectaculum. Cicero de Or.* 2, 20: *„Videant, ad ludendumne, an ad pugnandum arma sint sumpturi. Aliud enim pugna et acies, aliud ludus campusque noster desiderat.“ Horatius: „Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis.“ Similiter in Gen.* 21, 9 *verbum* ludere (παίζειν) *de puerili virium contentione et luctu accipiendum videtur.* 18. Asahel* . . . de] ex *(cum pl.) „q. e. quasi nuus e numero caprearum“. Verc.* 19. neque] sive *ABK Veron.* 22. in terra| *AC Mediol.*

percussit ergo eum Abner aversa hasta
in inguine, et transfodit,
et mortuus est in eodem loco:
omnesque qui transibant per locum illum,
in quo ceciderat Asael, et mortuus
erat, subsistebant.
24 Persequentibus autem Ioab, et Abisai fugientem Abner, sol occubuit:
et venerunt usque ad collem aquae ductus,
qui est ex adverso vallis itineris deserti in Gabaon.
25 Congregatique sunt filii Beniamin ad Abner:
et conglobati in unum cuneum, steterunt
in summitate tumuli unius.
26 Et exclamavit Abner ad Ioab, et ait:
Num usque ad internecionem tuus mucro
desaeviet?
an ignoras quod periculosa sit desperatio?
usquequo non dicis populo ut omittat persequi fratres suos?
27 et ait Ioab:
Vivit Dominus, si locutus fuisses, mane
recessisset populus persequens fratrem
suum.
28 Insonuit ergo Ioab buccina, et stetit omnis
exercitus,
nec persecuti sunt ultra Israel, neque inire certamen.
29 Abner autem et viri eius abierunt per
campestria, tota nocte illa:
et transierunt Iordanem,
et lustrata omni Bethhoron, venerunt ad
Castra.
30 Porro Ioab reversus, omisso Abner, congregavit omnem populum:
et defuerunt de pueris David decem et
novem viri, excepto Asaele.
31 Servi autem David percusserunt de Beniamin, et de viris, qui erant cum Abner
trecentos sexaginta, qui et mortui sunt.
32 Tuleruntque Asael, et sepelierunt eum in
sepulcro patris sui in Bethlehem:
et ambulaverunt tota nocte Ioab et viri
qui erant cum eo,
et in ipso crepusculo pervenerunt in Hebron.

CAPUT III.

1 Facta est ergo longa concertatio inter LI.
domum Saul, et inter domum David:
David proficiens, et semper seipso robustior,
domus autem Saul decrescens quotidie.
2 Natique sunt filii David in Hebron:
fuitque primogenitus eius Amnon de Achinoam Iezrahelitide.
3 Et post eum Cheleab de Abigail uxore
Nabal Carmeli:
porro tertius Absalom filius Maacha filiae
Tholmai regis Gessur.
4 Quartus autem Adonias, filius Haggith:
et quintus Saphathia, filius Abital.
5 Sextus quoque Iethraam de Egla uxore
David.
hi nati sunt David in Hebron.

6 Cum ergo esset proelium inter domum LII.
Saul et domum David,
Abner filius Ner regebat domum Saul.
7 Fuerat autem Sauli concubina nomine Respha, filia Aia.
Dixitque Isboseth ad Abner:
8 Quare ingressus es ad concubinam patris
mei?
Qui iratus nimis propter verba Isboseth, ait:
Numquid caput canis ego sum adversum
Iudam hodie,
qui fecerim misericordiam super domum
Saul patris tui,
et super fratres et proximos eius,
et non tradidi te in manus David,
et tu requisisti in me quod argueres pro
muliere hodie?
9 Haec faciat Deus Abner, et haec addat ei,
nisi quomodo iuravit Dominus David, sic
faciam cum eo,
10 ut transferatur regnum de domo Saul,
et elevetur thronus David super Israel, et
super Iudam, a Dan usque Bersabee.
11 Et non potuit respondere ei quidquam,
quia metuebat illum.
12 Misit ergo Abner nuncios ad David pro se
dicentes: Cuius est terra?

II. 23. *habet* transibant, *non* transiebant, *ut putat Vercellone, quamquam hoc ultimum alibi obvium est in codice.* (*Vide Ios.* 3, 17; 2 *Reg.* 15, 23; 20, 13; 4 *Reg.* 4, 8; 6, 30; *Esth.* 2, 13; *Sap.* 19, 18.) . . *om.* illum *(pl.)* 24. vallis et itineris *(cum plerisque. Expunxerunt* et *Sixtini secundum Hebr. et Gr.)* 26. fratrem suum *(A solus)* 27. si locutus fuisses] *Hebr. et Gr.:* si non locutus fuisses, *q. e. docente Toleto: nisi tua loquela causam belli dedisses, quando ipse incitasti ad pugnam dicens: „Surgant pueri et ludant coram nobis“* (*v.* 14). *At Hieronymus alium sensum expressit, scilicet: Si per tempus locutus esses, uti nunc loqueris, iuste et modice.* 29. Bethron 32. Bethleem*

III. 1. proficiens] *In Edd. Clementinis legitur* proficiscens, *mero mendo, ex Bibliis Antverp.* 1583 *relicto. Libri scripti omnes et editi plerique:* proficiens, *quod unice verum est. Cf. Gen.* 26, 13; 1 *Reg.* 2, 26; 2 *Reg.* 5, 10; 1 *Par.* 11, 9. 2. |Nati quoque 3. Chelaab . . . Absalon f. Ma^{h}acha f. Tholomai r. Gesur| (*cf.* 13, 37) *Etiam Clem.* 1, *correcta tamen a* 3, *hoc uno loco dedit* Absalon, (*codex sic iterum Ps.* 3, 1); *in ceteris omnibus, qui numero sunt centum, uterque textus semper* Absalom, *sicut Graeci* Ἀβεσσαλώμ. 4. Aggith* *(Nomen quinquies occurrit, in codice eadem forma, in vulgato quater* Haggith, *semel* 1 *Par.* 3, 2 Aggith) . . Safathia 5. Agla 7. Resfa f. Abia| 8. Numquid caput canis ego sum adversum Iudam hodie, qui fecerim *etc.*] *Hebraeus verba aliter disponit:* Numquid caput canis ego, qui adversum Iudam hodie fecerim *etc., ubi* adversum Iudam *non significat: coram Iuda, in aestimatione populi mei, sed potius: invito Iuda, i. e. contemnens et pro nihilo ducens, quod in odia publica incurrerem. Graeci reticent:* adversum Iudam . . . super domum] *B:* cum domo (*= Hebr. Gr.*) . . . in manu

Et ut loquerentur: Fac mecum amicitias,
et erit manus mea tecum,
et reducam ad te universum Israel.
13 Qui ait: Optime: ego faciam tecum amicitias:
sed unam rem peto a te, dicens:
Non videbis faciem meam antequam adduxeris Michol filiam Saul:
et sic venies, et videbis me.
14 Misit autem David nuncios ad Isboseth filium Saul, dicens:
Redde uxorem meam Michol,
quam despondi mihi centum praeputiis Philisthiim.
15 Misit ergo Isboseth, et tulit eam a viro suo Phaltiel, filio Lais.
16 Sequebaturque eam vir suus, plorans usque Bahurim:
et dixit ad eum Abner: Vade, et revertere. Qui reversus est.

LIII. 17 Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Israel, dicens:
Tam heri quam nudiustertius quaerebatis David, ut regnaret super vos.
18 Nunc ergo facite:
quoniam Dominus locutus est ad David, dicens:
In manu servi mei David salvabo populum meum Israel
de manu Philisthiim, et omnium inimicorum eius.
19 Locutus est autem Abner etiam ad Beniamin.
Et abiit ut loqueretur ad David in Hebron omnia quae placuerant Israeli, et universo Beniamin.
20 Venitque ad David in Hebron cum viginti viris:
et fecit David Abner, et viris eius qui venerant cum eo, convivium.
21 Et dixit Abner ad David:
Surgam, ut congregem ad te dominum meum regem omnem Israel,
et ineam tecum foedus, et imperes omnibus, sicut desiderat anima tua.
Cum ergo deduxisset David Abner,
et ille isset in pace,
22 statim pueri David, et Ioab venerunt, caesis latronibus, cum praeda magna nimis:
Abner autem non erat cum David in Hebron,
quia iam dimiserat eum, et profectus fuerat in pace.
23 Et Ioab, et omnis exercitus, qui erat cum eo, postea venerunt:

Nunciatum est itaque Ioab a narrantibus: LIIII.
Venit Abner filius Ner ad regem, et dimisit eum, et abiit in pace.
24 Et ingressus est Ioab ad regem, et ait:
Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te: quare dimisisti eum, et abiit et recessit?
25 ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te ut deciperet te,
et sciret exitum tuum, et introitum tuum, et nosset omnia quae agis?
26 Egressus itaque Ioab a David,
misit nuncios post Abner, et reduxit eum a cisterna Sira, ignorante David.
27 Cumque rediisset Abner in Hebron,
seorsum adduxit eum Ioab ad medium portae, ut loqueretur ei, in dolo:
et percussit illum ibi in inguine, et mortuus est in ultionem sanguinis Asael fratris eius.

28 Quod cum audisset David rem iam gestam, ait: LV.
Mundus ego sum, et regnum meum apud Dominum usque in sempiternum
a sanguine Abner filii Ner,
29 et veniat super caput Ioab, et super omnem domum patris eius:
nec deficiat de domo Ioab
fluxum seminis sustinens, et leprosus,
et tenens fusum, et cadens gladio, et indigens pane.
30 Igitur Ioab et Abisai frater eius interfecerunt Abner,
eo quod occidisset Asael fratrem eorum in Gabaon in proelio.

31 Dixit autem David ad Ioab, et ad omnem populum, qui erat cum eo: LVI.
Scindite vestimenta vestra, et accingimini saccis,
et plangite ante exsequias Abner.
porro rex David sequebatur feretrum.
32 Cumque sepelissent Abner in Hebron,
levavit rex David vocem suam, et flevit super tumulum Abner:
flevit autem et omnis populus. 33 Plangensque rex et lugens Abner, ait:
Nequaquam ut mori solent ignavi, mortuus est Abner.
34 Manus tuae ligatae non sunt, et pedes tui non sunt compedibus aggravati:

III. 12. |et loquerentur 15. Faltihel 16. vade revertere *(pl.)* 18. ad David] *Melius Septuaginta:* περὶ Δαυὶδ, de David. 19. Israhel 20. et viris eius] *Clem.* 1 *err.* et viri eius 21. deduxisset] *honorifice pro* dimisisset; *Graeci:* ἀπέστειλε. 23. venerunt| (u *in rasura.*) — *Clem.* 1: nunciatumque 24. ingressus[est] . . . e[t]recessit| 25. *om.* ad te *(pl. Hebr. Gr.)* . . . *Ed. Francof.* 1826 *male perdidit:* et introitum tuum 27. redisset . . . adduxit] *BG:* abduxit; *Alexandrini:* ἐξέκλινεν. 28. *Veron.* re iam gesta; *Gr.* μετὰ ταῦτα. 29. deficiat] *Clem.* 1 *mendo typ.* deficiet . . . sustinens] *B:* patiens . . |tenens fusum *(Copula deest in plurimis. Significatur autem homo effeminatus nullique operi virili idoneus. „Nam fusum tenere, ait Petrus Damiani, est virilis vitae fortia facta relinquere et femineae conversationis illecebrosam mollitiem exhibere.“ Alii hebraica voce aliorsum accepta, substituunt „baculo innitentem“ prae pedum debilitate aut corporis infirmitate. Ita* LXX: κρατῶν σκυτάλης. *At vulgatae sensum probant Aquila, Symmachus et Syriaca versio.* 32. 33. *In hac parte apparet scriptorem codicis intermissiones stichorum bis neglexisse.* — *om.* David *(pl. Hebr. Gr.)* — *om.* et lugens *(pl.)* 34. ˇnon sunt ligatae *(pl.)*

sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, sic corruisti.
Congeminansque omnis populus flevit super eum.
35 Cumque venisset universa multitudo cibum capere cum David, clara adhuc die iuravit David, dicens:
Haec faciat mihi Deus, et haec addat,
si ante occasum solis gustavero panem vel aliud quidquam.
36 Omnisque populus audivit, et placuerunt eis cuncta quae fecit rex in conspectu totius populi.
37 et cognovit omne vulgus, et universus Israel in die illa
quoniam non actum fuisset a rege ut occideretur Abner filius Ner.
38 **D**ixit quoque rex ad servos suos:
Num ignoratis quoniam princeps et maximus cecidit hodie in Israel?
39 Ego autem adhuc delicatus, et unctus rex:
porro viri isti filii Saruiae duri sunt mihi:
retribuat Dominus facienti malum iuxta malitiam suam.

CAPUT IV.

1 Audivit autem Isboseth filius Saul quod cecidisset Abner in Hebron:
et dissolutae sunt manus eius, omnisque Israel perturbatus est.
2 **D**uo autem viri principes latronum erant filio Saul,
nomen uni Baana, et nomen alteri Rechab,
filii Remmon Berothitae de filiis Beniamin:
siquidem et Beroth reputata est in Beniamin.
3 et fugerunt Berothitae in Gethaim, fueruntque ibi advenae usque ad tempus illud.
4 Erat autem Ionathae filio Saul filius debilis pedibus:
quinquennis enim fuit, quando venit nuncius de Saul et Ionatha ex Iezrahel.
tollens itaque eum nutrix sua, fugit:
cumque festinaret ut fugeret, cecidit, et claudus effectus est:
habuitque vocabulum Miphiboseth.
5 Venientes igitur filii Remmon Berothitae, Rechab et Baana,
ingressi sunt fervente die domum Isboseth:
qui dormiebat super stratum suum meridie.
[Et ostiaria domus purgans triticum obdormivit.]
6 Ingressi sunt autem domum latenter assumentes spicas tritici,
et percusserunt eum in inguine
Rechab et Baana frater eius, et fugerunt.
7 **C**um autem ingressi fuissent domum, ille dormiebat super lectum suum in conclavi,
et percutientes interfecerunt eum:
sublatoque capite eius, abierunt per viam deserti tota nocte,
8 et attulerunt caput Isboseth ad David in Hebron:
dixeruntque ad regem:
Ecce caput Isboseth filii Saul inimici tui,
qui quaerebat animam tuam:
et dedit Dominus domino meo regi ultionem hodie de Saul, et de semine eius.
9 **R**espondens autem David Rechab, et Baana fratri eius, filiis Remmon Berothitae, dixit ad eos:
Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia,
10 quoniam eum, qui annunciaverat mihi, et dixerat: Mortuus est Saul:
qui putabat se prospera nunciare, tenui, et occidi eum in Siceleg,
cui oportebat mercedem dare pro nuncio.
11 Quanto magis nunc cum homines impii interfecerunt virum innoxium in domo sua, super lectum suum,
non quaeram sanguinem eius de manu vestra, et auferam vos de terra?

III. 34. *om.* sic *(pl.)* 37. quoniam] *Rectius:* quod. *At cf.* c. 10, 15. 39. ˜mihi sunt *(pl.)*

IV. 1. *om.* Isboseth *(pl. Hebr.)* 3. Getthaim . . . usque in *(pl.)* 4. Ionathan* *(utroque loco; cf.* 1 *Reg.* 13, 16) 5. [Et ostiaria d. p. tr. obdormivit.] *Haec in A posterior manus attulit; K Mediol. Veron. non habent. Nec quidquam eorum simile Hebraeus, Chaldaeus, Syrus, Arabs. At Graeci insigni licentia, ex una voce* triticum, *quae proxime sequitur, tamquam uno filo telam ordientes, novum attexuere panniculum:* καὶ ἰδοὺ ἡ θυρωρὸς τοῦ οἴκου ἐκάθαιρε πυροὺς, καὶ ἐνύσταξε καὶ ἐκάθευδε. „*Igitur idem hoc loco accidit, ait Lucas Brugensis, quod alias saepe in superiore libro observavimus, latinam Hieronymi et graecam Septuaginta duorum interpretationes in latinis libris imperita temeritate coniunctas; sed latina quidem hebraicorum verborum significationi optime congruit; graeca autem mirum in modum discedere videtur.*“ 6. latenter] *omittunt ACK Mediol. et Hebraeus: hoc quoque antiqui collatores susceperunt ex paraphrasi Graecorum:* οἱ ἀδελφοὶ διέλαθον καὶ εἰσῆλθον. — assumentes] sumentes *A. Scholiastes N adnotat:* „*Tritici assumptio spicarum, quas quasi pro benedictione portabant, fuit occasio intrandi.*“ *Alii sic intelligunt:* Ingressi sunt domum interiorem, quasi frumentum petituri *vel* empturi. *At quoquo modo hebraica verba accipiantur, certe tamen ista* frumenti *sive* tritici *mentio ad summam narrationis tam parvi refert, ipsique rei, quae agebatur, ita est aliena et absona, ut vix vixque concesseris id vocabulum esse posse sincerum. Syrus et Arabs pro* חטים *legebunt* חטאים, *q. e.* peccatores, scelerati; *unde haec sententia oritur valde opportuna:* „*Ingressi sunt domum interiorem arrepta occasione homines malefici.*“ 7. lectum] lectulum 8. ultiones *(pl.)* 9. Berothei (*Gr.* τοῦ Βηρωθαίου) 10. *post* occidi *om.* eum *(pl.)* . . . mercedem dare] me dare mercedem *(pl.)* 11. *om.* cum *AB (scilicet ut colo distinguatur post* nunc. *Nec discrepant Graeci, versum sic incipientes:* Et nunc viri mali interfecerunt hominem iustum. *At Latinus postquam de suo intulit* „quanto magis nunc“, *non per abrupta et concisa pergere, sed cohaerentem continuatamque orationem producere voluisse videtur. Adde quod in voce* nunc *stichus finiretur, si legitima esset coniunctionis omissio.* — lectum] lectulum

12 Praecepit itaque David pueris suis, et interfecerunt eos,
praecidentesque manus et pedes eorum,
suspenderunt eos super piscinam in Hebron:
caput autem Isboseth tulerunt, et sepelierunt in sepulchro Abner in Hebron.

CAPUT V.

LVII. 1 Et venerunt universae tribus Israel ad David in Hebron, dicentes:
Ecce nos, os tuum, et caro tua sumus.
2 Sed et heri et nudiustertius cum esset Saul rex super nos,
tu eras educens et reducens Israel:
dixit autem Dominus ad te: Tu pasces populum meum Israel,
et tu eris dux super Israel.
3 Venerunt quoque et seniores Israel ad regem in Hebron,
et percussit cum eis rex David foedus in Hebron coram Domino:
unxeruntque David in regem super Israel.
4 Filius triginta annorum erat David, cum regnare coepisset,
et quadraginta annis regnavit.
5 In Hebron regnavit super Iudam septem annis et sex mensibus:
in Ierusalem autem regnavit triginta tribus annis super omnem Israel et Iudam.
6 Et abiit rex, et omnes viri qui erant cum eo, in Ierusalem,
ad Iebusaeum habitatorem terrae:
dictumque est David ab eis:
Non ingredieris huc, nisi abstuleris caecos et claudos dicentes:
Non ingredietur David huc.
7 Cepit autem David arcem Sion,
haec est civitas David.
8 Proposuerat enim David in die illa praemium,
qui percussisset Iebusaeum, et tetigisset domatum fistulas,
et abstulisset caecos et claudos odientes animam David.
idcirco dicitur in proverbio:
Caecus et claudus non intrabunt in templum.
9 Habitavit autem David in arce, et vocavit eam, civitatem David:
et aedificavit per gyrum a Mello et intrinsecus.
10 Et ingrediebatur proficiens atque succrescens,
et Dominus Deus exercituum erat cum eo.

11 Misit quoque Hiram rex Tyri nuncios ad David, et ligna cedrina, LVIII
et artifices lignorum, artificesque lapidum ad parietes:
et aedificaverunt domum David.
12 Et cognovit David quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israel,
et quoniam exaltasset regnum eius super populum suum Israel.
13 Accepit ergo David adhuc concubinas et uxores de Ierusalem,
postquam venerat de Hebron:
natique sunt David et alii filii et filiae:
14 et haec nomina eorum, qui nati sunt ei in Ierusalem,
Samua, et Sobab, et Nathan, et Salomon, 15 et Iebahar, et Elisua,
et Nepheg, 16 et Iaphia, et Elisama, et Elioda, et Eliphaleth.

17 Audierunt ergo Philisthiim quod unxissent David in regem super Israel: LVIIII.
et ascenderunt universi ut quaererent David:
quod cum audisset David, descendit in praesidium.
18 Philisthiim autem venientes diffusi sunt in valle Raphaim.
19 et consuluit David Dominum, dicens:
Si ascendam ad Philisthiim? et si dabis eos in manu mea?

IV. 12. *om.* suis *(pl.)* . . . piscinam] *Graecus:* fontem, *Syrus et Arabs:* collem.

V. 2. pascis 3. senes de I. (*pl. Cf.* 1 *Reg.* 15, 30) 6. est ad David *(pl.)* . . . caecos et claudos] „*Irrisorie dicebant, quod tam fortis erat civitas, ut caeci et claudi eam defendere possent.*“ *Schol. M ex Pseudo-Hieronymo.* 8. *om.* David . . . praemium] *Cf.* 1 *Par.* 11, 6. . . . et abstulisset caecos et claudos] et claudos et caecos *(pl., item Hebr. Gr.)* — odientes] *In declinatione huius verbi* odi, odisse *posterior Latinorum aetas summa cum libertate eumque in modum versabatur, ut iustis et receptis formis intermiscerent alias ab* odio, odire *deductas, quamquam haec ipsa quidem duo nil opus erat admittere. Itaque saepe in Bibliis legitur participium* odiens, *nonnumquam imperativus* odito, odite, *imperfectum* odirent, *futurum* odient *vel* odibunt (*Prov.* 1, 22), *et tamquam praeteritum eius quod erat* odi, *novies occurrit* odivi. . . . intrabunt templum| *(pl.)* „*Proverbii sensus esse videtur: Iebusaei illi caeci et claudi, qui in Hebraeorum contemptum dicebantur positi ad arcis custodiam, post expugnatam a Davide arcem, in quam mox arca Dei illata fuit, templum ultra ingressuri non erant.*“ *Vercellone.* 9. Mello] *Cf.* 3 *Reg.* 9, 15. 24; 11, 27; 4 *Reg.* 12, 20; 1 *Par.* 11, 8; 2 *Par.* 32, 5. Mello *in urbe Ierusalem quasi idem erat quod Romae „intermontium“, nimirum quaedam vallis praerupta inter montem Sion et montem Moria, quorum hic Dei templum sustinebat, ille palatium regis. David exstructis aedificiis convallem coepit explere, Salomon opus inchoatum perfecit, unde et nomen loco; nam* Mello *significat* impletum. 12. quoniam] *Pro regula, quam exposuimus ad Ex.* 6, 7; 8, 10, *utroque loco legendum esset* quod, *sicut in* 1 *Par.* 14, 2. *Sed vide notam ad* 10, 15. 13. *om.* David *pr. loco* 14. Sabab 15. et Ibaar et Helisua| et Nephec 16. et Iafia et Helisama et Helida et Elifeleth| (*Nomen* Helida *corruptum est. Hieronymum puta scripsisse aut* Heliada, *quod habet A in* 2 *Par.* 17, 17, *aut, ut alibi* 3 *Reg.* 11, 28; 1 *Par.* 3, 8: Eliada (*scilicet trisyllabum:* El-ia-da). *In* 1 *Par.* 14, 7 *idem filius David vocatur* Baaliada. *Prius nomen dicit:* Deus novit, *alterum:* dominus novit.)
17. ergo] vero *(pl.)* . . . in regem] regem *(paene omnes)* 18. Phylisthiim

Et dixit Dominus ad David: Ascende, quia tradens dabo Philisthiim in manu tua.
20 Venit ergo David in Baal Pharasim. et percussit eos ibi,
et dixit: Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquae.
Propterea vocatum est nomen loci illius, Baal Pharasim.
21 Et reliquerunt ibi sculptilia sua: quae tulit David, et viri eius.
22 Et addiderunt adhuc Philisthiim ut ascenderent, et diffusi sunt in valle Raphaim.
23 Consuluit autem David Dominum:
[Si ascendam contra Philisthaeos, et tradas eos in manus meas?]
Qui respondit: Non ascendas contra eos, sed gyra post tergum eorum,
et venies ad eos ex adverso pyrorum.
24 Et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum,
tunc inibis proelium:
quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philisthiim.
25 Fecit itaque David sicut praeceperat ei Dominus,
et percussit Philisthiim de Gabaa, usque dum venias Gezer.

CAPUT VI.

1 Congregavit autem rursum David omnes electos ex Israel triginta millia.
2 Surrexitque David, et abiit, et universus populus, qui erat cum eo de viris Iuda,
ut adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum,
sedentis in Cherubim super eam.
3 Et imposuerunt arcam Dei super plaustrum novum:
tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa:
Oza autem, et Ahio filii Abinadab, minabant plaustrum novum.
4 Cumque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, custodiens arcam Dei,
Ahio praecedebat arcam.
5 David autem, et omnis Israel ludebant coram Domino
in omnibus lignis fabrefactis, et citharis et lyris et tympanis et sistris et cymbalis.

6 Postquam autem venerunt ad aream Nachon, LX.
extendit Oza manum ad arcam Dei,
et tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, et declinaverunt eam.
7 Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, et percussit eum super temeritate:
qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.
8 Contristatus est autem David, eo quod percussisset Dominus Ozam,
et vocatum est nomen loci illius: Percussio Ozae usque in diem hanc.

9 Et extimuit David Dominum in die illa, dicens: LXI.
Quo modo ingredietur ad me arca Domini?
10 Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David:
sed divertit eam in domum Obededom Gethaei.
11 Et habitavit arca Domini in domo Obededom Gethaei tribus mensibus:
et benedixit Dominus Obededom, et omnem domum eius.
12 Nunciatumque est regi David
quod benedixisset Dominus Obededom, et omnia eius propter arcam Dei.

Abiit ergo David, et adduxit arcam Dei de domo Obededom in civitatem David cum gaudio: LXII.
[et erant cum David septem chori, et victima vituli.]

V. 20. Baal Pharasim] *i. e. dominus dispersionum.* 23. [Si ascendam *etc. ad* meas?] *Haec desunt in ADEK Veron. Mediol. et Hebraeo. „Quamquam exstet versiculus in quibusdam graecis codicibus, vix tamen est dubium quin hic superflue sit repetitus ex v. 19.“ Luc. Brugensis.* . . . *om.* contra eos *(pl.)* . . . pyrorum] *Sic Hieronymus cum Aquila et secundum Alexandrinos in* 1 *Par.* 14, 13, *ubi et illi habent* τῶν ἀπίων, *quamquam nostro loco:* τοῦ κλαυθμῶνος. *Quippe verbum hebraicum* (flentium) *arbores quasdam stillantes et balsamiferas significat.*
25. ˜ei praeceperat . . . Gabee — *Veron.* usque cum venies Gazer.

VI. 2. *om.* David *(pl.)* . . . super qua 3. Dei] dñi . . . Aminadab (*cum plerisque, sed priore tantum loco; mox* Abinadab, *sicut alibi:* 1 *Reg.* 7, 1; 16, 8; 31, 2. *In codd. latinis variat scriptura; Graeci semper* 'Αμιναδάβ) . . . Haio = 4. 4. *In Clem.* 1 *desideratur nota distinctionis post* Dei, *quo fit ut verba* custodiens arcam Dei *perperam iungantur cum* Ahio, *tametsi evidenter ad patrem eius* Abinadab *pertinent. Quem errorem, a Bukentopio prolixius expositum, quin iam correctum in Ed. Vat.* 1598, *cur nuper retinuerit Vercellone in Bibliis Romanis a.* 1861, *non dispicimus.* 6. ˜manum Oza *(pl.)* . . . calcitabant — *Verba* et declinaverunt eam] *om. AK Veron. Mediol. et Hebraeus, quapropter Hieronymo non posse tribui videntur, praesertim, quod animadvertit Vercellone, „quum parum latine dictum sit* declinaverunt eam *pro* inclinaverunt eam.“ *Cf.* 1 *Par.* 13, 9. 7. temeritateṁ 8. ˜autem est . . . vocatum est] *Veron.* vocavit . . . Oza 10. devertere . . . civitatẽ *(apex incertum prima an alia manu inditus)* . . devertit . . domo — Getthei| 12. quod benedixisset] benedixit *(= Hebr.)* . . . propter arcam Dei.] *BFG alii addunt*: Dixitque David: Ibo et reducam arcam cum benedictione in domum meam; *quae pariter legebantur in vett. Edd., sed a Sixtinis merito expuncta fuerunt, ut aliena ab Hebr. Gr. et melioris notae Mss., quamquam, ut ait Lucas Brugensis, „huiusmodi quid a Davide, audito illo nuncio, dictum, vero non sit absimile, cogitatum autem certum.“* — [et erant *etc. ad* vituli.] *His recte carent ACDEK Mediol. Veron.; non enim sunt Hieronymiana, neque ex Hebraeo, sed graecam continent sequentis versiculi* 13 *interpretationem, e veteri Itala huc translatam.*

13 Cumque transcendissent qui portabant arcam Domini sex passus,
immolabat bovem et arietem,
14 et David saltabat totis viribus ante Dominum.
porro David erat accinctus ephod lineo.
15 Et David, et omnis domus Israel
ducebant arcam testamenti Domini
in iubilo et in clangore buccinae.
16 Cumque intrasset arca Domini in civitatem David,
Michol filia Saul prospiciens per fenestram,
vidit regem David subsilientem, atque saltantem coram Domino:
et despexit eum in corde suo.
17 Et introduxerunt arcam Domini, et imposuerunt eam in loco suo
in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David:
et obtulit David holocausta, et pacifica coram Domino.
18 Cumque complesset offerens holocausta et pacifica,
benedixit populo in nomine Domini exercituum.
19 Et partitus est universae multitudini Israel
tam viro quam mulieri
singulis collyridam panis unam,
et assaturam bubulae carnis unam,
et similam frixam oleo:
et abiit omnis populus, unusquisque in domum suam.
LXIII. 20 Reversusque est David ut benediceret domui suae:
et egressa Michol filia Saul in occursum David, ait:
Quam gloriosus fuit hodie rex Israel
discooperiens se ante ancillas servorum suorum,
et nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris.
21 Dixitque David ad Michol:
Ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum,
et quam omnem domum eius,
et praecepit mihi ut essem dux super populum Domini in Israel,
22 et ludam, et vilior fiam plus quam factus sum:
et ero humilis in oculis meis:
et cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.
23 Igitur Michol filiae Saul non est natus filius usque in diem mortis suae.

CAPUT VII.

1 Factum est autem cum sedisset rex in domo sua, LXIIII
et Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis,
2 dixit ad Nathan prophetam:
Videsne quod ego habitem in domo cedrina,
et arca Dei posita sit in medio pellium?
3 Dixitque Nathan ad regem:
Omne quod est in corde tuo, vade fac: quia Dominus tecum est.
4 Factum est autem in illa nocte: et ecce sermo Domini ad Nathan, dicens:
5 Vade, et loquere ad servum meum David:
Haec dicit Dominus:
Numquid tu aedificabis mihi domum ad habitandum?
6 Neque enim habitavi in domo
ex die illa, qua eduxi filios Israel de terra Aegypti, usque in diem hanc:
sed ambulabam in tabernaculo, et in tentorio.
7 Per cuncta loca, quae transivi cum omnibus filiis Israel,
numquid loquens locutus sum ad unam de tribubus Israel,
cui praecepi ut pasceret populum meum Israel, dicens:
Quare non aedificastis mihi domum cedrinam?
8 Et nunc haec dices servo meo David:
Haec dicit Dominus exercituum:
Ego tuli te de pascuis sequentem greges,
ut esses dux super populum meum Israel:
9 et fui tecum in omnibus ubicunque ambulasti,
et interfeci universos inimicos tuos a facie tua:
fecique tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra.
10 Et ponam locum populo meo Israel,
et plantabo eum, et habitabit sub eo,
et non turbabitur amplius:
nec addent filii iniquitatis ut affligant eum sicut prius,
11 ex die qua constitui iudices super populum meum Israel:

VI. 13. sex passus] „*ut in pompa sollemni, ubi lente et cum gravitate inceditur.*“ *Gesenius. In loco parallelo* 1 *Par.* 15, 26 *isti passus praetermittuntur. Lutherus:* „*sechs Gänge.*“ *Alexandrini praelicenter:* καὶ ἦσαν μετ' αὐτοῦ αἴροντες τὴν κιβωτὸν ἑπτὰ χοροὶ, καὶ θῦμα μόσχος καὶ ἄρνες. 15. iubelo . . . bucinae* 16. in civitatem] *om.* in . . . dispexit 17. imposuerunt] posuerunt *(pl.)* . . . |et in medio *(perperam)* . . . ˜coram dño et pacifica| *(pl.)* 18. cumq. conplesset offerens holocaustum et pacifica (*Haec in A primum omissa supplevit 2 m. ad mg. inferiorem, praescripto, ut solet, siglo* hp̄, *cui in textu respondet* hr̄) 19. ˜multitudini universae 20. est et David . . . |discoperiens* 21. |⸓ante dñm. *Secunda manus anteposuit* ⸓vivit dñs quia ludam, *quae item leguntur in BCDFG, absunt autem ab EK et Hebraeo. Nimirum fluxerunt haec quoque e graecis:* ἐνώπιον κυρίου ὀρχήσομαι· εὐλογητὸς κύριος . . . dñi Israhel| 22. *Clem.* 2 *mendose* et Iudam, *qui error et priores aliquot Edd. pluresque recentes, ut Francofurtanam* 1826, *invasit.* 23. ad diem *(cum pl.)*

VII. 4. in nocte illa 6. *om.* illa *(pl.)* . . . |sed ambulans ambulabam *A Mediol.* (*Cf.* 1 *Reg.* 20, 8) 8. dicis 10. sub eo] *tamquam sub arboris alicuius umbra tuti atque protecti. Nam, nisi multum fallimur, Hieronymus illud* plantabo eum *non ad populum Israel retulit, sed ad locum. Alii vero litteram hebraicam explicant:* et habitabit sub se; *velut Graecus:* καθ' ἑαυτὸν, *Chaldaeus et Syrus:* in loco suo, *Augustinus: seorsum.*

et requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis.
praedicitque tibi Dominus, quod domum faciat tibi Dominus.
12 Cumque completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis,
suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo,
et firmabo regnum eius.
13 ipse aedificabit domum nomini meo,
et stabiliam thronum regni eius usque in sempiternum.
14 Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium:
qui si inique aliquid gesserit,
arguam eum in virga virorum, et in plagis filiorum hominum.
15 Misericordiam autem meam non auferam ab eo,
sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea.
16 Et fidelis erit domus tua, et regnum tuum usque in aeternum ante faciem tuam,
et thronus tuus erit firmus iugiter.
17 Secundum omnia verba haec,
et iuxta universam visionem istam,
sic locutus est Nathan ad David.
18 Ingressus est autem rex David, et sedit coram Domino, et dixit:
Quis ego sum Domine Deus,
et quae domus mea,
quia adduxisti me hucusque?
19 Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo Domine Deus,
nisi loquereris etiam de domo servi tui in longinquum:
ista est enim lex Adam, Domine Deus.
20 Quid ergo addere potuerit adhuc David, ut loquatur ad te?
tu enim scis servum tuum Domine Deus.
21 Propter verbum tuum,
et secundum cor tuum fecisti omnia magnalia haec,
ita ut notum faceres servo tuo.
22 Idcirco magnificatus es Domine Deus,
quia non est similis tui,
neque est Deus extra te,
in omnibus quae audivimus auribus nostris.
23 Quae est autem, ut populus tuus Israel, gens in terra,
propter quam ivit Deus, ut redimeret eam sibi in populum,
et poneret sibi nomen, faceretque eis magnalia, et horribilia super terram,
a facie populi tui, quem redemisti tibi ex Aegypto,
gentem, et deum eius.
24 Firmasti enim tibi populum tuum Israel in populum sempiternum:
et tu Domine Deus factus es eis in Deum.
25 Nunc ergo Domine Deus verbum, quod locutus es super servum tuum, et super domum eius,
suscita in sempiternum: et fac sicut locutus es,
26 ut magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, atque dicatur:
Dominus exercituum, Deus super Israel.
Et domus servi tui David erit stabilita coram Domino,
27 quia tu Domine exercituum Deus Israel revelasti aurem servi tui, dicens:
Domum aedificabo tibi:
propterea invenit servus tuus cor suum ut oraret te oratione hac.
28 Nunc ergo Domine Deus, tu es Deus, et verba tua erunt vera:
locutus es enim ad servum tuum bona haec.
29 Incipe ergo, et benedic domui servi tui,
ut sit in sempiternum coram te:
quia tu Domine Deus locutus es,
et benedictione tua benedicetur domus servi tui in sempiternum.

CAPUT VIII.

1 Factum est autem post haec
percussit David Philisthiim, et humiliavit eos, LXV.
et tulit David frenum tributi de manu Philisthiim.
2 Et percussit Moab, et mensus est eos funiculo, coaequans terrae:
mensus est autem duos funiculos,
unum ad occidendum, et unum ad vivificandum:
factusque est Moab David serviens sub tributo.

VII. 14. arguam eum in virga virorum] *i. e. non plectam ut Deus, pro absoluta mea iustitia, sed humanitus multabo, quo fere modulo homines delictis poenas emetiri solent.* 15. mea] tua *ABCEK Veron. Mediol. cum Hebraeo* (*cf.* 1 *Par.* 17, 13); mea *Graecus*, *Syrus*, *Arabs.* 16. tuam] tuam (me *mutavit m.* 2; meam *BCDE cum Graeco et Syro. Cf. v.* 26 coram Domino.) 19. lex Adam] *Schol. M: „hominis scilicet; ut sit sollicitus de posteritate sua.“ Alii interpretantur: ita familiariter mecum agis, prout homines cum hominibus consuescunt.* 21. Propter verbum tuum] *Codex noster haec iungit cum verbis superioribus: falso.* 23. gentem et deum eius] *sic A; alii aliter. B cum Syro et Arabe:* gentem cuius es Deus; *E omittit; DF:* gente et deo eius (*ut sit appositio vocabuli praecedentis* Aegypto, *qui et verior sensus est, nam Hebraeus habet:* gentibus et diis earum, *vel* eius, *scil.* Aegypti). *Graeci eadem ad Israelitas relata vertunt:* ἔθνη καὶ σκηνώματα. 24. |et firmasti tibi *(pl.)* . . . *om.* Deus 25. suscita] *Hebraeus:* fac stare; *Gr.* πίστωσον. 26. |et magn. *(pl.)* 29. ergo] igitur *(pl.)*

VIII. 1. frenum tributi] *iuxta Symmachi versionem:* τὸν χαλινὸν τοῦ φόρου. *Lutherus: den Dienstzaum. „Recentiorum autem plures interpretantur:* frenum metropoleos; *nimirum David metropolin Philisthaeorum sibi subiecit, idque licet aliis verbis exprimitur* 1 *Par.* 18, 1.“ *Vercellone. Tum* frenum *de arce sive castello accipiendum est, quo quasi quodam capistro subacta civitas coercebatur; germanice: die Zwingburg. Hac ratione Clem.* 1 *dedit* Frenum *cum prima maiuscula.* 2. coaequans terrae] *i. e. in terram tam densos prosternens, ut numerum eorum ad funem agrimensoris exigere potuerit.*

3 Et percussit David Adarezer filium Rohob
regem Soba,
quando profectus est ut dominaretur super
flumen Euphraten.
4 Et captis David ex parte eius mille septingentis equitibus, et viginti millibus
peditum,
subnervavit omnes iugales curruum:
dereliquit autem ex eis centum currus.
5 Venit quoque Syria Damasci, ut praesidium ferret Adarezer regi Soba:
et percussit David de Syria viginti duo
millia virorum.
6 Et posuit David praesidium in Syria Damasci:
factaque est Syria David serviens sub tributo:
servavitque Dominus David in omnibus
ad quaecunque profectus est.
7 Et tulit David arma aurea, quae habebant servi Adarezer,
et detulit ea in Ierusalem.
8 Et de Bete, et de Beroth civitatibus Adarezer
tulit rex David aes multum nimis.

LXVI. 9 Audivit autem Thou rex Emath, quod percussisset David omne robur Adarezer,
10 et misit Thou Ioram filium suum ad regem
David,
ut salutaret eum congratulans,
et gratias ageret eo quod expugnasset
Adarezer, et percussisset eum.
Hostis quippe erat Thou Adarezer,
et in manu eius erant vasa aurea, et vasa
argentea, et vasa aerea:
11 quae et ipsa sanctificavit rex David Domino
cum argento et auro, quae sanctificaverat
de universis gentibus, quas subegerat
12 de Syria, et Moab, et filiis Ammon, et
Philisthiim, et Amalec,
et de manubiis Adarezer filii Rohob regis
Soba.
13 Fecit quoque sibi David nomen cum reverteretur capta Syria
in valle salinarum, caesis decem et octo
millibus:
14 et posuit in Idumaea custodes, statuitque
praesidium:
et facta est universa Idumaea serviens
David.
et servavit Dominus David in omnibus ad
quaecunque profectus est.
15 Et regnavit David super omnem Israel:
faciebat quoque David iudicium et iustitiam omni populo suo.
16 Ioab autem filius Saruiae erat super exercitum:
porro Iosaphat filius Ahilud erat a commentariis:
17 et Sadoc filius Achitob, et Achimelech
filius Abiathar, erant sacerdotes:
et Saraias, scriba:
18 Banaias autem filius Ioiadae super Cerethi et Phelethi:

filii autem David sacerdotes erant. LXVII.

VIII. 3. Adadezer* f. Roob (*plerique codices* Adadezer, *nec usquam aliter A; cf. c.* 10, 16. 19; 11, 23; 1 *Par. c.* 18 *et* 19. *In hebraicis Mss. litterarum* d *et* r *simillima species eandem varietatem perpetuat.*) . . . Eufraten| (*uti solet. Vide ad* 4 *Reg.* 23, 29). 4. subnervavit] *Cf. Ios.* 11, 6. 9; 1 *Par.* 18, 4. 6. |servavit (*pl.*) 10. ˆvasa argentea et vasa aurea 12. *hab.* Rohob 13. decem et octo millibus] duodecim milibus (*A cum cett. omnibus. At Hebraeus et veteres interpretes numerum editum praecipiunt, qui redit in loco parallelo* 1 *Par.* 18, 12. *Erroris occasionem obtulit Psalm.* 59, 2. 16. Ailud 17. Ahitob et Ahimelech . . erant sacerdotes] sacerdotis| 18. Ioiadae] Ioiada. *Hoc nomen, quod duobus commune est diversae aetatis hominibus, et patri Banaiae, et summo pontifici, regis Ioas sospitatori, in A quaterdecies* Ioiada *scriptum reperimus, at longe saepius, i. e. ter et tricies,* Ioiadae. *Quare, nisi, quod vix licebit, ipsum Hieronymum credamus de nomine fluctuasse, usitatiorem in codice scribendi modum tamquam veriorem illis quoque, qui differunt, quatuordecim locis restituere par est; non quasi* Ioiadae *in hac positione* „Banaia filius Ioiadae" *sit genitivi significatio, a nominativo* Ioiada *deflexi:* (*nam omnino hoc tenendum in Bibliis, personarum nomina non solere declinari, perpaucis exceptis, quorum ipsa terminatio latinam flexionem praeformat, ut* Moses, Salomon, Isaias); *sed* Ioiadae *propria est nominis forma, quam et in primo, quarto, sextoque casu aequabiliter codex tuetur* (*vide* 4 *Reg.* 11, 9; 1 *Par.* 12, 27; 2 *Par.* 23, 1. 3. 8. 9. 11. 14. 16. 18; 24, 6. 12. 14. 15), *eaque pronuncianda per quatuor syllabas* Io-ia-da-ë. *Nam etsi hebraice scribitur* Iehoiadah, *Septuaginta tamen, postremum sonum* ain *per* e *exprimendo, constanter dederunt* Ἰωδαέ (*cum syncopa, ut videtur, mediae syllabae pro* Ἰωαδαέ); *bis tantum Sixtinus textus mutat:* Ἰωαδὰς *et* Ἰωαδά (1 *Par.* 12, 27 *et* 2 *Esdr.* 13, 28). *Verum haecce Alexandrina varietas utut sese habet (de singulis enim locis minus tutum est iudicare, nisi ad fidem antiquissimorum codicum, Sinaitici et Vaticani, accuratius exigantur, quorum nunc nobis, dum scribimus, usus non suppetit), in exitu saltem vocabuli per* aë *proferendo tum Graecos sibi constitisse, tum Hieronymum esse Graecos secutum, in tot locorum consensu non est cur dubitemus. Quod autem illi alterum* iod *praetermittunt, id non perinde probavit latinus interpres, quamquam quinquies etiam in nostro codice offendimus* Ioadae *et* Ioada (1 *Par.* 18, 17; 27, 5; 2 *Par.* 24, 3; 2 *Esdr.* 13, 28; *Ier.* 29, 26), *nempe librarii potius negligentia, quam aliqua inconstantia auctoris. — Dein Clem.* 1 *minuscule:* cerethi et phelethi; *A:* cherethi et felethi. *Prius nomen semel tantum* (1 *Reg.* 30, 14) *codex scripsit per* c, *ceteris locis i. e. octies, per* ch; *alterum plerumque, sicut vulgatus:* phelethi. *Graeci modo* Χερεθί, *modo* Χελεθί, *semper autem numero singulari:* ὁ Χερεθὶ καὶ ὁ Φελεθί. — sacerdotes erant.] *Hebraicam vocem* cohanim *Chaldaeus, Syrus et Arabs h. l. vertunt:* principes; *Graecus:* αὐλάρχαι, *i. e. principes aulae regiae et administri regis. In loco parallelo* 1 *Par.* 18, 17

CAPUT IX.

1 Et dixit David:
Putasne est aliquis qui remanserit de domo Saul,
ut faciam cum eo misericordiam propter Ionathan?
2 Erat autem de domo Saul, servus nomine Siba:
quem cum vocasset rex ad se, dixit ei: Tune es Siba?
et ille respondit: Ego sum servus tuus.
3 Et ait rex: Numquid superest aliquis de domo Saul,
ut faciam cum eo misericordiam Dei?
Dixitque Siba regi:
Superest filius Ionathae, debilis pedibus.
4 Ubi, inquit, est? Et Siba ad regem,
Ecce, ait, in domo est Machir filii Ammiel in Lodabar.
5 Misit ergo rex David, et tulit eum de domo Machir filii Ammiel de Lodabar.
6 Cum autem venisset Miphiboseth filius Ionathae filii Saul ad David,
corruit in faciem suam, et adoravit.
Dixitque David: Miphiboseth? Qui respondit: Adsum servus tuus.
7 Et ait ei David: Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam
propter Ionathan patrem tuum,
et restituam tibi omnes agros Saul patris tui,
et tu comedes panem in mensa mea semper.
8 Qui adorans eum, dixit:
Quis ego sum servus tuus,
quoniam respexisti super canem mortuum similem mei?
9 Vocavit itaque rex Sibam puerum Saul, et dixit ei:
Omnia quaecunque fuerunt Saul,
et universam domum eius, dedi filio domini tui:
10 Operare igitur ei terram tu, et filii tui, et servi tui,
et inferes filio domini tui cibos ut alatur:
Miphiboseth autem filius domini tui
comedet semper panem super mensam meam.
Erant autem Sibae quindecim filii, et viginti servi.
11 Dixitque Siba ad regem:
Sicut iussisti domine mi rex servo tuo,
sic faciet servus tuus:
et Miphiboseth comedet super mensam meam,
quasi unus de filiis regis.
12 Habebat autem Miphiboseth filium parvulum nomine Micha:
omnis vero cognatio domus Sibae serviebat Miphiboseth.
13 Porro Miphiboseth habitabat in Ierusalem:
quia de mensa regis iugiter vescebatur:
et erat claudus utroque pede.

CAPUT X.

1 Factum est autem post haec, ut moreretur rex filiorum Ammon, LXVIII.
et regnavit Hanon filius eius pro eo.
2 Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas,
sicut fecit pater eius mecum misericordiam.
Misit ergo David, consolans eum per servos suos super patris interitu.
Cum autem venissent servi David in terram filiorum Ammon,
3 dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum:
Putas quod propter honorem patris tui miserit David ad te consolatores,
et non ideo ut investigaret, et exploraret civitatem, et everteret eam,
misit David servos suos ad te?
4 Tulit itaque Hanon servos David,
rasitque dimidiam partem barbae eorum,
et praescidit vestes eorum medias usque ad nates, et dimisit eos.
5 Quod cum nunciatum esset David, misit in occursum eorum:
erant enim viri confusi turpiter valde, et mandavit eis David:

---

eadem res hisce verbis traditur: porro filii David, primi ad manum regis. *Hinc Pseudo-Hieronymus* III, 805, *alterum enunciatum alteri adaequans: „Utrumque, ait, ad unum sensum convenit, quia hic dicit eos* primos, *et illic* sacerdotes *propter nobilitatem et prioratum.“ Et Petrus Damiani: „Cur filii David sacerdotes fuisse dicuntur, qui nullam cum filiis Aaron (seu tribu Levitica) consanguinitatem habebant? Sed sciendum, quia, dum sacerdotes venerabiles ac magistri constituuntur in populo, aliquando nomine sacerdotum designantur principes vel doctores. Sicut alibi reperitur:* Ira Iairites erat sacerdos David (2 *Reg.* 20, 26), *id est magister etc.“ — Haec pauca nobis delibasse sufficiat ex eruditissima Vercellonis disputatione, qua multis ille praeclarisque argumentis refutare satagit neotericam nonnullorum opinationem de peculiari ac domestico nescio quo sacerdotii munere, ad privata regis sacra administranda instituto, quod ad Levitas scilicet non pertinuisse isti contendebant, mira temporum rerumque disparilium confusione.*

IX. 3. Numquid] num *(pl.)* . . . Ionathan* 4. 5. Amihel 6. Mifiboseth f. Ionathan (*at paulo post* Miphiboseth, *et sic porro* 10. 11. 12.) 11. mensam meam] mensam tuam *(Sic Mss. omnes et probabiliter Hieronymus, quoniam facilior et planior sensus est. Hebraeus tamen:* mensam meam*: quod ita intelligas, ut Siba ipsissima regis verba repetat, quasi declarans, se nihil perdidisse de mandato, sed fidis auribus quae exceperit, eadem sese recte officioseque executurum. Graecus, Syrus et Arabs, nec Davidi, nec Sibae, sed narratori hanc partem assignantes:* et Miphiboseth comedit super mensam regis. 12. Siba

X. 1. regnaret *(pl.)* Anon = 2. 3. 4; *sed* Hanon 1 *Par.* 19.; *hebr.* חָנוּן. *„Punice servatur* Hannonis *nomen.“ Verc.* 3. ˜David miserit *(pl.)* 4. praecidit (*pl. Cf.* 1 *Par.* 19, 4)

Manete in Iericho, donec crescat barba
vestra, et tunc revertimini.
6 Videntes autem filii Ammon quod in-
iuriam fecissent David,
miserunt, et conduxerunt mercede Syrum
Rohob, et Syrum Soba, viginti millia
peditum,
et a rege Maacha mille viros,
et ab Istob duodecim millia virorum.
7 Quod cum audisset David, misit Ioab et
omnem exercitum bellatorum.
8 Egressi sunt ergo filii Ammon, et direxe-
runt aciem ante ipsum introitum portae:
Syrus autem Soba, et Rohob, et Istob,
et Maacha seorsum erant in campo.
9 Videns igitur Ioab quod praeparatum esset
adversum se proelium, et ex adverso
et post tergum,
elegit ex omnibus electis Israel,
et instruxit aciem contra Syrum:
10 reliquam autem partem populi tradidit
Abisai fratri suo,
qui direxit aciem adversus filios Ammon.
11 Et ait Ioab: Si praevaluerint adversum
me Syri, eris mihi in adiutorium:
si autem filii Ammon praevaluerint ad-
versum te, auxiliabor tibi.
12 Esto vir fortis, et pugnemus pro populo
nostro, et civitate Dei nostri:
Dominus autem faciet quod bonum est
in conspectu suo.
13 Iniit itaque Ioab et populus qui erat cum
eo, certamen contra Syros:
qui statim fugerunt a facie eius.
14 Filii autem Ammon videntes quia fugis-
sent Syri,
fugerunt et ipsi a facie Abisai,
et ingressi sunt civitatem:
reversusque est Ioab a filiis Ammon, et
venit Ierusalem.
15 Videntes igitur Syri quoniam corruissent
coram Israel,
congregati sunt pariter.
16 Misitque Adarezer, et eduxit Syros, qui
erant trans fluvium,
et adduxit eorum exercitum:
Sobach autem, magister militiae Adarezer,
erat princeps eorum.
17 Quod cum nunciatum esset David,
contraxit omnem Israelem, et transivit
Iordanem, venitque in Helam:
et direxerunt aciem Syri ex adverso David,
et pugnaverunt contra eum.
18 Fugeruntque Syri a facie Israel,
et occidit David de Syris septingentos cur-
rus, et quadraginta millia equitum:
et Sobach principem militiae percussit:
qui statim mortuus est.
19 Videntes autem universi reges, qui erant
in praesidio Adarezer,
se victos esse ab Israel, [expaverunt et
fugerunt quinquaginta et octo millia
coram Israel. Et]
fecerunt pacem cum Israel: et servierunt eis,
timueruntque Syri auxilium praebere ultra
filiis Ammon.

CAPUT XI.

1 Factum est autem, vertente anno, LXVIIII.
eo tempore quo solent reges ad bella
procedere,
misit David Ioab, et servos suos cum eo,
et universum Israel,
et vastaverunt filios Ammon, et obsede-
runt Rabba:
David autem remansit in Ierusalem.
2 Dum haec agerentur, accidit ut surgeret
David de strato suo post meridiem,
et deambularet in solario domus regiae:
viditque mulierem se lavantem, ex adverso
super solarium suum:
erat autem mulier pulchra valde.
3 Misit ergo rex, et requisivit quae esset
mulier.
Nunciatumque est ei quod ipsa esset Beth-
sabee filia Eliam, uxor Uriae Hethaei.

X. 5. *om.* in *ante* Hiericho (*cf. c.* 14, 28 *cum nota ad* 12, 31)   8. Ro^{h}ob et ^{i}stob| 9. electis] electos   14. quia] quod (*cum plerisque. Vide ad Ex.* 6, 7) . . . est et Ioab 15. quoniam] *Ita codices. Sixtini correxerunt* quod, *ad generalem illam regulam, qua Hieronymus post* quod *solebat coniunctivum verbi ponere, post* quia *et* quoniam *indicativum. Verum quando et supra in eodem libro ter adfuit coniunctivus apud* quoniam (*c.* 3, 37; 5, 12; 1 *Reg.* 10, 24), *notare istiusmodi exceptiones consultius erit quam corrigere. Nec est quod miremur in talibus, quae ad universum hoc biblicae orationis genus latine concinnandum et characteris quadam unitate constituendum spectant, siqua ex parte accidit scriptori, ut a principio suscepti operis aliam inierit rationem, post, exercitatione firmatus stylique iam quasi proprii certior, aliam sibi magis probatam deinceps sit secutus. Atqui ab his libris Regum S. Doctorem translationum suarum ex Hebraeo seriem inchoasse prologus declarat.*   16. ˜exercitum eorum| *(pl.)*   17. Helema| *(pl.)*   19. |˜victos se ab Israhel| *(pl.)* — [expaverunt *etc. ad* coram Israel. Et] *Haec et Hebraeus et Graecus et sinceri codd. latini ignorant.* — *om.* ultra *(pl.)*

XI. 1. Factum est ergo *ABEK Mediol.*   2. *habet* strato; *plures* stratu (*cf. v.* 13.) 3. ˜ei est *(tacet Verc.)* . . . Heliam . . Etthei|. *Eodem modo huius populi nomen in cap.* 11 *et* 12 *sexies scriptum est; in prioribus libris saepius cum aspiratione efferuntur* Hetthei *vel* Hetthaei. *At praeter has tot aliae eiusdem nominis formae seu potius deformationis species in codice occurrunt, ut de nullo descriptor magis fluitasse videatur, neque in ullo, quaenam Hieronymi fuerit orthographia, ex Amiatino minus diluceat. Quare nec attinebat notatione nostra hunc vultus mutantem Protea per singulas vices persequi; verum curiosioribus ne quid desit, en et ceteram varietatem:* ethaeus, hetheus, hethaeus, haetthaeus, cetheus, cettheus, cetthaeus, cethtaeus, ceththaeus, caettheus, chettheus, chetthaeus. *Omnino pro numero locorum probabilior scriptura est:* Hetthaeus; *et certe hebraico* ח (cheth) *plerumque respondere videmus latinum* h. — *Vercellone ad Gen.* 10, 15 *haec observat:* „*Pro* Hethaeum *Bibl. Reg., Martianaeus aliique scribunt* Ethaeum, *Graeci* Χετταῖον, *unde vetus Itala* Chet-

4 Missis itaque David nunciis, tulit eam.
quae cum ingressa esset ad illum, dormivit cum ea:
statimque sanctificata est ab immunditia sua:
5 et reversa est in domum suam concepto foetu.
Mittensque nunciavit David, et ait: Concepi.
6 Misit autem David ad Ioab, dicens:
Mitte ad me Uriam Hethaeum.
Misitque Ioab Uriam ad David.
7 Et venit Urias ad David.
Quaesivitque David quam recte ageret Ioab, et populus,
et quomodo administraretur bellum.
8 et dixit David ad Uriam: Vade in domum tuam, et lava pedes tuos.
Et egressus est Urias de domo regis,
secutusque est eum cibus regius.
9 Dormivit autem Urias ante portam domus regiae
cum aliis servis domini sui,
et non descendit ad domum suam.
10 Nunciatumque est David a dicentibus:
Non ivit Urias in domum suam.
Et ait David ad Uriam:
Numquid non de via venisti?
quare non descendisti in domum tuam?
11 Et ait Urias ad David:
Arca Dei et Israel et Iuda habitant in papilionibus,
et dominus meus Ioab, et servi domini mei
super faciem terrae manent:
et ego ingrediar domum meam,
ut comedam et bibam, et dormiam cum uxore mea?
per salutem tuam, et per salutem animae tuae non faciam rem hanc.
12 **A**it ergo David ad Uriam: Mane hic etiam hodie, et cras dimittam te.
Mansit Urias in Ierusalem in die illa et altera:
13 et vocavit eum David ut comederet coram se et biberet,
et inebriavit eum:
qui egressus vespere, dormivit in strato suo cum servis domini sui,
et in domum suam non descendit.
14 **F**actum est ergo mane, et scripsit David epistolam ad Ioab:
misitque per manum Uriae, 15 scribens in epistola:
Ponite Uriam ex adverso belli, ubi fortissimum est proelium:
et derelinquite eum, ut percussus intereat.
16 **I**gitur cum Ioab obsideret urbem,
posuit Uriam in loco ubi sciebat viros esse fortissimos.
17 Egressique viri de civitate, bellabant adversum Ioab,
et ceciderunt de populo servorum David,
et mortuus est etiam Urias Hethaeus.
18 Misit itaque Ioab, et nunciavit David omnia verba proelii:
19 praecepitque nuncio, dicens:
Cum compleveris universos sermones belli ad regem,
20 si eum videris indignari, et dixerit:
Quare accessistis ad murum, ut proeliaremini?
an ignorabatis quod multa desuper ex muro tela mittantur?
21 Quis percussit Abimelech filium Ierobaal?
nonne mulier misit super eum fragmen molae de muro,
et interfecit eum in Thebes?
quare iuxta murum accessistis?
dices: Etiam servus tuus Urias Hethaeus occubuit.
22 **A**biit ergo nuncius, et venit, et narravit David omnia quae ei praeceperat Ioab.
23 Et dixit nuncius ad David:
Praevaluerunt adversum nos viri,
et egressi sunt ad nos in agrum:
nos autem facto impetu persecuti eos sumus usque ad portam civitatis.
24 Et direxerunt iacula sagittarii ad servos tuos ex muro desuper:
mortuique sunt de servis regis,
quin etiam servus tuus Urias Hethaeus mortuus est.
25 Et dixit David ad nuncium: Haec dices Ioab:
Non te frangat ista res:

taeum. *Animadvertendum est vulgatum legere* Hetthim *Iud.* 1, 26; Hetthaeas 3 *Reg.* 11, 1; Cethaea *Ez.* 16, 3. 45; Ceteorum 1 *Mach.* 8, 5. *Probe tamen distinguendi sunt* Hethaei, חִתִּי, Χετταῖοι, *a* Chittaeis, כִּתִּי, *de quibus supra ad v.* 4, *prout contra Gesenium demonstrat H. de Luynes (Essai sur la numismatique des satrapies p.* 77 *seq.)*" 4. ab immunditia sua] *Cf. Lev.* 15, 18. 8. |egressus *(pl.)* 10. in domum] ad domum *(utroque loco, cum pl.)* 11. *om.* Dei *(pl.)* . . . non faciam] quod non faciam *ABDFK Mediol. Veron. Nimirum verba praecedentia* „per salutem tuam et per salutem animae tuae", *ellipticam propositionem seu iuramenti formulam continent, in qua tacetur verbum* iuro. (*Cf.* 1 *Reg.* 1, 26; 17, 55; 2 *Reg.* 14, 19). *Coniunctio* quod *addatur, an desit, ad sententiam nil interest; verum uterque modus post* tuae *postulat virgulam distinctivam, quae editoribus Romanis et alias in similibus locis excidit, velut Gen.* 42, 15 *et* 16. 12. in die] die *(pl.)* 13. stratu *(pl.) Eundem ablativum codex offert Dan.* 2, 20; 4, 2; *in ceteris locis per omnes casus habet neutrum secundae:* stratum, strati. 14. epistulam* 15. ˜proelium est| *(pl.)* 16. ubi] in quo *(pl.)* 21. Ierobaal] Ieroboseth *A cum pl. et Hebraeo;* Ἱεροβάαλ *Septuaginta. Quippe* Ieroboseth *et* Ierobaal *eiusdem nominis variae sunt formae. (Cf. Gesen. s.* יְרֻבַּעַל, *et notam ad Iud.* 6, 32; *de historia: Iud.* 9, 53.) *Mirum autem quod A hoc uno loco aspirationem detraxit, quum alibi semper scribat* Hierobahal, *sicut* Hieroboam, Hierusalem, Hiericho, Hieremias. — |dicens 23. ad nos] *DF Veron.* adversum nos

varius enim eventus est belli,
nunc hunc, et nunc illum consumit gladius:
conforta bellatores tuos adversus urbem,
ut destruas eam, et exhortare eos.
26 **A**udivit autem uxor Uriae, quod mortuus esset Urias vir suus, et planxit eum.
27 Transacto autem luctu misit David, et introduxit eam in domum suam,
et facta est ei uxor, peperitque ei filium:
et displicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino.

CAPUT XII.

1 Misit ergo Dominus Nathan ad David:
qui cum venisset ad eum, dixit ei:
Duo viri erant in civitate una, unus dives, et alter pauper.
2 Dives habebat oves, et boves plurimos valde.
3 Pauper autem nihil habebat omnino, praeter ovem unam parvulam,
quam emerat et nutrierat, et quae creverat apud eum cum filiis eius simul,
de pane illius comedens, et de calice eius bibens,
et in sinu illius dormiens:
eratque illi sicut filia.
4 Cum autem peregrinus quidam venisset ad divitem,
parcens ille sumere de ovibus et de bobus suis,
ut exhiberet convivium peregrino illi, qui venerat ad se,
tulit ovem viri pauperis,
et praeparavit cibos homini qui venerat ad se.
5 Iratus autem indignatione David adversus hominem illum nimis, dixit ad Nathan:
Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc.
6 Ovem reddet in quadruplum, eo quod fecerit verbum istud, et non pepercerit.
7 **D**ixit autem Nathan ad David: Tu es ille vir.
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Ego unxi te in regem super Israel,
et ego erui te de manu Saul,
8 et dedi tibi domum domini tui,
et uxores domini tui in sinu tuo,
dedique tibi domum Israel et Iuda:
et si parva sunt ista, adiiciam tibi multo maiora.
9 Quare ergo contempsisti verbum Domini ut faceres malum in conspectu meo?
Uriam Hethaeum percussisti gladio, et uxorem illius accepisti in uxorem tibi,
et interfecisti eum gladio filiorum Ammon.
10 Quam ob rem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum,
eo quod despexeris me, et tuleris uxorem Uriae Hethaei, ut esset uxor tua.
11 Itaque haec dicit Dominus:
Ecce, ego suscitabo super te malum de domo tua,
et tollam uxores tuas in oculis tuis,
et dabo proximo tuo,
et dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis huius.
12 Tu enim fecisti abscondite:
ego autem faciam verbum istud
in conspectu omnis Israel, et in conspectu solis.
13 **E**t dixit David ad Nathan: Peccavi Domino.
Dixitque Nathan ad David:
Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris.
14 Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc,
filius, qui natus est tibi, morte morietur.
15 Et reversus est Nathan in domum suam.
Percussit quoque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriae David, et desperatus est.
16 Deprecatusque est David Dominum pro parvulo:
et ieiunavit David ieiunio, et ingressus seorsum, iacuit super terram.
17 Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum ut surgeret de terra:
qui noluit, nec comedit cum eis cibum.
18 Accidit autem die septima ut moreretur infans:
timueruntque servi David nunciare ei quod mortuus esset parvulus.
dixerunt enim: Ecce cum parvulus adhuc viveret,
loquebamur ad eum, et non audiebat vocem nostram:
quanto magis si dixerimus, Mortuus est puer, se affliget?
19 Cum ergo David vidisset servos suos mussitantes,
intellexit quod mortuus esset infantulus:
dixitque ad servos suos:
Num mortuus est puer?
Qui responderunt ei: Mortuus est.
20 Surrexit ergo David de terra: et lotus unctusque est:
cumque mutasset vestem, ingressus est domum Domini:
et adoravit, et venit in domum suam,

XI. 25. belli, nunc] proelii| et nunc *A cum pluribus* . . . adversum 27. Transacto autem] *ex A; alii plures:* Transactoque . . . in domum] domum *AC Mediol.*

XII. 4. ˏpauperis ˏviri| 5. adversum 6. in quadruplum] *Cf. Ex.* 22, 1. 7. Tu es ille vir.] *BFGK addunt:* qui fecisti hanc rem. 9. in uxorem tibi] uxorem| *(pl.)* 12. |ego vero *(pl.)* 15. in domum] domum *ABCD. Hieronymus ut in aliis locutionibus, etiam in hoc genere aliquam variationem consectatur, ut modo dicere libeat:* reverti, vadere descendere in domum suam(*c.* 11, 5. 8. 13; 12, 20; 14, 8. 24), *modo:* ad domum suam (*c.* 11 9. 10), *modo:* domum suam (*c.* 11, 27). *Quae dictionis vicissitudines quum per se quidem sint ἀδιάφοραι, in singulis demum locis quid sit iure legendum, non aliunde quam antiquissimorum librorum auctoritate, atque imprimis ex Amiatino, cognosci constituique posse perspicuum est.* — |percussitq. *(pl.)* . . . pepe[re]rat 17. neq. 19. ˜vidisset David *AK*, audisset David *CDE Veron.* . . . musitantes 20. ergo] igitur *(pl.)*

petivitque ut ponerent ei panem, et comedit.
21 Dixerunt autem ei servi sui:
Quis est sermo, quem fecisti? propter infantem,
cum adhuc viveret, ieiunasti et flebas:
mortuo autem puero, surrexisti, et comedisti panem.
22 Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viveret, ieiunavi et flevi:
dicebam enim: Quis scit si forte donet eum mihi Dominus, et vivat infans?
23 Nunc autem quia mortuus est, quare ieiunem?
Numquid potero revocare eum amplius?
ego vadam magis ad eum: ille vero non revertetur ad me.
24 Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam,
ingressusque ad eam, dormivit cum ea:
quae genuit filium, et vocavit nomen eius Salomon,
et Dominus dilexit eum. 25 Misitque in manu Nathan prophetae,
et vocavit nomen eius, Amabilis Domino,
eo quod diligeret eum Dominus.

LXX. 26 Igitur pugnabat Ioab contra Rabbath filiorum Ammon,
et expugnabat urbem regiam.
27 Misitque Ioab nuncios ad David, dicens:
Dimicavi adversum Rabbath, et capienda est urbs aquarum.
28 Nunc igitur congrega reliquam partem populi,
et obside civitatem, et cape eam:
ne, cum a me vastata fuerit urbs,
nomini meo ascribatur victoria.
29 Congregavit itaque David omnem populum,
et profectus est adversum Rabbath:
cumque dimicasset, cepit eam.
30 Et tulit diadema regis eorum de capite eius, pondo auri talentum,
habens gemmas pretiosissimas,
et impositum est super caput David.
Sed et praedam civitatis asportavit multam valde:
31 populum quoque eius adducens serravit,
et circumegit super eos ferrata carpenta:
divisitque cultris, et traduxit in typo laterum:
sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon:
et reversus est David, et omnis exercitus in Ierusalem.

CAPUT XIII.

1 Factum est autem post haec, ut Absalom filii David sororem speciosissimam, vocabulo Thamar, LXXI.
adamaret Amnon filius David, 2 et deperiret eam valde,
ita ut propter amorem eius aegrotaret:
quia cum esset virgo, difficile ei videbatur ut quidpiam inhoneste ageret cum ea.
3 Erat autem Amnon amicus, nomine Ionadab filius Semmaa fratris David,
vir prudens valde. 4 Qui dixit ad eum:
Quare sic attenuaris macie fili regis per singulos dies?
cur non indicas mihi?
Dixitque ei Amnon: Thamar sororem fratris mei Absalom amo.
5 Cui respondit Ionadab:
Cuba super lectum tuum, et languorem simula:
cumque venerit pater tuus ut visitet te, dic ei
Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi cibum,
et faciat pulmentum, ut comedam de manu eius.
6 Accubuit itaque Amnon, et quasi aegrotare coepit:
cumque venisset rex ad visitandum eum,
ait Amnon ad regem:
Veniat, obsecro, Thamar soror mea,
ut faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, et cibum capiam de manu eius.
7 Misit ergo David ad Thamar domum, dicens:
Veni in domum Amnon fratris tui, et fac ei pulmentum.

XII. 21. *om.* ei *(solus)* . . . *Ad codicem interpungendum est:* quem fecisti propter infantem? *Item Graecus:* τί τὸ ῥῆμα ὃ ἐποίησας ἕνεκα τοῦ παιδαρίου; 22. vivat] vivet *(pl.)* 23. ieiunem] ieiuno (*sic fere omnes, quod frustra mutaverunt Sixtini. Vide notam ad* 1 *Reg.* 20, 32) 24. 25. *Aptissime codex coniungit:* Dominus dilexit eum misitque in manu Nathan. *Scholiastes M: „Non misit Dominus Salomonem, sed verbum suum in manu Nathan, ut eum prophetice vocaret* Amabilis Domino“, (*hebraice* Idida). *Pro ultimis* „eo quod diligeret eum Dominus“ *Hebraeus et Graecus breviter:* propter Dominum. 27. urbs aquarum] *Hebraeus*: cepi urbem aquarum; *at est qui ita explicet: intercepi, seclusi ab urbe aquas.* 31. Populum *etc.*] *Schulzius ex Syro et Arabe interpretatur: „Populum, qui erat in urbe illa, iussit educi, et funibus catenisque ferreis vinciri, carceribusque ferreis includi, eosque traduci per omne regnum Iudae.“* — in typo laterum] *„id est, sicut lateres dividi et secari solent, qui ex paleis et luto fiunt.“ Pseudo-Hieronymus.* . . . in Ierusalem] Hierusalem *A cum aliis. Eodem modo codex omittit* in: c. 15, 29; 17, 20; 19, 34; 20, 3; 3 *Reg.* 12, 28; 4 *Reg.* 25, 8, *sicut et vulgatus* 2 *Reg.* 20, 22. *Alibi rursum praepositio deest in edito, additur in codice:* 4 *Reg.* 18, 17. *Omnino nec manuscripti, nec impressus in ea re sibi constant, et probabiliter ipse interpres dictionem variabat. Vide supra ad v.* 15.

XIII. 1. *Multi codd. propius Hebraeo:* ut Abs. filio D. esset soror speciosissima, *vel:* ut Abs. filius D. haberet sororem speciosissimam *etc.*, adamaretque (*vel:* adamaretque eam *vel* quam adamaret) Amnon. *Sed A vulgatam confirmat.* 2. ˜aegrotaret propter amorem eius| *(pl.)* . . . *Veron. om.* ei 3. Ammonis . . . Semaa 4. ˜Absalom fratris mei *(pl.)* 5. lectulum . . . oro] obsecro *(tacet Verc.)* 6. |et faciat . . . ut cibum 7. ad Thamar domum] = *Gr.* πρὸς Θημὰρ εἰς τὸν οἶκον.

8 Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui:
ille autem iacebat:
quae tollens farinam commiscuit:
et liquefaciens, in oculis eius coxit sorbitiunculas.
9 Tollensque quod coxerat, effudit, et posuit coram eo,
et noluit comedere:
dixitque Amnon: Eiicite universos a me.
Cumque eiecissent omnes,
10 dixit Amnon ad Thamar:
Infer cibum in conclave, ut vescar de manu tua.
Tulit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat,
et intulit ad Amnon fratrem suum in conclave.
11 Cumque obtulisset ei cibum, apprehendit eam, et ait:
Veni, cuba mecum soror mea.
12 Quae respondit ei:
Noli frater mi, noli opprimere me:
neque enim hoc fas est in Israel:
noli facere stultitiam hanc.
13 Ego enim ferre non potero opprobrium meum,
et tu eris quasi unus de insipientibus in Israel:
quin potius loquere ad regem, et non negabit me tibi.
14 Noluit autem acquiescere precibus eius,
sed praevalens viribus oppressit eam, et cubavit cum ea.
15 Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis:
ita ut maius esset odium, quo oderat eam, amore quo ante dilexerat.
Dixitque ei Amnon: Surge, et vade.
16 Quae respondit ei:
Maius est hoc malum, quod nunc agis adversum me,
quam quod ante fecisti, expellens me.
Et noluit audire eam:
17 sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit:
Eiice hanc a me foras: et claude ostium post eam.
18 Quae induta erat talari tunica:
huiuscemodi enim filiae regis virgines vestibus utebantur.
Eiecit itaque eam minister illius foras:
clausitque fores post eam.
19 Quae aspergens cinerem capiti suo,
scissa talari tunica,
impositisque manibus super caput suum,
ibat ingrediens, et clamans.
20 Dixit autem ei Absalom frater suus: Numquid Amnon frater tuus concubuit tecum?
sed nunc soror tace, frater tuus est:
neque affligas cor tuum pro hac re.
Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui.
21 Cum autem audisset rex David verba haec, contristatus est valde,
[et noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.]
22 Porro non est locutus Absalom ad Amnon nec malum, nec bonum:
oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam.
23 **F**actum est autem post tempus biennii,
ut tonderentur oves Absalom in Baalhasor, quae est iuxta Ephraim:
et vocavit Absalom omnes filios regis,
24 venitque ad regem, et ait ad eum:
Ecce tondentur oves servi tui:
veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum.
25 Dixitque rex ad Absalom:
Noli fili mi, noli rogare ut veniamus omnes, et gravemus te.
Cum autem cogeret eum, et noluisset ire, benedixit ei.
26 Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon frater meus.
Dixitque ad eum rex: Non est necesse ut vadat tecum.
27 Coëgit itaque Absalom eum, et dimisit cum eo Amnon et universos filios regis.
[Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis.]
28 **P**raeceperat autem Absalom pueris suis, dicens:
Observate cum temulentus fuerit Amnon vino,
et dixero vobis: Percutite eum, et interficite, nolite timere:
ego enim sum qui praecipio vobis:
roboramini, et estote viri fortes.
29 Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut praeceperat eis Absalom.
Surgentesque omnes filii regis ascenderunt singuli mulas suas, et fugerunt.
30 Cumque adhuc pergerent in itinere,
fama pervenit ad David, dicens:

XIII. 13. |et ego enim *ACDEK* 14. cum illa| *(pl.)* 15. ˜magno odio *(pl.)* . . . quod oderat *(tacet Verc.)* . . . surge vade| 16. expellens me] *Hoc quum ad superius verbum* agis *pertineat, non ad proximum* fecisti, *stichi divisionem, quae media incidit, irritam esse apparet. Universae sententiae apud Syrum et Arabem haec est conceptio: „Nunc, post tam atrocem iniuriam mihi inlatam, expellis me?“* 20. pro re hac| *(pl.)* 21. [et noluit contristare *etc. ad* erat ei.] „*Versiculum hunc qui in graecis plerisque legitur, quidam latini (ut AK Mediol. Veron.) auferunt consentanee Hebraeo.*“ *Luc. Brugensis. De Graeco eundem recepit Itala, ex qua transiit in recentiores codices versionis nostrae.* 23. Baalasor 27. ˜eum Absalom *(pl.)* . . . [Feceratque *etc. ad* regis.] „*Multa latina Mss. (ABCDEK Veron.) confodiunt versum hunc, sicut hebraea, quamquam graeca exemplaria, praeter Regium, addant.*‘ *Luc. Brugensis. Sabaterius haec quoque tribuit Italae.* 28. praecipio] praecipi (*volebat* praecepi; *Veron.* praecepit) — |roburamini (*Codicis scriptura mutat; nam octies cum* u *vocali effert* roburare *et* corroburare (2 *Par.* 11, 17; 12, 1; 14, 7; 15, 12; 26, 16; 27, 6; *Prov.* 20, 18); *in ceteris viginti quatuor locis rectius:* roborare *et* corroborare.) 30. praevenit *(optime.)*

Percussit Absalom omnes filios regis,
et non remansit ex eis saltem unus.
31 Surrexit itaque rex, et scidit vestimenta sua: et cecidit super terram,
et omnes servi illius, qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua.
32 Respondens autem Ionadab filius Semmaa fratris David, dixit:
Ne aestimet dominus meus rex, quod omnes pueri filii regis occisi sint:
Amnon solus mortuus est,
quoniam in ore Absalom erat positus ex die qua oppressit Thamar sororem eius.
33 Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens:
Omnes filii regis occisi sunt:
quoniam Amnon solus mortuus est.
34 Fugit autem Absalom:
et elevavit puer speculator oculos suos, et aspexit:
et ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis.
35 Dixit autem Ionadab ad regem:
Ecce filii regis adsunt: iuxta verbum servi tui sic factum est.
36 Cumque cessasset loqui, apparuerunt et filii regis:
et intrantes levaverunt vocem suam, et fleverunt:
sed et rex et omnes servi eius fleverunt ploratu magno nimis.
37 Porro Absalom fugiens, abiit ad Tholomai filium Ammiud regem Gessur.
Luxit ergo David filium suum cunctis diebus.
LXXII. 38 Absalom autem cum fugisset, et venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis.
39 Cessavitque rex David persequi Absalom, eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

CAPUT XIV.

1 Intelligens autem Ioab filius Saruiae,
quod cor regis versum esset ad Absalom,
2 misit Thecuam, et tulit inde mulierem sapientem: dixitque ad eam:
Lugere te simula, et induere veste lugubri, et ne ungaris oleo,
ut sis quasi mulier iam plurimo tempore lugens mortuum:
3 et ingredieris ad regem, et loquéris ad eum sermones huiuscemodi.
Posuit autem Ioab verba in ore eius.
4 Itaque cum ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem,
cecidit coram eo super terram, et adoravit, et dixit: Serva me rex.
5 Et ait ad eam rex: Quid causae habes?
Quae respondit: Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus.
6 Et ancillae tuae erant duo filii: qui rixati sunt adversum se in agro,
nullusque erat, qui eos prohibere posset:
et percussit alter alterum, et interfecit eum.
7 Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam, dicit:
Trade eum, qui percussit fratrem suum,
ut occidamus eum pro anima fratris sui, quem interfecit,
et deleamus heredem:
et quaerunt exstinguere scintillam meam, quae relicta est,
ut non supersit viro meo nomen, et reliquiae super terram.
8 Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, et ego iubebo pro te.
9 Dixitque mulier Thecuitis ad regem:
In me, domine mi rex, sit iniquitas, et in domum patris mei:
rex autem et thronus eius sit innocens.
10 Et ait rex: Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, et ultra non addet ut tangat te.
11 Quae ait: Recordetur rex Domini Dei sui,
ut non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum,
et nequaquam interficiant filium meum.
Qui ait: Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui super terram.
12 Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum.
Et ait: Loquere. 13 Dixitque mulier:
Quare cogitasti huiuscemodi rem contra populum Dei,
et locutus est rex verbum istud,
ut peccet, et non reducat eiectum suum?
14 Omnes morimur,

XIII. 31. illius] ipsius *(pl.)* 32. Sama . . . *om.* rex . . . in ore Absalom erat positus] *Item* LXX: ἐπὶ ςόματος Ἀβεσσαλὼμ ἦν κείμενος, *i. e. ille Amnon destinatus et quasi fixus inhaerebat memoriae, animo, cogitationi Absalonis. Proprie autem ad litteram sacri textus dicendum foret:* erat positum, *non* positus, *quia in Hebraeo est participium femininum cum significatione neutra, ut pro subiecto intelligatur* mors *vel* occisio Amnonis. *Hinc Chaldaeus:* quia in corde Absalom fuit insidiatio, *eodemque sensu Syrus et Arabs:* quia propositum erat in animo Absalonis. *Sequiores Mss. latini pro* in ore *legunt*: in odio, *quemadmodum Itala:* in ira, *Aquila et Symmachus:* ἐν ὀργῇ. 34. |et levavit *A cum pl.* 37. Tholmai f. Amiur . . . cunctis diebus] *i. e. germanice: Tag für Tag, quot dies. Minus recte BFG Syrus et Arabs:* multis diebus. 39. ˜David rex *(fere omnes).*

XIV. 1. |intellegens* 2. unguaris* . . . ˜plurimo iam *(pl.)* 3. huiusmodi| 4. Thecuites = 9 *(pl. prave. Cf.* 1 *Reg.* 30, 5) 7. occidamus illum *(pl.)* 9. *post* rex *om.* sit *(pl.)* 11. interficient . . . non cadet de capillis] *scilicet* unus *vel* quidquam: *nam tale quid grammatica ratio subiecti loco desiderat. Quapropter K:* non cadet capillus. *Cf.* 3 *Reg.* 1, 52. *Sed a Cavensi cavendum, nec ad Donati disciplinam castigare fas est huiusmodi constructiones, quae hebraici idiomatis proprietatem pressiore imitatione sequuntur. Similiter infra v.* 19: nec ad dextram, nec ad sinistram *(quidquam)* est ex omnibus; *et supra* 11, 17: ceciderunt de populo *(aliqui)*; 24: mortuique sunt de servis regis *(nonnulli)*; c. 3, 34: sicut solent cadere *(viri).* 13. istiusmodi rem *(pl.)* 14. |Omnes m. *(Stichum fecimus, ut aequum erat, quamquam codex haec duo verba prioribus adnectit)*

et quasi aquae dilabimur in terram, quae non revertuntur:
nec vult Deus perire animam,
sed retractat cogitans ne penitus pereat qui abiectus est.
15 Nunc igitur veni, ut loquar ad dominum meum regem verbum hoc, praesente populo.
Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem,
si quo modo faciat rex verbum ancillae suae.
16 Et audivit rex, ut liberaret ancillam suam de manu omnium, qui volebant de hereditate Dei delere me,
et filium meum simul.
17 Dicat ergo ancilla tua, ut fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium.
Sicut enim Angelus Dei, sic est dominus meus rex,
ut nec benedictione, nec maledictione moveatur:
unde et Dominus Deus tuus est tecum.
18 **E**t respondens rex, dixit ad mulierem:
Ne abscondas a me verbum, quod te interrogo.
Dixitque ei mulier: Loquere domine mi rex.
19 Et ait rex: Numquid manus Ioab tecum est in omnibus istis?
Respondit mulier, et ait:
Per salutem animae tuae, domine mi rex,
nec ad sinistram, nec ad dexteram est ex omnibus his, quae locutus est dominus meus rex:
servus enim tuus Ioab, ipse praecepit mihi,
et ipse posuit in os ancillae tuae omnia verba haec.
20 Ut verterem figuram sermonis huius,
servus tuus Ioab praecepit istud:
tu autem domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei,
ut intelligas omnia super terram.
21 Et ait rex ad Ioab: Ecce placatus feci verbum tuum:
vade ergo, et revoca puerum Absalom.
22 Cadensque Ioab super faciem suam in terram,
adoravit, et benedixit regi:
et dixit Ioab:
Hodie intellexit servus tuus,
quia inveni gratiam in oculis tuis, domine mi rex:
fecisti enim sermonem servi tui.
23 Surrexit ergo Ioab et abiit in Gessur,
et adduxit Absalom in Ierusalem.
24 Dixit autem rex: Revertatur in domum suam, et faciem meam non videat.
Reversus est itaque Absalom in domum suam, et faciem regis non vidit.
25 Porro sicut Absalom, vir non erat pulcher in omni Israel, et decorus nimis:
a vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula.
26 Et quando tondebat capillum
(semel autem in anno tondebatur, quia gravabat eum caesaries)
ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis, pondere publico.
27 **N**ati sunt autem Absalom filii tres: et filia una, nomine Thamar, elegantis formae.
28 Mansitque Absalom in Ierusalem duobus annis, et faciem regis non vidit.
29 Misit itaque ad Ioab, ut mitteret eum ad regem: qui noluit venire ad eum.
Cumque secundo misisset, et ille noluisset venire ad eum, 30 dixit servis suis:
Scitis agrum Ioab iuxta agrum meum, habentem messem hordei:
ite igitur, et succendite eum igni.
Succenderunt ergo servi Absalom segetem igni.
[Et venientes servi Ioab, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni.]
31 Surrexitque Ioab, et venit ad Absalom in domum eius, et dixit:
Quare succenderunt servi tui segetem meam igni?
32 Et respondit Absalom ab Ioab:
Misi ad te obsecrans ut venires ad me, et mitterem te ad regem, et diceres ei:
Quare veni de Gessur?
melius mihi erat ibi esse:
obsecro ergo ut videam faciem regis:
quod si memor est iniquitatis meae, interficiat me.
33 Ingressus itaque Ioab ad regem, nunciavit ei omnia: vocatusque est Absalom, et intravit ad regem,
et adoravit super faciem terrae coram eo:
osculatusque est rex Absalom.

CAPUT XV.

1 **I**gitur post haec fecit sibi Absalom currus, et equites, et quinquaginta viros, LXXIII
qui praecederent eum.
2 Et mane consurgens Absalom, stabat iuxta introitum portae,

XIV. 14. delabimur . . . ˜perire ds̄ *(pl.)* 15. ˜regem dominum meum *(= Hebr. Gr.)* 16. qui volebant delere me| et filium meum simul de hereditate dei *(pl.)* 17. sicut sacrificium] quasi sacrificium *(pl.) Intellige: aeque gratum et acceptum Deo. Mutata autem hebraicae vocis punctatione nascitur alius sensus, quem exprimit Chaldaeus:* in solatium *vel* requiem. 18. *om.* ei 19. |nec ad dextram nec ad sinistram *(pl.)* 20. *om.* rex *ADK* 21. ergo] igitur 26. tondebatur capillum| *A, non, uti notavit Vercellone,* tondebatur capillus, *sed eleganter per accusativum graecum, quo nonnumquam, sed rarius, interpres utitur, veluti apud verbum* indui: 2 *Par.* 6, 41; *Ps.* 92, 1; 131, 9; *Is.* 51, 9. *Sic etiam in veteri Itala, teste Cassiodoro, legebatur Num.* 5, 27: inflabitur ventrem; *Num.* 6, 9: radetur caput suum. *Alii tamen codices (DEF):* tondebat capillos. 27. eleganti forma| *A cum aliis antiquis.* 28. *om.* in *(cf.* 10, 5) 29. *om.* ad eum *sec. loco (pl.)* 30. [Et venientes *etc. ad* igni.] *„Multa latina Mss. (ADK Mediol. Veron.) et hunc versiculum iugulant, sicut hebraea, quamquam graeca exemplaria omnia, quae vidimus, praeter Regium, addant.“ Luc. Brugensis.* 32. |et respondens . . . et diceres] ut diceres 33. *om.* itaque *(pl.)* . . . vocatusque Absalom intravit *(pl.)*

XV. 1. currum 2. introitum portae] *Hebr.* viam portae, *prope germanice: am Thorweg.*

et omnem virum, qui habebat negotium
ut veniret ad regis iudicium,
vocabat Absalom ad se, et dicebat:
De qua civitate es tu?
Qui respondens aiebat: Ex una tribu Israel ego sum servus tuus.
3 Respondebatque ei Absalom:
Videntur mihi sermones tui boni et iusti.
Sed non est qui te audiat constitutus a rege.
Dicebatque Absalom:
4 Quis me constituat iudicem super terram,
ut ad me veniant omnes, qui habent negotium, et iuste iudicem?
5 Sed et cum accederet ad eum homo ut salutaret illum,
extendebat manum suam, et apprehendens, osculabatur eum.
6 Faciebatque hoc omni Israel venienti ad iudicium, ut audiretur a rege,
et sollicitabat corda virorum Israel.
7 **P**ost quadraginta autem annos, dixit Absalom ad regem David:
Vadam, et reddam vota mea quae vovi Domino in Hebron.
8 Vovens enim vovit servus tuus, cum esset in Gessur Syriae, dicens:
Si reduxerit me Dominus in Ierusalem,
sacrificabo Domino.
9 Dixitque ei rex David: Vade in pace.
Et surrexit, et abiit in Hebron.
10 Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israel, dicens:
Statim ut audieritis clangorem buccinae, dicite: Regnavit Absalom in Hebron.
11 Porro cum Absalom ierunt ducenti viri de Ierusalem vocati,
euntes simplici corde, et causam penitus ignorantes.
12 Accersivit quoque Absalom Achitophel Gilonitem consiliarium David,
de civitate sua Gilo.
Cumque immolaret victimas,
facta est coniuratio valida,
populusque concurrens augebatur cum Absalom.
13 Venit igitur nuncius ad David, dicens:
Toto corde universus Israel sequitur Absalom.
14 Et ait David servis suis, qui erant cum eo in Ierusalem:
Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium a facie Absalom:
festinate egredi, ne forte veniens occupet nos,
et impellat super nos ruinam,
et percutiat civitatem in ore gladii.
15 Dixeruntque servi regis ad eum:
omnia quaecunque praeceperit dominus noster rex,
libenter exsequemur servi tui.
16 **E**gressus est ergo rex, et universa domus eius pedibus suis:
et dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custodiendam domum.
17 Egressusque rex et omnis Israel pedibus suis,
stetit procul a domo:
18 et universi servi eius ambulabant iuxta eum,
et legiones Cerethi et Phelethi,
et omnes Gethaei, pugnatores validi, sexcenti viri qui secuti eum fuerant de Geth pedites, praecedebant regem.
19 Dixit autem rex ad Ethai Gethaeum:
Cur venis nobiscum?
revertere, et habita cum rege,
quia peregrinus es, et egressus es de loco tuo.
20 Heri venisti, et hodie compelléris nobiscum egredi?
Ego autem vadam quo iturus sum:
revertere, et reduc tecum fratres tuos,
[et Dominus faciet tecum misericordiam, et veritatem, quia]
ostendisti gratiam et fidem.

XV. 4. veniāt   6. omni Israheli qui veniebat *(pl.)* . . . sollicitabat] *Hebr.* furabatur, *Gr.* ἰδιοποιεῖτο τὴν καρδίαν, *Lutherus: „stahl das Herz der Männer."*   7. quadraginta] *Sic A; contra BCDEFK Veron.* quattuor. *Si rei probabilitatem spectas, posterior lectio veri similior; si fidem traditionis, prior est sincerior. Hieronymus posuit* quadraginta, *quia non aliud offerunt Mss. hebraei. Attamen is annorum numerus ab omni ratione historica tam longe mirumque in modum discrepat, ut pravitatem suam ultro videatur profiteri. Frustra Pseudo-Hieronymus huiuscemodi tentavit explicutionem: „Quadragesimus agebatur annus ex eo tempore, quo Saul Nobe civitatem cum sacerdotibus octogintaquinque propter David interemit." Etenim quis hic cogitaverit de Nobe? aut unde ullum sumat sacerdotum indicium? Quare quod iam antiquitus placuit Syro, Arabi et quibusdam Graecis, idem postea comprobavit recensio Hebraistarum, Kennicotti, Michaelis, Schulzii, ut adempta terminatione plurali* im, *quae numerum decuplat, ex* quadraginta *fieret* quattuor. *Tum „initium annorum, inquit Vallarsius, aut ducendum a reconciliatione patris, hoc est, ab admissione Absalonis in Ierusalem, aut, quod duobus annis posterius est, ad videndum patris faciem." Hitzigius denique, vel hoc intervallum aequo extentius, nec terminum satis ad manum esse existimans, pro* quadraginta annis *legere malebat* quadraginta dies; *haud incommode omnino, sed audacter, tametsi accedere dicuntur duo Mss. hebraei et unus graecus. — om.* David *(pl.)*   9. *om.* David *(pl.)*   12. Abitophel* *(sic ubique, ferme vicies.)* . . . |cum imm. *(pl.)* — |et facta est *(pl.)*   15. exsequimur *(pl.) Schol. N.: „In praesenti ponunt antiqui iuxta Hebraeum, qui habet:* ecce servi tui."   18. Cherethi* (*cf.* 8, 18) . . . *post* Getthei *om.* pugnatores validi *A cum K. Mediol. Veron. et Hebraeo* . . . *om.* pedites *(pl.)*   19. egressus de *(pl.)*   20. impelleris *(pl.)* . . . [et Dominus *etc. ad* quia] *Haec desunt in ADEK Mediol. Veron. „Eiusdem sententiae duas hoc loco retinet vulgata nostra interpretationes, Hieronymianam scilicet ac veterem, quae Itala dicebatur." Martianaeus. „In Hebraeo sunt haec:* tecum misericordia et veritas; *quae verba* LXX *sic intellexerunt:* Dominus faciet tecum misericordiam et veritatem; *et possunt habere hunc sensum:* Tu servasti erga me misericordiam et veritatem *seu* fidem:

21 Et respondit Ethai regi, dicens:
Vivit Dominus, et vivit dominus meus rex:
quoniam in quocunque loco fueris domine mi rex,
sive in morte, sive in vita,
ibi erit servus tuus.
22 Et ait David Ethai: Veni, et transi.
Et transivit Ethai Gethaeus, et omnes viri, qui cum eo erant,
et reliqua multitudo.
23 Omnesque flebant voce magna,
et universus populus transibat:
rex quoque transgrediebatur torrentem Cedron,
et cunctus populus incedebat contra viam,
quae respicit ad desertum.

LXXIIII. 24 Venit autem et Sadoc sacerdos, et universi Levitae cum eo,
portantes arcam foederis Dei,
et deposuerunt arcam Dei:
et ascendit Abiathar,
donec expletus esset omnis populus, qui egressus fuerat de civitate.
25 Et dixit rex ad Sadoc:
Reporta arcam Dei in urbem:
si invenero gratiam in oculis Domini,
reducet me, et ostendet mihi eam, et tabernaculum suum.
26 Si autem dixerit mihi: Non places:
27 Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem:
praesto sum, faciat quod bonum est coram se.
O videns revertere in civitatem in pace:
et Achimaas filius tuus, et Ionathas filius Abiathar
duo filii vestri, sint vobiscum.
28 Ecce ego abscondar in campestribus deserti,
donec veniat sermo a vobis indicans mihi.
29 Reportaverunt ergo Sadoc, et Abiathar arcam Dei in Ierusalem: et manserunt ibi.
30 Porro David ascendebat clivum olivarum,
scandens et flens,
nudis pedibus incedens, et operto capite,
sed et omnis populus, qui erat cum eo,
operto capite ascendebat plorans.
31 Nunciatum est autem David
quod et Achitophel esset in coniuratione cum Absalom,
dixitque David: Infatua, quaeso, Domine,
consilium Achitophel.
32 Cumque ascenderet David summitatem montis,
in quo adoraturus erat Dominum,
ecce occurrit ei
Chusai Arachites,
scissa veste, et terra pleno capite.
33 Et dixit ei David:
Si veneris mecum, eris mihi oneri:
34 si autem in civitatem revertaris, et dixeris Absalom: Servus tuus sum, rex:
sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus:
dissipabis consilium Achitophel.
35 Habes autem tecum Sadoc, et Abiathar sacerdotes:
et omne verbum quodcunque audieris de domo regis,
indicabis Sadoc, et Abiathar sacerdotibus.
36 Sunt autem cum eis duo filii eorum
Achimaas filius Sadoc, et Ionathas filius Abiathar:
et mittetis per eos ad me omne verbum
quod audieritis.

37 Veniente ergo Chusai amico David in civitatem, LXXV.
Absalom quoque ingressus est Ierusalem.

CAPUT XVI.

1 Cumque David transisset paululum montis verticem,
apparuit Siba puer Miphiboseth in occursum eius, cum duobus asinis,
qui onerati erant ducentis panibus,
et centum alligaturis uvae passae, et centum massis palatharum, et utre vini.
2 Et dixit rex Sibae. Quid sibi volunt haec?
Responditque Siba: Asini, domesticis regis ut sedeant:
panes et palathae ad vescendum pueris tuis:
vinum autem ut bibat siquis defecerit in deserto.
3 Et ait rex: Ubi est filius domini tui?
Responditque Siba regi:
Remansit in Ierusalem, dicens:
Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei.
4 Et ait rex Sibae:
Tua sint omnia quae fuerunt Miphiboseth.
Dixitque Siba: Oro
ut inveniam gratiam coram te, domine mi rex.
5 Venit ergo rex David usque Bahurim:
et ecce egrediebatur inde vir
de cognatione domus Saul,

---

qui sensus exprimitur (ab Hieronymo) sequentibus verbis. Vulgatus autem utrumque sensum complecti voluit.“ Toletus. 23. transiebat| 24. *om.* sacerdos *(pl.)* 26. Si] *Clem.* 1 *ex mendo:* Sin . . *A om.* mihi *(pl.)* 27. O videns, revertere] *Pariter Lutherus: „o du Seher, kehre um.“ Sed hebraica vox et interrogative accipi potest: „Nonne vates tu, seu sapiens es?“ scilicet cum hoc consectario: „igitur si sapis, revertere.“ Male* LXX: ἴδετε, σὺ ἐπιστρέφεις; — A^chimaas *(In hoc nomine scriba inter* h *et* ch, *utrum altero praestet, ambigere videtur. Sexies dedit* Ahimaas; *alibi sexies* Achimaas (*v.* 36; *c.* 18, 19. 23. 27. 28. 29), *idemque* 18, 22, *sicut hic, ex correctione.)* 29. igitur *(pl.)* . . . *om.* in 30. ~|operto capite et nudis pedibus incedens| *(pl.)* 31. ~consilium Ahitophel dñe| *(pl.)* 32. |Husai* (= 37; c. 16 *et* 17. *Semel* 1 *Par.* 27, 33: Usi) 34. |sin autem 36. |Achimaas Sadoc et Ionathan Abiathar| *(omittunt* filius *utroque loco etiam CDEK Mediol. Veron.)*

XVI. 1. palatarum — utre] utribus *ACDEK Mediol.;* duobus utribus *BFG;* utre *Stephanus cum paucis Mss. secundum Hebr. et Gr.* 2. *Corrige interpunctionem. Post* Sibae *colon ponendum est, post* Asini *tollenda virgula. Hebr. et Gr.: „asini domui regis ad equitandum.“* — |et panes et palatae 4. adoro| inveniam *(pl.)* 5. Baurim (*sic etiam* c. 17, 18, 19, 16; 2 *Reg.* 2, 8; *at supra* 2 *Reg.* 3, 16 *habet* Bahurim)

nomine Semei, filius Gera,
procedebatque egrediens, et maledicebat,
6 mittebatque lapides contra David, et contra universos servos regis David:
omnis autem populus, et universi bellatores
a dextro, et a sinistro latere regis incedebant.
7 Ita autem loquebatur Semei cum malediceret regi:
Egredere, egredere vir sanguinum, et vir Belial.
8 Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul:
quoniam invasisti regnum pro eo,
et dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui:
et ecce premunt te mala tua,
quoniam vir sanguinum es.
9 Dixit autem Abisai filius Saruiae, regi:
Quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi?
vadam, et amputabo caput eius.
10 Et ait rex:
Quid mihi et vobis est filii Saruiae?
dimittite eum, ut maledicat:
Dominus enim praecepit ei ut malediceret David:
et quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit?
11 Et ait rex Abisai, et universis servis suis:
Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quaerit animam meam:
quanto magis nunc filius Iemini?
dimittite eum ut maledicat iuxta praeceptum Domini:
12 si forte respiciat Dominus afflictionem meam,
et reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.
13 Ambulabat itaque David et socii eius per viam cum eo.
Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur,
maledicens, et mittens lapides adversum eum, terramque spargens.

LXXVI. 14 Venit itaque rex, et universus populus cum eo lassus, et refocillati sunt ibi.
15 Absalom autem et omnis populus eius ingressi sunt Ierusalem,
sed et Achitophel cum eo.
16 Cum autem venisset Chusai Arachites amicus David ad Absalom,
locutus est ad eum: Salve rex, salve rex.
17 Ad quem Absalom,
Haec est, inquit, gratia tua ad amicum tuum?
quare non ivisti cum amico tuo?
18 Responditque Chusai ad Absalom:
Nequaquam: quia illius ero, quem elegit Dominus,
et omnis hic populus, et universus Israel,
et cum eo manebo.
19 Sed ut et hoc inferam,
cui ego serviturus sum? nonne filio regis?
sicut parui patri tuo, ita parebo et tibi.
20 Dixit autem Absalom ad Achitophel:
Inite consilium quid agere debeamus.
21 Et ait Achitophel ad Absalom:
Ingredere ad concubinas patris tui,
quas dimisit ad custodiendam domum:
ut cum audierit omnis Israel
quod foedaveris patrem tuum,
roborentur tecum manus eorum.
22 Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario,
ingressusque est ad concubinas patris sui coram universo Israel.
23 Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis,
quasi siquis consuleret Deum:
sic erat omne consilium Achitophel,
et cum esset cum David, et cum esset cum Absalom.

CAPUT XVII.

1 Dixit ergo Achitophel ad Absalom:
Eligam mihi duodecim millia virorum,
et consurgens persequar David hac nocte.
2 Et irruens super eum (quippe qui lassus est, et solutis manibus) percutiam eum:
cumque fugerit omnis populus, qui cum eo est,
percutiam regem desolatum.
3 Et reducam universum populum, quomodo unus homo reverti solet:

XVI. 5. |procedebat *(pl.)*   6. et sinistro *(pl.)*   9. mortuus] moriturus *A cum plerisque, quamquam Veron. et Mediol.* mortuus, *ex consueto, et Hebraeo congruenter* (*cf.* 1 *Reg.* 24, 15; 2 *Reg.* 9, 8). *Sed fortasse h. l. placuit interpreti, communia proprie dicendo pro intentione Abisai aliquid acrius et minacius proferre. Nam a fortuitis librariorum erratis talia non fere enascuntur.*   10. *om.* est *(pl.)* . . . *om.* ut *ante* maledicat *(cum Mediol. Veron.)*   11. filius Iemini] *i. e. de tribu Beniamin, igitur Sauli contribulis.*— |dimitte   12. *post* mihi *om.* Dominus *(pl.)*   15. eius] Israhel *(pl.)*   17. ivisti] isti   19. ita] sic *(pl.)*   21. ˜manus eorum tecum| *(pl.)*   22. igitur| *(pl.)*   23. Abitophel⌈Q. XXXII. *Seq. fol.* 266.

XVII. 1. igitur *(pl.)*   3. unus homo] omne *A;* omnis *C Veron.*, amnis *DE Mediol.*, omnes r. solent *K.* „*Quidam* omnis *in* unus *transmutarunt, quod quia perspicuo est sensu, codices plerosque invasit. Verum prima latinorum codicum lectio* quomodo omnis reverti solet, *ut cum Hebraeo etiam voce consentit, ita nostro interpreti merito adscribitur.*“ *Luc. Brugensis. Melius tamen A per genus neutrum:* omne, *ut sit generalis observatio, quam ex vulgari sermone petitam Achitophel axiomatis modo in rem suam traducit. Poterat enim vetus aliquod et vagi usus adagium* „omne revertitur“ (*cf. Eccle.* 1, 7) *in talem sententiam proferri: Quidquid a generis sui plurimorum communione secesserit, id natura numeroque trahente serius ocius ad universitatem redire cogitur. Hoc quidem sensu in proverbiis multa circumferuntur, ut quum dicunt: omne flumen in mare, vel: imus quo itur, vel adeo: ubi plura, ibi iura; quorum tamen omnium a physica ratione ad legem moralem quam sit captiosa translatio, quantoque conscientiae damno in rerum temporalium eversionibus peragatur, mittimus quaerere: sunt autem ea et turbae grata, et turbatorum consiliis admodum opportuna.*

unum enim virum tu quaeris:
et omnis populus erit in pace.
4 Placuitque sermo eius Absalom, et cunctis maioribus natu Israel.
5 **A**it autem Absalom:
Vocate Chusai Arachiten,
et audiamus quid etiam ipse dicat.
6 Cumque venisset Chusai ad Absalom,
ait Absalom ad eum:
Huiuscemodi sermonem locutus est Achitophel:
facere debemus an non? quod das consilium?
7 Et dixit Chusai ad Absalom:
Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice.
8 Et rursum intulit Chusai:
Tu nosti patrem tuum, et viros, qui cum eo sunt,
esse fortissimos et amaro animo,
veluti si ursa raptis catulis in saltu saeviat:
sed et pater tuus vir bellator est,
nec morabitur cum populo.
9 Forsitan nunc latitat in foveis, aut in uno, quo voluerit, loco:
et cum ceciderit unus quilibet in principio,
audiet quicunque audierit, et dicet:
Facta est plaga in populo qui sequebatur Absalom.
10 Et fortissimus quisque, cuius cor est quasi leonis, pavore solvetur:
scit enim omnis populus Israel
fortem esse patrem tuum,
et robustos omnes qui cum eo sunt.
11 Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium:
Congregetur ad te universus Israel, a Dan usque Bersabee,
quasi arena maris innumerabilis:
et tu eris in medio eorum.
12 Et irruemus super eum in quocunque loco inventus fuerit:
et operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram:
et non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne unum quidem.
13 Quodsi urbem aliquam fuerit ingressus,
circumdabit omnis Israel civitati illi funes,
et trahemus eam in torrentem,
ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea.
14 **D**ixitque Absalom, et omnes viri Israel:
Melius est consilium Chusai Arachitae, consilio Achitophel:
Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel utile,
ut induceret Dominus super Absalom malum.
15 Et ait Chusai Sadoc, et Abiathar sacerdotibus:
Hoc et hoc modo consilium dedit Achitophel Absalom, et senioribus Israel:
et ego tale et tale dedi consilium.
16 Nunc ergo mittite cito, et nunciate David, dicentes:
Ne moréris nocte hac in campestribus deserti,
sed absque dilatione transgredere:
ne forte absorbeatur rex, et omnis populus qui cum eo est.
17 Ionathas autem et Achimaas stabant iuxta fontem Rogel:
abiit ancilla et nunciavit eis:
et illi profecti sunt, ut referrent ad regem David nuncium:
non enim poterant videri, aut introire civitatem.
18 Vidit autem eos quidam puer, et indicavit Absalom:
illi vero concito gradu ingressi sunt domum cuiusdam viri in Bahurim,
qui habebat puteum in vestibulo suo,
et descenderunt in eum.
19 Tulit autem mulier, et expandit velamen super os putei, quasi siccans ptisanas:
et sic latuit res.
20 Cumque venissent servi Absalom in domum, ad mulierem
dixerunt: Ubi est Achimaas et Ionathas?
Et respondit eis mulier:
Transierunt festinanter, gustata paululum aqua.
At hi qui quaerebant, cum non reperissent, reversi sunt in Ierusalem.
21 Cumque abiissent, ascenderunt illi de puteo,
et pergentes nunciaverunt regi David, et dixerunt:
Surgite, et transite cito fluvium:
quoniam huiuscemodi dedit consilium contra vos Achitophel.
22 Surrexit ergo David, et omnis populus qui cum eo erat,
et transierunt Iordanem, donec dilucesceret:
et ne unus quidem residuus fuit, qui non transisset fluvium.
23 Porro Achitophel videns quod non fuisset factum consilium suum,
stravit asinum suum, surrexitque et abiit in domum suam et in civitatem suam:
et disposita domo sua, suspendio interiit,
et sepultus est in sepulchro patris sui.
24 **D**avid autem venit in Castra,
et Absalom transivit Iordanem,
ipse et omnes viri Israel cum eo.
25 Amasam vero constituit Absalom pro Ioab super exercitum:

XVII. 5. |Vocate et Husai *(pl.)* 7. *om.* est *(pl.)* 9. |Forsan (it *alia manu suprascriptum*) . . . cum ceciderit *etc.*] *Aliter* LXX: ἐν τῷ ἐπιπεσεῖν αὐτοῖς ἐν ἀρχῇ. *Lutherus: „wenn — das erste Mal übel geriethe.“* 10. quisque] quoque *(pl.)* 12. ˜fuerit inventus| *(pl.)* 14. *Veron. (non item A):* omnis vir — |Melius cons. *(pl.)* 15. senioribus] senibus (*cf. Deut.* 22, 17) 16. |ne moremini *(pl.)* 17. Rogiel| (*hic tantum; alias ter:* Rogel) 18. *om.* et *ante* indicavit 19. ˜res latuit.| 20. ˜ad mulierem in domum.| *A cum pl. Hebr. Gr. Cf.* 13, 7. *Syrus et Arabs: in domum mulieris. „Sixtus praetermisit notam interpunctionis, quae a Clementinis editoribus, fortasse ex mendo typographorum, loco non suo adiecta fuit.“ Verc.* . . . *om.* festinanter . . . *om.* in 21. abissent . . . adq. dixerunt| 22. qui erat cum eo| *(pl.)* 23. surrexitque] et surrexit

Amasa autem erat filius viri, qui vocabatur Ietra de Iesraeli,
qui ingressus est ad Abigail filiam Naas,
sororem Saruiae, quae fuit mater Ioab.
26 Et castrametatus est Israel cum Absalom in terra Galaad.
27 Cumque venisset David in Castra,
Sobi filius Naas de Rabbath filiorum Ammon,
et Machir filius Ammihel de Lodabar,
et Berzellai Galaadites de Rogelim,
28 obtulerunt ei stratoria,
et tapetia, et vasa fictilia,
frumentum, et hordeum, et farinam,
et polentam, et fabam, et lentem,
et frixum cicer, 29 et mel, et butyrum,
oves, et pingues vitulos.
dederuntque David, et populo, qui cum eo erat, ad vescendum:
suspicati enim sunt, populum fame, et siti fatigari in deserto.

CAPUT XVIII.

LXXVII. 1 Igitur considerato David populo suo
constituit super eos tribunos et centuriones,
2 et dedit populi tertiam partem sub manu Ioab,
et tertiam partem sub manu Abisai filii Saruiae fratris Ioab,
et tertiam partem sub manu Ethai, qui erat de Geth:
dixitque rex ad populum:
Egrediar et ego vobiscum.
3 Et respondit populus: Non exibis:
sive enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit:
sive media pars ceciderit e nobis,
non satis curabunt:
quia tu unus pro decem millibus computaris:
melius est igitur ut sis nobis in urbe praesidio.
4 Ad quos rex ait:
Quod vobis videtur rectum, hoc faciam.
Stetit ergo rex iuxta portam:
egrediebaturque populus per turmas suas centeni, et milleni.
5 Et praecepit rex Ioab, et Abisai, et Ethai, dicens:
Servate mihi puerum Absalom.
Et omnis populus audiebat praecipientem regem cunctis principibus pro Absalom.

6 Itaque egressus est populus in campum contra Israel, LXXVIII.
et factum est proelium in saltu Ephraim.
7 Et caesus est ibi populus Israel ab exercitu David,
factaque est plaga magna in die illa, viginti millium.
8 Fuit autem ibi proelium dispersum super faciem omnis terrae,
et multo plures erant, quos saltus consumpserat de populo,
quam hi, quos voraverat gladius in die illa.
9 Accidit autem ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo:
cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum et magnam,
adhaesit caput eius quercui:
et illo suspenso inter caelum et terram,
mulus, cui insederat, pertransivit.
10 Vidit autem hoc quispiam, et nunciavit Ioab, dicens:
Vidi Absalom pendere de quercu.
11 Et ait Ioab viro, qui nunciaverat ei:
Si vidisti, quare non confodisti eum cum terra,
et ego dedissem tibi decem argenti siclos, et unum balteum?
12 Qui dixit ad Ioab:
Si appenderes in manibus meis mille argenteos,
nequaquam mitterem manum meam in filium regis:
audientibus enim nobis praecepit rex tibi, et Abisai, et Ethai, dicens:
Custodite mihi puerum Absalom.
13 Sed et si fecissem contra animam meam audacter,
nequaquam hoc regem latere potuisset,
et tu stares ex adverso?
14 Et ait Ioab: Non sicut tu vis, sed aggrediar eum coram te.
Tulit ergo tres lanceas in manu sua, et infixit eas in corde Absalom:
cumque adhuc palpitaret haerens in quercu,
15 cucurrerunt decem iuvenes armigeri Ioab,
et percutientes interfecerunt eum.
16 Cecinit autem Ioab buccina,

XVII. 25. Iethra de Hiesreli|. *In Par.* 2, 17 *idem* Iethra *vel* Iethor *dicitur* Ismaelites, *idque hoc quoque loco pro eo quod textus hebraeus praefert,* Israelites (ישראלי), *legendum autumant Grotius, Schulzius, alii: Quo autem pacto, quave ductus opinione Hieronymus nomen* Hiesreli *quasi oppidi alicuius alioquin incogniti substituerit, obscurum est. Certe non cogitasse videtur de* Iezrahel (*hebr.* יזרעאלי) *in tribu Issachar vel Iuda, quamquam* LXX *posuerint* Ἰεζραηλίτης. 27. |Sobii . . . Berzellai · · Galaadites (*in medio erasum* de) 28. tappetia . . . |pulentam *(omm.* et *plerique)* . . . |frixum cicer mel

XVIII. 2. |et tertiam in manu Abisai (*at priore et tertio loco habet* sub) . . . *rursus om.* partem *(cum pl.)* . . . qui· (*erasum* a) 4. ˉrectum videtur *(pl.)* 5. Aithai 7. |factaq. est ibi pl. 8. quos saltus consumpserat] *i. e. qui in fuga per saltus silvasque perierunt. Hebr. „multiplicavit silva peredere in populo"; Gr.* ἐπλεόνασεν ὁ δρυμὸς τοῦ καταφαγεῖν ἐκ τοῦ λαοῦ. — illo| *(pl.)* 9. cui sederat *ACD*, cui sedebat *FK*, cui insedebat *B. Cf. notam ad Num.* 22, 22. *At Veron. et Mediol. vulgatae* insederat *adstipulari videntur.*
11. cum terra] *Melius, ut arbitror, Graeci:* εἰς τὴν γῆν, *scilicet: et in terram proiecisti. Lutherus: „Warum schlugst du ihn nicht daselbst zur Erde?"* 13. ex adverso?] *„Interrogationis notam adposuit Sixtus, at non item veteres libri, immo neque Hebraeus, neque Graecus, aut ullus ex antiquis interpretibus; nam sensus est: Si id fecissem, tu ipse contra me surgeres meque accusares." Verc.* 14. sicuti vis *AC Veron.*

et retinuit populum,
ne persequeretur fugientem Israel,
volens parcere multitudini.
17 Et tulerunt Absalom, et proiecerunt eum in saltu, in foveam grandem,
et comportaverunt super eum acervum lapidum magnum nimis:
omnis autem Israel fugit in tabernacula sua.
18 Porro Absalom erexerat sibi, cum adhuc viveret, titulum qui est in valle regis:
dixerat enim: Non habeo filium, et hoc erit monimentum nominis mei.
Vocavitque titulum nomine suo,
et appellatur Manus Absalom, usque ad hanc diem.
19 Achimaas autem filius Sadoc, ait:
Curram, et nunciabo regi,
quia iudicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum eius.
20 Ad quem Ioab dixit:
Non eris nuncius in hac die, sed nunciabis in alia:
hodie nolo te nunciare,
filius enim regis est mortuus.
21 Et ait Ioab Chusi: Vade, et nuncia regi quae vidisti.
Adoravit Chusi Ioab, et cucurrit.
22 Rursus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Ioab:
Quid impedit si etiam ego curram post Chusi?
Dixitque ei Ioab:
Quid vis currere fili mi?
non eris boni nuncii baiulus.
23 Qui respondit: Quid enim si cucurrero?
Et ait ei: Curre.
Currens ergo Achimaas per viam compendii, transivit Chusi.
24 David autem sedebat inter duas portas:
speculator vero, qui erat in fastigio portae super murum,
elevans oculos, vidit hominem currentem solum.
25 Et exclamans indicavit regi:
dixitque rex: Si solus est, bonus est nuncius in ore eius.
Properante autem illo, et accedente propius,
26 vidit speculator hominem alterum currentem,
et vociferans in culmine, ait:
Apparet mihi alter homo currens solus.
Dixitque rex: Et iste bonus est nuncius.
27 Speculator autem, Contemplor, ait, cursum prioris, quasi cursum Achimaas filii Sadoc.
Et ait rex: Vir bonus est: et nuncium portans bonum, venit.
28 Clamans autem Achimaas, dixit ad regem: Salve rex.
Et adorans regem coram eo pronus in terram, ait:
Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines qui levaverunt manus suas contra dominum meum regem.
29 Et ait rex: Estne pax puero Absalom?
Dixitque Achimaas:
Vidi tumultum magnum, cum mitteret Ioab servus tuus,
o rex, me servum tuum: nescio aliud.
30 Ad quem rex: Transi, ait, et sta hic.
Cumque ille transisset, et staret,
31 apparuit Chusi: et veniens ait:
Bonum apporto nuncium, domine mi rex:
iudicavit enim pro te Dominus hodie
de manu omnium qui surrexerunt contra te.
32 Dixit autem rex ad Chusi:
Estne pax puero Absalom?
Cui respondens Chusi,
Fiant, inquit, sicut puer, inimici domini mei regis,
et universi qui consurgunt adversus eum in malum.
33 Contristatus itaque rex, ascendit coenaculum portae,
et flevit. Et sic loquebatur, vadens:
Fili mi Absalom, Absalom fili mi:
quis mihi tribuat ut ego moriar pro te,
Absalom fili mi, fili mi Absalom?

CAPUT XIX.

1 Nunciatum est autem Ioab quod rex fleret et lugeret filium suum:
2 et versa est victoria in luctum in die illa omni populo:
audivit enim populus in die illa dici: Dolet rex super filio suo.
3 Et declinavit populus in die illa ingredi civitatem,
quomodo declinare solet populus versus et fugiens de proelio.
4 Porro rex operuit caput suum, et clamabat voce magna:
Fili mi Absalom, Absalom fili mi, fili mi.

XVIII. 18. Non habeo filium] *At supra c.* 14, 27 *tres filii et una filia Absalonis memorantur. Igitur cum Claudio Taurinensi statuendum est, illud* monumentum (στήλην *dicunt Septuaginta*), *antequam liberos susceperit, et postfuturae spe subolis citius abiecta ab eo fuisse erectum.* . . . monumentum . . . |et appellavit (*cf.* 6, 8)   19. quia iud. fecerit] *Ita codd. insuete pro* fecit. *Vide ad* 1, 10 *et* 10, 15.   22. |rursum — A^c^himaas   25. accidente   26. *om.* alter   28. *om.* rex *A Veron.* . . . conclusit] *Gr.* ἀπέκλεισε. *Inimicum* concludere *hoc valet: devictum proelio in manus victoris tradere. Cf. Deut.* 32, 30; *Iud.* 5, 11 *ex lectione A;* 1 *Reg.* 26, 8; *Ps.* 77, 62; *Ez.* 35, 5; 1 *Mach.* 3, 18; 4, 31. — levaverant   29. tumultum] *K:* tumulum (*blanda lectio, quae respicit ad v.* 17 acervum lapidum magnum, *at legitima non est. „Nam hebraica veritas, observat Liranus, et libri correcti habent* tumultum, *et accipitur* vidi *pro* audivi, *sicut Ex.* 20, 18, *quasi diceret: Tantus erat ibi tumultus, ut ego non potuerim audire seu perspicere quid esset factum de Absalone. Sed mentiebatur, ne regem offenderet.“*
31. surrexerant   32. adversum   33. coenaculum] *Gr.* ὑπερῷον, *cubiculum superius. Syrus et Arabs omittunt* portae. — |Filii mi Absalom filii mi Absalom| (filii *in vocativo etiam c.* 19, 4, *nec usquam aliter. Cf. Gen.* 27, 1) . . . *om. ultimum* Absalom.

XIX. 2. ˜in die illa in luctum   3. |et declinabat

5 Ingressus ergo Ioab ad regem in domum, dixit:
Confudisti hodie vultus omnium servorum tuorum,
qui salvam fecerunt animam tuam,
et animam filiorum tuorum, et filiarum tuarum,
et animam uxorum tuarum, et animam concubinarum tuarum.
6 Diligis odientes te, et odio habes diligentes te:
et ostendisti hodie quia non curas de ducibus tuis, et de servis tuis:
et vere cognovi modo, quia si Absalom viveret, et omnes nos occubuissemus, tunc placeret tibi.
7 Nunc igitur surge, et procede, et alloquens satisfac servis tuis:
iuro enim tibi per Dominum,
quod si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac:
et peius erit hoc tibi, quam omnia mala, quae venerunt super te
ab adolescentia tua usque in praesens.
8 Surrexit ergo rex et sedit in porta:
et omni populo nunciatum est quod rex sederet in porta:
venitque universa multitudo coram rege:
Israel autem fugit in tabernacula sua.
9 Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Israel, dicens:
Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum,
ipse salvavit nos de manu Philisthinorum:
et nunc fugit de terra propter Absalom.
10 Absalom autem, quem unximus super nos, mortuus est in bello:
usquequo siletis, et non reducitis regem?

XXVIIII. 11 Rex vero David misit ad Sadoc, et Abiathar sacerdotes, dicens:
Loquimini ad maiores natu Iuda, dicentes:
Cur venitis novissimi ad reducendum regem in domum suam?
(Sermo autem omnis Israel pervenerat ad regem in domo eius.)
12 Fratres mei vos, os meum, et caro mea vos,
quare novissimi reducitis regem?
13 Et Amasae dicite: Nonne os meum, et caro mea es?
Haec faciat mihi Deus, et haec addat,
si non magister militiae fueris coram me omni tempore pro Ioab.
14 Et inclinavit cor omnium virorum Iuda, quasi viri unius:
miseruntque ad regem, dicentes:
Revertere tu, et omnes servi tui.
15 Et reversus est rex: et venit usque ad Iordanem,
et omnis Iuda venit usque in Galgalam
ut occurreret regi, et traduceret eum Iordanem.
16 Festinavit autem Semei filius Gera filii Iemini de Bahurim,
et descendit cum viris Iuda in occursum regis David
17 cum mille viris de Beniamin,
et Siba puer de domo Saul: et quindecim filii eius, ac viginti servi erant cum eo:
et irrumpentes Iordanem, ante regem
18 transierunt vada,
ut traducerent domum regis, et facerent iuxta iussionem eius:
Semei autem, filius Gera prostratus coram rege, cum iam transisset Iordanem,
19 dixit ad eum:
Ne reputes mihi domine mi iniquitatem,
neque memineris iniuriarum servi tui
in die qua egressus es domine mi rex de Ierusalem,
neque ponas rex in corde tuo.
20 Agnosco enim servus tuus peccatum meum:
et idcirco hodie primus veni de omni domo Ioseph,
descendique in occursum domini mei regis.

21 Respondens vero Abisai filius Saruiae, dixit: LXXX.
Numquid pro his verbis non occidetur Semei, quia maledixit christo Domini?
22 Et ait David: Quid mihi, et vobis filii Saruiae?
cur efficimini mihi hodie in satan?
ergone hodie interficietur vir in Israel?
an ignoro hodie me factum regem super Israel?
23 Et ait rex Semei: Non morieris. Iuravitque ei.
24 Miphiboseth quoque filius Saul descendit in occursum regis
illotis pedibus, et intonsa barba:
vestesque suas non laverat
a die qua egressus fuerat rex, usque ad diem reversionis eius in pace.
25 Cumque Ierusalem occurrisset regi, dixit ei rex:
Quare non venisti mecum Miphiboseth?
26 Et respondens ait:
Domine mi rex, servus meus contempsit me:
dixique ei ego famulus tuus ut sterneret mihi asinum,
et ascendens abirem cum rege:
claudus enim sum servus tuus.
27 Insuper et accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem:
tu autem domine mi rex, sicut angelus Dei es,
fac quod placitum est tibi.
28 Neque enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia domino meo regi:

XIX. 5. in domo et dixit |*(quamquam ante non posuit* ingressus est ergo, *sicuti legunt BCE)* 6. |diliges . . . ˘nos omnes *(pl.)* 7. quae evenerunt 11. et ad A. *(pl.)* 13. meum es et caro mea| *(pl.)* 15. |et Iuda venit in Galgala| *(pl.)* . . . transduceret 17. *om.* et *ante* quindecim 18. transducere"t — domum] *i. e. familiam seu* domesticos, *quo modo idem vocabulum* בית *vertitur v.* 16, 2. *Cf. Gen.* 35, 2. . . . *om.* autem . . . transissent 20. I°seph 22. filiae *(err.)* . . . ˘hodie mihi — in satan] *i. e. adversarii; Graeci:* εἰς ἐπίβουλον. 26. |Qui resp. *(pl.)* . . . |dixi. *(in fine aut* t *aut* q. *erasum est. BCF Mediol.* dixi) 27. accusavit me] *Vide* c. 16, 3. . . . *om.* es *(pl.)*

tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensae tuae:
quid ergo habeo iustae querelae?
aut quid possum ultra vociferari ad regem.
29 Ait ergo ei rex:
Quid ultra loqueris? fixum est quod locutus sum:
tu, et Siba dividite possessiones.
30 Responditque Miphiboseth regi:
Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacifice in domum suam.
LXXXI. 31 Berzellai quoque Galaadites, descendens de Rogelim, traduxit regem Iordanem,
paratus etiam ultra fluvium prosequi eum.
32 Erat autem Berzellai Galaadites senex valde, id est octogenarius,
et ipse praebuit alimenta regi, cum moraretur in Castris:
fuit quippe vir dives nimis.
33 Dixit itaque rex ad Berzellai:
Veni mecum, ut requiescas securus mecum in Ierusalem.
34 Et ait Berzellai ad regem:
Quot sunt dies annorum vitae meae,
ut ascendam cum rege in Ierusalem?
35 Octogenarius sum hodie:
numquid vigent sensus mei ad discernendum suave, aut amarum?
aut delectare potest servum tuum cibus et potus?
vel audire possum ultra vocem cantorum, atque cantatricum?
quare servus tuus sit oneri domino meo regi?
36 Paululum procedam famulus tuus ab Iordane tecum:
non indigeo hac vicissitudine,
37 sed obsecro ut revertar servus tuus,
et moriar in civitate mea,
[et sepeliar] iuxta sepulchrum patris mei, et matris meae.
Est autem servus tuus Chamaam,
ipse vadat tecum, domine mi rex,
et fac ei quidquid tibi bonum videtur.
38 Dixit itaque ei rex: Mecum transeat Chamaam,
et ego faciam ei quidquid tibi placuerit,
et omne, quod petieris a me, impetrabis.
39 Cumque transisset universus populus et rex Iordanem,
osculatus est rex Berzellai, et benedixit ei:
et ille reversus est in locum suum.
40 Transivit ergo rex in Galgalam, et Chamaam cum eo. LXXXII.
omnis autem populus Iuda traduxerat regem,
et media tantum pars affuerat de populo Israel.
41 Itaque omnes viri Israel concurrentes ad regem dixerunt ei:
Quare te furati sunt fratres nostri viri Iuda,
et traduxerunt regem et domum eius Iordanem,
omnesque viros David cum eo?
42 Et respondit omnis vir Iuda ad viros Israel:
Quia mihi propior est rex:
cur irasceris super hac re?
numquid comedimus aliquid ex rege,
aut munera nobis data sunt?
43 Et respondit vir Israel ad viros Iuda, et ait:
Decem partibus maior ego sum apud regem,
magisque ad me pertinet David quam ad te:
cur fecisti mihi iniuriam,
et non mihi nunciatum est priori, ut reducerem regem meum?
Durius autem responderunt viri Iuda viris Israel.

CAPUT XX.

1 Accidit quoque ut ibi esset vir Belial, nomine Seba, filius Bochri, vir Iemineus:
et cecinit buccina, et ait:
Non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai:
revertere in tabernacula tua Israel.
2 Et separatus est omnis Israel a David,
secutusque est Seba filium Bochri:
viri autem Iuda adhaeserunt regi suo a Iordane usque Ierusalem.
3 Cumque venisset rex in domum suam in Ierusalem,
tulit decem mulieres concubinas,
quas dereliquerat ad custodiendam domum,
et tradidit eas in custodiam, alimenta eis praebens:
et non est ingressus ad eas,

XIX. 28. ergo] igitur *(pl.)* . . . ad regem.] *Pone punctum interrogativum.* 31. de Rog^e^lim transduxit 32. autem] enim . . . alimenta] *Cf.* 17, 28; 3 *Reg.* 2, 7. 33. secure *(pl.)* 34. |Quod . . . *om.* in 35. |Octoginarius . . . ˜ultra possum *(pl.)* . . . cantricum| . . . sit] fit (*Cf. notam ad* 1 *Reg.* 20, 35) 36. |nec *(pl.)* 37. *om.* et sepeliar *AEK Mediol. Veron.* „*Abest in fonte hebraico, uti apud LXX ac Syrum interpretes; Chaldaeus tamen et Arabs eodem modo interpretati sunt:* et sepeliar.“ *Martianaeus. Hieronymianae versioni certe alienum est et iure deletum a Sixtinis.* . . . quidquid] quod *(pl.)* 38. |Dixitque rex *(pl.)* 39. populus ^et^ rex 40. transduxerat 41. transduxerunt 42. ˜proprior mihi est *A cum aliis; etiam Pseudo-Hieronymus prave:* proprior; *E (Farfensis):* propinquior est mihi; LXX: ἐγγίζει πρός με. 43. ˜mihi fecisti *(pl.)*

XX. 1. revertere] vir *A Mediol. Veron.* . . tua] *Mediol. Veron.* sua, *non item A qui certo habet* tua. *At tertiae personae pronomen melius congruit cum formula hebraica, ubi* vir *significat* quisque, *et subintelligitur verbum* redeat. *Quamquam animadvertendum hoc quoque, quod Graeci posuerunt:* ἀνὴρ εἰς τὰ σκηνώματά σου, Ἰσραήλ. *Cf. praeterea v.* 22; 1 *Reg.* 4, 10; 3 *Reg.* 12, 16; 2 *Par.* 10, 16. 2. |secutusque ^est^ S. filius 3. *om.* in *ante* Hierusalem . . . ad eas] in eas *A solus.*

sed erant clausae usque in diem mortis suae in viduitate viventes.

XXXIII. 4 Dixit autem rex Amasae:
Convoca mihi omnes viros Iuda in diem tertium, et tu adesto praesens.
5 Abiit ergo Amasa ut convocaret Iudam,
et moratus est extra placitum quod ei constituerat rex.
6 Ait autem David ad Abisai:
Nunc magis afflicturus est nos Seba filius Bochri quam Absalom:
tolle igitur servos domini tui, et persequere eum,
ne forte inveniat civitates munitas, et effugiat nos.
7 Egressi sunt ergo cum eo viri Ioab,
Cerethi quoque et Phelethi: et omnes robusti exierunt de Ierusalem
ad persequendum Seba filium Bochri.
8 Cumque illi essent iuxta lapidem grandem, qui est in Gabaon,
Amasa veniens occurrit eis.
Porro Ioab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus sui,
et desuper accinctus gladio dependente usque ad ilia, in vagina,
qui fabricatus levi motu egredi poterat, et percutere.
9 Dixit itaque Ioab ad Amasam: Salve mi frater.
Et tenuit manu dextera mentum Amasae, quasi osculans eum.
10 Porro Amasa non observavit gladium, quem habebat Ioab,
qui percussit eum in latere, et effudit intestina eius in terram,
nec secundum vulnus apposuit, et mortuus est.
Ioab autem, et Abisai frater eius
persecuti sunt Seba filium Bochri.
11 Interea quidam viri, cum stetissent iuxta cadaver Amasae, de sociis Ioab, dixerunt:
Ecce qui esse voluit pro Ioab comes David.
12 Amasa autem conspersus sanguine, iacebat in media via.
Vidit hoc quidam vir quod subsisteret omnis populus ad videndum eum,
et amovit Amasam de via in agrum,
operuitque eum vestimento, ne subsisterent transeuntes propter eum.
13 Amoto ergo illo de via,
transibat omnis vir sequens Ioab
ad persequendum Seba filium Bochri.
14 Porro ille transierat per omnes tribus Israel in Abelam, et Bethmaacha:
omnesque viri electi congregati fuerant ad eum.
15 Venerunt itaque et oppugnabant eum in Abela, et in Bethmaacha,
et circumdederunt munitionibus civitatem, et obsessa est urbs:
omnis autem turba, quae erat cum Ioab, moliebatur destruere muros.
16 Et exclamavit mulier sapiens de civitate:
Audite, audite, dicite Ioab: Appropinqua huc, et loquar tecum.
17 Qui cum accessisset ad eam, ait illi:
Tu es Ioab? Et ille respondit: Ego.
Ad quem sic locuta est:
Audi sermones ancillae tuae.
Qui respondit: Audio.
18 Rursumque illa,
Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio:
Qui interrogant, interrogent in Abela: et sic perficiebant.
19 Nonne ego sum quae respondeo veritatem in Israel,
et tu quaeris subvertere civitatem, et evertere matrem in Israel?
Quare praecipitas hereditatem Domini?
20 Respondens Ioab, ait:
Absit, absit hoc a me:
non praecipito, neque demolior.
21 Non sic se habet res,
sed homo de monte Ephraim Seba, filius Bochri cognomine,
levavit manum suam contra regem David:
tradite illum solum, et recedemus a civitate.
Et ait mulier ad Ioab:
Ecce caput eius mittetur ad te per murum.
22 Ingressa est ergo ad omnem populum,

XX. 3. ad diem *(pl.)* 5. *om.* rex 7. |Cherethi* 8.|qui fabraefactus 9. ad Amasa 10. *om.* et mortuus est *(pl.)* 11. pro Ioab comes David] pro Ioab *Veron.*, comes David pro Ioab *CK Mediol.*, pro Ioab comes David pro Ioab| *A* 13. ergo] igitur *(pl.)* . . . |transiebat 14. et in Bethmacha |(*expuncta utraque vocula. Cf.* 3 *Reg.* 15, 20; 4 *Reg.* 15, 29) — *om.* viri 18. interrogent] *Mediol.* interrogant. *Hebraici textus haec est littera:* Loquendo loquebantur in principio, dicendo: Interrogando interrogent in Abel, et sic perfecta sunt. *Maurerus vero eadem ita explicat:* „Primo dicendum fuisset: consulatur urbs; ita rem confecissent.“ *Quibus et concinit expositio Estii:* „*Qui veniunt oppugnatum urbem aliquam, solent loqui initio, antequam eam oppugnent, interrogando num velint recipere leges pacis. Quodsi sic interrogassent, o Ioab, duces exercitus tui in Abela, statim vel iamdudum finivissent bellum.*“ *Orientalium interpretum varia minusque accurata versio est, Graecorum adeo perplexior et glossis conturbata. Hieronymus autem, si quid sit nostri iudicii, verissimum sensum expressit, quem etiam sectatur Lutherus:* „*Vor Zeiten sprach man: Wer fragen will, der frage zu Abel; und so ging es wohl aus.*“ *Videtur enim cordata mulier, ut immeritum excidium a civitate avertat, singularem quamdam et proverbio pervulgatam consilii prudentiaeque laudem municipibus suis vindicare, quo encomio revera hoc assecuta est, ut Ioab, ad id quod erat facturus, paullisper animum attendens, praeproperae saevitiae inutilitatem ipse agnosceret.* 19. Ego sum] *Mulier nomine urbis et quasi ex eius persona loquitur* . . . subvertere] subruere *A Veron.* 21. ~se sic *(pl.)* . . . *om.* suam

et locuta est eis sapienter:
qui abscissum caput Seba filii Bochri proiecerunt ad Ioab.
Et ille cecinit tuba,
et recesserunt ab urbe, unusquisque in tabernacula sua:
Ioab autem reversus est Ierusalem ad regem.

LXXXIIII. 23 Fuit ergo Ioab super omnem exercitum Israel:
Banaias autem filius Ioiadae super Cerethaeos et Phelethaeos.
24 Aduram vero super tributa:
porro Iosaphat filius Ahilud, a commentariis.
25 Siva autem, scriba:
Sadoc vero et Abiathar, sacerdotes.
26 Ira autem Iairites erat sacerdos David.

CAPUT XXI.

1 Facta est quoque fames in diebus David tribus annis iugiter:
et consuluit David oraculum Domini.
Dixitque Dominus: Propter Saul, et domum eius sanguinum,
quia occidit Gabaonitas.
2 Vocatis ergo Gabaonitis rex, dixit ad eos.
(Porro Gabaonitae non erant de filiis Israel,
sed reliquiae Amorrhaeorum:
filii quippe Israel iuraverant eis,
et voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israel et Iuda.)
3 Dixit ergo David ad Gabaonitas:
Quid faciam vobis? et quod erit vestri piaculum,
ut benedicatis hereditati Domini?
4 Dixeruntque ei Gabaonitae:
Non est nobis super argento et auro quaestio, sed contra Saul, et contra domum eius:
neque volumus ut interficiatur homo de Israel.
Ad quos rex ait: Quid ergo vultis ut faciam vobis?
5 Qui dixerunt regi:
Virum, qui attrivit nos et oppressit inique,
ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe eius in cunctis finibus Israel.
6 Dentur nobis septem viri de filiis eius,
ut crucifigamus eos Domino in Gabaa Saul, quondam electi Domini.
Et ait rex: Ego dabo.
7 Pepercitque rex Miphiboseth, filio Ionathae filii Saul,
propter iusiurandum Domini, quod fuerat inter David et inter Ionathan filium Saul.
8 Tulit itaque rex duos filios Respha filiae Aia, quos peperit Sauli, Armoni, et Miphiboseth:
et quinque filios Michol filiae Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi,
9 et dedit eos in manus Gabaonitarum:
qui crucifixerunt eos in monte coram Domino:
et ceciderunt hi septem simul
occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei.
10 Tollens autem Respha filia Aia, cilicium substravit sibi supra petram
ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de coelo:
et non dimisit aves lacerare eos per diem, neque bestias per noctem.
11 Et nunciata sunt David quae fecerat Respha, filia Aia, concubina Saul.
12 Et abiit David, et tulit ossa Saul, et ossa Ionathae filii eius
a viris Iabes Galaad, qui furati fuerant ea de platea Bethsan, in qua suspenderant eos Philisthiim
cum interfecissent Saul in Gelboe:
13 et asportavit inde ossa Saul, et ossa Ionathae filii eius:
et colligentes ossa eorum, qui affixi fuerant,
14 sepelierunt ea cum ossibus Saul et Ionathae filii eius
in terra Beniamin, in latere, in sepulchro Cis patris eius:
feceruntque omnia, quae praeceperat rex,
et repropitiatus est Deus terrae post haec.

15 Factum est autem rursum proelium Phi- LXXXV.
listhinorum adversum Israel,
et descendit David, et servi eius cum eo,
et pugnabant contra Philisthiim.
Deficiente autem David,
16 Iesbibenob, qui fuit de genere arapha,
cuius ferrum hastae trecentas uncias appendebat,
et accinctus erat ense novo, nisus est percutere David.
17 Praesidioque ei fuit Abisai filius Saruiae,
et percussum Philisthaeum interfecit.

XX. 22. abscisum *(pl.)* 23. *habet* ergo; *BCF* autem . . . Cheretheos 25. Siva] Sia *A*; *sic Hebraeus in textu, in margine autem* Sua. 26. |Hira autem Hiaritis

XXI. 1. sanguinum] et sanguinem *(pl.)* 2. erant] sunt *(pl.)* 4. Gab^a^onitae . . . quaestio contra S. *A Veron.* = *Hebr. Gr. Lutherus: „es ist uns nicht um Gold und Silber zu thun an Saul und seinem Hause.“* . . . *om.* rex 6. ut] et *(pl.)* . . . Gabaath 7. Ionathae] Ionathan = 12. 13. 14. (*Vide* 1 *Reg.* 13, 16.) 8. Haia = 10 (*differt v.* 11 *et* 2 *Reg.* 3, 7) . . Saul . . . Michol] Mihel (*Cf.* 1 *Reg.* 14, 49). *Pro hoc nomine BEF:* Merob, *ex correctorum iudicio; nam Hebraeus pariter* Michol, *quamquam manifesto errore, quia* Michol *non habuit filios, nec etiam Hadrieli, sed Phalti uxor data fuit. Cf.* 1 *Reg.* 25, 44 *cum* 18, 19. . . . Adriheli 9. in manu *(pl.)* . . . illos 10. super petram| 11. Ahia 14. in latere sepulchri *ACG* (*Hebr. quidem:* in sepulchro. *Et quod ibi praecedit,* in latere, *nonnulli accipiunt ut nomen proprium:* in Tsela. *Septuaginta:* ἐν τῇ πλευρᾷ, ἐν τῷ τάφῳ, *aliquot tamen codices:* τοῦ τάφου . . . . Deus] dn̄s *(pl.)* 16. Iesbidenob *A cum pl. antiquis; divide:* Iesbi de Nob. *Ita Graeci.* . . . arafa| *Gr.* ἐν τοῖς ἐκγόνοις τοῦ Ῥαφά. *Vocem* רָפָה, *articulo praefixo* הָרָפָה, *lexica interpretantur: prosternens, i. e. heros, fortis, gigas.*

Tunc iuraverunt viri David, dicentes:
Iam non egredieris nobiscum in bellum,
ne exstinguas lucernam Israel.
18 **S**ecundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthaeos:
tunc percussit Sobochai de Husati, Saph de stirpe arapha de genere gigantum.
19 **T**ertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthaeos,
in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethaeum,
cuius hastile hastae erat quasi liciatorium texentium.
20 **Q**uartum bellum fuit in Geth: in quo vir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est viginti quatuor,
et erat de origine arapha. 21 Et blasphemavit Israel:
percussit autem eum Ionathan filius Samaa fratris David.
22 Hi quatuor nati sunt de arapha in Geth,
et ceciderunt in manu David, et servorum eius.

CAPUT XXII.

XXXVI. 1 Locutus est autem David Domino verba carminis huius,
in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum,
et de manu Saul. 2 et ait:
Dominus petra mea, et robur meum, et salvator meus.
3 Deus fortis meus sperabo in eum:
scutum meum, et cornu salutis meae:
elevator meus, et refugium meum: salvator meus, de iniquitate liberabis me.
4 Laudabilem invocabo Dominum: et ab inimicis meis salvus ero.
5 Quia circumdederunt me contritiones mortis: torrentes Belial terruerunt me.
6 Funes inferni circumdederunt me: praevenerunt me laquei mortis.
7 In tribulatione mea invocabo Dominum, et ad Deum meum clamabo:
et exaudiet de templo suo vocem meam, et clamor meus veniet ad aures eius.
8 Commota est et contremuit terra:
fundamenta montium concussa sunt, et conquassata, quoniam iratus est eis.
9 Ascendit fumus de naribus eius, et ignis de ore eius vorabit:
carbones succensi sunt ab eo.
10 Inclinavit caelos, et descendit: et caligo sub pedibus eius.
11 Et ascendit super Cherubim, et volavit: et lapsus est super pennas venti.
12 Posuit tenebras in circuitu suo latibulum:
cribrans aquas de nubibus caelorum.
13 Prae fulgore in conspectu eius, succensi sunt carbones ignis.
14 Tonabit de caelo Dominus: et excelsus dabit vocem suam.
15 Misit sagittas et dissipavit eos: fulgur, et consumpsit eos.
16 Et apparuerunt effusiones maris, et revelata sunt fundamenta orbis
ab increpatione Domini, ab inspiratione spiritus furoris eius.
17 Misit de excelso, et assumpsit me: et extraxit me de aquis multis.
18 Liberavit me ab inimico meo potentissimo,
et ab his qui oderant me: quoniam robustiores me erant.
19 Praevenit me in die afflictionis meae, et factus est Dominus firmamentum meum.
20 Et eduxit me in latitudinem: liberavit me, quia complacui ei.
21 Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam:
et secundum munditiam manuum mearum reddet mihi.
22 Quia custodivi vias Domini, et non egi impie, a Deo meo.
23 Omnia enim iudicia eius in conspectu meo:
et praecepta eius non amovi a me.
24 Et ero perfectus cum eo: et custodiam me ab iniquitate mea.
25 Et restituet mihi Dominus secundum iustitiam meam: et secundum munditiam manuum mearum, in conspectu oculorum suorum.
26 Cum sancto sanctus eris: et cum robusto perfectus.
27 Cum electo electus eris: et cum perverso pervertéris.
28 Et populum pauperem salvum facies: oculisque tuis excelsos humiliabis.
29 Quia tu lucerna mea Domine: et tu Domine illuminabis tenebras meas.
30 In te enim curram accinctus: in Deo meo transiliam murum.
31 Deus, immaculata via eius,
eloquium Domini igne examinatum: scutum est omnium sperantium in se.
32 Quis est Deus praeter Dominum: et quis fortis praeter Deum nostrum?

XXI. 17. *om.* Iam *ADEK Mediol. Veron.* 18. ˜fuit bellum . . . Obbochai de Usathi Seph de stirpe arafa| *A (tacent* de genere gigantum *etiam BFK Mediol.)* 19. Adeodatus filius Saltus] *Hebraeus:* Eleanan filius Iareth. *Hieronymus nominum propriorum sensum appellativum expressit, sicut* 1 *Par.* 20, 5. *Contra* 2 *Reg.* 23, 24; 1 *Par.* 11, 26 *servat* Eleanan. — Bethleemites — Goliath] *In loco parallelo* 1 *Par.* 20, 5: fratrem Goliath . . . astile 20. *habet* bellum fuit *(fallitur Verc., inversum ordinem* fuit bellum *proferens ex AC)* . . . *post* vir *om.* fuit *(pl.)* . . . viginti et quattuor| *(fere omnes)* . . . arafa 21. *om.* Et *(pl.)* 22. *hab.* arapha

XXII. *Aliud eiusdem cantici exemplum superest in Psalmo* 17, *nonnihil tamen, ait Martianaeus, variatum, ut modo amplius aliquid habeat, modo minus, modo aliis verbis.* 3. |Deus meus fortis meus *(pl.)* 6. inferi *(pl.)* 8. *om.* eis *(pl.)* 9. voravit| — incensi *(pl.)* 10. |et incl. *(pl.)* 11. pinnas 14. de caelis 17. *om.* et *ante* extr. 18. |ab his *(pl.)* 20. complacui] placuit 25. ˜dñs mihi *(pl.)* 29. *om.* et tu

33 Deus qui accinxit me fortitudine: et complanavit perfectam viam meam.
34 Coaequans pedes meos cervis, et super excelsa mea statuens me.
35 Docens manus meas ad proelium, et componens quasi arcum aereum brachia mea.
36 Dedisti mihi clypeum salutis tuae: et mansuetudo tua multiplicavit me.
37 Dilatabis gressus meos subtus me: et non deficient tali mei.
38 Persequar inimicos meos, et conteram: et non convertar donec consumam eos.
39 Consumam eos et confringam, ut non consurgant: cadent sub pedibus meis.
40 Accinxisti me fortitudine ad proelium: incurvasti resistentes mihi subtus me.
41 Inimicos meos dedisti mihi dorsum: odientes me, et disperdam eos.
42 Clamabunt, et non erit qui salvet, ad Dominum, et non exaudiet eos.
43 Delebo eos ut pulverem terrae:
quasi lutum platearum comminuam eos atque confringam.
44 Salvabis me a contradictionibus populi mei:
custodies me in caput gentium:
populus, quem ignoro, serviet mihi.
45 Filii alieni resistent mihi, auditu auris obedient mihi.
46 Filii alieni defluxerunt, et contrahentur in angustiis suis.
47 Vivit Dominus, et benedictus Deus meus: et exaltabitur Deus fortis salutis meae.
48 Deus qui das vindictas mihi, et deiicis populos sub me.
49 Qui educis me ab inimicis meis, et a resistentibus mihi elevas me:
a viro iniquo liberabis me:
50 Propterea confitebor tibi Domine in gentibus: et nomini tuo cantabo.
51 Magnificans salutes regis sui, et faciens misericordiam christo suo
David, et semini eius in sempiternum.

CAPUT XXIII.

1 Haec autem sunt verba David novissima. LXXI
Dixit David filius Isai:
Dixit vir, cui constitutum est de christo Dei Iacob,
egregius psaltes Israel:
2 Spiritus Domini locutus est per me, et sermo eius per linguam meam.
3 Dixit Deus Israel
mihi, locutus est Fortis Israel:
Dominator hominum, iustus
dominator in timore Dei.
4 Sicut lux aurorae, oriente sole, mane absque nubibus rutilat,
et sicut pluviis germinat herba de terra.
5 Nec tanta est domus mea apud Deum,
ut pactum aeternum iniret mecum
firmum in omnibus atque munitum.
Cuncta enim salus mea, et omnis voluntas: nec est quidquam ex ea quod non germinet.
6 Praevaricatores autem quasi spinae evellentur universi:
quae non tolluntur manibus.
7 Et si quis tangere voluerit eas,
armabitur ferro et ligno lanceato,
igneque succensae comburentur usque ad nihilum.
8 Haec nomina fortium David.
Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres,
ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus,
qui octingentos interfecit impetu uno.
9 Post hunc, Eleazar filius patrui eius Ahohites
inter tres fortes, qui erant cum David

XXII. 33. accingit *(pl.)* — fortitudinem 36. tua] mea *(pl. omnes; sed Hebr. Gr.* tua.*)* 38. revertar *(pl.)* 40. incurvabis *(pl.)* . . sub me| *(pl.)* 41. dorsum] = *Gr.* νῶτον, *i. e. ut terga vertant, in fugam.* 43. adque conpingam| *(pl. „Hebraea vox proprie denotat premere, premendo constipare et firmare.“ Martianaeus.* 44. |custodies in 46. Filii alieni] *„i. e. exteri, peregrini.“ Verc.* 49. educis [me] ab 51. |magnificanti *et deinde* facienti *ACEK Mediol. cum Hebraeo: ut participia referantur ad praecedentem dativum* tibi *vel* nomini tuo. *Si legitur* magnificans, *erit appositio vocativi* Domine; *at tum rectius diceretur* regis tui *quam* sui. *Utraque autem lectio post* cantabo *minorem distinctionem (,) postulat. Porro nomen* David *in codice rectissime alteri sticho assignatur, ne is membrorum egeat duplicitate et antithesi.*

XXIII. 1. verba David] *om.* David *ABEFK Mediol. Veron.; addunt:* quae ante dixit *CDFK Veron., quae nescit Hebraeus.* . . . cui constitutum est de christo] *Hebraeus:* qui constitutus est in alto unctus. . . . psalta 2. *om.* et *(solus)* 3. *Veriorem interpunctionem stichi indicant.* 5. apud dn̄m| . . . Cuncta enim salus *etc.*] *Hoc colon non leviter esse depravatum apparet ex Hebraeo. Nempe David ingenua humilitate propriam infirmitatem et insufficientiam ita profitetur ut dicat: Quidquid meis viribus valeam aut velim, non proficit, nihili est, radicem non habet. At talem sensum frustra quaerimus in vulgato. Cod. Veron. legit:* Cuncta enim salus mea ex eo quod non germinet: *male quidem omissis intermediis, id tamen probabilius, quod pro* ea *dedit* eo. *Nam universa sententia ita fere restituenda videtur:* Cuncta enim salus mea et omnis voluntas nequicquam est, eo quod non germinet. *Lutherus: „Denn alles mein Heil und Thun ist (i. e. läuft darauf hinaus), dass nichts wächst.“ Apud* LXX *post* ὅτι οὐ μὴ βλαστήσῃ *aut ex irrita interpretatione, aut ab interpolatore additur:* ὁ παράνομος. 7. |ignique 8. Sedens] *sic ABK Mediol., in aliis:* David sedens, *quod nec Hebraeus habet, nec Latinus cogit intelligi. Pro verbis his:* Sedens in cathedra sapientissimus *(hebr.* יֹשֵׁב בַּשֶּׁבֶת תַּחְכְּמֹנִי*) in loco gemino* 1 *Par.* 11, 11 *ponitur nomen proprium:* Iesbaam filius Hachamoni *(hebr.* יָשָׁבְעָם בֶּן־חַכְמוֹנִי*), quod vocabulorum sensu valet:* sedens in populo filius sapientiae. *Igitur idem* Iesbaam, *non ipse David, hoc quoque loco ut princeps fortium designatur.* 9. Ahoi|

quando exprobraverunt Philisthiim,
et congregati sunt illuc in proelium.
10 Cumque ascendissent viri Israel,
ipse stetit et percussit Philisthaeos
donec deficeret manus eius, et obrigesceret cum gladio:
fecitque Dominus salutem magnam in die illa: et populus, qui fugerat, reversus est ad caesorum spolia detrahenda.

XXVIII. 11 Et post hunc, Semma filius Age de Arari.
et congregati sunt Philisthiim in statione:
erat quippe ibi ager lente plenus.
Cumque fugisset populus a facie Philisthiim,
12 stetit ille in medio agri, et tuitus est eum,
percussitque Philisthaeos: et fecit Dominus salutem magnam.
13 Necnon et ante descenderant tres qui erant principes inter triginta,
et venerant tempore messis ad David in speluncam Odollam:
castra autem Philisthinorum erant posita in valle gigantum.
14 Et David erat in praesidio:
porro statio Philisthinorum tunc erat in Bethlehem.
15 Desideravit ergo David, et ait:
O si quis mihi daret potum aquae de cisterna, quae est in Bethlehem iuxta portam!
16 Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum,
et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem,
quae erat iuxta portam, et attulerunt ad David:
at ille noluit bibere, sed libavit eam Domino, [17] dicens:
Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc:
num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, et animarum periculum bibam?
Noluit ergo bibere.

XXXIX. haec fecerunt tres robustissimi.
18 Abisai quoque frater Ioab filius Saruiae, princeps erat de tribus:
ipse est qui levavit hastam suam contra trecentos, quos interfecit,
nominatus in tribus, [19] et inter tres nobilior,
eratque eorum princeps,
sed usque ad tres primos non pervenerat.
20 Et Banaias filius Ioiadae viri fortissimi, magnorum operum, de Cabseel:
ipse percussit duos leones Moab,
et ipse descendit, et percussit leonem in media cisterna in diebus nivis.
21 Ipse quoque interfecit virum Aegyptium,
virum dignum spectaculo,
habentem in manu hastam:
itaque cum descendisset ad eum in virga,
vi extorsit hastam de manu Aegyptii,
et interfecit eum hasta sua.
22 haec fecit Banaias filius Ioiadae. [23] Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores:
verumtamen usque ad tres non pervenerat:
fecitque eum sibi David auricularium, a secreto.
24 Asael frater Ioab inter triginta,
Elehanan filius patrui eius de Bethlehem,
25 Semma de Harodi,
Elica de Harodi,
26 Heles de Phalti,
Hira filius Acces de Thecua,
27 Abiezer de Anathoth,
Mobonnai de Husati,
28 Selmon Ahohites,
Maharai Netophathites,
29 Heled filius Baana, et ipse Netophathites,
Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Beniamin,
30 Banaia Pharathonites,
Heddai de torrente Gaas,
31 Abialbon Arbathites,
Azmaveth de Beromi,
32 Eliaba de Salaboni.
Filii Iassen, Ionathan,
33 Semma de Orori,
Aiam filius Sarar Arorites,
34 Eliphelet filius Aasbai filii Machati,
Eliam filius Achitophel Gelonites,
35 Hesrai de Carmelo,
Pharai de Arbi,
36 Igaal filius Nathan de Soba,
Bonni de Gadi,
37 Selec de Ammoni,
Naharai Berothites armiger Ioab filii Saruiae,
38 Ira Iethrites,
Gareb et ipse Iethrites,
39 Urias Hethaeus.
Omnes triginta septem.

XXIII. 10. deficerent, *sed tamen* obrigisceret *(sic)* 11. ˜plenus lente| *(pl.)* 13. |nec non ante *(pl.)* . . . Philisthiim 14. Bethleem* 15. igitur *(pl.)* . . . *om.* O *(pl.)* 16. eam] illam 17. ˜mihi sit *(pl.)* 18. elevavit 20. Ioiada . . . Capseel| . . . leones] *i. e. viros fortissimos; hebr.:* ariel, *leones Dei* (*cf. notam ad* 1 *Reg.* 26, 12); *ipsam vocem* ariel *retinent Septuaginta, sicut in altero loco* 1 *Par.* 11, 22 *etiam vulgatus* — in diebus] diebus *ABK* 21. |˜dignum virum 22. *hab.* Ioiadae 23. ˜David sibi 24. |Asahel . . . |Eleanan 25. Harodi — Harodi] Arari — Arodi *(ita plerique Mss. Clem.* 1 *sec. loco:* Arori, *per errorem.)* 26. |Helas de Phelti 27. Usathi 28. *hab.* Maharai (*non, ut G:* Macharai; *E:* Marai) 29. |Eled f. Banaa . . . |Hithai . . . Gebeeth 30. |Banahi Aufrathonites 31. |Azmabeth 32. Salboni| f. Iasen 33. Horodi| Haiam 34. |Elifelet . . . Manchathi| Heliam 35. |Esdrai . . |Farai 36. |Igaial . . . Gaddi⌈Q. XXXIII. *Seq. fol.* 274. 38. |Hira Hiethrites 39. triginta septem] „*Vulgatus ab Asael* (*v.* 24) *usque ad h. l. numerat unum supra triginta; his vero si addas tres primos*“ *[v.* 8. 9. 11: *Iesbaam, Eleazar, Semma]* „*et alios tres secundi ordinis*“ *[v.* 18. 20: *Abisai, Banaia, tertium indictum, fortasse Ioab]*, „*conficies praedictam summam. Alia sedecim nomina addita sunt* 1 *Par.* 11, 41—46.“ *Vercellone.*

CAPUT XXIV.

XC. 1 Et addidit furor Domini irasci contra Israel,
commovitque David in eis dicentem:
Vade, numera Israel et Iudam.
2 Dixitque rex ad Ioab principem exercitus sui:
Perambula omnes tribus Israel a Dan usque Bersabee,
et numerate populum, ut sciam numerum eius.
3 Dixitque Ioab regi:
Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantus nunc est,
iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis:
sed quid sibi dominus meus rex vult in re huiuscemodi?
4 Obtinuit autem sermo regis verba Ioab, et principum exercitus:
egressusque est Ioab, et principes militum a facie regis,
ut numerarent populum Israel.
5 Cumque pertransissent Iordanem, venerunt in Aroer
ad dexteram urbis, quae est in valle Gad:
6 et per Iazer transierunt in Galaad, et in terram inferiorem Hodsi,
et venerunt in Dan silvestria.
Circumeuntesque iuxta Sidonem, 7 transierunt prope moenia Tyri,
et omnem terram Hevaei et Chananaei,
veneruntque ad meridiem Iuda in Bersabee:
8 et lustrata universa terra, affuerunt post novem menses, et viginti dies, in Ierusalem.
9 Dedit ergo Ioab numerum descriptionis populi regi,
et inventa sunt de Israel octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium:
et de Iuda quingenta millia pugnatorum.
10 Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus:
et dixit David ad Dominum:
Peccavi valde in hoc facto:
sed precor Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis.
11 Surrexit itaque David mane,
et sermo Domini factus est ad Gad prophetam et Videntem David, dicens:
12 Vade, et loquere ad David:
Haec dicit Dominus:
Trium tibi datur optio,
elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi.
13 Cumque venisset Gad ad David, nunciavit ei, dicens:
Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua:
aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, et illi te persequentur:
aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua.
Nunc ergo delibera, et vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.
14 Dixit autem David ad Gad:
Coarctor nimis: sed melius est ut incidam in manus Domini
(multae enim misericordiae eius sunt)
quam in manus hominum.
15 Immisitque Dominus pestilentiam in Israel,
de mane usque ad tempus constitutum,
et mortui sunt ex populo a Dan usque ad Bersabee septuaginta millia virorum.
16 Cumque extendisset manum suam Angelus Domini super Ierusalem ut disperderet eam,
misertus est Dominus super afflictione,
et ait Angelo percutienti populum:
Sufficit: nunc contine manum tuam.
erat autem Angelus Domini iuxta aream Areuna Iebusaei.
17 Dixitque David ad Dominum cum vidisset Angelum caedentem populum:
Ego sum qui peccavi, ego inique egi:
isti qui oves sunt, quid fecerunt?
vertatur, obsecro, manus tua contra me, et contra domum patris mei.
18 Venit autem Gad ad David in die illa, et dixit ei:
Ascende, et constitue altare Domino in area Areuna Iebusaei.
19 Et ascendit David iuxta sermonem Gad, quem praeceperat ei Dominus.

XXIV. 1. in eis] *sicut Septuaginta:* ἐν αὐτοῖς, *Lutherus: unter ihnen. Contra Theodoretus:* εἰς αὐτούς, *Rupertus: in eos.* 2. numerate] *scil. tu et comites* (*cf.* 1 *Par.* 21, 2). *G cum Graecis:* numera. 3. *om.* Deus *(non:* Deus tuus, *secundum Verc.)* . . . *om.* tuum *(pl.)* . . . centiplicet 4. Obtinuit] *i. e. plus potuit, vicit, Gr.* ὑπερίσχυσεν. *Saepe in Bibliis verbum* obtinere *eodem sensu quartum casum adsumit. Cf.* 3 *Reg.* 10, 23; *Iudith* 1, 5; 10, 13; *Is.* 41, 2; *Dan.* 11, 6. 5. dextram 6. silvestria] *Hieronymus legit* יַעַר *pro* יַעַן 7. prope] propter . . . Hevi 9. *Mero errore pro* octingenta *Martianaeus dedit* octoginta; *porro codd. CG pro* quingenta *perperam legunt* quinquaginta. *Iosephus et Theodoretus Israelitis* nongenta milia, *Iudaeis* quadringenta milia *tribuentes, de summa saltem universi exercitus vulgatum censum adaequant. Longe vero ab his numeris discrepat loci paralleli rationarium* (1 *Par.* 21, 5), *quippe ducentis et septuaginta milibus ex notariorum, ut videtur, mendo adauctum.*
10. cor David eum] *Ita codd. plerique. Eodem modo LXX:* ἐπάταξε καρδία Δαυὶδ αὐτὸν, *tum hic, tum* 1 *Reg.* 24, 6, *ubi latinus diverse:* percussit cor suum David. *Sic etiam nostro loco cod. F. Cf. Luc.* 18, 13. *Aliqui Casinenses:* cor David Deus. 11. propheten
13. septem annis] *Sic Hebraeus et codices. At* 1 *Par.* 21, 12 *legimus* tribus annis; „*et est verisimilius, ait Vercellone, trimestri bello et triduanae pesti oppositam fuisse famem triennem.*" *Etiam Graeci utrimque ponunt* τρία ἔτη. — *om.* te . . . *om.* certe 14. |artor . . . in manum dn̄i . . . in manum hominis *(pl. et Hebr.)* 15. usque B. *(pl.)* 16. *om.* suam *(pl.)* — Domini] dei 18. |ascende constitue dn̄o altare in

20 Conspiciensque Areuna, animadvertit regem et servos eius transire ad se:
21 et egressus adoravit regem prono vultu in terram, et ait:
Quid causae est ut veniat dominus meus rex ad servum suum?
Cui David ait:
Ut emam a te aream, et aedificem altare Domino,
et cesset interfectio quae grassatur in populo.
22 Et ait Areuna ad David:
Accipiat, et offerat dominus meus rex, sicut placet ei:
habes boves in holocaustum,
et plaustrum, et iuga boum in usum lignorum.
23 Omnia dedit Areuna rex regi:
dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum.
24 Cui respondens rex, ait:
Nequaquam ut vis, sed emam pretio a te,
et non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita.
Emit ergo David aream, et boves, argenti siclis quinquaginta:
25 et aedificavit ibi David altare Domino,
et obtulit holocausta et pacifica:
et propitiatus est Dominus terrae, et cohibita est plaga ab Israel.

LIBER REGUM TERTIUS,

SECUNDUM HEBRAEOS, PRIMUS MALACHIM.

CAPUT I.

I. 1 Et rex David senuerat, habebatque aetatis plurimos dies:
cumque operiretur vestibus, non calefiebat.
2 Dixerunt ergo ei servi sui:
Quaeramus domino nostro regi adolescentulam virginem,
et stet coram rege, et foveat eum,
dormiatque in sinu suo, et calefaciat dominum nostrum regem.
3 Quaesierunt igitur adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israel,
et invenerunt Abisag Sunamitidem, et adduxerunt eam ad regem.
4 Erat autem puella pulchra nimis,
dormiebatque cum rege, et ministrabat ei,
rex vero non cognovit eam.
5 Adonias autem filius Haggith elevabatur, dicens: Ego regnabo.
Fecitque sibi currus et equites,
et quinquaginta viros, qui currerent ante eum.
6 Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti?
Erat autem et ipse pulcher valde, secundus natu post Absalom.
7 Et sermo ei cum Ioab filio Saruiae, et cum Abiathar sacerdote,
qui adiuvabant partes Adoniae.
8 Sadoc vero sacerdos, et Banaias filius Ioiadae,
et Nathan propheta, et Semei et Rei,
et robur exercitus David non erat cum Adonia.
9 Immolatis ergo Adonias arietibus et vitulis, et universis pinguibus
iuxta lapidem Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel,
vocavit universos fratres suos filios regis,
et omnes viros Iuda servos regis.
10 Nathan autem prophetam, et Banaiam, et robustos quosque, et Salomonem fratrem suum non vocavit.
11 Dixit itaque Nathan ad Bethsabee matrem Salomonis:
Num audisti, quod regnaverit Adonias filius Haggith,
et dominus noster David hoc ignorat?
12 Nunc ergo veni, accipe consilium a me,
et salva animam tuam, filiique tui Salomonis.
13 Vade, et ingredere ad regem David, et dic ei:

XXIV. 21. in terra 22. ˜ei placet| 23. Areuna rex] *habent* rex *AK Mediol. cum Hebraeo, omittunt plures cum Graeco. „Areuna rex erat Iebusaeorum et partem aliquam possidere videbatur in Ierusalem: quia licet omnes in circuitu nationes subditae fuerint regi David, non tamen permisit Deus ut Iebusaei ad integrum delerentur.“ Sermo in Append. Augustini Opp. Tom.* V. 24. domino^{deo} meo 25. *Veron. om.* David . . . |optulit . . . repropitiatus *(pl.)* — *Pag.* 275 *sequuntur sine inscriptione capitula* LXXXVI *duorum librorum Malachim. Deinde* EXPL· CAPITULA|INCP REGUM LIBER|TERTIUS ET QUARTUS|QUI HEBRAICE DICI|TUR MALACHIM.

I. 2. suo] tuo = *Hebr.* 3. Sunamitin 5. Aggith* (= 11; 2, 13. *Cf.* 2 *Reg.* 3, 4) . . . currum *ACDG Mediol. Cf.* 2 *Reg.* 15, 1. . . . ˜ante eum currerent| *omnes* 7. ad iuvaba^{n}t 8. Banaia . . . Rhei| 9. Zoeleth 12. ˜a me consilium| *(pl.)*

Nonne tu domine mi rex iurasti mihi
ancillae tuae, dicens:
Salomon filius tuus regnabit post me,
et ipse sedebit in solio meo?
quare ergo regnat Adonias?
14 Et adhuc ibi te loquente cum rege,
ego veniam post te, et complebo sermo-
nes tuos.
15 Ingressa est itaque Bethsabee ad regem
in cubiculum:
rex autem senuerat nimis,
et Abisag Sunamitis ministrabat ei.
16 inclinavit se Bethsabee, et adoravit regem.
Ad quam rex, Quid tibi, inquit, vis?
17 Quae respondens, ait:
Domine mi, tu iurasti per Dominum Deum
tuum ancillae tuae,
Salomon filius tuus regnabit post me,
et ipse sedebit in solio meo.
18 Et ecce nunc Adonias regnat, te, domine
mi rex, ignorante.
19 Mactavit boves, et pinguia quaeque, et
arietes plurimos,
et vocavit omnes filios regis,
Abiathar quoque sacerdotem, et Ioab prin-
cipem militiae:
Salomonem autem servum tuum non vocavit.
20 Verumtamen domine mi rex, in te oculi
respiciunt totius Israel,
ut indices eis, quis sedere debeat in solio
tuo domine mi rex post te.
21 Eritque cum dormierit dominus meus rex
cum patribus suis,
erimus ego et filius meus Salomon pec-
catores.
22 Adhuc illa loquente cum rege, Nathan
propheta venit.
23 Et nunciaverunt regi, dicentes: Adest Na-
than propheta.
Cumque introisset in conspectu regis,
et adorasset eum pronus in terram, [24] dixit
Nathan:
Domine mi rex, tu dixisti:
Adonias regnet post me, et ipse sedeat
super thronum meum?
25 Quia descendit hodie, et immolavit boves,
et pinguia et arietes plurimos,
et vocavit universos filios regis et prin-
cipes exercitus,
Abiathar quoque sacerdotem:
illisque vescentibus, et bibentibus co-
ram eo,
et dicentibus: Vivat rex Adonias:
26 Me servum tuum, et Sadoc sacerdotem,
et Banaiam filium Ioiadae,
et Salomonem famulum tuum non vocavit.
27 Numquid a domino meo rege exivit hoc
verbum,
et mihi non indicasti servo tuo
quis sessurus esset super thronum domini
mei regis post eum?
28 Et respondit rex David, dicens:
Vocate ad me Bethsabee.
Quae cum fuisset ingressa coram rege, et
stetisset ante eum, [29] iuravit rex, et ait:
Vivit Dominus, qui eruit animam meam
de omni angustia,
30 quia sicut iuravi tibi per Dominum Deum
Israel, dicens:
Salomon filius tuus regnabit post me,
et ipse sedebit super solium meum pro me:
sic faciam hodie.
31 Summissoque Bethsabee in terram vultu,
adoravit regem, dicens:
Vivat dominus meus David in aeternum.
32 Dixit quoque rex David:
Vocate mihi Sadoc sacerdotem, et Nathan
prophetam, et Banaiam filium Ioiadae.
Qui cum ingressi fuissent coram rege,
[33] dixit ad eos:
Tollite vobiscum servos domini vestri,
et imponite Salomonem filium meum super
mulam meam:
et ducite eum in Gihon.
34 et ungat eum ibi Sadoc sacerdos, et Na-
than propheta in regem super Israel:
et canetis buccina, atque dicetis: Vivat
rex Salomon.
35 Et ascendetis post eum, et veniet,
et sedebit super solium meum, et ipse
regnabit pro me:
illique praecipiam ut sit dux super Is-
rael, et super Iudam.
36 Et respondit Banaias filius Ioiadae, regi,
dicens: Amen:
sic loquatur Dominus Deus domini mei regis.
37 Quomodo fuit Dominus cum domino meo
rege, sic sit cum Salomone,
et sublimius faciat solium eius a solio do-
mini mei regis David.
38 Descendit ergo Sadoc sacerdos, et Na-
than propheta, et Banaias filius Ioiadae,
et Cerethi, et Phelethi:
et imposuerunt Salomonem super mulam
regis David,
et adduxerunt eum in Gihon.
39 Sumpsitque Sadoc sacerdos cornu olei de
tabernaculo, et unxit Salomonem: et
cecinerunt buccina,
et dixit omnis populus: Vivat rex Salomon.
40 Et ascendit universa multitudo post eum,
et populus canentium tibiis, et laetantium
gaudio magno,
et insonuit terra a clamore eorum.
41 Audivit autem Adonias, et omnes, qui in-
vitati fuerant ab eo,
(iamque convivium finitum erat:)
sed et Ioab, audita voce tubae, ait:
Quid sibi vult clamor civitatis tumultuantis?
42 Adhuc illo loquente, Ionathas filius Abia-
thar sacerdotis venit:
cui dixit Adonias: Ingredere, quia vir for-
tis es, et bona nuncians.
43 Responditque Ionathas Adoniae:
Nequaquam: Dominus enim noster rex
David regem constituit Salomonem:

I. 13. |quod Salomon *(pl.)* . . regnavit . . . regnat] regnavit *(pl.)* 15. in cubiculo| *(pl.)* 17. regnavit 18. *Mediol. om.* Et . . . regnavit *(pl.)* 20. quis] qui 22. prophetes 23. ante conspectum *(pl.)* 30. regnavit 31. David] rex David *(pl.)* 32. propheten 33. Gion|* (= 38. 45.) 35. venietis| *(pl.)* 38. |et Cherethei et Phelethei 40. a clamore] ad clamorem *ACK* 42. Ionathan* . . . Adonia

44 misitque cum eo Sadoc sacerdotem, et
Nathan prophetam, et Banaiam filium
Ioiadae,
et Cerethi, et Phelethi,
et imposuerunt eum super mulam regis.
45 Unxeruntque eum Sadoc sacerdos, et Nathan propheta regem in Gihon:
et ascenderunt inde laetantes, et insonuit
civitas:
haec est vox, quam audistis.
46 Sed et Salomon sedet super solium regni.
47 Et ingressi servi regis benedixerunt domino nostro regi David, dicentes:
Amplificet Deus nomen Salomonis super
nomen tuum,
et magnificet thronum eius super thronum
tuum.
Et adoravit rex in lectulo suo:
48 et locutus est:
Benedictus Dominus Deus Israel,
qui dedit hodie sedentem in solio meo,
videntibus oculis meis.
49 Territi sunt ergo, et surrexerunt omnes,
qui invitati fuerant ab Adonia,
et ivit unusquisque in viam suam.
50 Adonias autem timens Salomonem,
surrexit, et abiit, tenuitque cornu altaris.
51 Et nunciaverunt Salomoni, dicentes:
Ecce Adonias timens regem Salomonem,
tenuit cornu altaris, dicens:
Iuret mihi rex Salomon hodie, quod non
interficiat servum suum gladio.
52 Dixitque Salomon:
Si fuerit vir bonus, non cadet ne unus
quidem capillus eius in terram:
sin autem malum inventum fuerit in eo,
morietur.
53 Misit ergo rex Salomon, et eduxit eum
ab altari:
et ingressus adoravit regem Salomonem:
dixitque ei Salomon: Vade in domum tuam.

CAPUT II.

II. 1 Appropinquaverunt autem dies David ut
moreretur,
praecepitque Salomoni filio suo, dicens:
2 Ego ingredior viam universae terrae:
confortare, et esto vir.
3 Et observa custodias Domini Dei tui,
ut ambules in viis eius,
ut custodias ceremonias eius, et praecepta
eius,
et iudicia, et testimonia,
sicut scriptum est in lege Moysi:
ut intelligas universa quae facis,
et quocunque te verteris,
4 ut confirmet Dominus sermones suos, quos
locutus est de me, dicens:
Si custodierint filii tui vias suas,
et ambulaverint coram me in veritate,
in omni corde suo, et in omni anima sua,
non auferetur tibi vir de solio Israel.
5 Tu quoque nosti quae fecerit mihi Ioab
filius Saruiae,
quae fecerit duobus principibus exercitus
Israel,
Abner filio Ner, et Amasae filio Iether:
quos occidit, et effudit sanguinem belli
in pace,
et posuit cruorem proelii in balteo suo,
qui erat circa lumbos eius,
et in calceamento suo, quod erat in pedibus eius.
6 Facies ergo iuxta sapientiam tuam,
et non deduces canitiem eius pacifice ad
inferos.
7 Sed et filiis Berzellai Galaaditis reddes
gratiam,
eruntque comedentes in mensa tua:
occurrerunt enim mihi quando fugiebam
a facie Absalom fratris tui.
8 Habes quoque apud te Semei filium Gera
filii Iemini de Bahurim,
qui maledixit mihi maledictione pessima,
quando ibam ad Castra:
sed quia descendit mihi in occursum cum
transirem Iordanem,
et iuravi ei per Dominum, dicens: Non
te interficiam gladio:
9 tu noli pati eum esse innoxium.
Vir autem sapiens es, ut scias quae facies ei,
deducesque canos eius cum sanguine ad
inferos.
10 Dormivit igitur David cum patribus suis,
et sepultus est in civitate David.
11 Dies autem, quibus regnavit David super
Israel, quadraginta anni sunt:
in Hebron regnavit septem annis:
in Ierusalem, triginta tribus.
12 Salomon autem sedit super thronum David patris sui,
et firmatum est regnum eius nimis.

13 Et ingressus est Adonias filius Haggith III.
ad Bethsabee matrem Salomonis.

I. 44. Cherethi 45. *hab.* unxeruntque *(non* unxerunt, *ut rebatur Verc.)* 46. sedit s. solio *(tacet Verc.)* 48. |insuper et haec locutus est| *(pl.)* 50. 51. cornu] cornua *A cum Hebr., quod praeteriit Verc. Cf.* 2, 28. 51. ˜hodie rex Salomon *(pl.)*

II. 1. Adpropinquaverant *(tacet Verc.)* 3. et observa custodias] *Gr.* καὶ φυλάξῃ τὴν φυλακήν. *Cf. Lev.* 8, 35; 2 *Par.* 23, 6. . . . |et custodias caerimonias *(pl.)* . . . *hic scripsit* Moysi. (*Vide ad Num.* 10, 13) 4. vias suas] viam suam *A cum pl. et Hebraeo* (*cf.* 8, 25); vias meas *BCF Sixtus et primo Clem.* I, *sed in singulis exemplaribus calamo correctum:* vias suas, *quem pluralem altero tantum loco* 2 *Par.* 6, 16 *confirmat A.* . . . ⁒vir ⁒tibi 5. Amasa f. Ieter| 8. Baurim 9. ˜esse eum — innoxium] *passive pro illaesum, inpunem. Cf. Num.* 5, 28. . . . et scies quae facias ei| *(pl.)* . . . ad infernum| *omnes, excepto B, quamquam supra v.* 6 *pari consensu codices:* ad inferos. *Usurpantur enim promiscue in V. T. tria haec vocabula:* inferus, infernus, *et ad morem veterum plurale* inferi, *pro eo quod in Hebraeo est* שְׁאֹל. *A noster praeter hunc locum quater alibi* infernum *ponit pro* inferis *vulgati* (1 *Reg.* 2, 6; *Iob.* 7, 9; *Prov.* 7, 27; *Ion.* 2, 3); *ter vice versa pro* inferno inferum (2 *Reg.* 22, 6; *Cant.* 8, 6; *Eccli.* 28, 25); *in ceteris circa octoginta locis consonat.*

Quae dixit ei: Pacificusne est ingressus
tuus?
Qui respondit: Pacificus. [14] Addiditque:
Sermo mihi est ad te.
Cui ait: Loquere. Et ille:
15 Tu, inquit, nosti, quia meum erat regnum,
et me praeposuerat omnis Israel sibi in
regem:
sed translatum est regnum, et factum est
fratris mei:
a Domino enim constitutum est ei.
16 Nunc ergo petitionem unam precor a te;
ne confundas faciem meam.
Quae dixit ad eum: Loquere.
17 Et ille ait:
Precor ut dicas Salomoni regi
(neque enim negare tibi quidquam potest)
ut det mihi Abisag Sunamitidem uxorem.
18 Et ait Bethsabee: Bene, ego loquar pro
te regi.
19 Venit ergo Bethsabee ad regem Salomo-
nem, ut loqueretur ei pro Adonia:
et surrexit rex in occursum eius,
adoravit eam, et sedit super thronum
suum:
positusque est thronus matri regis,
quae sedit ad dexteram eius. [20] Dixit-
que ei:
Petitionem unam parvulam ego deprecor
a te,
ne confundas faciem meam.
Et dixit ei rex: Pete mater mea:
neque enim fas est ut avertam faciem tuam.
21 Quae ait: Detur Abisag Sunamitis Ado-
niae fratri tuo uxor.
22 Responditque rex Salomon, et dixit matri
suae:
Quare postulas Abisag Sunamitidem Ado-
niae?
postula ei et regnum: ipse est enim fra-
ter meus maior me,
et habet Abiathar sacerdotem, et Ioab
filium Saruiae.
23 Iuravit itaque rex Salomon per Dominum,
dicens:
Haec faciat mihi Deus, et haec addat,
quia contra animam suam locutus est Ado-
nias verbum hoc.
24 Et nunc vivit Dominus, qui firmavit me,
et collocavit me super solium David pa-
tris mei,
et qui fecit mihi domum, sicut locutus est,
quia hodie occidetur Adonias.
25 Misitque rex Salomon per manum Ba-
naiae filii Ioiadae,
qui interfecit eum, et mortuus est.
26 Abiathar quoque sacerdoti dixit rex:
Vade in Anathoth ad agrum tuum,
equidem vir mortis es:
sed hodie te non interficiam,
quia portasti arcam Domini Dei coram
David patre meo,
et sustinuisti laborem in omnibus, in qui-
bus laboravit pater meus.
27 Eiecit ergo Salomon Abiathar, ut non
esset sacerdos Domini,
ut impleretur sermo Domini, quem locu-
tus est super domum Heli in Silo.

28 Venit autem nuncius ad Ioab, IIII.
quod Ioab declinasset post Adoniam, et
post Salomonem non declinasset:
fugit ergo Ioab in tabernaculum Domini,
et apprehendit cornu altaris.
29 Nunciatumque est regi Salomoni
quod fugisset Ioab in tabernaculum Do-
mini, et esset iuxta altare:
misitque Salomon Banaiam filium Ioiadae,
dicens: Vade, interfice eum.
30 Et venit Banaias ad tabernaculum Do-
mini, et dixit ei:
Haec dicit rex: Egredere.
Qui ait: Non egrediar, sed hic moriar.
Renunciavit Banaias regi sermonem, di-
cens:
Haec locutus est Ioab, et haec respondit
mihi.
31 Dixitque ei rex: Fac sicut locutus est:
et interfice eum, et sepeli,
et amovebis sanguinem innocentem,

II. 13. pacificusne ingr. (*pl. Cf.* 1 *Reg.* 16,4.) 14. additque| 15. proposuerat (*pl.*) 16. depraecor 17. Sunamitin in ux. 19. |positus quoque . . matris eius| 20. Et dixit] Dixit . . . mea] mi| 22. Sunamitin 24. collocavit me] *om.* me 25. Banai 26. |es quidem vir mortis| 28. ad Ioab] *Sic Veron. Mediol. et pr. A; at recentior manus* (*Saec.* IX.) *transfosso nomine* Ioab *intulit* Salomonem, *quod ceteros codices universos occupat. Dein quod est in edito:* post Salomonem, *id in A ita exaratum invenimus:* post a̤bsalomonē, *ut appareat, librarium, quum primo posuerat* Absalom, *mox deletis ab initio duabus litteris et in fine additis tribus, substituisse:* Salomonem. *Atqui verissima erat prior scriptura, licet praeter unum Mediolanensem in nullo Ms. remanserit. Nam Hebraea sunt haec:* Et venit fama usque ad Ioab, quia Ioab declinaverat post Adoniam, et post Absalonem non declinaverat, et fugit Ioab.“ *Quae quomodo sint intelligenda, optime demonstrat Tostatus: „Pervenit ad Ioab fama interfecti Adoniae et eiecti Abiathar; et quia ipse Ioab, qui initio Absalonem sibi eximie dilectum secutus non fuerat, Adoniae partes in maius Salomonis praeiudicium secutus erat, ideo timens fugit.“ Neque huic sensui Hieronymiana interpretatio discordabit, si modo unam corrigas particulam, quae, ut nunc est, rationalem sententiarum nexum pervertit. Nempe pro* „quod“ *legendum videtur* „quum“ Ioab declinasset. *Nam quod coniunctio sequente coniunctivo absurdissimam hanc speciem obtendit, quasi dicatur:* nuncius venit ad Ioab, Ioab secutum fuisse partes Adoniae, *cui absurditati removendae aliud membrum intermedium supplere cogimur, quod a scriptore iure non poterat praetermitti: „venit nuncius ad Ioab, Salomonem rescivisse et secum agitare, quod Ioab Adoniae partibus voluerit“ etc. Contra si pro* quod *reponitur* quum, *planam et expeditam habebimus orationem: indicatur enim, quid fuerit ad Ioab, vel quaenam intercesserit causa, ut factorum illorum nuncius ad ipsum perferretur.* 28. cornua 30. |Venit (*pl.*)

qui effusus est a Ioab,
a me, et a domo patris mei.
32 Et reddet Dominus sanguinem eius super caput eius
quia interfecit duos viros iustos, melioresque se:
et occidit eos gladio, patre meo David ignorante,
Abner filium Ner principem militiae Israel,
et Amasam filium Iether principem exercitus Iuda:
33 et revertetur sanguis illorum in caput Ioab,
et in caput seminis eius in sempiternum.
David autem et semini eius, et domui, et throno illius sit pax usque in aeternum a Domino.
34 Ascendit itaque Banaias filius Ioiadae, et aggressus eum interfecit:
sepultusque est in domo sua in deserto.
35 Et constituit rex Banaiam filium Ioiadae pro eo super exercitum,
et Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar.

V. 36 Misit quoque rex, et vocavit Semei, dixitque ei:
Aedifica tibi domum in Ierusalem, et habita ibi:
et non egredieris inde huc atque illuc.
37 Quacunque autem die egressus fueris,
et transieris torrentem Cedron,
scito te interficiendum:
sanguis tuus erit super caput tuum.
38 Dixitque Semei regi: Bonus sermo.
sicut locutus est dominus meus rex, sic faciet servus tuus.
Habitavit itaque Semei in Ierusalem diebus multis.
39 Factum est autem post annos tres
ut fugerent servi Semei ad Achis filium Maacha regem Geth:
nunciatumque est Semei quod servi eius issent in Geth.
40 Et surrexit Semei, et stravit asinum suum:
ivitque ad Achis in Geth ad requirendum servos suos,
et adduxit eos de Geth.
41 Nunciatum est autem Salomoni
quod isset Semei in Geth de Ierusalem, et rediisset.
42 Et mittens vocavit eum, dixitque illi:
Nonne testificatus sum tibi per Dominum, et praedixi tibi:
Quacunque die egressus, ieris huc et illuc, scito te esse moriturum?
Et respondisti mihi: Bonus sermo, quem audivi.
43 Quare ergo non custodisti iusiurandum Domini,
et praeceptum quod praeceperam tibi?
44 Dixitque rex ad Semei:
Tu nosti omne malum, cuius tibi conscium est cor tuum,
quod fecisti David patri meo:
reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum.
45 Et rex Salomon benedictus,
et thronus David erit stabilis coram Domino usque in sempiternum.
46 Iussit itaque rex Banaiae filio Ioiadae:
qui egressus, percussit eum, et mortuus est.

CAPUT III.

1 Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, VI.
et affinitate coniunctus est Pharaoni regi Aegypti:
accepit namque filiam eius, et adduxit in civitatem David,
donec compleret aedificans domum suam, et domum Domini,
et murum Ierusalem per circuitum.
2 Attamen populus immolabat in excelsis:
non enim aedificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum.
3 Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in praeceptis David patris sui,
excepto quod in excelsis immolabat, et accendebat thymiama.

4 Abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi: VII.
illud quippe erat excelsum maximum:
mille hostias in holocaustum obtulit Salomon super altare illud
in Gabaon. 5 Apparuit autem Dominus Salomoni per somnium nocte, dicens:
Postula quod vis ut dem tibi.
6 Et ait Salomon:
Tu fecisti cum servo tuo David patre meo misericordiam magnam,
sicut ambulavit in conspectu tuo in veritate, et iustitia, et recto corde tecum:
custodisti ei misericordiam tuam grandem,
et dedisti ei filium sedentem super thronum eius, sicut est hodie.
7 Et nunc Domine Deus, tu regnare fecisti servum tuum pro David patre meo:
ego autem sum puer parvulus, et ignorans ingressum, et introitum meum.
8 Et servus tuus in medio est populi, quem elegisti,
populi infiniti, qui numerari et supputari non potest, prae multitudine.
9 Dabis ergo servo tuo cor docile,

II. 31. a me] *Nota quam opportune stichorum divisio incidat inter haec duo:* a Ioab *et* a me, *quorum diversa ratio et relatio est.* 32. |et reddat *(pl.)* . . . Amasa 34. 35. Ioiada 39. issent] essent 40. ˜in Geth ad Achis ad requirendos *(pl.)* 41. redisset| 42. *habet* quacunque; *Sixtini* quocunque, *quos quum nihil quidquam sine antiquissimorum codicum auctoritate correxisse putabat Vercellone, nonnunquam ita erravit, ut Amiatino tribueret aliquid a semetipso ibi non repertum.* . . . *om.* quem *AK Mediol. Veron. cum Hebraeo.*

III. 1. Faraoni (*numquam antea in* 150 *locis sic per* F, *nec porro item plus sexies in aliis* 50.) 2. |et tamen . . . in die illo| 5. *om.* autem *A cum cett. antiquis et Hebraeo. Itaque Sixtini:* In Gabaon apparuit Dominus 6. sicut et hodie| 7. parvus *(cum melioribus)* 9. docile] *sic A, non ut plurimi codices:* docibile; *quod sequius nec fere saporis est Hieronymiani, tametsi in N. T. occurrit Io.* 6, 45; 2 *Tim.* 24.

ut populum tuum iudicare possit, et discernere inter bonum et malum.
quis enim poterit iudicare populum istum, populum tuum hunc multum?
10 Placuit ergo sermo coram Domino, quod Salomon postulasset huiuscemodi rem.
11 Et dixit Dominus Salomoni:
Quia postulasti verbum hoc, et non petisti tibi dies multos,
nec divitias, aut animas inimicorum tuorum,
sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium:
12 ecce feci tibi secundum sermones tuos,
et dedi tibi cor sapiens et intelligens,
in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit,
nec post te surrecturus sit.
13 Sed et haec, quae non postulasti, dedi tibi:
divitias scilicet, et gloriam,
ut nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus.
14 Si autem ambulaveris in viis meis,
et custodieris praecepta mea, et mandata mea,
sicut ambulavit pater tuus,
longos faciam dies tuos.
15 Igitur evigilavit Salomon,
et intellexit quod esset somnium:
cumque venisset Ierusalem,
stetit coram arca foederis Domini,
et obtulit holocausta,
et fecit victimas pacificas, et grande convivium
universis famulis suis.

VIII. 16 Tunc venerunt duae mulieres meretrices ad regem,
steteruntque coram eo,
17 quarum una ait: Obsecro, mi domine:
ego et mulier haec habitabamus in domo una, et peperi apud eam in cubiculo.
18 Tertia autem die postquam ego peperi, peperit et haec: et eramus simul,
nullusque alius nobiscum in domo, exceptis nobis duabus.
19 Mortuus est autem filius mulieris huius nocte.
dormiens quippe oppressit eum.
20 Et consurgens intempestae noctis silentio,
tulit filium meum de latere meo ancillae tuae dormientis,
et collocavit in sinu suo:
suum autem filium, qui erat mortuus, posuit in sinu meo.
21 Cumque surrexissem mane ut darem lac filio meo, apparuit mortuus:
quem diligentius intuens clara luce,
deprehendi non esse meum quem genueram.
22 Responditque altera mulier: Non est ita ut dicis,
sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit.
Econtrario illa dicebat: Mentiris: filius quippe meus vivit, et filius tuus mortuus est.
Atque in hunc modum contendebant coram rege.
23 Tunc rex ait:
Haec dicit, Filius meus vivit, et filius tuus mortuus est.
Et ista respondit, Non,
sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit.
24 Dixit ergo rex:
Afferte mihi gladium.
Cumque attulissent gladium coram rege,
25 Dividite, inquit, infantem vivum in duas partes,
et date dimidiam partem uni, et dimidiam partem alteri.
26 Dixit autem mulier, cuius filius erat vivus, ad regem:
(commota sunt quippe viscera eius super filio suo)
Obsecro domine, date illi infantem vivum, et nolite interficere eum.
Econtrario illa dicebat:
Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur.
27 Respondit rex, et ait:
Date huic infantem vivum, et non occidatur:
haec est enim mater eius.
28 Audivit itaque omnis Israel iudicium quod iudicasset rex, et timuerunt regem,
videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum iudicium.

CAPUT IV.

1 Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israel:
2 et hi principes quos habebat:
Azarias filius Sadoc sacerdotis:
3 Elihoreph, et Ahia filii Sisa scribae:
Iosaphat filius Ahilud a commentariis:
4 Banaias filius Ioiadae super exercitum:
Sadoc autem, et Abiathar sacerdotes.
5 Azarias filius Nathan super eos qui assistebant regi:
Zabud filius Nathan sacerdos, amicus regis:
6 et Ahisar praepositus domus:
et Adoniram filius Abda super tributa.

III. 9. |ut iudicare possit populum tuum et discernere inter malum et bonum| *(pl.)* . . poterit] potest *(pl.)* 10. ˘rem huiuscemodi postulasset| *(pl.)* 11. *hab.* dn̄s; *BCDK* Deus . . . animam 14. pater tuus] *sic A cum ceteris, excepto E qui dedit:* David pater tuus *cum Hebr. et Gr.* 15. fecit] *i. e. immolavit. Vide notam ad* c. 18, 23. 18. autem] vero *(pl.)* . . . ˘in domo nobiscum *A cum plurimis.* 20. intempesta nocte *(pl.)* „*Intempesta nox est media nox, quando quiescendum est, hinc utique dicta, quia inopportuna est actioni vigilantium. Tempestivum enim veteres dixerunt opportunum, ducto a tempore vocabulo, non a perturbatione aëris quae consuete tempestas vocatur.*“ *Beda.* 22. *om.* ut dicis *(pl. Hebr. Gr. Solus B additamenti auctor est.)* 23. meus autem] et filius meus *(pl. Vulgata lectio pendet ex BG.)* 26. Econtrario] contra *AK* . . . *om.* sed *AK Mediol. Veron.* 27. |Respondens rex ait| *(pl.)* . . . *om.* enim *A Veron.*

IV. 2. sacerdos| *(pl.)* 3. |Heli Oreph . . . Sesa — |Iosafat 6. Haisar

7 Habebat autem Salomon duodecim praefectos super omnem Israel,
qui praebebant annonam regi et domui eius:
per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant.
8 Et haec nomina eorum:
Benhur, in monte Ephraim.
9 Bendecar, in Macces,
et in Salebim, et in Bethsames, et in Elon, et in Bethanan.
10 Benhesed in Aruboth: ipsius erat Socho, et omnis terra Epher.
11 Benabinadab, cuius omnis Nephath Dor, Tapheth filiam Salomonis habebat uxorem.
12 Bana filius Ahilud regebat Thanac et Mageddo, et universam Bethsan, quae est iuxta Sarthana
subter Iezrahel, a Bethsan usque Abelmehula e regione Iecmaan.
13 Bengaber in Ramoth Galaad: habebat Avothiair filii Manasse in Galaad,
ipse praeerat in omni regione Argob, quae est in Basan, sexaginta civitatibus magnis atque muratis, quae habebant seras aereas.
14 Ahinadab filius Addo praeerat in Manaim.
15 Achimaas in Nephthali: sed et ipse habebat Basemath filiam Salomonis in coniugio.
16 Baana filius Husi, in Aser, et in Baloth.
17 Iosaphat filius Pharue, in Issachar.
18 Semei filius Ela, in Beniamin.
19 Gaber filius Uri, in terra Galaad, in terra Sehon regis Amorrhaei et Og regis Basan, super omnia quae erant in illa terra.
20 Iuda et Israel innumerabiles, sicut arena maris in multitudine:
comedentes, et bibentes, atque laetantes.
21 Salomon autem erat in ditione sua habens omnia regna
a flumine terrae Philisthiim usque ad terminum Aegypti:

IV. 9. Salebbim . . Bethsemes et Helon Bethanan|*(pl.)* 10. |Benesed in Aroboth . . Soccho 11. Nepthad, Dortapheth (*Clem.* 1: Nepha Dor T., *sed index* 1598 *corrigit:* Nephath Dor T.) 12. regebat batthanae . . . *Clem.* 1. Iezrael, *Corr.* 1598: Iezrahel . . usque ad Belmeula (*cf.* 19, 16) 13. Avothiair] *melius divise:* Avoth Iair, *i. e. vicos Iair. Cf. Num.* 32, 41; *Iud.* 10, 4. 15. |Ahimaas in Nepthali (*cf. Num.* 2, 29) . . . Basmath 16. Usi . . . Balod| 18. Hela 19. Seon* 21. erat in ditione sua habens] *Edd. Vaticanae contra sensum virgulam interponunt ante* habens, *quam tollere non dubitavimus. Hebraeus haec duo verba coniungit:* erat dominans; *Graecus:* ἦν ἐξουσιάζων.— a flumine] sicut a flumine *ACDK Veron., ubi quid sibi velit* sicut, *quum nequaquam perspicerent, alii eam voculam mutarunt in* secum *(BFG) vel* simul (*Casin.* 1), *alii (E Mediol., quos sequitur vulgatus) praetermisere. At si quid tamen veri nobis verive non dissimile contingat in hisce discernere nebulis, non tam falsum omnino vel spurium illud* sicut, *quam praepostere collocatum putaverimus. Sane intricatus et in mendo est locus, eamque ob causam iudicatu difficilior, quia in ipso textu hebraeo minus commode verba construi critici fatentur. Nempe ibi sic habetur:* Salomon erat imperio tenens omnia regna inde a flumine terram Philisthaeorum et usque ad fines Aegypti. *De* flumine *nemo dubitat, quin intelligatur Euphrates; hunc enim Hebraei* κατ' ἐξοχὴν *vocabant* flumen (3 *Reg.* 14, 15), *idemque et alias sollemniter extremum terrae promissae terminum ab aquilone et oriente designat. Cf. Gen.* 15, 18; *Deut.* 11, 24; *Ios.* 1, 4. *At ambigitur de* terra Philisthiim, *quam Hebraeus casu accusativo profert. Hic in duas partes discedunt enarratorum sententiae. Nonnulli ad* omnia regna *per appositionem accedere volunt* terram Philisthiim, *ut dicat: „eandem terram quam ante Philisthaei tenuerant." Etenim fieri poterat, ut h. l. vocabulum* Philisthiim *seu* Palaestinorum (*cui Alexandrina versio substituere consuevit* ἀλλοφύλους, *alienigenas) latiore sensu et collective ad plures simul variasque gentes, ab Israelitis aut exterminatas, aut subactas, transferretur: quibus gentibus, ab origine quidem cognatis (nam omnes fuere Chamitae; cf. Gen.* 10, 14—20), *appellationis tamen quia nihil erat commune atque coniunctum, in biblici sermonis brevitate expediebat nonnunquam, singulorum nominum uno vel altero instar omnium uti, et quasi partem pro toto ponere. Hoc modo in Iud.* 1, 1—17 *nomen* Chananaeorum, *quos geographica ratio cum Philisthaeis aequat, historica aliquatenus distinguit, in cunctos simul terrae cisiordanensis incolas extenditur. Sic* Hethaei, *qui habitabant in montanis, generatim pro alienigenis inducuntur l. c. Ios.* 1, 4: A deserto et Libano usque ad fluvium magnum Euphraten, omnis terra Hethaeorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester. *Et* 4 *Reg.* 7, 6: conduxit adversum nos rex Israel reges Hethaeorum et Aegyptiorum. *Alii econtra* terram Philisthiim *restricto et peculiari sensu accipientes, oram maritimam tamquam occidentalem regni finem, et Euphrati oppositam, significari aequius putant. Quippe haec certa gentis stabilisque sedes, unde et ipsum* mare (*Ex.* 23, 31) Palaestinorum *dicitur; haec proprie regio* Chanaan, *i. e. „humilis et vallibus porrecta"; huc* Philisthaeos *(seu „peregrinatores", a verbo* פלש, *migrare) perhibebant olim advectos a* Caphtor, *quod Hieronymus esse facit Cappadociam, nunc Cretam volunt. Vide Deut.* 2, 23; *Amos* 9, 7; *Ier.* 47, 4; *Gen.* 10, 14, *ubi transponi necesse est:* et Caphtorim, de quibus egressi sunt Philisthiim; *cf. Gesen. Thes. s.* כפתר. *Is porro universus tractus, a Gaza prope ad Carmelum per campestria locorum patens, quinque potissimum urbibus habitabatur, totidemque satrapiis sive provinciis erat divisus. Audi testes. Is.* 9, 12: Syriam ab oriente, et Philisthiim ab occidente. *Ez.* 25, 16: Extendam manum meam super Palaestinos, et perdam reliquias maritimae regionis. *Ioel* 3, 4: Quid mihi et vobis, Tyrus et Sidon, et omnis terminus Palaestinorum? *Ios.* 10, 3: Terra Chanaan,

offerentium sibi munera, et servientium
ei cunctis diebus vitae eius.
22 Erat autem cibus Salomonis per dies singulos
triginta cori similae, et sexaginta cori farinae,
23 decem boves pingues, et viginti boves pascuales, et centum arietes,
excepta venatione cervorum, caprearum, atque bubalorum, et avium altilium.
24 Ipse enim obtinebat omnem regionem, quae erat trans flumen,
a Thaphsa usque ad Gazan,
et cunctos reges illarum regionum:
et habebat pacem ex omni parte in circuitu.
25 Habitabatque Iuda et Israel absque timore ullo,
unusquisque sub vite sua, et sub ficu sua,
a Dan usque Bersabee, cunctis diebus Salomonis.
26 Et habebat Salomon quadraginta millia praesepia equorum currilium,
et duodecim millia equestrium.
27 Nutriebantque eos supradicti regis praefecti:
sed et necessaria mensae regis Salomonis cum ingenti cura praebebant in tempore suo.
28 Hordeum quoque, et paleas equorum, et iumentorum
deferebant in locum ubi erat rex,
iuxta constitutum sibi.
29 Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni et prudentiam multam nimis,
et latitudinem cordis quasi arenam, quae est in littore maris.
30 Et praecedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium orientalium et Aegyptiorum,
31 et erat sapientior cunctis hominibus:
sapientior Ethan Ezrahita, et Heman, et Chalcol, et Dorda filiis Mahol:
et erat nominatus in universis gentibus per circuitum.
32 Locutus est quoque Salomon tria millia parabolas:
et fuerunt carmina eius quinque et mille.
33 Et disputavit super lignis
a cedro, quae est in Libano, usque ad hyssopum, quae egreditur de pariete:
et disseruit de iumentis, et volucribus, et reptilibus, et piscibus.
34 Et veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis,
et ab universis regibus terrae, qui audiebant sapientiam eius.

CAPUT V.

1 Misit quoque Hiram rex Tyri servos suos ad Salomonem: VIIII
audivit enim quod ipsum unxissent regem pro patre eius:

---

quae in quinque regulos Philisthiim dividitur, Gazaeos et Azotios, Ascalonitas, Gethaeos et Accaronitas. *Soph.* 2, 4—7: Quia Gaza destructa erit, et Ascalon in desertum, Azotum in meridie eiicient, et Accaron eradicabitur. Vae qui habitatis funiculum maris, gens perditorum (*Hebraeus:* gens Crethi): verbum Domini super vos Chanaan terra Philisthinorum. *Adde Zach.* 9, 5. 6; *Eccli.* 46, 21; 1 *Reg.* 6, 5. 17. *Hunc igitur qui sensum praeferunt, ab occidente marique limitem imperio poscentes, in textu hebraico ante* ארץ, terram, *supplere coguntur praepositionem* עד, usque ad: *cui rationi et Chaldaeus consentit, et evidentissime congruit locus parallelus in* 2 *Par.* 9, 26: Exercuit etiam potestatem super cunctos reges a flumine Euphrate usque ad terram Philisthinorum et usque ad terminos Aegypti. — *Iam vero harum duarum, quas exposuimus, interpretationum utram sequi maluerit Hieronymus, quum certo scire non detur, de emendatione etiam vulgatae lectionis haesitamus. Si primam ille, aut oportebit genitivum* terrae *corrigere:* terram, *aut cum Rabano verba transponere:* habens omnia regna terrae Philisthiim a flumine usque ad terminum Aegypti: *quamquam posterior modus ab Hebraeo aliquantum deflectit. Sin alteram, fortasse veriorem, illud* sicut, *quod boni codices offerunt, iam desinet inopportunum videri. Nam quum regnum Salomonis his tribus terminis definiatur: Euphrate, terra Philisthiim et Aegypto, iuvabat concinnitatis causa duos priores, ab oriente et occasu, per* sicut *particulam ita inter se coniungere, ut binis et utrimque sociatis tertius, qui est a meridie, aptius contra responderet. Scilicet sic scribendo:* omnia regna, a flumine sicut a terra Philisthiim, usque ad terminum Aegypti. *Liceret quidem et inverso ordine iuxta codices legere:* omnia regna, sicut a flumine, *[item]* a terra Philisthiim; *sed in huiusmodi descriptione interpretem a naturali consecutione verborum recessisse, aegrius credas. Postremo vero, si quis tamen ad optimi fidem Mediolanensis voculam* sicut *censeat excludendam, vulgata verba ita poterit reformare:* a flumine et terra Philisthiim. 22. chori 24. a Thaphsa] quasi a Thaphsa *Mss. fere universi. At Hebraeus simpliciter:* a Thaphsa. *Latinus quisquis fuerit qui addidit* quasi *(Hieronymum nolim credere, suspicor veterem glossatorem), is in remotissimo illo termino quandam dictionis hyperbolen subsenserat, quam sibi cautim duxit leniendam. Nam* Thaphsa, *quae est* Thapsacus, *longe ultra Libanum et Damascum ad ipsam ripam Euphratis sita erat. At tamen supra* (2 *Reg.* 8, 6; 10, 19) *legimus, Davidem plus una vice debellatos reges Syriae in ditionem et ad tributi necessitatem redegisse.* — ad Gazan] Gazum *pl. Nec aliter A in Deut.* 2, 23; *quod ibi oculos nostros effugerat. Scilicet his duobus locis vulgatus, nescio quo pacto, accusativum graecum per an suscepit, quamquam alibi undecies recte dedit* Gazam. 25. absque timore ullo, unusquisque sub vite sua *etc.] Similiter Horatius pacatam ac securam civium vitam describens:* „*Quis Parthum timeat? Condit quisque diem collibus in suis, et vitem viduas ducit ad arbores.*“ 26. currulium *[A Mediol. (fort. genuina scriptura, quamquam communior sit* curulium; *vix autem latina videtur* currilium.) 30. sapientiam] sapientia *(err.)* 31. Aethan Ezraita . . . Chalcal . . . Maol] 33. hysopum*

quia amicus fuerat Hiram David omni tempore.
2 Misit autem Salomon ad Hiram, dicens:
3 Tu scis voluntatem David patris mei,
et quia non potuerit aedificare domum nomini Domini Dei sui
propter bella imminentia per circuitum,
donec daret Dominus eos sub vestigio pedum eius.
4 Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum:
• et non est satan, neque occursus malus.
5 Quamobrem cogito aedificare templum nomini Domini Dei mei,
sicut locutus est Dominus David patri meo, dicens:
Filius tuus, quem dabo pro te super solium tuum, ipse aedificabit. domum nomini meo.
6 Praecipe igitur ut praecidant mihi servi tui cedros de Libano,
et servi mei sint cum servis tuis:
mercedem autem servorum tuorum dabo tibi quamcunque petieris:
scis enim quomodo non est in populo meo vir qui noverit ligna caedere sicut Sidonii.
7 Cum ergo audisset Hiram verba Salomonis, laetatus est valde, et ait:
Benedictus Dominus Deus hodie,
qui dedit David filium sapientissimum
super populum hunc plurimum.
8 Et misit Hiram ad Salomonem, dicens:
Audivi quaecunque mandasti mihi:
ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis et abiegnis.
9 Servi mei deponent ea de Libano ad mare:
et ego componam ea in ratibus in mari
usque ad locum, quem significaveris mihi;
et applicabo ea ibi, et tu tolles ea:
praebebisque necessaria mihi,
ut detur cibus domui meae.
10 Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, et ligna abiegna, iuxta omnem voluntatem eius.
11 Salomon autem praebebat Hiram
coros tritici, viginti millia, in cibum domui eius,
et viginti coros purissimi olei:
haec tribuebat Salomon Hiram per singulos annos.
12 Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni, sicut locutus est ei:
et erat pax inter Hiram et Salomonem,
et percusserunt ambo foedus.
13 Elegitque rex Salomon operarios de omni Israel,
et erat indictio triginta millia virorum.
14 Mittebatque eos in Libanum,
decem millia per menses singulos vicissim,
ita ut duobus mensibus essent in domibus suis:
et Adoniram erat super huiuscemodi indictione.
15 Fueruntque Salomoni septuaginta millia eorum qui onera portabant,
et octoginta millia latomorum in monte:
16 absque praepositis qui praeerant singulis operibus, numero trium millium, et trecentorum
praecipientium populo et his qui faciebant opus.
17 Praecepitque rex, ut tollerent lapides grandes,
lapides pretiosos in fundamentum templi, et quadrarent eos:
18 quos dolaverunt caementarii Salomonis, et caementarii Hiram:
porro Giblii praeparaverunt ligna et lapides ad aedificandam domum.

CAPUT VI.

1 Factum est ergo quadringentesimo et octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Aegypti, X.
in anno quarto, mense Zio, (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israel,
aedificari coepit domus Domino.
2 Domus autem, quam aedificabat rex Salomon Domino,
habebat sexaginta cubitos in longitudine,
et viginti cubitos in latitudine,
et triginta cubitos in altitudine.
3 Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis,
iuxta mensuram latitudinis templi:
et habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.
4 Fecitque in templo fenestras obliquas.
5 Et aedificavit super parietem templi tabulata per gyrum,

V. 2. antem et S. *(pl.)* 3. potuerit] *praeter regulam (cf. Ex.* 8, 10). *Cod. G Edd. vett.* poterat, *Rob. Stephanus:* potuit. 4. *om.* Dominus *ABCDFK* . . . |non est 5. mei∫ Q. XXXIIII. *Seq. fol.* 282 6. *om.* servi tui *(pl.)* . . . petieris] praeceperis *(pl.)* . . quoniam *(pl.)* 7. *om.* Deus *(pl.)* 9. et[tu] tolles *(corr. m.* 2) 11. ˜viginti milia cororum tritici *ACK Mediol. — mox per* ch: choros *(sic A novem locis;˜at totidem aliis recte per* c) . . . ˜annos singulos| *(pl.)* 12. ˜foedus ambo| *(pl.)* 13. |Legitque . . operas *(pl.)* . . . indictio] „*i. e. genus tributi extra ordinem solvendi ac publice indicti. Quum autem hic agatur de servitio quod ob publicum opus subditi praestare cogebantur, latine* angaria *dici potest.*" *Vercellone.* 14. in Libano| 15. |Fuerunt itaque 17. |praecepit[q]· 18. Giblii] Biblii *A cum pl. Notat Hieronymus* III, 179: „Byblos *est civitas Phoenicis, pro qua in Hebraico continetur* Gobel."

VI. 1. igitur *(pl.)* . . . regni] regis *(pl.)* . . . |aedificare c. domum *(omnes)* 4. obliquas] „*Septuaginta:* θυρίδας διακυπτομένας *(vel* δεδικτυωμένας) κρυπτάς, *id est fenestras prospicientes (vel cancellatas) occultas. Hieronymus Comm. in Ez.* XII, 41: *Fenestrae quoque, inquit, iuxta* LXX *erant factae in modum retis instar cancellorum, pro quibus in Hebraico obliquas fenestras habet.*" *Vallarsius.*

in parietibus domus per circuitum templi et oraculi,
et fecit latera in circuitu.
6 Tabulatum, quod subter erat, quinque cubitos habebat latitudinis,
et medium tabulatum sex cubitorum latitudinis,
et tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis.
Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus,
ut non haererent muris templi.
7 Domus autem cum aedificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis aedificata est:
et malleus, et securis, et omne ferramentum non sunt audita in domo cum aedificaretur.
8 Ostium lateris medii in parte erat domus dextrae:
et per cochleam ascendebant in medium coenaculum,
et a medio in tertium.
9 Et aedificavit domum, et consummavit eam:
texit quoque domum laquearibus cedrinis.
10 Et aedificavit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis,
et operuit domum lignis cedrinis.

XI. 11 Et factus est sermo Domini ad Salomonem, dicens:
12 Domus haec, quam aedificas,
si ambulaveris in praeceptis meis,
et iudicia mea feceris,
et custodieris omnia mandata mea, gradiens per ea:
firmabo sermonem meum tibi, quem locutus sum ad David patrem tuum.
13 Et habitabo in medio filiorum Israel,
et non derelinquam populum meum Israel.
14 Igitur aedificavit Salomon domum, et consummavit eam.
15 Et aedificavit parietes domus intrinsecus, tabulatis cedrinis,
a pavimento domus usque ad summitatem parietum, et usque ad laquearia,
operuit lignis cedrinis intrinsecus:
et texit pavimentum domus tabulis abiegnis.
16 Aedificavitque viginti cubitorum ad posteriorem partem templi tabulata cedrina,
a pavimento usque ad superiora:
et fecit interiorem domum oraculi in Sanctum sanctorum.
17 Porro quadraginta cubitorum erat ipsum templum pro foribus oraculi.
18 Et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur,
habens tornaturas, et iuncturas suas fabrefactas et caelaturas eminentes:
omnia cedrinis tabulis vestiebantur:
nec omnino lapis apparere poterat in pariete.
19 Oraculum autem in medio domus, in interiori parte fecerat,
ut poneret ibi arcam foederis Domini.
20 Porro oraculum habebat viginti cubitos longitudinis,
et viginti cubitos latitudinis
et viginti cubitos altitudinis:
et operuit illud atque vestivit auro purissimo.
sed et altare vestivit cedro.
21 Domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo,
et affixit laminas clavis aureis.
22 Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur:
sed et totum altare oraculi texit auro.
23 Et fecit in oraculo duos cherubim de lignis olivarum,
decem cubitorum altitudinis.
24 Quinque cubitorum ala cherub una,
et quinque cubitorum ala cherub altera:
id est, decem cubitos habentes,
a summitate alae unius usque ad alae alterius summitatem.
25 Decem quoque cubitorum erat cherub secundus: in mensura pari,
et opus unum erat in duobus cherubim,
26 id est, altitudinem habebat unus cherub decem cubitorum,
et similiter cherub secundus.
27 Posuitque cherubim in medio templi interioris:
extendebant autem alas suas cherubim,
et tangebat ala una parietem,
et ala cherub secundi tangebat parietem alterum:
alae autem alterae in media parte templi se invicem contingebant.
28 Texit quoque cherubim auro.
29 Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis caelaturis et torno:

VI. 5. latera] „*i. e. loriculas, tamquam appodiationes;* 4 *Reg.* 1, 2 *dicuntur* cancelli.“ *Petrus Comestor.* 6. quod supererat 7. de lap. dolatis] lapidibus dedolatis *A cum pl. Hebraeus tamen et Graecus:* lapidibus integris *seu* non dolatis. 8. cocleam 15. lignis cedrinis] *Omittunt* cedrinis *antiquiores omnes et Hebraeus; addunt sequiores ex Graeco.* 16. *habet* oraculi (*falso Verc.* „tabernaculi“) 18. habens tornaturas *sqq.*] *Hebraeus:* habens caelaturam colocynthidum et apertiones florum; *Lutherus:* „*mit gedreheten Knoten und Blumenwerk.*“ — ˜suas et iuncturas (*pl.*) 23. duos] duo (*pl.*) „*Nomen* cherub *singulari numero, et* cherubim *in plurali, duplex genus obtinet apud interpretes, masculinum videlicet ac neutrum, unde* cherub secundus *et* cherub secundum *legimus in codicibus.*“ *Martianaeus.* 24. *om.* unius (*pl.*) 25. in mensura] *om.* in (*pl.*) *Codex haec verba* mensura pari *connectit cum prioribus, ut copiosius iterum idem dicatur quod erat* decem cubitorum. *Vulgatae interpunctioni favent Hebr. et Gr.* (ἐν μέτρῳ ἐνὶ συντέλεια μία ἀμφοτέροις.) *Sed ad hanc rationem Latinus aut scripsisset omisso* et: mensura pari opus unum erat, *aut:* mensura par et opus unum erat. 27. alterae] *Hebr. et Gr. tantum:* eorum; *nempe id ipsum quod additur:* in media parte templi, *sufficiebat indicandis alis alteris, i. e. parietes non tangentibus, sed intrinsecus expansis.* 29. scalpsit (*pl. antiquiores*) — celaturis

et fecit in eis cherubim, et palmas, et picturas varias,
quasi prominentes de pariete, et egredientes.
30 Sed et pavimentum domus texit auro intrinsecus et extrinsecus.
31 Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis olivarum,
postesque angulorum quinque.
32 Et duo ostia de lignis olivarum:
et sculpsit in eis picturam cherubim,
et palmarum species, et anaglypha valde prominentia:
et texit ea auro:
et operuit tam cherubim quam palmas, et cetera, auro.
33 Fecitque in introitu templi postes de lignis olivarum quadrangulatos:
34 et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus:
et utrumque ostium duplex erat,
et se invicem tenens aperiebatur.
35 Et sculpsit cherubim, et palmas, et caelaturas valde eminentes:
operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam.
36 Et aedificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum,
et uno ordine lignorum cedri.
37 Anno quarto fundata est domus Domini in mense Zio:
38 et in anno undecimo, mense Bul (ipse est mensis octavus)
perfecta est domus in omni opere suo, et in universis utensilibus suis:
aedificavitque eam annis septem.

CAPUT VII.

1 Domum autem suam aedificavit Salomon tredecim annis,
et ad perfectum usque perduxit.
2 Aedificavit quoque domum saltus Libani
centum cubitorum longitudinis,
et quinquaginta cubitorum latitudinis,
et triginta cubitorum altitudinis:
et quatuor deambulacra inter columnas cedrinas:
ligna quippe cedrina exciderat in columnas.
3 Et tabulatis cedrinis vestivit totam cameram, quae quadraginta quinque columnis sustentabatur.
Unus autem ordo habebat columnas quindecim
4 contra se invicem positas,
5 et e regione se respicientes,
aequali spatio inter columnas,
et super columnas quadrangulata ligna in cunctis aequalia.
6 Et porticum columnarum fecit
quinquaginta cubitorum longitudinis,
et triginta cubitorum latitudinis:
et alteram porticum in facie maioris porticus:
et columnas, et epistylia super columnas.
7 Porticum quoque solii, in qua tribunal est, fecit:
et texit lignis cedrinis a pavimento usque ad summitatem.
8 Et domuncula, in qua sedebatur ad iudicandum, erat in media porticu, simili opere.
Domum quoque fecit filiae Pharaonis (quam uxorem duxerat Salomon)
tali opere, quali et hanc porticum.
9 Omnia lapidibus pretiosis,
qui ad normam quandam atque mensuram
tam intrinsecus quam extrinsecus serrati erant:
a fundamento usque ad summitatem parietum,
et extrinsecus usque ad atrium maius.
10 Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus magnis
decem sive octo cubitorum.
11 Et desuper lapides pretiosi aequalis mensurae secti erant, similiterque de cedro.
12 Et atrium maius rotundum trium ordinum de lapidibus sectis,
et unius ordinis de dolata cedro:
necnon et in atrio domus Domini interiori, et in porticu domus.
13 Misit quoque rex Salomon, et tulit Hiram de Tyro,
14 filium mulieris viduae de tribu Nephthali, patre Tyrio,
artificem aerarium, et plenum sapientia, et intelligentia, et doctrina
ad faciendum omne opus ex aere.
Qui cum venisset ad regem Salomonem, fecit omne opus eius.
15 Et finxit duas columnas aereas,
decem et octo cubitorum altitudinis columnam unam:
et linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque.
16 Duo quoque capitella fecit, quae ponerentur super capita columnarum, fusilia ex aere:
quinque cubitorum altitudinis capitellum unum,
et quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum:
17 et quasi in modum retis, et catenarum sibi invicem miro opere contextarum.

VI. 32. scalpsit . . . anaglypha valde prominentia] *Hebraeus:* et apertiones florum; *germanice: „Blumenwerk".* 33. in introitum 35. scalpsit 38. *om.* suis *(pl.)*

VII. 2. domum saltus Libani] *Chaldaeus: „domum refrigerii regum"; scilicet villam regalem cum viridario. Alii explicant: domum ex cedris Libani constructam; alii: quae columnarum multitudine imaginem silvae referebat. Pars autem eius erat armamentarium. Cf.* 10, 17. 21. 8. sedebatur] sedetur *A*, sederetur *K* 9. et extrinsecus] et intrinsecus *A cum cett. fere omnibus. Lectionem* extrinsecus *quod manuscripto Montisamati tribuit, in eo fuit egregie falsus Toletus, cui plus quam suis excerptis non erat ut crederet Vercellone. Correxerunt librorum errorem Sixtini ex Hebr. et Gr., ubi habetur* ἔξωθεν. 12. de dolata] *om.* de *(pl.)* . . . in portico 14. Nepthali 16. fusili aere] 17. miro opere] *Veron.* pro opere. — *Ceterum hoc versiculo quam legimus fabricae descriptionem, eam si quis attentius examinet, non poterit quin sibi persuadeat, in editis latinis prava partium dispositione rationem*

Utrumque capitellum columnarum fusile erat:
septena versuum retiacula in capitello uno, et septena retiacula in capitello altero.
18 Et perfecit columnas, et duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum,
ut tegerent capitella, quae erant super summitatem, malogranatorum:
eodem modo fecit et capitello secundo.
19 Capitella autem, quae erant super capita columnarum,
quasi opere lilii fabricata erant in porticu quatuor cubitorum.
20 Et rursum alia capitella in summitate columnarum desuper
iuxta mensuram columnae contra retiacula:
malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli secundi.
21 Et statuit duas columnas in porticu templi:
cumque statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine Iachin:
similiter erexit columnam secundam: et vocavit nomen eius Booz.
22 Et super capita columnarum opus in modum lilii posuit:
perfectumque est opus columnarum.
23 Fecit quoque mare fusile
decem cubitorum a labio usque ad labium,
rotundum in circuitu:
quinque cubitorum altitudo eius,
et resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum.
24 Et sculptura subter labium circuibat illud decem cubitis
ambiens mare:
duo ordines sculpturarum striatarum erant fusiles.
25 Et stabat super duodecim boves,
e quibus tres respiciebant ad aquilonem,
et tres ad occidentem, et tres ad meridiem, et tres ad orientem,
et mare super eos desuper erat:
quorum posteriora universa intrinsecus latitabant.
26 Grossitudo autem luteris, trium unciarum erat:
labiumque eius, quasi labium calicis, et folium repandi lilii:
duo millia batos capiebat.
27 Et fecit decem bases aeneas, quatuor cubitorum longitudinis bases singulas,
et quatuor cubitorum latitudinis,
et trium cubitorum altitudinis.
28 Et ipsum opus basium, interrasile erat:
et sculpturae inter iuncturas.
29 Et inter coronulas et plectas, leones et boves et cherubim:
et in iuncturis similiter desuper:
et subter leones, et boves
quasi lora ex aere dependentia.
30 Et quatuor rotae per bases singulas,
et axes aerei:
et per quatuor partes quasi humeruli subter luterem fusiles, contra se invicem respectantes.
31 Os quoque luteris intrinsecus erat in capitis summitate:
et quod forinsecus apparebat, unius cubiti erat
totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum et dimidium:
in angulis autem columnarum variae caelaturae erant:
et media intercolumnia, quadrata non rotunda.
32 Quatuor quoque rotae, quae per quatuor angulos basis erant, cohaerebant sibi subter basim:
una rota habebat altitudinis cubitum et semis.
33 Tales autem rotae erant
quales solent in curru fieri:
et axes earum, et radii, et canthi, et modioli, omnia fusilia.
34 Nam et humeruli illi quatuor per singulos angulos basis unius, ex ipsa basi fusiles et coniuncti erant.
35 In summitate autem basis erat quaedam rotunditas dimidii cubiti,

---

rei a vero deflexam videri, quam restituemus hoc modo, ut ad finem versus 16 *post* alterum *plene distinguatur, tollatur autem omnis distinctio ante* utrumque capitellum, *quippe quod totius periodi subiectum est. Nimirum verba ita cohaerent:* Utrumque capitellum fusile (factum) erat quasi in modum retis *etc. Porro pro sequentibus:* septena versuum *etc. haec habent Graeci:* καὶ ἐποίησε δύο δίκτυα περικαλύψαι τὸ ἐπίθεμα· καὶ δίκτυον τῷ ἐπιθέματι τῷ ἑνὶ, καὶ δίκτυον τῷ ἐπιθέματι τῷ δευτέρῳ. 20. in summitatem *(err.)* 21. Iachin] *addunt:* firmitas *AB*, id est firmitas *EFK* . . . Booz] *addit:* in robure *A*, id est robore *EK*. *Vocabulorum interpretationes latinas more suo subiunxit Hieronymus, quas immerito abstulerunt editores. „Ephraem Syrus animadvertit*, Iachin *vocem esse optantis aedificii stabilitatem*, Booz *vero significare: in fortitudine,' adeo ut haec simul adiuncta efficiant orationem petentis diuturnam templi stabilitatem.“ Verc.* 24. scalptura . . circum ibat . . . scalpturarum histriatarum *A cum pl., corrupte tamen. Vide Lexica s. v.* stria. *Toletus: „Dicuntur striatae, quae habent veluti canales quosdam.“ Secundum recentiores* stria *in architectura eam potius speciem ornamenti indicat, quae ovorum figuram imitatur.* 26. grossitudo] *vox serae Latinitatis, quae item occurrit Ier.* 52, 21, *sicut* grossus 3 *Reg.* 12, 10; 2 *Par.* 10, 10; *Ez.* 41, 25. . . . duo millia batos capiebant] *BCEF addunt:* tria millia metretas, *modo glossematis ex loco parallelo* 2 *Par.* 4, 5 *profecti.* Metreta *autem et* batus *quum sint eiusdem mensurae nomina, alterum hebraicum, illud graecum, numeri notationes apparet inter se discrepare, et in alterutro loco a librariis fuisse erratum.* 27. ˜bases decem aereas *(pl.)* 28. scalpturae 29. plectas] *Vocem graecam* πλεκτὰς *adoptavit interpres, fortasse suae aetati usitatiorem et technicam.* LXX *tamen:* ἐξεχόμενα; *hebr. proprie* iuncturas *vel* taenias. 30. humeruli] *Gr.* ὠμίαι. *Intelliguntur cardines axis.* 31. *habet* totum rotundum, *non:* et totum rotundum, *quod ex solo C (Carolino) Sixtini receperunt. . . . Clem.* 1 celaturae *(err.)* . . . *Pone virgulam post* quadrata 32. *om.* sibi *(pl.)* — basi| 33. canti

ita fabrefacta, ut luter desuper posset imponi,
habens caelaturas suas, variasque sculpturas ex semetipsa.
36 Sculpsit quoque in tabulatis illis, quae erant ex aere, et in angulis,
cherubim, et leones, et palmas, quasi in similitudinem hominis stantis,
ut non caelata, sed apposita per circuitum viderentur.
37 In hunc modum fecit decem bases,
fusura una, et mensura, sculpturaque consimili.
38 Fecit quoque decem luteres aeneos:
quadraginta batos capiebat luter unus, eratque quatuor cubitorum:
singulos quoque luteres per singulas, id est, decem bases, posuit.
39 Et constituit decem bases, quinque ad dexteram partem templi, et quinque ad sinistram:
mare autem posuit ad dexteram partem templi contra orientem ad meridiem.
40 **F**ecit ergo Hiram lebetes, et scutras, et hamulas,
et perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini.
41 Columnas duas, et funiculos capitellorum super capitella columnarum duos:
et retiacula duo, ut operirent duos funiculos, qui erant super capita columnarum.
42 Et malogranata quadringenta in duobus retiaculis:
duos versus malogranatorum in retiaculis singulis,
ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant super capita columnarum.
43 Et bases decem, et luteres decem super bases.
44 Et mare unum, et boves duodecim subter mare.
45 Et lebetes, et scutras, et hamulas.
omnia vasa, quae fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant.
46 In campestri regione Iordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Sochoth et Sarthan.
47 Et posuit Salomon omnia vasa:
propter multitudinem autem nimiam non erat pondus aeris.
48 Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini:
altare aureum, et mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream:
49 et candelabra aurea, quinque ad dexteram, et quinque ad sinistram contra oraculum ex auro puro:
et quasi lilii flores, et lucernas desuper aureas: et forcipes aureos,
50 et hydrias, et fuscinulas, et phialas, et mortariola, et thuribula, de auro purissimo:
et cardines ostiorum domus interioris Sancti sanctorum, et ostiorum domus templi, ex auro erant.
51 Et perfecit omne opus quod faciebat Salomon in domo Domini,
et intulit quae sanctificaverat David pater suus,
argentum et aurum, et vasa, reposuitque in thesauris domus Domini.

CAPUT VIII.

1 **T**unc congregati sunt omnes maiores natu Israel cum principibus tribuum, XII.
et duces familiarum filiorum Israel
ad regem Salomonem in Ierusalem:
ut deferrent arcam foederis Domini, de civitate David, id est, de Sion.
2 Convenitque ad regem Salomonem universus Israel
in mense Ethanim, in sollemni die, ipse est mensis septimus.
3 Veneruntque cuncti senes de Israel,
et tulerunt arcam sacerdotes, 4 et portaverunt arcam Domini, et tabernaculum foederis,
et omnia vasa Sanctuarii, quae erant in tabernaculo:
et ferebant ea sacerdotes et Levitae.
5 Rex autem Salomon, et omnis multitudo Israel, quae convenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam,
et immolabant oves et boves absque aestimatione et numero.
6 Et intulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum,
in oraculum templi, in Sanctum sanctorum subter alas cherubim.
7 Siquidem cherubim expandebant alas super locum arcae, et protegebant arcam, et vectes eius desuper.
8 Cumque eminerent vectes, et apparerent summitates eorum foris Sanctuarium ante oraculum,
non apparebant ultra extrinsecus,
qui et fuerunt ibi usque in praesentem diem.
9 In arca autem non erat aliud, nisi duae tabulae lapideae, quas posuerat in ea Moyses in Horeb,
quando pepigit Dominus foedus cum filiis Israel, cum egrederentur de terra Aegypti.
10 **F**actum est autem, cum exissent sacerdotes de Sanctuario,
nebula implevit domum Domini,

VII. 35. variasque sculpturas] et scalpturas varias *(pl.)* 36. Scalpsit quoque et in . . . ˜stantis hominis| *(pl.)* 37. scalpturaque 38. aereos| . . . |singulosque l. *(cum pl.)* 40. lebetas . . . amulas| = 45. (*Sic Is.* 19, 8 amum, *Habac.* 1, 15 in amo; *alibi tamen scripsit* hamus) 41. capitulorum subter capitella (capitulorum *etiam K Veron. Mediol.*) 42. versos 45. lebetas 46. Socchoth 49. puro] primo *ACDF Veron. Mediol.*

VIII. 1. congregati sunt] congregavit *ABK Veron.* 2. Hethnim 3. ex Israhel| *(pl.)* . . ˜sacerdotes arcam 5. egrediebatur 9. non est aliut *(pl.)* . . . Choreb| . . ˜foedus dñs *(pl.)*

11 et non poterant sacerdotes stare et ministrare propter nebulam:
impleverat enim gloria Domini domum Domini.
12 Tunc ait Salomon:
Dominus dixit ut habitaret in nebula.
13 Aedificans aedificavi domum in habitaculum tuum,
firmissimum solium tuum in sempiternum.
14 Convertitque rex faciem suam, et benedixit omni ecclesiae Israel:
omnis enim ecclesia Israel stabat. 15 Et ait Salomon:
Benedictus Dominus Deus Israel, qui locutus est ore suo ad David patrem meum,
et in manibus eius perfecit, dicens:
16 A die, qua eduxi populum meum Israel de Aegypto,
non elegi civitatem de universis tribubus Israel,
ut aedificaretur domus, et esset nomen meum ibi:
sed elegi David ut esset super populum meum Israel.
17 Voluitque David pater meus aedificare domum nomini Domini Dei Israel:
18 et ait Dominus ad David patrem meum:
Quod cogitasti in corde tuo aedificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans.
19 Verumtamen tu non aedificabis mihi domum,
sed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis,
ipse aedificabit domum nomini meo.
20 Confirmavit Dominus sermonem suum, quem locutus est:
stetique pro David patre meo,
et sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus:
et aedificavi domum nomini Domini Dei Israel.
21 Et constitui ibi locum arcae, in qua foedus Domini est,
quod percussit cum patribus nostris,
quando egressi sunt de terra Aegypti.

XIII. 22 Stetit autem Salomon ante altare Domini in conspectu ecclesiae Israel,
et expandit manus suas in caelum, 23 et ait:
Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in caelo desuper, et super terram deorsum:
qui custodis pactum et misericordiam servis tuis,
qui ambulant coram te in toto corde suo.
24 Qui custodisti servo tuo David patri meo quae locutus es ei:
ore locutus es, et manibus perfecisti, ut haec dies probat.
25 Nunc igitur Domine Deus Israel,
conserva famulo tuo David patri meo quae locutus es ei, dicens:
Non auferetur de te vir coram me, qui sedeat super thronum Israel:
ita tamen si custodierint filii tui viam suam, ut ambulent coram me sicut tu ambulasti in conspectu meo.
26 Et nunc Domine Deus Israel firmentur verba tua, quae locutus es servo tuo David patri meo.
27 Ergone putandum est quod vere Deus habitet super terram?
si enim caelum, et caeli caelorum te capere non possunt, quanto magis domus haec, quam aedificavi?
28 Sed respice ad orationem servi tui, et ad preces eius Domine Deus meus:
audi hymnum et orationem, quam servus tuus orat coram te hodie:
29 ut sint oculi tui aperti super domum hanc nocte ac die:
super domum, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi:
ut exaudias orationem, quam orat in loco isto ad te servus tuus.
30 Ut exaudias deprecationem servi tui et populi tui Israel,
quodcunque oraverint in loco isto,
et exaudies in loco habitaculi tui in caelo,
et cum exaudieris, propitius eris.
31 Si peccaverit homo in proximum suum,
et habuerit aliquod iuramentum, quo teneatur astrictus;
et venerit propter iuramentum coram altari tuo in domum tuam,
32 tu exaudies in caelo: et facies,
et iudicabis servos tuos,
condemnans impium, et reddens viam suam super caput eius,
iustificansque iustum, et retribuens ei secundum iustitiam suam.
33 Si fugerit populus tuus Israel inimicos suos
(quia peccaturus est tibi)
et agentes poenitentiam, et confitentes nomini tuo,
venerint, et oraverint, et deprecati te fuerint in domo hac;
34 exaudi in caelo, et dimitte peccatum populi tui Israel,
et reduces eos in terram, quam dedisti patribus eorum.
35 Si clausum fuerit caelum, et non pluerit propter peccata eorum,
et orantes in loco isto, poenitentiam egerint nomini tuo,
et a peccatis suis conversi fuerint propter afflictionem suam:
36 exaudi eos in caelo, et dimitte peccata servorum tuorum, et populi tui Israel:

VIII. 15. *om.* Salomon *(pl. Hebr. Gr.)* . . . in manibus eius] *Lucas Brugensis malebat cum quibusdam libris:* manibus suis (*cf. v.* 24), *vel* in manu sua. 19. *om.* mihi *AB Mediol. Veron.* 21. ~est dñi| *(pl.)* 23. ambulant] *Clem.* 2. *mendo:* ambulabant 24. es [et]manibus (*corr. m.* 2) — ut et haec 26. *om.* Domine *ABD Mediol. Veron.* 29. et die| (*cf. v.* 59) . . . qua orat ·· te servus tuus in loco isto| (*post* orat *erasum* ad; *habent* ad te *CD*, te *BK Mediol.*, *omittit Veron. Cf.* 2 *Par.* 6, 21. *Ablativum* qua *etiam Mediolanensis recepit, ceteri omnes* quam.) 30. |et exaudies in l. (e *corr. ex* a) 31. [h]abuerit (b *in rasura*)

et ostende eis viam bonam per quam ambulent,
et da pluviam super terram tuam, quam dedisti populo tuo in possessionem.
37 Fames si oborta fuerit in terra, aut pestilentia, aut corruptus aër,
aut aerugo, aut locusta, vel rubigo, et afflixerit eum
inimicus eius portas obsidens,
omnis plaga, universa infirmitas,
38 cuncta devotatio, et imprecatio, quae acciderit omni homini de populo tuo Israel:
si quis cognoverit plagam cordis sui,
et expanderit manus suas in domo hac,
39 tu exaudies in caelo in loco habitationis tuae, et repropitiaberis,
et facies ut des unicuique secundum omnes vias suas,
sicut videris cor eius (quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum)
40 ut timeant te cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terrae, quam dedisti patribus nostris.
41 Insuper et alienigena, qui non est de populo tuo Israel,
cum venerit de terra longinqua propter nomen tuum
(audietur enim nomen tuum magnum, et manus tua fortis, et brachium tuum [42] extentum ubique)
cum venerit ergo, et oraverit in hoc loco, [43] tu exaudies in caelo, in firmamento habitaculi tui,
et facies omnia, pro quibus invocaverit te alienigena:
ut discant universi populi terrarum nomen tuum timere, sicut populus tuus Israel,
et probent quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam aedificavi.
44 Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos suos, per viam, quocunque miseris eos,
orabunt te contra viam civitatis, quam elegisti,
et contra domum, quam aedificavi nomini tuo,
45 et exaudies in caelo orationes eorum, et preces eorum,
et facies iudicium eorum.
46 Quodsi peccaverint tibi
(non est enim homo qui non peccet)
et iratus tradideris eos inimicis suis,
et captivi ducti fuerint in terram inimicorum longe vel prope,
47 et egerint poenitentiam in corde suo in loco captivitatis,
et conversi deprecati te fuerint in captivitate sua, dicentes:
Peccavimus, inique egimus, impie gessimus:
48 et reversi fuerint ad te in universo corde suo, et tota anima sua
in terra inimicorum suorum, ad quam captivi ducti fuerint:
et oraverint te contra viam terrae suae, quam dedisti patribus eorum,
et civitatis quam elegisti, et templi quod aedificavi nomini tuo:
49 exaudies in caelo, in firmamento solii tui orationes eorum, et preces eorum,
et facies iudicium eorum: [50] et propitiaberis populo tuo qui peccavit tibi,
et omnibus iniquitatibus eorum, quibus praevaricati sunt in te:
et dabis misericordiam coram eis, qui eos captivos habuerint, ut misereantur eis.
51 Populus enim tuus est, et hereditas tua,
quos eduxisti de terra Aegypti, de medio fornacis ferreae.
52 Ut sint oculi tui aperti ad deprecationem servi tui, et populi tui Israel,
et exaudias eos in universis pro quibus invocaverint te.
53 Tu enim separasti eos tibi in hereditatem de universis populis terrae,
sicut locutus es per Moysen servum tuum,
quando eduxisti patres nostros de Aegypto Domine Deus.
54 **F**actum est autem, cum complesset Salomon orans Dominum omnem orationem, et deprecationem hanc,
surrexit de conspectu altaris Domini:
utrumque enim genu in terram fixerat,
et manus expanderat in caelum.
55 Stetit ergo, et benedixit omni ecclesiae Israel voce magna, dicens:
56 **B**enedictus Dominus, qui dedit requiem populo suo Israel, iuxta omnia quae locutus est:
non cecidit ne unus quidem sermo ex omnibus bonis, quae locutus est per Moysen servum suum.
57 Sit Dominus Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, neque proiiciens.

VIII. 37. |aurugo lucusta rubigo, . . . |et inimicus *(pl.)* 38. Cuncta devotatio et imprecatio] *Hebr. et Gr. haec vocabula casu quarto proferunt:* cunctam orationem et deprecationem (πᾶσαν προσευχὴν, πᾶσαν δέησιν), *ut coniungantur cum proximo verbo* (39) tu exaudies. *Congruenter Lutherus: „wer dann bittet und flehet." Hieronymus scilicet eadem subiecti loco et quidem in malam partem accepta prioribus calamitatum generibus adnumerat, quasi significentur quaecunque adversa hominibus ab imprecatione inimicorum vel accidere possunt, vel saltem maligno voto concipi. „Verbum* devoto *apud Ciceronem occurrit,* devotamentum *[pro anathemate] apud Tertullianum; at* devotatio *nonnisi hoc loco legitur." Vercellone. Aliqui codd. et edd. vett.* devoratio, *mero errore, quem repetit ed. Francof.* 1826; *cod. G* devastatio. 39. |tu audies 42. ˜in loco hoc *(pl.)* 45. orationem *(pl.)* 46. |non est ˊhomo *in mg.* ˊenim *pr. m.* . . . |et capti 48. ducti sunt| *(pl.)* 49. orationem *(pl.)* . . preces eorum] *om.* eorum *(pl.)* 51. fornacis ferreae] *cf. Deut.* 4, 20. 54. ad caelum| *(pl.)*

58 Sed inclinet corda nostra ad se,
ut ambulemus in universis viis eius,
et custodiamus mandata eius, et ceremonias eius, et iudicia quaecunque mandavit patribus nostris.
59 Et sint sermones mei isti, quibus deprecatus sum coram Domino,
appropinquantes Domino Deo nostro die ac nocte,
ut faciat iudicium servo suo, et populo suo Israel per singulos dies:
60 ut sciant omnes populi terrae, quia Dominus ipse est Deus,
et non est ultra absque eo.
61 Sit quoque cor nostrum perfectum cum Domino Deo nostro,
ut ambulemus in decretis eius, et custodiamus mandata eius, sicut et hodie.
62 Igitur rex, et omnis Israel cum eo, immolabant victimas coram Domino.
63 Mactavitque Salomon hostias pacificas, quas immolavit Domino,
boum viginti duo millia, et ovium centum viginti millia:
et dedicaverunt templum Domini rex, et filii Israel.
64 In die illa sanctificavit rex medium atrii, quod erat ante domum Domini:
fecit quippe holocaustum ibi, et sacrificium, et adipem pacificorum: quoniam altare aereum, quod erat coram Domino, minus erat,
et capere non poterat holocaustum, et sacrificium, et adipem pacificorum.
65 Fecit ergo Salomon in tempore illo festivitatem celebrem, et omnis Israel cum eo, multitudo magna
ab introitu Emath usque ad rivum Aegypti, coram Domino Deo nostro,
septem diebus et septem diebus, id est, quatuordecim diebus.
66 Et in die octava dimisit populos:
qui benedicentes regi, profecti sunt in tabernacula sua
laetantes, et alacri corde
super omnibus bonis, quae fecerat Dominus David servo suo, et Israel populo suo.

CAPUT IX.

1 Factum est autem cum perfecisset Salomon aedificium domus Domini, XIIII.
et aedificium regis, et omne quod optaverat et voluerat facere,
2 apparuit ei Dominus secundo sicut apparuerat ei in Gabaon.
3 Dixitque Dominus ad eum:
Exaudivi orationem tuam et deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me:
sanctificavi domum hanc, quam aedificasti,
ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum,
et erunt oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus.
4 Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit pater tuus,
in simplicitate cordis, et in aequitate:
et feceris omnia, quae praecepi tibi,
et legitima mea et iudicia mea servaveris,
5 ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum,
sicut locutus sum David patri tuo, dicens:
Non auferetur vir de genere tuo de solio Israel.
6 Si autem aversione aversi fueritis vos et filii vestri,
non sequentes me, nec custodientes mandata mea, et ceremonias meas, quas proposui vobis,
sed abieritis et colueritis deos alienos, et adoraveritis eos:
7 auferam Israel de superficie terrae, quam dedi eis,
et templum, quod sanctificavi nomini meo, proiiciam a conspectu meo,
eritque Israel in proverbium, et in fabulam cunctis populis.
8 Et domus haec erit in exemplum:
omnis, qui transierit per eam, stupebit, et sibilabit, et dicet:
Quare fecit Dominus sic terrae huic, et domui huic?
9 Et respondebunt: Quia derelinquerunt Dominum Deum suum,
qui eduxit patres eorum de terra Aegypti,
et secuti sunt deos alienos,

VIII. 58. caerimonias et i. *(pl.)* 59. et nocte| 60. |et sciant *(pl.)* 61. cor nostrum] *Hebraeus:* cor vestrum. 63. et ovium] *om.* et *(pl.)* 64. ˜ibi holocaustum *(pl.)* . . . et adipem] et adipe *A. Notabilissimum est, eandem varietatem et hoc versu bis, et in eadem serie verborum rursum redire in* 2 *Par.* 7, 7. *Quid si utroque loco interpres dederit:* ex adipe? *quod certe concinnius erat, quamquam vulgatae faveant graeca:* καὶ τὰς θυσίας καὶ τὰ στέατα τῶν εἰρηνικῶν. *Vercellone nec nostrum citavit, nec de aliis codicibus quidpiam simile.* — quoniam] quia *(pl.)* . . . holocausta *(pl.)* . . . adipem] adipe 65. Aemath (*ita codex etiam Is.* 11, 11; *Zach.* 9, 2; *aliis tamen triginta duobus locis cum vulgato:* Emath; *semel* 2 *Esdr.* 12, 38 Ema. *Denique Ios.* 19, 35 *rectius:* Ammath, *ubi aliud oppidum significatur. Vide praeterea ad* 4 *Reg.* 14, 25).

IX. 2. ˜dñs ei 5. ˜de genere tuo vir *(pl.)* 6. *post* caerimonias *om.* meas *(pl.)* 8. erit in exemplum] *Hebraeus perobscure:* erit excelsa, *unde interpres utcunque, quem potuit, elicuit sensum; nimirum, ait Vercellone, „quae in loco edito conlocata omnibusque conspicua sunt, quodammodo in exemplum proposita dici possunt.“ Alii vero complures lectionem sacri textus depravatam autumant, cui sanandae duplex adferunt remedium: aut enim pro tempore futuro* erit excelsa *substituunt praeteritum:* „quae erat excelsa“; *aut duarum litterarum transpositione ex eo quod est* עֶלְיוֹן, excelsa, *faciunt* לְעִיִּין, in ruinam, *ad quam sententiam conspirant Chaldaeus, Syrus et Arabs. Cf. etiam locum parallelum* 2 *Par.* 7, 21 — et sibilabit] *Gr.* καὶ συριεῖ, *i. e. stridulo quodam oris sonitu cum stupore contemptum expromet. Cf. Iob.* 27, 13; *Ier.* 19, 8; 49, 17; *Thren.* 2, 15; *Ez.* 27, 36.

et adoraverunt eos, et coluerunt eos:
idcirco induxit Dominus super eos omne malum hoc.
10 Expletis autem annis viginti postquam aedificaverat Salomon duas domos,
id est domum Domini et domum regis,
11 (Hiram rege Tyri praebente Salomoni ligna cedrina et abiegna, et aurum iuxta omne quod opus habuerat)
tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilaeae.
12 Et egressus est Hiram de Tyro, ut videret oppida, quae dederat ei Salomon, et non placuerunt ei,
13 et ait: Haecine sunt civitates, quas dedisti mihi, frater?
Et appellavit eas terram Chabul, usque in diem hanc.
14 Misit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri.
15 Haec est summa expensarum, quam obtulit rex Salomon ad aedificandam domum Domini et domum suam, et Mello, et murum Ierusalem,
et Heser, et Mageddo, et Gazer.
16 Pharao rex Aegypti ascendit, et cepit Gazer, succenditque eam igni:
et Chananaeum, qui habitabat in civitate, interfecit,
et dedit eam in dotem filiae suae uxori Salomonis.
17 Aedificavit ergo Salomon Gazer, et Bethoron inferiorem,
18 et Baalath, et Palmiram in terra solitudinis.
19 Et omnes vicos, qui ad se pertinebant, et erant absque muro, munivit,
et civitates curruum et civitates equitum,
et quodcunque ei placuit ut aedificaret in Ierusalem, et in Libano, et in omni terra potestatis suae.
20 Universum populum, qui remanserat de Amorrhaeis, et Hethaeis, et Pherezaeis, et Hevaeis, et Iebusaeis,
qui non sunt de filiis Israel:
21 horum filios, qui remanserant in terra,
quos scilicet non potuerant filii Israel exterminare,
fecit Salomon tributarios, usque in diem hanc.
22 De filiis autem Israel non constituit Salomon servire quemquam,
sed erant viri bellatores, et ministri eius, et principes, et duces,
et praefecti curruum et equorum.
23 Erant autem principes super omnia opera Salomonis praepositi quingenti quinquaginta,
qui habebant subiectum populum, et statutis operibus imperabant.

24 Filia autem Pharaonis ascendit de civitate David in domum suam, quam aedificaverat ei Salomon: XV.
tunc aedificavit Mello.
25 Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos singulos
holocausta, et pacificas victimas super altare, quod aedificaverat Domino,
et adolebat thymiama coram Domino:
perfectumque est templum.
26 Classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber,
quae est iuxta Ailath in littore maris rubri, in terra Idumaeae.
27 Misitque Hiram in classe illa servos suos viros nauticos et gnaros maris, cum servis Salomonis.
28 Qui cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem.

CAPUT X.

1 Sed et regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, XVI.
venit tentare eum in aenigmatibus.
2 Et ingressa Ierusalem multo cum comitatu, et divitiis,
camelis portantibus aromata, et aurum infinitum nimis, et gemmas pretiosas,
venit ad regem Salomonem, et locuta est ei universa quae habebat in corde suo.
3 Et docuit eam Salomon omnia verba, quae proposuerat:
non fuit sermo, qui regem posset latere, et non responderet ei.
4 Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis,
et domum, quam aedificaverat,
5 et cibos mensae eius,
et habitacula servorum, et ordines ministrantium, vestesque eorum, et pincernas,
et holocausta, quae offerebat in domo Domini:
non habebat ultra spiritum.
6 dixitque ad regem:
Verus est sermo, quem audivi in terra mea

IX. 9. *post* coluerunt *om.* eos *(pl.)* 12. |Egressusque est *(pl.)* 13. *Clem.* 1 Haeccine *errore typ. quem correxerunt ed.* 2 *et index* 1598. . . . Chabul] *Ioseph. Antiq.* VIII, 5: Χαβαλὼν κατὰ Φοινίκων γλῶτταν οὐκ ἀρέσκων σημαίνει. 14. *om.* Salamonem *(pl.)* 15. Eser 16. |Farao (*cf.* 3, 1) . . . in dote 18. Palmyram *A. In Hebraeo:* thamor, *i. e.* palmam, *quamquam nota Massoretarum iubet legi:* thadmor. 19. vicos] *Hebr.* urbes thesaurorum, *eas scilicet, in quibus erant horrea; Lutherus: Städte der Kornhäuser.*“ 20. Caettheis et F. et Evaeis 21. poterant . . . ad diem *(pl.)* 23. operibus] temporibus *(err.)* 24. Faraonis . . . *om.* Salomon *(pl.)* 26. Ailath] Ailam (*cum plerisque. Sed valde mutabile nomen est. Cf. Deut.* 2, 8; 2 *Par.* 8, 17; 16, 2) . . . Idumaea| *(pl.)*

X. 1. Saba] *hebraice* שבא *(per schin litteram), quod est nomen regionis in Arabia felici, et distinguendum a* סבא *(per samech) in Aethiopia; utramque coniungit Psalmus* 71, 10, *ubi vulgatus:* Arabum et Saba. . . . temptare 2. *om.* cum *(pl.)* . . . *om.* regem *(pl.)* 5. ordinem

7 super sermonibus tuis, et super sapientia tua:
et non credebam narrantibus mihi,
donec ipsa veni, et vidi oculis meis, et probavi
quod media pars mihi nunciata non fuerit:
maior est sapientia et opera tua, quam rumor, quem audivi.
8 Beati viri tui, et beati servi tui, qui stant coram te semper, et audiunt sapientiam tuam.
9 Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, et posuit te super thronum Israel,
eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum,
et constituit te regem, ut faceres iudicium et iustitiam.
10 Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosas:
non sunt allata ultra aromata tam multa, quam ea quae dedit regina Saba regi Salomoni.
11 (Sed et classis Hiram, quae portabat aurum de Ophir,
attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, et gemmas pretiosas.
12 Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, et domus regiae,
et citharas lyrasque cantoribus:
non sunt allata huiuscemodi ligna thyina, neque visa usque in praesentem diem.)
13 Rex autem Salomon dedit reginae Saba omnia quae voluit, et petivit ab eo:
exceptis his, quae ultro obtulerat ei munere regio.
Quae reversa est, et abiit in terram suam cum servis suis.

XVII. 14 Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos,
sexcentorum sexaginta sex talentorum auri:
15 excepto eo, quod afferebant viri, qui super vectigalia erant,
et negotiatores, universique scruta vendentes, et omnes reges Arabiae, ducesque terrae.
16 Fecit quoque rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo,
sexcentos auri siclos dedit in laminas scuti unius.
17 Et trecentas peltas ex auro probato:
trecentae minae auri unam peltam vestiebant:
posuitque eas rex in domo saltus Libani.
18 Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem:
et vestivit eum auro fulvo nimis,
19 qui habebat sex gradus:
et summitas throni rotunda erat in parte posteriori:
et duae manus hinc atque inde tenentes sedile:
et duo leones stabant iuxta manus singulas.
20 Et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde:
non est factum tale opus in universis regnis.
21 Sed et omnia vasa, quibus potabat rex Salomon, erant aurea:
et universa supellex domus saltus Libani de auro purissimo:
non erat argentum, nec alicuius pretii putabatur in diebus Salomonis,
22 quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis,
deferens inde aurum, et argentum,
et dentes elephantorum, et simias, et pavos.
23 Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terrae divitiis, et sapientia.
24 Et universa terra desiderabat vultum Salomonis,
ut audiret sapientiam eius, quam dederat Deus in corde eius.
25 Et singuli deferebant ei munera,
vasa argentea et aurea,
vestes et arma bellica,

X. 9. cui placuisti *(pl.)* 15. offerebant *A cum BDK Veron. aliisque* . . . scruta] scuta *A, errore suo, in alios postea, ut FG, propagato. Hieronymus idem vocabulum hebraicum* (racal) *variis diverse reddidit locis:* scruta vendentes (*sicut Symmachus:* τῶν ῥωποπωλῶν) *item in* 2 *Esdr.* 3, 30; negotiatores *aut* institores *Ez.* 17, 4; 27, 13; pigmentarii (*gr.* μυρεψοὶ) *in Cantico* 3, 6, *quam ultimam interpretationem etiam nostro loco magis convenire putabat Toletus, quum aromatarii tunc temporis et plurimi fuerint, et plurimum fecerint lucri.* 16. puro| *(pl.)* 17. trecentae minae] *Hebraeus:* tres minae (manim), *Graecus:* τρεῖς μναῖ. *In Paral.* 9, 16 *de eadem re:* trecentorum aureorum, *i. e. siclorum. Cavedonius, nummorum veterum peritissimus existimator, censebat S. Doctorem potuisse scribere* trecentae minae *pro* trecenti aurei, *eo quod exploratum sit Persarum* aureum *appellatum fuisse* minam. — eas] ea . . . saltus] silvae *ABGK Mediol. Veron.* 18. grande| 21. quibus] de quibus *(omnes)* 22. classes . . . ibat in Tharsis] *Cf.* 2 *Par.* 9, 21; 20, 36. *De* Tharsis *varias veterum ac recentiorum opiniones contulit Vercellone. Plura dabunt Morus: phoenizische Alterthumskunde Tom.* II, *et Th. Benfey in Ersch-Gruber Lexicon s. v. Indien. Ipse Hieronymus* (VII, 427) *quatuor potissimum eius nominis diversas interpretationes referens tradit:* 1) *ex Hebraeorum testimonio* Tharsis *nuncupatum fuisse* mare (*quem sensum ipse sequitur infra* 22, 49 *et Is.* 66, 19); 2) *Iosephum pro* Tharsis *intellexisse urbem Ciliciae* Tarsis; 3) *alios existimasse* Tharsis *esse* Carthaginem (*sic Ez.* 27, 12), *vel secundum Ephraem: maritimas regiones Africae cum insulis adiacentibus*; 4) *nonnullos denique* Indiam *et australes partes intelligere. Hoc ultimum nostro loco expressit Arabs. Gesenius autem verba hebraica hoc modo interpretans:* navem tartessiam rex habebat in mari, *vocabulo* tarsis *navium genus onerariarum significari putabat, quibus Phoenices ad longiorem navigationem fuerint usi.* — |dentes elef. *(om.* et *etiam Hebr.)* 23. ˊomnes ˊsuper

aromata quoque, et equos et mulos per annos singulos.
26 Congregavitque Salomon currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum:
et disposuit eos per civitates munitas, et cum rege in Ierusalem.
27 Fecitque ut tanta esset abundantia argenti in Ierusalem, quanta et lapidum:
et cedrorum praebuit multitudinem quasi sycomoros, quae nascuntur in campestribus.
28 Et educebantur equi Salomoni de Aegypto et de Coa.
Negotiatores enim regis emebant de Coa, et statuto pretio perducebant.
29 Egrediebatur autem quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argenti,
et equus centum quinquaginta.
Atque in hunc modum cuncti reges Hethaeorum et Syriae equos venundabant.

CAPUT XI.

XVIII. 1 **R**ex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas,
filiam quoque Pharaonis,
et Moabitidas, et Ammonitidas, Idumaeas, et Sidonias, et Hetthaeas:
2 de gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israel:
Non ingrediemini ad eas,
neque de illis ingredientur ad vestras:
certissime enim avertent corda vestra ut sequamini deos earum.
His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore.
3 Fueruntque ei uxores quasi reginae septingentae,
et concubinae trecentae:
et averterunt mulieres cor eius.
4 Cumque iam esset senex, depravatum est cor eius per mulieres,
ut sequeretur deos alienos:
nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris eius.
5 Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorum,
et Moloch idolum Ammonitarum.
6 Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino,
et non adimplevit ut sequeretur Dominum, sicut David pater eius.
7 **T**unc aedificavit Salomon fanum Chamos, idolo Moab, in monte qui est contra Ierusalem,
et Moloch idolo filiorum Ammon.
8 Atque in hunc modum fecit universis uxoribus suis alienigenis,
quae adolebant thura, et immolabant diis suis.

9 **I**gitur iratus est Dominus Salomoni, XIX.
quod aversa esset mens eius a Domino Deo Israel,
qui apparuerat ei secundo,
et praeceperat de verbo hoc ne sequeretur deos alienos,
et non custodivit quae mandavit ei Dominus.
11 **D**ixit itaque Dominus Salomoni:
Quia habuisti hoc apud te,
et non custodisti pactum meum, et praecepta mea, quae mandavi tibi,
disrumpens scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo.
12 Verumtamen in diebus tuis non faciam propter David patrem tuum:
de manu filii tui scindam illud,
13 nec totum regnum auferam,
sed tribum unam dabo filio tuo
propter David servum meum, et Ierusalem quam elegi.
14 **S**uscitavit autem Dominus adversarium Salomoni Adad Idumaeum de semine regio, qui erat in Edom.
15 Cum enim esset David in Idumaea,
et ascendisset Ioab princeps militiae ad sepeliendum eos, qui fuerant interfecti,
et occidisset omne masculinum in Idumaea
16 (sex enim mensibus ibi moratus est Ioab, et omnis Israel,
donec interimeret omne masculinum in Idumaea)
17 fugit Adad ipse, et viri Idumaei de servis patris eius cum eo, ut ingrederetur Aegyptum:
erat autem Adad puer parvulus.
18 Cumque surrexissent de Madian, venerunt in Pharan,
tuleruntque secum viros de Pharan,
et introierunt Aegyptum ad Pharaonem regem Aegypti:
qui dedit ei domum, et cibos constituit, et terram delegavit.
19 Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde,
in tantum ut daret ei uxorem, sororem uxoris suae germanam Taphnes reginae.
20 Genuitque ei soror Taphnes Genubath filium,
et nutrivit eum Taphnes in domo Pharaonis:
eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis eius.

X. 28. de Coa] *hebraice* מִקְוֵה; *Gr.* ἐκ Θεκουὲ, *loco geographis ignoto. Gesenius vocem* mikveh *vertit:* agmen, gregem, *in hunc modum verba connectens:* et agmen negotiatorum regis petebat gregem *(scil. equorum). Clericus substituit* תִּקְוַת, textum (*Ios.* 2, 18. 21), *ut Salomon simul equos atque telam ex Aegypto sibi parasse dicatur.* 29. Chettheorum

XI. 1. amavit *(pl.)* . . . Ammanitidas . . . Chettheas| (*Edd. Vaticanae hic tantum in eo nomine* t *litteram duplicant, quum alias ubique, quamquam minus recte, consueverint efferre* Hethaeas. *Vide ad* 2 *Reg.* 11, 3) 2. |certissimo *(solus)* 4. ˜per mulieres cor eius| *(pl.)* 5. Ammanitarum* 6. *om.* David 11. meum⌈Q. XXXV. *Seq. fol.* 290. . . . dirumpens 15. ad sepeliendos 16. interimerent *(pl.)* 18. Faran| 19. Pharao . . . Tafnes 20. Genebath *(pl.)*

21 Cumque audisset Adad in Aegypto, dormisse David cum patribus suis,
et mortuum esse Ioab principem militiae,
dixit Pharaoni: Dimitte me, ut vadam in terram meam.
22 Dixitque ei Pharao:
Qua enim re apud me indiges, ut quaeras ire ad terram tuam?
At ille respondit: Nulla: sed obsecro te ut dimittas me.

XX. 23 Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon filium Eliada, qui fugerat Adarezer regem Soba dominum suum:
24 et congregavit contra eum viros,
et factus est princeps latronum cum interficeret eos David:
abieruntque Damascum, et habitaverunt ibi,
et constituerunt eum regem in Damasco,
25 eratque adversarius Israeli cunctis diebus Salomonis:
et hoc est malum Adad, et odium contra Israel, regnavitque in Syria.
26 Ieroboam quoque filius Nabat, Ephrathaeus, de Sareda, servus Salomonis,
cuius mater erat nomine Sarua, mulier vidua:
levavit manum contra regem.
27 Et haec est causa rebellionis adversus eum,
quia Salomon aedificavit Mello,
et coaequavit voraginem civitatis David patris sui.
28 Erat autem Ieroboam vir fortis et potens:
vidensque Salomon adolescentem bonae indolis et industrium,
constituerat eum praefectum super tributa universae domus Ioseph.

XXI. 29 Factum est igitur in tempore illo, ut Ieroboam egrederetur de Ierusalem,
et inveniret eum Ahias Silonites propheta in via, opertus pallio novo:
erant autem duo tantum in agro.
30 Apprehendensque Ahias pallium suum novum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes.
31 Et ait ad Ieroboam: Tolle tibi decem scissuras:
haec enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis,
et dabo tibi decem tribus.
32 Porro una tribus remanebit ei
propter servum meum David, et Ierusalem civitatem,
quam elegi ex omnibus tribubus Israel:
33 eo quod dereliquerit me,
et adoraverit Astarthen deam Sidoniorum,
et Chamos deum Moab,
et Moloch deum filiorum Ammon:
et non ambulaverit in viis meis,
ut faceret iustitiam coram me, et praecepta mea, et iudicia sicut David pater eius.
34 Nec auferam omne regnum de manu eius,
sed ducem ponam eum cunctis diebus vitae suae,
propter David servum meum, quem elegi,
qui custodivit mandata mea et praecepta mea.
35 Auferam autem regnum de manu filii eius,
et dabo tibi decem tribus:
36 filio autem eius dabo tribum unam,
ut remaneat lucerna David servo meo cunctis diebus coram me
in Ierusalem civitate, quam elegi ut esset nomen meum ibi.
37 Te autem assumam,
et regnabis super omnia, quae desiderat anima tua,
erisque rex super Israel.
38 Si igitur audieris omnia, quae praecepero tibi,
et ambulaveris in viis meis,
et feceris quod rectum est coram me,
custodiens mandata mea et praecepta mea,
sicut fecit David servus meus:
ero tecum, et aedificabo tibi domum fidelem,
quomodo aedificavi David domum,
et tradam tibi Israel:
39 et affligam semen David super hoc,
verumtamen non cunctis diebus.

40 Voluit ergo Salomon interficere Ieroboam: XXII.
qui surrexit, et aufugit in Aegyptum ad Sesac regem Aegypti,
et fuit in Aegypto usque ad mortem Salomonis.
41 Reliquum autem verborum Salomonis,
et omnia quae fecit, et sapientia eius:
ecce universa scripta sunt in libro verborum dierum Salomonis.

XI. 22. |ad . . . *om.* te *(pl.)* 23. Adadezer* (*cf.* 2 *Reg.* 8, 3) 24. Damascum] Damasco 25. Israeli] Israhel 26. Hieroboam* . . *Clem.* 1 Nabath; *sic A quoque, hic tantum et Eccli.* 47, 29; *in ceteris viginti quatuor locis recte* Nabat, *quod est graece* Ναβάτ, *in hebraeo* נבט. *Nam* ט *littera per tenuem* t *exprimi solet,* ת *per aspiratam* th. *Quamquam occurrunt nonnullae exceptiones, velut nomen* לוט, Λώτ, *in codice scribitur* Loth.) . . . *Verba* servus Salomonis *non post* Sareda, *sed post* vidua *collocantur in A et antiquis omnibus. — Nomen* Sarua, *in hebr. et gr. trisyllabam, minus recte in quibusdam edd. scribitur* Sarva. 27. *om.* est . . . Mello] *Cf.* 2 *Reg.* 5, 9 30. Ahia 33. dereliquerint . . adoraverint Astharoth (*cf.* 1 *Reg.* 7, 3) . . . Moloch] Melchom *AEK* (*edd. Clem. hoc loco:* Moloc). *Cf.* 4 *Reg.* 23, 13; 1 *Par.* 20, 2; *Ier.* 49, 1. 3; *Amos* 1, 15; *Soph.* 1, 5. *Sunt qui* Melchom *et* Moloch *pro diversis idolis habeant; alii eiusdem esse volunt idoli duo nomina.* . . . ambulaverint . . . facerent *(plurativas verborum formas item habent K Mediol.)* 38. *post* David *om.* domum *AK Mediol. Veron.* 40. Sesac] Susac *A cum pluribus; at infra c.* 14, 25; 2 *Par.* 12, 2—9: Sesac. *Hebraeus vice versa h. l.* שישק, *postea* שושק; *graecus ubique* Σουσακίμ. *Hunc esse Sesonchin Manethonis, plurimis monumentis Aegyptiorum constat.* . . . |et fugit 41. *om.* dierum *(pl.)*

42 Dies autem, quos regnavit Salomon in
Ierusalem super omnem Israel,
quadraginta anni sunt.
43 Dormivitque Salomon cum patribus suis,
et sepultus est in civitate David patris sui,
regnavitque Roboam filius eius pro eo.

CAPUT XII.

XXIII. 1 Venit autem Roboam in Sichem:
illuc enim congregatus erat omnis Israel
ad constituendum eum regem.
2 At vero Ieroboam filius Nabat, cum adhuc
esset in Aegypto profugus a facie regis
Salomonis,
audita morte eius, reversus est de Aegypto.
3 Miseruntque et vocaverunt eum:
venit ergo Ieroboam, et omnis multitudo
Israel,
et locuti sunt ad Roboam, dicentes:
4 Pater tuus durissimum iugum imposuit
nobis:
tu itaque nunc imminue paululum de im-
perio patris tui durissimo,
et de iugo gravissimo, quod imposuit no-
bis, et serviemus tibi.
5 Qui ait eis:
Ite usque ad tertium diem, et revertimini
ad me.
Cumque abiisset populus, 6 iniit consilium
rex Roboam cum senioribus,
qui assistebant coram Salomone patre eius,
cum adhuc viveret,
et ait: Quod datis mihi consilium, ut re-
spondeam populo huic?
7 Qui dixerunt ei:
Si hodie obedieris populo huic, et ser-
vieris,
et petitioni eorum cesseris,
locutusque fueris ad eos verba lenia,
erunt tibi servi cunctis diebus.
8 Qui dereliquit consilium senum, quod de-
derant ei,
et adhibuit adolescentes, qui nutriti fue-
rant cum eo, et assistebant illi,
9 dixitque ad eos: Quod mihi datis consi-
lium, ut respondeam populo huic,
qui dixerunt mihi: Levius fac iugum quod
imposuit pater tuus super nos?
10 Et dixerunt ei iuvenes qui nutriti fuerant
cum eo:
Sic loquéris populo huic, qui locuti sunt
ad te, dicentes:
Pater tuus aggravavit iugum nostrum, tu
releva nos.
Sic loquéris ad eos:
Minimus digitus meus grossior est dorso
patris mei.
11 Et nunc pater meus posuit super vos
iugum grave,
ego autem addam super iugum vestrum:
pater meus cecidit vos flagellis, ego autem
caedam vos scorpionibus.
12 Venit ergo Ieroboam, et omnis populus
ad Roboam die tertia,
sicut locutus fuerat rex, dicens:
Revertimini ad me die tertia.
13 Responditque rex populo dura,
derelicto consilio seniorum, quod ei de-
derant,
14 et locutus est eis secundum consilium
iuvenum, dicens:
Pater meus aggravavit iugum vestrum,
ego autem addam iugo vestro:
pater meus cecidit vos flagellis, ego autem
caedam vos scorpionibus.
15 Et non acquievit rex populo:
quoniam aversatus fuerat eum Dominus,
ut suscitaret verbum suum,
quod locutus fuerat in manu Ahiae Silo-
nitae, ad Ieroboam filium Nabat.
16 Videns itaque populus quod noluisset
eos audire rex,
respondit ei dicens:
Quae nobis pars in David?
vel quae hereditas in filio Isai?
Vade in tabernacula tua Israel,
nunc vide domum tuam David.
Et abiit Israel in tabernacula sua.
17 Super filios autem Israel, quicunque habi-
tabant in civitatibus Iuda, regnavit
Roboam.

18 Misit ergo rex Roboam Aduram, qui erat XXIIII.
super tributa:
et lapidavit eum omnis Israel, et mortuus
est.
Porro rex Roboam festinus ascendit cur-
rum, et fugit in Ierusalem:
19 recessitque Israel a domo David, usque
in praesentem diem.
20 Factum est autem cum audisset omnis Is-
rael, quod reversus esset Ieroboam,
miserunt, et vocaverunt eum congregato
coetu,
et constituerunt eum regem super omnem
Israel,
nec secutus est quisquam domum David
praeter tribum Iuda solam.
21 Venit autem Roboam Ierusalem,

XII. 1. Sychem* 2. *om.* vero *(pl.)* 5. abisset 6. senibus| *(cf. Ex.* 10, 9) . . . cum adhuc viveret] dum adviveret *A Veron.* (*Cf. Ios.* 4, 14; 2 *Par.* 10, 6) . . . ˜mihi datis *(pl.)* . . . *om.* huic *(pl.)* 11. caecidit . . *habet h. l.* ego autem caedam vos, *quamquam differt v.* 14. *Vercellonem, ut alias, decepit lectio Sixtinorum:* et ego (*cf.* 2, 42); *illi vero in locis parallelis paullo nimium parilitati dictionis studebant. Vide ad Iud.* 9, 13. *Omittunt* vos *BK Mediol. Veron.* — scorpionibus] *Chaldaeus:* spinis. „*Isidorus inter instrumenta, quibus sontes caeduntur, ponit virgas aculeatas vel nodosas, quae, inquit,* scorpiones *rectissime vocantur.*" *Verc.* 12. *habet* tertia *(erravit Verc.); CG* tertio. *Cf.* 2 *Par.* 10, 12. 14. caecidit v. fl. et ego caedam scorpionibus| 15. ˜eum fuerat 16. Vade] *om. A Mediol. Veron.*, revertere *BF. Cf.* 2 *Reg.* 20, 1. „*Quamquam supplendum sit* vade *vel* revertere, *maiore tamen cum gratia in quibusdam codicibus Hebraeo consentientibus videtur subaudiri quam exprimi, ita ut sit* ἀποσιώπησις *iratorum.*" *Luc. Brugensis.* 18. igitur *(pl.)* . . Aduran . . . tributum *(pl.)* 20. eum regem] *om.* eum *(pl.)*

et congregavit universam domum Iuda, et tribum Beniamin,
centum octoginta millia electorum virorum bellatorum,
ut pugnarent contra domum Israel,
et reducerent regnum Roboam filio Salomonis.
22 Factus est autem sermo Domini ad Semeiam virum Dei, dicens:
23 Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda,
et ad omnem domum Iuda, et Beniamin,
et reliquos de populo, dicens:
24 Haec dicit Dominus:
Non ascendetis, neque bellabitis contra fratres vestros filios Israel:
revertatur vir in domum suam,
a me enim factum est verbum hoc.
Audierunt sermonem Domini,
et reversi sunt de itinere
sicut eis praeceperat Dominus.

XXV. 25 Aedificavit autem Ieroboam Sichem in monte Ephraim, et habitavit ibi:
et egressus inde aedificavit Phanuel.
26 Dixitque Ieroboam in corde suo:
Nunc revertetur regnum ad domum David,
27 si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo Domini in Ierusalem:
et convertetur cor populi huius ad dominum suum Roboam regem Iuda,
interficientque me, et revertentur ad eum.
28 Et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, et dixit eis:
Nolite ultra ascendere in Ierusalem:
ecce dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti.
29 Posuitque unum in Bethel, et alterum in Dan:
30 et factum est verbum hoc in peccatum:
ibat enim populus ad adorandum vitulum usque in Dan.
31 Et fecit fana in excelsis,
et sacerdotes de extremis populi,
qui non erant de filiis Levi.
32 Constituitque diem sollemnem in mense octavo, quintadecima die mensis,
in similitudinem sollemnitatis, quae celebrabatur in Iuda.
Et ascendens altare, similiter fecit in Bethel,
ut immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat:
constituitque in Bethel
sacerdotes excelsorum, quae fecerat.
33 Et ascendit super altare quod exstruxerat in Bethel,
quintadecima die mensis octavi, quem finxerat de corde suo:
et fecit sollemnitatem filiis Israel,
et ascendit super altare, ut adoleret incensum.

CAPUT XIII.

1 Et ecce vir Dei venit de Iuda in sermone Domini in Bethel,
Ieroboam stante super altare, et thus iaciente.
2 Et exclamavit contra altare in sermone Domini, et ait:
Altare, altare, haec dicit Dominus: Ecce filius nascetur domui David, Iosias nomine,
et immolabit super te sacerdotes excelsorum,
qui nunc in te thura succendunt,
et ossa hominum super te incendet.
3 Deditque in illa die signum, dicens:
Hoc erit signum quod locutus est Dominus:
Ecce altare scindetur, et effundetur cinis qui in eo est.
4 Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare in Bethel, XXVI.
extendit manum suam de altari, dicens:
Apprehendite eum.
Et exaruit manus eius, quam extenderat contra eum:
nec valuit retrahere eam ad se.
5 Altare quoque scissum est, et effusus est cinis de altari,
iuxta signum quod praedixerat vir Dei in sermone Domini.
6 Et ait rex ad virum Dei:
Deprecare faciem Domini Dei tui, et ora pro me,
ut restituatur manus mea mihi.
Oravitque vir Dei faciem Domini,
et reversa est manus regis ad eum,
et facta est sicut prius fuerat.
7 Locutus est autem rex ad virum Dei:
Veni mecum domum ut prandeas,
et dabo tibi munera.
8 Responditque vir Dei ad regem:
Si dederis mihi mediam partem domus tuae, non veniam tecum,
nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto:
9 sic enim mandatum est mihi in sermone Domini praecipientis:
Non comedes panem, neque bibes aquam,
nec revertéris per viam, qua venisti.
10 Abiit ergo per aliam viam,
et non est reversus per iter, quo venerat in Bethel.
11 Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel, XXVII.
ad quem venerunt filii sui,
et narraverunt ei omnia opera, quae fecerat vir Dei illa die in Bethel:
et verba quae locutus fuerat ad regem,
narraverunt patri suo.
12 Et dixit eis pater eorum:

XII. 21. v. et bellatorum| *(pl.)* ut pugnaret . . . |et reduceret *(pl.)* 22. F. est vero sermo dei 24. neque] nec *(pl.)* 25. Fanuhel| 28. *om.* in *(cf.* 2 *Reg.* 12, 31) — ecce dii tui] *Cf. Ex.* 32, 8 . . ˜eduxerunt te *(pl.)* 32. celebratur . . . fuerat] erat *ABEK*
XIII. 2. ˜incendet super te| *(pl.)* 3. in die illa *(pl.)* . . . scinditur et effunditur 5. effusus cinis 6. |Oravit 11. venit filius suus| et narravit *(pl.)* . . . regem| et narraverunt *(pl.)* *Scholiastes N: „Notandum quod unus incepit, et duo narrationem consummaverunt.“ Consentiunt Hebraeus, Chaldaeus, Arabs.*

Per quam viam abiit?
Ostenderunt ei filii sui viam, per quam abierat vir Dei, qui venerat de Iuda.
13 Et ait filiis suis: Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent, ascendit, [14] et abiit post virum Dei,
et invenit eum sedentem subtus terebinthum:
et ait illi: Tune es vir Dei qui venisti de Iuda?
Respondit ille: Ego sum.
15 Dixitque ad eum: Veni mecum domum, ut comedas panem.
16 Qui ait: Non possum reverti, neque venire tecum,
nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto:
17 quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens:
Non comedes panem, et non bibes aquam ibi, nec revertéris per viam, qua ieris.
18 Qui ait illi: Et ego propheta sum similis tui:
et angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum tuam,
ut comedat panem, et bibat aquam.
Fefellit eum, [19] et reduxit secum:
comedit ergo panem in domo eius, et bibit aquam.
20 Cumque sederent ad mensam,
factus est sermo Domini ad prophetam, qui reduxerat eum.
21 Et exclamavit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens:
Haec dicit Dominus: Quia non obediens fuisti ori Domini,
et non custodisti mandatum, quod praecepit tibi Dominus Deus tuus,
22 et reversus es, et comedisti panem, et bibisti aquam
in loco in quo praecepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam,
non inferetur cadaver tuum in sepulchrum patrum tuorum.
23 Cumque comedisset et bibisset,
stravit asinum suum prophetae, quem reduxerat.
24 Qui cum abiisset, invenit eum leo in via, et occidit,
et erat cadaver eius proiectum in itinere:
asinus autem stabat iuxta illum,
et leo stabat iuxta cadaver.
25 Et ecce, viri transeuntes viderunt cadaver proiectum in via,
et leonem stantem iuxta cadaver.
Et venerunt et divulgaverunt in civitate, in qua prophetes ille senex habitabat.
26 Quod cum audisset propheta ille, qui reduxerat eum de via, ait:
Vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini,
et tradidit eum Dominus leoni,
et confregit eum, et occidit
iuxta verbum Domini, quod locutus est ei.
27 Dixitque ad filios suos:
Sternite mihi asinum.
Qui cum stravissent, [28] et ille abiisset,
invenit cadaver eius proiectum in via,
et asinum et leonem stantes iuxta cadaver:
non comedit leo de cadavere, nec laesit asinum.
29 Tulit ergo prophetes cadaver viri Dei,
et posuit illud super asinum,
et reversus intulit in civitatem prophetae senis ut plangeret eum.
30 Et posuit cadaver eius in sepulchro suo:

XIII. 15. |Dixit   16. nec bibam   17. ˜ibi aquam   18. |et comedat *(pl.)*   21. quia inoboediens   22. praecepi,tibi (*sic interposita diastola, ne legatur* praecepit ibi) — comederis . . . patruum *(err.)*   23. stravit asinum suum prophetae] *In Clem.* 1 *primitus excusum fuit* propheta, *posterior editorum cura calamo correxit:* prophetae; *quod iuxta Hebraeum tertio casu, non secundo accipiendum est. Iure autem, ut videtur, Sixtini et Gregoriani cum codd. AK sustulerant* suum; *neque etiam displicet quod K voci* prophetae *addidit* illi.   24. abisset   25. ˜senex ille   28. abisset   29. prophetae senes *A*, prophetes senex *B*. „*Etiam LXX nominativo* ὁ προφήτης, *Hebraea indifferenter transferri possunt* propheta senex *et* prophetae senis, *quamvis pro hoc ultimo suffragium ferant accentus hebraeo textui per Rabbinos adpositi.*“ *Bukentopius. Itaque* in civitatem prophetae senis *dicitur pro:* in civitatem suam. *Eundem sensum exprimunt Chaldaeus, Arabs et magis explicite Syrus:* „in civitatem in qua idem ille propheta habitabat.“ *Deinde pro* plangeret *codices prope universi offerunt numerum pluralem* plangerent, *qui spectat ad senem cum filiis suis. Hebraeus indefinite, nulluque subiecta persona, actionem modo indicat:* ad plangendum et sepeliendum eum. *Atque hic vero animadvertat lector, quam sit necesse, vel praestantissimi codicis lectiones non separatim ex semet aestimari, sed comparative et ad hebraicum prototypon revocatas expendi. Quod nisi hoc loco faceret aliquis nec etiam reminisceretur, quam saepe in veteribus Mss. vocales* e *et* i *inter se permutentur, is facillime deceptus illa lectione:* prophetae senes ut plangerent eum, *in aliud plane novum posset incurrere, quasi hoc dixisset Hieronymus: senem ad funus istud concelebrandum reliquorum suae civitatis senum omnium catervam convocasse, qui quidem latiore vocis significatu dicerentur* prophetae, *ut longaevitate venerandi et tum quasi Deo propiores, quomodo et ipse vocatur* propheta, *quamquam non usquequaque veridicus seu Dei spiritu illuminatus. Videtur enim omnino ad id genus prophetarum, quorum frequentiores quidam coetus in Israel aliquoties memorantur* (c. 18, 4; 1 *Reg.* 10, 5), *oportere referri illud Evangelii monitum:* „Multi sunt vocati, pauci vero electi.“ *Quin etiam maior probabilitatis species isti lectioni inde accederet, quod versu sequenti plangentes defunctum senem virum Dei nomine* fratris *appellant, quam appellationem aequalibus, i. e. senibus congregatis aptissimam fore apparet. At nihilominus haec omnia irrita sunt; nam et fraternam appellationem sciendum est in funeribus sollemnem fuisse vocem lugentium* (*cf. Ier.* 23, 18), *nec Hieronymo eiusmodi lectio potest adscribi, quae ab hebraeo veritate prorsum desciscit.*

et planxerunt eum: Heu heu mi frater.
31 Cumque planxissent eum, dixit ad filios suos:
Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulchro,
in quo vir Dei sepultus est:
iuxta ossa eius ponite ossa mea.
32 Profecto enim veniet sermo, quem praedixit in sermone Domini
contra altare quod est in Bethel,
et contra omnia fana excelsorum, quae sunt in urbibus Samariae.
XXVIII. 33 Post verba haec non est reversus Ieroboam de via sua pessima,
sed econtrario fecit de novissimis populi sacerdotes excelsorum:
quicunque volebat, implebat manum suam, et fiebat sacerdos excelsorum.
34 Et propter hanc causam peccavit domus Ieroboam,
et eversa est, et deleta de superficie terrae.

CAPUT XIV.

1 In tempore illo aegrotavit Abia filius Ieroboam.
2 Dixitque Ieroboam uxori suae:
Surge, et commuta habitum, ne cognoscaris quod sis uxor Ieroboam:
et vade in Silo, ubi est Ahias propheta,
qui locutus est mihi, quod regnaturus essem super populum hunc.
3 Tolle quoque in manu tua decem panes, et crustulam, et vas mellis, et vade ad illum:
ipse enim indicabit tibi quid eventurum sit puero huic.
4 Fecit ut dixerat, uxor Ieroboam:
et consurgens abiit in Silo,
et venit in domum Ahiae:
at ille non poterat videre, quia caligaverant oculi eius prae senectute.
5 Dixit autem Dominus ad Ahiam:
Ecce uxor Ieroboam ingreditur ut consulat te super filio suo qui aegrotat.
haec et haec loquéris ei.
Cum ergo illa intraret,
et dissimularet se esse quae erat,
6 audivit Ahias sonitum pedum eius introeuntis per ostium, et ait:
Ingredere uxor Ieroboam:
quare aliam te esse simulas?
ego autem missus sum ad te durus nuncius.
7 Vade, et dic Ieroboam:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Quia exaltavi te de medio populi,
et dedi te ducem super populum meum Israel:
8 et scidi regnum domus David, et dedi illud tibi,
et non fuisti sicut servus meus David,
qui custodivit mandata mea,
et secutus est me in toto corde suo,
faciens quod placitum esset in conspectu meo:
9 sed operatus es mala super omnes, qui fuerunt ante te,
et fecisti tibi deos alienos et conflatiles,
ut me ad iracundiam provocares,
me autem proiecisti post corpus tuum:
10 idcirco ecce ego inducam mala super domum Ieroboam,
et percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem,
et clausum, et novissimum in Israel:
et mundabo reliquias domus Ieroboam,
sicut mundari solet fimus usque ad purum.
11 Qui mortui fuerint de Ieroboam in civitate, comedent eos canes:
qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves caeli:
quia Dominus locutus est.
12 Tu igitur surge, et vade in domum tuam: et in ipso introitu pedum tuorum in urbem,
morietur puer, 13 et planget eum omnis Israel, et sepeliet:
iste enim solus inferetur de Ieroboam in sepulchrum,
quia inventus est super eo sermo bonus a Domino Deo Israel, in domo Ieroboam.
14 Constituet autem sibi Dominus regem super Israel,
qui percutiet domum Ieroboam
in hac die, et in hoc tempore:
15 et percutiet Dominus Deus Israel,
sicut moveri solet arundo in aqua:
et evellet Israel de terra bona hac, quam dedit patribus eorum,
et ventilabit eos trans flumen:

XIII. 30. heu heu mi frater] eheu frater *A Mediol.* 33. de novissimis populi] „*In Hebraeo:* Ex universo populo, *nimirum ex omnibus sine discrimine.*" *Maurerus.* — implebat manum suam] *i. e. muneris quasi legitimam potestatem habebat. Cf. Num.* 3, 3; *Iud.* 17, 5. 12.

XIV. 1. Abia] *Nomen duplicis formae, etiam in Hebraeo. Nam hoc loco scribitur* אביה, Abia, *et sic semper in Paralipomenis; contra v.* 31, *c.* 15, 1. 7. 8 אבים, Abiam. *Amiatinus integra fide suam cuique loco formam servavit; vulgatus bis tantum discrepat* (1 *Par.* 11, 22; 13, 2), *ubi citra consuetudinem Hieronymi in quarto casu praetulit* Abiam. *Graeci variant* Ἀβιὰ *et* Ἀβιού. 2. Ahia 3. crustula (*cf. Ex.* 29, 2) . . . *om.* enim *(pl.)* . . . ˜huic puero| *(pl.)* 4. Ahia| 5. Ahia| . . . qui] quia 6. Ahia . . . ˜esse te 9. proiecisti post corpus tuum] *deseruisti, tergum ad me vertisti. Cf. Ier.* 2, 27; 32, 33; *Ez.* 23, 35. 10. mingentem ad parietem] *i. e. marem, virum; minus apte quidam intelligunt: canem: Cf.* 16, 10; 21, 21; 1 *Reg.* 25, 22; 4 *Reg.* 9, 8. — clausum et novissimum] *Cf.* 21, 21; 4 *Reg.* 14, 26; 9, 8, *ubi vulgatus:* clausos carcere et extremos. LXX: ἐχόμενον (συνεχόμενον) καὶ ἐγκαταλελειμμένον. *Gesenius gemellas voces* עָצוּר וְעָזוּב, *oppositionis potius quam adiunctionis sensu acceptas, vertit: clausum et manumissum, i. e. mancipium et liberum* . . . solet] pótest *(solus)* 11. ˏmortui ˏautem 12. *A verbis* et in ipso *stichum inchoare neglexit scriba.* 13. *habet* de Hieroboam in sepulchrum; *DF:* in sepulchro de H. . . . ad dn̄m dm̄ *(A cum CDK Mediol. Veron.)* 14. percutiat *(A cum C Mediol.)* . . . in hac die, et in hoc tempore] *Hebr. Gr.* illa die, et quid? *etiam* nunc. 15. *om.* Deus

quia fecerunt sibi lucos, ut irritarent Dominum.
16 Et tradet Dominus Israel propter peccata Ieroboam, qui peccavit, et peccare fecit Israel.
17 **S**urrexit itaque uxor Ieroboam,
et abiit, et venit in Thersa:
cumque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus est,
18 et sepelierunt eum.
Et planxit eum omnis Israel
iuxta sermonem Domini, quem locutus est in manu servi sui Ahiae prophetae.
19 Reliqua autem verborum Ieroboam,
quomodo pugnaverit, et quomodo regnaverit,
ecce scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel.
20 Dies autem, quibus regnavit Ieroboam, viginti duo anni sunt:
et dormivit cum patribus suis:
regnavitque Nadab filius eius pro eo.

XXVIIII. 21 Porro Roboam filius Salomonis regnavit in Iuda.
Quadraginta et unius anni erat Roboam, cum regnare coepisset:
decem et septem annos regnavit in Ierusalem civitate, quam elegit Dominus
ut poneret nomen suum ibi, ex omnibus tribubus Israel.
Nomen autem matris eius Naama Ammanitis.
22 Et fecit Iudas malum coram Domino,
et irritaverunt eum super omnibus, quae fecerant patres eorum
in peccatis suis, quae peccaverunt.
23 Aedificaverunt enim et ipsi sibi aras, et statuas, et lucos
super omnem collem excelsum, et subter omnem arborem frondosam:
24 sed et effeminati fuerunt in terra,
feceruntque omnes abominationes gentium,
quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israel.
25 **I**n quinto autem anno regni Roboam,
ascendit Sesac rex Aegypti in Ierusalem,
26 et tulit thesauros domus Domini,
et thesauros regios,
et universa diripuit:
scuta quoque aurea, quae fecerat Salomon:
27 pro quibus fecit rex Roboam scuta aerea
et tradidit ea in manum ducum scutariorum,
et eorum qui excubabant ante ostium domus regis.
28 Cumque ingrederetur rex in domum Domini,
portabant ea qui praeeundi habebant officium:
et postea reportabant ad armamentarium scutariorum.
29 **R**eliqua autem sermonum Roboam, et omnia quae fecit,
ecce scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda.
30 Fuitque bellum inter Roboam et Ieroboam cunctis diebus.
31 Dormivitque Roboam cum patribus suis,
et sepultus est cum eis in civitate David:
nomen autem matris eius Naama Ammanitis:
et regnavit Abiam filius eius pro eo.

CAPUT XV.

1 **I**gitur in octavo decimo anno regni Ieroboam filii Nabat,
regnavit Abiam super Iudam.
2 Tribus annis regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Maacha filia Abessalom.
3 Ambulavitque in omnibus peccatis patris sui, quae fecerat ante eum:
nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo,
sicut cor David patris eius.
4 Sed propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Ierusalem,
ut suscitaret filium eius post eum, et statueret Ierusalem:
5 eo quod fecisset David rectum in oculis Domini,
et non declinasset ab omnibus, quae praeceperat ei
cunctis diebus vitae suae,
excepto sermone Uriae Hethaei.
6 Attamen bellum fuit inter Roboam, et Ieroboam omni tempore vitae eius.

XIV. 18. planxit illum *(pl.)* 21. quadraginta et unius] *Quidam critici de coniectura:* XXI *vel* XXII; *Graeci in additamento post c.* 12, 24: Ῥοβοὰμ — υἱὸς ὢν ἑξκαίδεκα ἐτῶν ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτόν. . . . |et decem et septem annis *(pl.)* . . . Ammanites|= 31. 22. peccaverant| *(pl.)* 23. subter] super *(err.)* 24. effeminati] *Cf.* 4 *Reg.* 23, 7. *Hieronymus* VI, 41: „*Verbum hebr.* cadesoth, *quod Aquila* ἐνηλλαγμένων, *Symmachus* ἑταιρίδων, LXX τετελεσμένων, *Theodotion* κεχωρισμένων *interpretati sunt, nos* effeminatos *vertimus, ut sensum verbi nostrorum auribus panderemus. Hi sunt quos hodie Romae* Matri, *non* deorum, *sed daemoniorum servientes,* Gallos *vocant, eo quod de hac gente Romani truncatos libidine, in honorem Atys (quem eunuchum dea meretrix fecerat) sacerdotes illius manciparint.*" 27. in manu *(pl.)* 28. |portaba^{n}t 29. omnium *ABF* . . . sermonum dierum] verborum dierum *(pl.)* 31. |Dormivit itaque

XV. 2. *et* 10. Abessalom] Absalom *AE. Hebraeus ponit* Abisalom, *sed* 2 *Par.* 11, 20 Absalom: *Graeci hic et illic* Ἀβεσσαλώμ. „*Utrum autem iste distinguendus sit a filio Davidis, incertum est.*" *Verc.* 4. statueret] staret *(pl.)* 5. Etthei| 6. inter Roboam et inter Hieroboam *A cum CDE; contra G, suffragantibus Syro, Arabe et* 15 *Mss. hebraicis Rossianis:* inter Abiam et inter Hieroboam, *quod praeferunt Houbigantius et Brunsius. Hinc Ed. Francof.* 1826: inter Abiam, filium Roboam, et Ieroboam. *Scholiastes N:* „*Latinus interpres, multa referens ad sensum, pro* Abia *(quod in Hebraeo fuisse supponitur) patrem* Roboam *posuit, cuius praelium filius exercebat, quasi ortum propter contumeliam illatam patri.*"

7 Reliqua autem sermonum Abiam, et omnia quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?
Fuitque proelium inter Abiam et inter Ieroboam.
8 Et dormivit Abiam cum patribus suis,
et sepelierunt eum in civitate David:
regnavitque Asa filius eius pro eo.

XXX. 9 In anno ergo vigesimo Ieroboam regis Israel regnavit Asa rex Iuda,
10 et quadraginta et uno anno regnavit in Ierusalem.
Nomen matris eius Maacha, filia Abessalom.
11 Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater eius:
12 et abstulit effeminatos de terra,
purgavitque universas sordes idolorum, quae fecerant patres eius.
13 Insuper et Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi, et in luco eius, quem consecraverat:
subvertitque specum eius,
et confregit simulacrum turpissimum,
et combussit in torrente Cedron:
14 excelsa autem non abstulit.
Verumtamen cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis:
15 et intulit ea, quae sanctificaverat pater suus, et voverat, in domum Domini,
argentum et aurum, et vasa.
16 Bellum autem erat inter Asa, et Baasa regem Israel cunctis diebus eorum.
17 Ascendit quoque Baasa rex Israel in Iudam,
et aedificavit Rama,
ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Iuda.
18 Tollens itaque Asa omne argentum, et aurum,
quod remanserat in thesauris domus Domini,
et in thesauris domus regiae,
et dedit illud in manus servorum suorum:
et misit ad Benadad filium Tabremon filii Hezion, regem Syriae,
qui habitabat in Damasco, dicens:
19 Foedus est inter me et te,
et inter patrem meum et patrem tuum:
ideo misi tibi munera, argentum et aurum:
et peto ut venias, et irritum facias foedus, quod habes cum Baasa rege Israel,
et recedat a me.
20 Acquiescens Benadad regi Asa, misit principes exercitus sui in civitates Israel,
et percusserunt Ahion, et Dan, et Abeldomum Maacha,
et universam Cenneroth, omnem scilicet terram Nephthali.
21 Quod cum audisset Baasa, intermisit aedificare Rama,
et reversus est in Thersa.
22 Rex autem Asa nuncium misit in omnem Iudam dicens: Nemo sit excusatus.
et tulerunt lapides de Rama, et ligna eius, quibus aedificaverat Baasa,
et exstruxit de eis rex Asa Gabaa Beniamin, et Maspha.
23 Reliqua autem omnium sermonum Asa,
et universae fortitudines eius, et cuncta quae fecit,
et civitates, quas exstruxit,
nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?
Verumtamen in tempore senectutis suae doluit pedes.
24 Et dormivit cum patribus suis,
et sepultus est cum eis in civitate David patris sui.
Regnavitque Iosaphat filius eius pro eo.

25 Nadab vero filius Ieroboam regnavit super Israel anno secundo Asa regis Iuda: XXXI.
regnavitque super Israel duobus annis.
26 Et fecit quod malum est in conspectu Domini,
et ambulavit in viis patris sui,
et in peccatis eius, quibus peccare fecit Israel.
27 Insidiatus est autem ei Baasa filius Ahiae de domo Issachar,
et percussit eum in Gebbethon, quae est urbs Philisthinorum:
siquidem Nadab et omnis Israel obsidebant Gebbethon.
28 Interfecit ergo illum Baasa
in anno tertio Asa regis Iuda, et regnavit pro eo.
29 Cumque regnasset, percussit omnem domum Ieroboam:
non dimisit ne unam quidem animam de semine eius,
donec deleret eum iuxta verbum Domini,
quod locutus fuerat in manu servi sui Ahiae Silonitis,
30 propter peccata Ieroboam, quae peccaverat,
et quibus peccare fecerat Israel:
et propter delictum, quo irritaverat Dominum Deum Israel.
31 Reliqua autem sermonum Nadab,
et omnia quae operatus est,
nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel?

XV. 10. quadraginta uno *(pl.)* . . . matris] *proprie: aviae, ut apparet ex v. 2. Cf. Gen.* 36, 2. 13. Priapi] *hebr.* מפלצת *„idolum, a terrendo dictum.“ Gesenius.* 17. possit . . . Iuda] Iudae 18. |dedit *(Recte deest* et *in omnibus Mss., quod in Hebraeo quidem habetur, sed praecedente verbo* „et tulit“, *pro quo Hieronymus posuit participium* tollens. *Clementinae error et correctionis necessitas non fugit Lucam Brugensem, quo admonente plurimae Edd. recentes copulam eiecerunt.* . . . Tabremmon f. Ezion 20. in civitate . . . Abel domum . . . Nepthalim| 22. *om.* dicens *A cum DK Mediol. Veron.* . . . lapides Rama . . Gaba| 27. Ahia = 33. 28. igitur *(pl.)*

32 Fuitque bellum inter Asa, et Baasa regem
Israel cunctis diebus eorum.

XXXII. 33 Anno tertio Asa regis Iuda
regnavit Baasa filius Ahiae, super omnem
Israel in Thersa vigintiquatuor annis.
34 Et fecit malum coram Domino,
ambulavitque in via Ieroboam,
et in peccatis eius, quibus peccare fecit
Israel.

CAPUT XVI.

1 Factus est autem sermo Domini ad Iehu
filium Hanani contra Baasa, dicens:
2 Pro eo quod exaltavi te de pulvere,
et posui te ducem super populum meum
Israel,
tu autem ambulasti in via Ieroboam,
et peccare fecisti populum meum Israel,
ut me irritares in peccatis eorum:
3 ecce, ego demetam posteriora Baasa, et
posteriora domus eius:
et faciam domum tuam sicut domum Iero-
boam filii Nabat.
4 Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate,
comedent eum canes:
et qui mortuus fuerit ex eo in regione,
comedent eum volucres caeli.
5 Reliqua autem sermonum Baasa,
et quaecunque fecit, et proelia eius,
nonne haec scripta sunt in libro verborum
dierum regum Israel?
6 Dormivit ergo Baasa cum patribus suis,
sepultusque est in Thersa:
et regnavit Ela filius eius pro eo.

XXXIII. 7 Cum autem in manu Iehu filii Hanani pro-
phetae
verbum Domini factum esset
contra Baasa, et contra domum eius, et
contra omne malum, quod fecerat co-
ram Domino,
ad irritandum eum in operibus manuum
suarum,
ut fieret sicut domus Ieroboam:
ob hanc causam occidit eum, [hoc est,
Iehu filium Hanani, prophetam].
8 Anno vigesimo sexto Asa regis Iuda,
regnavit Ela filius Baasa super Israel in
Thersa duobus annis.
9 Et rebellavit contra eum servus suus Zam-
bri,
dux mediae partis equitum:
erat autem Ela in Thersa bibens, et te-
mulentus
in domo Arsa praefecti Thersa.
10 Irruens ergo Zambri, percussit, et occidit
eum
anno vigesimo septimo Asa regis Iuda,
et regnavit pro eo.
11 Cumque regnasset, et sedisset super solium
eius,
percussit omnem domum Baasa,
et non dereliquit ex ea mingentem ad pa-
rietem,
et propinquos et amicos eius.
12 Delevitque Zambri omnem domum Baasa,
iuxta verbum Domini, quod locutus fue-
rat ad Baasa in manu Iehu prophetae,
13 propter universa peccata Baasa, et peccata
Ela filii eius,
qui peccaverunt, et peccare fecerunt Is-
rael
provocantes Dominum Deum Israel in va-
nitatibus suis.
14 Reliqua autem sermonum Ela, et omnia
quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro verborum
dierum regum Israel?

15 Anno vigesimo septimo Asa regis Iuda, XXXIIII.
regnavit Zambri septem diebus in Thersa:
porro exercitus obsidebat Gebbethon ur-
bem Philisthinorum.
16 Cumque audisset rebellasse Zambri, et
occidisse regem,
fecit sibi regem omnis Israel Amri,
qui erat princeps militiae super Israel in
die illa in castris.
17 Ascendit ergo Amri, et omnis Israel cum
eo de Gebbethon, et obsidebant Thersa.
18 Videns autem Zambri quod expugnanda
esset civitas,
ingressus est palatium, et succendit se
cum domo regia:
et mortuus est 19 in peccatis suis, quae
peccaverat
faciens malum coram Domino,
et ambulans in via Ieroboam,
et in peccato eius, quo fecit peccare Is-
rael.
20 Reliqua autem sermonum Zambri,
et insidiarum eius, et tyrannidis,
nonne haec scripta sunt in libro verborum
dierum regum Israel?

XVI. 1. Hieu*. *Duo eiusdem nominis viri in S. Scriptura eminent: prior propheta, filius Hanani (h. l. et 2 Par. c. 19 et 20), alter filius Iosaphat filii Namsi, rex Israel (4 Reg. c. 9 et 10; 2 Par. c. 22 et 25). Utrumque A noster eodem modo scribere solet* Hieu, *nisi quod semel Os. 1, 4 alterum vocat:* Ieu. *Praeter hos autem alii tres occurrunt cognomines: primum 1 Par. 2, 38 filius Obed, qui in Codice pronunciatur:* Ieuieu; *dein 2 Par. 4, 35 filius Iosabiae, et 12, 3 quidam Anothites, Davidi contemporalis, qui utrique pariter audiunt* Ieu. *Nomen hebraeum quatuor elementis consistit:* יהוא, *apud Graecos tribus:* Ἰού. — Hanani] Anani* (*sic decem locis: semel tantum 2 Par. 16, 7:* Enani) 2. *om.* te *ante* ducem *(pl.)* 6. Hela* (= 8: 9. 13. 14 *et novies alibi; at Gen. 36, 41* Ela) 7. [hoc est, Iehu filium Hanani, prophetam.] *Spurium additamentum, quod ignorant Hebr., Gr. et A Mediol. Veron. „Ad haec scimus, minime veram videri hanc prophetae Iehu necem. Nam sub Iosaphato, qui post Baasam regnavit, idem ipse propheta Iehu filius Hanani missus legitur (2 Par. 19, 2) ad principem illum redarguendum, quod impio Achabo auxilium praebuisset." Vallarsius.* 9. Zamri* (*sic porro septies. At Num. 25, 14 habet* Zambri; *Ier. 25, 25* Zabri.) 11. ex eo *(pl.)* 12. |Delevit[q.] (*explevit m. 2*) 15. vicensimo et s. . . . obsidebant 18. secum domum regiam| *(pl.)*

XXXV. 21 Tunc divisus est populus Israel in duas partes:
media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, ut constitueret eum regem:
et media pars Amri.
22 Praevaluit autem populus, qui erat cum Amri, populo qui sequebatur Thebni filium Gineth:
mortuusque est Thebni, et regnavit Amri.
XXXVI. 23 Anno trigesimo primo Asa regis Iuda
regnavit Amri super Israel, duodecim annis:
in Thersa regnavit sex annis.
24 Emitque montem Samariae a Semer duobus talentis argenti:
et aedificavit eum,
et vocavit nomen civitatis, quam exstruxerát,
nomine Semer domini montis Samariam.
25 Fecit autem Amri malum in conspectu Domini,
et operatus est nequiter super omnes, qui fuerunt ante eum.
26 Ambulavitque in omni via Ieroboam filii Nabat,
et in peccatis eius quibus peccare fecerat Israel:
ut irritaret Dominum Deum Israel in vanitatibus suis.
27 Reliqua autem sermonum Amri, et proelia eius, quae gessit,
nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel?
28 Dormivitque Amri cum patribus suis, et sepultus est in Samaria:
regnavitque Achab filius eius pro eo.
XXXVII. 29 Achab vero filius Amri regnavit super Israel anno trigesimo octavo Asa regis Iuda.
Et regnavit Achab filius Amri super Israel in Samaria viginti et duobus annis.
30 Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini
super omnes, qui fuerunt ante eum.
31 Nec suffecit ei ut ambularet in peccatis Ieroboam filii Nabat:
insuper duxit uxorem Iezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorum. Et abiit, et servivit Baal, et adoravit eum.
32 Et posuit aram Baal in templo Baal, quod aedificaverat in Samaria,
33 et plantavit lucum:
et addidit Achab in opere suo, irritans Dominum Deum Israel
super omnes reges Israel, qui fuerunt ante eum.
34 In diebus eius aedificavit Hiel de Bethel, Iericho:
in Abiram primitivo suo fundavit eam,
et in Segub novissimo suo posuit portas eius:
iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue filii Nun.

CAPUT XVII.

1 Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: XXXVI
Vivit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto,
si erit annis his ros et pluvia,
nisi iuxta oris mei verba.
2 Et factum est verbum Domini ad eum, dicens:
3 Recede hinc, et vade contra orientem,
et abscondere in torrente Carith, qui est contra Iordanem,
4 et ibi de torrente bibes:
corvisque praecepi ut pascant te ibi.
5 Abiit ergo, et fecit iuxta verbum Domini:
cumque abiisset, sedit in torrente Carith, qui est contra Iordanem.
6 Corvi quoque deferebant ei panem et carnes mane,
similiter panem et carnes vesperi,
et bibebat de torrente.
7 Post dies autem siccatus est torrens:
non enim pluerat super terram.
8 Factus est ergo sermo Domini ad eum, dicens: XXXVII
9 Surge, et vade in Sarephta Sidoniorum, et manebis ibi:
praecepi enim ibi mulieri viduae ut pascat te.
10 Surrexit, et abiit in Sarephta.
Cumque venisset ad portam civitatis,
apparuit ei mulier vidua colligens ligna,

XVI. 24. Semer] Somer (*plerique omnes, sicut antea. Graecus utrimque* Σεμήρ) . . . domini] *Clem.* 1 Domini . . Samariae| (*cum plurimis. Gr.* Σεμηρών.) 25. fuerant (*pl.*) 28. |Et dormivit (*fere omnes*) . . . Ahab* (*constantissima scriptura et octoginta locis obvia. Semel Mich.* 6, 16 *vidimus* Achab, *idemque correctum* Ac̣hab *in* 2 *Par.* 22, 6) 31. Hiezabel (*In hoc nomine mirum ut fluctuet A; nam primum usque ad c.* 19 *semper scribit* Hiezabel; *deinde c.* 21 *ambigit inter* Hiezabel *et* Iezabel; *postremo in* 4 *Reg.* 9 *hoc ultimum unice adoptans octies ponit* Iezabel.) 34. Hiel| Ahiel. . . . *Ante* fundavit *erasum est vocabulum quinque litterarum, fortasse* filio.

XVII. 1. Helias.* *De hac certe orthographia, quin legitima et ipsius interpretis sit, nullam dubitationem admittit descriptoris perseverentia, qui per omnes utriusque foederis libros ita sibi constat in forma* Helias, *ut inter centum locos non unum mutare ac differre viderimus. Hebraice est* Eliiahu, *apud Graecos* 'Ηλιού; *at Hieronymus omnino in iis nominibus, quae derivantur a voce* אֵל, *ut* Israhel, Samuhel, Nathanahel, Helisaeus, *vocalem* e *adspirare consuevit.* 3. hic . . . Charith = 5 5. abisset . . . Iordanen (*sic corr. m.* 2) 6. *om.* ei (*pl.*) 8. igitur 10. in Sarephta] Sarephtam . (*Graeci scribunt* Σαρεπτὰ, *quum proprie debuerint* Σαρεφϑὰ, *sicut* Νεφϑαλὶ; *nam in Hebraeo est* צָרְפַתָה; *litterae autem* ת *respondet graecum* ϑ, *unde et latine rectius scriberetur:* Sarephtha.)

et vocavit eam, dixitque ei:
Da mihi paululum aquae in vase, ut bibam.
11 Cumque illa pergeret, ut afferret,
clamavit post tergum eius, dicens:
Affer mihi, obsecro, et buccellam panis in manu tua.
12 Quae respondit:
Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinae in hydria,
et paululum olei in lecytho:
en colligo duo ligna, ut ingrediar et faciam illum mihi et filio meo,
ut comedamus, et moriamur.
13 Ad quam Elias ait: Noli timere,
sed vade, et fac sicut dixisti:
verumtamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, et affer ad me:
tibi autem et filio tuo facies postea.
14 Haec autem dicit Dominus Deus Israel:
Hydria farinae non deficiet,
nec lecythus olei minuetur
usque ad diem, in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terrae.
15 Quae abiit, et fecit iuxta verbum Eliae:
et comedit ipse, et illa, et domus eius:
et ex illa die
16 hydria farinae non defecit,
et lecythus olei non est imminutus,
iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliae.
17 Factum est autem post haec,
aegrotavit filius mulieris matris familias,
et erat languor fortissimus
ita ut non remaneret in eo halitus.
18 Dixit ergo ad Eliam:
Quid mihi et tibi vir Dei?
ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meae,
et interficeres filium meum?
19 Et ait ad eam Elias: Da mihi filium tuum.
Tulitque eum de sinu eius,
et portavit in coenaculum ubi ipse manebat,
et posuit super lectulum suum.
20 Et clamavit ad Dominum, et dixit: Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam ego utcumque sustentor, afflixisti
ut interficeres filium eius?
21 Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus,
et clamavit ad Dominum, et ait:
Domine Deus meus, revertatur obsecro anima pueri huius in viscera eius.
22 Et exaudivit Dominus vocem Eliae:
et reversa est anima pueri intra eum, et revixit.
23 Tulitque Elias puerum, et deposuit eum de coenaculo in inferiorem domum,
et tradidit matri suae, et ait illi:
En vivit filius tuus.
24 Dixitque mulier ad Eliam:
Nunc, in isto cognovi quoniam vir Dei es tu,
et verbum Domini in ore tuo verum est.

CAPUT XVIII.

1 Post dies multos factum est verbum Domini ad Eliam, in anno tertio dicens: XL.
Vade, et ostende te Achab, ut dem pluviam super faciem terrae.
2 Ivit ergo Elias, ut ostenderet se Achab:
erat autem fames vehemens in Samaria.
3 Vocavitque Achab Abdiam dispensatorem domus suae:
Abdias autem timebat Dominum valde.
4 Nam cum interficeret Iezabel prophetas Domini,
tulit ille centum prophetas,
et abscondit eos quinquagenos et quinquagenos in speluncis,
et pavit eos pane et aqua.
5 Dixit ergo Achab ad Abdiam:
Vade in terram ad universos fontes aquarum, et in cunctas valles,
si forte possimus invenire herbam,
et salvare equos et mulos,
et non penitus iumenta intereant.
6 Diviseruntque sibi regiones, ut circuirent eas:
Achab ibat per viam unam, et Abdias per viam alteram seorsum.
7 Cumque esset Abdias in via, Elias occurrit ei:
qui cum cognovisset eum, cecidit super faciem suam, et ait:
Num tu es, domine mi, Elias?
8 Cui ille respondit: Ego.
Vade: et dic domino tuo: Adest Elias.

XVII. 10. dixitque| *AK Mediol. Veron. cum Hebraeo* 11. buccillam 12. illum] illud *Mss. omnes. Correctores Romani pronomen retulerunt ad substantivum* panem. „*At neutrum genus complectitur omne id ex quo mulier dicit se paraturam esse cibum.*“ *Verc.* 14.˜daturus est dn̄s *(pl.)* 17. post verba haec| *(pl.)* . . . fortis nimis| *ADF Veron.* 19. *om.* Elias *(pl.)* . . . eius] illius *(pl.)* . . . *Ed. Clem.* caenaculum *et* 23 caenaculo, *alias tamen* coenaculum. 20. utcumque] *Cod. Veron.* huccumque, *unde Vallarsius malebat:* hucusque. *Sed A clare:* utcumque 21. Et expandit se atque mensus est] *Hieronymus explicate reddidit sensum hebraicae dictionis, quem etiam Chaldaeus, Syrus et Arabs sequuntur. Cf.* 4 *Reg.* 4, 34. 35. *Alexandrini verbum adspirandi vel insufflandi substituerunt:* καὶ ἐνεφύσησε τῷ παιδαρίῳ τρὶς, *quum proprie fuisset vertendum:* ἐνέφυ *vel* ἐνεφύετο. *Quamquam alterum cum altero ita coniunctum intelligitur, ut contactui membrorum non defuerit oris afflatus et spiritus vivificans.* . . . |clamavitque *(pl.)* . . . obsecro] oro *(pl.)* 22. |Exaudivit *(pl.)*

XVIII. 1.˜verbum dn̄i factum est *(pl.)* 2. se ·· Ahab| (*erasum in medio* ad) 4. *om.* et quinquagenos *(pl.)* 5.˜invenire possimus *(pl.)* . . . et non] *Ed. Francof. err.* ut non 8. |vade dic *A cum pluribus, item v.* 11; *sed v.* 14 *habet* et, *sicut supra v.* 1: vade et ostende. *Sic et alias duplici formula est id genus locutionis, de quo haec omnino observari possunt. Nempe duo frequentantur imperativi* vade *et* surge, *quibus eadem ratio,*

9 Et ille, Quid peccavi, inquit, quoniam
tradis me servum tuum in manu Achab,
ut interficiat me?
10 Vivit Dominus Deus tuus, quia non est
gens aut regnum, quo non miserit dominus meus te requirens:
et respondentibus cunctis: Non est hic:
adiuravit regna singula et gentes, eo quod
minime reperireris.
11 Et nunc tu dicis mihi: Vade, et dic domino tuo: Adest Elias.
12 Cumque recessero a te, Spiritus Domini
asportabit te in locum, quem ego
ignoro:
et ingressus nunciabo Achab, et non inveniens te, interficiet me:
servus autem tuus timet Dominum ab infantia sua.
13 Numquid non indicatum est tibi domino
meo, quid fecerim
cum interficeret Iezabel prophetas Domini,
quod absconderim de prophetis Domini
centum viros,
quinquagenos et quinquagenos in speluncis,
et paverim eos pane et aqua?
14 Et nunc tu dicis: Vade, et dic domino
tuo: Adest Elias: ut interficiat me?
15 **E**t dixit Elias:
Vivit Dominus exercituum, ante cuius vultum sto,
quia hodie apparebo ei.
16 Abiit ergo Abdias in occursum Achab,
et indicavit ei:
venitque Achab in occursum Eliae. 17 Et
cum vidisset eum, ait:
Tune es ille, qui conturbas Israel?
18 Et ille ait:
Non ego turbavi Israel, sed tu, et domus
patris tui,
qui dereliquistis mandata Domini, et secuti estis Baalim.
19 Verumtamen nunc mitte, et congrega ad
me universum Israel in monte Carmeli,
et prophetas Baal quadringentos quinquaginta,
prophetasque lucorum quadringentos,
qui comedunt de mensa Iezabel.
20 **M**isit Achab ad omnes filios Israel, et
congregavit prophetas in monte Carmeli.
21 Accedens autem Elias ad omnem populum, ait:
Usquequo claudicatis in duas partes?
si Dominus est Deus, sequimini eum:
si autem Baal, sequimini illum.
Et non respondit ei populus verbum.
22 Et ait rursus Elias ad populum:
Ego remansi propheta Domini solus:
prophetae autem Baal quadringenti et quinquaginta viri sunt.
23 Dentur nobis duo boves,
et illi eligant sibi bovem unum,
et in frusta caedentes ponant super ligna,
ignem autem non supponant:
et ego faciam bovem alterum,
et imponam super ligna,

idem is usus competit, ut soleant anteponi alii verbo, vel interiecta coniunctione, vel omissa, quod ad sententiam quum nihil differat, dictionis tantum eatenus afficit colorem, ut addito nexu geminam actionem seu verborum binas notiones accipiamus, detracto, prior imperativus adverbii vi exhortativi alteri verbo praesultet, quemadmadum fit in age, agedum. *Earum porro locutionum numeravimus in V. T. exempla, paullo plus centum et viginti (nam sexagies* vade, *item sexagies* surge *occurrit), in quibus vulgatus tricies et sexies copula caret (consentiente ubique codice nostro, nisi quod semel in Iud.* 18, 19 *rectius servat* et *particulam); at praeterea eodem A auctore aliis quatuordecim locis praeferendum erit asyndeton: Ex.* 3, 16; 4, 19; 1 *Reg.* 20, 40; 2 *Reg.* 3, 16; *Ier.* 36, 19; *Os.* 3, 1 (*i. e. sexies post* vade); *Gen.* 44, 4; *Ex.* 12, 31; 2 *Reg.* 13, 15; 3 *Reg.* 19, 5; 21, 15. 18; 4 *Reg.* 1, 3; *Ion.* 3, 2; (*i. e. octies post* surge). *In universum igitur interpres quinquaginta locis copulam praetermisisse, ceteris septuaginta adhibuisse videtur: quorum hic summam ideo placuit proponere, ut appareat, quae sit Amiatini utilitas in eo genere, ubi criticus delectus fere unice vetustorum codicum fide nititur, a sacri fontis comparatione parum adiutus. Nam licet hebraeus similiter in his phrasibus nonnihil varians post* לֵךְ, vade, *et* קוּם, surge, *modo omittat copulandi notam, modo subiiciat, attamen de Hieronymianae versionis indole valde erraret, quisquis superstitiosius quam religiose haec quoque minutissima dictionis singillatim ad illam normam crederet accommodanda, quandoquidem in talibus, quae vix sensum rei attingunt, stylus latinus sui arbiter et liber est. Nec aliter Septuaginta, immo maiore cum libertate in eadem parte versantur, qui modo interposita coniunctione transferunt:* πορεύου καὶ εἶπον, ἀνάστηθι καὶ λάβε, *modo subtracta:* βάδιζε ἄπαρον, ἀνάστα κατάβηθι, *modo priori verbo participii formam induunt:* πορευθεὶς ἴδε, ἀναστὰς λάβε (*quod et vulgatus imitatur in Ier.* 13, 4; *Ez.* 3, 21: surgens vade; surgens egredere); *nonnumquam denique eius vice ponunt adverbium:* δεῦρο αἴτησαι, *vel* δεῦρο καὶ ἀπόδου. 10. *om.* quia *(pl.)* . . . *habet* repperireris *(non* repereris, *ut putat Verc.)* 11. |et nunc dicis mihi vade dic 12. |ingressus *ABK* . . . inveniet te et *(pl.)* 15. |**D**ixit Helias| *(pl.)* 18. *om.* ego *AK Mediol. Veron.* 19. Hiezabel∫Q. XXXVI. *Seq. fol.* 298. 20. in montem 22. rursum . . . viri sunt| et prophetae lucorum quadringenti| *A et quatuor codd. Sangermanenses et Corbeienses. In Hebraeo hoc comma desideratur, sed est in LXX, nec sciri potest, num et Hieronymus id ipsum repetiverit ex v.* 19, *ut completam haberemus notitiam. Lucas Brugensis tamen et Bukentopius reiiciunt.* 23. *om.* sibi *(pl.)* . . . faciam] *i. e. offeram, litabo. Sicut Graeci* ῥέζειν *pro* ἱερὰ ῥέζειν, *ita Latini nonnumquam dicebant* facere *pro* sacra facere. *Cic. pro Muraena: „Sacra Iunonis sospitae, cui omnes consules facere necesse est.“ Virg. Ecl.* 3: *„Quum faciam vitulâ pro frugibus, ipse venito.“ Raro etiam in vicem ablativi ponebant accusativum rei offerendae. Plaut. Aul.: „Si reperero, o Fides, mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam.“ S. Scriptura autem crebrius in hunc modum construit. Vide*

ignem autem non supponam.
24 Invocate nomina deorum vestrorum,
et ego invocabo nomen Domini mei:
et Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus.
Respondens omnis populus ait: Optima propositio.
25 Dixit ergo Elias prophetis Baal:
Eligite vobis bovem unum,
et facite primi, quia vos plures estis:
et invocate nomina deorum vestrorum,
ignemque non supponatis.
26 Qui cum tulissent bovem, quem dederat eis,
fecerunt: et invocabant nomen Baal
de mane usque ad meridiem, dicentes:
Baal exaudi nos.
Et non erat vox, nec qui responderet:
transiliebantque altare quod fecerant.
27 Cumque esset iam meridies,
illudebat illis Elias, dicens:
Clamate voce maiore:
Deus enim est, et forsitan loquitur,
aut in diversorio est, aut in itinere,
aut certe dormit, ut excitetur.
28 Clamabant ergo voce magna, et incidebant se iuxta ritum suum cultris et lanceolis,
donec perfunderentur sanguine.
29 Postquam autem transiit meridies,
et illis prophetantibus venerat tempus, quo sacrificium offerri solet,
nec audiebatur vox, nec aliquis respondebat, nec attendebat orantes:
30 dixit Elias omni populo: Venite ad me.
Et accedente ad se populo,
curavit altare Domini, quod destructum fuerat.
31 Et tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuum filiorum Iacob,
ad quem factus est sermo Domini, dicens:
Israel erit nomen tuum.
32 Et aedificavit de lapidibus altare in nomine Domini:
fecitque aquaeductum, quasi per duas aratiunculas in circuitu altaris,
33 et composuit ligna:
divisitque per membra bovem,
et posuit super ligna,
34 et ait:
Implete quatuor hydrias aqua,
et fundite super holocaustum, et super ligna.
Rursumque dixit: Etiam secundo hoc facite.
Qui cum fecissent secundo, ait:
Etiam tertio idipsum facite.
Feceruntque tertio,
35 et currebant aquae circum altare,
et fossa aquaeductus repleta est.
36 Cumque iam tempus esset ut offerretur holocaustum,
accedens Elias propheta, ait:
Domine Deus Abraham, et Isaac, et Israel,
ostende hodie quia tu es Deus Israel, et ego servus tuus,
et iuxta praeceptum tuum feci omnia verba haec.
37 Exaudi me Domine, exaudi me:
ut discat populus iste, quia tu es Dominus Deus,
et tu convertisti cor eorum iterum.
38 Cecidit autem ignis Domini, et voravit holocaustum, et ligna, et lapides,
pulverem quoque, et aquam, quae erat in aquaeductu lambens.
39 Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, et ait:
Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus.
40 Dixitque Elias ad eos:
Apprehendite prophetas Baal, et ne unus quidem effugiat ex eis.
Quos cum apprehendissent,
duxit eos Elias ad torrentem Cison, et interfecit eos ibi.
41 Et ait Elias ad Achab:
Ascende, comede, et bibe: quia sonus multae pluviae est.
42 Ascendit Achab ut comederet et biberet:
Elias autem ascendit in verticem Carmeli,
et pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua,
43 et dixit ad puerum suum: Ascende, et prospice contra mare.
Qui cum ascendisset, et contemplatus esset, ait: Non est quidquam.
Et rursum ait illi: Revertere septem vicibus.
44 In septima autem vice, ecce nubecula parva quasi vestigium hominis ascendebat de mari.
Qui ait: Ascende, et dic Achab: Iunge currum tuum et descende, ne occupet te pluvia.
45 Cumque se verteret huc atque illuc,

supra c. 3, 15; *Ez.* c. 43, 25, 27; 45, 22—25; 46, 2. 12—15. — ignem autem] ignemque *(pl.)* 24. *om.* mei 26. transiliebantque altare] *scil. prae contemptu, ut solet idololatrarum feritas frustrationem votorum ultura in deos suos insanire. Hebraeus proprie:* claudicabant. *Syrus diverse: „etiamsi (clamando) viribus defecissent super altare quod fecerant.“* 27. loquitur] *Aptius fortasse diceretur: secum loquitur, meditatur. Lutherus: „er dichtet.“ Sed* LXX: ἀδολεσχία αὐτῷ ἐστίν. *Nempe hebraicum* שִׂיחַ *tum* confabulatio *est, tum* meditatio. — in diversorio est] *Hebr.* secessio ei; *at Gr.* χρηματίζει, *Lutherus: „hat zu schaffen.“* 29. neque aliquis *(pl.)* 32. *om.* de . . . aquaeductum] *Hebraica vox est* thaala, *quam LXX h. l. corrupte reddunt* θάλασσαν, *quum alibi eandem recte interpretentur* ὑδραγωγόν. — per duas aratiunculas] *Hebr.* ad spatium duorum satorum seminis; *Gr.* χωροῦσαν δύο μετρητὰς σπέρματος; *Lutherus: „zwei Kornmass weit.“* 34. fecissent et secundo *(pl.)* . . . |feceruntque et tertio *(pl.)* 35. circa *(pl.)* 36. *om.* et *ante* Isaac *(pl.)* . . |˜hodie ostende 38. *Ante* lambens *commate distinguendum est.* 40. fugiat *A cum pl.* . . . conprehendissent *(pl.)* . . . Cison] Chison, *hic tantum. Cf. Iud.* 4, 7. 13; 5, 21; *Ps.* 82, 10. *Graeci* Κισῶν. *Edd. Clem. per errorem cum prima minuscula:* cison. 42. *om.* suam *(pl.)* 44. nubicula . . . *om.* currum tuum *ABK et Martianaeus cum Hebr.; at Gr.* ζεῦξον τὸ ἅρμα σου. 45. verterent *(pl.)*

ecce caeli contenebrati sunt, et nubes, et ventus, et facta est pluvia grandis.
Ascendens itaque Achab abiit in Iezrahel:
46 et manus Domini facta est super Eliam,
accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrahel.

CAPUT XIX.

1 Nunciavit autem Achab Iezabel omnia quae fecerat Elias,
et quo modo occidisset universos prophetas gladio.
2 Misitque Iezabel nuncium ad Eliam, dicens:
Haec mihi faciant dii, et haec addant,
nisi hac hora cras posuero animam tuam sicut animam unius ex illis.
3 Timuit ergo Elias, et surgens abiit quocunque eum ferebat voluntas:

XLI. Venitque in Bersabee Iuda,
et dimisit ibi puerum suum, 4 et perrexit in desertum, viam unius diei.
Cumque venisset, et sederet subter unam iuniperum,
petivit animae suae, ut moreretur, et ait:
Sufficit mihi Domine, tolle animam meam:
neque enim melior sum, quam patres mei.
5 Proiecitque se, et obdormivit in umbra iuniperi:
et ecce Angelus Domini tetigit eum, et dixit illi: Surge, et comede.
6 Respexit, et ecce ad caput suum subcinericius panis, et vas aquae:
comedit ergo, et bibit, et rursum obdormivit.
7 Reversusque est Angelus Domini secundo, et tetigit eum, dixitque illi:
Surge, comede: grandis enim tibi restat via.
8 Qui cum surrexisset, comedit et bibit,
et ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, et quadraginta noctibus,
usque ad montem Dei Horeb.
9 Cumque venisset illuc, mansit in spelunca:

XLII. Et ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi:
Quid hic agis Elia?
10 At ille respondit:
Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum,
quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel:
altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio,
derelictus sum ego solus,
et quaerunt animam meam ut auferant eam.
11 Et ait ei: Egredere, et sta in monte coram Domino:
et ecce Dominus transit,
et spiritus grandis et fortis
subvertens montes, et conterens petras ante Dominum:
non in spiritu Dominus,
et post spiritum commotio: non in commotione Dominus,
12 et post commotionem ignis: non in igne Dominus,
et post ignem sibilus aurae tenuis.
13 Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum pallio,
et egressus stetit in ostio speluncae,
et ecce vox ad eum, dicens:
Quid hic agis Elia?
14 Et ille respondit:
Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum:
quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel:
altaria tua destruxerunt,
prophetas tuos occiderunt gladio,
derelictus sum ego solus,
et quaerunt animam meam ut auferant eam.
15 Et ait Dominus ad eum:
Vade, et revertere in viam tuam per desertum in Damascum:
cumque perveneris illuc, unges Hazael regem super Syriam,
16 et Iehu filium Namsi unges regem super Israel:
Eliseum autem filium Saphat, qui est de Abelmeula, unges prophetam pro te.
17 Et erit, quicunque fugerit gladium Hazael, occidet eum Iehu:
et quicunque fugerit gladium Iehu, interficiet eum Eliseus.
18 Et derelinquam mihi in Israel septem millia
virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal,
et omne os, quod non adoravit eum osculans manum.

XIX. 4. iunipirum 5. iunipiri . . . *om.* Domini *ADK Veron.* . . . surge comede| 8. Dei] dñi 10. tuum] dñi *(pl.)* . . . prophetas] et prophetas . . . |et derelictus *codd. omnes, item v.* 14. *Omissionem copulae in vulgata errori typographorum Sixti adscribit Verc.* 12. tenuis] *addit:* in eo dñs| *A*, et ibi dñs *G*, *quae non sunt in Hebraeo, sed in aliquot codd. graecis. Macarius ap. Galland.* VII, 27: καὶ ἐν αὐτῇ ὁ κύριος. 13. ˜agis hic 14. |ad ille *(tacet Verc.)* . . . |et prophetas . . . |et derelictus 15. *om.* illuc *(pl.)* — Azahel* (*Ita vicies, i. e. omnibus locis, excepto uno ap. Amos* 1, 4, *ubi invenimus* Azael.) 16. Hieu* (*cf.* 16, 1) . . . |Helisaeum* (*Sic porro ubique, sine ulla exceptione. Cf. notam ad* c. 17, 1.) . . . Abelmeula] Abelmaula *A. In vulgato alibi bis* (*Iud.* 7, 23; 3 *Reg.* 4, 12) *legitur* Abelmehula, *quod Vercellone in Ed. Rom.* 1861 *hic quoque recepit. At Hieronymus aspirationem non videtur interposuisse.* LXX *priore loco scribunt* Ἀβελμεουλά, *altero* Σαβελμαουλά, *nostro nomen omittunt.* 17. |et qui f. *(pl.)* 18. |universorum genua quae non sunt incurbata Baal| . . . manum] *Edd. Rom.* manus, *quod Vercellone in ultima* 1861 *ex nota Roccae et consensu codicum correxit:* manum. *In Hebraeo pro istis:* non adoravit eum osculans manum, *haec tantum leguntur:* non est osculatum eum. *Locutionem latinam docte illustrat Ver-*

19 **P**rofectus ergo inde Elias, reperit Eliseum filium Saphat, arantem in duodecim iugis boum.
et ipse in duodecim iugis boum arantibus unus erat:
cumque venisset Elias ad eum,
misit pallium suum super illum.
20 Qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam, et ait:
Osculer, oro, patrem meum, et matrem meam, et sic sequar te.
Dixitque ei: Vade, et revertere:
quod enim meum erat, feci tibi.
21 Reversus autem ab eo, tulit par boum, et mactavit illud,
et in aratro boum coxit carnes, et dedit populo, et comederunt:
consurgensque abiit, et secutus est Eliam, et ministrabat ei.

CAPUT XX.

XLIII. 1 **P**orro Benadad rex Syriae, congregavit omnem exercitum suum,
et triginta duos reges secum, et equos, et currus:
et ascendens pugnabat contra Samariam, et obsidebat eam.
2 Mittensque nuncios ad Achab regem Israel in civitatem, 3 ait:
Haec dicit Benadad:
Argentum tuum, et aurum tuum meum est:
et uxores tuae, et filii tui optimi, mei sunt.
4 Responditque rex Israel:
Iuxta verbum tuum, domine mi rex, tuus sum ego, et omnia mea.
5 Revertentesque nuncii, dixerunt:
Haec dicit Benadad, qui misit nos ad te:
Argentum tuum, et aurum tuum, et uxores tuas, et filios tuos dabis mihi.
6 Cras igitur hac eadem hora mittam servos meos ad te,
et scrutabuntur domum tuam, et domum servorum tuorum:
et omne, quod eis placuerit, ponent in manibus suis, et auferent.
7 **V**ocavit autem rex Israel omnes seniores terrae, et ait:
Animadvertite, et videte quoniam insidietur nobis.
misit enim ad me pro uxoribus meis, et filiis,
et pro argento et auro: et non abnui.
8 Dixeruntque omnes maiores natu, et universus populus ad eum:
Non audias, neque acquiescas illi.
9 Respondit itaque nunciis Benadad:
Dicite domino meo regi:
Omnia propter quae misisti ad me servum tuum in initio, faciam:
hanc autem rem facere non possum.
10 Reversique nuncii retulerunt ei.
Qui remisit, et ait:
Haec faciant mihi dii, et haec addant,
si suffecerit pulvis Samariae pugillis omnis populi, qui sequitur me.
11 Et respondens rex Israel, ait:
Dicite ei: Ne glorietur accinctus aeque ut discinctus.
12 **F**actum est autem, cum audisset Benadad verbum istud,
bibebat ipse et reges in umbraculis,
et ait servis suis:
Circumdate civitatem.
Et circumdederunt eam.
13 Et ecce propheta unus accedens ad Achab regem Israel, ait ei:
Haec dicit Dominus:
Certe vidisti omnem multitudinem hanc nimiam?
ecce, ego tradam eam in manu tua hodie:
ut scias, quia ego sum Dominus.
14 Et ait Achab: Per quem?
Dixitque ei: Haec dicit Dominus:
Per pedissequos principum provinciarum.
Et ait: Quis incipiet proeliari?
Et ille dixit: Tu.
15 Recensuit ergo pueros principum provinciarum,

---

cellone: „Osculo idola colebantur; idque vel ore ad simulacrum admoto (cf. Os. 13, 2; *Cic. Verc.* 4, 43), *vel dextera prius versus illud protensa ac dein ad os relata (cf. Iob.* 31, 27; *Hieronymus* II, 475; VI, 144), *quod a Latinis* adorare *proprie dictum censetur.*“ *[Ita Plin. H. N.* 28, 2: *In adorando dextram ad os referimus.]* „*Hanc autem postremam adorandi rationem vulgatus expressit; alii priorem in hebraico textu significatam existimant.*“ 19. Profectus] Profectus est *A Mediol.* (*nec tamen, quod necessarium foret, inferentes* et *ante* reperit) . . *om.* Elias (*pl. cum Hebr. et Gr. qui habet:* καὶ ἀπῆλϑεν ἐκεῖϑεν, καὶ εὑρίσκει τὸν Ἐλισαιέ. *Igitur nomen* Elias *quidem, ut glossatoris additamentum, merito reiicias; de ceteris autem, utrum participio interpres, an strictius ad litteram hebraicam et graecam duobus maluerit uti verbis, particula copulativa coniunctis* „Profectus est ergo inde, et reperit“, *dubia restat iudicatio.)* — arantem duodecim *(pl.)* . . . *om.* iugis boum *sec. loco (cum pl.). Hebraica sunt:* „Et reperit Eliseum f. S., et ipse arans: duodecim paria ante eum, et ipse in duodecim.“ . . . *om.* suum *A solus* 20. oro] oro te *(pl.)* . . . quod enim meum erat, feci tibi] *Hebraeus horum loco posuit:* quid feci tibi? *ambigua sententia, fortasse verius sic explicanda: Memento quid tibi fecerim, nimirum quod iniectu pallii te initiaverim officiis prophetae. Minus congruenter Lutherus: „denn ich habe etwas mit dir zu thun.*“

XX. 1. |et triginta et duos *(pl.)* 5. dicit] *Clem.* 1 *mendose:* dixit 7. insidietur] *BFK:* insidiatur; *ceteri antiquiores coniunctivum proferunt, de quo vide notam ad 2 Reg.* 10, 15. 9. domino] *Clem.* 1 Domino . . . in initio] initio *ABCDF Verbn.* 10. Reversique nuncii retulerunt ei] „*Ante Clementinas editiones haec verba versiculo* 9 *nectebantur.*“ *Verc.* — sufficerit 11. accinctus aeque ut discinctus] *i. e. armatus aeque et inermis; hoc sensu: Nemo suis praefidens viribus exsultet, quia fortunae in omnes idem incertumque imperium est.* 12. *om.* Benadad *(pl.)* 13. *om.* ei *(pl.)* 14. pedisequos*

et reperit numerum ducentorum triginta duorum:
et resensuit post eos populum, omnes filios Israel, septem millia.
16 et egressi sunt meridie.
Benadad autem bibebat temulentus in umbraculo suo,
et reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium eius venerant.
17 **E**gressi sunt autem pueri principum provinciarum in prima fronte.
Misit itaque Benadad. Qui nunciaverunt ei, dicentes:
Viri egressi sunt de Samaria.
18 Et ille ait: Sive pro pace veniunt, apprehendite eos vivos:
sive ut proelientur, vivos eos capite.
19 **E**gressi sunt ergo pueri principum provinciarum, ac reliquus exercitus sequebatur:
20 et percussit unusquisque virum, qui contra se veniebat:
fugeruntque Syri, et persecutus est eos Israel.
Fugit quoque Benadad rex Syriae in equo cum equitibus suis.
21 Necnon egressus rex Israel percussit equos et currus,
et percussit Syriam plaga magna.

XLIIII. 22 (Accedens autem propheta ad regem Israel, dixit ei:
Vade, et confortare, et scito, et vide quid facias:
sequenti enim anno rex Syriae ascendet contra te.)
23 Servi vero regis Syriae dixerunt ei:
Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt nos:
sed melius est, ut pugnemus contra eos in campestribus, et obtinebimus eos.
24 Tu ergo verbum hoc fac:
Amove reges singulos ab exercitu tuo,
et pone principes pro eis:
25 et instaura numerum militum, qui ceciderunt de tuis, et equos secundum equos pristinos,
et currus secundum currus, quos ante habuisti:
et pugnabimus contra eos in campestribus,
et videbis quod obtinebimus eos.
Credidit consilio eorum, et fecit ita.

XLV. 26 Igitur postquam annus transierat,
recensuit Benadad Syros, et ascendit in Aphec
ut pugnaret contra Israel.
27 Porro filii Israel recensiti sunt,
et acceptis cibariis profecti ex adverso,
castraque metati sunt contra eos, quasi duo parvi greges caprarum:
Syri autem repleverunt terram.
28 (**E**t accedens unus vir Dei, dixit ad regem Israel:
Haec dicit Dominus:
Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, et non est Deus vallium:
dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua,
et scietis quia ego sum Dominus.)
29 Dirigebantque septem diebus ex adverso hi, atque illi acies,
septima autem die commissum est bellum:
percusseruntque filii Israel de Syris centum millia peditum in die una.
30 Fugerunt autem qui remanserant in Aphec, in civitatem:
et cecidit murus super viginti septem millia hominum, qui remanserant.
Porro Benadad fugiens ingressus est civitatem,
in cubiculum quod erat intra cubiculum.
31 dixeruntque ei servi sui:
Ecce, audivimus quod reges domus Israel clementes sint:
ponamus itaque saccos in lumbis nostris,
et funiculos in capitibus nostris,
et egrediamur ad regem Israel:
forsitan salvabit animas nostras.
32 Accinxerunt saccis lumbos suos,
et posuerunt funiculos in capitibus suis,
veneruntque ad regem Israel, et dixerunt ei:
Servus tuus Benadad dicit: Vivat, oro te, anima mea.
Et ille ait: Si adhuc vivit, frater meus est.
33 Quod acceperunt viri pro omine:
et festinantes rapuerunt verbum ex ore eius, atque dixerunt:
Frater tuus Benadad.
Et dixit eis: Ite, et adducite eum ad me.
Egressus est ergo ad eum Benadad,
et levavit eum in currum suum.
34 Qui dixit ei:
Civitates, quas tulit pater meus a patre tuo, reddam:
et plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria,
et ego foederatus recedam a te.
Pepigit ergo foedus, et dimisit eum.

35 Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me. XLVI
At ille noluit percutere.
36 Cui ait:
Quia noluisti audire vocem Domini,
ecce recedes a me, et percutiet te leo.

XX. 15. duum| et post eos recensuit 16. triginta et duo 18. |at ille sive ait *ABCDF* (*om.* ait *K*) 20. venerat| *(pl.)* . . . *om.* suis *(pl.)* 21. |nec non et *(pl.)* 22. „*Notam parenthesis hoc loco et infra v.* 28 *Sixtini abiecerant.*“ *Vercellone.* 24. ergo] vero . . . tuo] suo *A (quem om. Verc.) cum plurimis; nec aliter Hebr. et Gr.* 25. quod] quomodo *(solus)* 27. castraque metati sunt] *om.* sunt *ACDK Mediol.* 28. est dominus *Clem.* 1. 2, est Dominus 3 . . . ˜grandem hanc *(pl.)* . . . *om.* sum *(pl.; vide quae monuimus ad Ex.* 8, 10) 29. |Dirigebant *(pl.)* 32. funiculos] funes *(pl.)* . . *om.* suis . . . *om.* ei *(pl.)* 33. *om.* ad me *(pl.)*

Cumque paululum recessisset ab eo, invenit eum leo, atque percussit.
37 Sed et alterum inveniens virum,
dixit ad eum: Percute me.
Qui percussit eum, et vulneravit.
XLVII. 38 Abiit ergo propheta, et occurrit regi in via,
et mutavit aspersione pulveris os et oculos suos.
39 Cumque rex transisset, clamavit ad regem, et ait:
Servus tuus egressus est ad proeliandum cominus:
cumque fugisset vir unus,
adduxit eum quidam ad me, et ait:
Custodi virum istum:
qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, aut talentum argenti appendes.
40 Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem,
subito non comparuit.
Et ait rex Israel ad eum:
Hoc est iudicium tuum, quod ipse decrevisti.
41 At ille statim abstersit pulverem de facie sua,
et cognovit eum rex Israel, quod esset de prophetis.
42 Qui ait ad eum:
Haec dicit Dominus:
Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua,
erit anima tua pro anima eius,
et populus tuus pro populo eius.
43 Reversus est igitur rex Israel in domum suam,
audire contemnens, et furibundus venit in Samariam.

CAPUT XXI.

XLVIII. 1 Post verba autem haec, tempore illo
vinea erat Naboth Iezrahelitae, quae erat in Iezrahel,
iuxta palatium Achab regis Samariae.
2 Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens:
Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum,
quia vicina est, et prope domum meam,
daboque tibi pro ea vineam meliorem:
aut si commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna est.
3 Cui respondit Naboth:
Propitius sit mihi Dominus,
ne dem hereditatem patrum meorum tibi.
4 Venit ergo Achab in domum suam indignans, et frendens
super verbo, quod locutus fuerat ad eum Naboth Iezrahelites, dicens:
Non dabo tibi hereditatem patrum meorum.
Et proiiciens se in lectulum suum,
avertit faciem suam ad parietem, et non comedit panem.
5 Ingressa est autem ad eum Iezabel uxor sua, dixitque ei:
Quid est hoc, unde anima tua contristata est?
et quare non comedis panem?
6 Qui respondit ei:
Locutus sum Naboth Iezrahelitae, et dixi ei:
Da mihi vineam tuam, accepta pecunia:
aut, si tibi placet, dabo tibi vineam meliorem pro ea.
Et ille ait: Non dabo tibi vineam meam.
7 Dixit ergo ad eum Iezabel uxor eius:
Grandis auctoritatis es, et bene regis regnum Israel.
Surge, et comede panem, et aequo animo esto,
ego dabo tibi vineam Naboth Iezraelitae.
8 Scripsit itaque litteras ex nomine Achab,
et signavit eas annulo eius,
et misit ad maiores natu, et optimates,
qui erant in civitate eius, et habitabant cum Naboth.
9 Litterarum autem haec erat sententia:
Praedicate ieiunium,
et sedere facite Naboth inter primos populi,
10 et submittite duos viros filios Belial contra eum,
et falsum testimonium dicant:
Benedixit Deum et regem:
et educite eum, et lapidate, sicque moriatur.
11 Fecerunt ergo cives eius maiores natu et optimates, qui habitabant cum eo in urbe,
sicut praeceperat eis Iezabel,
et sicut scriptum erat in litteris quas miserat ad eos:
12 praedicaverunt ieiunium, et sedere fecerunt Naboth inter primos populi.
13 Et adductis duobus viris filiis diaboli,
fecerunt eos sedere contra eum:
at illi, scilicet ut viri diabolici, dixerunt contra eum testimonium coram multitudine:
Benedixit Naboth Deum et regem:
quam ob rem eduxerunt eum extra civitatem, et lapidibus interfecerunt.
14 Miseruntque ad Iezabel, dicentes:

XX. 37. conveniens *ABE Veron. Mediol.* 38. aspersione pulveris] *item Lutherus: mit Asche. At Graeci:* ἐν τελαμῶνι, *in vitta. Nimirum hi legerunt in Hebraeo:* אֲפֵר, *q. e. tegumentum capitis, Hieronymus:* אֵפֶר, *cinis.* 39. transiret *(pl.)* 43. *om.* in *ante* Samariam.

XXI. 1. *om.* tempore illo . . . Hiezrahelitae — quae] qui *(codd. plerique omnes, nec aliter edd. Clem.* 1. 2. *Sed index Vat.* 1598 *correxit:* quae. *Sic Graecus, quum vox hebraica sit indifferens.)* 2. ˜tibi commodius *(pl.)* 3. ˜mihi sit *(pl.)* 4. dabo] do *A, fortasse cum eisdem, Mediol. Veron. FK, quos alteri loco v.* 6 *testes adlegat Vercellone, huius prioris mentione omissa.* 5. *hab.* Iezabel = 14. 15. 23 (*Cf. c.* 16, 31) 6. *hab.* Iezrahelitae . . . *om.* meliorem *(pl.)* . . . non do 7. regis] *Veron.* reges . . . ˜esto animo| *(pl.)* 8. et ad optimates| *(pl.)* 9. haec erat] erat ista *(pl.)* 10. Blial (*eodem modo* 1 *Reg.* 2, 12; *alias ubique* Belial, *nisi quod* 2 *Par.* 13, 7: Belia) . . . Benedixit] *Mediol.* maledixit *(item v.* 13.) 11. *om.* eius 13. scilicet ut (*Veron. om.* ut) viri diabolici] *Mediol. et G:* ut viri diaboli . . . deo et regi| *ABF*

Lapidatus est Naboth, et mortuus est.
15 **F**actum est autem, cum audisset Iezabel
lapidatum Naboth, et mortuum,
locuta est ad Achab: Surge, et posside
vineam Naboth Iezrahelitae,
qui noluit tibi acquiescere, et dare eam
accepta pecunia:
non enim vivit Naboth, sed mortuus est.
16 Quod cum audisset Achab, mortuum videlicet Naboth,
surrexit, et descendebat in vineam Naboth
Iezrahelitae, ut possideret eam.
17 **F**actus est igitur sermo Domini ad Eliam
Thesbiten, dicens:
18 Surge, et descende in occursum Achab regis
Israel, qui est in Samaria:
ecce ad vineam Naboth descendit, ut possideat eam:
19 et loquéris ad eum, dicens: Haec dicit
Dominus:
Occidisti, insuper et possedisti.
Et post haec addes: Haec dicit Dominus:
In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth,
lambent quoque sanguinem tuum.
20 Et ait Achab ad Eliam:
Num invenisti me inimicum tibi?
Qui dixit: Inveni,
eo quod venundatus sis, ut faceres malum
in conspectu Domini.
21 Ecce ego inducam super te malum,
et demetam posteriora tua,
et interficiam de Achab mingentem ad parietem, et clausum et ultimum in Israel.
22 Et dabo domum tuam sicut domum Ieroboam filii Nabat,
et sicut domum Baasa filii Ahia: quia
egisti, ut me ad iracundiam provocares,
et peccare fecisti Israel.
23 Sed et de Iezabel locutus est Dominus,
dicens:
Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel.
24 Si mortuus fuerit Achab in civitate, comedent eum canes:
si autem mortuus fuerit in agro, comedent
eum volucres caeli.
25 **I**gitur non fuit alter talis sicut Achab,
qui venundatus est ut faceret malum in
conspectu Domini:
concitavit enim eum Iezabel uxor sua,
26 et abominabilis factus est,
in tantum ut sequeretur idola, quae fecerant Amorrhaei,
quos consumpsit Dominus a facie filiorum
Israel.
27 Itaque cum audisset Achab sermones istos,
scidit vestimenta sua,
et operuit cilicio carnem suam,
ieiunavitque et dormivit in sacco,
et ambulavit demisso capite.
28 **E**t factus est sermo Domini ad Eliam
Thesbiten, dicens:
29 Nonne vidisti humiliatum Achab coram
me?
quia igitur humiliatus est mei causa,
non inducam malum in diebus eius,
sed in diebus filii sui inferam malum domui eius.

CAPUT XXII.

1 **T**ransierunt igitur tres anni absque bello XLIX
inter Syriam et Israel.
2 In anno autem tertio, descendit Iosaphat
rex Iuda ad regem Israel.
3 (Dixitque rex Israel ad servos suos:
Ignoratis quod nostra sit Ramoth Galaad,
et negligimus tollere eam de manu regis
Syriae?)
4 Et ait ad Iosaphat:
Veniesne mecum ad proeliandum in Ramoth Galaad?
5 Dixitque Iosaphat ad regem Israel:
Sicut ego sum, ita et tu:
populus meus, et populus tuus unum sunt:
et equites mei, equites tui.
Dixitque Iosaphat ad regem Israel:
Quaere, oro te, hodie sermonem Domini.
6 Congregavit ergo rex Israel prophetas,
quadringentos circiter viros,
et ait ad eos:
Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere?
Qui responderunt: Ascende, et dabit eam
Dominus in manu regis.
7 Dixit autem Iosaphat:
Non est hic propheta Domini quispiam,
ut interrogemus per eum?
8 Et ait rex Israel ad Iosaphat:
Remansit vir unus, per quem possumus
interrogare Dominum:
sed ego odi eum, quia non prophetat mihi
bonum, sed malum,
Michaeas filius Iemla.
Cui Iosaphat ait:
Ne loquaris ita rex.
9 Vocavit ergo rex Israel eunuchum quendam, et dixit ei:
Festina adducere Michaeam filium Iemla.
10 Rex autem Israel, et Iosaphat rex Iuda
sedebant unusquisque in solio suo

XXI. 15. surge posside *(pl.)* 18. |surge descende *(pl.)* 19. ˉtuum quoque sanguinem| 20. inimicum tibi] inimice meae *A. Videtur legendum* inimice mei, *quod habent Mediol. et B. Alii:* inimice mi *C*, inimice meus *K; deterius autem DF:* inimicum tibi. *Dicitur cum acrimonia* invenisti me, *quum haec sint in animo regis: Tu qui per omnia mihi infensus nihil antiquius habes quam ut in aliqua culpa me possis deprehendere, odio mei tuam quasi iustitiam praetextura, numquid tandem criminis reperisti quod mihi obiicias? Cf.* 1 *Reg.* 29, 3, *ubi idem verbum* מצא *est in Hebraeo.* — venundatus sis] *Gr.* μάτην πέπρασαι. *Hebraeus:* vendidisti te, „*i. e. tradidisti te sceleri patrando.*" *Gesenius. Cf. v.* 25; 4 *Reg.* 17, 17. 25. sicut] ut *(pl.)* 26. effectus est| 27. |scidit vestem suam| *(pl.)* . . . ambulabat 28. |**F**actus est autem *(pl.)*

XXII. 5. equites tui] et equites tui *(pl.)* 6. *om.* eam *AK Veron.* = 2 *Par.* 8, 5. 8. possimus . . . Micheas* 10. sedebat

vestiti cultu regio, in area iuxta ostium
portae Samariae,
et universi prophetae prophetabant in conspectu eorum.
11 Fecit quoque sibi Sedecias filius Chanaana
cornua ferrea, et ait:
Haec dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam.
12 Omnesque prophetae similiter prophetabant, dicentes:
Ascende in Ramoth Galaad, et vade prospere, et tradet Dominus in manus
regis.
13 Nuncius vero, qui ierat ut vocaret Michaeam,
locutus est ad eum, dicens:
Ecce sermones prophetarum ore uno regi
bona praedicant:
sit ergo sermo tuus similis eorum, et loquere bona.
14 Cui Michaeas ait:
Vivit Dominus, quia quodcunque dixerit
mihi Dominus, hoc loquar.
15 Venit itaque ad regem, et ait illi rex:
Michaea, ire debemus in Ramoth Galaad
ad proeliandum, an cessare?
Cui ille respondit:
Ascende, et vade prospere, et tradet eam
Dominus in manus regis.
16 Dixit autem rex ad eum:
Iterum atque iterum adiuro te,
ut non loquaris mihi nisi quod verum est,
in nomine Domini.
17 Et ille ait:
Vidi cunctum Israel dispersum in montibus,
quasi oves non habentes pastorem.
et ait Dominus: Non habent isti dominum:
revertatur unusquisque in domum suam
in pace.
18 (Dixit ergo rex Israel ad Iosaphat:
Numquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?)
19 Ille vero addens, ait:
Propterea audi sermonem Domini:
Vidi Dominum sedentem super solium
suum,
et omnem exercitum caeli assistentem ei
a dextris et a sinistris:
20 et ait Dominus: Quis decipiet Achab regem
Israel,
ut ascendat, et cadat in Ramoth Galaad?
Et dixit unus verba huiuscemodi, et alius
aliter.
21 Egressus est autem spiritus, et stetit coram Domino, et ait:
Ego decipiam illum.
Cui locutus est Dominus: In quo?
22 Et ille ait: Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius.
Et dixit Dominus: Decipies, et praevalebis: egredere, et fac ita.
23 Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum
mendacii in ore omnium prophetarum
tuorum, qui hic sunt,
et Dominus locutus est contra te malum.
24 Accessit autem Sedecias filius Chanaana,
et percussit Michaeam in maxillam, et
dixit:
Mene ergo dimisit Spiritus Domini, et locutus est tibi?
25 Et ait Michaeas:
Visurus es in die illa, quando ingredieris
cubiculum, intra cubiculum ut abscondaris.
26 Et ait rex Israel:
Tollite Michaeam, et maneat apud Amon
principem civitatis,
et apud Ioas filium Amelech,
27 et dicite eis: Haec dicit rex:
Mittite virum istum in carcerem,
et sustentate eum pane tribulationis, et
aqua angustiae,
donec revertar in pace.
28 Dixitque Michaeas:
Si reversus fueris in pace, non est locutus in me Dominus.
Et ait: Audite populi omnes.

29 Ascendit itaque rex Israel, et Iosaphat L.
rex Iuda in Ramoth Galaad.
30 Dixit itaque rex Israel ad Iosaphat:
Sume arma, et ingredere proelium, et induere vestibus tuis.
porro rex Israel mutavit habitum suum,
et ingressus est bellum.
31 Rex autem Syriae praeceperat principibus
curruum triginta duobus, dicens:
Non pugnabitis contra minorem, et maiorem quempiam,
nisi contra regem Israel, solum.

XXII. 11. Chanaan = 24. 12. in manu *(pl.)* — *Post* regis *addit B:* inimicos eius, *G:* inimicos tuos, *Graecus:* καὶ τὸν βασιλέα Συρίας. 13. ˜bona regi *(pl.)* . . ergo et sermo *(pl.)* 15. eam] *habent EG; ceteri antiqui omittunt sicut Hebraeus* (*cf. v.* 6); *Clem.* 1. 2 *per errorem:* eum; *at corr.* 1598: eam — in manu *(pl.)* 17. ˜dñm isti| *(pl.) Hebraeus:* dominos isti 18. prophetet *(prave, quoniam de regula post* quia *particulam verbum indicativo modo ponitur. Vide ad Ex.* 8, 10. *Vercellone eandem varietatem soli Vallicelliano tribuens, nescias an errore siglorum posuerit D pro A.)* 24. et ait| me^{ne} ergo (*m.* 1.) 25. Michea| . . . cubiculum, intra cubiculum ut abscondaris.] *Rectius ita interpunges:* cubiculum intra cubiculum, ut abscondaris. *Eodem sensu supra c.* 20, 30 *legimus:* in cubiculum quod erat intra cubiculum, *i. e. in intimos aedium recessus. Consentiunt Graeca:* ὅταν εἰσέλθῃς ταμεῖον τοῦ ταμείου, τοῦ κρυβῆναι ἐκεῖ. *Paullo aliter Lutherus: „wenn du von einer Kammer in die andere gehen wirst, dass du dich verkriechest.“* 26. apud] *Edd. Clem. err.* Apud — Amon] Amo *A; Gr.* Σεμὴρ . . . Ammelech *A*, Amalech *EFGK. Rob. Stephanus: „Appellativum est nomen, non proprium,* amelech, *id est filium regis.“ Ita LXX et cett. plerique Intt. Quibus Abulensis „Et tamen“, respondet, „Hieronymus putabat debere dici* Amalec, *quia si iste Ioas esset filius regis, scilicet Achab, non diceret Achab:* maneat Michaeas apud Ioas filium regis, *sed:* apud Ioas filium meum.“ 28. ˜dñs in me| *A cum pl. (Verc. rursum erravit in siglis.)* 30. |Dixitque *(pl.)* . . . *om.* suum

32 Cum ergo vidissent principes curruum Iosaphat,
suspicati sunt quod ipse esset rex Israel,
et impetu facto pugnabant contra eum:
et exclamavit Iosaphat.
33 Intellexeruntque principes curruum quod non esset rex Israel,
et cessaverunt ab eo.
34 Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens,
et casu percussit regem Israel inter pulmonem et stomachum.
At ille dixit aurigae suo:
Verte manum tuam, et eiice me de exercitu,
quia graviter vulneratus sum.
35 Commissum est ergo proelium in die illa,
et rex Israel stabat in curru suo contra Syros, et mortuus est vespere:
fluebat autem sanguis plagae in sinum currus,
36 et praeco insonuit in universo exercitu antequam sol occumberet, dicens:
Unusquisque revertatur in civitatem, et in terram suam.
37 Mortuus est autem rex, et perlatus est in Samariam:
sepelieruntque regem in Samaria,
38 et laverunt currum eius in piscina Samariae,
et linxerunt canes sanguinem eius,
et habenas laverunt, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat.
39 Reliqua autem sermonum Achab,
et universa quae fecit,
et domus eburnea, quam aedificavit,
cunctarumque urbium quas exstruxit,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?
40 Dormivit ergo Achab cum patribus suis,
et regnavit Ochozias filius eius pro eo.

LI. 41 Iosaphat vero filius Asa regnare coeperat super Iudam anno quarto Achab regis Israel.
42 Triginta quinque annorum erat cum regnare coepisset,
et vigintiquinque annis regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Azuba filia Salai.
43 Et ambulavit in omni via Asa patris sui,
et non declinavit ex ea:
fecitque quod rectum erat in conspectu Domini.
44 Verumtamen excelsa non abstulit:
adhuc enim populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis.
45 Pacemque habuit Iosaphat cum rege Israel.
46 Reliqua autem verborum Iosaphat,
et opera eius, quae gessit, et proelia,
nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?
47 Sed et reliquias effeminatorum, qui remanserant in diebus Asa patris eius, abstulit de terra.
48 Nec erat tunc rex constitutus in Edom.
49 Rex vero Iosaphat fecerat classes in mari, quae navigarent in Ophir propter aurum:
et ire non potuerunt, quia confractae sunt in Asiongaber.
50 Tunc ait Ochozias filius Achab ad Iosaphat:
Vadant servi mei cum servis tuis in navibus.
Et noluit Iosaphat.
51 Dormivitque Iosaphat cum patribus suis,
et sepultus est cum eis in civitate David patris sui:
regnavitque Ioram filius eius pro eo.

52 Ochozias autem filius Achab regnare coeperat super Israel in Samaria, LII.
anno septimodecimo Iosaphat regis Iuda,
regnavitque super Israel duobus annis.
53 Et fecit malum in conspectu Domini,
et ambulavit in via patris sui et matris suae,
et in via Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel.
54 Servivit quoque Baal, et adoravit eum,
et irritavit Dominum Deum Israel,
iuxta omnia quae fecerat pater eius.

XXII. 32. curru"m 34. Vir] unus *(pl.)* 35. vesperi| . . . in sinu *AE* 36. personuit *(pl.)* 37. *om.* in *ante* Samariam *ACK* 38. *om.* eius *post* currum *(pl.)* . . . et habenas laverunt] *Cantuarensis malebat:* lamberunt. *At* LXX: καὶ αἱ πόρναι ἐλούσαντο ἐν τῷ αἵματι, *quam recentiores veriorem interpretationem putant. Etiam Theodoretus: „Meretrices sub auroram de more lavabant sese, non consulto volentes se lavare in sanguine, sed in aqua fontana; ea autem erat colorata sanguine."* 39. autem] vero *(pl.)* . . . eburnea] *K:* eburneae, *genitivo singularis, qui pendeat a voce* sermo, *sicut mox* cunctarum urbium. — "scripta sunt haec . . sermonum] verborum *(pl.)* 40. Ochozias] Ohozias. *Idem nomen duorum est regum, quorum alter Israelis, filius Achab, alter Iudae, filius Ioram. Notandum autem, in Amiatino inter hunc et illum ita distingui, ut prior vocitetur* Ohozias (= 50. 52; 4 *Reg.* 1, 2. 5. 18), *secundus* Ahazias (4 *Reg. cap.* 8—14). *Hanc quidem insignem diversitatem in libris Regum observavit; at in Paralipomenis (lib.* 2 *cap.* 20 *et* 22) *utrumque cum Graecis, sicuti vulgatus scribit:* Ochozias. 41. *om.* vero *(pl.)* 42. |et viginti et quinque annos 43. erat] est *(pl.)* 51. *om.* Iosaphat *(pl.)* 54. Bahal . . . pater eius |FINIT| *Sequitur folio* 304 *sine inscriptione, sed rubro exaratum, libri* IV *principium:* Praevaricatus est autem. *Nec vero novum fit capitulum, sed continuatur idem, quod incepit versu* 52 *a voce* Ohozias, *cap.* LII. *Similiter codex Veronensis libro* III *adnectit integrum caput primum, ad eiusdem calcem subscribens:* Hic finit liber III secundum Septuaginta.

LIBER REGUM QUARTUS,

SECUNDUM HEBRAEOS MALACHIM SECUNDUS.

CAPUT I.

1 Praevaricatus est autem Moab in Israel,
postquam mortuus est Achab.
2 Ceciditque Ochozias per cancellos coenaculi sui, quod habebat in Samaria,
et aegrotavit: misitque nuncios, dicens ad eos:
Ite, consulite Beelzebub deum Accaron,
utrum vivere queam de infirmitate mea hac.
3 Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten, dicens:
Surge, et ascende in occursum nunciorum regis Samariae, et dices ad eos:
Numquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron?
4 Quam ob rem haec dicit Dominus:
De lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.
Et abiit Elias. 5 Reversique sunt nuncii ad Ochoziam.
Qui dixit eis: Quare reversi estis?
6 At illi responderunt ei:
Vir occurrit nobis, et dixit ad nos:
Ite, et revertimini ad regem, qui misit vos,
et dicetis ei: Haec dicit Dominus:
Numquid, quia non erat Deus in Israel, mittis ut consulatur Beelzebub deus Accaron?
Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.
7 Qui dixit eis: Cuius figurae et habitus est vir ille, qui occurrit vobis,
et locutus est verba haec?
8 At illi dixerunt: Vir pilosus, et zona pellicea accinctus renibus.
Qui ait: Elias Thesbites est.
9 Misitque ad eum quinquagenarium principem, et quinquaginta qui erant sub eo.
Qui ascendit ad eum: sedentique in vertice montis, ait:
Homo Dei, rex praecepit ut descendas.
10 Respondensque Elias, dixit quinquagenario:
Si homo Dei sum, descendat ignis de caelo, et devoret te, et quinquaginta tuos.
Descendit itaque ignis de caelo, et devoravit eum, et quinquaginta qui erant cum eo.
11 Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, et quinquaginta cum eo.
Qui locutus est illi:
Homo Dei, haec dicit rex: Festina, descende.
12 Respondens Elias ait:
Si homo Dei ego sum, descendat ignis de caelo, et devoret te et quinquaginta tuos.
Descendit ergo ignis de caelo, et devoravit illum, et quinquaginta eius.
13 Iterum misit principem quinquagenarium tertium, et quinquaginta qui erant cum eo.
Qui cum venisset, curvavit genua contra Eliam,
et precatus est eum, et ait:
Homo Dei, noli despicere animam meam, et animas servorum tuorum qui mecum sunt.
14 Ecce descendit ignis de caelo,
et devoravit duos principes quinquagenarios primos,
et quinquagenos, qui cum eis erant:
sed nunc obsecro ut miserearis animae meae.
15 Locutus est autem Angelus Domini ad Eliam, dicens:
Descende cum eo, ne timeas.
Surrexit igitur, et descendit cum eo ad regem,
16 et locutus est ei: Haec dicit Dominus:
Quia misisti nuncios ad consulendum Beelzebub deum Accaron,
quasi non esset Deus in Israel, a quo posses interrogare sermonem,
ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.
17 Mortuus est ergo iuxta sermonem Domini, quem locutus est Elias,
et regnavit Ioram frater eius pro eo, anno secundo Ioram filii Iosaphat regis Iudae:
non enim habebat filium.
18 Reliqua autem verborum Ochoziae, quae operatus est,

I. 1. Ahab* (*cf.* 3 *Reg.* 16, 28) 2. Ohozias 3. *om.* dicens *(pl.)* — |surge ascende *(pl.)* 5. Ohoziam| 6. ut consulatur B. deum A. *(sic perperam A, non:* ut consulas, *secundum Verc.)* 7. habitu . . *om.* ille *(pl.)* 8. accinctis (*ita pl., et praestat. Nam apud* accinctus *sexto quidem casu ligamen* [zonā], *pars autem corporis circumligata rectius in quarto poneretur* [renes], *ut a Graecis:* περιεζωσμένος τὴν ὀσφύν. *Cf.* 2 *Esdr.* 4, 18.) 10. de caelo] e caelo *(utroque loco)* 11. Rursum *(pl.)* 12. de caelo] e caelo *(utrimque)* — ergo ignis] *add.* dei *(pl.)* 13. genua ··· contra *(in medio erasit* sua, *quod habet G Hebr. Gr.)* . . . animas] animam *(pl.)* 14. e caelo| 16. posses] possis 18. Ohoziae

nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?

CAPUT II.

LIII. 1 Factum est autem, cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in caelum, ibant Elias et Eliseus de Galgalis.
2 Dixitque Elias ad Eliseum:
Sede hic, quia Dominus misit me usque in Bethel.
Cui ait Eliseus: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te.
Cumque descendissent Bethel,
3 egressi sunt filii prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliseum, et dixerunt ei:
Numquid nosti, quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te?
Qui respondit: Et ego novi: silete.
4 Dixit autem Elias ad Eliseum:
Sede hic, quia Dominus misit me in Iericho.
Et ille ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te.
Cumque venissent Iericho,
5 accesserunt filii prophetarum, qui erant in Iericho, ad Eliseum, et dixerunt ei:
Numquid nosti quia Dominus hodie tollet dominum tuum a te?
Et ait: Et ego novi: silete.
6 Dixit autem ei Elias:
Sede hic, quia Dominus misit me usque ad Iordanem.
Qui ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te.
Ierunt igitur ambo pariter,
7 et quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos,
qui et steterunt econtra, longe:
illi autem ambo stabant super Iordanem.
8 Tulitque Elias pallium suum, et involvit illud, et percussit aquas,
quae divisae sunt in utramque partem,
et transierunt ambo per siccum.
9 Cumque transissent, Elias dixit ad Eliseum:
Postula quod vis ut faciam tibi, antequam tollar a te.
Dixitque Eliseus:
Obsecro, ut fiat in me duplex spiritus tuus.
10 Qui respondit: Rem difficilem postulasti:
attamen si videris me, quando tollar a te, erit tibi quod petisti:
si autem non videris, non erit.
11 Cumque pergerent, et incedentes sermocinarentur,
ecce currus igneus, et equi ignei diviserunt utrumque:
et ascendit Elias per turbinem in caelum.
12 Eliseus autem videbat, et clamabat:
Pater mi, pater mi, currus Israel, et auriga eius.
Et non vidit eum amplius:
apprehenditque vestimenta sua, et scidit illa in duas partes.
13 Et levavit pallium Eliae, quod ceciderat ei:
reversusque stetit super ripam Iordanis,
14 et pallio Eliae, quod ceciderat ei, percussit aquas,
[et non sunt divisae.]
et dixit: Ubi est Deus Eliae etiam nunc?
Percussitque aquas, et divisae sunt huc, atque illuc, et transiit Eliseus.
15 Videntes autem filii prophetarum, qui erant in Iericho econtra, dixerunt:
Requievit spiritus Eliae super Eliseum.
Et venientes in occursum eius, adoraverunt eum proni in terram,
16 dixeruntque illi:
Ecce, cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes,
qui possunt ire, et quaerere dominum tuum,
ne forte tulerit eum Spiritus Domini,
et proiecerit eum in unum montium, aut in unam vallium.
Qui ait: Nolite mittere.
17 Coegeruntque eum, donec acquiesceret, et diceret: Mittite.
Et miserunt quinquaginta viros:
qui cum quaesissent tribus diebus, non invenerunt.
18 Et reversi sunt ad eum:
at ille habitabat in Iericho,
et dixit eis: Numquid non dixi vobis: Nolite mittere?

19 Dixerunt quoque viri civitatis ad Eliseum: LIIII.
Ecce habitatio civitatis huius optima est,
sicut tu ipse domine perspicis:
sed aquae pessimae sunt, et terra sterilis.
20 At ille ait: Afferte mihi vas novum, et mittite in illud sal.
Quod cum attulissent, 21 egressus ad fontem aquarum, misit in illum sal, et ait:
Haec dicit Dominus: Sanavi aquas has,
et non erit ultra in eis mors, neque sterilitas.

II. 2. usque Bethel| *(pl.)* 3. erant Bethel *(pl.)* . . . ˜dñs hodie tollat *(err.)* 4. Hierichum| 5. ˜hodie dñs *(pl.)* 6. me ad Iordanen| *(pl.)* . . . igitur] ergo 7. *om.* eos *(pl.)* 9. ˜duplex sp̄s tuus in me| *(pl.)* „*Hisce verbis Eliseus a magistro mox discessuro, quem parentis loco venerabatur, quodam quasi primogeniti iure* (*cf. Deut.* 21, 17) *duas partes, non vero duplum, spiritualis eiusdem hereditatis, prophetalis nempe virtutis, expetit.*“ *Vercellone.* 10. tollor . . . *om.* tibi *(pl.)* 14. [et non sunt divisae.] *Haec verba desunt in A Mediol. Veron., nec leguntur in Hebraeo et LXX Sixt.* „*Adscita fuerunt a Latinis, post Hieronymi aetatem, e codicibus quibusdam graecis aut ex veteri Itala; occasionem autem additamenti dare potuit geminatum verbum* percussit, *quod repetitam percussionem significare existimabatur.*“ *Verc.* 15. decontra 16. possint *(pl. aptius)* . . . |et proiecerit in uno m. aut in una v.| *(pl.)* 18. |dixitque eis *(pl.)* . . . mittere] ire| 20. |qui cum *(pl.)* 21. illum] eum *AEK;* illud *DF, scilicet* vas; *at pronomen respicit ad* fontem. *Hebraeus:* et exiens ad egressum aquarum, proiecit ibi sal. *Scholiastes N.:* „*Misso in vas sale, vas cum sale proiecit in aquam.*“

22 Sanatae sunt ergo aquae usque in diem hanc,
iuxta verbum Elisei, quod locutus est.

LV. 23 Ascendit autem inde in Bethel:
cumque ascenderet per viam,
pueri parvi egressi sunt de civitate, et illudebant ei, dicentes:
Ascende calve, ascende calve.
24 Qui cum respexisset, vidit eos,
et maledixit eis in nomine Domini:
egressique sunt duo ursi de saltu,
et laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.
25 Abiit autem inde in montem Carmeli,
et inde reversus est in Samariam.

CAPUT III.

1 Ioram vero filius Achab regnavit super Israel in Samaria
anno decimo octavo Iosaphat regis Iudae.
Regnavitque duodecim annis.
2 Et fecit malum coram Domino,
sed non sicut pater suus et mater:
tulit enim statuas Baal, quas fecerat pater eius.
3 Verumtamen in peccatis Ieroboam filii Nabat,
qui peccare fecit Israel, adhaesit,
nec recessit ab eis.

LVI. 4 Porro Mesa rex Moab, nutriebat pecora multa,
et solvebat regi Israel centum millia agnorum,
et centum millia arietum cum velleribus suis.
5 Cumque mortuus fuisset Achab,
praevaricatus est foedus, quod habebat cum rege Israel.
6 Egressus est igitur rex Ioram in die illa de Samaria,
et recensuit universum Israel.
7 Misitque ad Iosaphat regem Iuda, dicens:
Rex Moab recessit a me,
veni mecum contra eum ad proelium.
Qui respondit: Ascendam:
qui meus est, tuus est:
populus meus, populus tuus: et equi mei, equi tui.
8 Dixitque: Per quam viam ascendemus?
At ille respondit: Per desertum Idumaeae.
9 Perrexerunt igitur rex Israel, et rex Iuda, et rex Edom,
et circuierunt per viam septem dierum,
nec erat aqua exercitui, et iumentis, quae sequebantur eos.
10 Dixitque rex Israel:
Heu heu heu,
congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manus Moab.
11 Et ait Iosaphat: Estne hic propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum?
Et respondit unus de servis regis Israel:
Est hic Eliseus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Eliae.
12 Et ait Iosaphat: Est apud eum sermo Domini.
Descenditque ad eum rex Israel, et Iosaphat rex Iuda, et rex Edom.
13 Dixit autem Eliseus ad regem Israel:
Quid mihi et tibi est? Vade ad prophetas patris tui, et matris tuae.
Et ait illi rex Israel:
Quare congregavit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus Moab?
14 Dixitque ad eum Eliseus:
Vivit Dominus exercituum, in cuius conspectu sto,
quod si non vultum Iosaphat regis Iudae erubescerem,
non attendissem quidem te, nec respexissem.
15 Nunc autem adducite mihi psaltem.
Cumque caneret psaltes,
facta est super eum manus Domini, et ait:
16 Haec dicit Dominus:
Facite alveum torrentis huius fossas, et fossas.
17 Haec enim dicit Dominus:
Non videbitis ventum, neque pluviam:
et alveus iste replebitur aquis,
et bibetis vos, et familiae vestrae, et iumenta vestra.
18 Parumque est hoc in conspectu Domini:
insuper tradet etiam Moab in manus vestras.
19 Et percutietis omnem civitatem munitam,
et omnem urbem electam,
et universum lignum fructiferum succidetis,
cunctosque fontes aquarum obturabitis,
et omnem agrum egregium operietis lapidibus.
20 Factum est igitur mane, quando sacrificium offerri solet,
et ecce, aquae veniebant per viam Edom,
et repleta est terra aquis.
21 Universi autem Moabitae audientes quod ascendissent reges ut pugnarent adversum eos,
convocaverunt omnes qui accincti erant balteo desuper,
et steterunt in terminis.
22 Primoque mane surgentes, et orto iam sole ex adverso aquarum,
viderunt Moabitae econtra aquas rubras quasi sanguinem,

II. 22. usque ad *(pl.)* 23. inde Bethel| *(pl.)* 24. cum se respexisset *AK*, cum post se respexisset *B* . . . quadraginta et duos 25. ˏin montem ˏinde . . . *om.* in *ante* Samariam *(pl.)*

III. 1. ˜octavo decimo *(pl.)* — Iosafat = 11. 12. 14; *sed* 7 *et alibi:* Iosaphat. *In Paralipomenis aliquoties perperam:* Iosaphath. 7. eum] Moab *(pl.)* . . . et equi] *om.* et *(pl.)* 9. circum ierunt 10. in manu *(pl.)* 11. Safat 12. *om.* rex Iuda *(pl.)* 13. in manu 14. |Dixit autem Helisaeus| *(pl.)* . . . |ne attendissem *ACDFK bene; alii:* nec att. 17. aquis⌈Q. XXXVII. *Seq. fol.* 306. 18. ˜hoc est *(pl.)* . . . in manu vestra| *AK Mediol. Veron.* 22. econtra] contra

23 dixeruntque: Sanguis gladii est:
pugnaverunt reges contra se, et caesi sunt mutuo:
nunc perge ad praedam Moab.
24 Perrexeruntque in castra Israel:
porro consurgens Israel, percussit Moab:
at illi fugerunt coram eis.
Venerunt igitur qui vicerant, et percusserunt Moab,
25 et civitates destruxerunt:
et omnem agrum optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt:
et universos fontes aquarum obturaverunt:
et omnia ligna fructifera succiderunt,
ita ut muri tantum fictiles remanerent:
et circumdata est civitas a fundibulariis,
et magna ex parte percussa.
26 Quod cum vidisset rex Moab,
praevaluisse scilicet hostes,
tulit secum septingentos viros educentes gladium,
ut irrumperent ad regem Edom: et non potuerunt.
27 Arripiensque filium suum primogenitum,
qui regnaturus erat pro eo,
obtulit holocaustum super murum:
et facta est indignatio magna in Israel,
statimque recesserunt ab eo,
et reversi sunt in terram suam.

CAPUT IV.

LVII. 1 Mulier autem quaedam de uxoribus prophetarum
clamabat ad Eliseum, dicens:
Servus tuus vir meus mortuus est,
et tu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum:
et ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi.
2 Cui dixit Eliseus:
Quid vis ut faciam tibi? Dic mihi,
quid habes in domo tua?
At illa respondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea,
nisi parum olei, quo ungar.
3 Cui ait: Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca.
4 Et ingredere, et claude ostium tuum, cum intrinsecus fueris tu, et filii tui:
et mitte inde in omnia vasa haec:
et cum plena fuerint, tolles.
5 Ivit itaque mulier, et clausit ostium super se, et super filios suos:
illi offerebant vasa, et illa infundebat.
6 Cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum:
Affer mihi adhuc vas.
Et ille respondit: Non habeo.
Stetitque oleum.
7 Venit autem illa, et indicavit homini Dei.
Et ille: Vade, inquit, vende oleum, et redde creditori tuo:
tu autem, et filii tui vivite de reliquo.

8 Facta est autem quaedam dies, et transibat Eliseus per Sunam: LVIII.
erat autem ibi mulier magna,
quae tenuit eum ut comederet panem:
cumque frequenter inde transiret,
divertebat ad eam ut comederet panem.
9 Quae dixit ad virum suum:
Animadverto quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter.
10 Faciamus ergo ei coenaculum parvum,
et ponamus ei in eo lectulum,
et mensam, et sellam, et candelabrum,
ut cum venerit ad nos, maneat ibi.
11 Facta est ergo dies quaedam,
et veniens divertit in coenaculum, et requievit ibi.
12 Dixitque ad Giezi puerum suum: Voca Sunamitidem istam.
Qui cum vocasset eam, et illa stetisset coram eo, 13 dixit ad puerum suum:
Loquere ad eam: Ecce, sedule in omnibus ministrasti nobis,
quid vis ut faciam tibi?
numquid habes negotium, et vis ut loquar regi, sive principi militiae?
Quae respondit: In medio populi mei habito.
14 Et ait: Quid ergo vult ut faciam ei?
Dixitque Giezi: Ne quaeras: filium enim non habet, et vir eius senex est.
15 Praecepit itaque ut vocaret eam:
quae cum vocata fuisset, et stetisset ante ostium, 16 dixit ad eam:
In tempore isto, et in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium.
At illa respondit: Noli quaeso domine mi, vir Dei, noli mentiri ancillae tuae.
17 Et concepit mulier, et peperit filium
in tempore, et in hora eadem, qua dixerat Eliseus.
18 Crevit autem puer. Et cum esset quaedam dies, et egressus isset ad patrem suum, ad messores,
19 ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo.
At ille dixit puero: Tolle, et duc eum ad matrem suam.
20 Qui cum tulisset, et duxisset eum ad matrem suam,

III. 23. ˉest gladii| 25. fundibalariis*| *AC alii. Cf. Iudith* 6, 8; 1 *Mach.* 9, 11 *et* 6, 51. 26. inrumperet *A Veron.*

IV. 2. unguear| 4. *om.* tuum *(pl.)* 5. clusit 8. transiebat . . . magna] *i. e. nobilis, potens; Lutherus: „eine reiche Frau"; Chaldaeus autem: mulier timens peccata; Arabs: insignis pietate erga Deum, pravas actiones devitans.* — |devertebat 9. est] sit *A Mediol., recte, ut exposuimus ad Ex.* 6, 7. 10. ergo cenaculum *(pl.)* . . . lectum| 11. ergo] igitur *(pl.)* 12. Sunamitin 13. *om.* suum *(pl.)* 15. ad ostium *(pl.)* 17. qua] quam *A Veron.* 19. caput meum caput meum| *nihil amplius AK Mediol. Veron. Eadem est ellipsis in Hebraeo et Graeco. In EG semel additur verbum:* caput meum, caput meum doleo. *Similiter in Ier.* 4, 19: ventrem meum, ventrem meum doleo. 20. et adduxisset *(pl.)*

posuit eum illa super genua sua usque ad meridiem, et mortuus est.
21 Ascendit autem, et collocavit eum super lectulum hominis Dei,
et clausit ostium: et egressa, 22 vocavit virum suum, et ait:
Mitte mecum, obsecro, unum de pueris, et asinam,
ut excurram usque ad hominem Dei, et revertar.
23 Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? hodie
non sunt Calendae, neque Sabbatum.
Quae respondit: Vadam:
24 Stravitque asinam, et praecepit puero:
Mina, et propera, ne mihi moram facias in eundo:
et hoc age quod praecipio tibi.
25 Profecta est igitur, et venit ad virum Dei in montem Carmeli:
cumque vidisset eam vir Dei econtra,
ait ad Giezi puerum suum:
Ecce Sunamitis illa. 26 Vade ergo in occursum eius, et dic ei:
Rectene agitur circa te, et circa virum tuum, et circa filium tuum?
Quae respondit: Recte.
27 Cumque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes eius,
et accessit Giezi ut amoveret eam.
Et ait homo Dei: Dimitte illam:
anima enim eius in amaritudine est,
et Dominus celavit a me, et non indicavit mihi.
28 Quae dixit illi: Numquid petivi filium a domino meo?
numquid non dixi tibi: Ne illudas me?
29 Et ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos,
et tolle baculum meum in manu tua, et vade.
Si occurrerit tibi homo, non salutes eum:
et si salutaverit te quispiam, non respondeas illi:
et pones baculum meum super faciem pueri.
30 Porro mater pueri ait:
Vivit Dominus, et vivit anima tua, non dimittam te.
Surrexit ergo, et secutus est eam.
31 Giezi autem praecesserat ante eos,
et posuerat baculum super faciem pueri,
et non erat vox, neque sensus:
reversusque est in occursum eius,
et nunciavit ei, dicens: Non surrexit puer.
32 Ingressus est ergo Eliseus domum,
et ecce puer mortuus iacebat in lectulo eius:
33 ingressusque clausit ostium super se, et super puerum:
et oravit ad Dominum.
34 Et ascendit, et incubuit super puerum:
posuitque os suum super os eius,
et oculos suos super oculos eius,
et manus suas super manus eius:
et incurvavit se super eum, et calefacta est caro pueri.
35 At ille reversus, deambulavit in domo, semel huc atque illuc:
et ascendit, et incubuit super eum:
et oscitavit puer septies, aperuitque oculos.
36 At ille vocavit Giezi, et dixit ei: Voca Sunamitidem hanc.
Quae vocata, ingressa est ad eum.
Qui ait: Tolle filium tuum.
37 Venit illa, et corruit ad pedes eius, et adoravit super terram:
tulitque filium suum, et egressa est,

38 Et Eliseus reversus est in Galgala. LVIIII.
Erat autem fames in terra,
et filii prophetarum habitabant coram eo.
dixitque uni de pueris suis: Pone ollam grandem, et coque pulmentum filiis prophetarum.
39 Et egressus est unus in agrum ut colligeret herbas agrestes:
invenitque quasi vitem silvestrem, et collegit ex ea colocynthidas agri,
et implevit pallium suum, et reversus concidit in ollam pulmenti:
nesciebat enim quid esset.
40 Infuderunt ergo sociis, ut comederent:
cumque gustassent de coctione,
clamaverunt, dicentes: Mors in olla vir Dei.
Et non potuerunt comedere.
41 At ille, Afferte, inquit, farinam.
Cumque tulissent, misit in ollam, et ait:
Infunde turbae, ut comedant.

IV. 21. lectum *(pl.)* . . . clusit — *Clem.* 1 *mendo typ.* hostium 22. excurramus (*videlicet per errorem geminans primam syllabam sequentis vocis* usque) 23. hodie| *Iure adverbium* hodie *prioribus verbis adnexum interrogationis partem facit. Eodem modo distinguunt BC et LXX:* Τί ὅτι σὺ πορεύῃ πρὸς αὐτὸν σήμερον; — kalendae* . . . Vadam] vale *ADK Mediol. Veron. Adnotat Schol. M:* „*Hebraeus habet:* pax, *quasi diceret:* Sine me in pace; *antiqui:* vale, *et haec littera melior est.*" 24. praecipit 25. decontra| *(fere omnes)* 27. in monte| . . . celavit a me] celavit me *AE Mediol. Veron.*, *quod magis latinum est. Quamquam alio sensu verbum* celare *adsumit praepositionem* a, *sicut Is.* 32, 2: qui celat se a tempestate; *Amos* 9, 3: si celaverint se ab oculis meis, *ubi valet* obtegere sese *vel* abscondi. 28. domino] *Clem.* 1 *err.* Domino 30. Dominus] *Clem.* 1 *err.* dominus 31. *om.* ante *(pl., et sane redundat)* 33. clusit (*sic iam tertium in hoc capite; itemque* 2 *Par.* 28, 24; 29, 7 *et Gen.* 19, 10: cluserunt. *Adde:* cludite *paulo infra c.* 6, 32. *Alibi tamen et saepius recte:* clausit, clauserunt, clausero, clausisset.) . . . *om.* super *sec. loco ADK Mediol. Veron.* 35. atque] et . . . oscitavit] *eodem sensu hebraicum verbum accepit Syrus; sed recentiores interpretantur:* sternutavit. *Vide Gesen. Thes. s. v.* זרר. *Contra Gregorius M., Rabanus, Beda, Isidorus legebant ex Itala:* et oscitavit super puerum septies, *ut idem esset atque* inspiravit in eum, ἐνέπνευσεν ἐπ' αὐτόν. *Cf. notam ad* 3 *Reg.* 17, 21. 36. |Et ille *(pl.)* . . . Sunamitin 40. |exclamaverunt *(pl.)* 41. Cumque tulissent, misit] Et misit *(pl. Hebr. Gr.)* . . . et comedat|

Et non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla.

LX. 42 Vir autem quidam venit de Baalsalisa
deferens viro Dei panes primitiarum, viginti panes hordeaceos, et frumentum novum in pera sua.
At ille dixit: Da populo, ut comedat.
43 Responditque ei minister eius:
Quantum est hoc, ut apponam centum viris?
Rursum ille ait: Da populo, ut comedat:
haec enim dicit Dominus: Comedent, et supererit.
44 Posuit itaque coram eis:
qui comederunt, et superfuit iuxta verbum Domini.

CAPUT V.

LXI. 1 Naaman princeps militiae regis Syriae,
erat vir magnus apud dominum suum, et honoratus:
per illum enim dedit Dominus salutem Syriae:
erat autem vir fortis et dives, sed leprosus.
2 Porro de Syria egressi fuerant latrunculi,
et captivam duxerant de terra Israel puellam parvulam,
quae erat in obsequio uxoris Naaman,
3 quae ait ad dominam suam:
Utinam fuisset dominus meus ad prophetam, qui est in Samaria:
profecto curasset eum a lepra, quam habet.
4 Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, et nunciavit ei, dicens:
Sic et sic locuta est puella de terra Israel.
5 Dixitque ei rex Syriae:
Vade, et mittam litteras ad regem Israel.
Qui cum profectus esset, et tulisset secum
decem talenta argenti, et sex millia aureos,
et decem mutatoria vestimentorum,
6 detulit litteras ad regem Israel, in haec verba:
Cum acceperis epistolam hanc,
scito quod miserim ad te Naaman servum meum, ut cures eum a lepra sua.
7 Cumque legisset rex Israel litteras, scidit vestimenta sua, et ait:
Numquid Deus ego sum, ut occidere possim, et vivificare,
quia iste misit ad me, ut curem hominem a lepra sua?
animadvertite, et videte quod occasiones quaerat adversum me.
8 Quod cum audisset Eliseus vir Dei,
scidisse videlicet regem Israel vestimenta sua,
misit ad eum, dicens:
Quare scidisti vestimenta tua?
veniat ad me, et sciat esse prophetam in Israel.
9 Venit ergo Naaman cum equis, et curribus,
et stetit ad ostium domus Elisei:
10 misitque ad eum Eliseus nuncium, dicens:
Vade, et lavare septies in Iordane,
et recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis.
11 Iratus Naaman recedebat, dicens:
Putabam quod egrederetur ad me,
et stans invocaret nomen Domini Dei sui,
et tangeret manu sua locum leprae, et curaret me.
12 Numquid non meliores sunt Abana et Pharphar fluvii Damasci omnibus aquis Israel,
ut laver in eis, et munder?
Cum ergo vertisset se, et abiret indignans,
13 accesserunt ad eum servi sui, et locuti sunt ei:
Pater, et si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras:
quanto magis quia nunc dixit tibi: Lavare, et mundaberis?
14 Descendit, et lavit in Iordane septies iuxta sermonem viri Dei,
et restituta est caro eius, sicut caro pueri parvuli, et mundatus est.
15 Reversusque ad virum Dei cum universo comitatu suo,
venit, et stetit coram eo, et ait:
Vere scio quod non sit alius Deus in universa terra, nisi tantum in Israel.
Obsecro itaque ut accipias benedictionem a servo tuo.
16 At ille respondit:
Vivit Dominus, ante quem sto, quia non accipiam.
Cumque vim faceret, penitus non acquievit.
17 Dixitque Naaman: Ut vis:
sed, obsecro, concede mihi servo tuo
ut tollam onus duorum burdonum de terra:
non enim faciet ultra servus tuus holocaustum, aut victimam diis alienis, nisi Domino.
18 Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo,
quando ingredietur dominus meus templum Remmon, ut adoret:
et illo innitente super manum meam,
si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco,
ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re.
19 Qui dixit ei: Vade in pace.
Abiit ergo ab eo electo terrae tempore.

IV. 42. Balsalisa] . . . viginti] et viginti *(pl.)* 43. ˜da ait *(pl.)*

V. 3. ad prophetam] *Gr.* ἐνώπιον τοῦ προφήτου, *in conspectu prophetae.* 7. *om.* ego *(pl.)* 13. *om.* ei — et si] si *(pl.)* 15. *om.* alius *(pl.)* 17. burdonum] *i. e. mulorum, qui generantur ex equo et asina.* — Domino] *Clem.* 1 *err.* domino. 18. ingreditur *(pl.)* 19. electo terrae tempore] *Hebraicam vocem* כִּבְרַת, *quae item legitur Gen.* 35, 16; 48, 7, *plerique interpretes de quadam viae mensura intelligunt; Hieronymus autem* (III, 360): *„Melius est, inquit, si transferatur:* in electo terrae tempore. *Porro vernum tempus significat, quum in florem cuncta rumpuntur, et anni tempus electum est."*

20 Dixitque Giezi puer viri Dei:
Pepercit dominus meus Naaman Syro isti,
ut non acciperet ab eo quae attulit:
vivit Dominus, quia curram post eum, et
accipiam ab eo aliquid.
21 Et secutus est Giezi post tergum Naaman:
quem cum vidisset ille currentem ad se,
desiliit de curru in occursum eius, et ait:
Rectene sunt omnia?
22 Et ille ait: Recte.
dominus meus misit me ad te, dicens:
Modo venerunt ad me duo adolescentes
de monte Ephraim, ex filiis prophetarum:
da eis talentum argenti et vestes mutatorias duplices.
23 Dixitque Naaman:
Melius est ut accipias duo talenta.
Et coegit eum, ligavitque duo talenta argenti in duobus saccis,
et duplicia vestimenta,
et imposuit duobus pueris suis, qui et
portaverunt coram eo.
24 Cumque venisset iam vesperi,
tulit de manu eorum, et reposuit in
domo,
dimisitque viros, et abierunt.
25 ipse autem ingressus, stetit coram domino
suo.
Et dixit Eliseus: Unde venis Giezi?
Qui respondit: Non ivit servus tuus quoquam.
26 At ille ait: Nonne cor meum in praesenti
erat,
quando reversus est homo de curru suo
in occursum tui?
Nunc igitur accepisti argentum, et accepisti vestes
ut emas oliveta, et vineas, et oves, et
boves, et servos, et ancillas.
27 Sed et lepra Naaman adhaerebit tibi, et
semini tuo, usque in sempiternum.
Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

CAPUT VI.

LXII. 1 Dixerunt autem filii prophetarum ad Eliseum:
Ecce locus, in quo habitamus coram te,
angustus est nobis.
2 Eamus usque ad Iordanem,
et tollant singuli de silva materias singulas,
ut aedificemus nobis ibi locum ad habitandum.
Qui dixit: Ite.
3 Et ait unus ex illis: Veni ergo et tu cum
servis tuis.
Respondit: Ego veniam. [4] Et abiit cum eis.
Cumque venissent ad Iordanem, caedebant ligna.
5 Accidit autem, ut cum unus materiam
succidisset,
caderet ferrum securis in aquam:
exclamavitque ille, et ait:
Heu heu heu domine mi, et hoc ipsum
mutuo acceperam.
6 Dixit autem homo Dei: Ubi cecidit?
At ille monstravit ei locum.
praecidit ergo lignum, et misit illuc:
natavitque ferrum, [7] et ait: Tolle.
Qui extendit manum, et tulit illud.

8 Rex autem Syriae pugnabat contra Israel, LXIII.
consiliumque iniit cum servis suis, dicens:
In loco illo, et illo ponamus insidias.
9 Misit itaque vir Dei ad regem Israel, dicens:
Cave ne transeas in locum illum:
quia ibi Syri in insidiis sunt.
10 Misit itaque rex Israel ad locum, quem
dixerat ei vir Dei,
et praeoccupavit eum,
et observavit se ibi non semel neque bis.
11 Conturbatumque est cor regis Syriae pro
hac re:
et convocatis servis suis, ait:
Quare non indicatis mihi quis proditor
mei sit apud regem Israel?
12 Dixitque unus servorum eius: Nequaquam
domine mi rex,
sed Eliseus propheta, qui est in Israel,
indicat regi Israel omnia verba quaecunque locutus fueris in conclavi tuo.
13 Dixitque eis: Ite, et videte ubi sit: ut
mittam, et capiam eum.
Annunciaveruntque ei, dicentes: Ecce in
Dothan.
14 Misit ergo illuc equos et currus, et robur
exercitus:
qui cum venissent nocte, circumdederunt
civitatem.
15 Consurgens autem diluculo minister viri
Dei, egressus,
vidit exercitum in circuitu civitatis, et
equos et currus:
nunciavitque ei, dicens:
Heu heu heu domine mi, quid faciemus?
16 At ille respondit: Noli timere:
plures enim nobiscum sunt, quam cum
illis.
17 Cumque orasset Eliseus, ait:
Domine, aperi oculos huius, ut videat.
Et aperuit Dominus oculos pueri, et vidit:
et ecce mons plenus equorum, et curruum
igneorum, in circuitu Elisei.
18 Hostes vero descenderunt ad eum:
porro Eliseus oravit ad Dominum, dicens:
Percute, obsecro, gentem hanc caecitate.
Percussitque eos Dominus, ne viderent,
iuxta verbum Elisei.
19 Dixit autem ad eos Eliseus:

V. 21. |desiluit *(pl.)* 22. *om.* ad te *(pl.)* 26. Ad ille nonne ait cor (*Saepissime in A pro* at *scribitur* ad; *sic c.* 6, 6. 16. 22; 8, 12; 9, 5. 6. 12. 22. 33; 10, 15; 14, 19; *econtra* 14, 3. *pro* adhuc *legitur* athuc.) . . . vineas] vineta *(pl.)* 27. *om.* usque *(pl.)*

VI. 2. locum] domum 5.| eheu eheu eheu 7. tulit] *Veron.* adtulit 9. in loco illo| *(pl.)* 10. *om.* itaque *(pl.)* 13. Dixit *(pl.)* 15. egressus est| viditque *(omnes)* . . . |heu heu dūe 18. ad Dominum] dūm *(pl.)*

Non est haec via, neque ista est civitas:
sequimini me, et ostendam vobis virum, quem quaeritis.
Duxit ergo eos in Samariam:
20 cumque ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus:
Domine aperi oculos istorum, ut videant.
Aperuitque Dominus oculos eorum, et viderunt se esse in medio Samariae.
21 Dixitque rex Israel ad Eliseum, cum vidisset eos:
Numquid percutiam eos, pater mi?
22 At ille ait: Non percuties:
neque enim cepisti eos gladio, et arcu tuo, ut percutias:
sed pone panem, et aquam coram eis,
ut comedant, et bibant, et vadant ad dominum suum.
23 Appositaque est eis ciborum magna praeparatio,
et comederunt, et biberunt, et dimisit eos,
abieruntque ad dominum suum,
et ultra non venerunt latrones Syriae in terram Israel.

LXIIII. 24 Factum est autem post haec, congregavit Benadad rex Syriae, universum exercitum suum,
et ascendit, et obsidebat Samariam.
25 Factaque est fames magna in Samaria:
et tamdiu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis,
et quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis.
26 Cumque rex Israel transiret per murum,
mulier quaedam exclamavit ad eum, dicens:
Salva me domine mi rex.
27 Qui ait: Non te salvat Dominus:
unde te possum salvare?
de area, vel de torculari?
Dixitque ad eam rex: Quid tibi vis? Quae respondit:
28 Mulier ista dixit mihi: Da filium tuum, ut comedamus eum hodie,
et filium meum comedemus cras.
29 Coximus ergo filium meum, et comedimus.
Dixique ei die altera: Da filium tuum, ut comedamus eum.
Quae abscondit filium suum.
30 Quod cum audisset rex, scidit vestimenta sua,
et transibat per murum.
Viditque omnis populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus.
31 Et ait rex: Haec mihi faciat Deus, et haec addat,
si steterit caput Elisei filii Saphat super ipsum hodie.
32 Eliseus autem sedebat in domo sua,
et senes sedebant cum eo.
Praemisit itaque virum:
et antequam veniret nuncius
ille, dixit ad senes:
Numquid scitis quod miserit filius homicidae hic, ut praecidatur caput meum?
videte ergo, cum venerit nuncius, claudite ostium,
et non sinatis eum introire:
ecce enim sonitus pedum domini eius post eum est.
33 Adhuc illo loquente eis, apparuit nuncius, qui veniebat ad eum.
Et ait: Ecce, tantum malum a Domino est:
quid amplius exspectabo a Domino?

CAPUT VII.

1 Dixit autem Eliseus:
Audite verbum Domini: Haec dicit Dominus: In tempore hoc cras modius similae uno statere erit,
et duo modii hordei statere uno, in porta Samariae.
2 Respondens unus de ducibus, super cuius manum rex incumbebat, homini Dei, ait:
Si Dominus fecerit etiam cataractas in caelo,
numquid poterit esse quod loqueris?
Qui ait: Videbis oculis tuis, et inde non comedes.

3 Quatuor ergo viri erant leprosi iuxta introitum portae: LXV.
qui dixerunt ad invicem:
Quid hic esse volumus donec moriamur?
4 sive ingredi voluerimus civitatem, fame moriemur:
sive manserimus hic, moriendum nobis est:
venite ergo, et transfugiamus ad castra Syriae.
si pepercerint nobis, vivemus:
si autem occidere voluerint, nihilominus moriemur.
5 Surrexerunt ergo vesperi, ut venirent ad castra Syriae.
Cumque venissent ad principium castrorum Syriae,
nullum ibidem repererunt.

VI. 19. neque] nec *(pl.)* 20. in Samaria . . . ˜esse se 22. *om.* sed *(pl.)* 25. columborum (*Bochartus significari autumat genus quoddam ciceris tosti, quod Arabes eodem nomine vocitent* stercus columbarum.) 26. *om.* quaedam *ABK Mediol. Veron.* 27. salvat] salvet *codd. omnes, quod sine causa Sixtini in indicativum mutarunt. Nam si recte assequimur rationem Hieronymi, modus coniunctivus per se et absolute positus h. l. conditionalem sententiam exprimit, ut* „non te salvet dn̄s" *idem sit ac* non te salvante dn̄o. *Nec aliter accipienda sunt Graeca* LXX *interpretum:* μή σε σώσαι κύριος. *Quamquam etiam indicativus in enunciatis hypotheticis omissa* si *particula adhiberi possit* (*cf. Ioh.* 14, 1); *planior autem certe esset communis dicendi modus:* Ni te salvet Dominus. — ˜salvare te possum| *ADEG* . . vel] an *(pl.) Sensus locutionis: „frugibus aut vino"*. 28. comedemus] comedimus 30. transiebat super *(pl.)* 31. *om.* rex *(pl.)* . . . ipsum] eum *(pl.)* 32. nuncius| ille dixit *(Ita iam distinxerant Sixtini cum Hebr. Gr. et aliis codd. latinis.)* . . . cludite 33. |Et adhuc

VII. 1. verbum˄ *Addidit postea* ˄dn̄i 4. ergo] igitur *(pl.)* 5. ergo] igitur *(pl.)*

6 Siquidem Dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriae,
curruum, et equorum, et exercitus plurimi:
dixeruntque ad invicem:
Ecce mercede conduxit adversum nos rex Israel
reges Hethaeorum, et Aegyptiorum,
et venerunt super nos.
7 Surrexerunt ergo, et fugerunt in tenebris,
et dereliquerunt tentoria sua,
et equos et asinos in castris,
fugeruntque, animas tantum suas salvare cupientes.
8 Igitur cum venissent leprosi illi ad principium castrorum,
ingressi sunt unum tabernaculum,
et comederunt et biberunt:
tuleruntque inde argentum, et aurum, et vestes,
et abierunt, et absconderunt:
et rursum reversi sunt ad aliud tabernaculum,
et inde similiter auferentes absconderunt.
9 Dixeruntque ad invicem: Non recte facimus:
haec enim dies boni nuncii est.
Si tacuerimus, et noluerimus nunciare usque mane, sceleris arguemur:
venite, eamus, et nunciemus in aula regis.
10 Cumque venissent ad portam civitatis,
narraverunt eis, dicentes:
Ivimus ad castra Syriae,
et nullum ibidem reperimus hominem,
nisi equos, et asinos alligatos, et fixa tentoria.
11 Ierunt ergo portarii, et nunciaverunt in palatio regis intrinsecus.
12 Qui surrexit nocte, et ait ad servos suos:
Dico vobis quid fecerint nobis Syri:
Sciunt quia fame laboramus,
et idcirco egressi sunt de castris,
et latitant in agris, dicentes:
Cum egressi fuerint de civitate, capiemus eos vivos,
et tunc civitatem ingredi poterimus.
13 Respondit autem unus servorum eius:
Tollamus quinque equos,
qui remanserunt in urbe
(quia ipsi tantum sunt in universa multitudine Israel,
alii enim consumpti sunt)
et mittentes, explorare poterimus.
14 Adduxerunt ergo duos equos,
misitque rex in castra Syrorum, dicens:
Ite, et videte.
15 Qui abierunt post eos usque ad Iordanem:
ecce autem omnis via plena erat vestibus,
et vasis, quae proiecerant Syri cum turbarentur:
reversique nuncii indicaverunt regi.
16 Et egressus populus diripuit castra Syriae:
factusque est modius similae statere uno,
et duo modii hordei statere uno, iuxta verbum Domini.
17 Porro rex ducem illum, in cuius manu incumbebat, constituit ad portam:
quem conculcavit turba in introitu portae, et mortuus est,
iuxta quod locutus fuerat vir Dei,
quando descenderat rex ad eum.
18 Factumque est secundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi,
quando ait: Duo modii hordei statere uno erunt,
et modius similae statere uno,
hoc eodem tempore cras in porta Samariae: 19 quando responderat dux ille viro Dei, et dixerat:
Etiamsi Dominus fecerit cataractas in caelo,
numquid poterit fieri quod loqueris?
Et dixit ei: Videbis oculis tuis, et inde non comedes.
20 Evenit ergo ei sicut praedictum fuerat,
et conculcavit eum populus in porta, et mortuus est.

CAPUT VIII.

1 Eliseus autem locutus est ad mulierem, LXVI.
cuius vivere fecerat filium, dicens:
Surge, vade tu et domus tua, et peregrinare ubicunque repereris:
vocavit enim Dominus famem, et veniet super terram septem annis.
2 Quae surrexit, et fecit iuxta verbum hominis Dei:
et vadens cum domo sua, peregrinata est in terra Philisthiim diebus multis.
3 Cumque finiti essent anni septem,
reversa est mulier de terra Philisthiim:
et egressa est ut interpellaret regem pro domo sua, et pro agris suis.
4 Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens:
Narra mihi omnia magnalia quae fecit Eliseus.
5 Cumque ille narraret regi quo modo mortuum suscitasset,
apparuit mulier, cuius vivificaverat filium,
clamans ad regem pro domo sua, et pro agris suis.
Dixitque Giezi:
Domine mi rex, haec est mulier, et hic est filius eius, quem suscitavit Eliseus.
6 Et interrogavit rex mulierem: quae narravit ei.
Deditque ei rex eunuchum unum, dicens:
Restitue ei omnia quae sua sunt,

VII. 6. |dixerantque *(solus, et receperunt Sixtini.)* . . . Hettheorum (*cf.* 2 *Reg.* 11, 3) 10. hominum| *AK Veron.* 12. eos viventes| *ADK Mediol.* 14. ad castra *(pl.)* . . ite videte| 17. incubuerat *(pl.) rectius, scilicet pridie, quando rex descenderat ad Eliseum* (*v.* 2); *neque enim semper ille vel ubique, puto, isti homini innitebatur. . . . om.* portae *(pl.)* 19. ˜fieri poterit *(pl.)* 20. fuerat] erat *A (quem praetermisit Verc.) cum BFK aliis.*

VIII. 2. philisth'im 3. et agris suis| *(fere omnes)* 5. |Dixitque regi Giezi| . . . *post* hic *om.* est *ABEK Mediol.*

et universos reditus agrorum
a die, qua reliquit terram usque ad praesens.

LXVII. 7 Venit quoque Eliseus Damascum,
et Benadad rex Syriae aegrotabat:
nunciaveruntque ei, dicentes: Venit vir Dei huc.
8 Et ait rex ad Hazael:
Tolle tecum munera, et vade in occursum viri Dei,
et consule Dominum per eum, dicens:
Si evadere potero de infirmitate mea hac?
9 Ivit igitur Hazael in occursum eius,
habens secum munera, et omnia bona Damasci,
onera quadraginta camelorum.
Cumque stetisset coram eo, ait:
Filius tuus Benadad rex Syriae misit me ad te, dicens:
Si sanari potero de infirmitate mea hac?
10 Dixitque ei Eliseus: Vade, dic ei: Sanaberis:
porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur.
11 Stetitque cum eo, et conturbatus est usque ad suffusionem vultus: flevitque vir Dei.
12 Cui Hazael ait: Quare dominus meus flet?
At ille dixit: Quia scio quae facturus sis filiis Israel mala.
Civitates eorum munitas igne succendes,
et iuvenes eorum interficies gladio,
et parvulos eorum elides, et praegnantes divides.
13 Dixitque Hazael:
Quid enim sum servus tuus canis, ut faciam rem istam magnam?
Et ait Eliseus:
Ostendit mihi Dominus te regem Syriae fore.
14 Qui cum recessisset ab Eliseo, venit ad dominum suum.
Qui ait ei: Quid dixit tibi Eliseus?
At ille respondit:
Dixit mihi: Recipies sanitatem.
15 Cumque venisset dies altera,
tulit stragulum, et infudit aquam,
et expandit super faciem eius:
quo mortuo, regnavit Hazael pro eo.
16 Anno quinto Ioram filii Achab regis Israel, et Iosaphat regis Iuda,
regnavit Ioram filius Iosaphat rex Iuda.
17 Triginta duorum annorum erat cum regnare coepisset,
et octo annis regnavit in Ierusalem.
18 Ambulavitque in viis regum Israel,
sicut ambulaverat domus Achab:
filia enim Achab erat uxor eius:
et fecit quod malum est in conspectu Domini.
19 Noluit autem Dominus disperdere Iudam,
propter David servum suum,
sicut promiserat ei,
ut daret illi lucernam, et filiis eius cunctis diebus.
20 In diebus eius recessit Edom, ne esset sub Iuda,
et constituit sibi regem. 21 Venitque Ioram Seira, et omnes currus cum eo:
et surrexit nocte, percussitque Idumaeos,
qui eum circumdederant, et principes curruum,
populus autem fugit in tabernacula sua.
22 Recessit ergo Edom ne esset sub Iuda, usque ad diem hanc.
Tunc recessit et Lobna in tempore illo.
23 Reliqua autem sermonum Ioram, et universa, quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?
24 Et dormivit Ioram cum patribus suis,
sepultusque est cum eis in civitate David,
et regnavit Ochozias filius eius pro eo.
25 Anno duodecimo Ioram filii Achab regis Israel
regnavit Ochozias filius Ioram regis Iudae.
26 Viginti duorum annorum erat Ochozias cum regnare coepisset,
et uno anno regnavit in Ierusalem:

VIII. 8. Azahel* 10. quia] qua *(insignis lectio, quam ex nullo codice notavit Vercellone. Et tamen nescio an sit verior, quia prophetae bene convenit, certam futurae necis cognitionem aliquanto etiam clarius et significantius manifestare. Haec causa Hieronymo suadere poterat ut Elisei praedictionem paulo magis definiret atque defigeret quam fit in Hebraeo, ubi simpliciter habetur:* et ostendit mihi Dominus, quod moriendo morietur. *Et vide omnino, quomodo agat propheta. Primum ad quaesitum regis breviter respondet:* Sanaberis, *i. e. morbus iste tuus non te auferet; quae autem amplius, ea soli Hazaeli aut aperte dicit, aut ita quasi secum loquens arcanique sceleris onus de pectore excutiens, ut tamen audiat ille et sentiat se penitus perspectum a viro Dei.* 12. dixit] respondit *(pl.)* 14. ˜tibi dixit *(pl.)* . . . recipiet *A cum BK Veron. et Graeco* 15. stragulum] sagulum *A et Veronensis, cuius in margine notatur: „breve opertorium rudi lana dispositum; alii:* stragulum, *scilicet opertorium lecti regalis mira varietate contextum.“* — aquam] aqua *ACDF. „Iosephus (Antiq. 9, 4) aperte narrat regem ab Hazaele strangulatum occubuisse.“ Verc.* 16. et Iosaphat regis Iuda] *hoc sensu: et adhuc imperante Iosaphat rege Iuda; accuratius quidem dicendum foret: vigesimo tertio anno Iosaphat. „Nam Ioram filius Achab regnavit duodecim annis, quorum initium incidit in annum decimum octavum regni Iosaphati (cf. supra 3, 1), qui regnavit annos quinque et viginti (3 Reg. 22, 42). Igitur anno quinto regni Ioram filii Achab respondet annus vigesimus tertius regni Iosaphati, quo anno Iosaphatus filium suum Ioram in regno sibi consociavit.“ Vercellone. Praetermittunt verba* et Iosaphat regis Iuda *codd. BG multaeque edd. antiquae; at retinent sinceriores Mss. cum Hebr. et Gr.* 17. ˜erat annorum *(pl.)* 18. regum] *Veron.* regis . . . in conspectu Domini] coram dño *(pl.)* 24. Ochozias] Ahazias* *(cf. 3 Reg. 22, 40)*

nomen matris eius Athalia filia Amri regis Israel.
27 Et ambulavit in viis domus Achab:
et fecit quod malum est coram Domino, sicut domus Achab:
gener enim domus Achab fuit.
28 Abiit quoque cum Ioram filio Achab, ad proeliandum
contra Hazael regem Syriae in Ramoth Galaad,
et vulneraverunt Syri Ioram:
29 qui reversus est ut curaretur, in Iezrahel:
quia vulneraverant eum Syri in Ramoth
proeliantem contra Hazael regem Syriae.
Porro Ochozias filius Ioram rex Iuda,
descendit invisere Ioram filium Achab in Iezrahel, quia aegrotabat ibi.

CAPUT IX.

.XVIII. 1 Eliseus autem prophetes vocavit unum de filiis prophetarum, et ait illi:
Accinge lumbos tuos, et tolle lenticulam olei hanc in manu tua,
et vade in Ramoth Galaad.
2 Cumque veneris illuc,
videbis Iehu filium Iosaphat filii Namsi:
et ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum,
et introduces in interius cubiculum.
3 Tenensque lenticulam olei, fundes super caput eius,
et dices: Haec dicit Dominus:
Unxi te regem super Israel.
Aperiesque ostium, et fugies, et non ibi subsistes.
4 Abiit ergo adolescens puer prophetae in Ramoth Galaad, 5 et ingressus est illuc:
ecce autem principes exercitus sedebant,
et ait: Verbum mihi ad te o princeps.
Dixitque Iehu: Ad quem ex omnibus nobis?
At ille dixit: Ad te o princeps.
6 Et surrexit et ingressus est cubiculum:
at ille fudit oleum super caput eius, et ait:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Unxi te regem super populum Domini Israel,
7 et percuties domum Achab domini tui,
et ulciscar sanguinem servorum meorum prophetarum,
et sanguinem omnium servorum Domini de manu Iezabel.
8 Perdamque omnem domum Achab:
et interficiam de Achab mingentem ad parietem,
et clausum, et novissimum in Israel.
9 Et dabo domum Achab, sicut domum Ieroboam filii Nabat,
et sicut domum Baasa filii Ahia.
10 Iezabel quoque comedent canes in agro Iezrahel,
nec erit qui sepeliat eam.
Aperuitque ostium, et fugit.
11 Iehu autem egressus est ad servos domini sui:
qui dixerunt ei: Rectene sunt omnia?
quid venit insanus iste ad te?
Qui ait eis: Nostis hominem, et quid locutus sit.
12 At illi responderunt: Falsum est, sed magis narra nobis.
Qui ait eis: Haec et haec locutus est mihi,
et ait: Haec dicit Dominus:
Unxi te regem super Israel.
13 Festinaverunt itaque, et unusquisque tollens pallium suum
posuerunt sub pedibus eius, in similitudinem tribunalis,
et cecinerunt tuba, atque dixerunt: Regnabit Iehu.
14 Coniuravit ergo Iehu filius Iosaphat
filii Namsi contra Ioram:
porro Ioram obsederat Ramoth Galaad, ipse, et omnis Israel
contra Hazael regem Syriae:
15 et reversus fuerat ut curaretur in Iezrahel propter vulnera,
quia percusserant eum Syri, proeliantem contra Hazael regem Syriae:
Dixitque Iehu:
Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de civitate,
ne vadat, et nunciet in Iezrahel.
16 Et ascendit, et profectus est in Iezrahel:
Ioram enim aegrotabat ibi,
et Ochozias rex Iuda descenderat ad visitandum Ioram.
17 Igitur speculator, qui stabat super turrim Iezrahel,
vidit globum Iehu venientis, et ait:
Video ego globum.
Dixitque Ioram: Tolle currum, et mitte in occursum eorum,
et dicat vadens: Rectene sunt omnia?
18 Abiit ergo, qui ascenderat currum, in occursum eius,
et ait: Haec dicit rex: Pacatane sunt omnia?
Dixitque Iehu: Quid tibi et paci? transi, et sequere me.
Nunciavit quoque speculator, dicens:
Venit nuncius ad eos, et non revertitur.

VIII. 26. Athalia] *Duplicem huius nominis formam exhibet Amiatinus. In* 4 *Regum* (*nec non* 1 *Esdr*. 8, 7) *scriptitat* Athalia; *in* 2 *Paral. c.* 22 — 24 *semper Graecorum modo* Otholia. — *Mediol. om.* filia 29. Rama] *(pl.)* . . Azahel* . . . Ahazias* . . . *om.* ibi *(pl.)*

IX. 2. Hieu* . . . *om.* in 4. *om.* in 5. *om.* illuc *ADEK Mediol. Veron.* . . . *om.* o *priore loco* 7. |ut ulciscar *(pl.)* . . . *hic primum scripsit* Iezabel (*cf.* 3 *Reg.* 16, 31), *et sic porro* 9. *hab.* Baasa f. Ahia 16. Ahazia 17. turrem . . . currum] *Gr.* ἐπιβάτην, *ascensorem currus, quod melius congruit cum iis quae sequuntur:* et dicat, *siquidem non currus verba facit, sed ascensor. Verum haec non infrequens metonymia est, per quam et Eliseus propheta salutatur a rege:* currus Israel et auriga eius (4 *Reg.* 2, 13; 13, 14). 18. ergo] igitur *(fere omnes)* . . . pacatane] pacata *A cum pl.*, placata *Mediol.* . . Dixitq. ei Hieu *(pl.)* . . . revertetur|

19 Misit etiam currum equorum secundum:
venitque ad eos, et ait:
Haec dicit rex: Numquid pax est?
Et ait Iehu: Quid tibi et paci?
transi, et sequere me.
20 Nunciavit autem speculator, dicens:
Venit usque ad eos, et non revertitur:
est autem incessus quasi incessus Iehu filii Namsi,
praeceps enim graditur.
21 Et ait Ioram: Iunge currum.
Iunxeruntque currum eius,
et egressus est Ioram rex Israel,
et Ochozias rex Iuda, singuli in curribus suis,
egressique sunt in occursum Iehu,
et invenerunt eum in agro Naboth Iezrahelitae.
22 Cumque vidisset Ioram Iehu, dixit:
Pax est Iehu?
At ille respondit: Quae pax?
adhuc fornicationes Iezabel matris tuae, et veneficia eius multa vigent.
23 Convertit autem Ioram manum suam,
et fugiens ait ad Ochoziam: Insidiae Ochozia.
24 Porro Iehu tetendit arcum manu, et percussit Ioram inter scapulas:
et egressa est sagitta per cor eius,
statimque corruit in curru suo:
25 Dixitque Iehu ad Badacer ducem:
Tolle, proiice eum in agro Naboth Iezrahelitae:
memini enim quando ego et tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem huius,
quod Dominus onus hoc levaverit super eum, dicens:
26 Si non pro sanguine Naboth, et pro sanguine filiorum eius, quem vidi heri, ait Dominus,
reddam tibi in agro isto, dicit Dominus.
Nunc ergo tolle, et proiice eum in agrum iuxta verbum Domini.
27 Ochozias autem rex Iuda videns hoc, fugit per viam domus horti:
persecutusque est eum Iehu, et ait:
Etiam hunc percutite in curru suo.
Et percusserunt eum in ascensu Gaver, qui est iuxta Ieblaam:
qui fugit in Mageddo, et mortuus est ibi.
28 Et imposuerunt eum servi eius super currum suum, et tulerunt in Ierusalem:
sepelieruntque eum in sepulchro cum patribus suis in civitate David.

29 Anno undecimo Ioram filii Achab, regna- LXVIIII
vit Ochozias super Iudam, [30] venitque
Iehu in Iezrahel.
Porro Iezabel introitu eius audito,
depinxit oculos suos stibio, et ornavit caput suum,
et respexit per fenestram [31] ingredientem
Iehu per portam, et ait:
Numquid pax potest esse Zambri, qui interfecit dominum suum?
32 Levavitque Iehu faciem suam ad fenestram, et ait: Quae est ista?
et inclinaverunt se ad eum duo, vel tres eunuchi.
33 At ille dixit eis: Praecipitate eam deorsum.
et praecipitaverunt eam,
aspersusque est sanguine paries,
et equorum ungulae conculcaverunt eam.
34 Cumque introgressus esset, ut comederet, biberetque, ait:
Ite, et videte maledictam illam, et sepelite eam: quia filia regis est.
35 Cumque issent ut sepelirent eam,
non invenerunt nisi calvariam, et pedes, et summas manus.
36 Reversique nunciaverunt ei.
Et ait Iehu: Sermo Domini est, quem locutus est per servum suum Eliam Thesbiten, dicens:
In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel,
37 et erunt carnes Iezabel sicut stercus super faciem terrae in agro Iezrahel,
ita ut praetereuntes dicant: Haeccine est illa Iezabel?

CAPUT X.

1 Erant autem Achab septuaginta filii in LXX.
Samaria:
scripsit ergo Iehu litteras, et misit in Samariam,
ad optimates civitatis, et ad maiores natu, et ad nutritios Achab, dicens:
2 Statim ut acceperitis litteras has,
qui habetis filios domini vestri, et currus, et equos, et civitates firmas, et arma,
3 eligite meliorem, et eum qui vobis placuerit de filiis domini vestri,

IX. 19. numquid] num *(pl.)* 21. Ahazia . . . Iezrahelites| 22. beneficia 25. Baddacer 26. |Nunc igitur tolle proice eum in agro *(pl.)* 27. Ahazias* . . . *om.* et percusserunt eum *(pl. et Hebr. Addunt tamen Syrus, Arabs et LXX. „Atqui vix aut ne vix quidem ea sententia cohaeret cum libri* 2 *Paral.* 22, 9 *luculentissimo testimonio, quo dicitur Ochozias non heic in ascensu Gaber, sed postquam evasisset, transfuga in Mageddo, atque inde clam fuisset translatus in Samariam, ibi demum inventus ab Ieu atque occisus." Vallarsius.)* — Gaver] Gaber *pl., quod emendarunt Gregoriani; nam in Hebraeo est* Gur. 28. tulerunt Hierusalem| sepelieruntque in s. *(pl.)* 29. regnavit Ochozias] regis Ahazia *ACDEK Veron. Sane in Hebraeo utrumque legi potest, prout vocalium puncta adponuntur. „Nam* malach *quidem* regnavit *est,* melech *vero* regem *denotat." Verc.* 30. venit Hieu Iezrael| *(pl.)* . . . et despexit (*recte, scil. deorsum spectavit ex superiore domo. Cf. Cant.* 2, 9) 31. ˉesse potest Zamri (*cf.* 3 *Reg.* 16, 9) 33. ungulae qui conc. (*pl. Etiam Gr.* ἐῤῥαντίσθη τοῦ αἵματος αὐτῆς πρὸς τὸν τοῖχον καὶ πρὸς τοὺς ἵππους, καὶ [*probabilius* οἱ] συνεπάτησαν αὐτήν.) 34. ingressus esset et comederet bibissetque *(pl.)*

X. 1. civitatis] *Hebraeus:* Iezrael; LXX: Σαμαρείας. 2. qui] quia *(tacet Verc.)*

et eum ponite super solium patris sui,
et pugnate pro domo domini vestri.
4 Timuerunt illi vehementer, et dixerunt:
Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo,
et quomodo nos valebimus resistere?
5 Miserunt ergo praepositi domus, et praefecti civitatis, et maiores natu, et nutritii, ad Iehu, dicentes:
Servi tui sumus, quaecunque iusseris faciemus,
nec constituemus nobis regem:
quaecunque tibi placent, fac.
6 Rescripsit autem eis litteras secundo, dicens:
Si mei estis, et obeditis mihi,
tollite capita filiorum domini vestri,
et venite ad me hac eadem hora cras in Iezrahel.
Porro filii regis, septuaginta viri apud optimates civitatis nutriebantur.
7 Cumque venissent litterae ad eos,
tulerunt filios regis, et occiderunt septuaginta viros, et posuerunt capita eorum in cophinis,
et miserunt ad eum in Iezrahel.
8 Venit autem nuncius, et indicavit ei, dicens:
Attulerunt capita filiorum regis.
Qui respondit: Ponite ea ad duos acervos iuxta introitum portae usque mane.
9 Cumque diluxisset, egressus est,
et stans dixit ad omnem populum:
Iusti estis: si ego coniuravi contra dominum meum, et interfeci eum,
quis percussit omnes hos?
10 Videte ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram,
quos locutus est Dominus super domum Achab,
et Dominus fecit quod locutus est in manu servi sui Eliae.
11 Percussit igitur Iehu omnes, qui reliqui erant de domo Achab in Iezrahel,
et universos optimates eius, et notos, et sacerdotes,
donec non remanerent ex eo reliquiae.
12 Et surrexit, et venit in Samariam:
cumque venisset ad Cameram pastorum in via,
13 invenit fratres Ochoziae regis Iuda, dixitque ad eos: Quinam estis vos?
Qui responderunt: Fratres Ochoziae sumus,
et descendimus ad salutandos filios regis, et filios reginae.
14 Qui ait: Comprehendite eos vivos.
Quos cum comprehendissent vivos,
iugulaverunt eos in cisterna iuxta Cameram, quadraginta duos viros,
et non reliquit ex eis quemquam.
15 Cumque abiisset inde,
invenit Ionadab filium Rechab in occursum sibi, et benedixit ei.
Et ait ad eum: Numquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo?
Et ait Ionadab: Est.
Si est, inquit, da manum tuam.
Qui dedit ei manum suam.
At ille levavit eum ad se in currum:
16 dixitque ad eum:
Veni mecum, et vide zelum meum pro Domino.
Et impositum in curru suo 17 duxit in Samariam.
Et percussit omnes qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad unum,
iuxta verbum Domini, quod locutus est per Eliam.
18 Congregavit ergo Iehu omnem populum,
et dixit ad eos:
Achab coluit Baal parum,
ego autem colam eum amplius.
19 Nunc igitur omnes prophetas Baal,
et universos servos eius,
et cunctos sacerdotes ipsius vocate ad me:
nullus sit qui non veniat,
sacrificium enim grande est mihi Baal:
quicunque defuerit, non vivet.
Porro Iehu faciebat hoc insidiose, ut disperderet cultores Baal. 20 Et dixit:
Sanctificate diem sollemnem Baal.
Vocavitque 21 et misit in universos terminos Israel,
et venerunt cuncti servi Baal:
non fuit residuus ne unus quidem qui non veniret.
Et ingressi sunt templum Baal:
et repleta est domus Baal, a summo usque ad summum.
22 Dixitque his, qui erant super vestes:
Proferte vestimenta universis servis Baal.
Et protulerunt eis vestes.

X. 3. ˆponite eum *(pl.)* 5. praepositos domus et praefectos (*correcta ex* domos et praefectus). *Nec tamen primum habuit* praepositi, *ut opinatur Vercellone, sed mero errore scripsit* praepositos *pro* praepositus. *Igitur sine ulla dubitatione legendum est:* praepositus domus et praefectus. *Sic Hebraeus, sic Veronensis et codd. Martianaei, sic etiam Sixtini et primitus Gregoriani.* . . . *om.* nobis *(pl.)* — |quodcunque tibi placet *(pl.)* 7. cofinis 8. *om.* ad *AK Veron.* 9. quis] qui *A.* „*Ostendit sibi soli non esse exprobrandum, quod in Achabi familiam rebellasset, cum primores ipsi Israelitarum omnes eius filios interemissent.*“ *Clericus.* 10. non cecidit] *subauditur* quidquam (*cf. notam ad* 2 *Reg.* 14, 11). *Similiter* LXX: οὐ πεσεῖται *pro* οὐδὲν πεσεῖται. — *Ed. Francof.* 1826 *pro* quos *mendose* quod. 12. 14. camaram *ABCEF.* *Lutherus:* „*Hirtenhaus*“. — in via] *postea adscriptum, quamquam eadem manu.* 13. fratrem Ahaziae . . . ad eum *(err.)* . . . Qui] At illi *(pl.)* 15. abisset . . . *post* dedit *om.* ei *(pl.)* . . . in curru 16. in curru] currui *(pl.)* 17. fuerunt 18. Bahal* (*item sedecies in vv. sequentibus. Cf. Iud.* 6, 28) . . . faciebat hoc⌈ Q. XXXVIII. *Seq. fol.* 314. 20. *om.* Et 21. a summo usque ad summum] *Hebraeus et Graecus:* os ad os, *q. e. ab una ora ad alteram. Eodem modo uterque c.* 21, 16, *ubi etiam Latinus:* usque ad os. *Plenius in Esdr.* 9, 11: ab ore usque ad os. 22. his qui erant] *Veron.* ei qui erat

23 Ingressusque Iehu, et Ionadab filius Rechab
templum Baal,
ait cultoribus Baal:
Perquirite, et videte, ne quis forte vobiscum sit de servis Domini, sed ut sint
servi Baal soli.
24 Ingressi sunt igitur ut facerent victimas
et holocausta:
Iehu autem praeparaverat sibi foris octoginta viros, et dixerat eis:
Quicunque fugerit de hominibus his, quos
ego adduxero in manus vestras,
anima eius erit pro anima illius.
25 **F**actum est autem, cum completum esset
holocaustum,
praecepit Iehu militibus et ducibus suis:
Ingredimini, et percutite eos, nullus evadat.
Percusseruntque eos in ore gladii, et proiecerunt milites et duces:
et ierunt in civitatem templi Baal,
26 et protulerunt statuam de fano Baal,
et combusserunt, 27 et comminuerunt eam.
Destruxerunt quoque aedem Baal, et fecerunt pro ea latrinas usque in diem hanc.
28 Delevit itaque Iehu Baal de Israel:
29 verumtamen a peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, non recessit,
nec dereliquit vitulos aureos, qui erant
in Bethel, et in Dan.
30 **D**ixit autem Dominus ad Iehu:
Quia studiose egisti quod rectum erat, et
placebat in oculis meis,
et omnia quae erant in corde meo fecisti contra domum Achab:
filii tui usque ad quartam generationem
sedebunt super thronum Israel.
31 Porro Iehu non custodivit ut ambularet in
lege Domini Dei Israel in toto corde suo:
non enim recessit a peccatis Ieroboam,
qui peccare fecerat Israel.
32 In diebus illis coepit Dominus taedere
super Israel:
percussitque eos Hazael in universis finibus Israel,
33 a Iordane contra orientalem plagam,
omnem terram Galaad, et Gad, et Ruben,
et Manasse,
ab Aroer, quae est super torrentem Arnon, et Galaad, et Basan.
34 **R**eliqua autem verborum Iehu, et universa quae fecit, et fortitudo eius,
nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel?
35 Et dormivit Iehu cum patribus suis,
sepelieruntque eum in Samaria:
et regnavit Ioachaz filius eius pro eo.
36 Dies autem, quos regnavit Iehu super Israel,
viginti et octo anni sunt, in Samaria.

CAPUT XI.

1 **A**thalia vero mater Ochoziae, videns mortuum filium suum, LXXI
surrexit, et interfecit omne semen regium.
2 Tollens autem Iosaba filia regis Ioram,
soror Ochoziae,
Ioas filium Ochoziae,
furata est eum de medio filiorum regis,
qui interficiebantur,
et nutricem eius de triclinio:
et abscondit eum a facie Athaliae ut non
interficeretur.
3 Eratque cum ea sex annis clam in domo
Domini:
porro Athalia regnavit super terram.
4 **A**nno autem septimo misit Ioiada,
et assumens centuriones, et milites
introduxit ad se in templum Domini,
pepigitque cum eis foedus:
et adiurans eos in domo Domini, ostendit
eis filium regis:
5 et praecepit illis, dicens:
Iste est sermo, quem facere debetis:
6 Tertia pars vestrum introeat sabbato, et
observet excubias domus regis.
Tertia autem pars sit ad portam Sur:
et tertia pars sit ad portam, quae est
post habitaculum scutariorum:
et custodietis excubias domus Messa.
7 Duae vero partes e vobis, omnes egredientes sabbato,
custodiant excubias domus Domini circa
regem.
8 Et vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris:
si quis autem ingressus fuerit septum
templi, interficiatur:
eritisque cum rege introeunte et egrediente.
9 Et fecerunt centuriones iuxta omnia, quae
praeceperat eis Ioiada sacerdos:
et assumentes singuli viros suos, qui ingrediebantur sabbatum, cum his qui
egrediebantur sabbato,

X. 23. Ionadab (d *in rasura*) . . . |et ait (*cum CDFGK, quamquam ante non habuit, ut illi:* Ingressusque est) . . . ˉsoli servi Bahal| *(pl.)* 24. anima eius erit pro anima illius.] *Sic et Hebr. et Gr. Nempe post* eius *subintelligendum est, quod addit Clericus: „qui eum evadere siverit". Syrus totum colon ita reformat: „Anima viri illius, a quo evaserit quispiam ex his hominibus quos vobis committo, erit pro anima eius."* 25. autem] ergo *(pl.)* . . . in ore] ore 27. latẹrⁱnas 29. fecit] fecerat 30. egisti] fecisti *(pl.)* 32. coepit Dominus taedere] *Unus tantum e codicibus Vercellonianis:* Dominum, *sicut est in Num.* 21, 4: taedere coepit populum. *Sed istiusmodi verbis impersonalibus liberiorem constructionem indulgent S. Scripturae* (*cf. Marc.* 14, 33: coepit pavere et taedere), *praecipue quidem verbo* poenitendi *(Iudith* 5, 19; 8, 14 *et alibi).* 35. Ioahaz (*ita semper in quarto Regum, nisi quod c.* 23, 30 *negligenter* Iohaaz; *at in* 2 *Par.* 21, 17 *correxit librarius* Ioaᶜhaz, *et dehinc porro septies dedit* Ioachaz.)

XI. 2. Iosaba] Iosafat (*at* 2 *Par.* 22, 11 *vulgatus et Codex:* Iosabeth) 3. ˉin domo dn̄i clam sex annis| *(pl.)* 5. *om.* est 6. excubitum *(pl.)* . . . Sir| (2 *Par.* 23, 5 *vertitur:* fundamenti) . . . *om.* sit *(pl.)* . . . excubitum *(pl.)* — Messa] *Hebr.* מַסָּח, *quod lexica interpretantur:* amotio, depulsio. 7. circum 8. septum templi] *hebr.* saderoth; *Aquila et Theodotio:* τοὺς περιβόλους; *Hieronymus* III, 69: *moenia vel porticus publicas.*

venerunt ad Ioiadam sacerdotem.
10 Qui dedit eis hastas, et arma regis David, quae erant in domo Domini.
11 Et steterunt singuli habentes arma in manu sua
a parte templi dextera, usque ad partem sinistram altaris, et aedis, circum regem.
12 Produxitque filium regis,
et posuit super eum diadema, et testimonium:
feceruntque eum regem, et unxerunt:
et plaudentes manu, dixerunt: Vivat rex.
13 **A**udivit autem Athalia vocem populi currentis:
et ingressa ad turbas in templum Domini,
14 vidit regem stantem super tribunal iuxta morem,
et cantores, et tubas prope eum,
omnemque populum terrae laetantem, et canentem tubis:
et scidit vestimenta sua, clamavitque: Coniuratio, coniuratio.
15 Praecepit autem Ioiada centurionibus, qui erant super exercitum, et ait eis:
Educite eam extra septa templi,
et quicunque eam secutus fuerit, feriatur gladio.
Dixerat enim sacerdos: Non occidatur in templo Domini.
16 Imposueruntque ei manus,
et impegerunt eam per viam introitus equorum, iuxta palatium,
et interfecta est ibi.
17 Pepigit ergo Ioiada foedus
inter Dominum, et inter regem, et inter populum,
ut esset populus Domini,
et inter regem, et populum.
18 Ingressusque est omnis populus terrae templum Baal,
et destruxerunt aras eius, et imagines contriverunt valide:
Mathan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari.
Et posuit sacerdos custodias in domo Domini.
19 Tulitque centuriones, et Cerethi et Phelethi legiones,
et omnem populum terrae,
deduxeruntque regem de domo Domini:
et venerunt per viam portae scutariorum in palatium,
et sedit super thronum regum.
20 Laetatusque est omnis populus terrae, et civitas conquievit:
Athalia autem occisa est gladio in domo regis.
21 Septemque annorum erat Ioas, cum regnare coepisset.

CAPUT XII.

1 **A**nno septimo Iehu regnavit Ioas:
et quadraginta annis regnavit in Ierusalem.
nomen matris eius Sebia de Bersabee.
2 Fecitque Ioas rectum coram Domino
cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada sacerdos.
3 Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, et adolebat in excelsis incensum.
4 Dixitque Ioas ad sacerdotes:
Omnem pecuniam sanctorum, quae illata fuerit in templum Domini a praetereuntibus,
quae offertur pro pretio animae,
et quam sponte et arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini:
5 accipiant illam sacerdotes iuxta ordinem suum,
et instaurent sartatecta domus,
siquid necessarium viderint instauratione.
6 Igitur usque ad vigesimum tertium annum regis Ioas,
non instauraverunt sacerdotes sartatecta templi.
7 Vocavitque rex Ioas Ioiadam pontificem et sacerdotes, dicens eis:
Quare sartatecta non instauratis templi?
nolite ergo amplius accipere pecuniam iuxta ordinem vestrum,
sed ad instaurationem templi reddite eam.
8 Prohibitique sunt sacerdotes ultra accipere pecuniam a populo,
et instaurare sartatecta domus.
9 Et tulit Ioiada pontifex gazophylacium unum,
aperuitque foramen desuper,
et posuit illud iuxta altare
ad dexteram ingredientium domum Domini,
mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia,
omnem pecuniam, quae deferebatur ad templum Domini.
10 Cumque viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio,

XI. 9. ad Ioiadae (*cf.* 2 *Reg.* 8, 13) 12. testimonium] *„de ipso legis Mosaicae volumine accipiendum videtur.“ Verc.* 13. *om.* autem . . ˜currentis populi| *(cum pluribus A quem tacet Verc.)* 14. sup^t^er . . . prope] propter *(pl.)* 15. septa] consepta *(pl.)* . . . ˜secutus eam 16. inpigerunt 17. ergo] igitur . . inter Dominum et inter regem et inter populum] *Sixtus tantum:* inter Dominum et populum. *Item codd. Syriaci in polygl. Londin. At pro vulgata stant Hebr. et Gr.* 18. Bahal* . . . |Mattha (*falso Verc.* Matthan) 19. Cherethi*

XII. 1. *om.* et *(omnes)* 3. *om.* enim *(pl.)* 4. a praetereuntibus] *i. e. ad nomen transeuntibus. Cf. Ex.* 30, 13. 14. 5. sartatecta] *vocabuli significatu improprio, quem omisit Forcellini lexicon. Nimirum in S. Scriptura ubique* (*v.* 6. 7. 8. 12; 22, 5; 2 *Par.* 24, 5) sartatecta *dicuntur quasi* sarcienda et tegenda, *i. e. quaecunque in aedificiis aliquo detrimento adfecta, fatiscentia, ruinosa reparationis indigent. Alexandrini ipsam vocem hebraicam* βεδὲκ (בדק) *retinuerunt.* 7. Ioiada . . . instaurastis *AFG Veron.* 8. Prohibitique sunt *etc.*] *Strictius ad Hebraeum Clericus: „Adsenserunt sacerdotes (promiseruntque) se non accepturos pecuniam a populo, nec instauraturos ruinas aedis.“*

ascendebat scriba regis, et pontifex,
effundebantque et numerabant pecuniam,
quae inveniebatur in domo Domini:
11 et dabant eam iuxta numerum atque mensuram
in manu eorum, qui praeerant caementariis domus Domini:
qui impendebant eam in fabris lignorum, et in caementariis
iis, qui operabantur in domo Domini, [12] et sartatecta faciebant:
et in iis, qui caedebant saxa,
et ut emerent ligna, et lapides, qui excidebantur,
ita ut impleretur instauratio domus Domini
in universis, quae indigebant expensa ad muniendam domum.
13 Verumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydriae templi Domini,
et fuscinulae, et thuribula, et tubae,
et omne vas aureum et argenteum
de pecunia, quae inferebatur in templum Domini.
14 iis enim, qui faciebant opus, dabatur
ut instauraretur templum Domini:
15 et non fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam
ut distribuerent eam artificibus,
sed in fide tractabant eam.
16 Pecuniam vero pro delicto, et pecuniam pro peccatis
non inferebant in templum Domini,
quia sacerdotum erat.

LXXII. 17 Tunc ascendit Hazael rex Syriae,
et pugnabat contra Geth, cepitque eam:
et direxit faciem suam ut ascenderet in Ierusalem.
18 Quam ob rem tulit Ioas rex Iuda
omnia sanctificata, quae consecraverant Iosaphat, et Ioram, et Ochozias patres eius reges Iuda,
et quae ipse obtulerat:
et universum argentum, quod inveniri potuit in thesauris templi Domini, et in palatio regis:
misitque Hazaeli regi Syriae,
et recessit ab Ierusalem.
19 Reliqua autem sermonum Ioas, et universa quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?
20 Surrexerunt autem servi eius, et coniuraverunt inter se,
percusseruntque Ioas in domo Mello in descensu Sella.
21 Iosachar namque filius Semaath, et Iozabad filius Somer servi eius,
percusserunt eum, et mortuus est:
et sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David,
regnavitque Amasias filius eius pro eo.

CAPUT XIII.

1 Anno vigesimo tertio Ioas filii Ochoziae regis Iuda,
regnavit Ioachaz filius Iehu super Israel in Samaria decem et septem annis.
2 Et fecit malum coram Domino,
secutusque est peccata Ieroboam filii Nabat,
qui peccare fecit Israel,
et non declinavit ab eis.
3 Iratusque est furor Domini contra Israel,
et tradidit eos in manu Hazael regis Syriae,
et in manu Benadad filii Hazael cunctis diebus.
4 Deprecatus est autem Ioachaz faciem Domini, et audivit eum Dominus:
vidit enim angustiam Israel, quia attriverat eos rex Syriae:
5 et dedit Dominus salvatorem Israeli,
et liberatus est de manu regis Syriae:
habitaveruntque filii Israel in tabernaculis suis sicut heri et nudiustertius.
6 Verumtamen non recesserunt a peccatis domus Ieroboam,
qui peccare fecit Israel,
sed in ipsis ambulaverunt:
siquidem et lucus permansit in Samaria.
7 Et non sunt derelicti Ioachaz de populo
nisi quinquaginta equites, et decem currus, et decem millia peditum:
interfecerat enim eos rex Syriae,
et redegerat quasi pulverem in tritura areae.
8 Reliqua autem sermonum Ioachaz,
et universa quae fecit, et fortitudo eius,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?
9 Dormivitque Ioachaz cum patribus suis,
et sepelierunt eum in Samaria:
regnavitque Ioas filius eius pro eo.
10 Anno trigesimo septimo Ioas regis Iuda
regnavit Ioas filius Ioachaz super Israel in Samaria sedecim annis,
11 et fecit quod malum est in conspectu Domini:
non declinavit ab omnibus peccatis Ieroboam filii Nabat,
qui peccare fecit Israel,
sed in ipsis ambulavit.
12 Reliqua autem sermonum Ioas, et universa quae fecit,
et fortitudo eius,
quomodo pugnaverit contra Amasiam regem Iuda,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?

XII. 11. |his 12. |et in his 13. |omne *(pl.)* 14. |his 15. his 20. Sela| 21. Iozachar n. f. Semath

XIII. 1. vicensimo *(Ita plerumque huiuscemodi numeralium formae in codice scriptae comparent, ut* n *litteram primitus positam post expunxerit aut eraserit corrector. Quod aliquot in locis enotavimus, pluries tacuimus)* . . . Ioahaz 2. |non decl. *(pl.)* 3. in manu Azahelis *(pl.)* 5. ˆIsraheli salvatorem| *(pl.)* . . . *om.* regis *(pl. Hebr. Gr.)* 6. *om.* sed *(pl.)* 8. et fort.] sed et fort. *(pl.)* 10. tricensimo 11. *om.* sed *(pl.)* 12. |sed et fort. *(pl.)* . . . *om.* dierum

13 Et dormivit Ioas cum patribus suis:
Ieroboam autem sedit super solium eius.
Porro Ioas sepultus est in Samaria cum regibus Israel.

XXIII. 14 Eliseus autem aegrotabat infirmitate, qua et mortuus est:
descenditque ad eum Ioas rex Israel,
et flebat coram eo, dicebatque:
Pater mi, pater mi, currus Israel et auriga eius.
15 Et ait illi Eliseus: Affer arcum, et sagittas.
Cumque attulisset ad eum arcum et sagittas, 16 dixit ad regem Israel:
Pone manum tuam super arcum.
Et cum posuisset ille manum suam,
superposuit Eliseus manus suas manibus regis,
17 et ait: Aperi fenestram orientalem.
Cumque aperuisset, dixit Eliseus:
Iace sagittam. Et iecit.
Et ait Eliseus: Sagitta salutis Domini,
et sagitta salutis contra Syriam:
percutiesque Syriam in Aphec, donec consumas eam.
18 Et ait: Tolle sagittas.
Qui cum tulisset, rursum dixit ei:
Percute iaculo terram.
Et cum percussisset tribus vicibus, et stetisset,
19 iratus est vir Dei contra eum, et ait:
Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies,
percussisses Syriam usque ad consumptionem:
nunc autem tribus vicibus percuties eam.

XIIII. 20 Mortuus est ergo Eliseus, et sepelierunt eum.
Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipso anno.
21 Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos,
et proiecerunt cadaver in sepulchro Elisei.
Quod cum tetigisset ossa Elisei,
revixit homo, et stetit super pedes suos.
22 Igitur Hazael rex Syriae afflixit Israel
cunctis diebus Ioachaz:
23 et misertus est Dominus eorum,
et reversus est ad eos
propter pactum suum, quod habebat cum Abraham, et Isaac, et Iacob:
et noluit disperdere eos, neque proiicere penitus usque in praesens tempus.
24 Mortuus est autem Hazael rex Syriae,
et regnavit Benadad filius eius pro eo.
25 Porro Ioas filius Ioachaz
tulit urbes de manu Benadad filii Hazael,
quas tulerat de manu Ioachaz patris sui iure proelii,
tribus vicibus percussit eum Ioas,
et reddidit civitates Israel.

CAPUT XIV.

1 In anno secundo Ioas filii Ioachaz regis Israel
regnavit Amasias filius Ioas regis Iuda.
2 Viginti quinque annorum erat cum regnare coepisset:
viginti autem et novem annis regnavit in Ierusalem,
nomen matris eius Ioadan de Ierusalem.
3 Et fecit rectum coram Domino,
verumtamen non ut David pater eius.
Iuxta omnia, quae fecit Ioas pater suus, fecit:
4 nisi hoc tantum quod excelsa non abstulit:
adhuc enim populus immolabat, et adolebat incensum in excelsis.
5 Cumque obtinuisset regnum,
percussit servos suos, qui interfecerant regem patrem suum:
6 filios autem eorum, qui occiderant, non occidit,
iuxta quod scriptum est in libro legis Moysi,
sicut praecepit Dominus, dicens:
Non morientur patres pro filiis,
neque filii morientur pro patribus:
sed unusquisque in peccato suo morietur.
7 Ipse percussit Edom in valle salinarum decem millia,
et apprehendit petram in proelio,

XIII. 19. ˜contra eum vir Dei *(pl.)* 20. autem] quoque *(pl.)* . . . in terra 21. |Quod ambulavit et tetigit ossa Helisaei| et revixit homo *etc. ABG Mediol. Veron. His Hebraeus, Graecus et versiones orientales ad singula verba congruunt. Hebraeus enim:* et abiit et tetigit vir in ossa *etc.*, *Graecus:* καὶ ἐπορεύθη καὶ ἥψατο τῶν ὀστέων, *Chaldaeus:* et descendit et accessit vir ad ossa, *Syrus:* et iniens homo ille tetigit ossa *etc. Unde cognoscitur, interpretem latinum verbo* ambulavit *rotationem cadaveris per devexa delabentis imumque in sepulcrum se provolventis describere voluisse. Quem sensum brevius exprimit Isidorus Clarius:* Quod devolutum tetigit ossa Elisaei. *Multi autem*, ambulandi *notionem non aliter quam de spontaneo viventis motu ac meatu accipi posse rati, praeposteroque quem ita vident verborum ordine vel effectu causam praeeunte offensi, illud* ambulavit *prorsus omittunt. Sic codd. DE:* Quod cum tetigit *etc.*, *CF:* Quod dum tetigit *etc. Atque eadem, ut apparet, censorum Romanorum fuit sententia.* 23. *om.* et *ante* Isaac *(pl.)* 25. Israheli|

XIV. 1. |Anno *(pl.)* 2. |Viginti quinque] *Stichum seiunximus, in codice non distinctum* . . . Ioaden (*cf.* 2 *Par.* 25, 1) 4. |athuc . . . *om.* incensum *ABK Mediol. Veron.* 6. qui occiderunt — in libro legis Moysi] *i. e. Deut.* 24, 16. *Crudelior mos obtinebat in graecis civitatibus, ubi „liberi tyrannorum", ut ait Brutus in Ep. ad Ciceronem, „oppressis illis, eodem supplicio afficiebantur." Quam cumulandae caedis consuetudinem cruentissimus ille Philippus Macedo, Demetrii filius, etiam aperte commendare laudareque solebat tali versiculo:* Νήπιος ὃς πατέρα κτείνας υἱοὺς καταλείπει. *(Polyb. lib.* XXIV *in fragm. Vat.) Adde quem citat Clericus, Curtium lib.* VI; 11, 20 *cum nota Freinshemii.* 7. petram] *rectius* Petram, *ex Hieronymi quidem sententia, qui notat* III, 259: „Petra *est civitas Arabiae in terra Edom,*

vocavitque nomen eius Iectehel, usque in
praesentem diem.
8 **T**unc misit Amasias nuncios ad Ioas filium
Ioachaz, filii Iehu regis Israel, dicens:
Veni, et videamus nos.
9 Remisitque Ioas rex Israel ad Amasiam
regem Iuda, dicens:
Carduus Libani misit ad cedrum, quae
est in Libano, dicens:
Da filiam tuam filio meo uxorem.
Transieruntque bestiae saltus, quae sunt
in Libano, et conculcaverunt carduum.
10 Percutiens invaluisti super Edom,
et sublevavit te cor tuum:
contentus esto gloria, et sede in domo
tua:
quare provocas malum, ut cadas tu et
Iudas tecum?
11 Et non acquievit Amasias:
Ascenditque Ioas rex Israel,
et viderunt se, ipse et Amasias rex Iuda
in Bethsames oppido Iudae.
12 Percussusque est Iuda coram Israel,
et fugerunt unusquisque in tabernacula sua.
13 Amasiam vero regem Iuda filium Ioas
filii Ochoziae,
cepit Ioas rex Israel in Bethsames,
et adduxit eum in Ierusalem:
et interrupit murum Ierusalem,
a porta Ephraim usque ad portam an-
guli, quadringentis cubitis.
14 Tulitque omne aurum, et argentum,
et universa vasa, quae inventa sunt in
domo Domini, et in thesauris regis, et
obsides,
et reversus est in Samariam.
15 **R**eliqua autem verborum Ioas quae fecit,
et fortitudo eius qua pugnavit contra
Amasiam regem Iuda,
nonne haec scripta sunt in libro sermo-
num dierum regum Israel?
16 Dormivitque Ioas cum patribus suis,
et sepultus est in Samaria cum regibus
Israel:
et regnavit Ieroboam filius eius pro eo.
17 **V**ixit autem Amasias, filius Ioas, rex Iuda,
postquam mortuus est Ioas filius Ioachaz
regis Israel
quindecim annis.
18 **R**eliqua autem sermonum Amasiae,
nonne haec scripta sunt in libro sermo-
num dierum regum Iuda?
19 Factaque est contra eum coniuratio in
Ierusalem:
at ille fugit in Lachis.
Miseruntque post eum in Lachis,
et interfecerunt eum ibi.
20 Et asportaverunt in equis,
sepultusque est in Ierusalem cum patri-
bus suis in civitate David.
21 Tulit autem universus populus Iudae Aza-
riam annos natum sedecim,
et constituerunt eum regem pro patre eius
Amasia.
22 Ipse aedificavit Aelath,
et restituit eam Iudae,
postquam dormivit rex cum patribus suis.
23 **A**nno quintodecimo Amasiae filii Ioas regis
Iuda,
regnavit Ieroboam filius Ioas regis Israel
in Samaria,
quadraginta et uno anno:
24 et fecit quod malum est coram Domino.
Non recessit ab omnibus peccatis Iero-
boam filii Nabat,
qui peccare fecit Israel.
25 Ipse restituit terminos Israel
ab introitu Emath, usque ad mare solitu-
dinis,
iuxta sermonem Domini Dei Israel,
quem locutus est per servum suum Ionam
filium Amathi prophetam,
qui erat de Geth, quae est in Opher.
26 Vidit enim Dominus afflictionem Israel
amaram nimis,
et quod consumpti essent usque ad clau-
sos carcere, et extremos,
et non esset qui auxiliaretur Israeli.
27 Nec locutus est Dominus ut deleret no-
men Israel de sub caelo,
sed salvavit eos in manu Ieroboam filii
Ioas.
28 **R**eliqua autem sermonum Ieroboam, et
universa quae fecit,
et fortitudo eius, qua proeliatus est,
et quomodo restituit Damascum, et Emath
Iudae in Israel,
nonne haec scripta sunt in libro sermo-
num dierum regum Israel?
29 Dormivitque Ieroboam cum patribus suis
regibus Israel,
et regnavit Zacharias filius eius pro eo.

CAPUT XV.

1 **A**nno vigesimo septimo Ieroboam regis
Israel
regnavit Azarias filius Amasiae regis Iuda.

quae cognominata est Iectael, *et a Syris* Recem *dicitur.*" *Cf. Iud.* 1, 36. *Contra Liranus:* „*Alii dicunt, et verius, quod est nomen cuiusdam petrae praeruptae, ubi interfecit plures de Idumaeis, secundum quod habetur* 2 *Par.* 25, 12." — Iecethel (*cf. Ios.* 15, 38) 10. Iudas] Iuda *(pl.)* 14. *om.* in *ante* Samariam *(cum pl.)* 17. quindecim] viginti quinque *(communi errore fere omnium codd. latinorum, quem correxerunt Sixtini ex Hebraeo, Graeco et loco parallelo* 2 *Par.* 25, 25. „*Erroris occasio fortasse ex iis quae leguntur infra* c. 15, 1. *derivata fuit.*" *Vercellone.)* 18. regum] regis 22. Ahilam| (*cf. infra* 16, 6; 2 *Par.* 8, 17; 26, 2; *Deut.* 2, 8) 25. restituet terminos Israheli| . . Emath] *Hieronymus* III, 147: „*In Regnorum libris scribitur:* ab introitu Aemath usque ad mare Araba, *hoc est deserti, quod est mare mortuum. Ego autem investigans reperi Aemath urbem Caeles Syriae appellari, quae nunc graeco sermone Epiphania dicitur.*" *De orthographia nominis cf.* 3 *Reg.* 8, 65. 26. Israeli] Israhel| 27. de sub] sub (*pl. Cf. Deut.* 9, 14.)

XV. 1. vigesimo septimo] *Immo:* decimo quinto, *si rationem annorum inieris secundum cap.* 14, 17. 23. *Vitiatum numerum in textu hebraeo putant Maurerus, Thenius, alii.*

2 Sedecim annorum erat cum regnare coepisset,
et quinquaginta duobus annis regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Iechelia de Ierusalem.
3 Fecitque quod erat placitum coram Domino,
iuxta omnia quae fecit Amasias pater eius.
4 Verumtamen excelsa non est demolitus:
adhuc populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis.
5 **P**ercussit autem Dominus regem,
et fuit leprosus usque in diem mortis suae,
et habitabat in domo libera seorsum:
Ioathan vero filius regis gubernabat palatium,
et iudicabat populum terrae.
6 **R**eliqua autem sermonum Azariae, et universa quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?
7 Et dormivit Azarias cum patribus suis:
sepelieruntque eum cum maioribus suis in civitate David,
et regnavit Ioathan filius eius pro eo.
8 **A**nno trigesimo octavo Azariae regis Iuda,
regnavit Zacharias filius Ieroboam super Israel in Samaria sex mensibus:
9 et fecit quod malum est coram Domino,
sicut fecerant patres eius:
non recessit a peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel.
10 Coniuravit autem contra eum Sellum filius Iabes:
percussitque eum palam, et interfecit, regnavitque pro eo.
11 Reliqua autem verborum Zachariae,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?
12 Iste est sermo Domini, quem locutus est ad Iehu, dicens:
Filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. Factumque est ita.
13 Sellum filius Iabes regnavit trigesimo nono anno Azariae regis Iuda:
regnavit autem uno mense in Samaria.
14 Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa: venitque in Samariam,
et percussit Sellum filium Iabes in Samaria, et interfecit eum, regnavitque pro eo.
15 Reliqua autem verborum Sellum,
et coniuratio eius, per quam tetendit insidias,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?
16 Tunc percussit Manahem Thapsam, et omnes, qui erant in ea,
et terminos eius de Thersa.
noluerant enim aperire ei:
et interfecit omnes praegnantes eius, et scidit eas.
17 **A**nno trigesimo nono Azariae regis Iuda
regnavit Manahem filius Gadi super Israel decem annis in Samaria.
18 Fecitque quod erat malum coram Domino:
non recessit a peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel
cunctis diebus eius.
19 Veniebat Phul rex Assyriorum in terram,
et dabat Manahem Phul mille talenta argenti,
ut esset ei in auxilium, et firmaret regnum eius.
20 Indixitque Manahem argentum super Israel cunctis potentibus et divitibus,
ut daret regi Assyriorum
quinquaginta siclos argenti per singulos:
reversusque est rex Assyriorum, et non est moratus in terra.
21 **R**eliqua autem sermonum Manahem, et universa quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?
22 Et dormivit Manahem cum patribus suis:
regnavitque Phaceia filius eius pro eo.
23 **A**nno quinquagesimo Azariae regis Iuda,
regnavit Phaceia filius Manahem
super Israel in Samaria biennio:
24 et fecit quod erat malum coram Domino:
non recessit a peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel.
25 Coniuravit autem adversus eum Phacee filius Romeliae, dux eius,
et percussit eum in Samaria in turre domus regiae
iuxtà Argob, et iuxta Arie,
et cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum,
et interfecit eum, regnavitque pro eo.
26 Reliqua autem sermonum Phaceia, et universa quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?

XV. 2. Iecelia (*cf.* 2 *Par.* 26, 3) 5. Ioatham*. *Hoc nomen viginti quatuor locis in S. Scriptura legitur, in quibus vulgatus quindecies dedit* Ioatham, *novies tamen* Ioathan. *At genuina et hebraica forma est* Ioatham, *de qua ita etiam sibi constat Amiatinus, ut semel tantum* (2 *Par.* 26, 21) *per errorem inciderit in* Ioathan. 6. *In Ed. Rom.* 1861 *vitio typ. deest* scripta. 8. trice·simo . . . Zaccharias f. H. (*at v.* 11: Zachariae). 12. |Ipse (*pl.*) . . . *om.* tui . . . sedebunt] *addunt* de te *codd. fere omnes.* 13. Iudae| 14. Gaddi (*item* 17) . . . *om.* in *ante* Samariam (*pl.*) 17. trice·simo 18. *Coniungunt haec:* Cunctis diebus eius veniebat Phul *etc. etiam Septuaginta, cod. F. et Abulensis.* 19. *habet* in terram, *cum Hebr. et Gr.; multi codd.* in Thersam 20. singulos| *postea, sed eadem manu, additum:* annos 23. quinquage·simo . . . |regnavitque 24. *habet* erat malum (*Sixtini cum K et aliis:* malum erat. *Cf. v.* 28.) 25. adversum . . . Arie] Ari *AK Mediol.*, Ariheth *B*, Arib *plures.* „Argob *et* Arie *a Hieronymo tamquam nomina locorum accepta fuerunt, at alii existimant esse nomina virorum, qui quidem videntur non fuisse socii coniuratorum, sed potius cum rege fuisse necati; quinquaginta autem viri Galaaditae coniurationem adversus regem fovisse censentur.*“ *Vercellone.*

27 **Anno** quinquagesimo secundo Azariae regis Iuda
regnavit Phacee filius Romeliae super Israel in Samaria viginti annis.
28 Et fecit quod erat malum coram Domino:
non recessit a peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel.
29 In diebus Phacee regis Israel
venit Theglathphalasar rex Assur,
et cepit Aion, et Abel Domum, Maacha
et Ianoe, et Cedes, et Asor,
et Galaad, et Galilaeam, et universam terram Nephthali:
et transtulit eos in Assyrios.
30 Coniuravit autem, et tetendit insidias Osee filius Ela contra Phacee filium Romeliae,
et percussit eum, et interfecit:
regnavitque pro eo vigesimo anno Ioatham filii Oziae.
31 Reliqua autem sermonum Phacee, et universa quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?
32 **Anno** secundo Phacee, filii Romeliae regis Israel,
regnavit Ioatham filius Oziae regis Iuda.
33 Viginti quinque annorum erat cum regnare coepisset,
et sedecim annis regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Ierusa, filia Sadoc.
34 Fecitque quod erat placitum coram Domino:
iuxta omnia, quae fecerat Ozias pater suus, operatus est.
35 Verumtamen excelsa non abstulit:
adhuc populus immolabat, et adolebat incensum in excelsis:
ipse aedificavit portam domus Domini sublimissimam.
36 Reliqua autem sermonum Ioatham, et universa quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?
37 In diebus illis coepit Dominus mittere in Iudam Rasin regem Syriae,
et Phacee filium Romeliae.
38 Et dormivit Ioatham cum patribus suis,
sepultusque est cum eis in civitate David patris sui,
et regnavit Achaz filius eius pro eo.

CAPUT XVI.

1 **A**nno decimo septimo Phacee filii Romeliae regnavit Achaz filius Ioatham regis Iuda. LXXV.
2 Viginti annorum erat Achaz cum regnare coepisset,
et sedecim annis regnavit in Ierusalem:
non fecit quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut David pater eius.
3 sed ambulavit in via regum Israel:
insuper et filium suum consecravit, transferens per ignem
secundum idola gentium, quae dissipavit Dominus coram filiis Israel.
4 Immolabat quoque victimas, et adolebat incensum
in excelsis, et in collibus, et sub omni ligno frondoso.
5 Tunc ascendit Rasin rex Syriae, et Phacee filius Romeliae rex Israel in Ierusalem ad proeliandum:
cumque obsiderent Achaz, non valuerunt superare eum.
6 In tempore illo restituit Rasin rex Syriae, Ailam Syriae,
ed eiecit Iudaeos de Aila:
et Idumaei venerunt in Ailam,
et habitaverunt ibi usque in diem hanc.
7 **Misit** autem Achaz nuncios ad Theglathphalasar regem Assyriorum, dicens:
Servus tuus, et filius tuus ego sum:
ascende, et salvum me fac de manu regis Syriae, et de manu regis Israel,
qui consurrexerunt adversum me.
8 Et cum collegisset argentum et aurum,
quod inveniri potuit in domo Domini, et in thesauris regis,
misit regi Assyriorum munera.
9 Qui et acquievit voluntati eius:
ascendit enim rex Assyriorum in Damascum, et vastavit eam:
et transtulit habitatores eius Cyrenen, Rasin autem interfecit.

XV. 27. Iudae| . . . viginti annis] *Vignolius correxit:* viginti octo annis, *ad fidem Georgii Syncelli, et suffragantibus sex codd. Holmesianis.* 28. ˜malum erat 29. Theglath Falassar (= *c.* 16, 7. 10) . . . Aiom . . . *om.* et *ante* universam *(pl.)* — Nepthalim| 30. Hela . . . vice·simo . . . Oziae] *Qui antea v.* 1—27 Azarias, *filius Amasiae, idem porro v.* 32. 34 *et* 2 *Par. c.* 26 Ozias *appellutur.* „*Nomina enim quae idem significant, confundi solent, et* עזיה *quidem significat* robur meum Iehova, עזריה *vero* auxilium meum est Iehova, *quod eodem redit.*" *Clericus.* 33. Hierusa (= 2 *Par.* 27, 1) 38. Ahaz (*sic ubique, i. e. octodecim locis, in quarto Regum; in Paralipomenis autem et Prophetis semper* Achaz.)

XVI. 1. ˜septimo decimo *(pl.)* 2. viginti] *Cod. F* viginti quinque *(cf.* 2 *Par.* 28, 1, *ubi eundem numerum probant Graecus, Syrus et Arabs.)* 6. de Ailam| — Idumaei] Syri *AK Mediol.; contra* Idumaei *BE Veron. cum Graeco; utrumque simul:* et Idumaei et Syri, *vel:* et Syri et Idumaei *ceteri plerique. In codd. hebraeis eadem notatur diversitas, ex litterarum* resch *et* daleth *tenuissimo formae discrimine orta, scilicet ut alii offerant* Aromim (Aramim), *i. e. Aramaeos seu Syros, alii* Adomim, *i. e. Idumaeos. Illud in textu recepto, hoc in Keri exhibetur.* „*Omnia autem suadent, ait Vercellone, auctorem libri et nostrum interpretem unius populi Syriaci nomen hic memorasse, alterius vero populi nomen e graeco fonte ad veterem Italam propagatum, nostris Bibliis a latinis librariis ante saeculum* IX *insertum ac superadditum fuisse.*" 8. invenire . . . regiis| *(non advertit Verc.)*

10 Perrexitque rex Achaz in occursum Theglathphalasar regi Assyriorum in Damascum.
cumque vidisset altare Damasci,
misit rex Achaz ad Uriam sacerdotem exemplar eius, et similitudinem iuxta omne opus eius.
11 Exstruxitque Urias sacerdos altare iuxta omnia, quae praeceperat rex Achaz, de Damasco, ita fecit sacerdos Urias,
donec veniret rex Achaz de Damasco.
12 Cumque venisset rex de Damasco,
vidit altare, et veneratus est illud:
ascenditque et immolavit holocausta, et sacrificium suum,
13 et libavit libamina, et fudit sanguinem pacificorum, quae obtulerat super altare.
14 Porro altare aereum, quod erat coram Domino,
transtulit de facie templi, et de loco altaris, et de loco templi Domini:
posuitque illud ex latere altaris ad aquilonem.
15 Praecepit quoque rex Achaz Uriae sacerdoti, dicens:
Super altare maius offer holocaustum matutinum, et sacrificium vespertinum,
et holocaustum regis, et sacrificium eius,
et holocaustum universi populi terrae, et sacrificia eorum, et libamina eorum:
et omnem sanguinem holocausti,
et universum sanguinem victimae super illud effundes:
altare vero aereum erit paratum ad voluntatem meam.
16 **F**ecit igitur Urias sacerdos iuxta omnia, quae praeceperat rex Achaz.
17 Tulit autem rex Achaz caelatas bases, et luterem, qui erat desuper:
et mare deposuit de bobus aereis, qui sustentabant illud,
et posuit super pavimentum stratum lapide.
18 Musach quoque sabbati, quod aedificaverat in templo:
et ingressum regis exterius convertit in templum Domini propter regem Assyriorum.
19 **R**eliqua autem verborum Achaz, quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda?
20 Dormivitque Achaz cum patribus suis,
et sepultus est cum eis in civitate David,
et regnavit Ezechias filius eius pro eo.

CAPUT XVII.

1 **A**nno duodecimo Achaz regis Iuda,
regnavit Osee filius Ela in Samaria super Israel novem annis.
2 Fecitque malum coram Domino:
sed non sicut reges Israel, qui ante eum fuerant.
3 Contra hunc ascendit Salmanasar rex Assyriorum,
et factus est ei Osee servus, reddebatque illi tributa.
4 Cumque deprehendisset rex Assyriorum Osee,
quod rebellare nitens misisset nuncios ad Sua regem Aegypti,
ne praestaret tributa regi Assyriorum sicut singulis annis solitus erat,
obsedit eum, et vinctum misit in carcerem.
5 Pervagatusque est omnem terram:
et ascendens Samariam, obsedit eam tribus annis.
6 **A**nno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam,
et transtulit Israel in Assyrios:
posuitque eos in Hala, et in Habor iuxta fluvium Gozan, in civitatibus Medorum.

7 **F**actum est enim, cum peccassent filii Israel Domino Deo suo, LXXVI.
qui eduxerat eos de terra Aegypti,
de manu Pharaonis regis Aegypti,
coluerunt deos alienos.
8 Et ambulaverunt iuxta ritum gentium,
quas consumpserat Dominus in conspectu filiorum Israel,
et regum Israel: quia similiter fecerant.
9 Et offenderunt filii Israel verbis non rectis Dominum Deum suum:
et aedificaverunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis

XVI. 10. regi] regis *A cum DEFG Veron.* 11. ˆsacerdos Urias *(pl.)* 14. aeneum 15. aeneum 17. aeneis *(Noli tamen credere, hanc unam solamque vocabuli formam esse codicis propriam; immo utramque novit,* aereum *et* aeneum, *aeque ac vulgatus, cuius lectionem in hac parte alias confirmare solet.)* 18. Musach quoque sabbati] *Gr.* καὶ τὸν θεμέλιον τῆς καθέδρας — aedificaverat] *Veron. cum Hebr.* aedificaverant . . . in templum] in templo *ADE, quod probat Scholiastes N admonens,* exterius convertit *significare:* divertit ad exteriora. *Verum Septuaginta:* τὴν εἴσοδον τοῦ βασιλέως τὴν ἔξω ἐπέστρεψεν ἐν οἴκῳ κυρίου. *In 2 Par.* 28, 24 *haec tantum referuntur:* clausit ianuas templi Dei. 20. Ezecias. *Variat A nominis scripturam. In 4 Regum plerumque dedit* Ezecias, *quamquam et aliquoties* Ezechias. *Hoc ultimo post unice utitur in Isaia, Ieremia,* 1 *Paralipomenon et* 2 *Par. cap.* 29. *Ab eiusdem vero capituli versu postremo* (36) *incipit reponere* Hiezechias, *quam formam deinceps in sequentibus capp.* 30—33 *usque sequitur iterumque resumit in Os.* 1, 1; *Mich.* 1, 1. *In aliis viris duobus* (2 *Par.* 28, 12; 1 *Esdr.* 2, 16) *mutatur nomen:* Hiezecias; *in Soph.* 1, 1, *ubi vulgatus* Ezeciae, *codex scripsit* Ezechiae.

XVII. 1. Hela 3. Salmanassar* 6. Ala 7. Factum ˊenim ˊest *A,* factum est autem *BEGK* . . . Faraonis (*cf.* 3 *Reg.* 3, 1) 9. Et offenderunt] Et operuerunt *ADK Veron., quod iure praetulerunt Sixtini et Gregoriani. Etenim ea verbi hebraici est princeps ac propria notio, quam et expressit Aquila:* ἐπεκάλυψαν, *nec prorsus derelinquunt Sep-*

a turre custodum usque ad civitatem munitam.
10 Feceruntque sibi statuas, et lucos
in omni colle sublimi, et subter omne lignum nemorosum:
11 et adolebant ibi incensum super aras
in morem gentium, quas transtulerat Dominus a facie eorum:
feceruntque verba pessima irritantes Dominum.
12 et coluerunt immunditias,
de quibus praecepit eis Dominus ne facerent verbum hoc.
13 Et testificatus est Dominus in Israel et in Iuda
per manum omnium prophetarum et videntium, dicens:
Revertimini a viis vestris pessimis,
et custodite praecepta mea, et ceremonias
iuxta omnem legem, quam praecepi patribus vestris:
et sicut misi ad vos in manu servorum meorum prophetarum.
14 Qui non audierunt,
sed induraverunt cervicem suam
iuxta cervicem patrum suorum, qui noluerunt obedire Domino Deo suo.
15 Et abiecerunt legitima eius,
et pactum, quod pepigit cum patribus eorum,
et testificationes, quibus contestatus est eos:
secutique sunt vanitates, et vane egerunt:
et secuti sunt gentes, quae erant per circuitum eorum,
super quibus praeceperat Dominus eis ut non facerent sicut et illae faciebant.
16 Et dereliquerunt omnia praecepta Domini Dei sui:
feceruntque sibi conflatiles duos vitulos, et lucos,
et adoraverunt universam militiam caeli:
servieruntque Baal, 17 et consecraverunt filios suos, et filias suas per ignem:
et divinationibus inserviebant, et auguriis:
et tradiderunt se ut facerent malum coram Domino, ut irritarent eum.
18 Iratusque est Dominus vehementer Israeli,
et abstulit eos a conspectu suo,
et non remansit nisi tribus Iuda tantummodo.
19 Sed nec ipse Iuda custodivit mandata Domini Dei sui:
verum ambulavit in erroribus Israel, quos operatus fuerat.
20 Proiecitque Dominus omne semen Israel,
et afflixit eos, et tradidit eos in manu diripientium,
donec proiiceret eos a facie sua:
21 ex eo iam tempore, quo scissus est Israel a domo David,
et constituerunt sibi regem Ieroboam filium Nabat:
separavit enim Ieroboam Israel a Domino,
et peccare eos fecit peccatum magnum.
22 Et ambulaverunt filii Israel in universis peccatis Ieroboam quae fecerat:
et non recesserunt ab eis,
23 usquequo Dominus auferret Israel a facie sua,
sicut locutus fuerat in manu omnium servorum suorum prophetarum:

translatusque est Israel de terra sua in Assyrios, usque in diem hanc. LXXVI
24 Adduxit autem rex Assyriorum
de Babylone, et de Cutha, et de Avah,
et de Emath, et de Sepharvaim:
et collocavit eos in civitatibus Samariae pro filiis Israel:
qui possederunt Samariam, et habitaverunt in urbibus eius.
25 Cumque ibi habitare coepissent, non timebant Dominum:
et immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos.
26 Nunciatumque est regi Assyriorum, et dictum:
Gentes, quas transtulisti, et habitare fecisti in civitatibus Samariae,
ignorant legitima Dei terrae:
et immisit in eos Dominus leones, et ecce interficiunt eos,
eo quod ignorent ritum Dei terrae.
27 Praecepit autem rex Assyriorum, dicens:
Ducite illuc unum de sacerdotibus, quos inde captivos adduxistis,
et vadat, et habitet cum eis:
et doceat eos legitima Dei terrae.
28 Igitur cum venisset unus de sacerdotibus his, qui captivi ducti fuerant de Samaria,
habitavit in Bethel, et docebat eos quomodo colerent Dominum.
29 Et unaquaeque gens fabricata est deum suum:
posueruntque eos in fanis excelsis, quae fecerant Samaritae,
gens et gens in urbibus suis, in quibus habitabat.
30 Viri enim Babylonii fecerunt Socoth-benoth:
viri autem Chutaei fecerunt Nergel:
et viri de Emath fecerunt Asima.
31 Porro Hevaei fecerunt Nebahaz et Tharthac.

tuaginta transferentes: ἠμφιέσαντο λόγους, *q. e. interpretante Schleusnero: occulte egerunt aut varios excogitarunt praetextus. Quae autem in aliis Mss. leguntur:* Offenderuntque *(G), vel:* Et irritaverunt *(BCE), e glossatorum studiis profecta sunt.* 11. |in more 12. dñs eis ne ''verbum 'facerent '''hoc| *(sic transposita)* 14. noluerant 16. Bahal 17. consecraverunt] consecrabant ei *(pl.)* . . . et inritarent *(pl.)* 18. Israhel| . . . de conspectu *(pl.)* 20. *post* tradidit *om.* eos *(pl.)* 22. |non *(pl.)* 23. ˜auferret dñs *(pl.)* 24. C^h^utha . . Haiath| . . . possiderunt 25. in eos] eis 26. ⸝tulisti ⸝trans . . . fecis^ti^ 29. Samaritae] *Ed. Francof.* 1826 *mendose:* Samariae . . . habitabant| *(pl.)* 30. Soccoth benoth| . . Chutheni 31. Evei — Nebaaz

Hi autem, qui erant de Sepharvaim,
comburebant filios suos igni,
Adramelech et Anamelech diis Sepharvaim,
32 et nihilominus colebant Dominum.
Fecerunt autem sibi de novissimis sacerdotes excelsorum,
et ponebant eos in fanis sublimibus.
33 Et cum Dominum colerent, diis quoque suis serviebant
iuxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Samariam:
34 usque in praesentem diem morem sequuntur antiquum:
non timent Dominum, neque custodiunt ceremonias eius,
iudicia, et legem, et mandatum,
quod praeceperat Dominus filiis Iacob,
quem cognominavit Israel:
35 et percusserat cum eis pactum, et mandaverat eis, dicens:
Nolite timere deos alienos,
et non adoretis eos, neque colatis eos,
et non immoletis eis:
36 Sed Dominum Deum vestrum, qui eduxit vos de terra Aegypti
in fortitudine magna, et in brachio extento,
ipsum timete, et illum adorate, et ipsi immolate.
37 Ceremonias quoque, et iudicia, et legem, et mandatum, quod scripsit vobis, custodite
ut faciatis cunctis diebus:
et non timeatis deos alienos.
38 Et pactum, quod percussit vobiscum, nolite oblivisci:
nec colatis deos alienos,
39 sed Dominum Deum vestrum timete,
et ipse eruet vos de manu omnium inimicorum vestrorum.
40 Illi vero non audierunt,
sed iuxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant.
41 Fuerunt igitur gentes istae
timentes quidem Dominum, sed nihilominus et idolis suis servientes:
nam et filii eorum, et nepotes,
sicut fecerunt patres sui, ita faciunt
usque in praesentem diem.

CAPUT XVIII.

XVIII. 1 Anno tertio Osee filii Ela regis Israel,
regnavit Ezechias filius Achaz regis Iuda.
2 Vigintiquinque annorum erat, cum regnare coepisset:
et vigintinovem annis regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Abi filia Zachariae.
3 Fecitque quod erat bonum coram Domino,
iuxta omnia quae fecerat David pater eius.
4 Ipse dissipavit excelsa, et contrivit statuas, et succidit lucos,
confregitque serpentem aeneum, quem fecerat Moyses:
siquidem usque ad illud tempus
filii Israel adolebant ei incensum:
vocavitque nomen eius Nohestan.
5 In Domino Deo Israel speravit:
itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Iuda,
sed neque in his, qui ante eum fuerunt:
6 et adhaesit Domino, et non recessit a vestigiis eius,
fecitque mandata eius, quae praeceperat Dominus Moysi.
7 Unde et erat Dominus cum eo,
et in cunctis, ad quae procedebat, sapienter se agebat.
Rebellavit quoque contra regem Assyriorum, et non servivit ei.
8 Ipse percussit Philisthaeos usque ad Gazam, et omnes terminos eorum,
a turre custodum usque ad civitatem munitam.
9 Anno quarto regis Ezechiae, qui erat annus septimus Osee filii Ela regis Israel,
ascendit Salmanasar rex Assyriorum in Samariam, et oppugnavit eam, 10 et cepit.
Nam post annos tres, anno sexto Ezechiae, id est nono anno Osee regis Israel, capta est Samaria:
11 et transtulit rex Assyriorum Israel in Assyrios,
collocavitque eos in Hala, et in Habor fluviis Gozan in civitatibus Medorum:
12 quia non audierunt vocem Domini Dei sui,
sed praetergressi sunt pactum eius:
omnia, quae praeceperat Moyses servus Domini, non audierunt, neque fecerunt.
13 Anno quartodecimo regis Ezechiae, ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad universas civitates Iuda munitas: et cepit eas.
14 Tunc misit Ezechias rex Iuda nuncios ad regem Assyriorum in Lachis, dicens:

XVII. 34. |et iudicia et *(pl. Hebr. et Sixtini)* 35. colatis| *(pl.)* 36. et illum] illum 38. percussi *ACDK Mediol. Veron. = Hebr.* 40. perpetrabant] *inconsuete sine obiecto pro simplici* faciebant, *quod est in Hebraeo* (עֹשִׂים) *tum hic, tum v.* 41. *Latina enim versio dictionem, quam maxime potest, solet variare. Vide ad Jud.* 9, 13. 41. servientes] *Veron.* serviebant — et filii] *Mediol. K:* filii . . . patres] parentes *(pl.)*

XVIII. 1. Hela . . . Ezecias 2. |et viginti et novem 3. eius] suus *AF Veron.* 4. vocavitq. eum Naasthan *(pl.)* 8. usque Gazam *(pl.)* . . . *Edd. Clem. cum prima maiuscula:* Turre *et* Civitatem — munitam] muratam *(pl.)* 9. *om.* in *(pl.)* 11. Ala . . . Gozam 13. Sennaherib *(hic tantum; alibi* Sennacherib, *vel etiam (in Tobia, Isaia et 2° Machabaeorum)* Sennacherim; *semel* Sinnacerim *Eccli.* 48, 20. *Hebraice scribitur* Sancherib, *graece* Σενναχηρίμ. *Cod. Veron. etiam nostro loco:* Sennacherim 14. *habet* Ezechias *et* Ezechiae, *item v.* 15 Ezechias; *in ceteris* Ezecias. (*Cf. c.* 16, 20) . . . *om.* in

Peccavi, recede a me: et omne, quod imposueris mihi, feram.
Indixit itaque rex Assyriorum Ezechiae regi Iudae
trecenta talenta argenti,
et triginta talenta auri.
15 Deditque Ezechias omne argentum,
quod repertum fuerat in domo Domini, et in thesauris regis.
16 In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini,
et laminas auri, quas ipse affixerat,
et dedit eas regi Assyriorum.
17 Misit autem rex Assyriorum
Tharthan, et Rabsaris, et Rabsacen de Lachis ad regem Ezechiam,
cum manu valida Ierusalem:
qui cum ascendissent, venerunt Ierusalem,
et steterunt iuxta aquaeductum piscinae superioris,
quae est in via agri fullonis.
18 Vocaveruntque regem:
egressus est autem ad eos Eliacim filius Helciae praepositus domus,
et Sobna scriba, et Ioahe filius Asaph a commentariis.
19 Dixitque ad eos Rabsaces:
Loquimini Ezechiae:
Haec dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quae est ista fiducia, qua niteris?
20 Forsitan inisti consilium, ut praepares te ad proelium. In quo confidis, ut audeas rebellare?
21 an speras in baculo arundineo atque confracto Aegypto,
super quem, si incubuerit homo,
comminutus ingredietur manum eius, et perforabit eam?
sic est Pharao rex Aegypti omnibus, qui confidunt in se.
22 Quod si dixeritis mihi: In Domino Deo nostro habemus fiduciam:
nonne iste est, cuius abstulit Ezechias excelsa et altaria:
et praecepit Iudae et Ierusalem:
Ante altare hoc adorabitis in Ierusalem?
23 Nunc igitur transite ad dominum meum regem Assyriorum,
et dabo vobis duo millia equorum,
et videte an habere valeatis ascensores eorum.
24 Et quo modo potestis resistere
ante unum satrapam de servis domini mei minimis?
An fiduciam habes in Aegypto propter currus et equites?
25 Numquid sine Domini voluntate ascendi
ad locum istum, ut demolirer eum?
Dominus dixit mihi: Ascende ad terram hanc, et demolire eam.
26 **D**ixerunt autem Eliacim filius Helciae, et Sobna, et Ioahe Rabsaci:
Precamur ut loquaris nobis servis tuis syriace:
siquidem intelligimus hanc linguam:
et non loquaris nobis iudaice, audiente populo, qui est super murum.
27 Responditque eis Rabsaces, dicens:
Numquid ad dominum tuum, et ad te misit me dominus meus, ut loquerer sermones hos,
et non potius ad viros, qui sedent super murum,
ut comedant stercora sua, et bibant urinam suam vobiscum?
28 Stetit itaque Rabsaces, et exclamavit voce magna iudaice, et ait:
Audite verba regis magni, regis Assyriorum.
29 Haec dicit rex:
Non vos seducat Ezechias:
non enim poterit eruere vos de manu mea.
30 Neque fiduciam vobis tribuat super Dominum, dicens:
Eruens liberabit nos Dominus,
et non tradetur civitas haec in manu regis Assyriorum.
31 Nolite audire Ezechiam. Haec enim dicit rex Assyriorum:
Facite mecum quod vobis est utile,
et egredimini ad me:
et comedet unusquisque de vinea sua, et de ficu sua:
et bibetis aquas de cisternis vestris,
32 donec veniam, et transferam vos in terram, quae similis est terrae vestrae,
in terram fructiferam, et fertilem vini,
terram panis et vinearum,
terram olivarum, et olei ac mellis,
et vivetis, et non moriemini.
Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberabit nos.

XVIII. 14. feram⌈Q. XXXVIIII. *Seq. fol.* 322. 16. lamminas* 17. Rabsaris et Rabsacen] *Graeci nomina deformant* Ῥάφις καὶ Ῥαψάκην. *Cod. A in iisdem modo* b, *modo* p *littera usus, h. l. scripsit* Rapsaris, *Ier.* c. 39 Rabsaris; *alterum nomen* (Rabsaces) *quater per* b (*v.* 17. 19. 28. 37), *saepius per* p (*v.* 26. 27; c. 19, 4. 8; *Is.* c. 36 *et* 37; *Eccli.* 48, 20). *Hebraicum* Rab-sakeh *principem pincernarum significat.* — venerunt in H. . . . agri fullonis] *Edd. Clem.* Agrifullonis, *sed ap. Is.* 36, 2 *rectius:* Agri fullonis. 18. Eliacim] *item A hoc loco, alioquin sibi dispar; nam sexies in V. T. posuit* Eliachim, *quater* Heliachim, *quater* Eliacim, *semel* Heliacim. *Contra vulgatus quatuor locis exhibet* Eliachim, *uno* (2 *Par.* 36, 4) Eliakim, *ceteris* Eliacim: *hoc ultimum consequenter, quia in Hebraeo est* אֶלְיָקִים, *soletque* ק *littera latine scribi* c, *quamquam hunc sonum* c (= k) *recentior nostra sequiorque pronunciatio ante* i *et* e *vocales infringere ac mutare consuevit.* — Helciae] Elciae = 26. 37. *Sed praeter hanc formam notavimus in codice alias septem: veriorem scripturam* Helcias *quaterdecies, quinquies* Chelcias, *ter* Elchias, *bis et* Helchias *et* Celchias *et* Chelchias, *semel* Elacias. *Hebraice scribitur* חִלְקִיָּה (*q. e. „pars Iehovae"*), *graece* Χελκίας. — Ioahe] *Alibi (in Paral.) vulgatus:* Ioha, Ioah, Ioaha; *A noster etiam:* Iohaa, Ioaath. 21. ingreditur *(pl.)* . . . Phar^a^o 26. Eliachim 27. eis] ei *(pl.)* — *om.* dicens *(pl.)* . . . *om.* potius *(pl.)* 28. clamavit *(pl.)* 30. super dño *AK* 32. ˜terrae vestrae est *(pl.)*

33 Numquid liberaverunt dii gentium terram
suam de manu regis Assyriorum?
34 Ubi est deus Emath, et Arphad? ubi est
deus Sepharvaim, Ana, et Ava?
numquid liberaverunt Samariam de manu
mea?
35 Quinam illi sunt in universis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de
manu mea
ut possit eruere Dominus Ierusalem de
manu mea?
36 Tacuit itaque populus, et non respondit
ei quidquam:
siquidem praeceptum regis acceperant ut
non responderent ei.
37 Venitque Eliacim filius Helciae, praepositus domus,
et Sobna scriba, et Ioahe filius Asaph a
commentariis
ad Ezechiam scissis vestibus,
et nunciaverunt ei verba Rabsacis.

CAPUT XIX.

1 Quae cum audisset Ezechias rex,
scidit vestimenta sua, et opertus est sacco,
ingressusque est domum Domini.
2 Et misit Eliacim praepositum domus,
et Sobnam scribam,
et senes de sacerdotibus
opertos saccis, ad Isaiam prophetam filium
Amos.
3 Qui dixerunt: Haec dicit Ezechias:
Dies tribulationis, et increpationis, et blasphemiae dies iste:
venerunt filii usque ad partum, et vires
non habet parturiens.
4 Si forte audiat Dominus Deus tuus universa verba Rabsacis,
quem misit rex Assyriorum dominus suus,
ut exprobraret Deum viventem,
et argueret verbis, quae audivit Dominus
Deus tuus: et fac orationem pro reliquiis, quae repertae sunt.
5 Venerunt ergo servi regis Ezechiae ad
Isaiam.
6 Dixitque eis Isaias:
Haec dicetis domino vestro:
Haec dicit Dominus:
Noli timere a facie sermonum, quos audisti,
quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.
7 Ecce, ego immittam ei spiritum,
et audiet nuncium, et revertetur in terram suam, et deiiciam eum gladio in
terra sua.
8 Reversus est ergo Rabsaces, et invenit regem Assyriorum expugnantem Lobnam:
Audierat enim quod recessisset de Lachis.
9 Cumque audisset de Tharaca rege Aethiopiae, dicentes:
Ecce, egressus est ut pugnet adversum te:
et iret contra eum,
misit nuncios ad Ezechiam, dicens:
10 Haec dicite Ezechiae regi Iuda:
Non te seducat Deus tuus, in quo habes
fiduciam:
neque dicas: Non tradetur Ierusalem in
manus regis Assyriorum.
11 Tu enim ipse audisti quae fecerunt reges
Assyriorum universis terris,
quo modo vastaverunt eas:
num ergo solus poteris liberari?
12 Numquid liberaverunt dii gentium singulos, quos vastaverunt patres mei,
Gozan videlicet, et Haran, et Reseph,
et filios Eden, qui erant in Thelassar?
13 Ubi est rex Emath,
et rex Arphad, et rex civitatis Sepharvaim, Ana, et Ava?
14 Itaque cum accepisset Ezechias litteras
de manu nunciorum, et legisset eas,
ascendit in domum Domini, et expandit
eas coram Domino,
15 et oravit in conspectu eius, dicens:
Domine Deus Israel, qui sedes super cherubim,
tu es Deus solus regum omnium terrae:
tu fecisti coelum et terram.
16 Inclina aurem tuam, et audi:
aperi Domine oculos tuos, et vide:
audi omnia verba Sennacherib,
qui misit ut exprobraret nobis Deum viventem.
17 Vere Domine dissipaverunt reges Assyriorum gentes, et terras omnium.
18 Et miserunt deos eorum in ignem:
non enim erant dii, sed opera manuum
hominum ex ligno et lapide,
et perdiderunt eos.
19 Nunc igitur Domine Deus noster, salvos
nos fac de manu eius,
ut sciant omnia regna terrae, quia tu es
Dominus Deus solus.
20 Misit autem Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Quae deprecatus es me super Sennacherib rege Assyriorum, audivi.
21 Iste est sermo, quem locutus est Dominus de eo:
Sprevit te, et subsannavit te virgo filia Sion:

XVIII. 34. deus] *Edd. Clem.* Deus . . Arphat (*Alibi A bis* Arfat, *ter rectius* Arfad) — est] *om. EK Veron.* 37. Heliacim

XIX. 1. ˜rex Ezecias| *(pl.)* 4. pro reliquis 8. ergo] igitur *(pl.)* 10. Iudae| . . . in manu *(pl.)* 11. fecerint *et mox* vastaverint *ACDEFK Veron. Mediol. quos iure sequuntur Sixtini.* 12. Aran (*item in Is.* 37, 12; *at Gen.* 11, 31 Haran. *Edd. Clem. apud Isaiam mendose* Haram, *quod nostro etiam loco cum Vat.* 1598 *profert Ed. Francof.* 1826.) 13. Arfad 16. et vide| et audi *(Mss. omnes)*. „*Particula* et *fortuito excidisse videtur e Bibliis Sixti V, at legitur in loco parallelo Isaiae.*“ *Vercellone.* 18. e ligno 21. *om.* dñs . . . *Post* subsannavit *om.* te. *Adnotat Estius:* „*Apud Is.* 37, 22 *eadem verba repetuntur, quorum sensum ita explicat Hieronymus in Commentariis:* O rex Assyriorum, virgo filia Sion spernet te et subsannabit te; item filia Ierusalem movebit caput suum post tergum tuum; *quando videlicet, occiso exercitu, cum paucis turpiter te coniicies in fugam. Ut prophetice*

post tergum tuum caput movit, filia Ierusalem.
22 Cui exprobrasti, et quem blasphemasti?
contra quem exaltasti vocem tuam,
et elevasti in excelsum oculos tuos?
contra sanctum Israel.
23 Per manum servorum tuorum exprobrasti Domino, et dixisti:
In multitudine curruum meorum ascendi excelsa montium in summitate Libani,
et succidi sublimes cedros eius, et electas abietes illius.
Et ingressus sum usque ad terminos eius,
et saltum Carmeli eius [24] ego succidi.
Et bibi aquas alienas, et siccavi vestigiis pedum meorum omnes aquas clausas.
25 Numquid non audisti quid ab initio fecerim?
Ex diebus antiquis plasmavi illud, et nunc adduxi:
eruntque in ruinam collium pugnantium civitates munitae.
26 Et qui sedent in eis, humiles manu,
contremuerunt et confusi sunt,
facti sunt velut foenum agri, et virens herba tectorum,
quae arefacta est antequam veniret ad maturitatem.
27 Habitaculum tuum, et egressum tuum, et introitum tuum, et viam tuam ego praescivi,
et furorem tuum contra me. [28] Insanisti in me, et superbia tua ascendit in aures meas:
ponam itaque circulum in naribus tuis, et camum in labiis tuis,
et reducam te in viam, per quam venisti.
29 **T**ibi autem Ezechia hoc erit signum:
Comede hoc anno quae repereris:
in secundo autem anno, quae sponte nascuntur:
porro in tertio anno seminate et metite:
plantate vineas, et comedite fructum earum.
30 Et quodcunque reliquum fuerit de domo Iuda,
mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum.
31 De Ierusalem quippe egredientur reliquiae,
et quod salvetur de monte Sion:
zelus Domini exercituum faciet hoc.
32 Quam ob rem haec dicit Dominus de rege Assyriorum:
Non ingredietur urbem hanc,
nec mittet in eam sagittam,
nec occupabit eam clypeus,
nec circumdabit eam munitio.
33 Per viam, qua venit, revertetur:
et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus.
34 Protegamque urbem hanc, et salvabo eam
propter me, et propter David servum meum.
35 **F**actum est igitur in nocte illa,
venit Angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum
centum octogintaquinque millia.
Cumque diluculo surrexisset,
vidit omnia corpora mortuorum:
et recedens abiit, [36] et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et mansit in Ninive.
37 Cumque adoraret in templo Nesroch deum suum,
Adramelech et Sarasar filii eius percusserunt eum gladio,
fugeruntque in terram Armeniorum,
et regnavit Asarhaddon filius eius pro eo.

CAPUT XX.

1 **I**n diebus illis aegrotavit Ezechias usque ad mortem:
et venit ad eum Isaias filius Amos, propheta,
dixitque ei: Haec dicit Dominus Deus:
Praecipe domui tuae: morieris enim tu, et non vives.
2 Qui convertit faciem suam ad parietem,
et oravit Dominum, dicens:
3 Obsecro Domine,
memento quaeso quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto,
et quod placitum est coram te, fecerim.
Flevit itaque Ezechias fletu magno.
4 Et antequam egrederetur Isaias mediam partem atrii,
factus est sermo Domini ad eum, dicens:
5 Revertere, et dic Ezechiae duci populi mei:
Haec dicit Dominus Deus David patris tui:
Audivi orationem tuam,
et vidi lacrymas tuas:
et ecce sanavi te,

---

praeteritum pro futuro positum sit; nempe quia ita certa sunt prophetis illa quae praedicunt, tamquam si iam facta fuissent.“ 22. *om.* tuam *ABK Mediol. Veron.* 23. curr"um ... et electas] *om.* et *BDEFK cum Hebr.* — illius] eius| *fere omnes* ... *om.* et *ante* saltum *ABFK Veron.* — Carmeli] *Ed. Clem.* carmeli 25. plasmavi] *Graeci:* ἔπλασα. *Cf. Is.* 37, 26. *Idem verbum occurrit in Iob* 10, 8; *Ps.* 73, 17; 118, 73; *Eccli.* 33, 13. — collium pugnantium] *Similiter in Isaia l. c. Aptius autem voces hebraicas* gallim nizzim *alii interpretantur* acervi (lapidum) disiecti, *siquidem verbum* נצה *in Niphal non solum significat rixari, pugnare, sed etiam divelli, dissolvi (germanice: zerfallen). Lutherus: „dass feste Städte würden fallen in einen wüsten Steinhaufen.“* 26. velut] quasi *(pl.)* 27. et viam tuam] *Haec om. Mediol. cum Hebraeo et loco parallelo Is.* 37, 28. *Econtra Veron. tacet* et introitum tuum. *Sane alterum alterius glossema videtur.* — et furorem tuum contra me] *Nota secundum stichi divisionem haec verba cum sequentibus coniungi, quod tamen et hebraica versiculorum distinctio vetat, nec ipsa patitur constructio latina.* 28. labris 29. quod reppereris| *(pl.)* ... in anno tertio *(pl.)* 35. in castris] castra *(pl.)* 36. Nineve* *(ita semper A et similes. Cf. Gen.* 10, 11) 37. Neserach *(pl.)* ... Eserad don

XX. 1. prophetes| *(pl.)* ... Praecipe] *FG:* dispono ... *om.* tu *(pl.)* 3. *om.* quaeso *(pl.)* 5. |vidi lacrimam tuam| *(pl. et Hebr.)*

die tertio ascendes templum Domini.
6 Et addam diebus tuis quindecim annos:
sed et de manu regis Assyriorum liberabo te, et civitatem hanc,
et protegam urbem istam
propter me, et propter David servum meum.
7 **D**ixitque Isaias: Afferte massam ficorum.
Quam cum attulissent, et posuissent super ulcus eius, curatus est.
8 Dixerat autem Ezechias ad Isaiam:
Quod erit signum, quia Dominus me sanabit,
et quia ascensurus sum die tertia templum Domini?
9 Cui ait Isaias:
Hoc erit signum a Domino, quod facturus sit Dominus sermonem, quem locutus est:
Vis ut ascendat umbra decem lineis,
an ut revertatur totidem gradibus?
10 Et ait Ezechias:
Facile est, umbram crescere decem lineis:
nec hoc volo ut fiat,
sed ut revertatur retrorsum decem gradibus.
11 Invocavit itaque Isaias propheta Dominum,
et reduxit umbram per lineas, quibus iam descenderat
in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.

XVIIII. 12 In tempore illo misit Berodach Baladan, filius Baladan, rex Babyloniorum litteras et munera ad Ezechiam:
audierat enim quod aegrotasset Ezechias.
13 Laetatus est autem in adventu eorum Ezechias,
et ostendit eis domum aromatum,
et aurum et argentum, et pigmenta varia,
unguenta quoque, et domum vasorum suorum,
et omnia quae habere poterat in thesauris suis.
Non fuit quod non monstraret eis Ezechias
in domo sua, et in omni potestate sua.
14 Venit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam, dixitque ei:
Quid dixerunt viri isti? aut unde venerunt ad te?
Cui ait Ezechias:
De terra longinqua venerunt ad me de Babylone.
15 At ille respondit:
Quid viderunt in domo tua?
Ait Ezechias:
Omnia quaecunque sunt in domo mea, viderunt:
nihil est quod non monstraverim eis in thesauris meis.
16 Dixit itaque Isaias Ezechiae:
Audi sermonem Domini:
17 Ecce dies venient,
et auferentur omnia, quae sunt in domo tua,
et quae condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem:
non remanebit quidquam, ait Dominus.
18 Sed et de filiis tuis qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur,
et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.
19 Dixit Ezechias ad Isaiam:
Bonus sermo Domini, quem locutus es:
sit pax et veritas in diebus meis.
20 Reliqua autem sermonum Ezechiae,
et omnis fortitudo eius,
et quomodo fecerit piscinam, et aquaeductum,
et introduxerit aquas in civitatem,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda?
21 Dormivitque Ezechias cum patribus suis,
et regnavit Manasses filius eius pro eo.

CAPUT XXI.

1 **D**uodecim annorum erat Manasses cum regnare coepisset,
et quinquaginta quinque annis regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Haphsiba.
2 Fecitque malum in conspectu Domini,
iuxta idola gentium, quas delevit Dominus a facie filiorum Israel.
3 Conversusque est, et aedificavit excelsa, quae dissipaverat Ezechias pater eius:
et erexit aras Baal, et fecit lucos sicut fecerat Achab rex Israel,
et adoravit omnem militiam caeli, et coluit eam.
4 Exstruxitque aras in domo Domini,
de qua dixit Dominus:
In Ierusalem ponam nomen meum.
5 Et exstruxit altaria universae militiae coeli
in duobus atriis templi Domini.
6 Et traduxit filium suum per ignem:
et ariolatus est, et observavit auguria,
et fecit pythones, et aruspices multiplicavit,

XX. 7. ulcus] *Clem.* 1 hulcus (*alias duodecies* ulcus) 8. tertio 9. Esaias (*hoc primum loco, et mox v.* 11. 14. 16. *Omnino octies sic in textu, itidemque in titulo singulis prophetae paginis superscripto; at potiorem orthographiam* Isaias *alii loci triginta tuentur. Nomen hebraicum* (Iesaiahu) *a iod quiescente, ut aiunt, i. e. vocalis experti incipit, Graeci cum aspiratione scribunt* 'Ησαΐας. . . . ascendat] accedat 13. potuerat 14. *om.* ad me *(pl.)* 15. quaecunque] quae *(pl.)* 18. *habet* tollentur; *alii (BCEF)* tollent, *uti legitur apud Is.* 39, 7, *quod hic quoque maluerunt Sixtini et Gregoriani. De A errat Verc.* 19. es] est *(cum aliis apud Vercellonem, nostri A immemorem.)* 21. Manasse (*item porro seq. cap., ubi semel tantum v.* 16 *habet* Manasses.)

XXI. 1. |nomen enim matris *(sic A de quo fallitur Verc.)* — Aphsiba| 6. transduxit . . . hariolatus . . . pithones et haruspices — *Vercellone cum Malvenda censet interpungendum:* et fecit pythones et aruspices: multiplicavit ut faceret malum *etc.*, *ut* multiplicandi *verbum de actione saepius repetita usurpatum eandem constructionem ineat, quae consuetior est in verbo* addendi. *Et sunt similia haec:* (1 *Reg.* 2, 3) Nolite multiplicare loqui

ut faceret malum coram Domino, et irritaret eum.
7 Posuit quoque idolum luci, quem fecerat in templo Domini,
super quod locutus est Dominus ad David, et ad Salomonem filium eius:
In templo hoc, et in Ierusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israel,
ponam nomen meum in sempiternum.
8 Et ultra non faciam commoveri pedem Israel de terra, quam dedi patribus eorum:
si tamen custodierint opere omnia quae praecepi eis,
et universam legem, quam mandavit eis servus meus Moyses.
9 Illi vero non audierunt:
sed seducti sunt a Manasse,
ut facerent malum super gentes, quas contrivit Dominus
a facie filiorum Israel.
10 Locutusque est Dominus in manu servorum suorum prophetarum, dicens:
11 Quia fecit Manasses rex Iuda abominationes istas pessimas,
super omnia quae fecerunt Amorrhaei ante eum,
et peccare fecit etiam Iudam in immunditiis suis:
12 propterea haec dicit Dominus Deus Israel:
Ecce ego inducam mala super Ierusalem et Iudam:
ut quicunque audierit, tinniant ambae aures eius.
13 Et extendam super Ierusalem funiculum Samariae, et pondus domus Achab: et delebo Ierusalem, sicut deleri solent tabulae:
et delens vertam, et ducam crebrius stylum super faciem eius.

---

sublimia; (*Ps.* 64, 10) multiplicasti locupletare terram. *At nostro loco tum stichi tenor repugnat, tum necesse foret invitis libris ante* multiplicavit *copulam* et *inserere. Etiam Graeci:* καὶ ἐποίησε τεμένη, καὶ γνώστας ἐπλήθυνε τοῦ ποιεῖν τὸ πονηρόν. 7. super quod] super quo (*Mss. omnes. Antea pro:* quem fecerat *aliquot libri Casinenses:* quod fecerat; *dein Hebraeus omittit* Domini; *unde Vercellone hanc proponit correctionem:* Posuit quoque idolum luci, quod fecerat, in templo, super quo locutus est Dominus.) 8. |sic tamen si *(pl.)* — opera *ACK* (*et sic fortuito Ed. Francof.* 1826) 12. tinniant] *Cf.* 1 *Reg.* 3, 11. 13. |delens *Codd. omnes. Coniunctionis particulam addidit Sixtus. Eget autem hoc colon aliqua explanatione. Primum animadverte, in his* „sicut deleri solent tabulae“ *metonymice* tabulas *pro scriptura tabulis ceratis impressa poni, porro verbum* vertam, *quum aeque referri possit ad nomen superius* Ierusalem *atque ad subsequens, q. e.* stylum, *pro instituta tamen similitudine rectius ad* stylum *trahi, quare et subdistinctionem inter duo verba* vertam et ducam *auferre conveniet. Nam etsi per se commode dicimus* urbem delens vertam *pro funditus evertam, nunc certe, simul eius urbis tamquam inscriptae cuiusdam tabulae figuram mente concepimus, non item quadrabit eadem dictio, quia pugillarium inversio seu deorsum in faciem proclinatio quid sibi velit, quem usum atque finem possit habere, nemo intelligit. At econtra ad lituras faciendas stylum verti oportere, secundum illud poetae „saepe stylum vertas“, quoniam, ut ait Malvenda, eiusdem instrumenti erat, acutiore parte scribere, obtusiore delere, id ut notissimum ac perspicuum, ita propositae imagini consentaneum est. At vero, obiiciunt, hanc totam tabellarum stylo verso oblitarum imaginem ignorat Hebraeus. Nam quod ibi legimus vocabulum* צַלַּחַת, *non pugillares denotare, sed patinas, paropsides vel aliud vas culinarium, satis patet ex* 4 *Reg.* 2, 20; 2 *Par.* 35, 13. *Igitur ad litteram haec fuisset exactior interpretatio:* „delebo Ierusalem, sicut detergi solent patellae, et detersae verti in faciem suam“, *scilicet quod ideo fit, ne liquoris effusi ulla intus adhaerens guttula resideat. Quae si ita sunt, quo tandem pacto, quam ob causam latinum interpretem ab hebraicae locutionis proprietate secessisse dicemus? num verborum inscitia vel socordia errantem, an scientem potius et consulto? Illud in doctissimi viri sollertiam quum cadere vix possit, credibilius est, Hieronymum latinorum hominum consuetudini et captui hoc putavisse concedendum, ut mira istius metaphorae e culina petitae insolentia ne sententiam prope magis obvolveret quam illustraret, ipse boni interpretis, non dicam venia, sed naturali quodam iure utens, pro re nata substitueret aliquid analogon, quod et aptius videretur et elegantius et cuivis lectori statim liqueret. Nam quod unum hic agitur, ut quam apertissima praedictione ante oculos ponat propheta urbem Ierusalem funditus perituram, id nostrae quidem cogitationi ex oblitteratae deletaeque scripturae similitudine longe melius quam effusis nescio quibus scutulis et deorsum reversis clarescit. Omnino ad hanc quaestionem pertinent, quae de Hieronymi aliorumque veterum universa interpretandi ratione monuit Genebrardus in Praefatione Psalterii: „Non tam ad verbum, inquit, illi, quam ad sensum convertentes, plerumque (maluerit «interdum») verborum proprietatem peculiaremque dictionum significationem et naturam deseruerunt, ut magis sensui mentique scriptoris primarii intenderent.“ Etenim in omni translatione, quae fit ex alio in alium sermonem, praesertim temporis, ingenii, morum diversitate ab illo longius remotum, accidit aliquando ut nisi verborum cum aliqua licentia verum vividumque cogitationum effingi ac renovari simulacrum nequeat, siquidem illud munus quamquam ab accuratissima litterae observatione materiem colligit, animum insuper adsumat necesse est ab eadem lege qua divus Apostolus confidebat:* non littera, sed spiritu; littera enim occidit, spiritus autem vivificat. (2 *Cor.* 3, 6.) — *Ceterum quod opportune advertit Vercellonis diligentia, iam ante Hieronymum quidam Graecus (in Complutensi) eodem modo transtulit:* καθὼς ἐξαλείφεται τὸ πυξίον: *quippe* πυξίον *est tabula scriptoria, non solum buxea, sed ex alia quavis materia, ut Ex.* 24, 12 πυξία λίθινα, *tabulae legis, et Cant.* 5, 14 πυξίον ἐλεφάντινον, *ad quem locum Gre-*

14 Dimittam vero reliquias hereditatis meae,
et tradam eas in manus inimicorum eius:
eruntque in vastitatem, et in rapinam cunctis adversariis suis:
15 eo quod fecerint malum coram me,
et perseveraverint irritantes me,
ex die qua egressi sunt patres eorum ex Aegypto, usque ad hanc diem.
16 Insuper et sanguinem innoxium fudit Manasses multum nimis,
donec impleret Ierusalem usque ad os:
absque peccatis suis, quibus peccare fecit Iudam,
ut faceret malum coram Domino.
17 Reliqua autem sermonum Manasse, et universa quae fecit,
et peccatum eius, quod peccavit,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda?
18 Dormivitque Manasses cum patribus suis,
et sepultus est in horto domus suae, in horto Oza:
et regnavit Amon filius eius pro eo.
19 **V**iginti duorum annorum erat Amon cum regnare coepisset:
duobus quoque annis regnavit in Ierusalem.
nomen matris eius Messalemeth filia Harus de Ieteba.
20 Fecitque malum in conspectu Domini,
sicut fecerat Manasses pater eius.
21 Et ambulavit in omni via,
per quam ambulaverat pater eius:
servivitque immunditiis, quibus servierat pater eius, et adoravit eas,
22 et dereliquit Dominum Deum patrum suorum,
et non ambulavit in via Domini.
23 Tetenderuntque ei insidias servi sui,
et interfecerunt regem in domo sua.
24 Percussit autem populus terrae omnes,
qui coniuraverant contra regem Amon:
et constituerunt sibi regem Iosiam filium eius pro eo.
25 Reliqua autem sermonum Amon quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda?
26 Sepelieruntque eum in sepulchro suo, in horto Oza:
et regnavit Iosias filius eius pro eo.

CAPUT XXII.

1 **O**cto annorum erat Iosias cum regnare coepisset,
triginta et uno anno regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Idida, filia Hadaia de Besecath.
2 Fecitque quod placitum erat coram Domino,
et ambulavit per omnes vias David patris sui:
non declinavit ad dexteram, sive ad sinistram.
3 Anno autem octavo decimo regis Iosiae, LXXX.
misit rex Saphan filium Aslia, filii Messulam scribam templi Domini, dicens ei:
4 Vade ad Helciam sacerdotem magnum,
ut conflatur pecunia, quae illata est in templum Domini,
quam collegerunt ianitores templi a populo,
5 deturque fabris per praepositos domus Domini:
qui et distribuant eam his qui operantur in templo Domini,
ad instauranda sartatecta templi:
6 tignariis videlicet et caementariis,
et iis, qui interrupta componunt:
et ut emantur ligna, et lapides de lapicidinis
ad instaurandum templum Domini.
7 Verumtamen non supputetur eis argentum quod accipiunt,
sed in potestate habeant, et in fide.
8 **D**ixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam:
Librum legis reperi in domo Domini:
deditque Helcias volumen Saphan, qui et legit illud.
9 Venit quoque Saphan scriba ad regem,
et renunciavit ei quod praeceperat, et ait:
Conflaverunt servi tui pecuniam, quae reperta est in domo Domini:
et dederunt ut distribueretur fabris a praefectis operum templi Domini.
10 Narravit quoque Saphan scriba regi, dicens:

---

gorius Nyss. (hom. 14) *de usu huius vocabuli disertissime disputat.* 14. in manu . . . in vastitate et rapina 15. ˜diem hanc| 18. Aza| = 26. 19. |viginti et duo *(pl.)* . . . |duobusq. a. *(pl.)* . . . Mesalemeth f. Arus de Iethra| *(„Hieronymus* III, 235 *scribit* Ietaba.“ *Verc.)* 21. eius, et] suus et

XXII. 1. |et triginta et . . . Phadaia *(pl. „quod ex cap. sequenti v.* 36 *derivatum videtur.“ Verc.)* — Besechath| 3. Aslia] *Consentit A. In* 2 *Par.* 34, 8 *scribitur* Eseliae, *secundum Graecos LXX, qui illic ponunt* Ἐσελία, *hic* Ἐζελίου. *Cod. Vat.* Ἐλιού. — Mesullam 4. Chelchiam *(cf. not. c.* 18, 18.) . . . *om.* templi *(pl.)* 5. domus] in domo . . . distribuent . . . |et instauranda *(mendum)* 6. |et his . . . lapicidinis] lapidicinis *(ita Mss. etiam in* 2 *Par.* 34, 11. *Etenim hunc quoque vocabuli metaplasmum, pronunciationis facili quodam vitio subortum, si fides glossariis, veterum sermo usurpabat. Quamquam quod asserit Consentius (apud Forcellinum), utramque formam pariter certa stare etymologia, id quidem nemini persuaserit, quoniam in* lapidicinis *necessaria pars etymi, q. e. caedendi notio, prorsus periit, nec aliter legitime dici possent* lapidicinae, *quam si adforent aliqui* lapidici, *e quibus illud alterum procederet, quemadmodum a medicis venit medicina, ab opifice officina.)* . . . *om.* Domini *(pl. Hebr. Gr.)* 7. et] *om. Veron.* 8. 10. Chelcias 9. |Venitque S. 10. |Narravitque S. *(fere omnes)*

Librum dedit mihi Helcias sacerdos.
Quem cum legisset Saphan coram rege,
11 et audisset rex verba libri legis Domini,
scidit vestimenta sua.
12 Et praecepit Helciae sacerdoti,
et Ahicam filio Saphan,
et Achobor filio Micha,
et Saphan scribae,
et Asaiae servo regis, dicens:
13 Ite et consulite Dominum
super me, et super populo, et super omni Iuda,
de verbis voluminis istius, quod inventum est:
magna enim ira Domini succensa est contra nos:
quia non audierunt patres nostri verba libri huius,
ut facerent omne quod scriptum est nobis.
14 Ierunt itaque Helcias sacerdos, et Ahicam, et Achobor, et Saphan, et Asaia
ad Holdam prophetidem uxorem Sellum
filii Thecuae, filii Araas custodis vestium,
quae habitabat in Ierusalem in Secunda:
locutique sunt ad eam. 15 Et illa respondit eis:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Dicite viro, qui misit vos ad me: 16 Haec dicit Dominus:
Ecce, ego adducam mala super locum istum,
et super habitatores eius,
omnia verba Legis quae legit rex Iuda:
17 quia dereliquerunt me,
et sacrificaverunt diis alienis,
irritantes me in cunctis operibus manuum suarum:
et succendetur indignatio mea in loco hoc,
et non exstinguetur.
18 Regi autem Iuda,
qui misit vos ut consuleretis Dominum, sic dicetis:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Pro eo quod audisti verba voluminis,
19 et perterritum est cor tuum,
et humiliatus es coram Domino,
auditis sermonibus contra locum istum, et habitatores eius,
quod videlicet fierent in stuporem et in maledictum:
et scidisti vestimenta tua, et flevisti coram me,
et ego audivi, ait Dominus:
20 idcirco colligam te ad patres tuos,
et colligéris ad sepulchrum tuum in pace,
ut non videant oculi tui omnia mala
quae inducturus sum super locum istum.

CAPUT XXIII.

1 Et renunciaverunt regi quod dixerat.
Qui misit: et congregati sunt ad eum omnes senes Iuda et Ierusalem.
2 Ascenditque rex templum Domini,
et omnes viri Iuda, universique qui habitabant in Ierusalem cum eo
sacerdotes et prophetae, et omnis populus a parvo usque ad magnum:
legitque cunctis audientibus omnia verba libri foederis,
qui inventus est in domo Domini.
3 Stetitque rex super gradum:
et foedus percussit coram Domino,
ut ambularent post Dominum,
et custodirent praecepta eius,
et testimonia, et ceremonias
in omni corde, et in tota anima,
et suscitarent verba foederis huius,
quae scripta erant in libro illo:
acquievitque populus pacto.
4 Et praecepit rex Helciae pontifici,
et sacerdotibus secundi ordinis, et ianitoribus,
ut proiicerent de templo Domini
omnia vasa, quae facta fuerant Baal, et in luco,
et universae militiae coeli:
et combussit ea foris Ierusalem
in convalle Cedron,
et tulit pulverem eorum in Bethel.
5 Et delevit aruspices, quos posuerant reges Iuda ad sacrificandum in excelsis
per civitates Iuda, et in circuitu Ierusalem:
et eos, qui adolebant incensum Baal,
et Soli, et Lunae, et duodecim signis, et omni militiae coeli.
6 Et efferri fecit lucum de domo Domini foras Ierusalem in convalle Cedron,
et combussit eum ibi, et redegit in pulverem,
et proiecit super sepulchra vulgi.
7 Destruxit quoque aediculas effeminatorum, quae erant in domo Domini,
pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luci.
8 Congregavitque omnes sacerdotes de civitatibus Iuda:
et contaminavit excelsa, ubi sacrificabant sacerdotes
de Gabaa usque Bersabee:
et destruxit aras portarum in introitu ostii Iosue principis civitatis,
quod erat ad sinistram portae civitatis.
9 Verumtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem:

XXII. 12. 14. Ahicham. *Alibi aliter in A; c.* 25, 22: Aicham; 2 *Par.* 34, 20; *Ier.* 26, 24: Ahicam; *porro Ier. c.* 39—41 *terdecies:* Haicham. 14. Chelchias . . . Oldam prophetem (*omnes. Cf.* 2 *Par.* 34, 22) . . . in Secunda] *Hieronymus* II, 756: „*Haud dubium quin* Secunda *urbis partem significet, quae interiori muro vallabatur.*“ *Cf. Soph.* 1, 10. *Hebraice est* מִשְׁנֶה, *ap. LXX* ἐν τῇ Μασενά. 16. istum] hunc *(pl.)* 18. Pro eo quod audisti] *Rationem indicativi modi demonstravimus ad Ex.* 13, 16 *ex prophetarum locis similibus, quibus adde praesentem.*

XXIII. 2. habitant *AK Veron.* . . . et omnis] omnis 3. |et percussit foedus *(pl.)* 4. proiecerent 7. quasi domunculas] *Hebr.* bethim, *domus, i. e. auctore Gesenio: tentoria sacra; Syrus et Arabs: vestes, indumenta. Latinus verbi improprietatem adiecto* quasi *lenivit.*

sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum.
10 Contaminavit quoque Topheth, quod est in convalle filii Ennom:
ut nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem, Moloch.
11 Abstulit quoque equos, quos dederant reges Iuda, Soli,
in introitu templi Domini
iuxta exedram Nathanmelech eunuchi, qui erat in Pharurim:
currus autem Solis combussit igni.
12 Altaria quoque, quae erant super tecta coenaculi Achaz,
quae fecerant reges Iuda,
et altaria quae fecerat Manasses in duobus atriis templi Domini, destruxit rex:
et cucurrit inde, et dispersit cinerem eorum in torrentem Cedron.
13 Excelsa quoque, quae erant in Ierusalem ad dexteram partem montis offensionis,
quae aedificaverat Salomon rex Israel Astaroth idolo Sidoniorum,
et Chamos offensioni Moab,
et Melchom abominationi filiorum Ammon,
polluit rex. 14 Et contrivit statuas, et succidit lucos:
replevitque loca eorum ossibus mortuorum.
15 Insuper et altare, quod erat in Bethel,
et excelsum, quod fecerat Ieroboam filius Nabat, qui peccare fecit Israel:
et altare illud, et excelsum destruxit, atque combussit,
et comminuit in pulverem,
succenditque etiam lucum.
16 Et conversus Iosias, vidit ibi sepulchra, quae erant in monte:
misitque et tulit ossa de sepulchris,
et combussit ea super altare, et polluit illud iuxta verbum Domini, quod locutus est vir Dei,
qui praedixerat verba haec.
17 Et ait: Quis est titulus ille, quem video?
Responderuntque ei cives urbis illius:
Sepulchrum est hominis Dei, qui venit de Iuda,
et praedixit verba haec, quae fecisti super altare Bethel.
18 Et ait: Dimittite eum, nemo commoveat ossa eius.
Et intacta manserunt ossa illius
cum ossibus prophetae, qui venerat de Samaria.
19 Insuper et omnia fana excelsorum,
quae erant in civitatibus Samariae,
quae fecerant reges Israel
ad irritandum Dominum, abstulit Iosias:
et fecit eis secundum omnia opera, quae fecerat in Bethel.
20 Et occidit universos sacerdotes excelsorum,
qui erant ibi super altaria:
et combussit ossa humana super ea:
reversusque est Ierusalem.
21 Et praecepit omni populo, dicens:
Facite Phase Domino Deo vestro,
secundum quod scriptum est in libro foederis huius.
22 Nec enim factum est Phase tale a diebus iudicum, qui iudicaverunt Israel,
et omnium dierum regum Israel, et regum Iuda,
23 sicut in octavo decimo anno regis Iosiae factum est Phase istud Domino in Ierusalem.
24 Sed et pythones, et ariolos, et figuras idolorum,
et immunditias et abominationes, quae fuerant in terra Iuda et Ierusalem, abstulit Iosias:
ut statueret verba legis, quae scripta sunt in libro, quem invenit Helcias sacerdos in templo Domini.
25 Similis illi non fuit ante eum rex,
qui reverteretur ad Dominum
in omni corde suo, et in tota anima sua, et in universa virtute sua
iuxta omnem legem Moysi:
neque post eum surrexit similis illi.
26 **V**erumtamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni,
quo iratus est furor eius contra Iudam:
propter irritationes, quibus provocaverat eum Manasses.
27 Dixit itaque Dominus:
Etiam Iudam auferam a facie mea, sicut abstuli Israel:
et proiiciam civitatem hanc, quam elegi Ierusalem,
et domum, de qua dixi: Erit nomen meum ibi.
28 **R**eliqua autem sermonum Iosiae, et universa quae fecit,

---

XXIII. 10. Thapheth *AB Veron.; (hebr.* תֹּפֶת, *Graeci* Ταφέθ. *Hieronymus in Commentariis modo* Thapheth, *modo* Topheth *scribit.)* . . . filiam] filiam suam 11. Iudae *(pl.)* . . . exedram] „*i. e. locum triclinio et coenaculo similem, ubi non lecti ad dormiendum, sed sedes aut cathedrae ad sedendum vel recumbendum otii causa adponuntur.*“ *Pearcius ad Cic de Or.* 3, 5.. . . Farurim| „*Canon Martianaei 2 m. cum Hebraeo:* Pharvarim. *Vulgatus* 1 *Par* 26, 18 *hoc nomen interpretatur de* cellulis.“ *Vercellone.* 13. offensionis] „*Montem offensionis montem idoli dicit, quia nimirum consuetudinis est Scripturarum,* offensionem *idola nuncupare, quia vel in illis offenditur Deus, vel offensionem et ruinam suis afferunt cultoribus.*“ *Beda.* . . . Astharoth (*cf.* 1 *Reg.* 7, 3) 15. |excelsum *(omisso* et *AK Veron.)* 17. ˜illius urbis| *(pl.)* 18. dimitte 19. ad irritandum Dominum *etc.*] *Stichus incongruus, cuius pars prior superiori commati adnecti debebat, altera subsequenti.* — fecerant in Bethel| 22. omnium dierum] *Ita Codd. universi; nullus, quod planius erat,* omnibus diebus. *Genitivi vim ac rationem hoc fere modo explicaveris, ut subaudiatur* ullo, *aut licenter positum sit* omnium dierum *pro eo quod est inter omnes dies, in omnium dierum numero.* 24. et abominationes] abominationesque *(omnes)* . . . et in Hierusalem 25. et universa 26. non ˊaversus ˊest 27. a"feram 28. sermonum] verba

nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?
29 In diebus eius ascendit Pharao Nechao rex Aegypti, contra regem Assyriorum ad flumen Euphratem:
et abiit Iosias rex in occursum eius:
et occisus est in Mageddo, cum vidisset eum.
30 Et portaverunt eum servi sui mortuum de Mageddo:
et pertulerunt in Ierusalem,
et sepelierunt eum in sepulchro suo.
Tulitque populus terrae Ioachaz filium Iosiae:
et unxerunt eum, et constituerunt eum regem pro patre suo.
31 **V**iginti trium annorum erat Ioachaz cum regnare coepisset,
et tribus mensibus regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Amital, filia Ieremiae, de Lobna.
32 Et fecit malum coram Domino,
iuxta omnia quae fecerant patres eius.
33 Vinxitque eum Pharao Nechao in Rebla, quae est in terra Emath,
ne regnaret in Ierusalem:
et imposuit mulctam terrae centum talentis argenti, et talento auri.
34 Regemque constituit Pharao Nechao Eliacim filium Iosiae pro Iosia patre eius:
vertitque nomen eius Ioakim.
porro Ioachaz tulit, et duxit in Aegyptum, et mortuus est ibi.
35 Argentum autem, et aurum dedit Ioakim Pharaoni
cum indixisset terrae per singulos,
ut conferretur iuxta praeceptum Pharaonis:
et unumquemque iuxta vires suas exegit,
tam argentum quam aurum de populo terrae: ut daret Pharaoni Nechao.
36 **V**igintiquinque annorum erat Ioakim cum regnare coepisset:
et undecim annis regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Zebida filia Phadaia de Ruma.
37 Et fecit malum coram Domino
iuxta omnia, quae fecerant patres eius.

CAPUT XXIV.

1 **I**n diebus eius ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis,
et factus est ei Ioakim servus tribus annis:
et rursum rebellavit contra eum.
2 Immisitque ei Dominus latrunculos Chaldaeorum,
et latrunculos Syriae, et latrunculos Moab, et latrunculos filiorum Ammon:
et immisit eos in Iudam, ut disperderent eum,
iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat per servos suos prophetas.
3 **F**actum est autem hoc per verbum Domini contra Iudam,
ut auferret eum coram se
propter peccata Manasse universa quae fecit,
4 et propter sanguinem innoxium, quem effudit,
et implevit Ierusalem cruore innocentium:

XXIII. 29. Necho = 33. 34. 35 (*cf.* 2 *Par.* 35, 20) . . . Eufraten| *Sic A viginti fere locis, quorum unum Ios.* 1, 4 *praetermisimus; sexies tantum per* ph: Euphraten (*Deut.* 1, 7; *Ier.* 13, 5. 6. 7; 46, 6; 51, 63). *Frequentissimum est mendum codicis, ut graecis hebraicisque nominibus latinum sonum* f *pro* ph *ingerat* (*cf.* 1 *Reg.* 1, 2; 25, 44; 29, 1; 30, 28; 2 *Reg.* 2, 4. 7. 15; 9, 6; 21, 16; 3 *Reg.* 11, 18. 19; 4 *Reg.* 3, 11; 15, 29; 23, 11; 25, 23); *ita praecipue in* Phinees *et* phiala (*vide ad Num.* 25, 7 *et Iud.* 5, 25); *quamquam in aliis quibusdam, ut* propheta, Pharao (*cf.* 3 *Reg.* 3, 1), Philisthiim, Pharisaei, *vel numquam vel perraro taliter peccat, et* pharetram *ter modo ab* f *inchoavit, octies recte. Apparet autem, librarios indoctiores in eiusmodi sphalmata tum potuisse facilius incurrere, quum auribus magis quam oculorum obtutu verba rescribenda excipiebant, nimirum socii alicuius e primario exemplo dictantis vocem calamo insequentes, quam operis communitatem, ut in coenobiis usitatissimam, in Amiatino conscribendo subinde locum habuisse, plura sunt indicia.* 30. Iohaaz (*hic semel; alibi* Ioahaz; *in* 2° *Par.* Ioachaz. *Cf.* 4 *Reg.* 10, 35). 31. Ioahaz . . . Hieremiae* *(constantissime)* 34. Eliachim . . . Ioiachim| *Hieronymus* V, 623: „Ioacim *filius Iosiae ipse est qui alio nomine appellatur* Heliachim, *cui successit in regnum filius eius* Ioachin, *cognomento* Iechonias. *Nemo igitur putet eundem in Danielis principio esse* Ioacim, *qui in Ezechielis exordio* Ioachin *scribitur. Iste enim extremam syllabam* chin *habet, ille* cim." *Hoc monito S. Doctor scripturam Graecorum LXX emendat, qui patrem pronunciant* Ἰωακὶμ, *filium* Ἰωαχὶμ, *quum debuissent* Ἰωαχίν. *Nam in Hebraeo prius nomen est* יְהוֹיָקִים, *alterum* יְהוֹיָכִין, *sensu utrumque eodem: „quem Iehova constituit"; quia verba* קום *et* כון *synonyma sunt. Noster codex verius quidem impressis ad normam hebraeam iod intermedium conservat, quomodo et in* Ioiadae (*vide notam ad* 2 *Reg.* 8, 18), *errat autem eo quod consonantium* ק *et* כ (c *et* ch) *differentiam negligit. — Versiculi clausula* et mortuus est ibi, *deest in A et ceteris Mss. sinceris, quamquam adsit in Hebr. Gr. et vaticinio Ieremiae* 22, 12. *„Attamen, inquit Vercellone, quum latini codices cuiusvis aetatis et regionis, necnon veteres enarratores illa praetermittant, quumque eadem verba in loco parallelo* 2 *Par.* 36, 4 *apud Hebraeum et vulgatum desiderentur (etsi ibidem a Graeco, Syro et Arabe suppleta legantur), suspicamur in hebraicis exemplaribus, quibus usus est Hieronymus, hic quoque desiderata fuisse verba* וימת שם. *Si enim ea legisset Hieronymus, haud profecto praetermisisset; praetermisisse autem latinorum testium consensus demonstrare videtur."* 35. Ioiachim (= 35. 36; c. 24, 1. 5) . . . per singulos] *Cf.* 15, 20 . . . iuxta vires] secundum vires *(pl.)*

XXIV. 1. Nabuco donosor *(hic tantum; alibi sicut vulgatus)* 2. et latr. Moab] *om.* et *(pl.)* . . . fuerat] erat *(pl.)*

et ob hanc rem noluit Dominus propitiari.
5 Reliqua autem sermonum Ioakim, et universa quae fecit,
nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda?
Et dormivit Ioakim cum patribus suis:
6 et regnavit Ioachin filius eius pro eo.
7 Et ultra non addidit rex Aegypti, ut egrederetur de terra sua:
tulerat enim rex Babylonis a rivo Aegypti usque ad fluvium Euphraten, omnia quae fuerant regis Aegypti.

XXXI. 8 Decem et octo annorum erat Ioachin cum regnare coepisset,
et tribus mensibus regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Nohesta filia Elnathan de Ierusalem.
9 Et fecit malum coram Domino,
iuxta omnia quae fecerat pater eius.
10 In tempore illo ascenderunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis in Ierusalem.
et circumdata est urbs munitionibus.
11 Venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem cum servis suis ut oppugnarent eam.
12 Egressusque est Ioachin rex Iuda ad regem Babylonis,
ipse et mater eius, et servi eius,
et principes eius, et eunuchi eius:
et suscepit eum rex Babylonis anno octavo regni sui.
13 Et protulit inde omnes thesauros domus Domini,
et thesauros domus regiae:
et concidit universa vasa aurea, quae fecerat Salomon rex Israel in templo Domini iuxta verbum Domini.
14 Et transtulit omnem Ierusalem,
et universos principes, et omnes fortes exercitus, decem millia, in captivitatem:
et omnem artificem et clusorem:
nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terrae.
15 Transtulit quoque Ioachin in Babylonem,
et matrem regis, et uxores regis, et eunuchos eius: et iudices terrae
duxit in captivitatem de Ierusalem in Babylonem.
16 Et omnes viros robustos, septem millia,
et artifices, et clusores mille,
omnes viros fortes et bellatores:
duxitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem.
17 Et constituit Matthaniam patruum eius pro eo:
imposuitque nomen ei Sedeciam.
18 Vigesimum et primum annum aetatis habebat Sedecias cum regnare coepisset,
et undecim annis regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius erat Amital, filia Ieremiae de Lobna.
19 Et fecit malum coram Domino,
iuxta omnia quae fecerat Ioakim.
20 Irascebatur enim Dominus contra Ierusalem et contra Iudam,
donec proiiceret eos a facie sua:
recessitque Sedecias a rege Babylonis.

CAPUT XXV.

1 Factum est autem anno nono regni eius, LXXXII.
mense decimo, decima die mensis,
venit Nabuchodonosor rex Babylonis,
ipse et omnis exercitus eius in Ierusalem,
et circumdederunt eam:
et exstruxerunt in circuitu eius munitiones.
2 Et clausa est civitas atque vallata
usque ad undecimum annum regis Sedeciae, 3 nona die mensis:
praevaluitque fames in civitate,
nec erat panis populo terrae.
4 Et interrupta est civitas:
et omnes viri bellatores nocte fugerunt
per viam portae, quae est inter duplicem murum ad hortum regis
(porro Chaldaei obsidebant in circuitu civitatem)
fugit itaque Sedecias per viam, quae ducit ad campestria solitudinis.
5 Et persecutus est exercitus Chaldaeorum regem,
comprehenditque eum in planitie Iericho:
et omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, et reliquerunt eum.
6 Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha:
qui locutus est cum eo iudicium.
7 Filios autem Sedeciae occidit coram eo, et oculos eius effodit,
vinxitque eum catenis, et adduxit in Babylonem.
8 Mense quinto, septima die mensis, ipse LXXXIII.
est annus nonus decimus regis Babylonis:
venit Nabuzardan princeps exercitus,
servus regis Babylonis, in Ierusalem.
9 Et succendit domum Domini, et domum regis: et domos Ierusalem,
omnemque domum combussit igni.
10 Et muros Ierusalem in circuitu destruxit
omnis exercitus Chaldaeorum, qui erat cum principe militum.

XXIV. 6. |regnavitque Ioiachin* *(pl.)* 8. c°episset . . . Naestha (*non* Nahestha; *hebr.* נְחֻשְׁתָּא, Nehusta.) 11. cum servi eius opp. = *Hebr.* 14. clusorem] *Gesenius vocem* מַסְגֵּר *interpretatur: claustrarius opifex, qui claustra et pessulos facit; germanice Schlosser. Lutherus: Schmiede. Estius intelligit „peritos castrametandi, qni callebant artes rerum ad usum belli pertinentium. Abduxit ergo hos, inquit, rex Babyloniae, partim ut sibi ad bellum essent usui, partim ut civitati Ierusalem in posterum subtraheret occasionem rebellandi. Cf.* 1 *Reg.* 13, 19.“ *Contra Hieronymus in Comm.* IV, 1011: *„artifices inclusoresque auri atque gemmarum, quae ars apud barbaras nationes pretiosissima erat.“* 15. uxores ···· regis *(interest rasura quatuor litterarum)* 17. Matthanian

XXV. 3. mensis] *Supplendum* quarti *etiam in Hebr. Cf. Ier.* 52, 6. 4. *om.* Sedecias *ABF cum Hebraeo; nominis loco inferunt* rex *K Veron.* 8. Nabuzar dan = 11 . . . *om.* in

11 Reliquam autem populi partem, quae remanserat in civitate,
et perfugas, qui transfugerant ad regem Babylonis,
et reliquum vulgus transtulit Nabuzardan princeps militae.
12 Et de pauperibus terrae reliquit vinitores et agricolas.
13 Columnas autem aereas, quae erant in templo Domini, et bases,
et mare aereum, quod erat in domo Domini,
confregerunt Chaldaei, et transtulerunt aes omne in Babylonem.
14 Ollas quoque aereas, et trullas, et tridentes, et scyphos, et mortariola,
et omnia vasa aerea, in quibus ministrabant, tulerunt.
15 Necnon et thuribula, et phialas:
quae aurea, aurea; et quae argentea, argentea,
tulit princeps militiae,
16 id est, columnas duas, mare unum, et bases quas fecerat Salomon in templo Domini:
non erat pondus aeris omnium vasorum.
17 Decem et octo cubitos altitudinis habebat columna una:
et capitellum aereum super se altitudinis trium cubitorum:
et retiaculum, et malogranata super capitellum columnae, omnia aerea:
similem et columna secunda habebat ornatum.
18 Tulit quoque princeps militiae Saraiam sacerdotem primum,
et Sophoniam sacerdotem secundum,
et tres ianitores.
19 Et de civitate eunuchum unum, qui erat praefectus super bellatores viros:
et quinque viros de his, qui steterant coram rege, quos reperit in civitate:
et Sopher principem exercitus, qui probabat tirones de populo terrae:
et sexaginta viros e vulgo, qui inventi fuerant in civitate.
20 Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblatha.
21 Percussitque eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha in terra Emath:
et translatus est Iuda de terra sua.
22 Populo autem, qui relictus erat in terra Iuda,
quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis,
praefecit Godoliam filium Ahicam filii Saphan.
23 Quod cum audissent omnes duces militum,
ipsi et viri qui erant cum eis,
videlicet quod constituisset rex Babylonis Godoliam:
venerunt ad Godoliam in Maspha,
Ismahel filius Nathaniae,
et Iohanan filius Caree,
et Saraia filius Thanehumeth Netophathites,
et Iezonias filius Maachathi,
ipsi et socii eorum.
24 Iuravitque Godolias ipsis et sociis eorum, dicens:
Nolite timere servire Chaldaeis:
manete in terra, et servite regi Babylonis, et bene erit vobis.
25 Factum est autem in mense septimo
venit Ismahel filius Nathaniae, filii Elisama de semine regio,
et decem viri cum eo:
percusseruntque Godoliam, qui et mortuus est:
sed et Iudaeos et Chaldaeos, qui erant cum eo in Maspha.
26 Consurgensque omnis populus a parvo usque ad magnum, et principes militum
venerunt in Aegyptum timentes Chaldaeos.

27 Factum est vero in anno trigesimo septimo transmigrationis Ioachin regis Iuda, LXIII
mense duodecimo, vigesima septima die mensis:
sublevavit Evilmerodach rex Babylonis,
anno, quo regnare coeperat,
caput Ioachin regis Iuda de carcere.
28 Et locutus est ei benigne:
et posuit thronum eius super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone.
29 Et mutavit vestes eius, quas habuerat in carcere,
et comedebat panem semper in conspectu eius cunctis diebus vitae suae.
30 Annonam quoque constituit ei sine intermissione,
quae et dabatur ei a rege per singulos dies omnibus diebus vitae suae.

XXV. 11. quae rem.] qui rem. *(pl.)* 13. aes omnium *AB Veron.* (*Hebr. Gr.* aes eorum) 14. *om.* et mortariola *A Veron., recte; nam et Hebraeus quatuor tantum instrumenta memorat.* 15. necnon et] necnon *(pl.)* 17. retiaculum] reticulum *ABCDF.* „*Hoc Lucas Bruyensis magis latinum esse affirmat; cf. Ex.* 38, 5. *Vulgatus autem* reticulum *habet tantum ubi sermo est de* lobis *iecoris in Exodo et Levitico.*“ *Vercellone.* Reticulum *iusta vox deminutiva est;* retiaculum *coaluit ex* rete iaculum. *Illud undecies in V. T. legimus, hoc sedecies.* 18. Seraian 19. ˘viros bellatores *(pl.)* . . . tirones] *Edd. Clem.* tyrones . . . sexaginta] sex (*pl. omnes. Sed Hebr. et Gr.* sexaginta) 21. interfecit eos] *om.* eos *(pl.)* 22. Aicham 23. Sareia f. Thenaameth *(= Veron.)* Nethofathites 24. Godolias ipsis] eis Godolias *(pl.)* 25. qui mortuus est| *(pl.)* 26. Consurgens autem *(pl.)* 27. *om.* in *(pl.)* . . . Iudae 28. benigna| 30. sine] absque *(pl.)* . . . vitae suae Amen. —

EXPL MALACHIM ID | EST REGUM LIB TERT | ET QUART FELICITER | INCP PARALIPOMENO | QVI HEBRAICE DICITVR | DABREIAMIM IDEST | VERBA DIERVM AMEN |

LIBER PRIMUS PARALIPOMENON

HEBRAICE DIBRE HAIAMIM.

CAPUT I.

1 Adam, Seth, Enos, 2 Cainan, Malaleel,
Iared, 3 Henoch, Mathusale, Lamech,
4 Noe, Sem, Cham, et Iapheth.
5 Filii Iapheth: Gomer, et Magog, et Madai, et Iavan,
Thubal, Mosoch, Thiras.
6 Porro filii Gomer: Ascenez, et Riphath, et Thogorma.
7 Filii autem Iavan: Elisa et Tharsis, Cethim et Dodanim.
8 Filii Cham: Chus, et Mesraim, et Phut, et Chanaan.
9 Filii autem Chus: Saba, et Hevila,
Sabatha, et Regma, et Sabathacha.
Porro filii Regma: Saba, et Dadan.
10 Chus autem genuit Nemrod:
iste coepit esse potens in terra.
11 Mesraim vero genuit Ludim, et Anamim, et Laabim, et Nephthuim:
12 Phetrusim quoque, et Casluim:
de quibus egressi sunt Philisthiim, et Caphtorim.
13 Chanaan vero genuit Sidonem primogenitum suum, Hethaeum quoque,
14 et Iebusaeum, et Amorrhaeum, et Gergesaeum,
15 Hevaeumque et Aracaeum, et Sinaeum.
16 Aradium quoque, et Samaraeum, et Hamathaeum.
17 Filii Sem: Aelam, et Assur, et Arphaxad, et Lud, et Aram,
et Hus, et Hul, et Gether, et Mosoch.
18 Arphaxad autem genuit Sale, qui et ipse genuit Heber.
19 Porro Heber nati sunt duo filii,
nomen uni Phaleg, quia in diebus eius divisa est terra;
et nomen fratris eius Iectan.
20 Iectan autem genuit Elmodad, et Saleph, et Asarmoth, et Iare,
21 Adoram quoque, et Huzal, et Decla,
22 Hebal etiam, et Abimael, et Saba,
necnon 23 et Ophir, et Hevila, et Iobab.
omnes isti filii Iectan:
24 Sem, Arphaxad, Sale, 25 Heber, Phaleg, Ragau, 26 Serug, Nachor, Thare,
27 Abram,
iste est Abraham.
28 Filii autem Abraham, Isaac et Ismahel.
29 Et hae generationes eorum.
Primogenitus Ismahelis, Nabaioth, et Cedar, et Adbeel, et Mabsam,
30 et Masma, et Duma, Massa, Hadad, et
Thema, 31 Ietur, Naphis, Cedma.
hi sunt filii Ismahelis.
32 Filii autem Ceturae concubinae Abraham, quos genuit:
Zamran, Iecsan, Madan, Madian, Iesboc, et Sue.
Porro filii Iecsan: Saba, et Dadan.

In libris Paralipomenon et Esdrae, quo nondum processit Vercellonianae sylloges impressio, ne unico tamen solique testi Amiatino addictum lectoris iudicium pro varia locorum quandoque ratione se haberet angustius, dum alios mihimet veteres codices excutere non licebat, consului saltem Martianaei recensionem a Vallarsio repetitam, quorum prioris potissimas plurimasque lectiones M littera signabo, alterius paucula adnotamenta interseram. —

Praecedit in A Praefatio beati Hieronymi p̄rbri.| Si Septuaginta — *usque ad* sunt ceterorum.| (*In media praefatione post verba* librum de optimo genere⌈ *finitur Quat.* XL. *Seq. fol.* 330.) EXP. PROLOGVS.

I. 2. Malelehel 3. Enoch* *(= M)* 4. Ham* et Iafeth*| 5. Gomer Magog Madai et I. 6. Aschenez et Rifath 7. Cetthim D. (*M:* Chetim et D.) 8. Futh 9. Evila| *(= M)* . . . Reema 11. Nepthuim| (*Ed. Rom.* 1861 *cum Ed.* 1784 Nephthuim; edd. Clem. Nephtuim) 12. |Phethrusim . . . Philisthim et C^{h}apturim| 13. *om.* suum — Hethaeum quoque] et Heth *AM* 14. |Iebuseum quoque *(= M)* et Amorraeum et Gergeseum| 15. |Euheumque et Aruceum et Sineum (*M:* Asinaeum) 16. Ematheum| *A*, Amathaeum *M* 17. Arfaxad* . . et Aram| hii sunt filii Aram| Us . . . Gothor *AM* 18. Sala *AM* (*sed* 24 *A*: Sale) 20. Helmodad . . . Asermoth *AM* 21. |Aduram . . Uzal *AM* 22. |Ebal . . Abimahel 23. Evila 25. Eber Faleg (*sed* 19: Phaleg) Raau (*hebr.* רְעוּ) 26. Nahor *AM* 29. Caedar et Abdeel 30. |Masma . . . Adad *AM* 31. Iathur *AM* 32. Chetturae (= 33) . . . |Zarram *A*, Zamram *M* . . . Sesboc Sue| Filii Iecsan *(om. et etiam M)*

[Filii autem Dadan: Assurim, et Latussim, et Laomim.]
33 Filii autem Madian: Epha, et Epher, et Henoch, et Abida, et Eldaa.
omnes hi, filii Ceturae.
34 Genuit autem Abraham Isaac: cuius fuerunt filii Esau, et Israel.
35 Filii Esau: Eliphaz, Rahuel, Iehus, Ihelom, et Core.
36 Filii Eliphaz: Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec.
37 Filii Rahuel: Nahath, Zara, Samma, Meza.
38 Filii Seir: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan.
39 Filii Lotan: Hori, Homam. Soror autem Lotan fuit Thamna.
40 Filii Sobal: Alian, et Manahath, et Ebal, Sephi et Onam.
Filii Sebeon: Aia et Ana.
Filii Ana: Dison. [41] Filii Dison: Hamram, et Eseban et Iethran et Charan.
42 Filii Eser: Balaan, et Zavan, et Iacan.
Filii Disan: Hus et Aran.
43 Isti sunt reges, qui imperaverunt in terra Edom
antequam esset rex super filios Israel:
Bale filius Beor:
et nomen civitatis eius, Denaba.
44 Mortuus est autem Bale,
et regnavit pro eo Iobab filius Zare de Bosra.
45 Cumque et Iobab fuisset mortuus, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.
46 Obiit quoque et Husam, et regnavit pro eo Adad filius Badad,
qui percussit Madian in terra Moab:
et nomen civitatis eius Avith.
47 Cumque et Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Masreca.
48 Sed et Semla mortuus est,
et regnavit pro eo Saul de Rohoboth, quae iuxta amnem sita est.
49 Mortuo quoque Saul, regnavit pro eo Balanan filius Achobor.
50 Sed et hic mortuus est,
et regnavit pro eo Adad: cuius urbis nomen fuit Phau:
et appellata est uxor eius Meetabel filia Matred filiae Mezaab.
51 Adad autem mortuo, duces pro regibus in Edom esse coeperunt:
dux Thamna, dux Alva, dux Ietheth,
52 dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,
53 dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,
54 dux Magdiel, dux Hiram.
hi duces Edom.

CAPUT II.

1 Filii autem Israel: Ruben, Simeon, Levi, Iuda, Issachar, et Zabulon,
2 Dan, Ioseph, Beniamin, Nephthali, Gad et Aser.
3 Filii Iuda: Her, Onan, et Sela. hi tres nati sunt ei de filia Sue Chananitide.
Fuit autem Her primogenitus Iuda, malus coram Domino, et occidit eum.
4 Thamar autem nurus eius peperit ei Phares et Zara.
omnes ergo filii Iuda, quinque.
5 Filii autem Phares: Hesron et Hamul.
6 Filii quoque Zarae: Zamri, et Ethan, et Eman,
Chalchal quoque, et Dara, simul quinque.
7 Filii Charmi: Achar, qui turbavit Israel, et peccavit in furto anathematis.
8 Filii Ethan: Azarias.
9 Filii autem Hesron qui nati sunt ei: Ierameel, et Ram, et Calubi.
10 Porro Ram genuit Aminadab.
Aminadab autem genuit Nahasson, principem filiorum Iuda.
11 Nahasson quoque genuit Salma, de quo ortus est Booz.
12 Booz vero genuit Obed, qui et ipse genuit Isai.
13 Isai autem genuit primogenitum Eliab, secundum Abinadab,
tertium Simmaa, [14] quartum Nathanael, quintum Raddai,
15 sextum Asom, septimum David.

I. 32. [Filii autem Dadan: *etc. ad* Laomim] *Haec desunt in A Hebr. Gr. et codicibus Martianaei. Vallarsio huc fuisse ascita videntur ex Gen.* 25, 3. 33. Apher et Enoch 34. |Generavit 35. Elifaz Rauhel *(A)* Iaus Ialam *(AM)* Core| 36. Omer *(AM)* Sephu *(A)* Gethem *(AM)* . . Amalech*| 37. F. Rauhel Naath Gazara Zamma Maza *A*; F. Rauel: Naath, Zara, Semma, Maza *M* 38. Lotham (= 39) . . . Ezer 39. Horri *(A)* Humam *A*, Umam *M* 40. Manath *A*, Manaath *M* (*hebr.* מָנַחַת. *Cf. Gen.* 36, 23; 1 *Par.* 8, 6) . . et Sephi . . . Aia] Ava *prave. In Hebraeo* אַיָּה, *i. e.* vultur. *Alibi A:* Ahia, Ahaia, Haia. *Cf. Gen.* 36, 24; 2 *Reg.* 21, 8.) 41. *om.* Filii Dison — Hamram] Amaran *AM* 42. Halaum et Iaban . . | . Dison Us 43. 44. *hab.* Bale (*cf. Gen.* 36, 32) 45. *om.* pro eo 46. |Obiitque . . . Madiam 47. Semela (= 48) 48. Roboth . . amnen 49. Baalanan *A*, Bahalanan *M* 50. ˜fuit nomen *(A)* Phou *AM* (*at Gen.* 36, 39 *A*: Phau. *Hebraice* פָּעִי) . . . Methetabel . . filia emezaab| 51. Edom] eodem . . . Tamna 52. Hela 54. Iram|

II. 1. Symeon* . . Isachar 2. Neptali — *om.* et 3. Aunan Sela tres n. . . . Chananitidis| 5. Esrom (= 9) *A*, Esron *M* (*hebr.* חֶצְרוֹן) 6. Zambri et Etham . . . *om.* et Dara 7. Carmi 8. Etham 9. Ieremahel (*hebr.* יְרַחְמְאֵל. *In Codice varie scribitur; cf. v.* 25. 33.; *Ier.* 36, 26; 1 *Reg.* 30, 29; 27, 10 *ibique notam. Msti graeci similiter tum aspero spiritu, tum leni, et in media voce per vices vocalibus* a *et* e *utuntur.)* . . Chalubi| 10. Nausson (= 11) *AM* (*hebr.* נַחְשׁוֹן) 11. Boez| 12. |Boez autem 13. Eliab] *In Paralipomenis caret adspiratione, praeterquam c.* 6, 27. *et* 2 *Par.* 11, 18. *Cf. ad Num.* 1, 9. — Abinadab] Aminadab (*ex frequenti Graecorum errore; item A* 2 *Reg.* 6,3 *et* 1 *Par.* 13,7. *At probe distinguenda* sunt אֲבִינָדָב *et* עַמִּינָדָב) — Samaa (= *M*) 14. Nathanahel * — Reddai|

16 quorum sorores fuerunt Saruia, et Abigail.
Filii Saruiae: Abisai, Ioab, et Asael, tres.
17 Abigail autem genuit Amasa, cuius pater
fuit Iether Ismahelites.
18 Caleb vero filius Hesron accepit uxorem
nomine Azuba, de qua genuit Ierioth:
fueruntque filii eius Iaser, et Sobab, et
Ardon.
19 Cumque mortua fuisset Azuba, accepit
uxorem Caleb, Ephratha: quae peperit
ei Hur.
20 Porro Hur genuit Uri: et Uri genuit Be-
zeleel.
21 Post haec ingressus est Hesron ad filiam
Machir patris Galaad,
et accepit eam cum esset annorum sex-
aginta: quae peperit ei Segub.
22 Sed et Segub genuit Iair,
et possedit viginti tres civitates in terra
Galaad.
23 Cepitque Gessur, et Aram oppida Iair,
et Canath, et viculos eius sexaginta
civitatum.
omnes isti, filii Machir patris Galaad.
24 Cum autem mortuus esset Hesron, in-
gressus est Caleb ad Ephratha.
Habuit quoque Hesron uxorem Abia,
quae peperit ei Ashur patrem Thecuae.
25 Nati sunt autem filii Ierameel primoge-
niti Hesron,
Ram primogenitus eius, et Buna, et Aram,
et Asom, et Achia.
26 Duxit quoque uxorem alteram Ierameel,
nomine Atara, quae fuit mater Onam.
27 Sed et filii Ram primogeniti Ierameel,
fuerunt Moos, Iamin, et Acar.
28 Onam autem habuit filios Semei, et Iada.
Filii autem Semei: Nadab, et Abisur.
29 Nomen vero uxoris Abisur, Abihail, quae
peperit ei Ahobban, et Molid.
30 Filii autem Nadab fuerunt Saled, et Ap-
phaim.
Mortuus est autem Saled absque liberis.
31 Filius vero Apphaim, Iesi: qui Iesi ge-
nuit Sesan.
Porro Sesan genuit Oholai.
32 Filii autem Iada fratris Semei: Iether,
et Ionathan.
Sed et Iether mortuus est absque liberis.
33 Porro Ionathan genuit Phaleth, et Ziza.
Isti fuerunt filii Ierameel.
34 Sesan autem non habuit filios, sed filias:
et servum Aegyptium nomine Ieraa.
35 Deditque ei filiam suam uxorem: quae
peperit ei Ethei.
36 Ethei autem genuit Nathan, et Nathan
genuit Zabad.
37 Zabad quoque genuit Ophlal, et Ophlal
genuit Obed,
38 Obed genuit Iehu,
Iehu genuit Azariam,
39 Azarias genuit Helles,
et Helles genuit Elasa,
40 Elasa genuit Sisamoi,
Sisamoi genuit Sellum,
41 Sellum genuit Icamiam,
Icamia autem genuit Elisama.
42 Filii autem Caleb fratris Ierameel:
Mesa primogenitus eius, ipse est pater
Ziph:
et filii Maresa patris Hebron.
43 Porro filii Hebron, Core, et Taphua, et
Recem, et Samma.
44 Samma autem genuit Raham, patrem Ier-
caam,
et Recem genuit Sammai.
45 Filius Sammai, Maon:
et Maon pater Bethsur.
46 Epha autem concubina Caleb peperit
Haran, et Mosa, et Gezez.
Porro Haran genuit Gezez.
47 Filii autem Iahaddai, Regom, et Ioathan,
et Gesan, et Phalet, et Epha, et Saaph.
48 Concubina Caleb Maacha, peperit Saber,
et Tharana.
49 Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue
patrem Machbena, et patrem Gabaa.
Filia vero Caleb, fuit Achsa.
50 Hi erant filii Caleb,
filii Hur primogeniti Ephratha,
Sobal pater Cariathiarim.
51 Salma pater Bethlehem,

II. 16. Saruia] *Sic iam supra ubique scripsimus in libris Regum, non* Sarvia, *uti habetur in Edd. Vaticanis, nec non in ultima Rom.* 1861, *quamquam ipse Vercellone in notis ad* 2 *Reg.* 2, 13 *scripturam* Saruia *commendat ut ut hebraeae* צְרוּיָה *graecaeque* Σαρουΐα *consentaneam.* — Asahel 17. Ismahelitis| 18. Esrom accipit . . . Iaser] Iesar *AM* (*hebr.* יֵשֶׁר) 19. Ephrath („*Ita plerique Mss. iuxta Hebraeum hodiernum: hic enim scriptum est* אֶפְרָת, *licet infra v.* 24 *legatur* אֶפְרָתָה, *ubi etiam Mss. latini retinent* Ephratha.“ *Martianaeus.*) . . . Ur| (= 20) 20. Beselehel| 21. Esrom (= 24. 25) 23. |coepitque Chanath . . . LXX civitates| 24. Chaleb ad Ephrata| *AM* . . . Assur p. Thecue *AM* 25. Ieramehel (= 26. 27) . . . Huna et Aran . . . Ahia| *AM* 27. Iamin] et Iammi *A*, et Iamin *M* — *M:* Achar 28. Semmei Iada| . . Semmei (= 32) 29. Abiail (= *M*) quae peperit Aha obban 31. Oholi (= *M*) 33. Phaleg . . . Hieramehel (= 42) 35. Eththei| 36. |Etthei 38. Iehu] Ieuieu *A*, Ieu *M* 39. et Helles] Helles autem *A*, Helles *M* 41. Icamian| Icamian g. 42. Chalep . . |Mosa (= *M*; *at hebr.* מֵישָׁע) 43. ThaPphu *A*, Thaphphu *M* 44. Raam p. Ieircaam| . . . Semmei| (= 45) 45. Bethiur 46. Calep p. Arram (*M:* Aran) et Musa (= *M*) . . . Arram 47. |Filii· Iada Iregom et Ioatham et Gesum et Phalech (*post* Filii *brevis rasura; M:* Filii Iadai, *cett. cum vulgata.*) 48. Calep Macha (*sic, librarii errore, quem sexies in Paralipomenis notavimus; in reliquis septemdecim locis recte legitur* Maacha. *Hebr.* מַעֲכָה. *Septuaginta plerumque* Μααχὰ, *quamquam hic illic* Μοαχὰ, Μωχὰ, Μωχὰ). . . . Tarana| 49. Madmenassue p. — *hab.* Caleb (= 50) 50. Ur — Ephrata| (= *M*) 51. Bethleem *AM* (= 54)

Hariph pater Bethgader.
52 Fuerunt autem filii Sobal patris Cariath-
iarim, qui videbat dimidium requie-
tionum.
53 Et de cognatione Cariathiarim, Iethrei,
et Aphuthei, et Semathei, et Maserei.
Ex his egressi sunt Saraitae, et Esthao-
litae.
54 Filii Salma, Bethlehem, et Netophathi,
coronae domus Ioab, et dimidium re-
quietionis Sarai.
55 Cognationes quoque scribarum habitan-
tium in Iabes, canentes atque reso-
nantes, et in tabernaculis commorantes.
Hi sunt Cinaei, qui venerunt de calore
patris domus Rechab.

CAPUT III.

1 **D**avid vero hos habuit filios, qui ei nati
sunt in Hebron;
primogenitum Amnon ex Achinoam Iez-
rahelitide,
secundum Daniel de Abigail Carmelitide,
2 tertium Absalom filium Maacha filiae Thol-
mai regis Gessur,
quartum Adoniam filium Aggith,
3 quintum Saphatiam ex Abital,
sextum Iethraham de Egla uxore sua.
4 Sex ergo nati sunt ei in Hebron, ubi
regnavit septem annis et sex mensibus.
Triginta autem et tribus annis regnavit
in Ierusalem.
5 Porro in Ierusalem nati sunt ei filii Sim-
maa, et Sobab, et Nathan, et Salo-
mon, quatuor de Bethsabee filia Am-
miel,
6 Iebaar quoque et Elisama, 7 et Elipha-
leth, et Noge, et Nepheg, et Iaphia,
8 necnon Elisama, et Eliada, et Elipheleth,
novem:
9 omnes hi, filii David absque filiis con-
cubinarum:
habueruntque sororem Thamar.
10 **F**ilius autem Salomonis, Roboam: cuius
Abia filius genuit Asa.
De hoc quoque natus est Iosaphat, 11 pater
Ioram:
qui Ioram genuit Ochoziam, ex quo ortus
est Ioas:
12 et huius Amasias filius genuit Azariam.
Porro Azariae filius Ioathan 13 procrea-
vit Achaz patrem Ezechiae, de quo
natus est Manasses.
14 Sed et Manasses genuit Amon patrem
Iosiae.
15 Filii autem Iosiae fuerunt, primogenitus
Iohanan, secundus Ioakim, tertius Se-
decias, quartus Sellum.
16 De Ioakim natus est Iechonias, et Sede-
cias.
17 Filii Iechoniae fuerunt, Asir, Salathiel,
18 Melchiram, Phadaia,
Senneser et Iecemia, Sama, et Nadabia.
19 De Phadaia orti sunt Zorobabel et Semei.
Zorobabel genuit Mosollam, Hananiam, et
Salomith sororem eorum:
20 Hasaban quoque, et Ohol, et Barachian,
et Hasadian, Iosabhesed, quinque.
21 Filius autem Hananiae, Phaltias pater
Ieseiae, cuius filius Raphaia.
huius quoque filius, Arnan, de quo natus
est Obdia, cuius filius fuit Sechenias.
22 Filius Secheniae, Semeia:
cuius filii Hattus, et Iegaal, et Baria, et
Naaria, et Saphat: sex numero.
23 Filius Naariae, Elioenai, et Ezechias, et
Ezricam, tres.
24 Filii Elioenai, Oduia, et Eliasub, et Phe-
leia, et Accub, et Iohanan, et Dalaia,
et Anani, septem.

CAPUT IV.

1 **F**ilii Iuda: Phares, Hesron, et Charmi, et
Hur, et Sobal.
2 Raia vero filius Sobal genuit Iahath,
de quo nati sunt Ahumai, et Laad.

II. 51. |Ariph 52. requitionum| 53. Iethred et Apphutei et Semahei (*mendose*) 54. 55. *Edd. Clem. cum initiali maiore:* Coronae — Dimidium — Canentes (*saltem Ed.* 2) — Resonantes — de Calore 54. requitionis Sari| 55. ˜in Iabis habitantium . . . Cinei

III. 1. Achinaam (*M:* Ahinaam) Israhelitide| . . . Danihel* 2. Tholomei 3. Saphathiam . . . Iethraam (= *M*) 4. *post* tribus *om.* annis . . . Hierusalem* 5. ˜ei filii sunt — Simmaa] Sama *A*, Samaa *M* (*Et fratrum Davidis et filiorum unus in ipso Hebraeo modo* Simmaa *scribitur, modo* Sammua *et* Samma. *Cf.* 2 *Reg.* 5, 14; 1 *Par.* 2, 13; 14, 4) . . . Amihel *A*, Amiel *M* 7. Eliphalech . . . Napheg *A* et Iaphie *AM* (*hebraice* יָפִיעַ, *quod significat* splendens. *Cf.* 2 *Reg.* 5, 16; 1 *Par.* 14, 6. *Est et nomen oppidi Ios.* 19, 12 *et regis urbis Lachis Ios.* 10, 3. *Ultima autem vocalis etiam in codice inter* e *et* a *fluctuat.*) 8. Helisama et Heliade et Heliphalet (*M:* — Eliade et Eliphaleth) 9. |habuerunt *AM* 10. Solomonis 11. Oziam *A*, Ohoziam *M* 12. Ioatham *AM* 15. Iohanam — Ioacim (=16); *recte M:* Ioiacim 16. Sedechias| 17. Salathihel 18. |Sennaser *AM* 19. Semmei| . . . Ananiam *AM* 20. |Asabamque et . . . Asadiam Iosabesed *AM* 21. Annaniae . . . Arnam . . . Abdia . . . Rechenia| (*M:* Sechenia) 22. Recheniae . . . Atus (*M:* Attus; *hebr.* חַטּוּשׁ) et Iegal (= *M*) . . et Naria et Saphat Sessa numero sex| „*In Hebraeo scriptum est* vesaphat sissa, *id est*, et Saphat sex. *Unde aliquot Mss. nomen* sissa *vel* sessa *integrum posuerunt cum eiusdem interpretatione, quod ab aliquo scholiaste profectum esse credere fas est.*“ *Martianaeus.* 23. |Filii Naariae Helioenai (= 24. *Omnino quinquies scripsit* Helioenai, *ter* Elioenai) et Ezechiam 24. Heliasub . . . Dalia et Annani octo|

IV. 1. Esrom (*M:* Esron) et Carmi et Ur et Subal| 2. |Reaia (= *M*) . . Subal g. Ieth| (= *M et* LXX; c. 23, 10. 11: Ieeth; 6, 20: Iaath) . . . Ahimai (= *M*) et Laed|

hae cognationes Sarathi.
3 Ista quoque stirps Etam: Iezrael, et Iesema, et Iedebos.
Nomen quoque sororis eorum, Asalelphuni.
4 Phanuel autem pater Gedor, et Ezer pater Hosa.
isti sunt filii Hur primogeniti Ephratha patris Bethlehem.
5 Assur vero patri Thecuae erant duae uxores, Halaa, et Naara.
6 Peperit autem ei Naara, Oozam, et Hepher, et Themani, et Ahasthari.
isti sunt filii Naara.
7 Porro filii Halaa, Sereth, Isaar, et Ethnan.
8 Cos autem genuit Anob, et Soboba, et cognationem Aharehel filii Arum.
9 Fuit autem Iabes inclytus prae fratribus suis,
et mater eius vocavit nomen illius Iabes, dicens:
Quia peperi eum in dolore.
10 Invocavit vero Iabes Deum Israel, dicens:
Si benedicens benedixeris mihi, et dilataveris terminos meos,
et fuerit manus tua mecum, et feceris me a malitia non opprimi.
Et praestitit Deus quae precatus est.
11 Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthon.
12 Porro Esthon genuit Bethrapha, et Phesse, et Tehinna patrem urbis Naas:
hi sunt viri Recha.
13 Filii autem Cenez, Othoniel, et Saraia.
Porro filii Othoniel, Hathath, et Maonathi. [14] Maonathi genuit Ophra,
Saraia autem genuit Ioab patrem vallis artificum:
ibi quippe artifices erant.
15 Filii vero Caleb filii Iephone, Hir, et Ela, et Naham.
Filii quoque Ela: Cenez.
16 Filii quoque Ialeleel: Ziph, et Zipha, Thiria, et Asrael.
17 Et filii Ezra, Iether, et Mered, et Epher, et Ialon,
genuitque Mariam, et Sammai, et Iesba patrem Esthamo.
18 Uxor quoque eius Iudaia, peperit Iared patrem Gedor, et Heber patrem Socho, et Icuthiel patrem Zanoe.
hi autem filii Bethiae filiae Pharaonis, quam accepit Mered.
19 Et filii uxoris Odaiae sororis Naham patris Ceila,
Garmi, et Esthamo, qui fuit de Machathi.
20 Filii quoque Simon, Amnon, et Rinna filius Hanan, et Thilon.
Et filii Iesi, Zoheth, et Benzoheth.
21 Filii Sela, filii Iuda: Her pater Lecha, et Laada pater Maresa,
et cognationes domus operantium byssum in domo Iuramenti.
22 Et qui stare fecit Solem, virique Mendacii, et Securus, et Incendens,
qui principes fuerunt in Moab, et qui reversi sunt in Lahem.
haec autem verba vetera.
23 Hi sunt figuli habitantes in plantationibus, et in sepibus, apud regem in operibus eius, commoratique sunt ibi.
24 Filii Simeon: Namuel et Iamin, Iarib, Zara, Saul.
25 Sellum filius eius, Mapsam filius eius, Masma filius eius.
26 Filii Masma: Hamuel filius eius, Zachur filius eius, Semei filius eius.
27 Filii Semei sedecim, et filiae sex:
fratres autem eius non habuerunt filios multos,
et universa cognatio non potuit adaequare summam filiorum Iuda.
28 Habitaverunt autem in Bersabee, et Molada, et Hasarsuhal, [29] et in Bala, et in Asom, et in Tholad, [30] et in Bathuel, et in Horma, et in Siceleg, [31] et in Bethmarchaboth, et in Hasarsusim, et in Bethberai, et in Saarim.
hae civitates eorum usque ad regem David.
32 Villae quoque eorum: Etam, et Aen, Remmon, et Thochen, et Asan, civitates quinque.
33 Et universi viculi eorum per circuitum civitatum istarum usque ad Baal.
haec est habitatio eorum, et sedium distributio.

IV. 3. Hetam (*hebr.* עֵיטָם) Iezerahel et Iesma . . |nomenque . . Asalel phuni|* 4. |Phunihel. „*In Hebraeo hodierno* Phanuel“ (seu potius פְּנוּאֵל, Pnuel); *Mss. tamen latini legunt* Phuniel.“ *Mart.* . . . Ofa| . . . Ur — Ephrata fratris Bethleem| 5. |Asur v. patris Thecue 6. *om.* et *ante* Epher . . . Asthari| . . . Nara| *(hic tantum)* 7. Hala . . . Ethron| 8. Arob et Sobaba et cogn. Aral (*M.*: Haral) fili Arum| 9. illius] eius 10. *om.* a 11. |Chaleb (= *M*) . . Suaa 12. Betrapha . . . Thena (= *M*) 13. Othonihel* 13. 14. Athath (= *M*) et Maion. Athi genuit — |Saraias 15. Chaleb f. Iephonne — et Thela et Naem (*M*: Nahem)| Filiique Hela et Cenez 16. Iallellel . . . Asrahel| 17. |Filii . . . Ialom| 18. Heber] Eser . . . Hicuthihel p. Zaro (*M*: Zano)| . . . Bettiae 19. Odoiae s. Nacham . . . Machati| 20. Rena (*M*: Renna) f. Anan et Chilon| . . . Zoeth et Benzoeth| (= *M*) 21. Maressa| . . . Iuramenti] *hebraice:* Asbeah 22. *Quatuor nominum hebraicorum h. l. sensum interpres quam sonum reddere maluit. Ipsa autem haec sunt nomina:* Et Iocim virique Chozebu et Ioas et Saraph. — Moab] Moam . . . Leem (= *M*) . . ˊvetera ˊverba| 23. sepibus] praesepibus (*idem ex suis Martianaeus.* LXX *duas voces hebraicas tamquam nomina propria retinent:* ἐν Ἀταῒμ καὶ Γαδιρά.) . . . commorati quae 24. Ramuhel . . Iarib' (*i. e.* Iaribus) 25. Mabsam (*recte; cf.* 1, 29; *Gen.* 25, 13) 26. Amuhel . . Zacchur 27. *om.* eius 28. Modal et Assarsaul 29. Ballaa (*hebr.* בִּלְהָה) 30. Orma (*hebr.* חָרְמָה) . . Siceleti 31. Asarsusim (= *M*) 32. Etham . . et Remmon (= *M*) et Tochen 33. sedum

34 Mosobab quoque et Iemlech,
et Iosa filius Amasiae, 35 et Ioel,
et **Iehu, filius** Iosabiae filii Saraiae filii Asiel,
36 et Elioenai, et Iacoba, et Isuhaia, et Asaia, et Adiel, et Ismiel, et Banaia,
37 Ziza quoque filius Sephei filii Allon filii Idaia filii Semri filii Samaia.
38 Isti sunt nominati principes in cognationibus suis,
et in domo affinitatum suarum multiplicati sunt vehementer.
39 Et profecti sunt ut ingrederentur in Gador usque ad orientem vallis,
et ut quaererent pascua gregibus suis.
40 Inveneruntque pascuas uberes et valde bonas,
et terram latissimam et quietam et fertilem,
in qua ante habitaverant de stirpe Cham.
41 Hi ergo venerunt, quos supra descripsimus nominatim, in diebus Ezechiae regis Iuda:
et percusserunt tabernacula eorum, et habitatores qui inventi fuerant ibi,
et deleverunt eos usque in praesentem diem: habitaveruntque pro eis,
quoniam uberrimas pascuas ibidem repererunt.
42 **De** filiis quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti,
habentes principes Phaltiam et Naariam et Raphaiam et Oziel filios Iesi:
43 et percusserunt reliquias, quae evadere potuerant, Amalecitarum,
et habitaverunt ibi pro eis usque ad diem hanc.

CAPUT V.

1 **Filii** quoque Ruben primogeniti Israel
(Ipse quippe fuit primogenitus eius:
sed cum violasset torum patris sui, data sunt primogenita eius filiis Ioseph filii Israel,
et non est ille reputatus in primogenitum.
2 Porro Iudas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius principes germinati sunt:
primogenita autem reputata sunt Ioseph.)
3 filii ergo Ruben primogeniti Israel: Enoch, et Phallu, Esron, et Carmi.
4 Filii Ioel: Samia filius eius, Gog filius eius,
Semei filius eius, 5 Micha filius eius,
Reia filius eius,
Baal filius eius,
6 Beera filius eius,
quem captivum duxit Thelgathphalnasar rex Assyriorum,
et fuit princeps in tribu Ruben.
7 Fratres autem eius, et universa cognatio eius, quando numerabantur per familias suas,
habuerunt principes Iehiel, et Zachariam.
8 Porro Bala filius Azaz, filii Samma, filii Ioel, ipse habitavit in Aroer usque ad Nebo et Beelmeon.
9 Contra orientalem quoque plagam habitavit usque ad introitum eremi, et flumen Euphraten.
Multum quippe iumentorum numerum possidebant in terra Galaad.
10 **In** diebus autem Saul proeliati sunt contra Agareos, et interfecerunt illos,
habitaveruntque pro eis in tabernaculis eorum,
in omni plaga, quae respicit ad orientem Galaad.
11 **Filii** vero Gad e regione eorum habitaverunt in terra Basan usque Selcha:
12 Ioel in capite, et Saphan secundus:
Ianai autem, et Saphat in Basan.
13 Fratres vero eorum secundum domos cognationum suarum,
Michael, et Mosollam, et Sebe, et Iorai, et Iachan, et Zie, et Heber, septem.
14 Hi filii. Abihail, filii Huri, filii Iara, filii Galaad, filii Michael, filii Iesesi, filii Ieddo, filii Buz.
15 Fratres quoque filii Abdiel, filii Guni, princeps domus in familiis suis.
16 Et habitaverunt in Galaad, et in Basan, et in viculis eius,
et in cunctis suburbanis Saron, usque ad terminos.
17 Omnes hi, numerati sunt in diebus Ioathan regis Iuda, et in diebus Ieroboam regis Israel.
18 **Filii** Ruben, et Gad, et dimidiae tribus Manasse
viri bellatores, scuta portantes, et gladios,
et tendentes arcum, eruditique ad proelia, quadragintaquatuor millia, et septingenti sexaginta
procedentes ad pugnam. 19 Dimicaverunt contra Agareos:
Ituraei vero, et Naphis, et Nodab 20 praebuerunt eis auxilium.

IV. 34. |Masobab . . Iemleth| 35. Iohel*| et Ieu . . . Asihel| 36. Iamba *(err.)* et Isuaia . . *hab.* Adiel — Isimihel (*recte; hebr.* יְשִׂימִאֵל) 39. gregibus] in gregibus 40. habitaverunt . . Ham*| 41. scripsimus . . . ~ibidem pascuas (= *M*) repperierunt| 42. Symeon* . . . Naariam] Nahaniam (*error. In Hebraeo* נְעַרְיָה) . . . Ozihel f. Iessi| 43. poterant Amalechitarum|

V. 1. Israhelis| *(priore loco)* . . . *Ed. Clem.* thorum 3. Fallu Esrom et Charmi| (*Ed. Rom.* 1784 *et* 1861: Henoch — Charmi) 4. Iohel* Samaia . . *Desunt haec:* Gog f. e., Semei f. e., Micha f. eius 6. Bera . . . Teglathphalnasar (*In Hebraeo hic et infra* 2 *Par.* 28, 20 *legitur* Tilgath Pilneser; *contra* 4 *Reg.* 15, 29; 16, 7. 10 Tiglath Pileser.) 7. *post* cognatio *om.* eius . . . Ieihel et Zacchariam| 8. Sama 9. quoque] vero . . heremi . . Eufraten| . . . possidebat (= *M*) 12. |Anai *(err.)* 13. domus . . |Michahel . . . Iori (= *M*) 14. Abiahil f. Uri f. Iaro (*hebr.* יָרוֹחַ) . . . Michahel f. Iessi (*M*: Iesisi) 15. Abdihel . . principes 17. Ioatham 18. quadraginta et quattuor 19. Agarenos *(item Mss. Martianaei)*| Iturei . . Naphei (*M*: Naphaei)

Traditique sunt in manus eorum Agarei,
et universi, qui fuerant cum eis,
quia Deum invocaverunt cum proeliarentur:
et exaudivit eos, eo quod credidissent in eum.
21 Ceperuntque omnia quae possederant,
camelorum quinquaginta millia, et ovium ducenta quinquaginta millia, et asinos duo millia, et animas hominum centum millia.
22 Vulnerati autem multi corruerunt:
fuit enim bellum Domini.
Habitaveruntque pro eis usque ad transmigrationem.
23 Filii quoque dimidiae tribus Manasse possederunt terram
a finibus Basan usque Baal, Hermon, et Sanir, et montem Hermon,
ingens quippe numerus erat.
24 Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum,
Epher, et Iesi, et Eliel, et Ezriel, et Ieremia, et Odoia, et Iediel
viri fortissimi et potentes, et nominati duces in familiis suis.
25 Reliquerunt autem Deum patrum suorum,
et fornicati sunt post deos populorum terrae, quos abstulit Deus coram eis.
26 Et suscitavit Deus Israel spiritum Phul regis Assyriorum,
et spiritum Thelgathphalnasar regis Assur:
et transtulit Ruben, et Gad, et dimidiam tribum Manasse,
et adduxit eos in Lahela, et in Habor, et Ara, et fluvium Gozan, usque ad diem hanc.

CAPUT VI.

1 Filii Levi: Gerson, Caath, et Merari.
2 Filii Caath: Amram, Isaar, Hebron, et Oziel.
3 Filii Amram: Aaron, Moyses, et Maria:
Filii Aaron: Nadab et Abiu, Eleazar, et Ithamar.
4 Eleazar genuit Phinees,
et Phinees genuit Abisue,
5 Abisue vero genuit Bocci,
et Bocci genuit Ozi.
6 Ozi genuit Zaraiam,
et Zaraias genuit Meraioth.
7 Porro Meraioth genuit Amariam,
et Amarias genuit Achitob.
8 Achitob genuit Sadoc,
et Sadoc genuit Achimaas, 9 Achimaas
genuit Azariam, Azarias genuit Iohanan,
10 Iohanan genuit Azariam. ipse
est qui sacerdotio functus est in domo,
quam aedificavit Salomon in Ierusalem.
11 Genuit autem Azarias Amariam, et
Amarias genuit Achitob, 12 Achitob genuit Sadoc,
et Sadoc genuit Sellum,
13 Sellum genuit Helciam,
et Helcias genuit Azariam,
14 Azarias genuit Saraiam,
et Saraias genuit Iosedec.
15 Porro Iosedec egressus est, quando transtulit Dominus Iudam, et Ierusalem per manus Nabuchodonosor.
16 Filii ergo Levi: Gersom, Caath, et Merari.
17 Et haec nomina filiorum Gerson: Lobni, et Semei.
18 Filii Caath: Amram, et Isaar, et Hebron, et Oziel.
19 Filii Merari: Moholi, et Musi.
Hae autem cognationes Levi secundum familias eorum.
20 Gersom, Lobni filius eius,
Iahath filius eius,
Zamma filius eius,
21 Ioah filius eius,
Addo filius eius,
Zara filius eius,
Iethrai filius eius.
22 Filii Caath, Aminadab filius eius,
Core filius eius,
Asir filius eius,
23 Elcana filius eius,
Abiasaph filius eius,
Asir filius eius.
24 Thahath filius eius,
Uriel filius eius,
Ozias filius eius,

V. 20. Agarenei *(sic)* . . . |exaudivit 21. possiderant| . . . *om.* et *ante* asinos *(= M)* 23. possederunt (e *ex* i) 24. Helihel (*ita septies*, *bis tamen* Elihel) Ezrihel et Hier. . . . Iedihel| 25. Deus] dñs 26. Ful . . . Theglathphalnasar . . . dimidium tribus . . . eos in Alae (*rectius, nisi mavis* Hala. *Est nomen provinciae* חְלַח *cum praefixa nota directionis* לְ. *Cf.* 4 *Reg.* 17, 6; 18, 11) et Abor *(= M)* . . . Gozam

VI. 1. Gersom (*A in Paralipomenis et Esdra semper, i. e. quindecies, scripsit* Gersom; *in Pentateucho et Iosue item quindecies* Gerson. *Textus vulgatus quater tantum discedit a Codice, videlicet h. l. et infra v.* 17 *et c.* 23, 6. 7. *Septuaginta viginti quatuor locis offerunt* Γεδσών, *semel* Γεδσωνὶ, *bis* Γηρσών, *ter* Γηρσάμ. *Etiam Hebraeus mutat formas* גֵּרְשׁוֹן *et* גֵּרְשֹׁם *in nomine filii Levi, Mosis autem filium cognominem et alios quosdam pronunciat* Gersom.) — *om.* et 2. Hamram . . . Ozihel*| 5. *om.* et 6. Zarazam| et Zarazas (*item v.* 51; *sed differt Esdr.* 7, 4. *Hebr.* זְרַחְיָה) 7. Miraioth (*at* 6 *et* 52: Meraioth) . . |Amarias g. Abitob| 8. Abitob g. Sadoc| *Hinc transit ad v.* 12: et Sadoc genuit Sellum, *omissis intermediis omnibus.* 13. |Sellus 14. Sariam| et Sarias 17. Gerso> (*Ed. Rom.* 1861 Gersom) Lobeni* (*differt tantum Num.* 26, 58. *Etiam M:* Lobeni. *In hodierno textu hebraeo* לִבְנִי.) 19. Mooli* (= *M. Cf. Num.* 3, 20) 20. Lobeni . . |Iaath (= *M; cf. c.* 4, 2) 21. |Ionath (*M:* Ioaa) 22. |Asira 23. |Helcana* (*semel tantum, sed manu recenti*, 1 *Par.* 15, 23: Elcana; *in ceteris octodecim locis* Helcana) . . |Assir 24. |Thaath* (= *M. Cf. Num.* 33, 26) . . |Urihel

Saul filius eius.
25 **F**ilii Elcana, Amasai et Achimoth [26] et
Elcana: Filii Elcana:
Sophai filius eius,
Nahath filius eius,
27 Eliab filius eius,
Ieroham filius eius,
Elcana filius eius.
28 Filii Samuel primogenitus Vasseni, et
Abia.
29 Filii autem Merari, Moholi:
Lobni filius eius,
Semei filius eius,
Oza filius eius,
30 Sammaa filius eius,
Haggia filius eius,
Asaia filius eius.
31 **I**sti sunt, quos constituit David super
cantores domus Domini, ex quo collocata est arca:
32 et ministrabant coram tabernaculo testimonii, canentes
donec aedificaret Salomon domum Domini
in Ierusalem:
stabant autem iuxta ordinem suum in
ministerio.
33 **H**i vero sunt, qui assistebant cum filiis suis,
de filiis Caath, Heman cantor
filius Ioel, filii Samuel,
[34] filii Elcana, filii Ieroham,
filii Eliel, filii Thohu,
[35] filii Suph, filii Elcana,
filii Mahath, filii Amasai, [36] filii Elcana,
filii Iohel, filii Azariae,
filii Sophoniae, [37] filii Thahath,
filii Asir, filii Abiasaph,
filii Core, [38] filii Isaar,
filii Caath, filii Levi, filii Israel.
39 Et frater eius Asaph, qui stabat a dextris eius,
Asaph filius Barachiae, filii Samaa,
40 filii Michael, filii Basaiae,
filii Melchiae, [41] filii Athanai,
filii Zara, filii Adaia,
[42] filii Ethan, filii Zamma,
filii Semei, [43] filii Ieth,
filii Gersom, filii Levi.
44 Filii autem Merari fratres eorum, ad sinistram,
Ethan filius Cusi, filii Abdi,
filii Maloch, [45] filii Hasabiae,
filii Amasiae, filii Helciae,
[46] filii Amasai, filii Boni,
filii Somer, [47] filii Moholi,
filii Musi, filii Merari, filii Levi.
48 Fratres quoque eorum Levitae,
qui ordinati sunt in cunctum ministerium
tabernaculi domus Domini.
49 Aaron vero, et filii eius adolebant incensum super altare holocausti,
et super altare thymiamatis, in omne opus
Sancti sanctorum:
et ut precarentur pro Israel iuxta omnia,
quae praeceperat Moyses servus Dei.
50 **H**i sunt autem filii Aaron:
Eleazar filius eius,
Phinees filius eius,
Abisue filius eius,
51 Bocci filius eius,
Ozi filius eius,
Zarahia filius eius,
52 Meraioth filius eius,
Amarias filius eius,
Achitob filius eius,
53 Sadoc filius eius,
Achimaas filius eius.
54 Et haec habitacula eorum per vicos atque
confinia,
filiorum scilicet Aaron, iuxta cognationes
Caathitarum:
ipsis enim sorte contigerant.
55 Dederunt igitur eis Hebron in terra Iuda,
et suburbana eius per circuitum:
56 agros autem civitatis, et villas, Caleb filio
Iephone.
57 Porro filiis Aaron dederunt civitates ad
confugiendum
Hebron, et Lobna, et suburbana eius,
58 Iether quoque, et Esthemo cum suburbanis suis,
sed et Helon, et Dabir cum suburbanis suis,
59 Asan quoque, et Bethsemes et suburbana
earum.
60 **D**e tribu autem Beniamin: Gabee, et suburbana eius, et Almath cum suburbanis suis,
Anathoth quoque cum suburbanis suis.
omnes civitates, tredecim, per cognationes suas.
61 Filiis autem Caath residuis de cognatione
sua
dederunt ex dimidia tribu Manasse in
possessionem urbes decem.
62 **P**orro filiis Gersom per cognationes suas
de tribu Issachar, et de tribu Aser, et
de tribu Nephthali, et de tribu Manasse in Basan, urbes tredecim.

VI. 25. Helcana* . . Abimothi (*sic;* Ahimoth *M*) 26. *om.* et . . . |Naath (= *M*) 27. |Heliab . . |Hieroa (*M:* Ieroam. *Cf.* 34) . . |Helcana* 28. Samuhel* 29. Mooli*| Lobeni* 30. |Samaa (*M:* Samma) . . |Aggia 31. collocata] conlata 33. Heman] *Clem.* 1. 2 Hemam, *quod correxit* 3. *Remanet autem idem mendum c.* 15, 17. *Hebraeus* הֵימָן. *A et Martianaeus* Eman, *idemque iterum* c. 15, 19, *sicut et vulgatus in* 1 *Par.* 2, 6; 2 *Par.* 5, 12; *Ps.* 87, 1. *Alibi duodecies cum A Edd. Romanae recte* Heman. — Iohel* f. Samuhel* 34. Helcana* — Hieroam — Helihel — Thou (= *M*) 35. *desunt haec:* filii Mahath filii Amasai filii Elcana 37. Thaath* 39. fratres . . Sama| 40. Michahel — Basiae (= *M*) 41. Athanai] Athai (*M:* Athnai) 42. Etham (*at* 44 Ethan) 44. Chusi 45. Iasabiae . . . Helcia 46. Bonni 47. Mooli* 49. praecepit Moses 51. Zaraza (*cf.* 6) 52. |Amaria (= *M*) . . |Ahitob (= *M*) 53. |Ahimaas (= *M*) 54. Caathiarum| . . . contigerat| 56. Iephonne| 58. Esthamo (= LXX; Asthemoe *liber nominum hebraicorum.*) 59. eorum| 60. Almath] Alamath (*cf. c.* 7, 8.) . . . tredecem 61. Cath 62. Nepthali

63 Filiis autem Merari per cognationes suas
de tribu Ruben, et de tribu Gad, et
de tribu Zabulon,
dederunt sorte civitates duodecim.
64 Dederunt quoque filii Israel Levitis civitates, et suburbana earum:
65 dederuntque per sortem, ex tribu filiorum
Iuda, et ex tribu filiorum Simeon, et
ex tribu filiorum Beniamin
urbes has, quas vocaverunt nominibus suis,
66 et his, qui erant de cognatione filiorum
Caath,
fueruntque civitates in terminis eorum de
tribu Ephraim.
67 Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum,
Sichem cum suburbanis suis in monte
Ephraim,
et Gazer cum suburbanis suis,
68 Iecmaam quoque cum suburbanis suis, et
Bethoron similiter,
69 necnon et Helon cum suburbanis suis, et
Gethremmon in eundem modum.
70 Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner
et suburbana eius,
Balaam et suburbana eius:
his videlicet, qui de cognatione filiorum
Caath reliqui erant.
71 Filiis autem Gersom de cognatione dimidiae tribus Manasse
Gaulon in Basan, et suburbana eius, et
Astharoth cum suburbanis suis.
72 **De** tribu Issachar,
Cedes et suburbana eius, et Dabereth
cum suburbanis suis,
73 Ramoth quoque et suburbana eius, et
Anem cum suburbanis suis.
74 **De** tribu vero Aser:
Masal cum suburbanis suis, et Abdon
similiter,
75 Hucac quoque et suburbana eius,
et Rohob cum suburbanis suis.
76 **Porro** de tribu Nephthali,
Cedes in Galilaea et suburbana eius, Hamon cum suburbanis suis, et Cariathaim, et suburbana eius.
77 **Filiis** autem Merari residuis:
de tribu Zabulon, Remmono et suburbana eius, et Thabor cum suburbanis
suis:
78 trans Iordanem quoque ex adverso Iericho contra orientem Iordanis,
de tribu Ruben,
Bosor in solitudine cum suburbanis suis,
et Iassa cum suburbanis suis,
79 Cademoth quoque et suburbana eius, et
Mephaat cum suburbanis suis.
80 **Necnon** et de tribu Gad,
Ramoth in Galaad et suburbana eius, et
Manaim cum suburbanis suis,
81 sed et Hesebon cum suburbanis suis, et
Iezer cum suburbanis suis.

CAPUT VII.

1 **Porro** filii Issachar:
Thola, et Phua, Iasub, et Simeron, quatuor.
2 Filii Thola: Ozi et Raphaia, et Ieriel, et
Iemai, et Iebsem, et Samuel,
principes per domos cognationum suarum. De stirpe Thola viri fortissimi
numerati sunt in diebus David, viginti
duo millia sexcenti.
3 Filii Ozi: Izrahia, de quo nati sunt Michael, et Obadia, et Ioel, et Iesia,
quinque omnes principes.
4 Cumque eis per familias, et populos suos,
accincti ad proelium, viri fortissimi,
triginta sex millia:
multas enim habuerunt uxores, et filios.
5 Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar robustissimi ad pugnandum, octoginta septem millia numerati sunt.
6 **Filii** Beniamin: Bela, et Bechor, et Iadihel, tres.
7 Filii Bela: Esbon, et Ozi, et Oziel, et
Ierimoth, et Urai,
quinque principes familiarum, et ad pugnandum robustissimi:
numerus autem eorum, viginti duo millia
et triginta quatuor.
8 Porro filii Bechor: Zamira, et Ioas, et
Eliezer, et Elioenai, et Amri, et Ierimoth, et Abia, et Anathoth, et Almath:
omnes hi, filii Bechor.
9 Numerati sunt autem per familias suas
principes cognationum suarum ad bella
fortissimi, viginti millia et ducenti.
10 Porro filii Iadihel: Balan.
Filii autem Balan: Iehus, et Beniamin, et
Aod, et Chanana, et Zethan, et Tharsis, et Ahisahar.
11 omnes hi filii Iadihel,
principes cognationum suarum, viri fortissimi, decem et septem millia, et ducenti ad proelium procedentes.

VI. 63. sortes c. duodecem| 64. civitatis 65. Symeon* 66. de cogn.] ex cogn. 67. |Sychem* 68. |Hicnam *(err.)* . . . *om.* suis 71. Astharoth] *Ed. Rom.* 1861 Astaroth. *Sed vide not. ad* 1 *Reg.* 7, 3. 73. Anum 75. |Acac . . . *Post* eius| *incogitanter repetit versum* 73: Ramoth quoque et suburbana eius et Anem *(sic)* cum suburbanis suis et Roob *etc.* 76. Nepthali| . . . Ammon . . . Carietham 78. in solitudinem . . . Iasa 79. |Cademmoth (*i. e. corr.* mm) . . . Mithath (*M:* Miphaat; *hebr.* מֵיפַעַת) 80. |Nec non de . . . Manam 81. Esebon*

VII. 1. Samaron 2. Ierihel . . . Samuhel*| 3. Ezraia (*M:* Iezraia) . . . Michahel et Madia et Iohel 4. (*Ed. Rom.* 1861 *err. typ.* accinti) . . . habuere 6. Bale et Bochor (= *M*) — Iadihel] *Sic Clem.* 3; *priores:* Iadiel 7. Bale (*cf. Gen.* 36, 32) . . . Ozihel . . . *om.* quinque . . . quatuor] et quattuor| 8. Bochor . . . Almachan| (*mendose pro* Almathan; *sic Martianaeus ex suis. Hebr.* עָלֶמֶת) . . . Bochor| 9. *om.* autem . . . suarum] et 10. Edihel . . . Hieus (*M:* Ieus) . . . Athoth . . . Iothan . . . Asar| *corrupta nomina.* 11. Iedihel| . . . et ducenti] *om.* et

12 Sepham quoque, et Hapham filii Hir, et
Hasim filii Aher.
13 Filii autem Nephthali: Iasiel, et Guni, et
Ieser, et Sellum, filii Bala.
14 **P**orro filius Manasse, Esriel:
concubinaque eius Syra peperit Machir
patrem Galaad.
15 Machir autem accepit uxores filiis suis
Happhim, et Saphan:
et habuit sororem nomine Maacha:
nomen autem secundi, Salphaad,
nataeque sunt Salphaad filiae.
16 et peperit Maacha uxor Machir filium,
vocavitque nomen eius Phares:
porro nomen fratris eius, Sares:
et filii eius, Ulam, et Recen.
17 Filius autem Ulam, Badan.
hi sunt filii Galaad, filii Machir, filii Manasse.
18 Soror autem eius Regina peperit Virumdecorum, et Abiezer, et Mohola.
19 Erant autem filii Semida, Ahin, et Sechem, et Leci, et Aniam.
20 **F**ilii autem Ephraim: Suthala,
Bared filius eius,
Thahath filius eius,
Elada filius eius,
Thahath filius eius,
huius filius Zabad,
21 et huius filius Suthala,
et huius filius Ezer et Elad:
occiderunt autem eos viri Geth indigenae,
quia descenderant ut invaderent possessiones eorum.
22 Luxit igitur Ephraim pater eorum multis
diebus,
et venerunt fratres eius ut consolarentur
eum.
23 Ingressusque est ad uxorem suam: quae
concepit, et peperit filium,
et vocavit nomen eius Beria, eo quod in
malis domus eius ortus esset:
24 filia autem eius fuit Sara,
quae aedificavit Bethoron inferiorem et
superiorem, et Ozensara.
25 Porro filius eius Rapha, et Reseph, et
Thale, de quo natus est Thaan,
26 qui
genuit Laadan:
huius quoque filius Ammiud, qui genuit
Elisama,
27 de quo ortus est Nun, qui habuit filium
Iosue.
28 Possessio autem eorum et habitatio, Bethel cum filiabus suis,
et contra orientem Noran ac occidentalem plagam Gazer et filiae eius,
Sichem quoque cum filiabus suis, usque
ad Aza cum filiabus eius.
29 Iuxta filios quoque Manasse Bethsan et
filias eius, Thanach et filias eius, Mageddo et filias eius: Dor et filias
eius:
in his habitaverunt filii Ioseph, filii Israel.
30 **F**ilii Aser: Iemna, et Iesua, et Iessui, et
Baria, et Sara soror eorum.
31 Filii autem Baria: Heber, et Melchiel:
ipse est pater Barsaith.
32 Heber autem genuit Iephlat, et Somer,
et Hotham, et Suaa sororem eorum.
33 Filii Iephlat: Phosech, et Chamaal, et
Asoth:
hi filii Iephlat.
34 Porro filii Somer: Ahi, et Roaga, et Haba,
et Aram.
35 Filii autem Helem fratris eius: Supha,
et Iemna, et Selles, et Amal.
36 Filii
Supha: Sue, Harnapher, et Sual, et
Beri, et Iamra,
37 Bosor, et Hod, et Samma, et Salusa, et
Iethran, et Bera.
38 Filii Iether: Iephone, et Phaspha, et Ara.
39 Filii autem Olla: Aree, et Haniel, et
Resia.
40 Omnes hi filii Aser,
principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum:
numerus autem eorum aetatis, quae apta
esset ad bellum, viginti sex millia.

CAPUT VIII.

1 **B**eniamin autem genuit Bale primogenitum suum, Asbel secundum, Ahara tertium,
2 Nohaa quartum, et Rapha quintum.

VII. 12. Hapham] Apham . . . Asim f. Aer| 13. Neptali Sasihel *(err.)* . . . Ieser] Aiar *(err.)* 14. Esrihel| . . Sira 15. Happhim] = *A*; Apphiam *M*; Iaphim *Ed. Francof.* 1826; *Hebr.* חֻפִּים, *Sept.* Ἀπφίν. — Saphan] Sepham *A*, Sephan *M*; Hebr. שֻׁפִּים 16. |et filius . . . Recen] Recem *AM*, *et sic alibi recte Clementinae. Hebr.* רָקֶם. 18. virum decorum . . . Moola| (= *M*) 19. Semidia Ain 20. Suthala] *Cf. Num.* 26, 35. *Nonnullae Edd. mendose* Suthula, *vel hoc versu, vel sequenti. Hebr.* שׁוּתֶלַח, *Sept. pr. loco* Σωθαλάθ, *altero* Σωθελέ. — Bared] Bareth . . Thaath* . . |et huius f. 21. *om.* filius *utroque loco* . . . Helad| . . . |quia Geth descenderunt 23. esset] est *(prave; vide ad Ex.* 13, 16.) 24. Ozen Sara| 25. Thale] Hale 26. Ammiud genuit Elizama| (= *M*) 28. ac occ.] ad occ. . . . |Sychem* (*ita constanter, fere quadraginta locis, sicut Graeci* Συχέμ. *Hebr.* שְׁכֶם.) . . . usque Aza et filias eius| 29. *om.* Thanach et filias eius 30. |F. A. Iomana et Isui et Baraia 31. Baraia . . Melchihel . . . Barzait| 32. Eiphlat . . Iotham (*M:* Otham) 33. Ephlat . . Thamaal . . . Ephlat| (*Ed. Rom.* 1861 *mend.* Iepblat) 34. Iaba (= *M*) 35. *Desunt haec:* Supha et Iemna et Selles et Amal. Filii 36. Suphasue Arnaphed (*Etiam Martianaei codd.* Arnaphed, *ut vix dubium sit, quin Hieronymus hoc invenerit in suo exemplari hebraeo, quamquam in nostris nomen exit in* resch *et* LXX *posuerunt* Ἀρναφάρ.) . . . Imara| 37. |Bossor — Od (= *M*) . . . Ietran 38. Paspha 39. Anihel (*M:* Aniel)

VIII. 1. Absal (*M:* Asbal) — Ohora (*M:* Ahora) 2. Nuaha (*M:* Nuhaa . . . Rafa

3 Fueruntque filii Bale: Addar, et Gera, et
Abiud,
4 Abisue quoque et Naaman, et Ahoe,
5 sed et Gera, et Sephuphan, et Huram.
6 Hi sunt filii Ahod, principes cognationum
habitantium in Gabaa,
qui translati sunt in Manahath.
7 Naaman autem, et Achia, et Gera ipse
transtulit eos,
et genuit Oza, et Ahiud.
8 Porro Saharaim genuit in regione Moab,
postquam dimisit Husim et Bara uxores suas.
9 Genuit autem de Hodes uxore sua Iobab,
et Sebia, et Mosa, et Molchom,
10 Iehus quoque, et Sechia, et Marma.
hi sunt filii eius principes in familiis suis.
11 Mehusim vero genuit Abitob, et Elphaal.
12 Porro filii Elphaal: Heber, et Misaam, et
Samad:
hic aedificavit Ono, et Lod, et filias eius.
13 Baria autem, et Sama principes cognationum habitantium in Aialon:
hi fugaverunt habitatores Geth.
14 Et Ahio, et Sesac, et Ierimoth, 15 et Za-
badia, et Arod, et Heder, 16 Michael
quoque, et Iespha, et Ioha filii Baria.
17 Et Zabadia, et Mosollam, et Hezeci,
et Heber, 18 et Iesamari, et Iezlia, et
Iobab
filii Elphaal, 19 et Iacim, et Zechri, et
Zabdi, 20 et Elioenai, et Selethai, et
Eliel, 21 et Adaia, et Baraia, et Sama-
rath,
filii Semei. 22 Et Iespham, et Heber, et
Eliel, 23 et Abdon, et Zechri, et Ha-
nan, 24 et Hanania, et Aelam, et Ana-
thothia, 25 et Iephdaia, et Phanuel
filii Sesac. 26 et Samsari, et Sohoria, et
Otholia, 27 et Iersia, et Elia, et Zechri,
filii Ieroham.
28 hi patriarchae, et cognationum principes,
qui habitaverunt in Ierusalem.
29 in Gabaon autem habitaverunt Abigabaon,
et nomen uxoris eius Maacha:
30 filiusque eius primogenitus Abdon, et Sur,
et Cis, et Baal, et Nadab.
31 Gedor quoque, et Ahio, et Zacher, et Macelloth:
32 et Macelloth genuit Samaa:
habitaveruntque ex adverso fratrum suorum in Ierusalem cum fratribus suis.
33 Ner autem genuit Cis, et Cis genuit Saul.
Porro Saul genuit Ionathan, et Melchisua,
et Abinadab, et Esbaal.
34 Filius autem Ionathan, Meribbaal: et Meribbaal genuit Micha.
35 Filii Micha, Phithon, et Melech, et Tharaa, et Ahaz.
36 et Ahaz genuit Ioada:
et Ioada genuit Alamath, et Azmoth, et
Zamri:
porro Zamri genuit Mosa,
37 et Mosa genuit Banaa, cuius filius fuit
Rapha,
de quo ortus est Elasa, qui genuit Asel.
38 Porro Asel sex filii fuerunt his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismael, Saria,
Obdia, et Hanan.
omnes hi filii Asel.
39 Filii autem Esec fratris eius:
Ulam primogenitus, et Iehus secundus, et
Eliphalet tertius.
40 Fueruntque filii Ulam viri robustissimi,
et magno robore tendentes arcum:
et multos habentes filios ac nepotes, usque
ad centum quinquaginta.
Omnes hi, filii Beniamin.

CAPUT IX.

1 Universus ergo Israel dinumeratus est: et
summa eorum scripta est in libro
regum Israel, et Iuda:
translatique sunt in Babylonem propter
delictum suum.
2 Qui autem habitaverunt primi in possessionibus, et in urbibus suis: Israel, et
Sacerdotes, et Levitae, et Nathinaei.
3 Commorati sunt in Ierusalem de filiis
Iuda, et de filiis Beniamin,
de filiis quoque Ephraim, et Manasse.
4 Othei filius Ammiud, filii Amri, filii Omrai, filii Bonni,
de filiis Phares filii Iuda. 5 Et de Siloni:
Asaia primogenitus, et filii eius.
6 De filiis autem Zara: Iehuel, et fratres
eorum, sexcenti nonaginta.

VIII. 3. Addaor . . . Abiut| 4. et Naaman] Eneman (*M:* et Nooman. *Vide v.* 7) 5. Turam| (*M:* Uram) 6. Aod (= *M*) . . . Manath| (*M:* Manaath) 7. |Nooman . . . Haiud| 8. Saarim (*M:* Saaraim) . . . Usim (= *M*) 9. Edes (*M:* Hedes) . . . Molchum| 10. |Iebus (*M:* Ieus) 11. |Mensim (= *M*) 12. Haber . . . Samod| . . . Lud 13. |Barra . . Samma . . . Aialom| (*cf. Ios.* 10, 12) 14. Haio (*sicut* 2 *Reg.* 6, 3. 4. *Mutat tamen infra v.* 31; 9, 37.) 15 et Zabadia] *Hinc, proximis omissis, transiens in v.* 17 *pergit:* et Mosollam et Ezeci 18. Iezalia et Iobal| 19. Zechri] Zeori 20. Helioenai . . . Helihel 22. Iespan (*M:* Iesphan) . . . Helihel 23. Sechri et Haran 24. *om.* et Hanania — Ailam (= *M*) et Athothia 25. Phanuhel| 26. Soora (*M:* Sooria) 27. Helia . . . Ieroham] eorum (*M:* Ieroam) 29. Macha| 30. Nabad| 31. |Gedur . . Aio 33. Melchisue (= *M. Sic A quater; semel* 1 *Reg.* 14, 49: Melchisua; *Graeci* Μελχισουὲ *et* Μελχισά.) . . . Sesbaal| 34. Meribbaal: et Meribbaal] Meribaal 35. P^{h}ithon . . . Thara (= *M*) 36. Ioịada| *(loco priore)* . . . Alamath] Salmoth (*M:* Almoth. *Cf.* 9, 42) . . . Samari| porro Zamari 37. Bana 38. fuere . . . Bochriu Ismahel — Abadia Anon| (*M:* Obadia et Anan) 39. Essec . . . et Iehus] eius et Us *A*, et Us *M* . . Eliphal 40. |Fuerunt . . . ad CL milia| *(Ita plerique Mss. latini, similique augmento Septuaginta:* εἰκοσιὲξ χιλιάδες, *absurde tamen et renuente Hebraeo.)*

IX. 1. dinumeratus et s. . . . |translati 2. et Levitae] *om.* et 4. |Ot^{h}ei f. Amiud filius Emri filius Ombrai 5. filii] filius 6. Zarai Euhol (*M:* Zara, Ieuel)

7 Porro de filiis Beniamin: Salo filius Mosollam, filii Oduia, filii Asana:
8 et Iobania filius Ieroham:
et Ela filius Ozi, filii Mochori:
et Mosollam filius Saphatiae, filii Rahuel, filii Iebaniae,
9 et fratres eorum per familias suas, nongenti quinquaginta sex.
Omnes hi, principes cognationum per domos patrum suorum.
10 De sacerdotibus autem: Iedaia, Ioiarib, et Iachin:
11 Azarias quoque filius Helciae, filii Mosollam, filii Sadoc, filii Maraioth, filii Achitob, pontifex domus Dei.
12 Porro Adaias filius Ieroham, filii Phassur, filii Melchiae:
et Maasai filius Adiel, filii Iezra, filii Mosollam, filii Mosollamith, filii Emmer.
13 fratres quoque eorum principes per familias suas, mille septingenti sexaginta, fortissimi robore
ad faciendum opus ministerii in domo Dei.
14 **De** Levitis autem: Semeia filius Hassub filii Ezricam, filii Hasebia de filiis Merari.
15 Bacbacar quoque carpentarius, et Galal, et Mathania filius Micha, filii Zechri, filii Asaph:
16 et Obdia filius Semeiae, filii Galal, filii Idithun:
et Barachia filius Asa, filii Elcana, qui habitavit in atriis Netophati.
17 **I**anitores autem: Sellum, et Accub, et Telmon, et Ahimam:
et frater eorum Sellum princeps, [18] usque ad illud tempus, in porta regis ad orientem, observabant per vices suas de filiis Levi.
19 Sellum vero filius Core filii Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis, et domo patris sui,
hi sunt Coritae super opera ministerii,
custodes vestibulorum tabernaculi:
et familiae eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum.
20 Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino.
21 Porro Zacharias filius Mosollamia, ianitor portae tabernaculi testimonii.
22 Omnes hi electi in ostiarios per portas, ducenti duodecim: et descripti in villis propriis:
quos constituerunt David, et Samuel Videns, in fide sua
23 tam ipsos, quam filios eorum in ostiis domus Domini, et in tabernaculo vicibus suis.
24 Per quatuor ventos erant ostiarii: id est, ad orientem, et ad occidentem, et ad aquilonem, et ad austrum.
25 Fratres autem eorum in viculis morabantur,
et veniebant in sabbatis suis de tempore usque ad tempus.
26 His quatuor Levitis creditus erat omnis numerus ianitorum,
et erant super exedras, et thesauros domus Domini.
27 Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodiis suis:
ut, cum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores.
28 De horum genere erant et super vasa ministerii:
ad numerum enim et inferebantur vasa, et efferebantur.
29 De ipsis et qui credita habebant utensilia sanctuarii, praeerant similae, et vino, et oleo, et thuri, et aromatibus.
30 **F**ilii autem sacerdotum unguenta ex aromatibus conficiebant.
31 Et Mathathias Levites, primogenitus Sellum Coritae, praefectus erat eorum, quae in sartagine frigebantur.
32 Porro de filiis Caath fratribus eorum, super panes erant propositionis,
ut semper novos per singula sabbata praepararent.
33 Hi sunt principes cantorum per familias Levitarum, qui in exedris morabantur,
ut die ac nocte iugiter suo ministerio deservirent.
34 Capita Levitarum, per familias suas principes, manserunt in Ierusalem.
35 **In** Gabaon autem commorati sunt pater Gabaon Iehiel,
et nomen uxoris eius Maacha.
36 Filius primogenitus eius Abdon, et Sur, et Cis, et Baal, et Ner, et Nadab,
37 Gedor quoque, et Ahio, et Zacharias, et Macelloth.
38 Porro Macelloth genuit Samaan:
isti habitaverunt e regione fratrum suorum in Ierusalem, cum fratribus suis.
39 Ner autem genuit Cis: et Cis genuit Saul:
et Saul genuit Ionathan, et Melchisua, et Abinadab, et Esbaal.
40 Filius autem Ionathan, Meribbaal: et Meribbaal genuit Micha.
41 Porro filii Micha, Phithon, et Melech, et Tharaa, et Ahaz.

IX. 7. Salo] in Saulo . . . Asaria| 8. Hieroam| et Hela 10. Oiarib et Iachim| 11. Ahitob (=*M*) . . Dei] dñi| 12. Ieroam f. Phassor f. Melchia| et Masaia (=*M*) f. Adihel f. Ezra . . . . Mosol lamoth 13. sexaginta] sexegeses . . . in domu dñi| 14. Hassub] Sabub et . . . Asebiu 15. Galaad| et Machania 16. |et Barachea . . . Helcana* 17. Acub et Elemon et Abiman| (sed cf. Ios. 15, 14; Iud. 1, 10) 20. |Finees . . Eleazar 21. Mosollam 22. Samuhel* 25. veniebant] inveniebant 26. |et erat s. exaedras 27. *om.* Domini 28. genere] grege 31. Mathatias levitis . . . eorum] omnium 33. |ita ut die 35. Gabon Iahiel⌈Q. XLI. *Seq. fol.* 338. 36. Neer et Nedab| 37. Zacharia 38. Semmam (=*M*) 39. Melchisue (=*M*) 41. Phiton et Maleth et Thara| (*om.* et Ahaz *AM cum Hebr. et Graeco; Syrus autem et Arabs habent* et Ahaz, *sed tacent* et Tharaa.)

42 Ahaz autem genuit Iara,
et Iara genuit Alamath, et Azmoth, et Zamri.
Zamri autem genuit Mosa.
43 Mosa vero genuit Banaa:
cuius filius Raphaia, genuit Elasa: de quo ortus est Asel.
44 Porro Asel sex filios habuit his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, Hanan. hi sunt filii Asel.

CAPUT X.

1 Philisthiim autem pugnabant contra Israel,
fugeruntque viri Israel Palaesthinos,
et ceciderunt vulnerati in monte Gelboe.
2 Cumque appropinquassent Philisthaei persequentes Saul, et filios eius,
percusserunt Ionathan, et Abinadab, et Melchisua filios Saul.
3 Et aggravatum est proelium contra Saul,
inveneruntque eum sagittarii, et vulneraverunt iaculis.
4 Et dixit Saul ad armigerum suum:
Evagina gladium tuum, et interfice me:
ne forte veniant incircumcisi isti, et illudant mihi.
Noluit autem armiger eius hoc facere, timore perterritus:
arripuit ergo Saul ensem, et irruit in eum.
5 Quod cum vidisset armiger eius, videlicet mortuum esse Saul,

IX. 42. |Abaz . . . Alamoth (*M:* Almoth) . . . Zamri autem] et Zamri 43. Bana| . . . Helasa . . . Esel| (= 44)*; at supra c.* 8, 37. 38: Asel. LXX. *ubique* ἐσήλ; *Hebr.* אָצֵל) 44. Bochru — *Clem.* 1 Ismael, 2: Ismahel — Abadia Anon

X. *Ante hoc caput in Codice latius vacat intervallum; tum primus versiculus minio distinguitur.* 1. |Philistim . . . Palestinos|. *Latinus unum nomen* פְּלִשְׁתִּים *variandae dictionis causa quatuor formis consuevit diffingere:* Philisthiim, Philisthaei, Philisthini, Palaestini. *Quarum priores hebraicae scripturae proximant, ultima idem vocabulum usu perenni ad Romanam usque aetatem proditum ex vigenti sermone adsumit. Quod quamquam significatu dilatatum vulgo in universos terrae Iudaicae incolas transferebatur, a Iosepho tamen et sacrae historiae enarratoribus ad primarii sensus proprietatem fuit revocatum. Septuaginta Intt. non agnoscunt* Παλαιστινούς, *raro utuntur nomine* Φυλιστιείμ, *plerumque* ἀλλοφύλους *substituunt. Qua de re Theodoretus in Ps.* 82: „Ἀλλοφύλους οἱ ἄλλοι Φιλιστιαίους καλοῦσιν ἑρμηνευταί, οὓς ἡμεῖς ὀνομάζομεν Παλαιστινούς. οὗτοι γὰρ μόνοι καταλειφθέντες ἐκ τοῦ γένους τοῦ Χαναὰν καὶ παρὰ τὸν Ἰσραὴλ οἰκοῦντες εἰκότως ἀλλόφυλοι διαφερόντως ἐκλήθησαν.“ *Et Hieronymus Comm. in Amos:* „*Ubicunque in V. T.* ἀλλοφύλους *i. e. alienigenas legimus, non commune omnium externarum gentium, sed proprie* Philisthiim, *qui nunc* Palaestini *vocantur, accipiendi sunt.*“ *Cf. Relandi Palaest.* I *c.* 7 *et* 13. *De sede deque origine gentis diximus ad* 3 *Reg.* 4, 21. *Restat ut de nominum scriptura, quid Codex sequatur, summatim exponamus. Quem etsi ad* 1 *Reg.* 4, 1 *notavimus in ea re non usquequaque sibi constare, at in universum Romani textus orthographiae liquide suffragari accurata locorum omnium collatio evincit. Nam in* Palaestinis, *nisi quod saeculi vitio diphthongum ae mutet in e, ceteroquin sincerus, nunquam a legitimis litteris* st *aberrat in* sth (Palaesthinos), *quem errorem Edd. Vaticanae sexies fortuito admiserunt* (1 *Par.* 10, 1; *Ier.* 47, 1. 4; *Ioel* 3, 4; *Amos* 6, 2; 9, 7), *correctum a Vercellone ad Gen.* 21, 33 *et in novissima Bibliorum ed. Romana* 1861. *Econtra in formis hebraizantibus* Philisthiim, Philisthaei, Philisthini, *quod edd. Clementinae insigni constantia* sth *litteris utuntur, id merito fieri A noster longe plurimis locis declarat. Num summa locorum, ubi haec tria nomina occurrunt, quum sit* 265, *eorum tantum* 37, *q. e. vix septima pars, tenuem* t *offerunt. Porro loci* 23 *iuxta Alexandrinos in prima syllaba vocalem* y *receperunt* (Phylisthiim, Phylisthei, Phylisthini); *formae autem primigenae* Philisthiim, *cuius universa sunt exempla* 148, *ex besse (i. e.* 99 *locis) terminatio fit per* iim, *ex triente* (*locis* 49) *per* im; *semel denique* (*Eccli.* 46, 21) *mendose scribitur* Filisthim. *Praeterea hoc quoque memoratu dignum, quod illae diversitates singulis quibusdam libris mancipantur, aliis sunt alienae; velut scriptura* Philisthim *in Iudicum libro praevalet,* Philistim *in primo Paralipomenon; unde siquis colligat, ipsum Hieronymum ad extremum opus hisce formis uti maluisse (nam ultimo loco eos libros interpretatus est), haud nimis equidem repugnabimus: verumtamen in hoc genere quia multum rimari lubricum est, ut simpliciorem libentius amplectimur rationem censorum Romanorum, qui ex consueta frequentioreque Codicis scriptura aequabilem unamque per totum V. T. hanc orthographiam protulerunt:* Philisthiim, Philisthaei, Philisthini. *Quamquam non fugit nos, aliis de causis alios scripturam per* st *magis probare, tum quia eadem obtinebat in* Palaestinis, *tum quia Graeci non* Φυλισθιείμ, *sed* Φυλιστιείμ *et* Φιλιστιαίους *scriptitant, tum denique, quia in hodierno textu hebraeo* thau *litterae iniectum dagesch lene naturalem aspirationem inhibet. At vero Masoretharum universa punctatio ad Hieronymum nihil valet, qui fere duobus ante illos saeculis quum purum textum nullisque distinctum punctis legere instituisset, quanam vocalium ope, qua singularum enunciatione consonarum id fecerit, non usquam extrinsecus, sed ex ipsius manu scribendique consuetudine, ab optimis codicibus latinis tradita, discendum est. Quid quod Masora non solum* thau, *sed etiam* phe *litteram lenimenti signo notavit,* Pelistim (Plischtim) *potius quam* Philistim *pronuncians, eo videlicet consilio, ut scriptum vocabulum quam proximo sono ad pervulgatum* Palaestinorum *nomen accommodaretur. Proinde, ut verbo rem concludamus, rectissime veteres editores, vel Plantiniani, vel post eos Romani, tum Amiatini testimonio muniti, tum, si illi fides, auctore Hieronymo, vocabulorum istorum orthographiam constituisse videntur.* 2. adpropiassent Philistei . . . Aminadab et Melchisue 4. venient . . . ergo] igitur

irruit etiam ipse in gladium suum, et mortuus est.
6 Interiit ergo Saul, et tres filii eius, et omnis domus illius pariter concidit.
7 Quod cum vidissent viri Israel, qui habitabant in campestribus, fugerunt:
et, Saul ac filiis eius mortuis, dereliquerunt urbes suas, et huc illucque dispersi sunt:
veneruntque Philisthiim, et habitaverunt in eis.
8 **Die** igitur altero detrahentes Philisthiim spolia caesorum,
invenerunt Saul, et filios eius iacentes in monte Gelboe.
9 Cumque spoliassent eum, et amputassent caput, armisque nudassent, miserunt in terram suam,
ut circumferretur, et ostenderetur idolorum templis, et populis:
10 arma autem eius consecraverunt in fano dei sui,
et caput affixerunt in templo Dagon.
11 **Hoc** cum audissent viri Iabes Galaad, omnia scilicet quae Philisthiim fecerant super Saul,
12 consurrexerunt singuli virorum fortium,
et tulerunt cadavera Saul et filiorum eius:
attuleruntque ea in Iabes,
et sepelierunt ossa eorum subter quercum, quae erat in Iabes,
et ieiunaverunt septem diebus.
13 **Mortuus** est ergo Saul propter iniquitates suas,
eo quod praevaricatus sit mandatum Domini quod praeceperat, et non custodierit illud:
sed insuper etiam pythonissam consuluerit,
14 nec speraverit in Domino: propter quod interfecit eum,
et transtulit regnum eius ad David filium Isai.

CAPUT XI.

1 **Congregatus** est igitur omnis Israel ad David in Hebron, dicens:
Os tuum sumus, et caro tua.
2 Heri quoque, et nudiustertius cum adhuc regnaret Saul, tu eras qui educebas, et introducebas Israel:
tibi enim dixit Dominus Deus tuus:
Tu pasces populum meum Israel, et tu eris princeps super eum.
3 Venerunt ergo omnes maiores natu Israel ad regem in Hebron,
et iniit David cum eis foedus coram Domino:
unxeruntque eum regem super Israel, iuxta sermonem Domini, quem locutus est in manu Samuel.
4 **Abiit** quoque David, et omnis Israel in Ierusalem. haec est Iebus,
ubi erant Iebusaei habitatores terrae.
5 Dixeruntque qui habitabant in Iebus ad David:
Non ingredieris huc.
Porro David cepit arcem Sion, quae est civitas David,
6 dixitque: Omnis qui percusserit Iebusaeum in primis, erit princeps et dux.
Ascendit igitur primus Ioab filius Saruiae, et factus est princeps.
7 Habitavit autem David in arce,
et idcirco appellata est civitas David.
8 Aedificavitque urbem in circuitu a Mello usque ad gyrum,
Ioab autem reliqua urbis exstruxit.
9 Proficiebatque David vadens et crescens, et Dominus exercituum erat cum eo.
10 **Hi** principes virorum fortium David, qui adiuverunt eum ut rex fieret super omnem Israel
iuxta verbum Domini, quod locutus est ad Israel.
11 Et iste numerus robustorum David:
Iesbaam filius Hachamoni princeps inter triginta:
iste levavit hastam suam super trecentos vulneratos una vice.
12 Et post eum Eleazar filius patrui eius Ahohites, qui erat inter tres potentes.
13 Iste fuit cum David in Phesdomim, quando Philisthiim congregati sunt ad locum illum in proelium:
et erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus a facie Philisthinorum.
14 Hi steterunt in medio agri, et defenderunt eum: cumque percussissent Philisthaeos,
dedit Dominus salutem magnam populo suo.
15 **Descenderunt** autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat David, ad speluncam Odollam,
quando Philisthiim fuerant castrametati in valle Raphaim.
16 Porro David erat in praesidio, et statio Philisthinorum in Bethlehem.
17 Desideravit igitur David, et dixit:
O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quae est in porta.

X. 6. ergo] igitur 7. filii eius mortui . . . Philistiim 8. Philistim 11. Philistim fecerunt 12. cadaver 13. pithonissam 14. interfecit] et interficit . . . Iesai| (*alibi semper* Isai)

XI. 1. omnes 2. nudustertius . . . pascis — *om.* meum 3. *om.* Domini 5. coepit . . quae 8. reliquam urbis 11. Achamoni (= *M. Cf. notam ad* 2 *Reg.* 23, 8) 12. Ahoites . . inter] in 13. in Aphes dommin (*M:* in Aphesdomim) — Philistim . . . |fugitq. 14. |Hic stetit . . . defendit eum cum percussisset philisteos. (*Hebraeus istorum verborum hic quidem numerum pluralem profert, in loco gemino tamen* 2 *Reg.* 23, 12 *singularem. Graeci* LXX *utrobique singularem ponunt, quod etiam Hieronymo placuisse praeter A testantur Mss. Martianaei. Frustra vulgatam defendit Vallarsius.*)
15. Modollam| — Philistiim 16. philistinorum in Bethlem| 17. *om.* aquam . . Bethleem*

18 Tres ergo isti per media castra Philisthinorum perrexerunt,
et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quae erat in porta,
et attulerunt ad David ut biberet:
qui noluit, sed magis libavit illam Domino, 19 dicens:
Absit ut in conspectu Dei mei hoc faciam, et sanguinem istorum virorum bibam:
quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam.
Et ob hanc causam noluit bibere.
haec fecerunt tres robustissimi.
20 Abisai quoque frater Ioab ipse erat princeps trium,
et ipse levavit hastam suam contra trecentos vulneratos,
et ipse erat inter tres nominatissimus,
21 et inter tres secundos inclytus, et princeps eorum:
verumtamen usque ad tres primos non pervenerat.
22 Banaias filius Ioiadae viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabseel:
ipse percussit duos ariel Moab:
et ipse descendit, et interfecit leonem in media cisterna tempore nivis.
23 Et ipse percussit virum Aegyptium, cuius statura erat quinque cubitorum,
et habebat lanceam ut liciatorium texentium:
descendit igitur ad eum cum virga,
et rapuit hastam, quam tenebat manu, et interfecit eum hasta sua.
24 Haec fecit Banaias filius Ioiadae,
qui erat inter tres robustos nominatissimus, 25 inter triginta primus,
verumtamen ad tres usque non pervenerat:
posuit autem eum David ad auriculam suam.
26 Porro fortissimi viri in exercitu,
Asahel, frater Ioab,
et Elchanan filius patrui eius de Bethlehem,
27 Sammoth Arorites,
Helles Phalonites,
28 Ira filius Acces Thecuites,
Abiezer Anathothites,
29 Sobbochai Husathites,
Ilai Ahohites,
30 Maharai Netophathites,
Heled filius Baana Netophathites,
31 Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Beniamin,
Banaia Pharatonites,
32 Hurai de torrente Gaas,
Abiel Arbathites,
Azmoth Bauramites,
Eliaba Salabonites.
33 Filii Assem Gezonites,
Ionathan filius Sage Ararites,
34 Ahiam filius Sachar Ararites,
35 Eliphal filius Ur,
36 Hepher Mecherathites,
Ahia Phelonites,
37 Hesro Carmelites,
Naarai filius Asbai,
38 Ioel frater Nathan,
Mibahar filius Agarai.
39 Selec Ammonites,
Naarai Berothites armiger Ioab filii Saruiae.
40 Ira Iethraeus,
Gareb Iethraeus,
41 Urias Hethaeus,
Zabad filius Oholi,
42 Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarum, et cum eo triginta:
43 Hanan filius Maacha,
et Iosaphat Mathanites,
44 Ozia Astarothites,
Samma, et Iehiel filii Hotham Arorites,
45 Iedihel filius Samri, et Ioha frater eius Thosaites,
46 Eliel Mahumites,
et Ieribai, et Iosaia filii Elnaem,
et Iethma Moabites,
Eliel, et Obed, et Iasiel de Masobia.

CAPUT XII.

1 Hi quoque venerunt ad David in Siceleg, cum adhuc fugeret Saul filium Cis,
qui erant fortissimi et egregii pugnatores,
2 tendentes arcum,
et utraque manu fundis saxa iacientes, et dirigentes sagittas:
de fratribus Saul ex Beniamin.
3 Princeps Ahiezer, et Ioas filii Samaa Gabaathites,
et Iaziel, et Phallet filii Azmoth,
et Baracha, et Iehu Anathotites.
4 Samaias quoque Gabaonites fortissimus inter triginta et super triginta.

XI. 19. *om.* ut . . . virorum istorum (= *M*) 20. elevavit . . . inter] in 21. |inter — *habet* secundos, *non:* secundus, *ut quidam Mss. Martianaei* — et per princeps 22. |Banaia . . . Chabsehel| . . . arihel (*cf.* 2 *Reg.* 23, 20) 23. igitur] ergo 24. Banaia f. Ioiada| 26. *om.* viri . . . Eleanan (= *M*) 27. |Semmoth (= *M*) . . . Phallonites| (= *M*) 28. |Iras . . . |Abiazer 29. |Sobbochia Iarothites| (*M:* Asothites) |Ilai (= *M*) Haotites| 30. |Marai Netophatites (= *M*)| Heleb . . Netophatites| 31. |Etahi . . . Ciabaat . . . Pharathonites| 32. |Uiri (*M:* Uri) . . . |Abial Arabathites| 33. Asom (= *M*) . . . Sega (= *M*) 34. Arites| 36. |Aper Mechurathites| (*M:* Epher Mecharathites) — Pellonites| 37. |Asrai (*M:* Asro) — |Noorai f. Azbi| (= *M*) 38. |Iohel . . |Mabar (= *M*) 39. |Sellec (*hab.* Ammonites; *cf.* 1 *Reg.* 11, 1) |Noorai (= *M*) 40. |Iras Iethreus| 41. Etthеus . . Sooli| (*M:* Ooli) 42. Seza (= *M*) 43. Macha| et Iosaphath 44. |Ozias Astharothites| Semma et Iaihel f. Hotam Aroerites| 46. |Elihel (*cf.* 5, 24) Maumites (= *M*)| . . . Elae| . . . |et Lihel et Obeth et Sasihel

XII. 2. ex] et 3. Sammaa Gabathites| et Iazihel . . . Ieu Anathothites|

Ieremias, et Iehezicl, et Iohanan, et Iezabad Gaderothites.
5 et Eluzai et Ierimuth, et Baalia, et Samaria, et Saphatia Haruphites.
6 Elcana, et Iesia, et Azareel, et Ioezer, et Iesbaam de Carehim:
7 Ioela quoque, et Zabadia filii Ieroham de Gedor.
8 **S**ed et de Gaddi transfugerunt ad David, cum lateret in deserto,
viri robustissimi, et pugnatores optimi, tenentes clypeum et hastam:
facies eorum quasi facies leonis,
et veloces quasi capreae in montibus:
9 **E**zer princeps, Obdias secundus,
Eliab tertius, 10 Masmana quartus,
Ieremias quintus, 11 Ethi sextus,
Eliel septimus, 12 Iohanan octavus,
Elzebad nonus, 13 Ieremias decimus, Machbanai undecimus.
14 hi de filiis Gad
principes exercitus: novissimus centum militibus praeerat, et maximus, mille.
15 Isti sunt qui transierunt Iordanem mense primo,
quando inundare consuevit super ripas suas:
et omnes fugaverunt qui morabantur in vallibus ad orientalem plagam et occidentalem.
16 Venerunt autem et de Beniamin, et de Iuda ad praesidium, in quo morabatur David.
17 **E**gressusque est David obviam eis, et ait:
Si pacifice venistis ad me ut auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis:
si autem insidiamini mihi pro adversariis meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam,
videat Deus patrum nostrorum, et iudicet.
18 Spiritus vero induit Amasai principem inter triginta, et ait:
Tui sumus o David, et tecum fili Isai:
pax, pax tibi, et pax adiutoribus tuis. te enim adiuvat Deus tuus.
Suscepit ergo eos David, et constituit principes turmae.
19 **P**orro de Manasse transfugerunt ad David,
quando veniebat cum Philisthiim adversus Saul, ut pugnaret: et non dimicavit cum eis.
quia inito consilio remiserunt eum principes Philisthinorum, dicentes:
Periculo capitis nostri revertetur ad dominum suum Saul.
20 Quando igitur reversus est in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manasse,
Ednas, et Iozabad, et Iedihel, et Michael, et Ednas, et Iozabad, et Eliu, et Salathi,
principes millium in Manasse.
21 hi praebuerunt auxilium David adversus latrunculos:
omnes enim erant viri fortissimi, et facti sunt principes in exercitu.
22 Sed et per singulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei,
usque dum fieret grandis numerus, quasi exercitus Dei.
23 **I**ste quoque est numerus principum exercitus,
qui venerunt ad David, cum esset in Hebron,
ut transferrent regnum Saul ad eum, iuxta verbum Domini.
24 **F**ilii Iuda portantes clypeum et hastam, sex millia octingenti expediti ad proelium.
25 De filiis Simeon virorum fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum.
26 De filiis Levi, quatuor millia sexcenti.
27 Ioiada quoque princeps de stirpe Aaron, et cum eo tria millia septingenti.
28 Sadoc etiam puer egregiae indolis, et domus patris eius, principes viginti duo.
29 De filiis autem Beniamin fratribus Saul, tria millia:
magna enim pars eorum adhuc sequebatur domum Saul.
30 **P**orro de filiis Ephraim viginti millia octingenti,
fortissimi robore, viri nominati in cognationibus suis,
31 Et ex dimidia tribu Manasse, decem et octo millia, singuli per nomina sua
venerunt ut constituerent regem David.
32 **D**e filiis quoque Issachar viri eruditi,
qui noverant singula tempora ad praecipiendum quid facere deberet Israel,
principes ducenti:
omnis autem reliqua tribus eorum consilium sequebatur.
33 **P**orro de Zabulon qui egrediebantur ad proelium,

XII. 4. |Hieremias et Iezechiel et Ianan et Iezbat (*M:* Iezbad) 5. |Eluzai (= *M*) et Iermuth . . . Aruphites| (= *M*) 6. |Helcana . . . Azrahel (*M:* Azrael) et Iozer . . . Carein| 7. Gabadia . . . Ueroam 8. caprae 10. 13. Hieremias* 11. Hittis — |Helihel 12. Iohannan — |Helzebat 13. Bachannai 14. |princeps 16. in quo] quo 18. |Et sp̄s vero i. Amisai . . . |pax tibi et 19. Philistim adversum 20. *Post* Siceleg *commate distinxit* . . . |Ednas et Iozebad et Iedihel et Michahel et Iozabad et Eliu et Salati| „*Quod editi libri post* Michael *interserunt nomen* et Ednas, *neque Hebraeus, neque graecus textus, nec denique veteres Hieronymiani et melioris notae Mss. habent.*“ *Vallarsius. In nomine* Iozabad (*hebr.* יְהוֹזָבָד *vel* יוֹזָבָד, *i. e. quem Iehova donavit) varie errat A. Cf.* 4 *Reg.* 12, 21; 1 *Par.* 26, 4; 2 *Par.* 17, 18; 24, 26; 31, 13; 35, 9. *In libris Esdrae vulgatus, addicente Codice, idem nomen quinquies scribit* Iozabed. — Eliu (*hebr.* אֱלִיהוּא) *alibi in A nostro cum aspiratione profertur* Heliu (1 *Reg.* 1, 1; *Iob c.* 32, 35). 21. ad versum 22. exercitus Dei] *Cf. not. ad* 1 *Reg.* 26, 12.
26. sescenti* 27. |Ioiadae . . . tria] septem 29. eorum et adhuc sequebantur
31. tribu] parte tribus 32. norant . . . ʼfacere ʼquid . . . sequebantur|

et stabant in acie instructi armis bellicis,
quinquaginta millia
venerunt in auxilium, non in corde duplici.
34 **Et** de Nephthali, principes mille:
et cum eis instructi clypeo et hasta, triginta et septem millia.
35 **De** Dan etiam praeparati ad proelium,
viginti octo millia sexcenti.
36 **Et** de Aser egredientes ad pugnam, et in acie provocantes, quadraginta millia.
37 Trans Iordanem autem de filiis Ruben, et de Gad, et dimidia parte tribus Manasse instructi armis bellicis, centum viginti millia.
38 Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron,
ut constituerent regem David super universum Israel:
sed et omnes reliqui ex Israel, uno corde erant, ut rex fieret David.
39 Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes et bibentes.
praeparaverant enim eis fratres sui.
40 Sed et qui iuxta eos erant, usque ad Issachar, et Zabulon, et Nephthali, afferebant panes
in asinis, et camelis, et mulis, et bobus ad vescendum:
farinam, palathas, uvam passam, vinum, oleum, boves, arietes ad omnem copiam.
gaudium quippe erat in Israel.

CAPUT XIII.

1 **Iniit** autem consilium David cum tribunis, et centurionibus, et universis principibus,
2 et ait ad omnem coetum Israel:
Si placet vobis: et a Domino Deo nostro egreditur sermo, quem loquor:
mittamus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israel,
et ad Sacerdotes, et Levitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregentur ad nos,
3 et reducamus arcam Dei nostri ad nos:
non enim requisivimus eam in diebus Saul.
4 Et respondit universa multitudo ut ita fieret:
placuerat enim sermo omni populo.
5 Congregavit ergo David cunctum Israel a Sihor Aegypti, usque dum ingrediaris Emath,
ut adduceret arcam Dei de Cariathiarim.
6 Et ascendit David, et omnis vir Israel ad collem Cariathiarim, qui est in Iuda,
ut afferret inde arcam Domini Dei sedentis super cherubim,
ubi invocatum est nomen eius.
7 Imposueruntque arcam Dei super plaustrum novum, de domo Abinadab:
Oza autem, et frater eius minabant plaustrum.
8 Porro David, et universus Israel ludebant coram Deo omni virtute
in canticis, et in citharis, et psalteriis, et tympanis, et cymbalis, et tubis.
9 **Cum** autem pervenissent ad aream Chidon,
tetendit Oza manum suam, ut sustentaret arcam:
bos quippe lasciviens paululum inclinaverat eam.
10 Iratus est itaque Dominus contra Ozam,
et percussit eum, eo quod tetigisset arcam:
et mortuus est ibi coram Domino.
11 Contristatusque est David, eo quod divisisset Dominus Ozam:
vocavitque locum illum: Divisio Ozae usque in praesentem diem.
12 Et timuit Deum tunc temporis, dicens:
Quomodo possum ad me introducere arcam Dei?
13 Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est, in civitatem David,
sed avertit in domum Obededom Gethaei.
14 Mansit ergo arca Dei in domo Obededom tribus mensibus:
et benedixit Dominus domui eius, et omnibus quae habebat.

CAPUT XIV.

1 **Misit** quoque Hiram rex Tyri nuncios ad David,
et ligna cedrina, et artifices parietum, lignorumque: ut aedificarent ei domum.
2 Cognovitque David quod confirmasset eum Dominus in regem super Israel,
et sublevatum esset regnum suum super populum eius Israel.
3 Accepit quoque David alias uxores in Ierusalem:
genuitque filios, et filias.
4 Et haec nomina eorum, qui nati sunt ei in Ierusalem:
Samua, et Sobad, Nathan, et Salomon,
5 Iebahar, et Elisua, et Eliphalet,
6 Noga quoque, et Napheg, et Iaphia,

XII. 33. non corde 34. Neptali . . . et septem] *om.* et 35. sescentorum| 37. et Gad 38. exp.] et expediti 39. |praeparaverunt 40. Neptalim . . . et arietes

XIII. 5. Israhel asior aegyptios dum . . . Chariathiarim| (*Ed. Clem.* 1 *perperam:* Caria Thiarim. *Vide ad* 1 *Reg.* 6, 21) 6. Chariathiarim quae . . . adferrent . . ˜dī dn̄i . . cherubin| 7. Aminadab| (*vide ad* 2, 13) . . . fratres 8. et cymbalis] *om.* et 10. contigisset . . . Domino] dō| 11. *om.* est . . . |vocavit . . . Oza 13. ˜eam adduxit (= *M*) . . . in civitate 14. Dominus] dš

XIV. 2. quod] eo quod (*cf. infra v.* 8 *et notam ad* 1 *Reg.* 15, 12) 4. |Sammu (*cf.* 3, 5) et Sobab (*Sic et vulgatus recte in* 2 *Reg.* 5, 14; 1 *Par.* 3, 5. *Merus error est* Sobad) . . Salamon (*fortuito mendo, semel tantum alibi in inscriptione Psalmi* 71 *admisso; in ceteris* 270 *locis codex habet* Salomon) 5. Gebas (*M:* Iebar) et Helisu et Eliphaleth| 6. Naphec et Iapphia'| (ae? *M:* Iaphie. *Vide ad c.* 3, 7)

7 Elisama, et Baaliada, et Eliphalet.
8 Audientes autem Philisthiim eo quod unctus esset David in regem super universum Israel,
ascenderunt omnes ut quaererent eum:
quod cum audisset David, egressus est obviam eis.
9 Porro Philisthiim venientes, diffusi sunt in valle Raphaim.
10 Consuluitque David Dominum, dicens:
Si ascendam ad Philisthaeos, et si trades eos in manu mea?
Et dixit ei Dominus:
Ascende, et tradam eos in manu tua.
11 Cumque illi ascendissent in Baalpharasim, percussit eos ibi David, et dixit: Divisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut dividuntur aquae:
et idcirco vocatum est nomen illius loci Baalpharasim.
12 Dereliqueruntque ibi deos suos, quos David iussit exuri.
13 Alia etiam vice Philisthiim irruerunt, et diffusi sunt in valle.
14 Consuluitque rursum David Deum,
et dixit ei Deus: Non ascendas post eos, recede ab eis,
et venies contra illos ex adverso pyrorum.
15 Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum,
tunc egredieris ad bellum.
Egressus est enim Deus ante te, ut percutiat castra Philisthiim.
16 Fecit ergo David sicut praeceperat ei Deus, et percussit castra Philisthinorum, de Gabaon usque Gazera.
17 Divulgatumque est nomen David in universis regionibus,
et Dominus dedit pavorem eius super omnes gentes.

CAPUT XV.

1 Fecit quoque sibi domos in civitate David:
et aedificavit locum arcae Dei, tetenditque ei tabernaculum.
2 Tunc dixit David:
Illicitum est ut a quocunque portetur arca Dei
nisi a Levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam,
et ad ministrandum sibi usque in aeternum.
3 Congregavitque universum Israel in Ierusalem,
ut afferretur arca Dei in locum suum, quem praeparaverat ei.
4 Necnon et filios Aaron, et Levitas.
5 de filiis Caath, Uriel princeps fuit, et fratres eius centum viginti.
6 De filiis Merari, Asaia princeps: et fratres eius ducenti viginti.
7 De filiis Gersom, Ioel princeps; et fratres eius centum triginta.
8 De filiis Elisaphan, Semeias princeps; et fratres eius ducenti.
9 De filiis Hebron, Eliel princeps; et fratres eius octoginta.
10 De filiis Oziel, Aminadab princeps; et fratres eius centum duodecim.
11 Vocavitque David Sadoc, et Abiathar sacerdotes,
et Levitas, Uriel, Asaiam, Ioel, Semeiam, Eliel, et Aminadab:
12 et dixit ad eos:
Vos qui estis principes familiarum Leviticarum, sanctificamini cum fratribus vestris,
et afferte arcam Domini Dei Israel ad locum, qui ei praeparatus est:
13 ne ut a principio, quia non eratis praesentes, percussit nos Dominus; sic et nunc fiat,
illicitum quid nobis agentibus.
14 Sanctificati sunt ergo Sacerdotes, et Levitae, ut portarent arcam Domini Dei Israel.
15 Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut praeceperat Moyses iuxta verbum Domini humeris suis in vectibus.
16 Dixitque David principibus Levitarum,
ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum,
nablis videlicet, et lyris, et cymbalis,
ut resonaret in excelsis sonitus laetitiae.
17 Constitueruntque Levitas: Hemam filium Ioel,
et de fratribus eius Asaph filium Barachiae:
de filiis vero Merari, fratribus eorum: Ethan filium Casaiae.
18 Et cum eis fratres eorum: in secundo ordine,

XIV. 7. Baliada (= *M*) et Eliphaleth| 8. 9. Philistim 10. Dominum] dn̄ — Si ascendam] *Particulam* si *in interrogationibus directis tum maxime adhibet sermo biblicus, quum aliquis subdubitans et quodammodo sortem tentans de eiusmodi re inquirit, cuius desiderio magis quam certa spe tenetur. In Hebraeo respondet vocula* אִם *aut praefixum* הֲ, *apud* LXX εἰ *et* ἐάν. *Cf. Iud.* 5, 8; 1 *Reg.* 21, 4. 8; 2 *Reg.* 5, 19 *et Gen.* 33, 5, *ubi notandum, verba* et si ad te pertinent, *ab Hieronymo superaddita esse; nam in Hebraeo et Graeco absunt.* — *Post* philisteos *om.* et 11. ascenderent . . . ibi David et dixit: Divisit Deus inimicos meos] *Haec omiserat prima manus, supplevit corrector.* 11. ˉloci illius — *Clem.* 1 Baal Pharasim, *corr. Ed.* 2. 13. Philistim 14. Deus] dn̄s . . . pirorum| 15. ante te, ut percutiat castra Philisthiim. Fecit ergo David, sicut praeceperat ei Deus] *Haec verba in A desiderantur. Nempe librarius praeproperanter a superiore voce* Deus *ad eandem proximo versu repetitam transiluit.*

XV. 2. *om.* Dei . . . Dominus] ds̄ 5. Urihel* 7. Iohel* 9. Helihel 10. Ozihel . . . centum duodecim] octoginta| 11. Elihel 15. *post* verbum *om.* Domini 16. |Dixit quoque . . . in excelsum 17. Hemam] *Corrige* Heman. *Sic A, et alibi ipse vulgatus. Vide ad c.* 6, 33.

Zachariam, et Ben, et Iaziel, et Semiramoth, et Iahiel, et Ani, Eliab, et Banaiam, et Maasiam, et Mathathiam, et Eliphalu, et Maceniam, et Obededom, et Iehiel, ianitores.
19 Porro cantores, Heman, Asaph, et Ethan; in cymbalis aeneis concrepantes.
20 Zacharias autem, et Oziel, et Semiramoth et Iahiel, et Ani, et Eliab, et Maasias, et Banaias in nablis arcana cantabant.
21 Porro Mathathias, et Eliphalu, et Macenias, et Obededom, et Iehiel, et Ozaziu, in citharis pro octava canebant epinicion.
22 Chonenias autem princeps Levitarum, prophetiae praeerat, ad praecinendam melodiam:
erat quippe valde sapiens.
23 Et Barachias, et Elcana: ianitores arcae.
24 Porro Sebenias, et Iosaphat, et Nathanael, et Amasai, et Zacharias, et Banaias, et Eliezer sacerdotes,
clangebant tubis coram arca Dei:
et Obededom, et Iehias erant ianitores arcae.
25 Igitur David et omnes maiores natu Israel, et tribuni
ierunt ad deportandam arcam foederis Domini de domo Obededom cum laetitia.
26 Cumque adiuvisset Deus Levitas, qui portabant arcam foederis Domini,
immolabantur septem tauri, et septem arietes.
27 Porro David erat indutus stola byssina, et universi Levitae qui portabant arcam,
cantoresque et Chonenias princeps prophetiae inter cantores:
David autem etiam indutus erat ephod lineo.
28 Universusque Israel deducebant arcam foederis Domini
in iubilo, et sonitu buccinae, et tubis, et cymbalis, et nablis, et citharis concrepantes.
29 Cumque pervenisset arca foederis Domini usque ad civitatem David,
Michol filia Saul prospiciens per fenestram,
vidit regem David saltantem atque ludentem, et despexit eum in corde suo.

CAPUT XVI.

1 Attulerunt igitur arcam Dei, et constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David:
et obtulerunt holocausta, et pacifica coram Deo.
2 Cumque complesset David offerens holocausta, et pacifica, benedixit populo in nomine Domini.
3 Et divisit universis per singulos, a viro usque ad mulierem
tortam panis, et partem assae carnis bubalae, et frixam oleo similam.
4 Constituitque coram arca Domini de Levitis, qui ministrarent, et recordarentur operum eius,
et glorificarent, atque laudarent Dominum Deum Israel:
5 Asaph principem, et secundum eius Zachariam:
Porro Iahiel, et Semiramoth, et Iehiel, et Mathathiam, et Eliab, et Banaiam, et Obededom: Iehiel super organa psalterii, et lyras:
Asaph autem ut cymbalis personaret;
6 Banaiam vero, et Iaziel sacerdotes, canere tuba iugiter coram arca foederis Domini.
7 In illo die fecit David principem ad confitendum Domino Asaph, et fratres eius.
8 Confitemini Domino, et invocate nomen eius:
notas facite in populis adinventiones eius.
9 Cantate ei, et psallite ei: et narrate omnia mirabilia eius.
10 Laudate nomen sanctum eius: laetetur cor quaerentium Dominum.
11 Quaerite Dominum, et virtutem eius: quaerite faciem eius semper.
12 Recordamini mirabilium eius quae fecit: signorum illius, et iudiciorum oris eius.
13 Semen Israel servi eius: filii Iacob electi eius.
14 Ipse Dominus Deus noster: in universa terra iudicia eius.
15 Recordamini in sempiternum pacti eius: sermonis, quem praecepit in mille generationes.
16 Quem pepigit cum Abraham: et iuramenti illius cum Isaac.
17 Et constituit illud Iacob in praeceptum: et Israel in pactum sempiternum,
18 dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis vestrae.
19 Cum essent pauci numero, parvi et coloni eius.
20 Et transierunt de gente in gentem, et de regno ad populum alterum.
21 Non dimisit quemquam calumniari eos, sed increpavit pro eis reges.

XV. 18. Iazihel et Simiramoth (*sed* 20 *et* 16, 5: Semiramoth) et Iahihel et Hani . . . Maththathiam . . . Ieihel 19. Eman (= *M*) . . Etham 20. Ozihel . . . Iaihel et Ethani 21. Machenias . . . *om.* epinicion 23. *habet* Elcana, *sed in centunculo membranae recens agglutinato. Vide c.* 6, 23.) 24. Iosaphath et Nathanahel et Amasia . . . tubis] in tubis . . . Iehias] Achias 25. *om.* omnes 27. |D. a. indutus erat etiam e. l.| 28. tubis] tibiis.

XVI. 3. |Divisit . . . bubulae 5. Iaihel . . . Ieihel . . . Iehiel super] et Ieihel super 6. Azihel *Ad vv.* 8—22 *confer Psalmum* 104, *ad vv.* 23—36 *Ps.* 95. *Multa autem aliter in Psalterio, aliter in Paralipomenis concepta expressaque invenies, nec solum a latino interprete, sed in ipso textu Hebraeo.* 8. *om.* et 9. |canite ei et psallite et n.

22 Nolite tangere christos meos: et in prophetis meis nolite malignari.
23 Cantate Domino omnis terra, annunciate ex die in diem salutare eius.
24 Narrate in gentibus gloriam eius: in cunctis populis mirabilia eius.
25 Quia magnus Dominus, et laudabilis nimis: et horribilis super omnes deos.
26 Omnes enim dii populorum, idola: Dominus autem caelos fecit.
27 Confessio et magnificentia coram eo: fortitudo et gaudium in loco eius.
28 Afferte Domino familiae populorum: afferte Domino gloriam et imperium.
29 Date Domino gloriam, nomini eius, levate sacrificium,
et venite in conspectu eius: et adorate Dominum in decore sancto.
30 Commoveatur a facie eius omnis terra: ipse enim fundavit orbem immobilem.
31 Laetentur caeli, et exultet terra: et dicant in nationibus, Dominus regnavit.
32 Tonet mare, et plenitudo eius: exultent agri, et omnia quae in eis sunt.
33 Tunc laudabunt ligna saltus coram Domino: quia venit iudicare terram.
34 Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in aeternum misericordia eius.
35 Et dicite: Salva nos Deus salvator noster; et congrega nos, et erue de gentibus,
ut confiteamur nomini sancto tuo, et exultemus in carminibus tuis.
36 Benedictus Dominus Deus Israel ab aeterno usque in aeternum:
et dicat omnis populus: Amen, et hymnum Domino.
37 **R**eliquit itaque ibi coram arca foederis Domini Asaph, et fratres eius
ut ministrarent in conspectu arcae iugiter per singulos dies, et vices suas.
38 Porro Obededom, et fratres eius sexaginta octo; et Obededom filium Idithun, et Hosa constituit ianitores.
39 Sadoc autem sacerdotem, et fratres eius sacerdotes, coram tabernaculo Domini in excelso, quod erat in Gabaon,
40 ut offerrent holocausta Domino super altare holocautomatis iugiter, mane et vespere,
iuxta omnia quae scripta sunt in lege Domini, quam praecepit Israeli.
41 Et post eum Heman, et Idithun, et reliquos electos, unumquemque vocabulo suo
ad confitendum Domino: Quoniam in aeternum misericordia eius.
42 Heman quoque, et Idithun canentes tuba, et quatientes cymbala,
et omnia musicorum organa ad canendum Deo;
filios autem Idithun fecit esse portarios.
43 Reversusque est omnis populus in domum suam:
et David, ut benediceret etiam domui suae.

CAPUT XVII.

1 **C**um autem habitaret David in domo sua, dixit ad Nathan prophetam:
Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem foederis Domini sub pellibus est.
2 Et ait Nathan ad David:
Omnia, quae in corde tuo sunt, fac: Deus enim tecum est.
3 **I**gitur nocte illa factus est sermo Dei ad Nathan, dicens:
4 Vade, et loquere David servo meo:
Haec dicit Dominus: Non aedificabis tu mihi domum ad habitandum.
5 Neque enim mansi in domo ex eo tempore, quo eduxi Israel, usque ad diem hanc:
sed fui semper mutans loca tabernaculi, et in tentorio [6] manens cum omni Israel.
Numquid locutus sum saltem uni iudicum Israel, quibus praeceperam, ut pascerent populum meum, et dixi:
Quare non aedificastis mihi domum cedrinam?
7 Nunc itaque sic loquéris ad servum meum David:
Haec dicit Dominus exercituum:
Ego tuli te, cum in pascuis sequereris gregem, ut esses dux populi mei Israel.
8 Et fui tecum quocunque perrexisti:
et interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quasi unius magnorum, qui celebrantur in terra.

XVI. 23. |Canite . . . *om.* in diem 29. in decore] *om.* in 30. eius] illius 31. 32. *Hos versus in Codice prave divisos ad iustum stichorum ordinem redegimus. Nempe librarius non, ut par erat, a* Tonet, *sed ab* exultent *alterum stichum incepit; corrector, errore errorem mutans, coli notulam* k *posuit ante* et dicant. *In reliquo carmine singuli stichi singulis vulgati textus versibus legitime respondent, nisi quod hi quatuor vv.* 8. 29. 35. 36, *quorum in edito longior ambitus et membrorum quaedam duplex comprehensio est, in Codice binis leguntur stichis dispertiti.* 35. ˜tuo s̄co 36. hymnos 38. octo] novem . . . Idithum et Osa 39. eius] illius 40. holocaustomatis. *Graeci scribunt* ὁλοκαύτωμα, *Latini* holocaustoma *praeferunt. Hanc formam et in Bibliis A noster ubique locorum, q. e. quindecies, tuetur, et apud patres alii Mss. firmant. Nec ulla obstat grammatica ratio. Nam Graecis quum duo adiectiva* καυςὸς *et* καυτὸς, ὁλόκαυςος *et* ὁλόκαυτος *promiscuum usum habeant, quorum ab altero verba* ὁλοκαυτόω, ὁλοκαύτωμα, ὁλοκαύτωσις *derivantur, nil vetat ab eo quoque quod est* ὁλόκαυςος *eadem flexione formas analogas deduci, Latinis nimirum indidem acceptiores, qua ipsi* holocaustum *dicere quam* holocautum *malebant. Adde quod semel (2 Par. 29, 18), teste A, Hieronymus etiam vocem* holocaustosis *in genitivo* holocaustoseos *adoptavit, ubi Edd. nostrae* holocausti, *Septuaginta habent* ὁλοκαυτώσεως.

XVII. 3. nocte] in nocte 5. ˜hanc diem| . . . motans (*cf. Gen.* 1, 21) 6. saltim . . . aedificasti

9 Et dedi locum populo meo Israel:
plantabitur, et habitabit in eo, et ultra
non commovebitur:
nec filii iniquitatis atterent eos, sicut a
principio,
10 ex diebus quibus dedi iudices populo
meo Israel,
et humiliavi universos inimicos tuos.
Annuncio ergo tibi, quod aedificaturus sit
tibi Dominus domum.
11 Cumque impleveris dies tuos ut vadas ad
patres tuos,
suscitabo semen tuum post te, quod erit
de filiis tuis:
et stabiliam regnum eius.
12 Ipse aedificabit mihi domum, et firmabo
solium eius usque in aeternum.
13 Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi
in filium:
et misericordiam meam non auferam ab eo,
sicut abstuli ab eo, qui ante te fuit.
14 Et statuam eum in domo mea, et in
regno meo usque in sempiternum:
et thronus eius erit firmissimus in per-
petuum.
15 Iuxta omnia verba haec, et iuxta univer-
sam visionem istam, sic locutus est
Nathan ad David.
16 Cumque venisset rex David, et sedisset
coram Domino, dixit:
Quis ego sum Domine Deus, et quae do-
mus mea, ut praestares mihi talia?
17 Sed et hoc parum visum est in conspectu
tuo,
ideoque locutus es super domum servi tui
etiam in futurum:
et fecisti me spectabilem super omnes
homines Domine Deus.
18 Quid ultra addere potest David, cum ita
glorificaveris servum tuum, et cogno-
veris eum? 19 Domine propter famu-
lum tuum
iuxta cor tuum fecisti omnem magnificen-
tiam hanc,
et nota esse voluisti universa magnalia.
20 Domine, non est similis tui: et non est
alius Deus absque te, ex omnibus, quos
audivimus auribus nostris.
21 Quis enim est alius, ut populus tuus Is-
rael,
gens una in terra, ad quam perrexit Deus,
ut liberaret, et faceret populum sibi,
et magnitudine sua atque terroribus eii-
ceret nationes a facie eius, quem de
Aegypto liberarat?
22 Et posuisti populum tuum Israel tibi in
populum usque in aeternum,
et tu Domine factus es Deus eius.
23 Nunc igitur Domine, sermo, quem locutus
es famulo tuo, et super domum eius,
confirmetur in perpetuum,
et fac sicut locutus es.
24 Permaneatque et magnificetur nomen tuum
usque in sempiternum:
et dicatur: Dominus exercituum Deus Is-
rael,
et domus David servi eius permanens co-
ram eo.
25 Tu enim Domine Deus meus revelasti
auriculam servi tui, ut aedificares ei
domum:
et idcirco invenit servus tuus fiduciam, ut
oret coram te.
26 Nunc ergo Domine tu es Deus: et locu-
tus es ad servum tuum tanta bene-
ficia.
27 Et coepisti benedicere domui servi tui,
ut sit semper coram te:
te enim Domine benedicente, benedicta
erit in perpetuum.

CAPUT XVIII.

1 Factum est autem post haec, ut percute-
ret David Philisthiim, et humiliaret
eos,
et tolleret Geth, et filias eius de manu
Philisthiim,
2 percuteretque Moab, et fierent Moabitae
servi David, offerentes ei munera.
3 Eo tempore percussit David etiam Ada-
rezer regem Soba regionis Hemath,
quando perrexit ut dilataret imperium
suum usque ad flumen Euphraten.
4 Cepit ergo David mille quadrigas eius, et
septem millia equitum, ac viginti mil-
lia virorum peditum,
subnervavitque omnes equos curruum, ex-
ceptis centum quadrigis, quas reser-
vavit sibi.
5 Supervenit autem et Syrus Damascenus,
ut auxilium praeberet Adarezer regi
Soba:
sed et huius percussit David vigintiduo
millia virorum.
6 Et posuit milites in Damasco,
ut Syria quoque serviret sibi, et offerret
munera.
Adiuvitque eum Dominus in cunctis, ad
quae perrexerat.
7 Tulit quoque David pharetras aureas, quas
habuerant servi Adarezer,
et attulit eas in Ierusalem.
8 Necnon de Thebath, et Chun urbibus Ada-
rezer aeris plurimum,
de quo fecit Salomon mare aeneum, et
columnas, et vasa aenea.
9 Quod cum audisset Thou rex Hemath, per-
cussisse videlicet David omnem exer-
citum Adarezer regis Soba,
10 misit Adoram filium suum ad regem Da-
vid, ut postularet ab eo pacem,

XVII. 9. |neque 10. ˜domum tibi dn̄s| 11. |cumq· impleris 17. parum] parvum 17. dn̄e ds̄ meus| 18. *om.* servum tuum et cognoveris *(per festinationem, qua et stichum longius extendit quam ferebat sensus.)* 21. enim] autem 23. domum] domo 24. permanens] manens 25. oret] oraret 27. *om.* Domine

XVIII. 1. *om.* haec . . . Philistim *(bis)* 3. Adadezer* *(sic ubique. Cf.* 2 *Reg.* 8, 3) — Suba — Emath| (= *M*) . . . Eufraten| 4. |coepit . . . milia equites (= *M*) 5. *habet* Soba 6. in Damascum 7. faretras 9. Emath . . . Suba 10. Aduram (= *M*),

et congratularetur ei quod percussisset, et expugnasset Adarezer:
adversarius quippe erat Thou Adarezer.
11 Sed et omnia vasa aurea, et argentea, et aenea consecravit David rex Domino,
cum argento et auro, quod tulerat ex universis gentibus,
tam de Idumaea, et Moab, et filiis Ammon, quam de Philisthiim et Amalec.
12 **A**bisai vero filius Saruiae percussit Edom in valle Salinarum, decem et octo millia:
13 et constituit in Edom praesidium, ut serviret Idumaea David:
salvavitque Dominus David in cunctis, ad quae perrexerat.
14 **R**egnavit ergo David super universum Israel,
et faciebat iudicium atque iustitiam cuncto populo suo.
15 **P**orro Ioab filius Saruiae erat super exercitum, et Iosaphat filius Ahilud a commentariis.
16 Sadoc autem filius Achitob, et Ahimelech, filius Abiathar, sacerdotes: et Susa, scriba.
17 Banaias quoque filius Ioiadae super legiones Cerethi, et Phelethi:
porro filii David, primi ad manum regis.

CAPUT XIX.

1 **A**ccidit autem ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, et regnaret filius eius pro eo.
2 Dixitque David:
Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas: praestitit enim mihi pater eius gratiam.
Misitque David nuncios ad consolandum eum super morte patris sui.
Qui cum pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Hanon,
3 dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon:
Tu forsitan putas, quod David honoris causa in patrem tuum miserit qui consolentur te:
nec animadvertis quod ut explorent, et investigent, et scrutentur terram tuam, venerint ad te servi eius.
4 **I**gitur Hanon pueros David decalvavit, et rasit,
et praecidit tunicas eorum a natibus usque ad pedes, et dimisit eos.
5 Qui cum abiissent, et hoc mandassent David,
misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant)
et praecepit ut manerent in Iericho, donec cresceret barba eorum, et tunc reverterentur.
6 **V**identes autem filii Ammon, quod iniuriam fecissent David, tam Hanon, quam reliquus populus,
miserunt mille talenta argenti,
ut conducerent sibi de Mesopotamia, et de Syria Maacha, et de Soba currus et equites.
7 Conduxeruntque triginta duo millia curruum, et regem Maacha cum populo eius.
Qui cum venissent, castrametati sunt e regione Medaba.
Filii quoque Ammon congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum.
8 Quod cum audisset David, misit Ioab, et omnem exercitum virorum fortium:
9 egressique filii Ammon, direxerunt aciem iuxta portam civitatis:
reges autem, qui ad auxilium eius venerant, separatim in agro steterunt.
10 **I**gitur Ioab intelligens bellum ex adverso, et post tergum contra se fieri,
elegit viros fortissimos de universo Israel, et perrexit contra Syrum.
11 Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui;
et perrexerunt contra filios Ammon.
12 Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi:
si autem superaverint te filii Ammon, ero tibi in praesidium.
13 Confortare, et agamus viriliter pro populo nostro, et pro urbibus Dei nostri:
Dominus autem quod in conspectu suo bonum est, faciet.
14 Perrexit ergo Ioab, et populus qui cum eo erat, contra Syrum ad praelium: et fugavit eos.
15 Porro filii Ammon videntes quod fugisset Syrus,
ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem eius, et ingressi sunt civitatem:
reversusque est etiam Ioab in Ierusalem.
16 **V**idens autem Syrus quod cecidisset coram Israel,
misit nuncios, et adduxit Syrum, qui erat trans fluvium:
Sophach autem princeps militiae Adarezer, erat dux eorum.
17 Quod cum nunciatum esset David, congregavit universum Israel,
et transivit Iordanem, irruitque in eos,
et direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus.
18 Fugit autem Syrus Israel:
et interfecit David de Syris septem millia curruum, et quadraginta millia peditum, et Sophach exercitus principem.

XVIII. 10. ei eo quod expugnasset et percussisset (= *M*) . . . ˜Thou erat 11. *om.* rex . . . Philisthim et Amalech 12. octo] VIIII 14. *om.* suo 15. Iosaphath f. Ailud 16. Ahitob (= *M*) . . . sacerdotis 17. quoque] autem *A*, vero *M*, — Ioada . . Cherethi* et Felethi|

XIX. 1. moriretur . . . ˜pro eo filius eius| 2. ˜pater eius mihi . . . in terra 3. *om.* ut 4. tonicas 5. abissent 6. Macha . . Suba 7. Macha . . . castrametati] metati 9. civitatis] *scil.* Rabba. *Cf. infra c.* 20, 1; 2 *Reg.* 12, 26 *sqq.* — ad auxilium venerunt separati 12. |sin autem 16. |Sophath (= 18) . . . Adadezer*

19 Videntes autem servi Adarezer se ab Israel esse superatos,
transfugerunt ad David, et servierunt ei:
noluitque ultra Syria auxilium praebere filiis Ammon.

CAPUT XX.

1 **F**actum est autem post anni circulum, eo tempore, quo solent reges ad bella procedere,
congregavit Ioab exercitum, et robur militiae, et vastavit terram filiorum Ammon;
perrexitque et obsedit Rabba:
porro David manebat in Ierusalem, quando Ioab percussit Rabba, et destruxit eam.
2 Tulit autem David coronam Melchom de capite eius,
et invenit in ea auri pondo talentum,
et pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema:
manubias quoque urbis plurimas tulit:
3 populum autem, qui erat in ea, eduxit:
et fecit super eos tribulas, et trahas, et ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur, et contererentur:
sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon:
et reversus est cum omni populo suo in Ierusalem.
4 **P**ost haec initum est bellum in Gazer adversum Philisthaeos:
in quo percussit Sobochai Husathites, Saphai de genere Raphaim, et humiliavit eos.
5 **A**liud quoque bellum gestum est adversus Philisthaeos,
in quo percussit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethaei,
cuius hastae lignum erat quasi liciatorium texentium.
6 **S**ed et aliud bellum accidit in Geth,
in quo fuit homo longissimus, senos habens digitos, id est, simul viginti quatuor:
qui et ipse de Rapha fuerat stirpe generatus.
7 Hic blasphemavit Israel:
et percussit eum Ionathan filius Samaa fratris David.
Hi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David et servorum eius.

CAPUT XXI.

1 **C**onsurrexit autem Satan contra Israel:
et concitavit David ut numeraret Israel.
2 Dixitque David ad Ioab, et ad principes populi:
Ite, et numerate Israel a Bersabee usque Dan: et afferte mihi numerum ut sciam.
3 Responditque Ioab:
Augeat Dominus populum suum centuplum, quam sunt:
nonne domine mi rex, omnes servi tui sunt?
quare hoc quaerit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israeli?
4 Sed sermo regis magis praevaluit:
egressusque est Ioab, et circuivit universum Israel;
et reversus est Ierusalem: 5 Deditque Davidi numerum eorum, quos circuierat:
et inventus est omnis numerus Israel, mille millia et centum millia virorum educentium gladium:
de Iuda autem quadringenta septuaginta millia bellatorum.
6 Nam Levi, et Beniamin non numeravit: eo quod Ioab invitus exsequeretur regis imperium.
7 **D**isplicuit autem Deo quod iussum erat; et percussit Israel.
8 Dixitque David ad Deum:
Peccavi nimis ut hoc facerem: obsecro aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi.
9 Et locutus est Dominus ad Gad Videntem Davidis, dicens:
10 Vade, et loquere ad David, et dic ei:
Haec dicit Dominus: Trium tibi optionem do; unum, quod volueris, elige, et faciam tibi.
11 Cumque venisset Gad ad David, dixit ei:
Haec dicit Dominus: Elige quod volueris:
12 aut tribus annis famem:
aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, et gladium eorum non posse evadere:
aut tribus diebus gladium Domini, et pestilentiam versari in terra, et angelum Domini interficere in universis finibus Israel:

XIX. 19. *om.* autem . . . |noluerumtque ultra Syri

XX. 1. *om.* autem . . . obsedit] possedit — Rebba *utrimque; alibi cum vulgato ter habet* Rabba, *novies* Rabbath. *Pseudo-Hieronymus* III, 776: „*In Hebraeo, quando cum adiectione nominum ponitur,* Rabbath *scribitur, sicut est* Rabbath filiorum Ammon (*Deut.* 3, 11; 2 *Reg.* 22, 16); *quando vero sine adiectione nominum, non* Rabbath, *sed* Rabba *scribitur.*" — destruxit] destruit 2. Melchum 3. disecarentur 3. urbibus] diebus . . . *om.* suo 4. adversus Philisteos| . . . Sobboc aiusathites . . . Raphaim] *Cf. not. ad* 2 *Reg.* 21, 16. 5. Bethlehemites] Iahemites (*Martianaeus ex Memmiano:* Leemites, *nec aliter Hebraeus, quamquam* 2 *Reg.* 21, 19: Bethleemites.) 6. accedit . . . ˜habens digitos senos . . . fuit 7. Samma (*cf. c.* 3, 5)

XXI. 1. incitavit (= *M*) 4. circumivit 5. David (= *M*) . . . circumierat| . . . ˜Israhel numerus (= *M*) . . . quadringenta] trecenta (*Idem Martianaei Mss. omnes. Hebraeus tamen et Gr.* quadringenta; *Arabs* pro CCCCLXX quingenta.) 6. *om.* Ioab 8. Deum] dñm| 9. David (= *M*) 10. *om.* ei 12. famem] pestilentiam . . . ˜fugere te (= *M*) . . et] ut . . . possis . . . pestilentiam] mortem (= *M*) . . . terra⌈Q. XLII. *Seq. fol.* 346.

nunc igitur vide quid respondeam ei, qui misit me.
13 Et dixit David ad Gad:
Ex omni parte me angustiae premunt:
sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multae sunt miserationes eius, quam in manus hominum.
14 Misit ergo Dominus pestilentiam in Israel:
et ceciderunt de Israel septuaginta millia virorum.
15 Misit quoque angelum in Ierusalem, ut percuteret eam:
cumque percuteretur, vidit Dominus, et misertus est super magnitudine mali:
et imperavit angelo, qui percutiebat:
Sufficit, iam cesset manus tua.
Porro angelus Domini stabat iuxta aream Ornan Iebusaei.
16 Levansque David oculos suos,
vidit angelum Domini stantem inter caelum et terram,
et evaginatum gladium in manu eius, et versum contra Ierusalem:
et ceciderunt, tam ipse, quam maiores natu vestiti ciliciis, proni in terram.
17 Dixitque David ad Deum:
Nonne ego sum, qui iussi ut numeraretur populus?
Ego qui peccavi: ego, qui malum feci: iste grex quid commeruit?
Domine Deus meus vertatur obsecro manus tua in me, et in domum patris mei:
populus autem tuus non percutiatur.
18 Angelus autem Domini praecepit Gad ut diceret Davidi
ut ascenderet, exstrueretque altare Domino Deo in area Ornan Iebusaei.
19 Ascendit ergo David iuxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini.
20 Porro Ornan cum suspexisset, et vidisset angelum, quatuorque filii eius cum eo, absconderunt se:
nam eo tempore terebat in area triticum.
21 Igitur cum veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan, et processit ei obviam de area,
et adoravit eum pronus in terram.
22 Dixitque ei David:
Da mihi locum areae tuae, ut aedificem in ea altare Domino:
ita ut quantum valet argenti accipias, et cesset plaga a populo.
23 Dixit autem Ornan ad David:
Tolle, et faciat dominus meus rex quodcunque ei placet:
sed et boves do in holocaustum, et tribulas in ligna, et triticum in sacrificium: Omnia libens praebebo.
24 Dixitque ei rex David:
Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet:
neque enim tibi auferre debeo, et sic offerre Domino holocausta gratuita.
25 Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos.
26 Et aedificavit ibi altare Domino:
obtulitque holocausta, et pacifica, et invocavit Dominum,
et exaudivit eum in igne de caelo super altare holocausti.
27 Praecepitque Dominus Angelo: et convertit gladium suum in vaginam.
28 Protinus ergo David, videns quod exaudisset eum Dominus in area Ornan Iebusaei, immolavit ibi victimas.
29 Tabernaculum autem Domini, quod fecerat Moyses in deserto, et altare holocaustorum,
ea tempestate erat in excelso Gabaon.
30 Et non praevaluit David ire ad altare ut ibi obsecraret Deum:
nimio enim fuerat in timore perterritus, videns gladium angeli Domini.

CAPUT XXII.

1 Dixitque David: Haec est domus Dei, et hoc altare in holocaustum Israel.
2 Et praecepit ut congregarentur omnes proselyti de terra Israel,
et constituit ex eis latomos ad caedendos lapides et poliendos, ut aedificaretur domus Dei.
3 Ferrum quoque plurimum ad clavos ianuarum, et ad commissuras atque iuncturas praeparavit David:
et aeris pondus innumerabile.
4 Ligna quoque cedrina non poterant aestimari,
quae Sidonii, et Tyrii deportaverant ad David.
5 Et dixit David:

XXI. 13. incedam 15. magnitudinem . . . Orna (= 18. 20. 28; *sed* Ornan *v.* 21. 23. 25; 2 *Par.* 3, 1. *In* 2 *Reg.* 24, 18—23 *idem vocatur* Areuna.) 16. ˜terram et caelum| (= *M*) . . . proni] et proni 17. Deum] dn̄m| . . . numeraret , 18. David| (= *M*) et asc. 21. venisset . . . eum] illum 23. faciet . . . *om.* in *ante* sacrificium . . praebeo| 24. argento *(melius; Graeci:* ἐν ἀργυρίῳ; *Lutherus: „um voll Geld will ich es kaufen".)* . . . neque enim tibi auferre debeo et sic offerre Domino *etc.*] *Luculento nobis hic locus exemplo esse poterat ad Deut.* 26, 13, *ubi lectionem vulgatam* abstuli *a naturali eius verbi significatu usuque discedere asseruimus. Quamquam, ne adnotationis nostrae brevitas in negligentiae crimen incurrat, iuvabit et peculiarem quemdam eiusdem verbi usum commemorare, qui observatur in sacrificiis, quum oblationem facturi eam partem victimae, quae altari destinatur, vel pectusculum vel adipem, de toto* auferre *iubentur (cf. Lev.* 4, 8. 10. 35, *et lectionem A in Lev.* 10, 14), *quo dictionis modo verbum* auferendi *in* offerendi *sensum transire videmus.* 29. |eadem temp. 30. *om.* in (= *M. Cf.* 1 *Reg.* 31, 4)

XXII. 1. Dixitque David] Dixit 2. proseliti . . . ex his latumos ad edendos 4. Tyri deportaverunt

Salomon filius meus puer parvulus est et delicatus:
domus autem, quam aedificari volo Domino, talis esse debet ut in cunctis regionibus nominetur:
praeparabo ergo ei necessaria.
Et ob hanc causam ante mortem suam omnes praeparavit impensas.
6 Vocavitque Salomonem filium suum: et praecepit ei ut aedificaret domum Domino Deo Israel.
7 Dixitque David ad Salomonem:
Fili mi, voluntatis meae fuit ut aedificarem domum nomini Domini Dei mei,
8 sed factus est sermo Domini ad me, dicens:
Multum sanguinem effudisti, et plurima bella bellasti:
non poteris aedificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me:
9 filius, qui nascetur tibi, erit vir quietissimus:
faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum:
et ob hanc causam Pacificus vocabitur:
et pacem et otium dabo in Israel cunctis diebus eius.
10 Ipse aedificabit domum nomini meo,
et ipse erit mihi in filium, et ego ero illi in patrem:
firmaboque solium regni eius super Israel in aeternum.
11 Nunc ergo fili mi, sit Dominus tecum, et prosperare, et aedifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te.
12 Det quoque tibi Dominus prudentiam et sensum,
ut regere possis Israel, et custodire legem Domini Dei tui.
13 Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata, et iudicia,
quae praecepit Dominus Moysi ut doceret Israel:
confortare et viriliter age, ne timeas, neque paveas.
14 Ecce ego in paupertate mea praeparavi impensas domus Domini,
auri talenta centum millia, et argenti mille millia talentorum:
aeris vero, et ferri non est pondus,
vincitur enim numerus magnitudine:
ligna et lapides praeparavi ad universa impendia.
15 Habes quoque plurimos artifices, latomos, et caementarios,
artificesque lignorum, et omnium artium ad faciendum opus prudentissimos,
16 in auro et argento et aere et ferro, cuius non est numerus.
Surge igitur, et fac, et erit Dominus tecum.
17 Praecepit quoque David cunctis principibus Israel, ut adiuvarent Salomonem filium suum.
18 Cernitis, inquiens, quod Dominus Deus vester vobiscum sit,
et dederit vobis requiem per circuitum,
et tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras,
et subiecta sit terra coram Domino, et coram populo eius.
19 Praebete igitur corda vestra et animas vestras, ut quaeratis Dominum Deum vestrum:
et consurgite, et aedificate sanctuarium Domino Deo,
ut introducatur arca foederis Domini, et vasa Domino consecrata, in domum, quae aedificatur nomini Domini.

CAPUT XXIII.

1 Igitur David senex et plenus dierum, regem constituit Salomonem filium suum super Israel.
2 Et congregavit omnes principes Israel, et Sacerdotes atque Levitas.
3 Numeratique sunt Levitae a triginta annis, et supra:
et inventa sunt triginta octo millia virorum.
4 Ex his electi sunt, et distributi in ministerium domus Domini viginti quatuor millia:
praepositorum autem et iudicum sex millia.
5 Porro quatuor millia ianitores: et totidem psaltae canentes Domino in organis, quae fecerat, ad canendum.
6 Et distribuit eos David per vices filiorum Levi, Gerson videlicet, et Caath, et Merari.
7 Filii Gerson: Leedan, et Semei.
8 Filii Leedan: princeps Iahiel, et Zethan, et Ioel, tres.
9 Filii Semei: Salomith, et Hosiel,
et Aran, tres: isti principes familiarum Leedan.
10 Porro filii Semei, Leheth, et Ziza, et Iaus, et Baria:
isti filii Semei, quatuor.
11 Erat autem Leheth prior, Ziza secundus:
porro Iaus et Baria non habuerunt plurimos filios,

XXII. 5. praeparavit] paravit (= *M*) 6. et] ut *(err.)* 7. |Filii *(ut solet)* . . . *om.* nomini 8. ˜ad me sermo dñi 9. erit] et erit 10. illi] ei (= *M*) . . . regni eius] meum 11. filii 13. *post* confortare *om.* et 14. paupertatula *(= M. Eodem vocabulo Hieronymus et alibi utitur in epistolis.)* 15. |habens 16. et aere] in aere 18. inimicos in manu vestra| (= *M*) 19. |et introducatur . . . consecrata] sacrata

XXIII. 2. Levites| 3. triginta] *Nonnulli Mss.* viginti, *sicut infra v.* 24. *Sed etiam in Hebr. et Gr. numeri discrepant.* 5. psalte 6. 7. Gersom — et Caath] *erasum* et . . . *om.* Filii 8. Ieihel et Zetham et Iohel 9. Ozihel| *(M:* Osiel. *In hodierno Hebraeo:* חֲזִיאֵל, *quod lexica interpretantur: visio Dei. Diversum est nomen a frequentiore* Ozihel, *quod prope adest v.* 12 *et* 20 *et hebraice scribitur* עֻזִּיאֵל *i. e. potentia Dei.)* |et erant tres *(corrupte.)* 10. Leeth (= *M; corrige:* Ieeth) . . . Baria] Banam| 11. Leheth] Ieeth . . . *hab.* Baria

et idcirco in una familia, unaque domo
computati sunt.
12 Filii Caath: Amram, et Isaar, Hebron, et
Oziel, quatuor.
13 Filii Amram, Aaron, et Moyses.
Separatusque est Aaron ut ministraret in
Sancto sanctorum, ipse et filii eius in
sempiternum,
et adoleret incensum Domino secundum
ritum suum,
ac benediceret nomini eius in perpetuum.
14 Moysi quoque hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Levi.
15 Filii Moysi: Gersom, et Eliezer.
16 Filii Gersom: Subuel primus.
17 Fuerunt autem filii Eliezer: Rohobia primus:
et non erant Eliezer filii alii.
Porro filii Rohobia multiplicati sunt nimis.
18 Filii Isaar: Salomith primus.
19 Filii Hebron: Ieriau primus, Amarias secundus, Iahaziel tertius, Iecmaam quartus.
20 Filii Oziel: Micha primus, Iesia secundus.
21 Filii Merari: Moholi, et Musi.
Filii Moholi: Eleazar, et Cis.
22 Mortuus est autem Eleazar, et non habuit
filios, sed filias:
acceperuntque eas filii Cis fratres earum.
23 Filii Musi: Moholi, et Eder, et Ierimoth,
tres.
24 Hi filii Levi in cognationibus, et familiis
suis,
principes per vices, et numerum capitum
singulorum,
qui faciebant opera ministerii domus Domini a viginti annis, et supra.
25 Dixit enim David:
Requiem dedit Dominus Deus Israel populo suo, et habitationem Ierusalem
usque in aeternum.
26 Nec erit officii Levitarum ut ultra portent tabernaculum, et omnia vasa eius
ad ministrandum.
27 Iuxta praecepta quoque David novissima
supputabitur numerus filiorum Levi a
viginti annis et supra.
28 Et erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini,
in vestibulis, et in exedris, et in loco purificationis, et in sanctuario,
et in universis operibus ministerii templi
Domini.
29 Sacerdotes autem, super panes propositionis, et ad similae sacrificium, et ad
lagana
azyma, et sartaginem, et ad torrendum, et
super omne pondus atque mensuram.
30 Levitae vero ut stent mane ad confitendum, et canendum Domino:
similiterque ad vesperam 31 tam in oblatione holocaustorum Domini,
quam in sabbatis et Calendis et sollemnitatibus reliquis
iuxta numerum, et ceremonias uniuscuiusque rei, iugiter coram Domino.
32 Et custodiant observationes tabernaculi
foederis, et ritum sanctuarii,
et observationem filiorum Aaron fratrum
suorum, ut ministrent in domo Domini.

CAPUT XXIV.

1 Porro filiis Aaron hae partitiones erant:
Filii Aaron: Nadab, et Abiu, et Eleazar,
et Ithamar.
2 Mortui sunt autem Nadab, et Abiu ante
patrem suum absque liberis:
sacerdotioque functus est Eleazar, et Ithamar.
3 Et divisit eos David, id est Sadoc de
filiis Eleazari, et Ahimelech de filiis
Ithamar, secundum vices suas et ministerium.
4 Inventique sunt multo plures filii Eleazar
in principibus viris, quam filii Ithamar.
Divisit autem eis, hoc est filiis Eleazar
principes per familias sedecim: et filiis
Ithamar per familias et domos suas
octo.
5 Porro divisit utrasque inter se familias
sortibus:
erant enim principes sanctuarii, et principes Dei, tam de filiis Eleazar, quam
de filiis Ithamar.
6 Descripsitque eos Semeias filius Nathanael scriba Levites,
coram rege et principibus, et Sadoc sacerdote, et Ahimelech filio Abiathar,
principibus quoque familiarum sacerdotalium et Leviticarum:

XXIII. 12. Ozihel 13. |ac benedicere 16. Subuhel 17. Roob primus| . . . filii Rohobia] Roobia 19. Iazihel 20. Ozihel 21. 23. Mooli* (= *M*) 23. Ierimuth 24. |et principes . . . numero (*recte, secundum Hebraeum, ubi priori substantivo praefigitur* לְ, per, *alteri* בְּ, in.) 25. in sempiternum| 28. |et universis 29. |et azymae sartaginem et ad ferventem similam et super *etc. Erravit a principio, quum vulgo rectissime ad Hebraea et Graeca legatur:* et ad lagana azyma et sartaginem. *Proxima autem* et ad torrendum, *citra codicum fidem Romani censores, Pseudo-Hieronymi seu Quaestionum hebraicarum auctoris iudicio obsequentes, receperunt. Is enim ita: „Quod in quibusdam codicibus habetur,* ad ferventem similam, *et in quibusdam* ad ferventem *tantummodo, error est. In Hebraeo non habetur in hoc loco* simila, *quia simila paulo iam superius nominata est, sed* ad torrendum, *ut subaudias spicas. Primitiae enim spicarum quando deferebantur, torrebantur et grana comedebantur. Quod genus cibi vulgo graneas vocant.“ Martianaei Mss. omnes:* et ad ferventem similam. 30. *om.* et canendum 31. *om.* tam . . . *hab.* calendis 32. ut ministrent] ministr· ·ent (*erasum* ar)

XXIV. 1. partiones erunt| 3. 4. *Desunt haec:* et Abimelech *sqq. ad* plures filii Eleazar 4. *om.* sedecim et filiis Ithamar per familias 6. Nathahel scriba Levitis|

unam domum, quae ceteris praeerat, Eleazar:
et alteram domum, quae sub se habebat ceteros, Ithamar.
7 Exivit autem sors prima Ioiarib, secunda Iedei,
8 tertia Harim, quarta Seorim,
9 quinta Melchia, sexta Maiman,
10 septima Accos, octava Abia,
11 nona Iesua, decima Sechenia,
12 undecima Eliasib, duodecima Iacim,
13 tertiadecima Hoppha, decimaquarta Isbaab,
14 decimaquinta Belga, decimasexta Emmer,
15 decimaseptima Hezir, decimaoctava Aphses,
16 decimanona Pheteia, vigesima Hezechiel,
17 vigesimaprima Iachin, vigesimasecunda Gamul,
18 vigesimatertia Dalaiau, vigesimaquarta Maaziau.
19 **H**ae vices eorum secundum ministeria sua, ut ingrediantur domum Domini
et iuxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum: sicut praeceperat Dominus Deus Israel.
20 Porro filiorum Levi, qui reliqui fuerant, de filiis Amram erat Subael,
et de filiis Subael, Iehedeia.
21 De filiis quoque Rohobiae princeps Iesias.
22 Isaari vero filius Salemoth,
filiusque Salemoth Iahath:
23 filiusque eius Ieriau primus, Amarias secundus, Iahaziel tertius, Iecmaan quartus.
24 Filius Oziel, Micha:
filius Micha, Samir.
25 Frater Micha, Iesia:
filiusque Iesiae, Zacharias.
26 **F**ilii Merari: Moholi et Musi.
Filius Oziau: Benno.
27 Filius quoque Merari: Oziau et Soam et Zachur et Hebri.
28 Porro Moholi filius: Eleazar, qui non habebat liberos.
29 Filius vero Cis, Ierameel.
30 Filii Musi: Moholi, Eder, et Ierimoth.
isti filii Levi secundum domos familiarum suarum.
31 Miseruntque et ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron
coram David rege, et Sadoc, et Ahimelech,
et principibus familiarum sacerdotalium et Leviticarum,
tam maiores, quam minores. omnes sors aequaliter dividebat.

CAPUT XXV.

1 **I**gitur David, et magistratus exercitus segregaverunt in ministerium filios Asaph, et Heman, et Idithun:
qui prophetarent in citharis, et psalteriis, et cymbalis
secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes.
2 De filiis Asaph: Zacchur, et Ioseph, et Nathania, et Asarela,
filii Asaph: sub manu Asaph prophetantis iuxta regem.
3 Porro Idithun: filii Idithun, Godolias, Sori, Ieseias, et Hasabias, et Mathathias, sex, sub manu patris sui Idithun,
qui in cithara prophetabat super confitentes et laudantes Dominum.
4 Heman quoque: filii Heman, Bocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel, et Ierimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi, et Romemthiezer, et Iesbacassa, Mellothi, Othir, Mahazioth:
5 omnes isti filii Heman Videntis regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu:
deditque Deus Heman filios quatuordecim, et filias tres.
6 Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant,
in cymbalis, et psalteriis, et citharis, in ministeria domus Domini iuxta regem:
Asaph videlicet, et Idithun, et Heman.
7 Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octogintaocto.
8 Miseruntque sortes per vices suas, ex aequo tam maior quam minor, doctus pariter et indoctus.
9 **E**gressaque est sors prima Ioseph, qui erat de Asaph.
Secunda Godoliae, ipsi et filiis eius, et fratribus eius duodecim.
10 Tertia Zachur, filiis et fratribus eius duodecim.
11 Quarta Isari, filiis et fratribus eius duodecim.

XXIV. 7. Ioiaribus (*cf.* c. 3, 24) — Iedeiae| (= *M*) 8. Arim 10. Actos 11. Hiesu (*M:* Iesue) 13. Oppa quartadecima Isbaal| 14. |quintadecima Abelga sextadecima E. 15. |septimadecima Ezir, octavadecima Habses| 16. |nona decima Ph. vicissima Iezecel| (*item* vicissima *vel* vicisima *in seqq. Ceterum minore numero praeposito Mart. quoque ex suis:* quartadecima, quintadecima *etc.*) 17. Iacin 18. Dalaia — Mazziau| 19. Domini] dī| . . . praecepit (= *M*) 20. Subahel| de f. Subahel Iedeia| 21. *deest* 22. 23. |Isaaris vero S.| filiusque eius Ieniahu, Gamarias s. Iozihel t. Iecmaam q.| (*Omittunt* primus *etiam Hebr. Gr. M.*) *Recipiendum* Iecmaam, *sicut recte legitur* c. 6, 68; 23, 29; *idemque reponendum* 3 *Reg.* 4, 12. 24. Ozihel 26. 28. 30. Mooli* 27. Mirari . . Soem (= *M*) et Acchur 28. *om.* non 29. Ierahel|

XXV. 1. secreverunt (*elegantius, quamquam alteram lectionem commendent Rom.* 1, 1; *Gal.* 1, 15) 2. Sachur . . . Aserela| . . . prophetantes 3. Iesaias et Sabias et Mathias 4. Bocchiau — Ozihel Subuhel . . Ananias Anani Elietha . . Romamthiezer et Iesbacasa . . Maziuth| 5. videntes . . . |dedit[q.] . . . quattuordecem 6. |et cymbalis . . . in ministeria] *om.* in 8. per vices suos 9. Goliae . . . et fratribus duodecem|

12 Quinta Nathaniae, filiis et fratribus eius duodecim.
13 Sexta Bocciau, filiis et fratribus eius duodecim.
14 Septima Isreela, filiis et fratribus eius duodecim.
15 Octava Iesaiae, filiis et fratribus eius duodecim.
16 Nona Mathaniae, filiis et fratribus eius duodecim.
17 Decima Semeiae, filiis et fratribus eius duodecim.
18 Undecima Azareel, filiis et fratribus eius duodecim.
19 Duodecima Hasabiae, filiis et fratribus eius duodecim.
20 Tertiadecima Subael, filiis et fratribus eius duodecim.
21 Quartadecima Mathathiae, filiis et fratribus eius duodecim.
22 Quintadecima Ierimoth, filiis et fratribus eius duodecim.
23 Sextadecima Hananiae, filiis et fratribus eius duodecim.
24 Septimadecima Iesbacassae, filiis et fratribus eius duodecim.
25 Octavadecima Hanani, filiis et fratribus eius duodecim.
26 Nonadecima Mellothi, filiis et fratribus eius duodecim.
27 Vigesima Eliatha, filiis et fratribus eius duodecim.
28 Vigesimaprima Othir, filiis et fratribus eius duodecim.
29 Vigesimasecunda Geddelthi, filiis et fratribus eius duodecim.
30 Vigesimatertia Mahazioth, filiis et fratribus eius duodecim.
31 Vigesimaquarta Romemthiezer, filiis et fratribus eius duodecim.

CAPUT XXVI.

1 Divisiones autem ianitorum: de Coritis Meselemia, filius Core,
de filiis Asaph. [2] Filii Meselemiae:
Zacharias primogenitus, Iadihel secundus, Zabadias tertius, Iathanael quartus,
[3] Aelam quintus, Iohanan sextus, Elioenai septimus.
4 Filii autem Obededom:
Semeias primogenitus, Iozabad secundus, Ioaha tertius, Sachar quartus,
Nathanael quintus, [5] Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octavus:
quia benedixit illi Dominus.
6 Semei autem filio eius nati sunt filii, praefecti familiarum suarum:
erant enim viri fortissimi.
7 filii ergo Semeiae: Othni, et Raphael, et Obed, Elzabad,
fratres eius viri fortissimi:
Eliu quoque, et Samachias.
8 Omnes hi, de filiis Obededom:
ipsi, et filii, et fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obededom.
9 Porro Meselemiae filii, et fratres eorum robustissimi, decem et octo.
10 De Hosa autem, id est de filiis Merari: Semri princeps
(non enim habuerat primogenitum, et idcirco posuerat eum pater eius in principem)
11 Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus.
omnes hi filii, et fratres Hosa, tredecim.
12 Hi divisi sunt in ianitores,
ut semper principes custodiarum, sicut et fratres eorum ministrarent in domo Domini.
13 Missae sunt ergo sortes ex aequo, et parvis, et magnis, per familias suas in unamquamque portarum.
14 Cecidit ergo sors orientalis, Selemiae.
Porro Zachariae filio eius, viro prudentissimo, et erudito, sortito obtigit plaga septentrionalis.
15 Obededom vero et filiis eius ad austrum:
in qua parte domus erat seniorum concilium.
16 Sephim, et Hosa ad occidentem, iuxta portam, quae ducit ad viam ascensionis:
custodia contra custodiam.
17 Ad orientem vero Levitae sex:
et ad aquilonem quatuor per diem:
atque ad meridiem similiter in die quatuor: et ubi erat concilium bini et bini.
18 In cellulis quoque ianitorum ad occidentem quatuor in via, binique per cellulas.
19 Hae sunt divisiones ianitorum filiorum Core, et Merari.
20 Porro Achias erat super thesauros domus Dei, et vasa sanctorum.
21 Filii Ledan, filii Gersonni: de Ledan principes familiarum, Ledan, et Gersonni, Iehieli. [22] Filii Iehieli: Zathan, et Ioel
fratres eius super thesauros domus Domini,
23 Amramitis, et Isaaritis, et Hebronitis, et Ozihelitis.

XXV. 13. Bocchiau 14. *Dehinc usque ad finem capitis singuli numeri in A per notas exprimuntur:* VII, VIII *etc.* — Israhela 15. Osaiae 18. Ezrahel 19. Asabiae (= *M*) 20. Sabahel 22. Ierimuth 23. Ananiae (= *M*) 24. Iesbocaiae 25. Anan 27. Eliata 29. Godollathi 30. Maziuth (*M:* Mazioth) 31. Romamthiezer

XXVI. 1. Mesellemia 2. Mesellemiae| . . . Iathanahel 3. Ahilam (*M:* Elam; *hebr.* עֵילָם) — Iohannan — Helioenai 4. Ioiabad — Iohaa (*M:* Ioas) . . . |Nathahel 5. Amihel . . . Phollath 6. |Semeiae 7. Raphahel et Obdihel Zabado| . . . |Helin 8. de filiis] filii 9. Mesellamiae . . . *om.* eorum 11. |Helchias — Tabellias 13. ergo] autem (= *M*) 14. ergo] igitur 15. *om.* eius 16. |custodiam 17. |ad aquilonem 21. 22. Filii Leedan f. Gersomini de Leedan pr. fam. Ledan et Gerseno Ieiheli Zathan et Iohel| 23. Ozihelitibus|

24 Subael autem filius Gersom, filii Moysi,
praepositus thesauris.
25 Fratres quoque eius Eliezer, cuius filius
Rahabia, et huius filius Isaias, et huius
filius Ioram,
huius quoque filius Zechri. et huius filius
Selemith.
26 Ipse Selemith, et fratres eius super the-
sauros sanctorum,
quae sanctificavit David rex, et principes
familiarum, et tribuni, et centuriones,
et duces exercitus
27 de bellis, et manubiis praeliorum,
quae consecraverant ad instaurationem, et
supellectilem templi Domini.
28 Haec autem universa sanctificavit Samuel
Videns,
et Saul filius Cis, et Abner filius Ner, et
Ioab filius Saruiae:
omnes, qui sanctificaverant ea per manum
Selemith, et fratrum eius.
29 Isaaritis vero praeerat Chonenias, et filii
eius ad opera forinsecus super Israel
ad docendum et iudicandum eos.
30 Porro de Hebronitis Hasabias, et fratres
eius viri fortissimi, mille septingenti
praeerant Israeli trans Iordanem con-
tra occidentem,
in cunctis operibus Domini, et in mini-
sterium regis.
31 Hebronitarum autem princeps fuit Ieria
secundum familias et cognationes eo-
rum.
Quadragesimo anno regni David recensiti
sunt, et inventi sunt viri fortissimi in
Iazer Galaad,
32 fratresque eius robustioris aetatis, duo
millia septingenti principes familiarum.
Praeposuit autem eos David rex Rubeni-
tis, et Gadditis, et dimidiae tribui Ma-
nasse,
in omne ministerium Dei, et regis.

CAPUT XXVII.

1 Filii autem Israel secundum numerum
suum, principes familiarum,
tribuni, et centuriones, et praefecti, qui
ministrabant regi iuxta turmas suas,
ingredientes et egredientes per singulos
menses in anno,
vigintiquatuor millibus singuli praeerant.
2 Primae turmae in primo mense Iesboam
praeerat filius Zabdiel,
et sub eo vigintiquatuor millia. [3] De filiis
Phares,
princeps cunctorum principum in exercitu
mense primo.
4 Secundi mensis habebat turmam Dudia
Ahohites,
et post se alter nomine Macelloth,
qui regebat partem exercitus viginti qua-
tuor millium.
5 Dux quoque turmae tertiae in mense ter-
tio, erat Banaias filius Ioiadae sa-
cerdos:
et in divisione sua vigintiquatuor millia.
6 Ipse est Banaias fortissimus inter triginta,
et super triginta.
praeerat autem turmae ipsius Amizabad
filius eius.
7 Quartus, mense quarto, Asahel frater Ioab,
et Zabadias filius eius post eum:
et in turma eius vigintiquatuor millia.
8 Quintus, mense quinto, princeps Samaoth
Iezerites:
et in turma eius viginti quatuor millia.
9 Sextus, mense sexto, Hira filius Acces
Thecuites:
et in turma eius vigintiquatuor millia.
10 Septimus, mense septimo, Helles Phallo-
nites de filiis Ephraim:
et in turma eius vigintiquatuor millia.
11 Octavus, mense octavo, Sobochai Husa-
thites de stirpe Zarahi:
et in turma eius vigintiquatuor millia.
12 Nonus, mense nono, Abiezer Anathothi-
tes de filiis Iemini:
et in turma eius vigintiquatuor millia.
13 Decimus, mense decimo, Marai, et ipse
Netophathites de stirpe Zarahi:
et in turma eius vigintiquatuor millia.
14 Undecimus, mense undecimo, Banaias Pha-
rathonites de filiis Ephraim:
et in turma eius vigintiquatuor millia.
15 Duodecimus, mense duodecimo, Holdai
Netophathites, de stirpe Gothoniel:
et in turma eius vigintiquatuor millia.
16 Porro tribubus praeerant Israel,
Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri:
Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha:
17 Levitis, Hasabias filius Camuel: Aaronitis,
Sadoc: [18] Iuda, Eliu frater David:
Issachar, Amri filius Michael.
19 Zabulonitis, Iesmaias filius Abdiae:
Nephthalitibus, Ierimoth filius Ozriel:
20 filiis Ephraim, Osee filius Ozaziu:
dimidiae tribui Manasse, Ioel filius Pha-
daiae: [21] et dimidiae tribui Manasse
in Galaad, Iaddo filius Zachariae:
Beniamin autem, Iasiel filius Abner.
22 Dan vero, Ezrihel filius Ieroham:

XXVI. 24. |Subahel . . . thesauri| 25. Raabia . . . Zechri, sed et h. (= *M*) 27. superlectilem 28. Samuhel . . . sanctificaverunt . . . Salemith 29. operas . . . ad ducendum et ad iud. 30. Asabias (= *M*) . . . et minist. 31. Hieria . . . *om.* sunt *ante* viri (= *M*) . . Iazer] Az 32. Gaditis et dimidio tribus

XXVII. 2. Isboam . . Zabdihel| 3. Fares| 4. Dudi (= *M; hebr.* דודי, *Sept.* Δωδία) . . . alter] alterum (= *M*, *et merito; nam apud casum subiecti non* post se *dicendum foret, sed* post eum) 5. Ioadae 7. Sabadias 8. Samoath Iezraites| 10. Phaalonites 11. Asothites (*M:* Usathites) . . Zari| 13. Zarai| 14. Pharonites 15. *hab.* Gothoniel|(*citra morem; cf. Iudith* 6, 12) 16. trib' . . . |Symeonitis d. Aphatias f. Macha| 17. Asaphias f. Camuhel Aronites 18. Heliu . . . Ambri f. Michahel| 19. Iesmasias . . |Nepthalitib' . . Ozihel| 20. |dimidio tribus M. — *Desunt proxime sequentia:* Ioel f. Ph. et dim. tr. Manasse 21. Iasihel 22. Ozrihel f. Hieram|

hi principes filiorum Israel.
23 Noluit autem David numerare eos a viginti annis inferius:
quia dixerat Dominus ut multiplicaret Israel quasi stellas caeli.
24 Ioab filius Saruiae coeperat numerare, nec complevit:
quia super hoc ira irruerat in Israel:
et idcirco numerus eorum qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regis David.
25 **S**uper thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel.
his autem thesauris, qui erant in urbibus, et in vicis, et in turribus, praesidebat Ionathan filius Oziae.
26 Operi autem rustico, et agricolis, qui exercebant terram, praeerat Ezri filius Chelub:
27 vinearumque cultoribus, Semeias Romathites:
cellis autem vinariis, Zabdias Aphonites.
28 Nam super oliveta et ficeta, quae erant in campestribus, Balanam Gederites:
super apothecas autem olei, Ioas.
29 Porro armentis, quae pascebantur in Saron, praepositus fuit Setrai Saronites:
et super boves in vallibus Saphat filius Adli:
30 super camelos vero, Ubil Ismahelites:
et super asinos, Iadias Meronathites.
31 super oves quoque Iaziz Agareus.
omnes hi, principes substantiae regis David.
32 Ionathan autem patruus David, consiliarius, vir prudens et litteratus: Ipse et Iahiel filius Hachamoni
erant cum filiis regis.
33 Achitophel etiam consiliarius regis, et Chusai Arachites amicus regis. 34 Post Achitophel fuit Ioiada filius Banaiae, et Abiathar.
Princeps autem exercitus regis erat Ioab.

CAPUT XXVIII.

1 **C**onvocavit igitur David omnes principes Israel,
duces tribuum, et praepositos turmarum, qui ministrabant regi:
tribunos quoque et centuriones, et qui praeerant substantiae et possessionibus regis,
filiosque suos cum eunuchis, et potentes, et robustissimos quosque in exercitu Ierusalem.
2 Cumque surrexisset rex, et stetisset, ait: **A**udite me fratres mei, et populus meus:
Cogitavi ut aedificarem domum, in qua requiesceret arca foederis Domini, et scabellum pedum Dei nostri:
et ad aedificandum, omnia praeparavi.
3 Deus autem dixit mihi:
Non aedificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, et sanguinem fuderis.
4 Sed elegit Dominus Deus Israel me de universa domo patris mei, ut essem rex super Israel in sempiternum:
de Iuda enim elegit principes:
porro de domo Iuda, domum patris mei:
et de filiis patris mei, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israel.
5 Sed et de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum,
ut sederet in throno regni Domini super Israel,
6 dixitque mihi:
Salomon filius tuus aedificabit domum meam, et atria mea:
ipsum enim elegi mihi in filium, et ego ero ei in patrem.
7 Et firmabo regnum eius usque in aeternum,
si perseveraverit facere praecepta mea, et iudicia, sicut et hodie.
8 **N**unc ergo coram universo coetu Israel audiente Deo nostro, custodite, et perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri:
ut possideatis terram bonam,
et relinquatis eam filiis vestris post vos usque in sempiternum.
9 **T**u autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui,
et servito ei corde perfecto, et animo voluntario:
omnia enim corda scrutatur Dominus, et universas mentium cogitationes intelligit.
Si quaesieris eum, invenies:
si autem dereliqueris eum, proiiciet te in aeternum.
10 Nunc ergo quia elegit te Dominus ut aedificares domum Sanctuarii, confortare, et perfice.
11 **D**edit autem David Salomoni filio suo descriptionem porticus, et templi, et cellariorum, et coenaculi, et cubiculorum in adytis, et domus propitiationis,
12 necnon et omnium quae cogitaverat atriorum, et exedrarum per circuitum
in thesauros domus Domini, et in thesauros sanctorum,

XXVII. 24. in fastus 25. Azamoth f. Adihel| 27. Ramathites|(= *M*) . . . Aphonmites| *Pro* Zabdias Aphonites *Martianaeus malebat:* Zabdia Saphonites, *quia in Hebr. est* Zabdi Assiphmi, *apud LXX:* Ζαβδὶ ὁ Σεφνὶ. 28. Balanan Gaderitis|(*Receperunt* Balanan *Edd. Rom.* 1765 *et* 1861.) 29. in Sarona . . . Saphath 30. *Clem.*1 Ismaelites, *corr.* 2. 31. Iaziza Garenus| 32. Iaihel f. Achamoni| hii erant 33. 34. Ahitophel* . . . Chusai] Usi (*alibi* Husai. *Cf.* 2 *Reg.* 15, 32.)

XXVIII. 1. |filios quoque . . . quosque] quoque 4. |sed elegerit . . . me elegeret 5. enim multos enim dedit mihi 7. sicut hodie| 8. ergo] igitur . . . Deo] dño dõ (= *M*) 9. |et servi 12. exadrum . . . et in thesauros] in thesauris

13 divisionumque sacerdotalium et Leviticarum, in omnia opera domus Domini, et in universa vasa ministerii templi Domini.
14 Aurum in pondere per singula vasa ministerii.
Argenti quoque pondus pro vasorum et operum diversitate.
15 Sed et in candelabra aurea, et ad lucernas eorum, aurum pro mensura uniuscuiusque candelabri et lucernarum.
Similiter et in candelabra argentea, et in lucernas eorum, pro diversitate mensurae, pondus argenti tradidit.
16 Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate mensarum:
similiter et argentum in alias mensas argenteas.
17 Ad fuscinulas quoque, et phialas, et thuribula ex auro purissimo, et leunculos aureos
pro qualitate mensurae pondus distribuit in leunculum, et leunculum.
Similiter et in leones argenteos diversum argenti pondus separavit.
18 Altari autem, in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit:
ut ex ipso fieret similitudo quadrigae cherubim extendentium alas, et velantium arcam foederis Domini.
19 Omnia, inquit, venerunt scripta manu Domini ad me,
ut intelligerem universa opera exemplaris.
20 Dixit quoque David Salomoni filio suo:
Viriliter age, et confortare, et fac: ne timeas, et ne paveas:
Dominus enim Deus meus tecum erit, et non dimittet te, nec derelinquet
donec perficias omne opus ministerii domus Domini.
21 Ecce divisiones Sacerdotum et Levitarum, in omne ministerium domus Domini assistunt tibi,
et parati sunt, et noverunt tam principes quam populus facere omnia praecepta tua.

CAPUT XXIX.

1 Locutusque est David rex ad omnem ecclesiam:
Salomonem filium meum unum elegit Deus, adhuc puerum et tenellum:
opus namque grande est, neque enim homini praeparatur habitatio, sed Deo.
2 Ego autem totis viribus meis praeparavi impensas domus Dei mei.
Aurum ad vasa aurea, et argentum in argentea, aes in aenea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea:
et lapides onychinos, et quasi stibinos, et diversorum colorum,
omnemque pretiosum lapidem, et marmor Parium abundantissime:
3 et super haec, quae obtuli in domum Dei mei de peculio meo aurum et argentum, do in templum Dei mei,
exceptis his, quae praeparavi in aedem sanctam.
4 Tria millia talenta auri de auro Ophir:
et septem millia talentorum argenti probatissimi
ad deaurandos parietes templi.
5 Et, ubicunque opus est aurum de auro, et ubicunque opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum:
et si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, et offerat quod voluerit Domino.
6 Polliciti sunt itaque principes familiarum, et proceres tribuum Israel,
tribuni quoque, et centuriones, et principes possessionum regis.
7 Dederuntque in opera domus Dei auri talenta quinque millia, et solidos decem millia:
argenti talenta decem millia, et aeris talenta decem et octo millia:
ferri quoque centum millia talentorum.
8 Et apud quemcunque inventi sunt lapides, dederunt in thesauros domus Domini, per manum Iahiel Gersonitis.
9 Laetatusque est populus, cum vota sponte promitterent:
quia corde toto offerebant ea Domino:
sed et David rex laetatus est gaudio magno.
10 Et benedixit Domino coram universa multitudine, et ait:
Benedictus es Domine Deus Israel patris nostri ab aeterno in aeternum.
11 Tua est Domine magnificentia, et potentia, et gloria, atque victoria: et tibi laus:

XXVIII. 14. et operum] ad opera *(exactior dictio, in quam et incidit Alliolius, quum vertit: „nach Verschiedenheit der Gefässe zum Dienste.“ Hebraeus: in omnibus vasis servitii et servitii.)* 15. |sed et ad c. (= *M*) . . . in candelabris argenteis et in lucernis (= *M*) 16. mensurarum| (*quemadmodum v.* 15: pro diversitate mensurae, 17: pro qualitate mensurae. *At tamen verior est vulgata lectio; nam Hebraeus habet:* mensae et mensae.) 17. fialas et turibula . . . leunculos] *Hieronymus in Hebraeo legebat:* כְּפִיר, leunculus, *pro* כְּפוֹר, crater, pelvis. *Lutherus: zu goldenen Bechern. Septuaginta vocem* κεφουρὲ *quasi dubiam vel obscuram retinent.* 18. cherubin 20. erit] est

XXIX. 1. ad] et ad . . . puerum tenerum| — namque] autem (= *M*) . . nec 2. lignum ad lignea| lapides *(om. et etiam Hebr. et M)* . . . |omnem *AM* (*In Hebraeo et Graeco copula additur; Latinus autem in huiusmodi periodis collectivis hoc amat omnino, ut post plures variasque res enumeratas ultimum comma, quod priora vel complet vel complectitur, incipiat sine coniunctione a vocibus* omnis, cunctus, universus. *Vide ad Gen.* 9, 10.) 3. quae parui in edem s̅c̅orum| 4. |trea milia . . . |adde aurandos 5. de argento] argenti . . . suam] tuam 7. Dei] dn̄i . . quinque et solidos decem milium| a. t. d. milia *(hoc semideletum vel eradi coeptum)* . . . centum milium 8. *om.* sunt . . . in thesaurum (= *M*) . . . Ieihel (*M:* Ieihel) Gersonites|

cuncta enim quae in caelo sunt, et in terra, tua sunt:
tuum Domine regnum, et tu es super omnes principes.
12 Tuae divitiae, et tua est gloria:
tu dominaris omnium,
in manu tua virtus et potentia,
in manu tua magnitudo, et imperium omnium.
13 **N**unc igitur Deus noster confitemur tibi, et laudamus nomen tuum inclytum.
14 Quis ego, et quis populus meus, ut possimus haec tibi universa promittere?
tua sunt omnia: et quae de manu tua accepimus dedimus tibi.
15 Peregrini enim sumus coram te, et advenae, sicut omnes patres nostri.
Dies nostri quasi umbra super terram, et nulla est mora.
16 Domine Deus noster, omnis haec copia, quam paravimus ut aedificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, et tua sunt omnia.
17 Scio Deus meus quod probes corda, et simplicitatem diligas,
unde et ego in simplicitate cordis mei laetus obtuli universa haec:
et populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.
18 Domine Deus Abraham, et Isaac, et Israel patrum nostrorum,
custodi in aeternum hanc voluntatem cordis eorum,
et semper in venerationem tui mens ista permaneat.
19 Salomoni quoque filio meo da cor perfectum,
ut custodiat mandata tua, testimonia tua, et ceremonias tuas, et faciat universa:
et aedificet aedem, cuius impensas paravi.
20 **P**raecepit autem David universae ecclesiae: Benedicite Domino Deo nostro.
Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum:
et inclinaverunt se, et adoraverunt Deum, et deinde regem.
21 Immolaveruntque victimas Domino: et obtulerunt holocausta die sequenti,
tauros mille, arietes mille, agnos mille cum libaminibus suis, et universo ritu abundantissime in omnem Israel.
22 Et comederunt, et biberunt coram Domino in die illo cum grandi laetitia.
Et unxerunt secundo Salomonem filium David.
Unxerunt autem eum Domino in principem, et Sadoc in pontificem.
23 Seditque Salomon super solium Domini in regem pro David patre suo,
et cunctis placuit: et paruit illi omnis Israel.
24 Sed et universi principes, et potentes, et cuncti filii regis David dederunt manum, et subiecti fuerunt Salomoni regi.
25 Magnificavit ergo Dominus Salomonem super omnem Israel:
et dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israel.
26 **I**gitur David filius Isai regnavit super universum Israel.
27 Et dies, quibus regnavit super Israel, fuerunt quadraginta anni:
in Hebron regnavit septem annis, et in Ierusalem annis trigintatribus.
28 Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, et divitiis, et gloria.
et regnavit Salomon filius eius pro eo.
29 Gesta autem David regis priora, et novissima scripta sunt in libro Samuelis Videntis,
et in libro Nathan prophetae, atque in volumine Gad Videntis:
30 Universique regni eius, et fortitudinis,
et temporum, quae transierunt sub eo, sive in Israel, sive in cunctis regnis terrarum.

XXIX. 13. confitemur tibi] confitebimur 17. vidi] vide *(error. Hebraeus* ראיתי i. e. *vidi.)* 19. testimonia tua, et] et testimonia tua *(item error. Vulgata plane congruit cum Hebraeo.)* 20. universae] et universae . . . deinde] inde 21. libaminibus] libanis 22. *om.* eum (= *M*) 23. pro] et pro . . . paruit] paravit 24. ˜regi Salomoni| 25. Dominus] deus 27. *post* Hierusalem *om.* annis *(apte, immo et ipsius exemplo Hebraei)* 28. et divitiis] ut divitiis . . |regnavitque (= *M*) 29. Samuhel v.| in libro . . atque vol. —

LIBER SECUNDUS PARALIPOMENON

HEBRAICE DIBRE HAIAMIM.

CAPUT I.

1 Confortatus est ergo Salomon filius David in regno suo,
et Dominus Deus eius erat cum eo, et magnificavit eum in excelsum.
2 Praecepitque Salomon universo Israeli,
tribunis, et centurionibus, et ducibus, et iudicibus omnis Israel, et principibus familiarum:
3 et abiit cum universa multitudine in excelsum Gabaon,
ubi erat tabernaculum foederis Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine.
4 Arcam autem Dei adduxerat David de Cariathiarim
in locum, quem praeparaverat ei, et ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est, in Ierusalem.
5 Altare quoque aeneum, quod fabricatus fuerat Beseleel filius Uri filii Hur, ibi erat coram tabernaculo Domini:
quod et requisivit Salomon, et omnis ecclesia.
6 Ascenditque Salomon ad altare aeneum, coram tabernaculo foederis Domini, et obtulit in eo mille hostias.
7 Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens:
Postula quod vis, ut dem tibi.
8 Dixitque Salomon Deo:
Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam: et constituisti me regem pro eo.
9 Nunc ergo Domine Deus impleatur sermo tuus, quem pollicitus es David patri meo:
tu enim me fecisti regem super populum tuum multum,
qui tam innumerabilis est, quam pulvis terrae.
10 Da mihi sapientiam et intelligentiam, ut ingrediar et egrediar coram populo tuo:
quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, iudicare?
11 Dixit autem Deus ad Salomonem:
Quia hoc magis placuit cordi tuo, et non postulasti divitias, et substantiam, et gloriam,
neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vitae plurimos:
petisti autem sapientiam et scientiam, ut iudicare possis populum meum, super quem constitui te regem.
12 Sapientia et scientia data sunt tibi:
divitias autem et substantiam et gloriam dabo tibi,
ita ut nullus in regibus nec ante te nec post te fuerit similis tui.
13 Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Ierusalem coram tabernaculo foederis,
et regnavit super Israel.
14 Congregavitque sibi currus et equites,
et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum:
et fecit eos esse in urbibus quadrigarum, et cum rege in Ierusalem.
15 Praebuitque rex argentum et aurum in Ierusalem quasi lapides,
et cedros quasi sycomoros, quae nascuntur in campestribus multitudine magna.
16 Adducebantur autem ei equi de Aegypto, et de Coa a negotiatoribus regis,
qui ibant, et emebant pretio, 17 quadrigam equorum sexcentis argenteis, et equum centum quinquaginta:
similiter de universis regnis Hethaeorum, et a regibus Syriae emptio celebrabatur.

CAPUT II.

1 Decrevit autem Salomon aedificare domum nomini Domini, et palatium sibi.
2 Et numeravit septuaginta millia virorum portantium humeris,
et octoginta millia qui caederent lapides in montibus,
praepositosque eorum tria millia sexcentos.
3 Misit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens:

Abest in Codice et prioris libri subscriptio, et inscriptio alterius, quamquam huius initium latiore intervallo primique versiculi rubricatione indicatur. Capitulorum per utrumque librum nullam notarius numerationem instituit.

I. 1. *om.* Deus eius *(item codd. Martianaei; at leguntur ea in Hebraeo et Graeco.)* 3. foederis dñi, 4. quem paraverat (= *M*) 5. Beselehel . . . Hur, ibi] Ur qui . . . requivit 6. *om.* Salomon 9. ergo] igitur (= *M*) . . . ˜fecisti me 10. ut egrediar coram pop. tuo et ingrediar| *(= M, et sic Hebr. Gr.)* 11. oderunt . . . *In fine versus post* regem, *ubi periodi protasis desinit, colo tantum distinguendum est.* 16. ei] et 17. Cetheorum

Sicut egisti cum David patre meo, et mi-
sisti ei ligna cedrina ut aedificaret
sibi domum, in qua et habitavit:
4 sic fac mecum ut aedificem domum no-
mini Domini Dei mei,
ut consecrem eam ad adolendum incen-
sum coram illo, et fumiganda aro-
mata,
et ad propositionem panum sempiternam,
et ad holocautomata mane, et ve-
spere,
sabbatis quoque, et neomeniis, et sollem-
nitatibus Domini Dei nostri in sempi-
ternum, quae mandata sunt Israeli.
5 Domus enim, quam aedificare cupio, magna
est:
magnus est enim Deus noster super omnes
deos.
6 Quis ergo poterit praevalere, ut aedificet
ei dignam domum?
si caelum, et caeli caelorum capere eum
nequeunt:
quantus ego sum, ut possim aedificare ei
domum?
sed ad hoc tantum, ut adoleatur incensum
coram illo.
7 Mitte ergo mihi virum eruditum, qui no-
verit operari in auro, et argento, aere,
et ferro, purpura, coccino, et hya-
cintho,
et qui sciat sculpere caelaturas cum his
artificibus, quos mecum habeo in Iu-
daea, et Ierusalem, quos praeparavit
David pater meus.
8 Sed et ligna cedrina mitte mihi, et arceu-
thina, et pinea de Libano:
scio enim, quod servi tui noverint caedere
ligna de Libano,
et erunt servi mei cum servis tuis, 9 ut
parentur mihi ligna plurima.
Domus enim, quam cupio aedificare, magna
est nimis, et inclyta.
10 Praeterea operariis, qui caesuri sunt ligna,
servis tuis dabo in cibaria
tritici coros viginti millia, et hordei coros
totidem, et vini viginti millia metretas,
olei quoque sata viginti millia.
11 **D**ixit autem Hiram rex Tyri per litteras,
quas miserat Salomoni:
Quia dilexit Dominus populum suum, id-
circo te regnare fecit super eum.
12 Et addidit, dicens:
Benedictus Dominus Deus Israel, qui fecit
caelum et terram,
qui dedit David regi filium sapientem et
eruditum et sensatum atque pruden-
tem,
ut aedificaret domum Domino, et palatium
sibi.
13 Misi ergo tibi virum prudentem et scien-
tissimum Hiram, patrem meum,
14 filium mulieris de filiabus Dan, cuius pater
fuit Tyrius,
qui novit operari in auro, et argento, aere,
et ferro, et marmore, et lignis,
in purpura quoque, et hyacintho, et bysso,
et coccino:
et qui scit caelare omnem sculpturam,
et adinvenire prudenter quodcunque in
opere necessarium est
cum artificibus tuis, et cum artificibus do-
mini mei David patris tui.
15 Triticum ergo, et hordeum, et oleum, et
vinum, quae pollicitus es domine mi,
mitte servis tuis.
16 Nos autem caedemus ligna de Libano,
quot necessaria habueris,
et applicabimus ea ratibus per mare in
Ioppe:
tuum autem erit transferre ea in Ierusa-
lem.
17 Numeravit igitur Salomon omnes viros
proselytos, qui erant in terra Israel,
post dinumerationem, quam dinumeravit
David pater eius,
et inventi sunt centum quinquaginta mil-
lia, et tria millia sexcenti.
18 Fecitque ex eis septuaginta millia, qui
humeris onera portarent,
et octoginta millia, qui lapides in monti-
bus caederent:
tria autem millia et sexcentos praepositos
operum populi.

CAPUT III.

1 **E**t coepit Salomon aedificare domum Do-
mini in Ierusalem in monte Moria,
qui demonstratus fuerat David patri eius,
in loco, quem paraverat David in area
Ornan Iebusaei.
2 Coepit autem aedificare mense secundo,
anno quarto regni sui.
3 Et haec sunt fundamenta, quae iecit Sa-
lomon, ut aedificaret domum Dei,
longitudinis cubitos in mensura prima
sexaginta, latitudinis cubitos viginti.
4 Porticum vero ante frontem, quae tende-
batur in longum iuxta mensuram lati-
tudinis domus, cubitorum viginti:
porro altitudo centum viginti cubitorum
erat:
et deauravit eam intrinsecus auro mun-
dissimo.

II. 3. in qua habitavit| 4. |et consecrem . . . |et propositionem . . et holocaustomata . . . nomeniis . . . Israhel| 5. |domus autem, . . . |magnus enim dš 6. non queunt| (= *M*) . . . ˜ei aedificare 7. ergo] igitur (= *M*) . . . aere ferro (= *M*) . . . scalpere celata . . . et in Hierusalem 10. c·oros (*eraso* h) . . . ordei coros — *om.* et vini viginti millia metretas 11. *om.* autem 13. patrem meum] *Honoris causa et veneranter* patrem *appellat summum architectum atque artificem seu universae operae magistrum.* 14. ˜Tyrus fuit (*M:* Tyrius fuit) |qui noverit . . . aere] et aere . . . sciat celare o. scalpturam| 15. *om.* et oleum 16. quot] quae . . . adplicavimus . . . |tuum erit (= *M*) — *Clem.* 1 *mend.* tranferre 17. |post denumerationem quam denumeraret et David pater| 18. |tria milia autem

III. 4. qua tendebantur

5 Domum quoque maiorem texit tabulis ligneis abiegnis,
et laminas auri obrizi affixit per totum:
sculpsitque in ea palmas, et quasi catenulas se invicem complectentes.
6 Stravit quoque pavimentum templi pretiosissimo marmore, decore multo.
7 Porro aurum erat probatissimum, de cuius laminis texit domum, et trabes eius, et postes, et parietes, et ostia:
et caelavit cherubim in parietibus.
8 **F**ecit quoque domum Sancti sanctorum:
longitudinem iuxta latitudinem domus cubitorum viginti:
et latitudinem similiter viginti cubitorum:
et laminis aureis texit eam, quasi talentis sexcentis.
9 Sed et clavos fecit aureos, ita ut singuli clavi siclos quinquagenos appenderent:
caenacula quoque texit auro.
10 **F**ecit etiam in domo Sancti sanctorum cherubim duos, opere statuario: et texit eos auro.
11 Alae cherubim viginti cubitis extendebantur,
ita ut una ala haberet cubitos quinque et tangeret parietem domus:
et altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub.
12 Similiter cherub alterius ala, quinque habebat cubitos, et tangebat parietem:
et ala eius altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat.
13 Igitur alae utriusque cherubim expansae erant,
et extendebantur per cubitos viginti:
ipsi autem stabant erectis pedibus,
et facies eorum erant versae ad exteriorem domum.
14 **F**ecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, et bysso:
et intexuit ei cherubim.
15 **A**nte fores etiam templi duas columnas, quae triginta et quinque cubitos habebant altitudinis:
porro capita earum, quinque cubitorum.
16 Necnon et quasi catenulas in oraculo,
et superposuit eas capitibus columnarum:
malogranata etiam centum, quae catenulis interposuit.
17 Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam a dextris, et alteram a sinistris:
eam, quae a dextris erat, vocavit Iachin:
et quae ad laevam, Booz.

CAPUT IV.

1 **F**ecit quoque altare aeneum
viginti cubitorum longitudinis, et viginti cubitorum latitudinis, et decem cubitorum altitudinis.
2 **M**are etiam fusile decem cubitis a labio usque ad labium, rotundum per circuitum:
quinque cubitos habebat altitudinis,
et funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum eius.
3 Similitudo quoque boum erat subter illud,
et decem cubitis quaedam extrinsecus caelaturae, quasi duobus versibus alvum maris circuibant.
Boves autem erant fusiles:
4 et ipsum mare super duodecim boves impositum erat,
quorum tres respiciebant ad aquilonem, et alii tres ad occidentem:
porro tres alii meridiem, et tres qui reliqui erant, orientem,
habentes mare superpositum:
posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari.
5 Porro vastitas eius habebat mensuram palmi,
et labium illius erat quasi labium calicis, vel repandi lilii:
capiebatque tria millia metretas.
6 **F**ecit quoque conchas decem:
et posuit quinque a dextris, et quinque a sinistris,
ut lavarent in eis omnia, quae in holocaustum oblaturi erant:
porro in mari sacerdotes lavabantur.
7 **F**ecit autem et candelabra aurea decem secundum speciem, qua iussa erant fieri:
et posuit ea in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris.
8 Necnon et mensas decem:
et posuit eas in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris:
phialas quoque aureas centum.
9 **F**ecit etiam atrium sacerdotum, et basilicam grandem:
et ostia in basilica, quae texit aere.
10 Porro mare posuit in latere dextro contra orientem ad meridiem.
11 **F**ecit autem Hiram lebetes, et creagras, et phialas:
et complevit omne opus regis in domo Dei:
12 hoc est, columnas duas, et epistylia, et capita, et quasi quaedam retiacula, quae capita tegerent super epistylia.

III. 5. lamminas* a. obrixa adf. (*Corrige:* obryzi, *i. e. auri puri ac probatissimi. Semel in Is.* 13, 12 *Codex hanc vocem per* y *profert, alibi quater sicut Edd. per* i) . . . |scalpsitque 7. lamminis . . . cherubin = 10. 11. 13. 14. *In Paralipomenis semper, in Prophetis plerumque* cherubin *exhibet, in Pentateucho autem* (*praeter Gen.* 3, 24) *et Regibus* cherubim. *Sed e fortuitis scribarum mendis nemo, puto, coniiciet, interpretem nonnumquam pro plurali hebraico aramaeum per* in *usurpasse.* 10. s̄corum⌉ Q. XLIII. *Seq. fol.* 354. — duo 13. ˜versae erant 14. coccino . . . intex^u^it 16. |malagranata 17. |ipsasque

IV. 3. bovum 4. *om.* ad *utrobique (recte)* . . . |˜mare habentes (= *M*) . . . bovum 5. repandii . . trea milia (a *in rasura.*) 7. iussa erant] ius,erat (*sic, optime. Hebraeus:* כְּמִשְׁפָּטָם *i. e. secundum normam vel modum eorum.*) 8. |posuitque . . . |fialas 11. |F. autem etiam H. lebetas quoque et 12. epistilia . . *om.* et *ante* quasi

13 Malogranata quoque quadringenta, et retiacula duo
ita ut bini ordines malogranatorum singulis retiaculis iungerentur,
quae protegerent epistylia, et capita columnarum.
14 Bases etiam fecit, et conchas, quas superposuit basibus:
15 mare unum, boves quoque duodecim sub mari.
16 Et lebetes, et creagras, et phialas.
Omnia vasa fecit Salomoni Hiram pater eius in domo Domini ex aere mundissimo.
17 In regione Iordanis fudit ea rex in argillosa terra inter Sochot, et Saredatha.
18 Erat autem multitudo vasorum innumerabilis, ita ut ignorarctur pondus aeris.
19 Fecitque Salomon omnia vasa domus Dei, et altare aureum, et mensas, et super eas panes propositionis:
20 candelabra quoque cum lucernis suis ut lucerent ante oraculum iuxta ritum ex auro purissimo:
21 et florentia quaedam, et lucernas, et forcipes aureos:
omnia de auro mundissimo facta sunt.
22 Thymiateria quoque, et thuribula, et phialas, et mortariola ex auro purissimo.
Et ostia caelavit templi interioris, id est, in Sancta sanctorum: et ostia templi forinsecus aurea.
Sicque completum est omne opus, quod fecit Salomon in domo Domini.

CAPUT V.

1 Intulit igitur Salomon omnia, quae voverat David pater suus,
argentum, et aurum, et universa vasa posuit in thesauris domus Dei.
2 Post quae congregavit maiores natu Israel, et cunctos principes tribuum,
et capita familiarum de filiis Israel in Ierusalem,
ut adducerent arcam foederis Domini de civitate David, quae est Sion.
3 Venerunt itaque ad regem omnes viri Israel in die sollemni mensis septimi.
4 Cumque venissent cuncti seniorum Israel, portaverunt Levitae arcam,
5 et intulerunt eam, et omnem paraturam tabernaculi.
Porro vasa sanctuarii, quae erant in tabernaculo, portaverunt Sacerdotes cum Levitis.
6 Rex autem Salomon, et universus coetus Israel, et omnes, qui fuerunt congregati ante arcam,
immolabant arietes, et boves absque ullo numero:
tanta enim erat multitudo victimarum.
7 Et intulerunt Sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum,
id est, ad oraculum templi, in Sancta sanctorum subter alas cherubim:
8 ita ut cherubim expanderent alas suas super locum, in quo posita erat arca,
et ipsam arcam tegerent cum vectibus suis.
9 Vectium autem, quibus portabatur arca, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum:
si vero quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat.
Fuit itaque arca ibi usque in praesentem diem.
10 Nihilque erat aliud in arca, nisi duae tabulae, quas posuerat Moyses in Horeb,
quando legem dedit Dominus filiis Israel egredientibus ex Aegypto.
11 Egressis autem Sacerdotibus de sanctuario
(omnes enim Sacerdotes, qui ibi potuerant inveniri, sanctificati sunt:
nec adhuc in illo tempore vices, et ministeriorum ordo inter eos divisus erat)
12 tam Levitae quam cantores,
id est, et qui sub Asaph erant, et qui sub Eman, et qui sub Idithun, filii, et fratres eorum
vestiti byssinis, cymbalis, et psalteriis, et citharis
concrepabant, stantes ad orientalem plagam altaris,
et cum eis Sacerdotes centum viginti canentes tubis.
13 Igitur cunctis pariter, et tubis, et voce, et cymbalis, et organis,
et diversi generis musicorum concinentibus, et vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur,
ita ut cum Dominum laudare coepissent et dicere:
Confitemini Domino quoniam bonus,
quoniam in aeternum misericordia eius;

IV. 13. |malagranata . . . malagranatorum (*Cf.* 1 *Reg.* 14, 2)   15. bovesque d.   16. lebetas (= *M*) . . . Salomon . . . in domu   17. Socc^{h}ot   19. aureum] aeneum   22. |tymiamateria (*Etiam M:* thymiamateria, *sicut ipse vulgatus in Ier.* 52, 19, *ubi A noster:* tymiamasteria. *Verum ista vocabula aeque falsa sunt, ac si quis pro baptisterio baptismaterium diceret, pro buleuterio buleumaterium: nam formae in* τήριον *non a nominibus verbalibus, sed ab ipsis verbis primitivis derivantur, et Graeci unice dicebant* θυμιατήριον.) . . . in scō scōrum (*quod praestat, quamquam* LXX: εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων.)

V. 1. Dei] dñi| 2. David] dñi David *(err.)*   3. itaque] igitur (= *M*)   5. par^{a}turam   6. fuerant (= *M*)   7. in Sancta] *om.* in . . . cherubin| 8. cherubin . . . suis] eius| 9. quibus portabant arcam   11. in illo] illo   12. |id est qui et sub A. erant et sub Heman . . . |et concrepabant . . . |cumque eis   13. |et diversis (*nihilo rectius, sed scabra manet structura. Fortasse corrigendum:* et cymbalis, et diversi generis organis musicorum. *Hebr. et* LXX: et in cymbalis et in organis cantici. *Cf.* 1 *Par.* 15, 16: in organis musicorum; 1 *Par.* 16, 42: omnia musicorum organa. *Adde Is.* 22, 24; *Dan.* 3, 5. 7)

impleretur domus Dei nube,
14 nec possent Sacerdotes stare et ministrare propter caliginem.
Compleverat enim gloria Domini domum Dei.

CAPUT VI.

1 Tunc Salomon ait:
Dominus pollicitus est ut habitaret in caligine:
2 ego autem aedificavi domum nomini eius, ut habitaret ibi in perpetuum.
3 Et convertit rex faciem suam, et benedixit universae multitudini Israel
(nam omnis turba stabat intenta) et ait:
4 Benedictus Dominus Deus Israel, qui quod locutus est David patri meo, opere complevit,
dicens: 5 A die, qua eduxi populum meum de terra Aegypti,
non elegi civitatem de cunctis tribubus Israel,
ut aedificaretur in ea domus nomini meo:
neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israel,
6 sed elegi Ierusalem, ut sit nomen meum in ea:
et elegi David, ut constituerem eum super populum meum Israel.
7 Cumque fuisset voluntatis David patris mei, ut aedificaret domum nomini Domini Dei Israel,
8 dixit Dominus ad eum:
Quia haec fuit voluntas tua, ut aedificares domum nomini meo,
bene quidem fecisti huiuscemodi habere voluntatem:
9 sed non tu aedificabis domum,
verum filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis,
ipse aedificabit domum nomini meo.
10 Complevit ergo Dominus sermonem suum, quem locutus fuerat:
et ego surrexi pro David patre meo,
et sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus:
et aedificavi domum nomini Domini Dei Israel.
11 Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit cum filiis Israel.
12 Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universae multitudinis Israel,
et extendit manus suas.
13 Siquidem fecerat Salomon basim aeneam, et posuerat eam in medio basilicae,
habentem quinque cubitos longitudinis,
et quinque cubitos latitudinis, et tres cubitos altitudinis:
stetitque super eam:
et deinceps flexis genibus contra universam multitudinem Israel,
et palmis in caelum levatis, 14 ait:
Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in caelo et in terra:
qui custodis pactum et misericordiam cum servis tuis,
qui ambulant coram te in toto corde suo:
15 Qui praestitisti servo tuo David patri meo quaecunque locutus fueras ei:
et quae ore promiseras, opere complesti, sicut et praesens tempus probat.
16 Nunc ergo Domine Deus Israel, imple servo tuo patri meo David quaecunque locutus es, dicens:
Non deficiet ex te vir coram me, qui sedeat super thronum Israel:
ita tamen si custodierint filii tui vias suas, et ambulaverint in lege mea, sicut et tu ambulasti coram me.
17 Et nunc Domine Deus Israel, firmetur sermo tuus, quem locutus es servo tuo David.
18 Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram?
Si caelum et caeli caelorum non te capiunt, quanto magis domus ista, quam aedificavi?
19 Sed ad hoc tantum facta est, ut respicias orationem servi tui,
et obsecrationem eius Domine Deus meus: et audias
preces, quas fundit famulus tuus coram te:
20 ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus,
super locum, in quo pollicitus es ut invocaretur nomen tuum,
21 et exaudires orationem, quam servus tuus orat in eo:
et exaudias preces famuli tui, et populi tui Israel.
Quicunque oraverit in loco isto,
exaudi de habitaculo tuo, id est, de caelis, et propitiare.
22 Si peccaverit quispiam in proximum suum,
et iurare contra eum paratus venerit,
seque maledicto constrinxerit coram altari in domo ista:
23 tu audies de caelo, et facies iudicium servorum tuorum,
ita ut reddas iniquo viam suam in caput proprium,
et ulciscaris iustum, retribuens ei secundum iustitiam suam.
24 Si superatus fuerit populus tuus Israel ab inimicis (peccabunt enim tibi)
et conversi egerint poenitentiam, et obsecraverint nomen tuum, et fuerint deprecati in loco isto,
25 tu exaudies de caelo, et propitiare peccato populi tui Israel,
et reduc eos in terram, quam dedisti eis, et patribus eorum.

V. 13. |impletur d. dñi n. 14. *om.* et ministrare
VI. 1. in caliginem| 3. *om.* rex 8. ˜habere voluntatem huiuscemodi| (= *M*; — *Clem.* 1 *mend.* huiscemodi) 12. altare 13. basem . . . altitudinis] in altum| . . . levatis] levans (*sed hab.* palmis) 15. sicut praesens 16. *habet* vias suas (*cf.* 3 *Reg.* 2, 4). *At Hebr. et Gr. hic ut illic:* viam suam . . . sicut tu 19. ds̄ meus audias| et preces 20. ac] et 21. |et exaudieris or. . . . |exaudi preces . . . |et exaudi de 23. |ut ulciscaris 25. |tu exaudi (= *M*)

26 **Si** clauso caelo pluvia non fluxerit propter peccata populi,
et deprecati te fuerint in loco isto, et confessi nomini tuo,
et conversi a peccatis suis, cum eos afflixeris,
27 exaudi de caelo Domine, et dimitte peccata servis tuis et populi tui Israel,
et doce eos viam bonam, per quam ingrediantur:
et da pluviam terrae, quam dedisti populo tuo ad possidendum.
28 **Fames** si orta fuerit in terra et pestilentia, aerugo, et aurugo, et locusta, et bruchus,
et hostes, vastatis regionibus, portas obsederint civitatis,
omnisque plaga et infirmitas presserit:
29 si quis de populo tuo Israel fuerit deprecatus, cognoscens plagam et infirmitatem suam,
et expanderit manus suas in domo hac,
30 tu exaudies de caelo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, et propitiare,
et redde unicuique secundum vias suas, quas nosti eum habere in corde suo:
(tu enim solus nosti corda filiorum hominum.)
31 ut timeant te, et ambulent in viis tuis cunctis diebus,
quibus vivunt super faciem terrae, quam dedisti patribus nostris.
32 **Externum** quoque, qui non est de populo tuo Israel,
si venerit de terra longinqua,
propter nomen tuum magnum, et propter manum tuam robustam, et brachium tuum extentum,
et adoraverit in loco isto,
33 tu exaudies de caelo firmissimo habitaculo tuo,
et facies cuncta, pro quibus invocaverit te ille peregrinus:
ut sciant omnes populi terrae nomen tuum, et timeant te sicut populus tuus Israel,
et cognoscant, quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam aedificavi.
34 **Si** egressus fuerit populus tuus ad bellum contra adversarios suos per viam in qua miseris eos,
adorabunt te contra viam, in qua civitas haec est, quam elegisti,
et domus, quam aedificavi nomini tuo:
35 tu exaudies de caelo preces eorum, et obsecrationem, et ulciscaris.
36 Si autem peccaverint tibi (neque enim est homo, qui non peccet)
et iratus fueris eis, et tradideris hostibus,
et captivos duxerint eos in terram longinquam, vel certe quae iuxta est,
37 et conversi in corde suo in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerint poenitentiam,
et deprecati te fuerint in terra captivitatis suae, dicentes:
Peccavimus, inique fecimus, iniuste egimus:
38 et reversi fuerint ad te in toto corde suo, et in tota anima sua,
in terra captivitatis suae, ad quam ducti sunt,
adorabunt te contra viam terrae suae, quam dedisti patribus eorum, et urbis, quam elegisti,
et domus, quam aedificavi nomini tuo:
39 tu exaudies de caelo, hoc est, de firmo habitaculo tuo preces eorum,
et facias iudicium, et dimittas populo tuo, quamvis peccatori:
40 tu es enim Deus meus:
aperiantur, quaeso, oculi tui, et aures tuae intentae sint ad orationem, quae fit in loco isto.
41 Nunc igitur consurge Domine Deus in requiem tuam, tu et arca fortitudinis tuae:
Sacerdotes tui Domine Deus induantur salutem, et sancti tui laetentur in bonis.
42 Domine Deus ne averteris faciem christi tui: memento misericordiarum David servi tui.

CAPUT VII.

1 **Cumque** complesset Salomon fundens preces,
ignis descendit de caelo, et devoravit holocausta et victimas:
et maiestas Domini implevit domum.
2 Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eo quod implesset maiestas Domini templum Domini.
3 Sed et omnes filii Israel videbant descendentem ignem, et gloriam Domini super domum:
et corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt,
et laudaverunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia eius.

VI. 26. pr. p. populi tui| (*Hebr. et Gr.:* cum peccaverint tibi) 28. in terra, pestilentia et aurugo et lucusta 30. |tu exaudi (= *M*) 32. |si venerit *(Stichum scriba neglexit, corrector puncto notat.)* . . . adoraverit] *M:* oraverit 33. et timeant] ut timeant . . . aedificavi] aedificavi nomini tuo| 34. domus] domum 35. |ut exaudias 36. peccaverit . . . eos duxerint (= *M*) 37. in corde] corde . . . *M*: inique egimus, iniuste gessimus 39. |ut exaudias . . . de firmo] *om.* de . . . |et facies 40. |aperianturque oc. 41. *post* tui *om.* Domine . . salute 42. *Ante* memento *in Codice punctum ponitur; at ibi est media* τομή, *non terminus stichi.*

VII. 2. *Om. haec:* eo quod implesset m. D. t. Domini 3. discendentem . . . in saeculum] in aeternum (= *M*)

4 **R**ex autem, et omnis populus immolabant victimas coram Domino.
5 Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum vigintiduo millia, arietum centum viginti millia:
et dedicavit domum Dei rex, et universus populus.
6 Sacerdotes autem stabant in officiis suis:
et Levitae in organis carminum Domini, quae fecit David rex
ad laudandum Dominum: Quoniam in aeternum misericordia eius,
hymnos David canentes per manus suas:
porro Sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctusque Israel stabat.
7 Sanctificavit quoque Salomon medium atrii ante templum Domini:
obtulerat enim ibi holocausta et adipes pacificorum:
quia altare aeneum, quod fecerat, non poterat sustinere holocausta et sacrificia et adipes.
8 **F**ecit ergo Salomon sollemnitatem in tempore illo septem diebus,
et omnis Israel cum eo, ecclesia magna valde,
ab introitu Emath usque ad torrentem Aegypti.
9 Fecitque die octavo collectam,
eo quod dedicasset altare septem diebus, et sollemnitatem celebrasset diebus septem.
10 Igitur in die vigesimo tertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua,
laetantes atque gaudentes super bono, quod fecerat Dominus Davidi, et Salomoni, et Israeli populo suo.
11 Complevitque Salomon domum Domini, et domum regis,
et omnia quae disposuerat in corde suo, ut faceret in domo Domini, et in domo sua, et prosperatus est.
12 **A**pparuit autem ei Dominus nocte, et ait:
Audivi orationem tuam, et elegi locum istum mihi in domum sacrificii.
13 Si clausero caelum, et pluvia non fluxerit,
et mandavero et praecepero locustae, ut devoret terram,
et misero pestilentiam in populum meum:
14 conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit,
et exquisierit faciem meam, et egerit poenitentiam a viis suis pessimis:
et ego exaudiam de caelo, et propitius ero peccatis eorum, et sanabo terram eorum.
15 Oculi quoque mei erunt aperti, et aures meae erectae ad orationem eius, qui in loco isto oraverit.
16 Elegi enim, et sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum,
et permaneant oculi mei, et cor meum ibi cunctis diebus.
17 Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus,
et feceris iuxta omnia, quae praecepi tibi, et iustitias meas iudiciaque servaveris:
18 suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo, dicens:
Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israel.
19 Si autem aversi fueritis, et dereliqueritis iustitiasm eas, et praecepta mea, quae proposui vobis,
et abeuntes servieritis diis alienis, et adoraveritis eos,
20 evellam vos de terra mea, quam dedi vobis:
et domum hanc, quam sanctificavi nomini meo, proiiciam a facie mea,
et tradam eam in parabolam, et in exemplum cunctis populis.
21 Et domus ista erit in proverbium universis transeuntibus,
et dicent stupentes: Quare fecit Dominus sic terrae huic, et domui huic?
22 Respondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxit eos de terra Aegypti,
et apprehenderunt deos alienos, et adoraverunt eos, et coluerunt:
idcirco venerunt super eos universa haec mala.

CAPUT VIII.

1 **E**xpletis autem viginti annis postquam aedificavit Salomon domum Domini et domum suam:
2 civitates, quas dederat Hiram Salomoni, aedificavit, et habitare ibi fecit filios Israel.
3 Abiit quoque in Emath Suba, et obtinuit eam. 4 Et aedificavit Palmiram in deserto,
et alias civitates munitissimas aedificavit in Emath.
5 Exstruxitque Bethoron superiorem, et Bethoron inferiorem,
civitates muratas habentes portas et vectes et seras:
6 Balaath etiam et omnes urbes firmissimas, quae fuerunt Salomonis,
cunctasque urbes quadrigarum, et urbes equitum.
omnia quaecunque voluit Salomon atque disposuit, aedificavit
in Ierusalem et in Libano, et in universa terra potestatis suae.

VII. 5. bovum . . *Ante* arietum *virgulam posuit* 6. canentes] cantantes 7. et adipe (*priore loco; cf.* 3 *Reg.* 8, 64) 8. *om.* ergo . . . *om.* Israel, *nimirum ut tollatur interpunctio post* eo. *At Hebr. et Gr. habent* Israel 10. vicisimo t. — populus . . . bona quae . . David . . . Israhel. 14. sanabo] salvabo 16. in perpetuum| 19. |Si aversi autem 20. sanctificavi] aedificavi 21. Et domus ista erit in proverbium] *Pro his* LXX: καὶ ὁ οἶκος οὗτος ὁ ὑψηλός, *unde quidam codd. latini* (*teste Verc. ad* 3 *Reg.* 9, 8) *post* ista *inserunt:* quae erat excelsa. 22. eos atque coluerunt|
VIII. 3. *om.* eam 4. Palmyram 6. |Baalath . . . fuerint . . . quaecunque] quae . . . |in H. et Libano universa t.

7 Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethaeis, et Amorrhaeis, et Pherezaeis, et Hevaeis, et Iebusaeis, qui non erant de stirpe Israel,
8 de filiis eorum: et de posteris, quos non interfecerant filii Israel,
subiugavit Salomon in tributarios, usque in diem hanc.
9 Porro de filiis Israel non posuit ut servirent operibus regis:
ipsi enim erant viri bellatores, et duces primi
et principes quadrigarum et equitum eius.
10 Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.
11 Filiam vero Pharaonis transtulit de civitate David in domum, quam aedificaverat ei.
Dixit enim rex: Non habitabit uxor mea in domo David regis Israel,
eo quod sanctificata sit: quia ingressa est in eam arca Domini.
12 Tunc obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini, quod exstruxerat ante porticum,
13 ut per singulos dies offerretur in eo iuxta praeceptum Moysi
in sabbatis et in calendis, et in festis diebus,
ter per annum, id est, in sollemnitate azymorum, et in sollemnitate hebdomadarum, et in sollemnitate tabernaculorum.
14 Et constituit iuxta dispositionem David patris sui
officia Sacerdotum in ministeriis suis:
et Levitas in ordine suo,
ut laudarent, et ministrarent coram Sacerdotibus iuxta ritum uniuscuiusque diei:
et ianitores in divisionibus suis per portam et portam:
sic enim praeceperat David homo Dei.
15 Nec praetergressi sunt de mandatis regis tam Sacerdotes, quam Levitae ex omnibus, quae praeceperat,
et in custodiis thesaurorum. 16 Omnes impensas praeparatas habuit Salomon
ex eo die, quo fundavit domum Domini usque in diem, quo perfecit eam.
17 Tunc abiit Salomon in Asiongaber, et in Ailath ad oram maris rubri, quae est in terra Edom.
18 Misit autem ei Hiram per manus servorum suorum naves, et nautas gnaros maris,
et abierunt cum servis Salomonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, et attulerunt ad regem Salomonem.

CAPUT IX.

1 Regina quoque Saba, cum audisset famam Salomonis, venit ut tentaret eum in aenigmatibus in Ierusalem,
cum magnis opibus et camelis, qui portabant aromata, et auri plurimum, gemmasque pretiosas.
Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei quaecunque erant in corde suo.
2 Et exposuit ei Salomon omnia quae proposuerat:
nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fecerit.
3 Quae postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis, et domum quam aedificaverat,
4 necnon et cibaria mensae eius, et habitacula servorum, et officia ministrorum eius, et vestimenta eorum,
pincernas quoque et vestes eorum, et victimas quas immolabat in domo Domini:
non erat prae stupore ultra in ea spiritus.
5 Dixitque ad regem:
Verus est sermo, quem audieram in terra mea de virtutibus et sapientia tua.
6 Non credebam narrantibus donec ipsa venissem, et vidissent oculi mei,
et probassem vix medietatem sapientiae tuae mihi fuisse narratam:
vicisti famam virtutibus tuis.
7 Beati viri tui, et beati servi tui, qui assistunt coram te omni tempore, et audiunt sapientiam tuam.
8 Sit Dominus Deus tuus benedictus,
qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui.
Quia diligit Deus Israel, et vult servare eum in aeternum,
idcirco posuit te super eum regem ut facias iudicia atque iustitiam.
9 Dedit autem regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosissimas:
non fuerunt aromata talia ut haec, quae dedit regina Saba regi Salomoni.
10 Sed et servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, et ligna thyina, et gemmas pretiosissimas:
11 de quibus fecit rex, de lignis scilicet thyinis, gradus in domo Domini, et in domo regia,

VIII. 7. Cetheis et Amorreis et Ferezeis et Euheis et Hiebusaeis 8. posteris] potestatibus 9. |ipsi⸍ erant *in mg. ead. m.* ⸍enim 11. *om.* rex . . . ingr. est eam 13. kalendis . . . id est sollemnitate az. . . . ebdomadarum 14. |et laudarent 15. et in custodiis thesaurorum] *Male in Cod. haec verba cum sequentibus coniunguntur, quae superiori debuerint sticho adnecti. Hebraeus et Graecus confirmant interpunctionem vulgatam.* 16. praepáratas *(sic)* 17. Hesion Gaber . . Abilat 18. ˜Hiram ei per manum

IX. 1. eum enigmatib' 2. ˜ei non perspicuum (= *M*) 3. Quae] quod (= *M*; *recte; alioquin non congrueret particula explicativa* scilicet. *Cf. infra v.* 11; *c.* 15, 8; 20, 22; 23, 12.) 4. |nec non cibaria . . . *post* ministrorum *om.* eius 5. *om.* est (= *M ipseque Hebraeus, nec aliter in Dan.* 6, 12; *econtra in* 3 *Reg.* 10, 6 *etiam Hebraeus addit* est). 6. probassent . . ˜mihi sapientiae tuae 7. qui] hi qui (= *M*) . . . omni] in omni (= *M*) 8. dilegit 10. thina 11. thinis

citharas quoque, et psalteria cantoribus:
numquam visa sunt in terra Iuda ligna talia.
12 Rex autem Salomon dedit reginae Saba cuncta quae voluit, et quae postulavit,
et multo plura quam attulerat ad eum:
quae reversa, abiit in terram suam cum servis suis.
13 **E**rat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri:
14 excepta ea summa, quam legati diversarum gentium, et negotiatores afferre consueverant,
omnesque reges Arabiae, et satrapae terrarum,
qui comportabant aurum, et argentum Salomoni.
15 Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur: [16] trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta:
posuitque ea rex in armamentario, quod erat consitum nemore.
17 **F**ecit quoque rex solium eburneum grande, et vestivit illud auro mundissimo.
18 Sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solium, et scabellum aureum,
et brachiola duo altrinsecus, et duos leones stantes iuxta brachiola,
19 sed et alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte:
non fuit tale solium in universis regnis.
20 Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea,
et vasa domus saltus Libani ex auro purissimo.
Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur.
21 Siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Hiram, semel in annis tribus:
et deferebant inde aurum et argentum, et ebur, et simias, et pavos.
22 **M**agnificatus est igitur Salomon super omnes reges terrae prae divitiis et gloria.
23 Omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis,
ut audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde eius:
24 et deferebant ei munera, vasa argentea, et aurea, et vestes, et arma, et aromata, equos, et mulos, per singulos annos.
25 Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, et curruum, equitumque duodecim millia,
constituitque eos in urbibus quadrigarum, et ubi erat rex in Ierusalem.
26 Exercuit etiam potestatem super cunctos reges
a flumine Euphrate usque ad terram Philisthinorum, et usque ad terminos Aegypti.
27 Tantamque copiam praebuit argenti in Ierusalem quasi lapidum:
et cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum, quae gignuntur in campestribus.
28 Adducebantur autem ei equi de Aegypto, cunctisque regionibus.
29 **R**eliqua autem operum Salomonis priorum et novissimorum scripta sunt
in verbis Nathan prophetae, et in libris Ahiae Silonitis,
in visione quoque Addo Videntis, contra Ieroboam filium Nabat.
30 Regnavit autem Salomon in Ierusalem super omnem Israel quadraginta annis.
31 Dormivitque cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David: regnavitque Roboam filius eius pro eo.

CAPUT X.

1 **P**rofectus est autem Roboam in Sichem:
illuc enim cunctus Israel convenerat ut constituerent eum regem.
2 Quod cum audisset Ieroboam filius Nabat, qui erat in Aegypto
(fugerat quippe illuc ante Salomonem) statim reversus est.
3 Vocaveruntque eum, et venit cum universo Israel,
et locuti sunt ad Roboam, dicentes:
4 Pater tuus durissimo iugo nos pressit,
tu leviora impera patre tuo, qui nobis imposuit gravem servitutem,
et paululum de onere subleva, ut serviamus tibi.
5 Qui ait: Post tres dies revertimini ad me.
Cumque abiisset populus,
6 iniit consilium cum senibus, qui steterant coram patre eius Salomone dum adhuc viveret, dicens:

IX. 12. |multo *(= M. Aptius abest copula quam additur, quia verba subsequentia non alias diversasque res prioribus adiiciunt, sed repetunt easdem alio modo conceptas. Ambigue Graeci:* ἐκτὸς πάντων, *et Lutherus: „ohne was sie zum Könige gebracht hatte“.)* . . . *om.* suis. 13. ˘annos singulos 14. consuerunt| 15. *desunt haec:* qui in sing. h. exp. (16) trecenta q. sc. aurea trecentorum aureorum, 16. ˘scuta singula| . . . in armentarium *(sic)* 17. eborneum 18. |sexque gr. (= *M*) 19. utra[q.] 20. quoque] quaeque — convivi[l] 22. terrarum *A; om.* prae *AM* 23. ˘faciem videre 25. equitumque] equitum 26. |a fluvio Eufrate . . . et usque ad terminos] id est [usque] ad terminum 27. sicaminorum quae gignitur 29. |Reliqua vero opera . . . N. prophetae in libris Achiae Selonites| . . . Iaddo (= *M*) 31. *om.* suis . . . regnavitq. pro eo Roboam filius eius (= *M. In A haec primum omissa supplevit secunda manus ad mg. inferiorem, cum siglis consuetis* hp̄ — hʀ)

X. 1. Sychem|* 4. durisimo . . oppressit| . . . patre] a patre . . . ˘gravem imposuit (= *M*) 5. abisset 6. steterunt . . . dum adviveret (*Cf.* 2 *Reg.* 12, 6)

Quid datis consilii ut respondeam populo?
7 Qui dixerunt ei:
Si placueris populo huic, et leniveris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore.
8 At ille reliquit consilium senum,
et cum iuvenibus tractare coepit, qui cum eo nutriti fuerant, et erant in comitatu illius.
9 Dixitque ad eos:
Quid vobis videtur? vel respondere quid debeo populo huic,
qui dixit mihi: Subleva iugum quod imposuit nobis pater tuus?
10 At illi responderunt ut iuvenes, et nutriti cum eo in deliciis, atque dixerunt:
Sic loquéris populo, qui dixit tibi: Pater tuus aggravavit iugum nostrum, tu subleva:
et sic respondebis ei:
Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei.
11 Pater meus imposuit vobis grave iugum, et ego maius pondus apponam:
pater meus cecídit vos flagellis, ego vero caedam vos scorpionibus.
12 Venit ergo Ieroboam, et universus populus ad Roboam die tertio, sicut praeceperat eis.
13 Responditque rex dura, derelicto consilio seniorum:
14 locutusque est iuxta iuvenum voluntatem:
Pater meus grave vobis imposuit iugum, quod ego gravius faciam:
pater meus cecídit vos flagellis, ego vero caedam vos scorpionibus.
15 Et non acquievit populi precibus:
erat enim voluntatis Dei ut compleretur sermo eius, quem locutus fuerat per manum Ahiae Silonitis ad Ieroboam filium Nabat.
16 Populus autem universus rege duriora dicente, sic locutus est ad eum:
Non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai.
Revertere in tabernacula tua Israel, tu autem pasce domum tuam David.
Et abiit Israel in tabernacula sua.
17 Super filios autem Israel, qui habitabant in civitatibus Iuda, regnavit Roboam.
18 Misitque rex Roboam Aduram, qui praeerat tributis,
et lapidaverunt eum filii Israel, et mortuus est:
porro rex Roboam currum festinavit ascendere, et fugit in Ierusalem.
19 Recessitque Israel a domo David, usque ad diem hanc.

CAPUT XI.

1 Venit autem Roboam in Ierusalem,
et convocavit universam domum Iuda et Beniamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium,
ut dimicaret contra Israel, et converteret ad se regnum suum.
2 Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens:
3 Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda,
et ad universum Israel, qui est in Iuda et Beniamin:
4 Haec dicit Dominus: Non ascendetis, neque pugnabitis contra fratres vestros:
revertatur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate.
Qui cum audissent sermonem Domini, reversi sunt, nec perrexerunt contra Ieroboam.
5 Habitavit autem Roboam in Ierusalem, et aedificavit civitates muratas in Iuda.
6 Exstruxitque Bethlehem, et Etam, et Thecue,
7 Bethsur quoque, et Socho, et Odollam,
8 necnon et Geth, et Maresa, et Ziph, 9 sed et Aduram, et Lachis, et Azeca,
10 Saraa quoque, et Aialon, et Hebron, quae erant in Iuda et Beniamin, civitates munitissimas.
11 Cumque clausisset eas muris, posuit in eis principes,
ciborumque horrea, hoc est, olei, et vini.
12 Sed et in singulis urbibus fecit armamentarium scutorum et hastarum,
firmavitque eas summa diligentia, et imperavit super Iudam, et Beniamin.
13 Sacerdotes autem et Levitae, qui erant in universo Israel, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis,
14 relinquentes suburbana, et possessiones suas,
et transeuntes ad Iudam, et Ierusalem:
eo quod abiecisset eos Ieroboam, et posteri eius, ne sacerdotio Domini fungerentur.
15 Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum, et daemoniorum, vitulorumque quos fecerat.
16 Sed et de cunctis tribubus Israel, quicunque dederant cor suum ut quaererent Dominum Deum Israel,

X. 6. *om.* consilii 7. lenieris (= *M*) 10. |sic respondebis eis| . . . grassior 11. ˜iugum grave (= *M*) . . . ce··dit (*erasum* ci) . . . *om.* caedam vos 13. senum| 14. ce··dit (*erasum* ci) . . . caedam vos] cedam 15. quievit p. principibus| . . . Selonitis 18. Adhuram . . . rex *suppletur in mg. a prima manu* 19. Isrl *suppl. pr. m.*

XI. 1. |Venitque R. . . . millia] milibus . . . converterent 2. sermo dī ad Semeiam 3. regem] regis 4. neque] et non . . . voluntate| 6. Bethleem et Accham 7. Soccho et Odolam| 8. |nec non Get . . . Zip — *M:* Aduraim (*Hebr.* אדורים) 9. Azeca] Aethazechas| 10. |Sarua . . Ahilon . . . munitas| 12. |sed et in . . . *M:* armamentaria . . . summa] multa (= *M*) 14. possessionem suam| . . . posteriora eius 15. demonum 16. trib'

venerunt in Ierusalem ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum.
17 Et roboraverunt regnum Iuda, et confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos:
ambulaverunt enim in viis David et Salomonis, annis tantum tribus.
18 **D**uxit autem Roboam uxorem Mahalath, filiam Ierimoth, filii David:
Abihail quoque filiam Eliab filii Isai,
19 quae peperit ei filios Iehus, et Somoriam, et Zoom.
20 Post hanc quoque accepit Maacha filiam Absalom,
quae peperit ei Abia, et Ethai, et Ziza, et Salomith.
21 Amavit autem Roboam Maacha filiam Absalom super omnes uxores suas, et concubinas:
nam uxores decem et octo duxerat, concubinas autem sexaginta:
et genuit viginti octo filios, et sexaginta filias.
22 Constituit vero in capite, Abiam filium Maacha ducem super omnes fratres suos:
ipsum enim regem facere cogitabat,
23 quia sapientior fuit, et potentior super omnes filios eius,
et in cunctis finibus Iuda, et Beniamin, et in universis civitatibus muratis:
praebuitque eis escas plurimas, et multas petivit uxores.

CAPUT XII.

1 Cumque roboratum fuisset regnum Roboam et confortatum:
dereliquit legem Domini, et omnis Israel cum eo.
2 **A**nno autem quinto regni Roboam, ascendit Sesac rex Aegypti in Ierusalem (quia peccaverant Domino)
3 cum mille ducentis curribus, et sexaginta millibus equitum:
nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Aegypto,
Libyes scilicet, et Troglodytae, et Aethiopes.
4 Cepitque civitates munitissimas in Iuda, et venit usque in Ierusalem.
5 **S**emeias autem propheta ingressus est ad Roboam,
et principes Iuda, qui congregati fuerant in Ierusalem, fugientes Sesac,
dixitque ad eos: Haec dicit Dominus:
Vos reliquistis me, et ego reliqui vos in manu Sesac.
6 Consternatique principes Israel et rex dixerunt: Iustus est Dominus.
7 Cumque vidisset Dominus, quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens:
Quia humiliati sunt, non disperdam eos, daboque eis pauxillum auxilii,
et non stillabit furor meus super Ierusalem per manum Sesac.
8 Verumtamen servient ei,
ut sciant distantiam servitutis meae, et servitutis regni terrarum.
9 **R**ecessit itaque Sesac rex Aegypti ab Ierusalem, sublatis thesauris domus Domini, et domus regis,
òmniaque secum tulit, et clypeos aureos, quos fecerat Salomon, 10 pro quibus fecit rex aeneos,
et tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii.
11 Cumque introiret rex domum Domini, veniebant scutarii, et tollebant eos,
iterumque referebant eos ad armamentarium suum.
12 Verumtamen quia humiliati sunt, aversa est ab eis ira Domini, nec deleti sunt penitus:
siquidem et in Iuda inventa sunt opera bona.
13 **C**onfortatus est ergo rex Roboam in Ierusalem, atque regnavit:
quadraginta autem et unius anni erat cum regnare coepisset,
et decem et septem annis regnavit in Ierusalem, urbe, quam elegit Dominus,
ut confirmaret nomen suum ibi, de cunctis tribubus Israel:
nomen autem matris eius Naama Ammanitis.
14 Fecit autem malum, et non praeparavit cor suum ut quaereret Dominum.
15 Opera vero Roboam prima et novissima scripta sunt in libris Semeiae prophetae, et Addo Videntis, et diligenter exposita:
pugnaveruntque adversum se Roboam, et Ieroboam cunctis diebus.
16 Et dormivit Roboam cum patribus suis, sepultusque est in civitate David.
Et regnavit Abia filius eius pro eo.

CAPUT XIII.

1 **A**nno octavodecimo regis Ieroboam, regnavit Abia super Iudam.
2 Tribus annis regnavit in Ierusalem,
nomenque matris eius Michaia, filia Uriel de Gabaa:

XI. 16. |venerunt Hierusalem *(om.* in *etiam M)* ad immolandas victimas dño dō 17. roburaverunt 18. Malath f. Hierimuth (*M:* Maalath f. Ierimuth) . . |Abail (*M:* Abiail) . . Heliab 19. Ieus (= *M*) 20. *om.* post *(err.)* . . . Maacham . . . et Chai et Ziz et Salumith| 21. Maacham . . . concubinas suas| . . . concubinas autem] concubinasque 22. *hab.* Abiam (*vide ad* 3 *Reg.* 14, 1) . . . *om.* omnes (= *M*) 23. |qui sap.

XII. 1. roburatum 2. peccaverunt 3. |Lybies scilicet rogodytae 4. usque Hierusalem|(*M:* usque ad I.) 7. paxillulum *(sic)* 10. *om.* qui 11. |Cum introiret rex in domum . . . *post* referebant *om.* eos 13. ergo] igitur . . . |et decem septemque a. . . . |nomenque m. 15. adversus

XIII. 2. Urihel

et erat bellum inter Abiam et Ieroboam.
3 Cumque iniisset Abia certamen, et haberet bellicosissimos viros, et electorum quadringenta millia:
Ieroboam instruxit econtra aciem octingenta millia virorum, qui et ipsi electi erant, et ad bella fortissimi.
4 Stetit ergo Abia super montem Semeron, qui erat in Ephraim, et ait:
Audi Ieroboam, et omnis Israel:
5 Num ignoratis quod Dominus Deus Israel dederit regnum David super Israel in sempiternum,
ipsi et filiis eius in pactum salis?
6 Et surrexit Ieroboam filius Nabat, servus Salomonis filii David: et rebellavit contra dominum suum.
7 Congregatique sunt ad eum viri vanissimi, et filii Belial:
et praevaluerunt contra Roboam filium Salomonis:
porro Roboam erat rudis, et corde pavido, nec potuit resistere eis.
8 Nunc ergo vos dicitis quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David,
habetisque grandem populi multitudinem, atque vitulos aureos, quos fecit vobis Ieroboam in deos.
9 Et eiecistis Sacerdotes Domini, filios Aaron, atque Levitas:
et fecistis vobis sacerdotes sicut omnes populi terrarum:
quicunque venerit, et initiaverit manum suam in tauro de bobus, et in arietibus septem,
fit sacerdos eorum, qui non sunt dii.
10 Noster autem Dominus, Deus est, quem non relinquimus,
Sacerdotesque ministrant Domino de filiis Aaron, et Levitae sunt in ordine suo:
11 Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies mane et vespere,
et thymiama iuxta legis praecepta confectum,
et proponuntur panes in mensa mundissima,
estque apud nos candelabrum aureum, et lucernae eius, ut accendantur semper ad vesperam:
nos quippe custodimus praecepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis.
12 Ergo in exercitu nostro dux Deus est, et Sacerdotes eius, qui clangunt tubis, et resonant contra vos:
filii Israel nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit.
13 **H**aec illo loquente, Ieroboam retro moliebatur insidias.
Cumque ex adverso hostium staret, ignorantem Iudam suo ambiebat exercitu.
14 Respiciensque Iudas vidit instare bellum ex adverso et post tergum,
et clamavit ad Dominum: ac Sacerdotes tubis canere coeperunt.
15 Omnesque viri Iuda vociferati sunt:
et ecce illis clamantibus, perterruit Deus Ieroboam,
et omnem Israel qui stabat ex adverso Abia et Iuda.
16 Fugeruntque filii Israel Iudam, et tradidit eos Deus in manu eorum.
17 Percussit ergo eos Abia, et populus eius plaga magna:
et corruerunt vulnerati ex Israel quingenta millia virorum fortium.
18 Humiliatique sunt filii Israel in tempore illo,
et vehementissime confortati filii Iuda eo quod sperassent in Domino Deo patrum suorum.
19 Persecutus est autem Abia fugientem Ieroboam, et cepit civitates eius,
Bethel et filias eius, et Iesana cum filiabus suis, Ephron quoque et filias eius:
20 nec valuit ultra resistere Ieroboam in diebus Abia: quem percussit Dominus, et mortuus est.
21 Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quatuordecim:
procreavitque viginti duos filios, et sedecim filias.
22 **R**eliqua autem sermonum Abia, viarumque et operum eius, scripta sunt diligentissime in libro Addo prophetae.

CAPUT XIV.

1 Dormivit autem Abia cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David:
regnavitque Asa filius eius pro eo,
in cuius diebus quievit terra annis decem.
2 **F**ecit autem Asa quod bonum et placitum erat in conspectu Dei sui,
et subvertit altaria peregrini cultus, et excelsa,
3 et confregit statuas, lucosque succídit:
4 et praecepit Iudae ut quaereret Dominum Deum patrum suorum,
et faceret legem, et universa mandata:
5 et abstulit de cunctis urbibus Iuda aras, et fana, et regnavit in pace.
6 Aedificavit quoque urbes munitas in Iuda,
quia quietus erat, et nulla temporibus eius bella surrexerant, pacem Domino largiente.
7 Dixit autem Iudae: Aedificemus civitates istas,

XIII. 2. Abia (= *M*) 3. inisset . . . *Aliquot Mss. et Edd. vett. falso* quadraginta *pro* quadringenta, *et mox* octoginta *pro* octingenta . . . aciem *suppl. in mg. m.* 1 . . . et ad] ad 4. ergo] igitur . . . Someron (= *M*) 5. in pactum] pactum 6. et rebellavit] rebellabit 7. et viri Belia| 9. |Et iecistis . . . terrae| . . . de bobus] in bubus *A*, in bobus *M* 10. non··relinquimus| sacerdotes qui 11. confectum] conu·cetum 13. retro et mol. 14. ex] *M:* et ex 15. clamantibus] vociferantibus 16. |Fugerunt 19. Hiesena 22. ˜prophetae Addo|(= *M*)

XIV. 2. bonum placidum (*cf. c.* 29, 2) 4. |ac praecepit(= *M*) 5. de] e 6. *om.* erat (*Rectius subaudies* Iuda *quam* Asa. *Hebr. et Graecus:* quia requievit terra)

et vallemus muris, et roboremus turribus,
et portis, et seris,
donec a bellis quieta sunt omnia, eo quod
quaesierimus Dominum Deum patrum
nostrorum,
et dederit nobis pacem per gyrum.
Aedificaverunt igitur, et nullum in ex-
struendo impedimentum fuit.
8 Habuit autem Asa in exercitu suo por-
tantium scuta et hastas de Iuda tre-
centa millia,
de Beniamin vero scutariorum et sagitta-
riorum ducenta octoginta millia,
omnes isti viri fortissimi.
9 Egressus est autem contra eos Zara
Aethiops cum exercitu suo, decies cen-
tena millia, et curribus trecentis:
et venit usque Maresa.
10 Porro Asa perrexit obviam ei, et instruxit
aciem ad bellum in valle Sephata, quae
est iuxta Maresa:
11 et invocavit Dominum Deum, et ait:
Domine non est apud te ulla distantia
utrum in paucis auxilieris, an in plu-
ribus:
adiuva nos Domine Deus noster:
in te enim, et in tuo nomine habentes
fiduciam venimus contra hanc multi-
tudinem.
Domine, Deus noster tu es, non praeva-
leat contra te homo.
12 Exterruit itaque Dominus Aethiopes co-
ram Asa et Iuda:
fugeruntque Aethiopes. 13 Et persecutus
est eos Asa, et populus, qui cum eo
erat, usque Gerara:
et ruerunt Aethiopes usque ad interne-
cionem,
quia Domino caedente contriti sunt, et
exercitu illius praeliante.
Tulerunt ergo spolia multa, 14 et percus-
serunt civitates omnes per circuitum
Gerarae:
grandis quippe cunctos terror invaserat:
et diripuerunt urbes, et multam praedam
asportaverunt.
15 Sed et caulas ovium destruentes, tulerunt
pecorum infinitam multitudinem, et
camelorum:
reversique sunt in Ierusalem.

CAPUT XV.

1 **Azarias** autem filius Oded, facto in se Spi-
ritu Dei, 2 egressus est in occursum
Asa, et dixit ei:
Audite me Asa, et omnis Iuda et Ben-
iamin:
Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo.
Si quaesieritis eum, invenietis: si autem
dereliqueritis eum, derelinquet vos.
3 Transibunt autem multi dies in Israel
absque Deo vero, et absque sacerdote
doctore, et absque lege.
4 Cumque reversi fuerint in angustia sua
ad Dominum Deum Israel, et quaesie-
rint eum, reperient eum.
5 In tempore illo non erit pax egredienti
et ingredienti,
sed terrores undique in cunctis habitato-
ribus terrarum:
6 pugnabit enim gens contra gentem, et
civitas contra civitatem,
quia Dominus conturbabit eos in omni
angustia.
7 Vos ergo confortamini, et non dissolvan-
tur manus vestrae:
erit enim merces operi vestro.
8 Quod cum audisset Asa verba scilicet, et
prophetiam Azariae filii Oded pro-
phetae,
confortatus est, et abstulit idola de omni
terra Iuda, et de Beniamin,
et ex urbibus, quas ceperat, montis
Ephraim,
et dedicavit altare Domini quod erat ante
porticum Domini.
9 Congregavitque universum Iudam et Ben-
iamin,
et advenas cum eis de Ephraim, et de
Manasse, et de Simeon:
plures enim ad eum confugerant ex Is-
rael, videntes quod Dominus Deus
illius esset cum eo.
10 Cumque venissent in Ierusalem mense ter-
tio, anno decimoquinto regni Asa,
11 immolaverunt Domino in die illa de ma-
nubiis, et praeda, quam adduxerant,
boves septingentos, et arietes septem
millia.
12 Et intravit ex more ad corroborandum
foedus ut quaererent Dominum Deum
patrum suorum in toto corde, et in
tota anima sua.
13 Si quis autem, inquit, non quaesierit Do-
minum Deum Israel, moriatur,
a minimo usque ad maximum, a viro
usque ad mulierem.
14 Iuraveruntque Domino voce magna in iu-
bilo, et in clangore tubae, et in sonitu
buccinarum
15 omnes qui erant in Iuda cum exsecra-
tione:
in omni enim corde suo iuraverunt,
et in tota voluntate quaesierunt eum, et
invenerunt:

XIV. 7. roburemus . . . nostrorum] suorum 9. Zora . . . *om.* suo 10. obviam ei] ob^v^iam . . . Sephatha 11. auxiliares 13. usque ad Gerar| . . . internicionem| . . cedente 14. ˘omnes civitates . . Gerare| . . ˘terror cunctos 15. *om.* in (= *M*)

XV. 1. *om.* autem *suppl. m.* 1 *in mg.* — *M hic et v.* 8: Obed (*Vide ad* 23, 1) 2. dereliqueritis, et derelinquet 4. quaesiverint eum repperient| 7. mercis 8. *om.* Azariae filii *AM ipseque Hebraeus; supplet in A al. m.* Azarias filius . . . et Beniamin| (*videtur postea, sed pr. manu, adiectum*) . . . quas susceperat . . . porticum domus dñi| 9. Iuda . . . *om.* de *ante* Manasse . . . confugerant ex Hierusalem et ex Isrl 10. *om.* in . . . quinto decimo (= *M*) 11. adduxerunt 12. conroburandum 13. Deum] dm̄ suum 14. bucinarum*| 15. quaesiverunt⌐Q. XLIV. *Seq. fol.* 362.

praestititque eis Dominus requiem per
circuitum.
16 Sed et Maacham matrem Asa regis ex
augusto deposuit imperio,
eo quod fecisset in luco simulacrum Priapi:
quod omne contrivit, et in frusta comminuens
combussit in torrente Cedron:
17 Excelsa autem derelicta sunt in Israel:
attamen cor Asa erat perfectum cunctis
diebus eius.
18 Eaque quae voverat pater suus, et ipse,
intulit in domum Domini,
argentum, et aurum, vasorumque diversam
supellectilem.
19 Bellum vero non fuit usque ad trigesimum
quintum annum regni Asa.

CAPUT XVI.

1 **Anno** autem trigesimo sexto regni eius,
ascendit Baasa rex Israel in Iudam,
et muro circumdabat Rama,
ut nullus tute posset egredi et ingredi de
regno Asa.
2 Protulit ergo Asa argentum et aurum de
thesauris domus Domini, et de thesauris
regis,
misitque ad Benadad regem Syriae, qui
habitabat in Damasco, dicens:
3 Foedus inter me et te est,
pater quoque meus et pater tuus habuere
concordiam:
quam ob rem misi tibi argentum et aurum,
ut rupto foedere, quod habes cum Baasa
rege Israel, facias eum a me recedere.
4 Quo comperto, Benadad misit principes
exercituum suorum ad urbes Israel:
qui percusserunt Ahion, et Dan, et Abelmaim,
et universas urbes Nephthali
muratas.
5 Quod cum audisset Baasa desiit aedificare
Rama, et intermisit opus suum.
6 Porro Asa rex assumpsit universum Iudam,
et tulerunt lapides de Rama, et ligna
quae aedificationi praeparaverat Baasa,
aedificavitque ex eis Gabaa, et Maspha.
7 In tempore illo venit Hanani propheta ad
Asa regem Iuda, et dixit ei:
Quia habuisti fiduciam in rege Syriae, et
non in Domino Deo tuo,
idcirco evasit Syriae regis exercitus de
manu tua.
8 Nonne Aethiopes, et Libyes multo plures
erant quadrigis, et equitibus, et multitudine
nimia:
quos, cum Domino credidisses, tradidit
in manu tua?
9 Oculi enim Domini contemplantur universam
terram,
et praebent fortitudinem his, qui corde
perfecto credunt in eum.
Stulte igitur egisti, et propter hoc ex
praesenti tempore adversum te bella
consurgent.
10 Iratusque Asa adversus Videntem, iussit
eum mitti in nervum:
valde quippe super hoc fuerat indignatus:
et interfecit de populo in tempore illo
plurimos.
11 Opera autem Asa prima et novissima
scripta sunt in libro regum Iuda et
Israel.
12 Aegrotavit etiam Asa anno trigesimo nono
regni sui, dolore pedum vehementissimo,

XV. 16. agusto . . . in torrentem   17. derelicta sunt] *In Ed. Francof.* 1826, *ad quam his ante decem annis universum V. T. cum Amiatino comparavimus, negative legitur:* non derelicta sunt; *quod ipsum et ex Ratisbonensi an.* 1849 *excitat Vercellone in Praefatione Bibliorum Rom.* 1861. *Mirum sane: nam nec authenticus, cui utraque se editio obstrictam profitetur, textus Clementinus, nec codex noster, nec Martianaei librorum Mss. alius quisquam negationem agnoscit. Iam unde provenerit tam arbitraria adiectio, quemve primum suasorem habuerit, quum nesciamus, rationem illius interim causamque in promptu esse et quidem duplicem opinamur. Nam primum Hebraeus hoc loco non secus atque in* 3 *Reg.* 22, 44 *et* 4 *Reg.* 12, 3 *sententiam negative expressit:* excelsa non recesserunt (לֹא־סָר) de Israele; *eundemque modum antiquae, quotquot inspeximus, versiones sequuntur; quas inter Alexandrina tantum glossemate male addito laborat, siquidem in illis:* πλὴν τὰ ὑψηλὰ οὐκ ἀπέστησαν (*vel* οὐκ ἐξῆραν) ἔτι ὑπῆρχεν ἐν τῷ Ισραήλ, *verba* ἔτι ὑπῆρχεν *et sensu redundant et praecedentium constructione excidunt. Deinde, quod magis moveret, ipsa latinitas quemdam scrupulum poterat iniicere. Nam* derelinquendi *verbum ut apud classicos scriptores semper, ita plerumque in Bibliis significat deserere quod reprobes maxime vel contemnas (velut in* 4 *Reg.* 10, 29: nec dereliquit vitulos aureos). *Attamen nec erat obliviscendum, nonnumquam in S. Scriptura huic verbo aeque ac simplici* relinquere *diversum paeneque contrarium usum concedi. Nempe qui aliquam rem relinquit, prout illa, si bona, curae esse colique, sin mala, auferri vel aboleri debuerat, discessu suo eidem rei aut nocebit, aut parcet; quo fit ut non solum in neglectum ac detrimentum, sed etiam in conservationem et permansionem res possit* derelicta *dici. Atqui hoc ultimo sensu hic legimus* derelicta sunt, *scilicet pro remanserunt sicut fuerant, vel intacta et in integro servata sunt. Cf. similia in Ios.* 13, 1; *Iud.* 3, 1; 2 *Reg.* 8, 4; 3 *Reg.* 16, 11; 19, 10; 4 *Reg.* 13, 7; 2 *Par.* 8, 7; *quibus ex locis apparebit, vulgatam nulla correctione esse sollicitandam.*   18. |ea quae voluerat p. s. -et in ipse . . . diversamq. superlectilem| 19. ad tricensimum annum

XVI. 1. Ba^{a}sa . . . *M:* posset tute . . . Asa] eius| 2. Benadab (*hic tantum; alibi semper* Benadad.)   3. hab^{u}ere   4. ˜muratas Nepthalim| 5. desiit] demisit   6. *om.* de, *relicto vacuo*   7. Enani *A*, Anani *M* . . . in rege] in regem . . . *om.* Deo, *supplevit in mg.*   8. Lybies   9. Domini] eius . . . adversum] contra (= *M*)   10. |Iratus A. adversum

et nec in infirmitate sua quaesivit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est.
13 Dormivitque cum patribus suis: et mortuus est anno quadragesimo primo regni sui.
14 Et sepelierunt eum in sepulchro suo quod foderat sibi in civitate David:
posueruntque eum super lectum suum plenum aromatibus et unguentis meretriciis,
quae erant pigmentariorum arte confecta,
et combusserunt super eum ambitione nimia.

CAPUT XVII.

1 Regnavit autem Iosaphat filius eius pro eo, et invaluit contra Israel.
2 Constituitque militum numeros in cunctis urbibus Iuda, quae erant vallatae muris.
Praesidiaque disposuit in terra Iuda, et in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater eius.
3 Et fuit Dominus cum Iosaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis:
et non speravit in Baalim, 4 sed in Deo patris sui,
et perrexit in praeceptis illius et non iuxta peccata Israel.
5 Confirmavitque Dominus regnum in manu eius,
et dedit omnis Iuda munera Iosaphat:
factaeque sunt ei infinitae divitiae, et multa gloria.
6 Cumque sumpsisset cor eius audaciam propter vias Domini, etiam excelsa et lucos de Iuda abstulit.
7 Tertio autem anno regni sui misit de principibus suis Benhail, et Obdiam, et Zachariam, et Nathanael, et Michaeam
ut docerent in civitatibus Iuda:
8 et cum eis Levitas Semeiam, et Nathaniam, et Zabadiam,
Asael quoque, et Semiramoth, et Ionathan,
Adoniamque, et Thobiam, et Thobadoniam Levitas,
et cum eis Elisama, et Ioran Sacerdotes,
9 docebantque populum in Iuda, habentes librum legis Domini,
et circuibant cunctas urbes Iuda, atque erudiebant populum.
10 Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quae erant per gyrum Iuda,
nec audebant bellare contra Iosaphat.
11 Sed et Philisthaei Iosaphat munera deferebant, et vectigal argenti,
Arabes quoque adducebant pecora, arietum septem millia septingenta, et hircorum totidem.
12 Crevit ergo Iosaphat, et magnificatus est usque in sublime:
atque aedificavit in Iuda domos ad instar turrium, urbesque muratas.
13 Et multa opera paravit in urbibus Iuda:
viri quoque bellatores, et robusti erant in Ierusalem,
14 quorum iste numerus per domos atque familias singulorum:
In Iuda principes exercitus, Ednas dux, et cum eo robustissimi viri trecenta millia.
15 Post hunc Iohanan princeps, et cum eo ducenta octoginta millia.
16 Post istum quoque Amasias filius Zechri, consecratus Domino,
et cum eo ducenta millia virorum fortium.
17 Hunc sequebatur robustus ad praelia Eliada,
et cum eo tenentium arcum et clypeum ducenta millia.
18 Post istum etiam Iozabad, et cum eo centum octoginta millia expeditorum militum.
19 Hi omnes erant ad manum regis,
exceptis aliis, quos posuerat in urbibus muratis, in universo Iuda.

CAPUT XVIII.

1 Fuit ergo Iosaphat dives et inclytus multum,
et affinitate coniunctus est Achab. 2 Descenditque post annos ad eum in Samariam:
ad cuius adventum mactavit Achab arietes, et boves plurimos ipsi, et populo qui venerat cum eo:
persuasitque illi ut ascenderet in Ramoth Galaad.
3 Dixitque Achab rex Israel ad Iosaphat regem Iuda:
Veni mecum in Ramoth Galaad.
Cui ille respondit:
Ut ego, et tu: sicut populus tuus, sic et populus meus: tecumque erimus in bello.
4 Dixitque Iosaphat ad regem Israel:
Consule obsecro impraesentarium sermonem Domini.
5 Congregavit igitur rex Israel prophetarum quadringentos viros, et dixit ad eos:
In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus an quiescere?
At illi, Ascende, inquiunt, et tradet Deus in manu regis.

XVI. 12. nec in firmitate (= *M*) 14. lectulum (= *M*) . . . |et conbusserunt et conposuerunt super eo (*etiam M:* eo)

XVII. 2. numerus . . . coeperat 5. *om.* ei 7. ˜regni sui anno . . . Benail (= *M*) . . . Nathahel et Mechiam| 8. |Asahel . . . |Adoniam (= *M*) et Obiam et Tob adoniam . . . Ioram (= *M*) 9. *om.* populum *pr. loco* (= *M Hebr. Gr.*) 11. Philistei . . . septingentos (= *M*) et hircos t. 12. domus 13. patravit 14. iste] *M:* iste est (*at Hebr. Gr. et A tacent verbum*) . . domus . . . princeps . . . robustissimi viri] robustissimorum (= *M*) 15. Iohan 16. Amesaias 17. Heliada| 18. Iosab

XVIII. 1. Ahab* (*semper; cf.* 3 *Reg.* 16, 28. *Item M.*) 2. discenditq. ad eum post annos in S. . . . *om.* Achab . . . *om.* ipsi (= *M*) 3. Cui] cum 5. |Congregavitq. rex (= *M*) . . . inquid

6 Dixitque Iosaphat:
Numquid non est hic prophetes Domini, ut ab illo etiam requiramus?
7 Et ait rex Israel ad Iosaphat:
Est vir unus, a quo possumus quaerere Domini voluntatem:
sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore:
est autem Michaeas filius Iemla.
Dixitque Iosaphat:
Ne loquaris rex hoc modo.
8 Vocavit ergo rex Israel unum de eunuchis, et dixit ei:
Voca cito Michaeam filium Iemla.
9 Porro rex Israel, et Iosaphat rex Iuda uterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio:
sedebant autem in area iuxta portam Samariae,
omnesque prophetae vaticinabantur coram eis.
10 Sedecias vero filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, et ait:
Haec dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam.
11 Omnesque prophetae similiter prophetabant, atque dicebant:
Ascende in Ramoth Galaad, et prosperaberis, et tradet eos Dominus in manu regis.
12 Nuncius autem, qui ierat ad vocandum Michaeam, ait illi:
En verba omnium prophetarum uno ore bona regi annunciant:
quaeso ergo te ut et sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera.
13 Cui respondit Michaeas:
Vivit Dominus, quia quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.
14 Venit ergo ad regem.
Cui rex ait: Michaea, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere?
Cui ille respondit: Ascendite:
cuncta enim prospera evenient, et tradentur hostes in manus vestras.
15 Dixitque rex: Iterum, atque iterum te adiuro, ut mihi non loquaris, nisi quod verum est in nomine Domini.
16 At ille ait: Vidi universum Israel dispersum in montibus, sicut oves absque pastore:
et dixit Dominus: Non habent isti dominos: revertatur unusquisque in domum suam in pace.
17 Et ait rex Israel ad Iosaphat:
Nonne dixi tibi, quod non prophetaret iste mihi quidquam boni, sed ea, quae mala sunt?
18 At ille, Idcirco, ait, audite verbum Domini:
Vidi Dominum sedentem in solio suo, et omnem exercitum caeli assistentem ei a dextris et a sinistris.
19 Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Israel ut ascendat et corruat in Ramoth Galaad?
Cumque diceret unus hoc modo, et alter alio:
20 processit spiritus, et stetit coram Domino, et ait: Ego decipiam eum.
Cui Dominus, In quo, inquit, decipies?
21 At ille respondit: Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius.
Dixitque Dominus: Decipies, et praevalebis: egredere, et fac ita.
22 Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, et Dominus locutus est de te mala.
23 Accessit autem Sedecias filius Chanaana, et percussit Michaeae maxillam, et ait:
Per quam viam transivit Spiritus Domini a me, ut loqueretur tibi?
24 Dixitque Michaeas:
Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculum de cubiculo ut abscondaris.
25 Praecepit autem rex Israel, dicens: Tollite Michaeam, et ducite eum ad Amon principem civitatis,
et ad Ioas filium Amalech. 26 Et dicetis: Haec dicit rex:
Mittite hunc in carcerem, et date ei panis modicum, et aquae pauxillum, donec revertar in pace.
27 Dixitque Michaeas:
Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus in me.
Et ait: Audite omnes populi.
28 Igitur ascenderunt rex Israel, et Iosaphat rex Iuda in Ramoth Galaad.
29 Dixitque rex Israel ad Iosaphat:
Mutabo habitum, et sic ad pugnam vadam, tu autem induere vestibus tuis.
Mutatoque rex Israel habitu, venit ad bellum.
30 Rex autem Syriae praeceperat ducibus equitatus sui, dicens:
Ne pugnetis contra minimum, aut contra maximum, nisi contra solum regem Israel.
31 Itaque cum vidissent principes equitatus Iosaphat, dixerunt: Rex Israel est iste.
Et circumdederunt eum dimicantes:
at ille clamavit ad Dominum, et auxiliatus est ei, atque avertit eos ab illo.

XVIII. 7. *om.* Israel . . . odivi . . . ˜omni tempore malum| . . Micheas f. Iembla| *Suppl. in mg.* dixitq. ei Iosaphat 8. |vocat c. Micheam (*M:* voca mihi c. M. *Sed Hebr. et Gr. non addunt* mihi) — Iembla| 9. sedeba[n]t in *A*, sedebat in *M* 10. Chana 11. in manus tuas| 12. Michiam . . . ab illis 13. *om.* mihi (= *M*) . . hoc] hic 14. prospera venient *A*, prospere venient *M* (*Variat dictio. Cf. infra* 20, 20; *Ios.* 23, 15; 1 *Esdr.* 8, 23.) 15. ˜non mihi (= *M*) 17. prophetaret mihi ˏquicquam *in mg.* ˏiste 18. et sinistris| (= *M*) 19. corruat] cadat 22. ˜dedit dñs 23. Channa . . Michae 25. Ammon (= *M*) . . . Amamelech *A*, Amelech *M* (*Cf.* 3 *Reg.* 22, 26) 26. hunc] eum . . . pauxillum] paululum — revertatur in pacem| 27. ˜populi omnes| (= *M*) 29. *Clem.* 1 *mend.* Dixitque res . . . ad pugnandum (= *M*) 31. Iopsaphat . . . est iste] iste *A*, iste est *M* . . circumdederunt[eum] . . . avertit] vertit

32 Cum enim vidissent duces equitatus, quod non esset rex Israel, reliquerunt eum.
33 Accidit autem ut unus e populo sagittam in incertum iaceret,
et percuteret regem Israel inter cervicem et scapulas,
at ille aurigae suo ait:
Converte manum tuam, et educ me de acie, quia vulneratus sum.
34 Et finita est pugna in die illo:
porro rex Israel stabat in curru suo contra Syros usque ad vesperam, et mortuus est occidente sole.

CAPUT XIX.

1 Reversus est autem Iosaphat rex Iuda in domum suam pacifice in Ierusalem.
2 Cui occurrit Iehu filius Hanani Videns, et ait ad eum:
Impio praebes auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia iungeris,
et idcirco iram quidem Domini merebaris:
3 sed bona opera inventa sunt in te,
eo quod abstuleris lucos de terra Iuda, et praeparaveris cor tuum ut requireres Dominum Deum patrum tuorum.
4 Habitavit ergo Iosaphat in Ierusalem:
rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim,
et revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum.
5 Constituitque iudices terrae in cunctis civitatibus Iuda munitis per singula loca,
6 et praecipiens iudicibus, Videte, ait, quid faciatis:
non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini:
et quodcunque iudicaveritis, in vos redundabit.
7 Sit timor Domini vobiscum, et cum diligentia cuncta facite:
non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.
8 In Ierusalem quoque constituit Iosaphat Levitas, et Sacerdotes, et principes familiarum ex Israel,
ut iudicium et causam Domini iudicarent habitatoribus eius.
9 Praecepitque eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter et corde perfecto.
10 Omnem causam, quae venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis inter cognationem et cognationem,
ubicunque quaestio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus: ostendite eis,
ut non peccent in Dominum, et ne veniat ira super vos et super fratres vestros:
sic ergo agentes non peccabitis.
11 Amarias autem sacerdos et pontifex vester, in his, quae ad Deum pertinent, praesidebit:
porro Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quae ad regis officium pertinent:
habetisque magistros Levitas coram vobis,
confortamini, et agite diligenter, et erit Dominus vobiscum in bonis.

CAPUT XX.

1 Post haec congregati sunt filii Moab, et filii Ammon, et cum eis de Ammonitis ad Iosaphat ut pugnarent contra eum.
2 Veneruntque nuncii, et indicaverunt Iosaphat, dicentes:
Venit contra te multitudo magna de his locis, quae trans mare sunt, et de Syria,
et ecce consistunt in Asasonthamar, quae est Engaddi.
3 Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum,
et praedicavit ieiunium universo Iuda.
4 Congregatusque est Iudas ad deprecandum Dominum: sed et omnes de urbibus suis venerunt ad obsecrandum eum.
5 Cumque stetisset Iosaphat in medio coetu Iuda, et Ierusalem, in domo Domini ante atrium novum,
6 ait:
Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in caelo, et dominaris cunctis regnis gentium,
in manu tua est fortitudo et potentia, nec quisquam tibi potest resistere.

XVIII. 33. in incertum iaceret] incertum ieceret| . . . ait] ait vulneratus|

XIX. 1. in domum] domum 2. Hie[u] (*M:* Ieu) f. Anani (= *M*) 3. *om.* Deum patrum tuorum *praeeunte Hebr. et Graeco.* (*Item M, nisi quod pro* Dominum *dedit* Deum, *quia in Hebr. est* אֱלֹהִים) 4. |rursusq. . . . Ephr[a]im| 6. *om.* ait . . . exercitis . . . redundavit| (*In litterarum* b *et* v *frequentissima, immo perpetua confusione, qua libros Mss. vetustiores ad unum omnes peccare notum est, hoc nos potissimum sumus secuti, ut plurimis locis quidquid plane nihili esset merique mendi manifestum, id nec mentione dignum haberemus.*) 9. in timore Domini] in more dĩ 10. habitabant . . . quae sitio . . . agentes] agetis et (= *M*) 11. Deum] *M:* Dominum . . . *om.* in bonis

XX. 1. Ammanitis. *Inter* filios Ammon (בְּנֵי־עַמּוֹן) *et* Ammonitas (עַמּוֹנִים) *quum nihil intersit, in ultimo vocabulo aliud quid lateat necesse est. Graeci* LXX *scripserunt* ἐκ τῶν Μιναίων, *Syrus et Arabs* viros strenuos et bellatores *substituunt. Auctor quaestionum hebraicarum, dum legit* Ammonitas, Idumaeos *intelligit,* „*quia*“, *inquit,* „*ob reverentiam fraterni nominis nolebant in pristino habitu arma movere contra Israel, sed transfigurabant se in habitum Ammonitarum*“. — ut] ubi ut 4. *om.* est . . precandum . . *om.* et 5. Iudae 6. *post* es *om.* Deus . . . ˜potest tibi

7 Nonne tu Deus noster interfecisti omnes habitatores terrae huius coram populo tuo Israel,
et dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum?
8 Habitaveruntque in ea, et exstruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicentes:
9 Si irruerint super nos mala, gladius iudicii, pestilentia, et fames,
stabimus coram domo hac in conspectu tuo, in qua invocatum est nomen tuum:
et clamabimus ad te in tribulationibus nostris, et exaudies, salvosque facies.
10 Nunc igitur ecce filii Ammon, et Moab, et mons Seir,
per quos non concessisti Israel ut transirent quando egrediebantur de Aegypto,
sed declinaverunt ab eis, et non interfecerunt illos:
11 econtrario agunt, et nituntur eiicere nos de possessione, quam tradidisti nobis.
12 Deus noster,
ergo non iudicabis eos?
In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quae irruit super nos.
Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.
13 Omnis vero Iuda stabat coram Domino cum parvulis, et uxoribus, et liberis suis.
14 Erat autem Iahaziel filius Zachariae, filii Banaiae, filii Iehiel, filii Mathaniae, Levites de filiis Asaph,
super quem factus est Spiritus Domini in
medio turbae, 15 et ait:
Attendite omnis Iuda, et qui habitatis Ierusalem, et tu rex Iosaphat:
Haec dicit Dominus vobis:
Nolite timere, nec paveatis hanc multitudinem:
non est enim vestra pugna, sed Dei.
16 Cras descendetis contra eos: ascensuri enim sunt per clivum nomine Sis,
et invenietis illos in summitate torrentis, qui est contra solitudinem Ieruel.
17 Non eritis vos qui dimicabitis, sed tantummodo confidenter state, et videbitis auxilium Domini super vos,
o Iuda, et Ierusalem: nolite timere, nec paveatis:
cras egrediemini contra eos, et Dominus erit vobiscum.
18 Iosaphat ergo, et Iuda, et omnes habitatores Ierusalem
ceciderunt proni in terram coram Domino, et adoraverunt eum.
19 Porro Levitae de filiis Caath, et de filiis Core, laudabant Dominum Deum Israel voce magna, in excelsum.
20 Cumque mane surrexissent, egressi sunt per desertum Thecue:
profectisque eis, stans Iosaphat in medio eorum, dixit:
Audite me viri Iuda, et omnes habitatores Ierusalem:
credite in Domino Deo vestro, et securi eritis:
credite prophetis eius, et cuncta evenient prospera.
21 Deditque consilium populo, et statuit cantores Domini, ut laudarent eum in turmis suis,
et antecederent exercitum, ac voce consona dicerent:
Confitemini Domino, quoniam in aeternum misericordia eius.
22 Cumque coepissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos,
filiorum scilicet Ammon, et Moab, et montis Seir, qui egressi fuerant ut pugnarent contra Iudam, et percussi sunt.
23 Namque filii Ammon, et Moab consurrexerunt adversum habitatores montis Seir, ut interficerent et delerent eos:
cumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidére vulneribus.
24 Porro Iuda cum venisset ad speculam, quae respicit solitudinem,
vidit procul omnem late regionem plenam cadaveribus,
nec superesse quemquam, qui necem potuisset evadere.
25 Venit ergo Iosaphat, et omnis populus cum eo ad detrahenda spolia mortuorum:
inveneruntque inter cadavera variam supellectilem,
vestes quoque, et vasa pretiosissima, et diripuerunt
ita ut omnia portare non possent,
nec per tres dies spolia auferre prae praedae magnitudine.
26 Die autem quarto congregati sunt in valle Benedictionis:
etenim quoniam ibi benedixerant Domino, vocaverunt locum illum vallis Benedictionis usque in praesentem diem.
27 Reversusque est omnis vir Iuda, et habitatores Ierusalem,
et Iosaphat ante eos in Ierusalem cum laetitia magna,
eo quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis.

XX. 8. extruerunt (*cf.* 23, 17) 9. famis| . . . facias| 10. Israheli (*M:* Israeli, ut transiret quando egrediebatur) 12. ~tanta est 14. Hiazihel (*M:* Iaziel) . . . Banaiae] Barachiae — Hiehihel (*M:* Ieiel) . . Levitis 15. Ier.] *M:* in Ierusalem 16. Seis| . . . Ieruel] Hierusalem| 17. confidentes . . . egredimini 18. *om.* eum 20. Thecuae| . . . *om.* viri (= *M*) 21. quoniam] quoniam bonus quoniam (*Haec quidem sollemnis et plenior eius confessionis formula est: cf. c.* 5, 13; 7, 3; 1 *Esdr.* 3, 11; *Iudith* 13, 21; *Ps.* 105, 1; 106, 1; 117, 1. 29; *at nostro loco Hebr. et Gr. non addunt* bonus.) 22. Seir] Seis 23. adversus . . Seis . . . concidere] se conciderunt 24. Iudas cum venissent . . . *M:* respicit ad solitudinem 25. prae] pro 26. benedixerat dn̄s

28 Ingressique sunt in Ierusalem cum psalteriis, et citharis, et tubis in domum Domini.
29 Irruit autem pavor Domini super universa regna terrarum
cum audissent quod pugnasset Dominus contra inimicos Israel.
30 Quievitque regnum Iosaphat, et praebuit ei Deus pacem per circuitum.
31 Regnavit igitur Iosaphat super Iudam,
et erat triginta quinque annorum cum regnare coepisset:
viginti autem et quinque annis regnavit in Ierusalem,
et nomen matris eius Azuba filia Selahi.
32 Et ambulavit in via patris sui Asa, nec declinavit ab ea, faciens quae placita erant coram Domino.
33 Verumtamen excelsa non abstulit,
et adhuc populus non direxerat cor suum ad Dominum Deum patrum suorum.
34 **R**eliqua autem gestorum Iosaphat priorum et novissimorum
scripta sunt in verbis Iehu filii Hanani, quae digessit in libros regum Israel.
35 Post haec iniit amicitias Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israel, cuius opera fuerunt impiissima.
36 Et particeps fuit ut facerent naves, quae irent in Tharsis:
feceruntque classem in Asiongaber.
37 Prophetavit autem Eliezer filius Dodau de Maresa ad Iosaphat, dicens:
Quia habuisti foedus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua,
contritaeque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis.

CAPUT XXI.

1 Dormivit autem Iosaphat cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David:
regnavitque Ioram filius eius pro eo.
2 Qui habuit fratres filios Iosaphat, Azariam, et Iahiel, et Zachariam, et Azariam, et Michael, et Saphatiam.
omnes hi, filii Iosaphat regis Iuda.
3 Deditque eis pater suus multa munera argenti, et auri, et pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Iuda:
regnum autem tradidit Ioram, eo quod esset primogenitus.
4 **S**urrexit ergo Ioram super regnum patris sui:
cumque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, et quosdam de principibus Israel.
5 Trigintaduorum annorum erat Ioram cum regnare coepisset:
et octo annis regnavit in Ierusalem.
6 Ambulavitque in viis regum Israel, sicut egerat domus Achab:
filia quippe Achab erat uxor eius,
et fecit malum in conspectu Domini.
7 Noluit autem Dominus disperdere domum David propter pactum, quod inierat cum eo:
et quia promiserat ut daret ei lucernam, et filiis eius omni tempore.
8 **I**n diebus illis rebellavit Edom, ne esset subditus Iudae, et constituit sibi regem.
9 Cumque transisset Ioram cum principibus suis, et cuncto equitatu, qui erat secum,
surrexit nocte, et percussit Edom qui se circumdederat, et omnes duces equitatus eius.
10 Attamen rebellavit Edom, ne esset sub ditione Iuda usque ad hanc diem:
eo tempore et Lobna recessit ne esset sub manu illius.
Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum:
11 insuper et excelsa fabricatus est in urbibus Iuda,
et fornicari fecit habitatores Ierusalem, et praevaricari Iudam.
12 Allatae sunt autem ei litterae ab Elia propheta, in quibus scriptum erat:
Haec dicit Dominus Deus David patris tui:
Quoniam non ambulasti in viis Iosaphat patris tui, et in viis Asa regis Iuda,
13 sed incessisti per iter regum Israel,
et fornicari fecisti Iudam, et habitatores Ierusalem,
imitatus fornicationem domus Achab,
insuper et fratres tuos domum patris tui, meliores te occidisti:
14 ecce Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, et filiis, et uxoribus tuis, universaque substantia tua.
15 tu autem aegrotabis pessimo languore uteri tui,
donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies.
16 **S**uscitavit ergo Dominus contra Ioram spiritum Philisthinorum, et Arabum, qui confines sunt Aethiopibus.
17 et ascenderunt in terram Iuda, et vastaverunt eam,
diripueruntque cunctam substantiam, quae inventa est in domo regis, insuper et filios eius, et uxores:

XX. 28. *om.* in *ante* Hierusalem (= *M*) 29. cum] quod 31. Iuda| . . . |nomen (= *M*) . . Asuba 34. priorum] primorum . . . |s. s. in libro Hieu f. Anani . . in libro (= *M*) 36. Asongaber| 37. Elizer f. Dodoau

XXI. 2. Hiahihel (*M:* Iaiel) . . . Michahel et Saphadiam| . . . regis Iuda.] *Martianaeus:* „*Plures antiquioresque latini Mss. consonant Hebraeorum codicibus, ubi legimus:* regis Israel." *At Amiatinus clare:* regis Iuda. *Et sic Syrus, Arabs, Graecus.* 3. *om.* autem 5. |Trigintaduo 6. Ahab* 9. secum] cum eo| . . . circumdederant 10. sub dic[i]one 11. facit habita[to]res H. 12. *om.* ei . . . Helia . . . *om.* Deus 15. *om.* tui (= *M*) . . . ˜dies singulos|(= *M*) 16. contra Ioram] contrarium 17. *om.* eius

nec remansit ei filius, nisi Ioachaz, qui minimus natu erat.
18 Et super haec omnia percussit eum Dominus alvi languore insanabili.
19 Cumque diei succederet dies, et temporum spatia volverentur, duorum annorum expletus est circulus:
et sic longa consumptus tabe, ita ut egereret etiam viscera sua, languore pariter, et vita caruit.
Mortuusque est in infirmitate pessima,
et non fecit ei populus secundum morem combustionis, exsequias, sicut fecerat maioribus eius.
20 Trigintaduorum annorum fuit, cum regnare coepisset,
et octo annis regnavit in Ierusalem. Ambulavitque non recte,
et sepelierunt eum in civitate David: verumtamen non in sepulchro regum.

CAPUT XXII.

1 Constituerunt autem habitatores Ierusalem Ochoziam filium eius minimum, regem pro eo:
omnes enim maiores natu, qui ante eum fuerant, interfecerant latrones Arabum, qui irruerant in castra:
regnavitque Ochozias filius Ioram regis Iuda.
2 **Q**uadraginta duorum annorum erat Ochozias cum regnare coepisset,
et uno anno regnavit in Ierusalem,
et nomen matris eius Athalia filia Amri.
3 Sed et ipse ingressus est per vias domus Achab:
mater enim eius impulit eum ut impie ageret.
4 Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab:
ipsi enim fuerunt ei consiliarii post mortem patris sui, in interitum eius.
5 Ambulavitque in consiliis eorum.
Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israel, in bellum contra Hazael regem Syriae in Ramoth Galaad:
vulneraveruntque Syri Ioram.
6 Qui reversus est ut curaretur in Iezrahel:
multas enim plagas acceperat in supradicto certamine.
Igitur Ochozias filius Ioram rex Iuda, descendit ut inviseret Ioram filium Achab in Iezrahel aegrotantem.
7 Voluntatis quippe fuit Dei adversus Ochoziam, ut veniret ad Ioram:
et cum venisset, et egrederetur cum eo adversum Iehu filium Namsi,
quem unxit Dominus ut deleret domum Achab.
8 Cum ergo everteret Iehu domum Achab,
invenit principes Iuda, et filios fratrum Ochoziae, qui ministrabant ei, et interfecit illos.
9 Ipsum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria:
adductumque ad se, occidit,
et sepelierunt eum: eo quod esset filius Iosaphat, qui quaesierat Dominum in toto corde suo.
nec erat ultra spes aliqua ut de stirpe quis regnaret Ochoziae.
10 siquidem Athalia mater eius videns quod mortuus esset filius suus,
surrexit, et interfecit omnem stirpem regiam domus Ioram.
11 **P**orro Iosabeth filia regis tulit Ioas filium Ochoziae,
et furata est eum de medio filiorum regis, cum interficerentur:
absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum:
Iosabeth autem, quae absconderat eum, erat filia regis Ioram, uxor Ioiadae pontificis, soror Ochoziae,
et idcirco Athalia non interfecit eum.
12 Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnavit Athalia super terram.

CAPUT XXIII.

1 **A**nno autem septimo confortatus Ioiada, assumpsit centuriones,
Azariam videlicet filium Ieroham, et Ismahel filium Iohanan,
Azariam quoque filium Obed, et Maasiam filium Adaiae, et Elisaphat filium Zechri:
et iniit cum eis foedus.
2 Qui circumeuntes Iudam, congregaverunt Levitas de cunctis urbibus Iuda, et principes familiarum Israel,
veneruntque in Ierusalem.
3 Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege:
dixitque ad eos Ioiada:
Ecce filius regis regnabit, sicut locutus est Dominus super filios David.

XXI. 17. Ioa^{c}haz (*M:* Ioahaz) 19. est circuitus| . . . consumptus est tabe . . egeret . . . *om.* in . . . *om.* ei *(postea superscriptum)* . . . *om.* eius 20. |Triginta duum . . . *om.* eum *addidit corrector.*

XXII. 1. *om.* autem, *corrector superscripsit:* h' (*cf. c.* 36, 22) . . . interfecerunt . . . inruerunt 2. |**F**ilius quadraginta duo annorum . . . |nomen . . Otholia (*sic porro semper; cf.* 4 *Reg.* 8, 26) 4. *om.* in *ante* interitum 5. rege] regis . . . Azahel (*M:* Azael) . . . |vulneraverunt^{q}· Syrii 6. Hiezrahel| . . . Ochozias] Azarias 7. adversum . . veni^{re}t . . . *om.* et *ante* egrederetur *(recte)* . . . Hieu 8. subverteret (= *M*) Hieu . . . *om.* ei 9. |Ipsumque p. (= *M*) . . . latentem in Samariam| . . . *om.* quis 11. Io^{h}as . . . |absconditque cum n.

XXIII. 1. Ioiadae . . . Hieroam . . . Iohannan| . . . Obed] Iodeth (*at* Obed, עֹבֵד, *h. l. scriptum est in Hebraeo, quamquam supra c.* 15, 1. 8; 28, 9: Oded, עוֹדֵד *vel* עֹדֵד) . . . Elisabath f. Secri| 2. circueuntes 3. |Iniit igitur o. multitudo Israhel p. in d. dñi c. r. |dixit . . Ioiadae (= 8. 9. 11. 14. 16. 18. *Cf. notam ad* 2 *Reg.* 8, 18.) . . . regna^{b}vit

4 Iste est ergo sermo quem facietis:
5 Tertia pars vestrum qui veniunt ad Sabbatum, Sacerdotum, et Levitarum, et ianitorum erit in portis:
tertia vero pars ad domum regis:
et tertia ad portam, quae appellatur Fundamenti:
omne vero reliquum vulgus sit in atriis domus Domini.
6 Nec quispiam alius ingrediatur domum Domini, nisi Sacerdotes, et qui ministrant de Levitis:
ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt:
et omne reliquum vulgus observet custodias Domini.
7 Levitae autem circumdent regem, habentes singuli arma sua:
(et si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur)
sintque cum rege et intrante et egrediente.
8 Fecerunt ergo Levitae, et universus Iuda iuxta omnia, quae praeceperat Ioiada pontifex:
et assumpserunt singuli viros qui sub se erant, et veniebant per ordinem sabbati,
cum his qui impleverant sabbatum, et egressuri erant.
siquidem Ioiada pontifex non dimiserat abire turmas,
quae sibi per singulas hebdomadas succedere consueverant.
9 Deditque Ioiada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque et peltas regis David, quas consecraverat in domo Domini.
10 Constituitque omnem populum tenentium pugiones
a parte templi dextra, usque ad partem templi sinistram,
coram altari, et templo, per circuitum regis.
11 Et eduxerunt filium regis, et imposuerunt ei diadema, et testimonium,
dederuntque in manu eius tenendam legem,
et constituerunt eum regem:
unxit quoque illum Ioiada pontifex, et filii eius:
imprecatique sunt ei, atque dixerunt: Vivat rex.
12 Quod cum audisset Athalia, vocem scilicet currentium atque laudantium regem,
ingressa est ad populum in templum Domini.
13 Cumque vidisset regem stantem super gradum in introitu, et principes, turmasque circa eum,
omnemque populum terrae gaudentem, atque clangentem tubis,
et diversi generis organis concinentem, vocemque laudantium,
scidit vestimenta sua, et ait: Insidiae, insidiae.
14 Egressus autem Ioiada pontifex ad centuriones, et principes exercitus, dixit eis:
Educite illam extra septa templi, et interficiatur foris gladio.
Praecepitque sacerdos, ne occideretur in domo Domini.
15 Et imposuerunt cervicibus eius manus:
cumque intrasset portam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi.
16 Pepigit autem Ioiada foedus inter se, universumque populum, et regem, ut esset populus Domini.
17 Itaque ingressus est omnis populus domum Baal, et destruxerunt eam:
et altaria ac simulacra illius confregerunt:
Mathan quoque sacerdotem Baal interfecerunt ante aras.
18 Constituit autem Ioiada praepositos in domo Domini, sub manibus Sacerdotum, et Levitarum,
quos distribuit David in domo Domini: ut offerrent holocausta Domino,
sicut scriptum est in lege Moysi, in gaudio et canticis, iuxta dispositionem David.
19 Constituit quoque ianitores in portis domus Domini,
ut non ingrederetur eam immundus in omni re.
20 Assumpsitque centuriones, et fortissimos viros
ac principes populi, et omne vulgus terrae,
et fecerunt descendere regem de domo Domini, et introire
per medium portae superioris in domum regis,
et collocaverunt eum in solio regali.
21 Laetatusque est omnis populus terrae, et urbs quievit:
porro Athalia interfecta est gladio.

CAPUT XXIV.

1 Septem annorum erat Ioas cum regnare coepisset:
et quadraginta annis regnavit in Ierusalem,
nomen matris eius Sebia de Bersabee.
2 Fecitque quod bonum est coram Domino cunctis diebus Ioiadae sacerdotis.
3 Accepit autem ei Ioiada uxores duas, e quibus genuit filios et filias.
4 Post quae placuit Ioas ut instauraret domum Domini.
5 Congregavitque Sacerdotes, et Levitas, et dixit eis:
Egredimini ad civitates Iuda, et colligite de universo Israel pecuniam ad sartatecta templi Dei vestri, per singulos annos,

XXIII. 5. ad portam] in porta 6. quisquam . . . observent 7. in^e grediente| 8. ergo] igitur . . . ^ceperat *mg.* ^prae . . . qui iam impleverant . . . ebdomas s. consuerant| 9. |Dedit 10. dextera 11. *om.* et testimonium . . . *post* sunt *om.* ei (= *M*) 13. |omnem quoque . . . concinnentem 17. destruerunt . . . confringerunt . . . *om.* ante aras 18. dñi et sub manibus s. ac L. 19. eam] in eam 20. discendere . . . introire] interiore|
XXIV. 3. Ioadae *(sic)* 5. saratatecta

festinatoque hoc facite:
porro Levitae egere negligentius.
6 Vocavitque rex Ioiadam principem, et dixit ei:
Quare tibi non fuit curae, ut cogeres Levitas inferre de Iuda et de Ierusalem
pecuniam, quae constituta est a Moyse servo Domini,
ut inferret eam omnis multitudo Israel in tabernaculum testimonii?
7 Athalia enim impiissima, et filii eius destruxerunt domum Dei,
et de universis, quae sanctificata fuerant in templo Domini, ornaverunt fanum Baalim.
8 Praecepit ergo rex, et fecerunt arcam:
posueruntque eam iuxta portam domus Domini forinsecus.
9 Et praedicatum est in Iuda et Ierusalem ut deferrent singuli pretium Domino,
quod constituit Moyses servus Dei super omnem Israel in deserto.
10 Laetatique sunt cuncti principes, et omnis populus:
et ingressi contulerunt in arcam Domini, atque miserunt ita ut impleretur.
11 Cumque tempus esset ut deferrent arcam coram rege per manus Levitarum
(videbant enim multam pecuniam)
ingrediebatur scriba regis, et quem primus sacerdos constituerat:
effundebantque pecuniam quae erat in arca:
porro arcam reportabant ad locum suum:
sicque faciebant per singulos dies, et congregata est infinita pecunia.
12 Quam dederunt rex et Ioiada his, qui praeerant operibus domus Domini:
at illi conducebant ex ea caesores lapidum, et artifices operum singulorum ut instaurarent domum Domini:
fabros quoque ferri et aeris, ut quod cadere coeperat, fulciretur.
13 Egeruntque hi qui operabantur industrie,
et obducebatur parietum cicatrix per manus eorum,
ac suscitaverunt domum Domini in statum pristinum, et firmiter eam stare fecerunt.
14 Cumque complessent omnia opera, detulerunt coram rege, et Ioiada reliquam partem pecuniae:
de qua facta sunt vasa templi in ministerium, et ad holocausta,
phialae quoque, et cetera vasa aurea et argentea:
et offerebantur holocausta in domo Domini iugiter cunctis diebus Ioiadae.
15 Senuit autem Ioiada plenus dierum, et mortuus est cum esset centum triginta annorum.
16 sepelieruntque eum in civitate David cum regibus,
eo quod fecisset bonum cum Israel, et cum domo eius.
17 Postquam autem obiit Ioiada, ingressi sunt principes Iuda, et adoraverunt regem,
qui delinitus obsequiis eorum, acquievit eis.
18 Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum,
servieruntque lucis et sculptilibus,
et facta est ira contra Iudam, et Ierusalem propter hoc peccatum.
19 Mittebatque eis prophetas ut reverterentur ad Dominum,
quos protestantes, illi audire nolebant.
20 Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Ioiadae sacerdotem,
et stetit in conspectu populi, et dixit eis:
Haec dicit Dominus Deus:
Quare transgredimini praeceptum Domini, quod vobis non proderit,
et dereliquistis Dominum ut derelinqueret vos?
21 Qui congregati adversus eum, miserunt lapides iuxta regis imperium in atrio domus Domini.
22 Et non est recordatus Ioas rex misericordiae, quam fecerat Ioiada pater illius secum, sed interfecit filium eius.
Qui cum moreretur, ait: Videat Dominus, et requirat.
23 Cumque evolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syriae:
venitque in Iudam et Ierusalem, et interfecit cunctos principes populi,
atque universam praedam miserunt regi in Damascum.
24 Et certe cum permodicus venisset numerus Syrorum,
tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem,
eo quod dereliquissent Dominum Deum patrum suorum:
in Ioas quoque ignominiosa exercuere iudicia.
25 Et abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis:
surrexerunt autem contra eum servi sui in ultionem sanguinis filii Ioiadae sacerdotis,
et occiderunt eum in lectulo suo, et mortuus est:
sepelieruntque eum in civitate David, sed non in sepulchris regum.
26 Insidiati vero sunt ei Zabad filius Semmaath Ammanitidis,

XXIV. 5. egerunt n. 6. rex Iuda · · Ioiadae pr. *(in medio erasae duae litterae)* . . . et Hierusalem| 7. destruxerant (= *M*) . . . *om.* in (= *M*) . . *M:* ornaverant 8. *om.* domus 9. Dei] dñi 11. per singulos] *om.* per 12. Ioiadae 13. industriae| . . . firmiter] firme 14. Ioiadae . . . et ad] ad 15. Ioiadae . . . ˜CXXX esset (= *M*) 16. cum rebus| . . . domu 17. *hab.* Ioiada 20. sacerdotis| . . . *om.* Deus 22. *Desunt haec:* rex misericordiae quam fecerat Ioiada 23. regi Damascum| (= *M*) 24. dñs · · manibus *(erasum* in, *quod om. etiam M)*. 25. |sepeliερuntq· 26. Zabat f. Semath

et Iozabad filius Semarith Moabitidis.
27 Porro filii eius, ac summa pecuniae, quae
adunata fuerat sub eo, et instauratio
domus Dei
scripta sunt diligentius in libro regum:
regnavit autem Amasias filius eius pro eo.

CAPUT XXV.

1 Vigintiquinque annorum erat Amasias cum
regnare coepisset,
et vigintinovem annis regnavit in Ierusalem,
nomen matris eius Ioaden de Ierusalem.
2 Fecitque bonum in conspectu Domini:
verumtamen non in corde perfecto.
3 Cumque roboratum sibi videret imperium,
iugulavit servos, qui occiderant regem
patrem suum,
4 sed filios eorum non interfecit,
sicut scriptum est in libro legis Moysi,
ubi praecepit Dominus, dicens:
Non occidentur patres pro filiis, neque
filii pro patribus suis,
sed unusquisque in suo peccato morietur.
5 Congregavit igitur Amasias Iudam, et
constituit eos per familias,
tribunosque et centuriones in universo
Iuda, et Beniamin:
et recensuit a viginti annis supra,
invenitque trecenta millia iuvenum, qui
egrederentur ad pugnam, et tenerent
hastam et clypeum:
6 Mercede quoque conduxit de Israel centum
millia robustorum, centum talentis
argenti.
7 Venit autem homo Dei ad illum, et ait:
O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel:
non est enim Dominus cum Israel, et cunctis
filiis Ephraim:
8 quodsi putas in robore exercitus bella
consistere, superari te faciet Deus ab
hostibus:
Dei quippe est et adiuvare, et in fugam
convertere.
9 Dixitque Amasias ad hominem Dei:
quid ergo fiet de centum talentis, quae
dedi militibus Israel?
Et respondit ei homo Dei:
Habet Dominus unde tibi dare possit
multo his plura.
10 Separavit itaque Amasias exercitum, qui
venerat ad eum ex Ephraim, ut reverteretur
in locum suum:
at illi contra Iudam vehementer irati,
reversi sunt in regionem suam.
11 Porro Amasias confidenter eduxit populum
suum,
et abiit in vallem salinarum, percussitque
filios Seir decem millia.
12 Et alia decem millia virorum ceperunt
filii Iuda,
et adduxerunt ad praeruptum cuiusdam
petrae,
praecipitaveruntque eos de summo in praeceps,
qui universi crepuerunt.
13 At ille exercitus, quem remiserat Amasias
ne secum iret ad praelium,
diffusus est in civitatibus Iuda a Samaria
usque ad Bethoron,
et interfectis tribus millibus, diripuit praedam
magnam.
14 Amasias vero post caedem Idumaeorum,
et allatos deos filiorum Seir, statuit
illos in deos sibi,
et adorabat eos, et illis adolebat incensum.
15 Quam ob rem iratus Dominus contra Amasiam
misit ad illum prophetam, qui
diceret ei:
Cur adorasti deos, qui non liberaverunt
populum suum de manu tua?
16 Cumque haec ille loqueretur, respondit ei:
Num consiliarius regis es? quiesce ne
interficiam te.
Discedensque propheta, Scio, inquit, quod
cogitaverit Deus occidere te,
quia fecisti hoc malum, et insuper non
acquievisti consilio meo.
17 Igitur Amasias rex Iuda inito pessimo consilio,
misit ad Ioas filium Ioachaz filii
Iehu, regem Israel, dicens:
Veni, videamus nos mutuo.
18 At ille remisit nuncios, dicens:
Carduus, qui est in Libano, misit ad cedrum
Libani, dicens:
Da filiam tuam filio meo uxorem:
et ecce, bestiae, quae erant in silva Libani,
transierunt, et conculcaverunt carduum.
19 Dixisti: Percussi Edom, et idcirco erigitur
cor tuum in superbiam:
sede in domo tua, cur malum adversum
te provocas, ut cadas et tu, et Iuda
tecum?
20 Noluit audire Amasias,
eo quod Domini esset voluntas ut traderetur
in manus hostium propter deos
Edom.
21 Ascendit igitur Ioas rex Israel, et mutuos
sibi praebuere conspectus:
Amasias autem rex Iuda erat in Bethsames
Iuda:
22 corruitque Iuda coram Israel, et fugit in
tabernacula sua.
23 Porro Amasiam regem Iuda, filium Ioas
filii Ioachaz, cepit Ioas rex Israel in
Bethsames, et adduxit in Ierusalem:

XXIV. 26. Iozabat 27. domus dñi| . . . |regnavitque A.

XXV. 1. *M*: n. matris Ioadam de I. 2. |Fecit 4. in suo] suo (*In locis parallelis Num.* 27, 3; 4 *Reg.* 14, 6; *Ez.* 18, 24 *legitur:* in; *Deut.* 24, 16: pro.) 5. annis et sursum| (= *M*) — trecenta] XXX 6. rubustorum 7. ˜ad illum homo dei . . . n˜egrediatur 8. ab hostibus tuis| dñi quippe . . . vertere| 9. fiat 12. (*M. om.* virorum) — coeperunt . . . |praecitaverunque *(sic)* 13. in proelium| . . . usque Bethron| 14. et allatos] at allatos 16. |Discendensque . . . Deus] dñs 17. Hieu (*M:* Ieu) 18. nuntium (= *M*) . . . in silvã 19. et tu et Iuda] tu et Iudas 20. in manibus (= *M*) 21. mutuo 22. Iudas 23. coepit

destruxitque murum eius a porta Ephraim usque ad portam anguli quadringentis cubitis.
24 Omne quoque aurum, et argentum, et universa vasa, quae repererat in domo Dei, et apud Obededom in thesauris etiam domus regiae,
necnon et filios obsidum reduxit in Samariam.
25 Vixit autem Amasias filius Ioas rex Iuda, postquam mortuus est Ioas filius Ioachaz rex Israel, quindecim annis.
26 **R**eliqua autem sermonum Amasiae priorum et novissimorum scripta sunt in libro regum Iuda et Israel.
27 Qui postquam recessit a Domino, tetenderunt ei insidias in Ierusalem.
Cumque fugisset in Lachis, miserunt, et interfecerunt eum ibi.
28 Reportantesque super equos, sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

CAPUT XXVI.

1 Omnis autem populus Iuda filium eius Oziam annorum sedecim, constituit regem pro Amasia patre suo.
2 Ipse aedificavit Ailath, et restituit eam ditioni Iuda, postquam dormivit rex cum patribus suis.
3 **S**edecim annorum erat Ozias cum regnare coepisset,
et quinquagintaduobus annis regnavit in Ierusalem,
nomen matris eius Iechelia de Ierusalem.
4 Fecitque quod erat rectum in oculis Domini iuxta omnia, quae fecerat Amasias pater eius.
5 Et exquisivit Dominum in diebus Zachariae intelligentis et videntis Deum:
cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.
6 Denique egressus est, et pugnavit contra Philisthiim,
et destruxit murum Geth, et murum Iabniae, murumque Azoti:
aedificavit quoque oppida in Azoto, et in Philisthiim.
7 Et adiuvit eum Deus contra Philisthiim, et contra Arabes, qui habitabant in Gurbaal, et contra Ammonitas.
8 Appendebantque Ammonitae munera Oziae: et divulgatum est nomen eius usque ad introitum Aegypti propter crebras victorias.
9 Aedificavitque Ozias turres in Ierusalem super portam anguli, et super portam vallis,
et reliquas in eodem muri latere, firmavitque eas.
10 Exstruxit etiam turres in solitudine, et effodit cisternas plurimas,
eo quod haberet multa pecora tam in campestribus, quam in eremi vastitate:
vineas quoque habuit et vinitores in montibus, et in Carmelo:
erat quippe homo agriculturae deditus.
11 Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad proelia
sub manu Iehiel scribae, Maasiaeque doctoris,
et sub manu Hananiae, qui erat de ducibus regis.
12 Omnisque numerus principum per familias virorum fortium, duorum millium sexcentorum.
13 Et sub eis universus exercitus trecentorum et septem millium quingentorum:
qui erant apti ad bella, et pro rege contra adversarios dimicabant.
14 Praeparavit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui, clypeos, et hastas, et galeas, et loricas,
arcusque et fundas ad iaciendos lapides.
15 Et fecit in Ierusalem diversi generis machinas,
quas in turribus collocavit, et in angulis murorum
ut mitterent sagittas, et saxa grandia:
egressumque est nomen eius procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, et corroborasset illum.
16 Sed cum roboratus esset, elevatum est cor eius in interitum suum, et neglexit Dominum Deum suum:
ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis.
17 Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos,
et cum eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, 18 restiterunt regi, atque dixerunt:
Non est tui officii Ozia ut adoleas incensum Domino,
sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiuscemodi ministerium:
egredere de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo.
19 Iratusque Ozias,
tenens in manu thuribulum ut adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus.
Statimque orta est lepra in fronte eius coram Sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis.

XXV. 24. Dei] dñi (= *M*) . . . *M om.* in *ante* Sam. 26. pri·orum 27. [ei]insidias . . . *om.* in *ante* Lachis (= *M*) 28. David] *Hebr.* Iuda; *Graeci aliique veteres interpretes:* David.

XXVI. 1. ˜patre suo Amasia|(= *M*) 2. Ahilath . . . dicioni Iudae 3. Hiechedelia 4. ˜rectum erat 5. |Exquisivit 6. Philisthim| . . . Iabinae . . . Philisthim| = 7, *et sic semper M.* 7. Turbaal . . Ammanitas| 8. |Pendebantque Ammanitae . . . devulgatum 9. eodem] eo 10. fodit (= *M*) . . . in heremi vastate| 11. Hiehihel . . doctores| . . . Ananiae (= *M*) 12. LII milia sescentorum| 13. trecentorum] sescentorum 15. |Fecit . . . et [con]roborasset (*ter in Codice legitur* conroborare, *semel* corroborare) 16. roburatus . . *om.* est 17. |Statim 18. in gloriam] in gloria 19. |Iratusque est Ozias| et tenens (= *M*) ˏturibulum ˏin manum

20 Cumque respexisset eum Azarias pontifex, et omnes reliqui Sacerdotes,
viderunt lepram in fronte eius, et festinato expulerunt eum.
Sed et ipse perterritus, acceleravit egredi, eo quod sensisset illico plagam Domini.
21 Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suae,
et habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.
Porro Ioatham filius eius rexit domum regis, et iudicabat populum terrae.
22 Reliqua autem sermonum Oziae priorum et novissimorum scripsit Isaias filius Amos, propheta.
23 Dormivitque Ozias cum patribus suis,
et sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum, eo quod esset leprosus:
regnavitque Ioatham filius eius pro eo.

CAPUT XXVII.

1 Vigintiquinque annorum erat Ioatham cum regnare coepisset,
et sedecim annis regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Ierusa filia Sadoc.
2 Fecitque quod rectum erat coram Domino iuxta omnia quae fecerat Ozias pater suus,
excepto quod non est ingressus templum Domini, et adhuc populus delinquebat.
3 Ipse aedificavit portam domus Domini excelsam, et in muro Ophel multa construxit.
4 Urbes quoque aedificavit in montibus Iuda, et in saltibus castella, et turres.
5 Ipse pugnavit contra regem filiorum Ammon, et vicit eos,
dederuntque ei filii Ammon in tempore illo centum talenta argenti,
et decem millia coros tritici, ac totidem coros hordei:
haec ei praebuerunt filii Ammon in anno secundo et tertio.
6 Corroboratusque est Ioatham eo quod direxisset vias suas coram Domino Deo suo.
7 Reliqua autem sermonum Ioatham, et omnes pugnae eius, et opera,
scripta sunt in libro regum Israel et Iuda.
8 Vigintiquinque annorum erat cum regnare coepisset,
et sedecim annis regnavit in Ierusalem.
9 Dormivitque Ioatham cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David:
et regnavit Achaz filius eius pro eo.

CAPUT XXVIII.

1 Viginti annorum erat Achaz cum regnare coepisset:
et sedecim annis regnavit in Ierusalem:
non fecit rectum in conspectu Domini sicut David pater eius:
2 sed ambulavit in viis regum Israel, insuper et statuas fudit Baalim.
3 Ipse est, qui adolevit incensum in valle Benennom,
et lustravit filios suos in igne iuxta ritum gentium,
quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israel.
4 Sacrificabat quoque, et thymiama succendebat in excelsis, et in collibus, et sub omni ligno frondoso.
5 Tradiditque eum Dominus Deus eius in manu regis Syriae,
qui percussit eum, magnamque praedam cepit de eius imperio, et adduxit in Damascum:
manibus quoque regis Israel traditus est, et percussus plaga grandi.
6 Occiditque Phacee, filius Romeliae, de Iuda centum viginti millia in die uno, omnes viros bellatores:
eo quod reliquissent Dominum Deum patrum suorum.
7 Eodem tempore occidit Zechri, vir potens ex Ephraim,
Maasiam filium regis, et Ezricam ducem domus eius, Elcanam quoque secundum a rege.
8 Ceperuntque filii Israel de fratribus suis ducenta millia mulierum, puerorum, et puellarum, et infinitam praedam:
pertuleruntque eam in Samariam.
9 Ea tempestate erat ibi propheta Domini, nomine Oded:
qui egressus obviam exercitui venienti in Samariam, dixit eis:
Ecce iratus Dominus Deus patrum vestrorum contra Iuda, tradidit eos in manibus vestris,
et occidistis eos atrociter, ita ut ad caelum pertingeret vestra crudelitas.
10 Insuper filios Iuda, et Ierusalem vultis vobis subiicere in servos et ancillas.
quod nequaquam facto opus est: peccastis enim super hoc Domino Deo vestro.
11 Sed audite consilium meum, et reducite captivos, quos adduxistis de fratribus vestris,
quia magnus furor Domini imminet vobis.

XXVI. 20. in frontem . . . ilico 21. ˊrex ˊOzias . . . eiectus] et iectus . . . Ioathan *(hic solum)* 22. primorum et novissimorum⌈Q. XLV. *Seq. fol.* 370. — Esaias propheta f. Amos|(*cf.* 4 *Reg.* 20, 9) 23. esset] es^et

XXVII. 1. Hierusa (*cf.* 4 *Reg.* 15, 33) 5. choros *bis* (*cf. Num.* 11, 32) — ordei| 6. |corroburatusq. 9. Achaz] *M:* Ahaz. *Cf. notam ad* 4 *Reg.* 15, 38.

XXVIII. 3. Benennon| (*item c.* 33, 6. *At Hebr.* בֶן־הִנֹּם, *i. e. filii Hinnom. Gr.* Βενεννόμ.) 5. in manu[s] . . . ˜de eius cepit imperio adduxit 6. Romoliae 7. |Amasiam . . . Helcanan 8. infinitam] infantium — |pertulerunt[q]· 9. venienti] venientium . . . Iudam . . *om.* in . . . illos atr. . . *om.* ad 10. |Insuper et filios . . . ancellas| . . . peccatis

12 Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim,
Azarias filius Iohanan, Barachias filius Mosollamoth,
Ezechias filius Sellum, et Amasa filius Adali,
contra eos, qui veniebant de praelio, 13 et dixerunt eis:
Non introducetis huc captivos, ne peccemus Domino.
Quare vultis adiicere super peccata nostra, et vetera cumulare delicta?
grande quippe peccatum est, et ira furoris Domini imminet super Israel.
14 Dimiseruntque viri bellatores praedam, et universa quae ceperant coram principibus, et omni multitudine.
15 Steteruntque viri, quos supra memoravimus, et apprehendentes captivos, omnesque qui nudi erant, vestierunt de spoliis:
cumque vestissent eos, et calceassent, et refecissent cibo ac potu, unxissentque propter laborem, et adhibuissent eis curam:
quicunque ambulare non poterant, et erant imbecillo corpore, imposuerunt eos iumentis,
et adduxerunt Iericho civitatem palmarum ad fratres eorum,
ipsique reversi sunt in Samariam.
16 Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum, postulans auxilium.
17 Veneruntque Idumaei, et percusserunt multos ex Iuda, et ceperunt praedam magnam.
18 Philisthiim quoque diffusi sunt per urbes campestres, et ad meridiem Iuda:
ceperuntque Bethsames, et Aialon, et Gaderoth,
Socho quoque, et Thamnan, et Gamzo, cum viculis suis, et habitaverunt in eis:
19 Humiliaverat enim Dominus Iudam propter Achaz regem Iuda,
eo quod nudasset eum auxilio, et contemptui habuisset Dominum.
20 Adduxitque contra eum Thelgathphalnasar regem Assyriorum,
qui et afflixit eum, et nullo resistente vastavit.
21 Igitur Achaz spoliata domo Domini, et domo regum, ac principum,
dedit regi Assyriorum munera, et tamen nihil ei profuit.
22 Insuper et tempore angustiae suae auxit contemptum in Dominum,
ipse per se rex Achaz, 23 immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis, et dixit:
Dii regum Syriae auxiliantur eis, quos ego placabo hostiis, et aderunt mihi,
cum econtrario ipsi fuerint ruinae ei, et universo Israel.
24 Direptis itaque Achaz omnibus vasis domus Dei, atque confractis, clausit ianuas templi Dei,
et fecit sibi altaria in universis angulis Ierusalem.
25 In omnibus quoque urbibus Iuda exstruxit aras ad cremandum thus,
atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum suorum.
26 Reliqua autem sermonum eius, et omnium operum suorum priorum et novissimorum
scripta sunt in libro regum Iuda et Israel.
27 Dormivitque Achaz cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate Ierusalem:
neque enim receperunt eum in sepulchra regum Israel.
Regnavitque Ezechias filius eius pro eo.

CAPUT XXIX.

1 Igitur Ezechias regnare coepit, cum viginti quinque esset annorum,
et vigintinovem annis regnavit in Ierusalem:
nomen matris eius Abia, filia Zachariae.
2 Fecitque quod erat placitum in conspectu Domini
iuxta omnia quae fecerat David pater eius.
3 Ipse anno, et mense primo regni sui aperuit valvas domus Domini, et instauravit eas.
4 adduxitque Sacerdotes atque Levitas,
et congregavit eos in plateam orientalem. 5 Dixitque ad eos:
Audite me Levitae, et sanctificamini,
mundate domum Domini Dei patrum vestrorum,
et auferte omnem immunditiam de sanctuario.
6 Peccaverunt patres nostri, et fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, derelinquentes eum:
averterunt facies suas a tabernaculo Domini, et praebuerunt dorsum.
7 Clauserunt ostia, quae erant in porticu, et exstinxerunt lucernas, incensumque non adoleverunt,

XXVIII. 12. Iohannan . . . |Hiezecias . . . [h]adali| 13. vetera cumulare] vestra cum valere 14. multitudini| 15. |cumque vestissent eos quoque propter laborem et adh. eis curam| *(negligenter, ut plura in hoc libro)* . . . Iericho] eos Hierichum *(Martianaeus maluerit scribi* Ieriho, *quod est hebraice* [illegible] *vel* [illegible]. *At Hieronymus certe ubique scriptitabat* Hiericho, *sicut Graeci* Ἱεριχώ. *Porro quater in Codice invenimus accusativum* Hierichum *(Num.* 26, 3; 4 *Reg.* 2, 4; *Marc.* 10, 46), *semel (Num.* 22, 1) *nominativum* Hierichus.) . . . |ipsi quoque r. s. Samariam| *(om.* in *etiam M.)* 16. Assyri··um *(A)* auxilium postulans| *(AM)* 17. |Veneruntq· 18. |Philisthim . . . |coeperuntq. et B. et Achilon . . . |Soccho . . . Gamso c. vicis 20. |Adduxit quoque . . Thaglath ph. 21. et principum| 22. et in tempore (= *M*) . . . *Tolle cum M comma post* Achaz 23. ˈvictimas diis Damasci . . . ruina eius 24. clusit 26. *om.* suorum (= *M*)

XXIX. 2. quod rectum erat placidum 3. *om.* Ipse (*„al. ipso" Vall.)* 4. atque] et 5. |auferte 7. |cluserunt hostia

et holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israel.
8 Concitatus est itaque furor Domini super Iudam et Ierusalem,
tradiditque eos in commotionem, et in interitum, et in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris.
9 En, corruerunt patres nostri gladiis,
filii nostri, et filiae nostrae, et coniuges captivae ductae sunt propter hoc scelus.
10 Nunc ergo placet mihi ut ineamus foedus cum Domino Deo Israel,
et avertet a nobis furorem irae suae.
11 Filii mei, nolite negligere:
vos elegit Dominus ut stetis coram eo, et ministretis illi,
colatisque eum, et cremetis ei incensum.
12 Surrexerunt ergo Levitae: Mahath filius Amasai, et Ioel filius Azariae, de filiis Caath:
Porro de filiis Merari, Cis filius Abdi, et Azarias filius Ialaleel.
De filiis autem Gersom, Ioah filius Zemma, et Eden filius Ioah.
13 At vero de filiis Elisaphan, Samri, et Iahiel.
De filiis quoque Asaph, Zacharias, et Mathanias:
14 Necnon de filiis Heman, Iahiel, et Semei:
Sed et de filiis Idithun, Semeias, et Oziel.
15 Congregaveruntque fratres suos, et sanctificati sunt,
et ingressi sunt iuxta mandatum regis et imperium Domini, ut expiarent domum Dei.
16 Sacerdotes quoque ingressi templum Domini ut sanctificarent illud,
extulerunt omnem immunditiam, quam intro repererant in vestibulo domus Domini,
quam tulerunt Levitae, et asportaverunt ad torrentem Cedron foras.
17 Coeperunt autem prima die mensis primi mundare,
et in die octavo eiusdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini,
expiaveruntque templum diebus octo,
et in die sextadecima mensis eiusdem, quod coeperant impleverunt.
18 Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem, et dixerunt ei:
Sanctificavimus omnem domum Domini, et altare holocausti, vasaque eius,
necnon et mensam propositionis cum omnibus vasis suis,
19 cunctamque templi supellectilem,
quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquam praevaricatus est:
et ecce exposita sunt omnia coram altare Domini.
20 Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunavit omnes principes civitatis,
et ascendit in domum Domini:
21 obtuleruntque simul tauros septem, et arietes septem, agnos septem, et hircos septem
pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Iuda,
dixitque sacerdotibus filiis Aaron ut offerrent super altare Domini.
22 Mactaverunt igitur tauros, et susceperunt sanguinem Sacerdotes, et fuderunt illum super altare,
mactaverunt etiam arietes, et illorum sanguinem super altare fuderunt,
immolaveruntque agnos, et fuderunt super altare sanguinem.
23 Applicuerunt hircos pro peccato coram rege, et universa multitudine,
imposueruntque manus suas super eos:
24 et immolaverunt illos Sacerdotes,
et asperserunt sanguinem eorum coram altare pro piaculo universi Israelis:
pro omni quippe Israel praeceperat rex ut holocaustum fieret et pro peccato.
25 Constituit quoque Levitas in domo Domini cum cymbalis, et psalteriis, et citharis
secundum dispositionem David regis, et Gad Videntis, et Nathan prophetae:
siquidem Domini praeceptum fuit per manum prophetarum eius.
26 Steteruntque Levitae tenentes organa David, et Sacerdotes tubas.
27 Et iussit Ezechias ut offerrent holocausta super altare:
cumque offerrentur holocausta, coeperunt laudes canere Domino, et clangere tubis,
atque in diversis organis, quae David rex Israel praeparaverat, concrepare.
28 Omni autem turba adorante, cantores, et ii, qui tenebant tubas, erant in officio suo donec compleretur holocaustum.
29 Cumque finita esset oblatio, incurvatus est rex, et omnes qui erant cum eo, et adoraverunt.

XXIX. 8. in commotationem (*cf. Gen.* 1, 21) 10. ergo] igitur . . . |et avertat 11. mi (*Item Mss. M. Cf. notam ad Iud.* 11, 35.) . . . |colatis . . . *om.* ei (= *M*) 12. Maath (= *M*) f. Amasiae (= *Mss. M. Hebr.* עֲמָשַׂי) et Iohel . . . Abdai (= *Mss. M*) . . . Saallel| (*M:* Iaalelel; *hebr.* יְהַלֶּלְאֵל) . . . Ioha (*M:* Ioaa) f. Zema . . . Iohaa| 13. Iaihel| . . . Matthanias| 14. Iahihel . . . Semias et Ozihel| 15. *post* ingressi *om.* sunt . . . domum dñi| 17. octava . . . eius[drm] quod (*ead. m.*) 18. Domini] dī . . . holocausti] holocaustos eos (*Lege:* holocaustoseos. *Pariter Graeci:* τὸ θυσιαστήριον τῆς ὁλοκαυτώσεως. *Cf. notam ad* 1 *Par.* 16, 40.) 19. coram altari (*recte ablativo*) 20. Hiezechias r. adnuntiavit (*Hic primum, et mox v.* 36 *scripsit* Hiezechias) . . . |et ascendentes domum dñi 21. optulerunt . . . *om.* et *ante* arietes (= *M*) . . . |dixit quoque 22. ˜sacerdotes sanguinem (= *M*) . . . illum] illud . . . |immolaverunt 23. |Adplicaverunt *A*, applicueruntque *M* 24. *om.* coram (*fortasse legendum* sanguine *pro* sanguinem) 25. David et Gad videntis regis (= *M*, *et sic Hebr.*) . . . siquidem] sicut (*aptius*) 27. holocaustum super . . . praeparaverat] reppererat (*cum pluribus Mss. Martianaei*) 28. hii

30 Praecepitque Ezechias, et principes Levitis
ut laudarent Dominum sermonibus David, et Asaph Videntis:
qui laudaverunt eum magna laetitia, et incurvato genu adoraverunt.
31 Ezechias autem etiam haec addidit:
Implestis manus vestras Domino, accedite, et offerte victimas, et laudes in domo Domini.
Obtulit ergo universa multitudo hostias, et laudes,
et holocausta mente devota.
32 Porro numerus holocaustorum, quae obtulit multitudo, hic fuit, Tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos.
33 Sanctificaveruntque Domino boves sexcentos, et oves tria millia.
34 Sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent:
unde et Levitae fratres eorum adiuverunt eos,
donec impleretur opus, et sanctificarentur antistites:
Levitae quippe faciliori ritu sanctificantur, quam Sacerdotes.
35 Fuerunt ergo holocausta plurima, adipes pacificorum, et libamina holocaustorum:
et completus est cultus domus Domini.
36 Laetatusque est Ezechias, et omnis populus eo quod ministerium Domini esset expletum.
De repente quippe hoc fieri placuerat.

CAPUT XXX.

1 **Misit** quoque Ezechias ad omnem Israel et Iudam:
scripsitque epistolas ad Ephraim et Manassen
ut venirent ad domum Domini in Ierusalem, et facerent Phase Domino Deo Israel.
2 Inito ergo consilio regis et principum, et universi coetus Ierusalem,
decreverunt ut facerent Phase mense secundo.
3 Non enim potuerant facere in tempore suo,
quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant,
et populus nondum congregatus fuerat in Ierusalem.
4 Placuitque sermo regi, et omni multitudini.
5 Et decreverunt ut mitterent nuncios in universum Israel de Bersabee usque Dan
ut venirent, et facerent Phase Domino Deo Israel in Ierusalem:
multi enim non fecerant sicut lege praescriptum est.
6 Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, et principum eius, in universum Israel et Iudam
iuxta id, quod rex iusserat, praedicantes: Filii Israel
revertimini ad Dominum Deum Abraham, et Isaac, et Israel:
et revertetur ad reliquias, quae effugerunt manum regis Assyriorum.
7 Nolite fieri sicut patres vestri, et fratres qui recesserunt a Domino Deo patrum suorum,
qui tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis.
8 Nolite indurare cervices vestras, sicut patres vestri:
tradite manus Domino, et venite ad sanctuarium eius, quod sanctificavit in aeternum:
servite Domino Deo patrum vestrorum, et avertetur a vobis ira furoris eius.
9 Si enim vos reversi fueritis ad Dominum:
fratres vestri, et filii habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captivos,
et revertentur in terram hanc:
pius enim et clemens est Dominus Deus vester,
et non avertet faciem suam a vobis, si reversi fueritis ad eum.
10 Igitur cursores pergebant velociter de civitate in civitatem per terram Ephraim, et Manasse usque ad Zabulon,
illis irridentibus et subsannantibus eos.
11 Attamen quidam viri ex Aser, et Manasse, et Zabulon acquiescentes consilio, venerunt Ierusalem.
12 In Iuda vero facta est manus Domini ut daret eis cor unum,
ut facerent iuxta praeceptum regis, et principum verbum Domini.
13 Congregatique sunt in Ierusalem populi multi
ut facerent sollemnitatem azymorum, in mense secundo:
14 et surgentes destruxerunt altaria quae erant in Ierusalem,
atque universa, in quibus idolis adolebatur incensum, subvertentes, proiecerunt in torrentem Cedron.

XXIX. 30. et curbato *A*, et curvato *M* 31. *om.* haec . . . *Omisit:* holocausta mente devota. Porro numerus (*videlicet a verbo* holocausta *transiliens ad inferius* holocaustorum, *quemadmodum saepe errat scriba Cf.* 1 *Par.* 14, 15; 24, 3; 27, 20; 2 *Par.* 34, 23. 30.) 34. sanctificarentur] s̄cificarent 35. ergo] igitur 36. |Laetatus qu·e est Hiezechias (*at supra v.* 27. 30. 31 Ezechias.)

XXX. 1. Hiezechias (*sic deinceps in hoc cap. et sequentibus* 31. 32. *Vide ad* 4 *Reg.* 16, 20.) . . . Manassem| . . . phaseo (*item v.* 5; *at* 2. 15. 17 *et alibi:* phase) 3. |Non enim occurrerunt facere tempore suo| . . . nondum] necdum — fuerat] erat 5. *om.* Et decreverunt ut mitterent nuncios in universum . . . fecerunt . . praeceptum est| 6. *om.* id . . . praedicantes filiis 7. |et tradidit 9. duxere . . . reversi] versi 10. usque Zabulon| 11. in Hierusalem| 12. |et facerent 13. *M. om.* in *ante* mense

15 Immolaverunt autem Phase quartadecima
die mensis secundi.
Sacerdotes quoque, atque Levitae tandem
sanctificati obtulerunt holocausta in
domo Domini:
16 Steteruntque in ordine suo iuxta dispo-
sitionem, et legem Moysi hominis Dei:
Sacerdotes vero suscipiebant effundendum
sanguinem de manibus Levitarum,
17 eo quod multa turba sanctificata non esset:
et idcirco immolarent Levitae Phase his,
qui non ocurrerant sanctificari Domino.
18 Magna etiam pars populi
de Ephraim, et Manasse, et Issachar, et
Zabulon, quae sanctificata non fuerat,
comedit Phase, non iuxta quod scriptum
est:
et oravit pro eis Ezechias, dicens:
Dominus bonus propitiabitur 19 cunctis,
qui in toto corde requirunt Dominum
Deum patrum suorum,
et non imputabit eis quod minus sancti-
ficati sunt.
20 Quem exaudivit Dominus, et placatus est
populo.
21 **F**eceruntque filii Israel, qui inventi sunt
in Ierusalem,
sollemnitatem azymorum septem diebus
in laetitia magna,
laudantes Dominum per singulos dies:
Levitae quoque, et Sacerdotes per organa,
quae suo officio congruebant.
22 Et locutus est Ezechias ad cor omnium
Levitarum, qui habebant intelligentiam
bonam super Domino:
et comederunt septem diebus sollemnitatis,
immolantes victimas pacificorum, et lau-
dantes Dominum Deum patrum suorum.
23 Placuitque universae multitudini ut cele-
brarent etiam alios dies septem:
quod et fecerunt cum ingenti gaudio.
24 Ezechias enim rex Iuda praebuerat mul-
titudini mille tauros, et septem millia
ovium:
principes vero dederant populo tauros
mille, et oves decem millia:
sanctificata est ergo sacerdotum plurima
multitudo.
25 Et hilaritate perfusa omnis turba Iuda
tam Sacerdotum et Levitarum, quam uni-
versae frequentiae, quae venerat ex
Israel;
proselytorum quoque de terra Israel, et
habitantium in Iuda.
26 Factaque est grandis celebritas in Ieru-
salem,
qualis a diebus Salomonis filii David
regis Israel in ea urbe non fuerat.
27 **S**urrexerunt autem Sacerdotes atque Le-
vitae benedicentes populo:
et exaudita est vox eorum: pervenitque
oratio in habitaculum sanctum caeli.

CAPUT XXXI.

1 Cumque haec fuissent rite celebrata,
egressus est omnis Israel, qui inventus
fuerat in urbibus Iuda,
et fregerunt simulacra, succideruntque
lucos,
demoliti sunt excelsa, et altaria destruxe-
runt,
non solum de universo Iuda et Beniamin,
sed et de Ephraim quoque et Manasse,
donec penitus everterent:
reversique sunt omnes filii Israel in pos-
sessiones et civitates suas.
2 **E**zechias autem constituit turmas sacer-
dotales, et Leviticas per divisiones suas,
unumquemque in officio proprio,
tam Sacerdotum videlicet quam Levita-
rum ad holocausta, et pacifica
ut ministrarent et confiterentur, canerent-
que in portis castrorum Domini.
3 Pars autem regis erat, ut de propria eius
substantia offerretur holocaustum, mane
semper et vespere.
Sabbatis quoque, et Calendis, et sollemni-
tatibus ceteris, sicut scriptum est in
lege Moysi.
4 Praecepit etiam populo habitantium Ieru-
salem
ut darent partes Sacerdotibus, et Levitis,
ut possent vacare legi Domini.
5 Quod cum percrebruisset in auribus mul-
titudinis,
plurimas obtulere primitias filii Israel fru-
menti, vini, et olei,
mellis quoque: et omnium, quae gignit
humus, decimas obtulerunt.
6 Sed et filii Israel et Iuda, qui habitabant
in urbibus Iuda, obtulerunt decimas
boum et ovium,
decimasque sanctorum, quae voverant Do-
mino Deo suo:
atque universa portantes, fecerunt acervos
plurimos.
7 Mense tertio coeperunt acervorum iacere
fundamenta,
et mense septimo compleverunt eos.
8 Cumque ingressi fuissent Ezechias, et prin-
cipes eius,
viderunt acervos, et benedixerunt Domino
ac populo Israel.
9 Interrogavitque Ezechias Sacerdotes, et
Levitas cur ita iacerent acervi:
10 Respondit illi Azarias Sacerdos primus
de stirpe Sadoc, dicens:
Ex quo coeperunt offerri primitiae in domo
Domini, comedimus, et saturati sumus,

XXX. 15. XIIII die . . . Levitas 16. ^et^legem Mosi 17. ˜Levitae immolarent (= *M*) 19. requirent . . . inputabitur 21. |Fecerunt . . . *om.* in *ante* Hierusalem 24. dederunt (= *M*) . . . ˜ergo est (= *M*)

XXXI. 1. est *in rasura* . . . succenderuntq. . . . destruerunt| . . . sed de E. 2. *om.* autem . . . et ad pacifica| . . . *Post* Domini *stichum clausimus, quem Codex male continuat.* 3. autem] eorum . . . offeretur . . . ^k^çalendis 4. Ier.] *M:* in Ier. (*Cf.* 35, 18) 6. voverant] vocarent 10. *Clem.* 1 Azaria

et remanserunt plurima, eo quod benedixerit Dominus populo suo:
reliquiarum autem copia est ista, quam cernis.
11 Praecepit igitur Ezechias ut praepararent horrea in domo Domini.
Quod cum fecissent, 12 intulerunt tam primitias, quam decimas, et quaecunque voverant, fideliter.
Fuit autem praefectus eorum Chonenias Levita, et Semei frater eius, secundus,
13 post quem Iahiel, et Azarias, et Nahath, et Asael, et Ierimoth,
Iozabad quoque, et Eliel, et Iesmachias' et Mahath, et Banaias, praepositi
sub manibus Choneniae, et Semei fratris eius,
ex imperio Ezechiae regis et Azariae pontificis domus Dei, ad quos omnia pertinebant.
14 Core vero filius Iemna Levites et ianitor orientalis portae,
praepositus erat iis, quae sponte offerebantur Domino,
primitiisque et consecratis in Sancta sanctorum.
15 Et sub cura eius Eden, et Beniamin, Iesue, et Semeias,
Amarias quoque, et Sechenias in civitatibus Sacerdotum
ut fideliter distribuerent fratribus suis partes, minoribus atque maioribus:
16 exceptis maribus ab annis tribus
et supra, cunctis qui ingrediebantur templum Domini,
et quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus iuxta divisiones suas,
17 Sacerdotibus per familias,
et Levitis a vigesimo anno et supra, per ordines et turmas suas,
18 universaeque multitudini tam uxoribus, quam liberis eorum utriusque sexus,
fideliter cibi de his, quae sanctificata fuerant, praebebantur.
19 Sed et filiorum Aaron per agros, et suburbana urbium singularum dispositi erant viri,
qui partes distribuerent universo sexui masculino de Sacerdotibus, et Levitis.
20 Fecit ergo Ezechias universa, quae diximus in omni Iuda:
operatusque est bonum et rectum, et verum coram Domino Deo suo
21 in universa cultura ministerii domus Domini, iuxta legem et ceremonias,
volens requirere Deum suum in toto corde suo:
fecitque et prosperatus est.

CAPUT XXXII.

1 Post quae et huiuscemodi veritatem, venit Sennacherib rex Assyriorum,
et ingressus Iudam, obsedit civitates munitas, volens eas capere.
2 Quod cum vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, et totum belli impetum verti contra Ierusalem,
3 inito cum principibus consilio, virisque fortissimis ut obturarent capita fontium, qui erant extra urbem:
et hoc omnium decernente sententia, 4 congregavit plurimam multitudinem,
et obturaverunt cunctos fontes, et rivum, qui fluebat in medio terrae, dicentes:
Ne veniant reges Assyriorum, et inveniant aquarum abundantiam.
5 Aedificavit quoque, agens industrie, omnem murum, qui fuerat dissipatus,
et exstruxit turres desuper, et forinsecus alterum murum:
instauravitque Mello in civitate David,
et fecit universi generis armaturam et clypeos:
6 constituitque principes bellatorum in exercitu:
et convocavit universos in platea portae civitatis, ac locutus est ad cor eorum dicens:
7 Viriliter agite, et confortamini: nolite timere,
nec paveatis regem Assyriorum, et universam multitudinem, quae est cum eo:
multo enim plures nobiscum sunt, quam cum illo.
8 Cum illo enim est brachium carneum: nobiscum Dominus Deus noster,
qui auxiliator est noster, pugnatque pro nobis.
Confortatusque est populus huiuscemodi verbis Ezechiae regis Iuda.
9 Quae postquam gesta sunt, misit Sennacherib rex Assyriorum servos suos in Ierusalem
(ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis)
ad Ezechiam regem Iuda, et ad omnem populum, qui erat in urbe, dicens:
10 Haec dicit Sennacherib rex Assyriorum:
In quo habentes fiduciam sedetis obsessi in Ierusalem?

XXXI. 10. |remanseruntq. (= *M*) . . . |reliquarum . . . cernitis| 12. voverunt . . . Semsi 13. Ieihel . . . Naat et Asahel . . |Iozabat . . Helihel . . . Maath (= *M*) et Bananias . . . Semeiae . . . Dei] dñi 14. his . . . in sc̄o 15. Edemi . . Hieiusue et Sameias| Ama quoque 16. maribus] maioribus . . . |et super (*Haec verba praecedentem stichum claudere debebant, sicut alibi in similibus; cf. Ex.* 38, 25; *Num.* 1, 18 *seqq.;* 3, 15 *seqq. Codex autem irrita constructione iungit* super cunctis, *quasi eodem sensu, quem edunt illa v.* 14: praepositus erat eis. *Pro* cunctis *M dedit* cunctisque. *At vide ad* 1 *Par.* 29, 2.) . . . conducebant 17. vicissimo . . . turbas 20. *om.* omni 21. Deum] dn̄m dm̄

XXXII. 2. impetu 3. qui] quae 4. congregavitq. 5. industris 7. *om.* est 8. *om.* enim (= *M*) 9. *om.* in *ante* Hierusalem (= *M*)

11 Num Ezechias decipit vos, ut tradat morti
in fame et siti,
affirmans quod Dominus Deus vester liberet
vos de manu regis Assyriorum?
12 Numquid non iste est Ezechias, qui destruxit
excelsa illius, et altaria,
et praecepit Iuda et Ierusalem, dicens:
Coram altari uno adorabitis,
et in ipso comburetis incensum?
13 An ignoratis quae ego fecerim, et patres
mei cunctis terrarum populis?
numquid praevaluerunt dii gentium, omniumque
terrarum liberare regionem
suam de manu mea?
14 Quis est de universis diis gentium, quas
vastaverunt patres mei, qui potuerit
eruere populum suum de manu mea,
ut possit etiam Deus vester eruere vos
de hac manu?
15 Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vana
persuasione deludat, neque credatis ei.
Si enim nullus potuit deus cunctarum gentium
atque regnorum liberare populum
suum de manu mea, et de manu patrum
meorum,
consequenter nec Deus vester poterit eruere
vos de manu mea.
16 Sed et alia multa locuti sunt servi eius
contra Dominum Deum, et contra Ezechiam
servum eius.
17 epistolas quoque scripsit plenas blasphemiae
in Dominum Deum Israel, et locutus
est adversus eum:
Sicut dii gentium ceterarum non potuerunt
liberare populum suum de manu mea,
sic et Deus Ezechiae eruere non poterit
populum suum de manu ista.
18 Insuper et clamore magno, lingua Iudaica
contra populum, qui sedebat in muris
Ierusalem, personabat,
ut terreret eos, et caperet civitatem.
19 Locutusque est contra Deum Ierusalem,
sicut adversum deos populorum terrae,
opera manuum hominum.
20 Oraverunt igitur Ezechias rex, et Isaias
filius Amos prophetes, adversum hanc
blasphemiam,
ac vociferati sunt usque in caelum.
21 **Et** misit Dominus angelum, qui percussit
omnem virum robustum, et bellatorem,
et principem exercitus regis Assyriorum:
Reversusque est cum ignominia in terram
suam.
Cumque ingressus esset domum dei sui,
filii qui egressi fuerant de utero eius,
interfecerunt eum gladio.
22 Salvavitque Dominus Ezechiam et habitatores
Ierusalem
de manu Sennacherib regis Assyriorum,
et de manu omnium,
et praestitit eis quietem per circuitum.
23 Multi etiam deferebant hostias, et sacrificia
Domino in Ierusalem,
et munera Ezechiae regi Iuda:
qui exaltatus est post haec coram cunctis
gentibus.
24 **In** diebus illis aegrotavit Ezechias usque
ad mortem,
et oravit Dominum: exaudivitque eum, et
dedit ei signum.
25 Sed non iuxta beneficia, quae acceperat,
retribuit, quia elevatum est cor eius:
et facta est contra eum ira, et contra Iudam
et Ierusalem.
26 Humiliatusque est postea eo quod exaltatum
fuisset cor eius, tam ipse, quam
habitatores Ierusalem:
et idcirco non venit super eos ira Domini
in diebus Ezechiae.
27 Fuit autem Ezechias dives, et inclytus
valde,
et thesauros sibi plurimos congregavit argenti
et auri et lapidis pretiosi,
aromatum, et armorum universi generis,
et vasorum magni pretii.
28 Apothecas quoque frumenti, vini, et olei,
et praesepia omnium iumentorum, caulasque
pecorum, [29]et urbes aedificavit sibi:
habebat quippe greges ovium, et armentorum
innumerabiles,
eo quod dedisset ei Dominus substantiam
multam nimis.
30 Ipse est Ezechias, qui obturavit superiorem
fontem aquarum Gihon,
et avertit eas subter ad occidentem urbis
David:
in omnibus operibus suis fecit prospere
quae voluit.
31 Attamen in legatione principum Babylonis,
qui missi fuerant ad eum,
ut interrogarent de portento, quod acciderat
super terram,
dereliquit eum Deus ut tentaretur, et
nota fierent omnia, quae erant in corde
eius.
32 Reliqua autem sermonum Ezechiae, et
misericordiarum eius
scripta sunt in visione Isaiae filii Amos
prophetae, et in libro regum Iuda et
Israel.
33 Dormivitque Ezechias cum patribus suis,
et sepelierunt eum super sepulchra filiorum
David:
et celebravit eius exsequias universus Iuda,
et omnes habitatores Ierusalem:
regnavitque Manasses filius eius pro eo.

CAPUT XXXIII.

1 **Duodecim** annorum erat Manasses cum
regnare coepisset,
et quinquagintaquinque annis regnavit in
Ierusalem.

XXXII. 11. tradat] traderet . . . *M:* et in siti 12. Iudae . . . altari] *Clem.* 1 altare 14. qui poterit eripere 15. meorum] suorum| . . . de hac manu| 17. ˜plenas scripsit . . . liberare populos suos 19. Deum] dn̄m . . adversus 21. dei] *Edd. Clem.* Dei 22. havita^to^res . . . eis] ei 25. tribuit . . . ac Hierusalem| 28. ca·lasq' pecoribus [29]. et urbes sex aedificavit| 30. Gion* (= *M*, *quamquam Hebr.* גיחון) . . . supter 33. super] supra . . . |regnavit Manasse

2 Fecit autem malum coram Domino iuxta abominationes gentium, quas subvertit Dominus coram filiis Israel:
3 et conversus instauravit excelsa, quae demolitus fuerat Ezechias pater eius:
construxitque aras Baalim, et fecit lucos,
et adoravit omnem militiam caeli, et coluit eam.
4 Aedificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus: In Ierusalem erit nomen meum in aeternum.
5 Aedificavit autem ea cuncto exercitui caeli in duobus atriis domus Domini:
6 Transireque fecit filios suos per ignem in valle Benennom:
observabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus inserviebat,
habebat secum magos, et incantatores:
multaque mala operatus est coram Domino ut irritaret eum:
7 Sculptile quoque, et conflatile signum posuit in domo Dei,
de qua locutus est Deus ad David, et ad Salomonem filium eius, dicens:
In domo hac et in Ierusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israel, ponam nomen meum in sempiternum.
8 Et moveri non faciam pedem Israel de terra, quam tradidi patribus eorum:
ita dumtaxat si custodierint facere quae praecepi eis,
cunctamque legem, et ceremonias, atque iudicia per manum Moysi.
9 Igitur Manasses seduxit Iudam, et habitatores Ierusalem
ut facerent malum super omnes gentes, quas subverterat Dominus a facie filiorum Israel.
10 Locutusque est Dominus ad eum, et ad populum illius, et attendere noluerunt.
11 Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum:
ceperuntque Manassen, et vinctum catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem.
12 Qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum:
et egit poenitentiam valde coram Deo patrum suorum.
13 Deprecatusque est eum, et obsecravit intente:
et exaudivit orationem eius, reduxitque eum Ierusalem in regnum suum,
et cognovit Manasses quod Dominus ipse esset Deus.
14 **P**ost haec aedificavit murum extra civitatem David ad occidentem Gihon in convalle,
ab introitu portae piscium per circuitum usque ad Ophel,
et exaltavit illum vehementer:
constituitque principes exercitus in cunctis civitatibus Iuda munitis:
15 et abstulit deos alienos, et simulacrum de domo Domini:
aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini, et in Ierusalem,
et proiecit omnia extra urbem.
16 Porro instauravit altare Domini, et immolavit super illud victimas, et pacifica, et laudem:
praecepitque Iudae ut serviret Domino Deo Israel.
17 Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.
18 Reliqua autem gestorum Manasse: et obsecratio eius ad Deum suum:
verba quoque Videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Israel, continentur in sermonibus regum Israel.
19 Oratio quoque eius et exauditio, et cuncta peccata, atque contemptus,
loca etiam, in quibus aedificavit excelsa, et fecit lucos, et statuas antequam ageret poenitentiam, scripta sunt in sermonibus Hozai.
20 Dormivit ergo Manasses cum patribus suis, et sepelierunt eum in domo sua:
regnavitque pro eo filius eius Amon.
21 **V**igintiduorum annorum erat Amon cum regnare coepisset,
et duobus annis regnavit in Ierusalem.
22 Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater eius:
et cunctis idolis, quae Manasses fuerat fabricatus, immolavit atque servivit.
23 Et non est reveritus faciem Domini, sicut reveritus est Manasses pater eius:
et multo maiora deliquit.
24 Cumque coniurassent adversus eum servi sui, interfecerunt eum in domo sua.
25 Porro reliqua populi multitudo, caesis iis, qui Amon percusserant,
constituit regem Iosiam filium eius pro eo.

CAPUT XXXIV.

1 **O**cto annorum erat Iosias cum regnare coepisset,
et triginta et uno anno regnavit in Ierusalem.
2 Fecitque quod erat rectum in conspectu Domini,
et ambulavit in viis David patris sui:
non declinavit neque ad dexteram, neque ad sinistram.
3 Octavo autem anno regni sui, cum adhuc esset puer, coepit quaerere Deum patris sui David:

XXXIII. 4. *om.* quoque 5. exercitu 6. Ben ennon| (*cf.* 28, 3) . . . maleficiis a. 7. Deus] dñs 8. movere 11. *om.* exercitus . . . Manasse . . . *om.* in 12. Dominum] ad dñm 13. ˊeum ˊest . . . eum in Hier. . . . Manasse = 20 *et* 22 *pr. loco* . . . esset] est *(err.)* 14. Gion* 15. et Hierusalem| 16. dño dō vestro Israhel| 18. ad dñm dm̄ suum| . . . continetur 19. peccata] praecepta . . . Ozai| (= *M. Hebr.* חוזי) 20. Ammon = 21. 25. 21. |Vigintiduum 22. *hab.* Manasses *sec. loco et* 23. 24. adversum 25. his . . percusserunt|
XXXIV. 1. anno] annis 2. ˜rectum erat . . . dexteram

et duodecimo anno postquam regnare coeperat, mundavit Iudam et Ierusalem ab excelsis, et lucis, simulacrisque et sculptilibus.
4 Destruxeruntque coram eo aras Baalim: et simulacra, quae superposita fuerant, demoliti sunt:
lucos etiam, et sculptilia succidit atque comminuit:
et super tumulos eorum, qui eis immolare consueverant, fragmenta dispersit.
5 Ossa praeterea sacerdotum combussit in altaribus idolorum,
mundavitque Iudam et Ierusalem.
6 Sed et in urbibus Manasse, et Ephraim, et Simeon, usque Nephthali cuncta subvertit.
7 Cumque altaria dissipasset, et lucos, et sculptilia contrivisset in frusta,
cunctaque delubra demolitus esset de universa terra Israel, reversus est in Ierusalem.
8 Igitur anno octavodecimo regni sui, mundata iam terra, et templo Domini,
misit Saphan filium Eseliae, et Maasiam principem civitatis, et Ioha filium Ioachaz a commentariis,
ut instaurarent domum Domini Dei sui.
9 Qui venerunt ad Helciam Sacerdotem magnum:
acceptamque ab eo pecuniam, quae illata fuerat in domum Domini,
et quam congregaverant Levitae, et ianitores de Manasse, et Ephraim, et universis reliquiis Israel,
ab omni quoque Iuda, et Beniamin, et habitatoribus Ierusalem,
10 tradiderunt in manibus eorum, qui praeerant operariis in domo Domini
ut instaurarent templum, et infirma quaeque sarcirent.
11 At illi dederunt eam artificibus, et cementariis,
ut emerent lapides de lapicidinis, et ligna ad commissuras aedificii,
et ad contignationem domorum, quas destruxerant reges Iuda.
12 Qui fideliter cuncta faciebant.
Erant autem praepositi operantium, Iahath et Abdias de filiis Merari,
Zacharias et Mosollam de filiis Caath, qui urgebant opus:
omnes Levitae scientes organis canere.
13 Super eos vero, qui ad diversos usus onera portabant, erant scribae, et magistri de Levitis ianitores.
14 Cumque efferrent pecuniam, quae illata fuerat in templum Domini,
reperit Helcias Sacerdos librum legis Domini per manum Moysi.
15 Et ait ad Saphan scribam: Librum legis inveni in domo Domini: Et tradidit ei.
16 At ille intulit volumen ad regem, et nunciavit ei dicens:
Omnia, quae dedisti in manu servorum tuorum, ecce complentur.
17 Argentum, quod repertum est in domo Domini, conflaverunt:
datumque est praefectis artificum, et diversa opera fabricantium.
18 Praeterea tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum.
Quem cum rege praesente recitasset, 19 audissetque ille verba legis, scidit vestimenta sua:
20 et praecepit Helciae, et Ahicam filio Saphan, et Abdon filio Micha,
Saphan quoque scribae, et Asaae servo regis, dicens:
21 Ite, et orate Dominum pro me, et pro reliquiis Israel, et Iuda,
super universis sermonibus libri istius, qui repertus est:
magnus enim furor Domini stillavit super nos,
eo quod non custodierint patres nostri verba Domini
ut facerent omnia, quae scripta sunt in isto volumine.
22 Abiit ergo Helcias, et hi qui simul a rege missi fuerant,
ad Oldam prophetidem, uxorem Sellum filii Thecuath, filii Hasra custodis vestium:
quae habitabat in Ierusalem in Secunda: et locuti sunt ei verba, quae supra narravimus.
23 At illa respondit eis:
Haec dicit Dominus Deus Israel: Dicite viro, qui misit vos ad me: 24 Haec dicit Dominus: Ecce ego inducam mala super locum istum, et super habitatores eius,
cunctaque maledicta, quae scripta sunt in libro hoc, quem legerunt coram rege Iuda.

XXXIV. 3. postq. regnare coeperat] postq. cọeperat (*Notabilis correctio, qua iubemur coniungere:* ceperat Iudam et Ierusalem, *i. e. capessiverat, sive terram civitatemque regendas susceperat; ut verbum simplex ponatur pro composito, quemadmodum dicimus: regnum, imperium, rem publicam capere. Martianaeus tamen ex suis:* postq. coeperat. *In Hebraeo haec habentur:* Duodecimo anno coepit mundare Iudam et Ierusalem.) . . . simulacrisque sculptilibus| 4. Destruxitq. . . . consuerunt 5. combusit 6. Nepthalim 7. *om.* et *ante* lucos . . . *om.* in *ante* Hierusalem| (= *M*) 8. Maasam 9. venerant . . . *om.* et *ante* ianitores 11. eam artificibus] ea sacerdotibus . . . lapicidinis] lapidicinis. (*Idem ex suis Mss. notat Martianaeus. Cf.* 4 *Reg.* 22, 6) . . . destruxerunt 12. Iahath] Iaath (= *M*) . . . organis] in organis 13. |Super eis vero quia d,uarios usus (*etiam M:* varios) 17. |datumque praef. 20. Asaiae *A*, Asiae *M: Hebr.* עֲשָׂיָה 21. ˜pro me dñm dñi . . reliqui's 22. igitur . . . Holdan propheten . . . vestimentorum| . . *om.* in *ante* Hier. 23. Haec dicit Dominus Deus Israel: Dicite viro qui misit vos ad me:] *desunt.* 24. |cuncta quạe

25 Quia dereliquerunt me, et sacrificaverunt diis alienis,
ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum suarum,
idcirco stillabit furor meus super locum istum, et non exstinguetur.
26 Ad regem autem Iuda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Quoniam audisti verba voluminis, 27 atque emollitum est cor tuum, et humiliatus es in conspectu Dei
super his, quae dicta sunt contra locum hunc, et habitatores Ierusalem,
reveritusque faciem meam,
scidisti vestimenta tua, et flevisti coram me:
ego quoque exaudivi te, dicit Dominus.
28 Iam enim colligam te ad patres tuos, et inferéris in sepulchrum tuum in pace:
nec videbunt oculi tui omne malum, quod ego inducturus sum super locum istum, et super habitatores eius.
Retulerunt itaque regi cuncta quae dixerat.
29 At ille convocatis universis maioribus natu Iuda et Ierusalem,
30 ascendit in domum Domini, unaque omnes viri Iuda et habitatores Ierusalem,
Sacerdotes et Levitae, et cunctus populus a minimo usque ad maximum.
Quibus audientibus in domo Domini, legit rex omnia verba voluminis:
31 et stans in tribunali suo, percussit foedus coram Domino
ut ambularet post eum, et custodiret praecepta, et testimonia, et iustificationes eius
in toto corde suo, et in tota anima sua,
faceretque quae scripta sunt in volumine illo, quod legerat:
32 Adiuravit quoque super hoc omnes, qui reperti fuerant in Ierusalem, et Beniamin:
et fecerunt habitatores Ierusalem iuxta pactum Domini Dei patrum suorum.
33 Abstulit ergo Iosias cunctas abominationes de universis regionibus filiorum Israel:
et fecit omnes, qui residui erant in Israel, servire Domino Deo suo.
Cunctis diebus eius non recesserunt a Domino Deo patrum suorum.

CAPUT XXXV.

1 **F**ecit autem Iosias in Ierusalem Phase Domino,
quod immolatum est quartadecima die mensis primi:
2 et constituit Sacerdotes in officiis suis,
hortatusque est eos ut ministrarent in domo Domini.
3 Levitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Israel sanctificabatur Domino, locutus est:
Ponite arcam in sanctuario templi, quod aedificavit Salomon filius David rex Israel,
nequaquam enim eam ultra portabitis:
nunc autem ministrate Domino Deo vestro, et populo eius Israel.
4 Et praeparate vos per domos, et cognationes vestras in divisionibus singulorum,
sicut praecepit David rex Israel, et descripsit Salomon filius eius.
5 Et ministrate in sanctuario per familias turmasque Leviticas, 6 et sanctificati immolate Phase:
fratres etiam vestros, ut possint iuxta verba, quae locutus est Dominus in manu Moysi facere, praeparate.
7 Dedit praeterea Iosias omni populo, qui ibi fuerat inventus in sollemnitate Phase,
agnos et hoedos de gregibus, et reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia.
haec de regis universa substantia.
8 Duces quoque eius, sponte quod voverant, obtulerunt,
tam populo, quam Sacerdotibus et Levitis.
Porro Helcias, et Zacharias, et Iahiel principes domus Domini dederunt sacerdotibus ad faciendum Phase
pecora commixtim duo millia sexcenta, et boves trecentos.
9 Chonenias autem, et Semeias, etiam Nathanael fratres eius,
nec non Hasabias, et Iehiel, et Iozabad principes Levitarum,
dederunt ceteris Levitis ad celebrandum Phase quinque millia pecorum, et boves quingentos.
10 Praeparatumque est ministerium, et steterunt Sacerdotes in officio suo:
Levitae quoque in turmis, iuxta regis imperium. 11 Et immolatum est Phase:
asperseruntque Sacerdotes manu sua sanguinem,
et Levitae detraxerunt pelles holocaustorum,
12 et separaverunt ea ut darent per domos et familias singulorum,
et offerrentur Domino, sicut scriptum est in libro Moysi:
de bobus quoque fecerunt similiter.
13 Et assaverunt Phase super ignem, iuxta quod in lege scriptum est:
pacificas vero hostias coxerunt in lebetibus, et cacabis, et ollis,
et festinato distribuerunt universae plebi:

XXXIV. 25. stillavit 27. |reveritur f. . . . coram te| 30. ascendit *etc. usque ad* Ierusalem] *desunt* . . . ˜legit rex in domo dñi 31. quod] quem 32. *om.* in

XXXV. 3. enim eam ultra 5. |ministrate 6. sanctificati] s̄cificate — *Clem.* 1 Phase, 2 Phase: 7. *M. om.* ibi . . . boumq. tr. (= *M*) 8. voverant] voluerant . . . Iehihel 9. |Ch. autem Semias etiam et Nathanahel frater eius| (*M*: Ch. autem et S., etiam et Nathanael et fratres eius) nec non Asabias et Iahihel et Iozabat 10. est mysterium 12. offerentur . . . in lege Mosi| de bubus quoque similiter fecerunt| (*Clem.* 1 *interpungit* Moysi, *corr.* 2 Moysi:) 13. in lege scriptum] lege praeceptum (= *M*) . . . lebetis et caccabis (cf. 1 *Reg.* 2, 14)

14 sibi autem, et Sacerdotibus postea paraverunt:
nam in oblatione holocaustorum et adipum usque ad noctem Sacerdotes fuerunt occupati:
unde Levitae sibi, et Sacerdotibus filiis Aaron paraverunt novissimis.
15 Porro cantores filii Asaph stabant in ordine suo,
iuxta praeceptum David, et Asaph, et Heman, et Idithun prophetarum regis:
Ianitores vero per portas singulas observabant,
ita ut nec puncto quidem discederent a ministerio:
quam ob rem et fratres eorum Levitae paraverunt eis cibos.
16 Omnis igitur cultura Domini rite completa est in die illa ut facerent Phase,
et offerrent holocausta super altare Domini, iuxta praeceptum regis Iosiae.
17 Feceruntque filii Israel, qui reperti fuerant ibi, Phase in tempore illo, et sollemnitatem azymorum septem diebus.
18 Non fuit Phase simile huic in Israel a diebus Samuelis prophetae:
sed nec quisquam de cunctis regibus Israel fecit Phase sicut Iosias,
Sacerdotibus, et Levitis, et omni Iudae, et Israel qui repertus fuerat, et habitantibus in Ierusalem.
19 Octavodecimo anno regni Iosiae hoc
Phase celebratum est. 20 Postquam
instauraverat Iosias templum,
ascendit Nechao rex Aegypti ad pugnandum in Charcamis iuxta Euphraten:
et processit in occursum eius Iosias.
21 At ille, missis ad eum nunciis, ait:
Quid mihi et tibi est rex Iuda? non adversum te hodie venio,
sed contra aliam pugno domum, ad quam me Deus festinato ire praecepit:
desine adversum Deum facere, qui mecum est, ne interficiat te.
22 Noluit Iosias reverti, sed praeparavit contra eum bellum,
nec acquievit sermonibus Nechao ex ore Dei:
verum perrexit ut dimicaret in campo Mageddo.
23 Ibique vulneratus a sagittariis, dixit pueris suis:
Educite me de proelio, quia oppido vulneratus sum.
24 Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum, qui sequebatur eum more regio,
et asportaverunt eum in Ierusalem,
mortuusque est, et sepultus in mausoleo patrum suorum:
et universus Iuda et Ierusalem luxerunt eum.
25 Ieremias maxime: cuius omnes cantores atque cantatrices, usque in praesentem diem lamentationes super Iosiam replicant,
et quasi lex obtinuit in Israel:
Ecce scriptum fertur in lamentationibus.
26 Reliqua autem sermonum Iosiae et misericordiarum eius: quae lege praecepta sunt Domini:
27 opera quoque illius prima et novissima, scripta sunt in libro regum Iuda et Israel.

CAPUT XXXVI.

1 Tulit ergo populus terrae Ioachaz filium Iosiae,
et constituit regem pro patre suo in Ierusalem.
2 Vigintitrium annorum erat Ioachaz, cum regnare coepisset,
et tribus mensibus regnavit in Ierusalem.
3 Amovit autem eum rex Aegypti cum venisset in Ierusalem,
et condemnavit terram centum talentis argenti, et talento auri.
4 Constituitque pro eo regem, Eliakim fratrem eius, super Iudam et Ierusalem:
et vertit nomen eius Ioakim:
ipsum vero Ioachaz tulit secum, et abduxit in Aegyptum.
5 Vigintiquinque annorum erat Ioakim cum regnare coepisset,
et undecim annis regnavit in Ierusalem:
fecitque malum coram Domino Deo suo.
6 Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldaeorum,
et vinctum catenis duxit in Babylonem.
7 Ad quam et vasa Domini transtulit, et posuit ea in templo suo.
8 Reliqua autem verborum Ioakim, et abominationum eius, quas operatus est, et quae inventa sunt in eo,
continentur in libro regum Iuda et Israel.
Regnavit autem Ioachin filius eius pro eo.
9 Octo annorum erat Ioachin cum regnare coepisset,
et tribus mensibus, ac decem diebus regnavit in Ierusalem,
fecitque malum in conspectu Domini.
10 Cumque anni circulus volveretur, misit Nabuchodonosor rex, qui adduxerunt eum in Babylonem,

XXXV. 14. fuerant . . . sibi] et sibi 15. nec] ne (= *M*) 16. |ut offerent 18. phase dñi simile . . . Iuda . . . *om.* in *ante* Hier. 19. Iosiae *in rasura* — p^h^asa 20. *Animadverte in Codice haec verba:* postquam instauraverat Iosias templum, *cum antecedentibus connecti, quod per sententiam quidem reique rationem licet.* (*Cf.* c. 34, 8). *Graeci eadem praetermiserunt.* — Nechaor (*hic tantum; mox v.* 22 *et Ier.* 46, 2 Nechao; *contra in* 4 *Reg.* c. 23 *quater:* Necho. *Hebr.* נְכֹה, *Gr.* Νεχαώ.) . . . Charchamis (*Hebr.* כַּרְכְּמִישׁ *cum lenimenti nota in medio caph.*) — Eufraten| 21. Deus] dñs . . . qui mecum ne te interficiat| 24. |et exportaverunt in H. . . . mausylio 25. |Hieremias* . . . Iosia (= *M*) 27. *M:* Israel et Iuda. *Item Hebr. et Gr.*

XXXVI. 3. *om.* in (= *M*) — *om. haec:* et condemnavit terram c. t. a. et tal. auri 4. ˘regem pro eo Eliacim (= *M*) . . . Ioacim = 5. 8. *Rectius M:* Ioiacim. — adduxit 5. *om.* Deo 6. Caldeorum = 17. 8. inventae . . . ˘Israhel et Iuda| Regnavitqi. (= *M*) Ioiachim = 9 (*M:* Ioiachin. *Cf. notam ad* 4 *Reg.* 23, 34.) 10. Nabuchodonosor qu et abduxerunt

asportatis simul pretiosissimis vasis domus
Domini:
Regem vero constituit Sedeciam patruum
eius super Iudam et Ierusalem.
11 Viginti et unius anni erat Sedecias cum
regnare coepisset,
et undecim annis regnavit in Ierusalem:
12 Fecitque malum in oculis Domini Dei sui,
nec erubuit faciem Ieremiae prophetae,
loquentis ad se ex ore Domini.
13 A rege quoque Nabuchodonosor recessit,
qui adiuraverat eum per Deum:
et induravit cervicem suam et cor ut non
reverteretur ad Dominum Deum Israel.
14 Sed et universi principes sacerdotum, et
populus, praevaricati sunt inique iuxta
universas abominationes gentium,
et polluerunt domum Domini, quam sanctificaverat sibi in Ierusalem.
15 Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nunciorum
suorum
de nocte consurgens, et quotidie commonens: eo quod parceret populo et habitaculo suo.
16 At illi subsannabant nuncios Dei, et parvipendebant sermones eius, illudebantque prophetis,
donec ascenderet furor Domini in populum eius, et esset nulla curatio.
17 Adduxit enim super eos regem Chaldaeorum,
et interfecit iuvenes eorum gladio in domo
sanctuarii sui,
non est misertus adolescentis, et virginis,
et senis, nec decrepiti quidem, sed
omnes tradidit in manibus eius.
18 Universaque vasa domus Domini tam maiora, quam minora,
et thesauros templi, et regis, et principum transtulit in Babylonem.
19 Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Ierusalem,
universas turres combusserunt, et quidquid
pretiosum fuerat, demoliti sunt.
20 Siquis evaserat gladium, ductus in Babylonem servivit regi et filiis eius,
donec imperaret rex Persarum,
21 et compleretur sermo Domini ex ore Ieremiae,
et celebraret terra sabbata sua:
cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum usque dum complerentur septuaginta anni.
22 Anno autem primo Cyri regis Persarum
ad explendum sermonem Domini, quem
locutus fuerat per os Ieremiae,
suscitavit Dominus spiritum Cyri regis
Persarum:
qui iussit praedicari in universo regno
suo, etiam per scripturam, dicens:
23 Haec dicit Cyrus rex Persarum:
Omnia regna terrae dedit mihi Dominus
Deus caeli,
et ipse praecepit mihi ut aedificarem ei
domum in Ierusalem, quae est in Iudaea:
quis ex vobis est in omni populo eius? sit
Dominus Deus suus cum eo, et ascendat.

XXXVI. 10. asportatis s. pr. v. domus dn̄i] *haec supplevit man.* 2 . . . patruum] fratrem *(Sic Hebraeus et latini Mss. antiquiores. „Scilicet Hebraismus est, quo* patruus *dicitur* frater, *sicut in Genesi Abraham et Lot* fratres *appellantur. Sedecias enim frater fuit patris Ioiachin, ut Abraham frater Aran patris Lot.“ Martianaeus.)* . . Iuda 12. *om.* sui 13. |adinduravit 16. et parvipendebant] parvipendebant super . . illudebantque], inludebant *(sic anteposita virgula, quo minus dubites, consulto interpretem h. l. et cum pondere asyndeton instituisse.)* 17. nec] ne . . . *om.* in 19. domum dn̄i destruxerunt m. H.| in universas 21. et compl.] *M:* ut compl. 22. |Anno h'primo (*cf.* c. 22, 1) 23. |quisquis ex vobis est ex omni populo eius dn̄s dē eius cum eo et ascendat| EXP. PARALYPO MENON | QVI HEBRAICE DICITUR | DABREIAMIN| *Exit* Q. XLVI. *Seq. fol.* 379.

Post Paralipomena, quae desinunt in ipso fine quaternionis XLVI, *Codex pagina* 379 *ad Psalmos transit, Esdram autem, in hodierna Bibliorum latinorum compactione Paralipomenis proximum, longe inferius usque ad Macchabaeos amandat paenultimumque facit V. Testamenti librum. Namque in Amiatino omnium eorum, qui inter Paralipomena et Macchabaeos medii leguntur, librorum a vulgato ita differt ordo, ut si quadam quadripartitione singulos disposueris, contrarius illius inversusque exsistat. In editionibus enim quum haec habeatur series:* 1) *Esdras et Nehemias;* 2) *Tobias, Iudith, Esther;* 3) *Iob;* 4) *Psalmi; libri Salomonis et Sirach; postremo Prophetae; econtra in Codice ponuntur:* 1) *Psalmi; libri Salo monis et Sirach; Prophetae (secundum ordinem, nisi quod deest Baruch);* 2) *Iob;* 3) *Tobias, Iudith, Esther;* 4) *Esdras et Nehemias. Atque hanc quidem Amiatini ordinationem ne fortuitam dumtaxat vel bibliopegae imperitia putes subortam, quasi is postmodum in colligandis libris, per membranarum primum fasciculos divisis, legitimum ordinem turbaverit, obstant quaternionum numeri, suis deinceps locis a nobis notandi, qui, modo unum eximas Psalterii principium, nusquam quatuor illarum partium initia vel terminos signant, sed ita solent in medium librorum corpus incidere ut appareat, ipsum codicis auctorem, Servandum, continuo transcribendi labore aut ad archegraphi sui dispositionem, aut ex alia quadam norma in eum, quem exhibuit, ordinem singulos libros collectos redegisse. Verum haec quum sine multa circumspectione commode tractari iudicarique nequeant, (pertinent enim ad generalem illam ac perplicatam quaestionem de vario librorum sacrorum ordine, in variis codicibus tum hebraicis, tum graecis, tum denique latinis observato), strictim modo, quid Amiatini sit proprium, hoc loco memorasse sufficiat; in ipso autem editionis nostrae tenore ut ne codicis exemplum sequamur, sed consuetum receptumque in ecclesia canona fideliter servemus instituti nostri universa ratio exigit.*

LIBER PRIMUS ESDRAE.

CAPUT I.

1 In anno primo Cyri regis Persarum
ut compleretur verbum Domini ex ore Ieremiae,
suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum:
et traduxit vocem in omni regno suo, etiam per scripturam, dicens:
2 Haec dicit Cyrus rex Persarum:
Omnia regna terrae dedit mihi Dominus Deus caeli,
et ipse praecepit mihi ut aedificarem ei domum in Ierusalem, quae est in Iudaea.
3 Quis est in vobis de universo populo eius?
Sit Deus illius cum ipso.
Ascendat in Ierusalem, quae est in Iudaea,
et aedificet domum Domini Dei Israel,
ipse est Deus qui est in Ierusalem.
4 Et omnes reliqui in cunctis locis ubicumque habitant,
adiuvent eum viri de loco suo
argento et auro, et substantia, et pecoribus,
excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Ierusalem.
5 Et surrexerunt principes patrum de Iuda, et Beniamin,
et Sacerdotes, et Levitae,
et omnis, cuius Deus suscitavit spiritum,
ut ascenderent ad aedificandum templum Domini, quod erat in Ierusalem.
6 Universique qui erant in circuitu,
adiuverunt manus eorum
in vasis argenteis et aureis,
in substantia et iumentis, in supellectili,
exceptis his, quae sponte obtulerant.
7 Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quae tulerat Nabuchodonosor de Ierusalem,
et posuerat ea in templo dei sui.
8 Protulit autem ea Cyrus rex Persarum
per manum Mithridatis filii Gazabar,
et annumeravit ea Sassabasar principi Iuda.
9 Et hic est numerus eorum:
Phialae aureae triginta,
phialae argenteae mille,
cultri viginti novem,
scyphi aurei triginta,
10 scyphi argentei secundi quadringenti decem:
vasa alia mille.
11 Omnia vasa aurea et argentea quinque millia quadringenta:
universa tulit Sassabasar
cum his, qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Ierusalem.

CAPUT II.

1 Hi sunt autem provinciae filii,
qui ascenderunt de captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem,
et reversi sunt in Ierusalem et Iudam,
unusquisque in civitatem suam.
2 Qui venerunt cum Zorobabel, Iosue, Nehemia, Saraia,
Rahelaia, Mardochai, Belsan, Mesphar,
Beguai, Rehum, Baana.
Numerus virorum populi Israel:
3 Filii Pharos duo millia centum septuagintaduo.
4 Filii Sephatia, trecenti septuagintaduo.
5 Filii Area, septingenti septuagintaquinque.
6 Filii Phahath Moab, filiorum Iosue: Ioab duo millia octingenti duodecim.
7 Filii Aelam mille ducenti quinquagintaquatuor.
8 Filii Zethua, nongenti quadragintaquinque.
9 Filii Zachai, septingenti sexaginta.
10 Filii Bani, sexcenti quadragintaduo.

INC PRAEFATIO HIERONIMI PRAESBYTERI. Utrum difficile[ius] sit *etc.* — — deterrebor. FINIT PROLOGVS | INCIP LIB EZRAE | SIVE NEEMIAE.

I. 1. |ut impleretur . . . transduxit (= *M*) . . omni] universo 2. ˄dš ˄dñs 3. Quis est vobis . . . |ascendat Hierusalem 4. substantiae . . . voluntariae 5. de Iudaea . . . |omnis cuius suscitavit dš spm| 6. adiuverunt] *Ms. Reginae:* adiuvarent . . . et ium.] *M:* in ium. . . . obtulerant] adtulerunt 7. dei] *Clementinae:* Dei 8. Sabassar — Iudae| (= *M*) 11. Sasabasar

II. 1. ˜filii provinciae| (= *M*) . . . Iuda 2. Hiesua (*M:* Iesua) Neemia (= *M*) Saruia| . . . Beguai] *Consentit A tum hic, tum v.* 14. *At* 2 *Esdr.* 7, 19 *codex:* Baggoaim. *Porro* 1 *Esdr.* 8, 14 *Ed.* Begui, *A* Beggui, 2 *Esdr.* 7, 7 *Ed.* Begoai, *A* Beggoai. *Hebraice scribitur* בִּגְוַי) — Reum (= *M*) 4. Sephetia (= *M*) 5. septingenti viginti quinque| 6. Phaethi (*Scribendum* Phaeth *cum M. Ita etiam A c.* 8, 4; *alibi varie peccans. Hebr.* פַּחַת) . . . octingenti duodecim] DCCCCXII 7. Aelam] Helam* (*sic A omnibus septem locis in Esdra. Vulgatus c.* 8, 7 *fortuito* Alam, *M semper* Elam. *Hebr.* עֵילָם) . . quinquagintaquatuor] LIII 8. Zeththua 9. Zacchai

11 Filii Bebai, sexcenti vigintitres.
12 Filii Azgad, mille ducenti viginti duo.
13 Filii Adonicam, sexcenti sexagintasex.
14 Filii Beguai, duo millia quinquagintasex.
15 Filii Adin, quadringenti quinquagintaquatuor.
16 Filii Ather, qui erant ex Ezechia, nonagintaocto.
17 Filii Besai, trecenti vigintitres.
18 Filii Iora, centum duodecim.
19 Filii Hasum, ducenti vigintitres.
20 Filii Gebbar, nonagintaquinque.
21 Filii Bethlehem, centum vigintitres.
22 Viri Netupha, quinquagintasex.
23 Viri Anathoth, centum vigintiocto.
24 Filii Azmaveth, quadragintaduo.
25 Filii Cariathiarim, Cephira et Beroth, septingenti quadraginta tres.
26 Filii Rama et Gabaa, sexcenti vigintiunus.
27 Viri Machmas, centum vigintiduo.
28 Viri Bethel et Hai, ducenti vigintitres.
29 Filii Nebo, quinquagintaduo.
30 Filii Megbis, centum quinquaginta sex.
31 Filii Aelam alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor.
32 Filii Harim, trecenti viginti.
33 Filii Lod, Hadid et Ono, septingenti vigintiquinque.
34 Filii Iericho, trecenti quadragintaquinque.
35 Filii Senaa, tria millia sexcenti triginta.
36 Sacerdotes:
Filii Iadaia in domo Iosue, nongenti septuaginta tres.
37 Filii Emmer, mille quinquagintaduo.
38 Filii Pheshur, mille ducenti quadraginta septem.
39 Filii Harim, mille decem et septem.
40 Levitae:
Filii Iosue et Cedmihel, filiorum Odoviae, septuagintaquatuor.
41 Cantores:
Filii Asaph, centum vigintiocto.
42 Filii Ianitorum:
Filii Sellum, filii Ater,
filii Telmon, filii Accub,
filii Hatita, filii Sobai, universi centum trigintanovem.
43 Nathinaei:
Filii Siha, filii Hasupha,
filii Tabbaoth, 44 filii Ceros,
filii Siaa, filii Phadon,
45 filii Lebana, filii Hagaba,
filii Accub, 46 filii Hagab,
filii Semlai, filii Hanan,
47 filii Gaddel, filii Gaher,
filii Raaia, 48 filii Rasin,
filii Necoda, filii Gazam,
49 filii Aza, filii Phasea,
filii Besee, 50 filii Asena,
filii Munim, filii Nephusim,
51 filii Bacbuc, filii Hacupha,
filii Harhur, 52 filii Besluth,
filii Mahida, filii Harsa,
53 filii Bercos, filii Sisara,
filii Thema, 54 filii Nasia,
filii Hatipha.
55 Filii servorum Salomonis:
Filii Sotai, filii Sophereth,
filii Pharuda,
56 filii Iala, filii Dercon,
filii Geddel, 57 filii Saphatia,
filii Hatil, filii Phochereth,
qui erant de Asebaim,
filii Ami.
58 Omnes Nathinaei,
et filii servorum Salomonis, trecenti nonagintaduo.
59 Et hi, qui ascenderunt de Thelmala, Thelharsa,
Cherub, et Adon, et Emer:
et non potuerunt indicare domum patrum suorum et semen suum,
utrum ex Israel essent.
60 Filii Dalaia, filii Tobia,
filii Necoda, sexcenti quinquagintaduo.
61 Et de filiis Sacerdotum:
Filii Hobia, filii Accos,
filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis, uxorem,
et vocatus est nomine eorum:
62 hi quaesierunt scripturam genealogiae suae, et non invenerunt,
et eiecti sunt de sacerdotio.
63 Et dixit Athersatha eis ut non comederent de Sancto sanctorum,
donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus.
64 Omnis multitudo quasi unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta:
65 exceptis servis eorum, et ancillis,
qui erant septem millia trecenti trigintaseptem:

II. 11. DCCXXIII 12. ducenti] D 16. Ater . . . Hiezecia 19. Asom CCXXVI 21. Bethlem 25. Cariatharim Caephiara 26. Gaba 27. Machimas 28. Gai *(item codd. Vallarsii, qui notat, litteram* ג *a vetustioribus interpretibus per* g *passim reddi.)* 31. Helam . . . quinquagintaquatuor] LIII 32. Arim 33. Lod, Hadid] Lod Adin 35. Sennaa 36. Sacerdotes] *rubricatum* (*sicut v.* 40. Levitae, 41. Cantores, 42. Filii ianitorum, 43. Nathinnaei, 55. Filii servorum Salomonis, 61. Et ḍẹ filiis sacerdotum, 68. Et de principibus patrum.) — Idaia . . Hiesu 37. Emmar 38. Fessur (*Hebr. tamen* פשחור) 39. Arim 40. Hiesue et Cethimihel f. Obḍeviae 42. Sellam . . . Acub| f. Atita 43. Nathinnaei| — Sia — Afupha| — Abbaoth 45. Levana — Agaba| 46. Agab| — Ṣelmai — Anan| 47. Gaber| — Rachaia 48. Nechoda — Gazen| 49. Aga 50. Asennaa| . . . Nepusim| 51. Becbuc — Acupa| — Arur 52. Maida — Arsa| 54. Atupha| 55. Sotei — Suphereth| 56. Iala] Ada — Gedel 57. Atil — Pocʰereth| . . . Asebam| — Ammi| 58. Nathinnaei| . . . nonagintaduo] XVII 59. Thelmela Thelarsa| — et Don et Mer (*Item Mss. Martianaei, qui corrigit:* Eddon, Emmer.) 60. Delaia 61. |et ḍẹ filiis . . Obia . . . Galaditis 63. Athersata 64. trecenti sexaginta] DCÇLXI (*erasit* C *et* I) 65. ancellis|

et in ipsis cantores, atque cantatrices ducenti.
66 Equi eorum septingenti trigintasex,
muli eorum, ducenti quadragintaquinque,
67 cameli eorum, quadringenti trigintaquinque,
asini eorum, sex millia septingenti viginti.
68 Et de principibus patrum,
cum ingrederentur templum Domini, quod est in Ierusalem,
sponte obtulerunt in domum Dei
ad exstruendam eam in loco suo.
69 Secundum vires suas dederunt impensas operis,
auri solidos sexaginta millia et mille,
argenti mnas quinque millia,
et vestes sacerdotales centum.
70 Habitaverunt ergo Sacerdotes, et Levitae, et de populo,
et cantores, et ianitores, et Nathinaei in urbibus suis,
universusque Israel in civitatibus suis.

CAPUT III.

1 Iamque venerat mensis septimus,
et erant filii Israel in civitatibus suis:
Congregatus est ergo populus quasi vir unus in Ierusalem.
2 Et surrexit Iosue filius Iosedec, et fratres eius sacerdotes,
et Zorobabel filius Salathiel, et fratres eius,
et aedificaverunt altare Dei Israel,
ut offerrent in eo holocautomata,
sicut scriptum est in lege Moysi viri Dei:
3 collocaverunt autem altare Dei super bases suas,
deterrentibus eos per circuitum populis terrarum,
et obtulerunt super illud holocaustum Domino mane et vespere:
4 feceruntque sollemnitatem tabernaculorum, sicut scriptum est,
et holocaustum diebus singulis per ordinem secundum praeceptum opus diei in die suo.
5 Et post haec holocaustum iuge,
tam in Calendis quam in universis sollemnitatibus Domini, quae erant consecratae,
et in omnibus in quibus ultro offerebatur munus Domino.
6 A primo die mensis septimi coeperunt offerre holocaustum Domino:
porro templum Dei nondum fundatum erat.
7 Dederunt autem pecunias latomis et caementariis:
cibum quoque, et potum, et oleum Sidoniis Tyriisque,
ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Ioppe,
iuxta quod praeceperat Cyrus rex Persarum eis.
8 Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Ierusalem mense secundo,
coeperunt Zorobabel filius Salathiel, et Iosue filius Iosedec,
et reliqui de fratribus eorum Sacerdotes, et Levitae,
et omnes, qui venerant de captivitate in Ierusalem,
et constituerunt Levitas a viginti annis et supra, ut urgerent opus Domini.
9 Stetitque Iosue et filii eius, et fratres eius,
Cedmihel, et filii eius,
et filii Iuda, quasi vir unus,
ut instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei:
filii Henadad, et filii eorum, et fratres eorum Levitae.
10 Fundato igitur a caementariis templo Domini,
steterunt Sacerdotes in ornatu suo cum tubis:
et Levitae filii Asaph in cymbalis,
ut laudarent Deum per manus David regis Israel.
11 Et concinebant in hymnis, et confessione Domino:
Quoniam bonus,
quoniam in aeternum misericordia eius super Israel.
Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum,
eo quod fundatum esset templum Domini.
12 Plurimi etiam de Sacerdotibus et Levitis,
et principes patrum, et seniores,
qui viderant templum prius
cum fundatum esset, et hoc templum in oculis eorum,
flebant voce magna:
et multi, vociferantes in laetitia, elevabant vocem.
13 Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris laetantium, et vocem fletus populi:
commixtim enim populus vociferabatur clamore magno,
et vox audiebatur procul.

II. 66. septingenti trigintasex] DCXXXVII 67. septingenti viginti] DXX 68. in domum dñi| ad instruendam 69. in impensas . . . sexaginta millia] XL milia (*item Codd. Martianaei*, „*numericis notis hoc modo transpositis:* XL milia *pro* LX milia.") . . . mnas] *sic.* (*Ed. Francf.* minas) 70. et de populo] *om.* et . . . Nathinnaei

III. 2. Iosue] *Clem.* 1 Iesue, *quod corr.* 2 . . Salathihel . . . holocaustomata| . . . Mosi (*Ed. Francf.* Moysis) 3. *om.* Dei *cum Hebr. et Gr.)* 5. kalendis . . . offerebantur munus dō| *sic* 6. ˆfundatum necdum 7. Tyrisque| . . . Ioppes| . . . *om.* rex *et* eis 8. Salathihel . . . urguerent 9. Iosue filius eius . . . *om.* vir — |ut instaurarent . . . Dei] dñi| — Henadad, et] Anad 10. |steteruntque 11. in aeternum] in saeculum 12. et hoc templum] *Martianaeus ad fidem codicum suorum delet* et

CAPUT IV.

1 **A**udierunt autem hostes Iudae et Beniamin,
quia filii captivitatis aedificarent templum Domino Deo Israel:
2 et accedentes ad Zorobabel et ad principes patrum dixerunt eis:
Aedificemus vobiscum, quia ita ut vos, quaerimus Deum vestrum:
ecce nos immolavimus victimas a diebus Asor Haddan, regis Assur, qui adduxit nos huc.
3 Et dixit eis Zorobabel, et Iosue, et reliqui principes patrum Israel:
Non est vobis et nobis ut aedificemus domum Deo nostro,
sed nos ipsi soli aedificabimus Domino Deo nostro,
sicut praecepit nobis Cyrus rex Persarum.
4 **F**actum est igitur ut populus terrae impediret manus populi Iudae,
et turbaret eos in aedificando.
5 Conduxerunt autem adversus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum
omnibus diebus Cyri regis Persarum, et usque ad regnum Darii regis Persarum.
6 **I**n regno autem Assueri, in principio regni eius,
scripserunt accusationem adversus habitatores Iudae et Ierusalem.
7 **E**t in diebus Artaxerxis
scripsit Beselam Mithridates, et Thabeel,
et reliqui, qui erant in consilio eorum,
ad Artaxerxem regem Persarum:
epistola autem accusationis scripta erat Syriace,
et legebatur sermone Syro.
8 Reum Beelteem, et Samsai scriba
scripserunt epistolam unam de Ierusalem
Artaxerxi regi, huiuscemodi:
9 Reum Beelteem, et Samsai scriba,
et reliqui consiliatores eorum,
Dinaei, et Apharsathachaei, Terphalaei, Apharsaei,
Erchuaei, Babylonii,
Susanechaei, Dievi, et Aelamitae,
10 et ceteri de Gentibus, quas transtulit Asenaphar magnus et gloriosus:
et habitare eas fecit in civitatibus Samariae,
et in reliquis regionibus trans Flumen in pace.
11 (**H**oc est exemplar epistolae, quam miserunt ad eum)
Artaxerxi regi, servi tui, viri qui sunt trans Fluvium, salutem dicunt.
12 Notum sit regi, quia Iudaei, qui ascenderunt a te ad nos,
venerunt in Ierusalem civitatem rebellem et pessimam, quam aedificant
extruentes muros eius, et parietes componentes.
13 Nunc igitur notum sit regi, quia si civitas illa aedificata fuerit, et muri eius instaurati,
tributum, et vectigal, et annuos reditus non dabunt,
et usque ad reges haec noxa perveniet.
14 Nos autem memores salis, quod in palatio comedimus,
et quia laesiones regis videre nefas ducimus,
idcirco misimus et nunciavimus regi,
15 ut recenseas in libris historiarum patrum tuorum,
et invenies scriptum in commentariis: et scies
quoniam urbs illa, urbs rebellis est,
et nocens regibus et provinciis,
et bella concitantur in ea ex diebus antiquis:
quam ob rem et civitas ipsa destructa est.
16 Nunciamus nos regi,
quoniam si civitas illa aedificata fuerit,
et muri ipsius instaurati,
possessionem trans Fluvium non habebis.
17 **V**erbum misit rex ad Reum Beelteem, et Samsai scribam,
et ad reliquos, qui erant in consilio eorum habitatores Samariae, et ceteris trans Fluvium,
salutem dicens et pacem.
18 Accusatio, quam misistis ad nos, manifeste lecta est coram me.
19 Et a me praeceptum est: et recensuerunt, inveneruntque
quoniam civitas illa a diebus antiquis adversum reges rebellat,
et seditiones, et praelia concitantur in ea:
20 Nam et reges fortissimi fuerunt in Ierusalem,
qui et dominati sunt omni regioni, quae trans Fluvium est:
tributum quoque et vectigal, et reditus accipiebant.
21 Nunc ergo audite sententiam:
Probibeatis viros illos ut urbs illa non aedificetur,
donec si forte a me iussum fuerit.

IV. 2. ex diebus Asoraddon 3. aedificavimus 4. ˜populus terrae ut 5. adversum . . . Dar^i^i 6. Asueri principio . . . adversum 7. Artaxersis| . . Mitradatis et Tabel| . . . in consilio eorum⌈Q. XCII. *Seq. fol.* 733. — Artaxerxen . . epistula . . . syraice| 8. Beel Teem (= 9. 17) . . . de] ad — |Artaxersi 9. Dinai (*eraso* i) et Apharsathei („*Mss. habent* Apharsathaei *sine* כ caph *in fine vocis. Hebraeus non sibi constat in hoc scribendo nomine, nam hic scribitur cum* ת thau *in medio, infra autem cap.* 5, 6 *absque ullo* thau, Apharsachaei.“ *Mart.*) Terphalei — |Eruchuaei Babyloni| Susannechaei Daei Aelamitae| 10. Asannap^h^ar 11. *confirmat* Artaxerxi . . . *om.* viri 14. autem] ergo 15. ut] et . . . concitant . . . constructa est| 16. trans fluvii 17. scriba| 18. |accusationem (*Cf. notam ad Num.* 32, 4, *cui adde Gen.* 23, 15; *Ios.* 14, 9; *et quod in proximo est, Esdr.* 5, 1.) 20. reditos 21. e^r^go . . |ut prohibeatis . . et urbs

22 Videte ne negligenter hoc impleatis,
et paulatim crescat malum contra reges.
23 Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reum Beelteem, et Samsai scriba, et consiliariis eorum:
et abierunt festini in Ierusalem ad Iudaeos,
et prohibuerunt eos in brachio et robore.
24 Tunc intermissum est opus domus Domini in Ierusalem,
et non fiebat usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum.

CAPUT V.

1 Prophetaverunt autem Aggaeus Propheta, et Zacharias filius Addo
prophetantes ad Iudaeos qui erant in Iudaea et Ierusalem,
in nomine Dei Israel.
2 Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, et Iosue filius Iosedec,
et coeperunt aedificare templum Dei in Ierusalem,
et cum eis prophetae Dei adiuvantes eos.
3 In ipso autem tempore venit ad eos Thathanai, qui erat dux trans Flumen,
et Stharbuzanai, et consiliarii eorum:
sicque dixerunt eis:
Quis dedit vobis consilium ut domum hanc aedificaretis,
et muros eius instauraretis?
4 Ad quod respondimus eis,
quae essent nomina hominum auctorum aedificationis illius.
5 Oculus autem Dei eorum factus est super senes Iudaeorum,
et non potuerunt inhibere eos.
Placuitque ut res ad Darium referretur,
et tunc satisfacerent adversus accusationem illam.
6 Exemplar epistolae, quam misit Thathanai dux regionis trans Flumen,
et Stharbuzanai, et consiliatores eius Arphasachaei, qui erant trans Flumen, ad Darium regem.
7 Sermo, quem miserant ei, sic scriptus erat:
Dario regi pax omnis.
8 Notum sit regi,
isse nos ad Iudaeam provinciam,
ad domum Dei magni, quae aedificatur lapide impolito,
et ligna ponuntur in parietibus:
opusque illud diligenter extruitur,
et crescit in manibus eorum.
9 Interrogavimus ergo senes illos, et ita diximus eis:
Quis dedit vobis potestatem ut domum hanc aedificaretis, et muros hos instauraretis?
10 Sed et nomina eorum quaesivimus ab eis, ut nunciaremus tibi:
scripsimusque nomina eorum virorum, qui sunt principes in eis.
11 Huiuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes:
Nos sumus servi Dei caeli et terrae,
et aedificamus templum, quod erat extructum ante hos annos multos,
quodque rex Israel magnus aedificaverat et extruxerat.
12 Postquam autem ad iracundiam provocaverunt patres nostri Deum caeli,
tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldaei,
domum quoque hanc destruxit, et populum eius transtulit in Babylonem.
13 Anno autem primo Cyri regis Babylonis,
Cyrus rex proposuit edictum
ut domus Dei haec aedificaretur.
14 Nam et vasa templi Dei aurea et argentea,
quae Nabuchodonosor tulerat de templo, quod erat in Ierusalem,
et asportaverat ea in templum Babylonis,
protulit Cyrus rex de templo Babylonis,
et data sunt Sassabasar vocabulo,
quem et principem constituit,
15 dixitque ei:
Haec vasa tolle, et vade, et pone ea in templo, quod est in Ierusalem,
et domus Dei aedificetur in loco suo.
16 Tunc itaque Sassabasar ille venit
et posuit fundamenta templi Dei in Ierusalem,
et ex eo tempore usque nunc aedificatur,
et necdum completum est.
17 Nunc ergo, si videtur regi bonum,
recenseat in bibliotheca regis, quae est in Babylone,
utrumnam a Cyro rege iussum fuerit
ut aedificaretur domus Dei in Ierusalem,
et voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

CAPUT VI.

1 Tunc Darius rex praecepit: et recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone,
2 et inventum est in Ecbatanis, quod est castrum in Medena provincia, volumen unum,
talisque scriptus erat in eo commentarius:

IV. 22. [nc]neglegenter 23. *om.* Beelteem . . scribam . . . robure| 24. Dar[i]i

V. 1. Aggeus 2. Salathihel 3. *om.* autem . . . Tatannai = 6; *c.* 6, 6. 13. („*constanter absque aspiratione* Tattannai *effert Regin. Ms.*" *Vallarsius.)* . . . St[h]arbuzannai = *c.* 6, 6. . . . muros hos instauretis| 4. ˜illius aedificationis| 6. Starbuzannai . . . Apharsataei 7. |sermonem quem 8. *om.* sit 9. aedificetis . . . instau[ra]retis| 10. |quae scripsimus nomina virorum 12. |et tradidit *(fortasse melior lectio, quia concinniorem facit periodum, quamquam non addicunt Hebr. et Gr.)* — in manu 13. |In anno . . . *om.* rex 14. in templo] in templum . . . Sa[sa]bassar 15. in templo] in templum 16. Sabassar 17. iussum sit| ut aedificetur

VI. 2. Egbathanis . . . Madena . . . commentario|

3 **Anno** primo Cyri regis: Cyrus rex decrevit
ut domus Dei aedificaretur, quae est in Ierusalem, in loco ubi immolent hostias,
et ut ponant fundamenta supportantia
altitudinem cubitorum sexaginta, et latitudinem cubitorum sexaginta,
4 ordines de lapidibus impolitis tres,
et sic ordines de lignis novis:
sumptus autem de domo regis dabuntur.
5 Sed et vasa templi Dei aurea et argentea,
quae Nabuchodonosor tulerat de templo Ierusalem,
et attulerat ea in Babylonem,
reddantur, et referantur in templum in Ierusalem in locum suum,
quae et posita sunt in templo Dei.
6 Nunc ergo Thathanai dux regionis, quae est trans Flumen,
Stharbuzanai, et consiliarii vestri Apharsachaei, qui estis trans Flumen,
procul recedite ab illis.
7 Et dimittite fieri templum Dei illud
a duce Iudaeorum, et a senioribus eorum,
ut domum Dei illam aedificent in loco suo.
8 Sed et a me praeceptum est quid oporteat fieri a presbyteris Iudaeorum illis
ut aedificetur domus Dei,
scilicet ut de arca regis,
id est, de tributis, quae dantur de regione trans Flumen,
studiose sumptus dentur viris illis ne impediatur opus.
9 Quod si necesse fuerit, et vitulos, et agnos, et hoedos in holocaustum Deo caeli,
frumentum, sal, vinum, et oleum,
secundum ritum Sacerdotum, qui sunt in Ierusalem,
detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia.
10 Et offerant oblationes Deo caeli,
orentque pro vita regis, et filiorum eius.
11 A me ergo positum est decretum:
Ut omnis homo, qui hanc mutaverit iussionem,
tollatur lignum de domo ipsius, et erigatur, et configatur in eo,
domus autem eius publicetur.
12 Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi,
dissipet omnia regna, et populum
qui extenderit manum suam ut repugnet,
et dissipet domum Dei illam, quae est in Ierusalem.
Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo.
13 **Igitur** Thathanai dux regionis trans Flumen,
et Stharbuzanai, et consiliarii eius,
secundum quod praeceperat Darius rex,
sic diligenter executi sunt.
14 Seniores autem Iudaeorum aedificabant, et prosperabantur
iuxta prophetiam Aggaei prophetae, et Zachariae filii Addo:
et aedificaverunt et construxerunt
iubente Deo Israel,
et iubente Cyro, et Dario, et Artaxerxe regibus Persarum:
15 et compleverunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar,
qui est annus sextus regni Darii regis.
16 Fecerunt autem filii Israel
Sacerdotes et Levitae,
et reliqui filiorum transmigrationis,
dedicationem Domus Dei in gaudio.
17 Et obtulerunt in dedicationem domus Dei,
vitulos centum,
arietes ducentos,
agnos quadringentos,
hircos caprarum pro peccato totius Israel duodecim,
iuxta numerum tribuum Israel.
18 Et statuerunt Sacerdotes in ordinibus suis,
et Levitas in vicibus suis
super opera Dei in Ierusalem,
sicut scriptum est in libro Moysi.
19 Fecerunt autem filii Israel transmigrationis, Pascha,
quartadecima die mensis primi.
20 Purificati enim fuerant Sacerdotes et Levitae quasi unus:
omnes mundi ad immolandum pascha
universis filiis transmigrationis, et fratribus suis Sacerdotibus, et sibi.
21 Et comederunt filii Israel,
qui reversi fuerant de transmigratione,
et omnes qui se separaverant a coinquinatione Gentium terrae ad eos,
ut quaererent Dominum Deum Israel.
22 Et fecerunt sollemnitatem azymorum septem diebus in laetitia,
quoniam laetificaverat eos Dominus,
et converterat cor regis Assur ad eos,
ut adiuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

CAPUT VII.

1 **Post** haec autem verba
in regno Artaxerxis regis Persarum,

VI. 3. |In anno . . . ˜quae est in Hierusalem aedificaretur . . . ponent 5. *om.* ea *(recte)* . . . *om.* in templum 6. Apharsacaei 7. *om.* fieri . . . *om.* ut *(= Martianaeus.)* 8. *om.* viris 9. quodsi] quod — *Accusativi* et vitulos et agnos *etc. verbo regenti carent, quamquam facile erat posuisse* necesse habuerint *pro* necesse fuerit. *Sed interpres se adplicuit ad Septuaginta, qui eodem modo constructionem neglexerunt:* καὶ ὃ ἂν ὑστέρημα, καὶ υἱοὺς βοῶν καὶ κριῶν καὶ ἀμνοὺς *etc.*, ἔσω διδόμενον αὐτοῖς. — Deo] dei . . . et oleum] *om.* et . . . ˜dies singulos 10. Deo] dī 12. *om.* fecit, *m. rec. supplet* facit . . . ut pugnet| 13. Stharbuzannai 14. Aggei 15. tertiam . . . regni] *om. Clem.* 1, *addit* 2 16. Dei] dī illi 17. arietes] et arietes 19. *om.* Israel *(= Hebr. Gr.)* 21. |et omnis qui se separaverat (*Gr.* καὶ πᾶς ὁ χωριζόμενος) 22. regis Assyrii . . . *om.* Domini

Esdras filius Saraiae,
filii Azariae, filii Helciae, 2 filii Sellum,
filii Sadoc, filii Achitob, 3 filii Amariae,
filii Azariae, filii Maraioth, 4 filii Zarahiae,
filii Ozi, filii Bocci, 5 filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazar,
filii Aaron sacerdotis ab initio.
6 Ipse Esdras ascendit de Babylone,
et ipse scriba velox in lege Moysi,
quam Dominus Deus dedit Israel:
et dedit ei rex secundum manum Domini Dei eius super eum,
omnem petitionem eius.
7 Et ascenderunt de filiis Israel,
et de filiis Sacerdotum,
et de filiis Levitarum,
et de cantoribus,
et de ianitoribus,
et de Nathinaeis in Ierusalem
anno septimo Artaxerxis regis.
8 Et venerunt in Ierusalem mense quinto,
ipse est annus septimus regis.
9 Quia in primo die mensis primi coepit ascendere de Babylone,
et in primo die mensis quinti venit in Ierusalem,
iuxta manum Dei sui bonam super se.
10 Esdras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini,
et faceret et doceret in Israel praeceptum et iudicium.
11 Hoc est autem exemplar epistolae edicti,
quod dedit rex Artaxerxes Esdrae sacerdoti,
scribae erudito in sermonibus et praeceptis Domini,
et ceremoniis eius in Israel.
12 **Artaxerxes** rex regum
Esdrae sacerdoti, scribae legis Dei caeli doctissimo, salutem.
13 A me decretum est,
ut cuicumque placuerit in regno meo
de populo Israel, et de Sacerdotibus eius, et de Levitis
ire in Ierusalem, tecum vadat.
14 A facie enim regis, et septem consiliatorum eius missus es,
ut visites Iudaeam et Ierusalem
in lege Dei tui, quae est in manu tua:
15 et ut feras argentum et aurum
quod rex, et consiliatores eius sponte obtulerunt Deo Israel,
cuius in Ierusalem tabernaculum est.
16 Et omne argentum et aurum
quodcumque inveneris in universa provincia Babylonis,
et populus offerre voluerit,
et de Sacerdotibus quae sponte obtulerint domui Dei sui, quae est in Ierusalem,
17 libere accipe, et studiose eme de hac pecunia
vitulos, arietes, agnos et sacrificia et libamina eorum,
et offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Ierusalem,
18 Sed et siquid tibi, et fratribus tuis placuerit
de reliquo argento et auro ut faciatis,
iuxta voluntatem Dei vestri facite.
19 Vasa quoque, quae dantur tibi in ministerium domus Dei tui,
trade in conspectu Dei in Ierusalem.
20 Sed et cetera, quibus opus fuerit in domum Dei tui,
quantumcumque necesse est ut expendas,
dabitur de thesauro, et de fisco regis, 21 et a me.
Ego Artaxerxes rex statui atque decrevi
omnibus custodibus arcae publicae, qui sunt trans Flumen,
ut quodcumque petierit a vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei caeli,
absque mora detis
22 usque ad argenti talenta centum,
et usque ad frumenti coros centum,
et usque ad vini batos centum,
et usque ad batos olei centum,
sal vero absque mensura.
23 Omne, quod ad ritum Dei caeli pertinet,
tribuatur diligenter in domo Dei caeli:
ne forte irascatur contra regnum regis, et filiorum eius.
24 Vobis quoque notum facimus
de universis Sacerdotibus, et Levitis,
et cantoribus, et ianitoribus, Nathinaeis, et ministris domus Dei huius,
ut vectigal, et tributum, et annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.
25 **Tu** autem Esdra secundum sapientiam Dei tui, quae est in manu tua,
constitue iudices et praesides ut iudicent omni populo, qui est trans Flumen,
his videlicet qui noverunt legem Dei tui,
sed et imperitos docete libere.
26 Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, et legem regis diligenter,

---

VII. 1. |Ezras* filius Araiae| . . . Elaciae 2. Selum| — Sedoc 3. Ammariae| . . . Masaioth 4. Zaraiae| 5. Finees 6. Ezras* *(constanti scriptura, etsi non ubique notatur)* . . . |quam dedit dn̄s d̄s I. 7. |et de ianitorum| . . Nathinnaeis . . |in anno s. Artaxersis r. 8. *om.* regis 9. |et in prima mensis quinti 10. |et faceret *(Ed Francf.* ut faceret) 11. *om.* autem 12. |Artaxerxis 16. quae sponte] qui sponte *(secundum Hebraeum et Graecum)* 19. *om.* tibi *(habent tamen Hebr. et Gr.)* . . . trade in conspectu Dei in Ierusalem. 20. Sed et cetera, quibus opus fuerit in domum Dei tui] *Haec desunt in A. Cf. notam ad 2 Par.* 29, 31. 20. dabitur] dabis *(sic Hebr. et Gr., item Ms. Reginae Suec. prima manu.)* 21. et a me] *Haec uti versiculum inchoant, ita rectius in Hebraeo cum sequentibus verbis coniunguntur, scilicet in hunc modum:* Et a me (ego Artachsasta rex) positum est decretum. *Unde Arabs: „Denique a me Artasta rege praecipitur.“ Erraverunt Septuaginta, quos sequitur Latinus.* — Artaxerxis . . . *om.* legis *(cum Graeco)* 24. |Vobisque . . . |cantoribus . . Nathinneis 25. ut iudicent] et iudicent . . . |sed imperitos

iudicium erit de eo
sive in mortem, sive in exilium,
sive in condemnationem substantiae eius,
vel certe in carcerem.
27 Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum,
qui dedit hoc in corde regis
ut glorificaret domum Domini, quae est in Ierusalem,
28 et in me inclinavit misericordiam suam
coram rege et consiliatoribus eius,
et universis principibus regis potentibus:
et ego confortatus manu Domini Dei mei, quae erat in me,
congregavi de Israel principes qui ascenderent mecum.

CAPUT VIII.

1 Hi sunt ergo principes familiarum,
et genealogia eorum, qui ascenderunt mecum
in regno Artaxerxis regis de Babylone.
2 De filiis Phinees, Gersom.
De filiis Ithamar, Daniel.
De filiis David, Hattus.
3 De filiis Secheniae, filiis Pharos, Zacharias:
et cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta.
4 De filiis Phahath Moab, Elioenai filius Zarehe, et cum eo ducenti viri.
5 De filiis Secheniae, filius Ezechiel, et cum eo trecenti viri.
6 De filiis Adan, Abed filius Ionathan, et cum eo quinquaginta viri.
7 De filiis Alam, Isaias filius Athaliae, et cum eo septuaginta viri.
8 De filiis Saphatiae, Zebedia filius Michael, et cum eo octoginta viri.
9 De filiis Ioab, Obedia filius Iahiel, et cum eo ducenti decem et octo viri.
10 De filiis Selomith, filius Iosphiae, et cum eo centum sexaginta viri,
11 De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai, et cum eo vigintiocto viri.
12 De filiis Azgad, Iohanan filius Eccetan, et cum eo centum et decem viri.
13 De filiis Adonicam, qui erant novissimi:
et haec nomina eorum:
Elipheleth, et Iehiel, et Samaias, et cum eis sexaginta viri.
14 De filiis Begui, Uthai et Zachur, et cum eis septuaginta viri.
15 Congregavi autem eos ad fluvium, qui decurrit ad Ahava,
et mansimus ibi tribus diebus:
quaesivique in populo et in sacerdotibus de filiis Levi, et non inveni ibi.
16 Itaque misi Eliezer, et Ariel, et Semeiam,
et Elnathan, et Iarib, et alterum Elnathan,
et Nathan, et Zachariam, et Mosollam principes:
et Ioiarib, et Elnathan sapientes.
17 Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphiae loco,
et posui in ore eorum verba, quae loquerentur ad Eddo, et fratres eius Nathinaeos in loco Chasphiae
ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri.
18 Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonam super nos,
virum doctissimum de filiis Moholi filii Levi filii Israel,
et Sarabiam et filios eius et fratres eius decem et octo,
19 et Hasabiam, et cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque eius, et filios eius viginti:
20 et de Nathinaeis, quos dederat David
et principes ad ministeria Levitarum, Nathinaeos ducentos viginti:
omnes hi suis nominibus vocabantur.
21 Et praedicavi ibi ieiunium iuxta fluvium Ahava
ut affligeremur coram Domino Deo nostro,
et peteremus ab eo viam rectam nobis et filiis nostris,
universaeque substantiae nostrae.
22 Erubui enim petere a rege auxilium et equites,
qui defenderent nos ab inimico in via:
quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes, qui quaerunt eum in bonitate:
et imperium eius et fortitudo eius, et furor super omnes, qui derelinquunt eum.
23 Ieiunavimus autem, et rogavimus Deum nostrum per hoc:
et evenit nobis prospere.
24 Et separavi de principibus Sacerdotum duodecim,
Sarabiam, et Hasabiam, et cum eis de fratribus eorum decem.

VIII. 2. Finees . . . Danihel| . . . Attus| 3. et de filiis Pharos 4. Phaeth . . . Zareae 5. Hiezehel 6. Adan, Ahed] Addenabeth 7. Helam 8. Michahel 9. Obedias f. Iohel 10. filius] filii *(Nomen abavi, ut videtur, in textu hebraeo excidit: Syrus medium nomen ingeminat, tamquam progenitori cum prognato commune: „E posteris Selmoth, Selmoth filius Nesophiae, Arabs et Graecus inferunt Baani: Et de filiis Baani, Selimuth filius Iosephia."* 11. Babai . . . vigintiocto] XXIII 12. Ezead . . . Ectan . . . centum et decem] LX 13. |Helifelet et Helel et Samasias 14. Beggui . . Zachur] *Hebraeus et Septuaginta:* Zabud. *„Hieronymus econtra pro* ב beth, *in suis exemplaribus hebrais legebat* כ caph, *et* ר res *pro* ד daleth." *Mart.* 15. ad Hauua| (= *Ms. Reginae. Infra v.* 21. 31 Ahauua) . . . ˜diebus tribus| 16. Helizer et Arihel et Semeam| et Helinathan et Iaribel alterum Helnathan| . . . Mesolam princ.| et Ioarib et Helnathan sap. 17. Heddo . . . Casphiae . . . ad Adom et ad fratres eius Nathinnaeos . . Ca[s]phiae| 18. Molli 19. Arabiam . . . Isaian . . . fratresque] fratres 20. Nathinnaeis 21. Ahauua 22. a rege] regem . . . est] *om.* 23. per hoc] pro hoc . . . et evenit nobis prospere] et venit nobis propere 24. Sarabian Asabian

25 Appendique eis argentum et aurum, et
vasa consecrata domus Dei nostri,
quae obtulerat rex et consiliatores eius,
et principes eius, universusque Israel
eorum, qui inventi fuerant:
26 et appendi in manibus eorum argenti
talenta sexcenta quinquaginta,
et vasa argentea centum,
auri centum talenta:
27 et crateres aureos viginti,
qui habebant solidos millenos,
et vasa aeris fulgentis optimi duo, pulchra,
ut aurum.
28 Et dixi eis:
Vos sancti Domini, et vasa sancta,
et argentum et aurum, quod sponte oblatum
est Domino Deo patrum nostrorum:
29 vigilate et custodite,
donec appendatis coram principibus Sacerdotum,
et Levitarum,
et ducibus familiarum Israel in Ierusalem,
in thesaurum domus Domini.
30 Susceperunt autem Sacerdotes et Levitae
pondus argenti, et auri, et vasorum
ut deferrent Ierusalem in domum Dei
nostri.
31 **P**romovimus ergo a flumine Ahava
duodecimo die mensis primi
ut pergeremus Ierusalem: et manus Dei
nostri fuit super nos,
et liberavit nos de manu inimici et insidiatoris
in via.
32 Et venimus Ierusalem,
et mansimus ibi tribus diebus.
33 Die autem quarta appensum est argentum,
et aurum, et vasa in domo Dei nostri
per manum Meremoth filii Uriae Sacerdotis,
et cum eo Eleazar filius Phinees,
cumque eis Iozabed filius Iosue, et Noadaia
filius Bennoi Levitae,
34 iuxta numerum et pondus omnium:
descriptumque est omne pondus in tempore
illo.
35 Sed et qui venerant de captivitate filii
transmigrationis,
obtulerunt holocautomata Deo Israel,
vitulos duodecim pro omni populo Israel,
arietes nonaginta sex,
agnos septuaginta septem,
hircos pro peccato, duodecim:
omnia in holocaustum Domino.
36 Dederunt autem edicta regis satrapis,
qui erant de conspectu regis et ducibus
trans Flumen,
et elevaverunt populum et domum Dei.

CAPUT IX.

1 **P**ostquam autem haec completa sunt,
accesserunt ad me principes, dicentes:
Non est separatus populus Israel,
Sacerdotes et Levitae a populis terrarum,
et abominationibus eorum,
Chananaei videlicet, et Hethaei, et Pherezaei,
et Iebusaei, et Ammonitarum, et Moabitarum,
et Aegyptiorum, et Amorrhaeorum:
2 tulerunt enim de filiabus eorum sibi et
filiis suis,
et commiscuerunt semen sanctum cum
populis terrarum:
manus etiam principum et magistratuum
fuit in transgressione hac prima.
3 Cumque audissem sermonem istum,
scidi pallium meum et tunicam,
et evelli capillos capitis mei et barbae,
et sedi moerens.
4 Convenerunt autem ad me omnes, qui
timebant verbum Dei Israel,
pro transgressione eorum, qui de captivitate
venerant,
et ego sedebam tristis usque ad sacrificium
vespertinum:
5 et in sacrificio vespertino surrexi de
afflictione mea,
et scisso pallio et tunica,
curvavi genua mea, et expandi manus
meas ad Dominum Deum meum, 6 et
dixi:
Deus meus confundor et erubesco levare
faciem meam ad te:
quoniam iniquitates nostrae multiplicatae
sunt super caput nostrum,
et delicta nostra creverunt usque ad
caelum
7 a diebus patrum nostrorum:
sed et nos ipsi peccavimus graviter usque
ad diem hanc,
et in iniquitatibus nostris traditi sumus
ipsi, et reges nostri, et Sacerdotes nostri
in manum regum terrarum,
et in gladium, et in captivitatem, et in
rapinam, et in confusionem vultus,
sicut et die hac.
8 Et nunc quasi parum et ad momentum
facta est deprecatio nostra apud Dominum
Deum nostrum,
ut dimitterentur nobis reliquiae,
et daretur nobis paxillus in loco sancto
eius,
et illuminaret oculos nostros Deus noster,

VIII. 25. appendique] et adpendi . . . vasa consecrationis . . . consiliarii eius 27. crateras . . . ut aurum] et aurum 28. patr. vestrorum 29. et in thesaurum domus dī 30. in Hierusalem 31. Ahauua 32. in Hierusalem . . . diebus tribus 33. Dei nostri] dni . . . Meremoth] Remoth . . . Finees . . . Iozaded filius Iosee . . . Noadaia filius Bennoi] Nonadata filius Benno 35. holocaustomata . . . populo] *om.* 36. levaverunt

IX. 1. Isr. et sacerdotes . . . et de abominationibus . . . [h]ethaei . . . Ammanitarum 2. transgressione hac] hac transmigratione 4. Convenerunt autem] et convenerunt 6. levare dš meus faciem meam . . . nostrum] *om.* . . . ad caelum] in caelum 7. graviter] granditer . . . traditi] positi . . . regum] regnum *(ex errore)* . . . terrarum in gladio in captivitate in rapina in confusione vultus 8. dimitt. in nobis reliquiae . . . nobis paxillus] pax illius . . .

et daret nobis vitam modicam in servitute nostra,
9 quia servi sumus, et in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster,
sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum,
ut daret nobis vitam,
et sublimaret domum Dei nostri,
et extrueret solitudines eius,
et daret nobis sepem in Iuda et Ierusalem.
10 Et nunc quid dicemus Deus noster post haec?
quia dereliquimus mandata tua,
11 quae praecepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens:
Terra, ad quam vos ingredimini ut possideatis eam,
terra immunda est
iuxta immunditiam populorum, ceterarumque terrarum,
abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad os in coinquinatione sua.
12 Nunc ergo filias vestras ne detis filiis eorum,
et filias eorum ne accipiatis filiis vestris,
et non quaeratis pacem eorum, et prosperitatem eorum usque in aeternum:
ut confortemini, et comedatis quae bona sunt terrae,
et heredes habeatis filios vestros usque in saeculum.
13 Et post omnia quae venerunt super nos in operibus nostris pessimis, et in delicto nostro magno,
quia tu Deus noster liberasti nos de iniquitate nostra,
et dedisti nobis salutem sicut est hodie,
14 ut non converteremur, et irrita faceremus mandata tua,
neque matrimonia iungeremus cum populis abominationum istarum.
Numquid iratus es nobis usque ad consummationem
ne dimitteres nobis reliquias ad salutem?
15 Domine Deus Israel iustus es tu:
quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac.
Ecce coram te sumus in delicto nostro,
non enim stari potest coram te super hoc.

CAPUT X.

1 **S**ic ergo orante Esdra, et implorante eo, et flente, et iacente ante templum Dei,
collectus est ad eum de Israel coetus grandis nimis
virorum et mulierum et puerorum,
et flevit populus fletu multo.
2 **E**t respondit Sechenias filius Iehiel de filiis Aelam, et dixit Esdrae:
Nos praevaricati sumus in Deum nostrum,
et duximus uxores alienigenas de populis terrae:
et nunc, si est poenitentia in Israel super hoc,
3 percutiamus foedus cum Domino Deo nostro,
ut proiiciamus universas uxores, et eos qui de his nati sunt
iuxta voluntatem Domini, et eorum qui timent praeceptum Domini Dei nostri:
secundum legem fiat.
4 Surge, tuum est decernere,
nosque erimus tecum:
confortare, et fac.
5 Surrexit ergo Esdras, et adiuravit principes Sacerdotum et Levitarum, et omnem Israel
ut facerent secundum verbum hoc,
et iuraverunt.
6 Et surrexit Esdras ante domum Dei,
et abiit ad cubiculum Iohanan filii Eliasib,
et ingressus est illuc,
panem non comedit, et aquam non bibit:
lugebat enim transgressionem eorum, qui venerant de captivitate.
7 Et missa est vox in Iuda et in Ierusalem
omnibus filiis transmigrationis,
ut congregarentur in Ierusalem:
8 et omnis qui non venerit in tribus diebus
iuxta consilium principum et seniorum,
auferetur universa substantia eius,
et ipse abiicietur de coetu transmigrationis.
9 **C**onvenerunt igitur omnes viri Iuda, et Beniamin in Ierusalem tribus diebus,
ipse est mensis nonus, vigesimo die mensis:
et sedit omnis populus in platea domus Dei,
trementes pro peccato, et pluviis.
10 Et surrexit Esdras sacerdos, et dixit ad eos:
Vos transgressi estis, et duxistis uxores alienigenas
ut adderetis super delictum Israel.
11 Et nunc date confessionem Domino Deo patrum vestrorum,
et facite placitum eius,
et separamini a populis terrae, et ab uxoribus alienigenis.
12 **E**t respondit universa multitudo, dixitque voce magna:
Iuxta verbum tuum ad nos, sic fiat.
13 Verumtamen quia populus multus est, et tempus pluviae,
et non sustinemus stare foris,
et opus non est diei unius vel duorum
(vehementer quippe peccavimus in sermone isto)

IX. 8. modicum 9. sed inclinavit] et inclinavit . . . et extruxit . . . in Iudaeam et in Hierusalem 11. *Ed. Francof. om.* tuorum . . . terram ad quam . . . in abominationibus 14. iratus est nobis . . . ad salutem] et salutem 15. es] *om.* . . . enim] *om.* . . . coram te] contra te

X. 1. Ezra et plorante . . . et puerorum] puerumque (ro *suprascripto*) 2. Sechenia filius Ieihel . . . Helam . . . Ezrae 3. domino] *om.* . . . ut proiiciamus] et proiciamus . . . Domini Dei] dī 5. Ezras (*et sic ubique*) 6. Iohannan . . . enim in transgressione eorum . . . de captivitate venerant 9. pro peccato] a peccato

14 constituantur principes in universa multitudine:
et omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas
veniant in temporibus statutis,
et cum his seniores per civitatem et civitatem, et iudices eius
donec avertatur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc.
15 Igitur Ionathan filius Azahel, et Iaasia filius Thecue, steterunt super hoc,
et Mesollam et Sebethai Levites adiuverunt eos:
16 feceruntque sic filii transmigrationis.
Et abierunt Esdras Sacerdos, et viri principes familiarum in domos patrum suorum,
et omnes per nomina sua,
et sederunt in die primo mensis decimi ut quaererent rem.
17 Et consummati sunt omnes viri, qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi.
18 Et inventi sunt de filiis sacerdotum qui duxerant uxores alienigenas.
De filiis Iosue filii Iosedec,
et fratres eius, Maasia, et Eliezer, et Iarib, et Godolia.
19 Et dederunt manus suas ut eiicerent uxores suas,
et pro delicto suo arietem de ovibus offerrent:
20 et de filiis Emmer, Hanani, et Zebedia.
21 Et de filiis Harim, Maasia, et Elia, et Semeia,
et Iehiel, et Ozias.
22 Et de filiis Pheshur,
Elioenai, Maasia, Ismael, Nathanael,
Iozabed, et Elasa.
23 Et de filiis Levitarum,
Iozabed, et Semei, et Celaia, ipse est Calita,
Phataia, Iuda, et Eliezer.
24 Et de cantoribus, Eliasib.
Et de ianitoribus,
Sellum, et Telem, et Uri.
25 Et ex Israel,
de filiis Pharos,
Remeia, et Iezia, et Melchia,
et Miamin, et Eliezer,
et Melchia, et Banea.
26 Et de filiis Aelam,
Mathania, Zacharias, et Iehiel, et Abdi, et Ierimoth, et Elia.
27 Et de filiis Zethua,
Elioenai, Eliasib, Mathania, et Ierimuth,
et Zabad, et Aziza.
28 Et de filiis Bebai, Iohanan, Hanania, Zabbai, Athalai.
29 Et de filiis Bani,
Mosollam, et Melluch, et Adaia, Iasub, et Saal, et Ramoth,
30 Et de filiis Phahath Moab, Edna, et Chalal,
Banaias, et Maasias, Mathanias, Beseleel,
Bennui, et Manasse.
31 Et de filiis Herem, Eliezer, Iosue, Melchias,
Semeias, Simeon, 32 Beniamin, Maloch, Samarias.
33 Et de filiis Hasom,
Mathanai, Mathatha, Zabad, Eliphelet, Iermai,
Manasse, Semei.
34 De filiis Bani, Maaddi, Amram, et Uel,
35 Baneas, et Badaias,
Cheliau, 36 Vania, Marimuth, et Eliasib,
37 Mathanias, Mathanai, et Iasi, 38 et Bani,
et Bennui, Semei, 39 et Salmias, et Nathan,
et Adaias, 40 et Mechnedebai, Sisai, Sarai,
41 Ezrel, et Selemiau, Semeria, 42 Sellum, Amaria, Ioseph.
43 De filiis Nebo, Iehiel,
Mathathias, Zabad, Zabina, Ieddu, et Ioel, et Banaia.
44 Omnes hi acceperant uxores alienigenas,
et fuerunt ex eis mulieres, quae pepererant filios.

---

14. Dei] dñi 15. Asahel . . . Iaasia] Iaachia 16. in domo . . . prima 17. duxerunt . . . primam] *om.* 18. Arib 20. Anani 21. Erim Masia et Helia et Semaia et Hiehihel 22. Phessur Helioenai . . . Smahel Nathanahel Iozabeth et Helasa 23. Iozabet . . . Celeia 24. Eliasub . . . Telem] Relem 25. Remia et Ezia 26. Helam Mathana . . . et Iehiel] ethiel . . . Irimoth et Helia 27. Zetho . . . Mathanais . . . Zabet 28. Bebai] *om.* . . . Anania . . . Ethalai 29. Mosellam . . . Saul et Ramuth 30. Phahath] Phaet . . . et Maasias] Maasias . . . Beselehel et Bennui 31. Erem . . . Iesue Melcias Samaias Symeon 33. Asom Matthania Mattheta Zebedi Elipet 34. Banima Addiamram et Huel 35. Baldaias Celliau 36. Vannia 37. Matthanias . . . Iasai 39. Salamias 40. et Mechnedebai] Meth Medabai 42. Asellum 43. Nebo, Iehiel] Nebuiaiel . . . Matthatias . . . Zabed . . . Iohel Banaia 44. acceperunt . . . pepererunt

LIBER NEHEMIAE

QUI ET ESDRAE SECUNDUS DICITUR.

CAPUT I.

1 Verba Nehemiae filii Helchiae.
Et factum est in mense Casleu,
anno vigesimo, et ego eram in Susis castro.
2 Et venit Hanani unus de fratribus meis,
ipse et viri ex Iuda:
et interrogavi eos de Iudaeis, qui remanserant
et supererant de captivitate, et Ierusalem.
3 Et dixerunt mihi:
Qui remanserunt, et relicti sunt de captivitate ibi in provincia,
in afflictione magna sunt, et in opprobrio:
et murus Ierusalem dissipatus est,
et portae eius combustae sunt igni.
4 Cumque audissem verba huiuscemodi,
sedi, et flevi, et luxi diebus multis:
ieiunabam, et orabam ante faciem Dei
caeli. 5 Et dixi:
Quaeso Domine Deus caeli fortis, magne atque terribilis,
qui custodis pactum et misericordiam
cum his qui te diligunt, et custodiunt mandata tua:
6 fiant aures tuae auscultantes,
et oculi tui aperti
ut audias orationem servi tui,
quam ego oro coram te hodie nocte et die pro filiis Israel servis tuis:
et confiteor pro peccatis filiorum Israel, quibus peccaverunt tibi:
ego, et domus patris mei peccavimus,
7 vanitate seducti sumus,
et non custodivimus mandatum tuum,
et ceremonias, et iudicia quae praecepisti Moysi famulo tuo.
8 Memento verbi, quod mandasti Moysi servo tuo, dicens:
Cum transgressi fueritis, ego dispergam vos in populos:
9 et si revertamini ad me, et custodiatis praecepta mea, et faciatis ea;
etiamsi abducti fueritis ad extrema caeli, inde congregabo vos,
et reducam in locum, quem elegi ut habitaret nomen meum ibi.
10 Et ipsi servi tui, et populus tuus: quos redemisti
in fortitudine tua magna, et in manu tua valida.
11 Obsecro Domine, sit auris tua attendens ad orationem servi tui,
et ad orationem servorum tuorum,
qui volunt timere nomen tuum:
et dirige servum tuum hodie,
et da ei misericordiam ante virum hunc,
ego enim eram pincerna regis.

CAPUT II.

1 Factum est autem in mense Nisan,
anno vigesimo Artaxerxis regis:
et vinum erat ante eum,
et levavi vinum, et dedi regi:
et eram quasi languidus ante faciem eius.
2 Dixitque mihi rex:
Quare vultus tuus tristis est, cum te aegrotum non videam?
non est hoc frustra,
sed malum nescio quod in corde tuo est.
Et timui valde, ac nimis:
3 et dixi regi:
Rex in aeternum vive:
quare non moereat vultus meus,
quia civitas domus sepulchrorum patris mei deserta est,
et portae eius combustae sunt igni?
4 Et ait mihi rex:
Pro qua re postulas?
Et oravi Deum caeli,
5 et dixi ad regem:
Si videtur regi bonum,
et si placet servus tuus ante faciem tuam,
ut mittas me in Iudaeam

Nulla est subscriptio. Inscriptio vero: NEEMIA.

I. 1. Neemiae fil. Iechliae . . . Chesleu 2. Anani . . . et Ierusalem] Hierusalem 4. multis] *om.* . . . ieiunabam] et ieiunabam 6. fiat auris tua auscultans . . . audias] videas . . . et ego et domus 7. tuum] *om.* . . . famulo] servo 8. Mosi famulo tuo 9. et custodiatis] *Ed. Francf.* ut cust. . . . et inducam in loco quem

II. 1. Artaxersis 2. tristis est] tristis . . . aegrotum] aegrum . . . quod] quid 3. moereat] mereatur . . . sepulchrum . . . mei] *om.*

ad civitatem sepulchri patris mei,
et aedificabo eam.
6 Dixitque mihi rex, et regina quae sedebat iuxta eum:
Usque ad quod tempus erit iter tuum,
et quando revertéris?
Et placuit ante vultum regis,
et misit me:
et constitui ei tempus.
7 Et dixi regi:
Si regi videtur bonum,
epistolas det mihi ad duces regionis trans Flumen,
ut traducant me, donec veniam in Iudaeam:
8 et epistolam ad Asaph custodem saltus regis,
ut det mihi ligna, ut tegere possim portas turris domus,
et muros civitatis,
et domum, quam ingressus fuero.
Et dedit mihi rex iuxta manum Dei mei bonam mecum.
9 Et veni ad duces regionis trans Flumen,
dedique eis epistolas regis:
miserat autem rex mecum principes militum, et equites.
10 Et audierunt Sanaballat Horonites, et Tobias servus Ammanites:
et contristati sunt afflictione magna,
quod venisset homo, qui quaereret prosperitatem filiorum Israel.
11 Et veni Ierusalem,
et eram ibi tribus diebus,
12 et surrexi nocte ego, et viri pauci mecum,
et non indicavi cuiquam
quid Deus dedisset in corde meo ut facerem in Ierusalem,
et iumentum non erat mecum, nisi animal, cui sedebam.
13 Et egressus sum per portam vallis nocte,
et ante fontem draconis,
et ad portam stercoris,
et considerabam murum Ierusalem dissipatum,
et portas eius consumptas igni.
14 Et transivi ad portam fontis,
et ad aquaeductum regis,
et non erat locus iumento, cui sedebam, ut transiret.
15 Et ascendi per torrentem nocte,
et considerabam murum,
et reversus veni ad portam vallis, et redii.
16 Magistratus autem nesciebant quo abiissem,
aut quid ego facerem:
sed et Iudaeis et sacerdotibus, et optimatibus, et magistratibus,
et reliquis qui faciebant opus,
usque ad id loci nihil indicaveram.
17 Et dixi eis: Vos nostis afflictionem in qua sumus;
quia Ierusalem deserta est,
et portae eius consumptae sunt igni:
venite, et aedificemus muros Ierusalem,
et non simus ultra opprobrium.
18 Et indicavi eis manum Dei mei, quod esset bona mecum,
et verba regis, quae locutus esset mihi, et aio:
Surgamus, et aedificemus.
Et confortatae sunt manus eorum in bono.
19 **A**udierunt autem, Sanaballat Horonites,
et Tobias servus Ammanites,
et Gosem Arabs,
et subsannaverunt nos, et despexerunt dixeruntque:
Quae est haec res, quam facitis?
numquid contra regem vos rebellatis?
20 Et reddidi eis sermonem, dixique ad eos:
Deus caeli ipse nos iuvat,
et nos servi eius sumus:
surgamus et aedificemus:
vobis autem non est pars, et iustitia, et memoria in Ierusalem.

CAPUT III.

1 **E**t surrexit Eliasib sacerdos magnus,
et fratres eius sacerdotes,
et aedificaverunt portam gregis:
ipsi sanctificaverunt eam,
et statuerunt valvas eius,
et usque ad turrim centum cubitorum sanctificaverunt eam,
usque ad turrim Hananeel.
2 Et iuxta eum aedificaverunt viri Iericho:
et iuxta eum aedificavit Zachur filius Amri.
3 Portam autem piscium aedificaverunt filii Asnaa:
ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas eius, et seras, et vectes.
Et iuxta eos aedificavit Marimuth filius Uriae, filii Accus.
4 Et iuxta eum aedificavit Mosollam filius Barachiae, filii Mesezebel:
et iuxta eos aedificavit Sadoc filius Baana:
5 et iuxta eos aedificaverunt Thecueni:
optimates autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui.
6 Et portam veterem aedificaverunt
Ioiada filius Phasea,
et Mosollam filius Besodia:
ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas eius, et seras, et vectes:
7 et iuxta eos aedificaverunt Meltias Gabaonites,
et Iadon Meronathites,
viri de Gabaon et Maspha,
pro duce qui erat in regione trans Flumen.

II. 7. transducant 8. ut tegere] et tegere . . . muri 9. eis] ei . . . autem mecum rex principem 10. Honorites 11. eram] mansi . . . diebus tribus 12. dedisset deus 14. fontis] fortis 16. nesc. quod abissem . . . id locorum 17. simus ultra] sumus ultra . . . in opprobr. 18. locutus est mihi 19. despexerunt nos 20. iuvat] invitat

III. 1. [b]Eliasib . . . ipsi sanctificaverunt] ipsi aedificaverunt . . . Anenehel 2. Zecchur . . . Amari 4. iuxta eum] iuxta eos 5. aedificavit . . . in operibus 6. Fasea 7. aedificavit Meletias . . . Meronatites

8 Et iuxta eum aedificavit Eziel filius Araia aurifex:
et iuxta eum aedificavit Ananias filius pigmentarii:
et dimiserunt Ierusalem usque ad murum plateae latioris.
9 Et iuxta eum aedificavit Raphaia filius Hur,
princeps vici Ierusalem.
10 Et iuxta eum aedificavit Iedaia filius Haromaph contra domum suam:
et iuxta eum aedificavit Hattus filius Haseboniae.
11 Mediam partem vici aedificavit Melchias filius Herem,
et Hasub filius Phahath Moab,
et turrim furnorum.
12 Et iuxta eum aedificavit Sellum filius Alohes
princeps mediae partis vici Ierusalem,
ipse et filiae eius.
13 Et portam vallis aedificavit Hanun, et habitatores Zanoe:
ipsi aedificaverunt eam,
et statuerunt valvas eius, et seras, et vectes,
et mille cubitos in muro usque ad portam sterquilinii.
14 Et portam sterquilinii aedificavit Melchias filius Rechab,
princeps vici Bethacharam:
ipse aedificavit eam, et statuit valvas eius, et seras, et vectes.
15 Et portam fontis aedificavit Sellum filius Cholhoza,
princeps pagi Maspha:
ipse aedificavit eam, et texit,
et statuit valvas eius, et seras, et vectes,
et muros piscinae Siloe in hortum regis,
et usque ad gradus, qui descendunt de Civitate David.
16 Post eum aedificavit Nehemias filius Azboc
princeps dimidiae partis vici Bethsur
usque contra sepulchrum David,
et usque ad piscinam, quae grandi opere constructa est,
et usque ad domum fortium.
17 Post eum aedificaverunt Levitae,
Rehum filius Benni:
post eum aedificavit Hasebias princeps dimidiae partis vici Ceilae in vico suo.
18 Post eum aedificaverunt fratres eorum
Bavai filius Enadad, princeps dimidiae partis Ceilae.
19 Et aedificavit iuxta eum Azer filius Iosue,
princeps Maspha mensuram secundam,
contra ascensum firmissimi anguli.
20 Post eum in monte aedificavit Baruch filius Zachai mensuram secundam,
ab angulo usque ad portam domus Eliasib sacerdotis magni.
21 Post eum aedificavit Merimuth filius Uriae filii Haccus, mensuram secundam, a porta domus Eliasib,
donec extenderetur domus Eliasib.
22 Et post eum aedificaverunt sacerdotes viri de campestribus Iordanis.
23 Post eum aedificavit Beniamin et Hasub contra domum suam:
et post eum aedificavit Azarias filius Maasiae filii Ananiae contra domum suam.
24 Post eum aedificavit Bennui filius Henadad mensuram secundam,
a domo Azariae usque ad flexuram, et usque ad angulum.
25 Phalel filius Ozi contra flexuram et turrim,
quae eminet de domo regis excelsa,
id est, in atrio carceris:
post eum Phadaia filius Pharos.
26 Nathinaei autem habitabant in Ophel
usque contra portam aquarum ad Orientem,
et turrim, quae prominebat.
27 Post eum aedificaverunt Thecueni mensuram secundam e regione,
a turre magna et eminente usque ad murum templi.
28 Sursum autem a porta equorum aedificaverunt sacerdotes,
unusquisque contra domum suam.
29 Post eos aedificavit Sadoc filius Emmer contra domum suam.
Et post eum aedificavit Semaia filius Secheniae, custos portae Orientalis.
30 Post eum aedificavit Hanania filius Selemiae,
et Hanun filius Seleph sextus, mensuram secundam:
post eum aedificavit Mosollam filius Barachiae, contra gazophylacium suum.
Post eum aedificavit Melchias filius aurificis
usque ad domum Nathinaeorum, et scruta vendentium
contra portam iudicialem,
et usque ad coenaculum anguli.
31 Et inter coenaculum anguli in porta gregis
aedificaverunt aurifices et negotiatores.

CAPUT IV.

1 **Factum** est autem, cum audisset Sanaballat quod aedificaremus murum,
iratus est valde:

III. 8. Ezihel . . . Anania 9. Rafaia . . . Ahur 10. iuxt. eos aedif. Iedeia filius Aromath . . . Attus filius Aseboniae 11. Erem . . . et Hasub] Asub . . . Phahath] Faeh . . . fornorum 12. Aloes 13. Annu 14. Melchius . . . Bethaccharem 15. Zellum fil. Colozai . . . Siloae 16. Neemias . . . Bethur . . . fortium] festium 17. Reum . . . Asebias . . . Cacilae 18. Bevi filius Benadad . . . Ceila 19. Mespha 20. Zacchai . . . Heliasib 21. Meremuth filius Ariae . . . Accus . . . Heliasib 23. Asub 24. Enadda 25. Falel . . . Pheros 26. Nathinnaei . . . Ofel 27. a turre] turre 29. Post eos aed. Sadoc f. Emm. contr. dom. suam] *om.* . . . Semeia 30. Anania . . . Anan fil. Selo . . . Nathinnaeorum . . . scruta] scuta 31. aurifices] artifices

IV. 1. est autem] *omissum est* autem, *sed suppletur eius loco* hoc

et motus nimis subsannavit Iudaeos, 2 et dixit
coram fratribus suis, et frequentia Samaritanorum:
Quid Iudaei faciunt imbecilles?
Num dimittent eos gentes?
Num sacrificabunt, et complebunt in una die?
Numquid aedificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt?
3 Sed et Tobias Ammanites proximus eius, ait: Aedificent:
si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum.
4 Audi Deus noster,
quia facti sumus despectui:
converte opprobrium super caput eorum,
et da eos in despectionem in terra captivitatis.
5 Ne operias iniquitatem eorum,
et peccatum eorum coram facie tua non deleatur,
quia irriserunt aedificantes.
6 Itaque aedificavimus murum,
et coniunximus totum usque ad partem dimidiam:
et provocatum est cor populi ad operandum.
7 Factum est autem, cum audisset Sanaballat, et Tobias,
et Arabes, et Ammanitae, et Azotii,
quod obducta esset cicatrix muri Ierusalem,
et quod coepissent interrupta concludi,
irati sunt nimis. 8 Et congregati sunt omnes pariter
ut venirent, et pugnarent contra Ierusalem,
et molirentur insidias.
9 Et oravimus Deum nostrum,
et posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos.
10 Dixit autem Iudas:
Debilitata est fortitudo portantis,
et humus nimia est,
et nos non poterimus aedificare murum.
11 Et dixerunt hostes nostri:
Nesciant, et ignorent donec veniamus in medium eorum, et interficiamus eos,
et cessare faciamus opus.
12 Factum est autem venientibus Iudaeis, qui habitabant iuxta eos,
et dicentibus nobis per decem vices,
ex omnibus locis quibus venerant ad nos,
13 statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis suis,
et lanceis, et arcubus.
14 Et perspexi atque surrexi:
et aio ad optimates et magistratus,
et ad reliquam partem vulgi:
Nolite timere a facie eorum:
Domini magni et terribilis mementote,
et pugnate pro fratribus vestris, filiis vestris, et filiabus vestris,
et uxoribus vestris, et domibus vestris.
15 Factum est autem, cum audissent inimici nostri nunciatum esse nobis,
dissipavit Deus consilium eorum.
Et reversi sumus omnes ad muros,
unusquisque ad opus suum.
16 Et factum est a die illa,
media pars iuvenum eorum faciebat opus,
et media parata erat ad bellum,
et lanceae, et scuta, et arcus, et loricae,
et principes post eos in omni domo Iuda
17 aedificantium in muro, et portantium onera, et imponentium:
una manu sua faciebat opus,
et altera tenebat gladium:
18 aedificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes.
Et aedificabant, et clangebant buccina iuxta me.
19 Et dixi ad optimates, et ad magistratus,
et ad reliquam partem vulgi:
Opus grande est et latum,
et nos separati sumus in muro procul alter ab altero:
20 in loco quocumque audieritis clangorem tubae, illuc concurrite ad nos:
Deus noster pugnabit pro nobis.
21 Et nosipsi faciamus opus: et media pars nostrum teneat lanceas
ab ascensu aurorae donec egrediantur astra.
22 In tempore quoque illo dixi populo:
Unusquisque cum puero suo maneat in medio Ierusalem,
et sint nobis vices per noctem, et diem, ad operandum.
23 Ego autem et fratres mei, et pueri mei,
et custodes, qui erant post me,
non deponebamus vestimenta nostra:
unusquisque tantum nudabatur ad baptismum.

CAPUT V.

1 Et factus est clamor populi, et uxorum eius magnus
adversus fratres suos Iudaeos.
2 Et erant qui dicerent:
Filii nostri, et filiae nostrae multae sunt nimis:
accipiamus pro pretio eorum frumentum,
et comedamus, et vivamus.
3 Et erant qui dicerent:
Agros nostros, et vineas, et domos nostras opponamus,
et accipiamus frumentum in fame.
4 Et alii dicebant:
Mutuo sumamus pecunias in tributa regis,
demusque agros nostros et vineas:

IV. 2. Samaritanorum] Q. XCIII. *Seq. fol.* 741. . . . inbecilli faciunt . . . dimittunt . . . complebunt] placebunt . . . potuerunt . . . pulveribus (*error*) 8. sunt] *om.* 9. die et nocte 11. in medio 13. in ordine 14. et ad magistratus . . . et filiabus vestris] *om.* . . . domibus vestris] *om.* vestris 16. a die illa et media pars . . . faciebant 17. et imponente 20. pugnavit 21. nostrum] nostrorum . . . astra] castra 22. nobis] vobis 23. erant] erunt
V. 2. vivamus] bibamus 3. frumenta

5 et nunc sicut carnes fratrum nostrorum,
sic carnes nostrae sunt:
et sicut filii eorum, ita et filii nostri.
ecce nos subiugamus filios nostros, et
filias nostras in servitutem,
et de filiabus nostris sunt famulae,
nec habemus unde possint redimi,
et agros nostros et vineas nostras alii
possident.
6 Et iratus sum nimis
cum audissem clamorem eorum secundum
verba haec:
7 cogitavitque cor meum mecum:
et increpavi optimates et magistratus, et
dixi eis:
Usurasne singuli a fratribus vestris exigitis?
Et congregavi adversum eos concionem
magnam, 8 et dixi eis:
Nos, ut scitis, redemimus fratres nostros
Iudaeos, qui venditi fuerant gentibus
secundum possibilitatem nostram:
et vos igitur vendetis fratres vestros, et
redimemus eos?
Et siluerunt, nec invenerunt quid respon-
derent.
9 Dixique ad eos:
Non est bona res, quam facitis:
quare non in timore Dei nostri ambulatis,
ne exprobretur nobis a gentibus inimicis
nostris?
10 Et ego, et fratres mei, et pueri mei
commodavimus plurimis pecuniam et fru-
mentum:
non repetamus in commune istud, aes
alienum
concedamus, quod debetur nobis.
11 Reddite eis hodie agros suos, et vineas
suas, et oliveta sua, et domos suas:
quin potius et centesimam pecuniae, fru-
menti, vini et olei,
quam exigere soletis ab eis, date pro illis.
12 Et dixerunt: Reddemus,
et ab eis nihil quaeremus:
sicque faciemus ut loqueris.
Et vocavi Sacerdotes,
et adiuravi eos, ut facerent iuxta quod
dixeram.
13 Insuper excussi sinum meum, et dixi:
Sic excutiat Deus omnem virum, qui non
compleverit verbum istud,
de domo sua, et de laboribus suis:
sic excutiatur, et vacuus fiat.
Et dixit universa multitudo: Amen.
Et laudaverunt Deum.
Fecit ergo populus sicut erat dictum.
14 A die autem illa, qua praeceperat rex
mihi
ut essem dux in terra Iuda,
ab anno vigesimo usque ad annum tri-
gesimum secundum Artaxerxis regis
per annos duodecim,
ego et fratres mei annonas, quae ducibus
debebantur, non comedimus.
15 Duces autem primi, qui fuerant ante me,
gravaverunt populum,
et acceperunt ab eis in pane, et vino,
et pecunia quotidie siclos quadraginta:
sed et ministri eorum depresserunt po-
pulum.
Ego autem non feci ita propter timorem
Dei:
16 quin potius in opere muri aedificavi,
et agrum non emi,
et omnes pueri mei congregati ad opus
erant.
17 Iudaei quoque et magistratus centum
quinquaginta viri,
et qui veniebant ad nos de gentibus, quae
in circuitu nostro sunt,
in mensa mea erant.
18 Parabatur autem mihi per dies singulos
bos unus, arietes sex electi, exceptis vo-
latilibus,
et inter dies decem vina diversa,
et alia multa tribuebam:
insuper et annonas ducatus mei non
quaesivi:
valde enim attenuatus erat populus.
19 Memento mei Deus meus in bonum
secundum omnia, quae feci populo huic.

CAPUT VI.

1 Factum est autem, cum audisset
Sanaballat, et Tobias, et Gossem Arabs,
et ceteri inimici nostri,
quod aedificassem ego murum,
et non esset in ipso residua interruptio
(usque ad tempus autem illud valvas non
posueram in portis)
2 miserunt Sanaballat, et Gossem ad me,
dicentes:
Veni, et percutiamus foedus pariter in
viculis in Campo Ono:
ipsi autem cogitabant ut facerent mihi
malum.
3 Misi ergo ad eos nuncios, dicens:
Opus grande ego facio,
et non possum descendere: ne forte ne-
gligatur cum venero, et descendero
ad vos.
4 Miserunt autem ad me secundum verbum
hoc per quatuor vices:
et respondi eis iuxta sermonem priorem.
5 Et misit ad me Sanaballat iuxta verbum
prius quinta vice puerum suum,
et epistolam habebat in manu sua scriptam
hoc modo:

V. 5. et sicut filii] *om.* et . . . ita filii nostri . . . subiungamus . . . vineas nostras] *om.* nostras 7. exigatis . . . adversus . . . concionem] contentionem 8. vendetis] vendite . . . vestros et redimemus] nostros et emimus 10. concedamus, quod debetur] et concedamus detur *sic* 11. et vineas] vineas . . . et oliveta] *om.* et 12. nil quaerimus 13. Insuper et sinum meum excussi . . . vacuus] vagus . . . sicut dictum erat 14] rex] *om.* . . . trecensimum . . . Artaxersis 15. et acceperant . . . et vino] *om.* et 18. erat adtinuatus pop.

VI. 1. Gosem *(etiam infra)* 2. Sanaballath *(etiam infra)* . . . viculis] vitulis . . . Ono] uno 5. scriptum

6 IN GENTIBUS auditum est, et Gossem dixit,
quod tu et Iudaei cogitetis rebellare,
et propterea aedifices murum,
et levare te velis super eos regem:
propter quam causam
7 et prophetas posueris,
qui praedicent de te in Ierusalem dicentes:
Rex in Iudaea est.
Auditurus est rex verba haec:
idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter.
8 Et misi ad eos, dicens:
Non est factum secundum verba haec, quae tu loqueris:
de corde enim tuo tu componis haec.
9 Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes
quod cessarent manus nostrae ab opere, et quiesceremus.
Quam ob causam magis confortavi manus meas:
10 et ingressus sum domum Semaiae filii Dalaiae filii Metabeel secreto.
Qui ait:
Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi,
et claudamus portas aedis:
quia venturi sunt ut interficiant te,
et nocte venturi sunt ad occidendum te.
11 Et dixi:
Num quisquam similis mei fugit?
et quis ut ego ingredietur templum, et vivet? non ingrediar.
12 Et intellexi quod Deus non misisset eum,
sed quasi vaticinans locutus esset ad me,
et Tobias, et Sanaballat conduxissent eum.
13 Acceperat enim pretium,
ut territus facerem, et peccarem,
et haberent malum, quod exprobrarent mihi.
14 Memento mei Domine pro Tobia et Sanaballat,
iuxta opera eorum talia:
sed et Noadiae prophetae, et ceterorum prophetarum, qui terrebant me.
15 Completus est autem murus vigesimoquinto die mensis Elul, quinquaginta duobus diebus.
16 Factum est ergo cum audissent omnes inimici nostri,
ut timerent universae gentes quae erant in circuitu nostro,
et conciderent intra semetipsos,
et scirent quod a Deo factum esset opus hoc.
17 Sed et in diebus illis multae optimatum Iudaeorum epistolae mittebantur ad Tobiam,
et a Tobia veniebant ad eos.
18 Multi enim erant in Iudaea habentes iuramentum eius,
quia gener erat Secheniae filii Area,
et Iohanan filius eius acceperat filiam Mosollam filii Barachiae:
19 sed et laudabant eum coram me,
et verba mea nunciabant ei:
et Tobias mittebat epistolas ut terreret me.

CAPUT VII.

1 Postquam autem aedificatus est murus,
et posui valvas,
et recensui ianitores, et cantores, et Levitas:
2 praecepi Hanani fratri meo,
et Hananiae principi domus de Ierusalem
(ipse enim quasi vir verax et timens Deum plus ceteris videbatur)
3 et dixi eis:
Non aperiantur portae Ierusalem usque ad calorem solis.
Cumque adhuc assisterent,
clausae portae sunt, et oppilatae:
et posui custodes de habitatoribus Ierusalem,
singulos per vices suas,
et unumquemque contra domum suam.
4 Civitas autem erat lata nimis et grandis,
et populus parvus in medio eius,
et non erant domus aedificatae.
5 Deus autem dedit in corde meo,
et congregavi optimates, et magistratus, et vulgus,
ut recenserem eos:
et inveni librum census eorum, qui ascenderant primum,
et inventum est scriptum in eo.
6 Isti filii provinciae, qui ascenderunt de captivitate migrantium,
quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis,
et reversi sunt in Ierusalem, et in Iudaeam, unusquisque in civitatem suam.
7 Qui venerunt cum Zorobabel,
Iosue, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardochaeus,
Belsam, Mespharath,
Begoai, Nahum, Baana.
Numerus virorum populi Israel:
8 filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo:
9 filii Saphatia, trecenti septuagintaduo:
10 filii Area, sexcenti quinquagintaduo.
11 Filii Phahathmoab filiorum Iosue et Ioab, duo millia octingenti decem et octo:
12 filii Aelam, mille ducenti quinquagintaquatuor:

VI. 8. compones 9. enim] autem . . . manus meas] manum meam 10. Metabehel 11. fugit] fuit 12. Tobia 14. Memento domine mei 16. ergo] autem, *sed mg.* ergo 17. optimatium 18. Area] Iorei

VII. 2. Anani . . . Ananiae 5. dedit autem deus . . . et vulgus] vulgum, *sed et supra lineam suppletur* 7. Hisuee Neemias . . . Nahamani] Naamin . . . Belsar . . . Beggoai Naum . . . *verba:* Numerus viror. pop. Isr. *miniantur*, *item v.* 39. Sacerdotes, *v.* 43. Levitae, *v.* 45. Cantores, *v.* 46. Ianitores, *v.* 47. Nathinnaei, *v.* 57. Filii serv. Sal., *v.* 63. Et de sacerdotibus. 8. septuaginta duo] LXXV 9. Saphatiae 10. sexcenti] D 11. Phaetmoab . . . Iosue] Hiesu 12. Helam . . . ducenti] DCCC

13 filii Zethua, octingenti quadragintaquinque:
14 filii Zachai, septingenti sexaginta:
15 filii Bannui, sexcenti quadragintaocto:
16 filii Bebai, sexcenti vigintiocto:
17 filii Azgad, duo millia trecenti vigintiduo:
18 filii Adonicam, sexcenti sexagintaseptem:
19 filii Beguai, duo millia sexagintaseptem:
20 filii Adin, sexcenti quinquagintaquinque:
21 filii Ater, filii Hezeciae, nonagintaocto:
22 filii Hasem, trecenti vigintiocto:
23 filii Besai, trecenti vigintiquatuor:
24 filii Hareph, centum duodecim:
25 filii Gabaon, nonagintaquinque:
26 filii Bethlehem, et Netupha, centum octogintaocto.
27 Viri Anathoth, centum vigintiocto.
28 Viri Bethazmoth, quadragintaduo.
29 Viri Cariathiarim, Cephira, et Beroth, septingenti quadragintatres.
30 Viri Rama et Geba, sexcenti vigintiunus.
31 Viri Machmas, centum vigintiduo.
32 Viri Bethel et Hai, centum vigintitres.
33 Viri Nebo alterius, quinquagintaduo.
34 Viri Aelam alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor.
35 Filii Harem, trecenti viginti.
36 Filii Iericho, trecenti quadragintaquinque,
37 Filii Lod Hadid et Ono, septingenti vigintiunus.
38 Filii Senaa, tria millia nongenti triginta.
39 Sacerdotes:
Filii Idaia in domo Iosue, nongenti septuagintatres.
40 Filii Emmer, mille quinquagintaduo.
41 Filii Phashur, mille ducenti quadragintaseptem.
42 Filii Arem, mille decem et septem.
Levitae:
43 filii Iosue et Cedmihel filiorum 44 Oduiae, septuagintaquatuor.
Cantores:
45 filii Asaph, centum quadragintaocto.
46 Ianitores:
filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub,
filii Hatita, filii Sobai: centum trigintaocto.
47 Nathinaei:
filii Soha, filii Hasupha, filii Tebbaoth,
48 filii Ceros, filii Siaa,
filii Phadon, filii Lebana,
filii Hagaba, filii Selmai,
49 filii Hanan,
filii Geddel, filii Gaher,
50 filii Raaia, filii Rasin,
filii Necoda,
51 filii Gezem,
filii Aza, filii Phasea,
52 filii Besai, filii Munim,
filii Nephussim, 53 filii Bacbuc, filii Hacupha,
filii Harhur, 54 filii Besloth,
filii Mahida, filii Harsa,
55 filii Bercos, filii Sisara,
filii Thema, 56 filii Nasia, filii Hatipha,
57 filii servorum Salomonis,
filii Sothai, filii Sophereth,
filii Pharida, 58 filii Iahala, filii Darcon,
filii Ieddel, 59 filii Saphatia,
filii Hatil, filii Phochereth,
qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon.
60 Omnes Nathinaei, et filii servorum Salomonis, trecenti nonagintaduo.
61 Hi sunt autem, qui ascenderunt de Thelmela, Thelharsa,
Cherub, Addon, et Emmer:
et non potuerunt indicare domum patrum suorum,
et semen suum, utrum ex Israel essent.
62 Filii Dalaia, filii Tobia,
filii Necoda, sexcenti quadragintaduo.
63 Et de Sacerdotibus,
filii Habia, filii Accos,
filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem:
et vocatus est nomine eorum.
64 Hi quaesierunt scripturam suam in censu,
et non invenerunt:
et eiecti sunt de sacerdotio.
65 Dixitque Athersatha eis
ut non manducarent de Sanctis sanctorum,
donec staret Sacerdos doctus et eruditus.
66 Omnis multitudo quasi vir unus, quadragintaduo millia trecenti sexaginta,
67 absque servis et ancillis eorum,
qui erant septem millia trecenti trigintaseptem,
et inter eos cantores, et cantatrices, ducenti quadragintaquinque.
68 Equi eorum, septingenti trigintasex: muli eorum, ducenti quadragintaquinque.
69 Cameli eorum, quadringenti trigintaquinque:
asini, sex millia septingenti viginti.

VII. 14. Zaccui 15. Bennui 19. Baggoaim 21. Ezeciae 22. Asem 24. Areph 25. Zabaon . . . nonagintaquinque] XV 26. Bethleem 27. vigintiocto] XXVIIII 28. Bethamoth 29. Beloth 30. Gebai 34. Helam 35. Arem 37. Lod Adid et Onon 39. Iosua . . . tres] IIII 41. Phassor 43. Camihel 44. Oduia 46. Iacub . . . Atita 47. Nathinnaei . . . Soa . . . Iaspha . . . Tebaoth 48. Cheros . . . Fado . . . Labana . . . filii Hagaba] *om.* . . . Selmai] Selmon 49. Anan . . . Cedel . . . Gaer 50. Rasim 51. Gazsem . . . Fasea 52. Munum . . . Nephusim 53. Becbuc . . . Iacuba . . . Asur 54. Meida . . . Arsa 56. Nesia . . . Atipha 57. Sotai . . . Sopereth . . . Pherida 58. Dercon . . . Geddel 59. Athil . . . Pochereth . . . Abaim . . . Ammon 60. Nathinnaei *(etiam v.* 73) 61. de Thelmela, Thelharsa] dethel mellathelarsa *(ita certe singula scripta sunt)* . . . Emer 63. Abia . . . Accus . . . Berzellai *loco sec.*] *om.* 64. in censum 65. Adthersatha 66. vir] *om.* . . . trecenti] DC 68.] *om. totum versum* 69. eorum] *om.* . . . *Hucusque — texitur*] *om.*

Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit, exin Nehemiae historia. texitur.

70 Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus.
Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille,
phialas quinquaginta,
tunicas sacerdotales quingentas triginta.
71 Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis auri drachmas viginti millia,
et argenti mnas duo millia ducentas.
72 Et quod dedit reliquus populus,
auri drachmas viginti millia,
et argenti mnas duo millia,
et tunicas sacerdotales sexagintaseptem.
73 Habitaverunt autem Sacerdotes, et Levitae,
et ianitores, et cantores,
et reliquum vulgus, et Nathinaei, et omnis Israel in civitatibus suis.

CAPUT VIII.

1 Et venerat mensis septimus:
filii autem Israel erant in civitatibus suis.
Congregatusque est omnis populus quasi vir unus ad plateam, quae est ante portam aquarum:
et dixerunt Esdrae scribae ut afferret Librum legis Moysi,
quam praeceperat Dominus Israeli.
2 Attulit ergo Esdras sacerdos legem
coram multitudine virorum et mulierum,
cunctisque qui poterant intelligere,
in die prima mensis septimi.
3 Et legit in eo aperte
in platea quae erat ante portam aquarum,
de mane usque ad mediam diem, in conspectu virorum et mulierum, et sapientium:
et aures omnis populi erant erectae ad Librum.
4 Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum:
et steterunt iuxta eum
Mathathias, et Semeia, et Ania, et Uria,
et Helcia, et Maasia, ad dexteram eius:
et ad sinistram, Phadaia, Misael, et Melchia, et Hasum,
et Hasbadana, Zacharia, et Mosollam.
5 Et aperuit Esdras Librum coram omni populo:
super universum quippe populum eminebat:
et cum aperuisset eum, stetit omnis populus.
6 Et benedixit Esdras Domino Deo magno:
et respondit omnis populus: Amen, Amen:
elevans manus suas.
et incurvati sunt, et adoraverunt Deum proni in terram.
7 Porro Iosue, et Bani, et Serebia,
Iamin, Accub, Septhai,
Odia, Maasia, Celita,
Azarias, Iozabed, Hanan, Phalaia, Levitae,
silentium faciebant in populo ad audiendam legem:
populus autem stabat in gradu suo.
8 Et legerunt in Libro legis Dei
distincte, et aperte ad intelligendum:
et intellexerunt cum legeretur.
9 Dixit autem Nehemias
(ipse est Athersatha)
et Esdras sacerdos et scriba,
et Levitae interpretantes universo populo:
Dies sanctificatus est Domino Deo nostro,
nolite lugere, et nolite flere.
Flebat enim omnis populus cum audiret verba legis.
10 Et dixit eis:
Ite, comedite pinguia,
et bibite mulsum,
et mittite partes his, qui non praeparaverunt sibi:
quia sanctus dies Domini est,
et nolite contristari:
gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.
11 Levitae autem silentium faciebant in omni populo, dicentes:
Tacete, quia dies sanctus est, et nolite dolere.
12 Abiit itaque omnis populus ut comederet et biberet,
et mitteret partes,
et faceret laetitiam magnam:
quia intellexerant verba, quae docuerat eos.
13 Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi populi,
Sacerdotes et Levitae ad Esdram scribam,
ut interpretaretur eis verba Legis.
14 Et invenerunt scriptum in Lege
praecepisse Dominum in manu Moysi
ut habitent filii Israel in tabernaculis,
in die sollemni, mense septimo:
15 et ut praedicent, et divulgent vocem
in universis urbibus suis, et in Ierusalem, dicentes:
Egredimini in montem, et afferte frondes olivae,
et frondes ligni pulcherrimi,
frondes myrti, et ramos palmarum,
et frondes ligni nemorosi
ut fiant tabernacula, sicut scriptum est.
16 Et egressus est populus,
et attulerunt. Feceruntque sibi tabernacula,

VII. 70. Athersata. 71. *Ed. Francof.* minas, *item v.* 72.

VIII. 1. Ezrae . . . Mosi, quem praecepit 2. Attulit autem Ezras 3. portas 4. Ezras . . . et steterunt] steterunt . . . Matthathias et Sema . . . Misahel . . . Asum . . . Hasbadana] Asephdana 5. Ezras *(item post)* 6. magno] voce magna 7. Iosue] Iesue, *sed correctum* Hesue . . . Baani . . . Hanan] Anam 8. aperte] adposite . . . et non intellexerunt cum legeretur *(haec primum omissa supplevit corrector)* 9. Neemias . . . Sathersutha . . . est domino] domino . . . enim] autem 10. comedite] et edite . . . his] ei . . . praeparavit . . . etenim] enim 13. Ezram 14. Mosi

unusquisque in domate suo,
et in atriis suis, et in atriis domus Dei,
et in platea portae aquarum, et in platea portae Ephraim.
17 Fecit ergo universa ecclesia eorum, qui redierant de captivitate, tabernacula,
et habitaverunt in tabernaculis:
non enim fecerant a diebus Iosue filii Nun taliter filii Israel usque ad diem illum:
et fuit laetitia magna nimis.
18 Legit autem in Libro legis Dei per dies singulos,
a die primo usque ad diem novissimum,
et fecerunt sollemnitatem septem diebus,
et in die octavo collectam iuxta ritum.

CAPUT IX.

1 In die autem vigesimoquarto mensis huius convenerunt filii Israel
in ieiunio et in saccis, et humus super eos.
2 Et separatum est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena:
et steterunt, et confitebantur peccata sua,
et iniquitates patrum suorum.
3 Et consurrexerunt ad standum:
et legerunt in volumine Legis Domini Dei sui, quater in die,
et quater confitebantur, et adorabant Dominum Deum suum.
4 Surrexerunt autem super gradum Levitarum
Iosue, et Bani, et Cedmihel, Sabania, Bonni, Sarebias,
Bani, et Chanani:
et clamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum.
5 Et dixerunt Levitae
Iosue, et Cedmihel,
Bonni, Hasebnia, Serebia,
Odaia, Sebnia, Phathahia:
Surgite, benedicite Domino Deo vestro
ab aeterno usque in aeternum:
et benedicant nomini gloriae tuae excelso
in omni benedictione et laude.
6 Tu ipse, Domine, solus, tu fecisti caelum,
et caelum caelorum, et omnem exercitum eorum:
terram, et universa quae in ea sunt:
maria, et omnia quae in eis sunt: et tu vivificas omnia haec,
et exercitus caeli te adorat.
7 Tu ipse, Domine Deus,
qui elegisti Abram, et eduxisti eum de igne Chaldaeorum,
et posuisti nomen eius Abraham.
8 Et invenisti cor eius fidele coram te:
et percussisti cum eo foedus
ut dares ei Terram Chananaei, Hethaei, et Amorrhaei,
et Pherezaei, et Iebusaei, et Gergesaei,
ut dares semini eius:
et implesti verba tua, quoniam iustus es.
9 Et vidisti afflictionem patrum nostrorum in Aegypto:
clamoremque eorum audisti super Mare rubrum.
10 Et dedisti signa atque portenta
in Pharaone, et in universis servis eius,
et in omni populo terrae illius:
cognovisti enim quia superbe egerant contra eos:
et fecisti tibi nomen, sicut et in hac die.
11 Et mare divisisti ante eos,
et transierunt per medium maris in sicco:
persecutores autem eorum proiecisti in profundum,
quasi lapidem in aquas validas.
12 Et in columna nubis ductor eorum fuisti per diem,
et in columna ignis per noctem,
ut appareret eis via, per quam ingrediebantur.
13 Ad montem quoque Sinai descendisti,
et locutus es cum eis de caelo,
et dedisti eis iudicia recta, et legem veritatis,
ceremonias, et praecepta bona:
14 et sabbatum sanctificatum tuum ostendisti eis,
et mandata, et ceremonias, et legem praecepisti eis
in manu Moysi servi tui.
15 Panem quoque de caelo dedisti eis in fame eorum,
et aquam de petra eduxisti eis sitientibus,
et dixisti eis ut ingrederentur et possiderent terram,
super quam levasti manum tuam ut traderes eis.
16 Ipsi vero et patres nostri superbe egerunt,
et induraverunt cervices suas,
et non audierunt mandata tua.
17 Et noluerunt audire,
et non sunt recordati mirabilium tuorum quae feceras eis.
Et induraverunt cervices suas, et dederunt caput
ut converterentur ad servitutem suam, quasi per contentionem.
Tu autem Deus propitius, clemens, et misericors,
longanimis, et multae miserationis
non dereliquisti eos,
18 et quidem cum fecissent sibi vitulum conflatilem,
et dixissent: Iste es Deus tuus, qui eduxit te de Aegypto:

16. portae aquarum] *om.* portae 17. rediebant . . . tabernaculis suis 18. collectum.

IX. 3. et adorabant] *supplevit corrector* 4. surrexit . . . et Bani Ceimel Rebnia Bani et Sa. Ba. Cha. . . . clamaverunt] inclamaverunt . . . ad] *om.* 5. Hasebnia *usque* Phatahia] Asebias Serebias Arebia Odoia Sebna Factata 6. et caelum] caelum 7. domine] dominus 8. Hethaei et Am.] Ceth^{h}aei Amorrei . . . et Gergesaei] Gergesaei 10. sign. et portenta in Phar^{a}o 11. in sicca . . . eorum] illorum 14. tuum] *om.* . . . Mosi

feceruntque blasphemias magnas.
19 Tu autem in misericordiis tuis multis non dimisisti eos in deserto:
columna nubis non recessit ab eis per diem
ut duceret eos in viam,
et columna ignis per noctem
ut ostenderet eis iter per quod ingrederentur.
20 Et spiritum tuum bonum dedisti qui doceret eos,
et manna tuum non prohibuisti ab ore eorum,
et aquam dedisti eis in siti.
21 Quadraginta annis pavisti eos in deserto,
nihilque eis defuit:
vestimenta eorum non inveteraverunt,
et pedes eorum non sunt attriti.
22 Et dedisti eis regna, et populos,
et partitus es eis sortes:
et possederunt terram Sehon,
et terram regis Hesebon,
et terram Og regis Basan.
23 Et multiplicasti filios eorum sicut stellas caeli,
et adduxisti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum
ut ingrederentur et possiderent.
24 Et venerunt filii, et possederunt terram,
et humiliasti coram eis habitatores terrae Chananaeos,
et dedisti eos in manu eorum, et reges eorum,
et populos terrae
ut facerent eis sicut placebat illis.
25 Ceperunt itaque urbes munitas et humum pinguem,
et possederunt domos plenas cunctis bonis:
cisternas ab aliis fabricatas,
vineas, et oliveta, et ligna pomifera multa:
et comederunt, et saturati sunt,
et impinguati sunt, et abundaverunt deliciis in bonitate tua magna.
26 Provocaverunt autem te ad iracundiam,
et recesserunt a te,
et proiecerunt legem tuam post terga sua:
et prophetas tuos occiderunt,
qui contestabantur eos ut reverterentur ad te:
feceruntque blasphemias grandes.
27 Et dedisti eos in manu hostium suorum,
et afflixerunt eos.
Et in tempore tribulationis suae clamaverunt ad te,
et tu de caelo audisti,
et secundum miserationes tuas multas
dedisti eis salvatores, qui salvarent eos de manu hostium suorum.
28 Cumque requievissent, reversi sunt ut facerent malum in conspectu tuo:
et dereliquisti eos in manu inimicorum suorum, et possederunt eos.
Conversique sunt, et clamaverunt ad te:
tu autem de caelo exaudisti,
et liberasti eos in misericordiis tuis, multis temporibus.
29 Et contestatus es eos ut reverterentur ad Legem tuam.
Ipsi vero superbe egerunt,
et non audierunt mandata tua,
et in iudiciis tuis peccaverunt,
quae faciet homo, et vivet in eis:
et dederunt humerum recedentem,
et cervicem suam induraverunt,
nec audierunt.
30 Et protraxisti super eos annos multos,
et contestatus es eos in spiritu tuo
per manum prophetarum tuorum: et non audierunt,
et tradidisti eos in manu populorum terrarum.
31 In misericordiis autem tuis plurimis
non fecisti eos in consumptionem, nec dereliquisti eos:
quoniam Deus miserationum, et clemens es tu.
32 Nunc itaque Deus noster magne, fortis, et terribilis,
custodiens pactum et misericordiam,
ne avertas a facie tua omnem laborem, qui invenit nos,
reges nostros, et principes nostros, et sacerdotes nostros,
et prophetas nostros, et patres nostros, et omnem populum tuum
a diebus regis Assur usque in diem hanc.
33 Et tu iustus es in omnibus, quae venerunt super nos:
quia veritatem fecisti,
nos autem impie egimus.
34 Reges nostri,
principes nostri, sacerdotes nostri, et patres nostri
non fecerunt legem tuam,
et non attenderunt mandata tua, et testimonia tua
quae testificatus es in eis.
35 Et ipsi in regnis suis,
et in bonitate tua multa, quam dederas eis,
et in terra latissima et pingui, quam tradideras in conspectu eorum,
non servierunt tibi, nec reversi sunt a studiis suis pessimis.
36 Ecce nosipsi hodie servi sumus:
et terra, quam dedisti patribus nostris
ut comederent panem eius, et quae bona sunt eius,
et nosipsi servi sumus in ea.
37 Et fruges eius multiplicantur regibus,

IX. 19. per noctem] in noctem . . . egrederentur 20. doceret] duceret . . . eis in siti] ʹin siti ʹeis 22. Seon . . . Esebon 23. filios eorum multiplicasti 25. domus . . . tua] *suppl. corrector* 27. audisti] vidisti . . . qui salvaverunt 28. exaudisti] audisti 30. tuo] suo 31. et in misericordiis tuis . . . in consumptione . . . es tu] tu es 32. magne, fortis et terribilis] deus magne deus fortis deus terribilis . . . et principes] *om.* et 33. es] *om.* 34. Et reges nostri et principes nostri 35. in regnis suis bonis 36. servi sumus in ea] servivimus in ea

quos posuisti super nos propter peccata
nostra,
et corporibus nostris dominantur,
et iumentis nostris
secundum voluntatem suam,
et in tribulatione magna sumus.
38 Super omnibus ergo his
nosipsi percutimus foedus, et scribimus,
et signant principes nostri, Levitae nostri, et Sacerdotes nostri.

CAPUT X.

1 Signatores autem fuerunt,
Nehemias, Athersatha filius Hachelai,
et Sedecias, [2] Saraias,
Azarias, Ieremias,
3 Pheshur, Amarias,
Melchias, [4] Hattus, Sebenia,
Melluch, [5] Harem, Merimuth,
Obdias, [6] Daniel, Genthon,
Baruch, [7] Mosollam,
Abia, Miamin, [8] Maazia,
Belgai, Semeia: hi sacerdotes.
9 Porro Levitae,
Iosue filius Azaniae,
Bennui de filiis Henadad,
Cedmihel,
10 et fratres eorum,
Sebenia, Odaia,
Celita, Phalaia, Hanan,
11 Micha, Rohob, Hasebia,
12 Zachur, Serebia, Sabania,
13 Odaia, Bani, Baninu.
14 Capita populi,
Pharos, Phahathmoab, Aelam, Zethu
Bani,
15 Bonni, Azgad, Bebai,
16 Adonia, Begoai, Adin,
17 Ater, Hezecia, Azur,
18 Odaia, Hasum, Besai,
19 Hareph, Anathoth, Nebai,
20 Megphias, Mosollam,
Hazir, [21] Mesizabel, Sadoc,
Ieddua, [22] Pheltia, Hanan,
Anaia, [23] Osee, Hanania,
Hasub, [24] Alohes, Phalea,
Sobec, [25] Rehum, Hasebna,
Maasia, [26] Echaia, Hanan,
Anan, [27] Melluch, Hanan, Baana:
28 et reliqui de populo,
Sacerdotes, Levitae, ianitores, et cantores,
Nathinaei, et omnes qui se separaverunt de populis terrarum ad legem
Dei,
uxores eorum, filii eorum, et filiae eorum,
29 omnes qui poterant sapere
spondentes pro fratribus suis,
optimates eorum, et qui veniebant ad
pollicendum, et iurandum
ut ambularent in lege Dei, quam dederat
in manu Moysi servi Dei,
ut facerent et custodirent universa mandata Domini Dei nostri,
et iudicia eius et ceremonias eius,
30 et ut non daremus filias nostras populo
terrae,
et filias eorum non acciperemus filiis
nostris.
31 Populi quoque terrae, qui important
venalia, et omnia ad usum,
per diem sabbati ut vendant,
non accipiemus ab eis in sabbato et in
die sanctificato.
Et dimittemus annum septimum, et exactionem universae manus.
32 Et statuemus super nos praecepta,
ut demus tertiam partem sicli per annum
ad opus domus Dei nostri,
33 ad panes propositionis,
et ad sacrificium sempiternum,
et in holocaustum sempiternum
in sabbatis, in calendis, in sollemnitatibus,
et in sanctificatis,
et pro peccato: ut exoretur pro Israel,
et in omnem usum domus Dei nostri.
34 Sortes ergo misimus super oblationem
lignorum
inter Sacerdotes, et Levitas et populum,
ut inferrentur in domum Dei nostri
per domos patrum nostrorum,
per tempora, a temporibus anni usque ad
annum:
ut arderent super altare Domini Dei nostri,
sicut scriptum est in lege Moysi:
35 et ut afferremus primogenita terrae nostrae,

IX. 37. et in corporibus nostris . . . et in iumentis nostris . . . sumus] nos sumus.

X. 1. Signatores] *ita ex* Sintores *correctum. Miniata autem sunt verba:* Si. autem fuerunt, *item v.* 14. Capita populi . . . Neemias Atersatha fil. Achelai 2. Azarias] Zaccarias Hieremias 3. Phassur Amaria Melchia 4. Attus Sebana Melluc 5. Arem Mirmith Odias 6. Danihel Genton 8. Maziab Belga Semaia 9. Enadad Cetmihel 10. fratr. eius Sechenia Odevia . . . Anan 11. Picha Roob Asebia 13. Odia 14. Pharos, Phahathmoab, Aelam] Pherospha et Moab, Helam *(sic certe scriptum est)* 16. Beggoai 17. Ezecia Agur 18. Odevia Asum 19. Hareph] Ares 20. Mecphia . . . Hazir] Azirmes *(vide quod sequitur)* 21. Mesizabel] Zahel 22. Anan Ania 23. Anania Asub 24. Aloes Phaleam 25. Reum Asebna Matsia 26. Ethaia Hanon 27. Melluc Arem 28. Nathinnaei . . . et filiae eorum] *om.* 29. Mosi 31. important] portant . . . sanctificata . . . et exactionem] *om.* et 33. et in holocaustum] *om.* in . . . kalendis 34. super oblatione . . . populos . . . Mosi 35. adferamus

et primitiva universi fructus omnis ligni,
ab anno in annum, in domo Domini.
36 Et primitiva filiorum nostrorum, et pecorum nostrorum,
sicut scriptum est in lege,
et primitiva boum nostrorum, et ovium nostrarum,
ut offerrentur in domo Dei nostri,
Sacerdotibus qui ministrant in domo Dei nostri:
37 et primitias ciborum nostrorum,
et libaminum nostrorum,
et poma omnis ligni,
vindemiae quoque et olei
afferemus Sacerdotibus ad gazophylacium Dei nostri,
et decimam partem terrae nostrae Levitis.
Ipsi Levitae decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum.
38 Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum,
et Levitae offerent decimam partem decimae suae
in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domum thesauri:
39 ad gazophylacium enim deportabunt filii Israel, et filii Levi
primitias frumenti, vini, et olei:
et ibi erunt vasa sanctificata,
et Sacerdotes, et cantores, et ianitores, et ministri,
et non dimittemus domum Dei nostri.

CAPUT XI.

1 Habitaverunt autem principes populi in Ierusalem:
reliqua vero plebs misit sortem, ut tollerent unam partem de decem
qui habitaturi essent in Ierusalem civitate sancta,
novem vero partes in civitatibus.
2 Benedixit autem populus omnibus viris qui se sponte obtulerant ut habitarent in Ierusalem.
3 Hi sunt itaque principes provinciae
qui habitaverunt in Ierusalem,
et in civitatibus Iuda.
Habitavit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israel,
Sacerdotes, Levitae,
Nathinaei, et filii servorum Salomonis.
4 Et in Ierusalem habitaverunt
de filiis Iuda, et de filiis Beniamin:
de filiis Iuda,
Athaias filius Aziam,
filii Zachariae, filii Amariae, filii Saphatiae,
filii Malaleel:
de filiis Phares,
5 Maasia filius Baruch,
filius Cholhoza, filius Hazia, filius Adaia,
filius Ioiarib, filius Zachariae, filius Silonitis:
6 omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in Ierusalem, quadringenti sexaginta octo viri fortes.
7 Hi sunt autem filii Beniamin:
Sellum filius Mosollam, filius Ioed, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia,
filius Etheel, filius Isaia,
8 et post eum Gebbai, Sellai, nongenti vigintiocto,
9 et Ioel filius Zechri praepositus eorum,
et Iudas filius Senua super civitatem secundus.
10 Et de sacerdotibus,
Idaia filius Ioarib,
Iachin, 11 Saraia filius Helciae, filius Mosollam,
filius Sadoc, filius Meraioth, filius Achitob
princeps domus Dei,
12 et fratres eorum facientes opera templi: octingenti viginti duo.
Et Adaia filius Ieroham,
filius Phelelia, filius Amsi, filius Zachariae,
filius Pheshur, filius Melchiae,
13 et fratres eius principes patrum: ducenti quadragintaduo.
Et Amassai filius Azreel, filius Ahazi, filius Mosollamoth,
filius Emmer,
14 et fratres eorum potentes nimis: centum vigintiocto,
et praepositus eorum Zabdiel filius potentium.
15 Et de Levitis,
Semeia filius Hasub,
filius Azaricam, filius Hasabia, filius Boni,
16 et Sabathai
et Iozabed,
super omnia opera, quae erant forinsecus in domo Dei, a principibus Levitarum.
17 Et Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph
princeps ad laudandum, et ad confitendum in oratione,
et Becbecia secundus de fratribus eius,
et Abda filius Samua,
filius Galal, filius Idithun:
18 omnes Levitae in civitate sancta ducenti octogintaquatuor.

X. 35. omnis ligni] universi ligni 37. Levitae] Levitas 38. in domum dei nostri . . . in domo thes. 39. deportabant

XI. 1. ut tollerent unam partem de decem] *om.* 2. omnibus] *om.* . . . optulerunt 3. suis, Israel] suis in Hierusalem . . . Nathinnaei 4. *Miniata sunt verba:* de filiis Iuda *et* de filiis Phares, *item v.* 7. Hi autem sunt fil. Ben., *v.* 10. Et de sacerd., *v.* 15. Et de Levitis, *v.* 19. Et ianitores, *v.* 21. Et Nathinnaei, *v.* 22. Et episc. Lev. in Hierus. *v.* 31. Filii autem Ben. . . . Malelehel 5. Imasia fil. Ba. fil. Coilaza fil. Azia . . . Silonites 6. hi] *om.* 7. Maasia fil. Etehel 8. Gabbai Zellai 9. Iohel . . . Sennua 10. Idaia] Iudaia 11. Elcia . . . Mesollam . . . Ahitub principes 12. Ieroam fil. Felelio . . . Ampsi . . . Phessor 13. eius] *om.* . . . Azreel] Azribel . . . Aasi 14. Sabdihel 15. Semeia fil. Ha.] Sebenias fil. Asob . . . Asabia . . . Iboni 16. Sabatai . . . omnia] *om.* . . . erat 17. Zebdaei . . . principes . . . et confitendum . . . Becbecias . . . Sammua . . . Idithun] *sic, Ed. Francf.* Idithum

19 Et ianitores,
Accub, Telmon, et fratres eorum, qui custodiebant ostia: centum septuaginta duo.
20 Et reliqui ex Israel
Sacerdotes et Levitae
in universis civitatibus Iuda,
unusquisque in possessione sua.
21 Et Nathinaei,
qui habitabant in Ophel, et Siaha, et Gaspha de Nathinaeis.
22 Et episcopus Levitarum in Ierusalem,
Azzi filius Bani, filius Hasabiae, filius Mathaniae,
filius Michae.
De filiis Asaph, cantores in ministerio domus Dei.
23 Praeceptum quippe regis super eos erat,
et ordo in cantoribus per dies singulos,
24 et Phathahia filius Mesezebel, de filiis Zara filii Iuda
in manu regis,
iuxta omne verbum populi,
25 et in domibus
per omnes regiones eorum.
De filiis Iuda habitaverunt in Cariatharbe et in filiabus eius:
et in Dibon, et in filiabus eius:
et in Cabseel et in viculis eius,
26 et in Iesue, et in Molada,
et in Bethphaleth,
27 et in Hasersual, et in Bersabee, et in filiabus eius,
28 et in Siceleg, et in Mochona, et in filiabus eius,
29 et in Remmon, et in Saraa, et in Ierimuth,
30 Zanoa, Odollam, et in villis earum,
Lachis et regionibus eius,
et Azeca, et filiabus eius.
Et manserunt in Bersabee usque ad vallem Ennom.
31 Filii autem Beniamin,
a Geba, Mechmas, et Hai, et Bethel et filiabus eius:
32 Anathoth, Nob, Anania,
33 Asor, Rama, Gethaim,
34 Hadid, Seboim, et Neballat,
Lod [35] et Ono valle artificum.
36 Et de Levitis portiones Iudae et Beniamin.

CAPUT XII.

1 Hi sunt autem Sacerdotes et Levitae,
qui ascenderunt cum Zorobabel filio Salathiel, et Iosue:
Saraia, Ieremias, Esdras,
2 Amaria, Melluch, Hattus,
3 Sebenias, Rheum, Merimuth, [4] Addo,
Genthon, Abia, [5] Miamin,
Madia, Belga, [6] Semeia,
et Ioiarib, Idaia, Sellum,
Amoc, Helcias, [7] Idaia.
Isti principes Sacerdotum, et fratres eorum
in diebus Iosue.
8 Porro Levitae, Iesua,
Bennui, Cedmihel,
Sarebia, Iuda, Mathanias, super hymnos
ipsi et fratres eorum:
9 et Becbecia atque Hanni, et fratres eorum
unusquisque in officio suo.
10 Iosue autem genuit Ioacim,
et Ioacim genuit Eliasib,
et Eliasib genuit Ioiada,
11 et Ioiada genuit Ionathan,
et Ionathan genuit Ieddoa,
12 In diebus autem Ioacim erant Sacerdotes et principes familiarum:
Saraiae, Maraia:
Ieremiae, Hanania:
13 Esdrae, Mosollam:
Amariae, Iohanan:
14 Milicho, Ionathan,
Sebeniae, Ioseph:
15 Haram, Edna:
Maraioth, Helci:
16 Adaiae, Zacharia,
Genthon, Mosollam:
17 Abiae, Zechri,
Miamin et Moadiae,
Phelti: [18] Belgae, Sammua:
Semaiae, Ionathan,
19 Ioiarib, Mathanai:
Iodaiae, Azzi:
20 Sellai, Celai: Amoc, Heber:
21 Helciae, Hasebia: Idaiae,
Nathanael.
22 Levitae in diebus Eliasib, et Ioiada,

XI. 19. Saccob 21. Nathinnaei . . . Ofel et Siaba 22. Ezi . . . Hasabiae] Asabi 24. Pataia . . . Zara] Azaria 25. Cariatharbe] Cariath . . . Capsel . . . viculis] filiabus 26. Modolada, *sed corr.* Molada 27. Asersual 28. Sicileg 29. et in Remmon et in Sara et Hirimuth 30. et in villis] et villis . . . et Azeca] Ezeca 31. a Geba] agetha . . . et Hai] et Uia 32. Anatoth 33. Asor, Rama, Ge.] Asorram Geththaim (*sic certe scriptum*) 34. Adid Sebom Neballa Lot 35. Ona 36. Iuda

XII. 1. sunt] *om.* . . . Salathiel et Iosue] Salathihel Iosue . . . Seraia Hieremias Ezra 2. Attus 3. Sechenia Reum Meremuth 5. Miamin] amanim 6. Semaia et Ioarib . . . Elceia 8. Iusua . . . Sarabia 9. Begbecia . . . Ethanni fratres 10. Hiesuae . . . Ioiacim 11. Ieddoa] Iedda 12. Ammaria Hieremiae Ananiae 13. Ezrae 14. Milico 15. Arem . . . Elci 16. Addaiae Zachariae 17. Zecheri . . . Falti 18. Semeiae 19. Matthannai Iadaiae 20. Sellai] Zellaiae . . . Eber 21. Elciae Aseria . . . Nathanahel

et Iohanan, et Ieddoa scripti principes familiarum,
et Sacerdotes in regno Darii Persae.
22 Filii Levi principes familiarum,
scripti in Libro verborum dierum,
et usque ad dies Ionathan, filii Eliasib.
24 Et principes Levitarum, Hasebia, Serebia,
et Iosue filius Cedmihel:
et fratres eorum per vices suas,
ut laudarent et confiterentur
iuxta praeceptum David viri Dei,
et observarent aeque per ordinem.
25 Mathania, et Becbecia, Obedia,
Mosollam, Telmon, Accub
custodes portarum et vestibulorum ante portas.
26 Hi in diebus Ioacim filii Iosue, filii Iosedec,
et in diebus Nehemiae ducis,
et Esdrae sacerdotis scribaeque.
27 In dedicatione autem muri Ierusalem
requisierunt Levitas de omnibus locis suis
ut adducerent eos in Ierusalem,
et facerent dedicationem et laetitiam
in actione gratiarum, et cantico,
et in cymbalis, psalteriis, et citharis.
28 Congregati sunt autem filii cantorum
de campestribus circa Ierusalem,
et de villis Nethuphati,
29 et de domo Galgal,
et de regionibus Geba et Azmaveth:
quoniam villas aedificaverunt sibi cantores in circuitu Ierusalem.
30 Et mundati sunt Sacerdotes et Levitae,
et mundaverunt populum, et portas, et murum.
31 Ascendere autem feci principes Iuda super murum,
et statui duos magnos choros laudantium.
Et ierunt ad dexteram super murum ad portam sterquilinii.
32 Et ivit post eos Osaias, et media pars principum Iuda,
33 et Azarias, Esdras, et Mosollam,
Iudas, et Beniamin, et Semeia, et Ieremias.
34 Et de filiis sacerdotum in tubis,
Zacharias filius Ionathan,
filius Semeiae, filius Mathaniae, filius Michaiae,
filius Zechur, filius Asaph,
35 et fratres eius
Semeia, et Azareel, Malalai, Galalai,
Maai, Nathanael, et Iudas, et Hanani,
in vasis cantici David viri Dei:
et Esdras scriba ante eos in porta Fontis.
36 Et contra eos ascenderunt in gradibus civitatis David
in ascensu muri super domum David,
et usque ad portam Aquarum ad Orientem.
37 Et chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso,
et ego post eum, et media pars populi
super murum et super turrim furnorum,
et usque ad murum latissimum,
38 et super portam Ephraim, et super portam antiquam,
et super portam piscium
et turrim Hananeel, et turrim Emath,
et usque ad portam gregis:
et steterunt in porta custodiae,
39 steteruntque duo chori laudantium in domo Dei,
et ego, et dimidia pars magistratuum mecum.
40 Et Sacerdotes, Eliachim, Maasia, Miamin,
Michea, Elioenai, Zacharia, Hanania in tubis,
41 et Maasia, et Semeia, et Eleazar, et Azzi,
et Iohanan, et Melchia,
et Aelam, et Ezer.
Et clare cecinerunt cantores,
et Iezraia praepositus:
42 et immolaverunt in die illa victimas magnas, et laetati sunt:
Deus enim laetificaverat eos laetitia magna:
sed et uxores eorum et liberi gavisi sunt,
et audita est laetitia Ierusalem procul.
43 Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri
ad libamina, et ad primitias, et ad decimas,
ut introferrent per eos principes civitatis
in decore gratiarum actionis,
Sacerdotes et Levitas:
quia laetificatus est Iuda in Sacerdotibus et Levitis astantibus.
44 Et custodierunt observationem Dei sui,
et observationem expiationis,
et cantores, et ianitores
iuxta praeceptum David, et Salomonis filii eius,
45 quia in diebus David et Asaph
ab exordio erant principes constituti cantorum in carmine
laudantium, et confitentium Deo.
46 Et omnis Israel, in diebus Zorobabel, et in diebus Nehemiae
dabant partes cantoribus et ianitoribus per dies singulos,
et sanctificabant Levitas,
et Levitae sanctificabant filios Aaron.

XII. 22. et Iohanan (*Ed. Francf.* Ionathan) et Ieddoa] *om.* 24. Asebia . . . et Iesue filius Cetmihel 25. Matthania . . . Oboedia 26. Ioiacim . . . filii Iosue] *om.* . : . Neemiae . . . Ezrae 27. in Ierusalem] ad Hierusalem . . . et laetitiam] in laetitiam . . . et in cantico in cymbalis 28. autem] ergo . . . et de campestribus . . . vaillis (*sic*) Netuphati 29. Azmuheth 31. choros laudantium magnos 32. Isaias 33. Ezra . . . Hieremia 34. Zaccharias . . . Zaccur 35. Azarel Mulali . . . Nathanel et Iuda et Anani . . . Ezras 36. in ascensum . . . ut usque . . . aquam 37. et ego] ego . . . latissimum] altissimum 38. Ananahel . . . Ema 39. et steterunt 40. Eliacim . . . Miniamin . . . et Elioenai . . . Anania 41. Semea . . . Azi . . . Iohannan . . . Elam . . . Ezar . . . Ezrai 42. in Hierusalem 43. laetificatus] laetatus . . . et in Levitis 45. in carminibus 46. Neemiae dabat

CAPUT XIII.

1 In die autem illo lectum est in volumine Moysi audiente populo:
et inventum est scriptum in eo,
quod non debeant introire Ammonites et Moabites in ecclesiam Dei usque in aeternum:
2 Eo quod non occurrerint filiis Israel cum pane et aqua:
et conduxerint adversum eos Balaam, ad maledicendum eis: et convertit Deus noster maledictionem in benedictionem.
3 Factum est autem, cum audissent legem,
separaverunt omnem alienigenam ab Israel.
4 Et super hoc erat Eliasib sacerdos,
qui fuerat praepositus in gazophylacio domus Dei nostri,
et proximus Tobiae.
5 Fecit ergo sibi gazophylacium grande,
et ibi erant ante eum reponentes munera, et thus, et vasa.
et decimam frumenti, vini, et olei,
partes Levitarum, et cantorum, et ianitorum, et primitias sacerdotales.
6 In omnibus autem his non fui in Ierusalem,
quia anno trigesimo secundo Artaxerxis regis Babylonis veni ad regem,
et in fine dierum rogavi regem.
7 Et veni in Ierusalem,
et intellexi malum, quod fecerat Eliasib Tobiae
ut faceret ei thesaurum in vestibulis domus Dei.
8 Et malum mihi visum est valde.
Et proieci vasa domus Tobiae foras de gazophylacio:
9 praecepique et emundaverunt gazophylacia:
et retuli ibi vasa domus Dei, sacrificium, et thus.
10 Et cognovi quod partes Levitarum non fuissent datae:
et fugisset unusquisque in regionem suam
de Levitis, et cantoribus, et de his, qui ministrabant:
11 et egi causam adversus magistratus, et dixi:
Quare dereliquimus domum Dei?
Et congregavi eos, et feci stare in stationibus suis.
12 Et omnis Iuda apportabat decimam frumenti, vini, et olei in horrea.
13 Et constituimus super horrea Selemiam Sacerdotem,
et Sadoc scribam,
et Phadaiam de Levitis,
et iuxta eos Hanan filium Zachur, filium Mathaniae:
quoniam fideles comprobati sunt,
et ipsis creditae sunt partes fratrum suorum.
14 Memento mei Deus meus pro hoc,
et ne deleas miserationes meas,
quas feci in domo Dei mei, et in ceremoniis eius.
15 In diebus illis vidi in Iuda
calcantes torcularia in sabbato, portantes acervos,
et onerantes super asinos vinum, et uvas, et ficus, et omne onus,
et inferentes in Ierusalem die sabbati.
Et contestatus sum ut in die qua vendere liceret, venderent.
16 Et Tyrii habitaverunt in ea
inferentes pisces, et omnia venalia:
et vendebant in sabbatis filiis Iuda in Ierusalem:
17 et obiurgavi optimates Iuda, et dixi eis:
Quae est haec res mala, quam vos facitis
et profanatis diem Sabbati?
18 Numquid non haec fecerunt patres nostri,
et adduxit Deus noster super nos omne malum hoc,
et super civitatem hanc?
Et vos additis iracundiam super Israel violando Sabbatum.
19 Factum est autem, cum quievissent portae Ierusalem in die Sabbati,
dixi: et clauserunt ianuas,
et praecepi ut non aperirent eas usque post Sabbatum:
et de pueris meis constitui super portas
ut nullus inferret onus in die Sabbati.
20 Et manserunt negotiatores, et vendentes universa venalia
foris Ierusalem semel et bis.
21 Et contestatus sum eos, et dixi eis:
Quare manetis ex adverso muri?
si secundo hoc feceritis, manum mittam in vos.
Itaque ex tempore illo non venerunt in Sabbato.
22 Dixi quoque Levitis ut mundarentur, et venirent
ad custodiendas portas, et sanctificandam diem Sabbati:
et pro hoc ergo memento mei Deus meus, et parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum.
23 Sed et in diebus illis vidi Iudaeos ducentes uxores
Azotidas, Ammonitidas, et Moabitidas.
24 Et filii eorum ex media parte loquebantur Azotice,
et nesciebant loqui Iudaice,
et loquebantur iuxta linguam populi, et populi.
25 Et obiurgavi eos, et maledixi.
Et cecidi ex eis viros,
et decalvavi eos,
et adiuravi in Deo,

XIII. 1. Mosi . . . debeat . . . Ammanites 2. eis] ei 4. praepositus] positus . . . Tubiae 6. non fuit . . . in anno 9. mundaverunt 10. quod] quoniam . . . et de cantoribus 13. Anan 15. calcabant torcolaria . . . inferentes Hierusalem in die 16. et inferentes . . . fil. Iudae et in Hierusalem 17. est res haec 19. autem] itaque . . . in die] die 21. eos] *om.* 22. sanctificandum 25. ex eis] ex ipsis . . .

ut non darent filias suas filiis eorum,
et non acciperent de filiabus eorum filiis suis, et sibimetipsis, dicens:
26 Numquid non in huiuscemodi re peccavit Salomon rex Israel?
et certe in gentibus multis non erat rex similis ei,
et dilectus Deo suo erat,
et posuit eum Deus regem super omnem Israel:
et ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenae.
27 Numquid et nos inobedientes
faciemus omne malum grande hoc
ut praevaricemur in Deo nostro,
et ducamus uxores peregrinas?
28 De filiis autem Ioiada filii Eliasib sacerdotis magni,
gener erat Sanaballat Horonites, quem fugavi a me.
29 Recordare Domine Deus meus adversum eos, qui polluunt sacerdotium,
iusque Sacerdotale et Leviticum.
30 Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis,
et constitui ordines Sacerdotum et Levitarum,
unumquemque in ministerio suo:
31 et in oblatione lignorum
in temporibus constitutis, et in primitivis:
memento mei Deus meus in bonum.
Amen.

XIII. 25. suis et sibimetipsis] *om. et 26. multis] *supplevit corrector* . . . ad pecc. duxerunt 28. Ioada . . . Sanaballath Oronitis 31. et in primitiis . . . Amen] *om.*

Subscriptum est: EXP· LIB· EZRAE· SIVE NEEMIAE. *Quam subscriptionem excipiunt* „capitula Macchabeorum", *quae foll.* 750 *verso et* 751 *recto exhibentur. Tum legitur*· EXPLICIVNT CAPITVLA MACCHABEORVM LIB· I. INCIPIT IPSE LIBER.

Ad finem vero libri IOB *haec habentur:* INCIPIT PROLOGVS THOBIAE. Chromatio - - complesse. EXPLICIT PROLOGVS| INCIPIT IPSE LIBER.

LIBER TOBIAE.

CAPUT I.

1 Tobias ex tribu, et civitate Nephthali
(quae est in superioribus Galilaeae supra
Naasson, post viam, quae ducit ad
Occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet)
2 cum captus esset in diebus Salmanasar
regis Assyriorum,
in captivitate tamen positus, viam veritatis non deseruit,
3 ita ut omnia, quae habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant
ex eius genere, impertiret.
4 Cumque esset iunior omnibus in tribu
Nephthali, nihil tamen puerile gessit
in opere.
5 Denique cum irent omnes ad vitulos
aureos, quos Ieroboam fecerat rex
Israel,
hic solus fugiebat consortia omnium,
6 sed pergebat in Ierusalem ad templum
Domini,
et ibi adorabat Dominum Deum Israel,
omnia primitiva sua, et decimas suas fideliter offerens,
7 ita ut in tertio anno proselytis et advenis ministraret omnem decimationem.
8 Haec et his similia secundum legem Dei
puerulus observabat.
9 Cum vero factus esset vir, accepit uxorem Annam de tribu sua,
genuitque ex ea filium, nomen suum imponens ei,
10 quem ab infantia timere Deum docuit, et
abstinere ab omni peccato.
11 Igitur, cum per captivitatem devenisset
cum uxore sua, et filio in civitatem
Niniven cum omni tribu sua,
12 (cum omnes ederent ex cibis Gentilium)
iste custodivit animam suam,
et numquam contaminatus est in escis
eorum.
13 Et quoniam memor fuit Dñi in toto corde
suo,
dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis,
14 et dedit illi potestatem quocumque vellet
ire, habens libertatem quaecumque facere voluisset.
15 Pergebat ergo ad omnes, qui erant in
captivitate, et monita salutis dabat
eis.
16 Cum autem venisset in Rages civitatem
Medorum,
et ex his, quibus honoratus fuerat a rege,
habuisset decem talenta argenti:
17 et cum in multa turba generis sui Gabelum egentem videret, qui erat ex tribu
eius,
sub chirographo dedit illi memoratum
pondus argenti.
18 Post multum vero temporis, mortuo Salmanasar rege,
cum regnaret Sennacherib filius eius pro eo,
et filios Israel exosos haberet in conspectu
suo:
19 Tobias quotidie pergebat per omnem
cognationem suam, et consolabatur
eos,
dividebatque unicuique, prout poterat, de
facultatibus suis:
20 esurientes alebat, nudisque vestimenta
praebebat,
et mortuis atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat.
21 Denique cum reversus esset rex Sennacherib fugiens a Iudaea
plagam, quam circa eum fecerat Deus
propter blasphemiam suam,
et iratus multos occideret ex filiis Israel,
Tobias sepeliebat corpora eorum.
22 At ubi nunciatum est regi, iussit eum
occidi, et tulit omnem substantiam
eius.
23 Tobias vero cum filio suo, et cum uxore
fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum.
24 Post dies vero quadragintaquinque occiderunt regem filii ipsius,
25 et reversus est Tobias in domum suam,
omnisque facultas eius restituta est ei.

CAPUT II.

1 Post haec vero, cum esset dies festus Domini,

I. 1. Thobias . . . Nepthalim . . . Sephec 3. concaptivis] cumcaptivis 4. Nepthalim 5. Hieroboam 6. sed] et . . . Deum] dm̄ suum 9. ex tribu sua 11. filio] filium . . . Nineve 12. cum omnes] et omnes . . . gentilium] gentium 13. Deus] dominus . . . Salmanassar 14. ei potestatem ut quocumque vellet iret 15. ad omnes] per omnes 16. cum autem] cumque 17. in multa generis sui turba 18. Salmanassar . . . filius eius Sennacherim 19. Thobias . . . quotidie] *om.* 20. nudisque] nudis 21. Sennacherim . . . fecerat Deus] deus fecerat . . . propt. blasphemia sua . . . occiderat . . . Thobias 22. tulit] tolli 24. quadraginta et quinque . . . ipsius] sui 25. in domum] ad domum . . . ei] illi

et factum esset prandium bonum in domo Tobiae,
2 dixit filio suo: Vade, et adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum.
3 Cumque abiisset, reversus nunciavit ei, unum ex filiis Israel iugulatum iacere in platea.
Statimque exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, ieiunus pervenit ad corpus:
4 tollensque illud portavit ad domum suam occulte,
ut dum sol occubuisset, caute sepeliret eum.
5 Cumque occultasset corpus, manducavit panem cum luctu et tremore,
6 memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam:
Dies festi vestri convertentur in lamentationem et luctum.
7 Cum vero sol occubuisset, abiit et sepelivit eum.
8 Arguebant autem eum omnes proximi eius, dicentes:
Iam huius rei causa interfici iussus es, et vix effugisti mortis imperium,
et iterum sepelis mortuos?
9 Sed Tobias plus timens Deum, quam regem,
rapiebat corpora occisorum, et occultabat in domo sua,
et mediis noctibus sepeliebat ea.
10 Contigit autem ut quadam die fatigatus a sepultura, veniens in domum suam,
iactasset se iuxta parietem, et obdormisset,
11 et ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos eius, fieretque caecus.
12 Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi,
ut posteris daretur exemplum patientiae eius, sicut et sancti Iob.
13 Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, et mandata eius custodierit,
non est contristatus contra Deum quod plaga caecitatis evenerit ei,
14 sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitae suae.
15 Nam sicut beato Iob insultabant reges, ita isti parentes et cognati eius
irridebant vitam eius, dicentes:
16 Ubi est spes tua, pro qua eleemosynas, et sepulturas faciebas?
17 Tobias vero increpabat eos, dicens:
Nolite ita loqui:
18 quoniam filii sanctorum sumus, et vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam numquam mutant ab eo.
19 Anna vero uxor eius ibat ad opus textrinum quotidie,
et de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat.
20 Unde factum est,
ut hoedum caprarum accipiens detulisset domi:
21 cuius cum vocem balantis vir eius audisset, dixit:
Videte, ne forte furtivus sit, reddite eum dominis suis,
quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.
22 Ad haec uxor eius irata respondit:
Manifeste vana facta est spes tua, et eleemosynae tuae modo apparuerunt.
23 Atque his, et aliis huiuscemodi verbis exprobrabat ei.

CAPUT III.

1 Tunc Tobias ingemuit, et coepit orare cum lacrymis, 2 dicens:
Iustus es Domine, et omnia iudicia tua iusta sunt, et omnes viae tuae, misericordia, et veritas, et iudicium.
3 Et nunc Domine memor esto mei,
et ne vindictam sumas de peccatis meis,
neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum.
4 Quoniam non obedivimus praeceptis tuis,
ideo traditi sumus in direptionem, et captivitatem, et mortem, et in fabulam, et in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos.
5 Et nunc Domine magna iudicia tua, quia non egimus secundum praecepta tua,
et non ambulavimus sinceriter coram te:
6 et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum,
et praecipe in pace recipi spiritum meum:
expedit enim mihi mori magis, quam vivere.
7 Eadem itaque die contigit ut Sara filia Raguelis in Rages civitate Medorum,
et ipsa audiret improperium ab una ex ancillis patris sui,
8 quoniam tradita fuerat septem viris,
et daemonium nomine Asmodaeus occiderat eos, mox ut ingressi fuissent ad eam.
9 Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens:
Amplius ex te non videamus filium, aut filiam super terram,
interfectrix virorum tuorum.

II. 2. de tribu] ex tribu ... ut epulentur nobiscum] et epulentur simul nobiscum 3. abisset ... nuntiavit ei] nuntiat 6. conv. in luctum et in lamentationem 8. eum] illum ... eius] sui 9. in domum suam 10. in domum suam veniens 11. et ex] ex ... inciderent] insederent 13. semper] *om.* ... contra] adversus 14. Deo] *om.* 15. irridebant] et inridebant 16. faciebas et sepulturas 17. vero] autem 18. quoniam] quia 19. textrinum opus ... quem] quod 21. nobis aliquid ex furto edere 22. paruerunt 23. huiusmodi

III. 4. ideo] et ... improperium] obprobrium 6. fac mecum secundum vol. tuam 7. Sarra fil. Raguhel in civitate Med. 8. ingressi fuissent] ingrediebatur, *sed corr.* ingrediebantur

10 Numquid et occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros?
Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suae: et tribus diebus,
et tribus noctibus non manducavit, neque bibit:
11 sed in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum,
ut ab isto improperio liberaret eam.
12 Factum est autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum,
13 dixit: Benedictum est nomen tuum Deus patrum nostrorum:
qui cum iratus fueris, misericordiam facies,
et in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui invocant te.
14 Ad te Domine faciem meam converto, ad te oculos meos dirigo.
15 Peto Domine ut de vinculo improperii huius absolvas me,
aut certe desuper terram eripias me.
16 Tu scis Domine, quia numquam concupivi virum,
et mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia.
17 Numquam cum ludentibus miscui me: neque cum his, qui in levitate ambulant, participem me praebui.
18 Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere:
19 et, aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni:
quia forsitan viro alii conservasti me.
20 Non est enim in hominis potestate consilium tuum.
21 Hoc autem pro certo habet omnis, qui te colit, quod vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur:
si autem in tribulatione fuerit, liberabitur:
et si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit.
22 Non enim delectaris in perditionibus nostris:
quia post tempestatem tranquillum facis,
et post lacrymationem et fletum, exultationem infundis.
23 Sit nomen tuum Deus Israel benedictum in saecula.
24 In illo tempore exauditae sunt preces amborum in conspectu gloriae summi Dei:
25 et missus est Angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos ambos,
quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatae.

CAPUT IV.

1 Igitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri ut mori potuisset,
vocavit ad se Tobiam filium suum,
2 dixitque ei:
Audi fili mi verba oris mei, et ea in corde tuo, quasi fundamentum construe.
3 Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli:
et honorem habebis matri tuae omnibus diebus vitae eius:
4 memor enim esse debes, quae et quanta pericula passa sit propter te in utero suo.
5 Cum autem et ipsa compleverit tempus vitae suae, sepelias eam circa me.
6 Omnibus autem diebus vitae tuae in mente habeto Deum:
et cave ne aliquando peccato consentias,
et praetermittas praecepta Domini Dei nostri.
7 Ex substantia tua fac eleemosynam, et noli avertere faciem tuam ab ullo paupere:
ita enim fiet ut nec a te avertatur facies Domini.
8 Quo modo potueris, ita esto misericors.
9 Si multum tibi fuerit, abundanter tribue:
si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.
10 Praemium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis.
11 Quoniam eleemosyna ab omni peccato, et a morte liberat,
et non patietur animam ire in tenebras.
12 Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.
13 Attende tibi fili mi ab omni fornicatione,
et praeter uxorem tuam numquam patiaris crimen scire.
14 Superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas:
in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.
15 Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue,
et merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat.
16 Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.
17 Panem tuum cum esurientibus et egenis comede,

III. 10. et me occidere . . . viros] *om.* . . . in superiore cubiculo 11. cum] *om.* 12. tertio die 13. Deus] dn̄e ds̄ 14. converto faciem meam . . . dirigo] converto 15. desuper terra 18. non libidine 19. mihi forsitan digni non fuerunt . . . quia alio fortassis viro 21. autem pro certo] enim certum . . . quod] quia . . . si in exprobratione fuerit conroborabitur . . . pervenire 25. Rafahel . . . eos] *om.* . . . sunt orationes] fuerat oratio . . . recitata

IV. 1. potuisset mori . . . Thobian 3. cum] dum 5. sepelis eam iuxta me 6. habe deum in mente . . . Domini] *om.* 9. si exiguum fuerit (*om.* tibi) . . . stude inpertire 10. thesaurizas tibi in diem 12. facientibus] qui faciunt 14. autem numquam in sensu tuo aut in verbo tuo 15. aliquid tibi . . . mercedem ei . . . tui] *om.* . . . apud te⌈ Q. LXXXVIII. *Seq. fol.* 704. . . . maneat 16. odis . . . ne alio tu aliquando fac

et de vestimentis tuis nudos tege.
18 Panem tuum, et vinum tuum super sepulturam iusti constitue,
et noli ex eo manducare, et bibere cum peccatoribus.
19 Consilium semper a sapiente perquire.
20 Omni tempore benedic Deum:
et pete ab eo, ut vias tuas dirigat, et omnia consilia tua in ipso permaneant.
21 Indico etiam tibi fili mi dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo, in Rages civitate Medorum,
et chirographum eius apud me habeo:
22 et ideo perquire quo modo ad eum pervenias,
et recipias ab eo supra memoratum pondus argenti, et restituas ei chirographum suum.
23 Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus,
sed multa bona habebimus si timuerimus Deum et recesserimus ab omni peccato, et fecerimus bene.

CAPUT V.

1 Tunc respondit Tobias patri suo, et dixit:
Omnia quaecumque praecepisti mihi faciam pater.
2 Quo modo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. ille me nescit, et ego eum ignoro:
quod signum dabo ei?
Sed neque viam, per quam pergatur illuc, aliquando cognovi.
3 Tunc pater suus respondit illi, et dixit:
Chirographum quidem illius penes me habeo:
quod dum illi ostenderis, statim restituet.
4 Sed perge nunc, et inquire tibi aliquem fidelem virum,
qui eat tecum salva mercede sua: ut, dum adhuc vivo, recipias eam.
5 Tunc egressus Tobias, invenit iuvenem splendidum, stantem praecinctum,
et quasi paratum ad ambulandum.
6 Et ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit eum, et dixit:
Unde te habemus bone iuvenis?
7 At ille respondit: Ex filiis Israel.
Et Tobias dixit ei: Nosti viam, quae ducit in regionem Medorum?
8 Cui respondit: Novi: et omnia itinera eius frequenter ambulavi,
et mansi apud Gabelum fratrem nostrum:
qui moratur in Rages civitate Medorum, quae posita est in monte Ecbatanis.
9 Cui Tobias ait: Sustine me obsecro, donec haec ipsa nunciem patri meo.
10 Tunc ingressus Tobias, indicavit universa haec patri suo.
Super quae admiratus pater, rogavit ut introiret ad eum.
11 Ingressus itaque salutavit eum, et dixit:
Gaudium tibi sit semper.
12 Et ait Tobias:
Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, et lumen caeli non video?
13 Cui ait iuvenis: Forti animo esto, in proximo est ut a Deo cureris.
14 Dixit itaque illi Tobias: Numquid poteris perducere filium meum ad Gabelum
in Rages civitatem Medorum?
et cum redieris, restituam tibi mercedem tuam.
15 Et dixit ei Angelus: Ego ducam, et reducam eum ad te.
16 Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu?
17 Cui Raphael angelus dixit:
Genus quaeris mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat?
18 Sed ne forte solicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiae magni filius.
19 Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quod voluerim cognoscere genus tuum.
20 Dixit autem illi Angelus:
Ego sanum ducam, et sanum tibi reducam filium tuum.
21 Respondens autem Tobias, ait: Bene ambuletis, et sit Deus in itinere vestro, et Angelus eius comitetur vobiscum.
22 Tunc paratis omnibus, quae erant in via portanda,
fecit Tobias vale patri suo et matri suae, et ambulaverunt ambo simul.
23 Cumque profecti essent, coepit mater eius flere, et dicere:
Baculum senectutis nostrae tulisti, et transmisisti a nobis.
24 Numquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum.
25 Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum.
26 Dixitque ei Tobias: Noli flere, salvus perveniet filius noster,
et salvus revertetur ad nos,
et oculi tui videbunt illum.
27 Credo enim quod Angelus Dei bonus comitetur ei,
et bene disponat omnia, quae circa eum geruntur,

IV. 18. vinum tuum] *om.* tuum 21. civitatem

V. 1. Tunc respond. Tob. patri suo et dixit] Tunc Thobias dixit 2. hanc pecuniam inquiram . . . et ego eum ignoro] neque ego illum . . . per quam] qua 3. quidem illius] eius 7. dixit ei: Nosti] dixit ei *(sed haec improbata)* nosti inquit . . . in regione 8. Ecbathanis 10. rogavit] rogat 12. Et Thobias ait . . . quale mihi gaudium 13. Deo] dn̄o 14. Dixit itaq. illi Tob.] Thobias ei dixit 15. Cui dixit angelus ego eum ducam et reducam ad te 16. Cui] *om.* 17. Rafahel . . . quaeris] requiris 18. Annaniae 19. genus tuum cognoscere 21. Respondens autem Tob. ait] Respondit Thobias 22. suae] *om.* 23. flere mater eius 24. fuisset] esset 26. illum] eum 27. quod] quoniam . . . comitatur . . . disponet

ita ut cum gaudio revertatur ad nos.
28 Ad hanc vocem cessavit mater eius flere, et tacuit.

CAPUT VI.

1 Profectus est autem Tobias, et canis sequutus est eum,
et mansit prima mansione iuxta fluvium Tigris.
2 Et exivit ut lavaret pedes suos, et ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum.
3 Quem expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens:
Domine, invadit me.
4 Et dixit ei Angelus: Apprehende branchiam eius, et trahe eum ad te,
Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, et palpitare coepit ante pedes eius.
5 Tunc dixit ei Angelus: Exentera hunc piscem,
et cor eius, et fel, et iecur repone tibi:
sunt enim haec necessaria ad medicamenta utiliter.
6 Quod cum fecisset, assavit carnes eius, et secum tulerunt in via:
cetera salierunt, quae sufficerent eis,
quousque pervenirent in Rages civitatem Medorum.
7 Tunc interrogavit Tobias Angelum, et dixit ei:
Obsecro te Azaria frater, ut dicas mihi quod remedium habebunt ista, quae de pisce servare iussisti?
8 Et respondens Angelus, dixit ei:
Cordis eius particulam si super carbones ponas,
fumus eius extricat omne genus daemoniorum
sive a viro, sive a muliere, ita ut ultra non accedat ad eos.
9 Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, et sanabuntur.
10 Et dixit ei Tobias: Ubi vis ut maneamus?
11 Respondensque Angelus ait:
Est hic Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua,
et hic habet filiam nomine Saram,
sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam praeter eam.
12 Tibi debetur omnis substantia eius,
et oportet eam te accipere coniugem.
13 Pete ergo eam a patre eius, et dabit tibi eam in uxorem.
14 Tunc respondit Tobias, et dixit:
Audio quia tradita est septem viris, et mortui sunt:
sed et hoc audivi, quia daemonium occidit illos.
15 Timeo ergo, ne forte et mihi haec eveniant:
et cum sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos.
16 Tunc angelus Raphael dixit ei:
Audi me, et ostendam tibi qui sunt, quibus praevalere potest daemonium.
17 Hi namque qui coniugium ita suscipiunt,
ut Deum a se, et a sua mente excludant,
et suae libidini ita vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus:
habet potestatem daemonium super eos.
18 Tu autem cum acceperis eam, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea,
et nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea.
19 Ipsa autem nocte, incenso iecore piscis, fugabitur daemonium.
20 Secunda vero nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admittéris.
21 Tertia autem nocte, benedictionem consequéris, ut filii ex vobis procreentur incolumes.
22 Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini,
amore filiorum magis quam libidine ductus,
ut in semine Abrahae benedictionem in filiis consequaris.

CAPUT VII.

1 Ingressi sunt autem ad Raguelem, et suscepit eos Raguel cum gaudio.
2 Intuensque Tobiam Raguel, dixit Annae uxori suae:
Quam similis est iuvenis iste consobrino meo!
3 Et cum haec dixisset, ait: Unde estis iuvenes fratres nostri?
At illi dixerunt:
Ex tribu Nephthali sumus, ex captivitate Ninive.
4 Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus.

VI. 1. autem] ergo 4. branciam . . . attraxit eum in siccum et palpitare coepit] palpitare coepit in siccum 5. angelus] *add.* domini . . . extentera. 7. et dixit] dicens . . . Azarias . . . servare] reponi 8. respondensque . . . particula . . . genus daemoniorum] daemonium 9. Et fel *usque* sanabuntur] *om.* 10. Tobias] *om.* 11. Raguhel nomine propinquus vir . . . et hic] hic . . . Saram, sed] Sarram et . . . ullam *usque* eam] absque ea ullum habet 12. te eam 18. in uxorem] uxorem 14. respondit Tobias et dixit] Thobias respondit . . . viris septem . . . illos occidit 15. veniant . . . ad inferos *(sed* in *supra lineam)* 16. Rafahel . . . ei] illi . . . qui sunt] *om.* 17. Hi namque qui coniugium] his itaque qui coningia . . . et a] *om.* . . . et suae] ut suae 18. cubiculum tuum . . . continens esto] contine te . . . orationi 21. incolomes procreentur

VII. 1. ad Raguhelem qui eos suscepit cum 2. Thobian Raguhel . . . iste iuvenis 3. Nepthalim . . . Nineven 4. Raguhel. *Et sic constanter.*

5 Cumque multa bona loqueretur de eo,
dixit Angelus ad Raguelem:
Tobias, de quo interrogas, pater istius est.
6 Et misit se Raguel, et cum lacrymis osculatus est eum,
et plorans supra collum eius, 7 dixit:
Benedictio sit tibi fili mi, quia boni et optimi viri filius es.
8 Et Anna uxor eius, et Sara ipsorum filia lacrymatae sunt.
9 Postquam autem locuti sunt, praecepit Raguel occidi arietem, et parari convivium.
Cumque hortaretur eos discumbere ad prandium,
10 Tobias dixit:
Hic ego hodie non manducabo neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes,
et promittas mihi dare Saram filiam tuam.
11 Quo audito verbo Raguel, expavit, sciens quid evenerit illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam:
et timere coepit ne forte et huic similiter contingeret:
et cum nutaret, et non daret petenti ullum responsum,
12 dixit ei Angelus: Noli timere dare eam isti,
quoniam huic timenti Deum debetur coniux filia tua:
propterea alius non potuit habere illam.
13 Tunc dixit Raguel:
Non dubito quod Deus preces et lacrymas meas in conspectu suo admiserit.
14 Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista coniungeretur cognationi suae secundum legem Moysi:
et nunc noli dubium gerere quod tibi eam tradam.
15 Et apprehendens dexteram filiae suae, dextrae Tobiae tradidit, dicens:
Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Iacob vobiscum sit,
et ipse coniungat vos,
impleatque benedictionem suam in vobis.
16 Et accepta charta, fecerunt conscriptionem coniugii.
17 Et post haec epulati sunt, benedicentes Deum,
18 Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam, et praecepit ei ut praepararet alterum cubiculum.
19 Et introduxit illuc Saram filiam suam, et lacrymata est.
20 Dixitque ei:
Forti animo esto filia mea: Dominus caeli det tibi gaudium pro taedio quod perpessa es.

CAPUT VIII.

1 Postquam vero coenaverunt, introduxerunt iuvenem ad eam.
2 Recordatus itaque Tobias sermonum Angeli,
protulit de cassidili suo partem iecoris, posuitque eam super carbones vivos.
3 Tunc Raphael Angelus apprehendit daemonium, et religavit illud in deserto superioris Aegypti.
4 Tunc hortatus est virginem Tobias, dixitque ei:
Sara, exurge, et deprecemur Deum hodie, et cras,
et secundum cras: quia his tribus noctibus Deo iungimur:
tertia autem transacta nocte, in nostro erimus coniugio.
5 Filii quippe sanctorum sumus,
et non possumus ita coniungi sicut gentes, quae ignorant Deum.
6 Surgentes autem pariter,
instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis.
7 Dixitque Tobias:
Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te caeli et terrae, mareque et fontes, et flumina et omnes creaturae tuae, quae in eis sunt.
8 Tu fecisti Adam de limo terrae, dedistique ei adiutorium Hevam.
9 Et nunc Domine tu scis, quia non luxuriae causa accipio sororem meam coniugem,
sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in saecula saeculorum.
10 Dixit quoque Sara:
Miserere nobis Domine, miserere nobis, et consenescamus ambo pariter sani.

VII. 5. de eodem loqueretur . . . ad Raguhel . . . Tobias] Thobian . . . istius] huius 6. supra] super 7. fili mi] filii . . . es] es tu 8. Sara ipsorum filia] Sarra filia ipsius . . . lacrymatae sunt] lacrimabantur 9. autem] vero . . . cumque hortaretur eos discumbere ad prandium] quod cum fecisset et hortaretur eos ad prandendum 10. Sarram 11. evenerit] provenisset . . . qui ingressi sunt ad eam] *om.* . . . et huic similiter contingeret] et ipse moreretur . . . et non daret] nec daret 12. ei] illi . . . propterea] ideo 13. Raguhel dixit . . . preces meas 14. quia ideo vos fecit ad me venire . . . Mosi 15. sit vobiscum 18. ad se Raguhel . . . et praecepit] praecipiens 19. illuc Saram] in eum Sarram 20. mea] mi . . . quod] quo

VIII. 1. Et postquam cenaverunt 2. sermonem . . . de cassidile . . . posuitque eam] et posuit 3. daemonem et ligavit eum 4. Tunc hortatus est] hortans autem . . . dixitque] dixit . . . Sarra . . . deprecemur] oremus . . . hodie cras et post cras . . . his] in istis . . . iungemur . . . coniugio erimus 5. ita] sic 6. autem] ergo . . . eis sanitas donaretur 7. et terra et mare . . . omnis creatura tua 8. Evam 9. causa luxoriae . . . coniugem] uxorem 10. Sarra autem dixit

11 Et factum est circa pullorum cantum,
accersiri iussit Raguel servos suos,
et abierunt cum eo pariter ut foderent sepulchrum.
12 Dicebat enim: Ne forte simili modo evenerit ei, quo et ceteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam.
13 Cumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei:
14 Mitte unam ex ancillis tuis, et videat si mortuus est, ut sepeliam eum antequam illucescat dies.
15 At illa misit unam ex ancillis suis.
Quae ingressa cubiculum, reperit eos salvos et incolumes, secum pariter dormientes.
16 Et reversa, nunciavit bonum nuncium:
et benedixerunt Dominum, Raguel videlicet et Anna uxor eius, [17] et dixerunt:
Benedicimus te Domine Deus Israel, quia non contigit quemadmodum putabamus.
18 Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam,
et exclusisti a nobis inimicum persequentem nos.
19 Misertus es autem duobus unicis. Fac eos Domine plenius benedicere te:
et sacrificium tibi laudis tuae et suae sanitatis offerre,
ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra.
20 Statimque praecepit servis suis Raguel ut replerent fossam, quam fecerant, priusquam elucesceret.
21 Uxori autem suae dixit ut instrueret convivium, et praepararet omnia quae in cibos erant iter agentibus necessaria.
22 Duas quoque pingues vaccas, et quatuor arietes occidi fecit,
et parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis.
23 Et adiuravit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas moraretur apud se.
24 De omnibus autem, quae possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiae,
et fecit scripturam, ut pars dimidia, quae supererat
post obitum eorum, Tobiae dominio deveniret.

CAPUT IX.

1 Tunc vocavit Tobias Angelum ad se, quem quidem hominem existimabat,
dixitque ei: Azaria frater,
peto ut auscultes verba mea:
2 Si meipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiae tuae.
3 Tamen obsecro te ut assumas tibi animalia sive servitia,
et vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum:
reddasque ei chirographum suum, et recipias ab eo pecuniam,
et roges eum venire ad nuptias meas.
4 Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies:
et si tardavero una die plus, contristatur anima eius.
5 Et certe vides quo modo adiuravit me Raguel, cuius adiuramentum spernere non possum.
6 Tunc Raphael assumens quatuor ex servis Raguelis, et duos camelos, in Rages civitatem Medorum perrexit:
et inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum,
et recepit ab eo omnem pecuniam.
7 Indicavitque ei de Tobia filio Tobiae, omnia quae gesta sunt:
fecitque eum secum venire ad nuptias.
8 Cumque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem:
et exiliens, osculati sunt se invicem:
et flevit Gabelus, benedixitque Deum, [9] et dixit:
Benedicat te Deus Israel,
quia filius es optimi viri, et iusti, et timentis Deum,
et eleemosynas facientis:
10 et dicatur benedictio super uxorem tuam, et super parentes vestros:
11 et videatis filios vestros, et filios filiorum vestrorum, usque in tertiam et quartam generationem:
et sit semen vestrum benedictum a Deo Israel, qui regnat in saecula saeculorum.
12 Cumque omnes dixissent, Amen, accesserunt ad convivium:
sed et cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant.

CAPUT X.

1 Cum vero moras faceret Tobias, causa nuptiarum,
solicitus erat pater eius Tobias, dicens:

VIII. 11. et abierunt *usque* foderent] cum quibus abiit et fodiit 12. forte] *om.* . . . quo et *usque* viris] quod et ceteris septem 13. parasset . . . reversus ad uxorem suam Raguhel dixit 14. ancillis tuis] puellis . . . sepeliam eum anteq. illuc. dies] sepeliamus illum anteq. lucescat 15. et illa misit] at illa mittens . . . reperit] invenit . . . et incolumes secum] ambos 16. nuntium bonum . . . et benedixerunt *usque* et dixerunt] et benedixit deum Raguhel cum uxore sua dicens 17. Domine] *om.* . . . contigit nobis 19. misertus es] miseratus . . . in plenius . . . ut cognoscat] et cognoscat 20. lucesceret 21. instrueret] pararet . . . et praepararet *usque* necessaria] *om.* 22. duasque vaccas pingues . . . fecit occidi . . . amicis suis 23. se] eum 24. quae superaret post eorum obitum in illorum dominium deveniret

IX. 1. ad se Thobias angelum . . . existimabat] aestimabat . . . Azarias 3. civitatem] *om.* 4. dies pater meus 5. quomodo adiuravit] quoniam adiuraverit 6. civitatem] *om.* . . . ab eo] *om.* 8. et flens Ga. benedixit deum dicens 9. Deus] dominus deus . . . filius es] filius . . . Deum] *add.* es 12. omnes] *om.*

X. 1. nuptiarum causa . . . Thobias pater eius

Putas quare moratur filius meus, aut
quare detentus est ibi?
2 Putasne Gabelus mortuus est, et nemo
reddet illi pecuniam?
3 Coepit autem contristari nimis ipse et
Anna uxor eius cum eo:
et coeperunt ambo simul flere: eo quod
die statuto minime reverteretur filius
eorum ad eos.
4 Flebat igitur mater eius irremediabilibus
lacrymis, atque dicebat:
Heu heu me fili mi, ut quid te misimus
peregrinari,
lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostrae,
solatium vitae nostrae, spem posteritatis
nostrae?
5 Omnia simul in te uno habentes,
te non debuimus dimittere a nobis.
6 Cui dicebat Tobias: Tace, et noli turbari,
sanus est filius noster:
satis fidelis est vir ille, cum quo misimus
eum.
7 Illa autem nullo modo consolari poterat,
sed quotidie exiliens circumspiciebat, et
circuibat vias omnes, per quas spes
remeandi videbatur,
ut procul videret eum, si fieri posset,
venientem.
8 At vero Raguel dicebat ad generum
suum:
Mane hic, et ego mittam nuncium salutis
de te ad Tobiam patrem tuum.
9 Cui Tobias ait:
Ego novi quia pater meus et mater m[ea]
modo dies computant,
et cruciatur spiritus eorum in ipsis.
10 Cumque verbis multis rogaret Raguel
Tobiam, et ille eum nulla ratione vellet
audire,
tradidit ei Saram, et dimidiam partem
omnis substantiae suae
in pueris, in puellis, in pecudibus, in
camelis, et in vaccis, et in pecunia
multa:
et salvum atque gaudentem dimisit eum
a se, [11] dicens:
Angelus Domini sanctus sit in itinere
vestro,
perducatque vos incolumes, et inveniatis
omnia recte circa parentes vestros,
et videant oculi mei filios vestros priusquam
moriar.
12 Et apprehendentes parentes filiam suam,
osculati sunt eam,
et dimiserunt ire: [13] monentes eam honorare soceros,
diligere maritum, regere familiam, gubernare domum,
et seipsam irreprehensibilem exhibere.

CAPUT XI.

1 Cumque reverterentur, pervenerunt ad
Charan,
quae est in medio itinere contra Niniven,
undecimo die.
2 Dixitque Angelus: Tobia frater,
scis quemadmodum reliquisti patrem tuum.
3 Si placet itaque tibi, praecedamus,
et lento gradu sequantur iter nostrum
familiae, simul cum coniuge tua, et
cum animalibus.
4 Cumque hoc placuisset ut irent,
dixit Raphael ad Tobiam:
Tolle tecum ex felle piscis: erit enim
necessarium.
Tulit itaque Tobias ex felle illo, et abierunt.
5 Anna autem sedebat secus viam, quotidie
in supercilio montis,
unde respicere poterat de longinquo.
6 Et dum ex eodem loco specularetur adventum eius, vidit a longe,
et illico agnovit venientem filium suum:
currensque nunciavit viro suo, dicens:
Ecce venit filius tuus.
Dixitque Raphael ad Tobiam:
At ubi introieris domum tuam,
statim adora Dominum Deum tuum: et
gratias agens ei, accede ad patrem
tuum, et osculare eum.
8 Statimque lini super oculos eius ex felle
isto piscis, quod portas tecum.
scias enim quoniam mox aperientur oculi
eius,
et videbit pater tuus lumen caeli, et in
aspectu tuo gaudebit.
9 Tunc praecucurrit canis, qui simul fuerat
in via:
et quasi nuncius adveniens, blandimento
suae caudae gaudebat.
10 Et consurgens caecus pater eius,
coepit offendens pedibus currere: et data
manu puero, occurrit obviam filio suo.
11 Et suscipiens osculatus est eum cum uxore
sua, et coeperunt ambo flere prae gaudio.

X. 2. illi reddet 3. coepit autem] et coepit . . . et coeperunt *usque* minime] flentes eo quod non die constituto 4. Flebat *usque* dicebat] Dicebat igitur cum multo dolore mater eius . . . spem] spes 5. non te debuimus demittere ire 7. exiliens cotidie . . . videre eum posset venientem 8. Tobiam] *om.* 10. et ille *etc.*] et Thobias nulla ratione eum . . . Sarram . . . omnis] *om.* . . . in puellis] et puellis . . . et camellis in vaccis et pecunia multa 11. perducatque] ducatque . . . priusquam] antequam

XI. 1. venerunt Charran . . . Nineven 2. dixit autem angelus . . . Thobias 3. iter nostrum] nos 4. piscis felle 5. autem] vero . . . unde respicere poterat] inspicere cupiens 6. ex eodem loco] *om.* . . . specularetur] praestolaretur . . . a] de . . . agnovit] cognovit . . . et currens 7. ad Tobiam] Thobiae . . . introieris] intraveris . . . adora statim . . . ei agens 8. et statim super oculos eius inlinies . . . ex felle piscis hoc quod . . . scias enim quoniam] sciens quia 10. Et consurgens] quapropter exsurgens . . . obviam] Thobiam *(ex errore)* 11. et coeperunt ambo flere] flentesque

12 Cumque adorassent Deum, et gratias
egissent, consederunt.
13 Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui.
14 Et sustinuit quasi dimidiam fere horam:
et coepit albugo ex oculis eius, quasi membrana ovi, egredi.
15 Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis eius, statimque visum recepit.
16 Et glorificabant Deum, ipse videlicet, et uxor eius, et omnes qui sciebant eum.
17 Dicebatque Tobias: Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me,
et tu salvasti me: et ecce, ego video Tobiam filium meum.
18 Ingressa est etiam post septem dies Sara uxor filii eius, et omnis familia sana,
et pecora, et cameli, et pecunia multa uxoris:
sed et illa pecunia, quam receperat a Gabelo:
19 et narravit parentibus suis omnia beneficia Dei,
quae fecisset circa eum per hominem, qui eum duxerat.
20 Veneruntque Achior et Nabath consobrini Tobiae,
gaudentes ad Tobiam, et congratulantes ei de omnibus bonis, quae circa illum ostenderat Deus.
21 Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

CAPUT XII.

1 Tunc vocavit ad se Tobias filium suum, dixitque ei:
Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum?
2 Respondens Tobias, dixit patri suo:
Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis eius?
3 Me duxit et reduxit sanum,
pecuniam a Gabelo ipse recepit,
uxorem ipse me habere fecit, et daemonium ab ea ipse compescuit,
gaudium parentibus eius fecit, meipsum a devoratione piscis eripuit,
te quoque videre fecit lumen caeli, et bonis omnibus per eum repleti sumus.
Quid illi ad haec poterimus dignum dare?
4 Sed peto te pater mi, ut roges eum,
si forte dignabitur medietatem de omnibus, quae allata sunt, sibi assumere.
5 Et vocantes eum, pater scilicet, et filius, tulerunt eum in partem:
et rogare coeperunt ut dignaretur dimidiam partem omnium, quae attulerant, acceptam habere.
6 Tunc dixit eis occulte:
Benedicite Deum caeli, et coram omnibus viventibus confitemini ei,
quia fecit vobiscum misericordiam suam.
7 Etenim sacramentum regis abscondere bonum est:
opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est.
8 Bona est oratio cum ieiunio, et eleemosyna magis quam thesauros auri recondere:
9 quoniam eleemosyna a morte liberat, et ipsa est, quae purgat peccata,
et facit invenire misericordiam et vitam aeternam.
10 Qui autem faciunt peccatum, et iniquitatem, hostes sunt animae suae.
11 Manifesto ergo vobis veritatem, et non abscondam a vobis occultum sermonem.
12 Quando orabas cum lacrymis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium tuum,
et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas eos,
ego obtuli orationem tuam Domino.
13 Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.
14 Et nunc misit me Dominus ut curarem te, et Saram uxorem filii tui a daemonio liberarem.
15 Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum.
16 Cumque haec audissent, turbati sunt, et trementes ceciderunt super terram in faciem suam.
17 Dixitque eis Angelus: Pax vobis, nolite timere,
18 Etenim cum essem vobiscum, per voluntatem Dei eram:
ipsum benedicite, et cantate illi.
19 Videbar quidem vobiscum manducare, et bibere:
sed ego cibo invisibili, et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor.
20 Tempus est ergo ut revertar ad eum, qui me misit:
vos autem benedicite Deum, et narrate omnia mirabilia eius.

XI. 13. patri suo 14. Et sustinuit *usque* egredi] et sustinens fere dimidio horae spatio coepit ex oculis eius quasi membranum ovi albugo egredi 15. quam] quod . . . ab] ex . . . statimque] et 16. Et glorificabant *usque* sciebant eum] et glorificabat deum cum uxore sua et omnes noti eius 17. dixitque Thobias . . . quia] quoniam 18. Sarra 19. circa cum fecit 20. ad Tobiam] *om.* . . . quae circa illum ostenderat Deus] quae illi fecit dominus 21. cum gaudio *etc.*] gaudio gavisi sunt magno

XII. 2. respondens] respondit . . . suo] *om.* . . . ei] illi 3. recepit] suscepit . . . habere ipse me . . . et a devoratione piscis me . . . te quoque ipsum fecit lumen caeli videre . . . dignum potero dare 4. ut rogetis eum . . . dignabitur *usque* assumere] dignetur de omnibus quae allata sunt medietatem assumere sibi 6. suam] *om.* 8. condere 11. ergo] autem . . . sermonem occultum 12. tuum] *om.* . . . eos] *om.* 13. Deo] domino 14. Sarram 15. Dominum] deum 16. super terram] *om.* . . . in facies suas 18. decantate 19. manducare vobiscum . . . cibo et potu invisibili 20. est ergo] enim est

21 Et cum haec dixisset, ab aspectu eorum ablatus est,
et ultra eum videre non potuerunt.
22 Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum:
et exurgentes narraverunt omnia mirabilia eius.

CAPUT XIII.

1 Aperiens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum, et dixit:
Magnus es Domine in aeternum, et in omnia saecula regnum tuum:
2 quoniam tu flagellas, et salvas:
deducis ad inferos, et reducis:
et non est qui effugiat manum tuam.
3 Confitemini Domino filii Israel, et in conspectu gentium laudate eum:
4 quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quae ignorant eum,
ut vos enarretis mirabilia eius,
et faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens praeter eum.
5 Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras:
et ipse salvabit nos propter misericordiam suam.
6 Aspicite ergo quae fecit nobiscum,
et cum timore et tremore confitemini illi:
regemque saeculorum exaltate in operibus vestris.
7 Ego autem in terra captivitatis meae confitebor illi:
quoniam ostendit maiestatem suam in gentem peccatricem.
8 Convertimini itaque peccatores, et facite iustitiam coram Deo,
credentes quod faciat vobiscum misericordiam suam.
9 Ego autem, et anima mea in eo laetabimur.
10 Benedicite Dominum omnes electi eius:
agite dies laetitiae, et confitemini illi.
11 Ierusalem civitas Dei, castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum.
12 Confitere Domino in bonis tuis, et benedic Deum saeculorum
ut reaedificet in te tabernaculum suum,
et revocet ad te omnes captivos, et gaudeas in omnia saecula saeculorum.
13 Luce splendida fulgebis: et omnes fines terrae adorabunt te.
14 Nationes ex longinquo ad te venient:
et munera deferentes, adorabunt in te Dominum,
et terram tuam in sanctificationem habebunt.
15 Nomen enim magnum invocabunt in te.
16 Maledicti erunt qui contempserint te:
et condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te:
benedictique erunt qui aedificaverint te.
17 Tu autem laetaberis in filiis tuis,
quoniam omnes benedicentur, et congregabuntur ad Dominum.
18 Beati omnes qui diligunt te, et qui gaudent super pace tua.
19 Anima mea benedic Dominum, quoniam liberavit Ierusalem civitatem suam a cunctis tribulationibus eius, Dominus Deus noster.
20 Beatus ero si fuerint reliquiae seminis mei ad videndam claritatem Ierusalem.
21 Portae Ierusalem ex sapphiro et smaragdo aedificabuntur:
et ex lapide pretioso omnis circuitus murorum eius.
22 Ex lapide candido et mundo omnes plateae eius sternentur:
et per vicos eius alleluia cantabitur.
23 Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, et sit regnum eius in saecula saeculorum super eam, Amen.

CAPUT XIV.

1 Et consummati sunt sermones Tobiae. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadragintaduobus,
et vidit filios nepotum suorum.
2 Completis itaque annis centum duobus, sepultus est honorifice in Ninive.
3 Quinquaginta namque et sex annorum lumen oculorum amisit,
sexagenarius vero recepit.
4 Reliquum vero vitae suae in gaudio fuit, et cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace.
5 In hora autem mortis suae vocavit ad se Tobiam filium suum, et septem iuvenes filios eius nepotes suos,
dixitque eis: 6 Prope erit interitus Ninive:
non enim excidit verbum Domini:
et fratres nostri, qui dispersi sunt a terra Israel, revertentur ad eam.
7 Omnis autem deserta terra eius replebitur,
et domus Dei, quae in ea incensa est, iterum reaedificabitur:
ibique revertentur omnes timentes Deum,

XII. 22. in faciem per tres horas

XIII. 1. bened. deum dicens 2. ducis 3. Domino] deo 4. quae] qui . . . narretis . . . alius omnipotens deus 6. nobiscum] vobiscum 9. autem] vero . . . laetabitur 10. agite diem 12. et in (*sic*) benedic 14. ad te venient [venient et munera afferentes adorabunt deum in te . . . in sanctificatione 16. aedificabunt 17. quoniam] quia . . . congregabuntur] convertentur 18. super pacem tuam 19. benedicet . . . a cunctis *usque* noster] *om.* 21. zmaragdo 22. candido] praetioso . . . sternuntur

XIV. 1. Et consummati] *om.* et . . . Tobiae. Et] Thobis qui . . . Tobias] *om.* . . . annis quadraginta duobus] annos XLII 2. centum duobus] CXII . . . in Nineven 3. oculorum lumen 4. reliquum vero] ceteris temporibus . . . Dei] domini 5. mortis suae] éxitus sui 6. Nineve 7. terra eius deserta

8 Et relinquent gentes idola sua, et venient in Ierusalem, et inhabitabunt in ea,
9 et gaudebunt in ea omnes reges terrae, adorantes regem Israel.
10 Audite ergo filii mei patrem vestrum:
servite Domino in veritate, et inquirite ut faciatis quae placita sunt illi:
11 et filiis vestris mandate ut faciant iustitias et eleemosynas,
ut sint memores Dei, et benedicant eum in omni tempore
in veritate, et in tota virtute sua.
12 Nunc ergo filii audite me, et nolite manere hic:
sed quacumque die sepelieritis matrem vestram circa me in uno sepulchro,
ex eo dirigite gressus vestros ut exeatis hinc:
13 video enim quia iniquitas eius finem dabit ei.
14 Factum est autem post obitum matris suae, Tobias abscessit ex Ninive
cum uxore sua, et filiis,
et filiorum filiis, et reversus est ad soceros suos:
15 invenitque eos incolumes in senectute bona: et curam eorum gessit,
et ipse clausit oculos eorum:
et omnem hereditatem domus Raguelis ipse percepit:
viditque quintam generationem, filios filiorum suorum.
16 Et completis annis nonagintanovem in timore Domini,
cum gaudio sepelierunt eum. 17 Omnis autem cognatio eius,
et omnis generatio eius in bona vita, et in sancta conversatione permansit,
ita ut accepti essent tam Deo, quam hominibus, et cunctis habitantibus in terra.

XIV. 9. reges terrae] *om.* 10. mei] me . . . quae placita sunt illi] quod illi placet 11. iustitiam . . . eum] dominum 14. Nineve 15. invenitque *usque* gessit] et invenit eos in senectute bona incolomes et curam egit eorum . . . domus Raguhel . . . quinta generatione 16. Et annis nonaginta et novem completis 17. Omnes cognati eius . . . et sancta conversatione . . . deo quam cunctis habitatoribus terrae.

Ceterum Q. LXXXVIII. *clauditur folio quinto post subscriptionem libri Tobiae. Sequitur fol.* 709, *quo incipit* Q. LXXXVIIII.

Subscriptum est: EXPLICIT LIBER| THOBIAE| INCIPIT PROLOGVS| IVDITH. *Folio ineunte* 709 *sequitur:* INCIPIT PROLOGVS. Apud Hebraeos *usque* superaret. *Post prologum legitur:* EXPLICIT PROLOGVS| INCIPIVNT CAPITVLA. *Exhibitis capitulis:* EXPLICIVNT CAPITVLA| INCIPIT IPSE LIBER.

LIBER IUDITH.

CAPUT I.

I. 1 Arphaxad itaque, rex Medorum,
subiugaverat multas gentes imperio suo,
et ipse aedificavit civitatem potentissimam,
quam appellavit Ecbatanis,
2 ex lapidibus quadratis et sectis: fecit muros eius
in altitudinem cubitorum septuaginta, et in latitudinem cubitorum triginta,
turres vero eius posuit in altitudinem cubitorum centum.
3 Per quadrum vero earum latus utrumque vicenorum pedum spatio tendebatur,
posuitque portas eius in altitudinem turrium:
4 et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus, et in gloria quadrigarum suarum.
II. 5 Anno igitur duodecimo regni sui:
Nabuchodonosor rex Assyriorum,
qui regnabat in Ninive civitate magna,
pugnavit contra Arphaxad,
et obtinuit eum 6 in campo magno, qui appellatur Ragau,
circa Euphraten, et Tigrin, et Iadason in campo Erioch regis Elicorum.
7 Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, et cor eius elevatum est:
et misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, et Damasco, et Libano,
8 et ad gentes, quae sunt in Carmelo, et Cedar,
et inhabitantes Galilaeam in campo magno Esdrelon,
9 et ad omnes qui erant in Samaria, et trans flumen Iordanem usque ad Ierusalem, et omnem terram Iesse
quousque perveniatur ad terminos Aethiopiae.
10 Ad hos omnes misit nuncios Nabuchodonosor rex Assyriorum:
11 qui omnes uno animo contradixerunt,
et remiserunt eos vacuos, et sine honore abiecerunt.
12 Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam, III.
iuravit per thronum et regnum suum
quod defenderet se de omnibus regionibus his.

CAPUT II.

1 Anno tertiodecimo Nabuchodonosor regis,
vigesima et secunda die mensis primi,
factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum ut defenderet se.
2 Vocavitque omnes maiores natu, omnesque duces, et bellatores suos,
et habuit cum eis mysterium consilii sui:
3 dixitque cogitationem suam in eo esse,
ut omnem terram suo subiugaret imperio.
4 Quod dictum cum placuisset omnibus,
vocavit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiae suae, 5 et dixit ei:
Egredere adversus omne regnum Occidentis,
et contra eos praecipue, qui contempserunt imperium meum:
6 non parcet oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subiugabis mihi.
7 Tunc Holofernes vocavit duces, et magistratus virtutis Assyriorum:
et dinumeravit viros in expeditionem, sicut praecepit ei rex,
centum viginti millia peditum pugnatorum,
et equitum sagittariorum duodecim millia.
8 Omnemque expeditionem suam fecit praeire in multitudine innumerabilium camelorum,
cum his quae exercitibus sufficerent copiose,
boum quoque armenta, gregesque ovium, quorum non erat numerus.
9 Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit:
10 aurum vero, et argentum de domo regis assumpsit multum nimis.
11 Et profectus est ipse, et omnis exercitus cum quadrigis, et equitibus, et sagittariis,

---

I. 1. Arfaxat . . . subiugaverat] subiugans . . . Egbathanis 2. in altitudinem (*Clem. Francf.* latitudinem)] in altitudine . . . et in latitudinem (*Clem. Francf.* altitudinem)] et in latitudine 3. earum] eorum (*error*) . . . in altitudinem] in latitudine (*error*) 5. in Nineven civitatem magnam . . . Arfaxat 6. Eufraten et Tygrin et Hyadas in camp. Erihoc 7. elevatum] elatum (*correctum* elevatum) 8. Hesdrahelon 9. Iordanen usq. Hierusalem . . . ad omnes terminos (*scripsit* omnes *pro* montes *ut videtur*) 11. ac sine honore abierunt 12. indignatus est . . . adversus] ad . . . et iuravit

II. 2. natu] *om.* . . . suos] *om.* 4. Holofornem 5. ei] *om.* . . . adversum 7. Holofornes . . . in expeditione . . . ei] *om.* . . . equites sagittarios 8. praeire multitudinem 9. in] *om.*

qui cooperuerunt faciem terrae, sicut locustae.
12 Cumque pertransisset fines Assyriorum,
venit ad magnos montes Ange, qui sunt a sinistro Ciliciae,
ascenditque omnia castella eorum,
et obtinuit omnem munitionem.
13 Effregit autem civitatem opinatissimam Melothi,
praedavitque omnes filios Tharsis, et filios Ismael,
qui erant contra faciem deserti, et ad austrum terrae Cellon.
14 Et transivit Euphraten, et venit in Mesopotamiam:
et fregit omnes civitates excelsas, quae erant ibi,
a torrente Mambre usquequo perveniatur ad mare:
15 et occupavit terminos eius, a Cilicia usque ad fines Iapheth, qui sunt ad austrum.
16 Abduxitque omnes filios Madian, et praedavit omnem locupletationem eorum,
omnesque resistentes sibi occidit in ore gladii.
17 Et post haec descendit in campos Damasci in diebus messis,
et succendit omnia sata, omnesque arbores, et vineas fecit incidi:
18 et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

CAPUT III.

1 Tunc miserunt legatos suos universarum urbium, ac provinciarum reges ac principes,
Syriae scilicet Mesopotamiae, et Syriae Sobal, et Libyae, atque Ciliciae,
qui venientes ad Holofernem, dixerunt:
2 Desinat indignatio tua circa nos:
melius est enim ut viventes serviamus Nabuchodonosor regi magno,
et subditi simus tibi, quam morientes cum interitu nostro
ipsi servitutis nostrae damna patiamur.
3 Omnis civitas nostra, omnisque possessio,
omnes montes, et colles, et campi,
et armenta boum, gregesque ovium, et caprarum, equorumque et camelorum,
et universae facultates nostrae, atque familiae in conspectu tuo sunt:
4 sint omnia nostra sub lege tua.
5 Nos, et filii nostri, servi tui sumus.
6 Veni nobis pacificus dominus,
et utere servitio nostro, sicut placuerit tibi.
7 Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna,
et obtinuit omnem civitatem, et omnem inhabitantem terram.
8 De universis autem urbibus assumpsit sibi auxiliarios viros fortes, et electos ad bellum.
9 Tantusque metus provinciis illis incubuit,
ut universarum urbium habitatores
principes, et honorati simul cum populis exirent obviam venienti,
10 excipientes eum cum coronis, et lampadibus, ducentes choros in tympanis, et tibiis.
11 Nec ista tamen facientes, ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt:
12 nam et civitates eorum destruxit, et lucos eorum excidit.
13 Praeceperat enim illi Nabuchodonosor rex, ut omnes deos terrae exterminaret, IIII.
videlicet ut ipse solus diceretur deus ab his nationibus, quae potuissent Holofernis potentia subiugari.
14 Pertransiens autem Syriam Sobal et omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam,
venit ad Idumaeos in terram Gabaa,
15 accepitque civitates eorum,
et sedit ibi per triginta dies,
in quibus diebus adunari praecepit universum exercitum virtutis suae.

CAPUT IV.

1 Tunc audientes haec filii Israel, qui habitabant in Terra Iuda,
timuerunt valde a facie eius.
2 Tremor, et horror invasit sensus eorum,
ne hoc faceret Ierusalem et templo Domini,
quod fecerat ceteris civitatibus et templis earum.
3 Et miserunt in omnem Samariam per circuitum usque Iericho,
4 et praeoccupaverunt omnes vertices montium:
et muris circumdederunt vicos suos, et congregaverunt frumenta in praeparationem pugnae.
5 Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad universos, qui erant contra Esdrelon,
quae est contra faciem campi magni iuxta Dothain,
et universos, per quos viae transitus esse poterat,
6 ut obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Ierusalem,
et illic custodirent ubi angustum iter esse poterat inter montes.

II. 12. Angae 13. Meluth ... Ismael] Israhel ... Cellon] Taeleon 14. Eufraten ... ad Mesopotamiam 15. eius] *om.* ... Iafeth 16. ac praedavit 17. ac vineas

III. 1. et provinciarum ... Subal et Lybiae ... Holofornem 2. simus] sumus 3. et armenta] *om.* et ... greges ovium caprarum equorum et 4. nostra] *om.* 5. nos iam et 9. in obviam 10. choros in tibiis et organis 13. Holofornis 14. Subal ... Apamiam ... in terram] inter

IV. 1. Iuda] Iudaeae 2. tremor etiam et horror 4. in praeparatione 5. Heliachim ... Hesdrahelom ... et universis ... viae] *om.* 6. et illic] ut illic

V. 7 Et fecerunt filii Israel secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim.
8 Et clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna,
et humiliaverunt animas suas in ieiuniis, et orationibus, ipsi et mulieres eorum.
9 Et induerunt se Sacerdotes ciliciis,
et infantes prostraverunt contra faciem templi Domini,
et altare Domini operuerunt cilicio:
10 et clamaverunt ad Dominum Deum Israel unanimiter ne darentur in praedam infantes eorum,
et uxores eorum in divisionem,
et civitates eorum in exterminium, et sancta eorum in pollutionem, et fierent opprobrium Gentibus.
11 Tunc Eliachim, sacerdos Domini magnus, circuivit omnem Israel,
allocutusque est eos, [12] dicens:
Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras,
si manentes permanseritis in ieiuniis, et orationibus in conspectu Domini.
13 Memores estote Moysi servi Domini,
qui Amalec confidentem in virtute sua, et in potentia sua, et in exercitu suo,
et in clypeis suis, et in curribus suis, et in equitibus suis,
non ferro pugnando,
sed precibus sanctis orando deiecit:
14 sic erunt universi hostes Israel: si perseveraveritis in hoc opere, quod coepistis.
15 Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum,
permanebant in conspectu Domini,
16 ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocausta,
praecincti ciliciis offerrent sacrificia Domino,
et erat cinis super capita eorum.
17 Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israel.

CAPUT V.

1 Nunciatumque est Holoferni principi militiae Assyriorum,
quod filii Israel praepararent se ad resistendum,
ac montium itinera conclusissent,
2 et furore nimio exarsit in iracundia magna,
vocavitque omnes principes Moab et duces Ammon, [3] et dixit eis:
VI. Dicite mihi quis sit populus iste, qui montana obsidet:
aut quae, et quales, et quantae sint civitates eorum:
quae etiam sit virtus eorum, aut quae sit multitudo eorum:
vel quis rex militiae illorum:
4 et quare prae omnibus, qui habitant in Oriente, isti contempserunt nos,
et non exierunt obviam nobis ut susciperent nos cum pace?
5 Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait:
Si digneris audire domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo
de populo isto, qui in montanis habitat, et non egredietur verbum falsum ex ore meo.
6 Populus iste ex progenie Chaldaeorum est.
7 Hic primum in Mesopotamia habitavit,
quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum,
qui erant in Terra Chaldaeorum:
8 deserentes itaque ceremonias patrum suorum,
quae in multitudine deorum erant,
9 unum Deum caeli coluerunt, qui et praecepit eis
ut exirent inde, et habitarent in Charan.
Cumque operuisset omnem terram fames, descenderunt in Aegyptum,
illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset excercitus.
10 Cumque gravaret eos rex Aegypti, atque in aedificationibus urbium suarum
in luto et latere subiugasset eos,
clamaverunt ad Dominum suum, et percussit totam Terram Aegypti plagis variis.
11 Cumque eiecissent eos Aegyptii a se, et cessasset plaga ab eis,
et iterum eos vellent capere,
et ad suum servitium revocare,
12 fugientibus his Deus caeli mare aperuit,
ita ut hinc inde aquae quasi murus solidarentur,
et isti pede sicco fundum maris perambulando transirent:
13 in quo loco dum innumerabilis exercitus Aegyptiorum eos persequeretur,
ita aquis coopertus est, ut non remaneret vel unus, qui factum posteris nunciaret.
14 Egressi vero mare rubrum, deserta Sina montis occupaverunt,
in quibus numquam homo habitare potuit, vel filius hominis requievit.
15 Illic fontes amari obdulcati sunt eis ad bibendum,
et per annos quadraginta annonam de caelo consecuti sunt.

IV. 7. Heliachim 8. et orationibus] *om.* 10. Dominum] *om.* . . . pollutiones . . . et fierent oppr. gentibus] *om.* 11. circumivit 13. Mosi . . . Amalech 16. holocausta domino offerebant 17. omnes] *om.* Deum] dominum

V. 1. Holoforni . . . praeparassent 4. et quare] *om.* et . . . nos] me . . . in obviam 5. respondit et ait . . . mi] meus 6. Caldaeorum 8. caerimonias 9. Carran . . . possit 10. Dominum] deum 11. a se Aegyptii 14. egressi vero] egressus etiam . . . Sinai . . . occupaverunt] occurrerunt

16 Ubicumque ingressi sunt sine arcu et sagitta, et absque scuto et gladio,
Deus eorum pugnavit pro eis, et vicit.
17 Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit a cultu Domini Dei sui.
18 Quotiescumque autem praeter ipsum Deum suum, alterum coluerunt,
dati sunt in praedam, et in gladium, et in opprobrium.
19 Quotiescumque autem poenituerunt se recessisse a cultura Dei sui,
dedit eis Deus caeli virtutem resistendi.
20 Denique Chananaeum regem, et Iebusaeum, et Pherezaeum,
et Hethaeum, et Hevaeum, et Amorrhaeum,
et omnes potentes in Hesebon prostraverunt,
et terras eorum, et civitates eorum ipsi possederunt:
21 et usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona:
Deus enim illorum odit iniquitatem.
22 Nam et ante hos annos cum recessissent a via, quam dederat illis Deus,
ut ambularent in ea,
exterminati sunt praeliis a multis nationibus,
et plurimi eorum captivi abducti sunt in terram non suam.
23 Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt,
et ascenderunt montana haec omnia, et iterum possident Ierusalem, ubi sunt sancta eorum.
24 Nunc ergo mi domine, perquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum:
ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi,
et subiugati erunt sub iugo potentiae tuae:
25 si vero non est offensio populi huius coram Deo suo,
non poterimus resistere illis:
quoniam Deus eorum defendet illos:
et erimus in opprobrium universae terrae.
26 Et factum est, cum cessasset loqui Achior verba haec,
irati sunt omnes magnates Holofernis,
et cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum:
27 Quis est iste, qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor, et exercitibus eius,
homines inermes, et sine virtute, et sine peritia artis pugnae?
28 Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana:
et cum capti fuerint potentes eorum,
tunc cum eisdem gladio transverberabitur:
29 ut sciat omnis gens quoniam Nabuchodonosor deus terrae est,
et praeter ipsum alius non est.

CAPUT VI.

1 Factum est autem cum cessassent loqui, VII
indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior:
2 Quoniam prophetasti nobis dicens, quod gens Israel defendatur a Deo suo,
ut ostendam tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor:
3 cum percusserimus eos omnes, sicut hominem unum,
tunc et ipse cum illis Assyriorum gladio interibis,
et omnis Israel tecum perditione disperiet:
4 et probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit universae terrae:
tuncque gladius militiae meae transiet per latera tua,
et confixus cades inter vulneratos Israel,
et non respirabis ultra, donec exterminеris cum illis.
5 Porro autem si prophetiam tuam veram existimas,
non concidat vultus tuus,
et pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat a te,
si verba mea haec putas impleri non posse.
6 Ut autem noveris quia simul cum illis haec experieris,
ecce ex hac hora illorum populo sociaberis,
ut, dum dignas mei gladii poenas exceperint,
ipse simul ultioni subiaceas.
7 Tunc Holofernes praecepit servis suis ut comprehenderent Achior,
et perducerent eum in Bethuliam,
et traderent eum in manus filiorum Israel.
8 Et accipientes eum servi Holofernis, profecti sunt per campestria:
sed cum appropinquassent ad montana,
exierunt contra eos fundibularii.
9 Illi autem divertentes a latere montis,
ligaverunt Achior ad arborem manibus et pedibus,
et sic vinctum restibus dimiserunt eum,
et reversi sunt ad dominum suum.
10 Porro filii Israel descendentes de Bethulia, venerunt ad eum:
quem solventes duxerunt ad Bethuliam,
atque in medium populi illum statuentes,

V. 16. pro eis pugnavit 17. cultu] cultura 20. Cananaeum . . . Fezeum, *sed corr. est* Ferezeum . . . Hettheum . . . Esebon 22. a multis] *om.* a . . . captivi] capti 23. Dominum] *om.* 24. mi] meus . . . iniquitas eorum] *om.* eorum 25. si vero] si autem 26. haec verba . . . Holofornis 27. iste est 28. quoniam] quia non *(ex errore)* . . . in] *om.*

VI. 1. est Holofornes *(sed est punctis improbatum)* 2. quoniam non] quia non 4. quoniam] quia 5. obtinet] optinuit 7. Holofornes *(et sic ubique)* . . . Betuliam . . . in manu 8. sed cum] sed dum . . . fundibalarii 9. de restibus

percunctati sunt quid rerum esset quod
illum vinctum Assyrii reliquissent.
11 In diebus illis erant illic principes, Ozias
filius Micha de tribu Simeon,
et Charmi, qui et Gothoniel.
VIII. 12 In medio itaque seniorum,
et in conspectu omnium Achior dixit omnia
quae locutus ipse fuerat ab Holoferne
interrogatus:
et qualiter populus Holofernis voluisset
propter hoc verbum interficere eum,
13 et quemadmodum ipse Holofernes iratus
iusserit eum Israelitis hac de causa tradi:
ut, dum vicerit filios Israel,
tunc et ipsum Achior diversis iubeat interire
suppliciis,
propter hoc quod dixisset: Deus caeli
defensor eorum est.
14 Cumque Achior universa haec exposuisset,
omnis populus cecidit in faciem, adorantes
Dominum,
et communi lamentatione et fletu unanimes
preces suas Domino effuderunt,
15 dicentes: Domine Deus caeli et terrae,
intuere superbiam eorum,
et respice ad nostram humilitatem,
et faciem sanctorum tuorum attende,
et ostende quoniam non derelinquis praesumentes
de te:
et praesumentes de se, et de sua virtute
gloriantes humilias.
16 Finito itaque fletu, et per totam diem
oratione populorum completa,
consolati sunt Achior, 17 dicentes:
Deus patrum nostrorum, cuius tu virtutem
praedicasti,
ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut
eorum magis tu interitum videas.
18 Cum vero Dominus Deus noster dederit
hanc libertatem servis suis,
sit et tecum Deus in medio nostri:
ut sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus
converseris nobiscum.
19 Tunc Ozias, finito consilio, suscepit eum
in domum suam, et fecit ei coenam
magnam.
20 Et vocatis omnibus presbyteris, simul
expleto ieiunio refecerunt.
21 Postea vero convocatus est omnis populus,
et per totam noctem intra ecclesiam
oraverunt
petentes auxilium a Deo Israel.

CAPUT VII.

IX. 1 Holofernes autem altera die praecepit
exercitibus suis ut ascenderent contra
Bethuliam.
2 Erant autem pedites bellatorum centum
viginti millia, et equites viginti duo
millia,
praeter praeparationes virorum illorum,
quos occupaverat captivitas,
et abducti fuerant de provinciis et urbibus
universae iuventutis.
3 Omnes paraverunt se pariter ad pugnam
contra filios Israel,
et venerunt per crepidinem montis usque
ad apicem,
qui respicit super Dothain, a loco qui
dicitur Belma usque ad Chelmon, qui
est contra Esdrelon.
4 Filii autem Israel ut viderunt multitudinem
illorum,
prostraverunt se super terram, mittentes
cinerem super capita sua,
unanimes orantes ut Deus Israel misericordiam
suam ostenderet super populum
suum.
5 Et assumentes arma sua bellica, sederunt
per loca,
quae ad angusti itineris tramitem dirigunt
inter montosa,
et erant custodientes ea tota die et nocte.
6 Porro Holofernes, dum circuit per gyrum,
reperit quod fons, qui influebat, aquae
ductum illorum
a parte australi extra civitatem dirigeret:
et incidi praecepit aquae ductum illorum.
7 Erant tamen non longe a muris fontes,
ex quibus furtim videbantur haurire
aquam
ad refocillandum potius quam ad potandum.
8 Sed filii Ammon, et Moab accesserunt ad
Holofernem, dicentes:
Filii Israel non in lancea, nec in sagitta
confidunt,
sed montes defendunt illos,
et muniunt illos colles in praecipitio constituti.
9 Ut ergo sine congressione pugnae possis
superare eos,
pone custodes fontium, ut non hauriant
aquam ex eis, et sine gladio interficies
eos,
vel certe fatigati tradent civitatem suam,
quam putant in montibus positam
superari non posse.
10 Et placuerunt verba haec coram Holoferne,
et coram satellitibus eius,
et constituit per gyrum centenarios per
singulos fontes.
11 Cumque ista custodia per dies viginti
fuisset expleta,
defecerunt cisternae, et collectiones aquarum
omnibus habitantibus Bethuliam,

VI. 10. percontati 11. Symeon . . . Carmi . . . Gothonihel 13. de] *om.* . . . tunc et] tunc etiam . . . suppliciis interire 14. universa Achior (*om.* haec) . . . adorans 15. eorum] illorum . . . tuorum sanctorum 16. Finito itaque] finitoque . . . totam] totum . . . populorum oratione 18. nobiscum] *om.* 21. est] *om.*

VII. 2. bellatores . . . et equites vig. duo millia] *om.* 3. pariter paraverunt se . . . usque Chelmon . . . Hesdraelon 5. ad] *om.* 6. in aquaeductum . . . et incidi] *om.* et . . . illorum] eorum 8. defendent 9. aquam] *om.* . . . in montibus positam] montibus superpositam 10. coram omnibus satellitibus eius 11. inhabitantibus

ita ut non esset intra civitatem unde satiarentur vel una die,
quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie.

X. 12 Tunc ad Oziam congregati omnes viri, feminaeque iuvenes, et parvuli,
omnes simul una voce 13 dixerunt: Iudicet Deus inter nos et te,
quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis,
et propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum.
14 Et ideo non est qui adiuvet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti, et perditione magna.
15 Et nunc congregate universos, qui in civitate sunt,
ut sponte tradamus nos omnes populo Holofernis:
16 melius est enim ut captivi benedicamus Dominum, viventes,
quam moriamur, et simus opprobrium omni carni,
cum viderimus uxores nostras, et infantes nostros mori ante oculos nostros.
17 Contestamur hodie caelum et terram, et Deum patrum nostrorum, qui ulciscitur nos
secundum peccata nostra, ut iam tradatis civitatem in manu militiae Holofernis,
et sit finis noster brevis in ore gladii,
qui longior efficitur in ariditate sitis.
18 **Et** cum haec dixissent,
factus est fletus et ululatus magnus in ecclesia ab omnibus,
et per multas horas una voce clamaverunt ad Deum dicentes:
19 Peccavimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.
20 Tu, quia pius es, miserere nostri,
aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras,
et noli tradere confitentes te populo, qui ignorat te,
21 ut non dicant inter Gentes: Ubi est Deus eorum?
22 Et cum fatigati his clamoribus, et his fletibus lassati siluissent,
23 exurgens Ozias infusus lacrymis, dixit:
Aequo animo estote fratres, et hos quinque dies expectemus a Domino misericordiam:
24 forsitan enim indignationem suam abscindet,
et dabit gloriam nomini suo.
25 Si autem transactis quinque diebus non venerit adiutorium,
faciemus haec verba, quae locuti estis.

CAPUT VIII.

1 **Et** factum est, cum audisset haec verba Iudith vidua,
quae erat filia Merari,
filii Idox,
filii Ioseph,
filii Oziae,
filii Elai,
filii Iamnor,
filii Gedeon,
filii Raphaim,
filii Achitob,
filii Melchiae,
filii Enan,
filii Nathaniae,
filii Salathiel,
filii Simeon,
filii Ruben:
2 et vir eius fuit Manasses,
qui mortuus est in diebus messis hordeaceae:
3 instabat enim super alligantes manipulos in campo,
et venit aestus super caput eius, et mortuus est
in Bethulia civitate sua,
et sepultus est illic cum patribus suis.
4 Erat autem Iudith relicta eius vidua iam annis tribus, et mensibus sex.
5 Et in superioribus domus suae fecit sibi secretum cubiculum,
in quo cum puellis suis clausa morabatur,
6 et habens super lumbos suos cilicium,
ieiunabat omnibus diebus vitae suae,
praeter sabbata, et neomenias, et festa domus Israel.
7 Erat autem eleganti aspectu nimis,
cui vir suus reliquerat divitias multas, et familiam copiosam,
ac possessiones armentis boum, et gregibus ovium plenas.
8 Et erat haec in omnibus famosissima,
quoniam timebat Dominum valde,
nec erat qui loqueretur de illa verbum malum.

9 Haec itaque cum audisset quoniam Ozias promisisset XI.
quod transacto quinto die traderet civitatem,
misit ad presbyteros Chabri, et Charmi.
10 Et venerunt ad illam, et dixit illis:
Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat civitatem Assyriis
si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium?
11 Et qui estis vos, qui tentatis Dominum?

VII. 12. et feminae . . . simul omnes 13. nolentes . . . tradidit 14. adiuvet nos 15. tradamus nos omnes populo Holofernis] nostra damus omnes populi Holoferni 16. Dominum] deum 18. ab omnibus] omnibus 21. ut non] et non . . . inter] *om.* 24. abscidet et dat

VIII. 1. verba] *om.* . . . Helai . . . Iamnor (*Frcf.* Iammor)] Amnor . . . Raphaim] Rafuim . . . Acitob . . . Enam . . . Nathanae fil. Salathihel . . . *Symeon 2. hordeariae 3. in Bethuliam civitatem suam 4. Erat autem] et erat 5. superibus 6. sabbatum et neomenia 7. autem] enim . . . reliquerat] dimiserat 8. in eo omnibus . . . Dominum] deum 9. Charmin

12 Non est iste sermo, qui misericordiam provócet,
sed potius qui iram excitet, et furorem accendat.
13 Posuistis vos tempus miserationis Domini, et in arbitrium vestrum, diem constituistis ei.
14 Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso poeniteamus,
et indulgentiam eius fusis lacrymis postulemus:
15 non enim quasi homo, sic Deus comminabitur,
neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur.
16 Et ideo humiliemus illi animas nostras,
et in spiritu constituti humiliato, servientes illi,
17 dicamus flentes Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam:
ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum,
ita etiam de nostra humilitate gloriemur:
18 quoniam non sumus secuti peccata patrum nostrorum,
qui dereliquerunt Deum suum, et adoraverunt deos alienos,
19 pro quo scelere dati sunt in gladium, et in rapinam, et in confusionem inimicis suis:
nos autem alterum Deum nescimus praeter ipsum.
20 Expectemus humiles consolationem eius,
et exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum,
et humiliabit omnes Gentes, quaecumque insurgunt contra nos,
et faciet illas sine honore Dominus Deus noster.
21 Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei,
et ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite,
ut memores sint, quia tentati sunt patres nostri ut probarentur,
si vere colerent Deum suum.
22 Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est,
et per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est.
23 Sic Isaac, sic Iacob,
sic Moyses, et omnes qui placuerunt Deo,
per multas tribulationes transierunt fideles.
24 Illi autem, qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, et impatientiam suam
et improperium murmurationis suae contra Dominum protulerunt,
25 exterminati sunt ab exterminatore, et a serpentibus perierunt.
26 Et nos ergo non ulciscamur nos pro his, quae patimur,
27 sed reputantes peccatis nostris haec ipsa supplicia minora esse
flagella Domini, quibus quasi servi corripimur ad emendationem,
et non ad perditionem nostram evenisse credamus.
28 Et dixerunt illi Ozias, et presbyteri: Omnia, quae locuta es, vera sunt,
et non est in sermonibus tuis ulla reprehensio:
29 nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, et timens Deum.
30 Et dixit illis Iudith:
Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis:
31 ita quod facere disposui, probate si ex Deo est,
et orate ut firmum faciat Deus consilium meum.
32 Stabitis vos ad portam nocte ista, et ego exeam cum abra mea:
et orate, ut sicut dixistis, in diebus quinque
respiciat Dominus populum suum Israel.
33 Vos autem nolo ut scrutemini actum meum,
et usque dum renunciem vobis, nihil aliud fiat,
nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum.
34 Et dixit ad eam Ozias princeps Iuda:
Vade in pace, et Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum.
Et revertentes abierunt.

CAPUT IX.

1 Quibus abscedentibus, Iudith ingressa est oratorium suum: XII.
et induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum:
et prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens:
2 Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum,
qui violatores extiterunt in coinquinatione sua,
et denudaverunt femur virginis in confusionem:
3 et dedisti mulieres illorum in praedam, et filias illorum in captivitatem:

VIII. 13. et ad arbitrium 14. est dominus . . . paeniteamur . . . fusis] *om.* 15. sic Deus comminabitur] deus sic comminatur 16. et spiritu 17. ut sicut] et sicut . . . eorum] illorum 19. pro quo scelere] pro scelere quod 20. humiliat . . . illas] illos 21. estis] qui estis . . . et ex vobis] et *supplevit corrector* . . . ad eloquium vestrum] alloquio vestro 24. et patientia sua . . . et inproperium 27. minora esse supplicia . . . quibus quasi servi] quasi servi qui . . et non] *om.* et . . . evenisse] venisse 28. illi *om.* 29. Deum] dominum 30. loqui potui 31. Deus] *om.* 23. ut] *om.* . . . renuntiemus 34. Iudae . . . in ultione

IX. 2. *Symeon . . . in defensione . . . extiterant 3. dedisti mulieres eorum . . . fil. illorum] fil. eorum

et omnem praedam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum:
subveni quaeso te Domine Deus meus mihi viduae.
4 Tu enim fecisti priora, et illa post illa cogitasti:
et hoc factum est quod ipse voluisti.
5 Omnes enim viae tuae paratae sunt,
et tua iudicia in tua providentia posuisti.
6 Respice castra Assyriorum nunc,
sicut tunc castra Aegyptiorum videre dignatus es,
quando post servos tuos armati currebant,
confidentes in quadrigis, et in equitatu suo, et in multitudine bellatorum.
7 Sed aspexisti super castra eorum, et tenebrae fatigaverunt eos.
8 Tenuit pedes eorum abyssus,
et aquae operuerunt eos.
9 Sic fiant et isti, Domine,
qui confidunt in multitudine sua, et in curribus suis,
et in contis, et in scutis, et in sagittis suis, et in lanceis gloriantur,
10 et nesciunt quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio,
et Dominus nomen est tibi.
11 Erige brachium tuum sicut ab initio,
et allide virtutem illorum in virtute tua:
cadat virtus eorum in iracundia tua,
qui promittunt se violare sancta tua,
et polluere tabernaculum nominis tui,
et deiicere gladio suo cornu altaris tui.
12 Fac Domine, ut gladio proprio eius superbia amputetur:
13 capiatur laqueo oculorum suorum in me, et percuties eum ex labiis charitatis meae.
14 Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum:
et virtutem, ut evertam illum.
15 Erit enim hoc memoriale nominis tui,
cum manus feminae deiecerit eum.
16 Non enim in multitudine est virtus tua Domine,
neque in equorum viribus voluntas tua est,
nec superbi ab initio placuerunt tibi:
sed humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.
17 Deus caelorum, creator aquarum, et Dominus totius creaturae,
exaudi me miseram deprecantem,
et de tua misericordia praesumentem.
18 Memento Domine testamenti tui,
et da verbum in ore meo, et in corde meo consilium corrobora,
ut domus tua in sanctificatione tua permaneat:
19 et omnes Gentes agnoscant quia tu es Deus, et non est alius praeter te.

CAPUT X.

1 Factum est autem, cum cessasset clamare ad Dominum, XIII
surrexit de loco, in quo iacuerat prostrata ad Dominum:
2 vocavitque abram suam,
et descendens in domum suam, abstulit a se cilicium,
et exuit se vestimentis viduitatis suae,
3 et lavit corpus suum, et unxit se myro optimo,
et discriminavit crinem capitis sui, et imposuit mitram super caput suum,
et induit se vestimentis iucunditatis suae,
induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextraliola, et lilia, et inaures, et annulos,
et omnibus ornamentis suis ornavit se.
4 Cui etiam Dominus contulit splendorem:
quoniam omnis ista compositio non ex libidine,
sed ex virtute pendebat:
et ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit,
ut incomparabili decore omnium oculis appareret.
5 Imposuit itaque abrae suae ascoperam vini, et vas olei, et polentam,
et palathas, et panes, et caseum, et profecta est.
6 Cumque venissent ad portam civitatis,
invenerunt expectantem Oziam et presbyteros civitatis.
7 Qui cum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem eius.
8 Nihil tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes:
Deus patrum nostrorum det tibi gratiam,
et omne consilium tui cordis sua virtute corroboret,
ut glorietur super te Ierusalem,
et sit nomen tuum in numero sanctorum et iustorum.
9 Et dixerunt hi qui illic erant, omnes una voce: Fiat, fiat.
10 Iudith vero orans Dominum, transivit per portas ipsa et abra eius.
11 Factum est autem, cum descenderet montem, circa ortum diei,
occurrerunt ei exploratores Assyriorum,
et tenuerunt eam, dicentes: Unde venis? aut quo vadis?
12 Quae respondit: Filia sum Hebraeorum,
ideo ego fugi a facie eorum,

IX. 3. omnem praedam] omnem plebem 4. priora illa et illa pusilla (*sed ex* pusilla *corr. est* post illa) 5. in providentia tua 6. dignatus es videre 9. et in scutis] *om.* 10. conteres . . . tibi est 11. nominis] honoris 13. percute 14. et in virtute evertam eum 15. hoc] *om.* . . . cum manus feminae] quod manus feminea 16. tua est] *om.* est . . . tibi semper 18. in tua sanctificatione 19. quia] quoniam

X. 1. in quo] quo . . . ad Dominum] domino 3. myrro . . . et lilia] *om.* 4. hanc (*corrector addidit* in) illam 5. ascopam . . . polentum . . . palathas] lapates 6. venisset 8. sanctorum et iustorum] sanctorum suorum 10. transiit portas

quoniam futurum agnovi, quod dentur
vobis in depraedationem,
pro eo quod contemnentes vos, noluerunt
ultro tradere seipsos
ut invenirent misericordiam in conspectu
vestro,
13 Hac de causa cogitavi mecum, dicens:
Vadam ad faciem principis Holofernis,
ut indicem illi secreta illorum,
et ostendam illi quo aditu possit obtinere
eos,
ita ut non cadat vir unus de exercitu
eius.
14 Et cum audissent viri illi verba eius,
considerabant faciem eius, et erat in
oculis eorum stupor,
quoniam pulchritudinem eius mirabantur
nimis.
15 Et dixerunt ad eam: Conservasti animam
tuam
eo quod tale reperisti consilium, ut des-
cenderes ad dominum nostrum.
16 Hoc autem scias, quoniam cum steteris
in conspectu eius, bene tibi faciet,
et eris gratissima in corde eius.
Duxeruntque illam ad tabernaculum Ho-
lofernis, annunciantes eam.
17 Cumque intrasset ante faciem eius, statim
captus est in suis oculis Holofernes.
18 Dixeruntque ad eum satellites eius:
Quis contemnat populum Hebraeorum, qui
tam decoras mulieres habent,
ut non pro his merito pugnare contra
eos debeamus?
19 Videns itaque Iudith Holofernem sedentem
in conopoeo,
quod erat ex purpura, et auro, et sma-
ragdo,
et lapidibus pretiosis intextum:
20 et cum in faciem eius intendisset, adoravit
eum, prosternens se super terram.
Et elevaverunt eam servi Holofernis, iu-
bente domino suo.

CAPUT XI.

1 Tunc Holofernes dixit ei:
Aequo animo esto, et noli pavere in corde
tuo:
quoniam ego numquam nocui viro, qui
voluit servire Nabuchodonosor regi:
2 populus autem tuus, si non contempsis-
set me,
non levassem lanceam meam super eum.
3 Nunc autem dic mihi, qua ex causa
recessisti ab illis,
et placuit tibi ut venires ad nos?
III. 4 Et dixit illi Iudith: Sume verba ancillae
tuae,
quoniam si secutus fueris verba ancillae
tuae,
perfectam rem faciet Dominus tecum.
5 Vivit enim Nabuchodonosor rex terrae,
et vivit virtus eius, quae est in te
ad correptionem omnium animarum erran-
tium:
quoniam non solum homines serviunt illi
per te,
sed et bestiae agri obtemperant illi.
6 Nunciatur enim animi tui industria uni-
versis gentibus,
et indicatum est omni saeculo,
quoniam tu solus bonus, et potens es in
omni regno eius,
et disciplina tua omnibus provinciis prae-
dicatur.
7 Nec hoc latet, quod locutus est Achior,
nec illud ignoratur, quod ei iusseris
evenire.
8 Constat enim, Deum nostrum sic peccatis
offensum,
ut mandaverit per prophetas suos ad po-
pulum quod tradat eum pro peccatis
suis.
9 Et quoniam sciunt se offendisse Deum
suum filii Israel,
tremor tuus super ipsos est.
10 Insuper etiam fames invasit eos, et ab
ariditate aquae iam inter mortuos com-
putantur.
11 Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora
sua et bibant sanguinem eorum:
12 et sancta Domini Dei sui quae praecepit
Deus non contingi,
in frumento, vino, et oleo, haec cogita-
verunt impendere,
et volunt consumere quae nec manibus
deberent contingere:
ergo quoniam haec faciunt, certum est
quod in perditionem dabuntur.
13 Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab
illis,
et misit me Dominus haec ipsa nunciare
tibi.
14 Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam
nunc apud te:
et exiet ancilla tua, et orabo Deum,
15 et dicet mihi quando eis reddat peccatum
suum,
et veniens nunciabo tibi,
ita ut ego adducam te per mediam Ie-
rusalem,
et habebis omnem populum Israel, sicut
oves, quibus non est pastor,
et non latrabit vel unus canis contra te:
16 quoniam haec mihi dicta sunt per pro-
videntiam Dei.
17 Et quoniam iratus est illis Deus,
haec ipsa missa sum nunciare tibi.

X. 12. noluerint 13. unus] *om.* 14. viri illi] *om.* . . . mirabantur pulchr. eius 15. repperisti (isti *in rasura*, *fortasse** reppereris) . . . descenderis 16. annuntiantes] nuntiantes 18. ut non] et non . . . pugnari debeat contra eos 20. levaverunt illam

XI. 1. virum 2. eum] illum 4. Dominus] deus 5. et ipsae bestiae 6. industria animi tui 8. eum] eos . . . suis] *in rasura* 11. et sanguinem eorum bibant 12. Dei] *om.* 15. et dicit mihi . . . vel unus canis] canis unus 17. haec] hoc

18 Placuerunt autem omnia verba haec coram Holoferne, et coram pueris eius,
et mirabantur sapientiam eius,
et dicebant alter ad alterum:
19 Non est talis mulier super terram
in aspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum.
20 Et dixit ad illam Holofernes:
Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris:
21 et quoniam bona est promissio tua,
si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit et Deus meus,
et tu in domo Nabuchodonosor magna eris,
et nomen tuum nominabitur in universa terra.

CAPUT XII.

1 Tunc iussit eam introire ubi repositi erant thesauri eius,
et iussit illic manere eam,
et constituit quid daretur illi de convivio suo.
2 Cui respondit Iudith, et dixit:
Nunc non potero manducare ex his, quae mihi praecipis tribui,
ne veniat super me offensio:
ex his autem, quae mihi detuli, manducabo.
3 Cui Holofernes ait:
Si defecerint tibi ista, quae tecum detulisti,
quid faciemus tibi?
4 Et dixit Iudith:
Vivit anima tua domine meus,
quoniam non expendet omnia haec ancilla tua,
donec faciat Deus in manu mea haec, quae cogitavi.
Et induxerunt illam servi eius in tabernaculum, quod praeceperat.
5 Et petiit dum introiret, ut daretur ei copia nocte et ante lucem egrediendi foras
ad orationem, et deprecandi Dominum.
6 Et praecepit cubiculariis suis
ut sicut placeret illi, exiret et introiret ad adorandum Deum suum,
per triduum: 7 et exibat noctibus in vallem Bethuliae,
et baptizabat se in fonte aquae.
8 Et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israel,
ut dirigeret viam eius ad liberationem populi sui.
9 Et introiens, munda manebat in tabernaculo
usque dum acciperet escam suam in vespere.
10 Et factum est, in quarto die Holofernes fecit coenam servis suis,
et dixit ad Vagao eunuchum suum:
Vade, et suade Hebraeam illam ut sponte consentiat habitare mecum. XV.
11 Foedum est enim apud Assyrios, si femina irrideat virum
agendo ut immunis ab eo transeat.
12 Tunc introivit Vagao ad Iudith, et dixit:
Non vereatur bona puella introire ad dominum meum,
ut honorificetur ante faciem eius, ut manducet cum eo, et bibat vinum in iucunditate.
13 Cui Iudith respondit:
Quae ego sum, ut contradicam domino meo?
14 Omne quod erit ante oculos eius bonum et optimum faciam.
Quidquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitae meae.
15 Et surrexit, et ornavit se vestimento suo,
et ingressa stetit ante faciem eius.
16 Cor autem Holofernis concussum est:
erat enim ardens in concupiscentia eius.
17 Et dixit ad eam Holofernes:
Bibe nunc, et accumbe in iucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me.
18 Et dixit Iudith:
Bibam domine, quoniam magnificata est anima mea hodie prae omnibus diebus meis.
19 Et accepit, et manducavit, et bibit coram ipso
ea, quae paraverat illi ancilla eius.
20 Et iucundus factus est Holofernes ad eam,
bibitque vinum multum nimis, quantum numquam biberat in vita sua.

CAPUT XIII.

1 Ut autem sero factum est,
festinaverunt servi illius ad hospitia sua,
et conclusit Vagao ostia cubiculi, et abiit.
2 Erant autem omnes fatigati a vino:
3 eratque Iudith sola in cubiculo.
4 Porro Holofernes iacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus.
5 Dixitque Iudith puellae suae ut staret foris ante cubiculum, et observaret.
6 Stetitque Iudith ante lectum, orans cum lacrymis,
et labiorum motu in silentio,

XI. 18. ad sapientiam eius 19. et in pulchritudine

XII. 2. respondit Iud. et] respondens . . . praecipis] praecipisti (*sed correctum* praecepisti) 3. defecerint] *defecerit 5. petit . . . ei copia] illi fiducia 6. illi exiret⌈ Q. XC. *Sequitur fol.* 717. 6. et 7. et per triduum exiebat 8. Dominum] ad dominum 9. in vesperam 10. in quarta . . . Bagao . . . suum] *om.* . . . mecum] nobiscum 11. transeat ab eo 12. Bagao . . . ut manducet] et manducet . . . in iucunditate] cum iucunditatem 17. gratiam invenisti 20. ad illam . . . nimis] *om.*

XIII. 1. Bagao 5. foras 6. lectulum

7 dicens:
Confirma me Domine Deus Israel,
et respice in hac hora ad opera manuum mearum,
ut, sicut promisisti, Ierusalem civitatem tuam erigas:
et hoc quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam.

XVI. 8 Et cum haec dixisset, accessit ad columnam, quae erat ad caput lectuli eius,
et pugionem eius, qui in ea ligatus pendebat, exolvit.
9 Cumque evaginasset illum, apprehendit comam capitis eius,
et ait: Confirma me Domine Deus in hac hora.
10 Et percussit bis in cervicem eius, et abscidit caput eius,
et abstulit conopoeum eius a columnis,
et evolvit corpus eius truncum.
11 Et post pusillum exivit,
et tradidit caput Holofernis ancillae suae,
et iussit ut mitteret illud in peram suam.
12 Et exierunt duae, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem,
et transierunt castra,
et gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis.
13 Et dixit Iudith a longe custodibus murorum:
Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israel.
14 Et factum est, cum audissent viri vocem eius,
vocaverunt presbyteros civitatis.
15 Et concurrerunt ad eam omnes, a minimo usque ad maximum:
quoniam sperabant eam iam non esse venturam.
16 Et accendentes luminaria
congyraverunt circa eam universi:
illa autem ascendens in eminentiorem locum, iussit fieri silentium.
Cumque omnes tacuissent,

VII. 17 dixit Iudith:
Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se:
18 et in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israel:
et interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte.
19 Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens:
Ecce caput Holofernis principis militiae Assyriorum,
et ecce conopoeum illius, in quo recumbebat in ebrietate sua,
ubi per manum feminae percussit illum Dominus Deus noster.
20 Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus eius
et hinc euntem, et ibi commorantem, et inde huc revertentem,
et non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari,
sed sine pollutione peccati
revocavit me vobis gaudentem in victoria sua,
in evasione mea, et in liberatione vestra.
21 Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia eius.
22 Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam:
Benedixit te Dominus in virtute sua,
quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros.
23 Porro Ozias princeps populi Israel, dixit ad eam:
Benedicta es tu filia a Domino Deo excelso prae omnibus mulieribus super terram.
24 Benedictus Dominus, qui creavit caelum et terram,
qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum:
25 quia hodie nomen tuum ita magnificavit,
ut non recedat laus tua de ore hominum,
qui memores fuerint virtutis Domini in aeternum,
pro quibus non pepercisti animae tuae propter angustias et tribulationem generis tui,
sed subvenisti ruinae ante conspectum Dei nostri.
26 Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.
27 Porro Achior vocatus venit, et dixit ei Iudith:
Deus Israel, cui tu testimonium dedisti quod ulciscatur se de inimicis suis,
ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea.
28 Et ut probes quia ita est,
ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbiae suae Deum Israel contempsit,
et tibi interitum minabatur, dicens: Cum captus fuerit populus Israel,
gladio perforari praecipiam latera tua.
29 Videns autem Achior caput Holofernis,
angustiatus prae pavore,
cecidit in faciem suam super terram, et aestuavit anima eius.
30 Postea vero quam resumpto spiritu recreatus est,
procidit ad pedes eius, et adoravit eam, et dixit:
31 Benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Iacob,

XIII. 8. et haec cum dixisset . . . espendebat *(sed es punctis notatum)* exsolvit 9. confirma] conforta . . . deus Israhel 10. truncum *omisso* eius 11. exiit 12. duae] *om.* 15. speraverunt 16. in eminentiori loco 18. ancillam suam . . . suam] *om.* . . . in hac nocte 19. ubi et per 20. ancillam suam dominus 21. confiteamur 22. quia] qui . . . redigit 24. principis] *om.* 25. quia] qui . . . hominis . . . virtutes . . . tribulationes 27. Iudith] *om.* . . . in hac nocte 29. suam] *om.*

quoniam in omni gente, quae audierit nomen tuum,
magnificabitur super te Deus Israel.

CAPUT XIV.

1 Dixit autem Iudith ad omnem populum:
XVIII. Audite me fratres,
suspendite caput hoc super muros nostros:
2 et erit, cum exierit Sol, accipiat unusquisque arma sua, et exite cum impetu,
non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes.
3 Tunc exploratores necesse erit ut fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam.
4 Cumque duces eorum cucurrerint ad tabernaculum Holofernis,
et invenerint eum truncum in suo sanguine volutatum,
décidet super eos timor.
5 Cumque cognoveritis fugere eos,
ite post illos securi,
quoniam Dñus conteret eos sub pedibus vestris.
XIX. 6 Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israel,
relicto gentilitatis ritu, credidit Deo,
et circumcidit carnem praeputii sui,
et appositus est ad populum Israel,
et omnis successio generis eius usque in hodiernum diem.
7 Mox autem ut ortus est dies,
suspenderunt super muros caput Holofernis,
accepitque unusquisque vir arma sua,
et egressi sunt cum grandi strepitu et ululatu.
8 Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt.
9 Porro hi, qui in tabernaculo erant, venientes, et ante ingressum cubiculi perstrepentes,
excitandi gratia, inquietudinem arte moliebantur,
ut non ab excitantibus, sed a sonantibus Holofernes evigilaret.
10 Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire.
11 Sed cum venissent eius duces ac tribuni, et universi maiores exercitus regis Assyriorum,
dixerunt cubiculariis:
12 Intrate, et excitate illum,
quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad proelium.
13 Tunc ingressus Vagao cubiculum eius, stetit ante cortinam, et plausum fecit manibus suis:
suspicabatur enim illum cum Iudith dormire.
14 Sed cum nullum motum iacentis sensu aurium caperet,
accessit proximans ad cortinam, et elevans eam, vidensque cadaver absque capite Holofernis
in suo sanguine tabefactum iacere super terram,
exclamavit voce magna cum fletu, et scidit vestimenta sua.
15 Et ingressus tabernaculum Iudith, non invenit eam,
et exiliit foras ad populum, 16 et dixit:
Una mulier Hebraea fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor:
ecce enim Holofernes iacet in terra, et caput eius non est in illo.
17 Quod cum audissent principes virtutis Assyriorum,
sciderunt omnes vestimenta sua,
et intolerabilis timor et tremor cecidit super eos,
et turbati sunt animi eorum valde.
18 Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

CAPUT XV.

1 Cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset,
fugit mens et consilium ab eis,
et solo tremore et metu agitati, fugae praesidium sumunt,
2 ita ut nullus loqueretur cum proximo suo,
sed inclinato capite, relictis omnibus,
evadere festinabant Hebraeos, quos armatos super se venire audiebant,
fugientes per vias camporum et semitas collium.
3 Videntes itaque filii Israel fugientes, secuti sunt illos.
Descenderuntque clangentes tubis, et ululantes post ipsos.
4 Et quoniam Assyrii non adunati, in fugam ibant praecipites:
filii autem Israel uno agmine persequentes,
debilitabant omnes, quos invenire potuissent.
5 Misit itaque Ozias nuncios per omnes civitates et regiones Israel.
6 Omnis itaque regio, omnisque urbs electam iuventutem armatam misit post eos,

---

XIII. 31. magnificavit deum Israhel super te

XIV. 1. et suspendite 5. fugere illos ite 6. ad populum] ad dominum deum . . . usque in] *om.* in 8. Holofernis] *om.* 10. pulsando] in pulsando 11. duces eius et tribuni . . . regis] *om.* 12. nos] *om.* 13. Bagao 14. sensu] sensus . . . vidensque] videt iacens . . . exclamavit] et clamavit (*sed corr. est* et excl.) scidit] excidit 15. exsilivit 16. eius] ipsius 18. in media castra eorum

XV. 2. festinabant] *om.* 3. Fugientes secuti sunt illos. Descenderuntque] fugientes illos descenderunt 5. misit itaque] misitque 6. urbs] urbis . . . misit armatam . . .

et persecuti sunt eos in ore gladii,
quousque pervenirent ad extremitatem finium suorum.
7 Reliqui autem, qui erant in Bethulia,
ingressi sunt castra Assyriorum,
et praedam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt,
et onustati sunt valde.
8 Hi vero, qui victores reversi sunt ad Bethuliam,
omnia quae erant illorum attulerunt secum:
ita ut non esset numerus in pecoribus, et iumentis,
et universis mobilibus eorum,
ut a minimo usque ad maximum
omnes divites fierent de praedationibus eorum.
9 Ioacim autem summus pontifex de Ierusalem venit in Bethuliam
cum universis presbyteris suis ut videret Iudith.
10 Quae cum exisset ad illum,
benedixerunt eam omnes una voce, dicentes:
Tu gloria Ierusalem,
tu laetitia Israel,
tu honorificentia populi nostri:
11 quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum,
eo quod castitatem amaveris,
et post virum tuum, alterum nescieris:
ideo et manus Domini confortavit te,
et ideo eris benedicta in aeternum.
12 Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.
13 Per dies autem triginta, vix collecta sunt spolia Assyriorum a populo Israel.
14 Porro autem universa, quae Holofernis peculiaria fuisse probata sunt, dederunt Iudith
in auro, et argento, et vestibus, et gemmis, et omni supellectili,
et tradita sunt omnia illi a populo.
15 Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, et virginibus,
et iuvenibus, in organis, et citharis.

CAPUT XVI.

1 Tunc cantavit canticum hoc Domino Iudith, dicens:
2 Incipite Domino in tympanis,
cantate Domino in cymbalis,
modulamini illi psalmum novum,
exaltate, et invocate nomen eius.
3 Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.
4 Qui posuit castra sua in medio populi sui,
ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.
5 Venit Assur ex montibus ab Aquilone in multitudine fortitudinis suae:
cuius multitudo obturavit torrentes,
et equi eorum cooperuerunt valles.
6 Dixit se incensurum fines meos,
et iuvenes meos occisurum gladio,
infantes meos dare in praedam, et virgines in captivitatem.
7 Dominus autem omnipotens nocuit eum,
et tradidit eum in manus feminae,
et confodit eum.
8 Non enim cecidit potens eorum a iuvenibus,
nec filii Titan percusserunt eum,
nec excelsi gigantes opposuerunt se illi,
sed Iudith filia Merari
in specie faciei suae dissolvit eum.
9 Exuit enim se vestimento viduitatis,
et induit se vestimento laetitiae
in exultatione filiorum Israel.
10 Unxit faciem suam unguento,
et colligavit cincinnos suos mitra, accepit stolam novam ad decipiendum illum.
11 Sandalia eius rapuerunt oculos eius,
pulchritudo eius captivam fecit animam eius,
amputavit pugione cervicem eius.
12 Horruerunt Persae constantiam eius, et Medi audaciam eius.
13 Tunc ululaverunt castra Assyriorum,
quando apparuerunt humiles mei, arescentes in siti.
14 Filii puellarum compunxerunt eos, et sicut pueros fugientes occiderunt eos:
perierunt in praelio a facie Domini Dei mei.
15 Hymnum cantemus Domino,
hymnum novum cantemus Deo nostro.
16 Adonai
Domine magnus es tu, et praeclarus in virtute tua, et quem superare nemo potest.
17 Tibi serviat omnis creatura tua:
quia dixisti, et facta sunt: misisti spiritum tuum, et creata sunt,
et non est qui resistat voci tuae.
18 Montes a fundamentis movebuntur cum aquis:
petrae, sicut cera, liquescent ante faciem tuam.
19 Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.
20 Vae genti insurgenti super genus meum:
Dominus enim omnipotens vindicabit in eis,
in die iudicii visitabit illos.

XV. 6. finium suarum 7. onustati] honestati (*ex errore pro* honustati, *ut videtur*) 8. attulerunt] abstulerunt . . . maximum] magnum . . . de depraedationibus eorum 9. ad Bethuliam 10. eam] illam 11. nescieris] non *(quod est supra lineam adscriptum)* scieris . . . ideo et] et ideo . . . et ideo] et propter hoc 14. superlectile . . . illi omnia 15. et omnis populus gaudebat

XVI. 6. gladio] in gladio 7. confodit] confudit 8. opposuerunt] inposuerunt 9. enim se vestimento] enim vestimentis . . . vestimento laetitiae] veste laetitiae . . . in exultationem 10. et colligavit] conligavit . . . in mitra 14. Dei] *om.* 16. Tua] *om.* 19. per omnia] per *suppletum est* 20. visitabit illos] visitavit in vos

21 Dabit enim ignem, et vermes in carnes eorum,
ut urantur, et sentiant usque in sempiternum.
XXIII. 22 Et factum est post haec, omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum:
et mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta,
et vota, et repromissiones suas.
23 Porro Iudith universa vasa bellica Holofernis, quae dedit illi populus,
et conopoeum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis.
24 Erat autem populus iucundus secundum faciem sanctorum,
et per tres menses gaudium huius victoriae celebratum est cum Iudith.
25 Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam,
et Iudith magna facta est in Bethulia,
et praeclarior erat universae terrae Israel.
26 Erat etiam virtuti castitas adiuncta,
ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vitae suae,
ex quo defunctus est Manasses vir eius.
27 Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria.
28 Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque,
et dimisit abram suam liberam,
et defuncta est ac sepulta cum viro suo in Bethulia.
29 Luxitque illam omnis populus diebus septem.
30 In omni autem spatio vitae eius non fuit qui perturbaret Israel,
et post mortem eius annis multis.
31 Dies autem victoriae huius festivitatis, ab Hebraeis
in numero sanctorum dierum accipitur,
et colitur a Iudaeis ex illo tempore usque in praesentem diem.

LIBER ESTHER

CAPUT I.

1 In diebus Assueri, qui regnavit ab India usque Aethiopiam super centum viginti septem provincias.
2 Quando sedit in solio regni sui,
Susan civitas regni eius exordium fuit.
3 Tertio igitur anno imperii sui
fecit grande convivium cunctis principibus,
et pueris suis, fortissimis Persarum, et Medorum
inclytis, et praefectis provinciarum coram se,
4 ut ostenderet divitias gloriae regni sui,
ac magnitudinem, atque iactantiam potentiae suae, multo tempore,
centum videlicet et octoginta diebus.
5 Cumque implerentur dies convivii,
invitavit omnem populum, qui inventus est in Susan, a maximo usque ad minimum:
et iussit septem diebus convivium praeparari in vestibulo horti, et nemoris,
quod regio cultu et manu consitum erat.
6 Et pendebant ex omni parte tentoria aërii coloris
et carbasini ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis, atque purpureis,
qui eburneis circulis inserti erant, et columnis marmoreis fulciebantur.
Lectuli quoque aurei et argentei, super pavimentum
smaragdino et pario stratum lapide, dispositi erant:
quod mira varietate pictura decorabat.
7 Bibebant autem qui invitati erant, aureis poculis,
et aliis atque aliis vasis cibi inferebantur.

XVI. 23. conopeum . . . de cubili ipsius, obtulit] *om.* 25. in domum suam] in sua . . . magna facta] magnificata 26. virtuti castitatis 27. cum gloria magna 31. festivitatem . . . dierum sanctorum accepit

Subscripta: EXP· LIB· IVDITH| INCIPIT IPSE (*sed haec vox deleta*) LIBER HESTER| DO GRATIAS. *Haec sequitur prologus:* Librum Hester variis *usque* esse non possunt. *Tum:* EXPICIT PROLOGVS| INCIPIT IPSE LIBER.

I. 1. Asueri 2. Susa 5. cumque complerentur . . . in Susan] Susis . . . septem diebus iussit 6. et carpasini et iacynthini . . . smaragdino et vario (*error*) stratum lapide . . . dispositi] depositi

Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat,
abundans, et praecipuum ponebatur.
8 Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum,
sed sicut rex statuerat, praeponens mensis singulos de principibus suis
ut sumeret unusquisque quod vellet.
9 **V**asthi quoque regina fecit convivium feminarum
in palatio, ubi rex Assuerus manere consueverat.
10 Itaque die septimo, cum rex esset hilarior,
et post nimiam potationem incaluisset mero, praecepit
Maumam, et Bazatha, et Harbona, et Bagatha, et Abgatha, et Zethar, et Charchas,
septem eunuchis, qui in conspectu eius ministrabant,
11 ut introducerent reginam Vasthi coram rege,
posito super caput eius diademate,
ut ostenderet cunctis populis et principibus pulchritudinem illius:
erat enim pulchra valde.
12 Quae renuit, et ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempsit.
Unde iratus rex, et nimio furore succensus,
13 interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant,
et illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges, ac iura maiorum:
14 (erant autem primi et proximi,
Charsena, et Sethar, et Admatha, et Tharsis,
et Mares, et Marsana, et Mamuchan,
septem duces Persarum, atque Medorum,
qui videbant faciem regis,
et primi post eum residere soliti erant)
15 cui sententiae Vasthi regina subiaceret,
quae Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere noluisset.
16 Responditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus,
Non solum regem laesit regina Vasthi,
sed et omnes populos, et principes,
qui sunt in cunctis provinciis regis Assueri.
17 Egredietur enim sermo reginae ad omnes mulieres, ut contemnant viros suos, et dicant:
Rex Assuerus iussit ut regina Vasthi intraret ad eum, et illa noluit.
18 Atque hoc exemplo omnes principum coniuges Persarum atque Medorum,
parvipendent imperia maritorum:
unde regis iusta est indignatio.
19 Si tibi placet, egrediatur edictum a facie tua,
et scribatur iuxta legem Persarum atque Medorum,
quam praeteriri illicitum est,
ut nequaquam ultra Vasthi ingrediatur ad regem,
sed regnum illius, altera, quae melior est illa, accipiat.
20 Et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium,
et cunctae uxores tam maiorum, quam minorum deferant maritis suis honorem.
21 Placuit consilium eius regi, et principibus:
fecitque rex iuxta consilium Mamuchan,
22 et misit epistolas ad universas provincias regni sui,
ut quaeque gens audire et legere poterat,
diversis linguis, et litteris,
esse viros principes ac maiores in domibus suis:
et hoc per cunctos populos divulgari.

CAPUT II.

1 **H**is ita gestis, postquam regis Assueri indignatio deferbuerat,
recordatus est Vasthi, et quae fecisset, vel quae passa esset:
2 dixeruntque pueri regis, ac ministri eius:
Quaerantur regi puellae virgines ac speciosae,
3 et mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas et virgines:
et adducant eas ad civitatem Susan,
et tradant eas in domum feminarum sub manu Egei eunuchi,
qui est praepositus et custos mulierum regiarum:
et accipiant mundum muliebrem,
et cetera ad usus necessaria.
4 Et quaecumque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi.
Placuit sermo regi: et ita, ut suggesserant, iussit fieri.
5 Erat vir Iudaeus in Susan civitate, vocabulo Mardochaeus
filius Iair, filii Semei, filii Cis, de stirpe Iemini,
6 qui translatus fuerat de Ierusalem
eo tempore, quo Iechoniam regem Iuda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat,

I. 8. sicut] sic 9. Vasti (non item *v.* 11) . . . Assuerus, *sed alterum s puncto notatur* . . . consuerat 10. potationem] potionem . . . Mauman . . . Arbona . . . et Zethar et Charchas] *om., suppl. alia manus* Zarath et Charcias 11. ut ostenderet] et ostenderet . . . illius pulchritudinem . . . enim] autem 14. et Tharsis] etharsis *(vitium)* . . . Mamucha 15. Asueri (*et sic etiam postea*) 16. Responditque] respondit . . . sed omnes principes et populos 18. omnes] *om.* 19. et si tibi placet . . . melior illa est 20. in omne] nomine *(error)* . . . honorem] *om.* 21. iuxta consultum Mamucham

II. 1. deferbuerat indignatio . . . vel quae] vel 3. tradant eas] *om.* eas . . . Aegaei 5. in Susis . . . Mardocheus fil. Iahir . . . Chis

7 qui fuit nutritius filiae fratris sui Edissae,
quae altero nomine vocabatur Esther:
et utrumque parentem amiserat:
pulchra nimis, et decora facie.
Mortuisque patre eius ac matre, Mardochaeus sibi eam adoptavit in filiam.
8 Cumque percrebruisset regis imperium,
et iuxta mandatum illius
multae pulchrae virgines adducerentur Susan,
et Egeo traderentur Eunucho;
Esther quoque inter ceteras puellas ei tradita est,
ut servaretur in numero feminarum.
9 Quae placuit ei, et invenit gratiam in conspectu illius. Et praecepit eunucho, ut acceleraret mundum muliebrem,
et traderet ei partes suas,
et septem puellas speciosissimas de domo regis,
et tam ipsam, quam pedissequas eius ornaret atque excoleret.
10 Quae noluit indicare ei populum et patriam suam:
Mardochaeus enim praeceperat ei, ut de hac re omnino reticeret:
11 qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus,
in qua electae virgines servabantur,
curam agens salutis Esther,
et scire volens quid ei accideret.
12 Cum autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem,
expletis omnibus quae ad cultum muliebrem pertinebant,
mensis duodecimus vertebatur:
ita dumtaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino,
et aliis sex quibusdam pigmentis
et aromatibus uterentur.
13 Ingredientesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant:
et ut eis placuerat, compositae de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant.
14 Et quae intraverat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas aedes deducebatur,
quae sub manu Susagazi eunuchi erant,
qui concubinis regis praesidebat:
nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi,
nisi voluisset rex, et eam venire iussisset ex nomine.
15 **E**voluto autem tempore per ordinem, instabat dies,
quo Esther filia Abihail fratris Mardochaei,
quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem.
Quae non quaesivit muliebrem cultum,
sed quaecumque voluit Egeus eunuchus custos virginum,
haec ei ad ornatum dedit.
Erat enim formosa valde,
et incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa
et amabilis videbatur.
16 Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo,
qui vocatur Tebeth, septimo anno regni eius.
17 Et adamavit eam rex plus quam omnes mulieres,
habuitque gratiam et misericordiam coram eo super omnes mulieres,
et posuit diadema regni in capite eius,
fecitque eam regnare in loco Vasthi.
18 Et iussit convivium praeparari permagnificum
cunctis principibus, et servis suis pro coniunctione, et nuptiis Esther.
Et dedit requiem universis provinciis,
ac dona largitus est iuxta magnificentiam principalem.
19 Cumque secundo quaererentur virgines et congregarentur,
Mardochaeus manebat ad ianuam regis:
20 necdum prodiderat Esther patriam, et populum suum, iuxta mandatum eius.
Quidquid enim ille praecipiebat, observabat Esther:
et ita cuncta faciebat ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam nutriebat.
21 Eo igitur tempore, quo Mardochaeus ad regis ianuam morabatur,
irati sunt Bagathan, et Thares duo eunuchi regis, qui ianitores erant,
et in primo palatii limine praesidebant.
volueruntque insurgere in regem, et occidere eum.
22 Quod Mardochaeum non latuit,
statimque nunciavit reginae Esther:
et illa regi ex nomine Mardochaei, qui ad se rem detulerat.
23 Quaesitum est, et inventum:
et appensus est uterque eorum in patibulo.
Mandatumque est historiis, et annalibus traditum coram rege.

CAPUT III.

1 **Post** haec rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi,
qui erat de stirpe Agag:

II. 7. nutricius . . . Aedessae . . . Hester vocabatur . . . Mardocheus, *et sic ubique* 8. mandata . . . virginis pulchrae . . . Aegaeo . . . Hester, *atque sic ubique* 9. et praec. eunucho] *om. (per errorem)* . . . pedisequas 10. praeceperat ei] *om.* ei 12. menses . . . myrtino . . . et alios sex 13. transiebant 14. deducebatur, *correctum* deducebantur . . . Susagati 15. Abiahil . . . intrare deberet . . . quae voluit Aegaeus 16. vocabatur 17. adamavit] amavit . . . in capite] super capite 18. in universis 19. cumque et secundo . . . ad regis ianuas 21. Bagatham . . . et in *(sed in suppletum est)* primo 23. quaesitum] *corrector add.* que . . . appensus *sine* est . . . mandatumque *sine* est

et posuit solium eius super omnes principes, quos habebat.
2 Cunctique servi regis, qui in foribus palatii versabantur,
flectebant genua, et adorabant Aman:
sic enim praeceperat eis imperator.
solus Mardochaeus non flectebat genu, neque adorabat eum.
3 Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatii praesidebant:
Cur praeter ceteros non observas mandatum regis:
4 Cumque hoc crebrius dicerent, et ille nollet audire,
nunciaverunt Aman, scire cupientes utrum perseveraret in sententia:
dixerat enim eis se esse Iudaeum.
5 Quod cum audisset Aman, et experimento probasset
quod Mardochaeus non flecteret sibi genu, nec se adoraret,
iratus est valde, 6 et pro nihilo duxit
in unum Mardochaeum mittere manus suas:
audierat enim quod esset gentis Iudaeae.
magisque voluit omnem Iudaeorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.
7 Mense primo (cuius vocabulum est Nisan)
anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam,
quae Hebraice dicitur phur, coram Aman,
quo die et quo mense gens Iudaeorum deberet interfici:
et exivit mensis duodecimus, qui vocatur Adar.
8 Dixitque Aman regi Assuero:
Est populus per omnes provincias regni tui dispersus,
et a se mutuo separatus, novis utens legibus et ceremoniis,
insuper et regis scita contemnens.
Et optime nosti quod non expediat regno tuo ut insolescat per licentiam.
9 Si tibi placet, decerne, ut pereat,
et decem millia talentorum appendam arcariis gazae tuae.
10 Tulit ergo rex annulum, quo utebatur, de manu sua,
et dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudaeorum,
11 dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit.
de populo age quod tibi placet.
12 Vocatique sunt scribae regis mense primo Nisan, tertiadecima die eiusdem mensis:
et scriptum est, ut iusserat Aman, ad omnes satrapas regis,
et iudices provinciarum, diversarumque gentium,
ut quaeque gens legere poterat, et audire pro varietate linguarum ex nomine regis Assueri:
et litterae signatae ipsius annulo, 13 missae sunt per cursores regis ad universas provincias
ut occiderent atque delerent omnes Iudaeos, a puero usque ad senem, parvulos, et mulieres,
uno die, hoc est tertio decimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar,
et bona eorum diriperent.
14 Summa autem epistolarum haec fuit,
ut omnes provinciae scirent, et pararent se ad praedictam diem.
15 Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere.
Statimque in Susan pependit edictum, rege et Aman celebrante convivium,
et cunctis Iudaeis, qui in urbe erant, flentibus.

CAPUT IV.

1 Quae cum audisset Mardochaeus, scidit vestimenta sua,
et indutus est sacco, spargens cinerem capiti:
et in platea mediae civitatis voce magna clamabat,
ostendens amaritudinem animi sui.
2 Et hoc eiulatu usque ad fores palatii gradiens:
non enim erat licitum, indutum sacco aulam regis intrare.
3 In omnibus quoque provinciis, oppidis, ac locis, ad quae crudele regis dogma pervenerat,
planctus ingens erat apud Iudaeos, ieiunium, ululatus, et fletus,
sacco et cinere multis pro strato utentibus.
4 Ingressae autem sunt puellae Esther et eunuchi, nunciaveruntque ei.
Quod audiens consternata est:
et vestem misit, ut ablato sacco induerent eum:
quam accipere noluit.
5 Accitoque Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat,
praecepit ei ut iret ad Mardochaeum, et disceret ab eo cur hoc faceret.
6 Egressusque Athach, ivit ad Mardochaeum stantem in platea civitatis, ante ostium palatii:
7 qui indicavit ei omnia, quae acciderant, quomodo Aman promisisset,
ut in thesauros regis pro Iudaeorum nece inferret argentum.

III. 2. genua] genu . . . Aman] *suppletur alia manu* . . . eum] *videtur secunda manu additum* 3. regis pueri . . . mandata 5. sibi flecteret 6. duxit] dixit *(error)* 10. hostis, *sed corr. est* hosti 11. tu] *om.* 12. eiusdem mensis] eius . . . ipsius signatae annulo 14. scirent] susciperent 15. explere regis imperium . . . in Susis . . . Iudaeis] *om.*

IV. 2. aulam] aula 4. sunt autem . . . misit vestem 5. Athac . . . praecepit ei] *om.* ei . . . et disceret] ut disceret 6. Egressus (*sed supra lineam additur* que) Athac 7. thesauro

8 Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susan, dedit ei,
ut reginae ostenderet, et moneret eam, ut intraret ad regem,
et deprecaretur eum pro populo suo.
9 Regressus Athach, nunciavit Esther omnia, quae Mardochaeus dixerat.
10 Quae respondit ei, et iussit ut diceret Mardochaeo:
11 Omnes servi regis, et cunctae, quae sub ditione eius sunt, norunt provinciae,
quod sive vir, sive mulier non vocatus, interius atrium regis intraverit,
absque ulla cunctatione statim interficiatur:
nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiae,
atque ita possit vivere.
Ego igitur quomodo ad regem intrare potero,
quae triginta iam diebus non sum vocata ad eum?
12 Quod cum audisset Mardochaeus, 13 rursum mandavit Esther, dicens:
Ne putes quod animam tuam tantum liberes,
quia in domo regis es prae cunctis Iudaeis:
14 si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Iudaei:
et tu, et domus patris tui peribitis.
Et quis novit utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris?
15 Rursumque Esther haec Mardochaeo verba mandavit:
16 Vade et congrega omnes Iudaeos, quos in Susan repereris, et orate pro me.
Non comedatis, et non bibatis tribus diebus, et tribus noctibus:
et ego cum ancillis meis similiter ieiunabo,
et tunc ingrediar ad regem contra legem faciens, non vocata,
tradensque me morti et periculo.
17 Ivit itaque Mardochaeus,
et fecit omnia, quae ei Esther praeceperat.

CAPUT V.

1 Die autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, et stetit in atrio domus regiae,
quod erat interius, contra basilicam regis:
at ille sedebat super solium suum in consistorio palatii contra ostium domus.
2 Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis eius,
et extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu:
quae accedens, osculata est summitatem virgae eius.
3 Dixitque ad eam rex:
Quid vis Esther regina?
quae est petitio tua?
etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi.
4 At illa respondit:
Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie, et Aman tecum ad convivium, quod paravi.
5 Statimque rex, Vocate, inquit, cito Aman ut Esther obediat voluntati.
Venerunt itaque rex et Aman ad convivium, quod eis regina paraverat.
6 Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter:
Quid petis ut detur tibi? et pro qua re postulas?
etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.
7 Cui respondit Esther:
Petitio mea, et preces sunt istae:
8 Si inveni in conspectu regis gratiam,
et si regi placet ut det mihi quod postulo,
et meam impleat petitionem:
veniat rex et Aman ad convivium quod paravi eis,
et cras aperiam regi voluntatem meam.
9 Egressus est itaque illo die Aman laetus et alacer.
Cumque vidisset Mardochaeum sedentem ante fores palatii,
et non solum non assurrexisse sibi,
sed nec motum quidem de loco sessionis suae,
indignatus est valde:
10 et dissimulata ira, reversus in domum suam,
convocavit ad se amicos suos, et Zares uxorem suam:
11 et exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam,
et quanta eum gloria super omnes principes et servos suos rex elevasset.
12 Et post haec ait:
Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum rege, praeter me:
apud quam etiam cras cum rege pransurus sum.
13 Et cum haec omnia habeam, nihil me habere puto,
quamdiu videro Mardochaeum Iudaeum sedentem ante fores regias.
14 Responderuntque ei Zares uxor eius, et ceteri amici:
Iube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos,
et dic mane regi ut appendatur super eam Mardochaeus,
et sic ibis cum rege laetus ad convivium.

IV. 8. exemplar quoque] exemplarque . . . in Susis 9. Athac 11. non vocatus] invocatus 13. quia] quod 16. in Susis . . . et bibatis . . . et tribus noct.] ac noctib.

V. 1. suum] *om.* 3. regni mei partem 5. oboediatur 7. istae sunt 8. gratiam in conspectu regis . . . et meam] ut meam . . . regi aperiam 9. Egressus est] est *prima manu suppletum* . . . Aman illo die 10. suos] *om.* 12. cum rege ad convivium 13. habere me

Placuit ei consilium, et iussit excelsam
parari crucem.

CAPUT VI.

1 Noctem illam duxit rex insomnem,
iussitque sibi afferri historias et annales
priorum temporum.
Quae cum illo praesente legerentur, 2 ven-
tum est ad illum locum ubi scriptum
erat
quomodo nunciasset Mardochaeus insidias
Bagathan, et Thares eunuchorum,
regem Assuerum iugulare cupientium.
3 Quod cum audisset rex, ait:
Quid pro hac fide honoris ac praemii
Mardochaeus consecutus est?
Dixerunt ei servi illius ac ministri: Nihil
omnino mercedis accepit.
4 Statimque rex, Quis est, inquit, in atrio?
Aman quippe interius atrium
domus regiae intraverat,
ut suggereret regi, et iuberet Mardo-
chaeum affigi patibulo, quod ei fuerat
praeparatum.
5 Responderunt pueri: Aman stat in atrio.
Dixitque rex: Ingrediatur.
6 Cumque esset ingressus, ait illi:
Quid debet fieri viro, quem rex honorare
desiderat?
Cogitans autem in corde suo Aman, et
reputans quod nullum alium rex, nisi
se, vellet honorare, 7 respondit:
Homo, quem rex honorare cupit, 8 de-
bet indui vestibus regiis,
et imponi super equum, qui de sella re-
gis est,
et accipere regium diadema super caput
suum,
9 et primus de regiis principibus ac tyrannis
teneat equum eius,
et per plateam civitatis incedens clamet,
et dicat:
Sic honorabitur, quemcumque voluerit rex
honorare.
10 Dixitque ei rex: Festina, et sumpta stola
et equo,
fac, ut locutus es, Mardochaeo Iudaeo,
qui sedet ante fores palatii. Cave ne
quidquam de his, quae locutus es,
praetermittas.
11 Tulit itaque Aman stolam et equum, in-
dutumque Mardochaeum in platea ci-
vitatis,
et impositum equo praecedebat, atque
clamabat:
Hoc honore condignus est, quemcumque
rex voluerit honorare.
12 Reversusque est Mardochaeus ad ianuam
palatii:
et Aman festinavit ire in domum suam,
lugens et operto capite:
13 narravitque Zares uxori suae, et amicis
omnia quae evenissent sibi.
Cui responderunt sapientes, quos habe-
bat in consilio, et uxor eius:
Si de semine Iudaeorum est Mardochaeus,
ante quem cadere coepisti,
non poteris ei resistere, sed cades in con-
spectu eius.
14 Adhuc illis loquentibus,
venerunt eunuchi regis, et cito eum ad
convivium, quod regina paraverat, per-
gere compulerunt.

CAPUT VII.

1 Intravit itaque rex et Aman, ut biberent
cum regina.
2 Dixitque ei rex etiam secunda die, post-
quam vino incaluerat:
Quae est petitio tua Esther ut detur tibi?
et quid vis fieri?
etiam si dimidiam partem regni mei pe-
tieris, impetrabis.
3 Ad quem illa respondit:
Si inveni gratiam in oculis tuis o rex,
et si tibi placet, dona mihi animam meam
pro qua rogo,
et populum meum pro quo obsecro.
4 Traditi enim sumus ego et populus meus,
ut conteramur, iugulemur, et perea-
mus,
Atque utinam in servos et famulas ven-
deremur:
esset tolerabile malum, et gemens tace-
rem:
nunc autem hostis noster est, cuius cru-
delitas redundat in regem.
5 Respondensque rex Assuerus ait:
Quis est iste, et cuius potentiae, ut haec
audeat facere?
6 Dixitque Esther:
Hostis et inimicus noster pessimus iste
est Aman.
Quod ille audiens, illico obstupuit,
vultum regis ac reginae ferre non su-
stinens.
7 Rex autem iratus surrexit,
et de loco convivii intravit in hortum
arboribus consitum.
Aman quoque surrexit ut rogaret Esther
reginam pro anima sua,
intellexit enim a rege sibi paratum ma-
lum.
8 Qui cum reversus esset de horto nemori-
bus consito,
et intrasset convivii locum, reperit Aman
super lectulum corruisse,
in quo iacebat Esther, et ait:
Etiam reginam vult opprimere, me prae-
sente, in domo mea.
Necdum verbum de ore regis exierat, et
statim operuerunt faciem eius.

VI. 1. rex duxit . . . afferri sibi . . . Quae cum] qui cum 3. rex audisset . . . dixerunt ei] dixeruntque 4. et iuberet] ut iuberet 5. pueri] *om.* 6. autem] *om.* . . . Aman in corde suo 9. regiis] regis . . . et dicat] ac dicat . . . rex voluerit honor. 10. fac ita ut 12. Reversusque] reversus

VII. 2. in secundo . . . vino] vinum, *sed corr.* vino . . . regni mei partem 6. obstipuit 7. surrexit iratus

9 Dixitque Harbona, unus de eunuchis, qui
stabant in ministerio regis:
En lignum, quod paraverat Mardochaeo,
qui locutus est pro rege, stat in domo
Aman, habens altitudinis quinquaginta
cubitos.
Cui dixit rex: Appendite eum in eo.
10 Suspensus est itaque Aman in patibulo
quod paraverat Mardochaeo:
et regis ira quievit.

CAPUT VIII.

1 Die illo dedit rex Assuerus Esther reginae domum Aman adversarii Iudaeorum,
et Mardochaeus ingressus est ante faciem regis.
Confessa est enim ei Esther quod esset patruus suus.
2 Tulitque rex annulum, quem ab Aman recipi iusserat,
et tradidit Mardochaeo.
Esther autem constituit Mardochaeum super domum suam.
3 Nec his contenta, procidit ad pedes regis,
flevitque et locuta ad eum oravit ut malitiam Aman Agagitae, et machinationes eius pessimas, quas excogitaverat contra Iudaeos, iuberet irritas fieri.
4 At ille ex more sceptrum aureum protendit manu,
quo signum clementiae monstrabatur:
illaque consurgens stetit ante eum,
5 et ait:
Si placet regi, et si inveni gratiam in oculis eius,
et deprecatio mea non ei videtur esse contraria,
obsecro, ut novis epistolis, veteres Aman litterae, insidiatoris et hostis Iudaeorum, quibus eos in cunctis regis provinciis perire praeceperat, corrigantur.
6 Quo modo enim potero sustinere necem et interfectionem populi mei?
7 Responditque rex Assuerus Esther reginae, et Mardochaeo Iudaeo:
Domum Aman concessi Esther, et ipsum iussi affigi cruci,
quia ausus est manum mittere in Iudaeos.
8 Scribite ergo Iudaeis, sicut vobis placet, regis nomine,
signantes litteras annulo meo.
Haec enim consuetudo erat, ut epistolis, quae ex regis nomine mittebantur, et illius annulo signatae erant, nemo auderet contradicere.
9 Accitisque scribis et librariis regis
(erat autem tempus tertii mensis, qui appellatur Siban)
vigesima et tertia die illius scriptae sunt epistolae,
ut Mardochaeus voluerat, ad Iudaeos, et ad principes, procuratoresque et iudices,
qui centum vigintiseptem provinciis ab India usque ad Aethiopiam praesidebant:
provinciae atque provinciae, populo et populo iuxta linguas et litteras suas,
et Iudaeis, prout legere poterant, et audire.
10 Ipsaeque epistolae, quae regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatae sunt,
et missae per veredarios: qui per omnes provincias discurrentes veteres litteras novis nunciis praevenirent.
11 Quibus imperavit rex, ut convenirent Iudaeos per singulas civitates,
et in unum praeciperent congregari ut starent pro animabus suis,
et omnes inimicos suos cum coniugibus ac liberis et universis domibus, interficerent atque delerent, et spolia eorum diriperent.
12 Et constituta est per omnes provincias una ultionis dies,
id est tertia decima mensis duodecimi Adar.
13 Summaque epistolae haec fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subiacebant imperio, notum fieret,
paratos esse Iudaeos ad capiendam vindictam de hostibus suis.
14 Egressique sunt veredarii celeres nuncia perferentes,
et edictum regis pependit in Susan.
15 Mardochaeus autem de palatio, et de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regiis,
hyacinthinis videlicet et aëriis, coronam auream portans in capite,
et amictus serico pallio atque purpureo.
Omnisque civitas exultavit, atque laetata est.
16 Iudaeis autem nova lux oriri visa est, gaudium, honor, et tripudium.
17 Apud omnes populos, urbes, atque provincias, quocumque regis iussa veniebant,
mira exultatio, epulae atque convivia, et festus dies:
in tantum ut plures alterius gentis et sectae eorum religioni et ceremoniis iungerentur.
Grandis enim cunctos Iudaici nominis terror invaserat.

VII. 9. Arbona

VIII. 1. Die illa . . . est enim ei Esth.] enim est *(sed cum signis transpositionis)* Hester 3. malitiam] malitia . . . excogitaverat] Q. XCI. *Sequitur fol.* 725. 5. et inveni . . . in oculis] coram oculis 7. quia] qui . . . in Iudaeos mittere 8. ex regis nomine . . . erant signatae *(sed cum signis transpositionis)* 9. illius die . . . usque ad] usque . . . prout] ut 10. quae ex regis nomine . . . ipsius] illius 11. et spolia eorum diriperent] *om.* 13. haec] *om.* . . . imperio subiacebant 14. nuntios . . in Susis 15. iacinthinis . . . aerinis . . . in capite] *om.* . . . pallio serico

CAPUT IX.

1 Igitur duodecimi mensis, quem Adar vocari ante iam diximus,
tertia decima die, quando cunctis Iudaeis interfectio parabatur,
et hostes eorum inhiabant sanguini,
versa vice Iudaei superiores esse coeperunt,
et se de adversariis vindicare.
2 Congregatique sunt per singulas civitates, oppida, et loca,
ut extenderent manum contra inimicos, et persecutores suos.
Nullusque ausus est resistere, eo quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat.
3 Nam et provinciarum iudices, et duces, et procuratores,
omnisque dignitas, quae singulis locis ac operibus praeerat, extollebant Iudaeos
timore Mardochaei: 4 quem principem esse palatii, et plurimum posse cognoverant:
fama quoque nominis eius crescebat quotidie,
et per cunctorum ora volitabat.
5 Itaque percusserunt Iudaei inimicos suos plaga magna,
et occiderunt eos, reddentes eis quod sibi paraverant facere:
6 in tantum ut etiam in Susan quingentos viros interficerent,
extra decem filios Aman Agagitae hostis Iudaeorum: quorum ista sunt nomina:
7 Pharsandatha, et Delphon, et Esphatha,
8 et Phoratha, et Adalia, et Aridatha,
9 et Phermesta et Arisai, et Aridai, et Iezatha.
10 Quos cum occidissent, praedas de substantiis eorum tangere noluerunt.
11 Statimque numerus eorum, qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est.
12 Qui dixit reginae: In urbe Susan interfecerunt Iudaei quingentos viros,
et alios decem filios Aman:
quantam putas eos exercere caedem in universis provinciis?
Quid ultra postulas, et quid vis ut fieri iubeam?
13 Cui illa respondit:
Si regi placet, detur potestas Iudaeis, ut sicut fecerunt hodie in Susan,
sic et cras faciant, et decem filii Aman in patibulis suspendantur.
14 Praecepitque rex ut ita fieret.
Statimque in Susan pependit edictum,
et decem filii Aman suspensi sunt.
15 Congregatis Iudaeis quartadecima die mensis Adar,
interfecti sunt in Susan trecenti viri:
nec eorum ab illis direpta substantia est.
16 Sed et per omnes provincias, quae ditioni regis subiacebant,
pro animabus suis steterunt Iudaei, interfectis hostibus ac persecutoribus suis:
in tantum ut septuagintaquinque millia occisorum implerentur,
et nullus de substantiis eorum quidquam contingeret.
17 Dies autem tertiusdecimus mensis Adar, primus apud omnes interfectionis fuit,
et quartadecima die caedere desierunt.
Quem constituerunt esse sollemnem,
ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque conviviis.
18 At hi, qui in urbe Susan caedem exercuerant,
tertiodecimo et quartodecimo die eiusdem mensis in caede versati sunt:
quintodecimo autem die percutere desierunt.
Et idcirco eundem diem constituerunt sollemnem epularum atque laetitiae.
19 Hi vero Iudaei, qui in oppidis non muratis ac villis morabantur,
quartumdecimum diem mensis Adar conviviorum et gaudii decreverunt,
ita ut exultent in eo, et mittant sibi mutuo partes epularum et ciborum.
20 Scripsit itaque Mardochaeus omnia haec, et litteris comprehensa misit ad Iudaeos,
qui in omnibus regis provinciis morabantur,
tam in vicino positis, quam procul,
21 ut quartamdecimam et quintamdecimam diem mensis Adar pro festis susciperent,
et revertente semper anno sollemni celebrarent honore:
22 quia in ipsis diebus se ulti sunt Iudaei de inimicis suis,
et luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumque conversa sunt,
essentque dies isti epularum atque laetitiae,
et mitterent sibi invicem ciborum partes, et pauperibus munuscula largirentur.
23 Susceperuntque Iudaei in sollemnem ritum
cuncta quae eo tempore facere coeperant,
et quae Mardochaeus litteris facienda mandaverat.

IX. 2. et loca] *om.* et . . . penetraret 3. et duces] *om.* et 4. esse] *om.* 6. in Susis . . . extra] et 7. Pharsandatha] Pharsan Datha . . . Espatha 8. Phorata . . . Uridatha 9. Ephermesta . . . et Aridai] *om.* . . . Iezatha] Baizatha 10. tangere] agere 11. occisi] *om.* . . . in Susis 12. in urbe Susis interficere . . . eos] *om.* 13. hodie fecerunt in Susis 14. in Susis . . . Aman filii 15. die mensis Adar, *sed signis sic transponuntur:* Adar mensis die . . . in Susis 16. stetere 17. primus] unus . . . quartodecimo . . . sollemnem esse, *sed corr.* esse sollemnem . . omni] omnis, *sed corr.* omni . . . deinceps tempore vacaret (*correctum* vacarent) 18. Susis . . . eiusdem mensis die . . . eandem . . . constituere 20. positis] positis, *sed corr.* positi 21. honore celebrarent 22. diebus] *om.* . . . conversa sint essetque dies iste 23. coeperunt

24 Aman enim, filius Amadathi stirpis Agag, hostis et adversarius Iudaeorum,
cogitavit contra eos malum, ut occideret illos, atque deleret:
et misit phur, quod nostra lingua vertitur in sortem.
25 Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans
ut conatus eius, litteris regis irriti fierent:
et malum, quod contra Iudaeos cogitaverat, reverteretur in caput eius.
Denique et ipsum et filios eius affixerunt cruci,
26 atque ex illo tempore dies isti appellati sunt phurim, id est sortium:
eo quod phur, id est sors, in urnam missa fuerit.
Et cuncta, quae gesta sunt, epistolae, id est libri huius volumine continentur:
27 quaeque sustinuerunt, et quae deinceps immutata sunt,
susceperunt Iudaei super se et semen suum,
et super cunctos, qui religioni eorum voluerunt copulari,
ut nulli liceat duos hos dies absque sollemnitate transigere:
quos scriptura testatur, et certa expetunt tempora,
annis sibi iugiter succedentibus.
28 Isti sunt dies, quos nulla umquam delebit oblivio:
et per singulas generationes cunctae in toto orbe provinciae celebrabunt:
nec est ulla civitas, in qua dies phurim, id est sortium, non observentur a Iudaeis,
et ab eorum progenie, quae his ceremoniis obligata est.
29 Scripseruntque Esther regina filia Abihail, et Mardochaeus Iudaeus
etiam secundam epistolam,
ut omni studio dies ista sollemnis sanciretur in posterum.
30 Et miserunt ad omnes Iudaeos, qui in centum viginti septem provinciis regis Assueri versabantur,
ut haberent pacem, et susciperent veritatem,
31 observantes Dies sortium, et suo tempore cum gaudio celebrarent:
sicut constituerant Mardochaeus et Esther,
et illi observanda susceperunt a se, et a semine suo
ieiunia, et clamores, et Sortium dies,
32 et omnia, quae libri huius, qui vocatur Esther, historia continentur.

CAPUT X.

1 **R**ex vero Assuerus omnem terram, et cunctas maris insulas fecit tributarias:
2 cuius fortitudo et imperium, et dignitas atque sublimitas,
qua exaltavit Mardochaeum, scripta sunt in libris Medorum, atque Persarum:
3 et quomodo Mardochaeus Iudaici generis secundus a rege Assuero fuerit:
et magnus apud Iudaeos et acceptabilis plebi fratrum suorum,
quaerens bona populo suo,
et loquens ea, quae ad pacem seminis sui pertinerent.

Quae habentur in Hebraeo, plena fide expressi. Haec autem, quae sequuntur, scripta reperi in editione vulgata, quae Graecorum lingua et litteris continentur: et interim post finem libri hoc capitulum ferebatur: quod iuxta consuetudinem nostram obelo, id est veru praenotavimus.

4 **D**ixitque Mardochaeus: A Deo facta sunt ista.
5 Recordatus sum somnii, quod videram, haec eadem significantis:
nec eorum quidquam irritum fuit.
6 Parvus fons, qui crevit in fluvium,
et in lucem, solemque conversus est, et in aquas plurimas redundavit: Esther est, quam rex accepit uxorem, et voluit esse reginam.
7 Duo autem dracones: ego sum, et Aman.
8 Gentes, quae convenerant: hi sunt, qui conati sunt delere nomen Iudaeorum.
9 Gens autem mea: Israel est, quae clamavit ad Dominum, et salvum fecit Dominus populum suum: liberavitque nos ab omnibus malis,
et fecit signa magna atque portenta inter Gentes:
10 et duas sortes esse praecepit,
unam Populi Dei, et alteram cunctarum Gentium.
11 Venitque utraque sors in statutum ex illo iam tempore diem coram Deo universis gentibus:
12 et recordatus est Dominus populi sui, ac misertus est hereditatis suae.
13 Et observabuntur dies isti in mense Adar quartadecima, et quintadecima die eiusdem mensis,
cum omni studio, et gaudio in unum coetum populi congregati,
in cunctas deinceps generationes populi Israel.

CAPUT XI.

1 **A**nno quarto regnantibus Ptolemaeo, et Cleopatra,

IX. 26. fuerat 27. sustinuerint . . . sunt, susceperunt] sint, suscepere . . . voluerint . . . ⸓dies ⸓hos . . . quos] quam . . . certa] cetera 29. scripseruntque] scripserunt, *sed suppletum est* que . . . Abiahil 30. regis Asueri provinciis 31. cum gaudio] *om.* cum . . . constituerat . . . susceperant . . . atque clamores
X. 2. qua] quae 3. magnus inter Iudaeos . . . sui seminis . . . continetur . . . veru] verum 4. Dixitque] dixit 8. delere nomen conati sunt 9. ab omnibus] de omnibus 11. diem] *om.* 12. Dominus] *om.* . . . misertus est]: *om.* est 13. mensis eiusdem
XI. 1 Ptolomeo

attulerunt Dosithaeus, qui se Sacerdotem,
et Leviticì generis ferebat,
et Ptolemaeus filius eius hanc epistolam
phurim,
quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemaei filium in Ierusalem.
Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebraeo, nec apud ullum fertur interpretum.
2 **Anno** secundo, regnante Artaxerxe maximo,
prima die mensis Nisan,
vidit somnium Mardochaeus filius Iairi,
filii Semei, filii Cis, de tribu Beniamin:
3 homo Iudaeus, qui habitabat in urbe
Susis, vir magnus, et inter primos
aulae regiae.
4 Erat autem de eo numero captivorum,
quos transtulerat Nabuchodonosor rex
Babylonis de Ierusalem cum Ieconia
rege Iuda: 5 et hoc eius somnium fuit:
Apparuerunt voces, et tumultus, et tonitrua, et terraemotus, et conturbatio
super terram:
6 et ecce duo dracones magni, paratique
contra se in praelium.
7 Ad quorum clamorem cunctae concitatae
sunt nationes,
ut pugnarent contra gentem iustorum.
8 Fuitque dies illa tenebrarum et discriminis,
tribulationis et angustiae, et ingens
formido super terram.
9 Conturbataque est gens iustorum timentium mala sua, et praeparata ad mortem.
10 Clamaveruntque ad Deum:
et illis vociferantibus, fons parvus crevit
in fluvium maximum, et in aquas
plurimas redundavit.
11 Lux et sol ortus est, et humiles exaltati
sunt, et devoraverunt inclytos.
12 **Quod** cum vidisset Mardochaeus, et surrexisset de strato,
cogitabat quid Deus facere vellet: et fixum
habebat in animo,
scire cupiens quid significaret somnium.

CAPUT XII.

1 Morabatur autem eo tempore in aula
regis cum Bagatha et Thara eunuchis
regis, qui ianitores erant palatii.
2 Cumque intellexisset cogitationes eorum,
et curas diligentius pervidisset,
didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere,
et nunciavit super eo regi. 3 Qui, de utroque habita quaestione, confessos iussit
duci ad mortem.
4 **Rex** autem quod gestum erat, scripsit in
commentariis:
sed et Mardochaeus rei memoriam litteris
tradidit.
5 Praecepitque ei rex, ut in aula palatii
moraretur, datis ei pro delatione muneribus.
6 Aman vero filius Amadathi bugaeus erat
gloriosissimus coram rege,
et voluit nocere Mardochaeo et populo eius
pro duobus eunuchis regis, qui fuerant
interfecti.
Hucusque prooemium.
Quae sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine,
Et diripuerunt bona, vel substantias eorum.
Quae in sola vulgata editione reperimus.
Epistolae autem hoc exemplar fuit.

CAPUT XIII.

1 **Rex** maximus Artaxerxes ab India usque
Aethiopiam centum vigintiseptem provinciarum
principibus, et ducibus, qui eius imperio
subiecti sunt, salutem.
2 Cum plurimis gentibus imperarem, et
universum orbem meae ditioni subiugassem,
volui nequaquam abuti potentiae magnitudine,
sed clementia et lenitate gubernare subiectos,
ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus
pace fruerentur.
3 Quaerente autem me a consiliariis meis
quomodo posset hoc impleri,
unus qui sapientia et fide ceteros praecellebat,
et erat post regem secundus, Aman nomine, 4 indicavit mihi in toto orbe
terrarum populum esse dispersum,
qui novis uteretur legibus, et contra
omnium Gentium consuetudinem faciens, Regum iussa contemneret,
et universarum concordiam nationum sua
dissensione violaret.
5 Quod cum didicissemus,
videntes unam gentem rebellem adversus
omne hominum genus perversis uti
legibus,
nostrisque iussionibus contraire,
et turbare subiectarum nobis provinciarum
pacem atque concordiam,
6 iussimus ut quoscumque Aman, qui omnibus provinciis praepositus est, et
secundus a rege, et quem patris loco
colimus, monstraverit,
cum coniugibus ac liberis deleantur ab
inimicis suis, nullusque eorum misereatur,

XI. 1. Dositheus . . . Ptolomeus . . . eius *suppletum in mg.* . . . Lysimacum Ptolomei . . . erat] *om.* . . . ullum] illum 2. Artaxerse, *corr.* Artarxerse . . . Iahiri . . . Cisi 3. in urbe] *om.* 4. Iuda] Iudaeae 8. et tribulationis 9. *conturbata quae est 10. plurimas] multas

XII. 1. erant] *suppletum in mg.* 2. cumque] *cum . . . curans . . . Artaxersen, *corr.* Artarxersen 3. utraque . . . duci iussit 6. bugeus

XIII. 1. Artaxerses, *corr.* Artarxerses . . . salutem dicit 3. hoc posset 4. faciens consuetudinem 5. adversum 6. et secundus] ut secundus

quartadecima die duodecimi mensis Adar anni praesentis:
7 ut nefarii homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.
Hucusque exemplar epistolae.
Quae sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur,
Pergensque Mardochaeus, fecit omnia, quae ei mandaverat Esther.
Nec tamen habentur in Hebraico, et apud nullum penitus feruntur interpretum.
8 **M**ardochaeus autem deprecatus est Dominum,
memor omnium operum eius, 9 et dixit:
Domine Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita,
et non est qui possit tuae resistere voluntati,
si decreveris salvare Israel.
10 Tu fecisti caelum et terram, et quidquid caeli ambitu continetur.
11 Dominus omnium es, nec est qui resistat maiestati tuae.
12 Cuncta nosti, et scis quia non pro superbia et contumelia, et aliqua gloriae cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum,
13 (libenter enim pro salute Israel etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem),
14 sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem,
et ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.
15 Et nunc Domine rex Deus Abraham miserere populi tui,
quia volunt nos inimici nostri perdere, et hereditatem tuam delere.
16 Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Aegypto.
17 Exaudi deprecationem meam, et propitius esto sorti et funiculo tuo,
et converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine,
et ne claudas ora te canentium.
18 Omnis quoque Israel pari mente et obsecratione clamavit ad Dominum, eo quod eis certa mors impenderet.

CAPUT XIV.

1 **E**sther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum, quod imminebat.
2 Cumque deposuisset vestes regias, fletibus et luctui apta indumenta suscepit,
et pro unguentis variis, cinere et stercore implevit caput, et corpus suum humiliavit ieiuniis:
omniaque loca, in quibus antea laetari consueverat, crinium laceratione complevit.
3 Et deprecabatur Dominum Deum Israel, dicens:
Domine mi, qui rex noster es solus, adiuva me solitariam,
et cuius praeter te nullus est auxiliator alius.
4 Periculum meum in manibus meis est.
5 Audivi a patre meo quod tu Domine tulisses Israel de cunctis Gentibus, et patres nostros ex omnibus retro maioribus suis,
ut possideres hereditatem sempiternam,
fecistique eis sicut locutus es.
6 Peccavimus in conspectu tuo, et idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum.
7 coluimus enim deos eorum.
Iustus es Domine:
8 et nunc non eis sufficit, quod durissima nos opprimunt servitute,
sed robur manuum suarum, idolorum potentiae deputantes,
9 volunt tua mutare promissa,
et delere hereditatem tuam, et claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi et altaris tui,
10 ut aperiant ora Gentium,
et laudent idolorum fortitudinem,
et praedicent carnalem regem in sempiternum.
11 Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt,
ne rideant ad ruinam nostram:
sed converte consilium eorum super eos, et eum, qui in nos coepit saevire, disperde.
12 Memento Domine et ostende te nobis in tempore tribulationis nostrae,
et da mihi fiduciam Domine rex deorum, et universae potestatis:
13 tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis,
et transfer cor illius in odium hostis nostri,
ut et ipse pereat, et ceteri, qui ei consentiunt.
14 Nos autem libera manu tua,
et adiuva me, nullum aliud auxilium habentem, nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam,
15 et nosti quia oderim gloriam iniquorum,
et detester cubile incircumcisorum, et omnis alienigenae.
16 Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiae et gloriae meae, quod est super caput meum
in diebus ostentationis meae,
et detester illud quasi pannum menstruatae,
et non portem in diebus silentii mei,
17 et quod non comederim in mensa Aman,
nec mihi placuerit convivium regis,
et non biberim vinum libaminum:
18 et numquam laetata sit ancilla tua,

XIII. 7. turbaverunt . . . Pergensque] *om.* que 12. et aliqua] *om.* et 13. osculari 14. Deo] domino 15. nostri] *om.* 17. et ne] et non
XIV. 2. laetari ante consuerat 3. nullus est] *om.* est 9. te laudantium 11. in nos] *om.* 12. mihi da . . . Domine] *om.* . . . universae domine potestatis 13. ut et ipse] ut ipse 14. alium habentem auxilium

ex quo huc translata sum usque in praesentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham. 19 Deus fortis super omnes,
exaudi vocem eorum, qui nullam aliam spem habent,
et libera nos de manu iniquorum, et erue me a timore meo.

CAPUT XV.

Haec quoque addita reperi in editione vulgata.

1 Et mandavit ei (haud dubium quin esset Mardochaeus) ut ingrederetur ad regem, et rogaret pro populo suo et pro patria sua.
2 Memorare (inquit) dierum humilitatis tuae, quomodo nutrita sis in manu mea,
quia Aman secundus a rege locutus est contra nos in mortem:
3 et tu invoca Dominum, et loquere regi pro nobis, et libera nos de morte.
Necnon et ista quae subdita sunt.
4 Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, et circumdata est gloria sua.
5 Cumque regio fulgeret habitu,
et invocasset omnium rectorem et salvatorem Deum, assumpsit duas famulas,
6 et super unam quidem innitebatur, quasi prae deliciis et nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens:
7 altera autem famularum sequebatur dominam,
defluentia in humum indumenta sustentans.
8 Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, et gratis ac nitentibus oculis tristem celabat animum, et nimio timore contractum.
9 Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia, stetit contra regem,
ubi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regiis, auroque fulgens, et pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu.
10 Cumque elevasset faciem, et ardentibus oculis furorem pectoris indicasset,
regina corruit, et in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinavit caput.
11 Convertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem,
et festinus ac metuens exilivit de solio,
et sustentans eam ulnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebatur:
12 Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere. 13 Non morieris:
non enim pro te, sed pro omnibus haec lex constituta est.
14 Accede igitur, et tange sceptrum.
15 Cumque illa reticeret, tulit auream virgam, et posuit super collum eius,
et osculatus est eam, et ait:
Cur mihi non loqueris?
16 Quae respondit: Vidi te domine quasi Angelum Dei,
et conturbatum est cor meum prae timore gloriae tuae.
17 Valde enim mirabilis es domine, et facies tua plena est gratiarum.
18 Cumque loqueretur, rursus corruit, et pene exanimata est.
19 Rex autem turbabatur, et omnes ministri eius consolabantur eam.

CAPUT XVI.

Exemplar epistolae regis Artaxerxis, quam pro Iudaeis ad totas regni sui provincias misit: quod et ipsum in Hebraico volumine non habetur.

1 Rex magnus Artaxerxes ab India usque Aethiopiam centum vigintiseptem provinciarum
ducibus ac principibus, qui nostrae iussioni obediunt, salutem dicit.
2 Multi bonitate principum et honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam:
3 et non solum subiectos regibus nituntur opprimere,
sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moliuntur insidias.
4 Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, et humanitatis in se iura violare,
sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam.
5 Et in tantum vesaniae proruperunt, ut eos, qui credita sibi officia diligenter observant,
et ita cuncta agunt ut omnium laude digni sint,
mendaciorum cuniculis conentur subvertere,
6 dum aures principum simplices, et ex sua natura alios aestimantes, callida fraude decipiunt.
7 Quae res et ex veteribus probatur historiis, et ex his, quae geruntur quotidie, quo modo malis quorumdam suggestionibus regum studia depraventur.
8 Unde providendum est paci omnium provinciarum.
9 Nec putare debetis, si diversa iubeamus, ex animi nostri venire levitate,
sed pro qualitate et necessitate temporum, ut reipublicae poscit utilitas, ferre sententiam.
10 Et ut manifestius quod dicimus, intelligatis,
Aman filius Amadathi, et animo et gente Macedo, alienusque a Persarum sanguine,

XIV. 19. de manibus
XV. 1. quin esset] quin Hesteri 2. Memorare] memor 5. cumque] cum 7. et defluentia 8. vultu colore 9. eratque] erat 10. ancillam 11. exiliit de solio suo 17. gratia 18. rursum
XVI. exemplar] exemplum . . . Artaxersis 1. Artaxerses . . . oboediunt iussioni 4. fugere posse 5. agant . . . sint digni . . . cuniculis conentur] vinculis conantur 7. quae res ex 9. utilitatis 12. tumore . . . nos privare

et pietatem nostram sua crudelitate commaculans,
peregrinus a nobis susceptus est:
11 et tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster vocaretur,
et adoraretur ab omnibus post regem secundus:
12 qui in tantum arrogantiae tumorem sublatus est,
ut regno privare nos niteretur et spiritu.
13 Nam Mardochaeum, cuius fide et beneficiis vivimus,
et consortem regni nostri Esther cum omni gente sua novis quibusdam atque inauditis machinis expetivit in mortem:
14 hoc cogitans ut illis interfectis, insidiaretur nostrae solitudini,
et regnum Persarum transferret in Macedonas.
15 Nos autem a pessimo mortalium Iudaeos neci destinatos, in nulla penitus culpa reperimus,
sed econtrario iustis utentes legibus,
16 et filios altissimi et maximi, semperque viventis Dei,
cuius beneficio et patribus nostris et nobis regnum est traditum, et usque hodie custoditur.
17 Unde eas litteras, quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatis esse irritas.
18 Pro quo scelere ante portas huius urbis, id est, Susan, et ipse qui machinatus est,
et omnis cognatio eius pendet in patibulis:
non nobis, sed Deo reddente ei quod meruit.
19 Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur,
ut liceat Iudaeis uti legibus suis.
20 Quibus debetis esse adminiculo,
ut eos, qui se ad necem eorum paraverant, possint interficere tertiadecima die mensis duodecimi, qui vocatur Adar.
21 Hanc enim diem, Deus omnipotens, moeroris et luctus, eis vertit in gaudium.
22 Unde et vos inter ceteros festos dies, hanc habetote diem, et celebrate eam cum omni laetitia,
ut et in posterum cognoscatur, 23 omnes, qui fideliter Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem:
qui autem insidiantur regno eorum, perire pro scelere.
24 Omnis autem provincia et civitas, quae noluerit sollemnitatis huius esse particeps, gladio et igne pereat,
et sic deleatur, ut non solum hominibus, sed etiam bestiis invia sit in sempiternum, pro exemplo contemptus, et inobedientiae.

LIBER IOB.

CAPUT I.

I. 1 Vir erat in Terra Hus, nomine Iob,
et erat vir ille simplex, et rectus,
ac timens Deum, et recedens a malo:
2 natique sunt ei septem filii, et tres filiae.
3 Et fuit possessio eius septem millia ovium, et tria millia camelorum,
quingenta quoque iuga boum, et quingentae asinae, ac familia multa nimis:
eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.
4 Et ibant filii eius, et faciebant convivium per domos,
unusquisque in die suo.
Et mittentes vocabant tres sorores suas ut comederent et biberent cum eis.
5 Cumque in orbem transissent dies convivii,
mittebat ad eos Iob, et sanctificabat illos,
consurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis.
Dicebat enim:
Ne forte peccaverint filii mei, et benedixerint Deo in cordibus suis.

XVI. 17. direxerat] *dixerat 18. Susis . . . ei reddente 19. edictum] *om.*
21. omnipotens deus 22. hanc] hunc . . . eam] eum
Subscriptum est: EXPLICIT LIBER HESTER. INC PRAEFATIO HIERONYMI PRAESBYTERI. „Utrum difficilius sit facere — et odio deterrebor.“ FINIT PROLOGVS. INCIP LIB· EZRAE SIVE NEEMIAE.
Liber Iob vero excipit prophetiam Malachiae, cuius ad finem legitur: INCIPIT PROLOGVS HIERONIMI. „Cogor per — malibolum probet.“ EXPLICIT PROLOGVS AMEN. INCIPIVNT CAPITVLA IOB. *Sunt autem capp. XXXVI. Iam sequitur fol. 683 verso:* EXPLICIVNT CAPITVLA IOB INCIPIT IPSE LIBER FÉLICITER.
I. 1. Erat vir . . . ab omni malo 3. eius] illius 5. *in urbem transisset . . . pro singulis] per singulos

Sic faciebat Iob cunctis diebus.
II. 6 Quadam autem die cum venissent filii Dei
ut assisterent coram Domino,
affuit inter eos etiam Satan.
7 Cui dixit Dominus: Unde venis?
Qui respondens, ait:
Circuivi terram, et perambulavi eam.
8 Dixitque Dominus ad eum:
Numquid considerasti servum meum Iob,
quod non sit ei similis in terra,
homo simplex, et rectus ac timens Deum,
et recedens a malo?
9 Cui respondens Satan, ait:
Numquid Iob frustra timet Deum?
10 Nonne tu vallasti eum, ac domum eius,
universamque substantiam per circuitum,
operibus manuum eius benedixisti,
et possessio eius crevit in terra?
11 Sed extende paululum manum tuam, et
tange cuncta quae possidet
nisi in faciem benedixerit tibi.
12 Dixit ergo Dominus ad Satan:
Ecce, universa quae habet, in manu tua sunt:
tantum in eum ne extendas manum tuam.
Egressusque est Satan a facie Domini.
III. 13 Cum autem quadam die filii et filiae eius
comederent et biberent vinum in domo
fratris sui primogeniti,
14 nuncius venit ad Iob, qui diceret:
Boves arabant, et asinae pascebantur iuxta eos,
15 et irruerunt Sabaei, tuleruntque omnia,
et pueros percusserunt gladio,
et evasi ego solus ut nunciarem tibi.
16 Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter,
et dixit:
Ignis Dei cecidit e caelo, et tactas oves
puerosque consumpsit,
et effugi ego solus ut nunciarem tibi.
17 Sed et illo adhuc loquente, venit alius et dixit:
Chaldaei fecerunt tres turmas, et invaserunt camelos, et tulerunt eos,
necnon et pueros percusserunt gladio,
et ego fugi solus ut nunciarem tibi.
18 Adhuc loquebatur ille, et ecce alius intravit, et dixit:
Filiis tuis et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti,
19 repente ventus vehemens irruit a regione
deserti,
et concussit quatuor angulos domus,
quae corruens oppressit liberos tuos et
mortui sunt,
et effugi ego solus ut nunciarem tibi.
II. 20 Tunc surrexit Iob, et scidit vestimenta
sua, et tonso capite corruens in terram,
adoravit, 21 et dixit:
Nudus egressus sum de utero matris meae,
et nudus revertar illuc:
Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut
Domino placuit, ita factum est: sit
nomen Domini benedictum.
22 In omnibus his non peccavit Iob labiis suis,
neque stultum quid contra Deum locutus est.

CAPUT II.

1 Factum est autem cum quadam die venissent filii Dei, et starent coram Domino,
venisset quoque Satan inter eos,
et staret in conspectu eius,
2 ut diceret Dominus ad Satan: Unde venis?
Qui respondens ait:
Circuivi terram, et perambulavi eam.
3 Et dixit Dominus ad Satan:
Numquid considerasti servum meum Iob,
quod non sit ei similis in terra,
vir simplex et rectus, ac timens Deum,
et recedens a malo,
et adhuc retinens innocentiam?
Tu autem commovisti me adversus eum,
ut affligerem eum frustra.
4 Cui respondens Satan, ait:
Pellem pro pelle, et cuncta quae habet
homo, dabit pro anima sua:
5 alioquin mitte manum tuam, et tange os
eius et carnem,
et tunc videbis quod in faciem benedicat
tibi.
6 Dixit ergo Dominus ad Satan:
Ecce in manu tua est,
verumtamen animam illius serva.
7 Egressus igitur Satan a facie Domini,
percussit Iob ulcere pessimo, a planta
pedis usque ad verticem eius:
8 qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio.
9 Dixit autem illi uxor sua:
Adhuc tu permanes in simplicitate tua?
benedic Deo et morere.
10 Qui ait ad illam: Quasi una de stultis
mulieribus locuta es.
si bona suscepimus de manu Dei, mala
quare non suscipiamus?
in omnibus his non peccavit Iob labiis suis.
11 Igitur audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei,
venerunt singuli de loco suo,
Eliphaz Themanites, et Baldad Suhites,
et Sophar Naamathites.
Condixerant enim, ut pariter venientes
visitarent eum, et consolarentur.
12 Cumque elevassent procul oculos suos,
non cognoverunt eum,
et exclamantes ploraverunt,
scissisque vestibus sparserunt pulverem
super caput suum in caelum.
13 Et sederunt cum eo in terra septem diebus et septem noctibus,
et nemo loquebatur ei verbum:
videbant enim dolorem esse vehementem.

I. 8. et timens deum ac recedens 9. frustra timet Iob 10. possessio illius 11. in facie tua 18. Adhuc] *om.* 20. vestimenta sua] tunicam suam 21. sicut Domino placuit, ita factum est] *om.* 22. suis] *om.*

II. 1. quoque et Satan 3. rectus timens deum ac reced. 5. in facie benedixerit 6. animam] anima 10. quasi] tamquam . . . mulieribus] *suppletum in mg.* . . . quare mala non 11. Baldaad Suites . . . Naamatites 12. levarent

CAPUT III.

1 Post haec aperuit Iob os suum, et maledixit diei suo, [2] et locutus est.
3 Pereat dies in qua natus sum, et nox in qua dictum est: Conceptus est homo.
4 Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus desuper, et non illustretur lumine.
5 Obscurent eum tenebrae, et umbra mortis, occupet eum caligo, et involvatur amaritudine.
6 Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus:
7 sit nox illa solitaria, nec laude digna:
8 maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan:
9 obtenebrentur stellae caligine eius:
expectet lucem et non videat,
nec ortum surgentis aurorae:
10 quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me,
nec abstulit mala ab oculis meis.
11 Quare non in vulva mortuus sum,
egressus ex utero non statim perii?
12 Quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus?
13 Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem:
14 cum regibus et consulibus terrae,
qui aedificant sibi solitudines:
15 aut cum principibus, qui possident aurum, et replent domus suas argento:
16 aut sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem.
17 Ibi impii cessaverunt a tumultu,
et ibi requieverunt fessi robore.
18 Et quondam vincti pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris.
19 Parvus et magnus ibi sunt, et servus liber a domino suo.
20 Quare misero data est lux, et vita his, qui in amaritudine animae sunt?
21 Qui expectant mortem, et non venit, quasi effodientes thesaurum:
22 gaudentque vehementer cum invenerint sepulchrum.
23 Viro cuius abscondita est via, et circumdedit eum Deus tenebris?
24 Antequam comedam suspiro: et tamquam inundantes aquae, sic rugitus meus:
25 quia timor, quem timebam, evenit mihi: et quod verebar accidit.
26 Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi? et venit super me indignatio.

CAPUT IV.

1 Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit:
2 Si coeperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies, sed conceptum sermonem tenere quis poterit?
3 Ecce docuisti multos, et manus lassas roborasti:
4 vacillantes confirmaverunt sermones tui, et genua trementia confortasti:
5 nunc autem venit super te plaga, et defecisti:
tetigit te, et conturbatus es.
6 Ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, et perfectio viarum tuarum?
7 Recordare obsecro te, quis umquam innocens periit?
aut quando recti deleti sunt?
8 Quin potius
vidi eos, qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt eos,
9 flante Deo perisse, et spiritu irae eius esse consumptos:
10 rugitus leonis, et vox leaenae, et dentes catulorum leonum contriti sunt.
11 Tigris periit, eo quod non haberet praedam, et catuli leonis dissipati sunt.
12 Porro ad me dictum est verbum absconditum,
et quasi furtive suscepit auris mea venas susurri eius.
13 In horrore visionis nocturnae, quando solet sopor occupare homines,
14 pavor tenuit me, et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt:
15 et cum spiritus me praesente transiret, inhorruerunt pili carnis meae.
16 Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum,
imago coram oculis meis, et vocem quasi aurae lenis audivi.
17 Numquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir?
18 Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem:
19 quanto magis hi qui habitant domos luteas,
qui terrenum habent fundamentum,
consumentur velut a tinea?
20 De mane usque ad vesperam succidentur: et quia nullus intelligit, in aeternum peribunt.
21 Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, et non in sapientia.

CAPUT V.

1 Voca ergo, si est qui tibi respondeat,
et ad aliquem sanctorum convertere.
2 Vere stultum interficit iracundia,
et parvulum occidit invidia.
3 Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim.
4 Longe fient filii eius a salute, et conterentur in porta, et non erit qui eruat.

III. 2. et locutus est] et dixit 4. illustret 10. ostia] hostium, *sed h punctis notatur* 19. servus] *suppletum alia manu* 20. data est misero 24. tanquam] quasi
IV. 2. poterit] possit 6. Ubi est] *om.* 7. perierit 8. metent 11. perit 12. susurrii 17. iustificabitur conparatione 21. ex eis auferentur . . . moriuntur et non in sapientiam (*corr.* -tia)

5 Cuius messem famelicus comedet, et ipsum
rapiet armatus, et bibent sitientes divitias eius.
6 Nihil in terra sine causa fit, et de humo non oritur dolor.
7 Homo nascitur ad laborem, et avis ad volatum.
8 Quam ob rem ego deprecabor Dominum, et ad Deum ponam eloquium meum:
9 qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia absque numero:
10 qui dat pluviam super faciem terrae, et irrigat aquis universa:
11 qui ponit humiles in sublime, et moerentes erigit sospitate:
12 qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod coeperant:
13 qui apprehendit sapientes in astutia eorum, et consilium pravorum dissipat:
14 per diem incurrent tenebras, et quasi in nocte sic palpabunt in meridie.
15 Porro salvum faciet egenum a gladio oris eorum, et de manu violenti pauperem.
16 Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os suum.
17 Beatus homo, qui corripitur a Deo: increpationem ergo Domini ne reprobes:
18 quia ipse vulnerat, et medetur: percutit, et manus eius sanabunt.
19 In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum.
20 In fame eruet te de morte, et in bello de manu gladii.
21 A flagello linguae abscondéris, et non timebis calamitatem cum venerit.
22 In vastitate, et fame ridebis, et bestias terrae non formidabis.
23 Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, et bestiae terrae pacificae erunt tibi.
24 Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum, et visitans speciem tuam, non peccabis.
25 Scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum,
et progenies tua quasi herba terrae.
26 Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo.
27 Ecce, hoc, ut investigavimus, ita est: quod auditum, mente pertracta.

CAPUT VI.

1 Respondens autem Iob, dixit:
2 Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui:
et calamitas, quam patior, in statera.
3 Quasi arena maris haec gravior appareret: unde et verba mea dolore sunt plena:
4 quia sagittae Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum,
et terrores Domini militant contra me.
5 Numquid rugiet onager cum habuerit herbam?
aut mugiet bos cum ante praesepe plenum steterit?
6 Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum?
aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?
7 Quae prius nolebat tangere anima mea, nunc prae angustia, cibi mei sunt.
8 Quis det ut veniat petitio mea: et quod expecto, tribuat mihi Deus?
9 Et qui coepit, ipse me conterat: solvat manum suam, et succidat me?
10 Et haec mihi sit consolatio ut affligens me dolore, non parcat, nec contradicam sermonibus Sancti.
11 Quae est enim fortitudo mea ut sustineam? aut quis finis meus, ut patienter agam?
12 Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea aenea est.
13 Ecce, non est auxilium mihi in me, et necessarii quoque mei recesserunt a me.
14 Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.
15 Fratres mei praeterierunt me, sicut torrens qui raptim transit in convallibus.
16 Qui timent pruinam, irruet super eos nix.
17 Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt: et ut incaluerit, solventur de loco suo.
18 Involutae sunt semitae gressuum eorum: ambulabunt in vacuum, et peribunt.
19 Considerate semitas Thema, itinera Saba, et expectate paulisper.
20 Confusi sunt, quia speravi: venerunt quoque usque ad me, et pudore cooperti sunt.
21 Nunc venistis: et modo videntes plagam meam timetis.
22 Numquid dixi: Afferte mihi, et de substantia vestra donate mihi?
23 vel, Liberate me de manu hostis, et de manu robustorum eruite me?
24 Docete me, et ego tacebo: et siquid forte ignoravi, instruite me.
25 Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum e vobis nullus sit qui possit arguere me?
26 Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, et in ventum verba profertis.
27 Super pupillum irruitis, et subvertere nitimini amicum vestrum.
28 Verumtamen quod coepistis explete: praebete aurem, et videte an mentiar.
29 Respondete obsecro absque contentione: et loquentes id quod iustum est, iudicate.

V. 5. ebibent 7. ad laborem nascitur . . . ad volandum 8. Deum] deum meum 11. ponet . . . in sublimi . . . merentes 15. egenum] *om.* 16. contrahet] conteret 17. Deo] domino . . . increpationes 19. liberavit . . . septimo 20. de manu] de ore 22. bestiam 26. tritici] *om.*

VI. 2. in quibus 4. ebibit] *bibit 5. rugit 7. tangere nolebat 8. Deus] dominus 12. aenea] aerea 14. tollet 17. incaluerint 19. Theman . . . Sabai 20. usque] *om.* 22. afferte mihi] adferte 25. me] *om.* 27. nitemini

30 Et non invenietis in lingua mea iniquitatem,
nec in faucibus meis stultitia personabit.

CAPUT VII.

1 Militia est vita hominis super terram: et sicut dies mercenarii, dies eius.
2 Sicut servus desiderat umbram, et sicut mercenarius praestolatur finem operis sui:
3 sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi.
4 Si dormiero, dicam: Quando consurgam? et rursum expectabo vesperam, et replebor doloribus usque ad tenebras.
5 Induta est caro mea putredine et sordibus pulveris,
cutis mea aruit, et contracta est.
6 Dies mei velocius transierunt quam a texente tela succiditur, et consumpti sunt absque ulla spe.
7 Memento quia ventus est vita mea, et non revertetur oculus meus ut videat bona.
8 Nec aspiciet me visus hominis:
oculi tui in me, et non subsistam.
9 Sicut consumitur nubes, et pertransit: sic qui descenderit ad inferos non ascendet.
10 Nec revertetur ultra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus eius.
11 Quapropter et ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei:
confabulabor cum amaritudine animae meae.
12 Numquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?
13 Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, et relevabor loquens mecum in strato meo:
14 terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties.
15 Quam ob rem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea.
16 Desperavi, nequaquam ultra iam vivam:
parce mihi, nihil enim sunt dies mei.
17 Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?
18 Visitas eum diluculo, et subito probas illum:
19 usquequo non parcis mihi, nec dimittis me ut glutiam salivam meam?
20 Peccavi, quid faciam tibi o custos hominum?
quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihimetipsi gravis?
21 Cur non tollis peccatum meum, et quare non aufers iniquitatem meam?
ecce, nunc in pulvere dormiam: et si mane me quaesieris, non subsistam.

CAPUT VIII.

1 Respondens autem Baldad Suhites, dixit:
2 Usquequo loquéris talia, et spiritus multiplex sermones oris tui?
3 Numquid Deus supplantat iudicium? aut Omnipotens subvertit quod iustum est?
4 Etiam si filii tui peccaverunt ei, et dimisit eos in manu iniquitatis suae:
5 tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum,
et Omnipotentem fueris deprecatus:
6 si mundus et rectus incesseris, statim evigilabit ad te,
et pacatum reddet habitaculum iustitiae tuae:
7 in tantum, ut si priora tua fuerint parva,
et novissima tua multiplicentur nimis.
8 Interroga enim generationem pristinam,
et diligenter investiga patrum memoriam:
9 (Hesterni quippe sumus, et ignoramus quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram.)
10 et ipsi docebunt te: loquentur tibi, et de corde suo proferent eloquia.
11 Numquid virere potest scirpus absque humore?
aut crescere carectum sine aqua?
12 Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit:
13 sic viae omnium, qui obliviscuntur Deum, et spes hypocritae peribit:
14 non ei placebit vecordia sua, et sicut tela aranearum fiducia eius.
15 Innitetur super domum suam, et non stabit:
fulciet eam, et non consurget:
16 humectus videtur antequam veniat Sol,
et in ortu suo germen eius egredietur.
17 Super acervum petrarum radices eius densabuntur, et inter lapides commorabitur.
18 Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, et dicet: Non novi te.
19 Haec est enim laetitia viae eius, ut rursum de terra alii germinentur.
20 Deus non proiiciet simplicem, nec porriget manum malignis:
21 donec impleatur risu os tuum, et labia tua iubilo.
22 Qui oderunt te, induentur confusione:
et tabernaculum impiorum non subsistet.

CAPUT IX.

1 Et respondens Iob, ait:
2 Vere scio quod ita sit, et quod non iustificetur homo compositus Deo.
3 Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille.

VI. 30. personavit
VII. 4. dico . . . resurgam 6. velociores 9. consumetur nubis . . . ad inferos] ad infernum . . . non ascendit 10. revertitur 12. coetus 15. eligit 17. quid apponis] quia pones 19. parces . . . gluttiam 21. auferes
VIII. 1. Baldaad Suites 3. aut] et 7. ut si] *om.* si 10. et loquentur 11. virere] vivere . . . crescere] crescet 19. viae] vitae
IX. 1. Respondens autem Iob dixit

4 Sapiens corde est, et fortis robore: quis restitit ei, et pacem habuit?
5 Qui transtulit montes, et nescierunt hi quos subvertit in furore suo.
6 Qui commovet terram de loco suo, et columnae eius concutiuntur.
7 Qui praecipit Soli, et non oritur: et stellas claudit quasi sub signaculo:
8 qui extendit caelos solus, et graditur super fluctus maris.
9 Qui facit Arcturum, et Oriona et Hyadas, et interiora austri.
10 Qui facit magna, et incomprehensibilia, et mirabilia, quorum non est numerus.
11 Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam.
12 Si repente interroget, quis respondebit ei? vel quis dicere potest: Cur ita facis?
13 Deus, cuius irae nemo resistere potest, et sub quo curvantur qui portant orbem.
14 Quantus ergo sum ego ut respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo?
15 Qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor.
16 Et cum invocantem exaudierit me, non credo quod audierit vocem meam.
17 In turbine enim conteret me, et multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.
18 Non concedit requiescere spiritum meum, et implet me amaritudinibus.
19 Si fortitudo quaeritur, robustissimus est: si aequitas iudicii, nemo audet pro me testimonium dicere.
20 Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.
21 Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, et taedebit me vitae meae.
22 Unum est quod locutus sum, et innocentem et impium ipse consumit.
23 Si flagellat, occidat semel, et non de poenis innocentum rideat.
24 Terra data est in manus impii, vultum iudicum eius operit.
quod si non ille est, quis ergo est?
25 Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, et non viderunt bonum.
26 Pertransierunt quasi naves poma portantes, sicut aquila volans ad escam.
27 Cum dixero: Nequaquam ita loquar: commuto faciem meam, et dolore torqueor.
28 Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti.
29 Si autem et sic impius sum, quare frustra laboravi?
30 Si lotus fuero quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissimae manus meae:
31 tamen sordibus intinges me, et abominabuntur me vestimenta mea.
32 Neque enim viro qui similis mei est respondebo: nec qui mecum in iudicio ex aequo possit audiri.
33 Non est qui utrumque valeat arguere, et ponere manum suam in ambobus.
34 Auferat a me virgam suam, et pavor eius non me terreat.
35 Loquar, et non timebo eum: neque enim possum metuens respondere.

CAPUT X.

1 Taedet animam meam vitae meae, dimittam adversum me eloquium meum, loquar in amaritudine animae meae.
2 Dicam Deo: Noli me condemnare: indica mihi cur me ita iudices.
3 Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris me et opprimas me opus manuum tuarum, et consilium impiorum adiuves?
4 Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo, et tu videbis?
5 Numquid sicut dies hominis dies tui, et anni tui sicut humana sunt tempora,
6 ut quaeras iniquitatem meam, et peccatum meum scruteris?
7 Et scias quia nihil impium fecerim, cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.
8 Manus tuae fecerunt me, et plasmaverunt me totum in circuitu: et sic repente praecipitas me?
9 Memento quaeso quod sicut lutum feceris me, et in pulverem reduces me.
10 Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti?
11 Pelle et carnibus vestisti me: ossibus et nervis compegisti me:
12 vitam et misericordiam tribuisti mihi,
et visitatio tua custodivit spiritum meum.
13 Licet haec celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris.
14 Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi: cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?
15 Et si impius fuero, vae mihi est: et si iustus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria.
16 Et propter superbiam quasi leaenam capies me,
reversusque mirabiliter me crucias.
17 Instauras testes tuos contra me, et multiplicas iram tuam adversum me, et poenae militant in me.
18 Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem ne oculus me videret.
19 Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum.

IX. 4. resistit 7. orietur . . . quasi] qui 11. videbo eum] *om.* eum . . . intellegam eum 12. ita] sic 13. resistere irae nemo potest 14. ut] qui 16. exaudierit 18. implevit 19. pro me audet 24. in manu . . . iudicum] iudicium 27. ita] ultra 31. abominantur 32. nec qui] et qui 35. metuens respondere] metu respondere ei

X. 1. demittam 3. calumnieris me] *om.* me 4. videbis⌈ Q. LXXXVI (*pro* V. *scriptum est per errorem* VI. *Cf. ad Zach.* 13, 5) *Sequitur fol.* 688. 7. cum nemo sit 8. plasmaverunt me et fecerunt me 11. et ossibus 13. quia] quod

20 Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi?
dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum:
21 antequam vadam et non revertar, ad terram tenebrosam, et opertam mortis caligine:
22 terram miseriae et tenebrarum, ubi umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

CAPUT XI.

1 Respondens autem Sophar Naamathites, dixit:
2 Numquid qui multa loquitur, non et audiet?
aut vir verbosus iustificabitur?
3 Tibi soli tacebunt homines?
et cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis?
4 Dixisti enim: Purus est sermo meus, et mundus sum in conspectu tuo.
5 Atque utinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia sua tibi,
6 ut ostenderet tibi secreta sapientiae, et quod multiplex esset lex eius,
et intelligeres quod multo minora exigaris ab eo, quam meretur iniquitas tua.
7 Forsitan vestigia Dei comprehendes, et usque ad perfectum Omnipotentem reperies?
8 Excelsior caelo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces?
9 Longior terra mensura eius, et latior mari.
10 Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei?
11 Ipse enim novit hominum vanitatem, et videns iniquitatem, nonne considerat?
12 Vir vanus in superbiam erigitur, et tamquam pullum onagri se liberum natum putat.
13 Tu autem firmasti cor tuum, et expandisti ad eum manus tuas.
14 Si iniquitatem, quae est in manu tua, abstuleris a te, et non manserit in tabernaculo tuo iniustitia:
15 tunc levare poteris faciem tuam absque macula, et eris stabilis, et non timebis.
16 Miseriae quoque oblivisceris, et quasi aquarum quae praeterierunt recordaberis.
17 Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam:
et cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer.
18 Et habebis fiduciam, proposita tibi spe, et defossus securus dormies.
19 Requiesces, et non erit qui te exterreat: et deprecabuntur faciem tuam plurimi.
20 Oculi autem impiorum deficient, et effugium peribit ab eis, et spes illorum abominatio animae.

CAPUT XII.

1 Respondens autem Iob, dixit:
2 Ergo vos estis soli homines, et vobiscum morietur sapientia?
3 Et mihi est cor sicut et vobis, nec inferior vestri sum:
quis enim haec, quae nostis, ignorat?
4 Qui deridetur ab amico suo sicut ego, invocabit Deum et exaudiet eum:
deridetur enim iusti simplicitas.
5 Lampas contempta apud cogitationes divitum, parata ad tempus statutum.
6 Abundant tabernacula praedonum, et audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum.
7 Nimirum interroga iumenta, et docebunt te:
et volatilia caeli, et indicabunt tibi.
8 Loquere terrae, et respondebit tibi: et narrabunt pisces maris.
9 Quis ignorat quod omnia haec manus Domini fecerit?
10 In cuius manu anima omnis viventis, et spiritus universae carnis hominis.
11 Nonne auris verba diiudicat, et fauces comedentis, saporem?
12 In antiquis est sapientia, et in multo tempore prudentia.
13 Apud ipsum est sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam.
14 Si destruxerit, nemo est qui aedificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.
15 Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: et si emiserit eas, subvertent terram.
16 Apud ipsum est fortitudo et sapientia: ipse novit et decipientem, et eum qui decipitur.
17 Adducit consiliarios in stultum finem, et iudices in stuporem.
18 Balteum regum dissolvit, et praecingit fune renes eorum.
19 Ducit sacerdotes inglorios, et optimates supplantat:
20 commutans labium veracium, et doctrinam senum auferens.
21 Effundit despectionem super principes, eos, qui oppressi fuerant, relevans.
22 Qui revelat profunda de tenebris, et producit in lucem umbram mortis.
23 Qui multiplicat gentes et perdit eas, et subversas in integrum restituit.
24 Qui immutat cor principum populi terrae, et decipit eos ut frustra incedant per invium:
25 palpabunt quasi in tenebris, et non in luce, et errare eos faciet quasi ebrios.

X. 22. et terram . . . sed] et . . . inhabitans

XI. 1. Namatites, *corr.* Naamatites 6. ab eo] a deo . . . quam] *Ed. Francf. mendose* quem 9. terrae 16. praeterierint 18. praeposita . . . defessus 20. illorum] eorum

XII. 2. morietur] orietur 6. cum ipse] et quod ipse . . . in manibus 8. enarrabunt 14. et si incluserit 15. subvertunt 17. adducit] abducit . . . stupore 18. praecinget 21. et eos qui 23. perdet . . . restituet

CAPUT XIII.

1 Ecce omnia haec vidit oculus meus, et
audivit auris mea, et intellexi singula.
2 Secundum scientiam vestram et ego novi:
nec inferior vestri sum.
3 Sed tamen ad Omnipotentem loquar, et
disputare cum Deo cupio:
4 prius vos ostendens fabricatores mendacii,
et cultores perversorum dogmatum.
5 Atque utinam taceretis, ut putaremini esse
sapientes.
6 Audite ergo correptionem meam, et iudicium labiorum meorum attendite.
7 Numquid Deus indiget vestro mendacio,
ut pro illo loquamini dolos?
8 Numquid faciem eius accipitis, et pro
Deo iudicare nitimini?
9 Aut placebit ei quem celare nihil potest?
aut decipietur ut homo, vestris fraudulentiis?
10 Ipse vos arguet, quoniam in abscondito
faciem eius accipitis.
11 Statim ut se commoverit, turbabit vos,
et terror eius irruet super vos.
12 Memoria vestra comparabitur cineri, et
redigentur in lutum cervices vestrae.
13 Tacete paulisper ut loquar quodcumque
mihi mens suggesserit.
14 Quare lacero carnes meas dentibus meis,
et animam meam porto in manibus meis?
15 Etiam si occiderit me, in ipso sperabo:
verumtamen vias meas in conspectu eius
arguam. 16 Et ipse erit salvator meus:
non enim veniet in conspectu eius omnis
hypocrita.
17 Audite sermonem meum, et aenigmata
percipite auribus vestris.
18 Si fuero iudicatus, scio quod iustus inveniar.
19 Quis est qui iudicetur mecum? veniat:
quare tacens consumor?
20 Duo tantum ne facias mihi, et tunc a
facie tua non abscondar:
21 manum tuam longe fac a me, et formidō
tua non me terreat.
22 Voca me, et ego respondebo tibi: aut
certe loquar, et tu responde mihi.
23 Quantas habeo iniquitates et peccata,
scelera mea et delicta ostende mihi.
24 Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris
me inimicum tuum?
25 Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, et stipulam siccam
persequeris:
26 scribis enim contra me amaritudines, et
consumere me vis
peccatis adolescentiae meae.
27 Posuisti in nervo pedem meum, et observasti omnes semitas meas, et vestigia
pedum meorum considerasti:
28 qui quasi putredo consumendus sum, et
quasi vestimentum, quod comeditur
a tinea.

CAPUT XIV.

1 Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis.
2 Qui quasi flos egreditur et conteritur, et
fugit velut umbra, et numquam in
eodem statu permanet.
3 Et dignum ducis super huiuscemodi aperire
oculos tuos, et adducere eum tecum
in iudicium?
4 Quis potest facere mundum de immundo
conceptum semine? nonne tu qui solus es?
5 Breves dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est:
constituisti terminos eius, qui praeteriri
non poterunt.
6 Recede paululum ab eo, ut quiescat,
donec optata veniat, sicut mercenarii
dies eius.
7 Lignum habet spem: si praecisum fuerit,
rursum virescit, et rami eius pullulant.
8 Si senuerit in terra radix eius, et in pulvere emortuus fuerit truncus illius,
9 ad odorem aquae germinabit, et faciet
comam quasi cum primum plantatum est:
10 homo vero cum mortuus fuerit, et nudatus atque consumptus, ubi quaeso est?
11 Quomodo si recedant aquae de mari, et
fluvius vacuefactus arescat:
12 sic homo cum dormierit, non resurget,
donec atteratur caelum, non evigilabit, nec consurget de somno suo.
13 Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, et abscondas me,
donec pertranseat furor tuus,
et constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?
14 Putasne mortuus homo rursum vivat?
cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.
15 Vocabis me, et ego respondebo tibi: operi
manuum tuarum porriges dexteram.
16 Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed
parce peccatis meis.
17 Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed
curasti iniquitatem meam.
18 Mons cadens defluit, et saxum transfertur
de loco suo.
19 Lapides excavant aquae, et alluvione paulatim terra consumitur:
et hominem ergo similiter perdes.
20 Roborasti eum paululum ut in perpetuum
transiret:
immutabis faciem eius, et emittes eum.
21 Sive nobiles fuerint filii eius, sive ignobiles, non intelliget.

XIII. 1. haec] *om.* 2. scientiam] *sententiam . . . cognovi 8. nitemini 22. et voca . . . ego] *om.* 23. delicta mea 25. scribes

XIV. 1. repletus 2. Qui] *om.* . . . et fugit] effugiet . . . permanet] permanens 3. duces . . . in iudicio 5. mensum (*infra* mensuum) . . . praeterire 8. emortuus] mortuus 13. ut abscondas 14. vivet . . . expecto] specto 15. me] *om.* 16. parces 18. defluet 19. homines 20. et emittis

22 Attamen caro eius dum vivet dolebit, et anima illius super semetipso lugebit.

CAPUT XV.

1 Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit:
2 Numquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens, et implebit ardore stomachum suum?
3 Arguis verbis eum, qui non est aequalis tibi, et loqueris quod tibi non expedit.
4 Quantum in te est, evacuasti timorem, et tulisti preces coram Deo.
5 Docuit enim iniquitas tua os tuum, et imitaris linguam blasphemantium.
6 Condemnabit te os tuum, et non ego: et labia tua respondebunt tibi.
7 Numquid primus homo tu natus es, et ante colles formatus?
8 Numquid consilium Dei audisti, et inferior te erit eius sapientia?
9 Quid nosti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus?
10 Et senes, et antiqui sunt in nobis multo vetustiores quam patres tui.
11 Numquid grande est ut consoletur te Deus? sed verba tua prava hoc prohibent.
12 Quid te elevat cor tuum, et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos?
13 Quid tumet contra Deum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo huiuscemodi sermones?
14 Quid est homo, ut immaculatus sit, et ut iustus appareat natus de muliere?
15 Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, et caeli non sunt mundi in conspectu eius.
16 Quanto magis abominabilis et inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem?
17 Ostendam tibi, audi me: quod vidi narrabo tibi.
18 Sapientes confitentur, et non abscondunt patres suos.
19 Quibus solis data est terra, et non transivit alienus per eos.
20 Cunctis diebus suis impius superbit, et numerus annorum incertus est tyrannidis eius.
21 Sonitus terroris semper in auribus illius: et cum pax sit, ille semper insidias suspicatur.
22 Non credit quod reverti possit de tenebris ad lucem, circumspectans undique gladium.
23 Cum se moverit ad quaerendum panem, novit quod paratus sit in manu eius tenebrarum dies.
24 Terrebit eum tribulatio, et angustia vallabit eum, sicut regem, qui praeparatur ad praelium.
25 Tetendit enim adversus Deum manum suam, et contra Omnipotentem roboratus est.
26 Cucurrit adversus eum erecto collo, et pingui cervice armatus est.
27 Operuit faciem eius crassitudo, et de lateribus eius arvina dependet.
28 Habitavit in civitatibus desolatis, et in domibus desertis, quae in tumulos sunt redactae.
29 Non ditabitur, nec perseverabit substantia eius,
nec mittet in terra radicem suam.
30 Non recedet de tenebris: ramos eius arefaciet flamma, et auferetur spiritu oris sui.
31 Non credet frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit.
32 Antequam dies eius impleantur, peribit: et manus eius arescent.
33 Laedetur quasi vinea in primo flore botrus eius,
et quasi oliva proiiciens florem suum.
34 Congregatio enim hypocritae sterilis, et ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.
35 Concepit dolorem, et peperit iniquitatem, et uterus eius praeparat dolos.

CAPUT XVI.

1 Respondens autem Iob, dixit:
2 Audivi frequenter talia, consolatores onerosi omnes vos estis.
3 Numquid habebunt finem verba ventosa? aut aliquid tibi molestum est si loquaris?
4 Poteram et ego similia vestri loqui:
atque utinam esset anima vestra pro anima mea:
5 consolarer et ego vos sermonibus, et moverem caput meum super vos:
6 roborarem vos ore meo: et moverem labia mea, quasi parcens vobis.
7 Sed quid agam?
Si locutus fuero, non quiescet dolor meus:
et si tacuero, non recedet a me.
8 Nunc autem oppressit me dolor meus, et in nihilum redacti sunt omnes artus mei.
9 Rugae meae testimonium dicunt contra me,
et suscitatur falsiloquus adversus faciem meam contradicens mihi.
10 Collegit furorem suum in me, et comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis:
hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.
11 Aperuerunt super me ora sua, et exprobrantes
percusserunt maxillam meam, satiati sunt poenis meis.

XIV. 22. sup. semetipsum

XV. 3. argues 6. condemnavit 9. intelleges 14. quid est] *Ed. Francf. mendose et pro* est 16. aquas 17. enarrabo 21. ille insidias *omisso* semper 22. ad lucem] *om.* 25. manus suas 28. et in domibus] *om.* et 31. credat 32. arescet

XVI. 8. ad nihilum 11. super me] in me . . . et] *om.*

12 Conclusit me Deus apud iniquum, et manibus impiorum me tradidit.
13 Ego ille quondam opulentus repente contritus sum:
tenuit cervicem meam, confregit me, et posuit me sibi quasi in signum.
14 Circumdedit me lanceis suis, convulneravit lumbos meos,
non pepercit, et effudit in terra viscera mea.
15 Concidit me vulnere super vulnus, irruit in me quasi gigas.
16 Saccum consui super cutem meam, et operui cinere carnem meam.
17 Facies mea intumuit a fletu, et palpebrae meae caligaverunt.
18 Haec passus sum absque iniquitate manus meae,
cum haberem mundas ad Deum preces.
19 Terra ne operias sanguinem meum, neque inveniat in te locum latendi clamor meus.
20 Ecce enim in caelo testis meus, et conscius meus in excelsis.
21 Verbosi amici mei: ad Deum stillat oculus meus.
22 Atque utinam sic iudicaretur vir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo.
23 Ecce enim breves anni transeunt, et semitam, per quam non revertar, ambulo.

CAPUT XVII.

1 Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, et solum mihi superest sepulchrum.
2 Non peccavi, et in amaritudinibus moratur oculus meus.
3 Libera me Domine, et pone me iuxta te, et cuiusvis manus pugnet contra me.
4 Cor eorum longe fecisti a disciplina, propterea non exaltabuntur.
5 Praedam pollicetur sociis, et oculi filiorum eius deficient.
6 Posuit me quasi in proverbium vulgi, et exemplum sum coram eis.
7 Caligavit ab indignatione oculus meus,
et membra mea quasi in nihilum redacta sunt.
8 Stupebunt iusti super hoc, et innocens contra hypocritam suscitabitur.
9 Et tenebit iustus viam suam, et mundis manibus addet fortitudinem.
10 Igitur omnes vos convertimini, et venite, et non inveniam in vobis ullum sapientem.
11 Dies mei transierunt, cogitationes meae dissipatae sunt, torquentes cor meum:
12 noctem verterunt in diem, et rursum post tenebras spero lucem.
13 Si sustinuero, infernus domus mea est, et in tenebris stravi lectulum meum.
14 Putredini dixi: Pater meus es, mater mea, et soror mea, vermibus.
15 Ubi est ergo nunc praestolatio mea, et patientiam meam quis considerat?
16 In profundissimum infernum descendent omnia mea: putasne saltem ibi erit requies mihi?

CAPUT XVIII.

1 Respondens autem Baldad Suhites, dixit:
2 Usque ad quem finem verba iactabitis? intelligite prius, et sic loquamur.
3 Quare reputati sumus ut iumenta, et sorduimus coram vobis?
4 Qui perdis animam tuam in furore tuo,
numquid propter te derelinquetur terra,
et transferentur rupes de loco suo?
5 Nonne lux impii extinguetur, nec splendebit flamma ignis eius?
6 Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, et lucerna, quae super eum est, extinguetur.
7 Arctabuntur gressus virtutis eius, et praecipitabit eum consilium suum.
8 Immisit enim in rete pedes suos, et in maculis eius ambulat.
9 Tenebitur planta illius laqueo, et exardescet contra eum sitis.
10 Abscondita est in terra pedica eius, et decipula illius super semitam.
11 Undique terrebunt eum formidines, et involvent pedes eius.
12 Attenuetur fame robur eius, et inedia invadat costas illius.
13 Devoret pulchritudinem cutis eius, consumat brachia illius primogenita mors.
14 Avellatur de tabernaculo suo fiducia eius, et calcet super eum, quasi rex, interitus.
15 Habitent in tabernaculo illius socii eius, qui non est, aspergatur in tabernaculo eius sulphur.
16 Deorsum radices eius siccentur,
sursum autem atteratur messis eius.
17 Memoria illius pereat de terra, et non
celebretur nomen eius in plateis. 18 Ex-
pellet eum de luce in tenebras, et de orbe transferet eum.
19 Non erit semen eius, neque progenies in populo suo, nec ullae reliquiae in regionibus eius.
20 In die eius stupebunt novissimi, et primos invadet horror.
21 Haec sunt ergo tabernacula iniqui, et iste locus eius, qui ignorat Deum.

XVI. 13. posuit sibi *omisso* me 15. gigans 19. locum in te 21. mei amici mei *sic* 23. revertor

XVII. 3. Domine] *om.* . . . pone me] *om.* me 4. propterea] et propter ea 9. addit 10. vos omnes 13. et in tenebris] *om.* et 16. mea] ossa mea . . . saltim

XVIII. 1. Baldaad *(sed* a *alterum deletum)* Suites 2. quem] quam . . . iactabis intellege 4. Qui] quid 5. extinguitur 6. obtenebrescit . . . illius] eius 9. exardescet, *corr.* et exard. 10. pedeca 18. et orbe 20. invadit

CAPUT XIX.

1 Respondens autem Iob, dixit:
2 Usquequo affligitis animam meam, et atteritis me sermonibus?
3 En decies confunditis me, et non erubescitis opprimentes me.
4 Nempe, etsi ignoravi, mecum erit ignorantia mea.
5 At vos contra me erigimini, et arguitis me opprobriis meis.
6 Saltem nunc intelligite quia Deus non aequo iudicio afflixerit me, et flagellis suis me cinxerit.
7 Ecce clamabo vim patiens, et nemo audiet: vociferabor, et non est qui iudicet.
8 Semitam meam circumsepsit, et transire non possum, et in calle meo tenebras posuit.
9 Spoliavit me gloria mea, et abstulit coronam de capite meo.
10 Destruxit me undique, et pereo, et quasi evulsae arbori abstulit spem meam.
11 Iratus est contra me furor eius, et sic me habuit quasi hostem suum.
12 Simul venerunt latrones eius, et fecerunt sibi viam per me, et obsederunt in gyro tabernaculum meum.
13 Fratres meos longe fecit a me, et noti mei quasi alieni recesserunt a me.
14 Dereliquerunt me propinqui mei: et qui me noverant, obliti sunt mei.
15 Inquilini domus meae, et ancillae meae sicut alienum habuerunt me, et quasi peregrinus fui in oculis eorum.
16 Servum meum vocavi, et non respondit, ore proprio deprecabar illum.
17 Halitum meum exhorruit uxor mea, et orabam filios uteri mei.
18 Stulti quoque despiciebant me, et cum ab eis recessissem, detrahebant mihi.
19 Abominati sunt me quondam consiliarii mei: et quem maxime diligebam, aversatus est me.
20 Pelli meae, consumptis carnibus, adhaesit os meum,
et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.
21 Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.
22 Quare persequimini me sicut Deus, et carnibus meis saturamini?
23 Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei?
quis mihi det ut exarentur in libro
24 stylo ferreo, et plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice?
25 Scio enim quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum:
26 et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum.
27 Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius:
reposita est haec spes mea in sinu meo.
28 Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, et radicem verbi inveniamus contra eum?
29 Fugite ergo a facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius est: et scitote esse iudicium.

CAPUT XX.

1 Respondens autem Sophar Naamathites, dixit:
2 Idcirco cogitationes meae variae succedunt sibi, et mens in diversa rapitur.
3 Doctrinam, qua me arguis, audiam, et spiritus intelligentiae meae respondebit mihi.
4 Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super terram,
5 quod laus impiorum brevis sit, et gaudium hypocritae ad instar puncti:
6 si ascenderit usque ad caelum superbia eius, et caput eius nubes tetigerit:
7 quasi sterquilinium in fine perdetur: et qui eum viderant, dicent: Ubi est?
8 Velut somnium avolans non invenietur, transiet sicut visio nocturna.
9 Oculus, qui eum viderat, non videbit, neque ultra intuebitur eum locus suus.
10 Filii eius atterentur egestate, et manus illius reddent ei dolorem suum.
11 Ossa eius implebuntur vitiis adolescentiae eius, et cum eo in pulvere dormient.
12 Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondet illud sub lingua sua.
13 Parcet illi, et non derelinquet illud, et celabit in gutture suo.
14 Panis eius in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.
15 Divitias, quas devoravit, evomet, et de ventre illius extrahet eas Deus.
16 Caput aspidum suget, et occidet eum lingua viperae.
17 (Non videat rivulos fluminis, torrentes mellis, et butyri.)
18 Luet quae fecit omnia, nec tamen consumetur:
iuxta multitudinem adinventionum suarum, sic et sustinebit.
19 Quoniam confringens nudavit pauperes: domum
rapuit, et non aedificavit eam. 20 Nec est satiatus venter eius:
et cum habuerit quae concupierat, possidere non poterit.

XIX. 3. confudistis . . . erubescitis] erubuistis 7. vociferabo 10. *arbores (sic) 16. meum] *om.* 18. mihi] me 21. mei, saltem] saltim *omisso* mei 24. lamina vel celte] lammina vel certe 25. vivat . . . die] *om.* . . . resurrecturus sim 26. meum] *om.*

XX. 1. Naamatites 8. cum avolaverit non invenitur 9. suus] eius 11. dormiunt 13. celavit 15. Deus] dominus 16. et occidet] *om.* et 19. pauperis domum

21 Non remansit de cibo eius, et propterea nihil permanebit de bonis eius.
22 Cum satiatus fuerit, arctabitur, aestuabit, et omnis dolor irruet super eum.
23 Utinam impleatur venter eius, ut emittat in eum iram furoris sui, et pluat super illum bellum suum.
24 Fugiet arma ferrea, et irruet in arcum aereum.
25 Eductus, et egrediens de vagina sua, et fulgurans in amaritudine sua:
vadent, et venient super eum horribiles.
26 Omnes tenebrae absconditae sunt in occultis eius:
devorabit eum ignis, qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo.
27 Revelabunt caeli iniquitatem eius, et terra consurget adversus eum.
28 Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei.
29 Haec est pars hominis impii a Deo, et hereditas verborum eius a Domino.

CAPUT XXI.

1 Respondens autem Iob, dixit:
2 Audite quaeso sermones meos, et agite poenitentiam.
3 Sustinete me, et ego loquar, et post mea, si videbitur, verba ridete.
4 Numquid contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari?
5 Attendite me, et obstupescite, et superponite digitum ori vestro:
6 et ego quando recordatus fuero, pertimesco, et concutit carnem meam tremor.
7 Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis?
8 Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba, et nepotum in conspectu eorum.
9 Domus eorum securae sunt et pacatae, et non est virga Dei super illos.
10 Bos eorum concepit, et non abortivit: vacca peperit, et non est privata foetu suo.
11 Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, et infantes eorum exultant lusibus.
12 Tenent tympanum, et citharam, et gaudent ad sonitum organi.
13 Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt.
14 Qui dixerunt Deo: Recede a nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus.
15 Quis est Omnipotens, ut serviamus ei? et quid nobis prodest si oraverimus illum?
16 Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longe sit a me.
17 Quoties lucerna impiorum extinguetur, et superveniet eis inundatio, et dolores dividet furoris sui?
18 Erunt sicut paleae ante faciem venti, et sicut favilla quam turbo dispergit.
19 Deus servabit filiis illius dolorem patris: et cum reddiderit, tunc sciet.
20 Videbunt oculi eius interfectionem suam, et de furore Omnipotentis bibet.
21 Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se? et si numerus mensium eius dimidietur?
22 Numquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos iudicat?
23 Iste moritur robustus et sanus, dives et felix.
24 Viscera eius plena sunt adipe, et medullis ossa illius irrigantur:
25 alius vero moritur in amaritudine animae absque ullis opibus:
26 et tamen simul in pulvere dormient, et vermes operient eos.
27 Certe novi cogitationes vestras, et sententias contra me iniquas.
28 Dicitis enim: Ubi est domus principis? et ubi tabernacula impiorum?
29 Interrogate quemlibet de viatoribus, et haec eadem illum intelligere cognoscetis.
30 Quia in diem perditionis servatur malus, et ad diem furoris ducetur.
31 Quis arguet coram eo viam eius? et quae fecit, quis reddet illi?
32 Ipse ad sepulchra ducetur, et in congerie mortuorum vigilabit.
33 Dulcis fuit glareis Cocyti, et post se omnem hominem trahet, et ante se innumerabiles.
34 Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

CAPUT XXII.

1 Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit:
2 Numquid Deo potest comparari homo, etiam cum perfectae fuerit scientiae?
3 Quid prodest Deo si iustus fueris? aut quid ei confers si immaculata fuerit via tua?
4 Numquid timens arguet te, et veniet tecum in iudicium,
5 et non propter malitiam tuam plurimam, et infinitas iniquitates tuas?
6 Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, et nudos spoliasti vestibus.
7 Aquam lasso non dedisti, et esurienti subtraxisti panem.
8 In fortitudine brachii tui possidebas terram, et potentissimus obtinebas eam.
9 Viduas dimisisti vacuas, et lacertos pupillorum comminuisti.
10 Propterea circumdatus es laqueis, et conturbat te formido subita.

XX. 21. de bonis illius 22. cum enim satiatus . . . super eum] in eum 26. occultis] oculis . . . succenditur] extinguetur . . . affligitur 28. in die] in ira
XXI. 2. agitis 3. et ego] ut ego . . . videtur 10. abortet 15. Quis] qui 21. numerum mensuum 22. quispiam docebit 23. morietur 29. illum] eum 30. servabitur . . . ducitur 31. vias 32. ducitur
XXII. 4. in iudicio 6. expoliasti

11 Et putabas te tenebras non visurum, et impetu aquarum inundantium non oppressum iri?
12 An non cogitas quod Deus excelsior caelo sit, et super stellarum verticem sublimetur?
13 Et dicis: Quid enim novit Deus? et quasi per caliginem iudicat.
14 Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, et circa cardines caeli perambulat.
15 Numquid semitam saeculorum custodire cupis, quam calcaverunt viri iniqui?
16 Qui sublati sunt ante tempus suum, et fluvius subvertit fundamentum eorum:
17 qui dicebant Deo: Recede a nobis: et quasi nihil posset facere Omnipotens, aestimabant eum:
18 cum ille implesset domos eorum bonis, quorum sententia procul sit a me.
19 Videbunt iusti, et laetabuntur, et innocens subsannabit eos.
20 Nonne succisa est erectio eorum, et reliquias eorum devoravit ignis?
21 Acquiesce igitur ei, et habeto pacem; et per haec habebis fructus optimos.
22 Suscipe ex ore illius legem, et pone sermones eius in corde tuo.
23 Si reversus fueris ad Omnipotentem, aedificaberis, et longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo.
24 Dabit pro terra silicem, et pro silice torrentes aureos.
25 Eritque Omnipotens contra hostes tuos, et argentum coacervabitur tibi.
26 Tunc super Omnipotentem deliciis affluens, et elevabis ad Deum faciem tuam.
27 Rogabis eum, et exaudiet te, et vota tua reddes.
28 Decernes rem, et veniet tibi, et in viis tuis splendebit lumen.
29 Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: et qui inclinaverit oculos, ipse salvabitur.
30 Salvabitur innocens, salvabitur autem in munditia manuum suarum.

CAPUT XXIII.

1 Respondens autem Iob, ait:
2 Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, et manus plagae meae aggravata est super gemitum meum.
3 Quis mihi tribuat ut cognoscam et inveniam illum, et veniam usque ad solium eius?
4 Ponam coram eo iudicium, et os meum replebo increpationibus.
5 Ut sciam verba, quae mihi respondeat, et intelligam quid loquatur mihi.
6 Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suae mole me premat.
7 Proponat aequitatem contra me, et perveniat ad victoriam iudicium meum.
8 Si ad Orientem iero, non apparet: si ad Occidentem, non intelligam eum.
9 Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum:
si me vertam ad dexteram, non videbo illum.
10 Ipse vero scit viam meam, et probavit me quasi aurum, quod per ignem transit:
11 vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodivi, et non declinavi ex ea.
12 A mandatis labiorum eius non recessi, et in sinu meo abscondi verba oris eius.
13 Ipse enim solus est, et nemo avertere potest cogitationem eius:
et anima eius quodcumque voluit, hoc fecit.
14 Cum expleverit in me voluntatem suam, et alia multa similia praesto sunt ei.
15 Et idcirco a facie eius turbatus sum, et considerans eum, timore solicitor.
16 Deus mollivit cor meum, et Omnipotens conturbavit me.
17 Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

CAPUT XXIV.

1 Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem noverunt eum, ignorant dies illius.
2 Alii terminos transtulerunt, diripuerunt greges, et paverunt eos.
3 Asinum pupillorum abegerunt, et abstulerunt pro pignore bovem viduae.
4 Subverterunt pauperum viam, et oppresserunt pariter mansuetos terrae.
5 Alii quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum: vigilantes ad praedam, praeparant panem liberis.
6 Agrum non suum demetunt: et vineam eius, quem vi oppresserint, vindemiant.
7 Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore:
8 quos imbres montium rigant: et non habentes velamen, amplexantur lapides.
9 Vim fecerunt depraedantes pupillos, et vulgum pauperem spoliaverunt.
10 Nudis et incedentibus absque vestitu, et esurientibus tulerunt spicas.
11 Inter acervos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.
12 De civitatibus fecerunt viros gemere, et anima vulneratorum clamavit, et Deus inultum abire non patitur.

XXII. 11. oppressum iri] oppressurum 12. an non] an . . . vertices 13. dices 16. sublati] sublebati . . . fundamenta 23. Si] si enim 26. elevabis] levabis 28. decernis . . veniet] eveniet . . . tibi lumen 29. oculos] oculo suo, *corr.* oculos suos 30. in munditia] *om.* in
XXIII. 1. ait] dixit 2. sermo meus] anima mea 5. loquitur 6. in multa 10. *transiet 13. voluerit hoc facit
XXIV. 5. vigilantesque 6. oppresserunt 9. pupillo . . . expoliaverunt 12. inultum abire] *nil nisi* inultu (*sic*)

13 Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius, nec reversi sunt per semitas eius.
14 Mane primo consurgit homicida, interficit egenum et pauperem: per noctem vero erit quasi fur.
15 Oculus adulteri observat caliginem, dicens: Non me videbit oculus: et operiet vultum suum.
16 Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, et ignoraverunt lucem.
17 Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: et sic in tenebris quasi in luce ambulant.
18 Levis est super faciem aquae:
maledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per viam vinearum.
19 Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, et usque ad inferos peccatum illius.
20 Obliviscatur eius misericordia: dulcedo illius vermes:
non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.
21 Pavit enim sterilem, quae non parit, et viduae bene non fecit.
22 Detraxit fortes in fortitudine sua: et cum steterit, non credet vitae suae.
23 Dedit ei Deus locum poenitentiae, et ille abutitur eo in superbiam:
oculi autem eius sunt in viis illius.
24 Elevati sunt ad modicum, et non subsistent,
et humiliabuntur sicut omnia, et auferentur,
et sicut summitates spicarum conterentur.
25 Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, et ponere ante Deum verba mea?

CAPUT XXV.

1 Respondens autem Baldad Suhites, dixit:
2 Potestas et terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.
3 Numquid est numerus militum eius? et super quem non surget lumen illius?
4 Numquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?
5 Ecce luna etiam non splendet, et stellae non sunt mundae in conspectu eius:
6 quanto magis homo putredo, et filius hominis vermis?

CAPUT XXVI.

1 Respondens autem Iob, dixit:
2 Cuius adiutor es? numquid imbecillis? et sustentas brachium eius, qui non est fortis?
3 Cui dedisti consilium? forsitan illi, qui non habet sapientiam, et prudentiam tuam ostendisti plurimam.
4 Quem docere voluisti? nonne eum, qui fecit spiramentum?
5 Ecce gigantes gemunt sub aquis, et qui habitant cum eis.
6 Nudus est infernus coram illo, et nullum est operimentum perditioni.
7 Qui extendit Aquilonem super vacuum, et appendit terram super nihilum.
8 Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.
9 Qui tenet vultum solii sui, et expandit super illud nebulam suam.
10 Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux et tenebrae.
11 Columnae caeli contremiscunt, et pavent ad nutum eius.
12 In fortitudine illius repente maria congregata sunt, et prudentia eius percussit superbum.
13 Spiritus eius ornavit caelos: et obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus.
14 Ecce, haec ex parte dicta sunt viarum eius:
et cum vix parvam stillam sermonis eius audierimus,
quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

CAPUT XXVII.

1 Addidit quoque Iob, assumens parabolam suam, et dixit:
2 Vivit Deus, qui abstulit iudicium meum, et Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam.
3 Quia donec superest halitus in me, et spiritus Dei in naribus meis,
4 non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.
5 Absit a me ut iustos vos esse iudicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.
6 Iustificationem meam, quam coepi tenere, non deseram:
neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.
7 Sit ut impius, inimicus meus: et adversarius meus, quasi iniquus.
8 Quae est enim spes hypocritae si avare rapiat, et non liberet Deus animam eius?
9 Numquid Deus audiet clamorem eius, cum venerit super eum angustia?
10 Aut poterit in Omnipotente delectari, et invocare Deum omni tempore?
11 Docebo vos per manum Dei quae Omnipotens habeat, nec abscondam.

XXIV. 13. luminis . . . semitas illius 14. et interfecit 23. in viis illius sunt 24. elevatus est . . . subsistit (*corr.* subsistet) et humiliabitur . . . auferetur (*sed post habet* conterentur)

XXV. 1. Suites 4. comparatus] conpositus 5. etiam luna

XXVI. 2. inbecilli 7. nihili 9. expandet 10. *finiatur 11. contremescunt

XXVII. 6. nec enim reprehendet 8. quae enim spes est 9. clamorem eius audiet deus 10. in omni

12 Ecce, vos omnes nostis, et quid sine causa vana loquimini?
13 Haec est pars hominis impii apud Deum, et hereditas violentorum, quam ab Omnipotente suscipient.
14 Si multiplicati fuerint filii eius, in gladio erunt, et nepotes eius non saturabuntur pane.
15 Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, et viduae illius non plorabunt.
16 Si comportaverit quasi terram argentum, et sicut lutum praeparaverit vestimenta:
17 praeparabit quidem, sed iustus vestietur illis: et argentum innocens dividet.
18 Aedificavit sicut tinea domum suam, et sicut custos fecit umbraculum.
19 Dives cum dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, et nihil inveniet.
20 Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.
21 Tollet eum ventus urens, et auferet, et velut turbo rapiet eum de loco suo.
22 Et mittet super eum, et non parcet: de manu eius fugiens fugiet.
23 Stringet super eum manus suas, et sibilabit super illum, intuens locum eius.

CAPUT XXVIII.

1 Habet argentum, venarum suarum principia: et auro locus est, in quo conflatur.
2 Ferrum de terra tollitur: et lapis solutus calore, in aes vertitur.
3 Tempus posuit tenebris, et universorum finem ipse considerat,
lapidem quoque caliginis, et umbram mortis.
4 Dividit torrens a populo peregrinante, eos, quos oblitus est pes egentis hominis, et invios.
5 Terra, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subversa est.
6 Locus sapphiri lapides eius, et glebae illius aurum.
7 Semitam ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis.
8 Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam leaena.
9 Ad silicem extendit manum suam, subvertit a radicibus montes.
10 In petris rivos excidit, et omne pretiosum vidit oculus eius.
11 Profunda quoque fluviorum scrutatus est, et abscondita in lucem produxit.
12 Sapientia vero ubi invenitur? et quis est locus intelligentiae?
13 Nescit homo pretium eius, nec invenitur in terra suaviter viventium.
14 Abyssus dicit: Non est in me: et mare loquitur: Non est mecum.
15 Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius.
16 Non conferetur tinctis Indiae coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro.
17 Non adaequabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri:
18 excelsa et eminentia non memorabuntur comparatione eius:
trahitur autem sapientia de occultis.
19 Non adaequabitur ei topazius de Aethiopia, nec tincturae mundissimae componetur.
20 Unde ergo sapientia venit? et quis est locus intelligentiae?
21 Abscondita est ab oculis omnium viventium, volucres quoque caeli latet.
22 Perditio et mors dixerunt: Auribus nostris audivimus famam eius.
23 Deus intelligit viam eius, et ipse novit locum illius.
24 Ipse enim fines mundi intuetur: et omnia, quae sub caelo sunt, respicit.
25 Qui fecit ventis pondus, et aquas appendit in mensura.
26 Quando ponebat pluviis legem, et viam procellis sonantibus.
27 Tunc vidit illam, et enarravit, et praeparavit, et investigavit.
28 Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia, et recedere a malo, intelligentia.

CAPUT XXIX.

1 Addidit quoque Iob, assumens parabolam XXVI
suam, et dixit:
2 Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos
secundum dies, quibus Deus custodiebat me?
3 Quando splendebat lucerna eius super caput meum, et ad lumen eius ambulabam in tenebris?
4 Sicut fui in diebus adolescentiae meae,
quando secreto Deus erat in tabernaculo meo?
5 Quando erat Omnipotens mecum: et in circuitu meo pueri mei?
6 Quando lavabam pedes meos butyro, et petra fundebat mihi rivos olei?
7 Quando procedebam ad portam civitatis, et in platea parabant cathedram mihi?
8 Videbant me iuvenes, et abscondebantur: et senes assurgentes stabant.
9 Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo.
10 Vocem suam cohibebant duces, et lingua eorum gutturi suo adhaerebat.

XXVII. 17. praeparavit 19. aperit 20. apprehendit 22. et mittet] emittet 23. sibilavit super eum

XXVIII. 4. hominum 5. igne 6. sapphyri 7. eam] *om.* 8. *calcarunt . . . institutorum . . . pertransibit 11. produxit in lucem 12. invenietur 14. dicet . . . loquetur 19. topazius] topadium . . . componentur 20. veniet 25. aquam . . . in mensura] *om.* in

11 Auris audiens beatificabat me, et oculus videns testimonium reddebat mihi:
12 eo quod liberassem pauperem vociferantem, et pupillum, cui non esset adiutor.
13 Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduae consolatus sum.
14 Iustitia indutus sum: et vestivi me, sicut vestimento et diademate, iudicio meo.
15 Oculus fui caeco, et pes claudo.
16 Pater eram pauperum: et causam quam nesciebam, diligentissime investigabam.
17 Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam praedam.
18 Dicebamque: In nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies.
19 Radix mea aperta est secus aquas, et ros morabitur in messione mea.
20 Gloria mea semper innovabitur, et arcus meus in manu mea instaurabitur.
21 Qui me audiebant, expectabant sententiam, et intenti tacebant ad consilium meum.
22 Verbis meis addere nihil audebant, et super illos stillabat eloquium meum.
23 Expectabant me sicut pluviam, et os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.
24 Si quando ridebam ad eos, non credebant, et lux vultus mei non cadebat in terram.
25 Si voluissem ire ad eos, sedebam primus: cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen moerentium consolator.

CAPUT XXX.

1 Nunc autem derident me iuniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei:
2 quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, et vita ipsa putabantur indigni.
3 Egestate et fame steriles, qui rodebant in solitudine, squallentes calamitate et miseria.
4 Et mandebant herbas, et arborum cortices, et radix iuniperorum erat cibus eorum.
5 Qui de convallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.
6 In desertis habitabant torrentium, et in cavernis terrae, vel super glaream.
7 Qui inter huiuscemodi laetabantur, et esse sub sentibus delicias computabant.
8 Filii stultorum et ignobilium, et in terra penitus non parentes.
9 Nunc in eorum canticum versus sum, et factus sum eis in proverbium.
10 Abominantur me, et longe fugiunt a me, et faciem meam conspuere non verentur.
11 Pharetram enim suam aperuit, et afflixit me, et frenum posuit in os meum.
12 Ad dexteram orientis calamitates meae illico surrexerunt: pedes meos subverterunt, et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.
13 Dissipaverunt itinera mea, insidiati sunt mihi, et praevaluerunt, et non fuit qui ferret auxilium.
14 Quasi rupto muro, et aperta ianua irruerunt super me, et ad meas miserias devoluti sunt.
15 Redactus sum in nihilum:
abstulisti quasi ventus desiderium meum:
et velut nubes pertransiit salus mea.
16 Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, et possident me dies afflictionis.
17 Nocte os meum perforatur doloribus, et qui me comedunt, non dormiunt.
18 In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, et quasi capitio tunicae succinxerunt me.
19 Comparatus sum luto, et assimilatus sum favillae et cineri.
20 Clamo ad te, et non exaudis me: sto, et non respicis me.
21 Mutatus es mihi in crudelem, et in duritia manus tuae adversaris mihi.
22 Elevasti me, et quasi super ventum ponens elisisti me valide.
23 Scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventi.
24 Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam: et si corruerint, ipse salvabis.
25 Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi.
26 Expectabam bona, et venerunt mihi mala:
praestolabar lucem, et eruperunt tenebrae.
27 Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie, praevenerunt me dies afflictionis.
28 Moerens incedebam, sine furore, consurgens, in turba clamabam:
29 frater fui draconum, et socius struthionum.
30 Cutis mea denigrata est super me, et ossa mea aruerunt prae caumate.
31 Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium.

CAPUT XXXI.

1 Pepigi foedus cum oculis meis ut ne cogitarem quidem de virgine.
2 Quam enim partem haberet in me Deus desuper, et hereditatem Omnipotens de excelsis?

XXIX. 12. eo] *om.* . . . esset] est 17. de] *om.*

XXX. 2. erat mihi 5. et cum singula 7. sub sentibus] *ita etiam* A, *sed man. recentior reposuit* subsistentibus 9. in proverbium] *om.* in 15. in nihili . . . *abstulistis . . . pertransibit 18. succinxerunt] sic cinxerunt 19. adsimilatus *omisso* sum 20. exaudies . . . respicies 23. quia] quod . . . tradas . . . domus est 24. consummationem 25. sup. eum 26. praestolabam 28. et consurgens . . . clamavi 31. organa mea

XXXI. 2. deus in me

3 Numquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus iniustitiam?
4 Nonne ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat?
5 Si ambulavi in vanitate, et festinavit in dolo pes meus:
6 appendat me in statera iusta, et sciat Deus simplicitatem meam.
7 Si declinavit gressus meus de via,
et si secutum est oculos meos cor meum,
et si manibus meis adhaesit macula:
8 seram, et alius comedat: et progenies mea eradicetur.
9 Si deceptum est cor meum super muliere, et si ad ostium amici mei insidiatus sum:
10 scortum alterius sit uxor mea, et super illam incurventur alii.
11 Hoc enim nefas est, et iniquitas maxima.
12 Ignis est usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina.
13 Si contempsi subire iudicium cum servo meo, et ancilla mea, cum disceptarent adversum me.
14 Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus?
et cum quaesierit, quid respondebo illi?
15 Numquid non in utero fecit me qui et illum operatus est: et formavit me in vulva unus?
16 Si negavi, quod volebant, pauperibus, et oculos viduae expectare feci:
17 si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea:
18 (quia ab infantia mea crevit mecum miseratio: et de utero matris meae egressa est mecum.)
19 si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, et absque operimento pauperem:
20 si non benedixerunt mihi latera eius,
et de velleribus ovium mearum calefactus est:
21 si levavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem:
22 humerus meus a iunctura sua cadat, et brachium meum cum suis ossibus confringatur.
23 Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus eius ferre non potui.
24 Si putavi aurum robur meum, et obrizo dixi: Fiducia mea.
25 Si laetatus sum super multis divitiis meis, et quia plurima reperit manus mea.
26 Si vidi solem cum fulgeret, et lunam incedentem clare:
27 et laetatum est in abscondito cor meum, et osculatus sum manum meam ore meo.
28 Quae est iniquitas maxima, et negatio contra Deum altissimum.
29 Si gavisus sum ad ruinam eius, qui me oderat, et exultavi quod invenisset eum malum.
30 Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam eius.
31 Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus eius ut saturemur?
32 Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.
33 Si abscondi quasi homo peccatum meum, et celavi in sinu meo iniquitatem meam.
34 Si expavi ad multitudinem nimiam, et despectio propinquorum terruit me:
et non magis tacui, nec egressus sum ostium.
35 Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum audiat Omnipotens: et librum scribat ipse qui iudicat.
36 Ut in humero meo portem illum, et circumdem illum quasi coronam mihi?
37 Per singulos gradus meos pronunciabo illum, et quasi principi offeram eum.
38 Si adversum me terra mea clamat, et cum ipsa sulci eius deflent:
39 si fructus eius comedi absque pecunia, et animam agricolarum eius afflixi:
40 pro frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina.

Finita sunt verba Iob. XIV

CAPUT XXXII.

1 Omiserunt autem tres viri isti respondere Iob, eo quod iustus sibi videretur.
2 Et iratus, indignatusque est Eliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram:
iratus est autem adversum Iob, eo quod iustum se esse diceret coram Deo.
3 Porro adversum amicos eius indignatus est, eo quod non invenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Iob.
4 Igitur Eliu expectavit Iob loquentem: eo quod seniores essent qui loquebantur.
5 Cum autem vidisset quod tres respondere non potuissent, iratus est vehementer.
6 Respondensque Eliu filius Barachel Buzites, dixit: XIV
Iunior sum tempore, vos autem antiquiores, idcirco demisso capite, veritus sum vobis indicare meam sententiam.
7 Sperabam enim quod aetas prolixior loqueretur, et annorum multitudo doceret sapientiam.
8 Sed, ut video, Spiritus est in hominibus, et inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.

XXXI. 3. iniustitiam] iniquitatem 7. et si manibus] et in manibus 9. super mulierem 10. sit alterius 13. ancillae meae 17. bucillam 19. indumentum] vestimentum 21. pupillum] populum . . . in portis 24. obrizae 25. multas divitias meas 30. peccatum 35. omnipotens audiat 40. *totus versus in margine suppletur*

XXXII. 1. tres] et tres 2. est Eliu] *om.* est *et* * *scribit* Heliu . . . Rham . . . autem] *suppletur in margine* . . . adversus 4. Heliu . . . seniores se 6. Helis . . . indicare vobis

9 Non sunt longaevi sapientes, nec senes intelligunt iudicium.
10 Ideo dicam: Audite me, ostendam vobis etiam ego meam sapientiam.
11 Expectavi enim sermones vestros, audivi prudentiam vestram, donec disceptaremini sermonibus:
12 et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam:
sed, ut video, non est qui possit arguere Iob, et respondere ex vobis sermonibus eius.
13 Ne forte dicatis: Invenimus sapientiam, Deus proiecit eum, non homo.
14 Nihil locutus est mihi, et ego non secundum sermones vestros respondebo illi.
15 Extimuerunt, nec responderunt ultra, abstuleruntque a se eloquia.
16 Quoniam igitur expectavi, et non sunt locuti: steterunt, nec ultra responderunt:
17 respondebo et ego partem meam,
et ostendam scientiam meam.
18 Plenus sum enim sermonibus, et coarctat me spiritus uteri mei.
19 En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas disrumpit.
20 Loquar, et respirabo paululum: aperiam labia mea, et respondebo.
21 Non accipiam personam viri, et Deum homini non aequabo.
22 Nescio enim quamdiu subsistam, etsi post modicum tollat me Factor meus.

CAPUT XXXIII.

1 Audi igitur Iob eloquia mea, et omnes sermones meos ausculta.
2 Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis.
3 Simplici corde meo sermones mei, et sententiam puram labia mea loquentur.
4 Spiritus Dei fecit me, et spiraculum Omnipotentis vivificavit me.
5 Si potes, responde mihi, et adversus faciem meam consiste.
6 Ecce, et me sicut et te fecit Deus, et de eodem luto ego quoque formatus sum.
7 Verumtamen miraculum meum non te terreat, et eloquentia mea non sit tibi gravis.
8 Dixisti ergo in auribus meis, et vocem verborum tuorum audivi:
9 Mundus sum ego, et absque delicto: immaculatus, et non est iniquitas in me.
10 Quia querelas in me reperit,
ideo arbitratus est me inimicum sibi.
11 Posuit in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas.
12 Hoc est ergo, in quo non es iustificatus: respondebo tibi, quia maior sit Deus homine.
13 Adversus eum contendis quod non ad omnia verba responderit tibi?
14 Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.
15 Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, et dormiunt in lectulo:
16 tunc aperit aures virorum, et erudiens eos instruit disciplina,
17 ut avertat hominem ab his, quae facit, et liberet eum de superbia:
18 eruens animam eius a corruptione: et vitam illius, ut non transeat in gladium.
19 Increpat quoque per dolorem in lectulo, et omnia ossa eius marcescere facit.
20 Abominabilis ei fit in vita sua panis, et animae illius cibus ante desiderabilis.
21 Tabescet caro eius, et ossa, quae tecta fuerant, nudabuntur.
22 Appropinquavit corruptioni anima eius, et vita illius mortiferis.
23 Si fuerit pro eo Angelus loquens, unus de millibus, ut annunciet hominis aequitatem:
24 miserebitur eius, et dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem: inveni in quo ei propitier.
25 Consumpta est caro eius a suppliciis, revertatur ad dies adolescentiae suae.
26 Deprecabitur Deum, et placabilis ei erit: et videbit faciem eius in iubilo, et reddet homini iustitiam suam.
27 Respiciet homines, et dicet: Peccavi, et vere deliqui, et, ut eram dignus, non recepi.
28 Liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.
29 Ecce, haec omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos.
30 Ut revocet animas eorum a corruptione, et illuminet luce viventium.
31 Attende Iob, et audi me: et tace, dum ego loquor.
32 Si autem habes quod loquaris, responde mihi, loquere:
volo enim, te apparere iustum.
33 Quod si non habes, audi me: tace, et docebo te sapientiam.

CAPUT XXXIV.

1 Pronuncians itaque Eliu, etiam haec locutus est: XXIX.
2 Audite sapientes verba mea, et eruditi auscultate me:
3 auris enim verba probat, et guttur escas gustu diiudicat.

XXXII. 10. sapientiam] scientiam 12. arguere possit 14. vestros sermones 15. nec] non . . . eloquium 16. responderunt ultra 19. en venter] *Ed. Francf.* et venter

XXXIII. 3. labia mea pura 6. et me] me 9. et absque] absque 13. adversum 14. id] *om.* . . . repetet 16. disciplinam 18. eruens] *erudiens 23. unum 27. recepi] recipi

XXXIV. 1. Heliu

4 Iudicium eligamus nobis, et inter nos videamus quid sit melius.
5 Quia dixit Iob: Iustus sum, et Deus subvertit iudicium meum.
6 In iudicando enim me, mendacium est: violenta sagitta mea absque ullo peccato.
7 Quis est vir ut est Iob, qui bibit subsannationem quasi aquam:
8 qui graditur cum operantibus iniquitatem, et ambulat cum viris impiis?
9 Dixit enim: Non placebit vir Deo, etiam si cucurrerit cum eo.
10 Ideo viri cordati audite me, absit a Deo impietas, et ab Omnipotente iniquitas.
11 Opus enim hominis reddet ei, et iuxta vias singulorum restituet eis.
12 Vere enim Deus non condemnabit frustra, nec Omnipotens subvertet iudicium.
13 Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?
14 Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius et flatum ad se trahet.
15 Deficiet omnis caro simul, et homo in cinerem revertetur.
16 Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, et ausculta vocem eloquii mei.
17 Numquid qui non amat iudicium, sanari potest? et quomodo tu eum, qui iustus est, in tantum condemnas?
18 Qui dicit regi, apostata: qui vocat duces impios:
19 qui non accipit personas principum: nec cognovit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem:
opus enim manuum eius sunt universi.
20 Subito morientur, et in media nocte
turbabuntur populi, et pertransibunt, et auferent violentum absque manu.
21 Oculi enim eius super vias hominum, et omnes gressus eorum considerat.
22 Non sunt tenebrae, et non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.
23 Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in iudicium.
24 Conteret multos, et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis.
25 Novit enim opera eorum: et idcirco inducet noctem, et conterentur.
26 Quasi impios percussit eos in loco videntium.
27 Qui quasi de industria recesserunt ab eo, et omnes vias eius intelligere noluerunt:
28 ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, et audiret vocem pauperum.
29 Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet?
ex quo absconderit vultum, quis est qui contempletur eum et super gentes et super omnes homines?
30 Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.
31 Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo.
32 Si erravi, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.
33 Numquid a te Deus expetit eam, quia displicuit tibi?
tu enim coepisti loqui, et non ego:
quod si quid nosti melius, loquere.
34 Viri intelligentes loquantur mihi, et vir sapiens audiat me.
35 Iob autem stulte locutus est, et verba illius non sonant disciplinam.
36 Pater mi, probetur Iob usque ad finem: ne desinas ab homine iniquitatis.
37 Quia addit super peccata sua blasphemiam,
inter nos interim constringatur: et tunc ad iudicium provocet sermonibus suis Deum.

CAPUT XXXV.

1 Igitur Eliu haec rursum locutus est: XII
2 Numquid aequa tibi videtur tua cogitatio, ut diceres: Iustior sum Deo?
3 Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est: vel quid tibi proderit, si ego peccavero?
4 Itaque ego respondebo sermonibus tuis, et amicis tuis tecum.
5 Suspice caelum et intuere, et contemplare aethera quod altior te sit.
6 Si peccaveris, quid ei nocebis? et si multiplicatae fuerint iniquitates tuae, quid facies contra eum?
7 Porro si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?
8 Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua: et filium hominis adiuvabit iustitia tua.
9 Propter multitudinem calumniatorum clamabunt: et eiulabunt propter vim brachii tyrannorum.
10 Et non dixit: Ubi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?
11 Qui docet nos super iumenta terrae, et super volucres caeli erudit nos.
12 Ibi clamabunt, et non exaudiet, propter superbiam malorum.
13 Non ergo frustra audiet Deus, et Omnipotens causas singulorum intuebitur.
14 Etiam cum dixeris: Non considerat: iudicare coram illo, et expecta eum.
15 Nunc enim non infert furorem suum, nec ulciscitur scelus valde.
16 Ergo Iob frustra aperit os suum, et absque scientia verba multiplicat.

CAPUT XXXXVI.

1 Addens quoque Eliu, haec locutus est: XIII

XXXIV. 11. restituet *omisso* eis (*Ed. Francf.* ei) 12. condemnavit 25. inducet noctem] induit eos noctem 28. faceret 29. gentem 36. ab homine] in hominibus

XXXV. 1. Heliu . . . rursus 2. deo sum 11. *erudient, *corr.* erudiet 13. singulorum causas 14. illo] eo 16. aperuit

XXXVI. 1. Heliu

2 Sustine me paululum, et indicabo tibi: adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.
3 Repetam scientiam meam a principio, et operatorem meum probabo iustum.
4 Vere enim absque mendacio sermones mei, et perfecta scientia probabitur tibi.
5 Deus potentes non abiicit, cum et ipse sit potens.
6 Sed non salvat impios, et iudicium pauperibus tribuit.
7 Non auferet a iusto oculos suos, et reges in solio collocat in perpetuum, et illi eriguntur.
8 Et si fuerint in catenis, et vinciantur funibus paupertatis.
9 Indicabit eis opera eorum, et scelera eorum, quia violenti fuerunt.
10 Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat: et loquetur, ut revertantur ab iniquitate.
11 Si audierint et observaverint, complebunt dies suos in bono, et annos suos in gloria:
12 si autem non audierint, transibunt per gladium, et consumentur in stultitia.
13 Simulatores et callidi provocant iram Dei, neque clamabunt cum vincti fuerint.
14 Morietur in tempestate anima eorum, et vita eorum inter effeminatos.
15 Eripiet de angustia sua pauperem, et revelabit in tribulatione aurem eius.
16 Igitur salvabit te de ore angusto latissime, et non habente fundamentum subter se: requies autem mensae tuae erit plena pinguedine.
17 Causa tua quasi impii iudicata est, causam iudiciumque recipies.
18 Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas: nec multitudo donorum inclinet te.
19 Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine.
20 Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis.
21 Cave ne declines ad iniquitatem: hanc enim coepisti sequi post miseriam.
22 Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, et nullus ei similis in legislatoribus.
23 Quis poterit scrutari vias eius? aut quis potest ei dicere: Operatus es iniquitatem?
24 Memento quod ignores opus eius, de quo cecinerunt viri.
25 Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.
26 Ecce, Deus magnus vincens scientiam nostram: numerus annorum eius inaestimabilis.
27 Qui aufert stillas pluviae, et effundit imbres ad instar gurgitum.
28 Qui de nubibus fluunt, quae praetexunt cuncta desuper.
29 Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum,
30 et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet.
31 Per haec enim iudicat populos, et dat escas multis mortalibus.
32 In manibus abscondit lucem, et praecipit ei ut rursus adveniat.
33 Annunciat de ea amico suo, quod possessio eius sit, et ad eam possit ascendere.

CAPUT XXXVII.

1 Super hoc expavit cor meum, et emotum est de loco suo.
2 Audite auditionem in terrore vocis eius, et sonum de ore illius procedentem.
3 Subter omnes caelos ipse considerat, et lumen illius super terminos terrae.
4 Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suae,
et non investigabitur, cum audita fuerit vox eius.
5 Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna et inscrutabilia.
6 Qui praecipit nivi ut descendat in terram, et hiemis pluviis, et imbri fortitudinis suae.
7 Qui in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.
8 Ingredietur bestia latibulum, et in antro suo morabitur.
9 Ab interioribus egredietur tempestas, et ab Arcturo frigus.
10 Flante Deo concrescit gelu, et rursum latissimae funduntur aquae.
11 Frumentum desiderat nubes, et nubes spargunt lumen suum.
12 Quae lustrant per circuitum, quocumque eas voluntas gubernantis duxerit,
ad omne quod praeceperit illis super faciem orbis terrarum:
13 sive in una tribu, sive in terra sua, sive in quocumque loco misericordiae suae eas iusserit inveniri.
14 Ausculta haec Iob: sta, et considera mirabilia Dei.
15 Numquid scis quando praeceperit Deus pluviis, ut ostenderent lucem nubium eius?
16 Numquid nosti semitas nubium magnas, et perfectas scientias?
17 Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra Austro?
18 Tu forsitan cum eo fabricatus es caelos, qui solidissimi quasi aere fusi sunt.
19 Ostende nobis quid dicamus illi: nos quippe involvimur tenebris.
20 Quis narrabit ei quae loquor? etiam si locutus fuerit homo, devorabitur.
21 At nunc non vident lucem: subito aër

XXXVI. 2. me] *om.* 5. cum et] cum 6. tribuet 7. *ex* auferet *restitutum est* aufert 9. fuerint 13. vincti] victi 14. et vita eorum] *om. per errorem* 15. pauperem de angustia sua 16. habentis 23. ei dicere potest 32. *ex* praecipit *correctum est* praecepit
XXXVII. 3. Subter] sub 5. tonavit . . . fecit 6. nivi] nubi . . . et hiemis] in hieme 9. *egreditur 13. inveniri] evenire 14. mirabilia] miracula 20. narravit

cogetur in nubes, et ventus transiens
fugabit eas.
22 Ab Aquilone aurum venit, et ad Deum
formidolosa laudatio.
23 Digne eum invenire non possumus: magnus fortitudine, et iudicio, et iustitia,
et enarrari non potest.
24 Ideo timebunt eum viri, et non audebunt
contemplari omnes, qui sibi videntur
esse sapientes.

CAPUT XXXVIII.

XXXII. 1 Respondens autem Dominus Iob de turbine, dixit:
2 Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?
3 Accinge sicut vir lumbos tuos: interrogabo te, et responde mihi.
4 Ubi eras quando ponebam fundamenta
terrae? indica mihi si habes intelligentiam.
5 Quis posuit mensuras eius, si nosti?
vel quis tetendit super eam lineam?
6 Super quo bases illius solidatae sunt? aut
quis demisit lapidem angularem eius,
7 cum me laudarent simul astra matutina,
et iubilarent omnes filii Dei?
8 Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulva procedens:
9 cum ponerem nubem vestimentum eius, et
caligine illud quasi pannis infantiae
obvolverem?
10 Circumdedi illud terminis meis, et posui
vectem, et ostia;
11 et dixi: Usque huc venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos.
12 Numquid post ortum tuum praecepisti diluculo, et ostendisti aurorae locum suum?
13 Et tenuisti concutiens extrema terrae, et
excussisti impios ex ea?
14 Restituetur ut lutum signaculum, et stabit sicut vestimentum:
15 auferetur ab impiis lux sua, et brachium
excelsum confringetur.
16 Numquid ingressus es profunda maris, et
in novissimis abyssi deambulasti?
17 Numquid apertae sunt tibi portae mortis,
et ostia tenebrosa vidisti?
18 Numquid considerasti latitudinem terrae?
indica mihi, si nosti, omnia,
19 in qua via lux habitet, et tenebrarum
quis locus sit:
20 ut ducas unumquodque ad terminos suos,
et intelligas semitas domus eius.
21 Sciebas tunc quod nasciturus esses? et
numerum dierum tuorum noveras?
22 Numquid ingressus es thesauros nivis,
aut thesauros grandinis aspexisti?
23 Quae praeparavi in tempus hostis, in
diem pugnae et belli?
24 Per quam viam spargitur lux, dividitur
aestus super terram?
25 Quis dedit vehementissimo imbri cursum,
et viam sonantis tonitrui, 26 ut plueret super terram
absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur,
27 ut impleret inviam et desolatam, et produceret herbas virentes?
28 Quis est pluviae pater? vel quis genuit
stillas roris?
29 De cuius utero egressa est glacies? et
gelu de caelo quis genuit?
30 In similitudinem lapidis aquae durantur,
et superficies abyssi constringitur.
31 Numquid coniungere valebis micantes stellas Pleiadas,
aut gyrum Arcturi poteris dissipare?
32 Numquid producis Luciferum in tempore
suo, et Vesperum super filios terrae
consurgere facis?
33 Numquid nosti ordinem caeli, et pones
rationem eius in terra?
34 Numquid elevabis in nebula vocem tuam,
et impetus aquarum operiet te?
35 Numquid mittes fulgura, et ibunt, et revertentia dicent tibi: Adsumus?
36 Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?
37 Quis enarrabit caelorum rationem, et concentum caeli quis dormire faciet?
38 Quando fundebatur pulvis in terra, et
glebae compingebantur?
39 Numquid capies leaenae praedam, et animam catulorum eius implebis,
40 quando cubant in antris, et in specubus
insidiantur?
41 Quis praeparat corvo escam suam, quando
pulli eius clamant ad Deum, vagantes,
eo quod non habeant cibos?

CAPUT XXXIX.

1 Numquid nosti tempus partus ibicum in
petris, vel parturientes cervas observasti?
2 Dinumerasti menses conceptus earum, et
scisti tempus partus earum?
3 Incurvantur ad foetum, et pariunt, et rugitus emittunt.
4 Separantur filii earum, et pergunt ad
pastum: egrediuntur, et non revertuntur ad eas:
5 quis dimisit onagrum liberum, et vincula
eius quis solvit?
6 Cui dedi in solitudine domum, et tabernacula eius in terra salsuginis.
7 Contemnit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit.
8 Circumspicit montes pascuae suae, et virentia quaeque perquirit.

XXXVII. 21. cogitur . . . fugavit

XXXVIII. 6. illius solius   8. osteis   11. *quae inter* pro- *et* tumentes *leguntur*, *suppleta sunt*   17. tibi sunt   18. latitudines   19. habitet lux   21. quod] quando   23. in die   31. stellas Pleiadas] stillas pliadis   35. mittis   37. facit   38. in terram   41. ad deum clamant

XXXIX. 1. hibicum   8. circum inspicit

9 Numquid volet rhinoceros servire tibi, aut morabitur ad praesepe tuum?
10 Numquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium post te?
11 Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, et derelinques ei labores tuos?
12 Numquid credes illi quod sementem reddat tibi, et aream tuam congreget?
13 Penna struthionis similis est pennis herodii, et accipitris.
14 Quando derelinquit ova sua in terra, tu forsitan in pulvere calefacies ea?
15 Obliviscitur quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.
16 Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laboravit nullo timore cogente.
17 Privavit enim eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.
18 Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equum et ascensorem eius.
19 Numquid praebebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum?
20 Numquid suscitabis eum quasi locustas? gloria narium eius terror.
21 Terram ungula fodit, exultat audacter: in occursum pergit armatis.
22 Contemnit pavorem, nec cedit gladio.
23 Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta et clypeus.
24 Fervens et fremens sorbet terram, nec reputat tubae sonare clangorem.
25 Ubi audierit buccinam, dicit: Vah,
procul odoratur bellum, exhortationem ducum, et ululatum exercitus.
26 Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum?
27 Numquid ad praeceptum tuum elevabitur aquila, et in arduis ponet nidum suum?
28 In petris manet, et in praeruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus.
29 Inde contemplatur escam, et de longe oculi eius prospiciunt.
30 Pulli eius lambent sanguinem: et ubicumque cadaver fuerit, statim adest.
31 Et adiecit Dominus, et locutus est ad Iob:
32 Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit?
utique qui arguit Deum, debet respondere ei.

XIII. 33 Respondens autem Iob Domino, dixit:
34 Qui leviter locutus sum, respondere quid possum?
manum meam ponam super os meum.
35 Unum locutus sum, quod utinam non dixissem: et alterum, quibus ultra non addam.

CAPUT XL.

1 Respondens autem Dominus Iob de turbine, dixit: XXXIIII.
2 Accinge sicut vir lumbos tuos: interrogabo te: et indica mihi.
3 Numquid irritum facies iudicium meum: et condemnabis me, ut tu iustificeris?
4 Et si habes brachium sicut Deus, et si voce simili tonas?
5 Circumda tibi decorem, et in sublime erigere, et esto gloriosus, et speciosis induere vestibus.
6 Disperge superbos in furore tuo,
et respiciens omnem arrogantem humilia.
7 Respice cunctos superbos, et confunde eos, et contere impios in loco suo.
8 Absconde eos in pulvere simul, et facies eorum demerge in foveam:
9 et ego confitebor quod salvare te possit dextera tua.
10 Ecce, Behemoth, quem feci tecum, foenum quasi bos comedet:
11 fortitudo eius in lumbis eius, et virtus illius in umbilico ventris eius.
12 Stringit caudam suam quasi cedrum, nervi testiculorum eius perplexi sunt.
13 Ossa eius velut fistulae aeris, cartilago illius quasi laminae ferreae.
14 Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit gladium eius.
15 Huic montes herbas ferunt: omnes bestiae agri ludent ibi.
16 Sub umbra dormit in secreto calami, et in locis humentibus.
17 Protegunt umbrae umbram eius, circumdabunt eum salices torrentis.
18 Ecce, absorbebit fluvium, et non mirabitur: et habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius.
19 In oculis eius quasi hamo capiet eum, et in sudibus perforabit nares eius.
20 An extrahere poteris leviathan hamo, et fune ligabis linguam eius?
21 Numquid pones circulum in naribus eius, aut armilla perforabis maxillam eius?
22 Numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?
23 Numquid feriet tecum pactum, et accipies eum servum sempiternum?
24 Numquid illudes ei quasi avi, aut ligabis eum ancillis tuis?
25 Concident eum amici, divident illum negotiatores?
26 Numquid implebis sagenas pelle eius, et gurgustium piscium capite illius?

XXXIX. 12. credis ei quoniam reddat sementem 13. strutionum 14. *dereliquit . . . calefacis 15. obliviscetur . . . bestiae agri conterant 18. equum] equitem *(error)* 23. sonavit . . . vibratur 25. bucina dicet va 27. Numquid ad] aut ad 28. inaccesis 29. prospiciunt] respiciunt 30. lambunt 34. et manum meam . . .-ponam] *suppletur in mg.* 35. non addam] nihil addam

XL. 2. indica] dic 3. facis 6. in furore] *om.* in 10. vehemoth 11. umbilicis 12. stringit] constringit 13. cartillago . . . lamminae 14. principium est 16. et locis 18. et habet] *om.* et . . . Iordanes 19. perforavit 21. aut armilla] et armilla 24. inludis 26. saginam

27 Pone super eum manum tuam: memento belli, nec ultra addas loqui.
28 Ecce, spes eius frustrabitur eum, et videntibus cunctis praecipitabitur.

CAPUT XLI.

1 Non quasi crudelis suscitabo eum: quis enim resistere potest vultui meo?
2 Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? omnia quae sub caelo sunt, mea sunt.
3 Non parcam ei, et verbis potentibus, et ad deprecandum compositis.
4 Quis revelabit faciem indumenti eius? et in medium oris eius quis intrabit?
5 Portas vultus eius quis aperiet? per gyrum dentium eius formido.
6 Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus.
7 Una uni coniungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas:
8 una alteri adhaerebit, et tenentes se nequaquam separabuntur.
9 Sternutatio eius splendor ignis, et oculi eius, ut palpebrae diluculi.
10 De ore eius lampades procedunt, sicut tedae ignis accensae.
11 De naribus eius procedit fumus, sicut ollae succensae atque ferventis.
12 Halitus eius prunas ardere facit, et flamma de ore eius egreditur.
13 In collo eius morabitur fortitudo, et faciem eius praecedit egestas.
14 Membra carnium eius cohaerentia sibi:
mittet contra eum fulmina, et ad locum alium non ferentur.
15 Cor eius indurabitur tamquam lapis, et stringetur quasi malleatoris incus.
16 Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, et territi purgabuntur.
17 Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax:
18 reputabit enim quasi paleas ferrum, et quasi lignum putridum, aes.
19 Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundae.
20 Quasi stipulam aestimabit malleum, et deridebit vibrantem hastam.
21 Sub ipso erunt radii solis, et sternet sibi aurum quasi lutum.
22 Fervescere faciet quasi ollam profundum mare, et ponet quasi cum unguenta bulliunt.
23 Post eum lucebit semita, aestimabit abyssum quasi senescentem.
24 Non est super terram potestas, quae comparetur ei, qui factus est ut nullum timeret.
25 Omne sublime videt,
ipse est rex super universos filios superbiae.

CAPUT XLII.

1 Respondens autem Iob Domino, dixit: XXIV
2 Scio quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio.
3 Quis est iste, qui celat consilium absque scientia?
ideo insipienter locutus sum, et quae ultra modum excederent scientiam meam.
4 Audi, et ego loquar: interrogabo te, et responde mihi.
5 Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.
6 Idcirco ipse me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere.

7 Postquam autem locutus est Dominus verba haec ad Iob, XXIV
dixit ad Eliphaz Themanitem:
Iratus est furor meus in te, et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Iob.
8 Sumite ergo vobis septem tauros, et septem arietes,
et ite ad servum meum Iob, et offerte holocaustum pro vobis:
Iob autem servus meus orabit pro vobis:
faciem eius suscipiam ut non vobis imputetur stultitia:
neque enim locuti estis ad me recta, sicut servus meus Iob.
9 Abierunt ergo Eliphaz Themanites, et Baldad Suhites, et Sophar Naamathites,
et fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, et suscepit Dominus faciem Iob.
10 Dominus quoque conversus est ad poenitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis.
Et addidit Dominus omnia quaecumque fuerant Iob, duplicia.
11 Venerunt autem ad eum omnes fratres sui,
et universae sorores suae, et cuncti qui noverant eum prius, et comederunt cum eo panem in domo eius:
et moverunt super eum caput, et consolati sunt eum super omni malo quod intulerat Dominus super eum:
et dederunt ei unusquisque ovem unam, et inaurem auream unam.
12 Dominus autem benedixit novissimis Iob magis quam principio eius.
Et facta sunt ei quatuordecim millia ovium, et sex millia camelorum, et mille iuga boum, et mille asinae.
13 Et fuerunt ei septem filii, et tres filiae.

XLI. 1. potest resistere 5. aperiet et per 6. et conpactum 7. incedit] incidit 8. adhaerebunt 13. praecedet 14. mittet] *ultimum* t *suppletum* 15. tanquam] quasi . . . stringitur 19. fugavit . . . ei lapides] non et lapides 20. aestimavit 21. et sternet] sternit 22. facit . . . et ponet] *om.* et 23. aestimavit

XLII. 4. te] *om.* . . . et responde] et ostende 7. Themaniten 8. ergo] igitur . . . offert . . . oravit 9. Suites . . . ad eos dominus 13. filiae tres

14 Et vocavit nomen unius Diem, et nomen secundae Cassiam, et nomen tertiae Cornustibii.
15 Non sunt autem inventae mulieres speciosae sicut filiae Iob in universa terra: deditque eis pater suus hereditatem inter fratres earum.
16 Vixit autem Iob post haec, centum quadraginta annis,
et vidit filios suos, et filios filiorum suorum usque ad quartam generationem,
et mortuus est senex, et plenus dierum.

LIBER PSALMORUM

PSALMUS I.

1 Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit,
et in cathedra pestilentiae non sedit:
2 sed in lege Domini voluntas eius,
et in lege eius meditabitur die ac nocte.
3 Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum,
quod fructum suum dabit in tempore suo:
et folium eius non defluet:
et omnia quaecumque faciet, prosperabuntur.
4 Non sic impii, non sic: sed tamquam pulvis, quem proiicit ventus a facie terrae.
5 Ideo non resurgent impii in iudicio:
neque peccatores in concilio iustorum.
6 Quoniam novit Dominus viam iustorum:
et iter impiorum peribit.

PSALMUS II.

1 Quare fremuerunt Gentes,
et populi meditati sunt inania?
2 Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt
in unum adversus Dominum, et adversus Christum eius.
3 Dirumpamus vincula eorum:
et proiiciamus a nobis iugum ipsorum.
4 Qui habitat in caelis irridebit eos: et Dominus subsannabit eos.
5 Tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos.
6 Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius,
praedicans praeceptum eius.
7 Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.
8 Postula a me, et dabo tibi Gentes hereditatem tuam,
et possessionem tuam terminos terrae.
9 Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos.

XLII. 14. Cassia   16. annis, et vidit] annis et omnes anni vitae eius fuerunt ducenti quadraginta octo et vidit   16. dierum. Amen.

Sequitur: INCIPIT PROLOGVS THOBIAE. Chromatio et Heliodoro - - dignati complesse. EXPLICIT PROLOGUS INCIPIT IPSE LIBER.

Post Paralipomena vero, quae folio 378 *exeunt, signato imo margine* Q. XLVI, *leguntur Psalmi. Hos praecedit prima pagina Quaternionis* XLVII. *Hieronymi de Psalterio epistula ad Sophronium data, quam in Prolegomenis exhibuimus. Subscriptum ei est:*
EXPLICIT PROLOGVS
et iam ipsi psalmi sequuntur.

Prima quaternionis XLVII. *pagina alterum librum Paralipomenon excipiunt psalmi praeposita Hieronymi ad Soffronium (sic A) epistula sive prologo. Additis autem verbis* EXPLICIT PROLOGVS *ea exhibetur versio quae ex ipsis Hebraeis, non Graecis fluxit. Quam mirum quantum a vulgato textu discedere, quippe quo Graeca interpretum Alexandrinorum reddantur, in promptu est. Nihilominus huic editioni adscribere quicquid inter utrumque differt consentaneum videbatur.*

I. *Titulus:* Psalmus David. De Ioseph dicit qui corpus Christi sepelivit. (*Rubro scriptus est, ut omnes qui sequuntur.*)

I. 1. stetit et] *om.* et *(non item Sab.)*   3. lignum transplantatum iuxta rivulos (*Sab.* rivos) aquarum . . . et omne quod fecerit prosperabitur   4. non sic: sed] *om.* non sic . . . proiicit] proiecit (*non Sab.*) . . . a facie terrae] *om.*   5. Ideo] Propterea . . . resurgent (*non Sab.*) . . . in concilio] in congregatione   6. iter] *Sab.* via *(non A)*

II. *Titulus:* Psalmus David, legendus ad evangelium Lucae. Vox patris et apostolorum et Christi ad caput scribendum.

II. 1. fremuerunt] turbabuntur (*Sab.* turbantur) . . . populi] tribus . . . meditabuntur   2. Astiterunt] consurgent . . . convenerunt in unum] tractabunt pariter . . . adversus *bis*] adversum *bis (non item Sab.)*   3. *Sab.* Disrumpamus . . . iugum ipsorum] laqueos eorum   4. Habitator caeli ridebit . . . et Dominus] *om.* et   6. constitutus sum rex ab eo] orditus sum regem meum . . . sanctum eius] sanct. suum (*Sab. meum*) . . . praedicans praec. eius] annuntiabo dei praec.   9. Reges] pasces . . . et tanquam *etc.*] ut vas figuli conteres eos.

10 Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram.
11 Servite Domino in timore: et exultate ei cum tremore.
12 Apprehendite disciplinam nequando irascatur Dominus, et pereatis de via iusta.
13 Cum exarserit in brevi ira eius,
beati omnes, qui confidunt in eo.

PSALMUS III.

1 Psalmus David, Cum fugeret a facie Absalom filii sui.
2 Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me?
multi insurgunt adversum me.
3 Multi dicunt animae meae:
Non est salus ipsi in Deo eius.
4 Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum.
5 Voce mea ad Dominum clamavi:
et exaudivit me de monte sancto suo.
6 Ego dormivi, et soporatus sum:
et exurrexi,
quia Dominus suscepit me.
7 Non timebo millia populi
circumdantis me:
exurge Domine, salvum me fac Deus meus.
8 Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa:
dentes peccatorum contrivisti.
9 Domini est salus: et super populum tuum benedictio tua.

PSALMUS IV.

1 In finem in carminibus, Psalmus David.
2 Cum invocarem exaudivit me Deus iustitiae meae:
in tribulatione dilatasti mihi.
Miserere mei, et exaudi orationem meam.
3 Filii hominum usquequo gravi corde?
ut quid diligitis vanitatem, et quaeritis mendacium?
4 Et scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum:
Dominus exaudiet me cum clamavero ad eum.
5 Irascimini, et nolite peccare:
quae dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.
6 Sacrificate sacrificium iustitiae, et sperate in Domino,
multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?
7 Signatum est super nos lumen vultus tui Domine:
dedisti laetitiam in corde meo.
8 A fructu frumenti, vini, et olei sui multiplicati sunt.
9 In pace in idipsum dormiam, et requiescam;
10 quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

PSALMUS V.

1 In finem pro ea, quae hereditatem consequitur, Psalmus David.
2 Verba mea auribus percipe Domine,
intellige clamorem meum.
3 Intende voci orationis meae,
rex meus et Deus meus.
4 Quoniam ad te orabo:
Domine mane exaudies vocem meam.
5 Mane astabo tibi et videbo:
quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.
6 Neque habitabit iuxta te malignus:
neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

II. 10. Et nunc] Nunc ergo . . . qui iudicatis terram] iudices terrae 11. ei cum tremore] in tremore 12. *totus versus sic:* Adorate pure, ne forte irascatur, et pereatis de via 13. in brevi] post paululum . . . ira] furor . . . confidunt in eo] sperant in eum

III, 1. *Titulus:* Psalmus David, cum fugeret a facie Absalon filii sui. Vox Christi ad patrem. De Iudeis dicit.

2. quid] quare . . . qui tribulant me] hostes mei . . . consurgunt . . . adversus *(non Sab.)* 3. ipsi] huic . . . in Deo eius] in deo. Semper. (Semper *rubro scriptum)* 4. susceptor meus es] clepeus (*sic etiam alibi*, clypeus *Sab.*) circa me 5. clamabo et exaudiet . . . suo] *add.* Semper 6. et exurrexi] et vigilavi (*Sab.* evigilavi *sine* et) . . . suscepit] sustentavit 7. circumdantis] quae circumdederunt . . . surge 8. Quia percussisti omnium inimicorum meorum (*Sab.* add. maxillam): dentes impiorum confregisti 9. et super] *om.* et 9. *Sab. ad finem add.* Semper

IV. 1. *Titulus:* Psalmus in finem, in carminibus. Propheta increpat Iudeos.

2. Invocante (*Sab.* -tem) me exaudisti (*Sab.* exaudi) 3. Filii viri usquequo inclyti mei ignominiose diligitis vanitatem, quaerentes mendacium. Semper. 4. Et cognoscite quoniam mirabilem reddidit . . . me] *om.* 5. Irascemini *(non Sab.)* . . . quae dicitis] loquemini (*Sab.* loquimini) . . . super cubilia vestra (*Sab. add.* et) tacete. Semper 6. sperate] fidete (*Sab.* fidite) . . . bonum 7. Leva super nos lucem 8. In (*Sab.* A) tempore frumentum et vinum eorum multiplicata sunt 9. In pace simul requiescam et dormiam 10. Quoniam] quia . . . singulariter *usque* me] specialiter securum habitare fecisti me.

V. 1. *Titulus:* In finem, pro his qui hereditatem consequuntur. Psalmus David. Christus ad patrem.

2. auribus percipe] audi *(non Sab.)* . . . clamorem] murmur 3. intende voci orationis meae] *Sab.* Adverte ad vocem clamoris mei: *A om.* 4. Quia te deprecor . . . audies 5. Mane praeparabor ad te et contemplabor . . . tu es] *om.* es 6. Nec habitavit (*Sab.* -bit) . . . non stabunt iniqui in conspectu oculorum tuorum

7 Odisti omnes, qui operantur iniquitatem:
perdes omnes, qui loquuntur mendacium.
Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus:
8 ego autem in multitudine misericordiae tuae. Introibo in domum tuam:
adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.
9 Domine deduc me in iustitia tua: propter inimicos meos
dirige in conspectu tuo viam meam.
10 Quoniam non est in ore eorum veritas:
cor eorum vanum est.
11 Sepulchrum patens est guttur eorum,
linguis suis dolose agebant,
iudica illos Deus. Decidant a cogitationibus suis,
secundum multitudinem impietatum eorum
expelle eos, quoniam iritaverunt te Domine.
12 Et laetentur omnes, qui sperant in te,
in aeternum exultabunt, et habitabis in eis.
Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum,
13 quoniam tu benedices iusto. Domine, ut
scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos.

PSALMUS VI.

1 In finem in carminibus, Psalmus David, pro octava.
2 Domine, ne in furore tuo arguas me,
neque in ira tua corripias me,
3 miserere mei Domine quoniam infirmus sum:
sana me Domine quoniam conturbata sunt ossa mea.
4 Et anima mea turbata est valde:
sed tu Domine usquequo?
5 Convertere Domine, et eripe animam meam:
salvum me fac propter misericordiam tuam.
6 Quoniam non est in morte qui memor sit tui:
in inferno autem quis confitebitur tibi?
7 Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo.
8 Turbatus est a furore oculus meus:
inveteravi inter omnes inimicos meos.
9 Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem:
quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.
10 Exaudivit Dominus deprecationem meam,
Dominus orationem meam suscepit.
11 Erubescant, et conturbentur vehementer omnes inimici mei:
convertantur et erubescant valde velociter.

PSALMUS VII.

1 Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Iemini.
2 Domine Deus meus in te speravi: salvum me fac
ex omnibus persequentibus me, et libera me.
3 Nequando rapiat ut leo animam meam,
dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat.
4 Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis:
5 si reddidi retribuentibus mihi mala,
decidam merito ab inimicis meis inanis.
6 Persequatur inimicus animam meam,
et comprehendat, et conculcet in terra vitam meam,
et gloriam meam in pulverem deducat.
7 Exurge Domine in ira tua: et exaltare in finibus inimicorum meorum.
Et exurge Domine Deus meus
in praecepto quod mandasti:
8 et synagoga populorum circumdabit te.
Et propter hanc in altum regredere:
9 Dominus iudicat populos.
Iudica me Domine secundum iustitiam meam,
et secundum innocentiam meam super me.

V. 7. qui operantur] operantes . . . perdes loquentes mendacium . . . abominaberis domine *(non Sab.)* 8. in multitudinem *(non Sab.)* . . . in domum] *Sab. om.* in . . . in templo sancto tuo 9. inimicos] insidiatores . . . direge (*non Sab.*) ante faciem meam viam tuam 10. *versus sic:* Non est enim in ore eorum rectum: interiora eorum insidiae. 11. est] *om.* . . . linguam suam levificant (*Sab.* lenificant): condemna eos deus . . . a consiliis suis iuxta mult. scelerum eorum . . . provocaverunt te domine (*Sab. om.* domine) 12. in perpetuum laudabunt, et proteges eos . . . et laetabuntur in te qui 13. quia] quoniam . . . domine *(suppletum prima manu)* ut scuto placabilitatis coronabis eum

VI. 1. *Titulus:* In finem in carminibus. Psalmus David, pro octava. Vox Christi ad patrem.

3. infirmus sum] *Sab. add.* ego, *non item A* 4. conturbata . . . sed tu] et tu 5. Revertere . . . et eripe] erue . . . salva me propter 6. qui memor sit tui] recordatio tui . . . autem] *om.* 7. lavabo per sing. noctes] natare faciam tota nocte 8. *totus versus:* Caligavit prae amaritudine oculus meus: consumptus sum ab universis hostibus meis 9. Recedite . . . quia audivit 10. Audivit . . . suscipit *(non Sab.)* 11. Erubescant] confundantur . . . revertantur et confundantur subito

VII. 1. *Titulus:* Psalmus David, quem cantavit domino pro verbis Chusi filii Eminei. Propheta dicit ad Christum de inimicis Iudeis et de diabulo.

1. salva me ab omnibus 3. Ne forte capiat (*Sab.* rapiat) . . . dum non *usque finem*] laceret et non sit qui eripiat (*Sab.* eruat) 5. malum . . . decidam *usque* inanis] et demisi *(Sab.* dimisi) hostes meos vacuos 6. apprehendat . . . deducat] collocet. Semper. 7. Surge . . . in furore tuo . . . exaltare *etc.*] elevare indignans super hostes meos, et consurge ad me iudicio quod 8. et congregatio tribuum circumdet te, et pro hanc (*Sab.* ea) in altum revertere 9. iudicabit . . . et secundum simplicitatem meam quae est in me

10 Consumetur nequitia peccatorum, et diriges iustum, scrutans corda et renes Deus. Iustum
11 adiutorium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde.
12 Deus iudex iustus, fortis, et patiens: numquid irascitur per singulos dies?
13 Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit:
arcum suum tetendit, et paravit illum.
14 Et in eo paravit vasa mortis,
sagittas suas ardentibus effecit.
15 Ecce parturiit iniustitiam: concepit dolorem, et peperit iniquitatem.
16 Lacum aperuit, et effodit eum:
et incidit in foveam, quam fecit.
17 Convertetur dolor eius in caput eius:
et in verticem ipsius iniquitas eius descendet.
18 Confitebor Domino secundum iustitiam eius:
et psallam nomini Domini altissimi.

PSALMUS VIII.

1 In finem pro torcularibus, Psalmus David.
2 Domine Dominus noster, quam admirabile est
nomen tuum in universa terra!
Quoniam elevata est magnificentia tua, super caelos.
3 Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem
propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem.
4 Quoniam videbo caelos tuos, opera digitorum tuorum: lunam et stellas, quae tu fundasti.
5 Quid est homo, quod memor es eius?
aut filius hominis, quoniam visitas eum?
6 Minuisti eum paulominus ab angelis,
gloria et honore coronasti eum:
7 et constituisti eum super opera manuum tuarum.
8 Omnia subiecisti sub pedibus eius,
oves et boves universas: insuper et pecora campi.
9 Volucres caeli, et pisces maris, qui perambulant semitas maris.
10 Domine Dominus noster, quam admirabile est
nomen tuum in universa terra!

PSALMUS IX.

1 In finem pro occultis filii, Psalmus David.
2 Confitebor tibi Domine in toto corde meo:
narrabo omnia mirabilia tua.
3 Laetabor et exultabo in te:
psallam nomini tuo Altissime,
4 in convertendo inimicum meum retrorsum:
infirmabuntur, et peribunt a facie tua.
5 Quoniam fecisti iudicium meum et causam meam:
sedisti super thronum qui iudicas iustitiam.
6 Increpasti Gentes, et periit impius:
nomen eorum delesti in aeternum et in saeculum saeculi.
7 Inimici defecerunt frameae in finem:
et civitates eorum destruxisti.
Periit memoria eorum cum sonitu:
8 et Dominus in aeternum permanet.
Paravit in iudicio thronum suum:
9 et ipse iudicabit orbem terrae in aequitate,

VII. 10. Consummetur (*Sab.* consumatur) malum iniquorum et confirmetur iustitia: (*Sab.* iustus: et) probator cordis et renum Deus iustus 11. *sic:* Clepeus (*Sab.* Clypeus) meus in Deo, qui salvat rectos corde. 12. et fortis, comminans (*Sab.* et comm.) . . . numquid *usque finem*] tota die 13. Non convertenti gladium suum acuet 14. Et in ipso praeparavit (*Sab.* paravit) . . . ardentibus effecit] ad comburendum operatus est 15. Ecce parturit iniquitatem concepto (*Sab.* et conc.) dolore peperit mendacium 16. effudit *(non Sab.)* . . . et incidet in interitum, quem operatus est 17. Revertitur (*Sab.* revertetur) dolor suus . . . et super verticem eius iniquitas sua descendit (*Sab.* descendet) 18. psallam] cantabo *(non item Sab.)*

VIII. *Titulus:* In finem pro torcularibus. Psalmus David. Vox ecclesiae laudem dicit Christo de fide omnium credentium.

2. Domine dominator noster, quam grande est . . . Quoniam *etc.*] qui posuisti gloriam tuam super caelos 3. lactantium *(non Sab.)* . . . perfecisti] *sic etiam* A, *Sab.* fecisti . . . propter adversarios tuos (*A* meos *male*), ut quiescat inimicus et ultor 4. Videbo enim . . . tu] *om.* 5. quoniam recordaris eius . . . aut] vel 6 Minues eum . . . ab angelis] a deo . . . gloria et decore coronabis eum 7. et constituisti eum] dabis ei potestatem 8. Cuncta posuisti sub . . . oves et armenta omnia, insuper et animalia agri 9. Aves caeli . . . perambulant] transeunt (*Sab.* pertranseunt) . . . maris] ponti (*ex* potenti *restitutum*), *Sab.* marium 10. Domine dominator (*Sab. add.* noster) quam grande est

IX. *Titulus:* In finem pro occultis. Psalmus David. Ecclesia laudem dicit Christo de Iudeis et de principe demoniorum.

2. Confitebor Domino 3. exultabo] gaudebo . . . psallam] canam 4. in convertendo *usque* peribunt] cum ceciderint inimici mei retrorsum et (*Sab. om.*) conruerint (*Sab.* corru-) et perierint 5. Fecisti enim . . . super thronum qui iudicas iustitiam] super solium iudex iustitiae 6. et periit] perit (*omisso* et), *Sab.* periit . . . delesti in aeternum] delisti (*Sab.* delesti) in sempiternum . . . et in saeculum saeculi] et iugiter 7. *totus versus sic:* Inimici (*sic Sab.*, *sed* A *om.*) completae sunt solitudines in finem et civitates subvertisti . . . cum sonitu] cum ipsis 8. Dominus autem in sempiternum sedebit, stabilivit ad iudicandum solium suum 9. iudicabit *etc.*] iudicat *(non item Sab.)* orbem terrae (*Sab. om.* terrae) in iustitia . . .

iudicabit populos in iustitia.
10 Et factus est Dominus refugium pauperi:
adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.
11 Et sperent in te qui noverunt nomen tuum:
quoniam non dereliquisti quaerentes te Domine.
12 Psallite Domino, qui habitat in Sion:
annunciate inter Gentes studia eius:
13 quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est:
non est oblitus clamorem pauperum.
14 Miserere mei Domine: vide humilitatem meam de inimicis meis.
15 Qui exaltas me de portis mortis,
ut annunciem omnes laudationes tuas in portis filiae Sion.
16 Exultabo in salutari tuo:
infixae sunt Gentes in interitu, quem fecerunt.
In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.
17 Cognoscetur Dominus iudicia faciens: in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.
18 Convertantur peccatores in infernum,
omnes Gentes quae obliviscuntur Deum.
19 Quoniam non in finem oblivio erit pauperis:
patientia pauperum non peribit in finem.
20 Exurge Domine, non confortetur homo:
iudicentur Gentes in conspectu tuo:
21 constitue Domine legislatorem super eos:
ut sciant Gentes quoniam homines sunt.
1 Ut quid Domine recessisti longe,
despicis in opportunitatibus, in tribulatione?
2 Dum superbit impius, incenditur pauper:
comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.
3 Quoniam laudatur peccator in desideriis animae suae:
et iniquus benedicitur.
4 Exacerbavit Dominum peccator, secundum multitudinem irae suae non quaeret.
5 Non est Deus in conspectu eius:
inquinatae sunt viae illius in omni tempore.
Auferuntur iudicia tua a facie eius:
omnium inimicorum suorum dominabitur.
6 Dixit enim in corde suo: Non movebor a generatione in generationem, sine malo.
7 Cuius maledictione os plenum est, et amaritudine, et dolo:
sub lingua eius labor et dolor.
8 Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem.
9 Oculi eius in pauperem respiciunt:
insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua.
Insidiatur ut rapiat pauperem:
rapere pauperem dum attrahit eum.
10 In laqueo suo humiliabit eum, inclinabit se, et cadet cum dominatus fuerit pauperum.
11 Dixit enim in corde suo: Oblitus est Deus,
avertit faciem suam ne videat in finem.

IX. 9. iudicabit] iudicat *(non Sab.)* pop. in aequitatibus 10. *totus versus sic:* Et erit dominus elevatio oppresso, elevatio opportuna in angustia 11. sperent] confident 12. *totus versus sic:* Cantate domino habitatori Sion: adnuntiate in populis cogitationes eius 13. quaerens . . . non est oblitus (*Sab.* nec oblitus est) clamoris 14. Miserere *etc.*] misertus est mei dominus, vidit *(hucusque non ita Sab.)* adflictionem (*Sab.* affl.) . . . de inimicis) ex inimicis . . . 15. Qui] quia *(non Sab.)* . . . ut annuntiem] ut narrem . . . omnes] *om.* *(non Sab.)* . . . laudes 16. infixae] demersae . . . in laqueo *etc.*] in rete (*Sab.* reti) quod absconderant (*Sab.* absconderunt*)*, captus est 17 Cognoscetur] Agnitus est . . . iudicium . . . in opere . . . comprehensus est peccator] corruit impius. (*Sab. add.* sonitu. Semper.) 18. peccatores] impii . . . obliviscuntur 19. *totus versus sic:* Quoniam non in aeternum oblivio (*Sab.* oblivioni) erit pauper: expectatio pauperum non *(Sab. non habet, sed supplendum esse notat)* peribit in perpetuum 20. Surge . . . in conspectu tuo] ante faciem tuam 21. *totus versus sic:* Pone Domine terrorem eis: sciant gentes homines esse se.

1. *Codex hoc versu non incipit cum Hebraeis novum psalmum, quo fit ut ab hoc psalmo non amplius conveniant numeri cum editione Sabatarii.*

1. *totus versus sic:* Quare Domine stas a longe, dispicis (*Sab.* desp-) in temporibus angustiae 2. *totus versus sic:* In superbia impii ardet pauper: capiantur in sceleribus quae cogitaverunt 3. Quia laudavit (*Sab.* laudabitur) impius in desiderium (*Sab.* desiderio) animae suae . . . et iniquus benedicitur] *om.* 4. *totus versus sic:* Et avarus applaudens sibi blasphemavit dominum: impius secundum altitudinem furoris sui (*Sab.* irae suae) non requiret 5. Nec *(Sab. add.* est) deus . . . in conspectu eius] in omnibus cogitationibus eius . . . inquinatae sunt viae illius] parturiunt viae eius . . . Auferuntur *etc.*] Longe sunt iudicia tua a facie eius: omnes inimicos suos dispicit (*Sab.* desp.) 6. Dixit *usque finem*] Loquitur in corde suo: Non movebor; in generatione et generatione ero sine malo 7. *totus versus sic:* Maledictione os eius plenum est et dolis et avaritia: sub lingua eius dolor et iniquitas 8. in insidiis] insidians . . . cum divitibus in occultis, ut interficiat] iuxta vestibula in absconditis ut interficiat (*Sab.* interficit *omisso* ut) 9. in pauperem respiciunt] robustos tuos (*Sab. om.*) circumspiciunt . . . in spelunca sua] in cubili . . . rapere pauperem *etc.*] rapiet pauperem, cum adtraxerit (*Sab.* attr.) eum ad rete suum 10. In laqueo *usque* pauperum] Et confractum subiciet, |et irruet viribus suis valenter| 11. enim] *om.* . . . avertit faciem *etc.*] abscondit faciem suam, non respiciet in perpetuum

12 Exurge Domine Deus, exaltetur manus tua:
ne obliviscaris pauperum.
13 Propter quid irritavit impius Deum?
dixit enim in corde suo: Non requiret.
14 Vides, quoniam tu laborem et dolorem
consideras: ut tradas eos in manus tuas.
Tibi derelictus est pauper:
orphano tu eris adiutor.
15 Contere brachium peccatoris et maligni:
quaeretur peccatum illius, et non invenietur.
16 Dominus regnabit in aeternum, et in saeculum saeculi:
peribitis Gentes de terra illius.
17 Desiderium pauperum exaudivit Dominus:
praeparationem cordis eorum audivit auris tua.
18 Iudicare pupillo et humili,
ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

PSALMUS X.

1 In finem, Psalmus David.
2 In Domino confido: quomodo dicitis animae meae:
Transmigra in montem sicut passer?
3 Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum,
paraverunt sagittas suas in pharetra,
ut sagittent in obscuro rectos corde.
4 Quoniam quae perfecisti, destruxerunt:
iustus autem quid fecit?
5 Dominus in templo sancto suo,
Dominus in caelo sedes eius:
oculi eius in pauperem respiciunt:
palpebrae eius interrogant filios hominum.
6 Dominus interrogat iustum
et impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.
7 Pluet super peccatores laqueos: ignis, et sulphur,
et spiritus procellarum pars calicis eorum.
8 Quoniam iustus Dominus et iustitias dilexit: aequitatem vidit vultus eius.

PSALMUS XI.

1 In finem pro octava, Psalmus David.
2 Salvum me fac Domine, quoniam defecit sanctus:
quoniam diminutae sunt veritates a filiis hominum.
3 Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum:
labia dolosa, in corde et corde locuti sunt.
4 Disperdat Dominus universa labia dolosa,
et linguam magniloquam.
5 Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus,
labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?
6 Propter miseriam inopum, et gemitum pauperum
nunc exurgam, dicit Dominus.
Ponam in salutari: fiducialiter agam in eo.
7 Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum
terrae purgatum septuplum.
8 Tu Domine servabis nos: et custodies nos a generatione hac in aeternum.
9 In circuitu impii ambulant:
secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

IX. 12. Surge . . . exaltetur *etc.*] leva manum tuam: ne (*Sab.* noli) oblivisci pauperum 13. Propter quid irritavit] Quare blasphemat . . . dixit *etc.*] dicens in corde suo, quod non requirat (*Sab.* requiras) 14. quoniam] quia . . . laborem *etc.*] laborem et furorem respicis, ut detur in manu tua . . . Tibi derelictus *etc.*] Tibi relinquuntur fortes tui: pupillo tu es factus adiutor. 15. peccatoris] impii . . . quaeretur *etc.*] quaeres impietatem eius et non invenies 16. *totus versus sic:* Dominus rex saeculi et aeternitatis: periverunt (*Sab.* perierunt) gentes de terra eius 17. audit (*Sab.* audivit) dominus: praeparasti ut (*Sab. om.*) cor eorum audiat 18. *totus versus sic:* ut iudices pupillum et oppressum, et nequaquam ultra superbiat (*Sab.* superbiet) homo de terra

X. *Titulus:* In finem, psalmus David.

2. confido] speravi . . . Transvola in monte (*Sab.* montem) ut avis (*Sab.* sicut passer) 3. Quoniam] Quia . . . peccatores *usque* obscuro] impii tetenderunt arcum, posuerunt sagittam suam super nervum ut sagittent in abscondito 4. *totus versus sic:* Quia leges dissipatae sunt: iustus quid operatus est? 5. sedes] thronus . . . in pauperem] *om.* . . . respiciunt] vident . . . interrogant] probant 6. *totus versus sic:* Dominus iustum probat; impium autem et diligentem iniquitatem odit anima eius 7. procellarum] tempestatum 8. et] *om.* . . . aequitatem *etc.*] rectum videbunt facies eorum

XI. *Titulus:* In finem pro octava. Psalmus David. Christus pro passione sanctorum suorum dicit de Iudeis.

2. Salvum me fac Domine] Salva domine . . . quoniam imminuti sunt fideles a filiis hominum 3. Vana *usque* dolosa] Frustra loquuntur unusquisque proximo suo: labium subdolum (*Sab.* dolosum) . . . locuti sunt] *om. (non Sab.)* 4. universa] omnia . . . et] *om.* 5. magnificabimus] roboremus . . . a nobis] nobiscum . . . quis noster dominus (*Sab.* dom. noster) est (*Sab. om.)* 6. miseriam] vastitatem . . . consurgam . . . Ponam *usque finem*] ponam in salutari auxilium eorum 7. casta] munda . . . argentum igne (*Sab. om.*) probatum, separatum a terra, colatum septuplum 8. servabis nos] custodies ea . . . et custodies] servabis 9. ambulant] ambulabunt *(non Sab.)* . . . secundum *etc.*] cum exaltati fuerint vilissimi filiorum hom.

PSALMUS XII.

1 In finem, Psalmus David. Usquequo Domine oblivisceris me in finem?
Usquequo avertis faciem tuam a me?
2 Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?
3 Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?
4 Respice, et exaudi me Domine Deus meus.
Illumina oculos meos ne umquam obdormiam in morte:
5 ne quando dicat inimicus meus: Praevalui adversus eum.
Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero:
6 ego autem in misericordia tua speravi.
Exultabit cor meum in salutari tuo:
cantabo Domino qui bona tribuit mihi: et psallam nomini Domini altissimi.

PSALMUS XIII.

1 In finem, Psalmus David.
Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.
Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis:
non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
2 Dominus de caelo prospexit super filios hominum,
ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.
3 Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt:
non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.
Quorum os maledictione et amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.
Contritio et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.
4 Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem,
qui devorant plebem meam sicut escam panis?
5 Dominum non invocaverunt,
illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.
6 Quoniam Dominus in generatione iusta est,
consilium inopis confudistis:
quoniam Dominus spes eius est.
7 Quis dabit ex Sion salutare Israel?
cum averterit Dominus captivitatem plebis suae,
exultabit Iacob, et laetabitur Israel.

PSALMUS XIV.

1 Psalmus David.
Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?
aut quis requiescet in monte sancto tuo?
2 qui ingreditur sine macula, et operatur iustitiam:
3 qui loquitur veritatem in corde suo,
qui non egit dolum in lingua sua:
nec fecit proximo suo malum,
et opprobrium non accepit adversus proximos suos.
4 Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus:
timentes autem Dominum glorificat: qui iurat proximo suo, et non decipit,
5 qui pecuniam suam non dedit ad usuram,
et munera super innocentem non accepit:
qui facit haec, non movebitur in aeternum.

PSALMUS XV.

1 Tituli inscriptio ipsi David.
Conserva me Domine, quoniam speravi in te.

XII. *Titulus:* In finem, psalmus David. Vox Christi ad patrem. De diabulo dicit.
1. Domine] *om. (non Sab.)* . . . me in finem] mei *(non Sab.)* penitus . . . avertis] abscondis (*Sab.* abscondes) 2. Quamdiu] Usquequo . . . in animam meam *(non Sab.)*
4. respici et exaudi] convertere, exaudi 5. Qui *usque* si] Hostes mei exultabunt si (*Sab.* cum) 6. speravi] confido . . . exultavit *(non Sab.)* . . . qui bona tribuit mihi] qui reddidit mihi (*omisso* bona) . . . et psallam nomini Domini altissimi] *om.*

XIII. *Titulus:* In finem, psalmus David. Verba Christi ad divitem interrogantem se de populo Iudaico.
1. insipiens] stultus . . . in studiis suis] instudiose, *Sab.* studiose . . . non est *usque* unum] *om.* 2. videret . . . aut] *Sab.* (*non item* A) *om.* 3. declinaverunt] recesserunt . . . inutiles facti sunt] conglutinati sunt . . . Sepulcrum *usque* oculos eorum] *om.*
4. plebem *etc.*] populum meum ut cibum panis 5. illic *usque* timor] ibi timebunt (*Sab.* trepidabunt) formidine 6. iusta est] *Sab.* (*non* A) est *om.* . . . inopis] pauperum
7. ex Sion salutare] de Sion salutare (*Sab.* salutem) . . . cum averterit] quando reduxerit . . . plebis suae] populi sui . . . et laetabitur] *Sab.* (*non* A) *om.* et

XIV. *Titulus:* Psalmus David. Vox Christi quam dicit fidelibus. Interpellat patrem.
1. quis peregrinabitur in tentorio tuo . . . aut *etc.*] et (*Sab. om.*) quis habitavit (*Sab.* habitabit) 3. Qui loquitur] loqueturque (*Sab.* loquiturque) . . . egit dolum] est facilis in linguam suam (*Sab.* in lingua sua) . . . Nec (*Sab.* neque) fecit amico suo . . . non accepit *etc.*] non sustinuit super vicino suo (*Sab.* vicinum suum) 4. Ad nihilum *usque* malignus] Dispicitur (*Sab.* desp-) (*Sab.* in oc.) oculis eius improbus . . . glorificat] *Sab.* (*non* A) glorificabit . . . Qui iurat *etc.*] Iurat ut se affligat, et non mutat
5. qui] *om.* . . . super innocentem] adversum (*Sab.* adversus) innoxium non accipit (*Sab.* accepit)

XV. *Titulus:* Tituli scribtio ipsi David. Vox Christi ad patrem.

2 Dixi Domino: Deus meus es tu,
quoniam bonorum meorum non eges.
3 Sanctis, qui sunt in terra eius, mirificavit omnes voluntates meas in eis.
4 Multiplicatae sunt infirmitates eorum: postea acceleraverunt.
Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus,
nec memor ero nominum eorum per labia mea.
5 Dominus pars hereditatis meae, et calicis mei:
tu es, qui restitues hereditatem meam mihi.
6 Funes ceciderunt mihi in praeclaris:
etenim hereditas mea praeclara est mihi.
7 Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum:
insuper et usque ad noctem increpuerunt me renes mei.
8 Providebam Dominum in conspectu meo semper:
quoniam a dextris est mihi, ne commovear.
9 Propter hoc laetatum est cor meum,
et exultavit lingua mea:
insuper et caro mea requiescet in spe.
10 Quoniam non derelinques animam meam in inferno:
nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.
Notas mihi fecisti vias vitae,
adimplebis me laetitia cum vultu tuo:
delectationes in dextera tua usque in finem.

PSALMUS XVI.

1 Oratio David.
Exaudi Domine iustitiam meam:
intende deprecationem meam:
auribus percipe orationem meam,
non in labiis dolosis.
2 De vultu tuo iudicium meum prodeat:
oculi tui videant aequitates.
3 Probasti cor meum, et visitasti nocte:
igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.
4 Ut non loquatur os meum
opera hominum: propter verba labiorum tuorum
ego custodivi vias duras.
5 Perfice gressus meos in semitis tuis:
ut non moveantur vestigia mea.
6 Ego clamavi, quoniam exaudisti me Deus:
inclina aurem tuam mihi,
et exaudi verba mea.
7 Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te.
8 A resistentibus dexterae tuae
custodi me, ut pupillam oculi.
Sub umbra alarum tuarum protege me:
9 a facie impiorum qui me afflixerunt.
Inimici mei animam meam circumdederunt,
10 adipem suum concluserunt:
os eorum locutum est superbiam.
11 Proiicientes me nunc
circumdederunt me:
oculos suos statuerunt declinare in terram.
12 Susceperunt me sicut leo paratus ad praedam:
et sicut catulus leonis habitans in abditis.
13 Exurge Domine, praeveni eum,
et supplanta eum: eripe animam meam ab impio,
frameam tuam
14 ab inimicis manus tuae.

XV. 1. Conserva] custodi . . . Domine] deus 2. dixi Domino] dicens deo (*non item Sab.*) . . . quoniam *etc.*] bene mihi non est sine te 3. Sanctis qui in terra sunt, et magnificis, omnis voluntas mea in eis 4. *totus versus sic:* Multiplicabuntur idola eorum post tergum sequentium. Non litabo (*Sab.* libabo) limina (*Sab.* libamina) eorum de sanguine, neque assumam nomina eorum in labiis meis 5. tu es *etc.*] tu possessor sortis meae 6. Funes] lineae . . . in praeclaris] in pulcherrimis . . . etenim *etc.*] et hereditas speciosissima mea est 7. dominum (*Sab.* domino), qui dedit mihi consilium (*Sab.* cons. mihi) . . . insuper et noctibus erudierunt me renes mei 8. Providebam] proponebam (*Sab. add.* dominum) in consp. . . . quia a dextris meis est 9. Propterea . . . exultavit] exultabit (*non Sab.*) . . . lingua] gloria . . . insuper *etc.*] et caro mea habitavit (*Sab.* habitabit) confidenter 10. Quoniam non] Non enim 11. *totus versus sic:* Ostendis (*Sab.* ostendes) mihi semitam vitae, plenitudines laetitiarum ante vultum tuum, decores in dextera tua aeternos

XVI. *Titulus:* Oratio David. Christus [*adde* de] Iudeis dicit ad patrem.

1. Audi deus iustum: intende . . . non *etc.*] absque labiis mendacii (*Sab.* mendacibus) 2. oculi mei (*Sab.* tui) videant 3. et visitasti] *om.* et . . . igne *etc.*] conflasti me, et non invenisti. 4. *totus versus sic:* Cogitatio mea utinam non transisset os meum: in opere Adam in verbo labiorum tuorum ego observavi vias latronis. *Atque sic Sab., Am. vero:* cogitationes meas transire os meum |in opere hominum propter verbum *etc.*] 5. Perfice] sustenta . . . in semitis tuis] in callibus tuis . . . ut non moveantur] et non labentur (*Sab.* labantur) 6. Ego invocavi te, quia exaudies . . . et exaudi *etc.*] audi eloquium meum 7. Mirifica *etc.*] Mirabilem (*Sab.* mirabiles) fac misericordiam tuam (*Sab.* misericordias tuas) . . . qui salvos *usque* in te] salvator sperantium 8. ut pupillam oculi] quasi pupillam in oculo (*Sab.* intus oculi) . . . Sub umbra] In umbra 9. qui me afflixerunt] vastantium me 10. adipe suo . . . et ore locuti sunt superbe 11. Proiicientes me] Incidentes (*Sab.* incedentes) adversum me . . . statuerunt] posuerunt 12. *totus versus sic:* similitudo eius quasi leonis desiderantis praedam, et quasi catuli leonis (*Sab. om.*) sedentis in absconditis 13. Surge . . . praeveni eum] praeveni faciem eius . . . et supplanta eum] incurva eum . . . eripe] salva . . . frameam tuam] qui est gladius tuus 14. ab inimicis *etc.*] a viris manus tuae

Domine a paucis de terra
divide eos in vita eorum:
de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.
Saturati sunt filiis: et dimiserunt reliquias suas parvulis suis.
15 Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo:
satiabor cum apparuerit gloria tua.

PSALMUS XVII.

1 *In finem puero Domini David, qui locutus est Domino verba cantici huius, in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum eius, et de manu Saul, et dixit:*
2 Diligam te Domine fortitudo mea:
3 Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus.
Deus meus adiutor meus, et sperabo in eum.
Protector meus, et cornu salutis meae, et susceptor meus.
4 Laudans invocabo Dominum: et ab inimicis meis salvus ero.
5 Circumdederunt me dolores mortis:
et torrentes iniquitatis conturbaverunt me.
6 Dolores inferni circumdederunt me:
praeoccupaverunt me laquei mortis.
7 In tribulatione mea invocavi Dominum,
et ad Deum meum clamavi:
et exaudivit de templo sancto suo vocem meam:
et clamor meus in conspectu eius, introivit in aures eius.
8 Commota est, et contremuit terra:
fundamenta montium conturbata sunt,
et commota sunt, quoniam iratus est eis.
9 Ascendit fumus in ira eius:
et ignis a facie eius exarsit:
carbones succensi sunt ab eo.
10 Inclinavit caelos, et descendit, et caligo sub pedibus eius.
11 Et ascendit super cherubim, et volavit:
volavit super pennas ventorum.
12 Et posuit tenebras latibulum suum,
in circuitu eius tabernaculum eius:
tenebrosa aqua in nubibus aëris.
13 Prae fulgore in conspectu eius nubes transierunt,
grando et carbones ignis.
14 Et intonuit de caelo Dominus,
et Altissimus dedit vocem suam:
grando et carbones ignis.
15 Et misit sagittas suas, et dissipavit eos:
fulgura multiplicavit, et conturbavit eos.
16 Et apparuerunt fontes aquarum,
et revelata sunt fundamenta orbis terrarum:
ab increpatione tua Domine,
ab inspiratione spiritus irae tuae.
17 Misit de summo, et accepit me:
et assumpsit me de aquis multis.
18 Eripuit me de inimicis meis fortissimis,
et ab his qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.
19 Praevenerunt me in die afflictionis meae:
et factus est Dominus protector meus.
20 Et eduxit me in latitudinem:
salvum me fecit, quoniam voluit me.
21 Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam,
et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi:
22 quia custodivi vias Domini,
nec impie gessi a Deo meo.
23 Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo:

---

domine, qui mortui sunt in profundo, quorum pars in vita, et quorum de absconditis tuis replesti ventrem ... Saturati *usque* dimiserunt] Qui saturabuntur filiis (*Sab.* satiabuntur in filiis) et dimittent rel. suas parvulis eorum 15. *totus versus sic:* Ego autem *(Sab. om.)* in iustitia videbo faciem tuam: implebor cum vigilavero (*Sab.* evigilavero) similitudine tua

XVII. *Titulus:* Verba cantici in finem puero domini David, quae locutus est domino huius in die qua eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum eius IIII regum et mille mortibus per Saulem. David in similitudinem Christi dicit.

2. fortitudo] virtus 3. Domine (*Sab.* dominus) petra mea et robur meum et salvator meus ... adiutor] fortis ... sper. in eo ... Protector meus] scutum meum ... et susceptor] *om.* et 4. Laudatum invocabo 5. dolores] funes ... iniquitatis conturbaverunt] diaboli terruerunt 6. Dolores inferni] Funes inferni (*Sab.* inferi) ... praeoccupaver.] praevenerunt 7. in trib. mea] *om.* mea ... invocavi] *Sab.* invocabo ... clamabo ... Et exaudivit] Exaudiet ... in conspectu] ante faciem ... introivit] veniet 8. et fundamenta ... conturbata] concussa ... commota sunt] conquassata (*Sabb. add.* sunt) ... eis] *om.* 9. in ira] de (*Sab.* in) furore ... a facie] ex ore ... exarsit] devorans ... succensi] incensi, *Sab.* accensi 11. super cherub ... et volavit *priore loco*] *om.* *(non item Sab.)* ... pinnas *(non Sab.)* ... ventorum] venti 12. Et] *om.* ... tenebrosas aquas] tenebrosa aqua *(non Sab.)* ... aeris] aetheris *(non Sab.)* 14. de caelo] *Sab.* in caelis ... grandinem 15. et emisit *(non Sab.)* ... eos *sec.*] illos 16. fontes] effusiones ... terrarum] *om.* ... irae tuae] furoris tui 17. de summo] de alto ... accepit] accipit *(non Sab.)* ... et assumpsit] et traxit, *Sab.* extrahet (*om.* et) 18. *totus versus sic:* Liberavit me de inimicis meis potentissimis (*Sab.* inimico meo potentissimo), et de his qui oderant (*Sab.* oderunt) me: quoniam robustiores me erant 19. protector meus] firmamentum meum 20. salvum me fecit] liberavit (*Sab.* liberabit) me ... quia placuit ei, *Sab.* quoniam placui ei 21. Et retribuet] Retribuit ... et secundum] *Sab. om.* et ... puritatem] munditiam ... retribuet] reddidit 22. nec impie gessi] et non egi impie 23. Quoniam omnia] omnia enim ... iustitias] praecepta ... non repuli] non amovi

et iustitias eius non repuli a me.
24 Et ero immaculatus cum eo:
et observabo me ab iniquitate mea.
25 Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam:
et secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.
26 Cum sancto sanctus eris,
et cum viro innocente innocens eris:
27 et cum electo electus eris:
et cum perverso perverteris.
28 Quoniam tu populum humilem salvum facies:
et oculos superborum humiliabis.
29 Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine:
deus meus illumina tenebras meas.
30 Quoniam in te eripiar a tentatione,
et in Deo meo transgrediar murum.
31 Deus meus impolluta via eius:
eloquia Domini igne examinata:
protector est omnium sperantium in se.
32 Quoniam quis Deus praeter Dominum?
aut quis Deus praeter Deum nostrum?
33 Deus qui praecinxit me virtute:
et posuit immaculatam viam meam.
34 Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum,
et super excelsa statuens me.
35 Qui docet manus meas ad praelium:
et posuisti, ut arcum aereum, brachia mea.
36 Et dedisti mihi protectionem salutis tuae:
et dextera tua suscepit me:
et disciplina tua correxit me in finem: et disciplina tua ipsa me docebit.
37 Dilatasti gressus meos subtus me:
et non sunt infirmata vestigia mea:
38 persequar inimicos meos, et comprehendam illos:
et non convertar donec deficiant.
39 Confringam illos, nec poterunt stare:
cadent subtus pedes meos.
40 Et praecinxisti me virtute ad bellum:
et supplantasti insurgentes in me subtus me.
41 Et inimicos meos dedisti mihi dorsum,
et odientes me disperdidisti.
42 Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret, ad Dominum: nec exaudivit eos.
43 Et comminuam eos, ut pulverem ante faciem venti:
ut lutum platearum delebo eos.
44 Eripies me de contradictionibus populi:
constitues me in caput Gentium.
45 Populus, quem non cognovi, servivit mihi:
in auditu auris obedivit mihi.
46 Filii alieni mentiti sunt mihi,
filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis.
47 Vivit Dominus, et benedictus Deus meus,
et exaltetur Deus salutis meae. 48 Deus qui das vindictas mihi,
et subdis populos sub me,
liberator meus de inimicis meis iracundis.
49 Et ab insurgentibus in me exaltabis me:
a viro iniquo eripies me.
50 Propterea confitebor tibi in nationibus Domine:
et nomini tuo psalmum dicam,
51 magnificans salutes regis eius, et faciens misericordiam christo suo
David, et semini eius usque in saeculum.

PSALMUS XVIII.

1 In finem, Psalmus David.
2 Caeli enarrant gloriam Dei,

XVII. 24. ero] fui . . . observabo] custodivi 25. retribuet] restituit, *Sab.* restituet . . . et] *Sab. om.* . . . puritatem] munditiam 26. et cum viro] *Sab. om.* et . . . innocens eris] innocenter ages 27. et cum] *Sab. om.* et . . . perverteris] pervertes, *Sab.* subverteris 28. Quia . . . humilem] pauperem . . . salvabis . . . superborum] excelsos 29. Quia . . . inluminas, *Sab.* illuminabis . . . Domine Deus meus inluminabis tenebras meas (*Sab.* illustrabis tenebram meam) 30. Quoniam *usque* tentatione] In te enim curram (*Sab.* curro) accinctus . . . transgrediar] transiliam 31. meus] *Sab. om.* . . . impolluta *usque* protector est] immaculata via eius: eloquium Domini igne (*Sab. om.*) examinatum: scutum est 32. quoniam] *om (non Sab.)* . . . quis est Deus . . . aut quis Deus] et quis fortis 33. qui accingit me fortitudine 34. Qui *usque* cervorum] Conaequans (*Sab.* Coaequans) pedes meos cervis . . . *Sab.* excelsa mea 35. Qui docet] docens . . . posuisti ut] componens quasi 36. Et dedisti mihi protectionem] Dedisti mihi clepeum (*Sab.* clypeum) . . . suscepit me] confortavit me . . . Et disciplina *usque* docebit] Et mansuetudo tua multiplicavit me 37. Dilatabis (*A*[a] dilectabis) gressus meos (*Sab.* gressum meum) . . . et non *etc.*] et non deficient tali mei 38. apprehendam . . . illos] *om.* . . . revertar donec consumam eos 39. *totus versus sic:* Caedam eos, et non potuerunt (*Sab.* poterunt) surgere: cadent sub pedibus meis 40. Et praecinxisti *usque* bellum] Accinxisti (*Sab.* Et acc.) me fortitudine ad praelium . . . et *usque* subtus me] incurvabis resistentes mihi sub me 41. Inimicorum meorum, *omisso* Et 42. Clamabunt, et non erit qui salvet . . . et non exaudiet eos 43. Et comminuam eos] Delebo eos . . . delebo eos] proiciam eos 44. Eripies] Salvabis . . . de] a . . . constitues] pones 45. non cognovi] ignoravi . . . serviet mihi: auditione auris oboediet (*Sab.* obaudiet) mihi 46. mentiuntur (*Sab.* mentientur) mihi . . . inveterati sunt] defluent . . . et claudicaverunt *etc.*] et contrahentur in angustiis suis 47. exaltabitur 48. et subdis] et congregas . . . liberator *usque finem*] qui servas me ab inimicis meis 49. Et a resistentibus mihi elevas me, a viro iniquo libera (*Sab.* liberabis) me 50. in nationibus] in gentibus . . . psalmum dicam] cantabo 51. Magnificanti . . . eius] sui . . . et facienti . . . in saeculum] in aeternum.

XVIII. *Titulus:* Psalmus David. Propheta operantem hortatur.

et opera manuum eius annunciat firmamentum.
3 Dies diei eructat verbum,
et nox nocti indicat scientiam.
4 Non sunt loquelae, neque sermones,
quorum non audiantur voces eorum.
5 In omnem terram exivit sonus eorum: et in fines orbis terrae verba eorum.
6 In sole posuit tabernaculum suum:
et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo:
exultavit ut gigas ad currendam viam,
7 a summo caelo egressio eius:
et occursus eius usque ad summum eius:
nec est qui se abscondat a calore eius.
8 Lex Domini immaculata convertens animas:
testimonium Domini fidele, sapientiam praestans parvulis.
9 Iustitiae Domini rectae, laetificantes corda:
praeceptum Domini lucidum; illuminans oculos.
10 Timor Domini sanctus, permanens in saeculum saeculi:
iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa.
11 Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum:
et dulciora super mel et favum.
12 Etenim servus tuus custodit ea,
in custodiendis illis retributio multa.
13 Delicta quis intelligit?
ab occultis meis munda me:
14 et ab alienis parce servo tuo.
Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero:
et emundabor a delicto maximo.
15 Et erunt ut complaceant eloquia oris mei:
et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.
Domine adiutor meus, et redemptor meus.

PSALMUS XIX.

1 In finem, Psalmus David.
2 Exaudiat te Dominus in die tribulationis:
protegat te nomen Dei Iacob.
3 Mittat tibi auxilium de sancto:
et de Sion tueatur te.
4 Memor sit omnis sacrificii tui:
et holocaustum tuum pingue fiat.
5 Tribuat tibi secundum cor tuum:
et omne consilium tuum confirmet.
6 Laetabimur in salutari tuo:
et in nomine Dei nostri magnificabimur.
7 Impleat Dominus omnes petitiones tuas:
nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus CHRISTUM suum.
Exaudiet illum de caelo sancto suo:
in potentatibus salus dexterae eius.
8 Hi in curribus, et hi in equis:
nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.
9 Ipsi obligati sunt, et ceciderunt:
nos autem surreximus et erecti sumus.
10 Domine salvum fac regem: et exaudi nos in die, qua invocaverimus te.

PSALMUS XX.

1 In finem, Psalmus David.
2 Domine in virtute tua laetabitur rex:
et super salutare tuum exultabit vehementer.
3 Desiderium cordis eius tribuisti ei:
et voluntate labiorum eius non fraudasti eum.
4 Quoniam praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis:
posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.

XVIII. 2. et opus manus (*Sab.* manuum eius) adnuntiat 3. eructuat *(non Sab.)* 4. *sic:* Non est sermo et non sunt verba quibus non audiatur vox eorum 5. omnem] *Sab.* universam . . . et in finibus (*Sab.* finem) . . . terrae] *om.* 6 In sole] Soli (A* sole) . . . suum] in eis . . . tamquam] quasi . . . gigas] fortis . . . currendum *(non Sab.)* 7. a summitate caeli egressus eius . . . cursus . . . ad summitatem illius . . . eius] illius . . . a calore eius] *Sab.* a cal. illius 8. animas] *Sab.* animam . . . parvulis] *Sab.* parvulo 9. Praecepta domini recta laetificantia . . . corda] *Sab.* cor, *Am. om.* . . . praeceptum] mandatum 10. sanctus *usque* saeculi] mundus, perseverans in saecula . . . *Sab.* in semetipsis 11. et favum] *add.* redundantem 12. Etenim] unde (*Sab. add.* et) . . . tuus] *om., non Sab.* . . . custodit] docebit . . . in custodiendis eis fructus multus 13. Delicta] errores . . . meis] *Sab. om.* 14. et ab *usque* tuo] a superbis quoque libera servum tuum . . . Si non fuerint dominati mei . . . et mundabor 15. Et erunt *usque* eloquia] Sint placentes sermones oris mei . . . et meditatio] *om.* et *(non Sab.)* . . . semper] *om.* . . . adiutor meus] fortitudo mea

XIX. *Titulus:* Psalmus David. Propheta operantem hortatur.

3. tueatur] roboret 4. fiat] *add.* semper 5. Tribuat] det . . . et omnem *etc.*] et omnem voluntatem tuam impleat 6. Laetabimur] laudabimus . . . magnificabimur] docemus choros, *Sab.* deducemus 7. cognovi] scio . . . salvum fecit] salvabit . . . illum] eum . . . in potentatibus *etc.*] in fortitudine (*Sab.* fortitudinibus) salutis dexterae suae 8. in nomine] nominis, *non Sab.* . . . invocabimus] recordabimur 9. obligati] incurvati, *Sab.* curvati . . . autem] *Sab.* vero . . . resurreximus *(non Sab.)* 10. Domine salva: rex exaudiet nos . . . eum] te, *non Sab.*

XX. *Titulus:* Psalmus David. Propheta de Christo rege dicit ad patrem.

2. virtute] fortitudine . . . et in] *om.* et *(non Sab.)* . . . in salutari tuo . . . exultavit *(non Sab.)* 3. tribuisti] dedisti . . . voluntate] voluntatem *(non Sab.)* . . . fraudasti eum] *Sab.* fraudasti. Semper 4. praevenisti] *Sab.* praevenies . . . in] *Sab. om.* . . . dulcedinis] bonitatis . . . pones . . . de lapide pretioso] *Sab.* obrizam

5 Vitam petiit a te: et tribuisti ei
longitudinem dierum in saeculum, et in
saeculum saeculi.
6 Magna est gloria eius in salutari tuo:
gloriam et magnum decorem impones super eum.
7 Quoniam dabis eum in benedictionem in saeculum saeculi:
laetificabis eum in gaudio cum vultu tuo.
8 Quoniam rex sperat in Domino:
et in misericordia Altissimi non commovebitur.
9 Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis:
dextera tua inveniat omnes, qui te oderunt.
10 Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui:
Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos ignis.
11 Fructum eorum de terra perdes:
et semen eorum a filiis hominum.
12 Quoniam declinaverunt in te mala:
cogitaverunt consilia, quae non potuerunt stabilire.
13 Quoniam pones eos dorsum:
in reliquiis tuis praeparabis vultum eorum.
14 Exaltare Domine in virtute tua:
cantabimus et psallemus virtutes tuas.

PSALMUS XXI.

1 In finem pro susceptione matutina, Psalmus David.
2 Deus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? longe a salute mea
verba delictorum meorum.
3 Deus meus clamabo per diem, et non exaudies:
et nocte, et non ad insipientiam mihi.
4 Tu autem in sancto habitas, Laus Israel.
5 In te speraverunt patres nostri:
speraverunt, et liberasti eos.
6 Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt:
in te speraverunt, et non sunt confusi.
7 Ego autem sum vermis, et non homo:
opprobrium hominum, et abiectio plebis.
8 Omnes videntes me, deriserunt me:
locuti sunt labiis, et moverunt caput.
9 Speravit in Domino, eripiat eum:
salvum faciat eum, quoniam vult eum.
10 Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre:
spes mea ab uberibus matris meae.
11 In te proiectus sum ex utero:
de ventre matris meae Deus meus es tu,
12 ne discesseris a me: quoniam tribulatio proxima est: quoniam non est qui adiuvet.
13 Circumdederunt me vituli multi:
tauri pingues obsederunt me.
14 Aperuerunt super me os suum,
sicut leo rapiens et rugiens.
15 Sicut aqua effusus sum: et dispersa sunt omnia ossa mea.
Factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei.
16 Aruit tamquam testa virtus mea,
et lingua mea adhaesit faucibus meis:
et in pulverem mortis deduxisti me.
17 Quoniam circumdederunt me canes multi:
concilium malignantium obsedit me. Foderunt manus meas et pedes meos:
18 dinumeraverunt omnia ossa mea.
Ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me:
19 diviserunt sibi vestimenta mea,
et super vestem meam miserunt sortem.
20 Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum a me:
ad defensionem meam conspice.

XX. 5. petivit te et (*Sab.* a te *sine* et) dedisti . . . et in saeculum saeculi] et in aeternum 6. est] *om.* . . . magnum] *om.* . . . pones 7. *totus versus sic:* Pones enim eum benedictionem sempiternam (*Sab.* benedictiones in sempiternum): exhilarabis eum laetitia apud vultum tuum 8. Quoniam] quia . . . sperat] confidet . . . Altissimi] excelsi . . . commovebitur] decipietur 9. Inveniet . . . omnes inimicos tuos . . . inveniet odientes te 10. in furore suo praecipitabit eos . . . devoravit *(non Sab.)* 11. de filiis 12. inclinaverunt super te malum . . . et *(Sab. om.)* cogitaverunt scelus quod . . . stabilire] *om.* 13. dorsum] humerum . . . in reliquiis *etc.*] funes tuos firmabis contra facies eorum 14. virtute] fortitudine . . . psallimus *(non Sab.)* . . . virtutes tuas] fortitudines tuas, *Sab.* fortitudinem tuam

XXI. *Titulus:* In finem pro adsumtione matutina. Verba Christi, cum patiretur *(sic)*. 2. Deus meus Deus meus . . . respice in me] *om.* . . . dereliquisti me . . . delictorum meorum] rugitus mei 3. et non *etc.*] nec est silentium mihi 4. Tu *usque* habitas] Et tu sancte habitator 5. speraverunt] confisi sunt *bis* . . . liberasti] salvasti 6. *Sab.* et salvati sunt . . . speraverunt] confisi sunt 7. abiectio] dispectio (*Sab.* desp.) 8. deriserunt] subsannant . . . locuti *etc.*] dimittunt labium, movent caput 9. Speravit in Dom.] confuget (*Sab.* -git) ad dominum . . . eripiat] salvet . . . salvum faciat] liberet 10. Quoniam *usque* spes] Tu autem propugnator meus ex utero: fiducia 11. utero] vulva 12. discesseris a me] longe facias (*Sab.* fias) a me . . . proxima est] *Sab. om.* est . . . qui adiuvet] adiutor 13. obsederunt] valluerunt, *Sab.* vallaverunt 14. sicut] quasi, *Sab. om.* . . . capiens et rugiens 15. dispersa] separata . . . sicut cera liquefacta 16. tanquam] velut . . . virtus] fortitudo . . . faucibus meis] palato meo *(non item Sab.)* . . . deduxisti] detraxisti 17. Quoniam] *om.*, *non item Sab.* . . . canes multi] venatores . . . consilium pessimorum valluit (*Sab.* vallavit) me *(Sab. om.)* . . . Foderunt] vinxerunt, *Sab.* fixerunt 18. dinumeraverunt] numera, *Sab.* numeravi . . . ipsi vero *etc.*] quae ipsi respicientes viderunt in me 19. Diviserunt vestimenta mea sibi . . . super vestimentum meum 20. ne *etc.*] ne longe facias (*Sab.* fias): fortitudo mea, in auxilium meum festina

21 Erue a framea Deus animam meam:
et de manu canis unicam meam.
22 Salva me ex ore leonis:
et a cornibus unicornium humilitatem meam.
23 Narrabo nomen tuum fratribus meis:
in medio ecclesiae laudabo te.
24 Qui timetis Dominum laudate eum:
universum semen Iacob glorificate eum:
25 timeat eum omne semen Israel:
quoniam non sprevit, neque despexit deprecationem pauperis:
nec avertit faciem suam a me:
et cum clamarem ad eum exaudivit me.
26 Apud te laus mea in ecclesia magna:
vota mea reddam in conspectu timentium eum.
27 Edent pauperes, et saturabuntur:
et laudabunt Dominum qui requirunt eum:
vivent corda eorum in saeculum saeculi.
28 Reminiscentur et convertentur ad Dñum universi fines terrae:
et adorabunt in conspectu eius universae familiae Gentium.
29 Quoniam Domini est regnum: et ipse dominabitur Gentium.
30 Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terrae:
in conspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram.
31 Et anima mea illi vivet:
et semen meum serviet ipsi.
32 Annunciabitur Domino generatio ventura:
et annunciabunt caeli iustitiam eius
populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

PSALMUS XXII.

1 Psalmus David.
Dominus regit me, et nihil mihi deerit:
2 in loco pascuae ibi me collocavit.
Super aquam refectionis educavit me:
3 animam meam convertit.
Deduxit me super semitas iustitiae, propter nomen suum.
4 Nam, et si ambulavero in medio umbrae mortis,
non timebo mala: quoniam tu mecum es.
Virga tua, et baculus tuus: ipsa me consolata sunt.
5 Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos, qui tribulant me.
Impinguasti in oleo caput meum:
et calix meus inebrians quam praeclarus est!
6 Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitae meae:
et ut inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum.

PSALMUS XXIII.

1 Prima sabbati, Psalmus David.
Domini est terra, et plenitudo eius:
orbis terrarum, et universi, qui habitant in eo.
2 Quia ipse super maria fundavit eum:
et super flumina praeparavit eum.
3 Quis ascendet in montem Domini?
aut quis stabit in loco sancto eius?
4 innocens manibus et mundo corde,
qui non accepit in vano animam suam,
nec iuravit in dolo proximo suo.

XXI. 21. a gladio] a framea . . . Deus] *om.* . . . et de] *om.* et (*non Sab.*) . . . solitariam] unicam 22. de cornibus . . . unicornium] unicornorum (*non Sab.*) . . . humilitatem meam] exaudi me 24. Qui timetis] *Sab.* Timentes . . . universum] omne 25. Et metuite eum universum semen . . . sprevit] despexit . . . neque despexit *etc.*] neque contempsit modestiam pauperis . . . Nec avertit *etc.*] Et non abscondit fac. su. ab eo . . . clamaret . . . me] *om.* 26. magna] multa 27. Edent pauperes] Comedent mites . . . et laudabunt] *om.* et . . . quaerentes eum . . . vivet cor vestrum in sempiternum 28. Reminiscentur] recordabuntur . . . universi] omnes (*non Sab.*) . . . in conspectu *etc.*] coram eo (*Sab.* te) universae cognationes gentium 29. Quia Domini est (*Sab. om.*) regnum et dominabitur gentibus 30. Manducaverunt] comederunt . . . in conspectu] ante faciem . . . cadent] curvabunt genu (*Sab. om.* genu) . . . omnes] universi (*non Sab.*) . . . in terram] in pulverem 31. *totus versus sic:* Et anima eius ipsi (*Sab.* non pro ipsi) vivet, et (*Sab. om.*) semen serviet ei 32. Annuntiabitur *etc.*] narrabunt (*Sab.* narrabitur) dom. in generatione: venient et adorabunt (*Sab.* annunciabunt) iustitia (*Sab.* iustitiam) eius pop. qui nascitur (*Sab.* nascetur) quas (*Sab.* quam) fecit . . . Dominus] *om.*

XXII. *Titulus:* Psalmus David. Vox ecclesiae post baptismum.

1. regit] pascit . . . et nihil] *om.* et 2. in loco *etc.*] in pascuis herbarum adclinavit (*Sab.* accubavit) me . . . aquas . . . educavit] enutrivit 3. convertit] refecit . . . duxit me super (*Sab.* per) 4. Nam] sed . . . in medio] in valle . . . umbrae] *om.* (*non Sab.*) . . . malum . . . es] *om. Sab.* . . . ipsa consolabuntur me 5. Parasti *usque* tribulant me] Pones coram me mensam, ex adverso hostium meorum . . . in oleo] *om.* in (*non Sab.*) . . . et calix] *om.* et . . . quam praeclarus est] *om.* 6. Et misericordia *usque* me] Sed et benignitas et misericordia subsequitur (*Sab.* subsequentur) me . . . Et habitabo . . . in longitudine

XXIII. *Titulus:* Psalmus, prima sabbati. Confirmatio populi credentis portae, quas dicit peccata vel inferni (*sic, corrupte*). Vox Christi diligentibus se.

1. orbis, et habitatores eius 2. quia] *qui (*non Sab.*) . . . eum] *Sab.* eam . . . praeparavit eum] stabilivit illum (*Sab.* eam) 3. aut] et 4. qui non] quia non (*non item Sab.*) . . . accepit in vano] exaltavit frustra . . . et non iuravit dolose . . . proximo suo] *om.*

5 Hic accipiet benedictionem a Domino:
et misericordiam a Deo salutari suo.
6 Haec est generatio quaerentium eum,
quaerentium faciem Dei Iacob.
7 Attollite portas principes vestras,
et elevamini portae aeternales:
et introibit rex gloriae.
8 Quis est iste rex gloriae?
Dominus fortis et potens: Dominus potens in praelio.
9 Attollite portas principes vestras,
et elevamini portae aeternales:
et introibit rex gloriae.
10 Quis est iste rex gloriae?
Dominus virtutum ipse est rex gloriae.

PSALMUS XXIV.

1 In finem, Psalmus David.
Ad te Domine levavi animam meam:
2 Deus meus in te confido, non erubescam:
3 neque irrideant me inimici mei:
etenim universi, qui sustinent te, non confundentur.
4 Confundantur omnes iniqua agentes supervacue.
Vias tuas Domine demonstra mihi:
et semitas tuas edoce me.
5 Dirige me in veritate tua,
et doce me: quia tu es Deus salvator meus,
et te sustinui tota die.
6 Reminiscere miserationum tuarum Domine,
et misericordiarum tuarum, quae a saeculo sunt.
7 Delicta iuventutis meae, et ignorantias meas ne memineris.
Secundum misericordiam tuam memento mei tu:
propter bonitatem tuam Domine.
8 Dulcis et rectus Dominus:
propter hoc legem dabit delinquentibus in via.
9 Diriget mansuetos in iudicio:
docebit mites vias suas.
10 Universae viae Domini, misericordia et veritas,
requirentibus testamentum eius et testimonia eius.
11 Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum est enim.
12 Quis est homo qui timet Dominum?
legem statuit ei in via, quam elegit.
13 Anima eius in bonis demorabitur:
et semen eius hereditabit terram.
14 Firmamentum est Dominus timentibus eum:
et testamentum ipsius ut manifestetur illis.
15 Oculi mei semper ad Dominum:
quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.
16 Respice in me, et miserere mei:
quia unicus et pauper sum ego.
17 Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt:
de necessitatibus meis erue me.
18 Vide humilitatem meam, et laborem meum: et dimitte universa delicta mea.
19 Respice inimicos meos quoniam multiplicati sunt,
et odio iniquo oderunt me.
20 Custodi animam meam, et erue me:
non erubescam quoniam speravi in te.
21 Innocentes et recti adhaeserunt mihi: quia sustinui te.
22 Libera Deus Israel, ex omnibus tribulationibus suis.

XXIII. 5. Hic] *om.* . . . misericordiam] *Sab.* iustitiam 6. est] *Sab. om.* . . . faciem Dei Iac.] faciem (*Sab. add.* tuam) Iacob. Semper. 7. Attollite *etc.*] Levate portae capita vestra . . . portae aeternales] ianuae sempiternae . . . introibit] ingrediatur 9. Attolite *etc.*] Levate portae capita vestra et erigite ianuae sempiternae et ingrediatur rex glor. 10. virtutum] exercituum . . . gloriae] *add.* semper

XXIV. *Titulus:* Psalmus David, canticum.

1. levavi animam meam] animam meam levabo (*Sab.* levo) 2. confido] confisus (*Sab.* fisus) sum . . . non erubescam] ne confundar 3. Neque *etc.*] Ne laetentur inim. mei sed (*Sab. add.* et) universi qui sperant in te non confundantur 4. omnes *etc.*] qui iniqua gerunt frustra . . . demonstra] ostende . . . et semitas] *om.* et . . . doce 5. Dirige] Deduc . . . es] *Sab. om.* . . . et te *etc.*] te expectavi (*Am.* -vit) tot. die 6. Reminiscere] recordare . . . quae *etc.*] quae (*Sab.* quia) ex sempiterno (*Sab.* a saeculo) sunt 7. Delicta *usque* meas] Peccatorum adulescentiae meae et scelerum meorum . . . memento] recordare . . . tu] *om.*, *non Sab.* 8. Dulcis] Bonus . . . propter hoc *etc.*] propterea docebit peccatores in via 9. Diriget] deducet . . . et docebit modestos viam suam 10. Universae viae] omnes semitae . . . requirentibus *etc.*] his qui custodiunt pactum eius et testificationes eius 11. Domine] *om. (non Sab.)* . . . propitiare iniquitatis (*Sab.* iniquitati) meae . . . multum est enim] quoniam grandis est 12. homo qui timet] iste vir timens . . . legem *etc.*] quem docebit in via quam elegit (*Sab.* elegerit) 13. in bono commorabitur 14. Firmamentum est Dominus] Secretum domini . . . et testamentum *etc.*] et pactum suum ostendet (*Sab.* ostendit) eis 15. quoniam] quia . . . evellet] educet, *sed in Am. corr. est* educit . . . de laqueo] de rete (*Sab.* reti) 16. quoniam solus et pauper sum *(Sab. om.)* ego 17. multiplicatae] *Sab.* amplificatae . . . necessitatibus] angustiis . . . erue] educ 18. humilitatem] *Sab.* afflictionem . . . et dimitte *etc.*] et porta omnia peccata mea 19. . . . Respice] vide . . . quoniam] quia *(non Sab.)* 20. erue] libera . . . erubescam] confundar . . . quoniam] quia *(non Sab.)* 21. *totus versus sic:* Simplicitas et aequitas servabunt me, quia expectavi te 22. Libera] Redime . . . Israel] Israhelem *(non Sab.)* . . . tribulationibus] angustiis

PSALMUS XXV.

1 In finem, Psalmus David.
Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum:
et in Domino sperans non infirmabor.
2 Proba me Domine, et tenta me:
ure renes meos et cor meum.
3 Quoniam misericordia tua ante oculos meos est:
et complacui in veritate tua.
4 Non sedi cum concilio vanitatis:
et cum iniqua gerentibus non introibo.
5 Odivi ecclesiam malignantium:
et cum impiis non sedebo.
6 Lavabo inter innocentes manus meas:
et circumdabo altare tuum Domine:
7 ut audiam vocem laudis,
et enarrem universa mirabilia tua.
8 Domine dilexi decorem domus tuae,
et locum habitationis gloriae tuae.
9 Ne perdas cum impiis Deus animam meam,
et cum viris sanguinum vitam meam:
10 in quorum manibus iniquitates sunt:
dextera eorum repleta est muneribus.
11 Ego autem in innocentia mea ingressus sum:
redime me, et miserere mei.
12 Pes meus stetit in directo:
in ecclesiis benedicam te Domine.

PSALMUS XXVI.

1 Psalmus David priusquam liniretur.
Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo?
Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo?
2 Dum appropiant super me nocentes,
ut edant carnes meas:
qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt et ceciderunt.
3 Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.
Si exurgat adversum me praelium, in hoc ego sperabo.
4 Unam petii a Domino, hanc requiram,
ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae:
ut videam voluptatem Domini,
et visitem templum eius.
5 Quoniam abscondit me in tabernaculo suo:
in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.
6 In petra exaltavit me:
et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos. Circuivi,
et immolavi in tabernaculo eius hostiam vociferationis:
cantabo, et psalmum dicam Domino.
7 Exaudi Domine vocem meam, qua clamavi ad te:
miserere mei, et exaudi me.
8 Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea:
faciem tuam Domine requiram.
9 Ne avertas faciem tuam a me:
ne declines in ira a servo tuo.
Adiutor meus esto: ne derelinquas me,
neque despicias me Deus salutaris meus.
10 Quoniam pater meus, et mater mea dereliquerunt me:
Dominus autem assumpsit me.

XXV. *Titulus:* Psalmus David. Propheta de se testatur.

1. Domine] deus *(non Sab.)* . . . quoniam *Sab.* quia) ego in simplicitate mea ambulavi, et in dom. confidens non deficiam 2. tempta *(non Sab.)* 3. Quoniam *etc.*] quia mis. tua in conspectu oculorum meorum est *(Sab. om.)* et ambulabo in ver. tua 4. concilio] viris . . . iniqua gerentibus] superbis . . . non ingrediar. 5. malignantium] pessimorum . . . impiis] iniquis 6. inter innocentes] in innocentia . . . circumdabo] circuibo 7. audiam vocem laudis] clara voce praedicem laudem . . . enarrem universa] narrem omnia 8. decorem] habitaculum . . . habitationis] tabernaculi 9. perdas cum impiis] auferas cum peccatoribus . . . Deus] *om.* . . . et cum] *om.* et *(non Sab.)* 10 iniquitates sunt] scelus est (*Sab. om.* est) . . . et dextera 11. innocentia] semplicitate (*Sab.* simpl.) . . . ingressus sum] grediar, *Sab.* gradiar 12. in recto . . . te Domine] domino

XXVI. *Titulus:* Psalmus David, priusquam ungeretur: ad eos qui primum ingrediuntur in dominicum: legendus ad lectionem Isaiae prophetae: Ecce quis er. tibi bona manducabunt.

1. Dominus lux mea et salutare meum . . . protector] fortitudo . . . a quo trepidabo] quem formidabo 2. Dum *etc.*] Cum appropinquarent mihi maligni, ut comederent carnem meam. Hostes mei et inimici mei, ipsi inpigerunt (*Sab.* impegerunt) et cec. 3. Si steterint adversus me . . . Si surrexerit contra me *(Am. om.)* bellum . . . sperabo] confidam 4. Unum petivi (*Sab.* petii) . . . hoc requiram, ut habitem . . . voluptatem] pulchritudinem . . . visitem *etc.*] attendam (*Sab. add.* in) templum eius 5. Quoniam *usque* abscondito] Abscondit (*Sab.* -det) enim me in umbra sua in die pessima: abscondit (*Sab.* -det) me in secreto 6. *Sab.* exaltabit me . . . et nunc] nunc quoque . . . sup. inim. meos] *add.* qui sunt in circuitu meo *omisso* circuivi . . . et immolabo in tabernaculo eius hostias iubili: cantabo et psallam domino 7. Audi . . . qua clamavi ad te] invocantis . . . miserere] *Sab.* et mis. . . . et exaudi] *om.* et *(non Sab.)* 8. quaesivit vultus meus . . . et *(Sab. om.)* requiram 9. avertas] abscondas . . . ira] furore . . . Adiutor meus esto] Auxilium meum fuisti . . . neque despicias] et ne dimittas . . . salutaris] salvator 10. Quoniam pater] Pater enim . . . assumpsit] collexit, *Sab.* collegit

11 Legem pone mihi Domine in via tua:
et dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.
12 Ne tradideris me in animas tribulantium me:
quoniam insurrexerunt in me testes iniqui et mentita est iniquitas sibi.
13 Credo videre bona Domini in terra viventium.
14 Expecta Dominum, viriliter age: et confortetur cor tuum, et sustine Dominum.

PSALMUS XXVII.

Psalmus ipsi David.

1 Ad te Domine clamabo, Deus meus ne sileas a me: nequando taceas a me,
et assimilabor descendentibus in lacum.
2 Exaudi Domine vocem deprecationis meae dum oro ad te:
dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.
3 Ne simul trahas me cum peccatoribus:
et cum operantibus iniquitatem ne perdas me:
qui loquuntur pacem cum proximo suo,
mala autem in cordibus eorum.
4 Da illis secundum opera eorum,
et secundum nequitiam adinventionum ipsorum.
Secundum opera manuum eorum tribue illis:
redde retributionem eorum ipsis.
5 Quoniam non intellexerunt opera Domini,
et in opera manuum eius destrues illos,
et non aedificabis eos.
6 Benedictus Dominus: quoniam exaudivit vocem deprecationis meae.
7 Dominus adiutor meus, et protector meus:
in ipso speravit cor meum, et adiutus sum.
Et refloruit caro mea: et ex voluntate mea confitebor ei.
8 Dominus fortitudo plebis suae: et protector salvationum christi sui est.
9 Salvum fac populum tuum Domine, et benedic hereditati tuae:
et rege eos, et extolle illos usque in aeternum.

PSALMUS XXVIII.

Psalmus David,

1 In consummatione tabernaculi.
Afferte Domino filii Dei: afferte Domino filios arietum:
2 afferte Domino gloriam et honorem,
afferte Domino gloriam nomini eius:
adorate Dominum in atrio sancto eius.
3 Vox Domini super aquas,
Deus maiestatis intonuit:
Dominus super aquas multas.
4 Vox Domini in virtute:
vox Domini in magnificentia.
5 Vox Domini confringentis cedros:
et confringet Dominus cedros Libani:
6 et comminuet eas tamquam vitulum Libani:
et dilectus quemadmodum filius unicornium.
7 Vox Domini intercidentis flammam ignis:
8 vox Domini concutientis desertum:
et commovebit Dominus desertum Cades.
9 Vox Domini praeparantis cervos, et revelabit condensa:
et in templo eius omnes dicent gloriam.

XXVI. 11. *totus versus sic:* Ostende mihi domine viam tuam, et deduc me in semita recta propter insidiatores meos 12. tradas . . . me] *add.* domine *(non Sab.)* . . . in animas] animae . . . quoniam *usque finem*] . . . quon. surrexerunt] contra me test. falsi, et apertum mendacium 13. Credo *usque* bona] Ego autem credo quod videam bona 14. viriliter age] *Sab.* confortare, *Am. om.* . . . confortetur] roboretur

XXVII. *Titulus:* Huic David psalmus, legendus ad lectionem Danihelis prophetae de Iudaeis. Christo dicit.

1. Domine] *om. (non Sab.)* . . . Deus meus] fortis meus . . . sileas a me] obsurdescas mihi . . . ne forte tacente te mihi comparer his qui descendunt in lacum 2. Audi domine *(Sab. om.)* deprecationem meam *(Sab.* vocem deprecationum mearum) cum clamavero ad te: cum levavero man. me. ad oraculum sa. tuum 3. Ne tradas *(Sab.* trahas) me cum impiis et cum operantibus iniquitatem *(om.* ne perd. me) . . . cum prox. suo] cum amicis meis *(Sab.* suis) . . . mala *etc.*] et est malum in corde eorum. 4. Da eis secundum opus suum et secundum malum adinventionum suarum: iuxta opus manuum suarum da eis: redde retributionem suam illis 5. intellegunt *(Sab. add.* in) opera dom. et opus man. eius distrues *(Sab.* destr.) eos et non aedif. *(sine* eos) 6. quia audivit . . . adiutor meus] fortitudo mea . . . protector meus] scutum meum . . . speravit] confisum est . . . adiutus sum] habui adiutorium . . . Et refloruit *etc.*] Gavisum est cor meum, et in cantico meo confitebor illi 8. plebis suae] mea, *Sab.* eorum . . . protector salvationum) robur salutarium 9. Salva populum tuum . . . Domine] *om.* . . . rege] pasce . . . extolle illos] subleva eos . . . aeternum] sempiternum

XXVIII. *Titulus:* Psalmus David, in consummatione tabernaculi. Ad superpositionem diei sabbati pascae, postquam consummata est ecclesia Christi.

1. Adferte *(Sab.* Aff.) Domino . . . filii Dei] *om.* 2. honorem] imperium . . . atrio] decore . . . eius] *om.* 3. maiestatis] gloriae 4. virtute] fortitudine . . . magnificentia] decore 6. comminuet] disperget . . . quasi vitulus Libani, *Sab.* qu. vitulum: Libanum . . . et dilectus *etc.*] et Sarion quasi filius *(Sab.* filium) rhinocerotis *(Sab.* -tum) 7. intercidentis flammam] dividens flammas 8. concutientis] parturire faciens . . . et commovebit Dom. desertum] *om.*, *Sab.* parturire faciet Dom. desertum 9. praeparantis cervos] obstetricans cervis *(Sab.* cervas) . . . et revelans saltus . . . omnis loquetur gloria *(Sab.* loquitur gloriam)

10 Dominus diluvium inhabitare facit:
et sedebit Dominus rex in aeternum.
11 Dominus virtutem populo suo dabit:
Dominus benedicet populo suo in pace.

PSALMUS XXIX.

Psalmus Cantici
1 In dedicatione domus David.
2 Exaltabo te Domine quoniam suscepisti me:
nec delectasti inimicos meos super me.
3 Domine Deus meus clamavi ad te, et sanasti me.
4 Domine eduxisti ab inferno animam meam:
salvasti me a descendentibus in lacum.
5 Psallite Domino sancti eius:
et confitemini memoriae sanctitatis eius.
6 Quoniam ira in indignatione eius:
et vita in voluntate eius.
Ad vesperum demorabitur fletus: et ad matutinum laetitia.
7 Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in aeternum.
8 Domine in voluntate tua, praestitisti decori meo virtutem.
Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.
9 Ad te Domine clamabo: et ad Deum meum deprecabor.
10 Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?
Numquid confitebitur tibi pulvis,
aut annunciabit veritatem tuam?
11 Audivit Dominus, et misertus est mei:
Dominus factus est adiutor meus.
12 Convertisti planctum meum in gaudium mihi:
conscidisti saccum meum, et circumdedisti me laetitia:
13 ut cantet tibi gloria mea; et non compungar:
Domine Deus meus in aeternum confitebor tibi.

PSALMUS XXX.

1 In finem, Psalmus David, pro extasi.
2 In te Domine speravi non confundar in aeternum:
in iustitia tua libera me.
3 Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me.
Esto mihi in Deum protectorem:
et in domum refugii, ut salvum me facias.
4 Quoniam fortitudo mea, et refugium meum es tu:
et propter nomen tuum deduces me, et enutries me.
5 Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi:
quoniam tu es protector meus.
6 In manus tuas commendo spiritum meum:
redemisti me Domine Deus veritatis.
7 Odisti observantes vanitates, supervacue.
Ego autem in Domino speravi:
8 exultabo, et laetabor in misericordia tua.
Quoniam respexisti humilitatem meam,
salvasti de necessitatibus animam meam.
9 Nec conclusisti me in manibus inimici:
statuisti in loco spatioso pedes meos.
10 Miserere mei Domine quoniam tribulor:
conturbatus est in ira oculus meus,
anima mea, et venter meus:
11 quoniam defecit in dolore vita mea: et anni mei in gemitibus.
Infirmata est in paupertate virtus mea:
et ossa mea conturbata sunt.
12 Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium
et vicinis meis valde: et timor notis meis.
Qui videbant me, foras fugerunt a me:

XXVIII. 10. inhabitat et sedebit 11. virtutem] fortitudinem

XXIX. *Titulus:* Psalmus cantici David, ad aedificationem domus David. Profeta ad patrem et ad filium dicit de pascha (h *suprascripto*) Christi, futura ecclesia, orat cum laude. 2. suscepisti] salvasti . . . nec] et non 4. ab] ex, *Sab.* de . . . salvasti *etc.*] vivificasti me ne descenderem in lacum 5 Psallite] Cantate 6 Quoniam ad momentum est ira eius, et (*Sab. om.*) vita in repropitiatione eius . . . commorabitur . . . et in matutino laus 7. non commovebor in sempiternum 8. praestitisti *etc.*] posuisti (*Sab.* statuisti) monti (*Am.* morti) meo fortitudinem . . . Avertisti] abscondisti . . . a me] *Sab. om.* 9. Ad te Domine] ad dominum (*non item Sab.*) . . . et ad deum meum] et dominum, *Sab.* et ad dominum 10. Quae] *Sab. add.* est . . . cum descendero . . . tibi pulvis] *Am.* pulves 11. Audi domine et miserere mei: Domine esto adiutor (*omisso* meus, *sed Sab. add.* mihi) 12 gaudium] chorum . . . conscidisti] solvisti . . . circumdedisti] accinxisti 13. cantet tibi] laudet te . . . mea] *om.* . . . compungar] taceat . . . aeternum] sempiternum

XXX. *Titulus:* In finem, psalmus David huic. Fidei confessio credentium deum huic David. Vox Christi in passione de Iudeis dicit.

2. in tua iustitia (*non Sab.*) . . . libera] salva 3. ad me] *om.* (*non Sab.*) . . . accelera *etc.*] velociter libera me . . . in Deum protectorem] in lapidem fortissimum . . . et (*Sab. om.*) in domum munitam ut salves me 4. Quoniam *etc.*] quia petra mea et munitio mea tu es (*Sab. om.* es) . . . deduces me] dux meus eris, *non* item *Sab.* 5. laqueo hoc quem] reti quod . . . quia tu fortitudo mea es (*Sab. om.* es) 6. in manu tua commendabo 7. Odisti (*Sab.* odivi) custodientes van. frustra . . . speravi confisus sum . . . Quia vidisti afflictionem meam, cognovisti tribulationes animae meae 9. Nec) Et non . . . in manibus] *Sab.* in manu . . . statuisti *etc.*] posuisti (*Sab.* statuisti) in latitudine pedes meos . . . Domine] *om.* (*non Sab.*) 10. conturbatus est in ira] caligavit in furore 11. Quia consumptae sunt in moerore vitae meae . . . in gemitu . . . Infirmat. est (*Sab. add.* in) iniquitate (*Sab. add.* mea) fortitudo . . . conturbata sunt] contabuerunt 12. Super] Apud . . . inimicos] hostes . . . vicinis nimis meis (*Sab.* meis nimis) . . . Qui videbant me in plateis, fugiebant me (*Sab.* a me)

13 oblivioni datus sum, tamquam mortuus a corde.
Factus sum tamquam vas perditum:
14 quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu:
in eo dum convenirent simul adversum me, accipere animam meam consiliati sunt.
15 Ego autem in te speravi Domine: dixi: Deus meus es tu: [16] in manibus tuis sortes meae.
Eripe me de manu inimicorum meorum, et a persequentibus me.
17 Illustra faciem tuam super servum tuum, salvum me fac in misericordia tua:
18 Domine non confundar, quoniam invocavi te.
Erubescant impii, et deducantur in infernum: [19] muta fiant labia dolosa.
Quae loquuntur adversus iustum iniquitatem, in superbia, et in abusione.
20 Quam magna multitudo dulcedinis tuae Domine, quam abscondisti timentibus te.
Perfecisti eis, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.
21 Abscondes eos in abscondito faciei tuae a conturbatione hominum.
Proteges eos in tabernaculo tuo a contradictione linguarum.
22 Benedictus Dominus: quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita.
23 Ego autem dixi in excessu mentis meae: Proiectus sum a facie oculorum tuorum.
Ideo exaudisti vocem orationis meae, dum clamarem ad te.
24 Diligite Dominum omnes sancti eius: quoniam veritatem requiret Dominus, et retribuet abundanter facientibus superbiam.
25 Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

PSALMUS XXXI.

Ipsi David intellectus.

1 Beati, quorum remissae sunt iniquitates: et quorum tecta sunt peccata.
2 Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum,
nec est in spiritu eius dolus.
3 Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.
4 Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua:
conversus sum in aerumna mea, dum configitur spina.
5 Delictum meum cognitum tibi feci: et iniustitiam meam non abscondi.
Dixi: Confitebor adversum me iniustitiam meam Domino:
et tu remisisti impietatem peccati mei.
6 Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.
Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.
7 Tu es refugium meum a tribulatione, quae circumdedit me:
exultatio mea erue me a circumdantibus me.
8 Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac, qua gradieris:
firmabo super te oculos meos.
9 Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.
In camo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

XXX. 13. datus] traditus . . . tamquam] sicut, *Sab.* quasi . . . tamquam vas] sicut vas 14. *totus versus sic:* audivi enim opprobrium multorum, congregationem in circuitu, cum inirent consilium adversum me: et ut auferrent animam meam (*Sab. add.* cogitaverunt) 15. dixi] *om.* (*non Sab.*) 16. in manu tua tempora mea . . . eripe] libera . . . et persequentium me. 17. Illustra] ostende, *Sab.* illumina . . . salvum me fac] salva me 18. ne (*Sab.* non) confundar, quia . . . Erubescant *etc.*] confundantur impii, taceant (*Sab.* taceant) in inferno 19. dolosa] mendacii . . . adversus] contra . . . iniquitatem] vetera . . . et in abusione] et despectione 20. Quam multa est bonitas (*Sab. add.* tua) quam absc. . . . Perfecisti *usque* te] Operatus es sperantibus in te 21. in abscondito *etc.*] in protectione vultus tui a duritia viri. Abscondes eos in umbra a contr. lingu. 22. quoniam mirificavit] qui mirabilem fecit 23. dixi in stupore meo: Proiectus sum de conspectu oculorum eius (*Sab.* tuorum). Ergone audisti voc. deprecationis meae, cum cl. ad te 24. quoniam *etc.*] fideles servat Dominus et retribuet (*Sab.* tribuit) his qui satis operantur superbiam 25. Viriliter *etc.*] confortamini et roboretur cor vestr. omnes qui expectatis Dominum

XXXI. *Titulus:* Huic David. Post babtismum vox penetentum (*sic: poenitentium!*) 1. Beatus cui dimissa est iniquitas, et (*Sab. om.*) absconditum est peccatum 2. vir] homo . . . imputabit . . . peccatum] iniquitatem 3. Quia tacui, attrita sunt ossa mea in rugitu meo tot. die 4. Die enim ac nocte gravatur . . . conversus *etc.*] versatus sum in miseria mea, cum exardesceret messis. Iugiter. 5. Delictum *etc.*] Peccatum meum notum facio tibi, et iniquitatem meam non abscondo (*Sab.* abscondi) . . . confitebor scelus meum (*Sab.* scelera mea) domino, et tu dimisisti iniquitatem pecc. mei (*Sab. add.* Semper.) 6. Pro hoc (*Sab.* hac) orat omnis sanctus (*Sab. add.* ad te): ad tempus inveniens, ut cum inundaverint aquae multae, ad illum non accedant 7. *totus versus sic:* Tu es (*Sab. om.*) protectio mea, ab hoste custodies me, laus mea salvans: circumdabis me. Semper. 8. *totus versus sic:* Docebo (*Sab.* erudiam) te et monstrabo (*Sab.* illuminabo) tibi viam per quam ambules: cogitabo de te oculo meo 9. in (*Sab. om.*) quibus non est intelligentia . . . maxill. eorum (*Sab.* eius) constringe (*Sab.* constringis), qui (*Sab.* ut) non accedunt (*Sab.* appropinquet) ad te.

10 Multa flagella peccatoris,
sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.
11 Laetamini in Domino et exultate iusti, et gloriamini omnes recti corde.

PSALMUS XXXII.

Psalmus David.

1 Exultate iusti in Dño: rectos decet collaudatio.
2 Confitemini Domino in cithara:
in psalterio decem chordarum psallite illi.
3 Cantate ei canticum novum:
bene psallite ei in vociferatione.
4 Quia rectum est verbum Domini,
et omnia opera eius in fide.
5 Diligit misericordiam et iudicium: misericordia Domini plena est terra.
6 Verbo Domini caeli firmati sunt:
et spiritu oris eius omnis virtus eorum.
7 Congregans sicut in utre aquas maris:
ponens in thesauris abyssos.
8 Timeat Dominum omnis terra:
ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.
9 Quoniam ipse dixit, et facta sunt:
ipse mandavit, et creata sunt.
10 Dominus dissipat consilia gentium:
reprobat autem cogitationes populorum,
et reprobat consilia principum.
11 Consilium autem Domini in aeternum manet:
cogitationes cordis eius in generatione et generationem.
12 Beata gens, cuius est Dominus, Deus eius:
populus, quem elegit in hereditatem sibi.
13 De caelo respexit Dominus: vidit omnes filios hominum.
14 De praeparato habitaculo suo respexit
super omnes, qui habitant terram.
15 Qui finxit sigillatim corda eorum:
qui intelligit omnia opera eorum.
16 Non salvatur rex per multam virtutem:
et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suae.
17 Fallax equus ad salutem:
in abundantia autem virtutis suae non salvabitur.
18 Ecce oculi Domini super metuentes eum:
et in eis, qui sperant super misericordia eius.
19 Ut eruat a morte animas eorum:
et alat eos in fame.
20 Anima nostra sustinet Dominum:
quoniam adiutor et protector noster est.
21 Quia in eo laetabitur cor nostrum:
et in nomine sancto eius speravimus.
22 Fiat misericordia tua Domine super nos:
quemadmodum speravimus in te.

PSALMUS XXXIII.

1 Davidi, cum immutavit vultum suum coram Achimelech, et dimisit eum et abiit.
2 Benedicam Dominum in omni tempore:
semper laus eius in ore meo.
3 In Domino laudabitur anima mea:
audiant mansueti, et laetentur.
4 Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen eius in idipsum.
5 Exquisivi Dominum, et exaudivit me:
et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.
6 Accedite ad eum, et illuminamini:
et facies vestrae non confundentur.
7 Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum:
et de omnibus tribulationibus eius salvavit eum.

XXXI. 10. Multi dolores impii: confidentem autem in 11. iusti et laudate eum *(Sab. om.)* omnes recti (*Sab. add.* corde) *Post* recti *incipit Quat.* XLVII. *folio* 387.

XXXII. *Titulus:* Psalmus David. Profeta cum laude dei populum hortatur.

1. Laudate iusti dominum: rectos decet laudatio. 2. decem chordarum] decachordo . . . cantate (*Sab.* psallite) illi 3. bene] diligenter *(non Sab.)* . . . psallite in iubilo 4. et omne opus eius 5. misericordiam] iustitiam . . . domini] A *supplet in mg.* 6. verbo] *Sab.* in verbo . . . firmati] *Sab.* facti . . . virtus] ornatus 7. sicut] quasi 8. ab eo *etc.*] ipsum formident universi habitatores orbis 9. Quoniam] Quia . . . ipse dixit] mandavit *(non item Sab.)* . . . factus est . . . ipse mandavit *etc.*] ipso praecipiente, stetit 10. Dominus dissolvit (*Sab.* solvit) consilia (*Sab.* consilium) . . . reprobat autem] irritas fecit . . . et reprob. cons. princip.] *om.* 11. autem] *om.* . . . manet] stabit . . . in gen. et generatione 12. est] *om.* 13. respexit] *Sab.* prospexit . . . hominum] Adam 14. *totus versus sic:* De firmissimo solio suo (*Sab.* firmissima sede sua) prospexit (*Sab. add.* ad) universos habitatores terrae. 15. Qui *etc.*] Figens (*Sab.* fingens) pariter cor eorum . . . qui intelligit] intellegens 16. Non salvatur (*Sab.* salvabitur) rex in multitudine exercitus: nec fortis liberabitur in multitudine (*Sab.* multiplicatione) virt. (*om.* suae) 17. in abundantia *etc.*] et in multitudine roboris sui non salvavit (*Sab.* salvabit) 18. oculus . . . metuentes] timentes . . . et in eis *etc.*] expectantes (*Sab.* ad exsp.) misericordiam eius 19. a] de . . . alat] vivificet 20. sustinet] expectavit . . . quoniam *etc.*] auxilium nostrum et clepeus (*Sab.* clyp.) noster est 21. Quia in eo] In ipso enim . . . quia in] et in 22. Fiat] *Sab.* Sit . . . super nos sicut expectavimus in *(Sab. om.)* te

XXXIII. *Titulus:* David commutavit vultum suum coram Abimelech, dimisit eum et abiit. Vox fidei per ieiunium.

2. Dominum] domino *(non Sab.)* 3. audient (*Sab.* audiant) mites et lae. 4. in idipsum] pariter 5. Quaesivi . . . de (*Sab.* ex) omnib. angustiis meis liberavit me 6. Respicite ad eum et confluite, et vultus vestri non conf. 7. Iste] hic . . . eum] *om.* . . . de (*Sab.* et de) omnib. trib. (*Sab. add.* eius) salvavit eum

8 Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum: et eripiet eos.
9 Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus: beatus vir, qui sperat in eo.
10 Timete Dominum omnes sancti eius: quoniam non est inopia timentibus eum.
11 Divites eguerunt et esurierunt:
inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.
12 Venite filii, audite me: timorem Domini docebo vos.
13 Quis est homo qui vult vitam:
diligit dies videre bonos?
14 Prohibe linguam tuam a malo:
et labia tua ne loquantur dolum.
15 Diverte a malo, et fac bonum:
inquire pacem, et persequere eam.
16 Oculi Domini super iustos: et aures eius in preces eorum.
17 Vultus autem Domini super facientes mala:
ut perdat de terra memoriam eorum.
18 Clamaverunt iusti, et Dominus exaudivit eos:
et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.
19 Iuxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde:
et humiles spiritu salvabit.
20 Multae tribulationes iustorum:
et de omnibus his liberabit eos Dominus.
21 Custodit Dominus omnia ossa eorum:
unum ex his non conteretur.
22 Mors peccatorum pessima:
et qui oderunt iustum delinquent.
23 Redimet Dominus animas servorum suorum:
et non delinquent omnes qui sperant in eo.

PSALMUS XXXIV.

1 Ipsi David.
Iudica Domine nocentes me,
expugna impugnantes me.
2 Apprehende arma et scutum:
et exurge in adiutorium mihi.
3 Effunde frameam, et conclude adversus eos, qui persequuntur me:
dic animae meae: Salus tua ego sum.
4 Confundantur et revereantur, quaerentes animam meam.
Avertantur retrorsum, et confundantur cogitantes mihi mala.
5 Fiant tamquam pulvis ante faciem venti:
et angelus Domini coarctans eos.
6 Fiat via illorum tenebrae et lubricum:
et angelus Domini persequens eos.
7 Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui:
supervacue exprobraverunt animam meam.
8 Veniat illi laqueus, quem ignorat:
et captio, quam abscondit apprehendat eum:
et in laqueum cadat in ipsum.
9 Anima autem mea exultabit in Domino:
et delectabitur super salutari suo.
10 Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?
Eripiens inopem de manu fortiorum eius:
egenum et pauperem a diripientibus eum.
11 Surgentes testes iniqui,
quae ignorabam interrogabant me.
12 Retribuebant mihi mala pro bonis:
sterilitatem animae meae.
13 Ego autem cum mihi molesti essent, induebar cilicio.
Humiliabam in ieiunio animam meam:
et oratio mea in sinu meo convertetur.
14 Quasi proximum, et quasi fratrem nostrum, sic complacebam:
quasi lugens et contristatus sic humiliabar.
15 Et adversum me laetati sunt, et convenerunt:
congregata sunt super me flagella, et ignoravi.

XXXIII. 8. Immittet] Circumdat, *Sab.* circumdabit . . . in gyro timentes eum . . . eripiet] eruet 9. suavis est] bonus 10. omnes] *om.* 11. Divites eguerunt] Leones indiguerunt . . . quaerentibus autem dominum non deerit omne bonum. Semper (*Sab. om.* Semp.) 12. et timorem (*non Sab.*) 13. homo] vir . . . velit . . . diligens 14. Prohibe] Custodi 15. Diverte] Recede . . . inquire] quaere 16. super] ad . . . in preces] ad clamores 17. autem] *om.* . . . malum 18. iusti] *om.* . . . eos] *om.* 19. Iuxt. est dom. contritis corde et confractos sp. salv. 20. iustorum] iusti, *Sab.* iusto . . . de] ex . . . his] illis . . . eos] eum 21. Dominus] *om.* . . . ossa eius . . . ex eis . . . confringetur 22. *sic:* Interficiet impium malitia, et odientes iustum superabuntur (*Sab.* culpabuntur) 23. et non peccabunt omn. sperantes in eo

XXXIV. *Titulus:* Huic David. Vox Christi in passione. De Iudeis dicit.
1. nocentes me] adversarios meos . . . pugna contra pugnantes (*Sab.* expugn.) me 2. Appreh. scutum et hastam et consurge (*Sab.* surge) in auxilium meum 3. Effunde *etc.*] Evagina gladium, et praeoccupa ex adverso persequentem (*Sab.* -tes) me . . . sum] *Sab. om.* 4. qui quaerunt . . . Convertantur . . . qui cogitant malum mihi 5. tamquam] sicut . . . pulves (*non Sab.*) . . . et angelus] *om.* et (*non Sab.*) . . . coarctans eos] impellat 6. Sit via eorum . . . persequatur 7. Quia frustra absconderunt mihi insidias retis sui: sine causa foderunt animae meae 8. Veniat ei calamitas quam ignorat, et rete suum quod absc. conprehendat eum, et cadat in laqueum. 9. exultavit (*non Sab.*) . . . et (*Sab. om.*) laetabitur in salute tua (*Sab.* sua) 10. similis tui . . . Eruens inopem a validiore et pauperem ac mendicum a violento 11. ignorabam] nesciebam 12. Reddebant mihi mala pro bono 13. cum mihi molesti essent] cum infirmarer ab eis (*Sab.* cum infirmarentur) . . . ad (*Sab.* in) sinum meum revertetur 14. Quasi ad amicum, quasi ad fratr. meum, sic ambulabam: quasi lugens mater tristis incurvabar 15. Et (*Sab. add.* in) infirmitate mea laetabantur et congregabantur: collecti sunt adversus me percutientes, et nesciebam

16 Dissipati sunt, nec compuncti,
tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione:
frenduerunt super me dentibus suis.
17 Domine quando respicies? restitue animam meam a malignitate eorum,
a leonibus unicam meam.
18 Confitebor tibi in ecclesia magna,
in populo gravi laudabo te.
19 Non supergaudeant mihi qui adversantur mihi inique:
qui oderunt me gratis et annuunt oculis.
20 Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur:
et in iracundia terrae loquentes, dolos cogitabant.
21 Et dilataverunt super me os suum: dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.
22 Vidisti Domine, ne sileas: Domine ne discedas a me.
23 Exurge et intende iudicio meo: Deus meus,
et Dominus meus in causam meam.
24 Iudica me secundum iustitiam tuam Domine Deus meus,
et non supergaudeant mihi.
25 Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, animae nostrae:
nec dicant: Devoravimus eum.
26 Erubescant et revereantur simul,
qui gratulantur malis meis.
Induantur confusione et reverentia
qui magna loquuntur super me.
27 Exultent et laetentur qui volunt iustitiam meam:
et dicant semper: Magnificetur Dominus,
qui volunt pacem servi eius.
28 Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam,
tota die laudem tuam.

PSALMUS XXXV.

1 In finem, servo Domini ipsi David.
2 Dixit iniustus ut delinquat in semetipso:
non est timor Dei ante oculos eius.
3 Quoniam dolose egit in conspectu eius:
ut inveniatur iniquitas eius ad odium.
4 Verba oris eius iniquitas, et dolus:
noluit intelligere ut bene ageret.
5 Iniquitatem meditatus est in cubili suo:
astitit omni viae non bonae,
malitiam autem non odivit.
6 Domine in caelo misericordia tua:
et veritas tua usque ad nubes.
7 Iustitia tua sicut montes Dei:
iudicia tua abyssus multa.
Homines, et iumenta salvabis Domine:
8 quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.
Filii autem hominum, in tegmine alarum tuarum sperabunt.
9 Inebriabuntur ab ubertate domus tuae:
et torrente voluptatis tuae potabis eos.
10 Quoniam apud te est fons vitae:
et in lumine tuo videbimus lumen.
11 Praetende misericordiam tuam scientibus te,
et iustitiam tuam his, qui recto sunt corde.
12 Non veniat mihi pes superbiae:
et manus peccatoris non moveat me.
13 Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem:
expulsi sunt, nec potuerunt stare.

PSALMUS XXXVI.

1 Psalmus ipsi David.
Noli aemulari in malignantibus: neque zelaveris facientes iniquitatem.

XXXIV. 16. Dissipati *etc.*] scidentes (*Sab.* scind-) et non tacentes: in simulatione verborum fictorum frendebant contra me dent. suis 17. Domine quanta aspicies (*Sab.* videbis)? Converte anim. me. a calamitatibus suis (*Sab.* eorum), a leon. solitariam meam. 18. magna] grandi . . . gravi] forti 19. Non laetentur super me inimici mei mendaces, odientes me frustra, conniventes oculo. 20. *sic:* Non enim pacem loquuntur, sed in rapina terrae verba fraudulenta concinnant 21. Euge *etc.*] Vah, vah, vidit oculus noster 22. ne taceas domine, ne elongeris a me 23. Consurge et vigila in iudicium meum . . . Dominus meus] *Sab.* Domine 24. iustit. tuam] iust. meam *(non Sab.)* . . . et non supergaud.] et ne insultent 25. Ne (*Sab.* Nec) dicant in corde suo: Vah, vah (*Sab. om. alterum* vah), anim. nostr. nec (*Sab.* et ne) dicant: Obsorbuimus (*Sab.* Abs.) eum. 26. Erubescant et rev. pariter qui laetantur in afflictione mea . . . reverentia] verecundia . . . magna loquuntur] magnificantur 27. Exultent] Laudent . . . qui volunt (*Sab.* vult) pac. servi sui

XXXV. *Titulus:* In finem, servo domini David. Propheta cum laude opera ipsius Iudae dicit.

2. Dixit scelus impii in medio cordis eius, non esse timorem (*Sab.* non est timor) ante oc. eius 3. Quia dol. egit adversus eum in oculis suis ut inveniret iniquitatem eius ad odiendum 4. oris eius] *om.* eius (*non Sab.)* . . . noluit *etc.*] cessavit cogitare benefacere (*Sab.* ut benefaceret) 5. meditatus est] cogitat . . . astitit *etc.*] stabit in via non bona, malum non abieciet (*sic Am.*, *Sab.* abiiciet) 6. et veritas] fides 7. sicut] quasi . . . dei] domini, *Sab.* Deus . . . iudicium tuum . . . salvabis] salvos facies 8. quemadmodum *etc.*] quam pretiosa est *(Sab. om.)* misericordia tua domine (*Sab.* Deus). Et filii Adam in umbra alar. tuar. sper. 9. Inebr. de pinguedine dom. tuae, et torr. deliciarum tuarum pot. eos 10. apud te] tecum . . . et] *om.* 11. Praetende] Attrahe . . . his *etc.*] rectis corde 12. Ne veniat . . . manus impiorum ne (*Sab.* non) me commoveat 13. expulsi sunt et non potuerunt surgere

XXXVI. *Titulus:* Ipsi David huic. Ortatur omnes admonstrans salutem ecclesiae. Credentem monet ad fidei firmamentum.

Notas Aleph Beth Gimel *etc. per hunc psalmum ex Am. exscripsimus, non item habet Sab.*

1. Aleph. Noli contendere cum malignis, neque aemuleveris (*sic, Sab.* aemuleris) fac. in

2 Quoniam tamquam foenum velociter arescent:
et quemadmodum olera herbarum cito decident.
3 Spera in Domino, et fac bonitatem:
et inhabita terram, et pascéris in divitiis eius.
4 Delectare in Dño: et dabit tibi petitiones cordis tui.
5 Revela Domino viam tuam,
et spera in eo: et ipse faciet.
6 Et educet quasi lumen iustitiam tuam:
et iudicium tuum tamquam meridiem:
7 subditus esto Domino, et ora eum.
Noli aemulari in eo, qui prosperatur in via sua:
in homine faciente iniustitias.
8 Desine ab ira, et derelinque furorem:
noli aemulari ut maligneris.
9 Quoniam qui malignantur, exterminabuntur:
sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt terram.
10 Et adhuc pusillum, et non erit peccator:
et quaeres locum eius, et non invenies.
11 Mansueti autem hereditabunt terram,
et delectabuntur in multitudine pacis.
12 Observabit peccator iustum:
et stridebit super eum dentibus suis.
13 Dominus autem irridebit eum: quoniam prospicit quod veniet dies eius.
14 Gladium evaginaverunt peccatores:
intenderunt arcum suum,
ut deiiciant pauperem et inopem:
ut trucident rectos corde.
15 Gladius eorum intret in corda ipsorum:
et arcus eorum confringatur.
16 Melius est modicum iusto, super divitias peccatorum multas.
17 Quoniam brachia peccatorum conterentur:
confirmat autem iustos Dominus.
18 Novit Dominus dies immaculatorum:
et hereditas eorum in aeternum erit.
19 Non confundentur in tempore malo,
et in diebus famis saturabuntur:
20 quia peccatores peribunt. Inimici vero Domini
mox ut honorificati fuerint et exaltati: deficientes,
quemadmodum fumus deficient.
21 Mutuabitur peccator, et non solvet:
iustus autem miseretur et tribuet.
22 Quia benedicentes ei hereditabunt terram:
maledicentes autem ei disperibunt.
23 Apud Dominum gressus hominis dirigetur:
et viam eius volet.
24 Cum ceciderit, non collidetur:
quia Dominus supponit manum suam.
25 Iunior fui, etenim senui:
et non vidi iustum derelictum,
nec semen eius quaerens panem.
26 Tota die miseretur et commodat:
et semen illius in benedictione erit.
27 Declina a malo, et fac bonum:
et inhabita in saeculum saeculi.
28 Quia Dominus amat iudicium,
et non derelinquet sanctos suos:
in aeternum conservabuntur.
Iniusti punientur:
et semen impiorum peribit.
29 Iusti autem hereditabunt terram:
et inhabitabunt in saeculum saeculi super eam.
30 Os iusti meditabitur sapientiam,
et lingua eius loquetur iudicium.
31 Lex Dei eius in corde ipsius: et non supplantabuntur gressus eius.
32 Considerat peccator iustum:
et quaerit mortificare eum.

XXXVI. 2. Beth. Quoniam sicut herba. vel. conterentur, et sicut olus viride marciscent (*Sab.* marcesc.) 3. Gimel. Spera in dom. et fac bonum: peregrinare in terra et pascere fide. 4. Dileth. Dilectare (*Sab.* Et delectare) 5. Gimel. Volve super dominum vi. tu. et confide in eo 6. quasi] sicut . . . Delet. Et iudicium tuum (*Sab.* iudicia tua) sicut mer. 7. Tace domino et expecta eum. Noli contendere adversum (*Sab.* adversus) eum, qui proficit in via sua . . . He. adversum (*Sab.* adversus) virum qui facit quae cogitat 8. Dimitte iram et relinque (*Sab.* derel.) fur.: noli contendere ut malefacies (*Sab.* -cias) 9. Quon. qui malefaciunt interibunt: expectantes autem dom. 10. Vau. Adhuc enim modicum et non erit impius: et cogitabis de loco eius, et non subsistet 11. Mansueti] mites 12. Zai. Cogitat impius de iusto, et frendet adversúm (*Sab.* adversus) eum dent. su. 13. Domin. deridebit eum, videns quod veniet (*Sab.* quia vidit, quoniam venit dies eius) 14. peccatores] impii . . . tenderunt, *Sab.* tetenderunt . . . ut percutiant egenum et pauperem, et interficiant rectos corde (*Sab. om.*) in via. 15. ingrediatur in cor eorum . . . confringantur 16. Teth. Melius est parvum (*Sab.* parum) iusto quam divitiae peccator. (*Sab.* impiorum) multae. 17. Quoniam (*Sab.* quia) br. pecc. (*Sab.* impiorum) confringentur: Ioth. sublevat autem 18. aeternum] aeterna 20. Coph. quia impii perib. Et inimici domini gloriantes ut monocerotes consumentur, sicut fumus consumitur 21. Lameth. Faenus (*Sab.* foe-) accipit impius et non reddit (*Sab.* reddet) iust. autem donat et tribuit. 22. Quia qui benedicti fuerint ab eo hered. terr., et qui maledicti, interibunt. 23. Mem. A domino gressus viri firmantur 24. allidetur qu. dom. sustentat man. eius 25. Nun. Puer fui, siquidem (*Sab. add.* et) senui . . . nec] neque 26. miseretur] donat . . . illius] eius . . . erit] *om.* 27. Sameth Recede a malo . . . et inhabita (*Sab.* habita) in sempiternum. 28. amat] diligit . . . Ain. In aeternum custoditi sunt . . . iniusti punientur] *om.* 29. autem] *om.* . . . saeculi] *om. Sab.* 31. Fe. Lex . . . ipsius] eius . . . supplantabuntur] deficient 32. Sade. Considerat . . . peccator] impius . . . mortificare] ut occidat

33 Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius:
nec damnabit eum cum iudicabitur illi.
34 Expecta Dominum, et custodi viam eius:
et exaltabit te ut hereditate capias terram:
cum perierint peccatores videbis.
35 Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani.
36 Et transivi, et ecce non erat:
et quaesivi eum, et non est inventus locus eius.
37 Custodi innocentiam, et vide aequitatem:
quoniam sunt reliquiae homini pacifico.
38 Iniusti autem disperibunt simul:
reliquiae impiorum interibunt.
39 Salus autem iustorum a Domino:
et protector eorum in tempore tribulationis.
40 Et adiuvabit eos Dominus, et liberabit eos:
et eruet eos a peccatoribus, et salvabit eos: quia speraverunt in eo.

PSALMUS XXXVII.

1 Psalmus David, in rememorationem de sabbato.
2 Domine ne in furore tuo arguas me,
neque in ira tua corripias me.
3 Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi:
et confirmasti super me manum tuam.
4 Non est sanitas in carne mea a facie irae tuae:
non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.
5 Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum:
et sicut onus grave gravatae sunt super me.
6 Putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae, a facie insipientiae meae.
7 Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem:
tota die contristatus ingrediebar.
8 Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus:
et non est sanitas in carne mea.
9 Afflictus sum, et humiliatus sum nimis:
rugiebam a gemitu cordis mei.
10 Domine, ante te omne desiderium meum:
et gemitus meus a te non est absconditus.
11 Cor meum conturbatum est,
dereliquit me virtus mea:
et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum.
12 Amici mei, et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt.
Et qui iuxta me erant, de longe steterunt:
13 Et vim faciebant qui quaerebant animam meam. Et qui inquirebant mala mihi,
locuti sunt vanitates: et dolos tota die meditabantur.
14 Ego autem tamquam surdus non audiebam:
et sicut mutus non aperiens os suum.
15 Et factus sum sicut homo non audiens:
et non habens in ore suo redargutiones.
16 Quoniam in te Domine speravi:
tu exaudies me Domine Deus meus.
17 Quia dixi: Nequando supergaudeant mihi inimici mei:
et dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.
18 Quoniam ego in flagella paratus sum:
et dolor meus in conspectu meo semper.
19 Quoniam iniquitatem meam annunciabo:
et cogitabo pro peccato meo.
20 Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me:
et multiplicati sunt qui oderunt me inique.

XXXVI. 33. autem] *om.* . . . in manus (*Sab.* manu) eius . . . et non condemnabit . . . cum iudicatur (*Sab.* iudicabitur) . . . illi] *om.* 34. Cof. Expecta . . . hereditate capias] possideas . . . perierint peccatores] interibunt impii 35. Res. Vidi imp. robustum et fortissimum sicut indeginam (*Sab.* indigenam) virentem 36. locus eius] *om.* 37. Sen. Custodi simplicitatem et vide rectum, quia erit ad (*Sab.* in) extremum viro pax 38. *sic:* Iniqui (*Sab.* Praevaricatores) autem delebuntur (*Sab.* interibunt) pariter, et novissimum impiorum peribit 39. autem] *om.* *(non Sab.)* . . . et protector] fortitudo 40. Et auxiliabitur eis domin. et salvabit eos (*Sab. add.* eripiet eos) ab impiis (*Sab. add.* et salvabit eos), quia sp. in eo

XXXVII. *Titulus:* Psalmus David, in rememorationem diei sabbati: huic confessio, in sapientiae *(sic)* virtus ad salutem.

2. Dom. ne in ira tua arg. me, neque in furore tuo corr. me 3. Quoniam] quia . . . confirmasti *etc.*] tetigit me manus tua 4. irae] indignationis . . . peccati mei 5. Quoniam] quia . . . supergressae sunt] transierunt . . . et sicut] quasi . . . aggravatae 6. Computruerunt et tabuerunt cicatr. (*Sab. add.* meae) 7. *sic.:* Afflictus sum et incurvatus sum nimis: tota die moerens ambulabam 8. Quoniam] Quia . . . inpleti, *Sab.* repleti . . . illusionibus] ignominia 9. Evigilavi (*Am.* evigavi *vitiose*) et afflictus sum nimis 10. ante te] in conspectu tuo 11. conturbatum est] fluctuabat . . . derelinquit *(non Sab.)* . . . virtus] fortitudo . . . lumen] lux . . . et ipsum] etiam ipsa 12. *sic:* Cari mei et amici mei quasi *(Sab. om.)* contra lepram meam stet., et vicini mei longe stet. 13. et inrugiebant (*Sab.* irruebant) quaerentes an. me.: et investigantes mala mihi loquebantur insidias et 14. tamquam] quasi . . . et quasi mutus non aperiebam os meum (*Sab.* qui non aperit os suum) 15. factus sum sicut] eram quasi . . . et non] nec 16. Te enim domine expectabam . . . me] *om.* 17. Nequando *etc.*] Ne forte insultent mihi, et cum vacellaverint pedes mei (*Sab.* vacillaverit pes meus), super me magnificentur 18. Quia ego ad plagam paratus (*Sab. add.* sum) et dol. me. contra me est (*Sab. om.*) semper 19. Quoniam] quia . . . ego *(Sab. om.)* adnuntio, et sollicitus ero (*Sab.* et contristabor) pro pecc. meo 20. *sic:* Inim. aut. mei viventes confortati sunt, et multiplicati sunt odientes me mendaciter

21 Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi:
quoniam sequebar bonitatem.
22 Ne derelinquas me
Domine Deus meus: ne discesseris a me.
23 Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meae.

PSALMUS XXXVIII.

1 In finem, ipsi Idithun, Canticum David.
2 Dixi: Custodiam vias meas:
ut non delinquam in lingua mea.
Posui ori meo custodiam,
cum consisteret peccator adversum me.
3 Obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis:
et dolor meus renovatus est.
4 Concaluit cor meum intra me:
et in meditatione mea exardescet ignis.
5 Locutus sum in lingua mea:
Notum fac mihi Domine finem meum,
et numerum dierum meorum quis est:
ut sciam quid desit mihi.
6 Ecce mensurabiles posuisti dies meos:
et substantia mea tamquam nihilum ante te.
Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens.
7 Verumtamen in imagine pertransit homo:
sed et frustra conturbatur.
Thesaurizat: et ignorat cui congregabit ea.
8 Et nunc quae est expectatio mea? nonne Dominus? et substantia mea apud te est.
9 Ab omnibus iniquitatibus meis erue me:
opprobrium insipienti dedisti me.
10 Obmutui, et non aperui os meum, quoniam tu fecisti:
11 amove a me plagas tuas.
12 A fortitudine manus tuae ego defeci
in increpationibus: propter iniquitatem corripuisti hominem.
Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius:
verumtamen vane conturbatur omnis homo.
13 Exaudi orationem meam Domine, et deprecationem meam:
auribus percipe lacrymas meas.
Ne sileas: quoniam advena ego sum apud te,
et peregrinus, sicut omnes patres mei.
14 Remitte mihi, ut refrigerer
prius quam abeam, et amplius non ero.

PSALMUS XXXIX.

1 In finem, Psalmus ipsi David.
2 Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi.
3 Et exaudivit preces meas:
et eduxit me de lacu miseriae, et de luto faecis.
Et statuit super petram pedes meos: et direxit gressus meos.
4 Et immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro.
Videbunt multi, et timebunt: et sperabunt in Dño.
5 Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius:
et non respexit in vanitates et insanias falsas.
6 Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua:
et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi. Annunciavi et locutus sum:
multiplicati sunt super numerum.
7 Sacrificium et oblationem noluisti:
aures autem perfecisti mihi. Holocaustum et pro peccato non postulasti:

XXXVII. 21. *sic:* Et qui reddunt malum pro bono, adversabantur mihi: quia sequebar bonum 22. discesseris] elongeris 23. *sic:* Festina in auxilium meum, domine deus *(Sab. om.)* sal. meae.

XXXVIII. *Titulus:* In finem, pro Idithun, psalmus. Propheta increpat Iudeos, qui divitias habent et nesciunt cui dimittunt.

2. ut non delinquam] ne peccem . . . Custodiam os meum silentio, donec est impius contra me 3. Obmutui silentio, tacui de bono: et dolor meus conturbatus est 4. Incaluit . . . intra me] in medio mei . . . et in] *om.* et . . . exardescet ignis] incensum est *(Sab.* incensus sum) igne 5. Notum fac] ostende . . . numerum] mensuram . . . quae sit . . . ut *(Sab. om.)* sciam quid mihi deest *(Sab.* desit) 6. mensurabiles] breves . . . et vita mea quasi non sit in conspectu tuo: omnia enim vanitas, omnis homo stans (*Sab.* subsistens). Semper. 7. Tamen in im. ambulat, tantum frustra turbatur (*Sab.* conturbatur). Congregat, et ign. cui dimittat ea. 8. *sic:* Nunc ergo quid expecto domine? praestulatio (*Sab.* praestolatio) mea tu es 9. erue] libera . . . opprobr. stulto ne ponas me 10. Obm., non aperiam (*Sab.* aperui) os meum, quia tu 11. tolle a me 12. *sic:* A contentione man. tuae ego consumptus sum: in increpationibus pro iniquitate corr. virum, et posuisti quasi tineam desiderabilia eius: verumtamen vanitas omnis homo. Semper. 13. Audi orationem (*Sab. add.* meam) dom., et clamorem meum exaudi: ad lacrymam meam ne obsurdescas: quia advena . . et *(Sab. om.)* peregrinus, sicut 14. *sic:* Parce mihi, ut videam antequam vadam et non subsistam.

XXXIX. *Titulus:* In finem, psalmus David. Patientia populi est.

2. intendit mihi] inclinatus est ad me 3. Et audivit clamorem meum, et ed. me de lacu famoso et de *(Sab.* de lac. sonitus, de) luto coeni . . . et direxit] stabilivit . . . 4. Et dedit in ore meo . . . carmen] laudem 5. cuius est *usque* falsas]: qui posuit dominum confidentiam suam, et non est aversus ad superbias pompasque mendacii. 6. et cogitationes tuas pro nobis, non invenio ordinem coram te . . . Annuntiavi *etc.*] Si narrare voluero et numerare, plura sunt quam ut narrari queant. 7. Victima et oblatione non indiges: aures fodisti mihi . . . non petisti mihi (*Sab. om.* mihi)

8 tunc dixi: Ecce venio.
In capite libri scriptum est de me
9 ut facerem voluntatem tuam: Deus meus volui,
et legem tuam in medio cordis mei.
10 Annunciavi iustitiam tuam in ecclesia magna,
ecce labia mea non prohibebo: Domine tu scisti.
11 Iustitiam tuam non abscondi in corde meo:
veritatem tuam et salutare tuum dixi.
Non abscondi misericordiam tuam,
et veritatem tuam a concilio multo.
12 Tu autem Domine ne longe facias miserationes tuas a me:
misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.
13 Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus:
comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui ut viderem.
Multiplicatae sunt super capillos capitis mei:
et cor meum dereliquit me.
14 Complaceat tibi Domine ut eruas me:
Domine, ad adiuvandum me respice.
15 Confundantur et revereantur simul, qui quaerunt animam meam, ut auferant eam.
Convertantur retrorsum,
et revereantur qui volunt mihi mala.
16 Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge.
17 Exultent et laetentur super te omnes quaerentes te:
et dicant semper: Magnificetur Dominus:
qui diligunt salutare tuum.
18 Ego autem mendicus sum, et pauper:
Dominus solicitus est mei.
Adiutor meus, et protector meus
tu es: Deus meus ne tardaveris.

PSALMUS XL.

1 In finem, Psalmus ipsi David.
2 Beatus qui intelligit super egenum, et pauperem:
in die mala liberabit eum Dominus.
3 Dominus conservet eum, et vivificet eum,
et beatum faciat eum in terra:
et non tradat eum in animam inimicorum eius.
4 Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius:
universum stratum eius versasti in infirmitate eius.
5 Ego dixi: Domine miserere mei:
sana animam meam, quia peccavi tibi.
6 Inimici mei dixerunt mala mihi:
Quando morietur, et peribit nomen eius?
7 Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur,
cor eius congregavit iniquitatem sibi.
Egrediebatur foras, et loquebatur
8 in idipsum. Adversum me susurrabant omnes inimici mei:
adversum me cogitabant mala mihi.
9 Verbum iniquum constituerunt adversum me:
Numquid qui dormit non adiiciet ut resurgat?
10 Etenim homo pacis meae, in quo speravi:
qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.
11 Tu autem Domine miserere mei, et resuscita me: et retribuam eis.
12 In hoc cognovi quoniam voluisti me:
quoniam non gaudebit inimicus meus super me.
13 Me autem propter innocentiam suscepisti:
et confirmasti me in conspectu tuo in aeternum.
14 Benedictus Dominus Deus Israel
a saeculo, et usque in saeculum: fiat, fiat.

XXXIX. 8. capite] volumine 9. volunt. tuam] placitum tibi . . . cordis] ventris 10. iustum (*Sab.* iustitiam) in eccles. multa . . . scisti] nosti 11. in medio cordis mei: fidem tuam et . . . a conc. multo] in ecclesia multa 12. Tu domine non prohibebis (*Sab.* prohibeas) misericordias tuas a me . . . semper *etc.*] iugiter servabunt me 13. Circumdederunt enim (*Sab. add.* me) mala . . . iniquitatis (*non Sab.*) . . . ut viderem] videre . . . Plures factae sunt quam capilli . . . me] mihi (*non Sab.*) 14. Conplaceat (*Sab.* placeat) . . . Domine *prius*] *om.* (*non Sab.*) . . . eruas] liberes . . . respice] festina 15. qui quaerunt] quaerentes . . . ferant (*non Sab.*) . . . revereantur] confundantur . . . mala mihi 16. *sic:* Pereant post confusionem suam qui di. mihi: Vah, vah. 17. Gaudent (*Sab.* -deant) et laetentur super (*Sab. add.* omnes) qui quaerunt te: dicant iugiter: 18. mendic. sum] sum egens (*Sab.* egenus) . . . sollic. erit pro me. Auxilium meum et salutare meum tu es (*Sab. om.* es) . . . moreris

XL. *Titulus:* Psalmus David, legendus ad lectionem Esaiae profetae. Vox Christi de passione sua et de Iuda traditore.

2. intelligit *usque* pauperem] cogitat de paupere . . . *Sab.* malo 3. Dom. custodiet eum et vivificabit eum, et beatus erit in terra . . . tradat (*Sab.* tradet) eum animae inimic. suorum 4. *sic:* Dom. confortabit eum in lecto infirmitans (*Sab.* infirmitatis): totum stratum eius vertisti in aegrotatione sua 5. quia] quoniam 6. loquentur malum mihi . . . periet (*Sab.* peribit) 7. Et si venerit ut visitet (*Sab.* videat), vana loquetur . . . congregabit . . . et (*Sab. om.*) egrediens foras detrahet (*omissis* et loqueb.) 8. *sic:* Simul adv. me murmurabant omnes odientes me: contra (*Sab. add.* me) cogit. malum mihi. 9. *sic:* Verbum diaboli infundebant sibi: Qui dormivit, non addet ut resurgat. 10. *sic:* Sed et homo pacificus meus, in quo habui fiduciam: qui manducabat panem meum, levavit contra me plantam. 11. Tu autem Dom. mis. mei] *om.* (*non Sab.*) . . . et eleva (*Sab.* leva) me ut (*Sab.* et) reddam eis 12. quod vellis (*Sab.* velis) me: qui non insultabit in. me. mihi 13. *sic:* Ego autem in semplicitatem meam (*Sab.* in simplicitate mea) adiutus sum a te, et statues me ante faciem tuam in perpetuum. 14. fiat, fiat] amen (*Sab. add.* et) amen.

PSALMUS XLI.

1 In finem, Intellectus filiis Core.
2 Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum:
ita desiderat anima mea ad te Deus.
3 Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum:
quando veniam et apparebo ante faciem Dei?
4 Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte:
dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?
5 haec recordatus sum, et effudi in me animam meam:
quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei:
in voce exultationis, et confessionis: sonus epulantis.
6 Quare tristis es anima mea? et quare conturbas me?
spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei,
7 et Deus meus. Ad meipsum anima mea conturbata est:
propterea memor ero tui
de terra Iordanis, et Hermoniim a monte modico.
8 Abyssus abyssum invocat,
in voce cataractarum tuarum.
Omnia excelsa tua, et fluctus tui super me transierunt.
9 In die mandavit Dominus misericordiam suam:
et nocte canticum eius.
Apud me oratio Deo vitae meae,
10 dicam Deo: Susceptor meus es,
quare oblitus es mei?
et quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?
11 Dum confringuntur ossa mea,
exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei:
dum dicunt mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus?
12 Quare tristis es anima mea? et quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi:
salutare vultus mei, et Deus meus.

PSALMUS XLII.

1 Psalmus David.
Iudica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta,
ab homine iniquo, et doloso erue me.
2 Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti?
et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?
3 Emitte lucem tuam et veritatem tuam:
ipsa me deduxerunt, et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua.
4 Et introibo ad altare Dei:
ad Deum, qui laetificat iuventutem meam.
Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus:
5 quare tristis es anima mea? et quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi:
salutare vultus mei, et Deus meus.

PSALMUS XLIII.

1 In finem, Filiis Core ad intellectum.
2 Deus auribus nostris audivimus:
patres nostri annunciaverunt nobis.
Opus, quod operatus es in diebus eorum:
et in diebus antiquis.

XLI. *Titulus:* In finem, intellectus filiis Chore. Ante baptismum, vox Christi est.
2. *sic:* Sicut areola praeparata ad irrigationes aquarum: sic anima mea praeparata est (*Sab. om.*) ad te deus 3. Sit. an. mea (*Sab. om.*, *sed add.* ad) deum fort. viventem . . . parebo ante fac. tuam (*Sab.* Dei) 4. per diem ac noctem: cum diceretur mihi tota die 5. Haec] Horum . . . quoniam *etc.*] quia veniam ad umbraculum, tacebo usque ad . . . in voce laudis et confess. multitudinis feste (*Sab.* festa) celebrantis 6. tristis es] incurvaris . . . et quare] et . . . spera *etc.*] expecta dominum (*Sab.* deum), quia adhuc conf. ei, salutaribus vult. eius 7. et Deus] *om.* et . . . in me ipso an. me. incurvatur: propt. recordabor tui . . . Hermonum (*Sab.* Hermoniim) de monte minimo 8. vocat (*Sab.* invocat) . . . *Sab.* in vocem . . . omnia exc. tua] omnes gurgites tui 9. Per diem . . . et in nocte cantic. eius mecum. Oratio deo 10. susceptor meus es] petra mea . . . quare (*pro* et quare) tristis incedo, affligente inimico 11. *sic:* Cum me interficerent in ossibus meis, exprobr. mihi hostes mei, dicentes (*Sab. add.* ad me) tota die . . . tristis es] incurvaris . . . et quare] *om.* quare . . . Expecta dominum (*Sab.* Deum) quon. adh. conf. ei: salutibus (*Sab.* salutaribus) vult. mei in (*Sab.* et) deo meo

XLII. *Titulus:* Psalmus David ad eos qui fidem consecuti sunt.
1. a (*Sab.* de) gente . . . a viro doloso et iniquo (*Am.* et iniquo doloso *sic*) salva me 2. Tu enim (*Sab. add.* es) Deus . . . quare proiecisti me? quare trist. incedo affligente inimico 3. Mitte . . . ipsa ducent me et (*Sab. om.*) introducent (*Sab. add.* me) in (*Sab.* ad) montem . . . et in tabernaculum tuum (*Sab.* ad tabernacula tua) 4. Dei] tuum *(non Sab.)* . . . ad deum laetitiae et *(sic Am. ex correctione, Sab. om.)* exultationis meae 5. tristis es] incurvaris . . . expecta deum, quon. adh. conf. ei: salutibus (*Sab.* salutaribus) vu. mei et deo meo.

XLIII. *Titulus:* Filiis Chore, ad intellectum. Hic ex imologensim *(sic)* legendus ad epistulam Pauli ad Romanos. Propheta ad dominum de operibus eius, penetentiam gerens pro populo Iudaico.
2. et in] *om.* et.

3 Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos:
afflixisti populos, et expulisti eos:
4 nec enim in gladio suo possederunt terram,
et brachium eorum non salvavit eos:
sed dextera tua, et brachium tuum, et illuminatio vultus tui:
quoniam complacuisti in eis. 5 Tu es ipse rex meus et Deus meus:
qui mandas salutes Iacob.
6 In te inimicos nostros ventilabimus cornu,
et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.
7 Non enim in arcu meo sperabo:
et gladius meus non salvabit me.
8 Salvasti enim nos de affligentibus nos:
et odientes nos confudisti.
9 In Deo laudabimur tota die:
et in nomine tuo confitebimur in saeculum.
10 Nunc autem repulisti et confudisti nos:
et non egredieris Deus in virtutibus nostris.
11 Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros:
et qui oderunt nos, diripiebant sibi.
12 Dedisti nos tamquam oves escarum:
et in gentibus dispersisti nos.
13 Vendidisti populum tuum sine pretio:
et non fuit multitudo in commutationibus eorum.
14 Posuisti nos opprobrium vicinis nostris,
subsannationem et derisum his, qui sunt in circuitu nostro.
15 Posuisti nos in similitudinem Gentibus:
commotionem capitis in populis.
16 Tota die verecundia mea contra me est,
et confusio faciei meae cooperuit me.
17 A voce exprobrantis, et obloquentis:
a facie inimici, et persequentis.
18 Haec omnia venerunt super nos,
nec obliti sumus te:
et inique non egimus in testamento tuo.
19 Et non recessit retro cor nostrum:
et declinasti semitas nostras a via tua:
20 quoniam humiliasti nos in loco afflictionis,
et cooperuit nos umbra mortis.
21 Si obliti sumus nomen Dei nostri,
et si expandimus manus nostras ad deum alienum:
22 nonne Deus requiret ista?
ipse enim novit abscondita cordis.
Quoniam propter te mortificamur tota die:
aestimati sumus sicut oves occisionis.
23 Exurge, quare obdormis Domine?
exurge, et ne repellas in finem.
24 Quare faciem tuam avertis,
oblivisceris inopiae nostrae et tribulationis nostrae?
25 Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra:
conglutinatus est in terra venter noster.
26 Exurge Domine, adiuva nos: et redime nos propter nomen tuum.

PSALMUS XLIV.

1 In finem, pro iis, qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, Canticum pro dilecto.
2 Eructavit cor meum verbum bonum:
dico ego opera mea regi.
Lingua mea calamus scribae, velociter scribentis.
3 Speciosus forma prae filiis hominum,
diffusa est gratia in labiis tuis:
propterea benedixit te Deus in aeternum.
4 Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime,

XLIII. 3. Tu manu tua gentes delesti (*Am.* delisti) . . . expulisti] emisisti 4. Non enim . . . neque brach. eor. salvavit eos . . . illuminatio] lux . . . quia complacuisti tibi (*Sab.* in eis *pro* tibi) 5. ipse] *om.* *(non Sab.)* . . . et Deus meus] Deus . . . qui mandas *etc.*] praecipue (*Sab.* praecipe) pro *(Sab. om.)* salutibus Iac. 6. *sic:* In te hostes nostr. ventilabimus: in nomine tuo conculcabimus adversarios nostros 7. sperabo *etc.*] confidam, neque glad. me. salvabit me 8. Quia salvasti nos de hostibus nostris, et eos qui oderunt (*Sab.* oderant) 9. In domino (*Sab.* Deo) gaudebimus (Sab. laudabimus) . . . et in nomine (*Sab.* et nomini) tuo in aeternum confitebimur. Semper. 10. Verum tu proiecisti et . . . Deus] *om.* . . . in exercitibus nostris 11. Vertisti terga nostra hosti . . . diripuerunt nos (*Sab.* sibi *pro* nos) 12. nos quasi (*Sab.* tanquam) gregem ad vorandum 13. et non *etc.*] nec grandi (*Sab.* grandis) fuit commutatio eorum. 14. irrisum his qui erant in 15. *Sab.* nos similitudinem in gentibus . . . populis] tribubus 16. confusio mea contra me, et ignominia fac. me. coop. (*Sab. add.* me) 17. obloquentis] blasphemantis . . . persequentis] ultoris 18. Omnia haec . . . et obliti non sumus (*Sab.* non sum. obl.) tui, nec mentiti fuimus (*Sab.* sumus) in conspectu (*Sab.* pacto) tuo 19. Non est conversum retro . . . nec declinaverunt gressus nostri a semita tua 20. humiliasti] deiecisti . . . afflictionis] draconum . . . et operuisti nos umbra mortis 21. nominis . . . et si] *Sab.* *om.* si 22. Numquid non deus investigavit (*Sab.* -bit) istud . . . abscondita] cogitationes . . . mortificati sumus . . . reputati sumus ut grex occ. 23. Consurge, qu. dormitas dom.? evigilare (*Sab.* vigila), quare proicis nos in sempiternum 24. avertis] abscondis . . . obl. adflictiones (*Sab.* afflictionis nostrae) et angustias nostras (*Sab.* inopiae nostrae) 25. humiliata] incurvata . . . adhaesit terrae (*Sab.* in terra) vent. nost. 26. *sic:* Surge, auxiliare nobis et redime nos propt. misericordiam tuam.

XLIV. *Titulus:* In finem, pro his qui commotabuntur, filiis Chorae, ad intellectum cantici pro dilecto. Legendus ad evangelium Mathei de regina austri propheta.

2. stilum (*Sab.* stylus) scribae velocis 3. Decore pulchrior est (*Sab.* es) filiis hom. . . . effusa . . . bened. tibi 4. super femur fortissimo (*Sab.* -sime)

5 specie tua et pulchritudine tua intende, prospere procede, et regna,
propter veritatem et mansuetudinem, et iustitiam:
et deducet te mirabiliter dextera tua.
6 Sagittae tuae acutae,
populi sub te cadent,
in corda inimicorum regis.
7 Sedes tua Deus in saeculum saeculi:
virga directionis virga regni tui.
8 Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem:
propterea unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae prae consortibus tuis.
9 Mirrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis, a domibus eburneis:
ex quibus delectaverunt te [10] filiae regum in honore tuo.
Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato: circumdata varietate.
11 Audi filia, et vide, et inclina aurem tuam:
et obliviscere populum tuum, et domum patris tui.
12 Et concupiscet rex decorem tuum:
quoniam ipse est Dominus Deus tuus, et adorabunt eum.
13 Et filiae Tyri in muneribus
vultum tuum deprecabuntur: omnes divites plebis.
14 Omnis gloria eius filiae regis ab intus,
in fimbriis aureis [15] circumamicta varietatibus.
Adducentur regi virgines post eam:
proximae eius afferentur tibi.
16 Afferentur in laetitia et exultatione:
adducentur in templum regis.
17 Pro patribus tuis nati sunt tibi filii:
constitues eos principes super omnem terram.
18 Memores erunt nominis tui in omni generatione et generationem.
Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum: et in saeculum saeculi.

PSALMUS XLV.

1 In finem, filiis Core pro arcanis, Psalmus.
2 Deus noster refugium, et virtus: adiutor in tribulationibus, quae invenerunt nos nimis.
3 Propterea non timebimus dum turbabitur terra:
et transferentur montes in cor maris.
4 Sonuerunt, et turbatae sunt aquae eorum:
conturbati sunt montes in fortitudine eius.
5 Fluminis impetus laetificat civitatem Dei:
sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.
6 Deus in medio eius, non commovebitur:
adiuvabit eam Deus mane diluculo.
7 Conturbatae sunt gentes, et inclinata sunt regna:
dedit vocem suam, mota est terra.
8 Dominus virtutum nobiscum:
susceptor noster Deus Iacob.
9 Venite, et videte opera Domini,
quae posuit prodigia super terram:
10 auferens bella usque ad finem terrae.
Arcum conteret, et confringet arma: et scuta comburet igni:
11 vacate, et videte quoniam ego sum Deus:
exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra.
12 Dominus virtutum nobiscum:
susceptor noster Deus Iacob.

XLIV. 5. Gloria tua et decore tuo: (*Sab. add.* decore tuo) prospere absconde (*Sab.* ascende) . . . et regna] *om.* . . . et iustitiam] *Sab.* iustitiae . . . et docebit te terribiliter (*Sab.* terribilia) dext. tua 6. in corde 7. *sic:* Thronus tuus deus in saeculum et in aeternum: sceptrum aequitatis sceptrum regni tui 8. oleo exultationis prae participibus tuis 9. Murra (*Sab.* myrrha) et stacte et cassia in cunctis vestim. tuis, de dom. eb., quibus laetificaverunt te . . . stetit coniux in dextera tua, in diademate aureo . . . circumd. varietate] *om.* 11. populi tui et domus patr. tui 12. quia ipse est domin. deus (*Sab. om.*) tuus, et adora eum 13. Et o filia fortissimi, in mun. faciem tuam deprecab. omnes (*Sab. om.*) divit. populi 14. Omnis glo. eius (*Sab. om.*) fil. reg. intrinsecus: fasciis aureis vestita est. 15. In scutulatis ducetur ad regem, virgines sequentur (*Sab.* sequuntur) eam: amicae eius ducentur illuc (*Sab.* tibi *pro* illuc) 16. Ducentur in laetitiis et exultatione: ingredientur thalamum regis 17. nati sunt *etc.*] erunt filii tui (*Sab.* tibi): pones eos princ. in universa terra 18. Memores erunt] Recordabor . . . tibi in saeculum et in aeternum

XLV. *Titulus:* In finem, filiis Chorae, pro archanis. Psalmus legendus ad lectionem actus apostolorum.

2. Deus nostra spes (*Am.* noster species) et fortitudo: auxilium in tribulationib. inventus es validum 3. Ideo non timeb. cum fuerit translata terra et concissi (*Sab.* concussi) montes in cor (*Sab.* corde) maris 4. *sic:* Sonantibus et intumiscentibus (*Sab.* tumentibus) gurgitibus eius, et (*Sab. om.*) agitatis (*Sab. add.* in) montibus in potentia eius (*Sab. add.* Semper.) 5. Fluminis divisiones (*Sab. add.* eius) laetificant civ. dei semper (*Sab. om.*) sanctum (*Sab.* sancti) tabernaculum (*Sab.* -la) altissimi. 6. Deus] dominus (*non Sab.*) . . . auxiliabitur ei deus in ipso (*Sab. om.*) ortu matutino 7. et] *om.* . . . concussa sunt regna . . . mota] prostrata 8. virtutum] exercituum . . . protector . . . Iacob] *add.* Semper. 9. quantas posuerit solitudines in terra 10. compescuit (*Sab.* compescit) bell. usque ad extremum terrae 11. Cessate et cognoscite . . . et exaltabor] *Sab. om.* et 12. virtutum] exercituum . . . fortitudo nostra de. Iac. (*Sab. add.* Semper.)

PSALMUS XLVI.

1 In finem, pro filiis Core Psalmus.
2 Omnes Gentes plaudite manibus:
iubilate Deo in voce exultationis.
3 Quoniam Dominus excelsus, terribilis:
rex magnus super omnem terram.
4 Subiecit populos nobis:
et gentes sub pedibus nostris.
5 Elegit nobis hereditatem suam: speciem Iacob, quam dilexit.
6 Ascendit Deus in iubilo: et Dominus in voce tubae.
7 Psallite Deo nostro, psallite: psallite Regi nostro, psallite.
8 Quoniam Rex omnis terrae Deus: psallite sapienter.
9 Regnabit Deus super gentes:
Deus sedet super sedem sanctam suam.
10 Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham:
quoniam dii fortes terrae, vehementer elevati sunt.

PSALMUS XLVII.

1 Psalmus Cantici filiis Core, secunda sabbati.
2 Magnus Dominus, et laudabilis nimis
in civitate Dei nostri, in monte sancto eius.
3 Fundatur exultatione universae terrae
mons Sion, latera Aquilonis, civitas Regis magni.
4 Deus in domibus eius cognoscetur, cum suscipiet eam.
5 Quoniam ecce reges terrae congregati sunt: convenerunt in unum.
6 Ipsi videntes sic admirati sunt,
conturbati sunt, commoti sunt:
7 Tremor apprehendit eos.
Ibi dolores ut parturientis,
8 in spiritu vehementi conteres naves Tharsis.
9 Sicut audivimus, sic vidimus
in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri:
Deus fundavit eam in aeternum.
10 Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.
11 Secundum nomen tuum Deus, sic et laus tua in fines terrae:
iustitia plena est dextera tua.
12 Laetetur mons Sion, et exultent filiae Iudae, propter iudicia tua Domine.
13 Circumdate Sion, et complectimini eam: narrate in turribus eius.
14 Ponite corda vestra in virtute eius:
et distribuite domos eius, ut enarretis in progenie altera.
15 Quoniam hic est Deus, Deus noster in aeternum, et in saeculum saeculi:
ipse reget nos in saecula.

PSALMUS XLVIII.

1 In finem, filiis Core Psalmus.
2 Audite haec omnes Gentes:
auribus percipite omnes, qui habitatis orbem:
3 quique terrigenae,
et filii hominum: simul in unum dives et pauper.
4 Os meum loquetur sapientiam:
et meditatio cordis mei prudentiam.
5 Inclinabo in parabolam aurem meam:
aperiam in psalterio propositionem meam.
6 Cur timebo in die mala?
iniquitas calcanei mei circumdabit me:

XLVI. *Titulus:* In finem, filiis Chorae. Psalmus legendus ad lectionem actus apostolorum, postquam ascendit Christus ad patrem.

2. Omnes gentes . . . in voce exultationis 3. excelsus] altissimus 4. Congregavit populos subter nos . . . gentes] tribus 5. suam] nostram . . . gloriam Iac. qu. dilex. Semper. 6. et] *om.* . . . tubae] buccinae 7. Canite deo, canite: canite regi nostro, canite 8. Quia rex universae terrae deus: canite erudite 9. Regnavit dominus (*Sab.* deus) . . . sedet sup. thronum sanctum suum 10. congreg. sunt, populus Abraham dei (*Sab.* dei Abrah.) . . . fortes] scuta . . . *Sab.* elevata

XLVII. *Titulus:* Psalmus cantici, filiis Chorae, secunda sabbati. Legendus ad apocalipsin Iohannis. Figura ecclesiae Hierusalem futurae.

2. in monte] *om.* in *(non Sab.)* . . . eius] *Sab.* suo 3. *sic:* Specioso germini, gaudio univ. terrae, monti Sion, lateribus aquil. civitatulae reg. magni 4. cognoscetur *etc.*] agnitus est in auxiliando 5. *sic:* Quia ecce reges terrae *(Sab. om.)* congr. sunt: venerunt simul 6. admir. sunt] obstupuerunt . . . commoti] admirati 7. horror possedet (possedit *Sab.*) eos. Ibi *(Sab. cum* eos *coniunxit)* dolores (*Sab.* dolor) quasi part. 8. in vento uredinis confringes naves maris (*Sab.* Tharsis) 9. sic] ita . . . Domini] dei *(non Sab.)* . . . virtutum] exercituum . . . usque in aeternum. Semper. 10. Suscepimus] aestimavimus 11. sic et] *Sab. om.* et . . . usque ad (*Sab.* in) extremum terrae . . . plena] repleta 12. et exultent] *Sab. om.* et . . . Domine] *om.* 13. Circ. Si. et circumite (*Sab.* circuite) eam: numerate turres eius 14. Pon. cor vestrum in moenibus eius *(Sab. om.)*: separate palatia (*Am.* palitia) eius, ut en. in generatione novissima 15. Quia ipse (*Sab.* iste) est *(Sab. om.)* deus, de. nost. in saeculum et in perpetuum: ipse erit dux noster in morte (*Sab.* mortem)

XLVIII. *Titulus:* In finem, filiis Chorae. Psalmus hic divites increpat, qui ad inferna discendunt, cum mortui fuerint. Vox ecclesiae super Lazaro et divite purpurato.

2. Aud. hoc omnes populi: aur. perc. universi habitatores occidentis 3. *sic:* tam filii Adam, quam si *(Sab. om.)* fil. singulorum, simul dives et pauper 4. loquitur *(non Sab.)* . . . sapientias . . . prudentias 5. Inclino (-nabo *Sab.*) ad par. . . . aperiam in cithara enigmam meam (*Sab.* aenigma meum) 6. Quare tim. in diebus mali

7 qui confidunt in virtute sua:
et in multitudine divitiarum suarum gloriantur.
8 Frater non redimit, redimet homo:
non dabit Deo placationem suam.
9 Et pretium redemptionis animae suae:
et laborabit in aeternum, 10 et vivet adhuc in finem.
11 Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes:
simul insipiens, et stultus peribunt.
Et relinquent alienis divitias suas:
12 et sepulchra eorum domus illorum in aeternum.
Tabernacula eorum in progenie et progenie:
vocaverunt nomina sua in terris suis.
13 Et homo, cum in honore esset, non intellexit:
comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis.
14 Haec via illorum scandalum ipsis:
et postea in ore suo complacebunt.
15 Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos.
Et dominabuntur eorum iusti in matutino:
et auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorum.
16 Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me.
17 Ne timueris cum dives factus fuerit homo:
et cum multiplicata fuerit gloria domus eius.
18 Quoniam cum interierit, non sumet omnia:
neque descendet cum eo gloria eius.
19 Quia anima eius in vita ipsius benedicetur:
confitebitur tibi cum benefeceris ei.
20 Introibit usque in progenies patrum suorum:
et usque in aeternum non videbit lumen.
21 Homo, cum in honore esset, non intellexit:
comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis.

PSALMUS XLIX.

1 Psalmus Asaph.
Deus deorum Dominus locutus est: et vocavit terram,
a solis ortu usque ad occasum:
2 ex Sion species decoris eius.
3 Deus manifeste veniet: Deus noster et non silebit.
Ignis in conspectu eius exardescet:
et in circuitu eius tempestas valida.
4 Advocabit caelum desursum:
et terram discernere populum suum.
5 Congregate illi sanctos eius:
qui ordinant testamentum eius super sacrificia.
6 Et annunciabunt caeli iustitiam eius:
quoniam Deus iudex est.
7 Audi populus meus, et loquar:
Israel, et testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.
8 Non in sacrificiis tuis arguam te:
holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.
9 Non accipiam de domo tua vitulos:
neque de gregibus tuis hircos.
10 Quoniam meae sunt omnes ferae silvarum, iumenta in montibus et boves.
11 Cognovi omnia volatilia caeli: et pulchritudo agri mecum est.
12 Si esuriero, non dicam tibi:
meus est enim orbis terrae, et plenitudo eius.
13 Numquid manducabo carnes taurorum?
aut sanguinem hircorum potabo?

XLVIII. 7. qui fiduciam habent in fortitudine sua . . . gloriantur] superbiunt 8. Fratrem redimens non redimet vir: nec dab. deo propitiationem pro eo 9. neque (*Sab.* et) pretium red. an. eorum: sed quiescet in saeculo, et vivet ultra in sempiternum 11. Et non . . . stultus] indoctus . . . derelinquent *(non Sab.)* 12. Et sepulchra *etc.*] interiora sua, domus (*Sab.* domos) suas in saeculo. Tabern. sua in generatione et generatione: voc. nominis sui (*Sab.* nominibus suis) in *(Sab. om.)* terras suas *(Sab. om.)* 13. Et homo in honore non commirabitur (*Sab.* commovebitur): et *(Sab. om.)* simulatus (*Sab.* assimilatus) est *(Sab. om.)* iumentis et aequatus (*Sab.* exaequ.) est (*sine* illis). 14. Haec est via insapientiae (*Sab.* insip.) eorum, et post eos iuxta os eorum current (*Sab. add.* Semper.) 15. Sicut oves] Quasi grex . . . pascet . . . Et subicient eos recti in mat., et figura eor. conteretur in inf. post habitaculum suum 16. inferni, cum assumpserit me. Semper. 17. Noli timere cum ditatus fuerit vir, cum 18. Neque enim moriens tollet omnia, nec desc. post eum glor. eius. 19. Qui animae suae in vita sua benedicet: laudabunt, inquient *(Sab. om.)* te cum benefeceris (*Sab.* cum bene fuerit) tibi. 20. Intrabunt (*Sab.* -bit) usque ad generationem pa. su., usque ad finem non videbunt lucem 21. *Sab.* comparavit se . . . insipientibus] *om.* . . . et similis fa. est illis] et silebitur

XLIX. *Titulus:* In finem, psalmus filiis Chorae, legendus ad evangelium Mathei. De adventu Christi propheta dicit et iudicio futuro. Increpatio Iudeorum.

1. Fortis deus dominus . . . vocabit *(non Sab.)* . . . ab ortu solis . . . occasum eius 2. de Sion perfecta decore deus apparuit 3. Deus manifeste] *om.* . . . Veniet deus noster . . . tacebit . . . ignis coram eo vorabit 4. Vocabit (*Sab.* -vit) . . . discernere] videret *(sic)*, *Sab.* ut iudicet 5. Congregate mihi sanct. meos: qui feriunt pactum mecum (*Sab.* meum) in sacrificio 6. quia deus iudex est (*Sab. add.* ipse). Semper. 7. et contestabor te 8. Non propter victimas tuas arg. te, et holocaustomata (*Sab.* holocautomata) tua coram me s. semp. 9. vitulum 10. Mea sunt enim omnia animalia silv., pecudes in mont. milium (*Sab.* millium) . . . et bov.] *om.* 11. Scio omnes aves montium, et universitas agri (*Sab. add.* mei) mec. est. 12. terrae] *om.* 13. comedam carnem . . . potabo] bibam

14 Immola Deo sacrificium laudis:
et redde Altissimo vota tua.
15 Et invoca me in die tribulationis:
eruam te, et honorificabis me.
16 Peccatori autem dixit Deus:
Quare tu enarras iustitias meas,
et assumis testamentum meum per os tuum?
17 Tu vero odisti disciplinam:.
et proiecisti sermones meos retrorsum:
18 si videbas furem, currebas cum eo:
et cum adulteris portionem tuam ponebas.
19 Os tuum abundavit malitia:
et lingua tua concinnabat dolos,
20 Sedens adversus fratrem tuum loquebaris,
et adversus filium matris tuae ponebas scandalum:
21 haec fecisti, et tacui.
Existimasti inique quod ero tui similis:
arguam te, et statuam contra faciem tuam.
22 Intelligite haec qui obliviscimini Deum:
nequando rapiat, et non sit qui eripiat.
23 Sacrificium laudis honorificabit me:
et illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

PSALMUS L.

1 In finem, Psalmus David,
2 cum venit ad eum Nathan Propheta,
quando intravit ad Bethsabee.
3 Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.
Et secundum multitudinem miserationum tuarum,
dele iniquitatem meam.
4 Amplius lava me ab iniquitate mea:
et a peccato meo munda me.
5 Quoniam iniquitatem meam ego cognosco:
et peccatum meum contra me est semper.
6 Tibi soli peccavi, et malum coram te feci:
ut iustificeris in sermonibus tuis,
et vincas cum iudicaris.
7 Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum:
et in peccatis concepit me mater mea.
8 Ecce enim veritatem dilexisti:
incerta, et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.
9 Asperges me hyssopo, et mundabor:
lavabis me, et super nivem dealbabor.
10 Auditui meo dabis gaudium et laetitiam:
et exultabunt ossa humiliata.
11 Averte faciem tuam a peccatis meis:
et omnes iniquitates meas dele.
12 Cor mundum crea in me Deus:
et spiritum rectum innova in visceribus meis.
13 Ne proiicias me a facie tua:
et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.
14 Redde mihi laetitiam salutaris tui:
et spiritu principali confirma me.
15 Docebo iniquos vias tuas:
et impii ad te convertentur.
16 Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meae:
et exultabit lingua mea iustitiam tuam.
17 Domine, labia mea aperies:
et os meum annunciabit laudem tuam.
18 Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique:
holocaustis non delectaberis.
19 Sacrificium Deo spiritus contribulatus:
cor contritum, et humiliatum Deus non despicies.
20 Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion:
ut aedificentur muri Ierusalem.
21 Tunc acceptabis sacrificium iustitiae, oblationes, et holocausta:
tunc imponent super altare tuum vitulos.

PSALMUS LI.

1 In finem, Intellectus David,

XLIX. 14. sacrific. laudis] laudem 15. liberabo te et glorificabis me. Semper. *(Sab. om.)* 16. Peccatori] impio . . . Quare *etc.*] Quid tibi est cum narratione praeceptorum meorum, et ut assumas pactum meum in ore tuo 17. Qui odisti . . . proiec. verba mea post te 18. currebas *etc.*] consentiebas ei, et cum adulteris erat *(Sab. om.)* pars tua 19. Os tuum dimisisti (*Sab.* misisti) ad militiam (*Sab.* malitiam) . . . concinnavit (*Sab.* -bit) dolum 20. et adv. filium] *Sab.* in filium . . . poneb. scand.] fabricabaris opprobrium 21. Exist. me futurum (*Sab.* fut. me) similem tui; arg. te et proponam te *(Sab. om.)* ante oculos tuos 22. Intell. hoc qui obliviscemini (*Sab.* -cimini) de., ne fortè capiam (*Sab.* rapiam) et non sit qui liberet. 23. Qui immolat confessionem, glorificat me: et qui ordinate ambulat (*Sab.* ordinat viam), ostendam ei salutare meum (*Sab.* Dei)

L. *Titulus:* In finem, psalmus David, quando venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bersabe. Legendus ad lectionem Esaiae prophetae et lectionem actus apostolorum, ubi Paulus elegitur. Vox Christi pro populo penitentiae *(sic: fortasse* paenitenti *reponendum)*, et vox Pauli ad penitentiam.

3. magnam] *Sab. om.* . . . Et secundum] iuxta . . . iniquitates meas 4. Multum lava me 5. iniquitates meas ego novi (*Sab.* cognovi) 6. iudicaveris 7. Ecce in iniquitatem (*Sab.* -tate) . . . et in peccato peperit 8. diligis: absconditum et arcanum sapientiae tuae (*Sab. om.* tuae) 9. hysopo *(non Sab.)* 10. Auditum mihi facies gaudium . . . ut *(Sab. om.)* exultent ossa quae confregisti 11. Averte] Absconde 12. crea mihi deus, et spi. stabilem renova 14. salutaris] hiesu *(non Sab.)* . . . principali] potenti 15. et peccatores ad te revertentur 16. et exultabit] laudavit (*Sab.* -bit) 17. adnuntiavit *(non Sab.)* 18. *sic:* Non enim vis ut victimam feriam (*Sab.* feram), nec holocaustum tibi placet 19. Deo] Dei . . . non dispicet *(non Sab.)* 20. Benigne fac Domine] *Sab.* Benefac . . . in voluntate tua Sion, et *(Sab. om.)* aedificentur 21. Tunc suscipies

LI. *Titulus:* In finem, intellectus David, cum venit Doec Idumeus, adnuntiavit Saul et dixit: Venit David in domo Abimelech. Vox Christi ad Iudam traditorem.

2 cum venit Doeg Idumaeus, et nunciavit Sauli: Venit David in domum Achimelech.
3 Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?
4 Tota die iniustitiam cogitavit lingua tua:
sicut novacula acuta fecisti dolum.
5 Dilexisti malitiam super benignitatem:
iniquitatem magis quam loqui aequitatem.
6 Dilexisti omnia verba praecipitationis, lingua dolosa.
7 Propterea Deus destruet te in finem,
evellet te, et emigrabit te de tabernaculo tuo:
et radicem tuam de terra viventium.
8 Videbunt iusti, et timebunt,
et super eum ridebunt, et dicent:
9 ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum:
sed speravit in multitudine divitiarum suarum:
et praevaluit in vanitate sua.
10 Ego autem, sicut oliva fructifera in domo Dei,
speravi in misericordia Dei in aeternum:
et in saeculum saeculi.
11 Confitebor tibi in saeculum quia fecisti:
et expectabo nomen tuum, quoniam bonum est
in conspectu sanctorum tuorum.

PSALMUS LII.

1 In finem,
Pro Maeleth intelligentiae David.
Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.
2 Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in iniquitatibus:
non est qui faciat bonum.
3 Deus de caelo prospexit super filios hominum:
ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.
4 Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt:
non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
5 Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem,
qui devorant plebem meam ut cibum panis?
6 Deum non invocaverunt:
illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.
Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent:
confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.
7 Quis dabit ex Sion salutare Israel?
cum converterit Deus captivitatem plebis suae,
exultabit Iacob, et laetabitur Israel.

PSALMUS LIII.

1 In finem,
in carminibus intellectus David,
2 cum venissent Ziphaei, et dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est apud nos?
3 Deus in nomine tuo salvum me fac:
et in virtute tua iudica me.
4 Deus exaudi orationem meam:
auribus percipe verba oris mei.
5 Quoniam alieni insurrexerunt adversum me,
et fortes quaesierunt animam meam:
et non proposuerunt Deum ante conspectum suum.
6 Ecce enim Deus adiuvat me:
et Dominus susceptor est animae meae.
7 Averte mala inimicis meis:
et in veritate tua disperde illos.
8 Voluntarie sacrificabo tibi,
et confitebor nomini tuo Domine: quoniam bonum est:

LI. 3. in malitia potens? misericordia dei tota *(Sab. add.* est) die 4. Tota die] *om.* . . . Insidias cogitavit (*Sab.* cogitat) . . . sicut] quasi . . . faciens 5. Dil. malum magis quam bonum, mendacium magis quam loqui iustitiam. Semper. 6. praecipitationis] ad devorandum 7. Sed deus destr. te, in sempiternum torrebit (*Sab.* terrebit) te et vellet (*Sab.* evellet te) de tab. tuo *(Sab. om.)* et eradicabit te de terr. viv. Semper. 8. videbunt et dicent 9. Ecce vir . . . adiut. suum] fortitudinem suam . . . et praev. *etc.*] confortatus est (*Sab. add.* in) insidiis suis 10. autem] *om. (non Sab.)* . . . fructifera] virens . . . in aet. *usque* saeculi] in saeculum sempiternum 11. in saeculum] in saeculo *(non Sab.)* . . . quia] quoniam . . . bon. est] *om.* est

LII. *Titulus:* In finem, pro Amalech, intellegentia David. Legendus ad evangelium Mathei. Increpat Iudeos incredulos, operibus negantes deum.

1. Dix. stultus 2. in *(Am. om.)* iniquitate 3. Dominus (*Sab.* Deus) de caelo . . . ut videret si essèt (*Sab.* est) . . . aut] *om.* 4. Omn. aversi sunt, pariter adhaeserunt: non est 5. Numquid non cognoverunt qui operantur iniquitatem, qui comedunt populum meum 6. ibi timuerunt timore, ubi non est (*Sab.* erat) tim. . . . dispersit ossa circumdantium te: confunderis, quia deus proiecit eos 7. cum reduxerit deus capt. populi sui, exultavit (*Sab.* -bit) Iac., laetabitur Isr.

LIII. *Titulus:* In finem, in carminibus intellectus David, cum venissent Zebei et dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est apud nos? Vox Christi ad patrem.

3. salva me, et in fortitudine tua ulciscere me 5. Quoniam] Quia . . . et *(Sab. om.)* non praeposuerunt (*Sab.* posuerunt) deum in conspectu tuo (*Sab.* suo). Semper. 6. Ecce deus auxiliabitur (*Sab.* auxiliator) mihi: Dominus sustentans animam meam. 7. Reddit (*Sab.* reddet) malum insidiatoribus meis: in . . . eos 8. et] *om.* . . . Domine] *Am. supplet in mg.* . . . est] *om.*

9 quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: et super inimicos meos despexit oculus meus.

PSALMUS LIV.

1 In finem, in carminibus intellectus David.
2 Exaudi Deus orationem meam,
et ne despexeris deprecationem meam:
3 intende mihi, et exaudi me.
Contristatus sum in exercitatione mea: et conturbatus sum
4 a voce inimici, et a tribulatione peccatoris.
Quoniam declinaverunt in me iniquitates: et in ira molesti erant mihi.
5 Cor meum conturbatum est in me:
et formido mortis cecidit super me.
6 Timor et tremor venerunt super me: et contexerunt me tenebrae:
7 et dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam?
8 Ecce elongavi fugiens: et mansi in solitudine.
9 Expectabam eum, qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, et tempestate.
10 Praecipita Domine, divide linguas eorum:
quoniam vidi iniquitatem, et contradictionem in civitate.
11 Die ac nocte circumdabit eam super muros eius
iniquitas: et labor in medio eius,
12 et iniustitia.
Et non defecit de plateis eius usura, et dolus.
13 Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.
Et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset: abscondissem me forsitan ab eo.
14 Tu vero homo unanimis: dux meus, et notus meus:
15 qui simul mecum dulces capiebas cibos:
in domo Dei ambulavimus cum consensu.
16 Veniat mors super illos: et descendant in infernum viventes:
quoniam nequitiae in habitaculis eorum: in medio eorum.
17 Ego autem ad Deum clamavi: et Dominus salvabit me.
18 Vespere, et mane, et meridie narrabo et annunciabo:
et exaudiet vocem meam.
19 Redimet in pace animam meam
ab his, qui appropinquant mihi:
quoniam inter multos erant mecum.
20 Exaudiet Deus, et humiliabit illos, qui est ante saecula.
Non enim est illis commutatio, et non timuerunt Deum:
21 extendit manum suam in retribuendo. Contaminaverunt testamentum eius,
22 divisi sunt ab ira vultus eius:
et appropinquavit cor illius.
Molliti sunt sermones eius super oleum: et ipsi sunt iacula.
23 Iacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet:
non dabit in aeternum fluctuationem iusto.
24 Tu vero Deus deduces eos, in puteum interitus.
Viri sanguinum, et dolosi non dimidiabunt dies suos:
ego autem sperabo in te Domine.

PSALMUS LV.

1 In finem,
Pro populo, qui a Sanctis longe factus est, David in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.
2 Miserere mei Deus, quoniam conculcavit me homo:
tota die impugnans tribulavit me.

LIII. 9. liberavit me, et inimicos meos dispexit (*Sab.* vidit) oc. meus

LIV. *Titulus:* In finem, intellectus in carminibus David. Vox Christi adversus magnatos Iudeorum, et de Iuda traditore.

2. ne despicias 3. attende mihi . . . Contristatus *etc.*] Humiliatus sum in meditatione mea, et conturb. (*om.* sum) 4. et a *etc.*] a facie persequentis impii . . . proiecerunt super me iniquitatem, et in furore adversabuntur (*Sab.* -bantur) mihi 5. Cor me. doluit in vitabilibus (*Sab.* vitalibus) meis, et terrores mortis ceciderunt super me. 6. venit sup. me, et operuit me caligo 7. pinnas (*Sab.* penn.) et (*Sab.* ut) volem 8. *sic:* ut procul abeam et commorer in deserto. Semper. 9. *sic:* Festinabo ut salver ab (*Sab.* a) spiritu tempestatis et turbidinis (*Sab.* turbinis) 11. Die ac no. circumeuntes muros eius: scelus et dolorem (*Sab.* dolor) in med. eius 12. et iniust.] insidiae in vitalibus eius: et non recedit de plateis eius damnum et fraudentia (*Sab.* fraudulentia) 13. Non enim inimicus exprobravit mihi, ut sustineam: neque is qui me oderat, super me magnificatus est, ut abscondar ab eo 14. Sed tu homo unianimis (*Sab.* unanimis) meus 15. Qui simul habuimus dulce secretum . . . ambulabimus (*Sab.* -vimus) in (*Sab.* cum) terrore 16. super eos . . . et (*Sab. om.*) discendant (*Sab.* desc.) . . . quia nequitiae in congregatione eorum et (*Sab. om.*) in 17. Ego ad dominum (*Sab.* Deum) clamabo 18. loquar et resonabo 19. Redemet, *Sab.* Redemit . . . ab appropinquantibus mihi: multi enim fuerunt adversum me 20. humil. eos qui iudex est ab initio. Semper. Non enim mutantur neque timent deum 21. manum suam (*Sab.* manus suas) et (*Sab.* ad) pacifica sua contaminabit (-vit *Sab.*) pactum suum. 22. divisi *etc.*] nitidius butyro os eius, pugnat autem cor illius. Molliores serm. eius (*Sab. add.* ab) oleo, cum sint lanceae. 23. Proice sup. dom. caritatem tuam, et ipse enutr. te (*Sab.* te en.) 24. Tu autem . . . ego autem fiduciam habeo tui

LV. *Titulus:* In finem, pro populo qui a sanctis longe factus est, David in tituli inscriptione, cum timuerunt (*corrige* tenuerunt) eum allophili in Get. Vox Christi ad patrem.

2. pugnans

3 Conculcaverunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes adversum me.
4 Ab altitudine diei timebo: ego vero in te sperabo.
5 In Deo laudabo sermones meos, in Deo speravi:
non timebo quid faciat mihi caro.
6 Tota die verba mea execrabantur:
adversum me omnes cogitationes eorum, in malum.
7 Inhabitabunt et abscondent:
ipsi calcaneum meum observabunt.
Sicut sustinuerunt animam meam, 8 pro nihilo salvos facies illos:
in ira populos confringes. Deus,
9 vitam meam annunciavi tibi:
posuisti lacrymas meas in conspectu tuo,
sicut et in promissione tua:
10 tunc convertentur inimici mei retrorsum:
in quacumque die invocavero te:
ecce cognovi quoniam Deus meus es.
11 In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem:
in Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.
12 In me sunt Deus vota tua, quae reddam laudationes tibi.
13 Quoniam eripuisti animam meam de morte, et pedes meos de lapsu:
ut placeam coram Deo in lumine viventium.

PSALMUS LVI.

1 In finem,
Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, cum fugeret a facie Saul in speluncam.
2 Miserere mei Deus, miserere mei:
quoniam in te confidit anima mea.
Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.
3 Clamabo ad Deum altissimum: Deum qui benefecit mihi.
4 Misit de caelo, et liberavit me:
dedit in opprobrium conculcantes me.
Misit Deus misericordiam suam, et veritatem suam,
5 et eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormivi conturbatus.
Filii hominum dentes eorum arma et sagittae: et lingua eorum gladius acutus.
6 Exaltare super caelos Deus:
et in omnem terram gloria tua.
7 Laqueum paraverunt pedibus meis:
et incurvaverunt animam meam.
Foderunt ante faciem meam foveam:
et inciderunt in eam.
8 Paratum cor meum Deus,
paratum cor meum: cantabo, et psalmum dicam.
9 Exurge gloria mea, exurge psalterium et cithara: exurgam diluculo.
10 Confitebor tibi in populis Domine: et psalmum dicam tibi in gentibus:
11 quoniam magnificata est usque ad caelos misericordia tua,
et usque ad nubes veritas tua.
12 Exaltare super caelos Deus: et super omnem terram gloria tua.

PSALMUS LVII.

1 In finem,
Ne disperdas, David in tituli inscriptionem.
2 Si vere utique iustitiam loquimini:
recta iudicate filii hominum.
3 Etenim in corde iniquitates operamini: in terra
iniustitias manus vestrae concinnant.
4 Alienati sunt peccatores a vulva,
erraverunt ab utero: locuti sunt falsa.
5 Furor illis secundum similitudinem serpentis:
sicut aspidis surdae, et obturantis aures suas,

LV. 3. insidiatores mei . . . multi enim qui pugnant contra me altissime 4. Quaecumque die territus fuero, ego in te confidam. 5. laudavi (*Sab.* laudabo) verbum (*Sab. add.* eius) . . . caro mihi, *Sab.* mihi caro 6. Tota die sermonibus me affligebant: contra me 7. *sic:* Congregabuntur abscondite: (*Sab. add.* ipsi) plantas meas obs. expectantes animam meam 8. quia nullus est salvus in eis, in furore populos detrahet (*Sab.* detrahe) deus. 9. Secretiora mea numerasti: pone lacrymam meam in consp. tuo, sed non in narratione tua 10. tunc convertantur (*Sab.* convertentur) . . . invocavero: hoc scio quia deus meus es 11. in dom. deprecabor (*Sab.* praedicabo) sermonem 12. tua, reddam gratiarum actiones tibi 13. Quia eripuisti (*Sab.* liberasti) . . . placeam] *Sab.* ambulem . . . *Sab.* in luce

LVI. *Titulus:* In finem, psalmus David, cum fugisset a facie Sauli in spelunca. Vox Pauli post resurrectionem.

2. in te speravit . . . Et in] *om.* et (*non Sab.*) . . . donec transeant insidiae 3. Invocabo deum altiss., deum ultorem meum 4. Mittet de caelo et salvabit me: exprobrabit conculcantibus me. Semper. Mittet deus 5. et eripuit *etc.*] anima mea in medio leonum dormivit ferocientium . . . arma] lanceae . . . et lingua eor. gl. acutus] *om.* (*non item Sab.*) 6. et in *etc.*] in omni terra gl. tua 7. Rete paraverunt gressibus meis, ad incurvandam animam meam: foderunt ante me foveam, ceciderunt in medium (*Sab.* medio) eius. Semper. 8. psalm. dicam] psallam 9. Surge . . . surge . . . surgam mane 10. et ps. dic.] cantabo 11. Quia magna usque ad 12. et (*Sab. om.*) in omni terra

LVII. *Titulus:* In finem, Ne disperdas, David in tituli inscriptione. Propheta de senioribus Iudeorum dicit.

3. in terra iniquitatis (*Sab.* -tes) manus vestras (*Sab.* manuum vestrarum) appendite 4. ab utero, loquentes mendacium 5. Fur. eorum sicut furor (*Sab.* sic. similitudo furoris) serp.: sicut reguli surdi, obdurantis (*Sab.* obtur.) aurem suam

6 quae non exaudiet vocem incantantium:
et venefici incantantis sapienter.
7 Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum:
molas leonum confringet Dominus.
8 Ad nihilum devenient tamquam aqua decurrens:
intendit arcum suum donec infirmentur.
9 Sicut cera, quae fluit, auferentur: supercecidit ignis, et non viderunt solem.
10 Priusquam intelligerent spinae vestrae rhamnum:
sicut viventes, sic in ira absorbet eos.
11 Laetabitur iustus cum viderit vindictam:
manus suas lavabit in sanguine peccatoris.
12 Et dicet homo: Si utique est fructus iusto:
utique est Deus iudicans eos in terra.

PSALMUS LVIII.

1 In finem,
Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quando misit Saul, et custodivit domum eius, ut eum interficeret.
2 Eripe me de inimicis meis Deus meus:
et ab insurgentibus in me libera me.
3 Eripe me de operantibus iniquitatem:
et de viris sanguinum salva me.
4 Quia ecce ceperunt animam meam:
irruerunt in me fortes.
5 Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine:
sine iniquitate cucurri,
et direxi.
6 Exurge in occursum meum, et vide:
et tu Domine Deus virtutum, Deus Israel,
intende ad visitandas omnes gentes:
non miserearis omnibus,
qui operantur iniquitatem.
7 Convertentur ad vesperam: et famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem.
8 Ecce loquentur in ore suo, et gladius in labiis eorum: quoniam quis audivit?
9 Et tu Domine deridebis eos: ad nihilum deduces omnes gentes.
10 Fortitudinem meam ad te custodiam,
quia Deus susceptor meus es:
11 Deus meus misericordia eius praeveniet me.
12 Deus ostendet mihi super inimicos meos,
ne occidas eos: nequando obliviscantur populi mei.
Disperge illos in virtute tua:
et depone eos protector meus Domine:
13 delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum:
et comprehendantur in superbia sua.
Et de execratione et mendacio annunciabuntur
14 in consummatione: in ira consummationis, et non erunt.
Et scient quia Deus dominabitur Iacob: et finium terrae.
15 Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes:
et circuibunt civitatem.
16 Ipsi dispergentur ad manducandum:
si vero non fuerint saturati, et murmurabunt.
17 Ego autem cantabo fortitudinem tuam:
et exultabo mane misericordiam tuam.
Quia factus es susceptor meus,
et refugium meum, in die tribulationis meae. 18 Adiutor meus

LVII. 6. Ut non audiat voc. murmurantium, nec incantatoris incantationes callidas 7. Deus excute dentes eorum ex ore eorum: molares leonum confringe domine 8. Dissolvantur quasi aquae quae defluunt: intendit (*Sab.* -det) . . . donec conterantur 9. *sic:* Quasi vermis tabefactus pertranseant: quasi abortivum mulieris, quod non vidit solem 10. Antequam crescant spin. vestr. in rhamum: quasi viventes, quasi in ira tempestas rapiet eos 11. vider. ultionem: pedes suos lav. in sangu. impii 12. homo: Vere fructus est (est fr. *Sab.*) iusto: vere est de. iud. in terra.

LVIII. *Titulus:* In finem, Ne disperdas, David in tituli inscriptione, quando misit Saul et custodivit domum eius, ut eum interficeret. Vox Christi de Iudeis ad patrem. 2. Erue me . . . et a resistentibus mihi protege me. 3. Libera me (*Sab. add.* ab) operariis iniquitatis . . . a viris 4. Quia ecce insidiati sunt animae meae: congregantur adversus (*Sab.* -sum) me fortissimi 5. absque iniquitate mea et absque peccato meo domine: non egi inique, et illi currunt, et praeparantur 6. Surge ex adverso pro me et respice . . . virtutum] exercituum . . . evigila et (*Sab.* ut) visites . . . omnibus] universis . . . iniquitatem. Semper. 7. Revertantur ad vesp. et (*Sab. om.*) latrent ut canes (*Sab.* canis) et circumeant civ. 8. loquuntur (*non Sab.*) . . . et gladius] gladii . . . quoniam *etc.*] quasi nemo audiat 9. Tu autem domine . . . ad nih. ded.] subsannabis 10. ad te servabo, quoniam tu deus elevator meus (*sine* es) 11. Dei mei misericordia (*Sab.* Deus misericordia mea) praeveniet me 12. ost. mihi insidiatores meos (*Sab.* in insidiatoribus meis) . . . nequando] ne forte . . . Disp. eos in fortitudine tua, et destrue eos protector noster domine 13. In (*Sab. om.*) peccato oris sui, in (*Sab. om.*) serm. lab. suorum, et capiantur in sup. sua . . . et de *etc.*] maledictionem et mendacium narrantes 14. *sic:* consume in furore, consume ut non subsistant: et scient (*Sab.* sciant) quoniam deus dominatur Iac. (*Sab. add.* in) finibus terrae. Semper. 15. Et convertentur (*Sab.* -tantur) ad vesp., et (*Sab. om.*) latrent ut canes (*Sab.* canis), et circumeant civ. 16. Ipsi vagabuntur ut comedant: et cum saturati non fuerunt (*Sab.* fuerint), murmurabunt 17. cant. imperium tuum, et laudabo . . . quoniam fa. es fortitudo mea . . . meum] *om.*

tibi psallam, quia Deus susceptor meus es:
Deus meus misericordia mea.

PSALMUS LIX.

1 In finem,
Pro his, qui immutabuntur, in tituli inscriptionem ipsi David in doctrinam,
2 cum succendit Mesopotamiam Syriae, et Sobal, et convertit Ioab, et percussit Idumaeam in valle Salinarum duodecim millia.
3 Deus repulisti nos, et destruxisti nos:
iratus es, et misertus es nobis.
4 Commovisti terram, et conturbasti eam:
sana contritiones eius, quia commota est.
5 Ostendisti populo tuo dura:
potasti nos vino compunctionis.
6 Dedisti metuentibus te significationem:
ut fugiant a facie arcus:
ut liberentur dilecti tui:
7 salvum fac dextera tua, et exaudi me.
8 Deus locutus est in sancto suo: Laetabor,
et partibor Sichimam: et convallem tabernaculorum metibor.
9 Meus est Galaad, et meus est Manasses:
et Ephraim fortitudo capitis mei.
Iuda rex meus:
10 Moab olla spei meae.
In Idumaeam extendam calceamentum meum:
mihi alienigenae subditi sunt.
11 Quis deducet me in civitatem munitam?
quis deducet me usque in Idumaeam?
12 Nonne tu Deus, qui repulisti nos:
et non egredieris Deus in virtutibus nostris?
13 Da nobis auxilium de tribulatione:
quia vana salus hominis.
14 In Deo faciemus virtutem:
et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

PSALMUS LX.

1 In finem,
In hymnis David.
2 Exaudi Deus deprecationem meam:
intende orationi meae.
3 A finibus terrae ad te clamavi:
dum anxiaretur cor meum,
in petra exaltasti me. Deduxisti me,
4 quia factus es spes mea: turris fortitudinis a facie inimici.
5 Inhabitabo in tabernaculo tuo in saecula:
protegar in velamento alarum tuarum.
6 Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam:
dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.
7 Dies super dies regis adiicies: annos eius
usque in diem generationis et generationis.
8 Permanet in aeternum in conspectu Dei:
misericordiam et veritatem eius quis requiret?
9 Sic psalmum dicam nomini tuo in saeculum saeculi:
ut reddam vota mea de die in diem.

PSALMUS LXI.

1 In finem,
Pro Idithun, Psalmus David.
2 Nonne Deo subiecta erit anima mea?
ab ipso enim salutare meum.
3 Nam et ipse Deus meus, et salutaris meus:
susceptor meus, non movebor amplius.
4 Quousque irruitis in hominem?
interficitis universi vos:
tamquam parieti inclinato et maceriae depulsae?

LVIII. 18. *sic:* Tibi (*Sab. praeponit* Virtutem meam, *quae Am. om.*) cantabo: quoniam deus adiutor meus, fortitudo mea (*haec Sab. om.*), deus miseric. mea

LIX. *Titulus:* In finem, pro his quae commotabuntur testimonium, in tituli inscriptione David in doctrina, cum succendit Mesopotamiam Syriae Sabaa (*sic*) et convertit Ioab et percussit in vallem salinarum duodecim milia. Vox apostolorum, quando Christus passus est.

3. *sic:* Deus proiecisti nos et (*Sab. om.*) scidisti: iratus es (*Sab. om.*), convertisti nos 4. et disrupisti eam . . . quoniam mota (*Sab.* commota) est. 5. dura] duritiam . . . compunctionis] consopiente 6. signum, ut fugerent a fa. arc. Semper. . . . amici tui 7. Salva 8. in sanctuario suo: laetabor, dividam Sicimam, et vallem Soccot (*Sab.* Soccoth) deminar (*Sab.* dimetiar) 9. Efraim (*non Sab.*) . . . Iudas (*Sab.* Iuda) legifer meus 10. olla lavacri mei. Super Idum. incidam (*Sab.* incedam) calciamento meo: mihi Palestina (*Sab.* Palaest.) foederata est 11. ad civ. . . . usque ad Id. 12. qui proiecisti nos . . . in exercitibus nostris 13. in (*Sab.* de) tribulatione: vana est enim salus ab homine 14. et ipse conculcabit tribul. nos

LX. *Titulus:* In finem, psalmus David. Vox Pauli apostoli de Christo dicit.

2. laudationem meam 3. De novissimo terrae ad te clamabo, cum triste fuerit cor meum; cum fortis elevabitur adversum me, tu eris doctor (*Sab.* ductor) meus 4. quoniam fuisti sp. mea, turris munitissima a 5. Habitabo . . . in saec.] iugiter . . . sperabo in protectione alar. tuarum. Semper. 6. Tu enim deus exaudisti 7. usque in *etc.*] donec est generatio et generatio. 8. Sedebit semper ante faciem dei: misericordia et veritas servabunt eum. 9. Sic canam nom. tuo iugiter, reddens vota mea per singulos dies.

LXI. *Titulus:* In finem, pro Idithun, psalmus David. Vox ecclesiae.

2. *sic:* Attamen apud deum silebit anima mea: ex eo salus mea 3. *sic:* Attamen ipse est scutum meum et salus mea: fortitudo mea, non commovebor ampl. 4. Usquequo insidiamini contra virum: interf. omnes, quasi (*Sab.* sicut) murus inclinus (*Sab.* inclinatus) et maceria corruens

5 Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere,
cucurri in siti:
ore suo benedicebant,
et corde suo maledicebant.
6 Verumtamen Deo subiecta esto anima mea:
quoniam ab ipso patientia mea.
7 Quia ipse Deus meus, et salvator meus:
adiutor meus, non emigrabo.
8 In Deo salutare meum, et gloria mea:
Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est.
9 Sperate in eo omnis congregatio populi,
effundite coram illo corda vestra:
Deus adiutor noster in aeternum.
10 Verumtamen vani filii hominum,
mendaces filii hominum in stateris:
ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.
11 Nolite sperare in iniquitate,
et rapinas nolite concupiscere:
divitiae si affluant, nolite cor apponere.
12 Semel locutus est Deus, duo haec audivi,
quia potestas Dei est,
13 et tibi Domine misericordia:
quia tu reddes unicuique iuxta opera sua.

PSALMUS LXII.

1 Psalmus David,
cum esset in deserto Idumaeae.
2 Deus Deus meus ad te luce vigilo.
Sitivit in te anima mea,
quam multipliciter tibi caro mea.
3 In terra deserta, et invia, et inaquosa:
sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, et gloriam tuam.
4 Quoniam melior est misericordia tua super vitas:
labia mea laudabunt te.
5 Sic benedicam te in vita mea:
et in nomine tuo levabo manus meas.
6 Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea:
et labiis exultationis laudabit os meum.
7 Si memor fui tui super stratum meum,
in matutinis meditabor in te:
8 quia fuisti adiutor meus.
Et in velamento alarum tuarum exultabo,
9 adhaesit anima mea post te:
me suscepit dextera tua.
10 Ipsi vero in vanum quaesierunt animam meam,
introibunt in inferiora terrae:
11 tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.
12 Rex vero laetabitur in Deo,
laudabuntur omnes qui iurant in eo:
quia obstructum est os loquentium iniqua.

PSALMUS LXIII.

1 In finem, Psalmus David.
2 Exaudi Deus orationem meam cum deprecor:
a timore inimici eripe animam meam.
3 Protexisti me a conventu malignantium:
a multitudine operantium iniquitatem.
4 Quia exacuerunt ut gladium linguas suas:
intenderunt arcum rem amaram,
5 ut sagittent in occultis immaculatum.
6 Subito sagittabunt eum, et non timebunt:
firmaverunt sibi sermonem nequam.
Narraverunt ut absconderent laqueos:
dixerunt: Quis videbit eos?
7 Scrutati sunt iniquitates:
defecerunt scrutantes scrutinio.
Accedet homo ad cor altum: 8 et exaltabitur Deus.
Sagittae parvulorum factae sunt plagae eorum:

LXI. 5. Partem enim eius cogit. repellere (*Sab.* expell.), placuerunt sibi in mendacio: ore suo singuli (*Sab. om.*) benedicunt et cord. su. maledicunt. Semper. 6. Verumt. deo retice (*Sab.* tace) anima mea . . . quoniam *usque* mea] *Sab.* ab ipso enim praestolatio mea, *quae Am. om.* 7. Ipse est (*Sab.* enim) fortitudo mea et salus mea: susceptor meus, non timebo 8. Deus *etc.*] robur fortitudinis meae et salus mea in deo (*sine* est) 9. in eo omni tempore populi . . . coram eo cor vestrum: deus spes nostra est (*Sab. om.* est). Semper. 10. Verumtamen vanitas filii Adam, mendacium filii viri in stateris dolosis: fraudulenter agunt simul. 11. Nol. confidere in calumnia, et in rapina ne frustremini: div. si fluxerint (*Sab.* afflux.), ne apponatis cor 12. Unum loc. est deus . . . potestas] imperium . . . secundum opus suum

LXII. *Titulus:* Psalmus David, cum esset in deserto Idomae (*sic*). Vox ecclesiae de Christo.

2. Deus fortitudo mea tu es: de luce consurgam ad te. Sitiv. (*Sabb. add.* te) an. mea, desideravit te caro mea. 3. In terr. invia et inconficiente (*Sab.* consitiente) ac sine aqua . . . apparui] aperui (*non Sab.*) tibi, ut videam fortitudinem tuam et gl. tu. 4. Melior est enim mis. tua quam vitae 5. bened. tibi (*non Sab.*) . . . et in] *om.* et 6. Quasi adipe et ping. replebitur (*Sab.* implebitur) . . . et labiis laudantibus canet os meum 7. Recordans tui in cubili meo, per singulas vigilias meditabor in te (*Sab.* tibi) 8. quia fu. auxilium meum, in (*Sab.* et in) umbra alar. tuar. laudabo 9. suscipit (*non Sab.*) 10. Ipsi vero interficere quaerunt an. meam, ingrediantur in extrema terrae 11. congregentur in manus gladii, pars 12. Rex autem . . . laudabitur omnis qui iurat . . . quia *usque* mendacium] *om.*, *non item Sab.*

LXIII. *Titulus:* In finem, psalmus David. Vox Pauli de passione Christi.

2. Audi deus vocem (*Sab. add.* meam) loquentis: a tim. inimici serva vitam meam (*Am.* vita mea). 3. Absconde me a consilio malignorum, a tumultu op. ini. 4. quasi gladium linguam suam: tetenderunt sagittam suam verbum amarissimum 5. ut sagittarent in absconditis simplicem. 6. confortaverunt sibi serm. pessimum . . . eos] *Am.* nos 7 et 8. Accedet *usque* plagae eorum] cogitationibus (*Sab.* et cog.) singulorum et corde profundo. Sagittabit ergo (*Am. supplet in mg.*) eos deus iaculo repentino.

9 et infirmatae sunt contra eos linguae eorum.
Conturbati sunt omnes qui videbant eos:
10 et timuit omnis homo.
Et annunciaverunt opera Dei: et facta eius intellexerunt.
11 Laetabitur iustus in Domino, et sperabit in eo,
et laudabuntur omnes recti corde.

PSALMUS LXIV.

1 In finem, Psalmus David,
Canticum Hieremiae et Ezechielis populo transmigrationis, cum inciperent exire.
2 Te decet hymnus Deus in Sion:
et tibi reddetur votum in Ierusalem.
3 Exaudi orationem meam: ad te omnis caro veniet.
4 Verba iniquorum praevaluerunt super nos:
et impietatibus nostris tu propitiaberis.
5 Beatus, quem elegisti, et assumpsisti:
inhabitabit in atriis tuis.
Replebimur in bonis domus tuae: sanctum est templum tuum,
6 mirabile in aequitate. Exaudi nos Deus salutaris noster,
spes omnium finium terrae, et in mari longe.
7 Praeparans montes in virtute tua, accinctus potentia:
8 qui conturbas profundum maris,
sonum fluctuum eius. Turbabuntur gentes,
9 et timebunt qui habitant terminos a signis tuis:
exitus matutini et vespere delectabis.
10 Visitasti terram, et inebriasti eam:
multiplicasti locupletare eam.
Flumen Dei repletum est aquis,
parasti cibum illorum: quoniam ita est praeparatio eius.
11 Rivos eius inebria, multiplica genimina eius:
in stillicidiis eius laetabitur germinans.
12 Benedices coronae anni benignitatis tuae:
et campi tui replebuntur ubertate.
13 Pinguescent speciosa deserti:
et exultatione colles accingentur.
14 Induti sunt arietes ovium,
et valles abundabunt frumento:
clamabunt, etenim hymnum dicent.

PSALMUS LXV.

1 In finem,
Canticum Psalmi resurrectionis.
Iubilate Deo omnis terra,
2 psalmum dicite nomini eius:
date gloriam laudi eius.
3 Dicite Deo, quam terribilia sunt opera tua Domine!
in multitudine virtutis tuae mentientur tibi inimici tui.
4 Omnis terra adoret te, et psallat tibi:
psalmum dicat nomini tuo.
5 Venite, et videte opera Dei:
terribilis in consiliis super filios hominum.
6 Qui convertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede:
ibi laetabimur in ipso.
7 Qui dominatur in virtute sua in aeternum,
oculi eius super gentes respiciunt:
qui exasperant non exaltentur in semetipsis.
8 Benedicite Gentes Deum nostrum:
et auditam facite vocem laudis eius,
9 qui posuit animam meam ad vitam:
et non dedit in commotionem pedes meos.
10 Quoniam probasti nos Deus:
igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

LXIII. 9. *sic:* inferentur plagae eorum, et corruent in semetipsos linguis (*Sab.* plagis) suis. Fugient omnes qui viderint eos 10. *sic:* et timebunt omnes homines: et adnuntiabunt opus dei, et opera eius intellegent 11. laudabuntur] exultabunt

LXIV. *Titulus:* In finem, psalmus David. Canticum Hieremiae et Aggei de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficisci. Vox ecclesiae ante baptismum paschalismatum (?). *Ceterum a voce* incipiebant *Quaternio* XLVIII *incipit*, *folio* 395.

2. Tibi silet (*Am.* silens) laus deus in Sion . . . *Am.* redditur . . . in Ierusalem] *om.* 3. meam] *om.* . . . donec ad te omn. ca. veniat 4. Verb. iniquitatum praev. adversum me: sceleribus nostris 5. elegeris et susceperis: habitavit enim in tabernaculis (*Sab.* atriis) tuis. Replebitur (*Sab.* -bimur) in (*Sab. om.*) bonis dom. tu., sanctificatione templi tui. 6. Terribilis in iustitia, exaudi nos, deus salvator nost., confidentium (*Sab.* confidentia) omnium . . . et maris longinqui 7. *Sab.* in virtut. sua . . . acc. fortitudine 8. compescens (*Am.* concupiscens) sonitum maris, fremitum fluct. eius et multitudinem gentium 9. habitant in extremis a sign. tu.: egressus matutino et (*Am.* ad) vespere (*Sab.* vesperi) laudantes facies 10. Visita (*Sab.* -tasti) terr. et inriga (*Sab.* irrigasti) eam, ubertate dita eam. Rivus dei plenus aqua: praeparabis frumentum eorum, quia sic fundasti eam 11. Sulcos eius in., mult. fruges eius: pluviis inriga (*Sab.* irr.) eam, et (*Sab. om.*) germini eius benedic 12. Volvetur annus in ubertate (*Sab.* bonitate) tua, et vestigia tua rorabunt (*Am.* roburabunt) pinguedine 13. pascua deserti 14. Vestientur agnis greges, et vall. plenae (*Am.* planae) erunt (*Am. om.*) frum., coaequabuntur et canent

LXV. *Titulus:* Psalmus David. Vox apostolorum ad populum.

2. cantate gloriam nomini eius 3. quam terribile opus tuum . . . virtutis] fortitudinis 4. et canet (*Sab.* cantet) tibi: canet (*Sab.* cantet) nomini tuo. Semper. 5. terribilia consilia super filiis (*Sab.* filios) hom. 6. Qui] *om.* . . . *Am.* laetabitur . . . in eo 7. in fortitudine sua in (*Sab.* a) saeculo, oc. eius aspiciunt gentes (*Sab.* gent. asp.): qui increduli sunt, non exalt. in sem. Semper. 8. Bened. populi deo nostro 9. anim. nostram ad (*Sab.* in) vitam . . . *Am.* in commotione 10. Probasti enim nos . . igne nos conflasti sic. conflatur arg.

11 Induxisti nos in laqueum,
posuisti tribulationes in dorso nostro:
12 imposuisti homines super capita nostra.
Transivimus per ignem et aquam:
et eduxisti nos in refrigerium.
13 Introibo in domum tuam in holocaustis:
reddam tibi vota mea, 14 quae distinxe-
runt labia mea.
Et locutum est os meum, in tribulatione
mea.
15 Holocausta medullata offeram tibi cum
incenso arietum: offeram tibi boves
cum hircis.
16 Venite, audite, et narrabo, omnes qui
timetis Deum,
quanta fecit animae meae.
17 Ad ipsum ore meo clamavi,
et exaltavi sub lingua mea.
18 Iniquitatem si aspexi in corde meo, non
exaudiet Dominus.
19 Propterea exaudivit Deus,
et attendit voci deprecationis meae.
20 Benedictus Deus, qui non amovit oratio-
nem meam,
et misericordiam suam a me.

PSALMUS LXVI.

1 In finem,
in hymnis, Psalmus Cantici David.
2 Deus misereatur nostri, et benedicat no-
bis:
illuminet vultum suum super nos, et mi-
sereátur nostri.
3 Ut cognoscamus in terra viam tuam:
in omnibus gentibus salutare tuum.
4 Confiteantur tibi populi Deus:
confiteantur tibi populi omnes.
5 Laetentur et exultent gentes:
quoniam iudicas populos in aequitate,
et gentes in terra dirigis.
6 Confiteantur tibi populi Deus,
confiteantur tibi populi omnes:
7 terra dedit fructum suum.
Benedicat nos Deus, Deus noster, 8 bene-
dicat nos Deus:
et metuant eum omnes fines terrae.

PSALMUS LXVII.

1 In finem,
Psalmus Cantici ipsi David.
2 Exurgat Deus, et dissipentur inimici eius,
et fugiant qui oderunt eum, a facie eius.
3 Sicut deficit fumus, deficiant:
sicut fluit cera a facie ignis,
sic pereant peccatores a facie Dei.
4 Et iusti epulentur, et exultent in con-
spectu Dei:
et delectentur in laetitia.
5 Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius:
iter facite ei, qui ascendit super occa-
sum:
Dominus nomen illi.
Exultate in conspectu eius, turbabuntur
a facie eius, 6 patris orphanorum, et
iudicis viduarum.
Deus in loco sancto suo:
7 Deus qui inhabitare facit unius moris in
domo:
qui educit vinctos in fortitudine,
similiter eos, qui exasperant, qui habitant
in sepulchris.
8 Deus cum egredereris in conspectu populi
tui, cum pertransires in deserto:
9 terra mota est, etenim caeli distillaverunt
a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel.
10 Pluviam voluntariam segregabis Deus
hereditati tuae: et infirmata est, tu vero
perfecisti eam.
11 Animalia tua habitabunt in ea:
parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.
12 Dominus dabit verbum evangelizantibus,
virtute multa.

LXV. 11. Introduxisti nos in obsidionem, pos. stridorem 12. super caput nostrum 13. Ingrediar domum 14. quae promiserant lab. mea . . . os meum, cum tribularer 15. *Am.* cum incensu . . . faciam bov. cum hirc. Semper. 16. fecerit 17. Ipsum ore meo invocavi . . . sub] *Sab.* in, *Am. om.* 18. si vidi . . . exaudiat 19. Propterea] Ideo . . . vocem 20. amovit] abstulit

LXVI. *Titulus:* In finem, in ymnis, psalmus David. Propheta monet credentes. Vox apostolica.

2. bened. nos: illustret faciem suam super nos (*Sab. add.* Semper) . . . et misereatur nostri] *om.* 3. Ut nota fiat in terr. via (*Am.* vita) tua, in universis gentibus salus tua 5. exultent] laudent . . . et gentium quae in terra sunt ductor es sempiternus (*Sab.* Semper). 7. germen suum . . . bened. nobis 8. et *(Sab. om.)* bened. nobis deus, et timeant eum

LXVII. *Titulus:* In finem, David psalmus cantici. Propheta adventum Christi adnuntiat.

3. *Am.* Sicut defecit . . . sic. tabescit (*Am.* -scet) cera . . . sic *(Am. om.)* pereant impii 4. Iusti autem laetentur et *(Am. om.)* exultent . . . delectentur) gaudeant 5. canite (*Sab.* psallite) nomini eius: praeparate viam ascendenti (*Am.* -dente) per deserta: in domino nomen eius: et exult. coram eo . . . turbabuntur a fac. eius] *om.* 6. patri pupillorum et defensori viduarum . . . loco] habitaculo 7. Deus inhabitare (*Sab.* hab.) fecit (*Sab.* fac.) solitarios in dom. Educit (*Sab.* -cet) vi. in fort., increduli autem habitaverunt iu siccitatibus 8. egr. ante populum tuum et ambulares per desertum.. Semper. 9. Terr. commota est et *(Am. om.)* caeli distillaverunt *(Sab.* still.) a facie tua deus (*Sab.* a facie dei), hoc est in *(Sab. om.)* Sinai 10. elevasti deus: hereditatem tuam laborantem tu confortasti. 11. habitaverunt . . . praeparasti in bonitate tua 12. Domine dabis sermonem adnuntiatricibus fortitudinis plurimae

13 Rex virtutum dilecti dilecti: et speciei domus dividere spolia.
14 Si dormiatis inter medios cleros,
pennae columbae deargentatae, et posteriora dorsi eius in pallore auri.
15 Dum discernit caelestis reges super eam,
nive dealbabuntur in Selmon:
16 mons Dei, mons pinguis. Mons coagulatus, mons pinguis:
17 ut quid suspicamini montes coagulatos? Mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo:
etenim Dominus habitabit in finem.
18 Currus Dei decem millibus multiplex,
millia laetantium: Dominus in eis in Sina in sancto.
19 Ascendisti in altum, cepisti captivitatem: accepisti dona in hominibus:
etenim non credentes, inhabitare Dominum Deum.
20 Benedictus Dominus die quotidie:
prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.
21 Deus noster, Deus salvos faciendi: et Domini, Domini exitus mortis.
22 Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum:
verticem capilli perambulantium in delictis suis.
23 Dixit Dominus: Ex Basan convertam,
convertam in profundum maris:
24 ut intingatur pes tuus in sanguine:
lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.
25 Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei: regis mei qui est in sancto.
26 Praevenerunt principes coniuncti psallentibus,
in medio iuvencularum tympanistriarum.
27 In ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israel.
28 Ibi Beniamin adolescentulus, in mentis excessu.
Principes Iuda, duces eorum:
principes Zabulon, principes Nephthali.
29 Manda Deus virtuti tuae:
confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.
30 A templo tuo in Ierusalem,
tibi offerent reges munera.
31 Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum:
ut excludant eos, qui probati sunt argento.
Dissipa gentes, quae bella volunt:
32 venient legati ex Aegypto:
Aethiopia praeveniet manus eius Deo.
33 Regna terrae, cantate Deo: psallite Domino: psallite Deo,
34 qui ascendit super caelum caeli, ad Orientem.
Ecce dabit voci suae vocem virtutis,
35 date gloriam Deo super Israel, magnificentia eius,
et virtus eius in nubibus.
36 Mirabilis Deus in sanctis suis,
Deus Israel ipse dabit virtutem, et fortitudinem plebi suae, benedictus Deus.

PSALMUS LXVIII.

1 In finem, pro iis, qui commutabuntur, David.
2 Salvum me fac Deus: quoniam intraverunt aquae usque ad animam meam.
3 Infixus sum in limo profundi:
et non est substantia.
Veni in altitudinem maris: et tempestas demersit me.
4 Laboravi clamans, raucae factae sunt fauces meae:
defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

LXVII. 13. Reges (*Am.* Regis) exercituum foederabuntur: foederabuntur, et pulchritudo domus dividet spolia 14. Si dormieritis int. med. terminos . . . et posteriora eius in virore auri 15. Cum divideret robustissimus reges (*Am.* regis) in ea, nive dealbata est 16. coagulatus] excelsus 17. quare contenditis montes excelsi adversum (*Sab.* adversus) montem quem dilexit deus ut habitaret in eo: siquidem dom. hab. semper (*Sab.* in sempiternum) 18. Curr. dei innumerabiles (*Sab.* -bilis) millia abundantium . . . in Sina] *Sab.* Sinai 19. in excelsum, captivam duxisti captivitatem . . . Etenim] Insuper et 20. Bened. dom. per singulos dies: portabit (*Am.* -vit) nos deus salutis nostrae. Semper. 21. Deus nostr. deus salutis, et domini dei, mortis egressus 22. verticem crinis ambulantium (*Sab.* ambulantis) 23. De Basan . . . de profundis 24. intingatur] calcet . . . *Am.* linguam . . . a temetipso 25. Vid. itinera tua deus, itinera dei mei, regis mei in sa. 26. Praecesserunt cantatores eos qui post tergum psallebant . . . iuvencul.] puellarum 27. *Sab.* de fonte 28. adol. in me. excessu] parvulus continens eos . . . duces eorum] in purpura sua 29. Praecipit (*Sab.* Praecepit) de. tu. de (*Sab. om.*) fortitudine tua: conforta deus hoc . . . in] *Am. om.* 30. De templo tuo quod est in Hier. 31. Increpa bestiam calami, congr. fortium in vitulis pop. calcitrantium contra rotas argenteas: disperge populos qui 32. Offerantur (*Sab.* offerant) velociter ex Aeg., Aeth. festinet dare munus (*Sab.* festin. manus) deo 33. psallite domino] *Am.* canite domino . . . ps. deo] *Am. om.*, *Sab.* Semper. 34. qui] *Am.* quia . . . *Sab.* ab oriente, *Am.* a principio . . . *Sab.* vocem suam . . . vocem fortitudinis 35. et fortitudo eius in caelis 36. Terribilis deus de sanctuario suo (*Sab.* sanctuariis suis) . . . dab. fortitudinem et robur populo

LXVIII. *Titulus:* In finem, pro his quae commotabuntur. Psalmus David, legendus ad lectionem Ionae prophetae et ad evangelium Iohannis. Vox Christi cum patiretur (*sic*).

2. Salva me . . . venerunt aquae . . . *Sab. om.* meam 3. et non possum consistere. Veni in profundum aquarum, et flumen operuit me 4. raucae *etc.*] exasperatum est guttur meum . . . dum *etc.*] expectantes deum meum

5 Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.
Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei iniuste:
quae non rapui, tunc exolvebam.
6 Deus tu scis insipientiam meam:
et delicta mea a te non sunt abscondita.
7 Non erubescant in me qui expectant te Domine, Domine virtutum.
Non confundantur super me qui quaerunt te, Deus Israel.
8 Quoniam propter te sustinui opprobrium:
operuit confusio faciem meam.
9 Extraneus factus sum fratribus meis,
et peregrinus filiis matris meae.
10 Quoniam zelus domus tuae comedit me:
et opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me.
11 Et operui in ieiunio animam meam:
et factum est in opprobrium mihi.
12 Et posui vestimentum meum cilicium:
et factus sum illis in parabolam.
13 Adversum me loquebantur qui sedebant in porta:
et in me psallebant qui bibebant vinum.
14 Ego vero orationem meam ad te Domine:
tempus beneplaciti
Deus. In multitudine misericordiae tuae
exaudi me, in veritate salutis tuae:
15 eripe me de luto, ut non infigar:
libera me ab iis, qui oderunt me, et de profundis aquarum.
16 Non me demergat tempestas aquae,
neque absorbeat me profundum:
neque urgeat super me puteus os suum.
17 Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua:
secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.
18 Et ne avertas faciem tuam a puero tuo:
quoniam tribulor, velociter exaudi me.
19 Intende animae meae, et libera eam:
propter inimicos meos eripe me.
20 Tu scis improperium meum,
et confusionem meam, et reverentiam meam.
21 In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me,
improperium expectavit cor meum, et miseriam.
Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit:
et qui consolaretur, et non inveni.
22 Et dederunt in escam meam fel:
et in siti mea potaverunt me aceto.
23 Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum,
et in retributiones, et in scandalum.
24 Obscurentur oculi eorum ne videant:
et dorsum eorum semper incurva.
25 Effunde super eos iram tuam:
et furor irae tuae comprehendat eos.
26 Fiat habitatio eorum deserta:
et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.
27 Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt:
et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.
28 Appone iniquitatem super iniquitatem eorum:
et non intrent in iustitiam tuam.
29 Deleantur de Libro viventium:
et cum iustis non scribantur.
30 Ego sum pauper et dolens:
salus tua Deus suscepit me.
31 Laudabo nomen Dei cum cantico:
et magnificabo eum in laude:
32 et placebit Deo super vitulum novellum:
cornua producentem et ungulas.
33 Videant pauperes et laetentur:
quaerite Deum, et vivet anima vestra:
34 quoniam exaudivit pauperes Dominus: et vinctos suos non despexit.
35 Laudent illum caeli et terra,
mare, et omnia reptilia in eis.

LXVIII. 5. qui persequebantur . . . quae non rapueram, tunc reddebam 6. stultitiam meam . . . peccata . . . *Sab.* absconsa 7. Non confundantur in me expectantes (*Am.* qui expectant) . . . domine exercituum . . . in me] super me . . . quaer. te] *Am. om.* te 8. Quia propt. te portavi 9. Alienus fact. sum 10. Quia . . . opprobrium . . . cecidit 11. operui] flevi 12. cilicium] saccum . . . eis in parabulam (*Sab.* -bolam) 13. Contra me . . . et cantabant bibentes vinum 14. Mea autem oratio ad te dom., temp. reconciliationis est. Deus in mult. 15. ut non] *Am. male om.* non . . . ab his . . . *Am.* de profundis aquis 16. Ne operiat me fluvius (*Sab.* fluctus) aquae, et (*Sab. om.*) ne abs. me prof., et non coronet 17. quon. bona est . . . resp. ad me 18. Et ne abscondas . . . a servo tuo . . . cito 19. Accede (*Am.* accide) ad (*Am. supra lineam add.*) animam meam et (*Sab. om.*) redime (*Am.* redeme) eam . . . eripe] libera 20. Tu scis opprobrium meum . . . reverentiam] *Sab.* ignominiam 21. Coram te sunt omn. hostes mei: opprobrio contritum est cor meum, et desperatus sum. Et expectavi . . . simul] *om.* 22. *Am.* in esca mea . . . me] *Am. om.* 23. Fiat] Sit . . . coram eis . . . et in scand.] ad corruendum 24. Contenebrentur 25. iram] indignationem . . . et ira furoris tui 26. commoratio eorum . . . *om.* et . . . habitet 27. *Am.* ipsi persecuti sunt . . . et super *etc.*] et ut affligerent vulneratos tuos narrabant 28. Appone] Da . . . et non veniant in iustitia tua 30. Ego autem pauper . . . *Am.* suscipit 31. in cantico . . . laude] confessione 32. plac. domino . . . producentem] *Sab.* efferentem, *Am.* referentem 33. Videntes mansueti laetabuntur (*Am.* et laetabantur): qui quaeritis deum, vivet 35. Laudent eum . . . maria (*Am.* mare) et omnia quae moventur (*Sab.* omne quod movetur) in eis

36 Quoniam Deus salvam faciet Sion: et aedificabuntur civitates Iuda.
Et inhabitabunt ibi, et hereditate acquirent eam.
37 Et semen servorum eius possidebit eam, et qui diligunt nomen eius, habitabunt in ea.

PSALMUS LXIX.

1 In finem, Psalmus David,
in rememorationem, quod salvum fecerit eum Dominus.
2 Deus in adiutorium meum intende: Domine
ad adiuvandum me festina.
3 Confundantur, et revereantur, qui quaerunt animam meam:
4 avertantur retrorsum, et erubescant, qui volunt mihi mala:
avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, euge.
5 Exultent et laetentur in te omnes qui quaerunt te,
et dicant semper: Magnificetur Dominus: qui diligunt salutare tuum.
6 Ego vero egenus, et pauper sum: Deus adiuva me.
Adiutor meus, et liberator meus es tu: Domine ne moreris.

PSALMUS LXX.

1 Psalmus David,
filiorum Ionadab, et priorum captivorum.
In te Domine speravi, non confundar in aeternum:
2 in iustitia tua libera me, et eripe me.
Inclina ad me aurem tuam, et salva me.
3 Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum: ut salvum me facias,
quoniam firmamentum meum, et refugium meum es tu.
4 Deus meus eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui:
5 quoniam tu es patientia mea Domine:
Domine spes mea a iuventute mea.
6 In te confirmatus sum ex utero:
de ventre matris meae tu es protector meus:
in te cantatio mea semper: 7 tamquam prodigium factus sum multis:
et tu adiutor fortis.
8 Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam:
tota die magnitudinem tuam.
9 Ne proiicias me in tempore senectutis:
cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.
10 Quia dixerunt inimici mei mihi:
et qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum,
11 dicentes: Deus dereliquit eum,
persequimini, et comprehendite eum: quia non est qui eripiat.
12 Deus ne elongeris a me: Deus meus in auxilium meum respice.
13 Confundantur, et deficiant detrahentes animae meae:
operiantur confusione, et pudore qui quaerunt mala mihi.
14 Ego autem semper sperabo: et adiiciam super omnem laudem tuam.
15 Os meum annunciabit iustitiam tuam:
tota die salutare tuum.
Quoniam non cognovi litteraturam,
16 introibo in potentias Domini:
Domine memorabor iustitiae tuae solius.
17 Deus docuisti me a iuventute mea:
et usque nunc pronunciabo mirabilia tua.
18 Et usque in senectam et senium: Deus ne derelinquas me,
donec annunciem brachium tuum generationi
omni, quae ventura est: potentiam tuam,

LXVIII. 36. Quia deus salvabit Si., et aedificabit . . . habitabunt . . . et possidebunt eam

LXIX. *Titulus*: In finem, psalmus David, in rememoratione quod salvum fecit eum dominus. Vox ecclesiae ad dominum.

2. Deus ut liberes me, domine ut auxilieris mihi festina. 3. revereantur] erubescant 4. Convertantur . . . malum mihi: revertantur ad vestigium confusionis suae qui dicunt: Vah, vah. 5. Exultent] Gaudeant . . . Magnif. deus . . . *Am.* dilegunt *(ubique ita)* 6. Ego autem eg. et pauper: Deus festina pro me. Auxilium meum et salvator meus tu

LXX. *Titulus:* In finem, psalmus David, filiorum Ionathab, priorum captivorum. Vox Christi ad patrem.

2. libera me et eripe me 3. Esto mihi robustum habitaculum, ut ingrediar iugiter: praecepisti ut salvares me, quia petra mea et fortitudo mea es tu 4. salva me de manu impii, de manu iniqui et nocentis. 5. quia tu es expectatio mea: domine deus fiducia mea ab adulescentia mea 6. A te sustentatus sum ex . . . in te laus mea iugiter 7. quasi portentum . . . et tu spes mea fortissima (*Sab.* fortissime) 8. Impleatur os meum laude tua, tota die magnitudine tua 9. virtus] fortitudo 10. qui observabant animam meam, inierunt consilium pariter 11. *Am.* persequemini . . . eripiat] eruat 12. ad aux. me. festina 13. Conf. et *(Sab. om.)* consumantur adversarii animae meae: op. opprobrio et confusione . . . malum 14. Eg. aut. iugiter expectabo . . . *Am.* super laudes (*manu secunda* laudationes) tuas 15. *Sab.* narrabit, *Am.* narravit . . . quia non cogn. litteraturas 16. ingrediar in fortitudine (*Sab.* -nes) domini dei: recordabor 17. ab adulescentia mea . . . adnuntiabo 18. Insuper et usque in (*Sab.* ad) senectutem et canos deus . . . generationi cunctisque qui *(Am. om.)* venturi sunt fortitudines tuas (*Sab.* fortitudinem tuam)

19 et iustitiam tuam Deus usque in altissima, quae fecisti magnalia: Deus quis similis tibi?
20 Quantas ostendisti mihi tribulationes multas, et malas:
et conversus vivificasti me:
et de abyssis terrae iterum reduxisti me:
21 multiplicasti magnificentiam tuam:
et conversus consolatus es me.
22 Nam et ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam: Deus
psallam tibi in cithara, sanctus Israel.
23 Exultabunt labia mea cum cantavero tibi:
et anima mea, quam redemisti.
24 Sed et lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam:
cum confusi et reveriti fuerint qui quaerunt mala mihi.

PSALMUS LXXI.

1 Psalmus,
in Salomonem.
2 Deus iudicium tuum regi da:
et iustitiam tuam filio regis:
iudicare populum tuum in iustitia,
et pauperes tuos in iudicio.
3 Suscipiant montes pacem populo: et colles iustitiam.
4 Iudicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum:
et humiliabit calumniatorem.
5 Et permanebit cum Sole, et ante
Lunam, in generatione et generationem.
6 Descendet sicut pluvia in vellus:
et sicut stillicidia stillantia super terram.
7 Orietur in diebus eius iustitia,
et abundantia pacis: donec auferatur luna.
8 Et dominabitur a mari usque ad mare:
et a flumine usque ad terminos orbis terrarum.
9 Coram illo procident Aethiopes:
et inimici eius terram lingent.
10 Reges Tharsis, et insulae munera offerent:
reges Arabum, et Saba dona adducent:
11 et adorabunt eum omnes reges terrae:
omnes gentes servient ei:
12 quia liberabit pauperem a potente:
et pauperem, cui non erat adiutor.
13 Parcet pauperi et inopi:
et animas pauperum salvas faciet.
14 Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum:
et honorabile nomen eorum coram illo.
15 Et vivet, et dabitur ei de auro Arabiae,
et adorabunt de ipso semper: tota die benedicent ei.
16 Et erit firmamentum in terra in summis montium,
superextolletur super Libanum fructus eius:
et florebunt de civitate sicut foenum terrae.
17 Sit nomen eius benedictum in saecula:
ante Solem permanet nomen eius.
Et benedicentur in ipso omnes tribus terrae: omnes gentes magnificabunt eum.
18 Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus:
19 et benedictum nomen maiestatis eius in aeternum:
et replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat.
20 Defecerunt laudes David filii Iesse.

PSALMUS LXXII.

1 Psalmus Asaph.
Quam bonus Israel Deus
his, qui recto sunt corde!
2 Mei autem pene moti sunt pedes:
pene effusi sunt gressus mei.
3 Quia zelavi super iniquos,
pacem peccatorum videns.

LXX. 19. usque in excelsum, quanta fec. 20. Quia ostend. mihi (*Sab.* nobis) trib. plurimas et adflictiones (*Sab.* plur. et malas et) conv. vivificabis nos . . . rursum educes nos 21. multiplicabis magnitudinem meam, et conv. consolaberis me 22. Ego autem . . . in vas. psalterii . . . deus meus, cantabo tibi . . . sancte 23. Exultab.] laudabunt 24. Insuper et . . . quia confusi sunt et dehonestati, quaerentes malum mihi

LXXI. *Titulus:* Psalmus in Salamone. Vox ecclesiae de Christo ad dominum. 2. indicare] iudicabit 3. Suscipiant] Assument 4. populi et] *om.* et . . . salvabit filios pauperes (*Sab.* pauperis) et confringet cal. 5. Et timebunt te quamdiu erit sol, et ultra lunam, in gen. generationum 6. Descendet (*Am.* discendit) ut pluv. super vellus, ut stillae inrorantes terram 7. Germinabit . . . et multitudo pacis, donec non sit luna 8. orb. terr.] terrae 9. Ante eum . . . terram] pulverem 10. reg. Arabiae et Saba tributum conferent 11. terrae] *om.* . . . universae nationes 12. Quia eruet . . . et inopem, cui non est adi. 13. inopi et pauperi . . . salvabit 14. Ab usura et iniquitate redimet animam (*Sab.* animas) eorum, et pretiosus erit sanguis (*Sab. add.* eorum) coram oculis eius 15. de auro Saba, et orabunt de eo iugiter 16. Erit memorabile triticum in terra, in capite montium elevabitur sicut Libani fruct. eius 17. Erit nomen eius in aeternum: ultra solem perseverabit nom. eius, et bened. in eo: omnes gent. beatificabunt eum 18. *Sab.* domin. deus, deus Isr., *Am.* domin. Isr. (*omissis* deus deus) 19. nomen gloriae eius in sempiternum, et implebitur gloria eius universa terra: amen (*Sab. add.* et) amen 20. *Sab.* Completae sunt orationes David filii Isai.

LXXII. *Titulus:* Psalmus Asaph. Vox Christi ad patrem de Iudeis. 1. Attamen bonus est . . . qui mundo (*Am. male* inmundo) sunt corde 2. pene vacillaverunt pedes 3. Quia aemulatus sum contra iniquos . . . impiorum

4 Quia non est respectus morti eorum:
et firmamentum in plaga eorum.
5 In labore hominum non sunt,
et cum hominibus non flagellabuntur:
6 ideo tenuit eos superbia,
operti sunt iniquitate et impietate sua.
7 Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum:
transierunt in affectum cordis.
8 Cogitaverunt, et locuti sunt nequitiam:
iniquitatem in excelso locuti sunt.
9 Posuerunt in caelum os suum:
et lingua eorum transivit in terra.
10 Ideo convertetur populus meus hic:
et dies pleni invenientur in eis.
11 Et dixerunt: Quomodo scit Deus,
et si est scientia in excelso?
12 Ecce ipsi peccatores, et abundantes
in saeculo, obtinuerunt divitias. 13 Et dixi:
Ergo sine causa iustificavi cor meum,
et lavi inter innocentes manus meas:
14 et fui flagellatus tota die,
et castigatio mea in matutinis.
15 Si dicebam: Narrabo sic:
ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.
16 Existimabam ut cognoscerem
hoc, labor est ante me:
17 donec intrem in Sanctuarium Dei:
et intelligam in novissimis eorum.
18 Verumtamen propter dolos posuisti eis:
deiecisti eos dum allevarentur.
19 Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam.
20 Velut somnium surgentium
Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.
21 Quia inflammatum est cor meum,
et renes mei commutati sunt:
22 et ego ad nihilum redactus sum, et nescivi.
23 Ut iumentum factus sum apud te:
et ego semper tecum.
24 Tenuisti manum dexteram meam:
et in voluntate tua deduxisti me,
et cum gloria suscepisti me.
25 Quid enim mihi est in caelo? et a te quid volui super terram?
26 Defecit caro mea, et cor meum:
Deus cordis mei, et pars mea Deus in aeternum.
27 Quia ecce, qui elongant se a te, peribunt:
perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.
28 Mihi autem adhaerere Deo bonum est:
ponere in Domino Deo spem meam:
ut annunciem omnes praedicationes tuas,
in portis filiae Sion.

PSALMUS LXXIII.

1 Intellectus Asaph.
Ut quid Deus repulisti in finem:
iratus est furor tuus super oves pascuae tuae?
2 Memor esto congregationis tuae, quam possedisti ab initio.
Redemisti virgam hereditatis tuae: mons Sion, in quo habitasti in eo.
3 Leva manus tuas in superbias eorum in finem:
quanta malignatus est inimicus in sancto!
4 Et gloriati sunt qui oderunt te: in medio sollemnitatis tuae.
Posuerunt signa sua, signa:
5 et non cognoverunt sicut in exitu super summum. Quasi in silva lignorum securibus
6 exciderunt ianuas eius in idipsum:
in securi, et ascia deiecerunt eam.
7 Incenderunt igni Sanctuarium tuum:
in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

LXXII. 4. Quod non (*Am. om.*) recogitaverunt (*Sab.* -verint) de morte sua, et firma sint vestibula eorum 6. Ideo nutriti sunt ad superbiam, circumdederunt iniquitatem sibi 7. Processerunt a pinguedine oculi eorum: transier. cogitationes cordis 8. Irriserunt et loc. sunt in malitia calumniam, de excelso loquentes 9. deambulavit (*Sab.* -bit) in terra 10. Propterea convertetur (*Am.* confitetur) populus meus (*Sab.* eius) hic, et quis plenus invenietur in eis 11. scit] novit 12. Ecce isti impii . . . multiplicaverunt div. 13. Ergone frustra mundavi cor meum et lavavi (*Sab.* lavi) innocentia (*Sab.* in innoc.) 14. increpatio mea 15. Dixi (*Sab.* Et dixi): Si narravero sic: ecce generationem fil. tu. reliqui 16. Et cogitavi ut intellegerem istud: labor est in oculis meis 17. Donec veniam ad sanctuaria dei semper (*Sab. om.*): intellegam in novissimo eor. 18. Verumt. in lubrico pos. eos: deiec. eos ad interitum 19. Quom. vastati sunt subito? defecerunt, consumpti sunt quasi non sint 20. Quasi somnium evigilantis . . . *Sab. om.* tua . . . ipsorum] eorum 21. Quia contractum est cor meum, et lumbi mei velut ignis fumigans 22. et ego insipiens et nescius 23. Quasi iumentum . . . et eram (*Sab.* ego) semp. tec. 24. Et tenebas . . . meam: in consilium tuum deduces me, et postea in gloria suscipies me 25. *om.* enim . . . et tecum volui (*Sab.* nolui) in terra 26. Consumpta est caro mea et cor meum: robur cord. mei 27. omnem fornicantem a te 28. adpropinquare (*Sab.* propinq.) deo . . . posui in . . . ut narrem omnes adnuntiationes tuas . . . in port. fil. Sion] *om.*

LXXIII. *Titulus:* In finem, pro Idithun, psalmus Asaph. Vox Christi ad patrem. 1. fumabit furor tuus in gregem pasc. tuae 2. Recordare . . . *Am.* et redemisti . . . montis, *Sab.* montem . . . *om.* in eo 3. Sublimitas pedum tuorum dissipata est usque ad finem: omnia mala egit (*Am.* elegit) inim. in sanctuario 4. Fremuerunt hostes tui in medio pacti tui . . . signa sua in tropeum (*Sab.* trophaeum) 5. et non *etc.*] manifesta in (*Am. om.*) introitu desuper; in saltu lignorum secures 6. *sic:* et nunc sculpturas eius pariter bipenne et dolatoriis deraserunt 7. Miserunt ignem in sanct. tuum: in terram contaminaverunt

8 Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul:
quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra.
9 Signa nostra non vidimus,
iam non est propheta: et nos non cognoscet amplius.
10 Usquequo Deus improperabit inimicus:
irritat adversarius nomen tuum in finem?
11 Ut quid avertis manum tuam,
et dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem?
12 Deus autem rex noster ante saecula:
operatus est salutem in medio terrae.
13 Tu confirmasti in virtute tua mare:
contribulasti capita draconum in aquis.
14 Tu confregisti capita draconis:
dedisti eum escam populis Aethiopum.
15 Tu dirupisti fontes, et torrentes:
tu siccasti fluvios Ethan.
16 Tuus est dies, et tua est nox:
tu fabricatus es auroram et solem.
17 Tu fecisti omnes terminos terrae:
aestatem et ver tu plasmasti ea.
18 Memor esto huius,
inimicus improperavit Dño:
et populus insipiens incitavit nomen tuum.
19 Ne tradas bestiis animas confitentes tibi,
et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.
20 Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt,
qui obscurati sunt terrae domibus iniquitatum.
21 Ne avertatur humilis factus confusus:
pauper et inops laudabunt nomen tuum.
22 Exurge Deus, iudica causam tuam: memor esto improperiorum tuorum, eorum quae ab insipiente sunt tota die.
23 Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum:
superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.

PSALMUS LXXIV.

1 In finem, Ne corrumpas, Psalmus Cantici Asaph.
2 Confitebimur tibi Deus: confitebimur,
et invocabimus nomen tuum. Narrabimus mirabilia tua:
3 cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.
4 Liquefacta est terra, et omnes qui habitant in ea:
ego confirmavi columnas eius.
5 Dixi iniquis: Nolite inique agere:
et delinquentibus: Nolite exaltare cornu:
6 nolite extollere in altum cornu vestrum:
nolite loqui adversus Deum iniquitatem.
7 Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente,
neque a desertis montibus:
8 quoniam Deus iudex est. Hunc humiliat, et hunc exaltat:
9 quia calix in manu Domini vini meri
plenus misto. Et inclinavit ex hoc in hoc:
verumtamen faex eius non est exinanita:
bibent omnes peccatores terrae.
10 Ego autem annunciabo in saeculum:
cantabo Deo Iacob.
11 Et omnia cornua peccatorum confringam:
et exaltabuntur cornua iusti.

PSALMUS LXXV.

1 In finem, in Laudibus, Psalmus Asaph, canticum ad Assyrios.
2 Notus in Iudaea Deus:
in Israel magnum nomen eius.
3 Et factus est in pace locus eius:
et habitatio eius in Sion.

LXXIII. 8. in cordibus suis posteri eorum (*Am.* posteriorum) simul: incenderunt (*Am.* intenderunt) omnes solemnitates dei in terra 9. iam *etc.*] non est ultra proph., et non est nobiscum qui sciat usquequo 10. exprobrabit adversarius: blasfemavit (*Sab.* blasphemabit) inimicus 11. Quare convertis . . . ad medium sinum tuum (*Sab.* a medio sinu tuo) consume 12. rex meus ab initio: operatur salutes 13. Tu dissipasti in fortitudine tua mare: contrivisti 14. capita Leviathan . . . *Am.* in escam . . . populo 15. *Am.* disrupisti . . . fontem et torrentem . . . exsiccasti (*Am.* exsicasti) flumina fortia 16. Tua est dies . . . tu ordinasti luminaria (*Sab.* luminare) et solem 17. Tu statuisti . . . aest. et hyemem tu plasmasti (*om.* ea) 18. Memento huius . . . improp.] exprobravit . . . incit.] blasphemavit 19. animam eruditam lege tua: vitae pauperum tuorum ne obl. in perpetuum 20. Resp. ad pactum, quia repletae sunt tenebris terrae, habitationes iniquae subruptae (*Sab. om.* subr.) 21. Ne revertatur confractus et *(Sab. om.)* confusus: egenus et pauper 22. *Sab.* Surge . . . memento opprobrii tui ab insip. tota die 23. hostium tuorum: sonitus adversariorum tuorum asc. iugiter.

LXXIV. *Titulus:* In finem, Ne corrumpas, psalmus Asaph. Vox Christi de iudicio futuro.

2. et invocabimus *etc.*] et iuxta nomen tuum narrabunt mir. tua 3. iustitias] *Sab.* recta 4. Dissolvetur (*Am.* desolv.) terra cum omnibus habitatoribus suis: ego appendi columm. eius. Semper. 5. Di. inique agentibus . . . delinqu.] impiis 6. *sic:* extollere (*Sab.* exaltare) in excelsum corn. ve., loquentes in vertice (*Sab.* cervice) veteri 7. desertis] solitudine 8. sed deus index. Hunc humiliabit et hunc exaltabit 9. in ma. dom. est (*Sab.* et) vino meraco usque *(Sab. om.)* ad plenum mistus, et propinabit ex eo: verumt. faeces eius epotabunt (*Sab.* potab.) bibentes omn. impii terr. 10. in sempiternum 11. impiorum . . . *Sab. om.* et

LXXV. *Titulus:* Canticum, ad Assyrium. Vox ecclesiae ad Christum.

2. Notus] Cognoscitur 3. Et erit in Salem tabernaculum eius

4 Ibi confregit potentias arcuum,
scutum, gladium, et bellum.
5 Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis:
6 turbati sunt omnes insipientes corde.
Dormierunt somnum suum: et nihil invenerunt
omnes viri divitiarum in manibus suis.
7 Ab increpatione tua Deus Iacob
dormitaverunt qui ascenderunt equos.
8 Tu terribilis es, et quis resistet tibi? ex tunc ira tua.
9 De caelo auditum fecisti iudicium:
terra tremuit et quievit,
10 cum exurgeret in iudicium Deus,
ut salvos faceret omnes mansuetos terrae.
11 Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi:
et reliquiae cogitationis diem festum agent tibi.
12 Vovete, et reddite Domino Deo vestro:
omnes qui in circuitu eius affertis munera. Terribili
13 et ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terrae.

PSALMUS LXXVI.

1 In finem, pro Idithun, Psalmus Asaph.
2 Voce mea ad Dominum clamavi:
voce mea ad Deum, et intendit mihi.
3 In die tribulationis meae Deum exquisivi,
manibus meis nocte contra eum: et non sum deceptus.
Renuit consolari anima mea, [4] memor fui Dei et delectatus sum,
et exercitatus sum: et defecit spiritus meus.
5 Anticipaverunt vigilias oculi mei: turbatus sum, et non sum locutus.
6 Cogitavi dies antiquos: et annos aeternos in mente habui.
7 Et meditatus sum nocte cum corde meo,
et exercitabar, et scopebam spiritum meum.
8 Numquid in aeternum proiiciet Deus:
aut non apponet ut complacitior sit adhuc?
9 Aut in finem misericordiam suam abscindet, a generatione in generationem?
10 Aut obliviscetur misereri Deus?
aut continebit in ira sua misericordias suas?
11 Et dixi: Nunc coepi: haec mutatio dexterae Excelsi.
12 Memor fui operum Domini:
quia memor ero ab initio mirabilium tuorum,
13 et meditabor in omnibus operibus tuis:
et in adinventionibus tuis exercebor.
14 Deus in sancto via tua:
quis Deus magnus sicut Deus noster?
15 Tu es Deus qui facis mirabilia.
Notam fecisti in populis virtutem tuam:
16 redemisti in brachio tuo populum tuum,
filios Iacob, et Ioseph.
17 Viderunt te aquae Deus, viderunt te aquae: et timuerunt et turbatae sunt abyssi.
18 Multitudo sonitus aquarum:
vocem dederunt nubes.
Etenim sagittae tuae transeunt:
19 vox tonitrui tui in rota.
Illuxerunt coruscationes tuae orbi terrae:
commota est et contremuit terra.
20 In mari via tua, et semitae tuae in aquis multis:
et vestigia tua non cognoscentur.
21 Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi et Aaron.

LXXV. 4. Ibi confringit (*Sab.* confregit) volatilia arcus . . . scut. et glad. 5. Lumen tu es magnifice a mont. captivitatis 6. spoliati sunt superbi corde. Dormitaverunt . . . nihil] non . . . viri exercitus manus suas 7. consopitus est currus et (*Am.* et curr.) equus 8. et quis stabit adversum te 9. De caelo adnuntiabis ind.: terra timens (*Sab. add.* et) tacebit 10. Cum surrexerit ad iudicandum (*Sab.* iudicium) . . . faciat omn. mites terr. Semper. 11. Quia ira hominis conf. tibi: reliquiis irae (*Sab.* irarum) accingeris 12. eius] *add.* sunt . . . offerent dona 13. et ei *etc.*] auferent (*Sab.* auferenti) spir. ducum, terribili regibus terr.

LXXVI. *Titulus:* In finem, pro Idithun, psalmus Asaph. Vox Christi ad patrem. 2. Voce mea ad dominum (*Sab.* deum et) clamavi . . . intend. mihi] exandivit me 3. *Sab.* dominum requisivi . . . manus mea nocte extenditur, et non quiescit . . . Noluit (*Am.* soluit *sic*) consolari 4. recordans dei conturbabar, loquebar in memetipso, et deficiebat sp. me. Semper. 5. Prohibebam suspectum oculorum meorum: stupebam, et non loquebar 6. Recogitabam . . . *om.* et . . . ann. praestinos (*Sab.* saeculorum) . . . *om.* in ment. hab. 7. Recordabar psalmorum meorum in nocte: cum corde meo loquebar et scopebam (*Sab.* scrutabar) sp. me. 8. Ergone in aet. proi. dominus (*Am.* deus), et non repropitiabitur ultra 9. Ergone couplebit (*Sab.* complevit) usque in fi. mis. suam: consumabit (*corr. est* consumm., *Sab.* consummabitur) verbum de gen. in (*Sab.* et) generatione 10. Numquid oblitus est . . . aut complebit in furore mis. suas? Semper. 11. Et dixi: Imbecillitas mea est: haec commutatio (*Am.* commot.) dexterae (*Am.* -ra) exc. 12. Recordabor cogitationum dom., reminiscens (*Am.* -sceris) antiqua mirabilia tua 13. in omni opere tuo . . . et adinventiones tuas loquar 14. *Am.* in sanctuario . . . sicut] ut . . . *om.* noster 15. faciens mirabilia, ostendens in pop. potentiam tuam 16. *om.* tuo . . . Ioseph. Semper. 17. Videntes te aq. de., videntes te aquae parturierunt, et commotae 18. Multitudo *etc.*] Excusserunt aquas nubila . . . et sagittae tu. discurrebant 19. Apparuerunt fulgura tua orbi: concussa est (*Sab. om.*) et commota est terra 20. non sunt agnita 21. quasi gregem . . . Mosi

PSALMUS LXXVII.

1 Intellectus Asaph.
Attendite popule meus legem meam:
inclinate aurem vestram in verba oris mei.
2 Aperiam in parabolis os meum:
loquar propositiones ab initio.
3 Quanta audivimus et cognovimus ea:
et patres nostri narraverunt nobis.
4 Non sunt occultata a filiis eorum, in generatione altera.
Narrantes laudes Domini,
et virtutes eius, et mirabilia eius quae fecit.
5 Et suscitavit testimonium in Iacob:
et legem posuit in Israel.
Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis:
6 ut cognoscat generatio altera.
Filii qui nascentur, et exurgent, et narrabunt filiis suis,
7 ut ponant in Deo spem suam,
et non obliviscantur operum Dei:
et mandata eius exquirant:
8 ne fiant sicut patres eorum:
generatio prava et exasperans.
Generatio, quae non direxit cor suum:
et non est creditus cum Deo spiritus eius.
9 Filii Ephrem intendentes, et mittentes arcum:
conversi sunt in die belli.
10 Non custodierunt testamentum Dei:
et in lege eius noluerunt ambulare.
11 Et obliti sunt benefactorum eius,
et mirabilium eius quae ostendit eis.
12 Coram patribus eorum fecit mirabilia
in terra Aegypti, in campo Taneos.
13 Interrupit mare, et perduxit eos:
et statuit aquas quasi in utre.
14 Et deduxit eos in nube diei:
et tota nocte in illuminatione ignis.
15 Interrupit petram in eremo:
et adaquavit eos velut in abysso multa.
16 Et eduxit aquam de petra:
et deduxit tamquam flumina aquas.
17 Et apposuerunt adhuc peccare ei:
in iram excitaverunt Excelsum in inaquoso.
18 Et tentaverunt Deum in cordibus suis:
ut peterent escas animabus suis.
19 Et male locuti sunt de Deo:
dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?
20 Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquae,
et torrentes inundaverunt.
Numquid et panem poterit dare,
aut parare mensam populo suo?
21 Ideo audivit Dominus, et distulit:
et ignis accensus est in Iacob, et ira ascendit in Israel:
22 quia non crediderunt in Deo,
nec speraverunt in salutari eius:
23 et mandavit nubibus desuper,
et ianuas caeli aperuit.
24 Et pluit illis manna ad manducandum,
et panem caeli dedit eis.
25 Panem angelorum manducavit homo:
cibaria misit eis in abundantia.
26 Transtulit Austrum de caelo:
et induxit in virtute sua Africum.
27 Et pluit super eos sicut pulverem carnes:
et sicut arenam maris volatilia pennata.
28 Et ceciderunt in medio castrorum eorum:
circa tabernacula eorum.
29 Et manducaverunt et saturati sunt nimis,
et desiderium eorum attulit eis:
30 non sunt fraudati a desiderio suo.
Adhuc escae eorum erant in ore ipsorum:
31 et ira Dei ascendit super eos.
Et occidit pingues eorum,
et electos Israel impedivit.

LXXVII. *Titulus:* Intellectus Asaph. Vox Christi de Iudeis.

1. Ausculta populus meus . . . ad verba 2. in parabula (*Sab.* bola) . . . loquar aenigmata antiqua 3. quanta] quae . . . *om.* ea 4. abscondita . . . a generatione sequenti . . . virtutes] potentiam 5. Statuit (*om.* Et) contestationem (*Am.* constationem) in (*Am. om.*) Iacob . . . quanta] quae . . . nostr. ut docerent filios suos 6. ut cognosceret gen. subsequens. Filii nasciturі surgent 7. et non obliv. cogitationum eius (*Sab.* dei), et mand. ei. custodiant 8. ut sint (*Sab.* et non sint) sicut . . . gener. declinans et provocans . . . direxit] praeparavit . . . et non credidit deo 9. Effrem, *Sab.* Ephraim . . . et mittentes] *Sab.* emittentes . . . terga verterunt in die be. 10. pactum dei . . . noluer. ingredi 11. benefact.] commotationum, *Sab.* cogitationum 12. in terra Aegypto (*Sab.* -pti), in regione Tan. 13. Divisit mare et transduxit eos, et stare fecit aq. quasi acervum 14. Et duxit eos (*Sab. add.* in) nube per diem . . . *Am. om.* in . . . inluminatione, *Sab.* lumine 15. Scidit petram in deserto, et potum dedit quasi de abyssis magnis 16. *Am.* Et duxit . . . rivos de petra, et elicuit quasi fl. aq. 17. Et addiderunt ultra pecc. ei, ut provocarent exc. in invio. 18. petentes cibum animae suae 19. Et loquentes contra deum dicebant . . . parare] *Am.* ponere . . . in solitudine 20. Quoniam] Ecce . . . aut praeparare (*Sab.* parare) carnem 21. et non distulit . . . ira] furor 22. sperav.] habuerunt fiduciam 23. mandav.] praecepit . . . portas 24. pl. super eos manna (*Am.* m̄an) ut comederent . . . triticum caeli 25. Pan. fortium comedit vir (*Am. male* comeditur): cibariam (*Sab.* -ria) misit eis (*Sab.* illis) in saturitatem 26. Abstulit Eurum . . . in fortitudine sua 27. quasi pulverem . . . *Sab.* carnem . . . quasi arenam 28. *Am.* castror. eius . . . in circuitu tabernaculorum eorum (*Am.* eius) 29. manduc.] comederunt . . . *Am.* atulit 30. non indiguerunt de cupiditate sua, cum adhuc cibus esset in ore eorum 31. Furor ergo dei . . . imped.] incurvavit

32 In omnibus his peccaverunt adhuc:
et non crediderunt in mirabilibus eius.
33 Et defecerunt in vanitate dies eorum:
et anni eorum cum festinatione.
34 Cum occideret eos, quaerebant eum:
et revertebantur, et diluculo veniebant ad eum.
35 Et rememorati sunt quia Deus adiutor est eorum:
et Deus excelsus redemptor eorum est.
36 Et dilexerunt eum in ore suo,
et lingua sua mentiti sunt ei:
37 cor autem eorum non erat rectum cum eo:
nec fideles habiti sunt in testamento eius.
38 Ipse autem est misericors, et propitius fiet peccatis eorum: et non disperdet eos.
Et abundavit ut averteret iram suam:
et non accendit omnem iram suam:
39 et recordatus est quia caro sunt:
spiritus vadens, et non rediens.
40 Quoties exacerbaverunt eum in deserto,
in iram concitaverunt eum in inaquoso?
41 Et conversi sunt, et tentaverunt Deum:
et sanctum Israel exacerbaverunt.
42 Non sunt recordati manus eius,
die qua redemit eos de manu tribulantis,
43 sicut posuit in Aegypto signa sua,
et prodigia sua in campo Taneos.
44 Et convertit in sanguinem flumina eorum,
et imbres eorum, ne biberent.
45 Misit in eos coenomyiam, et comedit eos:
et ranam, et disperdidit eos.
46 Et dedit aerugini fructus eorum:
et labores eorum locustae.
47 Et occidit in grandine vineas eorum:
et moros eorum in pruina.
48 Et tradidit grandini iumenta eorum:
et possessionem eorum igni.
49 Misit in eos iram indignationis suae:
indignationem, et iram,
et tribulationem: immissiones per angelos malos.
50 Viam fecit semitae irae suae,
non pepercit a morte animabus eorum:
et iumenta eorum in morte conclusit.
51 Et percussit omne primogenitum in terra Aegypti:
primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.
52 Et abstulit sicut oves populum suum:
et perduxit eos tamquam gregem in deserto.
53 Et deduxit eos in spe, et non timuerunt:
et inimicos eorum operuit mare.
54 Et induxit eos in montem sanctificationis suae,
montem, quem acquisivit dextera eius.
Et eiecit a facie eorum Gentes:
et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.
55 Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.
56 Et tentaverunt, et exacerbaverunt Deum excelsum:
et testimonia eius non custodierunt.
57 Et averterunt se, et non servaverunt pactum: quemadmodum patres eorum,
conversi sunt in arcum pravum.
58 In iram concitaverunt eum in collibus suis:
et in sculptilibus suis ad aemulationem eum provocaverunt.
59 Audivit Deus, et sprevit: et ad nihilum redegit valde Israel.
60 Et repulit tabernaculum Silo,
tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus.
61 Et tradidit in captivitatem virtutem eorum:
et pulchritudinem eorum in manus inimici.

LXXVII. 32. adhuc] ultra . . . in mirab.] *Am. om.* in 33. Et consumpsit in . . . et annos eorum velociter 34. Si occidebat eos, tunc requirebant (*Sab.* quaereb.) eum, et convertebantur et dil. consurgebant ad deum 35. Et recordabantur qu. de fortitudo eorum . . . *Am. om.* est 36. dilex.] lactaverunt 37. cor] *Am.* os . . . firmum cum eo: nec permanserunt in pacto eius 38. Ipse vero misericors propitiabitur iniquitati, et non disp. (*om.* eos). Multumque avertit . . . et non suscitavit totum furorem suum 39. sunt] essent . . . et non revertens 40. provocaverunt eum in des., afflixerunt eum in solitudine 41. et tentav. (*Am.* temtav.)] *Am. om.* et . . . concitaverunt 42. *Am.* diei qua . . . de] *Am.* a . . . manu trib.] tribulante 43. Sicut pos.] Qui fecit . . . et ostenta sua in regione Tan. 44. Qui conv. in sanguine (*Sab.* -nem) fluvios cor. et rivos cor., ut non 45. Qui immisit in eos (*Am.* in eis) omne genus muscarum, ut comederent eos: et ranas, ut disperderent eos 46. Qui dedit brucho germen eorum, et laborem cor. locustae (*Am.* lucust.) 47. Qui occidit . . . et moros cor. in frigore 48. Qui tradid. gr. pascua (*Am.* pascuam) cor., et iumenta cor. volucribus 49. Qui misit in eos (*Am.* in eis) iram furoris sui: indign. et comminationem et angustiam: immissionem angelorum malorum 50. Munivit semitam furori suo . . . animae eorum: et animantia cor. pesti tradidit 51. in Aegypto: principium partus in tab. Ch. 52. Et tulit velut oves . . . et minavit eos sicut greg. 53. Et eduxit eos cum fiducia et absque timore: inimicos autem eorum 54. Et adduxit eos ad terminum sanctificatum suum: montem istum quem possedit . . . et possidere eos fecit in funiculo hereditatem 55. Et collocavit in tab. 56. exacerb.] provocaverunt 57. Et (*Am. om.*) aversi sunt, et praevaricati sunt ut patr. eorum: incurvati sunt quasi arcus inutilis 58. Et provocaverunt eum in excelsis suis . . . ad aemulandum eum concitaverunt 59. sprev.] non distulit . . . et proiecit vehementer Isr. 60. Et reliquit tab. Silo (*Am.* Zelo): tentorium quod collocavit inter homines 61. Et (*Am. om.*) tradid. in capt. virtutem (*Am.* gloriam) suam, et decorem suum in manu hostis

62 Et conclusit in gladio populum suum:
et hereditatem suam sprevit.
63 Iuvenes eorum comedit ignis:
et virgines eorum non sunt lamentatae.
64 Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt:
et viduae eorum non plorabantur.
65 Et excitatus est tamquam dormiens Dominus,
tamquam potens crapulatus a vino.
66 Et percussit inimicos suos in posteriora:
opprobrium sempiternum dedit illis.
67 Et repulit tabernaculum Ioseph:
et tribum Ephraim non elegit:
68 sed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit.
69 Et aedificavit sicut unicornium sanctificium suum
in terra, quam fundavit in saecula.
70 Et elegit David servum suum,
et sustulit eum de gregibus ovium:
de post foetantes accepit eum, 71 pascere Iacob servum suum,
et Israel hereditatem suam:
72 et pavit eos in innocentia cordis sui:
et in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

PSALMUS LXXVIII.

1 Psalmus Asaph.
Deus venerunt Gentes in hereditatem tuam,
polluerunt templum sanctum tuum:
posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam.
2 Posuerunt morticina servorum tuorum,
escas volatilibus caeli:
carnes sanctorum tuorum bestiis terrae.
3 Effuderunt sanguinem eorum tamquam aquam
in circuitu Ierusalem: et non erat qui sepeliret.
4 Facti sumus opprobrium vicinis nostris:
subsannatio et illusio his, qui in circuitu nostro sunt.
5 Usquequo Domine irascéris in finem:
accendetur velut ignis zelus tuus?
6 Effunde iram tuam in Gentes, quae te non noverunt:
et in regna, quae nomen tuum non invocaverunt:
7 quia comederunt Iacob: et locum eius desolaverunt.
8 Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum,
cito anticipent nos misericordiae tuae:
quia pauperes facti sumus nimis.
9 Adiuva nos Deus salutaris noster:
et propter gloriam nominis tui Domine libera nos: et propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum:
10 ne forte dicant in Gentibus: Ubi est Deus eorum?
et innotescat in nationibus coram oculis nostris.
Ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est:
11 introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.
Secundum magnitudinem brachii tui, posside filios mortificatorum.
12 Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum:
improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi Domine.
13 Nos autem populus tuus, et oves pascuae tuae,
confitebimur tibi in saeculum:
in generationem et generationem annunciabimus laudem tuam.

PSALMUS LXXIX.

1 In finem, Pro iis, qui commutabuntur, testimonium Asaph, Psalmus.
2 Qui regis Israel, intende:
qui deducis velut ovem Ioseph.
Qui sedes super cherubim, manifestare

LXXVII. 62. et in (*Am. om.*) hereditatem suam (*Am.* -tate sua) non distulit 63. Iuven. eorum (*Sab.* eius) devoravit . . . virg. eius nemo luxit 64. Sac. eius in (*Am. om.*) gladio . . . vid. eius non sunt fletae 65. Et evigilavit quasi dormiens . . . quasi fortis post crapulam vini 66. hostes suos retrorsum . . . dedit eis (*Am.* eos) 67. Et proiecit . . . *Am.* Efrem 69. Et aed. in similitudine (*Am.* solitudine) monocerotis (*Am.* -roton) sanctuarium suum: quasi terram fundavit illud in saeculum 70. et tulit eum . . . de post *etc.*] sequentem foetas (*Sab.* fet.) adduxit eum 71. ut pasceret in (*Am. om.*) Iacob populum eius, et in (*Am. om.*) Israhel bened. eius 72. Qui pavit eos in simplicitate . . . et in prudentia (*Am.* -tiam) ma. su. dux eorum fuit

LXXVIII. *Titulus:* In finem, psalmus David, cum fugisset a facie Saul in spelunca. Vox Pauli post resurrectionem.

1. in pomor. cust.] *Am.* in acervis custodiam, *Sab.* in acervos lapidum 2. Dederunt cadavera serv. tu. escas (*Sab.* escam) 3. quasi aquam 4. illusio] derisio 5. ardebit quasi ign. 6. Eff. furorem tuum super gent., quae non cognoverunt te, et super regn. 7. locum] decorem 8. Ne recorderis . . . veterum: cito occupent nos (*Am. om.*) . . . quia attenuati sumus nim. 9. Auxiliare nobis deus (*Am. sup. lineam add.*) noster, propter . . . *om.* Domine . . . *Am.* et libera . . . et propitiare 10. Quia dicunt (*Sab.* Quare dicent) gentes . . . eorum? nota fiat in gentibus ante oculos nostros . . . *Am.* sanguinum 11. ingrediatur coram te gemit. vinctorum in magnitudine . . . relinque filios interitus 12. opprobrium suum, quod 13. *Sab.* Nos enim . . . oves] *Am.* grex . . . *Am.* tibi in sempiternum . . . in generatione et generatione narrabimus laudes tuas (*Sab.* laudem tuam)

LXXIX. *Titulus:* In finem, pro his quae commotabuntur, testimonium Asaph. Vox apostolorum de ecclesia ad dominum.

2. Qui pascis Isr., ausculta: qui ducis quasi gregem Ios. . . . ostendere

3 coram Ephraim, Beniamin, et Manasse.
Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos.
4 Deus converte nos: et ostende faciem tuam, et salvi erimus.
5 Domine Deus virtutum, quousque irascéris super orationem servi tui?
6 Cibabis nos pane lacrymarum:
et potum dabis nobis in lacrymis in mensura?
7 Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris:
et inimici nostri subsannaverunt nos.
8 Deus virtutum converte nos:
et ostende faciem tuam, et salvi erimus.
9 Vineam de Aegypto transtulisti:
eiecisti Gentes, et plantasti eam.
10 Dux itineris fuisti in conspectu eius:
plantasti radices eius, et implevit terram.
11 Operuit montes umbra eius:
et arbusta eius cedros Dei.
12 Extendit palmites suos usque ad mare:
et usque ad flumen propagines eius.
13 Ut quid destruxisti maceriam eius:
et vindemiant eam
omnes, qui praetergrediuntur viam?
14 Exterminavit eam aper de silva:
et singularis ferus depastus est eam.
15 Deus virtutum convertere:
respice de caelo, et vide, et visita vineam istam.
16 Et perfice eam, quam plantavit dextera tua:
et super filium hominis, quem confirmasti tibi.
17 Incensa igni, et suffossa
ab increpatione vultus tui peribunt.
18 Fiat manus tua super virum dexterae tuae:
et super filium hominis, quem confirmasti tibi.
19 Et non discedimus a te,
vivificabis nos: et nomen tuum invocabimus.
20 Domine Deus virtutum converte nos:
et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

PSALMUS LXXX.

1 In finem,
Pro torcularibus, Psalmus ipsi Asaph.
2 Exultate Deo adiutori nostro:
iubilate Deo Iacob.
3 Sumite psalmum, et date tympanum:
psalterium iucundum cum cithara.
4 Buccinate in Neomenia tuba,
in insigni die sollemnitatis vestrae:
5 quia praeceptum in Israel est,
et iudicium Deo Iacob.
6 Testimonium in Ioseph posuit illud,
cum exiret de terra Aegypti: linguam, quam non noverat, audivit.
7 Divertit ab oneribus dorsum eius:
manus eius in cophino servierunt.
8 In tribulatione invocasti me, et liberavi te:
exaudivi te in abscondito tempestatis:
probavi te apud aquam contradictionis.
9 Audi populus meus, et contestabor te:
Israel si audieris me,
10 non erit in te deus recens,
neque adorabis deum alienum.
11 Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti:
dilata os tuum, et implebo illud.
12 Et non audivit populus meus vocem meam:
et Israel non intendit mihi.
13 Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum,
ibunt in adinventionibus suis.
14 Si populus meus audisset me:
Israel si in viis meis ambulasset:
15 pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem:
et super tribulantes eos misissem manum meam.

LXXIX. 3. ante Ephr. et Beni. . . . suscita fortitudinem tuam 4. *Am.* ut salvi erim. 5. de. exercituum, usquequo fumabis ad orat. populi tui 6. Cibasti eos (*Am.* nos) pa. flebili, et potasti eos (*Am.* nos) in lacr. tripliciter 7. *Am.* nos in contradictione, *Sab.* nos contentionem 8. De. exercituum 9. tulisti 10. Praeparasti ante faciem eius, et stabilisti (*Am.* abstulisti) . . . *Am.* replebit 11. Operti sunt montes . . . et rami (*Am.* ramis) illius cedri dei 12. Expandit comas suas . . . germina sua 13. Quare dissipasti . . . vindemiaverunt . . . qui transeunt per viam 14. Vastavit eam . . . et omnes bestiae agri depastae sunt eam 15. De. exercituum revertere, obsecro: respice . . . vineam hanc 16. Et radicem (*om.* perfice) quam . . . et filium quem 17. Succensam igni, dirutam (*Am.* et deramatam): ab increpat. faciei tuae pereant 18. *Am.* firmasti 19. Et non recedemus (*Am.* redimus, *sed corr. est* recedimur *sic*) . . . et in nomine (*Am.* et nomini) tuo vocabimur 20. de. exercituum . . . et ost.] *Sab. om.* et

LXXX. *Titulus:* In finem, pro torcularibus, psalmus Asaph. Ad pentecosten, vox apostolorum.

2. Laudate deum fortitudinem nostram 3. Assumite carmen . . . citharam decoram cum psalterio 4. Clangite in neomenia (*Am.* neuminia) buccina (*Am.* bucina), et in medio mense die sol. nostrae 5. Quia legitimum Isr. est, et (*Sab. om.*) iud. 6. posuit, cum egrederetur de . . . labium quod nesciebat (*Sab.* -bam) audivi 7. Amovi ab onere humerum eius . . . a cophino (*Am.* cofino) recesserunt 8. invocasti, et erui te . . . temp.] tonitrui . . . super aquam contr. Semper. 9. *Am.* contestor 10. Non sit in te de. alienus, et non adores de. peregrinum 11. *om.* enim 12. non credidit mihi 13. Et dimisi eum in pravitate cord. sui: ambulabunt in consiliis suis 14. Si] Utinam . . . *om.* si *post* Isr. . . . ambulasset. Semper. 15. Quasi nihilum inimicos eius hum., et sup. hostes eorum vertissem ma. me.

16 Inimici Domini mentiti sunt ei:
et erit tempus eorum in saecula.
17 Et cibavit eos ex adipe frumenti:
et de petra, melle saturavit eos.

PSALMUS LXXXI.

1 Psalmus Asaph.
Deus stetit in synagoga deorum:
in medio autem deos diiudicat.
2 Usquequo iudicatis iniquitatem:
et facies peccatorum sumitis?
3 Iudicate egeno, et pupillo:
humilem, et pauperem iustificate.
4 Eripite pauperem: et egenum
de manu peccatoris liberate.
5 Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant:
movebuntur omnia fundamenta terrae.
6 Ego dixi: Dii estis, et filii excelsi omnes.
7 Vos autem sicut homines moriemini:
et sicut unus de principibus cadetis.
8 Surge Deus, iudica terram:
quoniam tu hereditabis in omnibus Gentibus.

PSALMUS LXXXII.

1 Canticum Psalmi Asaph.
2 Deus, quis similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris Deus:
3 quoniam ecce inimici tui sonuerunt:
et qui oderunt te, extulerunt caput.
4 Super populum tuum malignaverunt consilium:
et cogitaverunt adversus sanctos tuos.
5 Dixerunt: Venite, et disperdamus eos de gente:
et non memoretur nomen Israel ultra.
6 Quoniam cogitaverunt unanimiter: simul
adversum te testamentum disposuerunt,
7 tabernacula Idumaeorum et Ismahelitae:
Moab, et Agareni, 8 Gebal, et Ammon, et Amalec:
alienigenae cum habitantibus Tyrum.
9 Etenim Assur venit cum illis:
facti sunt in adiutorium filiis Lot.
10 Fac illis sicut Madian, et Sisarae:
sicut Iabin in torrente Cisson.
11 Disperierunt in Endor:
facti sunt ut stercus terrae.
12 Pone principes eorum sicut Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana: omnes principes eorum:
13 qui dixerunt: Hereditate possideamus Sanctuarium Dei.
14 Deus meus pone illos ut rotam: et sicut stipulam ante faciem venti.
15 Sicut ignis, qui comburit silvam:
et sicut flamma comburens montes:
16 ita persequéris illos in tempestate tua:
et in ira tua turbabis eos.
17 Imple facies eorum ignominia: et quaerent nomen tuum, Domine.
18 Erubescant, et conturbentur in saeculum saeculi:
et confundantur, et pereant.
19 Et cognoscant quia nomen tibi Dominus:
tu solus Altissimus in omni terra.

PSALMUS LXXXIII.

1 In finem,
Pro torcularibus filiis Core, Psalmus.
2 Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum:

LXXX. 16. Qui oderunt dominum, negabunt eum . . . *Am.* in saeculo, *Sab.* in saeculum 17. *Am.* de adipe . . . *Am.* mellis

LXXXI. *Titulus:* In finem, psalmus Asaph. Vox ecclesiae de Iudeis.
1. in coetu dei: in medio deos iudicat 2. fac. impiorum suscipitis? Semper. 3. pauperi et pupillo: egeno et inopi iustif. (*Sab.* iuste facite) 4. Salvate inopem et pauperem de manu impiorum lib. 5. Non cognoscunt neque (*Sab.* nec) intellegunt 6. *Sab.* estis vos . . . *Sab.* omnes vos 7. Vos (*Sab. om.*) ergo quasi Adam mor., et quasi unus . . . *Am.* caditis 8. Deus] *Am.* domine . . . in (*Am. om.*) omnes gentes

LXXXII. *Titulus:* Canticum, psalmus Asaph. Vox ecclesiae ad dominum de Iudeis et de vitiis hominum.
2. Deus, ne taceas tibi (*Am om.*): ne sileas, et non quiescas deus 3. Quia ecce . . . tumultuati sunt . . . elevaverunt (*Sab.* levav.) caput 4. Contra pop. tu. nequiter tractaverunt, et inierunt consilium adversum (*Sab.* -sus) arcanum tuum 5. et conteramus eos . . . et non sit memoria nominis Isr. ultr. 6. Quoniam tractaverunt corde (*Am. om.*) pariter: contra te foedus pepigerunt 7. Idumaeae et Ismahelitarum . . . *Am.* Aggareni 8. *Am.** Amalech . . . Palaestina (*pro* alienig.) cum habitatoribus Tyri 9. Sed et Assur ve. c. eis: fact. su. brachium filiorum Lot (*Am.* Loth). Semper. 10. et] *Sab.* sicut . . . *Am.* Sisarrae . . . Cison 11. Contriti sunt in Aendor (*Sab.* Endor): fuerunt quasi sterquilinium terr. 12. duces eorum ... et Zebee] *Sab.* sicut Ze. 13. Possideamus nobis pulchritudinem dei 14. pone eos ut rotam: quasi stip. 15. Quomodo ignis comburit . . . devorans, *Sab.* devorat 16. Sic persequere (*Sab.* -queris) eos . . . et in turbine (*Am.* turbídine) tuo (*Am.* tua) conturba (*Sab.* conturbabis) eos 17. *Am.* quaerunt 18. Confundantur et conturb. usque in saeculum: et (*Am. om.*) erubescant et pe. 19. Et sciant qu. nom. tuum est dominus: solus tu (*Am. om.*) excelsus super omnem terram

LXXXIII. *Titulus:* In finem, pro torcularibus, filiis Chorae. Legendus ad evangelium Mathei. Ad eos qui fidem sunt consecuti vox Christi.
2. domine exercituum

3 concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini.
Cor meum, et caro mea exultaverunt in Deum vivum.
4 Etenim passer invenit sibi domum:
et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.
Altaria tua Domine virtutum: rex meus, et Deus meus.
5 Beati, qui habitant in domo tua Domine:
in saecula saeculorum laudabunt te.
6 Beatus vir, cuius est auxilium abs te:
ascensiones in corde suo disposuit,
7 in valle lacrymarum
in loco, quem posuit.
8 Etenim benedictionem dabit legislator,
ibunt de virtute in virtutem:
videbitur Deus deorum in Sion.
9 Dominus Deus virtutum exaudi orationem meam: auribus percipe Deus Iacob.
10 Protector noster aspice Deus: et respice in faciem Christi tui:
11 quia melior est dies una in atriis tuis, super millia.
Elegi abiectus esse in domo Dei mei:
magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.
12 Quia misericordiam, et veritatem diligit Deus:
gratiam, et gloriam dabit Dominus.
13 Non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia:
Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

PSALMUS LXXXIV.

1 In finem, filiis Core, Psalmus.
2 Benedixisti Domine terram tuam: avertisti captivitatem Iacob.
3 Remisisti iniquitatem plebis tuae:
operuisti omnia peccata eorum.
4 Mitigasti omnem iram tuam:
avertisti ab ira indignationis tuae.
5 Converte nos Deus salutaris noster:
et averte iram tuam a nobis.
6 Numquid in aeternum irascéris nobis?
aut extendes iram tuam a generatione in generationem?
7 Deus tu conversus vivificabis nos:
et plebs tua laetabitur in te.
8 Ostende nobis Domine misericordiam tuam:
et salutare tuum da nobis.
9 Audiam quid loquatur in me Dominus Deus:
quoniam loquetur pacem in plebem suam.
Et super sanctos suos: et in eos, qui convertuntur ad cor.
10 Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius:
ut inhabitet gloria in terra nostra.
11 Misericordia, et veritas obviaverunt sibi:
iustitia, et pax osculatae sunt.
12 Veritas de terra orta est:
et iustitia de caelo prospexit.
13 Etenim Dominus dabit benignitatem:
et terra nostra dabit fructum suum.
14 Iustitia ante eum ambulabit: et ponet in via gressus suos.

PSALMUS LXXXV.

Oratio ipsi David.

1 Inclina Domine aurem tuam, et exaudi me:
quoniam inops, et pauper sum ego.
2 Custodi animam meam, quoniam sanctus sum:
salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.
3 Miserere mei Domine, quoniam ad te clamavi tota die:
4 Laetifica animam servi tui,
quoniam ad te Domine animam meam levavi.

LXXXIII. 3. desiderat et deficit (*Am.* defecit) . . . laudabunt deum (*Am. om.*), deum viventem 4. Siquidem passer (*Am.* avis) invenit domum, et avis (*Am.* passer) nid. sibi . . . domin. exercituum 5. *om.* Domine . . . in saec. saec.] adhuc . . . laud. te. Semper. 6. Beat. homo, cuius in te est fortitudo (*Sab.* fort. est in te): semitae in cord. eius. 7. Transeuntes in valle fletus, fontem ponent eam 8. Benedictionem (*Am.* -ione *sed omisso* o) quoque amicietur doctor: ib. de (*Am.* in) fortitudine in fortitudinem: parebunt apud deum in Si. 9. virtut.] exercituum . . . *Am. om.* meam . . . ausculta deus Iac. Semper. 10. *Am.* Clepeus . . . vide deus et attende faciem 11. Quoniam melior . . . *om.* una . . . *Am.* quam habitarem . . . pecc.] impietatis 12. Quia sol et scutnm dominus deus: 13. Non prohibebit bonum ab his . . . in perfectione: dom. exercituum . . . sperat] confidit

LXXXIV. *Titulus:* In finem, filiis Chorae, psalmus. Vox apostolica ad novellum populum.

2. Placatus es domine terrae tuae: reduxisti capt. Iac. 3. Dimisisti iniq. populo tuo: operuisti omnes iniquitates eor. Semper. 4. Continuisti omn. indignationem tuam: avertisti ab ira indignationis tuae 5. deus Iesus (*Am.* Hiesus) noster: et solve ir. tu. adversum nos 6. Noli in aet. irasci nobis: extendens ir. tu. in generationem et generationem 7. Nonne tu revertens . . . et populus tuus 9. in me] *om.* . . . *Sab.* deus dominus . . . loquetur enim pacem ad populum suum, et ad sa. suos, ut non convertantur ad stultitiam 10. prope est his qui timent . . . eius, ut habitet 11. obv. sibi] occurrerunt . . . deosculatae sunt 13. Sed et dom. dab. bonum . . . germen suum 14. ambulabit] ibit

LXXXV. *Titulus:* Oratio David, per ieiunium. Vox Christi ad patrem.

1. et exaudi] *om.* et . . . quia (*Am.* qui) egenus et pauper ego sum (*Sab. om.* sum) 2. quia sanctus ego (*Am.* sa. sum): salva serv. tuum, tu deus meus, qui confidit in te 3. clamabo 4. quia ad te domine (*Am. om.*) . . . levo

5 Quoniam tu Domine suavis, et mitis:
et multae misericordiae omnibus invocantibus te.
6 Auribus percipe Domine orationem meam:
et intende voci deprecationis meae.
7 In die tribulationis meae clamavi ad te:
quia exaudisti me.
8 Non est similis tui in diis Domine:
et non est secundum opera tua.
9 Omnes gentes quascumque fecisti, venient, et adorabunt coram te Domine: et glorificabunt nomen tuum.
10 Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia: tu es Deus solus.
11 Deduc me Domine in via tua, et ingrediar in veritate tua:
laetetur cor meum ut timeat nomen tuum.
12 Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo,
et glorificabo nomen tuum in aeternum:
13 quia misericordia tua magna est super me:
et eruisti animam meam ex inferno inferiori.
14 Deus, iniqui insurrexerunt super me,
et synagoga potentium quaesierunt animam meam:
et non proposuerunt te in conspectu suo.
15 Et tu Domine Deus miserator et misericors, patiens,
et multae misericordiae, et verax,
16 respice in me, et miserere mei,
da imperium tuum puero tuo:
et salvum fac filium ancillae tuae.
17 Fac mecum signum in bonum,
ut videant qui oderunt me, et confundantur:
quoniam tu Domine adiuvisti me, et consolatus es me.

PSALMUS LXXXVI.

1 Filiis Core, Psalmus Cantici.
Fundamenta eius in montibus sanctis:
2 diligit Dominus portas Sion
super omnia tabernacula Iacob.
3 Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.
4 Memor ero Rahab, et Babylonis scientium me.
Ecce alienigenae, et Tyrus, et populus Aethiopum, hi fuerunt illic.
5 Numquid Sion dicet: Homo, et homo natus est in ea:
et ipse fundavit eam Altissimus?
6 Dominus narrabit in scripturis populorum, et principum: horum, qui fuerunt in ea.
7 Sicut laetantium omnium habitatio est in te.

PSALMUS LXXXVII.

1 Canticum Psalmi,
Filiis Core, in finem, pro Maheleth ad respondendum, intellectus Eman Ezrahitae.
2 Domine Deus salutis meae: in die clamavi, et nocte coram te.
3 Intret in conspectu tuo oratio mea:
inclina aurem tuam ad precem meam:
4 quia repleta est malis anima mea:
et vita mea inferno appropinquavit.
5 Aestimatus sum cum descendentibus in lacum:
factus sum sicut homo sine adiutorio,
6 inter mortuos liber,
Sicut vulnerati dormientes in sepulchris,
quorum non es memor amplius:
et ipsi de manu tua repulsi sunt.
7 Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis, et in umbra mortis.
8 Super me confirmatus est furor tuus:
et omnes fluctus tuos induxisti super me.
9 Longe fecisti notos meos a me:
posuerunt me abominationem sibi.
Traditus sum, et non egrediebar:

LXXXV. 5. Tu enim domine bonus et propitiabilis (*Am. male* -abis), et multus (*Am.* multum) misericordia omnib. qui invocant te 6. Exaudi domine ... et ausculta vocem deprecationum mearum 7. invocabo te, quia exaudies me 8. *Am. om.* Domine ... secund.] iuxta 9. quas fecisti 10. Quia magnus ... *om.* es *sec.* 11. Doce me dom. viam tuam, ut (*Sab. om.*) ambulem ... unicum fac cor meum 12. in sempiternum 13. *Sab. om.* est ... de inferno extremo 14. superbi surrexerunt adversum (*Am.* -sus) me, et coetus robustorum ... *Sab.* posuerunt 15. miserator et mis.] misericors et clemens ... et verus 16. ad me ... da fortitudinem tuam servo tuo ... salva 17. et videant (*Am.* vident) ... quia tu dom. auxiliatus es mihi

LXXXVI. *Titulus:* In finem, filiis Chorae, psalmus cantici. Vox apostolica de ecclesia.

1. in montib. sanctuarii 3. in te, civ. dei. Semper. 4. Commemorabo superbiae et Babylonis scientibus me. Ecce Palaestina et Tyr. cum Aethiopia: iste natus est ibi. 5. Ad Sion autem dicetur: Vir et vir ... excelsus 6. Dom. numerabit (*Sab.* -vit) scribens populos: iste natus est ibi (*Am.* in ea). Semper.

LXXXVII. *Titulus:* In finem, pro Malech, ad respondendum Hemanem Israhelitae. Vox Christi. De passione sua dicit ad patrem. Canticum, psalmus filiis Chorae.

2. per diem 3. Ingrediatur ante te (*Am. male om.* te) ... ad laudationem meam 4. ad infernum descendit 5. Reputatus sum cum ... quasi homo invalidus 6. Sicut interfecti et dorm. in sepulcro ... non recordaris ... ipsi] qui ... abscisi sunt 7. Posuisti me in la. novissimo: in tenebris (*sed Am. corr.* tenebrosis) et (*Sab. om.*) in profundis 8. et cunctis fluctibus tuis affixisti me. Semper. 9. posuisti me abominationem eis: clausum et non prodeuntem

10 oculi mei languerunt prae inopia.
Clamavi ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.
11 Numquid mortuis facies mirabilia:
aut medici suscitabunt, et confitebuntur tibi?
12 Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam,
et veritatem tuam in perditione?
13 Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua:
et iustitia tua in terra oblivionis?
14 Et ego ad te Domine clamavi: et mane oratio mea
praeveniet te.
15 Ut quid Domine repellis orationem meam:
avertis faciem tuam a me?
16 Pauper sum ego, et in laboribus a iuventute mea:
exaltatus autem, humiliatus sum et conturbatus.
17 In me transierunt irae tuae:
et terrores tui conturbaverunt me.
18 Circumdederunt me sicut aqua tota die:
circumdederunt me simul.
19 Elongasti a me amicum, et proximum:
et notos meos a miseria.

PSALMUS LXXXVIII.

1 Intellectus Ethan Ezrahitae.
2 Misericordias Domini in aeternum cantabo.
In generationem et generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo.
3 Quoniam dixisti: In aeternum misericordia aedificabitur
in caelis: praeparabitur veritas tua in eis.
4 Disposui testamentum electis meis,
iuravi David servo meo:
5 Usque in aeternum praeparabo semen tuum.
Et aedificabo in generationem, et generationem sedem tuam.
6 Confitebuntur caeli mirabilia tua Domine:
etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.
7 Quoniam quis in nubibus aequabitur Domino:
similis erit Deo in filiis Dei?
8 Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum:
magnus et terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt.
9 Domine Deus virtutum quis similis tibi?
potens es Domine, et veritas tua in circuitu tuo.
10 Tu dominaris potestati maris:
motum autem fluctuum eius tu mitigas.
11 Tu humiliasti sicut vulneratum, superbum:
in brachio virtutis tuae dispersisti inimicos tuos.
12 Tui sunt caeli, et tua est terra,
orbem terrae et plenitudinem eius tu fundasti:
13 Aquilonem, et mare tu creasti. Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt:
14 tuum brachium cum potentia.
Firmetur manus tua, et exaltetur dextera tua:
15 iustitia et iudicium praeparatio sedis tuae.
Misericordia et veritas praecedent faciem tuam:
16 beatus populus, qui scit iubilationem.
Domine, in lumine vultus tui ambulabunt,
17 et in nomine tuo exultabunt tota die:
et in iustitia tua exaltabuntur.
18 Quoniam gloria virtutis eorum tu es:
et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.
19 Quia Domini est assumptio nostra:
et sancti Israel regis nostri.

LXXXVII. 10. oculus meus infirmatus est ab afflictione. Invocavi (*Sab.* Vocavi) te . . . palmas meas. Semper. (*Sab. om.*) 11. aut gigantes resurgunt (*Sab.* surgent) . . . *Sab.* tibi. Semper. 12. narrabitur in sepulcro misericordia tua: et (*Sab. om.*) veritas tua 13. *Sab.* noscentur . . . oblivioni tradita est? 14. Ego autem 15. Quare domine abicis (*Sab.* abjicis) animam meam: abscondis 16. Pauper ego et aerumnosus ab adulescentia: portavi furorem tuum et (*Sab. om.*) conturb. sum 17. Per (*Sab.* Super) me trans. . . . *om.* et . . . oppresserunt me 18. quasi aquae . . . valluerunt (*Sab.* vallaverunt) me pariter 19. Longe fecisti a me am. et sodalem notos meos abstulisti (*om.* a mis.)

LXXXVIII. *Titulus:* Intellectus Theman Israhelitae. Vox Christi ad patrem de Iudeis.

2. In generatione et generatione (*Sab.* -nem) 3. Quia dixi (*Am.* dixisti): Sempiterna mis. aedif. caelos (*Am.* caelo) fundabis, et veritas 4. Percussi foedus cum electo meo 5. stabiliam sem. tuum . . . in generatione et generatione thronum tuum. Semper. 6. Et (*Am. om.*) confit. . . . etenim] et 7. Quis enim in nube (*Am.* nubibus) . . . assimilabitur domino in (*Am.* de) fil. dei 8. Deus inclytus in arcano sanctor. nimio, et terrib. in (*Am. om.*) cunctis qui circa (*Am.* circum) eum sunt 9. virt.] exercituum . . . *Am.* simil. tui . . . fortissime domine 10. superbiae maris et elationes gurgitum eius tu (*Am. om.*) conprimis (*Sab.* compr.) 11. Tu confregisti quasi . . . et (*Sab. om.*) in brach. forti tuo (*Sab.* fortitudinis tuae) 12. *om.* terrae . . . *Sab.* fundasti ea 13. mare] dexteram . . . nomen tuum laudabunt 14. cum (*Am.* con *sic*) fortitudine . . . firmetur] roboretur 15. firmamentum throni tui 16. qui scit (*Sab.* noluit) iubilum 17. *om.* et *prius* . . . *Am. om.* in *ante* iusti. 18. Quia glor. fortitudinis . . . et in voluntate (*Am.* misericordia) tua elevabis co. no. 19. a domino est protectio nostra, et a sancto Isr. rege (*Am.* regi) nostro.

20 Tunc locutus es in visione sanctis tuis, et dixisti:
Posui adiutorium in potente:
et exaltavi electum de plebe mea.
21 Inveni David servum meum:
oleo sancto meo unxi eum.
22 Manus enim mea auxiliabitur ei:
et brachium meum confortabit eum.
23 Nihil proficiet inimicus in eo,
et filius iniquitatis non apponet nocere ei.
24 Et concidam a facie ipsius inimicos eius:
et odientes eum in fugam convertam.
25 Et veritas mea, et misericordia mea cum ipso:
et in nomine meo exaltabitur cornu eius.
26 Et ponam in mari manum eius:
et in fluminibus dexteram eius.
27 Ipse invocabit me: pater meus es tu:
Deus meus, et susceptor salutis meae.
28 Et ego primogenitum ponam illum
excelsum prae regibus terrae.
29 In aeternum servabo illi misericordiam meam:
et testamentum meum fidele ipsi.
30 Et ponam in saeculum saeculi semen eius:
et thronum eius sicut dies caeli.
31 Si autem dereliquerint filii eius legem meam:
et in iudiciis meis non ambulaverint:
32 si iustitias meas profanaverint:
et mandata mea non custodierint:
33 visitabo in virga iniquitates eorum:
et in verberibus peccata eorum.
34 Misericordiam autem meam non dispergam ab eo:
neque nocebo in veritate mea:
35 neque profanabo testamentum meum:
et quae procedunt de labiis meis non faciam irrita.
36 Semel iuravi in sancto meo, si David mentiar:
37 semen eius in aeternum manebit.
38 Et thronus eius sicut Sol in conspectu meo,
et sicut Luna perfecta in aeternum:
et testis in caelo fidelis.
39 Tu vero repulisti et despexisti:
distulisti Christum tuum.
40 Evertisti testamentum servi tui:
profanasti in terra Sanctuarium eius.
41 Destruxisti omnes sepes eius:
posuisti firmamentum eius formidinem.
42 Diripuerunt eum omnes transeuntes viam:
factus est opprobrium vicinis suis.
43 Exaltasti dexteram deprimentium eum:
laetificasti omnes inimicos eius.
44 Avertisti adiutorium gladii eius:
et non es auxiliatus ei in bello.
45 Destruxisti eum ab emundatione:
et sedem eius in terram collisisti.
46 Minorasti dies temporis eius: perfudisti eum confusione.
47 Usquequo Domine avertis in finem:
exardescet sicut ignis ira tua?
48 Memorare quae mea substantia:
numquid enim vane constituisti omnes filios hominum?
49 Quis est homo, qui vivet, et non videbit mortem:
eruet animam suam de manu inferi?
50 Ubi sunt misericordiae tuae antiquae Domine,
sicut iurasti David in veritate tua?
51 Memor esto Domine opprobrii servorum tuorum
(quod continui in sinu meo) multarum gentium.
52 Quod exprobraverunt inimici tui Domine,
quod exprobraverunt commutationem Christi tui.
53 Benedictus Dominus in aeternum: fiat, fiat.

LXXXVIII. 20. per visionem sanctis (*Am.* filiis) . . . adiut. super robustum, et (*Sab. om.*) exaltavi elect. de populo (*Am. add.* meo) 22. Cum quo man. mea firma erit . . . roborabit (*Am.* probabit) eum 23. Et (*Sab. om.*) non decipiet inim. eum, et fil. in. non affliget eum. 24. Sed conc. ante faciem eius hostes illius, et qui eum oderunt percutiam. 25. Veritas autem mea . . . erit (*Sab. om.*) cum eo 27. susceptor] fortitudo 28. Ego autem prim. pon. eum excels. regib. terr. 29. servabo ei . . . et pactum meum fidele erit (*Sab. om.*) ei 30. Et pon. perpetuum semen eius 31. *Sab. om.* autem 32. iustitias] caeremonias . . . mandata] praecepta 33. in virg. scelera eorum, — *incipit h. l. Quat. XLIX. fol.* 403 — et in plagis iniquitatem (*Sab.* -tates) eor. 34. non auferam ab eo, nec mentiar in 35. Non violabo pactum me., et quod egressum est de . . . non mutabo 36. si] *Sab.* ne 37. in sempiternum (*Sab.* aeternum) erit 38. et sicut] *om.* et . . . lun. stabilietur in sempiternum (*Sab.* aeternum) . . . fidelis. Semper. 39. Tu autem rep. et proiecisti: iratus es adversus Chr. tu. 40. Attenuasti pactum . . . sanctuar.] diadema 41. Dissipasti omn. macerias (*Am.* macherias) eius: pos. munitiones eius pavorem 42. omn. qui transeunt per viam 43. Elevasti de. hostium eius . . . illius 44. Avert. (*Sab.* Nam et av.) robur gl. ei. et non sublevasti eum in praelium (*Sab.* -lio) 45. Quiescere fecisti munditiam eius, et thronum illius in terra detraxisti 46. Abbreviasti di. adolescentiae eius. Semper (*Sab. om.*). Operuisti eum ignominia sempiterna (*Sab.* Semper). 47. absconderis in finem: succendetur (*Am.* -ditur) qu. ign. indignatio tua 48. Memento mei de profundo: alioquin quare frustra creasti fil. homin. 49. vir qui vivat . . . videat . . . salvans . . . inferi. Semper. 50. sicut] quas 51. Recordare domine . . . quia (*Sab. om.*) portavi in sin. meo omnes iniquitates populorum 52. Quibus (*Am.* quas) exprobr. ini. tu. domine: quibus exprobr. vestigia Chr. tui 53. in sempiternum: amen (*Sab. add.* et) amen.

PSALMUS LXXXIX.

1 Oratio Moysi hominis Dei.
Domine, refugium factus es nobis:
a generatione in generationem.
2 Priusquam montes fierent,
aut formaretur terra, et orbis:
a saeculo et usque in saeculum tu es Deus.
3 Ne avertas hominem in humilitatem:
et dixisti: Convertimini filii hominum.
4 Quoniam mille anni ante oculos tuos,
tamquam dies hesterna, quae praeteriit,
et custodia in nocte,
5 quae pro nihilo habentur, eorum anni erunt.
6 Mane sicut herba transeat, mane floreat, et transeat: vespere decidat, induret, et arescat.
7 Quia defecimus in ira tua,
et in furore tuo turbati sumus.
8 Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo:
saeculum nostrum in illuminatione vultus tui.
9 Quoniam omnes dies nostri defecerunt:
et in ira tua defecimus.
Anni nostri sicut aranea meditabuntur:
10 dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni.
Si autem in potentatibus octoginta anni:
et amplius eorum, labor et dolor.
Quoniam supervenit mansuetudo: et corripiemur.
11 Quis novit potestatem irae tuae:
et prae timore tuo iram tuam
12 dinumerare? Dexteram tuam sic notam fac:
et eruditos corde in sapientia.
13 Convertere Domine usquequo?
et deprecabilis esto super servos tuos.
14 Repleti sumus mane misericordia tua:
et exultavimus, et delectati sumus omnibus diebus nostris.
15 Laetati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti:
annis, quibus vidimus mala.
16 Respice in servos tuos, et in opera tua:
et dirige filios eorum.
17 Et sit splendor Domini Dei nostri super nos,
et opera manuum nostrarum dirige super nos:
et opus manuum nostrarum dirige.

PSALMUS XC.

1 Laus Cantici David.
Qui habitat in adiutorio Altissimi,
in protectione Dei caeli commorabitur.
2 Dicet Domino: Susceptor meus es tu, et refugium meum:
Deus meus sperabo in eum.
3 Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium,
et a verbo aspero.
4 Scapulis suis obumbrabit tibi:
et sub pennis eius sperabis.
5 Scuto circumdabit te veritas eius:
non timebis a timore nocturno,
6 a sagitta volante in die,
a negotio perambulante in tenebris:
ab incursu, et daemonio meridiano.
7 Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis:
ad te autem non appropinquabit.
8 Verumtamen oculis tuis considerabis:
et retributionem peccatorum videbis.
9 Quoniam tu es Domine spes mea:
Altissimum posuisti refugium tuum.
10 Non accedet ad te malum:
et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

LXXXIX. *Titulus:* Oratio Moysi hominis dei. Vox apostolica ad dominum.
1. habitaculum tu (*Sab. om.*) factus es . . . in generatione et gener. 2. Antequam mo. nascerentur et parturiretur 3. Convertes (*Am.* -tens) hom. usque ad contritionem, et dices: Revertimini fil. Adam. 4. Quia . . . in oculis tuis sicut . . . quae pertransit (*Sab.* -siit) et vigilia nocturna 5. quae *etc.*] percutiente te eos somnium erunt 6. quasi herba pertransiens: ma. floruit et abiit: ad vesperum (*Sab.* -ram) conteretur atque siccabitur 7. Adsumpti (*Sab.* consumpt.) enim sumus in furore tuo, et in indignatione tua conturb. su. 8. nostr. coram te: negligentias nostras in luce vu. tui 9. Omnes enim di. no. transierunt in furore tuo. Consumpsimus annos nostros quasi sermonem loquens 10. in potentatib.] multum . . . et quod amplius . . . *om.* eorum . . . quoniam transivimus cito et avolavimus 11. potest.] fortitudinem . . . et secundum timorem tuum indignationem tuam 12. ut (*Am.* et) numerentur dies nostri sic ostende, et veniemus corde sapienti 13. Revertere . . . exorabilis esto super servos tuos (*Am.* sup. servis tuis) 14. Imple nos matutina mis. tu., et laudabimus et laetabimur in cunctis di. no. 15. Laetifica nos pro di. quibus (*Am. om. male*) afflixisti nos, et annis in quibus 16. Appareat apud serv. tu. opus tuum, et gloria tua super filios eorum 17. splendor] decor . . . et opus ma. no. fac stabile super nos: et opus ma. nostr. (*Am. om.* fac *usque* nostrarum) confirma

XC. *Titulus:* Laus cantici David. Vox ecclesiae ad Christum. Legendus ad evangelium Marci, ubi temtatur Christus.
1. in abscondito excelsi, in umbraculo domini commo. 2. dicens dom.: Spes mea et fortitudo mea . . . confidam in eo 3. Quia ipse liberabit te . . . et a *etc.*] de morte insidiarum 4. In scapulis . . . pennis] alis 5. Scutum et protectio veritas eius 6. per diem, a peste in tenebris ambulante: a morsu (*Am.* mursu) insidiantis (*Am.* insanientis) meridie 7. *Am.* milia a dexteris . . . *Am.* adpropinquavit 8. videbis, et ultionem impiorum cernes 9. Tu enim es . . . excelsum pos. habitaculum tuum 10. accedet] *Am.* accidit . . . flagell.] lepra

11 Quoniam angelis suis mandavit de te:
ut custodiant te in omnibus viis tuis.
12 In manibus portabunt te:
ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.
13 Super aspidem, et basiliscum ambulabis:
et conculcabis leonem et draconem.
14 Quoniam in me speravit, liberabo eum:
protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.
15 Clamabit ad me, et ego exaudiam eum:
cum ipso sum in tribulatione:
eripiam eum et glorificabo eum.
16 Longitudine dierum replebo eum:
et ostendam illi salutare meum.

PSALMUS XCI.

1 Psalmus Cantici,
In die sabbati.
2 Bonum est confiteri Domino:
et psallere nomini tuo Altissime.
3 Ad annunciandum mane misericordiam tuam:
et veritatem tuam per noctem.
4 In decachordo, psalterio: cum cantico, in cithara.
5 Quia delectasti me Domine in factura tua:
et in operibus manuum tuarum exultabo.
6 Quam magnificata sunt opera tua Domine!
nimis profundae factae sunt cogitationes tuae.
7 Vir insipiens non cognoscet:
et stultus non intelliget haec.
8 Cum exortifuerint peccatores sicut foenum:
et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem:
ut intereant in saeculum saeculi:
9 tu autem Altissimus in aeternum Domine.
10 Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt:
et dispergentur omnes, qui operantur iniquitatem.
11 Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum:
et senectus mea in misericordia uberi.
12 Et despexit oculus meus inimicos meos:
et in insurgentibus in me
malignantibus audiet auris mea.
13 Iustus, ut palma florebit:
sicut cedrus Libani multiplicabitur.
14 Plantati in domo Domini,
in atriis domus Dei nostri florebunt.
15 Adhuc multiplicabuntur in senecta
uberi: et bene patientes erunt,
16 ut annuncient: Quoniam rectus Dominus
Deus noster: et non est iniquitas in eo.

PSALMUS XCII.

Laus Cantici ipsi David in die ante sabbatum,
quando fundata est terra.
1 Dominus regnavit, decorem indutus est:
indutus est Dominus fortitudinem, et praecinxit se.
Etenim firmavit orbem terrae, qui non commovebitur.
2 Parata sedes tua ex tunc: a saeculo tu es.
3 Elevaverunt flumina Domine:
elevaverunt flumina vocem suam.
Elevaverunt flumina fluctus suos,
4 a vocibus aquarum multarum.
Mirabiles elationes maris:
mirabilis in altis Dominus.
5 Testimonia tua credibilia facta sunt nimis:
domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum.

PSALMUS XCIII.

Psalmus ipsi David,
Quarta sabbati.
1 Deus ultionum Dominus: Deus ultionum libere egit.

XC. 11. Quia (*Am.* qui) ang. suis *(Am. om.)* 12. offendat ad lap. pes tuus 13. calcabis: conculcabis (*Am.* concalc.) 14. Quon. mihi adhaesit, et lib. eum: exaltabo eum 15. Invocabit me et exaud. eum: cum ips. ero . . . eruam eum et glorif. (*Sab. add.* eum) 16. implebo

XCI. *Titulus:* Laus cantici David. Vox ecclesiae.
3. et fidem tuam in nocte 4. et in psalterio . . . cum] in 5. Quoniam laetificasti me dom. in opere tuo: in facturis man. tuar. laudabo 6. quam] *Am.* q̄m: *quo modo* quoniam *scribi solet* . . . satis profundae 7. haec] istud 8. Cum *etc.*] Germinaverunt impii quasi foenum, et floruerunt omnes . . . ut conterantur (*Am.* -rentur) usque in sempiternum 9. tu aut. excelsus 10. Ecce inim. tui domine, ecce inim. tui peribunt: et dissipabuntur . . . *Am.* operabantur 11. quasi monocerotis . . . senecta *(Sab.* -ctus) mea in oleo uberi (*Sab.* ubere) 12. Et dispiciet (*Sab.* respiciet) oc. me. insidiantes (*Am.* eos qui insidiantur) mihi: de his qui consurgunt adversum me malignantib. audit *(Sab.* audiet) aur. mea 13. ut] *Am. om.* . . . ut cedrus in *(Am. om.)* Libano 14. Transplantati . . . in atriis domus (*Sab. om.)* de. no. germinabunt 15. fructificabuntur (*Sab.* -bunt) in senectute: pingues et frondentes erunt 16. adnuntiantes quia rect. dominus: fortitudo mea, et non

XCII. *Titulus*: Laus cantici David, die (*supra lineam suppletur*) ante sabbatum, quando inhabitata est terra eius.
1. gloria indutus est: ind. est dom. fortitudine et accinctus est: insuper appendit orbem, qui 2. Firmum solium tuum ex tunc: ab aeterno (*Sab.* a saeculo) tu es 3. Levaverunt fl. do., levaverunt fl. voces suas (*Sab.* vocem suam) levaver. fl. gurgites suos 4. Grandes (*Am.* -dis) fluctus maris: grandis in excelso dom. 5. credib.] fidelia . . . sanctitas . . . in longitudine

XCIII. *Titulus:* Psalmus David, quarta sabbati. Vox ecclesiae ad deum de Iudeis.
1. domine . . . lib. egit] ostendere

2 Exaltare qui iudicas terram:
redde retributionem superbis.
3 Usquequo peccatores Domine:
usquequo peccatores gloriabuntur:
4 effabuntur, et loquentur iniquitatem:
loquentur omnes, qui operantur iniustitiam?
5 Populum tuum Domine humiliaverunt:
et hereditatem tuam vexaverunt.
6 Viduam, et advenam interfecerunt:
et pupillos occiderunt. 7 Et dixerunt: Non videbit Dominus,
nec intelliget Deus Iacob.
8 Intelligite insipientes in populo:
et stulti aliquando sapite.
9 Qui plantavit aurem, non audiet?
Aut qui finxit oculum, non considerat?
10 Qui corripit gentes, non arguet:
qui docet hominem scientiam?
11 Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt.
12 Beatus homo, quem tu erudieris Domine:
et de lege tua docueris eum.
13 Ut mitiges ei a diebus malis:
donec fodiatur peccatori fovea.
14 Quia non repellet Dominus plebem suam:
et hereditatem suam non derelinquet.
15 Quoadusque iustitia convertatur in iudicium:
et qui iuxta illam omnes qui recto sunt corde.
16 Quis consurget mihi adversus malignantes?
aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem?
17 Nisi quia Dominus adiuvit me:
paulominus habitasset in inferno anima mea.
18 Si dicebam: Motus est pes meus:
misericordia tua Domine adiuvabat me.
19 Secundum multitudinem dolorum meorum
in corde meo:
consolationes tuae laetificaverunt animam meam.
20 Numquid adhaeret tibi sedes iniquitatis:
qui fingis laborem in praecepto?
21 Captabunt in animam iusti:
et sanguinem innocentem condemnabunt.
22 Et factus est mihi Dominus in refugium:
et Deus meus in adiutorium spei meae.
23 Et reddet illis iniquitatem ipsorum:
et in malitia eorum disperdet eos:
disperdet illos Dominus Deus noster.

PSALMUS XCIV.

Laus Cantici ipsi David.

1 Venite, exultemus Domino:
iubilemus Deo salutari nostro:
2 praeoccupemus faciem eius in confessione:
et in psalmis iubilemus ei.
3 Quoniam Deus magnus Dominus:
et rex magnus super omnes deos.
4 Quia in manu eius sunt omnes fines terrae:
et altitudines montium ipsius sunt.
5 Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud:
et siccam manus eius formaverunt.
6 Venite adoremus, et procidamus:
et ploremus ante Dominum, qui fecit nos.
7 Quia ipse est Dominus Deus noster: et nos populus pascuae eius, et oves manus eius.
8 Hodie si vocem eius audieritis,
nolite obdurare corda vestra;
9 sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto:
ubi tentaverunt me patres vestri,
probaverunt me, et viderunt opera mea.
10 Quadraginta annis offensus fui generationi illi,
et dixi: Semper hi errant corde.

XCIII. 2. Elevare iudex terrae (*Am.* qui iudicas terram) . . . retrib.] vicissitudinem 3. peccat. *bis*] impii . . . gloriab.] exultabunt 4. Effab.] Fluent loquentes antiquum: garrient omnes qu. op. iniquitatem 5. humil.] conterent . . . vexav.] affligent 6. interficient . . . occident 7. et non intelleget 8. Intell. stulti . . . et insipientes aliq. discite 9. consid.] videbit 10. corrip.] erudit 11. novit . . . quia 12. Beat. vir 13. ut quiescat a dieb. afflictionis, don. fodiatur (*Am.* fodeatur) impio interitus 14. Non enim derelinquet dom. populum suum . . . non deseret 15. Quoniam ad iustitiam revertetur iudicium, et sequentur illud omnes recti corde 16. Quis stabit pro me adversum (*Sab.* -sus) malos? quis stab. pro me adversum (*Sab.* -sus) operarios iniquitatis 17. adiuv. me] auxiliator meus 18. sustentabat (*Sab.* -bit) me 19. In multitudine cogitationum mearum, quae sunt in me intrinsecus . . . laetif.] delectabunt 20. Numq. particeps erit tui thronus insidiarum, fingens dolorem (*Am.* laborem) in praec. 21. Copulabuntur adversus animam iusti 22. Erit autem dom. mihi in . . . in adiut.] quasi petra 23. Et restitues (*Sab.* -tuet) super eos iniq. suam, et in ma. sua perdes (*Sab.* perdet) eos: perdet eos

XCIV. *Titulus:* Laus cantici David. Vox Christi ad apostolos.

1. laudemus dominum: iub. petrae Hiesu (*Sab.* Iesu) nostro 2. Praeocc. vultum eius in agnitione (*Sab.* actione) gratiarum: in canticis iub. ei. 3. Quon. fortis et magnus dominus 4. In cuius manu fundamenta terrae . . . altit.] excelsa 5. Cuius est mare, ipse enim . . . *Am.* sicca 6. procid.] curvemur (*Am.* curemur) . . . et plor. *etc.*] flectamus genua ante faciem domini factoris nostri 7. Quia ipse est (*Sab. om.*) deus noster . . . oves] grex 8. *Am.* indurare 9. sic. in contradictione, sicut in die temptationis . . . probav. me] *Am. om.* me . . . opus meum 10. Quadr. ann. displicuit mihi generatio illa (*Sab. om.*), et di. Populus errans corde est

11 Et isti non cognoverunt vias meas:
ut iuravi in ira mea: si introibunt in requiem meam.

PSALMUS XCV.

1 Canticum ipsi David,
quando domus aedificabatur
post captivitatem.
Cantate Domino canticum novum:
cantate Domino omnis terra.
2 Cantate Domino, et benedicite nomini eius:
annunciate de die in diem salutare eius.
3 Annunciate inter gentes gloriam eius,
in omnibus populis mirabilia eius.
4 Quoniam magnus Dominus, et laudabilis nimis:
terribilis est super omnes deos.
5 Quoniam omnes dii gentium daemonia:
Dominus autem caelos fecit.
6 Confessio, et pulchritudo in conspectu eius:
7 afferte Domino patriae gentium,
afferte Domino gloriam et honorem:
8 afferte Domino gloriam nomini eius.
Tollite hostias, et introite in atria eius:
9 adorate Dominum in atrio sancto eius.
Commoveatur a facie eius universa terra:
10 dicite in gentibus quia Dominus regnavit.
Etenim correxit orbem terrae qui non commovebitur:
iudicabit populos in aequitate.
11 Laetentur caeli, et exultet terra,
commoveatur mare, et plenitudo eius:
12 gaudebunt campi, et omnia, quae in eis sunt.
Tunc exultabunt omnia ligna silvarum
13 a facie Domini, quia venit:
quoniam venit iudicare terram.
Iudicabit orbem terrae in aequitate,
et populos in veritate sua.

PSALMUS XCVI.

1 Huic David,
quando terra eius restituta est.
Dominus regnavit, exultet terra:
laetentur insulae multae.
2 Nubes, et caligo in circuitu eius:
iustitia, et iudicium correctio sedis eius.
3 Ignis ante ipsum praecedet, et inflammabit in circuitu inimicos eius.
4 Illuxerunt fulgura eius orbi terrae:
vidit, et commota est terra.
5 Montes, sicut cera fluxerunt a facie Domini: a facie Domini omnis terra.
6 Annunciaverunt caeli iustitiam eius:
et viderunt omnes populi gloriam eius.
7 Confundantur omnes, qui adorant sculptilia:
et qui gloriantur in simulacris suis.
Adorate eum omnes angeli eius:
8 audivit, et laetata est Sion.
Et exultaverunt filiae Iudae, propter iudicia tua Domine:
9 quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram:
nimis exaltatus es super omnes deos.
10 Qui diligitis Dominum, odite malum:
custodit Dominus animas sanctorum suorum,
de manu peccatoris liberabit eos.
11 Lux orta est iusto, et rectis corde laetitia.
12 Laetamini iusti in Domino:
et confitemini memoriae sanctificationis eius.

PSALMUS XCVII.

1 Psalmus ipsi David.
Cantate Domino canticum novum:
quia mirabilia fecit.
Salvavit sibi dextera eius:
et brachium sanctum eius.
2 Notum fecit Dominus salutare suum:
in conspectu Gentium revelavit iustitiam suam.
3 Recordatus est misericordiae suae,
et veritatis suae domui Israel.
Viderunt omnes termini terrae salutare Dei nostri.

XCIV. 11. et non cognoscens . . . et iuravi in furore meo, ut non introirent

XCV. *Titulus:* Quando domus aedificabatur post captivitatem, canticum huic David. Vox ecclesiae vocantis.

1. novum: cantate] *Am.* novum: canite 2. Canite domino, benedicite 3. Narrate in gentibus . . . in universis populis 4. Quia 5. Omnes enim dii populorum sculptilia 6. Gloria et decor ante vultum eius: fortitudo et exultatio in sanctuario eius 7. domino familiae populorum . . . honor.] fortitudinem 8. Toll. host.] Levate munera 9. in decore sanctuarii. Paveat a facie eius omnis terra 10. *om.* quia . . . Siquidem appendit (*Sab.* -det) orb. immobilem . . . *Sab.* in aequitatibus 11. Laetamini caeli . . . commov.] tonet 12. gaudeat ager meus (*Am. om.*) . . . in eo . . . laudabunt universa ligna saltus 13. ante faciem . . . quia] quoniam . . . orbem terrae (*Sab. om.*) in iusto (*Sab.* iustitia) . . . veritate] fide

XCVI. *Titulus:* Huic David, quando terra eius restituta est. Ad confessionem. Prophetia. Vox ecclesiae ad adventum Christi.

1. laetabuntur 2. firmamentum solii eius 3. ante faciem eius ibit, et exuret per circuitum hostes eius 4. Apparuerunt . . . *om.* terrae . . . et contremuit terra 5. flux.] tabefacti sunt . . . a fac. dominatoris omnis terrae 7. universi qui serviunt sculptilia (*Sab.* -li), qui glori. in idolis: ador. eum omn. dii 9. Tu enim dom. excelsus super . . . vehementer elevatus es 10. *om.* Dominus . . . de ma. impiorum eruet eos 12. sanctific.] sanctae

XCVII. *Titulus:* Psalmus David. Vox ecclesiae ad dominum et apostolos.

2. *Am.* revelabit 3. Isr.] *Am.* Iacob . . . termin.] fines

4 Iubilate Deo omnis terra: cantate, et exultate, et psallite.
5 Psallite Domino in cithara, in cithara et voce psalmi:
6 in tubis ductilibus, et voce tubae corneae.
Iubilate in conspectu regis Domini:
7 moveatur mare, et plenitudo eius:
orbis terrarum, et qui habitant in eo.
8 Flumina plaudent manu, simul
montes exultabunt [9] a conspectu Domini:
quoniam venit iudicare terram.
Iudicabit orbem terrarum in iustitia,
et populos in aequitate.

PSALMUS XCVIII.

1 Psalmus ipsi David.
Dominus regnavit, irascantur populi:
qui sedet super cherubim, moveatur terra.
2 Dominus in Sion magnus: et excelsus super omnes populos.
3 Confiteantur nomini tuo magno: quoniam terribile, et sanctum est:
4 et honor regis iudicium diligit.
Tu parasti directiones: iudicium et iustitiam in Iacob tu fecisti.
5 Exaltate Dominum Deum nostrum,
et adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctum est.
6 Moyses, et Aaron in sacerdotibus eius:
et Samuel inter eos, qui invocant nomen eius:
invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos:
7 in columna nubis loquebatur ad eos.
Custodiebant testimonia eius,
et praeceptum quod dedit illis.
8 Domine Deus noster tu exaudiebas eos:
Deus tu propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones eorum.
9 Exaltate Dominum Deum nostrum,
et adorate in monte sancto eius:
quoniam sanctus Dominus Deus noster.

PSALMUS XCIX.

1 Psalmus in confessione.
2 Iubilate Deo omnis terra:
servite Domino in laetitia.
Introite in conspectu eius, in exultatione.
3 Scitote quoniam Dominus ipse est Deus:
ipse fecit nos, et non ipsi nos:
populus eius, et oves pascuae eius:
4 introite portas eius in confessione,
atria eius in hymnis:
confitemini illi. Laudate nomen eius:
5 quoniam suavis est Dominus, in aeternum misericordia eius,
et usque in generationem et generationem veritas eius.

PSALMUS C.

1 Psalmus ipsi David.
Misericordiam, et iudicium cantabo tibi Domine:
psallam, [2] et intelligam in via immaculata, quando venies ad me.
Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meae.
3 Non proponebam ante oculos meos rem iniustam:
facientes praevaricationes odivi. Non adhaesit mihi
4 cor pravum: declinantem a me malignum non cognoscebam.
5 Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.
Superbo oculo, et insatiabili corde, cum hoc non edebam.
6 Oculi mei ad fideles terrae ut sedeant mecum:
ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.
7 Non habitabit in medio domus meae qui facit superbiam:
qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.

XCVII. 4. Deo] *Sab.* Domino . . . vociferamini et laudate et canite 5. Psall.] Canite . . . *Am.* domino in cythara et voce . . . psalmi] carminis 6. in tubis et clangore buccinae. Iub. coram rege domino] 7. move.] tonet . . . orbis et habitatores eius 8. *Am.* manus . . . exult.] laudabunt 9. ante dominum, quia venit . . . *om.* terrarum . . . in aequitatibus

XCVIII. *Titulus:* Psalmus David. Vox apostolorum ad populum.
1. irasc.] commoveantur . . . sessor cherubim, concutiatur terra 2. et excels. est 3. magno et terribili sanctoque 4. et (*Am. om.*) imperium regis iudicium dilig. Tu fundasti aequitates 5. *Am.* scabillum . . . quia sanctus est 6. Moses . . . Sam. in his qui . . . exaudivit 7. Custodierunt . . . quod] *Am. om.* 8. domine propitius fuisti eis et ultor super commutationibus (*Am.* commotat.) eorum 9. quia

XCIX. *Titulus:* Psalmus David. Vox apostolorum ad populum.
2. ingrediemini (*Sab.* ingredimini) coram eo in laude 3. et non ipsi nos] et ipsius sumus . . . oves] grex 4. ingrediemini (*Sab.* ingredimini) po. ei. in gratiarum actione, atr. ei. in laude (*Am. add.* quia bonus dominus): conf. ei, benedicite nomini eius 5. quia bonus dominus *(haec omnia h. l. Am. om.)*, in sempiternum . . . in] ad . . . veritas] fides

C. *Titulus:* Psalmus David. Vox Christi ad patrem de requie sanctorum.
2. et *(Sab. om.)* erudiar in via perfecta . . . ambulabo in simplicitate 3. Non propon. (*Sab.* ponam) coram oculis meis verbum Belial (*Am.* Blial *ex corr.*, **omiserat*): facientem declinationes odivi. Nec 4. cor pr. recedet (*Am.* recide) a me; malum nesciebam 5. Loquentem in abscondito contra proximum suum, hunc interficiam . . . superbum oculis et altum corde, cum hoc esse non poteram (*Am.* potero) 6. ut habitent mecum . . . immacul.] simpliciter . . . ministrabit (*Am.* -bat) mihi 7. meae faciens dolum: loquens mendacium non placebit in consp.

8 In matutino interficiebam omnes peccatores terrae:
ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

PSALMUS CI.

1 Oratio pauperis,
cum anxius fuerit, et in conspectu Domini effuderit precem suam.
2 Domine exaudi orationem meam: et clamor meus ad te veniat.
3 Non avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor,
inclina ad me aurem tuam.
In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.
4 Quia defecerunt sicut fumus dies mei:
et ossa mea sicut cremium aruerunt.
5 Percussus sum ut foenum, et aruit cor meum:
quia oblitus sum comedere panem meum.
6 A voce gemitus mei adhaesit os meum carni meae.
7 Similis factus sum pellicano solitudinis:
factus sum sicut nycticorax in domicilio.
8 Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.
9 Tota die exprobrabant mihi inimici mei:
et qui laudabant me, adversum me iurabant.
10 Quia cinerem tamquam panem manducabam,
et potum meum cum fletu miscebam.
11 A facie irae et indignationis tuae:
quia elevans allisisti me.
12 Dies mei sicut umbra declinaverunt:
et ego sicut foenum arui.
13 Tu autem Domine in aeternum permanes:
et memoriale tuum in generationem et generationem.
14 Tu exurgens misereberis Sion:
quia tempus miserendi eius, quia venit tempus.
15 Quoniam placuerunt servis tuis lapides eius: et terrae eius miserebuntur.
16 Et timebunt Gentes nomen tuum Domine, et omnes reges terrae gloriam tuam.
17 Quia aedificavit Dominus Sion:
et videbitur in gloria sua.
18 Respexit in orationem humilium:
et non sprevit precem eorum.
19 Scribantur haec in generatione altera:
et populus, qui creabitur, laudabit Dominum:
20 quia prospexit de excelso sancto suo:
Dominus de caelo in terram aspexit:
21 ut audiret gemitus compeditorum:
ut solveret filios interemptorum:
22 ut annuncient in Sion nomen Domini: et laudem eius in Ierusalem.
23 In conveniendo populos in unum,
et reges ut serviant Domino.
24 Respondit ei in via virtutis suae:
Paucitatem dierum meorum nuncia mihi.
25 Ne revoces me in dimidio dierum meorum:
in generationem et generationem anni tui.
26 Initio tu Domine terram fundasti:
et opera manuum tuarum sunt caeli.
27 Ipsi peribunt, tu autem permanes:
et omnes sicut vestimentum veterascent.
Et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur:
28 tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.
29 Filii servorum tuorum habitabunt:
et semen eorum in saeculum dirigetur.

PSALMUS CII.

1 Ipsi David.
Benedic anima mea Domino:
et omnia, quae intra me sunt, nomini sancto eius.

C. 8. Mane perdam omnes impios terrae, ut interficiam de civ. dom. universos qui operantur iniq.

CI. *Titulus:* Oratio pauperis, cum anxiatus fuerit et coram domino effuderit precem suam constanter. Vox Christi et ecclesiae, cum ascendisset Christus ad patrem.

2. *Sab.* audi 3. Ne abscondas . . . in die tribulationis meae . . . invoc. te] *Sab. om.* te 4. Quoniam consumpti sunt . . . quasi frixa contabuerunt 5. Percussum est quasi foen. et arefactum est 7. Assimilatus sum pellicano (*Am.* pelicano) deserti: fa. su. quasi bubo solitudinum 8. et fui sicut avis solitaria super tectum 9. et qui *etc.*] exultantes per me iurabant 10. sicut pan. comedi 11. A fa. indignationis tuae (*Am. om.*) et irae tuae: quia elevasti (*Sab.* levasti) me et allisisti me 12. *Sab.* quasi umbra . . . inclinati sunt . . . quasi foen. 13. et memor.] *Am. om.* et . . . in generatione et generatione 14. Tu suscitans mis. Sion, quia temp. est (*Sab. om.*) ut miserearis eius, quoniam 15. Quon. placitos (*Am.* -to) fecerunt servi tui lap. eius, et pulverem eius miserabilem 16. nomen domini, et universi reg. 17. *Am.* aedificabit . . . Sion: apparuit 18. ad orat. vacui, et non despexit orationem eor. 19. Scribatur hoc in gen. novissima 20. Quoniam . . . sanctuario . . . in terr. asp.] terram contemplatus est 21. gemitum vincti . . . filios mortis 22. ut narretur . . . et laudatio eius 23. cum (*Am. male om.*) congregati fuerint populi simul, et regna ut 24. Afflixit (*Am.* Et flixit) in via fortitudinem meam: abbreviavit dies meos 25. Dicam: Deus meus ne rapias me in medio (*Am.* dimedio *sic*) . . . in generatione generationum 26. A principio terr. fund., et opus man. tu. caeli 27. tu autem stabis . . . quasi vest. atterentur. Et (*Sab. om.*) quasi pallium 28. *om.* idem 29. *Am.* inhabitabunt, et se. eor. ante faciem tuam (*Am.* eorum) perseverabit (*Am.* avit)

CII. *Titulus:* Ipsi David. Vox ecclesiae ad populum suum.

1. quae intr. me su.] viscera mea

2 Benedic anima mea Domino:
et noli oblivisci omnes retributiones eius:
3 qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis:
qui sanat omnes infirmitates tuas.
4 Qui redimit de interitu vitam tuam: qui
coronat te in misericordia et miserationibus.
5 Qui replet in bonis desiderium tuum:
renovabitur ut aquilae iuventus tua:
6 faciens misericordias Dominus:
et iudicium omnibus iniuriam patientibus.
7 Notas fecit vias suas Moysi,
filiis Israel voluntates suas.
8 Miserator, et misericors Dominus:
longanimis, et multum misericors.
9 Non in perpetuum irascetur:
neque in aeternum comminabitur.
10 Non secundum peccata nostra fecit nobis:
neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.
11 Quoniam secundum altitudinem caeli a terra:
corroboravit misericordiam suam super timentes se.
12 Quantum distat Ortus ab Occidente:
longe fecit a nobis iniquitates nostras.
13 Quomodo miseretur pater filiorum,
misertus est Dominus timentibus se:
14 quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.
Recordatus est quoniam pulvis sumus:
15 homo, sicut foenum dies eius,
tamquam flos agri sic efflorebit.
16 Quoniam spiritus pertransibit in illo, et non subsistet:
et non cognoscet amplius locum suum.
17 Misericordia autem Domini ab aeterno,
et usque in aeternum super timentes eum.
Et iustitia illius in filios filiorum,
18 his qui servant testamentum eius:
et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.
19 Dominus in caelo paravit sedem suam:
et regnum ipsius omnibus dominabitur.
20 Benedicite Domino omnes angeli eius:
potentes virtute, facientes verbum illius,
ad audiendam vocem sermonum eius.
21 Benedicite Domino omnes virtutes eius:
ministri eius, qui facitis voluntatem eius.
22 Benedicite Domino omnia opera eius: in omni loco dominationis eius,
benedic anima mea Domino.

PSALMUS CIII.

1 Ipsi David.
Benedic anima mea Domino:
Domine Deus meus magnificatus es vehementer.
Confessionem, et decorem induisti:
2 amictus lumine sicut vestimento:
extendens caelum sicut pellem:
3 qui tegis aquis superiora eius.
Qui ponis nubem ascensum tuum:
qui ambulas super pennas ventorum.
4 Qui facis angelos tuos, spiritus:
et ministros tuos ignem urentem.
5 Qui fundasti terram super stabilitatem suam:
non inclinabitur in saeculum saeculi.
6 Abyssus, sicut vestimentum, amictus eius:
super montes stabunt aquae.
7 Ab increpatione tua fugient:
a voce tonitrui tui formidabunt.
8 Ascendunt montes: et descendunt campi
in locum, quem fundasti eis.
9 Terminum posuisti, quem non transgredientur:
neque convertentur operire terram.
10 Qui emittis fontes in convallibus:
inter medium montium pertransibunt aquae.
11 Potabunt omnes bestiae agri:
expectabunt onagri in siti sua.

CII. 2. omnium retributionum eius 3. omnib.] cunctis . . . qui sanat] *Am.* et sanat 4. *Am.* redemet . . . de corruptione . . . *Am.* et coronat te miseric. 5. Qui repl. bonis ornamentum tuum: innovabitur sicut 6. miseric.] iustitias . . . iudicium cunctis qui calumnias (*Sab.* -niam) sustinent (*Am.* sustenent) 7. *Sab.* Mosi, *Am.* Moyse . . . volunt.] cogitationes 8. Misericors et clemens dom., patiens et multae miserationis. 9. Non in sempiternum iudicabit, neq. in aet. irascetur (*Am.* irascitur) 11. Quantum enim excelsius est caelum terra, tantum confirmata (*Sab.* confortata est) misericordia eius sup. ti. eum 12. Quantum longe est oriens ab occ., tantum longe fec. a nob. scelera nostra 13. Sicut mis. 14. ipse enim novit plasmationem nostram. Rec. est quia 15. quasi herba . . . sicut fl. agr. sic florebit 16. Quia sp. pertransiet (*Sab.* -siit) eum . . . cognosc. eum ultra locus eius 17. illius] eius 18. his qui custodiunt pactum eius, et recordantur praeceptorum eius . . . *Am.* facienda 19. stabilivit thronum suum . . . regn. illius omnium dominatur 20. *om.* omnes . . . fortes robore, fac. verb. eius, oboedientes voci sermonum (*Sab.* -nis) eius 21. omnes exercitus eius . . . placitum illius 22. universa op. eius in omnibus locis potestatis eius

CIII. *Titulus:* Ipsi David. Vox ecclesiae ad populum suum.

1. magnif. es nimis. Gloria et decore indutus es (*Am.* est) 2. am. luce quasi . . . caelos ut pellem 3. super.] coenacula . . . *Am.* pones . . . nubes currum tuum . . . *Am.* pinnas . . . venti 4. *om.* et 5. super bassem suam (*Sab.* bases suas): non commovebitur in saec. et in saeculum 6. Abysso quasi vestimento operuisti eam 7. *Am.* *om.* tui 8. *Sab.* ascendent mo. et descendent . . . ad locum 9. pertransibunt: nec revertentur ut operiant 10. *Am.* inmittis . . . ut inter medios montes fluant (*Sab.* ambulent) *sine* aquae 11. ut bibant omnia animalia regionum, ut (*Sab.* et) reficiat onager (*Sab.* reficiant onagri) sitim suam

12 Super ea volucres caeli habitabunt:
de medio petrarum dabunt voces.
13 Rigans montes de superioribus suis:
de fructu operum tuorum satiabitur terra:
14 producens foenum iumentis,
et herbam servituti hominum:
ut educas panem de terra: 15 et vinum
laetificet cor hominis:
ut exhilaret faciem in oleo:
et panis cor hominis confirmet.
16 Saturabuntur ligna campi,
et cedri Libani, quas plantavit: 17 illic
passeres nidificabunt.
Herodii domus dux est eorum: 18 montes
excelsi cervis:
petra refugium herinaciis.
19 Fecit lunam in tempora:
sol cognovit occasum suum.
20 Posuisti tenebras, et facta est nox:
in ipsa pertransibunt omnes bestiae silvae.
21 Catuli leonum rugientes, ut rapiant,
et quaerant a Deo escam sibi.
22 Ortus est sol, et congregati sunt:
et in cubilibus suis collocabuntur.
23 Exibit homo ad opus suum:
et ad operationem suam usque ad vesperum.
24 Quam magnificata sunt opera tua Domine!
omnia in sapientia fecisti:
impleta est terra possessione tua.
25 Hoc mare magnum, et spatiosum manibus:
illic reptilia, quorum non est numerus.
Animalia pusilla cum magnis:
26 illic naves pertransibunt:
draco iste, quem formasti ad illudendum ei:
27 omnia a te expectant ut des illis escam
in tempore.
28 Dante te illis, colligent:
aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.
29 Avertente autem te faciem, turbabuntur:
auferes spiritum eorum, et deficient,
et in pulverem suum revertentur.
30 Emittes spiritum tuum, et creabuntur:
et renovabis faciem terrae.
31 Sit gloria Domini in saeculum:
laetabitur Dominus in operibus suis:
32 qui respicit terram, et facit eam tremere:
qui tangit montes, et fumigant.
33 Cantabo Domino in vita mea:
psallam Deo meo quamdiu sum.
34 Iucundum sit ei eloquium meum:
ego vero delectabor in Domino.
35 Deficiant peccatores a terra,
et iniqui ita ut non sint:
benedic anima mea Domino.

PSALMUS CIV.

*Alleluia.

1 Confitemini Domino, et invocate nomen eius:
annunciate inter Gentes opera eius.
2 Cantate ei, et psallite ei:
narrate omnia mirabilia eius.
3 Laudamini in nomine sancto eius:
laetetur cor quaerentium Dominum.
4 Quaerite Dominum, et confirmamini:
quaerite faciem eius semper.
5 Mementote mirabilium eius, quae fecit:
prodigia eius, et iudicia oris eius.
6 Semen Abraham, servi eius:
filii Iacob electi eius.
7 Ipse Dominus Deus noster: in universa
terra iudicia eius.
8 Memor fuit in saeculum testamenti sui:
verbi, quod mandavit in mille generationes:
9 quod disposuit ad Abraham:
et iuramenti sui ad Isaac:
10 et statuit illud Iacob in praeceptum:
et Israel in testamentum aeternum:
11 dicens: Tibi dabo Terram Chanaan,
funiculum hereditatis vestrae.
12 Cum essent numero brevi, paucissimi et
incolae eius:

CIII. 12. habit.] morabuntur . . . petr.] nemorum . . . vocem 13. Qui irrigas montes de coenaculis tuis . . . implebitur 14. germinans herbam iu. et foenum . . . educat de terra foenum (*Sab.* panem de terr.) 15. ad exhilarandam faciem (*Sab. add.* in) oleo: panis autem cor ho. roborat 16. ligna domini, cedri . . . *Am.* plantasti 17. ibi aves nid. Milvo abies domus eius 18. erinacis, *Sab.* hericiis 19. per tempora . . . occubitum (*Sab.* cubitum) suum 20. pertrans.] movebuntur, *Sab.* moventur 21. Leones rugientes ad praedam et quaerentes 22. Oriente sole recedent (*Am.* recident), et in speluncis suis cubabunt 23. Egredietur . . . et ad servitutem suam 24. Quam multa sunt 25. et latum manibus: ibi rept. innumerabilia . . . parva cum grandibus 26. ibi nav. pertransib. (*Sab.* pertranseunt: Leviathan istum plasmasti ut illuderet ei 27. Omnia in te sperant, ut tu (*Sab. om.*) des cibum eis (*Am. male* eius) in temp. suo 28. *om.* omnia . . . replebuntur bono 29. Absconde (*Sab.* -des) vultum tuum et (*Sab. om.*) turbabuntur . . . et def.] *Sab. om.* et 30. instaurabis 31. in sempiternum 32. terram, et tremet: tanget (*Sab.* tangit) montes, et fumabunt 33. *Am. om.* meo 34. Placeat ei eloq. me.: ego autem (*Sab. om.*) laetabor in dom. 35. de terra, et impii ultra non sint . . . *Sab.* Domino. Alleluia.

CIV. *Titulus:* Alleluia. Vox Christi ad apostolos de Iudeis.

1. et invoc.] *om.* et . . . notas facite populis cogitationes eius 2. *Am.* Canite *pro* Cantate . . . illi (*Am.* ei): loquimini in universis mirabilibus eius 3. Et (*Sab. om.*) exultate *pro* Laud. 4. et confirm.] et virtutem eius . . . semp.] iugiter 5. Recordamini . . . eius quae]: *Am. om.* eius . . . signorum et iudiciorum 8. Recordatus est in aeternum pacti sui: verbi quod praecepit (*Am.* praecipit) 9. quod (*Am.* quo) pepigit cum Abr. . . . cum Isaac 10. Et firmavit illud (*Am.* illut) cum (*Sab. om.*) Iac. in lege: cum (*Sab. om.*) Isr. in pactum sempiternum 12. Cum ess. viri pauci, modici et advenae in ea

13 et pertransierunt de gente in gentem, et de regno ad populum alterum.
14 Non reliquit hominem nocere eis:
et corripuit pro eis reges.
15 Nolite tangere christos meos:
et in prophetis meis nolite malignari.
16 Et vocavit famem super terram:
et omne firmamentum panis contrivit.
17 Misit ante eos virum:
in servum venundatus est Ioseph.
18 Humiliaverunt in compedibus pedes eius,
ferrum pertransiit animam eius,
19 donec veniret verbum eius.
Eloquium Domini inflammavit eum:
20 misit rex, et solvit eum;
princeps populorum, et dimisit eum.
21 Constituit eum dominum domus suae:
et principem omnis possessionis suae:
22 ut erudiret principes eius sicut semetipsum:
et senes eius prudentiam doceret.
23 Et intravit Israel in Aegyptum:
et Iacob accola fuit in Terra Cham.
24 Et auxit populum suum vehementer:
et firmavit eum super inimicos eius.
25 Convertit cor eorum
ut odirent populum eius: et dolum facerent in servos eius.
26 Misit Moysen servum suum: Aaron, quem elegit ipsum.
27 Posuit in eis verba signorum suorum,
et prodigiorum in Terra Cham.
28 Misit tenebras, et obscuravit:
et non exacerbavit sermones suos.
29 Convertit aquas eorum in sanguinem:
et occidit pisces eorum.
30 Edidit terra eorum ranas
in penetralibus regum ipsorum.
31 Dixit, et venit coenomyia:
et cinifes in omnibus finibus eorum.
32 Posuit pluvias eorum grandinem:
ignem comburentem in terra ipsorum.
33 Et percussit vineas eorum, et ficulneas eorum:
et contrivit lignum finium eorum.
34 Dixit, et venit locusta,
et bruchus, cuius non erat numerus:
35 et comedit omne foenum in terra eorum:
et comedit omnem fructum terrae eorum.
36 Et percussit omne primogenitum in terra eorum:
primitias omnis laboris eorum.
37 Et eduxit eos cum argento et auro:
et non erat in tribubus eorum infirmus.
38 Laetata est Aegyptus in profectione eorum:
quia incubuit timor eorum super eos.
39 Expandit nubem in protectionem eorum,
et ignem ut luceret eis per noctem.
40 Petierunt, et venit coturnix:
et pane caeli saturavit eos.
41 Dirupit petram, et fluxerunt aquae:
abierunt in sicco flumina;
42 quoniam memor fuit verbi sancti sui,
quod habuit ad Abraham puerum suum.
43 Et eduxit populum suum in exultatione,
et electos suos in laetitia.
44 Et dedit illis regiones Gentium:
et labores populorum possederunt:
45 ut custodiant iustificationes eius,
et legem eius requirant.

PSALMUS CV.

Alleluia.

1 Confitemini Domino quoniam bonus:
quoniam in saeculum misericordia eius.
2 Quis loquetur potentias Domini,
auditas faciet omnes laudes eius?
3 Beati, qui custodiunt iudicium,
et faciunt iustitiam in omni tempore.
4 Memento nostri Domine in beneplacito populi tui:
visita nos in salutari tuo:

CIV. 13. transierunt 14. Non dimisit hom. ut noceret eis 15. et prophetas meos nol. affligere 16. sup. terram: omnem virgam panis 17. ante faciem eorum 18. Afflixerunt in conpedes (*Sab.* in compede) ped. eius, in ferrum venit anima eius 19. usque ad tempus donec ven. sermo eius . . . inflamm.] probavit 20. et dim. illum 21. Constit.] posuit . . . in (*Am. om.*) omni possessione sua 22. princ. eius secundum voluntatem suam . . . prud.] sapientiam 23. Et ingressus (*Am.* egress.) est Isr. Aegyptum . . . advena fuit . . . *Am.* Ham 24. Et crescere fecit pop. suum nimis: et roboravit eum sup. hostes eius 25. ut odio haberent pop. eius: ut dolose agerent contra serv. illius 26. *Sab.* Mosen . . . ipsum] sibi 27. prodig.] portentorum . . . *Am.* Ham 28. *Am.* I. Misit . . . et contenebravit, et non fuerunt increduli verbis eius 29. *Am.* II. Commotavit, *Sab.* Commutavit 30. *Am.* III. Ebullivit, *Sab.* Ebull. . . . in penetralibus reg. eorum 31. *Am.* IV. Dixit . . . ven. musca omnimoda: scinifes (*Am. praem.* V.) in universis terminis eorum 32. *Am.* VI. Dedit, *Sab.* Dedit . . . ign. flammantem in terra eorum 33. *Am.* VII. Et percussit . . . *Sab.* vineam . . . et ficum eorum: et confregit 34. *Am.* VIII. Dixit, *item* VIIII. Et bruchus 35. omn. foen. terrae eorum, et devoravit fructum terr. eor. 36. *Am.* X. Et percussit . . . primit. universi partus (*male Am.* paratus) eorum 37. *Am.* in tribus 38. Aeg. cum egrederentur, quoniam inruerat (*Sab.* irru-) terror 39. in tentorium, et ignem ut luceret nocte 40. et adduxit ortygometram (*Am.* ortig.), . . . caeli] *Sab.* caelesti 41. Aperuit petram . . . cucurrerant in aridis flu. 42. Quia recordatus est verbi sa. sui cum Abr. servo suo 43. pop. su. in laetitia, in laude (*Am.* laudantes) elect. suos 44. ut custodirent caeremonias eius, et leges (*Am.* legem) eius servarent (*Sab. add.* Alleluia).

CV. *Titulus:* Alleluia. Vox ecclesiae ad apostolos. Legendus ad Exodum.

2. fortitudines (*Am.* -dinis) domini 3. et fac.] *Sab. om.* et 4. Recordare mei dom. in repropitiatione . . . nos] me . . . *Am.* in salutare tuo

5 ad videndum in bonitate electorum tuorum,
ad laetandum in laetitia gentis tuae:
ut lauderis cum hereditate tua.
6 Peccavimus cum patribus nostris:
iniuste egimus, iniquitatem fecimus.
7 Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua:
non fuerunt memores multitudinis misericordiae tuae.
Et irritaverunt ascendentes in mare, Mare rubrum.
8 Et salvavit eos propter nomen suum:
ut notam faceret potentiam suam.
9 Et increpuit Mare rubrum, et exsiccatum est:
et deduxit eos in abyssis sicut in deserto.
10 Et salvavit eos de manu odientium:
et redemit eos de manu inimici.
11 Et operuit aqua tribulantes eos:
unus ex eis non remansit.
12 Et crediderunt verbis eius:
et laudaverunt laudem eius.
13 Cito fecerunt, obliti sunt operum eius:
et non sustinuerunt consilium eius.
14 Et concupierunt concupiscentiam in deserto:
et tentaverunt Deum in inaquoso.
15 Et dedit eis petitionem ipsorum:
et misit saturitatem in animas eorum.
16 Et irritaverunt Moysen in castris: Aaron sanctum Domini.
17 Aperta est terra, et deglutivit Dathan:
et operuit super congregationem Abiron.
18 Et exarsit ignis in synagoga eorum:
flamma combussit peccatores.
19 Et fecerunt vitulum in Horeb:
et adoraverunt sculptile.
20 Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis foenum.
21 Obliti sunt Deum, qui salvavit eos,
qui fecit magnalia in Aegypto,
22 mirabilia in Terra Cham:
terribilia in mari rubro.
23 Et dixit ut disperderet eos:
si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius:
ut averteret iram eius ne disperderet eos:
24 et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem:
non crediderunt verbo eius,
25 et murmuraverunt in tabernaculis suis:
non exaudierunt vocem Domini.
26 Et elevavit manum suam super eos:
ut prosterneret eos in deserto:
27 et ut deiiceret semen eorum in Nationibus:
et dispergeret eos in regionibus.
28 Et initiati sunt Beelphegor:
et comederunt sacrificia mortuorum.
29 Et irritaverunt eum in adinventionibus suis:
et multiplicata est in eis ruina.
30 Et stetit Phinees, et placavit: et cessavit quassatio.
31 Et reputatum est ei in iustitiam,
in generationem et generationem usque in sempiternum.
32 Et irritaverunt eum ad Aquas contradictionis:
et vexatus est Moyses propter eos:
33 quia exacerbaverunt spiritum eius.
Et distinxit in labiis suis: 34 non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.
35 Et commisti sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum:
36 et servierunt sculptilibus eorum:
et factum est illis in scandalum.
37 Et immolaverunt filios suos, et filias suas daemoniis.
38 Et effuderunt sanguinem innocentem:
sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum,
quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.
Et infecta est terra in sanguinibus,

CV. 5. ut videam bona el. tu. et laeter in . . . ut lauderis] et exultem 6. inique fecimus, impie egimus 7. fuer. mem.] sunt recordati . . . et ad iracundiam provocaverunt super mare, in mari rubro 8. Salvavit autem . . . ut ostenderet fortitudinem suam 9. Et comminatus est mari rubro, et aruit, et transduxit eos per abyssos quasi 10. odientium . . . *Am.* redimit 11. *Sab.* operuerunt aquae . . . hostes eorum . . . unus de ipsis non superfuit 12. et laud.] cecineruntque 13. Cito obliti sunt op. illius, nec expectaverunt voluntatem eius 14. desideraverunt desiderium . . . inaquoso] solitudine 15. Et (*Sab. om.*) dedit ergo eis . . . mis. tenuitatem in animam (*Am.* -ma) eor. 16. Et zelati sunt Moysen (*Sab.* Mos.) . . . *Am.* et Aaron 17. devoravit . . . oper. synagogam Abiram (*Sab.* Abyram) 18. Et succensus est ign. in synagogam (*Sab.* -ga) eorum: fl. exussit (*Am.* -usit) impios 19. *om.* Et . . . *Am.* Choreb . . . conflatile 20. *Am.* in similitudine . . . vituli] bovis 21. dei salvatoris sui 22. *Am.* Ham . . . super mare rubrum 23. Dixit ergo ut contereret (*Am.* conteret) eos, nisi (*Am. add.* non) Moys. (*Sab.* Mos.) el. ei. stetisset medius contra faciem illius, ut converteret indignationem eius ut (*Sab.* et) non interficeret (*absque* eos) 24. et despexerunt (*Am.* disp.) terr. des., nec cred. sermoni eius 25. *Sab.* audierunt 26. ut deiceret eos 27. nation.] gentibus . . . in terris 28. initiat.] consecrati . . . *Sab.* Beelpheor . . . vict.] sacrificia 29. Et concitaverunt eum (*Sab. om.*) in studiis suis, et percussit eos plaga. 30. Stetit autem Finees (*Sab.* Phi.) et diiudicavit: et est retenta percussio 31. *Am.* in iustitia . . . in generatione et generationem usq. in aeternum 32. Et provocaverunt super aquam . . . afflictus est Moses 33. quia provocaverunt . . . et praecepit (*Am.* -cipit) in (*Am. om.*) labiis suis 34. non exterminaverunt populos quos dix. dom. eis 35. commixti sunt gentibus . . . illis] eis 37. daemonibus 38. quos immolaverunt . . . et polluta est terra sanguinibus

39 et contaminata est in operibus eorum:
et fornicati sunt in adinventionibus suis.
40 Et iratus est furore Dominus in populum suum:
et abominatus est hereditatem suam.
41 Et tradidit eos in manus gentium:
et dominati sunt eorum qui oderunt eos.
42 Et tribulaverunt eos inimici eorum,
et humiliati sunt sub manibus eorum:
43 saepe liberavit eos.
Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo:
et humiliati sunt in iniquitatibus suis.
44 Et vidit cum tribularentur:
et audivit orationem eorum.
45 Et memor fuit testamenti sui:
et poenituit eum secundum multitudinem misericordiae suae.
46 Et dedit eos in misericordias
in conspectu omnium qui ceperant eos.
47 Salvos nos fac Domine Deus noster:
et congrega nos de Nationibus:
ut confiteamur nomini sancto tuo:
et gloriemur in laude tua.
48 Benedictus Dominus Deus Israel a saeculo et usque in saeculum:
et dicet omnis populus: Fiat, fiat.

PSALMUS CVI.

Alleluia.

1 Confitemini Domino quoniam bonus:
quoniam in saeculum misericordia eius.
2 Dicant qui redempti sunt a Domino,
quos redemit de manu inimici:
et de regionibus congregavit eos:
3 a solis ortu, et occasu: ab aquilone, et mari.
4 Erraverunt in solitudine in inaquoso:
viam civitatis habitaculi non invenerunt,
5 esurientes, et sitientes:
anima eorum in ipsis defecit.
6 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur:
et de necessitatibus eorum eripuit eos.
7 Et deduxit eos in viam rectam:
ut irent in civitatem habitationis.
8 Confiteantur Domino misericordiae eius:
et mirabilia eius filiis hominum.
9 Quia satiavit animam inanem:
et animam esurientem satiavit bonis.
10 Sedentes in tenebris, et umbra mortis:
vinctos in mendicitate, et ferro.
11 Quia exacerbaverunt eloquia Dei:
et consilium Altissimi irritaverunt.
12 Et humiliatum est in laboribus cor eorum:
infirmati sunt, nec fuit qui adiuvaret.
13 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur:
et de necessitatibus eorum liberavit eos.
14 Et eduxit eos de tenebris, et umbra mortis:
et vincula eorum disrupit.
15 Confiteantur Domino misericordiae eius:
et mirabilia eius filiis hominum.
16 Quia contrivit portas aereas:
et vectes ferreos confregit.
17 Suscepit eos de via iniquitatis eorum:
propter iniustitias enim suas humiliati sunt.
18 Omnem escam abominata est anima eorum:
et appropinquaverunt usque ad portas mortis.
19 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur:
et de necessitatibus eorum liberavit eos.
20 Misit verbum suum, et sanavit eos:
et eripuit eos de interitionibus eorum.
21 Confiteantur Domino misericordiae eius:
et mirabilia eius filiis hominum.
22 Et sacrificent sacrificium laudis: et annuncient opera eius in exultatione.
23 Qui descendunt mare in navibus,
facientes operationem in aquis multis.
24 Ipsi viderunt opera Domini,
et mirabilia eius in profundo.

CV. 39. et coinquinati sunt in op. suis, et forn. sunt in studiis suis 40. Iratus est itaque furor domini 41. Et dedit eos in manu 42. Et afflixerunt eos ini. sui . . . sub manu 43. saepe] multis vicibus . . . ipsi vero provocaverunt (*Sab.* -cabant) in consiliis suis . . . propter iniquitates suas (*Sab.* -tatem suam) 44. Et vid. tribulationem eorum, cum audiret eos rogantes 45. Et recordatus est pacti sui cum eis 46. eos miserabiles coram omnibus qui 47. Salva nos . . . de gentibus . . . *Am.* nom. tuo sancto . . . et canamus laudantes te 48. ab aeterno et usq. in aeternum . . . populus: Amen. Alleluia.

CVI. *Titulus:* Alleluia. Vox Christi de Iudeis. Legendus ad Iudicum et Numeri libros. 1. in aeternum 2. qui red. sunt] *Sab.* redempti . . . de manu hostis . . . et de terris 3. ab oriente et occidente 4. in sol. in deserta via: civitatem quae habitaretur non repererunt (*Am.* repperierunt) 5. deficiebat 6. ad dom. in tribulatione sua: de afflictione eorum 7. duxit illos per viam rect., ut venirent in civ. habitabilem 8. misericordias, *Sab.* misericordiam . . . in filiis 9. saturavit anim. vacuam . . . implevit bonis 10. Sed.] habitantes . . . alligatos inopia et ferro 11. Quia provocaverunt sermones dei, et cons. excelsi blasphemaverunt. 12. Et humiliavit in labore cor eor.: ceciderunt (*Sab.* corruerunt), et non erat qui 13. ad dom. in tribulatione sua: et (*Sab. om.*) de angustiis eor. salvavit eos 15. *Am.* misericordias, *Sab.* misericordiae . . . in filios 17. stultos (*om.* suscepit) propter viam sceleris eorum, et propter iniquitates afflictos. 18. Omnem cibum . . . et accesserunt ad port. mort. 19. ad dom. in tribulatione sua: et (*Sab. om.*) de angustiis eor. salvavit eos 20. et salvavit de interitu (*Sab. add.* eorum) 21. *Am.* misericordias, *Sab.* misericordiam . . . in filios 22. Et immolent hostias gratiarum, et narrent op. ei. in laude 23. Qui descend. (*Am.* disc.) in (*Sab. om.*) mare navib. (*Sab.* in nav.) . . . opus

25 Dixit, et stetit spiritus procellae:
et exaltati sunt fluctus eius.
26 Ascendunt usque ad caelos,
et descendunt usque ad abyssos:
anima eorum in malis tabescebat.
27 Turbati sunt, et moti sunt sicut ebrius:
et omnis sapientia eorum devorata est.
28 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur,
et de necessitatibus eorum eduxit eos.
29 Et statuit procellam eius in auram: et siluerunt fluctus eius.
30 Et laetati sunt quia siluerunt:
et deduxit eos in portum voluntatis eorum.
31 Confiteantur Domino misericordiae eius:
et mirabilia eius filiis hominum.
32 Et exaltent eum in ecclesia plebis:
et in cathedra seniorum laudent eum.
33 Posuit flumina in desertum:
et exitus aquarum in sitim.
34 Terram fructiferam in salsuginem,
a malitia inhabitantium in ea.
35 Posuit desertum in stagna aquarum:
et terram sine aqua in exitus aquarum.
36 Et collocavit illic esurientes:
et constituerunt civitatem habitationis.
37 Et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas:
et fecerunt fructum nativitatis.
38 Et benedixit eis, et multiplicati sunt nimis:
et iumenta eorum non minoravit.
39 Et pauci facti sunt: et vexati sunt a tribulatione malorum, et dolore.
40 Effusa est contemptio super principes:
et errare fecit eos in invio, et non in via.
41 Et adiuvit pauperem de inopia:
et posuit sicut oves familias.
42 Videbunt recti, et laetabuntur:
et omnis iniquitas oppilabit os suum.
43 Quis sapiens et custodiet haec?
et intelliget misericordias Domini?

PSALMUS CVII.

1 Canticum Psalmi ipsi David.
2 Paratum cor meum Deus, paratum cor meum:
cantabo, et psallam in gloria mea.
3 Exurge gloria mea, exurge psalterium, et cithara:
exurgam diluculo.
4 Confitebor tibi in populis Domine:
et psallam tibi in nationibus.
5 Quia magna est super caelos misericordia tua:
et usque ad nubes veritas tua.
6 Exaltare super caelos Deus,
et super omnem terram gloria tua:
7 ut liberentur dilecti tui.
Salvum fac dextera tua, et exaudi me:
8 Deus locutus est in sancto suo:
Exultabo, et dividam Sichimam,
et convallem tabernaculorum dimetiar.
9 Meus est Galaad, et meus est Manasses:
et Ephraim susceptio capitis mei.
Iuda rex meus: 10 Moab lebes spei meae.
In Idumaeam extendam calceamentum meum: mihi alienigenae amici facti sunt.
11 Qui deducet me in civitatem munitam?
quis deducet me usque in Idumaeam?
12 Nonne tu Deus, qui repulisti nos,
et non exibis Deus in virtutibus nostris?
13 Da nobis auxilium de tribulatione:
quia vana salus hominis.
14 In Deo faciemus virtutem:
et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

PSALMUS CVIII.

1 In finem, Psalmus David.

CVI. 25. Et (*Am. om.*) dixit, et surrexit ventus tempestatis, et elevavit gurgites eius 26. Asc. in caelum et desc. in abyssos . . . in afflictione consumitur 27. Obstupuerunt et intremuerunt quasi ebrius, et universa . . . absorpta est 28. Clamaverunt (*Am.* clamabunt) autem ad dom. in tribulatione sua, et de angustia (*Sab.* angustiis eorum) eduxit (*Am.* educet) eos 29. Et] *om.* . . . Statuet turbinem (*Am.* turbidinem) in tranquillitatem, et silebunt 30. *om.* Et . . . Laetabuntur quoniam quierunt (*Sab.* quieverunt), et deducet eos in portum quem voluerunt. 31. *Am.* misericordias, *Sab.* misericordiam . . . in filios 32. populi 33. Ponet . . . et fontes aquarum 34. prae malitia habitatorum eius 35. Ponet des. in paludes aq., et terram inviam in (*Am. om.*) fontes aq. 36. illic] ibi . . . et formabunt (*Sab.* fundabunt) urbem ad habitandum 37. serent . . . plantabunt . . . et facient fruges germina 38. benedicet . . . multiplicabuntur . . . et pecora eor. non minuet (*Sab.* imminuentur) 39. Imminuta sunt autem et afflicta, propter angustiam mali et doloris 40. Et effundet despectionem . . . err. eos faciet in solitudine devia 41. sublevabit . . . ponet quasi gregem 42. contrahet os suum 43. Quis] *Am.* qui

CVII. *Titulus:* Canticum psalmi David. Vox ecclesiae ad superpositionem. 2. *om. sec. loc.* parat. cor meum . . . et psall.. sed et gloria mea 3. *om.* Exurg. glor. mea . . . consurge psalterium et cithara: consurgam mane 4. psall. tibi] cantabo te 5. Quoniam magna super . . . usq. ad aethera 7. salvum fac] salva 8. sanctuario . . . Gaudebo, divido (*Sab.* dividam) Sychem (*Sab.* Sich.) et vallem Socchoth (*Sab.* Soccoth) demetiar (*Sab.* dim.) 9. et meus] *Sab. om.* et . . . Manasse . . . *Am.* Efraim . . . suscept.] hereditas 10. *Am.* leves . . . Super Idumaeam proiiciam (*Am. male* provinciam) calciamentum meum: cum Philisthim foederabor (*Am.* foedabor) 12. qui proieceras nos et non exieras de. in exercitibus nostr. 13. in tribulatione: vana est enim salus ab homine 14. In deo erimus fortes, et ipse conculcabit hostes nostr.

CVIII. *Titulus:* In finem, psalmus David. Vox Christi de Iudeis.

2 Deus laudem meam ne tacueris:
quia os peccatoris, et os dolosi super me apertum est.
3 Locuti sunt adversum me lingua dolosa,
et sermonibus odii circumdederunt me:
et expugnaverunt me gratis.
4 Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi:
ego autem orabam.
5 Et posuerunt adversum me mala pro bonis:
et odium pro dilectione mea.
6 Constitue super eum peccatorem: et diabolus stet a dextris eius.
7 Cum iudicatur, exeat condemnatus:
et oratio eius fiat in peccatum.
8 Fiant dies eius pauci:
et episcopatum eius accipiat alter.
9 Fiant filii eius orphani:
et uxor eius vidua.
10 Nutantes transferantur filii eius, et mendicent:
et eiiciantur de habitationibus suis.
11 Scrutetur foenerator omnem substantiam eius:
et diripiant alieni labores eius.
12 Non sit illi adiutor:
nec sit qui misereatur pupillis eius.
13 Fiant nati eius in interitum:
in generatione una deleatur nomen eius.
14 In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini:
et peccatum matris eius non deleatur.
15 Fiant contra Dominum semper,
et dispereat de terra memoria eorum:
16 pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.
17 Et persecutus est hominem inopem, et mendicum,
et compunctum corde mortificare.
18 Et dilexit maledictionem, et veniet ei:
et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.
Et induit maledictionem sicut vestimentum,
et intravit sicut aqua in interiora eius,
et sicut oleum in ossibus eius.
19 Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur:
et sicut zona, qua semper praecingitur.
20 Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum:
et qui loquuntur mala adversus animam meam.
21 Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum:
quia suavis est misericordia tua.
Libera me
22 quia egenus, et pauper ego sum:
et cor meum conturbatum est intra me.
23 Sicut umbra cum declinat, ablatus sum:
et excussus sum sicut locustae.
24 Genua mea infirmata sunt a ieiunio:
et caro mea immutata est propter oleum.
25 Et ego factus sum opprobrium illis:
viderunt me, et moverunt capita sua.
26 Adiuva me Domine Deus meus:
salvum me fac secundum misericordiam tuam.
27 Et sciant quia manus tua haec:
et tu Domine fecisti eam.
28 Maledicent illi, et tu benedices:
qui insurgunt in me, confundantur:
servus autem tuus laetabitur.

CVIII. 2. Deus laudabilis mihi, ne taceas: quia os impii et (*Sab. add.* os) dolosi contra me ap. est 3. adv. me] de me . . . dolosa] mendacii . . . et (*Am. om.*) verbis odii . . . et (*Am. om.*) expugn. me frustra 4. Pro eo quod eos diligebam, adversabantur mihi 5. contra me (*Am. om.*) malum pro bono. 6. Constitue: *Am. in marg. adnotat:* prima maledictio . . . peccat.] impium et diab.] et (*Am. om.*) satan (*Am.* satanan). *Praeterea Am. ante* Satanan *numerum* II. *habet, item* III. *ante* Cum (*v.* 7.), IV. *ante* Et oratio (*ibidem*), V. *ante* Fiant (*v.* 8.), VI. *ante* Episcopatum (*ibidem*), VII. *ante* Fiant filii, *et* VIII. *ante* Et uxor (*v.* 9.), VIIII. *ante* Instabiles, *et* X. *ante* Et quaerantur (*v.* 10.), XI. *ante* Scrutetur, *et* XII. *ante* Et diripiantur (*v.* 11.), XIII. *ante* Non sit, *et* XIV. *ante* Nec qui (*v.* 12.), XV. *ante* Fiat, *et* XVI. *ante* In generatione (*v.* 13.), XVII. *ante* Redeat, *et* XVIII. *ante* Et iniquitas (*v.* 14.), XVIIII. *ante* Sit, *et* XX. *ante* Et intereat (*v.* 15.), XXI. *ante* Et dilexit, *et* XXII. *ante* Et noluit (*v.* 18.), XXIII. *ante* Et indutus, *et* XXIIII. *ante* Et ingredietur, *et* XXV. *ante* Et quasi (*v.* 18.), XXVI. *ante* Sit, *et* XXVII. *ante* Et quasi, XXVIII. *ante* Restituerunt (*v.* 28.), *et* XXVIIII. *ante* Induantur (*v.* 29.), XXX. *ante* Et operiantur (*v.* 29.) 7. Cum fuerit iudicatus . . . fiat] sit 8. pauci] *Am.* parvi . . . *om.* et 9. Fiant (*Sab.* sint) fil. ei. pupilli 10. Instabiles vagentur filii (*Sab.* liberi) . . . et quaerantur (*Sab.* quaerant) in parietinis suis 11. Scr. exactor universa quae habet . . . *Am.* et diripiantur ab alienis labores eius . . . *Sab.* laborem 12. Non sit qui eius misereatur, nec qui clemens sit in pupillos (*Am.* -illo) eius. 13. Fiat novissimum eius interitus: in gen. altera 14. Redeat in memoriam (*Am.* -ria) . . . eius apud dominum . . . pecc.] iniquitas 15. Sit (*Sab.* Sint) contra . . . disper.] intereat 16. *om.* pro 17. homin.] virum . . . mendic.] pauperem . . . corde ut interficeret 18. maled. quae ven. ei . . . bened. quae elong. . . . indutus est maledictione quasi vestimento suo, et ingredietur quasi aq. in viscera (*Am.* visceribus) eius, et quasi ol. in ossa eius 19. Sit ei quasi pallium quo circumdatur, et quasi cingulum quo semp. accingitur 20. Haec est retributio his (*Sab.* eorum) qui adversantur mihi a domino . . . malum contra 21. Domine deus (*Am. om.*) fac . . . quoniam bona est 22. quoniam . . . *om.* ego . . . vulneratum est intrinsecus 23. Et (*Sab. om.*) quasi umbra, cum inclinatur, abductus sum: et (*Sab. om.*) excussus quasi locusta 24. vacillaverunt a ieiunio . . . mutata est absque oleo 25. eis: videntes me moverunt caput suum 26. salva me sec. 27. quoniam . . . *om.* et . . . fecisti ea (*Sab.* eam) 28. benedices: restiterunt (*Am.* restituerunt) et confundentur

29 Induantur qui detrahunt mihi, pudore:
et operiantur sicut diploide confusione sua.
30 Confitebor Domino nimis in ore meo:
et in medio multorum laudabo eum:
31 quia astitit a dextris pauperis,
ut salvam faceret a persequentibus animam meam.

PSALMUS CIX.

1 Psalmus David.
Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis:
donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.
2 Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion:
dominare in medio inimicorum tuorum.
3 Tecum principium in die virtutis tuae
in splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te.
4 Iuravit Dominus, et non poenitebit eum:
Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.
5 Dominus a dextris tuis, confregit in die irae suae reges.
6 Iudicabit in nationibus, implebit ruinas:
conquassabit capita in terra multorum.
7 De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

PSALMUS CX.

Alleluia.
1 Confitebor tibi Domine in toto corde meo:
in consilio iustorum, et congregatione.
2 Magna opera Domini:
exquisita in omnes voluntates eius.
3 Confessio et magnificentia opus eius:
et iustitia eius manet in saeculum saeculi.
4 Memoriam fecit mirabilium suorum,
misericors et miserator Dominus:
5 escam dedit timentibus se.
Memor erit in saeculum testamenti sui:
6 virtutem operum suorum annunciabit populo suo:
7 ut det illis hereditatem gentium:
opera manuum eius veritas, et iudicium.
8 Fidelia omnia mandata eius:
confirmata in saeculum saeculi,
facta in veritate et aequitate.
9 Redemptionem misit populo suo:
mandavit in aeternum testamentum suum.
Sanctum, et terribile nomen eius:
10 initium sapientiae timor Domini.
Intellectus bonus omnibus facientibus eum:
laudatio eius manet in saeculum saeculi.

PSALMUS CXI.

Alleluia, Reversionis Aggaei, et Zachariae.
1 Beatus vir, qui timet Dominum:
in mandatis eius volet nimis.
2 Potens in terra erit semen eius:
generatio rectorum benedicetur.
3 Gloria, et divitiae in domo eius:
et iustitia eius manet in saeculum saeculi.
4 Exortum est in tenebris lumen rectis:
misericors, et miserator, et iustus.
5 Iucundus homo qui miseretur et commodat,
disponet sermones suos in iudicio:
6 quia in aeternum non commovebitur.
7 In memoria aeterna erit iustus:
ab auditione mala non timebit.
Paratum cor eius sperare in Domino,

CVIII. 29. Ind. adversarii mei confusione, et op. quasi pallio (*Am.* vestimento) conf. sua 30. nimis] vehementer . . . multor.] populorum 31. Quoniam stabit . . . ut (*Am.* et) salvet a iudicibus anim. eius

CIX. *Titulus:* Psalmus David. Vox ecclesiae de patre et filio.
2. fortitudinis tuae 3. Populi tui spontanei erunt in die fortitudinis suae (*Sab.* tuae) in montibus sanctis: quasi de vulva orietur tibi ros adulescentiae (*Sab.* adol.) suae (*Sab.* tuae). 4. *Sab.* Melchisedec 5. *Am.* a dextera tua, *Sab.* ad dexteram tuam . . . percussit in die furoris sui 6. in gentibus, implevit valles: percutiet caput in terra multa 7. *Am.* exaltavit

CX. *Titulus:* Reversio Aggei et Zachariae. Ecclesia de Christo cum laude.
1. Aleph (*non Sab.*) Confitebor domino in tot. co. meo (*Sab. om.*) . . . *Am.* Beth In consilio 2. *Am.* Gemel Magna . . . *Sab.* exquirenda cunctis volentibus eum, *Am.* exquiranda (*corrige* -e-) in cunctis voluntatibus suis 3. He (*Sab. om.*) Gloria et decor op. eius . . . *Am.* Vau Et iustitia . . . manet *etc.*] perseverans semper 4. *Am.* Zai Memoriam . . . clemens (*Am. praem.* Eth) et misericors dom. 5. *Am.* Thet Escam . . . *Am.* Ioth Memor . . . erit in sempiternum pacti sui 6. Coph Et (*utrumque om. Sab.*) fortitudinem 7. Lameth (*Sab. om.*) Ut det illis (*Sab.* eis) . . . opus (*Am. praem.* Mem) 8. *Am.* Nun Fidelia . . . praecepta eius . . . firmata (*Am. praem.* Samech) in sempiternum iugiter . . . *Am.* Ain Facta in 9. *Am.* Fe Redemptionem . . . *Am.* Sade Mandavit . . . pactum suum . . . *Am.* Cof Sanctum 10. principium (*Am. praem.* Res) . . . Doctrina (*Am. praem.* Sen) bona cunctis facientibus ea (*Am.* qui faciunt eam): laus (*Am. praem.* Thau) eius perseverat iugiter. (*Am. add.* Alleluia.)

CXI. *Titulus:* Alleluia. Reversio Aggei et Zachariae. Vox ecclesiae de Christo.
1. *Am.* Aleph Beatus . . . *Am.* Beth In mandatis 2. *Am.* Gemel Potens . . . generatio (*Am. praem.* Deleth) iustorum 3. Substantia (*Am. praem.* E) et divitiae . . . *Am.* Vau Et iustitia . . . perseverans semper 4. Ortum (*Am. praem.* Zai) est . . . iustis: clemens (*Am. praem.* Eth) et misericors (*Am.* miserator) et iust. 5. Bonus (*Am. praem.* Teth) vir clemens et foenerans: dispensabit (*Am. praem.* Ioth) verba sua in iud. 6. *Am.* Coph Quia 7. In (*Am. praem.* Lameth) sempiterna . . . ab (*Am. praem.* Mem) auditu malo . . . *Am.* Nun Paratum . . . sper.] confidens

8 confirmatum est cor eius: non commovebitur
donec despiciat inimicos suos.
9 Dispersit, dedit pauperibus:
iustitia eius manet in saeculum saeculi,
cornu eius exaltabitur in gloria.
10 Peccator videbit, et irascetur,
dentibus suis fremet et tabescet:
desiderium peccatorum peribit.

PSALMUS CXII.

Alleluia.

1 Laudate pueri Dominum: laudate nomen Domini.
2 Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, et usque in saeculum.
3 A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.
4 Excelsus super omnes gentes Dominus,
et super caelos gloria eius.
5 Quis sicut Dominus Deus noster,
qui in altis habitat, 6 et humilia respicit in caelo et in terra?
7 Suscitans a terra inopem,
et de stercore erigens pauperem:
8 ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.
9 Qui habitare facit sterilem in domo,
matrem filiorum laetantem.

PSALMUS CXIII.

Alleluia.

1 In exitu Israel de Aegypto,
domus Iacob de populo barbaro:
2 facta est Iudaea sanctificatio eius,
Israel potestas eius.
3 Mare vidit, et fugit:
Iordanis conversus est retrorsum.
4 Montes exultaverunt ut arietes:
et colles sicut agni ovium.
5 Quid est tibi mare quod fugisti:
et tu Iordanis, quia conversus es retrorsum?
6 Montes exultastis sicut arietes,
et colles sicut agni ovium.
7 A facie Domini mota est terra, a facie Dei Iacob.
8 Qui convertit petram in stagna aquarum,
et rupem in fontes aquarum.

1 NON NOBIS DOMINE, NON NOBIS:
sed nomini tuo da gloriam.
2 Super misericordia tua, et veritate tua:
nequando dicant Gentes: Ubi est Deus eorum?
3 Deus autem noster in caelo: omnia quaecumque voluit, fecit.
4 Simulacra gentium argentum, et aurum,
opera manuum hominum.
5 Os habent, et non loquentur:
oculos habent, et non videbunt.
6 Aures habent, et non audient:
nares habent, et non odorabunt.
7 Manus habent, et non palpabunt:
pedes habent, et non ambulabunt:
non clamabunt in gutture suo.
8 Similes illis fiant qui faciunt ea:
et omnes qui confidunt in eis.
9 Domus Israel speravit in Domino:
adiutor eorum et protector eorum est.
10 Domus Aaron speravit in Domino:
adiutor eorum et protector eorum est.
11 Qui timent Dominum, speraverunt in Domino:
adiutor eorum et protector eorum est.
12 Dominus memor fuit nostri: et benedixit nobis:
benedixit domui Israel:
benedixit domui Aaron.
13 Benedixit omnibus, qui timent Dominum, pusillis cum maioribus.
14 Adiiciat Dominus super vos: super vos, et super filios vestros.
15 Benedicti vos a Domino, qui fecit caelum, et terram.
16 Caelum caeli Domino: terram autem dedit filiis hominum.

CXI. 8. firmum (*Am. praem.* Sameth) cor eius non timebit, donec (*Am. praem.* Ain) aspiciat in hostibus suis 9. *Am.* Phe Dispersit . . . iustitia (*Am. praem.* Sade) eius permanet in aeternum . . . *Am.* Cof Cornu 10. Impius (*Am. praem.* Res) videbit . . . dentibus (*Am. praem.* Sen) suis frendet . . . desider. (*Am. praem.* Thau) impiorum

CXII. *Titulus:* Alleluia. Vox ecclesiae, quam dicit de fidelibus suis.

1. pueri] servi 2. benedict. a modo et (*Am. om.*) usque in aeternum 3. ab ortu solis . . . occas. eius 4. *om.* et . . . *Am.* supra caelum 5. sicut] ut . . . qui in excelsis habitans 6. *om.* et *pri.* 7. de terra . . . elevat paup. 8. ut eum sedere faciat 9. Qui collocat sterilem . . . laetantem. Alleluia.

CXIII. *Titulus:* Alleluia. Vox apostolica cum Iudeis increpat idola.

1. Cum egrederetur Isr. 2. factus est Iud. in sanctificatione (*Sab.* -onem) eius 4. subsilierunt quasi ar., colles quasi filii gregis 5. *Am.* quia fugisti . . . *om.* et tu . . . quia (*Sab. om.*) conv. est (*Sab.* es) retr. 6. *Sab.* subsaltastis, *Am.* sussultastis . . . quasi arietes, colles quasi filii gregis 7. mota est] contremiscet (*Sab.* -scit) 8. in paludes aq. . . . et rup.] silicem. *Post versum octavum absque divisionis nota pergitur.* 2. et veritatem tuam . . . nequando] ne 3. universa quae voluit 4. Simul.] Idola . . . opus 6. nasum habent . . . *Am.* odorabuntur 7. non (*Am.* nec) sonabunt in gutt. suo 8. *Am. om.* et 9. *om.* domus . . . sper.] confidit (*Am.* -det) . . . adiut. eorum] auxiliator 10. sper.] confidit (*Am.* -det) . . . adiut. eorum] auxiliator 11. Timentes dom. confidunt in dom.: auxiliator et prot. eor. est 12. recordatus nostri benedicet: benedicet domui Isr.: benedicet 13. Benedicet timentibus dominum (*Am.* deum), parvis et magnis 14. Addat dom. . . . *Am. om.* et 15. *Am. om.* a . . . *Am.* caelos

17 Non mortui laudabunt te Domine:
neque omnes, qui descendunt in infernum.
18 Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino,
ex hoc nunc et usque in saeculum.

PSALMUS CXIV.

Alleluia.

1 Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meae.
2 Quia inclinavit aurem suam mihi:
et in diebus meis invocabo.
3 Circumdederunt me dolores mortis:
et pericula inferni invenerunt me.
Tribulationem et dolorem inveni:
4 et nomen Domini invocavi.
O Domine libera animam meam:
5 misericors Dominus, et iustus, et Deus noster miseretur.
6 Custodiens parvulos Dominus:
humiliatus sum, et liberavit me.
7 Convertere anima mea in requiem tuam:
quia Dominus benefecit tibi.
8 Quia eripuit animam meam de morte:
oculos meos a lacrymis,
pedes meos a lapsu.
9 Placebo Domino in regione vivorum.

PSALMUS CXV.

Alleluia.

10 Credidi, propter quod locutus sum:
ego autem humiliatus sum nimis.
11 Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax.
12 Quid retribuam Domino, pro omnibus, quae retribuit mihi?
13 Calicem salutaris accipiam:
et nomen Domini invocabo.
14 Vota mea Domino reddam coram omni populo eius:
15 pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius:
16 o Domine quia ego servus tuus:
ego servus tuus, et filius ancillae tuae.
Dirupisti vincula mea:
17 tibi sacrificabo hostiam laudis,
et nomen Domini invocabo.
18 Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi eius:
19 in atriis domus Domini, in medio tui Ierusalem.

PSALMUS CXVI.

Alleluia.

1 Laudate Dominum omnes Gentes:
laudate eum omnes populi:
2 quoniam confirmata est super nos misericordia eius:
et veritas Domini manet in aeternum.

PSALMUS CXVII.

Alleluia.

1 Confitemini Domino quoniam bonus:
quoniam in saeculum misericordia eius.
2 Dicat nunc Israel
quoniam bonus: quoniam in saeculum misericordia eius.
3 Dicat nunc domus Aaron:
quoniam in saeculum misericordia eius.
4 Dicant nunc qui timent Dominum:
quoniam in saeculum misericordia eius.
5 De tribulatione invocavi Dominum:
et exaudivit me in latitudine Dominus.
6 Dominus mihi adiutor: non timebo
quid faciat mihi homo.
7 Dominus mihi adiutor: et ego despiciam inimicos meos.
8 Bonum est confidere in Domino,
quam confidere in homine:
9 bonum est sperare in Domino,
quam sperare in principibus.
10 Omnes gentes circuierunt me:
et in nomine Domini quia ultus sum in eos.
11 Circumdantes circumdederunt me:
et in nomine Domini quia ultus sum in eos.

CXIII. 17. laudab. dominum, nec omnes qui desc. in silentium 18. *om.* qui vivimus . . . dom. et *(Am. om.)* usque in aeternum Alleluia.

CXIV. *Titulus:* Alleluia. Vox Christi est.

1. *Am.* exaudies domine 2. Quoniam *(Am. om.)* inclinavit 3. funes mortis, et munitiones inferni . . . Angustiam et dolorem reperi 4. *Am. om.* et . . . *Am.* invocavi . . . obsecro domine, salva (*Am.* libera) 5. clemens dominus *(Am. om.)* et iust., et de. no. misericors 6. Custodit . . . attenuatus sum et salvavit me 7. benef.] reddet 8. eruet . . . a laps.] ab offensa 9. Deambulabo coram domino in terris viventium

CXV. *Titulus:* Alleluia. Vox Pauli apostoli.

10. ego afflictus sum nimis 11. in stupore meo . . . mendacium 12. Quid reddam 13. *Am.* Calic. salutis 15. gloriosa 16. Obsecro domine . . . *om.* et . . . Dissolvisti (*Am.* desolv.) 17. immolabo . . . et in nomine 18. *Sab.* Ierus. (*Am.* Hierusalem). Alleluia.

CXVI. *Titulus:* Alleluia. Vox apostolorum.

1. collaudate eum universi populi 2. quia confortata (*Am.* confirmata) est . . . *om.* manet . . . in aeternum. Alleluia.

CXVII. *Titulus:* Alleluia. Vox Christi de se dicentis.

2. nunc Isr. quoniam in aeternum mis. eius 3. saec.] aeternum 4. saec.] aeternum 5. Cum tribularer invocavi 6. Dominus meus es (*Sab. om.*) 7. auxiliator . . . . desp. odientes me 8. Melius est sperare in dom. quam sperare 9. Melius est 10. circumdederunt . . . et *(Sab. om.)* in no. dom. (*Sab. add.* quia) ultus sum eos (*Sab.* in eas) 11. Circumdederunt me et obsederunt me: sed in no. dom. (*Sab. add.* quia) ult. sum eos (*Sab.* in eas)

12 Circumdederunt me sicut apes,
et exarserunt sicut ignis in spinis:
et in nomine Domini quia ultus sum in eos.
13 Impulsus eversus sum ut caderem:
et Dominus suscepit me.
14 Fortitudo mea, et laus mea Dominus:
et factus est mihi in salutem.
15 Vox exultationis, et salutis in tabernaculis iustorum.
16 Dextera Domini fecit virtutem:
dextera Domini exaltavit me,
dextera Domini fecit virtutem.
17 Non moriar, sed vivam: et narrabo opera Domini.
18 Castigans castigavit me Dominus: et morti non tradidit me.
19 Aperite mihi portas iustitiae,
ingressus in eas confitebor Domino:
20 Haec porta Domini, iusti intrabunt in eam.
21 Confitebor tibi quoniam exaudisti me:
et factus es mihi in salutem.
22 Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes:
hic factus est in caput anguli.
23 A Domino factum est istud: et est mirabile in oculis nostris.
24 Haec est dies, quam fecit Dominus:
exultemus, et laetemur in ea.
25 O Domine salvum me fac,
o Domine bene prosperare:
26 benedictus qui venit in nomine Domini.
Benediximus vobis de domo Domini:
27 Deus Dominus, et illuxit nobis.
Constituite diem sollemnem in condensis, usque ad cornu altaris.
28 Deus meus es tu, et confitebor tibi:
Deus meus es tu, et exaltabo te.
Confitebor tibi quoniam exaudisti me: et factus es mihi in salutem.
29 Confitemini Domino quoniam bonus:
quoniam in saeculum misericordia eius.

PSALMUS CXVIII.

Alleluia.

ALEPH.

1 Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.
2 Beati, qui scrutantur testimonia eius: in toto corde exquirunt eum.
3 Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulaverunt.
4 Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.
5 Utinam dirigantur viae meae, ad custodiendas iustificationes tuas.
6 Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.
7 Confitebor tibi in directione cordis: in eo quod didici iudicia iustitiae tuae.
8 Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.

BETH.

9 In quo corrigit adolescentior viam suam?
in custodiendo sermones tuos.
10 In toto corde meo exquisivi te:
ne repellas me a mandatis tuis.
11 In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi.
12 Benedictus es Domine: doce me iustificationes tuas.
13 In labiis meis, pronunciavi omnia iudicia oris tui.
14 In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.
15 In mandatis tuis exercebor: et considerabo vias tuas.
16 In iustificationibus tuis meditabor: non obliviscar sermones tuos.

GIMEL.

17 Retribue servo tuo, vivifica me: et custodiam sermones tuos.
18 Revela oculos meos: et considerabo mirabilia de lege tua.
19 Incola ego sum in terra: non abscondas a me mandata tua.
20 Concupivit anima mea desiderare iustificationes tuas, in omni tempore.
21 Increpasti superbos: maledicti qui declinant a mandatis tuis.

CXVII. 12. quasi apes, exstinctae sunt quasi ignis spinarum: in no. dom. (*Sab. add.* quia) ult. sum eos (*Sab.* in eas) 13. evers. sum] pellebar . . . sustentavit 14. *Am.* laudatio 15. exultat.] laudis 16. fecit *(Am. om.)* fortitudinem: dext. do. excelsa: dext. do. fec. fortitudinem 18. Corripiens arguit me 19. in eas] *Am. om.* in 22. *om.* hic 23. *Am.* factus est . . . istut (*Sab.* istud et) hoc (*Sab. add.* est) mirab. 25. Obsecro domine, salva obsecro: obsecro domine et *(Sab. om.)* prosper. obsecro 27. et apparuit nobis. Frequentate solemnitatem in frondosis 28. 29. exaltabo te. Confit. domino quon. bonus: quon. in aeternum mis. eius.

CXVIII. *Titulus:* Alleluia. Vox Christi ad patrem et apostolorum de adversario, et de Iudeis, et de passione sua, et de adventu suo et iudicio eius et regno.

1. Aleph] *Am. supplevit corr.* 2. qui custodiunt . . . requirunt 3. Nec (*Sab.* Non) enim 4. praecepta tua . . . *Am.* custodire 5. ad custodienda praecepta tua 6. cum respexero ad omnia mandata tua 7. cordis, cum didicero 8. Praecepta tua cust.: ne derelinq. me nimis 9. Beth] *Am. suppl. corr., praeterea inscriptum habet:* Vox novelli populi et iuvenum credentium . . . iuvenis semitam suam? cum custodierit verba tua 10. ne errare me facias a mand. tuis 11. *Sab.* eloquium tuum 12. Bened. tu domine *(Am. om.)*: doce me *(Am. om.)* praecepta tua 13. narravi omnes iustitias oris tui 14. *Am.* dilectatus, *Sab.* laetatus . . . quasi 15. In praeceptis tuis meditabor, et contemplabor semitas tuas. *Post hanc vocem incipit Quat.* L. *folio* 411. 16. In iustitiis tuis delectabor . . . verba tua 17. *Sab.* Tribue . . . vivam, et cust. verba tua 18. consid.] *Sab.* videbo 19. Advena ego . . . ne absc. 20. Desideravit an. mea desid. iudicia tua 21. qui recedunt

22 Aufer a me opprobrium, et contemptum: quia testimonia tua exquisivi.
23 Etenim sederunt principes, et adversum me loquebantur:
servus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.
24 Nam et testimonia tua meditatio mea est: et consilium meum iustificationes tuae.

DALETH.

25 Adhaesit pavimento anima mea:
vivifica me secundum verbum tuum.
26 Vias meas enunciavi, et exaudisti me: doce me iustificationes tuas.
27 Viam iustificationum tuarum instrue me: et exercebor in mirabilibus tuis.
28 Dormitavit anima mea prae taedio: confirma me in verbis tuis.
29 Viam iniquitatis amove a me: et de lege tua miserere mei.
30 Viam veritatis elegi: iudicia tua non sum oblitus.
31 Adhaesi testimoniis tuis Domine: noli me confundere.
32 Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.

HE.

33 Legem pone mihi Domine viam iustificationum tuarum:
et exquiram eam semper.
34 Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam: et custodiam illam in toto corde meo.
35 Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui.
36 Inclina cor meum in testimonia tua: et non in avaritiam.
37 Averte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.
38 Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.
39 Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum: quia iudicia tua iucunda.
40 Ecce concupivi mandata tua: in aequitate tua vivifica me.

VAU.

41 Et veniat super me misericordia tua Domine:
salutare tuum secundum eloquium tuum.
42 Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quia speravi in sermonibus tuis.
43 Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque: quia in iudiciis tuis supersperavi.
44 Et custodiam legem tuam semper: in saeculum et in saeculum saeculi.
45 Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisivi.
46 Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum: et non confundebar.
47 Et meditabar in mandatis tuis, quae dilexi.
48 Et levavi manus meas ad mandata tua, quae dilexi: et exercebar in iustificationibus tuis.

ZAIN.

49 Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.
50 Haec me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum vivificavit me.
51 Superbi inique agebant usquequaque: a lege autem tua non declinavi.
52 Memor fui iudiciorum tuorum a saeculo Domine: et consolatus sum.
53 Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam
54 Cantabiles mihi erant iustificationes tuae, in loco peregrinationis meae.
55 Memor fui nocte nominis tui Domine: et custodivi legem tuam.
56 Haec facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisivi.

HETH.

57 Portio mea Domine, dixi custodire legem tuam.

CXVIII. 22. quoniam . . . *Sab.* custodivi 23. *om.* et . . . *Am.* eloquebantur . . . tuus meditabatur praecepta tua 24. *sic:* Sed et test. tu. voluntas mea, quasi viri amicissimi mei 25. *Am.* Deleth . . . adh. pulveri . . . vivif. me (*Am. om.*) iuxta 26. exposui . . . et (*Am. om.*) exaud. me (*Am. om.*) . . . iustitiam tuam 27. praeceptorum tuorum fac me intellegere, et loquar in 28. Destillavit (*Sab.* Distill.) an. me. pr. stultitia: serva me iuxta eloquium tuum 29. Viam mendacii aufer a me, et legem tuam dona mihi. 30. Viam fidei . . . non sum obl.] proponebam 31. *Am.* Adhesit . . . ne confundas me 32. curram, quoniam 33. *sic:* Ostende mihi domine viam praeceptorum tuorum, et custodiam eam per vestigium 34. Doce me, et observabo leg. tuam . . . eam . . . *om.* meo 35. in semita 36. in *bis*] ad 38. Suscita . . . in timorem tuum 39. Averte . . . quod reveritus sum: quia (*Am. om.*) iud. tua bona 40. Ecc. desideravi praecepta tua: in iustitia (*Sab. add.* tua) 41. veniant (*Am.** -iat) mihi misericordiae tuae (*Am.** -dia tua) . . . et salus tua iuxta elo. tu. 42. mihi sermonem . . . in sermone tuo 43. usque nimis: quoniam iudicia tua expectavi 44. semper *etc.*] iugiter: in sempiternum et ultra 45. ambulabo in spatioso: quia praecepta tua quaesivi 46. loquar . . . coram regibus . . . confundar 47. Et delectabor 48. *Sab.* levabo . . . ad] *Am.* et . . . et loquar (*Am.* loquebar) in praeceptis tuis 49. *Am.* Zai . . . Memento sermonis servo tuo, quem me sperare fecisti 50. Haec est consolatio mea in afflictione mea 51. Sup. deridebant me nimis . . . *om.* autem 52. Recordatus sum 53. Horror obtinuit me ab impiis qui dereliquerunt 54. Carmina erant mihi praecepta tua 55. Recordatus sum in nocte nominis domini (*Sab.* nom. tui domine) et custodiam (*Sab.* -divi) 56. Hoc factum est (*Sab. add.* mihi) quia praecepta tua custodivi. 57. *Am.* Eth . . . Pars mea (*Am. om.*) . . . dixi ut custodiam verbum tuum

58 Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo:
miserere mei secundum eloquium tuum.
59 Cogitavi vias meas: et converti pedes meos in testimonia tua.
60 Paratus sum, et non sum turbatus: ut custodiam mandata tua.
61 Funes peccatorum circumplexi sunt me: et legem tuam non sum oblitus.
62 Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustificationis tuae.
63 Particeps ego sum omnium timentium te: et custodientium mandata tua.
64 Misericordia tua Domine plena est terra: iustificationes tuas doce me.

TETH.

65 Bonitatem fecisti cum servo tuo Domine, secundum verbum tuum.
66 Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.
67 Priusquam humiliarer ego deliqui:
propterea eloquium tuum custodivi.
68 Bonus es tu: et in bonitate tua doce me iustificationes tuas.
69 Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.
70 Coagulatum est sicut lac cor eorum: ego vero legem tuam meditatus sum.
71 Bonum mihi quia humiliasti me:
ut discam iustificationes tuas.
72 Bonum mihi lex oris tui,
super millia auri, et argenti.

IOD.

73 Manus tuae fecerunt me, et plasmaverunt me: da mihi intellectum, et discam mandata tua.
74 Qui timent te videbunt me, et laetabuntur: quia in verba tua supersperavi.
75 Cognovi Domine quia aequitas iudicia tua: et in veritate tua humiliasti me.
76 Fiat misericordia tua ut consoletur me, secundum eloquium tuum servo tuo.
77 Veniant mihi miserationes tuae, et vivam: quia lex tua meditatio mea est.
78 Confundantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.
79 Convertantur mihi timentes te: et qui noverunt testimonia tua.
80 Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, ut non confundar.

CAPH.

81 Defecit in salutare tuum anima mea: et in verbum tuum supersperavi.
82 Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes: Quando consolaberis me?
83 Quia factus sum sicut uter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus.
84 Quot sunt dies servi tui: quando facies de persequentibus me iudicium?
85 Narraverunt mihi iniqui fabulationes: sed non ut lex tua.
86 Omnia mandata tua veritas:
inique persecuti sunt me, adiuva me.
87 Paulominus consummaverunt me in terra:
ego autem non dereliqui mandata tua.
88 Secundum misericordiam tuam vivifica me: et custodiam testimonia oris tui.

LAMED.

89 In aeternum Domine, verbum tuum permanet in caelo.
90 In generationem et generationem veritas tua: fundasti terram, et permanet.
91 Ordinatione tua perseverat dies: quoniam omnia serviunt tibi.
92 Nisi quod lex tua meditatio mea est:
tunc forte periissem in humilitate mea.
93 In aeternum non obliviscar iustificationes tuas: quia in ipsis vivificasti me.
94 Tuus sum ego, salvum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisivi.

CXVIII. 58. vultum tuum in toto corde meo *(Sab. om.)* 59. Recogitavi . . . in] ad 60. Festinavi, et non neglexi custodire mand. tua 61. Fu. impiorum implicaverunt me . . . *om.* et 62. Medio noctis surgam . . . iustitiae tuae 63. praecepta 64. completa est . . . praecepta tua 65. *Am.* Theth . . . Benefecisti (*Sab. add.* cum) servo tuo 66. Bonum sermonem et scientiam doce me 67. Antequam audirem ego ignoravi: nunc autem 68. Bon. es tu et beneficus: doce me praecepta tua 69. Applicabant mihi mendacium superbi . . . in tot. cord. servabam praecepta tua 70. Incrassatum est velut adeps cor meum, et ego in lege tua delectabar (*Am.* dilectabor) 71. quia afflictus sum, ut discerem praecepta tua 72. Melior est mihi 73. *Am.* Ioth . . . et firmaverunt me: doce me, et *(Am. om.)* discam 74. quia sermonem tuum expectavi 75. Scio dom. quia iustum iudicium tuum, et vere afflixisti me 76. Sit obsecro misericord. tua in consolatione mea, sicut locutus es servo tuo 77. misericordiae tuae . . . delectatio (*Am.* dilectio) mea (*absque* est) 78. quoniam inique contriverunt me . . . loquar in praeceptis tuis 79. Revertantur ad me qui timent te, et qui sciunt testimonium tuum 80. perrectum (*Sab.* perfectum) in praeceptis tuis 81. *Sab.* Chaph . . . *om.* et . . . expectavi 82. Consumpti sunt oculi mei in verbum tuum *(Am.* om.)* 83. Et cum essem quasi . . . *Am.* in pruinam . . . praecepta tua 85. Foderunt mihi superbi foveas, quae non erant iuxta legem tuam 86. tua vera: falso persecuti sunt me, auxiliare mihi 87. consumpserunt me . . . dimisi praecepta tua 89. *Am.* Sameth . . . *Am.* perstat 90. In generatione et generatione fides tua . . . et stat 91. Iudicio tuo stant usque hodie: quia 92. delectatio mea, forte perissem in pressura mea 93. In sempiternum non obl. praeceptorum tuorum: quia per ipsa (*Am.* ipsam) 94. ego sum, salva me: qu. praecepta tua quaesivi

95 Me expectaverunt peccatores ut perderent me: testimonia tua intellexi.
96 Omnis consummationis vidi finem:
latum mandatum tuum nimis.

MEM.

97 Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est.
98 Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo: quia in aeternum mihi est.
99 Super omnes docentes me intellexi:
quia testimonia tua meditatio mea est.
100 Super senes intellexi: quia mandata tua quaesivi.
101 Ab omni via mala prohibui pedes meos: ut custodiam verba tua.
102 A iudiciis tuis non declinavi: quia tu legem posuisti mihi.
103 Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo!
104 A mandatis tuis intellexi:
propterea odivi omnem viam iniquitatis.

NUN.

105 Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis.
106 Iuravi, et statui custodire iudicia iustitiae tuae.
107 Humiliatus sum usquequaque
Domine: vivifica me secundum verbum tuum.
108 Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine: et iudicia tua doce me.
109 Anima mea in manibus meis semper: et legem tuam non sum oblitus.
110 Posuerunt peccatores laqueum mihi:
et de mandatis tuis non erravi.
111 Hereditate acquisivi testimonia tua in aeternum: quia exultatio cordis mei sunt.
112 Inclinavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas
in aeternum, propter retributionem.

SAMECH.

113 Iniquos odio habui: et legem tuam dilexi.
114 Adiutor, et susceptor meus es tu: et in verbum tuum supersperavi.
115 Declinate a me maligni: et scrutabor mandata Dei mei.
116 Suscipe me secundum eloquium tuum, et vivam: et non confundas me ab expectatione mea.
117 Adiuva me, et salvus ero: et meditabor in iustificationibus tuis semper.
118 Sprevisti omnes discedentes a iudiciis tuis:
quia iniusta cogitatio eorum.
119 Praevaricantes reputavi omnes peccatores terrae:
ideo dilexi testimonia tua.
120 Configo timore tuo carnes meas: a iudiciis enim tuis timui.

AIN.

121 Feci iudicium et iustitiam: non tradas me calumniantibus me.
122 Suscipe servum tuum in bonum: non calumnientur me superbi.
123 Oculi mei defecerunt in salutare tuum: et in eloquium iustitiae tuae.
124 Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam: et iustificationes tuas doce me.
125 Servus tuus sum ego: da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.
126 Tempus faciendi Domine: dissipaverunt legem tuam.
127 Ideo dilexi mandata tua, super aurum et topazion.
128 Propterea ad omnia mandata tua dirigebar:
omnem viam iniquam odio habui.

PHE.

129 Mirabilia testimonia tua: ideo scrutata est ea anima mea.
130 Declaratio sermonum tuorum illuminat: et intellectum dat parvulis.

CXVIII. 95. impii . . . testimonium tuum considerabo 96. Omni consummationi (*Sab.* Omnis -onis) 97. Quam dilexi . . . *om.* Domine . . . haec medit. mea (*sine* est) 98. Su. in. meos instruis (*Sab.* instruxisti) me mand. tuo: quia in sempiternum hoc est mihi 99. Sup. omn. qui docebant me eruditus sum . . . *om.* est 100. praecepta tua servavi 101. via] semita . . . custodirem 102. non recessi: quia tu illuminasti me 103. Quam dulce gutturi meo eloquium tuum 104. Praecepta tua considerabam . . . omn. semitam mendacii 105. pedi meo . . . lux semitae meae 106. Iur. et perseverabo, ut custodiam 107. Afflictus sum usque nimis . . . sec.] iuxta 108. complaceant tibi domine, et secundum iud. tua 109. in manu mea . . . legis tuae 110. impii . . . a praeceptis tuis non aberravi 111. Hereditas mea testimonia tua in sempiternum: qu. gaudium . . . *Am.** mei sunt cordis 112. ut facerem iustitias tuas propter aeternam retrib. 113. *Am.* Sameth Tumultuosos odivi 114. Protectio (*Am.* Praeceptio) mea et scutum meum tu es: verbum tuum (*Am. om.*) expectavi 115. Recedite a me . . . scrut.] custodiam 116. Confirma me sec. verbum tuum . . . et noli me confundere ab 117. Auxiliare mihi . . . ero] *Am.** *add.* iugiter . . . et delectabor in praeceptis tuis iugiter 118. Abiecisti omnes qui aversantur praecepta tua: quia mendax 119. Quasi scoriam computasti omn. impios terr.: propterea 120. Horripilavit a tim. tuo caro mea, et iudicia tua timui . . . Ain] *Am.* Coph 121. ne derelinquas me his qui calumniantur me 122. Sponde pro servum tuum (*Sab.* servo tuo) . . . ne 124. sec.] iuxta . . . et praecepta tua 125. *Am. om.* sum . . . instrue me, ut cognoscam 126. Temp. est ut facias domine: praevaricati sunt leg. tu. 127. Ideo] Propterea . . . *Sab.* topazium, *Am.* topaziom 128. in universa praecepta tua direxi: omnem semitam mendacii 129. *Am.* Fe . . . idcirco custodivit ea 130. Ostium serm. tu. lucidum, docens (*Am.* doce) parvulos

131 Os meum aperui, et attraxi spiritum:
quia mandata tua desiderabam.
132 Aspice in me, et miserere mei, secundum
iudicium diligentium nomen tuum.
133 Gressus meos dirige secundum eloquium
tuum: et non dominetur mei omnis
iniustitia.
134 Redime me a calumniis hominum: ut
custodiam mandata tua.
135 Faciem tuam illumina super servum tuum:
et doce me iustificationes tuas.
136 Exitus aquarum deduxerunt oculi mei:
quia non custodierunt legem tuam.

SADE.

137 Iustus es Domine: et rectum iudicium
tuum.
138 Mandasti iustitiam testimonia tua: et
veritatem tuam nimis.
139 Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti
sunt verba tua inimici mei.
140 Ignitum eloquium tuum vehementer: et
servus tuus dilexit illud.
141 Adolescentulus sum ego, et contemptus:
iustificationes tuas non sum oblitus.
142 Iustitia tua, iustitia in aeternum:
et lex tua veritas.
143 Tribulatio, et angustia invenerunt me:
mandata tua meditatio mea est.
144 Aequitas testimonia tua in aeternum: intellectum
da mihi, et vivam.

COPH.

145 Clamavi in toto corde meo, exaudi
me Domine: iustificationes tuas requiram.
146 Clamavi ad te, salvum me fac: ut custodiam
mandata tua.
147 Praeveni in maturitate, et clamavi: quia
in verba tua supersperavi.
148 Praevenerunt oculi mei ad te diluculo:
ut meditarer eloquia tua.
149 Vocem meam audi secundum misericordiam
tuam
Domine: et secundum iudicium tuum vivifica
me.
150 Appropinquaverunt persequentes me iniquitati:
a lege autem tua longe facti sunt.
151 Prope es tu Domine: et omnes viae tuae
veritas.
152 Initio cognovi de testimoniis tuis:
quia in aeternum fundasti ea.

RES.

153 Vide humilitatem meam, et eripe me:
quia legem tuam non sum oblitus.
154 Iudica iudicium meum, et redime me:
propter eloquium tuum vivifica me.
155 Longe a peccatoribus salus: quia iustificationes
tuas non exquisierunt.
156 Misericordiae tuae multae Domine: secundum
iudicium tuum vivifica me.
157 Multi qui persequuntur me, et tribulant
me:
a testimoniis tuis non declinavi.
158 Vidi praevaricantes, et tabescebam: quia
eloquia tua non custodierunt.
159 Vide quoniam mandata tua dilexi Domine:
in misericordia tua vivifica me.
160 Principium verborum tuorum, veritas:
in aeternum omnia iudicia iustitiae tuae.

SIN.

161 Principes persecuti sunt me gratis:
et a verbis tuis formidavit cor meum.
162 Laetabor ego super eloquia tua: sicut
qui invenit spolia multa.
163 Iniquitatem odio habui, et abominatus
sum:
legem autem tuam dilexi.
164 Septies in die laudem dixi tibi, super
iudicia iustitiae tuae.
165 Pax multa diligentibus legem tuam: et
non est illis scandalum.
166 Expectabam salutare tuum Domine:
et mandata tua dilexi.
167 Custodivit anima mea testimonia tua:
et dilexit ea vehementer.

CXVIII. 131. et respiravi 132. Respice ad me . . . sec.] iuxta 133. Gr. me. firma (*Sab. add.* in) sermone tuo, et non des potestatem (*Sab. add.* in me) universae iniquitati 134. *Sab.* a calumnia . . . hominis, ut (*Sab.* et) cust. praecepta tua 135. Vultum tuum ostende servo tuo . . . praecepta tua 136. Rivi aquarum ducebant de oculis meis 138. Praecepisti iust. testimonii tui . . . *om.* tuam 139. Consumpsit me zel. meus . . . verborum tuorum hostes mei 140. Probatus sermo tuus nimis . . . illum 141. Parvulus ego sum et contemptibilis: sed praecepta tua 142. in aetern.] *Sab.* sempiterna, *Am.* semper aeterna 143. med. mea est] voluntas mea 144. Iusta testim. tua semper: doce me et viv. 145. *Am.* Cof . . . *Sab. om.* meo . . . praecepta tua custodiam 146. Invocavi te . . . ut] et 147. Surgebam adhuc in tenebris et clamabam, verbum tuum expectans 148. Praeveniebant (*Am.* Praevenebant) oculi mei *(Am. om.)* vigilias, ut medi. in sermonibus tuis 149. *Sab.* exaudi . . . sec.] iuxta . . . *om.* et 150. persecutores mei sceleris, et a lege tua procul 151. et omnia mandata tua veritas 152. A principio novi . . . quod in aet. fundaveris ea 153. afflictionem meam . . . legis tuae 154. Iud. causam meam . . . in *(Am. om.)* sermone tuo viv. me 155. Longe ab impiis . . . praecepta tua non quaesierunt 156. iuxta iudicia tua 157. Multi (*Sab. add.* qui) pers. me et affligunt me: a (*Am.* et) test. 158. praevaricatores tuos et moerebam: quia (*Am.* qui) verbum tuum 159. quoniam praecepta tua . . . iuxta misericordiam tuam 160. Princip.] Caput . . . et in *(Am. om.)* sempiternum omne iudicium 161. *Am.* Sen . . . me sine causa: verba autem tua timuit 162. Gaudens ego sum in eloquio tuo 163. Mendacium od. ha. et detestatus sum: legem (*Am. add.* autem) tuam 164. laudavi te sup. iudiciis 165. *Am.* est in illis 166. Expectavi . . . dilex.] feci 167. et dilexi (*Sab.* dilexit) ea nimis

168 Servavi mandata tua, et testimonia tua:
quia omnes viae meae in conspectu tuo.

TAU.

169 Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine:
iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.
170 Intret postulatio mea in conspectu tuo: secundum eloquium tuum eripe me.
171 Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.
172 Pronunciabit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua aequitas.
173 Fiat manus tua ut salvet me: quoniam mandata tua elegi.
174 Concupivi salutare tuum Domine: et lex tua meditatio mea est.
175 Vivet anima mea, et laudabit te: et iudicia tua adiuvabunt me.
176 Erravi, sicut ovis, quae periit: quaere servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

PSALMUS CXIX.

1 Canticum graduum.
Ad Dominum cum tribularer clamavi: et exaudivit me.
2 Domine libera animam meam a labiis iniquis, et a lingua dolosa.
3 Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?
4 Sagittae potentis acutae, cum carbonibus desolatoriis.
5 Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est:
habitavi cum habitantibus Cedar:
6 multum incola fuit anima mea. 7 Cum his, qui oderunt pacem,
eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis.

PSALMUS CXX.

Canticum graduum.
1 Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.
2 Auxilium meum a Domino, qui fecit caelum et terram.
3 Non det in commotionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.
4 Ecce non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel.
5 Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.
6 Per diem sol non uret te: neque luna per noctem.
7 Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam Dominus.
8 Dominus custodiat introitum tuum, et exitum tuum: ex hoc nunc, et usque in saeculum.

PSALMUS CXXI.

1 Canticum graduum.
Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus.
2 Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis Ierusalem.
3 Ierusalem, quae aedificatur ut civitas: cuius participatio eius in idipsum.
4 Illuc enim ascenderunt tribus,
tribus Domini: testimonium Israel
ad confitendum nomini Domini.
5 Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum David.
6 Rogate quae ad pacem sunt Ierusalem: et abundantia diligentibus te:
7 fiat pax in virtute tua: et abundantia in turribus tuis.
8 Propter fratres meos, et proximos meos, loquebar pacem de te:
9 propter domum Dñi Dei nostri, quaesivi bona tibi.

PSALMUS CXXII.

Canticum graduum.
1 Ad te levavi oculos meos, qui habitas in caelis.
2 Ecce sicut oculi servorum, in manibus dominorum suorum,

CXVIII. 168. Custodivi praecepta tua . . . *Am. om.* meae 169. Thau . . . . . . Ingrediatur laus mea coram te dom.: secundum verbum tuum doce me 170. Veniat deprecatio mea ante vultum tuum . . . libera me 171. Eruct.] Fundant . . . docebis enim me praecepta tua 172. Loquetur ling. me. sermonem tuum . . . aequit.] iusta 173. Sit ma. tua auxiliatrix mea: quia praecepta 174. Desideravi . . . voluntas mea (*sine* est) 175. auxiliabuntur mihi 176. quasi ovis perdita . . . mandatorum tuorum

CXIX. *Titulus:* Canticum graduum. Vox Christi ecclesiae.

1. Ad dom. in (*Am.* cum) tribulatione mea 2. a labio mendacii, a ling. dol. 4. *Am.* potentes . . . carb. iuniperorum 5. peregrinatio mea prolongata est . . . cum tabernaculis Cedar (*Am.* Caed.) 6. mult. peregrinata (*Sab.* peregrina) est 7. *sic:* Cum odientibus pac. ego pacifica loquebar, et illi bellantia.

CXX. *Titulus:* Canticum graduum. Vox ecclesiae ad apostolos.

2. a dom. factore caeli et terrae 3. *Am.* in commotione . . . nec dorm. 5. *Am.* custodiet 6. uret] percutiet 7. custodiet . . . *om.* Dominus 8. exitum tuum et introitum tuum, amodo et usque in aeternum

CXXI. *Titulus:* Canticum graduum. Vox ecclesiae ad apostolos.

1. Laet. sum eo quod dixerint mihi 2. in portis tuis 3. in idips.] simul 4. Quia ibi asc. 5. ibi . . . sup. dom.] domui 6. Rog. pacem Hierusalem (*Sab.* Ierus.): sit bene his qui diligunt te 7. Sit pax in muris tuis: abund. in domibus tu. 8. amic.] proximos . . . loquar pac. tibi 9. *Am. om.* dei . . . quaeram

CXXII. *Titulus:* Canticum graduum. Vox Christi ad patrem.

2. in manib. *bis*] ad manum . . .

sicut oculi ancillae in manibus dominae suae :
ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri.
3 Miserere nostri Domine, miserere nostri :
quia multum repleti sumus despectione :
4 quia multum repleta est anima nostra :
opprobrium abundantibus, et despectio superbis.

PSALMUS CXXIII.

1 Canticum graduum.
Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel :
2 nisi quia Dominus erat in nobis,
cum exurgerent homines in nos,
3 forte vivos deglutissent nos :
cum irasceretur furor eorum in nos,
4 forsitan aqua absorbuisset nos.
5 Torrentem pertransivit anima nostra :
forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.
6 Benedictus Dominus qui non dedit nos, in captionem dentibus eorum.
7 Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium :
laqueus contritus est, et nos liberati sumus.
8 Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit caelum et terram.

PSALMUS CXXIV.

1 Canticum graduum.
Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion :
non commovebitur in aeternum, qui habitat
2 in Ierusalem.
Montes in circuitu eius :
et Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc et usque in saeculum.
3 Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum :
ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.
4 Benefac Domine bonis, et rectis corde.
5 Declinantes autem in obligationes,
adducet Dominus cum operantibus iniquitatem : pax super Israel.

PSALMUS CXXV.

1 Canticum graduum.
In convertendo Dominus captivitatem Sion :
facti sumus sicut consolati :
2 tunc repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra exultatione.
Tunc dicent inter gentes : Magnificavit Dominus facere cum eis.
3 Magnificavit Dominus facere nobiscum :
facti sumus laetantes.
4 Converte Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro.
5 Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.
6 Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua.
Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

PSALMUS CXXVI.

1 Canticum graduum Salomonis.
Nisi Dominus aedificaverit domum,
in vanum laboraverunt qui aedificant eam.
Nisi Dominus custodierit civitatem,
frustra vigilat qui custodit eam.
2 Vanum est vobis ante lucem surgere :
surgite postquam sederitis,
qui manducatis panem doloris.
Cum dederit dilectis suis somnum :
3 ecce hereditas Dñi filii : merces, fructus ventris.
4 Sicut sagittae in manu potentis : ita filii excussorum.
5 Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis :
non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.

CXXII. 2. sic (*Am.* sicut) oc. nostri 3. *Am.* quoniam 4. *om.* quia . . . anim. nostra opprobrio (*Am.* obprobrium) abundantium et despectione (*Am.* dispectionis) superborum

CXXIII. *Titulus:* Canticum graduum. Vox apostolorum.

1. Nisi dom. fuisset in nobis 2. nisi dom. fuisset in nobis . . . super nos homines 3. forsitan vivos absorbuissent (*Am.* obs.) . . . super nos 4. aquae circumdedissent nos 5. Torrens transisset super animam nostram : fo. transisset (*Am. male* -sset) super animam nostram aquae superbae (*Sab.* superbiae) 6. in praedam 7. quasi avis 8. Auxilium nostrum

CXXIV. *Titulus:* Canticum graduum. Vox ecclesiae.

1. quasi mons Si. immobilis (*Am. repetit* immobilis) in aetern. habitabilis 2. Hierusalem (*idque sticho coniunctum cum* habitabilis) *pro* in Ierus. . . . amodo et (*Am. om.*) usque in aeternum 3. non requiescet virga (*Am.* -gam) impietatis . . . ut non mittant iusti in (*Am. om.*) iniquit. 5. Qui autem declinant ad pravitates suas, deducet (*Am.* adducet) eos dom. cum his qui operantur

CXXV. *Titulus:* Vox apostolorum de impiis Iudeis.

1. Cum converteret dominus . . . quasi somniantes 2. Tunc implebitur risu . . . exult.] laude . . . in gentibus . . . cum istis 3. *Sab.* sicut laetantes 4. sicut rivum (*Sab.* rivos) 6. Qui ambulans ibat et flebat, portans ad seminandum sementem : veniens veniet exultatione, portans

CXXVI. *Titulus:* Canticum graduum. Vox Christi ad futuram ecclesiam.

2. Frustra vobis est de mane consurgere (*Sab.* surgere) : postquam . . . dolorum . . . sic dabit diligentibus se somnum 3. filii; merces] *Am.* filii mercis 4. excuss.] iuventutis 5. *Am.* inplebit . . . frequentiam (*Sab.* pharetram) suam ex ipsis : non confundentur cum loquentur . . . *Am. om.* suis

PSALMUS CXXVII.

1 Canticum graduum.
Beati omnes, qui timent Dominum,
qui ambulant in viis eius.
2 Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, et bene tibi erit.
3 Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuae.
Filii tui sicut novellae olivarum, in circuitu mensae tuae.
4 Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.
5 Benedicat tibi Dominus ex Sion: et videas bona Ierusalem omnibus diebus vitae tuae.
6 Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

PSALMUS CXXVIII.

1 Canticum graduum.
Saepe expugnaverunt me a iuventute mea, dicat nunc Israel:
2 saepe expugnaverunt me a iuventute mea: etenim non potuerunt mihi.
3 Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores:
prolongaverunt iniquitatem suam.
4 Dominus iustus concidit cervices peccatorum:
5 confundantur et convertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.
6 Fiant sicut foenum tectorum: quod priusquam evellatur, exaruit:
7 de quo non implevit manum suam qui metit, et sinum suum qui manipulos colligit.
8 Et non dixerunt qui praeteribant:
Benedictio Domini super vos:
benediximus vobis in nomine Domini.

PSALMUS CXXIX.

1 Canticum graduum.
De profundis clamavi ad te Domine:
2 Domine exaudi vocem meam:
fiant aures tuae intendentes, in vocem deprecationis meae.
3 Si iniquitates observaveris Domine: Domine quis sustinebit?
4 Quia apud te propitiatio est: et propter legem tuam
sustinui te Domine. Sustinuit anima mea
in verbo eius: [5] speravit
anima mea in Domino. [6] A custodia matutina usque ad noctem:
speret Israel in Domino. [7] Quia apud Dominum misericordia: et copiosa apud eum redemptio.
8 Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus eius.

PSALMUS CXXX.

1 Canticum graduum David.
Domine non est exaltatum cor meum:
neque elati sunt oculi mei.
Neque ambulavi in magnis:
neque in mirabilibus super me.
2 Si non humiliter sentiebam: sed exaltavi animam meam:
sicut ablactatus est super matre sua,
ita retributio in anima mea.
3 Speret Israel in Domino, ex hoc nunc et usque in saeculum.

PSALMUS CXXXI.

1 Canticum graduum.
Memento Dñe David, et omnis mansuetudinis eius:
2 sicut iuravit Domino, votum vovit Deo Iacob:
3 Si introiero in tabernaculum domus meae,
si ascendero in lectum strati mei:
4 si dedero somnum oculis meis,
et palpebris meis dormitationem: [5] et requiem temporibus meis:
donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.

CXXVII. *Titulus:* Canticum graduum. Propheta de Christo et de ecclesia dicit.
1. Beatus omnis qui timet . . . ambulat 2. Laborem . . . cum comederis 3. abund.] fructifera . . . in penetralibus (*Am.* penetrabilibus) . . . novell.] germina 4. homo] viro

CXXVIII. *Titulus:* Canticum graduum. Vox ecclesiae.
1. me ab adulescentia (*ut semper*, *item semper Sab.* adol.) mea 2. me (*Am*** *om.*) ab adulescentia mea: sed non potuerunt mihi 3. Supr. cervicem meam arabant arantes: prol. sulcum suum 4. concidet laqueos impiorum 5. *Sab.* revertantur, *Am.* revereantur 6. quod statim ut viruerit (*Am.* verberit), arescit 7. implebit . . . qui metit] messor . . . suum manipulos faciens 8. De quo non dix. praetereuntes (*Sab.* transeuntes)

CXXIX. *Titulus:* Canticum graduum. Legendus ad lectionem Ionae prophetae.
2. ad vocem 3. observabis . . . quis] *Am.* qui 4. tecum est prop.: cum terribilis sis, sustinui dominum 4. 5. mea, et verbum eius expectavi: anima mea ad dominum 6. a vigilia mat. usque ad vigiliam matutinam expectet Isr. dominum 7. copiosa] multa

CXXX. *Titulus:* Canticum graduum. Vox ecclesiae rogantis.
1. Et non ambulavi 2. Si non proposui, et silere feci anim. meam . . . ablactat. super (*Am.* ad) matrem suam, ita ablactetur super me (*Am.* ablactata ad me) anima mea 3. Isr. dominum, amodo et usque in aeternum

CXXXI. *Titulus:* Canticum graduum. Propheta ad patrem de Christo dicit.
2. Qui iuravit 3. intravero . . . si ascendero (*Sab.* sedero) super lectum straminis mei 5. *om.* et req. tempor. meis . . . tabernacula

6 Ecce audivimus eam in Ephrata: invenimus eam in campis silvae.
7 Introibimus in tabernaculum eius: adorabimus in loco, ubi steterunt pedes eius.
8 Surge Domine in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuae.
9 Sacerdotes tui induantur iustitiam: et sancti tui exultent.
10 Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.
11 Iuravit Dominus David veritatem, et non frustabitur eam:
De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.
12 Si custodierint filii tui testamentum meum, et testimonia mea haec, quae docebo eos: et filii eorum usque in saeculum, sedebunt super sedem tuam.
13 Quoniam elegit Dominus Sion: elegit eam in habitationem sibi.
14 Haec requies mea in saeculum saeculi: hic habitabo quoniam elegi eam.
15 Viduam eius benedicens benedicam: pauperes eius saturabo panibus.
16 Sacerdotes eius induam salutari: et sancti eius exultatione exultabunt.
17 Illuc producam cornu David, paravi lucernam Christo meo.
18 Inimicos eius induam confusione: super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.

PSALMUS CXXXII.

1 Canticum graduum David.
Ecce quam bonum, et quam iucundum habitare fratres in unum:
2 sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius:
3 sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.
Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, et vitam usque in saeculum.

PSALMUS CXXXIII.

1 Canticum graduum.
Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini:
qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri,
2 in noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum.
3 Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit caelum et terram.

PSALMUS CXXXIV.

1 Alleluia.
Laudate nomen Domini, laudate servi Dominum.
2 Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri.
3 Laudate Dominum, quia bonus Dominus: psallite nomini eius, quoniam suave.
4 Quoniam Iacob elegit sibi Dominus, Israel in possessionem sibi.
5 Quia ego cognovi quod magnus est Dominus, et Deus noster prae omnibus diis.
6 Omnia quaecumque voluit, Dominus fecit in caelo, in terra, in mari, et in omnibus abyssis.
7 Educens nubes ab extremo terrae: fulgura in pluviam fecit.
Qui producit ventos de thesauris suis:
8 qui percussit primogenita Aegypti ab homine usque ad pecus.
9 Et misit signa, et prodigia in medio tui Aegypte:
in Pharaonem, et in omnes servos eius.
10 Qui percussit gentes multas: et occidit reges fortes:
11 Sehon regem Amorrhaeorum, et Og regem Basan, et omnia regna Chanaan.

CXXXI. 6. illum in Ephrata (*Am.* Efratha): inv. illum in regione saltus. 7. Intremus in tabernacula eius: adoremus scabellum pedum eius 8. fortitudinis tuae 9. iustitia . . . exult.] laudent 10. ne avertas 11. et non *etc.*] non avertetur ab ea . . . super sedem meam (*Sab.* tuam) 12. pactum meum et testificationem meam, quam docuero eos . . . saec.] aeternum . . . sup. thronum tuum 13. quia . . . desideravit eam in habitaculum sibi (*Sab.* suum) 14. Haec est (*Am. om.*) . . . in sempiternum . . . *Am.* habitavi . . . quia desideravi eam 15. Viduam] Venationem . . . pane 16. laude laudabunt 17. Ibi oriri faciam 18. florebit sanctific. (*Sab.* diadema) eius

CXXXII. *Titulus:* Canticum graduum. Vox ecclesiae orantis.

1. incund.] decorum . . . *Am.* in uno 2. ungu. optimum in . . . super oram vestimentorum eius 3. *Am.* Aermon . . . super montana . . . ibi . . . *om.* et . . . usq. in aeternum

CXXXIII. *Titulus:* Canticum graduum. Vox ecclesiae in futuro.

1. *om.* nunc . . . in atr. dom. Dei nostr.] in noctibus 2. *om.* In noctibus . . . levate ma. ve. ad sanctum . . . bened. domino 3. *Sab.* Bened. tibi . . . qui *etc.*] factor caeli et terrae

CXXXIV. *Titulus:* Alleluia. Vox ecclesiae operantibus quae increpat idola gentium quod nulla sunt.

3. quoniam . . . cantate no. eius (*Am. om.*) quon. decens 4. Quia (*Am.* quoniam) . . . in peculium (*Am.* slm *i. e. saeculum, ex errore*) suum 5. scio . . . *om.* est . . . deus] dominus 6. quae voluit . . . et in terra . . . omnib.] *Sab.* cunctis 7. Levans nubes de summitatibus terrae . . . qui prod.] educens 8. primitiva Aeg. 9. *om.* Et . . . *Am.* emisit . . . prodig.] portenta . . . in Pharao et in cunctos serv. suos (*Sab.* eius) 11. Seon re. Amorraeorum

12 Et dedit terram eorum hereditatem,
hereditatem Israel populo suo.
13 Domine nomen tuum in aeternum:
Domine memoriale tuum in generationem
et generationem.
14 Quia iudicabit Dominus populum suum:
et in servis suis deprecabitur.
15 Simulacra Gentium argentum, et aurum,
opera manuum hominum.
16 Os habent, et non loquentur: oculos habent, et non videbunt.
17 Aures habent, et non audient:
neque enim est spiritus in ore ipsorum.
18 Similes illis fiant qui faciunt ea: et omnes
qui confidunt in eis.
19 Domus Israel benedicite Domino:
domus Aaron benedicite Domino.
20 Domus Levi benedicite Domino:
qui timetis Dominum, benedicite Domino.
21 Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat
in Ierusalem.

PSALMUS CXXXV.

1 Alleluia.
Confitemini Domino quoniam bonus:
quoniam in aeternum misericordia eius.
2 Confitemini Deo deorum:
quoniam in aeternum misericordia eius.
3 Confitemini Domino dominorum:
quoniam in aeternum misericordia eius.
4 Qui facit mirabilia magna solus:
quoniam in aeternum misericordia eius.
5 Qui fecit caelos in intellectu:
quoniam in aeternum misericordia eius.
6 Qui firmavit terram super aquas:
quoniam in aeternum misericordia eius.
7 Qui fecit luminaria magna:
quoniam in aeternum misericordia eius.
8 Solem in potestatem diei:
quoniam in aeternum misericordia eius.
9 Lunam, et stellas in potestatem noctis:
quoniam in aeternum misericordia eius.
10 Qui percussit Aegyptum cum primogenitis
eorum:
quoniam in aeternum misericordia eius.
11 Qui eduxit Israel de medio eorum:
quoniam in aeternum misericordia eius.
12 In manu potenti, et brachio excelso:
quoniam in aeternum misericordia eius.
13 Qui divisit Mare rubrum in divisiones:
quoniam in aeternum misericordia eius.
14 Et eduxit Israel per medium eius:
quoniam in aeternum misericordia eius.
15 Et excussit Pharaonem, et virtutem eius
in Mari rubro:
quoniam in aeternum misericordia eius.
16 Qui traduxit populum suum per desertum:
quoniam in aeternum misericordia eius.
17 Qui percussit reges magnos:
quoniam in aeternum misericordia eius.
18 Et occidit reges fortes:
quoniam in aeternum misericordia eius.
19 Sehon regem Amorrhaeorum:
quoniam in aeternum misericordia eius.
20 Et Og regem Basan:
quoniam in aeternum misericordia eius.
21 Et dedit terram eorum hereditatem:
quoniam in aeternum misericordia eius.
22 Hereditatem Israel servo suo:
quoniam in aeternum misericordia eius.
23 Quia in humilitate nostra memor fuit nostri:
quoniam in aeternum misericordia eius.
24 Et redemit nos ab inimicis nostris:
quoniam in aeternum misericordia eius.
25 Qui dat escam omni carni:
quoniam in aeternum misericordia eius.
26 Confitemini Deo caeli:
quoniam in aeternum misericordia eius.
Confitemini Domino dominorum:
quoniam in aeternum misericordia eius.

PSALMUS CXXXVI.

Psalmus David, Hieremiae.
1 Super flumina Babylonis,
illic sedimus et flevimus: cum recordaremur Sion:
2 in salicibus in medio eius, suspendimus
organa nostra.
3 Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum:
et qui abduxerunt nos: Hymnum cantate
nobis de canticis Sion.
4 Quomodo cantabimus canticum Domini in
terra aliena?
5 Si oblitus fuero tui Ierusalem,
oblivioni detur dextera mea.
6 Adhaereat lingua mea faucibus meis, si
non meminero tui:
si non proposuero Ierusalem, in principio
laetitiae meae.

CXXXIV. 13. *Sab.* in generatione et generatione 14. et in servos suos erit placabilis 15. Idola gentium . . . *Am. om.* manuum 17. sed nec (*Sab. add.* est) spiritus in or. eorum 18. *Sab.* omnis qui confidit 20. qui tim.] timentes 21. *Am.* domin. deus . . . *Sab. add. ad. fin.* Alleluia.

CXXXV. *Titulus:* Vox apostolorum ad sinagogam.

4. *Sab.* fecit 5. in sapientia 8. *Am.* in potestates 10. cum primitivis suis 11. Et eduxit 12. In ma. valida et in (*Am. om.*) brachio extento 14. e (*Am.* in) medio eius 15. Et convolvit Pharao et exercitum eius 16. Qui perduxit (*Am.* duxit) 18. reg. potentes, *Am.* reg. magnifices *(sic)* 19. Seon reg. Amorraeorum 21. *Am. om. hunc versum.* 24. Et eripuit (*Am.* redemit) nos de tribulationibus (*Am.* hostibus) no. 25. esc.] panem 26. *om.* Conf. Domino dominor., quon. in aet. mis. eius

CXXXVI. *Titulus:* Psalmus David pro Hieremia. Vox ecclesiae.

1. *Sab.* ibi sed. et flev., *Am.* et sedim. ibi flebimus . . . *Am.* cum recordamur tui Sion. 2. Super salices . . . susp. citharas nostras, *Am.* susp. cythara nostra 3. Quoniam ibi . . . verba carminis . . . qui affligebant nos laeti: Canite nobis 5. in oblivione sit dext. me. 6. gutturi meo, si non recordatus fuero tui

7 Memor esto Domine filiorum Edom, in die Ierusalem:
qui dicunt: Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.
8 Filia Babylonis misera:
beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.
9 Beatus, qui tenebit, et allidet parvulos tuos ad petram.

PSALMUS CXXXVII.

1 Ipsi David.
Confitebor tibi Domine in toto corde meo:
quoniam audisti verba oris mei.
In conspectu angelorum psallam tibi:
2 adorabo ad templum sanctum tuum,
et confitebor nomini tuo.
Super misericordia tua, et veritate tua:
quoniam magnificasti super omne, nomen sanctum tuum.
3 In quacumque die invocavero te, exaudi me:
multiplicabis in anima mea virtutem.
4 Confiteantur tibi Domine omnes reges terrae:
quia audierunt omnia verba oris tui:
5 et cantent in viis Domini: quoniam magna est gloria Domini.
6 Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit:
et alta a longe cognoscit.
7 Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me:
et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam,
et salvum me fecit dextera tua.
8 Dominus retribuet pro me:
Domine misericordia tua in saeculum:
opera manuum tuarum ne despicias.

PSALMUS CXXXVIII.

1 In finem, Psalmus David.
Domine probasti me, et cognovisti me:
2 tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem meam.
3 Intellexisti cogitationes meas de longe:
semitam meam, et funiculum meum investigasti.
4 Et omnes vias meas praevidisti:
quia non est sermo in lingua mea.
5 Ecce Dñe tu cognovisti omnia novissima, et antiqua: tu formasti me,
et posuisti super me manum tuam.
6 Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, et non potero ad eam.
7 Quo ibo a spiritu tuo? et quo a facie tua fugiam?
8 Si ascendero in caelum, tu illic es:
si descendero in infernum, ades.
9 Si sumpsero pennas meas diluculo,
et habitavero in extremis maris:
10 etenim illuc manus tua deducet me:
et tenebit me dextera tua.
11 Et dixi: Forsitan tenebrae conculcabunt me:
et nox illuminatio mea in deliciis meis.
12 Quia tenebrae non obscurabuntur a te,
et nox sicut dies illuminabitur:
sicut tenebrae eius, ita et lumen eius.
13 Quia tu possedisti renes meos:
suscepisti me de utero matris meae.
14 Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es:
mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimis.
15 Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto:
et substantia mea in inferioribus terrae.
16 Imperfectum meum viderunt oculi tui,
et in libro tuo omnes scribentur:
dies formabuntur, et nemo in eis.
17 Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus:
nimis confortatus est principatus eorum.
18 Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur:
exurrexi, et adhuc sum tecum.

CXXXVI. 7. Memento domine . . . dicentium: Evacuate, evacuate usq. ad fund. eius 8. mis.] vastata . . . *Am.* retribuit . . . vicissitudinem tuam quam tu (*Sab. om.*)

CXXXVII. *Titulus:* Psalmus David. Vox Christi ad patrem.

1. *om.* quoniam *usque* oris mei . . . angel. psall.] deorum cantabo 2. in templo sancto tuo . . . quoniam] quia . . . sanctum] eloquium 3. In die vocabo (*Sab.* invocabo) exaudies (*Sab.* et exaud.) me: dilatabis animae meae fortitudinem 4. quoniam aud. eloquia oris tui (*Am. om.* tui) 5. *om.* est 6. alta a] excelsa de 7. et super] *om.* et . . . iram] furorem . . . extend.] mittes . . . salv. me fecit] salvavit (*Sab.* -bit) me 8. operabitur pro me . . . in aeternum . . . ne (*Am.** nec) dimittas

CXXXVIII. *Titulus:* In finem, David. Vox ecclesiae ad populum, conlaudans deum.

1. Dom. investigasti me . . . *om.* me *sec.* 3. cogit. me.] malum meum . . . funiculum *etc.*] accubationem, *Am.* acubitionem 4. praevid.] intellexisti . . . serm.] eloquium 5. tu cogn.] nosti . . . noviss. *etc.*] retrorsum et ante formasti me 6. Mirabilior est scientia a me, *Am.* Super me est scientia . . . excelsior (*Am.* et exc.) est, non 8. ibi es tu: si iacuero in inferno, ades 9. *Am.* pinnas . . . *om.* meas . . . *Am.* deluculo . . . *om.* et . . . extremis] novissimo 10. Eten. illuc] Etiam ibi 11. Si dixero: Forte ten. operiant (*Sab.* operient) me: nox quoque lux erit circa me. 12. Nec ten. habent tenebras apud te, et nox quasi dies lucet: similes sunt tenebr. et lux. 13. *Am.* Quoniam . . . orsusque es me in utero 14. quoniam terrib. magnificasti me . . . cognosc.] novit 15. Non sunt operta ossa mea ante (*Sab.* a) te, quibus factus sum in abscondito: imaginatus sum in novissimis terrae. 16. Informem adhuc me viderunt . . . dies formatae (*Sab.* -ti) sunt, et non est una in eis 17. Mi. aut. quam honorabiles facti sunt am. tu. deus: quam fortes pauperes eorum 18. et super *etc.*] et arena plures erunt . . . exurr.] evigilavi

19 Si occideris Deus peccatores:
viri sanguinum declinate a me:
20 quia dicitis in cogitatione:
accipient in vanitate civitates tuas.
21 Nonne qui oderunt te Domine, oderam:
et super inimicos tuos tabescebam?
22 Perfecto odio oderam illos:
et inimici facti sunt mihi.
23 Proba me Deus, et scito cor meum:
interroga me, et cognosce semitas meas.
24 Et vide, si via iniquitatis in me est:
et deduc me in via aeterna.

PSALMUS CXXXIX.

1 In finem, Psalmus David.
2 Eripe me Domine ab homine malo:
a viro iniquo eripe me.
3 Qui cogitaverunt iniquitates in corde:
tota die constituebant praelia.
4 Acuerunt linguas suas sicut serpentis:
venenum aspidum sub labiis eorum.
5 Custodi me Domine de manu peccatoris:
et ab hominibus iniquis eripe me.
Qui cogitaverunt supplantare gressus meos:
6 absconderunt superbi laqueum mihi:
et funes extenderunt in laqueum:
iuxta iter scandalum posuerunt mihi.
7 Dixi Domino: Deus meus es tu: exaudi Domine vocem deprecationis meae.
8 Domine, Domine virtus salutis meae:
obumbrasti super caput meum in die belli:
9 ne tradas me Domine a desiderio meo peccatori:
cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur.
10 Caput circuitus eorum:
labor labiorum ipsorum operiet eos.
11 Cadent super eos carbones, in ignem deiicies eos: in miseriis non subsistent.
12 Vir linguosus non dirigetur in terra:
virum iniustum mala capient in interitu.
13 Cognovi quia faciet Dominus iudicium inopis: et vindictam pauperum.
14 Verumtamen iusti confitebuntur nomini tuo:
et habitabunt recti cum vultu tuo.

PSALMUS CXL.

1 Psalmus David.
Domine clamavi ad te, exaudi me:
intende voci meae, cum clamavero ad te.
2 Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo:
elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.
3 Pone Domine custodiam ori meo:
et ostium circumstantiae labiis meis.
4 Non declines cor meum in verba malitiae,
ad excusandas excusationes in peccatis.
Cum hominibus operantibus iniquitatem:
et non communicabo cum electis eorum.
5 Corripiet me iustus in misericordia, et increpabit me:
oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.
Quoniam adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum:
6 absorpti sunt iuncti petrae iudices eorum.
Audient verba mea quoniam potuerunt:
7 sicut crassitudo terrae erupta est super terram.
Dissipata sunt ossa nostra secus infernum:
8 quia ad te Domine, Domine oculi mei:
in te speravi, non auferas animam meam.
9 Custodi me a laqueo, quem statuerunt mihi:
et a scandalis operantium iniquitatem.

CXXXVIII. 19. peccat.] impium 20. Qui contradicent tibi scelerate: elati sunt frustra adversarii tui 21. Nonne odientes te do. odivi, et contra adversarios tuos distabui 22. *om.* et 23. Scrutare me domine (*Sab.* deus) et cognosce cor meum (*Am.* eorum): proba me et scito cogitationes (*Am.* cognationes) meas . 24. iniquitatis] doli

CXXXIX. *Titulus:* In finem, psalmus David. Vox Christi est.

2. Erue me . . . a viris iniquis salva (*Sab.* serva) me 3. Qui] *Am.* quia . . . iniquit.] malitias . . . versati sunt in praeliis 4. Exacuerunt linguam suam quasi serpens . . . *Sab.* aspidis . . . *Sab.* eorum. Semper. 5. impii: a viro iniquitatum serva me 6. et funibus extenderunt rete: iuxta semitam offendiculum pos. mi. (*Sab. add.* Semper.) 7. *Sab.* audi 8. Dom. deus fortitudo sal. me. protexisti caput meum 9. Ne des dom. desideria impii (*Sab.* impiis): scelera eius ne effundantur (*Am.* offendantur) et eleventur (*Am.* leventur). Semper. (*Am. om.*) 10. Amaritudo conviviorum eorum (*Sab.* convivarum meorum) . . . ipsor.] eorum 11. *Am.* carbones ignis| deicies eos in foveis, ut non consurgant, *Sab.* carbones: in ignem de. eos; in foveas, ut non consurgant 12. iniustum] iniquum . . . *Sab.* in interitum 13. Scio quod domin. faciet (*Am.* fac. dom.) causam inopis, iudicia pauperum 14. Attamen . . . *om.* et

CXL. *Titulus:* In finem, psalmus. Vox ecclesiae.

1. ad te, festina mihi: exaudi vocem meam clamantis ad te 3. et ostium *etc.*] serva paupertatem labiorum meorum 4. Ne decl. c. me. in verbum malum, volvere cogitationes impias cum viris op. in. neque comedere in deliciis eorum 5. Corripiat . . . increpabit] *Am.* arguat, *Sab.* arguet . . . oleum amaritudinis non . . . quoniam adhuc oratio mea pro malitiis eorum 6. sublati sunt iuxta petram . . . et audientur (*Sab.* audient) . . . quoniam decora sunt 7. Sicut agricola cum scindit terram, sic diss. sunt ossa (*Sab. add.* nostra) in ore inferni 8. dom. deus oc. mei . . . ne evacues 9. me de manibus laquei, quem (*Am.* quod) . . . et (*Sab. om.*) de offendiculis

10 Cadent in retiaculo eius peccatores:
singulariter sum ego donec transeam.

PSALMUS CXLI.

1 Intellectus David,
Cum esset in spelunca, oratio.
2 Voce mea ad Dominum clamavi:
voce mea ad Dominum deprecatus sum:
3 effundo in conspectu eius orationem meam,
et tribulationem meam ante ipsum pronuncio.
4 In deficiendo ex me spiritum meum,
et tu cognovisti semitas meas.
In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.
5 Considerabam ad dexteram et videbam:
et non erat qui cognosceret me.
Periit fuga a me, et non est qui requirat animam meam.
6 Clamavi ad te Domine, dixi: Tu es spes mea,
portio mea in terra viventium.
7 Intende ad deprecationem meam:
quia humiliatus sum nimis.
Libera me a persequentibus me:
quia confortati sunt super me.
8 Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo:
me expectant iusti, donec retribuas mihi.

PSALMUS CXLII.

1 Psalmus David,
Quando persequebatur eum Absalom filius eius.
Domine exaudi orationem meam:
auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua:
exaudi me in tua iustitia.
2 Et non intres in iudicium cum servo tuo:
quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.
3 Quia persecutus est inimicus animam meam:
humiliavit in terra vitam meam.
Collocavit me in obscuris sicut mortuos saeculi:
4 et anxiatus est super me spiritus meus,
in me turbatum est cor meum.
5 Memor fui dierum antiquorum,
meditatus sum in omnibus operibus tuis:
in factis manuum tuarum meditabar.
6 Expandi manus meas ad te:
anima mea sicut terra sine aqua tibi:
7 Velociter exaudi me Domine: defecit spiritus meus.
Non avertas faciem tuam a me:
et similis ero descendentibus in lacum.
8 Auditam fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speravi.
Notam fac mihi viam, in qua ambulem:
quia ad te levavi animam meam.
9 Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi:
10 doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.
Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam:
11 propter nomen tuum Domine vivificabis me, in aequitate tua.
Educes de tribulatione animam meam:
12 et in misericordia tua disperdes inimicos meos.
Et perdes omnes, qui tribulant animam meam:
quoniam ego servus tuus sum.

PSALMUS CXLIII.

Psalmus David
1 Adversus Goliath.
Benedictus Dominus Deus meus,
qui docet manus meas ad praelium,
et digitos meos ad bellum.
2 Misericordia mea, et refugium meum:
susceptor meus, et liberator meus:
protector meus, et in ipso speravi:
qui subdit populum meum sub me.

CXL. 10. Incident in rete eius impii simul| ego autem (*sic Am.*, *Sab.* simul autem ego) transibo.

CXLI. *Titulus:* Oratio eius ad dominum, intellectus David, cum esset in spelunca. 3. Effundam . . . eloquium meum: trib. me. coram illo annuntiabo 4. cum anxius fuerit in me spiritus meus: tu enim nosti semitam meam . . . ambulabo 5. Respice ad de. et vide, quia non sit qui cognoscat me . . . *Sab.* qui quaerat 6. portio] pars 7. Ausculta depr. me. quoniam infirmatus . . . a persecutoribus (*Sab. add.* meis), quoniam 8. de carcere . . . ut confiteatur (*Am.* -teantur) . . . *Sab.* in me coronabuntur iusti . . . cum retribueris mihi (*Am.* illi)

CXLII. *Titulus:* Psalmus David, cum persequebatur.

1. aur. perc. obsecr.] ausculta deprecationem . . . in iustitia tua 2. venias ad iudicandum cum 3. Persecutus est enim (*Am. om.*) . . . humil.] confregit . . . Posuit me in tenebris quasi mortuos antiquos 4. et ancxius (*Sab.* anxiatus) fuit in me . . . in medio mei sollicitum fuit 5. Recordabar . . . meditabar omnia opera tua: facta man. tuar. loquebar 6. quasi terra sitiens ad te. Semper. 7. Veloc.] Cito . . . Ne abscondas . . . et comparabor (*Am.* comparabar) 8. Fac me audire mane . . . quoniam in te confido . . . *Am.* ambulo . . . quoniam 9. Libera me . . . ad te conf.] a (*Sab.* ad) te protectus sum 10. facere] ut faciam . . . quia tu deus meus (*sine* es) . . . *Am.* in terra recta 11. in aeq. tua. Educes *etc.*] In institia tua educes de angustia an. meam 12. omnes tribulantes (*Am.* ligantes) an. me.: ego enim sum serv. tuus

CXLIII. *Titulus:* David, cum pugnasset Goliad. Vox ecclesiae adversus diabulum cum satellitibus suis.

1. deus] fortis . . . *om.* et 2. Mis. mea et fortitudo mea: auxiliator me. et salvator me.: scutum meum, et in . . . qui subiecit populos mihi

3 Domine quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum?
4 Homo vanitati similis factus est: dies eius sicut umbra praetereunt.
5 Domine inclina caelos tuos, et descende: tange montes, et fumigabunt.
6 Fulgura coruscationem, et dissipabis eos: emitte sagittas tuas, et conturbabis eos:
7 emitte manum tuam de alto, eripe me, et libera me de aquis multis: de manu filiorum alienorum.
8 Quorum os locutum est vanitatem: et dextera eorum, dextera iniquitatis.
9 Deus canticum novum cantabo tibi: in psalterio, decachordo psallam tibi.
10 Qui das salutem regibus: qui redemisti David servum tuum
de gladio maligno: 11 eripe me. Et erue me
de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: et dextera eorum, dextera iniquitatis:
12 quorum filii, sicut novellae plantationes in iuventute sua.
Filiae eorum compositae: circumornatae ut similitudo templi.
13 Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.
Oves eorum foetosae, abundantes in egressibus suis:
14 boves eorum crassae.
Non est ruina maceriae, neque transitus: neque clamor in plateis eorum.
15 Beatum dixerunt populum, cui haec sunt: beatus populus, cuius Dominus Deus eius.

PSALMUS CXLIV.

1 Laudatio ipsi David.
Exaltabo te Deus meus rex: et benedicam nomini tuo in saeculum, et in saeculum saeculi.
2 Per singulos dies benedicam tibi: et laudabo nomen tuum in saeculum, et in saeculum saeculi.
3 Magnus Dominus et laudabilis nimis: et magnitudinis eius non est finis.
4 Generatio et generatio laudabit opera tua: et potentiam tuam pronunciabunt.
5 Magnificentiam gloriae sanctitatis tuae loquentur: et mirabilia tua narrabunt.
6 Et virtutem terribilium tuorum dicent: et magnitudinem tuam narrabunt.
7 Memoriam abundantiae suavitatis tuae eructabunt: et iustitia tua exultabunt.
8 Miserator et misericors Dominus: patiens, et multum misericors.
9 Suavis Dominus universis: et miserationes eius super omnia opera eius.
10 Confiteantur tibi Domine omnia opera tua: et sancti tui benedicant tibi.
11 Gloriam regni tui dicent: et potentiam tuam loquentur:
12 ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam: et gloriam magnificentiae regni tui.
13 Regnum tuum regnum omnium saeculorum: et dominatio tua in omni generatione et generationem.
Fidelis Dominus in omnibus verbis suis: et sanctus in omnibus operibus suis.
14 Allevat Dominus omnes, qui corruunt: et erigit omnes elisos.
15 Oculi omnium in te sperant Domine: et tu das escam illorum in tempore opportuno.

CXLIII. 3. *Sab.* quia cognoscis eum, *Am.* quia ignoscis eam . . . *om.* aut . . . computas 4. assimilatus est . . . quasi umbra pertransiens 6. Mica fulmine et dissipa eos: mitte sagittam tuam et interfice illos 7. Extende ma. tu. de excelso, libera me et erue me 8. iniquit.] mendacii 10. *Sab.* dat . . . qui eruit Dav. serv. suum de gl. pessimo 11. Libera me et erue me . . . iniquit.] mendacii 12. Ut sint filii nostri, quasi plantatio crescens in adulescentia sua: fil. nostrae quasi anguli, ornati ad similitudinem templi 13. eorum] nostra . . . et superfundentia (*Sab.* supereffundentia) . . . *Am.* ex hoc illud . . . pecora nostra in millibus, et innumerabilia in compitis nostris 14. tauri nostri pingues. Non est interruptio, et non est egressus: et non est ululatus in pl. nostris 15. Beatus populus cuius talia sunt . . . cuius est (*Sab. om.*) domin. deus suus

CXLIV. *Titulus:* Laudatio David. Vox ecclesiae ad Christum.

1. *Am.* Aleph. Exaltabo . . . tuo in aeternum et ultra 2. In (*Am. praem.* Beth) omni die . . . in sempiternum iugiter. 3. *Am.* Gemel Magnus . . . et magnificentiae eius non est inventio (*ita Am.*, *vitiose scriptum* invento; *Sab.* investigatio) 4. Generatio (*Am. praem.* Deleth) ad generationem (*Am. male* Generatione et generationem) . . . et fortitudines tuas annuntiabunt 5. Decorem (*Am. praem.* E) glor. magnitudinis tuae, et verba mirabiliorum (*Sab.* mirabilium) tuorum loquar 6. Et (*Am. praem.* Vau) fortitudinem horribilium tuor. loquentur, et magnitudines tuas narrabo (*Sab.* -bunt) 7. Memoriam (*Am. praem.* Zai) multae bonitatis tuae loquentur, et iustitias tuas laudabunt 8. Clemens (*Am. praem.* Eth) et mis. dom.: pat. et multae miserationis 9. Bonus (*Am. praem.* Theth) dom. omnibus, et misericordiae eius (*Sab. add.* in) universa op. eius 10. *Am.* Ioth Confiteantur 11. *Am.* Caph Gloriam . . . et fortitudines tuas loquentur 12. Ut (*Am. praem.* Lameth) ostendant fil. hom. fortitudines tuas (*Sab.* eius), et glor. decoris regni tui (*Sab.* eius) 13. *Am.* Mem Regnum tuum . . . et potestas tua in omn. gen. et generatione (*Sab.* -onem) . . . Fidelis *usque* operib. suis] *om.* 14. Sustentat (*Am. praem.* Sameth) dom. omn. corruentes . . . elisos] iacentes 15. Oculi (*Am. praem.* Ain) eorum (*Sab.* omnium) . . . *om.* Domine . . . das (*Sab. add.* eis) escas suas (*Sab.* escam suam) in temp. suo

16 Aperis tu manum tuam: et imples omne animal benedictione.
17 Iustus Dominus in omnibus viis suis:
et sanctus in omnibus operibus suis.
18 Prope est Dominus omnibus invocantibus eum:
omnibus invocantibus eum in veritate.
19 Voluntatem timentium se faciet,
et deprecationem eorum exaudiet: et salvos faciet eos.
20 Custodit Dominus omnes diligentes se:
et omnes peccatores disperdet.
21 Laudationem Domini loquetur os meum:
et benedicat omnis caro nomini sancto eius
in saeculum, et in saeculum saeculi.

PSALMUS CXLV.

1 Alleluia, Aggaei, et Zachariae.
2 Lauda anima mea Dominum,
laudabo Dominum in vita mea:
psallam Deo meo quamdiu fuero.
Nolite confidere in principibus:
3 in filiis hominum, in quibus non est salus.
4 Exibit spiritus eius, et revertetur in terram suam:
in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.
5 Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius,
spes eius in Domino Deo ipsius:
6 qui fecit caelum et terram, mare, et omnia, quae in eis sunt.
7 Qui custodit veritatem in saeculum,
facit iudicium iniuriam patientibus:
dat escam esurientibus.
Dominus solvit compeditos:
8 Dominus illuminat caecos.
Dominus erigit elisos,
Dominus diligit iustos.
9 Dominus custodit advenas,
pupillum, et viduam suscipiet:
et vias peccatorum disperdet.
10 Regnabit Dominus in saecula
Deus tuus Sion, in generationem et generationem.

PSALMUS CXLVI.

1 Alleluia.
Laudate Dominum quoniam bonus est psalmus: Deo nostro sit iucunda, decoraque laudatio.
2 Aedificans Ierusalem Dñus:
dispersiones Israelis congregabit.
3 Qui sanat contritos corde: et alligat contritiones eorum.
4 Qui numerat multitudinem stellarum:
et omnibus eis nomina vocat.
5 Magnus Dominus noster, et magna virtus eius:
et sapientiae eius non est numerus.
6 Suscipiens mansuetos Dominus:
humilians autem peccatores usque ad terram.
7 Praecinite Domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.
8 Qui operit caelum nubibus: et parat terrae pluviam.
Qui producit in montibus foenum: et herbam servituti hominum.
9 Qui dat iumentis escam ipsorum: et pullis corvorum invocantibus eum.
10 Non in fortitudine equi voluntatem habebit:
nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.
11 Beneplacitum est Domino super timentes eum:
et in eis, qui sperant super misericordia eius.

PSALMUS CXLVII.

Alleluia.
12 Lauda Ierusalem Dominum: lauda Deum tuum Sion.
13 Quoniam confortavit seras portarum tuarum:
benedixit filiis tuis in te.

CXLIV. 16. Aperis (*Am. praem.* Fe) manus tuas . . . refectione 17. *Am.* Sade Iustus 18. Iuxta (*Am. praem.* Cof) est dom. omn. qui invocant illum (*Sab.* eum): omnib. qui invocant illum in ver. 19. Placitum (*Am. praem.* Res) tim. . . . et clamorem eorum exaudiet, et salvabit eos 20. *Am.* Sen Custodit . . . et universos impios conteret 21. *Am.* Thau Laudem . . . benedicet . . . in aeternum et iugiter.

CXLV. *Titulus:* Alleluia. Vox Christi ad populum.
2. cantabo deo meo quamdiu sum 3. in filio hominis, cui non est sal. 4. Egredietur . . . in humum suam: in die illa . . . *Sab. om.* omnes . . . eorum] eius 5. auxiliator eius . . . ipsius] suo 6. caelos 7. Et custodit ver. in sempiternum, qui (*Am. om.*) facit iud. calumniam (*Am.* -nia) sustinentibus, et dat panem . . . comped.] vinctos 8. allisos 9. et viam (*Sab.* vias) impiorum conteret 10. *Am.* Regnavit . . . in aeternum . . . et gener.]. *Sab. add.* Alleluia.

CXLVI. *Titulus:* Alleluia. Vox ecclesiae et apostolorum ad novellum populum.
1. quon. bonum est canticum dei nostri: quoniam decorum est pulchra laudatio 2. Aedificabit . . . eiectos Israel 3. contrit.] plagas 4. et omnes nomine suo voc. 5. *Am.* domin. deus noster . . . et multus fortitudine . . . sapient.] prudentiae 6. humilians impios usq. 7. Canite . . . canite domino (*Sab.* deo nostro) in cith. 8. caelos . . . praebet terrae (*Am.* -rram) pluviam: et oriri facit in mont. germen . . . *om.* et herb. serv. hom. 9. panem suum, filiis corvi clamantibus 10. Non est in fort. eq. voluntas eius: neque in tib. vi. placetur ei 11. Placetur dom. in his qui timent eum, et expectant misericordiam eius

CXLVII. *Titulus:* Alleluia. Vox Christi ad ecclesiam.
12. cane deum tuum 13. Quia . . . seras] vectes . . . in medio tui

14 Qui posuit fines tuos pacem:
et adipe frumenti satiat te.
15 Qui emittit eloquium suum terrae:
velociter currit sermo eius.
16 Qui dat nivem sicut lanam:
nebulam sicut cinerem spargit.
17 Mittit crystallum suam sicut buccellas:
ante faciem frigoris eius quis sustinebit?
18 Emittet verbum suum, et liquefaciet ea:
flabit spiritus eius, et fluent aquae.
19 Qui annunciat verbum suum Iacob:
iustitias, et indicia sua Israel.
20 Non fecit taliter omni nationi:
et iudicia sua non manifestavit eis. Alleluia.

PSALMUS CXLVIII.

1 Alleluia.
Laudate Dñum de caelis:
laudate eum in excelsis.
2 Laudate eum omnes angeli eius:
laudate eum omnes virtutes eius.
3 Laudate eum sol et luna:
laudate eum omnes stellae, et lumen.
4 Laudate eum caeli caelorum:
et aquae omnes, quae super caelos sunt,
5 laudent nomen Domini.
Quia ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt.
6 Statuit ea in aeternum, et in saeculum saeculi:
praeceptum posuit, et non praeteribit.
7 Laudate Dominum de terra, dracones, et omnes abyssi.
8 Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum:
quae faciunt verbum eius:
9 montes, et omnes colles: ligna fructifera, et omnes cedri.
10 Bestiae, et universa pecora:
serpentes, et volucres pennatae:
11 reges terrae, et omnes populi:
principes, et omnes iudices terrae.
12 Iuvenes, et virgines: senes cum iunioribus laudent nomen Domini:
13 quia exaltatum est nomen eius solius.
14 Confessio eius super caelum, et terram:
et exaltavit cornu populi sui.
Hymnus omnibus sanctis eius:
filiis Israel, populo appropinquanti sibi.
Alleluia.

PSALMUS CXLIX.

1 Alleluia.
Cantate Domino canticum novum:
laus eius in ecclesia sanctorum.
2 Laetetur Israel in eo, qui fecit eum:
et filii Sion exultent in rege suo.
3 Laudent nomen eius in choro:
in tympano, et psalterio psallant ei:
4 quia beneplacitum est Domino in populo suo:
et exaltabit mansuetos in salutem.
5 Exultabunt sancti in gloria:
laetabuntur in cubilibus suis.
6 Exaltationes Dei in gutture eorum:
et gladii ancipites in manibus eorum:
7 ad faciendam vindictam in nationibus:
increpationes in populis.
8 Ad alligandos reges eorum in compedibus:
et nobiles eorum in manicis ferreis.
9 Ut faciant in eis iudicium conscriptum:
gloria haec est omnibus sanctis eius. Alleluia.

PSALMUS CL.

1 Alleluia.
Laudate Dominum in sanctis eius:
laudate eum in firmamento virtutis eius.
2 Laudate eum in virtutibus eius:
laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.

CXLVII. 14. terminum tuum . . . *om.* et . . . saturavit 15. *Am.* emittet . . . verbum eius 16. quasi lanam . . . pruinas (*Sab.* pruinam) quasi cineres (*Sab.* cinerem) 17. Proiicit (*Am.* Proiecit) glaciem suam quasi buccellas (*Am.* bucillas) . . . quis stabit 18. Mittet . . . et solvet illa: spirabit (*Am.* -vit) spiritu suo 19. iustitias] praecepta sua 20. similiter omni genti, et iud. eius non cognoscent

CXLVIII. *Titulus:* Alleluia. Vox apostolorum ad populum.

2. virtut.] exercitus 3. stellae luminis 4. *om.* omnes 5. *totus versus:* Quoniam ipse mandavit, et creata sunt 6. ea in saeculum et in saeculum (*Sab.* aeternum) . . . posuit] dedit 8. Ign. et (*Am.** *om.*) grando, nix et gl., ventus, turbo: quae facitis sermonem eius 9. lignum fructiferum et universae cedri 10. et omnia (*Sab.* universa) iumenta: reptilia et aves volantes 11. et universi iud. terr. 12. senes cum pueris 13. quoniam sublime nomen eius solius 14. Gloria eius in caelo et in terra et exaltavit (*Am.* -bit) . . . Hymnus] Laus . . . *Am.* *om.* Alleluia

CXLIX. *Titulus:* Alleluia. Vox Christi ad fideles de futuro et de resurrectione.

1. ecclesia] congregatione 2. Isr. in factore suo: filii Sion 3. psalt.] cithara . . . canent (*Sab.* cantent) ei 4. Quia complacet sibi dominus . . . *om.* et . . . in salutem] in Iesu 5. laetab.] laudabunt 7. in gentibus 8. Ut alligent reg. eor. catenis, et inclytos eor. compedibus ferr. 9. *Am.* scriptum . . . decor est omnium sanctorum eius . . . *Am.* *om.* Alleluia.

CL. *Titulus:* Alleluia. Vox Christi post saeculum devictum in regno suo laetantis.

1. in sancto eius . . . in fortitudine potentiae eius 2. in fortitudinibus eius . . . iuxta multit. magnificentiae suae

3 Laudate eum in sono tubae:
laudate eum in psalterio, et cithara.
4 Laudate eum in tympano, et choro:
laudate eum in chordis, et organo.
5 Laudate eum in cymbalis benesonantibus:
laudate eum in cymbalis iubilationis:
6 omnis spiritus laudet Dominum.
Alleluia.

LIBER PROVERBIORUM

QUEM HEBRAEI MISLE APPELLANT.

CAPUT I.

I. 1 Parabolae Salomonis, filii David, regis Israel.
2 Ad sciendam sapientiam, et disciplinam:
3 ad intelligenda verba prudentiae:
et suscipiendam eruditionem doctrinae,
iustitiam, et iudicium, et aequitatem:
4 ut detur parvulis astutia,
adolescenti scientia, et intellectus.
5 Audiens sapiens, sapientior erit: et intelligens, gubernacula possidebit.
6 Animadvertet parabolam, et interpretationem,
verba sapientum, et aenigmata eorum.
7 Timor Domini principium sapientiae.
Sapientiam, atque doctrinam stulti despiciunt.
8 Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuae:
9 ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo.
II. 10 Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.
11 Si dixerint: Veni nobiscum, insidiemur sanguini,
abscondamus tendiculas contra insontem frustra:
12 deglutiamus eum sicut infernus viventem, et integrum quasi descendentem in lacum.
13 Omnem pretiosam substantiam reperiemus,
implebimus domos nostras spoliis.
14 Sortem mitte nobiscum,
marsupium unum sit omnium nostrum.
15 Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum a semitis eorum.
16 Pedes enim illorum ad malum currunt,
et festinant ut effundant sanguinem.
17 Frustra autem iacitur rete ante oculos pennatorum.
18 Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur, et moliuntur fraudes contra animas suas.
19 Sic semitae omnis avari, animas possidentium rapiunt.
20 Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam:
21 in capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis
profert verba sua, dicens: 22 Usquequo parvuli diligitis infantiam,
et stulti ea, quae sibi sunt noxia, cupient.
et imprudentes odibunt scientiam?

CL. 3. in clangore buccinae 5. sonantibus . . . iubil.] tinnientibus 6. omne quod spirat . . . *Am. om.* Alleluia.

Ceterum Am. habet etiam psalmum CLI., ut ex veteri versione Latina secundum LXX innotuit, hunc in modum:

Psalmus David, proprie extra numerum. Vox Christi ad saeculum exoperantis.
1 Pussillus (*sic, Sab.* Pusill.) eram inter fratres
meos et adulescentior in domo patris mei,
pascebam oves patris mei. 2 Manus
meae fecerunt organum: digiti mei apta-
verunt (*Sab.* paraverunt) psalterium. 3 Et
quis adnuntiavit domino meo? ipse domi-
nus, ipse omnium exaudiet me (*Sab.*
exaudit, *omisso* me). 4 Ipse misit angelum
suum et tulit me de ovibus patris mei,
et uncxit (*Sab.* unxit) me in misericordia
unexionis (*Sab.* me misericordiam un-
ctionis) suae. 5 Fratres mei boni et magni.
et non fuit in eis beneplacitum domino
(*Sab.* fuit benepl. in illis). 6 Exivi obviam
alienigenae, et maledixit mihi (*Sab.* devo-
tavit me) in simulacris suis. 7 Ego autem,
evaginato ab eo ipsius gladio, amputavi
caput eius, et abstuli obprobrium (*Sab.*
oppr.) de (*Sab.* ex) filiis Israhel.

Finiuntur psalmi folio 418 *rect. col.* 2. *Eodem folio exit Quat. LI. Sequuntur Proverbia fol.* 419. *Ac primum quidem legitur:* INCIPIT PROLOGUS. Chromatio et Heliodoro episcopis Hieronymus. Iungat epistula *etc. Post verbum servarim subscriptum est:* EXPLICIT PROLOGUS: INCIPIUNT CAPITULA. *Absoluta vero capitulorum* (XXX) *scriptura legitur:* EXPLICIUNT CAPITULA: INCIPIT LIBER PROVERBIORUM.

I. 6. sapientum] sapientiae 10. eis] *om.* 11. abscondemus 12. degluttiamus 14. marsuppium 16. ut fundant 17. iactatur retis . . . pinnatorum 22. cupiunt

23 Convertimini ad correptionem meam: en
proferam vobis spiritum meum, et
ostendam vobis verba mea.
24 Quia vocavi, et renuistis: extendi manum
meam, et non fuit qui aspiceret.
25 Despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis.
26 Ego quoque in interitu vestro ridebo,
et subsannabo, cum vobis id, quod timebatis, advenerit.
27 Cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit:
quando venerit super vos tribulatio, et angustia:
28 tunc invocabunt me, et non exaudiam:
mane consurgent, et non invenient me:
29 eo quod exosam habuerint disciplinam,
et timorem Domini non susceperint,
30 nec acquieverint consilio meo,
et detraxerint universae correptioni meae.
31 Comedent igitur fructus viae suae, suisque consiliis saturabuntur.
32 Aversio parvulorum interficiet eos,
et prosperitas stultorum perdet illos.
33 Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, et abundantia perfruetur,
timore malorum sublato.

CAPUT II.

II. 1 Fili mi, si susceperis sermones meos,
et mandata mea absconderis penes te,
2 ut audiat sapientiam auris tua:
inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.
3 Si enim sapientiam invocaveris, et inclinaveris cor tuum prudentiae:
4 si quaesieris eam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam:
5 tunc intelliges timorem Domini, et scientiam Dei invenies:
6 quia Dominus dat sapientiam: et ex ore eius prudentia, et scientia.
7 Custodiet rectorum salutem, et proteget gradientes simpliciter,
8 servans semitas iustitiae, et vias sanctorum custodiens.
9 Tunc intelliges iustitiam, et iudicium, et aequitatem, et omnem semitam bonam.
10 Si intraverit sapientia cor tuum, et scientia animae tuae placuerit:
11 consilium custodiet te, et prudentia servabit te,
12 ut eruaris a via mala, et ab homine, qui perversa loquitur:
13 qui relinquunt iter rectum, et ambulant per vias tenebrosas:
14 qui laetantur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis:
15 quorum viae perversae sunt, et infames gressus eorum.
16 Ut eruaris a muliere aliena, et ab extranea, quae mollit sermones suos,
17 et relinquit ducem pubertatis suae, 18 et
pacti Dei sui oblita est.
Inclinata est enim ad mortem domus eius,
et ad inferos semitae ipsius.
19 Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur,
nec apprehendent semitas vitae.
20 Ut ambules in via bona: et calles iustorum custodias.
21 Qui enim recti sunt, habitabunt in terra,
et simplices permanebunt in ea.
22 Impii vero de terra perdentur: et qui inique agunt, auferentur ex ea.

CAPUT III.

1 Fili mi, ne obliviscaris legis meae, et praecepta mea cor tuum custodiat.
2 Longitudinem enim dierum, et annos vitae, et pacem apponent tibi.
3 Misericordia, et veritas te non deserant,
circumda eas gutturi tuo, et describe in tabulis cordis tui:
4 et invenies gratiam, et disciplinam bonam coram Deo et hominibus.
5 Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris prudentiae tuae.
6 In omnibus viis tuis cogita illum, et ipse diriget gressus tuos.
7 Ne sis sapiens apud temetipsum:
time Deum, et recede a malo:
8 sanitas quippe erit umbilico tuo, et irrigatio ossium tuorum.
9 Honora Dominum de tua substantia, et de primitiis omnium frugum tuarum da ei:
10 et implebuntur horrea tua saturitate, et vino torcularia tua redundabunt.
11 Disciplinam Domini, fili mi, ne abiicias: IIII
nec deficias cum ab eo corriperis:
12 quem enim diligit Dominus, corripit: et quasi pater in filio complacet sibi.
13 Beatus homo, qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia:
14 melior est acquisitio eius negotiatione argenti, et auri primi et purissimi fructus eius:
15 pretiosior est cunctis opibus: et omnia, quae desiderantur, huic non valent comparari.
16 Longitudo dierum in dextera eius, et in sinistra illius divitiae, et gloria.
17 Viae eius viae pulchrae, et omnes semitae illius pacificae.

I. 23. *om.* vobis 26. *om.* id 30. neque adquiev. 33. quiescit . . . malorum timore

II. 2. sapientia . . . ad noscendam 4. effodieris 6. scientia et prudentia 12. a via] de via 15. sunt] *om.* 18. inferos] impios 20. calles] colles 22. auferuntur

III. 1. custodiat cor tuum 2. *om.* enim . . . et annos] *om.* et 3. non te deserunt 4. homini 7. Deum] dominum 9. frugum omnium (*pergit* tuorum) . . . *om.* da ei 10. torcul. tua] *om.* tua 11. corripieris 13. afluit 16. et in] *om.* et

18 Lignum vitae est his, qui apprehenderint
eam:
et qui tenuerit eam, beatus.
19 Dominus sapientia fundavit terram, stabilivit
caelos prudentia.
20 Sapientia illius eruperunt abyssi, et nubes
rore concrescunt.
21 Fili mi, ne effluant haec ab oculis tuis:
Custodi legem atque consilium:
22 et erit vita animae tuae, et gratia faucibus
tuis.
23 Tunc ambulabis fiducialiter in via tua, et
pes tuus non impinget:
24 si dormieris, non timebis:
quiesces, et suavis erit somnus tuus.
25 Ne paveas repentino terrore, et irruentes
tibi potentias impiorum.
26 Dominus enim erit in latere tuo, et custodiet
pedem tuum ne capiaris.
27 Noli prohibere benefacere eum, qui potest:
si vales, et ipse benefac:
28 ne dicas amico tuo: Vade, et revertere:
cras dabo tibi: cum statim possis dare.
29 Ne moliaris amico tuo malum, cum ille
in te habeat fiduciam.
30 Ne contendas adversus hominem frustra,
cum ipse tibi nihil mali fecerit.
31 Ne aemuleris hominem iniustum, nec imiteris
vias eius:
32 quia abominatio Domini est omnis illusor,
et cum simplicibus sermocinatio eius.
33 Egestas a Domino in domo impii:
habitacula autem iustorum benedicentur.
34 Ipse deludet illusores, et mansuetis dabit
gratiam.
35 Gloriam sapientes possidebunt:
stultorum exaltatio, ignominia.

CAPUT IV.

V. 1 Audite filii disciplinam patris, et attendite
ut sciatis prudentiam.
2 Donum bonum tribuam vobis, legem meam
ne derelinquatis.
3 Nam et ego filius fui patris mei, tenellus,
et unigenitus coram matre mea:
4 et docebat me, atque dicebat:
Suscipiat verba mea cor tuum, custodi
praecepta mea, et vives.
5 Posside sapientiam, posside prudentiam:
ne obliviscaris, neque declines a verbis
oris mei.
6 Ne dimittas eam, et custodiet te: dilige
eam, et conservabit te.
7 Principium sapientiae, posside sapientiam,
et in omni possessione tua acquire prudentiam:
8 arripe illam, et exaltabit te:
glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus.
9 Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, et
corona inclyta proteget te.
10 Audi fili mi, et suscipe verba mea, ut
multiplicentur tibi anni vitae.
11 Viam sapientiae monstrabo tibi, ducam
te per semitas aequitatis:
12 quas cum ingressus fueris, non arctabuntur
gressus tui,
et currens non habebis offendiculum.
13 Tene disciplinam, ne dimittas eam:
custodi illam, quia ipsa est vita tua.
14 Ne delecteris in semitis impiorum, nec
tibi placeat malorum via.
15 Fuge ab ea, nec transeas per illam: declina,
et desere eam.
16 Non enim dormiunt nisi malefecerint:
et rapitur somnus ab eis nisi supplantaverint.
17 Comedunt panem impietatis, et vinum
iniquitatis bibunt.
18 Iustorum autem semita, quasi lux splendens,
procedit et crescit usque ad
perfectam diem.
19 Via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi
corruant.
20 Fili mi, ausculta sermones meos, et ad
eloquia mea inclina aurem tuam. 21 Ne
recedant ab oculis tuis,
custodi ea in medio cordis tui:
22 vita enim sunt invenientibus ea, et universae
carni sanitas.
23 Omni custodia serva cor tuum, quia ex
ipso vita procedit.
24 Remove a te os pravum, et detrahentia
labia sint procul a te.
25 Oculi tui recta videant, et palpebrae tuae
praecedant gressus tuos.
26 Dirige semitam pedibus tuis, et omnes
viae tuae stabilientur.
27 Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram:
averte pedem tuum a malo.
vias enim, quae a dextris sunt, novit
Dominus:
perversae vero sunt quae a sinistris sunt.
Ipse autem rectos faciet cursus tuos,
itinera autem tua in pace producet.

CAPUT V.

1 Fili mi, attende ad sapientiam meam, V
et prudentiae meae inclina aurem
tuam,
2 ut custodias cogitationes, et disciplinam
labia tua conservent.
Ne attendas fallaciae mulieris:
3 favus enim distillans labia meretricis, et
nitidius oleo guttur eius.
4 Novissima autem illius amara quasi absynthium,
et acuta quasi gladius biceps.

III. 20. erupuerunt 25. et inruentes (*sed* in *supra lineam*) 26. enim] *om.* 28. et cras 34. Inlusores ipse deludet 35. exultatio

IV. 4. et custodi 6. servabit 7. sapientiam] prudentiam 9. et corona] *om.* et 12. artabuntur 14. *om.* in . . . via malorum 15. nec] ne 16. et rapitur] nec rapitur 17. impietatis] pietatis 24. Remove a te os pravum] *sic est restitutum ex* Removete pravum

V. 1. ad] *om.* 2. Ne attendas fallaciae mulieris] *om.* 3. stillans 4. absynthium] absentium *(male)*

5 Pedes eius descendunt in mortem, et ad inferos gressus illius penetrant.
6 Per semitam vitae non ambulant, vagi sunt gressus eius, et investigabiles.
7 Nunc ergo fili mi audi me, et ne recedas a verbis oris mei.
8 Longe fac ab ea viam tuam, et ne appropinques foribus domus eius.
9 Ne des alienis honorem tuum, et annos tuos crudeli.
10 Ne forte impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo aliena,
11 et gemas in novissimis, quando consumpseris carnes tuas et corpus tuum,
et dicas: 12 Cur detestatus sum disciplinam,
et increpationibus non acquievit cor meum,
13 nec audivi vocem docentium me,
et magistris non inclinavi aurem meam?
14 Pene fui in omni malo, in medio ecclesiae et synagogae.
15 Bibe aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui:
16 deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas divide.
17 Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui.
18 Sit vena tua benedicta, et laetare cum muliere adolescentiae tuae:
19 cerva charissima, et gratissimus hinnulus.
ubera eius inebrient te in omni tempore,
in amore eius delectare iugiter.
20 Quare sedúceris fili mi ab aliena, et fovéris in sinu alterius?
21 Respicit Dominus vias hominis, et omnes gressus eius considerat.
22 Iniquitates suae capiunt impium,
et funibus peccatorum suorum constringitur.
23 Ipse morietur, quia non habuit disciplinam, et in multitudine stultitiae suae decipietur.

CAPUT VI.

I. 1 Fili mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam,
2 illaqueatus es verbis oris tui, et captus propriis sermonibus.
3 Fac ergo quod dico fili mi, et temetipsum libera:
quia incidisti in manum proximi tui.
Discurre, festina, suscita amicum tuum:
4 ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebrae tuae.
5 Eruere quasi damula de manu, et quasi avis de manu aucupis.
6 Vade ad formicam o piger, et considera vias eius, et disce sapientiam:
7 quae cum non habeat ducem, nec praeceptorem, nec principem,
8 qarat in aestate cibum sibi, et congregat in messe quod comedat.
9 Usquequo piger dormies? quando consurges e somno tuo?
10 Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus ut dormias:
11 et veniet tibi quasi viator, egestas, et pauperies quasi vir armatus.
Si vero impiger fueris, veniet ut fons messis tua, et egestas longe fugiet a te.
12 Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso.
13 annuit oculis, terit pede, digito loquitur,
14 pravo corde machinatur malum, et omni tempore iurgia seminat.
15 Huic extemplo veniet perditio sua,
et subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.
16 Sex sunt, quae odit Dominus,
et septimum detestatur anima eius:
17 Oculos sublimes,
linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem,
18 cor machinans cogitationes pessimas,
pedes veloces ad currendum in malum,
19 proferentem mendacia testem fallacem,
et eum, qui seminat inter fratres discordias.
20 Conserva fili mi praecepta patris tui, et ne dimittas legem matris tuae.
21 Liga ea in corde tuo iugiter, et circumda gutturi tuo.
22 Cum ambulaveris, gradiantur tecum:
cum dormieris custodiant te, et evigilans loquere cum eis.
23 Quia mandatum lucerna est, et lex lux,
et via vitae increpatio disciplinae:
24 ut custodiant te a muliere mala, et a blanda lingua extraneae.
25 Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum, nec capiaris nutibus illius:
26 pretium enim scorti vix est unius panis:
mulier autem viri pretiosam animam capit.
27 Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant?
28 Aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantae eius?
29 Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam.
30 Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit:
furatur enim ut esurientem impleat animam:
31 deprehensus quoque reddet septuplum,
et omnem substantiam domus suae tradet.
32 Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam:
33 turpitudinem et ignominiam congregat sibi,
et opprobrium illius non delebitur.

V. 5. eius] enim 6. vagi *usque* investigabiles] *sunt suppleta manu altera* 7. mi] *om.* 11. tuas] *om.* 15. aquam] aqua 19. charissima] gravissima . . . *innulus . . . in omni] *om.* in . . . in am. illius 20. *om.* in 21. eius] illius 23. in] *om.*

VI. 3. in manu 5. dammula . . . de manu auc.] de insidiis auc. 8. in aestate] *om.* in 9. dormis 10. manus] manibus pectus 14. et in omni 17. manus eff. innox. sang.] *om.* 23. increpatio] increpantium 25. ne capiaris 26. vix unius est 27. abscondere potest homo 28. prunam et non conburentur

34 Quia zelus et furor viri non parcet in die
vindictae,
35 nec acquiescet cuiusquam precibus, nec
suscipiet pro redemptione dona plurima.

CAPUT VII.

VIII. 1 Fili mi, custodi sermones meos, et prae-
cepta mea reconde tibi. Fili
2 serva mandata mea, et vives, et legem
meam quasi pupillam oculi tui:
3 liga eam in digitis tuis, scribe illam in
tabulis cordis tui.
4 Dic sapientiae, soror mea es: et pruden-
tiam voca amicam tuam,
5 ut custodiat te a muliere extranea,
et ab aliena, quae verba sua dulcia facit.
6 De fenestra enim domus meae per can-
cellos prospexi,
7 et video parvulos, considero vecordem
iuvenem,
8 Qui transit per plateam iuxta angulum,
et prope viam domus illius, graditur
9 in obscuro, advesperascente die, in noctis
tenebris, et caligine.
10 Et ecce occurrit illi mulier ornatu mere-
tricio, praeparata ad capiendas animas:
garrula et vaga 11 quietis impatiens,
nec valens in domo consistere pedibus
suis,
12 nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta
angulos insidians.
13 Apprehensumque deosculatur iuvenem, et
procaci vultu blanditur, dicens:
14 Victimas pro salute vovi, hodie reddidi
vota mea.
15 Idcirco egressa sum in occursum tuum,
desiderans te videre, et reperi.
16 Intexui funibus lectulum meum,
stravi tapetibus pictis ex Aegypto.
17 Aspersi cubile meum myrrha, et aloe, et
cinnamomo.
18 Veni, inebriemur uberibus,
et fruamur cupitis amplexibus, donec
illucescat dies.
19 Non est enim vir in domo sua, abiit via
longissima.
20 Sacculum pecuniae secum tulit:
in die plenae lunae reversurus est in
domum suam.
21 Irretivit eum multis sermonibus,
et blanditiis labiorum protraxit illum.
22 Statim eam sequitur quasi bos ductus ad
victimam,
et quasi agnus lasciviens, et ignorans
quod ad vincula stultus trahatur,
23 donec transfigat sagitta iecur eius:
velut si avis festinet ad laqueum,
et nescit quod de periculo animae illius
agitur.
24 Nunc ergo fili mi, audi me, et attende
verbis oris mei.
25 Ne abstrahatur in viis illius mens tua:
neque decipiaris semitis eius.
26 Multos enim vulneratos deiecit,
et fortissimi quique interfecti sunt ab ea.
27 Viae inferi domus eius, penetrantes in
interiora mortis.

CAPUT VIII.

1 Numquid non sapientia clamitat, et pru-
dentia dat vocem suam?
2 In summis, excelsisque verticibus supra
viam,
in mediis semitis stans, 3 iuxta portas
civitatis
in ipsis foribus loquitur, dicens:
4 O viri, ad vos clamito, et vox mea ad
filios hominum.
5 Intelligite parvuli astutiam, et insipientes
animadvertite.
6 Audite, quoniam de rebus magnis locutura
sum:
et aperientur labia mea, ut recta prae-
dicent.
7 Veritatem meditabitur guttur meum,
et labia mea detestabuntur impium.
8 Iusti sunt omnes sermones mei, non est
in eis pravum quid, neque perversum.
9 Recti sunt intelligentibus, et aequi inve-
nientibus scientiam.
10 Accipite disciplinam meam, et non pe-
cuniam:
doctrinam magis, quam aurum eligite.
11 Melior est enim sapientia cunctis pretio-
sissimis:
et omne desiderabile ei non potest com-
parari.
12 Ego sapientia habito in consilio,
et eruditis intersum cogitationibus.
13 Timor Domini odit malum: arrogantiam,
et superbiam, et viam pravam, et os
bilingue detestor.
14 Meum est consilium, et aequitas, mea
est prudentia, mea est fortitudo.
15 Per me reges regnant, et legum conditores
iusta decernunt:
16 per me principes imperant, et potentes
decernunt iustitiam.
17 Ego diligentes me diligo: et qui mane
vigilant ad me, invenient me.
18 Mecum sunt divitiae, et gloria, opes
superbae, et iustitia.
19 Melior est enim fructus meus auro, et
lapide pretioso, et genimina mea ar-
gento electo.
20 In viis iustitiae ambulo, in medio semi-
tarum iudicii,
21 ut ditem diligentes me, et thesauros eorum
repleam.
22 Dominus possedit me in initio viarum
suarum, antequam quidquam faceret
a principio.

VII. 1. Fili *sec. loc.*] *om.* 8. in platea . . . prope] propter 9. advesperascente] ad vespera descendente 10. mulier occurrit illi 11. consistere pedibus in domo 14. vovi] debui 16. lectum . . . tapitibus 17. cubiculum . . . murra 18. et fruam. cup. amplexibus] *om.* 20. in domum] *om.* in 21. Inretibit 23. festinat . . . quod] quia 27. inferi] inferni . . . in interiora] inferiora
VIII. 2. super 14. est prudentia] *om.* est 19. enim] *om.* 22. in initio] initium

23 Ab aeterno ordinata sum, et ex antiquis
antequam terra fieret.
24 Nondum erant abyssi, et ego iam con-
cepta eram:
necdum fontes aquarum eruperant:
25 necdum montes gravi mole constiterant:
ante colles ego parturiebar:
26 adhuc terram non fecerat, et flumina, et
cardines orbis terrae.
27 Quando praeparabat caelos, aderam:
quando certa lege, et gyro vallabat abys-
sos:
28 quando aethera firmabat sursum, et
librabat fontes aquarum:
29 quando circumdabat mari terminum suum,
et legem ponebat aquis, ne transirent fines
suos:
quando appendebat fundamenta terrae.
30 Cum eo eram cuncta componens:
et delectabar per singulos dies, ludens
coram eo omni tempore; 31 ludens in
orbe terrarum:
et deliciae meae esse, cum filiis hominum.
32 Nunc ergo filii audite me: Beati, qui
custodiunt vias meas.
33 Audite disciplinam, et estote sapientes,
et nolite abiicere eam.
34 Beatus homo qui audit me, et qui vigilat
ad fores meas quotidie, et observat
ad postes ostii mei.
35 Qui me invenerit, inveniet vitam, et hau-
riet salutem a Domino:
36 qui autem in me peccaverit, laedet animam
suam.
Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

CAPUT IX.

X. 1 Sapientia aedificavit sibi domum,
excidit columnas septem. 2 Immolavit
victimas suas,
miscuit vinum, et proposuit mensam suam.
3 Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem,
et ad moenia civitatis:
4 Siquis est parvulus, veniat ad me. Et
insipientibus locuta est:
5 Venite, comedite panem meum, et bibite
vinum quod miscui vobis.
6 Relinquite infantiam, et vivite, et ambu-
late per vias prudentiae.
7 Qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi
facit: et qui arguit impium, sibi ma-
culum generat.
8 Noli arguere derisorem, ne oderit te.
Argue sapientem, et diliget te.
9 Da sapienti occasionem, et addetur ei
sapientia.
Doce iustum, et festinabit accipere.
10 Principium sapientiae timor Domini: et
scientia sanctorum, prudentia.
11 Per me enim multiplicabuntur dies tui,
et addentur tibi anni vitae.
12 Si sapiens fueris, tibimetipsi eris:
si autem illusor, solus portabis malum.
13 Mulier stulta et clamosa, plenaque ille-
cebris, et nihil omnino sciens,
14 sedit in foribus domus suae super sellam
in excelso urbis loco,
15 ut vocaret transeuntes per viam, et per-
gentes itinere suo:
16 Qui est parvulus, declinet ad me. Et
vecordi locuta est:
17 Aquae furtivae dulciores sunt, et panis
absconditus suavior.
18 Et ignoravit quod ibi sint gigantes, et in
profundis inferni convivae eius.

PARABOLAE SALOMONIS.

CAPUT X.

1 Filius sapiens laetificat patrem: filius XI.
vero stultus moestitia est matris suae.
2 Nil proderunt thesauri impietatis:
iustitia vero liberabit a morte.
3 Non affliget Dominus fame animam iusti,
et insidias impiorum subvertet.
4 Egestatem operata est manus remissa:
manus autem fortium divitias parat.
Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos:
idem autem ipse sequitur aves volantes.
5 Qui congregat in messe, filius sapiens est:
qui autem stertit aestate, filius confu-
sionis.
6 Benedictio Domini super caput iusti:
os autem impiorum operit iniquitas.
7 Memoria iusti cum laudibus: et nomen
impiorum putrescet.
8 Sapiens corde praecepta suscipit: stultus
caeditur labiis.
9 Qui ambulat simpliciter, ambulat confi-
denter:
qui autem depravat vias suas, manifestus
erit.
10 Qui annuit oculo, dabit dolorem: et stul-
tus labiis verberabitur.
11 Vena vitae, os iusti: et os impiorum
operit iniquitatem.
12 Odium suscitat rixas: et universa delicta
operit charitas.
13 In labiis sapientis invenitur sapientia: et
virga in dorso eius qui indiget corde.
14 Sapientes abscondunt scientiam:
os autem stulti confusioni proximum est.
15 Substantia divitis, urbs fortitudinis eius:
pavor pauperum, egestas eorum.
16 Opus iusti ad vitam: fructus autem impii
ad peccatum.
17 Via vitae, custodienti disciplinam:
qui autem increpationes relinquit, errat.
18 Abscondunt odium labia mendacia: qui
profert contumeliam, insipiens est.

VIII. 24. Nondum] necdum . . . eruperunt 32. fili audi 34. et qui] *om.* et 35. auriet

IX. 7. sibi facit iniuriam . . . generat maculam sibi 9. occasionem] *om.* . . . festinavit 16. Quis est 18. ignorabit quod gigantes ibi sint

X. 2. Nil] non . . . liberavit 4. Qui nititur *usque ad* volantes] *om.* 6. Domini] *om.* 8. ceditur 10. et stultus] *om.* et 16. autem] *om.* 17. increpationem

19 In multiloquio non deerit peccatum:
qui autem moderatur labia sua prudentissimus est.
20 Argentum electum, lingua iusti:
cor autem impiorum pro nihilo.
21 Labia iusti erudiunt plurimos:
qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur.
22 Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur eis afflictio.
23 Quasi per risum stultus operatur scelus:
sapientia autem est viro prudentia.
24 Quod timet impius, veniet super eum:
desiderium suum iustis dabitur.
25 Quasi tempestas transiens non erit impius:
iustus autem quasi fundamentum sempiternum.
26 Sicut acetum dentibus, et fumus oculis, sic piger his, qui miserunt eum.
27 Timor Domini apponet dies: et anni impiorum breviabuntur.
28 Expectatio iustorum laetitia:
spes autem impiorum peribit.
29 Fortitudo simplicis via Domini: et pavor his, qui operantur malum.
30 Iustus in aeternum non commovebitur:
impii autem non habitabunt super terram.
31 Os iusti parturiet sapientiam: lingua pravorum peribit.
32 Labia iusti considerant placita: et os impiorum perversa.

CAPUT XI.

1 Statera dolosa, abominatio est apud Dominum: et pondus aequum, voluntas eius.
2 Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia:
ubi autem est humilitas, ibi et sapientia.
3 Simplicitas iustorum diriget eos:
et supplantatio perversorum vastabit illos.
4 Non proderunt divitiae in die ultionis:
iustitia autem liberabit a morte.
5 Iustitia simplicis diriget viam eius: et in impietate sua corruet impius.
6 Iustitia rectorum liberabit eos: et in insidiis suis capientur iniqui.
7 Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes: et expectatio solicitorum peribit.
8 Iustus de angustia liberatus est: et tradetur impius pro eo.
9 Simulator ore decipit amicum suum:
iusti autem liberabuntur scientia.
10 In bonis iustorum exultabit civitas:
et in perditione impiorum erit laudatio.
11 Benedictione iustorum exaltabitur civitas:
et ore impiorum subvertetur.
12 Qui despicit amicum suum, indigens corde est:
vir autem prudens tacebit.
13 Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana:
qui autem fidelis est animi, celat amici commissum.
14 Ubi non est gubernator, populus corruet:
salus autem, ubi multa consilia.
15 Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo:
qui autem cavet laqueos, securus erit.
16 Mulier gratiosa inveniet gloriam: et robusti habebunt divitias.
17 Benefacit animae suae vir misericors:
qui autem crudelis est, etiam propinquos abiicit.
18 Impius facit opus instabile:
seminanti autem iustitiam merces fidelis.
19 Clementia praeparat vitam: et sectatio malorum mortem.
20 Abominabile Domino cor pravum: et voluntas eius in iis, qui simpliciter ambulant. XII
21 Manus in manu non erit innocens malus:
semen autem iustorum salvabitur.
22 Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua.
23 Desiderium iustorum omne bonum est:
praestolatio impiorum furor.
24 Alii dividunt propria, et ditiores fiunt:
alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt.
25 Anima, quae benedicit, impinguabitur:
et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.
26 Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis:
benedictio autem super caput vendentium.
27 Bene consurgit diluculo qui quaerit bona:
qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis.
28 Qui confidit in divitiis suis, corruet:
iusti autem quasi virens folium germinabunt.
29 Qui conturbat domum suam, possidebit ventos: et qui stultus est, serviet sapienti.
30 Fructus iusti lignum vitae: et qui suscipit animas, sapiens est.
31 Si iustus in terra recipit, quanto magis impius et peccator?

CAPUT XII.

1 Qui diligit disciplinam, diligit scientiam:
qui autem odit increpationes, insipiens est.
2 Qui bonus est, hauriet gratiam a Domino:
qui autem confidit in cogitationibus suis, impie agit,
3 non roborabitur homo ex impietate: et radix iustorum non commovebitur.
4 Mulier diligens, corona est viro suo:
et putredo in ossibus eius, quae confusione res dignas gerit.
5 Cogitationes iustorum iudicia: et consilia impiorum fraudulenta.

X. 19. pecatum *(sic)* non deerit 20. autem] *om.* 21. moriuntur 24. suum] suorum 30. super terram] in terram

XI. 1. *om.* est . . . volumtas 2. *om.* est 5. dirigit . . . in] *om.* 13. fid. est amici celat commiss. 17. etiam] et 19. Clementia *usque ad* mortem] *supplentur alia manu* 20. in hiis 24. divitiores 26. abscondet 28. confidet

XII. 2. auriet a domino gratiam

6 Verba impiorum insidiantur sanguini:
os iustorum liberabit eos.
7 Verte impios, et non erunt:
domus autem iustorum permanebit.
8 Doctrina sua noscetur vir:
qui autem vanus et excors est, patebit contemptui.
9 Melior est pauper et sufficiens sibi, quam gloriosus et indigens pane.
10 Novit iustus iumentorum suorum animas:
viscera autem impiorum crudelia.
III. 11 Qui operatur terram suam, satiabitur panibus:
qui autem sectatur otium, stultissimus est.
Qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam.
12 Desiderium impii munimentum est pessimorum:
radix autem iustorum proficiet.
13 Propter peccata labiorum ruina proximat malo:
effugiet autem iustus de angustia.
14 De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis,
et iuxta opera manuum suarum retribuetur ei.
15 Via stulti recta in oculis eius:
qui autem sapiens est, audit consilia.
16 Fatuus statim indicat iram suam:
qui autem dissimulat iniuriam, callidus est.
17 Qui quod novit loquitur, index iustitiae est:
qui autem mentitur, testis est fraudulentus.
18 Est qui promittit, et quasi gladio pungitur conscientiae:
lingua autem sapientium sanitas est.
19 Labium veritatis firmum erit in perpetuum:
qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii.
20 Dolus in corde cogitantium mala:
qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.
21 Non contristabit iustum quidquid ei acciderit:
impii autem replebuntur malo.
22 Abominatio est Domino labia mendacia:
qui autem fideliter agunt, placent ei.
23 Homo versutus celat scientiam: et cor insipientium provocat stultitiam.
24 Manus fortium dominabitur:
quae autem remissa est, tributis serviet.
25 Moeror in corde viri humiliabit illum, et sermone bono laetificabitur.
26 Qui negligit damnum propter amicum, iustus est:
iter autem impiorum decipiet eos.
27 Non inveniet fraudulentus lucrum: et substantia hominis erit auri pretium.
28 In semita iustitiae, vita:
iter autem devium ducit ad mortem.

CAPUT XIII.

1 Filius sapiens, doctrina patris:
qui autem illusor est, non audit cum arguitur.
2 De fructu oris sui homo satiabitur bonis:
anima autem praevaricatorum iniqua.
3 Qui custodit os suum, custodit animam suam:
qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.
4 Vult et non vult piger:
anima autem operantium impinguabitur.
5 Verbum mendax iustus detestabitur:
impius autem confundit, et confundetur.
6 Iustitia custodit innocentis viam:
impietas autem peccatorem supplantat.
7 Est quasi dives cum nihil habeat: et est quasi pauper, cum in multis divitiis sit.
8 Redemptio animae viri, divitiae suae:
qui autem pauper est, increpationem non sustinet.
9 Lux iustorum laetificat:
lucerna autem impiorum extinguetur.
10 Inter superbos semper iurgia sunt:
qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.
11 Substantia festinata minuetur:
quae autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.
12 Spes, quae differtur, affligit animam:
lignum vitae desiderium veniens.
13 Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat:
qui autem timet praeceptum, in pace versabitur.
Animae dolosae errant in peccatis:
iusti autem misericordes sunt, et miserantur.
14 Lex sapientis fons vitae, ut declinet a ruina mortis.
15 Doctrina bona dabit gratiam: in itinere contemptorum vorago.
16 Astutus omnia agit cum consilio: XIIII.
qui autem fatuus est, aperit stultitiam.
17 Nuncius impii cadet in malum: legatus autem fidelis, sanitas.
18 Egestas, et ignominia ei, qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur.
19 Desiderium si compleatur, delectat animam:
detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.
20 Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur.
21 Peccatores persequitur malum: et iustis retribuentur bona.

XII. 9. panem 10. animas iumentorum suorum 11. saturabitur . . . Qui suavis *usque ad* contumeliam] *om.* 17. est iustitiae 20. ineunt pacis 25. humiliavit

XIII. 2. saturabitur homo bonus 5. confunditur 6. autem] vero 10. omnia cum] cuncta 12. adfliget 13. Animae *usque ad* miserantur] *om.* 14. Lex] Lux 17. autem] *om.* 18. adquiescet 20. efficietur similis

22 Bonus relinquit heredes filios, et nepotes:
et custoditur iusto substantia peccatoris.
23 Multi cibi in novalibus patrum: et aliis
congregantur absque iudicio.
24 Qui parcit virgae, odit filium suum:
qui autem diligit illum, instanter erudit.
25 Iustus comedit, et replet animam suam:
venter autem impiorum insaturabilis.

CAPUT XIV.

1 Sapiens mulier aedificat domum suam:
insipiens extructam quoque manibus destruet.
2 Ambulans recto itinere, et timens Deum,
despicitur ab eo, qui infami graditur via.
3 In ore stulti virga superbiae: labia autem
sapientium custodiunt eos.
4 Ubi non sunt boves, praesepe vacuum
est:
ubi autem plurimae segetes,
ibi manifesta est fortitudo bovis.
5 Testis fidelis non mentitur: profert autem
mendacium dolosus testis.
6 Quaerit derisor sapientiam, et non invenit:
doctrina prudentium facilis.
7 Vade contra virum stultum, et nescit
labia prudentiae. 8 Sapientia
callidi est intelligere viam suam:
et imprudentia stultorum errans.
9 Stultus illudet peccatum, et inter iustos
morabitur gratia.
10 Cor quod novit amaritudinem animae
suae,
in gaudio eius non miscebitur extraneus.
11 Domus impiorum delebitur:
tabernacula vero iustorum germinabunt.
12 Est via, quae videtur homini iusta:
novissima autem eius deducunt ad mortem.
13 Risus dolore miscebitur, et extrema gaudii
luctus occupat.
14 Viis suis replebitur stultus, et super eum
erit vir bonus.
15 Innocens credit omni verbo: astutus considerat gressus suos.
Filio doloso nihil erit boni: servo autem
sapienti prosperi erunt actus, et dirigetur via eius.
16 Sapiens timet, et declinat a malo:
stultus transilit, et confidit.
17 Impatiens operabitur stultitiam: et vir
versutus odiosus est.
18 Possidebunt parvuli stultitiam, et expectabunt astuti scientiam.
19 Iacebunt mali ante bonos: et impii ante
portas iustorum.
20 Etiam proximo suo pauper odiosus erit:
amici vero divitum multi.
21 Qui despicit proximum suum, peccat: XV
qui autem miseretur pauperis, beatus erit.
Qui credit in Domino, misericordiam
diligit.
22 Errant qui operantur malum:
misericordia et veritas praeparant bona.
23 In omni opere erit abundantia:
ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.
24 Corona sapientium, divitiae eorum:
fatuitas stultorum, imprudentia.
25 Liberat animas testis fidelis: et profert
mendacia versipellis.
26 In timore Domini fiducia fortitudinis, et
filiis eius erit spes.
27 Timor Domini fons vitae, ut declinent a
ruina mortis.
28 In multitudine populi dignitas regis:
et in paucitate plebis ignominia principis.
29 Qui patiens est, multa gubernatur prudentia:
qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam.
30 Vita carnium, sanitas cordis: putredo
ossium, invidia.
31 Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius:
honorat autem eum, qui miseretur pauperis.
32 In malitia sua expelletur impius:
sperat autem iustus in morte sua.
33 In corde prudentis requiescit sapientia,
et indoctos quosque erudiet.
34 Iustitia elevat gentem: miseros autem
facit populos peccatum.
35 Acceptus est regi minister intelligens:
iracundiam eius inutilis sustinebit.

CAPUT XV.

1 Responsio mollis frangit iram: sermo
durus suscitat furorem.
2 Lingua sapientium ornat scientiam: os
fatuorum ebullit stultitiam.
3 In omni loco oculi Domini contemplantur
bonos et malos.
4 Lingua placabilis, lignum vitae:
quae autem immoderata est, conteret
spiritum.
5 Stultus irridet disciplinam patris sui: XV
qui autem custodit increpationes, astutior
fiet.
In abundanti iustitia virtus maxima est:
cogitationes autem impiorum eradicabuntur.
6 Domus iusti plurima fortitudo: et in fructibus impii conturbatio.
7 Labia sapientium disseminabunt scientiam: cor stultorum dissimile erit.

XIII. 22. relinquet 24. virgae suae 25. comedet

XIV. 1. aedificabit . . . instructam quoq. destruet manibus 3. autem] *om.* 4. fortitudo 5. autem] *om.* 9. Stultis inludit pecc. . . . gratiam 11. vero] *om.* 15. Filio *usque ad* eius] *om.* 18. astuti exspectabunt 21. miserebitur pauperi . . . Qui credit *usque ad* diligit] *om.* 27. declinet 29. patiens] sapiens . . . exaltabit inprudentiam 30. ossium] ossuum 32. expellitur . . . impius Q. LII *Seq. fol.* 427. 33. quosque] quoque 34. autem] *om.*

XV. 5. In abundanti *usque ad* eradicabuntur] *om.*

8 Victimae impiorum abominabiles Domino: vota iustorum placabilia:
9 abominatio est Domino via impii: qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo.
10 Doctrina mala deserenti viam vitae: qui increpationes odit, morietur.
11 Infernus, et perditio coram Domino: quanto magis corda filiorum hominum?
12 Non amat pestilens eum, qui se corripit: nec ad sapientes graditur.
13 Cor gaudens exhilarat faciem: in moerore animi deiicitur spiritus.
14 Cor sapientis quaerit doctrinam: et os stultorum pascitur imperitia.
15 Omnes dies pauperis, mali: secura mens quasi iuge convivium.
16 Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni et insatiabiles.
17 Melius est vocari ad olera cum charitate: quam ad vitulum saginatum cum odio.
18 Vir iracundus provocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.
19 Iter pigrorum quasi sepes spinarum: via iustorum absque offendiculo.
20 Filius sapiens laetificat patrem: et stultus homo despicit matrem suam.
21 Stultitia gaudium stulto: et vir prudens dirigit gressus suos.
22 Dissipantur cogitationes ubi non est consilium:
ubi vero sunt plures consiliarii, confirmantur.
23 Laetatur homo in sententia oris sui: et sermo opportunus est optimus.
24 Semita vitae super eruditum, ut declinet de inferno novissimo.
25 Domum superborum demolietur Dominus: et firmos faciet terminos viduae.
26 Abominatio Domini cogitationes malae: et purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo.
27 Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam:
qui autem odit munera, vivet.
Per misericordiam et fidem purgantur peccata:
per timorem autem Domini declinat omnis a malo.
28 Mens iusti meditatur obedientiam: os impiorum redundat malis.
29 Longe est Dominus ab impiis: et orationes iustorum exaudiet.
30 Lux oculorum laetificat animam: fama bona impinguat ossa.
31 Auris, quae audit increpationes vitae, in medio sapientium commorabitur.
32 Qui abiicit disciplinam, despicit animam suam:
qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis.
33 Timor Domini, disciplina sapientiae: et gloriam praecedit humilitas.

CAPUT XVI.

1 Hominis est animam praeparare: et Domino gubernare linguam.
2 Omnes viae hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus.
3 Revela Domino opera tua, et dirigentur cogitationes tuae.
4 Universa propter semetipsum operatus est Dominus: impium quoque ad diem malum.
5 Abominatio Domini est omnis arrogans: etiam si manus ad manum fuerit, non est innocens.
Initium viae bonae, facere iustitiam: accepta est autem apud Deum magis, quam immolare hostias.
6 Misericordia et veritate redimitur iniquitas:
et in timore Domini declinatur a malo.
7 Cum placuerint Domino viae hominis, inimicos quoque eius convertet ad pacem.
8 Melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate.
9 Cor hominis disponit viam suam: sed Domini est dirigere gressus eius. XVII.
10 Divinatio in labiis regis, in iudicio non errabit os eius.
11 Pondus et statera iudicia Domini sunt: et opera eius omnes lapides sacculi.
12 Abominabiles regi qui agunt impie: quoniam iustitia firmatur solium.
13 Voluntas regum labia iusta: qui recta loquitur, diligetur:
14 indignatio regis, nuncii mortis: et vir sapiens placabit eam.
15 In hilaritate vultus regis, vita: et clementia eius quasi imber serotinus.
16 Posside sapientiam, quia auro melior est: et acquire prudentiam, quia pretiosior est argento.
17 Semita iustorum declinat mala: custos animae suae servat viam suam.
18 Contritionem praecedit superbia: et ante ruinam exaltatur spiritus.
19 Melius est humiliari cum mitibus, quam dividere spolia cum superbis.
20 Eruditus in verbo reperiet bona: et qui sperat in Domino, beatus est.
21 Qui sapiens est corde, appellabitur prudens: et qui dulcis eloquio, maiora percipiet.
22 Fons vitae eruditio possidentis: doctrina stultorum, fatuitas.
23 Cor sapientis erudiet os eius: et labiis eius addet gratiam.
24 Favus mellis, composita verba: dulcedo animae, sanitas ossium.

XV. 17. vocari] *om., suppletur tamen* (*eadem ut vdtr manu*) vocare 19. sepis 21. suos] *om.* 22. plures sunt 23. sententia] scientia 25. demolitur . . . facit 27. Per misericordiam *usque ad* a malo] *om.* 28. meditabitur 33. disciplinam
XVI. 2. hominum 5. manum . . . erit . . . Initium *usque ad* hostias] *om.* 9. disponet 11. sacculi] saeculi 13. diligetur] dirigetur 14. eam] eum 20. in domino sperat 21. corde est 23. erudit 24. Favum mellis verba composita . . . est sanitas ossuum

25 Est via, quae videtur homini recta: et novissima eius ducunt ad mortem.
26 Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum:
27 vir impius fodit malum, et in labiis eius ignis ardescit.
28 Homo perversus suscitat lites: et verbosus separat principes.
29 Vir iniquus lactat amicum suum: et ducit eum per viam non bonam.
30 Qui attonitis oculis cogitat prava, mordens labia sua perficit malum.
31 Corona dignitatis senectus, quae in viis iustitiae reperietur.
32 Melior est patiens viro forti: et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.
33 Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur.

CAPUT XVII.

1 Melior est bucella sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum iurgio.
2 Servus sapiens dominabitur filiis stultis, et inter fratres hereditatem dividet.
3 Sicut igne probatur argentum, et aurum camino: ita corda probat Dominus.
4 Malus obedit linguae iniquae: et fallax obtemperat labiis mendacibus.
5 Qui despicit pauperem, exprobrat factori eius:
et qui ruina laetatur alterius, non erit impunitus.
6 Corona senum filii filiorum: et gloria filiorum patres eorum.
7 Non decent stultum verba composita: nec principem labium mentiens.
8 Gemma gratissima, expectatio praestolantis:
quocumque se vertit, prudenter intelligit.
9 Qui celat delictum, quaerit amicitias:
qui altero sermone repetit, separat foederatos.
10 Plus proficit correptio apud prudentem, quam centum plagae apud stultum.
XVIII. 11 Semper iurgia quaerit malus:
angelus autem crudelis mittetur contra eum.
12 Expedit magis ursae occurrere raptis foetibus, quam fatuo confidenti in stultitia sua.
13 Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius.
14 Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum: et antequam patiatur contumeliam, iudicium deserit.
15 Qui iustificat impium, et qui condemnat iustum, abominabilis est uterque apud Deum.
16 Quid prodest stulto habere divitias, cum sapientiam emere non possit?
Qui altam facit domum suam, quaerit ruinam: et qui evitat discere, incidet in mala.
17 Omni tempore diligit qui amicus est: et frater in angustiis comprobatur.
18 Stultus homo plaudet manibus cum spoponderit pro amico suo.
19 Qui meditatur discordias, diligit rixas: et qui exaltat ostium, quaerit ruinam.
20 Qui perversi cordis est, non inveniet bonum: et qui vertit linguam, incidet in malum.
21 Natus est stultus in ignominiam suam: sed nec pater in fatuo laetabitur.
22 Animus gaudens aetatem floridam facit: spiritus tristis exsiccat ossa.
23 Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas iudicii.
24 In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terrae.
25 Ira patris, filius stultus: et dolor matris quae genuit eum.
26 Non est bonum, damnum inferre iusto:
nec percutere principem, qui recta iudicat.
27 Qui moderatur sermones suos, doctus et prudens est: et pretiosi spiritus vir eruditus.
28 Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur:
et si compresserit labia sua, intelligens.

CAPUT XVIII.

1 Occasiones quaerit qui vult recedere ab amico: omni tempore erit exprobrabilis.
2 Non recipit stultus verba prudentiae: nisi ea dixeris quae versantur in corde eius.
3 Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit:
sed sequitur eum ignominia et opprobrium.
4 Aqua profunda verba ex ore viri: et torrens redundans fons sapientiae.
5 Accipere personam impii non est bonum, ut declines a veritate iudicii.
6 Labia stulti miscent se rixis: et os eius iurgia provocat.
7 Os stulti contritio eius: et labia ipsius ruina animae eius.
8 Verba bilinguis, quasi simplicia: et ipsa VII
perveniunt usque ad interiora ventris.
Pigrum deiicit timor: animae autem effeminatorum esurient.
9 Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.
10 Turris fortissima, nomen Domini: ad ipsum currit iustus, et exaltabitur.
11 Substantia divitis urbs roboris eius, et quasi murus validus circumdans eum.
12 Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: et antequam glorificetur, humiliatur.
13 Qui prius respondet quam audiat, stultum se esse demonstrat, et confusione dignum.

XVI. 25. novissimum eius ducit 32. forte . . . expugnator est 33. in sinu
XVII. 1. bucilla 2. dividit 5. factorem . . . in ruina 8. verterit 15. Et qui iustificat 16. habere divitias stultum . . . Qui altam *usque* in mala] *om.* 18. Homo stultus 19. ostium] os suum 25. matri 28. putabitur
XVIII. 6. miscent] immiscunt 7. ruinae 8. Pigrum *usque* esurient] *om.* 13. respondit

14 Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam: spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit sustinere?
15 Cor prudens possidebit scientiam:
et auris sapientium quaerit doctrinam.
16 Donum hominis dilatat viam eius, et ante principes spatium ei facit.
17 Iustus, prior est accusator sui: venit amicus eius, et investigabit eum.
18 Contradictiones comprimit sors, et inter potentes quoque diiudicat.
19 Frater, qui adiuvatur a fratre, quasi civitas firma: et iudicia quasi vectes urbium.
20 De fructu oris viri replebitur venter eius: et genimina labiorum ipsius saturabunt eum.
21 Mors, et vita in manu linguae:
qui diligunt eam, comedent fructus eius.
22 Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum:
et hauriet iucunditatem a Domino.
Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est et impius.
23 Cum obsecrationibus loquetur pauper: et dives effabitur rigide.
24 Vir amabilis ad societatem, magis amicus erit quam frater.

CAPUT XIX.

XX. 1 Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam dives torquens labia sua, et insipiens.
2 Ubi non est scientia animae, non est bonum:
et qui festinus est pedibus, offendet.
3 Stultitia hominis supplantat gressus eius:
et contra Deum fervet animo suo.
4 Divitiae addunt amicos plurimos:
a paupere autem et hi, quos habuit, separantur.
5 Testis falsus non erit impunitus: et qui mendacia loquitur, non effugiet.
6 Multi colunt personam potentis, et amici sunt dona tribuentis.
7 Fratres hominis pauperis oderunt eum: insuper et amici procul recesserunt ab eo.
Qui tantum verba sectatur, nihil habebit:
8 qui autem possessor est mentis, diligit animam suam,
et custos prudentiae inveniet bona.
9 Falsus testis non erit impunitus: et qui loquitur mendacia, peribit.
10 Non decent stultum deliciae: nec servum dominari principibus.
11 Doctrina viri per patientiam noscitur: et gloria eius est iniqua praetergredi.
12 Sicut fremitus leonis, ita et regis ira: et sicut ros super herbam, ita et hilaritas eius.
13 Dolor patris, filius stultus: et tecta iugiter perstillantia, litigiosa mulier.
14 Domus, et divitiae dantur a parentibus
a Domino autem proprie uxor prudens.
15 Pigredo immittit soporem, et anima dissoluta esuriet.
16 Qui custodit mandatum, custodit animam suam:
qui autem negligit viam suam, mortificabitur.
17 Foeneratur Domino qui miseretur pauperis: et vicissitudinem suam reddet ei.
18 Erudi filium tuum, ne desperes: ad interfectionem autem eius ne ponas animam tuam.
19 Qui impatiens est, sustinebit damnum:
et cum rapuerit, aliud apponet.
20 Audi consilium, et suscipe disciplinam,
ut sis sapiens in novissimis tuis.
21 Multae cogitationes in corde viri: voluntas autem Domini permanebit.
22 Homo indigens misericors est:
et melior est pauper quam vir mendax.
23 Timor Domini ad vitam: et in plenitudine commorabitur, absque visitatione pessima.
24 Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.
25 Pestilente flagellato stultus sapientior erit:
si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam.
26 Qui affligit patrem, et fugat matrem, ignominiosus est et infelix.
27 Non cesses fili audire doctrinam, nec ignores sermones scientiae.
28 Testis iniquus deridet iudicium: et os impiorum devorat iniquitatem.
29 Parata sunt derisoribus iudicia: et mallei percutientes stultorum corporibus.

CAPUT XX.

1 Luxuriosa res, vinum, et tumultuosa ebrietas: XXI.
quicumque his delectatur, non erit sapiens.
2 Sicut rugitus leonis, ita et terror regis:
qui provocat eum, peccat in animam suam.
3 Honor est homini, qui separat se a contentionibus:
omnes autem stulti miscentur contumeliis.
4 Propter frigus piger arare noluit:
mendicabit ergo aestate, et non dabitur illi.
5 Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri: sed homo sapiens exhauriet illud.
6 Multi homines misericordes vocantur:
virum autem fidelem quis inveniet?
7 Iustus, qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet.
8 Rex, qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo.

XVIII. 17. investigavit 20. ipsius] illius 22. bonam mulierem . . . Qui expellit *usque* et impius] *om.*

XIX. 1. sua et] *om.* 2. offendit 4. addunt] adducunt . . . separabuntur 6. tribuenti 9. Testis falsus 12. ita hilaritas 16. vias suas 18. ne ponas] non ponas 22. et melior est] melior 25. sin autem 26. fugit

XX. 2. ita et terror] ita error (*male*) 4. illi] ei

9 Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum a peccato?
10 Pondus et pondus, mensura et mensura: utrumque abominabile est apud Deum.
11 Ex studiis suis intelligitur puer, si munda et recta sint opera eius.
12 Aurem audientem, et oculum videntem, Dominus fecit utrumque.
13 Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat:
aperi oculos tuos, et saturare panibus.
14 Malum est, malum est, dicit omnis emptor: et cum recessit, tunc gloriabitur.
15 Est aurum, et multitudo gemmarum, et vas pretiosum labia scientiae.
16 Tolle vestimentum eius, qui fideiussor extitit alieni, et pro extraneis aufer pignus ab eo.
17 Suavis est homini panis mendacii: et postea implebitur os eius calculo.
18 Cogitationes consiliis roborantur, et gubernaculis tractanda sunt bella.
19 Ei, qui revelat mysteria, et ambulat fraudulenter, et dilatat labia sua, ne commiscearis.
20 Qui maledicit patri suo, et matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris.
21 Hereditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.
22 Ne dicas: Reddam malum: expecta Dominum, et liberabit te.
23 Abominatio est apud Dominum pondus et pondus: statera dolosa non est bona.
24 A Domino diriguntur gressus viri:
quis autem hominum intelligere potest viam suam?
25 Ruina est homini devorare sanctos, et post vota retractare.
26 Dissipat impios rex sapiens, et incurvat super eos fornicem.
27 Lucerna Domini spiraculum hominis, quae investigat omnia secreta ventris.
28 Misericordia, et veritas custodiunt regem, et roboratur clementia thronus eius.
29 Exultatio iuvenum, fortitudo eorum: et dignitas senum canities.
30 Livor vulneris absterget mala: et plagae in secretioribus ventris.

CAPUT XXI.

1 Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini:
quocumque voluerit, inclinabit illud.
2 Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus.
3 Facere misericordiam et iudicium, magis placet Domino, quam victimae.
4 Exaltatio oculorum est dilatatio cordis: lucerna impiorum peccatum.
5 Cogitationes robusti semper in abundantia: omnis autem piger semper in egestate est.
6 Qui congregat thesauros lingua mendacii, vanus et excors est, et impingetur ad laqueos mortis.
7 Rapinae impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudicium.
8 Perversa via viri, aliena est: qui autem mundus est, rectum opus eius.
9 Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, et in domo communi.
10 Anima impii desiderat malum, non miserebitur proximo suo.
11 Mulctato pestilente sapientior erit parvulus:
et si sectetur sapientem, sumet scientiam.
12 Excogitat iustus de domo impii, ut detrahat impios a malo.
13 Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur.
14 Munus absconditum extinguit iras: et donum in sinu indignationem maximam.
15 Gaudium iusto est facere iudicium: et pavor operantibus iniquitatem.
16 Vir, qui erraverit a via doctrinae, in coetu gigantum commorabitur.
17 Qui diligit epulas, in egestate erit:
qui amat vinum, et pinguia, non ditabitur.
18 Pro iusto datur impius: et pro rectis iniquus.
19 Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa et iracunda.
20 Thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo iusti: et imprudens homo dissipabit illud.
21 Qui sequitur iustitiam et misericordiam, inveniet vitam, iustitiam, et gloriam.
22 Civitatem fortium ascendit sapiens, et destruxit robur fiduciae eius.
23 Qui custodit os suum, et linguam suam, custodit ab angustiis animam suam.
24 Superbus et arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam.
25 Desideria occidunt pigrum: noluerunt enim quidquam manus eius operari:
26 tota die concupiscit et desiderat:
qui autem iustus est, tribuet, et non cessabit.
27 Hostiae impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere.
28 Testis mendax peribit: vir obediens loquetur victoriam.
29 Vir impius procaciter obfirmat vultum suum:
qui autem rectus est, corrigit viam suam.
30 Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.
31 Equus paratur ad diem belli: Dominus autem salutem tribuit.

XX. 10. est] *om.* 15. Est] *om.* 23. bonum 25. hominis . . . tractare 26. curvat

XXI. 1. Domini] dei . . . inclinavit illum 5. semper in egestate est] in egestate 6. et excors] *om.* 9. et in] *om.* et 11. multato 14. extinguet 20. thesauros desiderabiles 21. vitam et iustitiam 23. custodit *sec. loco*] *suppletum est postea* 28. loquitur 31. tribuet

CAPUT XXII.

1 Melius est nomen bonum, quam divitiae multae: super argentum et aurum, gratia bona.
2 Dives, et pauper obviaverunt sibi: utriusque operator est Dominus.
3 Callidus vidit malum, et abscondit se: innocens pertransiit, et afflictus est damno.
4 Finis modestiae timor Domini, divitiae et gloria et vita. 5 Arma et gladii in via perversi:
custos autem animae suae longe recedit ab eis.
6 Proverbium est: Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.
7 Dives pauperibus imperat: et qui accipit mutuum, servus est foenerantis.
8 Qui seminat iniquitatem, metet mala, et virga irae suae consummabitur.
9 Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur:
de panibus enim suis dedit pauperi.
Victoriam et honorem acquiret qui dat munera: animam autem aufert accipientium.
10 Eiice derisorem, et exibit cum eo iurgium, cessabuntque causae et contumeliae.
11 Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem.
12 Oculi Domini custodiunt scientiam: et supplantantur verba iniqui.
13 Dicit piger: Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.
14 Fovea profunda, os alienae: cui iratus est Dominus, incidet in eam.
15 Stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinae fugabit eam.
16 Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori, et egebit.
17 Inclina aurem tuam, et audi verba sapientium:
appone autem cor ad doctrinam meam.
18 Quae pulchra erit tibi, cum servaveris eam in ventre tuo, et redundabit in labiis tuis:
19 ut sit in Domino fiducia tua, unde et ostendi eam tibi hodie.
20 Ecce descripsi eam tibi tripliciter, in cogitationibus et scientia:
21 ut ostenderem tibi firmitatem, et eloquia veritatis,
respondere ex his illis, qui miserunt te.
22 Non facias violentiam pauperi, quia pauper est:
neque conteras egenum in porta: 23 quia iudicabit Dominus causam eius,
et configet eos, qui confixerunt animam eius.
24 Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: XXIII.
25 ne forte discas semitas eius, et sumas scandalum animae tuae.
26 Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, et qui vades se offerunt pro debitis:
27 si enim non habes unde restituas, quid causae est ut tollat operimentum de cubili tuo?
28 Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.
29 Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.

CAPUT XXIII.

1 Quando sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quae apposita sunt ante faciem tuam:
2 et statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes in potestate animam tuam,
3 ne desideres de cibis eius, in quo est panis mendacii.
4 Noli laborare ut diteris: sed prudentiae tuae pone modum.
5 Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere: quia facient sibi pennas quasi aquilae, et volabunt in caelum.
6 Ne comedas cum homine invido, et ne desideres cibos eius:
7 quoniam in similitudinem arioli, et coniectoris, aestimat quod ignorat.
Comede et bibe, dicet tibi: et mens eius non est tecum.
8 Cibos, quos comederas, evomes: et perdes pulchros sermones tuos.
9 In auribus insipientium ne loquaris: quia despicient doctrinam eloquii tui.
10 Ne attingas parvulorum terminos: et agrum pupillorum ne introeas:
11 propinquus enim illorum fortis est: et ipse iudicabit contra te causam illorum.
12 Ingrediatur ad doctrinam cor tuum: et aures tuae ad verba scientiae.
13 Noli subtrahere a puero disciplinam:
si enim percusseris eum virga, non morietur.
14 Tu virga percuties eum: et animam eius de inferno liberabis.
15 Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum:
16 et exultabunt renes mei, cum locuta fuerint rectum labia tua.
17 Non aemuletur cor tuum peccatores: sed in timore Domini esto tota die:
18 quia habebis spem in novissimo, et praestolatio tua non auferetur.

XXII. 3. videt 9. benedicitur . . . Victoriam *usque ad* accipientium] *om.* 13. est] *om.* 14. incidat 18. redundavit 19. tibi eam 23. dominus iudicabit 27. habet unde restituat

XXIII. 2. in potestatem 5. habere non potes . . . pinnas 7. in similitudine 10. terminos parvulorum 11. illorum *loc. pri.*] eorum 12. ad doctrinam] in doctrina 13. a] *om.* 14. percutis . . . anima

19 Audi fili mi, et esto sapiens, et dirige in via animum tuum.
20 Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt:
21 quia vacantes potibus, et dantes symbola consumentur, et vestietur pannis dormitatio.
22 Audi patrem tuum, qui genuit te: et ne contemnas cum senuerit mater tua.
23 Veritatem eme, et noli vendere sapientiam, et doctrinam, et intelligentiam.
24 Exultat gaudio pater iusti: qui sapientem genuit, laetabitur in eo.
25 Gaudeat pater tuus, et mater tua, et exultet quae genuit te.
26 Praebe fili mi cor tuum mihi: et oculi tui vias meas custodiant.
27 Fovea enim profunda est meretrix: et puteus angustus, aliena.
28 Insidiatur in via quasi latro, et quos incautos viderit, interficiet.
29 Cui vae? cuius patri vae? cui rixae? cui foveae? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum?
30 Nonne his, qui commorantur in vino, et student calicibus epotandis?
31 Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color eius:
ingreditur blande, 32 sed in novissimo
mordebit ut coluber, et sicut regulus venena diffundet.
33 Oculi tui videbunt extraneas, et cor tuum loquetur perversa.
34 Et eris sicut dormiens in medio mari,
et quasi sopitus gubernator, amisso clavo:
35 et dices: Verberaverunt me, sed non dolui:
traxerunt me, et ego non sensi:
quando evigilabo, et rursus vina reperiam?

CAPUT XXIV.

1 Ne aemuleris viros malos, nec desideres esse cum eis:
2 quia rapinas meditatur mens eorum, et fraudes labia eorum loquuntur.
3 Sapientia aedificabitur domus,
et prudentia roborabitur.
4 In doctrina replebuntur cellaria, universa substantia pretiosa et pulcherrima.
5 Vir sapiens, fortis est: et vir doctus, robustus et validus. 6 Quia cum dispositione initur bellum:
et erit salus ubi multa consilia sunt.
7 Excelsa stulto sapientia, in porta non aperiet os suum.
8 Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur.
9 Cogitatio stulti peccatum est, et abominatio hominum detractor.
10 Si desperaveris lassus in die angustiae: imminuetur fortitudo tua.
11 Erue eos, qui ducuntur ad mortem: et qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.
12 Si dixeris: Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit,
et servatorem animae tuae nihil fallit, reddetque homini iuxta opera sua.
13 Comede, fili mi, mel, quia bonum est, et favum dulcissimum gutturi tuo:
14 sic et doctrina sapientiae animae tuae:
quam cum inveneris, habebis in novissimis spem, et spes tua non peribit.
15 Ne insidieris, et quaeras impietatem in domo iusti, neque vastes requiem eius.
16 Septies enim cadet iustus, et resurget: impii autem corruent in malum.
17 Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, et in ruina eius ne exultet cor tuum:
18 ne forte videat Dominus, et displiceat ei, et auferat ab eo iram suam.
19 Ne contendas cum pessimis, nec aemuleris impios:
20 quoniam non habent futurorum spem mali, et lucerna impiorum extinguetur.
21 Time Dominum, fili mi, et regem: et cum detractoribus non commiscearis:
22 quoniam repente consurget perditio eorum:
et ruinam utriusque quis novit?
23 Haec quoque sapientibus:
Cognoscere personam in iudicio non est bonum.
24 Qui dicunt impio: Iustus es: maledicent eis populi, et detestabuntur eos tribus.
25 Qui arguunt eum, laudabuntur: et super ipsos veniet benedictio.
26 Labia deosculabitur, qui recta verba respondet.
27 Praepara foris opus tuum, et diligenter exerce agrum tuum: ut postea aedifices domum tuam.
28 Ne sis testis frustra contra proximum tuum: nec lactes quemquam labiis tuis.
29 Ne dicas: Quomodo fecit mihi, sic faciam ei: reddam unicuique secundum opus suum.
30 Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti:
31 et ecce totum repleverant urticae, et operuerant superficiem eius spinae,
et maceria lapidum destructa erat.
32 Quod cum vidissem, posui in corde meo, et exemplo didici disciplinam.
33 Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conseres, ut quiescas:
34 et veniet tibi quasi cursor egestas, et mendicitas quasi vir armatus.

XXIII. 21. dormitationis 25. quae] qui 28. interficit 30. morantur 31. ne intueris in vino . . . color eius cum splenduerit in vitro . . . ingreditur enim blande 35. quando vigilabo et rursum

XXIV. 5. sapiens et fortis 12. redditque 14. spem] *om.* 16. cadit . . . resurgit 21. detractatoribus 24. dicit . . . eis] ei . . . eos] eum 25. eum] *om.* 26. verba] *om.* 29. sic] *om.* 31. et operuerant] *om.* et 33. pauxillum] pusillum 34. egestas tua

CAPUT XXV.

1 Hae quoque parabolae Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechiae regis Iuda.
2 Gloria Dei est celare verbum, et gloria regum investigare sermonem.
3 Caelum sursum, et terra deorsum, et cor regum inscrutabile.
4 Aufer rubiginem de argento, et egredietur vas purissimum:
5 aufer impietatem de vultu regis, et firmabitur iustitia thronus eius.
6 Ne gloriosus appareas coram rege, et in loco magnorum ne steteris.
7 Melius est enim ut dicatur tibi: Ascende huc; quam ut humilieris coram principe.
8 Quae viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio cito:
ne postea emendare non possis, cum dehonestaveris amicum tuum.
9 Causam tuam tracta cum amico tuo, et secretum extraneo ne reveles:
10 ne forte insultet tibi cum audierit, et exprobrare non cesset.
Gratia et amicitia liberant: quas tibi serva, ne exprobrabilis fias.
11 Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.
12 Inauris aurea, et margaritum fulgens, qui arguit sapientem, et aurem obedientem.
13 Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei, qui misit eum, animam ipsius requiescere facit.
14 Nubes, et ventus, et pluviae non sequentes, vir gloriosus, et promissa non complens.
15 Patientia lenietur princeps, et lingua mollis confringet duritiam.
16 Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus evomas illud.
17 Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, nequando satiatus oderit te.
18 Iaculum, et gladius, et sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.
19 Dens putridus, et pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiae, 20 et amittit pallium in die frigoris.
Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo.
Sicut tinea vestimento, et vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi.
21 Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere:
22 prunas enim congregabis super caput eius, et Dominus reddet tibi.
23 Ventus aquilo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem.
24 Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, et in domo communi.
25 Aqua frigida animae sitienti, et nuncius bonus de terra longinqua.
26 Fons turbatus pede, et vena corrupta, iustus cadens coram impio.
27 Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum:
sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria.
28 Sicut urbs patens et absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

CAPUT XXVI.

1 Quomodo nix in aestate, et pluviae in messe: sic indecens est stulto gloria.
2 Sicut avis ad alia transvolans, et passer quo libet vadens:
sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet.
3 Flagellum equo, et camus asino, et virga in dorso imprudentium.
4 Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.
5 Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.
6 Claudus pedibus, et iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuncium stultum.
7 Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias:
sic indecens est in ore stultorum parabola.
8 Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii: ita qui tribuit insipienti honorem.
9 Quomodo si spina nascatur in manu temulenti: sic parabola in ore stultorum.
10 Iudicium determinat causas: et qui imponit stulto silentium, iras mitigat.
11 Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam.
12 Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens.
13 Dicit piger: Leo est in via, et leaena in itineribus:
14 sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo.
15 Abscondit piger manum sub ascella sua, et laborat si ad os suum eam converterit.
16 Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.
17 Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, et commiscetur rixae alterius.
18 Sicut noxius est qui mittit sagittas, et lanceas in mortem:

XXV. 1. Hae] Heae 2. Dei est] domini 3. terram 6. consteteris 7. quam humilieris 8. in] *om.* 10. Gratia *usque* fias] *om.* 12. Inauris] in aureis 13. ipsius] illius 16. saturatus 18. testimonium falsum 20. et qui . . . Sicut tinea *usque* cordi] *om.* 22. pruna 24. et in] *om.* et 27. comedet multum . . . opprimitur gloria 28. et absque] *om.* et

XXVI. 1. in aestate] *om.* in 2. non sicut 3. in dorso] *om.* in 5. iuxta] contra 10. terminat . . . ponit 12. insipiens] stultus 13. Leena in via, leo in itineribus 17. et impatiens comm. 18. lanceas et sagittas et mortem

19 ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo: et cum fuerit deprehensus, dicit: Ludens feci.
20 Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: et susurrone subtracto, iurgia conquiescent.
21 Sicut carbones ad prunas, et ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas.
22 Verba susurronis quasi simplicia, et ipsa perveniunt ad intima ventris.
23 Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.
24 Labiis suis intelligitur inimicus, cum in corde tractaverit dolos.
25 Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei: quoniam septem nequitiae sunt in corde illius.
26 Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia eius in concilio.
27 Qui fodit foveam, incidet in eam: et qui volvit lapidem, revertetur ad eum.
28 Lingua fallax non amat veritatem: et os lubricum operatur ruinas.

CAPUT XXVII.

1 Ne glorieris in crastinum, ignorans quid superventura pariat dies.
2 Laudet te alienus, et non os tuum: extraneus, et non labia tua.
3 Grave est saxum, et onerosa arena: sed ira stulti utroque gravior.
4 Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: et impetum concitati ferre quis poterit?
5 Melior est manifesta correptio, quam amor absconditus.
6 Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.
7 Anima saturata calcabit favum: et anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet.
8 Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum.
9 Unguento et variis odoribus delectatur cor: et bonis amici consiliis anima dulcoratur.
10 Amicum tuum, et amicum patris tui ne dimiseris:
et domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuae.
Melior est vicinus iuxta, quam frater procul.
11 Stude sapientiae fili mi, et laetifica cor meum, ut possis exprobranti respondere sermonem.
12 Astutus videns malum, absconditus est: parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.
13 Tolle vestimentum eius, qui spopondit pro extraneo: et pro alienis, aufer ei pignus.
14 Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit.
15 Tecta perstillantia in die frigoris, et litigiosa mulier comparantur:
16 qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, et oleum dexterae suae vocabit.
17 Ferrum ferro exacuitur, et homo exacuit faciem amici sui.
18 Qui servat ficum, comedet fructus eius: et qui custos est domini sui, glorificabitur.
19 Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.
20 Infernus et perditio numquam implentur:
similiter et oculi hominum insatiabiles:
21 quomodo probatur in conflatorio argentum, et in fornace aurum:
sic probatur homo ore laudantis.
Cor iniqui inquirit mala, cor autem rectum inquirit scientiam.
22 Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius.
23 Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera:
24 non enim habebis iugiter potestatem: sed corona tribuetur in generationem et generationem.
25 Aperta sunt prata, et apparuerunt herbae virentes, et collecta sunt foena de montibus.
26 Agni ad vestimentum tuum: et hoedi, ad agri pretium.
27 Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, et in necessaria domus tuae: et ad victum ancillis tuis.

CAPUT XXVIII.

1 Fugit impius, nemine persequente:
iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit.
2 Propter peccata terrae multi principes eius:
et propter hominis sapientiam, et horum scientiam quae dicuntur, vita dulcis longior erit.
3 Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames.
4 Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum.
5 Viri mali non cogitant iudicium:
qui autem inquirunt Dominum, animadvertunt omnia.

XXVI. 20. et cum def. 21. ad prunam 22. ad interiora 23. velis] velles 24. in corde] *om.* in

XXVII. 5. Melior *usque* absconditus] *supplet corrector* 6. odientis oscula 7. et anima] *om.* et . . . etiam] et 12. sustinere 13. aufer ei] auferto 14. benedicet . . . erit] est 16. vocet 17. acuitur . . . exacuet 18. fructum 20. nunquam implentur] non replebuntur 21. Cor *usque* scientiam] *om.* 22. tisanas 24. in generatione generationum 26. ad agri] *om.* ad 27. in cibis tuis in necess.

XXVIII. 5. dominum inquirunt

6 Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quam dives in pravis itineribus.
7 Qui custodit legem, filius sapiens est: qui autem comessatores pascit, confundit patrem suum.
8 Qui coacervat divitias usuris et foenore, liberali in pauperes congregat eas.
9 Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.
10 Qui decipit iustos in via mala, in interitu suo corruet: et simplices possidebunt bona eius.
11 Sapiens sibi videtur vir dives: pauper autem prudens scrutabitur eum.
12 In exultatione iustorum multa gloria est: regnantibus impiis ruinae hominum.
13 Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea, misericordiam consequetur.
14 Beatus homo, qui semper est pavidus: qui vero mentis est durae, corruet in malum.
15 Leo rugiens, et ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem.
16 Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam: qui autem odit avaritiam, longi fient dies eius.
17 Hominem, qui calumniatur animae sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet.
18 Qui ambulat simpliciter, salvus erit: qui perversis graditur viis, concidet semel.
19 Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, replebitur egestate.
20 Vir fidelis multum laudabitur: qui autem festinat ditari, non erit innocens.
21 Qui cognoscit in iudicio faciem, non benefacit: iste et pro buccella panis deserit veritatem.
22 Vir, qui festinat ditari, et aliis invidet, ignorat quod egestas superveniet ei.
23 Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum magis quam ille, qui per linguae blandimenta decipit.
24 Qui subtrahit aliquid a patre suo, et a matre: et dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidae est.
25 Qui se iactat, et dilatat, iurgia concitat: qui vero sperat in Domino, sanabitur.
26 Qui confidit in corde suo, stultus est: qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur.
27 Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.
28 Cum surrexerint impii, abscondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur iusti.

CAPUT XXIX.

1 Viro, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus: et eum sanitas non sequetur.
2 In multiplicatione iustorum laetabitur vulgus: cum impii sumpserint principatum, gemet populus.
3 Vir, qui amat sapientiam, laetificat patrem suum: qui autem nutrit scorta, perdet substantiam.
4 Rex iustus erigit terram, vir avarus destruet eam.
5 Homo, qui blandis, fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius.
6 Peccantem virum iniquum involvet laqueus: et iustus laudabit atque gaudebit.
7 Novit iustus causam pauperum: impius ignorat scientiam.
8 Homines pestilentes dissipant civitatem: sapientes vero avertunt furorem.
9 Vir sapiens, si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.
10 Viri sanguinum oderunt simplicem: iusti autem quaerunt animam eius.
11 Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt, et reservat in posterum.
12 Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.
13 Pauper et creditor obviaverunt sibi: utriusque illuminator est Dominus.
14 Rex, qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in aeternum firmabitur.
15 Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suae, confundit matrem suam.
16 In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera: et iusti ruinas eorum videbunt.
17 Erudi filium tuum, et refrigerabit te, et dabit delicias animae tuae.
18 Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui vero custodit legem, beatus est.
19 Servus verbis non potest erudiri: quia quod dicis intelligit, et respondere contemnit.
20 Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quam illius correptio.

XXVIII. 6. in pravis] *om.* in 7. pascit comesatores 8. et foen. liberali] qui foenore liberali 9. aurem suam 12. est] *om.* 16. opprimit 17. fugerit] fuerit 18. graditur] ingreditur 19. satiabitur] saturabitur . . . autem] *om.* 21. Qui cognoscit faciem in iudicio, non facit bene . . . buccilla 22. superveniat 23. decipit ∫ *Quat. LIII. Sequitur fol.* 435. 24. et matre et dicet hoc non est peccatum 25. vero] *om.* 26. confidet . . . ipse] iste

XXIX. 1. sequitur 2. gemebit 3. perdit 4. avarus] durus 5. loquetur 7. pauperis 11. servat 12. mendacia . . . habebit 14. pauperes in veritate . . . firmabitur] fundabitur 15. tribuet 18. vero] *om.* 19. erudi 20. stultitia] stulti

21 Qui delicate a pueritia nutrit servum
suum, postea sentiet eum contumacem.
22 Vir iracundus provocat rixas: et qui ad
indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior.
23 Superbum sequitur humilitas: et humilem
spiritu suscipiet gloria.
24 Qui cum fure participat, odit animam
suam: adiurantem audit, et non indicat.
25 Qui timet hominem, cito corruet: qui
sperat in Domino, sublevabitur.
26 Multi requirunt faciem principis: et iudicium a Domino egreditur singulorum.
27 Abominantur iusti virum impium: et
abominantur impii eos, qui in recta sunt via.
Verbum custodiens filius, extra perditionem erit.

CAPUT XXX.

1 Verba Congregantis filii Vomentis.
Visio, quam locutus est vir, cum quo est Deus, et qui Deo secum morante confortatus, ait:
2 Stultissimus sum virorum, et sapientia
hominum non est mecum.
3 Non didici sapientiam, et non novi scien-
tiam sanctorum.
4 Quis ascendit in caelum atque descendit?
quis continuit spiritum in manibus suis?
quis colligavit aquas quasi in vestimento?
quis suscitavit omnes terminos terrae?
quod nomen est eius, et quod nomen filii eius, si nosti?
5 Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est spe-
rantibus in se:
6 ne addas quidquam verbis illius, et argua-
ris inveniarisque mendax.
7 Duo rogavi te, ne deneges mihi antequam
moriar.
8 Vanitatem, et verba mendacia longe fac a me.
Mendicitatem, et divitias ne dederis mihi:
tribue tantum victui meo necessaria:
9 ne forte satiatus illiciar ad negandum, et
dicam: Quis est Dominus?
aut egestate compulsus furer, et periurem nomen Dei mei.
10 Ne accuses servum ad dominum suum,
ne forte maledicat tibi, et corruas.
11 Generatio, quae patri suo maledicit, et
quae matri suae non benedicit.
12 Generatio, quae sibi munda videtur,
et tamen non est lota a sordibus suis.
13 Generatio, cuius excelsi sunt oculi, et
palpebrae eius in alta surrectae.
14 Generatio, quae pro dentibus gladios
habet, et commandit molaribus suis,
ut comedat inopes de terra, et pauperes ex hominibus.
15 Sanguisugae duae sunt filiae, dicentes:
Affer, Affer.
Tria sunt insaturabilia, et quartum, quod numquam dicit: Sufficit.
16 Infernus, et os vulvae, et terra, quae
non satiatur aqua:
ignis vero numquam dicit: Sufficit.
17 Oculum, qui subsannat patrem, et qui
despicit partum matris suae,
effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilae.
18 Tria sunt difficilia mihi, et quartum penitus ignoro:
19 viam aquilae in caelo, viam colubri super
petram,
viam navis in medio mari, et viam viri in adolescentia.
20 Talis est et via mulieris adulterae,
quae comedit, et tergens os suum dicit: Non sum operata malum.
21 Per tria movetur terra, et quartum non
potest sustinere:
22 per servum cum regnaverit:
per stultum cum saturatus fuerit cibo:
23 per odiosam mulierem cum in matrimonio
fuerit assumpta:
et per ancillam cum fuerit heres dominae suae.
24 Quatuor sunt minima terrae, et ipsa sunt
sapientiora sapientibus.
25 Formicae, populus infirmus, qui prae-
parat in messe cibum sibi:
26 lepusculus, plebs invalida, qui collocat in
petra cubile suum:
27 regem locusta non habet, et egreditur
universa per turmas suas:
28 stellio manibus nititur, et moratur in
aedibus regis.
29 Tria sunt, quae bene gradiuntur, et quar-
tum, quod incedit feliciter:
30 leo fortissimus bestiarum, ad nullius pave-
bit occursum:
31 gallus succinctus lumbos: et aries: nec
est rex, qui resistat ei.
32 Est qui stultus apparuit postquam ele-
vatus est in sublime: si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.
33 Qui autem fortiter premit ubera ad eli-
ciendum lac, exprimit butyrum:
et qui vehementer emungit, elicit sanguinem:
et qui provocat iras, producit discordias.

CAPUT XXXI.

1 Verba Lamuelis regis. Visio, qua eru-
divit eum mater sua.

XXXIX. 21. illum sentiet 22. ad peccata 24. participat] partitur 26. a domino iudicium 27. Verbum *usque* erit] *om.*

XXX. 3. sanctorum scientiam 4. in manibus suis] manibus . . . est] *om.* 6. ne] non 9. saturatus . . . periurem] peierem 11. et quae] et 12. quae] qua 13. munda sibi . . . a] *om.* 15. numquam] non 16. numquam] non 17. et despicit . . . eum *loco pri.*] *om.* . . . eum filii] illum fil. 18. et quartum quod 19. in adulescentia sua 20. qui comedit et terget os suum et dicit 23. haeres fuerit 26. qui] quae 27. suas] *om.* 28. stellio] stilio 30. pavet 32. Est qui] et qui . . . elevatus] elatus . . . suo] *om.* 33. emungitur, eicit

XXXI. 1. Lamuhel . . . qua] quam

2 Quid dilecte mi,
quid dilecte uteri mei,
quid dilecte votorum meorum?
3 Ne dederis mulieribus substantiam tuam, et divitias tuas ad delendos reges.
4 Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas.
5 Et ne forte bibant, et obliviscantur iudiciorum, et mutent causam filiorum pauperis.
6 Date siceram moerentibus, et vinum his, qui amaro sunt animo:
7 bibant, et obliviscantur egestatis suae, et doloris sui non recordentur amplius.
8 Aperi os tuum muto, et causis omnium filiorum qui pertranseunt:
9 aperi os tuum, decerne quod iustum est, et iudica inopem et pauperem.
10 Mulierem fortem quis inveniet? procul, et de ultimis finibus pretium eius.
11 Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit.
12 Reddet ei bonum, et non malum, omnibus diebus vitae suae.
13 Quaesivit lanam et linum, et operata est consilio manuum suarum.
14 Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum.
15 Et de nocte surrexit, deditque praedam domesticis suis, et cibaria ancillis suis.
16 Consideravit agrum, et emit eum: de fructu manuum suarum plantavit vineam.
17 Accinxit fortitudine lumbos suos, et roboravit brachium suum.
18 Gustavit, et vidit quia bona est negotiatio eius: non extinguetur in nocte lucerna eius.
19 Manum suam misit ad fortia, et digiti eius apprehenderunt fusum.
20 Manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem.
21 Non timebit domui suae a frigoribus nivis: omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus.
22 Stragulatam vestem fecit sibi: byssus, et purpura indumentum eius.
23 Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terrae.
24 Sindonem fecit, et vendidit, et cingulum tradidit Chananaeo.
25 Fortitudo et decor indumentum eius, et ridebit in die novissimo.
26 Os suum aperuit sapientiae, et lex clementiae in lingua eius.
27 Consideravit semitas domus suae, et panem otiosa non comedit.
28 Surrexerunt filii eius, et beatissimam praedicaverunt: vir eius, et laudavit eam.
29 Multae filiae congregaverunt divitias: tu supergressa es universas.
30 Fallax gratia, et vana est pulchritudo: mulier timens Dominum ipsa laudabitur.
31 Date ei de fructu manuum suarum: et laudent eam in portis opera eius.

ECCLESIASTES

QUI AB HEBRAEIS COHELETH *APPELLATUR*

CAPUT I.

1 Verba Ecclesiastae, filii David, regis Ierusalem.
2 Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes: vanitas vanitatum, et omnia vanitas.
3 Quid habet amplius homo de universo labore suo, quo laborat sub sole?*
4 Generatio praeterit, et generatio advenit: terra autem in aeternum stat.
5 Oritur sol, et occidit, et ad locum suum revertitur: ibique renascens,

XXXI. 2. Quid *ter*] Filii *ter* 4. Lamuhel 5. Et ne] *om.* Et . . . bibat et obliviscatur dictorum et mutet 6. Dicate siceram 7. sui] *om.* 10. Mulierem] *praem.* Aleph 11. Confidit] *praem.* Beth 12. Reddet] *praem.* Gimel . . . reddit 13. Quaesivit] *praem.* Deleth 14. Facta] *praem.* He . . . *ex* institoris *manu altera corr. est* institutoris . . . portat 15. Et] *praem.* Vau 16. Consideravit] *praem.* Zai 17. Accinxit] *praem.* Heth 18. Gustavit) *praem.* Theth . . . quia] quod 19. Manum] *praem.* Ioth 20. Manum] *praem.* Caph . . . expandit ad 21. Non] *praem.* Lamech . . . sunt] *om.* 22. Stragu.] *praem.* Mem 23. Nobilis *praem.* Nun . . . cum senioribus 24. *praem.* Samech . . . *om. versum, suppl.* **Sindones - - Chananeo 25.] *praem.* Ain . . . novissima 26.] *praem.* Phee 27.] *praem.* Sade 28.] *praem.* Coph 29.] *praem.* Res 30.] *praem.* Sin 31. *praem.* Thau . . . eius] sua. *Subscriptum:* EXPLICIT LIBER PROVERBIORVM INCIPIUNT CAPITULA ECCLESIASTES. *Fol.* 437. *sequuntur capitula* XII. *Tum legitur:* EXPLICIUNT CAPITULA INCIPIT LIBER ECCLESIASTES.

I. 1. Verba ecclesiastes fili . . . Hierusalem (*ut ubique)* 2. vanitantium . . . vanitantium . . . et omnia] *om.* et 3. quo] quod 4. autem] vero 5. orietur . . . ibique] ubique

6 gyrat per Meridiem, et flectitur ad Aquilonem:
lustrans universa in circuitu pergit spiritus, et in circulos suos revertitur.
7 Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat:
ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur ut iterum fluant.
8 Cunctae res difficiles: non potest eas homo explicare sermone.
Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.
9 Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est.
Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est.
10 Nihil sub sole novum, nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est:
iam enim praecessit in saeculis, quae fuerunt ante nos.
11 Non est priorum memoria: sed nec eorum quidem, quae postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in novissimo.
12 Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Ierusalem,
13 et proposui in animo meo quaerere et investigare sapienter de omnibus, quae fiunt sub sole.
Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.
14 Vidi cuncta, quae fiunt sub sole, et ecce universa vanitas, et afflictio spiritus.
15 Perversi difficile corriguntur, et stultorum infinitus est numerus.

II. 16 Locutus sum in corde meo, dicens:
Ecce magnus effectus sum, et praecessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Ierusalem:
et mens mea contemplata est multa sapienter, et didici.
17 Dedique cor meum ut scirem prudentiam, atque doctrinam, erroresque et stultitiam:
et agnovi quod in his quoque esset labor, et afflictio spiritus,
18 eo quod in multa sapientia multa sit indignatio:
et qui addit scientiam, addit et laborem.

CAPUT II.

1 Dixi ego in corde meo: Vadam, et affluam deliciis, et fruar bonis. Et vidi quod hoc quoque esset vanitas.
2 Risum reputavi errorem: et gaudio dixi: Quid frustra deciperis?
3 Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam,
ut animum meum transferrem ad sapientiam, devitaremque stultitiam,
donec viderem quid esset utile filiis hominum:
quo facto opus est sub sole numero dierum vitae suae.
4 Magnificavi opera mea, aedificavi mihi domos, et plantavi vineas, 5 feci hortos, et pomaria,
et consevi ea cuncti generis arboribus,
6 et extruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem silvam lignorum germinantium,
7 possedi servos et ancillas, multamque familiam habui:
armenta quoque, et magnos ovium greges ultra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem:
8 coacervavi mihi argentum, et aurum, et substantias regum, ac provinciarum:
feci mihi cantores, et cantatrices, et delicias filiorum hominum,
scyphos, et urceos in ministerio ad vina fundenda:
9 et supergressus sum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Ierusalem:
sapientia quoque perseveravit mecum.
10 Et omnia, quae desideraverunt oculi mei, non negavi eis:
nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur,
et oblectaret se in his, quae praeparaveram:
et hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo.
11 Cumque me convertissem ad universa opera, quae fecerant manus meae,
et ad labores, in quibus frustra sudaveram,
vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi, et nihil permanere sub sole.
12 Transivi ad contemplandam sapientiam, erroresque et stultitiam
(quid est, inquam, homo, ut sequi possit regem Factorem suum?)
13 et vidi quod tantum praecederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris.
14 Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat:
et didici quod unus utriusque esset interitus.
15 Et dixi in corde meo: Si unus et stulti et meus occasus erit,
quid mihi prodest quod maiorem sapientiae dedi operam?
Locutusque cum mente mea, animadverti quod hoc quoque esset vanitas.
16 Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum,
et futura tempora oblivione cuncta pariter operient:
moritur doctus similiter ut indoctus.

I. 6. in circuitu] *om.* in . . . revertitur] regreditur 7. in mare] *om.* in . . . revertentur 8. impletur auditu 9. faciendum] fiendum 13. occupentur 14. quae fiunt cuncta 16. sapientia omnes . . . et sapienter didici 18. addat et lab.

II. 4. et plantavi] *om.* et 5. cunctis 6. et exstruxi] *om.* et . . . inrigarem (*ut solet*) 7. ante me fuerunt 8. cantrices . . . scyfos 9. opibus] *om.* . . . qui fuerant ante me 10. *om.* meum . . . voluptate] voluntate . . . quae paraveram 11. convertissem me . . . fecerunt . . . et in labores quibus 13. quod] quia . . . a] *om.* 16. in perpetuum *etc.*] *antiquus lector adscripsit* + par obitus· memoria dispar

17 Et idcirco taeduit me vitae meae videntem
mala universa esse sub sole,
et cuncta vanitatem et afflictionem spiritus.
III. 18 Rursus detestatus sum omnem industriam
meam, qua sub sole studiosissime laboravi,
habiturus heredem post me, 19 quem
ignoro, utrum sapiens an stultus futurus sit,
et dominabitur in laboribus meis, quibus
desudavi et solicitus fui.
et est quidquam tam vanum? 20 Unde
cessavi, renunciavitque cor meum ultra
laborare sub sole.
21 Nam cum alius laboret in sapientia, et
doctrina, et solicitudine, homini otioso
quaesita dimittit:
et hoc ergo, vanitas, et magnum malum.
22 Quid enim proderit homini de universo
labore suo, et afflictione spiritus, qua
sub sole cruciatus est?
23 Cuncti dies eius doloribus et aerumnis
pleni sunt, nec per noctem mente
requiescit: et hoc nonne vanitas est?
24 Nonne melius est comedere et bibere, et
ostendere animae suae bona de laboribus suis?
et hoc de manu Dei est.
25 Quis ita devorabit, et deliciis affluet ut
ego?
26 Homini bono in conspectu suo dedit Deus
sapientiam, et scientiam, et laetitiam:
peccatori autem dedit afflictionem, et
curam superfluam,
ut addat, et congreget, et tradat ei qui
placuit Deo:
sed et hoc vanitas est, et cassa solicitudo
mentis.

CAPUT III.

1 Omnia tempus habent, et suis spatiis
transeunt universa sub caelo.
2 Tempus nascendi, et tempus moriendi.
Tempus plantandi, et tempus evellendi
quod plantatum est.
3 Tempus occidendi, et tempus sanandi:
tempus destruendi, et tempus aedificandi.
4 Tempus flendi, et tempus ridendi.
Tempus plangendi, et tempus saltandi.
5 Tempus spargendi lapides, et tempus
colligendi.
Tempus amplexandi, et tempus longe
fieri ab amplexibus.
6 Tempus acquirendi, et tempus perdendi.
Tempus custodiendi, et tempus abiiciendi.
7 Tempus scindendi, et tempus consuendi.
Tempus tacendi, et tempus loquendi.
8 Tempus dilectionis, et tempus odii.
Tempus belli, et tempus pacis.
9 Quid habet amplius homo de labore suo?
10 Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis
hominum, ut distendantur in ea.
11 Cuncta fecit bona in tempore suo,
et mundum tradidit disputationi eorum,
ut non inveniat homo opus, quod operatus
est Deus ab initio usque ad finem.
12 Et cognovi quod non esset melius nisi
laetari, et facere bene in vita sua.
13 Omnis enim homo, qui comedit et bibit,
et videt bonum de labore suo, hoc
donum Dei est.
14 Didici quod omnia opera, quae fecit Deus,
perseverent in perpetuum:
non possumus eis quidquam addere, nec
auferre, quae fecit Deus ut timeatur.
15 Quod factum est, ipsum permanet:
quae futura sunt, iam fuerunt: et Deus
instaurat quod abiit.
16 Vidi sub sole in loco iudicii impietatem,
et in loco iustitiae iniquitatem.
17 Et dixi in corde meo: Iustum, et impium
iudicabit Deus, et tempus omnis rei
tunc erit.
18 Dixi in corde meo de filiis hominum, ut IIII.
probaret eos Deus, et ostenderet similes
esse bestiis.
19 Idcirco unus interitus est hominis, et
iumentorum, et aequa utriusque conditio:
sicut moritur homo, sic et illa moriuntur:
similiter spirant omnia, et nihil habet
homo iumento amplius:
cuncta subiacent vanitati, 20 et omnia
pergunt ad unum locum:
de terra facta sunt, et in terram pariter
revertuntur.
21 Quis novit si spiritus filiorum Adam
ascendat sursum,
et si spiritus iumentorum descendat deorsum?
22 Et deprehendi nihil esse melius quam
laetari hominem in opere suo,
et hanc esse partem illius. Quis enim eum
adducet, ut post se futura cognoscat?

CAPUT IV.

1 Verti me ad alia, et vidi calumnias,
quae sub sole geruntur,
et lacrymas innocentium, et neminem
consolatorem:
nec posse resistere eorum violentiae, cunctorum auxilio destitutos.
2 Et laudavi magis mortuos, quam viventes:
3 et feliciorem utroque iudicavi, qui necdum
natus est,
nec vidit mala quae sub sole fiunt.
4 Rursum contemplatus sum omnes labores
hominum, et industrias
animadverti patere invidiae proximi:
et in hoc ergo vanitas, et cura superflua est.

II. 17. tedivit . . . esse universa 18. qua] et quae 21. demittet 23. *om.* mente . . . hoc nonne] haec non 25. devorabit] laboravit 26. vanitas est] *om.* est

III. 5. ab amplex.] a conplexibus 11. disputationi] dispositioni 14. perseverant in aeternum . . . eis] **om.*, ***suppl.* his 17. Deus] dominus . . . omni rei

IV. 1. innocentum et consolatorem neminem 4. rursus . . . *om.* sum . . . animum adverti

5 Stultus complicat manus suas, et comedit
carnes suas, dicens:
6 Melior est pugillus cum requie, quam plena
utraque manus cum labore, et afflictione animi.
7 Considerans reperi et aliam vanitatem
sub sole:
8 unus est, et secundum non habet, non
filium, non fratrem, et tamen laborare
non cessat,
nec satiantur oculi eius divitiis:
nec recogitat, dicens: Cui laboro, et fraudo
animam meam bonis?
in hoc quoque vanitas est, et afflictio
pessima.
9 Melius est ergo duos esse simul, quam
unum: habent enim emolumentum societatis suae:
10 si unus ceciderit, ab altero fulcietur.
vae soli: quia cum ceciderit, non habet
sublevantem se.
11 Et si dormierint duo, fovebuntur mutuo:
unus quomodo calefiet?
12 Et si quispiam praevaluerit contra unum,
duo resistunt ei:
funiculus triplex difficile rumpitur.
V. 13 Melior est puer pauper et sapiens, rege
sene et stulto, qui nescit praevidere
in posterum.
14 Quod de carcere, catenisque interdum
quis egrediatur ad regnum: et alius
natus in regno, inopia consumatur.
15 Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole
cum adolescente secundo, qui consurget
pro eo.
16 Infinitus numerus est populi omnium, qui
fuerunt ante eum:
et qui postea futuri sunt, non laetabuntur in eo.
sed et hoc, vanitas et afflictio spiritus.
17 Custodi pedem tuum ingrediens domum
Dei, et appropinqua ut audias.
Multo enim melior est obedientia, quam
stultorum victimae, qui nesciunt quid
faciunt mali.

CAPUT V.

1 Ne temere quid loquaris, neque cor tuum
sit velox ad proferendum sermonem
coram Deo.
Deus enim in caelo, et tu super terram:
idcirco sint pauci sermones tui.
2 Multas curas sequuntur somnia, et in
multis sermonibus invenietur stultitia.
3 Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere:
displicet enim ei infidelis et stulta promissio. sed quodcumque voveris, redde:
4 multoque melius est non vovere, quam
post votum promissa non reddere.
5 Ne dederis os tuum ut peccare facias
carnem tuam:
neque dicas coram angelo: Non est providentia:
ne forte iratus Deus contra sermones tuos,
dissipet cuncta opera manuum tuarum.
6 Ubi multa sunt somnia, plurimae sunt
vanitates, et sermones innumeri: tu
vero Deum time.
7 Si videris calumnias egenorum, et violenta
iudicia, et subverti iustitiam in provincia,
non mireris super hoc negotio:
quia excelso excelsior est alius,
et super hos quoque eminentiores sunt
alii,
8 et insuper universae terrae rex imperat
servienti.
9 Avarus non implebitur pecunia: et qui
amat divitias, fructum non capiet ex eis:
et hoc ergo vanitas.
10 Ubi multae sunt opes, multi et qui comedunt eas.
Et quid prodest possessori, nisi quod
cernit divitias oculis suis?
11 Dulcis est somnus operanti, sive parum,
sive multum comedat:
saturitas autem divitis non sinit eum
dormire.
12 Est et alia infirmitas pessima, quam vidi
sub sole:
divitiae conservatae in malum domini sui.
13 Pereunt enim in afflictione pessima:
generavit filium, qui in summa egestate
erit.
14 Sicut egressus est nudus de utero matris
suae, sic revertetur, et nihil auferet
secum de labore suo.
15 Miserabilis prorsus infirmitas: quo modo
venit, sic revertetur.
Quid ergo prodest ei quod laboravit in
ventum?
16 Cunctis diebus vitae suae comedit in tenebris et in curis multis, et in aerumna
atque tristitia.
17 Hoc itaque visum est mihi bonum
ut comedat quis, et bibat, et fruatur
laetitia ex labore suo, quo laboravit
ipse sub sole
numero dierum vitae suae, quos dedit ei
Deus, et haec est pars illius.
18 Et omni homini, cui dedit Deus divitias
atque substantiam,
potestatemque ei tribuit ut comedat ex eis,
et fruatur parte sua, et laetetur de labore
suo: hoc est donum Dei.
19 Non enim satis recordabitur dierum vitae
suae, eo quod Deus occupet deliciis
cor eius.

IV. 5. comedet . . . dicens] invidens 6. Melius 8. vanitas est] *om.* est 9. duos simul esse 10. se] *om.* 11. foventur 14. Quod et de 16. est *(deletum)* numerus est 17. *om.* ut audias . . . faciant

V. 1. Deo] domino 2. invenitur 5. faciat . . . contra] super . . . et dissipet 6. sunt vanitates] *om.* sunt 7. alius excelsior est 9. impletur . . fructus 10. comedant . . . cernet oc. suis divitias 11. dormire eum 14. aufert 15. revertitur 16. comedet *(e ex i restituto)* 17. quo] quod . . . quos] quod 18. de labore] in labore

CAPUT VI.

1 Est et aliud malum, quod vidi sub sole,
et quidem frequens apud homines:
2 vir, cui dedit Deus divitias, et substantiam,
et honorem, et nihil deest animae suae
ex omnibus, quae desiderat:
nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo,
sed homo extraneus vorabit illud.
hoc vanitas, et miseria magna est.
3 Si genuerit quispiam centum liberos, et
vixerit multos annos, et plures dies
aetatis habuerit,
et anima illius non utatur bonis substantiae suae, sepulturaque careat:
de hoc ego pronuncio quod melior illo sit
abortivus.
4 Frustra enim venit, et pergit ad tenebras, et oblivione delebitur nomen eius.
5 Non vidit solem, neque cognovit distantiam boni et mali:
6 etiam si duobus millibus annis vixerit, et
non fuerit perfruitus bonis: nonne ad
unum locum properant omnia?
7 Omnis labor hominis in ore eius: sed
anima eius non implebitur.
8 Quid habet amplius sapiens a stulto? et
quid pauper nisi ut pergat illuc, ubi
est vita?
9 Melius est videre quod cupias, quam desiderare quod nescias.
sed et hoc vanitas est, et praesumptio
spiritus.
10 Qui futurus est, iam vocatum est nomen
eius:
et scitur quod homo sit, et non possit
contra fortiorem se in iudicio contendere.
11 Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem.

CAPUT VII.

1 Quid necesse est homini maiora se quaerere, cum ignoret quid conducat sibi
in vita sua
numero dierum peregrinationis suae, et
tempore, quod velut umbra praeterit?
Aut quis ei poterit indicare quid post eum
futurum sub sole sit?
I. 2 Melius est nomen bonum, quam unguenta
pretiosa: et dies mortis die nativitatis.
3 Melius est ire ad domum luctus, quam
ad domum convivii:
in illa enim finis cunctorum admonetur
hominum, et vivens cogitat quid futurum sit.
4 Melior est ira risu: quia per tristitiam
vultus corrigitur animus delinquentis.
5 Cor sapientium ubi tristitia est, et cor
stultorum ubi laetitia.
6 Melius est a sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi.
7 Quia sicut sonitus spinarum ardentium
sub olla, sic risus stulti:
sed et hoc vanitas.
8 Calumnia conturbat sapientem, et perdet
robur cordis illius.
9 Melior est finis orationis, quam principium.
Melior est patiens arrogante.
10 Ne sis velox ad irascendum: quia ira in
sinu stulti requiescit.
11 Ne dicas: Quid putas causae est quod VIII.
priora tempora meliora fuere quam
nunc sunt?
stulta enim est huiuscemodi interrogatio.
12 Utilior est sapientia cum divitiis, et magis
prodest videntibus solem.
13 Sicut enim protegit sapientia, sic protegit
pecunia.
hoc autem plus habet eruditio et sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo.
14 Considera opera Dei, quod nemo possit
corrigere quem ille despexerit.
15 In die bona fruere bonis, et malam diem
praecave.
sicut enim hanc, sic et illam fecit Deus,
ut non inveniat homo contra eum iustas
querimonias.
16 Haec quoque vidi in diebus vanitatis
meae:
Iustus perit in iustitia sua, et impius
multo vivit tempore in malitia sua.
17 Noli esse iustus multum: neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas.
18 Ne impie agas multum: et noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.
19 Bonum est te sustentare iustum, sed et
ab illo ne subtrahas manum tuam:
quia qui timet Deum, nihil negligit.
20 Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis.
21 Non est enim homo iustus in terra, qui
faciat bonum, et non peccet.
22 Sed et cunctis sermonibus, qui dicuntur,
ne accommodes cor tuum:
ne forte audias servum tuum maledicentem
tibi.
23 Scit enim conscientia tua, quia et tu crebro maledixisti aliis.
24 Cuncta tentavi in sapientia.
Dixi: Sapiens efficiar: et ipsa longius
recessit a me, 25 multo magis quam
erat:
et alta profunditas, quis inveniet eam?
26 Lustravi universa animo meo,
ut scirem, et considerarem, et quaererem
sapientiam, et rationem:
et ut cognoscerem impietatem stulti, et
errorem imprudentium:

VI. 1. aliud] alium 2. suae] eius . . . tribuet . . . magna miseria 3. liberos] *om.* 7. anima illius . . . impletur 8. ab stulto 11. multamque] multa

VII. 1. quaereret . . . ignorat . . . numerum . . . temporum quo velut . . . quis poterit ei 2. quam dies nativitatis 3. admonetur] ammonemur 5. sapientum 7. stulto 9. patiens] sapiens 10. velox sis 11. est enim 14. posset 16. vivet 19. qui deum timet 22. Sed cunctis 23. tua conscientia 25. eam] ea

27 et inveni amariorem morte mulierem,
quae laqueus venatorum est, et sagena cor eius,
vincula sunt manus illius. qui placet Deo, effugiet illam:
qui autem peccator est, capietur ab illa.
VIIII. 28 Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum et alterum,
ut invenirem rationem, [29] quam adhuc quaerit anima mea, et non inveni.
Virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus non inveni.
30 Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum, et ipse se infinitis miscuerit quaestionibus.
Quis talis ut sapiens est? et quis cognovit solutionem verbi?

CAPUT VIII.

1 Sapientia hominis lucet in vultu eius, et potentissimus faciem illius commutabit.
2 Ego os regis observo, et praecepta iuramenti Dei.
3 Ne festines recedere a facie eius, neque permaneas in opere malo:
quia omne, quod voluerit, faciet: [4] et sermo illius potestate plenus est:
nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis?
5 Qui custodit praeceptum, non experietur quidquam mali.
Tempus et responsionem cor sapientis intelligit.
6 Omni negotio tempus est, et opportunitas,
et multa hominis afflictio: [7] quia ignorat praeterita, et futura nullo scire potest nuncio.
8 Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis,
nec sinitur quiescere ingruente bello,
neque salvabit impietas impium.
9 Omnia haec consideravi, et dedi cor meum in cunctis operibus, quae fiunt sub sole.
Interdum dominatur homo homini in malum suum.
10 Vidi impios sepultos: qui etiam cum adhuc viverent, in loco sancto erant,
et laudabantur in civitate quasi iustorum operum.
sed et hoc vanitas est.
11 Etenim quia non profertur cito contra malos sententia,
absque timore ullo filii hominum perpetrant mala.
12 Attamen peccator ex eo quod centies facit malum, et per patientiam sustentatur,
ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem eius.
13 Non sit bonum impio, nec prolongentur dies eius,
sed quasi umbra transeant qui non timent faciem Domini.
14 Est et alia vanitas, quae fit super terram. X.
sunt iusti, quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum:
et sunt impii, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant.
sed et hoc vanissimum iudico.
15 Laudavi igitur laetitiam quod non esset homini bonum sub sole,
nisi quod comederet, et biberet, atque gauderet:
et hoc solum secum auferret de labore suo in diebus vitae suae, quos dedit ei Deus sub sole.
16 Et apposui cor meum ut scirem sapientiam,
et intelligerem distentionem, quae versatur in terra:
est homo, qui diebus et noctibus somnum non capit oculis.
17 Et intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quae fiunt sub sole:
et quanto plus laboraverit ad quaerendum, tanto minus inveniat:
etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.

CAPUT IX.

1 Omnia haec tractavi in corde meo, ut curiose intelligerem:
sunt iusti atque sapientes, et opera eorum in manu Dei:
et tamen nescit homo utrum amore, an odio dignus sit:
2 sed omnia in futurum servantur incerta,
eo quod universa aeque eveniant iusto et impio, bono et malo, mundo et immundo,
immolanti victimas, et sacrificia contemnenti.
sicut bonus, sic et peccator: ut periurus, ita et ille qui verum deierat.
3 Hoc est pessimum inter omnia, quae sub sole fiunt,
quia eadem cunctis eveniunt.
unde et corda filiorum hominum implentur malitia, et contemptu in vita sua,
et post haec ad inferos deducentur.
4 Nemo est qui semper vivat, et qui huius rei habeat fiduciam:
melior est canis vivus leone mortuo.
5 Viventes enim sciunt se esse morituros,
mortui vero nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem:
quia oblivioni tradita est memoria eorum.

VII. 27. *placent . . . effugit eam   30. talis] alius
VIII. 1. commutavit   5. quicquam   6. oportunitas   7. futura] ventura . . . nuntio   8. potestate] dicione . . . nec habere . . . salvavit   9. dominabitur   10. adhuc] *om.*   11. absque ullo timore   12. *om.* centies . . . fecit   13. transeunt . . . Domini] dei   14. Est et] Et est . . . mala] multa   15. suae] *om.*   16. oculis non capit   17. non potuerit repperire
IX. 2. in futuro . . . periurus] peiurus   3. eveniunt] veniunt   5. nec habebunt

6 Amor quoque, et odium, et invidiae simul perierunt,
nec habent partem in hoc saeculo, et in opere, quod sub sole geritur.
7 Vade ergo et comede in laetitia panem tuum, et bibe cum gaudio vinum tuum:
quia Deo placent opera tua.
8 Omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum de capite tuo non deficiat.
9 Perfruere vita cum uxore, quam diligis, cunctis diebus vitae instabilitatis tuae,
qui dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tuae:
haec est enim pars in vita, et in labore tuo, quo laboras sub sole.
10 Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare:
quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.
11 Verti me ad aliud, et vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam:
sed tempus, casumque in omnibus.
12 Nescit homo finem suum:
sed sicut pisces capiuntur hamo, et sicut aves laqueo comprehenduntur,
sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo supervenerit.
I. 13 Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, et probavi maximam: 14 civitas parva, et pauci in ea viri:
venit contra eam rex magnus, et vallavit eam,
extruxitque munitiones per gyrum, et perfecta est obsidio.
15 Inventusque est in ea vir pauper et sapiens, et liberavit urbem per sapientiam suam,
et nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.
16 Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine:
quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, et verba eius non sunt audita?
17 Verba sapientium audiuntur in silentio plus quam clamor principis inter stultos.
18 Melior est sapientia, quam arma bellica:
et qui in uno peccaverit, multa bona perdet.

CAPUT X.

1 Muscae morientes perdunt suavitatem unguenti.
Pretiosior est sapientia et gloria, parva et ad tempus stultitia.
2 Cor sapientis in dextera eius, et cor stulti in sinistra illius.
3 Sed et in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos aestimat.
4 Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris:
quia curatio faciet cessare peccata maxima.
5 Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis:
6 positum stultum in dignitate sublimi, et divites sedere deorsum.
7 Vidi servos in equis: et principes ambulantes super terram quasi servos.
8 Qui fodit foveam, incidet in eam: et qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.
9 Qui transfert lapides, affligetur in eis:
et qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.
10 Si retusum fuerit ferrum, et hoc non ut prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur,
et post industriam sequetur sapientia.
11 Si mordeat serpens in silentio,
nihil eo minus habet qui occulte detrahit.
12 Verba oris sapientis gratia: et labia insipientis praecipitabunt eum:
13 initium verborum eius stultitia, et novissimum oris illius error pessimus.
14 Stultus verba multiplicat.
Ignorat homo quid ante se fuerit: et quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare?
15 Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in urbem pergere.
16 Vae tibi terra, cuius rex puer est, et cuius principes mane comedunt.
17 Beata terra, cuius rex nobilis est,
et cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, et non ad luxuriam.
18 In pigritiis humiliabitur contignatio: et in infirmitate manuum perstillabit domus.
19 In risum faciunt panem, et vinum
ut epulentur viventes:
et pecuniae obediunt omnia.
20 In cogitatione tua regi ne detrahas, et in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti:
quia et aves caeli portabunt vocem tuam, et qui habet pennas annunciabit sententiam.

CAPUT XI.

1 Mitte panem tuum super transeuntes aquas: quia post tempora multa invenies illum.

IX. 10. potest manus tua facere . . . nec scientia nec sapientia erit apud 11. ad aliud et vidi] alio vidique 12. Nescit] nec scit . . . compr. laqueo . . . in] *om.* 15. et liberavit] *om.* et

X. 1. et ad] *om.* et 4. cessare facit 7. quasi servos super terram 10. retunsum . . . hebetatum fuerit] evetatum erit . . . exacuatur . . . sequitur 11. nihilominus habet 14. quod ante se fuerit et quod post futurum est qui illi pot. ind. 16. est puer . . . comedent 17. luxoriam 18. et infirmitate 19. In risu . . . pan. ac vinum . . . et pecunia oboedientia (*sed corr. est* oboedient) omn. 20. ne detrahas∫ *Quat.* LIIII. *Sequitur fol.* 443. . . . quia aves . . . pinnas adnuntiavit

XI. 1. trans. et aquas . . . post multa tempora

2 Da partem septem, necnon et octo: quia ignoras quid futurum sit mali super terram.
3 Si repletae fuerint nubes, imbrem super terram effundent.
Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.
4 Qui observat ventum, non seminat:
et qui considerat nubes, numquam metet.
5 Quomodo ignoras quae sit via spiritus, et qua ratione compingantur ossa in ventre praegnantis;
sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.
6 Mane semina semen tuum, et vespere ne cesset manus tua:
quia nescis quid magis oriatur, hoc aut illud: et si utrumque simul, melius erit.
7 Dulce lumen, et delectabile est oculis videre solem.
8 Si annis multis vixerit homo, et in his omnibus laetatus fuerit,
meminisse debet tenebrosi temporis, et dierum multorum:
qui cum venerint, vanitatis arguentur praeterita.
9 Laetare ergo iuvenis in adolescentia tua, et in bono sit cor tuum in diebus iuventutis tuae,
et ambula in viis cordis tui, et in intuitu oculorum tuorum:
et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.
10 Aufer iram a corde tuo, et amove malitiam a carne tua.
Adolescentia enim et voluptas vana sunt.

CAPUT XII.

1 Memento Creatoris tui in diebus iuventutis tuae,
antequam veniat tempus afflictionis, et appropinquent anni, de quibus dicas: Non mihi placent,
2 antequam tenebrescat sol, et lumen, et luna, et stellae, et revertantur nubes post pluviam:
3 quando commovebuntur custodes domus, et nutabunt viri fortissimi,
et otiosae erunt molentes in minuto numero,
et tenebrescent videntes per foramina:
4 et claudent ostia in platea, in humilitate vocis molentis,
et consurgent ad vocem volucris,
et obsurdescent omnes filiae carminis.
5 Excelsa quoque timebunt, et formidabunt in via,
florebit amygdalus, impinguabitur locusta, et dissipabitur capparis:
quoniam ibit homo in domum aeternitatis suae,
et circuibunt in platea plangentes.
6 Antequam rumpatur funiculus argenteus, et recurrat vitta aurea,
et conteratur hydria super fontem,
et confringatur rota super cisternam,
7 et revertatur pulvis in terram suam unde erat,
et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.
8 Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, et omnia vanitas.
9 Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, et enarravit quae fecerat:
et investigans composuit parabolas multas.
10 Quaesivit verba utilia, et conscripsit sermones rectissimos, ac veritate plenos.
11 Verba sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi,
quae per magistrorum consilium data sunt a pastore uno.
12 His amplius fili mi ne requiras.
Faciendi plures libros nullus est finis:
frequensque meditatio, carnis afflictio est.
13 Finem loquendi pariter omnes audiamus.
Deum time, et mandata eius observa:
hoc est enim omnis homo: 14 et cuncta, quae fiunt, adducet Deus in iudicium
pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.

XI. 2. ÷ malis 5. compingantur] pingantur . . . praegnatis 6. sementem tuam . . . et si] et sic 7. oculis est 8. laetatus] laetus . . . arguuntur 9. et intuitu

XII. 3. nutabuntur 5. *migdalum, **amigdalum . . . inpinguabitur lucusta 6. funiculus] funis 8. et omnia] *om.* et 9. et narravit quae fecerit . . . parabulas 11. concilium 12. ne quaeras 13. omnes pariter 14. illud] *om.*

Subscriptum est: EXPLICIT LIBER ECCLESIASTIS INCIPIT LIBER CANTICA CANTICORUM.

CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS

QUOD HEBRAICE DICITUR SIR HASIRIM

CAPUT I.

1 Osculetur me osculo oris sui:
quia meliora sunt ubera tua vino,
2 fragrantia unguentis optimis.
Oleum effusum nomen tuum:
ideo adolescentulae dilexerunt te.
3 Trahe me: post te curremus in odorem
unguentorum tuorum.
Introduxit me rex in cellaria sua: exultabimus et laetabimur in te,
memores uberum tuorum super vinum:
recti diligunt te.
4 Nigra sum, sed formosa, filiae Ierusalem,
sicut tabernacula Cedar, sicut pelles
Salomonis.
5 Nolite me considerare quod fusca sim,
quia decoloravit me sol:
filii matris meae pugnaverunt contra me,
posuerunt me custodem in vineis: vineam
meam non custodivi.
6 Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi
pascas, ubi cubes in meridie,
ne vagari incipiam post greges sodalium
tuorum.
7 Si ignoras te o pulcherrima inter mulieres,
egredere, et abi post vestigia gregum, et
pasce hoedos tuos iuxta tabernacula
pastorum.
8 Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te amica mea.
9 Pulchrae sunt genae tuae sicut turturis:
collum tuum sicut monilia.
10 Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.
11 Dum esset rex in accubitu suo,
nardus mea dedit odorem suum.
12 Fasciculus myrrhae dilectus meus mihi,
inter ubera mea commorabitur.
13 Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis
Engaddi.
14 Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu
pulchra es,
oculi tui columbarum.
15 Ecce tu pulcher es dilecte mi, et decorus.
Lectulus noster floridus: 16 tigna domorum nostrarum cedrina,
laquearia nostra cypressina.

CAPUT II.

1 Ego flos campi, et lilium convallium.
2 Sicut lilium inter spinas, sic amica mea
inter filias.
3 Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.
Sub umbra illius, quem desideraveram,
sedi:
et fructus eius dulcis gutturi meo.
4 Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.
5 Fulcite me floribus, stipate me malis:
quia amore langueo.
6 Laeva eius sub capite meo, et dextera
illius amplexabitur me.
7 Adiuro vos filiae Ierusalem per capreas,
cervosque camporum,
ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit.
8 Vox dilecti mei, ecce iste venit saliens
in montibus, transiliens colles:
9 Similis est dilectus meus capreae, hinnuloque cervorum.
en ipse stat post parietem nostrum respiciens per fenestras, prospiciens per
cancellos.
10 En dilectus meus loquitur mihi:
Surge, propera amica mea, columba mea,
formosa mea, et veni.
11 Iam enim hiems transiit, imber abiit, et
recessit.
12 Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit:
vox turturis audita est in terra nostra:
13 ficus protulit grossos suos:
vineae florentes dederunt odorem suum.
Surge, amica mea, speciosa mea, et veni:
14 columba mea in foraminibus petrae, in
caverna maceriae,
ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua
in auribus meis:
vox enim tua dulcis, et facies tua decora.

I. 2. flagrantia unguentis opimis . . . *om.* te 4. Nigra sum] *praem.* Vox synagogae. *Haec rubro scripta sunt cum notis eiusmodi quae sequuntur omnibus.* . . . sed] et 5. sim] sum . . . sicut custodem 6. Indica] *praem.* Vox ecclesiae . . . post greges] per greges 7.] *praem.* Vox Christi . . . pulchra 9. turtures 11. Dum] *praem.* Vox ecclesiae 14. Ecce] *praem.* Vox Christi . . . es *sec. loco.*] *om.* 15. Ecce] *praem.* Vox ecclesiae 16. tigna] tignaria

II. 3. malum . . . quam desiderabam 7. Adiuro] *praem.* Vox Christi 8. Vox] *praem.* Vox ecclesiae . . . veniet 9. respiciens] despiciens 10. En] et . . . Surge] *praem.* Vox Christi 12. *om.* nostra *loc. pri.* . . . potationis 13. grossus . . . florent . . . *om.* suum . . . speciosa] sponsa 14. macheriae . . . vox enim] quia vox

15 Capite nobis vulpes parvulas, quae demoliuntur vineas:
nam vinea nostra floruit. 16 Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia
17 donec aspiret dies, et inclinentur umbrae.
Revertere: similis esto, dilecte mi, capreae, hinnuloque cervorum super montes Bether.

CAPUT III.

1 In lectulo meo per noctes quaesivi quem diligit anima mea:
quaesivi illum, et non inveni. 2 Surgam, et circuibo civitatem:
per vicos et plateas quaeram quem diligit anima mea:
quaesivi illum, et non inveni.
3 Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem:
Num quem diligit anima mea, vidistis?
4 Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea:
tenui eum: nec dimittam donec introducam illum in domum matris meae, et in cubiculum genitricis meae.
5 Adiuro vos filiae Ierusalem per capreas, cervosque camporum,
ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam donec ipsa velit.
6 Quae est ista, quae ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus
myrrhae, et thuris, et universi pulveris pigmentarii?
7 En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel:
8 omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi:
uniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.
9 Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani:
10 columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum:
media charitate constravit propter filias Ierusalem:
11 egredimini et videte filiae Sion regem Salomonem
in diademate, quo coronavit illum mater sua
in die desponsationis illius, et in die laetitiae cordis eius.

CAPUT IV.

1 Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es!
Oculi tui columbarum, absque eo, quod intrinsecus latet.
Capilli tui sicut greges caprarum, quae ascenderunt de monte Galaad.
2 Dentes tui sicut greges tonsarum, quae ascenderunt de lavacro,
omnes gemellis foetibus, et sterilis non est inter eas.
3 Sicut vitta coccinea, labia tua: et eloquium tuum, dulce.
Sicut fragmen mali punici,
ita genae tuae, absque eo, quod intrinsecus latet.
4 Sicut turris David collum tuum, quae aedificata est cum propugnaculis:
mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.
5 Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreae gemelli, qui pascuntur in liliis,
6 donec aspiret dies, et inclinentur umbrae,
vadam ad montem myrrhae, et ad collem thuris.
7 Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te.
8 Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni:
coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon,
de cubilibus leonum, de montibus pardorum.
9 Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum
in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui.
10 Quam pulchrae sunt mammae tuae soror mea sponsa!
pulchriora sunt ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.
11 Favus distillans labia tua sponsa, mel et lac sub lingua tua:
et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.
12 Hortus conclusus soror mea sponsa,
hortus conclusus, fons signatus.
13 Emissiones tuae paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.
Cypri cum nardo, 14 nardus et crocus, fistula et cinnamomum cum universis lignis Libani,
myrrha et aloe cum omnibus primis unguentis.
15 Fons hortorum: puteus aquarum viventium, quae fluunt impetu de Libano.
16 Surge Aquilo, et veni Auster, perfla hortum meum, et fluant aromata illius.

II. 15.] *praem.* Vox adversus hereses . . . parvulas] pusillas . . . nam vinea] *praem.* Vox ecclesiae 17. aut hinnulo

III. 1.] *praem.* Vox Mariae Magdalenae ad ecclesiam 2. diligit] dilexit 3. dilexit 5.] *praem.* Vox Christi 6. ex arom. murrae 7.] *praem.* Vox synagogae 10.] *praem.* De Christo dicit 11.] *praem.* Vox ecclesiae . . . illum] eum . . . desponsionis

IV. 1. Quam] *praem.* Christus ecclesiae dicit 2. grex 3. fragmentum 9. sponsa mea 10. sunt ubera] *om.* sunt 11. destillans . . . lac] *om.* 14. myrrha] murra 16. Surge] *praem.* Christus gentes convocat

CAPUT V.

1 Veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum.
Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis:
comedi favum cum melle meo,
bibi vinum meum cum lacte meo:
comedite amici, et bibite, et inebriamini charissimi.
2 Ego dormio, et cor meum vigilat:
vox dilecti mei pulsantis:
Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea:
quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium.
3 Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa?
lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?
4 Dilectus meus misit manum suam per foramen,
et venter meus intremuit ad tactum eius.
5 Surrexi, ut aperirem dilecto meo:
manus meae stillaverunt myrrham,
et digiti mei pleni myrrha probatissima.
6 Pessulum ostii mei aperui dilecto meo:
at ille declinaverat, atque transierat.
Anima mea liquefacta est, ut locutus est:
quaesivi, et non inveni illum: vocavi, et non respondit mihi.
7 Invenerunt me custodes qui circumeunt civitatem:
percusserunt me, et vulneraverunt me:
tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.
8 Adiuro vos filiae Ierusalem,
si inveneritis dilectum meum, ut nuncietis ei quia amore langueo.
9 Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum?
qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos?
10 Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus.
11 Caput eius aurum optimum: comae eius sicut elatae palmarum, nigrae quasi corvus.
12 Oculi eius sicut columbae super rivulos aquarum,
quae lacte sunt lotae, et resident iuxta fluenta plenissima.
13 Genae illius sicut areolae aromatum consitae a pigmentariis.
Labia eius lilia distillantia myrrham primam.
14 Manus illius tornatiles aureae, plenae hyacinthis. Venter eius eburneus, distinctus sapphiris.
15 Crura illius columnae marmoreae, quae fundatae sunt super bases aureas.
Species eius ut Libani, electus ut cedri.
16 Guttur illius suavissimum, et totus desiderabilis:
talis est dilectus meus, et ipse est amicus meus, filiae Ierusalem.
17 Quo abiit dilectus tuus o pulcherrima mulierum?
quo declinavit dilectus tuus, et quaeremus eum tecum?

CAPUT VI.

1 Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hortis, et lilia colligat.
2 Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia.
3 Pulchra es amica mea, suavis, et decora sicut Ierusalem:
terribilis ut castrorum acies ordinata.
4 Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt.
Capilli tui sicut grex caprarum, quae apparuerunt de Galaad.
5 Dentes tui sicut grex ovium, quae ascenderunt de lavacro,
omnes gemellis foetibus, et sterilis non est in eis.
6 Sicut cortex mali punici, sic genae tuae absque occultis tuis.
7 Sexaginta sunt reginae, et octoginta concubinae, et adolescentularum non est numerus.
8 Una est columba mea, perfecta mea,
una est matris suae, electa genitrici suae.
Viderunt eam filiae, et beatissimam praedicaverunt:
reginae et concubinae, et laudaverunt eam.
9 Quae est ista, quae progreditur quasi aurora consurgens,
pulchra ut luna, electa ut sol,
terribilis ut castrorum acies ordinata?
10 Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium,
et inspicerem si floruisset vinea, et germinassent mala punica.
11 Nescivi: anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.
12 Revertere, revertere Sulamitis:
revertere revertere, ut intueamur te.

V. 1. Veniat] *praem.* Ecclesia de Christo dicit . . . Veni in] *praem.* Christus dicit . . . murram . . . bibi *usq. ad* meo] *supplentur haec manu altera* . . . Comedite] *praem.* Christus ad apostolos dicit 2. vox] *praem.* Ecclesia dicit 3. Expol.] *praem.* Vox ecclesiae . . . illa] illam 4. Dilect.] *praem.* Vox ecclesiae ad Christum 5. myrrham et] murram 7. mihi palleum meum 9.] *praem.* Vox synagogae 10.] Vox ecclesiae de Christo 11. elatae] tela 12. sunt] sint 13. eius] illius . . . murram 14. iachyntis . . . sappiris 15. bases] vases 16. ipse] iste 17. Quo] *praem.* Vox synagogae ad ecclesiam . . . quaerimus

VI. 1.] *praem.* Vox ecclesiae . . . aromatis 3.] *praem.* Vox Christi ad ecclesiam 6. occultis] oculis 8. Una] *praem.* Vox Christi ad ecclesiam . . . matri 10. ad hortum . . . convallis . . . ut inspicerem 12. Revertere] *praem.* Synagogae dicit . . . intuamur

CAPUT VII.

1 Quid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum?
Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis!
Iuncturae femorum tuorum, sicut monilia, quae fabricata sunt manu artificis.
2 Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis.
Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.
3 Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreae.
4 Collum tuum sicut turris eburnea.
Oculi tui sicut piscinae in Hesebon, quae sunt in porta filiae multitudinis.
Nasus tuus sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum.
5 Caput tuum ut Carmelus: et comae capitis tui, sicut purpura regis vincta canalibus.
6 Quam pulchra es, et quam decora charissima, in deliciis!
7 Statura tua assimilata est palmae, et ubera tua botris.
8 Dixi: Ascendam in palmam, et apprehendam fructus eius:
et erunt ubera tua sicut botri vineae:
et odor oris tui sicut malorum.
9 Guttur tuum sicut vinum optimum,
dignum dilecto meo ad potandum,
labiisque et dentibus illius ad ruminandum.
10 Ego dilecto meo, et ad me conversio eius.
11 Veni dilecte mi, egrediamur in agrum,
commoremur in villis. [12] Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea,
si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica:
ibi dabo tibi ubera mea.
13 Mandragorae dederunt odorem. In portis nostris
omnia poma: nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.

CAPUT VIII.

1 Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meae,
ut inveniam te foris, et deosculer te,
et iam me nemo despiciat? [2] Apprehendam te, et ducam in domum matris meae:
ibi me docebis, et dabo tibi poculum ex vino condito,
et mustum malorum granatorum meorum.
3 Laeva eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.
4 Adiuro vos filiae Ierusalem, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam donec ipsa velit.
5 Quae est ista, quae ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?
Sub arbore malo suscitavi te:
ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.
6 Pone me ut signaculum super cor tuum,
ut signaculum super brachium tuum:
quia fortis est ut mors dilectio: dura sicut infernus aemulatio,
lampades eius lampades ignis atque flammarum.
7 Aquae multae non potuerunt extinguere charitatem,
nec flumina obruent illam: si dederit homo omnem substantiam domus suae pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.
8 Soror nostra parva, et ubera non habet.
quid faciemus sorori nostrae in die quando alloquenda est?
9 Si murus est, aedificemus super eum propugnacula argentea:
si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.
10 Ego murus: et ubera mea sicut turris,
ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.
11 Vinea fuit pacifico in ea, quae habet populos:
tradidit eam custodibus,
vir affert pro fructu eius mille argenteos.
12 Vinea mea coram me est. Mille tui pacifici, et ducenti his, qui custodiunt fructus eius.
13 Quae habitas in hortis, amici auscultant:
fac me audire vocem tuam.
14 Fuge dilecte mi, et assimilare capreae hinnuloque cervorum super montes aromatum.

VII. 1. Quid] *praem.* Vox ad synagogam . . . Sulamitem . . . Quam pulchri] *praem.* Vox Christi ad ecclesiam . . . Iunctura 4. *Esebon 5. sicut] ut 8. in palmam, et] in palma 9. sicut] quasi . . . ad rumin.] *om.* ad

VIII. 1. deosculer te] *om.* te 4. Adiuro] *praem.* Ecclesia de Christo dicit . . . neque] et 5. Quae] *praem.* Respondit synagoga ad ecclesiam 6. Pone] *praem.* Ecclesia ad Christum dicit . . . sicut inferus 7. poterunt . . . eam] eum 10. Ego] *praem.* Respondit ecclesia 11. Vinea] *praem.* Synagoga ecclesiae dicit . . . in ea quae] inaeque 12.] *praem.* Christus dicit . . . eius] meos 13.] *praem.* Ecclesia Christo dicit . . . Quae] Qui

Subscriptum est fol. 447: EXPLICIT LIBER CANTICA CANTICORUM INCIPIUNT CAPITULA LIBRI SAPIENTIAE SALOMONIS. *Capitulis autem XIV subscriptum est:* EXPLICIUNT CAPITULA INCIPIT LIBER SAPIENTIAE SALOMONIS.

LIBER SAPIENTIAE

CAPUT I.

I. 1 Diligite iustitiam, qui iudicatis terram.
Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quaerite illum:
2 quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum:
apparet autem eis, qui fidem habent in illum:
3 perversae enim cogitationes separant a Deo:
probata autem virtus corripit insipientes.
4 Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.
5 Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet fictum,
et auferet se a cogitationibus, quae sunt sine intellectu,
et corripietur a superveniente iniquitate.
6 Benignus est enim spiritus sapientiae, et non liberabit maledicum a labiis suis:
quoniam renum illius testis est Deus, et cordis illius scrutator est verus, et linguae eius auditor.
7 Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum:
et hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis.
8 Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere,
nec praeteriet illum corripiens iudicium.
9 In cogitationibus enim impii interrogatio erit:
sermonum autem illius auditio ad Deum veniet,
ad correptionem iniquitatum illius.
10 Quoniam auris zeli audit omnia, et tumultus murmurationum non abscondetur.
11 Custodite ergo vos a murmuratione, quae nihil prodest,
et a detractione parcite linguae,
quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit:
os autem quod mentitur, occidit animam.
12 Nolite zelare mortem in errore vitae vestrae, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum.
13 Quoniam Deus mortem non fecit, nec laetatur in perditione vivorum.
14 Creavit enim, ut essent omnia: et sanabiles fecit nationes orbis terrarum:
et non est in illis medicamentum exterminii, nec inferorum regnum in terra.
15 Iustitia enim perpetua est, et immortalis.
16 Impii autem manibus et verbis accersierunt illam:
et aestimantes illam amicam, defluxerunt,
et sponsiones posuerunt ad illam: quoniam digni sunt qui sint ex parte illius.

CAPUT II.

1 Dixerunt enim cogitantes apud se non recte: Exiguum, et cum taedio est tempus vitae nostrae,
et non est refrigerium in fine hominis,
et non est qui agnitus sit reversus ab inferis:
2 quia ex nihilo nati sumus, et post hoc erimus tamquam non fuerimus:
quoniam fumus flatus est in naribus nostris:
et sermo scintilla ad commovendum cor nostrum:
3 qua extincta, cinis erit corpus nostrum, et spiritus diffundetur tamquam mollis aër,
et transibit vita nostra tamquam vestigium nubis,
et sicut nebula dissolvetur, quae fugata est a radiis solis, et a calore illius aggravata:
4 et nomen nostrum oblivionem accipiet per tempus,
et nemo memoriam habebit operum nostrorum.
5 Umbrae enim transitus est tempus nostrum,
et non est reversio finis nostri:
quoniam consignata est, et nemo revertitur.
6 Venite ergo, et fruamur bonis quae sunt,
et utamur creatura tamquam in iuventute celeriter.
7 Vino pretioso, et unguentis nos impleamus:
et non praetereat nos flos temporis.
8 Coronemus nos rosis, antequam marcescant:
nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra.
9 Nemo nostrum exors sit luxuriae nostrae:
ubique relinquamus signa laetitiae: quoniam haec est pars nostra, et haec est sors.
10 Opprimamus pauperem iustum, et non parcamus viduae,
nec veterani revereamur canos multi temporis.

I. 1. In illum] in eum 4. in malibola anima . . . inhabitavit 5. sanctus enim spiritus . . . se cogitationibus 6. maledicum] maledictum . . . a labiis] a *suppletum est* . . . cordis illius] cordis eius 9. Deum] dominum 11. occidet 13. vivorum] virorum 14. fecit] *om.* 15. enim] *om.* 16. arcessierunt . . . qui sint] morte qui sunt

II. 1. apud se cogitantes 2. post haec . . . afflatus . . . scintillae 3. qua] quia . . . *om.* nostrum . . . diffunditur . . . transivit 5. revertetur 6. creaturam 8. luxoria 9. Nemo vestrum sit exors

11 Sit autem fortitudo nostra lex iustitiae:
quod enim infirmum est, inutile invenitur.
12 Circumveniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis,
et contrarius est operibus nostris,
et improperat nobis peccata legis,
et diffamat in nos peccata disciplinae nostrae.
13 Promittit se scientiam Dei habere, et filium Dei se nominat.
14 Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum.
15 Gravis est nobis etiam ad videndum,
quoniam dissimilis est aliis vita illius,
et immutatae sunt viae eius.
16 Tamquam nugaces aestimati sumus ab illo,
et abstinet se a viis nostris tamquam ab immunditiis,
et praefert novissima iustorum, et gloriatur patrem se habere Deum.
17 Videamus ergo si sermones illius veri sint, et tentemus quae ventura sunt illi,
et sciemus quae erunt novissima illius.
18 Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, et liberabit eum de manibus contrariorum.
19 Contumelia et tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam eius, et probemus patientiam illius.
20 Morte turpissima condemnemus eum:
erit enim ei respectus ex sermonibus illius.
21 Haec cogitaverunt, et erraverunt: excaecavit enim illos malitia eorum.
22 Et nescierunt sacramenta Dei, neque mercedem speraverunt iustitiae,
nec iudicaverunt honorem animarum sanctarum.
23 Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem,
et ad imaginem similitudinis suae fecit illum.
24 Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum:
25 imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.

CAPUT III.

II. 1 Iustorum autem animae in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum mortis.
2 Visi sunt oculis insipientium mori: et aestimata est afflictio exitus illorum:
3 et quod a nobis est iter, exterminium: illi autem sunt in pace.
4 Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est.
5 In paucis vexati, in multis bene disponentur: quoniam Deus tentavit eos, et invenit illos dignos se.
6 Tamquam aurum in fornace probavit illos, et quasi holocausti hostiam accepit illos,
et in tempore erit respectus illorum.
7 Fulgebunt iusti, et tamquam scintillae in arundineto discurrent.
8 Iudicabunt nationes, et dominabuntur populis,
et regnabit Dominus illorum in perpetuum.
9 Qui confidunt in illo, intelligent veritatem:
et fideles in dilectione acquiescent illi:
quoniam donum et pax est electis eius.
10 Impii autem secundum quae cogitaverunt, correptionem habebunt:
qui neglexerunt iustum, et a Domino recesserunt.
11 Sapientiam enim, et disciplinam qui abiicit, infelix est:
et vacua est spes illorum, et labores sine fructu,
et inutilia opera eorum.
12 Mulieres eorum insensatae sunt, et nequissimi filii eorum.
13 Maledicta creatura eorum: quoniam felix est sterilis: et incoinquinata, quae nescivit thorum in delicto,
habebit fructum in respectione animarum sanctarum:
14 et spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem,
nec cogitavit adversus Deum nequissima:
dabitur enim illi fidei donum electum, et sors in templo Dei acceptissima.
15 Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, et quae non concidat radix sapientiae.
16 Filii autem adulterorum in inconsummatione erunt, et ab iniquo thoro semen exterminabitur.
17 Et si quidem longae vitae erunt, in nihilum computabuntur,
et sine honore erit novissima senectus illorum.
18 Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem,
nec in die agnitionis allocutionem. 19 Nationis enim iniquae dirae sunt consummationes.

CAPUT IV.

1 O quam pulchra est casta generatio cum claritate:
immortalis est enim memoria illius:
quoniam et apud Deum nota est, et apud homines.

II. 11. infirm. est enim 16. deum se habere 17. sint] sunt 18. dei filius . . . manu 19. eum] illum . . . eius] ipsius . . . illius] eius 22. iustitiae speraverunt 23. suae simil. 25. autem] ergo

III. 3. exterminii 5. et in paucis . . . temtavit illos 6. holocausta 7. iusti] *om.* 9. in illo] in illum . . . adquiescunt 11. et inhabitabilis opera illorum sunt 13. eorum] illorum . . . *om.* est . . . *om.* et . . . nescivit thorum] non scivit virum . . . sanctarum] *om.*

IV. 1. immortalitas est enim in memoria

2 Cum praesens est, imitantur illam: et desiderant eam cum se eduxerit,
et in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum praemium vincens.
3 Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis,
et spuria vitulamina non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt.
4 Et si in ramis in tempore germinaverint, infirmiter posita, a vento commovebuntur,
et a nimietate ventorum eradicabuntur.
5 Confringentur enim rami inconsummati,
et fructus illorum inutiles,
et acerbi ad manducandum, et ad nihilum apti.
6 Ex iniquis enim somnis filii, qui nascuntur,
testes sunt nequitiae adversus parentes in interrogatione sua.
7 Iustus autem si morte praeoccupatus fuerit, in refrigerio erit.
8 Senectus enim venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata:
cani autem sunt sensus hominis,
9 et aetas senectutis vita immaculata.
10 Placens Deo factus est dilectus, et vivens inter peccatores translatus est.
11 Raptus est ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.
12 Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, et inconstantia concupiscentiae transvertit sensum sine malitia.
13 Consummatus in brevi explevit tempora multa:
14 placita enim erat Deo anima illius:
propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum:
populi autem videntes, et non intelligentes, nec ponentes in praecordiis talia:
15 quoniam gratia Dei, et misericordia est in sanctos eius,
et respectus in electos illius.
16 Condemnat autem iustus mortuus vivos impios,
et iuventus celerius consummata, longam vitam iniusti.
17 Videbunt enim finem sapientis, et non intelligent quid cogitaverit de illo Deus,
et quare munierit illum Dominus.
18 Videbunt et contemnent eum: illos autem Dominus irridebit.
19 Et erunt post haec decidentes sine honore, et in contumelia inter mortuos in perpetuum:
quoniam disrumpet illos inflatos sine voce,
et commovebit illos a fundamentis et usque ad supremum desolabuntur: et erunt gementes,
et memoria illorum peribit.
20 Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi,
et traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.

CAPUT V.

1 Tunc stabunt iusti in magna constantia III.
adversus eos, qui se angustiaverunt,
et qui abstulerunt labores eorum.
2 Videntes turbabuntur timore horribili, et mirabuntur in subitatione insperatae salutis,
3 dicentes intra se, poenitentiam agentes, et prae angustia spiritus gementes.
Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, et in similitudinem improperii.
4 Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, et finem illorum sine honore:
5 ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est.
6 Ergo erravimus a via veritatis, et iustitiae lumen non luxit nobis,
et Sol intelligentiae non est ortus nobis.
7 Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles,
viam autem Domini ignoravimus.
8 Quid nobis profuit superbia?
aut divitiarum iactantia quid contulit nobis?
9 Transierunt omnia illa tamquam umbra,
et tamquam nuncius percurrens,
10 et tamquam navis, quae pertransit fluctuantem aquam:
cuius, cum praeterierit, non est vestigium invenire,
neque semitam carinae illius in fluctibus:
11 aut tamquam avis, quae transvolat in aëre, cuius nullum invenitur argumentum itineris,
sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum: et scindens per vim itineris aërem:
commotis alis transvolavit,
et post hoc nullum signum invenitur itineris illius:
12 aut tamquam sagitta emissa in locum destinatum,
divisus aër continuo in se reclusus est,
ut ignoretur transitus illius:

IV. 2. se eduxerit] seduxerit . . . coronata] coronam 6. enim somnis] omnes . . . adversum 7. si qua morte 8. cani sunt autem sensus hominibus 10. est *loco pr.*] *om.* 11. aut ne] *om.* ne . . . fictio decipiat 12. inconstantia] instantia 14. illius] eius 15. *om.* est . . . eius] illius 18. Vid. enim et contemnent: 19. et contumelia . . . illos infl.] eos infl. . . . periet

V. 1. eorum] illorum 2. subitatione] subversione 3. dicentes *usq. ad* gementes] gementes per angustam *(sic)* spiritus dicent inter se paenitentiam agentes et per angustiam spiritus gementes *(sic)* . . . in derisu et in similitudine imp. 5. ecce] *om.* 8. aut quid divitiarum iact. cont. nob. 10. pertransiit 11. aut tamquam avis quae] aut avis qui . . . *om.* cuius . . . itineris illius . . . per vim] per viam 12. et tamquam sagittae emissae

13 sic et nos nati continuo desivimus esse:
et virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere:
in malignitate autem nostra consumpti sumus.
14 Talia dixerunt in inferno hi, qui peccaverunt:
15 quoniam spes impii tamquam lanugo est, quae a vento tollitur:
et tamquam spuma gracilis, quae a procella dispergitur:
et tamquam fumus, qui a vento diffusus est:
et tamquam memoria hospitis unius diei praetereuntis.
16 Iusti autem in perpetuum vivent, et apud Dominum est merces eorum,
et cogitatio illorum apud Altissimum.
17 Ideo accipient regnum decoris, et diadema speciei de manu Domini:
quoniam dextera sua teget eos, et brachio sancto suo defendet illos.
18 Accipiet armaturam zelus illius,
et armabit creaturam ad ultionem inimicorum.
19 Induet pro thorace iustitiam, et accipiet pro galea iudicium certum.
20 Sumet scutum inexpugnabile aequitatem:
21 acuet autem duram iram in lanceam,
et pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.
22 Ibunt directe emissiones fulgurum,
et tamquam a bene curvato arcu nubium exterminabuntur,
et ad certum locum insilient.
23 Et a petrosa ira plenae mittentur grandines,
excandescet in illos aqua maris,
et flumina concurrent duriter.
24 Contra illos stabit spiritus virtutis,
et tamquam turbo venti dividet illos:
et ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum,
et malignitas evertet sedes potentium.

CAPUT VI.

1 Melior est sapientia quam vires:
et vir prudens quam fortis.
2 Audite ergo reges, et intelligite,
discite iudices finium terrae.
3 Praebete aures vos, qui continetis multitudines,
et placetis vobis in turbis nationum:
4 quoniam data est a Domino potestas vobis,
et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra,
et cogitationes scrutabitur:
5 quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis
nec custodistis legem iustitiae,
neque secundum voluntatem Dei ambulastis.
6 Horrende et cito apparebit vobis:
quoniam iudicium durissimum his, qui praesunt, fiet.
7 Exiguo enim conceditur misericordia:
potentes autem potenter tormenta patientur.
8 Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus,
nec verebitur magnitudinem cuiusquam:
quoniam pusillum et magnum ipse fecit,
et aequaliter cura est illi de omnibus.
9 Fortioribus autem fortior instat cruciatio.
10 Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei,
ut discatis sapientiam, et non excidatis.
11 Qui enim custodierint iusta iuste, iustificabuntur:
et qui didicerint ista, invenient quid respondeant.
12 Concupiscite ergo sermones meos,
diligite illos, et habebitis disciplinam.
13 Clara est, et quae numquam marcescit sapientia,
et facile videtur ab his qui diligunt eam.
et invenitur ab his qui quaerunt illam.
14 Praeoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.
15 Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit:
assidentem enim illam foribus suis inveniet.
16 Cogitare ergo de illa, sensus est consummatus:
et qui vigilaverit propter illam, cito securus erit.
17 Quoniam dignos se ipsa circuit quaerens,
et in viis ostendit se illis hilariter,
et in omni providentia occurrit illis.
18 Initium enim illius verissima est disciplinae concupiscentia.
19 Cura ergo disciplinae, dilectio est:
et dilectio, custodia legum illius est:
custoditio autem legum, consummatio incorruptionis est:
20 incorruptio autem facit esse proximum Deo.
21 Concupiscentia itaque sapientiae deducit ad regnum perpetuum.
22 Si ergo delectamini sedibus, et sceptris o reges populi,
diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis.
23 Diligite lumen sapientiae omnes qui praeestis populis.
24 Quid est autem sapientia, et quemadmodum facta sit referam:
et non abscondam a vobis sacramenta Dei,
sed ab initio nativitatis investigabo,
et ponam in lucem scientiam illius,
et non praeteribo veritatem:

V. 13. signum nullum . . . consumpti] consummati 14. qui] *om.* 15. dispergitur . . . qui a] quae a 17. sancto] *om.* 18. armatura 20. et sumet . . . inexpugnabilem 22. directae emiss. fulgorum 23. mittuntur . . . et scandescet 24. turbo] turbedo . . . eremum] heremiam . . . iniquitatis . . . illorum] *om.* . . . sedem
VI. 1. prudens magis quam 5. nec] neque 6. in his 7. exigue . . . patiuntur 8. subtrahit . . . Deus dominus 11. ista] iusta 12. habetis disciplina 13. marcescat . . . eum, et invenietur 15. laboravit 16. erit securus 21. deducet 22. o] *om.*

25 neque cum invidia tabescente iter habebo: quoniam talis homo non erit particeps sapientiae.
26 Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum:
et rex sapiens stabilimentum populi est.
27 Ergo accipite disciplinam per sermones meos, et proderit vobis.

CAPUT VII.

1 Sum quidem et ego mortalis homo, similis omnibus, et ex genere terreni illius, qui prior factus est,
et in ventre matris figuratus sum caro,
2 decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine,
ex semine hominis, et delectamento somni conveniente.
3 Et ego natus accepi communem aërem,
et in similiter factam decidi terram,
et primam vocem similem omnibus emisi plorans.
4 In involumentis nutritus sum, et curis magnis.
5 Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.
6 Unus ergo introitus est omnibus ad vitam, et similis exitus.
7 Propter hoc optavi, et datus est mihi sensus:
et invocavi, et venit in me spiritus sapientiae:
8 et praeposui illam regnis et sedibus,
et divitias nihil esse duxi in comparatione illius.
9 Nec comparavi illi lapidem pretiosum:
quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua,
et tamquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius.
10 Super salutem et speciem dilexi illam,
et proposui pro luce habere illam:
quoniam inextinguibile est lumen illius.
11 Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa,
et innumerabilis honestas per manus illius,
12 et laetatus sum in omnibus: quoniam antecedebat me ista sapientia,
et ignorabam quoniam horum omnium mater est.
13 Quam sine fictione didici, et sine invidia communico,
et honestatem illius non abscondo.
14 Infinitus enim thesaurus est hominibus:
quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei, propter disciplinae dona commendati.
15 Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, IIII.
et praesumere digna horum, quae mihi dantur:
quoniam ipse sapientiae dux est,
et sapientium emendator:
16 in manu enim illius et nos, et sermones nostri,
et omnis sapientia, et operum scientia et disciplina.
17 Ipse enim dedit mihi horum, quae sunt, scientiam veram:
ut sciam dispositionem orbis terrarum,
et virtutes elementorum,
18 initium, et consummationem, et medietatem temporum,
vicissitudinum permutationes, et commutationes temporum,
19 anni cursus, et stellarum dispositiones,
20 naturas animalium, et iras bestiarum,
vim ventorum, et cogitationes hominum,
differentias virgultorum, et virtutes radicum,
21 et quaecumque sunt absconsa et improvisa, didici:
omnium enim artifex docuit me sapientia.
22 Est enim in illa spiritus intelligentiae,
sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, quem nihil vetat, benefaciens,
23 humanus, benignus, stabilis, certus, securus,
omnem habens virtutem, omnia prospiciens,
et qui capiat omnes spiritus: intelligibilis, mundus, subtilis.
24 Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia:
attingit autem ubique propter suam munditiam.
25 Vapor est enim virtutis Dei, et emanatio quaedam est claritatis omnipotentis Dei sincera:
et ideo nihil inquinatum in eam incurrit.
26 Candor est enim lucis aeternae,
et speculum sine macula Dei maiestatis,
et imago bonitatis illius.
27 Et cum sit una, omnia potest:
et in se permanens omnia innovat,
et per nationes in animas sanctas se transfert,
amicos Dei et prophetas constituit.
28 Neminem enim diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat.

VI. 25. talis homo] ista 26. sapientium] sapientiae . . . populi stabilimentum 27. *Post* Ergo accipite discipl. per serm. meos et proderit vobis *pergitur:* Itaque erudimini per sermones meos et proderit vobis.

VII. 1. et ex] ex . . . prius 2. mensium] mensum 3. et primam] *om.* et 6. omnibus introitus est . . . exitus ʃ *Quat.* LV. *Seq. fol.* 451. 8. duxi] dixi 9. aestimabitur] extimabitur *(sic)* 10. praeposui 12. horum] *om.* 14. quo qui] quod qui . . . commendatus 15. dedit] *det, **dedit 16. scientia et] et scientiae et 17. mihi dedit 21. improvisa] *invisa, **inprovisa 22. intelligentiae] intellectus . . . sanctus, unicus] spiritus unicus . . . mobilis disertus . . . qui nihil vetat benefacere 23. benignus] *om.* 24. autem] enim 25. in eam] in illa 27. et permanens in se . . . transferet . . . constituet 28. enim] *supplevit***

29 Est enim haec speciosior sole,
et super omnem dispositionem stellarum,
luci comparata invenitur prior.
30 Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

CAPUT VIII.

1 Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.
2 Hanc amavi, et exquisivi a iuventute mea,
et quaesivi sponsam mihi eam assumere,
et amator factus sum formae illius.
3 Generositatem illius glorificat, contubernium habens Dei:
sed et omnium Dominus dilexit illam.
4 Doctrix enim est disciplinae Dei, et electrix operum illius.
5 Et si divitiae appetuntur in vita,
quid sapientia locupletius, quae operatur omnia?
6 Si autem sensus operatur: quis horum, quae sunt, magis quam illa est artifex?
7 Et si iustitiam quis diligit: labores huius magnas habent virtutes:
sobrietatem enim, et prudentiam docet, et iustitiam, et virtutem,
quibus utilius nihil est in vita hominibus.
8 Et si multitudinem scientiae desiderat quis,
scit praeterita, et de futuris aestimat:
scit versutias sermonum, et dissolutiones argumentorum:
signa et monstra scit antequam fiant,
et eventus temporum et saeculorum.
9 Proposui ergo hanc adducere mihi ad convivendum:
sciens quoniam mecum communicabit de bonis,
et erit allocutio cogitationis et taedii mei.
10 Habebo propter hanc claritatem ad turbas, et honorem apud seniores
iuvenis:
11 et acutus inveniar in iudicio,
et in conspectu potentium admirabilis ero,
et facies principum mirabuntur me:
12 tacentem me sustinebunt, et loquentem me respicient,
et sermocinante me plura, manus ori suo imponent.
13 Praeterea habebo per hanc, immortalitatem:
et memoriam aeternam his, qui post me futuri sunt, relinquam.
14 Disponam populos: et nationes mihi erunt subditae.
15 Timebunt me audientes reges horrendi:
in multitudine videbor bonus, et in bello fortis.
16 Intrans in domum meam, conquiescam cum illa:
non enim habet amaritudinem conversatio illius,
nec taedium convictus illius, sed laetitiam et gaudium.
17 Haec cogitans apud me, et commemorans in corde meo:
quoniam immortalitas est in cognatione sapientiae,
18 et in amicitia illius delectatio bona,
et in operibus manuum illius honestas sine defectione,
et in certamine loquelae illius sapientia,
et praeclaritas in communicatione sermonum ipsius:
circuibam quaerens, ut mihi illam assumerem.
19 Puer autem eram ingeniosus, et sortitus sum animam bonam.
20 Et cum essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum.
21 Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det,
et hoc ipsum erat sapientiae, scire cuius esset hoc donum:
adii Dominum, et deprecatus sum illum,
et dixi ex totis praecordiis meis.

CAPUT IX.

1 Deus patrum meorum, et Domine misericordiae, qui fecisti omnia verbo tuo,
2 et sapientia tua constituisti hominem,
ut dominaretur creaturae, quae a te facta est,
3 ut disponat orbem terrarum in aequitate et iustitia,
et in directione cordis iudicium iudicet:
4 da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam,
et noli me reprobare a pueris tuis:
5 quoniam servus tuus sum ego, et filius ancillae tuae,
homo infirmus, et exigui temporis, et minor ad intellectum iudicii et legum.
6 Nam et si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum computabitur.
7 Tu elegisti me regem populo tuo, et iudicem filiorum tuorum, et filiarum:
8 et dixisti me aedificare templum in monte sancto tuo,
et in civitate habitationis tuae altare,
similitudinem tabernaculi sancti tui, quod praeparasti ab initio:

VII. 29. stellarum dispositionem

VIII. 1. ergo] enim 2. eam] *om.* 3. illius] *om.* 4. est enim 5. omnia operatur 7. prudentiam] sapientiam 8. dissolutiones] dispositiones 9. comm. mecum 10. iuvenis] et iuvenes 11. admirabilis] amabilis 12. tacente . . . sermocinantem 13. Praeterea] propterea 14. subiectae 16. convictus ipsius 17. quon. immortalis est in cogitatione sapientia 21. quoniam non possum esse . . . nisi] nisi si . . . hoc donum] donum

IX. 2. ut dominetur creaturae tuae 5. quoniam ego servus tuus, et 6. om. Nam . . . si afuerit ab illo 7. me elegisti 8. et dixisti me] dixisti . . . altare] aram

9 et tecum sapientia tua, quae novit opera tua,
quae et affuit tunc cum orbem terrarum faceres,
et sciebat quid esset placitum oculis tuis,
et quid directum in praeceptis tuis.
10 Mitte illam de caelis sanctis tuis,
et a sede magnitudinis tuae, ut mecum sit et mecum laboret,
ut sciam quid acceptum sit apud te:
11 scit enim illa omnia, et intelligit,
et deducet me in operibus meis sobrie,
et custodiet me in sua potentia.
12 Et erunt accepta opera mea,
et disponam populum tuum iuste,
et ero dignus sedium patris mei.
13 Quis enim hominum poterit scire consilium Dei?
aut quis poterit cogitare quid velit Deus?
14 Cogitationes enim mortalium timidae,
et incertae providentiae nostrae.
15 Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam,
et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.
16 Et difficile aestimamus quae in terra sunt:
et quae in prospectu sunt, invenimus cum labore.
Quae autem in caelis sunt quis investigabit?
17 Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam,
et miseris spiritum sanctum tuum de altissimis:
18 et sic correctae sint semitae eorum, qui sunt in terris,
et quae tibi placent didicerint homines?
19 Nam per sapientiam sanati sunt quicumque placuerunt tibi Domine a principio.

CAPUT X.

V. 1 Haec illum, qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum,
cum solus esset creatus, custodivit, 2 et eduxit illum a delicto suo,
et dedit illi virtutem continendi omnia.
3 Ab hac ut recessit iniustus in ira sua,
per iram homicidii fraterni deperiit.
4 Propter quem, cum aqua deleret terram,
sanavit iterum sapientia,
per contemptibile lignum iustum gubernans.
5 Haec et in consensu nequitiae cum se nationes contulissent,
scivit iustum, et conservavit sine querela Deo,
et in filii misericordia fortem custodivit.
6 Haec iustum a pereuntibus impiis liberavit fugientem,
descendente igne in pentapolim:
7 quibus in testimonium nequitiae fumigabunda constat deserta terra,
et incerto tempore fructus habentes arbores,
et incredibilis animae memoria stans figmentum salis.
8 Sapientiam enim praetereuntes non tantum in hoc lapsi sunt ut ignorarent bona,
sed et insipientiae suae reliquerunt hominibus memoriam,
ut in his, quae peccaverunt, nec latére potuissent.
9 Sapientia autem hos, qui se observant, a doloribus liberavit.
10 Haec profugum irae fratris iustum deduxit per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei, VI.
et dedit illi scientiam sanctorum:
honestavit illum in laboribus, et complevit labores illius.
11 In fraude circumvenientium illum affuit illi,
et honestum fecit illum. 12 Custodivit illum ab inimicis,
et a seductoribus tutavit illum,
et certamen forte dedit illi ut vinceret,
et sciret quoniam omnium potentior est sapientia.
13 Haec venditum iustum non dereliquit,
sed a peccatoribus liberavit eum:
descenditque cum illo in foveam,
14 et in vinculis non dereliquit illum,
donec afferret illi sceptrum regni,
et potentiam adversus eos, qui eum deprimebant:
et mendaces ostendit, qui maculaverunt illum,
et dedit illi claritatem aeternam.
15 Haec populum iustum, et semen sine querela liberavit a nationibus, quae illum deprimebant.
16 Intravit in animam servi Dei,
et stetit contra reges horrendos in portentis et signis.
17 Et reddidit iustis mercedem laborum suorum,
et deduxit illos in via mirabili: et fuit illis in velamento diei, et in luce stellarum per noctem:
18 transtulit illos per Mare rubrum, et transvexit illos per aquam nimiam.
19 Inimicos autem illorum demersit in mare,
et ab altitudine inferorum eduxit illos.
Ideo iusti tulerunt spolia impiorum,

IX. 9. *om.* tua . . . placitum esset 10. de sanctis caelis tuis |et mitte illam a sede . . . ut mecum sit] et mecum sit . . . ut sciam] et sciam 15. et depremit terren. inhabitat. 16. prospecto . . . in caelis sunt autem 17. sciet] scivit . . . sanctum spiritum 18. sic] si . . . sint] sunt 19. Nam] non

X. 1. formatus est a Deo pater] finctus est patrem 3. ut] cum . . . fraternitas 4. iterum sanavit 5. servavit . . . in filiis misericordiam 6. in pentapoli 7. quibus] cuius . . . deserta] *om.* 8. ignorent . . . sed et] *om.* et . . . latere] laetari 11. illi] *om.* . . . illum fecit 12. tutavit eum . . . fortem 14. derelinquit 15. comprimebant 16. Dei] domini 17. illos] eos . . . per noctem] nocte 18. per mare] mare

20 et decantaverunt Domine nomen sanctum tuum,
et victricem manum tuam laudaverunt pariter:
21 quoniam sapientia aperuit os mutorum,
et linguas infantium fecit disertas.

CAPUT XI.

1 Direxit opera eorum in manibus prophetae sancti.
2 Iter fecerunt per deserta, quae non habitabantur:
et in locis desertis fixerunt casas.
VII. 3 Steterunt contra hostes, et de inimicis se vindicaverunt.
4 Sitierunt, et invocaverunt te,
et data est illis aqua de petra altissima,
et requies sitis de lapide duro.
5 Per quae enim poenas passi sunt inimici illorum, a defectione potus sui,
et in eis, cum abundarent filii Israel, laetati sunt,
6 per haec, cum illis deessent, bene cum illis actum est.
7 Nam pro fonte quidem sempiterni fluminis, humanum sanguinem dedisti iniustis.
8 Qui cum minuerentur in traductione infantium occisorum,
dedisti illis abundantem aquam insperate,
9 ostendens per sitim, quae tunc fuit,
quemadmodum tuos exaltares, et adversarios illorum necares.
10 Cum enim tentati sunt, et quidem cum misericordia disciplinam accipientes,
scierunt quemadmodum cum ira iudicati impii tormenta paterentur.
11 Hos quidem tamquam pater monens probasti: illos autem tamquam durus rex interrogans condemnasti.
12 Absentes enim et praesentes similiter torquebantur.
13 Duplex enim illos acceperat taedium,
et gemitus cum memoria praeteritorum.
14 Cum enim audirent per sua tormenta
bene secum agi, commemorati sunt Dominum, admirantes in finem exitus.
15 Quem enim in expositione prava proiectum deriserunt,
in finem eventus mirati sunt:
non similiter iustis sitientes:
16 pro cogitationibus autem insensatis iniquitatis illorum,
quod quidam errantes colebant mutos serpentes, et bestias supervacuas,
immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam:
17 ut scirent quia per quae peccat quis, per haec et torquetur.
18 Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua,
quae creavit orbem terrarum ex materia invisa,
immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones,
19 aut novi generis ira plenas ignotas bestias,
aut vaporem ignium spirantes,
aut fumi odorem proferentes,
aut horrendas ab oculis scintillas emittentes:
20 quarum non solum laesura poterat illos exterminare,
sed et aspectus per timorem occidere.
21 Sed et sine his uno spiritu poterant occidi
persecutionem passi ab ipsis factis suis,
et dispersi per spiritum virtutis tuae:
sed omnia in mensura, et numero, et pondere disposuisti.
22 Multum enim valere, tibi soli supererat semper:
et virtuti brachii tui quis resistet?
23 Quoniam tamquam momentum staterae, sic est ante te orbis terrarum,
et tamquam gutta roris antelucani, quae descendit in terram.
24 Sed misereris omnium, quia omnia potes,
et dissimulas peccata hominum propter poenitentiam.
25 Diligis enim omnia quae sunt, et nihil odisti eorum quae fecisti:
nec enim odiens aliquid constituisti, aut fecisti.
26 Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses?
aut quod a te vocatum non esset, conservaretur?
27 Parcis autem omnibus: quoniam tua sunt Domine, qui amas animas.

CAPUT XII.

1 O quam bonus et suavis est Domine spiritus tuus in omnibus! VI
2 Ideoque eos, qui exerrant, partibus corripis:
et de quibus peccant, admones et alloqueris:
ut relicta malitia, credant in te Domine.
3 Illos enim antiquos inhabitatores terrae sanctae tuae, quos exhorruisti,
4 quoniam odibilia opera tibi faciebant per medicamina, et sacrificia iniusta,
5 et filiorum suorum necatores sine misericordia,
et comestores viscerum hominum,
et devoratores sanguinis a medio sacramento tuo,
6 et auctores parentes animarum inauxiliatarum
perdere voluisti per manus parentum nostrorum,

XI. 1. eorum] illorum . . . sancti] *om.* 2. inhabitabantur . . . desertis] secretis 4. de petra altissima aqua 5. Per quae enim] *om.* . . . illorum] eorum . . in eis] *om.* 11. durus rex] rex iustus 15. expositione] dispositione . . . sitientes] faciens 16. iniquitates 19. aut ignotas . . . igneum . . . odor. fumi 21. occidi potuerunt . . . in mensura] *om.* in 22. superat . . . virtute 23. ante te est 24. quia] quoniam 25. eorum] horum . . . aut fecisti] *om.* 27. animas amas
XII. 2. eos] hos . . . admones et] ammonens 3. sanctae tuae terrae 5. et filiorum] *om.* et 6. voluisti perdere

7 ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei,
quae tibi omnium charior est terra.
8 Sed et his tamquam hominibus pepercisti,
et misisti antecessores exercitus tui vespas,
ut illos paulatim exterminarent.
9 Non quia impotens eras in bello subiicere impios iustis,
aut bestiis saevis, aut verbo duro simul exterminare:
10 sed partibus iudicans dabas locum poenitentiae,
non ignorans, quoniam nequam est natio eorum,
et naturalis malitia ipsorum,
et quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum.
11 Semen enim erat maledictum ab initio:
nec timens aliquem, veniam dabas peccatis illorum.
12 Quis enim dicet tibi: Quid fecisti?
aut quis stabit contra iudicium tuum?
aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum?
aut quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti?
13 Non enim est alius Deus quam tu, cui cura est de omnibus,
ut ostendas quoniam non iniuste iudicas iudicium.
14 Neque rex, neque tyrannus in conspectu tuo inquirent de his, quos perdidisti.
15 Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis:
ipsum quoque, qui non debet puniri, condemnare,
exterum aestimas a tua virtute.
16 Virtus enim tua iustitiae initium est:
et ob hoc quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis.
17 Virtutem enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus,
et horum, qui te nesciunt, audaciam traducis.
18 Tu autem dominator virtutis, cum tranquillitate iudicas,
et cum magna reverentia disponis nos:
subest enim tibi, cum volueris, posse.
19 Docuisti autem populum tuum per talia opera,
quoniam oportet iustum esse et humanum,
et bonae spei fecisti filios tuos:
quoniam iudicans das locum in peccatis poenitentiae.
20 Si enim inimicos servorum tuorum, et debitos morti,
cum tanta cruciasti attentione, dans tempus et locum, per quae possent mutari a malitia;
21 cum quanta diligentia iudicasti filios tuos,
quorum parentibus iuramenta et conventiones dedisti bonarum promissionum?
22 Cum ergo das nobis disciplinam, inimicos nostros multipliciter flagellas,
ut bonitatem tuam cogitemus iudicantes:
et cum de nobis iudicatur, speremus misericordiam tuam.
23 Unde et illis, qui in vita sua insensate et iniuste vixerunt,
per haec, quae coluerunt, dedisti summa tormenta.
24 Etenim in erroris via diutius erraverunt,
deos aestimantes haec, quae in animalibus sunt supervacua,
infantium insensatorum more viventes.
25 Propter hoc tamquam pueris insensatis iudicium in derisum dedisti.
26 Qui autem ludibriis et increpationibus non sunt correcti, dignum Dei iudicium experti sunt.
27 In quibus enim patientes indignabantur,
per haec quos putabant deos, in ipsis cum exterminarentur
videntes, illum, quem olim negabant se nosse, verum Deum agnoverunt:
propter quod et finis condemnationis eorum venit super illos.

CAPUT XIII.

1 Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei:
et de his, quae videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est,
neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex:
2 sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem,
aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam,
aut solem et lunam, rectores orbis terrarum deos putaverunt.
3 Quorum si specie delectati, deos putaverunt:
sciant quanto his dominator eorum speciosior est.
speciei enim generator haec omnia constituit.
4 Aut si virtutem, et opera eorum mirati sunt,
intelligant ab illis, quoniam qui haec fecit, fortior est illis:
5 A magnitudine enim speciei, et creaturae cognoscibiliter poterit creator horum videri.

XII. 7. dignam] digni 8. Sed his 10. nequam] nequa ... illorum] eorum 12. imputavit nationes si perierint 13. Non enim] nec enim ... cui] cuius 14. inquiret 15. sis ergo ... condemnare] condemnas et 16. ob] ab 17. crederit ... horum qui te nesciunt] hos qui sciunt 19. autem] *supplet*** ... iudicans] *om.* 20. dans] et liberasti dans ... per quae possent] per quem possit ... mutari malitia 21. iudicas 22. Cum nobis ergo discipl. das ... miseric. tuam] *om.* tuam 26. In ludibriis increpationis non correpti sunt 27. In his enim quae patiebantur, moleste ferebant. In quibus patientes indignabantur, per haec ... deum verum ... illorum veniet ... *om.* super illos

XIII. 1. sunt autem 3. his] *om.* 4. ab illis] ab ipsis ... fecit] constituit 5. horum creator

6 Sed tamen adhuc in his minor est querela.
Et hi enim fortasse errant,
Deum quaerentes, et volentes invenire.
7 Etenim cum in operibus illius conversentur, inquirunt:
et persuasum habent quoniam bona sunt quae videntur.
VIIII. 8 Iterum autem nec his debet ignosci.
9 Si enim tantum potuerunt scire, ut possent aestimare saeculum:
quomodo huius Dominum non facilius invenerunt?
10 Infelices autem sunt, et inter mortuos spes illorum est,
qui appellaverunt deos opera manuum hominum,
aurum et argentum, artis inventionem, et similitudines animalium,
aut lapidem inutilem opus manus antiquae.
11 Aut siquis artifex faber de silva lignum rectum secuerit,
et huius docte eradat omnem corticem,
et arte sua usus, diligenter fabricet vas utile in conversationem vitae,
12 reliquiis autem eius operis, ad praeparationem escae abutatur:
13 et reliquum horum, quod ad nullos usus facit,
lignum curvum, et vorticibus plenum,
sculpat diligenter per vacuitatem suam,
et per scientiam suae artis figuret illud,
et assimilet illud imagini hominis,
14 aut alicui ex animalibus illud comparet,
perliniens rubrica, et rubicundum faciens fuco colorem illius,
et omnem maculam, quae in illo est, perliniens:
15 et faciat ei dignam habitationem,
et in pariete ponens illud, et confirmans ferro, 16 ne forte cadat, prospiciens illi,
sciens quoniam non potest adiuvare se:
imago enim est, et opus est illi adiutorium.
17 Et de substantia sua, et de filiis suis, et de nuptiis votum faciens inquirit.
Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est:
18 et pro sanitate quidem infirmum deprecatur, et pro vita rogat mortuum,
et in adiutorium inutilem invocat:
19 et pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest:
et de acquirendo, et de operando, et de omnium rerum eventu petit ab eo, qui in omnibus est inutilis.

CAPUT XIV.

1 Iterum alius navigare cogitans,
et per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante se, fragilius lignum invocat.
2 Illud enim cupiditas acquirendi excogitavit,
et artifex sapientia fabricavit sua.
3 Tua autem, Pater, providentia gubernat:
quoniam dedisti et in mari viam,
et inter fluctus semitam firmissimam,
4 ostendens quoniam potens es ex omnibus salvare, etiam si sine arte aliquis adeat mare.
5 Sed ut non essent vacua sapientiae tuae opera:
propter hoc etiam et exiguo ligno credunt homines animas suas,
et transeuntes mare per ratem liberati sunt:
6 sed et ab initio cum perirent superbi gigantes,
spes orbis terrarum ad ratem confugiens,
remisit saeculo semen nativitatis, quae manu tua erat gubernata.
7 Benedictum est enim lignum, per quod fit iustitia.
8 Per manus autem quod fit idolum, maledictum est et ipsum, et qui fecit illud:
quia ille quidem operatus est:
illud autem cum esset fragile, deus cognominatus est.
9 Similiter autem odio sunt Deo impius, et impietas eius.
10 Etenim quod factum est, cum illo, qui fecit, tormenta patietur.
11 Propter hoc et in idolis nationum non erit respectus:
quoniam creaturae Dei in odium factae sunt,
et in tentationem animabus hominum,
et in muscipulam pedibus insipientium.
12 Initium enim fornicationis est exquisitio idolorum:
et adinventio illorum corruptio vitae est.
13 Neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum.
14 Supervacuitas enim hominum haec advenit in orbem terrarum:
et ideo brevis illorum finis est inventus.
15 Acerbo enim luctu dolens pater,
cito sibi rapti filii fecit imaginem:
et illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat,
nunc tamquam deum colere coepit,
et constituit inter servos suos sacra et sacrificia.

XIII. 6. fortassis 10. et similitudines] *om.* et 11. secaverit 12. reliquias 13. nullos] nullius . . . verticibus . . . artis suae . . . imagine 14. illud] aliud . . . rubrica] lubrica . . . fuco] foco 15. et in] *om.* et . . . et confirmans] *om.* et 16. prospic. illum . . . se adiuvare 17. et filiis suis nuptiis 18. mortuum rogat 19. ab eo *pri. loco*] ab hoc

XIV. 1. incipiens iter facere 2. sua fabricavit 3. Tu autem pater guberna providentia . . . et in] *om.* et . . . fortissimam 4. quoniam ex omnibus potes sanare . . . sine arte] sine rate . . . mare] *om.* 5. etiam exiguo 6. sed et *etc.*] ab initio enim 8. idolum, maledictum est, et ipsum] dolum (*corrige* id.) maledictum (*corr. addit* est) ipsum 10. quod] cum 11. et idolis . . . in odio . . . animabus] animis . . . muscipulis 13. enim] *om.* 14. haec advenit] hoc adinvenit . . . inventus est 15. et illum] *om.* et . . . quasi] *om.*

16 Deinde interveniente tempore,
convalescente iniqua consuetudine,
hic error tamquam lex custoditus est,
et tyrannorum imperio colebantur figmenta.
17 Et hos, quos in palam homines honorare non poterant propter hoc quod longe essent,
e longinquo figura eorum allata,
evidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt:
ut illum, qui aberat, tamquam praesentem colerent sua solicitudine.
18 Provexit autem ; ad horum culturam et hos, qui ignorabant, artificis eximia diligentia.
19 Ille enim volens placere illi, qui se assumpsit,
elaboravit arte sua, ut similitudinem in melius figuraret.
20 Multitudo autem hominum abducta per speciem operis,
eum, qui ante tempus tamquam homo honoratus fuerat, nunc deum aestimaverunt.
21 Et haec fuit vitae humanae deceptio:
quoniam aut affectui, aut regibus deservientes homines,
incommunicabile nomen lapidibus et lignis imposuerunt.
22 Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam,
sed et in magno viventes inscientiae bello,
tot et tam magna mala pacem appellant.
23 Aut enim filios suos sacrificantes,
aut obscura sacrificia facientes,
aut insaniae plenas vigilias habentes,
24 neque vitam, neque nuptias mundas iam custodiunt,
sed alius alium per invidiam occidit, aut adulterans contristat:
25 et omnia commista sunt, sanguis, homicidium, furtum et fictio,
corruptio et infidelitas, turbatio et periurium, tumultus bonorum,
26 Dei immemoratio,
animarum inquinatio, nativitatis immutatio,
nuptiarum inconstantia, inordinatio moechiae et impudicitiae.
27 Infandorum enim idolorum cultura,
omnis mali causa est, et initium et finis.
28 Aut enim dum laetantur, insaniunt: aut certe vaticinantur falsa,
aut vivunt iniuste, aut peierant cito.
29 Dum enim confidunt in idolis, quae sine anima sunt,
male iurantes noceri se non sperant.
30 Utraque ergo illis evenient digne,
quoniam male senserunt de Deo, attendentes idolis,
et iuraverunt iniuste, in dolo contemnentes iustitiam.
31 Non enim iuratorum virtus,
sed peccantium poena perambulat semper iniustorum praevaricationem.

CAPUT XV.

1 Tu autem Deus noster, suavis et verus es, patiens, et in misericordia disponens omnia. X.
2 Etenim si peccaverimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam:
et si non peccaverimus, scimus quoniam apud te sumus computati.
3 Nosse enim te, consummata iustitia est:
et scire iustitiam, et virtutem tuam, radix est immortalitatis.
4 Non enim in errorem induxit nos hominum malae artis excogitatio,
nec umbra picturae labor sine fructu,
effigies sculpta per varios colores,
5 cuius aspectus insensato dat concupiscentiam,
et diligit mortuae imaginis effigiem sine anima.
6 Malorum amatores, digni sunt qui spem habeant in talibus,
et qui faciunt illos, et qui diligunt, et qui colunt.
7 Sed et figulus mollem terram premens laboriose
fingit ad usus nostros unumquodque vas,
et de eodem luto fingit quae munda sunt in usum vasa,
et similiter quae his sunt contraria:
horum autem vasorum quis sit usus, iudex est figulus.
8 Et cum labore vano deum fingit de eodem luto:
ille qui paulo ante de terra factus fuerat,
et post pusillum reducit se unde acceptus est,
repetitus animae debitum quam habebat.
9 Sed cura est illi, non quia laboraturus est,
nec quoniam brevis illi vita est,
sed concertatur aurificibus et argentariis:
sed et aerarios imitatur, et gloriam praefert, quoniam res supervacuas fingit.
10 Cinis est enim cor eius, et terra supervacua spes illius, et luto vilior vita eius:
11 quoniam ignoravit qui se finxit,
et qui inspiravit illi animam quae operatur, et qui insufflavit ei spiritum vitalem.

XIV. 16. custodita 17. Et hos] *om.* et . . . honorare non poterant homines . . . *om.* hoc . . . qui abierat 18. eximiam diligentiam 19. et laboravit 20. *om.* hominum . . . abducta] adducta . . . extimaverunt 21. affectu 22. sed et in] *om.* et 25. et infidelitas] *om.* et 26. Domini inmemoratio . . . *om.* inordinatio . . . moech. et impud.] moechiae inpudicitia 28. *om.* certe . . . periurant 29. sunt sine anima 30. venient . . . et iniuste iuraverunt 31. enim iurantium est virtus

XV. 1. *om.* in 3. est iustitia 6. *om.* sunt . . . in talibus habent 7. et similiter] *om.* et . . . quis] qui 8. vano] vanum . . . reduc. se] seducit . . . debitum animae quem 9. illi est cura . . . sed aerarius imit. . . . supervacuae 10. *om.* enim . . . eius] illius 11. inspiravit] speravit . . . insuffl. ei] flavit

12 Sed et aestimaverunt lusum esse vitam nostram,
et conversationem vitae compositam ad lucrum,
et oportere undecumque etiam ex malo acquirere.
13 Hic enim scit se super omnes delinquere,
qui ex terrae materia fragilia vasa, et sculptilia fingit.
14 Omnes enim insipientes, et infelices
supra modum animae superbi, sunt
inimici populi tui, et imperantes illi:
15 quoniam omnia idola nationum deos aestimaverunt,
quibus neque oculorum usus est ad videndum,
neque nares ad percipiendum spiritum,
neque aures ad audiendum, neque digiti manuum ad tractandum,
sed et pedes eorum pigri ad ambulandum.
16 Homo enim fecit illos: et qui spiritum mutuatus est, is finxit illos.
Nemo enim sibi similem homo poterit deum fingere.
17 Cum enim sit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis.
Melior enim est ipse his, quos colit,
quia ipse quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem numquam.
18 Sed et animalia miserrima colunt:
insensata enim comparata his, illis sunt deteriora.
19 Sed nec aspectu aliquis ex his animalibus bona potest conspicere.
Effugerunt autem Dei laudem, et benedictionem eius.

CAPUT XVI.

1 Propter haec, et per his similia passi sunt digne tormenta,
et per multitudinem bestiarum exterminati sunt.
2 Pro quibus tormentis bene disposuisti populum tuum,
quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui novum saporem,
escam parans eis ortygometram:
3 ut illi quidem concupiscentes escam
propter ea, quae illis ostensa et missa sunt,
etiam a necessaria concupiscentia averterentur.
Hi autem in brevi inopes facti, novam gustaverunt escam.
4 Oportebat enim illis sine excusatione quidem
supervenire interitum exercentibus tyrannidem:
his autem tantum ostendere quemadmodum inimici eorum exterminabantur.
5 Etenim cum illis supervenit saeva bestiarum ira, morsibus perversorum colubrorum exterminabantur.
6 Sed non in perpetuum ira tua permansit,
sed ad correptionem in brevi turbati sunt,
signum habentes salutis ad commemorationem mandati legis tuae.
7 Qui enim conversus est, non per hoc, quod videbat, sanabatur,
sed per te omnium salvatorem:
8 in hoc autem ostendisti inimicis nostris,
quia tu es, qui liberas ab omni malo.
9 Illos enim locustarum, et muscarum occiderunt morsus,
et non est inventa sanitas animae illorum:
quia digni erant ab huiusmodi exterminari.
10 Filios autem tuos, nec draconum venenatorum vicerunt dentes:
misericordia enim tua adveniens sanabat illos.
11 In memoria enim sermonum tuorum examinabantur, et velociter salvabantur,
ne in altam incidentes oblivionem, non possent tuo uti adiutorio.
12 Etenim neque herba, neque malagma sanavit eos,
sed tuus, Domine, sermo, qui sanat omnia.
13 Tu es enim, Domine, qui vitae et mortis habes potestatem,
et deducis ad portas mortis, et reducis:
14 homo autem occidit quidem per malitiam,
et cum exierit spiritus, non revertetur,
nec revocabit animam quae recepta est:
15 sed tuam manum effugere impossibile est.
16 Negantes enim te nosse impii, per fortitudinem brachii tui flagellati sunt:
novis aquis, et grandinibus, et pluviis persecutionem passi, et per ignem consumpti.
17 Quod enim mirabile erat, in aqua, quae omnia extinguit, plus ignis valebat:
vindex est enim orbis iustorum.
18 Quodam enim tempore, mansuetabatur ignis, ne comburerentur quae ad impios missa erant animalia:
sed ut ipsi videntes scirent, quoniam Dei iudicio patiuntur persecutionem.
19 Et quodam tempore in aqua supra virtutem ignis, exardescebat undique,
ut iniquae terrae nationem exterminaret.

XV. 12. Sed extimaverunt ludum . . . etiam ex malo] ex mala 13. super omnes scit se 15. aest. deos . . . nec oculorum . . . nec digiti 16. *om.* is . . . poterit homo 17. Cum sit enim . . . melius est enim 18. insensatae . . . illis] aliis 19. conspic.] concupiscere

XVI. 1. et per his] *om.* 2. cortygometram 3. ut illi] et illi 4. sine exc. quidem] quidem sine exc. . . . eorum] illorum 5. Eten. cum superv. illis . . . perversarum colubrarum 6. *om.* Sed . . . permans. ira tua 8. et in hoc autem 9. lucustarum 10. enim] autem 11. *om.* velociter 12. eos] illos 13. *om.* es . . . *om.* qui . . . in potestatem . . . deduces . . . reduces 14. per malitiam] *add.* animam suam 16. nosse te . . . igne consummati 17. mirabile] inpossibile 19. super . . . ardebat . . . *om.* undique

20 Pro quibus angelorum esca nutrivisti populum tuum,
et paratum panem de caelo praestitisti illis sine labore,
omne delectamentum in se habentem, et omnis saporis suavitatem.
21 Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat:
et deserviens uniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur.
22 Nix autem et glacies sustinebant vim ignis, et non tabescebant:
ut scirent quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardens in grandine et pluvia coruscans.
23 Hic autem iterum ut nutrirentur iusti, etiam suae virtutis oblitus est.
24 Creatura enim tibi Factori deserviens, exardescit in tormentum adversus iniustos:
et lenior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt.
25 Propter hoc et tunc in omnia transfigurata omnium nutrici gratiae tuae deserviebat,
ad voluntatem eorum, qui a te desiderabant:
26 ut scirent filii tui, quos dilexisti Domine, quoniam non nativitatis fructus pascunt homines,
sed sermo tuus hos, qui in te crediderint, conservat.
27 Quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat:
28 ut notum omnibus esset, quoniam oportet praevenire solem ad benedictionem tuam,
et ad ortum lucis te adorare.
29 Ingrati enim spes tamquam hybernalis glacies tabescet,
et disperiet tamquam aqua supervacua.

CAPUT XVII.

1 Magna sunt enim iudicia tua Domine, et inenarrabilia verba tua:
propter hoc indisciplinatae animae erraverunt.
2 Dum enim persuasum habent iniqui posse dominari nationi sanctae:
vinculis tenebrarum et longae noctis compediti,
inclusi sub tectis, fugitivi perpetuae providentiae iacuerunt.
3 Et dum putant se latere in obscuris peccatis,
tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt,
paventes horrende, et cum admiratione nimia perturbati.
4 Neque enim quae continebat illos spelunca, sine timore custodiebat:
quoniam sonitus descendens perturbabat illos,
et personae tristes illis apparentes pavorem illis praestabant.
5 Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen praebere,
nec siderum limpidae flammae illuminare poterant illam noctem horrendam.
6 Apparebat autem illis subitaneus ignis, timore plenus:
et timore perculsi illius, quae non videbatur, faciei, aestimabant deteriora esse quae videbantur:
7 et magicae artis appositi erant derisus,
et sapientiae gloriae correptio cum contumelia.
8 Illi enim qui promittebant timores et perturbationes expellere se ab anima languente,
hi cum derisu pleni timore languebant.
9 Nam etsi nihil illos ex monstris perturbabat:
transitu animalium et serpentium sibilatione commoti, tremebundi peribant:
et aërem, quem nulla ratione quis effugere posset, negantes se videre.
10 Cum sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis:
semper enim praesumit saeva, perturbata conscientia.
11 Nihil enim est timor nisi proditio cogitationis auxiliorum. XII.
12 Et dum ab intus minor est expectatio,
maiorem computat inscientiam eius causae, de qua tormentum praestat.
13 Illi autem qui impotentem vere noctem, et ab infimis, et ab altissimis inferis supervenientem,
eundem somnum dormientes, 14 aliquando monstrorum exagitabantur timore,
aliquando animae deficiebant traductione:
subitaneus enim illis et insperatus timor supervenerat.
15 Deinde si quisquam ex illis decidisset, custodiebatur in carcere sine ferro reclusus.
16 Si enim rusticus quis erat, aut pastor, aut agri laborum operarius praeoccupatus esset, ineffugibilem sustinebat necessitatem.

XVI. 20. nutristi 21. ostendebas . . . serviens . . . quisque] quis 23. Hic] hoc 24. excandescit 25. eorum] horum . . . desiderabant] desiderati sunt 26. crediderunt 27. poterant . . . tabescebant 28. ortum] orientem 29. Ingratia (*corrige* ingrati?) enim fides tamquam hiemalis glacies tabescit

XVII. 1. enim sunt . . . Domine] *om.* 4. illos *loco sec.*] eos . . . illis apparentes] *om.* illis 6. percussi 8. et perturbationes] turbationes . . . hi] hic . . . languebant] linguebant 9. periebant . . . aerem quae 10. dat testimon. condemn.] data est in omnium condemnatione . . . turbata 11. nisi proditio] nisi praesumptionis adiutorium proditio 12. ab intus] ab *(quod supr. lineam)* intro . . . computat inscientiam] putat scientiam 13. eundem] eum 14. timore] more 15. quisquam] quicumque 16. ineffugabilem

17 Una enim catena tenebrarum omnes erant colligati.
Sive spiritus sibilans, aut inter spissos arborum ramos avium sonus suavis,
aut vis aquae decurrentis nimium,
18 aut sonus validus praecipitatarum petrarum,
aut ludentium animalium cursus invisus,
aut mugientium valida bestiarum vox,
aut resonans de altissimis montibus Echo:
deficientes faciebant illos prae timore.
19 Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine,
et non impeditis operibus continebatur.
20 Solis autem illis superposita erat gravis nox,
imago tenebrarum, quae superventura illis erat.
Ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.

CAPUT XVIII.

1 Sanctis autem tuis maxima erat lux,
et horum quidem vocem audiebant, sed figuram non videbant.
Et quia non et ipsi eadem passi erant, magnificabant te: 2 et qui ante laesi erant,
quia non laedebantur, gratias agebant:
et ut esset differentia, donum petebant.
3 Propter quod ignis ardentem columnam ducem habuerunt ignotae viae,
et solem sine laesura boni hospitii praestitisti.
4 Digni quidem illi carere luce, et pati carcerem tenebrarum,
qui inclusos custodiebant filios tuos,
per quos incipiebat incorruptum legis lumen saeculo dari.
5 Cum cogitarent iustorum occidere infantes:
et uno exposito filio, et liberato, in traductionem illorum, multitudinem filiorum abstulisti,
et pariter illos perdidisti in aqua valida.
6 Illa enim nox ante cognita est a patribus nostris,
ut vere scientes quibus iuramentis crediderunt, animaequiores essent.
7 Suscepta est autem a populo tuo sanitas quidem iustorum,
iniustorum autem exterminatio.
8 Sicut enim laesisti adversarios: sic et nos provocans magnificasti.
9 Absconse enim sacrificabant iusti pueri bonorum,
et iustitiae legem in concordia disposuerunt:
similiter et bona et mala recepturos iustos,
patrum iam decantantes laudes.
10 Resonabat autem inconveniens inimicorum vox,
et flebilis audiebatur planctus ploratorum infantium.
11 Simili autem poena servus cum domino afflictus est,
et popularis homo regi similia passus.
12 Similiter ergo omnes uno nomine mortis mortuos habebant innumerabiles.
Nec enim ad sepeliendum vivi sufficiebant:
quoniam uno momento, quae erat praeclarior natio illorum, exterminata est.
13 De omnibus enim non credentes propter veneficia,
tunc vero primum cum fuit exterminium primogenitorum,
spoponderunt populum Dei esse.
14 Cum enim quietum silentium contineret omnia,
et nox in suo cursu medium iter haberet,
15 omnipotens sermo tuus de caelo a regalibus sedibus,
durus debellator in mediam exterminii terram prosilivit,
16 gladius acutus insimulatum imperium tuum portans,
et stans replevit omnia morte,
et usque ad caelum attingebat stans in terra.
17 Tunc continuo visus somniorum malorum turbaverunt illos,
et timores supervenerunt insperati.
18 Et alius alibi proiectus semivivus,
propter quam moriebatur, causam demonstrabat mortis.
19 Visiones enim, quae illos turbaverunt, haec praemonebant,
ne inscii, quare mala patiebantur, perirent.
20 Tetigit autem tunc et iustos tentatio mortis,
et commotio in eremo facta est multitudinis:
sed non diu permansit ira tua.
21 Properans enim homo sine querela deprecari pro populis,
proferens servitutis suae scutum, orationem,
et per incensum deprecationem allegans,
restitit irae, et finem imposuit necessitati,
ostendens quoniam tuus est famulus.
22 Vicit autem turbas, non in virtute corporis, nec armaturae potentia, sed verbo illum, qui se vexabat, subiecit,
iuramenta parentum, et testamentum commemorans.

XVII. 17. arborum] *om.* 19. luminabatur

XVIII. 1. eadem] per eadem . . . te] *om.* 2. quia] quoniam . . . donum] dominum 3. igni 4. incorruptum] corruptum 5. in aquam validam 6. *om.* enim 8. sic et nos] *om.* et 9. in concordia] *om.* in . . . similiter bona . . . percepturos . . . patrum iam] patrias 11. est] *om.* 12. praeclarior] clarior . . . natio illorum ∫ *Quat.* LVI. *Sequitur fol.* 459. 13. veneficia] beneficia . . . *om.* vero primum . . . sponderunt 15. sedibus venit . . . prosiluit 16. in terra] in terram 18. proiectus] protectus . . . mortis] *om.* 19. haec praemo.] hae prominebant . . . deperirent 20. et iustos] *om.* et . . . tua] *om.* 21. deprecari pro populis, proferens] propugnavit proferens 22. armatura potentiae . . . illum, qui se vex., subiecit] vexatorem subicit . . . et testamentum] *om.*

23 Cum enim iam acervatim cecidissent super alterutrum mortui,
interstitit, et amputavit impetum,
et divisit illam, quae ad vivos ducebat viam.
24 In veste enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum:
et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta,
et magnificentia tua in diademate capitis illius sculpta erat.
25 His autem cessit qui exterminabat, et haec extimuit.
erat enim sola tentatio irae sufficiens.

CAPUT XIX.

1 Impiis autem usque in novissimum sine misericordia ira supervenit.
Praesciebat enim et futura illorum:
2 quoniam cum ipsi permisissent ut se educerent, et cum magna solicitudine praemisissent illos,
consequebantur illos poenitentia acti.
3 Adhuc enim inter manus habentes luctum, et deplorantes ad monumenta mortuorum,
aliam sibi assumpserunt cogitationem inscientiae:
et quos rogantes proiecerant, hos tamquam fugitivos persequebantur:
4 ducebat enim illos ad hunc finem digna necessitas:
et horum, quae acciderant, commemorationem amittebant,
ut quae deerant tormentis, repleret punitio:
5 et populus quidem tuus mirabiliter transiret,
illi autem novam mortem invenirent.
6 Omnis enim creatura ad suum genus ab initio refigurabatur, deserviens tuis praeceptis,
ut pueri tui custodirentur illaesi.
7 Nam nubes castra eorum obumbrabat,
et ex aqua, quae ante erat, terra arida apparuit,
et in mari rubro via sine impedimento,
et campus germinans de profundo nimio:
8 per quem omnis natio transivit, quae tegebatur tua manu,
videntes tua mirabilia et monstra.
9 Tamquam enim equi depaverunt escam,
et tamquam agni exultaverunt,
magnificantes te Domine, qui liberasti illos.
10 Memores enim erant adhuc eorum, quae in incolatu illorum facta fuerant,
quemadmodum pro natione animalium eduxit terra muscas,
et pro piscibus eructavit fluvius multitudinem ranarum.
11 Novissime autem viderunt novam creaturam avium, XIII.
cum adducti concupiscentia postulaverunt escas epulationis.
12 In allocutione enim desiderii, ascendit illis de mari ortygometra:
et vexationes peccatoribus supervenerunt,
non sine illis, quae ante facta erant, argumentis per vim fulminum:
iuste enim patiebantur secundum suas nequitias.
13 Etenim detestabiliorem inhospitalitatem instituerunt:
alii quidem ignotos non recipiebant advenas,
alii autem bonos hospites in servitutem redigebant.
14 Et non solum haec, sed et alius quidam respectus illorum erat:
quoniam inviti recipiebant extraneos.
15 Qui autem cum laetitia receperunt hos, qui eisdem usi erant iustitiis,
saevissimis afflixerunt doloribus.
16 Percussi sunt autem caecitate: sicut illi in foribus iusti,
cum subitaneis cooperti essent tenebris,
unusquisque transitum ostii sui quaerebat.
17 In se enim elementa dum convertuntur,
sicut in organo qualitatis sonus immutatur,
et omnia suum sonum custodiunt:
unde aestimari ex ipso visu certo potest.
18 Agrestia enim in aquatica convertebantur:
et quaecumque erant natantia, in terram transibant.
19 Ignis in aqua valebat supra suam virtutem,
et aqua extinguentis naturae obliviscebatur.
20 Flammae econtrario, corruptibilium animalium non vexaverunt carnes coambulantium,
nec dissolvebant illam, quae facile dissolvebatur sicut glacies, bonam escam.
In omnibus enim magnificasti populum tuum Domine, et honorasti,
et non despexisti, in omni tempore,
et in omni loco assistens eis.

---

23. interstetit . . . deducebat 24. poderis] pudoris . . . erat . . . scultpa erat] erat scribta 25. autem] *om.*

XIX. 1. et futura] *om.* et 2. se educerent] se ducerent . . . praemisissent] dimisissent . . . poenit. acti] paenitentiae actus 3. proiecerunt 6. enim] *om.* 7. et in mari] et ex mari 8. *om.* tua *sec. loc.* 9. equi enim . . . escam] *om.* 10. in] *suppletur postea* 11. escam 12. ortigometra . . . fulminum] fluminum 13. redigebant] accipiebant 14. haec] hoc . . . quidam] quis . . . erat illorum 16. caecitate] civitate . . . ostii sui transitum 17. unde est *(superadditur)* existimare et ex ipso certo visu 18. transiebant 20. enim domine magnificasti populum tuum . . . eis] *add.* Amen.

Subscriptum est: EXPLICIT LIBER SAPIENTIAE SALOMONIS. *Sequitur:* INCIPIT PROLOGUS.

IN ECCLESIASTICUM IESU FILII SIRACH

PROLOGUS

Multorum nobis, et magnorum per legem, et prophetas, aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est: in quibus oportet laudare Israel doctrinae et sapientiae causa: quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse et dicentes et scribentes doctissimos fieri. Avus meus Iesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis, et prophetarum, et aliorum librorum, qui nobis a parentibus nostris traditi sunt: voluit et ipse scribere aliquid horum, quae ad doctrinam et sapientiam pertinent: ut desiderantes discere, et illorum periti facti, magis magisque attendant animo, et confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum benevolentia, et attentiori studio lectionem facere, et veniam habere in illis, in quibus videmur sequentes imaginem sapientiae deficere in verborum compositione. Nam deficiunt verba Hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam. Non autem solum haec, sed et ipsa lex, et prophetae, ceteraque aliorum librorum, non parvam habent differentiam, quando inter se dicuntur. Nam in octavo et trigesimo anno temporibus Ptolemaei Evergetis regis, postquam perveni in Aegyptum: et cum multum temporis ibi fuissem, inveni ibi libros relictos, non parvae, neque contemnendae doctrinae. Itaque bonum et necessarium putavi et ipse aliquam addere diligentiam et laborem interpretandi librum istum: et multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis ad illa, quae ad finem ducunt, librum istum dare, et illis qui volunt animum intendere, et discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere.

ECCLESIASTICUS

CAPUT I.

1 Omnis sapientia a Domino Deo est,
et cum illo fuit semper, et est ante aevum.
2 Arenam maris, et pluviae guttas, et dies saeculi quis dinumeravit?
Altitudinem caeli, et latitudinem terrae, et profundum abyssi quis dimensus est?
3 Sapientiam Dei praecedentem omnia quis investigavit?
4 Prior omnium creata est sapientia, et intellectus prudentiae ab aevo.
5 Fons sapientiae verbum Dei in excelsis,
et ingressus illius mandata aeterna.
6 Radix sapientiae cui revelata est, et astutias illius quis agnovit?
7 Disciplina sapientiae cui revelata est, et manifestata?
et multiplicationem ingressus illius quis intellexit?
8 Unus est altissimus Creator omnipotens,
et Rex potens, et metuendus nimis,
sedens super thronum illius et dominans Deus.
9 Ipse creavit illam in Spiritu sancto,
et vidit, et dinumeravit, et mensus est.
10 Et effudit illam super omnia opera sua, et super omnem carnem
secundum datum suum, et praebuit illam diligentibus se.
11 Timor Domini gloria, et gloriatio, et laetitia, et corona exultationis.
12 Timor Domini delectabit cor, et dabit laetitiam, et gaudium, et longitudinem dierum.
13 Timenti Dominum bene erit in extremis, et in die defunctionis suae benedicetur.
14 Dilectio Dei honorabilis sapientia.
15 Quibus autem apparuerit in visu, diligunt eam in visione,
et in agnitione magnalium suorum.

---

3. sapientia demonstrata est] sapientiam demonstratam . . . 8. Hiesus . . . 9. ad diligentiam] ad scientiam . . . 12. volui et ipse . . . 21. sapientiae et deficere . . . 22. hebreica . . . 23. translata fuerint . . . 24. Non solum autem . . . 25. *om.* aliorum . . . 28. trigesimo] tricensimo . . . 29. Ptolomaei . . . 31. ibi fuissem *etc.*] ibi fecissem, inveni libros . . . 35. istum librum et . . . 38. librum dare (*om.* istum) . . . 41. proposuerunt. *Subscriptum:* EXPLICIT PROLOGUS. INCIPIUNT CAPITULA. *Sunt autem capp.* XXVI. *Folio* 460. *legitur*: EXPLICIUNT CAPITULA. INCIPIT LIBER ECCLESIASTICUM SALOMONIS.

I. 1. aevum] eum 2. arenam] harenae . . . dimensus] mensus 6. agnovit] intellexit 8. est et altissimus . . . et rex] *om.* et 10. effudit super . . . et praebuit] praebet 11. et gloria 12. et longitudinem] in longitudine 14. honorabilis] horribilis

16 Initium sapientiae, timor Domini,
et cum fidelibus in vulva concreatus est,
cum electis feminis graditur,
et cum iustis et fidelibus agnoscitur.
17 Timor Domini, scientiae religiositas.
18 Religiositas custodiet et iustificabit cor,
iucunditatem atque gaudium dabit.
19 Timenti Dominum bene erit, et in diebus consummationis illius benedicetur.
20 Plenitudo sapientiae est timere Deum,
et plenitudo a fructibus illius.
21 Omnem domum illius implebit a generationibus,
et receptacula a thesauris illius.
22 Corona sapientiae, timor Domini,
replens pacem, et salutis fructum:
23 et vidit, et dinumeravit eam: utraque autem sunt dona Dei.
24 Scientiam, et intellectum prudentiae sapientia compartietur:
et gloriam tenentium se, exaltat.
25 Radix sapientiae est timere Dominum:
et rami illius longaevi.
26 In thesauris sapientiae intellectus, et scientiae religiositas:
execratio autem peccatoribus sapientia.
27 Timor Domini expellit peccatum: [28] nam qui sine timore est, non poterit iustificari:
iracundia enim animositatis illius, subversio illius est.
29 Usque in tempus sustinebit patiens,
et postea redditio iucunditatis.
30 Bonus sensus usque in tempus abscondet verba illius, et labia multorum enarrabunt sensum illius.
31 In thesauris sapientiae significatio disciplinae:
32 execratio autem peccatori, cultura Dei.
II. 33 Fili concupiscens sapientiam, conserva iustitiam,
et Deus praebebit illam tibi.
34 Sapientia enim et disciplina timor Domini:
et quod beneplacitum est illi, [35] fides, et mansuetudo,
et adimplebit thesauros illius.
36 Ne sis incredibilis timori Domini:
et ne accesseris ad illum duplici corde.
37 Ne fueris hypocrita in conspectu hominum,
et non scandalizeris in labiis tuis.
38 Attende in illis, ne forte cadas,
et adducas animae tuae inhonorationem,
39 et revelet Deus absconsa tua, et in medio synagogae elidat te:
40 quoniam accessisti maligne ad Dominum,
et cor tuum plenum est dolo et fallacia.

CAPUT II.

1 Fili accedens ad servitutem Dei,
sta in iustitia, et timore, et praepara animam tuam ad tentationem.
2 Deprime cor tuum, et sustine:
inclina aurem tuam, et suscipe verba intellectus: et ne festines in tempore obductionis.
3 Sustine sustentationes Dei: coniungere Deo, et sustine, ut crescat in novissimo vita tua.
4 Omne, quod tibi applicitum fuerit, accipe:
et in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe:
5 quoniam in igne probatur aurum et argentum,
homines vero receptibiles in camino humiliationis.
6 Crede Deo, et recuperabit te. et dirige viam tuam, et spera in illum.
Serva timorem illius, et in illo veterasce.
7 Metuentes Dominum sustinete misericordiam eius:
et non deflectatis ab illo ne cadatis.
8 Qui timetis Dominum, credite illi: et non evacuabitur merces vestra.
9 Qui timetis Dominum, sperate in illum:
et in oblectationem veniet vobis misericordia.
10 Qui timetis Dominum diligite illum, et illuminabuntur corda vestra.
11 Respicite filii nationes hominum:
et scitote quia nullus speravit in Domino, et confusus est.
12 Quis enim permansit in mandatis eius, et derelictus est?
aut quis invocavit eum, et despexit illum?
13 Quoniam pius et misericors est Deus,
et remittet in die tribulationis peccata:
et protector est omnibus exquirentibus se in veritate.
14 Vae duplici corde, et labiis scelestis, et manibus malefacientibus,
et peccatori terram ingredienti duabus viis.
15 Vae dissolutis corde, qui non credunt Deo:
et ideo non protegentur ab eo.
16 Vae his, qui perdiderunt sustinentiam,
et qui dereliquerunt vias rectas, et diverterunt in vias pravas.
17 Et quid facient, cum inspicere coeperit Dominus?
18 Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo illius:
et qui diligunt illum, conservabunt viam illius.

I. 16. et cum electis . . . graditur] creditur (*sic*) 18. iustificabit cor] iustificabitur 20. est] *om.* 24. prudentiae sapientia] sapientiae . . . gloria 25. dominum] *deum . . . et rami] *om.* et 27. Domini] dei 28. illius est] *om.* est 31. 32. In thesauris *usque* cultura Dei:] *desunt hi duo versus* 33. Fili] *om.* . . . praebet 35. adimplevit 36. Ne sis incredibilis] non sis incredulus 37. in labiis] *om.* in

II. 2. inclina] declina . . . suscipe] excipe . . . in tempus 5. recept.] acceptabiles 6. veteresce 7. Dominum] deum . . . eius] illius 8. Dominum] deum 12. Quis enim] *om.* . . . aut quis] et quis . . . eum] illum . . . illum] eum 13. in die] in tempore . . . et protector est] *om.* 15. et ideo] *om.* et 16. sustinentiam] substantiam . . . et qui derel.] *om.* et 17. facietis . . . Dominus] deus 18. verbo illius] deo

19 Qui timent Dominum, inquirent quae beneplacita sunt ei:
et qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius.
20 Qui timent Dominum, praeparabunt corda sua,
et in conspectu illius sanctificabunt animas suas.
21 Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius,
et patientiam habebunt usque ad inspectionem illius,
22 dicentes: Si poenitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, et non in manus hominum.
23 Secundum enim magnitudinem ipsius, sic et misericordia illius cum ipso est.

CAPUT III.

1 Filii sapientiae, ecclesia iustorum: et natio illorum, obedientia et dilectio.
2 Iudicium patris audite filii,
et sic facite ut salvi sitis.
3 Deus enim honoravit patrem in filiis:
et iudicium matris exquirens, firmavit in filios.
4 Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis,
et continebit se ab illis,
et in oratione dierum exaudietur.
5 Et sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem suam.
III. 6 **Q**ui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis, et in die orationis suae exaudietur.
7 Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore:
et qui obedit patri, refrigerabit matrem.
8 Qui timet Dominum honorat parentes,
et quasi dominis serviet his, qui se genuerunt.
9 In opere et sermone, et omni patientia honora patrem tuum,
10 ut superveniat tibi benedictio ab eo,
et benedictio illius in novissimo maneat.
11 Benedictio patris firmat domos filiorum:
maledictio autem matris eradicat fundamenta.
12 Ne glorieris in contumelia patris tui:
non enim est tibi gloria, eius confusio.
13 Gloria enim hominis ex honore patris sui,
et dedecus filii pater sine honore.
14 Fili suscipe senectam patris tui, et non contristes eum in vita illius:
15 et si defecerit sensu, veniam da, et ne spernas eum in virtute tua:
eleemosyna enim patris non erit in oblivione.
16 Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum,
17 et in iustitia aedificabitur tibi,
et in die tribulationis commemorabitur tui:
et sicut in sereno glacies solventur peccata tua.
18 Quam malae famae est, qui derelinquit patrem:
et est maledictus a Deo, qui exasperat matrem.
19 Fili in mansuetudine opera tua perfice,
et super hominum gloriam diligeris.
20 Quanto magnus es, humilia te in omnibus,
et coram Deo invenies gratiam:
21 quoniam magna potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur.
22 Altiora te ne quaesieris, et fortiora te ne scrutatus fueris:
sed quae praecepit tibi Deus, illa cogita semper,
et in pluribus operibus eius ne fueris curiosus.
23 Non est enim tibi necessarium ea, quae abscondita sunt, videre oculis tuis.
24 In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter,
et in pluribus operibus eius non eris curiosus.
25 Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi.
26 Multos quoque supplantavit suspicio illorum,
et in vanitate detinuit sensus illorum.
27 Cor durum habebit male in novissimo:
et qui amat periculum, in illo peribit.
28 Cor ingrediens duas vias, non habebit successus,
et pravus corde in illis scandalizabitur.
29 Cor nequam gravabitur in doloribus, et peccator adiiciet ad peccandum.
30 Synagogae superborum non erit sanitas:
frutex enim peccati radicabitur in illis,
et non intelligetur.
31 Cor sapientis intelligitur in sapientia,
et auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.
32 Sapiens cor, et intelligibile abstinebit se a peccatis,
et in operibus iustitiae successus habebit.
33 Ignem ardentem extinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis:
34 et Deus prospector est eius qui reddit gratiam: meminit eius in posterum,
et in tempore casus sui inveniet firmamentum.

II. 19. ipsius] illius 22. in manus Domini] in manu dei 23. ipsius] illius . . . illius cum ipso est] ipsius cum ipso.

III. 1. ecclesiae 2. filii] fili dilecti 3. firmavit] *om.* 4. exoravit . . . et in oratione] *om.* et 5. ita et] et 6. *Inscriptio rubra:* III. De honore parentum . . . suum] *om.* 7. refrigeravit matri 8. Dominum] deum . . . genuerunt] generaverunt 10. ab eo] a deo . . . manet 11. autem] *om.* 12. in contumeliam . . . non est enim . . . eius] sed 14. et non] et ne . . . illius] sua 15. in tua virtute . . . elemosyna 16. bonum] malum 17. et in die] *om.* et . . . et sicut] *om.* et . . . tua peccata 18. reliquit (*corr. eadem manu* reliquit) 21. humilibus] hominibus 22. tibi] *om.* 26. quoque] enim 27. male habebit 28. successus] requiem . . . pravus corde] parvicordius 30. non erit] non est . . . eradicabitur . . . intellegitur 31. sapiens 32. abstinet 34. prospector est] *om.* est . . . meminit eius] *om.* eius . . . sui inveniet] tui invenies

CAPUT IV.

1 Fili eleemosynam pauperis ne defraudes, et oculos tuos ne transvertas a paupere.
2 Animam esurientem ne despexeris: et non exasperes pauperem in inopia sua.
3 Cor inopis ne afflixeris, et non protrahas datum angustianti.
4 Rogationem contribulati ne abiicias: et non avertas faciem tuam ab egeno.
5 Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram:
et non relinquas quaerentibus tibi retro maledicere:
6 maledicentis enim tibi in amaritudine animae
exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum, qui fecit illum.
7 Congregationi pauperum affabilem te facito, et presbytero humilia animam tuam,'
et magnato humilia caput tuum.
8 Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, et redde debitum tuum, et responde illi pacifica in mansuetudine.
9 Libera eum, qui iniuriam patitur de manu superbi:
et non acide feras in anima tua.
10 In iudicando esto pupillis misericors ut pater, et pro viro matri illorum:
11 et eris tu velut filius Altissimi obediens, et miserebitur tui magis quam mater.
IIII. 12 **S**apientia filiis suis vitam inspirat, et suscipit inquirentes se,
et praeibit in via iustitiae. 13 Et qui illam diligit, diligit vitam:
et qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem eius.
14 Qui tenuerint illam, vitam hereditabunt: et quo introibit, benedicet Deus.
15 Qui serviunt ei, obsequentes erunt sancto: et eos, qui diligunt illam, diligit Deus.
16 Qui audit illam, iudicabit Gentes: et qui intuetur illam, permanebit confidens.
17 Si crediderit ei, hereditabit illam, et erunt in confirmatione creaturae illius.
18 Quoniam in tentatione ambulat cum eo, et in primis eligit eum.
19 Timorem et metum, et probationem inducet super illum:
et cruciabit illum in tribulatione doctrinae suae,
donec tentet eum in cogitationibus suis,
et credat animae illius. 20 Et firmabit illum,
et iter adducet directum ad illum, et laetificabit illum, 21 et denudabit absconsa sua illi,
et thesaurizabit super illum scientiam et intellectum iustitiae.
22 Si autem oberraverit, derelinquet eum, et tradet eum in manus inimici sui.
23 Fili conserva tempus, et devita a malo.
24 Pro anima tua ne confundaris dicere verum.
25 Est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam.
26 Ne accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium.
27 Ne reverearis proximum tuum in casu suo:
28 nec retineas verbum in tempore salutis.
Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.
29 In lingua enim sapientia dignoscitur:
et sensus, et scientia, et doctrina in verbo sensati,
et firmamentum in operibus iustitiae.
30 Non contradicas verbo veritatis ullo modo, et de mendacio ineruditionis tuae confundere.
31 Non confundaris confiteri peccata tua, et ne subiicias te omni homini pro peccato.
32 Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii.
33 Pro iustitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro iustitia,
et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.
34 Noli citatus esse in lingua tua: et inutilis, et remissus in operibus tuis.
35 Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, et opprimens subiectos tibi.
36 Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, et ad dandum collecta.

CAPUT V.

1 Noli attendere ad possessiones iniquas, et ne dixeris: Est mihi sufficiens vita:
nihil enim proderit in tempore vindictae et obductionis.
2 Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui:

IV. 1. *Inscriptio:* De elemosyna et de pauperibus. 1. ne fraudes 3. protrahas] detrahas 5. tuos] *om.* 6. animae] *om.* ... deprecatio] praecatio 8. *om.* sine tristitia ... *om.* illi 10. *Inscriptio:* De pupillis et vidua. 11. tu] *om.* 12. *Inscriptio:* De studio sapientiae ... inspirat] spirat ... inquirentes] quaerentes ... praeivit 13. complectebuntur 14. introivit ... benedicit 16. iudicat ... intuebitur ... permanet 17. illius] illorum 18. eligit] diligit 19. et probationem] ad prob. ... temtet illum ... suis] illius 20. firmavit ... et laetificabit illum] *om.* 21. denudavit ... thesaurizat 23. *Inscriptio:* In tempore pro fide ac iustitia studendum et pro salute animae. 24. ne] non 25. peccatum, et est conf. adducens] *om.* 26. Nec accipias 27. Ne] non ... in casum suum 28. in tempus ... suo] eius 29. enim agnoscitur sapientia ... in verbo sensati] in verbis veritatis 30. verbo veritatis] veritati 31. omni homini] ab *(sed punctis improbatum)* homini 32. nec] et ne 33. Pro iustitia] in iustitia 34. esse citatus

V. 1. *Inscriptio:* De non confidendo in divitiis. 2. Ne *usq. ad* tui] non sequaris concupiscentiam cordis

3 et ne dixeris: Quomodo potui?
aut quis me subiiciet propter facta mea?
Deus enim vindicans vindicabit.
4 Ne dixeris: Peccavi, et quid mihi accidit triste?
Altissimus enim est patiens redditor.
5 De propitiato peccato noli esse sine metu,
neque adiicias peccatum super peccatum.
6 Et ne dicas: Miseratio Domini magna est,
multitudinis peccatorum meorum miserebitur.
7 Misericordia enim et ira ab illo cito proximant,
et in peccatores respicit ira illius.
8 Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem.
9 Subito enim veniet ira illius,
et in tempore vindictae disperdet te.
10 Noli anxius esse in divitiis iniustis:
non enim proderunt tibi in die obductionis et vindictae.
11 Non ventiles te in omnem ventum, et non eas in omnem viam.
sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua.
12 Esto firmus in via Domini, et in veritate sensus tui et scientia,
et prosequatur te verbum pacis et iustitiae.
13 Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas:
et cum sapientia proferas responsum verum.
14 Si est tibi intellectus, responde proximo:
sin autem, sit manus tua super os tuum,
ne capiaris in verbo indisciplinato, et confundaris.
15 Honor et gloria in sermone sensati,
lingua vero imprudentis subversio est ipsius.
16 Non appelleris susurro, et lingua tua ne capiaris, et confundaris.
17 Super furem enim est confusio et poenitentia,
et denotatio pessima super bilinguem:
susurratori autem odium, et inimicitia, et contumelia.
18 Iustifica pusillum, et magnum similiter.

CAPUT VI.

1 Noli fieri pro amico inimicus proximo:
improperium enim et contumeliam malus hereditabit,
et omnis peccator invidus et bilinguis.
2 Non te extollas in cogitatione animae tuae velut taurus:
ne forte elidatur virtus tua per stultitiam,
3 et folia tua comedat, et fructus tuos perdat,
et relinquaris velut lignum aridum in eremo.
4 Anima enim nequam disperdet qui se habet, et in gaudium inimicis dat illum,
et deducet in sortem impiorum.
5 Verbum dulce multiplicat amicos, et mitigat inimicos:
et lingua eucharis in bono homine abundat.
6 Multi pacifici sint tibi, et consiliarius sit tibi unus de mille.
7 Si possides amicum, in tentatione posside eum,
et ne facile credas ei.
8 Est enim amicus secundum tempus suum, et non permanebit in die tribulationis.
9 Et est amicus qui convertitur ad inimicitiam:
et est amicus qui odium et rixam, et convitia denudabit.
10 Est autem amicus socius mensae, et non permanebit in die necessitatis.
11 Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coaequalis,
et in domesticis tuis fiducialiter aget:
12 si humiliaverit se contra te, et a facie tua absconderit se,
unanimem habebis amicitiam bonam.
13 Ab inimicis tuis separare, et ab amicis tuis attende.
14 Amicus fidelis, protectio fortis:
qui autem invenit illum, invenit thesaurum.
15 Amico fideli nulla est comparatio,
et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius.
16 Amicus fidelis, medicamentum vitae et immortalitatis:
et qui metuunt Dominum, invenient illum.
17 Qui timet Deum, aeque habebit amicitiam bonam:
quoniam secundum illum erit amicus illius.
18 Fili a iuventute tua excipe doctrinam, et usque ad canos invenies sapientiam.
19 Quasi is qui arat, et seminat, accede ad eam, et sustine bonos fructus illius.
20 In opere enim ipsius exiguum laborabis, et cito edes de generationibus illius.
21 Quam aspera est nimium sapientia indoctis hominibus,
et non permanebit in illa excors.
22 Quasi lapidis virtus probatio erit in illis,
et non demorabuntur proiicere illam.
23 Sapientia enim doctrinae secundum nomen est eius,
et non est multis manifesta:
quibus autem cognita est, permanet usque ad conspectum Dei.

V. 4. accidit mihi 5. de propitiatu peccatorum 6. Domini] dei 7. proximat 8. *Inscriptio:* De conversione. 9. disperdet] perdet 10. non] nihil . . . tibi in die] in diem 11. *om.* omnis . . . in duplici] *om.* in 12. Domini] dei 13. proferas] fers 15. *om.* vero . . . est] *om.* 16. susurrio . . . ne] *om.* 17. fure . . . *om.* enim . . . inimicitiae

VI. 3. comedet . . . perdet . . . relinqueris 4. inimici in sorte 5. *Inscriptio:* De amici gratia . . . habundavit 6. tibi sit 7. et non . . . ei] illi 10. permanet 11. aget] age 16. 17. invenient illum. Qui timet Deum, aeque] *haec supplevit corrector.* 18. *Inscriptio:* De doctrina sapientiae. 19. ad eam] ad illam 22. illam] illum 23. multis est . . . cognita] magnificata

24 Audi fili, et accipe consilium intellectus, et ne abiicias consilium meum.
25 Iniice pedem tuum in compedes illius, et in torques illius collum tuum:
26 subiice humerum tuum, et porta illam, et ne acedieris vinculis eius.
27 In omni animo tuo accede ad illam, et in omni virtute tua conserva vias eius.
28 Investiga illam, et manifestabitur tibi,
et continens factus ne derelinquas eam:
29 in novissimis enim invenies requiem in ea,
et convertetur tibi in oblectationem.
30 Et erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis,
et bases virtutis, et torques illius in stolam gloriae:
31 decor enim vitae est in illa,
et vincula illius alligatura salutaris.
32 Stolam gloriae indues eam, et coronam gratulationis superpones tibi.
33 Fili, si attenderis mihi, disces: et si accommodaveris animum tuum, sapiens eris.
34 Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam:
et si dilexeris audire, sapiens eris.
35 In multitudine presbyterorum prudentium sta,
et sapientiae illorum ex corde coniungere,
ut omnem narrationem Dei possis audire,
et proverbia laudis non effugiant a te.
36 Et si videris sensatum, evigila ad eum,
et gradus ostiorum illius exterat pes tuus.
37 Cogitatum tuum habe in praeceptis Dei,
et in mandatis illius maxime assiduus esto:
et ipse dabit tibi cor, et concupiscentia sapientiae dabitur tibi.

CAPUT VII.

1 Noli facere mala, et non te apprehendent.
2 Discede ab iniquo, et deficient mala abs te.
3 Fili, non semines mala in sulcis iniustitiae, et non metes ea in septuplum.
4 Noli quaerere a domino ducatum,
neque a rege cathedram honoris.
5 Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est:
et penes regem noli velle videri sapiens.
6 Noli quaerere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates:
ne forte extimescas faciem potentis, et ponas scandalum in aequitate tua.
7 Non pecces in multitudinem civitatis,
nec te immittas in populum,
8 neque alliges duplicia peccata:
nec enim in uno eris immunis.
9 Noli esse pusillanimis in animo tuo:
10 exorare, et facere eleemosynam ne despicias.
11 Ne dicas: In multitudine munerum meorum respiciet Deus,
et offerente me Deo altissimo, munera mea suscipiet.
12 Non irrideas hominem in amaritudine animae:
est enim qui humiliat et exaltat, circumspector Deus.
13 Noli arare mendacium adversus fratrem tuum:
neque in amicum similiter facias.
14 Noli velle mentiri omne mendacium:
assiduitas enim illius non est bona.
15 Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum,
et non iteres verbum in oratione tua.
16 Non oderis laboriosa opera,
et rusticationem creatam ab Altissimo.
17 Non te reputes in multitudine indisciplinatorum.
18 Memento irae, quoniam non tardabit.
19 Humilia valde spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impii, ignis et vermis.
20 Noli praevaricari in amicum pecuniam differentem,
neque fratrem charissimum auro spreveris.
21 Noli discedere a muliere sensata et bona, quam sortitus es in timore Domini:
gratia enim verecundiae illius super aurum.
22 Non laedas servum in veritate operantem,
neque mercenarium dantem animam suam.
23 Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua,
non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.
24 Pecora tibi sunt? attende illis:
et si sunt utilia, perseverent apud te.
25 Filii tibi sunt? erudi illos, et curva illos a pueritia illorum.
26 Filiae tibi sunt? serva corpus illarum,
et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.
27 Trade filiam, et grande opus feceris, et homini sensato da illam.
28 Mulier si est tibi secundum animam tuam, non proiicias illam:
et odibili non credas te. In toto corde tuo
29 honora patrem tuum, et gemitus matris tuae ne obliviscaris:

VI. 25. in compede . . . tuum collum 26. acedieris (*primum erat* acced.) illum vinc. illius 27. ad illum . . . serva 28. derelinqueris 29. convertitur . . . oblectatione 30. *om.* eius . . . protectione . . . stola 31. alligatura] netura 32. stola 33. animum tuum] aurem tuam 34. et si incl. 35. effugient 36. ad eum] ad illum 37. *om.* tuum . . . illius] eius . . . cor tibi

VII. 1. *Inscriptio:* De non faciendis malis. 3. Fili] *om.* 4. a domino] ab homine 6. nisi si . . . iniquitatem . . . in aequitate] in agilitate 7. multitudine 8. immunis] communis 9. in anima tua 10. ne] non 11. offerentem . . . susc. munera mea 13. *Inscriptio:* De mendacio vitando ad amicum . . . arare] amare 14. est] *om.* 15. tua oratione 16. ab altissimo creatam 18. tardavit 19. vermes 20. praevaricare . . . pecunia differenti 21. Domini] dei 22. *Inscriptio:* De servo bono . . . operant. in verit. 23. sit tibi] *om.* . . . eum libert. 24. sunt tibi 25. *Inscriptio:* De filiis. 28. si] *om.* 29. *Inscriptio:* De parentibus.

30 memento quoniam nisi per illos natus non fuisses:
et retribue illis, quomodo et illi tibi.
31 In tota anima tua time Dominum, et sacerdotes illius sanctifica.
32 In omni virtute tua dilige eum qui te fecit: et ministros eius ne derelinquas.
33 Honora Deum ex tota anima tua,
et honorifica sacerdotes, et propurga te cum brachiis.
34 Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum et purgationis:
et de negligentia tua purga te cum paucis.
35 Datum brachiorum tuorum et sacrificium sanctificationis offeres Domino, et initia sanctorum:
36 et pauperi porrige manum tuam,
ut perficiatur propitiatio et benedictio tua.
37 Gratia dati in conspectu omnis viventis,
et mortuo non prohibeas gratiam.
38 Non desis plorantibus in consolatione, et cum lugentibus ambula.
39 Non te pigeat visitare infirmum:
ex his enim in dilectione firmaberis.
40 In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis.

CAPUT VIII.

1 Non litiges cum homine potente,
ne forte incidas in manus illius.
2 Non contendas cum viro locuplete, ne forte contra te constituat litem tibi.
3 Multos enim perdidit aurum et argentum,
et usque ad cor regum extendit, et convertit.
4 Non litiges cum homine linguato,
et non strues in ignem illius ligna.
5 Non communices homini indocto,
ne male de progenie tua loquatur.
6 Ne despicias hominem avertentem se a peccato, neque improperes ei.
memento quoniam omnes in correptione sumus.
7 Ne spernas hominem in sua senectute: etenim ex nobis senescunt.
8 Noli de mortuo inimico tuo gaudere:
sciens quoniam omnes morimur, et in gaudium nolumus venire.
9 Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium,
et in proverbiis eorum conversare.
10 Ab ipsis enim disces sapientiam, et doctrinam intellectus, et servire magnatis sine querela.
11 Non te praetereat narratio seniorum:
ipsi enim didicerunt a patribus suis:
12 quoniam ab ipsis disces intellectum, et in tempore necessitatis dare responsum.
13 Non incendas carbones peccatorum arguens eos,
et ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.
14 Ne contra faciem stes contumeliosi,
ne sedeat quasi insidiator ori tuo.
15 Noli foenerari homini fortiori te:
quod si foeneraveris, quasi perditum habe.
16 Non spondeas super virtutem tuam:
quod si spoponderis, quasi restituens cogita.
17 Non iudices contra iudicem:
quoniam secundum quod iustum est iudicat.
18 Cum audace non eas in via, ne forte gravet mala sua in te:
ipse enim secundum voluntatem suam vadit, et simul cum stultitia illius peries.
19 Cum iracundo non facias rixam,
et cum audace non eas in desertum:
quoniam quasi nihil est ante illum sanguis,
et ubi non est adiutorium, elidet te.
20 Cum fatuis consilium non habeas:
non enim poterunt diligere nisi quae eis placent.
21 Coram extraneo ne facias consilium: nescis enim quid pariet.
22 Non omni homini cor tuum manifestes:
ne forte inferat tibi gratiam falsam, et convitietur tibi.

CAPUT IX.

1 Non zeles mulierem sinus tui,
ne ostendat super te malitiam doctrinae nequam.
2 Non des mulieri potestatem animae tuae,
ne ingrediatur in virtutem tuam, et confundaris.
3 Ne respicias mulierem multivolam: ne forte incidas in laqueos illius.
4 Cum saltatrice ne assiduus sis: nec audias illam,
ne forte pereas in efficacia illius.
5 Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius.
6 Ne des fornicariis animam tuam in ullo:
ne perdas te, et hereditatem tuam.
7 Noli circumspicere in vicis civitatis,
nec oberraveris in plateis illius.
8 Averte faciem tuam a muliere compta,
et ne circumspicias speciem alienam.
9 Propter speciem mulieris multi perierunt:
et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.

VII. 30. natus] *om.* 31. *Inscriptio:* De timore dei et honore sacerdotum... Dominum] deum 32. ne] non 34. illis] illi . . . tua] *om.* 35. *om.* Domino... et initia] in vita 37. dati] datus . . . *Inscripitio:* De defunctis. 38. consolatione] rogatione 39. firmaveris

VIII. 1. *Inscriptio:* De non litigando. 2. contra te constituat] contra consistat 3. *om.* enim . . . atque argentum . . . ad] *om.* 4. in igne 7. in sua senecta 9. eorum] illorum 10. sapientiam et] *om.* 11. et ipsi 12. dare] *om.* 13. carbones peccatoris . . . illorum] *om.* 14. *Inscriptio:* De vitandis malis. 15. quasi] tamquam 16. sponderis 17. iustum] dignum 19. et cum aud.] *om.* et 20. et cum fatuis ne consilium habeas . . . eis] ipsis 22. falsam] *om.*

IX. 1. *Inscriptio:* De mulieribus. 2. in virtute tua 4. saltrice 6. Non des . . . ullo] nullo 8. et ne] et non

10 Omnis mulier, quae est fornicaria, quasi
stercus in via conculcabitur.
11 Speciem mulieris alienae multi admirati,
reprobi facti sunt.
colloquium enim illius quasi ignis exardescit.
12 Cum aliena muliere ne sedeas omnino,
nec accumbas cum ea super cubitum:
13 et non alterceris cum illa in vino,
ne forte declinet cor tuum in illam,
et sanguine tuo labaris in perditionem.
14 Ne derelinquas amicum antiquum:
novus enim non erit similis illi.
15 Vinum novum, amicus novus:
veterascet, et cum suavitate bibes illud.
16 Non zeles gloriam, et opes peccatoris:
non enim scis quae futura sit illius subversio.
17 Non placeat tibi iniuria iniustorum,
sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius.
18 Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi,
et non suspicaberis timorem mortis.
19 Et si accesseris ad illum, noli aliquid committere,
ne forte auferat vitam tuam.
20 Communionem mortis scito:
quoniam in medio laqueorum ingredieris,
et super dolentium arma ambulabis.
21 Secundum virtutem tuam cave te a proximo tuo,
et cum sapientibus et prudentibus tracta.
22 Viri iusti sint tibi convivae, et in timore Dei sit tibi gloriatio,
23 et in sensu sit tibi cogitatus Dei,
et omnis enarratio tua in praeceptis Altissimi.
24 In manu artificum opera laudabuntur,
et princeps populi in sapientia sermonis sui,
in sensu vero seniorum verbum.
25 Terribilis est in civitate sua homo linguosus:
et temerarius in verbo suo odibilis erit.

CAPUT X.

1 Iudex sapiens iudicabit populum suum,
et principatus sensati stabilis erit.
2 Secundum iudicem populi, sic et ministri eius:
et qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea.
3 Rex insipiens perdet populum suum:
et civitates inhabitabuntur per sensum potentium.
4 In manu Dei potestas terrae:
et utilem rectorem suscitabit in tempus super illam.
5 In manu Dei prosperitas hominis,
et super faciem scribae imponet honorem suum.
6 Omnis iniuriae proximi ne memineris,
et nihil agas in operibus iniuriae.
7 Odibilis coram Deo est et hominibus superbia:
et execrabilis omnis iniquitas gentium.
8 Regnum a gente in gentem transfertur
propter iniustitias, et iniurias, et contumelias, et diversos dolos.
9 Avaro autem nihil est scelestius.
Quid superbit terra et cinis?
10 Nihil est iniquius quam amare pecuniam.
hic enim et animam suam venalem habet:
quoniam in vita sua proiecit intima sua.
11 Omnis potentatus brevis vita.
Languor prolixior gravat medicum.
12 Brevem languorem praecidit medicus:
sic et rex hodie est, et cras morietur.
13 Cum enim morietur homo, hereditabit serpentes, et bestias, et vermes.
14 Initium superbiae hominis, apostatare a Deo: VIII.
15 quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor eius.
quoniam initium omnis peccati est superbia:
qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, et subvertet eum in finem.
16 Propterea exhonoravit Dominus conventus malorum, et destruxit eos usque in finem.
17 Sedes ducum superborum destruxit Deus,
et sedere fecit mites pro eis.
18 Radices gentium superbarum arefecit Deus,
et plantavit humiles ex ipsis gentibus.
19 Terras gentium evertit Dominus,
et perdidit eas usque ad fundamentum.
20 Arefecit ex ipsis, et disperdidit eos,
et cessare fecit memoriam eorum a terra.
21 Memoriam superborum perdidit Deus, et reliquit memoriam humilium sensu.
22 Non est creata hominibus superbia:
neque iracundia nationi mulierum.
23 Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum:
semen autem hoc exhonorabitur, quod praeterit mandata Domini.
24 In medio fratrum rector illorum in honore:
et qui timent Dominum, erunt in oculis illius.

IX. 10. conculcatur 13. in illam] in illa . . . in perditione 14. *Inscriptio:* Non relinquendum amicum antiquum. 15. veterescet 22. *Inscriptio:* De convivis iustis . . . tibi gloriatio] gloria tibi 23. *om.* Dei . . . narratio *sine* tua 24. In manus . . . laudabitur 25. erit] est

X. 1. *Inscriptio:* De iudicibus . . . iudicabit] vindicat 2. tales et inh. in ea] tales inhabitantes 3. potentium] prudentium 4. in manu dei potestas terrae] *add.* et exclamabilis omnis iniquitas gentium . . . in tempus suscitavit 5. prosperitas hominis] potestas hominum 7. est] *om.* 8. propter *usque ad* dolos] *supplevit manus altera* 9. *Inscriptio:* De avaritia. 10. et] *om.* 11. vita] via . . . brevis via⌈ *Quat.* LVII. *Sequitur fol.* 467. 13. hereditavit 14. *Inscriptio:* De superbia. 15. omnis peccati est] peccati omnis . . . eum] eos 20. eos] illos 21. perdidit deus memoriam superborum et relinquit 23. Deum] dominum 24. et qui] *om.* et . . . timent deum

25 Gloria divitum, honoratorum, et pauperum,
timor Dei est: 26 noli despicere hominem iustum pauperem,
et noli magnificare virum peccatorem divitem.
27 Magnus, et iudex, et potens est in honore:
et non est maior illo, qui timet Deum.
28 Servo sensato liberi servient:
et vir prudens et disciplinatus non murmurabit correptus,
et inscius non honorabitur. 29 Noli extollere te in faciendo opere tuo,
et noli cunctari in tempore angustiae.
30 Melior est qui operatur, et abundat in omnibus, quam qui gloriatur, et eget pane.
31 Fili in mansuetudine serva animam tuam,
et da illi honorem secundum meritum suum.
32 Peccantem in animam suam quis iustificabit?
et quis honorificabit exhonorantem animam suam?
33 Pauper gloriatur per disciplinam et timorem suum:
et est homo qui honorificatur propter substantiam suam.
34 Qui autem gloriatur in paupertate, quanto magis in substantia?
et qui gloriatur in substantia, paupertatem vereatur.

CAPUT XI.

1 Sapientia humiliati exaltabit caput illius,
et in medio magnatorum consedere illum faciet.
2 Non laudes virum in specie sua,
neque spernas hominem in visu suo.
3 Brevis in volatilibus est apis,
et initium dulcoris habet fructus illius.
4 In vestitu ne glorieris umquam,
nec in die honoris tui extollaris:
quoniam mirabilia opera Altissimi solius,
et gloriosa, et absconsa, et invisa opera illius.
5 Multi tyranni sederunt in throno,
et insuspicabilis portavit diadema.
6 Multi potentes oppressi sunt valide,
et gloriosi traditi sunt in manus alterorum.
7 Priusquam interroges, ne vituperes quemquam: et cum interrogaveris, corripe iuste.
8 Priusquam audias, ne respondeas verbum:
et in medio sermonum ne adiicias loqui.
9 De ea re, quae te non molestat, ne certeris: et in iudicio peccantium ne consistas.
10 Fili ne in multis sint actus tui:
et si dives fueris, non eris immunis a delicto.
si enim secutus fueris, non apprehendes:
et non effugies, si praecucurreris.
11 Est homo laborans, et festinans, et dolens impius, et tanto magis non abundabit.
12 Est homo marcidus egens recuperatione,
plus deficiens virtute, et abundans paupertate: 13 et oculus Dei respexit illum in bono,
et erexit eum ab humilitate ipsius, et exaltavit caput eius:
et mirati sunt in illo multi, et honoraverunt Deum.
14 Bona et mala, vita et mors, paupertas et honestas a Deo sunt.
15 Sapientia et disciplina, et scientia legis apud Deum. Dilectio, et viae bonorum apud ipsum.
16 Error et tenebrae peccatoribus concreata sunt: qui autem exultant in malis, consenescunt in malo.
17 Datio Dei permanet iustis, et profectus illius successus habebit in aeternum.
18 Est qui locupletatur parce agendo, et haec est pars mercedis illius
19 in eo quod dicit: Inveni requiem mihi, et nunc manducabo de bonis meis solus:
20 et nescit quod tempus praeteriet, et mors appropinquet, et relinquat omnia aliis, et morietur.
21 Sta in testamento tuo, et in illo colloquere,
et in opere mandatorum tuorum veterasce.
22 Ne manseris in operibus peccatorum.
Confide autem in Deo, et mane in loco tuo.
23 Facile est enim in oculis Dei subito honestare pauperem.
24 Benedictio Dei in mercedem iusti festinat,
et in hora veloci processus illius fructificat.
25 Ne dicas: Quid est mihi opus, et quae erunt mihi ex hoc bona?
26 Ne dicas: Sufficiens mihi sum: et quid ex hoc pessimabor?
27 In die bonorum ne immemor sis malorum:
et in die malorum ne immemor sis bonorum:
28 quoniam facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.

X. 25. est: 26 noli despicere] est non dispicere . . . et noli] et non . . . virum] hominem 27. et iudex] est iudex . . . in honore] *om.* in . . . Deum] dominum 28. serviunt . . . et discipl.] *om.* et . . . murmuravit 29. te extlolere . . . et noli] *om.* et 30. panem 32. iustificavit . . . honorificavit 34. autem] *om.*

XI. 1. exaltat 4. et in vestitu . . . et absconsa] *om.* et 6. Multi] muti . . . pressi 8. sermonum] seniorum 9. de re ea 11. *om.* homo . . . abundat 13. eum] illum . . . multi in illo 15. Sapientia *usq. ad* ipsum] *om.* 16. Error *usq. ad* in malo] *om.* 17. habebunt 18. haec] *om.* 20. praetereat . . . relinquit . . . et morietur] *om.* 21. veteresce 22. Confide] fide 23. enim] autem 24. hora] honore 26. mihi] *om.* 28. est] *om.*

29 Malitia horae oblivionem facit luxuriae magnae,
et in fine hominis denudatio operum illius.
30 Ante mortem ne laudes hominem quemquam,
quoniam in filiis suis agnoscitur vir.
31 Non omnem hominem inducas in domum tuam: multae enim sunt insidiae dolosi.
32 Sicut enim eructant praecordia foetentium,
et sicut perdix inducitur in caveam,
et ut caprea in laqueum: sic et cor superborum,
et sicut prospector videns casum proximi sui.
33 Bona enim in mala convertens insidiatur, et in electis imponet maculam.
34 A scintilla una augetur ignis, et ab uno doloso augetur sanguis:
homo vero peccator sanguini insidiatur.
35 Attende tibi a pestifero, fabricat enim mala:
ne forte inducat super te subsannationem in perpetuum.
36 Admitte ad te alienigenam, et subvertet te in turbine,
et abalienabit te a tuis propriis.

CAPUT XII.

1 Si benefeceris, scito cui feceris, et erit gratia in bonis tuis multa.
2 Benefac iusto, et invenies retributionem magnam: et si non ab ipso, certe a Domino.
3 Non est enim ei bene qui assiduus est in malis,
et eleemosynas non danti:
quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et misertus est poenitentibus.
4 Da misericordi, et ne suscipias peccatorem:
et impiis et peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictae.
5 Da bono, et non receperis peccatorem.
6 Benefac humili, et non dederis impio:
prohibe panes illi dari ne in ipsis potentior te sit:
7 nam duplicia mala invenies in omnibus bonis, quaecumque feceris illi:
quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et impiis reddet vindictam.
8 Non agnoscetur in bonis amicus,
et non abscondetur in malis inimicus.
9 In bonis viri, inimici illius
in tristitia: et in malitia illius, amicus agnitus est.
10 Non credas inimico tuo in aeternum:
sicut enim aeramentum, aeruginat nequitia illius:
11 et si humiliatus vadat curvus, adiice animum tuum, et custodi te ab illo.
12 Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam,
ne forte conversus in locum tuum, inquirat cathedram tuam:
et in novissimo agnoscas verba mea, et in sermonibus meis stimuleris.
13 Quis miserebitur incantatori a serpente percusso,
et omnibus, qui appropiant bestiis?
et sic qui comitatur cum viro iniquo,
et obvolutus est in peccatis eius.
14 Una hora tecum permanebit:
si autem declinaveris, non supportabit.
15 In labiis suis indulcat inimicus,
et in corde suo insidiatur ut subvertat te in foveam.
16 In oculis suis lacrymatur inimicus: et si invenerit tempus, non satiabitur sanguine:
17 et si incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem.
18 In oculis suis lacrymatur inimicus, et quasi adiuvans suffodiet plantas tuas.
19 Caput suum movebit, et plaudet manu,
et multa susurrans commutabit vultum suum.

CAPUT XIII.

1 Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea:
et qui communicaverit superbo, induet superbiam.
2 Pondus super se tollet qui honestiori se communicat. VIIII.
Et ditiori te ne socius fueris.
3 Quid communicabit cacabus ad ollam?
quando enim se colliserint, confringetur.
4 Dives iniuste egit, et fremet:
pauper autem laesus tacebit.
5 Si largitus fueris, assumet te:
et si non habueris, derelinquet te.
6 Si habes, convivet tecum, et evacuabit te,
et ipse non dolebit super te.
7 Si necessarius illi fueris, supplantabit te,
et subridens spem dabit, narrans tibi bona,
et dicet: Quid opus est tibi?
8 Et confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis, et ter:
et in novissimo deridebit te:
et postea videns derelinquet te, et caput suum movebit ad te.

XI. 30. non laudes 31. insidiae sunt 32. eructant praecordia fetantium . . . et sicut perd.] *om.* et . . . laqueo 33. convertens insidiatur] convertit insidiator 34. Ab scintilla 35. tibi] te 36. turbine] turbore

XII. 1. *Inscriptio:* De elemosyna. 3. *om.* enim . . . in malis] *om.* in . . . elemosynam 4. in die 6. et ne dederis 7. quaecumque feceris illi] *om.* 8. *Inscriptio:* De amicis. 9. in malitia] in malis 11. adiice] adfirma 12. ne forte conversus] *praem.* ne conversus stet in loco 13. qui appr.] quae adpr. . . . et sic qui] et qui 17. et si] si 19. et caput . . . plaudebit . . . commutavit

XIII. 1. *Inscriptio:* De societate divitum superborum . . . superbia 2. tollit . . . se] *om.* 3. communicavit caccabus . . . se] *om.* 4. fremebit 5. assumit (*primum* assummit) 7. dabit tibi . . . dicit 8. confundit . . . exinaniat] inaniat . . . derideat . . . et postea] *om.* et . . . derelinq. te] *om.* te . . . caput suum] **om.*

9 Humiliare Deo, et expecta manus eius.
10 Attende ne seductus in stultitiam humilieris.
11 Noli esse humilis in sapientia tua,
ne humiliatus in stultitiam seducaris.
12 Advocatus a potentiore discede:
ex hoc enim magis te advocabit.
13 Ne improbus sis, ne impingaris:
et ne longe sis ab eo, ne eas in oblivionem.
14 Ne retineas ex aequo loqui cum illo:
nec credas multis verbis illius.
ex multa enim loquela tentabit te, et subridens interrogabit te
de absconditis tuis. [15] Immitis animus illius conservabit verba tua:
et non parcet de malitia, et de vinculis.
16 Cave tibi, et attende diligenter auditui tuo:
quoniam cum subversione tua ambulas.
17 Audiens vero illa quasi in somnis vide,
et vigilabis. [18] Omni vita tua
dilige Deum, et invoca illum in salute tua.
19 Omne animal diligit simile sibi: sic et omnis homo proximum sibi.
20 Omnis caro ad similem sibi coniungetur,
et omnis homo simili sui sociabitur.
21 Si communicabit lupus agno aliquando,
sic peccator iusto.
22 Quae communicatio sancto homini ad canem? aut quae pars diviti ad pauperem?
23 Venatio leonis onager in eremo: sic et pascua divitum, sunt pauperes.
24 Et sicut abominatio est superbo humilitas:
sic et execratio divitis pauper.
25 Dives commotus confirmatur ab amicis suis:
humilis autem cum ceciderit expelletur et a notis.
26 Diviti decepto multi recuperatores:
locutus est superba, et iustificaverunt illum.
27 Humilis deceptus est, insuper et arguitur:
locutus est sensate, et non est datus ei locus.
28 Dives locutus est, et omnes tacuerunt,
et verbum illius usque ad nubes perducent.
29 Pauper locutus est, et dicunt: Quis est hic?
et si offenderit, subvertent illum.
30 Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia:
et nequissima paupertas in ore impii.
31 Cor hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala.
32 Vestigium cordis boni, et faciem bonam difficile invenies, et cum labore.

CAPUT XIV.

1 Beatus vir, qui non est lapsus verbo ex ore suo,
et non est stimulatus in tristitia delicti.
2 Felix, qui non habuit animi sui tristitiam,
et non excidit a spe sua.
3 Viro cupido et tenaci sine ratione est substantia,
et homini livido ad quid aurum?
4 Qui acervat ex animo suo iniuste, aliis congregat, et in bonis illius alius luxuriabitur.
5 Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit?
et non iucundabitur in bonis suis. [6] Qui sibi invidet, nihil est illo nequius,
et haec redditio est malitiae illius:
7 et si bene fecerit, ignoranter, et non volens facit:
et in novissimo manifestat malitiam suam.
8 Nequam est oculus lividi, et avertens faciem suam, et despiciens animam suam.
9 Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis:
non satiabitur donec consumat arefaciens animam suam.
10 Oculus malus ad mala: et non satiabitur pane,
sed indigens et in tristitia erit super mensam suam.
11 Fili si habes, benefac tecum, et Deo dignas oblationes offer.
12 Memor esto quoniam mors non tardat,
et testamentum inferorum quia demonstratum est tibi:
testamentum enim huius mundi morte morietur.
13 Ante mortem benefac amico tuo,
et secundum vires tuas exporrigens da pauperi.
14 Non defrauderis a die bono, et particula boni doni non te praetereat.
15 Nonne aliis relinques dolores et labores tuos
in divisione sortis? [16] Da, et accipe, et iustifica animam tuam.
17 Ante obitum tuum operare iustitiam:
quoniam non est apud inferos invenire cibum.
18 Omnis caro sicut foenum veterascet,
et sicut folium fructificans in arbore viridi.
19 Alia generantur, et alia deiiciuntur:
sic generatio carnis et sanguinis, alia finitur, et alia nascitur.
20 Omne opus corruptibile in fine deficiet:
et qui illud operatur, ibit cum illo.
21 Et omne opus electum iustificabitur: et qui operatur illud, honorabitur in illo.
22 Beatus vir, qui in sapientia morabitur,
et qui in iustitia sua meditabitur,
et in sensu cogitabit circumspectionem Dei.
23 Qui excogitat vias illius in corde suo,
et in absconditis suis intelligens,
vadens post illam quasi investigator,
et in viis illius consistens:

XIII. 9. Humiliare *usq. ad* eius] *om. versum* 13. ne eas] et eas 14. ex equo . . . nec] ne . . . tuis. [15] Immitis] tuis intimis 19. similem 20. coniungitur 22. pars] pax bona 23. *om.* et . . . sunt div. 24. sic et] *om.* et 25. suis] *om.* 26. superbe 29. dicent . . . subvertunt

XIV. 1. ex ore suo] oris sui 2. excedit ab 3. livido ad] libido ut 7. et si] ut si 8. faciem et 9. consummet 10. sed] *om.* 11. *Inscriptio*: De bene faciendo, quia mors non tardat. 12. quoniam] quia 14. bona 18. foenum veterascet] vestimentum veterescit 20. illo] ipso 22. morabitur] sua morietur 23. suo corde . . . absconditis suis] absconsis illius . . . invest.] vestigator

24 qui respicit per fenestras illius, et in
ianuis illius audiens:
25 qui requiescit iuxta domum illius, et in
parietibus illius figens palum
statuet casulam suam ad manus illius,
et requiescent in casula illius bona per
aevum:
26 statuet filios suos sub tegmine illius, et
sub ramis eius morabitur.
27 Protegetur sub tegmine illius a fervore,
et in gloria eius requiescet.

CAPUT XV.

1 Qui timet Deum, faciet bona: et qui con-
tinens est iustitiae, apprehendet illam,
2 et obviabit illi quasi mater honorificata,
et quasi mulier a virginitate suscipiet
illum.
3 Cibabit illum pane vitae et intellectus,
et aqua sapientiae salutaris potabit illum:
et firmabitur in illo, et non flectetur:
4 et continebit illum, et non confundetur:
et exaltabit illum apud proximos suos,
5 et in medio Ecclesiae aperiet os eius,
et adimplebit illum spiritu sapientiae et
intellectus, et stola gloriae vestiet illum.
6 Iucunditatem et exultationem thesauriza-
bit super illum,
et nomine aeterno hereditabit illum.
7 Homines stulti non apprehendent illam,
et homines sensati obviabunt illi,
homines stulti non videbunt eam:
longe enim abest a superbia et dolo.
8 Viri mendaces non erunt illius memores:
et viri veraces invenientur in illa,
et successum habebunt usque ad inspe-
ctionem Dei.
9 Non est speciosa laus in ore peccatoris:
10 quoniam a Deo profecta est sapientia.
sapientiae enim Dei astabit laus,
et in ore fideli abundabit, et dominator
dabit eam illi.
11 Non dixeris: Per Deum abest: quae enim
odit ne feceris.
12 Non dicas: Ille me implanavit:
non enim necessarii sunt ei homines impii.
13 Omne execramentum erroris odit Dominus,
et non erit amabile timentibus eum.
14 Deus ab initio constituit hominem,
et reliquit illum in manu consilii sui.
15 Adiecit mandata et praecepta sua:
16 si volueris mandata servare, conserva-
bunt te,
et in perpetuum fidem placitam facere.
17 Apposuit tibi aquam et ignem: ad quod
volueris, porrige manum tuam.
18 Ante hominem vita et mors, bonum et
malum:
quod placuerit ei, dabitur illi:
19 quoniam multa sapientia Dei, et fortis in
potentia,
videns omnes sine intermissione.
20 Oculi Domini ad timentes eum, et ipse
agnoscit omnem operam hominis.
21 Nemini mandavit impie agere,
et nemini dedit spatium peccandi:
22 non enim concupiscit multitudinem filio-
rum infidelium et inutilium.

CAPUT XVI.

1 Ne iucunderis in filiis impiis, si multipli- X.
centur:
nec oblecteris super ipsos, si non est
timor Dei in illis.
2 Non credas vitae illorum, et ne respexeris
in labores eorum.
3 Melior est enim unus timens Deum, quam
mille filii impii.
4 Et utile est mori sine filiis quam relin-
quere filios impios.
5 Ab uno sensato inhabitabitur patria, tri-
bus impiorum deseretur.
6 Multa talia vidit oculus meus, et fortiora
horum audivit auris mea.
7 In synagoga peccantium exardebit ignis,
et in gente incredibili exardescet ira.
8 Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui
gigantes,
qui destructi sunt confidentes suae vir-
tuti:
9 et non pepercit peregrinationi Lot,
et execratus est eos prae superbia verbi
illorum.
10 Non misertus est illis, gentem totam per-
dens,
et extollentem se in peccatis suis.
11 Et sicut sexcenta millia peditum,
qui congregati sunt in duritia cordis sui:
et si unus fuisset cervicatus, mirum
si fuisset immunis.
12 Misericordia enim et ira est cum illo.
Potens exoratio, et effundens iram: 13 se-
cundum misericordiam suam,
sic correptio illius hominem secundum
opera sua iudicat.
14 Non effugiet in rapina peccator,
et non retardabit sufferentia misericordiam
facientis.
15 Omnis misericordia faciet locum unicuique
secundum meritum operum suorum,
et secundum intellectum peregrinationis
ipsius.

XIV. 24. illius et in ianuis] et in ianuas 25. ad manus] in manus . . . requiescunt 26. sub tegmen . . . eius] illius 27. sub tegmen . . . requiescit

XV. 1. bona] illud 3. panem 4. illum *pri. loco*] illam . . . exaltabit] inaltabit 5. eius, et] illius . . . spiritum 7. eam] illam 8. inveniuntur . . . *om.* ad 10. adstavit 11. odit enim 12. ei] illi 13. Dominus] deus . . . eum] illum 16. servare] conservare 20. Domini] dei

XVI. 1. *Inscriptio:* De filiis impiis . . . nec] non . . . in illis] cum illis 2. eorum] illorum 4. est] *om.* 5. tribus impiorum] et a tribus impiis 6. talia] alia 7. exardescit 8. destruxerunt 9. et non] *om.* et . . . Lot] illorum . . . eos] illos 10. suis peccatis 11. duritiam 13. illius hominis *(hoc suppl. man. altera)* secundum opera sua iudicatur 14. rapinam . . . facientes

16 Non dicas: A Deo abscondar, et ex summo quis mei memorabitur?
17 In populo magno non agnoscar:
quae est enim anima mea in tam immensa creatura?
18 Ecce caelum, et caeli caelorum, abyssus, et universa terra,
et quae in eis sunt, in conspectu illius commovebuntur,
19 montes simul, et colles, et fundamenta terrae:
cum conspexerit illa Deus, tremore concutientur.
20 Et in omnibus his insensatum est cor:
et omne cor intelligitur ab illo: 21 et vias illius quis intelligit,
et procellam, quam nec oculus videbit hominis?
22 Nam plurima illius opera sunt in absconsis:
sed opera iustitiae eius quis enunciabit? aut quis sustinebit?
Longe enim est testamentum a quibusdam,
et interrogatio omnium in consummatione est.
23 Qui minoratur corde, cogitat inania:
et vir imprudens, et errans cogitat stulta.
24 Audi me fili, et disce disciplinam sensus,
et in verbis meis attende in corde tuo,
25 et dicam in aequitate disciplinam,
et scrutabor enarrare sapientiam:
et in verbis meis attende in corde tuo, et dico in aequitate spiritus virtutes,
quas posuit Deus in opera sua ab initio,
et in veritate enuncio scientiam eius.
26 In iudicio Dei opera eius ab initio,
et ab institutione ipsorum distinxit partes illorum,
et initia eorum in gentibus suis.
27 Ornavit in aeternum opera illorum,
nec esurierunt, nec laboraverunt,
et non destiterunt ab operibus suis.
28 Unusquisque proximum sibi non angustiabit usque in aeternum.
29 Non sis incredibilis verbo illius.
30 Post haec Deus in terram respexit, et implevit illam bonis suis.
31 Anima omnis vitalis denunciavit ante faciem ipsius,
et in ipsam iterum reversio illorum.

CAPUT XVII.

1 Deus creavit de terra hominem,
et secundum imaginem suam fecit illum.
2 Et iterum convertit illum in ipsam,
et secundum se vestivit illum virtute.
3 Numerum dierum, et tempus dedit illi,
et dedit illi potestatem eorum, quae sunt super terram.
4 Posuit timorem illius super omnem carnem,
et dominatus est bestiarum et volatilium.
5 Creavit ex ipso adiutorium simile sibi:
consilium, et linguam, et oculos, et aures, et cor dedit illis excogitandi:
et disciplina intellectus replevit illos.
6 Creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum,
et mala et bona ostendit illis.
7 Posuit oculum suum super corda illorum
ostendere illis magnalia operum suorum,
8 ut nomen sanctificationis collaudent: et gloriari in mirabilibus illius,
ut magnalia enarrent operum eius.
9 Addidit illis disciplinam, et legem vitae hereditavit illos.
10 Testamentum aeternum constituit cum illis, et iustitiam et iudicia sua ostendit illis.
11 Et magnalia honoris eius vidit oculus illorum, et honorem vocis audierunt aures illorum,
et dixit illis: Attendite ab omni iniquo.
12 Et mandavit illis unicuique de proximo suo.
13 Viae illorum coram ipso sunt semper,
non sunt absconsae ab oculis ipsius.
14 In unamquamque gentem praeposuit rectorem:
15 et pars Dei, Israel facta est manifesta.
16 Et omnia opera illorum velut sol in conspectu Dei:
et oculi eius sine intermissione inspicientes in viis eorum.
17 Non sunt absconsa testamenta per iniquitatem illorum,
et omnes iniquitates eorum in conspectu Dei.
18 Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso,
et gratiam hominis quasi pupillam conservabit:
19 et postea resurget, et retribuet illis
retributionem, unicuique in caput ipsorum,
et convertet in interiores partes terrae.
20 Poenitentibus autem dedit viam iustitiae,
et confirmavit deficientes sustinere,
et destinavit illis sortem veritatis.
21 Convertere ad Dominum, et relinque peccata tua:
22 precare ante faciem Domini, et minue offendicula.
23 Revertere ad Dominum, et avertere ab iniustitia tua,
et nimis odito execrationem: 24 et cognosce iustitias et iudicia Dei,
et sta in sorte propositionis, et orationis altissimi Dei.

XVI. 17. enim] *om.* 19. et cum consp. 20. ab illo] *om.* 21. intellexit et procella . . . videbit] vidit 22. opera illius . . . eius] *om.* 23. inania] insania 25. spirit. et virtutis 26. et in iudicio . . . eorum] ipsorum 28. aeternum] aevum 30. inplebit 31. in ipsam] ipsa

XVII. 2. virtutem 5. similem ipsi . . . et ocul., aures et corde (*sic*) et dedit . . . disciplinam 6. sensum 7. suum] ipsorum . . . suorum] ipsorum 8. et magn.] et magn. 10. iustitia 11. et honorem *usq. ad* illorum] *om.* . . . Adtendite vobis 12. suo] *om.* 17. illorum] eorum 18. signaculum] sacculum 19. resurgit . . . unicuique] cuique 20. confirmavit] conrogavit 21. *Inscriptio:* De conversione . . . dominum] deum 22. Domini] dei . . . minuet offendiculum

25 In partes vade saeculi sancti, cum vivis et dantibus confessionem Deo.
26 Non demoreris in errore impiorum, ante mortem confitere.
A mortuo quasi nihil, perit confessio.
27 Confiteberis vivens,
vivus et sanus confiteberis, et laudabis Deum,
et gloriaberis in miserationibus illius.
28 Quam magna misericordia Domini,
et propitiatio illius convertentibus ad se!
29 Nec enim omnia possunt esse in hominibus,
quoniam non est immortalis filius hominis,
et in vanitate malitiae placuerunt.
30 Quid lucidius sole? et hic deficiet.
Aut quid nequius quam quod excogitavit caro et sanguis? et hoc arguetur.
31 Virtutem altitudinis caeli ipse conspicit:
et omnes homines terra et cinis.

CAPUT XVIII.

1 Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul.
Deus solus iustificabitur, et manet invictus rex in aeternum.
2 Quis sufficit enarrare opera illius?
3 Quis enim investigabit magnalia eius?
4 Virtutem autem magnitudinis eius quis enunciabit?
aut quis adiiciet enarrare misericordiam eius?
5 Non est minuere, neque adiicere, nec est invenire magnalia Dei.
6 Cum consummaverit homo, tunc incipiet:
et cum quieverit, aporiabitur.
7 Quid est homo, et quae est gratia illius? et quid est bonum, aut quid nequam illius?
8 Numerus dierum hominum ut multum centum anni:
quasi gutta aquae maris deputati sunt: et sicut calculus arenae, sic exigui anni in die aevi.
9 Propter hoc patiens est Deus in illis,
et effundit super eos misericordiam suam.
10 Vidit praesumptionem cordis eorum quoniam mala est,
et cognovit subversionem illorum quoniam nequam est.
11 Ideo adimplevit propitiationem suam in illis,
et ostendit eis viam aequitatis.
12 Miseratio hominis circa proximum suum:
misericordia autem Dei super omnem carnem.
13 Qui misericordiam habet, docet, et erudit quasi pastor gregem suum.
14 Miseretur excipientis doctrinam miserationis, et qui festinat in iudiciis eius.
15 Fili in bonis non des querelam,
et in omni dato non des tristitiam verbi mali.
16 Nonne ardorem refrigerabit ros? sic et verbum melius quam datum.
17 Nonne ecce verbum super datum bonum?
sed utraque cum homine iustificato.
18 Stultus acriter improperabit:
et datus indisciplinati tabescere facit oculos.
19 Ante iudicium para iustitiam tibi, et antequam loquaris disce.
20 Ante languorem adhibe medicinam, et ante iudicium interroga teipsum,
et in conspectu Dei invenies propitiationem.
21 Ante languorem humilia te,
et in tempore infirmitatis ostende conversationem tuam.
22 Non impediaris orare semper,
et ne verearis usque ad mortem iustificari:
quoniam merces Dei manet in aeternum.
23 Ante orationem praepara animam tuam:
et noli esse quasi homo qui tentat Deum.
24 Memento irae in die consummationis,
et tempus retributionis in conversatione faciei.
25 Memento paupertatis in tempore abundantiae,
et necessitatum paupertatis in die divitiarum.
26 A mane usque ad vesperam immutabitur tempus,
et haec omnia citata in oculis Dei.
27 Homo sapiens in omnibus metuet,
et in diebus delictorum attendet ab inertia.
28 Omnis astutus agnoscit sapientiam,
et invenienti eam dabit confessionem.
29 Sensati in verbis et ipsi sapienter egerunt:
et intellexerunt veritatem et iustitiam,
et impluerunt proverbia et iudicia.
30 Post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua avertere.
31 Si praestes animae tuae concupiscentias eius,
faciet te in gaudium inimicis tuis.
32 Ne oblecteris in turbis nec in modicis:
assidua enim est commissio illorum.
33 Ne fueris mediocris in contentione ex foenore,
et est tibi nihil in sacculo:
eris enim invidus vitae tuae.

XVII. 26. ante mortem confitere] *om.* . . . confessio] *om.* 28. Domini] dei 29. hominibus] omnibus 30. quam quod] *om.* . . . arguitur

XVIII. 3. investigavit 4. enuntiavit . . . aut quis] et quis 6. Cum] Et cum . . . incipit . . . aporiabitur] operabitur 7. *om.* est *ter* . . . aut quid] aut 8. maris deputati sunt] amare 10. eorum] illorum 11. adimplebit 14. Misereatur excipiens 15. et omni dato ne des 16. refrigeravit . . . et] *om.* 17. sed] et 18. improperavit 22. et ne verearis] et non veteris *(aperto vitio)* 24. faciei] facies 25. vesperum . . . et haec] in haec 27. metuit 29. impluerunt] inploraverunt 30. *Inscriptio:* De continentia animae . . . tua] *om.* 31. gaudio . . . tuis] *om.* 32. assidua enim est] ad duas est enim 33. et non est . . . tuae vitae

CAPUT XIX.

1 Operarius ebriosus non locupletabitur:
et qui spernit modica, paulatim decidet.
2 Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes, et arguent sensatos:
3 et qui se iungit fornicariis, erit nequam:
putredo et vermes hereditabunt illum,
et extolletur in exemplum maius,
et tolletur de numero anima eius.
4 Qui credit cito, levis corde est, et minorabitur:
et qui delinquit in animam suam, insuper habebitur.
5 Qui gaudet iniquitate, denotabitur:
et qui odit correptionem, minuetur vita:
et qui odit loquacitatem, extinguit malitiam.
6 Qui peccat in animam suam, poenitebit:
et qui iucundatur in malitia, denotabitur.
7 Ne iteres verbum nequam et durum, et non minoraberis.
8 Amico et inimico noli narrare sensum tuum:
et si est tibi delictum, noli denudare.
9 Audiet enim te, et custodiet te, et quasi defendens peccatum odiet te,
et sic aderit tibi semper.
10 Audisti verbum adversus proximum tuum? commoriatur in te,
fidens quoniam non te dirumpet.
11 A facie verbi parturit fatuus, tamquam gemitus partus infantis.
12 Sagitta infixa femori carnis, sic verbum in corde stulti.
XI. 13 Corripe amicum, ne forte non intellexerit, et dicat: Non feci:
aut si fecerit, ne iterum addat facere.
14 Corripe proximum, ne forte non dixerit:
et si dixerit, ne forte iteret.
15 Corripe amicum: saepe enim fit commissio.
16 Et non omni verbo credas.
est qui labitur lingua, sed non ex animo.
17 Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua?
Corripe proximum antequam commineris.
18 Et da locum timori Altissimi:
quia omnis sapientia timor Dei, et in illa timere Deum,
et in omni sapientia dispositio legis.
19 Et non est sapientia nequitiae disciplina:
et non est cogitatus peccatorum prudentia.
20 Est nequitia, et in ipsa execratio:
et est insipiens qui minuitur sapientia.
21 Melior est homo, qui minuitur sapientia, et deficiens sensu in timore,
quam qui abundat sensu, et transgreditur legem Altissimi.
22 Est solertia certa, et ipsa iniqua.
23 Et est qui emittit verbum certum enarrans veritatem.
Est qui nequiter humiliat se, et interiora eius plena sunt dolo:
24 et est qui se nimium submittit a multa humilitate:
et est qui inclinat faciem suam, et fingit se non videre quod ignoratum est:
25 et si ab imbecillitate virium vetetur peccare,
si invenerit tempus malefaciendi, malefaciet.
26 Ex visu cognoscitur vir, et ab occursu faciei cognoscitur sensatus.
27 Amictus corporis, et risus dentium,
et ingressus hominis enunciant de illo.
28 Est correptio mendax in ira contumeliosi:
et est iudicium, quod non probatur esse bonum: et est tacens, et ipse est prudens.

CAPUT XX.

1 Quam bonum est arguere, quam irasci,
et confitentem in oratione non prohibere!
2 Concupiscentia spadonis devirginabit iuvenculam:
3 sic qui facit per vim iudicium iniquum.
4 Quam bonum est correptum manifestare poenitentiam!
sic enim effugies voluntarium peccatum.
5 Est tacens, qui invenitur sapiens:
et est odibilis, qui procax est ad loquendum.
6 Est tacens non habens sensum loquelae:
et est tacens sciens tempus aptum.
7 Homo sapiens tacebit usque ad tempus:
lascivus autem, et imprudens non servabunt tempus.
8 Qui multis utitur verbis, laedet animam suam:
et qui potestatem sibi sumit iniuste, odietur.
9 Est processio in malis viro indisciplinato,
et est inventio in detrimentum.
10 Est datum, quod non est utile:
et est datum, cuius retributio duplex.
11 Est propter gloriam minoratio:
et est qui ab humilitate levabit caput.
12 Est qui multa redimat modico pretio,
et restituens ea in septuplum.
13 Sapiens in verbis seipsum amabilem facit:
gratiae autem fatuorum effundentur.
14 Datus insipientis non erit utilis tibi:
oculi enim illius septemplices sunt.
15 Exigua dabit, et multa improperabit:
et apertio oris illius inflammatio est.
16 Hodie foeneratur quis, et cras expetit:
odibilis est homo huiusmodi.

XIX. 1. ebriosus] ebriacus . . . decidit 4. est, et] *om.* 5. iniquitati . . . comminuitur 6. penitebitur 7. minoraveris 8. enarrare 10. tuum] *om.* . . . disrumpit 12. carnis] canis . . . in corde] in ore 16. lingua sua 17. mineris 19. Et non] non 20. sapientiam 21. minuitur] deficit 24. et est qui] est iustus qui . . . et est iustus qui inclinat faciem . . . non videre se 27. enuntiat 28. iudicium] indicium

XX. 1. Quam] quoniam 2. devirginavit 6. aptum] apti temporis 8. sumit] assumit 12. in septupl.] *om.* in 13. faciet 14. datum . . . utile 16. *om.* quis . . . et odibilis homo

17 Fatuo non erit amicus, et non erit gratia bonis illius.
18 Qui enim edunt panem illius: falsae linguae sunt.
Quoties, et quanti irridebunt eum?
19 Neque enim quod habendum erat, directo sensu distribuit:
similiter et quod non erat habendum.
20 Lapsus falsae linguae, quasi qui in pavimento cadens:
sic casus malorum festinanter veniet.
21 Homo acharis quasi fabula vana,
in ore indisciplinatorum assidua erit.
22 Ex ore fatui reprobabitur parabola:
non enim dicit illam in tempore suo.
23 Est qui vetatur peccare prae inopia, et in requie sua stimulabitur.
24 Est qui perdet animam suam prae confusione,
et ab imprudenti persona perdet eam:
personae autem acceptione perdet se.
25 Est qui prae confusione promittit amico,
et lucratus est eum inimicum gratis.
26 Opprobrium nequam in homine mendacium,
et in ore indisciplinatorum assidue erit.
27 Potior fur quam assiduitas viri mendacis.
perditionem autem ambo hereditabunt.
28 Mores hominum mendacium sine honore:
et confusio illorum cum ipsis sine intermissione.
29 Sapiens in verbis producet seipsum,
et homo prudens placebit magnatis.
30 Qui operatur terram suam, inaltabit acervum frugum:
et qui operatur iustitiam, ipse exaltabitur:
qui vero placet magnatis, effugiet iniquitatem.
31 Xenia et dona excaecant oculos iudicum,
et quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.
32 Sapientia absconsa et thesaurus invisus:
quae utilitas in utrisque?
33 Melior est qui celat insipientiam suam,
quam homo qui abscondit sapientiam suam.

CAPUT XXI.

1 Fili peccasti? non adiicias iterum:
sed et de pristinis deprecare ut tibi dimittantur.
2 Quasi a facie colubri fuge peccata:
et si accesseris ad illa, suscipient te.
3 Dentes leonis dentes eius, interficientes animas hominum.
4 Quasi romphaea bis acuta omnis iniquitas,
plagae illius non est sanitas.
5 Obiurgatio et iniuriae annullabunt substantiam: et domus quae nimis locuples est, annullabitur superbia:
sic substantia superbi eradicabitur.
6 Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures eius perveniet,
et iudicium festinato adveniet illi.
7 Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris:
et qui timet Deum, convertetur ad cor suum.
8 Notus a longe potens lingua audaci: et sensatus scit labi se ab ipso.
9 Qui aedificat domum suam impendiis alienis,
quasi qui colligit lapides suos in hyeme.
10 Stuppa collecta synagoga peccantium,
et consummatio illorum flamma ignis.
11 Via peccantium complanata lapidibus,
et in fine illorum inferi, et tenebrae, et poenae.
12 Qui custodit iustitiam, continebit sensum eius.
13 Consummatio timoris Dei, sapientia et sensus.
14 Non erudietur qui non est sapiens in bono.
15 Est autem sapientia, quae abundat in malo:
et non est sensus ubi est amaritudo.
16 Scientia sapientis tamquam inundatio abundabit,
et consilium illius sicut fons vitae permanet.
17 Cor fatui quasi vas confractum,
et omnem sapientiam non tenebit.
18 Verbum sapiens quodcumque audierit scius laudabit, et ad se adiiciet:
audivit luxuriosus, et displicebit illi, et proiiciet illud post dorsum suum.
19 Narratio fatui quasi sarcina in via.
nam in labiis sensati invenietur gratia.
20 Os prudentis quaeritur in ecclesia,
et verba illius cogitabunt in cordibus suis.
21 Tamquam domus exterminata, sic fatuo sapientia:
et scientia insensati inenarrabilia verba.
22 Compedes in pedibus, stulto doctrina,
et quasi vincula manuum super manum dextram.
23 Fatuus in risu exaltat vocem suam:
vir autem sapiens vix tacite ridebit.
24 Ornamentum aureum prudenti doctrina,
et quasi brachiale in brachio dextro.
25 Pes fatui facilis in domum proximi:
et homo peritus confundetur a persona potentis.
26 Stultus a fenestra respiciet in domum:
vir autem eruditus foris stabit.
27 Stultitia hominis auscultare per ostium:
et prudens gravabitur contumelia.

XX. 19. similiter quod 20. qui pavimentum . . . venient 21. acharis] ingratus . . . assid. erit flagella 23. prae] ab 24. perdit animam 26. enim nequam 27. potius furem 29. *Inscriptio:* Verbum parabolarum. 30. frugum] fructuum 31. xenia] senia . . . correptionem

XXI. 3. *interficient 5. obiurg. et iniuriae] cataplectatio et iniuriae obiurgatio . . . et domus *usq. ad* superbia] *om.* . . . superbi] superbiae 6. perveniet] veniet 7. et qui] *qui . . . convertit 9. *om.* suam . . . colligat . . . *om.* suos 11. complantata . . . in finem 15. sapientia] insipientia . . . ubi est] ubi abundat 18. displicuit 19. sensatis 22. dexterae 23. exaltat] inaltat 24. braciale

28 Labia imprudentium stulta narrabunt:
verba autem prudentium statera ponderabuntur.
29 In ore fatuorum cor illorum:
et in corde sapientium os illorum.
30 Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam.
31 Susurro coinquinabit animam suam, et in omnibus odietur:
et qui cum eo manserit, odiosus erit:
tacitus et sensatus honorabitur.

CAPUT XXII.

1 In lapide luteo lapidatus est piger,
et omnes loquentur super aspernationem illius.
2 De stercore boum lapidatus est piger:
et omnis, qui tetigerit eum, excutiet manus.
3 Confusio patris est de filio indisciplinato:
filia autem in deminoratione fiet.
4 Filia prudens hereditas viro suo.
nam quae confundit, in contumeliam fit genitoris.
5 Patrem et virum confundit audax,
et ab impiis non minorabitur: ab utrisque autem inhonorabitur.
6 Musica in luctu importuna narratio:
flagella et doctrina in omni tempore sapientia.
7 Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam.
8 Qui narrat verbum non audienti,
quasi qui excitat dormientem de gravi somno.
9 Cum dormiente loquitur qui enarrat stulto sapientiam: et in fine narrationis dicit: Quis est hic?
10 Supra mortuum plora, defecit enim lux eius: et supra fatuum plora, deficit enim sensus.
11 Modicum plora supra mortuum, quoniam requievit.
12 Nequissimi enim nequissima vita super mortem fatui.
13 Luctus mortui septem dies:
fatui autem et impii omnes dies vitae illorum.
14 Cum stulto ne multum loquaris,
et cum insensato ne abieris.
15 Serva te ab illo, ut non molestiam habeas,
et non coinquinaberis peccato illius.
16 Deflecte ab illo, et invenies requiem,
et non acediaberis in stultitia illius.
17 Super plumbum quid gravabitur?
et quod illi aliud nomen quam fatuus?
18 Arenam, et salem, et massam ferri facilius est ferre
quam hominem imprudentem, et fatuum, et impium.
19 Loramentum ligneum colligatum in fundamento aedificii non dissolvetur:
sic et cor confirmatum in cogitatione consilii.
20 Cogitatus sensati in omni tempore, metu non depravabitur.
21 Sicut pali in excelsis, et caementa sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt:
22 sic et cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet.
23 Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet,
sic et qui in praeceptis Dei permanet semper.
24 Pungens oculum deducit lacrymas:
et qui pungit cor, profert sensum.
25 Mittens lapidem in volatilia, deiiciet illa:
sic et qui convitiatur amico, dissolvit amicitiam.
26 Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes:
est enim regressus. Ad amicum
27 si aperueris os triste, non timeas.
est enim concordatio: excepto convitio, et improperio,
et superbia, et mysterii revelatione, et plaga dolosa:
in his omnibus effugiet amicus.
28 Fidem posside cum amico in paupertate illius, ut et in bonis illius laeteris.
29 In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, ut et in hereditate illius coheres sis.
30 Ante ignem camini vapor, et fumus ignis inaltatur:
sic et ante sanguinem maledicta, et contumeliae, et minae.
31 Amicum salutare non confundar,
a facie illius non me abscondam:
et si mala mihi evenerint per illum, sustinebo.
32 Omnis qui audiet, cavebit se ab eo.
33 Quis dabit ori meo custodiam, et super labia mea signaculum certum,
ut non cadam ab ipsis, et lingua mea perdat me?

CAPUT XXIII.

1 Domine pater, et dominator vitae meae
ne derelinquas me in consilio eorum:
nec sinas me cadere in illis.

XXI. 29. et in ore 31. susurrio . . . *om.* cum eo

XXII. 2. boum] *om.* 3. in filia autem 4. in contumelia 9. *om.* cum dormiente loquitur . . . enarrat] enumerat . . . *om.* sapientiam . . . *om.* narrationis 10. deficit . . . sensu 11. supra] super 12. morte 14. non multum conloquaris 15. in peccatum 16. accidiaveris (*corrector delet alterum* c) 18. ferre portare 19. in fundamento] *om.* in . . . firmatum 20. vel metu 22. timidum] tumidum . . . resistit 23. sic et cor tepidum . . . in praeceptis] *om.* in 24. deducens 25. *Inscriptio:* De amicitia . . . illa] illam 27. concordatio ad amicum . . . et mysteriis⌈ Q. LVIII. *Seq. fol.* 475. 28. amico] proximo 29. ut hereditate 31. confundaris |et a facie . . . sustineo 33. super] supra . . . ut non] uti ne

XXIII. 1. non relinquas me . . . in consilio eorum] *om.*

2 Quis superponet in cogitatu meo flagella,
et in corde meo doctrinam sapientiae,
ut ignorationibus eorum non parcant mihi,
et non appareant delicta eorum,
3 et ne adincrescant ignorantiae meae, et multiplicentur delicta mea, et peccata mea abundent,
et incidam in conspectu adversariorum meorum, et gaudeat super me inimicus meus?
4 Domine pater, et Deus vitae meae, ne derelinquas me in cogitatu illorum.
5 Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi,
et omne desiderium averte a me.
6 Aufer a me ventris concupiscentias,
et concubitus concupiscentiae ne apprehendant me,
et animae irreverenti et infrunitae ne tradas me.

III. 7 **D**octrinam oris audite filii:
et qui custodierit illam, non periet labiis,
nec scandalizabitur in operibus nequissimis.
8 In vanitate sua apprehenditur peccator,
et superbus et maledicus scandalizabitur in illis.
9 Iurationi non assuescat os tuum:
multi enim casus in illa.
10 Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo,
et nominibus Sanctorum non admiscearis:
quoniam non eris immunis ab eis.
11 Sicut enim servus interrogatus assidue, a livore non minuitur:
sic omnis iurans, et nominans, in toto a peccato non purgabitur.
12 Vir multum iurans implebitur iniquitate,
et non discedet a domo illius plaga.
13 Et si frustraverit, delictum illius super ipsum erit:
et si dissimulaverit, delinquit dupliciter:
14 et si in vacuum iuraverit, non iustificabitur:
replebitur enim retributione domus illius.
15 Est et alia loquela contraria morti,
non inveniatur in hereditate Iacob.
16 Etenim a misericordibus omnia haec auferentur,
et in delictis non volutabuntur.
17 Indisciplinatae loquelae non assuescat os tuum:
est enim in illa verbum peccati.
18 Memento patris et matris tuae,
in medio enim magnatorum consistis:
19 ne forte obliviscatur te Deus in conspectu illorum,
et assiduitate tua infatuatus, improperium patiaris,
et maluisses non nasci, et diem nativitatis tuae maledicas.
20 Homo assuetus in verbis improperii, in omnibus diebus suis non erudietur.
21 Duo genera abundant in peccatis,
et tertium adducit iram, et perditionem.
22 Anima calida quasi ignis ardens
non extinguetur donec aliquid glutiat:
23 et homo nequam in ore carnis suae non desinet donec incendat ignem.
24 Homini fornicario omnis panis dulcis,
non fatigabitur transgrediens usque ad finem.
25 Omnis homo qui transgreditur lectum suum, contemnens in animam suam,
et dicens: Quis me videt?
26 Tenebrae circumdant me, et parietes cooperiunt me,
et nemo circumspicit me: quem vereor?
delictorum meorum non memorabitur Altissimus.
27 Et non intelligit quoniam omnia videt oculus illius,
quoniam expellit a se timorem Dei
huiusmodi hominis timor, et oculi hominum timentes illum:
28 et non cognovit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem,
circumspicientes omnes vias hominum,
et profundum abyssi, et hominum corda intuentes in absconditas partes.
29 Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita:
sic et post perfectum respicit omnia.
30 Hic in plateis civitatis vindicabitur,
et quasi pullus equinus fugabitur:
et ubi non speravit, apprehendetur.
31 Et erit dedecus omnibus,
eo quod non intellexerit timorem Domini.
32 Sic et mulier omnis relinquens virum suum,
et statuens hereditatem ex alieno matrimonio:
33 primo enim in lege Altissimi incredibilis fuit: secundo in virum suum deliquit:
tertio in adulterio fornicata est,
et ex alio viro filios statuit sibi.
34 Haec in ecclesiam adducetur, et in filios eius respicietur.
35 Non tradent filii eius radices, et rami eius non dabunt fructum.
36 Derelinquet in maledictum memoriam eius,
et dedecus illius non delebitur.
37 Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam nihil melius est quam timor Dei:
et nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini.
38 Gloria magna est sequi Dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo.

XXIII. 2. superponit . . . parcat 3. et adincrescant . . . *om.* meorum . . . inimicus meus super me 5. desiderium meum 6. adprehendat 7. *Inscriptio:* XII. Doctrina oris . . . labiis suis 8. et maledicus] maledictus 9. multus 11. minuetur 12. replebitur 13. illius super] ipsius supra . . . delinquet 16. volutabunt 17. indisciplinatae loquelae] indisciplinose 19. Deus] *om.* 22. extinguitur . . . gluttiat 23. desinit 25. et dicit . . . videbit 28. sunt] *om.* 30. et quasi] *om.* et 31. Domini] dei 33. et secundo virum suum derelinquit . . . adulterio] altario 34. in ecclesia 36. derelinquent . . . eius] illius 37. est] *om.*

CAPUT XXIV.

1 Sapientia laudabit animam suam, et in Deo honorabitur,
et in medio populi sui gloriabitur,
2 et in ecclesiis Altissimi aperiet os suum,
et in conspectu virtutis illius gloriabitur,
3 et in medio populi sui exaltabitur,
et in plenitudine sancta admirabitur,
4 et in multitudine electorum habebit laudem,
et inter benedictos benedicetur, dicens:
5 Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam:
6 ego feci in caelis ut oriretur lumen indeficiens,
et sicut nebula texi omnem terram:
7 ego in altissimis habitavi, et thronus meus in columna nubis.
8 Gyrum caeli circuivi sola, et profundum abyssi penetravi,
in fluctibus maris ambulavi,
9 et in omni terra steti: et in omni populo,
10 et in omni gente primatum habui:
11 et omnium excellentium et humilium corda virtute calcavi:
et in his omnibus requiem quaesivi,
et in hereditate Domini morabor.
12 Tunc praecepit, et dixit mihi Creator omnium:
et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo,
13 et dixit mihi: In Iacob inhabita, et in Israel hereditare,
et in electis meis mitte radices.
14 Ab initio, et ante saecula creata sum,
et usque ad futurum saeculum non desinam,
et in habitatione sancta coram ipso ministravi.
15 Et sic in Sion firmata sum, et in civitate sanctificata similiter requievi,
et in Ierusalem potestas mea.
16 Et radicavi in populo honorificato,
et in parte Dei mei hereditas illius,
et in plenitudine sanctorum detentio mea.
17 Quasi cedrus exaltata sum in Libano,
et quasi cypressus in monte Sion:
18 quasi palma exaltata sum in Cades,
et quasi plantatio rosae in Iericho:
19 quasi oliva speciosa in campis,
et quasi platanus exaltata sum iuxta aquam in plateis.
20 Sicut cinnamomum, et balsamum aromatizans odorem dedi:
quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris:
21 et quasi storax, et galbanus, et ungula, et gutta,
et quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam,
et quasi balsamum non mistum odor meus.
22 Ego quasi terebinthus extendi ramos meos,
et rami mei honoris et gratiae.
23 Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris:
et flores mei fructus honoris et honestatis.
24 Ego mater pulchrae dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctae spei.
25 In me gratia omnis viae et veritatis,
in me omnis spes vitae et virtutis.
26 Transite ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini:
27 spiritus enim meus super mel dulcis, et hereditas mea super mel et favum:
28 memoria mea in generationes saeculorum.
29 Qui edunt me, adhuc esurient: et qui bibunt me, adhuc sitient.
30 Qui audit me, non confundetur:
et qui operantur in me, non peccabunt.
31 Qui elucidant me, vitam aeternam habebunt.
32 Haec omnia liber vitae, et testamentum Altissimi, et agnitio veritatis.
33 Legem mandavit Moyses in praeceptis iustitiarum,
et hereditatem domui Iacob, et Israel promissiones.
34 Posuit David puero suo excitare regem ex ipso
fortissimum, et in throno honoris sedentem in sempiternum.
35 Qui implet quasi Phison sapientiam,
et sicut Tigris in diebus novorum.
36 Qui adimplet quasi Ephrates sensum:
qui multiplicat quasi Iordanis in tempore messis.
37 Qui mittit disciplinam sicut lucem,
et assistens quasi Gehon in die vindemiae.
38 Qui perficit primus scire ipsam,
et infirmior non investigabit eam.
39 A mari enim abundavit cogitatio eius,
et consilium illius ab abysso magna.
40 Ego sapientia effudi flumina.
41 Ego quasi trames aquae immensae de fluvio,
ego quasi fluvii dioryx, et sicut aquaeductus exivi de paradiso.
42 Dixi: Rigabo hortum meum plantationum,
et inebriabo prati mei fructum.
43 Et ecce factus est mihi trames abundans,
et fluvius meus appropinquavit ad mare:
44 quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus,
et enarrabo illam usque ad longinquum.

XXIV. 1. *Inscriptio:* Sapientiae laus. 3. et in] *om.* et . . . sui] *om.* 4. et in] *om.* et . . . in multitudinem 7. in altis 8. et in profundum . . . et in fluctibus 11. Domini] eius 13. inhabita] habita . . . mitte] sede (?) 14. et *pri.*] *om.* . . . ante saeculum 17. in montem 20. balsamum] aspaltum 22. Ego]: **add.* quoque . . . honoris] odoris 23. in suavitate 24. agnitionis] magnitudinis 25. viae] vitae 26. meis] *om.* 27. sup. melle dulcis 28. generatione 32. et testam.] *om.* et 33. promissionis 34. et in throno] *om.* et 36. et qui adimplet . . . Iordanes 37. Geon 39. in abysso magno 41. tramis . . . fluvii dioryx (*ed. Francf.* dyorix)] fluvius dorix . . . a paradiso 42. meum hortum . . . prati mei fructum] partus mei fructus 43. tramen . . . propinquavit 44. in longinquo

45 Penetrabo omnes inferiores partes terrae,
et inspiciam omnes dormientes,
et illuminabo omnes sperantes in Domino.
46 Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam,
et relinquam illam quaerentibus sapientiam,
et non desinam in progenies illorum usque in aevum sanctum.
47 Videte quoniam non soli mihi laboravi,
sed omnibus exquirentibus veritatem.

CAPUT XXV.

1 In tribus placitum est spiritui meo,
quae sunt probata coram Deo, et hominibus:
2 concordia fratrum, et amor proximorum,
et vir et mulier bene sibi consentientes.
III. 3 Tres species odivit anima mea, et aggravor valde animae illorum:
4 pauperem superbum: divitem mendacem:
senem fatuum et insensatum.
5 Quae in iuventute tua non congregasti,
quomodo in senectute tua invenies?
6 Quam speciosum canitiei iudicium,
et presbyteris cognoscere consilium!
7 Quam speciosa veteranis sapientia,
et gloriosis intellectus, et consilium!
8 Corona senum multa peritia, et gloria illorum timor Dei.
9 Novem insuspicabilia cordis magnificavi,
et decimum dicam in lingua hominibus:
10 homo, qui iucundatur in filiis,
vivens et videns subversionem inimicorum suorum.
11 Beatus, qui habitat cum muliere sensata,
et qui lingua sua non est lapsus,
et qui non servivit indignis se:
12 beatus, qui invenit amicum verum,
et qui enarrat iustitiam auri audienti:
13 quam magnus, qui invenit sapientiam et scientiam!
sed non est super timentem Dominum.
14 Timor Dei super omnia se superposuit:
15 beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei:
qui tenet illum, cui assimilabitur? 16 Timor Dei initium dilectionis eius:
fidei autem initium agglutinandum est ei.
17 Omnis plaga tristitia cordis est:
et omnis malitia, nequitia mulieris.
18 Et omnem plagam, et non plagam videbit cordis:
19 et omnem nequitiam, et non nequitiam mulieris:
20 et omnem obductum, et non obductum odientium:
21 et omnem vindictam, et non vindictam inimicorum.
22 Non est caput nequius super caput colubri:
23 et non est ira super iram mulieris.
Commorari leoni et draconi placebit, quam habitare cum muliere nequam.
24 Nequitia mulieris immutat faciem eius:
et obcaecat vultum suum tamquam ursus:
et quasi saccum ostendit. In medio proximorum eius
25 ingemuit vir eius, et audiens suspiravit modicum.
26 Brevis omnis malitia super malitiam mulieris,
sors peccatorum cadat super illam.
27 Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani,
sic mulier linguata homini quieto.
28 Ne respicias in mulieris speciem,
et non concupiscas mulierem in specie.
29 Mulieris ira, et irreverentia, et confusio magna.
30 Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo.
31 Cor humile, et facies tristis, et plaga cordis, mulier nequam.
32 Manus debiles, et genua dissoluta, mulier quae non beatificat virum suum.
33 A muliere initium factum est peccati, et per illam omnes morimur.
34 Non des aquae tuae exitum, nec modicum:
nec mulieri nequam veniam prodeundi.
35 Si non ambulaverit ad manum tuam,
confundet te in conspectu inimicorum.
36 A carnibus tuis abscinde illam, ne semper te abutatur.

CAPUT XXVI.

1 Mulieris bonae beatus vir:
numerus enim annorum illius duplex.
2 Mulier fortis oblectat virum suum,
et annos vitae illius in pace implebit.
3 Pars bona, mulier bona, in parte timentium Deum dabitur viro pro factis bonis:
4 Divitis autem, et pauperis cor bonum,
in omni tempore vultus illorum hilaris.
5 A tribus timuit cor meum, et in quarto facies mea metuit:
6 delaturam civitatis, et collectionem populi:
7 calumniam mendacem, super mortem, omnia gravia.
8 Dolor cordis et luctus, mulier zelotypa:

XXIV. 45. *om.* omnes *loc. sec. et tert.* 47. inquirentibus

XXV. 1. et quae sunt 2. bene] *om.* 4. et divitem . . . et senem 5. Quae] qui . . . et quomodo inv. in senecta tua 6. canitiae 8. illorum] eorum 9. decimam 10. suorum] *om.* 13. Dominum] deum 14. se] *om.* 15. homo] *om.* . . . tenet] timet 17. *Inscriptio:* De nequitia mulieris. 23. super ira 24. obcecavit 25. *om.* ingemuit vir eius . . . suspiravit] suspicabit 26. super malitia . . . illam] illum 27. Sicut] *om.* 31. cordis] mortis 34. venam prodeunde (*sic*) 35. et confundet 36. et a carnibus tuis abscide

XXVI. 1. *Inscriptio:* De muliere bona . . . illius] illorum 3. in parte bona tim. dominum 7. et calumniam

9 in muliere zelotypa flagellum linguae,
omnibus communicans. 10 Sicut boum iugum, quod movetur, ita et mulier nequam:
qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem.
11 Mulier ebriosa ira magna:
et contumelia, et turpitudo illius non tegetur.
12 Fornicatio mulieris in extollentia oculorum,
et in palpebris illius agnoscetur.
XIIII. 13 In filia non avertente se, firma custodiam:
ne inventa occasione utatur se.
14 Ab omni irreverentia oculorum eius cave, et ne mireris si te neglexerit.
15 Sicut viator sitiens, ad fontem os aperiet, et ab omni aqua proxima bibet,
et contra omnem palum sedebit,
et contra omnem sagittam aperiet pharetram donec deficiat.
16 Gratia mulieris sedulae delectabit virum suum,
et ossa illius impinguabit.
17 Disciplina illius datum Dei est:
18 mulier sensata et tacita, non est immutatio eruditae animae.
19 Gratia super gratiam mulier sancta, et pudorata.
20 Omnis autem ponderatio non est digna continentis animae.
21 Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei,
sic mulieris bonae species in ornamentum domus eius.
22 Lucerna splendens super candelabrum sanctum,
et species faciei super aetatem stabilem.
23 Columnae aureae super bases argenteas,
et pedes firmi super plantas stabilis mulieris.
24 Fundamenta aeterna supra petram solidam,
et mandata Dei in corde mulieris sanctae.
25 In duobus contristatum est cor meum,
et in tertio iracundia mihi advenit:
26 vir bellator deficiens per inopiam:
et vir sensatus contemptus:
27 et qui transgreditur a iustitia ad peccatum,
Deus paravit eum ad romphaeam.
28 Duae species difficiles et periculosae mihi apparuerunt,
difficile exuitur negotians a negligentia:
et non iustificabitur caupo a peccatis labiorum.

CAPUT XXVII.

1 Propter inopiam multi deliquerunt:
et qui quaerit locupletari, avertit oculum suum.
2 Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur,
sic et inter medium venditionis et emptionis angustiabitur peccatum.
3 Conteretur cum delinquente delictum.
4 Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua.
5 Sicut in percussura cribri remanebit pulvis,
sic aporia hominis in cogitatu illius.
6 Vasa figuli probat fornax,
et homines iustos tentatio tribulationis.
7 Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius,
sic verbum ex cogitatu cordis hominis.
8 Ante sermonem non laudes virum:
haec enim tentatio est hominum.
9 Si sequaris iustitiam, apprehendes illam:
et indues quasi poderem honoris, et inhabitabis cum ea,
et proteget te in sempiternum, et in die agnitionis invenies firmamentum.
10 Volatilia ad sibi similia conveniunt:
et veritas ad eos, qui operantur illam, revertetur.
11 Leo venationi insidiatur semper:
sic peccata operantibus iniquitates.
12 Homo sanctus in sapientia manet sicut sol:
nam stultus sicut luna mutatur.
13 In medio insensatorum serva verbum tempori:
in medio autem cogitantium assiduus esto.
14 Narratio peccantium odiosa,
et risus illorum in deliciis peccati.
15 Loquela multum iurans, horripilationem capiti statuet:
et irreverentia ipsius obturatio aurium.
16 Effusio sanguinis in rixa superborum:
et maledictio illorum auditus gravis.
17 Qui denudat arcana amici, fidem perdit, et non inveniet amicum ad animum suum.
18 Dilige proximum, et coniungere fide cum illo. XV.
19 Quod si denudaveris absconsa illius, non persequéris post eum.
20 Sicut enim homo, qui perdit amicum suum,
sic et qui perdit amicitiam proximi sui.
21 Et sicut qui dimittit avem de manu sua,
sic dereliquisti proximum tuum, et non eum capies.
22 Non illum sequaris, quoniam longe abest:
effugit enim quasi caprea de laqueo:
quoniam vulnerata est anima eius. 23 Ultra eum non poteris colligare:
et maledicti est concordatio:

XXVI. 9. zelotypa] infideli 10. mulierem . . . adprehendat 11. contegetur 13. in filio 14. oculorum eius] oculis 15. et ab omni aqua pr. bibet] *om.* 16. delectabitur 17. est] *om.* 18. tacita] acuta 21. in mundo . . . Dei] *om.* 27. rumpheam 28. caupo a. p. labiorum] caro a peccatis

XXVII. 2. Sicut] si . . . angustabitur peccatis 5. sicut in percussura] si in pertusura 7. hominis cordis 8. laudes]** conlaudes 9. poderem] pudorem 11. iniquitatem 12. immutatur 13. insens.] sensatorum 14. in deliciis] ex delictis 15. horripil.] obripilationem . . . ipsius] illius 17. Et qui 20. sic qui 21. *mittit . . . reliquisti

24 denudare autem amici mysteria, desperatio est animae infelicis.
25 Annuens oculo fabricat iniqua, et nemo eum abiiciet:
26 in conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum,
et super sermones tuos admirabitur:
novissime autem pervertet os suum,
et in verbis tuis dabit scandalum.
27 Multa odivi, et non coaequavi ei, et Dominus odiet illum.
28 Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cadet:
et plaga dolosa dolosi dividet vulnera.
29 Et qui foveam fodit, incidet in eam:
et qui statuit lapidem proximo, offendet in eo:
et qui laqueum alii ponit, peribit in illo.
30 Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur,
et non agnoscet unde adveniat illi.
31 Illusio, et improperium superborum, et vindicta sicut leo insidiabitur illi.
32 Laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorum:
dolor autem consumet illos antequam moriantur.
33 Ira et furor, utraque execrabilia sunt,
et vir peccator continens erit illorum.

CAPUT XXVIII.

1 Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam,
et peccata illius servans servabit.
2 Relinque proximo tuo nocenti te:
et tunc deprecanti tibi peccata solventur.
3 Homo homini reservat iram, et a Deo quaerit medelam?
4 In hominem similem sibi non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur?
5 Ipse cum caro sit, reservat iram, et propitiationem petit a Deo?
quis exorabit pro delictis illius?
6 Memento novissimorum, et desine inimicari:
7 tabitudo enim et mors imminent in mandatis eius.
8 Memorare timorem Dei, et non irascaris proximo.
9 Memorare testamentum Altissimi, et despice ignorantiam proximi.
10 Abstine te a lite, et minues peccata:
11 homo enim iracundus incendit litem, et vir peccator turbabit amicos,
et in medio pacem habentium immittet inimicitiam.
12 Secundum enim ligna silvae sic ignis exardescit:
et secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit,
et secundum substantiam suam exaltabit iram suam.
13 Certamen festinatum incendit ignem:
et lis festinans effundit sanguinem:
et lingua testificans adducit mortem.
14 Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit:
et si expueris super illam, extinguetur:
utraque ex ore proficiscuntur.
15 Susurro et bilinguis maledictus:
multos enim turbabit pacem habentes.
16 Lingua tertia multos commovit,
et dispersit illos de gente in gentem.
17 Civitates muratas divitum destruxit,
et domos magnatorum effodit.
18 Virtutes populorum concidit, et gentes fortes dissolvit.
19 Lingua tertia mulieres viratas eiecit,
et privavit illas laboribus suis.
20 Qui respicit illam, non habebit requiem,
nec habebit amicum, in quo requiescat.
21 Flagelli plaga livorem facit:
plaga autem linguae comminuet ossa.
22 Multi ceciderunt in ore gladii,
sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam.
23 Beatus qui tectus est a lingua nequam,
qui in iracundiam illius non transivit,
et qui non attraxit iugum illius,
et in vinculis eius non est ligatus:
24 iugum enim illius, iugum ferreum est:
et vinculum illius, vinculum aereum est.
25 Mors illius, mors nequissima:
et utilis potius infernus quam illa.
26 Perseverantia illius non permanebit,
sed obtinebit vias iniustorum:
et in flamma sua non comburet iustos.
27 Qui relinquunt Deum, incident in illam,
et exardebit in illis, et non extinguetur,
et immittetur in illos quasi leo, et quasi pardus laedet illos.
28 Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire,
et ori tuo facito ostia, et seras.
29 Aurum tuum et argentum tuum confla, et verbis tuis facito stateram,
et frenos ori tuo rectos: 30 et attende ne forte labaris in lingua,
et cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi,
et sit casus tuus insanabilis in mortem.

XXVII. 26. condulcavit 28. cadit 29. fodit, in illam decidet . . . statuet . . . offendit . . . alio . . . illo] ipso 30. consilium] *om.* 33. sunt] *om.*

XXVIII. 1. *Inscriptio:* De remissione peccati . . . Domino] deo 3. homini servat 4. In homine simile 5. cum] dum . . . reservat] servat 7. imminet . . . eius] *om.* 9. testamenti 12. sic *sec. loc.*] *om.* 13. incendet . . . effundet . . . adducet 14. in scintilla . . . *om.* quasi ignis . . . et utraque proficiscuntur (*om.* ex ore) 15. *Inscriptio:* De malo linguae . . . susurrio 16. a gente 19. viratas eiecit] veritas eiciet . . . illas de laboribus 20. nec habebit amic. in quo requ. nec habitavit cum requie 22. quasi] *om.* 23. nequa . . . iracundia . . . illius] eius . . . eius] illius 25. infernus] inferus 27. derelinquunt 28. linguam nequ. nol. audire] et noli audire linguam nequam . . . seras auribus tuis 30. laberis

CAPUT XXIX.

1 Qui facit misericordiam, foeneratur proximo suo:
et qui praevalet manu, mandata servat.
2 Foenerare proximo tuo in tempore necessitatis illius,
et iterum redde proximo in tempore suo.
3 Confirma verbum, et fideliter age cum illo:
et in omni tempore invenies quod tibi necessarium est.
4 Multi quasi inventionem aestimaverunt foenus,
et praestiterunt molestiam his, qui se adiuverunt.
5 Donec accipiant, osculantur manus dantis,
et in promissionibus humiliant vocem suam:
6 et in tempore redditionis postulabit tempus,
et loquetur verba taedii et murmurationum,
et tempus causabitur:
7 si autem potuerit reddere, adversabitur, solidi vix reddet dimidium,
et computabit illud quasi inventionem:
8 sin autem fraudabit illum pecunia sua,
et possidebit illum inimicum gratis:
9 et convitia et maledicta reddet illi,
et pro honore et beneficio reddet illi contumeliam.
10 Multi non causa nequitiae non foenerati sunt,
sed fraudari gratis timuerunt.
11 Verumtamen super humilem animo fortior esto,
et pro eleemosyna non trahas illum.
12 Propter mandatum assume pauperem:
et propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.
13 Perde pecuniam propter fratrem et amicum tuum:
et non abscondas illam sub lapide in perditionem.
14 Pone thesaurum tuum in praeceptis Altissimi,
et proderit tibi magis quam aurum.
15 Conclude eleemosynam in corde pauperis,
et haec pro te exorabit ab omni malo.
16 17 18 Super scutum potentis, et super lanceam
adversus inimicum tuum pugnabit.
19 Vir bonus fidem facit pro proximo suo:
et qui perdiderit confusionem, derelinquet sibi.
XVI. 20 **G**ratiam fideiussoris ne obliviscaris:
dedit enim pro te animam suam.
21 Repromissorem fugit peccator et immundus.
22 Bona repromissoris sibi ascribit peccator:
et ingratus sensu derelinquet liberantem se.
23 Vir repromittit de proximo suo:
et cum perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo.
24 Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes,
et commovit illos quasi fluctus maris.
25 Viros potentes gyrans migrare fecit,
et vagati sunt in gentibus alienis.
26 Peccator transgrediens mandatum Domini,
incidet in promissionem nequam:
et qui conatur multa agere, incidet in iudicium.
27 Recupera proximum secundum virtutem tuam, et attende tibi ne incidas.
28 Initium vitae hominis aqua et panis, et vestimentum,
et domus protegens turpitudinem.
29 Melior est victus pauperis sub tegmine asserum,
quam epulae splendidae in peregre sine domicilio.
30 Minimum pro magno placeat tibi,
et improperium peregrinationis non audies.
31 Vita nequam hospitandi de domo in domum:
et ubi hospitabitur, non fiducialiter aget,
nec aperiet os.
32 Hospitabitur, et pascet, et potabit ingratos,
et ad haec amara audiet. 33 Transi hospes, et orna mensam:
et quae in manu habes, ciba ceteros.
34 Exi a facie honoris amicorum meorum:
necessitudine domus meae hospitio mihi factus est frater.
35 Gravia haec homini habenti sensum:
correptio domus, et improperium foeneratoris.

CAPUT XXX.

1 Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella,
ut laetetur in novissimo suo, et non palpet proximorum ostia.
2 Qui docet filium suum, laudabitur in illo,
et in medio domesticorum in illo gloriabitur.
3 Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum,
et in medio amicorum gloriabitur in illo.
4 Mortuus est pater eius, et quasi non est mortuus:
similem enim reliquit sibi post se.

XXIX. 1. *Inscriptio:* De fenore . . . *om.* suo . . . qui] cui 2. tuo] om. 4. adiuvaverunt 6. murmurationem 7. adversatus solide . . . conputavit 8. fraudavit 9. *om.* et *primum* . . . convicia 11. humile 12. *Inscriptio:* De dato in proximo. 13. *om.* tuum] . . . in perditione 15. *Inscriptio:* De misericordia . . . pro] *om.* 23. relinquetur 26. mandata 27. et att. tibi ne inc.] *suppl. corr.* 28. *Inscriptio:* De frugalitate honesta et hospitalitate . . . hominis] *om.* 30. Minim. pro magno] super minimum et magnum 32. hospitabit 35. foeneratoris] hospitalitatis

XXX. 1. *Inscriptio:* De disciplina filiorum. 4. eius] illius . . . relinquit

5 In vita sua vidit, et laetatus est in illo:
in obitu suo non est contristatus,
nec confusus est coram inimicis.
6 Reliquit enim defensorem domus contra
inimicos, et amicis reddentem gratiam.
7 Pro animabus filiorum colligabit vulnera
sua,
et super omnem vocem turbabuntur viscera eius.
8 Equus indomitus evadit durus,
et filius remissus evadet praeceps.
9 Lacta filium, et paventem te faciet:
lude cum eo, et contristabit te.
10 Non corrideas illi: ne doleas,
et in novissimo obstupescent dentes tui.
11 Non des illi potestatem in iuventute,
et ne despicias cogitatus illius. [12] Curva
cervicem eius in iuventute,
et tunde latera eius dum infans est,
ne forte induret, et non credat tibi,
et erit tibi dolor animae.
13 Doce filium tuum, et operare in illo, ne
in turpitudinem illius offendas.
VII.) 14 Melior est pauper sanus, et fortis viribus,
quam dives imbecillis et flagellatus malitia.
15 Salus animae in sanctitate iustitiae melior
est omni auro et argento:
et corpus validum quam census immensus.
16 Non est census super censum salutis corporis:
et non est oblectamentum super cordis
gaudium.
17 Melior est mors quam vita amara:
et requies aeterna quam languor perseverans.
18 Bona abscondita in ore clauso,
quasi appositiones epularum circumpositae
sepulchro.
19 Quid proderit libatio idolo?
nec enim manducabit, nec odorabit:
20 sic qui effugatur a Domino, portans mercedes iniquitatis:
21 videns oculis, et ingemiscens, sicut spado
complectens virginem, et suspirans.
22 Tristitiam non des animae tuae,
et non affligas temetipsum in consilio tuo.
23 Iucunditas cordis haec est vita hominis,
et thesaurus sine defectione sanctitatis:
et exultatio viri est longaevitas.
24 Miserere animae tuae placens Deo,
et contine: congrega cor tuum in sanctitate eius,
et tristitiam longe repelle a te. [25] Multos
enim occidit tristitia,
et non est utilitas in illa.
26 Zelus et iracundia minuunt dies,
et ante tempus senectam adducet cogitatus.
27 Splendidum cor, et bonum in epulis est:
epulae enim illius diligenter fiunt.

CAPUT XXXI.

1 Vigilia honestatis tabefaciet carnes,
et cogitatus illius auferet somnum.
2 Cogitatus praescientiae avertit sensum,
et infirmitas gravis sobriam facit animam.
3 Laboravit dives in congregatione substantiae,
et in requie sua replebitur bonis suis.
4 Laboravit pauper in diminutione victus,
et in fine inops fit.
5 Qui aurum diligit, non iustificabitur:
et qui insequitur consumptionem, replebitur ex ea.
6 Multi dati sunt in auri casus,
et facta est in specie ipsius perditio illorum.
7 Lignum offensionis est aurum sacrificantium:
vae illis, qui sectantur illud,
et omnis imprudens deperiet in illo.
8 Beatus dives, qui inventus est sine macula:
et qui post aurum non abiit,
nec speravit in pecunia, et thesauris.
9 Quis est hic, et laudabimus eum?
fecit enim mirabilia in vita sua.
10 Qui probatus est in illo, et perfectus est,
erit illi gloria aeterna:
qui potuit transgredi, et non est transgressus:
facere mala, et non fecit:
11 ideo stabilita sunt bona illius in Domino,
et eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.
12 Supra mensam magnam sedisti?
non aperias super illam faucem tuam prior.
13 Non dicas sic: Multa sunt, quae super
illam sunt:
14 memento quoniam malus est oculus nequam.
15 Nequius oculo quid creatum est?
ideo ab omni facie sua lacrymabitur. cum
viderit,
16 ne extendas manum tuam prior,
et invidia contaminatus erubescas. [17] Ne
comprimaris in convivio.
18 Intellige quae sunt proximi tui ex teipso:
19 utere quasi homo frugi his, quae tibi apponuntur:
ne, cum manducas multum, odio habearis.
20 Cessa prior causa disciplinae:
et noli nimius esse, ne forte offendas.
21 Et si in medio multorum sedisti, prior
illis ne extendas manum tuam,
nec prior poscas bibere.

XXX. 5. in vita] in via . . . et in obitu illius 6. contra inimicos] *om.* 8. evadet 10. nec doleas . . . non obstupescent 12. latera illius 14. *Inscriptio:* De bono sanitatis. *Ceterum et h. l. et* 32, 1. *numeros in margine praetermissos supplevimus.* 15. et melior (*om.* est) 16. oblectatio 19. manducat nec odorabitur 20. et portans 24. et congrega . . . expelle 26. minuent 27. *om.* et . . . est] *om.*

XXXI. 2. praescientiae] praesentiae 4. diminutionem 10. quis probatus . . . et erit illi in glor. aet. (*supplentur haec manu altera*) . . . et facere 11. Domino] deo . . . elemosyna . . . omnis] *om.* 12. *Inscriptio:* De continentia. 13. sic] si 14. est] *om.* 17. nec compr. convivio 18. quae sunt] *om.* 19. ne] et non 20. nimius] inimicus 21. non extendas

22 Quam sufficiens est homini erudito vinum
exiguum,
et in dormiendo non laborabis ab illo, et
non senties dolorem.
23 Vigilia, cholera, et tortura viro infrunito:
24 somnus sanitatis in homine parco.
dormiet usque mane, et anima illius cum
ipso delectabitur.
25 Et si coactus fueris in edendo multum,
surge e medio, evome: et refrigerabit te,
et non adduces corpori tuo infirmitatem.
26 Audi me fili, et ne spernas me:
et in novissimo invenies verba mea.
27 In omnibus operibus tuis esto velox,
et omnis infirmitas non occurret tibi.
28 Splendidum in panibus benedicent labia
multorum,
et testimonium veritatis illius fidele.
29 Nequissimo in pane murmurabit civitas,
et testimonium nequitiae illius verum est.
30 Diligentes in vino noli provocare:
multos enim exterminavit vinum.
31 Ignis probat ferrum durum:
sic vinum corda superborum arguet in
ebrietate potatum.
32 Aequa vita hominibus vinum in sobrietate:
si bibas illud moderate, eris sobrius.
33 Quae vita est ei, qui minuitur vino?
34 Quid defraudat vitam? Mors.
35 Vinum in iucunditatem creatum est, et
non in ebrietatem, ab initio.
36 Exultatio animae et cordis vinum moderate
potatum.
37 Sanitas est animae et corpori sobrius potus.
38 Vinum multum potatum irritationem, et
iram, et ruinas multas facit.
39 Amaritudo animae vinum multum potatum.
40 Ebrietatis animositas, imprudentis offen-
sio,
minorans virtutem, et faciens vulnera.
41 In convivio vini non arguas proximum:
et non despicias eum in iucunditate illius:
42 verba improperii non dicas illi: et non
premas illum in repetendo.

CAPUT XXXII.

(XVIII.) 1 Rectorem te posuerunt? noli extolli:
esto in illis quasi unus ex ipsis.
2 Curam illorum habe, et sic conside,
et omni cura tua explicita recumbe:
3 ut laeteris propter illos,
et ornamentum gratiae accipias coronam,
et dignationem consequaris corrogationis.
4 Loquere maior natu: decet enim te
5 primum verbum diligenti scientia, et non
impedias musicam.
6 Ubi auditus non est, non effundas ser-
monem,
et importune noli extolli in sapientia tua.
7 Gemmula carbunculi in ornamento auri,
et comparatio musicorum in convivio vini.
8 Sicut in fabricatione auri signum est sma-
ragdi,
sic numerus musicorum in iucundo et
moderato vino.
9 Audi tacens, et pro reverentia accedet
tibi bona gratia.
10 Adolescens loquere in tua causa vix.
11 Si bis interrogatus fueris, habeat caput
responsum tuum.
12 In multis esto quasi inscius, et audi
tacens simul et quaerens.
13 In medio magnatorum non praesumas:
et ubi sunt senes, non multum loquaris.
14 Ante grandinem praeibit coruscatio:
et ante verecundiam praeibit gratia, et
pro reverentia accedet tibi bona gratia.
15 Et hora surgendi non te trices:
praecurre autem prior in domum tuam,
et illic avocare, et illic lude, 16 et age
conceptiones tuas,
et non in delictis et verbo superbo.
17 Et super his omnibus benedicito Domi-
num, qui fecit te,
et inebriantem te ab omnibus bonis suis.
18 Qui timet Dominum, excipiet doctrinam
eius:
et qui vigilaverint ad illum, invenient
benedictionem.
19 Qui quaerit legem, replebitur ab ea:
et qui insidiose agit, scandalizabitur
in ea.
20 Qui timent Dominum, invenient iudicium
iustum,
et iustitias quasi lumen accendent.
21 Peccator homo vitabit correptionem,
et secundum voluntatem suam inveniet
comparationem.
22 Vir consilii non disperdet intelligentiam,
alienus et superbus non pertimescet timo-
rem:
23 etiam postquam fecit cum eo sine consilio,
et suis insectationibus arguetur.
24 Fili sine consilio nihil facias, (XVII
et post factum non poenitebis.
25 In via ruinae non eas, et non offendes
in lapides:
nec credas te viae laboriosae,
ne ponas animae tuae scandalum:
26 et a filiis tuis cave, et a domesticis tuis
attende.
27 In omni opere tuo crede ex fide animae
tuae:
hoc est enim conservatio mandatorum.
28 Qui credit Deo, attendit mandatis:
et qui confidit in illo, non minorabitur.

XXXI. 23. et colera 24. sanitas . . . in mane 25. evome] et vome . . . infirmitates 26. mea verba 29. in nequissimo pane 33. quae est vita quae 34. vita 35. *Inscriptio:* De ebrietate . . . et non] *om.* et 37. corpori et animae

XXXII. 1. *Inscriptio:* De rectoribus. 2. explicata 5. diligenti scientia] dirigenti scientiam . . . musica 7. ornamentum 9. accedet] accidit 14. accedet] accidit 18. Dominum] deum 19. in ea] ab ea 20. Dominum] deum 22. intellegentia . . . pertimescit 24. *Inscriptio:* XVIIII. Cum consilio omnia facienda . . . peniteberis 25. offendas 27. *om.* tuo . . . hoc] haec 28. confidet

CAPUT XXXIII.

1 Timenti Dominum non occurrent mala,
sed in tentatione Deus illum conservabit,
et liberabit a malis.
2 Sapiens non odit mandata et iustitias,
et non illidetur quasi in procella navis.
3 Homo sensatus credit legi Dei, et lex illi fidelis.
4 Qui interrogationem manifestat, parabit verbum,
et sic deprecatus exaudietur, et conservabit disciplinam, et tunc respondebit.
5 Praecordia fatui quasi rota carri:
et quasi axis versatilis cogitatus illius.
6 Equus emissarius, sic et amicus subsannator,
sub omni suprasedente hinnit.
7 Quare dies diem superat, et iterum lux lucem, et annus annum a sole?
8 A Domini scientia separati sunt,
facto sole, et praeceptum custodiente.
9 Et immutavit tempora, et dies festos ipsorum,
et in illis dies festos celebraverunt ad horam.
10 Ex ipsis exaltavit et magnificavit Deus,
et ex ipsis posuit in numerum dierum.
Et omnes homines de solo, et ex terra,
unde creatus est Adam.
11 In multitudine disciplinae Dominus separavit eos,
et immutavit vias eorum.
12 Ex ipsis benedixit, et exaltavit:
et ex ipsis sanctificavit, et ad se applicavit:
et ex ipsis maledixit, et humiliavit,
et convertit illos a separatione ipsorum.
13 Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud et disponere.
14 Omnes viae eius secundum dispositionem eius:
sic homo in manu illius, qui se fecit,
et reddet illi secundum iudicium suum.
15 Contra malum bonum est, et contra mortem vita:
sic et contra virum iustum peccator.
Et sic intuere in omnia opera Altissimi.
Duo et duo, et unum contra unum.
16 Et ego novissimus evigilavi,
et quasi qui colligit acinos post vindemiatores.
17 In benedictione Dei et ipse speravi:
et quasi qui vindemiat, replevi torcular.
18 Respicite quoniam non mihi soli laboravi,
sed omnibus exquirentibus disciplinam.
19 Audite me magnates, et omnes populi,
et rectores Ecclesiae auribus percipite.
20 Filio et mulieri, fratri et amico non des potestatem super te in vita tua:
et non dederis alii possessionem tuam:
ne forte poeniteat te, et depreceris pro illis.
21 Dum adhuc superes et aspiras,
non immutabit te omnis caro.
22 Melius est enim ut filii tui te rogent,
quam te respicere in manus filiorum tuorum.
23 In omnibus operibus tuis praecellens esto.
24 Ne dederis maculam in gloria tua.
In die consummationis dierum vitae tuae,
et in tempore exitus tui distribue hereditatem tuam.
25 Cibaria, et virga, et onus asino:
panis, et disciplina, et opus servo.
26 Operatur in disciplina, et quaerit requiescere:
laxa manus illi, et quaerit libertatem.
27 Iugum et lorum curvant collum durum,
et servum inclinant operationes assiduae.
28 Servo malevolo tortura et compedes,
mitte illum in operationem, ne vacet:
29 multam enim malitiam docuit otiositas.
30 In opera constitue eum: sic enim condecet illum.
Quod si non obaudierit, curva illum compedibus,
et non amplifices super omnem carnem:
verum sine iudicio nihil facias grave.
31 Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua:
quasi fratrem sic eum tracta:
quoniam in sanguine animae comparasti illum.
32 Si laeseris eum iniuste, in fugam convertetur:
33 et si extollens discesserit: quem quaeras,
et in qua via quaeras illum, nescis.

CAPUT XXXIV.

1 Vana spes, et mendacium viro insensato:
et somnia extollunt imprudentes.
2 Quasi qui apprehendit umbram, et persequitur ventum:
sic et qui attendit ad visa mendacia.
3 Hoc secundum hoc visio somniorum:
ante faciem hominis similitudo hominis.
4 Ab immundo quid mundabitur?
et a mendace quid verum dicetur?
5 Divinatio erroris, et auguria mendacia,
et somnia malefacientium, vanitas est.

XXXIII. 1. Dominum] deum . . . conservat et liberavit 4. interrogatione manif. paravit 6. amissarius sicut amic. 10. homines omnes 11. in multitudinem . . . domini 12. Et ex ipsis . . . et ex his sanctif. . . . *om.* et *post* applic. 13. ipsius] illius 14. et reddet illi] |redde illis 15. vitam mors . . . Duo et duo, et] de duobus 16. vigilavi . . . vindemiatores⌈ *Quat.* LVIIII. *Sequitur fol.* 483. 18. respice 19. magnati 20. aliis 21. superesset aspirans 24. gloriam tuam 25. *Inscriptio:* De disciplina servorum. 28. illum in operatione 29. multa enim malitia 30. illi . . . *in* obaudierit *est* ob *supra lineam scriptum ipsa prim. manu* 31 fidelis] *om.* . . . illum] eum 32. eum] illum . . . convertitur 33. et si] *om.* si . . . quem quaeris et

XXXIV. 1. *Inscriptio:* De somniis . . . insensato viro 2. adtendet 3. similitudo alterius hom.

6 Et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur.
nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum:
7 multos enim errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes in illis.
8 Sine mendacio consummabitur verbum legis,
et sapientia in ore fidelis complanabitur.
9 Qui non est tentatus, quid scit?
Vir in multis expertus, cogitabit multa:
et qui multa didicit, enarrabit intellectum.
10 Qui non est expertus, pauca recognoscit:
qui autem in multis factus est, multiplicat malitiam.
11 Qui tentatus non est, qualia scit?
qui implanatus est, abundabit nequitia.
12 Multa vidi errando, et plurimas verborum consuetudines.
13 Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum horum causa,
et liberatus sum gratia Dei.
XX. 14 **S**piritus timentium Deum quaeritur,
et in respectu illius benedicetur.
15 Spes enim illorum in salvantem illos, et oculi Dei in diligentes se.
16 Qui timet Dominum nihil trepidabit,
et non pavebit: quoniam ipse est spes eius.
17 Timentis Dominum beata est anima eius.
18 Ad quem respicit, et quis est fortitudo eius?
19 Oculi Domini super timentes eum,
protector potentiae, firmamentum virtutis,
tegimen ardoris, et umbraculum meridiani,
20 deprecatio offensionis, et adiutorium casus,
exaltans animam, et illuminans oculos,
dans sanitatem, et vitam et benedictionem.
21 Immolantis ex iniquo oblatio est maculata,
et non sunt beneplacitae subsannationes iniustorum.
22 Dominus solus sustinentibus se in via veritatis et iustitiae.
23 Dona iniquorum non probat Altissimus,
nec respicit in oblationes iniquorum:
nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.
24 Qui offert sacrificium ex substantia pauperum,
quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.
25 Panis egentium vita pauperum est:
qui defraudat illum, homo sanguinis est.
26 Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.
27 Qui effundit sanguinem et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.
28 Unus aedificans, et unus destruens: quid prodest illis nisi labor?
29 Unus orans, et unus maledicens: cuius vocem exaudiet Deus?
30 Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum,
quid proficit lavatio illius?
31 Sic homo qui ieiunat in peccatis suis: et iterum eadem faciens,
quid proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet?

CAPUT XXXV.

1 Qui conservat legem, multiplicat oblationem.
2 Sacrificium salutare est attendere mandatis,
et discedere ab omni iniquitate.
3 Et propitiationem litare sacrificii super iniustitias;
et deprecatio pro peccatis, recedere ab iniustitia.
4 Retribuet gratiam qui offert similaginem:
et qui facit misericordiam, offert sacrificium.
5 Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate:
et deprecatio pro peccatis recedere ab iniustitia.
6 Non apparebis ante conspectum Domini vacuus.
7 Haec enim omnia propter mandatum Dei fiunt.
8 Oblatio iusti impinguat altare, et odor suavitatis est in conspectu Altissimi.
9 Sacrificium iusti acceptum est,
et memoriam eius non obliviscetur Dominus.
10 Bono animo gloriam redde Deo:
et non minuas primitias manuum tuarum.
11 In omni dato hilarem fac vultum tuum,
et in exultatione sanctifica decimas tuas.
12 Da Altissimo secundum datum eius,
et in bono oculo ad inventionem facito manuum tuarum:
13 Quoniam Dominus retribuens est,
et septies tantum reddet tibi.
14 Noli offerre munera prava, non enim suscipiet illa.
15 Et noli inspicere sacrificium iniustum,
quoniam Dominus iudex est, et non est apud illum gloria personae.
16 Non accipiet Dominus personam in pauperem,
et deprecationem laesi exaudiet.
17 Non despiciet preces pupilli: nec viduam, si effundat loquelam gemitus.

XXXIV. 6. phantasiam 8. legis] *om.* 9. temtatus est 10. multiplicavit 11. scit? qui] accidit |et qui 12. errando] enarrando . . . verborum] superborum 14. *Inscriptio:* De timentibus deum . . . quaeretur . . . benedicentur 17. est anima eius] anima 18. quis] qui 20. deprecatio] et praecatio . . . oculos vitam . . . *om.* et vitam 21. *Inscriptio:* De oblatione iniqua . . . immolans 23. in oblationibus 25. pauperis 30. lavatio] *libatio 31. et orationem

XXXV. 1. *Inscriptio:* De disciplina custodiendae legis . . . Qui servat verbum multiplicat orationem 2. est] *om.* 3. litare] salutare . . . et deprecatio super *ad* iniustitia] *om.* 4. retribuit 5. pro peccatis] *om.* 6. Domini] dei 7. Dei] domini 12. fac 13. tanto 16. et praecationem

18 Nonne lacrymae viduae ad maxillam descendunt,
et exclamatio eius super deducentem eas?
19 A maxilla enim ascendunt usque ad caelum,
et Dominus exauditor non delectabitur in illis.
20 Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur,
et deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.
21 Oratio humiliantis se, nubes penetrabit:
et donec propinquet non consolabitur:
et non discedet donec Altissimus aspiciat.
22 Et Dominus non elongabit, sed iudicabit iustos, et faciet iudicium:
et Fortissimus non habebit in illis patientiam,
ut contribulet dorsum ipsorum: 23 et Gentibus reddet vindictam
donec tollat plenitudinem superborum: et sceptra iniquorum contribulet
24 donec reddat hominibus secundum actus suos,
et secundum opera Adae, et secundum praesumptionem illius,
25 donec iudicet iudicium plebis suae,
et oblectabit iustos misericordia sua.
26 Speciosa misericordia Dei, in tempore tribulationis,
quasi nubes pluviae in tempore siccitatis.

CAPUT XXXVI.

1 Miserere nostri Deus omnium, et respice nos,
et ostende nobis lucem miserationum tuarum:
2 et immitte timorem tuum super Gentes, quae non exquisierunt te,
ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, et enarrent magnalia tua.
3 Alleva manum tuam super Gentes alienas, ut videant potentiam tuam.
4 Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis,
sic in conspectu nostro magnificaberis in eis, 5 ut cognoscant te, sicut et nos cognovimus
quoniam non est Deus praeter te Domine.
6 Innova signa, et immuta mirabilia.
7 Glorifica manum, et brachium dextrum.
8 Excita furorem, et effunde iram.
9 Tolle adversarium, et afflige inimicum.
10 Festina tempus, et memento finis, ut enarrent mirabilia tua.
11 In ira flammae devoretur qui salvatur:
et qui pessimant plebem tuam, inveniant perditionem.
12 Contere caput principum inimicorum, dicentium: Non est alius praeter nos.
13 Congrega omnes tribus Iacob:
ut cognoscant quia non est Deus nisi tu,
et enarrent magnalia tua: et hereditabis eos, sicut ab initio.
14 Miserere plebi tuae, super quam invocatum est nomen tuum:
et Israel, quem coaequasti primogenito tuo.
15 Miserere civitati sanctificationis tuae Ierusalem, civitati requiei tuae.
16 Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis,
et gloria tua populum tuum.
17 Da testimonium his, qui ab initio creaturae tuae sunt,
et suscita praedicationes, quas locuti sunt in nomine tuo prophetae priores.
18 Da mercedem sustinentibus te,
ut prophetae tui fideles inveniantur:
et exaudi orationes servorum tuorum
19 secundum benedictionem Aaron de populo tuo,
et dirige nos in viam iustitiae,
et sciant omnes qui habitant terram, quia tu es Deus conspector saeculorum.
20 Omnem escam manducabit venter, et est XXI.
cibus cibo melior.
21 Fauces contingunt cibum ferae, et cor sensatum verba mendacia.
22 Cor pravum dabit tristitiam,
et homo peritus resistet illi.
23 Omnem masculum excipiet mulier:
et est filia melior filia.
24 Species mulieris exhilarat faciem viri sui,
et super omnem concupiscentiam hominis superducit desiderium.
25 Si est lingua curationis, est et mitigationis et misericordiae:
non est vir illius secundum filios hominum.
26 Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem:
adiutorium secundum illum est, et columna ut requies.
27 Ubi non est sepes, diripietur possessio:
et ubi non est mulier, ingemiscit egens.
28 Quis credit ei, qui non habet nidum,
et deflectens ubicumque obscuraverit,
quasi succinctus latro exiliens de civitate in civitatem?

CAPUT XXXVII.

1 Omnis amicus dicet: Et ego amicitiam copulavi.
sed est amicus solo nomine amicus.
Nonne tristitia inest usque ad mortem?
2 Sodalis autem et amicus ad inimicitiam convertentur.

XXXV. 18. et excl.] *om.* et 21. discedit . . . aspiciat altissimus 22. iusto 26. *Inscriptio:* Deprecatio ad deum.

XXXVI. 2. ut cogn.] et cogn. . . . et enarr.] ut enarr. 4. in eis] in illis 5. cognovimus] agnovimus 6. *et innova 9. extolle 13. ut cogn.] et cogn. . . . et en.] ut en. 17. his qui] quia . . . praecationes 19. in via . . . inhabitant 20. *Numerus in margine est* XXII, *quem errorem correximus* . . . manducavit . . . cibus] *ipse* suppl.* 21. ferae] ferre 22. restitit 23. fil. melior filiae 24. superducet . . . est et] *om.* est . . . mitig. misericordia . . . viri 26. *om.* bonam . . . incoat 27. gemescit 28. Quis credet ei] cui credet

3 O praesumptio nequissima, unde creata es
cooperire aridam malitia, et dolositate
illius?
4 Sodalis amico coniucundatur in oblectationibus,
et in tempore tribulationis adversarius
erit.
5 Sodalis amico condolet causa ventris,
et contra hostem accipiet scutum.
6 Non obliviscaris amici tui in animo tuo,
et non immemor sis illius in opibus tuis.
7 Noli consiliari cum eo, qui tibi insidiatur,
et a zelantibus te absconde consilium.
8 Omnis consiliarius prodit consilium,
sed est consiliarius in semetipso.
9 A consiliario serva animam tuam.
prius scito quae sit illius necessitas:
et ipse enim animo suo cogitabit:
10 ne forte mittat sudem in terram,
et dicat tibi: 11 bona est via tua:
et stet e contrario videre quid tibi eveniat.
12 Cum viro irreligioso tracta de sanctitate,
et cum iniusto de iustitia, et cum muliere
de ea, quae aemulatur:
cum timido de bello, cum negotiatore de
traiectione,
cum emptore de venditione, cum viro livido de gratiis agendis,
13 cum impio de pietate, cum inhonesto de
honestate,
cum operario agrario de omni opere,
14 cum operario annuali de consummatione
anni,
cum servo pigro de multa operatione:
non attendas his in omni consilio.
15 Sed cum viro sancto assiduus esto,
quemcumque cognoveris observantem timorem Dei,
16 cuius anima est secundum animam tuam:
et qui, cum titubaveris in tenebris, condolebit tibi.
17 Cor boni consilii statue tecum:
non est enim tibi aliud pluris illo.
18 Anima viri sancti enunciat aliquando vera,
quam septem circumspectores sedentes in
excelso ad speculandum.
19 Et in his omnibus deprecare Altissimum
ut dirigat in veritate viam tuam.
20 Ante omnia opera verbum verax praecedat te,
et ante omnem actum consilium stabile.
21 Verbum nequam immutabit cor:
ex quo partes quatuor oriuntur, bonum
et malum, vita et mors:
et dominatrix illorum est assidua lingua.
Est vir astutus multorum eruditor, et
animae suae inutilis est.
22 Vir peritus multos erudivit, et animae XIII
suae suavis est.
23 Qui sophistice loquitur, odibilis est: in
omni re defraudabitur.
24 Non est illi data a Domino gratia:
omni enim sapientia defraudatus est.
25 Est sapiens animae suae sapiens: et fructus sensus illius laudabilis.
26 Vir sapiens plebem suam erudit,
et fructus sensus illius fideles sunt.
27 Vir sapiens implebitur benedictionibus,
et videntes illum laudabunt.
28 Vita viri in numero dierum: dies autem
Israel innumerabiles sunt.
29 Sapiens in populo hereditabit honorem,
et nomen illius erit vivens in aeternum.
30 Fili in vita tua tenta animam tuam:
et si fuerit nequam, non des illi potestatem:
31 non enim omnia omnibus expediunt,
et non omni animae omne genus placet.
32 Noli avidus esse in omni epulatione,
et non te effundas super omnem escam:
33 in multis enim escis erit infirmitas,
et aviditas appropinquabit usque ad choleram.
34 Propter crapulam multi obierunt:
qui autem abstinens est, adiiciet vitam.

CAPUT XXXVIII.

1 Honora medicum propter necessitatem:
etenim illum creavit Altissimus.
2 A Deo est enim omnis medela,
et a rege accipiet donationem.
3 Disciplina medici exaltabit caput illius,
et in conspectu magnatorum collaudabitur.
4 Altissimus creavit de terra medicamenta,
et vir prudens non abhorrebit illa.
5 Nonne a ligno indulcata est aqua amara?
6 Ad agnitionem hominum virtus illorum,
et dedit hominibus scientiam Altissimus,
honorari in mirabilibus suis.
7 In his curans mitigabit dolorem,
et unguentarius faciet pigmenta suavitatis,
et unctiones conficiet sanitatis, et non
consummabuntur opera eius.
8 Pax enim Dei super faciem terrae.
9 Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum,
sed ora Dominum, et ipse curabit te.
10 Averte a delicto, et dirige manus,
et ab omni delicto munda cor tuum.

XXXVII. 4. in oblectationem| in temp. 6. opibus] operibus 9. cogitavit 12. *Inscriptio:* Cum singulis qualiter tractandum sit . . . de ea] de his . . . traiecticio . . . gratis 15. *om.* sed . . . cum viro sancto maxime 16. et qui, cum titubaveris] |quicumque titubaverit . . . non condol. 17. et cor . . . statuet . . . aliud pluris] alius fidelior 18. circuminspectores 21. inmutavit . . . *om.* ex quo . . quattuor partes . . . Est vir *usque* inutilis est] *om.* 22. peritus qui . . . insuavis 23. *Inscriptio:* De sofistica et versuta locutione . . . in omni] hic omni 24. enim data illi 27. benedictione 31. omnibus omnia 33. et aviditas] auditas et aplestia . . . colera

XXXVIII. 1. *Inscriptio:* De medico. 2. donationem] dationem 4. medicamenta] medicinam . . . illa] illi 5. amara aqua 6. homini 9. *Inscriptio:* De orando deo in tempore infirmitatis . . . non desp. 10. Averte *usque* manus] *suppl. corrector*

11 Da suavitatem et memoriam similaginis,
et impingua oblationem, et da locum medico:
12 etenim illum Dominus creavit:
et non discedat a te, quia opera eius sunt necessaria.
13 Est enim tempus quando in manus illorum incurras:
14 ipsi vero Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum,
et sanitatem, propter conversationem illorum.
15 Qui delinquit in conspectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici.
16 Fili in mortuum produc lacrymas,
et quasi dira passus incipe plorare,
et secundum iudicium contege corpus illius,
et non despicias sepulturam illius.
17 Propter delaturam autem amare fer luctum illius uno die, et consolare propter tristitiam,
18 et fac luctum secundum meritum eius uno die, vel duobus propter detractionem.
19 A tristitia enim festinat mors, et cooperit virtutem,
et tristitia cordis flectit cervicem.
20 In abductione permanet tristitia:
et substantia inopis secundum cor eius.
21 Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam a te:
et memento novissimorum,
22 noli oblivisci: neque enim est conversio,
et huic nihil proderis, et te ipsum pessimabis.
23 Memor esto iudicii mei: sic enim erit et tuum: mihi heri, et tibi hodie.
24 In requie mortui requiescere fac memoriam eius,
et consolare illum in exitu spiritus sui.
25 Sapientia scribae in tempore vacuitatis:
et qui minoratur actu, sapientiam percipiet:
qua sapientia replebitur
26 qui tenet aratrum, et qui gloriatur in iaculo,
stimulo boves agitat, et conversatur in operibus eorum,
et enarratio eius in filiis taurorum.
27 Cor suum dabit ad versandos sulcos,
et vigilia eius in sagina vaccarum.
28 Sic omnis faber et architectus, qui noctem tamquam diem transigit,
qui sculpit signacula sculptilia, et assiduitas eius variat picturam:
cor suum dabit in similitudinem picturae,
et vigilia sua perficiet opus.
29 Sic faber ferrarius sedens iuxta incudem,
et considerans opus ferri:
vapor ignis uret carnes eius,
et in calore fornacis concertatur:
30 vox mallei innovat aurem eius,
et contra similitudinem vasis oculus eius:
31 cor suum dabit in consummationem operum,
et vigilia sua ornabit in perfectionem.
32 Sic figulus sedens ad opus suum, convertens pedibus suis rotam,
qui in sollicitudine positus est semper propter opus suum,
et in numero est omnis operatio eius:
33 in brachio suo formabit lutum,
et ante pedes suos curvabit virtutem suam:
34 cor suum dabit ut consummet linitionem,
et vigilia sua mundabit fornacem.
35 Omnes hi in manibus suis speraverunt,
et unusquisque in arte sua sapiens est.
36 Sine his omnibus non aedificatur civitas.
37 Et non inhabitabunt, nec inambulabunt,
et in ecclesiam non transilient.
38 Super sellam iudicis non sedebunt,
et testamentum iudicii non intelligent,
neque palam facient disciplinam et iudicium,
et in parabolis non invenientur:
39 sed creaturam aevi confirmabunt,
et deprecatio illorum in operatione artis,
accommodantes animam suam, et conquirentes in lege Altissimi.

CAPUT XXXIX.

1 **S**apientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, XXIII.
et in prophetis vacabit. 2 Narrationem virorum nominatorum conservabit,
et in versutias parabolarum simul introibit.
3 Occulta proverbiorum exquiret,
et in absconditis parabolarum conversabitur.
4 In medio magnatorum ministrabit,
et in conspectu praesidis apparebit.
5 In terram alienigenarum gentium pertransiet:
bona enim et mala in hominibus tentabit.
6 Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum,
et in conspectu Altissimi deprecabitur.
7 Aperiet os suum in oratione, et pro delictis suis deprecabitur.
8 Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiae replebit illum:
9 et ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiae suae,
et in oratione confitebitur Domino:

XXXVIII. 14. illorum] eorum 15. incidat 16. *Inscriptio:* De exequiis . . . et secund.] *om.* et 17. autem] *om.* 19. cooperiet 20. In abducatione] Et *(delet corr.)* viri abduc. . . . tristitiam 21. Non dederis 25. sapientia scribae] sapientiam scribe . . . qua] quia 26. et qui] et non . . . agitat] agit . . . narratio 28. *Inscriptio:* De singulis artificibus . . . variat] varia . . . perficit 29. urit 30. vasi oculus 32. et convertens . . . et qui in sollicitudinem . . . in numero] innumera 35. unusquisque] unusque 36. aedificabitur 39. *om.* et *post* confirm. . . . depraecatio . . . operationem

XXXIX. 1. *Inscriptio:* De sapiente . . . vacabat 2. conservavit . . . introibit] conserbabitur 4. ministravit 5. in terra alienarum gent. transiet 9. et in] *om.* et

10 et ipse diriget consilium eius, et disciplinam,
et in absconditis suis consiliabitur.
11 Ipse palam faciet disciplinam doctrinae suae,
et in lege testamenti Domini gloriabitur.
12 Collaudabunt multi sapientiam eius,
et usque in saeculum non delebitur.
13 Non recedet memoria eius,
et nomen eius requiretur a generatione in generationem.
14 Sapientiam eius enarrabunt gentes,
et laudem eius enunciabit ecclesia.
15 Si permanserit, nomen derelinquet plus quam mille:
et si requieverit, proderit illi.
16 Adhuc consiliabor, ut enarrem:
ut furore enim repletus sum.
17 In voce dicit:
Obaudite me divini fructus,
et quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate.
18 Quasi Libanus odorem suavitatis habete.
19 Florete flores, quasi lilium,
et date odorem, et frondete in gratiam,
et collaudate canticum,
et benedicite Dominum in operibus suis.
20 Date nomini eius magnificentiam,
et confitemini illi in voce labiorum vestrorum,
et in canticis labiorum, et citharis, et sic dicetis in confessione:
21 Opera Domini universa bona valde.
22 In verbo eius stetit aqua sicut congeries:
et in sermone oris illius sicut exceptoria aquarum:
23 quoniam in praecepto ipsius placor fit,
et non est minoratio in salute ipsius.
24 Opera omnis carnis coram illo,
et non est quidquam absconditum ab oculis eius.
25 A saeculo usque in saeculum respicit,
et nihil est mirabile in conspectu eius.
26 Non est dicere: Quid est hoc, aut quid est istud?
omnia enim in tempore suo quaerentur:
27 benedictio illius quasi fluvius inundavit.
28 Quomodo cataclysmus aridam inebriavit,
sic ira ipsius gentes, quae non exquisierunt eum, hereditabit.
29 Quomodo convertit aquas in siccitatem,
et siccata est terra:
et viae illius viis illorum directae sunt:
sic peccatoribus offensiones in ira eius.
30 Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona et mala.
31 Initium necessariae rei vitae hominum,
aqua, ignis, et ferrum, sal, lac, et panis similagineus, et mel, et botrus uvae,
et oleum, et vestimentum.
32 Haec omnia sanctis in bona, sic et impiis et peccatoribus in mala convertentur.
33 Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt,
et in furore suo confirmaverunt tormenta sua:
34 in tempore consummationis effundent virtutem:
et furorem eius, qui fecit illos, placabunt.
35 Ignis, grando, fames, et mors,
omnia haec ad vindictam creata sunt:
36 bestiarum dentes, et scorpii, et serpentes,
et romphaea vindicans in exterminium impios.
37 In mandatis eius epulabuntur,
et super terram in necessitatem praeparabuntur,
et in temporibus suis non praeterient verbum.
38 Propterea ab initio confirmatus sum, et consiliatus sum,
et cogitavi, et scripta dimisi.
39 Omnia opera Domini bona,
et omne opus hora sua subministrabit.
40 Non est dicere: Hoc illo nequius est:
omnia enim in tempore suo comprobabuntur.
41 Et nunc in omni corde et ore collaudate,
et benedicite nomen Domini.

CAPUT XL.

1 Occupatio magna creata est omnibus hominibus,
et iugum grave super filios Adam,
a die exitus de ventre matris eorum,
usque in diem sepulturae, in matrem omnium.
2 Cogitationes eorum, et timores cordis,
adinventio expectationis, et dies finitionis.
3 a residente super sedem gloriosam,
usque ad humiliatum in terra et cinere:
4 ab eo, qui utitur hyacintho, et portat coronam,
usque ad eum, qui operitur lino crudo:
furor, zelus, tumultus, fluctuatio, et timor mortis,
iracundia perseverans, et contentio,
5 et in tempore refectionis in cubili
somnus noctis immutat scientiam eius.
6 Modicum tamquam nihil in requie,
et ab eo in somnis, quasi in die respectus.
7 Conturbatus est in visu cordis sui,
tamquam qui evaserit in die belli.
In tempore salutis suae exurrexit,
et admirans ad nullum timorem:
8 cum omni carne, ab homine usque ad pecus,
et super peccatores septuplum.

XXXIX. 10. et ipse] *om.* et 14. nuntiabit 15. nomen derel. plus quam mille] non me derel. ille 17. *om.* In voce dicit . . . *obaudiente . . . rosa] rota . . . rivum 19. et date] *om.* et 20. et in cantic.] *om.* et . . . dicitis 22. exceptorium 23. in salute illius 26. istud] illud 28. Et quomodo diluvium 29. in siccitatem] *om.* 31. sal] *om.* 32. in bona] in bonis . . . convertentur] conversantur 34. placebunt 39. ora sua subministravit

XL. 2. timorem (*sed* m *notatum est*, *sic*) 3. a sedente 4. lino] *ligno 5. cubile . . . eius] *om.* 7. conturbatus] cor turbatus

9 Ad haec mors, sanguis, contentio, et romphaea,
oppressiones, fames, et contritio, et flagella:
10 super iniquos creata sunt haec omnia,
et propter illos factus est cataclysmus.
11 Omnia, quae de terra sunt, in terram convertentur,
et omnes aquae in mare revertentur.
12 Omne munus, et iniquitas delebitur,
et fides in saeculum stabit.
13 Substantiae iniustorum sicut fluvius siccabuntur,
et sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt.
14 In aperiendo manus suas laetabitur:
sic praevaricatores in consummatione tabescent.
15 Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos,
et radices immundae super cacumen petrae sonant.
16 Super omnem aquam viriditas, et ad oram fluminis ante omne foenum evelletur.
17 Gratia sicut paradisus in benedictionibus,
et misericordia in saeculum permanet.
18 **V**ita sibi sufficientis operarii condulcabitur,
et in ea invenies thesaurum.
19 Filii, et aedificatio civitatis confirmabit nomen,
et super haec mulier immaculata computabitur.
20 Vinum et musica laetificant cor:
et super utraque dilectio sapientiae.
21 Tibiae, et psalterium suavem faciunt melodiam,
et super utraque lingua suavis.
22 Gratiam, et speciem desiderabit oculus tuus,
et super haec virides sationes.
23 Amicus, et sodalis in tempore convenientes,
et super utrosque mulier cum viro.
24 Fratres in adiutorium in tempore tribulationis,
et super eos misericordia liberabit.
25 Aurum et argentum est constitutio pedum:
et super utrumque consilium beneplacitum.
26 Facultates et virtutes exaltant cor, et super haec timor Domini.
27 Non est in timore Domini minoratio,
et non est in eo inquirere adiutorium.
28 Timor Domini sicut paradisus benedictionis,
et super omnem gloriam operuerunt illum.
29 Fili in tempore vitae tuae ne indigeas:
melius est enim mori, quam indigere.
30 Vir respiciens in mensam alienam,
non est vita eius in cogitatione victus.
alit enim animam suam cibis alienis.
31 Vir autem disciplinatus, et eruditus custodiet se.
32 In ore imprudentis condulcabitur inopia,
et in ventre eius ignis ardebit.

CAPUT XLI.

1 O mors quam amara est memoria tua
homini pacem habenti in substantiis suis:
2 viro quieto, et cuius viae directae sunt in omnibus,
et adhuc valenti accipere cibum!
3 O mors, bonum est iudicium tuum
homini indigenti, et qui minoratur viribus,
4 defecto aetate, et cui de omnibus cura est, et incredibili, qui perdit patientiam!
5 Noli metuere iudicium mortis.
Memento quae ante te fuerunt, et quae superventura sunt tibi:
hoc iudicium a Domino omni carni:
6 et quid superveniet tibi in beneplacito Altissimi?
sive decem, sive centum, sive mille anni.
7 Non est enim in inferno accusatio vitae.
8 Filii abominationum fiunt filii peccatorum,
et qui conversantur secus domos impiorum.
9 Filiorum peccatorum periet hereditas,
et cum semine illorum assiduitas opprobrii.
10 De patre impio queruntur filii,
quoniam propter illum sunt in opprobrio.
11 Vae vobis viri impii, qui dereliquistis legem Domini Altissimi.
12 Et si nati fueritis, in maledictione nascemini:
et si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra.
13 Omnia, quae de terra sunt, in terram convertentur:
sic impii a maledicto in perditionem.
14 Luctus hominum in corpore ipsorum,
nomen autem impiorum delebitur.
15 Curam habe de bono nomine:
hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi et magni.
16 Bonae vitae numerus dierum:
bonum autem nomen permanebit in aevum.
17 **D**isciplinam in pace conservate filii. XXV.
sapientia enim abscondita, et thesaurus invisus,
quae utilitas in utrisque?
18 Melior est homo, qui abscondit stultitiam suam,
quam homo, qui abscondit sapientiam suam.

XL. 9. sanguinis 10. cataclismus (*sed scriptum est* catachismis) 11. aquae omnes . . . convertentur 12. omne *usq. ad* delebitur] *suppl. in mg.* 13. substantia 16. oram] horam . . . ante] *om.* 17. in saeculo 18. Vita] Fili vita 19. Filii, et] *om.* . . . confirmavit . . . computatur 20. utramque 22. desideravit . . . tuus] *om.* 24. liberavit 25. est] et 27. inquirere] quaerere 29. *Inscriptio:* De indigentia misera.

XLI. 1. *Inscriptio:* De memoria et iudicium mortis . . . homini iusto et pac. 4. patientiam] sapientiam 6. tibi] *om.* 10. queruntur] quaeruntur *(ut et Clem.* 1.) 12. pars] mors 15. pret. et magni] magni pretiosi 16. in aevo

19 Verumtamen reveremini in his, quae procedunt de ore meo.
20 Non est enim bonum omnem reverentiam observare:
et non omnia omnibus bene placent in fide.
21 Erubescite a patre et a matre de fornicatione:
et a praesidente et a potente de mendacio:
22 a principe et a iudice de delicto:
a synagoga et plebe de iniquitate: [23] a
socio et amico de iniustitia: et de loco,
in quo habitas, [24] de furto,
de veritate Dei, et testamento:
de discubitu in panibus, et ab obfuscatione dati et accepti:
25 a salutantibus de silentio:
a respectu mulieris fornicariae:
et ab aversione vultus cognati.
26 Ne avertas faciem a proximo tuo,
et ab auferendo partem et non restituendo.
27 Ne respicias mulierem alieni viri, et ne scruteris ancillam eius,
neque steteris ad lectum eius.
28 Ab amicis de sermonibus improperii:
et cum dederis, ne improperes.

CAPUT XLII.

1 Non duplices sermonem auditus, de revelatione sermonis absconditi,
et eris vere sine confusione,
et invenies gratiam in conspectu omnium hominum:
ne pro his omnibus confundaris,
et ne accipias personam ut delinquas.
2 De lege Altissimi, et testamento,
et de iudicio iustificare impium,
3 de verbo sociorum et viatorum,
et de datione hereditatis amicorum,
4 de aequalitate staterae et ponderum,
de acquisitione multorum et paucorum,
5 de corruptione emptionis et negotiatorum,
et de multa disciplina filiorum,
et servo pessimo latus sanguinare.
6 Super mulierem nequam bonum est signum.
7 Ubi manus multae sunt, claude,
et quodcumque trades, numera, et appende:
datum vero, et acceptum omne describe.
8 De disciplina insensati et fatui,
et de senioribus, qui iudicantur ab adolescentibus:
et eris eruditus in omnibus, et probabilis in conspectu omnium vivorum.
XXVI. 9 **Filia** patris abscondita est vigilia,
et sollicitudo eius aufert somnum,
ne forte in adolescentia sua adulta efficiatur,
et cum viro commorata odibilis fiat:
10 nequando polluatur in virginitate sua,
et in paternis suis gravida inveniatur:
ne forte cum viro commorata transgrediatur,
aut certe sterilis efficiatur.
11 Super filiam luxuriosam confirma custodiam:
ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis,
a detractione in civitate, et obiectione plebis,
et confundat te in multitudine populi.
12 Omni homini noli intendere in specie:
et in medio mulierum noli commorari:
13 de vestimentis enim procedit tinea, et a muliere iniquitas viri.
14 Melior est enim iniquitas viri,
quam mulier benefaciens, et mulier confundens in opprobrium.
15 Memor ero igitur operum Domini, et quae vidi annunciabo.
In sermonibus Domini opera eius.
16 Sol illuminans per omnia respexit,
et gloria Domini plenum est opus eius.
17 Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua,
quae confirmavit Dominus omnipotens stabiliri in gloria sua?
18 Abyssum, et cor hominum investigavit:
et in astutia eorum excogitavit.
19 Cognovit enim Dominus omnem scientiam,
et inspexit in signum aevi,
annuncians quae praeterierunt, et quae superventura sunt,
revelans vestigia occultorum.
20 Non praeterit illum omnis cogitatus,
et non abscondit se ab eo ullus sermo.
21 Magnalia sapientiae suae decoravit:
qui est ante saeculum et usque in saeculum,
neque adiectum est, [22] neque minuitur,
et non eget alicuius consilio.
23 Quam desiderabilia omnia opera eius,
et tamquam scintilla, quae est considerare!
24 Omnia haec vivunt, et manent in saeculum,
et in omni necessitate omnia obaudiunt ei.
25 Omnia duplicia, unum contra unum,
et non fecit quidquam deesse.
26 Uniuscuiusque confirmavit bona.
Et quis satiabitur videns gloriam eius?

CAPUT XLIII.

1 Altitudinis firmamentum pulchritudo eius est, species caeli in visione gloriae.

XLI. 20. reverentiam] inreverentiam 21. *Inscriptio:* Ab omnibus vitiis declinandum . . . a patre et a matre] patrem et matrem 22. et indice 25. et ab] *om.* et 28. ne improperis

XLII. 1. et ne] *om.* et 2. et de] *om.* et 4. et de adquisitione 7. claude] clude 8. *Verba:* De discipl. insensati et fatui et de senioribus *rubro scribuntur tituli loco* . . . vivorum] virorum 9. auf. somnum] auferet somnium . . . adulta] adultera . . . commor. cum viro 11. obiectione] abiectione . . . multitudinem 13. viro 14. *om.* est enim . . . benef. mulier 17. stabiliri] stabilis 18. eorum] illorum 20. Et non praeterit 22. minuetur 23. scintillam quam

XLIII. 1. *Inscriptio:* Laus creaturae . . . eius] *om.*

2 Sol in aspectu annuncians in exitu,
vas admirabile opus excelsi.
3 In meridiano exurit terram, et in conspectu ardoris eius quis poterit sustinere?
Fornacem custodiens in operibus ardoris:
4 tripliciter sol exurens montes,
radios igneos exufflans, et refulgens radiis suis obcaecat oculos.
5 Magnus Dominus qui fecit illum,
et in sermonibus eius festinavit
iter. 6 Et luna in omnibus in tempore suo,
ostensio temporis, et signum aevi.
7 A luna signum diei festi, luminare quod minuitur in consummatione.
8 Mensis secundum nomen eius est,
crescens mirabiliter in consummatione.
[9 Vas castrorum in excelsis, in firmamento caeli resplendens gloriose.
10 Species caeli gloria stellarum,
mundum illuminans in excelsis Dominus.
11 In verbis sancti stabunt ad iudicium,
et non deficient in vigiliis suis.
12 Vide arcum, et benedic eum, qui fecit illum:
valde speciosus est in splendore suo.
13 Gyravit caelum in circuitu gloriae suae,
manus Excelsi aperuerunt illum.
14 Imperio suo acceleravit nivem,
et accelerat coruscationes emittere iudicii sui.
15 Propterea aperti sunt thesauri,
et evolaverunt nebulae sicut aves.
16 In magnitudine sua posuit nubes,
et confracti sunt lapides grandinis.
17 In conspectu eius commovebuntur montes,
et in voluntate eius aspirabit notus.
18 Vox tonitrui eius verberabit terram,
tempestas aquilonis, et congregatio spiritus:
19 et sicut avis deponens ad sedendum, aspergit nivem,
et sicut locusta demergens descensus eius.
20 Pulchritudinem candoris eius admirabitur oculus,
et super imbrem eius expavescet cor.
21 Gelu sicut salem effundet super terram:
et dum gelaverit, fiet tamquam cacumina tribuli.
22 Frigidus ventus aquilo flavit,
et gelavit crystallus ab aqua,
super omnem congregationem aquarum requiescet,
et sicut lorica induet se aquis.
23 Et devorabit montes, et exuret desertum,
et extinguet viride, sicut igne.
24 Medicina omnium in festinatione nebulae:
et ros obvians ab ardore venienti
humilem efficiet eum.
25 In sermone eius siluit ventus,
et cogitatione sua placavit abyssum,
et plantavit in illa Dominus insulas.
26 Qui navigant mare, enarrent pericula eius:
et audientes auribus nostris admirabimur.
27 Illic praeclara opera, et mirabilia:
varia bestiarum genera, et omnium pecorum, et creatura belluarum.
28 Propter ipsum confirmatus est itineris finis,
et in sermone eius composita sunt omnia.
29 Multa dicemus, et deficiemus in verbis;
consummatio autem sermonum, ipse est in omnibus.
30 Gloriantes ad quid valebimus?
ipse enim omnipotens super omnia opera sua.
31 Terribilis Dominus, et magnus vehementer,
et mirabilis potentia ipsius. 32 Glorificantes Dominum
quantumcumque potueritis, supervalebit enim adhuc,
et admirabilis magnificentia eius.
33 Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis:
maior enim est omni laude.
34 Exaltantes eum replemini virtute.
ne laboretis: non enim comprehendetis.
35 Quis videbit eum, et enarrabit?
et quis magnificabit eum sicut est ab initio?
36 Multa abscondita sunt maiora his:
pauca enim vidimus operum eius.
37 Omnia autem Dominus fecit, et pie agentibus dedit sapientiam.

CAPUT XLIV.

1 Laudemus viros gloriosos,
et parentes nostros in generatione sua.
2 Multam gloriam fecit Dominus magnificentia sua a saeculo.
3 Dominantes in potestatibus suis,
homines magni virtute, et prudentia sua praediti,
nunciantes in prophetis dignitatem prophetarum,
4 et imperantes in praesenti populo,
et virtute prudentiae populis sanctissima verba.
5 In peritia sua requirentes modos musicos,
et narrantes carmina scripturarum.

XLIII. 5. 6. iter. Et luna] |iter luna 8. ammirabiliter in consummationem 9. gloriosum 12. eum] *om.* 14. acceleravit] adcelebravit 17. aspiravit 18. verberavit 19. et sicut avis] *om.* et . . . adsparget 20. expavescit 21. gelum . . . gelaverit] zelaverit 22. requiescit . . . induit 23. Et devorabit] devoravit . . . viridem . . . ignem 24. festinationem 25. et cog. sua plac. *usque* insulas] cog. sua placabit illum dominus Ihesus 26. navigat . . . enarrat . . . nostris] non 27. praecl. et mira et mirabilia opera . . . genera bestiarum 28. confirmatus] consummatus 29. dicimus 30. valebimus] *valemus 32. enim] *om.* 34. replebimini . . . comprehendetis] pervenietis 35. vidit . . . magnificavit

XLIV. 3. in prophetis] *om.* 4. in praesentis *(suprascripto* i, *unde non tam* praesenti *quam* praesentiis *fieri videtur)* populorum . . . populis] populi 5. Et in pueritia sua

6 Homines divites in virtute, pulchritudinis
studium habentes:
pacificantes in domibus suis.
7 Omnes isti in generationibus gentis suae
gloriam adepti sunt,
et in diebus suis habentur in laudibus.
8 Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen
narrandi laudes eorum:
9 et sunt quorum non est memoria:
perierunt quasi qui non fuerint: et nati
sunt, quasi non nati,
et filii ipsorum cum ipsis.
10 Sed illi viri misericordiae sunt,
quorum pietates non defuerunt:
11 cum semine eorum permanent bona, 12 here-
ditas sancta
nepotes eorum, et in testamentis stetit
semen eorum:
13 et filii eorum propter illos usque in aeter-
num manent: semen eorum
et gloria eorum non derelinquetur.
14 Corpora ipsorum in pace sepulta sunt,
et nomen eorum vivit in generationem et
generationem.
15 Sapientiam ipsorum narrent populi,
et laudem eorum nunciet ecclesia.
I. 16 **H**enoch placuit Deo, et translatus est in
paradisum,
ut det gentibus poenitentiam.
II. 17 **N**oe inventus est perfectus, iustus,
et in tempore iracundiae factus est recon-
ciliatio.
18 Ideo dimissum est reliquum terrae, cum
factum est diluvium.
19 Testamenta saeculi posita sunt apud illum,
ne deleri possit diluvio omnis caro.
III. 20 **A**braham magnus pater multitudinis gen-
tium,
et non est inventus similis illi in gloria:
qui conservavit legem Excelsi, et fuit in
testamento cum illo.
21 In carne eius stare fecit testamentum,
et in tentatione inventus est fidelis.
22 Ideo iureiurando dedit illi gloriam in gente
sua,
crescere illum quasi terrae cumulum,
23 et ut stellas exaltare semen eius,
et hereditare illos a mari usque ad mare,
et a flumine usque ad terminos ter-
rae.
IIII. 24 **E**t in Isaac eodem modo fecit propter
Abraham patrem eius.
25 Benedictionem omnium Gentium dedit illi
Dominus,
V. et testamentum confirmavit super caput
Iacob.
26 Agnovit eum in benedictionibus suis,
et dedit illi hereditatem,
et divisit illi partem in tribubus duodecim.
27 Et conservavit illi homines misericordiae,
invenientes gratiam in oculis omnis
carnis.

CAPUT XLV.

1 **D**ilectus Deo, et hominibus Moyses: cuius
memoria in benedictione est.
2 Similem illum fecit in gloria sanctorum,
et magnificavit eum in timore inimico-
rum,
et in verbis suis monstra placavit.
3 Glorificavit illum in conspectu regum,
et iussit illi coram populo suo,
et ostendit illi gloriam suam.
4 In fide et lenitate ipsius sanctum fecit
illum,
et elegit eum ex omni carne.
5 Audivit enim eum, et vocem ipsius, et
induxit illum in nubem.
6 Et dedit illi coram praecepta, et leges
vitae et disciplinae,
docere Iacob testamentum suum, et iudi-
cia sua Israel.
7 **E**xcelsum fecit Aaron fratrem eius, et
similem sibi de tribu Levi:
8 statuit ei testamentum aeternum,
et dedit illi sacerdotium gentis:
et beatificavit illum in gloria, 9 et cir-
cumcinxit eum zona gloriae,
et induit eum stolam gloriae,
et coronavit eum in vasis virtutis.
10 Circumpedes, et femoralia, et humeralia
posuit ei,
et cinxit illum tintinnabulis aureis pluri-
mis in gyro,
11 dare sonitum in incessu suo,
auditum facere sonitum in templo in
memoriam filiis gentis suae.
12 Stolam sanctam, auro, et hyacintho,
et purpura, opus textile, viri sapientis,
iudicio et veritate praediti:
13 torto cocco opus artificis, gemmis pre-
tiosis figuratis in ligatura auri,
et opere lapidarii sculptis
in memoriam secundum numerum tribuum
Israel.
14 Corona aurea super mitram eius expressa
signo sanctitatis,
et gloria honoris: opus virtutis,
et desideria oculorum ornata.
15 Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia
usque ad originem.

XLIV. 6. habentis 9. fuerunt . . . et filii] *om.* et . . . ipsis] illis 11. 12.
cum sem. ipsorum perseverat bona hered. |nepotum illorum semen in testamento stetit
13. et filiorum ipsorum . . . manet 14. vivet in generationes et generationes
16. Enoch . . . in paradiso 18. dimissum] redimissum 20. magnus pater]
LX. *Seq. fol.* 491. 22. cumulum] harenam 24. fecit modo . . . eius] ipsius
25. Dominus] *om.* 26. divisit ei . . . in tribus 27. illis

XLV. 1. a deo 4. eum ex] illum de 6. et legem] *om.* et . . . suum] *om.*
8. beatificavit] *beabit 9. illum zona . . . et ind.] *om.* et . . . eum] illum . . . eum
illum 10. circumpediles . . . humeralem 11. in memoria filii 12. stola
sancta . . . textile] texile . . . sapientes 13. *om.* gemmis pretiosis . . . sculptis]
scuptilis 14. coronam auream supra . . . expressu . . . sanctit. et] *om.* et
gloriam honoris et opus virtutis| desid. 15. talia] alia

16 Non est indutus illa alienigena aliquis,
sed tantum filii ipsius soli, et nepotes
eius
per omne tempus. 17 Sacrificia ipsius
consumpta sunt igne quotidie.
18 Complevit Moyses manus eius, et unxit
illum oleo sancto.
19 Factum est illi in testamentum aeternum,
et semini eius sicut dies caeli,
fungi sacerdotio, et habere laudem,
et glorificare populum suum in nomine
eius.
20 Ipsum elegit ab omni vivente,
offerre sacrificium Deo, incensum, et bonum
odorem,
in memoriam placare pro populo suo:
21 et dedit illi in praeceptis suis potesta-
tem,
in testamentis iudiciorum, docere Iacob
testimonia,
et in lege sua lucem dare Israel.
22 Quia contra illum steterunt alieni,
et propter invidiam circumdederunt illum
homines in deserto, qui erant cum
Dathan et Abiron,
et congregatio Core in iracundia.
23 Vidit Dominus Deus, et non placuit illi,
et consumpti sunt in impetu iracundiae.
24 Fecit illis monstra, et consumpsit illos in
flamma ignis.
25 Et addidit Aaron gloriam, et dedit illi
hereditatem, et primitias frugum ter-
rae divisit illi.
26 Panem ipsis in primis paravit in satie-
tatem:
nam et sacrificia Domini edent, quae de-
dit illi, et semini eius.
27 Ceterum in terra gentes non hereditabit,
et pars non est illi in gente:
ipse est enim pars eius, et hereditas.
I. 28 **P**hinees filius Eleazari tertius in gloria
est,
imitando eum in timore Domini:
29 et stare in reverentia gentis:
in bonitate et alacritate animae suae pla-
cuit Deo pro Israel.
30 Ideo statuit illi testamentum pacis,
principem sanctorum et gentis suae,
ut sit illi et semini eius sacerdotii digni-
tas in aeternum.
31 Et testamentum David regi filio Iessae
de tribu Iuda, hereditas ipsi et semini
eius,
ut daret sapientiam in cor nostrum
iudicare gentem suam in iustitia,
ne abolerentur bona ipsorum,
et gloriam ipsorum in gentem eorum ae-
ternam fecit.

CAPUT XLVI.

1 **F**ortis in bello Iesus Nave successor Moysi VIIII.
in prophetis,
qui fuit magnus secundum nomen suum,
2 maximus in salutem electorum Dei,
expugnare insurgentes hostes, ut conse-
queretur hereditatem Israel.
3 Quam gloriam adeptus est in tollendo
manus suas,
et iactando contra civitates romphaeas?
4 Quis ante illum sic restitit?
Nam hostes ipse Dominus perduxit:
5 an non in iracundia eius impeditus est
sol,
et una dies facta est quasi duo?
6 Invocavit Altissimum potentem in oppu-
gnando inimicos undique,
et audivit illum magnus et sanctus Deus
in saxis grandinis virtutis valde fortis.
7 Impetum fecit contra gentem hostilem,
et in descensu perdidit contrarios,
8 ut cognoscant Gentes potentiam eius,
quia contra Deum pugnare non est facile.
Et secutus est a tergo potentis:
9 et in diebus Moysi misericordiam fecit
ipse, et Caleb filius Iephone, stare contra
hostem, et prohibere gentem a pec-
catis,
et perfringere murmur malitiae.
10 Et ipsi duo constituti, a periculo liberati
sunt
a numero sexcentorum millium peditum,
inducere illos in hereditatem,
in terram, quae manat lac et mel.
11 Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem,
et usque in senectutem permansit illi
virtus,
ut ascenderet in excelsum terrae locum,
et semen ipsius obtinuit hereditatem:
12 ut viderent omnes filii Israel
quia bonum est obsequi sancto Deo.
13 Et iudices singuli suo nomine, quorum
non est corruptum cor:
qui non aversi sunt a Domino,
14 ut sit memoria illorum in benedictione,
et ossa eorum pullulent de loco suo,
15 et nomen eorum permaneat in aeternum,
permanens ad filios illorum, sanctorum
virorum gloria.
16 **D**ilectus a Domino Deo suo Samuel pro-
pheta Domini, renovavit imperium, et
unxit principes in gente sua.
17 In lege Domini congregationem iudicavit,
et vidit Deus Iacob, et in fide sua pro-
batus est propheta.
18 Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia
vidit Deum lucis:

XLV. 16. Non indutus est 17. consummata sunt igni cotidie 18. manum 19. factus . . . in nomine suo 20. offerre] afferre 21. et dedit] *om.* et . . . in legem suam 22. in deserto homines . . . in iracundiam 24. illos] eos 25. frugum] fructuum 26. in satietate| nam sacrif. . . . illi] ipsi 27. ipse enim pars eius est 28. Finees . . . *om.* est . . . in imitando ipsum 29. pro] *om.* 30. illi] ad illum 31. regis fil. Iesse . . . glor. ipsorum] *om.* ips.

XLVI. 1. Iesu . . . Mosi 5. An non in] aut non . . . impeditus] impetus 7. in descensum 8. potentes 9. Mosi . . . Ieffonne 11. usque in] usque ad 13. a domino nostro 14. benedictionem 15. permanet 16. Domino] *om.* 17. et lege domini iudicavit congregationem . . . Deus] dominus . . . *et fide

19 et invocavit Dominum omnipotentem, in
oppugnando hostes circumstantes undique in oblatione agni inviolati.
20 Et intonuit de caelo Dominus, et in sonitu magno auditam fecit vocem suam,
21 et contrivit principes Tyriorum,
et omnes duces Philisthiim:
22 et ante tempus finis vitae suae et saeculi,
testimonium praebuit in conspectu Domini, et Christi,
pecunias et usque ad calceamenta ab omni carne non accepit,
et non accusavit illum homo. [23] Et post
hoc dormivit, et notum fecit regi,
et ostendit illi finem vitae suae,
et exaltavit vocem suam de terra
in prophetia delere impietatem gentis.

CAPUT XLVII.

1 **Post** haec surrexit Nathan propheta in diebus David.
2 Et quasi adeps separatus a carne,
sic David a filiis Israel. [3] Cum leonibus
lusit quasi cum agnis:
et in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium
in iuventute sua. [4] Numquid non occidit
gigantem,
et abstulit opprobrium de gente?
5 In tollendo manum, saxo fundae
deiecit exultationem Goliae:
6 nam invocavit Dominum omnipotentem,
et dedit in dextera eius tollere hominem fortem in bello,
et exaltare cornu gentis suae.
7 Sic in decem millibus glorificavit eum,
et laudavit eum in benedictionibus Domini
in offerendo illi coronam gloriae:
8 contrivit enim inimicos undique,
et extirpavit Philisthiim contrarios usque in hodiernum diem:
contrivit cornu ipsorum usque in aeternum.
[9] In omni opere
dedit confessionem Sancto, et Excelso in verbo gloriae.
10 De omni corde suo laudavit Dominum,
et dilexit Deum, qui fecit illum:
et dedit illi contra inimicos potentiam:
11 et stare fecit cantores contra altare,
et in sono eorum dulces fecit modos.
12 Et dedit in celebrationibus decus,
et ornavit tempora usque ad consummationem vitae,
ut laudarent nomen sanctum Domini,
et amplificarent mane Dei sanctitatem.
13 Dominus purgavit peccata ipsius, et exaltavit in aeternum cornu eius:
et dedit illi testamentum regni,
et sedem gloriae in Israel.
14 Post ipsum surrexit filius sensatus,
et propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum.
15 **S**alomon imperavit in diebus pacis, cui XIII
subiecit Deus omnes hostes,
ut conderet domum in nomine suo,
et pararet sanctitatem in sempiternum:
quemadmodum eruditus es in iuventute tua,
16 et impletus es, quasi flumen, sapientia,
et terram retexit anima tua.
17 Et replesti in comparationibus aenigmata:
ad insulas longe divulgatum est nomen tuum,
et dilectus es in pace tua. [18] In cantilenis, et proverbiis, et comparationibus,
et interpretationibus miratae sunt terrae,
19 et in nomine Domini Dei, cui est cognomen, Deus Israel.
20 Collegisti quasi aurichalcum aurum,
et ut plumbum complesti argentum,
21 et inclinasti femora tua mulieribus:
potestatem habuisti in corpore tuo,
22 dedisti maculam in gloria tua,
et profanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos,
et incitari stultitiam tuam,
23 ut faceres imperium bipartitum,
et ex Ephraim imperare imperium durum.
24 Deus autem non derelinquet misericordiam suam,
et non corrumpet, nec delebit opera sua,
neque perdet a stirpe nepotes electi sui:
et semen eius, qui diligit Dominum, non corrumpet.
25 Dedit autem reliquum Iacob, et David de ipsa stirpe.
26 Et finem habuit Salomon cum patribus suis.
27 Et dereliquit post se de semine suo, gentis stultitiam,
28 et imminutum a prudentia, Roboam,
qui avertit gentem consilio suo:
29 et Ieroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israel,
et dedit viam peccandi Ephraim,
et plurima redundaverunt peccata ipsorum. [30] Valde averterunt illos a terra sua.
31 Et quaesivit omnes nequitias usque dum perveniret ad illos defensio,
et ab omnibus peccatis liberavit eos.

XLVI. 19. domin. omnip.] deum potentem . . . agni inviolati] viri inmaculati 20. e caelo 21. Filisthim 22. *om.* finis . . . et in conspectu . . . accusabit 23. in prophetiam

XLVII. 1. haec] hoc . . . Natham 2. est a carne 3. sicut cum 5. in saxo . . . |et deiecit 6. Domin. omnip.] deum potentem . . . in dexteram 8. Filistim 11. et stare] *om.* et 13. Dominus] Christus . . . regni] regum 15. es] est . . . tua] sua 16. es] est 17. es] *om.* 18. sunt (*additur a* **(e) terrae 19. Dei] *om.* 20. aurichalcum] oricalcum *(in rasura)* 21. tuo corpore 22. incitaris 23. bipertitum 24. derelinquet] relinquit . . . corrumpit neque . . . ab stirpe . . . corrumpit 27. dereliquit] relinquit 28. et minutum prudentiam *(sic)* 29. Efraim viam peccandi 30. a] de 31. omnem nequitiam

CAPUT XLVIII.

1 **Et** surrexit Elias propheta, quasi ignis,
et verbum ipsius quasi facula ardebat.
2 Qui induxit in illos famem,
et irritantes illum invidia sua pauci facti sunt.
non enim poterant sustinere praecepta Domini.
3 Verbo Domini continuit caelum,
et deiecit de caelo ignem ter.
4 Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis.
Et quis potest similiter sic gloriari tibi?
5 Qui sustulisti mortuum ab inferis
de sorte mortis in verbo Domini Dei.
6 Qui deiecisti reges ad perniciem,
et confregisti facile potentiam ipsorum,
et gloriosos de lecto suo.
7 Qui audis in Sina iudicium, et in Horeb iudicia defensionis.
8 Qui ungis reges ad poenitentiam,
et prophetas facis successores post te.
9 Qui receptus es in turbine ignis,
in curru equorum igneorum.
10 Qui scriptus es in iudiciis temporum
lenire iracundiam Domini: conciliare cor patris ad filium,
et restituere tribus Iacob.
11 Beati sunt, qui te viderunt,
et in amicitia tua decorati sunt.
12 Nam nos vita vivimus tantum,
post mortem autem non erit tale nomen nostrum.
13 **Elias** quidem in turbine tectus est,
et in Eliseo completus est spiritus eius:
in diebus suis non pertimuit principem,
et potentia nemo vicit illum.
14 Nec superavit illum verbum aliquod
et mortuum prophetavit corpus eius.
15 In vita sua fecit monstra,
et in morte mirabilia operatus est.
16 In omnibus istis non poenituit populus,
et non recesserunt a peccatis suis
usque dum eiecti sunt de terra sua,
et dispersi sunt in omnem terram:
17 et relicta est gens perpauca,
et princeps in domo David.
18 Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo:
alii autem multa commiserunt peccata.
19 **Ezechias** munivit civitatem suam,
et induxit in medium ipsius aquam,
et fodit ferro rupem, et aedificavit ad aquam puteum.
20 In diebus ipsius ascendit Sennacherib,
et misit Rabsacen, et sustulit manum suam contra illos,
et extulit manum suam in Sion,
et superbus factus est potentia sua.
21 Tunc mota sunt corda, et manus ipsorum:
et doluerunt quasi parturientes mulieres.
22 Et invocaverunt Dominum misericordem,
et expandentes manus suas, extulerunt ad caelum:
et sanctus Dominus Deus audivit cito vocem ipsorum.
23 Non est commemoratus peccatorum illorum,
neque dedit illos inimicis suis,
sed purgavit eos in manu Isaiae sancti prophetae.
24 Deiecit castra Assyriorum,
et contrivit illos Angelus Domini.
25 Nam fecit Ezechias quod placuit Deo,
et fortiter ivit in via David patris sui,
quam mandavit illi Isaias propheta
magnus, et fidelis in conspectu Dei.
26 In diebus ipsius retro rediit Sol, et addidit regi vitam.
27 Spiritu magno vidit ultima, et consolatus est lugentes in Sion. Usque in sempiternum
28 ostendit futura et abscondita antequam evenirent.

CAPUT XLIX.

1 Memoria Iosiae in compositionem odoris facta opus pigmentarii.
2 In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, et ut musica in convivio vini.
3 Ipse est directus divinitus in poenitentiam gentis,
et tulit abominationes impietatis.
4 Et gubernavit ad Dominum cor ipsius,
et in diebus peccatorum corroboravit pietatem.
5 Praeter David, et Ezechiam, et Iosiam,
omnes peccatum commiserunt:
6 nam reliquerunt legem Altissimi reges Iuda,
et contempserunt timorem Dei.
7 Dederunt enim regnum suum aliis, et gloriam suam alienigenae genti.
8 Incenderunt electam sanctitatis civitatem,
et desertas fecerunt vias ipsius in manu Ieremiae.
9 Nam male tractaverunt illum,
qui a ventre matris consecratus est propheta,
evertere, et eruere, et perdere,
et iterum aedificare, et renovare.
10 **Ezechiel** qui vidit conspectum gloriae,
quam ostendit illi in curru Cherubim.

XLVIII. 1. Helias . . . facula] fax 2. irritantes] imitantes . . . poterant enim 3. de caelo ignem ter] a se ignem terrae 4. *om.* sic *sec. loc.* 7. Sina] Sion . . . Horeb] Coreb 9. turbine] turbidine 10. Qui inscriptus . . . iudiciis] indiciis 13. Helias qui in turbidine . . . Heliseo . . . vincit 15. operatus est] opera eius 20. Sinnacerim . . . Rapsacen 22. et expand.] *om.* et . . . suas] *om.* 23. purgabit illos . . . Esaiae 24. Deiecit] subiecit . . . Domini] dei 25. Esaias 26. redit

XLIX. 1. Memoriam . . . factam 3. in paenitentia 6. Altissimi] potentem 7. alienigenae] alienae 8. Hieremiae 10. *Cerubin, **Cherubin

11 Nam commemoratus est inimicorum in imbre,
benefacere illis, qui ostenderunt rectas vias.
12 Et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo:
nam corroboraverunt Iacob, et redemerunt se in fide virtutis.
13 Quomodo amplificemus Zorobabel?
nam et ipse quasi signum in dextera manu,
14 sic et Iesum filium Iosedec? qui in diebus suis aedificaverunt domum,
et exaltaverunt templum sanctum Domino,
paratum in gloriam sempiternam.
15 Et Nehemias in memoria multi temporis,
qui erexit nobis muros eversos,
et stare fecit portas et seras, qui erexit domos nostras.
16 Nemo natus est in terra qualis Henoch:
nam et ipse receptus est a terra.
17 Neque ut Ioseph, qui natus est homo, princeps fratrum, firmamentum gentis,
rector fratrum, stabilimentum populi:
18 et ossa ipsius visitata sunt, et post mortem prophetaverunt.
19 **S**eth, et Sem apud homines gloriam adepti sunt:
et super omnem animam in origine Adam.

CAPUT L.

1 **S**imon Oniae filius, sacerdos magnus,
qui in vita sua suffulsit domum,
et in diebus suis corroboravit templum.
2 Templi etiam altitudo ab ipso fundata est,
duplex aedificatio et excelsi parietes templi.
3 In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum,
et quasi mare adimpleti sunt supra modum.
4 Qui curavit gentem suam, et liberavit eam a perditione.
5 Qui praevaluit amplificare civitatem,
qui adeptus est gloriam in conversatione gentis:
et ingressum domus, et atrii amplificavit.
6 Quasi stella matutina in medio nebulae,
et quasi luna plena in diebus suis lucet.
7 Et quasi Sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei.
8 Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriae,
et quasi flos rosarum in diebus vernis,
et quasi lilia quae sunt in transitu aquae,
et quasi thus redolens in diebus aestatis.
9 Quasi ignis effulgens, et thus ardens in igne.
10 Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso.
11 Quasi oliva pullulans, et cypressus in altitudinem se extollens,
in accipiendo ipsum stolam gloriae,
et vestiri eum in consummationem virtutis.
12 In ascensu altaris sancti, gloriam dedit sanctitatis amictum.
13 In accipiendo autem partes de manu sacerdotum,
et ipse stans iuxta aram. Et circa illum
corona fratrum: quasi plantatio cedri in monte Libano,
14 sic circa illum steterunt quasi rami palmae,
et omnes filii Aaron in gloria sua.
15 Oblatio autem Domini in manibus ipsorum, coram omni synagoga Israel:
et consummatione fungens in ara,
amplificare oblationem excelsi regis
16 porrexit manum suam in libatione, et libavit de sanguine uvae.
17 Effudit in fundamento altaris odorem divinum excelso principi.
18 Tunc exclamaverunt filii Aaron,
in tubis productilibus sonuerunt,
et auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo.
19 Tunc omnis populus simul properaverunt,
et ceciderunt in faciem super terram,
adorare Dominum Deum suum,
et dare preces omnipotenti Deo excelso.
20 Et amplificaverunt psallentes in vocibus suis,
et in magna domo auctus est sonus suavitatis plenus.
21 Et rogavit populus Dominum excelsum in prece,
usquedum perfectus est honor Domini,
et munus suum perfecerunt.
22 Tunc descendens, manus suas extulit
in omnem congregationem filiorum Israel
dare gloriam Deo a labiis suis, et in nomine ipsius gloriari:
23 et iteravit orationem suam,
volens ostendere virtutem Dei.
24 Et nunc orate Deum omnium, qui magna fecit in omni terra,
qui auxit dies nostros a ventre matris nostrae,
et fecit nobiscum secundum suam misericordiam:
25 det nobis iucunditatem cordis,
et fieri pacem in diebus nostris in Israel per dies sempiternos:
26 credere Israel nobiscum esse Dei misericordiam,
ut liberet nos diebus suis.

XLIX. 11. imbri 13. amplificemus] amplicemus . . . manu in Israhel 14. Sic et] *om.* Sic . . . Hiesum . . . Domino] domini . . . in gloria sempiterna 15. Nehemias] Neemi 16. Enoc 17. Neque ut Ioseph, qui] Et Ioseph

L. 1. Simon Oniae] Simeon Onii 2. *om.* et . . . excelsa parietis 3. remanaverunt . . . super 4. liber. illum a pernicie 5. in conversationem . . . amplificavit] amplificatus est 8. effulgens . . . vernis, et] veris 9. in igne] igni 11. in altitudine se tollens . . . in consumm.] *om.* in 12. ascensu] accensu 13. partes] patres *(male)* . . . Et circa] *om.* et 15. consummationem fung. in aram 16. libationem 17. et fudit in fundamenta altari 18. magnam vocem 19. *om.* Deum . . . deo omnip. 20. *amplicaverunt . . . auctus] factus . . . suavitate 22. extulit manus suas . . . a] *om.* 24. Deum] dominum 26. misericordiam dei

27 Duas gentes odit anima mea:
tertia autem non est gens, quam oderim:
28 qui sedent in monte Seir, et Philisthiim,
et stultus populus, qui habitat in Sichimis.
29 Doctrinam sapientiae et disciplinae scripsit in codice isto
Iesus filius Sirach Ierosolymita,
qui renovavit sapientiam de corde suo.
30 Beatus, qui in istis versatur bonis:
qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper.
31 Si enim haec fecerit, ad omnia valebit:
quia lux Dei, vestigium eius est.

CAPUT LI.

1 Oratio Iesu filii Sirach:
Confitebor tibi Domine rex, et collaudabo te Deum salvatorem meum.
2 Confitebor nomini tuo: quoniam adiutor et protector factus es mihi,
3 et liberasti corpus meum a perditione,
a laqueo linguae iniquae, et a labiis operantium mendacium,
et in conspectu astantium factus es mihi adiutor.
4 Et liberasti me secundum multitudinem misericordiae nominis tui
a rugientibus, praeparatis ad escam,
5 de manibus quaerentium animam meam,
et de portis tribulationum quae circumdederunt me:
6 a pressura flammae, quae circumdedit me,
et in medio ignis non sum aestuatus:
7 de altitudine ventris inferi,
et a lingua coinquinata, et a verbo mendacii,
a rege iniquo, et a lingua iniusta:
8 laudabit usque ad mortem anima mea Dominum,
9 et vita mea appropinquans erat in inferno deorsum.
10 Circumdederunt me undique, et non erat qui adiuvaret.
Respiciens eram ad adiutorium hominum, et non erat.
11 Memoratus sum misericordiae tuae Domine, et operationis tuae, quae a saeculo sunt.
12 Quoniam eruis sustinentes te Domine,
et liberas eos de manibus gentium.
13 Exaltasti super terram habitationem meam,
et pro morte defluente deprecatus sum.
14 Invocavi Dominum patrem Domini mei,
ut non derelinquat me in die tribulationis meae,
et in tempore superborum sine adiutorio.
15 Laudabo nomen tuum assidue, et collaudabo illud in confessione,
et exaudita est oratio mea.
16 Et liberasti me de perditione,
et eripuisti me de tempore iniquo.
17 Propterea confitebor, et laudem dicam tibi,
et benedicam nomini Domini.
18 Cum adhuc iunior essem,
priusquam oberrarem, quaesivi sapientiam palam in oratione mea.
19 Ante templum postulabam pro illa,
et usque in novissimis inquiram eam.
Et effloruit tamquam praecox uva,
20 laetatum est cor meum in ea. Ambulavit pes meus iter rectum,
a iuventute mea investigabam eam.
21 Inclinavi modice aurem meam, et excepi illam.
22 Multam inveni in meipso sapientiam,
et multum profeci in ea.
23 Danti mihi sapientiam, dabo gloriam.
24 Consiliatus sum enim ut facerem illam:
zelatus sum bonum, et non confundar.
25 Colluctata est anima mea in illa,
et in faciendo eam confirmatus sum.
26 Manus meas extendi in altum, et insipientiam eius luxi.
27 Animam meam direxi ad illam, et in agnitione inveni eam.
28 Possedi cum ipsa cor ab initio:
propter hoc non derelinquar.
29 Venter meus conturbatus est quaerendo illam,
propterea bonam possidebo possessionem.
30 Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam:
et in ipsa laudabo eum.
31 Appropiate ad me indocti,
et congregate vos in domum disciplinae.
32 Quid adhuc retardatis? et quid dicitis in his?
animae vestrae sitiunt vehementer.
33 Aperui os meum, et locutus sum:
Comparate vobis sine argento,
34 et collum vestrum subiicite iugo,
et suscipiat anima vestra disciplinam:
in proximo est enim invenire eam.
35 Videte oculis vestris quia modicum laboravi,
et inveni mihi multam requiem.
36 Assumite disciplinam in multo numero argenti,
et copiosum aurum possidete in ea.

L. 28. et *prim.*] *om.* . . . Phylistim . . . Sicimis 29. disciplinam scripsi . . . Hiesus . . . Hierosolymita

LI. 1. Oratio Iesu fili Sirach. 2. confiteor 5. et de portis trib.] et de multis tribulationibus 6. a press.] et praessura 7. et verbo . . . et a rege . . . et lingua 8. laudavit 12. erues 13. defluenti 14. relinquat 15. *in confessionem 16. et liberasti] liber. enim 17. nomini Domini] nomen tuum domine 18. essem] sum . . . oberrem 19. templum] tempus . . . effloruit] florebit 22. in ea] in eam 26. et insip. eius luxi] et ignorantias meas inluminavit 28. cum ipsis 29. possidebo bonam 30. dedit enim mihi 32. et animae vestr. sitiant 33. argento sapientiam 34. iugo eius.

37 Laetetur anima vestra in misericordia eius,
et non confundemini in laude ipsius.
38 Operamini opus vestrum ante tempus,
et dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

PROPHETIA ISAIAE

CAPUT I.

I. 1 Visio Isaiae filii Amos, quam vidit super Iudam et Ierusalem
in diebus Oziae, Ioathan, Achaz, et Ezechiae regum Iuda.
2 Audite caeli, et auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est.
Filios enutrivi, et exaltavi: ipsi autem spreverunt me.
3 Cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui:
Israel autem me non cognovit, et populus meus non intellexit.
4 Vae genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis:
dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum.
5 Super quo percutiam vos ultra, addentes praevaricationem?
omne caput languidum, et omne cor moerens.
6 A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas:
vulnus, et livor, et plaga tumens,
non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.
7 Terra vestra deserta, civitates vestrae succensae igni: regionem vestram coram vobis alieni devorant,
et desolabitur sicut in vastitate hostili.
8 Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, et sicut tugurium in cucumerario,
et sicut civitas, quae vastatur.
9 Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen,
quasi Sodoma fuissemus, et quasi Gomorrha similes essemus.
10 Audite verbum Domini principes Sodomorum,
percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorrhae.
11 Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus?
plenus sum. holocausta arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et agnorum, et hircorum nolui.
12 Cum veniretis ante conspectum meum, quis quaesivit haec de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis?
13 Ne offeratis ultra sacrificium frustra:
incensum abominatio est mihi.
Neomeniam, et sabbatum, et festivitates alias non feram, iniqui sunt coetus vestri:
14 Calendas vestras, et sollemnitates vestras odivit anima mea:
facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens.
15 Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis:
et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam:
manus enim vestrae sanguine plenae sunt.
16 Lavamini, mundi estote, auferte malum II.
cogitationum vestrarum ab oculis meis:
quiescite agere perverse,
17 discite benefacere: quaerite iudicium, subvenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam.
18 Et venite, et arguite me, dicit Dominus:
si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur:
et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.
19 Si volueritis, et audieritis me, bona terrae comedetis.
20 Quod si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis: gladius devorabit vos,
quia os Domini locutum est.
21 Quomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena iudicii? III.
iustitia habitavit in ea, nunc autem homicidae.

LI. 38. *Hunc versum excipiunt alia viginti duo cola, ipsa prima manu scripta:* Et inclinavit Salamon genua sua in conspectu totius ecclesiae Israel - - Et exaudias et propitius sis, si peccaverit vir iuxta te. *Quae eis respondent quae* III. *Regum* 8, 22—31 *leguntur, lectione passim ab editis discedente. Postea subscriptio ponitur:* EXPLICIT LIBER ECCLESIASTICUM SALOMONIS. *Pergitur:* INCIPIT PROLOGUS. Nemo cum profetas versibus *etc. Sequuntur fol.* 496. *verso column.* 1. *capitula* CLVIII *usque ad calcem column.* 1. *folii* 498. *Altera columna in albo relinquitur. Folio vero verso incipit Isaias sine titulo.*

I. 1. Isaiae] Esaiae . . . Ioatham . . . et Ezechiae] *om.* et 3. autem me] *om.* 8. in cucumeraria| 9. Gomorra 10. Gomorrae 12. veneritis 14. kalendas 15. exaudiam] audiam . . . enim] *om.* 17. oppresso⌈ *Quat.* LXI. *Sequitur fol.* 499. 18. alba] *supplet*** 19. me] *om.* 20. provocaveritis ad iracundiam

22 Argentum tuum versum est in scoriam:
vinum tuum mistum est aqua.
23 Principes tui infideles, socii furum:
omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.
Pupillo non iudicant: et causa viduae non ingreditur ad illos.
24 Propter hoc ait Dominus Deus exercituum fortis Israel:
Heu, consolabor super hostibus meis, et vindicabor de inimicis meis.
25 Et convertam manum meam ad te,
et excoquam ad purum scoriam tuam,
et auferam omne stannum tuum.
26 Et restituam iudices tuos ut fuerunt prius,
et consiliarios tuos sicut antiquitus:
post haec vocaberis civitas iusti, urbs fidelis.
27 Sion in iudicio redimetur, et reducent eam in iustitia:
28 et conteret scelestos, et peccatores simul:
et qui dereliquerunt Dominum, consumentur.
29 Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt:
et erubescetis super hortis, quos elegeratis,
30 cum fueritis velut quercus defluentibus foliis,
et velut hortus absque aqua.
31 Et erit fortitudo vestra, ut favilla stuppae, et opus vestrum quasi scintilla:
et succendetur utrumque simul, et non erit qui extinguat.

CAPUT II.

IIII. 1 Verbum, quod vidit Isaias, filius Amos, super Iuda et Ierusalem.
2 Et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium,
et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes.
3 Et ibunt populi multi, et dicent:
Venite et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Iacob,
et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis eius:
quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Ierusalem.
4 Et iudicabit Gentes, et arguet populos multos:
et conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces:
non levabit gens contra gentem gladium,
nec exercebuntur ultra ad praelium.
V. 5 Domus Iacob venite, et ambulemus in lumine Domini.
6 Proiecisti enim populum tuum, domum Iacob:
quia repleti sunt ut olim,
et augures habuerunt ut Philisthiim,
et pueris alienis adhaeserunt.
7 Repleta est terra argento et auro: et non est finis thesaurorum eius:
8 et repleta est terra eius equis: et innumerabiles quadrigae eius.
Et repleta est terra eius idolis: opus manuum suarum adoraverunt,
quod fecerunt digiti eorum.
9 Et incurvavit se homo, et humiliatus est vir:
ne ergo dimittas eis.
10 Ingredere in petram, et abscondere in fossa humo
a facie timoris Domini, et a gloria maiestatis eius.
11 Oculi sublimes hominis humiliati sunt,
et incurvabitur altitudo virorum:
exaltabitur autem Dominus solus in die illa.
12 Quia dies Domini exercituum super omnem superbum et excelsum, et super omnem arrogantem: et humiliabitur.
13 Et super omnes cedros Libani sublimes, et erectas, et super omnes quercus Basan.
14 Et super omnes montes excelsos, et super omnes colles elevatos.
15 Et super omnem turrim excelsam, et super omnem murum munitum,
16 et super omnes naves Tharsis, et super omne, quod visu pulchrum est.
17 Et incurvabitur sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum,
et elevabitur Dominus solus in die illa:
18 et idola penitus conterentur.
19 Et introibunt in speluncas petrarum, et in voragines terrae
a facie formidinis Domini, et a gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram.
20 In die illa proiiciet homo idola argenti sui,
et simulacra auri sui, quae fecerat sibi ut adoraret, talpas et vespertiliones.
21 Et ingredietur scissuras petrarum, et in cavernas saxorum
a facie formidinis Domini, et a gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram.
22 Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus eius est,
quia excelsus reputatus est ipse.

CAPUT III.

1 Ecce enim dominator Dominus exercituum VI.
auferet a Ierusalem, et a Iuda validum et fortem,
omne robur panis, et omne robur aquae:

I. 22. mixtum 23. ingredietur 24. Deus] *om.* 25. stannum] stagnum 29. *om.* enim . . . erubescitis 31. scintilla
II. 1. *h. l.* Isaias *confirmat* . . . Iudam et Hierusalem 3. exivit 6. enim] *additur in mg.* . . . domus . . . Phylistiim 9. incurvabit 10. et absc. in fossa humo] abscondere petra *(in marg. vero* fossa *adscribitur)* humo 11. sublimis . . . incurvabitur] humiliabitur 15. turrem 21. scissuras] fissuras . . . et cavernas 22. eius est] *om.* est
III. 1. Dominus] deus . . . ab Hierus. et ab Iud.

2 fortem, et virum bellatorem, iudicem, et prophetam, et ariolum, et senem:
3 principem super quinquaginta, et honorabilem vultu, et consiliarium,
et sapientem de architectis, et prudentem eloquii mystici.
4 Et dabo pueros principes eorum, et effeminati dominabuntur eis.
5 Et irruet populus, vir ad virum, et unusquisque ad proximum suum:
tumultuabitur puer contra senem, et ignobilis contra nobilem.
6 Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui:
Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem haec sub manu tua.
7 Respondebit in die illa, dicens:
Non sum medicus, et in domo mea non est panis, neque vestimentum:
nolite constituere me principem populi.
8 Ruit enim Ierusalem, et Iudas concidit:
quia lingua eorum et adinventiones eorum contra Dominum,
ut provocarent oculos maiestatis eius.
9 Agnitio vultus eorum respondit eis:
et peccatum suum quasi Sodoma praedicaverunt, nec absconderunt:
vae animae eorum, quoniam reddita sunt eis mala.
VII. 10 Dicite iusto quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet.
VIII. 11 Vae impio in malum: retributio enim manuum eius fiet ei.
12 Populum meum exactores sui spoliaverunt, et mulieres dominatae sunt eis.
Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant.
VIIII. 13 Stat ad iudicandum Dominus, et stat ad iudicandos populos.
14 Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, et principibus eius:
vos enim depasti estis vineam, et rapina pauperis in domo vestra.
15 Quare atteritis populum meum, et facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?
16 Et dixit Dominus:
Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion,
et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum
ibant, et plaudebant, ambulabant pedibus suis, et composito gradu incedebant:
17 decalvabit Dominus verticem filiarum Sion,
et Dominus crinem earum nudabit.
18 In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum,
et lunulas, 19 et torques, et monilia, et armillas, et mitras,
20 et discriminalia, et periscelidas, et murenulas, et olfactoriola,
et inaures, 21 et annulos, et gemmas in fronte pendentes,
22 et mutatoria, et palliola, et linteamina,
et acus, 23 et specula, et sindones, et vittas, et theristra.
24 Et erit pro suavi odore foetor, et pro zona funiculus,
et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium.
25 Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, et fortes tui in praelio.
26 Et moerebunt atque lugebunt portae eius,
et desolata in terra sedebit.

CAPUT IV.

1 Et apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: X.
Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur:
tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum.
2 In die illa erit germen Domini in magnificentia, et gloria,
et fructus terrae sublimis, et exultatio his, qui salvati fuerint de Israel.
3 Et erit: Omnis qui relictus fuerit in Sion, et residuus in Ierusalem, sanctus vocabitur,
omnis qui scriptus est in vita in Ierusalem.
4 Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion,
et sanguinem Ierusalem laverit de medio eius in spiritu iudicii, et spiritu ardoris.
5 Et creabit Dominus super omnem locum Montis Sion, et ubi invocatus est,
nubem per diem, et fumum et splendorem ignis flammantis in nocte:
super omnem enim gloriam protectio.
6 Et tabernaculum erit
in umbraculum diei ab aestu, et in securitatem, et absconsionem a turbine, et a pluvia.

CAPUT V.

1 Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineae suae. XI.
Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei.
2 Et sepivit eam, et lapides elegit ex illa, et plantavit eam electam,
et aedificavit turrim in medio eius, et torcular extruxit in ea:
et expectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas.
3 Nunc ergo habitatores Ierusalem, et viri Iuda, iudicate inter me et vineam meam.

III. 5. et unusqu.] *om.* et 12. spoliaverunt] depopulaverunt . . . eis] eius . . . beatum te . . . decipiunt te 14. vineam meam et *(sed* meam et *punctis notantur)* 16. collo in nutibus . . . et in pedibus suis composito 18. ornatum calciamentorum 20. et discr.] *om.* et 21. anulos . . . pendentia 22. pallia

IV. 1. comedimus . . . invocetur] vocetur 2. sublimes 4. in spiritu] *om.* in 5. in noctem

V. 1. patrueli meo 2. turrem . . . struxit 3. habitator . . . et inter vineam

4 Quid est quod debui ultra facere vineae meae, et non feci ei?
an quod expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas?
5 Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineae meae,
auferam sepem eius, et erit in direptionem:
diruam maceriam eius, et erit in conculcationem.
6 Et ponam eam desertam: non putabitur, et non fodietur:
et ascendent vepres et spinae:
et nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.
7 Vinea enim Domini exercituum domus Israel est:
et vir Iuda germen eius delectabile:
et expectavi ut faceret iudicium, et ecce iniquitas: et iustitiam, et ecce clamor.
XII. 8 Vae qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis usque ad terminum loci:
numquid habitabitis vos soli in medio terrae?
9 In auribus meis sunt haec, dicit Dominus exercituum.
Nisi domus multae desertae fuerint grandes,
et pulchrae absque habitatore.
10 Decem enim iugera vinearum facient lagunculam unam,
et triginta modii sementis facient modios tres.
XIII. 11 Vae qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam,
et potandum usque ad vesperam, ut vino aestuetis.
12 Cithara, et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in conviviis vestris:
et opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis.
13 Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam,
et nobiles eius interierunt fame, et multitudo eius siti exaruit.
14 Propterea dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino:
et descendent fortes eius, et populus eius, et sublimes, gloriosique eius ad eum.
15 Et incurvabitur homo, et humiliabitur vir, et oculi sublimium deprimentur.
16 Et exaltabitur Dominus exercituum in iudicio, et Deus sanctus sanctificabitur in iustitia.
17 Et pascentur agni iuxta ordinem suum, et deserta in ubertatem versa advenae comedent.
XIIII. 18 Vae qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis,
et quasi vinculum plaustri peccatum.
19 Qui dicitis: Festinet, et cito veniat opus eius, ut videamus:
et appropiet, et veniat consilium sancti Israel, et sciemus illud.
20 Vae qui dicitis malum bonum, et bonum malum:
ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras:
ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum.
21 Vae qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes.
22 Vae qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem.
23 Qui iustificatis impium pro muneribus, et iustitiam iusti aufertis ab eo.
24 Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, et calor flammae exurit;
sic radix eorum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis ascendet.
Abiecerunt enim legem Domini exercituum, et eloquium sancti Israel blasphemaverunt.
25 Ideo iratus est furor Domini in populum suum,
et extendit manum suam super eum, et percussit eum:
et conturbati sunt montes,
et facta sunt morticina eorum, quasi stercus in medio platearum.
In his omnibus non est aversus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.
26 Et elevabit signum in nationibus procul, XV.
et sibilabit ad eum de finibus terrae:
et ecce festinus velociter veniet.
27 Non est deficiens, neque laborans in eo:
non dormitabit, neque dormiet, neque solvetur cingulum renum eius,
nec rumpetur corrigia calceamenti eius.
28 Sagittae eius acutae, et omnes arcus eius extenti.
Ungulae equorum eius ut silex, et rotae eius quasi impetus tempestatis.
29 Rugitus eius ut leonis, rugiet ut catuli leonum:
et frendet, et tenebit praedam: et amplexabitur, et non erit qui eruat.
30 Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris:
aspiciemus in terram, et ecce tenebrae tribulationis, et lux obtenebrata est in caligine eius.

CAPUT VI.

1 In anno, quo mortuus est rex Ozias, XVI.
vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum:
et ea, quae sub ipso erant, replebant templum:

V. 6. et non putabitur 7. Israhel et vir . . . delectabile eius 8. soli vos 9. dicit Dominus] domini 10. iugera] iuga 12. tibiae 14. ad eum] *ad eam 15. vir] *om.* 25. in populo suo . . . turbati . . . In omnibus his 26. Et levavit 27. dormitavit . . . cingulus 30. in terra . . . obtenebrata (ob *supr. lineam*)

VI. 1. sub ipso] sub eo . . . implebant

2 Seraphim stabant super illud: sex alae
uni, et sex alae alteri:
duabus velabant faciem eius, et duabus
velabant pedes eius, et duabus volabant.
3 Et clamabant alter ad alterum, et dicebant:
Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus
exercituum, plena est omnis terra gloria eius.
4 Et commota sunt superliminaria cardinum
a voce clamantis, et domus repleta
est fumo.
5 Et dixi: Vae mihi, quia tacui, quia vir
pollutus labiis ego sum,
et in medio populi polluta labia habentis
ego habito,
et regem Dominum exercituum vidi oculis
meis.
XVII. 6 Et volavit ad me unus de Seraphim, et
in manu eius calculus, quem forcipe
tulerat de altari.
7 Et tetigit os meum, et dixit:
Ecce tetigit hoc labia tua, et auferetur
iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur.
XVIII. 8 Et audivi vocem Domini dicentis:
Quem mittam? et quis ibit nobis?
Et dixi: Ecce ego, mitte me.
9 Et dixit: Vade, et dices populo huic:
Audite audientes, et nolite intelligere:
et videte visionem, et nolite cognoscere.
10 Excaeca cor populi huius, et aures eius
aggrava: et oculos eius claude:
ne forte videat oculis suis, et auribus suis
audiat, et corde suo intelligat, et convertatur, et sanem eum.
XVIIII. 11 Et dixi: Usquequo Domine?
et dixit: Donec desolentur civitates absque habitatore, et domus sine homine,
et terra relinquetur deserta. 12 Et longe
faciet Dominus homines,
et multiplicabitur quae derelicta fuerat
in medio terrae.
13 Et adhuc in ea decimatio,
et convertetur, et erit in ostensionem
sicut terebinthus, et sicut quercus, quae
expandit ramos suos:
semen sanctum erit id, quod steterit in ea.

CAPUT VII.

1 Et factum est in diebus Achaz filii Ioathan,
filii Oziae regis Iuda,
ascendit Rasin rex Syriae,
et Phacee filius Romeliae rex Israel, in
Ierusalem, ad praeliandum contra eam:
et non potuerunt debellare eam.
2 Et nunciaverunt domui David, dicentes:
Requievit Syria super Ephraim,
et commotum est cor eius, et cor populi
eius, sicut moventur ligna silvarum a
facie venti.
3 Et dixit Dominus ad Isaiam: Egredere XX.
in occursum Achaz tu, et qui derelictus est Iasub filius tuus,
ad extremum aquaeductus piscinae superioris in via Agri fullonis.
4 Et dices ad eum:
Vide ut sileas: noli timere, et cor tuum
ne formidet
a duabus caudis titionum fumigantium
istorum
in ira furoris Rasin regis Syriae, et filii
Romeliae:
5 eo quod consilium inierit contra te Syria
in malum
Ephraim, et filius Romeliae, dicentes:
6 Ascendamus ad Iudam, et suscitemus eum,
et avellamus eum ad nos,
et ponamus regem in medio eius filium
Tabeel.
7 Haec dicit Dominus Deus: Non stabit,
et non erit istud:
8 sed caput Syriae Damascus, et caput Damasci Rasin:
et adhuc sexaginta et quinque anni,
et desinet Ephraim esse populus:
9 et caput Ephraim Samaria, et caput Samariae filius Romeliae.
Si non credideritis, non permanebitis.
10 Et adiecit Dominus loqui ad Achaz, dicens: XXI.
11 Pete tibi signum a Domino Deo tuo
in profundum inferni, sive in excelsum
supra.
12 Et dixit Achaz: Non petam, et non tentabo Dominum.
13 Et dixit: Audite ergo domus David:
Numquid parum vobis est, molestos esse
hominibus,
quia molesti estis et Deo meo?
14 Propter hoc dabit Dominus ipse vobis
signum.
Ecce virgo concipiet, et pariet filium,
et vocabitur nomen eius Emmanuel.
15 Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum, et eligere bonum.
16 Quia antequam sciat puer reprobare malum, et eligere bonum,
derelinquetur terra, quam tu detestaris
a facie duorum regum suorum.
17 Adducet Dominus super te, et super populum tuum, et super domum patris
tui
dies, qui non venerunt a diebus separationis Ephraim a Iuda cum rege Assyriorum.
18 Et erit in die illa: Sibilabit Dominus
muscae, quae est in extremo fluminum
Aegypti, et api, quae est in terra
Assur,

VI. 2. et Serafin 3. clamabat 4. impleta 6. unum de Serafin
8. mitte] summitte 13. sicuti quercus
VII. 1. Ioatham . . . Facee 3. Iasup . . . 4. duobus . . . Rasin et Syriae
5. in] *om.* 6. Tabehel 14. Emmanuhel 15. botyrum (*etiam v.* 22)
16. duorum] duum

19 et venient, et requiescent omnes
in torrentibus vallium, et in cavernis petrarum,
et in omnibus frutetis, et in universis foraminibus.
20 In die illa radet Dominus in novacula conducta
in his, qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum,
caput et pilos pedum, et barbam universam.
21 Et erit in die illa: Nutriet homo vaccam boum, et duas oves,
22 et prae ubertate lactis comedet butyrum:
butyrum enim et mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terrae.
23 Et erit in die illa: Omnis locus ubi fuerint mille vites, mille argenteis,
in spinas et in vepres erunt.
24 Cum sagittis et arcu ingredientur illuc:
vepres enim et spinae erunt in universa terra.
25 Et omnes montes, qui in sarculo sarrientur,
non veniet illuc terror spinarum et veprium,
et erit in pascua bovis, et in conculcationem pecoris.

CAPUT VIII.

1 Et dixit Dominus ad me:
Sume tibi librum grandem,
et scribe in eo stylo hominis:
Velociter spolia detrahe, cito praedare.
2 Et adhibui mihi testes fideles,
Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachiae:
3 et accessi ad prophetissam, et concepit et peperit filium.
Et dixit Dominus ad me:
Voca nomen eius,
Accelera spolia detrahere: Festina praedari.
4 Quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam,
auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariae coram rege Assyriorum.
5 Et adiecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens:
6 Pro eo quod abiecit populus iste aquas Siloe, quae vadunt cum silentio,
et assumpsit magis Rasin, et filium Romeliae:
7 propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes et multas,
regem Assyriorum, et omnem gloriam eius:
et ascendet super omnes rivos eius, et fluet super universas ripas eius,
8 et ibit per Iudam, inundans, et transiens usque ad collum veniet.
Et erit extensio alarum eius, implens latitudinem terrae tuae o Emmanuel.
9 Congregamini populi, et vincimini,
et audite universae procul terrae:
confortamini et vincimini,
accingite vos et vincimini:
10 inite consilium, et dissipabitur:
loquimini verbum, et non fiet: quia nobiscum Deus.
11 Haec enim ait Dominus ad me: Sicut in manu forti erudivit me, ne irem in via populi huius, dicens: XXII.
12 Non dicatis, coniuratio:
omnia enim quae loquitur populus iste, coniuratio est:
et timorem eius ne timeatis, neque paveatis.
13 Dominum exercituum ipsum sanctificate:
ipse pavor vester, et ipse terror vester.
14 Et erit vobis in sanctificationem.
In lapidem autem offensionis, et in petram scandali duabus domibus Israel,
in laqueum et in ruinam habitantibus Ierusalem.
15 Et offendent ex eis plurimi, et cadent,
et conterentur, et irretientur, et capientur.
16 Liga testimonium, signa legem in discipulis meis. XXIII.
17 Et expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam a domo Iacob, et praestolabor eum.
18 Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus
in signum, et in portentum Israel
a Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.
19 Et cum dixerint ad vos: Quaerite a pythonibus, et a divinis, qui strident in incantationibus suis:
Numquid non populus a Deo suo requiret pro vivis a mortuis?
20 Ad legem magis, et ad testimonium.
Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.
21 Et transibit per eam, corruet, et esuriet:
et cum esurierit, irascetur,
et maledicet regi suo, et Deo suo,
et suspiciet sursum.
22 Et ad terram intuebitur,
et ecce tribulatio et tenebrae,
dissolutio et angustia, et caligo persequens,
et non poterit avolare de angustia sua.

CAPUT IX.

1 Primo tempore alleviata est Terra Zabulon, et Terra Nephthali:
et novissimo aggravata est via maris trans Iordanem Galilaeae Gentium.
2 Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: XXIIII.
habitantibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis.

VII. 19. et cavernis . . . frutectis 23. et in spinas 25. sariuntur
VIII. 3. praedare 6. Siloae 9. vincemini *(ter)* 11. forti manu
14. in petra 18. *om.* mei . . . Israhelis 19. stridunt . . . requirit . . . a mortuis]
*ac mortuis 22. avolare] evolare
IX. 1. Neptalim

3 Multiplicasti gentem, et non magnificasti laetitiam.
Laetabuntur coram te, sicut qui laetantur in messe,
sicut exultant victores capta praeda, quando dividunt spolia.
4 Iugum enim oneris eius, et virgam humeri eius, et sceptrum exactoris eius superasti sicut in die Madian.
5 Quia omnis violenta praedatio cum tumultu,
et vestimentum mistum sanguine,
erit in combustionem, et cibus ignis.
6 PARVULUS enim NATUS est nobis, et filius datus est nobis,
et factus est principatus super humerum eius:
et vocabitur nomen eius, Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis.
7 Multiplicabitur eius imperium, et pacis non erit finis:
super solium David, et super regnum eius sedebit:
ut confirmet illud, et corroboret in iudicio et iustitia,
amodo et usque in sempiternum:
zelus Domini exercituum faciet hoc.
8 Verbum misit Dominus in Iacob, et cecidit in Israel.
9 Et sciet omnis populus Ephraim, et habitantes Samariam
in superbia et magnitudine cordis dicentes:
10 Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus aedificabimus:
sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.
11 Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum,
et inimicos eius in tumultum vertet:
XXV. 12 Syriam ab oriente, et Philisthiim ab Occidente:
et devorabunt Israel toto ore.
In omnibus his non est aversus furor eius, sed adhuc manus eius extenta:
13 et populus non est reversus ad percutientem se,
et Dominum exercituum non inquisierunt.
14 Et disperdet Dominus ab Israel caput et caudam, incurvantem et refrenantem die una.
15 Longaevus et honorabilis, ipse est caput:
et propheta docens mendacium, ipse est cauda.
16 Et erunt, qui beatificant populum istum, seducentes:
et qui beatificantur, praecipitati.
17 Propter hoc super adolescentulis eius non laetabitur Dominus:
et pupillorum eius, et viduarum non miserebitur:
quia omnis hypocrita est et nequam, et universum os locutum est stultitiam.
In omnibus his non est aversus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.
18 Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem et spinam vorabit:
et succendetur in densitate saltus, et convolvetur superbia fumi.
19 In ira Domini exercituum conturbata est terra,
et erit populus quasi esca ignis:
vir fratri suo non parcet.
20 Et declinabit ad dexteram et esuriet:
et comedet ad sinistram, et non saturabitur:
unusquisque carnem brachii sui vorabit:
Manasses Ephraim, et Ephraim Manassen, simul ipsi contra Iudam.
21 In omnibus his non est aversus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

CAPUT X.

1 Vae qui condunt leges iniquas: et scribentes, iniustitiam scripserunt: XXVI
2 ut opprimerent in iudicio pauperes,
et vim facerent causae humilium populi mei:
ut essent viduae praeda eorum, et pupillos diriperent.
3 Quid facietis in die visitationis, et calamitatis de longe venientis?
ad cuius confugietis auxilium? et ubi derelinquetis gloriam vestram,
4 ne incurvemini sub vinculo, et cum interfectis cadatis?
Super omnibus his non est aversus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.
5 Vae Assur, virga furoris mei et baculus ipse est,
in manu eorum indignatio mea. 6 Ad gentem fallacem mittam eum,
et contra populum furoris mei mandabo illi,
ut auferat spolia, et diripiat praedam,
et ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.
7 Ipse autem non sic arbitrabitur,
et cor eius non ita existimabit:
sed ad conterendum erit cor eius,
et ad internecionem gentium non paucarum.
8 Dicet enim: 9 Numquid non principes mei simul reges sunt?
numquid non ut Charcamis, sic Calano:
et ut Arphad, sic Emath?
numquid non ut Damascus, sic Samaria?
10 Quomodo invenit manus mea regna idoli, XXVII
sic et simulacra eorum de Ierusalem, et de Samaria.
11 Numquid non sicut feci Samariae et idolis eius,
sic faciam Ierusalem et simulacris eius?

IX. 3. et non] non . . . qui] *om.* . . . messem . . . victores capta praeda] *om.* 6. et filius] *om.* et 7. sedebit] *om.* 9. populus omnis 10. aedificavimus 11. elevavit 12. Phylisthim 15. cauda est 17. adulescentibus

X. 3. fugietis 5. est] *om.* 6. ponam 7. existimabit] aestimabit 9. carchamis sic chalam non et ut arfat sic emath

12 Et erit: cum impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, et in Ierusalem,
visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur,
et super gloriam altitudinis oculorum eius.
13 Dixit enim: In fortitudine manus meae feci, et in sapientia mea intellexi:
et abstuli terminos populorum, et principes eorum depraedatus sum,
et detraxi quasi potens in sublimi residentes.
14 Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum:
et sicut colliguntur ova, quae derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi:
et non fuit qui moveret pennam, et aperiret os, et gannirct.
III. 15 Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea?
aut exaltabitur serra contra eum, a quo trahitur?
quomodo si elevetur virga contra elevantem se,
et exaltetur baculus, qui utique lignum est.
16 Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus eius tenuitatem:
et subtus gloriam eius succensa ardebit quasi combustio ignis.
X.) 17 Et erit lumen Israel in igne, et Sanctus eius in flamma:
et succendetur, et devorabitur spina eius, et vepres in die una.
18 Et gloria saltus eius, et carmeli eius ab anima usque ad carnem consumetur,
et erit terrore profugus.
19 Et reliquiae ligni saltus eius prae paucitate numerabuntur, et puer scribet eos.
20 Et erit in die illa: non adiiciet residuum Israel, et hi, qui fugerint de domo Iacob, inniti super eo, qui percutit eos:
sed innitetur super Dominum sanctum Israel
in veritate. 21 Reliquiae convertentur,
reliquiae, inquam, Iacob ad Deum fortem.
22 Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquiae convertentur ex eo,
consummatio abbreviata inundabit iustitiam.
23 Consummationem enim et abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terrae.
24 Propter hoc, haec dicit Dominus Deus exercituum:
Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur:
in virga percutiet te, et baculum suum levabit super te in via Aegypti.
25 Adhuc enim paululum modicumque
et consummabitur indignatio et furor meus super scelus eorum.
26 Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum iuxta plagam Madian in Petra Oreb,
et virgam suam super mare, et levabit eam in via Aegypti.
27 Et erit in die illa: Auferetur onus eius de humero tuo, et iugum eius de collo tuo,
et computrescet iugum a facie olei.
28 Veniet in Aiath, transibit in Magron:
apud Machmas commendabit vasa sua.
29 Transierunt cursim Gaba sedes nostra: obstupuit Rama, (XXX.?)
Gabaath Saulis fugit.
30 Hinni voce tua filia Gallim,
attende Laisa, paupercula Anathoth.
31 Migravit Medemena:
habitatores Gabim confortamini.
32 Adhuc dies est, ut in Nobe stetur:
agitabit manum suam super montem filiae Sion, collem Ierusalem.
33 Ecce dominator Dominus exercituum confringet lagunculam in terrore,
et excelsi statura succidentur et sublimes humiliabuntur.
34 Et subvertentur condensa saltus ferro:
et Libanus cum excelsis cadet.

CAPUT XI.

1 Et egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet. XXXI.
2 Et requiescet super eum spiritus Domini:
spiritus sapientiae, et intellectus,
spiritus consilii, et fortitudinis,
spiritus scientiae, et pietatis,
3 et replebit eum spiritus timoris Domini:
non secundum visionem oculorum iudicabit,
neque secundum auditum aurium arguet:
4 sed iudicabit in iustitia pauperes,
et arguet in aequitate pro mansuetis terrae:
et percutiet terram virga oris sui,
et spiritu labiorum suorum interficiet impium.
5 Et erit iustitia cingulum lumborum eius:
et fides cinctorium renum eius.
6 Habitabit lupus cum agno:
et pardus cum hoedo accubabit:
vitulus et leo, et ovis simul morabuntur,
et puer parvulus minabit eos.
7 Vitulus, et ursus pascentur:
simul requiescent catuli eorum:
et leo quasi bos comedet paleas.
8 Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis:
et in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.

X. 12. et Hierusalem 13. in sublime 14. pinnam 15. elevantem] levantem 16. Dominus] deus 17. in ignem . . . succenditur 19. prae] pro 22. inundavit iustitia 26. super eum] super illut . . . Horeb 28. Aiot, transivit . . . Magmas 29. Gabee . . . Gabath 31. Gebim . . . in Nobe stetur] *in nob stetur, **in nobis stetur . . . agitavit

XI. 5. renis 6. oves (*sed tota vox rescripta est in rasura*) 8. et in] *om.* et

9 Non nocebunt, et non occident in universo
monte sancto meo:
quia repleta est terra scientia Domini,
sicut aquae maris operientes.
10 In die illa radix Iesse, qui stat in signum
populorum,
ipsum gentes deprecabuntur,
et erit sepulchrum eius gloriosum.
11 Et erit in die illa: adiiciet Dominus
secundo manum suam
ad possidendum residuum populi sui,
quod relinquetur ab Assyriis, et ab Aegypto, et a Phethros, et ab Aethiopia,
et ab Aelam, et a Sennaar,
et ab Emath, et ab insulis maris.
12 Et levabit signum in nationes, et congregabit profugos Israel,
et dispersos Iuda colliget a quatuor plagis
terrae.
13 Et auferetur zelus Ephraim, et hostes
Iuda peribunt:
Ephraim non aemulabitur Iudam, et Iudas
non pugnabit contra Ephraim.
14 Et volabunt in humeros Philisthiim per
mare,
simul praedabuntur filios Orientis:
Idumaea et Moab praeceptum manus eorum,
et filii Ammon obedientes erunt.
15 Et desolabit Dominus linguam maris
Aegypti,
et levabit manum suam super flumen in
fortitudine spiritus sui:
et percutiet eum in septem rivis, ita ut
transeant per eum calceati.
16 Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyriis:
sicut fuit Israeli in die illa, qua ascendit
de Terra Aegypti.

CAPUT XII.

1 Et dices in die illa:
XXXII. Confitebor tibi Domine, quoniam iratus
es mihi:
conversus est furor tuus, et consolatus es me.
2 Ecce Deus salvator meus, fiducialiter
agam, et non timebo:
quia fortitudo mea, et laus mea Dominus,
et factus est mihi in salutem.
3 Haurietis aquas in gaudio de fontibus
salvatoris:
4 et dicetis in die illa:
Confitemini Domino, et invocate nomen
eius:
notas facite in populis adinventiones eius:
mementote quoniam excelsum est nomen
eius.
5 Cantate Domino quoniam magnifice fecit:
annunciate hoc in universa terra.
6 Exulta, et lauda habitatio Sion:
quia magnus in medio tui sanctus Israel.

CAPUT XIII.

1 Onus Babylonis, quod vidit Isaias filius XI
Amos.
2 Super montem caliginosum levate signum,
exaltate vocem, levate manum,
et ingrediantur portas duces.
3 Ego mandavi sanctificatis meis,
et vocavi fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea.
4 Vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequentium:
vox sonitus regum, gentium congregatarum:
Dominus exercituum praecepit militiae
belli,
5 venientibus de terra procul, a summitate
caeli:
Dominus, et vasa furoris eius, ut disperdat omnem terram.
6 Ululate, quia prope est dies Domini:
quasi vastitas a Domino veniet.
7 Propter hoc, omnes manus dissolventur,
et omne cor hominis contabescet, 8 et
conteretur.
Torsiones et dolores tenebunt,
quasi parturiens, dolebunt:
unusquisque ad proximum suum stupebit,
facies combustae vultus eorum.
9 Ecce dies Domini veniet, crudelis, et
indignationis plenus, et irae, furorisque
ad ponendam terram in solitudinem,
et peccatores eius conterendos de ea.
10 Quoniam stellae caeli, et splendor earum
non expandent lumen suum:
obtenebratus est sol in ortu suo,
et luna non splendebit in lumine suo.
11 Et visitabo super orbis mala, et contra
impios iniquitatem eorum,
et quiescere faciam superbiam infidelium,
et arrogantiam fortium humiliabo.
12 Pretiosior erit vir auro, et homo mundo
obrizo.
13 Super hoc caelum turbabo: et movebitur
terra de loco suo
propter indignationem Domini exercituum,
et propter diem irae furoris eius.
14 Et erit quasi damula fugiens, et quasi
ovis: et non erit qui congreget:
unusquisque ad populum suum convertetur,
et singuli ad terram suam fugient.
15 Omnis, qui inventus fuerit, occidetur:
et omnis, qui supervenerit, cadet in gladio.
16 Infantes eorum allidentur in oculis eorum:
diripientur domus eorum, et uxores eorum
violabuntur.
17 Ecce ego suscitabo super eos Medos,
qui argentum non quaerant, nec aurum
velint:

XI. 11. Assyris . . . Fetros . . . Aemath 16. ab Assyrios *(sic)* . . . Israhel in die qua ascendit de terra Aegypti dices in illa die

XII. 1. Et dices in die illa: confitebor] confitebor 2. Dominus] dominus deus

XIII. 2. caligosum 7. tabescet 8. tortiones 9. venit . . . et irae] *om.* et . . . in solitudine 11. orbis] urbes 12. obrizo] obryzo 14. dammula . . . ovis] avis . . . et non] uno *(sic)* 16. adlident

18 sed sagittis parvulos interficient,
et lactantibus uteris non miserebuntur,
et super filios non parcet oculus eorum.
III. 19 Et erit Babylon illa gloriosa in regnis,
inclyta superbia Chaldaeorum:
sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham.
20 Non habitabitur usque in finem,
et non fundabitur usque ad generationem
et generationem:
nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi.
21 Sed requiescent ibi bestiae, et replebuntur domus eorum draconibus:
et habitabunt ibi struthiones, et pilosi
saltabunt ibi:
22 et respondebunt ibi ululae in aedibus
eius,
et sirenes in delubris voluptatis.

CAPUT XIV.

1 Prope est ut veniat tempus eius, et dies
eius non elongabuntur.
Miserebitur enim Dominus Iacob, et eliget adhuc de Israel,
et requiescere eos faciet super humum
suam:
adiungetur advena ad eos, et adhaerebit
domui Iacob.
2 Et tenebunt eos populi, et adducent eos
in locum suum:
et possidebit eos domus Israel super terram Domini in servos et ancillas:
et erunt capientes eos, qui se ceperant,
et subiicient exactores suos.
3 Et erit in die illa: cum requiem dederit
tibi Deus a labore tuo,
et a concussione tua, et a servitute dura,
qua ante servisti:
4 sumes parabolam istam contra regem Babylonis, et dices:
Quomodo cessavit exactor, quievit tributum?
7. 5 Contrivit Dominus baculum impiorum,
virgam dominantium, 6 caedentem populos
in indignatione,
plaga insanabili, subiicientem in furore
gentes,
persequentem crudeliter.
7 Conquievit et siluit omnis terra,
gavisa est et exultavit:
8 abietes quoque laetatae sunt super te, et
cedri Libani:
ex quo dormisti, non ascendet qui succidat nos.
9 Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui,
suscitavit tibi gigantes. Omnes principes
terrae
surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationum.
10 Universi respondebunt, et dicent tibi:
Et tu vulneratus es sicut et nos, nostri
similis effectus es.
11 Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum:
subter te sternetur tinea, et operimentum
tuum erunt vermes.
12 Quomodo cecidisti de caelo lucifer, qui
mane oriebaris?
corruisti in terram, qui vulnerabas gentes?
13 Qui dicebas in corde tuo:
In caelum conscendam, super astra Dei
exaltabo solium meum,
sedebo in monte testamenti, in lateribus
Aquilonis.
14 Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.
15 Verumtamen ad infernum detraheris in
profundum laci:
16 qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque
prospicient:
Numquid iste est vir, qui conturbavit
terram,
qui concussit regna,
17 qui posuit orbem desertum,
et urbes eius destruxit,
vinctis eius non aperuit carcerem?
18 Omnes reges gentium universi dormierunt
in gloria, vir in domo sua.
19 Tu autem proiectus es de sepulchro tuo,
quasi stirps inutilis
pollutus, et obvolutus cum his,
qui interfecti sunt gladio, et descenderunt
ad fundamenta laci,
quasi cadaver putridum. 20 Non habebis
consortium, neque cum eis in sepultura:
tu enim terram tuam disperdidisti, tu
populum tuum occidisti:
non vocabitur in aeternum semen pessimorum.
21 Praeparate filios eius occisioni in iniquitate patrum suorum:
non consurgent, nec hereditabunt terram,
neque implebunt faciem orbis civitatum.
22 Et consurgam super eos, dicit Dominus
exercituum:
et perdam Babylonis nomen, et reliquias, XXXVI.
et germen, et progeniem, dicit Dominus.
23 Et ponam eam in possesionem ericii,
et in paludes aquarum,
et scopabo eam in scopa terens, dicit
Dominus exercituum.
24 Iuravit Dominus exercituum, dicens:
Si non, ut putavi, ita erit: et quo modo
mente tractavi, 25 sic eveniet:
ut conteram Assyrium in terra mea, et
in montibus meis conculcem eum:
et auferetur ab eis iugum eius, et onus
illius ab humero eorum tolletur.

XIII. 18. parvulis interficiant . . . uteri non misereantur . . . parcat 19. in superbia . . . dominus] deus 22. sirenae
XIV. 1. et adhaerebit] *om.* et 3. tibi dederit . . . servitate 8. ascendit 10. sicut nos 13. in montem 14. ero similis 19. cum his] *om.* 20. terram disperdisti populum occidisti 21. suorum] eorum 22. progeniem ait dom. 25. eorum] illius

26 Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram,
et haec est manus extenta super universas gentes.
27 Dominus enim exercituum decrevit: et quis poterit infirmare?
et manus eius extenta: et quis avertet eam?
28 In anno, quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud:
29 ne laeteris Philisthaea omnis tu,
quoniam comminuta est virga percussoris tui:
de radice enim colubri egredietur regulus,
et semen eius absorbens volucrem.
30 Et pascentur primogeniti pauperum,
et pauperes fiducialiter requiescent:
et interire faciam in fame radicem tuam,
et reliquias tuas interficiam.
31 Ulula porta, clama civitas: prostrata est Philisthaea omnis:
ab Aquilone enim fumus veniet,
et non est qui effugiet agmen eius.
32 Et quid respondebitur nunciis gentis?
Quia Dominus fundavit Sion, et in ipso sperabunt pauperes populi eius.

CAPUT XV.

XXXVII. 1 Onus Moab.
Quia nocte vastata est Ar Moab, conticuit:
quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit.
2 Ascendit domus, et Dibon ad excelsa in planctum
super Nabo, et super Medaba, Moab ululavit:
in cunctis capitibus eius calvitium, et omnis barba radetur.
3 In triviis eius accincti sunt sacco:
super tecta eius, et in plateis eius omnis ululatus descendit in fletum.
4 Clamabit Hesebon, et Eleale, usque Iasa audita est vox eorum.
super hoc expediti Moab ululabunt,
anima eius ululabit sibi.
5 Cor meum ad Moab clamabit, vectes eius usque ad Segor vitulam conternantem:
per ascensum enim Luith flens ascendet,
et in via Oronaim clamorem contritionis levabunt.
6 Aquae enim Nemrim desertae erunt,
quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit.
7 Secundum magnitudinem operis et visitatio eorum:
ad torrentem salicum ducent eos.
8 Quoniam circuivit clamor terminum Moab:
usque ad Gallim ululatus eius,
et usque ad Puteum Elim clamor eius.
9 Quia aquae Dibon repletae sunt sanguine:
ponam enim super Dibon additamenta:
his, qui fugerint de Moab leonem, et reliquiis terrae.

CAPUT XVI.

1 Emitte agnum Domine dominatorem terrae, de Petra deserti ad montem filiae Sion. XXXVIII
2 Et erit: sicut avis fugiens, et pulli de nido avolantes,
sic erunt filiae Moab in transcensu Arnon.
3 Ini consilium, coge concilium:
pone quasi noctem umbram tuam in meridie:
absconde fugientes, et vagos ne prodas.
4 Habitabunt apud te profugi mei:
Moab esto latibulum eorum a facie vastatoris:
finitus est enim pulvis, consummatus est miser: defecit qui conculcabat terram.
5 Et praeparabitur in misericordia solium,
et sedebit super illud in veritate in tabernaculo David,
iudicans et quaerens iudicium, et velociter reddens quod iustum est.
6 Audivimus superbiam Moab, superbus est valde:
superbia eius et arrogantia eius, et indignatio eius plusquam fortitudo eius.
7 Idcirco ululabit Moab ad Moab, universus ululabit:
his, qui laetantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.
8 Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt,
et vineam Sabama
domini Gentium exciderunt: flagella eius usque ad Iazer pervenerunt: erraverunt in deserto,
propagines eius relictae sunt, transierunt mare.
9 Super hoc plorabo in fletu Iazer vineam Sabama:
inebriabo te lacryma mea Hesebon, et Eleale:
quoniam super vindemiam tuam, et super messem tuam vox calcantium irruit.
10 Et auferetur laetitia et exultatio de Carmelo,
et in vineis non exultabit neque iubilabit.
vinum in torculari non calcabit qui calcare consueverat:
vocem calcantium abstuli.
11 Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit,
et viscera mea ad murum cocti lateris.
12 Et erit: cum apparuerit quod laboravit Moab super excelsis suis,
ingredietur ad sancta sua ut obsecret, et non valebit.

XIV. 31. effugiat

XV. 2. et omnis] *om.* et   3. descendet   4. clamavit . . . *Esebon . . . ululavit   5. clamavit . . . Loith   6. erunt⌈ *Quat.* LXII. *Seq. fol.* 507.   7. ducet   8. circumiit . . . Elim] Helin   9. addimenta *(sic)*

XVI. 1. Domine] *om.*   3. in meridiem   5. illud] eum   7. ululavit *(bis)* . . . muro   8. vinea.   8. 9. *Esebon   10. calcantium] cantantium   12. apparuerit] aperuerit

13 Hoc verbum, quod locutus est Dominus ad Moab ex tunc:
14 et nunc locutus est Dominus, dicens:
In tribus annis quasi anni mercenarii
auferetur gloria Moab super omni populo multo,
et relinquetur parvus et modicus, nequaquam multus.

CAPUT XVII.

.VIIII. 1 Onus Damasci.
Ecce Damascus desinet esse civitas,
et erit sicut acervus lapidum in ruina.
2 Derelictae civitates Aroer gregibus erunt,
et requiescent ibi, et non erit qui exterreat.
3 Et cessabit adiutorium ab Ephraim, et regnum a Damasco:
et reliquiae Syriae sicut gloria filiorum Israel erunt: dicit Dominus exercituum.
XL. 4 Et erit in die illa: attenuabitur gloria Iacob,
et pinguedo carnis eius marcescet.
5 Et erit sicut congregans in messe quod restiterit,
et brachium eius spicas leget:
et erit sicut quaerens spicas in valle Raphaim.
6 Et relinquetur in eo sicut racemus,
et sicut excussio oleae
duarum vel trium olivarum in summitate rami, sive quatuor aut quinque
in cacuminibus eius fructus eius: dicit Dominus Deus Israel.
7 In die illa inclinabitur homo ad Factorem suum,
et oculi eius ad sanctum Israel respicient:
8 et non inclinabitur ad altaria, quae fecerunt manus eius:
et quae operati sunt digiti eius non respiciet, lucos et delubra.
9 In die illa erunt civitates fortitudinis eius derelictae
sicut aratra, et segetes quae derelictae sunt a facie filiorum Israel, et eris deserta.
10 Quia oblita es Dei salvatoris tui,
et fortis adiutoris tui non es recordata:
propterea plantabis plantationem fidelem,
et germen alienum seminabis.
11 In die plantationis tuae labrusca,
et mane semen tuum florebit:
ablata est messis in die hereditatis, et dolebit graviter.
.I. 12 Vae multitudini populorum multorum, ut multitudo maris sonantis:
et tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum.
13 Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium,
et increpabit eum, et fugiet procul:
et rapietur sicut pulvis montium a facie venti,
et sicut turbo coram tempestate.
14 In tempore vespere, et ecce turbatio:
in matutino, et non subsistet.
haec est pars eorum, qui vastaverunt nos,
et sors diripientium nos.

CAPUT XVIII.

1 Vae terrae cymbalo alarum,
quae est trans flumina Aethiopiae,
2 qui mittit in mare legatos, et in vasis papyri super aquas.
Ite angeli veloces ad gentem convulsam, et dilaceratam:
ad populum terribilem, post quem non est alius:
ad gentem expectantem et conculcatam,
cuius diripuerunt flumina terram eius:
3 omnes habitatores orbis, qui moramini in terra, XLII.
cum elevatum fuerit signum in montibus, videbitis,
et clangorem tubae audietis:
4 quia haec dicit Dominus ad me:
Quiescam, et considerabo in loco meo
sicut meridiana lux clara est,
et sicut nubes roris in die messis.
5 Ante messem enim totus effloruit,
et immatura perfectio germinabit,
et praecidentur ramusculi eius falcibus:
et quae derelicta fuerint, abscindentur,
et excutientur.
6 Et relinquentur simul
avibus montium, et bestiis terrae:
et aestate perpetua erunt super eum volucres,
et omnes bestiae terrae super illum hiemabunt.
7 In tempore illo deferetur munus Domino exercituum
a populo divulso et dilacerato:
a populo terribili, post quem non fuit alius,
a gente expectante, expectante et conculcata,
cuius diripuerunt flumina terram eius,
ad locum nominis Domini exercituum montem Sion.

CAPUT XIX.

1 Onus Aegypti. XLIII.
Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Aegyptum,
et commovebuntur simulacra Aegypti a facie eius,
et cor Aegypti tabescet in medio eius.

XVII. 4. pinguedo] pingue 6. vel trium] aut trium 9. eris] erit 12. multitudo
XVIII. 2. in mari *(additur al. man.)* . . . ad gentem exspectantem *(alia manus insuper addit* expectantem) et concule. 3. orbis] urbis 5. abscindentur et] abscidentur 6. avibus] pecudibus 7. expectante *alterum*] *suppl. alia manus in marg.*
XIX. 1. Onus Aegypti] *suppl. alia manus in marg. Item* levem . . . movebuntur

2 Et concurrere faciam Aegyptios adversus Aegyptios:
et pugnabit vir contra fratrem suum,
et vir contra amicum suum,
civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum.
3 Et dirumpetur spiritus Aegypti in visceribus eius,
et consilium eius praecipitabo:
et interrogabunt simulacra sua,
et divinos suos, et pythones, et ariolos.
4 Et tradam Aegyptum in manu dominorum crudelium,
et rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum.
5 Et arescet aqua de mari, et fluvius desolabitur, atque siccabitur.
6 Et deficient flumina: attenuabuntur, et siccabuntur rivi aggerum.
Calamus et iuncus marcescet:
7 nudabitur alveus rivi a fonte suo,
et omnis sementis irrigua siccabitur, arescet, et non erit.
8 Et moerebunt piscatores, et lugebunt
omnes mittentes in flumen hamum,
et expandentes rete super faciem aquarum emarcescent.
9 Confundentur qui operabantur linum, pectentes, et texentes subtilia.
10 Et erunt irrigua eius flaccentia:
omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces.
11 Stulti principes Taneos,
sapientes consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipiens:
quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego, filius regum antiquorum?
12 Ubi nunc sunt sapientes tui?
annuncient tibi, et indicent
quid cogitaverit Dominus exercituum super Aegyptum.
13 Stulti facti sunt principes Taneos,
emarcuerunt principes Mempheos,
deceperunt Aegyptum, angulum populorum eius.
14 Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis:
et errare fecerunt Aegyptum in omni opere suo,
sicut errat ebrius et vomens.
15 Et non erit Aegypto opus, quod faciat
caput et caudam incurvantem, et refrenantem.
16 In die illa erit Aegyptus quasi mulieres,
et stupebunt, et timebunt
a facie commotionis manus Domini exercituum,
quam ipse movebit super eam.
17 Et erit Terra Iuda Aegypto in pavorem:
omnis, qui illius fuerit recordatus, pavebit
a facie consilii Domini exercituum, quod ipse cogitavit super eam.

18 In die illa erunt quinque civitates in Terra Aegypti, loquentes lingua Chanaan, XLIII
et iurantes per Dominum exercituum:
Civitas solis vocabitur una.
19 In die illa erit altare Domini in medio Terrae Aegypti,
et titulus Domini iuxta terminum eius
20 erit in signum, et in testimonium Domino exercituum in Terra Aegypti.
Clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantis,
et mittet eis salvatorem et propugnatorem, qui liberet eos.
21 Et cognoscetur Dominus ab Aegypto, et cognoscent Aegyptii Dominum in die illa,
et colent eum in hostiis et in muneribus:
et vota vovebunt Domino, et solvent.
22 Et percutiet Dominus Aegyptum plaga, et sanabit eam,
et revertentur ad Dominum, et placabitur eis, et sanabit eos.

23 In die illa erit via de Aegypto in Assyrios, XLI
et intrabit Assyrius Aegyptum, et Aegyptius in Assyrios, et servient Aegyptii Assur.
24 In die illa erit Israel tertius Aegyptio et Assyrio: benedictio in medio terrae,
25 cui benedixit Dominus exercituum, dicens:
Benedictus populus meus Aegypti,
et opus manuum mearum Assyrio:
hereditas autem mea Israel.

CAPUT XX.

1 In anno, quo ingressus est Tharthan in Azotum,
cum misisset eum Sargon rex Assyriorum, et pugnasset contra Azotum, et cepisset eam:
2 in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiae filii Amos, dicens:
Vade, et solve saccum de lumbis tuis,
et calceamenta tua tolle de pedibus tuis.
Et fecit sic vadens nudus, et discalceatus.
3 Et dixit Dominus: Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus, et discalceatus,
trium annorum signum et portentum erit super Aegyptum, et super Aethiopiam,
4 sic minabit rex Assyriorum captivitatem Aegypti, et transmigrationem Aethiopiae,
iuvenum et senum, nudam et discalceatam,
discoopertis natibus ad ignominiam Aegypti.
5 Et timebunt, et confundentur ab Aethiopia spe sua, et ab Aegypto gloria sua.
6 Et dicet habitator insulae huius in die illa:
Ecce haec erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium,
ut liberarent nos a facie regis Assyriorum:
et quo modo effugere poterimus nos?

XIX. 2. adversum Aegypt. 3. disrumpetur 8. et omnes . . . aquae marcescent 11. Thaneos . . . Pharao 13. Thaneos 17. in pavorem] in festivitatem 19. iuxta term. eius domini 20. et erit 21. et muneribus

XX. 1. Sargom 2. *om.* tua . . . nudus vadens et disculciatus 3. disculciatus 4. disculciatam, discopertis . . . ad] *om.* 6. Ecce] *om.* . . . liberaret . . . regis] *om.*

CAPUT XXI.

LVI. 1 Onus deserti maris.
Sicut turbines ab Africo veniunt,
de deserto venit, de terra horribili.
2 Visio dura nunciata est mihi:
qui incredulus est, infideliter agit:
et qui depopulator est, vastat.
Ascende Aelam, obside Mede:
omnem gemitum eius cessare feci.
3 Propterea repleti sunt lumbi mei dolore,
angustia possedit me sicut angustia parturientis:
corrui cum audirem, conturbatus sum
cum viderem.
4 Emarcuit cor meum, tenebrae stupefecerunt me:
Babylon dilecta mea posita est mihi in
miraculum.
5 Pone mensam, contemplare in specula
comedentes et bibentes:
surgite principes, arripite clypeum.
II. 6 Haec enim dixit mihi Dominus:
Vade, et pone speculatorem: et quodcumque viderit, annunciet.
7 Et vidit currum duorum equitum,
ascensorem asini, et ascensorem cameli:
et contemplatus est diligenter multo intuitu.
8 Et clamavit leo:
Super speculam Domini ego sum, stans
iugiter per diem:
et super custodiam meam ego sum, stans
totis noctibus.
9 Ecce iste venit ascensor vir bigae equitum,
et respondit, et dixit:
Cecidit, cecidit Babylon, et omnia sculptilia
deorum eius contrita sunt in terram.
10 Tritura mea, et filii areae meae,
quae audivi a Domino exercituum Deo
Israel, annunciavi vobis.
II. 11 Onus Duma
ad me clamat ex Seir:
Custos quid de nocte? custos quid de
nocte?
12 Dixit custos: Venit mane et nox:
si quaeritis, quaerite: convertimini, venite.
II. 13 Onus in Arabia.
In saltu ad vesperam dormietis, in semitis
Dedanim.
14 Occurrentes sitienti ferte aquam,
qui habitatis terram Austri, cum panibus
occurrite fugienti.
15 A facie enim gladiorum fugerunt,
a facie gladii imminentis, a facie arcus
extenti, a facie gravis praelii:
16 quoniam haec dicit Dominus ad me:
Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarii,
et auferetur omnis gloria Cedar.
17 Et reliquiae numeri sagittariorum fortium
de filiis Cedar imminuentur:
Dominus enim Deus Israel locutus est.

CAPUT XXII.

1 Onus vallis visionis. L.
Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti
et tu omnis in tecta?
2 Clamoris plena, urbs frequens, civitas
exultans:
interfecti tui, non interfecti gladio, nec
mortui in bello.
3 Cuncti principes tui fugerunt simul, dureque ligati sunt:
omnes qui inventi sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt.
4 Propterea dixi: Recedite a me, amare flebo:
nolite incumbere ut consolemini me super
vastitate filiae populi mei.
5 Dies enim interfectionis, et conculcationis,
et fletuum Domino Deo exercituum in
valle visionis
scrutans murum, et magnificus super montem.
6 Et Aelam sumpsit pharetram, currum
hominis equitis,
et parietem nudavit clypeus.
7 Et erunt electae valles tuae plenae quadrigarum,
et equites ponent sedes suas in porta.
8 Et revelabitur operimentum Iudae,
et videbis in die illa armamentarium domus saltus.
9 Et scissuras civitatis David videbitis,
quia multiplicatae sunt:
et congregastis aquas piscinae inferioris,
10 et domos Ierusalem numerastis,
et destruxistis domos ad muniendum murum.
11 Et lacum fecistis inter duos muros ad
aquam piscinae veteris:
et non suspexistis ad eum, qui fecerat eam,
et operatorem eius de longe non vidistis.
12 Et vocabit Dominus Deus exercituum in
die illa
ad fletum, et ad planctum, ad calvitium,
et ad cingulum sacci:
13 et ecce gaudium et laetitia,
occidere vitulos, et iugulare arietes,
comedere carnes, et bibere vinum:
Comedamus, et bibamus: cras enim moriemur.
14 Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum:
Si dimittetur iniquitas haec vobis
donec moriamini, dicit Dominus Deus
exercituum.
15 Haec dicit Dominus Deus exercituum: LI.
Vade, ingredere ad eum, qui habitat in
tabernaculo,
ad Sobnam praepositum templi, et dices
ad eum:
16 Quid tu hic, aut quasi quis hic?
quia excidisti tibi hic sepulchrum,
excidisti in excelso memoriale diligenter,
in petra tabernaculum tibi.

XXI. 2. Aelam] Elam 3. parturientis] parientis 8. Sup. specula
10. filii] filia 13. Dedanim] Dodanim 14. terram] in terra
XXII. 1. tibi quoque 4. vastitatem 6. et equitis . . . nudabit 10. destruxistis] *detraxistis 11. ad eum] *suppletur alia manu* 14. vox in auribus meis . . .
dimittitur 16. memoriale] memoriam

17 Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus,
et quasi amictum
sic sublevabit te.
18 Coronans coronabit te tribulatione,
quasi pilam mittet te in terram latam et spatiosam:
ibi morieris, et ibi erit currus gloriae tuae,
ignominia domus Domini tui.
19 Et expellam te de statione tua,
et de ministerio tuo deponam te.
20 Et erit in die illa:
Vocabo servum meum Eliacim filium Helciae,
21 et induam illum tunica tua, et cingulo tuo confortabo eum,
et potestatem tuam dabo in manu eius:
et erit quasi pater habitantibus Ierusalem, et domui Iuda.
22 Et dabo clavem domus David super humerum eius:
et aperiet, et non erit qui claudat: et claudet, et non erit qui aperiat.
23 Et figam illum paxillum in loco fideli,
et erit in solium gloriae domui patris eius.
24 Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris eius,
vasorum diversa genera, omne vas parvulum
a vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.
25 In die illa dicit Dominus exercituum:
Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli:
et frangetur, et cadet, et peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus est.

CAPUT XXIII.

LII. 1 Onus Tyri.
Ululate naves maris: quia vastata est domus, unde venire consueverant:
de Terra Cethim revelatum est eis.
2 Tacete qui habitatis in insula: negotiatores Sidonis
transfretantes mare, repleverunt te.
3 In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges eius:
et facta est negotiatio gentium.
4 Erubesce Sidon:
ait enim mare: fortitudo maris dicens:
Non parturivi, et non peperi,
et non enutrivi iuvenes,
nec ad incrementum perduxi virgines.
5 Cum auditum fuerit in Aegypto, dolebunt cum audierint de Tyro:
6 Transite maria, ululate qui habitatis in insula:
7 numquid non vestra haec est, quae gloriabatur a diebus pristinis in antiquitate sua?
ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum.
8 Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam,
cuius negotiatores principes, institores eius inclyti terrae?
9 Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriae,
et ad ignominiam deduceret universos inclytos terrae.
10 Transi terram tuam quasi flumen
filia maris, non est cingulum ultra tibi.
11 Manum suam extendit super mare, conturbavit regna:
Dominus mandavit adversus Chanaan, ut contereret fortes eius,
12 et dixit: Non adiicies ultra ut glorieris,
calumniam sustinens virgo filia Sidonis:
in Cethim consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.
13 Ecce terra Chaldaeorum talis populus non fuit,
Assur fundavit eam:
in captivitatem traduxerunt robustos eius,
suffoderunt domos eius, posuerunt eam in ruinam.
14 Ululate naves maris, quia devastata est fortitudo vestra.
15 Et erit in die illa:
In oblivione eris o Tyre septuaginta annis, sicut dies regis unius:
post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis.
16 Sume citharam, circui civitatem meretrix oblivioni tradita:
bene cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit.
17 Et erit post septuaginta annos: Visitabit Dominus Tyrum,
et reducet eam ad mercedes suas:
et rursum fornicabitur cum universis regnis terrae super faciem terrae.
18 Et erunt negotiationes eius, et mercedes eius sanctificatae Domino:
non condentur, neque reponentur:
quia his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio eius,
ut manducent in saturitatem, et vestiantur usque ad vetustatem.

CAPUT XXIV.

1 Ecce Dominus dissipabit terram, et nudabit eam, LIII.
et affliget faciem eius, et disperget habitatores eius.
2 Et erit sicut populus, sic sacerdos:
et sicut servus, sic dominus eius:
sicut ancilla, sic domina eius:

XXII. 20. Heliachim fil. Elchiae 21. et in cingulo 23. domus patris sui 24. *suspendet 25. illa] illo

XXIII. 1. Onus Tyri] *superscribitur tituli loco, ut iam supra* XV. 1. XVII. 1. XX. 1; 11; 13. XXII. 1. . . . *consueverat . . . Chetthiim 2. negotiatores] negotiatio 7. haec vestra 8. institutores 10. cingulus 11. mandabit adversum 12. Cetthiim 13. transduxerunt 15. in oblivionem 16. circumi 17. *septuag. annis, **post sept. annos 18. negotiatio . . . habitaverunt

sicut emens, sic ille qui vendit:
sicut foenerator, sic is qui mutuum accipit:
sicut qui repetit, sic qui debet.
3 Dissipatione dissipabitur terra,
et direptione praedabitur.
Dominus enim locutus est verbum hoc.
4 Luxit, et defluxit terra, et infirmata est:
defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terrae.
5 Et terra infecta est ab habitatoribus suis:
quia transgressi sunt leges, mutaverunt ius, dissipaverunt foedus sempiternum.
6 Propter hoc maledictio vorabit terram, et peccabunt habitatores eius:
ideoque insanient cultores eius, et relinquentur homines pauci.

LIIII. 7 Luxit vindemia, infirmata est vitis,
ingemuerunt omnes qui laetabantur corde.
8 Cessavit gaudium tympanorum,
quievit sonitus laetantium, conticuit dulcedo citharae.
9 Cum cantico non bibent vinum: amara erit potio bibentibus illam.
10 Attrita est civitas vanitatis,
clausa est omnis domus nullo introeunte.
11 Clamor erit super vino in plateis:
deserta est omnis laetitia: translatum est gaudium terrae.
12 Relicta est in urbe solitudo, et calamitas opprimet portas.
13 Quia haec erunt in medio terrae, in medio populorum:
quomodo si paucae olivae, quae remanserunt, excutiantur ex olea:
et racemi, cum fuerit finita vindemia.
14 Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt:
cum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.
15 Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum:
in insulis maris nomen Domini Dei Israel.
16 A finibus terrae laudes audivimus, gloriam iusti.
Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum mihi, vae mihi:

LV. Praevaricantes praevaricati sunt,
et praevaricatione transgressorum praevaricati sunt.
17 Formido, et fovea, et laqueus super te, qui habitator es terrae.
18 Et erit: Qui fugerit a voce formidinis, cadet in foveam:
et qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo:
quia cataractae de excelsis apertae sunt,
et concutientur fundamenta terrae.
19 Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra,
commotione commovebitur terra,
20 agitatione agitabitur terra sicut ebrius,
et auferetur quasi tabernaculum unius noctis:
et gravabit eam iniquitas sua, et corruet, et non adiiciet ut resurgat.
21 Et erit: In die illa
visitabit Dominus super militiam caeli in excelso:
et super reges terrae, qui sunt super terram.
22 Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum,
et claudentur ibi in carcere: et post multos dies visitabuntur.
23 Et erubescet luna, et confundetur sol,

Cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, et in Ierusalem, LVI.
et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

CAPUT XXV.

1 Domine Deus meus es tu, exaltabo te,
et confitebor nomini tuo:
quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen.
2 Quia posuisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam,
domum alienorum: ut non sit civitas, et in sempiternum non aedificetur.
3 Super hoc laudabit te populus fortis,
civitas gentium robustarum timebit te.
4 Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua:
spes a turbine, umbraculum ab aestu.
spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem.
5 Sicut aestus in siti, tumultum alienorum humiliabis:
et quasi calore sub nube torrente propaginem fortium marcescere facies.

6 Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc LVII.
convivium pinguium,
convivium vindemiae,
pinguium medullatorum, vindemiae defaecatae.
7 Et praecipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos,
et telam quam orditus est super omnes nationes.
8 Praecipitabit mortem in sempiternum:
et auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie,
et opprobrium populi sui auferet de universa terra: quia Dominus locutus est.

9 Et dicet in die illa: Ecce Deus noster iste, LVIII
expectavimus eum, et salvabit nos:
iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus, et laetabimur in salutari eius.
10 Quia requiescet manus Domini in monte isto:
et triturabitur Moab sub eo, sicuti teruntur paleae in plaustro.

XXIV. 5. infecta] interfecta 17. foveae 18. explicuerit 22. in congregationem . . . cludentur . . . in carcerem
XXV. 5. aestum in sitim 7. omnes nat.] universas nat. 9. dicent

11 Et extendet manus suas sub eo, sicut
extendit natans ad natandum:
et humiliabit gloriam eius cum allisione
manuum eius.
12 Et munimenta sublimium murorum tuorum
concident,
et humiliabuntur, et detrahentur in terram
usque ad pulverem.

CAPUT XXVI.

1 In die illa cantabitur canticum istud in
terra Iuda:
Urbs fortitudinis nostrae Sion salvator,
ponetur in ea murus et antemurale.
2 Aperite portas, et ingrediatur gens iusta,
custodiens veritatem.
3 Vetus error abiit: servabis pacem: pacem,
quia in te speravimus.
4 Sperastis in Domino in saeculis aeternis,
in Domino Deo forti in perpetuum.
5 Quia incurvabit habitantes in excelso,
civitatem sublimem humiliabit.
Humiliabit eam usque ad terram,
detrahet eam usque ad pulverem.
6 Conculcabit eam pes, pedes pauperis,
gressus egenorum.
7 Semita iusti recta est, rectus callis iusti
ad ambulandum.
8 Et in semita iudiciorum tuorum Domine
sustinuimus te:
nomen tuum, et memoriale tuum in de-
siderio animae.
9 Anima mea desideravit te in nocte:
sed et spiritu meo in praecordiis meis de
mane vigilabo ad te.
Cum feceris iudicia tua in terra,
iustitiam discent habitatores orbis.
10 Misereamur impio,
et non discet iustitiam:
in terra sanctorum iniqua gessit,
et non videbit gloriam Domini.
LVIIII. 11 Domine exaltetur manus tua, et non
videant:
videant, et confundantur zelantes populi:
et ignis hostes tuos devoret.
12 Domine dabis pacem nobis: omnia enim
opera nostra operatus es nobis.
13 Domine deus noster, possederunt nos
domini absque te, tantum in te recor-
demur nominis tui.
14 Morientes non vivant, gigantes non re-
surgant:
propterea visitasti et contrivisti eos,
et perdidisti omnem memoriam eorum.
15 Indulsisti genti Domine, indulsisti genti:
numquid glorificatus es?
elongasti omnes terminos terrae.
16 Domine in angustia requisierunt te,
in tribulatione murmuris doctrina tua eis.
17 Sicut quae concipit, cum appropinqua-
verit ad partum, dolens clamat in
doloribus suis:
sic facti sumus a facie tua Domine.
18 Concepimus, et quasi parturivimus, et
peperimus spiritum:
salutes non fecimus in terra,
ideo non ceciderunt habitatores terrae.
19 Vivent mortui tui, interfecti mei resur-
gent:
expergiscimini, et laudate qui habitatis
in pulvere:
quia ros lucis ros tuus, et terram gigan-
tum detrahes in ruinam.
20 Vade populus meus, intra in cubicula
tua, claude ostia tua super te,
abscondere modicum ad momentum, donec
pertranseat indignatio.
21 Ecce enim Dominus egredietur de loco suo,
ut visitet iniquitatem habitatoris terrae
contra eum:
et revelabit terra sanguinem suum,
et non operiet ultra interfectos suos.

CAPUT XXVII.

1 In die illa visitabit Dominus in gladio LI.
suo duro, et grandi, et forti,
super Leviathan serpentem vectem,
et super Leviathan serpentem tortuosum,
et occidet cetum, qui in mari est.
2 In die illa vinea meri cantabit ei.
3 Ego Dominus, qui servo eam, repente
propinabo ei:
ne forte visitetur contra eam,
nocte et die servo eam.
4 Indignatio non est mihi:
quis dabit me spinam et veprem in praelio:
gradiar super eam, succendam eam pariter?
5 An potius tenebit fortitudinem meam,
faciet pacem mihi, pacem faciet mihi?
6 Qui ingrediuntur impetu ad Iacob, flore-
bit et germinabit Israel,
et implebunt faciem orbis semine.
7 Numquid iuxta plagam percutientis se
percussit eum?
aut sicut occidit interfectos eius, sic
occisus est?
8 In mensura contra mensuram, cum abiecta
fuerit, iudicabis eam: meditatus est
in spiritu suo duro per diem aestus.
9 Idcirco super hoc dimittetur iniquitas LII.
domui Iacob:
et iste omnis fructus ut auferatur pecca-
tum eius,
cum posuerit omnes lapides altaris sicut
lapides cineris allisos,
non stabunt luci et delubra.
10 Civitas enim munita desolata erit,
speciosa relinquetur, et dimittetur quasi
desertum:
ibi pascetur vitulus, et ibi accubabit, et
consumet summitates eius.
11 In siccitate messes illius conterentur, LIII.
mulieres venientes, et docentes eam:
non est enim populus sapiens,
propterea non miserebitur eius, qui fecit
eum: et qui formavit eum, non parcet ei.

XXV. 11. extendit
XXVI. 1. Sion] *om.* 3. pacem, pacem] pacem 10. inique 17. quae] qui 19. in pulverem 21. egreditur
XXVII. 1. illa] illo 8. meditatus *usq. ad* aestus] *om.* 11. messis

12 Et erit: In die illa
percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Aegypti,
et vos congregabimini unus et unus filii Israel.
13 Et erit: In die illa clangetur in tuba magna,
et venient qui perditi fuerant de terra Assyriorum, et qui eiecti erant in Terra Aegypti,
et adorabunt Dominum in monte sancto in Ierusalem.

CAPUT XXVIII.

XIII. 1 Vae coronae superbiae, ebriis Ephraim,
et flori decidenti, gloriae exultationis eius,
qui erant in vertice vallis pinguissimae, errantes a vino.
2 Ecce validus et fortis Dominus sicut impetus grandinis: turbo confringens,
sicut impetus aquarum multarum inundantium, et emissarum super terram spatiosam.
3 Pedibus conculcabitur corona superbiae ebriorum Ephraim.
4 Et erit flos decidens gloriae exultationis eius, qui est super verticem vallis pinguium,
quasi temporaneum ante maturitatem autumni:
quod cum aspexerit videns, statim ut manu tenuerit, devorabit illud.
5 In die illa erit Dominus exercituum corona gloriae, et sertum exultationis
residuo populi sui:
6 et spiritus iudicii sedenti super iudicium,
et fortitudo revertentibus de bello ad portam.
III. 7 Verum hi quoque prae vino nescierunt,
et prae ebrietate erraverunt:
sacerdos et propheta nescierunt prae ebrietate,
absorpti sunt a vino,
erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt iudicium.
8 Omnes enim mensae repletae sunt vomitu sordiumque, ita ut non esset ultra locus.
9 Quem docebit scientiam? et quem intelligere faciet auditum?
ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus.
10 Quia manda remanda, manda remanda,
expecta reexpecta, expecta reexpecta,
modicum ibi, modicum ibi.
11 In loquela enim labii, et lingua altera loquetur ad populum istum.
12 Cui dixit: Haec est requies mea, reficite lassum,
et hoc est meum refrigerium: et noluerunt audire.
13 Et erit eis verbum Domini: Manda, remanda, manda remanda,
expecta reexpecta, expecta reexpecta,
modicum ibi, modicum ibi:
ut vadant, et cadant retrorsum,
et conterantur, et illaqueentur, et capiantur.
14 Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, LXV.
qui dominamini super populum meum, qui est in Ierusalem.
15 Dixistis enim: Percussimus foedus cum morte, et cum inferno fecimus pactum.
Flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos:
quia posuimus mendacium spem nostram,
et mendacio protecti sumus.
16 Idcirco haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem,
lapidem probatum, angularem, pretiosum in fundamento fundatum.
qui crediderit, non festinet.
17 Et ponam in pondere iudicium, et iustitiam in mensura:
et subvertet grando spem mendacii:
et protectionem aquae inundabunt.
18 Et delebitur foedus vestrum cum morte,
et pactum vestrum cum inferno non stabit:
flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem.
19 Quandocumque pertransierit, tollet vos:
quoniam mane diluculo pertransibit in die et in nocte,
et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.
20 Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat:
et pallium breve utrumque operire non potest.
21 Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus: LXVI.
sicut in valle, quae est in Gabaon, irascetur:
ut faciat opus suum, alienum opus eius:
ut operetur opus suum, peregrinum est opus eius ab eo.
22 Et nunc nolite illudere, ne forte constringantur vincula vestra,
consummationem enim et abbreviationem audivi a Domino Deo exercituum super universam terram.
23 Auribus percipite, et audite vocem meam,
attendite, et audite eloquium meum.
24 Numquid tota die arabit arans ut serat,
proscindet et sarriet humum suam?
25 Nonne cum adaequaverit faciem eius, seret gith, et cyminum sparget,
et ponet triticum per ordinem, et hordeum, et milium, et viciam in finibus suis?
26 Et erudiet illum in iudicio: Deus suus docebit illum.

XXVIII. 2. et emiss.] *om.* et 6. sedentis 9. fecit . . . avulsos] apulsos 11. in loquela] loquella 12. haec est requ. mea] haec requies 13. ut cadant et vadant 17. iudicium in pondere 19. et nocte 21. sicut in] sic in . . . Gabao . . . opus ab eo 24. sariet 25. spargit 26. illum] illut *(bis)*

27 Non enim in serris triturabitur gith,
nec rota plaustri super cyminum circuibit:
sed in virga excutietur gith et cyminum in baculo.
28 Panis autem comminuetur:
verum non in perpetuum triturans triturabit illum,
neque vexabit eum rota plaustri, nec ungulis suis comminuet eum.
29 Et hoc a Domino Deo exercituum exivit,
ut mirabile faceret consilium, et magnificaret iustitiam.

CAPUT XXIX.

LXVII. 1 Vae Ariel, Ariel civitas, quam expugnavit David:
additus est annus ad annum: sollemnitates evolutae sunt.
2 Et circumvallabo Ariel, et erit tristis et moerens,
et erit mihi quasi Ariel.
3 Et circumdabo quasi sphaeram in circuitu tuo, et iaciam contra te aggerem,
et munimenta ponam in obsidionem tuam.
4 Humiliaberis,
de terra loquéris, et de humo audietur eloquium tuum:
et erit quasi pythonis de terra vox tua,
et de humo eloquium tuum mussitabit.
5 Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te:
et sicut favilla pertransiens multitudo eorum, qui contra te praevaluerunt:
LXVIII. 6 Eritque repente confestim.
A Domino exercituum visitabitur in tonitruo, et commotione terrae,
et voce magna turbinis et tempestatis,
et flammae ignis devorantis.
7 Et erit sicut somnium visionis nocturnae
multitudo omnium Gentium, quae dimicaverunt contra Ariel,
et omnes qui militaverunt, et obsederunt,
et praevaluerunt adversus eam.
8 Et sicut somniat esuriens, et comedit,
cum autem fuerit expergefactus, vacua est anima eius:
et sicut somniat sitiens, et bibit,
et postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, et anima eius vacua est:
sic erit multitudo omnium Gentium,
quae dimicaverunt contra montem Sion.
LXVIIII. 9 Obstupescite, et admiramini,
fluctuate, et vacillate:
inebriamini, et non a vino:
movemini, et non ab ebrietate.
10 Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis,
claudet oculos vestros, prophetas
et principes vestros, qui vident visiones, operiet.
11 Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati,
quem cum dederint scienti litteras, dicent: Lege istum:
et respondebit: Non possum, signatus est enim:
12 et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei: Lege:
et respondebit: Nescio litteras.
13 Et dixit Dominus:
Eo quod appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me,
cor autem eius longe est a me,
et timuerunt me mandato hominum et doctrinis:
14 ideo ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo:
peribit enim sapientia a sapientibus eius,
et intellectus prudentium eius abscondetur.
15 Vae qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium: LXX.
quorum sunt in tenebris opera, et dicunt:
Quis videt nos, et quis novit nos?
16 Perversa est haec vestra cogitatio:
quasi si lutum contra figulum cogitet,
et dicat opus factori suo: Non fecisti me:
et figmentum dicat fictori suo: Non intelligis.
17 Nonne adhuc in modico et in brevi LXXI.
convertetur Libanus in charmel, et charmel in saltum reputabitur?
18 Et audient in die illa surdi verba libri,
et de tenebris et caligine oculi caecorum videbunt.
19 Et addent mites in Domino laetitiam, et
pauperes homines in sancto Israel exultabunt:
20 quoniam defecit qui praevalebat, consummatus est illusor,
et succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem:
21 qui peccare faciebant homines in verbo,
et arguentem in porta supplantabant,
et declinaverunt frustra a iusto.
22 Propter hoc, haec dicit Dominus ad domum Iacob, qui redemit Abraham:
Non modo confundetur Iacob, nec modo vultus eius erubescet:
23 sed cum viderit filios suos, opera manuum mearum in medio sui sanctificantes nomen meum,
et sanctificabunt sanctum Iacob, et Deum Israel praedicabunt,
24 et scient errantes spiritu intellectum, et mussitatores discent legem.

XXVIII. 27. circumiet . . . baculo] vaculo
XXIX. 1. arihel arihel . . . expugnabit 6. tonitru 8. sicuti . . . expergefactus] expertus *(loco priore)* 9. in ebrietate 10. vestros propheta 11. signatum 16. si] *om.* . . . intelleges 17. convertetur] et vertetur . . . Carmel *bis*] Chermel

CAPUT XXX.

1 Vae filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, et non ex me:
et ordiremini telam, et non per spiritum meum,
ut adderetis peccatum super peccatum:
2 qui ambulatis ut descendatis in Aegyptum, et os meum non interrogastis,
sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, et habentes fiduciam in umbra Aegypti.
3 Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, et fiducia umbrae Aegypti in ignominiam.
4 Erant enim in Tani principes tui, et nuncii tui usque ad Hanes pervenerunt.
5 Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit:
non fuerunt in auxilium et in aliquam utilitatem,
sed in confusionem et in opprobrium.
II. 6 Onus iumentorum Austri.
In terra tribulationis et angustiae leaena, et leo
ex eis, vipera et regulus volans
portantes super humeros iumentorum divitias suas,
et super gibbum camelorum thesauros suos
ad populum, qui eis prodesse non poterit.
7 Aegyptus enim frustra et vane auxiliabitur: ideo clamavi super hoc:
Superbia tantum est, quiesce.
8 Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum, et in libro diligenter exara illud,
et erit in die novissimo in testimonium usque in aeternum.
9 Populus enim ad iracundiam provocans est, et filii mendaces,
filii nolentes audire legem Dei.
10 Qui dicunt videntibus: Nolite videre:
et aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quae recta sunt:
loquimini nobis placentia, videte nobis errores.
11 Auferte a me viam, declinate a me semitam,
cesset a facie nostra sanctus Israel.
12 Propterea haec dicit sanctus Israel:
Pro eo quod reprobastis verbum hoc,
et sperastis in calumnia et in tumultu, et innixi estis super eo:
13 propterea erit vobis iniquitas haec
sicut interruptio cadens, et requisita in muro excelso,
quoniam subito, dum non speratur, veniet contritio eius.
14 Et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida:
et non invenietur de fragmentis eius testa,
in qua portetur igniculus de incendio,
aut hauriatur parum aquae de fovea.
15 Quia haec dicit Dominus Deus sanctus Israel: (LXXIII.)
Si revertamini et quiescatis, salvi eritis:
in silentio et in spe erit fortitudo vestra.
Et noluistis:
16 et dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus: ideo fugietis.
Et super veloces ascendemus:
ideo velociores erunt, qui persequentur vos.
17 Mille homines a facie terroris unius: et a facie terroris quinque fugietis,
donec relinquamini quasi malus navis in vertice montis, et quasi signum super collem.
18 Propterea expectat Dominus ut misereatur vestri:
et ideo exaltabitur parcens vobis:
Quia Deus iudicii Dominus: beati omnes qui expectant eum. LXXIIII.
19 Populus enim Sion habitabit in Ierusalem:
plorans nequaquam plorabis, miserans miserebitur tui:
ad vocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi.
20 Et dabit vobis Dominus panem arctum, et aquam brevem:
et non faciet avolare a te ultra doctorem tuum:
et erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum.
21 Et aures tuae audient verbum post tergum monentis:
Haec est via, ambulate in ea: et non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram.
22 Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui,
et vestimentum conflatilis auri tui,
et disperges ea sicut immunditiam menstruatae. Egredere, dices ei:
23 Et dabitur pluvia semini tuo, ubicumque seminaveris in terra: LXXV.
et panis frugum terrae erit uberrimus, et pinguis.
pascetur in possessione tua in die illo agnus spatiose:
24 et tauri tui, et pulli asinorum, qui operantur terram,
commistum migma comedent sicut in area ventilatum est.
25 Et erunt super omnem montem excelsum,
et super omnem collem elevatum rivi currentium aquarum
in die interfectionis multorum cum ceciderint turres.
26 Et erit lux lunae sicut lux solis,
et lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierum

XXX. 1. ut adderetur 2. Farao 3. Faraonis 4. Thanis . . . Anes 5. et opprobrium 6. gybbum camellorum 8. *om.* ergo . . . ei] eis . . . die] *addit corr.* . . . usque ad 9. Dei] domini 12. in calumniam et tumultum 14. comminuitur 15. noluistis[*Quat.* LXIII. *Seq. fol.* 515. 16. veloces 21. *om.* est . . . et non declinetis] *om.* 22. disperges] dispargis . . . Egr. dices ei] *addit corr.* 24. sic in area ut

in die, qua alligaverit Dominus vulnus populi sui,
et percussuram plagae eius sanaverit.
LXXVI. 27 Ecce nomen Domini venit de longinquo,
ardens furor eius, et gravis ad portandum:
labia eius repleta sunt indignatione,
et lingua eius quasi ignis devorans.
28 Spiritus eius velut torrens inundans usque ad medium colli
ad perdendas gentes in nihilum,
et frenum erroris, quod erat in maxillis populorum.
29 Canticum erit vobis sicut nox sanctificatae sollemnitatis,
et laetitia cordis sicut qui pergit cum tibia,
ut intret in montem Domini ad fortem Israel.
30 Et auditam faciet Dominus gloriam vocis suae,
et terrorem brachii sui ostendet
in comminatione furoris, et flamma ignis devorantis:
allidet in turbine, et in lapide grandinis.
31 A voce enim Domini pavebit Assur virga percussus.
32 Et erit transitus virgae fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum
in tympanis et citharis: et in bellis praecipuis expugnabit eos.
33 Praeparata est enim ab heri Topheth, a rege praeparata, profunda, et dilatata.
Nutrimenta eius, ignis et ligna multa:
flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

CAPUT XXXI.

LXXVII. 1 Vae qui descendunt in Aegyptum ad auxilium, in equis sperantes,
et habentes fiduciam super quadrigis, quia multae sunt:
et super equitibus, quia praevalidi nimis:
et non sunt confisi super sanctum Israel,
et Dominum non requisierunt.
2 Ipse autem sapiens adduxit malum, et verba sua non abstulit:
et consurget contra domum pessimorum,
et contra auxilium operantium iniquitatem.
3 Aegyptus, homo, et non Deus: et equi eorum, caro, et non spiritus:
et Dominus inclinabit manum suam,
et corruet auxiliator, et cadet cui praestatur auxilium,
simulque omnes consumentur.
LXXVIII. 4 Quia haec dicit Dominus ad me:
Quomodo si rugiat leo, et catulus leonis super praedam suam,
et cum occurrerit ei multitudo pastorum,
a voce eorum non formidabit,
et a multitudine eorum non pavebit:
sic descendet Dominus exercituum
ut praelietur super montem Sion, et super collem eius.
5 Sicut aves volantes, sic proteget Dominus exercituum Ierusalem,
protegens et liberans, transiens et salvans.
6 Convertimini sicut in profundum recesseratis filii Israel.
7 In die enim illa abiiciet vir idola argenti sui, et idola auri sui,
quae fecerunt vobis manus vestrae in peccatum.
8 Et cadet Assur in gladio non viri,
et gladius non hominis vorabit eum,
et fugiet non a facie gladii: et iuvenes eius vectigales erunt:
9 et fortitudo eius a terrore transibit,
et pavebunt fugientes principes eius:
dixit Dominus: cuius ignis est in Sion,
et caminus eius in Ierusalem.

CAPUT XXXII.

1 Ecce in iustitia regnabit rex,
et principes in iudicio praeerunt.
2 Et erit vir sicut qui absconditur a vento, et celat se a tempestate,
sicut rivi aquarum in siti, et umbra petrae prominentis in terra deserta.
3 Non caligabunt oculi videntium,
et aures audientium diligenter auscultabunt.
4 Et cor stultorum intelliget scientiam,
et lingua balborum velociter loquetur et plane.
5 Non vocabitur ultra is, qui insipiens est, princeps:
neque fraudulentus appellabitur maior:
6 stultus enim fatua loquetur,
et cor eius faciet iniquitatem,
ut perficiat simulationem, et loquatur ad Dominum fraudulenter,
et vacuam faciat animam esurientis, et potum sitienti auferat.
7 Fraudulenti vasa pessima sunt:
ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendacii,
cum loqueretur pauper iudicium.
8 Princeps vero ea, quae digna sunt principe, cogitabit,
et ipse super duces stabit.
9 Mulieres opulentae surgite, et audite vocem meam: LXXI
filiae confidentes percipite auribus eloquium meum.
10 Post dies enim, et annum vos conturbabimini confidentes:
consummata est enim vindemia, collectio ultra non veniet.
11 Obstupescite opulentae, conturbamini confidentes:
exuite vos, et confundimini,
accingite lumbos vestros.
12 Super ubera plangite, super regione desiderabili, super vinea fertili.

XXX. 29. nox] vox 31. virga percussus] *addit corr.* 33. Tofeth
XXXI. 4. et cum] *om.* et
XXXII. 2. deserti 3. videntum . . . audientum 6. vacue . . . esurientem
10. post diem et annum et vos conturbamini

13 Super humum populi mei spinae et vepres ascendent:
quanto magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis?
14 Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est,
tenebrae et palpatio factae sunt super speluncas usque in aeternum.
Gaudium onagrorum pascua gregum,
15 donec effundatur super nos spiritus de excelso:
et erit desertum in charmel,
et charmel in saltum reputabitur.
16 Et habitabit in solitudine iudicium,
et iustitia in charmel sedebit.
17 Et erit opus iustitiae pax, et cultus iustitiae silentium,
et securitas usque in sempiternum.
18 Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis,
et in tabernaculis fiduciae, et in requie opulenta.
19 Grando autem in descensione saltus,
et humilitate humiliabitur civitas.
XX. 20 Beati, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bovis et asini.

CAPUT XXXIII.

1 Vae qui praedaris, nonne et ipse praedaberis?
et qui spernis, nonne et ipse sperneris?
cum consummaveris depraedationem, depraedaberis:
cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.
2 Domine miserere nostri: te enim expectavimus:
esto brachium nostrum in mane,
et salus nostra in tempore tribulationis.
3 A voce angeli fugerunt populi,
et ab exaltatione tua dispersae sunt gentes.
4 Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus,
velut cum fossae plenae fuerint de eo.
XI. 5 Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelso:
implevit Sion iudicio et iustitia.
6 Et erit fides in temporibus tuis:
divitiae salutis sapientia et scientia:
timor Domini ipse est thesaurus eius.
7 Ecce videntes clamabunt foris,
angeli pacis amare flebunt.
8 Dissipatae sunt viae, cessavit transiens per semitam,
irritum factum est pactum,
proiecit civitates, non reputavit homines.
9 Luxit, et elanguit terra: confusus est Libanus, et obsorduit,
et factus est Saron sicut desertum:
et concussa est Basan, et Carmelus.
10 Nunc consurgam, dicit Dominus:
nunc exaltabor, nunc sublevabor.
11 Concipietis ardorem, parietis stipulam:
spiritus vester ut ignis vorabit vos.
12 Et erunt populi quasi de incendio cinis,
spinae congregatae igni comburentur.
13 Audite qui longe estis, quae fecerim,
et cognoscite vicini fortitudinem meam.
14 Conterriti sunt in Sion peccatores,
possedit tremor hypocritas.
quis poterit habitare de vobis cum igne devorante?
quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?
15 Qui ambulat in iustitiis, et loquitur veritatem,
qui proiicit avaritiam ex calumnia,
et excutit manus suas ab omni munere,
qui obturat aures suas ne audiat sanguinem,
et claudit oculos suos ne videat malum.
16 Iste in excelsis habitabit,
munimenta saxorum sublimitas eius:
panis ei datus est, aquae eius fideles sunt.
17 Regem in decore suo videbunt oculi eius,
cernent terram de longe.
18 Cor tuum meditabitur timorem:
Ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? LXXXII.
ubi doctor parvulorum?
19 Populum impudentem non videbis,
populum alti sermonis:
ita ut non possis intelligere disertitudinem linguae eius,
in quo nulla est sapientia.
20 Respice Sion civitatem sollemnitatis nostrae: LXXXIII.
oculi tui videbunt Ierusalem,
habitationem opulentam,
tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit:
nec auferentur clavi eius in sempiternum,
et omnes funiculi eius non rumpentur:
21 quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster:
locus fluviorum rivi latissimi et patentes:
non transibit per eum navis remigum,
neque trieris magna transgredietur eum.
22 Dominus enim iudex noster,
Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse salvabit nos.
23 Laxati sunt funiculi tui, et non praevalebunt:
sic erit malus tuus ut dilatare signum non queas.
Tunc dividentur spolia praedarum multarum:
Claudi diripient rapinam. LXXXIIII.
24 Nec dicet vicinus: Elangui:
populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

CAPUT XXXIV.

1 Accedite Gentes, et audite, et populi attendite:

XXXII. 13. spina 15. Chermel. *Etiam v. seq.*
XXXIII. 2. *om.* enim ... nostrum] eorum 3. et ab exalt.] *om.* et 4. brucus 6. est] *om.* 9. obsurduit 15. cludit oculos (*om.* suos) 20. et habitationem 21. est] *om.* 23. et non] sed non

audiat terra, et plenitudo eius,
orbis, et omne germen eius.
2 Quia indignatio Domini super omnes Gentes,
et furor super universam militiam eorum:
interfecit eos, et dedit eos in occisionem.
3 Interfecti eorum proiicientur,
et de cadaveribus eorum ascendet foetor:
tabescent montes a sanguine eorum.
4 Et tabescet omnis militia caelorum.
et complicabuntur sicut liber caeli:
et omnis militia eorum defluet
sicut defluit folium de vinea et de ficu.
5 Quoniam inebriatus est in caelo gladius meus:
ecce super Idumaeam descendet,
et super populum interfectionis meae ad iudicium.
6 Gladius Domini repletus est sanguine,
incrassatus est adipe, et sanguine agnorum, et hircorum,
de sanguine medullatorum arietum:
victima enim Domini in Bosra, et interfectio magna in Terra Edom.
7 Et descendent unicornes cum eis, et tauri cum potentibus:
inebriabitur terra eorum sanguine,
et humus eorum adipe pinguium:
8 quia dies ultionis Domini, annus retributionum iudicii Sion.
9 Et convertentur torrentes eius in picem,
et humus eius in sulphur:
et erit terra eius in picem ardentem.
10 Nocte et die non extinguetur,
in sempiternum ascendet fumus eius: a generatione in generationem
desolabitur, in saecula saeculorum non erit transiens per eam.
11 Et possidebunt illam onocrotalus, et ericius:
ibis, et corvus habitabunt in ea:
et extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, et perpendiculum in desolationem.
12 Nobiles eius non erunt ibi: regem potius invocabunt,
et omnes principes eius erunt in nihilum.
13 Et orientur in domibus eius spinae, et urticae, et paliurus in munitionibus eius:
et erit cubile draconum, et pascua struthionum.
14 Et occurrent daemonia onocentauris,
et pilosus clamabit alter ad alterum:
ibi cubavit lamia, et invenit sibi requiem.
15 Ibi habuit foveam ericius, et enutrivit catulos,
et circumfodit et fovit in umbra eius:
illuc congregati sunt milvi, alter ad alterum.
16 Requirite diligenter in libro Domini, et legite:
unum ex eis non defuit, alter alterum non quaesivit:
quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit:
et spiritus eius ipse congregavit ea.
17 Et ipse misit eis sortem, et manus eius divisit eam illis in mensuram:
usque in aeternum possidebunt eam,
in generationem et generationem habitabunt in ea.

CAPUT XXXV.

1 Laetabitur deserta et invia, LIII
et exultabit solitudo, et florebit quasi lilium.
2 Germinans germinabit, et exultabit laetabunda et laudans:
gloria Libani data est ei: decor Carmeli, et Saron,
ipsi videbunt gloriam Domini, et decorem Dei nostri.
3 Confortate manus dissolutas, et genua debilia roborate.
4 Dicite pusillanimis:
Confortamini, et nolite timere:
ecce Deus vester ultionem adducet retributionis: Deus
ipse veniet, et salvabit vos.
5 Tunc aperientur oculi caecorum, et aures surdorum patebunt.
6 Tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum:
quia scissae sunt in deserto aquae, et torrentes in solitudine.
7 Et quae erat arida, erit in stagnum, et sitiens in fontes aquarum.
In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami et iunci.
8 Et erit ibi semita et via, et via sancta vocabitur:
non transibit per eam pollutus,
et haec erit vobis directa via, ita ut stulti non errent per eam.
9 Non erit ibi leo, et mala bestia non ascendet per eam, nec invenietur ibi:
et ambulabunt qui liberati fuerint.
10 Et redempti a Domino
convertentur, et venient in Sion cum laude:
et laetitia sempiterna super caput eorum:
gaudium et laetitiam obtinebunt, et fugiet dolor et gemitus.

CAPUT XXXVI.

1 Et factum est in quartodecimo anno regis Ezechiae, LIIII
ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Iuda munitas, et cepit eas.

XXXIV. 2. universam] omnem 3. ascendit . . . a] *om.* 4. caelorum] eorum . . . sicut defluit] sicut defecit 10. in sempiterno . . . in saeculum 11. iricius et ibix 13. pascuae 14. onocentaurus . . . cuvabit 15. iricius 16. ad alterum 17. et ipse] *om.* et . . . in generatione et generatione

XXXV. 2. germinavit 4. pusillianimis . . . et nolite] *om.* et 7. erat] erant . . . erit] *om.* 8. et via] *om.*

2 Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Ierusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi,
et stetit in aquaeductu piscinae superioris in via Agri fullonis.
3 Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciae, qui erat super domum,
et Sobna scriba, et Ioahe filius Asaph a commentariis.
4 Et dixit ad eos Rabsaces:
Dicite Ezechiae:
Haec dicit rex magnus, rex Assyriorum:
Quae est ista fiducia, qua confidis?
5 aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis?
super quem habes fiduciam, quia recessisti a me?
6 Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Aegyptum:
cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, et perforabit eam:
sic Pharao rex Aegypti omnibus, qui confidunt in eo.
7 Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus:
nonne ipse est, cuius abstulit Ezechias excelsa et altaria,
et dixit Iudae et Ierusalem:
Coram altari isto adorabitis?
8 Et nunc trade te domino meo regi Assyriorum,
et dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te praebere ascensores eorum.
9 Et quomodo sustinebis faciem iudicis unius loci ex servis domini mei minoribus?
Quod si confidis in Aegypto, in quadrigis, et in equitibus:
10 et nunc numquid sine Domino ascendi ad terram istam ut disperderem eam?
Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, et disperde eam.
11 Et dixit Eliacim, et Sobna, et Ioahe ad Rabsacen:
Loquere ad servos tuos Syra lingua: intelligimus enim:
ne loquaris ad nos Iudaice in auribus populi, qui est super murum.
12 Et dixit ad eos Rabsaces:
Numquid ad dominum tuum et ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia verba ista:
et non potius ad viros, qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, et bibant urinam pedum suorum vobiscum?
13 Et stetit Rabsaces, et clamavit voce magna Iudaice, et dixit:
Audite verba regis magni, regis Assyriorum.
14 Haec dicit rex:
Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos.
15 Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens:
Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum.
16 Nolite audire Ezechiam:
haec enim dicit rex Assyriorum:
Facite mecum benedictionem, et egredimini ad me,
et comedite unusquisque vineam suam, et unusquisque ficum suam:
et bibite unusquisque aquam cisternae suae,
17 donec veniam, et tollam vos ad terram, quae est ut terra vestra,
terram frumenti et vini, terram panum et vinearum.
18 Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos.
Numquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum?
19 Ubi est deus Emath, et Arphad?
ubi est deus Sepharvaim?
numquid liberaverunt Samariam de manu mea?
20 Quis est ex omnibus diis terrarum istarum,
qui eruerit terram suam de manu mea,
ut eruat Dominus Ierusalem de manu mea?
21 Et siluerunt, et non responderunt ei verbum.
Mandaverat enim rex, dicens: Ne respondeatis ei.
22 Et ingressus est Eliacim filius Helciae, qui erat super domum,
et Sobna scriba, et Ioahe filius Asaph a commentariis ad Ezechiam scissis vestibus,
et nunciaverunt ei verba Rabsacis.

CAPUT XXXVII.

1 Et factum est, cum audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua,
et obvolutus est sacco, et intravit in domum Domini.
2 Et misit Eliacim, qui erat super domum,
et Sobnam scribam, et seniores de sacerdotibus opertos saccis
ad Isaiam filium Amos prophetam,
3 et dixerunt ad eum:
Haec dicit Ezechias:
Dies tribulationis, et correptionis, et blasphemiae dies haec:
quia venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi.
4 Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis,
quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum viventem,
et exprobrandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus:
leva ergo orationem pro reliquiis, quae repertae sunt.

XXXVI. 2. Rapsacen 3. Eliachim fil. Elchiae . . . Somna (*sed infra* Sobna) . . . Ioae 4. Rapsaces . . . confides 6. confides . . . innisus . . . in manu . . . Farao 9. confides . . . quadriga 11. Eliachim . . . Ioae ad Rapsacem 12. Rapsaces (*etiam v.* 13) . . . et bibant ur. pedum suor.] ut bibant urinam suam 13. verbum 19. Arfat . . . Seffarvaim 22. Eliachim fil. Elchiae . . . Sobnas . . . Ioae . . . Rapsacis
XXXVII. 1. obvolutus] oblutus 2. Eliachim 3. parienti 4. Rapsaces . . . exprobrandum] obprobrandum

5 Et venerunt servi regis Ezechiae ad Isaiam.
6 Et dixit ad eos Isaias:
Haec dicetis domino vestro:
Haec dicit Dominus:
Ne timeas a facie verborum, quae audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.
7 Ecce ego dabo ei spiritum, et audiet nuncium, et revertetur ad terram suam,
et corruere eum faciam gladio in terra sua.
8 Reversus est autem Rabsaces, et invenit regem Assyriorum praeliantem adversus Lobnam.
Audierat enim quia profectus esset de Lachis,
9 et audivit de Tharaca rege Aethiopiae, dicentes:
Egressus est ut pugnet contra te.
Quod cum audisset, misit nuncios ad Ezechiam, dicens:
10 Haec dicetis Ezechiae regi Iudae, loquentes:
Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis, dicens:
Non dabitur Ierusalem in manu regis Assyriorum.
11 Ecce tu audisti omnia, quae fecerunt reges Assyriorum
omnibus terris, quas subverterunt,
et tu poteris liberari?
12 Numquid eruerunt eos dii Gentium, quos subverterunt patres mei
Gozam, et Haram, et Reseph, et filios Eden, qui erant in Thalassar?
13 Ubi est rex Emath, et rex Arphad, et rex urbis Sepharvaim,
Ana, et Ava?
14 Et tulit Ezechias libros de manu nunciorum, et legit eos,
et ascendit in domum Domini, et expandit eos Ezechias coram Domino.

LXXXVII. 15 Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens:
16 Domine exercituum Deus Israel, qui sedes super cherubim:
tu es Deus solus omnium regnorum terrae,
tu fecisti caelum et terram.
17 Inclina Domine aurem tuam, et audi:
aperi Domine oculos tuos, et vide,
et audi omnia verba Sennacherib, quae misit ad blasphemandum Deum viventem.
18 Vere enim Domine desertas fecerunt reges Assyriorum terras, et regiones earum.
19 Et dederunt deos earum igni:
non enim erant dii, sed opera manuum hominum,
lignum et lapis: et comminuerunt eos.
20 Et nunc Domine Deus noster salva nos de manu eius:
et cognoscant omnia regna terrae, quia tu es Dominus solus.

21 Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: LXII
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum:
22 hoc est verbum, quod locutus est Dominus super eum:
Despexit te, et subsannavit te virgo filia Sion:
post te caput movit filia Ierusalem.
23 Cui exprobrasti, et quem blasphemasti,
et super quem exaltasti vocem, et levasti altitudinem oculorum tuorum?
Ad sanctum Israel.
24 In manu servorum tuorum exprobrasti Domino: et dixisti:
In multitudine quadrigarum mearum
ego ascendi altitudinem montium, iuga Libani:
et succidam excelsa cedrorum eius, et electas abietes illius,
et introibo altitudinem summitatis eius, saltum Carmeli eius.
25 Ego fodi, et bibi aquam,
et exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.
26 Numquid non audisti, quae olim fecerim ei?
ex diebus antiquis ego plasmavi illud:
et nunc adduxi: et factum est in eradicationem collium compugnantium, et civitatum munitarum.
27 Habitatores earum breviata manu contremuerunt, et confusi sunt:
facti sunt sicut foenum agri, et gramen pascuae,
et herba tectorum, quae exaruit antequam maturesceret.
28 Habitationem tuam, et egressum tuum, et introitum tuum cognovi,
et insaniam tuam contra me.
29 Cum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas:
ponam ergo circulum in naribus tuis,
et frenum in labiis tuis,
et reducam te in viam, per quam venisti.
30 Tibi autem hoc erit signum:
Comede hoc anno quae sponte nascuntur,
et in anno secundo pomis vescere:
in anno autem tertio seminate, et metite,
et plantate vineas, et comedite fructum earum.
31 Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Iuda, et quod reliquum est, radicem deorsum,
et faciet fructum sursum:
32 quia de Ierusalem exibunt reliquiae, et salvatio de monte Sion:
zelus Domini exercituum faciet istud.
33 Propterea haec dicit Dominus de rege Assyriorum:
Non intrabit civitatem hanc,

XXXVII. 6. audistis 7. ei] *eis ... *audient ... *revertentur 8. Rapsaces ... Lomna 10. confides 12. Gozam et Haram] Zozan et Aran 13. Arfad ... Seffarvaim Anahe 17. aperi Domine] *om.* Domine ... Sennacherim 18. desertas domine 19. lapides 21. filios ... Sennacherim 22. te subsannavit 23. et super] *om.* et 26. compugn.] contrapugnantium 29. in viam] per viam 31. mittit id ... mittet radic. deors. 33. introibit

et non iaciet ibi sagittam, et non occupabit eam clypeus,
et non mittet in circuitu eius aggerem.
34 In via, qua venit, per eam revertetur,
et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus:
35 et protegam civitatem istam, ut salvem eam
propter me, et propter David servum meum.
36 Egressus est autem Angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia.
Et surrexerunt mane, et ecce omnes, cadavera mortuorum.
37 Et egressus est, et abiit, et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et habitavit in Ninive.
38 Et factum est, cum adoraret in templo Nesroch deum suum,
Adramelech, et Sarasar filii eius percusserunt eum gladio:
fugeruntque in Terram Ararat, et regnavit Asarhaddon filius eius pro eo.

CAPUT XXXVIII.

I. 1 In diebus illis aegrotavit Ezechias usque ad mortem:
et introivit ad eum Isaias filius Amos propheta, et dixit ei:
Haec dicit Dominus:
Dispone domui tuae, quia morieris tu, et non vives.
2 Et convertit Ezechias faciem suam ad
parietem, et oravit ad Dominum, 3 et
dixit:
Obsecro Domine, memento quaeso quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto,
et quod bonum est in oculis tuis fecerim.
Et flevit Ezechias fletu magno.
4 Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens:
5 Vade, et dic Ezechiae:
Haec dicit Dominus Deus David patris tui:
Audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas:
ecce ego adiiciam super dies tuos quindecim annos:
6 et de manu regis Assyriorum eruam te, et civitatem istam, et protegam eam.
7 Hoc autem tibi erit signum a Domino, quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est:
8 Ecce ego reverti faciam umbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole,
retrorsum decem lineis.
Et reversus est sol decem lineis per gradus, quos descenderat.
9 Scriptura Ezechiae regis Iuda cum aegrotasset, et convaluisset de infirmitate sua.
10 Ego dixi: In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.
Quaesivi residuum annorum meorum.
11 Dixi: Non videbo Dominum Deum in terra viventium.
Non aspiciam hominem ultra, et habitatorem quietis.
12 Generatio mea ablata est; et convoluta est a me, quasi tabernaculum pastorum:
praecisa est velut a texente, vita mea:
dum adhuc ordirer, succidit me:
de mane usque ad vesperam finies me.
13 Sperabam usque ad mane, quasi leo sic contrivit omnia ossa mea:
de mane usque ad vesperam finies me:
14 sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor ut columba:
attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum:
Domine vim patior, responde pro me.
15 Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit?
Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae.
16 Domine si sic vivitur, et in talibus vita spiritus mei,
corripies me, et vivificabis me.
17 Ecce in pace amaritudo mea amarissima:
tu autem eruisti animam meam ut non periret,
proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.
18 Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te:
non expectabunt qui descendunt in lacum, veritatem tuam.
19 Vivens vivens ipse confitebitur tibi, sicut et ego hodie:
pater filiis notam faciet veritatem tuam.
20 Domine salvum me fac, et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitae nostrae in domo Domini.
21 Et iussit Isaias ut tollerent massam de ficis, et cataplasmarent super vulnus, et sanaretur.
22 Et dixit Ezechias: Quod erit signum quia ascendam in domum Domini?

CAPUT XXXIX.

1 In tempore illo misit Merodach Baladan filius Baladan rex Babylonis, libros et munera ad Ezechiam:
audierat enim quod aegrotasset, et convaluisset.
2 Laetatus est autem super eis Ezechias, et ostendit eis cellam aromatum,
et argenti, et auri, et odoramentorum, et unguenti optimi,

XXXVII. 37. Nineve 38. Nesrach . . . Ararad . . . . Asoraddon
XXXVIII. 1. introiit 5. et vidi] *om.* et . . . lacrimam tuam 9. Iudae
11. Dominum Deum] dominum dominum . . . quietis. 12 Generatio mea ablata est, et convoluta] |quievit generatio mea ablata est (est *suppletur*) et convoluta 13. sperabam usque] *a vesperam usque 15. tibi] *om.* 16. si] *om.* 22. in domo
XXXIX. 1. Marodach Baladam

et omnes apothecas supellectilis suae,
et universa quae inventa sunt in thesauris eius.
Non fuit verbum, quod non ostenderet eis Ezechias
in domo sua, et in omni potestate sua.
3 Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, et dixit ei:
Quid dixerunt viri isti, et unde venerunt ad te?
Et dixit Ezechias:
De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.
4 Et dixit: Quid viderunt in domo tua?
Et dixit Ezechias:
Omnia, quae in domo mea sunt, viderunt:
non fuit res, quam non ostenderim eis in thesauris meis.
5 Et dixit Isaias ad Ezechiam:
Audi verbum Domini exercituum.
6 Ecce dies venient, et auferentur omnia, quae in domo tua sunt,
et quae thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus.
7 Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent,
et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.
8 Et dixit Ezechias ad Isaiam:
Bonum verbum Domini quod locutus est.
Et dixit: Fiat tantum pax, et veritas in diebus meis.

CAPUT XL.

XC. 1 Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.
2 Loquimini ad cor Ierusalem, et advocate eam:
quoniam completa est malitia eius, dimissa est iniquitas illius:
suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis.
3 Vox clamantis in deserto:
Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.
4 Omnis vallis exaltabitur, et omnis mons et collis humiliabitur,
et erunt prava in directa, et aspera in vias planas.
5 Et revelabitur gloria Domini, et videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est.
XCI. 6 Vox dicentis: Clama.
Et dixi: Quid clamabo?
Omnis caro foenum, et omnis gloria eius quasi flos agri.
7 Exiccatum est foenum, et cecidit flos,
quia spiritus Domini sufflavit in eo.
Vere foenum est populus:
8 exiccatum est foenum, et cecidit flos:
verbum autem Domini nostri manet in aeternum.
9 Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion: XCII
exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Ierusalem:
exalta, noli timere. Dic civitatibus Iuda:
Ecce Deus vester:
10 ecce Dominus Deus in fortitudine veniet,
et brachium eius dominabitur:
ecce merces eius cum eo, et opus illius coram illo.
11 Sicut pastor gregem suum pascet:
in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit, foetas ipse portabit.
12 Quis mensus est pugillo aquas, et caelos palmo ponderavit? XCIII
quis appendit tribus digitis molem terrae, et libravit in pondere montes, et colles in statera?
13 Quis adiuvit spiritum Domini? aut quis consiliarius eius fuit, et ostendit illi?
14 Cum quo iniit consilium, et instruxit eum,
et docuit eum semitam iustitiae,
et erudivit eum scientiam, et viam prudentiae ostendit illi?
15 Ecce Gentes quasi stilla situlae, et quasi momentum staterae reputatae sunt:
ecce insulae quasi pulvis exiguus.
16 Et Libanus non sufficiet ad succendendum, et animalia eius non sufficient ad holocaustum.
17 Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo,
et quasi nihilum et inane reputatae sunt ei.
18 Cui ergo similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei? XCIV
19 Numquid sculptile conflavit faber? aut aurifex auro figuravit illud, et laminis argenteis argentarius?
20 Forte lignum, et imputribile elegit: artifex sapiens
quaerit quomodo statuat simulacrum, quod non moveatur.
21 Numquid non scitis? numquid non audistis? numquid non annunciatum est vobis ab initio?
numquid non intellexistis fundamenta terrae?
22 Qui sedet super gyrum terrae, et habitatores eius sunt quasi locustae:
qui extendit velut nihilum caelos, et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum.
23 Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, iudices terrae velut inane fecit:
24 et quidem neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum:
repente flavit in eos, et aruerunt, et turbo quasi stipulam auferet eos.
25 Et cui assimilastis me, et adaequastis, dicit sanctus?

XXXIX. 3. introiit . . . regem Ezechiam 8. tantum fiat
XL. 1. populus 2. illius] illas 8. et cecidit] *om.* et . . . manet] stabit
9. qui *utrobique*] quae . . . Iudae 10. coram illo] coram eo 12. ponderabit
16. succedendum 17. ei] *om.* 21. scietis . . . audietis . . . ab initio vobis
24. plantatos . . . satos . . . radicatos . . . truncos 25. sanctus] deus

26 Levate in excelsum oculos vestros, et videte quis creavit haec:
qui educit in numero militiam eorum, et omnes ex nomine vocat:
prae multitudine fortitudinis et roboris, virtutisque eius, neque unum reliquum fuit.

CV. 27 Quare dicis Iacob, et loqueris Israel: Abscondita est via mea a Domino, et a Deo meo iudicium meum transivit?
28 Numquid nescis, aut non audisti?
Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terrae:
non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiae eius.
29 Qui dat lasso virtutem: et his, qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat.
30 Deficient pueri, et laborabunt, et iuvenes in infirmitate cadent.
31 Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem,
assument pennas sicut aquilae,
current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient.

CAPUT XLI.

VI. 1 Taceant ad me insulae, et Gentes mutent fortitudinem:
accedant, et tunc loquantur, simul ad iudicium propinquemus.
2 Quis suscitavit ab Oriente iustum, vocavit eum ut sequeretur se?
dabit in conspectu eius Gentes, et reges obtinebit:
dabit quasi pulverem gladio eius, sicut stipulam vento raptam arcui eius.
3 Persequetur eos, transibit in pace, semita in pedibus eius non apparebit.
4 Quis haec operatus est, et fecit,
vocans generationes ab exordio?
Ego Dominus, primus et novissimus ego sum.
5 Viderunt insulae, et timuerunt,
extrema terrae obstupuerunt, appropinquaverunt, et accesserunt.
6 Unusquisque proximo suo auxiliabitur,
et fratri suo dicet: Confortare.
7 Confortavit faber aerarius percutiens malleo eum, qui cudebat tunc temporis,
dicens: Glutino bonum est: et confortavit eum clavis, ut non moveretur.
8 Et tu Israel serve meus, Iacob quem elegi, semen Abraham amici mei:
9 in quo apprehendi te ab extremis terrae, et a longinquis eius vocavi te,
et dixi tibi: Servus meus es tu, elegi te, et non abieci te.
10 Ne timeas, quia ego tecum sum: ne declines, quia ego Deus tuus:
confortavi te, et auxiliatus sum tibi, et suscepit te dextera iusti mei.
11 Ecce confundentur et erubescent omnes, qui pugnant adversum te:
erunt quasi non sint, et peribunt viri, qui contradicunt tibi.
12 Quaeres eos, et non invenies, viros rebelles tuos:
erunt quasi non sint: et veluti consumptio homines bellantes adversum te.
13 Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam,
dicensque tibi: Ne timeas, ego adiuvi te.
14 Noli timere vermis Iacob, qui mortui estis ex Israel:
ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus: et redemptor tuus sanctus Israel.
15 Ego posui te quasi plaustrum triturans novum, habens rostra serrantia:
triturabis montes, et comminues: et colles quasi pulverem pones.
16 Ventilabis eos, et ventus tollet, et turbo disperget eos:
et tu exultabis in Domino, in sancto Israel laetaberis.

17 Egeni, et pauperes quaerunt aquas, et non sunt: XCVII.
lingua eorum siti aruit.
Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israel non derelinquam eos.
18 Aperiam in supinis collibus flumina, et in medio camporum fontes:
ponam desertum in stagna aquarum, et terram inviam in rivos aquarum.
19 Dabo in solitudinem cedrum, et spinam, et myrtum, et lignum olivae:
ponam in deserto abietem, ulmum, et buxum simul:
20 ut videant, et sciant, et recogitent, et intelligant pariter,
quia manus Domini fecit hoc, et sanctus Israel creavit illud.
21 Prope facite iudicium vestrum, dicit Dominus:

Afferte, siquid forte habetis, dixit rex Iacob. XCVIII.
22 Accedant, et nuncient nobis quaecumque ventura sunt:
priora quae fuerunt nunciate: et ponemus cor nostrum, et sciemus
novissima eorum, et quae ventura sunt indicate nobis.
23 Annunciate quae ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos.
bene quoque aut male, si potestis, facite: et loquamur, et videamus simul.
24 Ecce, vos estis ex nihilo, et opus vestrum ex eo, quod non est:
abominatio est qui elegit vos.
25 Suscitavi ab Aquilone, et veniet ab Ortu solis:
vocabit nomen meum, et adducet magistratus quasi lutum, et velut plastes conculcans humum.

XL. 26. fortitudinis eius 27. transibit
XLI. 1. propinquent 2. vocabit 4. operatus est haec 5. obstipuerunt 6. dicit 7. confortabit faber . . . in clavis . . . moveatur 10. sum tecum . . . tui et suscepi 12. hominis bellantis 14. tibi] tui 16. disperget disperget (*sic, scribitur bis*) 19. in desertum 22. et nuntient nobis] adnuntient vobis . . . fuerint

26 Quis annunciavit ab exordio ut sciamus:
et a principio ut dicamus: Iustus es?
non est neque annuncians, neque praedicens, neque audiens sermones vestros.
27 Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt, et
Ierusalem evangelistam dabo.
28 Et vidi, et non erat neque ex istis quisquam qui iniret consilium, et interrogatus responderet verbum.
29 Ecce omnes iniusti, et vana opera eorum:
ventus et inane simulacra eorum.

CAPUT XLII.

XCVIIII. 1 Ecce servus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea:
dedi spiritum meum super eum, iudicium Gentibus proferet.
2 Non clamabit, neque accipiet personam,
nec audietur vox eius foris.
3 Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet:
in veritate educet iudicium.
4 Non erit tristis, neque turbulentus,
donec ponat in terra iudicium: et legem eius insulae expectabunt.
5 Haec dicit Dominus Deus creans caelos,
et extendens eos:
firmans terram, et quae germinant ex ea:
dans flatum populo, qui est super eam,
et spiritum calcantibus eam.
6 Ego Dominus vocavi te in iustitia, et
apprehendi manum tuam,
et servavi te. Et dedi te in foedus populi, in lucem Gentium:
7 ut aperires oculos caecorum, et educeres
de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.
8 Ego Dominus, hoc est nomen meum:
gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculptilibus.
9 Quae prima fuerunt ecce venerunt: nova
quoque ego annuncio: antequam oriantur, audita vobis faciam.
10 Cantate Domino canticum novum, laus
eius ab extremis terrae:
qui descenditis in mare, et plenitudo eius,
insulae, et habitatores earum.
11 Sublevetur desertum, et civitates eius:
in domibus habitabit Cedar:
laudate habitatores Petrae, de vertice montium clamabunt.
12 Ponent Domino gloriam, et laudem eius
in insulis nunciabunt.
13 Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir
praeliator suscitabit zelum:
vociferabitur, et clamabit: super inimicos suos confortabitur.
14 Tacui semper, silui, patiens fui,
sicut parturiens loquar: dissipabo, et absorbebo simul.
15 Desertos faciam montes, et colles,
et omne gramen eorum exiccabo:
et ponam flumina in insulas, et stagna arefaciam.
16 Et ducam caecos in viam, quam nesciunt,
et in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam:
ponam tenebras coram eis in lucem, et
prava in recta:
haec verba feci eis, et non dereliqui eos.
17 Conversi sunt retrorsum:
confundantur confusione qui confidunt in sculptili,
qui dicunt conflatili: Vos dii nostri.
18 Surdi audite, et caeci intuemini ad videndum.
19 Quis caecus, nisi servus meus?
et surdus, nisi ad quem nuncios meos misi?
quis caecus, nisi qui venundatus est?
et quis caecus, nisi servus Domini?
20 Qui vides multa, nonne custodies?
qui apertas habes aures, nonne audies?
21 Et Dominus voluit ut sanctificaret eum,
et magnificaret legem, et extolleret.
22 Ipse autem populus direptus, et vastatus:
laqueus iuvenum omnes, et in domibus carcerum absconditi sunt:
facti sunt in rapinam, nec est qui eruat:
in direptionem, nec est qui dicat: Redde.
23 Quis est in vobis qui audiat hoc, attendat et auscultet futura?
24 Quis dedit in direptionem Iacob, et Israel
vastantibus? nonne Dominus
ipse, cui peccavimus?
Et noluerunt in viis eius ambulare,
et non audierunt legem eius.
25 Et effudit super eum indignationem furoris
sui, et forte bellum,
et combussit eum in circuitu, et non cognovit:
et succendit eum, et non intellexit.

CAPUT XLIII.

1 Et nunc haec dicit Dominus creans te
Iacob, et formans te Israel:
Noli timere, quia redemi te, et vocavi
te nomine tuo: meus es tu.
2 Cum transieris per aquas, tecum ero, et
flumina non operient te:
cum ambulaveris in igne, non combureris,
et flamma non ardebit in te:
3 quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel
salvator tuus,
dedi propitiationem tuam Aegyptum,
Aethiopiam, et Saba pro te.
4 Ex quo honorabilis factus es in oculis
meis, et gloriosus: ego dilexi te,
et dabo homines pro te, et populos pro anima tua.

XLI. 26. praedicans 27. adsum 29. simulachrum

XLII. 2. foris vox eius 4. ponam 6. in iustitiam . . . servavi et (*om.* te) 9. fuerant ecce (*supra lin. adduntur* venerunt nova) quaeque ego adnunt. (*ed. Francf.* enuntio) 10. descendetis 11. habitavit Caedar 15. stagna aquarum 16. Educam (*pro* Et duc.) caecos in via . . . et in] *om.* et . . . in directa 19. et quis caec.] *om.* et 22. et non est qui dicat 24. qui dedit

XLIII. 1. vocavi te] *om.* te

5 Noli timere, quia ego tecum sum:
CII. Ab Oriente adducam semen tuum, et ab Occidente congregabo te.
6 Dicam Aquiloni: Da: et Austro: Noli prohibere:
affer filios meos de longinquo, et filias meas ab extremis terrae.
7 Et omnem, qui invocat nomen meum,
in gloriam meam creavi eum, formavi eum, et feci eum.
8 Educ foras populum caecum, et oculos habentem:
surdum, et aures ei sunt.
9 Omnes gentes congregatae sunt simul,
et collectae sunt tribus:
quis in vobis annunciet istud, et quae prima sunt audire nos faciet?
dent testes eorum, iustificentur,
et audiant, et dicant: Vere.
10 Vos testes mei, dicit Dominus, et servus meus, quem elegi:
ut sciatis, et credatis mihi, et intelligatis quia ego ipse sum.
CIII. Ante me non est formatus Deus, et post me non erit.
11 Ego sum, ego sum Dominus, et non est absque me salvator.
12 Ego annunciavi, et salvavi: auditum feci, et non fuit in vobis alienus:
vos testes mei, dicit Dominus, et ego Deus.
13 Et ab initio ego ipse, et non est qui de manu mea eruat:
operabor, et quis avertet illud?
14 Haec dicit Dominus redemptor vester, sanctus Israel:
Propter vos misi in Babylonem, et detraxi vectes universos,
et Chaldaeos in navibus suis gloriantes.
15 Ego Dominus sanctus vester, creans Israel rex vester.
16 Haec dicit Dominus, qui dedit in mari viam, et in aquis torrentibus semitam.
17 Qui eduxit quadrigam et equum: agmen et robustum,
simul obdormierunt, nec resurgent:
contriti sunt quasi linum, et extincti sunt.
18 Ne memineritis priorum, et antiqua ne intueamini.
19 Ecce ego facio nova, et nunc orientur, utique cognoscetis ea:
ponam in deserto viam, et in invio flumina.
20 Glorificabit me bestia agri, dracones et struthiones:
quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo.
21 Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit.
III. 22 Non me invocasti Iacob, nec laborasti in me Israel.
23 Non obtulisti mihi arietem holocausti tui,
et victimis tuis non glorificasti me:
non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi praebui in thure.
24 Non emisti mihi argento calamum,
et adipe victimarum tuarum non inebriasti me.
Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis,
praebuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.
25 Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me,
et peccatorum tuorum non recordabor.
26 Reduc me in memoriam, et iudicemur simul:
narra si quid habes ut iustificeris.
27 Pater tuus primus peccavit, et interpretes tui praevaricati sunt in me.
28 Et contaminavi principes sanctos,
dedi ad internecionem Iacob, et Israel in blasphemiam.

CAPUT XLIV.

1 Et nunc audi Iacob serve meus, et Israel quem elegi: CV.
2 Haec dicit Dominus faciens et formans te, ab utero auxiliator tuus:
noli timere serve meus Iacob, et rectissime, quem elegi.
3 Effundam enim aquas super sitientem, et fluenta super aridam:
effundam spiritum meum super semen tuum,
et benedictionem meam super stirpem tuam.
4 Et germinabunt inter herbas quasi salices iuxta praeterfluentes aquas.
5 Iste dicet: Domini ego sum:
et ille vocabit in nomine Iacob,
et hic scribet manu sua: Domino:
et in nomine Israel assimilabitur.
6 Haec dicit Dominus rex Israel, et redemptor eius Dominus exercituum: CVI.
Ego primus, et ego novissimus, et absque me non est Deus.
7 Quis similis mei? vocet, et annunciet: et ordinem
exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum:
ventura et quae futura sunt annuncient eis.
8 Nolite timere, neque conturbemini:
ex tunc audire te feci, et annunciavi: vos estis testes mei.
numquid est Deus absque me, et formator, quem ego non noverim?
9 Plastae idoli omnes nihil sunt,
et amantissima eorum non proderunt eis.
ipsi sunt testes eorum, quia non vident,
neque intelligunt, ut confundantur.
10 Quis formavit deum, et sculptile conflavit ad nihil utile?

XLIII. 5. quia] quoniam 7. et formavi . . . feci eum ʃ *Quat.* LXIIII. *Sequitur fol.* 523. 9. faciat 12. deus vester 14. emisi Babylonem 16. et aquis 18. intuamini *(vitiose)* 21. narravit 26. et iudicemur] ut iudicemur

XLIV. 3. de spiritu meo 5. dicit . . . vocavit 7. adnuntiet ordinem 9. **nibili

11 Ecce omnes participes eius confundentur:
fabri enim sunt ex hominibus:
convenient omnes, stabunt et pavebunt,
et confundentur simul.
12 Faber ferrarius lima operatus est:
in prunis, et in malleis formavit illud,
et operatus est in brachio fortitudinis
suae:
esuriet et deficiet, non bibet aquam, et
lassescet.
13 Artifex lignarius extendit normam,
formavit illud in runcina: fecit illud in
angularibus, et in circino tornavit illud:
et fecit imaginem viri quasi speciosum
hominem habitantem in domo.
14 Succidit cedros, tulit ilicem, et quercum,
quae steterat inter ligna saltus:
plantavit pinum, quam pluvia nutrivit.
15 Et facta est hominibus in focum:
sumpsit ex eis, et calefactus est: et suc-
cendit, et coxit panes:
de reliquo autem operatus est deum, et
adoravit:
fecit sculptile, et curvatus est ante il-
lud.
16 Medium eius combussit igni, et de medio
eius carnes comedit:
coxit pulmentum, et saturatus est,
et calefactus est, et dixit: Vah, cale-
factus sum, vidi focum.
17 Reliquum autem eius deum fecit et sculp-
tile sibi:
curvatur ante illud, et adorat illud,
et obsecrat, dicens: Libera me, quia
deus meus es tu.
18 Nescierunt, neque intellexerunt:
obliti enim sunt ne videant oculi eorum,
et ne intelligant corde suo.
19 Non recogitant in mente sua, neque co-
gnoscunt, neque sentiunt, ut dicant:
Medietatem eius combussi igni,
et coxi super carbones eius panes:
coxi carnes et comedi,
et de reliquo eius idolum faciam? ante
truncum ligni procidam?
20 Pars eius cinis est: cor insipiens ado-
ravit illud,
et non liberabit animam suam, neque
dicet: Forte mendacium est in dextera
mea.
21 Memento horum Iacob, et Israel,
quoniam servus meus est tu.
formavi te, servus meus es tu Israel, ne
obliviscaris mei.
22 Delevi ut nubem iniquitates tuas, et quasi
nebulam peccata tua:
revertere ad me, quoniam redemi te.
23 Laudate caeli, quoniam misericordiam fe-
cit Dominus:
iubilate extrema terrae, resonate montes
laudationem,
saltus et omne lignum eius:
quoniam redemit Dominus Iacob, et Israel
gloriabitur.

24 Haec dicit Dominus redemptor tuus, et CVII
formator tuus ex utero:
Ego sum Dominus, faciens omnia,
extendens caelos solus, stabiliens terram,
et nullus mecum.
25 Irrita faciens signa divinorum, et ariolos
in furorem vertens.
Convertens sapientes retrorsum: et sci-
entiam eorum stultam faciens.
26 Suscitans verbum servi sui, et consilium
nunciorum suorum complens.
Qui dico Ierusalem: Habitaberis:
et civitatibus Iuda: Aedificabimini,
et deserta eius suscitabo.
27 Qui dico profundo: Desolare, et flumina
tua arefaciam.
28 Qui dico Cyro: Pastor meus es,
et omnem voluntatem meam complebis.
Qui dico Ierusalem: Aedificaberis; et
templo: Fundaberis.

CAPUT XLV.

1 Haec dicit Dominus christo meo Cyro,
cuius apprehendi dexteram,
ut subiiciam ante faciem eius Gentes, et
dorsa regum vertam,
et aperiam coram eo ianuas, et portae
non claudentur.
2 Ego ante te ibo: et gloriosos terrae
humiliabo:
portas aereas conteram, et vectes ferreos
confringam.
3 Et dabo tibi thesauros absconditos, et
arcana secretorum:
ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen
tuum, Deus Israel.
4 Propter servum meum Iacob, et Israel
electum meum,
et vocavi te nomine tuo: assimilavi te,
et non cognovisti me.
5 Ego Dominus, et non est amplius: extra
me non est Deus:
accinxi te, et non cognovisti me:
6 ut sciant hi, qui ab ortu solis, et qui
ab occidente,
quoniam absque me non est: Ego Do-
minus, et non est alter,
7 formans lucem, et creans tenebras,
faciens pacem, et creans malum:
ego Dominus faciens omnia haec.
8 Rorate caeli desuper, et nubes pluant CVIII
iustum:
aperiatur terra, et germinet salvatorem:
et iustitia oriatur simul: ego Dominus
creavi eum.
9 Vae qui contradicit fictori suo, testa de
samiis terrae:
numquid dicet lutum figulo suo: Quid
facis, et opus tuum absque manibus
est?
10 Vae qui dicit patri: Quid generas, et
mulieri: Quid parturis?

XLIV. 12. et non bibet aquam . . . *om.* et lassescet 16. va 17. fecit sculptile . . . meus] *om.* 21. non oblivisceris 23. misericordiam] *om.* 28. es] *om.*

XLV. 1. cludentur (*uti semper*) 4. in nomine

11 Haec dicit Dominus sanctus Israel plastes eius:
Ventura interrogate me,
super filios meos, et super opus manuum mearum mandate mihi.
12 Ego feci terram, et hominem super eam creavi
ego: manus meae tetenderunt caelos,
et omni militiae eorum mandavi.
13 Ego suscitavi eum ad iustitiam, et omnes vias eius dirigam:
ipse aedificabit civitatem meam, et captivitatem meam dimittet,
non in pretio, neque in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum.
X. 14 Haec dicit Dominus: Labor Aegypti, et negotiatio Aethiopiae, et Sabaim viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt:
Post te ambulabunt, vincti manicis pergent:
et te adorabunt, teque deprecabuntur:
Tantum in te est Deus, et non est absque te Deus.
15 Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel salvator.
16 Confusi sunt, et erubuerunt omnes: simul abierunt in confusionem fabricatores errorum.
17 Israel salvatus est in Domino salute aeterna:
non confundemini, et non erubescetis usque in saeculum saeculi.
18 Quia haec dicit Dominus creans caelos, ipse Deus
formans terram, et faciens eam, ipse plastes eius:
non in vanum creavit eam: ut habitaretur, formavit eam.
ego Dominus, et non est alius.
19 Non in abscondito locutus sum in loco terrae tenebroso:
non dixi semini Iacob: Frustra quaerite me.
ego Dominus loquens iustitiam, annuncians recta.
X. 20 Congregamini, et venite, et accedite simul qui salvati estis ex Gentibus:
nescierunt qui levant lignum sculpturae suae, et rogant deum non salvantem.
21 Annunciate, et venite, et consiliamini simul:
quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc praedixit illud?
numquid non ego Dominus, et non est ultra Deus absque me?
Deus iustus, et salvans non est praeter me.
22 Convertimini ad me, et salvi eritis omnes fines terrae:
quia ego Deus, et non est alius.
23 In memetipso iuravi,
egredietur de ore meo iustitiae verbum, et non revertetur:
quia mihi curvabitur omne genu, et iurabit omnis lingua.
24 Ergo in Domino, dicet, meae sunt iustitiae et imperium:
ad eum venient, et confundentur omnes qui repugnant ei.
25 In Domino iustificabitur, et laudabitur omne semen Israel.

CAPUT XLVI.

1 Confractus est Bel, contritus est Nabo:
facta sunt simulacra eorum bestiis et iumentis,
onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.
2 Contabuerunt, et contrita sunt simul: non potuerunt salvare portantem, et anima eorum in captivitatem ibit.
3 Audite me domus Iacob, et omne residuum domus Israel,
qui portamini a meo utero, qui gestamini a mea vulva.
4 Usque ad senectam ego ipse, et usque ad canos ego portabo:
ego feci, et ego feram: ego portabo, et salvabo.
5 Cui assimilastis me, et adaequastis,
et comparastis me, et fecistis similem?
6 Qui confertis aurum de sacculo, et argentum statera ponderatis:
conducentes aurificem, ut faciat deum: et procidunt, et adorant.
7 Portant illum in humeris gestantes, et ponentes in loco suo:
et stabit, ac de loco suo non movebitur.
sed et cum clamaverint ad eum, non audiet: de tribulatione non salvabit eos.
8 Mementote istud, et confundamini:
redite praevaricatores ad cor.
9 Recordamini prioris saeculi, quoniam ego sum Deus,
et non est ultra Deus,
nec est similis mei:
10 annuncians ab exordio novissimum, et ab initio quae necdum facta sunt,
dicens: Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet:
11 vocans ab Oriente avem, et de terra longinqua virum voluntatis meae,
et locutus sum, et adducam illud: creavi, et faciam illud.
12 Audite me duro corde, qui longe estis a iustitia.
13 Prope feci iustitiam meam, non elongabitur,
et salus mea non morabitur.
Dabo in Sion salutem, et in Israel gloriam meam.

CAPUT XLVII.

1 Descende, sede in pulvere virgo filia Babylon, CXI.

XLV. 11. mandastis 17. confundimini . . . erubescitis 18. habitetur 20. scalpturae 23. curvabunt omnia . . . iuravit
XLVI. confractus] conflatus . . . Naboth 2. et non potuerunt 3. portamini meo . . . gestamini mea 4. et ego portabo 6. procidunt] procedunt 7. illum] illut 8. confundamini] fundamini 13. in Isr.] Isr. in

sede in terra: non est solium filiae Chaldaeorum,
quia ultra non vocaberis mollis et tenera.
2 Tolle molam, et mole farinam:
denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum,
revela crura, transi flumina.
3 Revelabitur ignominia tua, et videbitur opprobrium tuum:
ultionem capiam, et non resistet mihi homo.
CXII. 4 Redemptor noster, Dominus exercituum nomen illius, sanctus Israel.
5 Sede tacens, et intra in tenebras filia Chaldaeorum:
quia non vocaberis ultra domina regnorum.
6 Iratus sum super populum meum,
contaminavi hereditatem meam,
et dedi eos in manu tua:
non posuisti eis misericordias:
super senem aggravasti iugum tuum valde.
7 Et dixisti: In sempiternum ero domina:
non posuisti haec super cor tuum,
neque recordata es novissimi tui.
8 Et nunc audi haec delicata,
et habitans confidenter,
quae dicis in corde tuo: Ego sum, et non est praeter me amplius:
non sedebo vidua, et ignorabo sterilitatem.
9 Venient tibi duo haec subito in die una, sterilitas et viduitas.
universa venerunt super te, propter multitudinem maleficiorum tuorum,
et propter duritiam incantatorum tuorum vehementem.
10 Et fiduciam habuisti in malitia tua, et dixisti: Non est qui videat me.
sapientia tua et scientia tua haec decepit te.
Et dixisti in corde tuo: Ego sum, et praeter me non est altera.
11 Veniet super te malum, et nescies ortum eius:
et irruet super te calamitas, quam non poteris expiare:
veniet super te repente miseria, quam nescies.
12 Sta cum incantatoribus tuis, et cum multitudine maleficiorum tuorum,
in quibus laborasti ab adolescentia tua,
si forte quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior.
13 Defecisti in multitudine consiliorum tuorum:
stent, et salvent te augures caeli,
qui contemplabantur sidera, et supputabant menses,
ut ex eis annunciarent ventura tibi.
14 Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos:
non liberabunt animam suam de manu flammae:
non sunt prunae, quibus calefiant, nec focus, ut sedeant ad eum.
15 Sic facta sunt tibi in quibuscumque laboraveras:
negotiatores tui ab adolescentia tua,
unusquisque in via sua erraverunt:
non est qui salvet te.

CAPUT XLVIII.

1 Audite haec domus Iacob,
qui vocamini nomine Israel,
et de aquis Iuda existis,
qui iuratis in nomine Domini,
et Dei Israel recordamini non in veritate, neque in iustitia.
2 De civitate enim sancta vocati sunt,
et super Deum Israel constabiliti sunt:
Dñus exercituum nomen eius.
3 Priora ex tunc annunciavi, et ex ore meo exierunt, et audita feci ea:
repente operatus sum, et venerunt.
4 Scivi enim quia durus es tu, CXII
et nervus ferreus cervix tua, et frons tua aerea.
5 Praedixi tibi ex tunc: antequam venirent indicavi tibi,
ne forte diceres: Idola mea fecerunt haec,
et sculptilia mea, et conflatilia mandaverunt ista.
6 Quae audisti, vide omnia: vos autem num annunciastis?
Audita feci tibi nova ex tunc, et conservata sunt quae nescis:
7 nunc creata sunt, et non ex tunc: et ante diem, et non audisti ea,
ne forte dicas: Ecce ego cognovi ea.
8 Neque audisti, neque cognovisti, neque ex tunc aperta est auris tua:
scio enim quia prevaricans praevaricaberis,
et transgressorem ex utero vocavi te.
9 Propter nomen meum longe faciam furorem meum:
et laude mea infrenabo te, ne intereas.
10 Ecce excoxi te, sed non quasi argentum, elegi te in camino paupertatis.
11 Propter me, propter me faciam, ut non blasphemer:
et gloriam meam alteri non dabo.
12 Audi me Iacob, et Israel quem ego voco:
ego ipse, ego primus, et ego novissimus.
13 Manus quoque mea fundavit terram, et dextera mea mensa est caelos:
ego vocabo eos, et stabunt simul.
14 Congregamini omnes vos, et audite:
quis de eis annunciavit haec?
Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Babylone, et brachium suum in Chaldaeis.
15 Ego ego locutus sum, et vocavi eum:
Adduxi eum, et directa est via eius. CXI
16 Accedite ad me, et audite hoc:
non a principio in abscondito locutus sum:
ex tempore antequam fieret, ibi eram:

XLVII. 2. discoperi 3. resistit 5. tace 14. pruna
XLVIII. 1. haec] hoc 6. num] non . . . sunt] *om.* 7. ego] *om.*
8. praevaricabis . . . utero] ventre 14. in Babylonem 16. fierent

et nunc Dñus Deus misit me, et spiritus eius.
17 Haec dicit Dominus redemptor tuus sanctus Israel:
Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via, qua ambulas.
18 Utinam attendisses mandata mea:
facta fuisset sicut flumen pax tua,
et iustitia tua sicut gurgites maris.
19 Et fuisset quasi arena semen tuum,
et stirps uteri tui ut lapilli eius:
non interisset, et non fuisset attritum nomen eius a facie mea.
20 Egredimini de Babylone, fugite a Chaldaeis,
in voce exultationis annunciate: auditum facite hoc,
et efferte illud usque ad extrema terrae.
Dicite: Redemit Dominus servum suum Iacob.
21 Non sitierunt in deserto, cum educeret eos:
aquam de petra produxit eis,
et scidit petram, et fluxerunt aquae.
22 Non est pax impiis, dicit Dominus.

CAPUT XLIX.

V. 1 Audite insulae, et attendite populi de longe:
Dominus ab utero vocavit me,
de ventre matris meae recordatus est nominis mei.
2 Et posuit os meum quasi gladium acutum:
in umbra manus suae protexit me,
et posuit me sicut sagittam electam: in pharetra sua abscondit me.
3 Et dixit mihi: Servus meus es tu
Israel, quia in te gloriabor.
4 Et ego dixi: In vacuum laboravi,
sine causa, et vane fortitudinem meam consumpsi:
ergo iudicium meum cum Dño,
et opus meum cum Deo meo.
5 Et nunc dicit Dominus,
formans me ex utero servum sibi,
ut reducam Iacob ad eum,
et Israel non congregabitur:
et glorificatus sum in oculis Domini,
et Deus meus factus est fortitudo mea.
6 Et dixit: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Iacob, et faeces Israel convertendas:
Ecce dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae.
7 Haec dicit Dominus redemptor Israel, sanctus eius,
ad contemptibilem animam,
ad abominatam gentem, ad servum dominorum:
Reges videbunt, et consurgent principes, et adorabunt
propter Dominum, quia fidelis est, et sanctum Israel qui elegit te.
8 Haec dicit Dominus: CXVI.
In tempore placito exaudivi te,
et in die salutis auxiliatus sum tui:
et servavi te, et dedi te in foedus populi,
ut suscitares terram, et possideres hereditates dissipatas:
9 ut diceres his, qui vincti sunt: Exite:
et his, qui in tenebris: Revelamini.
Super vias pascentur, et in omnibus planis pascua eorum.
10 Non esurient, neque sitient, et non percutiet eos aestus et sol:
quia miserator eorum reget eos, et ad fontes aquarum potabit eos.
11 Et ponam omnes montes meos in viam,
et semitae meae exaltabuntur.
12 Ecce isti de longe venient, et ecce illi ab Aquilone et mari, et isti de terra australi.
13 Laudate caeli, et exulta terra,
iubilate montes laudem:
quia consolatus est Dominus populum suum, et pauperum suorum miserebitur.
14 Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus,
et Dominus oblitus est mei.
15 Numquid oblivisci potest mulier infantem suum,
ut non misereatur filio uteri sui?
et si illa oblita fuerit,
ego tamen non obliviscar tui.
16 Ecce in manibus meis descripsi te:
muri tui coram oculis meis semper.
17 Venerunt structores tui: destruentes te, et dissipantes a te exibunt.
18 Leva in circuitu oculos tuos, et vide,
omnes isti congregati sunt, venerunt tibi:
vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris,
et circumdabis tibi eos quasi sponsa.
19 Quia deserta tua, et solitudines tuae, et terra ruinae tuae
nunc angusta erunt prae habitatoribus,
et longe fugabuntur qui absorbebant te.
20 Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuae:
Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut habitem.
21 Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos?
ego sterilis, et non pariens,
transmigrata, et captiva:
et istos quis enutrivit?
ego destituta et sola: et isti ubi erant?
22 Haec dicit Dominus Deus: CXVII.
Ecce levabo ad Gentes manum meam, et ad populos exaltabo signum meum.
Et afferent filios tuos in ulnis, et filias tuas super humeros portabunt.
23 Et erunt reges nutritii tui, et reginae nutrices tuae:
vultu in terram demisso adorabunt te,
et pulverem pedum tuorum lingent.
Et scies quia ego Dñus,

XLVIII. 20. et efferte] et ferte . . . extrema] extremum . . . redimit

XLIX. 1. *Adnotatur manu recenti:* In sci Ioh Bap 6. ecce] *om.* 7. Dominum] deum 10. ad fontem . . . potabit] portabit 12. et a mari 19. angustae 20. mihi est 21. ubi hic erant 22. levo 23. in terra dimisso

super quo non confundentur qui expectant eum.
24 Numquid tolletur a forti praeda?
aut quod captum fuerit a robusto, salvum esse poterit?
25 Quia haec dicit Dominus:
Equidem, et captivitas a forti tolletur:
et quod ablatum fuerit a robusto, salvabitur.
Eos vero, qui iudicaverunt te, ego iudicabo, et filios tuos ego salvabo.
26 Et cibabo hostes tuos carnibus suis:
et quasi musto, sanguine suo inebriabuntur:
et sciet omnis caro, quia ego Dominus salvans te, et redemptor tuus fortis Iacob.

CAPUT L.

CXVIII. 1 Haec dicit Dominus:
Quis est hic liber repudii matris vestrae, quo dimisi eam?
aut quis est creditor meus, cui vendidi vos?
ecce in iniquitatibus vestris venditi estis,
et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram.
2 Quia veni, et non erat vir: vocavi, et non erat qui audiret.
[CXVIIII.] Numquid abbreviata et parvula facta est manus mea, ut non possim redimere?
aut non est in me virtus ad liberandum?
Ecce in increpatione mea desertum faciam mare,
ponam flumina in siccum:
computrescent pisces sine aqua, et morientur in siti.
3 Induam caelos tenebris, et saccum ponam operimentum eorum.
4 Dominus dedit mihi linguam eruditam
ut sciam sustentare eum, qui lassus est verbo:
erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.
5 Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico: retrorsum non abii.
(CXIX.) 6 Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus:
faciem meam non averti ab increpantibus, et conspuentibus in me.
7 Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus:
ideo posui faciem meam ut petram durissimam, et scio quoniam non confundar.
8 Iuxta est qui iustificat me, quis contradicet mihi? stemus simul,
quis est adversarius meus? accedat ad me.
9 Ecce Dominus Deus auxiliator meus: quis est qui condemnet me?
Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.
10 Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui?
qui ambulavit in tenebris, et non est lumen ei,
speret in nomine Domini, et innitatur super Deum suum.
11 Ecce vos omnes accendentes ignem accincti flammis,
ambulate in lumine ignis vestri, et in flammis, quas succendistis:
de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

CAPUT LI.

1 Audite me qui sequimini quod iustum est, et quaeritis Dominum:
attendite ad petram unde excisi estis,
et ad cavernam laci, de qua praecisi estis.
2 Attendite ad Abraham patrem vestrum, et ad Saram, quae peperit vos:
quia unum vocavi eum, et benedixi ei, et multiplicavi eum.
3 Consolabitur ergo Dominus Sion, et consolabitur omnes ruinas eius:
et ponet desertum eius quasi delicias,
et solitudinem eius quasi hortum Domini.
Gaudium et laetitia invenietur in ea,
gratiarum actio, et vox laudis.
4 Attendite ad me popule meus, et tribus mea me audite:
quia lex a me exiet, et iudicium meum in lucem populorum requiescet.
5 Prope est iustus meus, egressus est salvator meus,
et brachia mea populos iudicabunt:
me insulae expectabunt,
et brachium meum sustinebunt.
6 Levate in caelum oculos vestros, et videte sub terra deorsum:
quia caeli sicut fumus liquescent,
et terra sicut vestimentum atteretur,
et habitatores eius sicut haec interibunt:
Salus autem mea in sempiternum erit,
et iustitia mea non deficiet.
7 Audite me qui scitis iustum, populus meus lex mea in corde eorum:
nolite timere opprobrium hominum,
et blasphemias eorum ne metuatis.
8 Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis:
et sicut lanam, sic devorabit eos tinea:
Salus autem mea in sempiternum erit.
et iustitia mea in generationes generationum.
9 Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini:
consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus saeculorum.
Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem?

XLIX. 25. Equidem] et quidem

L. 2. *om.* in *ante* increpatione 4. lassus] labsus . . . erigit mihi mane 6. increpantibus] increpationibus . . . in me] *om.* 9. comedit 10. quis ambulavit 11. omnes vos

LI. 2. Sarram 3. et Sion 4. populus . . . audite me 7. meus] *om.* 8. lana 9. *om.* in *ante* diebus . . tu non

10 Numquid non tu siccasti mare, aquam abyssi vehementis:
qui posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati?
11 Et nunc qui redempti sunt a Domino, revertentur, et venient in Sion laudantes,
et laetitia sempiterna super capita eorum,
gaudium et laetitiam tenebunt, fugiet dolor et gemitus.
12 Ego, ego ipse consolabor vos:
quis tu ut timeres ab homine mortali, et a filio hominis,
qui quasi foenum ita arescet?
13 Et oblitus es Domini factoris tui,
qui tetendit caelos, et fundavit terram:
et formidasti iugiter tota die
a facie furoris eius, qui te tribulabat, et paraverat ad perdendum:
ubi nunc est furor tribulantis?
14 Cito veniet gradiens ad aperiendum,
et non interficiet usque ad internecionem,
nec deficiet panis eius.
15 Ego autem sum Dominus Deus tuus,
qui conturbo mare, et intumescunt fluctus eius:
Dominus exercituum nomen meum.
16 Posui verba mea in ore tuo, et in umbra manus meae protexi te,
ut plantes caelos, et fundes terram:
et dicas ad Sion: Populus meus es tu.
II.] 17 Elevare, elevare, consurge Ierusalem,
III.) quae bibisti de manu Domini
calicem irae eius:
usque ad fundum calicis soporis bibisti, usque ad faeces.
18 Non est qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit:
et non est qui apprehendat manum eius ex omnibus filiis, quos enutrivit.
19 Duo sunt quae occurrerunt tibi: quis contristabitur super te?
vastitas, et contritio, et fames, et gladius, quis consolabitur te?
20 Filii tui proiecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum, sicut oryx illaqueatus:
pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui.
21 Idcirco audi hoc paupercula, et ebria non a vino.
22 Haec dicit dominator tuus Dominus, et Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo:
Ecce tuli de manu tua calicem soporis,
fundum calicis indignationis meae,
non adiicies ut bibas illum ultra.
23 Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt,
et dixerunt animae tuae: Incurvare, ut transeamus:
et posuisti ut terram corpus tuum, et quasi viam transeuntibus.

CAPUT LII.

1 Consurge, consurge, induere fortitudine tua Sion, [CXXIII.] (CXXIV.)
induere vestimentis gloriae tuae Ierusalem civitas sancti:
quia non adiiciet ultra ut pertranseat per te incircumcisus et immundus.
2 Excutere de pulvere, consurge, sede Ierusalem:
solve vincula colli tui captiva filia Sion.
3 Quia haec dicit Dominus: Gratis venundati estis, et sine argento redimemini.
4 Quia haec dicit Dominus Deus:
In Aegyptum descendit populus meus in principio ut colonus esset ibi:
et Assur absque ulla causa calumniatus est eum.
5 Et nunc quid mihi est hic, dicit Dominus,
quoniam ablatus est populus meus gratis?
Dominatores eius inique agunt, dicit Dominus,
et iugiter tota die nomen meum blasphematur.
6 Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa:
quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.
7 Quam pulchri super montes pedes annunciantis et praedicantis pacem: [CXXIV.] (CXXV.)
annunciantis bonum, praedicantis salutem,
dicentis Sion: Regnabit Deus tuus!
8 Vox speculatorum tuorum:
levaverunt vocem, simul laudabunt:
quia oculo ad oculum videbunt cum converterit Dominus Sion.
9 Gaudete, et laudate simul deserta Ierusalem:
quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Ierusalem.
10 Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium Gentium:
et videbunt omnes fines terrae salutare Dei nostri.

11 Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere: [CXXV.] (CXXVI.)
exite de medio eius, mundamini qui fertis vasa Domini.
12 Quoniam non in tumultu exibitis, nec in fuga properabitis:
praecedet enim vos Dominus, et congregabit vos Deus Israel.
13 Ecce intelliget servus meus,
exaltabitur, et elevabitur, et sublimis erit valde.
14 Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus eius,
et forma eius inter filios hominum.
15 Iste asperget gentes multas, super ipsum continebunt reges os suum:
quia quibus non est narratum de eo, viderunt:
et qui non audierunt, contemplati sunt.

LI. 12. ita] cito 17. et epotasti 20. oryx illaqu.] bestia inlaqueata 22. pugnavit . . . bib. illut 23. illum] illut

LII. 1. adicietur 4. et Assur *usq. ad* eum] *suppl. corrector* 5. et nunc quid (*Clementinae* et numquid) mihi est haec dicit dominus 7. adnuntiantes et praedicantes . . . dicentes 8. oculum 14. obstipuerunt 15. videbunt . . . audierant

CAPUT LIII.

[CXXVI.] (CXXVII.) 1 Quis credidit auditui nostro? et brachium
Domini cui revelatum est?
2 Et ascendet sicut virgultum coram eo,
et sicut radix de terra sitienti:
non est species ei, neque decor: et vidimus eum,
et non erat aspectus, et desideravimus eum:
3 despectum, et novissimum virorum,
virum dolorum, et scientem infirmitatem:
et quasi absconditus vultus eius et despectus,
unde nec reputavimus eum.
4 Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit:
et nos putavimus eum quasi leprósum, et percussum a Deo et humiliatum.
5 Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras,
attritus est propter scelera nostra:
disciplina pacis nostrae super eum, et livore eius sanati sumus.
6 Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit:
et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.
7 Oblatus est quia ipse voluit, et non aperuit os suum:
sicut ovis ad occisionem ducetur,
et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum.
8 De angustia, et de iudicio sublatus est:
generationem eius quis enarrabit?
quia abscissus est de terra viventium:
propter scelus populi mei percussi eum.
9 Et dabit impios pro sepultura, et divitem pro morte sua:
eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius.
10 Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate:
si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum,
et voluntas Dñi in manu eius dirigetur.
11 Pro eo quod laboravit anima eius, videbit et saturabitur:
in scientia sua iustificabit ipse iustus servus meus multos,
et iniquitates eorum ipse portabit.
12 Ideo dispertiam ei plurimos: et fortium dividet spolia,
pro eo quod tradidit in mortem animam suam,
et cum sceleratis reputatus est:
et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit.

CAPUT LIV.

[CXXVII.] (CXXVIII.) 1 Lauda sterilis quae non paris: decanta laudem, et hinni quae non pariebas:
quoniam multi filii desertae magis quam eius, quae habet virum, dicit Dominus.
2 Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas:
longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida.
3 Ad dexteram enim, et ad laevam penetrabis:
et semen tuum Gentes hereditabit,
et civitates desertas inhabitabit.
4 Noli timere quia non confundéris,
neque erubesces: non enim te pudebit,
quia confusionis adolescentiae tuae oblivisceris,
et opprobrii viduitatis tuae non recordaberis amplius.
5 Quia dominabitur tui qui fecit te,
Dominus exercituum nomen eius:
et redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terrae vocabitur.
6 Quia ut mulierem derelictam et moerentem spiritu vocavit te Dominus,
et uxorem ab adolescentia abiectam,
dixit Deus tuus. 7 Ad punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te.
8 In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te,
et in misericordia sempiterna misertus sum tui: dixit redemptor tuus Dominus.
9 Sicut in diebus Noe istud mihi est,
cui iuravi ne inducerem aquas Noe ultra supra terram:
sic iuravi ut non irascar tibi, et non increpem te.
10 Montes enim commovebuntur, et colles contremiscent:
misericordia autem mea non recedet a te,
et foedus pacis meae non movebitur:
dixit miserator tuus Dominus.
11 Paupercula tempestate convulsa, absque ulla consolatione.
Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos,
et fundabo te in sapphiris,
12 et ponam iaspidem propugnacula tua:
et portas tuas in lapides sculptos,
et omnes terminos tuos in lapides desiderabiles:
13 universos filios tuos doctos a Domino:
et multitudinem pacis filiis tuis.
14 Et in iustitia fundaberis:
recede procul a calumnia, quia non timebis:
et a pavore, quia non appropinquabit tibi.
15 Ecce accola veniet, qui non erat mecum,
advena quondam tuus adiungetur tibi.
16 Ecce ego creavi fabrum sufflantem in igne prunas, et proferentem vas in opus suum,
et ego creavi interfectorem ad disperdendum.

LIII. 4. ipse *sec. loc.*] *om.* . . . portabit 6. domin. posuit 7. aperuit 8. enarravit . . . abscisus 9. sua] eius 11. iustificavit ipse iustos servos meos 12. peccatum

LIV. 1. habebat 4. erubescas 9. super 10. a te] *om.* 11. sapphyris 12. sculptos] scalptos 16. in ignem

17 Omne vas, quod fictum est contra te, non dirigetur:
et omnem linguam resistentem tibi in iudicio, iudicabis.
XI. Haec est hereditas servorum Domini, et iustitia eorum apud me, dicit Dominus.

CAPUT LV.

1 Omnes sitientes venite ad aquas: et qui non habetis argentum,
properate, emite, et comedite:
venite, emite absque argento, et absque ulla commutatione vinum et lac.
2 Quare appenditis argentum non in panibus, et laborem vestrum non in saturitate?
Audite audientes me, et comedite bonum, et delectabitur in crassitudine anima vestra.
3 Inclinate aurem vestram, et venite ad me: audite, et vivet anima vestra,
et feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fideles.
4 Ecce testem populis dedi eum,
ducem ac praeceptorem Gentibus.
5 Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis:
et Gentes, quae te non cognoverunt, ad te current
propter Dominum Deum tuum, et sanctum Israel, quia glorificavit te.
II. 6 Quaerite Dominum, dum inveniri potest:
invocate eum, dum prope est.
7 Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas,
et revertatur ad Dominum, et miserebitur eius,
et ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscendum.
8 Non enim cogitationes meae, cogitationes vestrae:
neque viae vestrae, viae meae, dicit Dominus.
9 Quia sicut exaltantur caeli a terra,
sic exaltatae sunt viae meae a viis vestris,
et cogitationes meae a cogitationibus vestris.
10 Et quomodo descendit imber, et nix de caelo, et illuc ultra non revertitur,
sed inebriat terram, et infundit eam, et germinare eam facit,
et dat semen serenti, et panem comedenti:
11 sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo:
non revertetur ad me vacuum,
sed faciet quaecumque volui,
et prosperabitur in his, ad quae misi illud.
12 Quia in laetitia egrediemini, et in pace deducemini:
montes et colles cantabunt coram vobis laudem,
et omnia ligna regionis plaudent manu.
13 Pro saliunca ascendet abies, et pro urtica crescet myrtus:
et erit Dominus nominatus in signum aeternum, quod non auferetur.

CAPUT LVI.

1 Haec dicit Dominus: Custodite iudicium, et facite iustitiam:
quia iuxta est salus mea ut veniat, et iustitia mea ut reveletur.
2 Beatus vir, qui facit hoc,
et filius hominis, qui apprehendet istud:
custodiens sabbatum ne polluat illud,
custodiens manus suas ne faciat omne malum.
3 Et non dicat filius advenae, qui adhaeret Domino, dicens:
Separatione dividet me Dominus a populo suo:
et non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum.
4 Quia haec dicit Dominus Eunuchis: CXXXIII.
Qui custodierint sabbata mea, et elegerint quae ego volui, et tenuerint foedus meum:
5 dabo eis in domo mea, et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et filiabus:
nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.
6 Et filios advenae, qui adhaerent Domino, ut colant eum,
et diligant nomen eius, ut sint ei in servos:
omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, et tenentem foedus meum:
7 adducam eos in montem sanctum meum,
et laetificabo eos in domo orationis meae:
holocausta eorum, et victimae eorum placebunt mihi super altari meo:
quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.
8 Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel:
Adhuc congregabo ad eum congregatos eius.
9 Omnes bestiae agri venite ad devorandum, universae bestiae saltus.
10 Speculatores eius caeci omnes, nescierunt universi: canes muti non valentes latrare,
videntes vana, dormientes, et amantes somnia.
11 Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem:
ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam:
omnes in viam suam declinaverunt,
unusquisque ad avaritiam suam a summo usque ad novissimum.
12 Venite, sumamus vinum, et impleamur ebrietate:
et erit sicut hodie, sic et cras, et multo amplius.

LIV. 17. est] *om.*
LV. 1. O omnes 3. vobiscum] vobis . . . fidelis 5. gentes quas . . . non cogn. te 7. quoniam] quia 10. revertetur 12. egredimini
LVI. 2. adprehendit 4. Ego] *om.* 6. diligunt 7. altario

CAPUT LVII.

CXXXIV. 1 Iustus perit, et non est qui recogitet in corde suo:
et viri misericordiae colliguntur, quia non est qui intelligat,
a facie enim malitiae collectus est iustus.
2 Veniat pax, requiescat in cubili suo
qui ambulavit in directione sua.
CXXXV. 3 Vos autem accedite huc filii auguratricis:
semen adulteri, et fornicariae.
4 Super quem lusistis? super quem dilatastis os, et eiecistis linguam?
numquid non vos filii scelesti, semen mendax?
5 Qui consolamini in diis subter omne lignum frondosum,
immolantes parvulos in torrentibus, subter eminentes petras?
6 In partibus torrentis pars tua, haec est sors tua:
et ipsis effudisti libamen, obtulisti sacrificium.
numquid super his non indignabor?
7 Super montem excelsum et sublimem posuisti cubile tuum,
et illuc ascendisti ut immolares hostias.
8 Et post ostium, et retro postem posuisti memoriale tuum:
quia iuxta me discooperuisti, et suscepisti adulterum:
dilatasti cubile tuum, et pepigisti cum eis foedus:
dilexisti stratum eorum manu aperta.
9 Et ornasti te regi unguento, et multiplicasti pigmenta tua.
Misisti legatos tuos procul, et humiliata es usque ad inferos.
10 In multitudine viae tuae laborasti: non dixisti: Quiescam:
vitam manus tuae invenisti, propterea non rogasti.
11 Pro quo solicita timuisti, quia mentita es, et mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo?
quia ego tacens, et quasi non videns, et mei oblita es.
12 Ego annunciabo iustitiam tuam,
et opera tua non proderunt tibi.
13 Cum clamaveris, liberent te congregati tui,
et omnes eos auferet ventus, tollet aura:
Qui autem fiduciam habet mei, hereditabit terram, et possidebit montem sanctum meum.
14 Et dicam: Viam facite, praebete iter, declinate de semita,
auferte offendicula de via populi mei.
CXXXVI. 15 Quia haec dicit Excelsus, et sublimis habitans aeternitatem:
et sanctum nomen eius in excelso et in sancto habitans,
et cum contrito et humili spiritu:
ut vivificet spiritum humilium, et vivificet cor contritorum.
16 Non enim in sempiternum litigabo, neque usque ad finem irascar:
quia spiritus a facie mea egredietur, et flatus ego faciam.
17 Propter iniquitatem avaritiae eius iratus sum, et percussi eum: abscondi a te faciem meam, et indignatus sum:
et abiit vagus in via cordis sui.
18 Vias eius vidi, et sanavi eum, et reduxi eum,
et reddidi consolationes ipsi, et lugentibus eius.
19 Creavi fructum labiorum
pacem, pacem ei, qui longe est, et qui prope, dixit Dominus, et sanavi eum.
20 Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest,
et redundant fluctus eius in conculcationem et lutum.
21 Non est pax impiis, dicit Dominus Deus.

CAPUT LVIII.

1 Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, CXXX[illegible]
et annuncia populo meo scelera eorum,
et domui Iacob peccata eorum.
2 Me etenim de die in diem quaerunt, et scire vias meas volunt:
quasi gens, quae iustitiam fecerit, et iudicium Dei sui non dereliquerit:
rogant me iudicia iustitiae: appropinquare Deo volunt.
3 Quare ieiunavimus, et non aspexisti:
humiliavimus animas nostras, et nescisti?
Ecce in die ieiunii vestri invenitur voluntas vestra,
et omnes debitores vestros repetitis.
4 Ecce ad lites et contentiones ieiunatis,
et percutitis pugno impie.
Nolite ieiunare sicut usque ad hanc diem,
ut audiatur in excelso clamor vester.
5 Numquid tale est ieiunium, quod elegi,
per diem affligere hominem animam suam?
numquid contorquere quasi circulum caput suum,
et saccum et cinerem sternere?
numquid istud vocabis ieiunium, et diem acceptabilem Domino?
6 Nonne hoc est magis ieiunium, quod elegi?
dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes,
dimitte eos, qui confracti sunt, liberos,
et omne onus dirumpe.
7 Frange esurienti panem tuum, et egenos,
vagosque induc in domum tuam:

LVII. 1. non est] nemo est . . . quia] et 3. adulterii 4. eiecistis] iecistis 5. subter omne] super omne . . . eminentes] inminentes 6. effudistis . . . obtulistis 8. discoperuisti . . . foedus] *om.* 15. et cum contr.] *om.* et 17. faciem meam] *om.* 18. sanavi] dimisi 19. labiorum⌈ *Quat.* LXV. *Sequitur fol.* 531. 21. pax, dixit deus meus impiis

LVIII. 2. et quae iudicium . . . reliquerit 3. animam nostram . . . vestra] *om.* 6. demitte . . . disrumpe

cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris.
8 Tunc erumpet quasi mane lumen tuum,
et sanitas tua citius orietur,
et anteibit faciem tuam iustitia tua, et gloria Domini colliget te.
9 Tunc invocabis, et Dominus exaudiet: clamabis, et dicet: Ecce adsum.
si abstuleris de medio tui catenam,
et desieris extendere digitum, et loqui quod non prodest.
10 Cum effuderis esurienti animam tuam, et animam afflictam repleveris,
orietur in tenebris lux tua, et tenebrae tuae erunt sicut meridies.
11 Et requiem tibi dabit Dominus semper,
et implebit splendoribus animam tuam, et ossa tua liberabit,
et eris quasi hortus irriguus,
et sicut fons aquarum, cuius non deficient aquae.
12 Et aedificabuntur in te deserta saeculorum:
fundamenta generationis et generationis suscitabis:
et vocaberis aedificator sepium, avertens semitas in quietem.
13 Si averteris a sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo,
et vocaveris sabbatum delicatum, et sanctum Domini gloriosum,
et glorificaveris eum dum non facis vias tuas,
et non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem:
14 tunc delectaberis super Domino, et sustollam te super altitudines terrae,
et cibabo te hereditate Iacob patris tui.
os enim Domini locutum est.

CAPUT LIX.

VIII. 1 Ecce non est abbreviata manus Domini ut salvare nequeat,
neque aggravata est auris eius ut non exaudiat:
2 sed iniquitates vestrae diviserunt inter vos et Deum vestrum,
et peccata vestra absconderunt faciem eius a vobis ne exaudiret.
3 Manus enim vestrae pollutae sunt sanguine, et digiti vestri iniquitate:
labia vestra locuta sunt mendacium,
et lingua vestra iniquitatem fatur.
4 Non est qui invocet iustitiam, neque est qui iudicet vere:
sed confidunt in nihilo, et loquuntur vanitates:
conceperunt laborem, et pepererunt iniquitatem.
XIX. 5 Ova aspidum ruperunt, et telas araneae texuerunt:
qui comederit de ovis eorum, morietur:
et quod confotum est, erumpet in regulum.
6 Telae eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis:
opera eorum opera inutilia, et opus iniquitatis in manibus eorum.
7 Pedes eorum ad malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem innocentem:
cogitationes eorum cogitationes inutiles: vastitas et contritio in viis eorum.
8 Viam pacis nescierunt, et non est iudicium in gressibus eorum.
semitae eorum incurvatae sunt eis:
omnis qui calcat in eis, ignorat pacem.
9 Propter hoc elongatum est iudicium a nobis,
et non apprehendet nos iustitia:
Expectavimus lucem, et ecce tenebrae: CXL.
splendorem, et in tenebris ambulavimus.
10 Palpavimus sicut caeci parietem,
et quasi absque oculis attrectavimus:
impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.
11 Rugiemus quasi ursi omnes, et quasi columbae meditantes gememus.
expectavimus iudicium, et non est: salutem, et elongata est a nobis.
12 Multiplicatae sunt enim iniquitates nostrae coram te,
et peccata nostra responderunt nobis.
quia scelera nostra nobiscum, et iniquitates nostras cognovimus,
13 peccare et mentiri contra Dominum:
et aversi sumus ne iremus post tergum Dei nostri,
ut loqueremur calumniam et transgressionem:
concepimus, et locuti sumus de corde verba mendacii.
14 Et conversum est retrorsum iudicium, et iustitia longe stetit:
quia corruit in platea veritas, et aequitas non potuit ingredi.
15 Et facta est veritas in oblivionem:
et qui recessit a malo, praedae patuit:
Et vidit Dominus, et malum apparuit in oculis eius, quia non est iudicium. CXLI.
16 Et vidit quia non est vir: et aporiatus est, quia non est qui occurrat:
et salvavit sibi brachium suum, et iustitia eius ipsa confirmavit eum.
17 Indutus est iustitia ut lorica, et galea salutis in capite eius:
indutus est vestimentis ultionis, et opertus est quasi pallio zeli.
18 Sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis,
et vicissitudinem inimicis suis:
insulis vicem reddet.
19 Et timebunt qui ab Occidente, nomen Domini:
et qui ab ortu solis, gloriam eius:
cum venerit quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit:

LVIII. 9. digitum extendere 11. dominus dabit
LIX. 4. in nihili 8. in eis] in ea 9. a nobis] a vobis . . . nos] vos
10. caligosis 15. in oblivione 16. salvabit 17. vestimentum

20 et venerit Sion redemptor, et eis, qui
redeunt ab iniquitate in Iacob, dicit
Dominus.
21 Hoc foedus meum cum eis, dicit Dominus:
Spiritus meus, qui est in te, et verba
mea, quae posui in ore tuo,
non recedent de ore tuo, et de ore semi-
nis tui, et de ore seminis seminis tui,
dicit Dominus,
amodo et usque in sempiternum.

CAPUT LX.

CXLII. 1 Surge illuminare Ierusalem: quia venit
lumen tuum, et gloria Domini super
te orta est.
2 Quia ecce tenebrae operient terram, et
caligo populos:
super te autem orietur Dominus, et gloria
eius in te videbitur.
3 Et ambulabunt Gentes in lumine tuo,
et reges in splendore ortus tui.
4 Leva in circuitu oculos tuos, et vide:
omnes isti congregati sunt, venerunt tibi:
filii tui de longe venient, et filiae tuae
de latere surgent.
5 Tunc videbis, et afflues, mirabitur et dila-
tabitur cor tuum
quando conversa fuerit ad te multitudo
maris, fortitudo Gentium venerit tibi:
6 inundatio camelorum operiet te, drome-
darii Madian et Epha:
omnes de Saba venient, aurum et thus
deferentes, et laudem Domino annunci-
antes.
7 Omne pecus Cedar congregabitur tibi,
arietes Nabaioth ministrabunt tibi:
offerentur super placabili altari meo,
et domum maiestatis meae glorificabo.
8 Qui sunt isti, qui ut nubes volant, et
quasi columbae ad fenestras suas?
9 Me enim insulae expectant, et naves maris
in principio
ut adducam filios tuos de longe:
argentum eorum, et aurum eorum cum eis
nomini Domini Dei tui, et sancto Israel,
quia glorificavit te.
10 Et aedificabunt filii peregrinorum muros
tuos,
et reges eorum ministrabunt tibi:
in indignatione enim mea percussi te: et
in reconciliatione mea misertus sum tui.
11 Et aperientur portae tuae iugiter: die
ac nocte non claudentur,
ut afferatur ad te fortitudo Gentium, et
reges earum adducantur.
12 Gens enim et regnum, quod non servierit
tibi, peribit:
et Gentes solitudine vastabuntur.
13 Gloria Libani ad te veniet, abies et buxus,
et pinus simul
ad ornandum locum sanctificationis meae,
et locum pedum meorum glorificabo.
14 Et venient ad te curvi filii eorum, qui
humiliaverunt te,
et adorabunt vestigia pedum tuorum
omnes, qui detrahebant tibi,
et vocabunt te Civitatem Domini, Sion
sancti Israel.
15 Pro eo quod fuisti derelicta, et odio ha-
bita, et non erat qui per te transiret,
ponam te in superbiam saeculorum, gau-
dium in generationem et generatio-
nem:
16 et suges lac Gentium, et mamilla regum
lactaberis:
et scies quia ego Dominus salvans te, et
redemptor tuus fortis Iacob.
17 Pro aere afferam aurum, et pro ferro
afferam argentum:
et pro lignis aes, et pro lapidibus ferrum:
et ponam visitationem tuam pacem,
et praepositos tuos iustitiam.
18 Non audietur ultra iniquitas in terra tua,
vastitas et contritio in terminis tuis,
et occupabit salus muros tuos, et portas
tuas laudatio.
19 Non erit tibi amplius sol ad lucendum
per diem, nec splendor lunae illumina-
bit te:
sed erit tibi Dominus in lucem sempiter-
nam, et Deus tuus in gloriam tuam.
20 Non occidet ultra sol tuus, et luna tua
non minuetur:
quia erit tibi Dominus in lucem sempiter-
nam, et complebuntur dies luctus tui.
21 Populus autem tuus omnes iusti, in per-
petuum hereditabunt terram,
germen plantationis meae, opus manus
meae ad glorificandum.
22 Minimus erit in mille, et parvulus in
gentem fortissimam:
ego Dominus in tempore eius subito faciam
istud.

CAPUT LXI.

1 Spiritus Domini super me, CXLII.
eo quod unxerit Dominus me: ad annun-
ciandum mansuetis misit me,
ut mederer contritis corde, et praedicarem
captivis indulgentiam, et clausis aper-
tionem:
2 ut praedicarem annum placabilem Domino,
et diem ultionis Deo nostro: ut con-
solarer omnes lugentes:
3 ut ponerem lugentibus Sion: et darem
eis coronam pro cinere,
oleum gaudii pro luctu, pallium laudis
pro spiritu moeroris:
et vocabuntur in ea fortes iustitiae, plan-
tatio Domini ad glorificandum.

LIX. 20. in Iacob] et Iac. 21. recedet . . . *om.* et de ore seminis seminis tui . . . dixit

LX. 1. Ierusalem] *om.* 4. in latere surgunt 5. aflues et mirabitur 6. dromedariae Mediam et Epham 7. Caedar . . . offeruntur 9. sancti 11. die et nocte et . . . ut] *additur postea* 12. gens solitud. vastabitur 14. et omnes 20. erit tibi Dom.] dominus erit

LXI. 1. *clusis 2. domini . . . lugentes] gentes

4 Et aedificabunt deserta a saeculo, et ruinas antiquas erigent,
et instaurabunt civitates desertas, dissipatas in generationem et generationem.
5 Et stabunt alieni, et pascent pecora vestra:
et filii peregrinorum agricolae et vinitores vestri erunt.
6 Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini: Ministri Dei nostri, dicetur vobis:
Fortitudinem Gentium comedetis, et in gloria earum superbietis.
7 Pro confusione vestra duplici, et rubore laudabunt partem suam:
propter hoc in terra sua duplicia possidebunt,
LII.] laetitia sempiterna erit eis.
LIV.) 8 Quia ego Dominus diligens iudicium, et odio habens rapinam in holocausto:
et dabo opus eorum in veritate, et foedus perpetuum feriam eis.
9 Et scient in Gentibus semen eorum, et germen eorum in medio populorum:
omnes, qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.
LIII.] 10 Gaudens gaudebo in Domino, et exultabit anima mea in Deo meo:
LV.) quia induit me vestimentis salutis: et indumento iustitiae circumdedit me,
quasi sponsum decoratum corona,
et quasi sponsam ornatam monilibus suis.
11 Sicut enim terra profert germen suum, et sicut hortus semen suum germinat,
sic Dominus Deus germinabit iustitiam, et laudem coram universis Gentibus.

CAPUT LXII.

1 Propter Sion non tacebo, et propter Ierusalem non quiescam,
donec egrediatur ut splendor iustus eius, et salvator eius ut lampas accendatur.
2 Et videbunt Gentes iustum tuum, et cuncti reges inclytum tuum:
et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit.
3 Et eris corona gloriae in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui.
4 Non vocaberis ultra Derelicta: et terra tua non vocabitur amplius Desolata:
sed vocaberis Voluntas mea in ea, et terra tua inhabitata.
quia complacuit Domino in te: et terra tua inhabitabitur.
5 Habitabit enim iuvenis cum virgine, et habitabunt in te filii tui.
Et gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus.
6 Super muros tuos Ierusalem constitui custodes,
tota die, et tota nocte in perpetuum non tacebunt.
Qui reminiscimini Domini, ne taceatis,
7 et ne detis silentium ei, donec stabiliat, et donec ponat Ierusalem laudem in terra.
8 Iuravit Dominus in dextera sua, et in brachio fortitudinis suae: CXLVI.
Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis:
et si biberint filii alieni vinum tuum, in quo laborasti.
9 Quia qui congregant illud, comedent, et laudabunt Dominum:
et qui comportant illud, bibent in atriis sanctis meis.
10 Transite, transite per portas, praeparate viam populo,
planum facite iter, eligite lapides, et elevate signum ad Populos.
11 Ecce Dominus auditum fecit in extremis terrae,
dicite filiae Sion: Ecce salvator tuus venit:
ecce merces eius cum eo, et opus eius coram illo.
12 Et vocabunt eos, Populus sanctus, redempti a Domino.
Tu autem vocaberis: Quaesita civitas, et non Derelicta.

CAPUT LXIII.

1 Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?
iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suae.
Ego, qui loquor iustitiam, et propugnator sum ad salvandum.
2 Quare ergo rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari?
3 Torcular calcavi solus, et de Gentibus non est vir mecum:
calcavi eos in furore meo, et conculcavi eos in ira mea:
et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea,
et omnia indumenta mea inquinavi.
4 Dies enim ultionis in corde meo annus redemptionis meae venit.
5 Circumspexi, et non erat auxiliator: quaesivi et non fuit qui adiuvaret:
et salvavit mihi brachium meum, et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.
6 Et conculcavi populos in furore meo, et inebriavi eos in indignatione mea,
et detraxi in terram virtutem eorum.
7 Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus, quae reddidit nobis Dominus, CXLVII.
et super multitudinem bonorum domui Israel, quae largitus est eis
secundum indulgentiam suam, et secundum multitudinem misericordiarum suarum.

LXI. 7. suam] eorum 8. in holocaustum 9. scietur . . . illos] eos 10. exultavit

LXII. 2. nominavit 4. sed vocabitur . . . inhabitabitur 5. sponsam gaudebit 6. in perpet.] perpetuo 7. et ponat 9. congregabunt 10. ad populum

LXIII. 5. salvabit 6. in terra

8 Et dixit: Verumtamen populus meus est, filii non negantes: et factus est eis salvator.
9 In omni tribulatione eorum non est tribulatus,
et angelus faciei eius salvavit eos:
in dilectione sua, et in indulgentia sua ipse redemit eos,
et portavit eos, et elevavit eos cunctis diebus saeculi.
10 Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, et afflixerunt spiritum sancti eius:
et conversus est eis in inimicum, et ipse debellavit eos.
11 Et recordatus est dierum saeculi Moysi, et populi sui:
Ubi est qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui?
ubi est qui posuit in medio eius spiritum sancti sui?
12 Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio maiestatis suae,
qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum:
13 qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem:
14 quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor eius fuit:
sic adduxisti populum tuum ut faceres tibi nomen gloriae.

CXLVIII. 15 Attende de caelo, et vide de habitaculo sancto tuo, et gloriae tuae:
ubi est zelus tuus, et fortitudo tua,
multitudo viscerum tuorum, et miserationum tuarum? super me continuerunt se.
16 Tu enim pater noster, et Abraham nescivit nos, et Israel ignoravit nos:
tu Domine pater noster, redemptor noster, a saeculo nomen tuum.
17 Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis:
indurasti cor nostrum ne timeremus te?
convertere propter servos tuos, tribus hereditatis tuae.
18 Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum: hostes nostri
conculcaverunt sanctificationem tuam.
19 Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri,
neque invocaretur nomen tuum super nos.

CAPUT LXIV.

1 Utinam dirumperes caelos, et descenderes:
a facie tua montes defluerent.
2 Sicut exustio ignis tabescerent, aquae arderent igni,
ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis:
a facie tua gentes turbarentur.
3 Cum feceris mirabilia, non sustinebimus:
descendisti, et a facie tua montes defluxerunt.
4 A saeculo non audierunt, neque auribus perceperunt:
oculus non vidit, Deus absque te, quae praeparasti expectantibus te.
5 Occurristi laetanti, et facienti iustitiam:
in viis tuis recordabuntur tui:

Ecce tu iratus es, et peccavimus: in ipsis fuimus semper, et salvabimur. CXLI
6 Et facti sumus ut immundus omnes nos,
et quasi pannus menstruatae universae iustitiae nostrae;
et cecidimus quasi folium universi, et iniquitates nostrae quasi ventus abstulerunt nos.
7 Non est qui invocet nomen tuum: qui consurgat, et teneat te;
abscondisti faciem tuam a nobis, et allisisti nos in manu iniquitatis nostrae.
8 Et nunc Domine, pater noster es tu, nos vero lutum:
et fictor noster tu, et opera manuum tuarum omnes nos.
9 Ne irascaris Domine satis, et ne ultra memineris iniquitatis nostrae:
ecce respice, populus tuus omnes nos.
10 Civitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Ierusalem
desolata est. 11 Domus sanctificationis nostrae, et gloriae nostrae,
ubi laudaverunt te patres nostri,
facta est in exustionem ignis,
et omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas.
12 Numquid super his continebis te Domine, tacebis, et affliges nos vehementer?

CAPUT LXV.

1 Quaesierunt me qui ante non interrogabant, invenerunt qui non quaesierunt me.

Dixi: Ecce ego, ecce ego ad Gentem, quae non invocabat nomen meum. CL
2 Expandi manus meas tota die ad populum incredulum,
qui graditur in via non bona post cogitationes suas.
3 Populus qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam semper:
qui immolant in hortis, et sacrificant super lateres:
4 qui habitant in sepulchris, et in delubris idolorum dormiunt:
qui comedunt carnem suillam, et ius profanum in vasis eorum.
5 Qui dicunt: Recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es:
isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.
6 Ecce scriptum est coram me:
non tacebo, sed reddam et retribuam in sinum eorum

LXIII. 9. et levavit 10. sanctum eius 11. Moysi pop. sui 13. duxit 17. convert.] revertere 19. quasi] sicut

LXIV. 1. disrumperes 8. noster et opera 10. desol. est. [11] Domus] desolata domus 11. in exustione

LXV. 1. invocab.] vocabat 2. in via] via 5. ardens] ardebit 6. *om.* est . . . sinu

7 iniquitates vestras, et iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus,
qui sacrificaverunt super montes, et super colles exprobraverunt mihi,
et remetiar opus eorum primum in sinu eorum.

:LI. 8 Haec dicit Dominus:
Quomodo si inveniatur granum in botro, et dicatur: Ne dissipes illud, quoniam benedictio est:
sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum.
9 Et educam de Iacob semen, et de Iuda possidentem montes meos:
et hereditabunt eam electi mei, et servi mei habitabunt ibi.
10 Et erunt campestria in caulas gregum, et vallis Achor in cubile armentorum populo meo qui requisierunt me.
11 Et vos, qui dereliquistis Dominum, qui obliti estis montem sanctum meum,
qui ponitis Fortunae mensam, et libatis super eam.
12 Numerabo vos in gladio, et omnes in caede corruetis:
pro eo quod vocavi, et non respondistis: locutus sum, et non audistis:
et faciebatis malum in oculis meis, et quae nolui, elegistis.

II. 13 Propter hoc haec dicit Dominus Deus:
Ecce servi mei comedent, et vos esurietis:
ecce servi mei bibent, et vos sitietis:
14 ecce servi mei laetabuntur, et vos confundemini:
ecce servi mei laudabunt prae exultatione cordis,
et vos clamabitis prae dolore cordis, et prae contritione spiritus ululabitis.
15 Et dimittetis nomen vestrum in iuramentum electis meis: et interficiet te Dominus Deus,
et servos suos vocabit nomine alio.
16 In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo amen:
et qui iurat in terra, iurabit in Deo amen:
quia oblivioni traditae sunt angustiae priores, et quia absconditae sunt ab oculis meis.
17 Ecce enim ego creo caelos novos, et terram novam:
et non erunt in memoria priora, et non ascendent super cor.
18 Sed gaudebitis et exultabitis usque in sempiternum in his, quae ego creo:

I. Quia ecce ego creo Ierusalem exultationem, et populum eius gaudium.
19 Et exultabo in Ierusalem, et gaudebo in populo meo: et non audietur in eo ultra vox fletus et vox clamoris.
20 Non erit ibi amplius infans dierum, et senex qui non impleat dies suos:
quoniam puer centum annorum morietur, et peccator centum annorum maledictus erit.
21 Et aedificabunt domos, et habitabunt:
et plantabunt vineas, et comedent fructus earum.
22 Non aedificabunt, et alius habitabit:
non plantabunt, et alius comedet:
secundum enim dies ligni, erunt dies populi mei, et opera manuum eorum inveterabunt:
23 electi mei non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione:
quia semen benedictorum Domini est, et nepotes eorum cum eis.
24 Eritque antequam clament, ego exaudiam:
adhuc illis loquentibus, ego audiam.
25 Lupus et agnus pascentur simul,
leo et bos comedent paleas: et serpenti pulvis panis eius:
non nocebunt, neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus.

CAPUT LXVI.

1 Haec dicit Dominus: CLIIII.
Caelum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum:
quae est ista Domus, quam aedificabitis mihi? et quis est iste locus quietis meae?
2 Omnia haec manus mea fecit, et facta sunt universa ista, dicit Dominus.
ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos?
3 Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum: qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem: CLV.
qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat:
qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo.
Haec omnia elegerunt in viis suis, et in abominationibus suis anima eorum delectata est.
4 Unde et ego eligam illusiones eorum: et quae timebant, adducam eis:
quia vocavi, et non erat qui responderet: locutus sum, et non audierunt:
feceruntque malum in oculis meis, et quae nolui elegerunt.
5 Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum eius:
dixerunt fratres vestri odientes vos, et abiicientes propter nomen meum:
glorificetur Dominus, et videbimus in laetitia vestra: ipsi autem confundentur.

6 Vox populi de civitate, vox de templo, CLV(I).
vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.

LXV. 7. super mont. *etc.*] semper in montes et in colles 9. eam] ea 15. in iuram.] *om.* in . . . vocavit 16. meis] nostris 21. fructum 22. dies enim 24. exaudiam 25. et leo et bus

LXVI. 1. sedis . . . terra autem] et terra . . . quae ista . . . quis est] qui 2. pauperculum] pauperem 3. excerebret] excelebret 5. tremetis

7 Antequam parturiret, peperit, antequam veniret partus eius, peperit masculum.
8 Quis audivit umquam tale? et quis vidit huic simile?
numquid parturiet terra in die una? aut parietur gens simul,
quia parturivit et peperit Sion filios suos?
9 Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus?
si ego, qui generationem ceteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus tuus?
10 Laetamini cum Ierusalem, et exultate in ea omnes qui diligitis eam:
gaudete cum ea gaudio universi, qui lugetis super eam:
11 ut sugatis, et repleamini ab ubere consolationis eius:
ut mulgeatis, et deliciis affluatis ab omnimoda gloria eius.
12 Quia haec dicit Dominus:
Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis,
et quasi torrentem inundantem gloriam Gentium, quam sugetis:
ad ubera portabimini, et super genua blandientur vobis.
13 Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos,
et in Ierusalem consolabimini.
14 Videbitis, et gaudebit cor vestrum,
et ossa vestra quasi herba germinabunt,
et cognoscetur manus Domini servis eius,
et indignabitur inimicis suis.
CLVI(I). 15 Quia ecce Dominus in igne veniet, et quasi turbo quadrigae eius:
reddere in indignatione furorem suum, et increpationem suam in flamma ignis:
16 quia in igne Dominus diiudicabit, et in gladio suo ad omnem carnem,
et multiplicabuntur interfecti a Domino,
17 qui sanctificabantur, et mundos se putabant in hortis post ianuam intrinsecus,
qui comedebant carnem suillam, et abominationem et murem:
simul consumentur, dicit Dominus.
18 Ego autem opera eorum, et cogitationes CLVII
eorum: venio ut congregem cum omnibus gentibus et linguis:
et venient et videbunt gloriam meam.
19 Et ponam in eis signum, et mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad Gentes
in mare, in Africam, et Lydiam tendentes sagittam: in Italiam et Graeciam,
ad insulas longe, ad eos, qui non audierunt de me, et non viderunt gloriam meam.
Et annunciabunt gloriam meam Gentibus,
20 et adducent omnes fratres vestros de cunctis Gentibus donum Domino
in equis, et in quadrigis, et in lecticis, et in mulis, et in carrucis,
ad montem sanctum meum Ierusalem, dicit Dominus,
quomodo si inferant filii Israel munus in vase mundo in domum Domini.
21 Et assumam ex eis in sacerdotes, et levitas, dicit Dominus:
22 quia sicut caeli novi, et terra nova, quae ego facio stare coram me, dicit Dominus:
sic stabit semen vestrum, et nomen vestrum.
23 Et erit mensis ex mense, et sabbatum ex sabbato:
veniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit Dominus.
24 Et egredientur, et videbunt cadavera virorum, qui praevaricati sunt in me:
vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur:
et erunt usque ad satietatem visionis omni carni.

PROPHETIA IEREMIAE

CAPUT I.

1 Verba Ieremiae filii Helciae, de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth, in Terra Beniamin.
2 Quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Iosiae filii Amon regis Iuda, in tertiodecimo anno regni eius.
3 Et factum est in diebus Ioakim filii Iosiae regis Iuda,
usque ad consummationem undecimi anni Sedeciae filii Iosiae regis Iuda,

---

LXVI. 8. terram . . . quia parturiit 12. ad ubera] ab ubera *(sic)* 13. vos et] *om.* et . . . in Hierus. consolamini 14. super servis 15. et quasi] *om.* et 16. diiudicatur 17. ianuam] unam 19. ad gentem in mari in Africa in Lydia tenentes 21. et in levitas . . . stare facio 24. vermes . . . morientur . . . carni. Amen.

Post quintum Quaternionis LXV. *folium post subscriptionem:* EXPLICIT LIBER ESAIAE PROPHETAE, *incipit Quat.* LXVI. *Sequitur fol.* 536, *in quo legitur:* Hieremias propheta cui hic prologus scribitur - - - provocare. EXPLICIT PROLOGUS. INCIP. TITULI HIEREMIAE PROP. *Sunt autem tituli* CLXIII. *Sequitur:* EXPLICIUNT CAPITULA HIEREMIAE PROPHETAE. INCIPIT LIBER EIUSDEM.

I. 1. Hieremiae *(et sic ubique)* 3. Ioacim . . . Sedechiae

usque ad transmigrationem Ierusalem, in
mense quinto.
I. 4 Et factum est verbum Domini ad me,
dicens:
5 Priusquam te formarem in utero, novi te:
et antequam exires de vulva, sanctificavi te,
et prophetam in Gentibus dedi te.
6 Et dixi, A a a, Domine Deus, ecce nescio
loqui, quia puer ego sum.
7 Et dixit Dominus ad me: Noli dicere:
Puer sum:
quoniam ad omnia, quae mittam te, ibis:
et universa, quaecumque mandavero tibi,
loquéris.
8 Ne timeas a facie eorum:
quia tecum ego sum ut eruam te, dicit
Dominus.
9 Et misit Dominus manum suam, et tetigit
os meum:
et dixit Dominus ad me: Ecce dedi verba
mea in ore tuo:
10 ecce constitui te hodie super Gentes, et
super regna
ut evellas, et destruas, et disperdas, et
dissipes,
et aedifices, et plantes.
II. 11 Et factum est verbum Domini ad me,
dicens:
Quid tu vides Ieremia?
Et dixi: Virgam vigilantem ego video.
12 Et dixit Dominus ad me: Bene vidisti,
quia vigilabo ego super verbo meo ut
faciam illud.
III. 13 Et factum est verbum Domini secundo ad
me, dicens: Quid tu vides?
Et dixi: Ollam succensam ego video,
et faciem eius a facie Aquilonis.
14 Et dixit Dominus ad me:
Ab Aquilone pandetur malum super omnes
habitatores terrae.
15 Quia ecce ego convocabo omnes cognationes
regnorum Aquilonis, ait Dominus:
et venient et ponent unusquisque solium
suum in introitu portarum Ierusalem,
et super omnes muros eius in circuitu,
et super universas urbes Iuda.
16 Et loquar iudicia mea* cum eis super
omnem malitiam eorum,
qui dereliquerunt me, et libaverunt diis
alienis,
et adoraverunt opus manuum suarum.
17 Tu ergo accinge lumbos tuos, et surge,
et loquere ad eos omnia quae ego
praecipio tibi.
Ne formides a facie eorum: nec enim
timere te faciam vultum eorum.
18 Ego quippe dedi te hodie in civitatem
munitam, et in columnam ferream,
et in murum aereum, super omnem terram,
regibus Iuda, principibus eius, et sacerdotibus, et populo terrae.
19 Et bellabunt adversum te, et non praevalebunt:
quia ego tecum sum, ait Dominus, ut
liberem te.

CAPUT II.

1 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
2 Vade, et clama in auribus Ierusalem,
dicens: Haec dicit Dominus:
Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, et charitatem desponsationis
tuae,
quando secuta es me in deserto, in terra,
quae non seminatur.
3 Sanctus Israel Domino, primitiae frugum
eius:
omnes, qui devorant eum, delinquunt:
mala venient super eos, dicit Dominus.
4 Audite verbum Domini domus Iacob, et IIII.
omnes cognationes domus Israel:
5 Haec dicit Dominus:
Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis,
quia elongaverunt a me, et ambulaverunt
post vanitatem, et vani facti sunt?
6 et non dixerunt: Ubi est Dominus, qui
ascendere nos fecit de Terra Aegypti:
qui traduxit nos per desertum,
per terram inhabitabilem et inviam,
per terram sitis, et imaginem mortis,
per terram in qua non ambulavit vir,
neque habitavit homo?
7 Et induxi vos in terram Carmeli,
ut comederetis fructum eius, et optima
illius:
et ingressi contaminastis terram meam,
et hereditatem meam posuistis in abominationem.
8 Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus? V.
et tenentes legem nescierunt me,
et pastores praevaricati sunt in me:
et prophetae prophetaverunt in Baal, et
idola secuti sunt.
9 Propterea adhuc iudicio contendam vobiscum, ait Dominus,
et cum filiis vestris disceptabo.
10 Transite ad insulas Cethim, et videte:
et in Cedar mittite, et considerate vehementer:
et videte si factum est huiuscemodi.
11 Si mutavit gens deos suos, et certe ipsi
non sunt dii:
populus vero meus mutavit gloriam suam VI.
in idolum.
12 Obstupescite caeli super hoc,
et portae eius desolamini vehementer,
dicit Dominus.
13 Duo enim mala fecit populus meus:
Me dereliquerunt fontem aquae vivae, et
foderunt sibi cisternas,
cisternas dissipatas, quae continere non
valent aquas.
14 Numquid servus est Israel, aut vernaculus?
quare ergo factus est in praedam?

I. 18. Iuda munitas 16. omni malitia

II. 2. et caritatem tuam et caritatem desponsationis . . . me es 5. in me patres vestri 6. transduxit . . . habitabit 8. Bahal 10. Ceththiim . . . Caedar 11. suos] *om.* 13. *ed. Francf. om.* cisternas *alterum*

15 Super eum rugierunt leones, et dederunt vocem suam,
posuerunt terram eius in solitudinem:
civitates eius exustae sunt, et non est qui habitet in eis.
16. Filii quoque Mempheos et Taphnes constupraverunt te usque ad verticem.
17 Numquid non istud factum est tibi,
quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?
18 Et nunc quid tibi vis in via Aegypti, ut bibas aquam turbidam?
et quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam fluminis?
19 Arguet te malitia tua, et aversio tua increpabit te.
Scito, et vide quia malum et amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum,
et non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.
20 A saeculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea,
et dixisti: Non serviam.
In omni enim colle sublimi, et sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix.
VII. 21 **E**go autem plantavi te vineam electam, omne semen verum:
quomodo ergo conversa es mihi in pravum vinea aliena?
22 Si laveris te nitro, et multiplicaveris tibi herbam borith,
maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.
VIII. 23 **Q**uomodo dicis: Non sum polluta, post Baalim non ambulavi?
vide vias tuas in convalle, scito quid feceris:
cursor levis explicans vias suas.
24 Onager assuetus in solitudine,
in desiderio animae suae attraxit ventum amoris sui:
nullus avertet eam:
omnes, qui quaerunt eam, non deficient:
in menstruis eius invenient eam.
25 Prohibe pedem tuum a nuditate, et guttur tuum a siti.
Et dixisti: Desperavi, nequaquam faciam:
adamavi quippe alienos, et post eos ambulabo.
26 Quomodo confunditur fur quando deprehenditur,
sic confusi sunt domus Israel,
ipsi et reges eorum, principes, et sacerdotes, et prophetae eorum,
27 dicentes ligno: Pater meus es tu: et lapidi: Tu me genuisti.
verterunt ad me tergum, et non faciem,
et in tempore afflictionis suae dicent: Surge, et libera nos.
28 Ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi?
surgant et liberent te in tempore afflictionis tuae:
secundum numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui Iuda.
29 Quid vultis mecum iudicio contendere?
omnes dereliquistis me, dicit Dominus.
30 Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt:
devoravit gladius vester prophetas vestros,
quasi leo vastator 31 generatio vestra.
Videte verbum Domini:
Numquid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina? VIIII
quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ultra ad te?
32 Numquid obliviscetur virgo ornamenti sui,
aut sponsa fasciae pectoralis suae?
populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris.
33 Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quaerendam dilectionem,
quae insuper et malitias tuas docuisti vias tuas,
34 et in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum et innocentum?
non in fossis inveni eos, sed in omnibus, quae supra memoravi.
35 Et dixisti: Absque peccato et innocens ego sum:
et propterea avertatur furor tuus a me.
Ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi.
36 Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas!
et ab Aegypto confundéris, sicut confusa es ab Assur.
37 Nam et ab ista egredieris, et manus tuae erunt super caput tuum:
quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum in ea.

CAPUT III.

1 **V**ulgo dicitur: I.
Si dimiserit vir uxorem suam,
et recedens ab eo, duxerit virum alterum:
numquid revertetur ad eam ultra?
numquid non polluta, et contaminata erit mulier illa?
tu autem fornicata es cum amatoribus multis:
tamen revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te.
2 Leva oculos tuos in directum, et vide ubi non prostrata sis:
in viis sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine:
et polluisti terram in fornicationibus tuis, et in malitiis tuis.
3 Quam ob rem prohibitae sunt stillae pluviarum, et serotinus imber non fuit:
frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.
4 Ergo saltem amodo voca me:
Pater meus, dux virginitatis meae tu es:

II. 16. Memfaeos et Tafneos 19. increpavit 21. mihi] *om.* 22. borith] burith 23. Bahalim 31. venimus 32. obliviscitur . . . aut] *om.* 34. innocentium 35. et innocens] *om.* et . . . et propterea] *om.* et 36. quia vilis es facta 37. in ea] *om.*
III. 1. et ego suscipiam te] *om.*

5 numquid irascéris in perpetuum, aut perseverabis in finem?
Ecce locuta es, et fecisti mala, et potuisti.
I. 6 Et dixit Dominus ad me in diebus Iosiae regis:
Numquid vidisti quae fecerit aversatrix Israel?
abiit sibimet super omnem montem excelsum, et sub omni ligno frondoso, et fornicata est ibi.
7 Et dixi, cum fecisset haec omnia: Ad me revertere: et non est reversa.
Et vidit praevaricatrix soror eius Iuda,
8 quia pro eo, quod moechata esset aversatrix Israel, dimisissem eam, et dedissem ei libellum repudii:
et non timuit praevaricatrix Iuda soror eius,
sed abiit, et fornicata est etiam ipsa.
9 Et facilitate fornicationis suae contaminavit terram,
et moechata est cum lapide et ligno.
10 Et in omnibus his non est reversa ad me praevaricatrix soror eius Iuda in toto corde suo,
sed in mendacio, ait Dominus.
I. 11 Et dixit Dominus ad me:
Iustificavit animam suam aversatrix Israel, comparatione praevaricatricis Iudae.
12 Vade, et clama sermones istos contra Aquilonem, et dices:
Revertere aversatrix Israel, ait Dominus,
et non avertam faciem meam a vobis:
quia sanctus ego sum, dicit Dominus,
et non irascar in perpetuum.
13 Verumtamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum praevaricata es:
et dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso,
et vocem meam non audisti, ait Dominus.
I. 14 Convertimini filii revertentes, dicit Dominus:
quia ego vir vester:
et assumam vos unum de civitate, et duos de cognatione,
et introducam vos in Sion.
15 Et dabo vobis pastores iuxta cor meum,
et pascent vos scientia et doctrina.
16 Cumque multiplicati fueritis, et creveritis in terra
in diebus illis, ait Dominus: non dicent ultra: Arca testamenti Domini:
neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius:
nec visitabitur, nec fiet ultra.
17 In tempore illo vocabunt Ierusalem Solium Domini:
et congregabuntur ad eam omnes Gentes in nomine Domini in Ierusalem,
et non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi.
18 In diebus illis ibit domus Iuda ad domum Israel,
et venient simul de terra Aquilonis ad terram, quam dedi patribus vestris.
19 Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios,
et tribuam tibi terram desiderabilem,
hereditatem praeclaram exercituum Gentium?
Et dixi: Patrem vocabis me, et post me ingredi non cessabis.
20 Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum,
sic contempsit me domus Israel, dicit Dominus.
21 Vox in viis audita est, ploratus et ululatus filiorum Israel:
quoniam iniquam fecerunt viam suam, obliti sunt Domini Dei sui.
22 Convertimini filii revertentes, et sanabo aversiones vestras. XIIII.
Ecce nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.
23 Vere mendaces erant colles, et multitudo montium:
vere in Domino Deo nostro salus Israel.
24 Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra,
greges eorum, et armenta eorum,
filios eorum, et filias eorum.
25 Dormiemus in confusione nostra, et operiet nos ignominia nostra:
quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos, et patres nostri ab adolescentia nostra usque ad diem hanc:
et non audivimus vocem Domini Dei nostri.

CAPUT IV.

1 Si revertéris Israel, ait Dominus, ad me convertere: XV.
si abstuleris offendicula tua
a facie mea, non commoveberis.
2 Et iurabis: Vivit Dominus in veritate, et in iudicio, et in iustitia:
et benedicent eum Gentes, ipsumque laudabunt.
3 Haec enim dicit Dominus viro Iuda, et Ierusalem:
Novate vobis novale, et nolite serere super spinas:
4 circumcidimini Domino, et auferte praeputia cordium vestrorum
viri Iuda, et habitatores Ierusalem:
ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea,
et succendatur, et non sit qui extinguat,
propter malitiam cogitationum vestrarum.

III. 6. sub omne lignum frondosum 7. Ad me convertere 9. et cum ligno 10. sed in mendacio, ait Dominus] *supplevit corr.* 11. Iuda 12. faciem] *suppl. corr.* 13. Verumtamen] Tamen 15. pastorem 17. post prav.] in pravitate 19. in filiis 23. et multitudo] *om.* et 24. filias earum 25. hunc diem

IV. 1. revert.] converteris . . . tua] *om.* . . . commoveris 2. et iustitia 3. novales

XVI. 5 **Annunciate** in Iuda, et in Ierusalem auditum facite:
loquimini, et canite tuba in terra:
clamate fortiter, et dicite: congregamini, et ingrediamur civitates munitas,
6 levate signum in Sion. Confortamini, nolite stare,
quia malum ego adduco ab Aquilone, et contritionem magnam.
7 Ascendit leo de cubili suo, et praedo Gentium se levavit:
egressus est de loco suo ut ponat terram tuam in solitudinem:
civitates tuae vastabuntur, remanentes absque habitatore.
8 Super hoc accingite vos ciliciis, plangite et ululate:
quia non est aversa ira furoris Domini a nobis.
9 Et erit in die illa, dicit Dominus:
Peribit cor regis, et cor principum:
et obstupescent sacerdotes, et prophetae consternabuntur.
10 Et dixi: Heu, heu, heu Domine Deus,
ergone decepisti populum istum et Ierusalem, dicens: Pax erit vobis:
et ecce pervenit gladius usque ad animam?
XVII. 11 **In** tempore illo dicetur populo huic et Ierusalem:
Ventus urens in viis, quae sunt in deserto viae filiae populi mei, non ad ventilandum, et ad purgandum.
12 Spiritus plenus ex his veniet mihi:
et nunc ego loquar iudicia mea cum eis.
13 Ecce quasi nubes ascendet, et quasi tempestas currus eius:
velociores aquilis equi illius:
vae nobis quoniam vastati sumus.
14 Lava a malitia cor tuum Ierusalem, ut salva fias:
usquequo morabuntur in te cogitationes noxiae?
15 Vox enim annunciantis a Dan, et notum facientis idolum de monte Ephraim.
16 Dicite gentibus:
Ecce auditum est in Ierusalem
custodes venire de terra longinqua, et dare super civitates Iuda vocem suam.
17 Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro:
quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus.
18 Viae tuae, et cogitationes tuae fecerunt haec tibi:
ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum.
XVIII. 19 **Ventrem** meum, ventrem meum doleo,
sensus cordis mei turbati sunt in me:
non tacebo, quoniam vocem buccinae audivit anima mea, clamorem praelii.
20 Contritio super contritionem vocata est,
et vastata est omnis terra:
repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meae.
21 Usquequo videbo fugientem, audiam vocem buccinae?
22 Quia stultus populus meus me non cognovit:
filii insipientes sunt, et vecordes:
sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt.
23 **Aspexi** terram, et ecce vacua erat, et XVII
nihili:
et caelos, et non erat lux in eis.
24 Vidi montes, et ecce movebantur: et omnes colles conturbati sunt.
25 Intuitus sum, et non erat homo: et omne volatile caeli recessit.
26 Aspexi, et ecce Carmelus desertus; et omnes urbes eius destructae sunt
a facie Domini, et a facie irae furoris eius.
27 Haec enim dicit Dominus:
Deserta erit omnis terra,
sed tamen consummationem non faciam.
28 Lugebit terra, et moerebunt caeli desuper:
eo quod locutus sum, cogitavi, et non poenituit me, nec aversus sum ab eo.
29 A voce equitis, et mittentis sagittam fugit omnis civitas:
ingressi sunt ardua, et ascenderunt rupes:
universae urbes derelictae sunt, et non habitat in eis homo.
30 Tu autem vastata quid facies?
cum vestieris te coccino,
cum ornata fueris monili aureo, et pinxeris stibio oculos tuos,
frustra componéris:
contempserunt te amatores tui, animam tuam quaerent.
31 Vocem enim quasi parturientis audivi.
angustias ut puerperae:
Vox filiae Sion intermorientis, expandentisque manus suas:
vae mihi, quia defecit anima mea propter IX
interfectos.

CAPUT V.

1 Circuite vias Ierusalem, et aspicite,
et considerate, et quaerite in plateis eius,
an inveniatis virum facientem iudicium, et quaerentem fidem: et propitius ero ei.
2 **Quod** si etiam Vivit Dominus, dixerint: IXI
et hoc falso iurabunt.
3 Domine oculi tui respiciunt fidem:
percussisti eos, et non doluerunt:
attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam:
induraverunt facies suas supra petram, et noluerunt reverti.
4 Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt et stulti,
ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui.

IV. 5. et ingred.] *om.* et 7. solitudinem] desolationem 8. nobis] vobis
11. sed ad purgandum 12. ego sed loquar 16. Dicite gentib.] cogitate gentes
19. conturbati 20. pellis mea 23. et nihil 29. et mitt.] emittentis
31. inter morientes expandentesque
V. circumite . . . ei] eis 3. et noluerunt] *om.* et 4. et iudicium

5 Ibo igitur ad optimates, et loquar eis:
ipsi enim cognoverunt viam Domini, iudicium Dei sui.
et ecce magis hi simul confregerunt iugum,
ruperunt vincula.
6 Idcirco percussit eos leo de silva,
lupus ad vesperam vastavit eos,
pardus vigilans super civitates eorum:
omnis, qui egressus fuerit ex eis, capietur:
quia multiplicatae sunt praevaricationes eorum,
confortatae sunt aversiones eorum.
7 Super quo propitius tibi esse potero?
filii tui dereliquerunt me, et iurant in his, qui non sunt dii:
saturavi eos, et moechati sunt, et in domo meretricis luxuriabantur.
8 Equi amatores, et emissarii facti sunt:
Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat.
II. 9 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus?
et in gente tali non ulciscetur anima mea?
10 Ascendite muros eius, et dissipate,
consummationem autem nolite facere:
auferte propagines eius, quia non sunt Domini.
11 Praevaricatione enim praevaricata est in me
domus Israel, et domus Iuda, ait Dominus.
12 Negaverunt Dominum, et dixerunt:
Non est ipse: neque veniet super nos malum:
gladium et famem non videbimus.
13 Prophetae fuerunt in ventum locuti, et responsum non fuit in eis:
haec ergo evenient illis.
14 Haec dicit Dominus Deus exercituum:
Quia locuti estis verbum istud:
ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem,
et populum istum in ligna, et vorabit eos.
I. 15 Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domus Israel, ait Dominus:
gentem robustam, gentem antiquam,
gentem, cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur.
16 Pharetra eius quasi sepulchrum patens,
universi fortes.
17 Et comedet segetes tuas, et panem tuum: devorabit
filios tuos, et filias tuas: comedet gregem tuum, et armenta tua:
comedet vineam tuam et ficum tuam:
et conteret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio.
18 Verumtamen in diebus illis, ait Dominus,
non faciam vos in consummationem.
19 Quod si dixeritis: Quare fecit nobis Dominus Deus noster haec omnia? dices ad eos:
Sicut dereliquistis me, et servistis deo alieno in terra vestra,
sic servietis alienis in terra non vestra.
20 Annunciate hoc domui Iacob, et auditum facite in Iuda, dicentes:
21 Audi popule stulte, qui non habes cor:
qui habentes oculos non videtis: et aures, et non auditis.
22 Me ergo non timebitis, ait Dominus: et a facie mea non dolebitis?
Qui posui arenam terminum mari,
praeceptum sempiternum, quod non praeteribit:
et commovebuntur, et non poterunt:
et intumescent fluctus eius, et non transibunt illud:
23 populo autem huic factum est cor incredulum et exasperans,
recesserunt et abierunt. 24 Et non dixerunt in corde suo:
Metuamus Dominum Deum nostrum,
qui dat nobis pluviam temporaneam et serotinam in tempore suo:
plenitudinem annuae messis custodientem nobis.
25 Iniquitates vestrae declinaverunt haec:
et peccata vestra prohibuerunt bonum a vobis:
26 quia inventi sunt in populo meo impii
insidiantes quasi aucupes,
laqueos ponentes, et pedicas ad capiendos viros.
27 Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenae dolo:
Ideo magnificati sunt et ditati. XXIIII.
28 Incrassati sunt et impinguati: et praeterierunt sermones meos pessime.
Causam viduae non iudicaverunt,
causam pupilli non direxerunt, et iudicium pauperum non iudicaverunt.
29 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus,
aut super gentem huiuscemodi non ulciscetur anima mea?
30 Stupor et mirabilia facta sunt in terra:
31 prophetae prophetabant mendacium,
et sacerdotes applaudebant manibus suis:
et populus meus dilexit talia:
quid igitur fiet in novissimo eius?

CAPUT VI.

1 Confortamini filii Beniamin in medio Ierusalem,
et in Thecua clangite buccina, et super Bethacarem levate vexillum:
quia malum visum est ab Aquilone, et contritio magna.
2 Speciosae et delicatae assimilavi filiam Sion.
3 Ad eam venient pastores, et greges eorum:

V. 5. et iudicium 6. egress.] regressus 7. in domo mea meretrices 8. emissarii] admissarii 9. ulciscitur 13. locuti] *om.* . . . evenient] venient 14. *om.* in *ante* ignem *et ante* ligna 15. intellegis 18. faciam] interficiam 19. dominus deus noster haec omnia nobis 21. populus . . . videbitis 25. vestrae] nostrae . . . vestra] nostra . . . vobis] nobis 28. ingrassati . . . viduae] *suppl. corrector*

VI. 1. Theucua . . . Bethacharim. *Ceterum deest notatio cap.* XXV.

fixerunt in ea tentoria in circuitu:
pascet unusquisque eos, qui sub manu sua sunt.
4 Sanctificate super eam bellum:
consurgite, et ascendamus in meridie:
vae nobis, quia declinavit dies, quia longiores factae sunt umbrae vesperi.
5 Surgite, et ascendamus in nocte, et dissipemus domos eius.
6 Quia haec dicit Dominus exercituum:
Caedite lignum eius, et fundite circa Ierusalem aggerem:
haec est civitas visitationis, omnis calumnia in medio eius.
7 Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam,
sic frigidam fecit malitiam suam:
iniquitas et vastitas audietur in ea, coram me semper infirmitas et plaga.
8 Erudire Ierusalem, ne forte recedat anima mea a te,
ne forte ponam te desertam terram inhabitabilem.
9 Haec dicit Dominus exercituum:
Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel:
converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum.
10 Cui loquar? et quem contestabor ut audiat?
ecce incircumcisae aures eorum, et audire non possunt:
ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium: et non suscipient illud.
11 Idcirco furore Domini plenus sum, laboravi sustinens:
XXVI. effunde super parvulum foris, et super consilium iuvenum simul:
vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum.
12 Et transibunt domus eorum ad alteros, agri et uxores pariter:
quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus.
13 A minore quippe usque ad maiorem omnes avaritiae student:
et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.
14 Et curabant contritionem filiae populi mei cum ignominia, dicentes:
Pax, pax: et non erat pax.
15 Confusi sunt, quia abominationem fecerunt:
quin potius confusione non sunt confusi, et erubescere nescierunt:
quam ob rem cadent inter ruentes:
in tempore visitationis suae corruent, dicit Dominus.
16 Haec dicit Dominus: State super vias, et videte,
et interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, et ambulate in ea:
et invenietis refrigerium animabus vestris.
Et dixerunt: Non ambulabimus. 17 Et constitui super vos speculatores.
Audite vocem tubae. Et dixerunt: Non audiemus.
18 Ideo audite Gentes, et cognosce congregatio,
quanta ego faciam eis. 19 Audi terra:
Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum eius:
quia verba mea non audierunt, et legem meam proiecerunt.
20 Ut quid mihi thus de Saba affertis, et calamum suave olentem de terra longinqua?
holocautomata vestra non sunt accepta, et victimae vestrae non placuerunt mihi.
21 Propterea haec dicit Dominus:
Ecce ego dabo in populum istum ruinas, et ruent in eis
patres et filii simul, vicinus, et proximus peribunt.
22 **H**aec dicit Dominus: III
Ecce populus venit de terra Aquilonis, et gens magna consurget a finibus terrae.
23 Sagittam et scutum arripiet: crudelis est, et non miserebitur.
vox eius quasi mare sonabit: et super equos ascendent,
praeparati quasi vir ad praelium, adversum te filia Sion.
24 Audivimus famam eius, dissolutae sunt manus nostrae:
tribulatio apprehendit nos, dolores ut parturientem.
25 Nolite exire ad agros, et in via ne ambuletis:
quoniam gladius inimici pavor in circuitu.
26 Filia populi mei accingere cilicio, et conspergere cinere:
luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum,
quia repente veniet vastator super nos.
27 **P**robatorem dedi te in populo meo robustum: III
et scies, et probabis viam eorum.
28 Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter,
aes et ferrum: universi corrupti sunt.
29 Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum,
frustra conflavit conflator: malitiae enim eorum non sunt consumptae.
30 Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit illos.

CAPUT VII.

1 Verbum, quod factum est ad Ieremiam a Domino, dicens:
2 Sta in porta domus Domini, et praedica ibi verbum istud, et dic:
Audite verbum Domini omnis Iuda,
qui ingredimini per portas has, ut adoretis Dominum.

VI. 7. facit cist. 9. in vineam 11. super concilium 12. domos 13. sacerdotes 17. speculatores] *manu recentiore additur* et dixi 20. holocaustomata 21. et peribunt 23. ascendet 28. declinant
VII. 2. istud] istum

3 Haec dicit Dominus exercituum Deus
Israel:
Bonas facite vias vestras, et studia vestra:
et habitabo vobiscum in loco isto.
IX. 4 Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes:
Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.
5 Quoniam si bene direxeritis vias vestras,
et studia vestra:
si feceritis iudicium inter virum et proximum eius,
6 advenae, et pupillo, et viduae non feceritis
calumniam,
nec sanguinem innocentem effuderitis in
loco hoc,
et post deos alienos non ambulaveritis in
malum vobismetipsis:
7 habitabo vobiscum in loco isto: in terra,
quam dedi patribus vestris
a saeculo et usque in saeculum.
8 Ecce vos confiditis vobis in sermonibus
mendacii, qui non proderunt vobis:
9 Furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter,
libare Baalim, et ire post deos alienos,
quos ignoratis.
10 Et venistis, et stetistis coram me in domo
hac, in qua invocatum est nomen meum,
et dixistis:
Liberati sumus eo quod fecerimus omnes
abominationes istas.
X. 11 Numquid ergo spelunca latronum facta
est domus ista, in qua invocatum est
nomen meum, in oculis vestris?
ego, ego sum: ego vidi, dicit Dominus.
12 Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum a principio:
et videte quae fecerim ei propter malitiam
populi mei Israel:
13 et nunc, quia fecistis omnia opera haec,
dicit Dominus:
et locutus sum ad vos mane consurgens,
et loquens, et non audistis:
et vocavi vos, et non respondistis:
14 faciam domui huic, in qua invocatum est
nomen meum, et in qua vos habetis
fiduciam:
et loco, quem dedi vobis et patribus
vestris, sicut feci Silo.
15 Et proiiciam vos a facie mea, sicut proieci
omnes fratres vestros, universum semen
Ephraim.
I. 16 Tu ergo noli orare pro populo hoc,
nec assumas pro eis laudem et orationem,
et non obsistas mihi: quia non exaudiam te.
17 Nonne vides quid isti faciunt in civitatibus Iuda, et in plateis Ierusalem?
I. 18 Filii colligunt ligna, et patres succendunt
ignem, et mulieres conspergunt adipem,
ut faciant placentas reginae caeli, et libent
diis alienis, et me ad iracundiam provocent.
19 Numquid me ad iracundiam provocant,
dicit Dominus?
nonne semetipsos in confusionem vultus
sui?
20 Ideo haec dicit Dominus Deus:
Ecce furor meus, et indignatio mea conflatur super locum istum,
super viros, et super iumenta, et super
lignum regionis,
et super fruges terrae,
et succendetur, et non extinguetur.
21 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel: XXXIII.
Holocautomata vestra addite victimis vestris, et comedite carnes.
22 Quia non sum locutus cum patribus vestris,
et non praecepi eis
in die, qua eduxi eos de Terra Aegypti,
de verbo holocautomatum, et victimarum.
23 Sed hoc verbum praecepi eis, dicens:
Audite vocem meam, et ero vobis Deus,
et vos eritis mihi populus:
et ambulate in omni via, quam mandavi
vobis, ut bene sit vobis.
24 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem
suam:
sed abierunt in voluntatibus, et in pravitate cordis sui mali:
factique sunt retrorsum et non in ante,
25 a die qua egressi sunt patres eorum de
terra Aegypti, usque ad diem hanc.
Et misi ad vos omnes servos meos prophetas per diem, consurgens diluculo,
et mittens.
26 Et non audierunt me, nec inclinaverunt
aurem suam:
sed induraverunt cervicem suam: et peius operati sunt, quam patres eorum.
27 Et loqueris ad eos omnia verba haec,
et non audient te:
et vocabis eos, et non respondebunt tibi.
28 Et dices ad eos: Haec est gens, quae XXXIV.
non audivit vocem Domini Dei sui,
nec recepit disciplinam:
periit fides, et ablata est de ore eorum.
29 Tonde capillum tuum, et proiice, et sume
in directum planctum:
quia proiecit Dominus, et reliquit generationem furoris sui,
30 quia fecerunt filii Iuda malum in oculis
meis, dicit Dominus.
Posuerunt offendicula sua in domo, in
qua invocatum est nomen meum, ut
pollueront eam:
31 et aedificaverunt excelsa Topheth, quae
est in valle filii Ennom:
ut incenderent filios suos, et filias suas
igni:
quae non praecepi, nec cogitavi in corde
meo.

VII. 4. templum Domini *ter*] *bis tantum* 5. eius] suum 6. et sanguinem innocentem non effuderitis 7. et usque] *om.* et 9. adulterare . . . Bahali 10. et dixistis in oculis vestris 11. Numquid] *om.* 12. habitabit 17. faciant 21. holocaustomata 22. holocaustomatum 24. in voluntatibus suis et pravitate 26. suam, et] *om.* 30. ut polluerent] et polluerunt 31. Tofeth qui

32 Ideo ecce dies venient, dicit Dominus,
et non dicetur amplius, Topheth, et Vallis
filii Ennom: sed Vallis interfectionis:
et sepelient in Topheth, eo quod non
sit locus.
33 Et erit morticinum populi huius in cibos
volucribus caeli, et bestiis terrae, et
non erit qui abigat.
34 Et quiescere faciam de urbibus Iuda, et
de plateis Ierusalem
vocem gaudii, et vocem laetitiae, vocem
sponsi, et vocem sponsae:
in desolationem enim erit terra.

CAPUT VIII.

1 In illo tempore, ait Dominus: Eiicient
ossa regum Iuda, et ossa principum
eius,
et ossa sacerdotum, et ossa prophetarum,
et ossa eorum, qui habitaverunt Ierusalem,
de sepulchris suis:
2 et expandent ea ad solem, et lunam, et
omnem militiam caeli,
quae dilexerunt, et quibus servierunt,
et post quae ambulaverunt, et quae quae-
sierunt, et adoraverunt:
non colligentur, et non sepelientur:
in sterquilinium super faciem terrae erunt.
3 Et eligent magis mortem quam vitam
omnes qui residui fuerint de cognatione
hac pessima
in universis locis, quae derelicta sunt, ad
quae eieci eos, dicit Dominus exerci-
tuum.
XXXV. 4 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus:
Numquid qui cadit, non resurget? et qui
aversus est, non revertetur?
5 Quare ergo aversus est populus iste in
Ierusalem aversione contentiosa?
Apprehenderunt mendacium, et noluerunt
reverti.
6 Attendi, et auscultavi:
nemo quod bonum est loquitur, nullus
est qui agat poenitentiam super pec-
cato suo, dicens: Quid feci?
Omnes conversi sunt ad cursum suum,
quasi equus impetu vadens ad praelium.
7 Milvus in caelo cognovit tempus suum:
turtur, et hirundo, et ciconia custodie-
runt tempus adventus sui:
populus autem meus non cognovit iudi-
cium Domini.
8 Quomodo dicitis: Sapientes nos sumus,
et lex Domini nobiscum est?
vere mendacium operatus est stylus men-
dax Scribarum.
9 Confusi sunt sapientes, perterriti et capti
sunt:
verbum enim Domini proiecerunt, et sapien-
tia nulla est in eis.
10 Propterea dabo mulieres eorum exteris,
agros eorum heredibus:
quia a minimo usque ad maximum omnes
avaritiam sequuntur:
a propheta usque ad sacerdotem cuncti
faciunt mendacium.
11 Et sanabant contritionem filiae populi
mei ad ignominiam,
dicentes: Pax, pax: cum non esset pax.
12 Confusi sunt quia abominationem fecerunt:
quinimo confusione non sunt confusi, et
erubescere nescierunt:
idcirco cadent inter corruentes,
in tempore visitationis suae corruent, dicit
Dominus.
13 Congregans congregabo eos, ait Dominus:
non est uva in vitibus, et non sunt ficus XIII
in ficulnea,
folium defluxit: et dedi eis quae praeter-
gressa sunt.
14 Quare sedemus? convenite, et ingrediamur
civitatem munitam,
et sileamus ibi: quia Dominus Deus noster
silere nos fecit,
et potum dedit nobis aquam fellis: pecca-
vimus enim Domino.
15 Expectavimus pacem, et non erat bonum:
tempus medelae, et ecce formido.
16 A Dan auditus est fremitus equorum
eius,
a voce hinnituum pugnatorum eius com-
mota est omnis terra.
et venerunt, et devoraverunt terram, et
plenitudinem eius:
urbem et habitatores eius.
17 Quia ecce ego mittam vobis serpentes
regulos, quibus non est incantatio:
et mordebunt vos, ait Dominus.
18 Dolor meus super dolorem, in me cor
meum moerens.
19 Ecce vox clamoris filiae populi mei de XII
terra longinqua:
Numquid Dominus non est in Sion, aut
rex eius non est in ea?
Quare ergo me ad iracundiam concita-
verunt in sculptilibus suis, et in vani-
tatibus alienis?
20 Transiit messis, finita est aestas: et nos
salvati non sumus.
21 Super contritione filiae populi mei con-
tritus sum, et contristatus, stupor ob-
tinuit me.
22 Numquid resina non est in Galaad? aut
medicus non est ibi?
quare igitur non est obducta cicatrix filiae
populi mei?

CAPUT IX.

1 Quis dabit capiti meo aquam, et oculis XIIII
meis fontem lacrymarum?
et plorabo die ac nocte interfectos filiae
populi mei.
2 Quis dabit me in solitudine diversorium
viatorum,

VII. 32. veniunt . . . Tofeth 33. eius in cibum 34. in desolatione
VIII. 1. In tempore illo . . . regis . . . eorum qui hab. Ier.] habitantium Hierusalem 2. et pandent 3. derelictae 4. cadet 6. in praelio 12. corruentes] ruentes 14. Deus] *om.* 19. Et ecce
IX. 2. in solitudinem

et derelinquam populum meum, et recedam
ab eis?
quia omnes adulteri sunt, coetus praevaricatorum.
3 Et extenderunt linguam suam quasi arcum
mendacii et non veritatis:
confortati sunt in terra, quia de malo ad
malum egressi sunt,
et me non cognoverunt, dicit Dominus.
XXIX. 4 **U**nusquisque se a proximo suo custodiat,
et in omni fratre suo non habeat fiduciam:
quia omnis frater supplantans supplantabit,
et omnis amicus fraudulenter incedet.
5 Et vir fratrem suum deridebit, et veritatem non loquentur:
docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut inique agerent, laboraverunt.
6 Habitatio tua in medio doli:
in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus.
XL. 7 **P**ropterea haec dicit Dominus exercituum:
Ecce ego conflabo, et probabo eos:
quid enim aliud faciam a facie filiae populi mei?
8 Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum
locuta est:
in ore suo pacem cum amico suo loquitur, et occulte ponit ei insidias.
9 Numquid super his non visitabo, dicit
Dominus?
aut in gente huiusmodi non ulciscetur
anima mea?
10 Super montes assumam fletum ac lamentum, et super speciosa deserti planctum:
quoniam incensa sunt, eo quod non sit
vir pertransiens:
et non audierunt vocem possidentis:
a volucre caeli usque ad pecora transmigraverunt et recesserunt.
11 Et dabo Ierusalem in acervos arenae, et
cubilia draconum:
et civitates Iuda dabo in desolationem,
eo quod non sit habitator.
12 Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc,
et ad quem verbum oris Domini fiat ut
annunciet istud,
quare perierit terra, et exusta sit quasi
desertum, eo quod non sit qui pertranseat?
XLI. 13 **E**t dixit Dominus: Quia dereliquerunt
legem meam, quam dedi eis,
et non audierunt vocem meam, et non
ambulaverunt in ea:
14 et abierunt post pravitatem cordis sui,
et post Baalim: quod didicerunt a patribus suis.
15 Idcirco haec dicit Dominus exercituum
Deus Israel:
Ecce ego cibabo populum istum absinthio,
et potum dabo eis aquam fellis.
16 Et dispergam eos in Gentibus, quas non
noverunt ipsi et patres eorum:
et mittam post eos gladium, donec consumantur.
17 Haec dicit Dominus exercituum Deus
Israel: Contemplamini, et vocate lamentatrices et veniant:
et ad eas, quae sapientes sunt, mittite,
et properent:
18 festinent, et assumant super nos lamentum:
deducant oculi nostri lacrymas,
et palpebrae nostrae defluant aquis.
19 Quia vox lamentationis audita est de
Sion:
Quomodo vastati sumus et confusi vehementer?
quia dereliquimus terram, quoniam deiecta
sunt tabernacula nostra.
20 Audite ergo mulieres verbum Domini:
et assumant aures vestrae sermonem oris
eius:
et docete filias vestras lamentum: et unaquaeque proximam suam planctum.
21 Quia ascendit mors per fenestras nostras,
ingressa est domos nostras,
disperdere parvulos deforis, iuvenes de
plateis.
22 Loquere: Haec dicit Dominus:
Et cadet morticinum hominis quasi stercus
super faciem regionis,
et quasi foenum post tergum metentis,
et non est qui colligat.
23 **H**aec dicit Dominus: XLII.
Non glorietur sapiens in sapientia sua,
et non glorietur fortis in fortitudine sua,
et non glorietur dives in divitiis suis:
24 sed in hoc glorietur, qui gloriatur,
scire et nosse me, quia ego sum Dominus,
qui facio misericordiam, et iudicium, et
iustitiam in terra:
haec enim placent mihi, ait Dominus.
25 Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
et visitabo super omnem, qui circumcisum
habet praeputium,
26 super Aegyptum, et super Iuda, et super
Edom,
et super filios Ammon, et super Moab,
et super omnes qui attonsi sunt in comam,
habitantes in deserto:
quia omnes gentes habent praeputium,
omnis autem domus Israel incircumcisi
sunt corde.

CAPUT X.

1 **A**udite verbum, quod locutus est Dominus XLIII.
super vos domus Israel.
2 Haec dicit Dominus: Iuxta vias Gentium
nolite discere:
et a signis caeli nolite metuere, quae
timent Gentes:
3 quia leges populorum vanae sunt:
quia lignum de saltu praecidit opus manus
artificis in ascia.
4 Argento, et auro decoravit illud:
clavis et malleis compegit, ut non dissolvatur.

IX. 9. in gentem huiuscemodi 12. et exusta] *om.* et 14. Bahalim quos
15. eos populum istum 17. Deus Israel] *om.* 18. adsumat auris vestra 24. in
terram 25. incircumcisum habent 26. Iudam
X. 3. manum

5 In similitudinem palmae fabricata sunt, et non loquentur:
portata tollentur, quia incedere non valent.
nolite ergo timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene.
6 Non est similis tui Domine: magnus es tu, et magnum nomen tuum in fortitudine.
7 Quis non timebit te o rex Gentium?
tuum est enim decus: inter cunctos sapientes Gentium, et in universis regnis eorum nullus est similis tui.
8 Pariter insipientes et fatui probabuntur:
doctrina vanitatis eorum lignum est.
9 Argentum involutum de Tharsis affertur, et aurum de Ophaz: opus artificis, et manus aerarii:
hyacinthus et purpura indumentum eorum. opus artificum universa haec.
10 Dominus autem Deus verus est: ipse Deus vivens, et rex sempiternus.
ab indignatione eius commovebitur terra: et non sustinebunt Gentes comminationem eius.
11 Sic ergo dicetis eis:
Dii, qui caelos et terram non fecerunt, pereant de terra,
et de his, quae sub caelo sunt.
12 Qui facit terram in fortitudine sua,
praeparat orbem in sapientia sua,
et prudentia sua extendit caelos.
13 Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in caelo,
et elevat nebulas ab extremitatibus terrae:
fulgura in pluviam facit, et educit ventum de thesauris suis.
XLIV. 14 Stultus factus est omnis homo a scientia,
confusus est artifex omnis in sculptili:
quoniam falsum est quod conflavit, et non est spiritus in eis.
15 Vana sunt, et opus risu dignum:
in tempore visitationis suae peribunt.
16 Non est his similis pars Iacob:
qui enim formavit omnia, ipse est:
et Israel virga hereditatis eius:
Dominus exercituum nomen illi.
17 Congrega de terra confusionem tuam,
quae habitas in obsidione.
18 Quia haec dicit Dominus:
Ecce ego longe proiiciam habitatores terrae in hac vice:
et tribulabo eos ita ut inveniantur.
19 Vae mihi super contritione mea, pessima plaga mea.
Ego autem dixi: Plane haec infirmitas mea est, et portabo illam.
20 Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt,
XLV. filii mei exierunt a me, et non subsistunt:
non est qui extendat ultra tentorium meum, et erigat pelles meas.
21 Quia stulte egerunt pastores, et Dominum non quaesierunt:
propterea non intellexerunt, et omnis grex eorum dispersus est.
22 Vox auditionis ecce venit, et commotio magna de terra Aquilonis:
ut ponat civitates Iuda solitudinem, et habitaculum draconum.
23 Scio Domine quia non est hominis via eius:
nec viri est ut ambulet, et dirigat gressus suos.
24 Corripe me Domine, verumtamen in iudicio: et non in furore tuo,
ne forte ad nihilum redigas me.
25 Effunde indignationem tuam super Gentes, quae non cognoverunt te,
et super provincias, quae nomen tuum non invocaverunt:
quia comederunt Iacob, et devoraverunt eum,
et consumpserunt illum, et decus eius dissipaverunt.

CAPUT XI.

1 Verbum, quod factum est a Domino ad Ieremiam, dicens: XLVI
2 Audite verba pacti huius:
et loquimini ad viros Iuda, et ad habitatores Ierusalem,
3 et dices ad eos:
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Maledictus vir, qui non audierit verba pacti huius,
4 quod praecepi patribus vestris in die, qua eduxi eos de Terra Aegypti,
de fornace ferrea, dicens:
Audite vocem meam, et facite omnia, quae praecipio vobis,
et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum:
5 ut suscitem iuramentum, quod iuravi patribus vestris
daturum me eis terram fluentem lacte, et melle, sicut est dies haec.
Et respondi, et dixi: Amen Domine.
6 Et dixit Dominus ad me:
Vociferare omnia verba haec in civitatibus Iuda, et foris Ierusalem, dicens:
Audite verba pacti huius, et facite illa:
7 quia contestans contestatus sum patres vestros
in die, qua eduxi eos de Terra Aegypti usque ad diem hanc:
mane consurgens contestatus sum, et dixi: Audite vocem meam:
8 et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam:
sed abierunt unusquisque in pravitate cordis sui mali:
et induxi super eos omnia verba pacti huius,

X. 6. es] *om.* 7. enim est 8. inter cunctos sapientes et fatui probabuntur 9. Opaz . . . artificium 10. est, ipse] et ipse 11. sub caelis 14. ab scientia sua . . . artif. omn.] omnis aurifex 18. ut non inveniantur 20. disrupti

XI. 1. ad Hieremiam a domino 5. lac 6. fores Hierusalem 7. mane surgens

quod praecepi ut facerent, et non fecerunt.
9 Et dixit Dominus ad me:
Inventa est coniuratio in viris Iuda, et in habitatoribus Ierusalem.
10 Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores,
qui noluerunt audire verba mea:
et hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis:
irritum fecerunt domus Israel, et domus Iuda
pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum.
XLVII. 11 Quam ob rem haec dicit Dominus:
Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt:
et clamabunt ad me, et non exaudiam eos.
12 Et ibunt civitates Iuda, et habitatores Ierusalem,
et clamabunt ad deos, quibus libant,
et non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum.
13 Secundum numerum enim civitatum tuarum erant dii tui Iuda:
et secundum numerum viarum Ierusalem
posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim.
LVIII. 14 Tu ergo noli orare pro populo hoc,
et ne assumas pro eis laudem et orationem:
quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me,
in tempore afflictionis eorum.
15 Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa?
numquid carnes sanctae auferent a te malitias tuas, in quibus gloriata es?
16 Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum:
ad vocem loquelae, grandis exarsit ignis in ea,
et combusta sunt fruteta eius.
17 Et Dominus exercituum qui plantavit te, locutus est super te malum:
pro malis domus Israel et domus Iuda, quae fecerunt sibi
ad irritandum me, libantes Baalim.
18 Tu autem Domine demonstrasti mihi, et cognovi:
tunc ostendisti mihi studia eorum.
19 Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam:
et non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicentes:
Mittamus lignum in panem eius, et eradamus eum de terra viventium,
et nomen eius non memoretur amplius.
20 Tu autem Domine Sabaoth, qui iudicas iuste, et probas renes et corda,
videam ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi causam meam.
21 Propterea haec dicit Dominus ad viros Anathoth,
qui quaerunt animam tuam, et dicunt:
Non prophetabis in nomine Domini, et non morieris in manibus nostris.
22 Propterea haec dicit Dominus exercituum:
Ecce ego visitabo super eos:
iuvenes morientur in gladio,
filii eorum, et filiae eorum morientur in fame.
23 Et reliquiae non erunt ex eis:
inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

CAPUT XII.

1 Iustus quidem tu es Domine, si disputem tecum: XLIX.
verumtamen iusta loquar ad te:
Quare via impiorum prosperatur:
bene est omnibus, qui praevaricantur, et inique agunt?
2 Plantasti eos, et radicem miserunt:
proficiunt et faciunt fructum:
prope es tu ori eorum, et longe a renibus eorum.
3 Et tu Domine nosti me, vidisti me, et probasti cor meum tecum:
congrega eos quasi gregem ad victimam,
et sanctifica eos in die occisionis.
4 Usquequo lugebit terra, et herba omnis regionis siccabitur
propter malitiam habitantium in ea?
consumptum est animal, et volucre,
quoniam dixerunt: Non videbit novissima nostra.
5 Si cum peditibus currens laborasti:
quomodo contendere poteris cum equis?
cum autem in terra pacis securus fueris,
quid facies in superbia Iordanis?
6 Nam et fratres tui, et domus patris tui,
etiam ipsi pugnaverunt adversum te,
et clamaverunt post te plena voce: L.
ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona.
7 Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam:
dedi dilectam animam meam in manu inimicorum eius.
8 Facta est mihi hereditas mea quasi leo in silva:
dedit contra me vocem, ideo odivi eam.
9 Numquid avis discolor hereditas mea mihi?
numquid avis tincta per totum?
venite, congregamini omnes bestiae terrae,
properate ad devorandum.
10 Pastores multi demoliti sunt vineam meam,
conculcaverunt partem meam:
dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.
11 Posuerunt eam in dissipationem, luxitque super me:
desolatione desolata est omnis terra: quia nullus est qui recogitet corde.
12 Super omnes vias deserti venerunt vastatores,
quia gladius Domini devorabit ab extremo terrae usque ad extremum eius:
non est pax universae carni.

XI. 9. in viris Iuda coniuratio 12. ad deos] *ad eos . . . eos] *om.* 13. posuistis . . . Bahali (*etiam v.* 17.) 18. dem. mihi domine 19. et ego non cogn. quia super me cogitaverunt . . . dicentes] *om.* 20. cor

XII. 3. vidisti me] et vidisti 5. secura 12. devoravit ab extremis . . . pax] *suppl. corr.*

13 Seminaverunt triticum, et spinas messuerunt:
hereditatem acceperunt, et non eis proderit:
confundemini a fructibus vestris, propter iram furoris Domini.
14 Haec dicit Dominus adversum omnes vicinos meos pessimos,
qui tangunt hereditatem, quam distribui populo meo Israel:
LI. Ecce ego evellam eos de terra sua,
et domum Iuda evellam de medio eorum.
15 Et cum evulsero eos, convertar, et miserebor eorum:
et reducam eos, virum ad hereditatem suam, et virum in terram suam.
16 Et erit: si eruditi didicerint vias populi mei,
ut iurent in nomine meo: Vivit Dominus,
sicut docuerunt populum meum iurare in Baal:
aedificabuntur in medio populi mei.
17 Quod si non audierint, evellam gentem illam evulsione et perditione, ait Dominus.

CAPUT XIII.

LII. 1 Haec dicit Dominus ad me:
Vade, et posside tibi lumbare lineum,
et pones illud super lumbos tuos,
et in aquam non inferes illud.
2 Et possedi lumbare iuxta verbum Domini,
et posui circa lumbos meos.
3 Et factus est sermo Domini ad me secundo, dicens:
4 Tolle lumbare, quod possedisti, quod est circa lumbos tuos,
et surgens vade ad Euphraten,
et absconde ibi illud in foramine petrae.
5 Et abii, et abscondi illud in Euphrate, sicut praeceperat mihi Dominus.
6 Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me:
Surge, vade ad Euphraten: et tolle inde lumbare, quod praecepi tibi ut absconderes illud ibi.
7 Et abii ad Euphraten, et fodi, et tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud:
et ecce computruerat lumbare, ita ut nulli usui aptum esset.
8 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
9 Haec dicit Dominus:
Sic putrescere faciam superbiam Iuda,
et superbiam Ierusalem multam:
10 populum istum pessimum,
qui nolunt audire verba mea,
et ambulant in pravitate cordis sui:
abieruntque post deos alienos ut servirent eis, et adorarent eos:
et erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est.
11 Sicut enim adhaeret lumbare ad lumbos viri,
sic agglutinavi mihi omnem domum Israel,
et omnem domum Iuda, dicit Dominus:
ut essent mihi in populum, et in nomen,
et in laudem, et in gloriam: et non audierunt.
12 Dices ergo ad eos sermonem istum: LIII.
Haec dicit Dominus Deus Israel:
Omnis laguncula implebitur vino.
Et dicent ad te: Numquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino?
13 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus:
Ecce ego implebo omnes habitatores terrae huius,
et reges, qui sedent de stirpe David super thronum eius,
et sacerdotes, et prophetas, et omnes habitatores Ierusalem, ebrietate:
14 et dispergam eos virum a fratre suo,
et patres et filios pariter, ait Dominus:
non parcam, et non concedam:
neque miserebor ut non disperdam eos.
15 Audite et auribus percipite. LIV.
Nolite elevari, quia Dominus locutus est.
16 Date Domino Deo vestro gloriam
antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri
ad montes caliginosos:
expectabitis lucem, et ponet eam in umbram mortis, et in caliginem.
17 Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbiae:
plorans plorabit, et deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini.
18 Dic regi, et dominatrici: Humiliamini, sedete:
quoniam descendit de capite vestro corona gloriae vestrae.
19 Civitates Austri clausae sunt, et non est qui aperiat:
translata est omnis Iuda transmigratione perfecta.
20 Levate oculos vestros, et videte qui venitis ab Aquilone:
ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?
21 Quid dices cum visitaverit te?
tu enim docuisti eos adversum te, et erudisti in caput tuum:
numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem?
22 Quod si dixeris in corde tuo: Quare venerunt mihi haec?
Propter multitudinem iniquitatis tuae revelata sunt verecundiora tua,
pollutae sunt plantae tuae.
23 Si mutare potest aethiops pellem suam, LV.
aut pardus varietates suas:
et vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.
24 Et disseminabo eos quasi stipulam, quae vento raptatur in deserto.

XII. 14. sua] eorum 15. evulsero] evellero 16. Bahal
XIII. 4. Eufraten . . . illud ibi 5. Euphraten *(de* -ph *-cf. ad Deut.* 14, 24.) 7. nullo 10. noluerunt 11. esset 12. implebitur vino *priore loco*] **impl. a vino . . . impleatur vino 16. contenebrescant . . . caligosos . . . in caligine 19. omnis Iudaea 21. adpraehenderunt

25 Haec sors tua, parsque mensurae tuae a me, dicit Dominus,
quia oblita es mei, et confisa es in mendacio.
26 Unde et ego nudavi femora tua contra faciem tuam,
et apparuit ignominia tua,
27 adulteria tua, et hinnitus tuus scelus fornicationis tuae:
super colles in agro vidi abominationes tuas.
Vae tibi Ierusalem, non mundaberis post me: usquequo adhuc?

CAPUT XIV.

LVI. 1 **Q**uod factum est verbum Domini ad Ieremiam de sermonibus siccitatis.
2 Luxit Iudaea, et portae eius corruerunt, et obscuratae sunt in terra,
et clamor Ierusalem ascendit.
3 Maiores miserunt minores suos ad aquam:
venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam,
reportaverunt vasa sua vacua:
confusi sunt et afflicti, et operuerunt capita sua.
4 Propter terrae vastitatem, quia non venit pluvia in terram,
confusi sunt agricolae, operuerunt capita sua.
5 Nam et cerva in agro peperit, et reliquit: quia non erat herba.
6 Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones,
defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.
LVII. 7 **S**i iniquitates nostrae responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum,
quoniam multae sunt aversiones nostrae, tibi peccavimus.
8 Expectatio Israel, salvator eius in tempore tribulationis:
quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum?
9 Quare futurus es velut vir vagus, ut fortis qui non potest salvare?
tu autem in nobis es Domine,
et nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos.
10 Haec dicit Dominus populo huic,
qui dilexit movere pedes suos, et non quievit,
et Domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum,
et visitabit peccata eorum.
LVIII. 11 **E**t dixit Dominus ad me: Noli orare pro populo isto in bonum.
12 Cum ieiunaverint, non exaudiam preces eorum:
et si obtulerint holocautomata, et victimas, non suscipiam ea:
quoniam gladio, et fame, et peste consumam eos.
13 Et dixi, A a a, Domine Deus:
Prophetae dicunt eis:
Non videbitis gladium, et fames non erit in vobis,
sed pacem veram dabit vobis in loco isto.
14 **E**t dixit Dominus ad me: Falso prophetae vaticinantur in nomine meo: LVIIII.
non misi eos, et non praecepi eis, neque locutus sum ad eos:
visionem mendacem, et divinationem, et fraudulentiam, et seductionem cordis sui prophetant vobis.
15 Idcirco haec dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi,
dicentes: Gladius, et fames non erit in terra hac:
in gladio et fame consumentur prophetae illi.
16 Et populi, quibus prophetant, erunt proiecti in viis Ierusalem
prae fame et gladio, et non erit qui sepeliat eos:
ipsi et uxores eorum, filii et filiae eorum,
et effundam super eos malum suum.
17 Et dices ad eos verbum istud:
Deducant oculi mei lacrymam per noctem et diem, et non taceant:
quoniam contritione magna contrita est virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer.
18 Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio:
et si introiero in civitatem, ecce attenuati fame.
Propheta quoque et sacerdos abierunt in terram, quam ignorabant.
19 **N**umquid proiiciens abiecisti Iudam? aut Sion abominata est anima tua? LX.
quare ergo percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas?
expectavimus pacem, et non est bonum:
et tempus curationis, et ecce turbatio.
20 Cognovimus Domine impietates nostras,
iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi.
21 Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum,
neque facias nobis contumeliam
solii gloriae tuae: recordare, ne irritum facias foedus tuum nobiscum.
22 Numquid sunt in sculptilibus Gentium qui pluant?
aut caeli possunt dare imbres?
nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectavimus?
tu enim fecisti omnia haec.

CAPUT XV.

1 **E**t dixit Dominus ad me: LXI.
Si steterit Moyses, et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum:
eiice illos a facie mea, et egrediantur.

XIV. 4. in terra 7. responderunt 9. in nobis es] *om.* es . . . super nos inv. est 12. holocaustomata . . . ego consumam 13. Ha ha ha 14. et fraudul.] *om.* et 15. Idcirco] Ideo 16. et filii 20. iniquitatem 21. nos des 22. in sculpt.] in *suppl. ipse** . . . domine
XV. 1. Moses coram me et Samuhel . . . et egrediantur] *om.* et

2 Quod si dixerint ad te: Quo egrediemur?
LXII. dices ad eos: Haec dicit Dominus:
Qui ad mortem, ad mortem: et qui ad gladium, ad gladium:
et qui ad famen, ad famen: et qui ad captivitatem, ad captivitatem.
3 Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus:
Gladium ad occisionem, et canes ad lacerandum,
et volatilia caeli et bestias terrae ad devorandum et dissipandum.
4 Et dabo eos in fervorem universis regnis terrae:
propter Manassem filium Ezechiae regis Iuda,
super omnibus quae fecit in Ierusalem.
5 Quis enim miserebitur tui Ierusalem?
aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?
6 Tu reliquisti me, dicit Dominus, retrorsum abiisti:
et extendam manum meam super te, et interficiam te:
laboravi rogans.
7 Et dispergam eos ventilabro in portis terrae:
interfeci et disperdidi populum meum, et tamen a viis suis non sunt reversi.
8 Multiplicatae sunt mihi viduae eius super arenam maris:
induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie:
misi super civitates repente terrorem.
9 Infirmata est quae peperit septem, defecit anima eius:
occidit ei sol, cum adhuc esset dies: confusa est, et erubuit:
et residuos eius in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus.
LXIII. 10 Vae mihi mater mea: quare genuisti me virum rixae, virum discordiae in universa terra?
non foeneravi, nec foeneravit mihi quisquam: omnes maledicunt mihi.
11 Dicit Dominus: Si non reliquiae tuae in bonum,
si non occurri tibi in tempore afflictionis, et in tempore tribulationis adversus inimicum.
12 Numquid foederabitur ferrum ferro ab Aquilone, et aes?
13 Divitias tuas et thesauros tuos in direptionem dabo gratis
in omnibus peccatis tuis, et in omnibus terminis tuis.
14 Et adducam inimicos tuos de terra, quam nescis:
quia ignis succensus est in furore meo, super vos ardebit.
15 Tu scis Domine, recordare mei, et visita me, et tuere me ab his, qui persequuntur me:
noli in patientia tua suscipere me: scito quoniam sustinui propter te opprobrium.
16 Inventi sunt sermones tui, et comedi eos, et factum est mihi verbum tuum in gaudium et in laetitiam cordis mei:
quoniam invocatum est nomen tuum super me Domine Deus exercituum.
17 Non sedi in concilio ludentium, et gloriatus sum
a facie manus tuae: solus sedebam, quoniam comminatione replesti me.
18 Quare factus est dolor meus perpetuus, et plaga mea desperabilis renuit curari?
facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium.
19 Propter hoc haec dicit Dominus:
Si convertéris, convertam te, et ante faciem meam stabis:
et si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris:
convertentur ipsi ad te, et tu non convertéris ad eos.
20 Et dabo te populo huic in murum aereum, fortem:
et bellabunt adversum te, et non praevalebunt:
quia ego tecum sum ut salvem te, et eruam te, dicit Dominus.
21 Et liberabo te de manu pessimorum, et redimam te de manu fortium.

CAPUT XVI.

1 Et factum est verbum Domini ad me, dicens: LXIIII.
2 Non accipies uxorem, et non erunt tibi filii, et filiae in loco isto.
3 Quia haec dicit Dominus super filios et filias, qui generantur in loco isto,
et super matres eorum, quae genuerunt eos:
et super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac:
4 Mortibus aegrotationum morientur:
non plangentur, et non sepelientur, in sterquilinium super faciem terrae erunt:
et gladio, et fame consumentur:
et erit cadaver eorum in escam volatilibus caeli, et bestiis terrae.
5 Haec enim dicit Dominus:
Ne ingrediaris domum convivii, neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos:
quia abstuli pacem meam a populo isto, dicit Dominus,
misericordiam et miserationes.
6 Et morientur grandes, et parvi in terra ista:
non sepelientur neque plangentur,
et non se incident, neque calvitium fiet pro eis.
7 Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo:

XV. 6. abisti 7. dispergam] disperdam . . . perdidi 8. supra harenam
11. adversum 14. quam] qua 15. propter te] pro te 17. et non sedi
20. eruam te] *om.* te
XVI. 4. et non] *om.* et

et non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo et matre.
8 Et domum convivii non ingrediaris, ut sedeas cum eis, et comedas et bibas:
9 quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego auferam de loco isto in oculis vestris, et in diebus vestris
vocem gaudii, et vocem laetitiae,
vocem sponsi, et vocem sponsae.
10 Et cum annunciaveris populo huic omnia verba haec,
et dixerint tibi: Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud?
quae iniquitas nostra? et quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro?
11 Dices ad eos:
Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus:
et abierunt post deos alienos,
et servierunt eis, et adoraverunt eos:
et me dereliquerunt, et legem meam non custodierunt.
12 Sed et vos peius operati estis, quam patres vestri:
ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali, ut me non audiat.
13 Et eiiciam vos de terra hac in terram, quam ignoratis vos, et patres vestri:
et servietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.
14 Propterea ecce dies veniunt dicit Dominus,
et non dicetur ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de Terra Aegypti,
15 sed, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de Terra Aquilonis,
et de universis terris, ad quas eieci eos:
et reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum.
XV. 16 **E**cce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos:
et post haec mittam eis multos venatores,
et venabuntur eos de omni monte, et de omni colle, et de cavernis petrarum.
17 Quia oculi mei super omnes vias eorum:
non sunt absconditae a facie mea,
et non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis.
18 Et reddam primum duplices iniquitates, et peccata eorum:
quia contaminaverunt terram meam in morticinis idolorum suorum,
et abominationibus suis impleverunt hereditatem meam.
VI. 19 **D**omine fortitudo mea, et robur meum,
et refugium meum in die tribulationis:
ad te Gentes venient ab extremis terrae, et dicent:
Vere mendacium possederunt patres nostri,
vanitatem, quae eis non profuit.
20 Numquid faciet sibi homo deos, et ipsi non sunt dii?
21 Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc,
ostendam eis manum meam, et virtutem meam:
et scient quia nomen mihi Dominus.

CAPUT XVII.

1 Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino,
exaratum super latitudinem cordis eorum,
et in cornibus ararum eorum.
2 Cum recordati fuerint filii eorum ararum suarum, et lucorum suorum,
lignorumque frondentium in montibus excelsis, 3 sacrificantes in agro:
fortitudinem tuam, et omnes thesauros tuos in direptionem dabo,
excelsa tua propter peccata in universis finibus tuis.
4 Et relinquéris sola ab hereditate tua, quam dedi tibi:
et servire te faciam inimicis tuis in terra, quam ignoras:
quoniam ignem succendisti in furore meo, usque in aeternum ardebit.
5 **H**aec dicit Dominus: Maledictus homo, LXVII.
qui confidit in homine,
et ponit carnem brachium suum,
et a Domino recedit cor eius.
6 Erit enim quasi myricae in deserto,
et non videbit cum venerit bonum:
sed habitabit in siccitate in deserto,
in terra salsuginis, et inhabitabili.
7 **B**enedictus vir, qui confidit in Domino, LXVIII.
et erit Dominus fiducia eius.
8 Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas,
quod ad humorem mittit radices suas:
et non timebit cum venerit aestus.
Et erit folium eius viride,
et in tempore siccitatis non erit solicitum,
nec aliquando desinet facere fructum.
9 Pravum est cor omnium, et inscrutabile: quis cognoscet illud?
10 Ego Dominus scrutans cor, et probans renes:
qui do unicuique iuxta viam suam, et iuxta fructum adinventionum suarum.
11 **P**erdix fovit quae non peperit: LXIX.
fecit divitias, et non in iudicio:
in dimidio dierum suorum derelinquet eas, et in novissimo suo erit insipiens.
12 Solium gloriae altitudinis a principio,
locus sanctificationis nostrae:
13 **e**xpectatio Israel Domine: LXX.
omnes, qui te derelinquunt, confundentur:
recedentes a te, in terra scribentur:
quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum:
14 sana me Domine, et sanabor: salvum me fac, et salvus ero:
quoniam laus mea tu es.

XVI. 8. ingredieris 13. Et eiiciam] eiciam . . . qui] *om.* 17. occultata] occulta 21. ecce] *om.*

XVII. 1. latitud.] altitudinem 2. suorum] *om.* 4. quam] qua . 6. myrice . . . in des. in siccitate 9. omnium] *Clem.* 1. *(etiam Francof.)* hominis, *sed iam Clem.* 2. *corr.* 10. suam] *om.* 13. a te] *om.*

15 Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est verbum Domini? veniat.
16 Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens:
et diem hominis non desideravi, tu scis.
Quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit.
17 Non sis tu mihi formidini,
spes mea tu in die afflictionis.
18 Confundantur qui me persequuntur,
et non confundar ego:
paveant illi, et non paveam ego:
induc super eos diem afflictionis, et duplici contritione contere eos.
19 Haec dicit Dominus ad me:
Vade, et sta in porta filiorum populi,
per quam ingrediuntur reges Iuda, et egrediuntur, et in cunctis portis Ierusalem:
20 et dices ad eos:
Audite verbum Domini reges Iuda,
et omnis Iuda, cunctique habitatores Ierusalem, qui ingredimini per portas istas.
LXXI. 21 **H**aec dicit Dominus:
Custodite animas vestras,
et nolite portare pondera in die sabbati:
nec inferatis per portas Ierusalem.
22 Et nolite eiicere onera de domibus vestris in die sabbati, et omne opus non facietis:
sanctificate diem sabbati, sicut praecepi patribus vestris.
23 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam:
sed induraverunt cervicem suam
ne audirent me, et ne acciperent disciplinam.
24 Et erit: Si audieritis me, dicit Dominus,
ut non inferatis onera per portas civitatis huius in die sabbati:
et si sanctificaveritis diem sabbati, ne faciatis in eo omne opus:
25 ingredientur per portas civitatis huius reges
et principes, sedentes super solium David,
et ascendentes in curribus et equis, ipsi et principes eorum,
viri Iuda, et habitatores Ierusalem:
et habitabitur civitas haec in sempiternum.
26 Et venient de civitatibus Iuda, et de circuitu Ierusalem,
et de terra Beniamin, et de campestribus, et de montuosis, et ab Austro,
portantes holocaustum, et victimam, et sacrificium, et thus,
et inferent oblationem in domum Domini.
27 Si autem non audieritis me ut sanctificetis diem sabbati,
et ne portetis onus, et ne inferatis per portas Ierusalem in die sabbati:
succendam ignem in portis eius,
et devorabit domos Ierusalem, et non extinguetur.

CAPUT XVIII.

1 **V**erbum, quod factum est ad Ieremiam a Domino, dicens: LXXII
2 Surge, et descende in domum figuli, et ibi audies verba mea.
3 Et descendi in domum figuli, et ecce ipse faciebat opus super rotam.
4 Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat e luto manibus suis:
conversusque fecit illud vas alterum,
sicut placuerat in oculis eius ut faceret.
5 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
6 Numquid sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israel, ait Dominus?
ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel.
7 Repente loquar adversum gentem et adversus regnum,
ut eradicem, et destruam, et disperdam illud.
8 Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum adversus eam:
agam et ego poenitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei.
9 Et subito loquar de gente et de regno,
ut aedificem et plantem illud.
10 **S**i fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam: LXXIII
poenitentiam agam super bono, quod locutus sum ut facerem ei.
11 **N**unc ergo dic viro Iuda, et habitatoribus Ierusalem, dicens: LXXIV
Haec dicit Dominus:
Ecce ego fingo contra vos malum,
et cogito contra vos cogitationem:
revertatur unusquisque a via sua mala,
et dirigite vias vestras et studia vestra.
12 Qui dixerunt: Desperavimus: post cogitationes enim nostras ibimus,
et unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.
13 Ideo haec dicit Dominus:
Interrogate Gentes:
Quis audivit talia horribilia, quae fecit nimis virgo Israel?
14 Numquid deficiet de petra agri nix Libani?
aut evelli possunt aquae erumpentes frigidae, et defluentes?
15 Quia oblitus est mei populus meus,
frustra libantes, et impingentes in viis suis,
in semitis saeculi,
ut ambularent per eas
in itinere non trito:
16 ut fieret terra eorum in desolationem, et in sibilum sempiternum:
omnis qui praeterierit per eam obstupescet, et movebit caput suum.

XVII. 17. mihi tu formido 18. persecuntur me . . . induc] indue 20. omnis Iudaea 22. sicuti 25. habitabor 26. de civitate 27. extinguentur

XVIII. 4. illud] *om.* 7. adversum regn. *Qu.* LXVIII. *Seq. fol.* 552. 9. et regno . . . et ut plantem 10. et si fecerit 11. Iudae et habitatori 16. praeterit

17 Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico:
dorsum, et non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.
XV. 18 **Et** dixerunt: Venite, et cogitemus contra Ieremiam cogitationes:
non enim peribit lex a sacerdote, neque consilium a sapiente, nec sermo a propheta:
venite, et percutiamus eum lingua,
et non attendamus ad universos sermones eius.
19 Attende Domine ad me, et audi vocem adversariorum meorum.
20 Numquid redditur pro bono malum,
quia foderunt foveam animae meae?
Recordare quod steterim in conspectu tuo,
ut loquerer pro eis bonum,
et averterem indignationem tuam ab eis.
21 Propterea da filios eorum in famem,
et deduc eos in manus gladii:
fiant uxores eorum absque liberis, et viduae:
et viri earum interficiantur morte:
iuvenes eorum confodiantur gladio in praelio.
22 Audiatur clamor de domibus eorum:
adduces enim super eos latronem repente:
quia foderunt foveam ut caperent me,
et laqueos absconderunt pedibus meis.
23 Tu autem Domine scis omne consilium eorum adversum me in mortem:
ne propitieris iniquitati eorum,
et peccatum eorum a facie tua non deleatur:
fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

CAPUT XIX.

VI. 1 **Haec** dicit Dominus:
Vade, et accipe lagunculam figuli testeam a senioribus populi, et a senioribus sacerdotum:
2 et egredere ad vallem filii Ennom,
quae est iuxta introitum portae fictilis:
et praedicabis ibi verba, quae ego loquar ad te. 3 Et dices:
Audite verbum Domini reges Iuda, et habitatores Ierusalem:
haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego inducam afflictionem super locum istum,
ita ut omnis, qui audierit illam, tinniant aures eius:
4 eo quod dereliquerint me, et alienum fecerint locum istum:
et libaverunt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi, et patres eorum, et reges Iuda:
et repleverunt locum istum sanguine innocentum.
5 Et aedificaverunt excelsa Baalim
ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim:
quae non praecepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.
6 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus:
et non vocabitur amplius locus iste, Topheth,
et Vallis filii Ennom: sed Vallis occisionis.
7 Et dissipabo consilium Iuda et Ierusalem in loco isto:
et subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum,
et in manu quaerentium animas eorum:
et dabo cadavera eorum escam volatilibus caeli, et bestiis terrae.
8 Et ponam civitatem hanc in stuporem, et in sibilum:
omnis, qui praeterierit per eam, obstupescet, et sibilabit super universa plaga eius.
9 Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, et carnibus filiarum suarum:
et unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione, et in angustia,
in qua concludent eos inimici eorum, et qui quaerunt animas eorum.
10 Et conteres lagunculam in oculis virorum, qui ibunt tecum:
11 et dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum:
Sic conteram populum istum et civitatem istam,
sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari:
et in Topheth sepelientur, eo quod non sit alius locus ad sepeliendum.
12 Sic faciam loco huic, ait Dominus, et habitatoribus eius:
et ponam civitatem istam sicut Topheth.
13 Et erunt domus Ierusalem, et domus regum Iuda sicut locus Topheth,
immundae: omnes domus, in quarum domatibus sacrificaverunt omni militiae caeli,
et libaverunt libamina diis alienis.
14 Venit autem Ieremias de Topheth, quo miserat eum Dominus ad prophetandum,
et stetit in atrio domus Domini, et dixit ad omnem populum:
15 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego inducam super civitatem hanc, et super omnes urbes eius
universa mala, quae locutus sum adversum eam:
quoniam induraverunt cervicem suam ut non audirent sermones meos.

XVIII. 21. et iuvenes
XIX. 4. innocentium 5. Bahali *utrimque, sed verba:* ad comburendos *usq. ad* Bahali *supplerit corrector* 6. locus iste amplius Thofeth 7. Iudae 8. et sibilum 11. Thofeth 12. et ponam] ut ponam . . . Thofeth. *Item versibus* 13. 14.

CAPUT XX.

LXXVII. 1 **E**t audivit Phassur filius Emmer sacerdos,
qui constitutus erat princeps in domo Domini,
Ieremiam prophetantem sermones istos.
2 Et percussit Phassur Ieremiam prophetam,
et misit eum in nervum, quod erat in porta Beniamin superiori, in domo Domini.
3 Cumque illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Ieremiam de nervo,
et dixit ad eum Ieremias:
Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum, sed pavorem undique.
4 Quia haec dicit Dominus: Ecce ego dabo te in pavorem,
te et omnes amicos tuos:
et corruent gladio inimicorum suorum,
et oculi tui videbunt:
et omnem Iudam dabo in manum regis Babylonis:
et traducet eos in Babylonem, et percutiet eos gladio.
5 Et dabo universam substantiam civitatis huius,
et omnem laborem eius, omneque pretium,
et cunctos thesauros regum Iuda dabo in manu inimicorum eorum:
et diripient eos, et tollent,
et ducent in Babylonem.
6 Tu autem Phassur, et omnes habitatores domus tuae ibitis in captivitatem:
et in Babylonem venies, et ibi morieris, ibique sepelieris
tu, et omnes amici tui, quibus prophetasti mendacium.
LXXVIII. 7 **S**eduxisti me Domine, et seductus sum:
fortior me fuisti, et invaluisti:
factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.
8 Quia iam olim loquor, vociferans
iniquitatem, et vastitatem clamito:
et factus est mihi sermo Domini in opprobrium, et in derisum tota die.
9 Et dixi: Non recordabor eius, neque loquar ultra in nomine illius:
et factus est in corde meo quasi ignis exaestuans, claususque in ossibus meis:
et defeci, ferre non sustinens.
10 Audivi enim contumelias multorum, et terrorem in circuitu:
Persequimini, et persequamur eum:
ab omnibus viris, qui erant pacifici mei, et custodientes latus meum:
si quo modo decipiatur, et praevaleamus adversus eum,
et consequamur ultionem ex eo.
11 Dominus autem mecum est quasi bellator fortis:
idcirco qui persequuntur me, cadent, et infirmi erunt:
confundentur vehementer,
quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod numquam delebitur.
12 Et tu Domine exercituum probator iusti, qui vides renes et cor:
videam quaeso ultionem tuam ex eis:
tibi enim revelavi causam meam.
13 Cantate Domino, laudate Dominum:
quia liberavit animam pauperis de manu malorum.
14 Maledicta dies, in qua natus sum:
dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta.
15 Maledictus vir, qui annunciavit patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculus:
et quasi gaudio laetificavit eum.
16 Sit homo ille ut sunt civitates, quas subvertit Dominus,
et non poenituit eum:
audiat clamorem mane, et ululatum in tempore meridiano:
17 qui non me interfecit a vulva,
ut fieret mihi mater mea sepulchrum,
et vulva eius conceptus aeternus.
18 Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem et dolorem,
et consumerentur in confusione dies mei?

CAPUT XXI.

1 **V**erbum, quod factum est ad Ieremiam a Domino, LXX
quando misit ad eum rex Sedecias
Phassur filium Melchiae, et Sophoniam filium Maasiae sacerdotem, dicens:
2 Interroga pro nobis Dominum,
quia Nabuchodonosor rex Babylonis praeliatur adversum nos:
si forte faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, et recedat a nobis.
3 Et dixit Ieremias ad eos: Sic dicetis Sedeciae:
4 Haec dicit Dominus Deus Israel:
Ecce ego convertam vasa belli, quae in manibus vestris sunt,
et quibus vos pugnatis adversum regem Babylonis,
et Chaldaeos, qui obsident vos in circuitu murorum:
et congregabo ea in medio civitatis huius.
5 Et debellabo ego vos in manu extenta, et in brachio forti,
et in furore, et in indignatione, et in ira grandi.
6 Et percutiam habitatores civitatis huius,
homines et bestiae pestilentia magna morientur.
7 Et post haec ait Dominus: dabo Sedeciam regem Iuda, et servos eius, et populum eius,
et qui derelicti sunt in civitate hac
a peste et gladio, et fame,

XX. 2. prophetam] prophetantem . . . in superiori 4. in manu 5. in manum 6. in Babylone veniens et 7. subsannabant 18. in confusionem
XXI. 4. converto . . . medium 5. et brachio 7. Sedechiam . . .

in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manu inimicorum eorum,
et in manu quaerentium animam eorum,
et percutiet eos in ore gladii,
et non flectetur, neque parcet, nec miserebitur.
8 Et ad populum hunc dices: Haec dicit Dominus:
Ecce ego do coram vobis viam vitae, et viam mortis.
9 Qui habitaverit in urbe hac, morietur gladio, et fame, et peste:
qui autem egressus fuerit, et transfugerit ad Chaldaeos, qui obsident vos,
vivet, et erit ei anima sua, quasi spolium.
10 Posui enim faciem meam super civitatem hanc in malum, et non in bonum, ait Dominus:
in manu regis Babylonis dabitur, et exuret eam igni.
IX. 11 **E**t domui regis Iuda:
Audite verbum Domini,
12 domus David, haec dicit Dominus:
Iudicate mane iudicium, et eruite vi oppressum de manu calumniantis:
ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea,
et succendatur, et non sit qui extinguat propter malitiam studiorum vestrorum.
13 Ecce ego ad te habitatricem vallis solidae atque campestris, ait Dominus:
qui dicitis: Quis percutiet nos?
et quis ingredietur domos nostras?
14 Et visitabo super vos iuxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus:
et succendam ignem in saltu eius: et devorabit omnia in circuitu eius.

CAPUT XXII.

1 Haec dicit Dominus:
Descende in domum regis Iuda,
et loquéris ibi verbum hoc, 2 et dices:
Audi verbum Domini rex Iuda, qui sedes super solium David:
tu et servi tui, et populus tuus, qui ingredimini per portas istas.
3 Haec dicit Dominus:
Facite iudicium et iustitiam,
et liberate vi oppressum de manu calumniatoris:
et advenam, et pupillum, et viduam nolite contristare,
neque opprimatis inique:
et sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto.
4 Si enim facientes feceritis verbum istud:
ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere David super thronum eius,
et ascendentes currus et equos, ipsi et servi, et populus eorum.
5 Quod si non audieritis verba haec:
in memetipso iuravi, dicit Dñus,
quia in solitudinem erit domus haec.
6 **Q**uia haec dicit Dominus super domus regis Iuda: LXXXI.
Galaad tu mihi caput Libani:
si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles.
7 Et sanctificabo super te interficientem virum et arma eius:
et succident electas cedros tuas, et praecipitabunt in ignem.
8 Et pertransibunt gentes multae per civitatem hanc:
et dicet unusquisque proximo suo:
Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi?
9 Et respondebunt: Eo quod dereliquerint pactum Domini Dei sui,
et adoraverint deos alienos, et servierint eis.
10 **N**olite flere mortuum, neque lugeatis super eum LXXXII.
fletu: plangite eum, qui egreditur,
quia non revertetur ultra, nec videbit terram nativitatis suae.
11 Quia haec dicit Dominus ad Sellum filium Iosiae regem Iuda,
qui regnavit pro Iosia patre suo,
qui egressus est de loco isto: Non revertetur huc amplius:
12 sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur,
et terram istam non videbit amplius.
13 **V**ae qui aedificat domum suam in iniustitia, LXXXIII.
et coenacula sua non in iudicio:
amicum suum opprimet frustra,
et mercedem eius non reddet ei.
14 Qui dicit: Aedificabo mihi domum latam, et coenacula spatiosa:
qui aperit sibi fenestras, et facit laquearia cedrina, pingitque sinopide.
15 Numquid regnabis, quoniam confers te cedro?
pater tuus numquid non comedit et bibit, et fecit iudicium et iustitiam tunc cum bene erat ei?
16 Iudicavit causam pauperis et egeni in bonum suum:
numquid non ideo quia cognovit me, dicit Dominus?
17 Tui vero oculi et cor ad avaritiam,
et ad sanguinem innocentem fundendum,
et ad calumniam, et ad cursum mali operis.
18 Propterea haec dicit Dominus ad Ioakim filium Iosiae regem Iuda:
Non plangent eum: Vae frater et vae soror: non concrepabunt ei:
Vae domine, et vae inclyte.
19 Sepultura asini sepelietur, putrefactus et proiectus extra portas Ierusalem.
20 Ascende Libanum, et clama: et in Basan da vocem tuam,
et clama ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores tui.

XXI. 7. flectetur] movebitur 11. domus 13. et ingredietur (*om.* quis)
XXII. 5. in solitudine 7. electam cedrum tuam 13. iniustitiam (*in rasura et al. manu*) 17. et sanguinem 18. Ioachim . . . soror] frater

21 Locutus sum ad te
in abundantia tua; et dixisti: Non audiam:
haec est via tua ab adolescentia tua,
quia non audisti vocem meam:
22 omnes pastores tuos pascet ventus,
et amatores tui in captivitatem ibunt:
et tunc confundéris, et erubesces ab omni malitia tua.
23 Quae sedes in Libano, et nidificas in cedris,
quomodo congemuisti cum venissent tibi dolores, quasi dolores parturientis?
LXXXIV. 24 **V**ivo ego, dicit Dominus:
quia si fuerit Iechonias filius Ioakim regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde evellam eum.
25 Et dabo te in manu quaerentium animam tuam,
et in manu quorum tu formidas faciem,
et in manu Nabuchodonosor regis Babylonis,
et in manu Chaldaeorum.
26 Et mittam te, et matrem tuam, quae genuit te,
in terram alienam, in qua nati non estis,
ibique moriemini:
27 et in terram, ad quam ipsi levant animam suam ut revertantur illuc: non revertentur.
28 Numquid vas fictile atque contritum vir iste Iechonias?
numquid vas absque omni voluptate?
quare abiecti sunt ipse et semen eius,
et proiecti in terram, quam ignoraverunt?
29 Terra, terra, terra, audi sermonem Domini.
30 Haec dicit Dominus:
Scribe virum istum sterilem,
virum, qui in diebus suis non prosperabitur:
nec enim erit de semine eius vir, qui sedeat super solium David,
et potestatem habeat ultra in Iuda.

CAPUT XXIII.

LXXXV. 1 **V**ae pastoribus, qui disperdunt et dilacerant gregem pascuae meae, dicit Dominus.
2 Ideo haec dicit Dominus Deus Israel
ad pastores, qui pascunt populum meum:
Vos dispersistis gregem meum,
et eiecistis eos, et non visitastis eos:
ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus.
3 Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eiecero eos illuc:
et convertam eos ad rura sua: et crescent et multiplicabuntur.
4 Et suscitabo super eos pastores, et pascent eos:
non formidabunt ultra, et non pavebunt:
et nullus quaeretur ex numero, dicit Dominus.
5 **E**cce dies veniunt, dicit Dominus: et LXXX
suscitabo David germen iustum:
et regnabit rex, et sapiens erit:
et faciet iudicium et iustitiam in terra.
6 In diebus illis salvabitur Iuda, et Israel habitabit confidenter:
et hoc est nomen, quod vocabunt eum,
Dominus iustus noster.
7 Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et non dicent ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de Terra Aegypti:
8 sed: Vivit Dominus, qui eduxit et adduxit semen domus Israel de Terra Aquilonis,
et de cunctis terris, ad quas eieceram eos illuc:
et habitabunt in terra sua.
9 Ad prophetas:
Contritum est cor meum in medio mei, LX
contremuerunt omnia ossa mea: factus sum quasi vir ebrius,
et quasi homo madidus a vino
a facie Domini, et a facie verborum sanctorum eius.
10 Quia adulteris repleta est terra, quia a facie maledictionis luxit terra,
arefacta sunt arva deserti:
factus est cursus eorum malus, et fortitudo eorum dissimilis.
11 Propheta namque et sacerdos polluti sunt:
et in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus.
12 Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris:
impellentur enim, et corruent in ea:
afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus.
13 Et in prophetis Samariae vidi fatuitatem:
prophetabant in Baal, et decipiebant populum meum Israel.
14 Et in prophetis Ierusalem vidi similitudinem
adulterantium, et iter mendacii:
et confortaverunt manus pessimorum
ut non converteretur unusquisque a malitia sua:
facti sunt mihi omnes ut Sodoma, et habitatores eius quasi Gomorrha.
15 Propterea haec dicit Dominus exercituum ad prophetas:
Ecce ego cibabo eos absynthio, et potabo eos felle:
a prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram.
16 Haec dicit Dominus exercituum:
Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, et decipiunt vos:
visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini.

XXII. 21. tua dixisti 23. quasi dolores] *om.* 24. Ioiachim 28. Ieconias 29. terra *ter*] *bis tantum*

XXIII. 2. qui pascunt] *manus saeculi fere* XIII. *addidit* sibi et non . . . et eiecistis] *om. et* 4. queretur 6. illis] illius 9. Ad prophetas: *rubricantur haec ad modum tituli.* 10. adulteriis 13. Bahal 14. adulterantium] adulterium . . . ut Sodoma] *om.* ut

17 Dicunt his, qui blasphemant me: Locutus
est Dominus: Pax erit vobis,
et omni, qui ambulat in pravitate cordis sui,
dixerunt: Non veniet super vos malum.
18 Quis enim affuit in consilio Domini, et
vidit et audivit sermonem eius?
quis consideravit verbum illius et audivit?
VIII. 19 **E**cce turbo Dominicae indignationis egredietur,
et tempestas erumpens: super caput impiorum veniet.
20 Non revertetur furor Domini usque dum
faciat,
et usque dum compleat cogitationem cordis
sui:
in novissimis diebus intelligetis consilium
eius.
21 Non mittebam prophetas, et ipsi currebant:
non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant.
22 Si stetissent in consilio meo, et nota
fecissent verba mea populo meo,
avertissem utique eos a via sua mala,
et a cogitationibus suis pessimis.
IX. 23 **P**utasne Deus e vicino ego sum, dicit
Dominus? et non Deus de longe?
24 Si occultabitur vir in absconditis: et ego
non videbo eum, dicit Dominus?
numquid non caelum et terram ego impleo, dicit Dominus?
XC. 25 **A**udivi quae dixerunt prophetae,
prophetantes in nomine meo mendacium,
atque dicentes:
Somniavi, somniavi.
26 Usquequo istud est in corde prophetarum
vaticinantium mendacium,
et prophetantium seductiones cordis sui?
27 Qui volunt facere ut obliviscatur populus
meus nominis mei
propter somnia eorum, quae narrat unusquisque ad proximum suum:
sicut obliti sunt patres eorum nominis mei
propter Baal.
28 Propheta, qui habet somnium, narret
somnium:
et qui habet sermonem meum, loquatur
sermonem meum vere:
quid paleis ad triticum, dicit Dominus?
29 Numquid non verba mea sunt quasi ignis,
dicit Dominus:
et quasi malleus conterens petram?
30 Propterea ecce ego ad prophetas, ait
Dominus:
qui furantur verba mea unusquisque a
proximo suo.
31 Ecce ego ad prophetas, ait Dominus:
qui assumunt linguas suas, et aiunt:
Dicit Dominus.
32 Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus:
qui narraverunt ea, et seduxerunt populum meum in mendacio suo, et in
miraculis suis:
cum ego non misissem eos, nec mandassem
eis,
qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus.
33 Si igitur interrogaverit te populus iste,
vel propheta, aut sacerdos, dicens:
Quod est onus Domini? dices ad eos:
Vos estis onus.
proiiciam quippe vos, dicit Dominus.
34 Et propheta, et sacerdos, et populus qui
dicit: Onus Domini:
visitabo super virum illum, et super domum
eius.
35 Haec dicetis unusquisque ad proximum,
et ad fratrem suum:
Quid respondit Dominus? et quid locutus
est Dominus?
36 Et onus Domini ultra non memorabitur:
quia onus erit unicuique sermo suus:
et pervertistis verba Dei viventis, Domini
exercituum Dei nostri.
37 Haec dices ad prophetam:
Quid respondit tibi Dominus? et quid
locutus est Dominus?
38 Si autem onus Domini dixeritis: propter
hoc haec dicit Dominus:
Quia dixistis sermonem istum: Onus Domini:
et misi ad vos, dicens: Nolite dicere:
Onus Domini:
39 propterea ecce ego tollam vos portans,
et derelinquam vos, et civitatem, quam
dedi vobis, et patribus vestris a facie
mea.
40 Et dabo vos in opprobrium sempiternum
et in ignominiam aeternam, quae numquam oblivione delebitur.

CAPUT XXIV.

1 **O**stendit mihi Dominus: et ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templum XCI.
Domini,
postquam transtulit Nabuchodonosor rex
Babylonis Iechoniam filium Ioakim
regem Iuda,
et principes eius, et fabrum, et inclusorem de Ierusalem,
et adduxit eos in Babylonem.
2 Calathus unus ficus bonas habebat nimis,
ut solent ficus esse primi temporis:
et calathus unus ficus habebat malas nimis,
quae comedi non poterant, eo quod essent
malae.
3 Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides
Ieremia?
Et dixi: Ficus, ficus bonas, bonas valde:
et malas, malas valde:
quae comedi non possunt, eo quod sint
malae.
4 Et factum est verbum Domini ad me,
dicens:
5 Haec dicit Dominus Deus Israel:

XXIII. 17. me] ad me 20. intellegitis 22. et pessimis cogitationibus suis
24. impleo ait dominus 26. est istud 27. Bahal 29. dicit] ait . . . petras
33. Vos estis onus] ut quid vobis onus 34. prophetes 36. Et ultra onus domini
. . . pervertitis
XXIV. 1. Ioiachim 3. bonas, bonas] bonas

Sicut ficus hae bonae: sic cognoscam
transmigrationem Iuda,
quam emisi de loco isto in Terram Chaldaeo-
rum, in bonum.
6 Et ponam oculos meos super eos ad
placandum,
et reducam eos in terram hanc:
et aedificabo eos, et non destruam: et
plantabo eos, et non evellam.
7 Et dabo eis cor ut sciant me, quia ego
sum Dominus:
et erunt mihi in populum, et ego ero
eis in Deum:
quia revertentur ad me in toto corde suo.
8 Et sicut ficus pessimae, quae comedi
non possunt, eo quod sint malae:
haec dicit Dominus,
sic dabo Sedeciam regem Iuda, et prin-
cipes eius,
et reliquos de Ierusalem, qui remanserunt
in urbe hac,
et qui habitant in Terra Aegypti.
9 Et dabo eos in vexationem, afflictionem-
que omnibus regnis terrae:
in opprobrium, et in parabolam, et in
proverbium, et in maledictionem in
universis locis, ad quae eieci eos.
10 Et mittam in eis gladium, et famem, et
pestem:
donec consumantur de terra, quam dedi
eis, et patribus eorum.

CAPUT XXV.

1 Verbum, quod factum est ad Ieremiam
de omni populo Iuda
in anno quarto Ioakim filii Iosiae regis Iuda,
ipse est annus primus Nabuchodonosor
regis Babylonis.
2 Quod locutus est Ieremias propheta ad
omnem populum Iuda, et ad universos
habitatores Ierusalem, dicens:
3 A tertiodecimo anno Iosiae filii Amon regis
Iuda
usque ad diem hanc;
iste tertius et vigesimus annus,
factum est verbum Domini ad me, et
locutus sum ad vos de nocte consur-
gens et loquens: et non audistis.
4 Et misit Dominus ad vos omnes servos
suos prophetas,
consurgens diluculo, mittensque et non
audistis,
neque inclinastis aures vestras ut audiretis
5 cum diceret: Revertimini unusquisque a
via sua mala,
et a pessimis cogitationibus vestris:
et habitabitis in terra, quam dedit Do-
minus vobis, et patribus vestris
a saeculo et usque in saeculum.
6 Et nolite ire post deos alienos ut ser-
viatis eis, adoretisque eos:
neque me ad iracundiam provocetis in
operibus manuum vestrarum,
et non affligam vos.
7 Et non audistis me, dicit Dominus,
ut me ad iracundiam provocaretis in operi-
bus manuum vestrarum in malum ve-
strum.
8 **P**ropterea haec dicit Dominus exercituum: XCII.
Pro eo quod non audistis verba mea:
9 ecce ego mittam, et assumam universas
cognationes Aquilonis, ait Dominus,
et Nabuchodonosor regem Babylonis ser-
vum meum:
et adducam eos super terram istam, et
super habitatores eius,
et super omnes nationes, quae in circuitu
illius sunt:
et interficiam eos,
et ponam eos in stuporem
et in sibilum, et in solitudines sempiternas.
10 Perdamque ex eis vocem gaudii et vocem
laetitiae,
vocem sponsi, et vocem sponsae,
vocem molae, et lumen lucernae.
11 Et erit universa terra haec in solitudinem,
et in stuporem:
et servient omnes gentes istae regi Ba-
bylonis septuaginta annis.
12 Cumque impleti fuerint septuaginta anni,
visitabo super regem Babylonis,
et super gentem illam, dicit Dominus,
iniquitatem eorum,
et super terram Chaldaeorum:
et ponam illam in solitudines sempiternas.
13 Et adducam super terram illam, omnia
verba mea, quae locutus sum contra
eam,
omne quod scriptum est in libro isto,
quaecumque prophetavit Ieremias adver-
sum omnes gentes:
14 quia servierunt eis cum essent gentes
multae, et reges magni:
et reddam eis secundum opera eorum, et
secundum facta manuum suarum.
15 **Q**uia sic dicit Dominus exercituum Deus XCIII.
Israel:
Sume calicem vini furoris huius de manu
mea:
et propinabis de illo cunctis gentibus, ad
quas ego mittam te.
16 Et bibent, et turbabuntur, et insanient
a facie gladii, quem ego mittam inter eos.
17 Et accepi calicem de manu Domini,
et propinavi cunctis gentibus, ad quas
misit me Dominus:
18 Ierusalem, et civitatibus Iuda,
et regibus eius, et principibus eius:
ut darem eos in solitudinem, et in stu-
porem,
et in sibilum, et in maledictionem, sicut
est dies ista:
19 Pharaoni regi Aegypti, et servis eius,
et principibus eius, et omni populo eius,
20 et universis generaliter:
cunctis regibus terrae Ausitidis,

XXIV. 8. ficus] ficus ficus 9. ad quae] ad quos 10. et pestem et famem
XXV. 1. populo Iudae . . . Ioiachim 2. quae locutus 3. iste est tert.
4. et *(sed expunctum est)* consurgens 5. in terram 9. et ad Nab. 10. sponsi] ponsae . . . sponsae] sponsi . . . lumen] vocem 11. terra haec] terra eius 12. anni septuaginta 18. et in sibilum] *om.* et . . . est] *om.*

et cunctis regibus terrae Philisthiim,
et Ascaloni, et Gazae,
et Accaron, et reliquiis Azoti,
21 et Idumaeae, et Moab, et filiis Ammon:
22 et cunctis regibus Tyri, et universis regibus Sidonis:
et regibus terrae insularum, qui sunt trans mare.
23 Et Dedan, et Thema, et Buz,
et universis qui attonsi sunt in comam.
24 Et cunctis regibus Arabiae,
et cunctis regibus Occidentis, qui habitant in deserto.
25 Et cunctis regibus Zambri,
et cunctis regibus Elam,
et cunctis regibus Medorum:
26 cunctis quoque regibus Aquilonis de prope et de longe,
unicuique contra fratrem suum:
et omnibus regnis terrae, quae super faciem eius sunt:
et rex Sesach bibet post eos.
27 Et dices ad eos:
Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Bibite, et inebriamini, et vomite: et cadite,
neque surgatis a facie gladii, quem ego mittam inter vos.
28 Cumque noluerint accipere calicem de manu tua ut bibant,
dices ad eos:
Haec dicit Dominus exercituum:
Bibentes bibetis:
29 quia ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum,
ego incipiam affligere,
et vos quasi innocentes et immunes eritis?
non eritis immunes:
gladium enim ego voco super omnes habitatores terrae, dicit Dominus exercituum.
30 Et tu prophetabis ad eos omnia verba haec,
et dices ad illos:
CIV. **D**ominus de excelso rugiet,
et de habitaculo sancto suo dabit vocem suam:
rugiens rugiet super decorem suum:
celeuma quasi calcantium concinetur adversus omnes habitatores terrae.
31 Pervenit sonitus usque ad extrema terrae:
quia iudicium Domino cum gentibus:
iudicatur ipse cum omni carne,
impios tradidi gladio, dicit Dominus.
32 Haec dicit Dominus exercituum:
Ecce afflictio egredietur de gente in gentem:
et turbo magnus egredietur a summitatibus terrae.
33 Et erunt interfecti Domini in die illa
a summo terrae usque ad summum eius:
non plangentur, et non colligentur, neque sepelientur:
in sterquilinium super faciem terrae iacebunt.
34 **U**lulate pastores, et clamate: XCV.
et aspergite vos cinere optimates gregis:
quia completi sunt dies vestri ut interficiamini;
et dissipationes vestrae,
et cadetis quasi vasa pretiosa.
35 Et peribit fuga a pastoribus, et salvatio ab optimatibus gregis.
36 Vox clamoris pastorum, et ululatus optimatum gregis:
quia vastavit Dominus pascua eorum.
37 Et conticuerunt arva pacis a facie irae furoris Domini.
38 Dereliquit quasi leo umbraculum suum,
quia facta est terra eorum in desolationem a facie irae columbae,
et a facie irae furoris Domini.

CAPUT XXVI.

1 **In** principio regni Ioakim filii Iosiae regis Iuda, XCVI.
factum est verbum istud a Domino, dicens:
2 Haec dicit Dominus:
Sta in atrio domus Domini,
et loquéris ad omnes civitates Iuda,
de quibus veniunt ut adorent in domo Domini,
universos sermones, quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos:
noli subtrahere verbum,
3 si forte audiant et convertantur unusquisque a via sua mala:
et poeniteat me mali quod cogito facere eis
propter malitiam studiorum eorum.
4 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus:
Si non audieritis me ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis
5 ut audiatis sermones servorum meorum Prophetarum,
quos ego misi ad vos de nocte consurgens, et dirigens,
et non audistis:
6 dabo domum istam sicut Silo,
et urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terrae.
7 Et audierunt sacerdotes, et prophetae, et omnis populus Ieremiam loquentem verba haec in domo Domini.
8 **C**umque complesset Ieremias loquens omnia, quae praeceperat ei Dominus XCVII.
ut loqueretur ad universum populum,
apprehenderunt eum sacerdotes, et prophetae,
et omnis populus, dicens: Morte moriatur.
9 Quare prophetavit in nomine Domini, dicens:
Sicut Silo erit domus haec:
et urbs ista desolabitur, eo quod non sit habitator?
Et congregatus est omnis populus adversus Ieremiam in domo Domini.

XXV. 21. et Idumaeae] *om.* et 22. universis] cunctis 23. Theman 25. Zabri . . . Aelam . . . Maedorum 26. cunctis quoque] et cunctis 28. tua] *addit corr.* 29. et immunes] inmunes 30. caeleuma 31. tradidit 36. optimantium . . . pascuam 38. quia] *om.*

XXVI. 1. regni Io.] regis Ioachim 3. malitias 6. Silo] Selo 8. moriętur 9. Selo . . . in domum

10 Et audierunt principes Iuda verba haec:
et ascenderunt de domo regis in domum Domini,
et sederunt in introitu portae domus Domini novae.
11 Et locuti sunt sacerdotes et prophetae ad principes,
et ad omnem populum, dicentes:
Iudicium mortis est viro huic:
quia prophetavit adversus civitatem istam,
sicut audistis auribus vestris.
12 Et ait Ieremias ad omnes principes,
et ad universum populum, dicens:
Dominus misit me ut prophetarem ad domum istam,
et ad civitatem hanc omnia verba quae audistis.
13 Nunc ergo bonas facite vias vestras, et studia vestra,
et audite vocem Domini Dei vestri:
et poenitebit Dominum mali, quod locutus est adversum vos.
14 Ego autem ecce in manibus vestris sum:
facite mihi quod bonum et rectum est in oculis vestris:
15 verumtamen scitote et cognoscite
quod si occideritis me,
sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos,
et contra civitatem istam, et habitatores eius.
in veritate enim misit me Dominus ad vos,
ut loquerer in auribus vestris omnia verba haec.
16 Et dixerunt principes, et omnis populus ad sacerdotes et ad prophetas:
Non est viro huic iudicium mortis:
quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos.
17 Surrexerunt ergo viri de senioribus terrae:
et dixerunt ad omnem coetum populi, loquentes:
18 Michaeas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiae regis Iuda,
et ait ad omnem populum Iuda, dicens:
Haec dicit Dominus exercituum:
Sion quasi ager arabitur:
et Ierusalem in acervum lapidum erit:
et mons domus in excelsa silvarum.
19 Numquid morte condemnavit eum Ezechias rex Iuda, et omnis Iuda?
numquid non timuerunt Dominum,
et deprecati sunt faciem Domini:
et poenituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversum eos?
Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.
20 Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini,
Urias filius Semei de Cariathiarim:
et prophetavit adversus civitatem istam,
et adversus terram hanc iuxta omnia verba Ieremiae.
21 Et audivit rex Ioakim, et omnes potentes, et principes eius verba haec:
et quaesivit rex interficere eum.
Et audivit Urias, et timuit,
fugitque et ingressus est Aegyptum.
22 Et misit rex Ioakim viros in Aegyptum,
Elnathan filium Achobor,
et viros cum eo in Aegyptum.
23 Et eduxerunt Uriam de Aegypto:
et edduxerunt eum ad regem Ioakim,
et percussit eum gladio:
et proiecit cadaver eius in sepulchris vulgi ignobilis.
24 Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Ieremia,
ut non traderetur in manus populi, et interficerent eum.

CAPUT XXVII.

1 In principio regni Ioakim filii Iosiae regis Iuda,
factum est verbum istud ad Ieremiam a Domino, dicens:
2 Haec dicit Dominus ad me:
Fac tibi vincula, et catenas: et pones eas in collo tuo.
3 Et mittes eas ad regem Edom,
et ad regem Moab,
et ad regem filiorum Ammon,
et ad regem Tyri,
et ad regem Sidonis: in manu nunciorum,
qui venerunt Ierusalem ad Sedeciam regem Iuda.
4 Et praecipies eis ut ad dominos suos loquantur:
Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Haec dicetis ad dominos vestros:
5 Ego feci terram, et homines, et iumenta, quae sunt super faciem terrae,
in fortitudine mea magna, et in brachio meo extento:
et dedi eam ei, qui placuit in oculis meis.
6 Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis servi mei:
insuper et bestias agri dedi ei ut serviant illi.
7 Et servient ei omnes gentes,
et filio eius, et filio filii eius:
donec veniat tempus terrae eius et ipsius:
et servient ei gentes multae, et reges magni.
8 Gens autem et regnum, quod non servierit Nabuchodonosor regi Babylonis,
et quicumque non curvaverit collum suum sub iugo regis Babylonis:

XXVI. 10. in domo . . . domus] *om.* 11. adversum 14. quod bonum] ut bonum 15. traditis 16. et prophetas 18. Michas de Morasthim . . . Iuda *utrobique*] Iudae . . . mons] omnis 19. fuerat] erat 20. adversus *utrobique*] adversum . . . omnia] universa 21. Ioiachim *(sed expunxit* h *prima manus)* 22. Ioiachim . . . Elnatham 23. Ioiachim (*ut v.* 21.) 24. Safan . . . in manu

XXVII. 1. Ioiachim (*ut* 26, 21.) 3. Sedechiam 5. hominem 7. et servient *utrobique*] et serviant

in gladio, et in fame, et in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus:
donec comsumam eos in manu eius.
9 Vos ergo nolite audire prophetas vestros, et divinos,
et somniatores, et augures, et maleficos,
qui dicunt vobis: Non servietis regi Babylonis.
10 Quia mendacium prophetant vobis:
ut longe vos faciant de terra vestra, et eiiciant vos, et pereatis.
11 Porro gens, quae subiecerit cervicem suam sub iugo regis Babylonis, et servierit ei;
dimittam eam in terra sua, dicit Dominus:
et colet eam, et habitabit in ea.
12 Et ad Sedeciam regem Iuda locutus sum
secundum omnia verba haec, dicens:
Subiicite colla vestra sub iugo regis Babylonis,
et servite ei, et populo eius, et vivetis.
13 Quare moriemini tu et populus tuus gladio, et fame, et peste,
sicut locutus est Dominus ad gentem, quae servire noluerit regi Babylonis?
CIX. 14 Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis:
Non servietis regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis.
15 Quia non misi eos, ait Dominus:
et ipsi prophetant in nomine meo mendaciter:
ut eiiciant vos, et pereatis tam vos, quam prophetae, qui vaticinantur vobis.
16 Et ad sacerdotes, et ad populum istum locutus sum, dicens:
Haec dicit Dominus: Nolite audire verba prophetarum vestrorum,
qui prophetant vobis, dicentes:
Ecce vasa Domini revertentur de Babylone nunc cito,
mendacium enim prophetant vobis.
17 Nolite ergo audire eos, sed servite regi Babylonis, ut vivatis.
quare datur haec civitas in solitudinem?
18 Et si prophetae sunt, et est verbum Domini in eis:
occurrant Domino exercituum,
ut non veniant vasa, quae derelicta fuerant in domo Domini,
et in domo regis Iuda, et in Ierusalem, in Babylonem.
19 Quia haec dicit Dominus exercituum
ad columnas, et ad mare, et ad bases,
et ad reliqua vasorum, quae remanserunt in civitate hac:
20 quae non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis,
cum transferret Iechoniam filium Ioakim regem Iuda de Ierusalem in Babylonem,
et omnes optimates Iuda et Ierusalem.
21 Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israel
ad vasa, quae derelicta sunt in domo Domini, et in domo regis Iuda et Ierusalem:
22 In Babylonem transferentur, et ibi erunt usque ad diem visitationis suae, dicit Dominus:
et afferri faciam ea, et restitui in loco isto.

CAPUT XXVIII.

1 **E**t factum est in anno illo, in principio regni Sedeciae regis Iuda, C.
in anno quarto, in mense quinto,
dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini
coram sacerdotibus et omni populo, dicens:
2 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Contrivi iugum regis Babylonis.
3 Adhuc duo anni dierum, et ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini,
quae tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto,
et transtulit ea in Babylonem.
4 Et Iechoniam filium Ioakim regem Iuda, et omnem transmigrationem Iuda, qui ingressi sunt in Babylonem,
ego convertam ad locum istum, ait Dominus:
conteram enim iugum regis Babylonis.
5 Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam
in oculis sacerdotum, et in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini.
6 Et ait Ieremias propheta: Amen, sic faciat Dominus: suscitet Dominus verba tua, quae prophetasti:
ut referantur vasa in domum Domini,
et omnis transmigratio de Babylone ad locum istum.
7 Verumtamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis,
et in auribus universi populi:
8 Prophetae, qui fuerunt ante me et ante te ab initio,
et prophetaverunt super terras multas, et super regna magna
de praelio, et de afflictione, et de fame.
9 Propheta, qui vaticinatus est pacem:
cum venerit verbum eius, scietur propheta, quem misit Dominus in veritate.
10 Et tulit Hananias propheta catenam de collo Ieremiae prophetae, et confregit eam.
11 Et ait Hananias in conspectu omnis populi, dicens:

XXVII. 10. faciam vos . . . eiciam 11. in terram suam 12. *h. l.* Sedeciam 13. et fame] *om.* et 14. loquentur 17. in solitudine 18. in domum domini et in domum 20. Ioiachim (*sed* h *expunctum*) 21. *in dominum domini et in domu

XXVIII. 1. Sedechiae . . . Ananias . . . Azor 3. domus] *om.* 4. Ioiachim . . . Iudae qui . . . Babylonis regis 5. Ananiam . . . stabant 8. magna] multa 10. Ananias. *Item vv.* 11. 12. 17.

Haec dicit Dominus:
Sic confringam iugum Nabuchodonosor
regis Babylonis post duos annos dierum
de collo omnium gentium.
12 Et abiit Ieremias propheta in viam suam.
CI. **E**t factum est verbum Domini ad Ieremiam,
postquam confregit Hananias propheta
catenam de collo Ieremiae prophetae,
dicens:
13 Vade, et dices Hananiae:
Haec dicit Dominus:
Catenas ligneas contrivisti:
et facies pro eis catenas ferreas.
14 Quia haec dicit Dominus exercituum Deus
Israel:
Iugum ferreum posui super collum cunctarum Gentium istarum,
ut serviant Nabuchodonosor regi Babylonis,
et servient ei: insuper et bestias terrae
dedi ei.
15 Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam
prophetam:
Audi Hanania: non misit te Dominus,
et tu confidere fecisti populum istum in
mendacio.
16 Idcirco haec dicit Dominus:
Ecce ego mittam te a facie terrae:
hoc anno morieris: adversum enim Dominum locutus es.
17 Et mortuus est Hananias propheta in
anno illo, mense septimo.

CAPUT XXIX.

1 Et haec sunt verba libri, quem misit Ieremias propheta de Ierusalem
ad reliquias seniorum transmigrationis,
et ad sacerdotes, et ad prophetas,
et ad omnem populum, quem traduxerat
Nabuchodonosor de Ierusalem in Babylonem:
2 postquam egressus est Iechonias rex, et
domina,
et eunuchi, et principes Iuda, et Ierusalem,
et faber, et inclusor de Ierusalem:
3 in manu Elasa filii Saphan, et Gamariae
filii Helciae,
quos misit Sedecias rex Iuda ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonem, dicens:
4 Haec dicit Dominus exercituum Deus
Israel
omni transmigrationi, quam transtuli de
Ierusalem in Babylonem:
5 Aedificate domos, et habitate:
et plantate hortos, et comedite fructum
eorum.
6 Accipite uxores, et generate filios et filias:
et date filiis vestris uxores, et filias
vestras date viris,
et pariant filios et filias:
et multiplicamini ibi, et nolite esse pauci
numero.
7 Et quaerite pacem civitatis, ad quam
transmigrare vos feci:
et orate pro ea ad Dominum:
quia in pace illius erit pax vobis. CII.
8 **H**aec enim dicit Dominus exercituum Deus
Israel:
Non vos seducant prophetae vestri, qui
sunt in medio vestrum, et divini vestri:
et ne attendatis ad somnia vestra, quae
vos somniatis:
9 quia falso ipsi prophetant vobis in nomine meo: et non misi eos, dicit Dominus.
10 **Q**uia haec dicit Dominus: CIII.
Cum coeperint impleri in Babylone septuaginta anni,
visitabo vos: et suscitabo super vos verbum meum bonum,
ut reducam vos ad locum istum.
11 Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus,
cogitationes pacis, et non afflictionis,
ut dem vobis finem et patientiam.
12 Et invocabitis me, et ibitis:
et orabitis me, et ego exaudiam vos.
13 Quaeretis me, et invenietis: cum quaesieritis me in toto corde vestro.
14 Et inveniar a vobis, ait Dominus:
et reducam captivitatem vestram,
et congregabo vos de universis gentibus,
et de cunctis locis, ad quae expuli vos,
dicit Dominus:
et reverti vos faciam de loco, ad quem
transmigrare vos feci.
15 Quia dixistis: Suscitavit nobis Dominus
prophetas in Babylone:
16 quia haec dicit Dominus ad regem, qui
sedet super solium David,
et ad omnem populum habitatorem urbis
huius,
ad fratres vestros, qui non sunt egressi
vobiscum in transmigrationem:
17 **H**aec dicit Dominus exercituum: CIV.
Ecce mittam in eos gladium, et famem,
et pestem:
et ponam eos quasi ficus malas,
quae comedi non possunt, eo quod pessimae sint.
18 Et persequar eos in gladio, et in fame,
et in pestilentia:
et dabo eos in vexationem universis regnis terrae:
in maledictionem, et in stuporem,
et in sibilum, et in opprobrium cunctis
Gentibus, ad quas ego eieci eos:
19 eo quod non audierint verba mea, dicit
Dominus.

XXVIII. 12. prophetes in 13. Ananiae 14. et servient] et deserviant 15. Ananiam . . . Anania 16. Ego mittam] emittam . . . adversus dominum enim

XXIX. 3. Ellasa fil. Safan et Gamaliae fil. Helchiae . . . Sedechias 4. transtulit 8. seducant] inducant 10. ut red.] et reducam 11. quas cogito 12. Ego] *om.* 13. Quaeritis 15. in Babylonem 18. et in fame] *om.* et . . . et in maledictionem

quae misi ad eos per servos meos prophetas
de nocte consurgens, et mittens: et non audistis, dicit Dominus.
20 Vos ergo audite verbum Domini
omnis transmigratio, quam emisi de Ierusalem in Babylonem.
21 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel
ad Achab filium Coliae,
et ad Sedeciam filium Maasiae,
qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter:
Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis:
et percutiet eos in oculis vestris.
22 Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Iuda, quae est in Babylone, dicentium:
Ponat te Dominus sicut Sedeciam, et sicut Achab,
quos frixit rex Babylonis in igne:
23 pro eo quod fecerint stultitiam in Israel,
et moechati sunt in uxores amicorum suorum,
et locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis:
CV. **e**go sum iudex et testis, dicit Dominus.
24 Et ad Semeian Nehelamiten dices:
25 Haec dicit Dominus exercituum, Deus Israel:
Pro eo quod misisti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui est in Ierusalem,
et ad Sophoniam filium Maasiae sacerdotem,
et ad universos sacerdotes, dicens:
26 Dominus dedit te sacerdotem pro Ioiade sacerdote,
ut sis dux in domo Domini
super omnem virum arreptitium et prophetantem,
ut mittas eum in nervum et in carcerem.
27 Et nunc quare non increpasti Ieremiam Anathothiten, qui prophetat vobis?
28 Quia super hoc misit in Babylonem ad nos, dicens: Longum est:
aedificate domos, et habitate:
et plantate hortos, et comedite fructus eorum.
29 Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Ieremiae prophetae.
CVI. 30 **Et** factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens:
31 Mitte ad omnem transmigrationem, dicens:
Haec dicit Dominus
ad Semeian Nehelamiten:
Pro eo quod prophetavit vobis Semeias, et ego non misi eum:
et fecit vos confidere in mendacio:
32 idcirco haec dicit Dominus:
Ecce ego visitabo super Semeian Nehelamiten, et super semen eius:
non erit ei vir sedens in medio populi huius,
et non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus:
quia praevaricationem locutus est adversus Dominum.

CAPUT XXX.

1 Hoc verbum, quod factum est ad Ieremiam a Domino, dicens:
2 Haec dicit Dominus Deus Israel, dicens:
Scribe tibi omnia verba, quae locutus sum ad te, in libro.
3 Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus:
et convertam conversionem populi mei Israel et Iuda, ait Dominus:
et convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum: et possidebunt eam.
4 Et haec verba, quae locutus est Dominus ad Israel et ad Iudam:
5 quoniam haec dicit Dominus:
Vocem terroris audivimus:
formido, et non est pax.
6 Interrogate, et videte si generat masculus:
quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum, quasi parturientis,
et conversae sunt universae facies in auruginem?
7 Vae, quia magna dies illa,
nec est similis eius: tempusque tribulationis est Iacob, et ex ipso salvabitur.
8 Et erit in die illa, ait Dominus exercituum:
conteram iugum eius de collo tuo,
et vincula eius dirumpam,
et non dominabuntur ei amplius alieni:
9 sed servient Domino Deo suo,
et David regi suo, quem suscitabo eis.
10 **Tu** ergo ne timeas serve meus Iacob, ait Dominus, CVII.
neque paveas Israel:
quia ecce ego salvabo te de terra longinqua,
et semen tuum de terra captivitatis eorum:
et revertetur Iacob, et quiescet,
et cunctis affluet bonis, et non erit quem formidet:
11 quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te:
faciam enim consummationem in cunctis Gentibus, in quibus dispersi te:
te autem non faciam in consummationem:
sed castigabo te in iudicio, ut non videaris tibi innoxius.
12 Quia haec dicit Dominus:
Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

XXIX. 21. Ahab fil. Culia . . . Sedechiam . . . in manu 22. ponet . . . Sedechiam . . . Ahab 24. Semeiam Neellamitem 26. Ioadae 28. ad nos in Babyl. . . . fructum 31. Semeiam Neelamitem . . . in mendacio confidere 32. Semeiam Neelamiten . . . adversum

XXX. 3. enim] *om.* 6. parturientis] parientis 8. eius dirump.] illius disrumpam 10. salvo 11. ego sum tecum . . . tibi videaris

13 Non est qui iudicet iudicium tuum ad alligandum:
curationum utilitas non est tibi.
14 Omnes amatores tui obliti sunt tui,
teque non quaerent:
plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli:
propter multitudinem iniquitatis tuae dura facta sunt peccata tua.
15 Quid clamas super contritione tua?
insanabilis est dolor tuus:
propter multitudinem iniquitatis tuae, et propter dura peccata tua feci haec tibi.
16 Propterea omnes, qui comedunt te, devorabuntur:
et universi hostes tui in captivitatem ducentur:
et qui te vastant, vastabuntur,
cunctosque praedatores tuos dabo in praedam.
17 Obducam enim cicatricem tibi,
et a vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus.
Quia eiectam vocaverunt te Sion:
Haec est, quae non habebat requirentem.
18 Haec dicit Dominus:
Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Iacob,
et tectis eius miserebor, et aedificabitur civitas in excelso suo,
et templum iuxta ordinem suum fundabitur.
19 Et egredietur de eis laus, voxque ludentium:
et multiplicabo eos, et non minuentur:
et glorificabo eos, et non attenuabuntur.
20 Et erunt filii eius sicut a principio,
et coetus eius coram me permanebit:
et visitabo adversum omnes qui tribulant eum.
21 Et erit dux eius ex eo:
et princeps de medio eius producetur:
et applicabo eum, et accedet ad me.
quis enim iste est, qui applicet cor suum ut appropinquet mihi, ait Dominus?
22 Et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum.
23 Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens,
in capite impiorum conquiescet.
24 Non avertet iram indignationis Dominus,
donec faciat et compleat cogitationem cordis sui:
in novissimo dierum intelligetis ea.

CAPUT XXXI.

1 In tempore illo, dicit Dominus:
Ero Deus universis cognationibus Israel,
et ipsi erunt mihi in populum.
2 Haec dicit Dominus:
Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat a gladio:
vadet ad requiem suam Israel.
3 Longe Dominus apparuit mihi.
Et in charitate perpetua dilexi te,
ideo attraxi te, miserans.
4 Rursumque aedificabo te, et aedificaberis virgo Israel:
adhuc ornaberis tympanis tuis, et egredieris in choro ludentium.
5 Adhuc plantabis vineas in montibus Samariae:
plantabunt plantantes, et donec tempus veniat, non vindemiabunt:
6 quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim:
Surgite, et ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum.
7 Quia haec dicit Dominus:
Exultate in laetitia Iacob,
et hinnite contra caput Gentium:
personate, et canite, et dicite:
Salva Domine populum tuum reliquias Israel.
8 Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis,
et congregabo eos ab extremis terrae:
inter quos erunt caecus et claudus, praegnans et pariens simul,
coetus magnus revertentium huc.
9 In fletu venient: et in misericordia reducam eos:
et adducam eos per torrentes aquarum in via recta, et non impingent in ea:
quia factus sum Israeli pater,
et Ephraim primogenitus meus est.
10 Audite verbum Domini Gentes,
et annunciate in insulis, quae procul sunt, et dicite:
Qui dispersit Israel, congregabit eum:
et custodiet eum sicut pastor gregem suum.
11 Redemit enim Dominus Iacob,
et liberavit eum de manu potentioris.
12 Et venient, et laudabunt in monte Sion:
et confluent ad bona Domini
super frumento, et vino, et oleo,
et foetu pecorum et armentorum:
eritque anima eorum quasi hortus irriguus,
et ultra non esurient.
13 Tunc laetabitur virgo in choro,
iuvenes et senes simul:
et convertam luctum eorum in gaudium,
et consolabor eos, et laetificabo a dolore suo.
14 Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine,
et populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.

XXX. 14. te non quaerunt 15. et dura 16. comedent 17. et vulneribus 18. conversionem] *conversationem 21. ut approp.] adpropinquet 24. intellegitis

XXXI. 2. a glad.] gladio 8. adducam] inducam . . . et praegnans 9. et in mis. reduc.] et in precibus deducam . . . Efraim 10. in insulis] om. in 11. redimit . . . liberabit 13. et iuvenes

CIX. 15 **Haec** dicit Dominus:
Vox in excelso audita est lamentationis,
luctus, et fletus
Rachel plorantis filios suos,
et nolentis consolari super eis, quia non
sunt.
16 Haec dicit Dominus:
Quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui
a lacrymis:
quia est merces operi tuo, ait Dominus:
et revertentur de terra inimici.
17 Et est spes novissimis tuis, ait Dominus:
et revertentur filii ad terminos suos.
CX. 18 **Audiens** audivi Ephraim transmigrantem:
Castigasti me, et eruditus sum, quasi iu-
venculus indomitus:
converte me, et convertar: quia tu Do-
minus Deus meus.
19 Postquam enim convertisti me, egi poe-
nitentiam:
et postquam ostendisti mihi, percussi fe-
mur meum.
Confusus sum, et erubui, quoniam susti-
nui opprobrium adolescentiae meae.
20 Si filius honorabilis mihi Ephraim, si
puer delicatus:
quia ex quo locutus sum de eo, adhuc
recordabor eius.
Idcirco conturbata sunt viscera mea su-
per eum:
miserans miserebor eius, ait Dominus.
21 Statue tibi speculam, pone tibi amari-
tudines:
dirige cor tuum in viam rectam, in qua
ambulasti:
revertere virgo Israel, revertere ad civi-
tates tuas istas.
22 Usquequo deliciis dissolvéris filia vaga?
CXI. quia creavit Dominus novum super terram:
FEMINA CIRCUMDABIT VIRUM.
23 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Adhuc dicent verbum istud in terra Iuda,
et in urbibus eius,
cum convertero captivitatem eorum:
Benedicat tibi Dominus pulchritudo iusti-
tiae, mons sanctus:
24 et habitabunt in eo Iudas, et omnes ci-
vitates eius simul:
agricolae et minantes greges.
25 Quia inebriavi animam lassam, et omnem
animam esurientem saturavi.
26 Ideo quasi de somno suscitatus sum: et
vidi,
et somnus meus dulcis mihi.
27 Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
et seminabo domum Israel et domum Iuda
semine hominum, et semine iumento-
rum.
28 Et sicut vigilavi super eos
ut evellerem, et demolirer,
et dissiparem, et disperderem, et affli-
gerem:
sic vigilabo super eos ut aedificem, et
plantem, ait Dominus.
29 **In** diebus illis non dicent ultra: CXII.
Patres comederunt uvam acerbam, et den-
tes filiorum obstupuerunt.
30 Sed unusquisque in iniquitate sua morie-
tur:
omnis homo, qui comederit uvam acer-
bam, obstupescent dentes eius.
31 **Ecce** dies venient, dicit Dominus: CXIII.
et feriam domui Israel et domui Iuda
foedus novum:
32 non secundum pactum, quod pepigi cum
patribus eorum
in die, qua apprehendi manum eorum,
ut educerem eos de Terra Aegypti:
pactum, quod irritum fecerunt,
et ego dominatus sum eorum, dicit Do-
minus.
33 Sed hoc erit pactum, quod feriam cum
domo Israel:
post dies illos dicit Dominus:
Dabo legem meam in visceribus eorum,
et in corde eorum scribam eam:
et ero eis in Deum,
et ipsi erunt mihi in populum.
34 Et non docebit ultra vir proximum suum,
et vir fratrem suum, dicens: Cognosce
Dominum:
omnes enim cognoscent me a minimo eo-
rum usque ad maximum, ait Dominus:
quia propitiabor iniquitati eorum, et pec-
cati eorum non memorabor amplius.
35 **Haec** dicit Dominus, CXIV.
qui dat solem in lumine diei,
ordinem lunae et stellarum in lumine no-
ctis:
qui turbat mare, et sonant fluctus eius,
Dominus exercituum nomen illi.
36 Si defecerint leges istae coram me, dicit
Dominus:
tunc et semen Israel deficiet,
ut non sit gens coram me cunctis diebus.
37 Haec dicit Dominus:
Si mensurari potuerint caeli rursum,
et investigari fundamenta terrae deorsum:
et ego abiiciam universum semen Israel
propter omnia, quae fecerunt, dicit Do-
minus.
38 Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
et aedificabitur civitas Domino
a turre Hananeel usque ad portam an-
guli.
39 Et exibit ultra norma mensurae in con-
spectu eius
super collem Gareb: et circuibit Goatha,
40 et omnem vallem cadaverum, et cineris,
et universam regionem mortis,
usque ad torrentem Cedron, et usque ad
angulum portae equorum Orientalis,
Sanctum Domini: non evelletur, et non
destruetur ultra in perpetuum.

XXXI. 15. fletus et luctus . . . plorantis] **plorans . . . nolentis] **nolens
18. Efraim . . . convertar] revertar ad te . . . Dominus] domine 20. Efraim
21. specula . . . rectam] directam 27. venient . . . domum Israel et] *om.*
31. veniunt 32. patribus vestris 33. in corda 34. docebunt . . . memora-
bor] ero memor 37. adiiciam] abiciam 38. Ananehel 39. Goatham *(sed*
t *puncto notatum videtur)* 40. Cedron] caedrorum

CAPUT XXXII.

1 Verbum, quod factum est ad Ieremiam a Domino
in anno decimo Sedeciae regis Iuda:
ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor.
2 Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem:
et Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris,
qui erat in domo regis Iuda.
3 Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens:
Haec dicit Dominus:
Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, et capiet eam?
4 Et Sedecias rex Iuda non effugiet de manu Chaldaeorum:
sed tradetur in manus regis Babylonis:
et loquetur os eius cum ore illius,
et oculi eius oculos illius videbunt.
5 Et in Babylonem ducet Sedeciam:
et ibi erit donec visitem eum, ait Dominus.
si autem dimicaveritis adversum Chaldaeos, nihil prosperum habebitis.
CXV. 6 **Et** dixit Ieremias:
Factum est verbum Domini ad me, dicens:
7 Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens:
Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth:
tibi enim competit ex propinquitate ut emas.
8 Et venit ad me Hanameel filius patrui mei
secundum verbum Domini ad vestibulum carceris,
et ait ad me:
Posside agrum meum, qui est in Anothoth in terra Beniamin:
quia tibi competit hereditas,
et tu propinquus es ut possideas.
Intellexi autem quod verbum Domini esset.
9 Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui est in Anathoth:
et appendi ei argentum septem stateres, et decem argenteos.
10 Et scripsi in libro, et signavi, et adhibui testes:
et appendi argentum in statera.
11 Et accepi librum possessionis signatum, et stipulationes, et rata, et signa forinsecus.
12 Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filii Maasiae
in oculis Hanameel patruelis mei, in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis,
et in oculis omnium Iudaeorum, qui sedebant in atrio carceris.
13 Et praecepi Baruch coram eis, dicens:
14 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Sume libros istos, librum emptionis hunc signatum,
et librum hunc, qui apertus est:
et pone illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis.
15 Haec enim dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Adhuc possidebuntur domus, et agri, et vineae in terra ista.
16 **Et** oravi ad Dominum, postquam tradidi CXVI
librum possessionis Baruch filio Neri, dicens:
17 Heu, heu, heu, Domine Deus:
ecce tu fecisti caelum et terram in fortitudine tua magna,
et in brachio tuo extento:
non erit tibi difficile omne verbum:
18 qui facis misericordiam in millibus,
et reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos:
Fortissime, magne, et potens, Dominus CXV
exercituum nomen tibi.
19 Magnus consilio, et incomprehensibilis cogitatu:
cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam
ut reddas unicuique secundum vias suas,
et secundum fructum adinventionum eius.
20 Qui posuisti signa et portenta in Terra Aegypti
usque ad diem hanc, et in Israel, et in hominibus,
et fecisti tibi nomen sicut est dies haec.
21 Et eduxisti populum tuum Israel de Terra Aegypti,
in signis, et in portentis,
et in manu robusta, et in brachio extento, et in terrore magno.
22 Et dedisti eis terram hanc, quam iurasti patribus eorum ut dares eis
terram fluentem lacte et melle.
23 Et ingressi sunt, et possederunt eam:
et non obedierunt voci tuae, et in lege tua non ambulaverunt:
omnia quae mandasti eis ut facerent, non fecerunt:
et evenerunt eis omnia mala haec. CXVI
24 **Ecce** munitiones extructae sunt adversum civitatem ut capiatur:
et urbs data est in manus Chaldaeorum,
qui praeliantur adversus eam
a facie gladii, et famis, et pestilentiae:
et quaecumque locutus es acciderunt, ut tu ipse cernis.
25 Et tu dicis mihi Domine Deus:
Eme agrum argento, et adhibe testes:
cum urbs data sit in manus Chaldaeorum?

XXXII. 1. Sedechiae 3. do . . . in manu (*item v.* 4.) 5. Sedechiam (*sed vv.* 3. *et* 4. Sedecias) 7. Ananehel (*item vv.* 8. 9. 12.) 8. es] *om.* 11. et stipulation.] *om.* et 12. et in oculis testium . . . et in oc. omnium] *om.* et 14. et pones 18. reddes . . . in sinu . . . et potens] *om.* et 23. et non fecerunt 24. in manu . . . adversum . . . ipse tu 25. et tu mihi dices . . . in manu (*item vv.* 28. 36. 43.)

26 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens:
27 Ecce ego Dominus Deus universae carnis:
numquid mihi difficile erit omne verbum?
28 Propterea haec dicit Dominus:
Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldaeorum,
et in manus regis Babylonis, et capient eam.
29 Et venient Chaldaei praeliantes adversum urbem hanc,
et succendent eam igni, et comburent eam.
et domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal,
et libabant diis alienis libamina ad irritandum me.
30 Erant enim filii Israel, et filii Iuda iugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua:
filii Israel qui usque nunc exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus.
31 Quia in furore et in indignatione mea facta est mihi civitas haec,
a die qua aedificaverunt eam, usque ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo.
32 Propter malitiam filiorum Israel, et filiorum Iuda,
quam fecerunt ad iracundiam me provocantes,
ipsi et reges eorum,
principes eorum, et sacerdotes eorum, et prophetae eorum,
viri Iuda et habitatores Ierusalem.
33 Et verterunt ad me terga et non facies:
cum docerem eos diluculo, et erudirem,
et nollent audire ut acciperent disciplinam.
34 Et posuerunt idola sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam.
35 Et aedificaverunt excelsa Baal, quae sunt in valle filii Ennom
ut initiarent filios suos et filias suas Moloch:
quod non mandavi eis, nec ascendit in cor meum
ut facerent abominationem hanc, et in peccatum deducerent Iudam.
36 Et nunc propter ista,
haec dicit Dominus Deus Israel
ad civitatem hanc, de qua vos dicitis quod tradetur in manus regis Babylonis
in gladio, et in fame, et in peste.
37 Ecce ego congregabo eos de universis terris, ad quas eieci eos
in furore meo, et in ira mea, et in indignatione grandi:
et reducam eos ad locum istum,
et habitare eos faciam confidenter.
38 Et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum.
39 Et dabo eis cor unum, et viam unam,
ut timeant me universis diebus:
et bene sit eis, et filiis eorum post eos.
40 Et feriam eis pactum sempiternum,
et non desinam eis benefacere:
et timorem meum dabo in corde eorum ut non recedant a me.
41 Et laetabor super eis, cum bene eis fecero:
et plantabo eos in terra ista in veritate
in toto corde meo et in tota anima mea.
42 Quia haec dicit Dominus:
Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande:
sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos.
43 Et possidebuntur agri in terra ista:
de qua vos dicitis quod deserta sit,
eo quod non remanserit homo et iumentum,
et data sit in manus Chaldaeorum.
44 Agri ementur pecunia, et scribentur in libro,
et imprimetur signum, et testis adhibebitur:
in terra Beniamin, et in circuitu Ierusalem,
in civitatibus Iuda, et in civitatibus montanis,
et in civitatibus campestribus, et in civitatibus, quae ad Austrum sunt:
quia convertam captivitatem eorum, ait Dominus.

CAPUT XXXIII.

1 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam secundo,
cum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens:
2 Haec dicit Dominus qui facturus est, et formaturus illud, èt paraturus, Dominus nomen eius.
3 Clama ad me, et exaudiam te:
et annunciabo tibi grandia, et firma quae nescis.
4 Quia haec dicit Dominus Deus Israel
ad domos urbis huius, et ad domos regis Iuda, quae destructae sunt,
et ad munitiones, et ad gladium
5 venientium ut dimicent cum Chaldaeis,
et impleant eas cadaveribus hominum,
quos percussi in furore meo et in indignatione mea,
abscondens faciem meam a civitate hac
propter omnem malitiam eorum.
6 Ecce ego obducam eis cicatricem et sanitatem, et curabo eos: CXIX.
et revelabo illis deprecationem pacis et veritatis.
7 Et convertam conversionem Iuda, et conversionem Ierusalem:

XXXII. 28. capiet 29. domus . . . Bahal (*item v.* 35.) 31. aufertur 32. sacerd. eorum] *om.* eorum 36. et fame et peste 41. super eos 42. loquar 44. pecunia ementur . . . inprimitur . . . testes adhibentur
XXXIII. 6. eis] ei

et aedificabo eos sicut a principio.
8 Et emundabo illos ab omni iniquitate sua,
in qua peccaverunt mihi:
et propitius ero cunctis iniquitatibus eorum,
in quibus deliquerunt mihi, et spreverunt me.
9 Et erit mihi in nomen, et in gaudium,
et in laudem,
et in exultationem cunctis gentibus terrae,
quae audierint omnia bona, quae ego facturus sum eis:
et pavebunt, et turbabuntur in universis bonis,
et in omni pace, quam ego faciam eis.
CXX. 10 **Haec** dicit Dominus:
Adhuc audietur in loco isto (quem vos dicitis esse desertum,
eo quod non sit homo nec iumentum: in civitatibus Iuda, et foris Ierusalem,
quae desolatae sunt absque homine, et absque habitatore, et absque pecore)
11 vox gaudii et vox laetitiae,
vox sponsi et vox sponsae,
vox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus,
quoniam in aeternum misericordia eius:
et portantium vota in domum Domini:
reducam enim conversionem terrae sicut a principio, dicit Dominus.
12 Haec dicit Dominus exercituum:
Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, et absque iumento,
et in cunctis civitatibus eius,
habitaculum pastorum accubantium gregum.
13 In civitatibus montuosis, et in civitatibus campestribus,
et in civitatibus, quae ad Austrum sunt:
et in terra Beniamin, et in circuitu Ierusalem, et in civitatibus Iuda
adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.
14 Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
et suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israel et ad domum Iuda.
15 In diebus illis, et in tempore illo
germinare faciam David germen iustitiae:
et faciet iudicium et iustitiam in terra.
16 In diebus illis salvabitur Iuda, et Ierusalem habitabit confidenter:
et hoc est nomen, quod vocabunt eum,
Dominus iustus noster.
17 Quia haec dicit Dominus:
Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel.
18 Et de Sacerdotibus et de Levitis non interibit vir a facie mea,
qui offerat holocautomata, et incendat sacrificium, et caedat victimas omnibus diebus.
19 Et factum est verbum Dñi ad Ieremiam, dicens:
20 Haec dicit Dñus:
Si irritum potest fieri pactum meum cum die, et pactum meum cum nocte,
ut non sit dies et nox in tempore suo:
21 et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo,
ut non sit ex eo filius qui regnet in throno eius,
et Levitae et Sacerdotes ministri mei.
22 Sicuti enumerari non possunt stellae caeli,
et metiri arena maris:
sic multiplicabo semen David servi mei,
et Levitas ministros meos.
23 Et factum est verbum Dñi ad Ieremiam, dicens:
24 Numquid non vidisti quid populus hic locutus sit, dicens:
Duae cognationes, quas elegerat Dñus, abiectae sunt:
et populum meum despexerunt,
eo quod non sit ultra gens coram eis?
25 Haec dicit Dominus:
Si pactum meum inter diem et noctem, et leges caelo et terrae non posui:
26 equidem et semen Iacob et David servi mei proiiciam,
ut non assumam de semine eius principes seminis Abraham, Isaac, et Iacob:
reducam enim conversionem eorum, et miserebor eis.

CAPUT XXXIV.

1 **Verbum**, quod factum est ad Ieremiam a Domino, (I
quando Nabuchodonosor rex Babylonis, et omnis exercitus eius,
universaque regna terrae, quae erant sub potestate manus eius,
et omnes populi bellabant contra Ierusalem,
et contra omnes urbes eius, dicens.
2 Haec dicit Dominus Deus Israel:
Vade, et loquere ad Sedeciam regem Iuda: et dices ad eum:
Haec dicit Dominus:
Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis,
et succendet eam igni.
3 Et tu non effugies de manu eius:
sed comprehensione capieris, et in manu eius tradéris:
et oculi tui oculos regis Babylonis videbunt,
et os eius cum ore tuo loquetur,
et Babylonem introibis.
4 Attamen audi verbum Domini Sedecia rex Iuda:
Haec dicit Dominus ad te:
Non morieris in gladio,

XXXIII. 9. audierunt . . . faciam ei 10. nec ium.] et ium. . . . fores 12. et absque homine 16. Iuda] Iudaea . . . et hoc est quod vocavit eam 18. et levitis . . . holocaustomata . . . omnibus] cunctis 20. fieri potest 21. levites 22. sicut numerari 24. vidisti] audisti *(Est autem totus versus:* Numquid *usque ad* dicens *suppletus in mg. a correctore.)* 26. et Isaac

XXXIV. 2. Sedechiam (*item vv.* 6. 21.) . . . in manu (*item vv.* 20. 21.) 4. Sedechia

5 sed in pace morieris,
et secundum combustiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te:
et vae domine, plangent te:
quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus.
6 Et locutus est Ieremias propheta ad Sedeciam regem Iuda
universa verba haec in Ierusalem.
7 Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Ierusalem,
et contra omnes civitates Iuda, quae reliquae erant
contra Lachis, et contra Azecha:
hae enim supererant de civitatibus Iuda, urbes munitae.
XII. 8 **V**erbum, quod factum est ad Ieremiam a Domino,
postquam percussit rex Sedecias foedus cum omni populo in Ierusalem,
praedicans: 9 ut dimitteret unusquisque servum suum,
et unusquisque ancillam suam, Hebraeum et Hebraeam liberos:
et nequaquam dominarentur eis,
id est in Iudaeo et fratre suo.
10 Audierunt ergo omnes principes et universus populus, qui inierant pactum
ut dimitteret unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam liberos,
et ultra non dominarentur eis:
audierunt igitur, et dimiserunt.
11 Et conversi sunt deinceps: et retraxerunt servos et ancillas suas, quos dimiserant liberos,
et subiugaverunt in famulos et famulas.
12 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam a Domino, dicens:
13 Haec dicit Dominus Deus Israel:
Ego percussi foedus cum patribus vestris
in die, qua eduxi eos de Terra Aegypti de domo servitutis, dicens:
14 Cum completi fuerint septem anni,
dimittat unusquisque fratrem suum Hebraeum, qui venditus est ei,
et serviet tibi sex annis: et dimittes eum a te liberum:
et non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam.
15 Et conversi estis vos hodie, et fecistis quod rectum est in oculis meis,
ut praedicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum:
et inistis pactum in conspectu meo in domo, in qua invocatum est nomen meum super eam.
16 Et reversi estis, et commaculastis nomen meum:
et reduxistis unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam,
quos dimiseratis ut essent liberi et suae potestatis:
et subiugastis eos ut sint vobis servi et ancillae.
17 Propterea haec dicit Dominus:
Vos non audistis me, ut praedicaretis libertatem unusquisque fratri suo, et unusquisque amico suo:
ecce ego praedico vobis libertatem, ait Dominus
ad gladium, ad pestem, et ad famem:
et dabo vos in commotionem cunctis regnis terrae.
18 Et dabo viros, qui praevaricantur foedus meum, et non observaverunt verba foederis, quibus assensi sunt in conspectu meo,
vitulum quem conciderunt in duas partes,
et transierunt inter divisiones eius:
19 principes Iuda et principes Ierusalem,
eunuchi et sacerdotes, et omnis populus terrae,
qui transierunt inter divisiones vituli:
20 et dabo eos in manus inimicorum suorum,
et in manus quaerentium animam eorum:
et erit morticinum eorum in escam volatilibus caeli, et bestiis terrae.
21 Et Sedeciam regem Iuda, et principes eius
dabo in manus inimicorum suorum,
et in manus quaerentium animas eorum,
et in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt a vobis.
22 Ecce ego praecipio, dicit Dominus, et reducam eos in civitatem hanc,
et praeliabuntur adversus eam, et capient eam, et incendent igni:
et civitates Iuda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator.

CAPUT XXXV.

1 **V**erbum, quod factum est ad Ieremiam a Domino CXXIII.
in diebus Ioakim filii Iosiae regis Iuda, dicens:
2 Vade ad domum Rechabitarum: et loquere eis,
et introduces eos in domum Domini in unam exedram thesaurorum,
et dabis eis bibere vinum.
3 Et assumpsi Iezoniam filium Ieremiae filii Habsaniae,
et fratres eius,
et omnes filios eius, et universam domum Rechabitarum:
4 et introduxi eos in domum Domini
ad gazophylacium filiorum Hanan,
filii Iegedeliae hominis Dei,
quod erat iuxta gazophylacium principum,
super thesaurum Maasiae filii Sellum, qui erat custos vestibuli.

XXXIV. 7. Azeca] haec 8. Sedechias 9. et in fratre 10. inierat . . . et ultra] ut ultra . . . in eis 12. a Domino] *om.* 14. et serviet] ut serviat . . . dimittis 17. dominus deus . . . *om.* vobis . . . ad pestem *etc.*] et pestem et famem 18. praevaricati sunt . . . vitulum quem ceciderunt 20. volatilibus] volucribus 21. animam

XXXV. 1. Ioachim 2. introduc 3. Hiezoniam . . . Habsaniae] Amsaniae 4. Anan . . . Hiegedeliae . . . qui est

5 Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, et calices:
et dixi ad eos: Bibite vinum.
6 Qui responderunt: Non bibemus vinum:
quia Ionadab filius Rechab, pater noster, praecepit nobis, dicens:
Non bibetis vinum vos, et filii vestri usque in sempiternum:
7 et domum non aedificabitis, et sementem non seretis,
et vineas non plantabitis, nec habebitis:
sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris,
ut vivatis diebus multis super faciem terrae, in qua vos peregrinamini.
8 Obedivimus ergo voci Ionadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus, quae praecepit nobis,
ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris
nos, et mulieres nostrae, filii, et filiae nostrae:
9 et non aedificaremus domos ad habitandum:
et vineam, et agrum, et sementem non habuimus:
10 sed habitavimus in tabernaculis,
et obedientes fuimus iuxta omnia, quae praecepit nobis Ionadab pater noster.
11 Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram,
diximus: Venite, et ingrediamur Ierusalem
a facie exercitus Chaldaeorum,
et a facie exercitus Syriae:
et mansimus in Ierusalem.
12 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens:
13 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Vade, et dic viris Iuda, et habitatoribus Ierusalem:
Numquid non recipietis disciplinam ut obediatis verbis meis, dicit Dominus?
14 Praevaluerunt sermones Ionadab filii Rechab,
quos praecepit filiis suis ut non biberent vinum:
et non biberunt usque ad diem hanc,
quia obedierunt praecepto patris sui:
ego autem locutus sum ad vos, de mane consurgens et loquens,
et non obedistis mihi.
15 Misique ad vos omnes servos meos prophetas,
consurgens diluculo, mittensque et dicens:
Convertimini unusquisque a via sua pessima,
et bona facite studia vestra:
et nolite sequi deos alienos, neque colatis eos:
et habitabitis in terra, quam dedi vobis et patribus vestris:
et non inclinastis aurem vestram, neque audistis me.
16 Firmaverunt igitur filii Ionadab filii Rechab praeceptum patris sui, quod praeceperat eis:
populus autem iste non obedivit mihi.
17 Idcirco haec dicit Dominus exercituum, Deus Israel:
Ecce ego adducam super Iuda, et super omnes habitatores Ierusalem
universam afflictionem, quam locutus sum adversum illos,
eo quod locutus sum ad illos, et non audierunt:
vocavi illos, et non responderunt mihi.
18 Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias:
Haec dicit Dñus exercituum Deus Israel:
Pro eo quod obedistis praecepto Ionadab patris vestri,
et custodistis omnia mandata eius,
et fecistis universa, quae praecepit vobis:
19 propterea haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Non deficiet vir de stirpe Ionadab filii Rechab,
stans in conspectu meo cunctis diebus.

CAPUT XXXVI.

1 **E**t factum est in anno quarto Ioakim filii Iosiae regis Iuda: CXX
factum est verbum hoc ad Ieremiam a Domino, dicens:
2 Tolle volumen libri,
et scribes in eo omnia verba, quae locutus sum tibi
adversum Israel et Iudam, et adversum omnes gentes:
a die, qua locutus sum ad te
ex diebus Iosiae usque ad diem hanc:
3 si forte audiente domo Iuda universa mala, quae ego cogito facere eis,
revertatur unusquisque a via sua pessima:
et propitius ero iniquitati, et peccato eorum.
4 Vocavit ergo Ieremias Baruch filium Neriae:
et scripsit Baruch ex ore Ieremiae
omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum in volumine libri:
5 et praecepit Ieremias Baruch, dicens:
Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini.
6 Ingredere ergo tu, et lege de volumine,
in quo scripsisti ex ore meo verba Domini
audiente populo in domo Domini in die ieiunii:
insuper et audiente universo Iuda, qui veniunt de civitatibus suis, leges eis:
7 si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini,

XXXV. 6. Rechab] Rechabitarum (*item vv.* 8. 14. 16.) 8. quae] quibus 10. fuimus] fecimus 17. Iudam . . . adversum (*ed. Francf.* ad) eos eo quod

XXXVI. 1. *Ioiachim, **Ioiacim. *Item v.* 32. 2. scribe . . . tibi sum 6. audient universi Iudaei

et revertatur unusquisque a via sua pessima:
quoniam magnus furor et indignatio est,
quam locutus est Dominus adversus populum hunc.
8 Et fecit Baruch filius Neriae iuxta omnia,
quae praeceperat ei Ieremias propheta,
legens ex volumine sermones Domini in domo Domini.
V. 9 **F**actum est autem in anno quinto Ioakim filii Iosiae regis Iuda, in mense nono:
praedicaverunt ieiunium in conspectu Domini
omni populo in Ierusalem,
et universae multitudini, quae confluxerat de civitatibus Iuda in Ierusalem.
10 Legitque Baruch ex volumine sermones Ieremiae in domo Domini
in gazophylacio Gamariae filii Saphan scribae,
in vestibulo superiori, in introitu portae novae domus Domini
audiente omni populo.
11 Cumque audisset Michaeas filius Gamariae filii Saphan
omnes sermones Domini ex libro:
12 descendit in domum regis ad gazophylacium scribae:
et ecce ibi omnes principes sedebant:
Elisama scriba,
et Dalaias filius Semeiae,
et Elnathan filius Achobor,
et Gamarias filius Saphan,
et Sedecias filius Hananiae,
et universi principes.
13 Et nunciavit eis Michaeas omnia verba,
quae audivit legente Baruch ex volumine in auribus populi.
14 Miserunt itaque omnes principes ad Baruch,
Iudi filium Nathaniae filii Selemiae, filii Chusi, dicentes:
Volumen, ex quo legisti audiente populo,
sume in manu tua, et veni.
Tulit ergo Baruch filius Neriae volumen in manu sua, et venit ad eos.
15 Et dixerunt ad eum: Sede, et lege haec in auribus nostris.
Et legit Baruch in auribus eorum.
16 Igitur cum audissent omnia verba,
obstupuerunt unusquisque ad proximum suum,
et dixerunt ad Baruch:
Nunciare debemus regi omnes sermones istos.
17 Et interrogaverunt eum, dicentes:
Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore eius.
18 Dixit autem eis Baruch:
Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos:
et ego scribebam in volumine atramento.
19 Et dixerunt principes ad Baruch:
Vade, et abscondere tu et Ieremias,
et nemo sciat ubi sitis.
20 Et ingressi sunt ad regem in atrium:
porro volumen commendaverunt in gazophylacio Elisamae scribae:
et nunciaverunt audiente rege omnes sermones.
21 Misitque rex Iudi ut sumeret volumen:
qui tollens illud de gazophylacio Elisamae scribae,
legit audiente rege, et universis principibus, qui stabant circa regem.
22 Rex autem sedebat in domo hiemali
in mense nono:
et posita erat arula coram eo plena prunis.
23 Cumque legisset Iudi tres pagellas vel quatuor,
scidit illud scalpello scribae, et proiecit in ignem, qui erat super arulam, donec consumeretur omne volumen igni,
qui erat in arula.
24 Et non timuerunt, neque sciderunt vestimenta sua
rex, et omnes servi eius, qui audierunt universos sermones istos.
25 Verumtamen Elnathan, et Dalaias, et Gamarias
contradixerunt regi
ne combureret librum: et non audivit eos.
26 Et praecepit rex Ieremiel filio Amelech,
et Saraiae filio Ezriel, et Selemiae filio Abdeel
ut comprehenderent Baruch scribam, et Ieremiam prophetam:
abscondit autem eos Dominus.
27 **E**t factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam, CXXVI.
postquam combusserat rex volumen
et sermones, quos scripserat Baruch
ex ore Ieremiae, dicens:
28 Rursum tolle volumen aliud:
et scribe in eo omnes sermones priores,
qui erant in primo volumine,
quod combussit Ioakim rex Iuda.
29 Et ad Ioakim regem Iuda, dices: Haec dicit Dominus:
Tu combussisti volumen illud, dicens:
Quare scripsisti in eo annuncians:
Festinus veniet rex Babylonis, et vastabit terram hanc,
et cessare faciet ex illa hominem, et iumentum?
30 Propterea haec dicit Dominus contra Ioakim regem Iuda:
Non erit ex eo qui sedeat super solium David:
et cadaver eius proiicietur ad aestum per diem, et ad gelu per noctem.
31 Et visitabo contra eum, et contra semen eius,
et contra servos eius iniquitates suas,

XXXVI. 7. quoniam] quia . . . indignatio est] *om.* est . . . adversum 8. praecepit 11. Micheas (*etiam v.* 13.) 12. Safan (*antea vv.* 10. 11. *habuit* -ph-) . . . Sedechias fil. Ananiae 19. vade abscondere 23. in igne quae erat in arula 26. Hieremael fil. Ammelech . . . Ezrihel . . . Abdeel] Ammelech 27. prophetam] *om.* 28. qui erant in volumine priori . . . *Ioachim, **Ioacim (*etiam vv.* 29. 30. *et supra v.* 9.)

et adducam super eos et super habitatores Ierusalem, et super viros Iuda
omne malum, quod locutus sum ad eos, et non audierunt.
32 Ieremias autem tulit volumen aliud,
et dedit illud Baruch filio Neriae scribae:
qui scripsit in eo ex ore Ieremiae
omnes sermones libri, quem combusserat Ioakim rex Iuda igni:
et insuper additi sunt sermones multo plures, quam antea fuerant.

CAPUT XXXVII.

1 Et regnavit rex Sedecias filius Iosiae pro Iechonia filio Ioakim:
quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in Terra Iuda:
2 et non obedivit ipse, et servi eius, et populus terrae,
verbis Domini, quae locutus est in manu Ieremiae prophetae.
CXXVII. 3 **E**t misit rex Sedecias Iuchal filium Selemiae,
et Sophoniam filium Maasiae sacerdotem ad Ieremiam prophetam, dicens:
Ora pro nobis Dominum Deum nostrum.
4 Ieremias autem libere ambulabat in medio populi:
non enim miserant eum in custodiam carceris.
Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Aegypto:
et audientes Chaldaei, qui obsidebant Ierusalem, huiuscemodi nuncium,
recesserunt ab Ierusalem.
5 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam, dicens:
6 Haec dicit Dominus Deus Israel:
Sic dicetis regi Iuda, qui misit vos ad me interrogandum:
Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium,
revertetur in terram suam in Aegyptum.
7 Et redient Chaldaei, et bellabunt contra civitatem hanc:
et capient eam, et succendent eam igni.
8 Haec dicit Dominus:
Nolite decipere animas vestras, dicentes:
Euntes abibunt, et recedent a nobis Chaldaei,
quia non abibunt.
9 Sed et si percusseritis omnem exercitum Chaldaeorum, qui praeliantur adversum vos,
et derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati:
singuli de tentorio suo consurgent,
et incendent civitatem hanc igni.
CXXVIII. 10 **E**rgo cum recessisset exercitus Chaldaeorum ab Ierusalem propter exercitum Pharaonis,
11 egressus est Ieremias de Ierusalem
ut iret in Terram Beniamin,
et divideret ibi possessionem in conspectu civium:
12 cumque pervenisset ad portam Beniamin,
erat ibi custos portae per vices,
nomine Ierias, filius Selemiae filii Hananiae,
et apprehendit Ieremiam prophetam, dicens: Ad Chaldaeos profugis.
13 Et respondit Ieremias: Falsum est, non fugio ad Chaldaeos.
Et non audivit eum: sed comprehendit Ierias Ieremiam,
et adduxit eum ad principes.
14 Quam ob rem irati principes contra Ieremiam,
caesum eum miserunt in carcerem,
qui erat in domo Ionathan scribae:
ipse enim praepositus erat super carcerem.
15 Itaque ingressus est Ieremias in domum laci et in ergastulum:
et sedit ibi Ieremias diebus multis.
16 Mittens autem Sedecias rex tulit eum:
et interrogavit eum in domo sua abscondite, et dixit:
Putasne est sermo a Domino?
Et dixit Ieremias: Est.
Et ait: In manus regis Babylonis tradéris.
17 Et dixit Ieremias ad regem Sedeciam:
Quid peccavi tibi, et servis tuis, et populo tuo,
quia misisti me in domum carceris?
18 Ubi sunt prophetae vestri, qui prophetabant vobis, et dicebant:
Non veniet rex Babylonis super vos, et super terram hanc?
19 Nunc ergo audi obsecro domine mi rex:
Valeat deprecatio mea in conspectu tuo:
et ne me remittas in domum Ionathan scribae, ne moriar ibi.
20 Praecepit ergo rex Sedecias
ut traderetur Ieremias in vestibulo carceris:
et daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento,
donec consumerentur omnes panes de civitate:
et mansit Ieremias in vestibulo carceris.

CAPUT XXXVIII.

1 Audivit autem Saphatias filius Mathan,
et Gedelias filius Phassur,
et Iuchal filius Selemiae,
et Phassur filius Melchiae,

XXXVI. 32. insuper additi] superadditi . . . ante

XXXVII. 1. Sedechias (*etiam vv.* 3. 20.) . . . *Ioiachim, **Ioiacim 4. ambulabat libere et . . . in custodia . . . Pharao 6. ad interrogandum . . . Pharao 7. succendent eam] incendent 12. Hierias . . . Ananiae 13. Hierias 14. contra] contribulabant 15. in ergastulo 16. rex Sedechias . . . interrogavit in (*om.* eum) . . . in manu 17. Sedechiam 18. dicebant vobis 19. et nunc . . . remittas me in domo

XXXVIII. 1. Matthan . . . Gedelias] Hiegedelias

sermones, quos Ieremias loquebatur ad omnem populum, dicens:
2 Haec dicit Dominus:
Quicumque manserit in civitate hac, morietur gladio, et fame, et peste:
qui autem profugerit ad Chaldaeos, vivet, et erit anima eius sospes et vivens.
3 Haec dicit Dominus:
Tradendo tradetur civitas haec
in manu exercitus regis Babylonis, et capiet eam.
4 Et dixerunt principes regi:
Rogamus ut occidatur homo iste:
de industria enim dissolvit manus virorum bellantium,
qui remanserunt in civitate hac,
et manus universi populi, loquens ad eos iuxta verba haec:
siquidem homo iste non quaerit pacem populo huic, sed malum.
IX. 5 Et dixit rex Sedecias:
Ecce ipse in manibus vestris est:
nec enim fas est regem vobis quidquam negare.
6 Tulerunt ergo Ieremiam, et proiecerunt eum
in lacum Melchiae filii Amelech,
qui erat in vestibulo carceris:
et submiserunt Ieremiam funibus
in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum:
descendit itaque Ieremias in coenum.
7 Audivit autem Abdemelech Aethiops vir eunuchus, qui erat in domo regis
quod misissent Ieremiam in lacum:
porro rex sedebat in porta Beniamin.
8 Et egressus est Abdemelech de domo regis,
et locutus est ad regem, dicens:
9 Domine mi rex,
malefecerunt viri isti omnia quaecumque perpetrarunt contra Ieremiam prophetam,
mittentes eum in lacum ut moriatur ibi fame,
non sunt enim panes ultra in civitate.
10 Praecepit itaque rex Abdemelech Aethiopi, dicens:
Tolle tecum hinc triginta viros,
et leva Ieremiam prophetam de lacu antequam moriatur.
11 Assumptis ergo Abdemelech secum viris, ingressus est domum regis, quae erat sub cellario:
et tulit inde veteres pannos et antiqua, quae computruerant,
et submisit ea ad Ieremiam in lacum per funiculos.
12 Dixitque Abdemelech Aethiops ad Ieremiam:
Pone veteres pannos, et haec scissa et putrida
sub cubito manuum tuarum: et super funes:
fecit ergo Ieremias sic.
13 Et extraxerunt Ieremiam funibus, et eduxerunt eum de lacu:
mansit autem Ieremias in vestibulo carceris. CXXX.
14 Et misit rex Sedecias, et tulit ad se Ieremiam prophetam
ad ostium tertium, quod erat in domo Domini:
et dixit rex ad Ieremiam:
Interrogo ego te sermonem, ne abscondas a me aliquid.
15 Dixit autem Ieremias ad Sedeciam:
Si annunciavero tibi, numquid non interficies me?
et si consilium dedero tibi, non me audies.
16 Iuravit ergo rex Sedecias Ieremiae clam, dicens:
Vivit Dominus, qui fecit nobis animam hanc,
si occidero te, et si tradidero te in manus virorum istorum,
qui quaerunt animam tuam.
17 Et dixit Ieremias ad Sedeciam:
Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Si profectus exieris ad principes regis Babylonis,
vivet anima tua, et civitas haec non succendetur igni:
et salvus eris tu, et domus tua.
18 Si autem non exieris ad principes regis Babylonis,
tradetur civitas haec in manus Chaldaeorum,
et succendent eam igni:
et tu non effugies de manu eorum.
19 Et dixit rex Sedecias ad Ieremiam:
Solicitus sum propter Iudaeos, qui transfugerunt ad Chaldaeos:
ne forte tradar in manus eorum, et illudant mihi.
20 Respondit autem Ieremias: Non te tradent.
audi quaeso vocem Domini, quam ego loquor ad te,
et bene tibi erit, et vivet anima tua.
21 Quod si nolueris egredi: iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus:
22 Ecce omnes mulieres, quae remanserunt in domo regis Iuda,
educentur ad principes regis Babylonis:
et ipsae dicent: Seduxerunt te, et praevaluerunt adversum te
viri pacifici tui, demerserunt in coeno, et in lubrico pedes tuos, et recesserunt a te.
23 Et omnes uxores tuae, et filii tui educentur ad Chaldaeos:
et non effugies manus eorum,
sed in manu regis Babylonis capieris;
et civitatem hanc comburet igni.

XXXVIII. 4. siquidem homo hic non 5. Sedechias. *Item vv.* 14. 16. 19. 24.
6. Melchiae] Helciae . . . Ammelech . . . funibus] et in lacum non erat aqua . . . caenum 9. enim ultra panes 10. levate . . . prophetam] *om.* 12. cubitu . . . super] subter 14. ego] ergo 15. Sedechiam (*item v.* 17.) . . . tibi dedero
19. rex] *om.* 20. loquar 22. remanserint . . . Iuda educ.] Iudae ducentur

24 Dixit ergo Sedecias ad Ieremiam:
Nullus sciat verba haec, et non morieris.
25 Si autem audierint principes quia locutus sum tecum,
et venerint ad te, et dixerint tibi:
Indica nobis quid locutus sis cum rege,
ne celes nos, et non te interficiemus:
et quid locutus est tecum rex:
26 dices ad eos:
Prostravi ego preces meas coram rege,
ne me reduci iuberet in domum Ionathan,
et ibi morerer.
27 Venerunt ergo omnes principes ad Ieremiam, et interrogaverunt eum:
et locutus est eis iuxta omnia verba, quae praeceperat ei rex:
et cessaverunt ab eo: nihil enim fuerat auditum.
28 Mansit vero Ieremias in vestibulo carceris
usque ad diem, quo capta est Ierusalem:
et factum est ut caperetur Ierusalem.

CAPUT XXXIX.

1 Anno nono Sedeciae regis Iuda, mense decimo,
venit Nabuchodonosor rex Babylonis,
et omnis exercitus eius ad Ierusalem,
et obsidebant eam.
2 Undecimo autem anno Sedeciae, mense quarto, quinta mensis aperta est civitas.
3 Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis,
et sederunt in porta media:
Neregel, Sereser, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag,
et omnes reliqui principes regis Babylonis.
4 Cumque vidisset eos Sedecias rex Iuda,
et omnes viri bellatores,
fugerunt: et egressi sunt nocte de civitate
per viam horti regis, et per portam, quae erat inter duos muros,
et egressi sunt ad viam deserti.
5 Persecutus est autem eos exercitus Chaldaeorum:
et comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Ierichontinae,
et captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis
in Reblatha, quae est in Terra Emath:
et locutus est ad eum iudicia.
6 Et occidit rex Babylonis filios Sedeciae in Reblatha, in oculis eius:
et omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis.
7 Oculos quoque Sedeciae eruit: et vinxit eum compedibus ut duceretur in Babylonem.
8 Domum quoque regis, et domum vulgi succenderunt Chaldaei igni,
et murum Ierusalem subverterunt.
9 Et reliquias populi, qui remanserant in civitate,
et perfugas, qui transfugerant ad eum,
et superfluos vulgi, qui remanserant,
transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem.
10 Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant,
dimisit Nabuzardan magister militum in Terra Iuda:
et dedit eis vineas, et cisternas in die illa.
11 Praeceperat autem Nabuchodonosor rex Babylonis
de Ieremia Nabuzardan magistro militum, dicens:
12 Tolle illum, et pone super eum oculos tuos,
nihilque ei mali facias:
sed, ut voluerit, sic facias ei.
13 Misit ergo Nabuzardan princeps militiae,
et Nabusezban, et Rabsares,
et Neregel, et Sereser, et Rebmag,
et omnes optimates regis Babylonis,
14 miserunt, et tulerunt Ieremiam de vestibulo carceris,
et tradiderunt eum Godoliae filio Ahicam filii Saphan
ut intraret in domum, et habitaret in populo.
15 Ad Ieremiam autem factus fuerat sermo Domini
cum clausus esset in vestibulo carceris, dicens:
16 Vade, et dic Abdemelech Aethiopi, dicens:
Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc
in malum, et non in bonum:
et erunt in conspectu tuo in die illa.
17 Et liberabo te in die illa, ait Dominus:
et non tradéris in manus virorum, quos tu formidas:
18 sed eruens liberabo te,
et gladio non cades:
sed erit tibi anima tua in salutem,
quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

CAPUT XL.

1 Sermo, qui factus est ad Ieremiam a Domino,
postquam dimissus est a Nabuzardan magistro militiae de Rama,
quando tulit eum vinctum catenis in medio omnium, qui migrabant de Ierusalem et Iuda,
et ducebantur in Babylonem.

XXXVIII. 26. Ionatham

XXXIX. 1. Sedechiae. *Item vv.* 2. 6. 7. 3. Semegarnabu, Sarsachim] Semeiar. Nabusarsachim 4. Sedechias 5. Sedechiam . . . Hiericuntinae 7. ut adduceretur 8. muros 9. quae remanserunt . . . Nabuzaradan, (*etiam vv.* 10. 11. 13.) . . . in Babylone 11. militum] militiae 12. sic facies 13. et Nabusezban] et Nabu et Sesban 14. Ahicam] Haicham 15. esset] fuisset 17. ait] dicit

XL. 1. Nabuzaradan . . . vinctum de catenis

2 Tollens ergo princeps militiae Ieremiam, dixit ad eum:
Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum,
3 et adduxit: et fecit Dominus sicut locutus est,
quia peccastis Domino, et non audistis vocem eius,
et factus est vobis sermo hic.
4 Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis, quae sunt in manibus tuis:
si placet tibi ut venias mecum in Babylonem,
veni: et ponam oculos meos super te:
si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside:
ecce omnis terra in conspectu tuo est:
quod elegeris, et quo placuerit tibi ut vadas, illuc perge.
5 Et mecum noli venire: sed habita apud Godoliam filium Ahicam filii Saphan,
quem praeposuit rex Babylonis civitatibus Iuda:
habita ergo cum eo in medio populi:
vel quocumque placuerit tibi ut vadas, vade.
Dedit quoque ei magister militiae cibaria, et munuscula, et dimisit eum.
XIII. 6 Venit autem Ieremias ad Godoliam filium Ahicam in Masphath,
et habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra.
7 Cumque audissent omnes principes exercitus,
qui dispersi fuerant per regiones,
ipsi et socii eorum,
quod praefecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terrae,
et quod commendasset ei viros, et mulieres, et parvulos,
et de pauperibus terrae, qui non fuerant translati in Babylonem:
8 venerunt ad Godoliam in Masphath:
et Ismahel filius Nathaniae,
et Iohanan, et Ionathan filii Caree,
et Sareas filius Thanehumeth, et filii Ophi, qui erant de Netophathi,
et Iezonias filius Maachathi,
ipsi et viri eorum.
9 Et iuravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan,
et comitibus eorum, dicens:
Nolite timere servire Chaldaeis,
habitate in terra, et servite regi Babylonis, et bene erit vobis.
10 Ecce ego habito in Masphath ut respondeam praecepto Chaldaeorum, qui mittuntur ad nos:
vos autem colligite vindemiam, et messem, et oleum,
et condite in vasis vestris,
et manete in urbibus vestris, quas tenetis.
11 Sed et omnes Iudaei, qui erant in Moab, et in filiis Ammon,
et in Idumaea, et in universis regionibus,
audito quod dedisset rex Babylonis reliquias in Iudaea,
et quod praeposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filii Saphan:
12 reversi sunt, inquam, omnes Iudaei de universis locis, ad quae profugerant,
et venerunt in Terram Iuda ad Godoliam in Masphath:
et collegerunt vinum, et messem multam nimis.
13 Iohanan autem filius Caree, CXXXIV.
et omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus,
venerunt ad Godoliam in Masphath.
14 Et dixerunt ei:
Scito quod Baalis rex filiorum Ammon
misit Ismahel filium Nathaniae percutere animam tuam.
Et non credidit eis Godolias filius Ahicam.
15 Iohanan autem filius Caree dixit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens:
Ibo, et percutiam Ismahel filium Nathaniae nullo sciente,
ne interficiat animam tuam,
et dissipentur omnes Iudaei, qui congregati sunt ad te,
et peribunt reliquiae Iuda.
16 Et ait Godolias filius Ahicam
ad Iohanan filium Caree:
Noli facere verbum hoc:
falsum enim tu loqueris de Ismahel.

CAPUT XLI.

1 Et factum est in mense septimo,
venit Ismahel filius Nathaniae, filii Elisama de semine regali,
et optimates regis, et decem viri cum eo,
ad Godoliam filium Ahicam in Masphath:
et comederunt ibi panes simul in Masphath.
2 Surrexit autem Ismahel filius Nathaniae, et decem viri, qui cum eo erant,
et percusserunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio,
et interfecerunt eum, quem praefecerat rex Babylonis terrae.
3 Omnes quoque Iudaeos, qui erant cum Godolia in Masphath,
et Chaldaeos, qui reperti sunt ibi,
et viros bellatores percussit Ismahel.
4 Secundo autem die postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente,
5 venerunt viri de Sichem, et de Silo, et de Samaria

XL. 5. Ahicam] Haicham . . . Iuda] Iudaeae 6. Haicham in Masphat 7. Cumque] cum ergo . . . Haicham. *Etiam vv.* 9. 11. 14. 16. *et sqq.* 8. Masphat. *Etiam vv.* 10. 12. 13. *et sqq. capp.* . . . fil. Thenoemeth . . . Offi . . . Nethofathi . . . Hiezonias 11. in Iudaeam 13. fuerant] erant 14. quod] quia 15. autem] vero . . . Maspha

XLI. 1. Aelisama 2. qui erant cum eo 3. cum Godoliam 5. Sychem . . . Selo

octoginta viri: rasi barba, et scissis vestibus, et squallentes:
et munera, et thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini.
6 Egressus ergo Ismahel filius Nathaniae in occursum eorum de Masphath,
incedens et plorans ibat:
cum autem occurrisset eis,
dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam.
7 Qui cum venissent ad medium civitatis,
interfecit eos Ismahel filius Nathaniae circa medium laci,
ipse et viri, qui erant cum eo.
8 Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel:
Noli occidere nos: quia habemus thesauros in agro,
frumenti, et hordei, et olei, et mellis.
Et cessavit: et non interfecit eos cum fratribus suis.
9 Lacus autem, in quem proiecerat Ismahel omnia cadavera virorum,
quos percussit propter Godoliam,
ipse est, quem fecit rex Asa propter Baasa regem Israel:
ipsum replevit Ismahel filius Nathaniae occisis.
10 Et captivas duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant in Masphath:
filias regis, et universum populum, qui remanserat in Masphath:
quos commendaverat Nabuzardan princeps militiae Godoliae filio Ahicam.
Et cepit eos Ismahel filius Nathaniae,
et abiit ut transiret ad filios Ammon.
11 Audivit autem Iohanan filius Caree,
et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo,
omne malum, quod fecerat Ismahel filius Nathaniae.
12 Et assumptis universis viris, profecti sunt
ut bellarent adversum Ismahel filium Nathaniae,
et invenerunt eum ad aquas multas, quae sunt in Gabaon.
13 Cumque vidisset omnis populus, qui erat cum Ismahel,
Iohanan filium Caree, et universos principes bellatorum, qui erant cum eo, laetati sunt.
14 Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismahel, in Masphath:
reversusque abiit ad Iohanan filium Caree.
15 Ismahel autem filius Nathaniae fugit cum octo viris
a facie Iohanan, et abiit ad filios Ammon.
16 Tulit ergo Iohanan filius Caree,
et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo,
universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismahel filio Nathaniae de Masphath,
postquam percussit Godoliam filium Ahicam:
fortes viros ad praelium,
et mulieres, et pueros, et eunuchos, quos reduxerat de Gabaon.
17 Et abierunt, et sederunt peregrinantes in Chamaam, quae est iuxta Bethlehem,
ut pergerent, et introirent Aegyptum 18 a facie Chaldaeorum:
timebant enim eos, quia percusserat Ismahel Godoliam filium Ahicam,
quem praeposuerat rex Babylonis in Terra Iuda.

CAPUT XLII.

1 Et accesserunt omnes principes bellatorum, CXI
et Iohanan filius Caree, et Iezonias filius Osaiae,
et reliquum vulgus a parvo usque ad magnum:
2 dixeruntque ad Ieremiam prophetam:
Cadat oratio nostra in conspectu tuo:
et ora pro nobis ad Dominum Deum tuum pro universis reliquiis istis,
quia derelicti sumus pauci de pluribus,
sicut oculi tui nos intuentur:
3 et annunciet nobis Dominus Deus tuus viam, per quam pergamus, et verbum, quod faciamus.
4 Dixit autem ad eos Ieremias propheta: Audivi:
ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secundum verba vestra.
omne verbum, quodcumque responderit mihi, indicabo vobis:
nec celabo vos quidquam.
5 Et illi dixerunt ad Ieremiam:
Sit Dominus inter nos testis veritatis et fidei,
si non iuxta omne verbum, in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus.
6 Sive bonum est, sive malum,
voci Domini Dei nostri, ad quem mittimus te, obediemus:
ut bene sit nobis cum audierimus vocem Domini Dei nostri.
7 Cum autem completi essent decem dies,
factum est verbum Domini ad Ieremiam.
8 Vocavitque Iohanan filium Caree,
et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo,
et universum populum a minimo usque ad magnum.
9 Et dixit ad eos: Haec dicit Dominus Deus Israel,
ad quem misistis me, ut prosternerem preces vestras in conspectu eius:
10 Si quiescentes manseritis in terra hac,
aedificabo vos, et non destruam;
plantabo, et non evellam:
iam enim placatus sum super malo quod feci vobis.
11 Nolite timere a facie regis Babylonis,

XLI. 5. barbam . . . et munera] *om.* et 6. eis] *om.* 9. Basan 10. commendarat Nabuzaradan 12. Gabao 16. ab Ismahele 17. Bethlehem] Bethel

XLII. 1. Iechonias 2. nos] *om.* 4. et omne 6. bonum sive malum est

quem vos pavidi formidatis:
nolite metuere eum, dicit Dominus:
quia vobiscum sum ego, ut salvos vos faciam,
et eruam de manu eius.
12 Et dabo vobis misericordias, et miserebor vestri,
et habitare vos faciam in terra vestra.
13 Si autem dixeritis vos: Non habitabimus in terra ista,
nec audiemus vocem Domini Dei nostri.
14 dicentes:
Nequaquam, sed ad Terram Aegypti pergemus: ubi non videbimus bellum,
et clangorem tubae non audiemus,
et famem non sustinebimus: et ibi habitabimus.
15 Propter hoc nunc audite verbum Domini reliquiae Iuda:
Haec dicit Dominus exercituum, Deus Israel:
Si posueritis faciem vestram ut ingrediamini Aegyptum,
et intraveritis ut ibi habitetis:
16 gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in Terra Aegypti:
et fames, pro qua estis soliciti, adhaerebit vobis in Aegypto,
et ibi moriemini.
17 Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Aegyptum, ut habitent ibi,
morientur gladio, et fame, et peste:
nullus de eis remanebit,
nec effugiet a facie mali, quod ego afferam super eos.
18 Quia haec dicit Dominus exercituum, Deus Israel:
Sicut conflatus est furor meus, et indignatio mea super habitatores Ierusalem:
sic conflabitur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Aegyptum,
et eritis in iusiurandum, et in stuporem,
et in maledictum, et in opprobrium:
et nequaquam ultra videbitis locum istum.
19 Verbum Domini super vos reliquiae Iuda:
Nolite intrare Aegyptum:
scientes scietis quia obtestatus sum vos hodie,
20 quia decepistis animas vestras:
vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum dicentes:
Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum,
et iuxta omnia quaecumque dixerit tibi Dominus Deus noster,
sic annuncia nobis, et faciemus.
21 Et annunciavi vobis hodie, et non audistis vocem Domini Dei vestri
super universis, pro quibus misit me ad vos.
22 Nunc ergo scientes scietis
quia gladio, et fame, et peste moriemini
in loco, ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.

CAPUT XLIII.

1 Factum est autem, cum complesset Ieremias loquens ad populum CXXXVI.
universos sermones Domini Dei eorum,
pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba haec:
2 dixit Azarias filius Osaiae,
et Iohanan filius Caree:
et omnes viri superbi, dicentes ad Ieremiam:
Mendacium tu loqueris:
non misit te Dominus Deus noster dicens:
Ne ingrediamini Aegyptum ut habitetis illic.
3 Sed Baruch filius Neriae incitat te adversum nos,
ut tradat nos in manus Chaldaeorum,
ut interficiat nos, et traduci faciat in Babylonem.
4 Et non audivit Iohanan filius Caree,
et omnes principes bellatorum,
et universus populus vocem Domini
ut manerent in Terra Iuda.
5 Sed tollens Iohanan filius Caree,
et universi principes bellatorum universos reliquiarum Iuda,
qui reversi fuerant de cunctis Gentibus,
ad quas fuerant ante dispersi,
ut habitarent in Terra Iuda:
6 viros, et mulieres, et parvulos, et filias regis,
et omnem animam, quam reliquerat Nabuzardan princeps militiae cum Godolia filio Ahicam, filii Saphan,
et Ieremiam prophetam, et Baruch filium Neriae.
7 Et ingressi sunt Terram Aegypti,
quia non obedierunt voci Domini:
et venerunt usque ad Taphnis.
8 Et factus est sermo Domini ad Ieremiam in Taphnis, dicens:
9 Sume lapides grandes in manu tua,
et abscondes eos in crypta,
quae est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis,
cernentibus viris Iudaeis:
10 et dices ad eos:
Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego mittam, et assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum:
et ponam thronum eius super lapides istos, quos abscondi,
et statuet solium suum super eos.

XLII. 11. eum metuere . . . faciam vos 12. misericordiam . . . miserabor . . . in terram vestram 16. gladium quem . . . *comprendet 17. posuerint . . . in Aegyptum 18. in maledictionem 19. in Aegyptum . . . sum hodie 20. decipitis 22. et peste et fame

XLIII. 1. loqui 2. et dixit . . . in Aegyptum . . . illuc 3. in manibus . . . et ut interficiat . . . transduci 4. maneret 6. et parvulos] *om.* et . . . Nabuzaradan 7. in terram . . . Tafnas (*etiam v.* 8.) 9. in manu tua lapides grandes . . . abscondes] asconde . . . Tafnis 10. et ponet thron. suum

11 Veniensque percutiet Terram Aegypti:
quos in mortem, in mortem:
et quos in captivitatem, in captivitatem:
et quos in gladium, in gladium.
12 Et succendet ignem in delubris deorum Aegypti,
et comburet ea, et captivos ducet illos:
et amicietur Terra Aegypti, sicut amicitur pastor pallio suo:
et egredietur inde in pace.
13 Et conteret statuas domus Solis, quae sunt in Terra Aegypti:
et delubra deorum Aegypti comburet igni.

CAPUT XLIV.

CXXXVII. 1 **Verbum**, quod factum est per Ieremiam ad omnes Iudaeos, qui habitabant in Terra Aegypti,
habitantes in Magdalo, et in Taphnis, et in Memphis, et in Terra Phatures, dicens:
2 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Vos vidistis omne malum istud, quod adduxi super Ierusalem, et super omnes urbes Iuda:
et ecce desertae sunt hodie, et non est in eis habitator:
3 propter malitiam, quam fecerunt ut me ad iracundiam provocarent,
et irent ut sacrificarent, et colerent deos alienos,
quos nesciebant et illi, et vos, et patres vestri.
4 Et misi ad vos omnes servos meos prophetas
de nocte consurgens, mittensque et dicens:
Nolite facere verbum abominationis huiuscemodi, quam odivi.
5 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam
ut converterentur a malis suis, et non sacrificarent diis alienis.
6 Et conflata est indignatio mea et furor meus,
et succensa est in civitatibus Iuda, et in plateis Ierusalem:
et versae sunt in solitudinem et vastitatem secundum diem hanc.
7 Et nunc haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Quare vos facitis malum grande hoc contra animas vestras,
ut intereat ex vobis vir et mulier,
parvulus et lactens de medio Iudae,
nec relinquatur vobis quidquam residuum:
8 provocantes me in operibus manuum vestrarum,
sacrificando diis alienis in Terra Aegypti,
in quam ingressi estis ut habitetis ibi:
et dispereatis, et sitis in maledictionem,
et in opprobrium cunctis gentibus terrae?
9 Numquid obliti estis mala patrum vestrorum, et mala regum Iuda,
et mala uxorum eius, et mala vestra, et mala uxorum vestrarum,
quae fecerunt in Terra Iuda, et in regionibus Ierusalem?
10 Non sunt mundati usque ad diem hanc:
et non timuerunt, et non ambulaverunt in lege Domini, et in praeceptis meis,
quae dedi coram vobis et coram patribus vestris.
11 Ideo haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum:
et disperdam omnem Iudam. 12 Et assumam reliquias Iudae,
qui posuerunt facies suas ut ingrederentur Terram Aegypti, et habitarent ibi:
et consumentur omnes in Terra Aegypti: cadent
in gladio et in fame: et consumentur
a minimo usque ad maximum in gladio, et in fame morientur:
et erunt in iusiurandum, et in miraculum, et in maledictionem, et in opprobrium.
13 Et visitabo super habitatores Terrae Aegypti, sicut visitavi super Ierusalem
in gladio, et fame, et peste.
14 Et non erit qui effugiat, et sit residuus de reliquiis Iudaeorum,
qui vadunt ut peregrinentur in Terra Aegypti:
et revertantur in Terram Iuda,
ad quam ipsi elevant animas suas ut revertantur, et habitent ibi:
non revertentur nisi qui fugerint.
15 Responderunt autem Ieremiae omnes viri scientes quod sacrificarent uxores eorum diis alienis:
et universae mulieres, quarum stabat multitudo grandis,
et omnis populus habitantium in Terra Aegypti in Phatures, dicentes:
16 Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te:
17 sed facientes faciemus omne verbum,
quod egredietur de ore nostro
ut sacrificemus reginae caeli, et libemus ei libamina,
sicut fecimus nos, et patres nostri,
reges nostri, et principes nostri in urbibus Iuda, et in plateis Ierusalem:
et saturati sumus panibus, et bene nobis erat, malumque non vidimus.
18 Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginae caeli, et libare ei libamina,

XLIII. 11. morte . . . captivitate . . . gladio
XLIV. 1. factum est ad Hieremiam . . . Magdolo . . . Tafnis . . . Memfis 2. sunt desertae 3. ut sacrific.] et sacrific. 4. huiuscemodi, quam odivi] huius quam odi 7. hoc] *om.* 9. et mala vestra] *om.* 10. Domini] *om.* 11. pono 12. et cadent . . . et consumentur] *om.* et . . . et in mirac.] *om.* et 13. super habitat.] *om.* super . . . et in fame et in peste 15. dicens 18. tempore] *om.* . . . cessabimus . . .

indigemus omnibus,
et gladio, et fame consumpti sumus.
19 Quod si nos sacrificamus reginae caeli, et libamus ei libamina:
numquid sine viris nostris fecimus ei placentas
ad colendum eam, et libandum ei libamina?
20 Et dixit Ieremias ad omnem populum
adversum viros, et adversum mulieres, et adversum universam plebem,
qui responderant ei verbum, dicens:
21 Numquid non sacrificium, quod sacrificastis in civitatibus Iuda, et in plateis Ierusalem
vos et patres vestri, reges vestri, et principes vestri, et populus terrae,
horum recordatus est Dominus, et ascendit super cor eius?
22 Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum,
et propter abominationes, quas fecistis,
et facta est terra vestra in desolationem, et in stuporem, et in maledictum,
eo quod non sit habitator, sicut est dies haec.
23 Propterea quod sacrificaveritis idolis, et peccaveritis Domino:
et non audieritis vocem Domini,
et in lege, et in praeceptis, et in testimoniis eius non ambulaveritis:
idcirco evenerunt vobis mala haec, sicut est dies haec.
24 Dixit autem Ieremias ad omnem populum, et ad universas mulieres:
Audite verbum Domini omnis Iuda, qui estis in Terra Aegypti:
25 Haec inquit Dominus exercituum Deus Israel, dicens:
Vos, et uxores vestrae locuti estis ore vestro, et manibus vestris implestis, dicentes:
Faciamus vota nostra, quae vovimus,
ut sacrificemus reginae caeli, et libemus ei libamina.
implestis vota vestra, et opere perpetrastis ea.
26 Ideo audite verbum Domini omnis Iuda, qui habitatis in Terra Aegypti:
Ecce ego iuravi in nomine meo magno, ait Dominus:
quia nequaquam ultra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Iudaei, dicentis:
Vivit Dominus Deus in omni Terra Aegypti.
27 Ecce ego vigilabo super eos in malum, et non in bonum:
et consumentur omnes viri Iuda, qui sunt in Terra Aegypti,
gladio, et fame donec penitus consumantur.
28 Et qui fugerint gladium, revertentur de Terra Aegypti in Terram Iuda viri pauci:
et scient omnes reliquiae Iuda ingredientium Terram Aegypti, ut habitent ibi,
cuius sermo compleatur, meus, an illorum.
29 Et hoc vobis signum, ait Dominus,
quod visitem ego super vos in loco isto:
ut sciatis quia vere complebuntur sermones mei contra vos in malum.
30 Haec dicit Dominus:
Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Aegypti in manu inimicorum eius,
et in manu quaerentium animam illius:
sicut tradidi Sedeciam regem Iuda
in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui,
et quaerentis animam eius.

CAPUT XLV.

1 **V**erbum, quod locutus est Ieremias propheta ad Baruch filium Neriae, CXXXVIII.
cum scripsisset verba haec in libro ex ore Ieremiae,
anno quarto Ioakim filii Iosiae regis Iuda, dicens:
2 Haec dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch:
3 Dixisti: Vae misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo:
laboravi in gemitu meo, et requiem non inveni.
4 Haec dicit Dominus: Sic dices ad eum:
Ecce quos aedificavi, ego destruo:
et quos plantavi, ego evello,
et universam terram hanc.
5 Et tu quaeris tibi grandia?
noli quaerere:
quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus:
et dabo tibi animam tuam in salutem
in omnibus locis, ad quaecumque perrexeris.

CAPUT XLVI.

1 **Q**uod factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam contra Gentes [2] ad Aegyptum CXXXIX.
adversum exercitum Pharaonis Nechao regis Aegypti,
qui erat iuxta fluvium Euphraten in Charcamis,
quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis,
in quarto anno Ioakim filii Iosiae regis Iuda.

XLIV. 18. et gladio] *om.* et 19. facimus . . . et libandum ei libamina] et liba libandi 21. sacrificatis 22. Dominus] deus . . . propter malitiam] *om.* propter . . . sicut est] *om.* et 23. sacrificaretis . . . est dies haec] et die hac 25. vestris] *om.* . . . ei] *om.* 26. iuravi dicit dominus . . . meum nomen vocabitur 28. reliquiae Iudae . . . terra Aeg. 30. Efree . . . Sedechiam

XLV. 1. Neri . . . de ore . . . *Ioachim, **Ioacim 4. Haec dicit *usque* dices ad eum] Haec dices ad eum: Sic dicit dominus . . . destruam 5. quaeres

XLVI. 2. adversus . . . Eufraten (*etiam* v. 10, *non item* v. 6.) . . . Charchamis . . . *Ioachim, **Ioacim

3 Praeparate scutum, et clypeum, et procedite ad bellum.
4 Iungite equos, et ascendite equites:
state in galeis, polite lanceas, induite vos loricis.
5 Quid igitur? vidi
ipsos pavidos, et terga vertentes,
fortes eorum caesos:
fugerunt conciti, nec respexerunt:
terror undique, ait Dominus.
6 Non fugiat velox, nec salvari se putet fortis:
ad Aquilonem iuxta flumen Euphraten victi sunt, et ruerunt.
7 Quis est iste, qui quasi flumen ascendit:
et veluti fluviorum, intumescunt gurgites eius?
8 Aegyptus, fluminis instar ascendit:
et velut flumina movebuntur fluctus eius,
et dicet:
Ascendens operiam terram:
perdam civitatem, et habitatores eius.
9 Ascendite equos, et exultate in curribus,
et procedant fortes,
Aethiopia, et Libyes tenentes scutum,
et Lydii arripientes, et iacientes sagittas.
10 Dies autem ille Domini Dei exercituum dies ultionis,
ut sumat vindictam de inimicis suis:
devorabit gladius, et saturabitur, et inebriabitur sanguine eorum:
victima enim Domini Dei exercituum in Terra Aquilonis iuxta flumen Euphraten.
11 Ascende in Galaad, et tolle resinam virgo filia Aegypti:
frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.
12 Audierunt Gentes ignominiam tuam,
et ululatus tuus replevit terram:
quia fortis impegit in fortem, et ambo pariter conciderunt.
CXL. 13 **V**erbum quod locutus est Dominus ad Ieremiam prophetam,
super eo quod venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis
et percussurus Terram Aegypti:
14 Annunciate Aegypto, et auditum facite in Magdalo,
et resonet in Memphis, et in Taphnis, dicite:
Sta, et praepara te: quia devorabit gladius ea, quae per circuitum tuum sunt.
15 Quare computruit fortis tuus?
non stetit: quoniam Dominus subvertit eum.
16 Multiplicavit ruentes, ceciditque vir ad proximum suum:
et dicent: Surge, et revertamur ad populum nostrum,
et ad terram nativitatis nostrae, a facie gladii columbae.
17 Vocate nomen Pharaonis regis Aegypti, tumultum adduxit tempus.
18 Vivo ego (inquit rex,
Dominus exercituum nomen eius)
quoniam sicut Thabor in montibus,
et sicut Carmelus in mari, veniet.
17 Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Aegypti:
quia Memphis in solitudinem erit, et deseretur, et inhabitabilis erit.
20 Vitula elegans atque formosa Aegyptus:
stimulator ab Aquilone veniet ei.
21 Mercenarii quoque eius, qui versabantur in medio eius,
quasi vituli saginati
versi sunt, et fugerunt simul, nec stare potuerunt:
quia dies interfectionis eorum venit super eos,
tempus visitationis eorum.
22 Vox eius quasi aeris sonabit:
quoniam cum exercitu properabunt,
et cum securibus venient ei,
quasi caedentes ligna.
23 Succiderunt saltum eius, ait Dominus, qui supputari non potest:
multiplicati sunt super locustas, et non est eis numerus.
24 Confusa est filia Aegypti, et tradita in manu populi Aquilonis.
25 **D**ixit Dominus exercituum Deus Israel: CXL
Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriae,
et super Pharaonem, et super Aegyptum,
et super deos eius, et super reges eius,
et super Pharaonem, et super eos, qui confidunt in eo.
26 Et dabo eos in manu quaerentium animam eorum,
et in manu Nabuchodonosor regis Babylonis,
et in manus servorum eius:
et post haec habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus.
27 Et tu ne timeas serve meus Iacob, et ne paveas Israel:
quia ecce ego salvum te faciam de longinquo,
et semen tuum de terra captivitatis tuae:
et revertetur Iacob, et requiescet,
et prosperabitur: et non erit qui exterreat eum.
28 Et tu noli timere serve meus Iacob, ait Dominus: quia tecum ego sum,
quia ego consumam cunctas gentes, ad quas eieci te:
te vero non consumam,
sed castigabo te in iudicio,
nec quasi innocenti parcam tibi.

XLVI. 8. ascendet . . . moventur   9. Lybies   10. enim Domini Dei] *om.* Dei   12. replebit . . . et ambo] *om.* et . . . tuum] *supplet corr.*   14. facite Magdolo |ut resonet . . . Tafnis   16. dicet   17. Pharao   19. et inhabit. erit] inhabitabilis   22. sonavit . . . ligna caedentes   25. super Pharao (*utrobique*)   26. in manus servor. eius] in manu serv. eius   27. tuae] suae   28. ego tecum

CAPUT XLVII.

LII. 1 **Q**uod factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam contra Palaesthinos, antequam percuteret Pharao Gazam:
2 Haec dicit Dominus:
Ecce aquae ascendunt ab Aquilone,
et erunt quasi torrens inundans,
et operient terram, et plenitudinem eius,
urbem et habitatores eius:
clamabunt homines, et ululabunt omnes habitatores terrae
3 a strepitu pompae armorum, et bellatorum eius,
a commotione quadrigarum eius,
et multitudine rotarum illius.
Non respexerunt patres filios manibus dissolutis,
4 pro adventu diei,
in quo vastabuntur omnes Philisthiim,
et dissipabitur Tyrus, et Sidon
cum omnibus reliquis auxiliis suis.
depopulatus est enim Dominus Palaesthinos,
reliquias insulae Cappadociae.
5 Venit calvitium super Gazam:
conticuit Ascalon,
et reliquiae vallis earum, usquequo concidéris?
6 O mucro Domini usquequo non quiesces?
Ingredere in vaginam tuam,
refrigerare, et sile.
7 Quomodo quiescet cum Dominus praeceperit ei adversus Ascalonem,
et adversus maritimas eius regiones, ibique condixerit illi?

CAPUT XLVIII.

III. 1 **Ad** Moab haec dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Vae super Nabo, quoniam vastata est, et confusa:
capta est Cariathaim: confusa est fortis, et tremuit.
2 Non est ultra exultatio in Moab
contra Hesebon: cogitaverunt malum.
Venite, et disperdamus eam de gente.
ergo silens conticesces, sequeturque te gladius.
3 Vox clamoris de Oronaim:
vastitas, et contritio magna.
4 Contrita est Moab:
annunciate clamorem parvulis eius.
5 Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu:
quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum contritionis audierunt:
6 Fugite, salvate animas vestras:
et eritis quasi myricae in deserto.
7 Pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, et in thesauris tuis,
tu quoque capieris:
et ibit Chamos in transmigrationem,
sacerdotes eius, et principes eius simul.
8 Et veniet praedo ad omnem urbem,
et urbs nulla salvabitur:
et peribunt valles, et dissipabuntur campestria:
quoniam dixit Dominus:
9 Date florem Moab, quia florens egredietur:
et civitates eius desertae erunt, et inhabitabiles.
10 **Maledictus**, qui facit opus Domini fraudulenter: CXLIV.
et maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine.
11 Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua,
et requievit in foecibus suis:
nec transfusus est de vase in vas,
et in transmigrationem non abiit:
idcirco permansit gustus eius in eo,
et odor eius non est immutatus.
12 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus:
et mittam ei ordinatores, et stratores lagunculárum, et sternent eum,
et vasa eius exhaurient,
et lagunculas eorum collident.
13 Et confundetur Moab a Chamos,
sicut confusa est domus Israel a Bethel,
in qua habebat fiduciam.
14 Quomodo dicitis: Fortes sumus,
et viri robusti ad praeliandum?
15 Vastata est Moab, et civitates illius succiderunt:
et electi iuvenes eius descenderunt in occisionem:
ait rex, Dominus exercituum nomen eius.
16 **Prope** est interitus Moab ut veniat: CXLV.
et malum eius velociter accurret nimis.
17 Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu eius,
et universi, qui scitis nomen eius,
dicite: Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus?
18 Descende de gloria, et sede in siti habitatio filiae Dibon:
quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas.
19 In via sta, et prospice habitatio Aroer:
interroga fugientem: et ei, qui evasit, dic: Quid accidit?
20 Confusus est Moab, quoniam victus est:
ululate, et clamate,
annunciate in Arnon, quoniam vastata est Moab.
21 Et iudicium venit ad terram campestrem:
super Helon, et super Iasa, et super Mephaath,
22 et super Dibon, et super Nabo, et super domum Deblathaim,
23 et super Cariathaim, et super Bethgamul, et super Bethmaon,
24 et super Carioth, et super Bosra:

XLVII. 1. Palestinos (*etiam v.* 4.) 3. ab strepitu 4. Phylisthiim 6. quiescis
XLVIII. 1. Cariathiarim (*sed v.* 23. Cariathaim) 2. Esebon. *Etiam infra.* 5. Luaith . . . descensum 12. lagunculas] lagoenas 15. succiderunt] ascenderunt 19. Haroer . . . ei] eum 21. Elon . . . Iaesa . . . Mephat

et super omnes civitates terrae Moab,
quae longe, et quae prope sunt.
25 Abscissum est cornu Moab,
et brachium eius contritum est, ait Dominus.
26 Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est:
et allidet manum Moab in vomitu suo,
et erit in derisum etiam ipse:
27 fuit enim in derisum tibi Israel:
quasi inter fures reperisses eum:
propter verba ergo tua, quae adversum illum locutus es, captivus ducéris.
28 Relinquite civitates, et habitate in petra habitatores Moab:
et estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis.
29 Audivimus superbiam Moab, superbus est valde:
sublimitatem eius, et arrogantiam,
et superbiam, et altitudinem cordis eius.
30 Ego scio, ait Dominus, iactantiam eius:
et quod non sit iuxta eam virtus eius,
nec iuxta quod poterat conata sit facere.
31 Ideo super Moab eiulabo,
et ad Moab universam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes.
32 De planctu Iazer plorabo tibi vinea Sabama:
propagines tuae transierunt mare,
usque ad mare Iazer pervenerunt:
super messem tuam, et vindemiam tuam praedo irruit.
33 Ablata est laetitia et exultatio de Carmelo, et de Terra Moab,
et vinum de torcularibus sustuli:
nequaquam calcator uvae solitum celeuma cantabit.
34 De clamore Hesebon usque Eleale,
et Iasa, dederunt vocem suam:
a Segor usque ad Oronaim vitula conternante:
aquae quoque Nemrim pessimae erunt.
35 Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis,
et sacrificantem diis eius.
36 Propterea cor meum ad Moab quasi tibiae resonabit:
et cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum:
quia plus fecit quam potuit, idcirco perierunt.
37 Omne enim caput calvitium, et omnis barba rasa erit:
in cunctis manibus colligatio, et super omne dorsum cilicium.
38 Super omnia tecta Moab, et in plateis eius omnis planctus:
quoniam contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus.
39 Quomodo victa est, et ululaverunt?
quomodo deiecit cervicem Moab, et confusus est?
eritque Moab in derisum, et in exemplum omnibus in circuitu suo.
40 Haec dicit Dominus:
Ecce quasi aquila volabit, et extendet alas suas ad Moab.
41 Capta est Carioth, et munitiones comprehensae sunt:
et erit cor fortium Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis.
42 Et cessabit Moab esse populus: quoniam contra Dominum gloriatus est.
43 Pavor, et fovea, et laqueus super te
o habitator Moab, dicit Dominus.
44 Qui fugerit a facie pavoris, cadet in foveam:
et qui conscenderit de fovea, capietur laqueo:
adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus.
45 In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes:
quia ignis egressus est de Hesebon, et flamma de medio Seon,
et devorabit partem Moab, et verticem filiorum tumultus.
46 Vae tibi Moab, periisti popule Chamos:
quia comprehensi sunt filii tui, et filiae tuae in captivitatem.
47 Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus.
Hucusque iudicia Moab.

CAPUT XLIX.

1 Ad filios Ammon. CXLVII
Haec dicit Dominus:
Numquid non filii sunt Israel? aut heres non est ei?
Cur igitur hereditate possedit Melchom, Gad:
et populus eius in urbibus eius habitavit?
2 Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus:
et auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum praelii,
et erit in tumulum dissipata,
filiaeque eius igni succendentur,
et possidebit Israel possessores suos, ait Dominus.
3 Ulula Hesebon, quoniam vastata est Hai.
clamate filiae Rabbath,
accingite vos ciliciis: plangite et circuite per sepes:
quoniam Melchom in transmigrationem ducetur,
sacerdotes eius, et principes eius simul.
4 Quid gloriaris in vallibus?
defluxit vallis tua filia delicata,
quae confidebas in thesauris tuis, et dicebas: Quis veniet ad me?
5 Ecce ego inducam super te terrorem, ait

XLVII. 25. abscisum 28. et estote] *om.* et 29. cordis illius 32. Sabama] Sobema 34. Iesa . . . Nemrim 36. tibia resonavit 38. quoniam] quia 39. victa es . . . in derisu 42. gloriatus] *glorificatus 43. dicit] ait 44. fugiet . . . ait] dicit 46. peristi . . . in captivitate
XLIX. 1. non filii] filii non . . . hereditatem . . . habitabit 2. ait] dicit 3. Esebon . . . Hai] Ahi . . . quoniam Melch.] quia Melch.

Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo:
et dispergemini singuli a conspectu vestro,
nec erit qui congreget fugientes.
6 Et post haec reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus.
VII. 7 Ad Idumaeam.
Haec dicit Dominus exercituum:
Numquid non ultra est sapientia in Theman?
Periit consilium a filiis,
inutilis facta est sapientia eorum.
8 Fugite et terga vertite, descendite in voraginem habitatores Dedan:
quoniam perditionem Esau adduxi super eum,
tempus visitationis eius.
9 Si vindemiatores venissent super te, non reliquissent racemum:
si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi.
10 Ego vero discooperui Esau,
revelavi abscondita eius,
et celari non poterit:
vastatum est semen eius, et fratres eius, et vicini eius, et non erit.
VIII. 11 Relinque pupillos tuos: ego faciam eos vivere:
et viduae tuae in me sperabunt.
12 Quia haec dicit Dominus:
Ecce quibus non erat iudicium ut biberent calicem, bibentes bibent:
et tu quasi innocens relinquéris?
non eris innocens, sed bibens bibes.
13 Quia per memetipsum iuravi, dicit Dominus,
quod in solitudinem, et in opprobrium, et in desertum, et in maledictionem erit Bosra:
et omnes civitates eius erunt in solitudines sempiternas.
14 Auditum audivi a Domino,
et legatus ad Gentes missus est:
Congregamini, et venite contra eam, et consurgamus in praelium:
15 ecce enim parvulum dedi te in Gentibus contemptibilem inter homines.
16 Arrogantia tua decepit te, et superbia cordis tui:
qui habitas in cavernis petrae,
et apprehendere niteris altitudinem collis.
cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus.
17 Et erit Idumaea deserta:
omnis qui transibit per eam, stupebit,
et sibilabit super omnes plagas eius.
18 Sicut subversa est Sodoma, et Gomorrha, et vicinae eius, ait Dominus:
non habitabit ibi vir, et non incolet eam filius hominis.
19 Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis
ad pulchritudinem robustam:
quia subito currere faciam eum ad illam:
et quis erit electus, quem praeponam ei?
quis enim similis mei? et quis sustinebit me?
et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo?
20 Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom:
et cogitationes eius, quas cogitavit de habitatoribus Theman:
Si non deiecerint eos parvuli gregis,
nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.
21 A voce ruinae eorum commota est terra:
clamor in Mari rubro auditus est vocis eius.
22 Ecce quasi aquila ascendet, et avolabit:
et expandet alas suas super Bosran:
et erit cor fortium Idumaeae in die illa,
quasi cor mulieris parturientis.
23 Ad Damascum: CXLIX.
Confusa est Emath, et Arphad:
quia auditum pessimum audierunt,
turbati sunt in mari: prae solicitudine quiescere non potuit.
24 Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam:
angustia et dolores tenuerunt eam quasi parturientem.
25 Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem, urbem laetitiae!
26 Ideo cadent iuvenes eius in plateis eius:
et omnes viri praelii conticescent in die illa, ait Dominus exercituum.
27 Et succendam ignem in muro Damasci,
et devorabit moenia Benadad.
28 Ad Cedar, et ad regna Asor, quae percussit Nabuchodonosor rex Babylonis. CL.
Haec dicit Dominus:
Surgite, et ascendite ad Cedar, et vastate filios Orientis.
29 Tabernacula eorum, et greges eorum capient:
pelles eorum, et omnia vasa eorum,
et camelos eorum tollent sibi:
et vocabunt super eos formidinem in circuitu.
30 Fugite, abite vehementer,
in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Dominus:
iniit enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium,
et cogitavit adversum vos cogitationes.
31 Consurgite, et ascendite ad gentem quietam,
et habitantem confidenter, ait Dominus,
non ostia, nec vectes eis:
soli habitant.
32 Et erunt cameli eorum in direptionem,
et multitudo iumentorum in praedam:
et dispergam eos in omnem ventum, qui sunt attonsi in comam:

XLIX. 5. dispergimini . . . fugientem 7. non est ultra 8. in voragine . . . eum] eos 10. discoperui 11. et ego 16. tua] *om.* 18. sicuti . . . Gomorra 19. eum faciam 20. cogitavi 22. evolabit . . . Bosram 23. Damaschum . . . *Confusus . . . Arfad . . . prae] *om.* 24. Damaschus versa in fugam . . . adprehendet 28. Caedar *(utrinque)* 29. in circuitum 31. non vectes ei

et ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus.
33 Et erit Asor in habitaculum draconum, deserta usque in aeternum:
non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis.
34 Quod factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam adversus Aelam in
CLI. principio regni Sedeciae regis Iuda, dicens:
35 Haec dicit Dominus exercituum:
Ecce ego confringam arcum Aelam, et summam fortitudinem eorum.
36 Et inducam super Aelam quatuor ventos a quatuor plagis caeli:
et ventilabo eos in omnes ventos istos:
et non erit gens, ad quam non perveniant profugi Aelam.
37 Et pavere faciam Aelam coram inimicis suis,
et in conspectu quaerentium animam eorum:
et adducam super eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus:
et mittam post eos gladium donec consumam eos.
38 Et ponam solium meum in Aelam,
et perdam inde reges et principes, ait Dominus.
39 In novissimis autem diebus reverti faciam captivos Aelam, dicit Dominus.

CAPUT L.

CLII. 1 **V**erbum, quod locutus est Dominus de Babylone, et de terra Chaldaeorum in manu Ieremiae prophetae.
2 Annunciate in Gentibus, et auditum facite:
levate signum, praedicate, et nolite celare:
dicite: Capta est Babylon, confusus est Bel,
victus est Merodach, confusa sunt sculptilia eius, superata sunt idola eorum.
3 Quoniam ascendit contra eam gens ab Aquilone,
quae ponet terram eius in solitudinem:
et non erit qui habitet in ea ab homine usque ad pecus:
et moti sunt, et abierunt.
4 In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus:
venient filii Israel, ipsi et filii Iuda simul:
ambulantes et flentes properabunt,
et Dominum Deum suum quaerent.
5 In Sion interrogabunt viam,
huc facies eorum. Venient,
et apponentur ad Dominum foedere sempiterno,
quod nulla oblivione delebitur.
6 Grex perditus factus est populus meus:
pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus:
de monte in collem transierunt,
obliti sunt cubilis sui.
7 Omnes, qui invenerunt, comederunt eos:
et hostes eorum dixerunt: Non peccavimus:
pro eo quod peccaverunt Domino decori iustitiae,
et expectationi patrum eorum Domino.
8 Recedite de medio Babylonis,
et de terra Chaldaeorum egredimini:
et estote quasi hoedi ante gregem.
9 Quoniam ecce ego suscito, et adducam in Babylonem
congregationem Gentium magnarum de terra Aquilonis:
et praeparabuntur adversus eam, et inde capietur:
sagitta eius quasi viri fortis interfectoris, non revertetur vacua.
10 Et erit Chaldaea in praedam:
omnes vastantes eam replebuntur, ait Dominus.
11 Quoniam exultatis, et magna loquimini, diripientes hereditatem meam:
quoniam effusi estis sicut vituli super herbam,
et mugistis sicut tauri.
12 Confusa est mater vestra nimis,
et adaequata pulveri, quae genuit vos:
ecce novissima erit in Gentibus,
deserta, invia, et arens.
13 Ab ira Domini non habitabitur,
sed redigetur tota in solitudinem:
omnis, qui transibit per Babylonem, stupebit,
et sibilabit super universis plagis eius.
14 Praeparamini contra Babylonem per circuitum
omnes qui tenditis arcum: debellate eam,
non parcatis iaculis: quia Domino peccavit.
15 Clamate adversus eam, ubique
dedit manum, ceciderunt fundamenta eius,
destructi sunt muri eius,
quoniam ultio Domini est: ultionem accipite de ea:
sicut fecit, facite ei.
16 Disperdite satorem de Babylone,
et tenentem falcem in tempore messis:
a facie gladii columbae unusquisque ad populum suum convertetur,
et singuli ad terram suam fugient.
17 Grex dispersus Israel, leones eiecerunt eum:
primus comedit eum rex Assur: iste novissimus exossavit eum Nabuchodonosor rex Babylonis.
18 **P**ropterea haec dicit Dominus exercituum CLIII.
Deus Israel:
Ecce ego visitabo regem Babylonis, et terram eius,
sicut visitavi regem Assur:
19 et reducam Israel ad habitaculum suum:
et pascetur Carmelum, et Basan,
et in monte Ephraim, et Galaad saturabitur anima eius.

XLIX. 34. Sedechiae 35. et summam] sumam 37. et mittam] et emittam
L. 2. Marodach 6. in colle 8. greges 9. adduco . . . adversum eum 11. mug. ut tauri 13. transit 14. tenditis] intenditis 16. satorem] *salvatorem 19. Carmelus

20 In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus: quaeretur iniquitas Israel, et non erit:
et peccatum Iuda, et non invenietur:
quoniam propitius ero eis, quos reliquero.
21 Super terram dominantium ascende, et super habitatores eius visita,
dissipa, et interfice quae post eos sunt, ait Dominus:
et fac iuxta omnia quae praecepi tibi.
22 Vox belli in terra, et contritio magna.
23 Quomodo confractus est, et contritus malleus universae terrae?
quomodo versa est in desertum Babylon in Gentibus?
24 Illaqueavi te, et capta es Babylon, et nesciebas:
inventa es et apprehensa: quoniam Dominum provocasti.
25 Aperuit Dominus thesaurum suum,
et protulit vasa irae suae:
quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldaeorum.
26 Venite ad eam ab extremis finibus,
aperite ut exeant qui conculcent eam:
tollite de via lapides, et redigite in acervos,
et interficite eam: nec sit quidquam reliquum.
27 Dissipate universos fortes eius,
descendant in occisionem:
vae eis, quia venit dies eorum,
tempus visitationis eorum.
28 Vox fugientium, et eorum, qui evaserunt de terra Babylonis,
ut annuncient in Sion ultionem Domini Dei nostri,
ultionem templi eius. 29 Annunciate in Babylonem plurimis
omnibus, qui tendunt arcum:
consistite adversus eam per gyrum, et nullus evadat:
reddite ei secundum opus suum:
iuxta omnia quae fecit, facite illi:
quia contra Dominum erecta est, adversum sanctum Israel.
30 Idcirco cadent iuvenes eius in plateis eius:
et omnes viri bellatores eius conticescent in die illa, ait Dominus.
31 Ecce ego ad te superbe, dicit Dñus Deus exercituum:
quia venit dies tuus, tempus visitationis tuae.
32 Et cadet superbus, et corruet, et non erit qui suscitet eum: et succendam ignem in urbibus eius,
et devorabit omnia in circuitu eius.
33 Haec dicit Dominus exercituum:
Calumniam sustinent filii Israel,
et filii Iuda simul:
omnes, qui ceperunt eos, tenent,
nolunt dimittere eos.
34 Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomen eius,
iudicio defendet causam eorum,
ut exterreat terram, et commoveat habitatores Babylonis.
35 Gladius ad Chaldaeos, ait Dominus,
et ad habitatores Babylonis, et ad principes, et ad sapientes eius.
36 Gladius ad divinos eius, qui stulti erunt:
gladius ad fortes illius, qui timebunt.
37 Gladius ad equos eius, et ad currus eius,
et ad omne vulgus, quod est in medio eius: et erunt quasi mulieres:
gladius ad thesauros eius, qui diripientur.
38 Siccitas super aquas eius erit, et arescent:
quia terra sculptilium est, et in portentis gloriantur.
39 Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis:
et habitabunt in ea struthiones:
et non inhabitabitur ultra usque in sempiternum,
nec exstruetur usque ad generationem, et generationem.
40 Sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham, et vicinas eius, ait Dominus:
non habitabit ibi vir, et non incolet eam filius hominis.
41 Ecce populus venit ab Aquilone, et gens magna, et reges multi consurgent a finibus terrae.
42 Arcum et scutum apprehendent:
crudeles sunt et immisericordes:
vox eorum quasi mare sonabit,
et super equos ascendent:
sicut vir paratus ad praelium contra te filia Babylon.
43 Audivit rex Babylonis famam eorum, et dissolutae sunt manus eius:
angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem.
44 Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam:
quia subito currere faciam eum ad illam:
et quis erit electus, quem praeponam ei?
quis est enim similis mei? et quis sustinebit me?
et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo?
45 Propterea audite consilium Domini, quod mente concepit adversum Babylonem;
et cogitationes eius, quas cogitavit super terram Chaldaeorum:
Nisi detraxerint eos parvuli gregum,
nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum.
46 A voce captivitatis Babylonis commota est terra,
et clamor inter Gentes auditus est.

L. 21. dominantium] dominationum . . . visitabo 23. et contrit.] contritus est 29. adversum 33. qui] *om.* 39. faunis] fatuis 40. Dominus Sod.] deus Sod. . . . et non] nec 42. inmisericordes (*ed. Francf.* male misericordes) . . . sonavit . . . Babylonis 44. eum faciam . . . quis enim (*om.* est) . . . pastor] pauper 45. et cogitationes] *om.* et

CAPUT LI.

1 Haec dicit Dominus:
Ecce ego suscitabo super Babylonem et super habitatores eius,
qui cor suum levaverunt contra me, quasi ventum pestilentem.
2 Et mittam in Babylonem ventilatores, et ventilabunt eam
et demolientur terram eius:
quoniam venerunt super eam undique in die afflictionis eius.
3 Non tendat qui tendit arcum suum,
et non ascendat loricatus,
nolite parcere iuvenibus eius,
interficite omnem militiam eius.
4 Et cadent interfecti in terra Chaldaeorum,
et vulnerati in regionibus eius.
5 Quoniam non fuit viduatus Israel et Iuda
a Deo suo Domino exercituum:
terra autem eorum repleta est delicto a sancto Israel.
6 Fugite de medio Babylonis, et salvet unusquisque animam suam:
nolite tacere super iniquitatem eius:
quoniam tempus ultionis est a Domino,
vicissitudinem ipse retribuet ei.
7 Calix aureus Babylon in manu Domini,
inebrians omnem terram:
de vino eius biberunt Gentes,
et ideo commotae sunt.
8 Subito cecidit Babylon, et contrita est:
ululate super eam, tollite resinam ad dolorem eius, si forte sanetur.
9 Curavimus Babylonem, et non est sanata:
derelinquamus eam, et eamus unusquisque in terram suam:
quoniam pervenit usque ad caelos iudicium eius,
et elevatum est usque ad nubes.
10 Protulit Dominus iustitias nostras:
venite, et narremus in Sion opus Domini Dei nostri.
11 Acuite sagittas, implete pharetras:
suscitavit Dominus spiritum regum Medorum:
et contra Babylonem mens eius est ut perdat eam,
quoniam ultio Domini est, ultio templi sui.
12 Super muros Babylonis levate signum,
augete custodiam:
levate custodes, praeparate insidias:
quia cogitavit Dominus, et fecit
quaecumque locutus est contra habitatores Babylonis.
13 Quae habitas super aquas multas, locuples in thesauris:
venit finis tuus pedalis praecisionis tuae.
14 Iuravit Dominus exercituum per animam suam:
Quoniam replebo te hominibus quasi brucho,
et super te celeuma cantabitur.
15 **Q**ui fecit terram in fortitudine sua, CLIIII
praeparavit orbem in sapientia sua,
et prudentia sua extendit caelos.
16 Dante eo vocem, multiplicantur aquae in caelo:
qui levat nubes ab extremo terrae,
fulgura in pluviam fecit:
et produxit ventum de thesauris suis.
17 **S**tultus factus est omnis homo a scientia: CLV.
confusus est omnis conflator in sculptili.
quia mendax est conflatio eorum, nec est spiritus in eis.
18 Vana sunt opera, et risu digna,
in tempore visitationis suae peribunt.
19 Non sicut haec pars Iacob:
quia qui fecit omnia ipse est,
et Israel sceptrum hereditatis eius:
Dominus exercituum nomen eius.
20 **C**ollidis tu mihi vasa belli, CLVI.
et ego collidam in te Gentes,
et disperdam in te regna:
21 et collidam in te equum, et equitem eius:
et collidam in te currum, et ascensorem eius:
22 et collidam in te virum et mulierem:
et collidam in te senem et puerum:
et collidam in te iuvenem et virginem:
23 et collidam in te pastorem et gregem eius:
et collidam in te agricolam et iugales eius:
et collidam in te duces et magistratus.
24 Et reddam Babyloni, et cunctis habitatoribus Chaldaeae
omne malum suum, quod fecerunt in Sion, in oculis vestris, ait Dominus.
25 Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus,
qui corrumpis universam terram:
et extendam manum meam super te,
et evolvam te de petris,
et dabo te in montem combustionis.
26 Et non tollent de te lapidem in angulum,
et lapidem in fundamenta,
sed perditus in aeternum eris, ait Dominus.
27 **L**evate signum in terra: clangite buccina CLVI
in Gentibus,
sanctificate super eam Gentes: annunciate contra illam regibus
Ararat, Menni, et Ascenez:
numerate contra eam Taphsar,
adducite equum quasi bruchum aculeatum.
28 Sanctificate contra eam Gentes,
reges Mediae,
duces eius, et universos magistratus eius,
cunctamque terram potestatis eius.
29 Et commovebitur terra, et conturbabitur:
quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini
ut ponat Terram Babylonis desertam et inhabitabilem.
30 Cessaverunt fortes Babylonis a praelio,
habitaverunt in praesidiis:
devoratum est robur eorum, et facti sunt quasi mulieres:

LI. 6. est domino 7. bibent 10. venite narremus 11. eius est] *om.* est
13. habitabas . . . thesauris eius 17. ab scientia . . . est confl. eorum] conflatio eius
22. iuvenes et virgines 25. et extendam] *om.* et . . . evolvam] evellam 27. bucinis . . .
annunciate] et nuntiate . . . Ascenez] Aschanez . . . Thapsar 29. turbabitur . . . evigilarit

incensa sunt tabernacula eius, contriti sunt vectes eius.
31 Currens obviam currenti veniet:
et nuncius obvius nuncianti:
ut annunciet regi Babylonis quia capta est civitas eius a summo usque ad summum:
32 et vada praeoccupata sunt, et paludes incensae sunt igni,
et viri bellatores conturbati sunt.
33 Quia haec dicit Dominus exercituum, Deus Israel:
Filia Babylonis quasi area, tempus triturae eius:
adhuc modicum, et veniet tempus messionis eius.
34 Comedit me, devoravit me Nabuchodonosor rex Babylonis:
reddidit me quasi vas inane, absorbuit me quasi draco,
replevit ventrem suum teneritudine mea, et eiecit me.
35 Iniquitas adversum me, et caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion:
et sanguis meus super habitatores Chaldaeae, dicit Ierusalem.
36 Propterea haec dicit Dominus:
Ecce ego iudicabo causam tuam, et ulciscar ultionem tuam,
et desertum faciam mare eius, et siccabo venam eius.
37 Et erit Babylon in tumulos, habitatio draconum,
stupor, et sibilus, eo quod non sit habitator.
38 Simul ut leones rugient,
excutient comas veluti catuli leonum.
39 In calore eorum ponam potus eorum,
et inebriabo eos, ut sopiantur, et dormiant somnum sempiternum,
et non consurgant, dicit Dominus.
40 Deducam eos quasi agnos ad victimam,
et quasi arietes cum hoedis.
41 **Q**uomodo capta est Sesach, et comprehensa est inclyta universae terrae?
quomodo facta est in stuporem Babylon inter Gentes?
42 Ascendit super Babylonem mare,
multitudine fluctuum eius operta est.
43 Factae sunt civitates eius in stuporem:
terra inhabitabilis et deserta,
terra in qua nullus habitet, nec transeat per eam filius hominis.
44 Et visitabo super Bel in Babylone,
et eiiciam quod absorbuerat de ore eius,
et non confluent ad eum ultra Gentes,
siquidem et murus Babylonis corruet.
45 Egredimini de medio eius populus meus:
ut salvet unusquisque animam suam
ab ira furoris Domini.
46 Et ne forte mollescat cor vestrum,
et timeatis auditum, qui audietur in terra:
et veniet in anno auditio:
et post hunc annum auditio:
et iniquitas in terra, et dominator super dominatorem.
47 Propterea ecce dies veniunt,
et visitabo super sculptilia Babylonis:
et omnis terra eius confundetur,
et universi interfecti eius cadent in medio eius.
48 Et laudabunt super Babylonem caeli et terra, et omnia quae in eis sunt:
quia ab Aquilone venient ei praedones, ait Dominus.
49 Et quomodo fecit Babylon ut caderent occisi in Israel:
sic de Babylone cadent occisi in universa terra.
50 Qui fugistis gladium, venite, nolite stare:
recordamini procul Domini, et Ierusalem ascendat super cor vestrum.
51 Confusi sumus, quoniam audivimus opprobrium:
operuit ignominia facies nostras:
quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini.
52 Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus:
et visitabo super sculptilia eius,
et in omni terra eius mugiet vulneratus.
53 Si ascenderit Babylon in caelum,
et firmaverit in excelso robur suum:
a me venient vastatores eius, ait Dominus.
54 Vox clamoris de Babylone,
et contritio magna de Terra Chaldaeorum:
55 quoniam vastavit Dominus Babylonem,
et perdidit ex ea vocem magnam:
et sonabunt fluctus eorum quasi aquae multae:
dedit sonitum vox eorum:
56 quia venit super eam, id est super Babylonem praedo,
et apprehensi sunt fortes eius,
et emarcuit arcus eorum:
quia fortis ultor Dominus reddens retribuet.
57 Et inebriabo principes eius, et sapientes eius,
et duces eius, et magistratus eius, et fortes eius:
et dormient somnum sempiternum, et non expergiscentur,
ait rex, Dominus exercituum nomen eius.
58 Haec dicit Dominus exercituum:
Murus Babylonis ille latissimus
suffossione suffodietur,
et portae eius excelsae igni comburentur,
et labores populorum ad nihilum,
et gentium in ignem erunt, et disperibunt.
59 **V**erbum, quod praecepit Ieremias propheta, CLIX.
Saraiae filio Neriae filii Maasiae
cum pergeret cum Sedecia rege in Babylonem,
in anno quarto regni eius:
Saraias autem erat princeps prophetiae.

LI. 34. quasi drac.] sicut drac. . . . Hierusalem⌈ *Quat.* LXXII. *Sequitur fol.* 584. 40. et quas. arietes] quasi arietem 42. Babylon . . . a multitudine 44. in Babylonem . . . in Babylone corruit 46. et iniquitas] *om.* et 48. Babylone . . . venient ei] veniunt in te 49. per universam terram 50. fugitis 51. obprobria 52. vulneratus eius 56. retribuit 57. et duces] *om.* et 58. in igne 59. prophetes . . . Masiae . . . Sedechia

60 Et scripsit Ieremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem in libro uno:
omnia verba haec,
quae scripta sunt contra Babylonem.
61 Et dixit Ieremias ad Saraiam:
Cum veneris in Babylonem, et videris,
et legeris omnia verba haec, [62] dices:
Domine tu locutus es contra locum istum ut disperderes eum:
ne sit qui in eo habitet ab homine usque ad pecus,
et ut sit perpetua solitudo.
63 Cumque compleveris legere librum istum,
ligabis ad eum lapidem, et proiicies illum in medium Euphraten: [64] et dices:
Sic submergetur Babylon, et non consurget
a facie afflictionis, quam ego adduco super eam, et dissolvetur.
Hucusque verba Ieremiae.

CAPUT LII.

1 Filius viginti et unius anni erat Sedecias cum regnare coepisset:
et undecim annis regnavit in Ierusalem,
et nomen matris eius Amital,
filia Ieremiae de Lobna.
2 Et fecit malum in oculis Domini, iuxta omnia quae fecerat Ioakim.
3 Quoniam furor Domini erat in Ierusalem et in Iuda
usquequo proiiceret eos a facie sua:
et recessit Sedecias a rege Babylonis.
CLX. 4 Factum est autem in anno nono regni eius, in mense decimo, decima mensis:
venit Nabuchodonosor rex Babylonis,
ipse, et omnis exercitus eius adversus Ierusalem,
et obsederunt eam, et aedificaverunt contra eam munitiones in circuitu.
5 Et fuit civitas obsessa usque ad undecimum annum regis Sedeciae.
6 Mense autem quarto, nona mensis obtinuit fames civitatem:
et non erant alimenta populo terrae.
7 Et dirupta est civitas, et omnes viri bellatores eius fugerunt,
exieruntque de civitate nocte per viam portae, quae est inter duos muros, et ducit ad hortum regis
(Chaldaeis obsidentibus urbem in gyro)
et abierunt per viam, quae ducit in eremum.
8 Persecutus est autem Chaldaeorum exercitus regem:
et apprehenderunt Sedeciam in deserto, quod est iuxta Iericho:
et omnis comitatus eius diffugit ab eo.
9 Cumque comprehendissent regem,
adduxerunt eum ad regem Babylonis
in Reblatha, quae est in terra Emath:
et locutus est ad eum iudicia.
10 Et iugulavit rex Babylonis filios Sedeciae in oculis eius:
sed et omnes principes Iuda occidit in Reblatha.
11 Et oculos Sedeciae eruit,
et vinxit eum compedibus,
et adduxit eum rex Babylonis in Babylonem:
et posuit eum in domo carceris usque ad diem mortis eius.
12 In mense autem quinto, decima mensis, CLI
ipse est annus nonusdecimus Nabuchodonosor regis Babylonis:
venit Nabuzardan princeps militiae,
qui stabat coram rege Babylonis in Ierusalem.
13 Et incendit domum Domini, et domum regis,
et omnes domos Ierusalem, et omnem domum magnam igni combussit.
14 Et totum murum Ierusalem per circuitum
destruxit cunctus exercitus Chaldaeorum, qui erat cum magistro militiae.
15 De pauperibus autem populi, et de reliquo vulgo, quod remanserat in civitate,
et de perfugis, qui transfugerant ad regem Babylonis,
et ceteros de multitudine, transtulit
Nabuzardan princeps militiae.
16 De pauperibus vero terrae reliquit Nabuzardan princeps militiae vinitores, et agricolas.
17 Columnas quoque aereas, quae erant in domo Domini, et bases,
et mare aeneum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldaei,
et tulerunt omne aes eorum in Babylonem.
18 Et lebetes, et creagras, et psalteria,
et phialas, et mortariola:
et omnia vasa aerea, quae in ministerio fuerant, tulerunt:
19 et hydrias, et thymiamateria, et urceos,
et pelves, et candelabra, et mortaria, et cyathos:
quotquot aurea, aurea: et quotquot argentea, argentea tulit magister militiae:
20 et columnas duas, et mare unum,
et vitulos duodecim aereos,
qui erant sub basibus, quas fecerat rex Salomon in domo Domini:
non erat pondus aeris omnium horum vasorum.

LI. 61. in Babylonem] *om.* in 62. et ut sit] *om.* et 63. in medio Euphraten *(sic)*

LII. 1. erat Sed.] Sedechias . . . Amithal . . . Ierem. de Lobna] Hieriae de Lomna 2. *Ioiachim, **Ioiacim 3. Sedechias 5. regis Sedeciae] regni Sedechiae 6. in civitate 7. eius] *om.* . . . et exierunt . . . in eremum] ad heremum 8. exercitus Chaldaeorum . . . Sedechiam 10. Sedechiae (*etiam v.* 11) . . . Iudae 11. in domum 12. Nabuzaradan (*etiam vv.* 15. 16. 26. 30.) 16. in vinitores 17. aeneum] aereum 18. lebetas 19. tymiamasteria . . . mortaria] murtariola (*ut etiam v.* 18) . . . quotquot] quodquod 20. et columnas] *om.* et . . . et vitulas] *om.* et . . . vasorum horum

21 De columnis autem, decem et octo cubiti
altitudinis erant in columna una:
et funiculus duodecim cubitorum circuibat eam:
porro grossitudo eius, quatuor digitorum,
et intrinsecus cava erat.
22 Et capitella super utramque aerea:
altitudo capitelli unius quinque cubitorum:
et retiacula, et malogranata super coronam in circuitu, omnia aerea.
Similiter columnae secundae, et malogranata.
23 Et fuerunt malogranata nonagintasex dependentia: et omnia malogranata centum, retiaculis circumdabantur.
24 Et tulit magister militiae Saraiam sacerdotem primum,
et Sophoniam sacerdotem secundum:
et tres custodes vestibuli.
25 Et de civitate tulit eunuchum unum,
qui erat praepositus super viros bellatores:
et septem viros de his, qui videbant faciem regis, qui inventi sunt in civitate:
et scribam principem militum,
qui probabat tyrones:
et sexaginta viros de populo terrae,
qui inventi sunt in medio civitatis.
26 Tulit autem eos Nabuzardan magister militiae,
et duxit eos ad regem Babylonis in Reblatha.
27 Et percussit eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha in terra Emath:
et translatus est Iuda de terra sua.
28 Iste est populus, quem transtulit Nabuchodonosor:
In anno septimo Iudaeos tria millia et viginti tres:
29 in anno octavodecimo Nabuchodonosor
de Ierusalem animas octingentas triginta duas:
30 in anno vigesimotertio Nabuchodonosor,
transtulit Nabuzardan magister militiae
animas Iudaeorum septingentas quadraginta quinque.
omnes ergo animae, quatuor millia sexcentae.
31 Et factum est in trigesimoseptimo anno CLXII.
transmigrationis Ioachin regis Iuda,
duodecimo mense, vigesimaquinta mensis,
elevavit Evilmerodach rex Babylonis ipso anno regni sui,
caput Ioachin regis Iuda,
et eduxit eum de domo carceris.
32 Et locutus est cum eo bona,
et posuit thronum eius super thronos regum, qui erant post se in Babylone.
33 Et mutavit vestimenta carceris eius,
et comedebat panem coram eo semper cunctis diebus vitae suae:
34 et cibaria eius, cibaria perpetua dabantur ei a rege Babylonis
statua per singulos dies,
usque ad diem mortis suae cunctis diebus vitae eius.

THRENI

ID EST LAMENTATIONES IEREMIAE PROPHETAE.

Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israel, et Ierusalem deserta est, sedit Ieremias propheta flens, et planxit lamentatione hac in Ierusalem, et amaro animo suspirans, et eiulans dixit:

CAPUT I.

ALEPH.

1 Quomodo sedet sola civitas plena populo:
facta est quasi vidua domina Gentium:
princeps provinciarum facta est sub tributo.

BETH.

2 Plorans ploravit in nocte, et lacrymae eius in maxillis eius:
non est qui consoletur eam ex omnibus charis eius:
omnes amici eius spreverunt eam, et facti sunt ei inimici.

GHIMEL.

3 Migravit Iudas propter afflictionem, et multitudinem servitutis:
habitavit inter gentes, nec invenit requiem:
omnes persecutores eius apprehenderunt eam inter angustias.

LII. 21. erant] erat . . . erat cava 22 et 23. altitudo capitelli unius quinque cubitorum ∽ et retiacula et malagranata: ∽ centum retiaculis: ∽ circumdabantur: et retiacula et malagranata nonaginta sex dependentia et omnia malagranata centum recitaculis circumdabantur 25. et tulit de civitate . . . de his] *om.* 30. Iudaeorum animas 31. Ioiachim reg. Iudae . . . Evilmerodach] Hevilmerodach . . . Ioiachim reg. Iudae.
Versum 34. sine ulla distinctione aut inscriptione excipit primus Lamentationum versus, rubro scriptus. Sunt autem Lamentationes magna ex parte notis quibusdam musicis sive accentibus insignitae, manu perantiqua, licet non ipsius scriptoris esse videatur.
I. 1. sedit 2. caris 3. Iuda . . . habitabit

DALETH.

4 Viae Sion lugent eo quod non sint qui veniant ad sollemnitatem:
omnes portae eius destructae: sacerdotes eius gementes:
virgines eius squalidae, et ipsa oppressa amaritudine.

HE.

5 Facti sunt hostes eius in capite, inimici locupletati sunt:
quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum eius:
parvuli eius ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis.

VAU.

6 Et egressus est a filia Sion omnis decor eius:
facti sunt principes eius velut arietes non invenientes pascua:
et abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.

ZAIN.

7 Recordata est Ierusalem dierum afflictionis suae, et praevaricationis
omnium desiderabilium suorum, quae habuerat a diebus antiquis, cum caderet populus eius in manu hostili, et non esset auxiliator:
viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata eius.

HETH.

8 Peccatum peccavit Ierusalem, propterea instabilis facta est:
omnes, qui glorificabant eam, spreverunt illam, quia viderant ignominiam eius:
ipsa autem gemens conversa est retrorsum.

TETH.

9 Sordes eius in pedibus eius, nec recordata est finis sui:
deposita est vehementer, non habens consolatorem:
vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus.

IOD.

10 Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius:
quia vidit Gentes ingressas sanctuarium suum,
de quibus praeceperas ne intrarent in ecclesiam tuam.

CAPH.

11 Omnis populus eius gemens, et quaerens panem:
dederunt pretiosa quaeque pro cibo ad refocillandam animam.
vide Domine et considera, quoniam facta sum vilis.

LAMED.

12 O vos omnes, qui transitis per viam,
attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus:
quoniam vindemiavit me ut locutus est Dñus in die irae furoris sui.

MEM.

13 De excelso misit ignem in ossibus meis, et erudivit me:
expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsum:
posuit me desolatam, tota die moerore confectam.

NUN.

14 Vigilavit iugum iniquitatum mearum: in manu eius convolutae sunt, et impositae collo meo:
infirmata est virtus mea: dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.

SAMECH.

15 Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei:
vocavit adversum me tempus, ut contereret electos meos:
torcular calcavit Dominus virgini filiae Iuda.

AIN.

16 Idcirco ego plorans, et oculus meus deducens aquas:
quia longe factus est a me consolator, convertens animam meam:
facti sunt filii mei perditi, quoniam invaluit inimicus.

PHE.

17 Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam:
mandavit Dominus adversum Iacob in circuitu eius hostes eius:
facta est Ierusalem quasi polluta menstruis inter eos.

SADE.

18 Iustus est Dominus, quia os eius ad iracundiam provocavi.
audite obsecro universi populi, et videte dolorem meum:
virgines meae, et iuvenes mei abierunt in captivitatem.

COPH.

19 Vocavi amicos meos, et ipsi deceperunt me:
sacerdotes mei, et senes mei in urbe consumpti sunt:
quia quaesierunt cibum sibi ut refocillarent animam suam.

RES.

20 Vide Domine quoniam tribulor, conturbatus est venter meus:
subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum.
foris interficit gladius, et domi mors similis est.

SIN.

21 Audierunt quia ingemisco ego, et non est qui consoletur me:
omnes inimici mei audierunt malum meum, laetati sunt, quoniam tu fecisti:

I. 4. Deleth 5. iniquitatis . . . in captivitatem] captivi 6. pascuam 7. Zai 8. conv. est] et conversa 10. Ioth 11. refocilandam . . . et considera] *om.* et 12. si et] si est 13. convertit me *(supra lineam additur)* retrorsum 16. aquam 17. Phe] Fe 20. venter meus conturbatus est . . . plena sum amaritudine . . . interfecit 21. ingemesco . . . me] *om.*

adduxisti diem consolationis, et fient similes mei.

THAU.

22 Ingrediatur omne malum eorum coram te:
et vindemia eos sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates meas:
multi enim gemitus mei, et cor meum moerens.

CAPUT II.

ALEPH.

1 Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion:
proiecit de caelo in terram inclytam Israel,
et non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui.

BETH.

2 Praecipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Iacob:
destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, et deiecit in terram: polluit regnum, et principes eius.

GHIMEL.

3 Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel:
avertit retrorsus dexteram suam a facie inimici:
et succendit in Iacob quasi ignem flammae devorantis in gyro:

DALETH.

4 tetendit arcum suum quasi inimicus,
firmavit dexteram suam quasi hostis: et occidit omne, quod pulchrum erat visu
in tabernaculo filiae Sion, effudit quasi ignem indignationem suam.

HE.

5 Factus est Dominus velut inimicus:
praecipitavit Israel, praecipitavit omnia moenia eius:
dissipavit munitiones eius, et replevit in filia Iuda humiliatum et humiliatam.

VAU.

6 Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum:
oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, et sabbatum:
et in opprobrium, et in indignationem furoris sui regem, et sacerdotem.

ZAIN.

7 Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suae:
tradidit in manu inimici muros turrium eius:
vocem dederunt in domo Dñi, sicut in die sollemni.

HETH.

8 Cogitavit Dominus dissipare murum filiae Sion:
tetendit funiculum suum, et non avertit manum suam a perditione:
luxitque antemurale, et murus pariter dissipatus est.

TETH.

9 Defixae sunt in terra portae eius:
perdidit, et contrivit vectes eius:
regem eius et principes eius in Gentibus:
non est lex, et prophetae eius non invenerunt visionem a Domino.

IOD.

10 Sederunt in terra, conticuerunt senes filiae Sion:
consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis,
abiecerunt in terram capita sua virgines Ierusalem.

CAPH.

11 Defecerunt prae lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea:
effusum est in terra iecur meum super contritione filiae populi mei,
cum deficeret parvulus, et lactens in plateis oppidi.

LAMED.

12 Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum et vinum?
cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis:
cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

MEM.

13 Cui comparabo te? vel cui assimilabo te filia Ierusalem?
cui exaequabo te, et consolabor te virgo filia Sion?
magna est enim velut mare contritio tua:
quis medebitur tui?

NUN.

14 Prophetae tui viderunt tibi falsa, et stulta,
nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad poenitentiam provocarent:
viderunt autem tibi assumptiones falsas, et eiectiones.

SAMECH.

15 Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam:
sibilaverunt, et moverunt caput suum super filiam Ierusalem:
Haeccine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universae terrae?

PHE.

16 Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui:
sibilaverunt, et fremuerunt dentibus,
et dixerunt: Devorabimus:
en ista est dies, quam expectabamus: invenimus, vidimus.

AIN.

17 Fecit Dominus quae cogitavit,
complevit sermonem suum, quem praeceperat a diebus antiquis: destruxit, et non pepercit,
et laetificavit super te inimicum, et exaltavit cornu hostium tuorum.

SADE.

I. 22. et devindemia . . . omnes] *om.*

II. 1. recordatus est seabilli 2. et deiecit] *om.* et . . . in terra 3. Gimel . . . sui] *om.* 4. Deleth . . . occidit] cecidit 6. et obprobrio in indignatione 7. Zai . . . Reppulit 10. Ioth . . . in terra 11. defeceret (*sic*) . . . lactans 12. in sinu] in manu 13. est] *om.* 16. Phe] Fe . . . devoravimus

18 Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filiae Sion:
Deduc quasi torrentem lacrymas per diem, et noctem:
non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

COPH.

19 Consurge, lauda in nocte in principio vigiliarum:
effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini:
leva ad eum manus tuas pro anima parvulorum tuorum, qui defecerunt in fame in capite omnium compitorum.

RES.

20 Vide Domine, et considera quem vindemiaveris ita:
ergone comedent mulieres fructum suum, parvulos ad mensuram palmae:
si occiditur in sanctuario Domini sacerdos, et propheta?

SIN.

21 Iacuerunt in terra foris puer, et senex:
virgines meae, et iuvenes mei ceciderunt in gladio:
interfecisti in die furoris tui: percussisti, nec misertus es.

THAU.

22 Vocasti quasi ad diem sollemnem, qui terrerent me de circuitu,
et non fuit in die furoris Domini qui effugeret, et relinqueretur:
quos educavi, et enutrivi, inimicus meus consumpsit eos.

CAPUT III.

ALEPH.

1 Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius.

ALEPH.

2 Me minavit, et adduxit in tenebras, et non in lucem.

ALEPH.

3 Tantum in me vertit, et convertit manum suam tota die.

BETH.

4 Vetustam fecit pellem meam, et carnem meam, contrivit ossa mea.

BETH.

5 Aedificavit in gyro meo, et circumdedit me felle, et labore.

BETH.

6 In tenebrosis collocavit me, quasi mortuos sempiternos.

GHIMEL.

7 Circumaedificavit adversum me, ut non egrediar: aggravavit compedem meum.

GHIMEL.

8 Sed et cum clamavero, et rogavero, exclusit orationem meam.

GHIMEL.

9 Conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit.

DALETH.

10 Ursus insidians factus est mihi: leo in absconditis.

DALETH.

11 Semitas meas subvertit, et confregit me: posuit me desolatam.

DALETH.

12 Tetendit arcum suum, et posuit me quasi signum ad sagittam.

HE.

13 Misit in renibus meis filias pharetrae suae.

HE.

14 Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die.

HE.

15 Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absynthio.

VAU.

16 Et fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere.

VAU.

17 Et repulsa est a pace anima mea, oblitus sum bonorum.

VAU.

18 Et dixi: Periit finis meus, et spes mea a Domino.

ZAIN.

19 Recordare paupertatis, et transgressionis meae, absynthii, et fellis.

ZAIN.

20 Memoria memor ero, et tabescet in me anima mea.

ZAIN.

21 Haec recolens in corde meo, ideo sperabo.

HETH.

22 Misericordiae Domini quia non sumus consumpti: quia non defecerunt miserationes eius.

HETH.

23 Novi diluculo, multa est fides tua.

HETH.

24 Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea expectabo eum.

TETH.

25 Bonus est Dominus sperantibus in eum, animae quaerenti illum.

TETH.

26 Bonum est praestolari cum silentio salutare Dei.

TETH.

27 Bonum est viro, cum portaverit iugum ab adolescentia sua.

IOD.

28 Sedebit solitarius, et tacebit: quia levavit super se.

IOD.

29 Ponet in pulvere os suum, si forte sit spes.

II. 18. et per noctem 19. aquam] aqua 20. et considera] *om.* et . . . occidetur 21. Sin] Sen . . . senes 22. enutrivi] nutrivi

III. 2. in tenebris 7. *sqq.* Gimel . . . meam 10. *sqq.* Deleth 15. me absynth] absinthio 17. a pace] *om.* 19. *sqq.* Zai 21. haec] hoc 23. Novi diluculo] move deluculo 24. eum] eam 25. *sqq.* Theth . . . quaerentium 26. Dei] domini . . . 28. Ioth . . . levabit

IOD.
30 Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.
CAPH.
31 Quia non repellet in sempiternum Dominus.
CAPH.
32 Quia si abiecit, et miserebitur secundum multitudinem misericordiarum suarum.
CAPH.
33 Non enim humiliavit ex corde suo, et abiecit filios hominum,
LAMED.
34 ut contereret sub pedibus suis omnes vinctos terrae,
LAMED.
35 ut declinaret iudicium viri in conspectu vultus Altissimi.
LAMED.
36 Ut perverteret hominem in iudicio suo, Dominus ignoravit.
MEM.
37 Quis est iste, qui dixit ut fieret, Domino non iubente?
MEM.
38 Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona?
MEM.
39 Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis?
NUN.
40 Scrutemur vias nostras, et quaeramus, et revertamur ad Dominum.
NUN.
41 Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in caelos.
NUN.
42 Nos inique egimus, et ad iracundiam provocavimus: idcirco tu inexorabilis es.
SAMECH.
43 Operuisti in furore, et percussisti nos: occidisti, nec pepercisti.
SAMECH.
44 Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio.
SAMECH.
45 Eradicationem, et abiectionem posuisti me in medio populorum.
PHE.
46 Aperuerunt super nos os suum omnes inimici.
PHE.
47 Formido, et laqueus facta est nobis vaticinatio, et contritio.
PHE.
48 Divisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiae populi mei.
AIN.
49 Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eo quod non esset requies,
AIN.
50 donec respiceret et videret Dominus de caelis.
AIN.
51 Oculus meus depraedatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meae.
SADE.
52 Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.
SADE.
53 Lapsa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me.
SADE.
54 Inundaverunt aquae super caput meum: dixi: Perii.
COPH.
55 Invocavi nomen tuum Domine de lacu novissimo.
COPH.
56 Vocem meam audisti: ne avertas aurem tuam a singultu meo, et clamoribus.
COPH.
57 Appropinquasti in die, quando invocavi te: dixisti: Ne timeas.
RES.
58 Iudicasti Domine causam animae meae, redemptor vitae meae.
RES.
59 Vidisti Domine iniquitatem illorum adversum me: iudica iudicium meum.
RES.
60 Vidisti omnem furorem, universas cogitationes eorum adversum me.
SIN.
61 Audisti opprobrium eorum Domine, omnes cogitationes eorum adversum me:
SIN.
62 labia insurgentium mihi; et meditationes eorum adversum me tota die.
SIN.
63 Sessionem eorum, et resurrectionem eorum vide, ego sum psalmus eorum.
THAU.
64 Reddes eis vicem Domine iuxta opera manuum suarum.
THAU.
65 Dabis eis scutum cordis laborem tuum.
THAU.
66 Persequéris in furore, et conteres eos sub caelis Domine.

CAPUT IV.

ALEPH.
1 Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus,
dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum?
BETH.
2 Filii Sion inclyti, et amicti auro primo:
quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli?
GHIMEL.
3 Sed et lamiae nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos:
filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.
DALETH.
4 Adhaesit lingua lactentis ad palatum eius in siti:
parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis.

III. 38. nec bona nec mala 46. *sqq.* Fe 50. Dominus] *om.* 53. in lacu 55. de lacus novissimis (56. *ed. Francf.* singulto) 59. illorum] *om.* 61. *sqq.* Sen ... obprobria
IV. 3. Gimel 4. Deleth . . . lactantis

HE.

5 Qui vescebantur voluptuose, interierunt in viis:
qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.

VAU.

6 Et maior effecta est iniquitas filiae populi mei peccato Sodomorum,
quae subversa est in momento, et non ceperunt in ea manus.

ZAIN.

7 Candidiores Nazaraei eius nive, nitidiores lacte,
rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.

HETH.

8 Denigrata et super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis:
adhaesit cutis eorum ossibus: aruit,
et facta est quasi lignum.

TETH.

9 Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame:
quoniam isti extabuerunt consumpti a sterilitate terrae.

IOD.

10 Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos:
facti sunt cibus earum in contritione filiae populi mei.

CAPH.

11 Complevit Dominus furorem suum, effudit iram indignationis suae:
et succendit ignem in Sion, et devoravit fundamenta eius.

LAMED.

12 Non crediderunt reges terrae, et universi habitatores orbis,
quoniam ingrederetur hostis et inimicus per portas Ierusalem:

MEM.

13 propter peccata prophetarum eius, et iniquitates sacerdotum eius,
qui effuderunt in medio eius sanguinem iustorum.

NUN.

14 Erraverunt caeci in plateis, polluti sunt in sanguine:
cumque non possent, tenuerunt lacinias suas.

SAMECH.

15 Recedite polluti, clamaverunt eis: recedite, abite, nolite tangere:
iurgati quippe sunt, et commoti: dixerunt inter Gentes: Non addet ultra ut habitet in eis.

PHE.

16 Facies Domini divisit eos,
non addet ut respiciat eos:
facies sacerdotum non erubuerunt, neque senum miserti sunt.

AIN.

17 Cum adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum,
cum respiceremus attenti ad gentem, quae salvare non poterat.

SADE.

18 Lubricaverunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum,
appropinquavit finis noster: completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.

COPH.

19 Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis caeli:
super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

RES.

20 Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris:
cui diximus: In umbra tua vivemus in Gentibus.

SIN.

21 Gaude, et laetare filia Edom, quae habitas in Terra Hus:
ad te quoque perveniet calix, inebriaberis, atque nudaberis.

THAU.

22 Completa est iniquitas tua filia Sion, non addet ultra ut transmigret te:
visitavit iniquitatem tuam filia Edom, discooperuit peccata tua.

ORATIO IEREMIAE PROPHETAE

CAPUT V.

1 Recordare Domine quid acciderit nobis: intuere, et respice opprobrium nostrum.
2 Hereditas nostra versa est ad alienos: domus nostrae ad extraneos.
3 Pupilli facti sumus absque patre, matres nostrae quasi viduae.
4 Aquam nostram pecunia bibimus: ligna nostra pretio comparavimus.
5 Cervicibus nostris minabamur, lassis non dabatur requies.

IV. 6. ceperunt] receperunt 7. Zai . . . Nazarei 8. ossibus eorum 9. Theth . . . ab sterelitate 10. Ioth 11. conplevit . . . devoravit] voravit 13. et iniquitates] *om.* et . . . effunderunt 14. sunt sanguine 16. Phe] Fe 21. Sin] Sen 22. visitabit . . . discoperuit

V. 1.] ⅄ 2.] B . . . domus nostra 3.] Γ 4.] ⅄ (*sic, debebat esse* Δ) 5.] C (*debebat esse* Є) . . . nostris] *om.*

6 Aegypto dedimus manum, et Assyriis ut saturaremur pane.
7 Patres nostri peccaverunt, et non sunt: et nos iniquitates eorum portavimus.
8 Servi dominati sunt nostri: non fuit qui redimeret de manu eorum.
9 In animabus nostris afferebamus panem nobis, a facie gladii in deserto.
10 Pellis nostra, quasi clibanus exusta est a facie tempestatum famis.
11 Mulieres in Sion humiliaverunt, et virgines in civitatibus Iuda.
12 Principes manu suspensi sunt: facies senum non erubuerunt.
13 Adolescentibus impudice abusi sunt: et pueri in ligno corruerunt.
14 Senes defecerunt de portis: iuvenes de choro psallentium.
15 Defecit gaudium cordis nostri: versus est in luctum chorus noster.
16 Cecidit corona capitis nostri: vae nobis, quia peccavimus.
17 Propterea moestum factum est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri:
18 Propter montem Sion quia disperiit, vulpes ambulaverunt in eo.
19 Tu autem Domine in aeternum permanebis, solium tuum in generationem et generationem.
20 Quare in perpetuum oblivisceris nostri? derelinques nos in longitudine dierum?
21 Converte nos Domine ad te, et convertemur: innova dies nostros, sicut a principio.
22 Sed proiiciens repulisti nos, iratus es contra nos vehementer.

PROPHETIA BARUCH

CAPUT I.

1 Et haec verba libri, quae scripsit Baruch filius Neriae, filii Maasiae, filii Sedeciae, filii Sedei, filii Helciae in Babylonia,
2 in anno quinto, in septimo die mensis, in tempore quo ceperunt Chaldaei Ierusalem, et succenderunt eam igni.
3 Et legit Baruch verba libri huius ad aures Iechoniae filii Ioakim regis Iuda, et ad aures universi populi venientis ad librum,
4 et ad aures potentium filiorum regum, et ad aures presbyterorum, et ad aures populi, a minimo usque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia, ad flumen Sodi.
5 Qui audientes plorabant, et ieiunabant, et orabant in conspectu Domini.
6 Et collegerunt pecuniam secundum quod potuit uniuscuiusque manus,
7 et miserunt in Ierusalem ad Ioakim filium Helciae filii Salom sacerdotem, et ad Sacerdotes, et ad omnem populum, qui inventi sunt cum eo in Ierusalem:
8 cum acciperet vasa templi Domini, quae ablata fuerant de templo, revocare in Terram Iuda decima die mensis Sivan, vasa argentea, quae fecit Sedecias filius Iosiae rex Iuda,
9 posteaquam cepisset Nabuchodonosor rex Babylonis Iechoniam, et principes, et cunctos potentes, et populum terrae ab Ierusalem, et duxit eos vinctos in Babylonem.
10 Et dixerunt: Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocautomata, et thus, et facite manna, et offerte pro peccato ad aram Domini Dei nostri:
11 et orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, et pro vita Balthasar filii eius ut sint dies eorum sicut dies caeli super terram:
12 et ut det Dominus virtutem nobis, et illuminet oculos nostros ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis, et sub umbra Balthasar filii eius, et serviamus eis multis diebus, et inveniamus gratiam in conspectu eorum.
13 Et pro nobisipsis orate ad Dominum Deum nostrum: quia peccavimus Domino Deo nostro, et non est aversus furor eius a nobis usque in hunc diem.
14 Et legite librum istum, quem misimus ad vos recitari in templo Domini, in die sollemni, et in die opportuno:
15 et dicetis: Domino Deo nostro iustitia, nobis autem confusio faciei nostrae: sicut est dies haec omni Iuda, et habitantibus in Ierusalem,
16 regibus nostris, et principibus nostris, et sacerdotibus nostris, et prophetis nostris, et patribus nostris.

V. 6.] Ϛ . . . *panem 7.] Ζ 8.] Η 9. Є (*volebat* Θ) 10.] Ι 11.] ΙΑ . . . et virgines] *om.* et 12.] ΙΒ 13.] ΙΓ 14.] ΙΔ . . . de portis defecerunt 15.] ΙЄ 16.] ΙϚ 17.] ΙΖ . . . contenebrati] tenebrati 18.] ΙΗ . . . quia] qui 19.] ΙΘ . . . in generatione et generatione 20.] Κ . . . in longitudinem 21.] ΚΑ 22.] ΚΒ *Excipit folio* 590. *librum Hieremiae liber Ezechielis, ad quem vide subscriptionem Hieremiae. Prophetia Baruch non est in codice Amiatino.*

17 Peccavimus ante Dominum Deum nostrum,
et non credidimus, diffidentes in eum:
18 et non fuimus subiectibiles illi, et non
audivimus vocem Domini Dei nostri
ut ambularemus in mandatis eius, quae
dedit nobis.
19 A die, qua eduxit patres nostros de Terra
Aegypti usque ad diem hanc, eramus
incredibiles ad Dominum Deum nostrum:
et dissipati recessimus, ne
audiremus vocem ipsius.
20 Et adhaeserunt nobis multa mala, et
maledictiones, quae constituit Dominus
Moysi servo suo: qui eduxit patres
nostros de Terra Aegypti, dare nobis
terram fluentem lac et mel, sicut hodierna
die.
21 Et non audivimus vocem Domini Dei
nostri secundum omnia verba prophetarum,
quos misit ad nos:
22 et abivimus unusquisque in sensum cordis
nostri maligni, operari diis alienis,
facientes mala ante oculos Domini Dei
nostri.

CAPUT II.

1 Propter quod statuit Dominus Deus noster
verbum suum, quod locutus est ad nos,
et ad iudices nostros, qui iudicaverunt
Israel, et ad reges nostros, et ad
principes nostros, et ad omnem Israel,
et Iuda:
2 ut adduceret Dominus super nos mala
magna, quae non sunt facta sub caelo,
quemadmodum facta sunt in Ierusalem,
secundum quae scripta sunt in lege
Moysi,
3 ut manducaret homo carnes filii sui, et
carnes filiae suae.
4 Et dedit eos sub manu regum omnium,
qui sunt in circuitu nostro in improperium,
et in desolationem in omnibus
populis, in quibus nos dispersit
Dominus.
5 Et facti sumus subtus, et non supra: quia
peccavimus Domino Deo nostro, non
obaudiendo voci ipsius.
6 Domino Deo nostro iustitia: nobis autem,
et patribus nostris confusio faciei, sicut
est dies haec.
7 Quia locutus est Dominus super nos
omnia mala haec, quae venerunt super
nos:
8 et non sumus deprecati faciem Domini
Dei nostri, ut reverteremur unusquisque
nostrum a viis nostris pessimis.
9 Et vigilavit Dominus in malis, et adduxit
ea super nos: quia iustus est Dominus
in omnibus operibus suis, quae
mandavit nobis:
10 et non audivimus vocem ipsius ut iremus
in praeceptis Domini, quae dedit ante
faciem nostram.
11 Et nunc Domine Deus Israel, qui eduxisti
populum tuum de Terra Aegypti
in manu valida, et in signis, et in
prodigiis, et in virtute tua magna, et
in brachio excelso, et fecisti tibi nomen
sicut est dies iste:
12 peccavimus, impie egimus, inique gessimus
Domine Deus noster, in omnibus
iustitiis tuis.
13 Avertatur ira tua a nobis: quia derelicti
sumus pauci inter gentes, ubi dispersisti
nos.
14 Exaudi Domine preces nostras, et orationes
nostras, et educ nos propter
te: et da nobis invenire gratiam ante
faciem eorum, qui nos abduxerunt:
15 ut sciat omnis terra quia tu es Dominus
Deus noster, et quia nomen tuum invocatum
est super Israel, et super
genus ipsius.
16 Respice Domine de domo sancta tua in
nos, et inclina aurem tuam, et exaudi
nos.
17 Aperi oculos tuos, et vide: quia non
mortui, qui sunt in inferno, quorum
spiritus acceptus est a visceribus suis,
dabunt honorem et iustificationem Domino:
18 sed anima, quae tristis est super magnitudine
mali, et incedit curva, et infirma,
et oculi deficientes, et anima
esuriens dat tibi gloriam et iustitiam
Domino.
19 Quia non secundum iustitias patrum nostrorum
nos fundimus preces, et petimus
misericordiam ante conspectum
tuum Domine Deus noster:
20 sed quia misisti iram tuam, et furorem
tuum super nos, sicut locutus es in
manu puerorum tuorum prophetarum,
dicens:
21 Sic dicit Dominus: Inclinate humerum
vestrum, et cervicem vestram, et opera
facite regi Babylonis: et sedebitis in
terra, quam dedi patribus vestris.
22 Quod si non audieritis vocem Domini Dei
vestri operari regi Babyloniae: defectionem
vestram faciam de civitatibus
Iuda, et a foris Ierusalem,
23 et auferam a vobis vocem iucunditatis, et
vocem gaudii, et vocem sponsi, et
vocem sponsae, et erit omnis terra
sine vestigio ab inhabitantibus eam.
24 Et non audierunt vocem tuam, ut operarentur
regi Babylonis: et statuisti verba
tua, quae locutus es in manibus puerorum
tuorum prophetarum, ut transferrentur
ossa regum nostrorum, et
ossa patrum nostrorum de loco suo:
25 et ecce proiecta sunt in calore solis, et
in gelu noctis: et mortui sunt in doloribus
pessimis, in fame et in gladio,
et in emissione.
26 Et posuisti templum, in quo invocatum
est nomen tuum in ipso, sicut haec
dies, propter iniquitatem domus Israel,
et domus Iuda.
27 Et fecisti in nobis Domine Deus noster
secundum omnem bonitatem tuam, et
secundum omnem miserationem tuam
illam magnam:
28 sicut locutus es in manu pueri tui Moysi

in die, qua praecepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israel,
29 dicens: Si non audieritis vocem meam, multitudo haec magna convertetur in minimam inter Gentes, quo ego eos dispergam:
30 quia scio quod me non audiet populus. populus est enim dura cervice: et convertetur ad cor suum in terra captivitatis suae:
31 et scient quia ego sum Dominus Deus eorum, et dabo eis cor, et intelligent: aures, et audient.
32 Et laudabunt me in terra captivitatis suae, et memores erunt nominis mei.
33 Et avertent se a dorso suo duro, et a malignitatibus suis: quia reminiscentur viam patrum suorum qui peccaverunt in me.
34 Et revocabo illos in terram, quam iuravi patribus eorum Abraham, Isaac, et Iacob, et dominabuntur eius: et multiplicabo eos, et non minorabuntur.
35 Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum, et non movebo amplius populum meum, filios Israel a terra, quam dedi illis.

CAPUT III.

1 Et nunc Domine omnipotens, Deus Israel, anima in angustiis, et spiritus anxius clamat ad te:
2 Audi Domine, et miserere, quia Deus es misericors, et miserere nostri: quia peccavimus ante te.
3 Quia tu sedes in sempiternum, et nos peribimus in aevum?
4 Domine omnipotens, Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, et filiorum ipsorum, qui peccaverunt ante te, et non audierunt vocem Domini Dei sui, et agglutinata sunt nobis mala.
5 Noli meminisse iniquitatum patrum nostrorum, sed memento manus tuae, et nominis tui in tempore isto:
6 quia tu es Dominus Deus noster, et laudabimus te Domine:
7 quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, et ut invocemus nomen tuum, et laudemus te in captivitate nostra, quia convertimur ab iniquitate patrum nostrorum, qui peccaverunt ante te.
8 Et ecce nos in captivitate nostra sumus hodie, qua nos dispersisti in improperium, et in maledictum, et in peccatum, secundum omnes iniquitates patrum nostrorum, qui recesserunt a te Domine Deus noster.
9 Audi Israel mandata vitae: auribus percipe, ut scias prudentiam.
10 Quid est Israel quod in terra inimicorum es?
11 Inveterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis: deputatus es cum descendentibus in infernum.
12 Dereliquisti fontem sapientiae.
13 Nam si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna.
14 Disce ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus: ut scias simul ubi sit longiturnitas vitae et victus, ubi sit lumen oculorum, et pax.
15 Quis invenit locum eius? et quis intravit in thesauros eius?
16 Ubi sunt principes Gentium, et qui dominantur super bestias, quae sunt super terram?
17 Qui in avibus caeli ludunt,
18 qui argentum thesaurizant, et aurum, in quo confidunt homines, et non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant et soliciti sunt, nec est inventio operum illorum?
19 Exterminati sunt, et ad inferos descenderunt, et alii loco eorum surrexerunt.
20 Iuvenes viderunt lumen, et habitaverunt super terram: viam autem disciplinae ignoraverunt,
21 neque intellexerunt semitas eius, neque filii eorum susceperunt eam, a facie ipsorum longe facta est:
22 non est audita in Terra Chanaan, neque visa est in Theman.
23 Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam, quae de terra est, negotiatores Merrhae, et Theman, et fabulatores, et exquisitores prudentiae et intelligentiae: viam autem sapientiae nescierunt, neque commemorati sunt semitas eius.
24 O Israel quam magna est domus Dei, et ingens locus possessionis eius!
25 Magnus est, et non habet finem: excelsus et immensus.
26 Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum.
27 Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinae invenerunt: propterea perierunt.
28 Et quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam.
29 Quis ascendit in caelum, et accepit eam, et eduxit eam de nubibus?
30 Quis transfretavit mare, et invenit illam? et attulit illam super aurum electum?
31 Non est qui possit scire vias eius, neque qui exquirat semitas eius:
32 sed qui scit universa, novit eam, et adinvenit eam prudentia sua: qui praeparavit terram in aeterno tempore, et replevit eam pecudibus, et quadrupedibus:
33 qui emittit lumen, et vadit: et vocavit illud, et obedit illi in tremore.
34 Stellae autem dederunt lumen in custodiis suis, et laetatae sunt:
35 vocatae sunt, et dixerunt: Adsumus: et luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas.
36 Hic est Deus noster, et non aestimabitur alius adversus eum.
37 Hic adinvenit omnem viam disciplinae, et

tradidit illam Iacob puero suo, et Israel dilecto suo.
38 Post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.

CAPUT IV.

1 Hic liber mandatorum Dei, et lex, quae est in aeternum: omnes, qui tenent eam, pervenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem.
2 Convertere Iacob, et apprehende eam, ambula per viam ad splendorem eius contra lumen eius.
3 Ne tradas alteri gloriam tuam, et dignitatem tuam genti alienae.
4 Beati sumus Israel: quia quae Deo placent, manifesta sunt nobis.
5 Animaequior esto populus Dei, memorabilis Israel:
6 venundati estis Gentibus non in perditionem: sed propter quod in ira ad iracundiam provocastis Deum, traditi estis adversariis.
7 Exacerbastis enim eum, qui fecit vos, Deum aeternum, immolantes daemoniis, et non Deo.
8 Obliti enim estis Deum, qui nutrivit vos, et contristastis nutricem vestram Ierusalem.
9 Vidit enim iracundiam a Deo venientem vobis, et dixit: Audite confines Sion, adduxit enim mihi Deus luctum magnum:
10 vidi enim captivitatem populi mei, filiorum meorum, et filiarum, quam superduxit illis aeternus.
11 Nutrivi enim illos cum iucunditate: dimisi autem illos cum fletu et luctu.
12 Nemo gaudeat super me viduam, et desolatam: a multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, quia declinaverunt a lege Dei.
13 Iustitias autem ipsius nescierunt, nec ambulaverunt per vias mandatorum Dei, neque per semitas veritatis eius cum iustitia ingressi sunt.
14 Veniant confines Sion, et memorentur captivitatem filiorum, et filiarum mearum, quam superduxit illis aeternus.
15 Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam, et alterius linguae:
16 qui non sunt reveriti senem, neque puerorum miserti sunt, et abduxerunt dilectos viduae, et a filiis unicam desolaverunt.
17 Ego autem quid possum adiuvare vos?
18 Qui enim adduxit super vos mala, ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum.
19 Ambulate filii, ambulate: ego enim derelicta sum sola.
20 Exui me stola pacis, indui autem me sacco obsecrationis, et clamabo ad Altissimum in diebus meis.
21 Animaequiores estote filii, clamate ad Dominum, et eripiet vos de manu principum inimicorum.
22 Ego enim speravi in aeternum salutem vestram: et venit mihi gaudium a sancto super misericordia, quae veniet vobis ab aeterno salutari nostro.
23 Emisi enim vos cum luctu et ploratu: reducet autem vos mihi Dominus cum gaudio et iucunditate in sempiternum.
24 Sicut enim viderunt vicinae Sion captivitatem vestram a Deo, sic videbunt et in celeritate salutem vestram a Deo, quae superveniet vobis cum honore magno, et splendore aeterno.
25 Filii patienter sustinete iram, quae supervenit vobis: persecutus est enim te inimicus tuus, sed cito videbis perditionem ipsius: et super cervices ipsius ascendes.
26 Delicati mei ambulaverunt vias asperas: ducti sunt enim ut grex direptus ab inimicis.
27 Animaequiores estote filii, et proclamate ad Dominum: erit enim memoria vestra ab eo, qui duxit vos.
28 Sicut enim fuit sensus vester ut erraretis a Deo: decies tantum iterum convertentes requiretis eum.
29 Qui enim induxit vobis mala, ipse rursum adducet vobis sempiternam iucunditatem cum salute vestra.
30 Animaequior esto Ierusalem, exhortatur enim te, qui te nominavit.
31 Nocentes peribunt, qui te vexaverunt: et qui gratulati sunt in tua ruina, punientur.
32 Civitates, quibus servierunt filii tui, punientur: et quae accepit filios tuos.
33 Sicut enim gavisa est in tua ruina, et laetata est in casu tuo, sic contristabitur in sua desolatione.
34 Et amputabitur exultatio multitudinis eius, et gaudimonium eius erit in luctum.
35 Ignis enim superveniet ei ab aeterno in longiturnis diebus, et habitabitur a daemoniis in multitudine temporis.
36 Circumspice Ierusalem ad Orientem, et vide iucunditatem a Deo tibi venientem.
37 Ecce enim veniunt filii tui, quos dimisisti dispersos, veniunt collecti ab Oriente usque ad Occidentem, in verbo sancti gaudentes in honorem Dei.

CAPUT V.

1 Exue te Ierusalem stola luctus, et vexationis tuae: et indue te decore, et honore eius, quae a Deo tibi est sempiternae gloriae.
2 Circumdabit te Deus diploide iustitiae, et imponet mitram capiti honoris aeterni.
3 Deus enim ostendet splendorem suum in te omni, qui sub caelo est.
4 Nominabitur enim tibi nomen tuum a Deo in sempiternum: Pax iustitiae, et honor pietatis.
5 Exurge Ierusalem, et sta in excelso: et circumspice ad Orientem, et vide collectos filios tuos ab Oriente sole usque

ad Occidentem, in verbo sancti gaudentes Dei memoria.
6 Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis: adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore sicut filios regni.
7 Constituit enim Deus humiliare omnem montem excelsum, et rupes perennes, et convalles replere in aequalitatem terrae: ut ambulet Israel diligenter in honorem Dei.
8 Obumbraverunt autem et silvae, et omne lignum suavitatis Israel ex mandato Dei.
9 Adducet enim Deus Israel cum iucunditate in lumine maiestatis suae, cum misericordia, et iustitia, quae est ex ipso.

CAPUT VI.

Exemplar epistolae, quam misit Ieremias ad abducendos captivos in Babyloniam a rege Babyloniorum, ut annunciaret illis secundum quod praeceptum est illi a Deo.

1 Propter peccata, quae peccastis ante Deum, abducemini in Babyloniam captivi a Nabuchodonosor rege Babyloniorum.
2 Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, et temporibus longis usque ad generationes septem: post hoc autem educam vos inde cum pace.
3 Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos, et argenteos, et lapideos, et ligneos in humeris portari, ostentantes metum Gentibus.
4 Videte ergo ne et vos similes efficiamini factis alienis, et metuatis, et metus vos capiat in ipsis.
5 Visa itaque turba de retro, et ab ante, adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari Domine.
6 Angelus enim meus vobiscum est: ipse autem exquiram animas vestras.
7 Nam lingua ipsorum polita a fabro, ipsa etiam inaurata, et inargentata falsa sunt, et non possunt loqui.
8 Et sicut virgini amanti ornamenta: ita accepto auro fabricati sunt.
9 Coronas certe aureas habent super capita sua dii illorum: unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum, et argentum, et erogant illud in semetipsos.
10 Dant autem et ex ipso prostitutis, et meretrices ornant: et iterum cum receperint illud a meretricibus, ornant deos suos.
11 Hi autem non liberantur ab aerugine, et tinea.
12 Opertis autem illis veste purpurea, extergunt faciem ipsorum propter pulverem domus, qui est plurimus inter eos.
13 Sceptrum autem habet ut homo, sicut iudex regionis, qui in se peccantem non interficit.
14 Habet etiam in manu gladium, et securim, se autem de bello, et a latronibus non liberat. Unde vobis notum sit quia non sunt dii.
15 Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur, tales sunt et dii illorum:
16 constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt pulvere a pedibus introeuntium.
17 Et sicut alicui, qui regem offendit, circumseptae sunt ianuae: aut sicut ad sepulchrum adductum mortuum, ita tutantur sacerdotes ostia clausuris, et seris, ne a latronibus expolientur.
18 Lucernas accendunt illis, et quidem multas, ex quibus nullam videre possunt: sunt autem sicut trabes in domo.
19 Corda vero eorum dicunt elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos, et vestimentum ipsorum, et non sentiunt.
20 Nigrae fiunt facies eorum a fumo, qui in domo fit.
21 Supra corpus eorum, et supra caput eorum volant noctuae, et hirundines, et aves etiam, similiter et cattae.
22 Unde sciatis quia non sunt dii. Ne ergo timueritis eos.
23 Aurum etiam, quod habent, ad speciem est. Nisi aliquis exterserit aeruginem, non fulgebunt: neque enim dum conflarentur, sentiebant.
24 Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis.
25 Sine pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Confundantur etiam qui colunt ea.
26 Propterea si ceciderint in terram, a semetipsis non consurgunt: neque si quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit, sed sicut mortuis munera eorum illis apponentur.
27 Hostias illorum vendunt Sacerdotes ipsorum, et abutuntur: similiter et mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt,
28 de sacrificiis eorum foetae, et menstruatae contingunt. Scientes itaque ex his quia non sunt dii, ne timeatis eos.
29 Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis, et aureis, et ligneis:
30 et in domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, et capita, et barbam rasam, quorum capita nuda sunt.
31 Rugiunt autem clamantes contra deos suos, sicut in coena mortui.
32 Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, et vestiunt uxores suas, et filios suos.
33 Neque siquid mali patiuntur ab aliquo, neque siquid boni, poterunt retribuere: neque regem constituere possunt, neque auferre.
34 Similiter neque dare divitias possunt, neque malum retribuere. Siquis illis votum voverit, et non reddiderit; neque hoc requirunt.
35 Hominem a morte non liberant, neque infirmum a potentiori eripiunt.

36 Hominem caecum ad visum non restituunt, de necessitate hominem non liberabunt.
37 Viduae non miserebuntur, neque orphanis benefacient.
38 Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, lignei, et lapidei, et aurei, et argentei. Qui autem colunt ea, confundentur.
39 Quomodo ergo aestimandum est, aut dicendum, illos esse deos?
40 Adhuc enim ipsis Chaldaeis non honorantibus ea: qui cum audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui:
41 quasi possint sentire qui non habent motum, et ipsi cum intellexerint, relinquent ea: sensum enim non habent ipsi dii illorum.
42 Mulieres autem circumdatae funibus in viis sedent, succendentes ossa olivarum.
43 Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximae suae exprobrat quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis eius diruptus sit.
44 Omnia autem quae illis fiunt, falsa sunt. Quomodo aestimandum, aut dicendum est, illos esse deos?
45 A fabris autem, et ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes.
46 Artifices etiam ipsi, qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Numquid ergo possunt ea, quae fabricata sunt ab ipsis, esse dii?
47 Reliquerunt autem falsa, et opprobrium postea futuris.
48 Nam cum supervenerit illis praelium, et mala; cogitant sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis.
49 Quomodo ergo sentiri debeant quoniam dii sunt, qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt?
50 Nam cum sint lignea, inaurata, et inargentata, scietur postea quia falsa sunt ab universis Gentibus, et regibus: quae manifesta sunt quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, et nullum Dei opus cum illis.
51 Unde ergo notum est, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, et nullum Dei opus in ipsis est?
52 Regem regioni non suscitant, neque pluviam hominibus dabunt.
53 Iudicium quoque non discernent, neque regiones liberabunt ab iniuria: quia nihil possunt, sicut corniculae inter medium caeli, et terrae.
54 Etenim cum inciderit ignis in domum deorum ligneorum, argenteorum, et aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient, et liberabuntur: ipsi vero sicut trabes in medio comburentur.
55 Regi autem, et bello non resistent. Quomodo ergo aestimandum est, aut recipiendum quia dii sunt?
56 Non a furibus, neque a latronibus se liberabunt dii lignei, et lapidei, et inaurati et inargentati, quibus hi, qui fortiores sunt,
57 aurum, et argentum, et vestimentum, quo operti sunt, auferent illis, et abibunt, nec sibi auxilium ferent.
58 Itaque melius est esse regem ostentantem virtutem suam: aut vas in domo utile, in quo gloriabitur qui possidet illud: vel ostium in domo, quod custodit quae in ipsa sunt, quam falsi dii.
59 Sol quidem, et luna, ac sidera cum sint splendida, et emissa ad utilitates, obaudiunt.
60 Similiter et fulgur cum apparuerit, perspicuum est: id ipsum autem et spiritus in omni regione spirat.
61 Et nubes, quibus cum imperatum fuerit a Deo perambulare universum orbem, perficiunt quod imperatum est eis.
62 Ignis etiam missus desuper ut consumat montes, et silvas, facit quod praeceptum est ei. Haec autem neque speciebus, neque virtutibus uni eorum similia sunt.
63 Unde neque existimandum est, neque dicendum, illos esse deos, quando non possunt neque iudicium iudicare, neque quidquam facere hominibus.
64 Scientes itaque quia non sunt dii, ne ergo timueritis eos.
65 Neque enim regibus maledicent, neque benedicent.
66 Signa etiam in caelo Gentibus non ostendunt, neque ut sol lucebunt, neque illuminabunt ut luna.
67 Bestiae meliores sunt illis, quae possunt fugere sub tectum, ac prodesse sibi.
68 Nullo itaque modo nobis est manifestum quia sunt dii: propter quod ne timeatis eos.
69 Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dii illorum lignei, et argentei, et inaurati.
70 Eodem modo et in horto spina alba, supra quam omnis avis sedet. Similiter et mortuo proiecto in tenebris similes sunt dii illorum lignei, et inaurati, et inargentati:
71 a purpura quoque et murice, quae supra illos tineant, scietis itaque quia non sunt dii. Ipsi etiam postremo comeduntur, et erunt opprobrium in regione.
72 Melior est homo iustus, qui non habet simulacra: nam erit longe ab opprobriis.

PROPHETIA EZECHIELIS

CAPUT I.

1 Et factum est in trigesimo anno, in quarto, in quinta mensis,
cum essem in medio captivorum iuxta fluvium Chobar,
aperti sunt caeli, et vidi visiones Dei.
2 In quinta mensis, ipse est annus quintus transmigrationis regis Ioachin,
3 factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem
in terra Chaldaeorum, secus flumen Chobar:
et facta est super eum ibi manus Domini.
4 Et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone:
et nubes magna,
et ignis involvens, et splendor in circuitu eius:
et de medio eius quasi species electri, id est, de medio ignis:
5 et in medio eius similitudo quatuor animalium:
et hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis.
6 Quatuor facies uni, et quatuor pennae uni.
7 Pedes eorum pedes recti,
et planta pedis eorum quasi planta pedis vituli,
et scintillae quasi aspectus aeris candentis.
8 Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus:
et facies, et pennas per quatuor partes habebant.
9 Iunctaeque erant pennae eorum alterius ad alterum.
non revertebantur cum incederent:
sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur.
10 Similitudo autem vultus eorum:
facies hominis, et facies leonis a dextris ipsorum quatuor:
facies autem bovis, a sinistris ipsorum quatuor,
et facies aquilae desuper ipsorum quatuor.
11 Facies eorum, et pennae eorum extentae desuper:
duae pennae singulorum iungebantur,
et duae tegebant corpora eorum:
12 et unumquodque eorum coram facie sua ambulabat:
ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur,
nec revertebantur cum ambularent.
13 Et similitudo animalium, aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium,
et quasi aspectus lampadarum.
Haec erat visio discurrens in medio animalium,
splendor ignis, et de igne fulgur egrediens.
14 Et animalia ibant, et revertebantur
in similitudinem fulguris coruscantis.
15 Cumque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram
iuxta animalia, habens quatuor facies.
16 Et aspectus rotarum, et opus earum, I.
quasi visio maris:
et una similitudo ipsarum quatuor:
et aspectus earum et opera, quasi sit rota in medio rotae.
17 Per quatuor partes earum euntes ibant:
et non revertebantur cum ambularent.
18 Statura quoque erat rotis, et altitudo, et horribilis aspectus:
et totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor.
19 Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter et rotae iuxta ea:
et cum elevarentur animalia de terra, elevabantur simul et rotae.
20 Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu, et rotae pariter elevabantur, sequentes eum.
Spiritus enim vitae erat in rotis.
21 Cum euntibus ibant, et cum stantibus stabant:
et cum elevatis a terra, pariter elevabantur et rotae, sequentes ea:
quia spiritus vitae erat in rotis.
22 Et similitudo super capita animalium firmamenti,
quasi aspectus crystalli horribilis, et extenti super capita eorum desuper.
23 Sub firmamento autem pennae eorum rectae
alterius ad alterum:
unumquodque duabus alis velabat corpus suum,
et alterum similiter velabatur.
24 Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum,
quasi sonum sublimis Dei:

Vide supra ad finem libri Hieremiae. *Codex habet:* EXPLICIT LIBER HIEREMIAE PROPHETAE INCIP. PROLOGUS HIEZECHL PROP. Hiezechiel propheta cum etc. EXPLICIT PROL. HIEZECHIHELIS PROP. INCIPIUNT TITULI. *Sunt autem tituli* CX. Pergitur: EXPLICIUNT TITULI PROPHETAE INCIPIT LIBER EIUSDEM.

I. 1. in quarto mense . . . visionem 2. Ioachim 3. Ezechielem] Hiezechiel 5. et in medio eius] et ex medio eorum 6. et quatuor fac. . . . pinnae *(item in sqq.)* 7. et pedes eorum 11. et facies eorum 12. eorum] *om.* 18. plenum oculis 20. elevabantur] levabantur 21. sequentes eas 22. caput animalium . . . extensi

cum ambularent quasi sonus erat multitudinis ut sonus castrorum.
cumque starent, demittebantur pennae eorum.
25 Nam cum fieret vox super firmamentum,
quod erat super caput eorum,
stabant, et submittebant alas suas.
II. 26 **Et** super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum,
quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni:
et super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper.
27 Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis, intrinsecus eius per circuitum:
a lumbis eius et desuper,
et a lumbis eius usque deorsum, vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu:
28 velut aspectum arcus cum fuerit in nube in die pluviae.
hic erat aspectus splendoris per gyrum.

CAPUT II.

1 Haec visio similitudinis gloriae Domini.
et vidi, et cecidi in faciem meam,
et audivi vocem loquentis. Et dixit ad me:
III. **Fili** hominis sta super pedes tuos, et loquar tecum.
2 Et ingressus est in me spiritus postquam locutus est mihi,
et statuit me supra pedes meos: et audivi loquentem ad me, 3 et dicentem:
Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel,
ad Gentes apostatrices, quae recesserunt a me:
ipsi, et patres eorum praevaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc.
4 Et filii dura facie, et indomabili corde sunt: ad quos ego mitto te:
et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus:
5 Si forte vel ipsi audiant, et si forte quiescant,
quoniam domus exasperans est:
et scient quia propheta fuerit in medio eorum.
6 Tu ergo fili hominis ne timeas eos,
neque sermones eorum metuas:
quoniam increduli, et subversores sunt tecum, et cum scorpionibus habitas.
verba eorum ne timeas, et vultus eorum ne formides:
quia domus exasperans est.
7 Loquéris ergo verba mea ad eos,
si forte audiant, et quiescant: quoniam irritatores sunt.
IV. 8 **Tu** autem fili hominis audi quaecumque loquor ad te:
et noli esse exasperans sicut domus exasperatrix est:
aperi os tuum, et comede quaecumque ego do tibi.
9 Et vidi, et ecce manus missa ad me,
in qua erat involutus liber:
et expandit illum coram me,
qui erat scriptus intus, et foris:
et scriptae erant in eo lamentationes, et carmen, et vae.

CAPUT III.

1 Et dixit ad me: Fili hominis quodcumque inveneris comede:
comede volumen istud, et vadens loquere ad filios Israel.
2 Et aperui os meum, et cibavit me volumine illo:
3 et dixit ad me: Fili hominis venter tuus comedet, et viscera tua complebuntur
volumine isto, quod ego do tibi.
Et comedi illud: et factum est in ore meo sicut mel dulce.
4 Et dixit ad me: Fili hominis vade ad domum Israel, et loquéris verba mea ad eos.
5 Non enim ad populum profundi sermonis, et ignotae linguae tu mitteris ad domum Israel:
6 neque ad populos multos profundi sermonis, et ignotae linguae,
quorum non possis audire sermones:
et si ad illos mittereris, ipsi audirent te.
7 Domus autem Israel nolunt audire te: quia nolunt audire me.
omnis quippe domus Israel attrita fronte est, et duro corde.
8 Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum,
et frontem tuam duriorem frontibus eorum.
9 Ut adamantem, et ut silicem dedi faciem tuam:
ne timeas eos, neque metuas a facie eorum: quia domus exasperans est.
10 Et dixit ad me: Fili hominis omnes sermones meos, quos ego loquor ad te,
assume in corde tuo, et auribus tuis audi:
11 et vade ingredere ad transmigrationem, ad filios populi tui,
et loquéris ad eos, et dices eis:
Haec dicit Dominus Deus: si forte audiant, et quiescant.
12 Et assumpsit me spiritus, et audivi post me vocem commotionis magnae:
Benedicta gloria Domini de loco suo,
13 et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram,
et vocem rotarum sequentium animalia et vocem commotionis magnae.
14 Spiritus quoque levavit me, et assumpsit me:
et abii amarus in indignatione spiritus mei:
manus enim Domini erat mecum, confortans me.

I. 25. super firm.] supra firmamentum.
II. 1. supra pedes 3. ipsi et] *om.* 4. facie] cervice . . . te mitto
6. verb. eor. ne timeas] verb. eor. ne metuas
III. 6. si ad ill. mitteris 7. corde duro 10. ego] *om.* 12. de loco] e loco 13. altera ad alterum

15 Et veni ad transmigrationem, ad acervum novarum frugum,
ad eos, qui habitabant iuxta flumen Chobar,
et sedi ubi illi sedebant:
et mansi ibi septem diebus moerens in medio eorum.
16 **C**um autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens:
17 Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel:
et audies de ore meo verbum, et annunciabis eis ex me.
18 Si dicente me ad impium: Morte morieris:
non annunciaveris ei, neque locutus fueris ut avertatur a via sua impia, et vivat:
ipse impius in iniquitate sua morietur,
sanguinem autem eius de manu tua requiram.
19 Si autem tu annunciaveris impio,
et ille non fuerit conversus ab impietate sua, et a via sua impia:
ipse quidem in iniquitate sua morietur,
tu autem animam tuam liberasti.
20 Sed et si conversus iustus a iustitia sua fuerit, et fecerit iniquitatem:
ponam offendiculum coram eo,
ipse morietur, quia non annunciasti ei: in peccato suo morietur,
et non erunt in memoria iustitiae eius, quas fecit:
sanguinem vero eius de manu tua requiram.
21 Si autem tu annunciaveris iusto ut non peccet iustus, et ille non peccaverit:
vivens vivet, quia annunciasti ei,
et tu animam tuam liberasti.
22 **Et** facta est super me manus Domini, et dixit ad me:
Surgens egredere in campum, et ibi loquar tecum.
23 Et surgens egressus sum in campum:
et ecce ibi gloria Domini stabat quasi gloria, quam vidi iuxta fluvium Chobar:
et cecidi in faciem meam.
24 Et ingressus est in me spiritus, et statuit me super pedes meos:
et locutus est mihi, et dixit ad me:
Ingredere, et includere in medio domus tuae.
25 Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula,
et ligabunt te in eis: et non egredieris de medio eorum.
26 Et linguam tuam adhaerere faciam palato tuo,
et eris mutus, nec quasi vir obiurgans:
quia domus exasperans est.
27 Cum autem locutus fuero tibi,
aperiam os tuum, et dices ad eos:
Haec dicit dominus Deus:
Qui audit, audiat: et qui quiescit, quiescat:
quia domus exasperans est.

CAPUT IV.

1 **Et** tu fili hominis sume tibi laterem, et pones eum coram te: VII.
et describes in eo civitatem Ierusalem.
2 Et ordinabis adversus eam obsidionem,
et aedificabis munitiones, et comportabis aggerem,
et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro.
3 Et tu sume tibi sartaginem ferream,
et pones eam in murum ferreum inter te, et inter civitatem:
et obfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem,
et circumdabis eam:
signum est domui Israel.
4 Et tu dormies super latus tuum sinistrum,
et pones iniquitates domus Israel super eo
numero dierum, quibus dormies super illud,
et assumes iniquitatem eorum.
5 Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum
trecentos et nonaginta dies:
et portabis iniquitatem domus Israel.
6 Et cum compleveris haec, dormies super latus tuum dexterum secundo:
et assumes iniquitatem domus Iuda quadraginta diebus.
diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi.
7 Et ad obsidionem Ierusalem convertes faciem tuam,
et brachium tuum erit extentum: et prophetabis adversus eam.
8 Ecce circumdedi te vinculis:
et non te convertes a latere tuo in latus aliud,
donec compleas dies obsidionis tuae.
9 **Et** tu sume tibi frumentum, et hordeum, et fabam, VIII.
et lentem, et milium, et viciam:
et mittes ea in vas unum,
et facies tibi panes numero dierum, quibus dormies super latus tuum:
trecentis et nonaginta diebus comedes illud.
10 Cibus autem tuus, quo vescéris, erit in pondere viginti stateres in die:
a tempore usque ad tempus comedes illud.
11 Et aquam in mensura bibes, sextam partem hin:
a tempore usque ad tempus bibes illud.
12 Et quasi subcinericium hordeaceum comedes illud:
et stercore, quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum.
13 Et dixit Dominus: Sic comedent filii Israel panem suum pollutum inter Gentes, ad quas eiiciam eos.
14 Et dixi: A a a, Domine Deus,

III. 15. ad acerv.] in acerv. 18. in iniquitate] *om.* in 19. et via . . . in iniq.] *om.* in 20. fuerit et] *om.* 25. de medio] in medio 26. adherere
IV. 3. eam murum . . . in obsidione 7. extentum] exertum] 12. egredietur 14. A a a] ha ha ha

ecce anima mea non est polluta, et morticinum, et laceratum a bestiis
non comedi ab infantia mea usque nunc,
et non est ingressa in os meum omnis caro immunda.
15 Et dixit ad me: Ecce dedi tibi fimum boum pro stercoribus humanis:
et facies panem tuum in eo.
16 Et dixit ad me: Fili hominis: Ecce ego conteram baculum panis in Ierusalem:
et comedent panem in pondere, et in solicitudine:
et aquam in mensura, et in angustia bibent:
17 ut deficientibus pane et aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum:
et contabescant in iniquitatibus suis.

CAPUT V.

IX. 1 **Et** tu fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos:
et assumes eum, et duces per caput tuum, et per barbam tuam:
et assumes tibi stateram ponderis, et divides eos.
2 Tertiam partem igni combures in medio civitatis,
iuxta completionem dierum obsidionis:
et assumes tertiam partem, et concides gladio in circuitu eius:
tertiam vero aliam disperges in ventum,
et gladium nudabo post eos.
3 Et sumes inde parvum numerum: et ligabis eos in summitate pallii tui.
4 Et ex eis rursum tolles, et proiicies eos in medio ignis, et combures eos igni:
et ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel.
5 Haec dicit Dominus Deus:
Ista est Ierusalem,
in medio Gentium posui eam,
et in circuitu eius terras.
6 Et contempsit iudicia mea,
ut plus esset impia quam Gentes:
et praecepta mea ultra quam terrae, quae in circuitu eius sunt.
iudicia enim mea proiecerunt, et in praeceptis meis non ambulaverunt.
7 Idcirco haec dicit Dominus Deus:
Quia superastis Gentes, quae in circuitu vestro sunt,
et in praeceptis meis non ambulastis, et iudicia mea non fecistis,
et iuxta iudicia Gentium, quae in circuitu vestro sunt, non estis operati;
X. 8 Ideo haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te,
et ipse ego faciam in medio tui iudicia in oculis Gentium.
9 Et faciam in te quod non feci,
et quibus similia ultra non faciam
propter omnes abominationes tuas.
10 Ideo patres comedent filios in medio tui,
et filii comedent patres suos:
et faciam in te iudicia,
et ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum.
11 Idcirco vivo ego, dicit Dominus Deus:
Nisi pro eo quod sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis,
et in cunctis abominationibus tuis:
ego quoque confringam, et non parcet oculus meus, et non miserebor.
12 Tertia pars tui peste morietur,
et fame consumetur in medio tui:
et tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo:
tertiam vero partem tuam in omnem ventum dispergam,
et gladium evaginabo post eos.
13 Et complebo furorem meum,
et requiescere faciam indignationem meam in eis,
et consolabor: et scient quia ego Dominus locutus sum in zelo meo,
cum implevero indignationem meam in eis.
14 Et dabo te in desertum, et in opprobrium Gentibus, quae in circuitu tuo sunt,
in conspectu omnis praetereuntis.
15 Et eris opprobrium, et blasphemia, exemplum, et stupor in Gentibus, quae in circuitu tuo sunt,
cum fecero in te iudicia in furore, et in indignatione,
et in increpationibus irae.
16 Ego Dominus locutus sum:
Quando misero sagittas famis pessimas in eos:
quae erunt mortiferae, et quas mittam ut disperdam vos:
et famem congregabo super vos, et conteram in vobis baculum panis.
17 Et immittam in vos famem, et bestias pessimas usque ad internecionem:
et pestilentia, et sanguis transibunt per te,
et gladium inducam super te. ego Dominus locutus sum.

CAPUT VI.

1 **Et** factus est sermo Domini ad me, dicens: I
2 Fili hominis pone faciem tuam ad montes Israel, et prophetabis ad eos,
3 et dices:
Montes Israel audite verbum Domini Dei:
Haec dicit Dominus Deus montibus, et collibus, rupibus, et vallibus:
Ecce ego inducam super vos gladium, et disperdam excelsa vestra,

IV. 17. in iniquitat.] in *suppl. ipse**

V. 1. staterem 2. et adsumens tert. partem concides . . . nudabo] *sic**, *sed correctum est* nuda 4. proicies in . . . et ex eo] *om.* et 7. et in praeceptis] *om.* in 9. quod non] quae non 11. et in cunctis] et in omnibus 12. Tertia tui pars peste . . . et tertia tui pars gl. 13. conpleam 14. in gentibus 16. in vobis] *om.* in

VI. 3. Dei] *om.*

4 et demoliar aras vestras, et confrigentur simulacra vestra:
et deiiciam interfectos vestros ante idola vestra.
5 Et dabo cadavera filiorum Israel ante faciem simulacrorum vestrorum:
et dispergam ossa vestra circum aras vestras
6 in omnibus habitationibus vestris. Urbes desertae erunt,
et excelsa demolientur, et dissipabuntur:
et interibunt arae vestrae, et confringentur: et cessabunt idola vestra,
et conterentur delubra vestra, et delebuntur opera vestra.
7 Et cadet interfectus in medio vestri: et scietis quia ego sum Dominus.
8 Et relinquam in vobis eos, qui fugerint gladium in Gentibus,
cum dispersero vos in terris.
9 Et recordabuntur mei liberati vestri in Gentibus, ad quas captivi ducti sunt:
quia contrivi cor eorum fornicans, et recedens a me:
et oculos eorum fornicantes post idola sua:
et displicebunt sibimet super malis quae fecerunt in universis abominationibus suis.
10 Et scient quia ego Dominus non frustra locutus sum ut facerem eis malum hoc.
11 Haec dicit Dominus Deus:
Percute manum tuam, et allide pedem tuum,
et dic: Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israel:
quia gladio, fame, et peste ruituri sunt.
12 Qui longe est, peste morietur: qui autem prope, gladio corruet:
et qui relictus fuerit, et obsessus, fame morietur:
et complebo indignationem meam in eis.
13 Et scietis quia ego Dominus,
cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum in circuitu ararum vestrarum,
in omni colle excelso, et in cunctis summitatibus montium,
et subtus omne lignum nemorosum, et subtus universam quercum frondosam,
locum ubi accenderunt thura redolentia universis idolis suis.
14 Et extendam manum meam super eos:
et faciam terram desolatam, et destitutam
a deserto Deblatha in omnibus habitationibus eorum:
et scient quia ego Dominus.

CAPUT VII.

1 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Et tu fili hominis,
haec dicit Dominus Deus terrae Israel:
Finis venit, venit finis super quatuor plagas terrae.
3 Nunc finis super te, et immittam furorem meum in te:
et iudicabo te iuxta vias tuas:
et ponam contra te omnes abominationes tuas.
4 Et non parcet oculus meus super te, et non miserebor:
sed vias tuas ponam super te, et abominationes tuae in medio tui erunt:
et scietis quia ego Dominus.
5 Haec dicit Dominus Deus:
Afflictio una, afflictio ecce venit.
6 Finis venit, venit finis,
evigilavit adversum te: ecce venit.
7 Venit contritio super te, qui habitas in terra:
venit tempus, prope est dies occisionis, et non gloriae montium.
8 Nunc de propinquo effundam iram meam super te,
et complebo furorem meum in te:
et iudicabo te iuxta vias tuas,
et imponam tibi omnia scelera tua:
9 et non parcet oculus meus, nec miserebor,
sed vias tuas imponam tibi, et abominationes tuae in medio tui erunt:
et scietis quia ego sum Dominus percutiens.
10 Ecce dies, ecce venit:
egressa est contritio, floruit virga, germinavit superbia:
11 iniquitas surrexit in virga impietatis:
non ex eis, et non ex populo, neque ex sonitu eorum:
et non erit requies in eis.
12 Venit tempus, appropinquavit dies: XII.
qui emit, non laetetur: et qui vendit, non lugeat:
quia ira super omnem populum eius.
13 Quia qui vendit, ad id, quod vendidit, non revertetur,
et adhuc in viventibus vita eorum.
visio enim ad omnem multitudinem eius non regredietur:
et vir in iniquitate vitae suae non confortabitur.
14 Canite tuba, praeparentur omnes,
et non est qui vadat ad praelium:
ira enim mea super universum populum eius.
15 Gladius foris: et pestis, et fames intrinsecus:
qui in agro est, gladio morietur:
et qui in civitate, pestilentia, et fame devorabuntur.
16 Et salvabuntur qui fugerint ex eis:
et erunt in montibus quasi columbae convallium
omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua.

VI. 7. quia ego sum] quoniam ego 11. manu tua . . . Heu] eheu . . . fame peste 12. compleam 13. et in cunct.] *om.* et . . . locum] lucum

VII. 2. venit *semel tantum* 3. immittam] emittam 4. miserebitur 6. evigilabit 7. contritio] confractio 8. compleam 10. contritio] confractio 13 Quia] *om.* 15. et pestis] *om.* et

17 Omnes manus dissolventur, et omnia genua fluent aquis.
18 Et accingent se ciliciis, et operiet eos formido,
et in omni facie confusio, et in universis capitibus eorum calvitium.
XIII. 19 **A**rgentum eorum foras proiicietur, et aurum eorum in sterquilinium erit.
Argentum eorum, et aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini.
Animam suam non saturabunt, et ventres eorum non implebuntur:
quia scandalum iniquitatis eorum factum est.
20 Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt,
et imagines abominationum suarum, et simulacrorum fecerunt ex eo:
propter hoc dedi eis illud in immunditiam:
21 et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum,
et impiis terrae in praedam,
et contaminabunt illud.
22 Et avertam faciem meam ab eis,
et violabunt arcanum meum:
et introibunt in illud emissarii, et contaminabunt illud.
XIV. 23 **F**ac conclusionem: quoniam terra plena est iudicio sanguinum,
et civitas plena iniquitate.
24 Et adducam pessimos de Gentibus, et possidebunt domos eorum.
et quiescere faciam superbiam potentium,
et possidebunt sanctuaria eorum.
25 Angustia superveniente, requirent pacem, et non erit.
26 Conturbatio super conturbationem veniet,
et auditus super auditum:
et quaerent visionem de propheta, et lex peribit a sacerdote, et consilium a senioribus.
27 Rex lugebit, et princeps induetur moerore,
et manus populi terrae conturbabuntur.
Secundum viam eorum faciam eis, et secundum iudicia eorum iudicabo eos:
et scient quia ego Dominus.

CAPUT VIII.

XV. 1 **E**t factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis:
ego sedebam in domo mea, et senes Iuda sedebant coram me,
et cecidit ibi super me manus Domini Dei.
2 Et vidi, et ecce similitudo quasi aspectus ignis:
ab aspectu lumborum eius, et deorsum, ignis:
et a lumbis eius, et sursum, quasi aspectus splendoris, ut visio electri.
3 Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei:
et elevavit me Spiritus inter terram, et caelum:
et adduxit me in Ierusalem in visione Dei,
iuxta ostium interius, quod respiciebat ad Aquilonem,
ubi erat statutum idolum zeli ad provocandam aemulationem.
4 Et ecce ibi gloria Dei Israel secundum visionem, quam videram in campo.
5 Et dixit ad me: Fili hominis, leva oculos tuos ad viam Aquilonis.
Et levavi oculos meos ad viam Aquilonis:
et ecce ab Aquilone portae altaris idolum zeli in ipso introitu.
6 Et dixit ad me: Fili hominis, putasne vides tu quid isti faciunt, abominationes magnas,
quas domus Israel facit hic, ut procul recedam a sanctuario meo?
et adhuc conversus videbis abominationes maiores.
7 **E**t introduxit me ad ostium atrii: et vidi, et ecce foramen unum in pariete.
8 Et dixit ad me: Fili hominis fode parietem.
Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum.
9 Et dixit ad me: Ingredere, et vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic.
10 Et ingressus vidi, et ecce omnis similitudo reptilium, et animalium, abominatio,
et universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum.
11 Et septuaginta viri de senioribus domus Israel,
et Iezonias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas:
et unusquisque habebat thuribulum in manu sua: et vapor nebulae de thure consurgebat.
12 Et dixit ad me: Certe vides fili hominis quae seniores domus Israel faciunt in tenebris,
unusquisque in abscondito cubiculi sui:
dicunt enim: Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.
13 **E**t dixit ad me: Adhuc conversus videbis abominationes maiores, quas isti faciunt.
14 Et introduxit me per ostium portae domus Domini, quod respiciebat ad Aquilonem:
et ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.
15 **E**t dixit ad me: Certe vidisti fili hominis:
adhuc conversus videbis abominationes maiores his.
16 Et introduxit me in atrium domus Domini interius:

VII. 19. foris 22. omissarii] demissarii
VIII. 1. in sexto mense] in mense quinto . . . ibi super me] *om.* ibi 3. adduxit in Hierusalem . . . ad aquil.] *om.* ad 6. faciant 8. cum perfodissem 10. in circuitum Hiezonias fil. Suphan . . . turabulum 12. vidisti . . . dereliquit 14. Adonidem] adonem 15. et adhuc

et ecce in ostio templi Domini inter vestibulum et altare,
quasi vigintiquinque viri dorsa habentes contra templum Domini,
et facies ad Orientem: et adorabant ad ortum Solis.
17 Et dixit ad me: Certe vidisti fili hominis:
numquid leve est hoc domui Iuda ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hic:
quia replentes terram iniquitate conversi sunt ad irritandum me?
et ecce applicant ramum ad nares suas.
18 Ergo et ego faciam in furore:
non parcet oculus meus, nec miserebor:
et cum clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

CAPUT IX.

1 Et clamavit in auribus meis voce magna, dicens:
Appropinquaverunt visitationes urbis,
et unusquisque vas interfectionis habet in manu sua.
II. 2 Et ecce sex viri veniebant de via portae superioris, quae respicit ad Aquilonem:
et uniuscuiusque vas interitus in manu eius:
vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis,
et atramentarium scriptoris ad renes eius:
et ingressi sunt, et steterunt iuxta altare aereum:
3 et gloria Domini Israel assumpta est de cherub, quae erat super eum ad limen domus:
et vocavit virum, qui indutus erat lineis,
et atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis.
4 Et dixit Dominus ad eum:
Transi per mediam civitatem in medio Ierusalem:
et signa thau super frontes virorum gementium, et dolentium
super cunctis abominationibus, quae fiunt in medio eius.
5 Et illis dixit, audiente me: Transite per civitatem sequentes eum,
et percutite: non parcat oculus vester, neque misereamini.
6 Senem, adolescentulum, et virginem, parvulum, et mulieres interficite usque ad internecionem:
omnem autem, super quem videritis thau, ne occidatis,
et a sanctuario meo incipite.
Coeperunt ergo a viris senioribus, qui erant ante faciem domus.
7 Et dixit ad eos: Contaminate domum,
et implete atria interfectis:
egredimini. Et egressi sunt, et percutiebant eos, qui erant in civitate.
8 Et caede completa, remansi ego: ruique super faciem meam,
et clamans aio: Heu, heu, heu Domine Deus:
ergone disperdes omnes reliquias Israel,
effundens furorem tuum super Ierusalem?
9 Et dixit ad me: Iniquitas domus Israel,
et Iuda, magna est nimis valde,
et repleta est terra sanguinibus, et civitas repleta est aversione:
dixerunt enim: Dereliquit Dominus terram, et Dominus non videt.
10 Igitur et meus non parcet oculus, neque miserebor:
viam eorum super caput eorum reddam.
11 Et ecce vir, qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo,
respondit verbum, dicens: Feci sicut praecepisti mihi.

CAPUT X.

1 Et vidi, et ecce in firmamento, quod erat super caput cherubim, quasi lapis sapphirus, XXI.
quasi species similitudinis solii, apparuit super ea.
2 Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, et ait:
Ingredere in medio rotarum, quae sunt subtus cherubim, et imple manum tuam prunis ignis, quae sunt inter cherubim,
et effunde super civitatem.
Ingressusque est in conspectu meo:
3 Cherubim autem stabant a dextris domus cum ingrederetur vir,
et nubes implevit atrium interius.
4 Et elevata est gloria Domini desuper cherub ad limen domus:
et repleta est domus nube,
et atrium repletum est splendore gloriae Domini.
5 Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius,
quasi vox Dei omnipotentis loquentis.
6 Cumque praecepisset viro, qui indutus erat lineis, dicens:
Sume ignem de medio rotarum, quae sunt inter cherubim:
ingressus ille stetit iuxta rotam.
7 Et extendit cherub manum de medio cherubim ad ignem, qui erat inter cherubim:
et sumpsit, et dedit in manus eius, qui indutus erat lineis:
qui accipiens egressus est.
8 Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum.
9 Et vidi, et ecce quatuor rotae iuxta cherubim:
rota una iuxta cherub unum,
et rota alia iuxta cherub unum:
species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi.

IX. 2. erat] *om.* 4. tau . . . frontem 6. tau 11. indutus erat
X. 1. cherubin. *Nec aliter vv.* 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 16. 20. (non *item vv.* 18. 19.)
2. ignis] igneis 4. Cherub] cherubin. *Item v.* 4. 8. subptus *(sic)* pinnas . . . erat rotarum

10 Et aspectus earum similitudo una quatuor:
quasi sit rota in medio rotae.
11 Cumque ambularent, in quatuor partes gradiebantur:
et non revertebantur ambulantes,
sed ad locum, ad quem ire declinabat quae prima erat,
sequebantur et ceterae, nec convertebantur.
12 Et omne corpus earum, et colla, et manus, et pennae, et circuli
plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum.
13 Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me.
14 Quatuor autem facies habebat unum:
facies una, facies cherub:
et facies secunda, facies hominis:
et in tertio facies leonis:
et in quarto facies aquilae.
15 Et elevata sunt cherubim:
ipsum est animal, quod videram iuxta fluvium Chobar.
16 Cumque ambularent cherubim, ibant pariter et rotae iuxta ea:
et cum elevarent cherubim alas suas ut exaltarentur de terra,
non residebant rotae, sed et ipsae iuxta erant.
17 Stantibus illis, stabant: et cum elevatis elevabantur.
spiritus enim vitae erat in eis.
18 Et egressa est gloria Domini a limine templi: et stetit super cherubim.
19 Et elevantia cherubim alas suas, exaltata sunt a terra coram me:
et illis egredientibus, rotae quoque subsecutae sunt:
et stetit in introitu portae domus Domini orientalis:
et gloria Dei Israel erat super ea.
20 Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel iuxta fluvium Chobar:
et intellexi quia cherubim essent.
21 Quatuor vultus uni,
et quatuor alae uni:
et similitudo manus hominis sub alis eorum.
22 Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram iuxta fluvium Chobar,
et intuitus eorum, et impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

CAPUT XI.

XXII. 1 **E**t elevavit me spiritus, et introduxit me ad portam domus Domini orientalem,
quae respicit ad solis ortum:
et ecce in introitu portae viginti quinque viri:
et vidi in medio eorum Iezoniam filium Azur, et Pheltiam filium Banaiae, principes populi.
2 Dixitque ad me: Fili hominis, hi sunt viri, qui cogitant iniquitatem,
et tractant consilium pessimum in urbe ista, 3 dicentes:
Nonne dudum aedificatae sunt domus?
haec est lebes, nos autem carnes.
4 Idcirco vaticinare de eis, vaticinare fili hominis.
5 Et irruit in me spiritus Domini, et dixit ad me:
Loquere: Haec dicit Dominus:
Sic locuti estis domus Israel,
et cogitationes cordis vestri ego novi.
6 Plurimos occidistis in urbe hac,
et implestis vias eius interfectis.
7 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Interfecti vestri, quos posuistis in medio eius, hi sunt carnes, et haec est lebes:
et educam vos de medio eius.
8 Gladium metuistis, et gladium inducam super vos, ait Dominus Deus.
9 Et eiiciam vos de medio eius,
daboque vos in manu hostium, et faciam in vobis iudicia.
10 Gladio cadetis: in finibus Israel iudicabo vos,
et scietis quia ego Dominus.
11 Haec non erit vobis in lebetem, et vos non eritis in medio eius in carnes:
in finibus Israel iudicabo vos.
12 Et scietis quia ego Dominus:
quia in praeceptis meis non ambulastis,
et iudicia mea non fecistis,
sed iuxta iudicia Gentium, quae in circuitu vestro sunt, estis operati.
13 Et factum est, cum prophetarem, Pheltias filius Banaiae mortuus est:
et cecidi in faciem meam clamans voce magna, et dixi:
Heu, heu, heu Domine Deus: consummationem tu facis reliquiarum Israel?
14 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
15 Fili hominis, fratres tui, fratres tui, viri propinqui tui,
et omnis domus Israel, universi, quibus dixerunt habitatores Ierusalem:
Longe recedite a Domino, nobis data est terra in possessionem.
16 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Quia longe feci eos in Gentibus, et quia dispersi eos in terris:
ero eis in sanctificationem modicam in terris, ad quas venerunt.
17 Propterea loquere: Haec dicit Dominus Deus:
Congregabo vos de populis, et adunabo de terris, in quibus dispersi estis,
daboque vobis humum Israel.
18 Et ingredientur illuc, et auferent omnes offensiones, cunctasque abominationes eius de illa.
19 Et dabo eis cor unum, et spiritum novum tribuam in visceribus eorum:

X. 11. et non rev.] *om.* et 12. plenae 15. fluvium] flumen 16. elevarent] levarent 18. a limine] ad limen 21. quattuor per quattuor vultus
XI. 1. ad solis] *om.* ad . . . Hiezoniam 2. sunt] *om.* 3. lebes] leves (*etiam* v. 7.) 12. quia in] qui in 13. Phaltias 15. fratres tui *semel tantum*

et auferam cor lapideum de carne eorum,
et dabo eis cor carneum:
20 ut in praeceptis meis ambulent, et iudicia mea custodiant,
faciantque ea: et sint mihi in populum,
et ego sim eis in Deum.
21 Quorum cor post offendicula et abominationes suas ambulat,
horum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus.
XIII. 22 Et elevaverunt cherubim alas suas, et rotae cum eis:
et gloria Dei Israel erat super ea.
23 Et ascendit gloria Domini de medio civitatis,
stetitque super montem, qui est ad Orientem urbis.
24 Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldaeam ad transmigrationem, in visione in spiritu Dei:
et sublata est a me visio, quam videram.
25 Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini, quae ostenderat mihi.

CAPUT XII.

1 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis in medio domus exasperantis tu habitas:
qui oculos habent ad videndum, et non vident:
et aures ad audiendum, et non audiunt:
quia domus exasperans est.
IIII. 3 Tu ergo fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis, et transmigrabis per diem coram eis:
transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum in conspectu eorum,
si forte aspiciant: quia domus exasperans est.
4 Et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum:
tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans.
5 Ante oculos eorum perfode tibi parietem:
et egredieris per eum.
6 In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine effereris:
faciem tuam velabis, et non videbis terram:
quia portentum dedi te domui Israel.
7 Feci ergo sicut praeceperat mihi Dominus:
vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem:
et vespere perfodi mihi parietem manu:
et in caligine egressus sum,
in humeris portatus in conspectu eorum.
8 Et factus est sermo Domini mane ad me, dicens:
9 Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans:
Quid tu facis?
10 Dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus:
Super ducem onus istud, qui est in Ierusalem,
et super omnem domum Israel, quae est in medio eorum.
11 Dic: Ego portentum vestrum:
quomodo feci, sic fiet illis.
in transmigrationem, et in captivitatem ibunt.
12 Et dux, qui est in medio eorum, in humeris portabitur,
in caligine egredietur:
parietem perfodient ut educant eum:
facies eius operietur ut non videat oculo terram.
13 Et extendam rete meum super eum,
et capietur in sagena mea:
et adducam eum in Babylonem in terram Chaldaeorum:
et ipsam non videbit, ibique morietur.
14 Et omnes, qui circa eum sunt, praesidium eius, et agmina eius dispergam in omnem ventum:
et gladium evaginabo post eos.
15 Et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in Gentibus,
et disseminavero eos in terris.
16 Et relinquam ex eis viros paucos a gladio, et fame, et pestilentia:
ut enarrent omnia scelera eorum in Gentibus, ad quas ingredientur:
et scient quia ego Dominus.
17 Et factus est sermo Domini ad me, dicens: XXV.
18 Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede:
sed et aquam tuam in festinatione, et moerore bibe.
19 Et dices ad populum terrae:
Haec dicit Dominus Deus ad eos, qui habitant in Ierusalem in terra Israel:
Panem suum in solicitudine comedent,
et aquam suam in desolatione bibent:
ut desoletur terra a multitudine sua,
propter iniquitatem omnium qui habitant in ea.
20 Et civitates, quae nunc habitantur, desolatae erunt, terraque deserta:
et scietis quia ego Dominus.
21 Et factus est sermo Domini ad me, dicens: XXVI.
22 Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in terra Israel? dicentium:
In longum differentur dies,
et peribit omnis visio.
23 Ideo dic ad eos:
Haec dicit Dominus Deus:
Quiescere faciam proverbium istud,
neque vulgo dicetur ultra in Israel:
et loquere ad eos quod appropinquaverint dies, et sermo omnis visionis.
24 Non enim erit ultra omnis visio cassa,
neque divinatio ambigua in medio filiorum Israel.

XI. 22. cherubin

XII. 3. ad locum] in locum 5. perfodi 7. Dominus] *om.* . . . et in caligine] *om.* et 8. ad me mane 11. et capt. 12. retem . . . super eum] super illum 15. illos] eos 16. sciant 23. ultra] *om.* . . . et loquere

25 Quia ego Dominus loquar: et quodcumque locutus fuero verbum, fiet,
et non prolongabitur amplius:
sed in diebus vestris domus exasperans
loquar verbum, et faciam illud, dicit Dominus Deus.
26 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
27 Fili hominis, ecce domus Israel dicentium:
Visio, quam hic videt, in dies multos:
et in tempora longa iste prophetat.
28 Propterea dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus:
Non prolongabitur ultra omnis sermo meus:
verbum, quod locutus fuero, complebitur, dicit Dominus Deus.

CAPUT XIII.

XXVII. 1 **Et** factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israel, qui prophetant:
et dices prophetantibus de corde suo:
Audite verbum Domini:
3 Haec dicit Dominus Deus:
Vae prophetis insipientibus,
qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident.
4 Quasi vulpes in desertis, prophetae tui Israel erant.
5 Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel,
ut staretis in praelio in die Domini.
6 Vident vana, et divinant mendacium,
dicentes: Ait Dominus: cum Dominus non miserit eos:
et perseveraverunt confirmare sermonem.
7 Numquid non visionem cassam vidistis,
et divinationem mendacem locuti estis? et dicitis,
ait Dominus: cum ego non sim locutus.
8 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Quia locuti estis vana, et vidistis mendacium:
ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus:
9 Et erit manus mea super prophetas,
qui vident vana, et divinant mendacium:
in consilio populi mei non erunt,
et in scriptura domus Israel non scribentur,
nec in terram Israel ingredientur:
et scietis quia ego Dominus Deus:
10 eo quod deceperint populum meum,
dicentes: Pax, et non est pax:
et ipse aedificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis.
11 Dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quod casurus sit:
erit enim imber inundans, et dabo lapides praegrandes desuper irruentes,
et ventum procellae dissipantem.
12 Siquidem ecce cecidit paries:
numquid non dicetur vobis: Ubi est litura, quam linistis?
13 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea,
et imber inundans in furore meo erit:
et lapides grandes in ira in consumptionem.
14 Et destruam parietem, quem linistis absque temperamento:
et adaequabo eum terrae, et revelabitur fundamentum eius:
et cadet, et consumetur in medio eius:
et scietis quia ego sum Dominus.
15 Et complebo indignationem meam in pariete, et in his, qui liniunt eum absque temperamento,
dicamque vobis: Non est paries, et non sunt qui liniunt eum.
16 Prophetae Israel, qui prophetant ad Ierusalem,
et vident ei visionem pacis: et non est pax, ait Dominus Deus.
17 **Et** tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, XIII
quae prophetant de corde suo:
et vaticinare super eas, 18 et dic:
Haec dicit Dominus Deus:
Vae quae consuunt pulvillos sub omni cubito manus:
et faciunt cervicalia sub capite universae aetatis ad capiendas animas:
et cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum.
19 Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, et fragmen panis,
ut interficerent animas, quae non moriuntur, et vivificarent animas, quae non vivunt,
mentientes populo meo credenti mendaciis.
20 Propter hoc haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitis animas volantes:
et dirumpam eos de brachiis vestris:
et dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum.
21 Et dirumpam cervicalia vestra, et liberabo populum meum de manu vestra,
neque erunt ultra in manibus vestris ad praedandum: et scietis quia ego Dominus.
22 Pro eo quod moerere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego non contristavi:
et confortastis manus impii, ut non reverteretur a via sua mala, et viveret:
23 propterea vana non videbitis,
et divinationes non divinabitis amplius,
et eruam populum meum de manu vestra:
et scietis quia ego Dominus.

XII. 25. et quodcunq.] quodcumque . . . fiet, et non] et fiet| non 27. prophetat ista
XIII. 7. ait Dom.] dicit domin. 9. concilio . . . in terra . . . ingredientur⌈ Quat. LXXIV. *Sequitur fol.* 600. 10. ipse] ipsa . . . illi] ipsi 12. linistis] levistis (*Etiam v.* 14.) 15. in parietem . . . sunt qui liniant 17. de cordibus suis 18. et cum caper.] *om.* et 19. in mendaciis 20. dirrumpam (*item v.* 21.) 23. divinationem . . . quia] quoniam

CAPUT XIV.

XVIIII. 1 **Et** venerunt ad me viri seniorum Israel, et sederunt coram me.
2 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
3 Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis,
et scandalum iniquitatis suae statuerunt contra faciem suam:
numquid interrogatus respondebo eis?
4 Propter hoc loquere eis, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus:
Homo homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo,
et scandalum iniquitatis suae statuerit contra faciem suam,
et venerit ad prophetam interrogans per eum me:
ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum:
5 ut capiatur domus Israel in corde suo,
quo recesserunt a me in cunctis idolis suis.
6 Propterea dic ad domum Israel:
Haec dicit Dominus Deus:
Convertimini, et recedite ab idolis vestris:
et ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras.
7 Quia homo homo de domo Israel, et de proselytis quicumque advena fuerit in Israel,
si alienatus fuerit a me, et posuerit idola sua in corde suo,
et scandalum iniquitatis suae statuerit contra faciem suam,
et venerit ad prophetam ut interroget per eum me:
ego Dominus respondebo ei per me.
8 Et ponam faciem meam super hominem illum,
et faciam eum in exemplum, et in proverbium,
et disperdam eum de medio populi mei:
et scietis quia ego Dominus.
XXX. 9 **Et** propheta cum erraverit, et locutus fuerit verbum:
ego Dominus decepi prophetam illum:
et extendam manum meam super illum,
et delebo eum de medio populi mei Israel.
10 Et portabunt iniquitatem suam:
iuxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetae erit:
11 ut non erret ultra domus Israel a me,
neque polluatur in universis praevaricationibus suis:
sed sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum.
XXXI. 12 **Et** factus est sermo Domini ad me, dicens:
13 Fili hominis, terra cum peccaverit mihi, ut praevaricetur praevaricans,
extendam manum meam super eam, et conteram virgam panis eius:
et immittam in eam famem, et interficiam de ea hominem, et iumentum.
14 Et si fuerint tres viri isti in medio eius, Noe, Daniel, et Iob:
ipsi iustitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum.
15 Quod si et bestias pessimas induxero super terram ut vastem eam;
et fuerit invia, eo quod non sit pertransiens propter bestias:
16 tres viri isti si fuerint in ea,
vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt:
sed ipsi soli liberabuntur,
terra autem desolabitur.
17 Vel si gladium induxero super terram illam,
et dixero gladio: Transi per terram:
et interfecero de ea hominem, et iumentum:
18 et tres viri isti fuerint in medio eius:
vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios, neque filias: sed ipsi soli liberabuntur.
19 Si autem et pestilentiam immisero super terram illam,
et effudero indignationem meam super eam in sanguine,
ut auferam ex ea hominem, et iumentum:
20 et Noe, et Daniel, et Iob fuerint in medio eius:
vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium, et filiam non liberabunt:
sed ipsi iustitia sua liberabunt animas suas.
21 Quoniam haec dicit Dominus Deus:
Quod et si quatuor iudicia mea pessima, gladium, et famem, ac bestias malas, et pestilentiam immisero in Ierusalem
ut interficiam de ea hominem, et pecus:
22 tamen relinquetur in ea salvatio educentium filios, et filias:
ecce ipsi ingredientur ad vos,
et videbitis viam eorum,
et adinventiones eorum, et consolabimini super malo, quod induxi in Ierusalem
in omnibus, quae importavi super eam.
23 Et consolabuntur vos, cum videritis viam eorum,
et adinventiones eorum:
et cognoscetis quod non frustra fecerim omnia, quae feci in ea, ait Dominus Deus.

CAPUT XV.

1 **Et** factus est sermo Domini ad me, dicens: XXXII.
2 Fili hominis, quid fiet de ligno vitis
ex omnibus lignis nemorum, quae sunt inter ligna silvarum?

XIV. 4. homo *semel tantum* . . . me per eum 6. recedite] redite 9. super eum 11. ut non] et non . . . sed sit 13. iumenta 14. Danihel. *(Etiam v. 20.)* . . . fuerint 16. si fuerint] qui fuerunt 18. quia non liberabunt 21. quod si et . . . et gladium . . . et bestias . . . misero 22. ingredientur] egredientur

XV. 2. de ligno] ligno

3 Numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus,
aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas?
4 Ecce igni datum est in escam: utramque partem eius consumpsit ignis,
et medietas eius redacta est in favillam:
numquid utile erit ad opus?
5 Etiam cum esset integrum, non erat aptum ad opus:
quanto magis cum illud ignis devoraverit, et combusserit, nihil ex eo fiet operis?
XXXIII. 6 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum,
sic tradam habitatores Ierusalem.
7 Et ponam faciem meam in eos:
de igne egredientur, et ignis consumet eos:
et scietis quia ego Dominus, cum posuero faciem meam in eos,
8 et dedero terram inviam, et desolatam:
eo quod praevaricatores extiterint, dicit Dominus Deus.

CAPUT XVI.

1 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis notas fac Ierusalem abominationes suas:
3 et dices: Haec dicit Dominus Deus Ierusalem:
Radix tua, et generatio tua de terra Chanaan:
pater tuus Amorrhaeus, et mater tua Cethaea.
4 Et quando nata es in die ortus tui non est praecisus umbilicus tuus,
et aqua non es lota in salutem,
nec sale salita, nec involuta pannis.
5 Non pepercit super te oculus ut faceret tibi unum de his, misertus tui:
sed proiecta es super faciem terrae in abiectione animae tuae, in die qua nata es.
6 Transiens autem per te, vidi te conculcari in sanguine tuo.
et dixi tibi cum esses in sanguine tuo: Vive.
dixi, inquam, tibi: In sanguine tuo vive.
7 Multiplicatam quasi germen agri dedi te:
et multiplicata es, et grandis effecta,
et ingressa es, et pervenisti ad mundum muliebrem:
ubera tua intumuerunt, et pilus tuus germinavit:
et eras nuda, et confusione plena.
8 Et transivi per te, et vidi te:
et ecce tempus tuum, tempus amantium:
et expandi amictum meum super te, et operui ignominiam tuam.
Et iuravi tibi, et ingressus sum pactum tecum: ait Dominus Deus: et facta es mihi.
9 Et lavi te aqua,
et emundavi sanguinem tuum ex te:
et unxi te oleo.
10 Et vestivi te discoloribus,
et calceavi te ianthino:
et cinxi te bysso, et indui te subtilibus.
11 Et ornavi te ornamento, et dedi armillas in manibus tuis,
et torquem circa collum tuum.
12 Et dedi inaurem super os tuum, et circulos auribus tuis,
et coronam decoris in capite tuo.
13 Et ornata es auro, et argento,
et vestita es bysso, et polymito, et multicoloribus:
similam, et mel, et oleum comedisti,
et decora facta es vehementer nimis:
et profecisti in regnum.
14 Et egressum est nomen tuum in Gentes propter speciem tuam:
quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus.
15 Et habens fiduciam in pulchritudine tua fornicata es in nomine tuo:
et exposuisti fornicationem tuam omni transeunti ut eius fieres.
16 Et sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde consuta:
et fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est.
17 Et tulisti vasa decoris tui
de auro meo, atque argento meo, quae dedi tibi:
et fecisti tibi imagines masculinas, et fornicata es in eis.
18 Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, et operuisti illas:
et oleum meum, et thymiama meum posuisti coram eis.
19 Et panem meum, quem dedi tibi,
similam, et oleum, et mel, quibus enutrivi te,
posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis,
et factum est, ait Dominus Deus.
20 Et tulisti filios tuos, et filias tuas, quas generasti mihi:
et immolasti eis ad devorandum.
Numquid parva est fornicatio tua? 21 Immolasti filios meos,
et dedisti, illos consecrans, eis.
22 Et post omnes abominationes tuas, et fornicationes,
non es recordata dierum adolescentiae tuae,
quando eras nuda, et confusione plena, conculcata in sanguine tuo.
23 Et accidit post omnem malitiam tuam (vae, vae tibi, ait Dominus Deus)
24 et aedificasti tibi lupanar,

XV. 5. ignis illud 6. tradidi
XVI. 3. Chananaea . . . Amorraeus (*etiam v.* 45.) . . . Cetthea 4. et in aqua 5. facerem . . . miseratus 7. confusiones 10. ianthino] iacynthino . . . et indui] *om.* et 13. multicoloribus] multis coloribus . . . similam] semidalin (*versu vero* 19. *habet* similam) 16. tuis] meis 17. et de auro meo et 18. et operuisti illas] et vestita es eis 21. Immolasti] immolantis

et fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis.
25 Ad omne caput viae aedificasti signum prostitutionis tuae:
et abominabilem fecisti decorem tuum:
et divisisti pedes tuos omni transeunti, et multiplicasti fornicationes tuas.
26 Et fornicata es cum filiis Aegypti vicinis tuis magnarum carnium:
et multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.
27 Ecce ego extendam manum meam super te, et auferam iustificationem tuam:
et dabo te in animas odientium te filiarum Palaestinarum,
quae erubescunt in via tua scelerata.
28 Et fornicata es in filiis Assyriorum,
eo quod necdum fueris expleta:
et postquam fornicata es, nec sic es satiata.
29 Et multiplicasti fornicationem tuam in Terra Chanaan cum Chaldaeis:
et nec sic satiata es.
30 In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus;
cum facias omnia haec opera mulieris meretricis, et procacis?
31 Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viae,
et excelsum tuum fecisti in omni platea:
nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium,
32 sed quasi mulier adultera, quae super virum suum inducit alienos.
33 Omnibus meretricibus dantur mercedes:
tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis,
et dona donabas eis ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.
34 Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis,
et post te non erit fornicatio:
in eo enim quod dedisti mercedes, et mercedes non accepisti,
factum est in te contrarium.
35 Propterea meretrix audi verbum Domini.
36 Haec dicit Dominus Deus:
Quia effusum est aes tuum, et revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis
super amatores tuos, et super idola abominationum tuarum
in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis:
37 ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commista es,
et omnes, quos dilexisti cum universis, quos oderas:
et congregabo eos super te undique,
et nudabo ignominiam tuam coram eis,
et videbunt omnem turpitudinem tuam.
38 Et iudicabo te iudiciis adulterarum, et effundentium sanguinem:
et dabo te in sanguinem furoris et zeli.
39 Et dabo te in manus eorum, et destruent lupanar tuum:
et demolientur prostibulum tuum:
et denudabunt te vestimentis tuis, et auferent vasa decoris tui:
et derelinquent te nudam, plenamque ignominia:
40 et adducent super te multitudinem,
et lapidabunt te lapidibus, et trucidabunt te gladiis suis.
41 Et comburent domos tuas igni,
et facient in te iudicia in oculis mulierum plurimarum:
et desines fornicari, et mercedes ultra non dabis.
42 Et requiescet indignatio mea in te:
et auferetur zelus meus a te,
et quiescam, nec irascar amplius.
43 Eo quod non fueris recordata dierum adolescentiae tuae,
et provocasti me in omnibus his:
quapropter et ego vias tuas in capite XXXIIII.
tuo dedi, ait Dominus Deus,
et non feci iuxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.
44 Ecce omnis, qui dicit vulgo proverbium, in te assumet illud, dicens:
Sicut mater, ita et filia eius.
45 Filia matris tuae es tu,
quae proiecit virum suum, et filios suos:
et soror sororum tuarum es tu,
quae proiecerunt viros suos, et filios suos:
mater vestra Cethaea, et pater vester Amorrhaeus.
46 Et soror tua maior, Samaria,
ipsa et filiae eius, quae habitant ad sinistram tuam:
soror autem tua minor te, quae habitat a dextris tuis, Sodoma, et filiae eius.
47 Sed nec in viis earum ambulasti,
neque secundum scelera earum fecisti
pauxillum minus: pene sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis.
48 Vivo ego, dicit Dominus Deus,
quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, et filiae eius,
sicut fecisti tu, et filiae tuae.
49 Ecce haec fuit iniquitas Sodomae sororis tuae,
superbia, saturitas panis et abundantia,
et otium ipsius, et filiarum eius:
et manum egeno, et pauperi non porrigebant.
50 Et elevatae sunt, et fecerunt abominationes coram me: et abstuli eas sicut vidisti.
51 Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit: sed vicisti eas sceleribus tuis,
et iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis,
quas operata es.
52 Ergo et tu porta confusionem tuam,
quae vicisti sorores tuas peccatis tuis,
sceleratius agens ab eis:

XVI. 27. iustificationem tuam] ius tuum . . . in anima . . . Palaestinarum 33. dona] *om.* 34. in te est 36. in sanguinem 39. auferentur 45. tuarum es tu] *om.* es tu . . . Chetthea 47. scelera eorum

iustificatae sunt enim a te:
ergo et tu confundere, et porta ignominiam tuam,
quae iustificasti sorores tuas.
53 Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis,
et conversione Samariae, et filiarum eius:
et convertam reversionem tuam in medio earum,
54 ut portes ignominiam tuam, et confundaris in omnibus, quae fecisti consolans eas.
55 Et soror tua Sodoma, et filiae eius revertentur ad antiquitatem suam:
et Samaria, et filiae eius revertentur ad antiquitatem suam:
et tu, et filiae tuae revertemini ad iniquitatem vestram.
56 Non fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo, in die superbiae tuae,
57 antequam revelaretur malitia tua: sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriae,
et cunctarum in circuitu tuo filiarum Palaestinarum,
quae ambiunt te per gyrum.
58 Scelus tuum, et ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus.
59 Quia haec dicit Dominus Deus:
Et faciam tibi sicut despexisti, iuramentum,
ut irritum faceres pactum:
60 et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiae tuae:
et suscitabo tibi pactum sempiternum.
61 Et recordaberis viarum tuarum, et confundéris:
cum receperis sorores tuas te maiores cum minoribus tuis:
et dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo.
62 Et suscitabo ego pactum meum tecum:
et scies quia ego Dominus,
63 ut recorderis, et confundaris,
et non sit tibi ultra aperire os prae confusione tua,
cum placatus tibi fuero in omnibus, quae fecisti, ait Dominus Deus.

CAPUT XVII.

XXXV. 1 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis propone aenigma, et narra parabolam ad domum Israel, 3 et dices:
Haec dicit Dominus Deus:
Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, et varietate,
venit ad Libanum, et tulit medullam cedri.
4 Summitatem frondium eius avulsit:
et transportavit eam in Terram Chanaan,
in urbe negotiatorum posuit illam.
5 Et tulit de semine terrae, et posuit illud in terra pro semine,
ut firmaret radicem super aquas multas:
in superficie posuit illud.
6 Cumque germinasset, crevit in vineam latiorem
humili statura, respicientibus ramis eius ad eam:
et radices eius sub illa erant.
facta est ergo vinea, et fructificavit in palmites, et emisit propagines.
7 Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis:
et ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eam,
palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis sui.
8 In terra bona super aquas multas plantata est:
ut faciat frondes, et portet fructum,
ut sit in vineam grandem.
9 Dic: Haec dicit Dominus Deus: Ergone prosperabitur?
nonne radices eius evellet, et fructus eius distringet,
et siccabit omnes palmites germinis eius, et arescet:
et non in brachio grandi, neque in populo multo, ut evelleret eam radicitus?
10 Ecce plantata est: ergone prosperabitur?
nonne cum tetigerit eam ventus urens siccabitur,
et in areis germinis sui arescet?
11 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
12 Dic ad domum exasperantem: XXXVI
Nescitis quid ista significent?
Dic: Ecce venit rex Babylonis in Ierusalem:
et assumet regem, et principes eius,
et adducet eos ad semetipsum in Babylonem. 13 Et tollet de semine regni,
ferietque cum eo foedus: et ab eo accipiet iusiurandum.
sed et fortes terrae tollet,
14 ut sit regnum humile, et non elevetur,
sed custodiat pactum eius, et servet illud.
15 Qui recedens ab eo misit nuncios ad Aegyptum ut daret sibi equos, et populum multum.
Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem qui fecit haec?
et qui dissolvit pactum, numquid effugiet?
16 Vivo ego, dicit Dominus Deus:
quoniam in loco regis, qui constituit eum regem,
cuius fecit irritum iuramentum, et solvit pactum, quod habebat cum eo,
in medio Babylonis morietur.
17 Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharao praelium:

XVI. 53. earum] eorum 55. revertimini 57. sicut in hoc tempore . . . tuo] *om.* . . . Palestinarum 59. pactum meum 63. fuero tibi
XVII. 3. et dices] dicens 4. avulsit] evellit . . . in urbem 5. semine terrae] semente terrae 6. humilis . . . erant] erunt 9. fructum 12. Nescitis] nec scitis . . . in Ierus.] Hierusalem 13. accipiet ab eo

in iactu aggeris, et in extructione vallorum ut interficiat animas multas.
18 Spreverat enim iuramentum ut solveret foedus,
et ecce dedit manum suam:
et cum omnia haec fecerit, non effugiet.
19 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Vivo ego, quoniam iuramentum, quod sprevit,
et foedus, quod praevaricatus est, ponam in caput eius.
20 Et expandam super eum rete meum,
et comprehendetur in sagena mea: et adducam eum in Babylonem, et iudicabo eum ibi
in praevaricatione, qua despexit me.
21 Et omnes profugi eius cum universo agmine suo, gladio cadent:
residui autem in omnem ventum dispergentur:
et scietis quia ego Dominus locutus sum.
VII. 22 **Haec** dicit Dominus Deus:
Et sumam ego de medulla cedri sublimis,
et ponam: de vertice ramorum eius
tenerum distringam, et plantabo super montem excelsum et eminentem.
23 In monte sublimi Israel plantabo illud,
et erumpet in germen, et faciet fructum,
et erit in cedrum magnam:
et habitabunt sub ea omnes volucres,
et universum volatile sub umbra frondium eius nidificabit.
24 Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus
VIII. **humiliavi** lignum sublime, et exaltavi lignum humile:
et siccavi lignum viride, et frondere feci lignum aridum.
Ego Dominus locutus sum, et feci.

CAPUT XVIII.

IX. 1 **Et** factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud
in terra Israel, dicentes:
Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt?
3 Vivo ego, dicit Dominus Deus,
si erit ultra vobis parabola haec in proverbium in Israel.
4 Ecce omnes animae, meae sunt:
ut anima patris, ita et anima filii mea est:
anima, quae peccaverit, ipsa morietur.
5 Et vir si fuerit iustus, et fecerit iudicium, et iustitiam,
6 in montibus non comederit,
et oculos suos non levaverit ad idola domus Israel:
et uxorem proximi sui non violaverit,
et ad mulierem menstruatam non accesserit:
7 et hominem non contristaverit:
pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit:
panem suum esurienti dederit,
et nudum operuerit vestimento:
8 ad usuram non commodaverit,
et amplius non acceperit:
ab iniquitate averterit manum suam,
et iudicium verum fecerit inter virum et virum:
9 in praeceptis meis ambulaverit, et iudicia mea custodierit ut faciat veritatem:
hic iustus est, vita vivet, ait Dominus Deus.
10 Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem,
et fecerit unum de istis:
11 et haec quidem omnia non facientem,
sed in montibus comedentem,
et uxorem proximi sui polluentem:
12 egenum, et pauperem contristantem,
rapientem rapinas,
pignus non reddentem,
et ad idola levantem oculos suos,
abominationem facientem:
13 ad usuram dantem,
et amplius accipientem:
numquid vivet? non vivet.
cum universa haec detestanda fecerit, morte morietur,
sanguis eius in ipso erit.
14 Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quae fecit,
timuerit, et non fecerit simile eis:
15 super montes non comederit, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israel,
et uxorem proximi sui non violaverit:
16 et virum non contristaverit,
pignus non retinuerit,
et rapinam non rapuerit,
panem suum esurienti dederit,
et nudum operuerit vestimento:
17 a pauperis iniuria averterit manum suam,
usuram et superabundantiam non acceperit,
iudicia mea fecerit,
in praeceptis meis ambulaverit:
hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet.
18 Pater eius quia calumniatus est, et vim fecit fratri,
et malum operatus est in medio populi sui,
ecce mortuus est in iniquitate sua.
19 Et dicitis: Quare non portavit filius iniquitatem patris?
Videlicet, quia filius iudicium, et iustitiam operatus est,
omnia praecepta mea custodivit, et fecit illa,
vivet vita.
20 Anima, quae peccaverit, ipsa morietur:

XVII. 20. expandam] extendam . . . in sagena] sagena 21. suo] *om.* 22. Et sumam] adsumam 23. sub eo . . . et universum] *om.* et

XVIII. 2. obstipuerunt 3. vobis ultra 4. et ecce 7. vestimento operuerit 8. man. suam averterit, iudicium verum inter virum fecerit et virum 13. detestanda haec 16. vestimento operuerit 17. manum suam averterit 19. vita vivet

filius non portabit iniquitatem patris:
et pater non portabit iniquitatem filii:
iustitia iusti super eum erit,
et impietas impii erit super eum.
XL. 21 **Si** autem impius egerit poenitentiam
ab omnibus peccatis suis, quae operatus
est,
et custodierit omnia praecepta mea,
et fecerit iudicium, et iustitiam:
vita vivet, et non morietur.
22 Omnium iniquitatum eius, quas operatus
est, non recordabor:
in iustitia sua, quam operatus est, vivet.
23 Numquid voluntatis meae est mors impii,
dicit Dominus Deus,
et non ut convertatur a viis suis, et vivat?
24 Si autem averterit se iustus a iustitia sua,
et fecerit iniquitatem secundum omnes
abominationes quas operari solet impius,
numquid vivet?
omnes iustitiae eius, quas fecerat, non
recordabuntur:
in praevaricatione, qua praevaricatus est,
et in peccato suo, quod peccavit, in
ipsis morietur.
25 Et dixistis: Non est aequa via Domini.
Audite ergo domus Israel:
Numquid via mea non est aequa,
et non magis viae vestrae pravae sunt?
26 Cum enim averterit se iustus a iustitia
sua,
et fecerit iniquitatem, morietur in eis:
in iniustitia, quam operatus est, morietur.
27 Et cum averterit se impius ab impietate
sua, quam operatus est,
et fecerit iudicium, et iustitiam:
ipse animam suam vivificabit.
28 Considerans enim, et avertens se ab
omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est,
vita vivet, et non morietur.
29 Et dicunt filii Israel: Non est aequa via
Domini.
Numquid viae meae non sunt aequae,
domus Israel,
et non magis viae vestrae pravae?
30 Idcirco unumquemque iuxta vias suas
iudicabo domus Israel, ait Dominus
Deus.
XLI. **Convertimini**, et agite poenitentiam ab
omnibus iniquitatibus vestris:
et non erit vobis in ruinam iniquitas.
31 Proiicite a vobis omnes praevaricationes
vestras,
in quibus praevaricati estis,
et facite vobis cor novum, et spiritum
novum: et quare moriemini domus
Israel?
32 Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus,
revertimini, et vivite.

CAPUT XIX.

1 **Et** tu assume planctum super principes XLII.
Israel, 2 et dices:
Quare mater tua leaena inter leones cubavit,
in medio leunculorum enutrivit catulos
suos?
3 Et eduxit unum de leunculis suis,
et leo factus est: et didicit capere praedam, hominemque comedere.
4 Et audierunt de eo Gentes, et non absque vulneribus suis ceperunt eum:
et adduxerunt eum in catenis in Terram
Aegypti.
5 Quae cum vidisset quoniam infirmata est,
et periit expectatio eius:
tulit unum de leunculis suis,
leonem constituit eum.
6 Qui incedebat inter leones,
et factus est leo: et didicit praedam capere,
et homines devorare:
7 didicit viduas facere, et civitates eorum
in desertum adducere:
et desolata est terra, et plenitudo eius
a voce rugitus illius.
8 Et convenerunt adversus eum Gentes undique de provinciis,
et expanderunt super eum rete suum,
in vulneribus earum captus est.
9 Et miserunt eum in caveam, in catenis
adduxerunt eum ad regem Babylonis:
miseruntque eum in carcerem,
ne audiretur vox eius ultra super montes
Israel.
10 Mater tua quasi vinea in sanguine tuo
super aquam plantata est:
fructus eius, et frondes eius creverunt
ex aquis multis.
11 Et factae sunt ei virgae solidae in sceptra
dominantium,
et exaltata est statura eius inter frondes:
et vidit altitudinem suam in multitudine
palmitum suorum.
12 Et evulsa est in ira, in terramque proiecta,
et ventus urens siccavit fructum eius:
marcuerunt, et arefactae sunt virgae roboris
eius: ignis comédit eam.
13 Et nunc transplantata est in desertum,
in terra invia, et sitienti.
14 Et egressus est ignis de virga ramorum
eius, qui fructum eius comédit:
et non fuit in ea virga fortis, sceptrum
dominantium.
Planctus est, et erit in planctum.

CAPUT XX.

1 **Et** factum est in anno septimo, in quinto, XLIII.
in decima mensis:
venerunt viri de senioribus Israel ut
interrogarent Dominum, et sederunt
coram me.

XVIII. 20. super eum erit 21. omnia praec.] universa praec. ... et non mor.] *om.* et 25. ergo] *om.* 31. morimini

XIX. 3. et leo] *om.* et 6. et didicit] *om.* et 8. adversum 10. plantata est] *om.* est 12. in iram

XX. 1. in quinto mense

2 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
3 Fili hominis loquere senioribus Israel, et
dices ad eos:
Haec dicit Dominus Deus:
Numquid ad interrogandum me vos venistis?
vivo ego quia non respondebo vobis, ait
Dominus Deus.
4 Si iudicas eos, si iudicas fili hominis,
abominationes patrum eorum ostende eis.
5 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus:
in die, qua elegi Israel, et levavi manum
meam pro stirpe domus Iacob,
et apparui eis in Terra Aegypti,
et levavi manum meam pro eis, dicens:
Ego Dominus Deus vester:
III. 6 **In** die illa levavi manum meam pro eis,
ut educerem eos de Terra Aegypti,
in Terram, quam provideram eis, fluentem lacte, et melle:
quae est egregia inter omnes terras.
7 Et dixi ad eos: Unusquisque offensiones
oculorum suorum abiiciat,
et in idolis Aegypti nolite pollui:
ego Dominus Deus vester.
8 Et irritaverunt me, nolueruntque me audire:
unusquisque abominationes oculorum suorum non proiecit,
nec idola Aegypti reliquerunt:
et dixi ut effunderem indignationem meam
super eos,
et implerem iram meam in eis,
in medio Terrae Aegypti.
9 Et feci propter nomen meum, ut non
violaretur coram Gentibus, in quarum
medio erant,
et inter quas apparui eis ut educerem
eos de Terra Aegypti.
10 Eieci ergo eos de Terra Aegypti, et eduxi
eos in desertum.
11 Et dedi eis praecepta mea, et iudicia
mea ostendi eis,
quae faciens homo, vivet in eis.
12 Insuper et sabbata mea dedi eis,
ut essent signum inter me et eos:
et scirent quia ego Dominus sanctificans
eos.
13 Et irritaverunt me domus Israel in deserto,
in praeceptis meis non ambulaverunt,
et iudicia mea proiecerunt,
quae faciens homo vivet in eis:
et sabbata mea violaverunt vehementer:
dixi ergo ut effunderem furorem meum
super eos in deserto, et consumerem
eos.
14 Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram Gentibus,
de quibus eieci eos in conspectu earum.
15 Ego igitur levavi manum meam super
eos in deserto,
ne inducerem eos in Terram, quam dedi
eis fluentem lacte, et melle,
praecipuam terrarum omnium:
16 quia iudicia mea proiecerunt,
et in praeceptis meis non ambulaverunt,
et sabbata mea violaverunt:
post idola enim cor eorum gradiebatur.
17 Et pepercit oculus meus super eos ut
non interficerem eos:
nec consumpsi eos in deserto.
18 Dixi autem ad filios eorum in solitudine:
In praeceptis patrum vestrorum nolite
incedere,
nec iudicia eorum custodiatis, nec in idolis
eorum polluamini:
19 ego Dominus Deus vester:
in praeceptis meis ambulate,
iudicia mea custodite, et facite ea:
20 et sabbata mea sanctificate ut sint signum
inter me et vos,
et sciatis quia ego sum Dominus Deus
vester.
21 Et exacerbaverunt me filii,
in praeceptis meis non ambulaverunt:
et iudicia mea non custodierunt ut facerent ea:
quae cum fecerit homo, vivet in eis:
et sabbata mea violaverunt:
et comminatus sum ut effunderem furorem meum super eos,
et implerem iram meam in eis in deserto.
22 Averti autem manum meam, et feci propter
nomen meum,
ut non violaretur coram Gentibus,
de quibus eieci eos in oculis earum.
23 Iterum levavi manum meam in eos in
solitudine,
ut dispergerem illos in nationes, et ventilarem in terras:
24 eo quod iudicia mea non fecissent,
et praecepta mea reprobassent,
et sabbata mea violassent,
et post idola patrum suorum fuissent
oculi eorum.
25 **Ergo** et ego dedi eis praecepta non bona, XLV.
et iudicia, in quibus non vivent:
26 et pollui eos in muneribus suis
cum offerrent omne, quod aperit vulvam,
propter delicta sua:
et scient quia ego Dominus.
27 Quamobrem loquere ad domum Israel,
fili hominis: et dices ad eos:
Haec dicit Dominus Deus:
Adhuc et in hoc blasphemaverunt me
patres vestri,
cum sprevissent me contemnentes:
28 et induxissem eos in Terram, super quam
levavi manum meam ut darem eis:
viderunt omnem collem excelsum, et omne
lignum nemorosum,
et immolaverunt ibi victimas suas:
et dederunt ibi irritationem oblationis
suae,
et posuerunt ibi odorem suavitatis suae,
et libaverunt libationes suas.
29 Et dixi ad eos: Quid est excelsum, ad
quod vos ingredimini?

XX. 3. numquid] num   8. me audire] *om.* me   10. eduxi eos] *om.* eos   11. faciat homo et vivat   12. esset   19. et iudicia   20. ut sit . . . sciatur . . . sum] *om.*   21. filii isrl   23. in terris   28. oblationis] oblectationis

et vocatum est nomen eius Excelsum usque
ad hanc diem.
30 Propterea dic ad domum Israel: Haec
dicit Dominus Deus:
Certe in via patrum vestrorum vos polluimini,
et post offendicula eorum vos fornicamini:
31 et in oblatione donorum vestrorum, cum
traducitis filios vestros per ignem, vos
polluimini
in omnibus idolis vestris usque hodie:
et ego respondebo vobis domus Israel?
Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non
respondebo vobis.
32 Neque cogitatio mentis vestrae fiet, dicentium:
Erimus sicut Gentes, et sicut cognationes
terrae ut colamus ligna, et lapides.
33 Vivo ego, dicit Dominus Deus,
quoniam in manu forti, et in brachio
extento, et in furore effuso regnabo
super vos.
34 Et educam vos de populis: et congregabo vos de terris, in quibus dispersi
estis,
in manu valida, et in brachio extento,
et in furore effuso regnabo super vos.
35 Et adducam vos in desertum populorum,
et iudicabor vobiscum ibi facie ad faciem.
36 Sicut iudicio contendi adversum patres
vestros in deserto Terrae Aegypti,
sic iudicabo vos, dicit Dominus Deus.
37 Et subiiciam vos sceptro meo, et inducam vos in vinculis foederis.
38 Et eligam de vobis transgressores, et
impios,
et de terra incolatus eorum educam eos,
et in terram Israel non ingredientur:
et scietis quia ego Dominus.
XLVI. 39 **E**t vos domus Israel,
Haec dicit Dominus Deus:
Singuli post idola vestra ambulate, et
servite eis.
Quod si et in hoc non audieritis me,
et nomen meum sanctum pollueritis ultra
in muneribus vestris, et in idolis
vestris:
40 in monte sancto meo, in monte excelso
Israel, ait Dominus Deus,
ibi serviet mihi omnis domus Israel;
omnes, inquam, in terra, in qua placebunt mihi,
et ibi quaeram primitias vestras,
et initium decimarum vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris.
41 In odorem suavitatis suscipiam vos,
cum eduxero vos de populis,
et congregavero vos de terris, in quas
dispersi estis,
et sanctificabor in vobis in oculis nationum.
42 Et scietis quia ego Dominus,
cum induxero vos ad terram Israel,
in Terram, pro qua levavi manum meam,
ut darem eam patribus vestris.
43 Et recordabimini ibi viarum vestrarum,
et omnium scelerum vestrorum, quibus
polluti estis in eis:
et displicebitis vobis in conspectu vestro
in omnibus malitiis vestris, quas fecistis.
44 Et scietis quia ego Dominus, cum benefecero vobis propter nomen meum,
et non secundum vias vestras malas,
neque secundum scelera vestra pessima
domus Israel, ait Dominus Deus.
45 **E**t factus est sermo Domini ad me, dicens: XLV
46 Fili hominis, pone faciem tuam contra
viam Austri,
et stilla ad Africum,
et propheta ad saltum agri meridiani.
47 Et dices saltui meridiano:
Audi verbum Domini: haec dicit Dominus
Deus:
Ecce ego succendam in te ignem,
et comburam in te omne lignum viride,
et omne lignum aridum:
non extinguetur flamma succensionis:
et comburetur in ea omnis facies ab Austro usque ad Aquilonem.
48 Et videbit universa caro quia ego Dominus succendi eam, nec extinguetur.
49 Et dixi: A a a, Domine Deus:
ipsi dicunt de me: Numquid non per
parabolas loquitur iste?

CAPUT XXI.

1 **E**t factus est sermo Domini ad me, dicens: XLV
2 Fili hominis pone faciem tuam ad Ierusalem,
et stilla ad sanctuaria, et propheta contra
humum Israel:
3 et dices terrae Israel:
Haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad te,
et eiiciam gladium meum de vagina sua,
et occidam in te iustum, et impium.
4 Pro eo autem quod occidi in te iustum,
et impium,
idcirco egredietur gladius meus de vagina
sua ad omnem carnem ab Austro usque
ad Aquilonem:
5 ut sciat omnis caro quia ego Dominus
eduxi gladium meum de vagina sua
irrevocabilem.
6 Et tu fili hominis ingemisce
in contritione lumborum, et in amaritudinibus ingemisce coram eis.
7 Cumque dixerint ad te: Quare tu gemis?
dices: Pro auditu: quia venit,
et tabescet omne cor, et dissolventur universae manus,
et infirmabitur omnis spiritus, et per
cuncta genua fluent aquae:
ecce venit, et fiet, ait Dominus Deus.

XX. 29. ad hunc 31. in oblationem . . . transducitis . . . quia ego non 33. et brachio (*item v.* 34.) 36. sicuti . . . Deus] *om.* 38. educam] deducam . . . et terram 44. et non secundum] *om.* et 47. dices] dic 49. aha aha aha
XXI. 4. usque] *om.* 6. ingemesce 7. et ecce

8 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
9 Fili hominis propheta, et dices: Haec dicit Dominus Deus: Loquere:
Gladius, gladius exacutus est, et limatus.
10 Ut caedat victimas, exacutus est: ut splendeat, limatus est:
qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum.
11 Et dedi eum ad levigandum ut teneatur manu:
iste exacutus est gladius, et iste limatus est
ut sit in manu interficientis.
12 Clama, et ulula fili hominis,
quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducibus Israel,
qui fugerant: gladio traditi sunt cum populo meo,
idcirco plaude super femur,
13 quia probatus est: et hoc, cum sceptrum subverterit,
et non erit, dicit Dominus Deus.
14 Tu ergo fili hominis propheta, et percute manu ad manum,
et duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum:
hic est gladius occisionis magnae,
qui obstupescere eos facit, 15 et corde tabescere, et multiplicat ruinas.
In omnibus portis eorum dedi conturbationem
gladii acuti, et limati ad fulgendum, amicti ad caedem.
16 Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram,
quocumque faciei tuae est appetitus.
17 Quin et ego plaudam manu ad manum,
et implebo indignationem meam,
ego Dominus locutus sum.
18 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
19 Et tu fili hominis pone tibi duas vias,
ut veniat gladius regis Babylonis:
de terra una egredientur ambae:
et manu capiet coniecturam,
in capite viae civitatis coniiciet.
20 Viam pones ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon,
et ad Iudam in Ierusalem munitissimam.
21 Stetit enim rex Babylonis in bivio,
in capite duarum viarum,
divinationem quaerens, commiscens sagittas:
interrogavit idola, exta consuluit.
22 Ad dexteram eius facta est divinatio super Ierusalem
ut ponat arietes, ut aperiat os in caede,
ut elevet vocem in ululatu,
ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem,
ut aedificet munitiones.
23 Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum,
et sabbatorum otium imitans:
ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.
24 Idcirco haec dicit Dominus Deus:
Pro eo quod recordati estis iniquitatis vestrae,
et revelastis praevaricationes vestras,
et apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris:
pro eo, inquam, quod recordati estis, manu capiemini.
25 Tu autem profane, impie dux Israel,
cuius venit dies in tempore iniquitatis praefinita:
26 Haec dicit Dominus Deus: Aufer cidarim, tolle coronam:
nonne haec est, quae humilem sublevavit, et sublimem humiliavit?
27 Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam:
et hoc non factum est donec veniret cuius est iudicium, et tradam ei.
28 **Et** tu fili hominis propheta, et dic: XLIX.
Haec dicit Dominus Deus ad filios Ammon, et ad opprobrium eorum,
et dices: Mucro, mucro, evaginate ad occidendum, limate ut interficias, et fulgeas,
29 cum tibi viderentur vana, et divinarentur mendacia:
ut dareris super colla vulneratorum impiorum,
quorum venit dies in tempore iniquitatis praefinita.
30 Revertere ad vaginam tuam in loco, in quo creatus es,
in terra nativitatis tuae iudicabo te,
31 et effundam super te indignationem meam:
in igne furoris mei sufflabo in te,
daboque te in manus hominum insipientium, et fabricantium interitum.
32 Igni eris cibus, sanguis tuus erit in medio terrae,
oblivioni traderis: quia ego Dominus locucutus sum.

CAPUT XXII.

1 **Et** factum est verbum Domini ad me, dicens: L.
2 Et tu fili hominis nonne iudicas, nonne iudicas civitatem sanguinum?
3 Et ostendes ei omnes abominationes suas,
et dices: Haec dicit Dominus Deus:
Civitas effundens sanguinem in medio sui ut veniat tempus eius:
et quae fecit idola contra semetipsam ut pollueretur.
4 In sanguine tuo, qui a te effusus est, deliquisti:
et in idolis tuis, quae fecisti, polluta es:
et appropinquare fecisti dies tuos, et adduxisti tempus annorum tuorum:

XXI. 10. omne] omnem 11. limatus est] *om.* est 17. Quin] quia 19. ambo 20. in Ier. munitiss.] Hierusalem munitissimum 21. exta] extuma 23. imitans⸢ *Quat.* LXXV. *Sequitur fol.* 608. 27. et hoc non] et hoc nunc 29. mendacia, ut dareris] mendacia| non est daemonum divinatio sed dei| iudicium qui perfectae malitiae dedit finem .ut dareris XXII. 2. nonne *bis*] num *bis*

propterea dedi te opprobrium Gentibus,
et irrisionem universis terris.
5 Quae iuxta sunt, et quae procul a te,
triumphabunt de te:
sordida, nobilis, grandis interitu.
LI. 6 **E**cce principes Israel singuli in brachio
suo fuerunt in te ad effundendum sanguinem.
7 Patrem, et matrem contumeliis affecerunt
in te,
advenam calumniati sunt in medio tui,
pupillum et viduam contristaverunt apud te:
8 sanctuaria mea sprevisti, et sabbata mea
polluisti.
9 Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem,
et super montes comederunt in te,
scelus operati sunt in medio tui.
10 Verecundiora patris discooperuerunt in te,
immunditiam menstruatae humiliaverunt
in te.
11 Et unusquisque in uxorem proximi sui
operatus est abominationem,
et socer nurum suam polluit nefarie,
frater sororem suam filiam patris sui oppressit in te.
12 Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem:
usuram, et superabundantiam accepisti,
et avare proximos tuos calumniabaris:
meique oblita es, ait Dominus Deus.
13 Ecce complosi manus meas super avaritiam tuam, quam fecisti,
et super sanguinem, qui effusus est in
medio tui.
14 Numquid sustinebit cor tuum, aut praevalebunt manus tuae in diebus, quos
ego faciam tibi?
ego Dominus locutus sum, et faciam.
15 Et dispergam te in nationes, et ventilabo
te in terras,
et deficere faciam immunditiam tuam a te.
16 Et possidebo te in conspectu Gentium:
et scies quia ego Dominus.
LII. 17 **E**t factum est verbum Domini ad me,
dicens:
18 Fili hominis, versa est mihi domus Israel
in scoriam:
omnes isti aes, et stannum, et ferrum,
et plumbum
in medio fornacis: scoria argenti facti
sunt.
19 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Eo quod versi estis omnes in scoriam,
propterea ecce ego congregabo vos in
medio Ierusalem,
20 congregatione argenti, et aeris, et stanni,
et ferri, et plumbi in medio fornacis:
ut succendam in ea ignem ad conflandum.
sic congregabo in furore meo, et in ira
mea, et requiescam: et conflabo vos.
21 Et congregabo vos, et succendam vos
in igne furoris mei,
et conflabimini in medio eius.
22 Ut conflatur argentum in medio fornacis,
sic eritis in medio eius:
et scietis quia ego Dominus, cum effuderim
indignationem meam super vos.
23 **E**t factum est verbum Domini ad me, dicens: LIII
24 Fili hominis, dic ei: Tu es terra immunda,
et non compluta
in die furoris. 25 Coniuratio prophetarum
in medio eius, sicut leo rugiens, rapiensque praedam,
animas devoraverunt, opes et pretium
acceperunt,
viduas eius multiplicaverunt in medio illius.
26 Sacerdotes eius contempserunt legem meam,
et polluerunt sanctuaria mea:
inter sanctum et profanum non habuerunt
distantiam:
et inter pollutum et mundum non intellexerunt: et a sabbatis meis averterunt
oculos suos,
et coinquinabar in medio eorum.
27 Principes eius in medio illius, quasi lupi
rapientes praedam
ad effundendum sanguinem, et ad perdendas animas, et avare ad sectanda
lucra.
28 Prophetae autem eius liniebant eos absque temperamento,
videntes vana, et divinantes eis mendacium,
dicentes: Haec dicit Dominus Deus, cum
Dominus non sit locutus.
29 Populi terrae calumniabantur calumniam,
et rapiebant violenter:
egenum, et pauperem affligebant,
et advenam opprimebant calumnia absque
iudicio.
30 Et quaesivi de eis virum, qui interponeret
sepem, et staret oppositus contra me
pro terra, ne dissiparem eam: et non
inveni.
31 Et effudi super eos indignationem meam,
in igne irae meae consumpsi eos:
viam eorum in caput eorum reddidi, ait
Dominus Deus.

CAPUT XXIII.

1 **E**t factus est sermo Domini ad me dicens: LIV.
2 Fili hominis, duae mulieres filiae matris
unius fuerunt,
3 et fornicatae sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatae sunt:
ibi subacta sunt ubera earum,
et fractae sunt mammae pubertatis earum.
4 Nomina autem earum Oolla maior, et Ooliba soror eius minor:

XXII. 8. sprevistis . . . polluistis 10. discoperuerunt 18. stannum] stagnum . . . in scoria 19. in medium 20. et stanni et ferri] et ferri et stagni . . . in medium . . . in ea] in eam 21. succendam vos] *om.* vos 22. cum] *om.* 25. rapiensque] capiensque . . . animam dev. inopis (-is *corr. ex* -es) 26. habuere 27. ad sectanda] *om.* ad 30. pro terra] propter terram

XXIII. 1. Et factus est sermo] Et factum est verbum 2. fil. matr. un.] matris unius filiae 4. Oola . . . minor] *om.*

et habui eas, et pepererunt filios, et filias.
Porro earum nomina Samaria Oolla, et Ierusalem Ooliba.
5 Fornicata est igitur super me Oolla,
et insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquantes,
6 vestitos hyacintho, principes, et magistratus, iuvenes cupidinis,
universos equites, ascensores equorum.
7 Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios Assyriorum universos:
et in omnibus, in quos insanivit, in immunditiis eorum polluta est.
8 Insuper et fornicationes suas, quas habuerat in Aegypto, non reliquit:
nam et illi dormierunt cum ea in adolescentia eius,
et illi confregerunt ubera pubertatis eius,
et effuderunt fornicationem suam super eam.
9 Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum,
in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidine.
10 Ipsi discooperuerunt ignominiam eius,
filios, et filias eius tulerunt, et ipsam occiderunt gladio:
et factae sunt famosae mulieres,
et iudicia perpetraverunt in ea.
11 Quod cum vidisset soror eius Ooliba, plusquam illa insanivit libidine:
et fornicationem suam super fornicationem sororis suae
12 ad filios Assyriorum praebuit impudenter,
ducibus, et magistratibus ad se venientibus indutis veste varia,
equitibus qui vectabantur equis, et adolescentibus forma cunctis egregia.
13 Et vidi quod polluta esset via una ambarum.
14 Et auxit fornicationes suas:
cumque vidisset viros depictos in pariete,
imagines Chaldaeorum expressas coloribus,
15 et accinctos balteis renes, et tiaras tinctas in capitibus eorum,
formam ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis,
terraeque Chaldaeorum, in qua orti sunt,
16 insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum,
et misit nuncios ad eos in Chaldaeam.
17 Cumque venissent ad eam filii Babylonis ad cubile mammarum,
polluerunt eam stupris suis,
et polluta est ab eis, et saturata est anima eius ab illis.
18 Denudavit quoque fornicationes suas,
et discooperuit ignominiam suam:
et recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea a sorore eius.
19 Multiplicavit enim fornicationes suas,
recordans dies adolescentiae suae,
quibus fornicata est in Terra Aegypti.
20 Et insanivit libidine super concubitum eorum,
quorum carnes sunt ut carnes asinorum:
et sicut fluxus equorum fluxus eorum.
21 Et visitasti scelus adolescentiae tuae,
quando subacta sunt in Aegypto ubera tua,
et confractae sunt mammae pubertatis tuae.
22 Propterea Ooliba, haec dicit Dominus Deus: LV.
Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te,
de quibus satiata est anima tua:
et congregabo eos adversum te in circuitu,
23 filios Babylonis, et universos Chaldaeos,
nobiles, tyrannosque et principes,
omnes filios Assyriorum, iuvenes forma egregia,
duces, et magistratus universos,
principes principum, et nominatos ascensores equorum:
24 Et venient super te instructi curru, et rota, multitudo populorum:
lorica, et clypeo, et galea armabuntur contra te undique:
et dabo coram eis iudicium, et iudicabunt te iudiciis suis.
25 Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore:
nasum tuum, et aures tuas praecident:
et quae remanserint, gladio concident:
ipsi filios tuos, et filias tuas capient,
et novissimum tuum devorabitur igni.
26 Et denudabunt te vestimentis tuis, et tollent vasa gloriae tuae.
27 Et requiescere faciam scelus tuum de te,
et fornicationem tuam de Terra Aegypti:
nec levabis oculos tuos ad eos,
et Aegypti non recordaberis amplius.
28 Quia haec dicit Dominus Deus: Ecce ego tradam te
in manus eorum, quos odisti, in manus, de quibus satiata est anima tua.
29 Et agent tecum in odio, et tollent omnes labores tuos,
et dimittent te nudam, et ignominia plenam,
et revelabitur ignominia fornicationum tuarum,
scelus tuum, et fornicationes tuae. 30 Fecerunt haec tibi
quia fornicata es post Gentes, inter quas polluta es in idolis earum.
31 In via sororis tuae ambulasti,
et dabo calicem eius in manu tua.
32 Haec dicit Dominus Deus:
Calicem sororis tuae bibes profundum, et latum:
eris in derisum, et in subsannationem, quae est capacissima.
33 Ebrietate, et dolore repleberis:
calice moeroris, et tristitiae,
calice sororis tuae Samariae.

XXIII. 5. Oola super me 7. et electos 8. dormierant . . . confregerant . . . effuderant 9. libidinem 10. discoperuerunt . . . mulieres famosae . . . perpetrarunt 12. vectebantur 16. et insanivit 20. concubitu 21. confractae mammae 25. filios tuos] *om.* tuos 29. et revelabitur] *om.* et 30. earum] eorum 32. et subsann.

34 Et bibes illum, et epotabis usque ad faeces,
et fragmenta eius devorabis,
et ubera tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.
35 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Quia oblita es mei, et proiecisti me post corpus tuum,
tu quoque porta scelus tuum, et fornicationes tuas.
36 Et ait Dominus ad me, dicens:
Fili hominis numquid iudicas Oollam, et Oolibam,
et annuncias eis scelera earum?
37 Quia adulteratae sunt, et sanguis in manibus earum,
et cum idolis suis fornicatae sunt:
insuper et filios suos, quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum.
38 Sed et hoc fecerunt mihi:
Polluerunt sanctuarium meum in die illa,
et sabbata mea profanaverunt.
39 Cumque immolarent filios suos idolis suis,
et ingrederentur sanctuarium meum in die illa ut pollucrent illud:
etiam haec fecerunt in medio domus meae.
40 Miserunt ad viros venientes de longe, ad quos nuncium miserant:
itaque ecce venerunt: quibus te lavisti,
et circumlinisti stibio oculos tuos, et ornata es mundo muliebri.
41 Sedisti in lecto pulcherrimo,
et mensa ornata est ante te:
thymiama meum, et unguentum meum posuisti super eam.
42 Et vox multitudinis exultantis erat in ea:
et in viris, qui de multitudine hominum adducebantur,
et veniebant de deserto,
posuerunt armillas in manibus eorum,
et coronas speciosas in capitibus eorum.
43 Et dixi ei, quae attrita est in adulteriis:
Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam haec.
44 Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem:
sic ingrediebantur ad Oollam, et Oolibam mulieres nefarias.
45 Viri ergo iusti sunt: hi iudicabunt eas iudicio adulterarum,
et iudicio effundentium sanguinem:
quia adulterae sunt, et sanguis in manibus earum.
LVI. 46 **H**aec enim dicit Dñus Deus:
Adduc ad eas multitudinem, et trade eas in tumultum, et in rapinam:
47 et lapidentur lapidibus populorum,
et confodiantur gladiis eorum:
filios, et filias earum interficient,
et domos earum igne succendent.
48 Et auferam scelus de terra,
et discent omnes mulieres ne faciant secundum scelus earum.
49 Et dabunt scelus vestrum super vos,
et peccata idolorum vestrorum portabitis:
et scietis quia ego Dominus Deus.

CAPUT XXIV.

1 **E**t factum est verbum Domini ad me LVII.
in anno nono, in mense decimo, decima die mensis, dicens:
2 Fili hominis scribe tibi nomen diei huius,
in qua confirmatus est rex Babylonis adversum Ierusalem hodie.
3 Et dices per proverbium ad domum irritatricem parabolam,
et loquéris ad eos: Haec dicit Dominus Deus:
Pone ollam: pone, inquam, et mitte in eam aquam.
4 Congere frusta eius in eam,
omnem partem bonam, femur et armum, electa et ossibus plena.
5 Pinguissimum pecus assume,
compone quoque strues ossium sub ea:
efferbuit coctio eius, et discocta sunt ossa illius in medio eius.
6 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Vae civitati sanguinum, ollae, cuius rubigo in ea est,
et rubigo eius non exivit de ea:
per partes et per partes suas eiice eam,
non cecidit super eam sors.
7 Sanguis enim eius in medio eius est,
super limpidissimam petram effudit illum:
non effudit illum super terram ut possit operiri pulvere.
8 Ut superinducerem indignationem meam,
et vindicta ulciscerer:
dedi sanguinem eius super petram limpidissimam ne operiretur.
9 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Vae civitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram.
10 Congere ossa, quae igne succendam:
consumentur carnes, et coquetur universa compositio, et ossa tabescent.
11 Pone quoque eam super prunas vacuam, ut incalescat, et liquefiat aes eius:
et confletur in medio eius inquinamentum eius, et consumatur rubigo eius:
12 multo labore sudatum est,
et non exivit de ea nimia rubigo eius, neque per ignem.
13 Immunditia tua execrabilis: quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus tuis:
sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te.
14 **E**go Dominus locutus sum: Veniet, et faciam: LVIII.
non transeam, nec parcam, nec placabor:
iuxta vias tuas, et iuxta adinventiones tuas iudicabo te, dicit Dominus.

XXIII. 35. porta] portabis 36. Oolam (*item v.* 44.) 37. adulterae 40. nuntios . . . circumlinisti stibio] circumlevisti stibio (*sed* stibio *ex* tibi *restitutum*) 41. ornata] ordinata 42. eorum] earum 46. in rapinas
XXIV. 1. die] *om.* 3. in eam] in ea 4. in eam] in ea . . . et ossibus] *om.* et 5. strues ossium] struices ossuum 6. robigo 7. effudit *priore loco*] fudit 8. meam] *om.* 10. in igne 12. exibit 14. veni

15 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
16 Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga:
et non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymae tuae.
17 Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies:
corona tua circumligata sit tibi, et calceamenta tua erunt in pedibus tuis,
nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.
18 Locutus sum ergo ad populum mane, et mortua est uxor mea vespere:
fecique mane sicut praeceperat mihi.
19 Et dixit ad me populus: Quare non indicas nobis quid ista significent, quae tu facis?
20 Et dixi ad eos: Sermo Domini factus est ad me, dicens:
21 Loquere domui Israel: Haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego polluam sanctuarium meum,
superbiam imperii vestri, et desiderabile oculorum vestrorum,
et super quo pavet anima vestra:
filii vestri, et filiae vestrae, quas reliquistis, gladio cadent.
22 Et facietis sicut feci:
Ora amictu non velabitis, et cibos lugentium non comedetis.
23 Coronas habebitis in capitibus vestris,
et calceamenta in pedibus:
non plangetis neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris,
et unusquisque gemet ad fratrem suum.
24 Eritque Ezechiel vobis in portentum:
iuxta omnia, quae fecit, facietis cum venerit istud:
et scietis quia ego Dominus Deus.
25 Et tu fili hominis ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem eorum,
et gaudium dignitatis, et desiderium oculorum eorum,
super quo requiescunt animae eorum,
filios, et filias eorum:
26 in die illa cum venerit fugiens ad te, ut annunciet tibi:
27 in die, inquam, illa aperietur os tuum cum eo, qui fugit:
et loquéris, et non silebis ultra:
erisque eis in portentum, et scietis quia ego Dominus.

CAPUT XXV.

X. 1 **Et** factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis pone faciem tuam contra filios Ammon, et prophetabis de eis.
3 Et dices filiis Ammon: Audite verbum Domini Dei:
Haec dicit Dominus Deus:
Pro eo quod dixisti: Euge, euge super sanctuarium meum, quia pollutum est:
et super terram Israel, quoniam desolata est:
et super domum Iuda, quoniam ducti sunt in captivitatem:
4 idcirco ego tradam te filiis orientalibus in hereditatem,
et collocabunt caulas suas in te,
et ponent in te tentoria sua:
ipsi comedent fruges tuas: et ipsi bibent lac tuum.
5 Daboque Rabbath in habitaculum camelorum,
et filios Ammon in cubile pecorum:
et scietis quia ego Dominus.
6 Quia haec dicit Dominus Deus:
Pro eo quod plausisti manu, et percussisti pede,
et gavisa es ex toto affectu super terram Israel:
7 idcirco ecce ego extendam manum meam super te,
et tradam te in direptionem Gentium,
et interficiam te de populis, et perdam de terris, et conteram:
et scies quia ego Dominus.
8 **Haec** dicit Dominus Deus: LX.
Pro eo quod dixerunt Moab, et Seir:
Ecce sicut omnes Gentes, domus Iuda:
9 idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus,
de civitatibus, inquam, eius, et de finibus eius
inclytas terrae Bethiesimoth, et Beelmeon, et Cariathaim,
10 filiis Orientis cum filiis Ammon,
et dabo eam in hereditatem:
ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in Gentibus.
11 Et in Moab faciam iudicia: et scient quia ego Dominus.
12 Haec dicit Dominus Deus:
Pro eo quod fecit Idumaea ultionem
ut se vindicaret de filiis Iuda,
peccavitque delinquens, et vindictam expetivit de eis:
13 idcirco haec dicit Dominus Deus:
Extendam manum meam super Idumaeam,
et auferam de ea hominem, et iumentum,
et faciam eam desertam ab Austro:
et qui sunt in Dedan, gladio cadent.
14 Et dabo ultionem meam super Idumaeam
per manum populi mei Israel:
et facient in Edom iuxta iram meam, et furorem meum:
et scient vindictam meam, dicit Dominus Deus.
15 Haec dicit Dominus Deus:
Pro eo quod fecerunt Palaestini vindictam,
et ulti se sunt toto auimo, interficientes,
et implentes inimicitias veteres:

XXIV. 16. neque fluent] et non fluent 17. ingemesce 18. ergo] ego 21. et filii . . . vestrae] *om.* 23. plangebitis 24. Hiezechiel . . . Deus] *om.* 25. qua] quo . . . oculorum meorum

XXV. 3. desolata est] polluta est 5. pecorum] porcorum 7. scietis . . Dominus] dominus deus 9. ecce] *om.* . . . Bethsimoth 10. filios orientis . . ultr. mem.] memoria ultra 13. desertum . . . daedan

16 proptera haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego extendam manum meam super Palaestinos,
et interficiam interfectores,
et perdam reliquias maritimae regionis:
17 faciamque in eis ultiones magnas arguens in furore:
et scient quia ego Dominus, cum dedero vindictam meam super eos.

CAPUT XXVI.

LXI. 1 Et factum est in undecimo anno, prima mensis,
factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis, pro eo quod dixit Tyrus de Ierusalem: Euge
confractae sunt portae populorum,
conversa est ad me: implebor, deserta est.
3 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego super te Tyre,
et ascendere faciam ad te gentes multas,
sicut ascendit mare fluctuans.
4 Et dissipabunt muros Tyri, et destruent turres eius:
et radam pulverem eius de ea,
et dabo eam in limpidissimam petram.
5 Siccatio sagenarum erit in medio maris,
quia ego locutus sum, ait Dominus Deus:
et erit in direptionem Gentibus.
6 Filiae quoque eius, quae sunt in agro, gladio interficientur:
et scient quia ego Dominus.
7 Quia haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ab Aquilone
regem regum, cum equis, et curribus, et equitibus, et coetu, populoque magno.
8 Filias tuas, quae sunt in agro, gladio interficiet:
et circumdabit te munitionibus,
et comportabit aggerem in gyro: et elevabit contra te clypeum.
9 Et vineas, et arietes temperabit in muros tuos,
et turres tuas destruet in armatura sua.
10 Inundatione equorum eius operiet te pulvis eorum:
a sonitu equitum, et rotarum, et curruum movebuntur muri tui,
cum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatae.
11 Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas:
populum tuum gladio caedet,
et statuae tuae nobiles in terram corruent.
12 Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas:
et destruent muros tuos, et domos tuas praeclaras subvertent:
et lapides tuos, et ligna tua, et pulverem tuum in medio aquarum ponent.
13 Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum,
et sonitus cithararum tuarum non audietur amplius.
14 Et dabo te in limpidissimam petram, siccatio sagenarum eris,
nec aedificaberis ultra: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.
15 Haec dicit Dominus Deus Tyro:
Numquid non a sonitu ruinae tuae,
et gemitu interfectorum tuorum
cum occisi fuerint, in medio tui commovebuntur insulae?
16 Et descendent de sedibus suis omnes principes maris:
et auferent exuvias suas, et vestimenta sua varia abiicient, et induentur stupore:
in terra sedebunt, et attoniti super repentino casu tuo admirabuntur.
17 Et assumentes super te lamentum, dicent tibi:
Quomodo peristi, quae habitas in mari, urbs inclyta,
quae fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis,
quos formidabant universi?
18 Nunc stupebunt naves in die pavoris tui:
et turbabuntur insulae in mari, eo quod nullus egrediatur ex te.
19 Quia haec dicit Dominus Deus:
Cum dedero te urbem desolatam sicut civitates, quae non habitantur:
et adduxero super te abyssum, et operuerint te aquae multae:
20 et detraxero te cum his, qui descendunt in lacum ad populum sempiternum,
et collocavero te in terra novissima,
sicut solitudines veteres cum his, qui deducuntur in lacum, ut non habiteris:
porro cum dedero gloriam in terra viventium,
21 in nihilum redigam te, et non eris,
et requisita non invenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXVII.

1 Et factum est verbum Domini ad me, dicens: LXII.
2 Tu ergo fili hominis assume super Tyrum lamentum:
3 et dices Tyro, quae habitat in introitu maris,
negotiationi populorum ad insulas multas:
Haec dicit Dominus Deus:
O Tyre, tu dixisti: Perfecti decoris ego sum, 4 et in corde maris sita.
Finitimi tui, qui te aedificaverunt, impleverunt decorem tuum:
5 abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris:
cedrum de Libano tulerunt ut facerent tibi malum.
6 Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos:

XXVI. 8. elevabit] levabit 10. equitum] equorum . . . cum] dum . . . per portas . . . introitus 14. ait] dicit 20. porro dedero 21. ultra] ultra ultra
XXVII. 3. negotiationi] negotia . . . et tu dixisti

et transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico,
et praetoriola de insulis Italiae.
7 Byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum ut poneretur in malo:
hyacinthus, et purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum.
8 Habitatores Sidonis, et Aradii fuerunt remiges tui:
sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.
9 Senes Giblii, et prudentes eius
habuerunt nautas ad ministerium
variae supellectilis tuae:
omnes naves maris, et nautae earum fuerunt in populo negotiationis tuae.
10 Persae, et Lydii, et Libyes erant in exercitu tuo
viri bellatores tui: clypeum, et galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo.
11 Filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu:
sed et Pigmaei, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum:
ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.
12 Carthaginenses negotiatores tui, a multitudine cunctarum divitiarum,
argento, ferro, stanno, plumboque repleverunt nundinas tuas.
13 Graecia, Thubal, et Mosoch, ipsi institores tui:
mancipia, et vasa aerea advexerunt populo tuo.
14 De domo Thogorma, equos, et equites, et mulos adduxerunt
ad forum tuum. 15 Filii Dedan negotiatores tui: insulae multae negotiatio manus tuae:
dentes eburneos, et hebeninos commutaverunt in pretio tuo.
16 Syrus negotiator tuus
propter multitudinem operum tuorum,
gemmam, et purpuram, et scutulata, et byssum, et sericum, et chodchod proposuerunt in mercatu tuo.
17 Iuda et terra Israel ipsi institores tui in frumento primo,
balsamum, et mel, et oleum, et resinam proposuerunt in nundinis tuis.
18 Damascenus negotiator tuus
in multitudine operum tuorum,
in multitudine diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi.
19 Dan, et Graecia, et Mosel in nundinis tuis
proposuerunt ferrum fabrefactum:
stacte et calamus in negotiatione tua.
20 Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum.
21 Arabia, et universi principes Cedar,
ipsi negotiatores manus tuae:
cum agnis, et arietibus, et hoedis venerunt ad te negotiatores tui.
22 Venditores Saba, et Reema, ipsi negotiatores tui:
cum universis primis aromatibus, et lapide pretioso, et auro, quod proposuerunt in mercatu tuo.
23 Haran, et Chene, et Eden negotiatores tui:
Saba, Assur, et Chelmad venditores tui.
24 Ipsi negotiatores tui multifariam
involucris hyacinthi, et polymitorum, gazarumque pretiosarum,
quae obvolutae, et astrictae erant funibus:
cedros quoque habebant in negotiationibus tuis.
25 Naves maris, principes tui in negotiatione tua:
et repleta es, et glorificata nimis in corde maris.
26 In aquis multis adduxerunt te remiges tui:
ventus auster contrivit te in corde maris.
27 Divitiae tuae, et thesauri tui, et multiplex instrumentum tuum,
nautae tui et gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam, et populo tuo praeerant:
viri quoque bellatores tui, qui erant in te
cum universa multitudine tua, quae est in medio tui:
cadent in corde maris in die ruinae tuae.
28 A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes:
29 et descendent de navibus suis omnes, qui tenebant remum:
nautae, et universi gubernatores maris in terra stabunt:
30 et eiulabunt super te voce magna, et clamabunt amare:
et superiacient pulverem capitibus suis,
et cinere conspergentur.
31 Et radent super te calvitium, et accingentur ciliciis:
et plorabunt te in amaritudine animae ploratu amarissimo.
32 Et assument super te carmen lugubre, et plangent te:
Quae est ut Tyrus, quae obmutuit in medio maris?
33 Quae in exitu negotiationum tuarum de mari implesti populos multos:
in multitudine divitiarum tuarum,
et populorum tuorum ditasti reges terrae.
34 Nunc contrita es a mari, in profundis aquarum
opes tuae, et omnis multitudo tua, quae erat in medio tui, ceciderunt.
35 Universi habitatores insularum obstupuerunt super te:
et reges earum omnes tempestate perculsi mutaverunt vultus.
36 Negotiatores populorum sibilaverunt super te:
ad nihilum deducta es, et non eris usque in perpetuum.

XXVII. 6. et transtra] *om.* et 9. Giblii] bibli 10. Lydi et Lybies 12. Carthaginienses . . . stanno] stagno 13. ipsi institores] institutores 14. Thorgoma 15. Dadan 16. et purpuram] purpuream . . . scutulata] scutula 17. institutores 19. Mozel . . . stacten 20. Dadan institutores 23. Aran . . . Eden] Teden . . . Asur (*sed. corr.* Assur) Chelma 30. heiulabunt

CAPUT XXVIII.

LXIII. 1 Et factus est sermo Domini ad me dicens:
2 Fili hominis, dic principi Tyri: Haec dicit Dominus Deus:
Eo quod elevatum est cor tuum, et dixisti:
Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi in corde maris:
cum sis homo, et non Deus,
et dedisti cor tuum quasi cor Dei.
3 Ecce sapientior es tu Daniele:
omne secretum non est absconditum a te.
4 In sapientia et prudentia tua fecisti tibi fortitudinem:
et acquisisti aurum, et argentum in thesauris tuis.
5 In multitudine sapientiae tuae, et in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem:
et elevatum est cor tuum in robore tuo.
6 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Eo quod elevatum est cor tuum quasi cor Dei:
7 idcirco ecce ego adducam super te alienos robustissimos Gentium:
et nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiae tuae,
et polluent decorem tuum.
8 Interficient, et detrahent te:
et morieris in interitu occisorum in corde maris.
9 Numquid dicens loquéris: Deus ego sum, coram interficientibus te:
cum sis homo, et non Deus, in manu occidentium te?
10 Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum:
quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.
11 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis leva planctum super regem Tyri:
12 et dices ei: Haec dicit Dominus Deus:
Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore,
13 in deliciis paradisi Dei fuisti:
omnis lapis pretiosus operimentum tuum:
sardius, topazius, et iaspis,
chrysolithus, et onyx, et beryllus,
sapphirus, et carbunculus, et smaragdus:
aurum opus decoris tui: et foramina tua in die, qua conditus es, praeparata sunt.
14 Tu cherub extentus, et protegens,
et posui te in monte sancto Dei,
in medio lapidum ignitorum ambulasti.
15 Perfectus in viis tuis a die conditionis tuae,
donec inventa est iniquitas in te.
16 In multitudine negotiationis tuae repleta sunt interiora tua iniquitate,
et peccasti: et eieci te de monte Dei,
et perdidi te o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.
17 Et elevatum est cor tuum in decore tuo:
perdidisti sapientiam tuam in decore tuo,
in terram proieci te: ante faciem regum dedi te ut cernerent te.
18 In multitudine iniquitatum tuarum,
et iniquitate negotiationis tuae polluisti sanctificationem tuam:
producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te,
et dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium videntium te.
19 Omnes, qui viderint te in Gentibus, obstupescent super te:
nihili factus es, et non eris in perpetuum.
20 Et factus est sermo Domini ad me, dicens: L[illegible]
21 Fili hominis pone faciem tuam contra Sidonem:
et prophetabis de ea, 22 et dices: Haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad te Sidon, et glorificabor in medio tui:
et scient quia ego Dominus,
cum fecero in ea iudicia, et sanctificatus fuero in ea.
23 Et immittam ei pestilentiam, et sanguinem in plateis eius:
et corruent interfecti in medio eius gladio per circuitum:
et scient quia ego Dominus.
24 Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis, et spina dolorem inferens
undique per circuitum eorum, qui adversantur eis:
et scient quia ego Dominus Deus.
25 Haec dicit Dominus Deus: L[illegible]
Quando congregavero domum Israel de populis, in quibus dispersi sunt,
sanctificabor in eis coram Gentibus:
et habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Iacob.
26 Et habitabunt in ea securi:
et aedificabunt domos, et plantabunt vineas, et habitabunt confidenter,
cum fecero iudicia in omnibus, qui adversantur eis per circuitum:
et scient quia ego Dominus Deus eorum.

CAPUT XXIX.

1 In anno decimo, decimo mense, undecima die mensis, L[illegible]
factum est verbum Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis pone faciem tuam contra Pharaonem regem Aegypti,
et prophetabis de eo, et de Aegypto universa:
3 loquere, et dices: Haec dicit Dominus Deus:

XXVIII. 2. sedi] sedeo 3. Danihele 9. in interitu] *om.* in 13. tophadius . . . beryllius 16. protegens] procedens 17. et elevatum] *om.* et 19. nihili] nihil 24. domus 26. et plant.] plantabuntque
XXIX. 1. in decimo mense . . . die] *om.*

Ecce ego ad te Pharao rex Aegypti,
draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum,
et dicis: Meus est fluvius, et ego feci memetipsum.
4 Et ponam frenum in maxillis tuis:
et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis:
et extraham te de medio fluminum tuorum,
et universi pisces tui squamis tuis adhaerebunt.
5 Et proiiciam te in desertum, et omnes pisces fluminis tui:
super faciem terrae cades, non colligéris, neque congregaberis:
bestiis terrae, et volatilibus caeli dedi te ad devorandum.
6 Et scient omnes habitatores Aegypti quia ego Dominus:
pro eo quod fuisti baculus arundineus domui Israel.
7 Quando apprehenderunt te manu, et confractus es,
et lacerasti omnem humerum eorum:
et innitentibus eis super te, comminutus es,
et dissolvisti omnes renes eorum.
8 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego adducam super te gladium:
et interficiam de te hominem, et iumentum.
9 Et erit Terra Aegypti in desertum, et in solitudinem: et scient quia ego Dominus:
pro eo quod dixeris: Fluvius meus est, et ego feci eum.
10 Idcirco ecce ego ad te, et ad flumina tua:
daboque Terram Aegypti in solitudines, gladio dissipatam,
a turre Syenes, usque ad terminos Aethiopiae.
11 Non pertransibit eam pes hominis, neque pes iumenti gradietur in ea: et non habitabitur quadraginta annis.
12 Daboque Terram Aegypti desertam in medio terrarum desertarum,
et civitates eius in medio urbium subversarum,
et erunt desolatae quadraginta annis:
et dispergam Aegyptios in nationes, et ventilabo eos in terras.
13 Quia haec dicit Dominus Deus:
Post finem quadraginta annorum congregabo Aegyptum de populis, in quibus dispersi fuerant.
14 Et reducam captivitatem Aegypti, et collocabo eos in terra Phathures, in terra nativitatis suae:
et erunt ibi in regnum humile:
15 Inter cetera regna erit humillima,
et non elevabitur ultra super nationes,
et imminuam eos ne imperent Gentibus.
16 Neque erunt ultra domui Israel in confidentia,
docentes iniquitatem, ut fugiant, et sequantur eos:
et scient quia ego Dominus Deus.
17 Et factum est in vigesimo et septimo anno, in primo, in una mensis: LXVII.
factum est verbum Domini ad me dicens:
18 Fili hominis Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum:
omne caput decalvatum, et omnis humerus depilatus est:
et merces non est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro
pro servitute, qua servivit mihi adversus eam.
19 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in Terra Aegypti:
et accipiet multitudinem eius, et depraedabitur manubias eius,
et diripiet spolia eius: et erit merces exercitui illius,
20 et operi, quo servivit adversus eam:
dedi ei Terram Aegypti, pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.
21 In die illo pullulabit cornu domui Israel,
et tibi dabo apertum os in medio eorum:
et scient quia ego Dominus.

CAPUT XXX.

1 Et factum est verbum Domini ad me, dicens: LXVIII.
2 Fili hominis propheta, et dic: Haec dicit Dominus Deus:
Ululate, vae, vae diei: 3 quia iuxta est dies, et appropinquat dies Domini:
dies nubis, tempus Gentium erit.
4 Et veniet gladius in Aegyptum: et erit pavor in Aethiopia,
cum ceciderint vulnerati in Aegypto,
et ablata fuerit multitudo illius,
et destructa fundamenta eius.
5 Aethiopia, et Libya, et Lydi, et omne reliquum vulgus,
et Chub, et filii terrae foederis, cum eis gladio cadent.
6 Haec dicit Dominus Deus:
Et corruent fulcientes Aegyptum, et destruetur superbia imperii eius:
a turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum.
7 Et dissipabuntur in medio terrarum desolatarum,
et urbes eius in medio civitatum desertarum erunt.
8 Et scient quia ego Dominus:
cum dedero ignem in Aegypto,
et attriti fuerint omnes auxiliatores eius.

XXIX. 6. domus 9. et solitudinem . . . pro] *om.* . . . dixerit . . . eum] *om.* 13. fuerunt 14. Et reducam capt. Aeg.] *om.* . . . Fatures. 15. regna cetera 18. adversum eam 19. depraedabitur 20. quo serv. adversus eam] pro quo serv. adversum eum . . . laboraverunt 21. domus . . . quia] quoniam

XXX. 3. adpropinquavit 4. et ablata fuerit multitudo illius] et reducam captivitatem Aegypti *(sic loco non suo versum* 29, 14 *ponens)* 5. Lybia et Lydii 6. fulcientes] fugientes . . . Syenes . . . Deus] *om.* 7. desertarum] desolatarum 8. quia] quoniam . . . in Aegyptum

9 In die illa egredientur nuncii a facie mea in trieribus
ad conterendam Aethiopiae confidentiam,
et erit pavor in eis in die Aegypti, quia absque dubio veniet.
10 Haec dicit Dominus Deus:
cessare faciam multitudinem Aegypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis.
11 Ipse et populus eius cum eo
fortissimi Gentium adducentur ad disperdendam terram:
et evaginabunt gladios suos super Aegyptum:
et implebunt terram interfectis.
12 Et faciam alveos fluminum aridos,
et tradam terram in manus pessimorum:
et dissipabo terram, et plenitudinem eius manu alienorum,
ego Dominus locutus sum.
13 Haec dicit Dominus Deus:
Et disperdam simulacra, et cessare faciam idola de Memphis:
et dux de Terra Aegypti non erit amplius:
et dabo terrorem in Terra Aegypti.
14 Et disperdam terram Phathures,
et dabo ignem in Taphnis, et faciam iudicia in Alexandria.
15 Et effundam indignationem meam super Pelusium robur Aegypti,
et interficiam multitudinem Alexandriae,
16 et dabo ignem in Aegypto:
quasi parturiens dolebit Pelusium, et Alexandria erit dissipata,
et in Memphis angustiae quotidianae.
17 Iuvenes Heliopoleos, et Bubasti gladio cadent,
et ipsae captivae ducentur.
18 Et in Taphnis nigrescet dies,
cum contrivero ibi sceptra Aegypti,
et defecerit in ea superbia potentiae eius:
ipsam nubes operiet, filiae autem eius in captivitatem ducentur.
19 Et iudicia faciam in Aegypto:
et scient quia ego Dominus.
LXIX. 20 **E**t factum est in undecimo anno, in primo mense, in septima mensis,
factum est verbum Domini ad me, dicens:
21 Fili hominis brachium Pharaonis regis Aegypti confregi:
et ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas,
ut ligaretur pannis, et fasciaretur linteolis,
ut recepto robore posset tenere gladium.
22 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad Pharaonem regem Aegypti,
et comminuam brachium eius forte, sed confractum:
et deiiciam gladium de manu eius:
23 et dispergam Aegyptum in Gentibus, et ventilabo eos in terris.
24 Et confortabo brachia regis Babylonis,
daboque gladium meum in manu eius:
et confringam brachia Pharaonis,
et gement gemitibus interfecti coram facie eius.
25 Et confortabo brachia regis Babylonis,
et brachia Pharaonis concident:
et scient quia ego Dominus,
cum dedero gladium meum in manu regis Babylonis,
et extenderit eum super Terram Aegypti.
26 Et dispergam Aegyptum in nationes,
et ventilabo eos in terras,
et scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXI.

1 **E**t factum est in anno undecimo, tertio mense, una mensis, LII
factum est verbum Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis dic Pharaoni regi Aegypti, et populo eius:
Cui similis factus es in magnitudine tua?
3 Ecce Assur quasi cedrus in Libano,
pulcher ramis, et frondibus nemorosus, excelsusque altitudine,
et inter condensas frondes elevatum est cacumen eius.
4 Aquae nutrierunt illum, abyssus exaltavit illum:
flumina eius manabant in circuitu radicum eius,
et rivos suos emisit ad universa ligna regionis.
5 Propterea elevata est altitudo eius super omnia ligna regionis:
et multiplicata sunt arbusta eius,
et elevati sunt rami eius prae aquis multis.
6 Cumque extendisset umbram suam, in ramis eius fecerunt nidos omnia volatilia caeli,
et sub frondibus eius genuerunt omnes bestiae saltuum,
et sub umbraculo illius habitabat coetus Gentium plurimarum.
7 Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, et in dilatatione arbustorum suorum:
erat enim radix illius iuxta aquas multas.
8 Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei,
abietes non adaequaverunt summitatem eius,
et platani non fuerunt aequae frondibus illius:
omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, et pulchritudini eius.
9 Quoniam speciosum feci eum, et multis, condensisque frondibus:
et aemulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quae erant in paradiso Dei.
10 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Pro eo quod sublimatus est in altitudine,
et dedit summitatem suam virentem atque condensam,

XXX. 10. et cessare 12. in manus] in manu . . . manu] in manu 13. de terra] terrae 14. Phatures . . . in Alexandriam 16. in (*sed punctis notatur*) Aegyptum 17. Eliupuleos 18. Taphnis] Thamnis . . . in captivitate 19. faciam iudicia 20. mense] *om.* 21. brach. Pharao . . . ut ligaretur] et ligaretur . . . fasciaretur] farciretur . . . ut rec.] et rec. 22. ad Pharao 25. Babylonis∫ *Quat.* LXXVI. *Sequitur fol.* 616. 26. in terris

XXXI. 1. in undecimo anno, mense tertio 7. Eratque] et erat

et elevatum est cor eius in altitudine sua:
11 tradidi eum in manu fortissimi Gentium,
faciens faciet ei:
iuxta impietatem eius eieci eum.
12 Et succident eum alieni, et crudelissimi
nationum:
et proiicient eum super montes,
et in cunctis convallibus corruent rami eius,
et confringentur arbusta eius in universis
rupibus terrae:
et recedent de umbraculo eius omnes populi terrae, et relinquent eum.
13 In ruina eius habitaverunt omnia volatilia caeli,
et in ramis eius fuerunt universae bestiae
regionis.
14 Quam ob rem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum,
nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa,
nec stabunt in sublimitate sua omnia,
quae irrigantur aquis:
quia omnes traditi sunt in mortem ad
terram ultimam
in medio filiorum hominum ad eos, qui
descendunt in lacum.
15 Haec dicit Dominus Deus: In die quando
descendit ad inferos, induxi luctum,
operui eum abysso: et prohibui flumina
eius, et coërcui aquas multas:
contristatus est super eum Libanus, et
omnia ligna agri concussa sunt.
16 A sonitu ruinae eius commovi Gentes,
cum deducerem eum ad infernum cum his,
qui descendebant in lacum:
et consolata sunt in terra infima omnia
ligna voluptatis
egregia, atque praeclara in Libano, universa quae irrigabantur aquis.
17 Nam et ipsi cum eo descendent in infernum ad interfectos gladio:
et brachium uniuscuiusque sedebit sub
umbraculo eius in medio nationum.
18 Cui assimilatus es o inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad
terram ultimam:
in medio incircumcisorum dormies, cum
eis, qui interfecti sunt gladio,
ipse est Pharao, et omnis multitudo eius,
dicit Dominus Deus.

CAPUT XXXII.

1 **Et** factum est, duodecimo anno, in mense
duodecimo, in una mensis,
factum est verbum Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis assume lamentum super Pharaonem regem Aegypti, et dices ad eum:
Leoni Gentium assimilatus es, et draconi,
qui est in mari:
et ventilabas cornu in fluminibus tuis:
et conturbabas aquas pedibus tuis, et
conculcabas flumina earum.
3 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum,
et extraham te in sagena mea.
4 Et proiiciam te in terram, super faciem
agri abiiciam te:
et habitare faciam super te omnia volatilia caeli,
et saturabo de te bestias universae terrae.
5 Et dabo carnes tuas super montes,
et implebo colles tuos sanie tua.
6 Et irrigabo terram foetore sanguinis tui
super montes,
et valles implebuntur ex te.
7 Et operiam, cum extinctus fueris, caelum,
et nigrescere faciam stellas eius:
solem nube tegam, et luna non dabit lumen
suum.
8 Omnia luminaria caeli moerere faciam
super te:
et dabo tenebras super terram tuam, dicit
Dominus Deus, cum ceciderint vulnerati tui in medio terrae, ait Dominus
Deus.
9 Et irritabo cor populorum multorum
cum induxero contritionem tuam in Gentibus super terras, quas nescis:
10 et stupescere faciam super te populos
multos:
et reges eorum horrore nimio formidabunt super te,
cum volare coeperit gladius meus super
facies eorum:
et obstupescent repente singuli pro anima
sua in die ruinae tuae.
11 Quia haec dicit Dominus Deus:
Gladius regis Babylonis veniet tibi,
12 in gladiis fortium deiiciam multitudinem
tuam:
inexpugnabiles omnes Gentes hae:
et vastabunt superbiam Aegypti, et dissipabitur multitudo eius.
13 Et perdam omnia iumenta eius, quae erant
super aquas plurimas:
et non conturbabit eas pes hominis ultra,
neque ungula iumentorum turbabit eas.
14 Tunc purissimas reddam aquas eorum,
et flumina eorum quasi oleum adducam,
ait Dominus Deus:
15 Cum dedero Terram Aegypti desolatam:
deseretur autem terra a plenitudine sua,
quando percussero omnes habitatores eius:
et scient quia ego Dominus.
16 Planctus est, et plangent eum:
filiae Gentium plangent eum:
super Aegyptum, et super multitudinem
eius plangent eum, ait Dominus Deus.
17 **Et** factum est in duodecimo anno, in LXXI.
quintadecima mensis,
factum est verbum Domini ad me, dicens:
18 Fili hominis cane lugubre super multitudinem Aegypti: et detrahe eam
ipsam, et filias Gentium robustarum ad

XXXI. 14. sublimitate eorum 16. descendunt ... infima] infirma 17. cum eo] cum ea ... in infernum] ad infern. 18. cum eis] cum his

XXXII. 2. super Pharao 6. foetore] pedore 7. caelos 8. cum ceciderint *usq. ad* Deus] *om.* 10. ruinae suae 12. gentes omnes heae *(sic)* 16. super Aegypto ... super multitudine 17. anno] *om.*

terram ultimam cum his, qui descendunt in lacum.
19 Quo pulchrior es? descende, et dormi cum incircumcisis.
20 In medio interfectorum gladio cadent:
gladius datus est, attraxerunt eam, et omnes populos eius.
21 Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni,
qui cum auxiliatoribus eius descenderunt, et dormierunt incircumcisi, interfecti gladio.
22 Ibi Assur, et omnis multitudo eius:
in circuitu illius sepulchra eius:
omnes interfecti, et qui ceciderunt gladio.
23 Quorum data sunt sepulchra in novissimis laci:
et facta est multitudo eius per gyrum sepulchri eius:
universi interfecti, cadentesque gladio,
qui dederant quondam formidinem in terra viventium.
24 Ibi Aelam, et omnis multitudo eius per gyrum sepulchri sui.
omnes hi interfecti, ruentesque gladio:
qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam:
qui posuerunt terrorem suum in terra viventium,
et portaverunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum.
25 In medio interfectorum posuerunt cubile eius in universis populis eius:
in circuitu eius sepulchrum illius:
omnes hi incircumcisi, interfectique gladio.
dederunt enim terrorem suum in terra viventium,
et portaverunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum:
in medio interfectorum positi sunt.
26 Ibi Mosoch, et Thubal, et omnis multitudo eius:
in circuitu eius sepulchra illius.
omnes hi incircumcisi, interfectique et cadentes gladio:
quia dederunt formidinem suam in terra viventium.
27 Et non dormient cum fortibus, cadentibusque et incircumcisis,
qui descenderunt ad infernum cum armis suis,
et posuerunt gladios suos sub capitibus suis,
et fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum:
quia terror fortium facti sunt in terra viventium.
28 Et tu ergo in medio incircumcisorum contereris,
et dormies cum interfectis gladio.
29 Ibi Idumaea, et reges eius,
et omnes duces eius, qui dati sunt cum exercitu suo
cum interfectis gladio: et qui cum incircumcisis dormierunt, et cum his, qui descendunt in lacum.
30 Ibi principes Aquilonis omnes, et universi venatores:
qui deducti sunt cum interfectis, paventes, et in sua fortitudine confusi:
qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio,
et portaverunt confusionem suam cum his, qui descendunt in lacum.
31 Vidit eos Pharao, et consolatus est,
super universa multitudine sua, quae interfecta est gladio,
Pharao, et omnis exercitus eius, ait Dominus Deus:
32 Quia dedi terrorem meum in terra viventium,
et dormivit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio:
Pharao et omnis multitudo eius: ait Dominus Deus.

CAPUT XXXIII.

1 **E**t factum est verbum Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis loquere ad filios populi tui, et dices ad eos:
Terra cum induxero super eam gladium, et tulerit populus terrae virum unum de novissimis suis,
et constituerit eum super se speculatorem:
3 et ille viderit gladium venientem super terram,
et cecinerit buccina, et annunciaverit populo:
4 audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinae, et non se observaverit,
veneritque gladius, et tulerit eum:
sanguis ipsius super caput eius erit.
5 Sonum buccinae audivit, et non se observavit,
sanguis eius in ipso erit:
si autem se custodierit, animam suam salvabit.
6 Quod si speculator viderit gladium venientem,
et non insonuerit buccina: et populus se non custodierit,
veneritque gladius, et tulerit de eis animam:
ille quidem in iniquitate sua captus est,
sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram.
7 Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel:
audiens ergo ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me.
8 Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris:
non fueris locutus ut se custodiat impius a via sua:

XXXII. 23. dederant quondam] dederunt quendam *(male)* 25. gladio, dederunt et cadentes gladio| dederant . . . suum] *om.* 26. Musoch et Tubal 29. et omnes] *om.* et . . . descenderunt

XXXIII. 4. sonitum] sonum . . . et non] *om.* et 5. observabit . . . autem se] *om.* se . . . salvavit 6. se non] non se . . . in iniquitate] *om.* in

ipse impius in iniquitate sua morietur,
sanguinem autem eius de manu tua requiram.
9 Si autem annunciante te ad impium ut a viis suis convertatur,
non fuerit conversus a via sua:
ipse in iniquitate sua morietur:
porro tu animam tuam liberasti.
10 Tu ergo fili hominis dic ad domum Israel:
Sic locuti estis, dicentes:
Iniquitates nostrae, et peccata nostra super nos sunt,
et in ipsis nos tabescimus:
quomodo ergo vivere poterimus?
11 Dic ad eos: Vivo ego, dicit Dominus Deus:
nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat.
Convertimini, convertimini a viis vestris pessimis:
et quare moriemini domus Israel?
II. 12 **Tu** itaque fili hominis dic ad filios populi tui:
Iustitia iusti non liberabit eum in quacumque die peccaverit:
et impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua:
et iustus non poterit vivere in iustitia sua, in quacumque die peccaverit.
13 Etiam si dixero iusto quod vita vivat,
et confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem: omnes iustitiae eius oblivioni tradentur,
et in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.
14 Si autem dixero impio: Morte morieris:
et egerit poenitentiam a peccato suo,
feceritque iudicium et iustitiam,
15 et pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit,
in mandatis vitae ambulaverit,
nec fecerit quidquam iniustum:
vita vivet, et non morietur.
16 Omnia peccata eius, quae peccavit, non imputabuntur ei:
iudicium, et iustitiam fecit, vita vivet.
17 Et dixerunt filii populi tui:
Non est aequi ponderis via Domini,
et ipsorum via iniusta est.
18 Cum enim recesserit iustus a iustitia sua,
feceritque iniquitates, morietur in eis.
19 Et cum recesserit impius ab impietate sua,
feceritque iudicium, et iustitiam, vivet in eis.
20 Et dicitis: Non est recta via Domini.
Unumquemque iuxta vias suas iudicabo de vobis, domus Israel.
V. 21 **Et** factum est in duodecimo anno, in decimo mense,
in quinta mensis transmigrationis nostrae,
venit ad me qui fugerat de Ierusalem, dicens:
Vastata est civitas.
22 Manus autem Domini facta fuerat ad me vespere,
antequam veniret qui fugerat:
aperuitque os meum donec veniret ad me mane,
et aperto ore meo non silui amplius.
23 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
24 Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super humum Israel, loquentes aiunt:
Unus erat Abraham, et hereditate possedit terram:
nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem.
25 Idcirco dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus:
Qui in sanguine comeditis, et oculos vestros levatis ad immunditias vestras,
et sanguinem funditis: numquid terram hereditate possidebitis?
26 Stetistis in gladiis vestris,
fecistis abominationes,
et unusquisque uxorem proximi sui polluit:
et terram hereditate possidebitis?
27 Haec dices ad eos:
Sic dicit Dominus Deus:
Vivo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent:
et qui in agro est, bestiis tradetur ad devorandum:
qui autem in praesidiis, et speluncis sunt, peste morientur.
28 Et dabo terram in solitudinem, et in desertum,
et deficiet superba fortitudo eius:
et desolabuntur montes Israel,
eo quod nullus sit qui per eos transeat.
29 Et scient quia ego Dominus,
cum dedero terram eorum desolatam, et desertam
propter universas abominationes suas, quas operati sunt.
30 **Et** tu fili hominis: filii populi tui, qui loquuntur de te iuxta muros, et in ostiis domorum, LXXV.
et dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum loquentes:
Venite, et audiamus quis sit sermo egrediens a Domino.
31 Et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus, et sedent coram te populus meus:
et audiunt sermones tuos, et non faciunt eos:
quia in canticum oris sui vertunt illos,
et avaritiam suam sequitur cor eorum.
32 Et es eis quasi carmen musicum, quod suavi, dulcique sono canitur:
et audiunt verba tua, et non faciunt ea.
33 Et cum venerit quod praedictum est (ecce enim venit)
tunc scient quod prophetes fuerit inter eos.

XXXIII. 11. convertatur] revertatur . . . convertimini *semel tantum, non bis* . . . morimini 15. et pignus] *om.* et . . . et non morietur] *om.* et 18. iniquitatem 21. in duodecimo 22. aperuique 24. sumus] *om.* 25. in *(quod supra additur)* sanguine . . . hereditatem 27. et in speluncis 28. et desertum 29. eorum] *om.* 30. qui sit 31. sedent] sedeat 32. et es] ** et eris . . . audient . . . facient

CAPUT XXXIV.

LXXVI. 1 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis propheta de pastoribus Israel:
propheta, et dices pastoribus:
Haec dicit Dominus Deus:
Vae pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos:
nonne greges a pastoribus pascuntur?
3 Lac comedebatis, et lanis operiebamini,
et quod crassum erat occidebatis:
gregem autem meum non pascebatis.
4 Quod infirmum fuit non consolidastis, et quod aegrotum non sanastis,
quod confractum est non alligastis, et quod abiectum est non reduxistis,
et quod perierat non quaesistis: sed cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia.
5 Et dispersae sunt oves meae, eo quod non esset pastor:
et factae sunt in devorationem omnium bestiarum agri, et dispersae sunt.
6 Erraverunt greges mei in cunctis montibus, et in universo colle excelso:
et super omnem faciem terrae dispersi sunt greges mei,
et non erat qui requireret, non erat, inquam, qui requireret.
7 Propterea pastores, audite verbum Domini:
8 Vivo ego, dicit Dominus Deus:
quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam,
et oves meae in devorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor
(neque enim quaesierunt pastores mei gregem meum:)
sed pascebant pastores semetipsos,
et greges meos non pascebant:
9 propterea pastores audite verbum Domini:
10 Haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego ipse super pastores,
requiram gregem meum de manu eorum,
et cessare faciam eos ut ultra non pascant gregem,
nec pascant amplius pastores semetipsos:
et liberabo gregem meum de ore eorum:
et non erit ultra eis in escam.
11 Quia haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego ipse requiram oves meas, et visitabo eas.
12 Sicut visitat pastor gregem suum in die, quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum:
sic visitabo oves meas, et liberabo eas de omnibus locis,
in quibus dispersae fuerant in die nubis, et caliginis.
13 Et educam eas de populis, et congregabo eas de terris,
et inducam eas in terram suam: et pascam eas in montibus Israel,
in rivis, et in cunctis sedibus terrae.
14 In pascuis uberrimis pascam eas,
et in montibus excelsis Israel erunt pascua earum:
ibi requiescent in herbis virentibus,
et in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel.
15 Ego pascam oves meas: et ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus.
16 Quod perierat requiram, et quod abiectum erat reducam,
et quod confractum fuerat alligabo,
et quod infirmum fuerat consolidabo,
et quod pingue et forte custodiam:
et pascam illas in iudicio.
17 Vos autem greges mei,
haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego iudico inter pecus et pecus, arietum, et hircorum.
18 Nonne satis vobis erat pascua bona depasci?
insuper et reliquias pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris:
et cum purissimam aquam biberetis,
reliquam pedibus vestris turbabatis.
19 Et oves meae his, quae conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur:
et quae pedes vestri turbaverant, haec bibebant.
20 Propterea haec dicit Dominus Deus ad vos: LIII
Ecce ego ipse iudico
inter pecus pingue, et macilentum:
21 pro eo quod lateribus, et humeris impingebatis,
et cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora,
donec dispergerentur foras:
22 salvabo gregem meum, et non erit ultra in rapinam,
et iudicabo inter pecus et pecus.
23 ET SUSCITABO SUPER EAS PASTOREM UNUM, qui pascat eas, servum meum David:
ipse pascet eas, et ipse erit eis in pastorem.
24 Ego autem Dominus ero eis in Deum:
et servus meus David princeps in medio eorum:
ego Dominus locutus sum. 25 Et faciam cum eis pactum pacis,
et cessare faciam bestias pessimas de terra:
et qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus.
26 Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem:
et deducam imbrem in tempore suo:
pluviae benedictionis erunt.

XXXIV. 2. pascuntur a pastoribus 4. confractum] fractum . . . et quod perierat] *om.* et 8. quia] *om.* . . . pastores mei] *om.* mei 10. eos faciam 12. in quibus] in quo 14. pascuae eorum 16. infirmum erat 18. pascuam bonam depasci (*sed* de *supra additur*) 20. ad vos] ad eos 21. impingebatis *usque ad* pecora] inpingebant (*corr. est* inpingebatis) omnia infirma pecora| et cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora 23. eas *ter*] ea

27 Et dabit lignum agri fructum suum,
et terra dabit germen suum,
et erunt in terra sua absque timore:
et scient quia ego Dominus,
cum contrivero catenas iugi eorum,
et eruero eos de manu imperantium sibi.
28 Et non erunt ultra in rapinam in Gentibus,
neque bestiae terrae devorabunt eos:
sed habitabunt confidenter absque ullo terrore.
29 Et suscitabo eis germen nominatum:
et non erunt ultra imminuti fame in terra,
neque portabunt ultra opprobrium Gentium.
30 Et scient quia ego Dominus Deus eorum cum eis,
et ipsi populus meus domus Israel: ait Dominus Deus.
31 Vos autem greges mei, greges pascuae meae homines estis:
et ego Dominus Deus vester, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXXV.

VIII. 1 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Fili hominis pone faciem tuam adversum montem Seir,
et prophetabis de eo, et dices illi:
3 Haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad te mons Seir,
et extendam manum meam super te,
et dabo te desolatum atque desertum.
4 Urbes tuas demoliar, et tu desertus eris:
et scies quia ego Dominus.
5 Eo quod fueris inimicus sempiternus,
et concluseris filios Israel in manus gladii in tempore afflictionis eorum,
in tempore iniquitatis extremae.
6 Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus:
quoniam sanguini tradam te, et sanguis te persequetur:
et cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te.
7 Et dabo montem Seir desolatum atque desertum:
et auferam de eo euntem, et redeuntem.
8 Et implebo montes eius occisorum suorum:
in collibus tuis, et in vallibus tuis, atque in torrentibus
interfecti gladio cadent.
9 In solitudines sempiternas tradam te,
et civitates tuae non habitabuntur:
et scietis quia ego Dominus Deus.
10 Eo quod dixeris: Duae gentes, et duae terrae meae erunt,
et hereditate possidebo eas: cum Dominus esset ibi:
11 propterea vivo ego, dicit Dominus Deus,
quia faciam iuxta iram tuam, et secundum zelum tuum, quem fecisti odio habens eos:
et notus efficiar per eos cum te iudicavero.
12 Et scies quia ego Dominus audivi universa opprobria tua,
quae locutus es de montibus Israel, dicens:
Deserti, nobis ad devorandum dati sunt.
13 Et insurrexistis super me ore vestro, et derogastis adversum me
verba vestra: ego audivi.
14 Haec dicit Dominus Deus:
Laetante universa terra, in solitudinem te redigam.
15 Sicuti gavisus es super hereditatem domus Israel, eo quod fuerit dissipata,
sic faciam tibi: dissipatus eris mons Seir, et Idumaea omnis:
et scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXVI.

1 Tu autem fili hominis propheta super montes Israel, et dices: LXXIX.
Montes Israel audite verbum Domini:
2 Haec dicit Dominus Deus:
Eo quod dixerit inimicus de vobis: Euge,
altitudines sempiternae in hereditatem datae sunt nobis:
3 propterea vaticinare, et dic: Haec dicit Dominus Deus:
Pro eo quod desolati estis, et conculcati per circuitum,
et facti in hereditatem reliquis Gentibus,
et ascendistis super labium linguae, et opprobrium populi:
4 propterea montes Israel
audite verbum Domini Dei:
Haec dicit Dominus Deus montibus, et collibus,
torrentibus, vallibusque et desertis, parietinis,
et urbibus derelictis, quae depopulatae sunt,
et subsannatae a reliquis Gentibus per circuitum.
5 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Quoniam in igne zeli mei locutus sum de reliquis Gentibus, et de Idumaea universa,
quae dederunt terram meam sibi in hereditatem
cum gaudio, et toto corde, et ex animo:
et eiecerunt eam ut vastarent:
6 idcirco vaticinare super humum Israel,
et dices montibus, et collibus, iugis, et vallibus:
Haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego in zelo meo, et in furore meo locutus sum,
eo quod confusionem gentium sustinueritis.

XXXIV. 28. in gentibus] *om.* in   29. ultra opprobrium] amplius obprobria
XXXV. 2. et dices] dicens   5. in manus] in manu   7. atque] et   9. inhabitabuntur . . . quia] quoniam . . . Deus] *om.*   12. dati sunt ad devorandum   13. rogastis   14. in solitudine
XXXVI. 5. qui dederunt . . . gaudio] * gladio . . . et ex animo] *om.* et

7 Idcirco haec dicit Dominus Deus:
Ego levavi manum meam ut Gentes, quae in circuitu vestro sunt,
ipsae confusionem suam portent.
8 Vos autem montes Israel ramos vestros germinetis,
et fructum vestrum afferatis populo meo Israel,
prope enim est ut veniat:
9 quia ecce ego ad vos, et convertar ad vos,
et arabimini, et accipietis sementem.
10 Et multiplicabo in vobis homines, omnemque domum Israel:
et habitabuntur civitates, et ruinosa instaurabuntur.
11 Et replebo vos hominibus, et iumentis:
et multiplicabuntur, et crescent:
et habitare vos faciam sicut a principio,
bonisque donabo maioribus, quam habuistis ab initio:
et scietis quia ego Dominus.
12 Et adducam super vos homines populum meum Israel,
et hereditate possidebunt te: et eris eis in hereditatem,
et non addes ultra ut absque eis sis.
13 Haec dicit Dominus Deus:
Pro eo quod dicunt de vobis: Devoratrix hominum es, et suffocans gentem tuam:
14 propterea homines non comedes amplius,
et gentem tuam non necabis ultra, ait Dominus Deus:
15 nec auditam faciam in te amplius confusionem Gentium,
et opprobrium populorum nequaquam portabis,
et gentem tuam non amittes amplius, ait Dominus Deus.
LXXX. 16 **Et** factum est verbum Domini ad me, dicens:
17 Fili hominis domus Israel habitaverunt in humo sua,
et polluerunt eam in viis suis, et in studiis suis
iuxta immunditiam menstruatae facta est via eorum coram me.
18 Et effudi indignationem meam super eos
pro sanguine, quem fuderunt super terram,
et in idolis suis polluerunt eam.
19 Et dispersi eos in Gentes, et ventilati sunt in terras:
iuxta vias eorum, et adinventiones eorum iudicavi eos.
20 Et ingressi sunt ad Gentes, ad quas introierunt,
et polluerunt nomen sanctum meum,
cum diceretur de eis: Populus Domini iste est,
et de terra eius egressi sunt.
21 Et peperci nomini sancto meo,
quod polluerat domus Israel in Gentibus, ad quas ingressi sunt.
LXXXI. 22 **Idcirco** dices domui Israel: Haec dicit Dominus Deus:
Non propter vos ego faciam, domus Israel,
sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in Gentibus, ad quas intrastis.
23 Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter Gentes,
quod polluistis in medio earum:
ut sciant Gentes quia ego Dominus, ait Dominus exercituum,
cum sanctificatus fuero in vobis coram eis:
24 tollam quippe vos de Gentibus, et congregabo vos de universis terris,
et adducam vos in terram vestram.
25 Et effundam super vos aquam mundam,
et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris,
et ab universis idolis vestris mundabo vos.
26 Et dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri:
et auferam cor lapideum de carne vestra,
et dabo vobis cor carneum.
27 Et spiritum meum ponam in medio vestri:
et faciam ut in praeceptis meis ambuletis,
et iudicia mea custodiatis, et operemini.
28 Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris:
et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum.
29 Et salvabo vos ex universis inquinamentis vestris:
et vocabo frumentum, et multiplicabo illud,
et non imponam vobis famem.
30 Et multiplicabo fructum ligni, et genimina agri,
ut non portetis ultra opprobrium famis in Gentibus.
31 Et recordabimini viarum vestrarum pessimarum,
studiorumque non bonorum:
et displicebunt vobis iniquitates vestrae, et scelera vestra.
32 **Non** propter vos ego faciam, ait Dominus LXX
Deus, notum sit vobis:
confundimini, et erubescite super viis vestris, domus Israel.
33 Haec dicit Dominus Deus:
In die, qua mundavero vos ex omnibus iniquitatibus vestris,
et inhabitari fecero urbes, et instauravero ruinosa,
34 et terra deserta fuerit exculta,
quae quondam erat desolata in oculis omnis viatoris,
35 dicent: Terra illa inculta, facta est ut hortus voluptatis:
et civitates desertae, et destitutae atque suffossae, munitae sederunt.
36 Et scient Gentes quaecumque derelictae fuerint in circuitu vestro,
quia ego Dominus aedificavi dissipata, plantavique inculta,
ego Dominus locutus sim, et fecerim.
37 Haec dicit Dominus Deus:
Adhuc in hoc invenient me domus Israel, ut faciam eis:
Multiplicabo eos sicut gregem hominum,

XXXVI. 8. est enim 11. habitari . . . dominus deus 19. in terris . . . adinv. eorum] *om.* eorum 21. meo sancto 24. congr. vos] *om.* vos 28. habitetis 29. in vobis 33. habitari 36. sim] sum 37. inveniet

38 ut gregem sanctum, ut gregem Ierusalem in sollemnitatibus eius:
sic erunt civitates desertae, plenae gregibus hominum: et scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXVII.

XXIII. 1 Facta est super me manus Domini,
et eduxit me in spiritu Domini:
et dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus:
2 et circumduxit me per ea in gyro:
erant autem multa valde super faciem campi, siccaque vehementer.
3 Et dixit ad me: Fili hominis putasne vivent ossa ista?
Et dixi: Domine Deus, tu nosti.
4 Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis: et dices eis:
Ossa arida audite verbum Domini.
5 Haec dicit Dominus Deus ossibus his:
Ecce ego intromittam in vos spiritum, et vivetis.
6 Et dabo super vos nervos,
et succrescere faciam super vos carnes,
et superextendam in vobis cutem:
et dabo vobis spiritum, et vivetis,
et scietis quia ego Dominus.
7 Et prophetavi sicut praeceperat mihi:
factus est autem sonitus, prophetante me,
et ecce commotio: et accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad iuncturam suam.
8 Et vidi, et ecce super ea nervi, et carnes ascenderunt:
et extenta est in eis cutis desuper, et spiritum non habebant.
9 Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum,
vaticinare fili hominis, et dices ad spiritum:
Haec dicit Dominus Deus:
A quatuor ventis veni spiritus,
et insuffla super interfectos istos, et reviviscant.
10 Et prophetavi sicut praeceperat mihi:
et ingressus est in ea spiritus, et vixerunt:
steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde.
11 Et dixit ad me: Fili hominis, ossa haec universa, domus Israel est:
ipsi dicunt: Aruerunt ossa nostra,
et periit spes nostra, et abscissi sumus.
12 Propterea vaticinare, et dices ad eos:
Haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego aperiam tumulos vestros,
et educam vos de sepulchris vestris populus meus:
et inducam vos in terram Israel.
13 Et scietis quia ego Dominus,
cum aperuero sepulchra vestra, et eduxero vos de tumulis vestris popule meus:
14 et dedero spiritum meum in vobis, et vixeritis,
et requiescere vos faciam super humum vestram:
et scietis quia ego Dominus locutus sum, et feci, ait Dominus Deus.
15 Et factus est sermo Domini ad me, dicens: LXXXIV.
16 Et tu fili hominis sume tibi lignum unum:
et scribe super illud: Iudae,
et filiorum Israel sociorum eius:
et tolle lignum alterum, et scribe super illud: Ioseph
ligno Ephraim, et cunctae domui Israel, sociorumque eius.
17 Et adiunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum:
et erunt in unionem in manu tua.
18 Cum autem dixerint ad te filii populi tui loquentes:
Nonne indicas nobis quid in his tibi velis?
19 loquéris ad eos: Haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego assumam lignum Ioseph, quod est in manu Ephraim,
et tribus Israel, quae sunt ei adiunctae:
et dabo eas pariter cum ligno Iuda,
et faciam eas in lignum unum:
et erunt unum in manu eius.
20 Erunt autem ligna, super quae scripseris in manu tua, in oculis eorum.
21 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum, ad quas abierunt:
et congregabo eos undique, et adducam eos ad humum suam.
22 Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israel,
et rex unus erit omnibus imperans:
et non erunt ultra duae gentes,
nec dividentur amplius in duo regna.
23 Neque polluentur ultra in idolis suis,
et abominationibus suis, et cunctis iniquitatibus suis:
et salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt,
et emundabo eos: et erunt mihi populus, et ego ero eis Deus.
24 Et servus meus David rex super eos,
et pastor unus erit omnium eorum:
in iudiciis meis ambulabunt, et mandata mea custodient, et facient ea.
25 Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Iacob,
in qua habitaverunt patres vestri:
et habitabunt super eam ipsi,
et filii eorum, et filii filiorum eorum, usque in sempiternum:
et David servus meus princeps eorum in perpetuum.
26 Et percutiam illis foedus pacis,

XXXVI. 38. plenaeque

XXXVII. 1. eduxit] *ed. Francf. male* dimisit 10. mihi dominus 11. abscisi 13. populus 16. sociorum] et sociis . . . super eum Ioseph| lignum . . . domus 17. in unione 19. iunctae sunt ei 22. in gentem] *om.* in 23. et in cunctis . . . et mundabo . . . mihi in populum . . . in deum 25. vestri] eorum . . . ipsi et filii eorum| et filii filiorum eorum usque in sempiternum

pactum sempiternum erit eis:
et fundabo eos, et multiplicabo,
et dabo sanctificationem meam in medio
eorum in perpetuum.
27 Et erit tabernaculum meum in eis:
et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi po-
pulus.
28 Et scient Gentes quia ego Dominus sancti-
ficator Israel,
cum fuerit sanctificatio mea in medio
eorum in perpetuum.

CAPUT XXXVIII.

LXXXV. 1 Et factus est sermo Domini ad me, di-
cens:
2 Fili hominis pone faciem tuam contra
Gog, terram Magog,
principem capitis Mosoch, et Thubal:
et vaticinare de eo, [3] et dices ad eum:
Haec dicit Dñus Deus:
Ecce ego ad te Gog principem capitis
Mosoch et Thubal,
4 et circumagam te, et ponam frenum in
maxillis tuis:
et educam te, et omnem exercitum tuum,
equos et equites vestitos loricis universos,
multitudinem magnam hastam et clypeum
arripientium et gladium.
5 Persae, Aethiopes, et Libyes cum eis,
omnes scutati et galeati.
6 Gomer, et universa agmina eius,
domus Thogorma, latera Aquilonis,
et totum robur eius, populique multi tecum.
7 Praepara, et instrue te, et omnem mul-
titudinem tuam, quae coacervata est
ad te: et esto eis in praeceptum.
8 Post dies multos visitaberis:
in novissimo annorum venies ad terram,
quae reversa est a gladio,
et congregata est de populis multis ad
montes Israel,
qui fuerunt deserti iugiter:
haec de populis educta est, et habitabunt
in ea confidenter universi.
9 Ascendens autem quasi tempestas venies,
et quasi nubes, ut operias terram,
tu, et omnia agmina tua, et populi multi
tecum.
10 Haec dicit Dominus Deus:
In die illa ascendent sermones super cor
tuum,
et cogitabis cogitationem pessimam: [11] et
dices:
Ascendam ad terram absque muro:
veniam ad quiescentes, habitantesque se-
cure:
hi omnes habitant sine muro, vectes, et
portae non sunt eis:
12 ut diripias spolia, et invadas praedam,
ut inferas manum tuam super eos, qui
deserti fuerant, et postea restituti,
et super populum, qui est congregatus
ex Gentibus,
qui possidere coepit, et esse habitator
umbilici terrae.
13 Saba, et Dedan, et negotiatores Tharsis,
et omnes leones eius dicent tibi:
Numquid ad sumenda spolia tu venis?
ecce ad diripiendam praedam congregasti
multitudinem tuam,
ut tollas argentum, et aurum,
et auferas supellectilem, atque substan-
tiam, et diripias manubias infinitas.
14 Propterea vaticinare fili hominis,
et dices ad Gog: Haec dicit Dominus Deus:
Numquid non in die illo, cum habitaverit
populus meus Israel confidenter,
scies? [15] Et venies de loco tuo a lateri-
bus Aquilonis
tu et populi multi tecum
ascensores equorum universi,
coetus magnus, et exercitus vehemens.
16 Et ascendes super populum meum Israel
quasi nubes, ut operias terram.
In novissimis diebus eris,
et adducam te super terram meam:
ut sciant Gentes me, cum sanctificatus
fuero in te in oculis eorum, o Gog.
17 Haec dicit Dominus Deus:
Tu ergo ille es, de quo locutus sum in
diebus antiquis
in manu servorum meorum prophetarum
Israel,
qui prophetaverunt in diebus illorum tem-
porum, ut adducerem te super eos.
18 Et erit in die illa, in die adventus Gog
super terram Israel, ait Dominus Deus,
ascendet indignatio mea in furore meo.
[19] Et in zelo meo,
in igne irae meae locutus sum.
Quia in die illa erit commotio magna
super terram Israel:
20 Et commovebuntur a facie mea pisces ma-
ris, et volucres caeli,
et bestiae agri, et omne reptile, quod
movetur super humum,
cunctique homines, qui sunt super faciem
terrae:
et subvertentur montes, et cadent sepes,
et omnis murus corruet in terram.
21 Et convocabo adversus eum in cunctis
montibus meis gladium, ait Dominus
Deus:
gladius uniuscuiusque in fratrem suum
dirigetur.
22 Et iudicabo eum peste, et sanguine, et
imbre vehementi, et lapidibus immensis:
ignem, et sulphur pluam super eum, et
super exercitum eius,
et super populos multos, qui sunt cum eo.
23 Et magnificabor, et sanctificabor:
et notus ero in oculis multarum gentium,
et scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXIX.

1 Tu autem fili hominis vaticinare adversum
Gog, et dices:

XXXVIII. 8. gladio] *suppl. alia manu* . . et congregata] *om.* et . . . habitaverunt 11. hi] *om.* 13. et auferas] *om.* et . . . superlectilem 14. dicit] ait 16. gent me] gentes meae 20. sup. hum.] super terram . . . in terra conruet 22. et lapid.] cum lapidibus 23. gentium multarum

Haec dicit Dominus Deus:
Ecce ego super te Gog principem capitis Mosoch et Thubal:
2 et circumagam te, et educam te, et ascendere te faciam de lateribus Aquilonis:
et adducam te super montes Israel.
3 Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua,
et sagittas tuas de manu dextera tua deiiciam.
4 Super montes Israel cades tu, et omnia agmina tua, et populi tui, qui sunt tecum:
feris, avibus, omnique volatili, et bestiis terrae dedi te ad devorandum.
5 Super faciem agri cades: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.
6 Et immittam ignem in Magog, et in his, qui habitant in insulis confidenter:
et scient quia ego Dominus.
7 Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel, et non polluam nomen sanctum meum amplius:
et scient Gentes quia ego Dominus sanctus Israel.
8 Ecce venit, et factum est, ait Dominus Deus:
haec est dies, de qua locutus sum.
9 Et egredientur habitatores de civitatibus Israel,
et succendent et comburent arma,
clypeum, et hastas, arcum, et sagittas,
et baculos manuum, et contos: et succendent ea igni septem annis.
10 Et non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus:
quoniam arma succendent igni,
et depraedabuntur eos, quibus praedae fuerant,
et diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.
11 Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatum sepulchrum in Israel:
vallem viatorum ad Orientem maris, quae obstupescere faciet praetereuntes:
et sepelient ibi Gog, et omnem multitudinem eius,
et vocabitur vallis multitudinis Gog.
12 Et sepelient eos domus Israel, ut mundent terram septem mensibus.
13 Sepeliet autem eum omnis populus terrae,
et erit eis nominata dies, in qua glorificatus sum, ait Dominus Deus.
14 Et viros iugiter constituent lustrantes terram,
qui sepeliant, et requirant eos, qui remanserant super faciem terrae, ut emundent eam:
post menses autem septem quaerere incipient.
15 Et circuibunt peragrantes terram:
cumque viderint os hominis, statuent iuxta illud titulum,
donec sepeliant illud pollinctores
in valle multitudinis Gog.
16 Nomen autem civitatis Amona, et mundabunt terram.
17 Tu ergo fili hominis, haec dicit Dominus Deus: LXXXVI.
Dic omni volucri, et universis avibus cunctisque bestiis agri:
Convenite, properate, concurrite undique
ad victimam meam, quam ego immolo vobis,
victimam grandem super montes Israel:
ut comedatis carnem, et bibatis sanguinem.
18 Carnes fortium comedetis, et sanguinem principum terrae bibetis:
arietum, et agnorum, et hircorum,
taurorumque et altilium, et pinguium omnium.
19 Et comedetis adipem in saturitatem, et bibetis sanguinem in ebrietatem,
de victima, quam ego immolabo vobis:
20 et saturabimini super mensam meam de equo, et equite forti,
et de universis viris bellatoribus, ait Dominus Deus.
21 Et ponam gloriam meam in Gentibus:
et videbunt omnes gentes iudicium meum, quod fecerim,
et manum meam, quam posuerim super eos.
22 Et scient domus Israel quia ego Dominus Deus eorum a die illa, et deinceps.
23 Et scient Gentes quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israel,
eo quod dereliquerint me, et absconderim faciem meam ab eis:
et tradiderim eos in manus hostium, et ceciderint in gladio universi.
24 Iuxta immunditiam eorum, et scelus feci eis,
et abscondi faciem meam ab illis.
25 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Nunc reducam captivitatem Iacob, et miserebor omnis domus Israel:
et assumam zelum pro nomine sancto meo.
26 Et portabunt confusionem suam, et omnem praevaricationem, qua praevaricati sunt in me,
cum habitaverint in terra sua confidenter neminem formidantes:
27 et reduxero eos de populis, et congregavero de terris inimicorum suorum,
et sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum.
28 Et scient quia ego Dominus Deus eorum,
eo quod transtulerim eos in nationes; et congregaverim eos super terram suam,
et non dereliquerim quemquam ex eis ibi.
29 Et non abscondam ultra faciem meam ab eis,

XXXIX. 2. te faciam] *om.* te 4. tui] *om.*, *item* ad 6. immittam] emittam 9. manuum] manus . . . igne 10. igne 11. facit 13. autem eum] *om.* eum 15. circumibunt . . . pollinetores . . . in vallem 16. Amona] amoena 17. super montem . . . carnes 18. et agnorum] *om.* et . . . et altilium] *om.* et 20. et de equite 22. deinceps[*Quat.* LXXVII. *Sequitur fol.* 624. 23. reliquerint . . . in manu 26. qua] quam 28. congregavero

eo quod effuderim spiritum meum super omnem domum Israel, ait Dominus Deus.

CAPUT XL.

LXXXVII. 1 In vigesimo quinto anno transmigrationis nostrae,
in exordio anni, decima mensis,
quartodecimo anno postquam percussa est civitas: in ipsa hac die
facta est super me manus Domini, et adduxit me illuc.
2 In visionibus Dei adduxit me in terram Israel,
et dimisit me super montem excelsum nimis:
super quem erat quasi aedificium civitatis vergentis ad Austrum.
3 Et introduxit me illuc: et ecce vir, cuius erat species quasi species aeris,
et funiculus lineus in manu eius,
et calamus mensurae in manu eius: stabat autem in porta.
4 Et locutus est ad me idem vir:
Fili hominis vide oculis tuis, et auribus tuis audi,
et pone cor tuum in omnia, quae ego ostendam tibi:
quia ut ostendantur tibi adductus es huc:
annuncia omnia, quae tu vides, domui Israel.
5 Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique,
et in manu viri calamus mensurae sex cubitorum, et palmo:
et mensus est latitudinem aedificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.
6 Et venit ad portam, quae respiciebat viam orientalem,
et ascendit per gradus eius: et mensus est limen portae
calamo uno latitudinem,
id est, limen unum calamo uno in latitudine:
7 et thalamum uno calamo in longum, et uno calamo in latum:
et inter thalamos, quinque cubitos:
8 et limen portae iuxta vestibulum portae intrinsecus, calamo uno.
9 Et mensus est vestibulum portae octo cubitorum, et frontem eius duobus cubitis:
vestibulum autem portae erat intrinsecus.
10 Porro thalami portae ad viam Orientalem,
tres hinc et tres inde: mensura una trium,
et mensura una frontium ex utraque parte.
11 Et mensus est latitudinem liminis portae, decem cubitorum: et longitudinem portae, tredecim cubitorum:
12 et marginem ante thalamos cubiti unius:
et cubitus unus finis utrinque:
thalami autem, sex cubitorum erant hinc et inde.
13 Et mensus est portam a tecto thalami, usque ad tectum eius,
latitudinem vigintiquinque cubitorum: ostium contra ostium.
14 Et fecit frontes per sexaginta cubitos:
et ad frontem atrium portae undique per circuitum.
15 Et ante faciem portae, quae pertingebat usque ad faciem vestibuli portae interioris, quinquaginta cubitos.
16 Et fenestras obliquas in thalamis,
et in frontibus eorum, quae erant intra portam undique per circuitum:
similiter autem erant et in vestibulis fenestrae per gyrum intrinsecus,
et ante frontes pictura palmarum.
17 Et eduxit me ad atrium exterius,
et ecce gazophylacia, et pavimentum stratum lapide in atrio per circuitum:
triginta gazophylacia in circuitu pavimenti.
18 Et pavimentum in fronte portarum
secundum longitudinem portarum erat inferius.
19 Et mensus est latitudinem a facie portae inferioris usque ad frontem atrii interioris extrinsecus,
centum cubitos ad Orientem, et ad Aquilonem.
20 Portam quoque, quae respiciebat viam Aquilonis atrii exterioris, mensus est
tam in longitudine, quam in latitudine.
21 Et thalamos eius tres hinc, et tres inde:
et frontem eius, et vestibulum eius secundum mensuram portae prioris,
quinquaginta cubitorum longitudinem eius,
et latitudinem viginti quinque cubitorum.
22 Fenestrae autem eius, et vestibulum, et sculpturae
secundum mensuram portae, quae respiciebat ad Orientem:
et septem graduum erat ascensus eius,
et vestibulum ante eam.
23 Et porta atrii interioris contra portam Aquilonis, et Orientalem:
et mensus est a porta usque ad portam centum cubitos.
24 Et eduxit me ad viam australem, et ecce porta, quae respiciebat ad Austrum:
et mensus est frontem eius, et vestibulum eius iuxta mensuras superiores.
25 Et fenestras eius, et vestibula in circuitu, sicut fenestras ceteras:
quinquaginta cubitorum longitudine, et latitudine vigintiquinque cubitorum.
26 Et in gradibus septem ascendebatur ad eam: et vestibulum ante fores eius:
et caelatae palmae erant, una hinc, et altera inde in fronte eius.
27 Et porta atrii interioris in via australi:
et mensus est a porta usque ad portam in via australi, centum cubitos.
28 Et introduxit me in atrium interius ad portam australem:
et mensus est portam iuxta mensuras superiores.
29 Thalamum eius, et frontem eius, et vestibulum eisdem mensuris:

XL. 1. vicensimo et quinto . . . 6. respicit 13. viginti et quinque cub. et ostium 16. picturas 22. sculpturae] scalpturae 29. eisdem] hisdem . . .

et fenestras eius, et vestibulum eius in circuitu
quinquaginta cubitos longitudinis, et latitudinis vigintiquinque cubitos:
30 et vestibulum per gyrum longitudine vigintiquinque cubitorum, et latitudine quinque cubitorum.
31 Et vestibulum eius ad atrium exterius,
et palmas eius in fronte:
et octo gradus erant, quibus ascendebatur per eam.
32 Et introduxit me in atrium interius per viam orientalem:
et mensus est portam secundum mensuras superiores.
33 Thalamum eius, et frontem eius, et vestibulum eius sicut supra:
et fenestras eius, et vestibula eius in circuitu,
longitudine quinquaginta cubitorum, et latitudine virgintiquinque cubitorum.
34 Et vestibulum eius, id est atrii exterioris:
et palmae caelatae in fronte eius hinc et inde:
et in octo gradibus ascensus eius.
35 Et introduxit me ad portam, quae respiciebat ad Aquilonem:
et mensus est secundum mensuras superiores.
36 Thalamum eius, et frontem eius, et vestibulum eius, et fenestras eius per circuitum,
longitudine quinquaginta cubitorum, et latitudine vigintiquinque cubitorum.
37 Et vestibulum eius respiciebat ad atrium exterius:
et caelatura palmarum in fronte eius hinc et inde:
et in octo gradibus ascensus eius.
38 Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum:
ibi lavabant holocaustum.
39 Et in vestibulo portae, duae mensae hinc, et duae mensae inde:
ut immoletur super eas holocaustum, et pro peccato, et pro delicto.
40 Et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portae, quae pergit ad Aquilonem, duae mensae:
et ad latus alterum ante vestibulum portae, duae mensae.
41 Quatuor mensae hinc, et quatuor mensae inde:
per latera portae octo mensae erant, super quas immolabant.
42 Quatuor autem mensae ad holocaustum, de lapidibus quadris extructae:
longitudine cubiti unius et dimidii:
et latitudine cubiti unius et dimidii:
et altitudine cubiti unius:
super quas ponant vasa, in quibus immolatur holocaustum, et victima.
43 Et labia earum palmi unius, reflexa intrinsecus per circuitum:
super mensas autem carnes oblationis. LXXXVIII.
44 Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum
in atrio interiori, quod erat in latere portae respicientis ad Aquilonem:
et facies eorum contra viam Australem, una
ex latere portae Orientalis, quae respiciebat ad viam Aquilonis.
45 Et dixit ad me: Hoc est gazophylacium, quod respicit viam Meridianam,
sacerdotum erit, qui excubant in custodiis templi.
46 Porro gazophylacium, quod respicit ad viam Aquilonis,
sacerdotum erit, qui excubant ad ministerium altaris.
isti sunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Levi ad dominum ut ministrent ei.
47 Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, LXXXIX.
et latitudine centum cubitorum per quadrum:
et altare ante faciem templi.
48 Et introduxit me in vestibulum templi:
et mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde:
et latitudinem portae trium cubitorum hinc, et trium cubitorum inde.
49 Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum,
et latitudinem undecim cubitorum,
et octo gradibus ascendebatur ad eam.
Et columnae erant in frontibus: una hinc, et altera inde.

CAPUT XLI.

1 Et introduxit me in templum, et mensus est frontes,
sex cubitos latitudinis hinc, et sex cubitos latitudinis inde, latitudinem tabernaculi.
2 Et latitudo portae, decem cubitorum erat:
et latera portae, quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde:
et mensus est longitudinem eius quadraginta cubitorum,
et latitudinem viginti cubitorum.
3 Et introgressus intrinsecus, mensus est in fronte portae duos cubitos:
et portam, sex cubitorum:
et latitudinem portae, septem cubitorum.
4 Et mensus est longitudinem eius viginti cubitorum,
et latitudinem eius viginti cubitorum, ante faciem templi:

XL. 29. vestibulorum 33. vestibulum] vestibula . . . vestibula] vestibuli . . . longitudinem . . latitudinem 36. et frontem] *om.* et . . . et vestib.] *om.* et 37. Et] *om.* . . . respiciebat ad atrium] in atrium . . . fronte eius] fronte illius 38. lavabunt 41. erant] erunt . . . immolabunt 42. longitudinem . . . latitudinem . . . altitudinem 45. erit] *om.* 46. Sadoch qui accedent 47. longitudinem . . . latitudinem 48. et quinque inde (*om.* cubitis)

XLI. 1. cubitos altitudinis inde 3. sex] decem 4. latitudinem eius] *om.* eius

et dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum.
5 Et mensus est parietem domus sex cubitorum:
et latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domus.
6 Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria:
et erant eminentia, quae ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent,
et non attingerent parietem templi.
7 Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, et in coenaculum templi deferebat per gyrum:
idcirco latius erat templum in superioribus: et sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medium.
8 Et vidi in domo altitudinem per circuitum,
fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio:
9 et latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum:
et erat interior domus in lateribus domus.
10 Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique,
11 et ostium lateris ad orationem: ostium unum ad viam Aquilonis,
et ostium unum ad viam Australem:
et latitudinem loci ad orationem, quinque cubitorum in circuitu.
12 Et aedificium, quod erat separatum, versumque ad viam respicientem ad mare,
latitudinis septuaginta cubitorum.
paries autem aedificii, quinque cubitorum latitudinis per circuitum:
et longitudo eius nonaginta cubitorum.
13 Et mensus est domus longitudinem, centum cubitorum:
et quod separatum erat aedificium,
et parietes eius, longitudinis centum cubitorum.
14 Latitudo autem ante faciem domus: et eius, quod erat separatum contra Orientem, centum cubitorum.
15 Et mensus est longitudinem aedificii contra faciem eius, quod erat separatum ad dorsum:
ethecas ex utraque parte centum cubitorum:
et templum interius, et vestibula atrii.
16 Limina, et fenestras obliquas,
et ethecas in circuitu per tres partes, contra uniuscuiusque limen,
stratumque ligno per gyrum in circuitu:
terra autem usque ad fenestras, et fenestrae clausae
super ostia. 17 Et usque ad domum interiorem,
et forinsecus per omnem parietem in circuitu
intrinsecus, et forinsecus, ad mensuram.
18 Et fabrefacta cherubim et palmae:
et palma inter cherub et cherub,
duasque facies habebat cherub.
19 Faciem hominis iuxta palmam ex hac parte,
et faciem leonis iuxta palmam ex alia parte:
expressam per omnem domum in circuitu.
20 De terra usque ad superiora portae, cherubim,
et palmae caelatae erant in pariete templi.
21 Limen quadrangulum, et facies sanctuarii,
aspectus contra aspectum. 22 Altaris lignei trium cubitorum altitudo:
et longitudo eius duorum cubitorum:
et anguli eius, et longitudo eius, et parietes eius lignei.
Et locutus est ad me: Haec est mensa coram Domino.
23 Et duo ostia erant in templo, et in sanctuario.
24 Et in duobus ostiis ex utraque parte bina erant ostiola, quae in se invicem plicabantur:
bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum.
25 Et caelata erant in ipsis ostiis templi cherubim,
et sculpturae palmarum, sicut in parietibus quoque expressae erant:
quam ob rem et grossiora erant ligna in vestibuli fronte forinsecus.
26 Super quae fenestrae obliquae, et similitudo palmarum hinc atque inde
in humerulis vestibuli: secundum latera domus, latitudinemque parietum.

CAPUT XLII.

1 Et eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem,
et introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum aedificium,
et contra aedem vergentem ad Aquilonem.
2 In facie longitudinis, centum cubitos ostii Aquilonis: et latitudinis quinquaginta cubitos,
3 contra viginti cubitos atrii interioris,
et contra pavimentum stratum lapide atrii exterioris,
ubi erat porticus iuncta porticui triplici.
4 Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis,
ad interiora respiciens viae cubiti unius.
Et ostia eorum ad Aquilonem:
5 ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora:
quia supportabant porticus, quae ex illis eminebant de inferioribus, et de mediis aedificii.
6 Tristega enim erant, et non habebant columnas, sicut erant columnae atriorum:

XLI. 7. per gyrum deferebat 9. erat] *om.* 13. domus longitud. cubitorum centum 15. longitudinem] latitudinem . . . ecthetas (*etiam v.* 16.) 20. in parietem 22. duo cubitor. 25. sculpturae] scalpturae . . . expressa erat . . . erant et grossiora lign. 26. atque] et

XLII. 1. introdux.] eduxit 4. eorum] earum

propterea eminebant de inferioribus, et
de mediis a terra cubitis quinquaginta.
7 Et peribolus exterior secundum gazophylacia, quae erant in via atrii exterioris ante gazophylacia:
longitudo eius quinquaginta cubitorum.
8 Quia longitudo erat gazophylaciorum atrii exterioris, quinquaginta cubitorum:
et longitudo ante faciem templi, centum cubitorum.
9 Et erat subter gazophylacia haec introitus ab Oriente
ingredientium in ea de atrio exteriori.
10 In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam Orientalem, et faciem aedificii separati,
et erant ante aedificium gazophylacia.
11 Et via ante faciem eorum iuxta similitudinem gazophylaciorum, quae erant in via Aquilonis:
secundum longitudinem eorum, sic et latitudo eorum:
et omnis introitus eorum, et similitudines, et ostia eorum.
12 Secundum ostia gazophylaciorum, quae erant in via respiciente ad Notum:
ostium in capite viae: quae via erat ante vestibulum separatum per viam Orientalem ingredientibus.
XC. 13 **Et** dixit ad me: Gazophylacia Aquilonis, et gazophylacia Austri, quae sunt ante aedificium separatum:
haec sunt gazophylacia sancta: in quibus vescuntur sacerdotes, qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum:
ibi ponent sancta sanctorum, et oblationem pro peccato, et pro delicto:
locus enim sanctus est.
14 Cum autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium exterius:
et ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia sancta sunt:
vestienturque vestimentis aliis, et sic procedent ad populum.
15 Cumque complesset mensuras domus interioris,
eduxit me per viam portae, quae respiciebat ad viam Orientalem:
et mensus est eam undique per circuitum.
16 Mensus est autem contra ventum Orientalem calamo mensurae,
quingentos calamos in calamo mensurae per circuitum.
17 Et mensus est contra ventum Aquilonis quingentos calamos in calamo mensurae per gyrum.
18 Et ad ventum Australem mensus est quingentos calamos
in calamo mensurae per circuitum.
19 Et ad ventum Occidentalem mensus est quingentos calamos in calamo mensurae.
20 Per quatuor ventos mensus est
murum eius undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, et latitudinem quingentorum cubitorum
dividentem inter sanctuarium et vulgi locum.

CAPUT XLIII.

1 **Et** duxit me ad portam, quae respiciebat ad viam Orientalem. XCI.
2 Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam Orientalem:
et vox erat ei quasi vox aquarum multarum,
et terra splendebat a maiestate eius.
3 Et vidi visionem secundum speciem, quam videram, quando venit ut disperderet civitatem:
et species secundum aspectum, quem videram iuxta fluvium Chobar:
et cecidi super faciem meam.
4 Et maiestas Domini ingressa est templum per viam portae, quae respiciebat ad Orientem.
5 Et elevavit me spiritus, et introduxit me in atrium interius:
et ecce repleta erat gloria Domini domus.
6 **Et** audivi loquentem ad me de domo, XCII.
et vir qui stabat iuxta me, 7 dixit ad me:
Fili hominis, locus solii mei, et locus vestigiorum pedum meorum,
ubi habito in medio filiorum Israel in aeternum:
et non polluent ultra domus Israel nomen sanctum meum,
ipsi, et reges eorum in fornicationibus suis,
et in ruinis regum suorum, et in excelsis.
8 Qui fabricati sunt limen suum iuxta limen meum, et postes suos iuxta postes meos:
et murus erat inter me et eos:
et polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus, quas fecerunt:
propter quod consumpsi eos in ira mea.
9 Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, et ruinas regum suorum a me:
et habitabo in medio eorum semper.
10 **Tu** autem fili hominis ostende domui Israel templum, XCIII.
et confundantur ab iniquitatibus suis, et metiantur fabricam:
11 et erubescant ex omnibus, quae fecerunt:
Figuram domus, et fabricae eius
exitus, et introitus, et omnem descriptionem eius,
et universa praecepta eius, cunctumque ordinem eius, et omnes leges eius ostende eis,
et scribes in oculis eorum: ut custodiant omnes descriptiones eius, et praecepta illius, et faciant ea.

XLII. 6. cubitis quinquaginta] *om.* 9. subter] super 10. in facie
16. Mensus autem est 17. vent. aquilonem 20. mensus est] *additur alia manu* illud . . . **longitudine . . . latitudine
XLIII. 5. elevavit] levavit 8. propterea quod 11. ut custod.] et custod.

12 Ista est lex domus in summitate montis:
Omnis finis eius in circuitu, sanctum sanctorum est:
haec est ergo lex domus.
13 Istae autem mensurae altaris
in cubito verissimo, qui habebat cubitum, et palmum:
in sinu eius erat cubitus et cubitus in latitudine,
et definitio eius usque ad labium eius,
et in circuitu, palmus unus.
haec quoque erat fossa altaris.
14 Et de sinu terrae usque ad crepidinem novissimam duo cubiti,
et latitudo cubiti unius:
et a crepidine minore usque ad crepidinem maiorem quatuor cubiti, et latitudo cubiti unius.
15 Ipse autem Ariel quatuor cubitorum: et ab Ariel usque ad sursum, cornua quatuor.
16 Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis:
quadrangulatum aequis lateribus.
17 Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis eius:
et corona in circuitu eius dimidii cubiti,
et sinus eius unius cubiti per circuitum:
gradus autem eius versi ad Orientem.
18 Et dixit ad me: Fili hominis, haec dicit Dominus Deus:
Hi sunt ritus altaris in quacumque die fuerit fabricatum:
ut offeratur super illud holocaustum, et effundatur sanguis.
19 Et dabis Sacerdotibus, et Levitis, qui sunt de semine Sadoc,
qui accedunt ad me, ait Dominus Deus,
ut offerant mihi vitulum de armento pro peccato.
20 Et assumens de sanguine eius, pones super quatuor cornua eius,
et super quatuor angulos crepidinis, et super coronam in circuitu:
et mundabis illud, et expiabis.
21 Et tolles vitulum, qui oblatus fuerit pro peccato:
et combures eum in separato loco domus extra sanctuarium.
22 Et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato:
et expiabunt altare, sicut expiaverunt in vitulo.
23 Cumque compleveris expians illud,
offeres vitulum de armento immaculatum,
et arietem de grege immaculatum.
24 Et offeres eos in conspectu Domini:
et mittent sacerdotes super eos sal,
et offerent eos holocaustum Domino.
25 Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie:
et vitulum de armento, et arietem de pecoribus immaculatos offerent.
26 Septem diebus expiabunt altare,
et mundabunt illud: et implebunt manum eius.
27 Expletis autem diebus, in die octava et ultra,
facient sacerdotes super altare holocausta vestra, et quae pro pace offerunt:
et placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

CAPUT XLIV.

1 **Et** convertit me ad viam portae sanctuarii exterioris, quae respiciebat ad Orientem: et erat clausa.
2 Et dixit Dominus ad me:
Porta haec clausa erit: non aperietur, et vir non transibit per eam:
quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa 3 principi.
Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino:
per viam portae vestibuli ingredietur, et per viam eius egredietur.
4 Et adduxit me per viam portae Aquilonis in conspectu domus:
et vidi, et ecce implevit gloria Domini domum Domini: et cecidi in faciem meam.
5 **Et** dixit ad me Dominus:
Fili hominis pone cor tuum, et vide oculis tuis, et auribus tuis audi
omnia, quae ego loquor ad te de universis ceremoniis domus Domini, et de cunctis legibus eius:
et pones cor tuum in viis templi per omnes exitus sanctuarii.
6 Et dices ad exasperantem me domum Israel:
Haec dicit Dominus Deus:
Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israel:
7 eo quod inducitis filios alienos incircumcisos corde, et incircumcisos carne, ut sint in sanctuario meo, et polluant domum meam:
et offertis panes meos, adipem, et sanguinem:
et dissolvitis pactum meum in omnibus sceleribus vestris.
8 Et non servastis praecepta sanctuarii mei:
et posuistis custodes observationum mearum in sanctuario meo vobismetipsis.
9 Haec dicit Dominus Deus:
Omnis alienigena incircumcisus corde, et incircumcisus carne, non ingredietur sanctuarium meum,
omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israel.
10 Sed et Levitae, qui longe recesserunt a me in errore filiorum Israel,

XLIII. 12. omnes fines . . . ergo est 13. in cubito] in cubitu . . . definitio eius] *om.* eius . . . et in circ.] *om.* et 14. minore] maiori . . . maiorem] minorem . . . unius cubiti 15. ad sursum] *om.* ad 16. in longit.] et longitudinem 17. cubitos] *om.* . . . dimidii cubitus et 19. et Levitis] *om.* et 27. facient autem
XLIV. 2. transiet 3. vestibuli portae 7. et poll.] ut polluant 10. sed levitae . . . recesserant

et erraverunt a me post idola sua, et portaverunt iniquitatem suam:
11 erunt in sanctuario meo aeditui, et ianitores portarum domus, et ministri domus:
ipsi mactabunt holocausta, et victimas populi:
et ipsi stabunt in conspectu eorum, ut ministrent eis.
12 Pro eo quod ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum,
VI. et facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis:
idcirco levavi manum meam super eos, ait Dñus Deus,
et portabunt iniquitatem suam:
13 et non appropinquabunt ad me ut sacerdotio fungantur mihi,
neque accedent ad omne sanctuarium meum iuxta sancta sanctorum:
sed portabunt confusionem suam, et scelera quae fecerunt.
14 Et dabo eos ianitores domus
in omni ministerio eius, et in universis, quae fient in ea.
I. 15 Sacerdotes autem et Levitae filii Sadoc, qui custodierunt ceremonias sanctuarii mei,
cum errarent filii Israel a me,
ipsi accedent ad me ut ministrent mihi:
et stabunt in conspectu meo ut offerant mihi adipem, et sanguinem, ait Dominus Deus.
16 Ipsi ingredientur sanctuarium meum,
et ipsi accedent ad mensam meam ut ministrent mihi,
et custodiant ceremonias meas.
17 Cumque ingredientur portas atrii interioris, vestibus lineis induentur:
nec ascendet super eos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrii interioris et intrinsecus.
18 Vittae lineae erunt in capitibus eorum,
et feminalia linea erunt in lumbis eorum,
et non accingentur in sudore.
19 Cumque egredientur atrium exterius ad populum,
exuent se vestimentis suis, in quibus ministraverant,
et reponent ea in gazophylacio sanctuarii, et vestient se vestimentis aliis:
et non sanctificabunt populum in vestibus suis.
20 Caput autem suum non radent, neque comam nutrient:
sed tondentes attondent capita sua.
21 Et vinum non bibet omnis sacerdos quando ingressurus est atrium interius.
22 Et viduam, et repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israel:
sed et viduam, quae fuerit vidua a sacerdote, accipient.
23 Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum et pollutum,
et inter mundum et immundum ostendent eis.
24 Et cum fuerit controversia, stabunt in iudiciis meis, et iudicabunt:
leges meas, et praecepta mea in omnibus sollemnitatibus meis custodient,
et Sabbata mea sanctificabunt.
25 Et ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur,
nisi ad patrem et matrem, et filium et filiam, et fratrem et sororem, quae alterum virum non habuerit: in quibus contaminabuntur.
26 Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei.
27 Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius
ut ministret mihi in sanctuario,
offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus.
28 Non erit autem eis hereditas, XCVIII
ego hereditas eorum: et possessionem non dabitis eis in Israel, ego enim possessio eorum.
29 Victimam et pro peccato et pro delicto ipsi comedent: et omne votum in Israel ipsorum erit.
30 Et primitiva omnium primogenitorum, et omnia libamenta ex omnibus, quae offeruntur, sacerdotum erunt:
et primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, ut reponat benedictionem domui tuae.
31 Omne morticinum, et captum a bestia de avibus et de pecoribus non comedent Sacerdotes.

CAPUT XLV.

1 Cumque coeperitis terram dividere sortito, separate primitias Domino, XCIX.
sanctificatum de terra, longitudine vigintiquinque millia, et latitudine decem millia:
sanctificatum erit in omni termino eius per circuitum.
2 Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrifariam per circuitum:
et quinquaginta cubitis in suburbana eius per gyrum.
3 Et a mensura ista mensurabis longitudinem vigintiquinque millium, et latitudinem decem millium,
et in ipso erit templum, sanctumque sanctorum.
4 Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini:
et erit eis locus in domos, et in sanctuarium sanctitatis.
5 Vigintiquinque autem millia longitudinis, et decem millia latitudinis erunt Levitis,

XLIV. 11. holocaustosin 12. ait] dicit . . . portaverunt 14. et universis quae fiunt 15. et Levitae] *om.* et 17. ingred.] egredientur 19. vestimenta sua 25. habuit 27. ministrent 28. Non erit] *om.* Non 30. tuae] suae
XLV. 1. de sortito

qui ministrant domui: ipsi possidebunt viginti gazophylacia.
6 Et possessionem civitatis dabitis
quinque millia latitudinis, et longitudinis vigintiquinque millia
secundum separationem sanctuarii, omni domui Israel.
7 Principi quoque hinc et inde in separationem sanctuarii, et in possessionem civitatis,
contra faciem separationis sanctuarii, et contra faciem possessionis urbis:
a latere Maris usque ad Mare, et a latere Orientis usque ad Orientem:
longitudinis autem iuxta unamquamque partem
a termino Occidentali usque ad terminum Orientalem.
8 De terra erit ei possessio in Israel:
et non depopulabuntur ultra principes populum meum:
sed terram dabunt domui Israel secundum tribus eorum.
C. 9 Haec dicit Dominus Deus:
Sufficiat vobis principes Israel:
iniquitatem et rapinas intermittite,
et iudicium et iustitiam facite,
separate confinia vestra a populo meo, ait Dominus Deus.
10 Statera iusta, et ephi iustum, et batus iustus erit vobis.
11 Ephi, et batus aequalia, et unius mensurae erunt:
ut capiat decimam partem cori batus, et decimam partem cori ephi:
iuxta mensuram cori erit aequa libratio eorum.
12 Siclus autem viginti obolos habet.
Porro viginti sicli, et vigintiquinque sicli, et quindecim sicli, mnam faciunt.
13 Et hae sunt primitiae, quas tolletis:
sextam partem ephi de coro frumenti,
et sextam partem ephi de coro hordei.
14 Mensura quoque olei, batus olei, decima pars cori est:
et decem bati corum faciunt: quia decem bati implent corum.
15 Et arietem unum de grege ducentorum
de his, quae nutriunt Israel in sacrificium, et in holocaustum, et in pacifica,
ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus.
16 Omnis populus terrae tenebitur primitiis his principi in Israel.
17 Et super principem erunt holocausta, et sacrificium, et libamina
in sollemnitatibus, et in Calendis, et in Sabbatis,
et in universis sollemnitatibus domus Israel:
ipse faciet pro peccato sacrificium, et holocaustum, et pacifica ad expiandum pro domo Israel.
18 Haec dicit Dominus Deus: CI
In primo mense, una mensis sumes vitulum de armento immaculatum,
et expiabis sanctuarium.
19 Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato:
et ponet in postibus domus, et in quatuor angulis crepidinis altaris,
et in postibus portae atrii interioris.
20 Et sic facies in septima mensis
pro unoquoque, qui ignoravit, et errore deceptus est,
et expiabis pro domo.
21 In primo mense, quartadecima die mensis erit vobis Paschae sollemnitas: CII
septem diebus azyma comedentur.
22 Et faciet princeps in die illa pro se, et pro universo populo terrae, vitulum pro peccato.
23 Et in septem dierum sollemnitate faciet holocaustum Domino
septem vitulos, et septem arietes immaculatos quotidie septem diebus:
et pro peccato hircum caprarum quotidie.
24 Et sacrificium ephi per vitulum, et ephi per arietem faciet: et olei hin per singula ephi.
25 Septimo mense, quintadecima die mensis in sollemnitate
faciet sicut supra dicta sunt per septem dies:
tam pro peccato, quam pro holocausto, et in sacrificio, et in oleo.

CAPUT XLVI.

1 Haec dicit Dominus Deus: Porta atrii interioris, quae respicit ad Orientem, CII
erit clausa sex diebus, in quibus opus fit:
die autem Sabbati aperietur, sed et in die Calendarum aperietur.
2 Et intrabit princeps per viam vestibuli portae deforis,
et stabit in limine portae:
et facient sacerdotes holocaustum eius, et pacifica eius:
et adorabit super limen portae, et egredietur:
porta autem non claudetur usque ad vesperam.
3 Et adorabit populus terrae ad ostium portae illius CII
in Sabbatis, et in Calendis coram Domino.
4 Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino: in die Sabbati
sex agnos immaculatos, et arietem immaculatum.
5 Et sacrificium ephi per arietem:
in agnis autem sacrificium quod dederit manus eius:
et olei hin per singula ephi.

XLV. 7. longitudinem autem . . . partem] partium 8. ei] eis . . . tribum 10. oephi 11. oephi . . . chori (*ter*, *sed vv.* 13. 14. coro, cori) . . . aequa libratio] aequilibratio 12. habeat . . . minam facient 13. oephi *bis* 17. kalendis . . . et in universis] *om.* et . . . faciat 19. angulos 20. expiabitis 24. oephi

XLVI. 1. kalendarum 2. vesperum 3. kalendis 5. oephi (*item postea*) . . . in agnis] *om.* in

6 In die autem Calendarum vitulum de armento immaculatum:
et sex agni, et arietes immaculati erunt.
7 Et ephi per vitulum, ephi quoque per arietem faciet sacrificium:
de agnis autem, sicut invenerit manus eius:
et olei hin per singula ephi.
8 Cumque ingressurus est princeps, per viam vestibuli portae ingrediatur, et per eandem viam exeat.
9 Et cum intrabit populus terrae in conspectu Domini in sollemnitatibus:
qui ingreditur per portam Aquilonis, ut adoret, egrediatur per viam portae Meridianae:
porro qui ingreditur per viam portae Meridianae,
egrediatur per viam portae Aquilonis:
non revertetur per viam portae, per quam ingressus est,
sed e regione illius egredietur.
10 Princeps autem in medio eorum
cum ingredientibus ingredietur,
et cum egredientibus egredietur.
11 Et in nundinis, et in sollemnitatibus erit sacrificium ephi
per vitulum, et ephi per arietem:
agnis autem erit sacrificium sicut invenerit manus eius:
et olei hin per singula ephi.
V. 12 Cum autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino:
aperietur ei porta, quae respicit ad Orientem,
et faciet holocaustum suum, et pacifica sua,
sicut fieri solet in die sabbati:
et egredietur, claudeturque porta postquam exierit.
13 Et agnum eiusdem anni immaculatum faciet holocaustum quotidie Domino:
semper mane faciet illud.
14 Et faciet sacrificium super eo cata mane mane sextam partem ephi,
et de oleo tertiam partem hin, ut misceatur similae: sacrificium Domino legitimum, iuge atque perpetuum.
15 Faciet agnum, et sacrificium, et oleum cata mane mane: holocaustum sempiternum.
VI. 16 Haec dicit Dominus Deus:
Si dederit princeps donum alicui de filiis suis:
hereditas eius, filiorum suorum erit,
possidebunt eam hereditarie.
17 Si autem dederit legatum de hereditate sua uni servorum suorum,
erit illius usque ad annum remissionis, et revertetur ad principem:
hereditas autem eius, filiis eius erit.
18 Et non accipiet princeps de hereditate populi per violentiam, et de possessione eorum:
sed de possessione sua hereditatem dabit filiis suis:
ut non dispergatur populus meus unusquisque a possessione sua.
19 Et introduxit me per ingressum, qui erat ex latere portae, CVII.
in gazophylacia sanctuarii ad sacerdotes, quae respiciebant ad Aquilonem;
et erat ibi locus vergens ad Occidentem.
20 Et dixit ad me: Iste est locus ubi coquent sacerdotes pro peccato, et pro delicto:
ubi coquent sacrificium, ut non efferant in atrium exterius, et sanctificetur populus.
21 Et eduxit me in atrium exterius, et circumduxit me per quatuor angulos atrii: CVIII.
et ecce atriolum erat in angulo atrii,
atriola singula per angulos atrii.
22 In quatuor angulis atrii atriola disposita,
quadraginta cubitorum per longum, et triginta per latum:
mensurae unius quatuor erant.
23 Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola:
et culinae fabricatae erant subter porticus per gyrum.
24 Et dixit ad me: Haec est domus culinarum in qua coquent ministri domus Domini victimas populi.

CAPUT XLVII.

1 Et convertit me ad portam domus, CIX.
et ecce aquae egrediebantur subter limen domus ad Orientem:
facies enim domus respiciebat ad Orientem:
aquae autem descendebant in latus templi dextrum ad Meridiem altaris.
2 Et eduxit me per viam portae Aquilonis,
et convertit me ad viam foras portam exteriorem, viam quae respiciebat ad Orientem:
et ecce aquae redundantes a latere dextro.
3 Cum egrederetur vir ad Orientem, qui habebat funiculum in manu sua,
et mensus est mille cubitos:
et traduxit me per aquam usque ad talos.
4 Rursumque mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad genua:
5 et mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad renes.
Et mensus est mille, torrentem, quem non potui pertransire:
quoniam intumuerant aquae profundi torrentis, qui non potest transvadari.
6 Et dixit ad me: Certe vidisti fili hominis.
Et eduxit me, et convertit ad ripam torrentis.
7 Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte.

XLVI. 7. de agnis] *om.* de 14. sacrificium faciet . . . cata mane] *om.* 15. *om.* mane *alterum* 16. eam] ea 20. pro delicto et pro peccato . . . in atrio exteriori 22. angulos 23. culinae] cuniculae
XLVII. 5. profundae 6. duxit

8 Et ait ad me:
Aquae istae, quae egrediuntur ad tumulos sabuli Orientalis, et descendunt ad plana deserti,
intrabunt mare, et exibunt, et sanabuntur aquae.
9 Et omnis anima vivens, quae serpit, quocumque venerit torrens, vivet:
et erunt pisces multi satis postquam venerint illuc aquae istae, et sanabuntur
et vivent omnia, ad quae venerit torrens.
10 Et stabunt super illas piscatores, ab Engaddi usque ad Engallim
siccatio sagenarum erit:
plurimae species erunt piscium eius, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiae:
11 in littoribus autem eius, et in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur.
12 Et super torrentem orietur in ripis eius ex utraque parte omne lignum pomiferum:
non defluet folium ex eo, et non deficiet fructus eius:
per singulos menses afferet primitiva, quia aquae eius de sanctuario egredientur:
et erunt fructus eius in cibum, et folia eius ad medicinam.
CX. 13 Haec dicit Dominus Deus:
Hic est terminus, in quo possidebitis terram
in duodecim tribubus Israel: quia Ioseph duplicem funiculum habet.
14 Possidebitis autem eam singuli aeque ut frater suus:
super quam levavi manum meam ut darem patribus vestris:
et cadet terra haec vobis in possessionem.
15 Hic est autem terminus terrae: ad plagam Septentrionalem
a mari magno via Hethalon, venientibus Sedada,
16 Emath, Berotha, Sabarim, quae est inter terminum Damasci et confinium Emath,
domus Tichon, quae est iuxta terminum Auran.
17 Et erit terminus a Mari usque ad atrium Enon terminus Damasci,
et ab Aquilone ad Aquilonem:
terminus Emath plaga Septentrionalis.
18 Porro plaga Orientalis de medio Auran, et de medio Damasci, et de medio Galaad, et de medio terrae Israel,
Iordanis disterminans ad mare Orientale,
metiemini etiam plagam Orientalem.
19 Plaga autem australis meridiana a Thamar usque ad aquas contradictionis Cades:
et torrens usque ad mare magnum: et haec est plaga ad Meridiem australis.
20 Et plaga Maris, mare magnum a confinio per directum, donec venias Emath:
haec est plaga Maris.
21 Et dividetis terram istam vobis per tribus Israel:
22 et mittetis eam in hereditatem vobis, et advenis, qui accesserint ad vos, qui genuerint filios in medio vestrum:
er erunt vobis sicut indigenae inter filios Israel:
vobiscum divident possessionem in medio tribuum Israel.
23 In tribu autem quacumque fuerit advena,
ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

CAPUT XLVIII.

1 Et haec nomina tribuum a finibus Aquilonis iuxta viam Hethalon pergentibus Emath,
atrium Enan terminus Damasci ad Aquilonem iuxta viam Emath.
Et erit ei plaga Orientalis Mare, Dan una.
2 Et super terminum Dan, a plaga Orientali usque ad plagam Maris, Aser una:
3 et super terminum Aser, a plaga Orientali usque ad plagam Maris, Nephthali una.
4 Et super terminum Nephthali, a plaga Orientali usque ad plagam Maris, Manasse una.
5 Et super terminum Manasse, a plaga Orientali usque ad plagam Maris, Ephraim una.
6 Et super terminum Ephraim, a plaga Orientali usque ad plagam Maris, Ruben una.
7 Et super terminum Ruben, a plaga Orientali usque ad plagam Maris, Iuda una.
8 Et super terminum Iuda, a plaga Orientali usque ad plagam Maris,
erunt primitiae, quas separabitis, vigintiquinque millibus latitudinis et longitudinis, sicuti singulae partes
a plaga Orientali usque ad plagam Maris:
et erit sanctuarium in medio eius.
9 Primitiae, quas separabitis Domino:
longitudo vigintiquinque millibus, et latitudo decem millibus.
10 Hae autem erunt primitiae sanctuarii sacerdotum:
ad Aquilonem longitudinis vigintiquinque millia, et ad Mare latitudinis decem millia,
sed et ad Orientem latitudinis decem millia, et ad Meridiem longitudinis vigintiquinque millia:
et erit sanctuarium Domini in medio eius.

XLVII. 8. saboli 10. Vivent et stabunt super illa . . . Engaddin . . . erunt 12. afferent 14. super] *om.* 15. Bethalon . . . Sadada 16. inter] in . . . Tichon] Atticon . . . terminos Au. 17. et terminus Em. plaga autem sept. 18. Damasci∫ *Quat.* LXXVIII. *Sequitur fol.* 632. . . . et de medio Galaad] *haec ed Francf. male om.* . . . Iordanes 19. haec est] *om.*

XLVIII. 1. viam Aethlon . . . atrium Aenon . . . viam Emath] *om.* viam 2. et ad terminum 3 Nepthalim (*etiam v.* 4.) 9. separastis 10. ad aquil longitudinis] *om.* longit.

11 Sacerdotibus sanctuarium erit de filiis Sadoc,
qui custodierunt ceremonias meas,
et non erraverunt cum errarent filii Israel, sicut erraverunt et Levitae.
12 Et erunt eis primitiae de primitiis terrae sanctum sanctorum, iuxta terminum Levitarum.
13 Sed et Levitis similiter iuxta fines sacerdotum
vigintiquinque millia longitudinis, et latitudinis decem millia.
Omnis longitudo viginti et quinque millium, et latitudo decem millium.
14 Et non venundabunt ex eo, neque mutabunt,
neque transferentur primitiae terrae, quia sanctificatae sunt Domino.
15 Quinque millia autem, quae supersunt in latitudine per vigintiquinque millia,
profana erunt urbis in habitaculum, et in suburbana: et erit civitas in medio eius.
16 Et hae mensurae eius:
ad plagam Septentrionalem quingenta et quatuor millia:
et ad plagam Meridianam, quingenta et quatuor millia:
et ad plagam Orientalem, quingenta et quatuor millia:
et ad plagam Occidentalem, quingenta et quatuor millia.
17 Erunt autem suburbana civitatis ad Aquilonem ducenta quinquaginta,
et ad Meridiem ducenta quinquaginta,
et ad Orientem ducenta quinquaginta,
et ad Mare ducenta quinquaginta.
18 Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundum primitias sanctuarii,
decem millia in Orientem, et decem millia in Occidentem,
erunt sicut primitiae sanctuarii:
et erunt fruges eius in panes his, qui serviunt civitati.
19 Servientes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Israel.
20 Omnes primitiae, vigintiquinque millium, per viginti quinque millia in quadrum, separabuntur
in primitias sanctuarii, et in possessionem civitatis.
21 Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarii, et possessionis civitatis
e regione vigintiquinque millium primitiarum usque ad terminum Orientalem:
sed et ad Mare e regione vigintiquinque millium usque ad terminum maris,
similiter in partibus principis erit:
et erunt primitiae sanctuarii, et sanctuarium templi in medio eius.
22 De possessione autem Levitarum, et de possessione civitatis in medio partium principis:
erit inter terminum Iuda, et inter terminum Beniamin, et ad principem pertinebit.
23 Et reliquis tribubus: A plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Beniamin una.
24 Et contra terminum Beniamin, a plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Simeon una.
25 Et super terminum Simeonis, a plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Issachar una.
26 Et super terminum Issachar, a plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Zabulon una.
27 Et super terminum Zabulon, a plaga Orientali usque ad plagam Maris, Gad una.
28 Et super terminum Gad, ad plagam Austri in Meridie:
et erit finis de Thamar usque ad aquas contradictionis Cades, hereditas contra mare magnum.
29 Haec est terra, quam mittetis in sortem tribubus Israel:
et hae partitiones earum, ait Dominus Deus.
30 Et hi egressus civitatis:
A plaga Septentrionali quingentos et quatuor millia mensurabis.
31 Et portae civitatis ex nominibus tribuum Israel,
portae tres a Septentrione, porta Ruben una, porta Iuda una, porta Levi una.
32 Et ad plagam Orientalem, quingentos et quatuor millia:
et portae tres, porta Ioseph una, porta Beniamin una, porta Dan una.
33 Et ad plagam Meridianam, quingentos et quatuor millia metieris:
et portae tres, porta Simeonis una, porta Issachar una, porta Zabulon una.
34 Et ad plagam Occidentalem, quingentos et quatuor millia,
et portae eorum tres, porta Gad una, porta Aser una, porta Nephthali una.
35 Per circuitum, decem et octo millia:
et nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem.

XLVIII. 14. nec transferuntur 16. quingenti *quater* 17. ducenti *quater* . . . ad meridiem] in meridie 20. et possessionem 22. et erit in terminum Iud. et in terminum Ben. 24. Symeon (*et vv.* 25. 33.) 25. ad plag. occidentis 28. in meridiem 30. egressus] gressus 31. ex nom.] in nominibus 33. et portae tres] *om.* . . . portam Symeonis unam, portam Iss. unam, portam Zab. unam 34. quingenti . . . et portae] *om.* et . . . Nepthalim 35. ibidem. Amen.

Subscriptum est: EXPLICIT LIBER HIEZECHIEL PROP INCIP· LIB· DANIHELIS· PROP. *Sequitur* Praefatio Beati Hieronimi. Danihelem prophetam iuxta — — aut odio. *Hanc excipiunt folio* 634. *sine inscriptione capitula,* XXXI. *Post haec notatur:* EXPLICIUNT CAPITULA DANIHELIS PROPHETAE INCIPIT IPSE LIBER DO GRATIAS.

PROPHETIA DANIELIS

CAPUT I.

1 Anno tertio regni Ioakim regis Iuda, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Ierusalem, et obsedit eam;
2 et tradidit Dominus in manu eius Ioakim regem Iuda,
et partem vasorum domus Dei:
et asportavit ea in terram Sennaar in domum dei sui,
et vasa intulit in domum Thesauri dei sui.
I. 3 **Et** ait rex Asphenez praeposito Eunuchorum
ut introduceret de filiis Israel,
et de semine regio et tyrannorum,
4 pueros, in quibus nulla esset macula,
decoros forma, et eruditos omni sapientia,
cautos scientia, et doctos disciplina,
et qui possent stare in palatio regis,
ut doceret eos litteras, et linguam Chaldaeorum.
5 Et constituit eis rex annonam per singulos dies
de cibis suis, et de vino unde bibebat ipse,
ut enutriti tribus annis, postea starent in conspectu regis.
6 Fuerunt ergo inter eos de filiis Iuda, Daniel, Ananias, Misael, et Azarias.
7 Et imposuit eis praepositus eunuchorum, nomina:
Danieli, Baltassar: Ananiae, Sidrach: Misaeli, Misach: et Azariae, Abdenago.
8 Proposuit autem Daniel in corde suo
ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus eius:
et rogavit eunuchorum praepositum ne contaminaretur.
9 Dedit autem Deus Danieli gratiam et misericordiam in conspectu principis eunuchorum.
10 Et ait princeps eunuchorum ad Danielem:
Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum et potum:
qui si viderit vultus vestros macilentiores prae ceteris adolescentibus coaevis vestris,
condemnabitis caput meum regi.
11 Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum
super Danielem, Ananiam, Misaelem, et Azariam:
12 Tenta nos obsecro servos tuos diebus decem,
et dentur nobis legumina ad vescendum,
et aqua ad bibendum:
13 et contemplare vultus nostros, et vultus puerorum, qui vescuntur cibo regio:
et sicut videris, facies cum servis tuis.
14 Qui, audito sermone huiuscemodi,
tentavit eos diebus decem.
15 Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores, et corpulentiores
prae omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio.
16 Porro Malasar tollebat cibaria, et vinum potus eorum: dabatque eis legumina.
17 Pueris autem his dedit Deus scientiam, et disciplinam in omni libro, et sapientia:
Danieli autem intelligentiam omnium visionum et somniorum.
18 **Completis** itaque diebus, post quos dixerat rex ut introducerentur: II
introduxit eos praepositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.
19 Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi tales de universis,
ut Daniel, Ananias, Misael, et Azarias:
et steterunt in conspectu Regis.
20 Et omne verbum sapientiae et intellectus, quod sciscitatus est ab eis Rex,
invenit in eis decuplum super cunctos ariolos, et magos,
qui erant in universo regno eius.
21 Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis.

CAPUT II.

1 **In** anno secundo regni Nabuchodonosor vidit Nabuchodonosor somnium, III
et conterritus est spiritus eius, et somnium eius fugit ab eo.
2 Praecepit autem rex, ut convocarentur arioli, et magi, et malefici, et Chaldaei
ut indicarent regi somnia sua:
qui cum venissent, steterunt coram rege.
3 Et dixit ad eos rex:
Vidi somnium: et mente confusus ignoro quid viderim.
4 Responderuntque Chaldaei regi Syriace:
Rex in sempiternum vive:
dic somnium servis tuis, et interpretationem eius indicabimus.
5 Et respondens rex ait Chaldaeis: Sermo recessit a me:

I. 1. Ioachim . . . *om.* in . . . Hierusalem 2. Ioachim reg. Iudae 3. Arfanaz . . . Eunuchorum suorum 6. Danihel Annanias Misahel 7. Daniheli Balthasar et Annaniae Sedrac Misaheli Misac 10. Danihel 11. Danihel, Annaniam, Misahel 13. de cibo 17. libro] verbo . . . Daniheli (*et sic ubique*, *etiam cetera nomina*, *sed v.* 19. et 2, 17. *est* Misael) 19. locutus eis . . . de universis tales 20. bariolos
II. 2. autem] ergo . . . ut indicarent] et indicarent

nisi indicaveritis mihi somnium, et coniecturam eius,
peribitis vos, et domus vestrae publicabuntur.
6 Si autem somnium, et coniecturam eius narraveritis,
praemia, et dona, et honorem multum accipietis a me:
somnium igitur, et interpretationem eius indicate mihi.
7 Responderunt secundo, atque dixerunt:
Rex somnium dicat servis suis,
et interpretationem illius indicabimus.
8 Respondit rex, et ait:
Certe novi quod tempus redimitis,
scientes quod recesserit a me sermo.
9 Si ergo somnium non indicaveritis mihi,
una est de vobis sententia,
quod interpretationem quoque fallacem, et deceptione plenam composueritis,
ut loquamini mihi donec tempus pertranseat.
Somnium itaque dicite mihi, ut sciam
quod interpretationem quoque eius veram loquamini.
10 Respondentes ergo Chaldaei coram rege, dixerunt:
Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere:
sed neque regum quisquam magnus et potens verbum huiuscemodi
sciscitatur ab omni ariolo, et mago, et Chaldaeo.
11 Sermo enim, quem tu quaeris, rex, gravis est:
nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis:
exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.
12 Quo audito, rex in furore, et in ira magna
praecepit ut perirent omnes sapientes Babylonis.
13 Et egressa sententia, sapientes interficiebantur:
quaerebanturque Daniel, et socii eius, ut perirent.
14 Tunc Daniel requisivit de lege, atque sententia
ab Arioch principe militiae regis,
qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.
15 Et interrogavit eum, qui a rege potestatem acceperat,
quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa.
III. **C**um ergo rem indicasset Arioch Danieli,
16 Daniel ingressus rogavit regem
ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.
17 Et ingressus est domum suam,
Ananiaeque et Misaeli, et Azariae sociis suis indicavit negotium:
18 ut quaererent misericordiam a facie Dei caeli super sacramento isto,
et non perirent Daniel, et socii eius cum ceteris sapientibus Babylonis.
19 Tunc Danieli mysterium per visionem nocte revelatum est:
et benedixit Daniel Deum caeli, 20 et locutus ait:
Sit nomen Domini benedictum a saeculo et usque in saeculum:
quia sapientia et fortitudo eius sunt.
21 Et ipse mutat tempora, et aetates:
transfert regna, atque constituit:
dat sapientiam sapientibus, et scientiam intelligentibus disciplinam:
22 ipse revelat profunda, et abscondita,
et novit in tenebris constituta: et lux cum eo est.
23 Tibi Deus patrum nostrorum confiteor, teque laudo:
quia sapientiam, et fortitudinem dedisti mihi:
et nunc ostendisti mihi quae rogavimus te,
quia sermonem regis aperuisti nobis.
24 Post haec Daniel ingressus ad Arioch,
quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis,
sic ei locutus est:
Sapientes Babylonis ne perdas:
introduc me in conspectu regis, et solutionem regi narrabo.
25 Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, et dixit ei:
Inveni hominem de filiis transmigrationis Iuda, qui solutionem regi annunciet.
26 Respondit rex, et dixit Danieli, cuius nomen erat Baltassar:
Putasne vere potes mihi indicare somnium, quod vidi, et interpretationem eius?
27 Et respondens Daniel coram rege, ait:
Mysterium, quod rex interrogat,
sapientes, magi, arioli, et aruspices nequeunt indicare regi:
28 sed est Deus in caelo revelans mysteria,
qui indicavit tibi rex Nabuchodonosor,
quae ventura sunt in novissimis temporibus.
Somnium tuum, et visiones capitis tui in cubili tuo huiuscemodi sunt:
29 **T**u rex cogitare coepisti in strato tuo, V.
quid esset futurum post haec:
et qui revelat mysteria, ostendit tibi quae ventura sunt.
30 Mihi quoque non in sapientia, quae est in me
plus quam in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est:
sed ut interpretatio regi manifesta fieret,
et cogitationes mentis tuae scires.

II. 8. certe novi quod] certo novi quia 11. rex quaeris 12. et ira 13. *ed. Francf.* querebanturque 15. acceperat potestatem . . . esset regis 17 et Misaeli] *om.* et 19. per visionem nocte mysterium . . . et Danihel benedixit deo 23. nostrorum] meorum 24. ingressus est . . . et sic ei . . . enarrabo 25. Iudae 26. Balthasar 27. et barioli . . . nequeunt] non queunt 28. in novissimis] *om.* in 29. stratu

31 Tu rex videbas, et ecce quasi statua una grandis:
statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te,
et intuitus eius erat terribilis.
32 Huius statuae caput ex auro optimo erat,
pectus autem et brachia de argento,
porro venter, et femora ex aere. 33 Tibiae autem ferreae,
pedum quaedam pars erat ferrea, quaedam autem fictilis.
34 Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus:
et percussit statuam in pedibus eius ferreis, et fictilibus, et comminuit eos.
35 Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, aes, argentum, et aurum,
et redacta quasi in favillam aestivae areae, quae rapta sunt vento:
nullusque locus inventus est eis:
lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, et implevit universam terram.
36 Hoc est somnium:
Interpretationem quoque eius dicemus coram te, rex.
37 Tu rex regum es:
et Deus caeli, regnum, et fortitudinem, et imperium, et gloriam dedit tibi:
38 et omnia, in quibus habitant filii hominum,
et bestiae agri: volucres quoque caeli dedit in manu tua,
et sub ditione tua universa constituit: tu es ergo caput aureum.
39 Et post te consurget regnum aliud minus te argenteum:
et regnum tertium aliud aereum, quod imperabit universae terrae.
40 Et regnum quartum erit velut ferrum.
quomodo ferrum comminuit, et domat omnia,
sic comminuet, et conteret omnia haec.
41 Porro quia vidisti pedum, et digitorum partem testae figuli, et partem ferream:
regnum divisum erit,
quod tamen de plantario ferri orietur,
secundum quod vidisti ferrum mistum testae ex luto.
42 Et digitos pedum ex parte ferreos, et ex parte fictiles:
ex parte regnum erit solidum, et ex parte contritum.
43 Quod autem vidisti ferrum mistum testae ex luto,
commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhaerebunt sibi,
sicut ferrum misceri non potest testae.
44 In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus caeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur,
et regnum eius alteri populo non tradetur:
comminuet autem, et consumet universa regna haec:
et ipsum stabit in aeternum.
45 Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus,
et comminuit testam, et ferrum, et aes, et argentum, et aurum,
Deus magnus ostendit regi quae ventura sunt postea.
et verum est somnium, et fidelis interpretatio eius.
46 Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, et Danielem adoravit,
et hostias, et incensum praecepit ut sacrificarent ei.
47 Loquens ergo rex, ait Danieli:
Vere Deus vester Deus deorum est, et Dominus regum, et revelans mysteria:
quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.
48 Tunc rex Danielem in sublime extulit,
et munera multa, et magna dedit ei:
et constituit eum principem super omnes provincias Babylonis:
et praefectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis.
49 Daniel autem postulavit a rege:
et constituit super opera provinciae Babylonis,
Sidrach, Misach, et Abdenago:
Ipse autem Daniel erat in foribus regis.

CAPUT III.

1 **N**abuchodonosor rex fecit statuam auream VI
altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex,
et statuit eam in campo Dura provinciae Babylonis.
2 Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, et iudices,
duces, et tyrannos, et praefectos,
omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuae,
quam erexerat Nabuchodonosor rex.
3 Tunc congregati sunt satrapae, magistratus, et iudices,
duces, et tyranni, et optimates, qui erant in potestatibus constituti,
et universi principes regionum
ut convenirent ad dedicationem statuae,
quam erexerat Nabuchodonosor rex.
stabant autem in conspectu statuae, quam posuerat Nabuchodonosor rex:

II. 33. quaedam fict. 34. abscisus 38. et bestias agr. volucresque 39. argenteum] *om.* . . . aereum] aeneum 40. omnia haec et conteret 42. et ex parte regnum 43. Quod] quia . . . mixtum 44. populo alteri . . . autem] *om.* 45. abscisus . . . ventura] futura 46. Danihelum (*item v.* 48.) 47. tu] *om.* . . . sacramentum hoc 49. Sedrac Misac

III. 1. Nabuchodonosor] *Praefixit alia manus:* In diebus illis| Nab. *rubricatis minusculis. Eadem in mg. superiore litteris Longobardicis notat:* Lectio danihel prophetae cum cantico. *Unde colligas ab eadem manu prodisse apices sive accentus musicos, quibus magna ex parte sequentia conspersa sunt* . . . altitudinem . . . latitudinem . . . Duram 2. omnesque] omnes 3. rex (*ultimo loco*)] *om.*

4 et praeco clamabat valenter:
Vobis dicitur populis, tribubus, et linguis:
5 In hora, qua audieritis sonitum tubae, et fistulae, et citharae, sambucae,
et psalterii, et symphoniae, et universi generis musicorum,
cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex.
6 Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis.
7 Post haec igitur statim ut audierunt omnes populi
sonitum tubae, fistulae, et citharae, sambucae, et psalterii, et symphoniae, et omnis generis musicorum:
cadentes omnes populi, tribus, et linguae adoraverunt statuam auream,
quam constituerat Nabuchodonosor rex.
8 Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldaei accusaverunt Iudaeos:
9 dixeruntque Nabuchodonosor regi:
Rex in aeternum vive:
10 tu rex posuisti decretum,
ut omnis homo, qui audierit sonitum tubae, fistulae, et citharae, sambucae,
et psalterii, et symphoniae, et universi generis musicorum,
prosternat se, et adoret statuam auream:
11 si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis.
12 Sunt ergo viri Iudaei, quos constituisti super opera regionis Babylonis,
Sidrach, Misach, et Abdenago:
viri isti contempserunt, rex, decretum tuum:
deos tuos non colunt, et statuam auream, quam erexisti, non adorant.
13 Tunc Nabuchodonosor in furore, et in ira praecepit ut adducerentur Sidrach, Misach, et Abdenago:
qui confestim adducti sunt in conspectu regis.
14 Pronuncians que Nabuchodonosor rex, ait eis:
Verene Sidrach, Misach, et Abdenago
deos meos non colitis, et statuam auream, quam constitui, non adoratis?
15 Nunc ergo si estis parati, quacumque hora audieritis sonitum tubae, fistulae, citharae,
sambucae, et psalterii, et symphoniae, omnisque generis musicorum,
prosternite vos, et adorate statuam, quam feci:
quod si non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis:
et quis est Deus, qui eripiet vos de manu mea?
III. 16 **R**espondentes Sidrach, Misach, et Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor:
Non oportet nos de hac re respondere tibi.
17 Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, et de manibus tuis, o rex, liberare.
18 Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, et statuam auream, quam erexisti, non adoramus.
19 Tunc Nabuchodonosor repletus est furore: et aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach, et Abdenago,
et praecepit ut succenderetur fornax septuplum quam succendi consueverat.
20 Et viris fortissimis de exercitu suo iussit ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, et Abdenago
mitterent eos in fornacem ignis ardentis.
21 Et confestim viri illi vincti cum braccis suis, et tiaris, et calceamentis, et vestibus
missi sunt in medium fornacis ignis ardentis.
22 Nam iussio regis urgebat: fornax autem succensa erat nimis.
Porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach, et Abdenago, interfecit flamma ignis.
23 Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, et Abdenago,
ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Quae sequuntur in Hebraeis voluminibus non reperi.

24 Et ambulabant in medio flammae laudantes Deum, et benedicentes Domino.
25 Stans autem Azarias oravit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait:
26 **B**enedictus es Domine Deus patrum nostrorum, et laudabile, et gloriosum nomen tuum in saecula: VIII.
27 quia iustus es in omnibus, quae fecisti nobis,
et universa opera tua vera, et viae tuae rectae, et omnia iudicia tua vera.
28 Iudicia enim vera fecisti iuxta omnia, quae induxisti super nos, et super civitatem sanctam patrum nostrorum Ierusalem:
quia in veritate, et in iudicio induxisti omnia haec propter peccata nostra.
29 Peccavimus enim, et iniquè egimus
recedentes a te: et deliquimus in omnibus:
30 et praecepta tua non audivimus, nec observavimus, nec fecimus sicut praeceperas nobis ut bene nobis esset.
31 Omnia ergo, quae induxisti super nos,
et universa, quae fecisti nobis, in vero iudicio fecisti:

III. 5. musichorum 7. et tribus 9. posuisti] proposuisti 11. ardentem 12. Sedrac Misac (*etiam vv.* 13. 14. 16. 19. 20. 23. 93. *etc.*) 15. et citharae . . . feci auream . . . ardentem . . . eripiat 17. ardente . . o rex] rex 18. tibi sit 19. Nabuchod. rex . . . illius] eius . . . consuerat 20. ardentem 21. bracis . . . tyaris 23. camini . . . non repperiuntur 26. laudabilis 30. neque fec. 31. in vero] *om.* in

32 et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum,
et pessimorum, praevaricatorumque
et regi iniusto, et pessimo ultra omnem terram.
33 Et nunc non possumus aperire os:
confusio, et opprobrium facti sumus servis tuis, et his, qui colunt te.
34 Ne, quaesumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, et ne dissipes testamentum tuum.
35 Neque auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, et Isaac servum tuum, et Israel sanctum tuum:
36 quibus locutus es pollicens quod multiplicares semen eorum sicut stellas caeli,
et sicut arenam, quae est in littore maris:
37 quia Domine imminuti sumus plus quam omnes gentes,
sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.
38 Et non est in tempore hoc princeps, et dux, et propheta,
neque holocaustum, neque sacrificium,
neque oblatio, neque incensum,
neque locus primitiarum coram te,
39 ut possimus invenire misericordiam tuam:
sed in animo contrito, et spiritu humilitatis
suscipiamur. 40 Sicut in holocausto arietum, et taurorum,
et sicut in millibus agnorum pinguium:
sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi:
quoniam non est confusio confidentibus in te.
41 Et nunc sequimur te in toto corde, et timemus te,
et quaerimus faciem tuam. 42 Ne confundas nos:
sed fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuam,
et secundum multitudinem misericordiae tuae.
43 Et erue nos in mirabilibus tuis,
et da gloriam nomini tuo Domine:
44 et confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis mala,
confundantur in omni potentia tua, et robur eorum conteratur:
45 et sciant quia tu es Dominus Deus solus, et gloriosus super orbem terrarum.
46 Et non cessabant qui miserant eos ministri regis
succendere fornacem, naphtha, et stuppa, et pice, et malleolis,
47 et effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem:
48 et erupit, et incendit quos reperit iuxta fornacem de Chaldaeis.
49 Angelus autem Domini descendit cum Azaria, et sociis eius in fornacem:
et excussit flammam ignis de fornace,
50 et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem,
et non tetigit eos omnino ignis,
neque contristavit, nec quidquam molestiae intulit.
51 Tunc hi tres quasi ex uno ore
laudabant, et glorificabant, et benedicebant Deum in fornace, dicentes:
52 Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum: et laudabilis, et gloriosus, et superexaltatus in saecula.
et benedictum nomen gloriae tuae sanctum: et laudabile, et superexaltatum in omnibus saeculis.
53 Benedictus es in templo sancto gloriae tuae: et superlaudabilis, et supergloriosus in saecula.
54 Benedictus es in throno regni tui: et superlaudabilis, et superexaltatus in saecula.
55 Benedictus es, qui intueris abyssos, et sedes super cherubim: et laudabilis, et superexaltatus in saecula.
56 Benedictus es in firmamento caeli: et laudabilis et gloriosus in saecula.
57 Benedicite omnia opera Domini Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
58 Benedicite Angeli Domini Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
59 Benedicite caeli Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
60 Benedicite aquae omnes, quae super caelos sunt, Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
61 Benedicite omnes virtutes Domini Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
62 Benedicite sol, et luna Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
63 Benedicite stellae caeli Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
64 Benedicite omnis imber, et ros Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
65 Benedicite omnes spiritus Dei Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
66 Benedicite ignis, et aestus Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
67 Benedicite frigus, et aestus Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
68 Benedicite rores, et pruina Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
69 Benedicite gelu, et frigus Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
70 Benedicite glacies, et nives Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
71 Benedicite noctes, et dies Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.

III. 32. nostrorum] *om.* 38. et propheta et dux 39. tuam] *om.* . . . anima contrita 40. holocaustum 41. sequimur te] *om.* te 44. tua] *om.* 45. et sciant] *om.* et . . . es Dominus] domine 46. inmiserant . . . napta 49. *om.* Domini . . . in fornace 51. Deum] deo 52. et gloriosus] *om.* 53. supergloriosus] superexaltatus 54. superlaudab.] landabilis 55. cherubin 60. Domino] dominum 65. omnis . . . Dei] *om.*

72 Benedicite lux, et tenebrae Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
73 Benedicite fulgura, et nubes Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
74 Benedicat terra Dominum: laudet, et superexaltet eum in saecula.
75 Benedicite montes, et colles Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
76 Benedicite universa germinantia in terra Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
77 Benedicite fontes Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
78 Benedicite maria, et flumina Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
79 Benedicite cete, et omnia, quae moventur in aquis, Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
80 Benedicite omnes volucres caeli Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
81 Benedicite omnes bestiae, et pecora Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
82 Benedicite filii hominum Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
83 Benedicat Israel Dominum: laudet et superexaltet eum in saecula.
84 Benedicite sacerdotes Domini Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
85 Benedicite servi Domini Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
86 Benedicite spiritus, et animae iustorum Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
87 Benedicite sancti, et humiles corde Domino: laudate et superexaltate eum in saecula.
88 Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino: laudate et superexaltate eum in saecula:
Quia eruit nos de inferno, et salvos fecit de manu mortis,
et liberavit nos de medio ardentis flammae, et de medio ignis eruit nos.
89 Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in saeculum misericordia eius.
90 Benedicite omnes religiosi Domino Deo deorum: laudate et confitemini ei, quia in omnia saecula misericordia eius.

Hucusque in Hebraeo non habetur: et quae posuimus, de Theodotionis editione translata sunt.

II. 91 **T**unc Nabuchodonosor rex obstupuit, et surrexit propere, et ait optimatibus suis:
Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos?
Qui respondentes regi, dixerunt: Vere rex.
92 Respondit, et ait:
Ecce ego video quatuor viros solutos, et ambulantes in medio ignis, et nihil corruptionis in eis est,
et species quarti similis filio Dei.
93 Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis, et ait:
Sidrach, Misach, et Abdenago servi Dei excelsi, egredimini, et venite.
Statimque egressi sunt Sidrach, Misach, et Abdenago de medio ignis.
94 Et congregati satrapae, et magistratus, et iudices, et potentes regis
contemplabantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum,
et capillus capitis eorum non esset adustus,
et sarabala eorum non fuissent immutata,
et odor ignis non transisset per eos.
95 Et erumpens Nabuchodonosor, ait:
Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Misach, et Abdenago, qui misit angelum suum, et eruit servos suos,
qui crediderunt in eum: et verbum regis immutaverunt,
et tradiderunt corpora sua ne servirent,
et ne adorarent omnem deum, excepto Deo suo.
96 A me ergo positum est hoc decretum,
ut omnis populus, tribus, et lingua, quaecumque locuta fuerit blasphemiam
contra Deum Sidrach, Misach, et Abdenago,
dispereat, et domus eius vastetur:
neque enim est alius Deus, qui possit ita salvare.
97 Tunc rex promovit Sidrach, Misach, et Abdenago in provincia Babylonis.
98 Nabuchodonosor rex, omnibus populis, gentibus, et linguis, qui habitant in universa terra, pax vobis multiplicetur.
99 Signa, et mirabilia fecit apud me Deus excelsus.
Placuit ergo mihi praedicare 100 signa eius, quia magna sunt:
et mirabilia eius, quia fortia: et regnum eius regnum sempiternum,
et potestas eius in generationem et generationem.

CAPUT IV.

1 **E**go Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, X.
et florens in palatio meo:
2 somnium vidi, quod perterruit me:
et cogitationes meae in strato meo,
et visiones capitis mei conturbaverunt me.

III. 74. Dominum] domino 79. cete] caeti 83. benedic. Isr. domino laudate et superexaltate 84. laudate] hymnum dicite 88. Annanias Azarias et Misahel . . . ab inferno . . . liberavit 90. ei] *om.* . . . non habetur in hebraeo 91. obstipuit . . . in medio . . . dixerunt regi 92. viros quattuor 94. et magistr.] *om.* et . . . sarabala] sarabarae . . . inmutatae 95. quia crediderunt 96. positum] propositum . . . et tribus . . . deus alius 98. qui] quae

IV. 2. stratu

3 Et per me propositum est decretum
ut introducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis,
et ut solutionem somnii indicarent mihi.
4 Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldaei, et aruspices,
et somnium narravi in conspectu eorum:
et solutionem eius non indicaverunt mihi:
5 donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel,
cui nomen Baltassar secundum nomen Dei mei,
qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso:
et somnium coram ipso locutus sum.
6 Baltassar princeps ariolorum, quoniam ego scio quod spiritum sanctorum deorum habeas in te,
et omne sacramentum non est impossibile tibi:
visiones somniorum meorum, quas vidi, et solutionem earum narra.
7 Visio capitis mei in cubili meo:
Videbam, et ecce arbor in medio terrae, et altitudo eius nimia.
8 Magna arbor, et fortis: et proceritas eius contingens caelum:
aspectus illius erat usque ad terminos universae terrae.
9 Folia eius pulcherrima, et fructus eius nimius:
et esca universorum in ea.
subter eam habitabant animalia, et bestiae,
et in ramis eius conversabantur volucres caeli:
et ex ea vescebatur omnis caro.
10 Videbam in visione capitis mei super stratum meum,
et ecce vigil, et sanctus de caelo descendit.
11 Clamavit fortiter, et sic ait:
Succidite arborem, et praecidite ramos eius:
excutite folia eius, et dispergite fructus eius:
fugiant bestiae, quae subter eam sunt, et volucres de ramis eius.
12 Verumtamen germen radicum eius in terra sinite,
et alligetur vinculo ferreo et aereo in herbis, quae foris sunt,
et rore caeli tingatur,
et cum feris pars eius in herba terrae.
13 Cor eius ab humano commutetur, et cor ferae detur ei:
et septem tempora mutentur super eum.
14 In sententia vigilum decretum est,
et sermo sanctorum, et petitio: donec cognoscant viventes
quoniam dominatur Excelsus in regno hominum:
et cuicumque voluerit, dabit illud,
et humillimum hominem constituet super eum.
15 Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex:
tu ergo Baltassar interpetationem narra festinus:
quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi:
tu autem potes, quia spiritus deorum sanctorum in te est.
16 Tunc Daniel, cuius nomen Baltassar, coepit intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora:
et cogitationes eius conturbabant eum.
Respondens autem rex ait: Baltassar, somnium et interpretatio eius non conturbent te.
Respondit Baltassar, et dixit:
Domine mi, somnium his, qui te oderunt,
et interpretatio eius hostibus tuis sit.
17 Arborem, quam vidisti sublimem, atque robustam,
cuius altitudo pertingit ad caelum, et aspectus illius in omnem terram:
18 et rami eius pulcherrimi, et fructus eius nimius,
et esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiae agri, et in ramis eius commorantes aves caeli:
19 tu es rex, qui magnificatus es, et invaluisti:
et magnitudo tua crevit, et pervenit usque ad caelum,
et potestas tua in terminos universae terrae.
20 Quod autem vidit rex vigilem, et sanctum descendere de caelo, et dicere:
Succidite arborem, et dissipate illam,
attamen germen radicum eius in terra dimittite,
et vinciatur ferro et aere in herbis foris,
et rore caeli conspergatur, et cum feris sit pabulum eius,
donec septem tempora mutentur super eum:
21 haec est interpretatio sententiae Altissimi,
quae pervenit super dominum meum regem:
22 Eiicient te ab hominibus, et cum bestiis ferisque erit habitatio tua,
et foenum ut bos comedes, et rore caeli infundéris:
septem quoque tempora mutabuntur super te,
donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominum, et cuicumque voluerit, det illud.
23 Quod autem praecepit ut relinqueretur germen radicum eius, id est arboris:
regnum tuum tibi manebit postquam cognoveris potestatem esse caelestem.
24 Quam ob rem rex consilium meum placeat tibi,
et peccata tua eleemosynis redime,
et iniquitates tuas misericordiis pauperum:
forsitan ignoscet delictis tuis.

IV. 5. Danihel *(ubique)* . . . Balthasar *(ubique)* . . . ipso] eo 6. quoniam] quea . . . deorum sanctorum . . . . eorum narra mihi 11. fructum eius . . . eam] ea 12. in terram 14. petitio eius . . . constituit super eo 15. rex Nabuchodonosor 16. cogit. cordis eius 18. caeli] *om.* 20. aere] here . . . commutentur super eam 24. ignoscat deus

25 Omnia haec venerunt super Nabuchodonosor regem.

XI. 26 Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat.

27 Responditque rex, et ait:
Nonne haec est Babylon magna, quam ego aedificavi in domum regni,
in robore fortitudinis meae, et in gloria decoris mei?
28 Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de caelo ruit:
Tibi dicitur Nabuchodonosor rex: Regnum tuum transibit a te,
29 et ab hominibus eiicient te, et cum bestiis et feris erit habitatio tua: foenum quasi bos comedes,
et septem tempora mutabuntur super te,
donec scias quod dominetur Excelsus in regno hominum,
et cuicumque voluerit, det illud.
30 Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor,
et ex hominibus abiectus est,
et foenum ut bos comedit,
et rore caeli corpus eius infectum est:
donec capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, et ungues eius quasi avium.
31 Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad caelum levavi,
et sensus meus redditus est mihi:
et Altissimo benedixi, et viventem in sempiternum laudavi, et glorificavi:
quia potestas eius potestas sempiterna,
et regnum eius in generationem et generationem.
32 Et omnes habitatores terrae apud eum in nihilum reputati sunt:
iuxta voluntatem enim suam facit
tam in virtutibus caeli quam in habitatoribus terrae:
et non est qui resistat manui eius, et dicat ei: Quare fecisti?
33 In ipso tempore sensus meus reversus est ad me,
et ad honorem regni mei, decoremque perveni:
et figura mea reversa est ad me:
et optimates mei, et magistratus mei requisierunt me,
et in regno meo restitutus sum:
et magnificentia amplior addita est mihi.
34 Nunc igitur ego Nabuchodonosor
laudo, et magnifico, et glorifico regem caeli:
quia omnia opera eius vera, et viae eius iudicia,
et gradientes in superbia potest humiliare.

CAPUT V.

XII. 1 Baltassar rex fecit grande convivium optimatibus suis mille:
et unusquisque secundum suam bibebat aetatem.
2 Praecepit ergo iam temulentus ut afferrentur vasa aurea et argentea,
quae asportaverat Nabuchodonosor pater eius
de templo, quod fuit in Ierusalem,
ut biberent in eis rex, et optimates eius, uxoresque eius, et concubinae.
3 Tunc allata sunt vasa aurea, et argentea,
quae asportaverat de templo, quod fuerat in Ierusalem:
et biberunt in eis rex, et optimates eius, uxores et concubinae illius.
4 Bibebant vinum,
et laudabant deos suos aureos, et argenteos, aereos, ferreos, ligneosque et lapideos.
5 In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis
scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulae regiae:
et rex aspiciebat articulos manus scribentis.
6 Tunc facies regis commutata est, et cogitationes eius conturbabant eum:
et compages renum eius solvebantur,
et genua eius ad se invicem collidebantur.
7 Exclamavit itaque rex fortiter ut introducerent magos, Chaldaeos, et aruspices.
Et proloquens rex ait sapientibus Babylonis:
Quicumque legerit scripturam hanc, et interpretationem eius manifestam mihi fecerit,
purpura vestietur, et torquem auream habebit in collo,
et tertius in regno meo erit.
8 Tunc ingressi omnes sapientes regis
non potuerunt nec scripturam legere, nec interpretationem indicare regi.
9 Unde rex Baltassar satis conturbatus est,
et vultus illius immutatus est.
sed et optimates eius turbabantur.
10 Regina autem pro re, quae acciderat regi, et optimatibus eius,
domum convivii ingressa est: et proloquens ait:
Rex in aeternum vive:
non te conturbent cogitationes tuae, neque facies tua immutetur.
11 Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se:
et in diebus patris tui scientia et sapientia inventae sunt in eo:
nam et rex Nabuchodonosor pater tuus
principem magorum, incantatorum, Chaldaeorum, et aruspicum constituit eum,
pater, inquam, tuus, o rex: 12 quia spiritus amplior, et prudentia, intelligentiaque

IV. 25. haec] *om.* 26. mensuum 28. cum adhuc sermo . . . rex] *om.* . . . transiit 29. te eicient . . . et feris] *om.* et 33. restitutus] constitutus 34. ego] *om.*
V. 1. Tunc Balthasar 2. optimat. eius] *om.* eius 3. et argentea] *om.* 4. et aereos et ferreos 6. regis facies . . . cogit. cordis eius . . . invicem] *om.* 7. Exclamavit itaq.] et exclamavit . . . rex sapientibus Bab. ait 9. conturbabantur 11. inventa

et interpretatio somniorum, et ostensio secretorum, ac solutio ligatorum inventae sunt in eo,
hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Baltassar.
nunc itaque Daniel vocetur, et interpretationem narrabit.
XIII. 13 Igitur introductus est Daniel coram rege.
Ad quem praefatus rex ait:
Tu es Daniel de filiis captivitatis Iudae, quem adduxit pater meus rex de Iudaea?
14 Audivi de te quoniam spiritum deorum habeas:
et scientia, intelligentiaque ac sapientia ampliores inventae sunt in te.
15 Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi,
ut scripturam hanc legerent, et interpretationem eius indicarent mihi:
et nequiverunt sensum huius sermonis edicere.
16 Porro ego audivi de te, quod possis obscura interpretari, et ligata dissolvere:
si ergo vales scripturam legere, et interpretationem eius indicare mihi,
purpura vestieris, et torquem auream circa collum tuum habebis,
et tertius in regno meo princeps eris.
17 Ad quae respondens Daniel, ait coram rege:
Munera tua sint tibi, et dona domus tuae alteri da:
scripturam autem legam tibi, rex,
et interpretationem eius ostendam tibi.
18 O rex, Deus altissimus regnum, et magnificentiam, gloriam, et honorem
dedit Nabuchodonosor patri tuo. 19 Et
propter magnificentiam, quam dederat ei,
universi populi, tribus, et linguae tremebant et metuebant eum:
quos volebat, interficiebat: et quos volebat, percutiebat:
et quos volebat, exaltabat:
et quos volebat, humiliabat.
20 Quando autem elevatum est cor eius, et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam,
depositus est de solio regni sui, et gloria eius ablata est:
21 et a filiis hominum eiectus est,
sed et cor eius cum bestiis positum est,
et cum onagris erat habitatio eius:
foenum quoque ut bos comedebat,
et rore caeli corpus eius infectum est,
donec cognosceret quod potestatem haberet Altissimus in regno hominum: et quemcumque voluerit, suscitabit super illud.
22 Tu quoque filius eius Baltassar, non humiliasti cor tuum, cum scires haec omnia:
23 sed adversum Dominatorem caeli elevatus es:
et vasa domus eius allata sunt coram te:
et tu, et optimates tui, et uxores tuae,
et concubinae tuae vinum bibistis in eis:
deos quoque argenteos, et aureos, et aereos, ferreos, ligneosque et lapideos,
qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti:
porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, et omnes vias tuas, non glorificasti.
24 Idcirco ab eo missus est articulus manus, quae scripsit hoc, quod exaratum est.
25 Haec est autem scriptura, quae digesta est:
Mane, Thecel, Phares.
26 Et haec est interpretatio sermonis.
Mane: numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud.
27 Thecel: appensus es in statera, et inventus es minus habens.
28 Phares: divisum est regnum tuum, et datum est Medis, et Persis.
29 Tunc iubente rege indutus est Daniel purpura, et circumdata est torques aurea collo eius:
et praedicatum est de eo quod haberet potestatem tertius in regno suo.
30 Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldaeus.
31 Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

CAPUT VI.

1 Placuit Dario, et constituit super regnum satrapas centum viginti ut essent in toto regno suo.
2 Et super eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat:
ut satrapae illis redderent rationem, et rex non sustineret molestiam.
3 Igitur Daniel superabat omnes principes, et satrapas:
quia spiritus Dei amplior erat in illo.
4 Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum:
unde principes, et satrapae quaerebant occasionem
ut invenirent Danieli ex latere regis: nullamque causam, et suspicionem reperire potuerunt,
eo quod fidelis esset, et omnis culpa, et suspicio non inveniretur in eo.
5 Dixerunt ergo viri illi:
Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui.
6 Tunc principes, et satrapae surripuerunt regi, et sic locuti sunt ei:
Dari rex in aeternum vive:

V. 12. et interpret.] *om.* et . . . Danihelo 13. quam adduxerat rex pater meus 14. sunt] sint 15. sermonis huius 19. percutiebat| quos volebat 21. habeat . . . suscitavit 22. cum scires] ut scires 23. et uxores] *om.* et . . . ligneos quoque 25. fares 26. *om.* est . . . numerabit 31. sexaginta et duo
VI. 3. in illo] in eo 4. regnum suum . . . regis] regni . . . reperire] invenire 6. Darie

7 consilium inierunt omnes principes regni tui,
magistratus, et satrapae, senatores, et iudices
ut decretum imperatorium exeat, et edictum:
Ut omnis, qui petierit aliquam petitionem a quocumque deo, et homine
usque ad triginta dies, nisi a te rex, mittatur in lacum leonum.
8 Nunc itaque rex confirma sententiam, et scribe decretum:
ut non immutetur quod statutum est a Medis et Persis,
nec praevaricari cuiquam liceat.
9 Porro rex Darius proposuit edictum, et statuit.
10 Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem,
ingressus est domum suam:
et fenestris apertis in coenaculo suo contra Ierusalem
tribus temporibus in die flectebat genua sua,
et adorabat, confitebaturque coram Deo suo sicut et ante facere consueverat.
11 Viri ergo illi curiosius inquirentes invenerunt Danielem orantem, et obsecrantem Deum suum.
12 Et accedentes locuti sunt regi super edicto:
Rex numquid non constituisti,
ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis, et hominibus
usque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum?
Ad quos respondens rex, ait:
Verus est sermo iuxta decretum Medorum, atque Persarum,
quod praevaricari non licet.
13 Tunc respondentes dixerunt coram rege:
Daniel de filiis captivitatis Iuda,
non curavit de lege tua, et de edicto, quod constituisti:
sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua.
14 Quod verbum cum audisset rex, satis contristatus est:
et pro Daniele posuit cor ut liberaret eum,
et usque ad occasum solis laborabat ut erueret illum.
15 Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei:
Scito rex, quia lex Medorum, atque Persarum est
ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari.
16 Tunc rex praecepit: et adduxerunt Danielem,
et miserunt eum in lacum leonum.
Dixitque rex Danieli:
Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te.
17 Allatusque est lapis unus, et positus est super os laci:
quem obsignavit rex annulo suo, et annulo optimatum suorum,
nequid fieret contra Danielem.
18 Et abiit rex in domum suam, et dormivit incoenatus, cibique non sunt llati coram eo,
insuper et somnus recessit ab eo.
19 Tunc rex primo diluculo consurgens,
festinus ad lacum leonum perrexit:
20 appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabili inclamavit, et affatus est eum:
Daniel serve Dei viventis,
Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit te liberare a leonibus?
21 Et Daniel regi respondens ait: Rex in aeternum vive:
22 Deus meus misit angelum suum,
et conclusit ora leonum, et non nocuerunt mihi:
quia coram eo iustitia inventa est in me:
sed et coram te, rex, delictum non feci.
23 Tunc vehementer rex gavisus est super eo, et Danielem praecepit educi de lacu:
eductusque est Daniel de lacu,
et nulla laesio inventa est in eo, quia credidit Deo suo.
24 Iubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusaverant Danielem:
et in lacum leonum missi sunt,
ipsi, et filii, et uxores eorum:
et non pervenerunt usque ad pavimentum laci,
donec arriperent eos leones, et omnia ossa eorum comminuerunt.
25 Tunc Darius rex scripsit universis populis, tribubus, et linguis
habitantibus in universa terra: Pax vobis multiplicetur.
26 A me constitutum est decretum, ut in universo imperio, et regno meo
tremiscant, et paveant Deum Danielis:
ipse est enim Deus vivens, et aeternus in saecula: et regnum eius non dissipabitur,
et potestas eius usque in aeternum.
27 Ipse liberator, atque salvator, faciens signa, et mirabilia in caelo, et in terra:
qui liberavit Danielem de lacu leonum.
28 Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii, regnumque Cyri Persae.

CAPUT VII.

1 Anno primo Baltassar regis Babylonis, XV.
Daniel somnium vidit:
visio autem capitis eius in cubili suo:
et somnium scribens, brevi sermone comprehendit:
summatimque perstringens, ait:

VI. 7. omnes] cuncti . . . *om.* tui . . . ut omnis] et omnis . . . dies triginta 8. atque Persis 10. in domum 11. ergo] igitur . . . Danihel 12. nisi a te . . . verus est] *om.* est 13. Iudae 14. pro Danihel 15. Med. est atque Persarum . . . constituit 17. anulo *(semper)* 18. allati] inlati 20 inclamavit] vocavit . . . val. liberare te 23. rex vehementer 25. tribub.] tribus 26. tremescant 27. de lacu] de manu

2 Videbam in visione mea nocte,
et ecce quatuor venti caeli pugnabant in mari magno.
3 Et quatuor bestiae grandes ascendebant de mari diversae inter se.
4 Prima quasi leaena, et alas habebat aquilae:
aspiciebam donec evulsae sunt alae eius, et sublata est de terra,
et super pedes quasi homo stetit,
et cor hominis datum est ei.
5 Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit:
et tres ordines erant in ore eius, et in dentibus eius, et sic dicebant ei:
Surge, comede carnes plurimas.
6 Post haec aspiciebam,
et ecce alia quasi pardus,
et alas habebat quasi avis, quatuor super se,
et quatuor capita erant in bestia,
et potestas data est ei.
7 Post haec aspiciebam in visione noctis,
et ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, et fortis nimis,
dentes ferreos habebat magnos,
comedens atque comminuens, et reliqua pedibus suis conculcans:
dissimilis autem erat ceteris bestiis, quas videram ante eam, et habebat cornua decem.
8 Considerabam cornua,
et ecce cornu aliud parvulum
ortum est de medio eorum:
et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie eius:
et ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, et os loquens ingentia.
XVI. 9 **A**spiciebam donec throni positi sunt,
et antiquus dierum sedit:
vestimentum eius candidum quasi nix,
et capilli capitis eius quasi lana munda:
thronus eius flammae ignis:
rotae eius ignis accensus.
10 Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur a facie eius.
millia millium ministrabant ei,
et decies millies centena millia assistebant ei:
iudicium sedit, et libri aperti sunt.
11 Aspiciebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur:
et vidi quoniam interfecta esset bestia, et perisset corpus eius, et traditum esset ad comburendum igni:
12 aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas,
et tempora vitae constituta essent eis usque ad tempus, et tempus.
XVII. 13 **A**spiciebam ergo in visione noctis,
et ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat,
et usque ad antiquum dierum pervenit:
et in conspectu eius obtulerunt eum.
14 Et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum:
et omnes populi, tribus, et linguae ipsi servient:
potestas eius, potestas aeterna, quae non auferetur:
et regnum eius, quod non corrumpetur.
15 Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his,
et visiones capitis mei conturbaverunt me.
16 Accessi ad unum de assistentibus,
et veritatem quaerebam ab eo de omnibus his.
Qui dixit mihi interpretationem sermonum, et docuit me:
17 Hae quatuor bestiae magnae:
quatuor sunt regna, quae consurgent de terra.
18 Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi:
et obtinebunt regnum usque in saeculum, et saeculum saeculorum.
19 **P**ost hoc volui diligenter discere de bestia quarta, XV[illegible]
quae erat dissimilis valde ab omnibus, et terribilis nimis:
dentes et ungues eius ferrei:
comedebat, et comminuebat, et reliqua pedibus suis conculcabat:
20 et de cornibus decem, quae habebat in capite:
et de alio, quod ortum fuerat,
ante quod ceciderant tria cornua:
et de cornu illo, quod habebat oculos, et os loquens grandia, et maius erat ceteris.
21 Aspiciebam, et ecce cornu illud faciebat bellum adversus sanctos, et praevalebat eis,
22 donec venit antiquus dierum, et iudicium dedit sanctis Excelsi, et tempus advenit, et regnum obtinuerunt sancti.
23 Et sic ait: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra,
quod maius erit omnibus regnis,
et devorabit universam terram,
et conculcabit, et comminuet eam.
24 Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt:
et alius consurget post eos,
et ipse potentior erit prioribus,
et tres reges humiliabit. 25 Et sermones contra Excelsum loquetur,
et sanctos Altissimi conteret:
et putabit quod possit mutare tempora, et leges,
et tradentur in manu eius usque ad tempus, et tempora, et dimidium temporis.
26 Et iudicium sedebit ut auferatur potestia,
et conteratur, et dispereat usque in finem.

VII. 4. hominis] eius 5. dentib. eius] eius *additur in margine* . . . dicebat 6. post hoc . . . quasi avis] *om.* quasi 7. post hoc . . . videbam 9. quasi nix candidum 11. et aspiciebam . . . interfecta est 13. hominibus 14. ipsi] illi 17. hae bestiae magnae quattuor| quattuor regna consurgent de terra 19. reliquias 20. et de corn.] *om.* et 25. putavit

27 Regnum autem, et potestas, et magnitudo
regni, quae est subter omne caelum,
detur populo sanctorum Altissimi:
cuius regnum, regnum sempiternum est,
et omnes reges servient ei, et obedient.
28 Hucusque finis verbi.
Ego Daniel multum cogitationibus meis
conturbabar, et facies mea mutata est
in me:
verbum autem in corde meo conservavi.

CAPUT VIII.

IX. 1 **Anno** tertio regni Baltassar regis, visio
apparuit mihi.
Ego Daniel post id, quod videram in
principio,
2 vidi in visione mea, cum essem in Susis
castro, quod est in Aelam regione:
vidi autem in visione esse me super por-
tam Ulai. 3 Et levavi oculos meos, et
vidi:
et ecce aries unus stabat ante paludem,
habens cornua excelsa,
et unum excelsius altero atque succrescens.
Postea 4 vidi arietem cornibus ventilan-
tem
contra Occidentem, et contra Aquilonem,
et contra Meridiem,
et omnes bestiae non poterant resistere ei,
neque liberari de manu eius:
fecitque secundum voluntatem suam, et
magnificatus est.
5 Et ego intelligebam:
ecce autem hircus caprarum veniebat ab
Occidente super faciem totius terrae,
et non tangebat terram:
porro hircus habebat cornu insigne inter
oculos suos. 6 Et venit usque ad arie-
tem illum cornutum,
quem videram stantem ante portam,
et cucurrit ad eum in impetu fortitudinis
suae.
7 Cumque appropinquasset prope arietem,
efferatus est in eum, et percussit arietem:
et comminuit duo cornua eius, et non
poterat aries resistere ei:
cumque eum misisset in terram, concul-
cavit, et nemo quibat liberare arietem
de manu eius.
8 Hircus autem caprarum magnus factus
est nimis:
cumque crevisset, fractum est cornu ma-
gnum, et orta sunt quatuor cornua
subter illud per quatuor ventos caeli.
9 De uno autem ex eis egressum est cornu
unum modicum: et factum est grande
contra Meridiem, et contra Orientem, et
contra fortitudinem.
10 Et magnificatum est usque ad fortitu-
dinem caeli:
et deiecit de fortitudine, et de stellis, et
conculcavit eas. 11 Et usque ad prin-
cipem fortitudinis magnificatum est:
et ab eo tulit iuge sacrificium,
et deiecit locum sanctificationis eius.
12 **Robur** autem datum est ei contra iuge XX.
sacrificium propter peccata:
et prosternetur veritas in terra:
et faciet, et prosperabitur.
13 Et audivi unum de sanctis loquentem:
et dixit unus sanctus alteri nescio cui
loquenti: Usquequo visio, et iuge sacri-
ficium,
et peccatum desolationis, quae facta est:
et sanctuarium, et fortitudo conculca-
bitur?
14 Et dixit ei: Usque ad vesperam et mane,
dies duo millia trecenti:
et mundabitur sanctuarium.
15 Factum est autem cum viderem ego Daniel
visionem, et quaererem intelligentiam:
ecce stetit in conspectu meo quasi species
viri.
16 Et audivi vocem viri inter Ulai, et clama-
vit, et ait:
Gabriel fac intelligere istum visionem.
17 Et venit, et stetit iuxta ubi ego stabam:
cumque venisset, pavens corrui in faciem XXI.
meam,
et ait ad me: Intellige fili hominis,
quoniam in tempore finis complebitur visio.
18 Cumque loqueretur ad me, collapsus sum
pronus in terram:
et tetigit me, et statuit me in gradu meo,
19 dixitque mihi:
Ego ostendam tibi quae futura sunt in
novissimo maledictionis:
quoniam habet tempus finem suum.
20 Aries, quem vidisti habere cornua,
rex Medorum est atque Persarum.
21 Porro hircus caprarum, rex Graecorum
est. et cornu grande, quod erat inter
oculos eius, ipse est rex primus.
22 Quod autem fracto illo surrexerunt quatuor
pro eo:
quatuor reges de gente eius consurgent,
sed non in fortitudine eius.
23 Et post regnum eorum, cum creverint
iniquitates,
consurget rex impudens facie, et intelligens
propositiones.
24 Et roborabitur fortitudo eius, sed non
in viribus suis:
et supra quam credi potest, universa va-
stabit, et prosperabitur, et faciet.
Et interficiet robustos, et populum sancto-
rum 25 secundum voluntatem suam,
et dirigetur dolus in manu eius:
et cor suum magnificabit,
et in copia rerum omnium occidet pluri-
mos:
et contra principem principum consurget,
et sine manu conteretur.
26 Et visio vespere et mane, quae dicta est,
vera est:
tu ergo visionem signa, quia post multos
dies erit.

VII. 27. subter omne] super omnem . . . oboedient ei
VIII. 2. castrorum . . . regione] civitate 7. quiebat 8. cornua quattuor 11. fortitudinem principis magnificatus 12. ei] *om.* 14. dies] *om.* 16. Gabrihel 18. in terra 19. sunt] sint 25. signa visionem . . . dies multos

27 Et ego Daniel langui, et aegrotavi per dies:
cumque surrexissem, faciebam opera regis,
et stupebam ad visionem, et non erat qui interpretaretur.

CAPUT IX.

1 In anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum,
qui imperavit super regnum Chaldaeorum:
2 anno uno regni eius,
ego Daniel intellexi in libris numerum annorum,
de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam prophetam, ut complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni.
3 Et posui faciem meam ad Domin m Deum meum
rogare et deprecari in ieiuniis, sacco, et cinere.
4 Et oravi Dominum Deum meum, et confessus sum, et dixi:
Obsecro Domine Deus magne et terribilis,
custodiens pactum, et misericordiam diligentibus te, et custodientibus mandata tua.
5 Peccavimus, iniquitatem fecimus,
impie egimus, et recessimus: et declinavimus a mandatis tuis, ac iudiciis.
6 Non obedivimus servis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo
regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terrae.
7 Tibi Domine iustitia: nobis autem confusio faciei, sicut est hodie
viro Iuda, et habitatoribus Ierusalem, et omni Israel,
his qui prope sunt, et his qui procul
in universis terris, ad quas eiecisti eos
propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te. 8 Domine
nobis confusio faciei,
regibus nostris, principibus nostris, et patribus nostris, qui peccaverunt.
9 Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, et propitiatio, quia recessimus a te:
10 et non audivimus vocem Domini Dei nostri
ut ambularemus in lege eius,
quam posuit nobis per servos suos prophetas.
11 Et omnis Israel praevaricati sunt legem tuam,
et declinaverunt ne audirent vocem tuam,
et stillavit super nos maledictio, et detestatio, quae scripta est in libro Moysi servi Dei, quia peccavimus ei.
12 Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, et super principes nostros, qui iudicaverunt nos,
ut superinduceret in nos magnum malum,
quale numquam fuit sub omni caelo,
secundum quod factum est in Ierusalem.
13 Sicut scriptum est in lege Moysi,
omne malum hoc venit super nos:
et non rogavimus faciem tuam Domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris,
et cogitaremus veritatem tuam.
14 Et vigilavit Dominus super malitiam, et adduxit eam super nos:
iustus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quae fecit:
non enim audivimus vocem eius.
15 Et nunc Domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti,
et fecisti tibi nomen secundum diem hanc:
peccavimus, iniquitatem fecimus 16 Domine in omnem iustitiam tuam:
avertatur obsecro ira tua, et furor tuus
a civitate tua Ierusalem, et monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, et iniquitates patrum nostrorum,
Ierusalem, et populus tuus in opprobrium sunt
omnibus per circuitum nostrum.
17 Nunc ergo exaudi Deus noster orationem servi tui, et preces eius:
et ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est,
propter temetipsum. 18 Inclina Deus meus aurem tuam, et audi:
aperi oculos tuos, et vide desolationem nostram, et civitatem, super quam invocatum est nomen tuum:
neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam,
sed in miserationibus tuis multis.
19 Exaudi Domine, placare Domine: attende et fac:
ne moreris propter temetipsum Deus meus:
quia nomen tuum invocatum est super civitatem, et super populum tuum.
20 Cumque adhuc loquerer, et orarem, et XIII
confiterer peccata mea, et peccata populi mei Israel,
et prosternerem preces meas in conspectu Dei mei,
pro monte sancto Dei mei:
21 adhuc me loquente in oratione,
ecce vir Gabriel, quem videram in visione a principio,
cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini.
22 Et docuit me, et locutus est mihi, dixitque: Daniel
nunc egressus sum ut docerem te, et intelligeres.

IX. 1. Asueri 2. uno] nono . . . desolationes Hier. et sept. ann. 5. iniquitatem] inique 7. in quibus] *om.* in . . . te. [8] Domine] te domine 11. scriptae sunt . . . Mosi . . . ei] *om.* 12. superduceret . . . malum magnum 13. Mosi . . . hoc malum 14. super malitiam] *om.* 16. et iniquitates] *om.* et . . . obprobrium, *corr.* obprobrio 17. domine deus . . . desertum] destructum 20. et prosternerem] ut prosternerem 21. Gabrihel . . . a] *om.*

23 Ab exordio precum tuarum egressus est sermo:
ego autem veni ut indicarem tibi,
quia vir desideriorum es:
tu ergo animadverte sermonem, et intellige visionem.
24 Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum,
et super urbem sanctam tuam ut consummetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum,
et deleatur iniquitas, et adducatur iustitia sempiterna,
et impleatur visio, et prophetia,
et ungatur Sanctus sanctorum.
25 Scito ergo, et animadverte:
Ab exitu sermonis, ut iterum aedificetur Ierusalem, usque ad Christum ducem,
hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duae erunt:
et rursum aedificabitur platea, et muri in angustia temporum.
III. 26 **Et** post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus: et non erit eius populus, qui eum negaturus est.
Et civitatem, et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo:
et finis eius vastitas, et post finem belli statuta desolatio.
27 Confirmabit autem pactum multis hebdomada una:
et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium:
et erit in templo abominatio desolationis:
et usque ad consummationem et finem perseverabit dosolatio.

CAPUT X.

V. 1 **Anno** tertio Cyri regis Persarum,
verbum revelatum est Danieli cognomento Baltassar,
et verbum verum, et fortitudo magna:
intellexitque sermonem:
intelligentia enim est opus in visione.
2 In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus,
3 panem desiderabilem non comedi,
et caro et vinum non introierunt in os meum, sed neque unguento unctus sum:
donec complerentur trium hebdomadarum dies.
4 Die autem vigesima et quarta mensis primi
eram iuxta fluvium magnum, qui est Tigris.
5 et levavi oculos meos, et vidi:
et ecce vir unus vestitus lineis,
et renes eius accincti auro obrizo:
6 et corpus eius quasi chrysolithus,
et facies eius velut species fulguris,
et oculi eius ut lampas ardens:
et brachia eius, et quae deorsum sunt usque ad pedes, quasi species aeris candentis:
et vox sermonum eius ut vox multitudinis.
7 Vidi autem ego Daniel solus visionem:
porro viri, qui erant mecnm, non viderunt:
sed terror nimius irruit super eos, et fugerunt in absconditum.
8 Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc:
et non remansit in me fortitudo,
sed et species mea immutata est in me,
et emarcui, nec habui quidquam virium.
9 Et audivi vocem sermonum eius:
et audiens iacebam consternatus super faciem meam,
et vultus meus haerebat terrae.
10 Et ecce manus tetigit me,
et erexit me super genua mea, et super articulos manuum mearum.
11 **Et** dixit ad me: Daniel vir desideriorum, XXV.
intellige verba, quae ego loquor ad te, et sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te.
Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens.
12 Et ait ad me: Noli metuere Daniel:
quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum
ut te affligeres in conspectu Dei tui,
exaudita sunt verba tua:
et ego veni propter sermones tuos.
13 Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti et uno diebus:
et ecce Michael unus de principibus primis venit in adiutorium meum,
et ego remansi ibi iuxta regem Persarum.
14 Veni autem
ut docerem te quae ventura sunt populo tuo in novissimis diebus,
quoniam adhuc visio in dies.
15 Cumque loqueretur mihi huiuscemodi verbis,
deieci vultum meum ad terram, et tacui.
16 Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea:
et aperiens os meum locutus sum, et dixi ad eum, qui stabat contra me:
Domine mi, in visione tua dissolutae sunt compages meae, et nihil in me remansit virium.
17 Et quomodo poterit servus Domini mei loqui cum Domino meo? nihil enim in me remansit virium,
sed et halitus meus intercluditur.
18 Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis,
et confortavit me, 19 et dixit:
Noli timere vir desideriorum: pax tibi:
confortare, et esto robustus.
Cumque loqueretur mecum convalui, et dixi:

IX. 25. et animadverte] *praemittit* et planta aurem 27. confirmavit . . . ebdomas una . . . in templo erit . . . perseveravit

X. 1. verum verbum . . . est enim 6. fulgoris . . . sunt] *om.* 9. et vult.] vultusque 11. enim] autem 12. tui] *om.* (13. *est* Michael, *item v.* 21 *sed* h *ante* el *erasum*)

Loquere Domine mi, quia confortasti me.
20 Et ait: Numquid scis quare venerim ad te?
et nunc revertar ut praelier adversum
principem Persarum.
cum ego egrederer, apparuit princeps
Graecorum veniens.
21 Verumtamen annunciabo tibi quod ex-
pressum est in scriptura veritatis:
et nemo est adiutor meus in omnibus his,
nisi Michael princeps vester.

CAPUT XI.

1 Ego autem ab anno primo Darii Medi
stabam
ut confortaretur, et roboraretur.
2 Et nunc veritatem annunciabo tibi.
Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside,
et quartus ditabitur opibus nimiis super
omnes: et cum invaluerit divitiis suis,
concitabit omnes adversum regnum Grae-
ciae.
3 Surget vero rex fortis, et dominabitur
potestate multa:
et faciet quod placuerit ei.
4 Et cum steterit, conteretur regnum eius,
et dividetur in quatuor ventos caeli:
sed non in posteros eius, neque secun-
dum potentiam illius, qua dominatus
est.
lacerabitur enim regnum eius etiam in ex-
ternos, exceptis his.
5 Et confortabitur rex Austri: et de prin-
cipibus eius praevalebit super eum,
et dominabitur ditione: multa enim domi-
natio eius.
6 Et post finem annorum foederabuntur:
filiaque regis Austri veniet ad regem
Aquilonis facere amicitiam,
et non obtinebit fortitudinem brachii,
nec stabit semen eius:
et tradetur ipsa, et qui adduxerunt eam,
adolescentes eius, et qui confortabant
eam in temporibus.
7 Et stabit de germine radicum eius plan-
tatio: et veniet cum exercitu,
et ingredietur provinciam regis Aquilonis:
et abutetur eis, et obtinebit.
8 Insuper et deos eorum, et sculptilia,
vasa quoque pretiosa argenti, et auri
captiva ducet in Aegyptum:
ipse praevalebit adversus regem Aqui-
lonis.
9 Et intrabit in regnum rex Austri, et rever-
tetur ad terram suam.
10 Filii autem eius provocabuntur, et con-
gregabunt multitudinem exercituum
plurimorum:
et veniet properans, et inundans:
et revertetur, et concitabitur, et congre-
dietur cum robore eius.
11 Et provocatus rex Austri egredietur,
et pugnabit adversus regem Aquilonis,
et praeparabit multitudinem nimiam,
et dabitur multitudo in manu eius.
12 Et capiet multitudinem, et exaltabitur
cor eius,
et deiiciet multa millia, sed non prae-
valebit. 13 Convertetur enim rex Aqui-
lonis,
et praeparabit multitudinem multo maio-
rem quam prius:
et in fine temporum, annorumque veniet
properans cum exercitu magno, et opi-
bus nimiis.
14 Et in temporibus illis multi consurgent
adversus regem Austri:
filii quoque praevaricatorum populi tui
extollentur ut impleant visionem, et cor-
ruent.
15 Et veniet rex Aquilonis, et comportabit
aggerem,
et capiet urbes munitissimas:
et brachia Austri non sustinebunt,
et consurgent electi eius ad resistendum,
et non erit fortitudo.
16 Et faciet veniens super eum iuxta pla-
citum suum, et non erit qui stet contra
faciem eius:
et stabit in terra inclyta, et consumetur
in manu eius.
17 Et ponet faciem suam ut veniat ad tenen-
dum universum regnum eius,
et recta faciet cum eo:
et filiam feminarum dabit ei, ut evertat
illud:
et non stabit, nec illius erit.
18 Et convertet faciem suam ad insulas, et
capiet multas:
et cessare faciet principem opprobrii sui,
et opprobrium eius convertetur in eum.
19 Et convertet faciem suam ad imperium
terrae suae,
et impinget, et corruet, et non invenie-
tur.
20 Et stabit in loco eius vilissimus, et in-
dignus decóre regio:
et in paucis diebus conteretur, non in
furore, nec in praelio.
21 Et stabit in loco eius despectus, et non
tribuetur ei honor regius:
et veniet clam, et obtinebit regnum in
fraudulentia.
22 Et brachia pugnantis expugnabuntur a
facie eius, et conterentur:
insuper et dux foederis.
23 Et post amicitias, cum eo faciet dolum:
et ascendet, et superabit in modico po-
pulo.
24 Et abundantes, et uberes urbes ingre-
dietur:
et faciet quae non fecerunt patres eius,
et patres patrum eius:
rapinas, et praedam, et divitias eorum
dissipabit,
et contra firmissimas cogitationes inibit:
et hoc usque ad tempus.
25 Et concitabitur fortitudo eius, et cor
eius adversum regem Austri in exer-
citu magno:

X. 20. Persarum] terrarum . . . cum ego] cum enim
XI. 6. fortitudine 8. adversum (*item vv.* 11. 14. 25.) 24. Et abundantes]
om. Et . . . iniet] hoc

et rex Austri provocabitur ad bellum multis auxiliis, et fortibus nimis:
et non stabunt, quia inibunt adversus eum consilia.
26 Et comedentes panem cum eo, conterent illum,
exercitusque eius opprimetur: et cadent interfecti plurimi.
27 Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant,
et ad mensam unam mendacium loquentur,
et non proficient: quia adhuc finis in aliud tempus.
28 Et revertetur in terram suam cum opibus multis:
et cor eius adversum testamentum sanctum,
et faciet, et revertetur in terram suam.
29 Statuto tempore revertetur, et veniet ad Austrum: et non erit priori simile novissimum.
30 Et venient super eum Trieres, et Romani: et percutietur,
et revertetur, et indignabitur contra testamentum sanctuarii,
et faciet: reverteturque et cogitabit adversum eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarii.
31 Et brachia ex eo stabunt, et polluent sanctuarium fortitudinis,
et auferent iuge sacrificium: et dabunt abominationem in desolationem.
32 Et impii in testamentum simulabunt fraudulenter:
populus autem sciens Deum suum, obtinebit, et faciet.
33 Et docti in populo docebunt plurimos:
et ruent in gladio, et in flamma,
et in captivitate, et in rapina dierum.
34 Cumque corruerint, sublevabuntur auxilio parvulo: et applicabuntur eis plurimi fraudulenter.
35 Et de eruditis ruent,
ut conflentur, et eligantur, et dealbentur usque ad tempus praefinitum:
quia adhuc aliud tempus erit.
I. 36 Et faciet iuxta voluntatem suam rex,
et elevabitur, et magnificabitur adversus omnem deum:
et adversus Deum deorum loquetur magnifica,
et dirigetur, donec compleatur iracundia:
perpetrata quippe est definitio.
37 Et Deum patrum suorum non reputabit:
et erit in concupiscentiis feminarum,
nec quemquam deorum curabit:
quia adversum universa consurget.
38 Deum autem Maozim in loco suo venerabitur:
et Deum, quem ignoraverunt patres eius, colet
auro, et argento, et lapide pretioso, rebusque pretiosis.
39 Et faciet ut muniat Maozim cum Deo alieno, quem cognovit,
et multiplicabit gloriam, et dabit eis potestatem in multis,
et terram dividet gratuito.
40 Et in tempore praefinito praeliabitur adversus eum rex Austri,
et quasi tempestas veniet contra illum rex Aquilonis
in curribus, et in equitibus,
et in classe magna,
et ingredietur terras, et conteret, et pertransiet.
41 Et introibit in terram gloriosam, et multae corruent:
hae autem solae salvabuntur de manu eius,
Edom, et Moab, et principium filiorum Ammon.
42 Et mittet manum suam in terras: et Terra Aegypti non effugiet.
43 Et dominabitur thesaurorum auri, et argenti, et in omnibus pretiosis Aegypti:
per Libyam quoque, et Aethiopiam transibit.
44 Et fama turbabit eum ab Oriente et ab Aquilone:
et veniet in multitudine magna ut conterat et interficiat plurimos.
45 Et figet tabernaculum suum Apadno inter maria,
super montem inclytum et sanctum:
et veniet usque ad summitatem eius, et nemo auxiliabitur ei.

CAPUT XII.

1 In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: XXVII.
et veniet tempus quale non fuit
ab eo ex quo gentes esse coeperunt usque ad tempus illud.
Et in tempore illo salvabitur populus tuus,
omnis qui inventus fuerit scriptus in libro.
2 Et multi de his, qui dormiunt in terrae pulvere, evigilabunt:
alii in vitam aeternam, et alii in opprobrium ut videant semper.
4 Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti:
et qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates.
4 Tu autem Daniel claude sermones, et signa librum usque ad tempus statutum:
plurimi pertransibunt, et multiplex erit scientia.
5 Et vidi ego Daniel, et ecce quasi duo alii stabant:
unus hinc super ripam fluminis, et alius inde ex altera ripa fluminis.

XI. 27. mendacia 28. adversus 33. et in captivitate *etc.*] in captivitatem (*corr. est* -te) et rapina 36. et adversum . . . diriget . . . est quippe 38. Maozim] *ed Francf.* Moazim *(sed non v. sq.)* 41. in terra gloriosa 43. Lybias . . . Aethiopias 44. et aquilone 45. Apadno] apedno

XII. 1. ex quo] *om.* ex 4. pertransibunt plurimi 5. ex altera] ex alia

6 Et dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis:
Usquequo finis horum mirabilium?
7 Et audivi virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis,
cum elevasset dexteram et sinistram suam in caelum,
et iurasset per viventem in aeternum,
quia in tempus, et tempora, et dimidium temporis.
Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti,
complebuntur universa haec.
8 Et ego audivi, et non intellexi.
Et dixi: Domine mi, quid erit post haec?
9 Et ait: Vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones usque ad praefinitum tempus.
10 Eligentur, et dealbabuntur, et quasi ignis probabuntur multi:
et impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligent.
11 Et a tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium,
et posita fuerit abominatio in desolationem,
dies mille ducenti nonaginta.
12 Beatus, qui expectat, et pervenit usque ad dies mille trecentos trigintaquinque.
13 Tu autem vade ad praefinitum: et requiesces,
et stabis in sorte tua in finem dierum.

Hucusque Danielem in Hebraeo Volumine legimus. Quae sequuntur usque ad finem libri, de Theodotionis editione translata sunt.

CAPUT XIII.

XXVIII. 1 **E**t erat vir habitans in Babylone, et nomen eius Ioakim:
2 Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciae
pulchram nimis, et timentem Deum:
3 parentes enim illius, cum essent iusti,
erudierunt filiam suam secundum Legem Moysi.
4 Erat autem Ioakim dives valde,
et erat ei pomarium vicinum domui suae:
et ad ipsum confluebant Iudaei,
eo quod esset honorabilior omnium.
5 Et constituti sunt de populo duo senes iudices in illo anno:
de quibus locutus est Dominus:
Quia egressa est iniquitas de Babylone
a senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum.
6 Isti frequentabant domum Ioakim,
et veniebant ad eos omnes, qui habebant iudicia.
7 Cum autem populus revertisset per meridiem,
ingrediebatur Susanna, et deambulabat in pomario viri sui.
8 Et videbant eam senes quotidie ingredientem, et deambulantem:
et exarserunt in concupiscentiam eius:
9 et everterunt sensum suum,
et declinaverunt oculos suos
ut non viderent caelum,
neque recordarentur iudiciorum iustorum.
10 Erant ergo ambo vulnerati amore eius,
nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum:
11 erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam,
volentes concumbere cum ea:
12 et observabant quotidie solicitius videre eam.
Dixitque alter ad alterum:
13 Eamus domum, quia hora prandii est.
Et egressi recesserunt a se.
14 Cumque revertissent, venerunt in unum:
et sciscitantes ab invicem causam,
confessi sunt concupiscentiam suam:
et tunc in communi statuerunt tempus,
quando eam possent invenire solam.
15 Factum est autem, cum observarent diem aptum,
ingressa est aliquando sicut heri et nudiustertius,
cum duabus solis puellis,
voluitque lavari in pomario:
aestus quippe erat: 16 et non erat ibi quisquam, praeter duos senes absconditos,
et contemplantes eam.
17 Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, et smigmata,
et ostia pomarii claudite, ut laver.
18 Et fecerunt sicut praeceperat:
clauseruntque ostia pomarii, et egressae sunt per posticum ut afferrent quae iusserat.
nesciebantque senes intus esse absconditos.
19 Cum autem egressae essent puellae,
surrexerunt duo senes, et accurrerunt ad eam, et dixerunt:
20 Ecce ostia pomarii clausa sunt,
et nemo nos videt, et nos in concupiscentia tui sumus:
quam ob rem assentire nobis, et commiscere nobiscum.

XII. 6. indutus erat 7. elevasset] levasset . . . et tempora] temporum 8. post haec] *Quat.* LXXX. *Sequitur fol.* 648. 9. tempus praefinitum 11. in desolatione 12. usque] *om.* . . . et trecentos 13. requiesce . . . in fine . . . Danihel . . . et cetera quae secuntur

XIII. 1. et nomen eius Ioakim] cui nomen erat Ioacim 2. Chelciae . . . deum] dominum 3. Mosi 4. Ioachim . . . domus 5. de populo] *om.* . . . in anno illo . . . senioribus] senibus 6. Ioachim 7. per meridiem] meridie . . . pomerio 8. in concupiscentia 9. everter.] averterunt 13. prandii hora 14. statuerunt in commune 15. pomerio 17. pomerii . . . laver] lavem 18. pomerii . . . ea quae 19. accucurrerunt 20. pomerii . . . et in concupiscentiam

21 Quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum iuvenis,
et ob hanc causam emiseris puellas a te.
22 Ingemuit Susanna, et ait: Angustiae sunt mihi undique:
si enim hoc egero, mors mihi est:
si autem non egero, non effugiam manus vestras.
23 Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras,
quam peccare in conspectu Domini.
24 Et exclamavit voce magna Susanna:
exclamaverunt autem et senes adversus eam.
25 Et cucurrit unus ad ostia pomarii, et aperuit.
26 Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario,
irruerunt per posticum
ut viderent quidnam esset.
27 Postquam autem senes locuti sunt,
erubuerunt servi vehementer:
quia numquam dictus fuerat sermo huiuscemodi de Susanna.
Et facta est dies crastina.
28 Cumque venisset populus ad Ioakim virum eius,
venerunt et duo presbyteri
pleni iniqua cogitatione adversus Susannam
ut interficerent eam. 29 Et dixerunt coram populo:
Mittite ad Susannam filiam Helciae
uxorem Ioakim. Et statim miserunt. 30 Et venit
cum parentibus, et filiis, et universis cognatis suis.
31 Porro Susanna erat delicata nimis, et pulchra specie.
32 At iniqui illi iusserunt ut discooperiretur
(erat enim cooperta)
ut vel sic satiarentur decóre eius.
33 Flebant igitur sui,
et omnes qui noverant eam.
34 Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi,
posuerunt manus suas super caput eius.
35 Quae flens suspexit ad caelum:
erat enim cor eius fiduciam habens in Domino.
36 Et dixerunt presbyteri:
Cum deambularemus in pomario soli,
ingressa est haec cum duabus puellis:
et clausit ostia pomarii, et dimisit a se puellas.
37 Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus,
et concubuit cum ea.
38 Porro nos cum essemus in angulo pomarii,
videntes iniquitatem, cucurrimus ad eos,
et vidimus eos pariter commisceri.
39 Et illum quidem non quivimus comprehendere,
quia fortior nobis erat,
et apertis ostiis exilivit:
40 hanc autem cum apprehendissemus,
interrogavimus, quisnam esset adolescens,
et noluit indicare nobis:
huius rei testes sumus.
41 Credidit eis multitudo quasi senibus et iudicibus populi,
et condemnaverunt eam ad mortem.
42 Exclamavit autem voce magna Susanna, et dixit:
Deus aeterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant,
43 tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me:
et ecce morior, cum nihil horum fecerim,
quae isti malitiose composuerunt adversum me.
44 Exaudivit autem Dominus vocem eius.
45 Cumque duceretur ad mortem, XXIX.
suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel:
46 et exclamavit voce magna: Mundus ego sum a sanguine huius.
47 Et conversus omnis populus ad eum, dixit:
Quis est iste sermo, quem tu locutus es?
48 Qui cum staret in medio eorum, ait:
Sic fatui filii Israel, non iudicantes,
neque quod verum est cognoscentes,
condemnastis filiam Israel?
49 Revertimini ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam.
50 Reversus est ergo populus cum festinatione,
et dixerunt ei senes: Veni, et sede in medio nostrum,
et indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectutis.
51 Et dixit ad eos Daniel:
Separate illos ab invicem procul, et diiudicabo eos.
52 Cum ergo divisi essent alter ab altero,
vocavit unum de eis, et dixit ad eum:
Inveterate dierum malorum,
nunc venerunt peccata tua, quae operabaris prius: 53 iudicans iudicia iniusta,
innocentes opprimens, et dimittens noxios,
dicente Domino: Innocentem et iustum non interficies.
54 Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi.
Qui ait: Sub schino.
55 Dixit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum:
ecce enim Angelus Dei accepta sententia ab eo, scindet te medium.

XIII. 21. testimonium contra te 22. sunt] *om.* 23. mihi est . . . Domini] dei 25. ad ostia pomarii, et aperuit] et aperuit ostium pomerii 26. ergo] autem . . . in pomerio fam. domus . . . posticam 28. virum eius Ioachim . . . adversum 29. Celchiae . . . Ioiachim 32. discoperiretur 34. illi duo 35. enim] autem . . . dominum 36. pomerio . . . pomerii . . . puellas a se 38. pomerii 41. et credidit . . . et iud. pop.] populi et iudicibus 43. contra me tulerunt test. 47. sermo iste 49. ad iudicium] in indic. 51. illos] eos 52. venerunt] advenerunt 54. colloquentes] loquentes 55. autem] ad eum

56 Et, amoto eo, iussit venire alium, et dixit ei: Semen Chanaan, et non Iuda,
species decepit te, et concupiscentia subvertit cor tuum:
57 sic faciebatis filiabus Israel,
et illae timentes loquebantur vobis:
sed filia Iuda non sustinuit iniquitatem vestram.
58 Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub prino.
59 Dixit autem ei Daniel: Recte mentitus es et tu in caput tuum:
manet enim Angelus Domini, gladium habens, ut secet te medium, et interficiat vos.
60 Exclamavit itaque omnis coetus voce magna, et benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se.
61 Et consurrexerunt adversus duos presbyteros
(convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium)
feceruntque eis sicut male egerant adversus proximum, [62] ut facerent secundum legem Moysi: et interfecerunt eos,
et salvatus est sanguis innoxius in die illa.
63 Helcias autem et uxor eius laudaverunt Deum pro filia sua Susanna cum Ioakim marito eius, et cognatis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis.
64 Daniel autem factus est magnus in conspectu populi a die illa, et deinceps.
XXX. 65 **Et** rex Astyages appositus est ad patres suos,
et suscepit Cyrus Perses regnum eius.

CAPUT XIV.

1 Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos eius.
2 Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel:
et impendebantur in eo per dies singulos similae artabae duodecim, et oves quadraginta,
vinique amphorae sex.
3 Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum:
porro Daniel adorabat Deum suum.
Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel?
4 Qui respondens, ait ei:
Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit caelum, et terram,
et habet potestatem omnis carnis. [5] Et dixit rex ad eum:
Non videtur tibi esse Bel vivens Deus?
An non vides quanta comedat, et bibat quotidie?
6 Et ait Daniel arridens: Ne erres rex.
iste enim intrinsecus luteus est, et forinsecus aereus, neque comedit aliquando.
7 Et iratus rex vocavit sacerdotes eius, et ait eis:
Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedat impensas has, moriemini.
8 Si autem ostenderitis, quoniam Bel comedat haec,
morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel.
Et dixit Daniel regi: Fiat iuxta verbum tuum.
9 Erant autem sacerdotes Bel septuaginta exceptis uxoribus, et parvulis, et filiis.
Et venit rex cum Daniele in templum Bel.
10 Et dixerunt sacerdotes Bel:
Ecce nos egredimur foras:
et tu rex pone escas, et vinum misce, et claude ostium, et signa annulo tuo:
11 et cum ingressus fueris mane, nisi inveneris omnia comesta a Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos.
12 Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, et per illum ingrediebantur semper, et devorabant ea.
13 Factum est igitur postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel:
praecepit Daniel pueris suis, et attulerunt cinerem, et cribravit per totum templum coram rege:
et egressi clauserunt ostium:
et signantes annulo regis abierunt.
14 Sacerdotes autem ingressi sunt nocte iuxta consuetudinem suam,
et uxores, et filii eorum: et comederunt omnia, et biberunt.
15 Surrexit autem rex primo diluculo, et Daniel cum eo.
16 Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel?
Qui respondit: Salva, rex.
17 Statimque cum aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magna:
Magnus es Bel, et non est apud te dolus quisquam.
18 Et risit Daniel: et tenuit regem ne ingrederetur intro:
et dixit: Ecce pavimentum, animadverte cuius vestigia sint haec.
19 Et dixit rex: Video vestigia virorum, et mulierum, et infantium.
Et iratus est rex. [20] Tunc apprehendit sacerdotes, et uxores, et filios eorum:

XIII. 56. te decepit 57. non filia Iuda 59. Domini] dei 60. Deum] deo 61. adversum . . . sicuti . . . adversum 62. Mosi 63. Celchias . . . Ioachim

XIV. 2. nomine Bel apud Bab. . . . vini quoque 5. ad eum rex] non tibi videtur Bel esse 6. inridens 8. quia] quoniam . . . iuxta] secundum 9. in templo Belis 10. Belis . . . pone escas] appone cibos 11. morte] *om.* 12. contemnebant] confidebant . . . sub mensam 13. igitur] autem . . . et rex 14. eorum] ipsorum 16. signacula] signa 17. aperuissent 18. vest. haec sunt 19. Et irat. est rex] Iratus rex

et ostenderunt ei abscondita ostiola, per
quae ingrediebantur, et consumebant
quae erant super mensam.
21 Occidit ergo illos rex, et tradidit Bel in
potestatem Danielis: qui subvertit eum,
et templum eius.
XI. 22 **Et** erat draco magnus in loco illo, et
colebant eum Babylonii.
23 Et dixit rex Danieli: Ecce nunc non potes
dicere quia iste non sit Deus vivens:
adora ergo eum.
24 Dixitque Daniel: Dominum Deum meum
adoro: quia ipse est Deus vivens: iste
autem non est Deus vivens.
25 Tu autem rex da mihi potestatem, et inter-
ficiam draconem absque gladio, et fuste.
Et ait rex: Do tibi.
26 Tulit ergo Daniel picem, et adipem, et
pilos,
et coxit pariter: fecitque massas,
et dedit in os draconis, et diruptus est
draco. Et dixit: Ecce quem colebatis.
27 Quod cum audissent Babylonii, indignati
sunt vehementer: et congregati adver-
sum regem, dixerunt:
Iudaeus factus est rex:
Bel destruxit, draconem interfecit, et
sacerdotes occidit.
28 Et dixerunt cum venissent ad regem:
Trade nobis Danielem, alioquin inter-
ficiemus te, et domum tuam.
29 Vidit ergo rex quod irruerent in eum
vehementer:
et necessitate compulsus tradidit eis Danie-
lem.
30 Qui miserunt eum in lacum leonum, et
erat ibi diebus sex.
31 Porro in lacu erant leones septem, et
dabantur eis duo corpora quotidie, et
duae oves:
et tunc non data sunt eis, ut devorarent
Danielem.
32 Erat autem Habacuc propheta in Iudaea,
et ipse coxerat pulmentum, et intriverat
panes in alveolo: et ibat in campum
ut ferret messoribus.
33 Dixitque Angelus Domini ad Habacuc:
Fer prandium, quod habes, in Baby-
lonem Danieli, qui est in lacu leonum.
34 Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem
non vidi, et lacum nescio.
35 Et apprehendit eum Angelus Domini in
vertice eius, et portavit eum capillo
capitis sui,
posuitque eum in Babylone supra lacum
in impetu spiritus sui.
36 Et clama-
vit Habacuc, dicens:
Daniel serve Dei, tolle prandium, quod
misit tibi Deus.
37 Et ait Daniel: Recordatus es mei Deus,
et non dereliquisti diligentes te.
38 Surgensque Daniel comedit.
Porro Angelus Domini restituit Habacuc
confestim in loco suo.
39 Venit ergo rex die septimo ut lugeret
Danielem: et venit ad lacum,
et introspexit,
et ecce Daniel sedens in medio leonum.
40 Et exclamavit voce magna rex, di-
cens:
Magnus es Domine Deus Danielis. Et
extraxit eum de lacu leonum.
41 Porro illos, qui perditionis eius causa
fuerant, intromisit in lacum,
et devorati sunt in momento coram eo.
42 Tunc rex ait: Paveant omnes habitantes
in universa terra Deum Danielis: quia
ipse est Salvator, faciens signa, et
mirabilia in terra: qui liberavit Danie-
lem de lacu leonum.

PROPHETIA OSEE

I. 1 **Verbum** Domini, quod factum est ad Osee
filium Beeri, in diebus Oziae, Ioathan,
Achaz, Ezechiae regum Iuda,
et in diebus Ieroboam filii Ioas regis Is-
rael.
2 Principium loquendi Domino in Osee:
et dixit Dominus ad Osee:
Vade, sume tibi uxorem fornicationum,
et fac tibi filios fornicationum:
quia fornicans fornicabitur terra a Domino.

XIV. 21. in potestate Daniheli 22. dracho (*ita semper*) . . . eum] illum 23. non sit iste 24. iste *usq. ad* vivens] *om.* 26. et pilos et adipem . . . massas] offas 28. Danihelum (*item vv.* 29. 31. 39.) 31. septem leones . . . cotidie duo corpora 32. Abbacuc (*item vv.* 33. 34. 36. 38.) 35. adprehendit 36. serve Dei] *om.* . . . Deus] dominus 37. es] est enim 39. in medio leonum] *om.* 40. rex voce magna . . . es Domine] est dominus . . . de lacu leonum] *om.* 41. in lacum] *om.* . . . coram eo Amen. 42. *om. totum versum.*

Subscriptum est: EXP· DANIHEL PROPHETA. *Sequitur:* INCIPIT PROLOGUS DUODECIM PROPHETARUM. Non idem ordo est duodecim *usque ad* prophetarunt. *Pergitur:* EXPLICIT PROLOGUS. INCIPIUNT TITULI DODECIM PROP. *Hi tituli leguntur a fol.* 650[b] *col.* 2. *ad fol.* 651[b] col. 2. *Tum legitur:* EXPLICIUNT CAPITULA DUODECIM PROPHETARUM. INCIP. PROLOGUS OSEE PROPHETAE. Duplex est *usque ad* conscripta. EXPLICIT PROLOGUS· INCIPIT OSEE PROPHETA.

I. 1. Ioatham . . Hiezechiae . . . Hieroboam fil. Ioas (*sed* Ioas *ex* Iosias *corr. est*) 2. uxor. fornicationis . . . a] *om.*

3 Et abiit, et accepit Gomer filiam Debelaim:
et concepit, et peperit ei filium.
4 Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen eius Iezrahel:
quoniam adhuc modicum, et visitabo sanguinem Iezrahel super domum Iehu,
et quiescere faciam regnum domus Israel.
5 Et in illa die conteram arcum Israel in valle Iezrahel.
6 Et concepit adhuc, et peperit filiam. Et dixit ei: Voca nomen eius Absque misericordia:
quia non addam ultra misereri domui Israel,
sed oblivione obliviscar eorum.
7 Et domui Iuda miserebor,
et salvabo eos in Domino Deo suo:
et non salvabo eos in arcu, et gladio, et in bello, et in equis, et in equitibus.
8 Et ablactavit eam, quae erat Absque misericordia.
Et concepit, et peperit filium.
9 Et dixit: Voca nomen eius: Non populus meus:
quia vos non populus meus, et ego non ero vester.
II. 10 **Et** erit numerus filiorum Israel quasi arena maris, quae sine mensura est, et non numerabitur.
Et erit in loco ubi dicetur eis: Non populus meus vos:
dicetur eis: Filii Dei viventis.
11 Et congregabuntur filii Iuda, et filii Israel pariter: et ponent sibimet caput unum, et ascendent de terra:
quia magnus dies Iezrahel.

CAPUT II.

1 Dicite fratribus vestris: Populus meus:
et sorori vestrae, Misericordiam consecuta.
2 Iudicate matrem vestram,
iudicate: quoniam ipsa non uxor mea, et ego non vir eius.
auferat fornicationes suas a facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum.
3 Ne forte expoliem eam nudam,
et statuam eam secundum diem nativitatis suae:
et ponam eam quasi solitudinem,
et statuam eam velut terram inviam,
et interficiam eam siti.
4 Et filiorum illius non miserebor:
quoniam filii fornicationum sunt.
5 Quia fornicata est mater eorum,
confusa est quae concepit eos:
quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, et aquas meas, lanam meam, et linum meum, oleum meum, et potum meum.
6 Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis,
et sepiam eam maceria,
et semitas suas non inveniet.
7 Et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos:
et quaeret eos, et non inveniet,
et dicet: Vadam, et revertar ad virum meum priorem:
quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.
8 Et haec nescivit, quia ego dedi ei frumentum, et vinum, et oleum,
et argentum multiplicavi ei, et aurum, quae fecerunt Baal.
9 Idcirco convertar, et sumam frumentum meum in tempore suo,
et vinum meum in tempore suo,
et liberabo lanam meam et linum meum, quae operiebant ignominiam eius.
10 Et nunc revelabo stultitiam eius in oculis amatorum eius: et vir non eruet eam de manu mea:
11 et cessare faciam omne gaudium eius, sollemnitatem eius, neomeniam eius, sabbatum eius, et omnia festa tempora eius.
12 Et corrumpam vineam eius, et ficum eius:
de quibus dixit: Mercedes hae, meae sunt, quas dederunt mihi amatores mei:
et ponam eam in saltum,
et comedet eam bestia agri.
13 Et visitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, et ornabatur inaure sua, et monili suo,
et ibat post amatores suos, et mei obliviscebatur, dicit Dominus.
14 Propter hoc, ecce ego lactabo eam, et ducam eam in solitudinem:
et loquar ad cor eius.
15 Et dabo ei vinitores eius ex eodem loco,
et Vallem Achor ad aperiendam spem:
et canet ibi iuxta dies iuventutis suae,
et iuxta dies ascensionis suae de Terra Aegypti.
16 **Et** erit in die illa, ait Dominus: III.
vocabit me: Vir meus: et non vocabit me ultra, Baali.
17 Et auferam nomina Baalim de ore eius,
et non recordabitur ultra nominis eorum.
18 Et percutiam cum eis foedus in die illa, cum bestia agri, et cum volucre caeli, et cum reptili terrae:
et arcum, et gladium, et bellum conteram de terra: et dormire eos faciam fiducialiter.
19 Et sponsabo te mihi in sempiternum:
et sponsabo te mihi in iustitia, et iudicio, et in misericordia, et in miserationibus.
20 Et sponsabo te mihi in fide:
et scies quia ego Dominus.

I. 3. *om.* ei . . . Iehu] Ieu
II. 3. in siti 5. quia forn.] quoniam forn. . . . et lanam . . . et oleum 6. in spinis . . . macheria 8. Bahal 12. in saltu et com. illam 13. illam dies Bahalim 15. canebit 16. illa] illo . . . me ultra Baali] ultra Bahalim 17. Bahalim 18. cum eis] *om.* cum 19. et misericordia et mis.

21 Et erit in die illa: Exaudiam, dicit Dominus,
exaudiam caelos,
et illi exaudient terram.
22 Et terra exaudiet triticum, et vinum, et oleum:
et haec exaudient Iezrahel.
23 Et seminabo eam mihi in terra,
et miserebor eius, quae fuit Absque misericordia.
24 Et dicam non populo meo, Populus meus es tu:
et ipse dicet: Deus meus es tu.

CAPUT III.

III. 1 **Et** dixit Dominus ad me: Adhuc vade, et dilige mulierem dilectam amico et adulteram: sicut diligit Dominus filios Israel,
et ipsi respiciunt ad deos alienos,
et diligunt vinacia uvarum.
2 Et fodi eam mihi quindecim argenteis,
et coro hordei, et dimidio coro hordei.
3 Et dixi ad eam: Dies multos expectabis me:
non fornicaberis, et non eris viro:
sed et ego expectabo te.
4 Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine ephod, et sine theraphim.
5 Et post haec revertentur filii Israel, et quaerent Dominum Deum suum, et David regem suum:
et pavebunt ad Dominum, et ad bonum eius in novissimo dierum.

CAPUT IV.

1 Audite verbum Domini filii Israel,
quia iudicium Domino cum habitatoribus terrae:
non est enim veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei in terra.
2 Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit.
3 Propter hoc lugebit terra,
et infirmabitur omnis, qui habitat in ea,
in bestia agri, et in volucre caeli:
sed et pisces maris congregabuntur.
4 Verumtamen unusquisque non iudicet: et non arguatur vir:
populus enim tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti.
5 Et corrues hodie, et corruet etiam propheta tecum:
nocte tacere feci matrem tuam.
6 Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam:
quia tu scientiam repulisti,
repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi:
et oblita es legis Dei tui,
obliviscar filiorum tuorum et ego.
7 Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi:
gloriam eorum in ignominiam commutabo.
8 Peccata populi mei comedent,
et ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum.
9 Et erit sicut populus, sic sacerdos:
et visitabo super eum vias eius,
et cogitationes eius reddam ei.
10 Et comedent, et non saturabuntur:
fornicati sunt, et non cessaverunt:
quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.
11 Fornicatio, et vinum, et ebrietas auferunt cor.
12 Populus meus in ligno suo interrogavit,
et baculus eius annunciavit ei:
spiritus enim fornicationum decepit eos,
et fornicati sunt a Deo suo.
13 Super capita montium sacrificabant,
et super colles accendebant thymiama:
subtus quercum, et populum, et terebinthum, quia bona erat umbra eius:
ideo fornicabuntur filiae vestrae,
et sponsae vestrae adulterae erunt.
14 Non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatae,
et super sponsas vestras cum adulteraverint:
quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur:
et cum effeminatis sacrificabant,
et populus non intelligens vapulabit.
15 Si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem Iuda:
et nolite ingredi in Galgala,
et ne ascenderitis in Bethaven,
neque iuraveritis: Vivit Dominus.
16 Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel:
nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine.
17 Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum.
18 Separatum est convivium eorum,
fornicatione fornicati sunt:
dilexerunt afferre ignominiam protectores eius.
19 Ligavit eum spiritus in alis suis,
et confundentur a sacrificiis suis.

CAPUT V.

1 **Audite** hoc sacerdotes, et attendite domus Israel, et domus regis auscultate: V.
quia vobis iudicium est,
quoniam laqueus facti estis speculationi,
et rete expansum super Thabor.

II. 21. in illa die 23. in terram 24. Deus] dominus
III. 1. et dilige] *om.* et . . . respiciunt] respectant 2. fodii . . . choro . . . hordei *loc. sec.*] ordei 4. efoth . . . therafim
IV. 1. quia] quoniam . . . Domino] domini 3. Propter hoc] propterea 10. dereliquer.] reliquerunt 11. aufert 13. quia] quoniam 14. conversab.] versabantur . . . vapulavit 15. Bethaben 16. in latitudinem 19. Lig. spiritus eam

2 Et victimas declinastis in profundum:
et ego eruditor omnium eorum.
3 Ego scio Ephraim,
et Israel non est absconditus a me:
quia nunc fornicatus est Ephraim,
contaminatus est Israel.
4 Non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum:
quia spiritus fornicationum in medio eorum,
et Dominum non cognoverunt.
5 Et respondebit arrogantia Israel in facie eius: et Israel, et Ephraim
ruent in iniquitate sua, ruet etiam Iudas cum eis.
6 In gregibus suis, et in armentis suis
vadent ad quaerendum Dominum, et non invenient: ablatus est ab eis.
7 In Dominum praevaricati sunt,
quia filios alienos genuerunt:
nunc devorabit eos mensis cum partibus suis.
8 Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama:
ululate in Bethaven,
post tergum tuum Beniamin.
9 Ephraim in desolatione erit in die correptionis:
in tribubus Israel ostendi fidem.
10 Facti sunt principes Iuda quasi assumentes terminum:
super eos effundam quasi aquam iram meam.
11 Calumniam patiens est Ephraim, fractus iudicio:
quoniam coepit abire post sordes.
12 Et ego quasi tinea Ephraim:
et quasi putredo domui Iuda.
13 Et vidit Ephraim languorem suum,
et Iuda vinculum suum:
et abiit Ephraim ad Assur,
et misit ad regem Ultorem:
et ipse non poterit sanare vos,
nec solvere poterit a vobis vinculum.
14 Quoniam ego quasi leaena Ephraim,
et quasi catulus leonis domui Iuda:
ego ego capiam, et vadam:
tollam, et non est qui eruat.
15 Vadens revertar ad locum meum:
donec deficiatis, et quaeratis faciem meam.

CAPUT VI.

1 In tribulatione sua mane consurgent ad me:
Venite, et revertamur ad Dominum:
2 quia ipse cepit, et sanabit nos:
percutiet, et curabit nos.
3 Vivificabit nos post duos dies:
in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu eius.
Sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum:
quasi diluculum praeparatus est egressus eius,
et veniet quasi imber nobis temporaneus, et serotinus terrae.
4 Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Iuda?
misericordia vestra quasi nubes matutina,
et quasi ros mane pertransiens.
5 Propter hoc dolavi in prophetis,
occidi eos in verbis oris mei:
et iudicia tua quasi lux egredientur.
6 Quia misericordiam volui, et non sacrificium,
et scientiam Dei plusquam holocausta.
7 Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum,
ibi praevaricati sunt in me.
8 Galaad civitas operantium idolum,
supplantata sanguine. 9 Et quasi fauces virorum latronum,
particeps sacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem:
quia scelus operati sunt.
10 In domo Israel vidi horrendum:
ibi fornicationes Ephraim:
contaminatus est Israel.
11 Sed et Iuda pone messem tibi, cum convertero captivitatem populi mei.

CAPUT VII.

1 **Cum** sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim, et malitia Samariae,
quia operati sunt mendacium:
et fur ingressus est spolians, latrunculus foris.
2 Et ne forte dicant in cordibus suis
omnem malitiam eorum me recordatum:
nunc circumdederunt eos adinventiones suae, coram facie mea factae sunt.
3 In malitia sua laetificaverunt regem:
et in mendaciis suis principes.
4 Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus a coquente:
quievit paululum civitas a commistione fermenti,
donec fermentaretur totum.
5 Dies regis nostri:
coeperunt principes furere a vino,
extendit manum suam cum illusoribus.
6 Quia applicuerunt quasi clibanum cor suum, cum insidiaretur eis:
tota nocte dormivit coquens eos,
mane ipse succensus quasi ignis flammae.
7 Omnes calefacti sunt quasi clibanus,
et devoraverunt iudices suos:
omnes reges eorum ceciderunt:
non est qui clamet in eis ad me.
8 Ephraim in populis ipse commiscebatur:
Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reversatur.
9 Comederunt alieni robur eius, et ipse nescivit:
sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignoravit.

V. 4. Deum] dominum . . . fornicationis 6. Dominum] deum 7. in domino . . . mensis] memfis . . . partibus] particibus 8. Bethaben 9. Efraim (*semper*) 11. est] *om.* . . . sordem 13. Iudas . . . Assyr 14. domus
VI. 1. consurgunt 2. coepit 9. Sychem
VII. 4. conmixtione 8. panis] *om.*

10 Et humiliabitur superbia Israel in facie eius:
nec reversi sunt ad Dominum Deum suum,
et non quaesierunt eum in omnibus his.
11 Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor:
Aegyptum invocabant,
ad Assyrios abierunt.
12 Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum:
quasi volucrem caeli detraham eos,
caedam eos secundum auditionem coetus eorum.
13 Vae eis, quoniam recesserunt a me:
vastabuntur, quia praevaricati sunt in me:
et ego redemi eos: et ipsi locuti sunt contra me mendacia.
14 Et non clamaverunt ad me in corde suo,
sed ululabant in cubilibus suis:
super triticum et vinum ruminabant, recesserunt a me.
15 Et ego erudivi eos, et confortavi brachia eorum:
et in me cogitaverunt malitiam.
16 Reversi sunt ut essent absque iugo:
facti sunt quasi arcus dolosus:
cadent in gladio principes eorum, a furore linguae suae.
Ista subsannatio eorum in Terra Aegypti.

CAPUT VIII.

1 In gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini:
pro eo quod transgressi sunt foedus meum,
et legem meam praevaricati sunt.
2 Me invocabunt: Deus meus cognovimus te Israel.
3 Proiecit Israel bonum, inimicus persequetur eum.
4 Ipsi regnaverunt, et non ex me:
principes extiterunt, et non cognovi:
argentum suum, et aurum suum fecerunt sibi idola, ut interirent:
5 proiectus est vitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eos.
usquequo non poterunt emundari?
6 Quia ex Israel et ipse est:
artifex fecit illum, et non est Deus:
quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariae.
7 Quia ventum seminabunt, et turbinem metent:
culmus stans non est in eo,
germen non faciet farinam:
quod et si fecerit, alieni comedent eam.
8 Devoratus est Israel:
nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.
9 Quia ipsi ascenderunt ad Assur,
onager solitarius sibi: Ephraim
munera dederunt amatoribus.
10 Sed et cum mercede conduxerint nationes,
nunc congregabo eos:
et quiescent paulisper ab onere regis, et principum.
11 Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum:
factae sunt ei arae in delictum.
12 Scribam ei multiplices leges meas,
quae velut alienae computatae sunt.
13 Hostias offerent, immolabunt carnes, et comedent,
et Dominus non suscipiet eas:
nunc recordabitur iniquitatis eorum,
et visitabit peccata eorum: ipsi in Aegyptum convertentur.
14 Et oblitus est Israel factoris sui, et aedificavit delubra:
et Iudas multiplicavit urbes munitas:
et mittam ignem in civitates eius, et devorabit aedes illius.

CAPUT IX.

1 Noli laetari Israel,
noli exultare sicut populi:
quia fornicatus es a Deo tuo,
dilexisti mercedem super omnes areas tritici.
2 Area et torcular non pascet eos,
et vinum mentietur eis.
3 Non habitabunt in terra Domini:
reversus est Ephraim in Aegyptum,
et in Assyriis pollutum comedit.
4 Non libabunt Domino vinum,
et non placebunt ei:
sacrificia eorum quasi panis lugentium.
omnes, qui comedent eum, contaminabuntur:
quia panis eorum animae ipsorum,
non intrabit in domum Domini.
5 Quid facietis in die sollemni,
in die festivitatis Domini?
6 Ecce enim profecti sunt a vastitate:
Aegyptus congregabit eos:
Memphis sepeliet eos:
desiderabile argentum eorum urtica hereditabit,
lappa in tabernaculis eorum.
7 Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis:
scitote Israel stultum prophetam,
insanum virum spiritualem,
propter multitudinem iniquitatis tuae, et multitudinem amentiae.
8 Speculator Ephraim cum Deo meo:
propheta laqueus ruinae factus est super omnes vias eius,
insania in domo Dei eius.
9 Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaa:
recordabitur iniquitatis eorum,
et visitabit peccata eorum.

VII. 13. mendacium 15. eos] *om.*
VIII. 5. in eis 7. in eo] in eis . . . quod et si] quod si et 13. offerent] affert . . . et Dominus] *om.* et . . . iniquitates 14. urbes] civitates . . . et mittam] emittam
IX. 4. comedunt . . . intrabunt 6. ad vastitatem . . . congregavit . . . argenti . . . hereditavit 7. spiritalem . . . et multitudo 8. factus est ruinae

10 Quasi uvas in deserto inveni Israel:
quasi prima poma ficulneae in cacumine eius vidi patres eorum:
ipsi autem intraverunt ad Beelphegor,
et abalienati sunt in confusionem,
et facti sunt abominabiles sicut ea, quae dilexerunt.
11 Ephraim quasi avis avolavit, gloria eorum a partu, et ab utero, et a conceptu.
12 Quod et si enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus:
sed et vae eis cum recessero ab eis.
13 Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine:
et Ephraim educet ad interfectorem filios suos.
14 Da eis Domine. Quid dabis eis?
Da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia.
15 Omnes nequitiae eorum in Galgal,
quia ibi exosos habui eos:
propter malitiam adinventionum eorum de domo mea eiiciam eos:
non addam ut diligam eos,
omnes principes eorum recedentes.
16 Percussus est Ephraim,
radix eorum exsiccata est:
fructum nequaquam facient.
Quod et si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum.
17 Abiiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum:
et erunt vagi in nationibus.

CAPUT X.

1 Vitis frondosa Israel,
fructus adaequatus est ei:
secundum multitudinem fructus sui multiplicavit altaria,
iuxta ubertatem terrae suae exuberavit simulacris.
2 Divisum est cor eorum, nunc interibunt:
ipse confringet simulacra eorum,
depopulabitur aras eorum.
3 Quia nunc dicent: Non est rex nobis:
non enim timemus Dominum:
et rex quid faciet nobis?
4 Loquimini verba visionis inutilis,
et ferietis foedus: et germinabit quasi amaritudo
iudicium super sulcos agri.
5 Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariae:
quia luxit super eum populus eius,
et aeditui eius super eum exultaverunt in gloria eius, quia migravit ab eo.
6 Siquidem et ipse in Assur
delatus est, munus regi Ultori:
confusio Ephraim capiet,
et confundetur Israel in voluntate sua.
7 Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquae.
8 Et disperdentur excelsa idoli, peccatum Israel:
lappa, et tribulus ascendet super aras eorum:
et dicent montibus: Operite nos;
et collibus: Cadite super nos.
9 Ex diebus Gabaa, peccavit Israel,
ibi steterunt: non comprehendet eos in Gabaa praelium super filios iniquitatis.
10 Iuxta desiderium meum corripiam eos:
congregabuntur super eos populi,
cum corripientur propter duas iniquitates suas.
11 Ephraim vitula docta diligere trituram,
et ego transivi super pulchritudinem colli eius:
ascendam super Ephraim, arabit Iudas,
confringet sibi sulcos Iacob.
12 Seminate vobis in iustitia,
et metite in ore misericordiae,
innovate vobis novale:
tempus autem requirendi Dominum,
cum venerit qui docebit vos iustitiam.
13 Arastis impietatem, iniquitatem messuistis,
comedistis frugem mendacii:
quia confisus es in viis tuis, in multitudine fortium tuorum.
14 Consurget tumultus in populo tuo:
et omnes munitiones tuae vastabuntur,
sicut vastatus est Salmana
a domo eius qui iudicavit Baal in die praelii, matre super filios allisa.
15 Sic fecit vobis Bethel, a facie malitiae nequitiarum vestrarum.

CAPUT XI.

1 Sicut mane transiit, pertransiit rex Israel.
Quia puer Israel, et dilexi eum:
et ex Aegypto vocavi filium meum.
2 Vocaverunt eos, sic abierunt a facie eorum:
Baalim immolabant, et simulacris sacrificabant.
3 Et ego quasi nutricius Ephraim,
portabam eos in brachiis meis:
et nescierunt quod curarem eos.
4 In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis:
et ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum:
et declinavi ad eum ut vesceretur.
5 Non revertetur in Terram Aegypti,
et Assur ipse rex eius: quoniam noluerunt converti.
6 Coepit gladius in civitatibus eius, et consumet electos eius, et comedet capita eorum.

IX. 10. in confusione 12. quod si et . . . educet] deducit 15. exosos habui] exhorrui . . . malitiam] militiam 16. quodsi et 17. Abiiciet] ibi eiciet
X. 4. inutiles . . . sulcos] ulcos 5. Bethaben 8. tribolus ascendent 11. transii 12. in iustitia et] in iustitiam . . . Dominum] deum 13. confisus] confusus 14. Salman . . . Bahal . . . matrem . . . allisam 15. vobis fecit
XI. Sicuti m. transit . . . dilexit 2. Baalim] Bahal 5. revertentur in terra . . . Assyr

7 Et populus meus pendebit ad reditum meum:
iugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur.
8 Quomodo dabo te Ephraim, portegam te Israel?
quomodo dabo te sicut Adama, ponam te, ut Seboim?
Conversum est in me cor meum, pariter conturbata est poenitudo mea.
9 Non faciam furorem irae meae:
non convertar ut disperdam Ephraim:
quoniam Deus ego, et non homo:
in medio tui sanctus, et non ingrediar civitatem.
10 Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet:
quia ipse rugiet, et formidabunt filii maris.
11 Et avolabunt quasi avis ex Aegypto,
et quasi columba de Terra Assyriorum:
et collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.
II. 12 Circumdedit me in negatione Ephraim,
et in dolo domus Israel:
Iudas autem testis descendit cum Deo,
et cum sanctis fidelis.

CAPUT XII.

1 Ephraim pascit ventum, et sequitur aestum:
tota die mendacium, et vastitatem multiplicat:
et foedus cum Assyriis iniit, et oleum in Aegyptum ferebat.
2 Iudicium ergo Domini cum Iuda, et visitatio super Iacob:
iuxta vias eius, et iuxta adinventiones eius reddet ei.
3 In utero supplantavit fratrem suum:
et in fortitudine sua directus est cum angelo.
4 Et invaluit ad angelum, et confortatus est:
flevit, et rogavit eum:
in Bethel invenit eum, et ibi locutus est nobiscum.
5 Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale eius.
6 Et tu ad Deum tuum convertéris:
misericordiam et iudicium custodi,
et spera in Deo tuo semper.
7 Chanaan, in manu eius statera dolosa, calumniam dilexit.
8 Et dixit Ephraim: Verumtamen dives effectus sum, inveni idolum mihi:
omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi.
9 Et ego Dominus Deus tuus ex Terra Aegypti,
adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis.
10 Et locutus sum super prophetas,
et ego visionem multiplicavi,
et in manu prophetarum assimilatus sum.
11 Si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes:
nam et altaria eorum quasi acervi super sulcos agri:
12 fugit Iacob in regionem Syriae,
et servivit Israel in uxorem, et in uxorem servavit.
13 In propheta autem eduxit Dominus Israel de Aegypto: et in propheta servatus est.
14 Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis,
et sanguis eius super eum veniet,
et opprobrium eius restituet ei Dominus suus.

CAPUT XIII.

1 Loquente Ephraim, horror invasit Israel,
et deliquit in Baal, et mortuus est.
2 Et nunc addiderunt ad peccandum:
feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum,
factura artificum totum est:
his ipsi dicunt: Immolate
homines vitulos adorantes.
3 Idcirco erunt quasi nubes matutina,
et sicut ros matutinus praeteriens,
sicut pulvis turbine raptus ex area,
et sicut fumus de fumario.
4 Ego autem Dominus Deus tuus ex Terra Aegypti:
et Deum absque me nescies,
et salvator non est praeter me.
5 Ego cognovi te in deserto, in terra solitudinis.
6 Iuxta pascua sua
adimpleti sunt, et saturati sunt:
et levaverunt cor suum, et obliti sunt mei.
7 Et ego ero eis quasi leaena, sicut pardus in via Assyriorum.
8 Occurram eis quasi ursa raptis catulis,
et dirumpam interiora iecoris eorum:
et consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos.
9 Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum.
10 Ubi est rex tuus? maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis:
et iudices tui, de quibus dixisti: Da mihi regem, et principes.
11 Dabo tibi regem in furore meo,
et auferam in indignatione mea.
12 Colligata est iniquitas Ephraim,
absconditum peccatum eius.
13 Dolores parturientis venient ei:
ipse filius non sapiens: nunc enim non stabit in contritione filiorum.
14 De manu mortis liberabo eos,
de morte redimam eos:

XI. 7. eis] ei 8. Adama⌈ *Quat.* LXXXI. *Sequitur fol.* 656. . . . ut Seboim] sicut Se. 10. Dominum] deum 12. negatione] negotiatione

XII. 4. et in Bethel 8. et omnes 11. Galaad] Galgal . . . ergo] tamen . . . bubus 12. et in uxore servivit 13. in prophetam . . . et in prophetas

XIII. 1. delinquit in Bahal 6. et adimpl. sunt et saturati (*sine* sunt) 7. ego] *om.* . . . et sicut 8. scindens

ero mors tua o mors,
morsus tuus ero inferne:
consolatio abscondita est ab oculis meis.
15 Quia ipse inter fratres dividet:
adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem: et siccabit venas eius,
et desolabit fontem eius, et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.

CAPUT XIV.

1 Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum:
in gladio pereant,
parvuli eorum elidantur,
et foetae eius discindantur.
VIII. 2 **C**onvertere Israel ad Dominum Deum tuum:
quoniam corruisti in iniquitate tua.
3 Tollite vobiscum verba, et convertimini ad Dominum:
et dicite ei: Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum:
et reddemus vitulos labiorum nostrorum.
4 Assur non salvabit nos,
super equum non ascendemus,
nec dicemus ultra: Dii nostri opera manuum nostrarum:
quia eius, qui in te est, misereberis pupilli.
5 Sanabo contritiones eorum,
diligam eos spontanee:
quia aversus est furor meus ab eis.
6 Ero quasi ros, Israel germinabit sicut lilium, et erumpet radix eius ut Libani.
7 Ibunt rami eius, et erit quasi oliva gloria eius: et odor eius ut Libani.
8 Convertentur sedentes in umbra eius:
vivent tritico, et germinabunt quasi vinea:
memoriale eius sicut vinum Libani.
9 Ephraim quid mihi ultra idola?
ego exaudiam, et dirigam eum
ego ut abietem virentem: ex me fructus tuus inventus est.
10 Quis sapiens, et intelliget ista?
intelligens, et sciet haec?
quia rectae viae Domini, et iusti ambulabunt in eis:
praevaricatores vero corruent in eis.

PROPHETIA IOEL

CAPUT I.

1 **V**erbum Domini, quod factum est ad Ioel filium Phatuel.
2 Audite hoc senes, et auribus percipite omnes habitatores terrae:
si factum est istud in diebus vestris,
aut in diebus patrum vestrorum?
3 Super hoc filiis vestris narrate,
et filii vestri filiis suis,
et filii eorum generationi alterae.
4 Residuum erucae comedit locusta,
et residuum locustae comedit bruchus,
et residuum bruchi comedit rubigo.
5 Expergiscimini ebrii, et flete,
et ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine: quoniam periit ab ore vestro.
6 Gens enim ascendit super terram meam, fortis et innumerabilis:
dentes eius ut dentes leonis:
et molares eius ut catuli leonis.
7 Posuit vineam meam in desertum,
et ficum meam decorticavit:
nudans spoliavit eam, et proiecit:
albi facti sunt rami eius.
8 Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis suae.
9 Periit sacrificium, et libatio de domo Domini:
luxerunt sacerdotes ministri Domini.
10 Depopulata est regio, luxit humus:
quoniam devastatum est triticum,
confusum est vinum, elanguit oleum.
11 Confusi sunt agricolae,
ululaverunt vinitores super frumento, et hordeo,
quia periit messis agri.
12 Vinea confusa est, et ficus elanguit:
malogranatum, et palma, et malum, et omnia ligna agri aruerunt:
quia confusum est gaudium a filiis hominum.
13 Accingite vos, et plangite sacerdotes,
ululate ministri altaris:
ingredimini, cubate in sacco ministri Dei mei:

XIII. 14. ero morsus tuus 15. dividit
XIV. 1. Deum] dominum . . . pereat . . . discidantur 3. et dicite] *om.* et . . . *et accipe* 4. Assyr . . . pupilli] populi 5. ab eis] ab eo 6. sicut] quasi *8. vivent]* bibent 10. intellegit
Sub... ...*st:* EXP OSEE PROPHETA INC PROLOGUS. Iohel filius Fatuhel ... prophetare. *Sequitur*: EXP. PROLOGUS IOHEL PROP INCIPIT ...GRATIAS SEMPER.
...il. Fatuhel 4. aerucae comedet lucusta . . . rovigo 5. periit
7. *decortavit 10. elanguit] et languit

quoniam interiit de domo Dei vestri sacri-
ficium, et libatio.
14 Sanctificate ieiunium, vocate coetum,
congregate senes omnes habitatores terrae
in domum Dei vestri :
et clamate ad Dominum : 15 A a a, diei.
quia prope est dies Domini,
et quasi vastitas a potente veniet.
16 Numquid non coram oculis vestris alimenta
perierunt
de domo Dei nostri, laetitia, et exultatio?
17 Computruerunt iumenta in stercore suo,
demolita sunt horrea,
dissipatae sunt apothecae :
quoniam confusum est triticum.
18 Quid ingemuit animal,
mugierunt greges armenti? Quia non est
pascua eis :
sed et greges pecorum disperierunt.
19 Ad te Domine clamabo : quia ignis come-
dit speciosa deserti, et flamma suc-
cendit omnia ligna regionis.
20 Sed et bestiae agri, quasi area sitiens
imbrem, suspexerunt ad te :
quoniam exiccati sunt fontes aquarum,
et ignis devoravit speciosa deserti.

CAPUT II.

II. 1 Canite tuba in Sion,
ululate in monte sancto meo,
conturbentur omnes habitatores terrae :
quia venit dies Domini,
quia prope est 2 dies tenebrarum, et cali-
ginis,
dies nubis, et turbinis :
quasi mane expansum super montes
populus multus et fortis :
similis ei non fuit a principio,
et post eum non erit usque in annos
generationis et generationis.
3 Ante faciem eius ignis vorans,
et post eum exurens flamma :
quasi hortus voluptatis terra coram eo,
et post eum solitudo deserti,
neque est qui effugiat eum.
4 Quasi aspectus equorum, aspectus eorum :
et quasi equites sic current.
5 Sicut sonitus quadrigarum super capita
montium exilient,
sicut sonitus flammae ignis devorantis sti-
pulam,
velut populus fortis praeparatus ad prae-
lium.
6 A facie eius cruciabuntur populi :
omnes vultus redigentur in ollam.
7 Sicut fortes current : quasi viri bellatores
ascendent murum :
viri in viis suis gradientur,
et non declinabunt a semitis suis.
8 Unusquisque fratrem suum non coarctabit,
singuli in calle suo ambulabunt :
sed et per fenestras cadent, et non demo-
lientur.
9 Urbem ingredientur, in muro current :
domos conscendent,
per fenestras intrabunt quasi fur.
10 A facie eius contremuit terra,
moti sunt caeli :
sol et luna obtenebrati sunt,
et stellae retraxerunt splendorem suum.
11 Et Dominus dedit vocem suam ante faciem
exercitus sui :
quia multa sunt nimis castra eius,
quia fortia et facientia verbum eius :
magnus enim dies Domini, et terribilis
valde : et quis sustinebit eum?
12 Nunc ergo dicit Dominus : Convertimini
ad me in toto corde vestro
in ieiunio, et in fletu, et in planctu.
13 Et scindite corda vestra, et non vesti-
menta vestra,
et convertimini ad Dominum Deum ve-
strum :
quia benignus et misericors est,
patiens et multae misericordiae
et praestabilis super malitia.
14 Quis scit si convertatur, et ignoscat,
et relinquat post se benedictionem,
sacrificium, et libamen Domino Deo ve-
stro?
15 Canite tuba in Sion, III.
sanctificate ieiunium, vocate coetum,
16 congregate populum,
sanctificate ecclesiam, coadunate senes,
congregate parvulos, et sugentes ubera :
egrediatur sponsus de cubili suo,
et sponsa de thalamo suo.
17 Inter vestibulum et altare plorabunt sacer-
dotes ministri Domini : et dicent :
Parce Domine, parce populo tuo : et ne
des hereditatem tuam in opprobrium
ut dominentur eis nationes.
quare dicunt in populis : Ubi est Deus
eorum?
18 Zelatus est Dominus terram suam, et
pepercit populo suo :
19 et respondit Dominus, et dixit populo
suo :
Ecce ego mittam vobis frumentum, et
vinum, et oleum, et replebimini eis :
et non dabo vos ultra opprobrium in
Gentibus.
20 Et eum, qui ab Aquilone est, procul
faciam a vobis : et expellam eum in
terram inviam, et desertam :
faciem eius contra mare Orientale,
et extremum eius ad mare novissimum :
et ascendet foetor eius, et ascendet pu-
tredo eius, quia superbe egit.
21 Noli timere terra, exulta et laetare :
quoniam magnificavit Dominus ut faceret.
22 Nolite timere animalia regionis :
quia germinaverunt speciosa deserti,
quia lignum attulit fructum suum,
ficus, et vinea dederunt virtutem suam.
23 Et filii Sion exultate, et laetamini in
Domino Deo vestro :
quia dedit vobis doctorem iustitiae,
et descendere faciet ad vos imbrem matu-
tinum et serotinum sicut in principio.

II. 2. expansus 8. coartabit 10. retraxer.] traxerunt 11. verba
16. coadunate] vocate . . . cubili] cubiculo 17. parce *loco sec.*] *om.* 19. reple-
mini eo 20. et extremum] *om.* et 23. doctorem] pastorem . . . sicut] *om.*

24 Et implebuntur areae frumento,
et redundabunt torcularia vino, et oleo.
25 Et reddam vobis annos, quos comedit locusta, bruchus, et rubigo, et eruca:
fortitudo mea magna, quam misi in vos.
26 Et comedetis vescentes, et saturabimini:
et laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum:
et non confundetur populus meus in sempiternum.
27 Et scietis quia in medio Israel ego sum:
et ego Dominus Deus vester, et non est amplius:
et non confundetur populus meus in aeternum.
IIII. 28 **Et** erit post haec: effundam spiritum meum super omnem carnem:
et prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae:
senes vestri somnia somniabunt,
et iuvenes vestri visiones videbunt.
29 Sed et super servos meos, et ancillas in diebus illis effundam spiritum meum.
30 Et dabo prodigia in caelo, et in terra, sanguinem, et ignem, et vaporem fumi.
31 Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis.
32 Et erit:
omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit: quia in monte Sion, et in Ierusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus,
et in residuis, quos Dominus vocaverit.

CAPUT III.

1 Quia ecce in diebus illis, et in tempore illo cum convertero captivitatem Iuda, et Ierusalem:
2 congregabo omnes Gentes, et deducam eas in vallem Iosaphat:
et disceptabo cum eis ibi super populo meo, et hereditate mea Israel,
quos disperserunt in nationibus,
et terram meam diviserunt.
3 Et super populum meum miserunt sortem:
et posuerunt puerum in prostibulo,
et puellam vendiderunt pro vino ut biberent.
4 Verum quid mihi et vobis Tyrus, et Sidon, et omnis terminus Palaestinorum?
numquid ultionem vos reddetis mihi?
et si ulciscimini vos contra me,
cito velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum.
5 Argentum enim meum, et aurum tulistis:
et desiderabilia mea, et pulcherrima intulistis in delubra vestra.
6 Et filios Iuda, et filios Ierusalem vendidistis filiis Graecorum,
ut longe faceretis eos de finibus suis.
7 Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos:
et convertam retributionem vestram in caput vestrum.
8 Et vendam filios vestros, et filias vestras in manibus filiorum Iuda,
et venundabunt eos Sabaeis, genti longinquae, quia Dominus locutus est.
9 Clamate hoc in Gentibus, sanctificate bellum, suscitate robustos:
accedant, ascendant omnes viri bellatores.
10 Concidite aratra vestra in gladios,
et ligones vestros in lanceas.
Infirmus dicat: Quia fortis ego sum.
11 Erumpite, et venite omnes gentes de circuitu, et congregamini:
ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos.
12 Consurgant, et ascendant Gentes in vallem Iosaphat:
quia ibi sedebo ut iudicem omnes gentes in circuitu.
13 Mittite falces, quoniam maturavit messis:
venite, et descendite, quia plenum est torcular,
exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum.
14 Populi populi in valle concisionis:
quia iuxta est dies Domini in valle concisionis.
15 Sol et luna obtenebrati sunt,
et stellae retraxerunt splendorem suum.
16 Et Dominus de Sion rugiet, et de Ierusalem dabit vocem suam:
et movebuntur caeli, et terra:
et Dominus spes populi sui, et fortitudo filiorum Israel.
17 Et scietis quia ego Dominus Deus vester habitans in Sion monte sancto meo:
et erit Ierusalem sancta, et alieni non transibunt per eam amplius.
18 Et erit in die illa: stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte:
et per omnes rivos Iuda ibunt aquae:
et fons de domo Domini egredietur,
et irrigabit torrentem spinarum.
19 Aegyptus in desolationem erit,
et Idumaea in desertum perditionis:
pro eo quod inique egerint in filios Iuda,
et effuderint sanguinem innocentem in terra sua.
20 Et Iudaea in aeternum habitabitur,
et Ierusalem in generationem et generationem.
21 Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaveram:
et Dominus commorabitur in Sion.

II. 26. vobiscum mirabilia 28. et senes 29. meos] *om.* . . . spiritum meum] de spiritu meo 31. convert.] vertetur

III. 2. deducam eas in vallem] ducam eos in valle 3. in prostibulum 4. Palestinorum . . . redditis 11. omnes robustos 15. obtenebrati] intenebricati . . . retrax.] traxerunt 17. ego sum . . . in monte 18. rivos] tribus 19. in desolatione 20. in generatione et generatione

Subscriptum est: EXPLICIT IOHEL PROPHETA INCIP̄ PROLOḠ AMOS PROP̄. Amos pastor et rusticus *etc. usque ad* praedicas hierusalem. EXP· PROLOḠ AMOS PROP INCIPIT IPSE LIBER.

PROPHETIA AMOS

CAPUT I.

1 **Verba** Amos, qui fuit in pastoribus de Thecue: quae vidit super Israel in diebus Oziae regis Iuda,
et in diebus Ieroboam filii Ioas regis Israel
ante duos annos terraemotus. 2 Et dixit:
Dominus de Sion rugiet, et de Ierusalem dabit vocem suam:
et luxerunt speciosa pastorum,
et exiccatus est vertex Carmeli.
II. 3 **Haec** dicit Dominus: Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum:
eo quod trituraverint in plaustris ferreis Galaad.
4 Et mittam ignem in domum Azael,
et devorabit domos Benadad.
5 **Et** conteram vectem Damasci:
et disperdam habitatorem de campo idoli,
et tenentem sceptrum de domo voluptatis:
et transferetur populus Syriae Cyrenen, dicit Dominus.
6 Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Gazae,
et super quatuor non convertam eum:
eo quod transtulerint captivitatem perfectam,
ut concluderent eam in Idumaea.
7 Et mittam ignem in murum Gazae,
et devorabit aedes eius.
8 Et disperdam habitatorem de Azoto,
et tenentem sceptrum de Ascalone:
et convertam manum meam super Accaron,
et peribunt reliqui Philisthinorum, dicit Dominus Deus.
9 Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Tyri,
et super quatuor non convertam eum:
eo quod concluserint captivitatem perfectam in Idumaea,
et non sint recordati foederis fratrum.
10 Et mittam ignem in murum Tyri,
et devorabit aedes eius.
11 Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Edom,
et super quatuor non convertam eum:
eo quod persecutus sit in gladio fratrem suum,
et violaverit misericordiam eius,
et tenuerit ultra furorem suum,
et indignationem suam servaverit usque in finem.
12 Mittam ignem in Theman:
et devorabit aedes Bosrae.
13 Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus filiorum Ammon,
et super quatuor non convertam eum:
eo quod dissecuerit praegnantes Galaad ad dilatandum terminum suum.
14 Et succendam ignem in muro Rabba:
et devorabit aedes eius
in ululatu in die belli, et in turbine in die commotionis.
15 Et ibit Melchom in captivitatem,
ipse, et principes eius simul, dicit Dominus.

CAPUT II.

1 Haec dicit Dñus: Super tribus sceleribus Moab,
et super quatuor non convertam eum:
eo quod incenderit ossa regis Idumaeae usque ad cinerem.
2 Et mittam ignem in Moab, et devorabit aedes Carioth:
et morietur in sonitu Moab, in clangore tubae:
3 et disperdam iudicem de medio eius,
et omnes principes eius interficiam cum eo, dicit Dominus.
4 Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Iuda,
et super quatuor non convertam eum:
eo quod abiecerit legem Domini,
et mandata eius non custodierit:
deceperunt enim eos idola sua,
post quae abierant patres eorum.
5 Et mittam ignem in Iuda, et devorabit aedes Ierusalem.
6 Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Israel,
et super quatuor non convertam eum:
pro eo quod vendiderit pro argento iustum,
et pauperem pro calceamentis.
7 Qui conterunt super pulverem terrae capita pauperum,
et viam humilium declinant:
et filius ac pater eius ierunt ad puellam,
ut violarent nomen sanctum meum.
8 Et super vestimentis pignoratis accubuerunt iuxta omne altare:
et vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.
9 Ego autem exterminavi Amorrhaeum a facie eorum:

I. 1. pastoribus] pastoralibus (4. *habet* Azael. *Cf.* 3. *Regg.* 19, 15.)
6. transtulerit . . . concluderet . . . Idumaeam 8. Philistinorum 9. Idumaeam
10. mittam] emittam 14. Rabbae
II. in medio 4. abiecerint . . . custodierint 5. Et mittam] emittam
6. pro arg.] argento 8. pigneratis

cuius altitudo, cedrorum altitudo eius,
et fortis ipse quasi quercus:
et contrivi fructum eius desuper, et radices eius subter.
10 Ego sum, qui ascendere vos feci de Terra Aegypti, et duxi vos in deserto quadraginta annis
ut possideretis Terram Amorrhaei.
11 Et suscitavi de filiis vestris in prophetas,
et de iuvenibus vestris nazaraeos:
numquid non ita est filii Israel dicit Dominus?
12 Et propinabitis nazaraeis vinum:
et prophetis mandabitis, dicentes: Ne prophetetis.
13 Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrum onustum foeno.
14 Et peribit fuga a veloce, et fortis non obtinebit virtutem suam,
et robustus non salvabit animam suam:
15 et tenens arcum non stabit,
et velox pedibus suis non salvabitur:
et ascensor equi non salvabit animam suam:
16 et robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit Dominus.

CAPUT III.

III. 1 Audite verbum, quod locutus est Dominus super vos, filii Israel:
super omnem cognationem, quam eduxi de Terra Aegypti, dicens:
2 Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terrae:
idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras.
3 Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis?
4 numquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit praedam?
numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit?
5 numquid cadet avis in laqueum terrae absque aucupe?
numquid auferetur laqueus de terra antequam quid ceperit?
6 Si clanget tuba in civitate, et populus non expavescet?
si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit?
7 Quia non facit Dominus Deus verbum,
nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.
8 Leo rugiet, quis non timebit?
Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit?
9 Auditum facite in aedibus Azoti, et in aedibus Terrae Aegypti: et dicite:
Congregamini super montes Samariae,
et videte insanias multas in medio eius,
et calumniam patientes in penetralibus eius.
10 Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus,
thesaurizantes iniquitatem,
et rapinas in aedibus suis.
11 Propterea haec dicit Dominus Deus:
Tribulabitur, et circuietur terra:
et detrahetur ex te fortitudo tua,
et diripientur aedes tuae.
12 Haec dicit Dominus: Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculae:
sic eruentur filii Israel, qui habitant in Samaria in plaga lectuli, et in Damasci grabato.
13 Audite, et contestamini in domo Iacob, dicit Dominus Deus exercituum:
14 quia in die cum visitare coepero praevaricationes Israel, super eum
visitabo, et super altaria Bethel:
et amputabuntur cornua altaris, et cadent in terram.
15 Et percutiam domum hiemalem cum domo aestiva:
et peribunt domus eburneae, et dissipabuntur aedes multae, dicit Dominus.

CAPUT IV.

1 Audite verbum hoc vaccae pingues, quae estis in monte Samariae: IIII.
quae calumniam facitis egenis, et confringitis pauperes: quae dicitis dominis vestris: Afferte, et bibemus.
2 Iuravit Dominus Deus in sancto suo:
quia ecce dies venient super vos,
et levabunt vos in contis,
et reliquias vestras in ollis ferventibus.
3 Et per aperturas exibitis altera contra alteram,
et proiiciemini in Armon, dicit Dominus.
4 Venite ad Bethel, et impie agite: ad Galgalam,
et multiplicate praevaricationem:
et afferte mane victimas vestras,
tribus diebus decimas vestras.
5 Et sacrificate de fermentato laudem:
et vocate voluntarias oblationes, et annunciate:
sic enim voluistis filii Israel, dicit Dominus Deus.
6 Unde et ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris,
et indigentiam panum in omnibus locis vestris:
et non estis reversi ad me, dicit Dominus.
7 Ego quoque prohibui a vobis imbrem,
cum adhuc tres menses superessent usque ad messem:
et plui super unam civitatem, et super alteram civitatem non plui:
pars una compluta est;
et pars, super quam non plui, aruit.

II. 10. eduxi . . . Amorraei 11. nazarenos 12. propinabatis . . . nazarenis . . . mandabatis 13. subter] super 16. in die illa
III. 1. super omni cognatione 6. fecit 7. faciet 11. circumietur 12. ex ore . . . in Damasci grabato] in Damasco gravati
IV. 1. qui dicitis 2. veniunt 3. proicimini 4. Galgala . . . afferte] offerte 7. civitatem unam . . . civit. alteram

8 Et venerunt duae et tres civitates ad unam civitatem ut biberent aquam, et non sunt satiatae:
et non redistis ad me, dicit Dominus.
9 Percussi vos in vento urente, et in aurugine,
multitudinem hortorum vestrorum, et vinearum vestrarum:
oliveta vestra, et ficeta vestra comedit eruca: et non redistis ad me, dicit Dominus.
10 Misi in vos mortem in via Aegypti,
percussi in gladio iuvenes vestros usque ad captivitatem equorum vestrorum:
et ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras:
et non redistis ad me, dicit Dominus.
11 Subverti vos, sicut subvertit Deus Sodomam, et Gomorrham,
et facti estis quasi torris raptus ab incendio: et non redistis ad me, dicit Dominus.
12 Quapropter haec faciam tibi Israel:
postquam autem haec fecero tibi,
praeparare in occursum Dei tui Israel.
13 Quia ecce formans montes, et creans ventum,
et annuncians homini eloquium suum,
faciens matutinam nebulam,
et gradiens super excelsa terrae:
Dominus Deus exercituum nomen eius.

CAPUT V.

V. 1 **A**udite verbum istud, quod ego levo super vos planctum. Domus Israel
cecidit, et non adiiciet ut resurgat.
2 Virgo Israel
proiecta est in terram suam, non est qui suscitet eam.
3 Quia haec dicit Dominus Deus:
Urbs, de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum:
et de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israel.
4 Quia haec dicit Dominus domui Israel:
Quaerite me, et vivetis.
5 Et nolite quaerere Bethel,
et in Galgalam nolite intrare,
et in Bersabee non transibitis:
quia Galgala captiva ducetur,
et Bethel erit inutilis.
6 Quaerite Dominum, et vivite: ne forte comburatur ut ignis domus Ioseph,
et devorabit, et non erit qui extinguat Bethel.
7 Qui convertitis in absinthium iudicium,
et iustitiam in terra relinquitis.
8 Facientem Arcturum, et Orionem,
et convertentem in mane tenebras,
et diem in noctem mutantem:
qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terrae:
Dominus nomen est eius.
9 Qui subridet vastitatem super robustum,
et depopulationem super potentem affert.
10 Odio habuerunt corripientem in porta:
et loquentem perfecte abominati sunt.
11 Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem,
et praedam electam tollebatis ab eo:
domos quadro lapide aedificabitis, et non habitabitis in eis:
vineas plantabitis amantissimas, et non bibetis vinum earum.
12 Quia cognovi multa scelera vestra,
et fortia peccata vestra: hostes iusti accipientes munus,
et pauperes deprimentes in porta.
13 Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est.
14 Quaerite bonum, et non malum, ut vivatis:
et erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis.
15 Odite malum, et diligite bonum,
et constituite in porta iudicium:
si forte misereatur Dominus Deus exercituum reliquiis Ioseph.
16 Propterea haec dicit Dominus Deus exercituum dominator,
in omnibus plateis planctus: et in cunctis, quae foris sunt, dicetur vae vae:
et vocabunt agricolam ad luctum,
et ad planctum eos: qui sciunt plangere.
17 Et in omnibus vineis erit planctus:
quia pertransibo in medio tui, dicit Dominus.
18 **V**ae desiderantibus diem Domini: VI.
ad quid eam vobis?
dies Domini ista, tenebrae, et non lux.
19 Quomodo si fugiat vir a facie leonis, et occurrat ei ursus:
et ingrediatur domum, et innitatur manu sua super parietem, et mordeat eum coluber.
20 Numquid non tenebrae dies Domini, et non lux:
et caligo, et non splendor in ea?
21 Odi, et proieci festivitates vestras:
et non capiam odorem coetuum vestrorum.
22 Quod si obtuleritis mihi holocautomata, et munera vestra, non suscipiam:
et vota pinguium vestrorum non respiciam.
23 Aufer a me tumultum carminum tuorum:
et cantica lyrae tuae non audiam.
24 Et revelabitur quasi aqua iudicium,
et iustitia quasi torrens fortis.
25 Numquid hostias et sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel?

IV. 8. civit. unam 11. Gomorram . . . torres rapt. de inc. 13. Quia] quoniam

V. 1. et non adiic.] non adiciet 5. Galgala 7. absinthium] absentium 8. in noctem] nocte . . . effundet . . . est] *om.* 10. in porta corripientem 11. amantissimas plantabitis 12. in porta depr. 16. vocabant 22. holocaustomata

26 Et portastis tabernaculum Moloch vestro,
et imaginem idolorum vestrorum,
sidus Dei vestri, quae fecistis vobis.
27 Et migrare vos faciam trans Damascum,
dicit Dominus, Deus exercituum nomen eius.

CAPUT VI.

1 Vae qui opulenti estis in Sion,
et confiditis in monte Samariae:
optimates capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel.
2 Transite in Chalane, et videte,
et ite inde in Emath magnam:
et descendite in Geth Palaestinorum,
et ad optima quaeque regna horum:
si latior terminus eorum termino vestro est.
3 Qui separati estis in diem malum:
et appropinquatis solio iniquitatis.
4 Qui dormitis in lectis eburneis,
et lascivitis in stratis vestris:
qui comeditis agnum de grege,
et vitulos de medio armenti.
5 Qui canitis ad vocem psalterii: sicut David
putaverunt se habere vasa cantici.
6 Bibentes vinum in phialis,
et optimo unguento delibuti:
et nihil patiebantur super contritione Ioseph.
7 Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium:
et auferetur factio lascivientium.
8 Iuravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum:
Detestor ego superbiam Iacob,
et domos eius odi,
et tradam civitatem cum habitatoribus suis.
9 Quod si reliqui fuerint decem viri in domo una, et ipsi morientur.
10 Et tollet eum propinquus suus, et comburet eum, ut efferat ossa de domo:
et dicet ei, qui in penetralibus domus est:
Numquid adhuc est penes te?
11 Et respondebit: Finis est.
Et dicet ei: Tace, et non recorderis nominis Domini.
12 Quia ecce Dominus mandabit,
et percutiet domum maiorem ruinis,
et domum minorem scissionibus.
13 Numquid currere queunt in petris equi,
aut arari potest in bubalis,
quoniam convertistis in amaritudinem iudicium,
et fructum iustitiae in absinthium?
14 Qui laetamini in nihilo:
qui dicitis: Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua?
15 Ecce enim suscitabo super vos domus Israel, dicit Dominus Deus exercituum,
gentem:
et conteret vos ab introitu Emath, usque ad torrentem deserti.

CAPUT VII.

1 Haec ostendit mihi Dominus Deus:
et ecce fictor locustae in principio germinantium serotini imbris,
et ecce serotinus post tonsionem regis.
2 Et factum est: cum consummasset comedere herbam terrae,
dixi: Domine Deus propitius esto, obsecro:
quis suscitabit Iacob, quia parvulus est?
3 Misertus est Dominus super hoc: Non erit,
dixit Dominus.
4 **H**aec ostendit mihi Dominus Deus: VII.
et ecce vocabat iudicium ad ignem Dominus Deus:
et devoravit abyssum multam,
et comedit simul partem.
5 Et dixi: Domine Deus quiesce, obsecro:
quis suscitabit Iacob, quia parvulus est?
6 Misertus est Dominus super hoc:
Sed et istud non erit, dixit Dominus Deus.
7 Haec ostendit mihi Dñus:
et ecce Dñus stans super murum litum,
et in manu eius trulla caementarii.
8 Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Amos?
Et dixi: Trullam caementarii.
Et dixit Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel:
non adiiciam ultra superinducere eum.
9 Et demolientur excelsa idoli,
et sanctificationes Israel desolabuntur:
et consurgam super domum Ieroboam in gladio.
10 **E**t misit Amasias sacerdos Bethel ad VIII.
Ieroboam regem Israel, dicens:
Rebellavit contra te Amos in medio domus Israel:
non poterit terra sustinere universos sermones eius.
11 Haec enim dicit Amos:
In gladio morietur Ieroboam,
et Israel captivus migrabit de terra sua.
12 Et dixit Amasias ad Amos: Qui vides, gradere, fuge in terram Iuda:
et comede ibi panem, et prophetabis ibi.
13 Et in Bethel non adiicies ultra ut prophetes:
quia sanctificatio regis est, et domus regni est.
14 Responditque Amos, et dixit ad Amasiam:
Non sum propheta, et non sum filius prophetae: sed armentarius ego sum vellicans sycomoros.
15 Et tulit me Dominus cum sequerer gregem:
et dixit Dominus ad me:
Vade propheta ad populum meum Israel.

V. 27. dixit

VI. 1. in montem 2. Chalanne 6. in fialis vinum 10. penes te] apud te 13. quoniam] quia 14. adsumimus 15. conterent

VII. 1. tonsionem regis] tonsorem gregis 2. et dixi . . . suscitavit 4. devorabit 7. et ecce] *om.* et . . . cementarii (*item v.* 8.) 9. Hieroboam (*item vv.* 10. 11.) 12. Qui vides, gradere, fuge] quid vides, grande refuge . . . ibi prophetabis 14. et respondit . . . bellicans sycomorus 15. ad me dominus

16 Et nunc audi verbum Domini:
Tu dicis: Non prophetabis super Israel,
et non stillabis super domum idoli.
17 Propter hoc haec dicit Dominus:
Uxor tua in civitate fornicabitur:
et filii tui, et filiae tuae in gladio cadent,
et humus tua funiculo metietur:
et tu in terra polluta morieris,
et Israel captivus migrabit de terra sua.

CAPUT VIII.

1 Haec ostendit mihi Dominus Deus:
et ecce uncinus pomorum.
2 Et dixit: Quid tu vides Amos?
Et dixi: Uncinum pomorum.
Et dixit Dominus ad me:
Venit finis super populum meum Israel:
non adiiciam ultra ut pertranseam eum.
3 Et stridebunt cardines templi
in die illa, dicit Dominus Deus:
multi morientur: in omni loco proiicietur
silentium.
4 Audite hoc qui conteritis pauperem,
et deficere facitis egenos terrae,
5 dicentes: Quando transibit mensis,
et venundabimus merces: et sabbatum,
et aperiemus frumentum: ut imminuamus
mensuram, et augeamus siclum,
et supponamus stateras dolosas,
6 ut possideamus in argento egenos
et pauperes pro calceamentis,
et quisquilias frumenti vendamus?
7 Iuravit Dominus in superbiam Iacob:
Si oblitus fuero usque ad finem omnia
opera eorum.
8 Numquid super isto non commovebitur
terra,
et lugebit omnis habitator eius:
et ascendet quasi fluvius universus,
et eiicietur, et defluet quasi rivus Ae-
gypti?
9 Et erit in die illa, dicit Dominus Deus:
occidet sol in meridie, et tenebrescere
faciam terram in die luminis:
10 et convertam festivitates vestras in luctum,
et omnia cantica vestra in planctum:
et inducam super omne dorsum vestrum
saccum,
et super omne caput calvitium:
et ponam eam quasi luctum unigeniti,
et novissima eius quasi diem amarum.
X. 11 **E**cce dies veniunt, dicit Dominus:
et mittam famem in terram:
non famem panis, neque sitim aquae,
sed audiendi verbum Domini.
12 Et commovebuntur a Mari usque ad mare,
et ab Aquilone usque ad Orientem:
circuibunt quaerentes verbum Domini, et
non invenient.
13 In die illa deficient virgines pulchrae, et
adolescentes in siti.
14 Qui iurant in delicto Samariae,
et dicunt: Vivit Deus tuus Dan:
et vivit via Bersabee,
et cadent, et non resurgent ultra.

CAPUT IX.

1 Vidi Dominum stantem super altare.
et dixit: Percute cardinem, et commo-
veantur superliminaria:
avaritia enim in capite omnium,
et novissimum eorum in gladio interficiam:
non erit fuga eis.
Fugient et non salvabitur ex eis qui fugerit.
2 Si descenderint usque ad infernum, inde
manus mea educet eos:
et si ascenderint usque in caelum, inde
detraham eos.
3 Et si absconditi fuerint in vertice Car-
meli, inde scrutans auferam eos:
et si celaverint se ab oculis meis in pro-
fundo maris, ibi mandabo serpenti, et
mordebit eos.
4 Et si abierint in captivitatem coram ini-
micis suis, ibi mandabo gladio, et
occidet eos:
et ponam oculos meos super eos in malum,
et non in bonum.
5 Et Dominus Deus exercituum. qui tangit
terram, et tabescet:
et lugebunt omnes habitantes in ea:
et ascendet sicut rivus omnis,
et defluet sicut fluvius Aegypti.
6 Qui aedificat in caelo ascensionem suam,
et fasciculum suum super terram fundavit:
qui vocat aquas maris, et effundit eas
super faciem terrae, Dominus nomen
eius.
7 Numquid non ut filii Aethiopum vos estis
mihi, filii Israel, ait Dominus?
numquid non Israel ascendere feci de
Terra Aegypti:
et Palaestinos de Cappadocia,
et Syros de Cyrene?
8 Ecce oculi Domini Dei super regnum
peccans,
et conteram illud a facie terrae:
verumtamen conterens non conteram do-
mum Iacob, dicit Dominus.
9 Ecce enim mandabo ego, et concutiam in
omnibus gentibus domum Israel,
sicut concutitur triticum in cribro: et non
cadet lapillus super terram.
10 In gladio morientur omnes peccatores po-
puli mei:
qui dicunt: Non appropinquabit, et non
veniet super nos malum.
11 **I**n die illa suscitabo tabernaculum David, X.
quod cecidit: et reaedificabo aperturas
murorum eius,
et ea, quae corruerant, instaurabo:
et reaedificabo illud sicut in diebus antiquis.
12 Ut possideant reliquias Idumaeae, et omnes
nationes,

VIII. 5. mensis] messis 7. in superbia 9. Deus] *om.* . . . in meridie] *om.* in 12. circumibunt 14. dominus deus . . . resurgunt

IX. 6. effundet 7. Palestinos de Cappadochia 9. ego mandabo . . . triticum] *om.* 11. aperturas] pertusuras . . . conruerunt . . . illud sicut in] eum sicut

eo quod invocatum sit nomen meum super eos, dicit Dominus faciens haec.
13 Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
et comprehendet arator messorem,
et calcator uvae mittentem semen:
et stillabunt montes dulcedinem,
et omnes colles culti erunt.
14 Et convertam captivitatem populi mei Israel:
et aedificabunt civitates desertas, et inhabitabunt:
et plantabunt vineas, et bibent vinum earum:
et facient hortos, et comedent fructus eorum.
15 Et plantabo eos super humum suam:
et non evellam eos ultra de terra sua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus.

PROPHETIA ABDIAE

---

1 Visio Abdiae.
Haec dicit Dominus Deus ad Edom:
Auditum audivimus a Domino,
et legatum ad gentes misit:
Surgite, et consurgamus adversus eum in praelium.
2 Ecce parvulum dedi te in Gentibus:
contemptibilis tu es valde.
3 Superbia cordis tui extulit te,
habitantem in scissuris petrarum,
exaltantem solium tuum:
qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram?
4 Si exaltatus fueris ut aquila,
et si inter sidera posueris nidum tuum:
inde detraham te, dicit Dominus.
5 Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses?
nonne furati essent sufficientia sibi?
si vindemiatores introissent ad te, numquid saltem racemum reliquissent tibi?
6 Quomodo scrutati sunt Esau,
investigaverunt abscondita eius?
7 Usque ad terminum emiserunt te:
omnes viri foederis tui illuserunt tibi:
invaluerunt adversum te viri pacis tuae:
qui comedunt tecum, ponent insidias subter te:
non est prudentia in eo.
8 Numquid non in die illa, dicit Dominus,
perdam sapientes de Idumaea,
et prudentiam de monte Esau?
9 Et timebunt fortes tui a Meridie,
ut intereat vir de monte Esau. 10 Propter
interfectionem, et propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob,
operiet te confusio, et peribis in aeternum.
11 In die cum stares adversus eum, quando capiebant alieni exercitum eius,
et extranei ingrediebantur portas eius,
et super Ierusalem mittebant sortem:
tu quoque eras quasi unus ex eis.
12 Et non despicies in die fratris tui,
in die peregrinationis eius:
et non laetaberis super filios Iuda in die perditionis eorum:
et non magnificabis os tuum in die angustiae.
13 Neque ingredieris portam populi mei in die ruinae eorum: neque despicies et tu in malis eius in die vastitatis illius:
et non emittéris adversus exercitum eius in die vastitatis illius.
14 Neque stabis in exitibus ut interficias eos qui fugerint: et non concludes reliquos eius in die tribulationis.
15 Quoniam iuxta est dies Domini super omnes gentes:
sicut fecisti, fiet tibi: retributionem tuam convertet in caput tuum.
16 Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum, bibent omnes Gentes iugiter:
et bibent, et absorbebunt, et erunt quasi non sint.
17 Et in monte Sion erit salvatio, et erit sanctus:
et possidebit domus Iacob eos qui se possederant.
18 Et erit domus Iacob ignis, et domus Ioseph flamma, et domus Esau stipula:
et succendentur in eis, et devorabunt eos:
et non erunt reliquiae domus Esau, quia Dominus locutus est.
19 Et hereditabunt hi, qui ad Austrum sunt montem Esau,
et qui in campestribus Philisthiim:

IX. 14. inhabitab.] habitabunt
Subscriptum est: EXPLICIT AMOS PROPHETA INCIPIT ABDIAS PROPHETA Abdias qui interpretatur *usque* spiritali. EXPL· PROLOḠ ABDIAE PROP̄ INCIPIT IPSE LIBER. *Est fol.* 663.

1. adversum 2. te dedi 3. petrae . . . suum qui dicit . . . tuo] suo 5. racemos 11. eum] *om.* 13. adversum 14. concludes] clades 16. *bibisti . . . absorbent 18. locutus est⌈ *Quat.* LXXXII. *Sequitur fol.* 664. 19. sunt] *om.* . . . , Philistim

et possidebunt regionem Ephraim, et regionem Samariae:
et Beniamin possidebit Galaad.
20 Et transmigratio exercitus huius filiorum Israel, omnia loca Chananaeorum usque ad Sareptam:
et transmigratio Ierusalem, quae in Bosphoro est, possidebit civitates Austri.
21 Et ascendent salvatores in montem Sion iudicare montem Esau: et erit Domino regnum.

PROPHETIA IONAE

CAPUT I.

I. 1 Et factum est verbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens:
2 Surge, et vade in Niniven civitatem grandem, et praedica in ea: quia ascendit malitia eius coram me.
3 Et surrexit Ionas, ut fugeret in Tharsis a facie Domini,
et descendit in Ioppen, et invenit navem euntem in Tharsis:
et dedit naulum eius, et descendit in eam
ut iret cum eis in Tharsis a facie Domini.
4 Dominus autem misit ventum magnum in mare:
et facta est tempestas magna in mari,
et navis periclitabatur conteri.
5 Et timuerunt nautae,
et clamaverunt viri ad deum suum:
et miserunt vasa, quae erant in navi, in mare, ut alleviaretur ab eis:
II. et Ionas descendit ad interiora navis,
et dormiebat sopore gravi.
6 Et accessit ad eum gubernator, et dixit ei:
Quid tu sopore deprimeris?
surge, invoca Deum tuum, si forte recogitet Deus de nobis, et non pereamus.
7 Et dixit vir ad collegam suum:
Venite, et mittamus sortes,
et sciamus quare hoc malum sit nobis.
Et miserunt sortes:
et cecidit sors super Ionam.
8 Et dixerunt ad eum: Indica nobis cuius causa malum istud sit nobis:
quod est opus tuum? quae terra tua?
et quo vadis? vel ex quo populo es tu?
9 Et dixit ad eos:
Hebraeus ego sum, et Dominum Deum caeli ego timeo, qui fecit mare et aridam.
10 Et timuerunt viri timore magno,
et dixerunt ad eum: Quid hoc fecisti?
(Cognoverunt enim viri quod a facie Domini fugeret, quia indicaverat eis.)
11 Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, et cessabit mare a nobis?
quia mare ibat, et intumescebat.
12 Et dixit ad eos:
Tollite me, et mittite in mare, et cessabit mare a vobis:
scio enim ego quoniam propter me tempestas haec grandis venit super vos.
13 Et remigabant viri ut reverterentur ad aridam, et non valebant:
quia mare ibat, et intumescebat super eos.
14 Et clamaverunt ad Dominum, et dixerunt:
Quaesumus Domine, ne pereamus in anima viri istius, et ne des super nos sanguinem innocentem:
quia tu Domine, sicut voluisti, fecisti.
15 Et tulerunt Ionam, et miserunt in mare:
et stetit mare a fervore suo.
16 Et timuerunt viri timore magno Dominum,
et immolaverunt hostias Domino,
et voverunt vota.

CAPUT II.

1 Et praeparavit Dominus piscem grandem ut deglutiret Ionam:
et erat Ionas in ventre piscis tribus diebus, et tribus noctibus.
2 Et oravit Ionas ad Dominum Deum suum
de ventre piscis. 3 Et dixit:
Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, et exaudivit me:
de ventre inferi clamavi, et exaudisti vocem meam.
4 Et proiecisti me in profundum in corde maris,
et flumen circumdedit me:
omnes gurgites tui, et fluctus tui super me transierunt.
5 Et ego dixi: Abiectus sum a conspectu oculorum tuorum:
verumtamen rursus video templum sanctum tuum.

---

19. Efraim 20. loca Chan.] Chanaanaeorum . . . Sarepta . . . Bosforo

Subscriptum est: EXP ABDIAS PROPHETA INCIP PROLOG IONAE PROP. Ionas interpretatur *usque* gentibus nuntiat. EXPLICIT PROLOG IONAE PROP INC IPSE LIBER.

I. 2. Nineven . . . coram] ad 3. in Ioppen] Ioppe 4. in mari . . . conteri] *addit* ita ut comminueretur 6. recog.] cogitet 7. Ionan 8. quo vadis] de quo 12. haec gr. venit] grandis haec

II. 1. degluttiret . . . Iona . . . piscis] ceti 2. Iona . . . ventre] utero 3. et dixit] *add. rubro* canticum. *Insuper adduntur notae melicae*. . . . inferi] inferni

6 Circumdederunt me aquae usque ad animam: abyssus vallavit me,
pelagus operuit caput meum.
7 Ad extrema montium descendi:
terrae vectes concluserunt me in aeternum:
et sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus.
8 Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum:
ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.
9 Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt.
10 Ego autem in voce laudis immolabo tibi:
quaecumque vovi, reddam pro salute Domino.
11 Et dixit Dominus pisci: et evomuit Ionam in aridam.

CAPUT III.

1 Et factum est verbum Domini ad Ionam secundo, dicens:
2 Surge, et vade in Niniven civitatem magnam:
et praedica in ea praedicationem, quam ego loquor ad te.
3 Et surrexit Ionas, et abiit in Niniven iuxta verbum Domini:
et Ninive erat civitas magna itinere trium dierum.
4 Et coepit Ionas introire in civitatem itinere diei unius: et clamavit, et dixit:
Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur.
5 Et crediderunt viri Ninivitae in Deum:
et praedicaverunt ieiunium, et vestiti sunt saccis a maiore usque ad minorem.
6 Et pervenit verbum ad regem Ninive:
et surrexit de solio suo,
et abiecit vestimentum suum a se,
et indutus est sacco, et sedit in cinere.
7 Et clamavit, et dixit in Ninive ex ore regis et principum eius, dicens:
Homines, et iumenta, et boves, et pecora non gustent quidquam:
nec pascantur, et aquam non bibant.
8 Et operiantur saccis homines, et iumenta,
et clament ad Dominum in fortitudine,
et convertatur vir a via sua mala,
et ab iniquitate, quae est in manibus eorum.
9 Quis scit si convertatur, et ignoscat Deus:
et revertatur a furore irae suae, et non peribimus?
10 Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala:
et misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat ut faceret eis, et non fecit.

CAPUT IV.

1 Et afflictus est Ionas afflictione magna, et iratus est:
2 et oravit ad Dominum, et dixit:
Obsecro Domine, numquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea?
propter hoc praeoccupavi ut fugerem in Tharsis.
scio enim quia tu Deus clemens, et misericors es, patiens, et multae miserationis, et ignoscens super malitia.
3 Et nunc Domine tolle quaeso animam meam a me: quia melior est mihi mors quam vita.
4 Et dixit Dominus: Putasne bene irasceris tu?
5 Et egressus est Ionas de civitate,
et sedit contra Orientem civitatis:
et fecit sibimet umbraculum ibi,
et sedebat subter illud in umbra,
donec videret quid accideret civitati.
6 Et praeparavit Dominus Deus hederam,
et ascendit super caput Ionae,
ut esset umbra super caput eius, et protegeret eum: laboraverat enim:
et laetatus est Ionas super hedera, laetitia magna.
7 Et paravit Deus vermem ascensu diluculi in crastinum:
et percussit hederam, et exaruit.
8 Et cum ortus fuisset sol, praecepit Dominus vento calido, et urenti:
et percussit sol super caput Ionae, et aestuabat:
et petivit animae suae ut moreretur, et dixit:
Melius est mihi mori, quam vivere.
9 Et dixit Dominus ad Ionam:
Putasne bene irasceris tu super hedera?
Et dixit: Bene irascor ego usque ad mortem.
10 Et dixit Dominus: Tu doles super hederam, in qua non laborasti, neque fecisti ut cresceret.
quae sub una nocte nata est, et sub una nocte periit.
11 Et ego non parcam Ninive civitati magnae, in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram et sinistram suam, et iumenta multa?

II. 7. et ad 9. derelinq.] relinquent
III. 2. surge vade ad Nineven 3. Nineven . . . Nineve (*item postea*) . . . dierum trium 5. Ninevitae in deo 6. solio] tribunali . . . in cinere 7. ne pasc. 10. Deus] dominus . . . de] a . . . |paenituit et misertus est dominus
IV. 1. Iona 2. est hoc 5. ibi umbraculum . . . illud] eum 6. Iona . . . hedera] aedera (*semper*) 7. diluculo 8. calido] valido 9. putas 10. aedera
Subscriptum est: EXPLICIT IONAS PROPHETA INCIPIT MICHA PROPHETA. Micha de Morasti - iudices Israhel.

PROPHETIA MICHAEAE

CAPUT I.

1 **V**erbum Domini, quod factum est ad Michaeam Morasthiten, in diebus Ioathan, Achaz, et Ezechiae regum Iuda:
quod vidit super Samariam, et Ierusalem.
2 Audite populi omnes, et attendat terra, et plenitudo eius:
et sit Dominus Deus vobis in testem,
Dominus de templo sancto suo.
3 Quia ecce Dominus egredietur de loco suo:
et descendet, et calcabit super excelsa terrae.
4 Et consumentur montes subtus eum:
et valles scindentur
sicut cera a facie ignis,
et sicut aquae, quae decurrunt in praeceps.
5 In scelere Iacob omne istud,
et in peccatis domus Israel,
quod scelus Iacob? nonne Samaria?
et quae excelsa Iudae? nonne Ierusalem?
6 Et ponam Samariam quasi acervum lapidum in agro cum plantatur vinea:
et detraham in vallem lapides eius,
et fundamenta eius revelabo.
7 Et omnia sculptilia eius concidentur,
et omnes mercedes eius comburentur igne,
et omnia idola eius ponam in perditionem:
quia de mercedibus meretricis congregata sunt,
et usque ad mercedem meretricis revertentur.
8 Super hoc plangam, et ululabo:
vadam spoliatus, et nudus:
faciam planctum velut draconum,
et luctum quasi struthionum.
9 Quia desperata est plaga eius,
quia venit usque ad Iudam, tetigit portam populi mei usque ad Ierusalem.
10 In Geth nolite annunciare,
lacrymis ne ploretis,
in domo Pulveris pulvere vos conspergite.
11 Et transite vobis habitatio Pulchra, confusa ignominia:
non est egressa quae habitat in exitu:
planctum Domus vicina accipiet ex vobis,
quae stetit sibimet.
12 Quia infirmata est in bonum,
quae habitat in amaritudinibus:
quia descendit malum a Domino in portam Ierusalem.
13 Tumultus quadrigae stuporis habitanti Lachis:
principium peccati est filiae Sion,
quia in te inventa sunt scelera Israel.
14 Propterea dabit emissarios super hereditatem Geth:
domus Mendacii in deceptionem regibus Israel.
15 Adhuc heredem adducam tibi quae habitas in Maresa:
usque ad Odollam veniet gloria Israel.
16 Decalvare, et tondére super filios deliciarum tuarum:
dilata calvitium tuum sicut aquila:
quoniam captivi ducti sunt ex te.

CAPUT II.

1 Vae qui cogitatis inutile, et operamini malum in cubilibus vestris:
in luce matutina faciunt illud,
quoniam contra Deum est manus eorum.
2 Et concupierunt agros, et violenter tulerunt, et rapuerunt domos:
et calumniabantur virum, et domum eius, virum, et hereditatem eius.
3 Idcirco haec dicit Dominus:
Ecce ego cogito super familiam istam malum: unde non auferetis colla vestra,
et non ambulabitis superbi,
quoniam tempus pessimum est.
4 In die illa sumetur super vos parabola,
et cantabitur canticum cum suavitate, dicentium:
Depopulatione vastati sumus:
pars populi mei commutata est:
quomodo recedet a me, cum revertatur,
qui regiones nostras dividat?
5 Propter hoc non erit tibi mittens funiculum sortis in coetu Domini.
6 Ne loquamini loquentes:
Non stillabit super istos, non comprehendet confusio.
7 Dicit domus Iacob:
Numquid abbreviatus est spiritus Domini,
aut tales sunt cogitationes eius?
Nonne verba mea bona sunt cum eo, qui recte graditur?
8 Et econtrario populus meus in adversarium consurrexit:
desuper tunica pallium sustulistis:
et eos, qui transibant simpliciter, convertistis in bellum.

I. 1. Micha Morastiten . . . Ioathan] *Ioachim . . . Hiezechiae   2. vobis dominus deus   4. et sicut] *om.* et   7. igni   8. spoliatus] expoliatus . . . sicut drachonum   11. vicinae   13. habitanti] habitant in . . . in te] *om.*   14. domos   15. ad Odollam] adollam

II. 2. domos rapuerunt   4. nostras] vestras   5. coetu] conspectum   8. et eos qui tr.] eos qui transiebant

9 Mulieres populi mei eiecistis de domo
deliciarum suarum:
a parvulis earum tulistis laudem meam in
perpetuum.
10 Surgite, et ite, quia non habetis hic re-
quiem:
propter immunditiam eius corrumpetur
putredine pessima.
11 Utinam non essem vir habens spiritum,
et mendacium potius loquerer:
stillabo tibi in vinum, et in ebrietatem:
et erit super quem stillatur populus iste.
12 Congregatione congregabo Iacob totum te:
in unum conducam reliquias Israel, pariter
ponam illum quasi gregem in ovili,
quasi pecus in medio caularum,
tumultuabuntur a multitudine hominum.
13 Ascendet enim pandens iter ante eos:
divident, et transibunt portam, et ingre-
dientur per eam:
et transibit rex eorum coram eis,
et Dominus in capite eorum.

CAPUT III.

1 Et dixi: Audite principes Iacob, et duces
domus Israel:
Numquid non vestrum est scire iudicium,
2 qui odio habetis bonum, et diligitis ma-
lum:
qui violenter tollitis pelles eorum desuper
eis, et carnem eorum desuper ossibus
eorum?
3 Qui comederunt carnem populi mei,
et pellem eorum desuper excoriaverunt:
et ossa eorum confregerunt,
et conciderunt sicut in lebéte,
et quasi carnem in medio ollae.
4 Tunc clamabunt ad Dominum, et non
exaudiet eos: et abscondet faciem suam
ab eis in tempore illo,
sicut nequiter egerunt in adinventionibus
suis.
II. 5 **H**aec dicit Dominus super prophetas, qui
seducunt populum meum:
qui mordent dentibus suis, et praedicant
pacem:
et siquis non dederit in ore eorum quip-
piam, sanctificant super eum praelium.
6 Propterea nox vobis pro visione erit,
et tenebrae vobis pro divinatione:
et occumbet sol super prophetas,
et obtenebrabitur super eos dies.
7 Et confundentur qui vident visiones,
et confundentur divini:
et operient omnes vultus suos,
quia non est responsum Dei.
8 Verumtamen ego repletus sum fortitudine
spiritus Domini, iudicio, et virtute:
ut annunciem Iacob scelus suum,
et Israel peccatum suum.
9 Audite hoc principes domus Iacob, et
iudices domus Israel:
qui abominamini iudicium, et omnia recta
pervertitis.
10 Qui aedificatis Sion in sanguinibus,
et Ierusalem in iniquitate.
11 Principes eius in muneribus iudicabant,
et sacerdotes eius in mercede docebant,
et prophetae eius in pecunia divina-
bant:
et super Dominum requiescebant, dicen-
tes:
Numquid non Dominus in medio nostrum?
non venient super nos mala.
12 Propter hoc, causa vestri, Sion quasi
ager arabitur, et Ierusalem quasi acer-
vus lapidum erit,
et mons templi in excelsa silvarum.

CAPUT IV.

1 **E**t erit: In novissimo dierum erit mons III.
domus Domini praeparatus in vertice
montium,
et sublimis super colles:
et fluent ad eum populi.
2 Et properabunt gentes multae, et dicent:
Venite, ascendamus ad montem Domini,
et ad domum Dei Iacob:
et docebit nos de viis suis,
et ibimus in semitis eius:
quia de Sion egredietur lex,
et verbum Domini de Ierusalem.
3 Et iudicabit inter populos multos,
et corripiet gentes fortes usque in longin-
quum:
et concídent gladios suos in vomeres,
et hastas suas in ligones:
non sumet gens adversus gentem gladium:
et non discent ultra belligerare.
4 Et sedebit vir subtus vitem suam, et sub-
tus ficum suam, et non erit qui de-
terreat:
quia os Domini exercituum locutum est.
5 Quia omnes populi ambulabunt
unusquisque in nomine Dei sui:
nos autem ambulabimus in nomine Do-
mini Dei nostri in aeternum et ultra.
6 In die illa, dicit Dominus, congregabo
claudicantem:
et eam, quam eieceram, colligam: et quam
afflixeram:
7 Et ponam claudicantem in reliquias:
et eam, quae laboraverat, in gentem robu-
stam:
et regnabit Dominus super eos in monte
Sion, ex hoc nunc et usque in aeternum.
8 Et tu turris gregis nebulosa
filiae Sion usque ad te veniet:
et veniet potestas prima, regnum filiae
Ierusalem.
9 Nunc quare moerore contraheris?
numquid rex non est tibi, aut consiliarius
tuus periit, quia comprehendit te do-
lor sicut parturientem?

II. 10. iam non habebitis . . . immunditiam] iniustitiam 11. in vino . . . in ebrietate 13. ingred.] egredientur
III. 3. excoriav.] expoliaverunt 7. vultus suos omnes 9. hoc] haec
IV. 1. Et erit, in] Et in 4. vitem suam] vineam . . . fic. suam] ficum . . . quia] quoniam 7. in montem 8. venient] et veniet

10 Dole, et satage filia Sion quasi parturiens:
quia nunc egredieris de civitate,
et habitabis in regione,
et venies usque ad Babylonem,
ibi liberaberis: ibi redimet te Dominus
de manu inimicorum tuorum.
11 Et nunc congregatae sunt super te gentes
multae,
quae dicunt: Lapidetur: et aspiciat in
Sion oculus noster.
12 Ipsi autem non cognoverunt cogitationes
Domini,
et non intellexerunt consilium eius:
quia congregavit eos quasi foenum areae.
13 Surge, et tritura filia Sion:
quia cornu tuum ponam ferreum,
et ungulas tuas ponam aereas:
et comminues populos multos,
et interficies Domino rapinas eorum,
et fortitudinem eorum Domino universae
terrae.

CAPUT V.

1 Nunc vastaberis filia latronis:
obsidionem posuerunt super nos, in virga
percutient maxillam iudicis Israel.
IIII. 2 **Et tu Bethlehem** Ephrata parvulus es
in millibus Iuda:
ex te mihi egredietur qui sit dominator
in Israel, et egressus eius ab initio,
a diebus aeternitatis.
3 Propter hoc dabit eos usque ad tempus,
in quo parturiens pariet:
et reliquiae fratrum eius convertentur ad
filios Israel.
4 Et stabit, et pascet in fortitudine Domini,
in sublimitate nominis Domini Dei sui:
et convertentur, quia nunc magnificabi-
tur usque ad terminos terrae.
5 Et erit iste pax: cum venerit Assyrius in
terram nostram, et quando calcaverit
in domibus nostris:
et suscitabimus super eum septem pastores,
et octo primates homines.
6 Et pascent terram Assur in gladio,
et terram Nemrod in lanceis eius:
et liberabit ab Assur cum venerit in ter-
ram nostram,
et cum calcaverit in finibus nostris.
7 Et erunt reliquiae Iacob in medio popu-
lorum multorum
quasi ros a Domino, et quasi stillae super
herbam, quae non expectat virum, et
non praestolatur filios hominum.
8 Et erunt reliquiae Iacob in Gentibus,
in medio populorum multorum,
quasi leo in iumentis silvarum,
et quasi catulus leonis in gregibus peco-
rum:
qui cum transierit, et conculcaverit, et
ceperit, non est qui eruat.
9 Exaltabitur manus tua super hostes tuos,
et omnes inimici tui interibunt.
10 Et erit in die illa, dicit Dominus:
Auferam equos tuos de medio tui,
et disperdam quadrigas tuas.
11 Et perdam civitates terrae tuae,
et destruam omnes munitiones tuas,
et auferam maleficia de manu tua,
et divinationes non erunt in te.
12 Et perire faciam sculptilia tua,
et statuas tuas de medio tui:
et non adorabis ultra opera manuum tua-
rum.
13 Et evellam lucos tuos de medio tui:
et conteram civitates tuas.
14 Et faciam in furore et in indignatione
ultionem in omnibus gentibus, quae
non audierunt.

CAPUT VI.

1 **A**udite quae Dñus loquitur: V.
Surge, contende iudicio adversum montes,
et audiant colles vocem tuam,
2 Audiant montes iudicium Domini,
et fortia fundamenta terrae:
quia iudicium Domini cum populo suo,
et cum Israel diiudicabitur.
3 Popule meus quid feci tibi, aut quid
molestus fui tibi? responde mihi.
4 Quia eduxi te de Terra Aegypti,
et de domo servientium liberavi te:
et misi ante faciem tuam Moysen, et Aaron,
et Mariam?
5 Popule meus memento quaeso quid cogita-
verit Balach rex Moab,
et quid responderit ei Balaam filius Beor,
de Setim usque ad Galgalam,
ut cognosceres iustitias Domini.
6 Quid dignum offeram Domino?
curvabo genu Deo excelso?
numquid offeram ei holocautomata, et vitu-
los anniculos?
7 Numquid placari potest Dominus in milli-
bus arietum, aut in multis millibus
hircorum pinguium?
numquid dabo primogenitum meum pro
scelere meo fructum ventris mei pro
peccato animae meae?
8 Indicabo tibi o homo quid sit bonum, et
quid Dominus requirat a te:
Utique facere iudicium, et diligere miseri-
cordiam,
et solicitum ambulare cum Deo tuo.
9 Vox Domini ad civitatem clamat,
et salus erit timentibus nomen tuum:
Audite tribus, et quis approbabit illud?
10 Adhuc ignis in domo impii thesauri ini-
quitatis, et mensura minor irae plena.
11 Numquid iustificabo stateram impiam, et
saccelli pondera dolosa?

IV. 13. interficiam
V. 2. Bethlem Euphrata 5. Assyrius cum venerit 6. Assyr . . . finib. nostris] monte nostro
VI. 1. adversus 4. servientium] servitutis . . . Mosen 5. populus . . . Balaac . . . Setthim . . . cognosceret 6. curvem . . . Deo] domino . . . holocaustomata 7. peccato animae meae] scelere meo| fructum ventris mei pro peccato animae meae 8. requirat] quaerat 11. sacelli

12 In quibus divites eius repleti sunt iniquitate,
et habitantes in ea loquebantur mendacium,
et lingua eorum fraudulenta in ore eorum.
13 Et ego ergo coepi percutere te perditione super peccatis tuis.
14 Tu comedes, et non saturaberis:
et humiliatio tua in medio tui:
et apprehendes, et non salvabis:
et quos salvaveris, in gladium dabo.
15 Tu seminabis, et non metes:
tu calcabis olivam, et non ungéris oleo:
et mustum, et non bibes vinum.
16 Et custodisti praecepta Amri, et omne opus domus Achab:
et ambulasti in voluntatibus eorum,
ut darem te in perditionem,
et habitantes in ea in sibilum,
et opprobrium populi mei portabitis.

CAPUT VII.

VI. 1 **V**ae mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiae:
non est botrus ad comedendum,
praecoquas ficus desideravit anima mea.
2 Periit sanctus de terra,
et rectus in hominibus non est:
omnes in sanguine insidiantur,
vir fratrem suum ad mortem venatur.
3 Malum manuum suarum dicunt bonum:
princeps postulat, et iudex in reddendo est:
et magnus locutus est desiderium animae suae, et conturbaverunt eam.
4 Qui optimus in eis est, quasi paliurus:
et qui rectus, quasi spina de sepe.
Dies speculationis tuae,
visitatio tua venit:
nunc erit vastitas eorum.
5 Nolite credere amico:
et nolite confidere in duce:
ab ea, quae dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.
6 Quia filius contumeliam facit patri,
et filia consurgit adversus matrem suam,
nurus adversus socrum suam:
et inimici hominis domestici eius.
7 Ego autem ad Dominum aspiciam,
expectabo Deum salvatorem meum:
audiet me Deus meus.
8 Ne laeteris inimica mea super me,
quia cecidi: consurgam,
cum sedero in tenebris, Dñus lux mea est.
9 Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei,
donec causam meam iudicet, et faciat iudicium meum:
educet me in lucem,
videbo iustitiam eius.
10 Et aspiciet inimica mea, et operietur confusione,
quae dicit ad me: Ubi est Dominus Deus tuus?
Oculi mei videbunt in eam:
nunc erit in conculcationem ut lutum platearum.
11 Dies, ut aedificentur maceriae tuae:
in die illa longe fiet lex.
12 In die illa et usque ad te veniet de Assur,
et usque ad civitates munitas:
et a civitatibus munitis usque ad flumen,
et ad mare de mari,
et ad montem de monte.
13 Et terra erit in desolationem propter habitatores suos, et propter fructum cogitationum eorum.
14 **P**asce populum tuum in virga tua, gregem hereditatis tuae VI
habitantes solos in saltu, in medio Carmeli:
pascentur Basan et Galaad iuxta dies antiquos.
15 Secundum dies egressionis tuae de Terra Aegypti
ostendam ei mirabilia.
16 Videbunt gentes, et confundentur super omni fortitudine sua:
ponent manum super os,
aures eorum surdae erunt.
17 Lingent pulverem sicut serpentes,
velut reptilia terrae perturbabuntur in aedibus suis:
Dominum Deum nostrum formidabunt, et timebunt te.
18 Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem,
et transis peccatum reliquiarum hereditatis tuae?
non immittet ultra furorem suum,
quoniam volens misericordiam est.
19 Revertetur, et miserebitur nostri:
deponet iniquitates nostras,
et proiiciet ad profundum maris omnia peccata nostra.
20 Dabis veritatem Iacob,
misericordiam Abraham: quae iurasti patribus nostris a diebus antiquis.

VI. 16. Amri] Ombri . . . darent

VII. 2. venatur ad mortem 3. eam] eum 6. et filia] *om.* et . . . nurus adv.] nurus contra . . . et inimici] *om.* et 9. iudicet causam meam 12. de Assur] Assyr 13. erit terra 14. pascentur] pascentem 16. manus 17. serpens . . . perturbab. in] proturbabuntur de . . . formidabunt] desiderabunt

Subscriptum est: EXP̄ MICHA PROP̄· INC̄ NAUM PROPHETA. Naum consolator *usque* pacem. EXP PROLOG̃ NAUM PROPHETAE INCIPIT IPSE LIBER.

PROPHETIA NAHUM

CAPUT I.

1 Onus Ninive:
Liber visionis Nahum Elcesaei.
2 Deus aemulator, et ulciscens Dominus:
ulciscens Dominus, et habens furorem:
ulciscens Dominus in hostes suos,
et irascens ipse inimicis suis.
3 Dominus patiens, et magnus fortitudine,
et mundans non faciet innocentem.
Dominus in tempestate, et turbine viae eius,
et nebulae pulvis pedum eius.
4 Increpans mare, et exiccans illud:
et omnia flumina ad desertum deducens.
Infirmatus est Basan, et Carmelus:
et flos Libani elanguit.
5 Montes commoti sunt ab eo,
et colles desolati sunt:
et contremuit terra a facie eius,
et orbis, et omnes habitantes in eo.
6 Ante faciem indignationis eius quis stabit?
et quis resistet in ira furoris eius?
indignatio eius effusa est ut ignis:
et petrae dissolutae sunt ab eo.
7 Bonus Dominus, et confortans in die tribulationis:
et sciens sperantes in se.
8 Et in diluvio praetereunte, consummationem faciet loci eius:
et inimicos eius persequentur tenebrae.
9 Quid cogitatis contra Dominum?
consummationem ipse faciet:
non consurget duplex tribulatio.
10 Quia sicut spinae se invicem complectuntur,
sic convivium eorum pariter potantium:
consumentur quasi stipula ariditate plena.
11 Ex te exibit cogitans contra Dominum malitiam:
mente pertractans praevaricationem.
12 Haec dicit Dominus:
Si perfecti fuerint: et ita plures,
sic quoque attondentur, et pertransibit:
afflixi te, et non affligam te ultra.
13 Et nunc conteram virgam eius de dorso tuo, et vincula tua disrumpam.
14 Et praecipiet super te Dominus,
non seminabitur ex nomine tuo amplius:
de domo Dei tui interficiam sculptile, et conflatile, ponam sepulchrum tuum, quia inhonoratus es.
15 Ecce super montes pedes evangelizantis, et annunciantis pacem:
celebra Iuda festivitates tuas, et redde vota tua: quia non adiiciet ultra ut pertranseat in te
Belial: universus interiit.

CAPUT II.

1 Ascendit qui dispergat coram te, qui custodiat obsidionem:
contemplare viam, conforta lumbos, robora virtutem valde.
2 Quia reddidit Dominus superbiam Iacob, sicut superbiam Israel:
quia vastatores dissipaverunt eos,
et propagines eorum corruperunt.
3 Clypeus fortium eius ignitus,
viri exercitus in coccineis:
igneae habenae currus in die praeparationis eius,
et agitatores consopiti sunt. 4 In itineribus conturbati sunt:
quadrigae collisae sunt in plateis:
aspectus eorum quasi lampades,
quasi fulgura discurrentia.
5 Recordabitur fortium suorum,
ruent in itineribus suis:
velociter ascendent muros eius,
et praeparabitur umbraculum.
6 Portae fluviorum apertae sunt,
et templum ad solum dirutum.
7 Et miles captivus abductus est:
et ancillae eius minabantur gementes
ut columbae, murmurantes in cordibus suis.
8 Et Ninive quasi piscina aquarum aquae eius: ipsi vero fugerunt:
state, state, et non est qui revertatur.
9 Diripite argentum, diripite aurum:
et non est finis divitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus.
10 Dissipata est, et scissa, et dilacerata: et cor tabescens, et dissolutio geniculorum, et defectio in cunctis renibus: et facies omnium eorum sicut nigredo ollae.
11 Ubi est habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum,
ad quam ivit leo ut ingrederetur illuc, catulus leonis,
et non est qui exterreat?
12 Leo cepit sufficienter catulis suis, et necavit leaenis suis:
et implevit praeda speluncas suas,
et cubile suum rapina.
13 Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum,
et succendam usque ad fumum quadrigas tuas,
et leunculos tuos comedet gladius:
et exterminabo de terra praedam tuam,
et non audietur ultra vox nunciorum tuorum.

I. 1. Nineve . . . Naum Helcesei 11. exivit
II. 1. custodit 6. dirutum] disruptum 7. abductus] adductus 8. Nineve
10. est, et scissa] et excissa . . . eorum] *om.* 11. ivit] ibit 13. tuas] eius

CAPUT III.

1 Vae civitas sanguinum,
universa mendacii dilaceratione plena:
non recedet a te rapina.
2 Vox flagelli, et vox impetus rotae,
et equi frementis, et quadrigae ferventis,
et equitis ascendentis:
3 et micantis gladii,
et fulgurantis hastae,
et multitudinis interfectae,
et gravis ruinae: nec est finis cadaverum,
et corruent in corporibus suis.
4 Propter multitudinem fornicationum meretricis
speciosae, et gratae, et habentis maleficia,
quae vendidit gentes in fornicationibus suis,
et familias in maleficiis suis:
5 Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum,
et revelabo pudenda tua in facie tua,
et ostendam Gentibus nuditatem tuam,
et regnis ignominiam tuam.
6 Et proiiciam super te abominationes,
et contumeliis te afficiam,
et ponam te in exemplum.
7 Et erit: omnis, qui viderit te, resiliet a te,
et dicet: Vastata est Ninive: quis commovebit super te caput?
unde quaeram consolatorem tibi?
8 Numquid melior es Alexandria populorum, quae habitat in fluminibus?
aquae in circuitu eius:
cuius divitiae, mare: aquae muri eius.
9 Aethiopia fortitudo eius, et Aegyptus, et non est finis:
Africa, et Libyes fuerunt in auxilio tuo.
10 Sed et ipsa in transmigrationem ducta est in captivitatem:
parvuli eius elisi sunt in capite omnium viarum,
et super inclytos eius miserunt sortem,
et omnes optimates eius confixi sunt in compedibus.
11 Et tu ergo inebriaberis, et eris despecta:
et tu quaeres auxilium ab inimico.
12 Omnes munitiones tuae sicut ficus cum grossis suis: si concussae fuerint, cadent in os comedentis.
13 Ecce populus tuus mulieres in medio tui:
inimicis tuis adapertione pandentur portae terrae tuae.
devorabit ignis vectes tuos.
14 Aquam propter obsidionem hauri tibi,
extrue munitiones tuas:
intra in lutum, et calca,
subigens tene laterem.
15 Ibi comedet te ignis: peribis gladio,
devorabit te ut bruchus: congregare ut bruchus: multiplicare ut locusta.
16 Plures fecisti negotiationes tuas quam stellae sint caeli:
bruchus expansus est, et avolavit.
17 Custodes tui quasi locustae:
et parvuli tui quasi locustae locustarum,
quae considunt in sepibus in die frigoris:
sol ortus est, et avolaverunt,
et non est cognitus locus earum ubi fuerint.
18 Dormitaverunt pastores tui,
rex Assur: sepelientur principes tui:
latitavit populus tuus in montibus, et non est qui congreget.
19 Non est obscura contritio tua,
pessima est plaga tua:
omnes qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te:
quia super quem non transiit malitia tua semper?

PROPHETIA HABACUC

CAPUT I.

1 Onus, quod vidit Habacuc propheta.
2 Usquequo Domine clamabo, et non exaudies?
vociferabor ad te vim patiens, et non salvabis?
3 Quare ostendisti mihi iniquitatem, et laborem,
videre praedam et iniustitiam contra me?
et factum est iudicium, et contradictio potentior.
4 Propter hoc lacerata est lex,
et non pervenit usque ad finem iudicium:
quia impius praevalet adversus iustum,
propterea egreditur iudicium perversum.
5 Aspicite in gentibus, et videte:
admiramini, et obstupescite:
quia opus factum est in diebus vestris,
quod nemo credet cum narrabitur.

III. 4. in maleficiis 5. in faciem tuam 6. super te] sub te 7. Nineve 8. ab Alexandria . . . aqua in 9. eius] *om.* 11. et eris] *om.* et . . . quaeris 12. sicuti 15. te bruchus 16. sunt stellae 18. Assyr 19. compresser.] conplauserunt . . . transivit

Subscriptum est: EXP NAUM PROPHETA INCIP HABACUC PROPHETA. *Sequitur*: Habacuc luctator - - fortitudo eius: EXP PROLOG HABACUC PROP INCIPIT IPSE LIBER.

I. 2. salvabis dum noceor 3. videre| videre praeda et iniustitia 5. et videte: admiramini] et videte| videte contemtores et inspicite et admiramini mirabilia et deperite| et admiramini

6 Quia ecce ego suscitabo Chaldaeos,
gentem amaram, et velocem,
ambulantem super latitudinem terrae,
ut possideat tabernacula non sua.
7 Horribilis, et terribilis est:
ex semetipsa iudicium, et onus eius egredietur.
8 Leviores pardis equi eius,
et velociores lupis vespertinis:
et diffundentur equites eius;
equites namque eius de longe venient,
volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.
9 Omnes ad praedam venient,
facies eorum ventus urens:
et congregabit quasi arenam, captivitatem.
10 Et ipse de regibus triumphabit,
et tyranni ridiculi eius erunt:
ipse super omnem munitionem ridebit,
et comportabit aggerem, et capiet eam.
11 Tunc mutabitur spiritus, et pertransibit; et corruet:
haec est fortitudo eius dei sui.
12 Numquid non tu a principio Domine Deus meus, sancte meus, et non moriemur?
Domine in iudicium posuisti eum:
et fortem ut corriperes, fundasti eum.
13 Mundi sunt oculi tui, ne videas malum,
et respicere ad iniquitatem non poteris.
quare respicis super iniqua agentes,
et taces devorante impio iustiorem se?
14 Et facies homines quasi pisces maris,
et quasi reptile non habens principem.
15 Totum in hamo sublevavit,
traxit illud in sagena sua,
et congregavit in rete suum.
Super hoc laetabitur et exultabit.
16 Propterea immolabit sagenae suae,
et sacrificabit reti suo:
quia in ipsis incrassata est pars eius,
et cibus eius electus.
17 Propter hoc ergo expandit sagenam suam,
et semper interficere Gentes non parcet.

CAPUT II.

1 Super custodiam meam stabo,
et figam gradum super munitionem:
et contemplabor, ut videam quid dicatur mihi,
et quid respondeam ad arguentem me.
2 Et respondit mihi Dominus, et dixit:
Scribe visum, et explana eum super tabulas: ut percurrat qui legerit eum.
3 Quia adhuc visus procul, et apparebit in finem, et non mentietur.
si moram fecerit expecta illum:
quia veniens veniet, et non tardabit.
4 Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso:
iustus autem in fide sua vivet.
5 Et quomodo vinum potantem decipit:
sic erit vir superbus, et non decorabitur:
qui dilatavit quasi infernus animam suam:
et ipse quasi mors, et non adimpletur:
et congregabit ad se omnes gentes,
et coacervabit ad se omnes populos.
6 Numquid non omnes isti super eum parabolam sument,
et loquelam aenigmatum eius:
et dicetur: Vae ei, qui multiplicat non sua?
usquequo et aggravat contra se densum lutum?
7 Numquid non repente consurgent qui mordeant te:
et suscitabuntur lacerantes te,
et eris in rapinam eis?
8 Quia tu spoliasti gentes multas,
spoliabunt te omnes, qui reliqui fuerint de populis
propter sanguinem hominis et iniquitatem terrae
civitatis, et omnium habitantium in ea.
9 **V**ae qui congregat avaritiam malam domui suae, II.
ut sit in excelso nidus eius,
et liberari se putat de manu mali.
10 Cogitasti confusionem domui tuae,
concidisti populos multos,
et peccavit anima tua.
11 Quia lapis de pariete clamabit:
et lignum, quod inter iuncturas aedificiorum est, respondebit.
12 Vae qui aedificat civitatem in sanguinibus,
et praeparat urbem in iniquitate.
13 Numquid non haec sunt a Domino exercituum?
Laborabunt enim populi in multo igne: et gentes in vacuum,
et deficient.
14 Quia replebitur terra, ut cognoscant gloriam Domini,
quasi aquae operientes mare.
15 Vae qui potum dat amico suo mittens fel suum, et inebrians
ut aspiciat nuditatem eius.
16 Repletus es ignominia pro gloria:
bibe tu quoque, et consopire:
circumdabit te calix dexterae Domini,
et vomitus ignominiae super gloriam tuam.
17 Quia iniquitas Libani operiet te,
et vastitas animalium deterrebit eos
de sanguinibus hominum, et iniquitate terrae, et civitatis, et omnium habitantium in ea.
18 Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus,
conflatile, et imaginem falsam?
quia speravit in figmento fictor eius
ut faceret simulacra muta.
19 Vae qui dicit ligno: Expergiscere:
Surge, lapidi tacenti:
numquid ipse docere poterit?
Ecce iste coopertus est auro, et argento: et omnis spiritus non est in visceribus eius.
20 Dominus autem in templo sancto suo:
sileat a facie eius omnis terra.

I. 10. capiet] accipiet 13. quare non respicis super iniquae (*sed corr. est* inique) ag. 15. in amo sublevabit . . . suum] suo 16. immolavit . . . sacrificavit

II. 3. in fine 4. in semetipso] *addit* si subduxerit se non bene sentiet anima mea in eum 7. lacerantes te| et evigilabunt insidiatores tui| 13. a domino sunt . . . igni 14. cognoscat 17. inhabitantium

1. ORATIO HABACUC PROPHETAE PRO IGNORANTIIS. III.

CAPUT III.

2 Domine audivi auditionem tuam, et timui.
Domine opus tuum in medio annorum vivifica illud:
in medio annorum notum facies:
cum iratus fueris, misericordiae recordaberis.
3 Deus ab Austro veniet, et sanctus de monte Pharan:
operuit caelos gloria eius:
et laudis eius plena est terra.
4 Splendor eius ut lux erit:
cornua in manibus eius:
ibi abscondita est fortitudo eius:
5 ante faciem eius ibit mors.
Et egredietur diabolus ante pedes eius.
6 Stetit, et mensus est terram.
Aspexit, et dissolvit Gentes:
et contriti sunt montes saeculi.
Incurvati sunt colles mundi, ab itineribus aeternitatis eius.
7 Pro iniquitate vidi tentoria Aethiopiae,
turbabuntur pelles terrae Madian.
8 Numquid in fluminibus iratus es Domine?
aut in fluminibus furor tuus?
vel in mari indignatio tua?
Qui ascendes super equos tuos:
et quadrigae tuae salvatio.
9 Suscitans suscitabis arcum tuum:
iuramenta tribubus quae locutus es:
Fluvios scindes terrae:
10 viderunt te, et doluerunt montes:
gurges aquarum transiit.
Dedit abyssus vocem suam:
altitudo manus suas levavit.
11 Sol, et luna steterunt in habitaculo suo,
in luce sagittarum tuarum, ibunt
in splendore fulgurantis hastae tuae.
12 In fremitu conculcabis terram:
in furore obstupefacies Gentes.
13 Egressus es in salutem populi tui:
in salutem cum Christo tuo:
Percussisti caput de domo impii:
denudasti fundamentum eius usque ad collum.
14 Maledixisti sceptris eius,
capiti bellatorum eius, venientibus ut turbo ad dispergendum me.
Exultatio eorum sicut eius, qui devorat pauperem in abscondito.
15 Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.
16 Audivi, et conturbatus est venter meus:
a voce contremuerunt labia mea.
Ingrediatur putredo in ossibus meis,
et subter me scateat.
Ut requiescam in die tribulationis:
ut ascendam ad populum accinctum nostrum.
17 Ficus enim non florebit:
et non erit germen in vineis.
Mentietur opus olivae:
et arva non afferent cibum.
Abscindetur de ovili pecus: et non erit armentum in praesepibus.
18 Ego autem in Domino gaudebo:
et exultabo in Deo Iesu meo.
19 Deus Dominus fortitudo mea:
et ponet pedes meos quasi cervorum.
Et super excelsa mea deducet me
victor in psalmis canentem.

PROPHETIA SOPHONIAE

CAPUT I.

1 Verbum Domini, quod factum est ad Sophoniam filium Chusi, filii Godoliae, filii Amariae, filii Ezeciae,
in diebus Iosiae filii Amon regis Iudae.
2 Congregans congregabo omnia a facie terrae, dicit Dominus:
3 congregans hominem, et pecus,
congregans volatilia caeli, et pisces maris:
et ruinae impiorum erunt:
et disperdam homines a facie terrae, dicit Dominus.

III. ignorantiis] ignorationibus 1. et timui] *addit** consideravi opera tua et expavi *(corrector igitur ista expunxit)* 3. Pharan] Faram semper 5. dissolvit] desolvit 9. locutus es semper 13. in salutem *utrobique*] in salute . . . eius] *om.* . . . collum semper 16. a voce] ad vocem . . . accinct.] adcinctum 17. abscidetur 18. et exultabo] *om.* et 19. dominus deus . . . victori

Subscriptum est: EXPLICIT HABACUC PROPHETA· INCIP̄ SOFONIAS PROP̄.

Sequitur: Sofonias speculator - - argento. EXPLICIT PROLOḠ SOFONIAE PROPHETAE INCIPIT IPSE LIBER

I. 1. Sofoniam fil. Cusi filium Go. . . . Ezechiae . . . Ammon 3. volatile

4 Et extendam manum meam super Iudam,
et super omnes habitantes Ierusalem:
et disperdam de loco hoc reliquias Baal,
et nomina aedituorum cum sacerdotibus:
5 et eos, qui adorant super tecta militiam caeli, et adorant, et iurant in Domino, et iurant in Melchom.
6 Et qui avertuntur de post tergum Domini,
et qui non quaesierunt Dominum, nec investigaverunt eum.
7 Silete a facie Domini Dei: quia iuxta est dies Domini,
quia praeparavit Dominus hostiam,
sanctificavit vocatos suos.
8 Et erit: in die hostiae Domini visitabo super principes, et super filios regis,
et super omnes, qui induti sunt veste peregrina:
9 et visitabo super omnem, qui arroganter ingreditur super limen in die illa:
qui complent domum Domini Dei sui iniquitate, et dolo.
10 Et erit in die illa, dicit Dominus,
vox clamoris a porta piscium,
et ululatus a Secunda,
et contritio magna a collibus.
11 Ululate habitatores Pilae:
conticuit omnis populus Chanaan,
disperierunt omnes involuti argento.
12 Et erit in tempore illo:
scrutabor Ierusalem in lucernis,
et visitabo super viros defixos in faecibus suis:
qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus, et non faciet male.
13 Et erit fortitudo eorum in direptionem,
et domus eorum in desertum:
et aedificabunt domos, et non habitabunt:
et plantabunt vineas, et non bibent vinum earum.
14 Iuxta est dies Domini magnus,
iuxta est et velox nimis:
vox diei Domini amara,
tribulabitur ibi fortis.
15 Dies irae dies illa,
dies tribulationis et angustiae,
dies calamitatis et miseriae,
dies tenebrarum et caliginis,
dies nebulae et turbinis,
16 dies tubae et clangoris
super civitates munitas, et super angulos excelsos.
17 Et tribulabo homines, et ambulabunt ut caeci, quia Domino peccaverunt:
et effundetur sanguis eorum sicut humus,
et corpora eorum sicut stercora.
18 Sed et argentum eorum, et aurum eorum non poterit liberare eos in die irae Domini:
in igne zeli eius devorabitur omnis terra,
quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

CAPUT II.

1 Convenite, congregamini gens non amabilis: 2 priusquam pariat iussio quasi pulverem transeuntem diem, antequam veniat super vos ira furoris Dñi,
antequam veniat super vos dies indignationis Dñi.
3 Quaerite Dominum omnes mansueti terrae,
qui iudicium eius estis operati:
quaerite iustum, quaerite mansuetum:
si quomodo abscondamini in die furoris Domini.
4 Quia Gaza destructa erit,
et Ascalon in desertum, Azotum in meridie eiicient,
et Accaron eradicabitur.
5 Vae qui habitatis funiculum maris, gens perditorum:
verbum Dñi super vos Chanaan terra Philisthinorum,
et disperdam te, ita ut non sit inhabitator.
6 Et erit funiculus maris requies pastorum, et caulae pecorum:
7 et erit funiculus eius, qui remanserit de domo Iuda: ibi pascentur,
in domibus Ascalonis ad vesperam requiescent:
quia visitabit eos Dominus Deus eorum,
et avertet captivitatem eorum.
8 Audivi opprobrium Moab,
et blasphemias filiorum Ammon:
quae exprobraverunt populo meo,
et magnificati sunt super terminos eorum.
9 Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum Deus Israel,
quia Moab ut Sodoma erit,
et filii Ammon quasi Gomorrha,
siccitas spinarum, et acervi salis,
et desertum usque in aeternum:
reliquiae populi mei diripient eos,
et residui gentis meae possidebunt illos.
10 Hoc eis eveniet pro superbia sua:
quia blasphemaverunt, et magnificati sunt super populum Domini exercituum.
11 Horribilis Dominus super eos,
et attenuabit omnes deos terrae:
et adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulae Gentium.
12 Sed et vos Aethiopes interfecti gladio meo eritis.
13 Et extendet manum suam super Aquilonem, et perdet Assur:
et ponet Speciosam in solitudinem, et in invium, et quasi desertum.
14 Et accubabunt in medio eius greges, omnes bestiae Gentium:
et onocrotalus, et ericius in liminibus eius morabuntur:
vox cantantis in fenestra,
corvus in superliminari,
quoniam attenuabo robur eius.

I. (4. *confirmat* Baal) 9. super omnem] *om.* super 12. fecibus . . . faciat . . . faciat 13. et planta-ʃ *Quat.* LXXXIII. *Sequitur fol.* 672. 14. iuxta et 17. et corpus

II. 2. super vos ira] *om.* super vos . . . indignationis] furoris 5. Philistinorum 7. *qui manserint 9. Gomorra . . . eos, et] illos . . . illos] eos 11. viri] vir 13. (*confirmat* Assur) . . . speciosa

15 Haec est civitas gloriosa habitans in confidentia:
quae dicebat in corde suo: Ego sum, et extra me non est alia amplius:
quomodo facta est in desertum cubile bestiae?
omnis, qui transit per eam, sibilabit, et movebit manum suam.

CAPUT III.

1 Vae provocatrix, et redempta civitas, columba.
2 Non audivit vocem, et non suscepit disciplinam:
in Domino non est confisa,
ad Deum suum non appropinquavit.
3 Principes eius in medio eius quasi leones rugientes:
iudices eius lupi vespere, non relinquebant in mane.
4 Prophetae eius vesani, viri infideles:
sacerdotes eius polluerunt sanctum,
iniuste egerunt contra legem.
5 Dominus iustus in medio eius
non faciet iniquitatem:
mane mane iudicium suum dabit
in lucem, et non abscondetur:
nescivit autem iniquus confusionem.
6 Disperdidi Gentes, et dissipati sunt anguli earum:
desertas feci vias eorum, dum non est qui transeat:
desolatae sunt civitates eorum, non remanente viro, neque ullo habitatore.
7 Dixi: Attamen timebis me,
suscipies disciplinam:
et non peribit habitaculum eius
propter omnia, in quibus visitavi eam:
verumtamen diluculo surgentes
corruperunt omnes cogitationes suas.
8 Quapropter expecta me, dicit Dominus,
in die resurrectionis meae in futurum,
quia iudicium meum ut congregem Gentes, et colligam regna:
et effundam super eos indignationem meam,
omnem iram furoris mei:
in igne enim zeli mei devorabitur omnis terra.
9 Quia tunc reddam populis labium electum,
ut invocent omnes in nomine Domini,
et serviant ei humero uno.
10 Ultra flumina Aethiopiae,
inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi.
11 In die illa non confundéris super cunctis adinventionibus tuis, quibus praevaricata es in me:
quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiae tuae,
et non adiicies exaltari amplius in monte sancto meo.
12 Et derelinquam in medio tui populum pauperem, et egenum:
et sperabunt in nomine Domini. 13 Reli-
quiae Israel
non facient iniquitatem,
nec loquentur mendacium, et non invenietur in ore eorum lingua dolosa:
quoniam ipsi pascentur, et accubabunt, et non erit qui exterreat.
14 Lauda filia Sion: iubila Israel:
laetare, et exulta in omni corde filia Ierusalem.
15 Abstulit Dominus iudicium tuum,
avertit inimicos tuos:
rex Israel Dominus in medio tui,
non timebis malum ultra.
16 In die illa dicetur Ierusalem: Noli timere:
Sion, non dissolvantur manus tuae.
17 Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit:
gaudebit super te in laetitia,
silebit in dilectione sua,
exultabit super te in laude.
18 Nugas, qui a lege recesserant, congregabo, quia ex te erant:
ut non ultra habeas super eis opprobrium.
19 Ecce ego interficiam omnes, qui afflixerunt te in tempore illo:
et salvabo claudicantem:
et eam, quae eiecta fuerat congregabo:
et ponam eos in laudem, et in nomen, in omni terra confusionis eorum.
20 In tempore illo, quo adducam vos:
et in tempore, quo congregabo vos:
dabo enim vos in nomen, et in laudem omnibus populis terrae,
cum convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus.

II. 15. gloriosa civitas

III. 2. adpropiavit 5. *om.* mane *alterum* . . . lucem] luce 6. disperdi . . . nec ullo 7. *Dixit tamen 8. et effundam] ut effundam 9. invocent] vocent 13. invenietur 14. iubilate

Subscriptum est: EXP̄ SOFONIAS PROPHETA INCIPIT AGGEUS PROPHETA. Aggeus festivus et laetus - - gentibus. EXP̄ PROLOGUS AGGEUS PROPHETAE INCIPIT IPSE LIBER.

PROPHETIA AGGAEI

CAPUT I.

1 In anno secundo Darii regis, in mense sexto, in die una mensis,
factum est verbum Domini in manu Aggaei prophetae ad Zorobabel filium Salathiel, ducem Iuda,
et ad Iesum, filium Iosedec, sacerdotem magnum, dicens:
2 Haec ait Dominus exercituum, dicens:
Populus iste dicit: Nondum venit tempus domus Domini aedificandae.
3 Et factum est verbum Domini in manu Aggaei prophetae, dicens:
4 Numquid tempus vobis est ut habitetis in domibus laqueatis,
et domus ista deserta?
5 Et nunc haec dicit Dominus exercituum:
Ponite corda vestra super vias vestras.
6 Seminastis multum, et intulistis parum:
comedistis, et non estis satiati:
bibistis, et non estis inebriati:
operuistis vos, et non estis calefacti:
et qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum.
7 Haec dicit Dominus exercituum:
Ponite corda vestra super vias vestras:
8 ascendite in montem, portate ligna, et aedificate domum:
et acceptabilis mihi erit, et glorificabor, dicit Dominus.
9 Respexistis ad amplius, et ecce factum est minus:
et intulistis in domum, et exufflavi illud:
quam ob causam, dicit Dominus exercituum?
quia domus mea deserta est,
et vos festinatis unusquisque in domum suam.
10 Propter hoc super vos prohibiti sunt caeli ne darent rorem,
et terra prohibita est ne daret germen suum:
11 et vocavi siccitatem super terram,
et super montes, et super triticum,
et super vinum, et super oleum,
et quaecumque profert humus,
et super homines, et super iumenta,
et super omnem laborem manuum.
12 Et audivit Zorobabel filius Salathiel, et Iesus filius Iosedec sacerdos magnus,
et omnes reliquiae populi vocem Domini Dei sui, et verba Aggaei prophetae, sicut misit eum Dominus Deus eorum ad eos:
et timuit populus a facie Domini.
13 Et dixit Aggaeus nuncius Domini de nunciis Domini, populo dicens:
Ego vobiscum sum, dicit Dominus.
14 Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel filii Salathiel, ducis Iuda,
et spiritum Iesu filii Iosedec sacerdotis magni,
et spiritum reliquorum de omni populo:
et ingressi sunt, et faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

CAPUT II.

1 In die vigesima et quarta mensis,
in sexto mense, in anno secundo Darii regis.
2 In septimo mense, vigesima et prima mensis,
factum est verbum Domini in manu Aggaei prophetae, dicens:
3 Loquere ad Zorobabel filium Salathiel, ducem Iuda,
et ad Iesum filium Iosedec sacerdotem magnum,
et ad reliquos populi, dicens:
4 Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? et quid vos videtis hanc nunc?
numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?
5 Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus:
et confortare Iesu fili Iosedec sacerdos magne,
et confortare omnis populus terrae, dicit Dominus exercituum:
et facite (quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum)
6 verbum quod pepigi vobiscum cum egrederemini de Terra Aegypti:
et spiritus meus erit in medio vestrum,
nolite timere. 7 Quia haec dicit Dominus exercituum:
Adhuc unum modicum est, et ego commovebo caelum, et terram, et mare, et aridam.
8 Et movebo omnes Gentes:
ET VENIET DESIDERATUS cunctis Gentibus:
et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum.
9 Meum est argentum, et meum est aurum, dicit Dominus exercituum.
10 Magna erit gloria domus istius novissimae plus quam primae, dicit Dominus exercituum:

I. 1. Aggei (*etiam vv.* 3. 12.) 2. ait] dicit 6. satiati] saturati 8. lignum 9. festinastis 12. Domini Dei] *om.* Domini 13. Aggeus . . . sum] *om.*

II. 1. vicensima (*etiam vv.* 2. 11. 19. 21.) 2. Aggei 3. Salatiel (*etiam v.* 24.) 4. prima] *om., sed add. mg.* 5. popule 6. pepigi] placui 9. aurum . . . argentum

et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.
11 In vigesima et quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis,
factum est verbum Domini ad Aggaeum prophetam, dicens:
12 Haec dicit Dominus exercituum:
Interroga sacerdotes legem, dicens:
13 Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate eius panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum:
numquid sanctificabitur?
Respondentes autem sacerdotes, dixerunt: Non.
14 Et dixit Aggaeus:
Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur?
Et responderunt sacerdotes, et dixerunt: Contaminabitur.
15 Et respondit Aggaeus, et dixit:
Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus,
et sic omne opus manuum eorum:
et omnia quae obtulerunt ibi, contaminata erunt.
16 Et nunc ponite corda vestra a die hac et supra,
antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini.
17 Cum accederetis ad acervum viginti modiorum, et fierent decem:
et intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, et fiebant viginti.
18 Percussi vos vento urente, et aurugine, et grandine omnia opera manuum vestrarum:
et non fuit in vobis, qui reverteretur ad me, dicit Dominus.
19 Ponite corda vestra ex die ista, et in futurum,
a die vigesima et quarta noni mensis:
a die, qua fundamenta iacta sunt templi Domini,
ponite super cor vestrum.
20 Numquid iam semen in germine est:
et adhuc vinea, et ficus, et malogranatum, et lignum olivae non floruit?
ex die ista benedicam.
21 Et factum est verbum Domini secundo ad Aggaeum in vigesima et quarta mensis, dicens:
22 Loquere ad Zorobabel ducem Iuda, dicens:
Ego movebo caelum pariter et terram.
23 Et subvertam solium regnorum,
et conteram fortitudinem regni Gentium:
et subvertam quadrigam, et ascensorem eius:
et descendent equi, et ascensores eorum:
vir in gladio fratris sui.
24 In die illa, dicit Dominus exercituum,
assumam te Zorobabel fili Salathiel serve meus, dicit Dominus, et ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

PROPHETIA ZACHARIAE

CAPUT I.

1 In mense octavo in anno secundo Darii regis,
factum est verbum Domini ad Zachariam, filium Barachiae filii Addo, prophetam, dicens:
2 Iratus est Dominus super patres vestros iracundia.
3 Et dices ad eos:
Haec dicit Dominus exercituum:
Convertimini ad me, ait Dominus exercituum:
et convertar ad vos, dicit Dominus exercituum.
4 Ne sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetae priores, dicentes:
Haec dicit Dominus exercituum:
Convertimini de viis vestris malis,
et de cogitationibus vestris pessimis:
et non audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.
5 Patres vestri ubi sunt? et prophetae numquid in sempiternum vivent?
6 Verumtamen verba mea, et legitima mea, quae mandavi servis meis prophetis,
numquid non comprehenderunt patres vestros,
et conversi sunt, et dixerunt:
Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis
secundum vias nostras, et secundum adinventiones nostras fecit nobis.
7 In die vigesima et quarta undecimi mensis Sabath, in anno secundo Darii, II

II. 11. regis] *om.* . . . Aggeum 14. Aggeus (*etiam v.* 15.) 15. obtulerint 17. et intraretis ad] intraretis in . . . viginta 18. aurigino . . . fuit] est . . . revertatur 21. et quarta] *om.* et 24. illa] illo

Subscriptum est: EXP AGGEUS PROPHETA INCIPIT PROLOG ZACHARIAE PROP· Zacharias memor -- subiugalis. EXP PROLOG ZACHARIAE PROP· INCIPIT IPSE LIBER.

I. 1. regis] *om.* . . . filium Addo 3. ait] dicit . . . dicit] ait 4. et cogitationibus 6. vias nostras] *add.* et secundum adinventiones nostras 7. undecimo mense

factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiae, filii Addo, prophetam, dicens:
8 Vidi per noctem, et ecce vir ascendens super equum rufum,
et ipse stabat inter myrteta, quae erant in profundo:
et post eum equi rufi, varii, et albi.
9 Et dixi: Quid sunt isti, Domine mi?
Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me:
Ego ostendam tibi quid sint haec.
10 Et respondit vir, qui stabat inter myrteta, et dixit:
Isti sunt, quos misit Dominus ut perambulent terram.
11 Et responderunt Angelo Domini, qui stabat inter myrteta, et dixerunt:
Perambulavimus terram, et ecce omnis terra habitatur, et quiescit.
12 Et respondit angelus Domini, et dixit:
Domine exercituum usquequo tu non misereberis Ierusalem, et urbium Iuda, quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est.
13 Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.
14 Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me:
Clama, dicens:
Haec dicit Dominus exercituum:
Zelatus sum Ierusalem, et Sion zelo magno.
15 Et ira magna ego irascor super gentes opulentas:
quia ego iratus sum parum,
ipsi vero adiuverunt in malum.
16 Propterea haec dicit Dominus:
Revertar ad Ierusalem in misericordiis:
et domus mea aedificabitur in ea, ait Dominus exercituum:
et perpendiculum extendetur super Ierusalem.
17 Adhuc, clama dicens:
Haec dicit Dominus exercituum:
Adhuc affluent civitates meae bonis:
et consolabitur adhuc Dominus Sion,
et eliget adhuc Ierusalem.
II. 18 **E**t levavi oculos meos, et vidi:
et ecce quatuor cornua.
19 Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me:
Quid sunt haec? et dixit ad me:
Haec sunt cornua, quae ventilaverunt Iudam, et Israel, et Ierusalem.
20 Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros.
21 Et dixi: Quid isti veniunt facere?
Qui ait, dicens:
Haec sunt cornua, quae ventilaverunt Iudam per singulos viros,
et nemo eorum levavit caput suum:
et venerunt isti deterrere ea,
ut deiiciant cornua gentium, quae levaverunt cornu super terram Iuda ut dispergerent eam.

CAPUT II.

1 Et levavi oculos meos, et vidi:
et ecce vir, et in manu eius funiculus mensorum.
2 Et dixi: Quo tu vadis?
Et dixit ad me: Ut metiar Ierusalem,
et videam quanta sit latitudo eius, et quanta longitudo eius.
3 Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur,
et angelus alius egrediebatur in occursum eius.
4 Et dixit ad eum:
Curre, loquere ad puerum istum dicens:
Absque muro habitabitur Ierusalem
prae multitudine hominum, et iumentorum in medio eius.
5 Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu:
et in gloria ero in medio eius.
6 O, o fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus:
quoniam in quatuor ventos caeli dispersi vos, dicit Dominus.
7 O Sion, fuge quae habitas apud filiam Babylonis:
8 quia haec dicit Dominus exercituum:
Post gloriam misit me ad gentes, quae spoliaverunt vos:
qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei:
9 quia ecce ego levo manum meam super eos,
et erunt praedae his, qui serviebant sibi:
et cognoscetis quia Dominus exercituum misit me.
10 **L**auda, et laetare filia Sion: IIII.
quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui, ait Dominus.
11 Et applicabuntur Gentes multae
ad Dominum in die illa,
et erunt mihi in populum,
et habitabo in medio tui:
et scies quia Dominus exercituum misit me ad te.
12 Et possidebit Dominus Iudam partem suam in terra sanctificata:
et eliget adhuc Ierusalem.
13 Sileat omnis caro a facie Domini:
quia consurrexit de habitaculo sancto suo.

CAPUT III.

1 Et ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini:
et satan stabat a dextris eius ut adversaretur ei.
2 Et dixit Dominus ad satan: Increpet Dominus in te satan:
et increpet Dominus in te, qui elegit Ierusalem:
numquid non iste torris est erutus de igne?

I. 7. filium Addo 12. iam] *om.* 16. et domus] *om.* et . . . ait] dicit
17. dominus Sion adhuc
II. 5. ignis] *om.* . . . et in gloria 6. dicit] ait . . . ventis 8. mei] eius
10. ait] dicit
III. 1. Dominus] *om.* 2. *ad satanan

3 Et Iesus erat indutus vestibus sordidis:
et stabat ante faciem angeli.
4 Qui respondit, et ait ad eos, qui stabant
coram se, dicens:
Auferte vestimenta sordida ab eo.
Et dixit ad eum:
Ecce abstuli a te iniquitatem tuam,
et indui te mutatoriis.
5 Et dixit: Ponite cidarim mundam super
caput eius.
Et posuerunt cidarim mundam super ca-
put eius,
et induerunt eum vestibus:
et angelus Domini stabat.
6 Et contestabatur angelus Domini Iesum,
dicens:
7 Haec dicit Dominus exercituum:
Si in viis meis ambulaveris,
et custodiam meam custodieris:
tu quoque iudicabis domum meam,
et custodies atria mea,
et dabo tibi ambulantes de his, qui nunc
hic assistunt.
V. 8 Audi Iesu sacerdos magne,
tu et amici tui, qui habitant coram te,
quia viri portendentes sunt.
ecce enim ego ADDUCAM SERVUM MEUM
ORIENTEM.
9 Quia ecce lapis, quem dedi coram Iesu:
super lapidem unum septem oculi sunt:
ecce ego caelabo sculpturam eius, ait Do-
minus exercituum:
et auferam iniquitatem terrae illius in die
una.
10 In die illa, dicit Dominus exercituum,
vocabit vir amicum suum subter vitem, et
subter ficum.

CAPUT IV.

1 Et reversus est angelus, qui loquebatur
in me,
et suscitavit me, quasi virum, qui susci-
tatur de somno suo.
2 Et dixit ad me: Quid tu vides?
Et dixi: Vidi, et ecce candelabrum au-
reum totum,
et lampas eius super caput ipsius,
et septem lucernae eius super illud:
et septem infusoria lucernis, quae erant
super caput eius.
3 Et duae olivae super illud:
una a dextris lampadis, et una a sinistris
eius.
4 Et respondi, et aio ad angelum, qui lo-
quebatur in me, dicens:
Quid sunt haec, domine mi?
5 Et respondit angelus, qui loquebatur in me,
et dixit ad me:
Numquid nescis quid sunt haec?
Et dixi: Non, domine mi.
6 Et respondit, et ait ad me, dicens:
Hoc est verbum Domini ad Zorobabel,
dicens:
Non in exercitu, nec in robore,
sed in spiritu meo, dicit Dominus exerci-
tuum.
7 Quis tu mons magne coram Zorobabel?
in planum:
et educet lapidem primarium,
et exaequabit gratiam gratiae eius.
8 Et factum est verbum Domini ad me, di-
cens:
9 Manus Zorobabel fundaverunt domum
istam, et manus eius perficient eam:
et scietis quia Dominus exercituum misit
me ad vos.
10 Quis enim despexit dies parvos?
et laetabuntur, et videbunt lapidem stan-
neum in manu Zorobabel.
Septem isti oculi sunt Domini, qui discur-
runt in universam terram.
11 Et respondi, et dixi ad eum:
Quid sunt duae olivae istae ad dexteram
candelabri, et ad sinistram eius?
12 Et respondi secundo, et dixi ad eum:
Quid sunt duae spicae olivarum,
quae sunt iuxta duo rostra aurea,
in quibus sunt suffusoria ex auro?
13 Et ait ad me, dicens:
Numquid nescis quid sunt haec?
Et dixi: Non, domine mi.
14 Et dixit: Isti sunt duo filii olei,
qui assistunt Dominatori universae terrae.

CAPUT V.

1 Et conversus sum, et levavi oculos meos
et vidi,
et ecce volumen volans.
2 Et dixit ad me: Quid tu vides?
Et dixi: Ego video volumen volans:
longitudo eius viginti cubitorum,
et latitudo eius decem cubitorum.
3 Et dixit ad me: Haec est maledictio, quae
egreditur super faciem omnis terrae:
quia omnis fur, sicut ibi scriptum est,
iudicabitur:
et omnis iurans, ex hoc similiter iudica-
bitur.
4 Educam illud, dicit Dominus exercituum:
et veniet ad domum furis, et ad domum
iurantis in nomine meo mendaciter:
et commorabitur in medio domus eius,
et consumet eam, et ligna eius, et lapides
eius.
5 Et egressus est angelus, qui loquebatur
in me: et dixit ad me:
Leva oculos tuos, et vide quid est hoc,
quod egreditur.
6 Et dixi: Quidnam est? Et ait:
Haec est amphora egrediens.
Et dixit: Haec est oculus eorum in uni-
versa terra.

III. 7. Domin. exerc.] *dominus exercituum deus, *corr.* dom. deus exerc. 9. ait] dicit 10. vitem] vineam

IV. 2. caput illius 7. gratiae] gratia 10. stagneum . . . domini sunt . . in universa terra 12. olivae spicae olivarum 13. mi] *om.* 14. sunt] *om.* . . . olei splendoris

V. 4. eam] eum 6. dixit hic

7 Et ecce talentum plumbi portabatur,
et ecce mulier una sedens in medio amphorae.
8 Et dixit: Haec est impietas.
Et proiecit eam in medio amphorae,
et misit massam plumbeam in os eius.
VI. 9 **E**t levavi oculos meos, et vidi:
et ecce duae mulieres egredientes,
et spiritus in alis earum,
et habebant alas quasi alas milvi:
et levaverunt amphoram inter terram, et caelum.
10 Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me:
Quo istae deferunt amphoram?
11 Et dixit ad me: Ut aedificetur ei domus in terra Sennaar,
et stabiliatur, et ponatur ibi super basem suam.

CAPUT VI.

1 Et conversus sum, et levavi oculos meos, et vidi:
et ecce quatuor quadrigae egredientes de medio duorum montium:
et montes, montes aerei.
2 In quadriga prima equi rufi,
et in quadriga secunda equi nigri,
3 et in quadriga tertia equi albi,
et in quadriga quarta equi varii, et fortes.
4 Et respondi, et dixi ad angelum, qui loquebatur in me:
Quid sunt haec, domine mi?
5 Et respondit angelus, et ait ad me:
Isti sunt quatuor venti caeli,
qui egrediuntur ut stent coram Dominatore omnis terrae.
6 In qua erant equi nigri, egrediebantur in terram Aquilonis:
et albi egressi sunt post eos:
et varii egressi sunt ad terram Austri.
7 Qui autem erant robustissimi, exierunt, et quaerebant ire, et discurrere per omnem terram.
Et dixit: Ite, perambulate terram:
et perambulaverunt terram.
8 Et vocavit me, et locutus est ad me, dicens:
Ecce qui egrediuntur in terram Aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra Aquilonis.
VII. 9 **E**t factum est verbum Domini ad me, dicens:
10 Sume a transmigratione ab Holdai, et a Tobia, et ab Idaia;
et venies tu in die illa, et intrabis domum Iosiae, filii Sophoniae, qui venerunt de Babylone.
11 Et sumes aurum, et argentum: et facies coronas, et pones in capite Iesu filii Iosedec sacerdotis magni, 12 et loquéris ad eum, dicens:
Haec ait Dominus exercituum, dicens:
Ecce vir oriens nomen eius:
et subter eum orietur,
et aedificabit templum Domino.
13 Et ipse extruet templum Domino:
et ipse portabit gloriam,
et sedebit, et dominabitur super solio suo:
et erit sacerdos super solio suo,
et consilium pacis erit inter illos duos.
14 Et coronae erunt Helem, et Tobiae, et Idaiae, et Hem, filio Sophoniae,
memoriale in templo Domini.
15 Et qui procul sunt, venient,
et aedificabunt in templo Domini:
et scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos.
Erit autem hoc, si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri.

CAPUT VII.

1 **E**t factum est in anno quarto Darii regis, VIII.
factum est verbum Domini ad Zachariam,
in quarta mensis noni, qui est Casleu.
2 Et miserunt ad domum Dei Sarasar, et Rogommelech, et viri, qui erant cum eo ad deprecandam faciem Domini:
3 ut dicerent sacerdotibus domus Domini exercituum, et prophetis loquentes:
numquid flendum est mihi in quinto mense,
vel sanctificare me debeo, sicut iam feci multis annis?
4 Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:
5 Loquere ad omnem populum terrae, et ad sacerdotes, dicens:
Cum ieiunaretis, et plangeretis in quinto et septimo per hos septuaginta annos:
numquid ieiunium ieiunastis mihi?
6 Et cum comedistis et bibistis,
numquid non vobis comedistis, et vobismetipsis bibistis?
7 Numquid non sunt verba, quae locutus est Dominus in manu prophetarum priorum,
cum adhuc Ierusalem habitaretur, et esset opulenta, ipsa et urbes in circuitu eius, et ad Austrum, et in campestribus habitaretur?
8 Et factum est verbum Domini ad Zachariam, dicens:
9 Haec ait Dominus exercituum, dicens:
Iudicium verum iudicate,
et misericordiam, et miserationes facite, unusquisque cum fratre suo.
10 Et viduam, et pupillum, et advenam, et pauperem nolite calumniari:
et malum vir fratri suo non cogitet in corde suo.
11 Et noluerunt attendere,
et averterunt scapulam recedentem,
et aures suas aggravaverunt ne audirent.
12 Et cor suum posuerunt ut adamantem ne audirent legem, et verba quae misit

---

VI. 3. et fortes] *om.* et 6. in qua] in quo . . . in terra 10. Oldai . . . in domum . . . Sofoniae 11. argentum et aurum 12. ait] dicit 13. solio suo *(loc. sec.)*] solium suum . . . duos illos 14. Elem . . . Hen
VII. 1. Caseleu 2. Rogomeleth 3. mihi est in mense quinto . . . feci iam 9. ait] dicit . . . dicens] *om.* 11. averterunt] verterunt

Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum:
et facta est indignatio magna a Domino exercituum.
13 Et factum est sicut locutus est, et non audierunt:
sic clamabunt, et non exaudiam, dicit Dominus exercituum.
14 Et dispersi eos per omnia regna, quae nesciunt:
et terra desolata est ab eis, eo quod non esset transiens et revertens:
et posuerunt terram desiderabilem in desertum.

CAPUT VIII.

IX. 1 **E**t factum est verbum Domini exercituum, dicens:
2 Haec dicit Dominus exercituum:
Zelatus sum Sion zelo magno,
et indignatione magna zelatus sum eam.
3 Haec dicit Dominus exercituum:
Reversus sum ad Sion, et habitabo in medio Ierusalem:
et vocabitur Ierusalem Civitas veritatis,
et Mons Domini exercituum mons sanctificatus.
4 Haec dicit Dominus exercituum:
Adhuc habitabunt senes, et anus in plateis Ierusalem:
et viri baculus in manu eius prae multitudine dierum.
5 Et plateae civitatis complebuntur infantibus, et puellis ludentibus in plateis eius
6 Haec dicit Dominus exercituum:
Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi huius in diebus illis,
numquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituum?
7 Haec dicit Dominus exercituum:
Ecce ego salvabo populum meum de terra Orientis, et de terra Occasus solis.
8 Et adducam eos, et habitabunt in medio Ierusalem:
et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum in veritate, et in iustitia.
9 Haec dicit Dominus exercituum:
Confortentur manus vestrae, qui auditis in his diebus sermones istos per os prophetarum in die, qua fundata est domus Domini exercituum, ut templum aedificaretur.
10 Siquidem ante dies illos merces hominum non erat,
nec merces iumentorum erat,
neque introeunti, neque exeunti erat pax prae tribulatione:
et dimisi omnes homines, unumquemque contra proximum suum.
11 Nunc autem non iuxta dies priores ego faciam reliquiis populi huius, dicit Dominus exercituum,
12 sed semen pacis erit:
vinea dabit fructum suum, et terra dabit germen suum,
et caeli dabunt rorem suum:
et possidere faciam reliquias populi huius universa haec.
13 Et erit: sicut eratis maledictio in Gentibus, domus Iuda, et domus Israel:
sic salvabo vos, et eritis benedictio:
nolite timere, confortentur manus vestrae.
14 Quia haec dicit Dominus exercituum:
Sicut cogitavi, ut affligerem vos,
cum ad iracundiam provocassent patres
vestri me, dicit Dominus,
15 et non sum misertus:
sic conversus cogitavi in diebus istis
ut benefaciam domui Iuda, et Ierusalem:
nolite timere.
16 Haec sunt ergo verba, quae facietis:
Loquimini veritatem, unusquisque cum proximo suo:
veritatem, et iudicium pacis iudicate in portis vestris.
17 Et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris:
et iuramentum mendax ne diligatis:
omnia enim haec sunt, quae odi, dicit Dominus.
18 **E**t factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens: X
19 Haec dicit Dominus exercituum:
Ieiunium quarti, et ieiunium quinti,
et ieiunium septimi, et ieiunium decimi
erit domui Iuda in gaudium, et laetitiam, et in sollemnitates praeclaras:
veritatem tantum, et pacem diligite.
20 Haec dicit Dominus exercituum:
Usquequo veniant populi, et habitent in civitatibus multis,
21 et vadant habitatores, unus ad alterum, dicentes:
Eamus, et deprecemur faciem Domini,
et quaeramus Dominum exercituum:
vadam etiam ego.
22 Et venient populi multi, et gentes robustae ad quaerendum Dominum exercituum in Ierusalem, et deprecandam faciem Domini.
23 Haec dicit Dominus exercituum:
In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium,
et apprehendent fimbriam viri Iudaei, dicentes: Ibimus vobiscum:
audivimus enim quoniam Deus vobiscum est.

CAPUT IX.

1 **O**nus verbi Domini in terra Hadrach, et Damasci requiei eius: XI.
quia Domini est oculus hominis,
et omnium tribuum Israel.
2 Emath quoque in terminis eius, et Tyrus, et Sidon:

VIII. 4. viri] vir 6. difficile videbitur 8. Deum] dominum . . . et iustitia 9. diebus hiis 10. et exeunti 15. Hierusalem et domui Iuda 19. et in laetitiam 22. et deprecandam] ad depr.
IX. 1. Adrach . . . requies 2. Aemath

assumpserunt quippe sibi sapientiam valde.
3 Et aedificavit Tyrus munitionem suam,
et coacervavit argentum quasi humum,
et aurum ut lutum platearum.
4 Ecce Dominus possidebit eam,
et percutiet in mari fortitudinem eius,
et haec igni devorabitur.
5 Videbit Ascalon, et timebit:
et Gaza, et dolebit nimis:
et Accaron, quoniam confusa est spes eius:
et peribit rex de Gaza,
et Ascalon non habitabitur.
6 Et sedebit separator in Azoto,
et disperdam superbiam Philisthinorum.
7 Et auferam sanguinem eius de ore eius,
et abominationes eius de medio dentium
eius,
et relinquetur etiam ipse Deo nostro,
et erit quasi dux in Iuda,
et Accaron quasi Iebusaeus.
8 Et circumdabo domum meam ex his, qui
militant mihi
euntes et revertentes,
et non transibit super eos ultra exactor:
quia nunc vidi in oculis meis.
XII. 9 **E**xulta satis filia Sion,
iubila filia Ierusalem:
Ecce rex tuus veniet tibi
iustus, et salvator: ipse
pauper, et ascendens super asinam,
et super pullum filium asinae.
10 Et disperdam quadrigam ex Ephraim,
et equum de Ierusalem,
et dissipabitur arcus belli:
et loquetur pacem Gentibus,
et potestas eius a mari usque ad mare,
et a fluminibus usque ad fines terrae.
11 Tu quoque in sanguine testamenti tui
emisisti vinctos tuos de lacu, in quo
non est aqua.
12 Convertimini ad munitionem vincti spei,
hodie quoque annuncians duplicia reddam
tibi.
13 Quoniam extendi mihi Iudam
quasi arcum, implevi Ephraim:
et suscitabo filios tuos Sion super filios
tuos Graecia:
et ponam te quasi gladium fortium.
14 Et Dominus Deus super eos videbitur,
et exibit ut fulgur, iaculum eius:
et Dominus Deus in tuba canet,
et vadet in turbine Austri.
15 Dominus exercituum proteget eos:
et devorabunt, et subiicient lapidibus
fundae:
et bibentes inebriabuntur quasi a vino,
et replebuntur ut phialae, et quasi cornua
altaris.
16 Et salvabit eos Dominus Deus eorum in
die illa, ut gregem populi sui:
quia lapides sancti elevabuntur super
terram eius.
17 Quid enim bonum eius est, et quid pulchrum eius,
nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines?

CAPUT X.

1 Petite a Domino pluviam in tempore
serotino, et Dominus faciet nives,
et pluviam imbris dabit eis, singulis herbam in agro.
2 Quia simulacra locuta sunt inutile,
et divini viderunt mendacium,
et somniatores locuti sunt frustra:
vane consolabantur:
idcirco abducti sunt quasi grex:
affligentur, quia non est eis pastor.
3 Super pastores iratus est furor meus,
et super hircos visitabo:
quia visitavit Dominus exercituum gregem
suum, domum Iuda,
et posuit eos quasi equum gloriae suae
in bello.
4 Ex ipso angulus, ex ipso paxillus, ex
ipso arcus praelii, ex ipso egredietur
omnis exactor simul.
5 Et erunt quasi fortes conculcantes lutum
viarum in praelio:
et bellabunt, quia Dominus cum eis:
et confundentur ascensores equorum.
6 Et confortabo domum Iuda,
et domum Ioseph salvabo:
et convertam eos, quia miserebor eorum:
et erunt sicut fuerunt quando non proieceram eos:
ego enim Dominus Deus eorum, et exaudiam eos.
7 Et erunt quasi fortes Ephraim,
et laetabitur cor eorum quasi a vino:
et filii eorum videbunt, et laetabuntur,
et exultabit cor eorum in Domino.
8 Sibilabo eis, et congregabo illos, quia
redemi eos:
et multiplicabo eos sicut ante fuerant
multiplicati.
9 Et seminabo eos in populis,
et de longe recordabuntur mei:
et vivent cum filiis suis, et revertentur.
10 Et reducam eos de Terra Aegypti,
et de Assyriis congregabo eos,
et ad Terram Galaad et Libani adducam
eos,
et non invenietur eis locus:
11 et transibit in maris freto,
et percutiet in mari fluctus,
et confundentur omnia profunda fluminis,
et humiliabitur superbia Assur,
et sceptrum Aegypti recedet.
12 Confortabo eos in Domino, et in nomine
eius ambulabunt, dicit Dominus.

CAPUT XI.

1 **A**peri Libane portas tuas, XIII.
et comedat ignis cedros tuas.

IX. 6. Philistinorum 9. asinum 10. Efraim (*etiam v.* 13.) 15. fialae
17. electorum et] elector. eius
X. 2. frustra locuti sunt 3. visitabit 3. et ex ipso paxillus et ex
7. Efraim 11. Assyr

2 Ulula abies, quia cecidit cedrus,
quoniam magnifici vastati sunt:
ululate quercus Basan,
quoniam succisus est saltus munitus.
3 Vox ululatus pastorum,
quia vastata est magnificentia eorum:
vox rugitus leonum,
quoniam vastata est superbia Iordanis.
4 Haec dicit Dominus Deus meus:
Pasce pecora occisionis,
5 quae qui possederant, occidebant, et non dolebant,
et vendebant ea, dicentes:
Benedictus Dominus, divites facti sumus:
et pastores eorum non parcebant eis.
6 Et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus:
ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, et in manu regis sui:
et concídent terram, et non eruam de manu eorum.
7 Et pascam pecus occisionis
propter hoc, o pauperes gregis:
et assumpsi mihi duas virgas,
unam vocavi Decórem, et alteram vocavi Funiculum:
et pavi gregem. 8 Et succidi tres pastores in mense uno,
et contracta est anima mea in eis:
siquidem et anima eorum variavit in me.
9 Et dixi: Non pascam vos:
quod moritur, moriatur:
et quod succiditur, succidatur:
et reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui.
10 Et tuli virgam meam, quae vocabatur Decus, et abscidi eam
ut irritum facerem foedus meum, quod percussi cum omnibus populis.
11 Et in irritum deductum est in die illa:
et cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est.
12 Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam: et si non, quiescite.
Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.
13 Et dixit Dominus ad me: Proiice illud ad statuarium,
decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis.
Et tuli triginta argenteos: et proieci illos in domum Domini ad statuarium.
14 Et praecidi virgam meam secundam, quae appellabatur Funiculus,
ut dissolverem germanitatem inter Iudam, et Israel.
15 Et dixit Dominus ad me:
Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti.
16 Quia ecce ego suscitabo pastorem in terra,
qui derelicta non visitabit,
dispersum non quaeret,
et contritum non sanabit,
et id quod stat non enutriet,
et carnes pinguium comedet,
et ungulas eorum dissolvet.
17 O pastor, et idolum,
derelinquens gregem:
gladius super brachium eius,
et super oculum dextrum eius:
brachium eius ariditate siccabitur,
et oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.

CAPUT XII.

1 Onus verbi Domini super Israel. XII
Dicit Dominus extendens caelum, et fundans terram, et fingens spiritum hominis in eo:
2 Ecce ego ponam Ierusalem superliminare crapulae omnibus populis in circuitu:
sed et Iuda erit in obsidione contra Ierusalem.
3 Et erit: In die illa ponam Ierusalem lapidem oneris cunctis populis:
omnes, qui levabunt eam, concisione lacerabuntur:
et colligentur adversus eam omnia regna terrae.
4 In die illa, dicit Dominus,
percutiam omnem equum in stuporem,
et ascensorem eius in amentiam:
et super domum Iuda aperiam oculos meos,
et omnem equum populorum percutiam caecitate.
5 Et dicent duces Iuda in corde suo:
Confortentur mihi habitatores Ierusalem in Domino exercituum Deo eorum.
6 In die illa ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis,
et sicut facem ignis in foeno:
et devorabunt ad dexteram, et ad sinistram
omnes populos in circuitu:
et habitabitur Ierusalem rursus in loco suo in Ierusalem.
7 Et salvabit Dominus tabernacula Iuda, sicut in principio:
ut non magnifice glorietur domus David,
et gloria habitantium Ierusalem contra Iudam.
8 In die illa proteget Dominus habitatores Ierusalem,
et erit qui offenderit ex eis in die illa, quasi David:
et domus David quasi Dei, sicut angelus Domini in conspectu eorum.
9 Et erit in die illa:
quaeram conterere omnes Gentes, quae veniunt contra Ierusalem.
10 Et effundam super domum David, et super habitatores Ierusalem spiritum gratiae, et precum:

XI. 8. siquidem anima 9. devorent] vorent 11. et inritum 13. quod adpretiatus . . . in domo 14. et inter Isrl 16. in terram . . . quaeret] requiret
XII. 1. dixit 3. illa die . . . adversum 4. in amentia . . . in caecitate 6. illa] illo . . . dextram . . . rursum 7. domus David: *add.* dicit dominus 8. illa *pri. loco*: illo . . . eorum] eius 10. precuum . . .

et aspicient ad me, quem confixerunt:
et plangent eum planctu quasi super unigenitum,
et dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti.
11 In die illa magnus erit planctus in Ierusalem,
sicut planctus Adadremmon in campo Mageddon.
12 Et planget terra: familiae et familiae seorsum:
familiae domus David seorsum,
et mulieres eorum seorsum:
13 familiae domus Nathan seorsum,
et mulieres eorum seorsum:
familiae domus Levi seorsum,
et mulieres eorum seorsum:
familiae Semei seorsum,
et mulieres eorum seorsum.
14 Omnes familiae reliquae, familiae et familiae seorsum,
et mulieres eorum seorsum.

CAPUT XIII.

1 In die illa erit fons patens domui David, et habitantibus Ierusalem in ablutionem peccatoris, et menstruatae.
2 Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum:
Disperdam nomina idolorum de terra, et non memorabuntur ultra:
et pseudoprophetas, et spiritum immundum auferam de terra.
3 Et erit, cum prophetaverit quispiam ultra, dicent ei pater eius, et mater eius, qui genuerunt eum:
Non vives: quia mendacium locutus es in nomine Domini.
et configent eum pater eius, et mater eius, genitores eius, cum prophetaverit.
4 Et erit: In die illa confundentur prophetae,
unusquisque ex visione sua cum prophetaverit:
nec operientur pallio saccino, ut mentiantur:
5 sed dicet: Non sum propheta,
homo agricola ego sum:
quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea.
6 Et dicetur ei: Quid sunt plagae istae in medio manuum tuarum?
Et dicet: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.
7 Framea suscitare super pastorem meum, et super virum cohaerentem mihi, dicit Dominus exercituum:
percute pastorem, et dispergentur oves:
et convertam manum meam ad parvulos.
8 Et erunt in omni terra, dicit Dominus:
partes duae in ea dispergentur, et deficient:
et tertia pars relinquetur in ea.
9 Et ducam tertiam partem per ignem,
et uram eos sicut uritur argentum:
et probabo eos sicut probatur aurum.
Ipse vocabit nomen meum, et ego exaudiam eum.
Dicam: Populus meus es; et ipse dicet: Dominus Deus meus.

CAPUT XIV.

1 Ecce venient dies Domini, et dividentur spolia tua in medio tui. XV.
2 Et congregabo omnes Gentes ad Ierusalem in praelium,
et capietur civitas, et vastabuntur domus, et mulieres violabuntur:
et egredietur media pars civitatis in captivitatem,
et reliquum populi non auferetur ex urbe.
3 Et egredietur Dominus, et praeliabitur contra Gentes illas, sicut praeliatus est in die certaminis.
4 Et stabunt pedes eius in die illa super Montem olivarum, qui est contra Ierusalem ad Orientem:
et scindetur Mons olivarum ex media parte sui ad Orientem, et ad Occidentem praerupto grandi valde,
et separabitur medium montis ad Aquilonem, et medium eius ad Meridiem.
5 Et fugietis ad vallem montium eorum,
quoniam coniungetur vallis montium usque ad proximum:
et fugietis sicut fugistis a facie terraemotus
in diebus Oziae regis Iuda:
et veniet Dominus Deus meus, omnesque sancti cum eo.
6 Et erit in die illa: Non erit lux, sed frigus et gelu.
7 Et erit dies una, quae nota est Domino, non dies neque nox:
et in tempore vesperi erit lux.
8 Et erit in die illa: Exibunt aquae vivae de Ierusalem:
medium earum ad mare Orientale,
et medium earum ad mare novissimum:
in aestate et in hieme erunt.
9 Et erit Dominus Rex super omnem terram:
in die illa erit Dominus unus,
et erit nomen eius unum.
10 Et revertetur omnis terra usque ad desertum,
de colle Remmon ad Austrum Ierusalem:
et exaltabitur, et habitabit in loco suo
a porta Beniamin usque ad locum portae prioris, et usque ad portam angulorum:

XII. 10. eum planctum 11. Adedremmon 13. Natham
XIII. 1. in ablutione 2. memorabuntur] nominabuntur . . . pseudoprophetas] prophetas 5. ab ad. mea⌈ *Quat.* LXXXIV *Sequitur fol.* 680. 6. His] is 7. dispargantur oves gregis 8. disperg.] disperdentur 9. ipsi dicent
XIV. 1. dies veniunt 4. et occidentem . . . valde] valle 7. vesperae 10. et usque] *om.* et

et a turre Hananeel usque ad torcularia regis.
11 Et habitabunt in ea, et anathema non erit amplius:
sed sedebit Ierusalem secura.
12 Et haec erit plaga, qua percutiet Dominus omnes Gentes, quae pugnaverunt adversus Ierusalem:
Tabescet caro uniuscuiusque stantis super pedes suos,
et oculi eius contabescent in foraminibus suis,
et lingua eorum contabescet in ore suo.
13 In die illa erit tumultus Domini magnus in eis:
et apprehendet vir manum proximi sui,
et conseretur manus eius super manum proximi sui.
14 Sed et Iudas pugnabit adversus Ierusalem:
et congregabuntur divitiae omnium Gentium in circuitu,
aurum, et argentum, et vestes multae satis.
15 Et sic erit ruina equi, et muli, et cameli, et asini, et omnium iumentorum, quae fuerint in castris illis, sicut ruina haec.
16 Et omnes, qui reliqui fuerint de universis Gentibus, quae venerunt contra Ierusalem,
ascendent ab anno in annum, ut adorent Regem, Dominum exercituum,
et celebrent festivitatem tabernaculorum.
17 Et erit: Qui non ascenderit de familiis terrae ad Ierusalem,
ut adoret Regem, Dominum exercituum,
non erit super eos imber.
18 Quod et si familia Aegypti non ascenderit, et non venerit: nec super eos erit,
sed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes Gentes, quae non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.
19 Hoc erit peccatum Aegypti, et hoc peccatum omnium Gentium, quae non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.
20 In die illa erit quod super frenum equi est, sanctum Domino:
et erunt lebétes in domo Domini quasi phialae coram altari.
21 Et erit omnis lebes in Ierusalem, et in Iuda sanctificatus Domino exercituum:
et venient omnes immolantes,
et sument ex eis, et coquent in eis:
et non erit mercator ultra in domo Domini exercituum in die illo.

PROPHETIA MALACHIAE

CAPUT I.

I. 1 **Onus** verbi Domini ad Israel in manu Malachiae.
2 Dilexi vos, dicit Dominus,
et dixistis: In quo dilexisti nos?
Nonne frater erat Esau Iacob, dicit Dominus,
et dilexi Iacob, 3 Esau autem odio habui?
et posui montes eius in solitudinem,
et hereditatem eius in dracones deserti.
4 Quod si dixerit Idumaea: Destructi sumus,
sed revertentes aedificabimus quae destructa sunt:
haec dicit Dominus exercituum:
Isti aedificabunt, et ego destruam:
et vocabuntur termini impietatis,
et populus, cui iratus est Dominus usque in aeternum.
5 Et oculi vestri videbunt:
et vos dicetis: Magnificetur Dominus super terminum Israel.
6 Filius honorat patrem, et servus dominum suum:
si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus:
et si Dominus ego sum, ubi est timor meus, dicit Dominus exercituum?
ad vos, o sacerdotes, qui despicitis nomen meum,
et dixistis: In quo despeximus nomen tuum?
7 Offertis super altare meum panem pollutum,
et dicitis: In quo polluimus te?
In eo quod dicitis: Mensa Domini despecta est.
8 Si offeratis caecum ad immolandum, nonne malum est?
et si offeratis claudum, et languidum, nonne malum est?
offer illud duci tuo, si placuerit ei,
aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.

XIV. 10. Ananehel 12. oculi eorum 13. in illo die 15. equi muli cameli 16. venerint 18. Quod et si] quodsi et 20. illa] illo

Subscriptum est: EXPLICIT ZACHARIAS PROPHETA INCIP MALACHIAS PROPHETA. Malachias aperto - - munda. EXP PROLOGUS MAL PROP INCIP LIBER EIUSDEM.

I. 1. Malachi 4. destructa sunt] deserta sunt 8. offers

9 Et nunc deprecamini vultum Dei ut misereatur vestri
(de manu enim vestra factum est hoc)
si quomodo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum.
10 Quis est in vobis, qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito?
non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum:
et munus non suscipiam de manu vestra.
11 Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus,
et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda:
quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.
12 Et vos polluistis illud in eo, quod dicitis: Mensa Domini contaminata est:
et quod superponitur, contemptibile est cum igne, qui illud devorat.
13 Et dixistis: Ecce de labore,
et exufflastis illud, dicit Dominus exercituum,
et intulistis de rapinis claudum, et languidum, et intulistis munus:
numquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus?
14 Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino:
quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum,
et nomen meum horribile in Gentibus.

CAPUT II.

1 Et nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes.
2 Si nolueritis audire,
et si nolueritis ponere super cor
ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum:
mittam in vos egestatem,
et maledicam benedictionibus vestris,
et maledicam illis: quoniam non posuistis super cor.
3 Ecce ego proiiciam vobis brachium,
et dispergam super vultum vestrum stercus sollemnitatum vestrarum,
et assumet vos secum.
4 Et scietis quia misi ad vos mandatum istud,
ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum.
5 Pactum meum fuit cum eo vitae et pacis:
et dedi ei timorem, et timuit me,
et a facie nominis mei pavebat.
6 Lex veritatis fuit in ore eius,
et iniquitas non est inventa in labiis eius:
in pace, et in aequitate ambulavit mecum,
et multos avertit ab iniquitate.
7 Labia enim sacerdotis custodient scientiam,
et legem requirent ex ore eius:
quia angelus Domini exercituum est.
8 Vos autem recessistis de via,
et scandalizastis plurimos in lege:
irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum.
9 Propter quod et ego dedi vos contemptibiles, et humiles omnibus populis,
sicut non servastis vias meas,
et accepistis faciem in lege.
10 Numquid non pater unus omnium nostrum?
numquid non Deus unus creavit nos?
quare ergo despicit unusquisque nostrum fratrem suum,
violans pactum patrum nostrorum?
11 Transgressus est Iuda, et abominatio facta est in Israel, et in Ierusalem:
quia contaminavit Iudas sanctificationem Domini, quam dilexit, et habuit filiam dei alieni.
12 Disperdet Dominus virum, qui fecerit hoc,
magistrum, et discipulum de tabernaculis Iacob,
et offerentem munus Domino exercituum.
13 Et hoc rursum fecistis,
operiebatis lacrymis altare Domini, fletu, et mugitu,
ita ut non respiciam ultra ad sacrificium,
nec accipiam placabile quid de manu vestra.
14 Et dixistis: Quam ob causam?
quia Dominus testificatus est inter te, et uxorem pubertatis tuae, quam tu despexisti:
et haec particeps tua, et uxor foederis tui.
15 Nonne unus fecit, et residuum spiritus eius est?
Et quid unus quaerit, nisi semen Dei?
Custodite ergo spiritum vestrum,
et uxorem adolescentiae tuae noli despicere.
16 Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israel:
operiet autem iniquitas vestimentum eius, dicit Dominus exercituum:
custodite spiritum vestrum, et nolite despicere.
17 Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris:
et dixistis: In quo eum facimus laborare?
In eo quod dicitis: Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini.
et tales ei placent:
aut certe ubi est Deus iudicii?

CAPUT III.

1 Ecce ego mitto angelum meum, II.
et praeparabit viam ante faciem meam.
Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quaeritis,
et angelus testamenti, quem vos vultis.
Ecce venit, dicit Dominus exercituum:

I. 12. igni 13. exsuflavi 14. horribile] honorabile
II. 2. ait] dicit 9. faciem] personas 11. et Hierusalem . . . Iuda
12. disperdat 13. ultra non respiciam 17. quod dicitis] cum diceretis
III. 1. mittam

2 et quis poterit cogitare diem adventus eius,
et quis stabit ad videndum eum?
Ipse enim quasi ignis conflans,
et quasi herba fullonum:
3 et sedebit conflans, et emundans argentum,
et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum, et quasi argentum,
et erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia.
4 Et placebit Domino sacrificium Iuda, et Ierusalem
sicut dies saeculi, et sicut anni antiqui.
5 Et accedam ad vos in iudicio,
et ero testis velox maleficis, et adulteris, et periuris,
et qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas, et pupillos, et opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.
6 Ego enim Dominus, et non mutor:
et vos filii Iacob non estis consumpti.
7 A diebus enim patrum vestrorum recessistis a legitimis meis, et non custodistis.
Revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Dominus exercituum.
Et dixistis: In quo revertemur?
8 Si affiget homo Deum, quia vos configitis me?
Et dixistis: In quo configimus te?
In decimis, et in primitiis.
9 Et in penuria vos maledicti estis, et me vos configitis gens tota.
10 Inferte omnem decimam in horreum,
et sit cibus in domo mea,
et probate me super hoc, dicit Dominus:
si non aperuero vobis cataractas caeli,
et effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam,
11 et increpabo pro vobis devorantem,
et non corrumpet fructum terrae vestrae:
nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum.
12 Et beatos vos dicent omnes Gentes:
eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum.
13 Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus.
14 Et dixistis: Quid locuti sumus contra te?
Dixistis: Vanus est, qui servit Deo:
et quod emolumentum quia custodivimus praecepta eius, et quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum?
15 Ergo nunc beatos dicimus arrogantes:
siquidem aedificati sunt facientes impietatem,
et tentaverunt Deum, et salvi facti sunt.
16 Tunc locuti sunt timentes Dominum,
unusquisque cum proximo suo:
Et attendit Dominus, et audivit:
et scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum, et cogitantibus nomen eius.
17 Et erunt mihi, ait Dominus exercituum,
in die, qua ego facio, in peculium:
et parcam eis, sicut parcit vir filio suo servienti sibi.
18 Et convertemini, et videbitis quid sit inter iustum, et impium:
et inter servientem Deo, et non servientem ei.

CAPUT IV.

1 Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus:
et erunt omnes superbi, et omnes facientes impietatem stipula:
et inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quae non derelinquet eis radicem, et germen.
2 Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiae,
et sanitas in pennis eius:
et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento.
3 Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum
in die, qua ego facio, dicit Dominus exercituum.
4 Mementote legis Moysi servi mei,
quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel praecepta, et iudicia.
5 Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis.
6 Et convertet cor patrum ad filios,
et cor filiorum ad patres eorum:
ne forte veniam, et percutiam terram anathemate.

III. 3. colabit] conflabit 5. peiuris 8. configimus] fraudavimus aut confiximus . . . primitiis] primitivis 9. fraudatis et configitis 16. Dominum] deum 18. convertimini

IV. 1. impietatem] iniquitatem . . . derelinq.] relinquet 2. egredimini 4. Mosi 5. Heliam

Subscriptum est: INCIPIT PROLOGUS HIERONIMI. Cogor per singulos scripturae - - malibolum probet. EXPLICIT PROLOGUS AMEN INCIPIUNT CAPITULA IOB. [*Sunt* XXXVI, *ac leguntur fol.* 683.] *Sequitur:* EXPLICIUNT CAPITULA IOB INCIPIT IPSE LIBER FELICITER. *De his iam supra pag.* 528. *relatum est. Item pag.* 491. *ad finem libri II. Esdrae de eis quae ad libros Maccabaeorum pertinent. Subscriptionem enim libri II. Esdrae excipiunt folio* 750. „capitula Macchabeorum.“ *Quibus subscriptum est:* EXPLICIUNT CAPITULA MACCHABEORUM LIB. I. INCIPIT IPSE LIBER.

LIBER PRIMUS MACHABAEORUM

CAPUT I.

1 Et factum est, postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Graecia,
egressus de terra Cethim, Darium regem Persarum, et Medorum: 2 constituit praelia multa,
et obtinuit omnium munitiones, et interfecit reges terrae, 3 et pertransiit usque ad fines terrae:
et accepit spolia multitudinis Gentium: et siluit terra in conspectu eius.
4 Et congregavit virtutem, et exercitum fortem nimis:
et exaltatum est, et elevatum cor eius:
5 et obtinuit regiones Gentium, et tyrannos: et facti sunt illi in tributum.
6 Et post haec decidit in lectum, et cognovit quia moreretur.
7 Et vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti a iuventute:
et divisit illis regnum suum, cum adhuc viveret.
8 Et regnavit Alexander annis duodecim, et mortuus est.
9 Et obtinuerunt pueri eius regnum, unusquisque in loco suo:
10 et imposuerunt omnes sibi diademata post mortem eius,
et filii eorum post eos annis multis,
et multiplicata sunt mala in terra.
11 Et exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romae obses:
et regnavit in anno centesimo trigesimo septimo regni Graecorum.
12 In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, et suaserunt multis, dicentes:
Eamus, et disponamus testamentum cum Gentibus, quae circa nos sunt:
quia ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala.
13 Et bonus visus est sermo in oculis eorum. 14 Et destinaverunt aliqui de populo,
et abierunt ad regem:
et dedit illis potestatem ut facerent iustitiam Gentium.
15 Et aedificaverunt gymnasium in Ierosolymis secundum leges Nationum:
16 et fecerunt sibi praeputia,
et recesserunt a testamento sancto, et iuncti sunt Nationibus,
et venundati sunt ut facerent malum.
17 Et paratum est regnum in conspectu Antiochi,
et coepit regnare in terra Aegypti ut regnaret super duo regna.
18 Et intravit in Aegyptum in multitudine gravi, in curribus, et elephantis, et equitibus, et copiosa navium multitudine:
19 et constituit bellum adversus Ptolemaeum regem Aegypti,
et veritus est Ptolemaeus a facie eius, et fugit,
et ceciderunt vulnerati multi.
20 Et comprehendit civitates munitas in Terra Aegypti:
et accepit spolia Terrae Aegypti.
21 Et convertit Antiochus, postquam percussit Aegyptum in centesimo et quadragesimo tertio anno:
et ascendit ad Israel, 22 et ascendit Ierosolymam in multitudine gravi.
23 Et intravit in sanctificationem cum superbia,
et accepit altare aureum, et candelabrum luminis, et universa vasa eius,
et mensam propositionis, et libatoria,
et phialas, et mortariola aurea, et velum, et coronas, et ornamentum aureum, quod in facie templi erat:
et comminuit omnia. 24 Et accepit argentum, et aurum, et vasa concupiscibilia:
et accepit thesauros occultos, quos invenit:
et sublatis omnibus abiit in terram suam.
25 Et fecit caedem hominum, et locutus est in superbia magna.
26 Et factus est planctus magnus in Israel, et in omni loco eorum:
27 et ingemuerunt principes, et seniores:
virgines, et iuvenes infirmati sunt:
et speciositas mulierum immutata est.
28 Omnis maritus sumpsit lamentum: et quae sedebant in thoro maritali, lugebant:
29 et commota est terra super habitantes in ea,
et universa domus Iacob induit confusionem.
30 Et post duos annos dierum misit rex principem tributorum in civitates Iuda, et venit Ierusalem cum turba magna.
31 Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo: et crediderunt ei.
32 Et irruit super civitatem repente, et percussit eam plaga magna,
et perdidit populum multum ex Israel.

I. 2. omnium obtinuit   4. virtut. et exerc.] ʼexercituᵘm ʼvirtutem   6. moritur   10. sibi omnes   16. in nationibus   21. et tertio   22. Hierosolymis   25. in superbia] *om.* in   26. et omni   28. et quae] *om.* et   32 magna] *om.*

33 Et accepit spolia civitatis: et succendit eam igni,
et destruxit domos eius, et muros eius in circuitu:
34 et captivas duxerunt mulieres: et natos, et pecora possederunt.
35 Et aedificaverunt civitatem David muro magno, et firmo, et turribus firmis, et facta est illis in arcem:
36 et posuerunt illic gentem peccatricem
viros iniquos, et convaluerunt in ea.
et posuerunt arma, et escas, et congregaverunt spolia Ierusalem:
37 et reposuerunt illic: et facti sunt in laqueum magnum.
38 Et factum est hoc ad insidias sanctificationi, et in diabolum malum in Israel:
39 et effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis,
et contaminaverunt sanctificationem.
40 Et fugerunt habitatores Ierusalem propter eos, et facta est habitatio exterorum, et facta est extera semini suo,
et nati eius reliquerunt eam.
41 Sanctificatio eius desolata est sicut solitudo,
dies festi eius conversi sunt in luctum,
sabbata eius in opprobrium, honores eius in nihilum.
42 Secundum gloriam eius multiplicata est ignominia eius:
et sublimitas eius conversa est in luctum.
I. 43 Et scripsit rex Antiochus omni regno suo ut esset omnis populus, unus:
et relinqueret unusquisque legem suam.
44 Et consenserunt omnes Gentes secundum verbum regis Antiochi:
45 et multi ex Israel consenserunt servituti eius, et sacrificaverunt idolis,
et coinquinaverunt sabbatum.
46 Et misit rex libros per manus nunciorum in Ierusalem,
et in omnes civitates Iuda: ut sequerentur leges Gentium terrae,
47 et prohiberent holocausta, et sacrificia, et placationes fieri in templo Dei,
48 et prohiberent celebrari sabbatum, et dies solemnes:
49 et iussit coinquinari sancta, et sanctum populum Israel.
50 Et iussit aedificari aras, et templa, et idola,
et immolari carnes suillas,
et pecora communia, 51 et relinquere filios suos incircumcisos,
et coinquinari animas eorum in omnibus immundis, et abominationibus,
ita ut obliviscerentur legem, et immutarent omnes iustificationes Dei.
52 Et quicumque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur.
53 Secundum omnia verba haec scripsit omni regno suo:
et praeposuit principes populo, qui haec fieri cogerent.
54 Et iusserunt civitatibus Iuda sacrificare.
55 Et congregati sunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini:
et fecerunt mala super terram:
56 et effugaverunt populum Israel in abditis, et in absconditis fugitivorum locis.
57 Die quintadecima mensis Casleu, II
quinto et quadragesimo et centesimo anno
aedificavit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei,
et per universas civitates Iuda in circuitu aedificaverunt aras:
58 et ante ianuas domorum, et in plateis incendebant thura, et sacrificabant:
59 et libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos:
60 et apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini,
et quicumque observabat legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum.
61 In virtute sua faciebant haec populo Israel, qui inveniebatur in omni mense et mense in civitatibus.
62 Et quinta et vigesima die mensis sacrificabant super aram, quae erat contra altare.
63 Et mulieres, quae circumcidebant filios suos, trucidabantur secundum iussum regis Antiochi,
64 et suspendebant pueros a cervicibus per universas domos eorum:
et eos, qui circumciderant illos, trucidabant.
65 Et multi de populo Israel definierunt apud se, ut non manducarent immunda:
et elegerunt magis mori, quam cibis coinquinari immundis:
66 et noluerunt infringere legem Dei sanctam, et trucidati sunt:
67 et facta est ira magna super populum valde.

CAPUT II.

1 In diebus illis surrexit Mathathias filius Ioannis, filii Simeonis, sacerdos ex filiis Ioarib ab Ierusalem, III.
et consedit in monte Modin:
2 et habebat filios quinque,
Ioannem, qui cognominabatur Gaddis:
3 et Simeonem, qui cognominabatur Thasi:
4 et Iudam, qui vocabatur Machabaeus:
5 et Eleazarum, qui cognominabatur Abaron:
et Ionathan, qui cognominabatur Apphus.
6 Hi viderunt mala, quae fiebant in populo Iuda, et in Ierusalem.

I. 36. peccatricem] peccatorum 38. sanctificationis 43. relinquerunt 45. servituti eius] ei 46. rex Antiochus . . . Iudae . . . legem 49. iussit] *om.* 52. moreretur 54. Iudae 56. et absc. 57. et centesimo] *om.* . . . Iudae 61. *faciebat . . . inveniebantur . . . et mense] *om.* 62. et quae erat 64. domus . . . circumciderunt eos

II. 1. In illis diebus surr. Matthathias . . . Ioarib] Ioarim 2. Iohanan 3. Simeon 4. Iudas 5. Eleazarus . . . Ionathas

7 Et dixit Mathathias:
Vae mihi, ut quid natus sum videre contritionem populi mei, et contritionem civitatis sanctae,
et sedere illic, cum datur in manibus inimicorum?
8 Sancta in manu extraneorum facta sunt:
templum eius sicut homo ignobilis.
9 Vasa gloriae eius captiva abducta sunt:
trucidati sunt senes eius in plateis,
et iuvenes eius ceciderunt in gladio inimicorum.
10 Quae gens non hereditavit regnum eius,
et non obtinuit spolia eius?
11 Omnis compositio eius ablata est.
Quae erat libera, facta est ancilla.
12 Et ecce sancta nostra, et pulchritudo nostra, et claritas nostra desolata est,
et coinquinaverunt ea Gentes.
13 Quo ergo nobis adhuc vivere?
14 Et scidit vestimenta sua Mathathias, et filii eius:
et operuerunt se ciliciis, et planxerunt valde.
III. 15 Et venerunt illuc qui missi erant a rege Antiocho,
ut cogerent eos, qui confugerant in civitatem Modin,
immolare, et accendere thura, et a lege Dei discedere.
16 Et multi de populo Israel consentientes accesserunt ad eos:
sed Mathathias, et filii eius constanter steterunt.
17 Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathiae:
Princeps et clarissimus, et magnus es in hac civitate,
et ornatus filiis, et fratribus.
18 Ergo accede prior, et fac iussum regis, sicut fecerunt omnes Gentes,
et viri Iuda, et qui remanserunt in Ierusalem:
et eris tu, et filii tui inter amicos regis,
et amplificatus auro, et argento, et muneribus multis.
19 Et respondit Mathathias, et dixit magna voce:
Et si omnes Gentes regi Antiocho obediunt,
ut discedat unusquisque a servitute legis patrum suorum, et consentiat mandatis eius:
20 ego et filii mei, et fratres mei obediemus legi patrum nostrorum.
21 Propitius sit nobis Deus:
non est nobis utile relinquere legem, et iustitias Dei:
22 non audiemus verba regis Antiochi,
nec sacrificabimus transgredientes legis nostrae mandata, ut eamus altera via.

23 Et ut cessavit loqui verba haec,
accessit quidam Iudaeus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modin, secundum iussum regis:
24 et vidit Mathathias, et doluit, et contremuerunt renes eius,
et accensus est furor eius secundum iudicium legis,
et insiliens trucidavit eum super aram:
25 sed et virum, quem rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore, et aram destruxit,
26 et zelatus est legem, sicut fecit Phinees Zamri filio Salomi.
27 Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens:
Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.
28 Et fugit ipse, et filii eius in montes,
et reliquerunt quaecumque habebant in civitate.
29 Tunc descenderunt multi quaerentes iudicium, et iustitiam, in desertum: V.
[30] et sederunt ibi
ipsi, et filii eorum, et mulieres eorum, et pecora eorum:
quoniam inundaverunt super eos mala.
31 Et renunciatum est viris regis, et exercitui, qui erat in Ierusalem civitate David
quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis in loca occulta in deserto,
et abiissent post illos multi.
[32] Et statim perrexerunt ad eos,
et constituerunt adversus eos praelium in die sabbatorum,
33 et dixerunt ad eos: Resistitis et nunc adhuc?
exite, et facite secundum verbum regis Antiochi, et vivetis.
34 Et dixerunt: Non exibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum.
35 Et concitaverunt adversus eos praelium.
36 Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca occulta,
37 dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra:
et testes erunt super nos caelum, et terra, quod iniuste perditis nos.
38 Et intulerunt illis bellum sabbatis:
et mortui sunt ipsi, et uxores eorum,
et filii eorum, et pecora eorum usque ad mille animas hominum.
39 Et cognovit Mathathias, et amici eius, et luctum habuerunt super eos valde.
40 Et dixit vir proximo suo: VI.
Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt,

II. 7. Matthathias (*item vv.* 14. 16. *etc.*) 8. et sancta 9. senes] iuvenes . . . in gladio] *om.* in 12. ea] eam 14. Ma. et filii eius vestimenta sua 15. in civitate . . . thura] *om.* 19. legis] *om.* . . . consentiunt 22. audivimus . . . sacrificavimus . . . alteram viam 24. accens. est] ascendit 25. miserat rex Ant. . . . immolari 26. Finees Zambri filii Salom 27. in civitate] *om.* 30. et sederunt] ut sederent . . . ipsi] ipse . . . inundav.] induraverunt 31. abissent 33. Antiochi] *om.* 36. nec lapidem mis. in eos] *om.* 38. illis] eis

et non pugnaverimus adversus gentes pro animabus nostris, et iustificationibus nostris: nunc citius disperdent nos a terra.
41 Et cogitaverunt in die illa, dicentes:
Omnis homo, quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum,
pugnemus adversus eum: et non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis.
42 Tunc congregata est ad eos synagoga Assidaeorum fortis viribus ex Israel,
omnis voluntarius in lege:
43 et omnes, qui fugiebant a malis, additi sunt ad eos,
et facti sunt illis ad firmamentum.
44 Et collegerunt exercitum,
et percusserunt peccatores in ira sua,
et viros iniquos in indignatione sua:
et ceteri fugerunt ad nationes, ut evaderent.
45 Et circuivit Mathathias, et amici eius, et destruxerunt aras:
46 et circumciderunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israel:
et in fortitudine.
47 Et persecuti sunt filios superbiae,
et prosperatum est opus in manibus eorum:
48 et obtinuerunt legem de manibus gentium, et de manibus regum:
et non dederunt cornu peccatori.
49 Et appropinquaverunt dies Mathathiae moriendi,
et dixit filiis suis:
VII. Nunc confortata est superbia, et castigatio, et tempus eversionis, et ira indignationis:
50 nunc ergo, o filii, aemulatores estote legis,
et date animas vestras pro testamento patrum vestrorum,
51 et mementote operum patrum, quae fecerunt in generationibus suis:
et accipietis gloriam magnam, et nomen aeternum.
52 Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, et reputatum est ei ad iustitiam?
53 Ioseph in tempore angustiae suae custodivit mandatum,
et factus est dominus Aegypti.
54 Phinees pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii aeterni.
55 Iesus dum implevit verbum, factus est dux in Israel.
56 Caleb, dum testificatur in ecclesia, accepit hereditatem.
57 David in sua misericordia consecutus est sedem regni in saecula.
58 Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in caelum.
59 Ananias et Azarias et Misael credentes, liberati sunt de flamma.
60 Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum.
61 Et ita cogitate per generationem, et generationem:
quia omnes qui sperant in eum, non infirmantur.
62 Et a verbis viri peccatoris ne timueritis:
quia gloria eius stercus, et vermis est:
63 hodie extollitur, et cras non invenietur:
quia conversus est in terram suam, et cogitatio eius periit.
64 Vos ergo filii confortamini, et viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriosi eritis.
65 Et ecce Simon frater vester,
scio quod vir consilii est: ipsum audite semper, et ipse erit vobis pater.
66 Et Iudas Machabaeus fortis viribus a iuventute sua,
sit vobis princeps militiae,
et ipse aget bellum populi.
67 Et adducetis ad vos omnes factores legis:
et vindicate vindictam populi vestri.
68 Retribuite retributionem Gentibus,
et intendite in praeceptum legis.
69 Et benedixit eos, et appositus est ad patres suos.
70 Et defunctus est anno centesimo et quadragesimo sexto:
et sepultus est a filiis suis in sepulchris patrum suorum in Modin,
et planxerunt eum omnis Israel planctu magno.

CAPUT III.

1 Et surrexit Iudas, qui vocabatur Machabaeus filius eius pro eo: VIII.
2 et adiuvabant eum omnes fratres eius:
et universi, qui se coniunxerant patri eius.
et praeliabantur praelium Israel cum laetitia.
3 Et dilatavit gloriam populo suo,
et induit se loricam sicut gigas,
et succinxit se arma bellica sua in praeliis, et protegebat castra gladio suo.
4 Similis factus est leoni in operibus suis,
et sicut catulus leonis rugiens in venatione.
5 Et persecutus est iniquos perscrutans eos:
et qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis:
6 et repulsi sunt inimici eius prae timore eius,
et omnes operarii iniquitatis conturbati sunt:
et directa est salus in manu eius.
7 Et exacerbabat reges multos,
et laetificabat Iacob in operibus suis,
et in saeculum memoria eius in benedictione.

II. 40. *om.* nunc . . . citius disperdet 41. in illa die 42. Asidaeorum 46. et in fort.] *om.* et 47. in manus 50. vestrorum] *om.* 55. impleret . . in] *om.* 58. Helias 59. An. Az. Misahel 60. Danihel 62. non timueritis 63. periet 65. Simeon . . . vobis erit 66. Macchabeus (*sic et postea*) 67. et vos adducetis . . . vindicta 70. centensimo et quadragensimo et sexto anno

III. 3. gigans 5. *om.* eos *ante* succendit 6. inimici eius] *om.* eius

8 Et perambulavit civitates Iuda, et perdidit impios ex eis,
et avertit iram ab Israel.
9 Et nominatus est usque ad novissimum terrae,
et congregavit pereuntes.
IX. 10 Et congregavit Appollonius Gentes, et a Samaria virtutem multam et magnam ad bellandum contra Israel.
11 Et cognovit Iudas, et exiit obviam illi:
et percussit, et occidit illum: et ceciderunt vulnerati multi,
et reliqui fugerunt.
12 Et accepit spolia eorum:
et gladium Apollonii abstulit Iudas,
et erat pugnans in eo omnibus diebus.
13 Et audivit Seron princeps exercitus Syriae, quod congregavit Iudas congregationem fidelium,
et ecclesiam secum,
14 et ait: Faciam mihi nomen, et glorificabor in regno, et debellabo Iudam,
et eos, qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis.
15 Et praeparavit se: et ascenderunt cum eo castra impiorum fortes auxiliarii
ut facerent vindictam in filios Israel.
16 Et appropinquaverunt usque ad Bethoron:
et exivit Iudas obviam illi cum paucis.
17 Ut autem viderunt exercitum venientem sibi obviam, dixerunt Iudae:
Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, et tam fortem,
et nos fatigati sumus ieiunio hodie?
18 Et ait Iudas: Facile est concludi multos in manus paucorum:
et non est differentia in conspectu Dei caeli liberare in multis, et in paucis:
19 quoniam non in multitudine exercitus victoria belli,
sed de caelo fortitudo est.
20 Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci, et superbia
ut disperdant nos, et uxores nostras, et filios nostros, et ut spolient nos:
21 nos vero pugnabimus pro animabus nostris, et legibus nostris:
22 et ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram:
vos autem ne timueritis eos.
23 Ut cessavit autem loqui, insiluit in eos subito:
et contritus est Seron, et exercitus eius in conspectu ipsius:
24 et persecutus est eum in descensu Bethoron usque in campum,
et ceciderunt ex eis octingenti viri,
reliqui autem fugerunt in terram Philisthiim.
25 Et cecidit timor Iudae, ac fratrum eius,
et formido super omnes gentes in circuitu eorum.
26 Et pervenit ad regem nomen eius,
et de praeliis Iudae narrabant omnes gentes.
27 Ut audivit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo: X.
et misit, et congregavit exercitum universi regni sui, castra fortia valde:
28 et aperuit aerarium suum,
et dedit stipendia exercitui in annum:
et mandavit illis ut essent parati ad omnia.
29 Et vidit quod defecit pecunia de thesauris suis,
et tributa regionis modica propter dissensionem, et plagam, quam fecit in terra, ut tolleret legitima, quae erant a primis diebus:
30 et timuit ne non haberet ut semel et bis, in sumptus
et donaria, quae dederat ante larga manu:
et abundaverat super reges, qui ante eum fuerant.
31 Et consternatus erat animo valde,
et cogitavit ire in Persidem, et accipere tributa regionum,
et congregare argentum multum.
32 Et reliquit Lysiam hominem nobilem de genere regali,
super negotia regia, a flumine Euphrate usque ad flumen Aegypti:
33 et ut nutriret Antiochum filium suum, donec rediret.
34 Et tradidit ei medium exercitum, et elephantos:
et mandavit ei de omnibus, quae volebat,
et de inhabitantibus Iudaeam, et Ierusalem:
35 et ut mitteret ad eos exercitum ad conterendam et extirpandam virtutem Israel,
et reliquias Ierusalem,
et auferendam memoriam eorum de loco:
36 et ut constitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorum,
et sorte distribueret terram eorum.
37 Et rex assumpsit partem exercitus residui,
et exivit ab Antiochia civitate regni sui
anno centesimo et quadragesimo septimo:
et transfretavit Euphraten flumen,
et perambulabat superiores regiones.
38 Et elegit Lysias Ptolemaeum filium Dorymini, et Nicanorem, et Gorgiam,
viros potentes ex amicis regis:
39 et misit cum eis quadraginta millia virorum, et septem millia equitum
ut venirent in terram Iuda,
et disperderent eam secundum verbum regis.

III. 11. reliqui qui fugerant 13. et ecclesiam fidelium 16. ad] *om.* 17. ut viderunt autem . . . contra] ad . . . et tam fortem] *om.* et 19. quoniam] quia 21. pugnavimus 22. et vos autem 23. loquens 24. et persequebatur . . . Philisthim 26. gentes] *om.* 27. rex] *om.* 29. suis] *om.* . . . in terram 30. ut semel] et semel . . . donaria] donativa 31. Et consternatus] *om.* Et 32. Eufrate 35. et mitteret eos (*sic*) . . . auferenda memoria de loco 37. et septimo . . . Eufraten 38. Dorimini

40 Et processerunt cum universa virtute sua, et venerunt, et applicuerunt Emmaum in terra campestri.
41 Et audierunt mercatores regionum nomen eorum:
et acceperunt argentum, et aurum multum valde, et pueros:
et venerunt in castra ut acciperent filios Israel in servos,
et additi sunt ad eos exercitus Syriae, et terrae alienigenarum.
42 Et vidit Iudas, et fratres eius, quia multiplicata sunt mala,
et exercitus applicabant ad fines eorum:
et cognoverunt verba regis,
quae mandavit populo facere in interitum, et consummationem:
43 et dixerunt unusquisque ad proximum suum:
Erigamus deiectionem populi nostri,
et pugnemus pro populo nostro, et sanctis nostris.
44 Et congregatus est conventus ut essent parati in praelium:
et ut orarent, et peterent misericordiam, et miserationes.
45 Et Ierusalem non habitabatur,
sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur et egrederetur de natis eius:
et sanctum conculcabatur: et filii alienigenarum erant in arce,
ibi erat habitatio Gentium: et ablata est voluptas a Iacob, et defecit ibi tibia, et cithara.
46 Et congregati sunt, et venerunt in Maspha contra Ierusalem:
quia locus orationis erat in Maspha ante in Israel.
47 Et ieiunaverunt illa die, et induerunt se ciliciis, et cinerem imposuerunt capiti suo:
et disciderunt vestimenta sua:
48 et expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulacrorum suorum:
49 et attulerunt ornamenta sacerdotalia,
et primitias, et decimas:
et suscitaverunt Nazaraeos, qui impleverant dies:
50 et clamaverunt voce magna in caelum, dicentes:
Quid faciemus istis, et quo eos ducemus?
51 Et sancta tua conculcata sunt et contaminata sunt, et sacerdotes tui facti sunt in luctum, et in humilitatem.
52 Et ecce Nationes convenerunt adversum nos ut nos disperdant:
tu scis quae cogitant in nos.
53 Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum,
nisi tu Deus adiuves nos?
54 Et tubis exclamaverunt voce magna.
55 Et post haec constituit Iudas duces populi, tribunos, et centuriones, et pentacontarchos, et decuriones.
56 Et dixit his, qui aedificabant domos,
et sponsabant uxores, et plantabant vineas,
et formidolosis, ut redirent unusquisque in domum suam secundum legem.
57 Et moverunt castra, et collocaverunt ad Austrum Emmaum.
58 Et ait Iudas: Accingimini, et estote filii potentes,
et estote parati in mane, ut pugnetis adversus Nationes has, quae convenerunt adversus nos disperdere nos, et sancta nostra:
59 quoniam melius est nos mori in bello,
quam videre mala gentis nostrae, et sanctorum.
60 Sicut autem fuerit voluntas in caelo, sic fiat.

CAPUT IV.

1 Et assumpsit Gorgias quinque millia virorum, et mille equites electos:
et moverunt castra nocte,
2 ut applicarent ad castra Iudaeorum, et percuterent eos subito:
et filii, qui erant ex arce, erant illis duces.
3 Et audivit Iudas, et surrexit ipse, et potentes
percutere virtutem exercituum regis, qui erant in Emmaum.
4 Adhuc enim dispersus erat exercitus a castris.
5 Et venit Gorgias in castra Iudae noctu, et neminem invenit,
et quaerebat eos in montibus: quoniam dixit: Fugiunt hi a nobis.
6 Et cum dies factus esset, apparuit Iudas in campo cum tribus millibus virorum tantum:
qui tegumenta et gladios non habebant:
7 et viderunt castra Gentium valida,
et loricatos, et equitatus in circuitu eorum, et hi docti ad praelium.
8 Et ait Iudas viris, qui secum erant:
Ne timueritis multitudinem eorum,
et impetum eorum ne formidetis.
9 Mementote qualiter salvi facti sunt patres nostri in mari rubro, cum sequeretur eos Pharao cum exercitu multo.
10 Et nunc clamemus in caelum: et miserebitur nostri Dominus, et memor erit testamenti patrum nostrorum,
et conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie:

III. 40. processerunt ut irent . . . Ammaum 42. adplicabat . . . in interitum] *om.* in 45. ab Iacob 46. Maspha] Massefath . . . in Isr.] Israhel 47. in illa die . . . et cinere in capite suo . . . et disciderunt] et destituerunt 48. librum 49. Nazareos 51. facti sunt] *om.* . . . in luctu et humilitate 53. ante facies . . . Deus] *om.* 55. haec] hoc . . . pentacont.] pentecontareos 57. Ammaum 58. adversus nos] *om.*

IV. 2. illis] illi 3. qui] quae . . . Ammaum 7. equitatos . . . ad praelium] proelium 9. multo] suo 10. Dominus et memor erit] et

11 et scient omnes gentes quia est qui redimat, et liberet Israel.
12 Et elevaverunt alienigenae oculos suos,
et viderunt eos venientes ex adverso.
13 Et exierunt de castris in praelium,
et tuba cecinerunt hi, qui erant cum Iuda:
14 et congressi sunt: et contritae sunt Gentes, et fugerunt in campum.
15 Novissimi autem omnes ceciderunt in gladio,
et persecuti sunt eos usque Gezeron, et usque in campos Idumaeae, et Azoti, et Iamniae:
et ceciderunt ex illis usque ad tria millia virorum.
16 Et reversus est Iudas, et exercitus eius, sequens eum.
17 Dixitque ad populum: Non concupiscatis spolia: quia bellum contra nos est,
18 et Gorgias et exercitus eius prope nos in monte:
sed state nunc contra inimicos nostros, et expugnate eos,
et sumetis postea spolia securi.
19 Et adhuc loquente Iuda haec, ecce apparuit pars quaedam prospiciens de monte.
20 Et vidit Gorgias quod in fugam conversi sunt sui, et succenderunt castra:
fumus enim, qui videbatur, declarabat quod factum est.
21 Quibus illi conspectis timuerunt valde, aspicientes simul et Iudam, et exercitum in campo paratum ad praelium.
22 Et fugerunt omnes in campum alienigenarum:
23 et Iudas reversus est ad spolia castrorum,
et acceperunt aurum multum, et argentum,
et hyacinthum, et purpuram marinam, et opes magnas.
24 Et conversi, hymnum canebant, et benedicebant Deum in caelum,
quoniam bonus est, quoniam in saeculum misericordia eius.
25 Et facta est salus magna in Israel in die illa.
26 Quicumque autem alienigenarum evaserunt, venerunt, et nunciaverunt Lysiae universa, quae acciderant.
27 Quibus ille auditis consternatus animo deficiebat: quod non qualia voluit, talia contigerunt in Israel,
et qualia mandavit rex.
XI. 28 Et sequenti anno congregavit Lysias virorum electorum sexaginta millia, et equitum quinque millia,
ut debellaret eos. 29 Et venerunt in Iudaeam,
et castra posuerunt in Bethoron,
et occurrit illis Iudas cum decem millibus viris.
30 Et viderunt exercitum fortem, et oravit, et dixit:
Benedictus es salvator Israel, qui contrivisti impetum potentis in manu servi tui David,
et tradidisti castra alienigenarum in manu Ionathae filii Saul, et armigeri eius.
31 Conclude exercitum istum in manu populi tui Israel,
et confundantur in exercitu suo, et equitibus.
32 Da illis formidinem, et tabefac audaciam virtutis eorum,
et commoveantur contritione sua.
33 Deiice illos gladio diligentium te:
et collaudent te omnes, qui noverunt nomen tuum in hymnis.
34 Et commiserunt praelium: et ceciderunt de exercitu Lysiae quinque millia virorum.
35 Videns autem Lysias fugam suorum,
et Iudaeorum audaciam, et quod parati sunt aut vivere, aut mori fortiter, abiit Antiochiam,
et elegit milites, ut multiplicati rursus venirent in Iudaeam.
36 Dixit autem Iudas, et fratres eius:
Ecce contriti sunt inimici nostri:
ascendamus nunc mundare sancta, et renovare.
37 Et congregatus est omnis exercitus, et ascenderunt in montem Sion.
38 Et viderunt sanctificationem desertam, et altare profanatum, et portas exustas,
et in atriis virgulta nata sicut in saltu, vel in montibus, et pastophoria diruta.
39 Et sciderunt vestimenta sua, et planxerunt planctu magno,
et imposuerunt cinerem super caput suum.
40 Et ceciderunt in faciem super terram,
et exclamaverunt tubis signorum, et clamaverunt in caelum.
41 Tunc ordinavit Iudas viros ut pugnarent adversus eos, qui erant in arce, donec emundarent sancta. XII.
42 Et elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei: 43 et mundaverunt sancta,
et tulerunt lapides contaminationis in locum immundum.
44 Et cogitavit de altari holocaustorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret.
45 Et incidit illis consilium bonum ut destruerent illud: ne forte illis esset in opprobrium, quia contaminaverunt illud Gentes, et demoliti sunt illud.

IV. 13. erant] fuerant 14. congressae . . . campum⌈ *Quat.* XCV. *Fol.* 757. 15. omnes] *om.* . . . Gesoron . . . usque ad tria] *om.* usque 18. in monte prope nos . . . *om.* nunc . . . et post hoc sumetis spolia . . . *om.* securi 19. ecce] *om.* 20. *om.* Gorgias . . . sui et succender.] et succensa sunt 22. in campo 24. *om.* Deum . . . bonum 25. in illa die 27. auditis ille consternatus est . . . contigerunt 28. Lysias] *om.* . . . electorum virorum . . . ut] qui 29. illis] illi 30. conteruisti . . . in manus 32. audaciam] audacia 33. illos] eos 34. praelium] *om.* 35. suorum fugam . . . multiplicatus rurs. veniret 38. nata] *suppl. in mg.* . . . pastoforia 39. Et sciderunt] *om.* et . . . super cap. suum] *om.* 44. altare 45. illis] illi . . . illud] illum . . . esset illis

46 Et reposuerunt lapides in monte domus in loco apto,
quoadusque veniret propheta, et responderet de eis.
47 Et acceperunt lapides integros secundum legem,
et aedificaverunt altare novum secundum illud, quod fuit prius:
48 et aedificaverunt sancta, et quae intra domum erant intrinsecus: et aedem, et atria sanctificaverunt.
49 Et fecerunt vasa sancta nova,
et intulerunt candelabrum, et altare incensorum, et mensam in templum.
50 Et incensum posuerunt super altare,
et accenderunt lucernas, quae super candelabrum erant, et lucebant in templo.
51 Et posuerunt super mensam panes, et appenderunt vela,
et consummaverunt omnia opera, quae fecerant.
52 Et ante matutinum surrexerunt
quinta et vigesima die mensis noni (hic est mensis Casleu)
centesimi quadragesimi octavi anni:
53 et obtulerunt sacrificium secundum legem super altare holocaustorum novum,
quod fecerunt.
54 Secundum tempus et secundum diem, in qua contaminaverunt illud gentes,
in ipsa renovatum est in canticis, et citharis, et cinyris, et in cymbalis.
55 Et cecidit omnis populus in faciem, et adoraverunt,
et benedixerunt in caelum eum, qui prosperavit eis.
56 Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo,
et obtulerunt holocausta cum laetitia, et sacrificium salutaris, et laudis.
57 Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, et scutulis:
et dedicaverunt portas, et pastophoria,
et imposuerunt eis ianuas.
58 Et facta est laetitia in populo magna valde,
et aversum est opprobrium Gentium.
59 Et statuit Iudas, et fratres eius, et universa ecclesia Israel
ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo
a quinta et vigesima die mensis Casleu, cum laetitia et gaudio.
60 Et aedificaverunt in tempore illo montem Sion,
et per circuitum muros altos, et turres firmas,
nequando venirent Gentes, et conculcarent eum sicut antea fecerunt.
61 Et collocavit illic exercitum, ut servarent eum,
et munivit eum ad custodiendam Bethsuram,
ut haberet populus munitionem contra faciem Idumaeae.

CAPUT V.

1 Et factum est, ut audierunt Gentes in circuitu quia aedificatum est altare, et sanctuarium sicut prius, XIII
iratae sunt valde:
2 et cogitabant tollere genus Iacob, qui erant inter eos,
et coeperunt occidere de populo, et persequi.
3 Et debellabat Iudas filios Esau in Idumaea,
et eos, qui erant in Acrabathane:
quia circumsedebant Israelitas,
et percussit eos plaga magna.
4 Et recordatus est malitiam filiorum Bean,
qui erant populo in laqueum, et in scandalum, insidiantes ei in via.
5 Et conclusi sunt ab eo in turribus,
et applicuit ad eos, et anathematizavit eos,
et incendit turres eorum igni cum omnibus, qui in eis erant.
6 Et transivit ad filios Ammon, et invenit manum fortem, et populum copiosum,
et Timotheum ducem ipsorum:
7 et commisit cum eis praelia multa,
et contriti sunt in conspectu eorum, et percussit eos:
8 et cepit Gazer civitatem, et filias eius,
et reversus est in Iudaeam.
9 Et congregatae sunt gentes, quae sunt in Galaad adversus Israelitas, qui erant in finibus eorum ut tollerent eos:
et fugerunt in Datheman munitionem,
10 et miserunt litteras ad Iudam, et fratres eius, dicentes:
Congregatae sunt adversum nos gentes per circuitum, ut nos auferant:
11 et parant venire, et occupare munitionem, in quam confugimus: et Timotheus est dux exercitus eorum.
12 Nunc ergo veni, et eripe nos de manibus eorum,
quia cecidit multitudo de nobis.
13 Et omnes fratres nostri, qui erant in locis Tubin, interfecti sunt:
et captivas duxerunt uxores eorum, et natos, et spolia, et peremerunt illic fere mille viros.
14 Et adhuc epistolae legebantur,
et ecce alii nuncii venerunt de Galilaea
conscissis tunicis, nunciantes secundum verba haec:
15 dicentes

IV. 48. erant] *om.* 52. die] *om.* . . . est] *om.* 54. in ipsa] et ipsa . . . et cymb. 55. in faciem] *om.* . . . eum qui] et qui 56. et sacrif. salutaris et] et salutaria 57. pastoforia 59. die] *om.* 60. eum] eam 61. eum] eam *bis* . . . ut haberet] et haberet

V. 1. sanctuarium] sancta . . . et iratae 3. Acrabattene 4. ei] *om.* 8. Iazer 10. auferant nos 11. in quam] in qua 12. et eripe] *om.* et 13. Tubin] ubi . . . abduxerunt

convenisse adversum se a Ptolemaida, et Tyro, et Sidone: et repleta est omnis Galilaea alienigenis, ut nos consumant.
16 Ut audivit autem Iudas, et populus, sermones istos, convenit ecclesia magna
cogitare quid facerent fratribus suis, qui in tribulatione erant, et expugnabantur ab eis.
XIV. 17 Dixitque Iudas Simoni fratri suo:
Elige tibi viros, et vade, et libera fratres tuos in Galilaea:
ego autem, et frater meus Ionathas ibimus in Galaaditim.
18 Et reliquit Iosephum filium Zachariae,
et Azariam duces populi cum residuo exercitu in Iudaea ad custodiam:
19 et praecepit illis, dicens: Praeestote populo huic:
et nolite bellum committere adversum gentes, donec revertamur.
20 Et partiti sunt Simoni viri tria millia, ut iret in Galilaeam:
Iudae autem octo millia in Galaaditim.
21 Et abiit Simon in Galilaeam,
et commisit praelia multa cum gentibus:
et contritae sunt gentes a facie eius,
et persecutus est eos usque ad portam
22 Ptolemaidis:
et ceciderunt de gentibus fere tria millia virorum, et accepit spolia eorum,
23 et assumpsit eos, qui erant in Galilaea, et in Arbatis cum uxoribus, et natis, et omnibus, quae erant illis,
et adduxit in Iudaeam cum laetitia magna.
XV. 24 Et Iudas Machabaeus, et Ionathas frater eius transierunt Iordanem,
et abierunt viam trium dierum per desertum.
25 Et occurrerunt eis Nabuthaei,
et susceperunt eos pacifice,
et narraverunt eis omnia, quae acciderant fratribus eorum in Galaaditide,
26 et quia multi ex eis comprehensi sunt in Barasa, et Bosor, et in Alimis, et in Casphor, et Mageth, et Carnaim:
hae omnes civitates munitae, et magnae.
27 Sed in ceteris civitatibus Galaaditidis tenentur comprehensi,
et in crastinum constituerunt admovere exercitum civitatibus his,
et comprehendere, et tollere eos in una die.
28 Et convertit Iudas, et exercitus eius,
viam in desertum Bosor repente,
et occupavit civitatem: et occidit omnem masculum in ore gladii,
et accepit omnia spolia eorum, et succendit eam igni.
29 Et surrexerunt inde nocte, et ibant usque ad munitionem.
30 Et factum est diluculo, cum elevassent oculos suos,
ecce populus multus, cuius non erat numerus, portantes scalas, et machinas
ut comprehenderent munitionem, et expugnarent eos.
31 Et vidit Iudas quia coepit bellum, et clamor belli ascendit ad caelum sicut tuba,
et clamor magnus de civitate:
32 et dixit exercitui suo:
Pugnate hodie pro fratribus vestris.
33 Et venit tribus ordinibus post eos,
et exclamaverunt tubis,
et clamaverunt in oratione.
34 Et cognoverunt castra Timothei quia Machabaeus est,
et refugerunt a facie eius: et percusserunt eos plaga magna.
et ceciderunt ex eis in die illa fere octo millia virorum.
35 Et divertit Iudas in Maspha, et expugnavit, et cepit eam: et occidit omnem masculum eius,
et sumpsit spolia eius, et succendit eam igni.
36 Inde perrexit, et cepit Casbon, et Mageth, et Bosor, et reliquas civitates Galaaditidis.
37 Post haec autem verba congregavit Timotheus exercitum alium,
et castra posuit contra Raphon trans torrentem.
38 Et misit Iudas speculari exercitum:
et renunciaverunt ei, dicentes:
Quia convenerunt ad eum omnes gentes, quae in circuitu nostro sunt, exercitus multus nimis:
39 et Arabas conduxerunt in auxilium sibi,
et castra posuerunt trans torrentem, parati ad te venire in praelium.
Et abiit Iudas obviam illis.
40 Et ait Timotheus principibus exercitus sui:
Cum appropinquaverit Iudas, et exercitus eius ad torrentem aquae:
si transierit ad nos prior,
non poterimus sustinere eum: quia potens poterit adversum nos.
41 Si vero timuerit transire, et posuerit castra extra flumen, transfretemus ad eos, et poterimus adversus illum.
42 Ut autem appropinquavit Iudas ad torrentem aquae,
statuit scribas populi secus torrentem,
et mandavit eis, dicens:
Neminem hominum reliqueritis: sed veniant omnes in praelium.

V. 15. ad Ptolomeidam . . . et repleta est omn. Gal. alienigenis] et omni Galilaea alienigenas 17. autem] enim . . . Galaditin 18. Ioseppum f. Zachariae] ad Az. . . . in Iudaeam ad custodiendum 19. illis] illi . . . praeesto 20. partiti] dati . . . Galaditin 21. persecuti sunt 22. Ptolomaidis 23. assumps.] sumsit 24. et fratres . . . viam] via 25. acciderunt . . . eorum] *om.* . . . Galatide (*sic*) 26. Basar . . . Casfor . . . Macet . . . Carnain 27. Galaditidis 30. elevass.] adlevassent . . . Iudas] *suppletur in mg.* 31. ad cael.] in caelum 32. et exercitui dixit 34. 'illa die 'ex eis 36. Maget . . . Galaditidis 37. Raphon] Fon 39. conduxit . . . sibi] *om.* . . . ad te venire] venire ante

43 Et transfretavit ad illos prior, et omnis populus post eum,
et contritae sunt omnes gentes a facie eorum,
et proiecerunt arma sua, et fugerunt ad fanum, quod erat in Carnaim.
44 Et occupavit ipsam civitatem, et fanum succendit igni cum omnibus, qui erant in ipso: et oppressa est Carnaim,
et non potuit sustinere contra faciem Iudae.
45 Et congregavit Iudas universos Israelitas, qui erant in Galaaditide,
a minimo usque ad maximum, et uxores eorum et natos,
et exercitum magnum valde ut venirent in terram Iuda.
46 Et venerunt usque Ephron:
et haec civitas magna in ingressu posita, munita valde,
et non erat declinare ab ea dextera vel sinistra, sed per mediam iter erat.
47 Et incluserunt se qui erant in civitate,
et obstruxerunt portas lapidibus:
et misit ad eos Iudas verbis pacificis,
48 dicens:
Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram:
et nemo vobis nocebit: tantum pedibus transibimus.
Et nolebant eis aperire.
49 Et praecepit Iudas praedicare in castris, ut applicarent unusquisque in quo erat loco.
50 Et applicuerunt se viri virtutis:
et oppugnavit civitatem illam tota die, et tota nocte,
et tradita est civitas in manu eius:
51 et peremerunt omnem masculum in ore gladii, et eradicavit eam, et accepit spolia eius,
et transivit per totam civitatem super interfectos.
52 Et transgressi sunt Iordanem in campo magno, contra faciem Bethsan.
53 Et erat Iudas congregans extremos,
et exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Iuda:
54 et ascenderunt in montem Sion cum laetitia, et gaudio,
et obtulerunt holocausta, quod nemo ex eis cecidisset
donec reverterentur in pace.
XVI. 55 Et in diebus, quibus erat Iudas, et Ionathas in terra Galaad,
et Simon frater eius in Galilaea contra faciem Ptolemaidis,
56 audivit Iosephus Zachariae filius,
et Azarias princeps virtutis, res bene gestas, et praelia quae facta sunt,
57 et dixit: Faciamus et ipsi nobis nomen,
et eamus pugnare adversus gentes, quae in circuitu nostro sunt.
58 Et praecepit his, qui erant in exercitu suo,
et abierunt Iamniam.
59 Et exivit Gorgias de civitate, et viri eius obviam illis in pugnam.
60 Et fugati sunt Iosephus, et Azarias usque in fines Iudaeae:
et ceciderunt illo die de populo Israel ad duo millia viri,
et facta est fuga magna in populo:
61 quia non audierunt Iudam, et fratres eius, existimantes fortiter se facturos.
62 Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israel.
63 Et viri Iuda, magnificati sunt valde in conspectu omnis Israel,
et gentium omnium ubi audiebatur nomen eorum.
64 Et convenerunt ad eos fausta acclamantes.
65 Et exivit Iudas, et fratres eius, et expugnabant filios Esau in terra, quae ad Austrum est,
et percussit Chebron et filias eius: et muros eius, et turres succendit igni in circuitu.
66 Et movit castra ut iret in terram alienigenarum,
et perambulabat Samariam.
67 In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere,
dum sine consilio exeunt in praelium.
68 Et declinavit Iudas in Azotum in terram alienigenarum,
et diruit aras eorum, et sculptilia deorum ipsorum succendit igni:
et cepit spolia civitatum, et reversus est in terram Iuda.

CAPUT VI.

1 Et rex Antiochus perambulabat superiores regiones, XVII.
et audivit esse civitatem Elymaidem in Perside nobilissimam, et copiosam in argento, et auro,
2 templumque in ea locuples valde: et illic velamina aurea, et loricae, et scuta, quae reliquit Alexander Philippi rex Macedo, qui regnavit primus in Graecia.
3 Et venit, et quaerebat capere civitatem, et depredari eam: et non potuit,
quoniam innotuit sermo his, qui erant in civitate:
4 et insurrexerunt in praelium,
et fugit inde, et abiit cum tristitia magna, et reversus est in Babyloniam.

V. 43. ante faciem eorum omnes gentes . . . est in Carnain 44. Carnain 45. Galaditiden . . . exercituum . . . Iudae 46. Ephr.] Ebron 47. erant] erat 49. adplicaret 50. *om.* se . . . tota die et] *om.* 51. transiit 53. extremos] externos . . . venerunt 54. obtulerunt ei 55. Simeon . . . Ptolomaidis 56. Ioseppus Zacch. 57. et eamus] ut eamus 59. illis] illi 60. Ioseppus . . . illo] illa 61. se fortiter 65. igni] *om.* 67. in illa die . . . volunt] vult . . . exiit in proelio 68. in terra . . . diruit] vidit . . . sculptilia] spolia . . . reversus] regressus

VI. 1. Clymaidem 3. civitatem capere et praedare 4. in Bab.] *om.* in

5 Et venit qui nunciaret ei in Perside, quia fugata sunt castra, quae erant in terra Iuda:
6 et quia abiit Lysias cum virtute forti in primis, et fugatus est a facie Iudaeorum,
et invalerunt armis, et viribus, et spoliis multis, quae ceperunt de castris, quae exciderunt:
7 et quia diruerunt abominationem, quam aedificaverat super altare, quod erat in Ierusalem,
et sanctificationem, sicut prius, circumdederunt muris excelsis,
sed et Bethsuram civitatem suam.
8 Et factum est ut audivit rex sermones istos, expavit, et commotus est valde:
et decidit in lectum, et incidit in languorem prae tristitia,
quia non factum est ei sicut cogitabat.
9 Et erat illic per dies multos:
quia renovata est in eo tristitia magna,
et arbitratus est se mori.
10 Et vocavit omnes amicos suos, et dixit illis:
Recessit somnus ab oculis meis, et concidi, et corrui corde prae solicitudine:
11 et dixi in corde meo:
In quantam tribulationem deveni,
et in quos fluctus tristitiae, in qua nunc sum:
qui iucundus eram, et dilectus in potestate mea!
12 Nunc vero reminiscor malorum, quae feci in Ierusalem,
unde et abstuli omnia spolia aurea, et argentea, quae erant in ea,
et misi auferre habitantes Iudaeam sine causa.
13 Cognovi ergo quia propterea invenerunt me mala ista:
et ecce pereo tristitia magna in terra aliena.
14 Et vocavit Philippum, unum de amicis suis,
et praeposuit eum super universum regnum suum: 15 et dedit ei diadema, et stolam suam, et annulum,
ut adduceret Antiochum filium suum, et nutriret eum, et regnaret.
16 Et mortuus est illic Antiochus rex
anno centesimo quadragesimo nono.
17 Et cognovit Lysias, quoniam mortuus est rex,
et constituit regnare Antiochum filium eius, quem nutrivit adolescentem:
et vocavit nomen eius Eupator.
18 Et hi, qui erant in arce, concluserant Israel in circuitu sanctorum:
et quaerebant eis mala semper, et firmamentum Gentium.
19 Et cogitavit Iudas disperdere eos:
et convocavit universum populum, ut obsiderent eos.
20 Et convenerunt simul,
et obsederunt eos anno centesimo quinquagesimo,
et fecerunt balistas, et machinas.
21 Et exierunt quidam ex eis, qui obsidebantur: et adiunxerunt se illis aliqui impii ex Israel,
22 et abierunt ad regem, et dixerunt:
Quousque non facis iudicium, et vindicas fratres nostros?
23 Nos decrevimus servire patri tuo, et ambulare in praeceptis eius, et obsequi edictis eius: 24 et filii populi nostri
propter hoc alienabant se a nobis,
et quicumque inveniebantur ex nobis, interficiebantur,
et hereditates nostrae diripiebantur.
25 Et non ad nos tantum extenderunt manum, sed et in omnes fines nostros.
26 Et ecce applicuerunt hodie ad arcem Ierusalem occupare eam,
et munitionem Bethsuram munierunt:
27 et nisi praeveneris eos velocius, maiora, quam haec, facient, et non poteris obtinere eos.
28 Et iratus est rex, ut haec audivit: et XVIII.
convocavit omnes amicos suos, et principes exercitus sui,
et eos, qui super equites erant.
29 Sed et de regnis aliis, et de insulis maritimis venerunt ad eum exercitus conductitii.
30 Et erat numerus exercitus eius, centum millia peditum, et viginti millia equitum, et elephanti trigintaduo, docti ad praelium.
31 Et venerunt per Idumaeam, et applicuerunt ad Bethsuram,
et pugnaverunt dies multos,
et fecerunt machinas et exierunt, et succenderunt eas igni, et pugnaverunt viriliter.
32 Et recessit Iudas ab arce,
et movit castra ad Bethzacharam contra castra regis.
33 et surrexit rex ante lucem, et concitavit exercitus in impetum contra viam Bethzacharam:
et comparaverunt se exercitus in praelium, et tubis cecinerunt:
34 et elephantis ostenderunt sanguinem uvae et mori, ad acuendos eos in praelium:
35 et diviserunt bestias per legiones:
et astiterunt singulis elephantis mille viri in loricis concatenatis,
et galeae aereae in capitibus eorum:
et quingenti equites ordinati unicuique bestiae electi erant.

VI. 5. nuntiaverat 6. de castris quae exciderunt] *om.* 8. est factum (*omisso* ei) 9. per] *om.* 12. unde abstuli . . . argentea et aurea . . . auferri h. Iudaea 18. et firm.] ad firmamentum 20. Et convenerunt] et coirent . . . ballistas 21. impii ex] ex impiis . . . facies 24. abalienabantur se 26. ad arcem] *om.* ad . . . in Bethsura 27. et non] nec 28. haec] *om.* 29. et insulis et maritimis . . . conductitii] conductus 30. *om.* eius . . . *om.* ad *ante* proelium 32. amovit . . . Bethzacara (*etiam v.* 33.) 33. rex] *om.* . . . in impetum] *om.* in

36 Hi ante tempus ubicumque erat bestia,
ibi erant: et quocumque ibat, ibant,
et non discedebant ab ea.
37 Sed et turres ligneae super eos firmae
protegentes super singulas bestias:
et super eas machinae:
et super singulas viri virtutis triginta duo,
qui pugnabant desuper: et Indus magister bestiae.
38 Et residuum equitatum hinc et inde statuit in duas partes, tubis
exercitum commovere, et perurgere constipatos in legionibus eius.
39 Et ut refulsit sol in clypeos aureos, et
aereos, resplenduerunt montes ab eis,
et resplenduerunt sicut lampades ignis.
40 Et distincta est pars exercitus regis per
montes excelsos, et alia per loca humilia:
et ibant caute et ordinate.
41 Et commovebantur omnes inhabitantes
terram a voce multitudinis,
et incessu turbae, et collisione armorum:
erat enim exercitus magnus valde, et fortis.
42 Et appropiavit Iudas, et exercitus eius
in praelium:
et ceciderunt de exercitu regis sexcenti
viri.
43 Et vidit Eleazar filius Saura
unam de bestiis loricatam loricis regis:
et erat eminens super ceteras bestias,
et visum est ei quod in ea esset rex:
44 et dedit se ut liberaret populum suum,
et acquireret sibi nomen aeternum.
45 Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis interficiens a dextris, et a sinistris,
et cadebant ab eo huc atque illuc.
46 Et ivit sub pedes elephantis, et supposuit
se ei, et occidit eum:
et cecidit in terram super ipsum, et mortuus est illic.
47 Et videntes virtutem regis, et impetum
exercitus eius, diverterunt se ab eis.
48 Castra autem regis ascenderunt contra
eos in Ierusalem,
et applicuerunt castra regis ad Iudaeam,
et montem Sion.
49 Et fecit pacem cum his, qui erant in Bethsura:
et exierunt de civitate, quia non erant
eis ibi alimenta conclusis, quia sabbata erant terrae.
50 Et comprehendit rex Bethsuram:
et constituit illic custodiam servare eam.
51 Et convertit castra ad locum sanctificationis dies multos:
et statuit illic balistas, et machinas, et
ignis iacula,
et tormenta ad lapides iactandos, et spicula,
et scorpios ad mittendas sagittas, et fundibula.
52 Fecerunt autem et ipsi machinas adversus
machinas eorum,
et pugnaverunt dies multos.
53 Escae autem non erant in civitate, eo
quod septimus annus esset:
et qui remanserant in Iudaea de Gentibus,
consumpserant reliquias eorum, quae
repositae fuerant.
54 Et remanserunt in sanctis viri pauci,
quoniam obtinuerat eos fames:
et dispersi sunt unusquisque in locum suum.
55 Et audivit Lysias quod Philippus, quem
constituerat rex Antiochus,
cum adhuc viveret, ut nutriret Antiochum
filium suum, et regnaret,
56 reversus esset a Perside, et Media, et
exercitus qui abierat cum ipso,
et quia quaerebat suscipere regni negotia:
57 festinavit ire, et dicere ad regem, et duces
exercitus:
Deficimus quotidie, et esca nobis modica
est,
et locus, quem obsidemus, est munitus,
et incumbit nobis ordinare de regno.
58 Nunc itaque demus dextras hominibus istis,
et faciamus cum illis pacem, et cum omni
gente eorum:
59 et constituamus illis ut ambulent in legitimis suis sicut prius,
propter legitima enim ipsorum, quae despeximus, irati sunt, et fecerunt omnia
haec.
60 Et placuit sermo in conspectu regis, et
principum:
et misit ad eos pacem facere: et receperunt illam.
61 Et iuravit illis rex, et principes: et exierunt de munitione.
62 Et intravit rex montem Sion,
et vidit munitionem loci: et rupit citius
iuramentum, quod iuravit:
et mandavit destruere murum in gyro.
63 Et discessit festinanter, et reversus est
Antiochiam,
et invenit Philippum dominantem civitati:
et pugnavit adversus eum, et occupavit
civitatem.

CAPUT VII.

1 Anno centesimo quinquagesimo primo XII
exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma,

VI. 36. ibi erant] *om.* ibi . . . et non] *om.* et 37. ligneas super eas . . . machinas . . . Intus 38. et exercituum *(sic)* . . . constipati 39. et respl.] *om.* et 40. per montes] *om.* per . . . alii 41. inhabitantes terram] habitantes . . . multitudinis eorum . . . conlisionis 45. audaciter 46. elefanti . . . se] *om.* 47. div. se] deverterunt 48. adplicuit ca. rex 49. in Bethsura *(sequentia usque ad* Bethsuram *v.* 50. *omissa primum supplevit corrector)*: in Bethsuram 51. ballistas . . . fundibala 53. eorum] *suppl. in mg.* 54. famis 55. constituit . . . ut nutr.] et nutriret . . . et regnaret] *om.* et 56. et reversus . . . et exercitus] *om.* et . . . quaerit 57. defecimus . . . monitus . . . incumbis 62. citius iuramentum] ius iuramenti 63. discessit] discessus . . . Antiochiam] Antiochia

VII. 1. et primo . . . Seleuci] Eleucii

et ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam, et regnavit illic.
2 Et factum est, ut ingressus est domum regni patrum suorum,
comprehendit exercitus Antiochum, et Lysiam, ut adducerent eos ad eum. 3 Et res ei innotuit:
et ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum.
4 Et occidit eos exercitus.
Et sedit Demetrius super sedem regni sui:
5 et venerunt ad eum viri iniqui et impii ex Israel:
et Alcimus dux eorum, qui volebat fieri sacerdos.
6 Et accusaverunt populum apud regem, dicentes:
Perdidit Iudas, et fratres eius omnes amicos tuos,
et nos dispersit de terra nostra.
7 Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat, et videat exterminium omne, quod fecit nobis, et regionibus regis:
et puniat omnes amicos eius, et adiutores eorum.
8 Et elegit rex ex amicis suis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen magnum in regno, et fidelem regi: et misit eum, 9 ut videret exterminium, quod fecit Iudas:
sed et Alcimum impium constituit in sacerdotium,
et mandavit ei facere ultionem in filios Israel.
10 Et surrexerunt, et venerunt cum exercitu magno in terram Iuda:
et miserunt nuncios, et locuti sunt ad Iudam, et ad fratres eius verbis pacificis in dolo.
11 Et non intenderunt sermonibus eorum:
viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno.
12 Et convenerunt ad Alcimum, et Bacchidem
congregatio scribarum requirere quae iusta sunt:
13 et primi, Assidaei qui erant in filiis Israel,
et exquirebant ab eis pacem.
14 Dixerunt enim: Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos:
15 et locutus est cum eis verba pacifica: et iuravit illis, dicens:
Non inferemus vobis malum, neque amicis vestris.
16 Et crediderunt ei:
et comprehendit ex eis sexaginta viros, et occidit eos in una die secundum verbum, quod scriptum est:
17 Carnes sanctorum tuorum, et sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Ierusalem, et non erat qui sepeliret.
18 Et incubuit timor, et tremor in omnem populum:
quia dixerunt: Non est veritas, et iudicium in eis:
transgressi sunt enim constitutum, et iusiurandum quod iuraverunt.
19 Et movit Bacchides castra ab Ierusalem, et applicuit in Bethzecha:
et misit, et comprehendit multos ex eis, qui a se effugerant,
et quosdam de populo mactavit,
et in puteum magnum proiecit.
20 Et commisit regionem Alcimo,
et reliquit cum eo auxilium in adiutorium ipsi.
Et abiit Bacchides ad regem:
21 et satis agebat Alcimus pro principatu sacerdotii sui.
22 Et convenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum suum,
et obtinuerunt terram Iuda,
et fecerunt plagam magnam in Israel.
23 Et vidit Iudas omnia mala quae fecit Alcimus, et qui cum eo erant, filiis Israel,
multo plus quam Gentes.
24 Et exiit in omnes fines Iudaeae in circuitu,
et fecit vindictam in viros desertores,
et cessaverunt ultra exire in regionem.
25 Vidit autem Alcimus quod praevaluit Iudas, et qui cum eo erant:
et cognovit quia non potest sustinere eos,
et regressus est ad regem, et accusavit eos multis criminibus.
26 Et misit rex Nicanorem, unum ex principibus suis nobilioribus: qui erat inimicitias exercens contra Israel:
et mandavit ei evertere populum.
27 Et venit Nicanor in Ierusalem cum exercitu magno, XX.
et misit ad Iudam et ad fratres eius verbis pacificis cum dolo, 28 dicens:
Non sit pugna inter me et vos:
veniam cum viris paucis, ut videam facies vestras cum pace.
29 Et venit ad Iudam, et salutaverunt se invicem pacifice:
et hostes parati erant rapere Iudam.
30 Et innotuit sermo Iudae quoniam cum dolo venerat ad eum:
et conterritus est ab eo, et amplius noluit videre faciem eius.
31 Et cognovit Nicanor quoniam denudatum est consilium eius:
et exivit obviam Iudae in pugnam iuxta Capharsalama:

VII. 2. in domum . . . adduceret 4. occidit] decidit 5. Alchimus 6. *om.* omnes . . . disperdit 7. ut eat] et exeat . . . puniit 8. Bachidem (*non item v.* 12.) 9. ut videret *usq. ad* sed] *om.* . . . Alchimum . . . in sacerdotio . . . in filiis 10. et fratres 12. Alchimum 13. Asidaei 15. inferimus 16. conprehenderunt 18. non (*sed supra additur* est) ei . . . in eis] *om.* 19. Bachides (*non item v.* 20.) . . . Bethzetha . . . effugerunt] refugerunt 20. Alchimo 21. Alchimus (*item vv.* 23. 25.) 23. in filios . . . plus multo 24. Iudae 25. erant] sunt 26. de princ. 27. cum dolo verbis pacificis 28. ut videam] et videam 29. pacifici

32 Et ceciderunt de Nicanoris exercitu fere
quinque millia viri, et fugerunt in civitatem David.
33 Et post haec verba ascendit Nicanor in
montem Sion:
et exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace,
et demonstrare ei holocautomata, quae
offerebantur pro rege.
34 Et irridens sprevit eos, et polluit: et
locutus est superbe,
35 et iuravit cum ira, dicens:
Nisi traditus fuerit Iudas, et exercitus
eius in manus meas,
continuo cum regressus fuero in pace,
succendam domum istam.
Et exiit cum ira magna.
36 Et intraverunt sacerdotes, et steterunt
ante faciem altaris et templi: et flentes dixerunt:
37 Tu Domine elegisti domum istam ad invocandum nomen tuum in ea,
ut esset domus orationis et obsecrationis
populo tuo.
38 Fac vindictam in homine isto, et exercitu
eius, et cadant in gladio:
memento blasphemias eorum, et ne dederis eis ut permaneant.
39 Et exiit Nicanor ab Ierusalem, et castra
applicuit ad Bethoron:
et occurrit illi exercitus Syriae.
40 Et Iudas applicuit in Adarsa cum tribus
millibus viris:
et oravit Iudas, et dixit:
XXI. 41 Qui missi erant a rege Sennacherib,
Domine, quia blasphemaverunt te,
exiit angelus, et percussit ex eis centum
octogintaquinque millia:
42 sic contere exercitum istum in conspectu
nostro hodie:
et sciant ceteri quia male locutus est super sancta tua:
et iudica illum secundum malitiam illius.
43 Et commiserunt exercitus praelium tertiadecima die mensis Adar:
et contrita sunt castra Nicanoris,
et cecidit ipse primus in praelio.
44 Ut autem vidit exercitus eius quia cecidisset Nicanor,
proiecerunt arma sua, et fugerunt:
45 et persecuti sunt eos viam unius diei ab
Adazer usquequo veniatur in Gazara,
et tubis cecinerunt post eos cum significationibus:
46 et exierunt de omnibus castellis Iudaeae
in circuitu,
et ventilabant eos cornibus, et convertebantur iterum ad eos,
et ceciderunt omnes gladio.
et non est relictus ex eis nec unus.
47 Et acceperunt spolia eorum in praedam:
et caput Nicanoris amputaverunt, et dexteram eius, quam extenderat superbe,
et attulerunt, et suspenderunt contra Ierusalem.
48 Et laetatus est populus valde,
et egerunt diem illam in laetitia magna.
49 Et constituit agi omnibus annis diem
istam tertiadecima die mensis Adar.
50 Et siluit terra Iuda dies paucos.

CAPUT VIII.

1 Et audivit Iudas nomen Romanorum, quia XXI
sunt potentes viribus,
et acquiescunt ad omnia, quae postulantur
ab eis:
et quicumque accesserunt ad eos, statuerunt cum eis amicitias,
et quia sunt potentes viribus. 2 Et audierunt praelia eorum,
et virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia,
quia obtinuerunt eos, et duxerunt sub
tributum: 3 et quanta fecerunt in regione Hispaniae,
et quod in potestatem redegerunt metalla
argenti et auri, quae illic sunt,
et possederunt omnem locum consilio suo,
et patientia:
4 locaque quae longe erant valde ab eis,
et reges, qui supervenerant eis ab extremis terrae, contriverunt,
et percusserunt eos plaga magna:
ceteri autem dant eis tributum omnibus
annis.
5 Et Philippum et Persen Ceteorum regem,
et ceteros, qui adversum eos arma tulerant, contriverunt in bello, et obtinuerunt eos:
6 et Antiochum magnum regem Asiae, qui
eis pugnam intulerat
habens centum viginti elephantos, et equitatum, et currus, et exercitum magnum
valde, contritum ab eis.
7 Et quia ceperunt eum vivum,
et statuerunt ei ut daret ipse, et qui regnarent post ipsum, tributum magnum,
et daret obsides, et constitutum,
8 et regionem Indorum, et Medos, et Lydos,
de optimis regionibus eorum:
et acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni
regi.
9 Et quia qui erant apud Helladam, voluerunt ire, et tollere eos:
et innotuit sermo his,
10 et miserunt ad eos ducem unum,
et pugnaverunt contra illos,

VII. 32. exercitu] *om.* 33. demonst.] monstrare . . . holocaustomata
37. Tu elegisti domum istam domine 38. et in exercitu . . . in gladio] *om.* in
39. Bethoron] petoron 42. contere] percute 44. ut vidit autem . . . cecidit
45. diei unius . . . Adasor . . . in] *om.* 46. et exierunt] *om.* et 47. tulerunt
VIII. 2. Et audierunt] *om.* Et . . . faciunt 3. Spaniae 4. locos qui . . .
supervenerant] superbae erant *(vitiose, ut multa alia per hos libros)* 5. Persen Ceteorum] Persentiorum . . . adversus . . . tulerunt . . . in] *om.* 6. et equitatum et
currus] *om.* 7. regnaverint 8. region. Medorum et Lydos et Medos . . . ab eis]
ab illis . . . Eumeni] eum *(male)* 9. Elladam

et ceciderunt ex eis multi,
et captivas duxerunt uxores eorum, et filios,
et diripuerunt eos, et terram eorum possederunt,
et destruxerunt muros eorum,
et in servitutem illos redegerunt usque in hunc diem:
11 et residua regna, et insulas, quae aliquando restiterant illis,
exterminaverunt, et in potestatem redegerunt.
12 Cum amicis autem suis, et qui in ipsis requiem habebant, conservaverunt amicitiam,
et obtinuerunt regna, quae erant proxima, et quae erant longe:
quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos.
13 Quibus vero vellent auxilio esse ut regnarent, regnabant: quos autem vellent, regno deturbabant:
et exaltati sunt valde. 14 Et in omnibus istis nemo portabat diadema,
nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea.
15 Et quia curiam fecerunt sibi, et quotidie consulebant
trecentos viginti consilium agentes semper de multitudine,
ut quae digna sunt, gerant:
16 et committunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universae terrae suae,
et omnes obediunt uni,
et non est invidia, neque zelus inter eos.
III. 17 Et elegit Iudas Eupolemum, filium Ioannis, filii Iacob,
et Iasonem, filium Eleazari,
et misit eos Romam constituere cum illis amicitiam, et societatem:
18 et ut auferrent ab eis iugum Graecorum,
quia viderunt quod in servitutem premerent regnum Israel.
19 Et abierunt Romam viam multam valde,
et introierunt curiam, et dixerunt:
20 Iudas Machabaeus, et fratres eius, et populus Iudaeorum miserunt nos ad vos
statuere vobiscum societatem, et pacem,
et conscribere nos socios, et amicos vestros.
21 Et placuit sermo in conspectu eorum.
22 Et hoc rescriptum est, quod rescripserunt in tabulis aereis,
et miserunt in Ierusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis, et societatis.
IV. 23 Bene sit romanis, et genti Iudaeorum in mari, et in terra in aeternum:
gladiusque et hostis procul sit ab eis.
24 Quod si institerit bellum Romanis prius, aut omnibus sociis eorum
in omni dominatione eorum: 25 auxilium feret gens Iudaeorum, prout tempus dictaverit, corde pleno:
26 et praeliantibus non dabunt, neque subministrabunt triticum,
arma, pecuniam, naves, sicut placuit Romanis:
et custodient mandata eorum,
nihil ab eis accipientes.
27 Similiter autem et si genti Iudaeorum prius acciderit bellum, adiuvabunt Romani
ex animo, prout eis tempus permiserit:
28 et adiuvantibus non dabitur triticum, arma, pecunia, naves, sicut placuit Romanis:
et custodient mandata eorum absque dolo.
29 Secundum haec verba constituerunt Romani populo Iudaeorum.
30 Quod si post haec verba hi aut illi addere, aut demere
ad haec aliquid voluerint, facient ex proposito suo:
et quaecumque addiderint, vel dempserint, rata erunt.
31 Sed et de malis, quae Demetrius rex fecit in eos,
scripsimus ei, dicentes:
Quare gravasti iugum tuum super amicos nostros, et socios Iudaeos?
32 Si ergo iterum adierint nos, adversum te faciemus illis iudicium,
et pugnabimus tecum mari terraque.

CAPUT IX.

1 Interea ut audivit Demetrius quia cecidit Nicanor, et exercitus eius in praelio, apposuit Bacchidem, et Alcimum XXV.
rursum mittere in Iudaeam, et dextrum cornu cum illis.
2 Et abierunt viam, quae ducit in Galgala,
et castra posuerunt in Masaloth, quae est in Arbellis: et occupaverunt eam,
et peremerunt animas hominum multas.
3 In mense primo anni centesimi et quinquagesimi secundi
applicuerunt exercitum ad Ierusalem:
4 et surrexerunt, et abierunt in Beream
viginti millia virorum, et duo millia equitum.
5 Et Iudas posuerat castra in Laisa, et tria millia viri electi cum eo:
6 et viderunt multitudinem exercitus quia multi sunt, et timuerunt valde:
et multi subtraxerunt se de castris,
et non remanserunt ex eis nisi octingenti viri.
7 Et vidit Iudas quod defluxit exercitus suus, et bellum perurgebat eum,
et confractus est corde: quia non habebat tempus congregandi eos, et dissolutus est.

VIII. 12. et quae longe 13. esse] essent . . . quos autem *usque* deturbabant] *om.* 17. Ioann. filii] Iohannis 20. conscribi 22. est] *om.* . . . in Ier.] Hierusalem 28. custodiant 30. aut] vel . . . erant 32. cum mari
IX. 1. ut] ubi . . . Alchimum 2. Mesaloth 3. et secundi 4. in Beroea 5. castra posuerat . . . virorum cum eo electi 6. remanserant 7. et confractus] *om.* et

8 Et dixit his, qui residui erant:
Surgamus, et eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversus eos.
9 Et avertebant eum, dicentes: Non poterimus, sed liberemus animas nostras modo,
et revertamur ad fratres nostros, et tunc pugnabimus adversus eos:
nos autem pauci sumus.
10 Et ait Iudas:
Absit istam rem facere ut fugiamus ab eis:
et si appropiavit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros,
et non inferamus crimen gloriae nostrae.
XXVI. 11 Et movit exercitus de castris,
et steterunt illis obviam:
et divisi sunt equites in duas partes, et fundibularii, et sagittarii praeibant exercitum,
et primi certaminis omnes potentes.
12 Bacchides autem erat in dextro cornu,
et proximavit legio ex duabus partibus, et clamabant tubis:
13 exclamaverunt autem et hi, qui erant ex parte Iudae, etiam ipsi,
et commota est terra a voce exercituum:
et commissum est praelium a mane usque ad vesperam.
14 Et vidit Iudas, quod firmior est pars exercitus Bacchidis in dextris,
et convenerunt cum ipso omnes constantes corde:
15 et contrita est dextera pars ab eis,
et persecutus est eos usque ad montem Azoti.
16 Et qui in sinistro cornu erant,
viderunt quod contritum est dextrum cornu,
et secuti sunt post Iudam, et eos, qui cum ipso erant, a tergo:
17 et ingravatum est praelium,
et ceciderunt vulnerati multi ex his, et ex illis.
18 Et Iudas cecidit, et ceteri fugerunt.
19 Et Ionathas, et Simon tulerunt Iudam fratrem suum, et sepelierunt eum in sepulchro patrum suorum in civitate Modin.
20 Et fleverunt eum omnis populus Israel planctu magno,
et lugebant dies multos, 21 et dixerunt:
Quomodo cecidit potens, qui salvum faciebat populum Israel!
22 Et cetera verba bellorum Iudae, et virtutum, quas fecit, et magnitudinis eius, non sunt descripta:
multa enim erant valde.
XXVII. 23 Et factum est: post obitum Iudae
emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel,
et exorti sunt omnes, qui operabantur iniquitatem.
24 In diebus illis facta est fames magna valde,
et tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis.
25 Et elegit Bacchides viros impios,
et constituit eos dominos regionis:
26 et exquirebant, et perscrutabantur amicos Iudae,
et adducebant eos ad Bacchidem, et vindicabat in illos, et illudebat.
27 Et facta est tribulatio magna in Israel, qualis non fuit ex die, qua non est visus propheta in Israel.
28 Et congregati sunt omnes amici Iudae,
et dixerunt Ionathae:
29 Ex quo frater tuus Iudas defunctus est,
vir similis ei non est, qui exeat contra inimicos nostros, Bacchidem, et eos, qui inimici sunt gentis nostrae.
30 Nunc itaque te hodie elegimus esse pro eo nobis in principem, et ducem ad bellandum bellum nostrum.
31 Et suscepit Ionathas tempore illo principatum,
et surrexit loco Iudae fratris sui.
32 Et cognovit Bacchides, et quaerebat eum occidere.
33 Et cognovit Ionathas, et Simon frater eius, et omnes, qui cum eo erant:
et fugerunt in desertum Thecuae,
et consederunt ad aquam lacus Asphar.
34 Et cognovit Bacchides, et die sabbatorum venit ipse, et omnis exercitus eius trans Iordanem.
35 Et Ionathas misit fratrem suum ducem populi,
et rogavit Nabuthaeos amicos suos, ut commodarent illis apparatum suum, qui erat copiosus.
36 Et exierunt filii Iambri ex Madaba,
et comprehenderunt Ioannem, et omnia, quae habebat,
et abierunt habentes ea.
37 Post haec verba, renunciatum est Ionathae, et Simoni fratri eius, quia filii Iambri faciunt nuptias magnas,
et ducunt sponsam ex Madaba
filiam unius de magnis principibus Chanaan cum ambitione magna.
38 Et recordati sunt sanguinis Ioannis fratris sui:
et ascenderunt, et absconderunt se sub tegumento montis.
39 Et elevaverunt oculos suos, et viderunt:
et ecce tumultus, et apparatus multus:
et sponsus processit, et amici eius,
et fratres eius obviam illis cum tympanis, et musicis, et armis multis.

IX. 8. potuerimus 9. revertimur . . . et pugnavimus 11. partes⌈ *Quat.* XCVI. *Inc. fol.* 765. . . . fundibalarii 12. clamaverunt 14. quod] quia . . . Bachidis 16. eos] *om.* 17. et ex illis] *om.* ex 19. suum in Modin (*omissis mediis* et sepel. eum in sep. patr. suor.) 21. populum] *om.* 22. Iudae bellorum . . . et magnitudinis eius] *om.* 25. impios viros 27. ex qua die 29. Bachidem . . . genti 30. eligimus hodie . . . pro eo nobis in pr.] nobis pr. 35. Ionathas] *om.* . . . commendaret 36. Lambri ex Madabas . . . Iohannem 37. et ducunt sp. ex Madaba] *om.* . . . filiam] filia 38. Iohannis 39. levaverunt

40 Et surrexerunt ad eos ex insidiis, et oc-
ciderunt eos,
et ceciderunt vulnerati multi,
et residui fugerunt in montes,
et acceperunt omnia spolia eorum:
41 et conversae sunt nuptiae in luctum,
et vox musicorum ipsorum in lamen-
tum.
42 Et vindicaverunt vindictam sanguinis fra-
tris sui:
et reversi sunt ad ripam Iordanis.
43 Et audivit Bacchides,
et venit die sabbatorum usque ad oram
Iordanis in virtute magna.
44 Et dixit ad suos Ionathas:
Surgamus, et pugnemus contra inimicos
nostros:
non est enim hodie sicut heri, et nudius-
tertius.
45 Ecce enim bellum ex adverso,
aqua vero Iordanis hinc et inde,
et ripae, et paludes, et saltus: et non
est locus divertendi.
46 Nunc ergo clamate in caelum, ut libere-
mini de manu inimicorum vestrorum.
Et commissum est bellum.
47 Et extendit Ionathas manum suam per-
cutere Bacchidem, et divertit ab eo
retro: 48 et dissiliit Ionathas, et qui
cum eo erant in Iordanem,
et transnataverunt ad eos Iordanem.
49 Et ceciderunt de parte Bacchidis die illa
mille viri: et reversi sunt in Ierusa-
lem,
50 et aedificaverunt civitates munitas in Iu-
daea,
munitionem, quae erat in Iericho,
et in Ammaum, et in Bethoron, et in
Bethel, et Thamnata, et Phara, et
Thopo muris excelsis, et portis, et
seris.
51 Et posuit custodiam in eis, ut inimicitias
exercerent in Israel:
52 et munivit civitatem Bethsuram, et Ga-
zaram, et arcem,
et posuit in eis auxilia, et apparatum
escarum:
53 et accepit filios principum regionis obsi-
des,
et posuit eos in arce in Ierusalem in cu-
stodiam.
XIX. 54 Et anno centesimo quinquagesimo tertio,
mense secundo, praecepit Alcimus destrui
muros domus sanctae interioris,
et destrui opera prophetarum: et coepit
destruere.
55 In tempore illo percussus est Alcimus:
et impedita sunt opera illius,
et occlusum est os eius,
et dissolutus est paralysi,
nec ultra potuit loqui verbum, et man-
dare de domo sua.
56 Et mortuus est Alcimus in tempore illo
cum tormento magno.
57 Et vidit Bacchides quoniam mortuus est
Alcimus:
et reversus est ad regem, et siluit terra
annis duobus.
58 Et cogitaverunt omnes iniqui dicentes:
Ecce Ionathas, et qui cum eo sunt, in
silentio habitant confidenter:
nunc ergo adducamus Bacchidem, et com-
prehendet eos omnes una nocte.
59 Et abierunt, et consilium ei dederunt.
60 Et surrexit ut veniret cum exercitu multo:
et misit occulte epistolas sociis suis, qui
erant in Iudaea,
ut comprehenderent Ionathan, et eos, qui
cum eo erant:
sed non potuerunt, quia innotuit eis con-
silium eorum.
61 Et apprehendit de viris regionis, qui
principes erant malitiae, quinquaginta
viros, et occidit eos:
62 et secessit Ionathas, et Simon, et qui
cum eo erant in Bethbessen, quae est
in deserto:
et extruxit diruta eius, et firmaverunt
eam.
63 Et cognovit Bacchides,
et congregavit universam multitudinem
suam:
et his, qui de Iudaea erant, denuncia-
vit.
64 Et venit, et castra posuit desuper Beth-
bessen:
et oppugnavit eam dies multos, et fecit
machinas.
65 Et reliquit Ionathas Simonem fratrem XXX.
suum in civitate,
et exiit in regionem,
et venit cum numero, 66 et percussit Oda-
ren, et fratres eius,
et filios Phaseron in tabernaculis ipsorum,
et coepit caedere, et crescere in vir-
tutibus.
67 Simon vero, et qui cum ipso erant,
exierunt de civitate, et succenderunt ma-
chinas,
68 et pugnaverunt contra Bacchidem, et con-
tritus est ab eis:
et afflixerunt eum valde,
quoniam consilium eius, et congressus
eius erat inanis.
69 Et iratus contra viros iniquos, qui ei
consilium dederant ut veniret in regio-
nem ipsorum,
multos ex eis occidit:
ipse autem cogitavit cum reliquis abire
in regionem suam.

IX. 40. ex ins.] cum ins. . . . multi vulnerati . . . montem 44. nudustertius 47. Ionatha . . . devertit 48. desiluit Ionatha . . . et qui cum eo er. in Iordanem] *om.* 49. in Ierus.] Hierusalem 50. et Bethel et Tamnatan et Fara 51. custodiam] custodia 52. Gazara 53. in custodia 54. et tertio . . . Alchimus. *Item vv.* 55. 56. 57. 55. paralysin . . . loqui potuit 58. in silentio] in Silo . . . confidentes . . . in una 62. *om.* erant . . . *Betbessi, **Bethbessi . . . struxit 63. cognovit] agnovit . . . de Iuda 64. a Bethbesse 66. tabernaculo . . . caedere] cedere 69. et multos

70 Et cognovit Ionathas: et misit ad eum
legatos componere pacem cum ipso,
et reddere ei captivitatem. [71] Et libenter
accepit,
et fecit secundum verba eius,
et iuravit se nihil facturum ei mali omnibus diebus vitae eius.
72 Et reddidit ei captivitatem, quam prius
erat praedatus de terra Iuda:
et conversus abiit in terram suam,
et non apposuit amplius venire in fines eius.
73 Et cessavit gladius ex Israel:
et habitavit Ionathas in Machmas,
et coepit Ionathas ibi iudicare populum,
et exterminavit impios ex Israel.

CAPUT X.

XXXI. 1 Et anno centesimo sexagesimo
ascendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis:
et occupavit Ptolemaidam: et receperunt eum, et regnavit illic.
2 Et audivit Demetrius rex,
et congregavit exercitum copiosum valde,
et exivit obviam illi in praelium.
3 Et misit Demetrius epistolam ad Ionathan
verbis pacificis, ut magnificaret eum.
4 Dixit enim: Anticipemus facere pacem cum eo,
priusquam faciat cum Alexandro adversum nos.
5 Recordabitur enim omnium malorum,
quae fecimus in eum,
et in fratrem eius, et in gentem eius.
6 Et dedit ei potestatem congregandi exercitum, et fabricare arma,
et esse ipsum socium eius: et obsides, qui erant in arce, iussit tradi ei.
XXXII. 7 Et venit Ionathas in Ierusalem,
et legit epistolas in auditu omnis populi,
et eorum, qui in arce erant. [8] Et timuerunt timore magno,
quoniam audierunt quod dedit ei rex potestatem congregandi exercitum.
9 Et traditi sunt Ionathae obsides,
et reddidit eos parentibus suis:
10 et habitavit Ionathas in Ierusalem,
et coepit aedificare et innovare civitatem.
11 Et dixit facientibus opera
ut extruerent muros, et montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem: et ita fecerunt.
12 Et fugerunt alienigenae, qui erant in munitionibus, quas Bacchides aedificaverat:
13 et reliquit unusquisque locum suum,
et abiit in terram suam:
14 tantum in Bethsura remanserunt aliqui
ex his, qui reliquerant legem, et praecepta Dei.
erat enim haec eis ad refugium.
15 Et audivit Alexander rex promissa, quae XXII
promisit Demetrius Ionathae:
et narraverunt ei praelia, et virtutes,
quas ipse fecit, et fratres eius,
et labores, quos laboraverunt.
16 Et ait: Numquid inveniemus aliquem virum talem?
et nunc faciemus eum amicum, et socium nostrum.
17 Et scripsit epistolam,
et misit ei secundum haec verba, dicens:
18 Rex Alexander fratri Ionathae salutem.
19 Audivimus de te quod vir potens sis viribus, et aptus es ut sis amicus noster:
20 et nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuae,
et ut amicus voceris regis,
(et misit ei purpuram, et coronam auream)
et quae nostra sunt sentias nobiscum,
et conserves amicitias ad nos.
21 Et induit se Ionathas stola sancta
septimo mense, anno centesimo sexagesimo in die sollemni scenopegiae:
et congregavit exercitum, et fecit arma copiosa.
22 Et audivit Demetrius verba ista, et contristatus est nimis, XXIII
et ait: [23] Quid hoc fecimus, quod praeoccupavit nos Alexander
apprehendere amicitiam Iudaeorum ad munimen sui?
24 Scribam et ego illis verba deprecatoria,
et dignitates, et dona: ut sint mecum in adiutorium.
25 Et scripsit eis in haec verba:
Rex Demetrius genti Iudaeorum salutem:
26 Quoniam servastis ad nos pactum,
et mansistis in amicitia nostra,
et non accessistis ad inimicos nostros,
audivimus, et gavisi sumus.
27 Et nunc perseverate adhuc conservare ad nos fidem,
et retribuemus vobis bona
pro his, quae fecistis nobiscum:
28 et remittemus vobis praestationes multas,
et dabimus vobis donationes.
29 Et nunc absolvo vos, et omnes Iudaeos
a tributis,
et pretia salis indulgeo,
et coronas remitto,
et tertias seminis:

IX. 70. ad eos . . . cum ipso pacem   71. nihil se ei facturum   72. reddit   73. Machemas

X. 1. Plolemaidem   2. valde copiosum   3. ad Ionathan epistulam   4. pacem facere . . . adversus   5. malorum] *om.*   6. esse] esset   7. in Ierus.] Hierusalem . . . erant in arce   8. in potestatem . . . exercituum. *Ita etiam v.* 6.   11. struerent   12. aedif. Ba.   14. tantum] tanti . . . remanserant   15. promisit] dimisit   19. potens virib.   20. regis voceris . . . et quae] ut quae . . . nobiscum] *om.*   21. stolam sanctam . . . schenophegiae   22. nimis] *om.*   23. ad mun.] et munimen   24. illis] illi . . . sit . . . in adiutorio   25. eis] *om.*   27. ad nos] in nos

30 et dimidiam partem fructus ligni, quod est portionis meae, relinquo vobis ex hodierno die,
et deinceps, ne accipiatur a terra Iuda, et a tribus civitatibus, quae additae sunt illi ex Samaria, et Galilaea
ex hodierna die et in totum tempus:
31 et Ierusalem sit sancta, et libera cum finibus suis:
et decimae, et tributa ipsius sint.
32 Remitto etiam potestatem arcis, quae est in Ierusalem:
et do eam summo sacerdoti,
ut constituat in ea viros quoscumque ipse elegerit, qui custodiant eam.
33 Et omnem animam Iudaeorum, quae captiva est a terra Iuda
in omni regno meo, relinquo liberam gratis,
ut omnes a tributis solvantur,
etiam pecorum suorum.
34 Et omnes dies sollemnes, et sabbata, et neomeniae, et dies decreti,
et tres dies ante diem sollemnem,
et tres dies post diem sollemnem
sint omnes immunitatis et remissionis omnibus Iudaeis, qui sunt in regno meo:
35 et nemo habebit potestatem agere aliquid, et movere negotia adversus aliquem illorum in omni causa.
36 Et ascribantur ex Iudaeis in exercitu regis ad triginta millia virorum:
et dabuntur illis copiae
ut oportet omnibus exercitibus regis,
et ex eis ordinabuntur qui sint in munitionibus regis magni:
37 et ex his constituentur super negotia regni, quae aguntur ex fide,
et principes sint ex eis,
et ambulent in legibus suis,
sicut praecepit rex in terra Iuda.
38 Et tres civitates, quae additae sunt Iudaeae ex regione Samariae, cum Iudaea reputentur:
ut sint sub uno, et non obediant alii potestati,
nisi summi sacerdotis:
39 Ptolemaida, et confines eius,
quas dedi donum sanctis, qui sunt in Ierusalem
ad necessarios sumptus sanctorum.
40 Et ego do singulis annis quindecim millia siclorum argenti de rationibus regis, quae me contingunt:
41 et omne, quod reliquum fuerit,
quod non reddiderant qui super negotia erant annis prioribus,
ex hoc dabunt in opera domus.
42 Et super haec quinque millia siclorum argenti,
quae accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos:
et haec ad sacerdotes pertineant, qui ministerio funguntur.
43 Et quicumque confugerint in templum, quod est Ierosolymis, et in omnibus finibus eius,
obnoxii regi in omni negotio dimittantur,
et universa, quae sunt eis in regno meo, libera habeant.
44 Et ad aedificanda vel restauranda opera sanctorum,
sumptus dabuntur de ratione regis:
45 et ad extruendos muros Ierusalem,
et communiendos in circuitu,
sumptus dabuntur de ratione regis,
et ad construendos muros in Iudaea.
46 Ut audivit autem Ionathas, et populus sermones istos,
non crediderunt eis,
nec receperunt eos:
quia recordati sunt malitiae magnae, quam fecerat in Israel,
et tribulaverat eos valde.
47 Et complacuit eis in Alexandrum, XXXV.
quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis,
et ipsi auxilium ferebant omnibus diebus.
48 Et congregavit rex Alexander exercitum magnum,
et admovit castra contra Demetrium.
49 Et commiserunt praelium duo reges,
et fugit exercitus Demetrii,
et insecutus est eum Alexander, et incubuit super eos.
50 Et invaluit praelium nimis, donec occidit sol:
et cecidit Demetrius in die illa.
51 Et misit Alexander ad Ptolemaeum regem Aegypti legatos secundum haec verba, dicens:
52 Quoniam regressus sum in regnum meum,
et sedi in sede patrum meorum, et obtinui principatum, et contrivi Demetrium,
et possedi regionem nostram,
53 et commisi pugnam cum eo,
et contritus est ipse, et castra eius a nobis,
et sedimus in sede regni eius:
54 et nunc statuamus adinvicem amicitiam:
et da mihi filiam tuam uxorem,
et ego ero gener tuus, et dabo tibi dona, et ipsi digna te.

X. 30. dimidiam partem] media . . . *om.* die . . . nec acc. 32. ut const.] et const. 33. in omni] et omni . . . ut omnes] et omnes . . . resolvantur 34. et tres post . . . inmunitatibus 35. pot. ag. aliquid habeat . . . negotii . . . illorum] eorum 36. Et ut adscr. . . . et ex ipsis 37. in legibus] *om.* in 38. ut sit . . . alii] aliae 39. Ptolomaidam . . . in Ierus.] Hier. 40. singulis annis dabo . . . me] *om.* 41. fuit 43. confugerint] *fuerint, **fugerint . . . in Hierusolymis . . . et omnibus . . . obnoxios . . . dimittatis . . . libera] libere 44. et aed. 47. et placuit (**conpl.) 48. Alex. rex . . . contra] ad 49. *om.* duo . . . Demetrii] Alexandri . . . est] *addit corr.* . . . Alexander] Demetrius 50. in illa die 51. Ptolomeum 52. regressus] ingressus 53. cum eo pugnam 54. *om.* ego . . . *om.* et dabo tibi dona . . . digna te] dignitatem

55 Et respondit rex Ptolemaeus, dicens:
Felix dies, in qua reversus es ad terram patrum tuorum,
et sedisti in sede regni eorum.
56 Et nunc faciam tibi quod scripsisti:
sed occurre mihi Ptolemaidam, ut videamus invicem nos,
et spondeam tibi sicut dixisti.
57 Et exivit Ptolemaeus de Aegypto,
ipse et Cleopatra filia eius, et venit Ptolemaidam
anno centesimo sexagesimo secundo.
58 Et occurrit ei Alexander rex,
et dedit ei Cleopatram filiam suam:
et fecit nuptias eius Ptolemaidae, sicut reges, in magna gloria.
59 Et scripsit rex Alexander Ionathae, ut veniret obviam sibi.
60 Et abiit cum gloria Ptolemaidam,
et occurrit ibi duobus regibus,
et dedit illis argentum multum, et aurum, et dona:
et invenit gratiam in conspectu eorum.
61 Et convenerunt adversus eum viri pestilentes ex Israel,
viri iniqui interpellantes adversus eum:
et non intendit ad eos rex.
62 Et iussit spoliari Ionathan vestibus suis, et indui eum purpura: et ita fecerunt.
Et collocavit eum rex sedere secum.
63 Dixitque principibus suis:
Exite cum eo in medium civitatis,
et praedicate, ut nemo adversus eum interpellet de ullo negotio,
nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione.
64 Et factum est, ut viderunt qui interpellabant gloriam eius, quae praedicabatur, et opertum eum purpura,
fugerunt omnes:
65 et magnificavit eum rex,
et scripsit eum inter primos amicos,
et posuit eum ducem, et participem principatus.
66 Et reversus est Ionathas in Ierusalem cum pace, et laetitia.
XXXVI. 67 In anno centesimo sexagesimoquinto
venit Demetrius filius Demetrii a Creta in terram patrum suorum.
68 Et audivit Alexander rex,
et contristatus est valde,
et reversus est Antiochiam.
69 Et constituit Demetrius rex Apollonium ducem,
qui praeerat Coelesyriae:
et congregavit exercitum magnum,
et accessit ad Iamniam:
et misit ad Ionathan summum sacerdotem, 70 dicens:
Tu solus resistis nobis:
ego autem factus sum in derisum, et in opprobrium,
propterea quia tu potestatem adversum nos exerces in montibus.
71 Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum,
et comparemus illic invicem: quia mecum est virtus bellorum.
72 Interroga, et disce quis sum ego,
et ceteri, qui auxilio sunt mihi, qui et dicunt
quia non potest stare pes vester ante faciem nostram,
quia bis in fugam conversi sunt patres tui in terra sua:
73 et nunc quomodo poteris sustinere equitatum et exercitum
tantum in campo, ubi non est lapis, neque saxum, neque locus fugiendi?
74 Ut audivit autem Ionathas sermones Apollonii, motus est animo:
et elegit decem millia virorum,
et exiit ab Ierusalem,
et occurrit ei Simon frater eius in adiutorium:
75 et applicuerunt castra in Ioppen, et exclusit eum a civitate: quia custodia Apollonii Ioppe erat,
et oppugnavit eam. 76 Et exterriti qui erant in civitate, aperuerunt ei,
et obtinuit Ionathas Ioppen.
77 Et audivit Apollonius, et admovit tria millia equitum, et exercitum multum.
78 Et abiit Azotum tamquam iter faciens,
et statim exiit in campum,
eo quod haberet multitudinem equitum, et confideret in eis.
Et insecutus est eum Ionathas in Azotum,
et commiserunt praelium.
79 Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occulte.
80 Et cognovit Ionathas quoniam insidiae sunt post se,
et circuierunt castra eius, et iecerunt iacula in populum a mane usque ad vesperam.
81 Populus autem stabat, sicut praeceperat Ionathas:
et laboraverunt equi eorum.
82 Et eiecit Simon exercitum suum,
et commisit contra legionem.
equites enim fatigati erant:
et contriti sunt ab eo, et fugerunt.
83 Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotum,
et intraverunt in Bethdagon idolum suum, ut ibi se liberarent.

X. 55. Ptolomeus rex 56. quod] quae . . . mihi Ptolemaidam] Ptolomaide . . . nos invicem 57. exiit Ptolomeus . . . Ptolomaidae 60. Ptolomaidem 62. expoliari . . . vestibus] vestimentis 63. *om.* suis . . . in medio . . . interpellet adversus eum 64. opertum] operi 65. et scripsit] *om.* et 69. *om.* rex . . . ducem] *om.* 70. adversum nos] *om.* 71. si confidis] confides 72. qui sim 73. et exercitum] exercituum 74. et elegit . . . exivit ad Hierusalem et concurrit 75. in Ioppe . . . et excl. *usq. ad* Ioppe erat] *om.* 76. in civitate] intra civitatem 78. proelium commiserunt 80. sunt insidiae . . . circumierunt . . . et eiecerunt *usq. ad* in populum] *om.* 81. praecepit 83. in campum . . . ibi] *om.*

84 Et succendit Ionathas Azotum,
et civitates, quae erant in circuitu eius,
et accepit spolia eorum, et templum Dagon:
et omnes, qui fugerunt in illud, succendit igni.
85 Et fuerunt qui ceciderunt gladio
cum his, qui succensi sunt, fere octo millia virorum.
VII. 86 Et movit inde Ionathas castra, et applicuit ea Ascalonem:
et exierunt de civitate obviam illi in magna gloria.
87 Et reversus est Ionathas in Ierusalem cum suis, habentibus spolia multa.
88 Et factum est: ut audivit Alexander rex sermones istos,
addidit adhuc glorificare Ionathan.
89 Et misit ei fibulam auream,
sicut consuetudo est dari cognatis regum.
Et dedit ei Accaron, et omnes fines eius in possessionem.

CAPUT XI.

VIII. 1 Et rex Aegypti congregavit exercitum, sicut arena, quae est circa oram maris, et naves multas:
et quaerebat obtinere regnum Alexandri dolo,
et addere illud regno suo.
2 Et exiit in Syriam verbis pacificis,
et aperiebant ei civitates, et occurrebant ei: quia mandaverat Alexander rex exire ei obviam,
eo quod socer suus esset.
3 Cum autem introiret civitatem Ptolemaeus, ponebat custodias militum in singulis civitatibus.
4 Et ut appropiavit Azoto,
ostenderunt ei templum Dagon succensum igni,
et Azotum, et cetera eius demolita, et corpora proiecta,
et eorum, qui caesi erant in bello, tumulos quos fecerant secus viam.
5 Et narraverunt regi quia haec fecit Ionathas, ut invidiam facerent ei: et tacuit rex.
6 Et occurrit Ionathas regi in Ioppen cum gloria,
et invicem se salutaverunt,
et dormierunt illic. 7 Et abiit Ionathas cum rege
usque ad fluvium, qui vocatur Eleutherus:
et reversus est in Ierusalem.
8 Rex autem Ptolemaeus obtinuit dominium civitatum usque Seleuciam maritimam,
et cogitabat in Alexandrum consilia mala.
9 Et misit legatos ad Demetrium, dicens:
Veni, componamus inter nos pactum,
et dabo tibi filiam meam, quam habet Alexander,
et regnabis in regno patris tui.
10 Poenitet enim me quod dederim illi filiam meam:
quaesivit enim me occidere. 11 Et vituperavit eum,
propterea quod concupierat regnum eius.
12 Et abstulit filiam suam, et dedit eam Demetrio,
et alienavit se ab Alexandro,
et manifestatae sunt inimicitiae eius.
13 Et intravit Ptolemaeus Antiochiam,
et imposuit duo diademata capiti suo, Aegypti, et Asiae.
14 Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus: XXXIX.
quia rebellabant qui erant in locis illis.
15 Et audivit Alexander, et venit ad eum in bellum:
et produxit Ptolemaeus rex exercitum,
et occurrit ei in manu valida,
et fugavit eum.
16 Et fugit Alexander in Arabiam, ut ibi protegeretur:
rex autem Ptolemaeus exaltatus est.
17 Et abstulit Zabdiel Arabs caput Alexandri; et misit Ptolemaeo.
18 Et rex Ptolemaeus mortuus est in die tertia:
et qui erant in munitionibus, perierunt
ab his, qui erant intra castra.
19 Et regnavit Demetrius anno centesimo sexagesimo septimo.
20 In diebus illis congregavit Ionathas eos, XL.
qui erant in Iudaea,
ut expugnarent arcem, quae est in Ierusalem:
et fecerunt contra eam machinas multas.
21 Et abierunt quidam qui oderant gentem suam viri iniqui ad regem Demetrium,
et renunciaverunt ei quod Ionathas obsideret arcem.
22 Et ut audivit, iratus est:
et statim venit ad Ptolemaidam,
et sripsit Ionathae ne obsideret arcem,
sed occurreret sibi ad colloquium festinato.
23 Ut audivit autem Ionathas, iussit obsidere:
et elegit de senioribus Israel, et de sacerdotibus, et dedit se periculo.
24 Et accepit aurum, et argentum, et vestem, et alia xenia multa,
et abiit ad regem Ptolemaidam,
et invenit gratiam in conspectu eius.

X. 84. omnes qui fugerunt] eos qui fuerunt 86. Ascalona 89. sicuti est consuetudo

XI. 1. arenam . . . ora . . . adderet 2. civitates et occ. ei] *om.* 3. introiret autem 4. propiavit . . . *om.* igni . . . fecerat 7. in Ierus.] Hierus. 8. Ptolomeus 9. pactum] pacem . . . habuit 10. poenituit 12. manifestata manifestae factae 13. Ptholomeus 14. Alexander] Ptholomeus . . . locis illius 15. in bellum] in bello 16. Ptolomeus 17. Zabdiel] Gaddiel . . . Ptholomeo 18. Ptholomeus 21. *om.* Demetrium . . . nuntiaverunt 22. ad Ptolem.] Ptholomaidam . . . arcem] *om.* 23. obsideri 24. xenia] senia . . . Ptholomaidem

25 Et interpellabant adversus eum quidam iniqui ex gente sua.
26 Et fecit ei rex sicut fecerant ei, qui ante eum fuerant:
et exaltavit eum in conspectu omnium amicorum suorum,
27 et statuit ei principatum sacerdotii,
et quaecumque alia habuit prius pretiosa,
et fecit eum principem amicorum.
28 Et postulavit Ionathas a rege
ut immunem faceret Iudaeam, et tres toparchias, et Samariam, et confines eius:
et promisit ei talenta trecenta.
29 Et consensit rex:
et scripsit Ionathae epistolas de his omnibus, hunc modum continentes:
30 Rex Demetrius fratri Ionathae salutem, et genti Iudaeorum.
31 Exemplum epistolae, quam scripsimus Lastheni parenti nostro de vobis, misimus ad vos ut sciretis:
32 Rex Demetrius Lastheni parenti salutem.
33 Genti Iudaeorum amicis nostris,
et conservantibus quae iusta sunt apud nos,
decrevimus benefacere propter benignitatem ipsorum, quam erga nos habent.
34 Statuimus ergo illis omnes fines Iudaeae,
et tres civitates, Lydan, et Ramathan, quae additae sunt Iudaeae ex Samaria,
et omnes confines earum
sequestrari omnibus sacrificantibus in Ierosolymis
pro his, quae ab eis prius accipiebat rex per singulos annos,
et pro fructibus terrae, et pomorum.
35 Et alia, quae ad nos pertinebant decimarum, et tributorum,
ex hoc tempore remittimus eis: et areas salinarum,
et coronas, quae nobis deferebantur,
36 omnia ipsis concedimus:
et nihil horum irritum erit ex hoc, et in omne tempus.
37 Nunc ergo curate facere horum exemplum, et detur Ionathae,
et ponatur in monte sancto, in loco celebri.
38 Et videns Demetrius rex quod siluit terra in conspectu suo, et nihil ei resistit,
dimisit totum exercitum suum, unumquemque in locum suum,
excepto peregrino exercitu,
quem contraxit ab insulis Gentium:
et inimici erant ei omnes exercitus patrum eius.
XLI. 39 Tryphon autem erat quidam partium Alexandri prius:
et vidit quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium,
et ivit ad Emalchuel Arabem,
qui nutriebat Antiochum filium Alexandri:
40 et assidebat ei, ut traderet eum ipsi,
ut regnaret loco patris sui:
et enunciavit ei quanta fecit Demetrius,
et inimicitias exercituum eius adversus illum.
Et mansit ibi diebus multis.
41 Et misit Ionathas ad Demetrium regem,
ut eiiceret eos, qui in arce erant in Ierusalem,
et qui in praesidiis erant:
quia impugnabant Israel.
42 Et misit Demetrius ad Ionathan, dicens:
Non haec tantum faciam tibi, et genti tuae,
sed gloria illustrabo te,
et gentem tuam cum fuerit opportunum.
43 Nunc ergo recte feceris,
si miseris in auxilium mihi viros:
quia discessit omnis exercitus meus.
44 Et misit ei Ionathas tria millia virorum fortium Antiochiam:
et venerunt ad regem,
et delectatus est rex in adventu eorum.
45 Et convenerunt qui erant de civitate, centum viginti millia virorum,
et volebant interficere regem.
46 Et fugit rex in aulam:
et occupaverunt qui erant de civitate, itinera civitatis, et coeperunt pugnare.
47 Et vocavit rex Iudaeos in auxilium,
et convenerunt omnes simul ad eum,
et dispersi sunt omnes per civitatem:
48 et occiderunt in illa die centum millia hominum,
et succenderunt civitatem,
et ceperunt spolia multa in die illa,
et liberaverunt regem.
49 Et viderunt qui erant de civitate, quod obtinuissent Iudaei civitatem sicut volebant:
et infirmati sunt mente sua,
et clamaverunt ad regem cum precibus,
dicentes: 50 Da nobis dextras,
et cessent Iudaei oppugnare nos, et civitatem.
51 Et proiecerunt arma sua, et fecerunt pacem,
et glorificati sunt Iudaei in conspectu regis,
et in conspectu omnium, qui erant in regno eius,
et nominati sunt in regno:
et regressi sunt in Ierusalem
habentes spolia multa.
52 Et sedit Demetrius rex in sede regni sui:
et siluit terra in conspectu eius.

XI. 26. fecerant] praeceperat . . . ante ipsum . . . ante conspectu amicorum omnium 28. et tres toparchias] toparcias idest (*pro* tres?) . . . et confines eius] *om.* 30. Ionae fratri 34. statuamus . . . Lyddam . . . Ramathae . . . sequaestra . . . prius acc. rex] rex accipiebat 38. videns] vidit . . . omnis 39. Trifon . . . murmurat . . . Emalcuel Arabum 40. in loco . . . adversum . . . ibi] illic 41. eicerent 43. viros in auxilium (*om.* mihi) 46. qui *usque ad* coeperunt] *om.* 48. in illa die 50. obpugnantes 51. sua] *om.*

53 Et mentitus est omnia quaecumque dixit,
et abalienavit se a Ionatha,
et non retribuit ei secundum beneficia,
quae sibi tribuerat,
et vexabat eum valde.
II. 54 Post haec autem reversus est Tryphon,
et Antiochus cum eo puer adolescens,
et regnavit, et imposuit sibi diadema.
55 Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos disperserat Demetrius,
et pugnaverunt contra eum: et fugit, et terga vertit.
56 Et accepit Tryphon bestias, et obtinuit Antiochiam:
II. 57 et scripsit Antiochus adolescens Ionathae, dicens:
Constituo tibi sacerdotium,
et constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis regis.
58 Et misit illi vasa aurea in ministerium,
et dedit ei potestatem bibendi in auro,
et esse in purpura,
et habere fibulam auream:
59 et Simonem fratrem eius constituit ducem a terminis Tyri usque ad fines Aegypti.
60 Et exiit Ionathas, et perambulabat trans flumen civitates:
et congregatus est ad eum omnis exercitus Syriae in auxilium, et venit Ascalonem,
et occurrerunt ei honorifice de civitate.
61 Et abiit inde Gazam:
et concluserunt se qui erant Gazae: et obsedit eam,
et succendit quae erant in circuitu civitatis,
et praedatus est ea.
62 Et rogaverunt Gazenses Ionathan,
et dedit illis dexteram:
et accepit filios eorum obsides,
et misit illos in Ierusalem:
et perambulavit regionem usque Damascum.
IV. 63 Et audivit Ionathas
quod praevaricati sunt principes Demetrii in Cades,
quae est in Galilaea, cum exercitu multo,
volentes eum removere a negotio regni:
64 et occurrit illis:
fratrem autem suum Simonem reliquit intra provinciam.
65 Et applicuit Simon ad Bethsuram,
et expugnabat eam diebus multis, et conclusit eos.
66 Et postulaverunt ab eo dextras accipere,
et dedit illis:
et eiecit eos inde,
et cepit civitatem,
et posuit in ea praesidium.
67 Et Ionathas, et castra eius applicuerunt ad aquam Genesar,
et ante lucem vigilaverunt in campo Asor.
68 Et ecce castra alienigenarum occurrebant in campo,
et tendebant ei insidias in montibus:
ipse autem occurrit ex adverso.
69 Insidiae vero exurrexerunt de locis suis,
et commiserunt praelium.
70 Et fugerunt qui erant ex parte Ionathae omnes,
et nemo relictus est ex eis,
nisi Mathathias filius Absolomi,
et Iudas filius Calphi, princeps militiae exercitus.
71 Et scidit Ionathas vestimenta sua,
et posuit terram in capite suo, et oravit.
72 Et reversus est Ionathas ad eos in praelium,
et convertit eos in fugam, et pugnaverunt.
73 Et viderunt qui fugiebant partis illius,
et reversi sunt ad eum,
et insequebantur cum eo omnes usque Cades ad castra sua,
et pervenerunt usque illuc.
74 Et ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum:
et reversus est Ionathas in Ierusalem.

CAPUT XII.

1 Et vidit Ionathas quia tempus eum iuvat,
elegit viros, et misit eos Romam
statuere, et renovare cum eis amicitiam:
2 et ad Spartiatas,
et ad alia loca misit epistolas secundum eandem formam:
3 et abierunt Romam, et intraverunt curiam,
et dixerunt:
Ionathas summus sacerdos, et gens Iudaeorum miserunt nos,
ut renovaremus amicitiam, et societatem secundum pristinum.
4 Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca,
ut deducerent eos in terram Iuda cum pace.
5 Et hoc est exemplum epistolarum, quas scripsit Ionathas
Spartiatis:
6 Ionathas summus sacerdos, et seniores gentis,
et sacerdotes, et reliquus populus Iudaeorum Spartiatis fratribus salutem.
7 Iampridem missae erant epistolae
ad Oniam summum sacerdotem ab Ario,
qui regnabat apud vos,
quoniam estis fratres nostri, sicut rescriptum continet, quod subiectum est.
8 Et suscepit Onias virum, qui missus fuerat, cum honore:
et accepit epistolas, in quibus significabatur de societate, et amicitia.

XI. 53. alienavit . . . Ionathan . . . vexabat] expugnabat 54. Trifon . . . imposuit sibi] posuit 56. Tryfon 58. in minist.] et ministerium 60. in auxilio . . . Ascalona . . . de civitate honorifice 61. ea quae in circuitu erant civitates . . . ea] eas 63. quod] quia . . . Demetri 67. Ionatha . . . Gennesar . . . in campum 70. Matthathias . . . Chalfi 72. *om.* Ionathas . . . eos in fugam] illos 73. omnes] *om.* 74. tria] quattuor . . . reversus] regressus . . . Ionatha

XII. 1. et elegit . . . eos] *om.* 2. Spartas 3. in curiam . . . renovetis . . . pristinam 5. est] *om.* 7. ab Ario] a dario 8. fuerat missus

9 Nos cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris,
10 maluimus mittere ad vos renovare fraternitatem, et amicitiam, ne forte alieni efficiamur a vobis:
multa enim tempora transierunt, ex quo misistis ad nos.
11 Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus sollemnibus,
et ceteris, quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis, quae offerimus,
et in observationibus, sicut fas est, et decet meminisse fratrum.
12 Laetamur itaque de gloria vestra.
13 Nos autem circumdederunt multae tribulationes, et multa praelia,
et impugnaverunt nos reges, qui sunt in circuitu nostro.
14 Noluimus ergo vobis molesti esse,
neque ceteris sociis, et amicis nostris in his praeliis.
15 Habuimus enim de caelo auxilium,
et liberati sumus nos, et humiliati sunt inimici nostri.
16 Elegimus itaque Numenium Antiochi filium,
et Antipatrem Iasonis filium, et misimus ad Romanos
renovare cum eis amicitiam, et societatem pristinam.
17 Mandavimus itaque eis ut veniant etiam ad vos, et salutent vos: et reddant vobis epistolas nostras de innovatione fraternitatis nostrae.
18 Et nunc benefacietis respondentes nobis ad haec.
19 Et hoc est rescriptum epistolarum, quod miserat Oniae: 20 Arius, rex Spartiatarum
Oniae sacerdoti magno salutem.
21 Inventum est in scriptura de Spartiatis, et Iudaeis,
quoniam sunt fratres, et quod sunt de genere Abraham.
22 Et nunc ex quo haec cognovimus,
benefacitis scribentes nobis de pace vestra:
XLVI. 23 sed et nos rescripsimus vobis:
Pecora nostra, et possessiones nostrae, vestrae sunt:
et vestrae, nostrae:
mandavimus itaque haec nunciari vobis.
24 Et audivit Ionathas quoniam regressi sunt principes Demetrii cum exercitu multo
supra quam prius, pugnare adversus eum.
25 Et exiit ab Ierusalem, et occurrit eis in Amathite regione:
non enim dederat eis spatium ut ingrederentur regionem eius.
26 Et misit speculatores in castra eorum:
et reversi renunciaverunt
quod constituunt supervenire illis nocte.
27 Cum occidisset autem sol,
praecepit Ionathas suis vigilare,
et esse in armis paratos ad pugnam tota nocte,
et posuit custodes per circuitum castrorum.
28 Et audierunt adversarii quod paratus est Ionathas cum suis in bello:
et timuerunt, et formidaverunt in corde suo:
et accenderunt focos in castris suis.
29 Ionathas autem, et qui cum eo erant,
non cognoverunt usque mane:
videbant autem luminaria ardentia,
30 et secutus est eos Ionathas, et non comprehendit eos:
transierant enim flumen Eleutherum.
31 Et divertit Ionathas ad Arabas,
qui vocantur Zabadaei:
et percussit eos, et accepit spolia eorum.
32 Et iunxit, et venit Damascum,
et perambulabat omnem regionem illam.
33 Simon autem exiit, et venit usque ad Ascalonem,
et ad proxima praesidia: et declinavit in Ioppen, et occupavit eam
34 (audivit enim quod vellent praesidium tradere partibus Demetrii)
et posuit ibi custodes ut custodirent eam.
35 Et reversus est Ionathas,
et convocavit seniores populi,
et cogitavit cum eis aedificare praesidia in Iudaea,
36 et aedificare muros in Ierusalem,
et exaltare altitudinem magnam
inter medium arcis et civitatis,
ut separaret eam a civitate,
ut esset ipsa singulariter,
et neque emant, neque vendant.
37 Et convenerunt, ut aedificarent civitatem:
et cecidit murus, qui erat super torrentem ab ortu solis,
et reparavit eum, qui vocatur Caphetetha:
38 et Simon aedificavit Adiada in Sephela,
et munivit eam, et imposuit portas, et seras.
39 Et cum cogitasset Tryphon regnare Asiae, XLVI
et assumere diadema,
et extendere manum in Antiochum regem:
40 timens ne forte non permitteret eum Ionathas,
sed pugnaret adversus eum,
quaerebat comprehendere eum, et occidere.
Et exurgens abiit in Bethsan.

XII. 11. et observationibus 16. Numenium Antiochi (*om.* filium) . . . Antipatrum 17. et reddant] ut reddant . . . de innovatione 19. *om.* est . . . Oniae. Arius rex Sp.] Onias rex Spartiarum 20. Onias Ionathae sac. magn. sal. 21. et quod] et quia 23. rescrips.] scripsimus . . . et vestra nostra . . . mandamus . . . nuntiare 24. egressi 25. Amathitae 26. quod] quia 28. quod] quia . . . in corde] *om.* in 29. autem luminaria] enim lumina 30. eos Ionath.] Ionatha 32. perambulavit 33. Ascalon 34. enim] autem . . . vellent] vellet 37. Capheteta 38. in Seph.] et Seph. . . . impos.] posuit 39. Tryfon . . . extenderet

41 Et exivit Ionathas obviam illi
cum quadraginta millibus virorum electo-
rum in praelium, et venit Bethsan.
42 Et vidit Tryphon quia venit Ionathas cum
exercitu multo
ut extenderet in eum manus,
timuit. 43 Et excepit eum cum honore,
et commendavit eum omnibus amicis suis,
et dedit ei munera:
et praecepit exercitibus suis ut obedirent
ei, sicut sibi.
44 Et dixit Ionathae:
Ut quid vexasti universum populum, cum
bellum nobis non sit?
45 Et nunc remitte eos in domos suas:
elige autem tibi viros paucos, qui tecum
sint, et veni mecum Ptolemaidam,
et tradam eam tibi,
et reliqua praesidia, et exercitum,
et universos praepositos negotii,
et conversus abibo:
propterea enim veni.
46 Et credidit ei, et fecit sicut dixit:
et dimisit exercitum, et abierunt in ter-
ram Iuda.
47 Retinuit autem secum tria millia virorum:
ex quibus remisit in Galilaeam duo millia,
mille autem venerunt cum eo.
48 Ut autem intravit Ptolemaidam Ionathas,
clauserunt portas civitatis Ptolemenses:
et comprehenderunt eum:
et omnes, qui cum eo intraverant, gladio
interfecerunt.
49 Et misit Tryphon exercitum, et equites
in Galilaeam, et in campum magnum
ut perderent omnes socios Ionathae.
50 At illi cum cognovissent quia comprehen-
sus est Ionathas,
et periit, et omnes, qui cum eo erant,
hortati sunt semetipsos,
et exierunt parati in praelium.
51 Et videntes hi, qui insecuti fuerant, quia
pro anima res est illis, reversi sunt:
52 illi autem venerunt omnes cum pace in
terram Iuda.
Et planxerunt Ionathan, et eos, qui cum
ipso fuerant, valde:
et luxit Israel luctu magno.
53 Et quaesierunt omnes gentes, quae erant
in circuitu eorum, conterere eos.
dixerunt enim: 54 Non habent principem,
et adiuvantem:
nunc ergo expugnemus illos,
et tollamus de hominibus memoriam eorum.

CAPUT XIII.

III. 1 Et audivit Simon quod congregavit Try-
phon exercitum copiosum
ut veniret in terram Iuda, et attereret
eam.
2 Videns quia in tremore populus est, et
in timore,
ascendit Ierusalem, et congregavit popu-
lum:
3 et adhortans dixit:
Vos scitis quanta ego, et fratres mei,
et domus patris mei fecimus pro legibus,
et pro sanctis praelia,
et angustias quales vidimus:
4 horum gratia perierunt fratres mei omnes
propter Israel,
et relictus sum ego solus. 5 Et nunc
non mihi contingat parcere animae meae
in omni tempore tribulationis:
non enim melior sum fratribus meis.
6 Vindicabo itaque gentem meam, et sancta,
natos quoque nostros, et uxores:
quia congregatae sunt universae gentes
conterere nos inimicitiae gratia.
7 Et accensus est spiritus populi simul ut
audivit sermones istos:
8 et responderunt voce magna dicentes:
Tu es dux noster loco Iudae, et Iona-
thae fratris tui:
9 pugna praelium nostrum:
et omnia, quaecumque dixeris nobis, fa-
ciemus.
10 Et congregans omnes viros bellatores,
acceleravit consummare universos muros
Ierusalem, et munivit eam in gyro.
11 Et misit Ionathan filium Absalomi,
et cum eo exercitum novum in Ioppen,
et eiectis his, qui erant in ea, remansit
illic ipse.
12 Et movit Tryphon a Ptolemaida cum exer-
citu multo,
ut veniret in terram Iuda,
et Ionathas cum eo in custodia.
13 Simon autem applicuit in Addus contra
faciem campi.
14 Et ut cognovit Tryphon
quia surrexit Simon loco fratris sui Iona-
thae: et quia commissurus esset cum eo
praelium,
misit ad eum legatos, 15 dicens:
Pro argento, quod debebat frater tuus
Ionathas in ratione regis, propter ne-
gotia, quae habuit, detinuimus eum.
16 Et nunc mitte argenti talenta centum, et
duos filios eius obsides,
ut non dimissus fugiat a nobis, et remit-
temus eum.
17 Et cognovit Simon quia cum dolo loque-
retur secum,
iussit tamen dari argentum, et pueros:
ne inimicitiam magnam sumeret ad popu-
lum Israel, dicentem:

XII. 41. exiit . . . *om.* illi 42. Tryfon . . . Ionathas] *om.* . . . et timuit 45. *tibi illam, **illam tibi 47. cum eo venerunt 48. Ut intravit autem Ion. Ptolomaidam . . . civitatis] *om.* . . . Ptholomenses 49. Tryfon 51. secuti 52. cum eo fuerant 53. conterere] perdere

XIII. 1. Tryfon 2. et timore 6. nat. quoq. nostros] natosque vestros . . . gentes ⌈ *Quat.* XCVII. *Sequitur fol.* 773. . . . gratia] gratis 10. universos] omnes . . . eam] ea 11. Absolomoni . . . remans.] mansit 12. Tryfon a Ptholomaida 14. Tryfon . . . in loco Io. fratris sui . . . et quia *usq. ad* praelium] *om.* 15. debebat] *ed. Francf. ex Clem.* 1. habebat . . . propter negotia quae habuit] *om.* 17. loquitur . . . Israhel populum

18 Quia non misit ei argentum, et pueros,
propterea periit.
19 Et misit pueros, et centum talenta:
et mentitus est, et non dimisit Ionathan.
20 Et post haec venit Tryphon intra regionem, ut contereret eam:
et gyraverunt per viam, quae ducit Ador:
et Simon, et castra eius ambulabant in omnem locum quocumque ibant.
21 Qui autem in arce erant, miserunt ad Tryphonem legatos,
ut festinaret venire per desertum, et mitteret illis alimonias.
22 Et paravit Tryphon omnem equitatum,
ut veniret illa nocte: erat autem nix multa valde,
et non venit in Galaaditim.
23 Et cum appropinquasset Bascaman,
occidit Ionathan, et filios eius illic.
24 Et convertit Tryphon, et abiit in terram suam.
25 Et misit Simon, et accepit ossa Ionathae fratris sui,
et sepelivit ea in Modin civitate patrum eius.
26 Et planxerunt eum omnis Israel planctu magno,
et luxerunt eum dies multos.
27 Et aedificavit Simon super sepulchrum patris sui et fratrum suorum
aedificium altum visu,
lapide polito retro et ante:
28 et statuit septem pyramidas,
unam contra unam patri et matri, et quatuor fratribus:
29 et his circumposuit columnas magnas:
et super columnas arma, ad memoriam aeternam:
et iuxta arma naves sculptas,
quae viderentur ab omnibus navigantibus mare.
30 Hoc est sepulchrum, quod fecit in Modin, usque in hunc diem.
XLIX. 31 Tryphon autem cum iter faceret cum Antiocho rege adolescente,
dolo occidit eum. 32 Et regnavit loco eius, et imposuit sibi diadema Asiae,
et fecit plagam magnam in terra.
33 Et aedificavit Simon praesidia Iudaeae,
muniens ea turribus excelsis,
et muris magnis, et portis, et seris:
et posuit alimenta in munitionibus.
34 Et elegit Simon viros, et misit ad Demetrium regem
ut faceret remissionem regioni:
quia actus omnes Tryphonis per direptionem fuerant gesti.
35 Et Demetrius rex ad verba ista respondit ei, et scripsit epistolam talem:
L. 36 Rex Demetrius Simoni summo sacerdoti,
et amico regum, et senioribus, et Genti Iudaeorum salutem.
37 Coronam auream, et bahem, quam misistis, suscepimus:
et parati sumus facere vobiscum pacem magnam,
et scribere praepositis regis remittere vobis quae indulsimus.
38 Quaecumque enim constituimus, vobis constant.
Munitiones, quas aedificastis, vobis sint.
39 Remittimus quoque ignorantias, et peccata usque in hodiernum diem,
et coronam, quam debebatis:
et siquid aliud erat tributarium in Ierusalem,
iam non sit tributarium.
40 Et siqui ex vobis apti sunt conscribi
inter nostros, conscribantur, et sit inter nos pax.
41 Anno centesimo septuagesimo
ablatum est iugum Gentium ab Israel.
42 Et coepit populus Israel scribere in tabulis, et gestis publicis,
anno primo sub Simone summo sacerdote,
magno duce, et principe Iudaeorum.
43 In diebus illis applicuit Simon ad Gazam, LI.
et circumdedit eam castris,
et fecit machinas, et applicuit ad civitatem,
et percussit turrem unam, et comprehendit eam.
44 Et eruperant qui erant intra machinam in civitatem:
et factus est motus magnus in civitate.
45 Et ascenderunt qui erant in civitate cum uxoribus, et filiis supra murum scissis tunicis suis,
et clamaverunt voce magna, postulantes a Simone dextras sibi dari,
46 et dixerunt:
Non nobis reddas secundum malitias nostras,
sed secundum misericordias tuas.
47 Et flexus Simon non debellavit eos:
eiecit tamen eos de civitate,
et mundavit aedes, in quibus fuerant simulacra,
et tunc intravit in eam cum hymnis benedicens Dominum:
48 et eiecta ab ea omni immunditia,
collocavit in ea viros, qui legem facerent:
et munivit eam,
et fecit sibi habitationem.
49 Qui autem erant in arce Ierusalem, prohibebantur egredi et ingredi regionem,
et emere, ac vendere:
et esurierunt valde,
et multi ex eis fame perierunt,

VIII. 18. ei] *om.* 19. Et misit *usque* talenta] *om.* 20. Tryfon *(et sic ubique)* 22. valde multa . . . Galaditin 23. appropinq. B.] adpropiasset Baschama . . . illic] *om.* 34. quia] qui 35. ei] *om.* 37. bahem] baen 38. sint vobis 39. in Ierus.] Hierus. 40. ex vobis] in vobis 42. summo] *om.* 43. In illis diebus . . . de castris . . . eam] *om.* 44. Et erup. qui] Et qui eruperunt . . . in civitate 47. debellavit] bellavit . . . et emundavit . . . in eam] in ea 48. ab ea] ex ea . . . munivit] mundavit 49. et ingredi region.] in regionem

50 et clamaverunt ad Simonem ut dextras
acciperent:
et dedit illis: et eiecit eos inde,
et mundavit arcem a contaminationibus:
51 et intraverunt in eam
tertia et vigesima die secundi mensis,
anno centesimo septuagesimo primo
cum laude, et ramis palmarum,
et cinyris, et cymbalis, et nablis, et hymnis, et canticis,
quia contritus est inimicus magnus ex
Israel.
52 Et constituit ut omnibus annis agerentur
dies hi cum laetitia.
53 Et munivit montem templi, qui erat secus arcem,
et habitavit ibi ipse, et qui cum eo erant.
54 Et vidit Simon Ioannem filium suum,
quod fortis praelii vir esset:
et posuit eum ducem virtutum universarum: et habitavit in Gazaris.

CAPUT XIV.

LII. 1 Anno centesimo septuagesimo secundo
congregavit rex Demetrius exercitum suum,
et abiit in Mediam ad contrahenda sibi
auxilia,
ut expugnaret Tryphonem.
2 Et audivit Arsaces rex Persidis, et Mediae,
quia intravit Demetrius confines suos,
et misit unum de principibus suis ut comprehenderet eum vivum, et adduceret
eum ad se.
3 Et abiit, et percussit castra Demetrii:
et comprehendit eum, et duxit eum ad
Arsacem,
et posuit eum in custodiam.
LIII. 4 Et siluit omnis terra Iuda omnibus diebus Simonis,
et quaesivit bona genti suae:
et placuit illis potestas eius,
et gloria eius omnibus diebus.
5 Et cum omni gloria sua accepit Ioppen
in portum,
et fecit introitum in insulis maris.
6 Et dilatavit fines gentis suae,
et obtinuit regionem.
7 Et congregavit captivitatem multam,
et dominatus est Gazarae, et Bethsurae,
et arci: et abstulit immunditias ex ea,
et non erat qui resisteret ei.
8 Et unusquisque colebat terram suam cum
pace:
et terra Iuda dabat fructus suos,
et ligna camporum fructum suum.
9 Seniores in plateis sedebant omnes,
et de bonis terrae tractabant,
et iuvenes induebant se gloriam, et stolas belli. [10] Et civitatibus tribuebat
alimonias,
et constituebat eas ut essent vasa munitionis quoadusque nominatum est nomen gloriae eius usque ad extremum
terrae. [11] Fecit pacem super terram,
et laetatus est Israel laetitia magna.
12 Et sedit unusquisque sub vite sua,
et sub ficulnea sua:
et non erat qui eos terreret.
13 Defecit impugnans eos super terram:
reges contriti sunt in diebus illis.
14 Et confirmavit omnes humiles populi sui,
et legem exquisivit, et abstulit omnem
iniquum et malum:
15 sancta glorificavit, et multiplicavit vasa
sanctorum.
16 Et auditum est Romae quia defunctus LIV.
esset Ionathas, et usque in Spartiatas:
et contristati sunt valde.
17 Ut audierunt autem quod Simon frater eius
factus esset summus sacerdos loco eius,
et ipse obtineret omnem regionem, et civitates in ea; [18] scripserunt ad eum
in tabulis aereis,
ut renovarent amicitias, et societatem
quam fecerant cum Iuda, et cum Ionatha fratribus eius.
19 Et lectae sunt in conspectu ecclesiae in
Ierusalem.
Et hoc exemplum epistolarum, quas Spartiatae miserunt:
20 Spartianorum principes,
et civitates, Simoni Sacerdoti magno, et
senioribus, et sacerdotibus,
et reliquo populo Iudaeorum, fratribus,
salutem.
21 Legati, qui missi sunt ad populum nostrum, nunciaverunt nobis de vestra
gloria, et honore, ac laetitia:
et gavisi sumus in introitu eorum.
22 Et scripsimus quae ab eis erant dicta in
conciliis populi,
sic: Numenius Antiochi, et Antipater
Iasonis filius, legati Iudaeorum, venerunt ad nos,
renovantes nobiscum amicitiam pristinam.
23 Et placuit populo excipere viros gloriose,
et ponere exemplum sermonum eorum in
segregatis populi libris,
ut sit ad memoriam populo Spartiatarum.
Exemplum autem horum scripsimus Simoni magno sacerdoti.
24 Post haec autem misit Simon Numenium LV.
Romam, habentem clypeum aureum
magnum,
pondo mnarum mille, ad statuendam cum
eis societatem.

XIII. 51. in ea . . . *om.* die . . . cynyris 53. munivit] mundavit 54. Iohannem . . . *om.* fortis praelii . . . in] *om.*

XIV. 1. et congregavit . . . exercitus suos . . . expugnare 2. Et ut aud. 3. Arsacen 4. omnis] *om.* 7. Gazerae 8. Et unusq.] *om.* Et . . . Iuda] *om.* 10. Et civitatibus trib.] Civitatib. tribuebant 12. ficulnea] nec erat 14. omnem] hominem 16. in Sparta 17. omnem] *om.* 18. in tabulis] *om.* in . . . renovaret . . . et cum Ion.] *om.* cum 19. lectae] laetati . . . miserunt Spart. 20. princip.] princeps . . . civitates] civitatis 22. ab eis] ab ipsis . . . pristinam] *om.* 23. populi] populis . . . Spartiarum 24. Simon] *om.* . . . pondo] pondus

Cum autem audisset populus Romanus
25 sermones istos, dixerunt:
Quam gratiarum actionem reddemus Simoni, et filiis eius?
26 Restituit enim ipse fratres suos,
et expugnavit inimicos Israel ab eis,
et statuerunt ei libertatem,
et descripserunt in tabulis aereis,
et posuerunt in titulis in monte Sion. 27 Et
hoc est exemplum scripturae: Octava decima die mensis Elul,
anno centesimo septuagesimo secundo,
anno tertio sub Simone sacerdote magno
in Asaramel, 28 in conventu magno
sacerdotum, et populi,
et principum gentis, et seniorum regionis,
nota facta sunt haec: Quoniam frequenter facta sunt praelia in regione nostra.
29 Simon autem Mathathiae filius ex filiis Iarib, et fratres eius dederunt se periculo,
et restiterunt adversariis gentis suae,
ut starent sancta ipsorum, et lex: et gloria magna glorificaverunt gentem suam.
30 Et congregavit Ionathas gentem suam,
et factus est illis sacerdos magnus,
et appositus est ad populum suum.
31 Et voluerunt inimici eorum calcare, et atterere regionem ipsorum,
et extendere manus in sancta eorum.
32 Tunc restitit Simon, et pugnavit pro gente sua,
et erogavit pecunias multas,
et armavit viros virtutis gentis suae,
et dedit illis stipendia:
33 et munivit civitates Iudaeae, et Bethsuram, quae erat in finibus Iudaeae, ubi erant arma hostium antea:
et posuit illic praesidium viros Iudaeos.
34 Et Ioppen munivit, quae erat ad mare:
et Gazaram, quae est in finibus Azoti,
in qua hostes antea habitabant,
et collocavit illic Iudaeos,
et quaecumque apta erant ad correptionem eorum, posuit in eis.
35 Et vidit populus actum Simonis,
et gloriam, quam cogitabat facere genti suae,
et posuerunt eum ducem suum, et principem sacerdotum,
eo quod ipse fecerat haec omnia,
et iustitiam, et fidem, quam conservavit genti suae,
et exquisivit omni modo exaltare populum suum.
36 Et in diebus eius prosperatum est in manibus eius, ut tollerentur gentes de regione ipsorum,
et qui in civitate David erant in Ierusalem
in arce, de qua procedebant, et contaminabant omnia, quae in circuitu sanctorum sunt,
et inferebant plagam magnam castitati:
37 et collocavit in ea viros Iudaeos ad tutamentum regionis, et civitatis,
et exaltavit muros Ierusalem.
38 Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium.
39 Secundum haec fecit eum amicum suum,
et glorificavit eum gloria magna.
40 Audivit enim quod appellati sunt Iudaei a Romanis amici, et socii, et fratres,
et quia susceperunt legatos Simonis gloriose:
41 et quia Iudaei, et sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum,
et summum sacerdotem in aeternum, donec surgat propheta fidelis:
42 et ut sit super eos dux,
et ut cura esset illi pro sanctis,
et ut constitueret praepositos super opera eorum, et super regionem,
et super arma, et super praesidia:
43 et cura sit illi de sanctis: et ut audiatur ab omnibus,
et scribantur in nomine eius omnes conscriptiones in regione:
et ut operiatur purpura, et auro:
44 et ne liceat ulli ex populo, et ex sacerdotibus irritum facere aliquid horum,
et contradicere his, quae ab eo dicuntur,
aut convocare conventum in regione sine ipso: et vestiri purpura,
et uti fibula aurea.
45 Qui autem fecerit extra haec,
aut irritum fecerit aliquid horum, reus erit.
46 Et complacuit omni populo statuere Simonem,
et facere secundum verba ista.
47 Et suscepit Simon, et placuit ei ut summo sacerdotio fungeretur,
et esset dux, et princeps gentis Iudaeorum, et sacerdotum,
et praeesset omnibus. 48 Et scripturam
istam dixerunt ponere in tabulis aereis,
et ponere eas in peribolo sanctorum, in loco celebri:
49 exemplum autem eorum ponere in aerario, ut habeat Simon, et filii eius.

CAPUT XV.

1 Et misit rex Antiochus filius Demetrii epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti, et principi gentis Iudaeorum, et universae genti:
2 et erant continentes hunc modum:
Rex Antiochus Simoni sacerdoti magno, et genti Iudaeorum salutem.

XIV. 24. cum audisset autem 26. *om.* ab eis . . . in montem 27. Et hoc *usque* scripturae] *om.* . . . *om.* Elul . . . Assaramel 28. regionis] regis 29. Mattathiae 30. factus est] *om.* est 32. multas pecunias . . . illis] eis 33. Bethsura quae erant 35. eum] *om.* 36. et qui] *om.* et . . . procidebant 37. *om.* viros . . . ad] *om.* 41. esse eum 42. et ut const.] et const. 43. et ut scribantur . . . in regiones 47. ei] *om.* 49. eorum] *om.*

3 Quoniam quidem pestilentes obtinuerunt regnum patrum nostrorum,
volo autem vendicare regnum, et restituere illud
sicut erat antea: et electam feci multitudinem exercitus, et feci naves bellicas.
4 Volo autem procedere per regionem
ut ulciscar in eos, qui corruperunt regionem nostram,
et qui desolaverunt civitates multas in regno meo.
5 Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes, quas remiserunt tibi ante me omnes reges,
et quaecumque alia dona remiserunt tibi:
6 et permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua:
7 Ierusalem autem sanctam esse, et liberam:
et omnia arma, quae fabricata sunt,
et praesidia, quae construxisti, quae tenes, maneant tibi.
8 Et omne debitum regis: et quae futura sunt regi, ex hoc, et in totum tempus remittuntur tibi.
9 Cum autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te, et gentem tuam,
et templum gloria magna ita ut manifestetur gloria vestra in universa terra.
10 Anno centesimo septuagesimo quarto
exiit Antiochus in terram patrum suorum,
et convenerunt ad eum omnes exercitus,
ita ut pauci relicti essent cum Tryphone.
11 Et insecutus est eum Antiochus rex,
et venit Doram fugiens per maritimam:
12 sciebat enim quod congregata sunt mala in eum, et reliquit eum exercitus.
13 Et applicuit Antiochus super Doram cum centum viginti millibus virorum belligeratorum,
et octo millibus equitum:
14 et circuivit civitatem,
et naves a mari accesserunt:
et vexabant civitatem a terra, et mari,
et neminem sinebant ingredi, vel egredi.
LVII. 15 Venit autem Numenius, et qui cum eo fuerant, ab urbe Roma, habentes epistolas regibus,
et regionibus scriptas, in quibus continebantur haec:
16 Lucius consul Romanorum, Ptolemaeo regi salutem.
17 Legati Iudaeorum venerunt ad nos amici nostri,
renovantes pristinam amicitiam, et societatem, missi a Simone principe Sacerdotum, et populo Iudaeorum.
18 Attulerunt autem et clypeum aureum mnarum mille.
19 Placuit itaque nobis scribere regibus, et regionibus, ut non inferant illis mala,
neque impugnent eos, et civitates eorum,
et regiones eorum:
et ut non ferant auxilium pugnantibus adversus eos.
20 Visum autem est nobis accipere ab eis clypeum.
21 Siqui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos,
tradite eos Simoni principi sacerdotum,
ut vindicet in eos secundum legem suam.
22 Haec eadem scripta sunt Demetrio regi,
et Attalo, et Ariarathi, et Arsaci,
23 et in omnes regiones: et Lampsaco, et Spartiatis, et in Delum, et in Myndum,
et in Sicyonem, et in Cariam, et in Samum, et in Pamphyliam, et in Lyciam, et in Alicarnassum, et in Coo, et in Siden, et in Aradon, et in Rhodum, et in Phaselidem, et in Gortynam, et Gnidum, et Cyprum, et Cyrenen.
24 Exemplum autem eorum scripserunt Simoni principi sacerdotum, et populo Iudaeorum.
25 Antiochus autem rex applicuit castra in Doram LVIII.
secundo, admovens ei semper manus, et machinas faciens:
et conclusit Tryphonem, ne procederet.
26 Et misit ad eum Simon duo millia virorum electorum in auxilium,
et argentum, et aurum, et vasa copiosa:
27 et noluit ea accipere,
sed rupit omnia, quae pactus est cum eo antea, et alienavit se ab eo.
28 Et misit ad eum Athenobium unum de amicis suis,
ut tractaret cum ipso, dicens:
Vos tenetis Ioppen, et Gazaram, et arcem, quae est in Ierusalem, civitates regni mei:
29 fines earum desolastis, et fecistis plagam magnam in terra,
et dominati estis per loca multa in regno meo.
30 Nunc ergo tradite civitates, quas occupastis,
et tributa locorum, in quibus dominati estis extra fines Iudaeae.
31 Sin autem, date pro illis quingenta talenta argenti,
et exterminii, quod exterminastis,
et tributorum civitatum alia talenta quingenta:
sin autem, veniemus, et expugnabimus vos.

XV. 3. vindicare . . . et electam] electum 4. per regionem] per regiones 5. omnes reges] *om.* omnes 6. nomismatis 7. struxisti 8. Et omne *usque* tibi] *om.* 10. omnes] omnis 12. in eum mala 14. a mari] mari . . . ingredi vel] *om.* 16. Ptolomeo 18. minarum 22. Ariarathi] Arabae . . . Asarci 23. Lampsaco] Samsamae . . . Spartiatis] Spartanis . . . in Del.] Delo . . . in Mynd. *etc.*] Mydo| et Sicyonae et Cariae et Samum et Pamphyliam et Liciam et Alacarnasum et Rhodum et Faselyda et Choo et Siden et Arado et Gortinam et Nicdum et Cyprum et Cyrenem 24. et populo Iudaeorum] *om.* 25. in Dora . . . ei] eis 26. ad eum] ei 27. sed inrupit 28. *Atenovium, **Ath. 29. in terra] super terram 30. in quib.] quibus 31. civitatium

32 Et venit Athenobius amicus regis in Ierusalem,
et vidit gloriam Simonis, et claritatem in auro, et argento,
et apparatum copiosum:
et obstupuit: et retulit ei verba Regis.
33 Et respondit ei Simon, et dixit ei:
Neque alienam terram sumpsimus,
neque aliena detinemus:
sed hereditatem patrum nostrorum, quae iniuste ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est.
34 Nos vero tempus habentes, vindicamus hereditatem patrum nostrorum.
35 Nam de Ioppe, et Gazara quae expostulas, ipsi faciebant in populo plagam magnam,
et in regione nostra:
horum damus talenta centum.
Et non respondit ei Athenobius verbum.
36 Reversus autem cum ira ad regem, renunciavit ei verba ista,
et gloriam Simonis, et universa, quae vidit,
et iratus est rex ira magna.
37 Tryphon autem fugit navi in Orthosiada.
38 Et constituit rex Cendebaeum ducem maritimum, et exercitum peditum et equitum dedit illi.
39 Et mandavit illi movere castra contra faciem Iudaeae:
et mandavit ei aedificare Gedorem,
et obstruere portas civitatis,
et debellare populum.
Rex autem persequebatur Tryphonem.
40 Et pervenit Cendebaeus Iamniam,
et coepit irritare plebem, et conculcare Iudaeam,
et captivare populum, et interficere,
et aedificare Gedorem. 41 Et collocavit illic equites, et exercitum:
ut egressi perambularent viam Iudaeae, sicut constituit ei rex.

CAPUT XVI.

LIX. 1 Et ascendit Ioannes de Gazaris,
et nunciavit Simoni patri suo quae fecit Cendebaeus in populo ipsorum.
2 Et vocavit Simon duos filios seniores,
Iudam, et Ioannem, et ait illis:
Ego, et fratres mei, et domus patris mei expugnavimus hostes Israel ab adolescentia usque in hunc diem:
et prosperatum est in manibus nostris liberare Israel aliquoties.
3 Nunc autem senui,
sed estote loco meo, et fratres mei,
et egressi pugnate pro gente nostra:
auxilium vero de caelo vobiscum sit.
4 Et elegit de regione viginti millia virorum belligeratorum, et equites;
et profecti sunt ad Cendebaeum:
et dormierunt in Modin.
5 Et surrexerunt mane, et abierunt in campum:
et ecce exercitus copiosus in obviam illis peditum, et equitum,
et fluvius torrens erat inter medium ipsorum.
6 Et admovit castra contra faciem eorum ipse, et populus eius, LX
et vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem,
et transfretavit primus:
et viderunt eum viri, et transierunt post eum.
7 Et divisit populum, et equites in medio peditum:
erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis.
8 Et exclamaverunt sacris tubis,
et in fugam conversus est Cendebaeus, et castra eius:
et ceciderunt ex eis multi vulnerati:
residui autem in munitionem fugerunt.
9 Tunc vulneratus est Iudas frater Ioannis:
Ioannes autem insecutus est eos,
donec venit Cedronem, quam aedificavit:
10 et fugerunt usque ad turres, quae erant in agris Azoti,
et succendit eas igni.
Et ceciderunt ex illis duo millia virorum,
et reversus est in Iudaeam in pace.
11 Et Ptolemaeus filius Abobi constitutus erat dux in campo Iericho, LXI
et habebat argentum, et aurum multum.
12 Erat enim gener summi sacerdotis.
13 Et exaltatum est cor eius,
et volebat obtinere regionem,
et cogitabat dolum adversus Simonem, et filios eius, ut tolleret eos.
14 Simon autem, perambulans civitates, quae erant in regione Iudaeae,
et solicitudinem gerens earum, descendit in Iericho
ipse, et Mathathias filius eius, et Iudas,
anno centesimo septuagesimo septimo.
mense undecimo: hic est mensis Sabath.
15 Et suscepit eos filius Abobi in munitiunculam,
quae vocatur Doch, cum dolo, quam aedificavit:
et fecit eis convivium magnum,
et abscondit illic viros.

XV. 32. obstipuit 33. respondit Simon (*sed* Simon *suppletum est.*) . . . quae ab inimicis nostris iniusto 35. de Ioppen . . . ei Athenobius] illi 37. in navi 38. Cendebeum . . . equ. et ped. 38. Caedronem 40. Cendebeus . . . Iudaea . . . Cedrone 41. et exercitum] *om.* et

XVI. 1. Iohannis . . . Cendebeus *(ita semper)* . . . in populo ipsorum] *om.* 2. duos fil.] filios suos . . . Iohannem *(et sic ubique)* . . . et domus patris mei] *om.* 6. transfretandum] transnatandum 8. fugerunt in munitionem 9. Cedronam 10. Azotii . . . in Iudaeam] *om.* in 11. Ptholomeus. *Item vv.* 16. *et* 18. 13. cogitavit 14. civitatem qui . . . *om.* Iudaeae . . . in Ierus.] Hierusalem . . . Matthathias . . . hic menses 15. munitiuncula

16 Et cum inebriatus esset Simon, et filii eius,
surrexit Ptolemaeus cum suis,
et sumpserunt arma sua, et intraverunt in convivium,
et occiderunt eum, et duos filios eius,
et quosdam pueros eius.
17 Et fecit deceptionem magnam in Israel,
et reddidit mala pro bonis.
18 Et scripsit haec Ptolemaeus,
et misit regi ut mitteret ei exercitum in auxilium, et traderet ei regionem,
et civitates eorum, et tributa.
19 Et misit alios in Gazaram tollere Ioannem:
et tribunis misit epistolas, ut venirent ad se,
et daret eis argentum, et aurum, et dona.
20 Et alios misit occupare Ierusalem, et montem templi.
21 Et praecurrens quidam, nunciavit Ioanni in Gazara,
quia periit pater eius,
et fratres eius, et quia misit te quoque interfici.
22 Ut audivit autem, vehementer expavit:
et comprehendit viros, qui venerant perdere eum,
et occidit eos:
cognovit enim quia quaerebant eum perdere.
23 Et cetera sermonum Ioannis, et bellorum eius,
et bonarum virtutum, quibus fortiter gessit,
et aedificii murorum, quos extruxit, et rerum gestarum eius:
24 ecce haec scripta sunt in libro dierum sacerdotii eius,
ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

LIBER SECUNDUS MACHABAEORUM

CAPUT I.

1 Fratribus, qui sunt per Aegyptum, Iudaeis, salutem dicunt
fratres, qui sunt in Ierosolymis, Iudaei,
et qui in regione Iudaeae, et pacem bonam.
2 Benefaciat vobis Deus, et meminerit testamenti sui,
quod locutus est ad Abraham, et Isaac, et Iacob servorum suorum fidelium:
3 et det vobis cor omnibus ut colatis eum,
et faciatis eius voluntatem corde magno, et animo volenti.
4 Adaperiat cor vestrum in lege sua, et in praeceptis suis,
et faciat pacem. 5 Exaudiat orationes vestras, et reconcilietur vobis,
nec vos deserat in tempore malo.
6 Et nunc hic sumus orantes pro vobis.
7 Regnante Demetrio, anno centesimo sexagesimo nono,
nos Iudaei scripsimus vobis
in tribulatione, et impetu, qui supervenit nobis in istis annis, ex quo recessit Iason a sancta terra,
et a regno. 8 Portam succenderunt, et effuderunt sanguinem innocentem:
et oravimus ad Dominum, et exauditi sumus,
et obtulimus sacrificium, et similaginem,
et accendimus lucernas, et proposuimus panes.
9 Et nunc frequentate dies scenopegiae mensis Casleu.
10 Anno centesimo octogesimo octavo, I.
populus, qui est Ierosolymis, et in Iudaea,
Senatusque et Iudas, Aristobolo magistro Ptolemaei regis, qui est de genere christorum sacerdotum,
et his, qui in Aegypto sunt, Iudaeis
salutem, et sanitatem. 11 De magnis periculis a Deo liberati,
magnifice gratias agimus ipsi, utpote
qui adversus talem regem dimicavimus.
12 Ipse enim ebullire fecit de Perside eos, qui pugnaverunt contra nos, et sanctam civitatem.
13 Nam cum in Perside esset dux ipse,
et cum ipso immensus exercitus, cecidit in templo Naneae,
consilio deceptus sacerdotum Naneae.
14 Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus, et amici eius,
et ut acciperet pecunias multas dotis nomine.
15 Cumque proposuissent eas sacerdotes Naneae,
et ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum fani, clauserunt templum,

---

XVI. 18. ei region.] *om.* ei 19. dare 23. struxit 24. suum] *add.* Amen
EXP LIB MACCHABEORUM ·|· INCIPIUNT CAPITULA LIBRI SECUNDI AMEN.
Iam leguntur folio 778. *capp.* LV. *Pagina altera eiusdem folii incipit textus absque inscriptione.*

I. 1. Hierusolymis. *Item v.* 10. 2. locutus] *om.* 3. anima volente 4. suis] eius 7. Ason 9. scenophegiae 10. Ptholomei . . . chistorum (*sic*) 11. agimus] *om.* 12. et sanctam civitatem] *om.* 13. sacerdotis 14. ut enim . . . Ant. ad locum

16 cum intrasset Antiochus: apertoque occulto aditu templi,
mittentes lapides percusserunt ducem, et eos qui cum eo erant, et diviserunt membratim,
et capitibus amputatis foras proiecerunt.
17 Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.
II. 18 Facturi igitur quinta et vigesima die mensis Casleu purificationem templi,
necessarium duximus significare vobis:
ut et vos quoque agatis diem scenopegiae,
et diem ignis, qui datus est quando Nehemias aedificato templo et altari obtulit sacrificia.
19 Nam cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant,
acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus, et siccus,
et in eo contutati sunt eum,
ita ut omnibus ignotus esset locus.
20 Cum autem praeterissent anni multi,
et placuit Deo ut mitteretur Nehemias a rege Persidis: nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem:
et sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam.
21 Et iussit eos haurire, et afferre sibi: et sacrificia, quae imposita erant,
iussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, et ligna, et quae erant superposita.
22 Utque hoc factum est,
et tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo,
accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur.
23 Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Ionatha inchoante,
ceteris autem respondentibus.
III. 24 Et Nehemiae erat oratio hunc habens modum:
Domine Deus omnium creator,
terribilis, et fortis,
iustus, et misericors,
qui solus es bonus rex,
25 solus praestans,
solus iustus, et omnipotens,
et aeternus, qui liberas Israel de omni malo,
qui fecisti patres electos, et sanctificasti eos:
26 accipe sacrificium pro universo populo tuo Israel,
et custodi partem tuam, et sanctifica.
27 Congrega dispersionem nostram,
libera eos, qui serviunt Gentibus,
et contemptos et abominatos respice:
ut sciant Gentes quia tu es Deus noster.
28 Affige opprimentes nos, et contumeliam facientes in superbia.
29 Constitue populum tuum in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses.
30 Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo consumptum esset sacrificium.
31 Cum autem consumptum esset sacrificium, ex residua aqua
Nehemias iussit lapides maiores perfundi.
32 Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est:
sed ex lumine, quod refulsit ab altari, consumpta est.
33 Ut vero manifestata est res,
renunciatum est regi Persarum quod in loco, in quo ignem absconderant
hi, qui translati fuerant, sacerdotes, aqua apparuit,
de qua Nehemias, et qui cum eo erant, purificaverunt sacrificia.
34 Considerans autem rex, et rem diligenter examinans, fecit ei templum,
ut probaret quod factum erat. 35 Et cum probasset, sacerdotibus donavit multa bona, et alia atque alia munera, et accipiens manu sua, tribuebat eis.
36 Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephthar,
quod interpretatur Purificatio.
Vocatur autem apud plures Nephi.

CAPUT II.

1 Invenitur autem in descriptionibus Ieremiae prophetae, IIII.
quod iussit eos ignem accipere qui transmigrabant: ut significatum est,
et ut mandavit transmigratis.
2 Et dedit illis legem ne obliviscerentur praecepta Domini,
et ut non exerrarent mentibus
videntes simulacra aurea, et argentea, et ornamenta eorum.
3 Et alia huiusmodi dicens, hortabatur ne legem amoverent a corde suo.
4 Erat autem in ipsa scriptura,
quomodo tabernaculum, et arcam iussit propheta divino responso ad se facto comitari secum, usquequo exiit in montem, in quo Moyses ascendit,
et vidit Dei hereditatem.
5 Et veniens ibi Ieremias invenit locum speluncae:
et tabernaculum, et arcam, et altare incensi intulit illuc, et ostium obstruxit.

I. 16. mittens . . . eos] *om.* 18. die] *om.* . . . ut vos . . . scenophegiae . . . Neemias 19. dei cultores . . . de altario . . . et siccus] *om.* et 20. Cum pr. autem multi anni . . . Neemias. *Item postea* 21. quae imp.] inposita . . . aqua ipsa 23. consummatur 24. rex bonus 27. et contemptos] contemtos . . . quia] quod 28. nos] *om.* 29. *h. l. habet* Moyses 30. consummatum 31. consummatum fuisset 32. flamma ex eis 33. manifesta essent haec . . . fuerant] erant 34. 35. ut probaret *usque* sua tribuebat eis] |Et si quibus donaverat rex multa bona accipiebat ex hoc et tribuebat| 36. hunc locum Nephth.] hoc Neptar
II. 1. accipere ignem eos . . . transmigrabantur 3. huiuscemodi 4. Moses 5. incensi] *suppl. corr.*

6 Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, ut notarent sibi locum: et non potuerunt invenire.
7 Ut autem cognovit Ieremias, culpans illos, dixit:
Quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi,
et propitius fiat: [8] et tunc Dominus ostendet haec, et apparebit maiestas Domini,
et nubes erit, sicut et Moysi manifestabatur,
et sicut cum Salomon petiit
ut locus sanctificaretur magno Deo, manifestabat haec.
9 Magnifice etenim sapientiam tractabat:
et ut sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis, et consummationis templi.
10 Sicut et Moyses orabat ad Dominum,
et descendit ignis de caelo, et consumpsit holocaustum, sic et Salomon oravit, et descendit ignis de caelo, et consumpsit holocaustum.
11 Et dixit Moyses, eo quod non sit comestum quod erat pro peccato, consumptum est.
12 Similiter et Salomon octo diebus celebravit dedicationem.
13 Inferebantur autem in descriptionibus, et commentariis Nehemiae
haec eadem: et ut construens bibliothecam
congregavit de regionibus libros, et Prophetarum, et David, et epistolas Regum, et de donariis.
14 Similiter autem et Iudas ea, quae deciderant per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, et sunt apud nos.
15 Si ergo desideratis haec, mittite qui perferant vobis.
16 Acturi itaque purificationem scripsimus vobis:
bene ergo facietis, si egeritis hos dies.
17 Deus autem, qui liberavit populum suum, et reddidit hereditatem omnibus, et regnum, et sacerdotium, et sanctificationem, [18] sicut promisit in lege,
speramus quod cito nostri miserebitur, et congregabit de sub caelo in locum sanctum.
19 Eripuit enim nos de magnis periculis, et locum purgavit.
20 De Iuda vero Machabaeo, et fratribus eius,
et de templi magni purificatione, et de arae dedicatione:
21 Sed et de praeliis, quae pertinent ad Antiochum Nobilem, et filium eius Eupatorem:
22 et de illuminationibus, quae de caelo factae sunt ad eos, qui pro Iudaeis fortiter fecerunt,
ita ut universam regionem, cum pauci essent, vindicarent,
et barbaram multitudinem fugarent,
23 et famosissimum in toto orbe templum recuperarent, et civitatem liberarent,
et leges, quae abolitae erant, restituerentur, Domino cum omni tranquillitate propitio facto illis.
24 Itemque ab Iasone Cyrenaeo quinque libris comprehensa tentavimus
nos uno volumine breviare.
25 Considerantes enim multitudinem librorum, et difficultatem volentibus aggredi
narrationes historiarum propter multitudinem rerum, [26] curavimus
volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio:
studiosis vero, ut facilius possint memoriae commendare:
omnibus autem legentibus utilitas conferatur.
27 Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem,
immo vero negotium plenum vigiliarum, et sudoris assumpsimus.
28 Sicut hi, qui praeparant convivium, et quaerunt aliorum voluntati parére
propter multorum gratiam, libenter laborem sustinemus.
29 Veritatem quidem de singulis auctoribus concedentes,
ipsi autem secundum datam formam brevitati studentes.
30 Sicut enim novae domus architecto de universa structura curandum est:
ei vero, qui pingere curat, quae apta sunt
ad ornatum, exquirenda sunt:
ita aestimandum est et in nobis.
31 Etenim intellectum colligere, et ordinare sermonem,
et curiosius partes singulas quasque disquirere,
historiae congruit auctori:
32 brevitatem vero dictionis sectari,
et executiones rerum vitare, brevianti concedendum est.
33 Hinc ergo narrationem incipiemus:
de praefatione tantum dixisse sufficiat.
stultum etenim est ante historiam effluere,
in ipsa autem historia succingi.

II. 6. invenire] *suppl. corrector* 8. *confirmat* Moysi . . . petit 9. Magnifice e. s. tractabat] *om.* 10. sic et *usq. ad* holocaustum] *om.* 11. comestum] mundatum . . . et consumtum 13. Neemiae . . . et construens . . . regionib.] regibus . . . et de don.] *om.* et 14. deciderant] didicerat 15. desiderastis 16. ergo] igitur . . . egeretis 18. in loco 20. Macchabeo . . . et templi 23. *om.* in . . . recuperar.] recurarent . . . abolitae] abolendae . . . illis] illius 25. enim multitudine libr. 26. quidem] quidam . . . facile 27. et nobis] ut nobis . . . opus hoc 28. parare 29. auctori concidentes 30. curat] conatur 31. disquaerere 32. dictionis] benedictionis . . . executionis . . . brevianti] brevitatem 33. ergo] igitur . . . historiam] historia

CAPUT III.

V. 1 Igitur cum sancta civitas habitaretur in
omni pace,
leges etiam adhuc optime custodirentur,
propter Oniae pontificis pietatem,
et animos odio habentes mala, 2 fiebat
ut et ipsi reges, et principes locum summo
honore dignum ducerent,
et templum maximis muneribus illustra-
rent:
3 ita ut Seleucus Asiae rex de redditibus
suis praestaret omnes sumptus ad mi-
nisterium sacrificiorum pertinentes.
4 Simon autem de tribu Beniamin praepo-
situs templi constitutus, contendebat,
obsistente sibi principe sacerdotum,
iniquum aliquid in civitate moliri.
5 Sed cum vincere Oniam non posset,
venit ad Apollonium Tharsaeae filium,
qui eo tempore erat dux Coelesyriae,
et Phoenicis:
6 et nunciavit ei, pecuniis innumerabilibus
plenum esse aerarium Ierosolymis,
et communes copias immensas esse,
quae non pertinent ad rationem sacrificio-
rum:
esse autem possibile sub potestate regis
cadere universa.
7 Cumque retulisset ad regem Apollonius
de pecuniis, quae delatae erant,
ille accitum Heliodorum, qui erat super
negotia eius,
misit cum mandatis, ut praedictam pecu-
niam transportaret.
8 Statimque Heliodorus iter est aggressus,
specie quidem quasi per Coelesyriam, et
Phoenicen civitates esset peragraturus,
re vera autem regis propositum perfe-
cturus.
9 Sed, cum venisset Ierosolymam,
et benigne a summo sacerdote in civitate
esset exceptus,
narravit de dato indicio pecuniarum:
et, cuius rei gratia adesset, aperuit:
interrogabat autem, si vere haec ita essent.
10 Tunc summus sacerdos ostendit deposita
esse haec,
et victualia viduarum, et pupillorum:
11 quaedam vero esse Hircani Tobiae viri
valde eminentis, in his, quae detule-
rat impius Simon:
universa autem argenti talenta esse qua-
dringenta, et auri ducenta.
12 Decipi vero eos, qui credidissent loco, et
templo,
quod per universum mundum honoratur,
pro sui veneratione, et sanctitate omnino
impossibile esse.

13 At ille pro his, quae habebat in manda- VI.
tis a rege,
dicebat omni genere regi ea esse defe-
renda.
14 Constituta autem die intrabat de his He-
liodorus ordinaturus.
Non modica vero per universam civitatem
erat trepidatio.
15 Sacerdotes autem ante altare cum stolis
sacerdotalibus iactaverunt se,
et invocabant de caelo eum, qui de de-
positis legem posuit,
ut his, qui deposuerant ea, salva custo-
diret.
16 Iam vero qui videbat summi sacerdotis
vultum, mente vulnerabatur:
facies enim, et color immutatus declara-
bat internum animi dolorem.
17 Circumfusa enim erat moestitia quaedam
viro, et horror corporis,
per quem manifestus aspicientibus dolor
cordis eius efficiebatur.
18 Alii etiam gregatim de domibus conflue-
bant,
publica supplicatione obsecrantes,
pro eo quod in contemptum locus esset
venturus.
19 Accinctaeque mulieres ciliciis pectus, per
plateas confluebant.
sed et virgines, quae conclusae erant,
procurrebant ad Oniam,
aliae autem ad muros,
quaedam vero per fenestras aspiciebant:
20 universae autem protendentes manus in
caelum, deprecabantur.
21 Erat enim misera commistae multitudi-
nis,
et magni sacerdotis in agone constituti
expectatio.
22 Et hi quidem invocabant omnipotentem
Deum,
ut credita sibi, his, qui crediderant, cum
omni integritate conservarentur.
23 Heliodorus autem, quod decreverat, per- VII.
ficiebat
eodem loco ipse cum satellitibus circa
aerarium praesens.
24 Sed spiritus omnipotentis Dei magnam
fecit suae ostensionis evidentiam,
ita ut omnes, qui ausi fuerant parére ei,
ruentes Dei virtute, in dissolutionem,
et formidinem converterentur.
25 Apparuit enim illis quidam equus terri-
bilem habens sessorem, optimis ope-
rimentis adornatus:
isque cum impetu Heliodoro priores cal-
ces elisit.
qui autem ei sedebat, videbatur arma
habere aurea.

III. 2. fiebant ut ipsi . . . summo honore] suum mouere *(sic)* 3. Saeleucus . . . reditibus . . . ministeriorum 4. *templo 5. vince Oniam . . . Tharseae . . . eo] illo . . . Foenicis 6. Hierusolymis . . . pertinent] permanent 7. Ap. ad regem 8. *om.* est . . . Foenicen . . . re autem vera 9. Hierusolymam . . . acceptus . . . aperuit] apparuit| interrogavit . . . vere] vera 10. ac pup. 11. quadraginta esse 12. inpossibile omnino 13. a rege⌠ *Quat.* XCVIII. *Seq. fol.* 781. . . . regi ea esse] regiae 15 sacerdotalibus stolis 16. videret 17. viro maestitia quaedam . . . quem] quae 18. gregatim] congregati 19. Accinctae quae . . . Onian 24. omnip. Dei] *om.* Dei

26 Alii etiam apparuerunt duo iuvenes
virtute decori, optimi gloria, speciosi-
que amictu: qui circumsteterunt eum,
et ex utraque parte flagellabant, sine in-
termissione multis plagis verberantes.
27 Subito autem Heliodorus concidit in ter-
ram, eumque multa caligine circum-
fusum rapuerunt,
atque in sella gestatoria positum eiecerunt.
28 Et is, qui cum multis cursoribus, et sa-
tellitibus praedictum ingressus est ae-
rarium, portabatur
nullo sibi auxilium ferente, manifesta Dei
cognita virtute:
29 et ille quidem per divinam virtutem ia-
cebat mutus, atque omni spe et salute
privatus.
30 Hi autem Dominum benedicebant, quia
magnificabat locum suum:
et templum, quod paulo ante timore ac
tumultu erat plenum, apparente omni-
potente Domino,
gaudio et laetitia impletum est.
VIII. 31 Tunc vero ex amicis Heliodori quidam
rogabant confestim Oniam, ut invoca-
ret Altissimum,
ut vitam donaret ei, qui in supremo spi-
ritu erat constitutus.
32 Considerans autem summus sacerdos
ne forte rex suspicaretur malitiam aliquam
ex Iudaeis circa Heliodorum consum-
matam,
obtulit pro salute viri hostiam salutarem.
33 Cumque summus sacerdos exoraret,
iidem iuvenes eisdem vestibus amicti,
astantes Heliodoro, dixerunt:
Oniae sacerdoti gratias age:
nam propter eum Dominus tibi vitam do-
navit.
34 Tu autem a Deo flagellatus, nuncia omni-
bus magnalia Dei, et potestatem. Et
his dictis, non comparuerunt.
35 Heliodorus autem, hostia Deo oblata,
et votis magnis promissis ei, qui vivere
illi concessit,
et Oniae gratias agens, recepto exercitu,
repedabat ad regem.
36 Testabatur autem omnibus ea quae sub
oculis suis viderat opera magni Dei.
37 Cum autem rex interrogasset Heliodorum,
quis esset aptus adhuc semel Ierosoly-
mam mitti, ait:
38 Si quem habes hostem, aut regni tui in-
sidiatorem,
mitte illuc, et flagellatum eum recipies,
si tamen evaserit: eo quod in loco sit
vere Dei quaedam virtus.
39 Nam ipse, qui habet in caelis habitatio-
nem,
visitator, et adiutor est loci illius,
et venientes ad malefaciendum percutit,
ac perdit.
40 Igitur de Heliodoro, et aerarii custodia
ita res se habet.

CAPUT IV.

1 Simon autem praedictus pecuniarum, et IX.
patriae delator, male loquebatur de
Onia,
tamquam ipse Heliodorum instigasset ad
haec,
et ipse fuisset incentor malorum:
2 provisoremque civitatis, ac defensorem
gentis suae, et aemulatorem legis Dei
audebat insidiatorem regni dicere.
3 Sed, cum inimicitiae in tantum procede-
rent,
ut etiam per quosdam Simonis necessa-
rios homicidia fierent:
4 considerans Onias periculum contentionis,
et Apollonium insanire, utpote ducem Coe-
lesyriae, et Phoenicis,
ad augendam malitiam Simonis, ad re-
gem se contulit,
5 non ut civium accusator,
sed communem utilitatem apud semetipsum
universae multitudinis considerans.
6 Videbat enim sine regali providentia im-
possibile esse pacem rebus dari,
nec Simonem posse cessare a stultitia sua.
7 Sed post Seleuci vitae excessum, X.
cum suscepisset regnum Antiochus, qui
Nobilis appellabatur,
ambiebat Iason frater Oniae summum sa-
cerdotium:
8 adito rege, promittens ei argenti talenta
trecenta sexaginta,
et ex redditibus aliis talenta octoginta,
9 Super haec promittebat et alia cen-
tum quinquaginta,
si potestati eius concederetur gymnasium,
et ephebiam sibi constituere,
et eos, qui in Ierosolymis erant, Antio-
chenos scribere.
10 Quod cum rex annuisset, et obtinuisset
principatum,
statim ad gentilem ritum contribules suos
transferre coepit.
11 Et amotis his, quae humanitatis causa
Iudaeis a regibus fuerant constituta,
per Ioannem patrem Eupolemi,
qui apud Romanos de amicitia, et societate
functus est legatione legitima, civium iura
destituens,
prava instituta sanciebat.
12 Etenim ausus est sub ipsa arce gymna-
sium constituere,
et optimos quosque epheborum in lupa-
naribus ponere.

III. 27. in terra . . . inpositum 28. cognita dei 29. atque omni *usq. ad* privatus] *om.* 30. magnificavit 31. Onian 33. tibi dominus 34. a Deo] ab eo 35. promissis] promisit . . . reppedabat 37. esset] est . . . Hierusolymam 38. vere sit quaedam virtus dei 40. se res

IV. 4. Foenicis 5. non ut] non in *(sic)* 6. inpossibilem 8. sexaginta et trecenta . . . reditibus 9. promittebat] mittebat . . . ophoebian . . . Hierusolymis 10. annuisset] agnovisset 11. Iohannem . . . legationem legitimam . . . prava] parva . . sancibat 12. ephoeborum et lup.

13 Erat autem hoc non initium,
sed incrementum quoddam, et profectus gentilis, et alienigenae conversationis, propter impii, et non sacerdotis
Iasonis nefarium, et inauditum scelus:
14 ita ut sacerdotes iam non circa altaris officia dediti essent,
sed contempto templo, et sacrificiis neglectis
festinarent participes fieri palaestrae,
et praebitionis eius iniustae,
et in exercitiis disci.
15 Et patrios quidem honores nihil habentes,
Graecas glorias optimas arbitrabantur:
16 quarum gratia periculosa eos contentio habebat,
et eorum instituta aemulabantur,
ac per omnia his consimiles esse cupiebant,
quos hostes, et peremptores habuerant.
17 In leges enim divinas impie agere impune non cedit:
sed hoc tempus sequens declarabit.
XI. 18 Cum autem quinquennalis agon Tyri celebraretur,
et rex praesens esset,
19 misit Iason facinorosus ab Ierosolymis viros peccatores, portantes argenti didrachmas trecentas in sacrificium Herculis,
quas postulaverunt hi, qui asportaverant ne in sacrificiis erogarentur, quia non oporteret,
sed in alios sumptus eas deputari.
20 Sed hae oblatae sunt quidem ab eo, qui miserat, in sacrificium Herculis:
propter praesentes autem datae sunt in fabricam navium triremium.
21 Misso autem in Aegyptum Apollonio Mnesthei filio propter primates Ptolemaei Philometoris regis,
cum cognovisset Antiochus alienum se a negotiis regni effectum, propriis utilitatibus consulens,
profectus inde venit Ioppen, et inde Ierosolymam.
22 Et magnifice ab Iasone,
et civitate susceptus, cum facularum luminibus, et laudibus ingressus est:
et inde in Phoenicen exercitum convertit.
XII. 23 Et post triennii tempus misit Iason Menelaum supradicti Simonis fratrem
portantem pecunias regi, et de negotiis necessariis responsa perlaturum.
24 At ille commendatus regi,
cum magnificasset faciem potestatis eius,
in semetipsum retorsit summum sacerdotium,
superponens Iasoni talenta argenti trecenta.
25 Acceptisque a rege mandatis, venit,
nihil quidem habens dignum sacerdotio:
animos vero crudelis tyranni, et ferae beluae iram gerens.
26 Et Iason quidem, qui proprium fratrem captivaverat,
ipse deceptus profugus in Ammanitem expulsus est regionem.
27 Menelaus autem principatum quidem obtinuit:
de pecuniis vero regi promissis, nihil agebat,
cum exactionem faceret Sostratus, qui arci erat praepositus.
28 Nam ad hunc exactio vectigalium pertinebat:
quam ob causam utrique ad regem sunt evocati.
29 Et Menelaus amotus est a sacerdotio,
succedente Lysimacho fratre suo:
Sostratus autem praelatus est Cypriis.
30 Et cum haec agerentur, contigit, Tarsenses, et Mallotas seditionem movere, XIII.
eo quod Antiochidi regis concubinae dono essent dati.
31 Festinanter itaque rex venit sedare illos,
relicto suffecto uno ex comitibus suis Andronico.
32 Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum,
aurea quaedam vasa e templo furatus donavit Andronico,
et alia vendiderat Tyri, et per vicinas civitates.
33 Quod cum certissime cognovisset Onias,
arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochiae secus Daphnem.
34 Unde Menelaus accedens ad Andronicum,
rogabat ut Oniam interficeret.
Qui cum venisset ad Oniam, et datis dextris cum iureiurando (quamvis esset ei suspectus) suasisset de asylo procedere,
statim eum peremit, non veritus iustitiam.
35 Ob quam causam
non solum Iudaei, sed aliae quoque nationes indignabantur, et moleste ferebant de nece tanti viri iniusta.
36 Sed regressum regem de Ciliciae locis
adierunt Iudaei apud Antiochiam, simul et Graeci: XIV.
conquerentes de iniqua nece Oniae.
37 Contristatus itaque animo Antiochus propter Oniam, et flexus ad misericordiam, lacrymas fudit,

IV. 14. neglegentis . . . praebitioni 16. quos] quo . . . habuerat 17. Sed haec sequens tempus declaravit 19. Hierusolymis *(ita semper)* . . . didragmas ccc in sacrificiis . . . adportaverant . . . oporterent 20. haec oblata . . . triremis 21. in Aegypto . . . primatus Filomethoris regis . . . regni] regnum 22. egressus . . . inde Foenicem 23. portantes . . . de] *om.* 24. retrorsit . . . Iasonem 25. dignum] *om.* 26. profugus] profusus . . . Ammaniten 27. arci] arcae 28. ob quam . . . sunt evocati] vocati 29. Et Men.] *om.* Et . . . motus est sacerdotio . . . Cypris 30. Mallothas . . . regis conc.] conc. eius 31. relicto suffecto] relecto affectu *(sic corrupte)* 32. *om.* se . . . Tyri] Tyro 33. Dafnen 34. Onian . . . de] *om.* 35. sed et aliae 36. Celiciae . . . adierunt] audierunt 37. animo] ad animam . . . *om.* propter Oniam . . . lacrimam

recordatus defuncti sobrietatem, et destiam.
38 Accensisque animis Andronicum purpura exutum, per totam civitatem iubet circumduci:
et in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vita privari, Domino illi condignam retribuente poenam.
XV. 39 Multis autem sacrilegiis in templo a Lysimacho commissis Menelai consilio,
et divulgata fama, congregata est multitudo adversum Lysimachum multo iam auro exportato.
40 Turbis autem insurgentibus, et animis ira repletis,
Lysimachus armatis fere tribus millibus iniquis manibus uti coepit, duce quodam tyranno,
aetate pariter, et dementia provecto.
41 Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi,
alii lapides, alii fustes validos arripuere:
quidam vero cinerem in Lysimachum iecere.
42 Et multi quidem vulnerati, quidam autem et prostrati,
omnes vero in fugam conversi sunt:
ipsum etiam sacrilegum secus aerarium interfecerunt.
43 De his ergo coepit iudicium adversus Menelaum agitari.
44 Et cum venisset rex Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt
missi tres viri a senioribus.
45 Et cum superaretur Menelaus,
promisit Ptolemaeo multas pecunias dare ad suadendum regi.
46 Itaque Ptolemaeus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia, regem adiit, et deduxit a sententia:
47 et Menelaum quidem universae malitiae reum criminibus absolvit:
miseros autem, qui, etiam si apud Scythas causam dixissent,
innocentes iudicarentur, hos morte damnavit.
48 Cito ergo iniustam poenam dederunt, qui pro civitate, et populo, et sacris vasis causam prosecuti sunt.
49 Quam ob rem Tyrii quoque indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt.
50 Menelaus autem, propter eorum, qui in potentia erant,
avaritiam, permanebat in potestate,
crescens in malitia ad insidias civium.

CAPUT V.

XVI. 1 Eodem tempore Antiochus secundam profectionem paravit in Aegyptum.
2 Contigit autem per universam Ierosolymorum civitatem
videri diebus quadraginta per aera equites discurrentes, auratas stolas habentes, et hastis, quasi cohortes, armatos,
3 et cursus equorum per ordines digestos,
et congressiones fieri cominus, et scutorum motus,
et galeatorum multitudinem gladiis districtis,
et telorum iactus, et aureorum armorum splendorem,
omnisque generis loricarum.
4 Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti.
5 Sed cum falsus rumor exisset,
tamquam vita excessisset Antiochus,
assumptis Iason non minus mille viris, repente aggressus est civitatem:
et civibus ad murum convolantibus
ad ultimum apprehensa civitate,
Menelaus fugit in arcem:
6 Iason vero non parcebat in caede civibus suis,
nec cogitabat prosperitatem adversum cognatos
malum esse maximum, arbitrans hostium et non civium se trophaea capturum.
7 Et principatum quidem non obtinuit,
finem vero insidiarum suarum confusionem accepit,
et profugus iterum abiit in Ammaniten.
8 Ad ultimum, in exitium sui conclusus ab Areta Arabum tyranno
fugiens de civitate in civitatem,
omnibus odiosus, ut refuga legum
et execrabilis, ut patriae et civium hostis, in Aegyptum extrusus est:
9 et qui multos de patria sua expulerat, peregre periit,
Lacedaemonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus:
10 et qui insepultos multos abiecerat,
ipse et illamentatus, et insepultus abiicitur, sepultura neque peregrina usus, neque patrio sepulchro participans.
11 His itaque gestis, suspicatus est rex societatem deserturos Iudaeos: XVII.
et ob hoc profectus ex Aegypto efferatis animis, civitatem quidem armis cepit.
12 Iussit autem militibus interficere, nec parcere occursantibus,
et per domos ascendentes trucidare.
13 Fiebant ergo caedes iuvenum, ac seniorum,
et mulierum, et natorum exterminia,
virginumque et parvulorum neces.

IV. 38. accensusque . . . circumduci per t. c. iubet . . . et eodem loco quo in Onian . . . dignam poenam tribuente 39. adversus 40. repletus . . . provectus 41. adripere . . . iecere] iacere 42. conversi] versi 44. viri tres 45. Ptolomeo . . . dare] *om.* 46. Ptholomeus . . . positus . . . a sententia deduxit 47. Scytas . . . hos] *om.* 49. Tyri 50. avaritia . . . et ad ins.
V. 2. coh. armatas habent 3. galearum mult. . . . destrictis 5. viros 6. adversus . . . tropea 7. confusionem accepit] confusione cepit 8. exitium] exitum 9. *om.* sua . . . pro cogn.] per cognatione (*sic*) 10. abi. multos 11. itaque] ita 13. Fiebat . . . et mulierum] *om.* et

14 Erant autem toto triduo octoginta millia interfecti, quadraginta millia vincti, non minus autem venundati.
15 Sed nec ista sufficiunt:
ausus est etiam intrare templum universa terra sanctius,
Menelao ductore, qui legum, et patriae fuit proditor:
16 et scelestis manibus sumens sancta vasa,
quae ab aliis regibus, et civitatibus erant posita ad ornatum loci, et gloriam, contrectabat indigne, et contaminabat.
17 Ita alienatus mente Antiochus,
non considerabat quod propter peccata habitantium civitatem, modicum Deus fuerat iratus:
propter quod et accidit circa locum despectio:
18 alioquin nisi contigisset eos multis peccatis esse involutos,
sicut Heliodorus, qui missus est a Seleuco rege ad expoliandum aerarium,
etiam hic statim adveniens flagellatus,
et repulsus utique fuisset ab audacia.
19 Verum non propter locum, gentem:
sed propter gentem, locum Deus elegit.
20 Ideoque et ipse locus particeps factus est populi malorum.
postea autem fiet socius bonorum.
et qui derelictus in ira Dei omnipotentis est,
iterum in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur.
VIII. 21 Igitur Antiochus mille et octingentis ablatis de templo talentis,
velociter Antiochiam regressus est,
existimans se prae superbia terram ad navigandum,
pelagus vero ad iter agendum deducturum propter mentis elationem.
22 Reliquit autem et praepositos ad affligendam gentem:
Ierosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem
eo ipso, a quo constitutus est:
23 in Garizim autem Andronicum, et Menelaum,
qui gravius quam ceteri imminebant civibus.
24 Cumque appositus esset contra Iudaeos, misit odiosum principem Apollonium cum exercitu viginti et duobus millibus,
praecipiens ei omnes perfectae aetatis interficere,
mulieres, ac iuvenes vendere.
25 Qui cum venisset Ierosolymam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum sabbati:
et tunc feriatis Iudaeis arma capere suis praecepit.
26 Omnesque qui ad spectaculum processerant, trucidavit:
et civitatem cum armatis discurrens, ingentem multitudinem peremit.
27 Iudas autem Machabaeus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, XII.
ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat:
et foeni cibo vescentes, demorabantur,
ne participes essent coinquinationis.

CAPUT VI.

1 Sed non post multum temporis XI.
misit rex senem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudaeos
ut se transferrent a patriis, et Dei legibus:
2 contaminare etiam quod in Ierosolymis erat templum,
et cognominare Iovis Olympii: et in Garizim, prout erant hi, qui locum inhabitabant, Iovis hospitalis.
3 Pessima autem et universis gravis erat malorum incursio:
4 nam templum luxuria, et comessationibus Gentium erat plenum,
et scortantium cum meretricibus:
sacratisque aedibus mulieres se ultro ingerebant,
intro ferentes ea, quae non licebat.
5 Altare etiam plenum erat illicitis, quae legibus prohibebantur.
6 Neque autem sabbata custodiebantur,
neque dies sollemnes patrii servabantur,
nec simpliciter Iudaeum se esse quisquam confitebatur.
7 Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia:
et, cum Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire.
8 Decretum autem exiit in proximas Gentilium civitates, suggerentibus Ptolemaeis,
ut pari modo et ipsi adversus Iudaeos agerent, ut sacrificarent:
9 eos autem, qui nollent transire ad instituta Gentium, interficerent:
erat ergo videre miseriam.
10 Duae enim mulieres delatae sunt natos suos circumcidisse:
quas, infantibus ad ubera suspensis,
cum publice per civitatem circumduxissent, per muros praecipitaverunt.
11 Alii vero, ad proximas coeuntes speluncas,
et latenter sabbati diem celebrantes,
cum indicati essent Philippo, flammis succensi sunt,

V. 14. non minus aut. venundati] *om.* 15. *om.* etiam . . . ductore] doctore 17. Deus] dominus . . . accedit 20. et bonorum . . . est] *om.* 21. oblatis . . . prae] *om.* 22. Frigem 23. Garizin . . . Andronichum *(etiam alibi)* 24. et contra . . . Apollonium . . . et duo, *sed* om.* et 25. sanctum diem

VI. 2. praecontaminaret . . . cognominaret . . . Garizin . . . qui] *om.* 3. autem universis et gravis malorum erat 4. nam et templum . . . gentium] *om.* 6. se quisquam Iudaeum esse 7. natali . . . circumire 8. suggerentes Ptholomaeis 9. autem] *in margine suppletur* . . . instituta gentium] statuta gentilium 11. *om.* vero

eo quod verebantur propter religionem et observantiam, manu sibimet auxilium ferre.
12 Obsecro autem eos, qui hunc Librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus,
sed reputent, ea, quae acciderunt,
non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri.
13 Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere,
sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium.
14 Non enim, sicut in aliis nationibus, Dominus patienter expectat,
ut eas, cum Iudicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat:
15 ita et in nobis statuit, ut, peccatis nostris in finem devolutis,
ita demum in nos vindicet.
16 Propter quod numquam quidem a nobis misericordiam suam amovet:
corripiens vero in adversis populum suum non derelinquit.
17 Sed haec nobis ad commonitionem legentium dicta sint paucis.
Iam autem veniendum est ad narrationem.
XI. 18 Igitur Eleazarus unus de primoribus scribarum,
vir aetate provectus, et vultu decorus, aperto ore
hians compellebatur carnem porcinam manducare.
19 At ille gloriosissimam mortem magis quam odibilem vitam complectens,
voluntarie praeibat ad supplicium.
20 Intuens autem, quemadmodum oporteret accedere,
patienter sustinens, destinavit non admittere illicita propter vitae amorem.
21 Hi autem, qui astabant, iniqua miseratione commoti,
propter antiquam viri amicitiam,
tollentes eum secreto rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat,
ut simularetur manducasse, sicut rex imperaverat de sacrificii carnibus:
22 ut, hoc facto, a morte liberaretur:
et propter veterem viri amicitiam,
hanc in eo faciebant humanitatem.
23 At ille cogitare coepit aetatis ac senectutis suae eminentiam
dignam, et ingenitae nobilitatis canitiem, atque a puero optimae conversationis actus:
et secundum sanctae et a Deo conditae legis constituta, respondit cito, dicens, praemitti se velle in infernum.
24 Non enim aetati nostrae dignum est, inquit, fingere:
ut multi adolescentium, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum:
25 et ipsi propter meam simulationem,
et propter modicum corruptibilis vitae tempus decipiantur,
et per hoc maculam, atque execrationem meae senectuti conquiram.
26 Nam, etsi in praesenti tempore suppliciis hominum eripiar,
sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam.
27 Quam ob rem fortiter vita excedendo,
senectute quidem dignus apparebo:
28 adolescentibus autem exemplum forte relinquam,
si prompto animo, ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.
His dictis, confestim ad supplicium trahebatur.
29 Hi autem, qui eum ducebant, et paulo ante fuerant mitiores,
in iram conversi sunt propter sermones ab eo dictos,
quos illi per arrogantiam prolatos arbitrabantur.
30 Sed, cum plagis perimeretur, ingemuit, et dixit:
Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste
tu scis, quia, cum a morte possem liberari,
duros corporis sustineo dolores:
secundum animam vero propter timorem tuum libenter haec patior.
31 Et iste quidem hoc modo vita decessit,
non solum iuvenibus, sed et universae genti memoriam mortis suae ad exemplum virtutis et fortitudinis derelinquens.

CAPUT VII.

1 Contigit autem et septem fratres una cum matre sua apprehensos compelli a rege edere
contra fas carnes porcinas, flagris, et taureis cruciatos.
2 Unus autem ex illis, qui erat primus, sic ait:
Quid quaeris, et quid vis discere a nobis? parati sumus mori, magis, quam patrias Dei leges praevaricari.
3 Iratus itaque rex iussit sartagines, et ollas aeneas succendi:
quibus statim succensis, 4 iussit, ei qui prior fuerat locutus, amputari linguam: et, cute capitis abstracta,
summas quoque manus et pedes ei praescindi,

VI. 11. verebantur] vene[ra]bantur . . . ferre] fore 12. generis esse 14. venerit 16. dereliquit 18. *om.* unus . . . vir] vera 19. gloriosam . . . amplectens 20. oportet 21. *om.* qui . . . vesci ei] vesceri . . . sacrificiis 22. *om.* viri . . . facerent 23. cogitare] cogitatione . . . eminentiae . . . ingenitae] ingenuitatem . . . canitiae . . . *om.* actus . . . velle] vel 24. aetatem nostram . . . arbitrati 26. manus . . . nec *bis*] neque 27. vitam 28. et sanctissimis 29. in ira versi 30. scis tu

VII. 1. *om.* una . . . *om.* sua . . . *om.* edere . . . ad carnes 3. sarthagines 4. ei et pedes praecidi

ceteris eius fratribus, et matre inspicien-
tibus.
5 Et, cum iam per omnia inutilis factus
esset,
iussit ignem admoveri,
et adhuc spirantem torreri in sartagine:
in qua cum diu cruciaretur,
ceteri una cum matre invicem se horta-
bantur mori fortiter,
6 dicentes: Dominus Deus aspiciet verita-
tem,
et consolabitur in nobis, quemadmodum
in protestatione cantici declaravit Moy-
ses:
Et in servis suis consolabitur.
7 Mortuo itaque illo primo,
hoc modo, sequentem deducebant ad illu-
dendum:
et, cute capitis eius cum capillis abstracta,
interrogabant, si manducaret
prius, quam toto corpore per membra
singula puniretur.
8 At ille, respondens patria voce, dixit:
Non faciam. Propter quod et iste, se-
quenti loco, primi tormenta suscepit:
9 et in ultimo spiritu constitutus, sic ait:
Tu quidem scelestissime in praesenti vita
nos perdis:
sed Rex mundi defunctos nos pro suis
legibus in aeternae vitae resurrectione
suscitabit.
10 Post hunc tertius illuditur,
et linguam postulatus cito protulit,
et manus constanter extendit:
11 et cum fiducia ait:
E caelo ista possideo,
sed propter Dei leges nunc haec ipsa
despicio,
quoniam ab ipso me ea recepturum spero:
12 ita ut rex, et qui cum ipso erant, mira-
rentur adolescentis animum,
quod tamquam nihilum duceret cruciatus.
13 Et hoc ita defuncto, quartum vexabant
similiter torquentes.
14 Et, cum iam esset ad mortem, sic ait:
Potius est ab hominibus morti datos spem
expectare a Deo,
iterum ab ipso resuscitandos:
tibi enim resurrectio ad vitam non erit.
15 Et cum admovissent quintum, vexabant
eum.
At ille, respiciens in eum, 16 dixit:
Potestatem inter homines habens,
cum sis corruptibilis, facis quod vis:
noli autem putare genus nostrum a Deo
esse derelictum.
17 Tu autem patienter sustine, et videbis
magnam potestatem ipsius, qualiter
te, et semen tuum torquebit.
18 Post hunc ducebant sextum, et is, mori
incipiens, sic ait:
Noli frustra errare:
nos enim propter nosmetipsos haec pati-
mur, peccantes in Deum nostrum,
et digna admiratione facta sunt in nobis:
19 tu autem ne existimes tibi impune futu-
rum, quod contra Deum pugnare ten-
taveris.
20 Supra modum autem mater mirabilis, et
bonorum memoria digna,
quae pereuntes septem filios sub unius
diei tempore conspiciens,
bono animo ferebat propter spem, quam
in Deum habebat:
21 singulos illorum hortabatur voce patria
fortiter, repleta sapientia:
et, femineae cogitationi
masculinum animum inserens, 22 dixit ad
eos:
Nescio qualiter in utero meo apparuistis:
neque enim ego spiritum et animam do-
navi vobis et vitam,
et singulorum membra non ego ipsa com-
pegi,
23 sed enim mundi Creator, qui formavit
hominis nativitatem,
quique omnium invenit originem,
et spiritum vobis iterum cum misericor-
dia reddet et vitam,
sicut nunc vosmetipsos despicitis propter
leges eius.
24 Antiochus autem, contemni se arbitratus,
simul et exprobrantis voce despecta,
cum adhuc adolescentior superesset,
non solum verbis hortabatur,
sed et cum iuramento affirmabat
se divitem et beatum facturum,
et translatum a patriis legibus amicum
habiturum, et res necessarias ei prae-
biturum.
25 Sed ad haec cum adolescens nequaquam
inclinaretur,
vocavit rex matrem, et suadebat ei ut
adolescenti fieret in salutem.
26 Cum autem multis eam verbis esset hor-
tatus,
promisit suasuram se filio suo.
27 Itaque inclinata ad illum, irridens cru-
delem tyrannum,
ait patria voce:
Fili mi, miserere mei, quae te in utero no-
vem mensibus portavi,
et lac triennio dedi et alui,
et in aetatem istam perduxi.
28 Peto, nate, ut aspicias ad caelum, et
terram, et ad omnia, quae in eis sunt:
et intelligas, quia ex nihilo fecit illa
Deus, et hominum genus:
29 ita fiet, ut non timeas carnificem istum,
sed dignus fratribus tuis effectus particeps,
suscipe mortem, ut in illa miseratione
cum fratribus tuis te recipiam.

VII. 5. factum . . . in sarthaginem 6. aspiciat . . . in protest.] protestationem . . . Moses . . . et dominus consolabitur 7. primo illo . . . abstr.] detracta . . . per] *om.* 9. sic] *om.* 10. inludebatur 12. adulescentuli . . . nihili 13. similiter vexabant 17. *om.* tu autem . . . magna potestas 18. et sextum 21. patria voce . . . sapientiam 22. donavi vobis et animam 24. sed et iuramento . . . divitem se . . . patris . . . ei] *om.* 25. haec] ista . . . *om.* ei 27. novem mensib.] decem menses . . . triennium 28. *om.* ut . . . in caelum 29. fit

30 Cum haec illa adhuc diceret,
ait adolescens: Quem sustinetis?
non obedio praecepto regis,
sed praecepto legis, quae data est nobis per Moysen.
31 Tu vero, qui inventor omnis malitiae factus es in Hebraeos, non effugies manum Dei.
32 Nos enim pro peccatis nostris haec patimur.
33 Et si nobis propter increpationem, et correptionem Dominus Deus noster modicum iratus est:
sed iterum reconciliabitur servis suis.
34 Tu autem, o sceleste, et omnium hominum flagitiosissime,
noli frustra extolli vanis spebus
in servos eius inflammatus.
35 Nondum enim omnipotentis Dei,
et omnia inspicientis iudicium effugisti.
36 Nam fratres mei, modico nunc dolore sustentato,
sub testamento aeternae vitae effecti sunt:
tu vero iudicio Dei iustas superbiae tuae poenas exolves.
37 Ego autem, sicut et fratres mei, animam, et corpus meum trado pro patriis legibus:
invocans Deum maturius genti nostrae propitium fieri,
teque cum tormentis, et verberibus confiteri quod ipse est Deus solus.
38 In me vero, et in fratribus meis desinet omnipotentis ira,
quae super omne genus nostrum iuste superducta est.
39 Tunc rex accensus ira, in hunc super omnes crudelius desaevit,
indigne ferens se derisum.
40 Et hic itaque mundus obiit, per omnia in Domino confidens.
41 Novissime autem post filios et mater consumpta est.
42 Igitur de sacrificiis, et de nimiis crudelitatibus satis dictum est.

CAPUT VIII.

XII. 1 Iudas vero Machabaeus, et qui cum illo erant,
introibant latenter in castella: et convocantes cognatos, et amicos, et eos, qui permanserunt in Iudaismo,
assumentes, eduxerunt ad se sex millia virorum.
2 Et invocabant Dominum, ut respiceret in populum, qui ab omnibus calcabatur:
et misereretur templo, quod contaminabatur ab impiis:
3 misereretur etiam exterminio civitatis, quae esset illico complananda,
et vocem sanguinis ad se clamantis audiret:
4 memoraretur quoque iniquissimas mortes parvulorum innocentum,
et blasphemias nomini suo illatas,
et indignaretur super his.
5 At Machabaeus, congregata multitudine,
intolerabilis gentibus efficiebatur:
ira enim Domini in misericordiam conversa est.
6 Et superveniens castellis, et civitatibus
improvisus, succendebat eas:
et opportuna loca occupans,
non paucas hostium strages dabat:
7 maxime autem noctibus ad huiuscemodi excursus ferebatur,
et fama virtutis eius ubique diffundebatur.
8 Videns autem Philippus paulatim virum ad profectum venire,
ac frequentius res ei cedere prospere, ad Ptolemaeum ducem Coelesyriae, et Phoenicis scripsit
ut auxilium ferret regis negotiis.
9 At ille velociter misit Nicanorem Patrocli de primoribus amicum, datis ei
de permistis gentibus, armatis non minus viginti millibus,
ut universum Iudaeorum genus deleret, adiuncto ei et Gorgia viro militari, et in bellicis rebus experientissimo.
10 Constituit autem Nicanor, ut regi
tributum, quod Romanis erat dandum,
duo millia talentorum de captivitate Iudaeorum suppleret:
11 statimque ad maritimas civitates misit,
convocans ad coemptionem Iudaicorum mancipiorum, promittens se nonaginta mancipia talento distracturum,
non respiciens ad vindictam, quae eum ab Omnipotente esset consecutura.
12 Iudas autem ubi comperit, indicavit his, qui secum erant, Iudaeis Nicanoris adventum.
13 Ex quibus quidam formidantes, et non credentes Dei iustitiae, in fugam vertebantur:
14 alii vero si quid eis supererat vendebant,
simulque Dominum deprecabantur
ut eriperet eos ab impio Nicanore,
qui eos prius quam cominus veniret, vendiderat:
15 et si non propter eos, propter testamentum tamen quod erat ad patres eorum,
et propter invocationem sancti et magnifici nominis eius super ipsos.

VII. 30. Mosen 33. Deus] *om.* 36. tuae] *om.* . . . solves 37. sicut fratr. 39. derisum se 41. *om.* post filios . . . consumpta] consummata 42. et nimis crudelibus . . . est] *om.*

VIII. 1. *om.* et amicos . . . *om.* se . . . virorum] viros 2. et misereretur] *om.* et 4. innocentium parvulorum 6. et inprov. 7. ferebatur] furebatur 8. prospere cedere . . . scribit 9. datis et permixtis . . . ut univ.] et universum . . . ei Gorg. 10. regi] ut tr. Romanis quod . . . talentum 11. misit civitates . . . distractorum 14. eis supererant . . . in comminus venire vendederat 15. et si] *om.* et . . . tamen] *om.*

XXIII. 16 Convocatis autem Machabaeus septem
millibus, qui cum ipso erant,
rogabat ne hostibus reconciliarentur,
neque metuerent inique venientium adver-
sum se hostium multitudinem,
sed fortiter contenderent,
17 ante oculos habentes contumeliam, quae
loco sancto ab his iniuste esset illata,
itemque et ludibrio habitae civitatis iniu-
riam,
adhuc etiam veterum instituta convulsa.
18 Nam illi quidem armis confidunt, ait, si-
mul et audacia:
nos autem in omnipotente Domino, qui
potest et venientes adversum nos, et
universum mundum uno nutu delere,
confidimus.
19 Admonuit autem eos et de auxiliis Dei,
quae facta sunt erga parentes:
et quod sub Sennacherib centum octoginta
quinque millia perierunt:
20 et de praelio, quod eis adversus Galatas
fuit in Babylonia,
ut omnes, ubi ad rem ventum est,
Macedonibus sociis haesitantibus, ipsi sex
millia soli peremerunt centum viginti
millia
propter auxilium illis datum de caelo,
et beneficia pro his plurima consecuti sunt.
21 His verbis constantes effecti sunt,
et pro legibus, et patria mori parati.
22 Constituit itaque fratres suos duces utri-
que ordini, Simonem, et Iosephum, et
Ionathan,
subiectis unicuique millenis et quingen-
tenis.
23 Ad hoc etiam ab Esdra lecto illis sancto
libro,
et dato signo adiutorii Dei,
in prima acie ipse dux commisit cum
Nicanore.
24 Et facto sibi adiutore Omnipotente, in-
terfecerunt super novem millia homi-
num:
maiorem autem partem exercitus Nica-
noris vulneribus debilem factam fu-
gere compulerunt.
25 Pecuniis vero eorum, qui ad emptionem
ipsorum venerant, sublatis,
ipsos usquequaque persecuti sunt, [26] sed
reversi sunt hora conclusi: nam erat
ante sabbatum:
quam ob causam non perseveraverunt in-
sequentes.
27 Arma autem ipsorum, et spolia congre-
gantes,
sabbatum agebant: benedicentes Dominum,
qui liberavit eos in isto die,
misericordiae initium stillans in eos.
28 Post sabbatum vero debilibus, et orphanis,
et viduis diviserunt spolia: et residua
ipsi cum suis habuere.
29 His itaque gestis, et communiter ab omni- XXIV.
bus facta obsecratione,
misericordem Dominum postulabant,
ut in finem servis suis reconciliaretur.
30 Et ex his, qui cum Timotheo, et Bac-
chide erant contra se contendentes,
super viginti millia interfecerunt, et mu-
nitiones excelsas obtinuerunt:
et plures praedas diviserunt,
aequam portionem debilibus, pupillis, et
viduis,
sed et senioribus facientes.
31 Et cum arma eorum diligenter collegis-
sent,
omnia composuerunt in locis opportunis,
residua vero spolia Ierosolymam detule-
runt: [32] et Philarchen, qui cum Ti-
motheo erat, interfecerunt,
virum scelestum, qui in multis Iudaeos
afflixerat.
33 Et cum epinicia agerent Ierosolymis, eum,
qui sacras ianuas incenderat,
id est, Callisthenem, cum in quoddam
domicilium refugisset, incenderunt,
digna ei mercede pro impietatibus suis
reddita.
34 Facinorosissimus autem Nicanor,
qui mille negotiantes ad Iudaeorum ven-
ditionem adduxerat,
35 humiliatus auxilio Domini ab his, quos
nullos existimaverat, deposita veste
gloriae,
per mediterranea fugiens, solus venit
Antiochiam, summam infelicitatem de
interitu sui exercitus consecutus.
36 Et qui promiserat Romanis se tributum
restituere de captivitate Ierosolymorum,
praedicabat nunc protectorem Deum ha-
bere Iudaeos,
et ob ipsum invulnerabiles esse,
eo quod sequerentur leges ab ipso con-
stitutas.

CAPUT IX.

1 Eodem tempore Antiochus inhoneste re- XXV.
vertebatur de Perside.
2 Intraverat enim in eam, quae dicitur Per-
sepolis,
et tentavit expoliare templum, et civita-
tem opprimere:
sed multitudine ad arma concurrente, in
fugam versi sunt:
et ita contigit ut Antiochus post fugam
turpiter rediret.
3 Et cum venisset circa Ecbatanam,
recognovit quae erga Nicanorem, et Ti-
motheum gesta sunt.

VIII. 16. iniqui . . . contenderet 17. in locum sanctum . . . ludibria 19. *om.* quod . . . Sennacherim . . . ut perierint 20. Machedonibus . . . de caelo] e caelo 22. Ioseppum . . . subiecti 23. lecto illis ab Ezra 24. autem] *om.* 25. usquequaque] usque 26. reverterunt 29. ita . . . postulant 30. Bachide 31. collegissent] diligenter 32. Phylarcen 33. epicienia *(male)* . . . eum]eos . . . incenderant . . . Callistenem . . . quodam domicilio 35. deposito 36. *ab ipsum, **ab ipso

IX. 2. in eam] *om.* in . . . Persipolis . . . templa 3. Ecbatana

4 Elatus autem in ira, arbitrabatur se iniuriam illorum, qui se fugaverant, posse in Iudaeos retorquere:
ideoque iussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter,
caelesti eum iudicio perurgente,
eo quod ita superbe locutus est
se venturum Ierosolymam, et congeriem sepulchri Iudaeorum eam facturum.
XVI. 5 Sed qui universa conspicit Dominus Deus Israel, percussit eum insanabili, et invisibili plaga.
Ut enim finivit hunc ipsum sermonem,
apprehendit eum dolor dirus viscerum,
et amara internorum tormenta:
6 et quidem satis iuste,
quippe qui multis, et novis cruciatibus aliorum torserat viscera,
licet ille nullo modo a sua malitia cessaret.
7 Super hoc autem superbia repletus,
ignem spirans animo in Iudaeos,
et praecipiens accelerari negotium,
contigit illum impetu euntem de curru cadere,
et gravi corporis collisione membra vexari.
8 Isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare,
supra humanum modum superbia repletus,
et montium altitudines in statera appendere,
nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur,
manifestam Dei virtutem in semetipso contestans:
9 ita ut de corpore impii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes eius effluerent,
odore etiam illius et foetore exercitus gravaretur.
10 Et qui paulo ante sidera caeli contingere se arbitrabatur,
eum nemo poterat propter intolerantiam foetoris portare.
VII. 11 Hinc igitur coepit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire, divina admonitus plaga,
per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus.
12 Et cum nec ipse iam foetorem suum ferre posset, ita ait:
Iustum est subditum esse Deo,
et mortalem non paria Deo sentire.
13 Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.
14 Et civitatem, ad quam festinans veniebat ut eam ad solum deduceret,
ac sepulchrum congestorum faceret,
nunc optat liberam reddere:
15 et Iudaeos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum,
sed avibus ac feris diripiendos traditurum,
et cum parvulis exterminaturum dixerat,
aequales nunc Atheniensibus facturum pollicetur:
16 templum etiam sanctum, quod prius expoliaverat, optimis donis ornaturum,
et sancta vasa multiplicaturum,
et pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis praestaturum:
17 super haec, et Iudaeum se futurum,
et omnem locum terrae perambulaturum,
et praedicaturum Dei potestatem.
18 Sed non cessantibus doloribus
(supervenerat enim in eum iustum Dei iudicium)
desperans scripsit ad Iudaeos
in modum deprecationis epistolam
haec continentem:
19 Optimis civibus Iudaeis plurimam salutem, et bene valere, et esse felices,
rex et princeps Antiochus.
20 Si bene valetis, et filii vestri,
et ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias.
21 Et ego in infirmitate constitutus,
vestri autem memor benigne
reversus de Persidis locis,
et infirmitate gravi apprehensus,
necessarium duxi pro communi utilitate curam habere:
22 non desperans memetipsum,
sed spem multam habens effugiendi infirmitatem.
23 Respiciens autem quod et pater meus, quibus temporibus in locis superioribus ducebat exercitum,
ostendit qui post se susciperet principatum:
24 ut si quid contrarium accideret,
aut difficile nunciaretur,
scientes hi, qui in regionibus erant,
cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur.
25 Ad haec, considerans de proximo
potentes quosque, et vicinos temporibus insidiantes,
et eventum expectantes,
designavi filium meum Antiochum regem,
quem saepe recurrens in superiora regna multis vestrum commendabam:
et scripsi ad eum quae subiecta sunt.
26 Oro itaque vos,
et peto memores beneficiorum publice et privatim,
ut unusquisque conservet fidem ad me et ad filium meum.
27 Confido enim, eum modeste et humane acturum,
et sequentem propositum meum, et communem vobis fore.

IX. 4. in ira] *om.* in . . . currum suum] cursum . . . caelesti eum] caelestium . . . eo quod] quo . . . se] *om.* 5. Deus] *om.* 7. hoc] haec . . . igne . . . accelerare . . . vexare 8. is 9. ac viventis *usque* effluerent] *om.* 13. hic] hoc 14. et sepulchrum 15. habiturum (*Am.* -ros) ʃ *Quat.* XCVIIII. *Seq. fol.* 789. . . . cum] *om.* 16. pertinens . . . reditibus 17. se futurum] facturum 19. plurimum 21. in infirmitate] *om.* in . . . benigne memor| regressus 22. habeo 23. *om.* meus . . . suscipere 25. quosque] quoque 26. orate 27. et communem] *om.* et

XXVIII. 28 Igitur homicida, et blasphemus pessime percussus,
et ut ipse alios tractaverat, peregre in montibus
miserabili obitu vita functus est.
29 Transferebat autem corpus Philippus collactaneus eius:
qui, metuens filium Antiochi, ad Ptolemaeum Philometorem in Aegyptum abiit.

CAPUT X.

XXIX. 1 Machabaeus autem, et qui cum eo erant, Domino se protegente,
templum quidem, et civitatem recepit:
2 aras autem, quas alienigenae per plateas extruxerant,
itemque delubra demolitus est.
3 Et purgato templo, aliud altare fecerunt:
et de ignitis lapidibus igne concepto
sacrificia obtulerunt post biennium,
et incensum, et lucernas,
et panes propositionis posuerunt.
4 Quibus gestis, rogabant Dominum prostrati in terram,
ne amplius talibus malis inciderent:
sed et, si quando peccassent,
ut ab ipso mitius corriperentur,
et non barbaris, ac blasphemis hominibus traderentur.
5 Qua die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat,
contigit eadem die purificationem fieri,
vigesima quinta mensis, qui fuit Casleu.
6 Et cum laetitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum,
recordantes quod ante modicum temporis
diem sollemnem tabernaculorum
in montibus, et in speluncis more bestiarum egerant.
7 Propter quod Thyrsos, et ramos virides,
et palmas praeferebant ei, qui prosperavit mundari locum suum.
8 Et decreverunt communi praecepto,
et decreto, universae genti Iudaeorum
omnibus annis agere dies istos.
XXX. 9 Et Antiochi quidem, qui appellatus est Nobilis,
vitae excessus ita se habuit.
10 Nunc autem de Eupatore Antiochi impii filio, quae gesta sunt narrabimus,
breviantes mala, quae in bellis gesta sunt.
11 Hic enim, suscepto regno, constituit super negotia regni
Lysiam quendam, Phoenicis, et Syriae militiae principem.
12 Nam Ptolemaeus, qui dicebatur Macer, iusti tenax, erga Iudaeos esse constituit,
et praecipue propter iniquitatem, quae facta erat in eos,
et pacifice agere cum eis.
13 Sed ob hoc accusatus ab amicis apud Eupatorem,
cum frequenter proditor audiret,
eo quod Cyprum creditam sibi a Philometore deseruisset, et ad Antiochum Nobilem
translatus etiam ab eo recessisset, veneno vitam finivit.
14 Gorgias autem, cum esset dux locorum, XXX[illegible]
assumptis advenis, frequenter Iudaeos debellabat.
15 Iudaei vero, qui tenebant opportunas munitiones,
fugatos ab Ierosolymis suscipiebant, et bellare tentabant.
16 Hi vero, qui erant cum Machabaeo, per orationes Dominum rogantes ut esset sibi adiutor,
impetum fecerunt in munitiones Idumaeorum: 17 multaque vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt,
et omnes simul non minus viginti millibus trucidaverunt.
18 Quidam autem, cum confugissent in duas turres valde munitas,
omnem apparatum ad repugnandum habentes,
19 Machabaeus ad eorum expugnationem,
relicto Simone, et Iosepho,
itemque Zachaeo: eisque qui cum ipsis erant satis multis,
ipse ad eas, quae amplius perurgebant, pugnas conversus est.
20 Hi vero, qui cum Simone erant, cupiditate ducti,
a quibusdam, qui in turribus erant, suasi sunt pecunia:
et septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere.
21 Cum autem Machabaeo nunciatum esset quod factum est,
principibus populi congregatis,
accusavit quod pecunia fratres vendidissent,
adversariis eorum dimissis.
22 Hos igitur proditores factos interfecit,
et confestim duas turres occupavit.
23 Armis autem ac manibus omnia prospere agendo in duabus munitionibus plus quam viginti millia peremit.
24 At Timotheus, qui prius a Iudaeis fuerat superatus, XXX[illegible]
convocato exercitu peregrinae multitudinis,
et congregato equitatu Asiano, advenit quasi armis Iudaeam capturus.

IX. 29. transferabat *(sic)* . . . ad Ptholomeum Filiometora in Aegypto
X. 1. eo] illo 2. struxerant 3. obtulerunt sacrificia 4. malis talis *(sic)* incederent . . . blasphemis ac barbaris 5. purgationem . . . et quinta . . . *ex* Casleu *correctum* Chasleu 6. et in speluncis] *om.* 7. thyrsos] tyros *(sic)* 10. filio impii 11. *om.* enim . . . Foenicis *(semper)* 12. in eos] in eis 13. creditam sibi *usque* Nobilem] creditas a Filomet. nobilem 17. a viginti 19. eorum] horum . . . Ioseppum . . . Zachaeo] Macchabeo 20. didragmis 21. congregatis princ. populi 24. *om.* At . . . *om.* a . . . equitatu] exercitu

25 Machabaeus autem, et qui cum ipso erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum,
caput terra aspergentes,
lumbosque ciliciis praecincti,
26 ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius,
inimicis autem eorum esset inimicus, et adversariis adversaretur, sicut lex dicit.
27 Et ita post orationem, sumptis armis, longius de civitate procedentes,
et proximi hostibus effecti resederunt.
28 Primo autem solis ortu utrique commiserunt:
isti quidem victoriae, et prosperitatis sponsorem cum virtute Dominum habentes:
illi autem ducem belli animum habebant.
29 Sed, cum vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de caelo
viri quinque in equis, frenis aureis decori, ducatum Iudaeis praestantes:
30 ex quibus duo Machabaeum medium habentes,
armis suis circumseptum incolumem conservabant:
in adversarios autem tela, et fulmina iaciebant,
ex quo et caecitate confusi, et repleti perturbatione cadebant.
31 Interfecti sunt autem viginti millia quingenti, et equites sexcenti.
32 Timotheus vero confugit in Gazaram
praesidium munitum, cui praeerat Chaereas.
33 Machabaeus autem, et qui cum eo erant, laetantes obsederunt praesidium diebus quatuor.
34 At hi, qui intus erant, loci firmitate confisi, supra modum maledicebant,
et sermones nefandos iactabant.
XIII. 35 Sed cum dies quinta illucesceret,
viginti iuvenes ex his, qui cum Machabaeo erant, accensi animis propter blasphemiam,
viriliter accesserunt ad murum,
et feroci animo incedentes ascendebant:
36 sed et alii similiter ascendentes,
turres, portasque succendere
aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremare.
37 Per continuum autem biduum praesidio vastato,
Timotheum occultantem se in quodam repertum loco peremerunt:
et fratrem illius Chaeream,
et Apollophanem occiderunt.
38 Quibus gestis, in hymnis et confessionibus benedicebant Dominum,
qui magna fecit in Israel, et victoriam dedit illis.

CAPUT XI.

1 Sed parvo post tempore, Lysias procurator regis, et propinquus, XXXIV.
ac negotiorum praepositus,
graviter ferens de his, quae acciderant,
2 congregatis octoginta millibus,
et equitatu universo, veniebat adversus Iudaeos,
existimans se civitatem quidem captam Gentibus habitaculum facturum,
3 templum vero in pecuniae quaestum,
sicut cetera delubra Gentium, habiturum,
et per singulos annos vaenale sacerdotium:
4 nusquam recogitans Dei potestatem,
sed mente effrenatus in multitudine peditum, et in millibus equitum,
et in octoginta elephantis confidebat.
5 Ingressus autem Iudaeam,
et appropians Bethsurae, quae erat in angusto loco, ab Ierosolyma
intervallo quinque stadiorum, illud praesidium expugnabat.
6 Ut autem Machabaeus, et qui cum eo erant, cognoverunt expugnari praesidia,
cum fletu et lacrymis rogabant Dominum,
et omnis turba simul, ut bonum angelum mitteret ad salutem Israel.
7 Et ipse primus Machabaeus, sumptis armis, ceteros adhortatus est simul secum periculum subire, et ferre auxilium fratribus suis.
8 Cumque pariter prompto animo procederent, Ierosolymis
apparuit praecedens eos eques in veste candida,
armis aureis hastam vibrans.
9 Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum,
et convaluerunt animis:
non solum homines, sed et bestias ferocissimas,
et muros ferreos parati penetrare.
10 Ibant igitur prompti, de caelo habentes adiutorem, et miserantem super eos Dominum.
11 Leonum autem more impetu irruentes in hostes, prostraverunt ex eis undecim millia peditum, et equitum mille sexcentos:
12 universos autem in fugam verterunt,
plures autem ex eis vulnerati nudi evaserunt.
Sed et ipse Lysias turpiter fugiens evasit.

X. 25. adpropiante . . . dominum] deum 26. *om.* adversariis . . . adversetur 28. domini 30. in adversariis . . . iacebant 32. vero] autem . . . Gazara . . . Caereas 34. intus] in turres . . . super 35. propt. blasphemia 36. *om.* sunt . . . in ipsos 37. Caerean et Apollofanem 38. in Isr.] cum Isr. . . . illi dedit

XI. 3. quaestu 4. confidebant 5. quae] quod 6. praesidia expugnari . . . rogant 9. Tum simul omnes 10. prompte . . . super] *om.* 11. more impetu] impetum . . . in hostes] hostibus . . . equitum] equites 12. autem] vero

13 Et quia non insensatus erat, secum ipse reputans, factam erga se diminutionem,
et intelligens invictos esse Hebraeos, omnipotentis Dei auxilio innitentes,
misit ad eos:
14 promisitque se consensurum omnibus, quae iusta sunt,
et regem compulsurum amicum fieri.
XXXV. 15 Annuit autem Machabaeus precibus Lysiae, in omnibus utilitati consulens:
et quaecumque Machabaeus scripsit Lysiae de Iudaeis, ea rex concessit.
16 Nam erant scriptae Iudaeis epistolae
a Lysia quidem hunc modum continentes:
Lysias populo Iudaeorum salutem.
17 Ioannes, et Abesalom, qui missi fuerant a vobis,
tradentes scripta, postulabant
ut ea, quae per illos significabantur, implerem.
18 Quaecumque igitur regi potuerunt perferri, exposui:
et quae res permittebat, concessit.
19 Si igitur in negotiis fidem conservaveritis, et deinceps
bonorum vobis causa esse tentabo.
20 De ceteris autem per singula verbo mandavi
et istis, et his, qui a me missi sunt, colloqui vobiscum. 21 Bene valete.
Anno centesimo quadragesimo octavo
mensis Dioscori, die vigesima et quarta.
22 Regis autem epistola ista continebat:
Rex Antiochus Lysiae fratri salutem.
23 Patre nostro inter deos translato, nos volentes eos, qui sunt in regno nostro sine tumultu agere,
et rebus suis adhibere diligentiam,
24 audivimus Iudaeos non consensisse patri meo
ut transferrentur ad ritum Graecorum,
sed tenere velle suum institutum,
ac propterea postulare a nobis concedi sibi legitima sua.
25 Volentes igitur hanc quoque gentem quietam esse,
statuentes iudicavimus, templum restitui illis,
ut agerent secundum suorum maiorum consuetudinem.
26 Bene igitur feceris, si miseris ad eos,
et dexteram dederis: ut cognita nostra voluntate, bono animo sint,
et utilitatibus propriis deserviant.
27 Ad Iudaeos vero regis epistola talis erat:
Rex Antiochus senatui Iudaeorum, et ceteris Iudaeis salutem.
28 Si valetis, sic estis ut volumus:
sed et ipsi bene valemus.
29 Adiit nos Menelaus, dicens
velle vos descendere ad vestros, qui sunt apud nos.
30 His igitur, qui commeant usque ad diem trigesimum mensis Xanthici, damus dextras securitatis,
31 ut Iudaei utantur cibis, et legibus suis, sicut et prius:
et nemo eorum ullo modo molestiam patiatur de his, quae per ignorantiam gesta sunt.
32 Misimus autem et Menelaum, qui vos alloquatur. 33 Valete.
Anno centesimo quadragesimo octavo, Xanthici mensis quintadecima die.
34 Miserunt autem etiam Romani epistolam, ita se habentem:
Quintus Memmius, et Titus Manilius legati Romanorum, populo Iudaeorum salutem.
35 De his, quae Lysias cognatus regis concessit vobis, et nos concessimus.
36 De quibus autem ad regem iudicavit referendum,
confestim aliquem mittite,
diligentius inter vos conferentes,
ut decernamus, sicut congruit vobis:
nos enim Antiochiam accedimus.
37 Ideoque festinate rescribere,
ut nos quoque sciamus cuius estis voluntatis.
38 Bene valete.
Anno centesimo quadragesimo octavo,
quintadecima die mensis Xanthici.

CAPUT XII.

1 His factis pactionibus, Lysias pergebat ad regem,
Iudaei autem agriculturae operam dabant.
2 Sed hi, qui resederant,
Timotheus, et Apollonius Gennaei filius,
sed et Hieronymus, et Demophon
super hos, et Nicanor Cypriarches,
non sinebant eos in silentio agere, et quiete.
3 Ioppitae vero tale quoddam flagitium perpetrarunt: XXXV
rogaverunt Iudaeos, cum quibus habitabant,
ascendere scaphas, quas paraverant, cum uxoribus, et filiis,
quasi nullis inimicitiis inter eos subiacentibus.
4 Secundum commune itaque decretum civitatis,
et ipsis acquiescentibus,

XI. 13. *om.* omnipotentis . . . nitentes 14. consensurum se 17. Iohannes et Abessalom . . . fuerant] sunt 18. concessit] consensit 19. et deinc. bonorum] etiam deinceps| honorum 21. Dioscori die mensis 22. continebant| Rex autem Ant. 24. *om.* meo . . . *om.* a nobis 25. agentes 26. dextram 27. vero] autem 28. estis] essistis *(sic)* 30. Xandici . . . dexteras 31. legibus] leguminibus . . molestia 32. misi 33. mensis Xandici . . . die] *om.* 34. Memius 36. *om.* ad regem . . . congruit] congregavit 38. Xandici

XII. 2. residebant . . . Gennaei] Gehennae *(pessime)* . . . Hieronimus et Demofon . . . Cypriarces 3. schafas *(etiam v. 6.)* 4. communem . . . ipsis] ipsi

pacisque causa nihil suspectum habentibus:
cum in altum processissent, submerserunt non minus ducentos.
5 Quam crudelitatem Iudas in suae gentis homines factam ut cognovit,
praecepit viris, qui erant cum ipso:
et invocato iusto iudice Deo,
6 venit adversus interfectores fratrum,
et portum quidem noctu succendit, scaphas exussit,
eos autem, qui ab igne refugerant, gladio peremit.
7 Et cum haec ita egisset, discessit quasi iterum reversurus, et universos Ioppitas eradicaturus.
8 Sed cum cognovisset et eos, qui erant Iamniae,
velle pari modo facere habitantibus secum Iudaeis,
9 Iamnitis quoque nocte supervenit, et portum cum navibus succendit:
ita ut lumen ignis appareret Ierosolymis a stadiis ducentis quadraginta.
VII. 10 Inde cum iam abiissent novem stadiis, et iter facerent ad Timotheum,
commiserunt cum eo Arabes quinque millia viri, et equites quingenti.
11 Cumque pugna valida fieret,
et auxilio Dei prospere cessisset,
residui Arabes victi, petebant a Iuda dextram sibi dari,
promittentes se pascua daturos, et in ceteris profuturos.
12 Iudas autem, arbitratus vere in multis eos utiles, promisit pacem:
dextrisque acceptis, discessere ad tabernacula sua.
13 Aggressus est autem et civitatem quandam firmam pontibus murisque circumseptam,
quae a turbis habitabatur gentium promiscuarum, cui nomen Casphin.
14 Hi vero, qui intus erant, confidentes in stabilitate murorum,
et apparatu alimoniarum, remissius agebant,
maledictis lacessentes Iudam, et blasphemantes, ac loquentes quae fas non est.
15 Machabaeus autem, invocato magno mundi Principe,
qui sine arietibus, et machinis
temporibus Iesu praecipitavit Iericho,
irruit ferociter muris:
16 et capta civitate per Domini voluntatem
innumerabiles caedes fecit,
ita ut adiacens stagnum stadiorum duorum latitudinis, sanguine interfectorum fluere videretur.
17 Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta,
et venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur Tubianaei, Iudaeos:
18 et Timotheum quidem in illis locis non comprehenderunt,
nulloque negotio perfecto regressus est,
relicto in quodam loco firmissimo praesidio.
19 Dositheus autem, et Sosipater, qui erant duces cum Machabaeo, peremerunt a Timotheo relictos in praesidio, decem millia viros.
20 At Machabaeus, ordinatis circum se sex millibus, XXXVIII.
et constitutis per cohortes, adversus Timotheum processit,
habentem secum centum viginti millia peditum, equitumque duo millia quingentos.
21 Cognito autem Iudae adventu, Timotheus praemisit mulieres, et filios,
et reliquum apparatum, in praesidium, quod Carnion dicitur:
erat enim inexpugnabile, et accessu difficile propter locorum angustias.
22 Cumque cohors Iudae prima apparuisset,
timor hostibus incussus est, ex praesentia Dei, qui universa conspicit,
et in fugam versi sunt alius ab alio,
ita ut magis a suis deiicerentur,
et gladiorum suorum ictibus debilitarentur.
23 Iudas autem vehementer instabat puniens profanos,
et prostravit ex eis triginta millia virorum.
24 Ipse vero Timotheus incidit in partes Dosithei, et Sosipatris:
et multis precibus postulabat ut vivus dimitteretur,
eo quod multorum ex Iudaeis parentes haberet, ac fratres,
quos morte eius decipi eveniret.
25 Et cum fidem dedisset restituturum se eos secundum constitutum,
illaesum eum dimiserunt propter fratrum salutem.
26 Iudas autem egressus est ad Carnion, XXXIX.
interfectis vigintiquinque millibus.
27 Post horum fugam, et necem, movit exercitum ad Ephron
civitatem munitam, in qua multitudo
diversarum gentium habitabat:
et robusti iuvenes pro muris consistentes fortiter repugnabant:
in hac autem machinae multae, et telorum erat apparatus.
28 Sed, cum Omnipotentem invocassent, qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt civitatem:

XII. 4. pacique causam 5. invocante 7. et univ. Iopp. erad.] *om.* 8. secum] *om.* 9. *om.* ut . . . appareret] pareret . . . a] ad 10. iam abiissent] abessent 11. cessissent . . . victi Arabes . . . peteb. Iuda dextras . . . se] *om.* 13. habitatur . . . Haspin 14. ac blasphemantes eloquentes 15. Hiesu . . . irruit] et ruit 16. innumerabiles] ineanarrabiles (*corrigendum* inenarrabiles?) . . . duorum] duum . . . interfectorum] infectum 17. *om.* quinquaginta . . . Characha 18. non] *om.* 19. Sopater 20. habentes . . . *om.* viginti . . . millia quingentos] quingenti 22. ab alio] *om.* ab 24. Sosipatri 26. a Carnio 27. Efron 28. *om.* sua . . . confregit

et ex eis, qui intus erant, vigintiquinque
millia prostraverunt.
29 Inde ad civitatem Scytharum abierunt,
quae ab Ierosolymis sexcentis stadiis aberat.
30 Contestantibus autem his, qui apud Scythopolitas erant, Iudaeis,
quod benigne ab eis haberentur, etiam
temporibus infelicitatis
quod modeste secum egerint: 31 gratias
agentes eis,
et exhortati etiam de cetero erga genus
suum benignos esse,
venerunt Ierosolymam die sollemni septimanarum instante.
XL. 32 Et post Pentecosten
abierunt contra Gorgiam praepositum
Idumaeae.
33 Exivit autem cum peditibus tribus millibus, et equitibus quadringentis.
34 Quibus congressis, contigit paucos ruere
Iudaeorum.
35 Dositheus vero quidam de Bacenoris eques,
vir fortis, Gorgiam tenebat:
et, cum vellet illum capere vivum,
eques quidam de Thracibus irruit in eum,
humerumque eius amputavit: atque ita
Gorgias effugit in Maresa.
36 At illis, qui cum Esdrin erant, diutius
pugnantibus
et fatigatis, invocavit Iudas Dominum
adiutorem, et ducem belli fieri:
37 incipiens voce patria,
et cum hymnis clamorem extollens, fugam
Gorgiae militibus incussit.
XLI. 38 Iudas autem collecto exercitu venit in civitatem Odollam:
et, cum septima dies superveniret, secundum consuetudinem purificati,
in eodem loco sabbatum egerunt.
39 Et sequenti die venit cum suis Iudas, ut
corpora prostratorum tolleret,
et cum parentibus poneret in sepulchris
paternis.
40 Invenerunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quae apud
Iamniam fuerunt,
a quibus lex prohibet Iudaeos:
omnibus ergo manifestum factum est, ob
hanc causam eos corruisse.
41 Omnes itaque benedixerunt iustum iudicium Domini, qui occulta fecerat manifesta.
XLII. 42 Atque ita ad preces conversi, rogaverunt
ut id, quod factum erat, delictum oblivioni traderetur.
At vero fortissimus Iudas hortabatur populum conservare se sine peccato,
sub oculis videntes quae facta sunt pro
peccatis eorum, qui prostrati sunt.
43 Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymam offerri
pro peccatis mortuorum sacrificium,
bene et religiose de resurrectione cogitans.
44 (Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret,
superfluum videretur, et vanum orare
pro mortuis.)
45 Et quia considerabat quod hi, qui cum
pietate dormitionem acceperant,
optimam haberent repositam gratiam.
46 Sancta ergo, et salubris est cogitatio
pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.

CAPUT XIII.

1 Anno centesimo quadragesimonono, XLIII
cognovit Iudas Antiochum Eupatorem
venire cum multitudine adversus Iudaeam,
2 et cum eo Lysiam procuratorem, et praepositum negotiorum,
secum habentem peditum centum decem
millia,
et equitum quinque millia, et elephantos
viginti duos, currus cum falcibus trecentos.
3 Commiscuit autem se illis et Menelaus:
et cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, non pro patriae salute,
sed sperans se constitui in principatum.
4 Sed Rex regum suscitavit animos Antiochi in peccatorem:
et suggerente Lysia hunc esse causam
omnium malorum,
iussit (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodem loco necari.
5 Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum,
aggestum undique habens cineris:
haec prospectum habebat in praeceps.
6 Inde in cinerem deiici iussit sacrilegum,
omnibus eum propellentibus ad interitum.
7 Et tali lege praevaricatorem legis contigit mori,
nec terrae dari Menelaum.
8 Et quidem satis iuste:
nam quia multa erga aram Dei delicta
commisit,
cuius ignis, et cinis erat sanctus:
ipse in cineris morte damnatus est.
9 Sed rex mente effrenatus veniebat, XLIV
nequiorem se patre suo Iudaeis ostensurus.
10 Quibus Iudas cognitis, praecepit populo

XII. 29. Scytarum 30. Scytopolitas 31. et exhortati] *om.* et . . . in Hierusolyma 32. Gorgian (*etiam v.* 35.) 35. Bachenoris . . . de Trachibus . . . Marisa 36. dominum Iudas 37. incussit] incursit 38. Odolam 39. cum parentis 40. Iamnian . . . est] *om.* 41. fecerit 42. *om.* ad . . . *om.* id . . . oblivioni traderetur] obliteraretur . . . fortis . . . se] *suppl. corr.* . . . sint pro peccato 43. facta] *infacta . . . peccatis mortuorum] peccato 44. enim] *om.*
46. *om.* est . . . a peccato solverentur

XIII. 1. Eupatoris 2. propositum . . . duo (*supplev. corr.*) . . . falcibus] facibus 3. non] *om.* 4. *om.* est . . . appreh.] conprehensum 6. in cinere
9. patre suo] *om.*

ut die ac nocte Dominum invocarent,
quo, sicut semper, et nunc adiuvaret eos:
11 quippe qui lege, et patria, sanctoque templo privari vererentur:
ac populum, qui nuper paululum respirasset,
ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi.
12 Omnibus itaque simul id facientibus, et petentibus a Domino misericordiam
cum fletu, et ieiuniis, per triduum continuum prostratis,
hortatus est eos Iudas ut se praepararent.
13 Ipse vero cum senioribus cogitavit
prius quam rex admoveret exercitum ad Iudaeam, et obtineret civitatem,
exire, et Domini iudicio committere exitum rei.
14 Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori,
et exhortatus suos ut fortiter dimicarent,
et usque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria, et civibus starent,
circa Modin exercitum constituit.
15 Et dato signo suis Dei victoriae, iuvenibus fortissimis electis,
nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia,
et maximum elephantorum cum his, qui superpositi fuerant:
16 summoque metu, ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prospere gestis, abierunt.
17 Hoc autem factum est die illucescente,
adiuvante eum Domini protectione.
18 Sed rex, accepto gustu audaciae Iudaeorum, arte
difficultatem locorum tentabat:
19 et Bethsurae, quae erat Iudaeorum praesidium munitum, castra admovebat:
sed fugabatur, impingebat, minorabatur.
20 His autem, qui intus erant,
Iudas necessaria mittebat.
21 Enunciavit autem mysteria hostibus Rhodocus quidam de Iudaico exercitu, qui requisitus
comprehensus est, et conclusus.
XLV. 22 Iterum rex sermonem habuit ad eos, qui erant in Bethsuris: dextram dedit: accepit: abiit.
23 Commisit cum Iuda, superatus est.
Ut autem cognovit rebellasse Philippum Antiochiae,
qui relictus erat super negotia,
mente consternatus Iudaeos deprecans,
subditusque eis, iurat de omnibus, quibus iustum visum est:
et reconciliatus obtulit sacrificium,
honoravit templum, et munera posuit:
24 Machabaeum amplexatus est,
et fecit eum a Ptolemaide usque ad Gerrenos ducem et principem.
25 Ut autem venit Ptolemaidam, graviter ferebant Ptolemenses amicitiae conventionem,
indignantes ne forte foedus irrumperent.
26 Tunc ascendit Lysias tribunal, et exposuit rationem, et populum sedavit,
regressusque est Antiochiam: et hoc modo regis profectio, et reditus processit.

CAPUT XIV.

1 Sed post triennii tempus cognovit Iudas, et qui cum eo erant, XLVI.
Demetrium Seleuci cum multitudine valida, et navibus, per portum Tripolis ascendisse ad loca opportuna,
2 et tenuisse regiones adversus Antiochum, et ducem eius Lysiam.
3 Alcimus autem quidam, qui summus sacerdos fuerat,
sed voluntarie coinquinatus est temporibus commistionis,
considerans nullo modo sibi esse salutem, neque accessum ad altare,
4 venit ad regem Demetrium centesimo quinquagesimo anno, offerens ei coronam auream, et palmam,
super haec et thallos, qui templi esse videbantur.
Et ipsa quidem die siluit.
5 Tempus autem opportunum dementiae suae
nactus, convocatus a Demetrio ad consilium,
et interrogatus quibus rebus et consiliis Iudaei niterentur,
6 respondit: Ipsi, qui dicuntur Assidaei Iudaeorum,
quibus praeest Iudas Machabaeus, bella nutriunt, et seditiones movent,
nec patiuntur regnum esse quietum.
7 Nam et ego defraudatus parentum gloria (dico autem summo sacerdotio) huc veni:
8 primo quidem utilitatibus regis fidem servans,
secundo autem etiam civibus consulens:
nam illorum pravitate
universum genus nostrum non minime vexatur.
9 Sed oro his singulis o rex cognitis, et regioni, et generi
secundum humanitatem tuam pervulgatam omnibus prospice.
10 Nam, quamdiu superest Iudas, impossibile est, pacem esse negotiis.

XIII. 11. verentur . . . rursum . . . subdi] *subditi 12. id simul 13. exiret 14. et exhort.] *om.* et 15. victoria . . . fuerant] erant 16. castra] *om.* 18. difficultates 19. Bethsuram quod . . . minorab.] minuebatur 21. est et concl.] conclusus est 23. honorificavit 24. amplexus . . . ad Ptholomaidem usque G. 25. Phtolomaidam venit . . . Phtolomenses 26. regi

XIV. 1. Tripoli ascendisset 2. eius ducem 3. Alchimus 4. ei] et . . . talos 5. nanctus . . . Iudaei niteretur *(sic)* 6. Asidaei . . . *om.* Iudas . . . regnum] regem 9. his singulis oro rex . . . generi] regno . . . pervulg. omnib. humanit. tuam

11 Talibus autem ab hoc dictis,
et ceteri amici, hostiliter se habentes
adversus Iudam, inflammaverunt Deme-
trium.
XLVII. 12 Qui statim Nicanorem praepositum ele-
phantorum ducem misit in Iudaeam:
13 datis mandatis ut ipsum quidem Iudam
caperet:
eos vero, qui cum illo erant, dispergeret,
et constitueret Alcimum
maximi templi summum sacerdotem.
14 Tunc gentes, quae de Iudaea fugerant
Iudam, gregatim se Nicanori miscebant,
miserias, et clades Iudaeorum prosperi-
tates rerum suarum existimantes.
15 Audito itaque Iudaei Nicanoris adventu,
et conventu nationum,
conspersi terra rogabant eum, qui popu-
lum suum constituit, ut in aeternum
custodiret,
quique suam portionem signis evidenti-
bus protegit.
16 Imperante autem duce, statim inde mo-
verunt, conveneruntque ad castellum
Dessau.
17 Simon vero frater Iudae commiserat cum
Nicanore:
sed conterritus est repentino adventu ad-
versariorum.
XLVIII. 18 Nicanor tamen, audiens virtutem comitum
Iudae,
et animi magnitudinem, quam pro patriae
certaminibus habebant,
sanguine iudicium facere metuebat.
19 Quam ob rem praemisit Posidonium, et
Theodotium,
et Matthiam, ut darent dextras atque ac-
ciperent.
20 Et cum diu de his consilium ageretur,
et ipse dux ad multitudinem retulisset,
omnium una fuit sententia
amicitiis annuere.
21 Itaque diem constituerunt, qua secreto
inter se agerent:
et singulis sellae prolatae sunt, et posi-
tae.
22 Praecepit autem Iudas armatos esse lo-
cis opportunis,
ne forte ab hostibus repente mali aliquid
oriretur:
et congruum colloquium fecerunt.
23 Morabatur autem Nicanor Ierosolymis,
nihilque inique agebat,
gregesque turbarum, quae congregatae
fuerant, dimisit.
24 Habebat autem Iudam semper charum ex
animo,
et erat viro inclinatus.
25 Rogavitque eum ducere uxorem,
filiosque procreare.
Nuptias fecit: quiete egit,
communiterque vivebant.
26 Alcimus autem, videns charitatem illorum XLIX.
adinvicem, et conventiones,
venit ad Demetrium, et dicebat, Nicano-
rem rebus alienis assentire,
Iudamque regni insidiatorem successorem
sibi destinasse.
27 Itaque rex exasperatus, et pessimis huius
criminationibus irritatus,
scripsit Nicanori, dicens,
graviter quidem se ferre de amicitiae con-
ventione,
iubere tamen Machabaeum citius vinctum
mittere Antiochiam.
28 Quibus cognitis, Nicanor consternabatur,
et graviter ferebat, si ea, quae con-
venerant, irrita faceret, nihil laesus
a viro.
29 Sed, quia regi resistere non poterat,
opportunitatem observabat, qua praecep-
tum perficeret.
30 At Machabaeus, videns secum austerius L.
agere Nicanorem,
et consuetum occursum ferocius exhiben-
tem,
intelligens non ex bono esse austeritatem
istam,
paucis suorum congregatis, occultavit se
a Nicanore.
31 Quod cum ille cognovit fortiter se a viro
praeventum,
venit ad maximum et sanctissimum tem-
plum:
et sacerdotibus solitas hostias offerenti-
bus, iussit sibi tradi virum.
32 Quibus cum iuramento dicentibus LI.
nescire se ubi esset qui quaerebatur,
extendens manum ad templum, 33 iuravit,
dicens:
Nisi Iudam mihi vinctum tradideritis,
istud Dei fanum in planitiem deducam,
et altare effodiam,
et templum hoc Libero patri consecrabo.
34 Et his dictis abiit.
Sacerdotes autem protendentes manus in
caelum, invocabant eum, qui semper
propugnator esset gentis ipsorum,
haec dicentes:
35 Tu Domine universorum, qui nullius in-
diges, voluisti templum habitationis
tuae fieri in nobis.
36 Et nunc sancte sanctorum omnium Domine,
conserva in aeternum impollutam domum
istam, quae nuper mundata est.
37 Razias autem quidam de senioribus ab LII.
Ierosolymis delatus est Nicanori,
vir amator civitatis,

XIV. 11. se] *om.* 12. in] *om.* 13. *om.* ut . . . Alchimum 14. fugerunt . . . segregatim 15. Auditoque Iudaei . . . *om.* ut . . . videntibus proteget 16. et convenerunt 19. misit Possidonium et Theodotum et Matthiam ut 21. qua] quae . . . et a singulis 22. mali] malitia . . . oriretur] oderetur (?) 23. et nihil iniqu. agebant . . . turbarum] turbatur *(corrupte)* 24. autem semper Iudam carum . . . et erat viro] erat vero 25. Rogavit autem 26. Alchimus . . . assentire] absentare *(sic)* 27. ferre] referre 31. cum] ut 33. *om.* dicens . . . mihi vinctum Iudam 35. universor. qui] qui universitatis 37. armator

et bene audiens:
qui pro affectu pater Iudaeorum appellabatur.
38 Hic multis temporibus continentiae propositum tenuit in Iudaismo,
corpusque et animam tradere contentus pro perseverantia.
39 Volens autem Nicanor manifestare odium, quod habebat in Iudaeos,
misit milites quingentos, ut eum comprehenderent.
40 Putabat enim, si illum decepisset, se cladem Iudaeis maximam illaturum.
41 Turbis autem irruere in domum eius,
et ianuam disrumpere, atque ignem admovere cupientibus,
cum iam comprehenderetur, gladio se petiit;
42 eligens nobiliter mori potius, quam subditus fieri peccatoribus,
et contra natales suos indignis iniuriis agi.
43 Sed, cum per festinationem
non certo ictu plagam dedisset,
et turbae intra ostia irrumperent,
recurrens audacter ad murum, praecipitavit semetipsum
viriliter in turbas:
44 quibus velociter locum dantibus casui eius, venit per mediam cervicem:
45 et cum adhuc spiraret,
accensus animo, surrexit:
et cum sanguis eius magno fluxu deflueret, et gravissimis vulneribus esset
saucius, cursu turbam pertransiit:
46 et stans supra quandam petram
praeruptam, et iam exanguis effectus, complexus intestina sua,
utrisque manibus proiecit super turbas,
invocans dominatorem vitae ac spiritus,
ut haec illi iterum redderet: atque ita vita defunctus est.

CAPUT XV.

III. 1 Nicanor autem, ut comperit Iudam esse in locis Samariae,
cogitavit cum omni impetu die sabbati committere bellum.
2 Iudaeis vero, qui illum per necessitatem sequebantur,
dicentibus: Ne ita desiciter, et barbare feceris,
sed honorem tribue diei sanctificationis,
et honora eum, qui universa conspicit:
3 ille infelix interrogavit,
si est potens in caelo, qui imperavit agi diem sabbatorum.
4 Et respondentibus illis, Est Dominus vivus
ipse in caelo potens, qui iussit agi septimam diem.
5 At ille ait:
Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, et negotia regis impleri.
Tamen non obtinuit ut consilium perficeret.
6 Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus,
cogitaverat commune trophaeum statuere de Iuda.
7 Machabaeus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi a Deo affuturum.
8 Et hortabatur suos ne formidarent ad adventum nationum,
sed in mente haberent adiutoria sibi facta de caelo,
et nunc sperarent ab Omnipotente sibi affuturam victoriam.
9 Et allocutus eos de lege, et prophetis, admonens
etiam certamina, quae fecerant prius,
promptiores constituit eos:
10 et ita animis eorum erectis simul ostendebat Gentium fallaciam,
et iuramentorum praevaricationem.
11 Singulos autem illorum armavit,
non clypei, et hastae munitione, sed sermonibus optimis, et exhortationibus, exposito
digno fide somnio, per quod universos laetificavit.
12 Erat autem huiuscemodi visus:
Oniam, qui fuerat summus sacerdos,
virum bonum et benignum,
verecundum visu,
modestum moribus,
et eloquio decorum,
et qui a puero in virtutibus exercitatus sit,
manus protendentem, orare pro omni populo Iudaeorum:
13 post hoc apparuisse et alium virum aetate, et gloria mirabilem,
et magni decóris habitudine circa illum:
14 respondentem vero Oniam dixisse:
Hic est fratrum amator, et populi Israel:
hic est, qui multum orat pro populo,
et universa sancta civitate, Ieremias propheta Dei.
15 Extendisse autem Ieremiam dextram,
et dedisse Iudae gladium aureum,
dicentem: [16] Accipe sanctum gladium munus a Deo,
in quo deiicies adversarios populi mei Israel.

XIV. 38. pro perseverantia] *propter severantiam *(sic)* 40. putabant . . . maximam Iudaeis 41. in domum] *om.* in . . . petit 43. audacter] audenter 45. accensis animis . . . cum et sanguis . . . et graviss. vuln. esset] *om.* 46. super petram quandam . . . intestina] instentina *(sic)*

XV. 1. die sabbati cum omn. impetu . . . bellum] *om.* 3. ad ille . . . caelo] saeculo 4. *diem *septimam 6. tropeum 7. confidebat semper . . . Deo] domino 8. adfuturam sibi 9. adloquutus ad illos . . . certaminum . . . eos const. 10. ostendens 11. hortationibus . . . fide] fidei 12. huius modi . . . Onian *(et. v. 14)* . . . protendentes 13. hoc] haec 15. dexteram 16. in] *om.*

LIV. 17 Exhortati itaque Iudae sermonibus bonis valde,
de quibus extolli posset impetus, et animi iuvenum confortari,
statuerunt dimicare et confligere fortiter:
ut virtus de negotiis iudicaret,
eo quod civitas sancta, et templum periclitarentur.
18 Erat enim pro uxoribus, et filiis, itemque pro fratribus, et cognatis minor solicitudo:
maximus vero et primus pro sanctitate timor erat templi.
19 Sed et eos, qui in civitate erant,
non minima solicitudo habebat pro his, qui congressuri erant.
20 Et, cum iam omnes sperarent iudicium futurum,
hostesque adessent, atque exercitus esset ordinatus,
bestiae, equitesque opportuno in loco compositi,
21 considerans Machabaeus adventum multitudinis,
et apparatum varium armorum, et ferocitatem bestiarum,
extendens manus in caelum, prodigia facientem Dominum invocavit,
qui non secundum armorum potentiam,
sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam.
22 Dixit autem invocans hoc modo:
Tu Domine, qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Iuda,
et interfecisti de castris Sennacherib centum octogintaquinque millia:
23 et nunc dominator caelorum
mitte angelum tuum bonum ante nos
in timore, et tremore magnitudinis brachii tui,
24 ut metuant qui cum blasphemia veniunt adversus sanctum populum tuum.
Et hic quidem ita peroravit.
25 Nicanor autem, et qui cum ipso erant,
cum tubis et canticis admovebant.
26 Iudas vero, et qui cum eo erant,
invocato Deo, per orationes congressi sunt:
27 manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes,
prostraverunt non minus trigintaquinque millia,
praesentia Dei magnifice delectati.
28 Cumque cessassent, et cum gaudio redirent,
cognoverunt Nicanorem ruisse cum armis suis.
29 Facto itaque clamore, et perturbatione excitata,
patria voce omnipotentem Dominum benedicebant.
30 Praecepit autem Iudas, LV.
qui per omnia corpore et animo mori pro civibus paratus erat,
caput Nicanoris, et manum cum humero abscissam, Ierosolymam perferri.
31 Quo cum pervenisset, convocatis contribulibus, et sacerdotibus ad altare, accersiit et eos, qui in arce erant.
32 Et ostenso capite Nicanoris, et manu nefaria,
quam extendens contra domum sanctam omnipotentis Dei, magnifice gloriatus est.
33 Linguam etiam impii Nicanoris
praecisam iussit particulatim avibus dari:
manum autem dementis contra templum suspendi.
34 Omnes igitur caeli benedixerunt Dominum, dicentes:
Benedictus, qui locum suum incontaminatum servavit.
35 Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ut evidens esset,
et manifestum signum auxilii Dei.
36 Itaque omnes communi consilio decreverunt
nullo modo diem istum absque celebritate praeterire:
37 habere autem celebritatem tertiadecima die mensis Adar,
quod dicitur voce Syriaca, pridie Mardochaei diei.
38 Igitur his erga Nicanorem gestis,
et ex illis temporibus ab Hebraeis civitate possessa,
ego quoque in his faciam finem sermonis.
39 Et si quidem bene, et ut historiae competit, hoc et ipse velim:
sin autem minus digne, concedendum est mihi.
40 Sicut enim vinum semper bibere, aut semper aquam, contrarium est:
alternis autem uti, delectabile:
ita legentibus si semper exactus sit sermo, non erit gratus.
Hic ergo erit consummatus.

XV. 17. et animi] *om.* et . . . et sancta . . . pereclitarentur 18. et filiis itemque pro fratribus] *om.* 19. congressi 20. hostisque adesset 21. ac ferocitatem . . . domini 22. *om.* qui . . . rege Iuda et] rege Iudae . . . Sennacherim 24. sanctum] *om.* 27. *om.* sed Dom. cord. orantes . . . triginta (*omisso* quinque) 28. cognoverant 29. suscitata 30. emori . . . abscisam . . . proferri 34. dominum benedixerunt . . . conservavit 35. ut evid.] evidens ut . . . signum sit 37. Syriaca] Syriae . . . Mardochei die 38. finem faciam 39. et ut] *om.* et . . . *om.* hoc . . . sin] si

Subscriptum est: EXPLICIT MACCHABEORUM LIBRI DUO: DO GRATIAS AMEN FELICITER QUI LEGIS AMEN. *(Expletur folii 796ª columna 2.)*

FINIS

VETERIS TESTAMENTI.

LIBRORUM VETERIS TESTAMENTI INDEX.

LIPSIAE, TYPIS F. A. BROCKHAUS.